Biblioteca m.u. ...pală
Odorheiu-Sc...

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 27 (375)
Sîmbătă,
5 iulie 1969
8 pagini — 1 leu

Conștiința istorică

La o privire oricît de sumară, scriitorul român, în marginea evenimentelor sau influențat hotărîtor de ele, s-a dovedit a fi o conștiință istorică, un receptacol generos al ideilor înaintate, consecvent cu sine în acord cu ceea ce dă relief inimitabil unei epoci.

Putem vorbi astfel de o epocă a cronicarilor, a pașoptiștilor, a scriitorilor dintre cele două războaie. Mai mult chiar, în cazurile de înaltă realizare, cînd istoria și arta se întregesc într-un tot unitar, pentru a repera o anumită perioadă de timp este de ajuns să pronunțăm doar cîteva nume proprii. Spunem, pe drept cuvînt, epoca lui Nicolae Bălcescu, epoca lui Mihai Eminescu, denumind o cronologie spirituală, stilizată în sensul concentrării, deschizînd în realitatea multiplă cele mai drepte căi de înțelegere și cuprindere.

Conștiința istorică a scriitorului român, în cazurile reprezentative, a fost mediatoarea indiscutabilă a creației, posibilitatea detectării liniei directoare, a întregului ei ansamblu, cheia găsirii unui sens fundamental fără greș în interioritatea ei specifică. S-a menținut astfel, nealterată și mereu vie, substanța de gîndire a întregului nostru popor. În acest sens, de depozitari ai bogăției spirituale a poporului, scriitorii s-au vădit dintotdeuna a fi aleșii ei. Istoria, privită din unghiul lor de vedere, devine esențializare, faptă revelatorie. Lumea este cum este și cum s-ar vrea să fie, deoarece tot ce ființează trainic, durabil în prezent poartă cu sine în aceiași măsură semnul viitorului.

Am asistat în acest ultim sfert de veac la acorduri între opere de mare suprafață artistică și istorie, la acorduri depline, în rezonanța cărora, opera și istoria, contopindu-se, ne-au înnoit încrederea în nobilele resurse ale artei. Un Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi — destine trăite din plin artisticește — ne-au oferit o lecție unică de ceea ce înseamnă într-adevăr conștiință istorică, angajarea pe toate planurile în viața societății.

Meditînd la prestigiul și încrederea de care se bucură astăzi în cetate scriitorul, la răspunderea pe care și-o asumă integrîndu-se cu luciditate conștiinței istorice, trebuie să subliniem dubla sa vocație. El se lasă influențat de epocă pe cît o influențează. Este modelat de ea pe cît o modelează. În această întrepătrundere dialectică, scriitorul își înscrie profilul cu certitudinea menirii împlinite. Viitorul devine sub ochii noștri și hotărît de noi prezent. Putem vorbi de o acțiune simultană a viitorului și prezentului. De o concentrare masivă a timpului. Dinamismul contaminează Surprinzîndu-l, opera de artă comunistă îl face mai limpede, mai aproape sufletește.

Într-un fel sau altul toți scriitorii patriei noastre au vîrsta sfertului de veac republican pe care îl vom sărbători în curînd. Este miezul ființei lor. Centrul de greutate în jurul căruia gravitează. Scriitorul tînăr, asemeni tuturor celorlalți scriitori, o resimte cu aceiași intensitate. Vîrsta lui este vîrsta acestui incandescent sfert de veac. Anii lui se suprapun cu acești ani uneori pînă la confundare matematică Evenimentele politice și sociale ale acestui sfert de veac s-au dezvoltat și fac parte integrantă din însăși conștiința lui.

În aceste clipe, cînd ne apropiem cu pași repezi de ziua celui de al X-lea Congres al Partidului Comunist Român, punctul de vîrf al consemnării tuturor izbînzilor de pînă acum și în același timp platforma înaltă de unde, într-o vastă imagine, vom contempla bogata ziuă de mîine, scriitorul tînăr își gîndește încăodată patria.

Profunzimea cuceririlor de gînd și de faptă, într-o ascendență fără precedent, cu care societatea noastră ne-a învățat, structurează o mentalitate suplă dar puternică, hotărîtă să dea răspunsuri tot mai adecvate realității. Sprijinind cu devotament, pricepere și abnegație această mentalitate, scriitorul tînăr, factor activ al civilizației contemporane, își probează întreaga capacitate creatoare. Drumul său caută drept către marea conștiință istorică — visul și nostalgia oricărui artist adevărat.

LUCEAFĂRUL

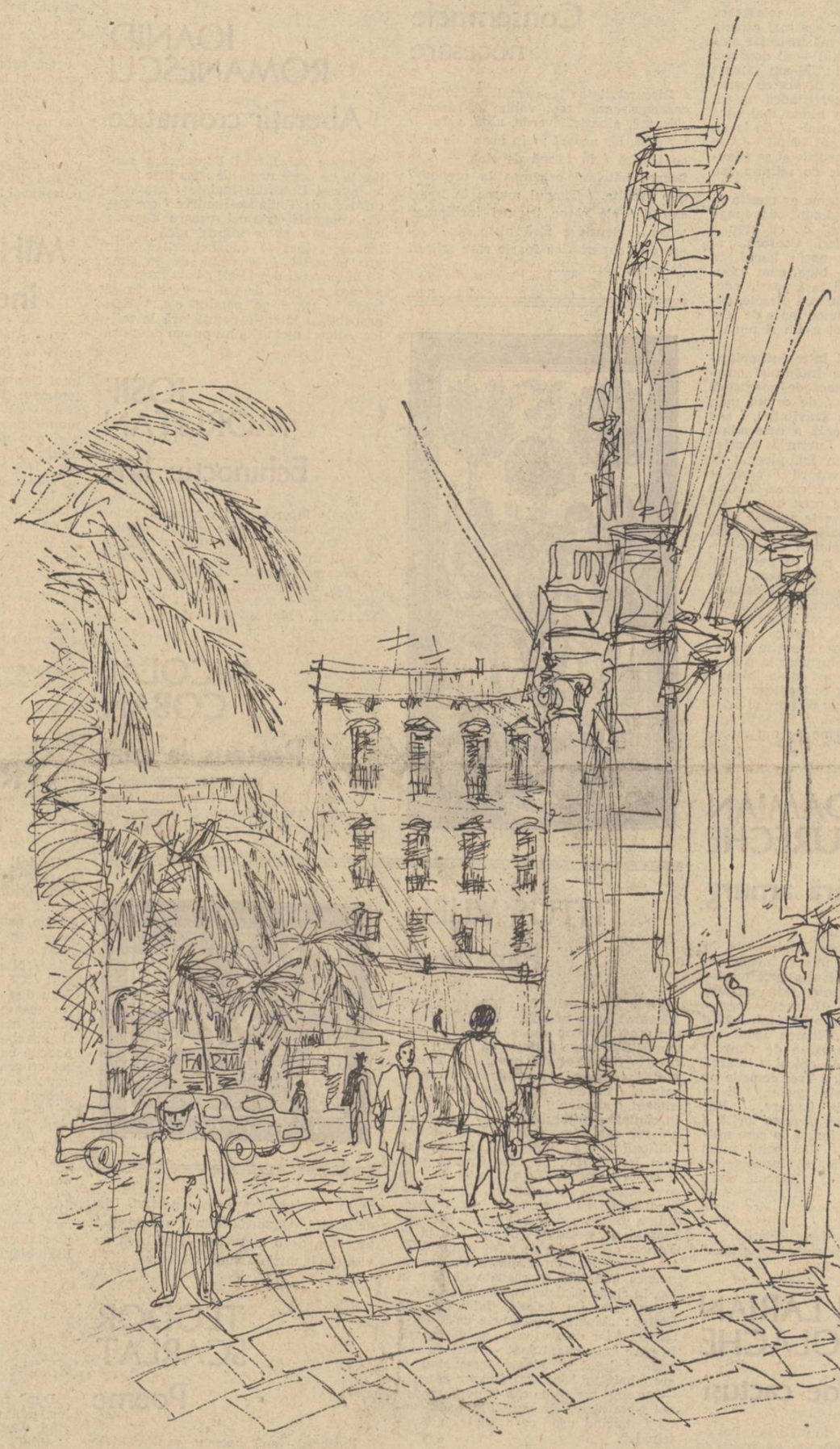

MIHU VULCĂNESCU — PALERMO

(În paginile 3, 4, 5 — lucrări din ciclul „Bună seara, Florența")

ION ALEXANDRU

Lumină lină

Lumină lină, lini lumini
Răsar din codri mari de crini
Lumină lină ochi de noapte
Plin de mistere și de șoapte
Lumină lină drum de țară
Scorburi cu miere milenară
De dincolo de lumi venind
Și niciodată poposind
Un răsărit ce nu se mai termină
Lină lumină din lumină lină
Cine te-așteaptă, te iubește
Iubindu-te nădăjduiește
Că-ntr-un amurg lumină lină
Vei răsări în cer deplină
Cine voiește să te creadă
Trei oameni vor veni să-l vadă
Lumină lină, lini lumini
Răsar din codri mari de crini
I-atîta noapte și uitare
Și lumile-au pierit din zare
Au mai rămas din veghea lor
Luminile luminilor
Lumină lină lini lumini
Înstrăinîndu-i pe străini
Lumină lină nuntă leac
Tămăduind veac după veac
Cel plins și cel nedreptățit
Al nimănuia hăituit
Și pelerinul însetat
În vatra ta au înnoptat
Lumină lină rai divin
Încununîndu-l pe străin
Deasupra stinsului pămînt
Lumină lină logos sfînt.

Logos

Tu ești văpaie fără grai
De dincolo de matca mumii
Ceea ce îngerii stîrnesc
Cînd se lovesc de marginile lumii

O, dă-mi putere să rămîn
De-apururi în această zare
Pe unde oarbe pier pierind
Zădărnicii pustiitoare

Nu-i ceas, nu-i ochi să poată știi
Cît de adînc și de departe
Un fluture de foc m-a dus
În cuibul meu de după moarte.

Însemnări de atelier

Bălcescu revoluționarul

Bălcescu este cel mai pur și cel mai neverosimil dintre toți eroii noștri naționali. Trăiește în ideea revoluției așa cum sființii trăiau în ideea divinității. Nimeni n-a scris pînă azi biografia acestui om exemplar, fiindcă nu s-a gîndit că Bălcescu ar putea avea o adevărată biografie. Faptele de biografie sînt fapte omenești: eroul de biografie e sublim și ridicol, generos și meschin, ca toți oamenii. Bălcescu a încetat de multă vreme să mai fie, pentru noi, un om, devenind o idee. Istoria cunoaște nenumărați eroi și revoluționari: eroismul lui Bălcescu face parte din aceeași clasă de noțiuni cu martiriul. Revoluționarul Bălcescu are foarte mult dintr-un sfînt.

În primul rînd, pentru chipul supraomenesc în care s-a devotat Revoluției. Contemporanii lui de la 1848 au, cu toții, o biografie care se poate despărți de revoluție, prin care trăiesc dincolo de ea și alături de ea, biografia lor intimă și secretă; biografia lui Bălcescu se confundă cu Revoluția. Cînd revoluția este înfrîntă, Bălcescu trebuie să moară. Cu mult înainte de a-i învăța viața, știm că nu poate supraviețui, că este predestinat. Boala fizică n-a făcut decît să desăvîrșească viața spiritului. Istoricul n-a scris pur și simplu o istorie indiferentă, ci pe aceea, singura, care explica revoluția. A studiat **Mersul revoluției în istoria românilor** spre a-și determina propriul loc. Din istoria gîndită, Bălcescu a trecut nemijlocit în istoria trăită.

Iar această istorie trăită este exemplară. Este viața unui sfînt. Totul în ea prevestește canonizarea: boala, suferința, exilul. Contemporanii au luat parte la revoluție; Bălcescu a trăit Revoluția așa cum alții și-au trăit, în revoluție, ambițiile, entuziasmele, dorințele. El este „fanaticul", intolerantul, incoruptibilul. Contemporanii lui au jucat niște roluri: Bălcescu s-a identificat cu al lui pînă la moarte. Camil Petrescu a zugrăvit revoluția ca pe un tablou aproape caragialesc, dar în Bălcescu a văzut un erou de tragedie. Timpul n-a alterat masca tragică, de sfînt, și de exaltat, a revoluționarului pe care G. Călinescu a comparat-o cu un obraz din El Greco:

„Ras, inverosimil de osos și extatic, cu frunte enormă ca de craniu gol, pletos, gîtuit într-o mare cravată neagră, el are privirile rătăcite ale unui mistic meridional, uscăciunea asimetrică a personagiilor lui El Greco".

Nicolae MANOLESCU

CARTEA DE VERSURI

avant-premieră editorială

ION HOREA

„Calendar"

Calendar *se intitulează noua carte a poetului Ion Horea, versuri ce urmează să apară în scurt timp la Editura Tineretului.*

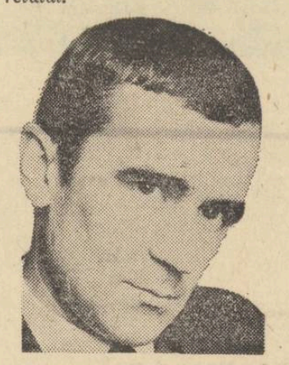

AL. SĂNDULESCU

„Duiliu Zamfirescu"

După un amplu studiu asupra corespondenței lui Duiliu Zamfirescu și a unei ediții de „Scrisori inedite", Al Săndulescu apare acum cu o carte despre autorul Vieții la țară.

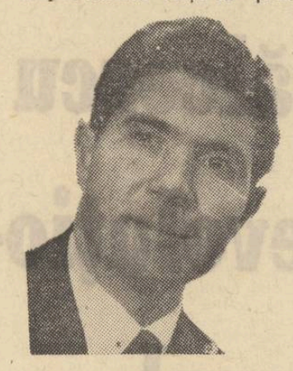

PETRE STOICA

„Orologiul"

Apare în colecția Albatros Orologiul, *selecție riguroasă din cărțile precedente. Culegerea reface parcursul poetic al lui Petre Stoica, de la poezia de notație, de atmosferă, la poezia de problematică modernă.*

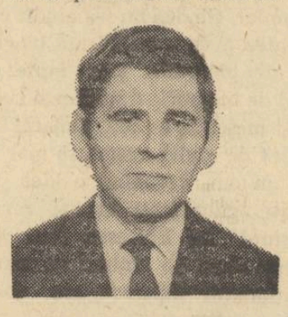

SORIN TITEL

„Noaptea inocenților"

Autorul volumelor Copacul *(1964),* Reîntoarcerea posibilă *(1966)* Valsuri nobile și sentimentale *(1967) și* Dejunul pe iarbă verde *(1968), va fi în curînd în librării cu un nou volum de proză intitulat* Noaptea inocenților.

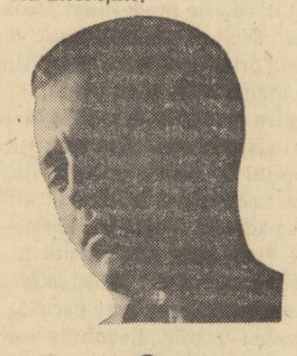

HARALAMB ZINCĂ

„Secretul orei H"

Carte aflată în pregătire la Editura Militară, dedicată evenimentelor zilelor de 23 și 24 August 1944.

VALERIU SÎRBU
Poeme banale

Nu sunt deloc banale poemele lui Valeriu Sîrbu ! Dimpotrivă, luciditatea, ironia, spiritul acut le fac uneori foarte interesante. Se observă școala lui M.R. Paraschivescu (din **Versul liber,** mai ales) sau a lui Geo Dumitrescu : poetul nu se dă în lături să „trateze" probleme foarte nepoetice, să folosească un limbaj discursiv ca cea mai directă vorbire. Tehnica și-o mărturisește singur, cu umor, în ultimul — al douăzeci și noulea poem banal : „M-am săturat de poeme banale (fapt divers cu oarecare rezonanțe ascunse) fiindcă mi-am dat seama / că nu e nimic mai ușor decît să scrii poeme banale. / Se ia un fapt de viață — aparent banal — / se stoarce de toate înțelesurile și se adaugă / o gămălie de ac de sclipire sau înțelegere".

Citeva din aceste poeme ar merita să fie citate, integral, deși sunt cam lungi, în general. Fragmentul dă cu greu o idee de ansamblu. Iată **Centura,** al douăzeci și șaptelea poem banal, în care se vede foarte bine cum izbutește Valeriu Sîrbu să facă poezie adevărată despre lucrurile mai directe, extrăgînd semnificația unor fapte de viață comune în care noi n-am fi remarcat nimic deosebit :

„Ce legătură există între întîmplările mărunte și marile înfăptuiri omenești ? / Sau mai exact de ce gîștele au salvat Capitoliul, / de ce un măr, căzînd, a emis teoria gravitației, / sau un copac pus pe o oală a determinat mașina cu aburi ? / Lucrurile acestea m-au înfiorat, într-un fel, plecînd de la o neînsemnată centură / care se poate numi popular și curea. / Ce-i centura ? Fiecine știe prea bine. / Un semn al puterii dacă este așezată pe o haină kaki, / o banală fișie de piele care susține un pantalon, / oprește copilul să nu cadă din pat, pe parașutist îl agață de ciuperci plutitoare, / pe cîine îl leagă de gard, / îndeamnă sclavii să se transforme în animale putere / și, în fine, servea drept simbol pentru castitate. / În America s-a experimentat o curea care permite ridicarea de la sol / a omului pînă la o înălțime oarecare ! / Sunt de-a binelea uluit, deși nu înțeleg ce legătură poate să existe / între o piele de porc și aripa zborului spre înălțimi. / Să-i fie dat centurii să-l transforme pe om mereu în Icar. ?"

DAMIAN URECHE
Viori fără amurg

Remarcabil meșteșug : versurile au ritm interior și suplețe. Poetul este, în definitiv, un elegiac minor, înrudit cu Topîrceanu prin înclinația spre miniatura lirică, prin ironie, prin cenzură intelectuală. Fondul tuturor acestor poeme rămîne unul sentimental. Iată o compoziție tipică : „Floarea urîtă stă oftînd / Acolo-n margine de cîmp. / Soarele și luna, ca de obicei, / Toarnă grai puțin asupra ei. / Trec femeile pe lîngă ea cu gleznele goale / Și-un cîntec se-ntoarce la izvoare, / Dar nimeni nu spune că floarea urîtă / E totuși o floare. / Floarea la care mîinile nu se reped, / Nici ochii nu-și găsesc îndemn, / Floarea inexpresivă, / Ca o gură de lemn, / Născută acolo unde nu se-ndeasă / Nici curioși / Și nici picior de florăreasă, / Mor toate florile spre toamnă... / Numai planta aceasta rănită / Trimite-ntîrziaților ca mine / Miros de buruiană-nflorită..."

ION LARIAN POSTOLACHE
Grădina de cactuși

Mai demult scrie Ion Larian Postolache, datînd **Poemele de pe front** de prin 1941—1942, deși se află acum, după știința noastră, la primul volum. Din aceste sobre poeme de front, reținem **Mormîntul de erou necunoscut :** „Mormîntul acesta pe care îl pasc viței și uitarea / Este al unui erou, dar nu se știe al cui, / — Soldații care l-au îngropat n-au spus nimănui / cum îl cheamă ; // Și ierburile cresc înalte și silhui. // Și soldatul doarme aici / Și îl destramă vremea și rădăcinile ; / Cîndva o fi avut mîini și obraz de lemn învechit, / O fi avut o nevastă care o să trăiască cu jandarmul / Și un copil cu părul ruginit".

Celelalte versuri sunt corecte, frumoase, ușor învechite, amintind poate de I.M. Rașcu prin nota de intelectualitate care cenzurează sentimentul sau de Ion Pillat : „În podul casei noastre cu cușmă de șindrilă, / Am căutat prin scrinuri, trecutul să-l ascult ; / În mape vechi cu pete de cer și clorofilă, / Am regăsit vacanțe care au fost demult. // Aceste flori culese din crînguri și islazuri / S-au ofilit presate sub anii — acești — treizeci — / Și fruntea răvășită ca apele din iazuri, / Se-nclină pe mormîntul acestor plante seci. // Din frunza-mbălsămată a plantelor natale ; / Și gimnazistul care presa prin cărți petale, / Mi-a răsărit alături cuminte și bălai".

De asemenea, remarcabile sunt comentariile livrești (la Meșterul Manole, la Don Quijote), evocările pillatiene ale trecutului, ale casei vechi, ale locurilor natale, care merită a fi citate :

„Prin colbul vechi, cu urme de car, șoseaua pleacă / De la Focșani la vale, curgînd înspre Siret, / Un pod posac la Milcov o lasă blînd să treacă, / Viorile din osii îi scîrțîie încet. // Aicea, pe sub nucii bătrîni ca veteranii, / Cu casele ascunse sub verde patrafir, / Cu turmele, cu caii, cu caii, cu stupii, cu juncanii, / Stă satu meu, din vremea lui Vodă Cantemir."

NICOLAE STOE
Consemnele necesare

Discursivitatea cea mai desăvîrșită caracterizează acest volum de debut : „Neagră, albastră, verde, albă, verde, / iar albă, iar neagră ; / în formă de inel, de frunză / în formă de stea — / pe fiecare bătrînul o punea la ureche / și-o asculta. / Timpul murea în femei sterpe / ale căror trupuri închipuiau seara / clepsidre fără nisip etc..." Și așa mai departe, cu foarte rare sclipiri de poezie veritabilă.

TITUS VÎJEU
Panatenee

Titus Vîjeu este, în schimb, un poet adevărat cum se poate constata chiar din acest **Cîntec :** „Acest oraș alb m-a zămislit pe mine / iubito va trebui să-i înveți / fiecare stradă pavată cu îndrăgostiți / am să te urmăresc mergînd prin el / la ora moartă cînd nu umblă nimeni / și bivolii se scaldă-n piață / în căutarea mîlului primar / ascuns de noi sub caldarim puternic". O anume „dificultate" a limbajului se explică prin Ion Barbu, pe care tînărul poet îl cultivă vizibil. Nu aici, nici în cam pretențioasele încercări de filozofie, de profunzime cu orice chip, în care poetul se folosește de toată mitologia consacrată a genului (Oedip, Euridice, Yorick, etc...) nu e de găsit originalitatea versurilor din **Panatenee.** dar în muzica inefabilă ce răzbate din loc în loc, în ciuda silniciei vocabularului. Am putea cita din balade. Iată tot un **Cîntec :** „Moare septembrie ca-n Buxtehuda / iar dragostea ne-a desfrunzit în parc / și nimeni poate-n zori nu mai aude / lutul și ploaia tremurînd în arc / bate un vînt agil dinspre zăpezi / — un vînt turbat ca din imperii crude / noi l-am simțit de mult din podul verii / murind ușor ca-n Dietrich Buxtehude".

VERONICA RUSSO
Despre suflet, despre cuvînt

Doar o mare ușurință în a compune versuri, sonore, îndemînatice, goale și o perfectă absență de lirism — iată ce descoperim în volumul Veronicăi Russo. Se poate cita totul și nimic, compozițiile fiind de o facilitate egală.

CORNELIU ȘERBAN
Lirice

Nici la Corneliu Șerban nu găsim lirism, în ciuda titlului care ne-ar putea face să ne gîndim la cea mai pură poezie lirică. Exemplele de proză curată sunt nenumărate : „Cu oamenii să fiu : atîta tot. / Aceasta-i pîn' la urmă pacea mea. / Mințita bucurie n-am s-o pot / niciîcînd primi și-avea // N-ar trebui deci nimeni să-mi pretindă etc.". Alteroi, un retorism fără speranță : „Adevărul, adevărul, chinuitul adevăr, // Adevărul, adevărul, preamințitul adevăr... // Adevărul, adevărul buzelor, într-adevăr // Adevărul, adevărul, pîn' la urmă Adevăr... / Pe această temă, Iancu Văcărescu scria mai interesant. În sfîrșit, poeziile ajung uneori superficiale ca niște texte de muzică ușoară : „Fata ce o iubeam e măritată — / Ani de-atunci trecură multișori... / Aminterea-n urmă astăzi cată / ca-n oraș la niște trecători. "

IOANID ROMANESCU
Aberații cromatice

Poeziile lui Ioanid Romanescu sunt lipsite de orice urmă de sens liric : „Să te îngrași Untertan înainte / așa cum sufăr eu de Toulouse-Lautrec / comandă, comandă fripturi pentru femeile substituite / să te îngrași pînă la sufocare și înec // cu chelnerii toți în jur imperial / șervetul de grăsime schimbîndu-ți des la git / bate cu pumnii așa pe post de cal — / știi tu să tragi la rame pe pămînt etc..." Este probabil, o intenție pamfletară la mijloc. Alteori nici atita nu putem descifra.

IOSIF MORUȚAN
Echinocțiu liric

Simple încercări de poetizare, coborîte pînă la astfel de amuzante copilării : „Tu, cerule, / Mai ești al meu. / Tu ești înalt / Eu zeu... // Te pîndesc în fiecare seară / Cum îți schimbi culorile, / Cum morganele / Îți udă florile. // Nu-s zeu, / Tu ești înalt ! / Tu, cerule, / Mai ești al meu"

NICOLAE COBAN
Proteus la mal

Gesturi lirice, aspect ermetic, teme fundamentale (începutul, facerea), „cîntecul elementelor" — totul creează în

această culegere aparența poeziei. Din nefericire, versurile rămîn substanțial prozaice, de o mare inerție și lipsă de vibrație lăuntrică. Nimic citabil.

TEODOR SCARLAT
Poeme

Începînd cu poeme sentimentale **(Claviaturi,** 1935), Teodor Scarlat se obiectivează apoi în evocări și peisaje de factură simbolistă întîrziată, cu triști și palori tomnatice : „Rămîi puțin, în toamna care-ncepe / Să-și unduie neliniștea amară ! / E aerul bolnav de amintire / Și-am început finețele să moară. // Sub cerul greu, rotind a destrămare — / Privi-vei trist cum vestede viori / Adorm uitate-n negrul asfințit, / Cînd spumegă pădurile-n colori". Se observă numaidecît precizia limbajului, cu toate simbolistica împrumutată. Teodor Scarlat e, indefinitiv, un remarcabil poet, știind să trateze personal orice motiv, ca de exemplu în **Vizită :** „Toate sunt la fel ca la-nceput ; / Doar lipsa ta amintește dumineci uitate. / În aer stăruie ceva cunoscut, / Cu mireasmă de rece singurătate. // Prin geamurile prăfuite, cu lumină puțină / Se strecoară sfioasă, ca o privire bănuitoare, / Că cineva s-a ascuns înăuntru să moară". Punctul cel mai înalt al acestui lirism se găsește în volumele **Floarea reginei** (1939) și **Ora de zbor** (1940), după aceea apărînd semne de oboseală, de extenuare a temelor. **Interpretările** de la sfîrșit, din Gourmont (în colaborare cu Mihail Straje), sunt de fapt o menținere în același registru propriu, elegiac, și fără mari accente, prin urmare aproape niște poezii originale (indiferent de motive).

VIOLETA ZAMFIRESCU
Nuntă cu zei

Cu tot efortul de ermetizare a expresiei, poezia Violetei Zamfirescu rămîne de o tulbure senzualitate : „Amețitor, O'Nedru, în bronzul pielii tale / A cîta oară — urs de primăvară / Cu sufletul pe buze cald desenez cer, să-mi pară / Iubirea rugă-n catedrală. // Chimvale cîntă delirant, în lacrimi bat dairale / Și noi zburăm îmbrățișată muzică primară, / Dar adunat pînă la orizonturi ireale / Unde o răsărită floare — a uitat să moară. // Treci, blîndă aiurare, suflet, umbra mea de spin, / Om măsliniu reînălțat din iad la Dumnezeu, / La tine ca Maria din Magdala mă înclin, // Și foc aprind în iarba vie-a dragostei mereu, Nesăbuință, neodihnă, liniște, venin... / Treci zugrăvit puternic și frumos cum am vrut eu."

MIHAIL COSMA
Inefabila Arcadie

Versurile lui Mihail Cosma sunt rareori la înălțimea titlului superb pe care l-a găsit poetul pentru acest volum. Nenumărate sunt exercițiile pretențioase și retorice, ca de exemplu acesta consacrat simfoniei a noua : „Cu plumb pecetluindu-și rănile — / Cel mai pur dintre puri, / Cel mai uman dintre Cristi, / Dumnezeul Armoniilor / Beethoven — Magnificul ! / Cît aș vrea să-ți sondez energiile — Bucurie ! / Cît aș vrea să bubue-n mine / Flacăra iluminării tale — barbară ortodoxie !"

De reținut cîte o caligrafie lirică delicată precum **Fuga în albastru major :** „Ce vaporos chenar sub clarurii vari / Priveam departe spre Sulina, / Pe plaja ei pufoasă visîndu-și năvodarii, / Pe luntri să-i aducă / Din adîncimi — lumina. // Viori de stuf mă legănau suave / Pe cîmpul de tulipe al ghiolului, tăiat / De-o lună languroasă plutind printre etrave / Ca o turcoaică frîntă pe-un cer decapitat."

TEOFIL RĂCHIȚEANU
Elegii sub stele

Ca toți „ardelenii" Răchițeanu cîntă o „țară" anume, cu locuri, datini și gesturi specifice. Lipsește însă gravitatea lirică. De reținut, ca excepție fericită, **Elegie pentru casa noastră :** „În seara aceea au venit doi străini / și ne-au lăsat o cruce de lemn / Ca toate crucile. / Mamei nu i-au spus niciun cuvînt / Ci, proptind-o de colțul tindei, / S-au dus — / Dumnezeu știe unde... // Nu m-am mirat totuși prea mult. / (Cruci mai văzusem eu o mulțime) / O întrebare mă zgîlția ne-ncetat : / Anume cum / Și pentru ce / Au botezat crucea cu numele tatei ? / / De-atunci în casa noastră / N-a mai șters nimeni praful de pe icoane / Ferestrele / S-au aburit de atita tăcere, / Pînă cînd, într-o zi, / Au orbit ca toți orbii... // Astăzi nici casa nu mai există. / A supt-o pămîntul încet ca pe-o apă / Stătută. De-a rămas numai stîlpul / Crestat lîngă ușă — / Ca să știm cu cît am crescut unul / Mai mult decît altul". Dacă aici sunt urme de Goga, mai departe poezia alunecă în sentimentalismul romanței, cu vagi muzicalități blagiene (din **Poezii).**

„La poarta izvoarelor"

După reviste de literatură ale liceelor, iată și un volum selectiv cuprinzînd versuri de patru poeți, elevi ai liceului „Ady-Șincai" din Cluj. Toți patru, după cum aflăm din introducerea profesorului Petre Bucșa, ca și din Medalioanele biografice, au debutat în revista **A.B.C.** a liceului și au fost aleși acum să reprezinte speranțele școlii într-un volum. Ne bucură astfel de încercări, indiferent de valoarea strict vorbind a versurilor. În cazul de față, doi dintre foarte tinerii poeți ni se par promițătoare talente. Versurile lui Marius Al. JUCAN denotă finețe caligrafică, evidentă pricepere, în ciuda lipsei de sînge. Citățm **Presentiment :** „Vin înspre noi, / lucruri și întîmplări / prinse-ntr-un abur de teamă / și fior. / Urmează să le dezghiocăm / de coaja necunoscutului / ca și cum am căuta sîmburele amar / al unei caise / într-o toamnă de șofran". Fără o notă distinctă deocamdată, cu numeroase reminiscențe, sunt și versurile lui Al. VLAD, care se remarcă și ele prin puritatea desenului, prin prospețimea senzațiilor. Cea mai îndrăzneață ni se pare **Daphnis și Chloe :** „Stăteam lîngă tine pe iarbă / și țineam în mînă un măr crud. / Stăteam și priveam la capre / și tu, din cînd în cînd, la mărul meu, / mărul crud cules de timpuriu. / Și apoi, nu știu cine, / o fată din vecini, / nevasta baciului din deal / sau poate vara tîrzie / mi-a luat mărul și l-a pus în mîna ta / și tu mi l-ai întins să mușc". Doar versificații, retorice și cam pretențioase, sunt, în schimb, poeziile semnate de ceilalți doi autori, Gh. PUGNA și Lucian TALOI. Așteptăm cu interes confirmarea acestui început.

CRONICAR

avant-premieră editorială

MARTA COZMIN

„Geamantanul din America"

Volum de debut, cuprinzînd schițe și povestiri care se disting prin știința construcției și narațiunei, prin cultivarea unei proze subtil moraliste, de fină ironie.

PROFIRA SADOVEANU

„Ochelarii bunicăi"

Un volum de versuri în care savoarea stilului adaugă o notă distinctă în literatura genului.

FLOREA FUGARU

„Făt-Frumos descult"

O carte de proză de inspirație folclorică, cuprinzînd și unele povestiri apărute în revistele literare.

CORNELIU BUZINSCHI

„Numiți-mă Varahil"

Roman de o factură ingenioasă, care ne introduce în universul copilăriei

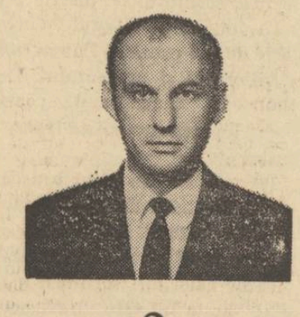

PETRU VINTILĂ

„Mai tare ca Sfîntul"

Carte de aventuri din lumea celor mici, de o tonalitate umoristică.

LUCIAN BLAGA

— preexistența operei —

În istoriile literare se cunosc interferențe mai mult sau mai puțin intense între viață și operă, mergînd de la simplul accident biografic pînă la transferul magic al uneia în alta, însă la Blaga există un fapt ce modifică aproape în întregime problema. Blaga a avut revelația propriei sale opere înainte de a o crea ca om, opera sa îi preexistă în întregime existenței biologice, ba încă s-ar putea spune că el intră în lume numai atunci cînd în partea cealaltă opera capătă definitiva împlinire. Această corespondență stranie între operă și om e una dintre cele mai ambigue situații în literatura noastră. Diversele opere (opera dramatică, opera poetică, opera filozofică) sînt ecouri ale unei singure Opere. Pe Blaga îl obsedează această Operă a cărei umbră a văzut-o înainte de a se naște precum Meșterul Manole a văzut umbra bisericii sale înainte de a o ridica el însuși prin negurile realului, poetul e trăit de propria operă care îi preexistă și se apleacă asupra lui cu puterea destinului. În fapt, situația e cu totul paradoxală : opera îi premerge creatorului însă în ordinea umană creatorul îi premerge operei, demersul critic nu poate pune în ecuație decît această ultimă propoziție, cînd însă ceea ce trebuie să fie o descriere a operei lui Blaga e tocmai cealaltă propoziție: opera își premerge creatorul. Cu alte cuvinte e vorba aproape de o întreprindere magică căci trebuie să intrăm în păturile dense ale creației blagiene sub un asemenea unghi încît să păstrăm ambele realități : aceasta a volumelor de poezie, dramaturgie și filozofie-literară, și cealaltă a Operei refuzată prin naștere, a sensului pierdut prin intrarea în timp-imaginară ; o mișcare de la dreapta spre stînga trebuie să inducă pe partea cealaltă o mișcare de la stînga la dreapta încît prin parcurgerea operei acesteia să avem Opera cealaltă, e condiția de existență ultimă a criticii în cazul lui Blaga și a criticii în general. Expresia franceză co-naissance traduce, cum a zis cineva, tocmai acest lucru : cunoașterea trebuie să fie ca o naștere, altfel ea e un act vid de sens, o tautologie, un avans nul. De aceea opera aceasta nu e ea însăși decît în măsura în care o exprimă pe cealaltă, Blaga însuși se exprimă undeva că nu face decît să traducă „în limba românească" un cintec ce aparține altui limbaj inefabil, imagine ce e mai mult decît semnificativă. Există acest transfer uimitor la Blaga, poezia lui e în întregime existență, adică viața e într-atît convertită în trăirea creației încît de fapt el e lipsit de biografie, accidentul biografic e nul, totul e o funcție a operei, dar pe de altă parte această poezie e aproape impersonală căci ea însăși nu face altceva decît să fie ecoul unei voci de dincolo niciodată știută, veșnic ascunsă și prezentă, refuzată și dată odată pentru totdeauna spre realizare în uman. Ea traversează întreaga poezie a lui Blaga acordîndu-i unica șansă de a exista, forță tiranică și obscură ce anulează orice libertate a mișcării în afara geometriei ei implacabile.

Însă cum obsesia operei e Opera, poezia aceasta nu transmite obsesii ci e obsesia însăși într-o intranzitivitate absolută. Încît la Blaga întîlnim situația aparte în care poezia nu exprimă sentimente, stări ale existenței — el nu are o existență în modul obișnuit al cuvîntului — așa cum se întîmplă în poezia tradițională, ci e o întrebare perpetuă, o imensă incertitudine asupra propriei existențe ce-i premerge determinîndu-i în întregime configurația. Astfel încît propria lui operă fiind întrebare, la Blaga discursul critic se constituie ca o întrebare asupra întrebării. Creația blagiană nu poate fi niciodată subiect al criticii (căci ea însăși nu e ea) ci singurul mod în care ne e accesibilă e acela al predicației al cărei subiect inclus nu-l putem afla însă, decît traversînd-o pe ea ca poezie scrisă de un om : opera devine semn al unei suprasemnificații mai vaste și critica literară devine istorie literară. Căci schema tragică nu aparține operei ci opera (poetică, dramatică, filozofică) se realizează cu cît o exprimă mai mult sau mai puțin coerent, cu alte cuvinte ea e o structură formală ce debordează prezența materială tot astfel precum întregul cuprinde părțile, e un fel de totalitate ce se realizează succesiv prin fragmente fiind totdeauna mai mult decît ele și niciodată contemporană lor. Ori luînd această totalitate drept spirit al literaturii române, creația blagiană își definește în întregime ascendentul și ea însăși devine explicită : într-o anume concepție asupra istoriei literaturii în care spiritualitatea românească există sub zodia tragicului opera lui L. Blaga ocupă locul central și constituie cea mai completă expresie a acestei conștiințe. Chestiunea ce se pune e de a reconstitui prin actul critic înălțimile și profunzimile acestei părți invizibile nouă ; poezia sa exprimă un „adevăr nedevelopat" trebuie făcut ca să transpară tocmai petele ce nu se văd ochiului obișnuit.

Condiția singulară a creației lui Blaga, ca fiind constituită în întrebare, implică esențial, constituie problema fundamentală a destinului său : anume aceea de a găsi soluția, răspuns la întrebare. Întreaga lui poezie e străbătută de la un capăt la celălalt, într-o modalitate sau alta, de această obsesie a totalității, de încercarea mereu reluată niciodată realizată, de a depăși iremediabilul antagonism al contrariilor, într-o existență plenară de nemișcare eternă. Propensiunea spre totalitate dă nota specifică a liricii blagiene și modul ei de manifestare naște o rețea tematică dintre cele mai particulare la noi. De aceea cea mai adecvată descriere a acestei poezii nu se poate face din afara ei așa cum procedează aproape întreaga interpretare tradițională ci, pășindu-ne tocmai în această dimensiune interioară reconstituită din temele pe care realitatea lui primordială le scoate din profunzimile stihiului. Ori realizînd această grilă de semnificații ceea ce ne apare e tocmai tragicul, imensul tragic al personalității lui L. Blaga.

Fundamental la Blaga totdeauna o parte din sine se desprinde și rămîne în urma ființei, între sentiment și expresia sa, între suprafață și profunzime se produce o separație, o ruptură, încît eul său e aruncat în vertigiul unei drame, a unei lupte fără scăpare. Se poate încă observa că ceea ce e pus în această ecuație nu e doar eul blagian în reprezentarea lui punctiformă ci mari zone ale ființei, întinderi uriașe de pînză invizibile sînt sfîșiate în zbaterea învolburată a negurilor. În prima etapă, aceea marcată de volumele „În marea trecere' și „Laudă somnului", dicotomia irupe între corpul proiectat ireversibil pe o traiectorie protuberantă : existența umană și spiritul ce și-a pierdut pentru totdeauna, prin această angajare, spațiul ideal al ataraxiei. Primordial și obscur, există la Blaga o tendință permanentă de a surmonta Dualitatea, Antagonismul, și fie că această înclinare esențială e indusă de chiar spiritul tragic, fie că ea emană din straturile cele dintîi ale sufletului poetului, cert este că ea aduce contrariul ei, căci vrînd să realizeze totalitatea la un nivel el o pierde pentru celălalt ; cuvintele Meșterului Manole par a exprima chiar acest lucru „dar să nu mai vorbim de alegere căci aceluia i se va lua care mai tare va iubi". Anume în această etapă spiritul tinde necontenit către un timp de plenitudine pierdut prin naștere, singurul ce poate însemna „Unitate". Însă în plan existențial acest lucru echivalează cu sfîșierea interioară generînd drama perpetuă ce se potențează cu cît această fugă înapoi e mai intensă. Și cu fiecare pas înapoi, cu fiecare gest de tăgăduire a realității în care e implantat, se desfac noi și noi abisuri, se produc noi și noi rupturi încît, strigă el :

„Ca un ucigaș ce-astupă cu năframa / o gură învinsă, — închid cu pumnul toate izvoarele, / pentru totdeauna să tacă, / să tacă."

Poetul pare însă a nu ști că însăși această încercare disperată de a umple goluri naște goluri, sau pare a fi resemnat, într-un fel, căci, vorbește el prin gura aceluiași Manole, trebuie „să ne pătrundem de gîndul că prin țițele vrerilor noastre o altă vrere cu mult mai mare se țese, singură, trudnică, puternică și neînțeleasă". Realitatea e că această modalitate era unica șansă a lui Blaga în creație fiindcă la el drumul mîntuirii trece prin iadul lutos al suferinței, împlinirea prin necontenita destrămare.

Obsesia originii e deosebit de puternică în această etapă a liricii blagiene. Poetul crede a fi fost smuls prin naștere, dintr-o

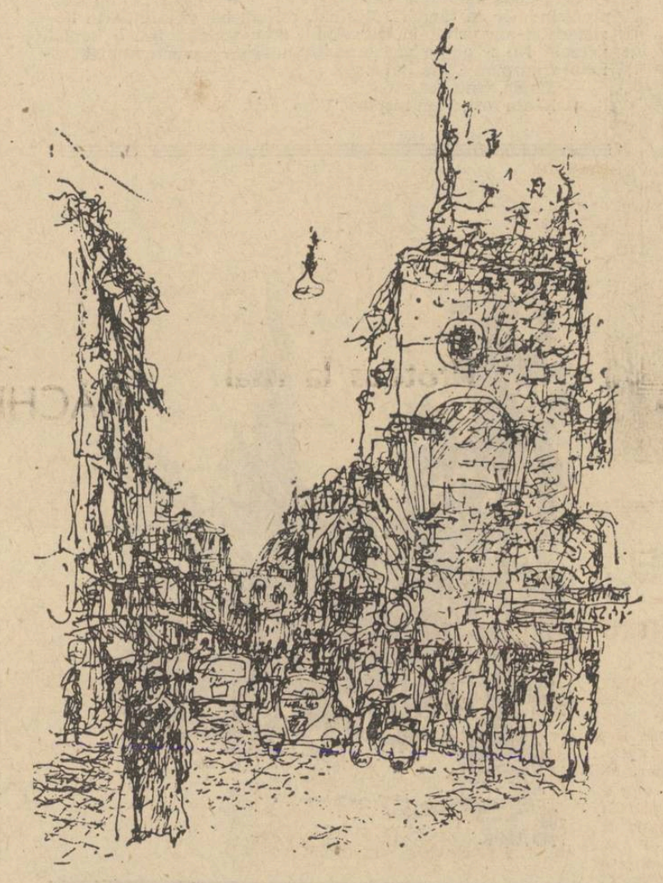

stare de beatitudine paradisiacă în care totul își era suficient sieși într-o imobilitate veșnică. Era liniștea și pacea increatului singura conținătoare a modelului perfect al lucrurilor.

În mijlocul creației ce și-a găsit ritmul și măsura — lucrurile sînt „bătrîne" deja (au vîrsta facerii), „nimic nu vrea să fie altfel decît este' — doar ființa sa mai resimte o pierdere esențială :

„Numai sîngele meu strigă prin păduri / după îndepărtata-i copilărie, / ca un cerb bătrîn / după ciuta lui pierdută în moarte".

Dincolo de accidentul biografic liniile sînt proiectate pe fundalul mitic al copilăriei omenirii, stare cosmologică emblematică a nevinovăției și purității absolute.

În altă parte această amintire de demult e numită „basmul sîngelui" și e corelată strîns cu tema strămoșilor. Ea relevă nu numai continuitatea și stabilitatea unei înscrieri ireductibile într-un ciclu cosmic al existenței, ci și identitatea totală ce asigură comuniunea substanței și perpetuarea esenței.

În fața devenirii iremediabile singura șansă e migrația albă a lichidului spre vetrele străbune : „În somn sîngele meu ca un val / se trage din mine / înapoi în părinți".

Apare aici pentru prima dată somnul, stare osmotică a subteranului uman ce poate anula spațiile și realiza căderea în primordialul paradis : totul e văzut ca o retragere din fața lumii, precum potecile în peșterile pădurii, spre o realitate intemporală „fără azi, fără ieri". În aceste momente „în care / crește imperiul / ceresc printre noi" din neguri se ridică „veacuri fierbinți" ca „păduri de somn", poetul pare a trăi însuși „somnul lumii" într-o „perspectivă" cosmică fascinantă : „Supt sfere, supt marile / monadele dorm. / Lumi comprimate, / lacrimi fără de sunet în spațiu, / monadele dorm. Mișcarea lor — lauda somnului".

Cu toate aceste amănunte (uneori „vis' al unei Arcadii, alteori „patrie a mumelor") acest tărîm mirific nu capătă în poezia lui Blaga contururi precise, el nu e un pretext pentru a reface metafizic, în imaginar spațiul unei existențe ideale substituite celei reale (ca la Baudelaire sau Mallarmé), ci mai mult o stare existențială, un mod de a se salva printr-o neîntreruptă cădere înapoi. E starea extatică cînd în zorile genezei lucrurile au deschis ochii asupra lumii, e tremurătoarea pecete de taină care învoalează creația, transparența profundă a Începutului cu geometria lui de lumini INIȚIALE. De aceea nu găsim la Blaga acest Mit al Originalului pus în descripția logică a unei geografii magice, ci reprezentat ca un început de eră, într-o stare difuză de splendidă obscuritate care apoi se transmite întregii poezii devenind însăși Forma ei. Miraculoasa aură ce o emană cele mai bune pretexte lirice ale lui Blaga și-ar putea dobîndi înțelesul tocmai prin acest transfer de sarcină magică asupra operei, căci în contemplația totală a Începutului poezia a uitat de sine și rămasă împietrită în inefabil și pătrunsă de el, a devenit ea însăși taină și mister.

Însă analiza poate merge și mai departe și descifrînd în adîncime Mitul Originalului se poate vedea că el circumscrie alte două teme-mituri ce sînt atitudini esențiale ale lui L. Blaga în fața existenței protuberante. Iată, în poezia, intitulată chiar, „Către cititori" această mărturisire neobișnuită pe care o face oamenilor :

„Amare foarte sînt toate cuvintele, / de-aceea lăsați-mă / să umblu mut printre voi, / să vă ies în cale cu ochii închiși".

Ultimele două versuri închid în ele nu numai o lume de suferință în ordine umană, ci și două dintre cele mai semnificative coordonate ale imaginarului blagian, și ele sînt cu atît mai relevante cu cît își găsesc surprinzătoare echivalențe în unele amănunte ale biografiei poetului.

De la început predestinarea lui Blaga era de a fi un ales. În cei patru ani de existență naturală s-au adunat în el atîtea potențiale, atîta concentrație de geniu încît putea fi orice : un mare muzician, un mare sculptor, dar e un mare poet fiindcă trebuia să realizeze drama totală : i s-au luat cuvintele și i s-a dat Cuvîntul. El a fost chemat din eterna pace a morții fiindcă o anume parte a spiritualității noastre se cerea împlinită în articulația ei centrală, printr-o mare jertfă, și acest loc gol, această lipsă nu cerea o pozitivitate plenară ca să fie deplină ci din contra ceea ce-i lipsea era cel mai mare minus, împlinirea totală nu se putea realiza decît prin cea mai mare neîmplinire. Aceasta este sensul ultim al destinului lui Blaga pe care el nu l-a știut poate niciodată dar l-a trăit în profunzimile inconștientului nu numai în poezie, ci și în filozofie unde tema potențării misterului devine una dintre cele mai fecunde motive și poate sta chiar printre cele mai considerate concepții ale gîndirii universale.

În acest fel din teama de cuvînt i-a fost dat Cuvîntul nu ca unică șansă de a se realiza ci ca neșansă perpetuă. Căci într-adevăr cuvîntul are un mod de a exista dintre cele mai paradoxale. Pe de-o parte el conține plinătatea de sens pînă la rotundul absolut, pînă la divin „La început era Cuvîntul, și Cuvîntul era cu Dumnezeu, și Cuvîntul era Dumnezeu", stare primordială în care lumea e stăpînită integral prin cea mai mică infinitate a ei, putînd exista peste tot și niciunde într-o veșnică și neînțeleasă pentru noi oamenii, prezență absentă ; clipa poate fi eternitate și eternitatea clipă, iar ceea ce este poate să nu fie în același timp, încît materialitatea e acoperită în întregime de spiritualitate. O derivă cuprinde însă creația și între cuvînt și faptă se instaurează un decalaj esențial ce le înstrăinează marginile, cuvintele și lucrurile ajung a nu se mai cuprinde fiind aruncate într-o din ce în ce mai accentuată fluctuație și inadecvare. Acum limbajul nu mai e articulat pe articulațiile lumii și din concentric devine ex-centric acesteia, încît comunicarea-comuniune e întreruptă și în cele din urmă imposibilă prin aproximarea ce se naște. Cuvîntul nu mai traduce obiectul ci o zonă de penumbră a lui în care realitatea lui e prezentă mult mai sărac și aparențial. Acest spațiu de pierdere din zonele celei mai înalte spiritualități pînă în marginile celei mai joase materialități, unde nu mai traduce decît inesențe și îndoială, constituie condiția luciferică a cuvîntului. De aceea cuvîntul

Ion TURCIN

(Continuare în pag. 7)

MEDALIE BĂLCESCU

În șirul bărbaților unui popor, în reliefu de oameni închipuind o vastă panoramă, cu unghiuri mai dulci, cu piscuri mai abrupte răsare uneori el, alesul fără tăgadă, biruitorul adunînd în sine strălucire și umbră, suflet de cîmpie și de munte, linie dreaptă și adînc oglindită în ea însăși. Deopotrivă sfîrșit și început al tuturor plăsmuirilor. Cheie de boltă pentru reazim de inimă. Tu însuți mai clar definit.

Sîngele tace. Ascultă.

În fața unei astfel de împliniri, atît de rar atinsă, natura însăși parcă dă îndărăt, golită de sensul pe care și l-ar fi vrut răspîndit în mai mulți, cu mai înceată, mai cumpănită dărnicie. El însă a îndrăznit, luînd dintr-o dată totul, devenind lege. Se cunoaște pe sine. Înmiit își întoarce harul asupra dorinței obscure dar pătimașe care l-a întrezărit. Echilibrul se naște laolaltă cu el.

Pentru ce aceste buze, pentru ce această gură, pentru ce aceste cuvinte, Nicolae Bălcescu, dacă nu ți-am putea rosti numele. Nicolae Bălcescu ! Nume dat la iveală din trunchiul unui tei înflorit. Nume egal în rezonanță cu al celuilalt mare bărbat pe care teii l-au iubit peste măsură. Nume de miez de oglindă pus la vederea lumii. Nume și suflet de clopot vibrînd sub bătaia razei de lună.

Dacă vreodată am pierde încrederea în noi înșine, dacă înțelegerea și speranța ar fi văduvite pe aceste meleaguri, dacă zborul și gravitația și-ar răsturna balanțele la capătul oricărei îndoieli omenești, chipul și ochii lui ne-ar veghea, există în privirea lui venită de departe și răsfrîntă spre mai departe, un foc lăuntric purificator, capabil întotdeauna să răscumpere adevărul.

Dacă cineva ar dori să ne cunoască, să știe cum sîntem și cum am vrea să fim, nu într-o viață de om, nu într-o singură durată, dar dincolo de tot ce e pieritor, unul și totuși toți laolaltă, medalia acestui bărbat i-ar fi de ajuns. Astfel îl păstrează memoria. Astfel încercăm să-i semănăm.

Fuge din om în om trăsătura, paloarea, noblețea chipului său. Pe fețele unora dintre noi sclipește mai clar, mai îndelung, mai atent, cu mai multă dragoste.

Noi așteptăm în tăcere. Și nu există bucurie și mîndrie mai mare decît în tăcerea acestei așteptări.

Grigore HAGIU

; punct și virgulă

Aeriene

Reluînd un articol din revista germană „Der Spiegel" (nr. 22/1969) consacrat Japoniei, Contemporanul *din 27 iunie a.c. ilustrează textul cu o fotografie înfățișînd niște vagoane aerodinamice suspendate deasupra unui parc, ceva gen funicular.*

Nota explică cititorului român că ar fi vorba de „aerotrenul Tokio-Kioto". Așa ceva nu există — încă — în Țara Soarelui Răsare. E adevărat, între Tokio și Kioto (aproximativ distanța București-Cluj) circulă un tren clasic, *extrem de rapid și de comod. (Articolul din publicația germană vorbește de* proiectul *unui aerotren, de realizarea căruia, în viitor, nu trebuie să ne îndoim. E cu totul altceva.)*

In fapt, imaginea reprezintă un tren suspendat, într-un parc de distracții, în care bunicii japonezi însoțiți de nepoți, fac scurte călătorii (lungi, uneori, ajungînd pînă în paginile contemporane ale , săptămînalelor bucureștene).

L. GIURGEȘTI

Excelent

Ultimul număr al *României literare* (3 iulie a.c.) închinat lui Bălcescu se remarcă printr-o impresionantă unitate și ținută artistică.

Foarte interesantă, însuflețită de un unanim simț de răspundere, ancheta *33 de scriitori răspund la 3 întrebări* în legătură cu nivelul (mediocru) al cinematografiei noastre. Interviul luat de Adrian Păunescu lui Maxim Berghianu completează cu înaltă competență publicistica de acută actualitate a acestui număr excelent.

LECTOR

Tristă, măruntă, sistematică

Adeseori ura se dovedește mai puternică decît vanitatea artistică și atunci autorul nu-și mai caută cuvintele, nu-și mai alege expresiile, îi dă drumul urii în stare brută, neprelucrată. Am citit cu toții articole critice în care autorul strangulat de ură nu mai avea răbdare să-și stilizeze veninul, îl lăsa să pătrundă așa cu greșeli gramaticale. Sînt desigur oameni întunecați care cunosc gramatica ; spirite meschine de formație academică. Ura e șlefuită, disprețul are strălucire, invidia e lucrată cu răbdare la gherghef în nopți de insomnie și venin. Pamfletul își pierde astfel funcția estetică, devine un mijloc de răfuieli și-un adăpost de complexe, pamfletul se confundă cu delațiunea. Sînt desigur și autori care-și iubesc ura, lucrează îndelung la ea, nu-i dau drumul decît după multe strădanii, sînt cei care urăsc cu exigență, capabili să-și toarne veninul și-n tiparul sacru al sonetului. Înțelegem cu toții trecătoarea mînie, clipa de ură, dar numai spiritele iremediabile înguste conservă ura, preschimbînd-o în material bibliografic. Cine le dă răbdarea să urască atîta vreme, să-și vîneze prada, să se așeze la masa de lucru, să mediteze cum să-și verse ura mai plastic, să-și îngrijească stilul și s-o treacă pe curat ? !

De aceea unii s-au specializat în ură, s-au făcut șoareci de bibliotecă, au memorie care înregistrează totul și nu uită nimic, au dosare în conștiință, pe ochi și pe gură. Ei păstrează ura multă vreme, o feresc de intemperii, o ascund la nevoie și-o scot la iveală cînd, plini de măreție, își dau seama că nu mai au nici un risc.

În comparație cu aceste pamflete goale de argumente și încărcate de veninul pustiului, în comparație cu această ură, opacă, tristă, măruntă, sistematică și care-și caută cu îndîrjire metafora, cuțitul deschis întins mi se pare incomparabil mai cavaleresc și mai estetic.

Teodor MAZILU

Moși

Bine, știm, încă de pe vremea bragagiilor, reclama este sufletul comerțului. Zice lumea, dacă vrei să știi ce nu se găsește, citește (reclama). Astfel în vremea din urmă toate gospodinele căutau piper. Pînă cînd au apărut niște afișe-acțibilduri emise de Teatrul Mic. *În sfîrșit, am aflat că :*

Orice comedie trebuie să aibă sare, *dar că*

OFIȚERUL RECRUTOR (piesa jucată la 1 iulie a.c. ora 20 la Parcul Herăstrău).

are și piper.

Același nostim afiș informează :

Orice femeie este un mister.

CARLOTA

le întrece pe toate

Prin urmare, femeia aceasta ori este mai multe mistere, ori poate că au vrut „creatorii" reclamei cu pricina să spună că orice femeie are un mister și atunci deducem că, cer iertare, Carlota are două sau mai multe mistere. Propunem Teatrului Mic *să ia în discuție dacă nu e mai bine — pentru stagiunea viitoare — Carlota în chestiune să fie femeia cu barbă adusă din Zanzibar intrarea prin Sărindar mănîncă sîrmă ghimpată și spune mamă.*

Iulian NEACȘU

Pisicile lui Newton

Faptul că într-o noapte de august cade o stea devine tulburător abia atunci cînd, ca o presimțire a conexiunii universale, căderea stelei este legată de căderea unui suflet în infern. Dar faptul devine și mai tulburător cînd această lege, simplă pentru că închipuită, este înlocuită de legi mai ample, legi ducînd din lege-n lege la cosmogonii. Și, cu cît mai reale, deci mai aproape de luciditate sunt cosmogoniile, cu atît mai limpede, mai precisă mai implacabilă devine legea. La fel și în regnul vegetal ori animal, cu cît mai precisă este disecția, cu cît este mai la zi interpretarea genetică de pildă (garnituri de cromosomi, cod genetic, conexiuni citochimice) cu atît mai cumplită devine legea. Legea care face ca lucrurile să se întîmple așa și nu altfel, legea care, dintr-o infinitate de dezlegări posibile alege implacabil una singură, impunînd repetirea acestei alegeri ori de cîte ori factorii inițiali se repetă. „Ce naște din pisică șoarece mănîncă".

Eu nu cred că Newton, care avea două pisici de mărimi diferite, copleșit de adîncimea fotoliului, a trecut printr-un moment de idiosincrasie mintală atunci cînd a poruncit să se sfredelească în ușa odăii sale două găuri pe măsura fiecărei pisici. Dacă-ți intră în odaie o pisică, faptul în sine este ciudat, dar obișnuința îi anulează straneitatea. Dacă-ți intră însă o a doua pisică, apoi o a treia ș.a.m.d. faptul devine uluitor pentru că atestă o lege, aceea a speciației, lege care a făcut să ia ființă pisica în calitate de specie. Dacă Newton ar fi avut un cîine și o pisică, ar fi făcut, desigur, o singură gaură în ușă. În profunda lui însingurare, însă, el a voit să lase fiecărei pisici putința unei individualități absolute (în ciuda faptului că pisica mare putea să încerce a pătrunde pe gaura mică și invers), deci s-o scoată de sub imperiul legii biologice care făcea ca pisica să fie pisică și nu altceva, tocmai pentru că intuia magia stranie și tulburătoare a legilor în lumea cărora se și complăcea el Newton, cu atîta pasiune. Din clipa în care această putere a legii a fost cunoscută, adică din clipa în care între ființă și ființare s-a interpus conștiința că există ceva „misterios" care ordonează acțiunile potrivit unei succesiuni anume, omul a devenit om și a început să se opună legii fizice. Dacă nu s-ar fi întîmplat așa el ar fi rămas și astăzi undeva pe la mijlocul sistematicii tetrapodelor.

Unicul domeniu în care legea fizică poate fi eludată, călcată sau chiar înlocuită, fără nici o pregătire prealabilă, este închipuirea. *Iar mijlocul cel mai simplu de încălcare imaginară a legii este minunea. Zborul, ieșeala „ca gîndul", transformismul spontaneu, supunerea acauzală a fenomenelor, mă rog, nenumărate fapte care să conteste legea fizică pot interveni în zona miracolului.*

Așa au luat, probabil, naștere miturile în general. Așa au luat naștere, însă, neapărat acele mituri pe care Blaga le numește trans-semnificative, diferențîndu-le de miturile științifice, dar și de vise. Iar cel care a dat un stil miturilor, dezonirizîndu-le, dar aplicîndu-le în același timp aproape științifice (chiar dacă de categoria absalelor) a fost poetul. Spun a fost pentru că nu mai cred că funcția poeziei se rezumă la crearea miturilor ci, dimpotrivă, se extinde la crearea unor lumi paralele celei reale prin demistificare. Chiar atunci cînd depășește visul colectiv, adică atunci cînd nu ține seama de nelămuritele iluminări taborice ale societății, chiar dacă nu recurge la supapa onirică a colectivului, poetul se trezește astăzi în zona nativă a fenomenelor. Blaga avea dreptate cînd afirma că psihanaliza „a imaginat structurile psihice ale omului în analogie cu imaginile mitologice". În dorința ei de a fugi de mituri, școala psihologică (mă gîndesc la Freud și Jung) a ajuns să fie stăpînită de metodologii mitice. Omul modern și arta sa mai ales, deci poetul, sînt departe de a se mulțumi cu imaginarea unei realități mitologice.

Refuzul poeziei moderne de a mima realitatea nu se mărginește la descoperirea puterii visului în literatură ci, în deplină cunoștință de cauză, cumpănind adică misterul cu realul, poetul depășește faza automatistă, ajungînd la o creație lucidă, la o modelare stilistică a visului, dacă am folosi expresia lui Blaga, dar, spre deosebire de creatorul colectiv al miturilor primitive, recurge la un paradox demiurgic : mit prin demistificare. Singur în fața cuvintelor readuse la forța lor inițială, poetul, asemeni fizicianului modern, nu se mai mulțumește cu jonglarea legilor aparente, clasic-mecanice ale artei. El pătrunde în domeniul liniilor de forță, al centrilor de organizare, acolo unde materia poeziei se încheagă, unde divorțul dintre fapt și element, dintre subiect și obiect, se transformă într-o nuntă fără mireasă, un fel de nupțială văduvie. Acolo obiectul, închis în de el, devine subiect, temnița se transformă în eden. Acolo, la hotarul dintre mit și demistificare, veghează poetul modern, „celui qui rêve un jour d'étranges latomies, et c'est un peu apres midi, a l'heure de grande viduité". (Saint John Perse). Fuga iconoclastă de sub imperiul legii fizice trebuia să ducă la metaforă, la magie stilistică, deci la poezie, pentru că numai aici sensul eliberator, demiurgic, este evident. Visul propriu-zis n-are nimic de-a face cu creația. Odată însă cutreierat domeniul miturilor, se impune o depășire a lui și nu o reîntoarcere la magma inițială. Adică nu o recufundare în mister, într-o stare mistică primitivă, ci o încercare de a împăca stilul cu visul.

Iată sensul poeziei moderne, însemnînd o revenire la uneltele premitologice, dar abia după tocirea lor definitivă, cînd s-au amalgamat cu obiectul pe care-l cercetaseră. Visul nu mai este privit ca o supapă de ejectare a prisosului de presiune acumulată peste zi, ci ca un obiect al artei, al stilului, adică este încadrat în luciditate. Implicit, mitul devine și el un obiect al investigării și nu un scop. În definitiv, grecii antici sunt mai morți decît zeii lor. Și cine ne împiedică să dansăm în propriile noastre măsuri prin încăperile Olimpului ?

Leonid DIMOV

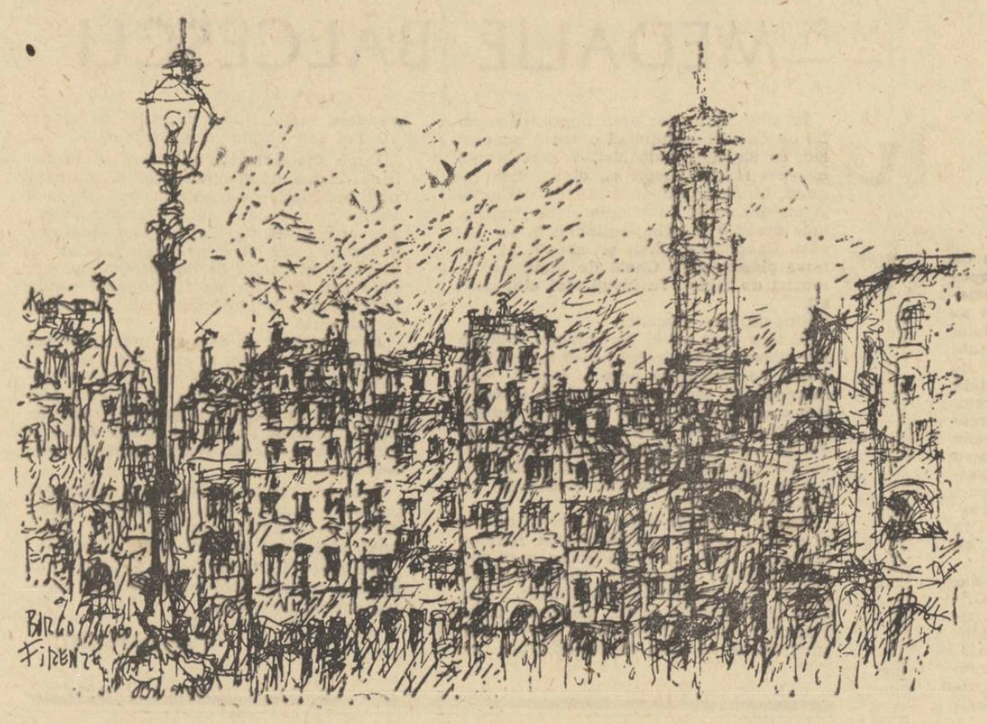

A. I. ZĂINESCU

Recviem
într-un cimitir de mașini

O tainică-ndoială fruntea mi-o boltește-a naos.
Ca-ntr-o catapeteasmă orb și ochii-n împrejur cum rid.
Nimic, am zis, ci într-a doar lucrurile în repaos,
Celui ce-am fost ca-n lăncii sîngele îmbrătișat i-l țin.
Era astfel prin anul o mie nouă sute și nu știu cît
În cel mai fastuos cavou al lumii de mașini.

Rodea ca-n înserare, tulbure, un monstru,
Gheare de foc avea, coapse de foc, subțiri
Cum are uneori și fumegă pe-un deal sufletul nostru,
Pînă la os rotește-o carie pe cruci apoi,
Dar vieții-i trebuie într-adevăr și-o vale cimitir,
Călcam pe răsucite fiare, tuburi ca de orgă, noi.

Cînd nu se știe cum, din ce întîmplare-odată
Svîrlită-aici și-o roată de căruță-n semn
De reculegere-ntîlnesc, e poate cea mai tristă roată,
Vulturi de scrum nebuni îi cad la-ncheieturi, țipînd
Și-asemenea ei gura mea nebună-și macină în lemn
Tăcerea ca a unei scorburi, roată de aer în pămînt.

M-am aplecat spre ea, tălpi reci se desveleau în treacăt,
Ca pe o gleznă-n jos văzduhul, alb totul ca un ou
Încît pot să și cred lumina c-a ars pînă la capăt,
Singuri cei morți cu fața se întorc spre ea,
Orașul dincolo și-mi bate ca printr-un ochean ecou,
De pe cojite turnuri, negre, fruntea ca un steag alb a mea

Și-mi bate ca prin zid, mi-e cheag ochiu-n auz de urne,
Nebună gura mea acolo pe-alămuri ca un teasc.
Orașu-n semn la piept sau doar pe răni și-o pune,
Orașu-n vis și spune cu ea basme pe mări
Că nici nu știi : mor oamenii în lucruri sau se nasc,
Cad cruci aici din arbori sau fructe-ntr-adevăr —

Oh, mulți, prea mulți dar, doamne, ne slujim de sunet !
Povara mea din față-s eu însumi și îmi calc
Pe suflet gol, spre mine parcă îndrept un tunet
Și-mi calc pe ochi, la tîmple-nnourează pîini.
Ca dintr-o brazdă-n cîmp trasă pînă aici de-un arc
Cu cîte cinci săgeți și sîngele îmi aburește-n mîini.

Și-mi port tăcut pe tărgi de întuneric părcă
O lacrimă, ca pîlnii de rugină dînd
Și genele stîrnesc ca disperate-un cearcăn,
Suferă-ncet de-o roată totul, ne trezim c-un fel
De roată în auz, eroarea că-mi bubuie-n pămînt
Și craniul meu bucșă a acestei roți ; e-astfel.

Posibilă-n întoarcerea mea scurtă și o groapă,
Ca un păianjen verde apele pînze de sare-mi țes
Și-mi scormonesc cu botul taurii prin ugere de apă,
Pe răgușite maluri, surde, fața dinspre nopți, a mea ,
Dar poate că-i lumina zic și-a trebuit prea des
Și-o roată să îmi fac, sar tropote de cal din ea.

Și mă împămîntenesc cu cai, la glezne-nfășurați cu bozii,
Trece de pe de-asupra alb și sfornăie rătăcitor un mînz,
Lungi pocnete de fier cu bice-mi rup aerul pe osii,
Trag iepe-n adormire la oiște ca un duh,
Simburi li-s dinții, negri, și pe zăbale-au plîns,
Ca o căruță-mi sînt, de mine trag ierburi în văzduh,

Mult întreruptele-mi vieți, din urmă reci ca niște goarne,
Și totuși, totuși țipătul lor mi-arde în bucăți
De os și sîngele, și-mi scutură pînă la os prin carne
Și-o roată-aici, pe-o singură roată în suflet cum
Nici nu mi-am spus pînă la cap tot drumul prin cetăți
Al lumii, ocolit, și-mi zac trist la picioare-acum.

Și mă împămîntenesc de tot, mi-e pod gura-n auz de îngeri,
Pe-o deluroasă vale-asemeni unui început stau rob
Al propriilor mele temeri și făgăduinți, și-nfrîngeri,
Mă întîlnesc din preajmă-adesea c-un bătrîn.
Orașul dincolo și-i ard sfincși adormiți pe-un bob
De grîu, o roată-aici svîrlită e tot ce-mi mai rămîn.

Și dincolo, vuind, orașul spală pe tărmi în fugă
Picioare ca de aer, dincolo ca-ntr-o catapeteasmă rîd
Și spumă sînt de aripi, rîsul meu plîns ca o nălucă
Pe-un cimitir aici de unde și-o flacără în schimb,
Pe ochi, pe mîini, ani grație : o mie nouă sute și nu știu cît,
Și nu știu cît de-atunci, timp lipsă, cresc nopți în netimp.

OVIDIA BABU

Refacere...

Trebăluind pe sub crengile-acestea, anume întemnițată
în frunze,
încă le-aștept, mai ieri înălțatele păsări, cu zdrobitoarele-
învietoarele cîntece...
Cu chingile toate de-acum desfăcute, calului, pe marginea
drumului i se numără coastele.

Odată cu soarele, mîna îmi scapătă lunecînd-lăcrimînd
printre roade...
Prea plini de zaharuri aprinse în candelabrele lor
subțiratice,
beți de licori pipăite, pomii nici nu mai întreabă sfintele
mierle unde să fie...
...O nălucire tîrzie apoi mi le-apropie desfăcute în două :
Pieptul cu cîntecul s-a răsturnat mistuindu-se în
livezile-ntinse din stele...
Doar resturi de-aripi nimicite, fărîmițate, fulguie-ncoace
ca o zăpadă continuă...
— Urma piciorului meu se umple... și ciudat se-adîncește
spre miezul pămîntului, parcă spre-o-ntîmpinare...

CONST. ABĂLUȚĂ

Poeme

I

1. un om a venit la mine
și eu nu eram acasă
și m-a așteptat doi ani
a fumat în lungul zilei
mele de naștere a zvîrlit scrumul
în depărtarea care ne ținea așa
2. pe scara de lemn / omul s-a oprit /
ascultă și păru-i albește
luminînd de-odată casa-ntreagă.
3. tîmplar să fi fost
el netezește o masă și lasă
talașul / să se-mprăștie prin curți /
și doi geamgii
îi potrivesc o lumină străină în ochi
și fug fără să-i vadă nimeni.
4. eu l-am văzut
după doi ani
prin zidurile caselor eu l-am văzut.
5. și am fugit departe
pe cîmpuri prin grădini
din calea lacrimilor lui o doamne
cît am fugit
6. (de mă opream puțin sub cerul gol
să-mi mai trag sufletul
greșelile eu le-auzeam cum trec din părinți
în copii
ca pietrele-aruncate
în albia secată-a unui rîu
pe vreme de secetă)

II

1. scaunul e șchiop de două săptămîni
el are viața oglinzilor zgîriate
prin care se vede-năuntru
(l-am găsit așa
fără să știu am stat pe el
e mult de tot și nu am observat).
2. zăpezile lărgeau odăile
pomii i-am vrut roșii
mă-ndrăgostisem ca oricare de o fată.
3. apoi mi-am decupat prietenii
la un același nume tot altul răspundea
și morții nu se mai cunoșteau.
4. un balcon de lemn pe o stradă de cînd
eram mic
un frizer a murit și au dat
încă un strat de vopsea
pe deasupra.
5. eu oricum trec pe lîngă el
balconul mereu și mă uit într-acolo
liber încredințînd
această posibilă moarte.
6. culoarea / a căzut în urma mea /
7. mi-am simțit trupul și-am plîns
sau am despicat lemne
sau am reparat un scaun învechit.

III.

1. doi oameni au văzut același lucru
e-o întîmplare-a pulberii din noi
cum apa trece singură pe mîini.
2. eu sînt al meu îmi spuneam
trezindu-mă din somn într-o odaie
goală fără oameni fără flori
și întindeam o mînă-n întuneric
3. veniți să mai privim odată frunza
și norul slab peste privirea noastră
să lunece înviorînd-o
4. zile au trecut și ani
cîmpiile s-au rupt în rîuri
și rîurile -au izbucnit în pietre
atîtea așezări nehotărnicite cu steaguri
pe văile vuitoare ne-am amintit
5. oamenii toți pe care i-am privit
ne-ngreunează pleoapele
și moartea lor
înspre izvor privirea ne-o subție.
6. un om pe-această lume orb va călca
pămîntul
femeia lui
va plînge peste-o apă întinsă.

IV

1. e-o țară de aer ființelor
le iau locul tărmuri și prăpăstii de aer
migratoare
și-un sinaur fel de lucruri dăinuie aici
un soi de sfere mici și fără umbră
născute în despicătura malurilor
atunci cînd trece o lumină-n depărtare
2. aceste maluri le-am zărit pe cînd
eram copil dar nu știam că ele
ființe sînt căci gonesc aerul și-l spală
în cai de aer și copaci de aer
și-n umbra lor imensă se-ntețește vîntul
izbind în alte tărmuri și născînd
ființe noi cuprinderi plutitoare
3. urme nu sînt din cele ce au fost
căci timpul e eroarea blîndă-a malurilor
ce nu sînt maluri într-atît de iute aerul
trece în alte forme
4. singur în țara de aer un ochi nemișcat
pustiu în care nălucesc dureri nemaivăzute
și formele de aer îl lovesc fără-ncetare
și fără-ncetare el le mărginește
cu puterea lui întîmplătoare
ce ține de-alte legi
5. oameni nu sînt sau sînt foarte puțini
căci se nasc greu tăceri poliedrale
aer statornic împărțit egal
luminilor și malurilor toate
6. poate de-aceea oamenii ce sînt
cînd mor sug aer mult în jurul frunții
și urcă-ncet cu el spre tărmuri nalte
și scot un sunet pur cum auzeam copil
caii tuciurii purtînd găleți
cu apă sus pe munții sterpi

MARIN MAVRU

plicurile

Ideea fusese a ei. Reușise să mi-o prezinte în culori atît de frumoase, încît mi-o însușisem, transformînd-o în obsesie. Nu mai doream decît acel vîrf de munte, pe care urma să trăim, eu, Clara și sculptorul. Mă vedeam cu barbă și mustăți albe, în haine țărănești, lucrînd coșuri și obiecte de lemn. Totul era curat : noi, cabana, pădurea și aerul. Cei doi erau la fel de bătrîni ca și mine și lucrau refuzîndu-și pasiunile clocotitoare. Voiam să fim bătrîni și cu încăpățînare, speram în îndeplinirea acestei dorințe sugerată de Clara. Nu regretam că părăsesc casa, martora succeselor și înfrîngerilor care-mi alcătuiseră viața. Era legată de întîmplări care îmi stîrneau în egală măsură tristețea și ura, încît preferam să le uit. Mă simțeam numai iritat că aveam mîinile murdare, că gulerul cămășii se înmuiase de transpirație, și că trăgeam pe nări un aer cu iz de mucegai. Cînd am auzit poarta, am ieșit în grădină. Pe aleea năpădită de buruieni, venea Clara, ciocănind pajavul cu tocurile.

— Halo ! Don Cezar, strigă ea, ești căutat de o alteță.

— Să poftească, am răspuns, castelul e pregătit pentru primire.

Se apropie rîzînd. Părea că vibrează de bucurie. Își aprinse o țigară și aruncă chibritul cu o energie care depășea necesarul. Stăpînindu-se, luă chipul unei neofite la mînăstire și se apropie cu pași mărunți. Deodată sări și-mi înlănțui umerii, apăsîndu-și buzele pe obrajii mei năclăiți de sudoare.

— Prietene, spuse ea, de ce mă simt așa de bine cu tine ? Tu nu mă liniștești, mă faci să fiu agitată dar asta îmi dă o stare de bine.

— Ești amabilă, am zîmbit eu, ferindu-mă să arăt vreo mirare.

— Îmi faci o cafea ?

— Unde ? am întrebat. Nu am bucătărie.

— Cu apă rece. O fac eu. Dă-mi două pahare.

De obicei nu foloseam puțul din curte. Lanțul ruginise și scîrțiia. Apa stropi armătura metalică a ghizdurilor dîndu-i culori sîngerii.

Băurăm în grabă din paharele aburite, fără să ne așezăm, în timp ce răcoarea dimineții se strecura pe sub haine. Clara părea că își complectează ceva, un combustibil care ajunsese pe terminate. Cînd sfîrși, mă prinse de guler și mă scuturâ.

— Du-te, îmi spuse și spală paharele. Lasă-mă singură și nu mă mai privi așa. Mă părăsi și porni să se plimbe prin cameră. Am ieșit și am așezat paharele într-un strat de lalele. Nu o mai vedeam clar, pentru că eram în lumină iar ea în întuneric. Mi se părea că se apropiase de pereți și întindea mîna să-i mîngîie, pipăind urmele tablourilor, găurile cuielor și petele de mucegai. Se opri îmbrățișînd parcă zidul, cu palmele lipite de tencuială și rîse sau hohoti apropiindu-și capul pînă atinse spoiala peretelui cu buzele.

Cele două pahare străluceau la picioarele mele. Le-am izbit, prefăcîndu-le în țăndări. Rușinat, mi-am băgat mîinile în buzunare și am privit în sus. Pomii erau scăldați într-o lumină verzuie. Nu se auzea nici o pasăre, nici un zgomot. Numai foșnetul frunzelor. Clara îmi strigă :

— Haide, vino, seniore.

— N-are rost, i-am răspuns. Vino tu afară.

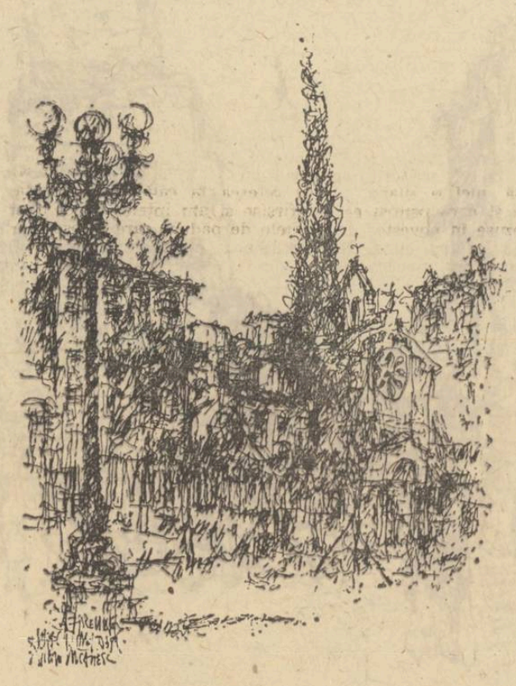

— Ești grăbit.

— Ești sentimentală.

— Caraghiosule !

— Ființă nepractică.

— Ce faci cu casa ? O încui ?

— Nu, las-o deschisă. O să folosească cuiva.

Am auzit din nou zgomotul tocurilor. Clara apăru, puțin înclinată, poșeta atîrnîndu-i de braț. Încerca să-și pună mănușile. Sculptorul ne aștepta cu mașina în stradă. Ne așezarăm, eu lîngă volan iar Clara în spate. În timp ce motorul se încălzea, portiera fu lăsată deschisă. O frunză alunecă purtată de vînt și se opri pe trotuar. Clara se aplecă, o ridică, și se rezemă din nou de spetează, cu capul răsturnat. Am vrut să-i fac loc.

— Nu, îmi spuse, stai liniștit.

— Te rog !

— Mi-ai spus cîndva că ai nu știu ce preocupări. La ce anume te refereai.

— Am uitat.

— Uiți repede.

— Îți place mașina ? întrebă sculptorul.

— Ce marcă e ?

— Fiat.

— Eu preferam „Jaguarul".

Clara șopti :

— Cînd eram mică, aveam trei locuri care mă atrăgeau : șoseaua, lacul și cimitirul.

— Cinematograful, nu ?

— Numai sîmbăta. Mă ducea tata.

— Lacul, șoseaua...

— ...și cimitirul. Eternitatea.

— Păstrînd distanța, desigur.

— Găsesc confortabilă permanența.

— Veșnicia ?

— Știu eu ? Poate.

Căscă și-și acoperi gura cu palma. Ochii îi sclipeau împăienjeniți în timp ce privea pe fereastră. Sculptorul porni. Peste o oră ne aflam în helicopter și zburam împreună cu alți patru pasageri.

★

Niciodată n-ar fi admis că ar fi putut să mă influențeze. Eram convins că numai eu o pot influența și asta datorită întîmplărilor din copilărie, care-mi creeaseră un ascendent. Adolescența păstrase decalajul. Eram mai inert, mai rezervat, incapabil de mărturisiri și deci mai puțin expus la situații penibile. Spre exemplu eu n-aș fi cîntat Mozart într-un hol, în fața unor școlari flămînzi, cum procedase Clara. Fusese un insucces total, pornit din cine știe ce considerații sentimentale ale unei profesoare bătrîne. De atunci nu ne-am mai vorbit. O jignise faptul că am rîs în momentul în care se împiedicase și căzuse în fața pianului. Într-un anumit fel, a fost mai bine. Anii care au urmat au făcut din dînsa o femeie extrem de frumoasă lîngă care nu m-aș mai fi simțit la locul meu. Avea nevoie de prieteni sclipitori pe măsura propriei ei străluciri. Mai tîrziu a plecat din oraș și s-a măritat. Nu ne-am mai fi întîlnit dacă nu s-ar fi întîmplat ca soțul ei să revină solicitat de edilii orașului.

Îl cunoscusem mai de mult, înaintea căsătoriei sale cu Clara, la o stațiune unde venise să se odihnească, deși nu prea părea să aibă nevoie, de asta judecînd după nopțile albe, pe care le făcea fără nici o rezervă. Era un bărbat atrăgător. O gingășie adolescentină se degaja din mișcările lui lente, molatice, care mărturiseau indiferența și plictiseala.

Afirmațiile sale trădau gusturi comune și un orizont ușor de întrezărit. Era greu de înțeles prin ce anume impresionase municipalitatea, așa încît să-i încredințeze realizarea complexului din Piața Relațiilor. L-am întîlnit într-o după-amiază, la puțin timp după ce-și închisese lucrarea. Eram numai noi doi. Eu priveam critic, iar el nesigur, ceea ce realizase. Piața era un poligon asimetric, un pentagon, în care trei laturi se opuneau altor două mai mici, așezate de o parte și alta a unei artere de circulație. Dacă urmăreai traficul în sens giratoriu, cele trei laturi apăreau mai expuse și alcătuiau de fapt elementul specific, care conferea pieței particularitatea. Piața se dezvoltase în etape. Inițial existase un număr de case, dintre care o parte se mai păstrau încă pe latura centrală. În locul altora se ridicaseră clădiri impunătoare, în stînga primăria iar în dreapta un hotel în stilul arhitectural de acum o jumătate de secol. Laturile care străjuiau intrarea în piață apăreau lipsite de importanță, de aceea și sculptorul le ignorase, așezînd monumentele în așa fel încît păreau rezultatul unui echilibru la limită între talent și opusul său, între căutare sinceră și paradă. O prismă verticală reprezenta munca. Pe fețele sale se vedeau membre și torsuri contractate într-un efort comun. Prisma strivea literalmente primăria, lîngă al cărui colț fusese ridicată. Privirea nu era reținută de palat ci de coloană, într-o încercare nepotolită de a-i distinge simbolul. Pasiunea pentru înălțime era evidentă, trăsătura ce devenea și mai pregnantă în celelalte ansambluri.

Grupul așezat pe latura centrală era o aglomerare de linii și forme, situate pe un piedestal susținut de coloane la nivelul etajului doi al unei clădiri. Cinci trupuri umane academic sculptate, într-o atitudine de contemplare goală și plată susțineau la rîndul lor un cadru din bare, semănînd cu un baldachin înăuntru căruia se afla o sferă de metal cu prelungiri radiare ca niște săgeți aurii. Curiozitatea ansamblului o constituia faptul că în bună parte se găsea deasupra clădirii, părînd susținută din văzduh, în contradicție cu restul construcțiilor, pe care nu le putea domina și de care de-abia reușea să se separe.

Monumentul intitulat „Victorie", era dificil de înțeles, simbolul putînd fi luat drept o încercare de exprimare alegorică a unei amenințări sumbre și implacabile.

Ultimul grup îl formau două siluete umane, așezate pe terasa hotelului, de unde se înălțau de-a lungul fațadei, pînă dincolo de marginea ei. Erau lucrate în piatră, în stil primitiv, cu unele detalii anatomice absente și altele evidențiate prin artificii. Cea din stînga avea culoarea stacojie iar sînii galbeni. Perechea ei însă era nediferențiată un ghem roșu, sugerînd vag un trup secătuit de puteri. Împreună, purtau titlul „Impozitul", un titlu destul de extravagant, a cărei exprimare plastică putea să aibă o anumită valoare, după cum putea să nu aibă nici una. Sculptorul mă întrebă :

— Ce părere ai de ansamblu ?

—Bună, i-am răspuns, deși existau poate și alte rezolvări.

— Acesta-i răspunsul ! murmură el și-și plecă fruntea. E trist.

— Nu te simți bine ?

— Sînt, parcă, izolat.

— Singurătatea e dezolantă.

— Dar eu sînt însurat și unii pretind chiar că am avut noroc.

— Cum ai ajuns la monumente ?

— Viața e o adaptare nesfîrșită. Aș putea să-ți vorbesc despre diskinezii formale cu punct de plecare în cortex sau sub el, adevărate diarei de forme, nu știu dacă ești de acord cu expresia.

— Ești la o răscruce ?

— Eu ? De unde ? Am o ascensiune permanentă, dar uneori îmi vine să-mi dau palme și mă mîngîi numai cu gîndul că și înfrîngerile sînt victorii.

Am părăsit piața și am trecut pe o stradă lăturalnică, oprindu-ne lîngă un teren de volei. Acolo ne-am despărțit. Sculptorul rămase privind stîlpii de susținere ai plasei care se ridicau la marginea careului acoperit de frunze ude și zgură. L-am revăzut de-abia seara la bal și atunci am putut s-o revăd și pe Clara.

Sărbătoarea „Zilei Relațiilor" avea loc în saloanele primăriei în care se desfășura cea mai mare parte a manifestațiilor festive. Unele spectacole erau date în aer liber, în piață sau în incinta strandului central aflat alături de primărie. Mi-a fost greu să-i găsesc. Mulțimea costumelor de ceremonie și a rochiilor de seară, făcea aproape imposibil să deosebești un om de altul. La etaj, artiști amatori intonau coruri. Numele lor depășise pe cel al ascultătorilor. În săli se prezentau dansuri, balete, pantomimă și muzică. Sala de festivități, propriu zisă, avînd scenă, fusese transformată în teatru. Spectacolul părea interesant. Decorul de un alb imaculat, reprezenta un tunel printr-un munte de gheață, prin care un om încerca să evadeze. Holul larg de la parter, destinat dansului era aproape gol. Aclamații răzbăteau prin ușile deschise ce dădeau în curtea din spate, care ducea la strand. Bazinul era luminat de reflectoare colorate. Tineri în costume strînse pe corp, de culoarea mușatarului, alcătuiseră o piramidă deasupra apei. La un semnal, eșafodajul se prăbuși, dispersîndu-se într-un mozaic plutitor. Explozii de artificii, rachete luminoase, proiectile trasoare, brăzdară cerul. Bubuiturile lor se contopeau cu uralele mulțimii. Începu să cînte orchestra. Pe platoul de afară ca și în holul central, începu dansul. L-am găsit pe sculptor lîngă o fîntînă. Soția sa îl însoțea.

— Îți place dansul ? mă întrebă el.

— Nu prea.

— Foarte bine. Rămîi să-i ții companie Clarei.

— Soțul meu e solicitat încontinuu de către organizatori. Ideea piramidei îi aparține.

— A fost reușită.

Sculptorul se făcu nevăzut. Am adus de la bar două pahare. Clara îl luă pe al său în mîna înmănușată și aspiră aroma alcoolului :

— Succes !

— Noroc și fericire !

Își miji ochii și zîmbi :

— Nu ne-am văzut de mult. E o întîmplare că ne vedem și acum. Nu te-ai schimbat.

— Tu te-ai schimbat în bine. Mințeam. Clara ajunsese o umbră. O frunză veștedă din care viața fugise.

— Am păstrat mult timp biletele pe care mi le-ai scris pe vremuri, cînd eram copii.

— Eu nu mai am nici unu.

— Ce aiuriți puteam fi ! Îți amintești cum îți spuneam ?

— Don Cezar. Iar tu erai signora Melchior. Aveai cel mai frumos castel din lume.

—Care se deschidea în fața ta, dar numai cînd apăreai învingător.

— N-aș zice c-am înregistrat multe victorii.

— Ai stat tot timpul în oraș ?

— Tot timpul.

— Puteam să îmi imaginez.

Spre ziuă sculptorul reveni la noi.

— Știi, Clara, spuse, cred c-ar fi bine să plecăm.

— Da ? Bine.

— O bună soață ar trebui să doarmă la ora asta.

— Sigur, dragul meu.

Făcea eforturi să se stăpînească. Era penibil. Am pornit spre poartă toți trei, grozav de stingheriți. Un grup de tineri venea în urma noastră. Printre ei, o fată, ieșea în față cu obrăznicie, privindu-l insistent pe sculptor, cu un aer revendicativ. Clara îi spuse soțului său :

— S-ar părea că vă cunoașteți foarte bine. N-ai vrea să-i spui că-i agasantă ?

— Așteaptă o clipă, spuse dînsul. Am să-i vorbesc. Rămase în urmă, zîmbind cu un aer măgulit și-i spuse fetei ceva. Ea ripostă. El repetă, dar fără prea multă convingere, cu ochii la decolteul ei promițător. Clara îmi strînse mîna :

—Te rog ia-mă cu tine, spuse dînsa, nu mă lăsa pradă unei jigniri cumplite.

Am ieșit, ținîndu-ne de mînă. În urma noastră, muzica se rostogolea în valuri. Stropi mici de apă împestrițară asfaltul. Indicatorul stației străluci umed. O ploaie caldă începu fără veste, făcînd frunzele teilor să șiroiască de apă. Cînd am ajuns la mine, eram uzi leoarcă.

Am aprins focul. Clara se vîrî în pat. Am pus hainele să se usuce și așteptînd, am umplut două pahărele cu coniac. Clara a început să fumeze.

I-am spus :

— Soțul tău afirma că se simte stingher.

— Oh, suspină ea, mincinosul ! Să nu-mi mai vorbești de el.

— Nu-l mai iubești ?

— Dacă-l iubesc ? Ce întrebare ! Îl urăsc !

— Exagerezi.
— Lasă asta. De ce nu vii lîngă mine ?
— Pentru că ești soția lui.
— Aș prefera să ne închipuim că nu sînt.
— Nu pot. Nu am imaginație.
— O ! dragul meu, tu nu știi să minți. Dacă aș fi fost încă frumoasă, n-ai fi recurs la principii morale.

Avea ochii strălucitori, umezi.

— Clara, i-am spus, ce mi-a plăcut întotdeauna la tine, a fost prospețimea, sensibilitatea și vioiciunea minții, care sînt veșnice.

— Ești sigur că nu greșești ?

— Nu pot greși.

— Ei bine, dragul meu, țin mult la tine și nu vreau să te pierd din nou. Dă-mi voie să vin uneori la tine, să stăm de vorbă.

Ce ușor formulasem refuzul și cît de repede îl regretam ! Pentru că odată acceptată de Clara, dorința ce-l generase muri, lăsînd în urma ei tristețea. Tot ce a urmat din seara aceea, toate zilele și nopțile scurse, au constituit eșantioanele unei coexistențe de o pură și încăpățînată austeritate, care n-a dat nici unuia satisfacții. Ne-am văzut zi de zi și zilnic am schimbat idei și impresii formulate precis, însă cu desăvîrșire artificiale. Cuvintele sau gesturile erau importante prin forma lor și nu prin conținut. Dacă nu corespundeau, locul lor îl luau obiectele ce ne înconjurau, indiferent care din ele. Cele mai anodine obiecte, ne-au devenit familiare și intime. Și într-un timp cînd nu mai vedeam nici o schimbare, posibilă, Clara veni cu propunerea aceea care ne-a contaminat ca un virus.

Nu știu ce l-a determinat pe sculptor s-o accepte. Dar sînt atîtea lucruri pe care nu le-am înțeles, iar timpul care ne mai rămăsese pînă la îmbarcare, era prea scurt ca să le lămuresc.

Helicopterul era o adevărată magazie ambulantă, plină de ambalaje răsturnate, de saci și cutii aruncate prin colțuri într-o cumplită dezordine. În față se afla cabina, cu o ușă de plexiglas transparentă, construită astfel încît să facă mai ușoară supravegherea transportului. Dar cum piloții nu încărcaseră materiale de prea mare importanță, supravegherea lor nu-i interesa și ușa ne folosea mai mult nouă, care-i vedeam pe ei. Îi urmăream cum se întrețin cu fraze egale, plictisiți de ceea ce voiau să-și comunice.

Unul dintre ei își duse mîna spre ceafă și se scărpină. Celălalt aprobă un zîmbet slugarnic, întorcîndu-se spre el cu palma deschisă în evantai, atingînd vîrful nasului cu arătătorul. Avea ceva de șoricel care chițcăie pudic, preocupat să nu întreacă măsura. Primul îi răspunse absent, absorbit de contemplare nimicului. Mîna lui prinse brațul opus mai sus de cot și-l făcu să se legene. Secundul privi dosul palmei, apoi un deget, unghia și în fine închise pumnul.

Clara spuse :

— Nu poți înlocui un om cu altul. Poți doar să aștepți pînă ce timpul ți-l scoate din memorie, dar nu-l poți înlocui.

— Buuuuun ! i-am răspuns, băgîndu-mi mîinile în buzunare. Aplecat pe o parte priveam la dînsa. Între noi, pe o ladă, sta sculptorul. Își îndoise brațul pe pîntece și pipăia cu degetele un material invizibil.

Vorbea cu sculptorul. Prezența mea nu părea să-i rețină atenția. Ignora încercarea mea de a formula vreo opinie, recunoscîndu-mi doar prezența fizică. Mai tîrziu am înțeles că voia să fiu doar un simplu martor, una din acele creaturi inactive, necesare doar ca să reproducă fidel evenimente înregistrate din întîmplare.

Tot ce a urmat, s-a petrecut în prezența mea, mai bine zis în prezența noastră, a mea, a sculptorului și a celorlalți patru pasageri, îmbrăcați în costume de alpiniști, care urmau să coboare pe o platformă care constituia prima noastră escală. Erau patru bărbați. Așteptau în picioare, sprijiniți de bara de metal instalată pe peretele lateral al cabinei. Ușa din spatele lor era închisă. Cea de a doua ușă, din peretele opus, era larg deschisă ca ușa unui garaj și lumina pătrundea orbitoare în cabină, laolaltă cu valuri înghețate de aer. Un peisaj plat, fără relief, de culoare verde, se desfășea, răsucindu-se în volte, în partea inferioară a cadrului ușii. Vedeam numai un petec din el. Nu puteam desluși mai mult, pentru că stam la distanță și cîmpul vizual era îngustat de pereții cabinei. Cei patru alpiniști agățați de bară, păreau că salută sincron prin ridicarea brațelor. Echipamentul identic și lipsa de interes pentru realitate mărturisită de privirile stinse ca niște ferestre opace, îi făceau să semene între ei, deși se deosebeau destul de mult fizic. Cel din față, roșcat, cu obrajii căzuți și nasul coroiat, parcă ar fi fost o pasăre, un curcan spre exemplu, spre deosebire de al doilea care aducea mai degrabă cu un șobolan, avea fața palidă, părul tuns scurt și ochii sperioși. Se ascundea parcă în spatele celui din față și-și strîngea geanta sub braț, retrăgîndu-se iute, cînd ieșea din rînd. În urma sa se zărea un cap îndărătnic, cu fruntea îngustă și părul adus în față, aparținînd unei creaturi care nu ar fi fost de mirare s-o vezi că rage. Se mișca de pe un picior pe altul, ca și cînd ar fi bătut din copite și privea în sus dintr-o necesitate fizică, nu fiindcă ar fi zărit ceva deosebit în tavan.

Al patrulea părea adormit. Avea fruntea teșită și ochii închiși cu pleoapele palide. Legănîndu-se într-o parte și alta, rumega încet, mișcîndu-și fălcile.

Nici ei n-aveau alt rol decît acela de a fi martori. Martorii unui dans pe care nu-l cunoșteau. Erau cu toții niște spectatori potriviți capabili să privească fără mirare și să înregistreze fără să tulbure desfășurarea ritualului imaginat de Clara. Desigur, ea mizase pe comportamentul nostru. Știa că n-o vor deranja. Scoase un număr de plicuri și le puse pe o ladă. Dintr-unul scoase hîrtia și așeză creionul peste dînsa. Niciunul dintre noi nu bănuia nimic. Poate numai sculptorul înțelegea ceva și aștepta cu mîinile încrucișate peste pieptii bluzei. Gîtul i se încordase și zvîcnea, iar urechile-i tremurau cu smocurile negre ieșind din orificii. Obrazul însă îi era lipsit de viață și barba îi sta strivită peste guler.

Clara se ridică, legănînd în mînă o umbreluță roșie. Făcu trei pași de-a latul cabinei și se îndreptă spre ușa deschisă, sprijinindu-se cu mîna de ușor. Vîrtejuri de aer îi presară fusta, făcînd-o să se rotunjească pe coapse. Zîmbi și-și retrase mîna, revenind la locul pe care-l părăsise mai înainte. Scrise ceva pe hîrtia scoasă din plic și o puse pe ladă. Reveni cu fața spre noi, în centrul cabinei. Dar nu ne privea. Trupul ei tresări cuprins de ritm, închise ochii și trecu pe lîngă noi într-o tropăială măruntă. Părea că n-o mai interesează nimic în afară de legănarea aceea ușoară și inconștientă, care da mersului ei, farmecul mersului unui copil. În acelaș ritm vibra și umbreluța și ar fi putut părea lipsit de grație dacă mișcările n-ar fi fost cu totul spontane.

Am văzut diferite chipuri de a purta umbreluța ca accesoriu elegant al ținutei, atribuindu-i-se rolul de a atrage atenția. Acest deziderat îi era, însă, străin Clarei. Ea părea stînjenită de umbrelă pe care o purta de parcă ar fi fost obligată. O clătina, o arunca, o ridica și o cobora fără s-o răsucească în jurul axului cum ar fi putut face dacă ar fi dorit să producă efecte. Ea nu căuta efecte ușoare și nici un fel de alte efecte ci o posibilitate de comunicare spontană într-o formă cît mai simplă și naturală.

Sculptorul o urmărea cu atenție. Neliniștea da mîinilor lui o activitate neîntreruptă, mai curioasă decît mișcările Clarei. Membrele îi tresăreau săltînd sau coborînd fără voie, de obicei cîte unul în timp ce opusul său se retrăgea iute. Mîna dreaptă alcătui un acoperiș, pe sub care ochii iscodeau cu prudență. Degetele pipăiră tîmpla și împinseră boneta pe spate. Fruntea îi apăru încrețită, iar obrajii cu cute la colțurile gurii mimau un rictus disprețuitor. Stînga coborî. Degetul arătător se întoarse în jos, punctînd aerul cu lovituri ritmice, în timp ce restul degetelor se ghemuiră rușinate parcă de propria lor inferioritate.

Deodată, sculptorul ridică nasul, își miji ochii și-și coborî sprîncenele. Două picături transparente se prelinseră pe partea internă a nărilor, peste firele de păr lipite și ude. Zîmbi cu buza de jos tremurîndă.

Am întors capul, urmărindu-i privirea. Clara se apropiase din nou de ușa deschisă. Umbreluța îi atîrna moale pe umăr și părea obosită. Scrută cu privirea platoul, apoi se întoarse și scrise din nou ceva, rămînînd cu tocul în mînă, într-o atitudine de așteptare.

Sculptorul zăngăni în mînă niște chei, pe care le ținea cu două degete, în timp ce mijlociul era vîrît în veriga de alamă. Își împinse bărbia, mișcînd-o ca și cînd ar fi vrut să sugă, punînd picior peste picior. Osul genunchiului împungea stofa pantalonului. Cu mîna dreaptă își pipăi buzele pe care le acoperi cu degetele. Arătătorul, neobișnuit de mare și roșu arătă ceva în afară, dar se retrase imediat și acoperi ochii într-un fel care sugera teama. Mijlociul se opri pe nas, iar ultimele două mascară bărbia. Rămase așa o perioadă, destul de lungă apoi ambele mîini se ridicară, tocmai în momentul în care nu credeam că se vor mai mișca și podurile palmelor se izbiră cu zgomot. M-am întors fulgerător. Locul Clarei era gol. Vîntul legăna stingher umbreluța rămasă pe podea. Alpiniștii priveau ușa prin care vîrtejuri de aer se rostogoleau șuierînd. O mare de lumină verde acoperea deschiderea, aducînd ceva proaspăt și tînăr din afară. Pe ladă așteptau plicurile. Două dintre ele erau adresate soțului și părinților. Al treilea nu era adresat nimănui. În el erau scrise impresiile Clarei. Ultimele. Era o delicatețe inutilă, care nu folosea nimănui, pentru că nimeni nu era ispitit de experiența pe care rîndurile o conțineau. Dealtfel, cuvintele erau alese cu un discernămînt discutabil, fapt motivat, se înțelege, de împrejurările în care scrisese. Frazele erau neinteresante. Un singur cuvînt scris pe colțul scrisorii, era zguduitor. Cuvîntul „frică !" Nimic, însă, nici o silabă, nu se referea la călătoria începută, de noi și care pentru ea se sfîrșise și am înțeles că de fapt nu crezuse în povestea cu fructele de pădure care fusese scornită doar pentru mine. Nici sculptorul nu crezuse în ea. După întoarcerea noastră, și-a continuat lucrările fără nici o întrerupere.

MARIUS TUPAN

lumină din afară

S-ar putea imagina în acea curte o mică junglă dacă gardul, nici el în mare dăruire, n-ar restringe termenul. S-ar mai fi putut crede că lumina dinăuntru trebuia păstrată pentru vreo eclipsă, sau să nu se vadă noaptea lămpile aprinse, sau poate chiar refuzul de a primi lumină din afară. Perdelele negre care acopereau ferestrele dădeau senzația unei peșteri prin care pătrunde gîndul rătăcirii. Apa care se picura din tavan, ciuruia cerul prin ochii copiilor. Sau poate copiii ciuruiseră tavanul obligați mereu să doarmă cu fața în sus și să viseze. „Nu mai avem nici cenușă în vatră, le spunea mama lor, cu ultima am făcut leșie să vă spălați pe cap. Vatra își dezgolea cărbunii țigănoși. Trebuie să vă așteptați tatăl, vorbea femeia cu glasul rînced ca untura petrecută peste o vară. Trebuie să se-ntoarcă se va întoarce odată și-odată, iar de nu se va întoarce tot va trebui să se întoarcă. Mă întrebați de ce a plecat. Nu vă spun. Sau e mai bine să vă spun. Dar voi, voi n-o să-nțelegeți nici n-ați văzut pe tatăl vostru zîmbind. I s-a furat zîmbetul tatălui vostru, niciodată n-ar fi putut să rîdă. Nu mai avem nici gaz în lampă, ce-ar fi să nu mai ardem ochii de pomană. Putem sta și pe negură".

Păianjenii lucrau la mai multe războaie deodată. Lucrătura lor se-mpreunase și atîrna ca niște ornamentații în sala unui bal. Copiii vorbeau că păianjenii au țesut atîta pînză pentru a prinde cerul în plasă și a-l robi. Dar ei nu aveau dreptate, mai era puțin acoperiș. Se gîndea că mama o să-i lase să numere stelele fiecărui pătrățel, să-și ia fiecare o parte din plasă și să vadă a cui plasă a pescuit mai mult. Dar femeia nu le îngăduia să numere stelele fiindcă ei nu erau prea mulți și apoi n-aveau atîtea degete. Se întîmpla ca vreodată un copil s-audă cîntatul unui cocoș și-atunci femeia se grăbea s-anunțe o nouă ploaie, se-ntîmpla ca altul s-audă șoarecii dezvelindu-și numele și-atunci ea vorbea despre bătrîni. „Să nu priviți decît în sus, se zbătea ea să obișnuiască copii, să nu dormiți niciodată cu capul pe-o parte. Puteți dormi și fără căpătîie, paiele le mai ardem din cînd în cînd. E bine să creșteți drepți, căpătîiele vă fac cocoașe în spinare".

— Nu-i așa mamă c-o să ne povestești ceva, frumos, frumos de tot și noi o să ne bucurăm, o să fim veseli, o să te înveselești și matale de veselia noastră. Femeia își rumega înghițiturile ca stomacul unui ierbivor și-și imagina că trebuie să fie tare frumos cînd n-ai ce spune. De fapt e cel mai frumos lucru cînd n-ai ce spune, se adresă copiilor care își ridicau lingurile cînd vorbea ea. Sorbeau liniștea cînd mîncau pentru că fuseseră învățați ca cel mai mult la masă să nu vorbească, pentru că gemetele dezvăluie durerea. Copiii încercau adeseori să inventeze cîte un joc, dar erau opriți, li se spunea că e negură, s-aștepte să se lumineze, să se dea de ziuă, și-atunci or să iese afară să se joace. S-au cam terminat zilele de nu mai apare lumina gîndeau ei și ne-am săturat și de somn și de dormit. Sau cineva a pus nopțile cap la cap și a lăsat zilele pentru mai tîrziu cînd va veni tata zicea unul dintre ei. Vai ce bine este se spunea, și atunci toți erau de acord că e bine să fie numai noapte acum. Timpul se scurgea ca vocea pisicilor în luna lui martie, copiii se-nvățaseră să doarmă cît mai mult și cu fața în sus, iar păianjenii țeseau pînza încît stelele se deslușeau ca niște pulverizări și copiii erau tare mîhniți c-o să se prăbușească cerul fiindcă nu mai are ținte. Se împingeau unul în altul, ca degetele unui picior dintr-un pantof cu vîrful ascuțit, și-atunci inima le palpita ca unor soldați în front dacă te-ai fi apropiat de respirația lor. Unul mai mare își trecea mîna peste ceilalți, îi cuprindea peste mijloc, și-atunci cu părul pe care-l lăsaseră peste umeri, cu îmbrățișarea anume păreau un snop de grîu. Chiar dacă nu se pusese multă apă la rădăcină, grîul trebuia să crească fiindcă-i era vremea. Boabele nu se puteau cerceta fiindcă părul acoperise capetele iar el, snopul culcat pe spate nu putea stăvili curgerea dintr-o parte în alta. Deodată cascada de rîs care se năpusti ridică locul la mare nivel. Femeia înnebunită de acest neașteptat rîs își brăzdă obrazul cu unghiile tăioase ca niște blesteme. Nu știa ce se întîmplase. Își dezveli sîngele din obraz și încercă să oprească inundația. Dar rîsul o înecă și pe ea, o lăsă puțin să plutească, dar deodată sau poate treptat o duse la fund unde găsea grămezi, grămezi de rîs mai concentrat încît copiii văzînd-o în albie își măriră vadul. Călcase și ea șarpele casei și-acum îl simțea cum se înfășoară pe trupul ei ajungînd pînă la rîs. Peste ei și peste rîs se simțea o răcoare de pămînt reavăn și liniștit, o răcoare proaspătă și-mbietoare. Femeia uitase de rugăminți, rîdeau toți într-un hohot înform și pămîntesc, rîdeau de se rupea șarpele în bucăți, și-apoi se aduna la loc și rîdeau, rîdeau, rîdeau. Păianjenii înghițiseră toate stelele și pînza, o cupolă, telurică, mirosea greu, ploaia nu mai pătrundea în încăpere, rîsul continua și ei rîdeau, rîdeau. Totul se petrecea halucinant și nebunesc șarpele continua să se numească de casă. Răcoarea creștea, răcoarea creștea caldă și casa se scufunda mereu.

ADRIAN CARSIAD

orașul cel mare

Bărbatul și femeia erau cei mai tineri și se hotărîseră să fugă din orașul lor, fiindcă nu voiau să umble în costume de scafandru, ba mai mult femeia purta mini-fustă... Nici să meargă pe străzile diforme și tumefiate nu voiau, avuseseră permanent conflicte cu primăria din pricina tuleielor de aripi pe care le purtau...

În zori plouase pentru prima dată de mulți ani — era duminică — fusese o ploaie ciudată și deasă și minerală. Ei fugiseră de-acasă și ploaia îi udase pînă la piele dar cum era vară soarele ieșise imediat după ploaie și din hainele lor se ridicau aburi albi, vălătuciți.

Plecaseră devreme și n-avuseseră timp să mănînce. De-abia după ce ploaia se potolise și ei erau la marginea orașului, aproape de cîmp, femeia scoase două sandvișuri și la capătul străzii dăduse unul bărbatului. Ea era îmbrăcată de sărbătoare, purta o bluză uspră și albă și o fustă scurtă tot albă dar albul părea mai închis, mai obosit, un alb gălbui în cele din urmă.

Cotiseră la stînga pe o stradă sălbatică și plină cu gropi și numai tîrziu ei își dăduseră seama că nu vor putea trece, strada fusese inundată de apă, gropile ei erau pline. Bărbatul, cu ochii mari, inteligenți, se rotise pe călcîie și observase parcul de alături, paralel, terminat undeva, la capătul căruia se deschidea cîmpul spre Șoseaua cea Mare. O prinsese pe femeie de mînă și se întorseseră.

Parcul era mare, fusese odinioară frumos. Era doar un parc care fusese odinioară frumos, căci oricît se muncise bărbatul el nu găsise altceva de spus, avea obiceiul de a spune cîte ceva despre lucrurile din jur. De ani de zile nu mai fusese curățat, băncile erau goale dar putrede încît numai dacă le atingeai se prăbușeau. Era una totuși unde cîțiva derbedei fără costume de scafandru pe ei, nespălați, cu părul de culoarea ciulinilor uscați încîlcit, jucau cărți. Auziseră pașii bărbatului și ai femeii căci ochii lor cenușii se ridicaseră și sclipiri lacome prinseră să ardă cînd văzură picioarele femeii. Fluierară a admirație după ce cei doi trecură, vorbind tare și deocheat, bărbatul nu auzise însă, era concentrat, se gîndea la Orașul cel Mare, își făcuseră și ei și femeia o imagine tulburătoare despre orașul acela minunat. Femeia nu se putea să nu audă cuvintele derbedeilor dar nici un semn nu vestise că le-ar fi auzit...

Cînd ieșiră din parc se ținură din nou de mînă. Dealul pe care urcau era radioactivizat. De-o parte și de alta negre, simboluri ale antimateriei, rampe pentru lansarea rachetelor. Erau nepăzite, erau atît de multe încît depășiseră numărul oamenilor de multă vreme. Bărbatul și femeia le priviseră — el absent — fără să se oprească. Din vale urcau invers, subteran și apăsător, căldura și tăcerea Femeia începuse să simtă căldura, bluza i se udase la mineci. Bărbatul părea în continuare concentrat ca și cum nu l-ar fi mai interesat nimic. Mergeau numai amîndoi, sprijinindu-se unul de celălalt, se părea că merg cu greutate.

Deodată zăriră Șoseaua cea Mare. Mai aveau un singur dîmb de urcat — destul de abrupt — și intrau pe trupul ei cenușiu și închis de căldură. Femeia începuse să urce prima, bărbatul o urma la cîțiva pași. Ridicase privirea și îi zărise piciorul bronzat și rotund. Se tulburase... Femeia avea cel mai rotund picior din lume. În sfîrșit urcară sus, el ajunse primul și o ajută și pe ea. Se gîndeau amîndoi să aștepte o mașină care să-i ducă spre orașul celălalt deși era duminică și mașinile treceau rar. În fața lor, departe, un avion albastru făcea tumbe prin aer și bărbatului îi sclipiră ochii crezînd poate că tocmai acolo începea orașul acela minunat

Căldura se mărise, timpul se scurgea pe lîngă ei, pe șosea, alb și nostalgic... Așteptară o vreme și nici o mașină nu se zări. Bărbatul începu să creadă că vor aștepta zadarnic. Scoase un ziar din buzunar și se duse la marginea șoselei să se așeze. Femeia veni și ea și se odihni pe genunchii lui. El îi prinsese mijlocul, începuse s-o sărute rar, avid, să-i sărute sălbăticia ochilor, suvițele aprinse de păr, urechile ei crude. O licărire prinsese viață în ochii bărbatului, își adusese aminte de picioarele ei, i le căutase fiindcă erau cele mai rotunde picioare din lume și fiindcă o iubea.

Atunci o mașină se auzise mergînd spre Orașul cel Mare. Amîndoi se ridicaseră, șoseaua era foarte lungă, se zărea pînă acolo unde o puteau zări, mașina părea foarte departe, nemișcată, numai din cînd în cînd în parbrizul ei scăpărau picături de lumină. Amîndoi se simțeau emoționați, neliniștiți... Mașina era încă nemișcată, crescuse ușor în mărime doar.

Bărbatul renunță cel dintîi și se așeză iar pe marginea șoselei. Rămase să aștepte numai femeia și ea părea așa albă o floare ciudată și prea mare crescută din șosea...

Trecuse un timp cînd bărbatul auzise frînele scîrțîind. Apoi vocea femeii întrebînd și alt glas străin, de bărbat, răspunzînd afirmativ. El se ridică de acolo, din marginea șoselei — din șosea nu se zărea — și silueta lui se profilă pe neașteptate. Atunci mașina demară brusc, izbucni în viteză, lăsîndu-i pe ei, pe bărbat și pe femeie, uluiți, descumpăniți, în mijlocul șoselei. Bărbatul întrebase ceva mult, femeia răspunsese :

— Voia să mă ia doar pe mine...

Sezură mult timp cu mîinile depărtate de corp și mîinile păreau astfel mai lungi. Căldura atinsese limita maximă iar lucrurile din jur păreau carbonizate.

Tîrziu se așezară din nou jos pe ziar. Femeia scoase alte două sandvișuri și mîncară în tăcere. Bărbatul termină cel dintîi, se săturase. Cînd termină și femeia o cuprinse de umeri și o întinse ușor pe iarba uscată. O iubi. Nici o mașină nu mai trecuse. Foarte tîrziu numai, o altă mașină păruse iar nemișcată acolo unde șoseaua era cea mai lungă dar nu oprise cînd ajunsese în dreptul lor.

Bărbatul mai rămăsese o vreme lungit pe iarbă și vorbise singur, după care o iubise din nou pe femeie. Se apropia seară, totul în jur era pustiu, ziarul se rupsese și femeia își murdărise bluza albă și fusta albă, deveniseră amîndouă cenușii și mototolite. Poate că de aceea bărbatul se plictisi și porni pe șosea, mergînd pe mijlocul ei. Dorea să fie singur. Spre seară de tot el apăru iar pe șosea și întorcîndu-se o găsi pe femeie iubindu-se cu alt bărbat, hainele ei se murdăriseră mai rău.

Bărbatul nu înțelegea nimic, nu știa de unde putuse femeia să găsească în acel pustiu pe altcineva. Avea o privire buimăcită, dezorientată, încît părea gata să se prăbușească. Cei doi nu păreau să-l bage în seamă și se iubeau încă.

Cînd se înserase bine el coborî dîmbul. Văzu iar orașul lor așezat în vale ca într-o groapă. Simțea că stăruie în aer un miros ciudat de parcă s-ar fi ars frunze verzi... Alergă în neștire către rachete. Începu să tragă... Ucise înnebunit pe cei doi mai întîi care nu se mai săturau de iubit, murdari și cenușii. Apoi distruse orașul lor din vale și începu să miroasă a fum. Cu fața transfigurată se întoarse și trase și asupra Orașului cel Mare crezînd că l-a distrus, fiindcă ce putea rezista rachetelor !?...

Și multă vreme bărbatul a fost convins că Orașul cel Mare se năruise în cenușă .. Dar el nu știuse nici-o clipă cu adevărat unde se afla Orașul cel Mare...

ROMULUS VULPESCU

Alternativă

Putregaiul se-ntreabă dacă nu-i
un răstimp de compensație și
pentru impertinența și fără oprire
înflorire a florilor în neștire.

Floarea se-ntreabă dacă nu e
o soluție de continuitate gălbuie
în intolerabila succesiune
a generațiilor de putreziciune.

Numai Altcineva cunoaște secreta normă
a deosebirii superficiale de formă :
fiecare e doar o ipostază

a eternității nepăsătoare
că timpul — încremenire egală și trecătoare
stagnează.

ION PAPUC

Gen proxim

Astfel precum universul întreg
Nu-i decît destrămarea unui punct
Alunecarea materiei pînă cînd
Neantul însuși învins face explozie ;

Desigur că și poezia nu-i decît
Destrămarea acestui punct obscur —
Numit suflet și care probabil există —
Pînă cînd vidul ce se cheamă viață
Face explozie.

Legătură

Aici — eu :
Printre moluște și viermi
Numai din ceață și scamă ;

Acolo — tu !
În ceruri, la celălalt capăt al curcubeului
În pura neființă — înalt ireală.

Între noi :
Încremenit prelung — subțire
Numai ametist numai cristal
Acest ascuțit țipăt de dragoste.

Tîrziu

Privește iubito cum în mine se stinge
sufletul
Cum pîlpîie flacăra lui subțire
Încît să ne oprim cu sfințenie respirația
Și în solemn să asistăm această vană
extincție.

Pe atunci erau încă verzi și amare
frunzele nucilor
Dar azi, asemeni cum epilepticul,
aura crizei lui,
Îmi presimt nenorocirile — moartea,
morțile — chiar
Căci se face tîrziu și viața noastră
va fi iar inutilă

GABRIELA GHEORGHIU

Sorei mele

La cumpănă fără drum, fără hotar
Și fără de odihnă
Te-am umilit zicîndu-ți frate
O cruce de rug ardea pentru mine
În ceasuri fără să știu.
Cu palida-ncruntare-a frunții tale
Streină de chipul cel firesc
ochii nu ți s-au întors
Și neclintite ți-au fost porțile
Atunci tristețea cunoașterii tale am aflat-o
...Etern mi-e dat să te caut.

IRINA GRIGORESCU

Septembrie

Mi-am uitat din nou chitările aici,
Într-un anotimp vinovat ;

Recunosc toamna,
Cu aceiași castani abătuți
În drumul întunericului,
Cu smaltul furtunii chemînd păsări
de ceață
Din durerea de apoi a zidurilor ;

Iată îmi întorc viața
Lîngă ultima petală de cenușă,
Care a oprit în șoaptă
Urma privirii pe timp...

Buchetul sălbatec al ferestrelor
S-a smuls din lumina lui,
Se mai leagănă încă în buruienile din jur,
Și tresare cu mine
În marmora acestui anotimp
Vinovat de minunea frîntă
A-ngerului meu.

VALERIU OIȘTEANU

Retina de pîslă

Enigma porțelanului colindă zonele pupilei
Devorînd mușchii ciliari
Sergentul hipermetrop și neglijat
Răstoarnă imaginea negustorului de
salpetru
Eliminat din procesiunea brutarului orb
Fecioarele în alb purtînd sacul lacrimal
Și pătura vascularizată
A eroului nevăzut-necunoscut
Decedat în plină glorie a irisului
Enciclopediștii încearcă să răspîndească
Axul optic — ca singura lege valabilă a
perspectivei
În vreme ce palatele bîntuite
De fantome roșietice
Coboară bicfordul în șanțul de veghe
În piscinele pline de pleoape
În pilniile bilobate devastate de vîrtejuri
În lunetele plutitoare
Se așteaptă explozia prevestitorului cromatic
Ultima retină de pîslă
Ultimul cristalin de carton.

Un clasicism deschis

Nicolae Balotă își deschide cartea cu o „Pledoarie pentru autonomia eseului", întîi și întîi fericită pentru că radicalizează imaginea unui gen pe care multă lume la noi îl înțelege și chiar îl practică în cele mai surprinzătoare feluri. Pentru autor, eseul este „un gen al genurilor", tinzînd „să uzurpe prerogativele altor genuri" și invadînd firesc critica (de unde ridicola spaimă a celor „care întrețin cu severitate mitul purității genurilor"). „Genul acesta, uman-prea-uman", (formula „uman-prea-uman" o folosește insistent N. Balotă, și el însuși se dovedește de-alungul paginilor un „uman-prea-uman", însă unul care păstrează nostalgia și spaima recentei aventuri supra-umane) „refuză evaziunea în pura transcendență, ca și în naturalul total extrauman". In fapt, lăudînd posibilitățile de expresie ale eseului și libertatea lui față de o metodă, autorul nu face decît să sugereze o exprimare liberă și vie a conștiinței literare. Eseist prin natură, N. Balotă se dovedește totuși un iremediabil critic, în sensul cel mai bun al cuvîntului : acela al participării vii, al interpretării responsabile, al luptei permanente cu gratuitatea frumosului și gîndirii, adică a artei și criticii. Nu ne putem îndoi de abilitatea de eseist a lui N. Balotă. Întregul volum de eseuri se constituie ca un program critic. Ca să-i folosim propriii termeni, N. Balotă e mai ales un critic „de îndrumare" adică tocmai din specia mai folositoare nouă azi, și mai nefrecventă, prea implicat sufletește în destinul literaturii încît să-și refuze o direcție sistematică, un principiu permanent. Ceea ce îl face uneori filozof al frumosului cu aplicație exactă și militantă în forma critică. El pornește de la o perspectivă largă. Discută tendința contemporană „mai mult sau mai puțin conștientă spre o artă nonexpresivă", expune punctul de vedere al lui Samuel Beckett, pe care îl numește „clovn cartezian", analizează „voința de neantizare a lumii reale" pe care o manifestă arta, studiază aserțiunea „nu e nimic de exprimat" și o combate. Arta nu poate însemna neantul. Nihilismul artistic e nerelevant, nici măcar foarte original, instituind un dogmatism al nimicului la fel de periculos ca oricare altul. „...după ce arta încetează de a fi reprezentare, după ce nu mai are ce exprima, ea nu mai are voie să exprime cu bună știință nici Nimicul, propriul ei neant interior". E limpede că asemenea teorii sînt, cum bine le numește N. Balotă, niște „abdicări ambițioase".

Urmează reflecții asupra obscurității poeziei noi. N. Balotă se arată foarte tolerant, ba chiar amator de ceeace azi lumea numește convențional poezie ; el acceptă ca poetică expresia anti-poetică, expresia hermetică și expresia hermeneutică. Însă, în rezumat, poziția e iar una de merituos echilibru. Ca și în cazul expresiei și nonexpresiei, între voința de obscuritate și cea de revelare se stabilește o relație dialectică. Patosul chiar e restaurat : „...pateticul este acea valoare estetică pe care poezia viitorului nu o va putea ocoli decît cu riscul secării ei". Ca semn integrativ al poeziei noi este propus Hermes.

Nu se pot discuta din păcate toate aceste disocieri foarte fine. Despre „Permanențele mitice în literatură", despre „adevăr mitic" și „adevăr faptic", N. Balotă spune lucruri ce la noi nu s-au exprimat niciodată. Despre metamorfoza timpului în ficțiunea modernă, despre caracterul inițiatic al acestei ficțiuni el oferă intuiții recomandabile întîi și întîi prozatorilor români. E limpede, N. Balotă cunoaște prozatorul la fel de discriminat și de adînc cum cunoaște poetul (de ce însă pune atîta preț pe proza lui Beckett, nu înțelegem, nouă părîndu-ni-se mediocră). Foarte interesante sînt paginile despre noul roman, însă, aici ca și în alte cîteva locuri, generozitatea gîndirii lui N. Balotă înalță pur și simplu subiectul deasupra nivelului său real. Avem impresia că N. Balotă așează pur și simplu în cutiile goale al noului roman multe impresii, reacții, esențe pur personale, și mai ales că exagerează valoarea inițiatică a speciei. Cașicum la o substanță sterilă se aplică un miraculos instrument, ce prin propria sa acțiune își creează recolta. De o corectitudine, de o onestitate intelectuală exemplară, N. Balotă acordă credit suplimentar obiectului asupra căruia se exercită. În fine, un eseu splendid despre „Tradiție și originalitate" și unul despre „Moartea și transfigurarea lui Euphorion", prin care titlul cărții capătă deplinul înțeles. Lumea amenință mereu că va muri, și mereu supraviețuiește. La fel și arta. N. Balotă e unul din cei ce „știu că Euphorion a murit, că Poezia rămîne".

De aici, cartea deodată se schimbă. Conștiința critică iese la suprafață și se lasă privită întreagă. „Pentru o direcție nouă în critica literară" e într-un anume sens partea cea mai originală a cărții. Căci gesturile critice sincere și constructive sînt rare azi la noi, sufocate în obligația săptămînală și în gîndirea foiletonistică. N. Balotă se dovedește aici mai mut decît în rest un ardelean sistematic, propunînd o critică nouă ce „trebuie să fie mai puțin auxiliară creației, „ancilla" literaturii, și mai mult conștiința propulsoare, activă, a literaturii, mai puțin o judecătoare a valorii ori a nonvalorii unei opere și mai curînd o exploratoare a efortului uman în sfera valorilor, mai puțin jocul unei inteligențe discursive și a fluctuațiilor gustului pe marginea creației artistice și mai curînd o explorare sistematică — sistemele putînd fi felurite — a tărîmurilor diverse pe care le oferă — ca să folosesc termenii hegelieni — spiritul subiectiv, obiectiv și obiectivat". Autorul postulează „înainte de toate existența unei conștiințe critice", înafara căreia nu mai avem de-a face decît cu o recepție gazetărească, și confirmă „clasicitatea esențială a criticii care nu se poate constitui decît prin sacrificarea cuvîntului propriu, banal și cotidian, în favoarea unui cuvînt esențial". El numește epoca noastră o „Epocă „critică", în care spontaneitatea, ingenuitatea, creația inconștientă s-au retras în faza unei creații mediate de reflexiune, în care artistul se vrea un constructor lucid, mai degrabă decît un geniu care se exprimă imediat, ori — cum ar spune romanticii — naiv". Ni se spune cu justețe că scriitorul trebuie să fie, atît în intimitatea sa intelectuală cît și în manifestarea exterioară, un critic (cum și criticul trebuie să fie un scriitor). Folosirea reciprocă a genurilor ar mări autenticitatea dialogului și a vieții literară, surdinînd prejudecățile și resentimentele între cele două comunități. Actul critic „este unul de revelare, de des-coperire a creatului. Poziția e opusă criticii zisă „creatoare", ce își declină orice obligație față de operă, constituindu-se exclusiv ca o speculație ori variațiune pe temă dată. Critica „nu re-crează opera pe urmele autorului ei cum cred mulți critici din zilele noastre". N. Balotă contrapropune imaginea criticii responsabile. „Explicarea presupune înțelegerea operii", justificarea ei, justificare ce, nu înseamnă, așadar, „inventarea" realității ei". Slavă Domnului, iată un critic român care își ia libertatea să combtă pe G. Picon, R. Barthes, U. Eco și celelalte autorități în materie. Există un adevăr al operei, ce trebuie descoperit, ori măcar bănuit, în orice caz respectat. Criticul trebuie să învingă „ispita prezumției" cum trebuie să învingă „ispita disperării". E necesară mai multă polemică de principiu, mai multă luptă a ideilor adevărate. Acțiunea critică „e tot ce poate fi mai opus tendinței și a mitiza". „Pentru a revela structurile esențiale ale literaturii contemporane, critica literară trebuie să găsească și alte puncte de vedere, alte sisteme axiologice de apropiere a fenomenului artistic, decît cel strict estetic". Adevărata critică „e ireductibilă" și „trăiește prin ea însăși", căci „Dacă Edmund Husserl afirmă că legile fizicii nu și-ar pierde valabilitatea chiar dacă fenomenele cărora li se aplică ar dispărea cu totul, ori nici n-ar exista, putem risca ofirmația, că validitatea unui edificiu critic se menține chiar în afara existenței operelor literar-artistice la care se referă. Autorul manifestă o reconfortantă rezervă față de structuralism, ce actualmente a devenit o adevărată obsesie a publicisticii, de fiecare dată înțeleasă însă diferit.

Cîteva concluzii la care nu se poate decît subscrie : „...dincolo de tot ce ne poate oferi, de pildă, o critică cibernetică, în tot ce vom investi din urmă — să ni se ierte cuvîntul desuet — sufletul nostru," „...ultimul cuvînt în materie literară nu poate fi al omului de știință, ci al poetului, „Critica e o artă a acordurilor posibile, o artă care mijlocește, tălmăcește, într-un cuvînt, o hermeneutică". N. Balotă înclină spre critica „de îndrumare" (care este de fapt critica genuin estetică; aceea, zisă estetică, ce se ocupă doar de desprinderea valorii de nonvaloare e de fapt o critică a lui da și nu, adică o critică culturală), considerînd că „o critică judecătorească a cărei balanță înclină între valoare și nonvaloare este un stadiu esențial dar primar al oricărei critici. Deschis tuturor experiențelor, lipsit de prejudecăți, ispitit mereu de inedit, N. Balotă nu e mai puțin un clasic, în sensul echilibrului, limpidității, armoniei. El e omul ordinii, nu al rigorii, al normei, nu al canonului, al mesagiului, nu al tezei. Nerefuzînd nimic din fenomenul estetic recent, N. Balotă se orientează între evenimentele uneori bulversante ale artei actuale cu ferma voință de a întreține o noțiune de frumos cuprinzătoare și durabilă. Înfățișarea, la prima vedere, e barocă. Fondul e clasic, detectabil de altfel chiar și într-un anumit ton „augustan" al expunerii. Erudiția e serioasă și la îndemînă, nu însă calitate în sine. Peste ideile fecunde, unele foarte personale, altele reluări din unghi moderne ale unor intuiții mai vechi, planează un fel de autoconținută înțelepciune. N Balotă e un critic de strălucitor bun simț. Există în această carte o polemică subterană cu marii „iubitori-detractori ai artei", cei ce au condamnat-o că „nu poate ieși din sfera posibiliului, în Imposibil, în Absolut". Ea ar putea fi prescurtată astfel : „Nici arta nu trebuie să-și asume responsabilități mai mari decît cele pe care le poate rezolva".

Petru POPESCU

MODALITĂȚILE TEXTULUI

Ceea ce nu au văzut niciodată ontologiile naturaliste, vaste discursuri teoretice obsedate de ideea prezenței continue a realului sub una și aceeași formă descoperită întîmplător prima, au fost liniile de fractură ale lumii, locurile în care totul trebuie luat de la capăt pentru a putea înainta într-o altă tensiune a existenței. Cu instrumentele și cu perspectiva conceptuală construită într-un domeniu limitat al cunoașterii putem, desigur, călca în picioare peisajele cele mai noi, cele mai necunoscute și mai surprinzătoare, fără să ne uităm la altceva decît la binecunoscutele urme ale propriilor noștri pași. Uitîndu-ne doar la aceste forme pe care le vrem fixe, forme cu care ne amestecăm în explozia realului, vom spune în liniște că lumea este peste tot aceeași; ceea ce am spus ieri despre acel lucru de aiurea, vom putea spune azi sau mîine despre altceva. Avem la îndemînă realitatea minusculă și ascultătoare a cuvintelor gata făcute, cu care putem marca orice altă realitate. Ce va fi atunci imposibil ?

Conștiința liniștitoare a prezenței continue a unei realități fără surprize nu va naște niciodată decît probleme domestice, organizări și reorganizări complicate ale unor lucruri știute. Realul se va dezvălui ca o entitate „liniștită", a cărui cucerire se desfășoară treptat și cu bune sentimente. Niciun loc de neliniște, niciun loc de teamă. Totul se supune unei sterile investigații cu vechi instrumente raționale. Spațiul mort și plictisitor al înaintărilor prudente nu va accepta ca deplasări ale sale decît, sau întinderea prelungită indefinit, sau descompunerea pînă la epuizare a zonelor sale ; pentru conștiințele formate la izvorul prezenței, niciodată o mînă nu va putea ascunde ceva în acest spațiu al lumii, pentrucă o altă mînă va putea oricînd să ajungă în locul unde acel ceva se află ascuns ; spațiul lumii este pentru ea decompozabil și epuizabil prin procedee mecanice și exterioare structurii sale intime. Tăind lumea în felii vom găsi o dată și o dată și acel lucru ascuns. În această perspectivă realul nu este numai o entitate liniștită, ci și transparentă, gata să se ofere procedeelor celor mai elementare de cuprindere. În această suficiență a unei existențe reificate (fixată pentru totdeauna într-o formă de care se agață cu încăpățînare temîndu-se de amețeala unui posibil, deschis continuu la orice surpriză), nu poate încape gîndul simplu că instrumentele noastre despică doar zonele pentru care și din care au fost construite ; într-un fel sau altul, în toate operațiile lor asupra lumii, ele se vor dezvălui mereu și în primul rînd pe ele însele.

Dar mai intervine aici ceva pe lîngă conștiința liniștitoare a prezenței continue (întotdeauna se va afla ceva lîngă mine, voi fi prins între lucruri cunoscute, îmi voi fi mie prezent continuu prin ele). Acest ceva în plus ține de disprețuirea și de instrumentalizarea cuvintelor. Cuvîntul e un instrument pe care mi-l aservesc, cu care pot atinge orice și oricum ; dacă am descoperit cuvintele bine și rău, atunci pot spune despre toate lucrurile lumii că sînt bune sau rele. Dacă există ceva dincolo de această împărțire pe care am făcut-o numai pentru că aveam două cuvinte la îndemînă, dacă nu cumva acel ceva de dincolo se află la originea chiar și a acestor cuvinte pe care le-am compromis tocmai printr-o folosință abuzivă, toate acestea rămîn întrebări învăluite și obturate de puterea dihotomiei. Cuvîntul ca instrument, eul unitar și nucleic — sînt două gînduri care duc spre o pierzanie halucinată nenumărate existențe încrezătoare în poziția lor privilegiată printre realitățile lumii.

Căci noi nu putem cuprinde cuvîntul decît comprimîndu-l și mutilîndu-i realitatea pînă la a-l sili să devină un rectiliniu canal de comunicare a informației. În fapt, fiecare cuvînt ne cuprinde în profunzimea lui istorică, ne fundează și re determină în ființa noastră socială. Prin cuvînt omul se dezvăluie ca acea ființă din depărtare, ca structură existențială deschisă către o continuă și surprinzătoare proiecție constructivă a sinelui ; cufundat în marea de cuvinte, nu le vom putea traversa spre o entitate care le transcende — în această călătorie ele vor fi tot timpul cu noi, sau, mai bine spus, noi vom fi tot timpul în ele.

Toate acestea ar trebui să ne arate că discursul și scrierea sînt locuri în care se pot întîmpla și se întîmplă lucrurile cele mai surprinzătoare și mai nebănuite. În curgerea aparent liniară a scrierii se desfășoară lanțul mișcător al semnificantului, se pierde o realitate, se fundează existențe, se trasează drumuri care pier. „Scriitura e téhne, ca raport între viață și moarte, între prezent și reprezentare (...) În acest sens scriitura e scena istoriei și jocul lumii" (Jacques Derrida). Scrierea își poate inventa subiectul, tot astfel cum poate mima discursul despre un obiect de care nu se apropie, ci doar și-l imaginează.

Vom reveni aici la modalitatea scrierii teoretice. Poate nicăieri nu există modele mai persistente de scriere decît în domeniul teoriei. S-a căutat adesea reducerea desfășurării discursului teoretic la una din modalitățile sale, verificată ca fiind mai eficientă ; sînt exemple celebre de inadecvare, izvorîtă din credința în reductibilitatea tipurilor de discursuri la unul privilegiat, care prin însăși forma lui fixă să ducă la adevăr. „Etica" lui Spinoza este unul dintre ele. Organizarea geometrică a propozițiilor dădea doar o aparentă rigoare unui sistem ideatic a cărui labilitate specifică se menține dincolo de forma rigidă și inadecvată. De fapt, la Spinoza metoda geometrică rămîne doar metodă exterioară, metodă de expunere, nu de construcție revelatoare. Așa cum, ceea ce de atîtea ori se repetă că ar constitui metoda de cercetare a lui Descartes, cu cele patru reguli de urmat, rămîne un corp străin și schematic în raport cu adevărata și neexplicitata metodă revelatoare prezentă în „Meditațiile filozofice".

Nu recurg aici la aceste exemple celebre decît pentru a scoate în lumină seriozitatea acestei chestiuni pe care o ridică adecvarea discursului teoretic. În cazurile istorice de mai sus, posibil de completat și cu altele, mișcarea spiritului către obiect se produce la alt nivel decît organizarea aparentă și formală a discursului ; forma discursului nu face decît să mascheze mișcarea lui interioară, deplasarea internă a sensurilor.

Cazul banal și frecvent evidențiază însă altă structură în cadrul discursului teoretic. Cunoscătoare dinainte a cîtorva idei de largă circulație, falsele teorii se străduiesc doar să pună „în formă" aceste idei. În acest scop se stîrnește un curent de cuvinte, simplă deplasare de regie, situată în întregime în domeniul simulacrului. Între începutul și sfîrșitul acestei deplasări de cuvinte nu va fi închisă realitatea obiectului căutat și pretins. Aminteam în articolul precedent lucrarea „Logica frumosului", carte construită cu întreaga gesticulație a teoriei, încercînd să epuizeze și să depășească o bibliografie, ajungînd și la formularea unor concluzii și definiții, carte în care găsim frumoase propoziții („calea adevărului animă binele, și tot el animă și frumosul") ; în sfîrșit, carte care încearcă să urmeze o rigoare interioară. Dar pe ce afirmații friabile, luate din straturile groase ale culturii, se bazează întreaga desfășurare a acestei lucrări ! Siguranța spusei și a scriiturii, siguranță izbucnită în unele momente, ne arată cum întrebările posibile sînt mereu barate și acoperite cu adevăruri deja spuse, deja găsite. Iată o propoziție de început ; „Omul, în ființa lui adîncă, este însetat după valori. Fiindcă valoare, în cele din urmă, nu este altceva decît ceea ce satisface anumite năzuințe adînci, încrestate în însuși fondul natural al existenței omenești" (p. 15). Începînd de aici, întreaga carte (în măsura în care respectă o rigoare) este scrisă. Căci s-au spus în această frază cel puțin cîteva lucruri fundamentale, care închid orice desfășurare problematică ulterioară. S-a afirmat substanțialitatea unei existențe, omul, s-a afirmat structura sa internă (setea după valori), s-a trecut apoi printr-un cerc vicios la redefinirea valorii în funcție de elemente ale psihologiei omului (năzuințele), în sfîrșit, s-a afirmat existența unui „fond natural". Iată deci o frază complet inexplicabilă, care stă la baza unui discurs teoretic destatea polimorfă a obiectului, pentru a se refugia într-o lume complet inventată, unde ceea ce e pus la început este apoi regăsit în final cu o inexplicabilă satisfacție.

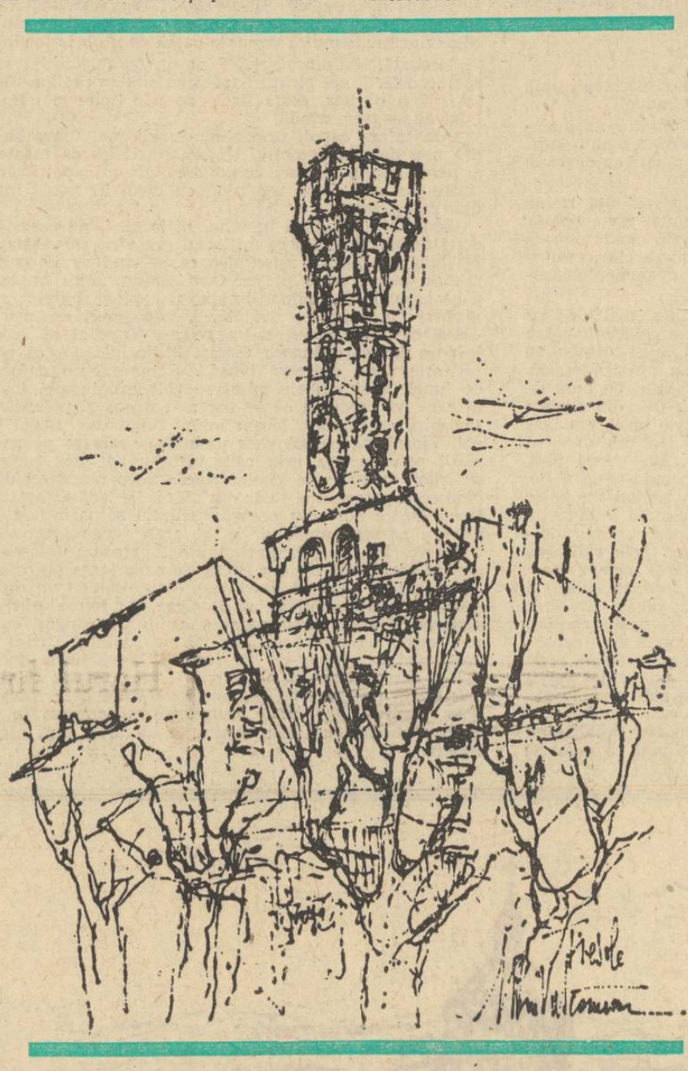

Încrederea excesivă în libertatea de a scrie cuvinte generează un tip de discursuri care, chiar dacă vor încerca să se pună într-o formă mai mult sau mai puțin riguroasă, se vor consuma în gol și într-o neseriozitate ontologică. Iată un fragment din dialogurile filozofiei Zen : „Există în budism ceva pe care toți înțelepții din trecut au refuzat să-l expună pentru alții ? — Da. — Ce anume ? — Aceea că nu există nici un spirit, nici Budha, nici vreun lucru. — Dar tu ai expus acest lucru ! — Asta e tot ceea ce pot să spun despre el. Dar tu ce spui ? — Eu nu sînt un mare maestru și de unde să știu ce să expun și ce să nu expun ? — Nu înțeleg. — Ti-am spus destul". Se află aici pusă la îndoială și limitată libertatea discursivității. Despre orice s-ar putea spune ceva ; întrebarea este despre ce trebuie să se spună și despre ce nu, ce să expunem și ce să nu expunem. Și apoi, pentru a nu duce ideea pînă la esoterismul imagistic Zen, acest **ce nu** și **ce da** rămîne de fapt o problemă a nivelelor discursului, a modalităților sale. Pînă la tăcerea deplină apare îndoiala și nesiguranța asupra modalităților textului.

Eugen IACOB

simbolismul

(Urmare din pag. 8)

se identifică în primul rînd cu descoperirea **literalității** limbajului poetic. Ambiguitatea simbolistă și literalitatea nu se contrazic, de fapt, decît în aparență. Rimbaud ,al cărui geniu poate fi considerat a duce pînă la capăt unele dintre propozițiile fundamentale ale esteticii simboliste, deși, pe de altă parte, și în chip poate mai evident, el conține și principalii germeni ai antisimbolismului, — ne-o dovedește cu strălucire atunci cînd susține, în fraza pe care am mai citat-o : „J'ai voulu dire ce que ca dit, littéralement et dans tous les sens". Limbajul poeziei moderne (exigență prea deseori neglijată) este, ideal vorbind, limbajul cel mai ambiguu și în același timp cel mai literal ; cu cît mai literal, cu atît mai ambiguu, și invers. Întregul paradox al poeziei moderne se află cuprins aici, și nu trebuie să uităm că momentul simbolist a făcut posibilă fixarea termenilor lui : nici una dintre vechile poetici nu și-a pus problema ambiguității (ca normă poetică), necum pe aceea a literalității. Înțelegerea poeziei așa cum o perpetuaseră secole de-a rîndul numeroasele tratate de retorică ale clasicismului și diverselor neoclasicisme se află astfel definitiv ruinată : limbajul poetic spune infinit mai mult decît spune și totodată numai ceea ce spune, pînă la absoluta intraductibilitate a mesajului său care se are drept obiect doar pe sine.

---

[1]) *Folosim ediția Paul Valéry :* Oeuvres, *N.R.F., Bibliothèque de la pléiade, 2. vol., 1957. Pentru citatele de mai sus, cf. vol. I, p. 1270.*

[2]) Le Rire, *soixante-septième edition, P.U.F., 1946, p. 115.*

[3]) *Paul Valéry,* Poésie et pensée abstraite in Oeuvres, *ed. cit., vol. I, p. 1320.*

[4]) *Idem, p. 1322.*

[5]) *Să ne amintim, în această privință, faimoasa declarație a lui Baudelaire despre* Florile răului : *„Dans ce livre atroce, j'ai mis tout mon coeur, toute ma tendresse, toute ma religion (travestie), toute ma haine, Il est vrai que j'écrirai le contratre que je jurerais mes grande dieux que c'est un livre d'art pur...".*

[6]) Le Rire, *ed. cit., p. 118.*

[7]) *M. Proust :* Contre Sainte-Beuve, *Gallimard, Coll. Idées, 1965, p. 55.*

[8]).idem, *p. 157.*

Arhiva Arghezi

SERBĂRILE DIN CIȘMIGIU

Cîteva date referitoare la unele activități ale Societății Scriitorilor Români, în primii ani de existență, sînt furnizate de o înregistrare pe bandă de magnetofon din vara anului 1964, cînd îl însoțeam pe Arghezi la plimbările cotidiene în jurul capitalei. Zgîndărisem discuția pe tema serbărilor organizate de Societate, în Cișmigiu.

—„Societatea Scriitorilor o ducea foarte prost financiarmente și era nevoie de niște fonduri. Ministerul instrucțiunii publice dădea 500 de lei pe an, poți să-ți închipui ! Nu ajungea nici pentru timbre, nici pentru corespondență... Și atunci eu am emis, într-un comitet, ideea să facem niște serbări în Cișmigiu. Și s-au făcut serbările astea, foarte diverse, cu chioșcuri, etc... Am adus doi boxeri de la Londra și o grămadă de „mofturi" de astea, lupte greco-romane, focuri de artificii, discursuri, reuniuni locale..."

În legătură cu aceste serbări, alte două documente aduc o serie de precizări. Unul este o scrisoare datată 25/6 1914, semnată de V. Arion, președintele Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor — 24 Ianuarie 1891, adresată secțiilor ei subordonate. Printre altele, în scrisoare se spune „...vă rugăm să acordați binevoitorul Dvs. sprijin „Societății Scriitorilor Români", cu prilejul serbărilor comemorării lui Mihail Eminescu"... care „...va trimite și Secției Dvs. bilete de vîndut".

Pregătirea și desfășurarea serbărilor din parcul Cișmigiu au avut, prin urmare, și un motiv de răsunet pentru public : împlinirea a 25 de ani de la moartea lui Eminescu, pe atunci mult citat în saloanele literare din București.

Al doilea document este tot o scrisoare, de data aceasta exprimînd corespondența dintre Tudor Arghezi ca reprezentant al Societății și un oarecare A. Charles Wiliams, un antreprenor de asemenea manifestații, care se însărcinase cu desfășurarea celor necesare galei de box. Din această scrisoare de răspuns adresată în franțuzește, de fapt un angajament formal de reglementare a problemelor de organizare, reiese că serbările au avut loc la 4, 5, 6 iulie 1914, pe stil vechi, în parcul Cișmigiu, fiind asigurate 1 500 de locuri pe scaune, pe trei categorii.

Interesantă, ca documentare generală, este de menționat și nota aceluiași A.C.W. anunțînd sosirea boxeurului canadian O'Mara la București „...ou il serait desireux de se rencontrer avec un des poids lourds renommés français, anglais ou americains en un combat de 6, 10, 15 ou 20 reprises. Le manager d'O'Mara est prêt à deposer la somme de 5 000 francs comme enjeu personnel sur la chance d'O'Mara contre n'importe quel adversaire".

Continuă Arghezi : „...În sfîrșit s-a adunat o sumă care azi pare un fleac, dar pe vremea aceea cînd leul era cît dolarul, s-au adunat 7 000 de lei... Diamandi, care era Directorul general al teatrelor era și Președintele Societății noastre de scriitori. În comitet era Rebreanu, eram eu și alții. Societatea era tînără. Între noi erau și băieți care n-aveau o pîine și suma asta venea foarte bine... Dar cineva, dimpreună cu casierul, a păpat cei 7 000 de lei în cîteva zile și din toate eforturile noastre, din toate sărbătorile la un loc, s-a ales praful ! Am instituit o anchetă a comitetului, s-a făcut și un proces-verbal, dar suma nu s-a mai întors în casa Societății Scriitorilor unde era viu așteptată de o parte din colegii noștri"...

Concluziile convorbirii înregistrate, mărturisesc adînca amărăciune rămasă după această experiență eșuată din cauza incorectitudinii și nepăsării față de interesele și nevoile stringente ale obștei scriitoricești. Momentul se leagă însă, peste un oarecare timp, și de o altă inițiativă, cînd Arghezi antrenînd pe Ludovic Dauș, un scriitor uitat și advocat, pe Liviu Rebreanu și alți cîțiva, au pus bazele legii de pensionare a scriitorilor de la 50 de ani, lucru deosebit de important pentru o epocă în care scriitorii fiind la totala discreție a editorilor, nu aveau, în viitor, asigurată în nici un fel viața lor și a familiei lor...

Baruțu T. ARGHEZI

P.S. În articolul trecut dintr-o regretabilă greșală de dactilografiere, autorul a notat 1964, în loc de 1946.

Inedit

BLAGA

Fragmentul pe care îl publicăm mai jos face parte din filele unui jurnal încă netipărit.

O trăsătură esențială îl apropie pe marele nostru poet ardelean de un realism luminat al gîndirii : viziunea concretă a existenței, pasiunea romantică pentru geniul popular creator. Această intuiție artistică apare cel mai clar în naturismul și în stilul național specific-al substanței sale poetice. Transferată în artă, în realitatea istorică a culturii poporului nostru, în peisajul spiritualității autohtone, speculația gînditorului își regăsește sprijinul ferm și adevărata sursă a operei.

Vrednică de reținut în aceste pagini, este stăruința pe care autorul o pune subliniind libertatea activă a eposului popular în condițiile cele mai aspre de oprimare a conștiinței, „erezia" față de formele schemelor teologale, efect al unei spontaneități creatoare. Chiar și în credință, dealungul secolelor, stilul național în cultură păstrează o distanță critică, o tentă materialistă, reminiscență a panteismului păgîn. Astfel, fanatismul și intoleranța religioasă din alte părți, la noi devenea — prin eresuri, prin oroare de ceea ce e solemn și înghețat, — artă, mai mult, cîntec, lemn sculptat sau baladă.

Un spic de grîu, concret, e, — atît de laic — (ca-ntr-o mască maramureșeană) „barba lui Hristos". Bobul de grîu poartă și el, la fel de plastic imaginea unui Salvator posibil în vitregia vremurilor. Simple simboluri de cultură, istoricește date, singurul grai, naiv colorat, pe care un popor ținut departe de cunoașterea propriului său destin, îl avea la îndemînă.

În veacul al XVI-lea, de pe la 1 540 pînă la 1570 viața spirituală a Transilvaniei, țară ce devine mare principat, de sine stătător — subt protectorat turcesc, trece prin mari prefaceri. Românii de aci, norod supus robotei, respiră în oarecare libertate doar în spațiul matern al plaiurilor. Ei alcătuiesc marea majoritate a populației, dar nu iau parte la politica țării. Ei nu sînt „fii ai patriei", ci doar subiecte „tolerate", obiect de discuție, de supravegheat. Iobagi în cea mai mare parte, reduși la această stare în cursul timpurilor, Românii nu reprezintă o „națiune politică"(...) Luteranismul, calvinismul, unitarismul, frămîntă cu ideile și cu reformele lor, spiritele. Românii singuri, cu ortodoxia lor redusă la practicarea riturilor, dar fără de preocupări teologice mai înalte (e firesc ca zilele de robotă față de stăpînii lor să-i fi preocupat mai mult decît teologia), se mențin pe poziția lor. Se încearcă în fel și chip, cu scopul desființării, o atragere a Românilor în tumultul spiritual al vremii. Prozelitismul luteranilor și mai ales al calvinilor nu cunoaște margini, dar Românii rezistă simțind că ființa lor de neam este în primejdie. Ei s-au așezat de veacuri subtscutul dogmei și al ritului răsăritean ; ei s-au refugiat într-o religiozitate organică, magică, ducînd o viață de mizerie potrivit pravilei, pe care soarta a croit-o pentru ei. În jurul dogmei, rezumată în „crez", roiesc eresurile. Superintendenții reformației încearcă să decimeze credințele deșarte ale norodului românesc cu mijloace brutale, și unde nu ajută constrîngerea morală, ajută uneori teroarea și închisoarea. O întrebare se pune atunci nu atît cugetului, cît instinctului românesc. Vor accepta Românii cel puțin unele dintre multele reforme împămîntenite în țară prin luteranism, calvinism, unitarism. Românii par să fi fost călăuziți de un criteriu. Se putea face desigur o alegere printre reformele ce se îmbiau atunci conștiinței europene. Dar Românii nu acceptă nimic din acele reforme, cari par a altera dogma și ritul. Ei sunt gata să asculte totuși cărțile sfinte în limba lor. Evangheliile se tălmăcesc și se tîlcuiesc în grai românesc, prin ceea ce graiul vorbit de-un neam de iobagi primește o aură chiar în ochii celor ce-l vorbesc. Unele succese obțin bisericile reformate și în combaterea eresurilor pe cari le cultiva norodul românesc, cele mai multe de obîrșie păgînă.

La un nivel intelectual major, Românii lipsiți de drepturi politice și fără de o clasă, care să fi beneficiat de privilegii sociale, nu s-au putut ridica. Ei se găseau în robie în raport cu celelalte nații, încă din timpul regalității ungare. Drepturi, libertăți și privilegii, ce ar fi deschis și accesul la învățătură, Românii le-ar fi putut obține doar prin renunțare la limbă și la conștiința de neam. În marea lor majoritate Românii au preferat acestei certe desființări, existența minoră, traiul etnic în formele spirituale ale unei ortodoxii, ce se reducea la închinarea „crezului" și la îndeplinirea calendaristică a riturilor. Orizontul lor cosmic nu era mai larg decît peisajul în care roboteau 270 de zile pe an. Românii erau foarte departe de destinul, la care s-ar fi putut ridica în condițiile prielnice ce li s-au hărzit bunăoară maghiarilor și sașilor.

Rămîne un fapt ciudat că lupta cea mai aprigă pe care Reformații au încercat-o față de Români, a fost aceea împotriva nenumăratelor eresuri. Încercările Reformaților porneau de la un anume raționalism, sau cel puțin de la anume argumente raționaliste. Atîtea din eresurile poporului românesc aveau într-adevăr implicații de gîndire magică, dar ele mai cuprindeau și altceva : multă imaginație și oarecare experiență de viață și un profund pe cît de simplu sentiment al existenței. Reformații călcau cu pași hotăriți spre un raționalism sterilizant, crezînd că acesta este singurul drum posibil al spiritului. În lupta pe care Reformații o purtau împotriva eresurilor românești, acestia s-au dovedit mărginiți sau cel puțin îngîmfați și interesați. Ei priveau, de sigur, lucrurile cu oarecare dispreț de la înălțimea „rațiunii". Dar lupta pe care ei o purtau mai aveo și unele dedesubturi nu tocmai onorabile. A fost o permanentă tendință a lor de a asimila pe Români, de ale căror mase erau profund îngrijorați. Viitorul trebuia să fie, mai curînd sau mai tîrziu, al acestor mase valahe. Reformații aveau tot dreptul să fie îngrijorați. Ei apucă însă lucrurile de la înălțimea rațiunii și nu de la înălțimea spiritului, care este și altceva decît rațiune. Reformații au luptat împotriva eresurilor românești ignorînd cu totul valorile virtuale ce se ascundeau în ele. Reformații nu au înțeles potențialul de *naivitate creatoare*, de care Românii dădeau dovezi tocmai prin bogăția și felul eresurilor lor.

Ce i-ar fi fost dat spiritului românesc să plăsmuiască în condițiile cel puțin normale, dacă nu extrem de prielnice, hărăzite „națiunilor politice" ? Suntem încredințați că atîtea dintre eresurile românești ar fi putut să fie semințe pentru atîtea concepții metafizice ! Semințele ar fi încolțit. Vegetația ar fi crescut, și pentru înflorire n-ar fi fost nevoie de împrejurări mai avantajoase decît acelea, de care s-au bucurat „națiunile politice" din Transilvania, pe cînd această țară era mare principat subtprotectorat turc. „Națiunile politice" de-atunci n-au rodit, ele au adoptat un raționalism precoce, care le-a sterilizat imaginația. Românii ar fi putut să rodească, dar robia era de așa fel că îngăduia doar un somn obștesc, dar nu germinarea unor sublime visuri.

Luarea aminte ni se oprește asupra unor eresuri de-ale țăranilor noștri. De cînd palpită în cugetul norodului aceste eresuri ? Dacă ele trec din gură în gură și astăzi, foarte probabil este că sunetul lor se auzea pe aceste meleaguri și cu trei sute de ani în urmă. Cele mai multe eresuri sunt foarte foarte vechi. Citeodată ele își au începutul departe, departe, în preistorie. Vechimea ține de ființa lor. Dar să ne oprim puțin asupra unor atari eresuri.

Există regiuni sau văi de țară, pe unde plugarii noștri spun că pe boaba de grîu este întipărită fața lui Hristos. Prin unele părți ale țării, cînd bate ceasul secerișului, țăranii lasă din orice holdă cîte-un snop de spice nesecerat sau necosit : se păstrează în atari credințe și obiceiuri rămășițe din străvechi rituri păgîne ale fertilității ; țăranii numesc astăzi un asemenea snop de spice : barba lui Hristos. Circulă prin țară colinde și credinți, în care grîul e numit trupul lui Hristos. La fel vinul este socotit sîngele lui Isus. Grîul și vinul sunt cinstite ca elemente sacre : ele sunt privite nu ca părți ale naturii, ci ca părți obîrșite în trupul lui Hristos. Ne întrebăm ce pretexte ar fi oferit asemenea eresuri unei imaginații metafizice libere ? Ce-ar fi făcut din ele un gînditor ridicat din plămada anonimă a poporului în împrejurări mai norocoase ?

Ne putem lesne închipui un gînditor crescut pe de o parte în ortodoxia ostească, dar hrănit și de eresurile populare, un gînditor în conștiința căruia s-ar fi declanșat actul creator de metafizică. Într-un timp cînd în Europa apuseană un Giordano Bruno murea pe rug pentru metafizica, cu care înfrunta catolicismul, într-un timp cînd Spinoza era excomunicat de sinagoga iudaică și condamnat ca un ciine de comunitățile creștine pentru filozofia sa, prin care identifica pe D-zeu cu Natura, într-un timp, cînd, cu alte cuvinte, suna ceasul mare al panteismului nu s-ar fi putut ivi, aici, în Transilvania, un panteism de factură creștină cu totul aparte ? Mentalitatea populară schița un asemenea

Ilustrație de MIHU VULCĂNESCU
la Antologia de poezie populară
a lui LUCIAN BLAGA

panteism prin eresuri poetice și naive, cum sunt cele amintite. Un călugăr îndrăzneț, evadat din vreo mănăstire, s-ar fi putut încumeta la plăsmuirea unei atari metafizici. Nu s-ar putea concepe o metafizică panteistă în marginea mitului evanghelic ? Să nu ni se spună aceasta. Într-o vreme cînd pe toate cărările Transilvaniei mitul creștin începea să fie, într-un fel sau altul, problematizat, călugărul nostru dotat cu o imaginație mai vie decît a reformatorilor de la Brașov sau de la Cluj, s-ar fi oprit poate în fața mitului învierii lui Isus. Contaminat întru cîtva de unele lucidități ale epocii, călugărul s-ar fi îndoit poate de-o atare „înviere", și ar fi început să „interpreteze", sau poate să scrie o evanghelie cu tîlc. Și tîlcul ar fi putut să fie bunăoară acesta : Isus a fost răstignit și a murit ; Isus ca întrupare omenească murea, dar în clipa morții sufletul său se întrupa din nou ; pămîntul, văzduhul, cerul, lumea toată, deveneau trupul lui Isus. În clipa cînd Isus murea, lumea de argilă, cu toate ale sale, dobîndea un suflet, un suflet divin. Prin această reîntrupare cosmică a sufletului lui Isus, pămîntul devenea Isus-Pămîntul, văzduhul devenea Isus-Văzduhul, lumea devenea Isus-Lumea. Cu o asemenea viziune călugărul nostru imaginar ar fi lărgit și ar fi spiritualizat doar perspectiva țăranului, care pe boaba de grîu vede fața lui Hristos. Învierea și înălțarea lui Isus, povestite în cele patru evanghelii, n-ar fi fost pentru călugărul nostru decît o alegorie a reîntrupării lui Isus în corpul cosmic. De cînd Isus a murit, noi oamenii, noi toți, am trăi nu simbolic, ci realmente, prin sufletul său, care animă fir de nisip și stea, strop de rouă și om. Cînd umblăm prin țărînă sau trecem prin vad, umblăm și trecem prin eucaristie. Trup și sînge hristologic ar fi toate stihiile.

Ivirea unui asemenea panteism creștin ar fi fost ceva negrăit de firesc în împrejurările istoriei noastre de pe la 1650. Dacă ! Dacă un călugăr cuprins de elan metafizic, ar fi dispus de-o suficientă libertate interioară spre a articula un sistem de gîndire, o viziune a lumii, în duhul eresului popular.

ROBERT SABATIER

Tăcere

Gură, o, rană pe-al meu glas deschisă,
Cavernă-n care trece-un trib sălbatic.
In ea, pe veac, o vorbă ține viitorul
Cînd zeii-și află drumul lor hieratic.

Cum o icoană se ferește din priviri,
De noi se rupe-o crîncenă chemare
Și noi mușcăm pămîntul cu-ndîrjiri.
Milă de-aceste care sîntem fiare.

Și ne-ar ajunge harul de istov,
Un ochi duios și-o ne'nsemnată frază
Ca lumea s-o sfințești ca pe-un ostrov,
Să fii nisipu-n care pașii ei se-așează.

Sîngele fiarelor

Trecea prin codri-aceștia vînătoarea,
Eram și vînător, eram și cerb
Era a lumii, — a cărnii sîngerarea
Și muzici mă scăldau cu zvon acerb

Fui zeu-acesta călărind pădurea,
Eu, omul pal și omul străveziu.
Și jertfa se-nchină primind securea
Dar un curent mă străbătu adînc și viu.

Pom și hăitaș, cîntă-n hățișul verde,
Stejarul ce-am fost eu l-ați cunoscut ?
Lunecă nea și goana-n zări se pierde,
Cu umbra și cu sufletul meu mut.

Hribul

Eu te purtasem mască pe obraz
Dar fără-a ști că a trăi era destul
Sau a ucide spre-a te nimici.

Icoană, — ori iepure, — ori șopîrlă
să fi fost ?
Timpul curgea-naintea ochilor mei orbi.
Timpul, timpul ? fără-ndoială ca și zimbrul
Sau de nu acest altu-n mine, care
se-ascundea.

Ce bine-i să te naști fiind rod dat în pîrg,
Să te găsești sub straturi moi de tină,
Hrib viu de mîini ferit cu sîrg,
Și veninos de sucuri numai pentru sine.

Vampir

Voi, ascultați-mă : am fost liliac
De peșteri doritor, jilav, forfotitor,
Atît de-aproape-adesea lunecînd de păr
Că-n seară aierul vibra, vibra ușor.

Ci, slobod mă spusei și slobod sînt.
Dar de credințe-ntunecate strîns în fiare.
Pe vechiul lemn al unei porți m-au țintuit
Or, sufletu-mi vedeam zburînd în altă zare.

Și moale-ăst trup de timp speriat amar
În viitoruri, vechi azil căta-ndelete.
Ah ! țintuiți-mă pe visu-acesta chiar
Și slobod propriul sînge mi-l voi bea
cu sete.

Harul firesc

Noaptea de vară-și varsă vulpile albastre
În ochiu-mi rece surghiunit de astre.
Dar epitaful meu, — întoarceți-vă ochii, o
E doar un nume scrijelat pe-o piatră
Ca un surîs — un nume de zori și de adio.

Cui mă iubea viața-i închinam, — adîncă
Ofrandă tuturor, și prinț, mai drept, eram
Ca regii toți, căci danțurile dam poruncă,—
Har pentru har, sesam pentru sesam.

Să mă-ascultați, sînt mort și cînt.
Ci, voi veniți să beți, cum căprioare mii
Într-un izvor în care-obrazu-mi curge blînd.

Timpul se-apleacă peste malurile mele
Și sînt un lac cu ape de vecii.

Pentru o vizuină

Înmormîntați-mi, azi, nimicnicia.
Eu voi rămîne-n austera țară
Pe-un neam de arbori să-mi întind domnia.
Cu un cuvînt de om zvîrlit afară.

Singur, și fructe-avînd drept călăuze
Găsi-voi drum spre solul meu de veci
Ținutul meu de afine, de buze
Sînt fiu-acestor vii de zori peluze.

De roz sînt și de neclintit martir.
V-aștept în pieptu-mi blînd, dulci amintiri
De păsări moarte. Ierni de viscoliri
Și le-o petrece-n sînu-mi orice fiară.
Flori pe mormîntu-mi tînăr se presară ;
Dar eu privesc și mă îndrept ușor
Spre un April cu zei ocrotitori.

Vinul tainic

Eu beau un vin nociv, un vin nociv, un vin
de slavă,
Și toată vătămarea voi cînta.

Mi-adoarmă, dar, pe buze ce-i otravă,
Un rîs verzui va scri splendoarea mea.

Sînt vultur, umbra-mi prind în zbor trufaș.
Ci, leșul zilelor l-îngrop în mine,
Și vreau un timp curat ca un oraș.

Sînt un somon, și mările străbat.
Cutite-o sută pentru-o fulgerare.
Cînd, să revăd izvorul viu, mi-e dat ?
Viu rănilor, fidel, spre-ntîmpinare.

Beau vin nociv, de lacrimi, mă desfăt,
Privind, spre-a mă-ameți, a vieții-mi carte,
Sînt vultur și somon, și mă îmbăt
De ceruri obîrșind, de fluvii vechi de
moarte.

Vijelia fierbinte

Fui jar de gînd și de-așteptări cu dor,
Un lung foc clar ce-n îndoieli se-aprinse.
Mi-s semnele-n planetă viitor,
Un foc de paie și vechi visuri stinse.
Într-alte nopți, știu bine, — un sumbru prunc
La focul ce-l atît veni-va. Oare-s
Atît de nou ? E-o pară strigătul ce-arunc,
Jucînd, murind, aici, lîngă vilvoare.
Izvor de-aș fi fost, buză, — ori pămînt liber,
Cuvînt, nacelă, aș fi legănat.
Foc de-a fi flăcări, dat mi-e să vă spulber
Păduri de ieri ce-un soare v-a-ngropat.

(Les poisons délectables)

În românește de TAȘCU GHEORGHIU

ARMAND PAGU. Mi-a făcut plăcere să fiu martorul întîmplărilor prin care trece părintele Rodion, consumator de marihuana. Ai talent și — lucru din ce în ce mai rar — umor. Păcatul schiței cu titlu atît de imposibil încît nu merită să-l transcriu este acela că vine după povestirile cu călugări, scrise de V. Voiculescu sau chiar Damian Stănoiu. Trimite-mi sau vino pe la redacție cu alte bucăți.

CEZAR DIAMANDY : Spui că Marin era un refulat, dar că nu era vorba de vreo atracție erotică neîmpărtășită. Îmi pare bine pentru el. Obsesiile erotice duc la nenorociri. Și-mi pare rău pentru dumneata. Pentru că nu prea știi românește. Ceea ce reprezintă o mare nenorocire pentru cineva care dorește să ajungă scriitor român.

L. IANCULESCU : La întrebarea (căci schiță nu e) pe care mi-o pui cu insistență de cîteva luni : „Este vinovată Florența ?", răspund că nu, nu cred să fie vinovată, fiindcă știu că de regulă bărbații sînt infideli, sau așa cel puțin spun femeile. Din „Amor vibrau bătrînii plopi" reții începutul : „Dă-l dracului de bagabond că de trei dimineți îl găsesc tot aici", precum și sfîrșitul : „AMOR, AMOr. AMor ! Amor ! vibrau străjerii plopi. Chemarea făcu înconjurul cimitirului, iar plopii străjeri îi culeseră de pe o movilă proaspătă răspunsul sumbru, *cavernian :* AMor — Moor, Mor, Mor". Copleșit de durerea pe care o degajă caporalii plopi trec la

C. ANDREESCU, care-mi trimite schița dramatică „Zidul", avînd ca principale personaje pe 1, care e frămîntat de o gravă întrebare, pe 2, care stă într-un picior, cu mîna streașină la ochi, și pe 3, care stă pur și simplu tolănit la umbra pufoasă a unui copac în care ciripesc păsărele. Pe lîngă ei trece o femeie, spunînd *mie* foame (de ce nu mafoame ?, n.n.) și ei se ridică în picioare, cu vădită plăcere, și părăsesc cadrul, la brat cu femeia. Lectura m-a adus în situația de-a zice *mie* somn.

G. PRUTEANU : Lucrarea „Timizii" — „piesă într-un act

barbar" e foarte pătrunsă de duhul blîndeții. Nu-ncape îndoială că scrisul te plictisește. Băieții pe care-i pui să joace pocher nu știu regulile jocului, fiindcă după pas-parol nu se admite cîp. Fii atent, dacă intră-n joc cu doi tipi de meserie rămîn lefteri, pierd și cămășile.

PUIUS STAMBULIU. De data asta te-ai mai apropiat de adevăr. „Adio, Robinson Crusoe !" răspîndește nostalgie și plutește-n fumul depărtărilor. E un bob de aur pe care trebuie să-l păstrezi. Aștept și alte lucrări.

DAN MARIUS : „Visuri de poet" — tristă și din alt veac. Și desuetă. Parfum de mahalale moarte. Epoca noastră, nervoasă, nu mai citește asemenea scrisori. Și visul care nu clocotește se refuză povestirii.

APOLLO XII : Mult prea lunatec.

ION MANOLE : „Fără cuvinte", scrisă cu un acut simț al cuvîntului. Ai otrava dulce care naște frumusețe. Scrie și trimite-mi. Sînt convins că vei publica repede.

D. MURMUREȘEANU : Mă acuzi că ți-am trădat secretele de creație. „Ați citat două fraze dintr-o lucrare de-a mea, ele cuprindeau o chestiune inedită și niște importante secrete de-a compune. De ce-ați făcut-o ? De-acum încolo toată grămada de începători va scrie așa și cum ne mai diferențiem noi ?".

Iartă-mă, dacă poți. Dar știu că n-o să poți. Și-ți zic : hulește-mă, pîrăște-mă, dă-mă-n judecată.

O merit din plin.

Fănuș NEAGU

FRUNTE DE POET — Hunedoara. Am crezut inițial că sînteți luna gînditoare a lui Coșbuc. Dar cum prima poezie se cheamă *Așteptînd noaptea de soare*, mi-a mai venit inima la loc. Să știți însă că poeziile nu se scriu numai cu fruntea. Cu atît mai puțin numai cu sudoarea acesteia. Cu toată stima pe care o port frunții dumneavoastră, poeziile trimise m-au dezamăgit.

P. 54 — București. Pe cînd pseudonime în logaritmi ? Aveți aptitudini speciale pentru matematică ? Teoreme în versuri „Cercul nu e rotund / pentru că nici linia nu-i dreaptă" ați enunțat-o numai, fără să o demonstrați. În ceea ce privește încurcătura în care vă aflați și pe care o mărturisiți în versurile anterioare : „Uneori nu-mi găsesc o mînă / ca să-mi string pe cea cu care o caut", nu vă pot fi de nici un folos. De altfel, cunoașteți proverbul : nu știe stînga ș.a.m.d. Așadar, de ce vă impacientați ?

CERB SAU CEREB — Deva. La poemul trimis anterior „Idei de-o vorbă-n lume", mai adăugați acum o strofă căreia, după spusele dv. „îi simțeam lipsa dar nu-mi venea ideea". Acum că v-a venit ideea, lipsa se simte și mai tare, se simte peste tot și în versurile anterioare și în cele recente. Aveți vreo idee nouă ? Sau, mai bine, lipsă !

RADU ULMEANU — Ulmu-Brăila. Un tampon de vocabule încă din scrisoare : „Poete C.B. racordați singuratica coardă la vioara sculptată din microcosmosul lui Pegas". Microcosmosul lui Pegas ? Asta e ceva foarte nou ! Dar de pîlnia lui Stamate ați auzit ? E totuși cam prea cacofonică coarda dv. de la vioara microcosmosului : A-runcă conul de umbre / Dincolo de scoica ochilor". Nu se poate racorda la microcosmos.

C. D. — București. Începeți cu un „Epitaf în loc de scrisoare lui Cezar Baltag". E nostim. Să vă răspund cu un faire-part ? Deschid prima poezie și citesc : „Cerul se spărgea în frînturi erizmatice / Cei doi își striveau buzele udate de ploaie". Hm ! Ajung îndată la dicționar, deși fără mari speranțe. Salufări dezoxiribonucleice. Deocamdată nu.

HAMZA ROLAIH — Sărățeni. „Așa cum vă așteptați, scrisoarea mea conține cîteva poezii al căror autor este expeditorul". Formidabil, cum de ați ghicit, exact asta mă așteptam să găsesc. În pofida acestui fapt senzațional, am aflat totuși și unele semne de poezie autentică în plicul dv. Dacă ulterior ele se vor confirma atunci renunțăm la pseudonim.

Dumitru Săndel — Curcani, Tărniceru Doina — Solca, C. Sorin — București, Adrian Poliu — Timișoara, Ioan Chiraș — Petroșani, Ioan Stînceanu — Giurgiu, Narcisa Dopeiza-Beclean — București, Dan Teodoru — Pechea, Silviu Predeal — București. Versurile trimise sînt neconcludente.

Cezar BALTAG

PREEXISTENȚA OPEREI

(Urmare din pag. 3)

e modul de reprezentare în cel mai înalt grad dramatic, căci păstrînd încă în el strălucirile din dimineața Creației, el se mistuia într-un mereu reluat zbor în sus căruia îi este refuzată pentru totdeauna aurora celestității. De aceea lucrurile ultime, iraționalul, misterul nu pot fi spuse prin cuvinte ci prin necuvinte, adică prin tăcere. În **Vedanta** există o frumoasă parabolă pe această temă, scrisă de Shankara : Vascali roagă pe Bahva să-i dea învățătura despre Atman ; acesta nu răspunde nimic, apoi solicitat a treia oară Bahva îl lămurește „te învăț doar învățătura despre Atman, dar tu nu înțelegi, Atman e tăcere". Pilda spusă de filozoful indian e cum nu se poate mai caracteristică pentru L. Blaga, modului lui de a fi poetic. Căci într-adevăr pentru cel angajat pe traiectoria protuberantă, cuvîntul izbucnește „ca moarte", ca înstrăinare din matca originară. Poetul refuză cuvîntul fiindcă a vorbi un lucru înseamnă a-l numi, a-l individualiza, a-i răpi bogăția virtuală de care el se bucură prin inexistența existentă. Ceea ce există nu există, căci ordinea realității e nu numai o ordine aparențială dar e și săracă, istovită prin actul de a exista, singură lumea irealului conține maxima completitudine a semnificației. „Virtualul — notează J. P. Richard în cartea sa „Poesie et profondeur" — oprește intensitatea în ea însăși, puterea e totdeauna putere și nu sucombă în act, ea se întreține în imaginara niciodată realizată a unei intensități viitoare. Virtualitatea îmbogățește realul cu toată elasticitatea posibilului, „Fin al faptei nu sunt" — mărturisește și L. Blaga, înțelegînd prin aceasta că fapta e un spațiu de predilecție ce îndepărtează pe om de increat. Fapta e momentul, lichidarea sensului, un hunc et nunc implacabil ce n-are în el nicio virtute creatoare. Însă cum arată M. Foucault în „Les mots et les choses" ontologic omul e privat de o vorbire originară, fiindcă cuvîntul reprezintă mereu ceva spus, încît „cînd încearcă să-și defineasca esența sa de subiect vorbitor dincolo de toate limbile constituite, omul nu găsește niciodată decît posibilitatea unui limbaj deja întrebuințat, manifestat". Pentru Blaga refuzul cuvîntului înseamnă aspirația spre un originar, unitate în care lumea există ca totalitate nedespicată în antagonisme și contradicții. Imanentul e un produs al derivației ce și-a pierdut atributele primarului, de aceea în poezia modernă, observă același J. P. Richard „armonia nu se situiază în actualitatea gestului uman ci dincolo de el".

La L. Blaga nu cuvîntarea realizează esențialitatea ci tăcerea, și într-un mod atît de complex încît ea devine un timp poetic omogen ce se transmite de-a lungul întregii creații. Tăcerea nu e numai pacea și liniștea ce e căutat în eșecul unei existențe naufragiate ci mai ales o realitate a sensurilor depline și a semnificațiilor rotunde. Ea evidențiază o întreagă perspectivă de note esențiale încît cuvîntul nu mai are valoare în sine ci numai întru-cît e tăcere. Tăcerea e mediul unic spre care tind cuvintele tot așa cum la Aristot pietrele cad spre centrul pămîntului fiindcă acela e locul lor natural. Valery scria undeva : „est pur ce qui n'est le signe de rien" : tăcerea e vidul ; la Blaga ea nu e opacitatea ce anulează sunetul, ci din contra, tăcerea se aude și poate fi percepută ca o existență vie, ea dă semn și valoare lucrurilor și le restituie bogăția fecundă de potențialuri pierdută prin devenirea creației. Ceea ce dă relief imaginii sînt mișcările secrete și invizibile ale tăcerii, versurile își continuă încă scindarea ritmului magic și după ce și-au consumat substanța lor fonică. Ea nu sfîrșește cu ultimul cuvînt, ci din contra își prelungește existența în inefabile armonii și ecouri tulburătoare. Dar această armonie nu e realizată ca pozitivitate ci din contra, ea e stuferința unui sîmbure de mister inexprimabil ce se dizolvă pe sine în încercarea mută de a ființa, de aceea versul singerează într-o perpetuă neputință de împlinire. E ca și cum în această poezie limbajul ar mima anume ordini ascunse și fiind parcă el însuși conștient de mereu imperfecțiunea acestei mimări părăsește necontenit mișcările pe care abia le începuse în căutarea altora mai cuprinzătoare ce ar putea să redea cît mai multe inflexiuni ale vocii de dincolo. Acesta e timbrul singular al liricii lui L. Blaga ce reimprimă nu numai conținutului, ci și formei sale o condiție înalt tragică de manifestare. Căci dacă, precum se exprima Bachelard „preludiul poeziei e tăcerea" la Blaga tăcerea e treapta ei de realizare supremă căci e singurul mod de coborîre a misterului în moment fără ca el să-și piardă intransmisibilitatea sa. Și acest lucru se evidențiază încă și mai pregnant într-o altă temă cheie a acestui spațiu liric : aceea a Marelui Orb.

Aș insista asupra acestor două caracteristici : necuvîntarea și nevederea tocmai pentru că sînt împlinitate atît de neverosimil în existența omului. Orb și mut nu sînt accidente biografice ale poetului ridicate pe treapta mitică a expresiei artistice, ci din contra par locuri ale unei existențe prenatale, linii originare de împlinire. Ele sînt singurele puncte, reperabile de uman, ale unui spațiu ideal pierdut, și mîntuirea sa, poetul și-o vede numai refăcînd drumul înapoi al acestor urme. Existența lui Blaga e predeterminată de o forță din afară, cum am văzut, de aceea aceste atribute sînt semne conținuturi ale acestei lumi anterioare, biografia se reface în funcție de operă. Se impune de asemenea o diferențiere între Marele Orb și orbul zeu Pan, ipostaze ce corespund nu numai unor tipuri diferite pe dimensiunea interioară a creației lirice dar traduc și două atitudini în fața existenței ce sînt complet opuse : una o neagă, cealaltă afirmă cu toată puterea această existență.

Refuzul vederii corespunde, în viziunea poetului, cu gestul evitării marii drame : „Amare foarte sunt toate cuvintele / de-aceea lăsați-mă / să umblu mut printre voi, / să ies în cale cu ochii închiși."

Și într-adevăr prin simțuri individul se dispersează, e acaparat de lucrurile asupra cărora s-apleacă, e condamnat dezintegrării și individuațiunii, iar versurile „te-am pierdut pentru totdeauna / în țărînă, în foc, în văzduh și pe ape" exprimă tocmai această idee, numai că printr-o mișcare inversă. Aventura printre lucruri, cea vizuală mai ales, e plină de riscuri și eroare căci avînd în față lumea fenomenală ea ne absoarbe într-atît încît ni se oferă ca simulacru : al divinității, al realității, al esențialității. Întoarcerea în sine dintre aceste lucruri — căci toți sfîrșim prin a face acest gest — e grea de urme străine și într-un fel spiritul se simte alienat căci, cum plastic se exprimă Bergson, „Cînd încercăm să ne cuprindem pe noi înșine, după ce-am întreprins călătoria în lumea exterioară, mîinile noastre nu mai sînt libere". Dar a fi Orb mai înseamnă și a fi întors în tine, a fi refuzat lumii, înseamnă realizarea unui echilibru lăuntric de seninătate pe care doar Grecia antică l-a intuit atunci cînd își făcea zeii cu orbitele goale. Vorbind la modul propriu, Orbul e prin condiția sa un chemat căci e un vas care poate reține harul ce se coboară. Simțurile, fiecare din ele, particularizează integritatea esențialului, la Blaga refuzul lor echivalează tocmai cu căutarea unui Tot care să complinească accidentalul, cu căutarea acelui gest, a acelei priviri, cum spunea Camus „care să rezume toate gesturile și toate privirile din lume".

simbolismul

— conceptul de poezie —

Simbolismul (limitîndu-ne exclusiv la chestiunile de poetică) reprezintă un moment de sinteză a unor idei romantice dar mai ales antiromantice anterioare ; sau, mai bine zis, de *asimilare* a acestora. Raportat la teoriile despre poezie ale unora dintre romanticii germani, ale lui Coleridge, E.A. Poe, Baudelaire, Mallarmé, Rimbaud (Lautréamont fiind aproape necunoscut în acea vreme), conceptul simbolist de poezie nu aduce nici un element nou. Aceasta nu este nicidecum o judecată negativă (sau minimalizatoare) cu privire la simbolism : noul nu trebuie numai descoperit, ci şi impus, — ceea ce e tot una cu a spune : supus unui proces de verificare (în primul rînd a fecundităţii lui), unui proces de învechire şi chiar de banalizare ; căci, vai, pînă la urmă banalizarea rămîne unul dintre criteriile cele mai sigure ale originalităţii, Aşadar, într-o istorie a conceptului modern de poezie, simbolismul ocupă un loc dintre cele mai însemnate tocmai prin faptul că dă celor cîtorva iniţiative anterioare, efectiv novatoare, izolate însă, o pondere şi o autoritate fără de care ele nu s-ar fi putut înscrie în circuitul dinamic al valorilor moderne.

Simbolismul e o primă încercare de structurare a experienţei poetice moderne. Fără îndoială, despre o poetică perfect articulată a simbolismului e greu, dacă nu imposibil de vorbit. Există însă o serie de idei care revin, un număr de norme (adeseori implicite), cîteva coordonate constante : plecînd de la acestea devine cu putinţă construcţia unui concept al poeziei simbolist, concept pe care trebuie să-l considerăm doar ca pe un punct de referinţă ideal (căci nici o operă nu-l ilustrează în întregime) sau ca pe un „model operatoriu", a cărui validitate teoretică n-o infirmă lipsa unor corespondenţe apropiate în planul realităţii. Să încercăm să sistematizăm, deci, principalele rezultate ale meditaţiei simboliste asupra poeziei.

Poezia pură : iată una dintre expresiile (cu un evident substrat normativ) care circulă mai des în cercurile simboliste. Poezia va fi pură, sau va înceta să mai fie poezie. Acest purism cu antecedente mai vechi (cf. Coleridge, J.S. Mill, dar mai ales E.A. Poe) tinde să izoleze poezia de toate valorile nonestetice cu care, de-a lungul întregii ei evoluţii, se asociase în diferite feluri şi proporţii. Simbolismul, anticipat în această privinţă de Baudelaire, transformă o atare tendinţă, tot mai puternică după 1850, într-una dintre exigenţele elementare ale poeticii. În *Avant-propos à la Connaissance de la déesse* (1920), Paul Valéry stabileşte drept origină a „poeziei pure" o anume necesitate de specializare. O serie de mari opere, unele dintre ele admirabile (între altele sînt citate *Divina Comedie, Legenda Secolelor)* pot fi citite în mai multe moduri independente între ele, „pot fi disociate în momente distincte ale atenţiei noastre", încît „această pluralitate de lecturi trebuia să conducă într-o zi la un soi de diviziune a muncii".[1]) Rezultatul e că : „Se observă, în sfîrşit, spre mijlocul secolului al XIX-lea, accentuarea în literatura noastră a unei voinţe remarcabile de a izola definitiv poezia de orice altă esenţă decît ea însăşi. O astfel de pregătire a poeziei în stare pură fusese prevestită şi recomandată cu cea mai mare precizie de către Edgar Poe. Nu-i deci de mirare să vedem începînd la Baudelaire această încercare îndreptată spre o perfecţiune care nu se mai preocupă decît de ea însăşi".

Poezia va aspira deci (şi va reuşi) să se elibereze de orice preocupare de *adevăr*, refuzînd implicit să se mai lase judecată, fie şi parţial, conform criteriilor raţiunii discursive. Nu trebuie să ne înşele faptul că simboliştii se referă uneori la Adevăr : sensul atribuit noţiunii e abisal distinct de cel logico-ştiinţific. Ca să ne convingem e suficient să citäm un fragment din *Traité du Verbe* al lui René Ghil (1886) : „Ideea, care singură are însemnătate, în viaţă e risipită. Obişnuitelor o mie de viziuni (pentru ele însele de neglijat) în care Nemuritoarea se împrăştie, logicul şi cugetîndul poet să le răpească liniile sfinte, din care va alcătui viziunea singură demnă : realul şi sugestivul SIMBOL din care, palpitantă pentru vis, în integritatea ei nudă se va înălţa Ideea primă şi ultimă, sau Adevăr". („L'Idée, qui seule importe, en la Vie est eparse. Aux ordinaires et mille visions (pour elles-mêmes à négliger) où l'Imortelle se dissémine, le logique et méditant poète les lignes saintes ravisse, desquelles il composera la vision seule digne : le réel et suggestif SYMBOLE d'où palpitante pour la rêve, en son intégrité nue se lèvera l'Idée prime et dernière, ou Vérité.") Logic, adevăr, idee, — astfel de cuvinte capătă, uneori chiar în limbajul teoretic al simboliştilor, sensurile cele mai evanescente şi ambigue : sînt folosite nu pentru a semnifica, ci doar pentru a sugera. Faptul că unii dintre precursorii admiraţi (Novalis, Poe, Baudelaire) făcuseră elogiul rigorii, asociind poezia cu matematica, n-a rămas fără ecou. Dar acest elogiu al rigorii, oricît de explicit, este în el însuşi cît se poate de vag, ţesut din termeni cu valori semantice dintre cele mai imprecise. În fond, pledoaria simboliştilor într-o astfel de direcţie este pe deplin edificatoare pentru modul lor de a folosi limbajul, prea puţin preocupaţi de latura lui denotativă (chiar atunci cînd teoretizează), fascinaţi, în schimb, de posibilităţile lui conotative : ar merita să se întreprindă un studiu stilistic asupra acestei paradoxale răsturnări în virtutea căreia termenii în principiu cei mai stricţi (cei matematici, apoi cei filozofici) devin purtătorii celor mai inextricabile ambiguităţi.

Cum spuneam, însă, şi mai sus nu trebuie să ne lăsăm induşi în eroare : domeniul poeticului a fost ireversibil rupt de acel al adevărului. Procedarea raţională va fi înlocuită printr-una intuitivă. „La Poète a pour boussole son intuition" declară între mulţi alţii Saint-Pol-Roux în cadrul răspunsului său la *Ancheta asupra evoluţiei literare* întreprinsă de Jules Huret (1891). Baudelaire însuşi vorbise de „certitudinea morală a intuiţiei" (art. despre Victor Hugo) şi mai toţi simboliştii vor fi de acord cu el în această privinţă. Iraţionalismul subiacent al poeticii simboliste (ale cărui surse pot fi descoperite încă din preromantism şi romantism) îşi află, chiar în acea perioadă de sfîrşit de secol, corespondenţe dintre cele mai semnificative pe plan filozofic. Să nu uităm că ne aflăm în epoca genezei intuiţionismului bergsonian : *Les Donnés immédiates de la Conscience* apar în 1889, *Matière et mémoire* în 1897, *Le rire* în 1899. Nu numai poeţii, aşadar, ci şi filozofii participă la procesul întentat inteligenţei şi la reabilitarea intuiţiei. Creaţia artistică devine în această privinţă un argument esenţial iar logica ei particulară dobîndeşte o valoare epistemologică refuzată tuturor operaţiunilor pur intelectuale, a căror finalitate e concepută ca exclusiv pragmatică. Arta, poezia în speţă, restabileşte contactul cu realitatea profundă pe care simţurile şi conştiinţa — prin intermediul limbajului utilitar — tind să le reducă la un aspect schematic, potrivit scopurilor noastre practice. Artistul, al cărui suflet e mai detaşat de viaţă decît al celorlalţi oameni, realizează în chip natural o percepţie „virginală" a lumii (cf. Bergson, *Le Rire)* ; o percepţie „pură", care nu mai este ataşată nevoii.

Nu numai de preocuparea de adevăr, dar şi de cea morală se va separa poezia : binele şi în sens abstract, şi în sens utilitar-didactic va fi şters dintre ţelurile poeziei. Actul poetic va deveni un act gratuit. Această gratuitate nu trebuie însă concepută ca o comoditate, dimpotrivă : ea este la fel de dificil de atins ca şi impersonalitatea (opusă revărsărilor pasionale, confesive, în voia cărora se lăsau romanticii). Gratuitatea, impersonalitatea presupun o anume asceză a depăşirii practicului, în numele unei idealităţi sau unui absolut estetic cu care poetul tinde să se identifice. Simultan cu acest proces de eliminare a valorilor nonestetice din poezie se desfăşoară un proces (ale cărui origini sînt şi ele mult mai vechi) de *liricizare totală a poeziei.* E important de notat însă că viziunea asupra lirismului se schimbă radical. În preromantism şi romantism (cînd apar şi se diversifică teoriile *expresive* ale poeziei) liricizarea conceptului de poezie fusese condiţionată de punctele de vedere ale unei estetici a sentimentului. Aplicată cu rigoare (John Stuart Mill) o teorie expresiv-emotivă a poeziei poate duce şi ea la o separare a liricului de orice imixtiuni narative, descriptive etc. Simboliştii vor ajunge la un rezultat similar pe o cu totul altă cale. Lirismul, purificat de implicaţiile sentimentale, redevenit (conform etimologiei sale) vibraţie muzicală se va opune tuturor structurilor nonmuzicale. Lirismul ajunge o categorie a limbajului : un limbaj autonomizat, care se creează pe sine, care — asemenea limbajului muzical — îşi conţine toate sensurile, îşi este perfect suficient sieşi şi intraductibil în orice alt limbaj. Structurile narative, descriptive, ideologice sînt prin excelenţă traductibile : fie în alte forme verbale (echivalente), fie în forme extralingvistice (imagini). În concepţia simbolistă, poezia tinde aşadar — ca limbaj intraductibil — să se identifice cu propriul ei principiu interior constructiv, cu semnificaţia ei imanentă şi consubstanţială. Astfel încît, cum observă o dată Paul Valéry (acel care asimilează mai complet lecţia poeticii simboliste) în raport cu limbajul a cărui funcţie primordială este cea „comunicativă", limbajul poetic apare ca „nonusage" şi chiar ca „non-dire". Limbajul poetic nu-i altceva, în fond, decît limbajul lirismului absolut.

Ut musica poesis. Primordialitatea idealului muzical în poetica simbolistă nu mai are nevoie să fie demonstrată : e aproape un loc comun. „Să ne reamintim, totuşi — oricît s-ar fi banalizat ele prin repetate citări — versurile *Artei poetice* a lui Verlaine, nu întîmplător dedicate unuia dintre cei mai fervenţi adepţi ai simbolismului, Charles Morice : De la musique avant toute chose, / Et pour cela préfère l'Impair / Plus vague et plus soluble dans l'air / Sans rien en lui qui pèse ou qui pose. / Il faut aussi que tu n'ailles point / Choisir tes mots sans quelque méprise : / Rien de plus cher que la chanson grise / Où l'Indécis au Précis se joint. /.../ Car nous voulons la Nuance encor, / Pas la Couleur, rien que la nuance ! / Oh ! la nuance seule fiance / Le rêve au rêve et la flûte au cor ! /.../ De la musique encore et toujours ! / Que ton vers soit la chose envolée / Qu'on sont qui fuit d'une âme en allée / Vers d'autres cieux / à d'autres amours. / Que ton vers soit la bonne aventure / Eparse au vent crispé du matin / Qui va fleurant la menthe et le thym... / Et tout le reste est littérature.

Asemenea sunetului, verbul poetic trebuie să se topească în aer, vag, imponderabil, precis şi imprecis totodată. Chiar şi asocierile plastice sînt incluse într-o perspectivă esenţial muzicală : nuanţa corespunde semitonurilor, ba chiar fragmentărilor enarmonice ale gamei, magiilor cromatice, bunăoară ale stilului wagnerian. În acest sens am putea spune că impresionismul reprezintă o muzicalizare a picturii, paralelă cu muzicalizarea poeziei în simbolism. Cultul muzicii este, de altfel, universal în epocă. Noţiunile specific muzicale pătrund pînă şi în filozofie : Bergson consideră că modul de organizare propriu conştiinţei este unul *melodic* (cf. *Les Données Immédiates de la conscience* sau *Le Rire).* Dacă am putea realiza o comunicare imediată cu lucrurile şi cu noi înşine — spune filozofui francez —, „am fi cu toţii artişti căci sufletul nostru ar vibra atunci în mod continuu la unison cu natura". Şi „am auzi cîntînd în străfundul sufletelor noastre ca o muzică, uneori veselă, mai deseori plîngătoare, totdeauna originală, melodia neîntreruptă a vieţii noastre interioare" („Nous entendrions chanter au fond de nos âmes, comme une musique quelquefois gaie, plus souvent plaintive, toujours originale, la mélodie ininterrompue de notre vie intérieure".[2]) Nu întîmplător, dintre toate artele, muzica îi apare lui Bergson ca aceea care exprimă mişcările cele mai profunde ale sufletului.

Muzicalitatea poeziei — aşa cum o concepe poetica simbolistă — e departe aşadar de a fi una de ordin doar extern : ea este, dimpotrivă, primordial interioară. De aici şi tipul special de inteligibilitate pe care-l reclamă poezia şi care presupune o intuiţie a relaţiilor interne poetice între sensuri şi sonorităţi (semnificaţia şi sunetul alcătuind, după cum arată Valéry, o unitate indisolubilă) ; inteligibilitatea logică va rămîne totdeauna subordonată celei strict poetice.

Starea poetică. Doctrina simbolistă recunoaşte existenţa unor „stări poetice", a unor *emoţii specifice poetice* (şi distincte ca atare de orice alte emoţii). Esenţa lor este una muzicală. Cum ar putea fi definite aceste stări poetice ? Cel mai bine e să-i dăm din nou cuvîntul lui Paul Valéry, care rezumă foarte convingător şi subtil experienţa simbolistă. Emoţia poetică se poate recunoaşte după faptul că „toate obiectele posibile ale lumii obişnuite, externă sau interioară, evenimentele, sentimentele şi actele, rămînînd ceea ce sînt în mod obişnuit în ceea ce priveşte aparenţele, se află deodată într-o relaţie imposibil de definit, dar miraculos de adecvată cu modurile sensibilităţii noastre generale. E tot una cu a spune că aceste obiecte şi fiinţe cunoscute — sau mai degrabă ideile care le reprezintă — îşi schimbă într-un anumit fel valoarea. Se cheamă unele pe celelalte, se asociază altfel decît în chipurile obişnuite ; se găsesc (îngăduiţi-mi această expresie) *muzicalizate,* rezonante unul prin celălalt, şi ca armonie, corespondente".[3]) Această „stare de poezie", arată în continuare Valéry, este „perfect neregulată, inconstantă, involuntară, fragilă" şi poate fi obţinută (sau pierdută) doar la chip accidental. „Un poet... subliniază însă Valéry, n-are drept funcţie să resimtă starea poetică : aceasta este o chestiune privată. Funcţia lui este s-o producă la alţii". Poetul îl preface pe cititor în „inspirat". Valéry insistă asupra distincţiei totale între „efectul de poezie şi sinteza artificială a acestei stări" aşa cum o realizează o operă ; diferenţa între ele e tot atît de mare ca şi cea între o senzaţie şi o acţiune. „O acţiune consecventă e mai complexă decît orice producţie istantanee, mai ales cînd trebuie să se desfăşoare într-un domeniu atît de convenţional cum este acel al limbajului".[4]) Astfel, încît, în concluzia eseului discutat *(Poésie et pensée abstraite)* se ajunge la următoarea definiţie sintetică a poemului : „En vérité, un poème est une sorte de machine à produire l'état poétique au moyen des mots".

Fără îndoială, punctul de vedere al lui Valéry este, în această privinţă, unul extrem căci el tinde să sublinieze în mod exclusiv latura creator-artificială a procesului poetic. Nu-i mai puţin adevărat că ţelul ultim al poeziei simboliste este producerea stării poetice. Dar această producere este în majoritatea cazurilor, chiar şi în cele mai inevidente, o reproducere. Sub acest unghi, poetica simbolistă rămîne ambiguă şi chiar contradictorie. Se poate efectiv stabili o limită între starea poetică resimţită de poet (chiar dacă nu în momentul precis în care compune) şi starea poetică potenţială conţinută în structura verbală a poemului ? Care ar fi raportul real între expresie şi creaţie ? Iată întrebări la care doctrina simbolistă nu oferă niciodată un răspuns lipsit de echivocuri. Ar fi de aceea greşit, în numele unor teorii pe care fondatorii înşişi ai simbolismului le contrazic prin mărturii dintre cele mai indubitabile.[5]) să vorbim de o ruptură totală între poetic şi psihologic în planul genezei poeticului (căci în acel al efectelor lui o asemenea ruptură n-a fost niciodată preconizată). Caracteristică simbolismului privit în ansamblu (şi făcînd abstracţie de excepţii, fie ele cît de ilustre) nu este atît dorinţa de a separa poeticul de lumea sensibilităţii, cît de a-l pune în contact exclusiv cu sensibilitatea cea mai profundă, înzestrată, numai aceasta, cu virtuţi de ordin estetic, spre deosebire de sensibilitatea comună, superficială, indisolubil legată de aspectele practice ale vieţii. Zona în care sînt resimţite stările poetice este aşadar o zonă aparte a sufletului, de acces dificil. Ea este, de altfel, şi singura *reală,* cum susţine Bergson, filozof al simbolismului. Prinşi în reţeaua intereselor practice, a necesităţilor pe care le avem de înfruntat în fiecare clipă spre a trăi, realitatea lumii exterioare şi a celei interioare ne apare simplificată, schematizată. „Ne mişcăm — scrie Bergson — printre generalităţi şi simboluri, ca într-un cîmp închis în care forţa noastră se măsoară util cu alte forţe ; şi fascinaţi de acţiune, atraşi de ea, pentru mai marele nostru bine, pe terenul pe care ea l-a ales, trăim într-o zonă mijlocie între lucruri şi noi, exterior lucrurilor, exterior şi faţă de noi înşine". Natura produce însă uneori şi „suflete mai detaşate de viaţă. (...) Mă refer la o detaşare naturală, înnăscută structurii simţurilor sau conştiinţei, şi care se manifestă neîntîrziat printr-o manieră virginală într-un anume fel, de a vedea, de a auzi sau de a gîndi. Dacă această detaşare ar fi completă, dacă sufletul n-ar mai adera la acţiune prin nici una dintre percepţiile lui, el ar fi sufletul unui cum nu s-a văzut încă vreunul pe lume. El ar excela în toate artele deodată, sau, mai degrabă, le-ar topi pe toate într-una singură".[6]) Poezia pură visată de simboliştii îşi are un netăgăduit corespondent în „percepţia pură" bergsoniană. E vorba, de fapt, de un proces de *estetizare* (care încearcă a fi totală) a vieţii interioare. Astfel de idei duc în chip firesc la fundamentarea unei distincţii de o importanţă cardinală pentru înţelegerea perspectivei simboliste asupra artei în genere şi a poeticului în particular : distincţia între cele două niveluri sau aspecte ale eului. Elementele ei se găsesc clar definite în *Les Données immédiates de la consience,* în care filozoful deosebeşte „cele două laturi ale eului", una ascultînd de exigenţele socialului şi ale limbajului (limbajul fiind considerat aici doar ca instrument practic), cealaltă, mai profundă, manifestîndu-se în planul *realului,* al experienţei pure, aconceptuală, aptă de a fi sesizată doar prin intuiţie. Distincţia între un „eu empiric" şi unul fundamental este aplicată şi în domeniul psihologiei artistice. Un document foarte semnificativ (pentru că aparţine sferei de influenţă a simbolismului) este în această direcţie eseul găsit : între manuscrisele lui Marcel Proust, *Contre Sainte-Beuve,* scris între 1908—1910, dar publicat abia în 1954. Atitudinea lui Proust devine limpede încă din primele fraze ale *Prefeţei :* e vorba de o condamnare fără drept de apel a *inteligenţei,* ceea ce nu poate să nu ne aducă aminte de Bergson : „Pe zi ce trece preţuiesc mai puţin inteligenţa. Pe zi ce trece îmi dau mai bine seama că doar în afara ei poate scriitorul să regăsească ceva din impresiile noastre, să ajungă, adică, la acel ceva din el însuşi care constituie singura materie a artei („Chaque jour j'attache moins de prix l'intelligence. Chaque jour je me rende mieux compte que ce n'est qu' en dehors d'elle qui l'écrivain peut resaisir quelque chose de nos impressions, c'est-a-dire atteindre quelque chose de lui-même et la seule matière de l'art").[7]) Combătînd metoda lui Sainte-Beuve în înseşi marile ei premise teoretice, Proust face distincţia între cele două euri ale artistului, arătînd că „o carte este produsul unui alt *eu* decît acel pe care-l manifestăm în obişnuinţele noastre, în societate, în viciile noastre. Acest eu, dacă vrem să încercăm să-l înţelegem, vom izbuti să-l descoperim în străfundurile noastre, încercînd să-l recreăm în noi"[8]). Distincţia, cu implicaţiile ei diverse, este de mai multe ori reluată în cursul eseului. Este evident că *starea poetică* va fi resimţită de eul fundamental, profund, creator, care nu trebuie nici o clipă confundat cu celălalt.

Limbajul poetic. Simplificînd am putea spune că celor două aspecte ale eului le corespund în poetica simbolistă cele două aspecte ale limbajului, acel „double état de la parole" de care vorbea Mallarmé. Ne aflăm fără îndoială în faţa uneia dintre contribuţiile cruciale ale simbolismului în materie de poetică. Între cele două funcţii ale limbajului se produce, dacă privim lucrurile cu ochi simbolişti, o tensiune : poezia se naşte din anihilarea funcţiei uzuale comunicative. Din instrument de schematizare practică, limbajul devine mod de expresie (şi de producere) a stărilor poetice ale eului nostru estetic (şi epitetul *estetic,* folosit aici, îşi conţine semantic etimologia : aisthesis = senzaţie, sensibilitate). De la Baudelaire, care valorifică în această privinţă unele dintre ideile romanticilor germani, apoi de la Mallarmé şi pînă în secolul nostru, la Paul Valéry, problematica poeziei ca limbaj (dar şi nonlimbaj) n-a încetat să fie supusă unei discuţii dintre cele mai ascuţite. Interesant este de notat că şi în cadrul primelor încercări (reluate în vremea noastră de mişcările de avangardă) în direcţia constituirii unei poetici a antipoeticului, limbajul s-a dovedit a fi iarăşi nucleul problematic, punctul esenţial de referinţă, atît al meditaţiei cît şi al practicii poetice propriu-zise. Din punctul de vedere al teoriei limbajului poetic ultimele trei decenii ale secolului trecut au fost într-adevăr deosebit de fecunde. Simbolismului (pe care nu-l putem despărţi în chip artificial de ceea ce au adus nou în materie de poetică marii lui precursori) îi revine meritul de a fi descoperit şi folosit inepuizabilele resurse de polisemie, ambiguitate sau sugestie ale limbajului poetic, transformînd aşa-numitele probleme de formă în veritabile probleme de conţinut ale poeziei. În acest sens se poate în modul cel mai legitim afirma că unele dintre dimensiunile inalienabile ale conceptului modern de poezie au fost impuse de simbolism. Nu mai puţin însemnată ne apare contribuţia întemeietorilor poeticii antipoeticului, al căror exemplu va fi invocat mai ales de acei care, în timpurile mai noi, vor ilustra într-un fel sau într-altul reacţia antisimbolistă. Pe linia limbajului, această contribuţie

Matei CĂLINESCU

(Continuare în pag. 7)

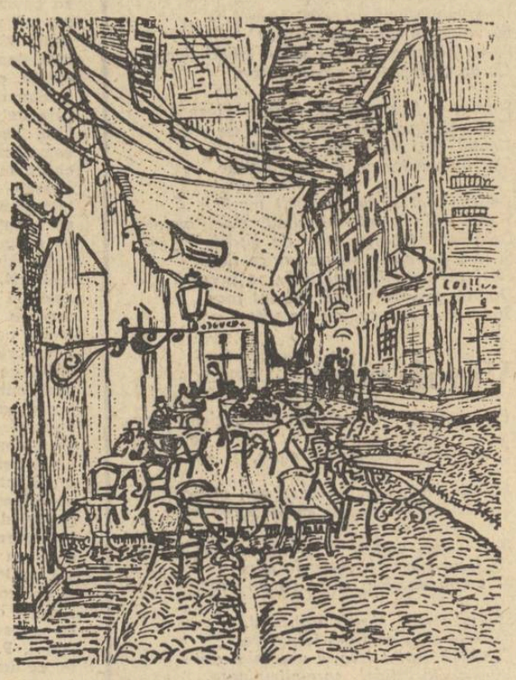

VAN GOGH — „CAFENEA LA ARLES"

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu, 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCINTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Bibliotecа [illegible]
Odor [illegible]

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 28 (376)
Sîmbătă,
12 iulie 1969
8 pagini — 1 leu

ANUL XXV ȘI LITERATURA — PERSPECTIVE

Critica

Apar neînchipuit de multe cărți de critică : monografii de autori sau de curente, eseuri, volume de recenzii și de articole ocazionale, culegeri de documente inedite, de manuscrise, volume omagiale. Să adăugăm traducerile și reeditările și vom avea o idee aproape exactă de ce se petrece. Cu toată această bogăție de apariții, sentimentul cel mai răspîndit este de îndoială cu privire la rolul și la eficiența criticii. O explicație superficială ar fi aceea că nivelul mediu al cărților de critică este scoborît, așa încît numai cantitatea nu poate deveni motiv de optimism. În realitate, apar și destule cărți bune sau utile și nu se poate trage o concluzie definitivă din numărul mare al celor proaste. Cauza trebuie căutată mai adînc. Dacă vom grupa cărțile de critică ce apar în funcție de destinația lor, vom observa lesne că majoritatea răspund cam unora și acelorași necesități, cu alte cuvinte că diversitatea e numai aparentă. Vom observa și altceva : că lipsesc din repertoriul alcătuit tocmai acele cărți vitale pentru rostul social al criticii și în primul rînd **sintezele.** Cu două excepții, parțiale, nu avem, de exemplu, sintezele așteptate asupra perioadei contemporane a literaturii. Peisajul literar s-a modificat de cîteva ori în ultimii douăzeci și cinci de ani, s-au stins numeroase glorii care dominau la un moment dat, au fost uitate cărți care intraseră în manuale, au apărut altele, datorate unor scriitori de vîrste diferite, de la cei consacrați încă înainte de război la cei născuți după război : în ciuda atîtor modificări, uneori foarte profunde, nu s-a scris încă sinteza cuprinzătoare și înțelegătoare care să le explice. Literatura s-a mișcat mai repede decît critica și critica a pierdut ritmul. Acesta este izvorul multor iritații. Cronicarii literari sînt învinuiți (uneori pe drept cuvînt) că nu se orientează bine. Dar cine se orientează bine în lipsa busolei indispensabile — **sintezele ?**

În al doilea rînd lipsesc privirile înapoi, temeinice și revelatorii, nu numaidecît istoriile literare, care e normal să apară mai rar, dar studiile retrospective care să aibă în vedere ceea ce pare contemporanilor mai semnificativ în trecutul literaturii. Ne aducem aminte de clasici numai la zile festive. Critica operelor clasice are încă un caracter ocazional și nu reușește să lege trecutul de prezent ; cărțile de istorie literară dau cititorului neavizat (uneori și celui avizat) o impresie de strictă specialitate, de scufundare în arheologic, ca și cum operele literare ar fi o materie inertă, moartă. Cînd se vor scrie cărțile capabile să facă din scriitorii clasici contemporanii noștri, audiența criticii va crește și nu ne vom mai despărți de Eminescu sau de Creangă sau de Hașdeu o dată cu încheierea școlii.

De aici putem deduce și o altă cauză a insuficienței criticii : în loc să ne apropie de literatură ea ne înstrăinează de ea pentru că nu știe să ne învețe să citim literatura. În fond, orice carte de critică este o lectură, a celui care a scris-o, și un îndreptar de lectură, pentru cei care o citesc ; cu cît va fi mai personală, mai puternică lectura criticului, cu atît ea va fi mai stimulatoare pentru cititorii săi. Didacticismul e, contrar unei păreri tenace a universitarilor ca și a profesorilor de liceu, o frînă în cultivarea la tinerii cititori a interesului adevărat pentru literatură și a simțului artistic. Cu cărți de critică plate („obiective") și didactice nu învățăm pe nimeni nimic și punem o iremediabilă distanță între gustul cititorului obișnuit și adevărata, adînca, tulburătoarea literatură. E bine să inculcăm tinerilor, de la început, ideea relativității valorilor și a libertății de opinie : să le dăm ocazia să descopere pe unul și același scriitor în oglinzi diferite și succesive. Simțul istoricității nu se poate dezvolta prin impunerea unor judecăți atemporale și pedante, „definitive", indiscutabile ; nici îndrăzneala părerii proprii nu se poate dezvolta astfel.

Putem ajunge la încheierea că nu cărțile de critică ne lipsesc, ci acea critică vie, interesantă, care să formeze gustul public și să cultive iubirea de literatură.

LUCEAFĂRUL

PAUL VASILESCU — „MIRCEA CEL BĂTRÎN"

Odă României Socialiste

Uniunea Scriitorilor și Comitetul județean de Cultură și Artă Constanța, sub egida Frontului Unității Socialiste, organizează azi, sîmbătă 12 iulie, în municipiul Constanța, un festival literar închinat Congresului al X-lea al P.C.R. și Aniversării a 25 de ani de la Eliberarea patriei. La acest festival participă numeroși poeți și prozatori, colaboratori ai revistei „Luceafărul."

ÎNSEMNĂRI DE ATELIER

Gînduri la tiparnița din Schei

„Cel ce în cărțile sale se suptscrie Anton Pann" stă într-un univers nedreptățit, al manualelor școlare, închis într-o seară a uitării, mai adîncă decît mormîntul din peretele bisericii Lucaci, fiindcă veacul nostru snob și îngîmfat, colorat de sînge, de ură și de patimi, și prea puțin de iubire, se leapădă de înțelepții trecutului, crucificîndu-i la sărbători. Într-un București vechi, risipit în stampe, în Bucureștiul de ev mediu tîrziu, „Anton Pann, Nănescu și Chiosea — fiul erau veselia grădinilor lui Deșliu, lui Pană Breslea și lui Giafer", spune Ion Ghica — și din aceste rînduri, imaginația noastră, somptuos dispusă exagerărilor, a închegat un portret vesel al marelui poet popular : un cap frumos, visînd la nunta din Susa a lui Alexandru cel Mare și a zece mii de soldați macedoneni, pîndit din umbră și de sabia lui Timur, intrat în noaptea feerică a Bagdadului ca să bea vin din țeasta Califului. Viața lui Anton Pann, cel „cu rîsul maliții al lui Pepelea pe buze" (V. Alecsandri) e o continuă aventură, cu sfîșieri tragice și cu dragoste furtunoase. Cel ce ne-a dat „Spitalul amorului" era traversat de-un rîu de cîntece, precum munții de haiduci și Orientul de crime. În București și în Scheii Brașovului, unde, lîngă tiparnița lui, se sparg sunete de orgă gotică și răsună, tremurat, rîsul Anichii, amintindu-ne și credința și trădarea, Anton Pann al Tomaidei a „românit", cum atît de superb o spune el însuși, și a lucrat, prin nopți, cărțile trebuincioase unui neam. Proverburi și fabule și învățături, balade și povești și îndreptare, adunate sub numele lui, după lungi treceri prin țară, toate fac mîndria culturii noastre.

Cîntărețul de strană care a fost, a cunoscut din plin amăgirea și petrecerea, și deopotrivă le-a trăit.

Amica, zilele trec
Și minutele ca clipa
Nu simțim cum se petrec
Tinerețele cu pripa.

Din Orientul fabulos, din calcarul Asiei, măcinat și cernut de hoarde și de timp (damlaia, damlaia, gheol olur), marele poet, venit pe lume cu o sută șaptezeci și cinci de ani în urmă, a țesut mătase și atlazuri. Nu-mi pot închipui, în afara trecerii lui, apariția lui Caragiale, mai tîrziu și a lui Mateiu, apoi a lui Ion Barbu, Tudor Arghezi sau Urmuz. Roma se revendica, cu sau fără dreptate, din Troia, mirajul lumilor viteze și apuse, nu ne-a ocolit, în lumina albă, de cretă și de basm îngînat de șeherezade, noi dăm cu sîc din Isarlîk, și pe fiecare treaptă a viitorimii, o notă cîntată prelung de acest muezin al poeziei românești, vestind nașteri și generații ale împlinirii. Căci :

Împlinindu-și datoria
și talantul ne'ngropînd
S-a făcut călătoria
Dînd altor în lume rînd.

Rămas cu noi în toate credințele : „o pricină minunată / di'nceput de lumea toată", Anton Pann al colindelor scutură steaua și din ea răsar magii spre Bethleem și cîntecele duse.

Dar ce puține gînduri întoarcem spre pacea nopții lui ! Și spre biserica Lucaci !

Fănuș NEAGU

avant-premieră editorială

CORNELIU ŞTEFANACHE

„Zeii obosiţi"

Romanul „Zeii obosiţi", în curs de apariţie la Editura pentru literatură, reconstituie drama unor oameni traumatizaţi sufleteşte care încearcă să se salveze din condiţia lor.

●

RADU TEODORU

„A sosit ora"

Intenţie evidentă de roman modern, scris alert cu desfăşurări rapide de întîmplări şi situaţii.

●

ION MARIN ALMĂJAN

„Sînt dator cu o durere"

Schiţe şi povestiri semnate de un tînăr prozator cunoscut deja din paginile revistelor literare, printre care şi „Luceafărul"

●

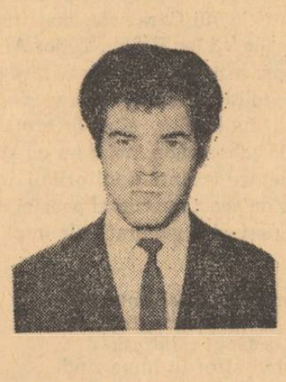

OVIDIU HOTINCEANU

„Sămînţa"

Remarcat, mai ales în ultimul timp, în paginile revistelor literare, poetul prezintă în primul său volum o selecţie a liricii sale.

CARTEA DE CRITICĂ ŞI ISTORIE LITERARĂ

ION PILLAT
Portrete lirice

Cartea n-o reproduce întocmai pe aceea apărută la **Cugetarea** în 1936 sub titlul **Portrete lirice**; se adaugă şapte eseuri (remarcabile acelea despre Ronsard, La Fontaine şi Francis Jammes) care ar fi urmat să formeze cuprinsul unui al doilea volum închinat literaturii străine. Pentru cunoaşterea excepţionalului cititor de literatură care era Ion Pillat, **Portretele lirice** rămîn indispensabile. Totul este, aici, chestiune de lectură personală; nu însă cum ne-am aştepta, în afara oricărui sistem, a oricărei teze. La Fontaine este recitit, ca şi Valéry sau Rilke, prin „poezia pură" a abatelui Bremond. Eseurile generale — despre simbolism, despre spiritul mediteranean etc... — invederează şi ele o anume concepţie a culturii. Ion Pillat nu e un cititor întîmplător, „subiectiv", cum i-ar fi dat dreptul calitatea sa de poet, ci unul care are mereu un **parti-pris** ideologic de lectură. Prin aceasta el şi este modern, interesant. Prefaţa lui Virgil Nemoianu, bună, sintetică, pune spre sfîrşit un accent nemeritat pe lipsa de „spirit ştiinţific", de „rigoare" a cîtorva eseuri pornind de la „analogiile poetice" aşa de frecvente în maniera critică a lui Ion Pillat, de la talentul asociativ al eseistului poet. Eh, nostalgia aceasta a pozitivismului care-şi spune spirit ştiinţific! Ce farmec ar mai avea consideraţiile lui Ion Pillat despre, de exemplu, **Spiritul mediteranean,** dacă s-ar întemeia pe date artistice? Licenţele sunt sarea absolut necesară oricărei generalizări care nu vrea să devină doctă şi stupidă. în **Istorie.** Noutatea este, acum, de a constata că „publicistul" este un foarte interesant critic, mai cu seamă de poezie, ceea ce, trebuie să admitem, constituie o calitate rară la criticii ardeleni. Dacă a discuta pe O. Goga în raport cu biografia lui socială (însă cu subtilitate) este o metodă la care ne-am fi putut oarecum aştepta, chipul în care este dovedit lirismul lui Şt. O. Iosif ne surprinde şi arată că vocaţia adevărată (adesea reprimată din cauza obligaţiilor de altă natură) a lui Ion Chinezu era aceea de analist. Excelente cronici literare scrie, apoi, Ion Chinezu la al cincilea volum din romanul lui C. Stere, la **Rusoaica** lui Gib Mihăescu, la cîteva din cărţile lui Ion Pillat, la **Doctorul Taifun** al lui Galaction. Despre stilul lui Galaction trebuie neapărat să ţinem minte această caracterizare: „Din scrisul acesta catifelat, plin de toate seducţiile rafinamentelor stilistice, se desprinde o atitudine feminină, molatecă, cu o vădită complezenţă pentru jocul fin şi perfid al ispitelor, pentru indulgenţa largă, împinsă pînă la îmbrăţişarea păcatului. Acestui scris înflorit, cu miresme tulburătoare, i se potrivesc de minune cuvintele pe care deunăzi, A. Chaumeix le adresa lui Fr. Mauriac (...): „Ai zice că romancierii stau cam mult de vorbă cu şarpele din paradisul pămîntean. Dar un asemenea dialog, dacă se prelungeşte, nu e lipsit de inconveniente. El creează o dispoziţie binevoitoare pentru rău, duce la un fel de intimitate, strecoară o anume cordialitate în antagonism şi aceste înţelegeri între adversari riscă să se isprăvească printr-o duşmănie colaboratoare"

Ion Chinezu este şi un desăvîrşit cunoscător al condiţiilor în care s-a produs literatura Ardealului, aşa că multe din articolele sale conţin incursiuni istorice. Acestea n-au însă nimic din ariditatea pedantă pe care am fi putut-o bănui. Dimpotrivă, o coardă secretă vibrează în scrisul lui Ion Chinezu ori de cîte ori se iveşte ocazia de a evoca viaţa autorilor ardeleni. Despre Şincai (şi în general despre epoca Şcolii Ardelene) s-au scris puţine pagini mai pătrunzătoare şi, în acelaşi timp, de un mai mare talent evocator decît acelea ale lui Ion Chinezu. Interesul local nu orbeşte pe iubitorul de literatură bună, patima nu înlătură scrupulul ştiinţific şi umanist (nedreptăţile sunt rare: Lovinescu, ca şi exagerările: D. Caracostea, Cezar Petrescu). Să citäm din articolul despre Şincai: „Unirea(cu biserica catolică — n.n.) este un compromis care nu-i lipsit de o anume subtilitate. S-a acceptat doctrina, am zice **abstracţiunea** catolică, dar, s-a păstrat limba liturgică românească, ritul, calendarul şi canoanele răsăritene, cu un cuvînt ceea ce am putea numi partea plastică a vieţii noastre religioase (.—) Asemenea vrăjitorului din poema lui Goethe, Curtea austriacă a dat drumul unor duhuri pe care nu le-a mai putut stăpîni. Crezînd că prin catolicism ea va dizolva fondul străvechi de unitate românească — în unele ţări asemenea încercări au reuşit — ea a trebuit să vadă — ce cruntă ironie tocmai la teologii cei mai eruditi! — că acest fond străvechi e indefectibil, avînd rezistenţa unui bloc de granit.

Dar catolicismul a venit mînă-n mînă cu duhul nou al veacului: duh mlădios, insinuant, grotesc; la Viena, s-a crezut, poate, că acest duh care sfredelea cu delicateţe deocamdată doar capetele cu peruci pudrate din saloanele Apusene, în Ardeal va pluti pe deasupra pletoaselor capete de mocani, despre a căror incapacitate de asimilare, în dietele ardelene se spuneau adevărate prăpăstii. Norodul acesta de mocani a pus mîna pe acest duh nou, duhul luminării, **Aufklärung,** josefinism, cum vreţi să-l numiţi, şi l-a prefăcut în praf de puşcă".

Dar lipsa de spaţiu ne împiedică să citäm din portretul excepţional făcut episcopului Inochenţiu Micu-Clain sau din relatarea suferinţelor îndurate de Şincai din partea lui Ion Bob care „în scaunul episcopal stă cocoţat, tăcut, ca un păianjen la pîndă... E şi ăsta un om al secolului al XVIII-lea, dar pe dos, prin negaţie".

D. PĂCURARIU
D. Bolintineanu

O reeditare a micromonografiei din 1962 este, pînă la un punct, cartea lui D. Păcurariu despre autorul **Macedonelor;** dar nu fără numeroase întregiri care arată ţinerea la curent cu cercetarea. La biografie se adaugă datele provenite din corespondenţă sau din alte documente (unele inedite încă, altele tipărite între timp). Analiza operei este extinsă, ca şi citatele. Dacă metoratura" nu mai puţin. M. Şerban ar fi trebuit să se ferească şi de consecinţele unei anume înclinaţii spre conformism care ne face, pe alocuri, neîncrezători.

CONSTANTIN CUBLEŞAN
Miniaturi critice

Culegerea de cronici (majoritatea apărute în revista **Tribuna)** strînse de C. Cubleşan sub acest titlu absolut convenţional se caracterizează printr-o anume dificultate în a prinde nota esenţială a cărţilor. Încercarea uneori există, cum e cazul recenziei despre **Fluxul memoriei:** dar din multele aproximaţii nu ne alegem cu o caracterizare ce se ţine minte. Alteori, chiar şi încercarea e absentă (recenzia la **Vis planetar),** autorul mulţumindu-se cu formulele generale. Dificultatea e întreţinută şi de improprietăţi stilistice, de poncife. Un poet caută „o anume robusteţe dincolo de melancolia ce-i este întrinsecă", poezia Otiliei Cazimir „se înscrie sub semnul luminozităţii (sic), al entuziasmului etc..." ş.a.m.d. Despre proză, C. Cubleşan scrie mai bine decît despre poezie. O impresie greu de lămurit ne face şi citarea, la tot pasul, a unor nume de publicişti obscuri care s-au distins prin vreo vorbă banală despre nu ştiu ce carte recenzată. „Politeţea" aceasta a cronicarului mai mult strică!

„Astronomia" (Veneţia, 1529)

„Documente şi manuscrise literare"
Gîndirea românească în epoca paşoptistă

Paul Cornea, o dată în colaborare cu Elena Piru, a doua oară, cu Mihai Zamfir, este autorul a două extraordinar de revelatoare culegeri de documente referitoare la 1848. Cea dintîi (continuînd o serie începută în 1967) cuprinde: poeziile în limba franceză ale lui V. Alecsandri, un jurnal intim al lui Petre Ispirescu (din anii 1865—1870), ciorna unei cuvîntări din 1839 consacrată de M. Kogălniceanu „istoriei culturii şi literaturii române" (alta, şi mai completă, decît aceea tipărită în 1837 la Berlin), nişte **Note istorice asupra Principatelor** scrise de Ion Ghica probabil în 1849 la cererea lui Ahmed Yefik Effendi, noul comisar al Porţii în Ţara Românească după convenţia de la Balta Liman şi, în sfîrşit, treizeci de scrisori ale lui C. A. Rosetti către soţia sa dintre noiembrie 1853 şi iulie 1854. Documentele cu adevărat senzaţionale sunt acestea din urmă, cu caracter mai mult istoric decît literar (deşi scrisorile arată în C. A. Rosetti un mare talent epistolar, un spirit fin şi lucid, ironic şi patetic), întrecînd interesul de strictă specialitate ce se acordă curent „documentelor". Antologia **Gîndirii româneşti în epoca paşoptistă** este un pas înainte faţă de prima culegere fiindcă este o încercare de a compune un tablou mai aproape de adevăr şi pe cît posibil complet al ideologiei paşoptiste. Mai mult de jumătate din texte sînt, şi aici, inedite. Reperele viitoarei sinteze despre 1848 se găsesc în prefaţa lui Paul Cornea care vede în ideologia generaţiei lui Bălcescu un „reflex al conştiinţei naţionale" de o remarcabilă unitate în problemele fundamentale, cu toate divergenţele de amănunt.

ION CHINEZU
Pagini de critică

Lui Ion Negoiţescu îi datorăm această primă ediţie a articolelor lui Ion Chinezu, cunoscut pînă azi, fragmentar, mai ales prin articolele din **Gînd Românesc** (revista pe care a condus-o între 1933—1940) şi prin cîteva încercări de sinteză asupra problemelor literaturii ardelene, folosite şi de G. Călinescu da generală nu se schimbă — nici colecţia nu s-a schimbat, ea implicînd pentru autor acelaşi sens preponderent didactic — se pot observa îndreptări de amănunt, adesea chiar stilistice, în direcţia unui mai mare firesc al exprimării.

MIHAIL ŞERBAN
Amintiri

Aproape totdeauna utile, uneori emoţionante, **Amintirile** lui M. Şerban sunt ale unui sentimental care vede mai cu seamă „partea bună" din oameni. Evocînd pe cîţiva din marii lui contemporani (E. Lovinescu, M. Sadoveanu), autorul se lasă copleşit de personalitatea acestora în felul în care I. Slavici se lasă copleşit, în **Amintirile** sale, de Eminescu, Maiorescu sau Caragiale. O anume lipsă de perspicacitate psihologică nu e străină de idealizarea portretelor morale. Autorul are modestia de a vorbi foarte puţin despre sine: amănuntele biografice despre Sărmanul Klopstok, Artur Gorovei, F. Aderca, Bogdan Amaru, Damian Stănoiu, Ionel Teodoreanu, Ion Dragoslav, sunt uneori foarte interesante, mai ales că M. Şerban le înfăţişează nedesfăcute de atmosfera, de impresiile vii, directe, în care i-a întîlnit pe toţi aceştia. Biograful viitor al oricăruia dintre ei va trebui să citească **Amintirile.** Sunt reproduse scrisori (unele zguduitoare ca acelea ale lui Bogdan Amaru), conversaţii, sunt descrise case, locuri, obiceiuri, din intenţia, meritorie, de a caracteriza psihologic pe scriitori. Cînd sentimentalismul structural al evocatorului nu aruncă asupra lucrurilor un văl subţire de duioşie care deformează, intenţia se realizează. Valabilă e tocmai partea de mărturie neliteraturizată, fiindcă judecăţile critice (sub forma unor introduceri) sunt naive iar „lite-

SIMION BĂRBULESCU
Comentarii critice

Pedante, într-un stil oratoric şi definitiv, sunt **Comentariile critice** ale lui Simion Bărbulescu. Autorul nu poate scrie despre o carte fără să facă schiţa biografică a scriitorului, nu poate analiza gramatica unui poet fără să ne plimbe prin cele mai goale, mai plate, mai umflate banalităţi cu privire la opera în cauză. Portretele sunt înţelese ca o obligaţie de a flata. „Trăsăturile funciare ale omului şi scriitorului" (...) sunt: modestia, onestitatea, discreţia (...) Are o înaltă conştiinţă despre datoria scriitorului care, după D-sa, constă în oglindirea interpretativă a vieţii. Este imperios necesar însă ca acesta(să aibă neapărat grijă etc...) Detestă impostura, egoismul, şi lipsa de pregătire a scriitorului. Cutare proporţie a unui critic „conţine indicaţii preţioase" pentru cititori „în înţelegerea şi adîncirea fenomenului literar-artistic".

Simion Bărbulescu se caracterizează printr-o „seriozitate" doctă cum greu se poate închipui. Nu este nici urmă de pătrundere critică în analizele sale: primul volum al lui Ion Alexandru „dezvăluia un temperament poetic înrudit structural cu al primilor filozofi antici uimiţi de armonia celestă", iar al doilea „face saltul de la uimirea contemplativ-epicureană la atitudinea reflexiv-carteziană"; **Hronicul** lui Blaga „atestă talentul artistic" al autorului (mai era vorba!) cuprinzînd „meditaţiile scriitorului asupra dezvoltării personalităţii creatoare"; Al. Philippide „cercetează atent şi pasionat realitatea exterioară, dar simte marea bucurie a întoarcerii spre lumea interioară." Şi aşa mai departe. Distractivă de-a dreptul este gravitatea cu care Simion Bărbulescu examinează (în cîteva articole) „limba" unor poeţi, aleşi cu o uimitoare intuiţie tocmai dintre aceia care n-au, în general, simţul limbii! Cineva care ar studia limba articolelor lui Simion Bărbulescu ar putea însă foarte bine să deducă din ea notele caracteristice ale criticului: pedanteria, morgă, gravitatea în platitudine. Simion Bărbulescu nu spune niciodată „literatură" sau „artă" ci „fenomen literar-artistic", nu spune „reflectarea realităţii" ci „oglindire interpretativă", toate măsurile fiind luate pentru ca, mă rog, confuziile să nu fie cu putinţă. Astfel de ticuri docte ne încîntă, în **Comentarii,** poate mai mult decît lipsa talentului şi a opiniei personale. Fiindcă, orice s-ar zice, nu e dat oricui să sfîrşească un articol despre Chamfort cu o frază ca aceasta: „Maximele şi cugetările lui Chamfort denotă multă prospeţime, vioiciune şi înălţime de vederi; ele sînt prezentate sintetic, fapt pentru care pot fi citite oricînd, fără să ai impresia că au fost scrise acum mai bine de un secol şi jumătate". O mai mare reparaţie nici nu se poate face memoriei „nedreptăţitului" Chamfort decît spunîndu-se clar şi răspicat că **maximele lui sînt sintetice"** „fapt pentru care pot fi citite oricînd... Vorba e demnă de Caragiale!

CRONICAR

avant-premieră editorială

NINA CASSIAN

„Povestea a doi tigri"

Un poem dedicat celor mai mici cititori, în tonul distins şi cu verva recunoscută a poetei.

●

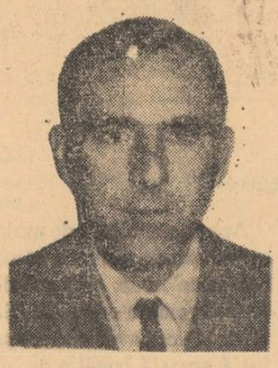

DAN IOAN

„Locatarii din strada Fecioarei"

O carte de povestiri umoristice cu uşoare tente satirice, despre lumea periferiilor.

●

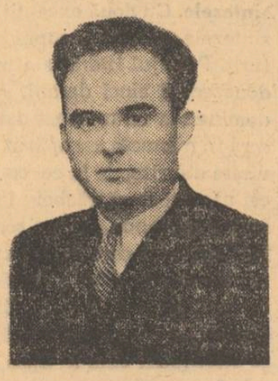

D. VATAMANIUC

„Ion Agârbiceanu"

Cercetător literar, autor cunoscut al unor studii de istorie literară, D. Vatamaniuc îşi propune noi unghiuri de vedere asupra scriitorului transilvănean.

●

NORMAN MANEA

„Noaptea pe latura lungă"

Cartea de debut a unui prozator remarcabil, prezentat astfel de Miron Radu Paraschivescu: „Norman Manea face parte din tinerele mele nădejdi... Mi s-a părut că descifrez în scrisul său un nerv şi o ritmică a epocii(...).

POEME de IOANA BANTAŞ

E numai umbră

Nu-i nici un cerc
şi nici-un sine în sine.
Ceea ce vezi e numai umbra
flămîndă de schimbare ori de vaer
şi tinereţea trasă
cu doisprezece cai înapoi
sub marele test de aer.

Cum vrei să treci dincolo, fugarule,
iubitule, somnule, malule,
cum vrei să scapi
din carnea crescută pe tine,
tu, cel ce-ţi rumegi
tainul de clipă
în aceste staule
cu animale divine.

Ceea ce vezi
e numai umbra
flămîndă de lipsa de sine.

Prag

Îşi va aminti această spaimă
şi acest vis în care mă închid,
îşi va aminti acest vid
de patimă şi somn,
îşi va lipi obrazul de vînt
ca să-mi cunoască mersul,
să ştie unde sînt
în care frunză, ori în care stea ?

Zidesc toate zilele
ce duc spre îndoială
şi mă cunun cu răstignirea mea.

Dator

Stau îngerii la porţi
şi mă pîndesc
dacă mă nasc aşa cum se cuvine,
dacă mi-i frica bogată
şi gîndul supus,
dacă merg către mine
ori mă pierd în reflux.

Stau îngerii în simţuri
şi pîndesc
ce vamă dau de gust
şi de uimire,
fac socoteli şi mă găsesc dator
pentru răsuflet
şi pentru privire.

Limita tîrzie

Nu mă mai doare nimic,
nici soarele curs peste uitare,
nici lupoaica trăgînd în culcuş
puiul prea tînăr,

nici frica nu-mi mai înnobilează mersul
şi nici bucuria nu mă mai doare.
Trec peste bucăţile arse de timp
fără aripi şi fără picioare.

Pămîntul se trage în melci
să-şi apere apusul şi să geamă
în vreme ce eu,
cel ce am fost
n-am nici-un plîns
să mă adoarmă.

Exilare aleasă

Stau în semn şi în ceas
ca într-un cîntec rămas
să mă vîndă mereu
neantului meu.

Stau în cal pîn-la gît
să mă spăl de urît,
să mă vindec de zbor
ca de-un vis senior.

Îmi zic pom roditor
şi-n zadar mă-nfăşor
în a sinelui plasă
exilare aleasă —

îndoiala mă linge
peste ochi şi meninge
şi îmi cere jumate
din rotirile toate
şi de trup mă desparte
şi mă spală de moarte.

Joc continuu

Ce nestatornic flux
în gleznă şi în ris
tot căutînd să semăn cu necine,

ce zarvă depravată alergînd
în fluturi şi-n albine
cînd liniştea aşteaptă din străbuni
să mă întorc în chipul sfînt
pe care alb pămîntul mi-l născu.

O, de-aş putea să fiu
ceea ce sînt.

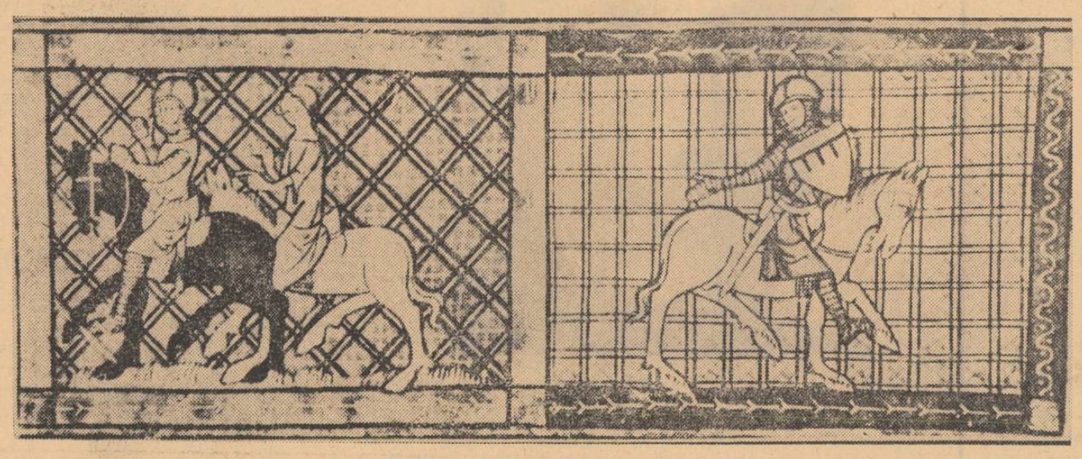

Ilustraţie la Legenda Regelui Arthur

JURNAL DE POET

(II)

A fi în esenţă, a avea un dram de certitudine că lumile se desfăşoară cu necesitate întru predestinaţia lor, a fi lucrat, a te lăsa lucrat şi cu roadă din asta, nu te poţi concepe şi numi decît în măsura în care toate sensurile problematice minore sînt lăsate la o parte. Aici poate folosi identitatea dintre Subiect şi Obiect a lui Fichte cît de bine. Anume această identitate este posibilă eliminînd întîmplătorul. Ceea ce izvorăşte din obiect pieritor este întîmplarea. A-ţi reduce viaţa între lucruri pentru lucruri, a trăi în lume pentru lume, iată întîmplare. Unde investeşti, acolo îţi afli sălaşul. A nu întoarce faţa către ceea ce piere în urmă înseamnă a trăi în identitate.

★

Ce-i această teamă de-a lua o hotărîre în favoarea mea mai întîi şi de-a limpezi lucrurile în general ? De ce nu se apără Păstorul din Mioriţa de lume, de ce alege ceea ce cei hotărîţi şi ai lumii socot ca o slăbiciune şi o catastrofă ? A alege moartea cu drag şi a o sărbătorii şi a te împlini în ea, iată un simbure de viitoare metafizică românească dacă mi-e permis să spun. Spiritualitatea noastră populară (ah acest peiorativ cuvînt descoperit de mizeria culţilor europeni care n-au gîndit niciodată mai departe de un sfert de veac) odihneşte într-o patrie ideală atît de complexă că va mai trece timp pînă ne vom ridica în straturile ei etherice...

Lumea se transcende într-o singură direcţie. Ea poate odihni într-un singur ochi al devenirii umane. Acesta este Logosul întrupat şi despre acest logos spiritualitatea noastră are iniţial ştire.

★

Faptul că pot trăi atîta vreme în singurătate, că pot privi ore în şir norii sau asculta ploaia şi vînturile îmi spune destul că nu-i sînt lumii dator cu nimic, că faţă de alcineva decît lumea am de dat socoteli. Că aceşti fluturi ce ard deasupra izvoarelor povestesc un grai al cărui tipar e păsirat în măcile mume pe care cerul le ocroteşte. Şi uite că nu doresc nimic, nu duc lipsă de nimic (deşi n-am nimic şi nici nu vreau să am) e destul să întorc faţa către miazănoapte ca să mă umplu de pace şi recunoştinţă, căci oricîte aş avea împotriva tatălui meu în orele de mîine pînă la urmă îi mulţumesc cu iubire.

Sentimentul filial este începutul înţelepciunii.

★

Cînd oamenii trăiau numai în trup şi după trup a venit potopul. Cînd focul se stinge noaptea e desăvîrşită. Nimic nu se încheie cît mai stăruie o brumă de speranţă. Sodoma a pierit după ce a fost scos afară singurul treaz din cetatea descompusă. Cîtă vreme mai există un singur pustnic pe muntele Athos clopotele nu vor putrezi în invizibilul turn. Caută aşadar adevărul şi toate celelalte îţi se vor adăuga. Iată alt simbure metafizic.

★

Toţi filozofii care s-au luat după descoperirile medicilor în cercetările lor au apucat pe un drum greşit (toată mizeria filozofiei moderne). Toţi filozofii care s-au lăsat conduşi de poeţi în cercetările lor se mai pot citi întrucît au ajuns în acel luminiş unde cerul se deschide şi vorbeşte lucrătorul. Poeţii sînt nişte regine-trîntori într-un roi de hărnicii.

★

Virtuţile spirituale ale unei limbi moarte se mută în cele vii. De n-ar fi aşa atunci omenirea ar fi pierit de mult. Credeţi că-i mai adînc Homer decît Mioriţa ori Pindar decît Eminescu ? Sînt altceva, de bună seamă, minus lumina Logosului întrupat. Cuvintele în sine nu sînt nimic. Litera este moartă, de aceea şi ucide duhul, suflul de viaţă este minunat. Mereu voi aduce ca argument vedenia cîmpiei cu oase a proorocului Ezechiel. Toate cărţile sînt nişte cadavre a căror înviere este din ce în ce mai problematică.

Dacă ochii mei nu vor redeveni precum ochii copilului meu la curăţenia cărora mă tem să privesc ca să nu mor, atunci am trăit zadarnic. Dacă toate în mine se vor întuneca şi nu va mai fi loc pentru lumina neapropiată, atunci sfîrşitul este aproape. O, zi şi tu noapte, voi vise şi voi teorii, voi universalităţi şi voi probleme cum îmi mîncaţi sufletul ! Cine mă va stăpîni să ies din smîrcurile acestea mlăştinoase ? Dacă n-aş bănui un ajutor aş fi părăsit de mult universul.

★

Mierla din bradul de lîngă mine cîntă cu toată puterea spre cer.

În sus, în sus, poate se va auzi, poate se va vedea că nu avem nimic cu pămîntul nou, cîntătoarele, că trăim în zbor şi cuiburile noastre sînt în stînci sau pe vîrfuri de arbori, că hrana noastră este Etherul şi bucuria noastră cerul nemărginit. Că ziua este zbor şi cîntec şi noaptea odihnă şi cînt. Întregul univers în vîrful unui copac cu gîtul înălţat în sus spre cer cîntă cu toată puterea şi-i spre seară într-o poiană blîndă în inima Europei lîngă un izvor ce plînge neîntrerupt.

★

Dumnezeu este o frunză ce tremură-n vînt, dar cine-i poate da de urmă în pădurea asta uriaşă, îi spunea unui poet bătrînul Brâncuşi. Iată o poveste la care m-am oprit cu drag de atîtea ori în ceasurile mele de noapte prin înfricoşătoarea pădure ce se bolteşte peste drumul prietenos.

★

Vei da socoteală de fiecare rînd tipărit, de fiecare cuvînt spus cuiva treaz sau în somn, îmi spunea în vis îngerul meu păzitor. Şi mă trezii întristat foarte şi mă grăbesc să îi trimit răspuns.

★

Mi-e dor de mama. Am ceva de primit din partea ei — o cunosc atît de puţin : ea este începutul lumii pentru mine. Mereu dorul acesta e ca un fel de nerăbdătoare sete de viaţă de-a fi odată limpede născut. Acum trag clopotele iar drumul spre casă de pe dealurile transilvane răsare înaintea mea. Acolo am venit în lume şi acolo, lîngă părinţi, cîndva voi amuţi.

★

De-atîtea clopote la gîtul turmelor trase pe jos de miile de ani, Pămîntul este cea mai curată lacrimă din univers.

★

Cîtă pace în pădurea asta cînd se face seară. S-a potolit în mine orice mişcare pămîntească. Sînt străveziu şi inexistent. Poate că aşa mor sfinţii, fără băgare de seamă trec pe celălalt tărîm într-o seară ca asta cînd toate s-au limpezit. Lunile au rămas în urmă — numai cer şi linişte şi negrăită lumină a mirelui.

Pentru ce întrebi de numele meu ? El e minunat, răspunde Îngerul.

★

Cît de bine sînt toate orînduite şi cît de fără greş îşi urmează toate căile lor. Vara urmează iernii, ziua luminii, nopţilor tainice, vînturile cutreeră tărîle, în munţi îşi au izvoarele şi vulturii locaş, pe văi pasc turmele şi în păduri înfloreşte nădejdea călătorului. Ar fi de ajuns un an fără lumina soarelui şi am pieri cu toţii în neştiinţa noastră. Ce poate face omul cu de la sine puteie ? Iată lucrul mîinilor mele piere lîngă mine căci nu este suflare întrînsul. Din toate cîte a iscodit mintea mea n-a mai rămas nimic. Tăriile cerului sînt tot acolo departe de furia oceanelor de neînvins. Sufletul meu suspină neîntrerupt a mulţumire pentru binefacerile ce mi s-au dăruit. Atîta pace peste mine de unde se revarsă şi să plîng mi-e teamă şi să întreb mă înspăimînt. Cum se mai poate trăi într-o astfel de bucurie ? Ce sînt valurile acestea minunate şi nevăzute ce mă-mprejmuie şi mă cotropesc ? Ninge cu îngeri şi nestemate, bate un vînt seratic de pe mări ce scaldă tărîmurile nestricăciunii. Ce să fac eu acum, încotro să mă îndrept ? Prelutindeni e noapte şi vreau pe veci din lumina asta să nu mă clintesc. O, adîncurile nesecate ale frumuseţii tale. Ştiu că numai murind am să te pot vedea, tu mai presus de ceruri şi cuvînt. Iată întîii aştri arzători lovesc pămîntul de departe cu jarul rece al nefiinţei. Se face noapte şi va trebui la casa mea din vale să cobor. Pînă în zori oh ce o să mă fac şi mîine-n zori cu mine ce va fi ? şi zilele ce or să vină mai mult decît atît la ce-aş rîvni ! Încet să nu mă vadă nimeni plîngînd în hohote mă-ngrop în valurile de cenuşă ce macină adîncu-n temelii. Il n'y a rien sur la terre qui ne montre ou la misére de l'homme ou la miséricorde de Dieu, ou l'impuissance de l'homme sans Dieu ou la puissance de l'homme avec Dieu (Pascal). Acestea sînt malurile între care ne zbatem şi cine se poate lăuda că a putut face ceva spre eliberarea lui ? Dar din dar se ia şi se dă mai departe.

★

O albină furioasă se învîrte în jurul capului meu şi se repede în vîrtejuri peste mine cum stau aici pe banca mea în luminiş sub ultimele raze ale amurgului. Ce-o fi voind ? şi iată că la doi paşi un şarpe enorm trece calm spre culcuşul lui nocturn îndreptîndu-se de fapt spre mine. Fii binecuvîntată blîndă şi harnică zburătoare că m-ai zmuls din apele cugetării şi nu m ai lăsat fără apărare în calea întunericului ce mai are putere asupra lumii.

Făt—Frumos a fost mîntuit tot de-o albină. Venit-a vremea ca basmele şi legendele să-si primească iar locul de frunte în cetate cum spunea şi Hugo Friederich mai zilele trecute la curs vorbind de Legenda aurea şi Gesta Romanorum. Poate că revenind cu blîndeţe şi în renunţare asupra a ceea ce avem deja să dăm de adevăratele şi fundamentalele necesare mirări metafizice. Nu am nici o încredere în ce poate fi nou şi are pretenţii de noutate. Un cuib de viespi într-o scorbură sau culcuşul izvoarelor mă ţin în aceeaşi nedumerire ca şi idealismul transcendental şi iată cu vremea într-o nedumerire mai binefăcătoare acestea dintîi decît ultimul. Lumile se întorc iar la clarviziunea întru neştire de altădată. Albina de pe năframa miresii este o sfîntă călăuză Asadar de ce mint poeţii domnule Platon, oare nu pentru că au văzut adevărul faţă către faţă şi nu-l pot rosti fără a ne pierde ? Căci iată ştim domnule Platon că nici dumneata nu ştii nimic despre El. O, de-ai ştii cît de mincinos ai fi fost şi Dumneata şi cît de cu drag ne-am mai adăuce aminte ! Unul singur minte ca să ne piardă şi prin minciuna lui ne-a pierdut cum ştim, şi asta este Necuratul şarpe din Geneză. Dar asta pe-atunci nu se putea şti.

Ion ALEXANDRU

Primăvara '69 — Freiburg

punct şi virgulă

BONNY

„Maimuţa astronaut Bonny care timp de nouă zile a evoluat pe o orbită extraterestră la bordul biosatelitului numărul trei, lansat la 26 iunie de la Cape Kennedy, a murit la cîteva ore după readucerea ei pe Pămînt". Am văzut-o la televizor înainte de lansare. Gracilă, atentă, dornică — îţi sărea în ochi asta — să se facă de folos. Faptul că era atît de mică în comparaţie cu marile antropoide atenua întrucîtva stringerea de inimă ce o simţeam gîndindu-mă la riscanta misiune încredinţată ei. Nu pentru că o arunca înapoi spre animal (pe cîţi dintre noi nu ne-a zguduit aventura neuitatei Laika, biata căţeluşă, la urma urmei, ce glorifica neamul fidel fugărit de hingheri). Nu, Bonny era cît se poate de asemănătoare omului, dar altfel : ea aducea cu o păpuşă, fermecătoare prin viaţa ce i se insuflase.

Asta era Bonny : o păpuşă. Copilul uriaş care este la ora actuală Astronautica, lacom să cunoască universul, a zdrobit-o, pe altarul sfînt al învăţăturii sale. Nu s-a jucat cu o păpuşă, fiindcă e un copil aparte. Cu seriozitate şi precauţie a folosit mica maimuţă-păpuşă pentru scopuri ameţitoare, vitale.

Ea, care era atît de silitoare, ea prima fiinţă care **a visat** (Doamne !) în afara pămîntului, promptă în reacţii şi răspunzînd sîrguincios tuturor apelurilor, s-a stins treptat, îndelung, după ce — se afirmă — **refuzase** să mai mănînce.

Pe globul nostru se pare că maimuţele ar fi visat prin ere înainte de începutul omului. Ne-au luat-o înainte şi de data asta, visînd şi murind pentru noi, în fiinţa micuţei Bonny.

E un sfîrşit glorios, orice s-ar spune. Nenumărate semne de-ale ei vor fi pierit, odată cu ea, ca de mii de ani încoace, sfîşiate de fiarele junglei sau înghiţite anevoios de şerpi gigantici. La fel, paralizată de oroare. Bonnv n-a mai auzit chemările Pămîntului, şi marele pithon al Cosmosului a înghiţit-o anevoios.

Dar cîte vieţi de oameni îi vor fi datorate. Un gînd bun şi o mîngîiere amintirii acestui cosmonaut-păpuşă.

Ilie CONSTANTIN

DINTRE LALELE

Doar într-o singură noapte, recunosc, ceva dinlăuntrul meu a simţit dar n-am avut curajul oh. singurul de mine pe atunci, să-i şoptesc nici peretelui din faţă că **pămîntul este plat şi nu se învîrteşte în jurul soarelui.** Şi azi... Azi, domnule doctor Klaas Dijkstra, vă mulţumesc. Aflu dintr-un ziar Căci nu v-am citit, e adevărat, cărţile. Acum treizeci şi cinci de ani aţi aruncat dintre lalelele Olandei mănuşa. Aşteptaţi liniştit şi zîmbitor de treizeci şi cinci de ani nu să vi se afirme ca la gureşa grădiniţă ci să vi se de-monstre-ze că pămîntul e rotund şi savanţii, colegii dumneavoastră, iată, au încercat dar nu sînt în stare, nu sînt în stare deloc să vă apuce argumentele de guler şi să vi le arunce pe fereastră.

Copernic ? Dar nici nu susţineţi, sînt sigur, că n-ar fi avut dreptate, pe vremea lui pămîntul era rotund. Ptolemeu ? În vremurile acelea, jur, oamenii trăiau într-un potir de crin violaceu. Destui contemporani preaglumeţi spun că pămîntul dumneavoastră ar fi ca o „omletă". Şi se amuză gîndind pînă la un metru pe această omletă. Ce se fac dumnealor dacă află că prin mai multe locuri se folosesc încă de pe acum tigăi pătrate, cel puţin pentru omletă ?

Da, se pare că pămîntul este plat şi nu se învîrteşte în jurul soarelui. Pămîntul rotund devenise cam plictisitor. Vă mulţumesc, domnule doctor Klaas Dijkstra.

Virgil MAZILESCU

EXERCITII

De la bun început vă atrag atenţia că româneşte ştiu să spun doar „bună-ziua" şi „nu ştiu româneşte", cu toate că sînt om de litere. Om de litere din Praga, unde limba română nu e folosită în mod curent, aşa că sper să fiu iertat. Dar să trecem la fapte : săptămîna trecută, cînd am sosit cu avionul la colegii mei din Bucureşti, am găsit în buzunar (o, grijulia mea soţie !) două broşuri subţirele — două ghiduri de conversaţie, cu care familia mea fusese înzestrată, în timpul ultimului concediu la Mamaia. de grijuliile oficii te turism Cedok şi Carpaţi. Fiindcă era duminică şi, în camera mea de hotel, nu aveam ce face, m-am cufundat în lectura acestor perle lingvistice şi m-am simţit cuprins de o mare bucurie. Sînt salvat ! Capitolele „La gară", „În tren", „La poştă", „La frizer", „La hotel", „Restaurant", „La medic" şi „La mare" m-au tulburat şi m-au inspirat prin ermetismul lor à la Kafka sau Ionescu în aşa măsură, încît m-a cuprins o dorinţă nebună să devin primul scriitor ceh care scrie în România direct în limba română, scutit de mijlocirea lentă a traducătorului. Voi scrie o povestire din viaţă, în limba română ! (şi voi avea, în felul ăsta, şi bani de coniac). După-amiază în locuinţa prietenului J.G., mare cunoscător bucureştean al Svejk-ului lui Hasek, am luat foarfeca, am început să tai cuvinte şi fraze şi am întocmit acest colaj.

Domnişoara pe stradă ! Frumoasă ! (Lăsaţi unghiile lungi şi daţi cu lac alb). Cald „Daţi-mi, vă rog, un foc !" „Poftim ?" „Foc". „Poftiţi !" „Ce mai faceţi ?" „Nu vă înţeleg". Noapte. Stradă. Domnişoară, un tovarăş ! Păcat. Vîntul bate la stînga şi la dreapta. Febră. Mă doare inima. Săptămînă, lună, an, secol. „Taxi, liber ? Repede la Gura de Nord !" Frînă. Far. Claxon. „Doisprezece lei". „Nu ştiu românește" Cu mîinile : „Zece, Doi". Zece. Rece. Peron. A doua domnişoară. Tovarăş ? Puţin mai mult frumoasă ! Febră. „Unde putem petrece seara ? Mă înţelegeţi ?" „Suficient. Ajutor ! „Nu vă înţeleg. Vorbiţi mai rar (mai tare) !" „A-jutor !" „Tovarăş, prieten... Cît se dă pentru un cuvînt ?" „Paşaport !" Duş rece. Vîntul bate la stînga şi la dreapta. „Daţi-mi, vă rog, cheia de la camera mea" „Ce număr ?" „Zece, rece... nu ştiu la dracu, tovarăş". „Poftim ?" „Îmi pare bine. Se poate pescui aici ?" „Nu, la dracu ! Caut o umbrelă de plajă" „Poftim ? Nu vă înţeleg !" „Înţeleg" „Ce număr, la dracu ?" Cu mîinile : Zeze, zece, zece trei". „Treizeci ?" „Nu. Zece, zece, zece, trei". „Treizeci şi trei ?" „Da da. da, da. Noroc Pardon. Bună ziua !" „Noapte bună !" Cheie. Ascensor. Coridor. Uşă. A deschide. A închide. Lumină.

Post scriptum :

Declar (în loc de jurămînt) şi cu scuzele de rigoare faţă de prietenii români, că nu port nici o răspundere pentru această profanare a limbii române. Asta-i tot ce am putut face. Oamenii se simt pierduţi în străinătate. Ce-i drept, pot să-şi comande uşor un sandvici (pe care, de altfel, la fel de uşor îl pot arăta cu degetul). Abea acum îmi dau seama că poliloghia mea n-are nici un rost şi că un singur cuvînt, în românește, dragoste pentru România, rezumă de fapt totul.

Ivan KUBICEK
(scriitor din R. S. Cehoslovacă)

„CE NE FACEM, FETELOR ?"

Cu această întrebare îşi încheie în Contemporanul (4 iulie a.c.) poeta Maria Banuş pledoaria sa spirituală pentru dreptul egal, în faimă, al femeilor. Chiar stipularea expresă în constituţiile tuturor statelor a acestei legitime aspiraţii se pare că poartă în germene ceva suspect, implicaţia subînţeleasă *(făcînd între noi cu ochiul)* a unei inegalităţi de la natură. Dar asta e situaţia: „Şi cea mai frumoasă fată din lume nu poate să dea decît ce are". Susţinînd dreptul la egalitate, poeta de farmec a „Tării fetelor" citează un număr de autoare care dau strălucire literelor noastre. Lista se poate lungi cu succes în toate domeniile cunoaşterii. Mergînd din secol în secol în urmă vom ajunge şi la vrăjitoarele scandinave care cunoşteau cel mai bine nordul magnetic, care dezlănţuiau furtuni, abăteau din drum corăbiile, alungau bancurile de peşti (heringi)... Dacă e să spulberăm o dată pentru totdeauna acest cochet complex de inferioritate, acest mit, răsfăţat, al inegalităţii de forţă a sexelor, (mai stingheritor pentru bărbaţi la urma urmei) n-avem decît să facem o mică excursie în istorie spre timpurile cînd femeile, *necontestînd*, deţineau totul, inclusiv cîrma treburilor publice; spre timpurile cînd ele nu cunoşteau încă plăcerea atît de modernă a opoziţiei, cînd, dimpotrivă, făceau din ştiinţa grea a supunerii o armă absolută. Doamna Putifar, gata să ducă Egiptul de ripă, smulge tunica pudicului Iosif, dedat mai mult cu ştiinţele economice şi tot ea, răzbunătoare, îl aruncă în detenţiune, provocînd un cutremur în finanţele tării. Iudith, ca să-şi salveze neamul, îi taie capul lui Holofern ; Salomeea pe al lui Ioan Botezătorul; Ioana D'Arc îi snopeşte pe englezi; Elizabeta întîia pe spanioli; Elena, şi pe greci şi pe troieni; Caterina Rusiei pe turci; Iosefina, prin procură napoleoniană, toată Europa. Messalina sfidează senatul. Lucreţia Borgia, toată Renaşterea, iar Mata-Hari surîde fotogenic în faţa plutonului de execuţie, trimiţîndu-le soldaţilor înmărmuriţi, de groază, bezele...

Nu, fetelor, fiţi cuminţi, nu faceţi, nu întreprindeţi nimic, ne predăm: sîntem egali, foarte egali, cît se poate de egali, nu avem nici o pretenţie.

LECTOR

ANGELA CROITORU

Dacă oamenii...

Dacă oamenii ar fi slobozi
ca păsările, ca florile, ca fluturii,
ca silfii aerului
ca elfii ce filfîie în vînturi,
ca elfii ce pîlpîie în flăcări,
ca zînele ce se străvăd
într-o aburoasă rază de lună,
dacă trupurile lor grele
n-ar fi atrase de pămînt,
dacă trupurilor lor n-ar fi făcute
dintr-o materie atît de densă
şi de necruţătoare,
dacă gîndurile lor n-ar fi atît
de viscoase,
— ei ar călca pămîntul cu un picior aerian
şi ar comunica între ei prin sunete
cristaline
ca păsările,
ca stelele, prin jocuri de raze
iar zîmbetul lor ar avea taina florilor
ce se deschid...

Lumină

Soarele-mi deşartă-n creştet
amfore de lumină.
În sufletul meu fierbe
un vin puternic şi tare.
Aş vrea ca o pasăre care se adapă
să-mi răstorn capul pe spate
şi să cînt în triluri simple, curate şi limpezi
cîntecul ce svonește în nourosul meu suflet.
Lumină ! lumină ! lumină !
Ce svonești prin porii cerului,
ce mustești prin porii cerului
ce îmbraci în imateriala ta piele de aur
cerul, pămîntul şi toate cele ce sînt
în ceruri şi pe pămînt,
ce baţi din palme şi chemi
mugurele, frunza, floarea
şi stîrneşti în sînul pămîntului
un flux năvalnic de sevă !
Mugurii-ţi răspund grăbiţi,
mulţimi de păsări lărmuiesc cu aprindere,
porumbeii dansează un dans de dragoste
în jurul porumbiţelor ce se scaldă
cu voluptate
în iarba rară, abea răsărită.
Lumină, lumină, lumină,
gîndul în tine e impuritate,
e ca un vierme ascuns.
Eu te privesc cu un ochi imens, încremenit
şi te adun în mine,
mă umplu de tine,
te petrific în mine
şi devin diamant.

Cînd stau între pămînt şi cer

Cînd stau între pămînt şi cer,
între pomi şi flori,
în mijlocul păsărilor şi-al dobitoacelor
mă regăsesc pe mine
sînt egală cu mine
sînt egală cu munţii
cu florile şi cu păsările.
Respiraţia mea sînt vînturile
lacrimile mele sînt ploile
rîsul meu e soarele
tristeţea mea e luna
odihna mea e pămîntul
şi sborul meu e cerul
simţurile mele sînt frunzele
firele de iarbă şi antenele melcilor,
orgiile mele sînt albinele
scufundate în irigaţiile intime ale florilor,
căutătoarele de dulceţi şi parfumuri
şi cîntecul meu,
libertatea ameţitoare a unei efemere
de o zi.

Bucurie

Uneori bucuria e în sufletul meu
ca o lumină a toate stăpînă,
încît lumina zilei îmi pare cenuşie
pe lîngă răsfringerea de aur
a bucuriei din sufletul meu.
Iar alteori, bucuria e în sufletul meu
atît de adîncă, de tăinuită, de lăuntrică,
de întunecoasă,
ca focul unui rubin în penumbră
şi simt că originea ei e tot atît de
îndepărtată
şi simt că ea însăşi e tot atît de înalterabilă
ca substanţa acestei pietre
născută din noapte, din apă şi foc.

Poetul

Ca acest copac desfrunzit,
cu trunchi şi crengi răsucite,
frînte, -ncordate, ţîşnite
ca negre strigăte scrise pe cer,
ca acest copac ce ştie a se-mpodobi
cu flori, cu frunze şi cu fructe,
cu soare, cu umbră şi cu păsări,
cu şoapte, zefiri şi năluci,
ca acest copac ce singur rămîne-n furtună
cînd om şi animal şi sburătoare
înfricoşate-şi caută-adăpost,
ca acest copac prin care fulgerul ceresc
răzbate în inima pămîntului,
aşa e tristul, necunoscutul poet.

Sub purpură şi aur,
sub bahic surîs,
sub cherubinică şăgălnicie,
vai, ce trist,
vai, ce singur
e sufletul poetului !
Şi ce sînt e sufletul poetului
cînd glasul divin
de tunete şi fulgere-nsoţit,
coboară-n el
şi îl preface-n rug !

MIRCEA IVĂNESCU

Braşov

Deşteptindu-te devreme, şi îţi sună-n tîmple, adîncă,
legănarea în ecouri a ceasorniculuí, încă
măsurînd, cu dangăt negru, din clopotniţa înaltă,
timpul cu lumina spartă peste străzile în pantă —
să asculţi ploaia de-afară, primăvara cenuşie,
aruncîndu-şi în odaie amintirea străvezie
despre zilele în care te opreai în ploaie lîngă
gardul năruit de piatră, să priveşti umbra prelungă
şi la fel de străvezie-a vremii, care, încet, ştergea
numele pe cruci întrate-n ierburi, pînă cînd de-abea
se mai cunoaştea vreun sunet. Şi-ncă ploaia-nfăşurînd
în murmurul ei de frunze, cu mirosuri de pămînt,
toate clipele acelea acum numai amintite.
Ascultînd cum bate ceasul, înegrit, din turn. Şi oprite
toate aducerile aminte, -nchipuri, fără adîncime,
ca pictura pe vitralii nemişcată, moartă. Cine
are să o mai privească, vede doar ploaia afară
colorată după gestul împietrit, şi într-o doară
îşi mai lasă fruntea încă pe tăblia aburită
şi sub ochii-nchişi mai vede umbrele care imită
ceea ce-a văzut o dată. După-o vreme ceasul bate,
dincolo, în piaţă, iarăşi şi figurile strîmbate
ale acestor chipuri moarte se trag, mai încet, deoparte,
şi încremenesc tăcute. E şi asta ca o moarte.

Spaimă

Priveşte — e ca şi cum ţi-ar apuca mîna
cineva, neştiut, dar deodată atît de puternic
încît nu te-ai mai putea scutura, şi ţi-ar spune — priveşte,
uite, aici a fost lumina tremurătoare, aici,
dincolo, la măsuţa rotundă, înainte de asta
au fost chipurile liniştite, — ca nişte semne
ale copilăriei — care mai rămîn încă pe faţa
cu obrajii căzuţi. Priveşte în jur. Haide,
acolo, sus, era o lumină ovală,
pe care o ştiai atît de bine încît nici nu-ţi mai ridicai
ochii spre ea. Eşti acuma aici — uită-te bine —
de aici pînă aici — şi încă, dincolo, în spatele
tău, cum te-ai oprit, sprijinit de canatul acesta
sub care se aşează şi-acum vinele zgomotului de scîndură
cînd treci deasupra, — dincolo, în spate,
este tot ceea ce pentru tine căpăta chipuri.
Hai — (îţi aminteşti, spaima, singurătatea
de astă noapte, cînd ai visat că treceai pragul
numai tu, singur, şi oameni străini,
deodată, în jur?) Şi vorbele acestea care nu se mai termină.

„Comoara din Insulă"

Într-o dimineaţă a intrat în camera — de sigur — întunecoasă
(căci era iarnă) ciotul cu bilă la capăt
al piciorului de lemn îi suna, pe scîndură, ca şi cum
ar fi bătut la poarta pămîntului. Asta este o parabolă
pentru a povesti cum intră uneori umbre cu sunete lemnoase
din picioarele lor de lemn, şi şchioapătă lent printre noi,
privindu-ne — sau, dimpotrivă, ignorîndu-ne, preocupaţi
de treaba lor — umbre care-şi caută încă făptura,
şi devin deodată adevărate.
Dar duşumeaua aceasta de scînduri, unde bate
piciorul de lemn al unei asemenea închipuiri,
strîmbîndu-se — este o parte din noi, poate timpul oprit
peste schimbările încete ale trăsăturilor noastre,
(şi el trece cu ciotul cu bilă de lemn, şchiopătînd,
şi-nghiţind tlăcări din cele care răsar pe scîndura lustruită,
din capătul celălalt al odăii). Trec printre noi, aşa dar,
chipuri străine, zgomotoase, şi răbufnind
cu mînie de-o clipă. Şi afară a nins — trebuie s-aprindem şi lampa,
şi să ne-aşezăm lîngă foc. După o vreme,
se plictisesc — cel puţin unii din ei,
şi pleacă. Atunci mergem la uşă —
şi punem obloanele de lemn, şi ele cu sunet
uscat — ca al trecerii şchiopătate a lor, mai greoi
doar. Şi-n cameră s-a făcut întuneric.

Seară

Foarte tîrziu am început să privesc ochii fiinţelor
de alături de mine, din faţa mea — foarte tîrziu,
(şi-mi amintesc şi acum cum povestea de demult
un prieten al lui cum a zbucnit într-o noapte el
exclamînd: „Dar tu ai ochii albaştri!"
El i-o spusese, şi o vedea, dar o iubea de demult,
de cîţiva ani, cînd a strigat asta) — De exemplu,
în seara asta am urcat pe trotuar, şi trecînd
chiar alături de o fiinţă cu ochii foarte albaştri,
şi faţa atît de limpede încît părea străvezie,
şi? — avea ochii albaştri, şi eu am trecut în seara aceasta
foarte aproape de ea, şi privind-o. (Şi încă, mi-am amintit
că acuma mulţi ani întîlneam pe neaşteptate pe stradă
fete înalte, cu ochii albaştri, şi mă gîndeam
că o întîlnire ca asta înseamnă ceva). Seara de acum
este la începutul primăverii — urît —
şi unele lucruri au o străvezime mortuară — şi altele
au linii urîte.

Dans

Îşi mişca trupul, cu ochii plecaţi — şi-atîta de serioasă
încît părea nepăsătoare — şi nu era? — îi erau
mîinile, aşezate pe umerii bărbatului, care se legăna alături,
mari, nemişcate, împietrite. Şi eu o priveam —
ceva neomenesc pe faţa ei, aşezîndu-se după ritmul
muzicii de alături — goală de înţeles
— aş fi vrut să-mi întorc ochii, ca în faţa unei prea aride
nudităţi — cu sînii lăsaţi, cu dîre pe întregul trup,
(cute în falduri, cîte trei — cum scria francezul acela
că fac trupurile, cînd se aşează stăpînul lor). Dansa.
Nu astfel. Nu aşa se fac vorbele
care să însemne ceva. Suflul care absoarbe orice lumină
pe trupul gesturilor (care vor să se-oprească
în cîte o firidă), suflul — şi sunetul alb,
ca şi peretele de pe care s-a şters umbra culorii, —
nu mai are răsfrîngere. E altceva mai înalt,
şi jocul coborîtor în falduri (însă toi ce coboară
face cute adînci) — se lasă pînă la urmă
într-o vreme greoaie. De aici,
numai romburi, şi ape legănătoare,
şi ecouri, mai găunoase decît oricare altele
pînă acum, — însă fără urmare.
E aici altceva mai profund — ceva mai adevărat decît trupul
gol, întins pe o masă de marmură — să spunem,
este prezenţa morţii, ca un clopot uriaş,
nevăzut, coborînd peste noi, în picioare, privind
cadavrul. Este în fiecare din gesturi, (oricît
de mate ar fi) un adevăr care nu se mai schimbă
şi pe care uneori îl simţim, înăbuşitor, coborînd peste noi
ca un clopot cu sunetul de tăcere ameţitoare, sunînd
şi ecoul repede stins — dar care ne îneacă.

Singurătate

Poate nu a trecut vremea de atunci cu totul, astfel
încît nimic din ceea ce a fost să nu mai fie altceva
decît o răsfrîngere, poate că nu au trecut în oglinda fără adîncime
a aducerii aminte — serile cînd simţeam
cum lumina decolorată în albastru mă despărţea de orice timp
real — serile cînd ştiam că nu mai urmează nimic,
poate nu a trecut totul. Stau acum într-o cameră
cu lumini răsfrîngîndu-se (însă blînd, nu ca spaimele
de atunci) în panelurile de lemn — auriu — şi dincolo, lîngă zidul
din fundul camerei foarte lungi, e o faţă cu faţa îngustă,
şi buzele rele — şi care pîndeşte, cu ochii atenţi sub sprîncenele
arcuite,
şi ridicîndu-se ca pe o mască de gheaţă, şi aur spre părul căzînd
încet şi molatec, de o parte, de alta, a feţei. Singură.
Şi bustul ei, foarte îngust — gesturile foarte încete
ale mîinilor, ridicînd ţigarea spre buzele coborînd mult,
pînă bărbia nu mai era, singurătatea ei oarbă,
subţire, străbătută de sorii răsfrînţi în paneluri, şi eu,
amintindu-mi de serile risipite de mult, pe stradă, în faţa
vitrinelor, — eu acuma, înlăuntru, privind-o...
Şi ea, singură.

DAN MUTAŞCU

Elegia casei cu femei

Soţiei mele,
Maria Magdalena Doamna

Cele trei rădăcini de deasupra fîntînii,
cele trei rădăcini, cele trei,
cele trei fete goale, frumoasele, descultele,
cele trei şi pe urmă buricul de diamant
al soarelui
şi una după alta şi unghiile şi bărbile celor
ce privesc
o aşteptare tăiată ridicîndu-se pe vîrfuri
şi chiar omida orei şi chiar cîmpia şi chiar
pieptănele
şi zidurile chiar, o scară, cineva poate
să urce,
cineva poate să coboare, nimic nu schimbă
pe nimeni,
şi nimeni nu schimbă pe nimeni, numai că
toţi îmbătrînim
din setea de-a rămîne mereu tineri
şi-n golfurile de aur
de aceea cele trei rădăcini de deasupra
fîntînii
şi-o feminină penumbră şi-o feminină lumină
şi-o feminină teamă de lumină, fără eroi,
fără ulcioare, fără styx, fără sociologie,
fără fierăstraie,
O feminină linişte cu alge de-a lungul
sinilor
ascultînd vertical un perete de sticlă,
da, da, cele trei rădăcini, cele trei,
cele trei fete goale, frumoasele, descultele,
cele trei şi pe urma cuvîntului ritmic şi roş-
catul de pămînt,
pămîntul care-l cureţi cu-n cuţit despre ele,
cuvîntul bine ascuţit şi cu mînerul foarte
greu,
şi apoi uităm cu desăvîrşire totul şi ploaia
şi moartea întîmplătoare şi ajungi
să te numeşti Tată.

Sirius lătrătorul

Motto: „Deşi a tăcea în faţa ta este a te lăuda".

Cuvîntul —
acest animal gonit de sete din ţărînă,
din secetă, din cornul caprei negre,

Cuvîntul —
rac întorcîndu-se pe axa orară,
pe torsul sărat al femeii pînă în nopţile
egale.

Cuvîntul —
căţărat pe propria-i singurătate
şi ca o ceaţă în orbita unei cremene
cu miros de cafea.

Cuvîntul —
gonind din iarnă şarpele şi timpul
şi tot mai nins şi mai fecund întors
în fluviul anonim.

Prin ofilire
lumină e strecurîndu-se.
Dar cine
înainte de moarte
albe raze cioplite?

Şi ce sunet falnic, eu
ridicînd
un sanctuar în zenit
ameninţîndu-mă?

Jertfă sînt
şi fără pavăză
florile pe cîmpie
atunci cînd sămînţa lor
călătorind spre un tărîm.

2

Am văzut
şi în pustie
clocotitoare se arăta
viaţa şerpilor.
Şi-ntracolo ademenindu-mă
bezna,
neavîntat şi nocturn
eu, foşnire
mătăsoasă de nisipuri.

MONA IUGA

Era o vreme

Era o vreme-acolo-n netiinţă,
cînd trupul mamei mă-nchidea în sine,
o vreme-a cercurilor circumscrise:
în cercul cearcănului ei albastru
sta, bănuit şi roz, al meul cearcăn;
în cercul sîngelui umplîndu-i vene,
sîngele meu — globule în globule...
...Era o vreme-acolo în celule,
cînd trupul mamei mă-nchidea în sine,
că pînă-n cercul sunetelor goale
şi arcuite straniu în cuvinte,
tot sensul lor, să-ajung a-l înţelege,
nepingărit, mă aştepta pe mine...

AUGUSTIN IZA

Prolog II

1

Eu, ceea ce se
confundă cu ceaţa.

Şi mai neputincioasă
albă, petală eu,
călătorind
şi în schimbare

de-alungul izvorului.
Mereu şi mereu
închipuindu-mi
cite un chip în urmă
lăsînd.

Vectorul distrus

Poetului Ilie Constantin

Văluri ozone
peste deşert fumeginde
circee de carne
Şerpuitorul sînge sferic
cupole lepădînd
şi lustruind.
Să-nchidă-ntr-un mormînt
cristalul roz de soare.

Meandre-n
os lumina
zidit-a un
pîntec de vise
pe cer înălţînd
făclii călătoare
în primăvăratec stol de
erori
Ciugulind spre zenit
rotocol roşcate
de nimfe fără ou,
plutind prin verde
gol
de val,
adîncul scîncet orb.

G. TOPÎRCEANU

jurnal

Pagini

Proza lui G. Topîrceanu a fost rar şi expeditiv luată în discuţie, deşi cele cîteva capitole din romanul Minunile Sfîntului Sisoe *pe care începuse a-l publica Paul Zarifopol în* Revista fundaţiilor regale, *revelau calităţile unui înzestrat scriitor satiric ajuns la maturitatea artei sale. Umorul, uneori prea facil din cronica veselă, se distilează aici în forme de o ironie superioară, savantă şi lucidă, însă nu mai puţin savuroasă. Anume ecouri din lectura lui Anatole France, cum arătam altădată, pe care-l cunoscuse prin G. Ibrăileanu, se întîlneau cu spiritul umoristic nativ al scriitorului, crescut în cultul lui Caragiale şi preocupat multă vreme chiar de aspectele teoretice ale comicului, într-o lucrare, şi ea neterminată, ce urma să fie o replică la eseul celebru în epocă* Le rire *de H. Bergson.*

Calităţi notabile surprindem şi în scrierile memorialistice ale lui G. Topîrceanu, Amintiri din luptele de la Turtucaia şi Pirin-Planina, *amîndouă referitoare la experienţa războiului şi captivităţii prin care trecuse autorul. Unele pagini sînt de-a dreptul cutremurătoare ca document uman, altele (mai ales în* Pirin-Planina) *ne fac să simţim inteligenţa şi spiritul umoristic acum evoluat al parodistului.*

Dar înaintea amintirilor despre războiul din 1916—1918, la care participase ca sergent T.R. G. Topîrceanu scrisese un jurnal din campania în Bulgaria din 1913,

G. TOPÎRCEANU, militar
(Fotografie din arhiva Institutului de Istorie şi teorie literară „G. Călinescu")

25 IULIE,, ora 7 dim. Am plecat de lîngă Turskisnor. Marş greu, căldură mare. La 12 facem corturi în marginea satului Mikre. Cu Rădulescu prin pădure, la nişte case bulgăreşti din munte. Pistolul şi pestelca şi fotografia.

VINERI 26 IULIE la ora 4½ dimineaţa, plecăm din Mikre. Zori de ziuă. Auroră. Ceaţă pe valea din dreapta, ca o tăşie lungă de pînză. Spre hotarul turcesc, munţi mari în negura dimineţii. Cînd răsare o margine de soare din dosul munţilor, razele împung toi văzduhul la coltul firmamentului. Pare o pecete de foc deasupra căruia se vede o linie frîntă şi ciudată ca şi cum ar fi iscălitura lui Alah pe cer. Răcoarea ţine pînă pe la 7½ dimineaţa. Nu mai cad scînteţi mulţi ca ieri. Dar marşul devine din ce în ce mai greu. Dureri insuportabile în piciorul drept sporesc mereu. Nu e abia mă mai mişc. Fiecare pas e un chin. La 12 ziua, ajungem în oraşelul Lovicea, bivuacăm în curtea cazărmii bulgăreşti. Mănînc de la cazan ciorbă împutită. Cu toată oboseala şi nesomnul nu pot dormi din pricina căldurii care mă sufocă în cort, deşi sînt dezbrăcat pînă la briu. Încep să apară nouri negri cu fulgere spre apus. Pe la 3 vine ploaie torenţială, imediat însoţită de piatră de mărimea oului de găină cum n-am mai pomenit. Vizitez cazarma bulgărească în care e instalat de multe zile regimentul 80 rezervă. Pereţii sînt plini de tablouri instructive şi fotografii de oameni mari, familia regală, revoluţionari etc. Paturi de lemn, comune, lungi. Din totul se observă grija cu care se cultivă **sufletul** soldatului bulgar. S-au găsit în cazarmă foarte multe hărţi amănuntite ale Bulgariei, Turciei şi României. După cazarmă, vizitez în **mod clandestin,** oraşul, însoţit de Rădulescu. Văd monumentul unui general rus căzut la 77. Intru la penitenciar şi vorbesc cu deţinuţii. Garda veche de soldaţi bulgari a stat cu mare frică la postul ei, cînd se apropiau ostaşii români (ne-a spus asta un deţinut pe viaţă, făcînd mare haz). Soldaţii bulgari au fost dezarmaţi şi lăsaţi în libertate de către ai noştri, care au instalat imediat o gardă românească pentru deţinuţi.

La întoarcere, cumpăr acest carnet de la un librar cu care abia mă înţeleg frînţuzeşte. Casele sînt mari, arătoase, învălite cu olane. E un gimnaziu cu 5 clase — curs inferior şi superior. Am aflat asta de la nişte elevi care abia ştiau două trei cuvinte frînţuzeşti, — într-o cafenea unde mă adăpostisem de ploaie).

Mă întorc în bivuac şi mă aştept la pedeapsă — dar cel puţin am văzut ceva.

Pe mîine dimineaţă se anunţă plecarea spre Plevna. Piciorul!

27 IULIE, SÎMBĂTĂ. Leg prietenie cu Beidiceanu pe care l-am găsit aici în Lovicea. E un băiat admirabil, — sentimental şi prietenos. Am dormit în casa în care a cantonat el cu Negoescu şi ceilalţi. Am petrecut foarte bine astă-noapte şi astăzi, pînă acum la 3 1/2 cînd aşteptăm plecarea la 4 p.m. spre Plevna. Zvonuri despre holeră, corpul 4 care e întreg contaminat trece pe lîngă noi. Se spune că ieri în marş a murit un pluton întreg cu ofiţerii lui, de la rea. 30 Muscel. Acum cînd scriu, cîntă (?) la masă. Vin nu mai pot bea. Plecăm.

28 IULIE. Aseară am mers în urma căruţelor 12 km. Apus frumos şi amurg. Am cantonat nu departe de satul Sotevo unde stăm şi acum la ora 2. Colonelul a plecat în Plevna. De două zile primim ordin de la comandamentul corpului de armată să ne înapoiem la Oglen, dincolo de Vitokimost. Sînt tare îngrijorat. Holera se apropie. Noi am fugit mereu înaintea ei. În Plevna e holeră.

Nu ştiu cînd vom pleca din bivuacul ăsta.

ORA 7 SEARA. Colonelul se întoarce în automobil, cu noi ordine de la Corpul de armată.

Toţi soldaţii aşteaptă în picioare, cu nerăbdare sosirea automobilului. Toţi au conştiinţa că soarta lor e încredinţată unui singur om, căruia îi zic „tata batalionului" şi care om se îngrijeşte în adevăr ca un părinte de viaţa celor ce-i conduce. Colonelul Sturza e o rară capacitate militară, un om distins şi foarte simpatic.

Ofiţerii sînt chemaţi la ordine. De nerăbdare mă lungesc în cort. Aştept. Le spunem multe. Cineva îmi spune că nu e lucru bun, ofiţerii au mutre îngrijorate. După vreo jumătate de ceas comunicarea se termină. Alerg înaintea căpitanului medic... Veste tristă! Pornim înapoi, la Oglen. — Ei, nu dezertezi? mă întreabă doctorul. Fapt e că omul se resemnează cu toate.

Căpitanul meu, cînd eram la masă, strînge compania în careu să-i comunice două oraine de zi ale Gen. Crăiniceanu şi dispoziţiunile pentru a doua zi.

Veste şi mai tristă! Compania l-a se desparte de batalion, are o „misiune specială". Simt numaidecît din atitudinea şi mina căpitanului, că „misiunea" aceasta e foarte grea, obositoare: trebuie să mergem cu mult mai multă cale decît batalionul — drum greu, peste dealuri. Şi mă simt foarte slăbit şi sînt sigur că pe unde va merge compania, bîntuie holera. Îi spun căpitanului medic neliniştea mea. Acesta îmi face un bilet în care spune că din pricina debilităţii mele, mă opreşte la ambulanţă. Ezit: Camaraderia mă obligă să-mi urmez tovarăşii de companie, instinctul de conservare mă îndeamnă să uit poruncile nobile şi să stau la batalion. Acesta din urmă învinge.

Căpitanul meu aprobă învoirea medicală. Rămîn.

29 IULIE. Compania mea a plecat azi dimineaţă de la 6.

Vază antică, sec. VI î.e.n. — „Prometeu"

Am dormit în căruţă, cu Păun Lăutarul. Peste noapte, ploaie mare. Abia îmi regăsesc ranita din care un brancardier mi-a furat pistolul turcesc de la Mikre. Scriu pe la ora 3. La 4¼ p.m. pornim nu ştiu unde.

(Fîntîni lungi).

(Urmează o şansonetă frînţuzească. „La ronde du soir").

30 IULIE. Astă noapte am dormit lîngă satul Nicolajevo sus pe deal. În amurg se vedea foarte frumos în fundul văii satul acesta mare cu fumurile lui. Aş fi vrut ca satul acesta să fie în România, iar eu să mă fi născut în el. Simt aci o viaţă patriarhală ca în idilele lui Coşbuc. Mergem prin Beglez spre Bezanovo.

PE LA ORA 4. De cîteva ceasuri am ajuns cu ambulanţa în Beglez, unde am găsit trupele în haită mare. Satul e tot aşa de mare ca Nicolajevo. Mă sui pe coastă la casa unui gospodar, cu care stau mult de vorbă. Îl cheamă (lipseşte numele) are gospodărie frumoasă şi copii — unul mic blond, foarte vioi. Nevasta îi e dusă cu caii la arie, unde lucrează pe bani pentru altii. Aşa e obiceiul. Are un frate care a fost împuşcat la Salonic mai înîti prin palmă, apoi prin laba piciorului drept. La Bezanovo ne vom încolona în corpul II de armată, de unde vom porni prin Plevna spre Şistovo. Tot acolo cred că ne va găsi şi compania mea.

Peste puţin vom porni spre Bezanovo.

(Fîntîni lungi, acelaşi sistem, — în Sotevo, Nicolajevo şi aici). Casele învăluite cu olane. Femeile n-au sini. Ţărancele, mai ales, sînt foate urîte — şi la mutră. „Jale" pretutindeni. Nefericita Bulgarie! Satele sînt pustii de voinici. Trupele române cad asupra satelor, ca lăcustele.

ORA 5. Bivuacăm pe deal deasupra Beglezului. La maşina de treierat convorbirea soldaţilor cu bulgarii care treieră: „N-avem boieri. Pămîntul e al nostru!" Unul „sărac" spune că are peste 200 pogoane. Soldaţii ascultă în tăcere şi oftează. Lipsă de flăcăi în sat. Au murit în război numai de aici 42.

31 IULIE. Sînt într-o pădurice de stejari, pe deal. Am plecat de la corturi. Pădurea îmi aminteşte de acasă — Vălenii, Nămăeştii — şi îmi dă noi puteri de viaţă. (Despre pădurile prin care am petrecut în copilărie). Ţînţari. Nu ştiu cînd plecăm. Sînt îngrijat să nu plece fără mine.

1 AUGUST. Pornim din Beglez la 5 dimineaţa. Auroră. Haltă mare la (lipseşte numele). Urşii cu ţigani. Holera la Sadovec. Bivuac la marginea satului. Un ofiţer îmi spune că la 5 august Corp. 2 porneşte spre Dunăre. Noaptea ploaie.

de campanie

inedite

campanie nedreaptă față de care poetul manifestă o vie atitudine critică. De astă dată ne găsim în fața unor însemnări nude, abia așternute fugar pe hîrtie, care n-au suportat niciun fel de „literaturizare". Cu aceeași obiectivitate, fără vreun resentiment față de poporul vecin, ceea ce a făcut ca Pirin-Planina *să fie comentată elogios la apariție în presa literară bulgară, autorul relatează retragerea trupelor române, contaminate de holeră, retragere dramatică, sfîșiată de spaimele bolii și ale morții. Jurnalul conține și scurte descrieri ale peisajului și observații de natură morală și socială, dar ideea pe care se axează este o obsesie. Va cădea sau nu va cădea pradă flagelului? Iată întrebarea. Și obsesia aceasta, notată zi de zi și uneori ceas de ceas, o descoperim încă vie, uneori șocantă, în paginile jurnalului de față. Asistăm în fond la secvențele unei confruntări dintre cele mai acute ale individului cu destinul. Fără să vrea, „artizanul" G. Topîrceanu făcea literatură autentică, autoscopică și anticalofilă, care nu cred că i-ar fi displăcut adversarului său literar Camil Petrescu. Jurnalul pe care-l publicăm, l-am transcris în toamna 1957 după original, un carnet ce se găsea în păstrarea Otiliei Cazimir. În afara unor reproduceri fragmentare în monografia lui Const. Ciopraga și a subsemnatului, el a rămas inedit pînă azi.*

Al. SĂNDULESCU

2 AUGUST. Pentru ora 9 a.m. se anunță un marș scurt. (Urmează partea II-a a șansonetei franțuzești n.n.).

4 AUGUST. După bivuacul din marginea (lipsește numele) am bivuacat alaltăieri 2 august în marginea satului Kirilovo, unde stăm pînă mîine dimineață, cînd pornim spre un sat din stînga Plevnei, unde ne întîlnim cu Corpul de armată. Alaltăieri m-a plouat rău în cort. Pînzele nu sînt bune. A fost ploaie torențială și vînt mare, — ne-a luat foile pe sus. Ieri am mîncat cu ofițerii, m-a poftit căpitanul medic. Demonul, latifundiile. Bibera (sic !).

5. AUGUST. La 4 p.m. pornim spre Dobning — vreo 10 km. Trecem prin Vid, apoi pe malurile lui, prin pepenării. Bivuacăm la 7 și ½ seara. La masă, colonelul spune că sîntem în mijlocul unei regiuni contaminate de holeră, că de acum înainte e imposibil să mai evităm contactul cu trupele infectate. Pentru ce nu sîntem trimiși imediat în țară ? Ușurința cu care cei mari dispun de viața a mii de oameni !

În timpul mesei, sosește în vizită maiorul Zizi Cantacuzino (Reg. 21 ?) Un tip ! Pare cu mult mai îmbătrînit de cum îl cunoșteam. Spune că în regimentul lui a avut pînă acum vreo 300 de holerici, din care a îngropat mulți noaptea. Regimentul lui e la vreo 500 metri de al nostru. Descrie boala. Bat. 2 de Vînători care a avut 60 de morți se află în fața noastră. Cum vom scăpa neatinși ?

6 AUGUST, ora 4 dimineața. Pornim spre Grivița. Trecem prin Dobning sat mare, contaminat. La ambulanță. Pe cîmp văd un holeric din 15 artilerie părăsit. Trecem podul de peste Vid, unde s-a predat Osman-Pașa. La 11 haltă mare lîngă Plevna, pînă la ora 5 p.m. În acest timp, doctorul se duce la spitalul din Plevna să-și vadă bolnavii. Vorbește prin interpret cu un medic rus care îngrijește holericii. Cele mai multe diagnoze : „holeră asiatică".

La 6 fără un sfert p.m vom porni spre Grivița. Mi se spune că acolo vom întîlni compania I-a.

7 AUGUST, dimineața (Grivița, valea plîngerii).

Aseară am trecut prin Plevna. Oraș murdar, praf mult, căldură insuportabilă. După ce trecem de oraș, cînd privesc în urmă, asfințitul pare o mare de sînge deasupra Plevnei.

Pe la 10 noaptea, trecem prin satul Grivița și bivuacăm pe deal la vreo 100 metri de „valea plîngerii". Cînd m-am culcat, nu știam acest lucru. Vise urîte. Dimineața, aurora îmi luminează colinele unde s-au dat cele mai sîngeroase lupte în 1877. Se văd două monumente și două coloane pe clinul dealului din față. Mi se spune că ele înseamnă locul unde au căzut niște ofițeri. Se aud urale de la Bat. 2 vînători, care a bivuacat chiar acolo.

Colonelul citește ordinul de zi al M.S Bat. 2 care trece pe lîngă noi e întîmpinat cu urale nesfîrșite de către ai noștri și colonelul Sturza întinde mîna colonelului Boboc. Sînt într-adevăr clipe emoționante. La 7 dimineața pornim din Grivița, sat bulgăresc ca oricare altul.

Haltă mare lîngă drum pe o pantă. Jos se văd niște stufișuri mizerabile. Nicăieri un pic de umbră, soarele arde, căldură sufocantă, praf mult și lipsă de apă. Soldații sapă niște gropi mici, lîngă bălțile ce se văd în vale. Din acele gropi mici, ei beau apă înjumătățită cu noroi negru, care se scurge din bălțile unde beau caii și se scaldă (?)...

De ieri sîntem încolonați : imediat în urma noastră la 100 metri e regimentul 5 Vlașca, iar înaintea noastră bat. 2 Vînători. Regimentele 21 și 6 Mihai Viteazul vin aproape. Toate aceste trupe au fost sau sînt contaminate de holeră. Contaminarea batalionului nostru pare inevitabilă.

Seara poposim pe cîmp, la marginea vestică a satului Radovineț.

8 AUGUST. Dimineață frumoasă. Din ce în ce căldura se întețește și marșul devine tot mai greu. Trecem printr-un sat în care la multe porți vedem fanioane roșii sau negre. Ni se spune că la acele case e holeră.

Pe la 11 a.m. bat. II din regimentul nostru face haltă mare în marginea satului Strejarof (?) în care a intrat Bat. I. Doctorul îngrijește cu mult devotament de bolnavi.

Soldații sînt de o rea voință revoltătoare : cînd trec cu doctorul spre popota ofițerilor din sat, unde sînt invitat, văd niște soldați luînd apă cu bidoanele dintr-un șanț de scursoare a cismelei. La vreo cinci pași mai sus altul se spală pe picioare. Și ordinul Diviziei e să se bea numai apă fiartă !...

(Mi-am adus aminte : am întrebat alaltăseară pe niște camarazi din 5 Vlașca :

— Ați avut holeră ?

— Nu. Dar mureau cîte 7—8 de cumpanie.

— De ce mureau ?

— Apoi dacă ne-a stricat burțile cu apă fiartă ! Neîncrederea țăranului).

Găsim popota ofițerilor de la mitralieră în curtea unui bulgar bogat care avea puț în curte. (De altminteri și în Beglez am observat că mai toți gospodarii au puț în curte).

Bună dispoziție tot timpul mesei.

La 3 p.m. pornim către Bojarnic, în marginea căruia trebuie să facem corturi pentru noapte. Spre surprinderea tuturora, numai după vreo oră de marș dăm de Bojarnic, pe care, după hărți, îl credeam mult mai departe. Hărțile nu sînt bune în ce privește distantele. Marșul totuși a fost foarte greu : căldură insuportabilă, praf enorm.

Corturi pe o coastă, în stînga drumului. Doctorul se interesează cu deamănuntul de bolnavi. Începe ploaia. Seara în timpul mesei din cortul de la mitralieră vine caporalul infirmier care spune medicului că i-a venit un bolnav suspect, chiar atunci. Plec imediat cu medicul spre cortul izolaților. Plouă tare. La lumina unei luminări vedem fața bolnavului; foarte slab, ochii în fundul capului. E din compania 3-a, a făcut cortul, a mîncat și după ce s-a culcat pe la 10 noaptea a început să aibă crampe, diaree și vărsături. Acum i se pun și cîrcei în picioare.

De la prima aruncătură de ochi înțeleg și eu și doctorul că holera a ajuns printre noi.

Doctorul izolează imediat bolnavul într-un cort mic, ia dispozițiile necesare pentru dezinfectarea cortului și izolarea companiei 3-a. Cu sufletul strîns, îmi caut prin ploaie un loc pentru culcare, la lumina foarte vie a fulgerelor.

Mă culc sub trăsura de ambulanță alături de vizitiul Ioan, care mormăie amabilități de om simplu. Mă plouă pe obraz și pe picioare. Fulgeră tot mai des și vuietul vîntului care suflă tot mai puternic se amestecă cu gemetele ce vin dinspre cortul holericului. E într-adevăr o noapte urîtă.

9 AUGUST. Soare ! Dimineața frumoasă. Cum m-am deșteptat, înainte de răsăritul lui, m-am gîndit la cel bolnav. Colonelul l-a vizitat deja. Îl găsesc ud de ploaie vînăt, gemînd. Îl strig mult pînă își întoarce spre mine o privire care mă înspăimîntă.

Regimentul pornește. Rămîn la ambulanță. Bolnavul e suit într-o căruță. Drum trist. Pe drum mă apropii de holeric, îl strig pe nume. Întoarce spre mine aceiași ochi cari mă înfioară. În ei sînt două expresii contopite : una de groază profundă, parcă ar vedea înaintînd spre el o haită de lupi; alta inexprimabilă care te pătrunde pînă în măduva oaselor, parcă te-ar privi o ființă de pe altă lume, adînc în suflet.

Cînd ajungem în satul Oriez pe la 9 jum. a.m. bolnavul moare în căruță. Popa refuză slujba. Mortul e îngropat în prezența colonelului și a doi brancardieri.

Aproape 2000 de oameni aglomerați pe un spațiu foarte restrîns la un loc cu holericii și cu purtătorii de vibrioni timp de o zi și o noapte. Și cine știe cînd vom porni și **cît** va ține drumul ! De alaltăseară n-am mîncat nimic, decît o bucată de pîine ieri dimineață. Apă n-am băut de ieri dimineață, cînd am luat o înghițitură. Stau de o zi și o noapte aici pe capra ambulanței fără să mă fi coborît un singur moment. Și totuși nu sînt sigur de viață. Peste noapte a trebuit să mă învelesc cu mantaua pe care am luat-o de pe o raniță de sub picioarele mele și să mă apăr de ploaie cu o foaie de cort pe care am găsit-o tot aici pe capra ambulanței. Mă tem să nu-mi vie amețeală și greață de foame și să fiu luat drept holeric.

ORA 10 ȘI 10 A.M. Am pornit în sfîrșit !

Ora 5½ seara am ajuns în fața Olteniței, lăsînd în urmă pe stînga Zimnicea, X și Giurgiu iar pe dreapta Rusciucul și Turtucaia.

Se coboară bucătăriile și măcelarii și se anunță că după masa de seară, pe care o va lua pe șlepuri, trupa va fi debarcată.

ORA 9 SEARA. Doctorul s-a coborît mai devreme, fiind chemat de colonelul medic din port. L-am văzut apoi pe remorcher stînd de vorbă cu colonelul.

Pe vaporul-remorcher din fața noastră sînt mulți ofițeri de ai noștri. Soarele asfințește. Colonelul citește jurnalul — asta pe la ora 6½. La 9, căp. Butescu petrece cu lăutari. (Azi au fost evacuați de pe șlepuri încă cinci holerici la Zimnicea).

Mă culc pe capra ambulanței la locul meu. Stelele, cerul imposibil. Jos, cîntece, holera și 2200 de oameni îngrămădiți în mijlocul Dunării, care reflectează tot cerul în valuri tulburi.

13 AUGUST. Toată noaptea am tremurat de frig, sufla vînt rece pe Dunăre. La ora 5 dimineața a început debarcarea. Am stat deci pe șlepuri două zile și două nopți în infecție. Cred că rezultatul se va vedea în curînd, în regiment. Astă noapte încă șase izolați din care trei holerici (de la Comp. 3, 6, 8) — rămîn, cred, în Oltenița. Am bivuacat pe cîmp, între Oltenița și Dunăre. Am scris astea la umbra ambulanței, pe o pătură. N-am tutun.

Se zice că stăm aici o zi pentru odihnirea trupei — după care vor urma trei zile de marș și cinci de carantină lîngă București. (Mi se pare că comandanții de regimente nu au atîta libertate de acțiune, cît ar trebui. Sturza dacă ar fi avut-o, ar fi condus regimentul cum trebuie. În timp de pace trebuie să primeze necesitățile de salubritate a trupelor, nu cele de estetică a încolonării și retragerii, după planuri făcute pe hîrtie). Maimuțoiul cu ochelari, „Dacă moare vărul meu de holeră îl împușc" zicea un soldat, privind pe Crăiniceanu. „Dacă încep acum să am crampe și vărsături, cît stă el aici, întîi bag în el cinci gloanțe.— că tot mor eu", zicea altul.

Cinismul maimuțoiului. Convorbirea lui de alaltăieri (11 august) cu medicul : — „Firește, dacă i-am încolonat între trupe contaminate, trebuiau să se infecteze !" — a zis cu gura lui. Oare nu-l poate chema nimeni la răspundere ? Ce ar fi fost în timp de război, cu asemenea comandant ? Am impresia că am fost contaminați dinadins, ca să se spună că țara a făcut sacrificii și ca să aibă mai multă însemnătate această campanie albă și deci mai multă importanță pentru Istorie generalii care au condus-o.

E ora 7 dimineața cînd scriu. Iepurii de pe cîmp. Superstițiile.

Pînă acum avem 19 holerici evacuați, dintre care un ofițer.

14 AUGUST. Carantina continuă aici lîngă Oltenița. Aseară la masă, colonelul spunea cum a pus să se ceteaască ordinul de zi al M.S. și ca să nu creadă acestia că sînt părăsiți. Furtul cogneacului (?) încă trei holerici azi dimineață. Noaptea pe cărămidă cu țîntarii.

15 AUGUST, SF. MARIA. Pornim de dimineață spre satul Curcani, la marginea căruia facem corturile. Tot drumul ploaie mare, exasperantă. În mijlocul cîmpului. Femeile la circiumă : Gheorghe al meu. Mai na maică o țuică ! Un soldat : — Fete ca la noi nu se mai află.

Văd registrul holericilor. Mulți !

Mă culc într-o șură de paie. Șoarecii peste mine.

16 AUGUST. Mănînc în sat. Mă întîlnesc cu colonelul, care nu știe situația. Rămîn tot la ambulanță. Contrast între țara noastră și Bulgaria. Țară frumoasă și bogată. Ar fi și fericită dacă n-am avea boieri.

Carantina continuă. Azi noapte și azi pînă la ora 3 cînd scriu, nici un caz de holeră. (La Oriez și Oltenița m-a impresionat grija cu care colonelul amintește căpitanului medic să nu trimită în aceeași căruță pe suspecți cu holerici siguri).

17 AUGUST. Tot lîngă satul Curcani. Am dormit astă noapte din pricina ploii, în casa unui cantonier. Are cinci copii — unul mic bolnav. Azi dimineață i-a cetit popa pentru 1 franc. Considerații. Pe el era să-l mobilizeze, că nu și-a scos certificatul C.F.R. Ce s-ar fi făcut ea ? Mîne pornim. Două etape pînă la București și acolo cinci zile carantină.

Ilustrație la Legenda Sf. Graal

Pe coastele dimprejurul satului sînt bivuacate trupele contaminate. Satul e în fund, la împreunarea a trei vîlcele. E umed, plin de băligar, de soldați și de murdării. Seara e adus la ambulanță alt holeric tot din compania 3-a și peste noapte alții și din a 7-a rezervă.

Medicul e obosit peste măsură.

Mă culc pe un snop de grîu pe la 1 noaptea și adorm fără manta în vuietul vîntului de toamnă.

10 AUGUST. Bolnavii pe măsură ce vin sînt evacuați la Șistov. Fricâ mare, de fiecare minut, de fiecare clipă.

11 AUGUST. Aseară au venit încă alți holerici. La masă, colonelul anunță plecarea la 1 jum. noaptea ; deșteptarea se sună la 12 noaptea.

Într-o curte cu izolați găsesc cu doctorul un holeric din compania 4-a. Doctorul se apleacă cu luminarea asupra lui : vărsături, crampe, corpul i se sgîrcește. Geme mereu : mamă, mamă ! E ridicat pe targă și pus în căruță, pentru evacuare.

Ambulanța pornește cu trenul regimentar pe la 2¼. Învălmășală mare de trupe, strigăte, lună frumoasă. Drumul e prins de-a lungul pe stînga de artilerie. Ațipesc în ambulanță. Visez foarte urît. Dinspre ziuă mă trezesc aproape de Șistov : aleea de salcîmi. Zăresc Dunărea.

La 8 a.m. trecem podul la Zimnicea și ne suim pe patru șlepuri mari. Căpitanul meu nu mă primește în companie. Stau pe șlepul companiei a 3-a, pe capra ambulanței, unde scriu. Jos la cițiva pași în fața mea sînt aduși holerici : doi siguri de la compania 7-a. Cu mare greutate sînt evacuați pe la ora 4, lăsînd locul infectat în urma lor. Mi se pare că mai sînt și alții.

Colonelul cere în zadar să pornim imediat spre Oltenița. E ceasul 7 seara de cînd stăm izolați în mijlocul Dunării, multă și murdară aglomerație de oameni cu holerici în mijlocul nostru. Bestia din om începe să se deștepte. Aud amenințări că bolnavii se aruncă în Dunăre. Toți se feresc. Soldații dintr-o companie tăbăresc cu pumnii pe cei din altă companie rătăciți în mijlocul lor. Căpitanul Bolintineanu strigă în gura mare că nu vrea să aibă nici un soldat străin pe șlepul compăniei lui. Amenință și îndeamnă pe soldați să-l arunce în Dunăre. Mi-e inima strînsă. Știu că dacă mă goneste de aici, la compania I-a nu mă primește. Aștept din clipă în clipă să fiu întrebat ce caut în compania 3-a și : sau să mă înec sau să fiu trimis între holerici. Îmi pîndesc cu groază cea mai mică mișcare de intestine. Nesiguranță omorîtoare. Niciodată în viața mea n-am fost mai îngrozit de cum sînt acum. Amurg nouros, soldați ca furnicile pe mal și pe șlepuri. Dunărea tulbure sub noi. Ce-mi va aduce noaptea aceasta și ziua de mîine ?

12 AUGUST. Acum la ora 8 dimineața ne găsim tot pe șlepuri. N-am pornit încă spre Oltenița.

Pictură pe vas — „Norii" de Aristofan

FLORIN MUGUR

Lună

Ce mai pulsa orizontul ca inima unui nebun,
ce don Quijote imens
pe sub megafoanele acoperite de lună.
Unde ți-e calul, cavalerule ? Uite,
un cal paște pietre în spatele marilor tribune.
Ce drept te ții, cavalerule, parcă
ai înghițit un băț de steag
și-ți flutură mîinile și picioarele-n vînt
și strigi da și strigi da
și te-ncoronezi regele regilor răpuși de tine
fericit, fericit — și-un cal gras,
un cal bătrîn te-așteaptă-n marea cenușă
din spatele tribunelor, un cal
împiedicîndu-se de bolovanii negri
ai capetelor celor îngropați —
și tu strigi da și crezi și o lumină
și-o ceață umedă coboară lent pe creier.
Și Doamne, ce mai bubuie deodată
stelele negre, Doamne, ce strălucire mare !
Și calul tremură și cum i se vădește
puternic părul blond curăindu-i lent
de-o parte și de cealaltă a gîtului,
calul bătrîn și gras păsind cu grijă
să nu-și rănească părul de fecioară
bătut de-un vînt ce vine din spre eden —
și tu
strigi da, strigi da, și hainele bătrîne
curg de pe tine ca urzicile — ești gol
ca adevărul și strigi da, prinț
al cuvintelor —
și vii strigînd în spatele tribunei
și-ncaleci fericit și calul tremură
cu pletele mișcate de mister
și-o să plecați, o să plecați curînd
spre orizontul tremurînd trandafiriu
ca inima unui nebun — și dincolo
de orizonturi, strigînd da, spre lună.

Copacii

Ce caut aici ? întrebam. Ce caut aici ?
Erau mari crînguri de copaci împachetați
și era viscolul, troznea hîrtia
ca pojghița sticloasă de pe rîuri,
încît părea că arborii-mblînziți
s-ar fi-nvelit ca doicile-ntre ei
în zgomotoase scutece de gheață.

Dar vîntul despica, țipînd, hîrtiile
și rozătoarele-și vîrau lungile boturi
pînă la trunchiuri, dezvelindu-și dinții.
Goi, ochii de cristal ai popîndăilor.
Șoareci de cîmp cu colți încovoiați
rozînd și răsturnîndu-se încet
cu pîntece decolorate-n lună.
Goi, șobolani cu pete galbene sticlind.
Goi, dihorii cu părul putrezit.
Amurg de dălți și ferăstraie ude
într-un imperiu gol, al cantității.

Și nepăziți creșteau copacii și nebuni
cu steagurile rupte-n jurul trupului
și-un milion de rozătoare năvăleau
cu perii burții periind pămîntul
mușcînd și mestecînd și iar mușcînd,
un milion de rozătoare ninse
de palide ninsori de rumeguș
sporind mereu, depresiuni de rumeguș —
și rumegușul greu le prindea labele
și pieptul și spinările — un cîmp
de rozătoare cu picioarele-nclestate
zbătîndu-se tot mai încet, cu gurile
învinse, moarte, pline de praf galben.

Ce caut aici ? întrebam. Ce caut aici ?
Țîșneau copacii subțiați de încordare
cu trupurile negre lăcuite
de ploi năpraznice, țîșneau lingîndu-și
rănile
cu cîte-o frunză udă căzînd prelung
pe trunchi.
Frunze lucind, frunze sticloase, frunze tari
purtînd în zimții înșirați pe margini
urmele dinților subțiri de rozătoare.

1965

GEORGE ALBOIU

Pierdută în cer

Dintre astrii iubirea mea trebuie să cadă
și ei veșnic încremeniți vor rămîne
dar eu voi avea prăbușită
la picioarele mele necunoscuta
ea de la origini pierdută în cer.
Și trăgîndu-mă după ea pe cîmpie
poate abia atunci voi începe
să umblu cu adevărat.
Oare cînd am să-mi pot cere înapoi
iubirea printre astri pierdută ?

Eu unul, unicul

Eu Unul, eu Unicul pe cîmpie
dar dacă nu mai umblă nimeni
drumul cine îl bătătorește ?
Și vrînd să văd m-am prefăcut că adorm
și mare mirarea mi-a fost
și mare spaima cînd
am văzut drumul mergînd
el în el însuși și am aflat
atunci că nimic nu se mai poate opri
că întreaga cîmpie curge
spre un asfințit necunoscut
acel unul, unicul asfințit.

Paznicul negru

Trup nemișcat în cîmpia veche
nici seara nu clatină cerul de bronz
Doar gîndul lucește în frigul strein
acel astru cu ochii de gheață.
De parcă spațiul și timpul
mi-ar scăpa printre degetele
resfirate pe cîmpia pustie.
Mi-am cucerit sfîrșitul
prea devreme pentru a avea
nevoie de el
și iată-mă acum, vai mie
paznicul propriei mele morți.

Pruncul

Noaptea pe țărm așteptîndu-mi femeia
să se smulgă din valuri.
Trupul ei mai păstra
amețeala adîncului de mare.
Și era rece cînd ne-am iubit în ierburi
dar luna, vai, mi-a arătat
fața adormită a surorii mele.
Nu-i nimic i-am spus mîngîind-o
noaptea e de vină, pruncul
va fi copilul și fratele nostru...

N. Labiș

În spinare fapta

O Doamne, ologul acela
din milă l-am luat în spinare
și trebuie să-l trec dincolo
de cîmpia fără sfîrșit.
El vede mai departe decît mine
și-mi spune unde se ascund
pustiitele drumuri.
Dar mă pomenesc mergînd
cu ochii închiși și streinul din circă
vede în locul meu
iar de la ochii la picioarele mele
se scurge o ură necunoscută.
Și poate ochii mei nu mai există
căci nu mai seamănă drumurile
cu forma tălpilor mele.
Streinul din spatele meu cine-i ?
dar în spatele meu nu mai e nimeni
doar eu sînt mai înalt
cu o jumătate de om...

Lunăl

Ce mai pulsa orizontul ca inima unui nebun,
ce don Quijote imens
pe sub megafoanele acoperite de lună.
Unde ți-e calul, cavalerule ? Uite,
un cal paște pietre în spatele marilor tribune.
Ce drept te ții, cavalerule, parcă
ai înghițit un băț de steag
și-ți flutură mîinile și picioarele-n vînt
și strigi da și strigi da
și te-ncoronezi regele regilor răpuși de tine
fericit, fericit — și-un cal gras,
un cal bătrîn te-așteaptă-n marea cenușă
din spatele tribunelor, un cal
împiedicîndu-se de bolovanii negri
ai capetelor celor îngropați —
și tu strigi da și crezi și o lumină
și-o ceață umedă coboară lent pe creier.
Și Doamne, ce mai bubuie deodată
stelele negre, Doamne, ce strălucire mare !
Și calul tremură și cum i se vădește
puternic părul blond curăindu-i lent
de-o parte și de cealaltă a gîtului,
calul bătrîn și gras păsind cu grijă
să nu-și rănească părul de fecioară
bătut de-un vînt ce vine din spre eden —
și tu
strigi da, strigi da, și hainele bătrîne
curg de pe tine ca urzicile — ești gol
ca adevărul și strigi da, prinț
al cuvintelor —
și vii strigînd în spatele tribunei
și-ncaleci fericit și calul tremură
cu pletele mișcate de mister
și-o să plecați, o să plecați curînd
spre orizontul tremurînd trandafiriu
ca inima unui nebun — și dincolo
de orizonturi, strigînd da, spre lună.

documente

ANTON PANN

inedit

În anii 1828—1829 documentele de istorie literară consemnează prezența lui Anton Pann în Brașov, în cartierul românesc al Scheilor, unde funcționează ca dascăl-cîntăreț, psalt al bisericii și învățător. Facsimilul scrisorii inedite pe care o publicăm este datat 26 martie 1851 — București și reprezintă o epistolă adresată protopopului Ioan Popazu, figură culturală proeminentă a Brașovului din secolul trecut. Scrisoarea este adresată în același timp și consiliului laic al Scheilor care se îngrijea de funcționarea școlilor și întreținerea lăcașelor bisericești. Redactată în alfabet cirilic de tranziție, scrisoarea ilustrează grija lui Anton Pann pentru a trimite de la București la Brașov un cîntăreț din școala sa, care să fie în același timp și dascăl la școala românească care funcționa pe lîngă Biserica Sf. Niculaie din Schei. Grija pentru soarta culturii transilvane se poate constata de altfel și în fondul de „Cărți Vechi" al bibliotecii Muzeului Culturii românești din Scheiul Brașovului unde se păstrează tipăriturile didactice și literare pe care Anton Pann însuși le expediază acolo pentru a sprijini sporul de instrucție.

Atît facsimilul cît și transcrierea textului scrisorii, au fost puse la dispoziția revistei noastre de către profesorul Emil Micu, directorul Muzeului Culturii românești din Scheiul orașului Brașov.

Domnului Dom Ioan Popazul, protopopul Brașovului, și Domnilor reprezentanți ai bisericii cei mari din Schei

1851
Mart 26
București

Domnilor !

De opotrivă pătimind cu suferințele Dumv(stră) de întîmplările care le-ați avut cu foștii cîntăreți și cei de acum, mi-am pus toate sîrguințele, am alergat, în sus, în jos, ca să caut a vă trimite pe altul într-o vreme, cînd este cîntărețul mai de trebuință de cît alte dăți. Și am găsit pe acesta, anume Gheorghe Ionescul (Marinescu), l-am tocmit și vi l-am trimis, cercetînd mai întîi despre purtările lui, și aflîndu-le bune. Și Dumv(stră) însă nu căutați după proverbul care zice, „să fie și lînoasă, și lăptoasă, să vie și devreme acasă că om fără meteahnă nu să poate, unul are pe unele și altul pe altele ; că nici călugării n-au fost mai buni, faptele lor poate a(u) fost mai groaznice, dar călugărul are altă școală, după proverbul care zice : „pisica e măiastră că după... și învelește". Cîntarea lor iar n-a fost mai bună, că ei ceia ce au învățat pe Gheorghe care mi l-ați trimis, eu mă căznesc să-l desvăț să-l cioplesc de-al doilea să-l bărduiesc să-l rînduesc (rîndea) și să-i dau altă fațadă, care să nu semene cu a celor din Sinaia, grosolană și mototoală și leșinată, și o să am destul de lucru, numai binevoiți a-l îndatora ca să se supue și la lucru, că mai bine îi place să învețe numai, și în colo să fie în voile sale. Cu toate acestea eu mă silesc pentru dragostea Dumv(stră) ca să vă arăt ce și Dumv(stră) să vă iubiți și să vă uniți la un cuvînt în folosul sfintei biserici, depărtați orice zavistie, care nici odată n-a avut sfîrșituri bune. Aduce-vă-ți aminte, de Apostolul Pavel care zice, „fraților, să nu fie împerchere (împotriviri) între voi" — una să gîndiți, una să vorbiți, și așa veți plini legea lui Hristos. În scurt, îmi sfîrșesc cuvintul

Cu compliment și respect,
ANTON PANN

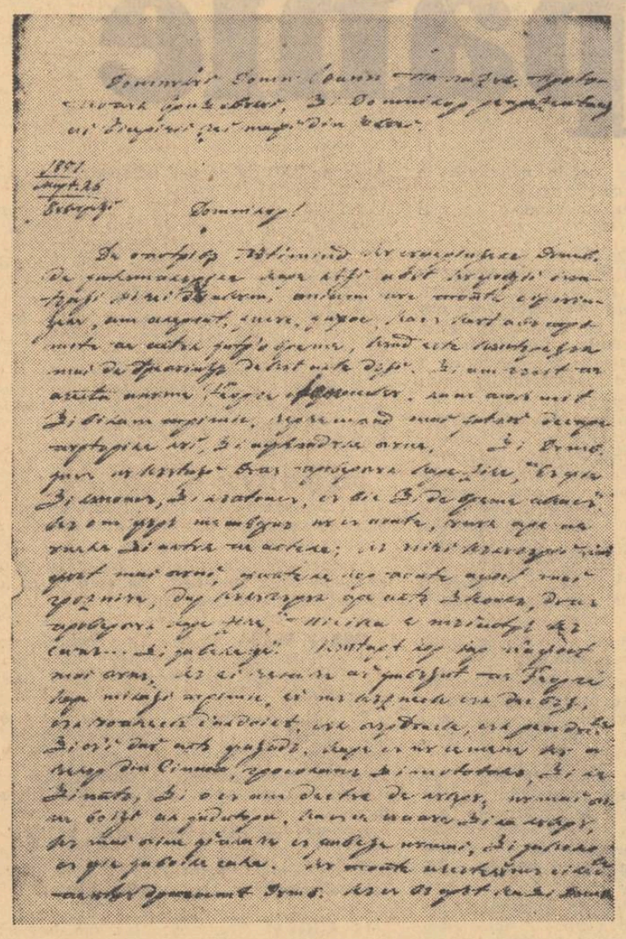

ARHIVA ARGHEZI

CINEMATOGRAFUL TRIANON

Între preocupările literare și cinematograf, a existat în viața lui Arghezi o legătură a cărei subtilitate s-a realizat numai în parte și aceasta datorită lipsei de condiții materiale într-un timp cînd filmul românesc era la începuturile lui.

Există totuși cîteva momente clare în activitatea „cinematografică" a lui Arghezi, marcate de etape literare concrete. Astfel în jurul anului 1930 se angajase să selecteze filmele ce urmau să ruleze la cinematograful Trianon (azi București). Vedea în fiecare noapte, pînă dimineața, patru, cinci ori șase filme din producția mondială, reținînd pe cele mai bune. Acestora le făcea o notă literară, după care întocmea textul programelor tipărite : era mai mult o „corvoadă literară" cum o numea Arghezi, determinată de anume necesități materiale ale momentului. Unul din directorii Trianonului era Domnul Gherson, *un personaj comercial dar cu afinități poetice. El administra aceste programe ale căror texte desigur nu mai există. Arghezi numea aceste texte de program „niște sinteze între literatură și reclamă, destul de izbutite"... Era epoca filmului mut și a începutului celui sonor, cu filme de mare răsunet :* Îngerul albastru, Rio Rita *sau* Jeanine *cu pauzele dintre spectacole umplute de vestiții comici italieni* Frații Fratelini...

Din acea epocă datează preocuparea realizării unui film-poem, intitulat Safta. *Din aceeași categorie fac parte poemele apărute „Dalila" și „Focul și lumina" cărora Arghezi le vedea o dezvoltare cinematografică cu totul particulară.*

Gîndul unui Păcală, strict românesc, l-a frămîntat ani întregi, mărturisindu-l într-o zi lui Paul Anghel pe cînd acesta turna în Mărțișor, prin 1961, un film lui dedicat. Entuziasmul stîrnit de această idee a dus la materializarea parțială a unui text în versuri care a rămas, din motive cunoscute ale ultimilor ani de viață, în sertarele de lucru. „Păcală trebuie să fie un film adînc, serios și vast și nu așa după cum unii îl înțeleg pe Păcală ca un prostănac, vulgarizîndu-l" spunea Arghezi subjugat de idee.

„Viziunea cinematografică" Arghezi a avut-o de-a lungul unor volume în proză, inclusiv o parte din scenetele cuprinse în „Teatru" — lucru declarat în cadrul unor convorbiri pe acest subiect : ... în Lina, *povestirea merge pe secvențe ușor de pus într-un scenariu de film, ca și în* Poarta Neagră *transpusă într-un scenariu care mi-a plăcut și pe care cinematografia noastră mereu „tînără" după cum se spune, nu l-a luat în considerație"...*

Reluînd tema dezbătută în Siringa, *jucat cu mult succes în primele două stagiuni (1947) și cu un succes limitat în ultima, Arghezi a lucrat cu regizorul Paul Călinescu scenariul al cărui titlu este „Metehne ascunse" „secretar" al scenariului fiind Mitzura Arghezi care i-a citit și notat toate observațiunile la textul inițial.*

Vizitînd studiourile Buftea, unde a fost realmente impresionat de vastitatea mijloacelor tehnice, Arghezi a publicat tableta „Regatul lui uite-l, nu e" sintetizînd în această expresie întreaga formulă a cinematografului și cinematografiei. Probabil că viitorul, mai îndepărtat sau mai apropiat, va relua secvențele literare ale lui Arghezi, traspunîndu-le în secvențe de film, ținînd însă seama și de niște particularități cu totul inedite.

Baruțu T. ARGHEZI

Din problemele esteticii

FALSA TEHNICITATE

Trecînd prin tematica înstrăinării, dincolo de mereu prezentele oscilații și îndepărtări de sine, căutăm imaginea originară din care, prin trădări succesive, prezentul omului și-a luat înfățișarea. O retrospecție a alternativelor, o refacere conceptuală a drumului posibil, drum din care numai fragmente de sensuri au fost parcurse, nu are numai rostul de a trezi nostalgia unor stări care nu vor mai veni. Nu vor mai veni pentru că nici nu au fost vreodată. Herbert Marcuse — în urma atîtor sociologi care au analizat societatea modernă — formulează în expresii acute eroarea în care se află proiectul istoric al vieții sociale contemporane. Eroarea nu înseamnă aici o inadecvare a unui fapt subiectiv la sensurile obiective preexistente ; semnificația greșelii se află în închiderea pe o singură dimensiune a proiectului istoriei, în anularea celorlalte posibilități.

Erinye dormind

Pornit cu gîndul rodnic de a stăpîni natura, omul s-a închis în unica dimensiune a eficienței acțiunii, a închis **logosul** în cea mai practică dintre fețele sale, **tehno-logia.** Existența umană a devenit **existență pentru...,** iar acest **pentru...** rămîne în ultimă analiză un nedeterminat sau în cel mai bun caz, capătă sensuri de o banalitate absurdă. Lumea bine structurată (de o structură „strînsă" și atotcuprinzătoare) a tehnicii moderne, o dată ce l-a cuprins pe om în interiorul ei, îi impune singurul scop care îi aparține prin esență ; creșterea cantitativă. Și calitatea, în această rețea tehnică, se poate descompune în cantități de operații, mai simple, mai rapide, mai eficiente. Omul se înstrăinează de simpla sa prezență tandră și indiferentă în lume prin captarea lui la avalanșa necontenită a scopurilor cotidiene, scopuri ale mai-binelui, mai-multului, mai-ușorului. Abundența nesfîrșită a scopurilor exterioare maschează, sub impresia de seriozitate și de preocupare continuă, pierderea sau începușarea sensului unui **telos** uman.

Proiectul istoric al productivității urmărea eliberarea omului din exterioritatea obositoare a luptei cotidiene cu un mediu rebel la organizarea umană, mizînd astfel pe o întoarcere a existenței asupra ei înșăși. Semnul sub care se înfăptuia eliberarea de risipă exterioară era acela al eficienței ; dar acest semn, ca și alte semne pe care încercăm să le folosim doar ca pașnice instrumente, s-a dovedit a fi devorator. Ca și omul care s-a retras pe o insulă ca să uite, ce, să uite ? a uitat ce anume — omul modern s-a retras sub semnul eficienței ca să regăsească, ce să regăsească ?, a uitat ce anume.

De aici, o dată pusă în lumină prezența, deocamdată goală, a acestui lapsus istoric, conștiința critică iese din închiderea tehno-logică a universului de semnificații, refuză să mai accepte iluzia că ea însăși înaintează pe un drum care de fapt se deplasează singur. Trenul intrat într-un tunel fără capăt, neavînd nici spre ce anume să ducă, nici cine anume să-l conducă, nici spre ce anume să se îndrepte. Din această descumpănire a absenței Scopului, absență adusă tocmai de abundența scopurilor, se naște și gîndul revenirii în timp, căutarea febrilă în memoria omenirii (o arheologie a straturilor de intenții istorice, o arheologie a răscrucilor și a drumurilor posibile). Pentru Rousseau lucrurile păreau destul de simple : revenirea la starea de natură. Armonia inițială nu aștepta decît să fie reamintită spre a începe căutarea drumului înapoi prin nivelele succesive ale civilizației. Toate acestea presupuneau existența unei origini. Logica abstractă a noțiunilor credea chiar în existența ei punctuală.

Dar reamintirea liniilor istoriei își alege un cîmp de analiză ce rămîne în mod necesar teoretic. Profunzimea istorică a existenței noastre poartă marca paradoxală a lipsei de profunzime ; tot ceea ce a fost este, răzbate în prezent și ca prezent ce se elaborează continuu. Liniile istorice ale înstrăinării de o imagine originară (sau doar originar-posibilă) sînt un perfect **trompe l'oeil,** linii de perspectivă trasate pe o pînză plană. Doar contemplația ochiului le simte adînci (ochiul teoretic — atît de vigilent încît se înșeală tot timpul), gestul de prindere al mîinii va întîlni netezimea plată. Originile înstrăinării se află aici, printre noi, începuturile și parcursul se adună în pelicula fără grosime a prezentului. Desigur știința istoriei are nevoie de o desfășurare și o încremenire de perspective iluzorii : încremenind o iluzie, știința istoriei își fixează obiectul pietrificat. Necesitățile sale de compunere impun crearea unei ontologii evolutive, desfășurată liniar sau, cel mult, ramificat ascendent. Dar acesta este doar locul încremenit al științei. Imensitatea unui timp expus ca piesă moartă trebuie să se topească și să pulseze în clipa vie a unui **acum** mereu reînnoit.

Proliferarea tehnicității, a logosului tehnic care stăpînește lumea modernă pentru că el a creat-o ajunge la constituirea unui mediu al vieții sociale din care nu scapă nici una din formele existenței. Mediul omului nu a fost niciodată natural — căci odată cu apariția lui a apărut pe lume artificialul ; omul a fost înconjurat dintotdeauna de instrumente, de lumea înghețată a gesturilor sale fixate. Între el și lume se interpun instrumentele, un mediu cu structură familiară, lumea lui ambiantă (Umwelt). Societatea modernă a adus mai mult decît atît ; instrumentul, unealta, s-a ramificat și și-a întins domeniul cuprinzîndu-l în întregime pe om. Acesta nu mai are puncte de ieșire un mediu natural, ci doar posibilitatea deplasării în lumea compusă, tehnico-naturală. Mai mult, lumea tehnicii nici nu se mai prezintă ca structură apropită și familiară, ci ca domeniu al specializării. Ceva străin, complicat și impenetrabil. Mîna omului se mișcă numai pe suprafețe care ascund alcătuiri necunoscute sau greu de cunoscut.

Universul tehnic, înghițind lumea omului, își impune structura asupra tuturor domeniilor. Lumea tehnicii fiind locul acțiunilor reușite, domină cu bogăția rezultatelor sale tot ceea ce este altceva decît ea însăși.

Obsesia tehnicizării, dincolo de justificarea ei prin rezultatele practice remarcabile, cuprinde în sine ceva care ține de vechiul fenomen universal al imitației și conformismului. Pentru că structurile mentale ale tehnicității proliferează dincolo de domeniul lor de funcționare, invadează și-și cer drepturi totalitare asupra științelor omului. Și aici, și în alte cazuri se crede că un anumit limbaj, o anumită modalitate codificată a sa poate conduce la rezultate miraculoase, indiferent de adecvarea sa la viața intimă a obiectului.

Eugen IACOB

biografii lirice

Poezia timpului

Singurătatea poetului care, în sfera imediatului, poate fi interpretată ca o orgolioasă abstragere din ceea ce se numește manieră cotidiană sau loc comun în favoarea unui turn de fildeș estetic, idealizat prin refuzul înțelegerii filistine, este cea mai umilă abandonare în fața imperativelor etice ale artei : aceea de a asculta glasul propriei ființe. Iar poetul trăind acut starea ființei sale de a fi o expresie a temporalului, supus unei dispariții pe cît de imprevizibile, pe atît de implacabile, este primul dintre oameni care se pregătește să întîmpine eternitatea. Și această uriașă sforțare nu se poate imagina dincolo de o hermeneutică a solitudinii. Dacă forma de adecvare dintre ceea ce există în timp și ceea ce supraviețuiește în eternitate se manifestă în prezența unicului, incoruptibil și nemuritor chiar prin calitatea sa de a nu fi alcătuit din elemente divergente, unite o clipă, dar gata să se destrame în clipa următoare, trebuie să credem că și esența celor două aspecte ale timpului va fi de aceeași natură.

Dar nici un poet nu reprezintă eternitatea pură, ci forme istorice ale unei singure eternități, căci altfel am fi știut cu adevărat ce este Poezia, iar noi știm numai diferite moduri ale ei de a fi. Fenomenul acesta atît de straniu confirmă o dată în plus că toți poeții trăiesc în istorie o istorie a timpului, iar nu timpul însuși ipostaziat în aberațiunea turnului de fildeș.

A. E. Baconsky se scufundă în timpul ființei sale cu pasiunea unui scafandru care cercetează în solitudine adîncurile tăcutei lumi submarine, formele împietrite ale succesiunii erelor. Dacă „dorul de timp" avea, în *Fluxul memoriei,* tonalitatea melancolică a lui Narcis care-și vedea chipul dublat în oglinda apelor și deci pierdut ca unicitate trăind în lume, anunțîndu-i-se pe această cale misterioasă că va trebui să moară, cartea sa cea mai recentă, *Cadavre în vid,* ne relevă același Narcis, dar de data aceasta crispat de durere, fără să-și mai concentreze atenția asupra expresiei și gesturilor sale în sensul adorației proprii. Poezia angajată, profund legată de istoria timpului din volumele anterioare, dar estompată de cel care-și trăiește viața ca pe amintirea unei existențe încheiate de mult, ochi înțelept și conciliant cu elanurile bucuriei sau amărăciunii, devine, în cartea de față, un dialog pregnant, fără echivoc, asupra responsabilității reciproce dintre individ și istorie. Ceea ce trebuie să rămînă tînăr și fericit în eternitate, ceea ce constituie esența unică și indestructibilă a acestei eternități, suferă metamorfoze ciudate și degradările temporale : „Nu mai e nici otravă, / n-a mai rămas decît o limfă palidă, / limba orgă de soare agonizează / coltii s-au făcut mici, și nimicul / sigilează cuvintele / Tuturor celor ce n-au fost / li se vor înălța statui, celor ce sînt / li se va pune un NU înainte — și adjectivele / căzînd vor încerca mereu să-mpodobească / fruntea pitecantropului. Numai vertebrele / vor fi întotdeauna surizătoare / și vor dansa, vor dansa, / strecurîndu-se prin toate crăpăturile / istoriei și geografiei" *(Anatomie profetică).* Profeția sumbră a acestei *Anatomii* are un obiectiv pe cît de limpede, pe atît de violent : ea cheamă, prin reflex, la rectitudine morală și demnitate incoruptibilă o umanitate bolnavă, ce pare a fi uitat de ea însăși lunecînd sub crepuscule viitoare ca în *Mașina timpului* a lui Welles. Avertismentul ridicat la tăria imperativelor generale ale eticii nu suportă aerul condiționat al serelor de narcoză stilistică : „Pădurea uscată biciuită de razele crude-ale zorilor, / oase goale albite de ploi, cranii de cal / printre frunze moarte — și nunta / cameleonilor anxioși. Inventarul / unei primăveri ce se anunțase promițătoare / a ruginit, nu mai sînt oamenii de odinioară, / și versurile obeze dormitează în buzunar / printre bancnote sordide, și văxuitorii de ghete / au intrat în rîndul arhonților. O, a fi sau a nu fi, / aici e la fel de trist, de stupid, de zadarnic, / nu mai ai nici pe cine ucide / și nici de cine să fii ucis". *(Hamlet apocriful).*

Glasul poetului răsună în cetate cu vigoarea dintîi a mesajelor justițiare, în tradiția morală a lui Eminescu și în cea estetică a lui Bacovia, fără a se confunda, evident, cu nici unul dintre acești mari lirici ai socialului, dar A. E. Baconsky face și acum dovada că rămîne fidel culturii și sensibilității autohtone. *Cadavre în vid* nu este nici o carte sceptică și cu atît mai puțin cinică în blestemele pe care le proferează : toate poeziile, dispuse în patru cicluri (Cadavre în vid, Ritual, Autoportret în timp, Anotimp electronic), structurate pe umoarea neagră a căderii valorilor umane eterne în păcatul vremelniciei istorice solicită angajarea fermă a conștiinței în apărarea și edificarea unei istorii vii, capabile să reziste acțiunii corosive a timpului. Gîndul frust al autorului și-a găsit expresia într-o scriitură modernă de o desăvîrșită austeritate, aproape de tonalitatea albă a prozei, rostită cu o vehemență atît de rară, încît esteții și subtilii ar face bine să ocolească această carte a nesofisticată superbie ideologică.

Forța deosebită a poemelor lui A. E. Baconsky își trage esențele din spiritualitatea nealterată a unui popor cu o vechime de milenii care a rezistat aici la toate încercările și în ipostaza de tribun al acestui popor mîndru pe care o adoptă poetul. Resemnarea și împăcarea lasă cu o soartă de mim obedient — iată ceea ce îi este cu desăvîrșire străin autorului *Cadavrelor în vid.* El se reclamă din miticul strat dacic și preferă să intre în moarte ca și strămoșii săi decît să accepte confortul unei existențe ruginite în lanțuri : „Doamne, dă-mi dorul de moarte al strămoșilor mei, / nu mă lăsa să accept lîncezeala, rugina și lanțul — deschide-mi / porți mari de stejar, și așterne-mi douăsprezece poduri, și dă cailor / să-mi poarte coama. Ochilor mei dă-le iar cristalinul de gheață / pe care de mult l-au pierdut, otrăvește-mi săgețile / și adu-mi aminte ca ultima s-o păstrez pentru mine" *(Rugăciunea unui dac).* Același patriotism adînc, fără decoruri de circumstanță, ridicat pînă la tensiunea extraordinară a credinței unui martir care supraviețuiește dușmanilor chiar prin trecerea sa în neființă îl aflăm oriunde între copertele volumului de față, și vom mai cita o poezie integral, cum am făcut-o și pînă acum, spre o mai deplină edificare a cititorului : „Doamne, aș vrea să plîng dar nu mai / am nici un riu pe-ale cărui maluri / să-mi pot aminti de Sion. Și Babilonul / e-n mine și mulțimea de robi / îmi întinde cătușele predestinate și rîde, rîde... / istoria, vechile mituri, capul de lup. Doamne / simt umbra ta mare deasupra pămîntului meu, / simt în scheletul pe care-mi port trupul, / oasele risipite pe cîmpuri de înaintași apocrifi, / simt că timpul meu îl măsoară clepsidre / însingerate și false... ochii mei reci și pustii... / Doamne, istoria.. Doamne, ia de la mine / destinul acesta — și dacă nu-mi poți hărăzi altă soartă, / dă-mi o moarte înaltă, cotropitoare, sălbatecă, / mai mare decît viața dușmanilor mei" *(Psalm negru).*

Spuneam la începutul acestor însemnări că solitudinea poetului care se scufundă în sine pentru a asculta trecerea timpului, această cădere veșnică fiind și rațiunea supremă a lirismului ca strat ontologic preexistent făpturii sale trecătoare, nu se realizează într-un amuzament gratuit menit să coloreze cenușiul vieții cotidiene, ci ni se relevă ca un simbol acoperit de flora și fauna halucinantă a imaginarului pentru condiția reală a omului. Ascultînd căderea timpului la hotarul însingerat dintre clipă și eternitate și fiind însuși rezonatorul claustral al acestui timp ambiguu, poetul are o dublă semnificație pe care trebuie să o suporte și să o iubească infinit ca pe propriul său destin : aceea de a fi prin excelență izolat de existența haotică prin cosmosul său de cuvinte și în aceeași măsură de a reprezenta o valoare exponențială pentru existența integrală. Dar dacă asceza individuală este calea prin care omul se poate pregăti pentru moarte și prin aceasta, pentru o viață eternă gată de reîntîlnirea sa cu ceea ce a fost inițial, cu nervul dogmatic originar, pe de altă parte singura posibilitate de a intui absolutul, ființa universală, se găsește aici și acum, într-o experiență desfășurată istoric. Această experiență a individului se proiectează însă într-un cadru social și poate fi realizată numai în acest cadru, și cu atît mai mult poetul care-i utilizează cuvintele pentru obiectivarea subiectivității sale pure. După gradul de individualizare a organizării cuvintelor utilizate de comunitatea social-istorică integratoare, deci după nota cît mai personală a discursului liric se judecă și valoarea generalizată a acelui discurs, el însuși devenit o formă istorică de cucerire a timpului. Vom spune în încheiere că valoarea poeziei sociale care ține de experiența individului crește în aceeași măsură cu capacitatea sa de a fi chiar expresia conștiinței individuale respective, singura șansă de a scoate din clipă ceea ce este eterogen și a-l proiecta într-o structură omogenă a eternității. Pentru a rezista timpului, acea poezie trebuie să se folosească de armele timpului, adică de valori umane care au supraviețuit metamorfozelor istorice fixîndu-se în categorii permanente ale omului, adică maxima subiectivitate a liricii realizează obiectivitatea spiritului general. *Cadavre în vid* reprezintă o experiență a conștiinței individuale angajate într-un efort de generalizare etică și în peisajul atît de policrom al liricii de astăzi, cartea se impune ca un argument de cea mai nobilă ținută artistică pentru poeții care trăiesc cu dramatism și luciditate responsabilitatea față de soarta lumii unde s-au născut și-și vor afla odihna eternă.

Dan LAURENȚIU

GHEORGHE ISTRATE

Şi trişti...

Minunile s-au stins de mult. Pe zări
N-au mai rămas decît peceţi uscate
Prin care umblă corbii răvăşind
În clonţ tiparele necercetate.

Gol leneş. Praf cocînd cădere
Şi-o semilună înecată-n vin —
Mă tem de-o stea bolborosind în gene
Şi de dispreţul ei sublim.

Noi, cei cîţiva bărbaţi rămaşi pe maluri
Cu platoşe nemailovite-n veşti
N-am mai putut în pîntecele lumii
— Muiere stearpă — să rodim poveşti.

Văzduhul silnic şi răbdat de soare
Un sfîrc sălciu ne-ndeasă între buze
Din care sugem sucurile-amare
Ale credinţelor confuze.

Şi triştі ne-nghesuim şi ne împingem
Pîndind fantoma unicului sîn
Imberbi şi spîni, nervoşi şi răi să plîngem
Sub ochii lăcrimosului Stăpîn...

Ieşim arar la malul unui drum.
Baloanele poveştii se dezumflă
Şi l-auzim pe Dumnezeu, bătrîn,
Pe-acoperişul lumilor cum umblă
Cîrpind minunea lui dintîi cu fum...

Sfinxule, bolnav de-nchipuiri

Şi i-am mai zis
Sfinxului Cimpului meu,
Înţepenit solemn pe lespezile Văii :

— Apa !
Doar ea deşartă duh în lume,
Ea singură deşartă şi alege
Ea uită şi se întoarce la tot ce a uitat,
Ea roade stîlpii fricii şi-i dărîmă
În bălţile otrăvurilor lor
Ea leagă vorbele unele de altele
Şi bea fantasma gîndului zvîrlindu-l
Din arc în arc la cerul rotitor
Pe semnele dintîi / Şi mustră.

O, apa, Sfinxe, numai ea se-aşază
În straturi înţelepte lăudînd
Desenul trupului de om,
Desenul nostru eronat, lipit
Pe marile tentacule prin care
Pămîntul pipăie în Valea Plîngerii.

Poate şi tu, bolnav de-nchipuiri
Te-ai rupt de noi şi ai rămas
Într-o răscruce.
Trei fluturi au venit din duh,
Trei întrebări

Şi filfîind s-au aşezat pe buză
Şi de atunci mereu uimit i-arăţi
Drumeţilor cu felinare oarbe...
Poate şi tu căutător de stingeri,
Între incendiile deşrămării
Ai cutezat şi ai tăcut cuvîntul
Împotrivindu-l apelor eterne
Săltînd pe pleoapa ta grăunţa lumii
Mirîndu-te de jocurile ei sălbatice.

Acum stai aşteptînd încărunţit
Litaniile Celui-care-întîrzie,
Fără să ştii, uitînd ştiind
Că numai apa le cuprinde
Pe toatele, pe toatele-ale duhului,
Că numai apa e răspuns la fire
Şi la credinţa pe care tu
O bănuieşti şi-o rabzi în trei petale,
Trei întrebări naive
Ce-ţi ruginesc pe buză —
Nemîngîiatule, Sfinx de Cîmpie !

Rege de stingeri

Trece o flacără pe sub lup
Îngîndurîndu-l pentru noapte
Mîntindu-l şi spălîndu-l de vise
Ales pentru un anotimp întîmplător
Rege în Valea Plîngerii —
El, curgînd într-o sferă de frig.

Trece rupînd
Copcile aerului îngheţate
Umblînd şi urînd
Această aşezare a pămîntului
Din care se zmulg cu mugete roşii
Lănci, de durere şi singerare.

În urma lui văzduhul lăudîndu-l
Îşi pălmuie vînturile, dărîmîndu-le
Grele ca pleoapele, ca apele,
Ca întunericul din oasele morţii.

Şi lupul tînăr încape
Într-o lacrimă însingurată
Pe care crivăţul o tîrăşte
În mijlocul Imperiului Alb
Părăsind-o ca pe-o mască
Înţepenită în spaimă
Pe chipul ruginit al Văii...
...Numai pămîntul — enorm şi mut —
Ţine moartea în el
Judecîndu-se

Lăcrimînd primejdii

E multă lipsă de tine, Poveste !

Trecîndu-mi sufletul prin borta vremii
Sparg ceasurile bîjbîind şi te nasc
În taină, umblîndu-mi mîinile
Prin albiile cu jeratec pustiu
Din care s-au descărcat toţi diavolii.

Nu mă întreba ce alte unelte am
Pentru naşterea ta !

În aerul acesta îmbrîncit
Mai jos de turnurile tale
Va trebui să te ivesti curată
Botezînd cu numele tău
Restul neprins în vină al lumii.

N-am să-ţi pot spune, deci iartă-mă !
Gîndul mă leapădă şi trece mai departe,
Doar ochiul cu mirare se desface
Lăcrimînd primejdii
Peste priveliştі.

Umblu gîrbov şi-n spate
Duc sacul cu unelte de taină
Dulce săpîndu-te şi luminîndu-te
Cu păcat arătîndu-te
Spălată-n laptele tăinuirii
Închinîndu-te şi dăruindu-te,
Tămăduindu-te de tăceri.

Oh, iartă-mă ! nu pot să-ţi destăinui
Uneltele, chinul, plînsul de ziuă,
Tulburele joc de-a mă desparte de tine,
Învingîndu-mi teama de-a rămîne singur,
Născîndu-te.

Te las şi te plîng —
Corabie-n vîntul zbătut al luminii,
Pe fruntea ta zac
Urmele uneltelor de taină
Despărţindu-ne spre veacuri opuse
Vinovînd naşterea,
Pe nesfîrşita Vale a Plîngerii.

DOINA ANTONIE

Lecţie

Trebuie să fim pregătiţi
pentru suferinţă
la fiecare gest ce coboară
din suflet
în fiecare moment dinaintea zborului.
O, doar bucuria nu trebuie calculată :
exploziile de bucurie multicolore,
multiforme
Apoi, să păstrăm dimineţile cînd
gesturile de seară se destramă.
Ce greu poţi reţine restogolirea
soarelui
peste încredere.

Fără noi

De ce atunci cînd plecăm
de undeva
ni se pare totul...
Acolo a fost o dragoste
şi copiii au învăţat în continuare
alfabetul,
muşcatele au rîs roşu în fereastră
şi un copac greu a căzut sub vînt.
Şi toate acolo,
fără noi.

VALENTINA GHEORGHIU

Aripă

pielea lepădată
a şarpelui
eu
locuire de frig
tîrîndu-mă
pînă ce drumul se adună
şuier
şi capul sfărîmat
risipirea niciunei îngropări
pînă ce ghiara se desface
aripă
în mai departe vulturul
şi zborul sătul
umbra îngheţărilor.

MIHAI TECLU

Viol asupra muzicii

(exerciţiu de falsă virtuozitate)

Am găsit odată azvîrlită în stradă
o pianină lipsită de interes
şi cum nu mai avusesem de mult
o femeie, m-am culcat cu una

din clapele ei albe într-un
gol al corzilor pianinei dezacordate
şi din cînd în cînd capacul
pianinei se sălta în sus
în mijlocul drumului dar
oamenii serioşi îşi spuneau
că au vedenii, coşmaruri, astenie,
nebunii nefiind luaţi
în consideraţiune.

Şi încet-încet, mîinile
le-am lăpădat între corzi,
picioarele mi s-au frînt
îngenunchiind, ceafa
nu mai avea sens întru cît
eu o femeie
înţeleg să o posed direct
cu scoarţa cerebrală,
şi ce mai rămăsese din mine
a folosit drept un pat de
piei de leopard ideal
şi aşa am rămas
gol-golut
numai cu clapa albă
de pianină
prin forţa împrejurărilor
şi pentru totdeauna.

O elegie

Spoi tingiri, spoi tingiri.
Moartea îmi va fi o tingire
spînzurată de vergeaua coviltirului
care să strige spoi tingiri, spoi
tingiri.
Fecioara care va spăla picioarele
părinţilor
şi va adormi în două sandale de
lemn cu pulberea,
va fi aceea, nu a fost căci eu
spoi tingiri, spoi tingiri.

GEORGE MAREŞ

Singur

Stelele strălucesc orbitor
deasupra norilor.
Pe pămînt, e întuneric deplin
şi păstrăvii stau nemişcaţi
în gheaţa lacurilor,
păsările înfrigurate
zac pe zăpadă.
Nu se mai aud
zgomotele oraşelor,
poate am rămas
singur pe lume
şi-ar trebui
să mă-nspăimînt.

MIRCEA DINESCU

Desen mitologic

Albastrul adormea în zi
ca o pisică sălbatecă, gesturile tale
poate că totuşi îl vor îmblînzi
la poarta lumii vegetale.

O, Dafne dă-mi din cînd în cînd
o ramură-a-nţelegerii depline
cînd stau la rădăcina ta plîngînd
sub smaltul de pe vasele eline.

Lucrătura vremii

Ghimpi răzuiţi pe Adevăr dar poate
e mult mai dulce trecerea prin ei
osul visează cer şi tîmpla roate
iar sufletul e-nceţoşat cu miei.

Răsar cuvinte-n ochi ca amintirea
cînd ies din umbra celui care sînt,
păscut de ceasuri, tulbure rotirea
îmi va lăsa doar aripa pe pămînt.

ALEXEI RUDEANU

onomastică

Totdeauna la 6 fix : vibraţiile profunde ale sirenei. Sunetul ei melodios pătrunde în casele mici, orînduite fără prea multă simetrie în acest cotlon uitat de Dumnezeu, crescînd treptat în intensitate, pentru ca după cîteva secunde să se stingă, la fel de discret. O discreţie bizară, obţinută involuntar, desigur, datorită mecanismului vechi de cîteva sute de ani. Se spune că hornul ar fi fost iniţial din lut — un coş scund, suficient pentru puterea maşinii de-atunci.

Oligofrenul se scoală imediat şi scuipă des după sobă, încălţîndu-se cu ţigara în gură, iar femeia îi pregăteşte un fel de gustare, înfundîndu-i pachetul învelit în hîrtie de ziar în buzunarul scurteicii. Copiii se trezesc mai tîrziu, îndată după primele clopote. Nu ştiu de ce am crezut mult timp că lor, la mînăstire, li s-a impus de cineva autoritar să îndeplinească oficiul acesta de drămuire a vremii : de trei ori pe zi, foarte limpede şi la ore exacte, iar între slujbele de rigoare, uneori, cîte o chemare intermitentă şi facultativă, bineînţeles.

Stau în pat şi le ascult, da, acesta e cuvîntul, foiala din camera de alături. Cînd pleacă, se aude un timp arcul portiţei, gemînd, trosnind, încît aştept în fiece dimineaţă să-l găsesc rupt, atîrnînd undeva. Nu mă-ndoiesc, oligofrenul l-ar putea înlocui, dar cîtă alergătură şi cîte spaime i-ar provoca această operaţie atît de simplă !

Am dulapul ieftin, din brad, lustruit peste grundul galben enervant, de lămîie putredă, nu galbenul spicului, nu, deşi se poate asemui întrucîtva, acoperit cu un lac de o calitate foarte îndoielnică, şi mă sperie deseori poziţia lui, cum stă în colţ, cu uşile închise : agresiv, într-adevăr, cum a remarcat bătrîna ultima oară. Am încercat, ştii, să las de cîteva ori uşile întredeschise, să-mi acopăr astfel ferestruica nesuferită din stînga : inutil. Nu e seară să nu-mi intre tiptil în odaie, desculţ, cu pantalonii mereu plini de talaj, intră şi mă salută umil, spunîndu-mi să închid uşile că altminteri se îndoia capacul. Nu i-am răspuns, lasă-l te rog aşa, sînt doar cinci-şase cărţi şi n-am unde să le aşez. Cedează, dar vine noaptea, tîrziu, dezbrăcat, tremură pe picioarele alea îngrozitoare, şi-l încuie cu abilitate, pleacă apoi satisfăcut şi mi se pare că rîde pe tăcute, extrem de mulţumit.

După ce mă îmbrac, nu mă pot gîndi niciodată la tine. Toate rămîn acolo înăuntru, forma trupului tău şi celelalte, şi plec cu o jumătate de oră mai devreme, mă duc la ei şi-i privesc umilită, înjosită : sînt douăzeci şi doi sau douăzeci şi trei, i-am numărat — îngrozită de ceea ce îmi trecuse prin cap, să-i număr adică — şi numai unul cărunt : ceilalţi sînt toţi suspect de tineri, nu cred să fie vreunul trecut de patruzeci. Le ascult cîntările evlavioase şi le studiez fiecare gest, fiecare nuanţă a vocii, ştii, am ajuns să le pot descompune cu anticipaţie mişcările miinilor, lentele balansări ale capetelor.

Nu ţi-am vorbit niciodată pînă acum despre aceste nimicuri, şi nu m-ai fi ascultat, sînt convinsă, de aceea îţi prezint aici mărunţişuri fără nici o importanţă şi care nu au nici o legătură cu ceea ce vreau să-ţi spun, deşi m-aş mira să mă înţelegi.

M-ai rugat foarte mult şi foarte insistent să nu fac niciodată asta, să renunţ, în numele a ce ? Dar nu căuta o ameninţare, nu, în mărturisirea mea.

Cînd plec, în jurul lui 3, se mai aud o dată sunetele grave ale sirenei : mai aproape aici, revărsîndu-se chiar şi dinspre pădure. Între orele 19 şi 6 dimineaţa, a doua zi, convorbirile sînt cu reducere, e atît de neghioabă inscripţia dacă te gîndeşti că fetele de la oficiu închid chiar la începutul intervalului, dar n-are nici o importanţă...

Poate, dacă nu m-ai fi rugat atît, n-aş fi încercat niciodată. Deşi, îţi repet, sînt foarte sigură că n-ai să înţelegi nici acum.

Desen de TAŞCU GHEORGHIU

POŞTA REDACŢIEI

PROZĂ
POEZIE

EMIL BĂLŢIANU : *„Floricel şi intenţiile" lui de a rupe hainele de pe fete, fiindcă „nimic nu-i mai plictisitor pe lume decît acea situaţie în care nimeni să nu tindă spre nimic, să fie rotund şi să se rostogolească în sine" e o bucată simplă din care trebuie să învăţăm că pentru a reuşi în „dragostea carnală" trebuie să ne disimulăm intenţiile. Îţi mulţumesc pentru învăţătură în numele unui colectiv mai larg de tovarăşi şi trec să-ţi spun că „şefa de cadre şi dactilografa" (blondă ca o păpădie, nu se există altfel) mi-a smuls o lacrimă rotundă şi curată. Floricel „erou de ciclu de răsuflare mai largă" e iubit şi împărţit de două femei „ce-şi sînt prietene pe faţă" şi duşmance-n suflet. Ştii, stenografa n-are şanse.*

A. P. : *Lucrarea „Tovarăşul Borciu" ar putea să apară în Urzica.*

TRAIAN ARION : *In „Moartea peştilor" uzezi de un limbaj cam năstruşnic : „Apa tirană l-a alungat în plasa cu ochiuri hide" sau „plasa cu legile ei oarbe de au strecurat prin pătrate egale, mici şi ucigătoare, coboară..." etc. Incearcă să vorbeştsi în felul ăsta cu oamenii din jurul dumitale şi să-mi spui şi mie cum te-ai privit. In „Alb" aceeaşi bezţie de vorbe căutate. „Ninge peste veverite. Ele, visatele, nu pot sta locului".*

EMIL RADU : *„Atacul trenului" — încercare, fragmentar, izbutită. Romantism neguros. Supărătoare, accesele de sentimentalism. Multe leşinuri, multe coincidenţe bizare şi multe citate din scriitori celebri. Mai trimite.*

IOAN CERNĂUŢI : *Nu împărtăşesc părerea dumitale că începătorii într-ale scrisului, întîlnesc barierele afurisite pe care foarte rar pot să le treacă. In fiecare revistă apar mereu nume noi, zeci de nume noi. Indîrjirea, aproape brutală, cu care susţii acest punct de vedere n-a influenţat în nici un fel, ţin să te asigur întîlnirea mea cu manuscrisul „Cazul inspectorului de poliţie". Schiţa în cauză se bate pentru o idee pe care nu o găsesc prea limpede. Simbolul, înfundat în cocoloase de lînă. Stilul are ţinută. Şi de aceea te aştept cu bucăţi noi.*

BIHOI VALERIU DIOGENE : *„Dora", care iubeşte „ochii frumoşi şi gura mincinoasă" (bine zice romanţa aia : minte-mă şi spune-mi tu) se vrea o femeie fatală, fumează ţigări americane, poartă gene false şi discută despre viaţă ca despre o cutie cu marihuana. Pentru mine e limpede, ţi-ai construit un şablon şi încerci să-l luminezi cu flăcări de chibrit. Totul e artificios. Şi limbajul şi iertarea pe care încerci s-o întinzi peste Dora.*
Nici Diogene n-ar fi găsit mai mult.

CEZAR DIAMANDY : *Incontestabil. „Haita" este cea mai reuşită bucată pe care o primesc de la dumneata. Densă sarcastică. Dar pe un motiv care nu-ţi aparţine. Conflictul e preluat din „Enigma Otiliei" a lui George Călinescu. Binevoieşte şi trimite-mi lucrări care să-ţi aparţină în întregime.*

E. S. : *„Impostorii sentimentelor", retorică. Renţile lungi de cîte 3 file, subminează conflictul, mută interesul spre zone periferice. Altceva.*

F. N.

Săptămîna aceasta, elevii. Mărturisesc că am faţă de naivitatea scrisorilor primite un sentiment aproape de nevinovăţie. Este foarte greu să-ţi asumi răspunderea unui da sau nu pentru a certifica sau infirma ceea ce se chiamă, cu un termen vag, talentul. Mai ales, atunci cînd vîrsta prezumtivilor autori de poezie, şi în cazul de faţă este vorba tocmai de o astfel de vîrstă, cere din partea „diagnosticianului" atît precauţie cît şi un larg spirit de aderenţă şi înţelegere pentru litera, încă indecisă, dar în acelaşi timp, proaspătă, a celor mai tineri ucenici ai condeiului. „Curînd la 19 ani, cu liceul sfîrşit, de voi primi răspunsul dv. — îmi scrie un elev din Cluj — voi avea o hotărîre în plus." „A fi sau a nu fi" poet, iată întrebarea, pe care cu o necruţătoare candoare mi-o pun în scrisorile lor majoritatea tinerilor noştri corespondenţi.

IOAN GHIRIMARU — CLUJ. *Ce să vă răspund ? Fiţi convins că, nu atît de răspunsul meu, cît de seriozitatea dv. va depinde tot ceea ce veţi scrie. Desigur semne de înzestrare poetică, se pot recunoaşte şi în „Durere bărbătească", şi în „Marină" şi în „Nevoia de sălcii" şi în celelalte. Totul însă, nu este decît un modest început, sau, depinde de dv., un frumos sfîrşit de adolescenţă.*

NICOLAE MARIANA — SEBEŞ. *Egal fluide, egal vaporoase, egal melancolice, poeziile trimise sînt revelatoare mai mult pentru temperamentul autorului — şi de-abia în al doilea rînd, cred, pentru talentul său. Şi totuşi mai trimiteţi.*

PAVEL ILICA COSTEA — SÎNTANA. *Citez din Arabescuri pe cristal, dedicat cu graţie unei colege, probabil, care se numeşţse Silly A. poezia Joc : Dacă vrei să ne jucăm / Vino să căutăm / o cărare / Pînă la dumnezeul luminii / Sau vrei să ne jucăm / de-a lumina şi umbra ? / Dacă vrei să ne jucăm / vino să facem soarele / fardat în grabă / să ardă sălbatec / ca obrajii de clovn. / Şi din drumuri înguste / să facem spaţii largi, presărate / cu strigăte de plopi. / Dacă vrei să ne jucăm / de-a ceva, alege. Din celelalte patruzeci poezii, unele mi-au plăcut mai puţin, iar altele de loc. Toate însă mă conving, de înzestrarea autorului. Un talent cert, pîndit însă (paradoxul e numai aparent) de propria sa uşurinţă, de a aşterne cuvintele pe hîrtie. Poetul se descoperă pe sine nu numai prin ceea ce scrie ci şi prin ceea ce taie.*

FLORIN CIURUMELEA — RÎMNICU SĂRAT, TOMA VLĂGEA — BUCUREŞTI, MARIA PILAR — CONSTANŢA — *prea puţin ca să-mi pot forma o părere fermă. Dacă scrisul dv. de pînă acum nu a fost numai un simplu capriciu. Mai trimiteţi.*

Cezar BALTAG

VLAD MARTAN

Dunărea

O prăbuşire groaznică a durat şi a durut mult, o izbitură în jos şi simt cum pierd sîngele, cum pierd orice mişcare, orice dorinţă, gînd. Nemişcat simt doar o teamă imensă animalică. Nu e frica obişnuită. Nu mă dor clipele pe care le mai am. Poate dincolo e liniştea. Îmi pare rău după tot ce las dincoace. Nu mai mişc, respiraţia dispare, ceva mă strînge de gît, valurile de sînge au fugit din mine şi de lîngă mine. Sîngele e viu, fuge, fuge cu tot ce e viu, cu tot ce rămîne fără mine şi cu tot ce încleştez în întunericul meu. Întunericul apasă, întunericul morţii n-are întinderea mării, nu are nisip, soare, nu are un soare cît de mic, ca o luminiţă de peste ape. Nu are ochii ăştia cenuşii cu întrebarea, nu are pescăruşii care plîng sau se ceartă, nu are părul aspru cu miros de alge, căldura unui piept, zăpezi, glas. Nu are nimic.

Mă strîng pleoapele. Îmi pare rău că întunericul ăsta nu are durere, sete, sudoare, mînie, că nu are nimic. Încerc o sfortare spre faţă pe care o văd mare, cu toate ridurile, cu toţi porii, o faţă împietrită, mare cît un afiş. Împietrită. Lividă, cu cearcăne verzui-violete, cu pomeţii ieşiţi, mongolici. Mai întîi fără ochi, apoi numai ochii. Poate asta este moartea.

Rezist greu, ceva mă apasă, mă strînge de gît, îmi apasă ochii şi chipul spre care încerc pentru ultima dată să întind mîna se pierde. Ochii devin imenşi. Rămîne numai unul cît un univers şi mă pierd printre moleculele lui. O ceaţă mai densă decît cea de pe Dunăre. O ceaţă a morţii, a Dunării. Şi nu mai văd. Aud „hai Dunărea mea", pitigăiat, prelung ca-n fiecare zi, cum cîntă caporalul. Ţiganul mai cîntă, şi se stinge. Şi nu mai aud. Simt cum valurile ei mă rostogolesc ca pe ceva fără formă, fără nume, fără viaţă şi mă înfundă în nisipul adîncurilor. Şi nu mai ştiu nimic. Negru şi întuneric. Cu o teamă imensă. Apăsător şi ireversibil. Negru ,teamă, nimic, iar întuneric şi iar nimic cu teamă şi întuneric. Nimic.

★

— Aduceţi un tîrnăcop şi pentru doctoru'. Nu mişc. Aud, încă n-am murit ! Atunci de ce să-mi sape groapa ? Vreau să mă ridic. Nu ascultă nici o fibră. Tot mort sînt.

— Doctore, ia tîrnăcopul, mergem la lucru. Hai, ce dracu, dormi sau eşti mort ?

Mă ridic greu, morţii sînt grei.

Trăiesc ! Trăiesc cu tîrnăcopul, cu ochii cenuşii, cu marea, cu nisipul, cu sînii tari, cu mînia, cu soarele, cu pliinea pietroasă, cu sudoarea, cu pomeţii mongoli, cu Dunărea, cu murdăria, cu pămîntul uscat, părul despletit şi amăreala din gură. Cu tot, alături de tot, cu viaţa.

Lovesc pămîntul uscat şi pietrişul cu tîrnăcopul ăsta care îmi zgîrie palmele. Cu sete, de parcă sub carcasa asta dură se ascunde duşmanul meu. Simt febra, sudoarea pe tot corpul şi înţepături în piele. Nu-mi fuge încă teama din noapte şi nici ochii mari ca pe afiş. Ochi ce nu spun nimic. Întreabă. Ce? Din ochii care-i am în faţă amestecaţi cu pietroaie ies scîntei, luciri bizare, tot întrebătoare. Se ridică pulberea peste tot, şi peste teama de moarte.

Seara, iar „hai Dunărea mea". Ţiganul care nu vrea altceva.

— Doctore, azi vii tu cu mine după apă ! Mă înham la căruciorul cu butoi de tablă şi plec pe drumul ştiut. Dunărea e tot cum o ştiu, tulbure şi e mare ca o mare. Nu vreau s-o văd toată. Mă doare ceva. Iau găleata de pînză şi torn în butoi. Caporalul se spală în Dunăre, apoi se întoarce la mine :

— Mai stai şi tu, că doar nu-ţi faci casă. Fumăm cîte o ţigară. Se şterge de poala mantalei şi scoate de undeva din sîn o ţigară pentru mine. Mi-o întinde.

— Ia, uite şi foc, — şi-mi întinde chibriturile. Apoi îşi scoate din buzunar un pachet din care îşi alege lui. Fumează cu faţa la Dunăre. La un capăt al ţigării e un punct violet de cerneală. Am desfăcut ţigara, în palmă... Scrisul e mărunt, apăsat, şters cu guma.

„Dragul meu,

O veste groaznică. Robu, inginerul de la pod, a fost găsit azi dimineaţă cu gambele rupte, cu tîmpla spartă, lîngă şosea. Bine că nu eşti aici, nu te lăsau în pace nici pe tine. Mi-ai dat viaţa ta, darul acesta îl vreau întreg. Fii atent cu tine, măcar pentru asta e îngrozitor să-mi închipui ceva. Cu bine,

Mar

Iartă-mă că m-am gîndit la asta tocmai acum".

Am făcut ţigara la loc, am aprins-o, am tras în mine acolo, unde încep să respir.

— Doctore, mi-e dor de casă, de acasă. Tot pe Dunăre, mai sus. Eu cred că nu mai e mult.

— Poate e niciodată, Pavele. Numai Dunărea ştie, ea e veşnică, poate.

eminescu

convergențe artistice

Există anumite literaturi, cum e franceza ori rusa, în care ar fi hazardat să se decreteze un „primus inter pares". Cine reprezintă mai bine capacitatea de creație literară a Franței : Molière sau Racine, Victor Hugo sau Balzac, Baudelaire sau Proust ? Și e mai reprezentativ Puşkin decît Lev Tolstoi, sau acesta din urmă decît Dostoievski ? Pare o naivitate chiar și numai simpla formulare a unor asemenea întrebări. Însă nu tot astfel se prezintă lucrurile în literaturi cum e cea italiană, engleză ori germană. Acolo, Dante, Shakespeare, Goethe apar atît de distanțați, în raport cu ceilalți scriitori ai națiunilor respective, încît naivitatea — de astă dată — e a te gîndi să le cauți termeni de comparație. Ei pot fi luați drept etalon pentru a stabili ponderea altor valori, însă reciproca nu mai e valabilă. Scriitori „nepereche", după o sugestivă expresie românească, ei se înfățișează posterității ca niște veritabile „miracole", greu de înțeles în ascensiunea lor neîntreruptă.

Cu Eminescu, la noi, lucrurile nu se petrec altfel. Timpul îi este necontenit favorabil, situîndu-l tot mai sus după fiecare resurecție literară sau de altă natură. Căror împrejurări se datorește această poziție privilegiată ?

La o asemenea întrebare, care vizează poate cea mai grea „dilemă" a controverselor eminesciene, răspunsurile oscilează, după cum se știe, între un „ignorabimus" mai mult sau mai puțin mărturisit (oricum prudent) și un „previzibilism" ce descurajează prin vulgaritate. S-a putut spune astfel că, de fapt, „ce a fost și ce a devenit Eminescu este rezultatul geniului său înnăscut" (Maiorescu) ; că poetul „este o apariție aproape inexplicabilă în literatura noastră" (Ibrăileanu) ; că „în literatura română, Eminescu nu s-a născut, ci a ieșit de-a dreptul din ape, ca Luceafărul" (G. Călinescu). Dar s-a putut și să ni se explice imperturbabil că „Eminescu nu a fost un cîntăreț instinctiv, folosind, dintr-o dată, cu ușurință, resursele unor bogății naturale, ci un tînăr intelectual impresionat de forța creatoare a artei [...] care a dorit cu intensitate, cu o patimă care l-a consumat, să devie și dinsul producător al unor astfel de bunuri care pot fi ale eternității" (Ion Vitner). Între referirea cam prea circumspectă, dar sugestivă, la „miracolul" eminescian și explicitarea atît de senină a temeiurilor lui, cugetul trebuie să-și propună astfel, încă o dată, o problemă tulburătoare : aceea a dialecticii *previzibilului* și *imprevizibilului*, a raporturilor dintre *necesitatea* obiectivă care a făcut posibilă apariția unei *epoci românești a marilor clasici* și cea mai extraordinară dintre *întîmplările* care pot noroci destinul unui popor, — ivirea în suită strînsă a *genitilor* reprezentative pentru puterea de creație românească, , în frunte cu al lui Eminescu. În ce fel să înțelegem aceste raporturi ?

Citeodată la mare, pe furtună, din întîlnirea neașteptată a mai multor valuri se iscă unul de proporții neverosimile, gigantic. Convergența de forțe, survenind desigur după legile mecanicii, e de prevăzut în principiu prin calculul probabilităților ; însă cine să-l adapteze la dinamica unei mări răscolite ? Poate că în acest fel, putem contempla retrospectiv și ivirea lui Eminescu. Chiar dacă nu sîntem în stare și nu e cazul să-i aplicăm calculul probabilităților, „miracolul" său nu e unul de tot ostil înțelegerii, fie și numai prin faptul că, odată ivindu-se, dăinuie la infinit în fața privirii scrutătoare a posterității. În același timp însă, apariția lui cu greu s-ar lămuri prin simpla „dorință" a unui „tînăr intelectual", oricît de „intensă", de a deveni „producător" de „bunuri care pot fi ale eternității". Se cuvine să luăm seama la ceva mai multe lucruri, începînd cu „valurile" care și-au unit tăria în opera sa. Și tocmai în această privință gîndim că s-ar putea face unele constatări.

Toate prodigiile lui Eminescu vin, dincolo de uluitorul dar al *expresiei*, din neobișnuita lui putere de cuprindere și asimilare. Adică de *sinteză* demiurgică, de întoarcere a elementelor — de pe o bază necontenit nouă — în unitatea din care s-au desfăcut. *Geniu*, în cazul lui, mai cu seamă aceasta înseamnă — și lucrul l-au simțit, într-un fel sau într-altul, toți comentatorii ce-și merită numele, de la Maiorescu pînă la Ion Negoițescu. Remarcabil îl formulează, de pildă, Ibrăileanu : „Eminescu a fost un organism complet. A avut totul, toată gama senzațiilor, imaginația completă, inteligența înaltă. El a concentrat în sine vîrstele omenirii și vîrstele omului. Emotiv și imaginativ ca un primitiv, naiv și curios ca un copil — *nou* în fața universului, el a fost în același timp înarmat de cunoștințl ca un învățat și abstractor de idei ca un metafizician". Însă a se fi putut pregăti ca un învățat în domeniul istoriei sau al economiei politice, a fi pătruns și trăit problemele metafizice ca un filozof de vocație, a fi fost în stare să ghicească mișcările vieții cosmice ca un mag și a le fi știut numi ca un Orfeu, e numai o dovadă că ne aflăm în fața celei mai dăruite *naturi sintetizatoare* din semințla românească. E numai atît — și e aproape esențialul, ca premisă pentru mai buna înțelegere a poetului nostru național.

Deosebit de privilegiată prin sine, înzestrarea aceasta și-a dezvăluit în măsura știută virtualitățile, „proiectul" originar, nu doar prin „mirăcolul" ce-i era intrinsec ; uimitor e că i s-a întîmplat să se ivească în împrejurări deopotrivă de privilegiate, adică la confluența unor cîmpuri de forță ce i-au fost — după cum au fost și între ele, atunci — consonante. E marea „șansă" ce i s-a oferit, într-o ordine ideală a existenței, unuia dintre cei mai „nenorocoși", îndealtminteri, inși din neamul nostru.

Scrutînd constituenții acestei „șanse", cîmpurile de forță consonante, să începem prin a aminti (din pure necesități de demonstrație) că exista posibilitatea ca Eminescu să devină altceva decît a fost. Pe vremea gimnaziului, tatăl său, cămînarul, scria apăsat în matricole că-l vrea „Medicin". Ulterior, pe cînd frecventa universitățile germane în scopuri numai de el știute, Maiorescu insista să-l facă profesor de filozofie. Eminescu a nesocotit ambele îndemnuri — și-i de înțeles. Veritabilele firi de sinteză nu-s conglomerate de însușiri egale între ele, indiferente unele față de celelalte, disponibile fiecare pentru orice. Structurate sever, ele se manifestă ca o fatalitate, ierarhizîndu-și implacabil componentele, subordonîndu-le uneia ce determină felul inițiativelor și care — în cazul lui Eminescu — s-a nimerit să fie „puterea de a oglindi prezentul în vis, făcînd din el un cer întors și fără fund" (G. Călinescu), adică o fantazie enormă. Însă, ursit prin chiar structura sa artei și urmîndu-și soarta cu o neînduplecare ce-i face biografia impresionantă cît și opera, Eminescu se întîlnea cu întîia posibilitate consonantă, dintre cele pe care urmează să le mai deslușim. Întîia, pentru că arta este cea mai sintetică formă de activitate a spiritului și e resimțită ca atare, cînd e să se aprecieze posibilitățile condiției umane de a se afirma în formele ei cele mai proprii, a se exprima specific, a se regăsi. Științele, filosofia chiar, nu i se pot asemui într-aceasta, iar așa fiind, se înțelege de ce un Cantemir sau un Iorga — colosale naturi de sinteză și ei — n-au dobîndit între români ascendentul lui Eminescu.

În contextul mai larg al artelor, Eminescu s-a consacrat, firește, literaturii, iar în cadrul acesteia — mai cu seamă liricii. Oricît de subînțeleasă ar fi, împrejurarea trebuie relevată o clipă, în sensul acelorași consonanțe obiective care i-au favorizat poetului vocația și au dat atîta trăinicie mesajului său. De s-ar fi ivit într-o țară cu alte tradiții și la o altă vîrstă a dezvoltării literare, Eminescu s-ar fi dedicat poate mai stăruitor prozei sau îndeletnicirilor teatrale, care invadează cu obsesia lor manuscrisele. Pe vremea lui însă, afirmația că „românul e născut poet" nu reprezenta o simplă butadă, ci o stare de spirit și o așteptare. Cum să n-o fi receptat el, care reprezenta însăși predestinarea ideii de poezie ? Și cum să nu-i fi favorizat aceasta opțiunea intimă, cu tot ce decurgea de aici pentru a-i seconda încă într-o privință înzestrarea ? Bizuindu-se în atîtea feluri pe imaginație, care-i și temelia între toate a sufletului eminescian, lirica îi potența o dată mai mult poetului condiția de *exponent*, prin faptul că după natura ei rămîne cea mai sintetică dintre formele artei literare. (De aceea „inefabilul" nu e decît un cuvînt, scuza convenabilă pentru neputința de a izola fără pierderi elementele sintezei lirice ; după cum a le descoperi prozatorilor sau dramaturgilor și „poezie", în scrierile lor, e un mod de a confirma că s-au ridicat la o putere de cuprindere echivalentă).

În vremea cînd romantismul era rău cotat la bursa unei anumite critici, sociologizante, apartenența declarat și funciar romantică a lui Eminescu stîrnea multe încurcături. Cîtva timp a fost trecut, după cum se știe, printre realiștii critici. După aceea, cînd evidențele n-au mai putut fi negate, s-a încercat cel puțin păstrarea unor „elemente" de realism critic. Tot din pricina lui Eminescu, pe atunci, a trebuit stricată schema care decapita romantismul românesc pe la 1863, deoarece nu-l găsea compatibil cu ivirea „monstruoasei coaliții". În consecință, s-a inventat o „prelungire" a curentului romantic, — bizară *prelungire*, deoarece îl viza doar pe Eminescu, lăsîndu-i la o parte pe junimiștii de orientare similară, pe Macedonski, pe stihuitorii de la *Contemporanul* ori de la *Sămănătorul*. Și cîte altele ! A rememora asemenea lucruri acum ar fi fără sens, dacă „logica" lor nu ne-ar instrui asupra voluptății sociologismului vulgar de a *despărți* tocmai ceea ce trebuie *unit*, spre a înțelege. Eminescu s-ar fi afirmat în orice vreme ca un romantic prin excelență, potrivit naturii sale sintetizatoare, alcătuită din polarități în veșnică tensiune. Însă cu atît mai mult a trebuit el să se simtă astfel și să se integreze curentului romantic, cînd acesta reprezenta cea mai cutezătoare tendință din cîte se cunosc spre sintezele totale, ultime. Se vorbește adesea în chip nefecund de „contradicțiile" omului romantic, ale curentului respectiv, ale cutăror opere apărute sub egida lui. Or, aceasta poate să însemne două lucruri. Unul ar fi că mintea celor în cauză, mai dispersant-analitică, nu poate îmbrățișa amploarea și finalitatea sintezelor încercate de romantici. Celălalt — că ideea de „sinteză" e gîndită, în atari cazuri, drept însumarea mecanică a unor elemente identice, inerte, fără profil și tensiune proprie, fără funcțiile complementarității. Însă sinteza ce-și merită numele, organic structurată, implică o necesară și indestructibilă *complexia oppositorum* ; adică e, în cazul romantismului, împerecherea „optimismului" cu „pesimismul", a bucuriei de a trăi cu sila de viață, a localului cu exoticul, a celui mai crud verism cu priveliștile diafane, a naturii cu cultura, a terestrului cu cosmicul ș.a.m.d. E, într-un cuvînt, logodna antinomiilor existențiale sub semnul unui foarte neunilateral *Weltanschauung* (dimpreună cu *estetizarea* lor și e, prin aceasta, redescoperirea *Ființei* în sensul originar, heraclitian. Putea să nu se simtă Eminescu în elementul său, să nu se regăsească în tempesta romantică ? Adevărul e că superbia unei asemenea cuprinderi a lucrurilor a echivalat pentru el cu încă o consonanță norocoasă, în șirul celor ce i-au stimulat dispozițiile sintetizatoare, sporindu-le complexitatea, rafinîndu-le, situîndu-le *sub speciae universalis*.

Despre faptul că și epoca lui Eminescu era, în zona înfăptuirilor spirituli, una a imineniilor, necesarelor sinteze ample, am vorbit cu mai multe prilejuri. Trei generații înaintașe căutaseră o *via magna* în privința a ceea ce putea fi spus memorabil despre sufletul românesc, asimilaseră tiparele și tehnicile literare moderne, experimentaseră modurile de a ridica la trebuitoarea expresivitate limba străbună. Izbutind cele mai adesеori în zone și probleme mai restrînse, dînd greș aproape totdeauna în tentativele de a înjgheba ansamblul, acești precursori eroici avuseseră — cum a subliniat odată Alecu Russo — bunul simț de a se considera „salahorii" meniți să strîngă materialele, dar și previziunea neclătinată că în urma lor vor veni „arhitecții" edificiului visat. Iar acești „meșteri mari", clasicii, începînd cu cel care a trebuit *să-i și întreacă*, Eminescu, s-au ivit la sorocul știut, conjurîndu-se parcă unii pe alții. Ce uimitor exemplu e acesta, în privința logicii specifice de dezvoltare a deosebitelor tărîmuri, și în cîte feluri l-au nesocotit simplificatorii „științifici" ai criticii ! Ultragiați pe atîtea planuri de lumea în care trăiau, ca *indivizi* cu o anume stare civilă, precară, cvasianonimă, întemeietorii clasicismului nostru literar n-au putut fi totuși împiedicați să se ridice la pura condiție de *exponenți*. Îi împingeau la aceasta legi acționînd pe deasupra neprielnicelor întocmiri ale vremii, — legile trecerii de la provizoratul căutărilor la plenitudinea cristalizărilor, — și le-o statua deopotrivă de impetuos norma propriei naturi sintetizatoare, evidentă în cazul fiecăruia. Într-o ordine a imanențelor literare, așadar, întîlnirea cu epoca sa a fost pentru Eminescu tot una consonantă, esențial favorabilă, contrar anumitor prejudecăți încă destul de răspîndite. Iar așa, se înțelege mai bine și fervoarea cu care a celebrat el, în *Epigonii*, pe mărunții și pe marii săi înaînte-mergători, de vreme ce toți îi pregătiseră în felul lor ridicarea pe scut, clasicitatea.

Ultima întrebare ce s-ar mai putea pune, gîndind la permanențele „miracolului" eminescian, privește natura raporturilor de adîncime ale poetului cu însăși obștea românească. Cum își vedea Eminescu poporul, în virtuțile lui definitorii, o știm din *Scrisoarea III*, îndeosebi printr-o subliniere din răspunsul dat de Mircea lui Baiazid : „Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă, / Au venit și-n țara noastră de-au cerut pămînt și apă / — Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimînt, / Cum veniră, se făcură toți o apă și-un pămînt". Ce vrea să semnifice această alegație ? Evident, faptul că pe ai noștri lumea „îi încape", că nu-s niște dezintegrați în raport cu ea, și — consecință e pe măsură — că de aici rezultă neobișnuita *putere de asimilare* a poporului român, manifestă la toate nivelurile existenței. E o particularitate verificată în multe feluri, de la Eminescu încoace, și care a prezidat, cum arată tot mai adeseori istoricii, însăși formarea poporului nostru, deoarece romanii și dacii fuseseră niște mari asimilatori, în ordinea materială și spirituală a lucrurilor. Iar ulterior, potrivit unei structuri ce reținuse în virtualitățile ei ce era mai viabil la strămunii proveniți *ex toto orbe romano et dacico*, așezarea noastră „în calea tuturor răutăților" s-a întors din năpastă în împrejurare fecundă. Constrînși de geografia noastră și de frămîntata istorie a acestor locuri să nu ne izolăm, abia am fost ajutați astfel să nu ne sclerozăm. Evitînd să ne expunem ruinător, în dementiala epocă a migrațiilor, nici în anistorie însă n-am rămas, cum credea Blaga ; am folosit numai prilejul spre a ne situa temeinic în istoria propriei noastre deveniri interioare și a lua aminte, totodată, la sorții schimbători ai semințiilor prea proiectate în afară. Așa-zisa noastră „anistorie" a fost, prin urmare, organică istorie întru gînd, contemplație iscoditoare și cuvînt. Iar cîtă istorie convertită în epos ne trebuia atunci, aceea ne-a dat-o *transhumanța*, — mod nicidecum minor, în această privință, fiindcă ea însemna *a fi oricînd și substanțial prezenți* în toate cuprinsurile noastre de obîrșie. Nu-i de ignorat nici faptul că, prin funcțiile ei, transhumanța a reprezentat pentru vîrsta noastră de atunci precedentul masiv și mai firesc a ceea ce se înțelege azi prin conceptul goethean de „Wanderjahre". Iar toate acestea sînt de considerat și într-altfel : dacă am fi trăit în anistorie, *stricto-sensu*, n-am mai fi asimilat în termene spectaculoase cultura, formele de viață moderne, ci am fi fost asimilați de ele.

Încît, întrebarea care se mai pune — spre a înțelege și ceva din forța exponențială a lui Eminescu — e *cu ce* am ieșit în zarea lumii ? Întîi, cu o limbă fără dialecte și totuși de o neînchipuită complexitate, în unitatea ei, uluind prin sprinteneală topică, cuvinte de rezonanță infinită (născute prin *fuziune* cu realitățile pe care le denumesc, nu prin mai artificialul mecanism al *compunerii*), moduri verbale apte să vizeze toate zonele palpabilului și impalpabilului, inclusiv prodigioasa forță de absorbție, de „rumînire", a termenilor de trebuință aflați în alte limbi. Nu stă în felul românesc de a fi și în consecință nu ne preocupă să știm dacă — așa cum crede lingvistul german Elwin Kuhn — la „întorsătura anului 2 000 limba română e posibil să reglementeze raporturile internaționale" (afirmația pornește de la capacitatea ei asimilatoare) ; dar cert e pentru noi că ea conține toate garanțiile de perpetuitate și înflorire a spiritului națiunii. Am mai ieșit în lume cu o literatură și o constelație de alte arte populare, cu o metafizică și un sistem științe empirice, pe care urmează să le adîncim multă vreme, spre a ne edifica nerestrîngător asupra propriului nostru fel de a fi. Eminescu o făcuse cu o temeinicie încă palid evaluată și urmată ; dovada o constituie nu atît poeziile scrise în stil folcloric, cît prezența și funcțiile în opera lui a *dorului*, care covîrșește semnificațiile derivate din postulatul schopenhauerian al *voinței*. Însă *dorul* echivalează pentru noi — într-o formă absolut specifică — cu ceea ce se cheamă *Weltanschauung*, e oglinda cea mai credincioasă a felului românesc de a fi. În el dăinuie, *sintetic nu sincretic* (adică într-o armonie privită ca tensiune integratoare, nu ca potrivealâ mecanică), stările sufletești cele mai „dionisiace" și mai „apolinice", toate antinomiile existenței și ale spiritului omenesc. Cine a spus că românului îi este străin *hybris*-ul, excesul trăirilor, că la el totul e cu măsură, cumpătat, străjuit de o vigilentă rațiune ? Dar rațiunea, chiar în principiu privind lucrurile, ar fi o penibilă scorie și o cale spre uscăciunea sufletească, dacă i-ar lipsi substanța pe care s-o disciplineze, marile porniri vitaliste. Vindecîndu-ne de orice teorii prestabilite asupra „specificului", de ne adresăm cu încredere lui, *dorul* românesc ni se înfățișează la un pol cu *durerea* pricinuită de ce este și n-ar mai fi, sau de ce nu este, sau de ce a fost și e fără întoarcere, iar la celălalt — cu *plăcerea* dorinței, a speranței impenitente, a reprezentării plenitudinii (fie și în cîmpul posibilului). Prin *dor*, sufletul românesc ni se destăinuie a fi ales soluția existențială cea mai grea, dar și cea mai plenitudinar umană : soluția de a-și asuma trăirea realului din perspectiva unei nostalgii a absolutului.

Pătrunzîndu-ne de inflexiunile *dorului* românesc, situîndu-ne în intimitatea acestui *Weltanschauung* al nostru, înțelegem că e în felul de a fi al românilor să nu le rămînă străin nimic din ce-i omenesc. Dar tot atît de propriu le e, în tendința lor cea mai adîncă, să nu lase nimic omenesc să se dezvolte unilateral. Sîntem realiști, desigur, cum le place unor eminenți teoreticieni să constate, însă simțim în același timp că viața fără „dor" ar fi sălcie, așa cum sufletului nostru nu i se potrivește. Or, nu e aceasta o dovadă că sîntem și suficient de „romantici" ? Ne declarăm de acord, firește, cînd ni se atrage atenția că de la străbunii romani am moștenit „cumințenia" *(cum mente)*, că totul e vegheat la noi de *bona mens*, însă cu adaosul — dintr-o cunoscută zicală — că ne dorim „mintea moldovanului cea de pe urmă". E mai complet așa, implicînd pe deasupra și ceva dintr-o devenire istorică ce ne-a dialecticizat salutar. Inteligența la noi, cui i se recunoaște decis, e neapărat *caldă*, iar afectivitatea — atît de puternică între români — se păstrează totuși în forme pudice, din pricina nu mai puțin puternicului nostru simț al ridicolului. Scepticismul românesc, real și el, nu e și total, dizolvant, ci numai o formă de expectativă fecundă, implicînd bănuiala probei contrarii. Accentuate sînt și manifestările eului, însă nu într-atîta încît să jignească bunul simț și bunele purtări, să vină în contradicție cu specific românească „omenie". Mereu o complinire, așadar, un antidot la ispitele unilateralității. Ceea ce nu poate să însemne decît că sîntem *o națiune eminamente sintetizatoare* și oferim lumii o ecuație inedită, în sensul că sinteza aceasta e una a Ființei întregi, situată sub semnul unui „dor nemărginit" (cum ar fi zis Eminescu), care ne solicită în toate integral. Iar așa fiind, „miracolul" eminescian se luminează din încă o zare : cea mai deschisă înțelegerilor în legătură cu viziunea lui încă neîntrecută asupra poporului român, cu indignarea lui spumegătoare față de cei porniți să-și rîdă „de limbă, de străbuni, de obicei", cu vietuirea lui de aievea și artistică în orizontul „dorului". Geniului său sintetizator i-a fost dat să se ivească într-o națiune prin definiție sintetizatoare.

Însă cînd atîtea cîmpuri de forță s-a întîmplat să consune, cînd atîtea „valuri" s-au întîlnit într-un punct de ideală convergență, cum să nu se fi prefăcut ele în acel talaz parcă inexplicabil, gigantesc, pe care perenitatea expresiei de artă l-a încremenit cu creasta în ceruri ? Eminescu va fi fost uimit primul s-o constate, cînd nota cutremurat că „Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor cum soarbe soarele un nour de aur din marea de amar".

George MUNTEANU

Achile și Ajax jucînd zaruri (amforă etruscă)

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu, 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca ... Odorheiu-S...

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 30 (378)
Sîmbătă,
26 iulie 1969
8 pagini — 1 leu

CONGRESUL AL X-LEA AL P.C.R.

Unanim consens

Desfășurarea conferințelor județene ale Partidului Comunist Român, probînd un înalt spirit de devoțiune față de ideile marxism-leninismului s-au încheiat de curînd într-o sărbătorească atmosferă.

Dezbaterea documentelor apropiatului Congres al X-lea al partidului a angajat alături de comuniști întreaga masă a oamenilor muncii din țara noastră. Programul partidului e programul țării! E o constatare unanimă care face ca premizele acestui program să aibă din capul locului o temeinică susținere populară. Se întrevăd cu limpezime etape de efort constructiv în stare să aducă o și mai mare înflorire a României socialiste, contribuind la consolidarea unui stat care își decide singur soarta, arhitect al propriei sale înălțări. Documentele comentate cu o caldă stăruință de către noi toți s-au relevat ca purtînd pecetea analizei științifice care presupune o organică întrepătrundere a visului și a rigorii. Metafora convertită, cifric, în impulsuri luminoase pe tablourile de comandă ale marilor construcții ne e demult familiară. Ne-am deprins să ne alcătuim programele de lucru încredințați că ceea ce caracterizează în primul rînd atitudinea omului nou față de muncă e tocmai caracterul lucid, de opțiune deliberată, cu care sînt abordate cele mai grele și mai îndrăznețe năzuiri.

Cu bucurie am primit zi de zi vești din toate județele țării, vești vorbind despre o hotărîre scumpă nouă tuturor: în unanimitate, comuniștii strînși în conferințele județene au hotărît să le dea mandat delegaților lor la congres pentru a propune și a susține realegerea în funcția sa de secretar general al P.C.R. a tovarășului Nicolae Ceaușescu. De mulți ani numele tovarășului Ceaușescu se identifică pentru noi toți cu tot ce are mai înălțător țara în drumul său spre împlinire, cu visurile și aspirațiile cele mai scumpe nouă. Adevărat fiu credincios al poporului său prin viața și activitatea sa, tovarășul Ceaușescu a dovedit un desăvîrșit simț patriotic, o dragoste organică pentru truda înaintașilor ca și pentru cea a făuritorilor prezentului, un propagator strălucit al ideilor comunismului și un apărător pasionat al lor. Nu există eveniment întîmplat în viața țării, în ultimii ani, care să nu fie legat în modul cel mai direct de numele secretarului general al partidului. Sînt cunoscute dăruirea lui totală, spiritul de abnegație, profunda modestie, caracterul cumpănit, aplecarea sa asupra lumii frămîntate a ideilor practicii.

Scriitorii au avut deseori înalta cinste de a-l însoți, în calitate de invitați personali, pe tovarășul Ceaușescu în vizitele de lucru pe care le întreprinde, neobosit, prin diferitele regiuni ale țării. Am remarcat din capul locului felul lui deschis de a aborda problemele, caracterul tranșant al aprecierilor sale, simplitatea și căldura expresiei. Tovarășul Ceaușescu vorbește clipă de clipă în numele și de pe pozițiile poporului său. În care crede cu nezdruncinare. Pe care îl vrea ocrotit de vicisitudini.

Scriitorii îl cunosc demult. În iunie 1936 poetul Eugen Jebeleanu l-a întîlnit în boxa unui proces politic de răsunet. Poetul-ziarist avea să-l descrie astfel: „Ceaușescu e un copil. Dar un copil de o inteligență și o maturitate surprinzătoare. E scund, slab, cu ochii mici și vioi, două boabe de piper. Vorbește limpede, puțin prea repede, parcă voind să spună deodată tot ce știe. Are nouăsprezece ani, dar a văzut și a pășit ca pentru nouăzeci".

În întîlnirile cu scriitorii, tovarășul Ceaușescu a insuflat breslei noastre idei călăuzitoare, în stare să ne conducă spre conștiința cititorilor de azi și din viitor. Iată de ce, auzind vestea propunerii de realegere a tovarășului Ceaușescu în fruntea partidului, putem considera că am anticipat una din sigur-previzibilele hotărîri ale congresului din august.

Aplaudînd continuarea nobilei sale munci din postul cel mai înalt de la cîrma partidului, ne păstrăm încredințarea că țara își va duce la realizare înălțătoarele proiecte, că își va păstra, neștirbită, independența națională, că, pătrunsă de sfînta idee a frăției, va cultiva prietenia cu toate țările socialiste, că își va construi un viitor de aur.

LUCEAFARUL

LAUDĂ OMULUI

Generația noastră a avut norocul să trăiască un mare moment din istoria omenirii, poate cel mai mare: contactul direct cu un alt corp ceresc, călătoria în Lună.

Au trebuit să treacă secole de încercări și realizări științifice, de captare a elementelor misterioase ale naturii, ca să ajungem la această izbîndă supremă, eliberarea din fixitatea terestră, zborul în Cosmos, cunoașterea unei alte planete.

Perspective nebănuite deschide această temerară și supraumană aventură.

Pînă azi, marele om, cîntat din generație în generație, a fost războinicul, cuceritorul. Numele lui trecea înaintea învățatului, a poetului, a descoperitorului. Victoriile lui erau soldate cu milioane de morți. Alexandru, Cezar, Anibal, Napoleon, erau mîndria pămîntului. Au trebuit ultimele două mari cataclisme, numite războaiele mondiale, ca această sinistră superstiție să fie revizuită și comandantul de armate ofensive să-și primească meritata parte de oprobiu. Vremile moderne au proclamat primatul cosmonautului. Cosmonautul este o rezultantă, o sinteză a eforturilor seculare ale științei, ale virtuțiilor omenești.

Încordare, pacientă, luciditate, preciziune, curaj, metodă, abnegație, spirit de jertfă, concursul unanim, folosirea marilor cuceriri ale științei, consensul general, beneficierea la maximum a tehnicei, a experienței înaintașilor, atîtea și atîtea elemente necesare progresului cucerite an cu an, zi cu zi, din vremea cavernelor pînă azi, ne-au dus pînă la apogeul cunoștințelor omenești și a folosirii lor în slujba umanității.

În special, ultima sută de ani a fost propice dezvoltării științei și a fecundat toate ramurile ei.

Aburul, electricitatea au jucat un mare rol în progresul umanității. Iată avionul. Și iată radio-televiziunea. De la leacurile dăruite nouă de somitățile medicale, pînă la transplantarea inimii omenești, am trăit să vedem atîtea născociri minunate. Stăpîni pe ele, ne-am învățat cu ele, le socotim ca o moștenire firească și nu le mai dăm importanța cu care le-am primit la naștere.

Zbîrnîitul unui avion abia ne mai face să ridicăm capul. Mi-aduc aminte entuziasmul cu care Cartierul Latin al Parisului saluta trecerea de către aviatorul Blériot a Canalului Mînecii. Apoi iată entuziasmul delirant al aceluiași Paris și al lumii întregi cînd tînărul colonel Lindberg a trecut în zbor Oceanul Atlantic!

Această victorie a unui american a venit după recenta dispariție în valurile aceluiași ocean a doi bravi aviatori francezi Coli și Nungesser, primii care au încercat temerara aventură. Coli și Nungesser ar face parte din eroii-martiri care s-au sacrificat ca să înlesnească triumful altora; numele lor trebuie veșnic pomenit, ca o răsplată postumă a faptei lor sublime și fără răsplată.

Victor EFTIMIU

CONGRESUL AL X-LEA AL P.C.R.

Maturitate istorică

Cuvîntul **partid** constituie pentru spiritele noastre o noțiune fundamentală. În sensul cel mai înalt el înseamnă **organizare a timpului,** durată în mișcare.

Dacă ne gîndim la multitudinea de sensuri cuprinsă în acest termen, lăsîndu-se organizat și organizînd timpul, într-o dialectică a vieții însăși, n-o facem decît pentru a sublinia gradul lui de realitate vie într-o realitate la fel de vie care este abstracțiunea. E particularitatea partidului nostru de a urmări și aborda, făcîndu-l vizibil, instaurînd cu deplină conștiință de sine realul în posibil, unificînd într-o sinteză tot mai legată, tot mai strînsă aceste două dispoziții profund istorice.

Ne mișcăm în concretețea unui timp cucerit etapă cu etapă. El este patria, socialismul, umanitatea noastră socialistă. Sîntem noi înșine în continuă evoluție, într-o continuă declinare, la toate modurile, a verbului a fi. Partidul semnifică miezul, esența, centrul pur de gravitație ale marei triade: **am fost, sîntem, vom fi.** Spunem acest lucru dintr-o convingere verificată, extinsă nuanțat la nivelul întregului pătrar de veac străbătut, cuprinzîndu-ne pe noi înșine în vastul proces de dinamizare a societății.

Încrederea omului care se simte solidar cu ceea ce creează, cu sine însuși în ipostaza lucidă, mereu mai lucidă, este un punct de sprijin invulnerabil. Politica de destin a partidului nostru are în vedere tocmai acest principiu, transformîndu-l în lege, conform exemplului său constant. **O organizare a timpului,** cu care se află în permanentă și congenitală întrepătrundere, presupune și poezia. Tulburătoarea ei prezență se manifestă prin alegere, prin iluminarea întregului dintr-un singur unghi de vedere, propriu în sensul de deplin, de neînlocuit pentru artist. Partidul oferă totul artistului care este pregătit și inspirat să înțeleagă totul. Astfel deducem astăzi reflexivitatea partinică.

Parafrazînd formula dostoievschiană a ideii care nu se realizează decît dacă devine sentiment, adaug și reversul, instaurarea suverană a sentimentului prin atingerea scăpărătoare, prin instalarea definitivă în idee. Sentimentul, ideea ne caracterizează deopotrivă, apropierea și desăvîrșirea condiției noastre umane prin partid. Iubim, pe cît învățăm, în toată ființa sa organică, partidul, recunoscîndu-i dreptul de **organizator al timpului.**

Categorie filozofică și realitate explozivă în același timp, cuvînt și făptură vie a cuvîntului, întrupare concomitentă a lui cu spunerea, partidul este conștiința noastră tinzînd să se cunoască pe sine, conștiință luînd act de sine prin conștiință. În acest spațiu al purelor altitudini, al nobilelor carate de gînd, poezia își redescoperă izvoarele și rădăcinile originare, materia vizionară propice inefabilului ei dar trainic și persistent contur.

Legîndu-ne numele de partid în aceeași măsură în care își află el însuși în noi un reazim de nădejde, la confluența unor momente cruciale pentru dezvoltarea întregii noastre națiuni, stăpînă mai mult decît oricînd pe propria-i soartă, dăm glas mai limpede încăodată **maturității istorice** pe care o trăim și-i spunem, în forul nostru cel mai intim — **partid.**

Grigore HAGIU

avant-premieră editorială

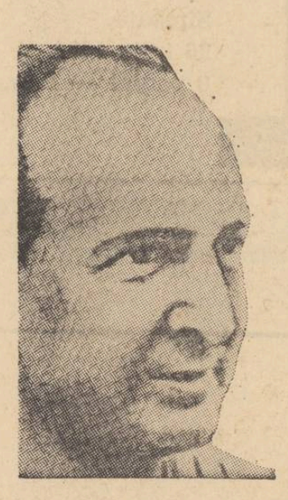

M. R. PARASCHIVESCU

„Scrieri", vol. I și II

Ediție de autor, însumînd circa 6 volume. Volumul I cuprinde ciclurile de versuri : Primele, Declarația patetică, Cîntice țigănești, Laude și alte poeme, Versul liber. *Volumul al doilea :* Tristele, Tălmăciri *completate cu traduceri inedite.*

NICHITA STĂNESCU

„Necuvintele"

E totdeauna greu să prezinți —în cuvinte — o nouă carte de Nichita Stănescu (și cînd nu e nouă o carte iscălită de acest autor ?) Nu ne vom hazarda, așadar să prezentăm o carte ce se numește chiar... „necuvintele".

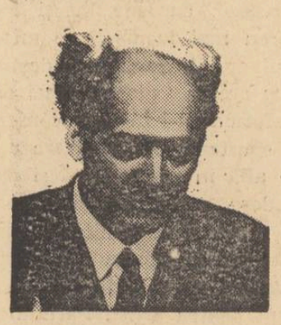

ION BĂNUȚĂ

„Panorama sărutului"

O secțiune din „Panoramele" poetului Ion Bănuță proiectate să apară într-o serie de volume va fi în curînd în librării. Cartea este tipărită de Editura pentru literatură.

TEODOR MAZILU

„Proză satirică"

Pagini alese din scrierile anterioare ale scriitorului.

CRONICA LITERARĂ

nicolae iorga

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE ÎN SEC. AL XVIII- LEA

Apariția celei de a treia ediții a „Istoriei literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688—1821)" ne pune în fața unei foarte semnificative realități. E vorba mai înainte, de a înțelege acest eveniment editorial, sperăm ca început al unor retipăriri masive de asemenea opere de sinteze ale literaturii noastre a căror lipsă se resimte atît de acut, și apoi Istoria în sine este cu totul deosebită. Există o calitate fundamentală care o face superioară ca valoare celorlalte încercări de istorie literară ale autorului : aceasta este deplina funcționalitate, coeziunea interioară, nu numai la nivelul celor două volume, ci și la acela al întregului său mod de gîndire. Căci înainte de toate, Nicolae Iorga este un istoric și toată creația sa va purta pecetea marei vocații, încît va face nu numai istorie propriu-zisă, ci și istoria bisericii, istoria literaturii și chiar o istoriologie.

Metoda e premeditată și clar exprimată încă de la început în „Introducere" : „Istoria literaturii unei epoci înseamnă istoria celor scrise în acea epocă, puținului din viața oamenilor de atunci care ni s-a păstrat în această formă practică. E una din cele mai însemnate și mai delicate opere, **de știință și de artă în aceeași vreme, de informație, de înțelegere și de expresie** pe cari le poate întreprinde cineva. Pentru ca o astfel de lucrare să răspundă într-adevăr numelui și menirii sale i se cer foarte multe condiții. Dar trei mai ales mi se par indispensabile. Întîi să fie o operă de istorie, în cel mai larg și mai bun înțeles al cuvîntului" (s.n.). Însă iarăși numai o însirare seacă de date, pura descriere a fenomenului nu poate face o istorie literară, „viața trebuie întrevăzută din elementele moarte, spiritul trebuie trezit prin înțelegerea operelor". Singura șansă a istoricului literar aceasta este, în a retrăi ființa moartă a literaturii și a o scoate în contemporaneitate printr-o comuniune profundă. Însă, lucrul esențial, aceasta nu înseamnă proiecția unei ipoteze subiective, ca la Călinescu, asupra trecutului, ci din contra refacerea lui la modul unei existențe autentice și proprii tocmai acelui timp. Ceea ce înseamnă că „istoria literară nu se poate înțelege fără istoria culturii, ale cărei culmi le studiază cu deosebire în operele și viața scriitorului". Cînd spune acest lucru Iorga nu confundă cele două noțiuni (ele sînt delimitate clar cîteva rînduri mai jos) dar încearcă o sinteză, o înțelegere a lor superioară încît prin interferența și contopirea celor două planuri să obținem o realitate unică ce conservă totuși, inefabil, ambele laturi. Problemă dificilă și ambiguă ce e rezolvată exemplar însă în tocmai această „Istorie a literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688—1821)".

Există mai multe moduri de a citi o operă literară (și în speță — dar aceasta mult mai complex — o întreagă literartură) : tematic, sociologic, istoric, fenomenologic etc. Oricare din aceste lecturi e egal de valabilă. Numai că în aplicarea lor există un anume raport de adecvare cu obiectul, în sensul că alegerea uneia sau a alteia dintre metode trebuie făcută în funcție de rezistențele și caracteristicile proprii fiecărui text de interpretat. Or, literatura noastră în perioada 1688—1821 e întru totul asimilabilă printr-o viziune istorică. Căci la acea vreme literatura era istoriografie și orice scriere nu putea fi decît istorică. Literatura nu se desprinsese încă de istorie, trăia în umbra ei ca un etern **subiect** posibil, ea nu dobîndise conștiința autonomiei sale și numai cu totul excepțional în „Țiganiada" lui Ion Budai-Deleanu ajunsese să privească faptul istoric ca relativ, ca **obiect** al contemplației valabil numai încît se realiza ea pe sine ca estetic. De aceea abordarea fenomenului literar în această epocă dintr-o perspectivă istorică e cu totul îndreptățită și poate da excelente rezultate cînd e făcută după riguroase principii. Pentru Iorga ce închipuise mai tîrziu chiar o „Istorie universală văzută prin literatură", prilejul era excelent, căci literatul fiind un istoric de talie mondială, concordanța dintre metodă și realitatea propriu-zisă literară era deplină. Dar nu același lucru se va întîmpla mai tîrziu în „Istoria literaturii românești contemporane" (1934) unde aceeași metodă aplicată unui fond de o altă natură a dus la exagerări și deformări ale perspectivei inacceptabile.

Acestea fiind lămurite, desfășurarea propriu zisă a faptelor urmează în totul principiile teoretice de mai sus. Există o unitate chiar pe deasupra împărțirii Istoriei în cele trei cărți : epoca lui Cantemir, epoca lui Chesarie de Rîmnic, epoca lui Petru Maior, căci oameni și opere, medii și întîmplări se revarsă tumultuos, cum spune el în altă parte, „în acel mare lucru, cel mai mare din toate care e viața omenească însăși". Fiecare autor e aproape epuizat în bogăția uluitoare de documente și date care refac nu numai izvoarele cărților, ci și viața istoriografilor, genealogia lor chiar, evenimentele internaționale, curtea domnească, întreaga societate a timpului. Faptele sînt narate cu amănunțime, de la martirajul episcopului patriot ardelean Inochenție Micu pînă la povestirea aidoma a faptelor descrise în „Istoria Ieroglifică"; ni se vorbește despre influențe, curente, școli și tipografii, gramatici și dicționare, cronici și pomelnice, nimic nu pare superfluu sau neorganizat. Despre poezia cultă găsim în final această judecată : „născută supt influența poeziei apusene, cum am văzut, numai a acestei poezii, poezia românească din secolul al XVIII-lea, aceea de pînă la 1821, adică a Văcărestilor ca și a lui Conachi, are toate defectele modelelor fără să aibă vreuna din însușirile lor", de unde reiese cu evidență că întreaga literatură a epocii era citită sistematic, privită numai sub latura semnificațiilor istorice pe care aceasta le manifesta. Căci refuzînd recunoașterea unei anume poezii, de salon și artificială, ce n-avea nici o contingență cu social-istoricul, N. Iorga își delimitează implicit punctul său de vedere asupra istoriei literare : o poezie ieșită din orbita istoriei nu e o realizare artistică valabilă, opera e o realitate istorică.

Sînt numeroase paginile de lirism și găsim portrete literare excepțional realizate. Uimește de asemenea apropierea unor pasaje din „Istoria Ieroglifică" de „Călin" al lui Mihai Eminescu, dar mai ales paralela Dimitrie Cantemir-Șincai e cu totul remarcabilă, anticipînd cele mai bune portrete călinesciene : „Cantemir știe multe, se amestecă în multe, se pricepe chiar la multe (...) Ce nu știe ? Muzică apuseană, muzică turcească, geografie, astronomie, medicină, logică, fizică (...) scrie românește, latinește, turcește; ar fi putut scrie tot așa de bine grecește, slavonește, rusește. Și activitatea aceasta prodigioasă se împletește în jurul unei activități politice însemnate : intrigi la Constantinopol, stăpînire în Moldova, expediții și consilii de stat muscălești (...) Nu e așa Șincai. Acesta e numai istoric. Cartea lui e Cronica : gramatică, abecedare, aritmetici, catehisme, acestea le-a făcut altcineva : funcționarul, directorul cari a coexistat cîtva timp cu istoricul, trăind în bună înțelegere cu el, fiindcă amîndoi luptau pentru același scop național. Numai istoric și numai istoricul neamului său (...) Și, totuși, tocmai pentru că nu era un chemat, un istoric poet, acest martir și acest fanatic a făcut o carte rece, o carte învățată, o carte folositoare, dar moartă. Șingerîndu-i palmele, adunase din cele patru părți ale lumii pietrele, dar nu știa cîntecul tainic prin cari ele se reunesc de la sine și formează templul. Credea desigur că a făcut o carte, și el o pregătise numai pentru acela care va fi să vie".

Paradoxal, valoarea acestei „Istorii a literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688—1821)" nu stă în spiritul de obiectivitate sau științific în care e concepută ea, ci mai ales în validitatea interioară a metodei și viziunii, în forța copleșitoare de a privi sintetic manifestări atît de disparate și a le reda organic unei coerențe superioare.

Ion TURCIN

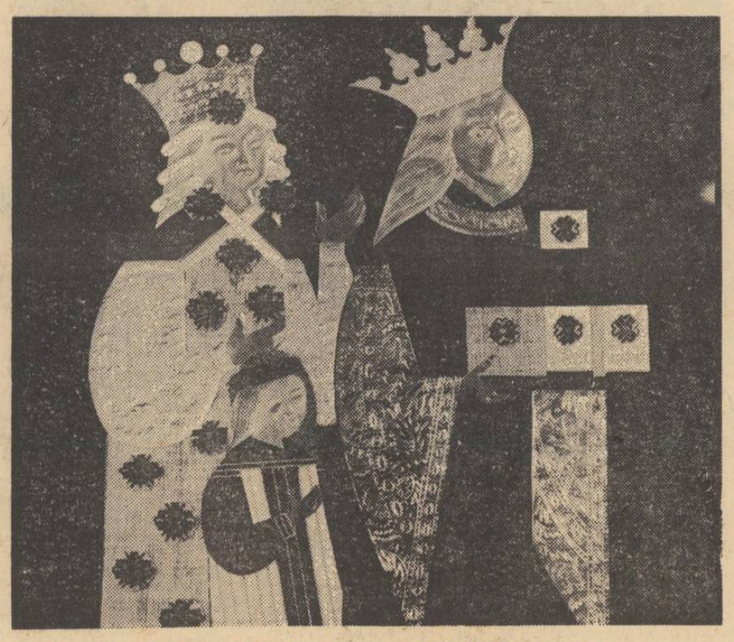

LENA CONSTANTE — „ȘTEFAN CEL MARE ȘI FAMILIA"

BIOGRAFII LIRICE

Întoarcere la origini

Strigoiul „poeziei cerebrale" care a bîntuit cu destulă frecvență prin casele fericite ale autorilor de versuri nu se putea să rămînă fără urmări : pe de o parte, el a alungat cețurile de sentimentalism euforic în care plutea corpul strălucitor și pur al lirismului, avînd ca rezultat imediat așa-zisa demitizare, cu alte cuvinte crearea unor mituri noi în cazul poeților autentici și, pe de altă parte, spulberarea unor false vocații, relevarea vidului interior al simulanților. S-au purtat discuții lungi și subtile în critica noastră despre această poezie cerebrală, despre atitudinea filozofică a poetului în lume, sau despre necesitatea ca el să raționeze în versurile sale despre fel de fel de minunate probleme care angajează etica noastră cotidiană și de perspectivă, încît unii mai puțin cuprinși de avîntul și pasiunea amintitelor discuții ar fi putut crede că se află în fața unor chestiuni de moravuri. Dar nimic nu se pierde..., așa că efectele pozitive ale dezbaterilor critice s-au răsfrînt în poezie, în creația propriu zisă, prin negativul lor, printr-o revenire la esențializarea lirismului care a făcut posibilă extraordinara sa eflorescență din zilele noastre.

Nina Cassian este poeta care, avînd poate și cea mai proprie înclinare spre meditație, spre cugetarea abstractă în formele logicii clasice, a scris numeroase poeme cu ambiții cerebrale, din care pasiunea eului, a ceea ce rămîne unic și irepetabil în lume, trebuia să dispară ca o povară inutilă, dacă nu primejdioasă prin coeficientul său de obscurizare naturală a silogismelor gata făcute și transmise nouă de mii de ani încoace. Emoția specifică poeziei era înlocuită, în general, cu duritatea tonului cu care se rosteau adevărurile altor domenii de activitate spirituală, precum și de ipostaza de personaj colectiv a autorilor, chiar dacă lira multora dintre ei nu avea coarde de aramă. Astfel experiența și-a dovedit utilitatea prin efectele ei contrare.

Volumul Ambitus *al Ninei Cassian pe care-l avem în vedere în aceste însemnări conține repere pentru diferitele modalități lirice în care s-a exersat autoarea de-a lungul anilor, dar, desigur, cele mai multe poeme am vrea să amintească antologica* Ispită, *piesă inaugurală a plachetei pasionale* Sîngele, *din 1966 : „Îți făgăduiesc să te fac mai viu decît ai fost vreodată. / Pentru prima oară îți vei vedea porii deschizîndu-se / ca niște boturi de pești și-ți vei putea asculta / rumoarea sîngelui în galerii / și vei simți lumina lunecîndu-ți pe cornee / ca trena unei rochii ; pentru prima oară / vei înregistra înțepătura gravitației / ca un spin în călcîiul tău /, și omoplații te vor durea de imperativul aripilor /. Îți făgăduiesc să te fac atît de viu, încît / căderea prafului pe mobile să te asurzească, / să-ți simți sprîncenele ca pe două răni în formare / și amintirile tale să-ți pară că-ncep / de la facerea lumii".*

Calea cea mai scurtă de a ajunge la adevărul esențial — al propriei vocații, este și cea mai lungă, fiindcă ea trebuie să treacă prin experiența celorlalți. Dar Nina Cassian a făcut numeroase experiențe, încît a putut să ne apară ca un Ianus bifrons, pe de o parte rostindu-se apodictic asupra problemelor generale, de interes obștesc, iar pe de alta cîntîndu-și cu bucurie sau desnădejde propriile pasiuni. A rămas, în mod firesc, calea a doua, a cercetării de sine, dar, așa după cum am mai spus, trecută prin experiența generală.

Individualitatea creatoare de destin se manifestă în artă printr-o organizare particulară, specifică (și recognoscibilă ca atare) a preocupărilor generale, plutind într-o anumită epocă și cristalizîndu-se în funcție de sensibilitatea acelei epoci. Artistul nu poate face abstracție nici de timpul și locul în care trăiește, dar nici de sine ca depozitar și rezonator al întregii umanități pe care o reprezintă în maxima voință sale. De aceea poetul modern va fi obsedat de propria sa ființă, pînă la izolare și exil în lume, și cu aceeași intensitate, va plonja cu ochii larg deschiși în existența socială.

Nina Cassian dispune, pe lîngă talentul său original, de o puternică inteligență artistică, fapt care o determină să întîmpine fără dificultăți varietatea motivelor asupra cărora se exercită. Atît discursul în șoaptă asupra frămîntării intime cît și cel vizînd raporturile cu lumea celorlalți trăiește dintr-o tensiune variabilă, cu o gradare exigentă a efectelor. Iată un lamento individual, dar imprimînd plîngerea femeii universale care-și vede furată tinerețea și frumusețea de timp : „Cine-ar fi crezut că, de la o zi la alta, / voi rămîne fără vechile, statornicele mele bijuterii, / lanțul acela întunecat de care spînzura / un ochi prețios, / brățara aceea de semințe, / inelul acela cu pasăre ? / / Goală și săracă am rămas, Doamne, / furată și batjocorită sînt. / Cine mă va împodobi de-acum înainte ? / Nici ploaia, nici grîul, / nici marea nu mă va mai împodobi./ nici trista lumină de stea. / / Oare eu am lăsat deschisă / cutia cea mare a lumii, / eu să fi fost păzitorul ei, / de nimeni numit ,el însuși neștiutor /, de grandioasa-i misiune, / și plătind acum, nevinovat, / cu tot ce-a avut ?" (Cine-ar fi crezut). *După o pagină, poeta nu mai plînge pe viitoarele ruine ale trupului său de femeie, ci pe naufragiile sufletului, durerea sa căpătînd, acum, o finalitate morală : „Va mai veni o seară / și încă o seară — nu de asta mă tem. / Și va mai fi zăpadă / și se va mai topi zăpada — nu de asta mă tem. / / Nu-mi spuneți cuvinte înțelepte, / le cunosc mai bine decît pe mine însumi / spuneți-mi doar : / ce e de făcut / pentru a scoate afară din mine / aceste vapoare naufragiate / pline de cadavre / și de vase de bucătărie sparte ? / / Știu : am două mîini și două picioare, / îmbătrînesc greu / și mă îmbolnăvesc rar / — binecuvîntat fie Cel de Sus — / dar ce e de făcut / cu aceste care alegorice monstruoase / care-mi călătoresc prin somn, / încît mă trezesc cu fața mînjită de rînjet / și cu fișii de hîrtie murdară printre degete ?"* (Va mai veni o seară).

Un alt registru decît acela al confesiunii directe, pătimașe a Ninei Cassian, și în care strălucește mai mult inteligența artistică decît arta în sine, este acela al disimulărilor sarcastice. Tandrețea naturală a femeii și instinctul fragilității (excelent reprezentat de piesa Eu nu sînt de vină) *se convertesc în grimasa plină de agresivitate a ciclului* Polemici *(și în care mai puteau intra* Schilozii, Fabulă *etc.). Ciclul, în totalitatea sa, nu se bucură de o substanță lirică melodioasă și puternică, dar strălucește uneori prin bucuria rea a femeii răzbunătoare sau a bunului simț lezat în integritatea sa.* Pedeapsa capitală *este o satiră la bărbatul care și-a pierdut capul, dar se termină într-o poantă destul de facilă : „De-acum încolo începi cu nodul de la cravată" ;* Evadarea *se realizează din claustrarea iubirii pe cît de autentică (pentru unul din parteneri) pe atît de falsă, iluzorie (pentru cuplu) : „Nu era nici un paznic, / Nimeni n-a dat alarma. / Nimeni n-a strigat după mine. / Nimeni nu m-a rugat să mă-ntorc / Nimeni nu mi-a ieșit în întîmpinare. / Nimeni. / Nimeni". Reprezentativă pentru acest capitol al cărții Ninei Cassian ni se pare o* Romanță, *deosebit de cinică în evocarea avatarurilor erotice, unde femeia nu regretă că i-a făcut un rău bărbatului, ci că acest rău nu a fost destul de mare pentru a-l înspăimînta și ucide : „Iartă-mă că te-am făcut să plîngi. / Ar fi trebuit să te omor. / Ar fi trebuit să te apuc de suflet. / să te bat cu el îngrozitor. / / Ar fi trebuit să-ți văd curgînd / sîngele, șuviță cu șuviță. / Nu să-ți mîngîi ochiul, nara, gura, / și să-ți las ființa slabă și pestriță. / / Iartă-mă că te-am făcut să suferi. / Ar fi trebuit să te-nspăimînt. / Dar nu-s Dumnezeu — Pedepsitorul / — ci doar opera lui pe pămînt".*

Vom spune că ultimele trei cărți ale Ninei Cassian, Sîngele *(1966)* Destinele paralele *și* La scara *1/1 (1967) precum și* Ambitus *(1969) constituie un reper hotărît spre revenirea la un lirism autentic, ascultîndu-se pe sine, ferit de viclenia cîntecelor de sirenă ale abstracțiunilor goale.*

Dan LAURENȚIU

avant-premieră editorială

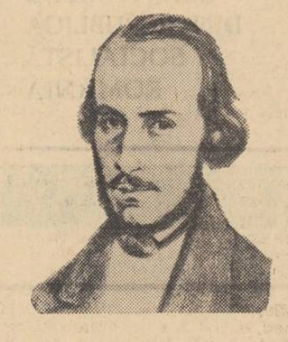

NICOLAE BĂLCESCU

„Românii subt Mihai Voievod Viteazul"

Reproduce ediția apărută în colecția „Minerva" (1967) și îngrijită de Andrei Rusu. Prefața poartă semnătura lui G.C. Nicolescu.

MIHAIL SADOVEANU

„Opere alese", vol. I

O ediție în 12 volume, nenumerotate. Primul volum cuprinde Nunta Domniței Ruxandra, Hanu Ancuței, Anii de ucenicie.

EUGEN LOVINESCU

„Scrieri", vol. I

Ediție în 6 volume. Antologie și prefață de Eugen Simion.

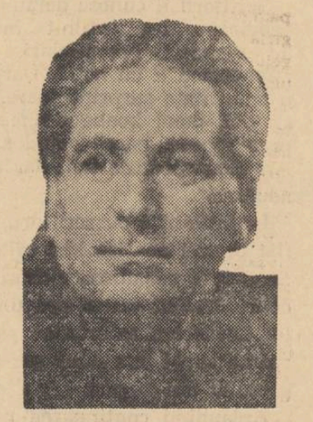

G. CĂLINESCU

„Opere", vol. XII — XIII

Două noi volume din „ediția de autor", cuprinzînd Opera lui Mihai Eminescu *într-o ultimă versiune.*

pași pe lună

„Un pas mic pentru om, un pas gigantic pentru omenire“

O IMAGINE A OMULUI

Valoarea adevărată și uimitoare a primilor pași pe care Armstrong și Aldrin i-au făcut pe Lună nu constă nici în biruința tehnicii, nici în împlinirea străvechiului vis al poeților ; vreau să spun că valoarea călătoriei lor extraterestre nu trebuie căutată în faptul de a desăvîrși ceva, fiindcă a desăvîrși înseamnă a sfîrși și aici e vorba, sub toate raporturile, de un început, de o promisiune : o nouă imagine a omului s-ar putea să se nască din primul zbor interplanetar.

Imaginea modernă a omului durează de la sfîrșitul Evului Mediu, cînd corăbieri îndrăzneți, mînați de un demon al comerțului, dar și de unul al aventurii, au străbătut oceanele planetei și au descoperit continente necunoscute. Lumea medievală, închisă, limitată la sine, s-a aflat dintr-o dată în fața unei alte lumi, abia bănuită pînă atunci, nesfîrșită și misterioasă. Cînd primii europeni au pus piciorul pe plajele sudice ale Africii sau pe țărmul american, nu pur și simplu concepția geografică a vechii Europe s-a transformat : dar concepția ei toată, morala, religia, filozofia, arta. Ceea ce gîndiseră și ceea ce crezuseră, ceea ce înfăptuiseră și ceea ce visaseră oamenii timp de mai multe milenii a trebuit să țină seama de noile dimensiuni ale lumii. Desigur, știința le prevăzuse, așa cum știința contemporană știe că universul din care facem parte este infinit : dar între previziunea unui savant și mărturia navigatorilor, pe marile oceane de apă sau de aer, este totdeauna deosebirea dintre năzuință și realitate. Renașterea a așteptat, spre a lua locul Evului Mediu, pe Magellan și pe Vasco de Gama. Importanța călătoriei lor nu este în primul rînd științifică, ei știu mai puțin decît știu geografii. Cristofor Columb a murit convins că a descoperit un alt drum spre Indii : de America nu avea idee. Eroarea lui este semnificativă : nu știm niciodată ceea ce descoperim cu adevărat, fiindcă orice descoperire ne poartă într-un necunoscut. Nu America era ceea ce ignora , în fond, Columb, cînd se credea în Indii, nu de geografie ține eroarea lui (dacă se poate vorbi de o eroare), ci de cu totul altceva : el nu-și dădea seama că din călătoria peste ocean se întorsese cu o altă imagine a omului.

Armstrong și Aldrin au stat pe Lună numai cîteva ore, ceva mai mult decît o zi de lucru pe pămînt : însă aceste cîteva ore nu se pot compara cu milioanele de ore de observații telescopice. Fiindcă nu mai e vorba de a îmbogăți știința omului, ci pe omul însuși. Suntem în pragul unei alte Renașteri și a unei alte imagini despre noi înșine.

Nicolae MANOLESCU

NEEUCLIDIAN

Sentimentul că despre acest eveniment nu poți gîndi și scrie ca despre toate celelalte, te însoțește. Este întîia forțare a pragului perfecțiunii într-o lume prin definiție imperfectă.

Tristețea nedesăvîrșirii ființei umane a dat pînă azi un anume tip de laudă, de odă, de literatură, de artă. Azi ni se propune un nou sistem, neeuclidian. Vom ști să deducem din parte întregul și din unic banalul ? Și, mai ales, vom ști vreodată să găsim tonul nefestiv curent, obișnuit, care i se potrivește ?

În general, evenimentele, și cele tehnice în primul rînd, trezesc furtuni de admirație pe care propria recitire, în timp, le face puerile. Astfel s-a întîmplat cu primele locomotive, cu primul telegraf, cu zborurile succesive în cosmos. Va fi acesta un început care ne dă permisiunea oricărei deslănțuiri ? Singularitatea lui ne bucură și ne sperie. Un Sfînt Ilie fantastic ne duce cu el pe cer, tot ce a putut părea omenesc, deci imperfect. Vom ști să ne punem următorul pas, reconciliind vechea noastră Lună cu cea pe care, intimidați, o descoperim acum ?

Vom ști cu siguranță — dar cînd ?

Ana BLANDIANA

PRIMUL GÎND LUNII

Vor mai fi aselenizări și zboruri spre alte planete mult mai ferite de ochiul nostru prin grija celui care le-a pus să se-nvîrte în goluri, dar niciodată spaima și bucuria mea nu vor mai fi atît de mari, solidaritatea mea atît de adîncă. Am mai tremurat o vreme pentru papirusul „RA“ al domnului Heyerdahl, nu pentru teoria ingenioasă desigur pe care ar fi urmat s-o demonstreze expediția, ci pentru încercarea unică, pentru reușita omului Thor.

Nici în cazul lui **Apollo 11** nu m-am gîndit la **pasul gigantic al** omenirii, ci mai mult la pașii primi ai lui Armstrong și Aldrin. Collins trebuie să se fi simțit singur ca Dumnezeu în golul de pe spatele Lunii. Eu am tremurat pentru trei oameni anume. Deja îi văd amerizînd în apele oceanului, luați rapid și puși cu strictețe în cel mai neînduplecat regim de carantină și mai tîrziu purtați de ici, colo prin curiozitatea bolnavă a celor fără curaj.

Singurul lucru minunat privind structura psihică a celor trei cosmonauți este acela că nu sînt poeți. O bucurie curată mă străbate că ei vin acum, au și revenit pe pămînt. Eu, odată ajuns acolo, într-o atît de sfîntă plutire, nu m-aș fi putut abține să nu fug, departe de mașina salvatoare, să mă culc pe un deal al lunii.

Gheorghe PITUȚ

„Fie ca primul contact direct al omului cu Luna să contribuie la înfăptuirea aspirațiilor de progres și pace ale tuturor oamenilor de pe Pămînt“.

NICOLAE CEAUȘESCU,
Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România

—Mesaj de pe discul depus de astronauți pe suprafața lunii

CA ÎNTR-O ADUCERE AMINTE

„O, Arjuna, oamenii se reîntorc din nou în toate lumile“.

Acolo unde nu există sunete, unde nu există mirosuri, unde metalele nu ruginesc, unde nici-o busolă din lume nu mai funcționează, unde urmele nu se șterg niciodată, un om încerca, cu precauție infinită a unui somnambul, primul său pas pe un corp ceresc. Gîndirea, inima, sîngele, cuvintele lui, vederea lui, trupul întreg cu plăcerea și durerea, dorința și teama lui, conștiința și cele cinci sfere de acțiune ale simțurilor sale se aflau pe lună.

Venit din această lume care estompează conturele, unde lumina se desparte dulce, și vai, nehotărît, de întuneric, omul pătrunsese dintr-odată în imperiul tăiosului, orbitorului divorț între Lumină și Umbră, Frig și Fierbinte. Ca pe un ghețar halucinant, printre aproximații, și, poate, erori ale văzului, el înainta. Tălpile lui atingeau astrul pe care mii de generații, de-a lungul milioanelor de nopți ale umanității, l-au privit cu umilință, cu speranță, cu spaimă, cu adorație religioasă, cu nostalgie indicibilă, cu regret infinit, cu un insuportabil dor fără margini, ca într-o aducerea aminte de foarte, foarte demult încît nici nu mai deslușeau ce este, ce poate fi această palidă, stinsă cu desăvîrșire, aducere aminte.

Armstrong a atins luna. Parcă visează. Pămîntul e nevoit să îi aducă aminte ce are de făcut.

(„Luna a murit !“ „Adio, lunei“, „Luna a căzut în lumea obiectelor !“, „Poeții vor abandona luna !“ Vorbe vorbe, vorbe. Sînt mult mai multe lucruri pe pămînt și în cer, decît poate cuprinde filozofia ta, Horatio ! Oare oceanele au încetat de a ne mai fascina imaginația, după ce omul a construit prima plută de bambus ? Luna a murit ? Cu atît mai bine. Luna a murit. Trăiască Luna !).

Al doilea om coboară pe lună și începe un fantastic galop astral. Ritmul de cangur al lui Aldrin îmi trezește în creierul febril tactul încetinit și mizerabil de tulburător și de vechi al unei melodii din copilărie. **„Au clair de la lune, mon ami Pierrot...“** Brusc îmi dau seama că am îmbătrînit cu cîteva secole și aproape un straniu hohot de plîns îmi înecă respirația. Doamne, cît de nemăsurat de departe, în urmă, a rămas ,în cîteva secunde, luna **aceea**.

Cezar BALTAG

RISCUL ȘI BUCURIA

Neil Armstrong, Edwin Aldrin și Michael Collins se reîntorc pe pămînt. După momente de supremă emoție în care locuitorii acestei planete au fost unanimi în mîndria pentru ceea ce au realizat cei mai curajoși dintre ei și în ruga lor ca astronauții să revină teferi pe Pămînt, această întoarcere, dirijată și supravegheată de mari calculatoare, reprezintă răgazul de timp cel mai favorabil meditației asupra rosturilor omului ca specie. Și se cuvine să meditățm asupra acelor fapte prin care rosturile omului se dovedesc a fi superioare rosturilor lucrurilor și, în zilele pe care le-am trăit, rosturilor planetelor care susțin pe umerii lor mai mult sau mai puțin primitori lucrurile.

După toate datele pe care ni le furnizează știința pe care am acumulat-o, rostul Lunii pare să fi fost acela de a nu fi locuită și zilele pe care le-am trăit în această vară, cu deosebire momentele în care primul pămîntean a obliterat cu amprenta pașilor săi straturile compacte de pulbere selenară, ne-au întărit în credința dură că rosturile firii care ne înconjoară se pot afla în contradicție cu rosturile speciei umane. Nenumărate au fost prilejurile în care, dezvăluindu-se această contradicție a semănat în sufletele noastre temere și deznădejde. Unic a fost prilejul în care, primind o ultimă confirmare, această contradicție nu ne-a mai înspăimîntat.

„Trei oameni își asumă riscul“ anunțau, în urmă cu cîteva zile, agențiile de presă, dar agențiile de presă au mințit pentru că riscul la care s-au referit a fost un risc asumat de întreaga umanitate, așa cum bucuria de astăzi este, de asemenea, o bucurie a tututror oamenilor. Întîiele cuvinte, pătrunse de un calm zguduitor, rostite de Neil Armstrong în clipele marcate de contactul său cu solul selenar au fost cuvintele cărora le-au revenit neasemuitul privilegiu de a spulbera spectrul unui risc de amploare și de a justifica nestăvilita noastră bucurie.

Mihai PELIN

E LUNA DE CÎND LUMEA

E luna de cînd lumea, mai tînără ca lumea sau mai aproape de destin ca ea ? E luna, în culoarea ei de os fosforescent, o întrebare fluidă care circulă prin ceruri, nouă lăsîndu-ne să îi privim umilul punct al semnului ? E luna un mister atît de mare, și de aceea, ca dragostea, ca marea și ca grîul, precede viața și o urmărește ? E luna un pretext de evadare, un port îndepărtat spre care adolescenții noștri în dilemă și singuratici sfînt călătoresc ? Tonul romantic mi se pare straniu și totuși potrivit acuma cînd luna începe să ne și primească pe coaja ei a cărei consistență, ieri n-am putut să ne-o închipuim. Va trebui să facem un efort de adaptare a metaforei ? Sîntem în stare să ne-acoperim memoria pe locul unde s-a-nregistrat realitatea lunii ? Imensă, dură, un tărîm al fricii, înfășurat în liniște și-n frig, tărîm al neclintitelor pustiuri și cu schelete de vulcani. Zeul, oricum, a dispărut. Obișnuința noastră milenară de-a-i cere uneori cîte ceva, o stare, sau măcar odihna ochilor noștri plini de praf, va suferi !

Cînd mă gîndesc că în copilărie, cînd mă culcam pe cîmp sub cerul liber, și mă dedam acelei nebunii care precede plînsul, de a-mi imagina difuz și temporar, ce poate fi acolo ! Și nu-mi venea să cred decît ce văd, să mă-nspăimînt puțin de-asemănarea ei cu moartea al cărei corp a fost sorbit de mai înalt. Vedeam orbitele puțin întunecate și scobiturile dintr-un obraz distrus. Vedeam și umbra unei foste guri. Vedeam prevenitoarea ei paloare și stelele parcă fugind de ea.

Și iarăși, poveștile prevăd realitatea ? Eternul este zona în care ele reapar ? De unde, dar, în fond naivul, Dănilă Prepeleac al lumii, zărea în lună pe un neam al său ? Sau, etajarea unor corpuri mari putînd pînă la lună să te ducă. Sau... Minciuna lui Dănilă ne-a plăcut. Ea este de atîta timp „vis de preocupare“ al unui număr impresionant de oameni. „Stiva“ de nave din care s-a compus racheta, acel turn babel nemaipomenit la care au muncit treisute cinci zeci de mii de oameni, deci etajarea, deci principiul ei, vizibilul efort de etajare a unor lucruri, a unor gînduri-rezultante, este povestea plină de dorința omului de a se ridica de pe pămînt, de a stăpîni prin cunoaștere realitatea cerului, planetele și stelele, aceste globule ale singelui de vid al universului, este ideea care a învins.

Cei care vin din lună ne-au și spus cuvinte de încredere. Pămîntul, lor, li s-a părut nostalgic și îndepărtat. O oază fericită, un tărîm însuflețit, matern și concentrat. Un iris colorat albastru prin care putem vedea dacă sîntem văzuți.

Constanța BUZEA

CE FĂCURĂ !

„Ca un glob de aur luna strălucea,
Iar pe valea verde oștile dormea“.

Pe pămînt sînt trei miliarde de oameni, pentru ca pe lună, într-o noapte, trei inși, pelerini la sfîntul mormînt, să nu dîrdîie de singurătate. Ca să nu-i apuce dintr-odată spaima de atîta gol. Pe pămînt abureau trei miliarde de respirații și ei păreau că într-adevăr urcă în vîrful acestui con de suflete. Dacă un fir de păr s-ar fi clintit din capul lui Neil Armstrong, în momentul cînd **punea** piciorul, cum ai pune cea mai frumoasă floare, pe lună — un fir de păr să se fi clintit din capul lui și la baza conului s-ar fi stîrnit un ciclon care să ne dărîme pe toți, cu copaci și case în brațe, de-a valma. Atît de mare era sudura pămînt lună în clipa aceea. Și o picătură de sînge să fi curs din degetul lui Aldrin, înțepat într-un fir de praf stelar, și toți ne-am fi golit de sînge în univers. Un șurub iarăși, să se fi strîmbat la racheta lui Collins, în timp ce „marele uitat“ înscria dîre de melc în jurul lunii, și cine ne-ar fi mai cules din univers ? Dîre de melc am zis ? Un melc dintr-odată răzvrătit care și-a luat lumea în cap și se complace în ultima viteză posibilă și dă tîrcoale unei case bizare și nu știe a ieșit din ea cîndva sau abia acum se pregătește **s-o stăpînească** ? Armstrong, Aldrin, Collins — iată trinitatea ajunsă la ceruri. Toți trei formînd un singur și sublim „amin“, după milenii de rugăciuni.

Cerul lunii, în care Dante îi așeza pe cei care nu-și țin făgăduiala, s-a unit cu cerul pămîntului. Și parcă ni s-a luat o piatră de pe inimă. Ori asta era piatra care ne apăsa pe inimă ? Un tulburător mesaj urca prin eter : „Prin acțiunea voastră cerul a devenit o parte a universului omului. Și faptul că ne vorbiți din Marea Liniștii ne însuflețește să dublăm eforturile pentru a aduce pacea și liniștea pe Pămînt. Pentru un singur moment de neprețuit în întreaga istorie a omenirii toți locuitorii Pămîntului sînt cu adevărat unanimi în mîndria lor pentru ceea ce ați realizat și în ruga lor ca să vă reîntoarceți teferi pe Pămînt.“ Teferi pe pămînt ! Eminescu rima și el, demult, „teferi“, cu „luceferi“.

Prin veacuri haloul interesului pentru astrul nopții, a fost întreținut, ca o feștilă pîlpîitoare, mai întîi prin grija poeților. Azi o comparație, mîine o metaforă, poimîine un epitet. Copii teribili care credeau că fac artă pentru artă și nu știau cît sînt de științifici și cît sînt de politici. Poeții au stîrnit curiozitatea femeilor, tot arătîndu-le luna, în lipsă de altceva mai îndepărtat. Iar cînd a venit rîndul savanților... Dacă ar mai fi în vigoare un vechi decret care condamnă practicarea astronomiei, toți ar trebui să fim acum arși pe rug. Cînd Galileo Galilei privea în 1610, pentru prima oară luna printr-un telescop, ea arăta ca o ceapă degerată. Priviți harta ei de atunci. Acum, de aproape, parcă e un creer de geniu pustiu. Vom reuși să ne vîrîm în cap măcar un grăunte din fosforul care arde de atîta timp degeaba ? Să ni-l vîrîm în cap și să începem să iubim mai mult pămîntul. Evenimentul de azi e atît de uluitor, încît ți se încleștează gura de emoție. Metaforele cele mai îndrăznețe sînt depășite ca niște pure prostii, ca niște baliverne. Va trebui probabil o corecție la vorbe, pentru a le aduce pe orbită mai adevărate. A trăi cu capul în lună e o crudă și proaspătă și feciorelnică realitate. Deci se poate zbura spre ceruri și în modul cel mai simplu și mai firesc : în sus. Iar nu dîndu-ți cu pumnii în cap, pînă faci cu tine o gaură în pămînt, ieșind propulsat pe partea cealaltă. Și de cîte ori omenirea nu a încercat astfel de avînturi greșite ? Mi se pare fantastic de frumos un titlu al lui Sadoveanu, care îmi vine în minte de cîte ori mă urc în avion : „Mergînd spre Hîrlău“. Mergînd spre Hîrlău, prin hău, poți să ajungi, dacă o ții drept, poți să ajungi pur și simplu în lună. Pentru că e în așa fel construită luna asta, încît ori de unde ai pleca, ea îți vine drept sprînceană.

Iar în acea memorabilă noapte pierdută, cînd luna era cotrăbăită pentru a se găsi — cine știe — măcar un strop de viață — din viața întinsă pe care aici o risipim și o nimicim uneori cu mîna spartă a nababului, măcar un strop de apă, — ce se întîmpla jos ? Pe pămînt se întîmpla, într-adevăr, un lucru nemaipomenit, la fel de nemaipomenit ca și atingerea Selenei : **oștile dormea.** „Iar în valea verde oștile dormea“. Bătrîne Bolintinene, te sărut.

Marin SORESCU

(continuare în pag. 7)

ÎN CINSTEA CONGRESULUI AL X-LEA AL P. C. R.

Incantație

Pămînt clădit pe marmură latină,
timpi clasici reîntorși din veșnicii
închipuind lumina din lumină
prin generații, drumuri de făclii.

Și două mii de ani de căutare
a unui suflet integral, rotund, —
al meu și-al țării, semn de exclamare
cu care secolului să-i răspund.

Nimb roșu, aur galben, timp albastru
îndeplinind destinul românesc
vegheat frumos de suveranul astru,
bărbat al țării mă învrednicesc.

De stirpe comunistă, cînți etate
a mea, prin anotimpuri decantînd
această sete de întîietate
în inimă, în veac și pe pămînt.

Precum Saturn porți aură semeață,
vin anii tăi din zodii de nadir,
menit să stai cu tine față-n față
mirific ca un fir de trandafir.

Exultă deci ! e timpul apt lucrării,
e zona ta de timp reînspicat,
să porți pe umăr amforele țării
din spre fîntîni manolice, bărbat.

Lăsînd împrospătările să vină,
primește-le, firesc, fără trufii ! —
Pămînt clădit pe marmură, latină,
timpi clasici reîntorși din veșnicii.

Al. ANDRIȚOIU

GHEORGHE TOMOZEI

o monografie a adolescenței

Atlantis

Douăzeci iulie 1969

Carul de foc în Lună îl ridică
văpselele icoanelor de sticlă,
albastrul, albul, verdele
în lumea de pierdere.

Trei, zburătorii. Doi, peregrinii
pe chipul bombat al luminii.
Din amintire
porfire încep să pretire
pe cenușa îndurerată,
de topaz și agată.

Prin întunecime
și neștiime
din mine în nime,
trec ca puii mierlei
peste oul perlei...

Din Egipet

Într-un sarcofag
de lapis-lazuli
doarme trunchiul drag,
priveghiat de ulii
al unui cocon
pui de faraon.

Doarme-n albe pînze
de o țară plînse;
nemișcat i-e pieptul
umerii și sceptrul,
mîna-i nemișcată
cu inel de-agată.
Cînd muri, se pare
că privea o floare.
N-a fost crin din glastră
ci o floare proastă,
romanița simplă
nu știe să mintă.

Ani trecură șapte
mii, de cînd coconul
cel cu dinți de lapte
își văduvi tronul.
S-au spart piramida,
lespedea și crida,
cripta lui cu ulii
de lapis-lazuli,
leii de porfir,
oasele subțiri,
liniștea beteagă.
N-a rămas întreagă
decît floarea proastă,
floarea ce nu-și schimbă
mireasma ei simplă,
nu știe să mintă
și care se plimbă
din limbă în limbă...

Atlantis

în țara Atlantis
primu-am s-ajung,
taina cetăților
voi dezlega-o.

Acolo regii
stau în racle de piatră
ca sîmburii
în mărul domnesc.

Lighioanele, pomii,
toate-s de cremene
și apa-i de cremene
și pînza paingului.

Caii de calcar
ierbi de gresie pasc
și corăbii de cuarț
albastrul îl taie.

În țara Atlantis
cu codrii de cretă
am să ajung
cu o floare în gură.

Lemnul, greierele,
verdele, ploaia,
în locul pietrelor,
am să le-așez.

Și satul bunicii
cu fîntîna, cu prispele,
va fi la fel
cu țara Atlantis...

Grădina Hesperidelor

Mărul e cana de lut
în care au încăput
o stea și-un luceafăr,
o miere, un zahăr,
o pleoapă
de apă,
un fulg de zăpadă,
un fulg de livadă...
Mărul e cana ce se revarsă
pe buza de secete arsă
și e mîna cu degetele
ce nu știe pregetele,
ce toarce lîna luminilor
și floarea crinilor,
a ta, maică mare-a grădinilor...

Carele au mere-n loc de roți
și sînt pline cu nepoți
iar o ciutură bătrînă
scoate apa din fîntînă.
Puii de rîndunele
sînt mere cu puf pe piele,
mărul de sunătoare
cînd nu e lună e soare
și e os domnesc
mărul cretesc.
Vine pe perna mea să se culce
mărul dulce
din livada lui Neculce...

Nemo

Sub această undă zace
în bătrîna-i carapace
cercetînd cu chipul supt
stelele de dedesupt,
zace Nemo, căpitanul.
Perla-n scoică și mărgeanul,
caracatițe și alge
și făină de catarge
trec prin barba dumisale,
trec cu gingașe ocale.
Mărgelușa și mărgeanul
îl cunosc pe căpitanul,
coralul și coralina
(coralina Carolina)
nisipul și nisipina,
alga și algoiul,
sepia și sepioiul,
rusalcul, rusalca,
melcul și mealca.
Peștoaica și peștele,
trec prin toate poveștile
și cînd amintirea chem-o
să mi-l dăruie pe Nemo
mi se-așează blînd, sub lampă,
hipocamp și hipocampă...

Stan și Bran

De ce în filmele cu Stan și Bran
cele mai dragi și cele mai nătîngе,
cele mai vechi și mai de porțelan
copiii rîd iar bunicuța plînge?

De ce cînd vine dintr-alt film, un nene
și dă în Bran al nostru-aș vrea să-i rup
ca pe-un ghidon, mustățile viclene
și-apoi pe Bran să-l mîngîi și să-l pup?

De ce cînd ploaia, casa o dogește
de ce cînd ploaia bate în burlan
și salcia bătrînă se smerește
îmi pare că-l aud plîngînd, pe Stan?

Povestea scrisă pe celuloid
o văd de-atunci pe fiecare zid.
Celuloid; șoriciul diafan
al purcelușului de Bran,
amară scoarță de mesteacăn
ce-a fost odată stîlp de leagăn...

„Acasă" al sentimentelor

A încerca o monografie a adolescenței, înseamnă a privi cu ochii literelor pasărea care zboară înapoi. Poate că ea nu mai există de mult, dar sensul ei înapoi e nobil și gratuit. Atît de gratuit încît se transformă în lucru, în obiect. Ceea ce autorul încearcă în această pagină, nu sînt poezii. Sînt obiecte. Sînt pene ale păsării care zboară înapoi. Uitaserăm că proprii noștri părinți sînt trupurile noastre din adolescență... Dar cum am putea uita că sufletul acestor trupuri, călător prin cărți trebuie să revină? Există un fel de „acasă" al sentimentelor. Aceste pene zburînd prin sufletul nostru sînt „acasă" adolescenței noastre. Iat-o. Iată-le!

Dor de mirodenii

Matrozii își ascultă ghinărarul:
— „Vivat piperul și enibaharul,
vivat foaia de dafin și nucșoara,
vivat vanilia și scorțișoara!"
Și strigă venerabilii bărbați
— „Vivat miroasele pentru cîrnați!"
Se leagă ale mării căpetenii
să afle un regat de mirodenii
în care pe vecie să rămîie,
feldmareșali peste tămîie.

Visează-n somn rasoale și piftii
și ciorbe aburind pe pirostrii,
visează tufe grase de tarhoane
adulmecate, lacom, din castroane.
Și cînd întîiul strigă: „Am ajuns!"
își simte botul cu vaniliu uns
și brațu-ngreunat de pietre scumpe
dar... doborît de spaime reci Columb e:
nu-s Indiile-n fața lui ci ferigi
și sînt pădurile unei Americi
pe care n-a voit-o. În țărînă
dorul de mirodenii îl dărîmă
și-un arbore de lacrimi i-e ființa.

Învingătoru-și plînge biruința..

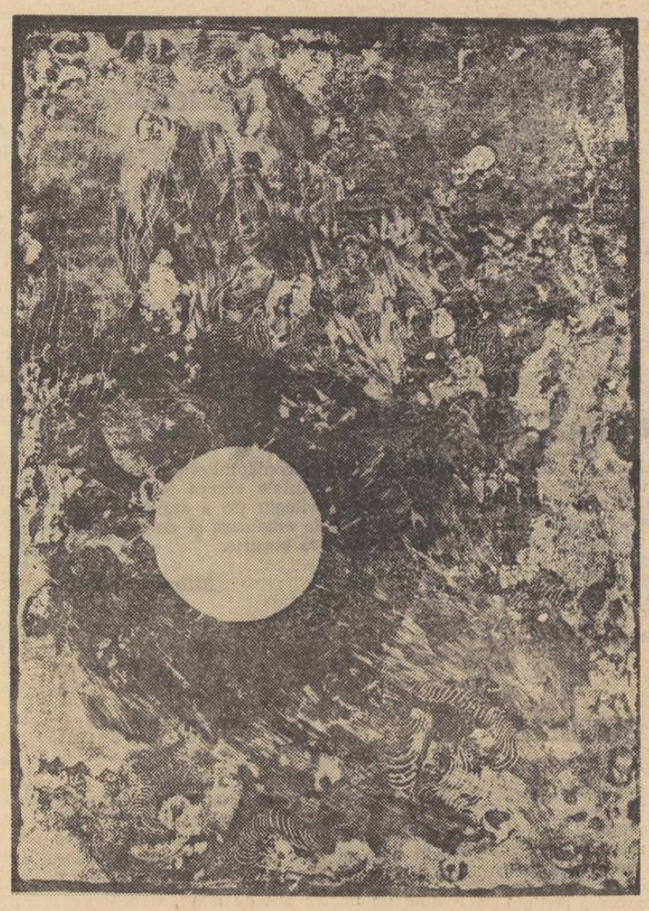

EUGEN POPA — „LUNA PE VÎNT"

Alcor, Aldebaran, Altaïr

Alcor,
Aldebaran,
Altaïr
stele cu cozi de vulpe, subțiri,
licărind în atlasul bătrîn
ca merele rostogolite-n fîn.

Podul părăsitului hambar
îl prefac în observator planetar,
printre șindrilele sparte
voi privi lumile de departe.

Alcor, steaua bunicii, clipind diafan
și steaua bunicului, Aldebaran
și steaua nepotului, Altaïr
tremură ca frunzele de calomfir
în grădina cu pomii.
Stelele miros a făină culcată-n copaie,
de duminica Tomii
cînd sărbătorile le aducea-n odaie
glasul bunicului, dinspre stele viind,
din însingurare
și glasul bunicii-linguriță de-argint
clinchetind în pahare...

Marea Sargasselor

Canonul oaselor,
drumul spre marea Sargasselor.

Canonire de zile
drumul spre apele cu anghile.

Țiglele bătrînei case
îmi păreau carapace de broaște testoase

iar perdeaua ce se deșiră
penetul paserei-liră.

Cine în oase mi te semănase
mare de nesomn și sargasse?

M-am tocmit pare-se rob
la un borțos planiglob

și-am pornit să te caut
mare — gaură de flaut,

mare cu palmieri și liane
și domnițe bălane

Am plutit orbește,
am mîncat trei butoaie de pește,

ultimul burduf cu apă l-am supt
pînă să simt dedesupt,

apa Sargasselor, cu miros de miez de nuci
și-am asvîrlit ancora de tuci.

Vorbim înțelept, înțelegem de-a-ndoasele:
oare ce sînt sargassele?

Cutreierai mările, cîte sînt
și n-am să știu nicicînd,

mare de miere,
de vis, de tăcere,

frunză de cipreș, frunză de-acant,
lapte de cocos și de diamant.

Bătrînul cu chibrituri

Voiam să te salvez, Amundsen,
călare pe coarne de ren,

deși nimeni nu te-a găsit
bătrînule sfînt și smintit,

voiam să-ți trimit o gamelă cu ceai
și-un ghiozdan cu mălai,

ție, pierdutule,
mutule,

dar avioanele trimise la pol
s-au întors cu locul tău gol,

fără tine-au venit vapoarele,
urșii albi, soarele.

Mi te-nchipui rămas pe-un ghețar
cu numai un chibrit în buzunar,

te văd aprizîndu-le cu dumicatul
sub cerul, întunecatul,

ca în basmul îngrozitor
îți văd mîinile care mor,

îți văd lacrima încă vie,
stingînd ultimul băț din cutie,

printre morse și toce
neputincioase să te evoce,

te văd, prin asfinții turi,
tu ești bătrînul cu chibrituri,

gingaș desen:
Andersen — Amundsen...

Voroneț

Fluturii cu aripi de văpseli
s-au lipit de tencuieli,
licuricii au intrat în zid
și n-au mai ieșit,
flori fără chip
s-au tras în nisip,
boabe de mărgăritar
s-au tras în var.
Ploaia cu săracă apă,
străvezie ca foaia de ceapă
a spălat piatra, lemnul,
desemnul
cum mamele-și spală-n copaie
pruncii, cu apă de ploaie
și zidul a crescut
neștiut,
curat
ca argintul strecurat,
subțiat de dangăt
și de frunza-n treacăt.
Zidu-a crescut sub luna dospită
ca o pîine cu aur, văpsită
ca o pîine scrisă cu grîu
și pietre de rîu,
pîine din făină de astru
și aur albastru...

Iada — livada

Rugii de mure,
nuferii apei
ajung, ușure,
în burta caprei.

Iarba subțire
a făgetului
păpădii, calomfire,
în burta iedului.

Mărul, cartoafa,
(cartoafa napului)
și garoafa
în burta țapului.

Iedul, iada,
țapul, iezii
și capra
în burta livezii...

Călătoriile

Cartea călătoriilor
nicicînd nu se-ncheie.
În somnul copiilor
e mereu o scînteie.

Ea aprinde-n poveste
tipsii cu jeratic
și caiii pe creste
saltă, noptatic.

Buruiană-a cîmpiilor,
brustur, patlagină, —
cartea călătoriilor
n-are ultima pagină.

Ca un caier se toarce,
ca un vis se-ntrerupe,
nu știi cine-o-ntoarce
nu știi cine-o rupe...

EUGEN POPA — „GEOGRAFII COSMICE"

ÎN CINSTEA CONGRESULUI AL X-LEA AL P. C. R.

laudă patriei

TUDOR GEORGE

Mozaicul din Tomis

Splendoare prăbușită sub pulberi și moloz
Răsari cînd vălul vremii cu mîna-l dau
de-o parte :
Ascută-și tîrnăcopul pupila-n malul ros
Cu ochi de melc dioptric scrutînd prin evi,
departe...

Pios văd că-ngenunche blajinu-arheolog,
Grădinărește peste răsad curbat de spate,
Dezvăluind sub valul acelui tern polog
Fermecătoare pajiști de flori pietrificate :

Ingenunchiere-ntoarsă la constelatul lut,
Unde spășiții meșteri, cu fruntea în țărînă
Pletiră mozaicul, ca pe-un covor bătut,
Cu zmălțuite astre ce le-au trecut prin
mînă.

Pentruca-nsemetită, cu fruntea printre sori,
Prin pajiști să pășească vreo glorie romană,
Îngenunchiară trupuri de meșteri truditori,
Însămînțînd pe lespezi tot ceru-n filigrană...

Pînă-a păsit sandala augustului călcîi
Pe-ntinderea acestor astrale mozaicuri,
S-a tîrîit genunchiul și cotul mai întîi
Și fruntea își prelinse îmbrobonate picuri...

Cătușe de cătușe în vast chilim se-nod,
Robite-ndeolaltă, în sclipitoarea plasă
Ce-ți pare că-i o vîrșe cu-mplătoșatul rod
De perle, pești și alge, din fundul lumii
trasă...

Cuvine-se din straturi și-ntunecate zări,
Sub proaspetele raze ce pulberea o spală,
Să înălțăm trecutul în proaspăt adevăr,
Cu noi semnificații dînd totul la iveală !...

... O scoică uriașă ți-apare vechiul port
Și ca-ntr-o veche scoică îți auie-n ureche
Afunda fremătare, exodul, timpul mort,
Striatele amurguri depuse-n vremea veche...

Lin povîrnite dale pe coama mării urc
Din portul vechi spre rangul divinelor terase,
Ca valurile mării, în fastuos amurg
Trenînd înspre edenul grădinilor țestoase...

Prelinsă, toga mării se stinge-n țărmul scit,
Iradiată-n horbot de-ncinse curcubee,
Din astre, din sudoare, din lacrimi plămădit
Revarsă mozaicul cereasca lui maree...

Talazurite brațe cu daruri ni se-ntind
— Comoară regăsită și cuvenită nouă ! —
Policromii de lanțuri antice strălucind
Sub ochiul nostru liber c-o strălucire nouă !

Dantelă scrisă-n piatră conturs în
piatră șnur,
Ghirlande-nlănțuite din cioburi și nisipuri,
Ce suflet mai titanic ca marea dimprejur
V-a-nchipuit statornic, visînd în fel
și chipuri ?...

Cer voie doar c-un deget o țandără s-ating,
O pietricică, numai, ce-o dezvăli țărîna
Din roitorul cosmos de astre care ning
Din fagurul mirific... voiu s-o ating cu mîna.

Vreau cu simțirea certă slăvind
prezentul viu,
Să pipăi o vertebră din ce-a lăsat trecutul,
C-o strîngere de mînă din veacul meu tîrziu
Spre meșterii aceia, simbolic, dînd salutul...

Ah, volburi după volburi ca valul cum
se-alung
Împletituri de brîie în sinuoase creșteri...
Par trestii înodate ce zările străpung...
Vreau să mă-nod la valul acelor trudnici
meșteri !

Din pragul erei noastre privirea mi-o revărs
— Maree tumultoasă ce-aruncă punți prin
spații...
Vom pironi cu astre întregul univers
Pentru exodu-atîtor titane generații !

Pășiți, noi generații, pe noul nostru drum,
Ce s-a-mplinit din pulberi și colbuite oase,
Din avîntatul cuget al frunților de-acum
Ce-au treptuit cu gîndul spre culmi mai
luminoase !

Pe treptuita cută a mărilor ce urc
Spre orizontul limpid cu-nfălduiri albastre
— Străfulgerate lespezi
— cad astrele-n amurg,
Cum ne teșirăm țestu-ndărătniciei noastre :

Voi veți călca pe stele și ceru-ntreg va fi
Un mozaic pe care pășește talpa goală,
Urmași ai umilinței și-ai vechilor sclavii,
Pășiți pe căi lactee, prin cosmos,
ca-ntr-o sală !

Iradiate cercuri pînă la voi ajung
Pe veșnic neclintita-clătinătoarea mare...
A trebuit să treacă un cer atît de lung
Pînă să vi s-așternă tot cerul la picioare...

Vertebre de vertebre se-nșiră-n mozaic,
Cum se înoadă timpul în veșnicii vecine...
Aș vrea o pietricică, zgrăbunțul cel mai mic
Să fiu în armonia Comunei care vine !...

ION CRÎNGULEANU

De dragoste și de pămînt

Pe cîmpuri și pe dealuri și pe munți
Lucrăm viața
Din răsputeri
Cum facem lucruri și dragoste
Și tot ce trebuie.
Pocnește plină sămînța prin adîncuri !
Sus, bate steaua cu eternul
Și-ajunge pînă-n somn, —
Ne trece către ziuă
Cum timpul bate stîncile
Hotărnicind tăcerile la sunet.
E-o sănătate în rotunjimea pîinii —
De față ni se șterge
Ca o planetă-n foc.
De suflet ni se roade-nmărmurită
dragostea !
Noi respirăm cu lucrurile pe pămînt și,
zilnic,
Arăm timpul, lucrăm viața —
Celui ce nu pricepe omenia noastră
Ca o lămîie veche i se strînge fața ;
Ca o lămîie, ca un punct, ca o uitare
Se stinge și dispare nevrednic și sărac
Căci trebuie asemuită viața
Cu focurile planetare în atac !

...Pe cîmpurile largi, pe dealuri și pe munți
Lucrăm viața, tragem la rostul ei —
Cinstea roade întunericul
Cum sărutarea ajunge-n inimă.

GRIȘA GHERGHEI

Culorile

Culorile care ne spun pe nume
atît de simplu ne adună preajma,
aproape e o creștere de iarbă,
aproape e o creștere de iarbă
pînă la urmă cuprinzînd cuvîntul
de dragoste în înțelesul ei.
Acolo unde trec dintr-una-n alta
de mii de ani aceeași răsuflare
refuză cu puteri sporite nuanța.
De mii de ani e roșu românesc
De mii de ani e galben românesc
De mii de ani, albastru românesc.
Culorile care ne spun pe nume
atît de simplu ne adună preajma.

Frumusețe

Avem de cîntec vorbe
și pentru joc întîțișări
și sărbători cu nume mare
și straie cu iluminări.

Petrecem ca un neam bogat
cu leagăn vechi în codrii lui
și dar de schimb de lăudat
pentru trimișii orișicui.

Și sîntem buni și nu anume
așa venim din începuturi,
sîngele nostru nu se rabdă
ascuns zadarnic între scuturi.

La noi, aici, e îndrăgită
spusa deschisă chiar de-i grea
cum urma către rădăcină
mereu e proaspătă sub ea.

Hotar

Pînă unde-am venit să primim
Cu pîine și sare
Am fost trimișii sufletului nostru,
De mult aici,
Dintr-un clar început
De vorbă și numărătoare.
Avem în dragul ospeției
Întîi și-ntîi
Să preaslăvim adîncul,
Soarele întim
Al acestui neam
Și rădăcina nașterii de nume
Întru pămînt și pămintean.

IULIA VLAD

Într-o țară fără margini...

Pe-un pămînt
cu ramuri verzi,
pe-o colină naltă
pîn'la cer
cu brazi înalți
și
șoapte-adînci
cu frunze moi
și soare alb în nori
m-am născut — eu.

Cu razele,
cu cioburi de pămînt,
cu multă lumină
de sus
am crescut laolaltă. Iar brazii
am încercat să-i ajung
pînă la cer ;
Să mă scald în stele,
să mă-nfășor în spice
și-n geana lor plecată...
Asta-i țara fără margini,
e Pămîntul,
sînt — eu.

M. TARANGUL

Zbor

Cînd aripile moi ating aluni
acestei păsări să îi adunăm un crîng
din ramurile acestei luni
atunci cînd august verile îl strîng

la capătiiul unui arbore, în gînd
trecea ca vîntul firului de iarbă,
și numele partidului ea bînd
mai larg zbura, cu aripa mai largă.

Ca patria în August

Ca degetul roman la marginea de drum
cînd semn făcea legiunii-aceleia pe dungă
să intre în păduri atunci, așa acum
îmi ridicam în soare mîna mea prelungă
pe ochiul stîng o vară așezînd
să-mi fie dulce împrejur pe mare
cînd vasul meu în țara mea intrînd
un pavilion lucea cu mari bucăți de soare.

GHEORGHE ISTRATE

Caldă voroavă...

Șterge-mi cu răsuflarea pleoapele :
Un cîntec curat voi rosti —
Dimineața m-am trezit dintre vise
Cu Țara în prag, luminîndu-mă :

— Omule ! Peșterile sufletului cad
În întuneric mare, nevăzîndu-mă ;
Lacrima-ngheață pe dedesubt
Arătînd semne de taină.

Eu trec și urc
Pe scări rugătoare și lungi
În șimburii aspri ai lumii
Pe care și tu, sub pleoape, îi porți !

— Omule ! Fii întreg ca o luntre,
Ca un meridian de adevăr
Ocolind și ținînd în orbitele sale
Polii de creștere ai pămîntului !

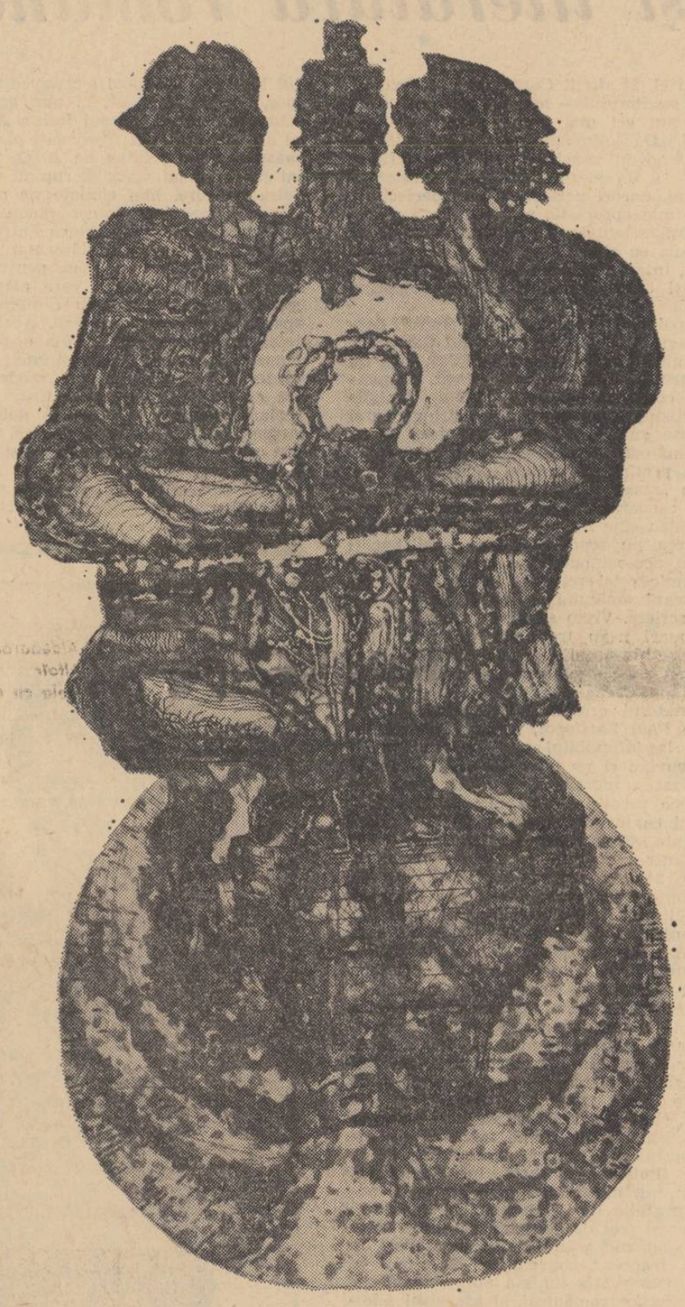

Gravură de GEORGE LEOLEA

Și nu uita ! Pe arenele vechi
Umbre în amurg se arată
Răsădind amintiri și punînd
Lumină în candela stelelor...

— Caldă voroavă mi-apasă buza —
Am grăit eu, ridicîndu-mă
În scările pragului, arătînd
Cu sufletul priveliștea —

M-adaug ție, singurul adevăr,
Rămas din rangul nopților dintîi,
Ție Credință și Adevăr
Țară a sîngelui meu, auzindu-te
Cum îmi pulsezi pe pleoapă un cîntec,
Pe care, neîndurător, sufletul îl spune
Lumii sale biruind
Ostroave de ger...

O, iată, pe deget se-arată
Inelul de logodnă pe veci
Ivit în trupul meu, la ceasul nopții,
Pe cînd Țara, cu năframă măiastră,
Pleoapele mi le-a șters de tăceri...

Mîna ta...

Tatăl meu mereu îmi spuneai :
— Brațele mă dor de atîta pămînt
Răbdat și nehrănit de mine !
Uite ! — suferința mea se face floare
de
Ivită ca o lacrimă de sînge...

— Omule ! tatăl meu, așezînd
Copii curați pe prispa Țării,
Lumina visează cu noi
La marile ei adevăruri !

Din dreptul meu eu gîndesc
Cum arde sub tălpile tale țărîna,
Tatăl meu, de nesuferința ta eu bolesc
Și-nlăcrimat îți sărut — luminîndu-mă, —
mîna,

Mîna ta, niciodată, povară —
Mîna ta,
Cu miros de pămînt și de țară !..

MARIUS ROBESCU

Odă

Într-un ocol de piatră pașnic
arome respirînd de solzi
vai, cine-ar spune că revii
din lunga încordare-a unui
ascuns și dulce somn
cu ochii prinși de vechi vederi
iar pratul sur își lasă trompa
în tragezii plămîni de fii
și-n trup ca mîlul sfînt se-adună
miresmele de Nil și nervii
destinși în promenade țipă
de creșteri și de soare.
Pămîntul leagă umbre verzi,
sînt insulele plutitoare
sub ancore păzite noaptea
de steaguri lucii și suave
Și vocile ce nu se pot
uita nicicum, în nici-o parte !
Murmure de hotare albe
duse la cer, mă răscolesc.

VALERIU PANTAZI

Om

Gîndul acesta cuprinde în arc
Pămîntul și cerul, arde boltit
Fruntea de veghe cînd o încarc
Cu o atingere de infinit.

Aș vrea să-l știu, aș vrea să cînt
Cu fruntea pură
Un vag preludiu suie-n cuvînt
Și o-nălțare înflorind pe gură.

Spun Patrie în gînd : ascult,
Îmi aud gîndul crescînd rotitor,
Vibrații lungi mă cheamă demult
Pînă cînd pasul seamănă-a zbor.

Fruntea tresare în arcul de crom
De o atingere îndepărtată ;
Și-acum vorbesc deslușit cu un om
Pe care-l văd în mulțimi deodată.

GEORGE CHIRILĂ

La cumpene

Și ei se vor lumina la cumpene
șoptind cu buzele arse de așteptare :
Viseză grîul popor voinic
Și iarba noastră dă în spic
Iar mierla trilură în ramul
Din care ne tragem patima și neamul
Tresare rîul izbăvitor
Gîndindu-ne viața-n izvor
Din semințe durere cu dor
Întru putere și întru stimă
Auziți cum prisaca își animă
Fagurii-n rostuire nemaiștiută
Trece superb puiul de ciută
Vălurind dinspre tîrziu a nădejde
Apele-l leagănă muntele-l crește...

Iată ies fiii noștri la cumpene

Și te aud

Stea încoltind în piatră
surîd nepătrunsului blînd
și te aud și te aștept
din patru arșițe crescînd
și te iubesc și nu mai știu
ostrov de dureri mari tăceri
bat ierburile orgă în orgie
dinspre nevăzut și nicăieri

La patimi pravile
se va ți-nchis în sine marea
tu mă învii la zi cum numai
pe noi ne-nvie-mbrățișarea...

ION TUDOR

Preludii pămînteșt

Tăiem pămîntul în felii
precum un pepene,
aruncînd sămînță
să crească alta !
Din una răsare mai multe,
dar toate-s la fel,
și le iubim pe toate !
Sînt semănate de noi,
crescute sub ochii noștri,
iar noi le sîntem stăpînii !

Sfîrșit

In urma mea lăsa-voi
pruncii crescuți
cu lapte de pasăre,
iar de gîtul lor voi prinde
salbe de aur
scos din adîncul pămîntului,
să strălucească în soare !

Iar ei își vor aduce aminte
de mine și de pămînt,
și nu mă vor uita
niciodată !

VASILE ANDRONACHE

Același izvor

E-o crăpătură pe unde vine lumina
Dintr-o lucrare interioară
Din fagurii aerieni de lîngă inimă
Și-mi ține trupul drept întru-slava

Culorilor și păsărilor.

Trăiesc în limpezimea pămîntului
Argint viu neamestecat cu umbra
Și soarele mă păzește în ierburi
Și-mi crește-n trup gust de lumină
Și toate se petrec lîngă-același izvor
omenesc.

Cîntă inimă

Cîntă inimă ca un animal tînăr
Cîntă pînă sub tîmplele care
Se învîrtesc înțelepte
Pe creierul floare.

Aeriană viața ta
Palpită ca frunza.
Trece-ntr-o parte de ființă
Flamă subțire pe-o muchie de liță
Soarele meu răsărind
S-a văzut și arătat
Printr-un ochi neînoptat.

Vîrf de izvor

Pasăre albă codalbă
Zboară-n jurul vieții mele,
Neînclinată, în lumină
Dă roată florii de aer
Ce-mi dilată nările
Păzește-mi capul
Fruct prea subțire de os
În care acel vîrf de izvor, creierul
Din tată în fiu ninge mai pur
Metafora vieții.

GH. RĂDULESCU

Rădăcini

Oasele părinților
cresc rădăcinile pădurilor. Rădăcinile
pădurilor
picură vin de suflete. Vinul înmoaie pîinea
și se tace cer.
Cerul curge prin inima pomilor cu dragoste.
Dragostea se joacă în țărînă cu frunzele.
Frunzele încălzesc oasele cu sîngele lor.
Sîngele pădurilor crește rădăcinile copiilor
noștri.

avanpremieră editorială

ION CREANGĂ

„Opere"

Ediție critică (note, variante, indice, glosar) în două volume (colecția „Scriitori români"), îngrijită de Iorgu Iordan și Elena Brâncuș, cu o prefață de Iorgu Iordan.

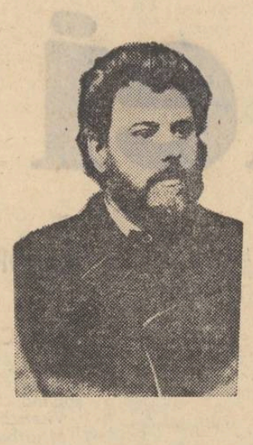

AL. RUSSO

„Cîntare României"

Ediție bibliofilă de lux, reproducînd pe cea din 1967 din „Biblioteca pentru toți".

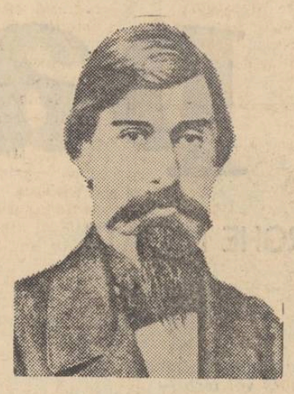

C. NEGRUZZI

„Alexandru Lăpușneanu"

Ediție de masă, reproducînd pe cea din 1966: Păcatele tinereților, Diferite, Traduceri.

paul zarifopol

și literatura română

Paul Zarifopol n-a fost un critic și un istoric al literaturii române decît ocazional și, ceva mai sistematic, abia spre sfîrșitul vieții, cînd apare ediția critică a Operelor lui Caragiale și cînd scrie o suită de articole (unele publicate postum) despre începuturile poeziei românești și despre „Junimea". Lipsind aproape două decenii din țară, el se considera insuficient informat asupra vieții literare naționale, circumstanță pentru moment reală, însă devenită cu vremea un exagerat scrupul și o adevărată inhibare. Opiniile sale, exprimate incidental cu privire la contemporani, au dezamăgit pe cei mai mulți, iar cele cu privire la clasici (nu numai la Caragiale) au rămas fără ecou, sau de-a dreptul necunoscute. A ne rezuma doar la articolele apologetice consacrate prozei lui Minulescu și la pamfletul regretabil contra lui Pîrvan ar însemna să persistăm în eroare, prin ignorarea voită sau nu a obiectului. Mai întîi, pentru că Zarifopol n-a fost pînă la urmă deloc străin de literatura română, în totalitatea ei, și apoi, pentru că observațiile în această direcție, venite din partea unui intelectual de finețea și profunzimea lui, nu pot să nu intereseze în cîmpul confruntărilor literare. Cu atît mai mult, cu cît în însemnările despre scriitorii români, vom regăsi adesea idei atît de scumpe autorului ca naturalețe, autenticitate, valoare, tehnică artistică.

Spre deosebire de Eminescu, Zarifopol are părerea că „veacul de aur al scripturilor române" e mai bine reprezentat de către Dosoftei, Costin și Neculce, aceștia păstrînd intact în scrierile lor parfumul tare al vechimii, decît de Alexandrescu, Bolintineanu și Eliade, mai ales Eliade, în care vede exagerat semicultură, dar pe bună dreptate lipsă de gust și pedanterie. Mereu inaderent la formula curentă, unanim acceptată prin școală și manual, eseistul tinde să năruie mitul acestuia de „ilustru fondator al literaturii române" (recunoscîndu-i totuși meritele), spre a investi mai mult decît se obișnuia în poezia lui Al. Beldiman și I. Budai-Deleanu: „Din Budai-Deleanu și din Beldiman se pot cita versuri în care își află glas original pentru întîia oară, verva satirică în poezia noastră. La Budai-Deleanu cu o muzicalitate surprinzătoare, la Beldiman cu o violență de limbaj superb familiară, ne întîmpină întîia oară, pe românește, invectiva în formă artistică". (Poezia românească în epoca lui Asachi și Eliade). Pe Gr. Alexandrescu, altfel, calificat poet prea didactic, îl prețuiește pentru că **a atacat mediocritatea literară a timpului și diletantismul, pe V. Alecsandri, pentru că „are un scris liber de străinismul tradițional și de comicăriile pernicioase ale latiniștilor". Mai mult, pentru că împreună cu Alecu Russo, a dovedit gust literar și maturitate artistică, îndreptîndu-și atenția spre folclor și stăvilind în felul acesta imitația și artificialitatea pedantă.** Zarifopol nu face istorie literară de înregistrare neutră a faptelor, ci caută în scrierile noastre începătoare modernitatea de spirit, pe care o găsește la Dinicu Golescu, „omul în anteriu care deschide critica societății românești orientale" **(Rămînem în tradiție)**, dar și la contestatul Eliade: „Să nu uităm însă că zelul literar și patriotismul, ardoarea de a contribui să dea patriei o literatură l-au adus pe Eliade pînă acolo ca să scrie două bucăți, care, aproape întregi stau în continuitate cu poezia nouă. **Sburătorul** și **O noapte pe ruinele Tîrgoviștei". (Poezia românească în epoca lui Asachi și Eliade).**

Critic al moftului cultural, Zarifopol are cele mai bune cuvinte pentru „Junimea", cu al cărei spirit critic își descoperise atîtea afinități. Insistînd asupra rolului jucat de gruparea condusă de Titu Maiorescu, el pune accentul tocmai pe efortul acesteia în direcția unei culturi organice, contra falsității, a grimasei, a prostului gust: „Junimea a făcut front energic contra oricărei grimase a culturii. Prin acțiunea ei, acea grupare ne-a lăsat o moștenire prețioasă și grea: aceea a unei obligații supreme de a combate cultura neautentică, sau, cum s-a zis mai tîrziu, moftul." (Cultură).

Față de niciun scriitor român, în afară de Caragiale, n-a manifestat autorul Încercărilor de precizie literară admirația pe care **i-a arătat-o lui Eminescu. Opera eminesciană i-a prilejuit scepticului și „iconoclastului" unul dintre extrem de rarele lui momente de entuziasm. Într-o conferință despre clasicismul francez (inedită), îl situa pe marele poet „printre artiștii de felul lui Homer, Eshil, Dante, Shakespeare". Eminescu, urmează vorbitorul, în chip aforistic, „era din neamul celor puternici și bogați fără măsură, el a fost un dătător de legi, un începător de tradiții artistice". „Prin factura și prin substanța ei — spune în interviul dat „Adevărului literar" — arta lui a făcut să se învechească dintr-odată tot ce pînă la dînsul era poezie în literatura română." Zarifopol se numără printre primii critici care elogiază proza eminesciană, pentru viziunea fantastică, splendidul ei pitoresc mitologic și cosmic. Este neîndoios că atunci cînd apăra specificul și individualitatea literaturii române și egalitatea ei în drepturi cu alte literaturi, eseistul se gîndea în primul rînd la Eminescu. Și după el, desigur, la Caragiale. Autorul Scrisorii pierdute i-a concentrat în cea mai mare măsură atenția. Contribuiau aici mai mulți factori: Paul Zarifopol fusese prietenul și confidentul dramaturgului în ultimii opt ani de viață ai acestuia, își descoperise afinități comune cu el, în sfîrșit Caragiale i se revelase ca tipul scriitorului — artist, având conștiința și respectul cel mai adînc al profesiei, al „tehnicii." Dacă Eminescu era un zeu intangibil, trăind în zonele desăvîrșitei purități, Caragiale e un meșter, un mare meșter al cuvîntului, uneori perfect, alteori perfectibil, o figură mai apropiată, mai familiară și datorită circumstanțelor amintite. Admirația se unește aici cu obiecția critică, aprecierea cu reproșul, în spiritul unei analize riguroase și în același timp al cunoscutei clasicofobii a criticului.**

Zarifopol a scris în mai multe rînduri despre Caragiale (Publicul și arta lui Caragiale, studiile introductive la ediția critică, etc.) **nu atît pentru a-i ridica un monument, cît pentru a-și convinge contemporanii de genialitatea artistului, pe baza unor stringente și minuțioase analize. Că este așa ne-o dovedește următoarea profesie de credință: „Unii diletanți pretind să tratăm operele celebre, așa cum „mamițele" din mahala își răsfață puișorii, ascunzînd poznele și defectele acestora. Pentru cine nu are logica mamițelor, o bucată rea nu scade valoarea unei bucăți bune din aceeași operă; o bucată bună nu ajută nimic celei rele; și tot astfel nu se compensează amănuntele inegal reușite din aceeași scriere. Vrem să știm cum a fost. Și autorii mari n-au trebuință de precauțiile protectoare ale fanaticilor mai mult sau mai puțin pricepuți ori mai puțin sinceri." (Publicul și arta lui Caragiale.)**

Contestatorul criticii psihologic-biografice, care era Paul Zarifopol, renunță pentru un moment la inflexibilul său principiu antisainte-beuvian și ne dă chiar de la început caracterizarea morală a familiei Caragiale care „avea vocația rîsului ca artă și simțul comicului ca instinct fundamental", iar mai tîrziu simte nevoia să descrie însuși portretul omului, într-o evocare pe cît de exactă și reală, pe atît de petulantă și memorabilă: „Caragiale era un meridional leneș, înzestrat cu o inteligență și o fantezie supranaturale... risipa fantastică de spirit și imagini de care era capabil omul acesta arăta neîndoielnic o viață internă de o neobișnuită intensitate. Neobosit la vorbă — singura hărnicie autentică a meridionalului, el suferea greu de criza persistentă la care supune compunerea scrisă. Scrisul este muncă, și munca-i lucru incomod, iar Caragiale ura incomodul, cu cea mai senzuală violență. Să stau în cămașă, cu picioarele goale, tolănit într-un port din miază-zi, și să țin trecătorii de vorbă cu povești — l-am auzit zicînd, și cred că închipuirea lui era atunci, ca mai totdeauna exactă." (Publicul și arta lui Caragiale). Scriitorul e definit ca un spirit junimist, **ne**încrezător față de „inovație" (forma fără fond), dar și față de noutatea ca atare, luată drept gogomănie și moft, un „moralist" în înțelesul francez: constructor de tipuri și portrete. Observația lui s-a aplicat unei societăți specifice românești, și așa zisul schematism al eroilor din **Momente** se explică prin stadiul de nediferențiere al tipului de mahala. Zarifopol e de părere că în schițele lui Caragiale nu domină satira propriu zisă, ci rîsul orientat spre bufon. Opera lui este o caricatură și a-i cere „adîncime psihologică", așa cum făceau Gherea și Ibrăileanu, ar însemna înlocuirea comediilor și schițelor cu altceva. Criticul mai constată că arta lui Caragiale este „artă vorbită și mimată", că dramaturgul a reabilitat stilul comic pe care gustul comun îl consideră ca fiind radical inferior celui tragic și epic. Ideea reprezintă una din principalele opinii estetice ale eseistului, alături de aceea a artei ca meșteșug, ilustrată în mod exemplar de opera lui Caragiale. Aceasta e văzută ca un sumum de rafinament al conciziei, simplității și sobrietății, obținut în urma unui chinuitor travaliu și pe baza unei tehnici, nu atît învățate, cît elaborate de artistul însuși.

Deși aflîndu-se în fața unuia din puținii scriitori preferați, Zarifopol nu înțelege să abdice de la convingerile și gusturile sale, așa cum o făcuse și în studiile consacrate lui Proust și La Rochefoucauld. El respinge tranșant ceea ce i se pare sub nivelul exigenței artistice, în fond ceea ce nu intra efectiv în vederile sale. Astfel, se numără printre cei care obiectează prezența elementelor melodramatice în **O făclie de Paști** și **Năpasta.** Nu apreciază fabulele, „cea mai nejustificată producție a lui Caragiale", și-i reproșează scriitorului stilul gazetăresc. Punctul nevralgic îl constituie tot clasicismul, în cazul de față un „clasicism naturalist", așa cum îl definește într-o sinteză a formulelor care circulau în critică: „Apucătura generală de a însemna prea gros intențiile și concluziile, de a construi uneori prea logic și a da tablourilor o geometrie prea vizibilă — toate acestea îmi par să fie roade ale aceleiași îndărătnice plecări către o veche estetică naiv didactică." Concluzia rămîne însă, nici vorbă, esențial pozitivă, întrucît artistul curat, comicul de geniu a fost mai tare decît orice tendință de dogmatizare. Autorul **Momentelor** „vrea înfocat ca impresia, care pe dînsul îl deborda să ardă spiritul cititorului în scăpărări electrice. Prin aceasta a trecut peste clasicismul lătăreț și explicit, luîndu-și loc în arta nouă."

În materie de literatură contemporană, gustul lui Paul Zarifopol s-a dovedit mai capricios, nu mai nesigur, ci mai eclectic. Unui admirator al scepticului ironic A. France și al lui Caragiale era firesc să-i placă **Hronicul măscăriciului Vălătuc** de Al. O. Teodoreanu, cu savoarea lui verbală, rupînd convenția și falsa pudoare. Mai ciudate ne apar elogiile aduse romanelor, totuși modeste, ale lui I. Minulescu și respingerea într-o scrisoare către Ibrăileanu a „Călătoriilor" lui Hogaș. Eseistul avea cuvinte bune pentru Gala Galaction, Adrian Maniu, care alături de Arghezi și Minulescu erau remarcați în mod special dintre contemporani. Aceasta într-un interviu, în rîndurile căruia poate că a pătruns și suficientă amabilitate. În general, preferințele lui merg spre modernism, spre tot ce contrazice stilul vetust, limpiditatea școlară, didactismul. Iată ce notează despre Arghezi: „A fost o dezlegare, un răsuflu din adînc, o lecție de rob care și-a rupt lanțurile: dintr-odată, înjuria se făcuse literară și tipăribilă! Ni se lua în sfîrșit de pe gură pumnul idioatelor „bune maniere". (Din

Paul Zarifopol, conferențiar
(Fotografie comunicată de Sonia Zarifopol)

biografia artistică a înjurăturii) Subtilul comentator al lui Proust și prețuitor al lui Gide și Cocteau subscrie formelor de proză antitradiționalistă, salutînd astfel romanul **Paradisul suspinelor** de I. Vinea și ironizînd implicit proza semănătoristă: „Există cumva vreun imperativ, inteligent fundat, care să ne oprească de a scoate plăceri artistice din relativa „incoherență" a visului, din „exagerarea" impresiilor, din subtila „gîndire" în pure imagini? Altminteri, rămînînd în totul respectat gustul de a căuta voluptăți literare — sau cine știe cum altfel în scrierea, lapidară sau lătăreață, dar negreșit logică și cronologică, a dramelor dintre arendași și țărani, femei distinse și moșieri sălbatici, boierănași sensibili și orășence perverse, în scurt a ceea ce se petrece, serios, în rărunchii națiunii" **(Paradisul suspinelor).**

Adeptul „poeziei pure", al avantgardismului prin Mallarmé și Rimbaud se dovedește foarte receptiv la formula barbiană, care-i prilejuiește cîteva propoziții teoretice asupra conceptului modern de poezie: „Cuvîntul scăpat de cătușele expresiei practic logice rămîne simbol cu umbre misterioase; el revine zonei visului propriuzis și a visării; el se lasă analogiilor de sentiment din care se țese o lume de nuanțe, de cuprinse difuze și fugarnice, de plenitudini senzuale și spirituale nesecate, de ecouri nehotărîte, de răsfrîngeri nesfîrșite ca în oglinzile paralele...

...Sau în speranța că vor fi mult mai clare decît vorbele aceste ale mele, iată pe acele ale unui poet care, cum cred, face foarte frumoasă poezie nepractică:

Nadir latent! Poetul ridică însumarea
De harfe resfirate ce-în sbor invers le pierzi
Și cîntec istovește: ascuns, cum numai marea,
Meduzele cînd plimbă sub clopotele verzi.

Pentru fanaticii clarității, „condamnabilă ca obiect de expresie artistică este visarea, strălucită și întunecată, ilogică și adîncă, crepusculară și scînteietoare — lumea fără **căci și fiindcă." (Pentru claritate)**

Nesiguranța de care s-a vorbit în privința orientării lui Zarifopol în literatura contemporană izvorăște nu din lipsă de gust, ci din faptul că el n-a fost critic de profesie, n-a fost cronicar. Dacă și-ar fi spus cuvîntul în mod sistematic despre cărțile curente, evident, că elogierea prozei lui Minulescu sau a piesei Prințesa Limonada de Adrian Maniu nu mai apărea ca o enormitate. Care e cronicarul să nu comită cel puțin o eroare de apreciere?

În materie de critică și literatură de idei, Zarifopol a scris cu plăcere mai cu seamă despre G. Ibrăileanu, Lucian Blaga și G. Călinescu. Aproape că nu e volum publicat de conducătorul Vieții românești după război, care să nu se fi bucurat de aprecierea eseistului. Interveneau aici desigur și raporturile lor de prietenie intelectuală, dar și sensibilitatea autorului Încercărilor de precizie literară la tot ce însemna studiu exact, minuțios, tehnic, urmînd să înlăture aproximația și diletantismul. După opinia sa, Creație și analiză e o carte care „odihnește de impresionismul iritat care ne domină cu exces și căruia nimeni nu i-a rezistat atît de bine ca dînsul". Zarifopol găsește în Ibrăileanu „o minunată combinare de răbdare și vioiciune", iar cînd apare romanul Adela vede în autor un „moralist moldovean", „un teribil amănunțitor al vieții interioare". Lucian Blaga îi reține atenția ca filozof cu Eonul dogmatic despre care scrie cu satisfacție: „Dl. Blaga ne-a dat o carte de care poate fi mîndră literatura română. Avem puțini în stare de a expune abstracțiunile cu așa desăvîrșită eleganță." De-a dreptul și surprinzător de entuziast se va arăta față de Viața lui Eminescu și primul volum din Opera lui Eminescu de G. Călinescu. Este cunoscută opinia defavorabilă a lui Zarifopol în privința criticii biografic-psihologice și adevărata campanie dusă împotriva biografismului. Deși repudia metoda ca atare, vulgarizată prin „viețile romanțate" de tip A. Maurois și A. Zweig, el, nu se pronunța contra biografiei ca specie. O spusese în legătură cu Istoria vieții și operei lui Fr. Villon de Gaston Paris, în care-l cucerise, „inteligența literară, simțul istoric și erudiția." Lucrurile sînt spuse și mai limpede cînd apare Viața lui Eminescu pe care o consideră „o faptă eminentă pentru reabilitarea biografiei ca atare". iar pe autor „un cercetător și interpret cu înzestrări excepționale." Părerea va fi menținută și despre Ideologia lui Eminescu, unde autorul demonstrează „aceeași atentă informație, aceeași fericită îmbinare de agerime judicioasă cu subtilă ingeniozitate."

Fără să fie cronicar al fenomenului literar contemporan, Zarifopol a intuit valoarea cîtorva din marii creatori ai epocii, și ai literaturii române. A subscrie pentru poezia lui Arghezi și Barbu și pentru proza de idei a lui Blaga și Călinescu nu-mi pare cîtuși de puțin un fapt neglijabil. Acum, dacă e să ne referim la cîteva din aprecierile lui mai generale constatăm că, deși spirit modern prin atîtea din opțiunile și actele sale critice, Zarifopol susținea că pentru literatura română a momentului era necesar tocmai scrupulul artistic, impus pînă la exces. Gide și Cocteau constituiau, după opinia sa, modele nepotrivite care „ar întreține diletantismele, l'à peu près tehnic, procedarea expeditivă, de dragul, cum se crede al ideilor și al psihologiei." Evoluția romanului românesc, cu orientarea lui spre experiențele cele mai moderne n-au confirmat ideea flaubertiană a eseistului. Adevărul era de partea lui însă atunci cînd, în interviul acordat Adevărului literar, observa că nu se poate crea pe un teren nud, că ideea de distrugere absolută, ca și cea de creație absolută sînt simple prejudecăți și cînd stabilea o deosebire netă între originalitate și senzațional, între noutate și modă, idei, altminteri, de-o potrivă de actuale și pentru noi. Un mare adevăr ce a rămas mereu treaz, de asemenea, rostea Paul Zarifopol în privința specificului național, sau a „localismului esențial", cum îl numea el. Detestînd „slugărniciile tardive", mimetismele și complexele de inferioritate culturală, autorul Registrului ideilor gingașe era încredințat că literatura română atinsese un stadiu înalt de maturitate, care o făcea comparabilă cu literaturile europene de veche tradiție. Ea își crease prin acest fapt o personalitate, un „specific", „ce trebuia mereu adîncit cu mijloacele conștiinței și culturii noastre: „Nu fîntînile și gardurile românești din poemele descriptive ale lui Coșbuc fac să fie arta lui original românească, ci împreunarea neașteptată a unei fantazii de poet mitolog cu o strălucită vizualitate. Nu sumanul și catrința, nici vocabularul sătesc pot face arta românească, ci artistul care e destoinic să creeze, din experiența lui locală, cu ajutorul culturii sale artistice geneale, un spirit nou și propriu." (Răspunsurile D-lui P. Zarifopol date „Adevărului literar").

Asemenea texte ne întăresc încă o dată convingerea că scepticismul eseistului și caracterul oarecum ciudat și întîmplător al opiniilor lui asupra fenomenului românesc trebuie privite cu măsură.

Al. SĂNDULESCU

Fragment din studiul introductiv la ediția eseurilor lui Paul Zarifopol ce va apărea la E.P.L.

ARHIVA ARGHEZI

POVESTIRI

În serile de veghe ale ultimului an de viață, am ascultat, cu creionul în mînă, o seamă de povestiri menite să întregească o idee și un plan de lucru: o carte al cărei titlu provizoriu era Note de viață. *Din creionările referitoare la o detențiune la Prefectura Poliției Capitalei iscate de publicarea articolului* Voinicul *la 28 mai 1943 în* Informația zilei, *citez cîteva fragmente:*

— „Fusesem arestat (la 30 mai 1943) sub învinuirea că în articolul Voinicul *aș fi vizat un personaj pe atunci în contradicție cu politica antisemită a guvernului și anume un domn Fildermann.. Eram acuzat că dintr-un om făcusem un erou! Cel puțin asta era logica Ministerului Propagandei și a Presei, însușită din informările secrete ale unor confrați gelosi pe ziarul nostru. Arestarea mea a fost cu atît mai neașteptată cu cît articolul nu conținea subversiv nimic și nu atingea susceptibilitățile bolnăvicioase ale domnilor în uniformă, indiferent dacă ea era militară, frac sau redingotă... O mașină a venit spre miezul nopții în Mărțișor, niște necunoscuți trăgînd vergeaua de fier a clopotului porții a doua. Trei agenți — întotdeauna erau cîte trei sau cinci, nici o dată număr pereche, aducîndu-mi aminte felul în care circulau prin lume călugărițele catolice — au coborît din automobil cu pistoalele, făcîndu-mi cunoscut că Domnul Prefect are să-mi spuie ceva și mă poftește la Prefectură. Prefectul era un general care cînta din mandolină.. Înțelesesem că era vorba de un șiretlic escamotat într-o gentilețe naivă din partea acestor inși, altfel și la altă oră, simpatici. Erau încurcați între executarea unui ordin și primirea făcută de Paraschiva în casă, gata să le ofere și o gustare la o țuică... Dă-mi o pătură și o perină, i-am cerut Paraschivei. Plec cu domnii la o plimbare care s-ar putea să fie mai lungă.. Am fost dus direct în cabinetul Prefectului. Confuz, generalul căuta niște vorbe pe care nu le găsea și ca să scape de primele fraze penibile mi-a oferit o țigară și un chibrit, întrebîndu-mă, stingherit, „Ce mai faci?". I-am răspuns că scriu!... A surîs, mi-a întins un pachet întreg de țigări „Să ai ce fuma la noapte, mi-a spus. Scuză-mă, e din ordin!" S-a ridicat, a salutat și m-a invitat să ies. „Știți, e o cameră mai confortabilă la Brigada treia, are și o canapea"... Brigada a treia era, mi se pare, la etajul doi, dînd cu ferestrele spre Calea Victoriei. Etajul era pustiu ca o gară de provincie. Agentul lăsat să mă supravegheze, dormita pe un scaun într-un birou vecin „Dumneavoastră nu dormiți?" — Nu, i-am răspuns, noaptea e pentru mine zi și lucrez — „Îmi dați voie să mă culc?!"...L-am întrebat de ce nu se duce acasă să tragă un pui de somn, el ridicînd din umeri și surîzînd cu amărăciune... A doua zi șeful Brigăzii, un colonel, m-a invitat la Ministerul de Interne. Deși general, ministrul m-a primit civil. Nu știu nici pînă acum de ce era poreclit „Coadă".. „Să nu mă crezi vinovat de reținerea dumitale. A fost ordinul mareșalului. M-am împotrivit, dar de fapt eu nu sînt decît pe jumătate ministru, pe jumătatea administrativă. Arestările, lagărele, anchetele, depind de generalul Vasiliu care are cealaltă jumătate a ministerului. Te-am chemat ca să te cunosc Îmi place literatura.. E vorba de articolul dumitale cu titlul* Voinicul. *De ce l-ai intitulat tocmai așa? Ai un fel de a scrie care dă naștere la presupuneri. S-au emis trei ipoteze, dintre care una că „Voinicul" ar fi doctorul Fildermann. Dumneata pui în articol tema unui izbăvitor de țară, ieșit din pămîntul turmelor românești. Pentru mine nu poate fi Fildermann! Dar zilele trecute a fost acest Fildermann la mareșal și i-a arătat niște hîrtii care l-au indispus teribil, iar în articol vorbești de niște hîrtii pe care ți le-a arătat* Voinicul *dumitale! S-a interpretat articolul ca făcînd aluzie la acel moment confidențial.. La mijloc a fost însă o lucrătură, domnule Arghezi și o interpretare care s-a ciocnit pe masa mareșalului cu un fapt real, pe care n-aveai de unde să-l cunoști. Și, știi dumneata cum e mareșalul... Dar cine se poate înțelege cu el?!... Du-te acasă, mi-a mai spus, și altă dată"... N-a mai continuat. Poate că ar fi vrut să spuie că altă dată să nu mai scriu... De la tutungeria de lîngă poliție am dat un telefon: sînt liber, dragă nevastă și vin acasă cu tramvaiul..."*

A doua zi după liberare, continuînd seria Biletelor de papagal, Arghezi a publicat alt articol, La capătul nopții, *care a iritat oficialitățile presei și cenzurii, o tabletă-pamflet căreia însă nu i s-a putut reproșa direct nimic, fiindcă povestește un vis: visul unei nopți petrecute"... într-o lună nouă, de oameni noi, de altfel de oameni, cît se poate de interesanți, un fel de Xipehuzi, dintr-o viziune a fraților Rosny... Am desbătut cu Xipehuzii patruzecișiopt de ore o singură problemă: Ce e clar ca lumina zilei și nu se poate pricepe deloc"...*

Baruțu T. ARGHEZI

O nouă tălmăcire din opera lui

MATEIU CARAGIALE

— de vorbă cu Vukosa Karanovic —

Interlocutoarea noastră, Vukosa Karanovic, secretară a unei publicații științifice a Academiei de științe și arte a Serbiei, apreciată cercetătoare a relațiilor româno-sîrbo-croate (menționăm printre altele studiile despre *Vuk Karadzić și românii* și *Din corespondența inedită a lui A. Șaguna către Vuk Karadzić*) este, în același timp, o prețuitoare a literaturii române clasice și moderne și o excelentă traducătoare. A urmat cursurile la Universitatea din Cernăuți, fiind studenta regretatului profesor Sbiera.

Din informațiile noastre, Vukosa Karanović a tradus în sîrbo-croată : „Creanga de aur" (Zlatna grana) de Mihail Sadoveanu, carte apărută în 1966 la editura Nolit din Belgrad ; din proza lui I. L. Caragiale, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu ș.a. De curînd, domnia-sa a predat editurii Nolit traducerea romanului „Craii de Curtea-Veche" de Mateiu Caragiale

Intrebare : Ce v-a determinat să alegeți din literatura română interbelică, opera lui Mateiu Caragiale, pentru a o transpune în limba sîrbo-croată ?

Răspuns : La propunerea lui Vasko Popa, poetul nostru cunoscut, consilier la editura Nolit din Belgrad, am pornit la realizarea acestei traduceri. Opera lui Mateiu Caragiale nu îmi era necunoscută, însă pînă acum preocupările mele se îndreptau spre operele lui I. L. Caragiale, Ion Creangă, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu sau am tradus din poeții români mai noi, dintre care l-aș aminti, pentru versurile sale cu modernă încărcătură imagistică, pe Ștefan Augustin Doinaș.

Intrebare : La traducerea operei lui Mateiu Caragiale, ați întîmpinat dificultăți ?

— *Răspuns :* Mai întîi, am vrut să mă documentez în legătură cu autorul, cu viața și cu arta sa. Pentru aceasta, am consultat o bogată bibliografie de specialitate.

Intrebare : Vreți să ne citați cîteva din aceste lucrări care, v-au ajutat la înțelegerea operei lui Mateiu Caragiale ?

Răspuns : „Istoria literaturii române de la origini pînă azi" de George Călinescu, „Arta prozatorilor români" de Tudor Vianu. Citez mai apoi studiul introductiv la opera lui Mateiu Caragiale, semnat de Perpessicius ; amintind că de un real folos mi-a fost articolul lui Șerban Cioculescu din România literară (nr. 11/1968). Articolul citat se referea la traducerea în limba germană a aceleiași opere, al cărei titlu „Die Könige des Alten Hofes", sînt și eu de părerea distinsului critic literar român, că nu corespunde originalului.

Intrebare : Și ce titlu ați dat dumneavoastră operei lui Mateiu Caragiale în limba sîrbocroată ?

Răspuns : Titlul trebuie să exprime adecuat, și în limba noastră, sensul pe care l-a dat autorul și care s-a gîndit la acei „Crai" — seigneurs — de fapt, în „Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent" de George Călinescu există titlul dat de autor în franțuzește : „Le crépuscule des seigneurs" — prin care a sugerat pregnant asfințitul unei epoci, și bineînțeles dispariția unor asemenea eroi. Cele mai multe dificultăți le-am întîmpinat în transpunerea în sîrbocroată a unor expresii specifice, de argou, și m-am străduit, pe cît mi-a fost cu putință, să le găsesc un echivalent în limba noastră.

Intrebare : Vreți să ne dați cîteva exemple ?

Răspuns : Desigur. De exemplu expresia foarte plastică în limba română „solzoșia ta" am tradus-o, găsindu-i ca echivalent în sîrbocroată „vaše prevashodstvo". Într-un loc, autorul spune despre Pirgu că atunci cînd nu venea la întîlnirile „crailor" — „avea de mușit vreo poliță cu maimuța" sau „se încurca la dardăr cu Mehtupciu". Eu am tradus astfel : „trebalo je da isplati polisu nekoj lakoj zeni ili", și a doua expresie : „sa zapetljao na barbutu sa Mehtupcijom. Mehtupciu e un nume propriu, totuși am vrut să dau în subsolul paginii o explicație cu privire la acest nume. Pentru aceasta, am fost nevoită să consult și alte lucrări, de pildă lucrarea lui Al. Graur despre „Numele proprii", unde am aflat că „mehtupciu" însemna scriitor sau secretar. O altă expresie care mi-a produs nedumeriri a fost „nemțoaică la hodorogi", pe care am tradus-o cu „frajla kod starkelja". Pe lîngă aceste expresii, textul lui Mateiu Caragiale este plin de cuvinte bizare : grecești, turcești etc., dintre care unele sînt fără îndoială, dificil de tălmăcit.

Intrebare : Cum credeți că va fi primit romanul lui Mateiu Caragiale de către publicul cititor din Jugoslavia ?

Răspuns : Părerea mea este că va fi bine primit. Ca un lector devotat al lui Mateiu Caragiale, cred că și alți cititori de la noi vor fi impresionați atunci cînd vor citi această operă valoroasă. Dar e mai bine să așteptăm cuvîntul criticii fiindcă, într-un fel, și eu sînt interesată să aflu opiniile criticilor literari despre această traducere.

Intrebare : Aș îndrăzni să vă întreb, credeți că ați respectat cu fidelitate titlul dat de autorul român?

Răspuns : Cred că da. De fapt titlul care trebuie să rămînă (am dat pînă acum trei variante) este cel dat de autorul însuși în franceză, a cărui traducere în sîrbocroată, ar suna: „Sumrak Kolenovića". În realitate acesta este titlul ultimului capitol al romanului, care comunică mesajul întregii cărți. În traducerea sîrbo-croată, am dat și un subtitlu : „Starodvorske Lob", care reprezintă sensul titlului dat de autor în limba română.

Belgrad — aprilie 1969.

Interviu luat de OCTAV PĂUN

Festival literar în cinstea Congresului

Miercuri, 23 iulie, la Teatrul de Stat din Galați a avut loc un Festival literar organizat de Uniunea Scriitorilor sub auspiciile Frontului Unității Socialiste în întîmpinarea celui de al X-lea Congres al P.C.R.

Au participat scriitorii : Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Traian Iancu și Adrian Păunescu, precum și scriitorii gălățeni Valeriu Gorunescu, Ion Chiriac, Sterian Vicol, Silvia Cerbu, Petru Manolache, Nicolae Gr. Mărășanu.

Joi, 24 iulie a.c., aceiași scriitori s-au întîlnit cu cititorii din comuna Costache Negri.

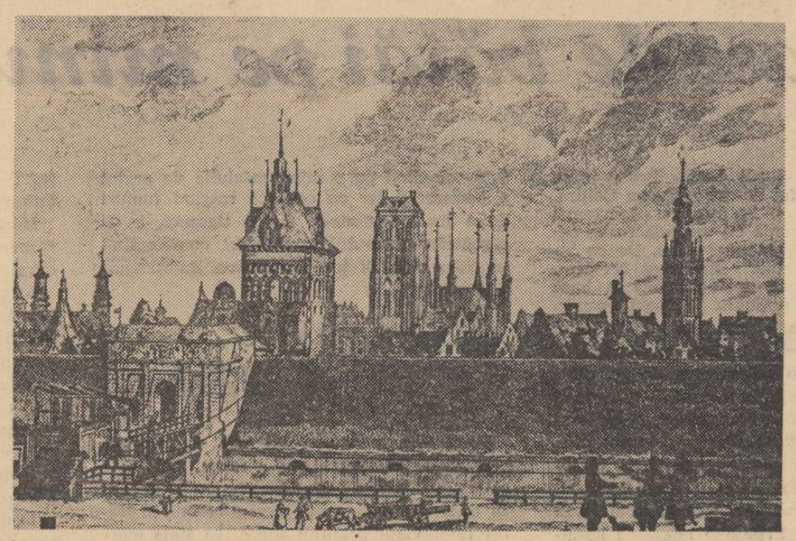

MATEUSZ DEISCH (1718—1789) — „GDANSK"

25 DE ANI DE LA ELIBERAREA POLONIEI

Wieslawa Szymborska este apreciată în unanimitate de criticii polonezi drept una din cele mai talentate poete din generația post-belică. Autoarea poeziilor alăturate a debutat în anul 1952 cu volumul de versuri *De ce trăiesc*. În anii următori scoate volumele : *Întrebările pe care mi le pun* (1954), *Chemare adresată Yetei* (1957), *Sarea* (1962), *O sută de bucurii* (1967). În anul 1964 a apărut culegerea *Versuri alese*.

Pentru întreaga sa creație lirică în anul 1963 a obținut premiul Ministerului Culturii și Artei din R. P. Polonă.

WIESLAWA SZYMBORSKA

Bucuria scrierii

Incotro aleargă căprioara aceasta de litere
prin pădurea de semne ?
Să bea apă scoasă dintre degete
în care botul ei mic se oglindește ca-ntr-un
indigou ?
De ce ridică capul ? Aude ceva ?
Înțepenită pe cele patru picioare
împrumutate din realitate
Ea sub degetele mele ciulește urechile —
liniștită.
Fosnește și-acest cuvînt pe hîrtie
și dezlănțuie
cu puterea lui — crăcile „pădurii"

Pe coala albă se string să sară
literele, care pot fi aranjate prost,
frazele condamnate,
de care nu poți scăpa.
E-ntr-o picătură de cerneală rezervă
berechet
pentru vînătorii cu ochii ațintiți
gata să coboare pe tocul aplecat în jos,
să înconjoare căprioara, și-n țintă să o
pună.
Uite că literele nu dau viață
Ochirea poate dura cît le place,
iar gloanțele oprite din zbor
le poți diviza în fragmente veșnice
dacă ordon, nimic nu se întîmplă, niciodată.
Fără să vreau eu, nu cade nici o frunză
nici o picătură nu se sparge sub copită.
Există oare lumea
în care soarta să fie liberă ?
Timpul legat de lanțuri și de semne
Să fie la comanda mea ?
Bucuria scrierii
Posibilitatea viabilității
Răzbunarea mîinii muritoare.

O sută de bucurii (1967)

Lagărul de înfometați din Jaslo

Scrie asta. Scrie. Cu cerneală obișnuită,
pe hîrtie obișnuită : nu li s-a dat de
mîncare,
toți au murit de foame. Toți. Cîți ?
E mare lumea. Cîtă iarbă
Se cuvenea fiecăruia ? Scrie : nu știu,
Istoria rotunjește scheletele la zero.
O mie unu — înseamnă tot o mie.
Acel unu, e ca și cînd n-ar fi existat :
plod neterminat, leagăn pustiu,
abecedar deschis în fața nimănui,
zările care rîd strigă și cresc,
scările pustii care se lasă-n grădină.

Sîntem pe această luncă în care a devenit
cadavru.
Și ea tace ca un martor cumpărat.
În soare. Verde. Acolo lîngă pădurea
de rumegat copaci, de băut de sub coajă,
porția zilnică de peisaje,
pînă nu orbești. În aer păsări
ce-ți lasă umbre pe față
cu aripile lor comestibile. S-au deschis
maxilarele
și dinții scrîșnesc.

Noaptea pe cer secera a luminat
tăind pîinea visată.
S-au coborît mîinile de pe icoanele-negrite,
cu pahare goale între degete.
Pe grătarele de sîrmă ghimpată
se clatină un om.
Cu pămînt lipicios în gură cîntă. Un psalm
înălțător,
că războiul lovește direct în inimă.
Scrie, ce liniște ne înconjoară.
Așa.

Sarea (1962)

Vietnam

Femeie, cum te cheamă ? — Nu știu.
Cînd te-ai născut, de unde ești ? — Nu știu.
De ce-ai săpat bordei în pămînt ? — Nu
știu.
De cînd te-ascunzi aici ? Nu știu.
De ce m-ai mușcat de degetul mic ? — Nu
știu.
Știi că nu-ți făceam nici un rău ? — Nu
știu.
De partea cui stai ? — Nu știu.
Acum e război, trebuie s-alegi ? — Nu
știu.
Mai există satul tău ? — Nu știu
Aceștia sînt copii tăi ? — Da.

O sută de bucurii (1967)

În românește de NICOLAE ARMEȘ

Portret

De vreme ce zeii își cheamă la ei
aleșii de tineri,
cum poți să-ți închipui și restul de viață
al celor
pe care doar vîrsta-i trage-n abis ?

Nu, eu de aici nu mă mișc.
Chiar dacă-ntr-un singur picior voi rămîne
doar tînăr,
cu antene subțiri ca țipătul șoarecilor
mă voi prinde în aer.
În această poziție m-oi naște din nou
Altă artă nu știu.

Dar firește mereu voi rămîne tot eu ;
ia, acolo, niște mănuși de fachir,
la revers cotilionul întîiei mascarde,
falsetul unui manifest adolescent,
fața din visul căsătoresei despre crupier,
ochii, pe care îmi plăcea să-i pictez scoși
în afară
și să-i arunc asemeni boabelor
de mazăre din păstaia plesnită,
fiindcă la această imagine
tresăreau coapsele neinsuflețite
ale broaștei publice.

Mirați-vă și voi.
Căscați gura ca la o sută de butoaie cu
Diogene
(pe acesta îl bat în idei)
Cîntați-mi
veșnicul început.
Ce țin eu în degete
sînt păianjeni pe care îi înmoi în tuș
și îi arunc pe pînză.
Și, iată, din nou sînt pe lume.
Artistului îi înflorește
pe pîntece un nou buric.

TADEUSZ ROZEWICZ

Gorganul

Movila în care trăiesc
și-au făcut-o demult din
întîmplări oameni lucruri
plecări și întoarceri
spațiu timp
unt cafea ziare
albume verzi plușate
bromură de flori
rîs cizelat

S-au strîns acum aproape toți
o frunză coclită pe masă
ei presară deasupra cenușa
Scurmă în gorgan mama
dintr-un mănunchi de raze
scoate un chip tînăr
cu gura mare
mirosind a tutun

e el
cel după care
nu ostenește fugind
prin fața casei
cel care n-a ațipit în lăptuci
cel care mîine nu vine
Mama îngropată de vie
în aer la masă
își urnește încet
degetele.

În românește de MARCEL MIHALAȘ

E. S. : *Mi-ai trimis o piesă de teatru : „Impostorii sentimentali", ți-am spus părerea despre ea și te-am rugat să-mi trimiți* altceva. *Ai înțeles că trebuie să-mi trimiți proză. Mersi. Am primit „Fringhia morții"* (neunsă cu săpun), *„Banul orbului", și „Crima din bărbat". În „Fringhia morții" iei partea femeilor care-și blestemă bărbații că întîrzie nemotivat în oraș sau în sat — care cum s-a aranjat cu locuința și cu buletinul. Mi-a plăcut foarte mult prima frază din „Fringhia morții" : „Toți oamenii sînt niște criminali (de drept comun, aș spune eu) cînd uită să se întoarcă acasă". Așa este. Și mai înserez, pentru plăcerea sufletului meu, următoarele rînduri din „Crima din bărbat" (de unde ai scos titlul ăsta ?!) : „Femeia era albă pentru că mîngea și coapsele îi erau reci pentru că bătea un vînt implacabil din Vale... Un blestem, un burghiu în creștetul ideii cele mai de sus nu-l lăsa să rîdă în voia lui albă sau neagră". Povestea e bearcă și cu picățele și aduce a Rică Venturiano.*

V. Andreescu : *Îmi spui : „Vă rog sincer să-mi iertați greșeala existentă în „Zidul"* (mie *foame !). Nu mi-o pot explica decît punînd-o pe seama unei grabe interioare". Nu cred în graba-ți interioară (ce-o mai fi și asta ?), fiindcă din nou iei în pumni gramatica, spunînd : „Sper să nu mai* fi-ți *pus în situația" etc. Pune-mă-n situație cît vrei și cum vrei, accept cu dragă inimă, dar pune și dumneata mîna pe carte. „Refuzații" — o bucată la fel de plată ca și „Zidul".*

P. NICOLESCU : Vrei să intri în Universalitate și susții că-ți vorbește despre asta simțul biologic. Îți urez noroc, dar treci întîi pe la o librărie.

EM. DELACUCA : „Casa sfîntă a Literaturii" (noi îi spunem : La doamna Candrea) ocolește, pătrunsă fiind de simțul ridicolului, fraze de felul acestora . „Fața ei încadrată într-un zîmbet feciorelnic îi scotea și mai mult în relief trăsăturile angelice. Părul castaniu îi cădea din belșug pe umerii de marmură, dîndu-i un farmec poetic. Glasul ei atingea o muzicalitate neobișnuită". Cred, cum susții, că întîmplarea e adevărată. Dar faptul acesta mă lasă complet rece și nepăsător. Așa sînt eu.

N. TIZU : „Cînd se coc cireșele" și bate-n geana lumii vara și eu merg pe malul unei ape, la țară, dar n-am auzit niciodată un flăcău din C.A.P. adresîndu-se unei stînci așa : „Plimbă-te, frumoasă castelană, plimbă-te și te-oi prinde eu !" Spui, citînd din „Sfaturi pentru pescarul amator" că „pescuitul este un minunat sport unde... învinge numai acela care are mai multă voință, mai multă răbdare". Nu-i adevărat, cele mai multe cazuri sînt alea de-a-ndoaselea. N-ai auzit că sînt somni care înghit copii ?

N.E.V. : „Munții și Ea..." Da, munții n-au nici un haz dacă nu întîlnești în ei o fată. Vorba dumitale : „Non sens în aparență, dar totuși realitate". Numai că din lucrare nu răsar nici munții, nici fata. Stau în dedesubtul rîndurilor. Ești o fire ascunsă ?

MIHAELA BRATU : Vom publica una din schițe.

Neconcludent : Valeriu Birgău, B. Dunăreanu, I. Sireteanu, Sămircan Liviu, Ispasu I. Margareta Turcușel, Arghir Vrabie, Doru Doru, Alcibiade, Tintin Toader, I. Manole, Smirdineț Florea, Mara Simina, Sebiu Jora, Fluture Veronica, Mihai Lazăr, M. Radici, B. Iacob, Carmen Focșa, Pavel Pereș, Miriam Steiu, V. V. Emilian, Gricoveanu Gheorghe, Florea Topolog, Monica Suciu, Ion Cazan.

Fănuș NEAGU

POȘTA REDACȚIEI

PROZA
POEZIE

MARIN TÂRZIU — Timișoara. Desigur, talentul celor 20 de ani ai dv. este vizibil nu însă și foarte concludent. În puternica pleiadă de tineri de la noi care scriu o poezie admirabilă comparațiile nu îl avantajează întotdeauna pe ultimul venit. Rigoarea se cîștigă firește cu vîrsta, spontaneitatea, însă, nu. Poezia Caligrafie *îmi displace :* Mișcare a nervilor, a batistelor, a ierbii, a fierului, a gîndului, a soarelui, a soarelui, a SOARELUI // Bezmeticie în negru a respirației, a ruinelor, a brațelor, a vîntului, a vîntului, a vîntului, a VÎNTULUI. // Noaptea". *Nu suport enumerările, în poezie. Nici repetițiile mecanice. Cea mai reușită din poeziile trimise rămîne cea intitulată, destul de urît, „Las dire".*

VALENTIN DAIAN, Arad. *Da.* „Doamne, de atîta soare și iarbă, / păsările măsoară, cerul înapoi / Și apele caută la deal / rădăcina muntelui ! / Cineva trebuie să se teamă / de copacii aceștia / ce vor crește cîndva sub pămînt / Și de noi înșine / cînd vom strecura timpul / prin noi / și vom rămîne doar în flori / și în ierburi".

TEODORU MARIA DENISE — Tr. Măgurele. *Evident, unele lucruri mi-au reținut atenția. Nu mă încîntă însă excesul de acurateță dulceagă, de minuțiozitate, de grijă explicativă cu care compuneți versuri. Nu uitați că versul nu înseamnă frază impecabilă, iar metafora nu este o fabulă cu morală duioasă. Și mai e ceva. Cuvintele nu sînt poetice în sine. Într-o compunere intitulată „Răsărit" nu am găsit un singur cuvînt care să nu fie, vezi doamne, „poetic" : Zori, ecouri, cîntec, murmur, mare, spirală, alge, pleoape, albatroși, ochi rubin, vise, albastru etc. Din toate acestea a ieșit cea mai corectă și insuportabilă peltea „lirică" :* Zorile se sparg în ecouri / ca un capăt de cîntec / Iar murmurul mării / În spirală nebună de alge / Mi-a furat de sub pleoape / Albatroșii cu ochi de rubin / Ai viselor albastre". *Nu, așa nu merge.*

NICOLAE BORTIȘ — Vașcău — Bihor *„Hrănit cu vise, Augurul" este un poem foarte bun : „Prinz pe doi pești. Marea în care-notăm / se țăndărește-n spinările lor, rupe / cîte-o coastă din noi și ne face frați. / Între mine și tine frate de vise / e celălalt frate, bolnavul de cer / ce taie pieptiș timpul cu protezele. / Între mine și tine frate de somn / e celălalt frate, ziditul. Îl auzim / scrîșnind în pereții somnului, bătînd / buimac în carcasa morții. El știe, / înțeleptul, că fără durerea lui, / bună nouă, lumea nu poate crește, / verdele nu poate fi verde, galbenul / galben. Uităm cîteodată de el / atunci unul dintre noi se clatină, / își pierde un picior, un ochi / merge rostogolindu-se, văzîndu-le toate / pe jumătate. Cîteodată lumea uită de el — cerul / nu mai e cer, e pămînt diafan / nimeni nu mai e frate cu nimeni, / cuvintele zboară ca frunzele și / apele urcă-n Ether".*

Întrucît, fără să-mi dau seama, am transcris aproape jumătate din acest frumos poem, vă fac invitația să-mi trimiteți și alte poezii pentru o viitoare apariție în revistă.

C. B.

pași pe lună

(Urmare din pag. 3)

CREDINȚĂ

Cînd cei doi A — prioritate nu numai alfabetică ! — au coborît pe Lună din carlinga lor, o lume întreagă s-a întrebat ce mai avea să urmeze după Marea Liniștii. Iar ei s-au înapoiat pe Pămînt în Oceanul Pacific.

Simbolică potrivire pentru a fi siguri, azi, și a ne convinge, mîine, de bunăvoința acțiunii lor.

Altfel ne-ar rămîne numai să credem în ceea ce spunea, ironic poate, Aristotel, că : „multe absurdități rezultă atît din existența, cît și din neexistența infinitului".

Romulus RUSAN

LUNA ȘI EMOȚIA

1) **Decolarea navei :** O frică îngrozitoare m-a cuprins. Și dacă va exploda la sol, dacă, dacă ? Sigur, necrologuri și telegrame de condoleanțe pe pagina 1. Ca și cum cîteva cuvinte ordonate conform gramaticii Academiei ar putea să ilustreze o durere pe care și-au însușit-o 3 miliarde de indivizi (sînt convins că populațiile tribale vor aprinde marile focuri și vor dansa, crestîndu-și pulpele și fața cu scoici și cu pietre, un balet deznădăjduit, cu piruete de titirez învîrtindu-se pe capacul unui sicriu). Numărătoare inversă. 5, 4, 3, 2, 1. 0 ! 0 ! 0 ! Nici odată cifra **zero** n-a avut o asemenea valoare afectivă ca în această Sîmbătă de grație a anului 1969. Cifra zero, acest monstru inodor, incolor și insipid, căpătînd calitatea care, din punctul de vedere al scriitorului, îl deosebește pe om de animal : sensibilitatea. Și Apollo-11 a decolat.

2) **Desprinderea modulului :** Frica mi-a mai scăzut. Ce se mai menține din spaimă, se datorează, bănuiesc, ochiului. Obișnuiți să avem încredere în retină, tremurăm cînd imaginea este substituită de sunet. Cosmonauții n-au timp să televizeze și comunicările sînt exclusiv fonice. Încep să înțeleg mai adînc, dimensiunea tragică a orbilor. Ce-mi pasă că și Homer a fost orb ! Se anunță desprinderea „Vulturului" de „Columbia". În loc să mi se atenueze, teama crește.

3) **Aselenizarea :** Armstrong și Aldrin deschid chepengul. Aldrin zicea : „Asta e". Vasăzică asta e. Mă bucură amnezia lui Armstrong : uită că primul său gest pe solul lunar, ar fi trebuit să fie culegerea mostrei de rocă. Mașinile n-ar fi avut o asemenea criză de amnezie... Mai mult, Armstrong „refuză" să asculte indicațiile-ordine ale Houstonului. Este primul gest „liber" al unui cosmonaut, reacție de om autentic pînă-n măduva oaselor. Între timp, Aldrin, coborît și el din neveninosul păianjen, joacă-sărind printre cratere-un șotron care, desigur, îl încîntă pe Dalai-Lama, prin gimnastica ce confirmă posibilitățile levitației. Conversația cu Nixon-fascinantă. Orice tratat de galanterie a evului mediu ar include-o ca prefață ; revin insistent cuvintele : „cinste, onoare". Ce șansă pentru reporterii televiziunilor de pe Mapamond să devină heralzi !

4) **Cuplarea modulului de navă :** Totul e O.K. Cei trei sacerdoți ai umanității (să nu-l omitem pe paternul Collins) se vor întoarce, da, se vor întoarce. Să-i primim cu genunchiul în țărînă, și în timp ce ei vor sui în barca pneumatică — ajutați de oamenii-broască — noi să ne aplecăm frunțile orgolioase.

Vintilă IVĂNCEANU

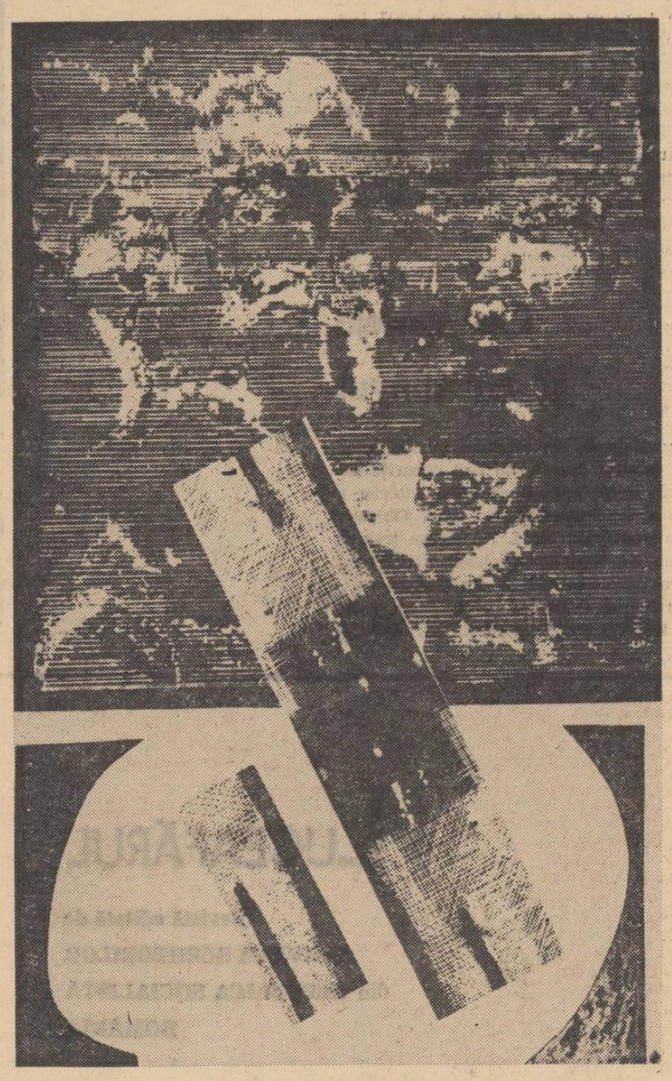

EUGEN POPA — „HUBLOU"

«asta este!»

O sută cincizeci şi şase de bătăi pe minut

Inima

Puţini cred că au fost aceia care nu au stat lipiţi în noaptea de neuitat, de ecranele televizoarelor. Parcă s-ar fi tipărit în mine literele stranii ale unui nou alfabet.

Vocea doctorului Bacalu, calmă şi precisă, totuşi abia ascunzîndu-şi emoţia, ne traducea tuturor ştirile şi graficele de la Houston : momentul alunizării a fost un moment de fantastică tensiune. Se spunea : modulul e la 300 de picioare, acum e la 500 de picioare, iarăşi se află la 15 picioare, din nou e la 700 de picioare. În fine a alunizat. Vocea lui Aldrin : asta este ! E primul cuvînt al omului pe Lună. La cîteva minute doctorul Bacalu ne traducea o nouă ştire de la Houston : în timpul alunizării pulsul lui Armstrong s-a ridicat la 156 de bătăi pe minut (probabil că şi cel al lui Aldrin). Acum pulsul celor doi cosmonauţi a revenit la normal : 90 de bătăi pe minut.

Mărturisesc că, şi pulsul nostru în momentul alunizării s-a ridicat la 156 de bătăi pe minut iar după alunizare a revenit la normal adică la 90 de bătăi pe minut.

Sînt convins că pulsul milioanelor şi milioanelor de oameni care au urmărit alunizarea, în momentul alunizării, atinsese 156 de bătăi pe minut, ca să-şi revină după alunizare la 90 de bătăi, adică la normal. Cu alte cuvinte umanitatea întreagă a răsuflat uşurată.

Această alunizare e aproape un act petrecut în vis. Borman, primul şef de echipaj astronautic care a înconjurat luna, citeam undeva că a scris : „cînd privesc luna îmi pare că toată expediţia mea a fost un vis". Putem spune cu mîna pe inimă că niciodată cuvîntul vis nu a sunat atît de majestos ca acum. Putem spune cu mîna pe inimă că niciodată poezia nu s-a aflat mai în actualitate ca acum. Ce însemna pulsul de 156 de bătăi pe minut al lui Armstrong ? Ce semnificaţie are pulsul sporit de atunci al milioanelor de oameni ? El are semnificaţia emoţiei. El este aura emoţiei. Aura acelei emoţii care a înconjurat ideea cea rece, ideea cea precisă, cea care a înconjurat noţiunile abstracte. Nu numai ştiinţa a fost de faţă la coborîrea pe Lună, ci şi poezia. Amîndouă au fost de faţă la coborîrea pe Lună. 156 de bătăi pe minut. Armstrong, Aldrin şi lemul. Poezia şi ştiinţa au debarcat pe Lună.

Oprirea timpului

După alunizare a urmat un răstimp de incertitudine. Ceasurile de la bord s-au defectat. Un scurt frison a trecut prin noi toţi. Doctorul Bacalu ne traducea precipitat o explicaţie dată la Houston : probabil gravitaţia Lunii a oprit ceasurile. Suspens ! Timpul s-a oprit pe Lună. Timpul s-a oprit şi în noi o clipă. De la Houston, adică de pe pămînt, a început să se transmită mersul secundelor, al minutelor, către cosmonauţii rămaşi fără timp.

După un răgaz ceasurile electrice au fost reparate. Se rupsese un contact din pricina şocului alunizării. Deci nu era magnetismul lunar. Deci, eram tot noi. Brusc timpul a revenit pe Lună şi odată cu el şi noi. Mi-am adus aminte de Faust strigînd : opreşte-te clipă, tu care eşti acum, atîta de frumoasă !

Nu Faust a oprit în clipa aceea timpul, el singur s-a oprit pe sine. S-a oprit pentru că urma să se înceapă o nou numărătoare a timpului. A timpului care va începe de după coborîrea primilor oameni pe Lună.

Dar în timp ce nu era timp ce era ? Din nou erau bătăile inimii noastre. Bătăi în sporire, în accelerare. Inima bate mai repede cînd timpul trece mai încet. E un echilibru între bătaia inimii şi timp. Dacă timpul s-ar opri bătaia inimii probabil că ar deveni atît de iute încît s-ar transforma într-un urlet, într-o piatră bunăoară, într-un cristal. Într-o piatră de Lună, într-un cristal de Lună sau poate chiar în Luna însăşi.

Cu spatele şi cu stingul

Cele nouă trepte ale scării ca şi cele nouă luni ale sarcinii femeii, au fost coborîte încet, foarte încet, extrem de încet. Interior a durat nouă luni această coborîre. Obiectiv poate un minut sau două. Pe ultima treaptă Armstrong s-a lovit la un picior. Imediat s-a comunicat de la Houston că e o lovitură uşoară, uşoară ca un scîncet de copil. Pasul drept după aceea l-a pus în farfuria de metal a piciorului lemului, iar pasul stîng a început să tatoneze uşor Luna. „E adezivă, a spus Armstrong, solul e adeziv" ! A pus piciorul stîng cu ochiul din călcîi deschis spre orizontul lunii. Omul a contemplat mai întîi Luna prin călcîiul lui Achile. Dacă am mai fi avut ochi pineal cum se zice că ar fi avut lighioanele din care ne tragem probabil că am fi contemplat Luna mai întîi la faţa locului prin ochiul pineal.

Noi am contemplat-o însă prin călcîiul lui Achile. Lemul ni s-a părut deodată un Cal Troian al vremii noastre. El a pătruns în Troia. Troia era adezivă, lipicioasă întrucît-va. Cum trebuie că fusese adeziv şi lipicios sînul Elenei.

Nu uita să iei mostre !

Armstrong a coborît pe Lună, a înconjurat lemul ţinîndu-se încă de el. De la Houston se comunică : Nu uita să iei mostre ! Nu uita să iei mostre ! Armstrong alunecă încet în jurul lemului. I se comunică : Nu uita să iei mostre de impact ! Se scurge o secundă mare, cît un stadion (aceasta e comparaţia care au făcut-o cosmonauţii : vedem de jur împrejur cam cît un stadion de fotbal). Între timp ni se comunică prima vorbă spusă de Armstrong coborînd pe Lună : „Un pas mic pentru om, un salt uriaş pentru umanitate". Fără să vreau am suris şi l-am iubit foarte mult pe Armstrong. Fără răutate m-am gîndit : de cîtă vreme şi-o fi fost pregătit această frumoasă frază celebră. Şi mi-am mai spus : copil iubit şi mitologic, ambiţiosule, iată ai să iei şi nota 11 la literatură. „Un pas pentru om, un salt uriaş pentru umanitate", „asta este" ! cum a zis Aldrin cînd modulul s-a aşezat pe Lună.

Collins

Pe Collins l-am uitat cu toţii în clipele acelea ca şi cum ar fi fost cel mai firesc şi sigur lucru din lume, ca un om să se rotească într-un modul în jurul Lunii. Brusc n-am mai avut nici un fel de grijă pentru Collins. L-am uitat şi noi şi l-a uitat şi Houstonul. Noi toţi ştiam secundă cu secundă ce se petrece pe Lună, el bineînţeles nu. De ce bineînţeles, fără pricină. Din acest accident, sau mai precis acest accident stă la baza naşterii unei noi noţiuni : firescul cosmic. Extraordinara situaţie de a te învîrti în jurul Lunii, într-un modul pentru o secundă şi prin comparaţie cu extraordinarele activităţi ale celor doi, primii de pe Lună, a devenit un lucru firesc. Să deducem oare că firescul este posibil de a fi stabilit prin comparaţie, să credem oare că ceea ce Armstrong şi Aldrin făceau în acea clipă pe Lună era mai puţin firesc decît ceea ce făcea în jurul Lunii Collins în modul ? Presupun migrarea noţiunii de firesc din convenţia terestră, într-o convenţie mai largă, într-o convenţie cosmică.

De-a luna

Deşi fiecare mişcare a cosmonauţilor pe Lună, fusese de dinainte prevăzută, deşi ei au executat programul de activităţi întocmai şi la timp, în momentul cînd Aldrin a început să facă salturi pe solul lunar, brusc ne-am copilărit şi am intrat în legile jocului mutate pe Lună. Deşi auzeam vocile cosmonauţilor senzaţia a fost aceea de a urmări un film mut făcut de Keystone. Am intrat în jocul de-a Luna, un vis frumos jucat de copii. E adevărat că jucat de nişte copii neasemuit de curajoşi. Nobil mersul pe Lună mi-a amintit de veselul mers săltat şi într-un picior al şcolarului cu ghiozdan bucuros că s-au sfîrşit la clasa I-a primară, lecţiile, obositoarele lecţii constînd în desenarea de liniuţe înclinate şi de bastonaşe pregătind scrierea ciudatului O I şi OI.

Mi-am amintit de chiotul şi vesela fugă de la şcoală pe maidane unde va urma plăcerea neasemuită a jocului cu mingea de fotbal. Am intrat în convenţia jocului. Am intrat în frumoasele mişcări de film mut şi totuşi vorbit. Nimic mai plăcut decît să-i vezi săltînd pe Lună pe Armstrong şi pe Aldrin. Plăcere de început de secol. Am simţit nevoia unui joben şi mi-a părut rău că nu am o mustaţă în furculiţă. Picior peste picior cu o halbă în faţă mîngîind cu o mînă măciulia de argint a bastonului iar cu cealaltă trăgînd fumuri după fumuri, dintr-o lungă ţigaretă, aş fi sărbătorit începutul unui secol contemplînd un film mut. Şi totuşi vorbitor. Emoţionant de vorbitor.

Alfabetul

Totul este scriere. Totul este vorbire sau gîndire scrisă. Totul este alfabet. Cine ştie să citească, citeşte. Cine nu, nu. Se poate citi în orice. În orice timp mersul vremii, în praful lunii viaţa prafului Lunii. În stele mersul universului. Totul este scris. Compuşi din litere ciudate, noi sîntem cuvinte scrise. Din alte feluri de litere compuse şi frunzele sînt cuvinte verzi. Bucăţile de Lună sînt aduse pe pămînt ca să putem citi în microscoape electronice literele care le compun în speranţa dezlegării vreunui cuvînt. Adevărul este scris. El există şi este scris. El îşi aşteaptă numai cititorii. Evoluţia ştiinţei din acest punct de vedere este evoluţia alfabetului şi a celor care sînt în stare să dezlege alfabeturi evoluate. Peste tot numai cuvinte. Un bulgăr de ţărînă lunară poate fi o întreagă frază pentru cel care e în stare s-o citească. Un sac de ţărînă lunară, e o carte. Iar noi deşi uneori ne bucurăm prin joc de fuga citirii prin curiozitate şi prin destin, sîntem predestinaţi de-a citi într-una. Să fie oare jocul o fugă de literă, o fugă de lectură ? Să fie jocul oare o jubilare numai a literii nelegată într-un cuvînt ? Salturile frumoase ale cosmonauţilor pe Lună, recreaţii intense ale curajului, pregătesc lectura următoare intensa şi îndelung aşteptata lectură următoare.

Cum o să mai cinţi luna ?

Ironic un cititor superficial de poezie m-a întrebat chiar în acea noapte : „Şi voi poeţii o să mai cîntaţi acum Luna, ce-o să vă mai faceţi voi, aceştia după ce Luna va fi populată de oameni".

Mărturisesc că nu am avut replică şi i-am răspuns că şoarecele cînd nu mai găseşte caşcaval de ros se mulţumeşte şi cu sveiţerul.

Acum răspunsul meu la această întrebare există fără glume în el. Întotdeauna munţii vor fi un motiv poetic ca şi marea. Cu cît munţii sînt mai populaţi de oameni şi de emoţia lor cu atît ei sînt mai apţi de a fi motiv poetic. Cu cît marea este mai populată de oameni şi de eroi şi de emoţia lor cu atît ea devine un motiv poetic mai profund. Luna cu oameni pe ea este infinit mai romantică şi mai profundă decît piatra Lunii stearpă văzută printre nori. Şi la urma urmelor mă întreb : un copac singuratec e mai emoţionant oare decît un copac plin de păsări ?

Gestul doamnei Armstrong

Asaltată de ziarişti, aproape indecent asaltată, hăituită de întrebări nelalocul lor, doamna Armstrong din cînd în cînd mai găsea cîte un suris de studentă tensionată. Ce-ar fi putut să spună ? Ce se poate spune ? Teoriile se fac atunci cînd eşti calm şi visător iar nu atunci cînd eşti tensionat. Vorbele de spirit se fac atunci cînd eşti echilibrat şi profund odihnit spiritual. Doamna Armstrong şi-a ridicat mîna dreaptă răsucind degetul mijlociu peste index. E o superstiţie de student care dă examenul. Uite voi ţine aşa degetele ca să aibă succes. Noi toţi brusc ne-am răsucit degetul mijlociu peste index în cinstea lui Armstrong, Aldrin şi a lui Collins, ca să aibă succes.

Dacă nu am fi superstiţioşi, am fi numai nişte maşini. Sînt convins că foarte mulţi dintre noi şi-au răsucit degetul mijlociu peste index. De ce ? ca să aibă Armstrong, Aldrin şi Collins succes la examene.

Un ritual laic

Ştiu într-o cameră, o frumoasă icoană pictată pe sticlă la Făgăraş, prin secolul al 18-lea. Ea reprezintă un Isus naiv, storcînd un strugure, a cărui viţă îi răsare dintr-o coastă. Sub această icoană e un cui de care deobicei atîrna o cheie de fier frumos modelată, de poartă mare, şi medievală, cheia a fost scoasă din acel cui, în loc a fost înfiptă o bucată de hîrtie pătată de cerneală. Pe această hîrtie sînt scrise trei nume : Armstrong, Aldrin, Collins. Este odaia în care lucrez.

Reflexe

Prietenul Constantin Ţoiu, îmi spunea : „ai remarcat n-am dormit nici unul. A fost ca un revelion !" Avea dreptate. S-a schimbat anul, am intrat în anul cuceririi Lunii.

Acel om fin şi inteligent care este Cristian Ţopescu la emisiunea Telesport, emoţionat a spus că este ziua cea mai lungă.

Şi avea dreptate. La ziua pămîntului se adăugase şi ziua Lunii. Ne place să credem şi dorim să credem că aşa cum a spus Armstrong, Luna nu va fi niciodată a unei ţări, ci va fi a lumii cu Lună.

Ştergem cu mîna pe frunte augurul rău al căpitanului romantic din „Războiul salamandrelor" al lui Karel Capek, al căpitanului romantic întîlnindu-se întîia oară cu o salamandră.

Repetăm şi încercăm să învăţăm şi noi pe dinafară fraza pe care a învăţat-o şi a rostit-o pe dinafară Armstrong : „Un pas mic pentru om, un salt uriaş pentru umanitate".

Şi amintindu-ne de marinarul de pe Santa Maria care a exclamat „Pămînt ! Pămînt ! vom zice şi noi : „Lună !, Lună !".

Nichita STĂNESCU

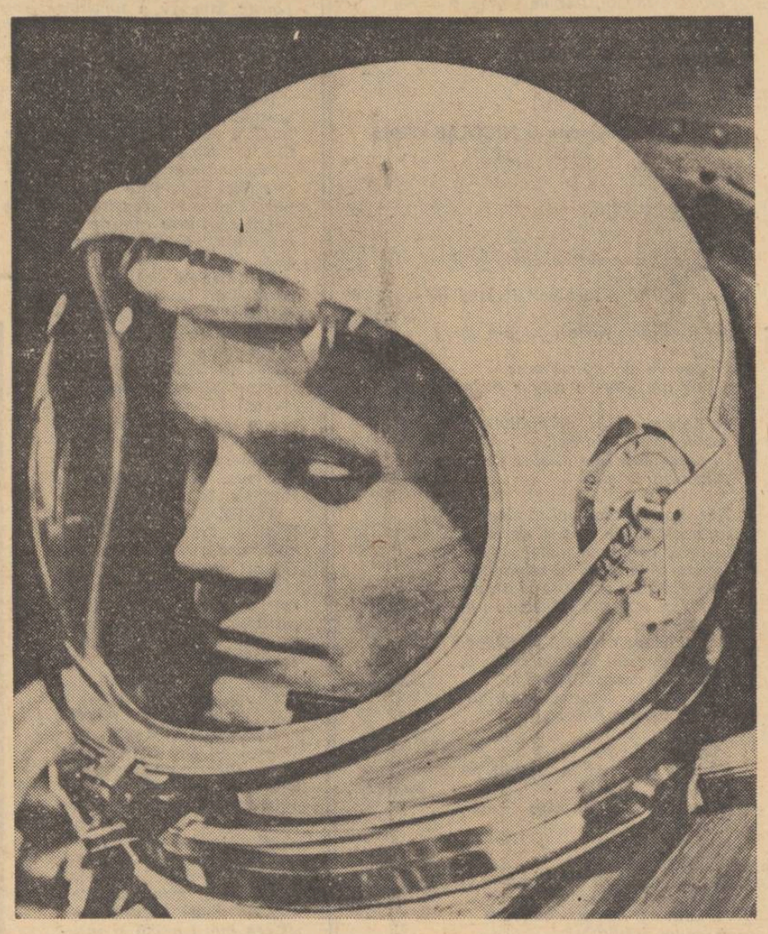

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiu Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă !

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 31 (379)
Sîmbătă,
2 august 1969
8 pagini — 1 leu

aceste zile

CONGRESUL AL X-LEA AL P.C.R.

Pulsul istoriei

Omul nu este un termen fix în procesul desăvîrșirii. Nu e posibil, așadar, să ne oprim într-un anume punct al acestui proces, dincolo de care totul este perfect, ideal, definitiv încheiat. A fi om nu înseamnă a profita de un privilegiu închis și de multe ori iluzoriu, ci a te crea necontenit pe tine însuți, a fi tu însuți propriul autor al lumii tale, al condiției tale umane. Omul este om în măsura în care devine. În măsura în care îl găsim întotdeauna viu, activ, în măsura în care raportul pe care îl stabilește între sine și semenii săi, între sine și lume, este un mod **dinamic** al voinței sale de a fi, o expresie activă, deschisă a conștiinței de sine.

Lumea contemporană, martoră uimită a atîtor victorii ale geniului și inteligenței spiritului uman este departe de a fi o lume desăvîrșită. În natură totul e prin natură, în societate dimpotrivă, totul e în întregime ceea ce **devine** prin eforturile oamenilor și nimic nu este definitiv realizat, ci, permanent, în perspectiva unui necontenit proces. Efortul spiritului uman nu se poate concepe ca închis înlăuntrul unor limite date, în margini peste care nu se poate trece. El nu poate fi definit ca o realitate ultimă, în care s-ar epuiza și reduce procesul permanenței sale, fără ca prin aceasta să nu-și piardă caracterul propriu de realitate vie și de factor de progres social. Cineva spunea admirabil, că, în activitatea spiritului uman, nici chiar memoria nu este memorie, dacă nu **înnoiește**, dacă nu **creează**. Chiar numai spre a te privi pe tine însuți este trebuință de lucrare, de activitate, de isteține, de viață cu un cuvînt. A te opri înseamnă a închide ochii, spunea același autor, înseamnă nu doar a rămîne numai suflet inactiv ci a înceta de a mai fi suflet.

Planeta în care trăim, și pe care, cu un fierbinte dor de desăvîrșire, ne străduim să o facem mai bună este creată, susținută continuu de vigoarea celor mai nobili dintre oameni, a celor care muncesc. Ea constituie un bun, o valoare reală, în măsura în care este **creația noastră,** voința noastră în mișcare.

Antrenarea activă în istorie a României, întemeiată pe lucrarea de secole a poporului nostru, pe darurile de inteligență și receptivitate a românilor la transformările operate de revoluția tehnică și științifică pe care o trăiește azi lumea, a devenit realitate datorită faptului că Partidul Comunist Român a conceput socialismul ca pe o societate esențialmente superioară tuturor orînduirilor din trecut, o societate în care dialectica noului, a îndrăznelii și deciziei creatoare, a năzuințelor de libertate, democrație și împlinire multilaterală a omului să își găsească cel mai adecvat cîmp de manifestare. Partidul Comunist Român demonstrează azi cu înțelepciune și strălucire că socialismul este prin esența lui democratic, că democrația, această noțiune care înmănunchează cele mai frumoase, cele mai nobile trăsături ale conviețuirii între oameni este inseparabil legată de socialism.

Faptul că politica partidului nostru reprezintă o garanție a libertății și demnității de gîndire și manifestare a fiecăruia, a respectului față de om, față de dreptate și adevăr, dă o înaltă valoare unanimității noastre, concentrează afectivitatea, voința și dragostea tuturor în realizarea deplină a idealurilor pentru care muncim și trăim și în care vedem justificarea cea mai înaltă a existenței noastre în lume.

Această intimă convingere de a fi noi toți autorii lumii noastre, creatorii destinelor noastre, constituie însuși sentimentul libertății, al voinței noastre creatoare, cu un cuvînt al naturii noastre umane.

Iar, înalta vibrație a inimii sociale, dorința fierbinte de mai bine, dragostea noastră de dreptate și adevăr, sensul profund al realității noastre ca spirit, pulsul etern al istoriei acestui pămînt, toate împreună au un nume : **Ceaușescu.** Este numele cel mai drag, cel mai ales, cel mai iubit și rostit de întreaga suflare a României contemporane.

Cezar BALTAG

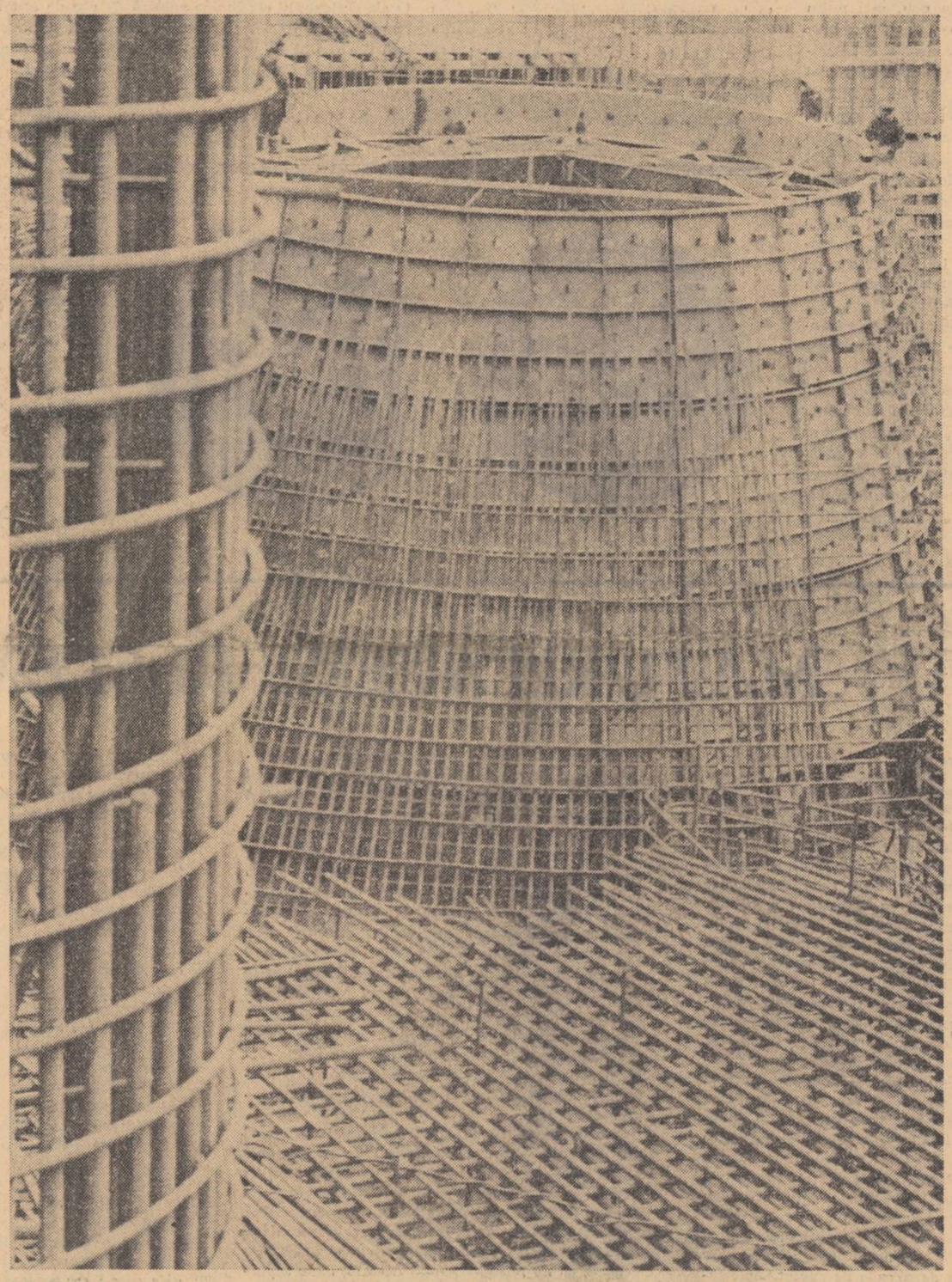

IMAGINE DE LA PORȚILE DE FIER — Fotografia : GH. VINȚILĂ

TIMP ROMÂNESC

Legăm și trăim în vara aceasta, zile de înaltă vibrație și masivă semnificație, zile care nu sînt și nu vor mai fi zile. Sînt și vor fi date. Pentru că ele intră fără șovăire și fără antecameră în istorie și — structurări de timp condensat — se fixează durabil pe orbita timpului unde se vor roti luminoase și pure, covîrșindu-ne, uimindu-ne pe tot timpul duratei noastre, a fiecăruia.

Emoțiile care au fulgerat nopțile, zorile și amiezile zilelor acestui anotimp, robuste, solare, cu care întîmpinăm cel de al X-lea Congres al Partidului Comunist Român și cea de a douăzeci și cincea aniversare a Eliberării Patriei, nici nu mai au răgazul desfășurării firești — în succesiune. Ele se alătură și se suprapun, organizîndu-se, într-o mare și fierbinte alcătuire colectivă.

Sîntem beneficiarii norocoși ai acestor zile — date istorice cînd efortul omului, străduințile lui nu merg pizmaș către semen ; ele, eforturile, se întorc spre el, spre om, sporindu-l, îmbogățindu-l, făcindu-i mai largi și mai generoase, liniile definitorii.

Sîntem încorporați în miezul incandescent al unui timp național definit și definitiv pulsînd robust și tenace pentru a asigura istoriei noastre momente-piscuri și a dărui țării maturitatea prosperă, adevăr, și personalitate.

Poate că niciodată România n-a avut un contur desenat cu atîta energie, precizie și demnitate iar privirile celor care nu ne-au cunoscut bine pînă acum, poate că n-au zăbovit atît de mult în atlasuri sau în lucrări de informare, pentru a afla cum arată România și ce se întîmplă în România.

Și în România acum se întîmplă un suflu emoțional fără precedent, o adeziune totală și adevărată a comuniștilor și a întregii națiuni socialiste pentru realizările veghiate și conduse de partid în frunte cu secretarul său general.

Se întîmplă, ca să mă ajut cu o formulare de o rară plasticitate a unuia din activiștii partidului, „o simfonie a unanimității".

Nicolae VELEA

CONGRESUL AL X-LEA AL P.C.R.

Forța argumentului

Am, între atîția concetățeni ai mei, un mare și emoționant privilegiu. L-am văzut pe conducătorul țării noastre, pe conducătorul partidului nostru, nu numai de departe, nu numai din mulțime, ci — în două rînduri — am stat lîngă domnia-sa, și împrejurarea i-a răpit în total aproape trei ore, din orele nestinse pe care le dedică țării, propășirii națiunii române.

Ceea ce m-a impresionat, la un metru de ființa celui care reprezintă în lume noțiunea de român, ceea ce m-a tulburat la un om atît de important, în mîna căruia se află cîrma care nu dă greș, a fost întîi faptul că a acceptat fără ezitare o discuție cu un băiat ca mine și că, în discuție, a putut exista un dialog. Oamenii mari pot (și au și dreptul, unii !) să monologheze. Acest drept l-ar putea avea după atîta solicitare, la care e supus, și tovarășul Ceaușescu. Dar domnia sa iubește dialogul. Și pentru că nu disprețuiește să audă un om, tovarășul Ceaușescu ascultă glasul tuturor.

O seamă de cuvinte spuse de domnia sa despre literatură, despre lumea literară, despre presa literară, deși aspre, nu aveau aerul ultimatumului, nu direcționau rigid, ci mi-au lăsat — și spun asta cu mîndrie — posibilitatea de a vorbi, din punctul meu de vedere, despre același lucru.

De aceea, la portretul pe care poporul român i-l face, aș voi să adaug o trăsătură a bărbatului dîrz, pasionat, febril, o trăsătură care mi se pare esențială pentru un conducător : **puterea de a-i asculta și pe alții.**

Nici o soluție nu e dinainte fixată. Soluțiile veneau, în discuția cu secretarul general al partidului, ca un rezultat firesc al cercetării.

Într-o lume atît de grăbită, este — pe de altă parte — extraordinar să auzi pe conducătorul României producînd, pentru fiecare lucru spus, **argumente.**

Prea ne izbim uneori de lipsa de argumente. Prea devine citeodată lipsa de argumente — un cod moral ! Cu neplăcere poate fi observat, din cînd în cînd, disprețul față de argument, la anumite nivele. Ajunge uneori numai faptul că un lucru e spus de cineva, pentru ca acel lucru să fie luat ca atare.

Dar eu — mai mult decît alții care l-au auzit argumentînd mari probleme, ale lumii și ale țării — am avut fericirea să-l aud pe tovarășul Ceaușescu argumentînd, iar nu decretînd, discutînd, iar nu monologînd.

Trebuie să recunosc că sînt mai bogat și mai liniștit, de cînd l-am cunoscut. Trebuie să spun că exemplul tovarășului Ceaușescu — exemplu limpede pentru toți românii, și care are o vibrație specială pentru mine — este un exemplu de luptă neînduplecată cu inerția, o pildă de osîrdie și de patos revoluționar, de responsabilitate, un îndemn pentru noi, tinerii, de a cerceta lumea, nu de a i ne supune orbește.

Trăim vremurile cînd conducătorul partidului a spus : **Un partid care va asculta în permanență glasul poporului, care va căuta să îndeplinească năzuințele poporului, este de neînfrînt.**

A asculta — e o politică de stat.

Cînd mă gîndesc la tovarășul Ceaușescu, nici un efort nu mi se pare prea mare, pentru victoria întreagă a dreptății, a frumuseții morale, pentru așezarea într-o lume a valorilor.

Adrian PĂUNESCU

avant-premieră editorială

VERONICA MICLE

Poezii

Volumul are două secțiuni : Lui Eminescu și Florilegiu

ION MARIN SADOVEANU

Scrieri, vol. I

Ediție în șase volume (antume și postume) îngrijită de I. Oprișan. Primul volum cuprinde Versuri, Teatru și Addenda) *(prelucrarea romanului lui Balzac „Verișoara Bette" și două comedii scrise în colaborare cu V. Timuș și, respectiv, Victor Ion Popa).*

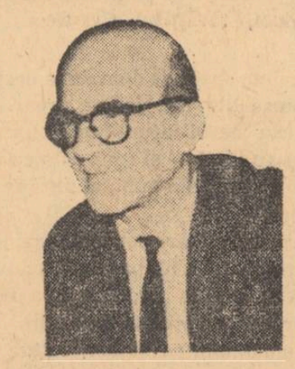

MIRCEA ELIADE

La țigănci și alte povestiri

Selecția aparține autorului. Sorin Alexandrescu semnează studiul introductiv.

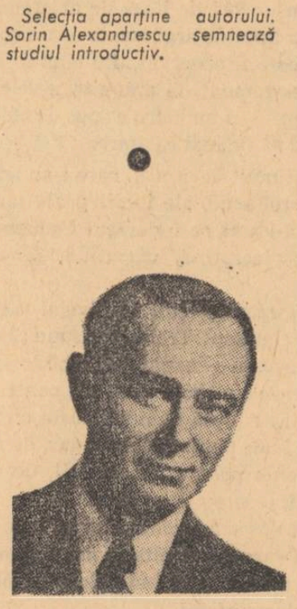

TUDOR MUȘATESCU

Scrieri, vol. I

Ediție de autor. Primul volum se constituie din cele mai reprezentative creații dramatice ale scriitorului, aparținînd anilor 1930-1947 : Sosesc deseară, Titanic Vals, ...Escu, Visul unei nopți de iarnă.

SENSUL ISTORIC AL LITERATURII

Problema angajării literaturii este problema transformării ei.

Niciodată nu s-a vorbit atît de mult ca în acest secol despre transformarea literaturii : evoluție, metamorfoză, criză sunt cuvintele pe care le folosim cel mai des cînd ne referim la literatură. Starea normală a literaturii a început să fie starea de schimbare ; literatura nu există în metamorfoza formelor ei. Acest principiu e departe de a avea în vedere numai literatura prezentului ; el o implică și pe aceea a trecutului. Ceea ce durează din operele vechi nu mai este ceea ce rămîne neschimbat, înfruntînd timpul, ci tocmai ceea ce are capacitatea să se schimbe : istorie înseamnă, cînd sînt în joc valori literare, adaptare necontenită a vechiului la nou, mai puțin o succesiune de forme reale și moarte decît o coexistență de forme posibile și vii În loc să se lase determinat de trecut, ca un punct terminus pe o scară pozitivă de fenomene, prezentul este acela care determină trecutul, fiindcă îl înglobează ; trecut și prezent nu sînt două stadii care se succed ca să alcătuiască șirul istoric ; în orice clipă prezentul este sinteza trecutului și devine, la rîndul lui, trecut, numai spre a intra într-o nouă sinteză. Cu alte cuvinte : nimic nu este, totul **se transformă.**

Transformarea literaturii este transformarea artei, în genere, a tuturor științelor despre om — fiindcă omul însuși se transformă. Este astăzi un acord aproape unanim, al filozofilor ca și al sociologilor, al moraliștilor ca și al politicienilor, că problema fundamentală a conștiinței contemporane este problema acțiunii. Marx a prevăzut-o acum o sută de ani : nu mai e vorba să cunoaștem pur și simplu lumea, trebuie s-o schimbăm. Cînd cunoașterii îi ia locul acțiunea, înregistrării faptelor îi ia locul transformarea lor. Omul nu este ceea ce ascunde, ci ceea ce face, spune Malraux : psihologia, morala, arta, filozofia nu mai vor să dezvăluie pe om ci să-l formeze ; omul nu mai este pasiv în fața destinului său, dar caută să acționeze asupra lui, fiindcă, după expresia memorabilă a unui alt gînditor contemporan, omul este ceea ce face el însuși din ceea ce a făcut din el natura.

Dar orice transformare începe prin a fi un angajament. și nu numai al artei, dar al artistului, fiindcă într-un secol în care toate științele umane pun în locul inventarului obiectiv al faptelor angajamentul subiectiv al cercetătorului, arta ca mitologie a omului nu poate face, mai ales, ea, excepție. Angajarea este condiția artistului contemporan căruia, cum va spune Sartre, cită vreme „nu are niciun mijloc să evadeze din epoca sa, nu-i rămîne decît s-o trăiască deplin ; ea este șansa lui unică : e făcută pentru el, e făcut pentru ea".

Într-o formă sau alta recunoscut ca atare sau nu, angajamentul artei este o realitate a tuturor timpurilor. Dar este un angajament pasiv, o fatalitate, pe care pozitiviștii secolului trecut n-au întîrziat s-o observe ; angajamentul artistului derivă din idealul de acțiune al epocii contemporane, care nu mai admite un destin suportat pur și simplu. Lumea clasică era stăpînită de nevoia de a cunoaște și făcea, din om, din lume, din destin, obiectele indiferente ale curiozității ei ; lumea noastră e stăpînită de nevoia de a transforma și face din om, din lume, din destin, obiecte ale acestei voințe transformatoare.

Filozofia încetează să mai aibă în centru cunoașterea abstractă, interesîndu-se de **cel care cunoaște** în chip concret ; omului abstract, toate marile filozofii contemporane, îi preferă omul concret. Sociologia nu mai crede, ca Durkheim, în obiectivitatea absolută a faptelor sociale, deplasînd accentul spre condiția umană și istorică a sociologului : ea devine lectură concretă a faptelor sociale. Istoria tinde către politică : nu fiindcă istoricul contemporan ar fi convins, cum era Lessing ,că nu putem să scriem bine decît istoria propriului nostru timp ; dar fiindcă el gîndește orice timp ca pe propriul său timp ceea ce înseamnă că istoria scrisă de el va fi o politică mai degrabă decît un studiu de erudiție. În fața individului, a societății sau a istoriei, gînditorul modern este omul acțiunii : el nu **însumă, ci asumă.**

Angajamentul artistului înseamnă, deopotrivă, aderare și refuz : nu este o supunere, ci o libertate. Nu se poate închipui artă adevărată și neliberă, așa încît angajamentul artistului contemporan ține de voința lui de a fi liber. Să nu confundăm angajamentul veritabil cu acela practicat deliberat și festiv : cînd spunem că condiția esențială a artistului contemporan este angajamentul său total, nu ne gîndim nici o clipă la artistul care se lasă angajat în mod superficial ci la acela care este angajat prin simplul fapt că există. Dacă omul se definește cu adevărat în acțiune înseamnă că angajamentul lui este o formă de acțiune, de responsabilitate și de libertate creatoare.

Nicolae MANOLESCU

BIOGRAFII LIRICE

MATURITATE ȘI REFLEXIUNE

Este știut că percepția și reprezentarea artistică a ordinii spațiale a lumii domină pictura, plastica în general, unde contemplația formelor și culorilor se realizează ca un proces de simultaneitate antrenînd conștiința într-un efort de cristalizare cu limitele riguros determinate. Imaginea vizuală, în cazul acesta, are o esență statică. Ordinea temporală, ca măsură complementară celei spațiale, se percepe și se reprezintă ca succesiune a stărilor de conștiință, iar expresia artistică a acestei ordini este dată de poezie. Reprezentarea vizuală a unui proces prin excelență auditiv — lirismul — are o esență dinamică. Dar cum și pictura și poezia au în structura lor ca un element indispensabil imaginea — prima ca percepție, a doua ca reprezentare — s-a putut spune că cele două arte se aseamănă. Exagerarea adagiului horațian de către poeții vînători de imagini cu orice preț — chiar cu acela al denaturării esenței lirismului care, așa după cum am amintit, se legitimează ca o proiecție a succesiunii temporale a lumii — se explică prin înțelegerea limitată, unilaterală a rolului acestora în pictură și poezie. Astfel, în plastică, imaginile vizuale constituie însăși finalitatea actului artistic respectiv, pe cînd în poezie ele au un rol funcțional, de mediere, prin vizual, a auditivului, a ceea ce rămîne ca inefabil, de neexprimat, a ceea ce se edifică prin tăcerea de dincolo de cuvînt. Aglomerarea de metafore, comparații etc. determină o distrugere a echilibrului necesar între diferitele părți ale organismului viu al poeziei și contemplarea organelor acesteia (metafore, comparații etc.) ca pe niște elemente cu o finalitate proprie, în dauna percepției integrale.

Creația lui Radu Boureanu, așa cum ni se înfățișează ea în volumul antologic Solara noapte *(Editura pentru literatură, 1969) se înscrie sub zodia stilizării picturale a lumii, cu sufletul hieratic al icoanelor pe sticlă. Poetul își surdinizează emoțiile aruncînd peste contururile lor prea vi un halo de ceață umanistă, echilibrîndu-și individualitatea eruptivă în formele generale ale armoniei clasice. Estomparea violențelor se individualizează estetic în poezia lui Radu Boureanu printr-o tensiune perpetuă către ritmurile calme și puternice în discreția lor ale lumii vegetale, dorul poetului fiind parcă acela de a se fixa în tablouri, în imagini aparent statice, pe un fundal tremurător și grav.*

Peisajele, iubirea, amintirile, introspecțiile realizate cu un ochi tolerant, dar care nici nu riscă să întîlnească în adîncurile sufletești păcate îngrozitoare, bucuria simplă de a se integra firesc pe drumurile statornicite de experiența comună și sfîntă a speciei, departe parcă de tentațiunile extravagante ale esteticii particularului, toate sfîrșesc prin a declanșa resorturile ascunse ale impresiilor tonice. Desigur, în acordurile cromatice ale poetului, executate cu o finețe a nuanțelor demnă de o paletă impresionistă, nu trebuie să căutăm o mistică ezoterică și nici o simbolică arhetipală corespunzătoare adevărurilor ultime ale existenței. Suprafețele policrome ale lui Radu Boureanu, tablourile aparent statice într-o materie verbală prin ea însăși mișcătoare, dinamică, nu rămîn însă la ceea ce par a fi. Ele tind să organizeze o încordare interioară a spiritului, să-i dea măsura și echilibrul necesar supraviețuirii emoțiilor în timp, a ieșirii acestora de sub forța imperativă a clipei. Iar comuniunea poetului cu era vegetală a existenței despre care am mai amintit și care semnifică încetinirea succesiunii evenimentelor, și deci oprirea lor într-o nouă viață, estetică, a operei de artă, se corelează, într-o prelungire pe cît de firească, pe atît de surprinzătoare, cu starea de somn ca preambul al morții, deci al repausului absolut. Și orice operă care dorește să oprească timpul în loc, să-l implice adică sub specie eternitatis *ca pe propria sa specie, nu poate să-și afle sprijinul, tăria imuabilă decît pe acest teren de o fermitate desăvîrșită. După cum se poate trage concluzia din cele de mai sus, discreția și disimularea vizuală a poeziei lui Radu Boureanu își proiectează rădăcinile într-o intuiție profundă a temporalului.*

Solara noapte *se deschide cu primul volum al poetului, aici devenind un ciclu,* Zbor alb, *în care pulsul abia se aude pilpîind sub stratul gros de vată al cuvintelor organizate încă destul de naiv, dar pe viitoarele linii de forță ale consacrării. Estomparea efectelor prea tari se realizează, după cum am mai spus, prin convertirea umanului la vegetal, ca de pildă în poezia* Amiază, *unde „goarnele vieții" nu sînt plinele de spaimă trîmbiți ale Ierihonului, ci niște... zorele. Cu privire la organizarea ritualului poetic corespunzător exigențelor mitice ale existenței, Radu Boureanu, în poezia* Calul roșu, *face o experiență revelatoare : calul legendar care zboară ca vîntul și ca gîndul nu trece în poezia citată, prin procesul de metamorfoză tradițională („Nu i-am întins ca-n legende străvechi / din talgere mari de jăratec să soarbă, / n-avea răpciugă, nici trupul schilod, / nici privirea oarbă."), el este de la început și vizibil înzestrat cu forțe supranaturale ; însă lipsa aceasta într-un lanț cauzal, chiar dacă este vorba de un ritual magic (o anume succesiune de acte determină o finalitate anume) face să eșueze întregul demers. Călătoria printre stele s-a dovedit imaginară, căci ceea ce trebuia să fie ridicat la puterea mitului a coborît în realitatea cu aripi frînte, adică visul nu a fost tratat ca o realitate și nici realitatea nu a fost subsumată visului : domeniile au rămas autonome, sclave propriilor încătușări, ele nu se mai pot întîlni. Intuiția poetului care nu merge pînă la capăt cu demistificarea și face ca păcatul să se poată răzbuna împotriva lui, este surprinzătoare.*

Ciclul Golful sîngelui *aduce un plus de maturitate și reflexiune, un elan social începe să-și facă auzită goarna : „Sînt valuri mari, în relief, de plumb, / încremenind peste gîndirul pămînt / Năvile în nori s-au măcinat de vînt : / pecetluit în racla tăcerilor de sînge, / ești de prisos, messi.e Cristof Columb. / Ești de prisos, în sînge, în orice corăbier, / care-a pornit pe valul acestui veac de moarte, / flotile ideale mai defilau pe cer ; / noi lunecăm pe puntea elanurilor sparte." Cuvintele au o succesiune mai naturală, mai liberă, organizarea lor metaforică are în vedere o idee directoare în planul conștiinței istorice, după cum se poate vedea și mai pregnant în ciclul următor,* Cai de apocalips. *Ordinea temporală a nucleelor istorice care-l animă acum pe poet se răsfrînge cu efecte estetice nemijlocite în creația sa : tablourile stilizate nu îngheață în forme spațiale cu scopul în ele însile, ci împrumută fluența elementului fundamental pe care și-l subsumează. Diferențierea sensibilității care se exercită asupra motivelor, diferite ca intensitate, stimulii sociali care intervin, clarifică liniile fără a se pierde sentimentul difuz al existentului, ci, dimpotrivă, amplificîndu-l prin cristalizare autonomă.*

Din păcate acest element cu rezultate atît de fericite pentru evoluția poeziei lui Radu Boureanu, elementul necesar al conștiinței istorice se transformă în volumul următor, Sîngele popoarelor, *într-un scop în sine, adică nu mai este pus în slujba poeziei. Am spus că pentru poet conștiința istorică este necesară, dar nu și suficientă. Poetul trăiește, în cele din urmă, într-o conștiință a eternității, el însuși fiind instrumentul cu care eternitatea se revelă omului. Istoria este doar o formă de trăire individuală a conștiinței eternității omului și nu poate fi opusă acestei conștiințe generale pe care o duce cu sine poezia. Lirismul tratînd fapte particulare iese din sfera preocupărilor generale care-l guvernează eșuînd în misticism și extravaganță și Radu Boureanu care este un atît de fin poet, credem că a fost îndemnat de o plăcere masochistă de a însera aceste artificii caduce în* Solara noapte.

Ciclul Umbra stelelor *readuce în prim plan setea de armonie și pace interioară a poetului, ca și* Moartea morilor de vînt, *unde elanul social își păstrează intactă rațiunea sa de a fi un catalizator de neînlocuit pentru respirația puternică a lirismului.* Poemele culorii *sînt evocări subtile, mici monografii despre plasticieni și operele lor, ca și ciclul* Brâncuși, *unde voluptatea contemplativă a poetului se echilibrează cu puterea sa asociativă.* Inima desenată, Cocoși de vînt, *și* Cheile somnului, *cicluri reprezentative pentru creația lui Radu Boureanu, își au izvorul și scopul suprem în aceeași tensiune discretă, de încetinire a timpului în acorduri cromatice stilizate cu sufletul hieratic al icoanelor pe sticlă și estompate cu o paletă impresionistă. În acest scop spre care se îndreaptă eforturile estetice ale autorului, mai amintim că unda mișcării lente se obține atît prin regresiunea la vegetal, somn și echilibrul morții, cît și printr-un procedeu mai exterior într-un sens, dar nu mai puțin important : epitetele abstracte frecvente într-o mare proporție față de materia concretă angajată în declanșarea imaginii implică mai curînd o judecată de valoare decît una de existență, încît rolul lor formal (dacă se poate spune așa) este coliniar cu acela de fond — regresiunea vegetală, somnul etc. — pentru stilizarea și încetinirea timpului. Încă o mărturie pentru deosebitul rafinament al poetului.*

Dan LAURENȚIU

avant-premieră editorială

MIHAIL DRAGOMIRESCU

„Scrieri critice și estetice"

Ediție îngrijită de Z. Ornea și G. Stroia, însoțită de un amplu studiu introductiv, tabel cronologic și un capitol de note și comentarii. Din sumar : Critica științifică și Eminescu, Sămănătorism, poporanism, criticism, Metoda istorică și metoda estetică în literatură, *volumul întîi al* Științei literaturii.

LIVIU REBREANU

Pădurea spînzuraților

Apare în colecția „Romane de ieri și de azi".

MARIE CHENDI

Pagini de critică

Ediție îngrijită și prefațată de V. Netea. Sumarul e alcătuit pe baza unei selecții din volumele antume precum și a singurului volum postum, intitulat Schițe de critică literară.

G. TOPÎRCEANU

Balade vesele și triste

Antologia de Al. Săndulescu.

aceste zile

Cea mai nobilă idee

Democrația, cuvînt de origine greacă, de la demos — popor și kratein — conducător înseamnă guvernare, conducere prin popor, un echilibru de forțe continui, o noțiune fundamentală.

Cuvîntul patrie ne tulbură. Adesea ne-am slujit de versuri pentru a o defini, într-o perioadă de timp demn, în care poți fi cinstit și strălucitor. Adesea n-am definit-o decît cu acel incomunicabil sentiment care înseamnă „a fi" în întregime cu totul sufletul și toate gîndurile acestui pămînt.

Democrația nu se poate concepe decît într-o vreme de mare curaj, în care adevărul pe care îl tot căutăm și împrejur și în eternitate permite să i se spună măcar literele alfabetului ei abstract.

Am o ciudată stare în care mi se pare că toți ne-am născut o dată cu țara așa cum cu încăpățînare și îndărătnicie copiii cred că cea mai minunată și nemaipomenită este curtea în care se joacă și că ceva mai binemirositor și călduros decît ea nu poate să existe.

În sensul cel mai înalt al cuvîntului democrația nu face decît să indice gradul de realitate vie a poporului și a conducătorului său.

Generația mea care are dreptul să fie numită tînără a cunoscut această abstractă noțiune încă de la nașterea ei, ce noroc și ce fericită întîmplare ! De douăzeci și cinci de ani să fii tînăr și să nu păstrezi despre trecut decît aura eroică pe care părinții ți-o amintesc vorbind despre ei. Un climat moral deosebit, o cinste tranșantă o ieșire din indivizia morală mediocră, o irumpere către arzătorul adevăr care nu e numai opera zilei de azi ci el stăruie din timpul îndepărtat al străbunilor.

Adunări populare au avut loc în toate regiunile țării, adevărate și emoționante adunări populare în care conducătorul iubit al Partidului a fost primit cu emoție și cu acea demnitate cu care un popor curajos urmează numai pe acei capabili conducători. Poporul a intuit istoria, grandoarea istoriei alcătuită cu oameni ale căror biografii să fie pildă de emoționant curaj. Putem spune cu claritate că poporul nostru face parte din acele popoare care năzuiesc către un ideal major, și cum idealul nu este partea orișicui fără o anumită deosebire, distincție, el se poate mîndri cu această stare deosebită care este idealul său.

O viață de voință și un crez neclintit în cele mai nobile idei ale umanității, îl face un popor activ, stîrnind în jurul său ca și trunchiul puternic al pomului fructe cu nemiluita.

Trecutul de mîine al țării trebuie să fie strălucitor, trecutul viitor al cărui miez sîntem noi.

Se împlinesc douăzeci și cinci de ani de cînd sîntem tineri, și noi existăm puri și simplu fapt că trăim e o dovadă sigură de sufletul nostru, de gîndirea noastră. Momentul suprem al vieții îl trăim în fiecare zi, un moment de activă tensiune. E ceva întreg, cum este sfera care trebuie păstrată numai sub această formă. Toate materiile năzuiesc spre integritate. Dar noțiunile ? Dar ființele ? Cu atît mai mult.

Ce ne rămîne altceva de făcut decît să rostim evlavioase cuvintele domnului nostru Mihai Eminescu :

„Viața în vecie, glorii, bucurie,
Arme cu tărie, suflet românesc.
Vis de vitejie, fală și mîndrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc" !

Gabriela MELINESCU

ȘANTIER — Fotografia : GH. VINȚILĂ

20.000.000

Redacția „Luceafărului" și tinerii scriitori colaboratori ai revistei urează din toată inima viață lungă și fericită lui DANIEL MARIUS STĂNCIULESCU, cel de-al 20 000 000-lea cetățean al Republicii, născut în ziua de 20 iunie 1969, ora 5 a. m.

Sentimentul „depind"

Va sosi ora limpede cînd două decenii se vor numi cu un singur cuvînt, cînd timpul va așeza o culoare. Vom spune anotimpul de roșu sau anotimpul de alb și metafora va închide o epocă. Va închide un adevăr absolut. Dar acum sînt în azi. Sînt în actualitate și în conținut, sînt la răscruce de întîmplări și de sensuri. Nu știu cuvîntul magic pentru tot. Aș vrea să-l numesc pe azi și va trebui să spun o poveste. Îmi trebuie un singur cuvînt și cuvintele sînt egale. Aș vrea un singur sentiment și-l voi numi doar pe primul din cele care-mi stau la-ndemînă oricînd. Pe cel mai tandru îl voi numi : sentimentul depind.

Nu se poate în altă parte. Plec și port după minte tot ce știu și cunosc, mi se lipește totul de urme, totul vine cu mine, în insula Malapagos primul gest e să așez plopul la loc, în stînga ferestrei și să-mi număr familia. Știu o singură hartă pe dinafară și-i port cu mine hotarele. Nici o noapte nu mă găsește în altă parte, nici o dimineață nu răsare în alt loc. Cînd mă-ntorc tot ce știu și cunosc ajunge-nainte, peisajul și sentimentele sînt la loc, le număr și mă bucur în parte și ultimul dintre cei care trebuie să sosească sînt eu.

Nu se poate în altă vorbire. Cu fiecare cuvînt am aprins o lumină de recunoaștere pentru locul din preajma mea. Dacă era ocupat am stins înțelesul dacă era liber l-am aprins. Cum să mut geografia graiului ? E un tărîm cu strălucire feerică.

Sentimentul depind e înțelesul meu cel mai limpede, cel mai clar dintre rosturile pe care le am. Îmi aparține „acum" și „aici", e timpul unic și singurul loc. Am tot plecat pînă la capătul înțelegerii și m-am întors. Am călătorit pînă la capătul sentimentelor și-am revenit. Am folosit privilegiul excepțional de a presimți prin sensibilitate și inteligență mediul în care trăiesc, i-am cunoscut fețele și i le cunosc, cobor în adînc mai departe, mă scufund și mă limpezesc : depind. Țin de-o conștiință care este a mea fiindcă este a altora în același timp, țin de-o spiritualitate care mă încorporează și matricola ei este singura mea distincție posibilă, este numărul uniformei pe care o port.

Am nostalgia singurătății și fug și în cea mai ascunsă zonă depind.

Am ambiția existenței aparte și în fiecare efort de particularizare depind.

Am vocația muncii și fiecare efort consumat se măsoară-n depind. Depind cu necesitate, și conștiința apartenenței este cel mai real, cel mai pur și mai reconfortant dintre sentimentele acestui timp pe care ora limpede îl va numi cu-n singur cuvînt și cu un înțeles absolut. Dar acum sînt în azi. Sînt în actualitate și în conținut, sînt la răscruce de întîmplări și de sensuri, particip și militez, cred și afirm : depind. Iată singurul sentiment pe care-l numesc, cel mai aproape din sentimentele la-ndemînă, sentimentul definitiv.

Sânziana POP

Mulțime și singurătate

Mulțime și singurătate, iată două cuvinte ca două trupuri a căror viață curge paralel, de-a stînga și de-a dreapta fiecăruia din noi, ca mîinile, de care nu ne putem lipsi, ca tîmplele, ca ochii. Singurătatea e un termen absolut pentru gîndire, pentru transferul faptei în original. Mulțimea e un termen expresiv, de forță și aproape invincibil. Singurătatea e particularul, un simțămînt la fel de generos ca și patriotismul. Ea e o calitate, e liniștea în care se retrage tot ce e de folos unei întregi mulțimi. Singurătatea este spațiul de germinație, permanența, e, într-un fel, destinul. Mulțimea e laboratorul, e vîlva flăcării, e autorul discret și evident. Ea nu semnează. Nu poți nega, nu poți ucide și nu poți micșora virtuțile singurătății. Mulțimea și-o inventă, o apără și și-o încorporează. Singurătatea dirijează. Ea stăpînește în același timp grupul din fața sa, cel care execută, și grupul ideal-recalcitrant al celor care știu să asculte. Singurătatea este partea care asigură acestor două simbolice mulțimi, limbajul, economia termenilor, arta. Singurătatea e reprezentantă, este scheletul, axa unor aripi simetric infiltrată-n carnea lor. Popoarele respectă și hrănesc aceste calități, de viață și de spirit, ale lor. Iar fiecare individ în parte se va visa oricînd mulțime, și-n timp se dovedește semănător de oameni, de mulțimi. Ceea ce mă fascinează și mă liniștește e faptul că acești termeni vii, avînd valoare împreună, intră astfel tot mai profund în rîndul bunurilor noastre cîștigate, în înțeles, și pe acest pămînt.

Constanța BUZEA

Epoca dialecticii

Desigur, lumea în genere și universul uman, social, a stat dintotdeauna sub semnul dialecticii. Realitatea a fost contradictorie, clase cu interese antagonice ireductibile s-au înfruntat și înlocuit, pacea socială a fost mereu sfîșiată din afunduri, prin însăși structura societății. Însă în condițiile unei mișcări lente, uneori imperceptibile a mijloacelor de producție stabilitatea era mai mare, ritmul istoric lent.

De aceea a fost posibilă — chiar dacă nu adecvată, fundamentarea omului pe repaus, pe o substanță nemișcată, pe esențe imuabile. Acestea cu atît mai mult cu cît un ideal de repaus și stabilitate e adînc inclavat în propria noastră structură sufletească, uneori adaptabilă anevoie.

Ceea ce trăim noi acum, în epoca aceasta brăzdată de revoluții sociale, de crize, de spectaculoase mijloace tehnice, este **evidența** dialecticii, relevarea unei complexități crescute și variate, strîngerea istoriilor paralele, cu vagi contacte, izolate pe zone, într-un șuvoi comun în care popoarele își aduc tezaurele, amintirile de neuitat, caracteristicile. Mișcarea intercondiționată a apărut pe primul plan și nu poate fi ignorată. Pe plan mondial sîntem în preziua unei alte epoci din istoria omenirii, intrată într-o dezvoltare și transformare accelerată. La noi, intrarea într-o altă lume este evidentă, pentru noi ea poartă deja pecetea obișnuitului. Desigur, nici noi nu putem încă realiza integral și cuprinde schimbarea adîncă pe care ne-o rezervă viitorul. Pentru mulți români — viața e un fapt istoric dintr-o comunitate care pe alocuri purta pecetea particularității într-o cu totul altă zonă de viață, urbană, supusă ritmului trepidant. Dar nu numai pentru aceștia, ci pentru noi toți.

De aceea, pentru a ne incorpora organic în acest ritm al transformării care face de nerecunoscut uneori peisajul cel mai familiar, pentru a ne cîștiga un echilibru adînc și constant, condiție a buneistări sufletești, problema fundamentării se pune cu acuitate.

Nu trebuie să căutăm mult izvoarele filozofice a fundamentării pe dinamică, pe mișcare, de care avem nevoie. Umanismul marxist, așa cum a fost formulat de întemeietorul socialismului științific, fundamentează ființa pe creație. Omul uman, credincios esenței sale, nealienat, este dominat de un impuls matur prin care se continuă într-un fel creația lumii. Adevărata sa liniște nu se realizează atunci cînd se identifică cu o lume inumană, cu un principiu care-l domină. În aceste cazuri el își acceptă doar alienarea. Echilibrul se găsește nu cînd s-a identificat cu un mediu ci atunci cînd l-a supus valențelor sale creatoare. El este într-o continuă reașezare, este deschis și într-un fel, prin ritmul său de viață și tendințele sale el devine **infinit**, atunci cînd acționează asupra mediului și-l **umanizează**. Din ce în ce mai mult, în loc să trăiască în neprietenosul univers natural, el se integrează, prin transformare, unui univers care-i poartă pecetea. Devenirea sa este devenirea societății și devenirea lumii. Practica nu este un simplu mijloc civilizator, periferic ființei, o știință care rupe trama indivizibilă a realității și ne lasă pe linii esențiale descoperiți, în gol. Ea este un factor creator, un atribut esențial, un mijloc de trăire filozofică. Atunci munca nu mai devine un chin, o pedeapsă a păcatului, ci o împlinire continuă a unei potențe dialectice **fără fund**. Ea este bucurie a regăsirii de sine, a uitatului și neîntîlnitului a cărei nostalgie o păstrăm în noi. Munca, activitatea, participarea la istorie, odată ce sînt eliberate de fetișuri și mituri — sînt **toate** la orice nivel subt toate formele, adevărate acte filozofice de fundamentare.

O imagine de negrăită frumusețe și grandoare asupra noastră ni se deschide în față. A o înțelege adînc, în toate implicațiile, nu numai noțional ci trăit, este o întreprindere uriașă. Cîndva, în veacul care vine negreșit, habitudinile noastre profunde, logica însăși va sta sub semnul dialecticii. Așa întrezăresc eu **omul nou**, omul vechi eliberat și el însuși, omul de totdeauna adus din latență în existență. Acel care va spune la căderea serii : astăzi, vai, am fost neliniștit, **n-am fost,** pentru că n-am creat.

Alexandru IVASIUC

ÎN CINSTEA CONGRESULUI AL X-LEA AL P. C. R.

Recitaluri de poezie

Uniunea Scriitorilor, Asociațiile de scriitori din țară, au organizat, sub auspiciile Frontului Unității Socialiste, o suită de recitaluri de poezie închinate celui de al X-lea Congres al Partidului Comunist Român.

Asociația Scriitorilor din Brașov, în localitățile : Sibiu, Bran, Făgăraș, Rupea și Brașov.

Asociația Scriitorilor din Cluj, în orașele : Oradea, Satu Mare, Baia Mare și la șantierul hidrocentralei Porțile de Fier. Urmează : Bistrița, Năsăud și Cluj.

Asociația Scriitorilor din Iași, în orașele : Dorohoi, Botoșani, Cîmpulung Moldovenesc și Iași.

Asociația Scriitorilor din Timișoara, în localitățile : Lugoj, Băile Herculane și Timișoara.

Revista „Ateneu", în orașele Bacău și Focșani.

Uniunea Scriitorilor a mai organizat asemenea recitaluri, cu participarea poeților din Capitală, și în următoarele orașe : Constanța, Galați, comuna Costache Negri, Craiova, Ploiești.

Recitalul care a avut loc în București, joi 31 iulie a.c., în sala Ateneului Român, s-a bucurat de participarea a 33 poeți — români, maghiari, germani, prilejuind o însuflețită manifestare de prețuire și omagiu pentru cel de-al X-lea Congres al Partidului Comunist Român.

ION SOFIA MANOLESCU

Cîntec

Palpită-n țărîna desprinsă de inimă
ecoul anotimpului nedespărțit
în care se scufundă făptura unei frunze
încununîndu-mi nopțile cu munți.

De culoarea pajurei rămîne stindardul
și-mi smulge sîngele uitat din străbuni
pînă cînd se coc în vatră strugurii buzelor
să nu-mi despletesc umerii din rădăcini.

Solemn îmi rămîne afară mesteacănul
pînă aproape de gura pămîntului viu
unde se preface în lănci fără zgomot
pentru ochiul pe care-l iubesc.

Țară cu sprîncene ascunse pînă în leagăn
lasă-mă să-ți sărut ochii căzuți în fîntîni
că la ceasul meridianelor fără umbre
se nasc Apolodori care umblă prin cîntec.

IOLANDA MALAMEN

Încredere

Mă încălzesc
la steaua cu nume de popor
ce limpede e graiul
de argint
al zborului
ce vastă mîngîiere
trimite pădurea
oamenii seamănă
albe cetăți
cu degete de cristal
și din petale
nectarul se revarsă
ca un izvor de piatră
împodobind
pămîntul cu statui.

Patrie

Sînt urmașul
prin testament lăsat
de lupte milenare
sărutul patrie
sărbătorește
sfîntul tău obraz
mă poposesc
aștri de flăcări
sînt demnul tău copil
ce își repetă cerul
cutremurat de dragoste.

Cuvîntul

Încredințată mie
o pasăre fosforescentă
cu repetate nașteri
între aripi
e uriașă liniștea din ea
planează rodul
pe un cuib de munți
și-ntr-o cîmpie
roșie de flori
încredințată mie
o vară dintre veri
gîndește iarba
și-i culege fructul
stele îmi stau în palme
de pace infinită
fîntînile au crestele de aur
cuvîntul
îl citesc
încredințată mie
iubirea cu pămîntul.

A. I. ZĂINESCU

Frumoasele schimbări

Frumoasele schimbări, trecerea-n vis
A lucrurilor, oh, destin de rară
Corabie cu lemn de august, țară,
Copac ce-aievea-n fructe s-a deschis !

E timpul deci, rotind precum o scară
iarăși și iar miresmele-au decis
Culoarea-n pîrg și ochii rădăcini și-au zis,
Și ramură, auzul, fruntea ca un arc, ușoară.

Căci ne privim și-n soare, sufletul ; din soare
Atîtea jurăminte, roua ca a unui zbor
Încît trăim și pietrele aici, iubim pe mare,

Pe cap coroană-aprindem de hidrocentrale
Și totu-n chip de om, curg apele egale
Și munții le-mprumută, adînci, legile lor.

Pămînt de dragoste

Din Sarmisegetuza, cîntecul ; și de pe lănci pămîntul.
Istoria-i primește din față pe cei drepți.
Văd ridicate mîinile lor lungi pînă în soare.
Cad capetele lor de înțelepți pe noi
Și-n nopți cînd paznic somnul face înconjur lumii,
Noi înșine în pieptul lui magic și ne dăm
Foc sacru, din priviri : trăim ca zeii
Pe oseminte-aici de dragoste și bat
Ca dintr-un turn pe lume ochii neînchiși ai morților,
La tîmple părul lor mi-ncărunțește surd
Și astfel viața — ne-o iubește Phênix,
Și astfel moartea — ne-o slujește ea.

...Pune poetul veșnici trandafiri în mîinile
Străbunilor și merge-abia șoptit pe vîrful
Cuvintelor de parcă pe gură și-ar călca.

Statornici

Vorbește aerul aici ca de cristal
Al gurii rotunjit pînă la astru
De-un crainic rază de albastru
Descult în lucruri ca un val

Și-n turnuri clopote se sbat
De pe acoperișe roua arde
A frunții tot mai limpezi, mai departe,
Destin ce dintr-o cumpănă mi-e dat

O, cum ne-am mai lua de la-nceput
Și cum ne-am mai clădi, la fel !
Lumina cînd pe sine s-a văzut, fidel,
Și își urmează astfel drumul cunoscut.

ZAHARIA STANCU

lumea

Cu mulți ani în urmă și tot într-o zi vînătă, cu vînăt cer, umblam hai-hui pe desfundatele străzi și străduțe ale Bucureștilor.

Venisem iarăși la București, de cum se isprăvise războiul (pentru a cita oară ?) și tot nu-mi găsisem norocul ! Nu e vorba, nici nu mi-l căutasem, știind din auzite că cine îl caută cu prea mare stăruință nu-l găsește niciodată.

Deși nu aveam nici casă, nici masă și nici măcar straie mai ca lumea pe mine, îmi căşunase că sînt îndrăgostit. Să mori de rîs — ori de plîns — nu altceva ! În realitate ce era la mijloc ? Nu mare lucru. Îmi căzuse drag un obraz neobrăzat de fată pe care împrejurările vieții mă făcuseră să-l pierd. Pierzîndu-l, știam că n-o să-l mai întîlnesc... Că n-o să-l mai întîlnesc...

Albina Gogiumantu — căci așa se chema frumoasa — își plimba chipul ușor prelung și surîzător pe vechile și frumoasele străzi ale unui oraș italic. O blestemam în versuri amare și tot în versuri amare îi mărturiseam și dragostea mea nătîngă. Ea — bineînțeles — habar n-avea nici de blestemele mele și nici de amoroasele-mi mărturisiri. Dacă ar fi aflat s-ar fi apucat cu mîinile de pîntec și ar fi rîs... ar fi rîs pînă la leșin. Mie, la București, vîntul tehui îmi biciuia obrazul. Soarele blajin îl mîngîia pe al ei. Îmi era ciudă pe Albina Gogiumantu. Îmi era ciudă pentru că întîlnirea cu sandalele ei îmi retezase calea spre largul lumii și mă legase de București. Plecase și — împotriva oricăror așteptări căci numai tîrfă nu era — devenise signora de Trebbia... Pricepută, descurcăreață și poate și nițel vicleană, dar altceva mai mult, nu. Ea știuse să-și afle norocul ! Ce fel de noroc ? Aveam s-o aflu mai tîrziu. Povestea întreagă s-ar putea s-o înșir în altă carte, — bineînțeles dacă timpul mi-o va îngădui.

Ca dintr-o zare de ceață veni din adîncul aducerilor aminte năluca Albinei. Ca într-o zare de ceață pieri. În juru-mi rămase Bucureștii, — București oraș răsfirat, cu grădini, cu parcuri, cu mahalale și maidane, un București vesel și un București trist. După ce mă stabilisem în cuprinsul lui, ajunsesem destul de repede să-l cunosc pe degete, cum cunoscusem altădată satul nostru Omida, de pe lunga, îngusta și săraca Vale a Călmățuiului.

Nu făceam nicăieri purici. Din cartier în cartier îmi mutam mereu sălașul. Dămăroaia mă alungase. De Grant mi se făcuse silă. Nu-mi mai plăcea Popa Nan. Mi se făcuse lehamite de Tei. De la cea din urmă gazdă din Obor o zbughisem într-o noapte pe fereastră și sfîrșisem a mă aciua tocmai pe Inocentă. Cinci odăi, cinci chiriași. Într-a șasea proprietăreasa, iar într-a șaptea chițimeică — eu. Chirie nu plăteam. Nici măcar o para nu plăteam chirie.

— Nici un ban nu-ți pretind, băiete. Nici un ban !

Mă uitasem la ea și mă cam speriasem. Țipasem aproape :

— Cum nu-mi pretinzi bani, cucoană, cum nu-mi pretinzi ? Atunci ce-o să vrei de la mine ? Ceva tot o să vrei. Nu vrei bani dar ceva tot o să vrei...

— Ho, nebunule ! Oprește-te !... N-o să-ți cer ceea ce-ți închipui că o să-ți cer. O să te pun să ții curățenie în odăile celorlalți chiriași. Îți ajunge ? De măturat cred că știi să mături.

— Așa da. Niciodată nu m-am dat în lături de la muncă, n-o să mă dau nici acum. Cinci odăi de ținut curat... Un fleac...

Casa din Inocentă avea grădină. Proprietăreasa, văduva Zăvoraș, se plimba cu bastonul în mînă prin fața ferestrelor.

— Nu primesc chiriașe, iar chiriași numai dacă făgăduiesc să nu-mi vină cu muieri în casă. Îți trebuie și găsești una să vrea... Du-o pe maidan. Te prinde derbedeul ei ? Izbește cu șișul și fugi. Nu vrei să te ostenești să cauți ? Are maica. Îți dă maica...

— Nu-mi trebuie, cucoană, nu-mi trebuie de la dumneata. Și... parcă era vorba...

— Lasă vorba... mai bine zi : Nu te prinde Stane, că e noaptea mare...

După ce curățasem odăile celor cinci chiriași, într-o dimineață plecasem destul de devreme de acasă. Ah ! Ce bine să hoinărești !

N-aveam stăpîn,
Nici pletos, nici spin,
Cum n-avea nici vîntul
Care ocolește pămîntul...

Dădusem o raită pe la Obor să schimb două vorbe cu văru-meu Teleagă, care tot mai slujea la Moroiu, la cîrciumă, nădăjduind că pînă la urmă Moroaica o să-l ia de bărbat. Nu-l găsisem. O întrebasem pe Moroaica :

— Unde e văru-meu, țaică ?

— La Drăgășani, după vinuri... După vinuri și după țuică.

— Ce-am auzit să fie-ntr-un ceas bun.

— Dar ce-ai auzit ?

— Nunta. Pe cînd nunta ?

Moroaica făcu niște ochi cît felinarele.

— Care nuntă, mă, care nuntă ?

— Văru-meu Teleagă...

— Văru-tău Teleagă e un prost și jumătate. Crede că dacă mă drăgostesc din cînd în cînd cu el o să-l iau și de bărbat ? Nu sînt chiar atît de toantă să-l fac om pe prăpăditul de văru-tău... Nătăntolul trage nădejde ca spînul de barbă. Degeaba. Nu, băiete, nu-l fac eu om pe nătărăul de văru-tău.

Teleagă, sau prostul de văru-meu, nu era chiar așa de prost cum îl crezuse Moroaica. Plecase de la Omida în timpul nemților și, ajuns la București, intrase slugă la domnul Moroiu, — cîrciumar. După război, văru-meu Teleagă, văzînd că povestea cu Moroaica nu ajunge la împlinire, o părăsise, se înrolase în aviație și în scurt timp devenise as. Zbura mai sus decît oricare altul. În mîinile lui aeroplanul era ca o sfîrlează, se sucea, se răsucea, se da peste cap.

N-o mai întrebai nimic pe Moroaica. Îi spusei „iepure" și o lăsai în pace. Ea se sui pe gard, mă blestemă, mă ocărî pînă mă pierdu din ochi.

Pașii lăsați în voie mă purtară din uliță în uliță pînă prin preajma Ateneului.

Dați un leu pentru Ateneu...
Dați un leu pentru Ateneu...

Ajunsei aci abia către amiază. Forfota de pe calea Victoriei mă încînta și mă amețea ! Pe această strîmtă, strîmbă și faimoasă stradă, și la acea oră de cumpănă a zilei, ieftinele Chevrolette și Forduri se încrucișau într-o adevărată harababură cu luxoasele Packarduri și Cadillacuri. Ici-colo mai vedeai, rare, vechi Rollsuri sau înalte Steyere în care, dacă voiai să te urci trebuia să folosești scara. Toate, dar absolut toate cuprinse parcă de demență, clacsonau și fluierau, scîrțîiau și scrîșneau. Auzul !... Dar cine mai avea auz sănătos ? Trăiam în zgomotul de la București și ne închipuiam că trăim în zgomotul New-York-ului... **America !...** Fusese un timp în care mă gîndisem dacă n-ar fi bine să emigrez peste Atlantic și să lucrez în cinematografie... (Cînd ești tînăr îți trec prin minte ideile cele mai absurde, visurile cele mai năstrușnice. Bine că nu mai sînt tînăr ! Bine ? Da, într-adevăr bine ! N-aș mai vrea să fiu niciodată tînăr !)

Printre mașinile vechi și noi, ieftine ori luxoase se mai vedeau încă muscali grași, cu fețe spîne, puhave și zbîrcite, cu rînzele răsfrînte îmbrăcați în mantale albastre, de catifea, cu șepci cu cozorocul lucios și cizme înalte lustruite oglindă, încercînd să-și strecoare printre atîtea automobile, trăsurile elegante în care transportau către șosea o lume ușoară și ușurică, fericită că a scăpat de urgia războiului de curînd încheiat, — lume într-o ureche, lovită parcă de streche...

— Hei, Mișka ! Liber ?

— Liber, coane.

— La Flora.

— Hei, Timi ! Liber ?

— Liber, coane.

— La Chateaubriand !

— Diii !... Diii...

Biciul pleznea. După ce echipajul trecea de Palat caii aveau loc să-ntindă mai repede pașii. Mai repede !... Mai repede !... Toată lumea Bucureștilor era grăbită. Grăbită să bea. Grăbită să mănînce. Grăbită să iubească. Grăbită să înșele. Grăbită să moară. Toate cimitirele erau pline de morminte proaspete... De morminte proaspete... De morminte proaspete... Proaspete... De morminte proaspete în care se descompuneau morți proaspeți... Morți proaspeți și morminte proaspete...

Ceea ce vedeam pe calea Victoriei era așa zisa lume bună. Lumea bună a Cetății de Scaun și chiar a țării. O vedeam cum **trăia**. Nu mă întrebam **din ce trăia**. Știam. Năzuiam oare și eu să intru în această lume bună ? Într-un fel, da, însă îmi era rușine să mi-o mărturisesc.

Adia vînt de toamnă. La noi acasă, la Omida, pe lunga, îngusta și săraca Vale a Călmățuiului vîntul de toamnă venea cu miros de cîmp, de pămînt jilav, ușor ostenit de roadele pe care abia le dăruise oamenilor. Aci, la București vîntul de toamnă împrăștia miros de ganguri mucede, de canale stătute, de gunoaie intrate în putrezire, de rîncede resturi de alimente.

— Liber, Ivane ?

— Liber, coane.

— La Minovici.

La vila Minovici de la capătul dinspre Băneasa al șoselei Kisseleff, peste un ceas și jumătate — două, ajungeam și eu, pe picioare, chiar dacă nu mă grăbeam. Și nu mă grăbeam niciodată pentru că niciodată și nicăieri nu mă aștepta cineva. Turnul vilei Minovici era înconjurat de clopoței care, atunci cînd vîntul adia, sunau, scoțînd melodii fanteziste, plăcute auzului rafinat. (Stăpînul acestei vile cu clopoței a murit de mult, ca toți stăpînii. Vila există și azi. Cînd bate vîntul clopoțeii sună, dar cine să-i asculte ? Sîntem grăbiți cu toții.)

De lucrat, pe vremea aceea (care acum mi se pare atît de îndepărtată) lucram numai noaptea iar de trăit trăiam din te miri ce, mai mult ca păsările cerului decît ca oamenii. La lumina becului mîzgăleam pogoane de hîrtie. Pe unele foi însăilam versuri sprintene ori greoaie (după cum îmi cădeau din condei) iar pe altele povestiri, una mai sălbatică decît alta. Uneori îmi închipuiam că aș avea darul zugrăvirii pe cartoane, ca răposatul meu văr Iancu Brătescu, pictorul. Atunci ore și ore umblam cu cartoane și cu vopseli, schițam din memorie portretele cunoscuților, peisaje care îmi plăcuseră iar uneori încercam și compoziții. Dar, pe cînd lucram, dintr-o dată îmi aduceam aminte de maeștrii pe care îi admiram. Ce însemnau, pe lîngă operele lor, bietele mele încercări ? Mă cuprindea desnădejdea și distrugeam tot ceea ce lucrasem pentru ca a doua sau a treia noapte să iau totul de la capăt. (Orice muncă omenească se poate lua de la capăt, dar viața nu.)

— Ai căpiat, mă certa văduva Zăvoraș, gazda. Îți scoți ochii citind toată noaptea, ori înșirînd pe hîrtie dracu' știe ce !... Adu-ți aminte că ești băiat mare și că n-ai intrat la călugărie.

— Dar cam ce-ai vrea dumneata să fac, cucoană Zăvoraș ?

— Ce să faci ?... Ce să faci !... Pe mine văd că mă ocolești de parcă m-ai ști ciumată ori, ferească sfîntul, bolnavă de sfrenție !... Ia o fată și culc-o pe maidan !... Geme **Inocenta** de fete. Și dumneata... dumneata îți pierzi vremea cu mîzgălitul pe hîrtie și te afumi singur de ai să ajungi ca o pastramă. Măăă !... O să te omoare păcătosul de tutun... Om tînăr ! Flăcăuaș... Stă singur și fumează !... Puah !

— Ceva tot trebuie să mă omoare. De ce să nu fie tutunul acest **ceva** ?

Căzusem, de pe cînd aveam caș la gură, în robia fumatului. Sugeam cu sete din țigară. Iar fumul țigării, viermuiala străzilor, larma — cînd plină de turbare, cînd catifelată — a Cetății de Scaun îmi luau parcă toate gîndurile și mi le topeau într-o stare de plăcută amăgire...

În drum pe Calea Victoriei către șosea mă oprisem la grilajul palatului regal să văd cum se schimbă garda. Tocmai pe cînd holbam ochii mai tare, mi s-a lăsat o mînă pe umăr. Totodată, o voce pe care o cunoșteam destul de bine, rosti :

— Zgîiești ochii la muzicanți și fumezi ca un șarpe...

Întorsei capul și zisei :

— Da, întocmai ca un șarpe, domnule Diocleţian.

Mă examină din ochi și exclamă cu nemulțumire de parcă i-aș fi pricinuit cine știe ce pagubă :

— N-ai mai venit pe la mine !...

— N-am avut timp. Zău că n-am avut timp, domnule Diocleţian. Și dacă n-am avut timp, n-am avut...

Căzu în cursa vocii mele prefăcute și se repezi să mă întrebe cu interes :

— Dar ce-ai făcut ?

Ochii îmi sclipiră și pe gură mi se întinse rînjetul — un rînjet rău, urît, batjocoritor, desgustător :

— Am tăiat cîinilor frunză.

Nu se supără, cum mă așteptam, ci mă zdrobi cu neluarea în seamă.

— Las' că știu eu... Primăvara !... Primăvara e de vină... Te-a furat orașul... Și fetele de pe **Inocentă...** Stai ! Nu roși ! Pezevenghiule ! E dreptul tău. Cînd eram tînăr aveam și eu o drăguță pe Campoduci... Pe Campoduci să fi văzut tu fete !...

— Le-am văzut, domnule Diocleţian. Chiar aseară m-am plimbat pe Campoduci cu două de braț.

— Și cum ți s-au părut ?

— Cam nespălate, cam netesălate.

Cuvintele mele nu-i plăcură domnului Diocleţian dar tăcu.

Muzica militară începu să cînte în grădina palatului. Vîntul aspru se trezi, se înteți și începu să-i clatine domnului Diocleţian pălăria de artist, cu boruri largi, ca de umbrelă, ieșită de mult din modă.

— Da, da... Te-a furat orașul... Te-a furat și **te-a rafinat...**

— De ce crezi că m-a rafinat ?

— De vreme ce nu-ți mai plac fetele de pe Campoduci...

— Nu mi-au plăcut niciodată.

— Ești lipsit de gust.

— Se poate.

Mă luă de braț. Îl urmai. Ne strecurarăm cu destulă dibăcie printre automobile și muscali. Îl întrebai :

— Mergem cumva în Cișmigiu ?

— Ce-ți veni cu Cișmigiul ?

— Dar atunci unde ?

— La porcul de Bordea...

— Nu merg. Nici legat nu merg la Bordea. Nu m-a poftit niciodată în casa lui.

— Bordea **nu poftea în casa lui pe oricine. În casa lui, Bordea nu poftea decît artiști de marcă.** Tu n-ai expus pînă acum nici o lucrare, n-ai publicat nici o carte... Cu alte cuvinte, **încă n-ai devenit cineva.**

— Încă n-am devenit cineva !... Și ce dacă ? Nu m-a poftit, nu merg. **Nu pot** să merg.

Diocleţian se opri din mers și rîse, rîse de era gata să se prăpădească de atîta rîs.

— **Acum** poți să mergi. ...

— De ce ? Ți-am spus că de vreme ce nu m-a poftit, nu merg. Dumneata nu știi că nepoftitul n-are scaun ?

Mă oprii și fui gata să mă despart de Iuga Diocleţian, să-l înjur și să fug. El însă deschise gura larg, larg de tot și izbucni într-un rîs tunător și răutăcios. Băgă repede de seamă că se uită trecătorii la el și se potoli. Zise :

— **Acum** poți să mergi la Bordea și fără poftire. N-o să te porcăie și n-o să te dea afară. Iar pederastul din el n-o să se lege de tine. **A murit !**

— Cum a murit și cînd ? Părea croit să trăiască o mie de ani. Mînca. Bea cît șapte. Dormea pe săturatelea. Îi pleznea obrazul de sănătate...

— Da, e adevărat, părea foarte sănătos. A murit de **inimă...** Eu unul mă și așteptam. Cu excesele și cu destrăbălările la care se deda, mai ales în ultima vreme, mult nu mai putea s-o ducă.

N-am mai ezitat. Nu mai aveam nici poftă să ezit și nici motive. Bordea mort ! Bordea mort ! Bucureștii aveau ce cleveti cel puțin trei zile. A murit Bordea ! Bordea escrocul ? Da. A murit Bordea escrocul. Bordea pederastul ? Da. A murit Bordea pederastul. Subtilul om de artă Bordea ? Da. Acela. Acela și nu altul. Diocleţian îmi întorsese spatele și plecase. M-am luat repede după el să nu-l pierd din ochi. L-am ajuns. Am trecut amîndoi prin fața hotelului Imperial. Lăsînd în urmă Calea Victoriei, palatul regal și grădina cu sălcii plîngătoare a Ateneului, am apucat-o la stînga pe Știrbei Vodă.

Cum în epoca aceea îmi trăiam anii încercărilor, ai dibuirilor și ardeam în taină nu numai de dorința de a deveni scriitor dar și de aceea de a scoate din mine un pictor, mă duceam uneori și pe la omul ciudat care era și mai ciudatul pictor Iuga Diocleţian. De cîte ori mă prindea prin atelierul lui punea mîna pe mine și nu mă lăsa pînă nu-i pozam.

— Sînt sărac lipit pămîntului, băiete, n-am după ce bea apă și de la o vreme n-am cu ce-mi plăti modelele. Și tocmai acum sînt nevoit să prezint niște schițe pentru biserica de la Fundulea. Trag nădejde să capăt comanda, fac presiuni, promit șperțuri, mai mă dedau și la codoșlîcuri, mai mint... Porcul de Bordea, cu legăturile lui, dacă ar fi vrut să pună o vorbă bună, m-ar fi salvat. Dar n-a vrut, ticălosul ! N-a vrut și m-a lăsat pradă foamei. O să mor de foame.

Îl înjura de-l spurca pe Bordea, nu e vorbă, îi mai spurca și pe alții și nu uita nici fețele bisericești. Mă plictisea cu clevetirile lui și nu o dată i-o spuneam de la obraz.

— Ești cam zdrențăros la gură, domnule Diocleţian. Să nu te superi, dar trebuie să ți-o spun. Ești grozav de zdrențăros la gură. Parcă n-ai fi boier, parcă ar fi om cules din gunoaie. Și... cînd te aud vorbind, uneori mi-e silă... mi-e pur și simplu silă... Grozav de silă... Zugrav de biserici și să vorbești așa cum vorbești !

— Fac parte din **lumea bună**, băiete. Nu uita că răposații mei părinți au fost boieri, boieri curați, boieri adevărați, boieri de baștină. Boieri ! Vorbesc ca boierii și mă port ca boierii... Nu mă sperii de cuvinte... N-am nici o prejudecată.

Își bătea singur joc de boeria lui. Atunci mi se făcea milă de el. Îmi potrivea niște straie colorate pe umeri :

— Astăzi o să fii Sfîntul Dumitru.

— Alaltăieri am fost Sfîntul Pafnutie, mîine o să mă pui s-o fac pe Sfînta Paraschiva...

— Pentru sfinte îmi pozează nevasta.

— Dar domnișoara ? Ce mai face domnișoara Diocleţian ?

— De ce-mi scormonești rana ? Știi că nu vreau să mai aud de ea... De cînd a fugit de-acasă nu mai vreau să aud de ea...

— Orașul...

— Orașul acesta schimbă oamenii cinstiți în pungași, în tîlhari, și transformă fetele cuminți în tîrfe.

— Atunci trebuie să te superi pe oraș, nu pe domnișoara Gigi.

— Taci ! Taci și nu-mi otrăvi inima. Și așa mi-e inima destul de otrăvită. Taci și așează-te să-mi pozezi. Fii Sfîntul Dumitru.

Îl ascultam. Mă așezam să-i pozez pentru Sfîntul Dumitru.

— Stai ! Am uitat. Pe Sfîntul Dumitru l-am zugrăvit acum o lună. Mi-ai pozat acum o lună pentru Sfîntul Dumitru. Astăzi să-mi pozezi pentru Arhanghelul Mihail.

— Fie ! Dacă am intrat în horă, trebuie să joc. Am să-ți pozez și pentru Arhanghelul Mihail.

Pleca. Zăbovea. Se întorcea cu alte straie vechi pe braț și-mi schimba veșmîntul. Acum, după ce îmi dădea o sabie s-o țin în mînă, îmi lega pe umeri și două aripi de carton. Erau grele aripile. Trebuia să le îndur și rămîneam ore întregi neclintit pînă cînd îl zugrăvea Diocleţian pe Arhanghelul Mihail.

— Să vii și mîine. Să-mi pozezi pentru Satana...

— Am eu cap de satană ?

— Dar ce, cap de arhanghel ai ?

— Nu, n-am.

— Atunci de ce-mi faci mizerii ?

Da drumul la înjurături. Și mă înjura pînă se sătura de înjurat.

Dacă mă întîlnea pe stradă, puteam să mă socotesc un om pierdut : nu mai scăpam de el. Avea obiceiul să mă tîrască prin tot orașul. Îmi mărturisea umilit : „Mi-e frică să umblu singur. Mi-e frică. Și, pe deasupra, nu-mi place". Astfel, prinzîndu-mă pe Dorobanți, mă apucase de braț și mă dusese tocmai pe Bonaparte, unde mă pomenisem împins din stradă direct într-un gang care ducea la o casă măruntă, în care, după cum știam mai dinainte, de la alții, locuia renumitul poet Balcanski. Pe poet îl cunoaștem din vedere. Îl văzusem (și nu o dată) încă în timpul războiului prin cafenele. Îl salutam respectuos și-mi răspundea. În timpul războiului cel mai des îl văzusem la Cafeul Imperial din apropierea palatului. Era înfricoșător de slab, aproape scheletic, purta părul lung, pe spate și mustățile cu vîrfurile răsucite în sus. Obrazul îl avea plin de adîncituri iar fruntea înaltă, limpede. Mîinile îi erau subțiri, osoase, de o stranie frumusețe, deși nu le da o îngrijire deosebită, — mîini de pianist ori de violoncelist de geniu, cum îi plăcea uneori să spună. „Așa mîini trebuie să fi avut Paganini". Niciodată nu ieșea din casă fără baston. (De altfel era și moda bastoanelor.) La **Imperial** lua totdeauna loc la o masă care îi era rezervată lîngă fereastra cea mare dinspre Calea Victoriei. Privea trecătorii și trecătoarele prin ochelari. Totdeauna m-am întrebat : „Vede el oare mișcarea străzii sau nu ? Eram aproape încredințat că nu. Poetul se uita mereu în adîncul fîntînii sufletului său... Mereu... Mereu... De acolo izvorau amplele lui poeme epice, stanțele, sonetele, rondelurile gingașe. Acolo, l-am văzut de nenumărate ori, la **Imperial**, ori pe stradă... Pînă ce într-o zi nu l-am mai văzut. Dar nu... Nu vreau să povestesc aci moartea și înmormîntarea lui Balcanski... A fost o înmormîntare stranie, ca întreaga lui viață.

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Mă gîndii la Balcanski, la viața și la moartea lui Balcanski, mai ales la **moartea** lui Balcanski. Cuvîntul **moartea** (scris și subliniat pe carnetul în care notam zilnic pe scurt ce mi se întîmplă la Teliu) îmi aduse iarăși aminte de morții din pădure, de cei doi bărbați din Urlăvînt, tatăl și fiul care, împreună cu Bosoancă și cu alții ne pîndiseră, ne ieșiseră în cale și încercaseră să ne omoare cu focuri de arme. Știam că morții aceia ne fuseseră dușmani pe cînd trăiseră, știam că încercaseră să ne omoare și că numai întîmplarea ne scăpase cu viață — pe mine, pe Oros, pe Țigănuș. Totuși, cu cît treceau mai multe ore de la moartea lor, cu atît părerile de rău mă chinuiau mai mult. Ce bine ar fi fost ca **acolo**, în pădure, să nu se fi întîmplat nimic, nimic... nimic... **Să nu se fi întîmplat !** Sigur, ar fi fost bine să nu se fi întîmplat nimic. Dar se întîmplase... se întîmplase... se întîmplase..

— Aoleooo... Anghele... Anghele...
De ce-ai murit, Anghele...
— Aoleooo... Oniță... Oniță,
De ce-ai murit, Oniță...

Anghel murise pentru că fusese împușcat de unul dintre noi, cei trei, — cei trei care, trăgînd, ne aflasem în legitimă apărare... Iar Oniță... Oniță murise și el tot pentru că fusese împușcat de unul dintre noi, — dintre noi, cei trei care, trăgînd, ne aflasem în legitimă apărare...

În legitimă apărare...

Poate că ar fi fost mai bine dacă mă împușca Anghel pe mine... Dar de ce să fi fost mai bine ? Nu, nu putea să fie mai bine... Nu avea cum să fie mai bine...

Vîntul și ploaia...
Lumea n-are margini...
Ba are. Ba n-are...
În legitimă apărare...

Acum e toamnă. În prăvălia ei din gura tîrgului, Orzu nu mai mănîncă stafide grecești, nici smochine. Mănîncă struguri brumării. Struguri copți. Brumării. Reci. Mă ceartă :

— Dar ce-ți veni cu moartea ? Dă-o'ncolo ! Tot vine ! Chemată, nechemată, vine. Mai bine să n-o chemăm.

— Să n-o chemăm, zic, dar tu, de cînd nu te-am mai văzut te-ai îngrășat și te-ai îngroșat grozav. Aproape... Aproape să nu te mai recunosc...

— Mișu...

Nu înțeleg ce vrea să-mi spună. Întreb :

— Care Mișu ?

— Mișu... Mihu Haginaie, băiatul frizerului unde te bărbierești de cîte ori mai vii pe la noi, pe la Rușii de Vede...

— Și ce e cu băiatul frizerului ?

— Păi... din cauza lui m-am îngroșat și m-am îngrășat.

— Ce vrei să spui ?

— Cu el...

Așa dar, ai să mai naști un copil ?.

— Al șaptelea, tu, al șaptelea...

Rîde cu gura pînă la urechi. Rîde. Rîde. Și mie îmi vine s-o strîng de gît, s-o omor, să nu mai rîdă cum rîde. Să nu mai rîdă...

— Și orașul... Ce-o să zică orașul ?

— Treaba lui... Dar ce ? atunci cînd mi-a murit armeanul a venit orașul să-l împiedice să moară ? N-a venit nimeni. Și dacă venea, tot aia era. Nimeni nu-l scăpa de la moarte pe armeanul meu... Nu vrei să mănînci și tu struguri ?... Sînt mai dulci ca mierea, tu...

— Nu. Bag de seamă că numai la mîncare te gîndești.

Înghite boabele de struguri și rîde... rîde de se prăpădește. Și mie iarăși îmi vine s-o strîng de gît, s-o omor, să nu mai rîdă cum rîde, să nu mai rîdă în nici un fel, să nu mai rîdă de loc...

— Mai mă gîndesc eu și la altceva dar Mișu... Mișu...

— Ai să te măriți cu el ?

Iar rîde.

— Ce-ți veni cu măritișul ?...

Pînă să apuc să-i răspund intrară în dugheană niște țărani. Cerură luminări... **Luminări de nuntă.**

— Să fie albe și mari, să aibe fundulițe... Facem nuntă mare tinerilor.

În spatele țăranilor care cer luminări de nuntă, — trei (doi bărbați și o femeie) se ascund rușinați parcă — un băiat și-o fată. Băiatul e țigănos la față și are ochii negri... Iar fata e blondă cu ochii albaștri... albaștri...

— Orzule, ia uită-te la fată. Vezi ce ochi are ?

— Am văzut. Și m-am speriat : **ochii mamei.**

Negustoreasa se duce lîngă mireasă, se uită adînc în cohii fetei, o întreabă :

— Cum te cheamă pe tine ?

Fata surîde... surîde arătîndu-și dinții albi, sănătoși, mari, și răspunde :

— Nana, Nana mă cheamă...

— Dar și pe mama tot Nana o chema...

Le vinde luminări mari, albe, de spermanțet, luminări de nuntă, cu fundulițe. Pleacă țăranii... Cei în vîrstă întîi iar după ei tinereii... Tinereii care se țin de mînă... Tinereii care au o viață întreagă înaintea lor... O viață întreagă ? Ce înseamnă o viață întreagă ? Viața poate fi lungă. Viața poate fi scurtă. Dar ea este totdeauna întreagă.

Orzu mănîncă iarăși struguri brumați și reci și după ce se sătură, sau i se pare numai că s-a săturat, izbucnește :

— De ce trăiesc eu ? De ce mai trăiesc ? Armeanul mi-a murit și eu trăiesc. Am șase copii de la armean și cu unul de la Mișu pe care o să-l nasc în curînd, șapte... Armeanul mi-a murit fără să mă sărute și nici Mișu nu mă sărută. Vine, închide ușa prăvăliei, trage obloanele, punem zăvorul. „Hai, tanti Orzu". „Hai, Mișule". Mă-nghesuie pe cîte-un sac cu mălai, pe cîte-un sac cu cartofi. „Mai hai o dată, Mișule". „Nu, tanti Orzu, am ostenit". „Sărută-mă, Mișule". „Nu, tanti Orzu, nu trebuie". Mă duc seara acasă. Le fac copiilor de mîncare, îi spăl, îi adorm. Soacră-mea stă să cadă-n coadă, bătrînă, ce să-i faci ? Muncește cît poate, dar nu mai poate mult. Adorm copii. Adorm și eu. Uneori visez. Mă visez la școală, în sat la Omida, tu. Se face că sînt fetișcană, tu, și că mă scoate profesorul la lecție și nu știu și mă bate cu nuiaua, și plîng și plîng și mă trezesc plîngînd, tu. Și plîng, și plîng și mi-e dor de armeanul meu, care-a murit, și de Mișu care vine pe la mine, pleacă și mă lasă singură. Și adorm de atîta plîns și cînd mă trezesc, tu, mi se face

n-are margini

foame și mănînc, mănînc și viu la prăvălie și iau ziua de la cap și **parcă iau viața de la cap**, tu... A ? Ce zici ? **Asta să fie viața ?** Pentru **asta** să fi venit noi pe lume ? Spune-mi, tu, că tu știi.

— Nu știu, Orzule, nu știu. Poate. S-ar putea ca **asta** să fie viața și, de asemenea, s-ar putea ca **pentru asta** să fi venit pe lume. Zic și eu **poate**, dar de știut nu știu, Orzule, și dacă nu știu, nu știu...

— Ia și mănîncă struguri, tu, sînt brumării și sînt reci și sînt dulci, tu.

Iau cîteva boabe de struguri, le duc la gură, le sparg între dinți, le mestec...

— Într-adevăr, Orzule, strugurii sînt dulci.

Lumea n-are margini...
Viața are margini...
Lumea n-are margini...

Acum, adus de Dioclețian, aveam să-l văd pe marele poet chiar în propriu-i bîrlog.

Dioclețian intră în casa lui Balcanski și odată cu el intrai și eu. Salonul era plin pînă la refuz, om lîngă om, așa că sosirea noastră n-o luă nimeni în seamă. Bucuros, mă strîrcii lîngă ușă. Afară seara căzuse cenușie peste oraș.

Un bătrîn slab-scoabă, cu ochelari pe nasul uriaș, vulturesc, îmbrăcat excentric, prezida o adunare alcătuită dintr-o sumedenie de tineri, stînd, ca un copil, într-un fel de balansoar vopsit în verde.

Înghesuit într-un colț, un băiețandru scurt, gras, umflat ca o minge, citea un sonet. Cînd tînărul isprăvi lectura, maestrul întinse degetul și spuse imperial :

— Dă-mi-l, Harapnicescule, dă-mi-l...

Își aruncă ochii peste sonet, scoase un uriaș creion din buzunar și tăie.

— Ești genial, tinere, **genial !** Vei fi Shakespeare sau Dante. Și, dacă te vei sîrgui, s-ar putea să te apropii de mine. Ba chiar să mă ajungi. Poate să mă și întreci. Însă din acest sonet nu e bun decît ceea ce am lăsat eu nește rs. Atîta și numai atîta...

Întinsei cu neobrăzare gîtul să văd ce nu ștersese maestrul. Mă mirai și nu prea. Nește rs rămăsese doar cuvîntul **sonet.** Ba nu. Mai rămăsese neștearsă și semnătura : I. Harapnic-Harapnicescu.

Mă văzu. Pe cînd mă înclinam în față-i, mă arătă din ochi lui Dioclețian.

— Tînărul — se pare că tu l-ai adus, nu ? — scrie ?

Iuga Dioclețian minți iarăși cu bună știință :

— Nici prin gînd nu-i trece, iubite maestre.

— Atunci pentru ce l-ai adus în imperiul literelor ?

— Pictează, maestre. Și nu pictează de loc rău.

Mulțumit că totuși nu i-a intrat în casă un băiețandru oarecare, maestrul își răsuci vîrfurile destul de răsucite ale mustăților, și, măsurîndu-mă cu ochii lui sfredelitori, grăi :

— Vei fi un Michelangelo, tinerelule. Un Lionardo vei fi. Sau poate **numai** un Rafael. Se vede după luminile care parcă fulgeră în ochii dumitale verzi ca verdea iarbă a primăverii. Începînd de mîine, să vii să-mi faci portretul. Am să te plătesc cu aur, cu aur curat, am să te plătesc, tinere, cu aurul cel mai curat.

— Vă mulțumesc, maestre.

Maestrul mă auzi. Ori poate nu mă auzi, pentru că vorbi mai departe ca și cum nu m-ar fi auzit :

— Astfel, agățat de pulpana redingotei mele, vei intra și dumneata în nemurire. Pentru că deși contemporanii mă detestă, posteritatea o să mă adore, o să-mi înalțe statui după statui, și o să mă ridice în slăvi... Pînă la lună. Pînă dincolo de lună... Pînă dincolo de stele...

Vorbise uitîndu-se pe deasupra capetelor noastre, undeva, la un cer înstelat, pe care numai el îl vedea. Plecă fruntea, mă privi drept în ochi și spuse foarte clar :

— Dumneata, tinere, te vei plimba cu nepoții dumitale de mînă prin acest oraș, le vei arăta statuia mea și le vei spune : „Eu l-am cunoscut pe acest sublim maestru, eu am strîns mîna acestui sublim maestru — mîna cu care și-a scris nemuritoarele-i poeme..."

Lumea n-are margini...
Viața are margini...
Lumea n-are margini...

Îl admirai și-l iubii pentru acest dulce și tragic joc și mă jurai în gînd să fac totul pentru ca amintirea maestrului sublim să nu se piardă. (Un jurămînt pe care — ca pe atîtea altele — nu l-am ținut.)

Generos, maestrul îmi întinse mîna care era numai piele și oase. I-o strînsei cu recunoștință și mă înfiorai. Mîna maestrului era rece ca gheața. Nu cumva maestrului îi muriseră mîinile ? Nu cumva maestrul se afla **chiar în pragul morții ?** Pentru că mîinile lui frumoase, de culoarea fildeșului erau reci, tot atît de reci ca mîinile unui mort.

Cineva se strecură cu greu printre musafiri, ajunse lîngă mine și-mi șopti la ureche :

— Sărută-i mîna... n-auzi ? Sărută-i mîna...

Nu sărutasem niciodată mîna unui bărbat. Nu sărutasem nici măcar mîna popii Tomiță Bulbuc — mînă pe care i-o sărutaseră aproape toți bărbații, toate femeile și toți copiii din satul nostru Omida. Am îngroșat obrazul și m-am prefăcut că nu aud. Bătrînul maestru se miră că nu respect vechiul obicei al casei dar nu se supără. Continuînd să se legene în balansoarul său, spuse, adresîndu-se unui băiat deșirat și palid, cu ochelari, îmbrăcat în straie tocite de vechime, negre.

— Melhisedec ! Tu, rege al poeziei și strălucit fiu al meu, fii gata.

— Sînt gata, iubite tată și ilustre maestru, totdeauna sînt gata să te ascult și să te slujesc.

Zicînd acestea, Melhisedec, strălucit fiu al poetului și **rege** al poeziei, puse mîna pe hîrtie și pe creion. Maestrul mă rugă să mă așez pe covorul peticit de la picioarele sale și după ce îi ascultai porunca mă privi printre gene și începu a vorbi rar, cîntat, legănîndu-se ca un copil care se răzgîie, se mîngîie și se joacă de unul singur deși în juru-i are atîția admiratori :

Dacă ești pictor să pictezi,
Să tot suspini, de ești vioară.
Ta-ra-ra-ra, de ești fanfară,
În artă trebuie să crezi.

Ce vezi pictează, ce visezi.
Ur-ur-uru, de ești fanfară,
Violoncel te vreau, vioară,
În artă trebuie să crezi.

De-ți intră bivolii-n livezi
Cu furca să-i gonești afară.
O ! Zugrăvește-n ziua clară
Cîte le vezi și le visezi.
Violoncel te vreau, vioară...

Tinerii tăceau. Tăcea și Dioclețian. Și eu tăceam. În salonul maestrului, din pricina înghesuielii, era cald. Dar nu știu de ce dintr-o dată m-a luat cu frig. Emoționat peste măsură, m-am uitat împrejur și mi-am dat seama că pe toți cei ce se aflau acolo — oameni foarte subțiri unii, destul de grosolani alții — îi luase cu frig. Doamne !... Ce se întîmpla ! Asistam înmărmuriți, **la nașterea unui rondel, la ivirea pe lume a unei opere de artă...** Doamne ! Ce se întîmpla, Doamne ? Mi se părea că balansoarul este de aur. Palat împărătesc, de aur mi se părea că este mărunta și modesta locuință a maestrului.

Cu toate că trecusem prin atîtea fără să clipesc, mi-am dat încă o dată seama că eram un om slab. Îmi venea să plîng și a trebuit să mă bat mult cu lacrimile ca să nu-mi năvălească între pleoape.

Maestrul, după ce-și dictă rondelul, căzu și el într-o tăcere adîncă. Era sleit ca o femeie după naștere, întocmai ca o femeie după naștere, numai că pruncul nou născut, rondelul, nu tipa, rămînea scris de mîna lui Melhisedec pe foaia de hîrtie. A doua zi avea să fie trimis la tipar și abia după tipărire urma să-și înceapă viața, — **viața nemuritoare.** Clipele de emoție se topiră, se risipiră.

— Magnific, maestre...

— Extraordinar... extraordinar...

— Ce inspirație...

— Și plecînd de la cine ?

Ochii tuturor se îndreptară spre mine. Mă ghemuii și mai mult. Mă făcui și mai mic. Aș fi dorit să se despice pămîntul și să mă înghită.

Se auziră și cîteva glume. Răsunară și risete. Gazda, ieșită dintr-o transă și pregătindu-se să intre într-alta, grăi :

— Melhisedec ! Rege al frumuseților, ai notat totul ?

— Fără greșeală, tată.

— Atunci spune-mi cum e vremea afară ?

— Plouă. Cerul e negru și plouă, iubite maestre.

— Notează, scump fiu al meu...

Și iarăși căzu parcă în transă și iarăși începu a se legăna și a vorbi rar, șoptit, cîntat :

Mă trag din insule din Sud.
Visez zăpezile din Nord.
Nu m-am plimbat prin vreun fiord,
Și nici pe mările din Sud...

Îmi bate inima, aud,
Cum urcă pasageri pe bord.
Merg spre zăpezile din Nord.
Spre insulii de mărgean, în Sud ?

Un mărunțel cu glas nărud,
Mă-nbie svarțul să-l abord.
Aprind havana. Către Nord
Întind urechea, către Sud :
Sînt Marsyas ! Gemînd m-aud...

Acum, înfiorat cum eram, mi se păru că sînt martor nu la nașterea unui simplu rondel ci la **facerea lumii.** Chiar la facerea lumii ? Da. La facerea lumii. Oare un poem, fie el chiar de scurtimea rondelului, nu cuprinde o lume întreagă ? „Am să scriu — îmi spusei în gînd și într-o zi am să izbutesc și eu să **creez lumi noi, frumuseți noi, lacrimi noi...** Lacrimi ! Lacrimile sînt poeme. Durerea ni le scrie pe obraz, bucuria le șterge".

Auzii glasul tremurat, slab, al maestrului scofîlcit și uscat :

— Ai notat totul, fiule iubit ?

— Fără greșeală, tată.

— Atunci, tu care ești nu numai rege al poeziei ci și al generozității, tratează mosafirii cu cele mai alese bunătăți...

— Îndată, maestre scump, îi voi trata îndată. În oraș circulau fel de fel de vorbe cu privire la casa maestrului, la familia maestrului, la salonul literar al maestrului, la orgoliul său, la geniul său, la generozitatea sa... Cunoșteam toate legendele. Unora le dam crezare, altora nu.

Melhisedec dispăru pentru cîteva clipe și se întoarse din bucătărie purtînd în mîini, cu solemnitate, o tavă mare rotundă, de aramă coclită.

— Poftiți ! Luați și ospătați-vă. Ospătați-vă din belșug, pînă la săturare și chiar pînă la sat, — cînta pe nas regele poeziei, — și chiar pînă la sat...

Melhisedec servi tuturor, începînd cu maestrul, cîte o scobitoare înfiptă într-o măslină și cîte un dumicat de pîine, — **cîte un singur dumicat de pîine.** (Mărturisesc că așa ceva nu mai văzusem niciodată și nicăieri.)

Pe cînd mestecam prețioasa gustare și nu mă înduram s-o înghit, maestrul grăi :

— **Măsline ! Din insuicle din Sud pe care le-au stăpînit străbunicii. Pîine, de pe moșiile pe care le-au stăpînit bunicii...** Bogată a fost familia Balcanski și bogată a și rămas...

Acum toată lumea care îi venise în casă se grămădi în jurul lui. Unii îl lăudau pentru versurile pe care le dictase dintr-o singură răsuflare lui Melhisedec, alții pentru minunata gustare. Maestrul, legănîndu-se pe balansoar, piuta parcă în nori de fericire... În nori de fericire... La plecare — trecuse de mult miezul nopții — scoase din buzunar un pietroi roșu de sticlă. Mă chemă lîngă el și mi-l dărui.

Îl luai și mă înclinai adînc, mulțumindu-i. Maestrul declamă cu convingere :

— Rubin... **Valorează milioane...** Să vii mîine să-ți pozez, Lionardo... Dacă portretul reușește, am să-ți dărui un smaragd.

Înainte de a părăsi modesta casă a bătrînului maestru, Melhisedec schimbă cîteva vorbe pe șoptite cu Dioclețian.

Pe stradă îmi întrebai prietenul :

— Meștere, nu știi ? Cam cîți copii are maestrul ?

— Nouă. Numai nouă. Opt băieți și o fată.

— Și cu ce-i ține ?

— Numai Dumnezeu știe. Trăiesc cu toții din ce le pică la întîmplare de la unul sau de la altul. Uneori le lipsește din casă pînă și coaja de pîine. Dar asta n-are nici o importanță. Familia știe că Balcanski e un poet de geniu și că geniul trebuie să sufere în viață dacă ține ca după moarte gloria sa să capete o strălucire veșnică.

— Dar, în definitiv, dumneata ce crezi despre poetul Balcanski, domnule Dioclețian ? Nu mi-ai spus niciodată. Este, într-adevăr, un geniu ?

— Ar fi putut să fie, îmi răspunse Dioclețian, însă orașul ăsta păcătos își mănîncă cu o mare voluptate și cu o și mai mare nerușinare valorile. I-a mîncat pe mulți. L-a mîncat și pe Balcanski.

Mă gîndii la poeziile bătrînului pe care abia îl părăsisem, la proza lui aproape necunoscută de marele public, la piesele lui nejucate de nici un teatru. Mă oprii din mers, îl oprii și pe Dioclețian și-i spusei :

— Omul acesta a avut geniu.

— Cu atît mai mare e vina acestui oraș deșucheat față de el.

Începu să plouă mărunt. Convorbirea cu Dioclețian mă întristase. Răsuflai ușurat cînd, despărțindu-se de mine, îmi declară că vrea să rămînă singur într-o cafenea.

Mă dusei pe **Inocentă,** la gazdă și mă apucai să desenez cu îndîrjire. Cum nu credeam că voi ajunge nici Michelangelo, nici Lionardo și nici măcar Rafael, multă vreme nu mai avui curajul să calc prin casa bătrînului maestru. Omul pe care îl iubeam, dar de a cărui vrajă mă temeam, poate mă și uitase. Cîți nu-i călcaseră, între timp, pragul ?

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Strivit de osteneala atîtor drumuri făcute toate pe vreme rea, Oroș adormise și de cum adormise căzuse într-un somn adînc. Mie îmi era totuși teamă să nu fac vreo mișcare greșită, vreun zgomot care ar fi putut să-l trezească. Ne așteptau nu una, două — ci multe, încă destul de multe zile grele. Orice clipă în care Oroș găsea odihnă era binecuvîntată. Ora era șapte și jumătate. Dimineața nu avea nici o frumusețe. Să mai doarmă Oroș, să mai doarmă pînă la opt. Măcar pînă la opt. Pe urmă...

Lumea n-are margini...
Viața are margini...
Lumea n-are margini...

Într-o altă zi, iarna (era înainte de amiază și Capitala se afla îngropată sub munți de zăpadă) Dioclețian, întîlnindu-mă, îmi spuse :

— Hai cu mine, **arhanghele...** Hai cu mine și nu mă-ntreba unde te duc...

— Totuși, încotro ?

— Nu mai încerca să mă tragi de limbă, îngere, că n-o să izbutești. Vino cu mine și-o să-ți placă.

— Și dacă nu mi-o plăcea ?

— Dacă nu ți-o plăcea ? !... Ei... Dacă nu ți-o plăcea, nu ți-o plăcea.

Dar nu mi-a spus numai atîta : m-a înjurat cum puțini mă înjuraseră pînă atunci. Ne-am împăcat numai după ce i-am întors cu dobîndă toate vorbele rostite. Mă asculta și ridea... Ridea să se prăpădească... Ridea să se prăpădească dar nu se prăpădea...

— Acum mergi ?

— Merg, nene Dioclețian, de ce să nu merg.

Îl urmai. Nu era ceva nou pentru mine. Îl mai urmasem de nenumărate ori. Merserăm pe Calea Victoriei. Pe urmă o luarăm spre Piața Amzei. Cunoșteam bine piața. Se aflau acolo cîteva lăptării ținute de niște macedoneni. La nenea Mișu Cacsu iaurtul era minunat iar la Coste Bițu puteai, pentru cîțiva gologani, să bei lapte dulce fierbinte pînă îți umflai burta.

Trecurăm prin Piața Amzei și, la stînga, pătrunserăm într-o străduță care mirosea a gunoaie, a gînguri mucede, a zarzavaturi vechi intrate în putrezire. Bănuii că mă duce în cine știe ce casă spurcată în care are el vreo legătură cu cine știe ce deochiat și-l întrebai cu oarecare teamă :

— Nene, mai avem mult de mers ? Mi-au cam înghețat picioarele și n-aș vrea să mă aleg cu niscaiva degerături.

— Cîțiva pași... Numai cîțiva pași și o să ajungem la căldurică... La căldurică și la... destinație.

Un gard înalt de uluci. Poarta strîmtă era pe jumătate deschisă. Dioclețian îmi porunci :

— Aici. Ia-o înainte, **îngere...**

O luai înainte. Strecurîndu-ne cu stîngăcie printre munții de zăpadă din curte, ne pomenirăm în pragul unei case. Aci, fără să bată la ușă, Dioclețian intră în sălița. Intrai și eu. (Intrînd îmi repetam în gînd : „Am dat de dracul... Am nimerit într-un ascunziș de... stricați".) Ne scuturarăm de zăpadă și pe cînd încercam să ne ștergem cît mai bine pe picioare, auzirăm un glas slab întrebînd din odaie :

— Cine e acolo ?

— Eu, maestre, eu, Dioclețian. Sînt cu un ucenic de-al meu.

Se lăuda. Nu-i eram ucenic. Sfinți slăbănogi și sfinte pămîntii și strîmbe, ori arhangheli cu aripi de hîrtie mă simțeam și eu în stare să zugrăvesc tot atît de bine sau tot atît de rău ca și el.

Glasul bărbatului din odaie se învioră :

— Poftiți, poftiți...

Cînd intrai în scunda și puțin luminata odaie și văzui dintr-o ochire tot ceea ce era de văzut se încrîncenă carnea pe mine... Pe un pat larg, de scînduri, acoperit în parte cu niște saltele zdrențuite, zăcea o umbră de om cu obrazul topit de suferință. Între spinarea lui și perete cineva ingrămădise cîteva perne din care curgeau fulgii, — niște fulgi vineții, soioși, murdari. Pe trupul lui alcătuit numai din oase și din piele, ciudatul bărbat la care fusesem dus de Iuga ar fi urcat un munte, și cînd se mai liniști, nu fără o ușoară părere de rău, zise :

— Putrezește buna noastră societate, Diocleție ne. Ha ! Ce zici ? Putrezește. Iar în locul ei o să apară o altă lume, **o lume nouă.** O lume...

Iuga Dioclețian, iritat, i-o tăie :

— O să răsară. Nu zic nu. Dar lumea aceea **nouă,** de care vorbești dumneata, eu n-o s-o mai apuc. Iar dacă totuși va fi s-o apuc, pentru mine va fi prea tîrziu, voi fi prea bătrîn... Prea bătrîn ca să mă mai bucur și prea bătrîn ca să mă mai întristez... Dar pînă atunci ce să fac ? Vreau să trăiesc și trebuie să trăiesc. Și ca să trăiesc sînt nevoit să mă aranjez cu escrocii de azi, cu pești de azi, cu pungașii de azi, cu politicienii de azi, cu alte cuvinte **cu pușlamalele de azi...**

Ritul libidinos și urît de porc care mă desgustase dispăruse într-o singură clipă. Acum fața zugravului de biserici se asemuia iarăși cu obrazul scofîlcit și acrit al unui actor îmbătrînit înainte de timp, care nu l-a jucat pe Hamlet și care n-a luat prea multe aplauze la scenă.

Imaginea bunei lumi a Capitalei, de care vorbise cu o atît de deplină cunoaștere Dioclețian, pierise din odaie. Pierise din odaie și liota de escroci evocată de același Dioclețian. Acum bolnavul vorbea în șoaptă, atît de în șoaptă, încît mi se păru că ar putea să-și dea sufletul cu fiecare din vorbele ce-i ieșeau anevoie din gură.

— Iarna se prelungește iar eu — cum știi — nu pot îndura frigul. Și așa sînt cam pe trei sferturi înghețat. Mi-ar mai trebui niște lemne, Diocleție ne. Ai putea să-mi faci rost ? O să plătesc de îndată ce o să izbutesc să vînd un carton — două.

— Întîi... întîi trebuie să caut ceva bani...

— Banii... Mereu banii... O să-ți dau bani de îndată ce vînd ceva... Sper să vînd ceva chiar zilele acestea.

Înainte ca Dioclețian să apuce să mai spună un cuvînt, ușa se deschise cu violență și năvăli peste noi un boier blond, cu cioc, purtînd pe cap pălărie cu boruri largi. Boierul blond era scurt, gros, lat în spate. Cineva care l-ar fi asemuit cu un butoi cu bere n-ar fi greșit prea mult. Pe trup purta un surtuc îmblănit iar în picioare galoși. Bineînțeles că era înmănușat și din cauza nervozității de care probabil suferea, tot învîrtea în mînă un baston noduros de parcă s-ar fi apărat cu el de niște cîini răi pe care numai el îi vedea. Ca orice boier care intră în casa unui sărac, omul nostru nu-și dăduse osteneala să-și scoată galoșii, în sălită și nici măcar să se scuture mai ca lumea de zăpadă. Pătrunsese în odaie peste noi fără să bată la ușă. Se uită la bolnav, se uită la Dioclețian și, în cele din urmă, se uită și la mine. Privirea lui, care-mi întîrzie cîteva clipe pe șolduri, mă scîrbi. Îi pricepui îndată înțelesul și strîmbai din nas. Își dădu seama că nu eram din tagma care-l interesa și mă lăsă în pace. Își întoarse ochii în cealaltă parte și se preocupă numai de bolnav.

— Bonjour, maître !...

Bolnavul, cu ochii în flăcări, îi răspunse :

— Bonjour, stăpîne.

Bondocul cu cioc se răsuci ca un șpîrnel către Dioclețian și-i propti vîrful bastonului în burtă.

— Povestește în continuare ce-i spuneau damblagiului despre mine. Mă bîrfeai, nu ? Mă înjurai, nu ? Mă calomniai, nu ? Bîrfește-mă, ratatule... Înjură-mă, ipocritule... Calomniază-mă, ticălosule... Îmi face plăcere să mă ungi cu balele tale, bisericosule. Mă mir că nu ți-ai lăsat barbă. Mă mir că nu ți-ai atîrnat cruce de gît. Mă mir că nu te-ai călugărit. Cum ești văduv, ajungeai sigur episcop. Poate că, ticăloșindu-te și mai mult, ajungeai chiar mitropolit... În țara românească totul, absolut totul e posibil... Totul... Totul...

Dioclețian apucase cu amîndouă mîinile capătul bastonului și încerca să scape de apăsarea lui. Însă bondocul îl împingea cu tot mai multă putere, ca și cum ar fi avut în mînă o suliță cu care voia să-l străpungă pe clevetitorul cu obraz zbîrcit și cu chelie.

— Murdărește-mă !... Cirtește-mă !... Tap gălbejit !... Într-o zi tot o să mă șterg undeva cu pielea ta... Dar nu... N-o să mă șterg... Pielea ta e prea aspră, prea scorțoasă și prea janghinoasă ca să fie bună de așa ceva...

Dioclețian tăcu. Bondocul se sătură de joacă. Lăsîndu-și victima în pace, se întoarse către maestru și-l întrebă :

— Ia spune-mi, mortăciune, ce vaxuri ai mai mîzgălit de cînd nu te-am văzut ?

— Cîteva peisaje... și cîteva naturi moarte, **stăpîne.**

(Omul vorbi iarăși încet și rar, ca dintr-un fund de butoi sau, mai curînd, ca dintr-un fund de mormînt.)

— Peisaje !... Naturi moarte !... Naturi moarte !... Ce altceva decît **naturi moarte** putea să zugrăvească o **mortăciune** ca tine ?... Dar să le văd !... Să le văd !... Băiete ! Să le văd !...

Bondocul bătea din picioare, înjura furios printre dinți, lovea dușumeaua cu bastonul, gîfîia. Fața i se roșise și ochii îi ieșiseră din cap. Barbișonul îi tremura. Mă temui că-i va plezni inima și va muri într-o clipă, acolo, sub ochii noștri. Gazda, care se pare că-și cunoștea bine clientul, rămînea liniștită.

Ucenicul lăsă pensulele de-o parte și ascultă porunca. Luă cinci cartoane de lîngă perete și se apropie cu ele de fereastră.

— Poftiți aici, domnule Bordea, la lumină.

Bordea se repezi. Dintr-o dată, ca prin farmec, dispăru din el orice urmă de brutalitate. Cu nespusă gingășie luă din mîinile băiatului cartoanele, și le examină unul cîte unul pe îndelete. Examinarea dură. În tot acest timp, boier Bordea tăcu. Toată fața lui însă exprima bucuria, satisfacția, plăcerea, admirația. Tăcurăm și noi și, pe furiș, aruncarăm cîte-o privire cartoanelor. Bordea le așeză pe marginea ferestrei și cum își luă mîinile de pe ele, deveni iarăși vulgar și brutal pînă la dezgust. Fața i se crispă. Glasul i se aspri.

— Ți le cumpăr, **mortăciune.** Pe toate cinci ți le cumpăr, deși sînt niște vaxuri ! Niște vaxuri, mă, **damblagiule,** niște vaxuri cum numai tu știi să pictezi pe lume !...

Scoase din buzunar un pumn de bancnote mototolite și le aruncă omului care nu se mai putea mișca din pat.

— Ține ! Să mai trăiești ! Auzi, mă ? Mai trăiește ! Și mai mîzgălește cartoane, mai mîzgălește pînze, cum îți vine mai bine. Poate mai ies niște vaxuri ca astea, să caște lumea gura la ele și peste o jumătate de mileniu. Și să spună : **ăla le-a pictat, Damblagiul, însă boier Bordea le-a achiziționat.** Boier Bordea și-a încîntat cei dintîi ochii cu ele. Boier Bordea le-a pus la păstru pentru eternitate. Fără boier Bordea artistul pierea. Fără boier Bordea opera i se pierdea... Fără boier Bordea... Fără boier Bordea viața Capitalei n-ar avea nici un chichirez...

Vorbise pentru **Damblagiu ?** Vorbise pentru Dioclețian ? Nu știu, însă mie mi s-a părut **atunci** că vorbește numai **așa,** ca să vorbească. Poate n-aveam dreptate. Poate vorbise pentru mine, să țin minte și să scriu mai tîrziu despre el. Nu știi niciodată ce-o să iasă din oamenii tineri pe care-i cunoști... Poate o să-ți iasă din ei prieteni și admiratori. Poate o să-ți iasă din ei dușmani înrăiți, — mai curînd dușmani înrăiți...

(Din Vîntul și ploaia, *carte în curs de apariție la Editura pentru Literatură)*

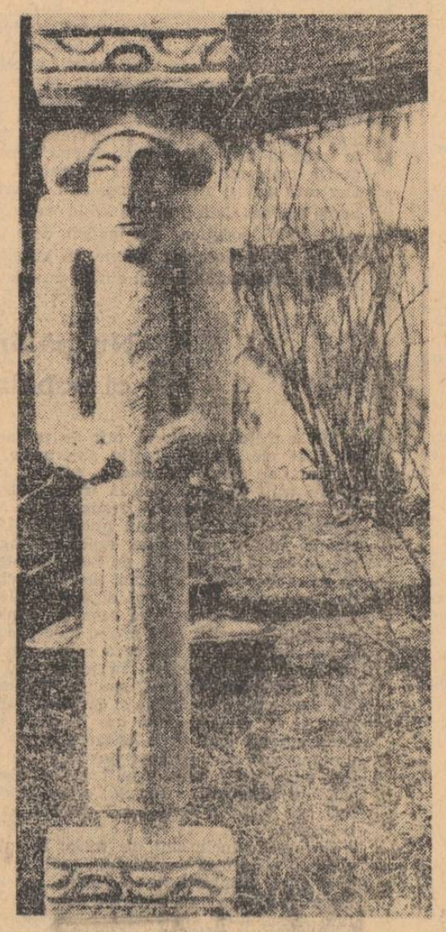

CARIATIDE de NICA PETRE

O carte despre FLAUBERT

O monografie dedicată în românește unei figuri literare universale de prestigiul lui Flaubert nu poate fi decît utilă și binevenită în ansamblul culturii noastre de astăzi. Autorul ei, H. Zalis se dovedește a fi un excelent documentarist, care, sprijinit pe materia unor surse selectate, își aplică fantezia reproductivă a bogatului său talent evocator. Autenticitatea detaliilor biografice și anecdotice se vede confirmată de impresionanta listă finală a cărților și a autorilor consultați. Tot acest aparat, pus amplu în funcțiune, relevă conștiinciozitatea informativă a lui H. Zalis, calitate ce se poate aprecia, printre multe altele, în discutarea presupuselor modele reale, care ar fi inspirat fizionomia și destinul diferitelor personaje din Doamna Bovary.

Interpretarea sistematică a operei se precizează și ea în cadrul unei atente corectitudini. Numai rareori se întîmplă, în această privință, să nu fim de perfect acord cu H. Zalis. Bunăoară, pe la începutul capitolului Celebritatea *începe cu un proces, surprindem următoarea idee în legătură cu Flaubert : „Este cel dintîi mare scriitor al oamenilor mici". Jocul de cuvinte este frumos, dar inexact. Mai înainte de el s-au ilustrat Gogol, Dickens, olandezul Hildebrand, care, ca mari scriitori, și-au fixat același obiectiv. Cu unele mici excepții de această natură, interpretarea artistului și a operei se dovedește absolut valabilă.*

Și totuși, exegetul și criticul nu mai prezintă strălucirea biografului și memorialistului. Față de evocarea amplă și adesea inspirată, a omului și a vieții, interpretarea materiei artistice, deși justă, apare uneori sumară și incompletă. Desigur că și aci se impune, în judecata noastră, o anumită distincție. Concepția despre viață și societate, așa cum rezultă din operă — sub rezerva ce ne-o provoacă o prea marcată înclinație către sociologism — este bine tratată și înțeleasă. Nu mai puțin, și caracterizarea scrisului său prin spirit critic, lucid, ironist, ne satisface exigențele, în această privință. Și totuși, în afară de interpretarea lui Bouvard și Pécuchet *— admirabil și original tratată — sfîrșitul oricărui capitol închinat cîte unei opere ne lasă invariabil impresia că despre Flaubert s-ar fi putut spune mai mult.*

Am fi dorit, adică, în locul unei priviri prea generale, să atingem substanța concretă a acestei creații, singura din care ar fi putut să rezulte cît de mare scriitor a fost autorul ei. Ne-ar fi dat superioare satisfacții o serie de citate ilustrative, comentate desigur nu didactic, ci științific, pătrunse în concentratele lor subsensuri, atît de revelatoare pentru metoda artistică a lui Flaubert. Am fi dorit ca toate datele privitoare la concepția operei să se conjuge cu o insistență mai accentuată în pătrunderea realizării ei, așa cum a insistat, pînă la sacrificiu, scriitorul însuși cînd a creat-o. Îmi permit aci o scurtă digresiune auxiliară. Cu mulți ani în urmă, cînd Tudor Vianu era încă la o vîrstă tinără, mi-a mărturisit că a citit Doamna Bovary *de șase ori. Faptul mă îndeamnă să presupun — fiindcă n-am mai atins de-atunci cu el această discuție — că, pînă la sfîrșitul vieții, a mai reluat-o de cîteva ori. Amintirea lui Tudor Vianu ne evocă cel mai adecvat tratament, care se cere a fi aplicat lui Flaubert. Nici cele mai exhaustive comentarii nu credem să-l îmbogățească pe cititor în măsura în care ar face-o un asemenea contact asiduu și neobosit cu însuși textul său, de unde neîncetat se desprinde cîte ceva nou și surprinzător. Flaubert este un scriitor tot atît de exigent față de lectorul său cît a fost și față de sine însuși. El nu se mulțumește să-i înțelegi sensul general, ci pretinde să-i pătrunzi fiecare cuvînt, fiecare acord verbal, fiecare cadență de frază, și s-o legi de intuirea adîncă, la un moment dat, a personajelor sau a situațiilor.*

Chiar dacă H. Zalis se oprește la unele scene semnificative din romanele flaubertiene, nu avem sentimentul că le cuprinde totdeauna esențialul. Pentru a evita și noi generalitățile, să dăm un exemplu concludent. Autorul monografiei procedează cît se poate de fericit, stăruind, în comentariul Doamnei Bovary, *asupra balului de la castelul Vaubeyssard. Nici nu se putea altfel. Totuși el nu evocă scena în sine, în substanța ei, ci mai mult în efectele sale, în contrastul supărător, pe care-l încearcă eroina cînd pleacă de-acolo și ajunge iarăși în mediocritatea ambianței sale obișnuite. Deși această trăsătură există efectiv în roman, și va avea urmări importante în desfășurarea lui, nu credem totuși că o caracterizează în mod ireductibil pe doamna Bovary. Chiar dacă nu în aceeași proporție cu protagonista lui Flaubert, putem invoca majoritatea oamenilor, care se simt prost cînd trec de la mai bine la mai rău, știind că ultima condiție întregește cadrul vieții lor de toate zilele. Nu în ceea ce seamănă cu alții trebuia relevată doamna Bovary din capitolul balului la castel, ci în ceea ce alcătuiește, după cum am spus, caracterul ei aparte, puternic, individualizat, ireductibil.*

N-am vrea, însă, să criticăm în vag, ci să aducem un sprijin concret, ilustrativ, afirmației noastre. Credem, de aceea, că ar fi fost mai semnificative, pentru înțelegerea naturii cu totul singulare a personajului, unele scene petrecute în chiar incinta castelului, și în timpul petrecerii. Bunăoară, către revărsatul zorilor, cînd balul este pe sfîrșite, se deschid ferestrele mari ale sălii festive. Atunci doamna Bovary zărește afară pe furnizorii alimentari ai castelului, care au venit disdedimineață cu produsele lor. Acești oameni simpli, de țară, i-au adus dintr-o dată aminte de ferma părintească, unde crescuse ea. Pentru o ființă necomplexată ar fi însemnat trezirea la realitate din narcoza balului nobiliar. Dimpotrivă, doamna Bovary aderase atît de absolut la cadrul efemer și iluzoriu al serbării, încît acei oameni, care îi readuceau propria realitate, i se păreau fantomele unui vis îndepărtat și neverosimil. Este, din partea scriitorului, o demonstrație genială a puterii de iluzie care o stăpînea pe această femeie pînă la gradul reacțiunii subite de substituire a registrului real cu cel închipuit. Din asemenea momente delimitate, dar de o formidabilă intensitate, se poate reconstitui mai adînc fizionomia personajului decît din urmărirea procesului său general, neaplicat cu strictețe la un instantaneu concret și revelatoriu. Or tocmai din asemenea momente semnificative — uriaș prelucrate — este alcătuită marea artă a lui Flaubert.

H. Zalis folosește cu competență unele citate valoroase din diferiții comentatori pe care i-a consultat. Salutăm, printre altele, reproducerea profundei observații a lui Tudor Vianu în legătură cu afinitatea dintre doamna Bovary și Don Quijote : „Întocmai cum eroul spaniol reprezintă figura unui cavaler într-o epocă în care idealurile cavalerismului se istoviseră, Emma Rouault înfățișează pe omul romantic într-un moment în care aspirațiile lui deveniseră nepotrivite cu epoca". Ceea ce, însă, reproșăm monografistului, ca și în cazul altor citate ilustrative, este că trece prea repede peste ele. Avem impresia că H. Zalis a sesizat numai caracterul izbitor al ideii lui Tudor Vianu, dar nu și excepționala sa fecunditate. În jurul acestei reflecții ar fi putut să dezvolte o întreagă trenă de observații comparatiste. Ar fi putut să deducă anacronismul corespunzător al celor două personaje din contribuția lecturilor lor desuete, să compare comentariul critic al lui Cervantes asupra bibliotecii lui Don Quijote cu acela al lui Flaubert asupra cărților citite de Emma, să surprindă la amîndoi transpunerea integrală a iluziei în viața trăită, cu distincția explicabilă dintre egocentrismul altruist *al eroului cervantin față de cel egoist-provincial al doamnei Bovary. Într-o lucrare științifică, citatul nu este un scop în sine, ci numai un punct de plecare.*

Dacă mai adăugăm, la toate acestea, și folosirea cu totul insuficientă a vastei și neprețuitei corespondențe flaubertiene — mai cu seamă în pasajele referitoare la propria sa creație — rămînem cu impresia, formulată la început, că despre Flaubert s-ar fi putut spune mult mai mult. În ceea ce privește, însă, latura documentar-biografică și forța de evocare a unei mari personalități, repetăm că lucrarea este excelentă. Ea reprezintă rodul unei efective străduințe pasionate. Cu toate lipsurile sale, numele autorului va rămîne legat de prima mare monografie românească, închinată lui Flaubert.

Edgar PAPU

timpul, banul și munca

Însemnări despre o familie americană

Poate că nu e prea îndreptățit să scrii despre o țară în care ai stat mai puțin de două luni de zile, mai ales cînd această țară se numește America, și reprezintă, de fapt, o uniune de state, rase și națiuni, adică un foarte vast și divers continent. Și nici n-aș putea să scriu despre Statele Unite ale Americii, așa cum a făcut Michel Butor, adică transformîndu-mă în prizmă, într-un focar original și rebel al relației dintre ea și restul lumii. Poate că ar fi fost mai bine să rămîn posesorul singular, al celor cîteva tablouri estetice, atlantice, ale Americii și al speranței că le voi mai revedea cîndva, că le voi completa, că le voi îmbogăți și abia după aceea voi căuta albele hîrtii necesare... Dar timpul pare foarte grăbit, și dacă nu ne-ar fi dăruit decît uimirea acestor două momente : cucerirea atît de elegantă și de sigură a lunii și vizita președintelui Nixon în această țară dreaptă și demnă care este patria mea, tot m-aș simți obligat să scriu. Dar mai sînt și altele, și mai ales datoria lui **homo sapiens** de a îndrepta acolo unde, conștient sau inconștient, s-a încîlcit, de a șterge umbre, de a decolora miraje, în sfîrșit, datoria de a restabili relații curate cu adevărul.

Nu pălăria, ci ochelarii

Zilele mele americane, atît de puține cîte au fost ele, ca și nopțile americane, s-au bucurat de două privilegii : primul, că nu le-am trăit ca un turist în triunghiul practic obligatoriu : hotel — transport — loc de exclamație, ci în mijlocul unei familii americane, foarte americane, adică îndrăgostită atavic, timid și incurabil de Europa, integrîndu-mă tot mai firesc și mai plăcut în viața ei de toate zilele. Cel de al doilea privilegiu a fost hotărîrea și puterea mea de a păși pe pămîntul Americii fără nici o idee preconcepută, renunțînd la tot ceea ce m-a bucurat sau m-a durut cîndva, la manifestul unor fapte generale, notorii, sau la înțelesul și subînțelesul multor filme și cărți. Am uitat de plus și de minus, adică am încercat să uit, l-am ignorat pînă și pe André Maurois, adică am încercat să-i ignorez jurnalele, cele care îmi sugeraseră mai demult însăși ideea că vizitînd America, și adaug : orice țară a lumii, nu trebuie să-ți scoți pălăria, ci doar ochelarii.

Impresiile mele sînt **ale mele**, în înțelesul cel mai simplu al cuvîntului ; probabil că nu vor avea originalitate și, sigur, nu-și vor aroga pretenția de a exprima adevăruri absolute. Societatea americană e foarte variată în actele și gesturile ei, sînt atîtea străluciri naturale și atîtea străluciri aranjate încît adevărul nu se dibuie prea ușor, sau poate că însăși această varietate neobosită, aș spune : prea harnică, reprezintă adevărul Americii. Poate că de aici acea denumire foarte uzată de țară a contrastelor : a unei sîrguințe și transpirații incredibile și a unei lenevii brutale ; a unei tehnici care înfioară cosmosul și a unor comunități, ca de pildă acei Amish, care refuză orice s-a creat în tehnică, port și relații sociale de la 1600 încoace ; a unei literaturi de cea mai pură valoare, alături de o alta mai nocivă în destinația ei uricioasă decît cancerul sau ciuma, a unui respect atît de pătimaș față de lege, încît face posibilă și cultivă fărădelegea. Contrastele în America sînt însă atît de strălucitoare, parcă anume strălucesc : pentru a obișnui cu dinamica imperfecțiunii, a inachevé-ului, încît te îndeamnă la hiperbolă, pozitivă sau negativă, și de aici la optimism sau pesimism, ambele hiperbolizate, e o simplă problemă de temperament personal. E greu să te simți și să te găsești obiectiv în această țară. Te pomenești că o cutreieri prin afirmații și negații. Accepți sau respingi, de obicei ; foarte rar te încrunți sau zîmbești. Pînă ce : numai accepți, sau numai respingi. Viața americană nu-ți prea dă dreptul la contemplație. E ca un torent : te ia sau te lasă. Iată de ce, cutreierînd turistic America, ascultînd-o în halte scurte, sau culegînd-o din ziare și reviste, impresiile vor risca să fie superficiale, indiferent cît de puternice ne vor fi aplauzele sau veto-urile. Ne vom mulțumi să le developăm și să le răspîndim, negativ sau pozitiv, transformînd o țară cu credințe, conștiințe și rădăcini într-o țară a curiozităților limită. Dar cel care-și iubește și-și slujește țara proprie, cel care vrea ca propria-i țară să fie respectată și apreciată corect, cel care vrea să-i fie înțeleasă patria, ca premiză fundamentală a însăși noțiunii de respect, nu se poate mulțumi cu atît. O, sînt clipe de meditație în care sfînta sinceritate personală caută explicații. Și atunci contrastele, și petardele, și artificiile dispar, și dacă norocul te-a eliberat de orizontul îngust și nevinovat al vieții turistice, începi să cunoști America, adică înveți s-o cunoști, în alte dimensiuni : cele care au alăturat-o în două momente cruciale de destinul disperat al Europei și al lumii, cele care i-au conferit adevăratele străluciri și adevăratele umbre. Iată de ce nu voi căuta metafore noi pentru New York-ul hrăpăreț în care am locuit, pentru Washingtonul premeditat care mi-a amintit Europa, pentru lacurile uluitor de turistice din nord, și pentru alte realități geografice, naturale sau artificiale ale Americii.

Zeul Timp

Am fost oaspetele unei familii americane, la care, din o mie și una de motive, nu mă pot gîndi ca la un etalon, dar nici ca la o expresie foarte particulară a societății americane. O familie de intelectuali, ambii soți profesînd : Mr. Peter Yanker, veteran al războiului pro european, fiind inginer specialist în conducerea tehnică a unei firme industriale cu tradiție, Mrs. Elisabeth Yanker, asistentă la o universitate de stat, o familie relativ înstărită, cu independența economică asigurată, proprietară a unei locuințe cu grădină și parc într-una din suburbiile verzi și foarte căutate ale New Yorkului. Și fiindcă majoritatea familiilor americane începe de la cinci persoane, voi aminti și de cei trei tineri Yanker : Garry, absolvent de cîteva luni a Universității Georgetown din Washington, bineînțeles cu mențiunea **Magna cum laude**, care l-a și propulsat la Columbia ; Christie, absolventă cu lauri a școlii de cultură generală și deci solicitată de mai multe colegii americane ; Peter, mezinul, încă elev, și deci netulburat de Europa.

Ospitalitatea americană e simplă, directă, fără stăruințe și efuziuni. Poți să te adaptezi ritmului familiei care te găzduiește, sau să-ți cauți un altul, particular : libertatea e deplină. Eroisme, sacrificii, supralicitări nu prea există în această ospitalitate. Timpul e atît de planificat în familia americană, încît nici măcar copiii nu au vreme pentru zîmbete și răspunsuri convenționale. Desigur, poți să-l însoțești pe capul familiei în cei cincizeci de kilometri pe care-i parcurge zilnic pînă la biroul lui din Manhattan, sau poți s-o însoțești pe doamna Yanker în cei nouăzeci de kilometri pe care-i parcurge de trei ori pe săptămînă pînă la universitatea Rutgers din New Jersey. Vei avea chiar ocazia să schimbi cîteva cuvinte, dar vei profita tot mai rar de ea, pentru că îi vei descoperi pe amîndoi foarte preocupați. Nimic, nici cea mai cruntă vijelie, nu-l va tulbura pe domnul Yanker din lectura lui de dimineață, care, ca aproape a fiecărui american începe cu pagina tranzacțiilor de bursă. Chiar reveria lui intermitentă, vei descoperi repede, nu înseamnă altceva decît calcule și concentrare. Aceasta se întîmplă în tren. Dar și drumurile doamnei Yanker, cu mașina, sînt foarte tăcute. La început te simți străin, stingher în aceste tăceri, sau în programul foarte meticulos, ordonat și imperturbabil al zilei americane, dar nu-ți trebuie decît un simplu efort pentru a înțelege că America suferă de o tiranie a timpului, că orarul e cea mai severă lege a Americii. Iată de ce cutezanțele spațiale sînt anunțate în ore și secunde cu un an înainte. Există un zeu în America, acest zeu este timpul și respectul de care se bucură e definitiv. Chiar și vizitele familiei Yanker sînt cunoscute cu un an înainte, ca și seara de operă de la Metropolitan, sau matineul cu The Man of la Mancha, sau întîlnirile de familie, sau partidele de bridge, sau zilele de tăiat iarba, sau zilele de cumpărături, sau serile de muzică simfonică ale postului New York Times. Cumulul acestei planificări de familie înseamnă, de fapt, America, precizia, puterea și seriozitatea ei. La început te intimidezi cînd descoperi această supunere a americanului față de zeul Timp. Te intimidezi, apoi te sperii, apoi refuzi, mai ales cînd te gîndești la elasticitatea fiorului poetic, la spontaneitatea gîndirii, la peripatetismul aristotelic. Unde e adevărul ?... Dar integrîndu-mă în această planificare a familiei Yanker, atît de înfricoșătoare la început, am simțit după o vreme o senzație stranie și neașteptată :aceea a libertății. Nu e o figură de stil aici, nu e o invenție personală, forțată. Nimeni nu mă obliga la gesturi inutile, nu mi se impuneau corvezi retorice, stîngăcii premeditate, duplicități, mișcări contre coeur. Am înțeles de unde vine sinceritatea americanului, care uneori ni se pare grosolană, veselia lui zgomotoasă, în timpul liber, am simțit esența ospitalității americane care, eliberîndu-te de convenții obositoare, te transformă într-un membru al familiei, într-unul din stăpînii casei. Nu ți se impune nimic. Alegi : te adaptezi ritmului familiei, pe care nici un cutremur nu-l va schimba, sau îți cauți altul, particular. Iar opțiunea nu înseamnă altceva decît libertate. Iată efectul neașteptat al acestei tiranii a timpului care stăpînește în America.

Hermes și promenada

Dar în America mai există niște tiranii, sau religii, cum vreți să le numiți, care dau, surprinzător, același rezultat. De pildă, viața americană e dominată în aproape toate compartimentele ei de reclamă. Oricîtă fantezie am avea nu ne putem face o idee cîtuși de puțin apropiată despre ceea ce înseamnă reclama în America. A vorbi despre instituțe superioare în care se predă și se cultivă această artă a reclamei, despre agenții, facultăți, premii, concursuri, mitinguri care proslăvesc reclama, încă nu înseamnă nimic... Nici dacă vom aminti că în cele două ziare la care este abonată familia Yanker : New York Times, și ziarul județului în care locuiește, The Record Call, Bergen County, există, în numerele duminicale, în primul peste 700 de pagini de reclamă, în cel de al doilea aproape 400, nu ne vom face încă o idee despre ceea ce înseamnă reclama în Statele Unite. Pe Fifth Avenue, reclama cadourilor de Crăciun se face pe cîte 30—40 de etaje. Orice film la televiziune, și sînt posturi care oferă 24 de ore, fără întrerupere, numai filme, (fără întrerupere e un fel de a spune) orice film este întrerupt de cel puțin zece ori pentru a face loc reclamei. La fel, transmisiunile în direct ale marilor întreceri sportive. Ba chiar și în una din cele mai importante zile ale Americii, ziua rezultatelor alegerilor prezidențiale, comentatori celebri își începeau sau își întrerupeau cuvîntul făcînd reclamă laptelui de dimineață, sau cornurilor cutărei și cutărei firme. În fiecare ziar și revistă există sute de cupoane de reducere pentru diferite articole, încît legenda unor oameni care trăiesc culegînd cupoane din ziarele lăsate cu sutele în trenuri sau în stații de metrou nu mai miră. Presiunea reclamei e nemaipomenită în America. Marile firme de cosmetice oferă raioane speciale în care tînăra americană se aranjează și se parfumează pe gratis înainte de întîlnire. Nu sînt economist, nu sînt statistician pentru a calcula în dolari costul reclamei în Statele Unite și procentul care se adaugă prin reclamă prețului de vînzare a unui produs. Cheltuiala de forțe, de fantezie trebuie să fie enormă...

Dar integrîndu-mă în familia Yanker și asistînd la cumpărăturile ei, însoțite întotdeauna de cupoane, am descoperit cu o uimire de care încă nu pot scăpa un stil de comerț pe care nu prea l-am întîlnit în altă parte. Sub presiunea cumplită a reclamei mi-am închipuit că voi întîlni un comerț foarte agresiv, ca în multe țări ale Europei. Și cînd vorbesc de agresivitate mă gîndesc la cortegiul de zîmbete, amabilități și exclamații care însoțesc o vînzare-cumpărare, în R.F.G., în Franța sau Italia. Îmi amintesc o scenă la Freiburg : după ce am cumpărat o pereche de pantofi, după ce am plătit și mi s-au împachetat, vînzătorul m-a mai oprit totuși un minut, aducîndu-mi alte perechi, temîndu-se că poate n-am făcut cea mai bună alegere ! Am crezut că aici se termină, că aici e limita civilizației, amabilității și rafinamentului negustoresc. Mai mult nu se poate, mi-am zis. Dar abia în timpul vizitei în Statele Unite am descoperit, prin absență, ideea agresivității comerțului. Mici sau mari și indiferent de specialitate, în aproape toate magazinele americane se folosește autoservirea. Clientul e un fel de stăpîn absolut. Nimeni nu-l întreabă nimic, orice ar face, oricît ar scotoci, oricît s-ar plimba prin magazin. Nu ți se oferă, alegi, dintr-o diversitate înfricoșătoare. Nu cumperi, nu te grăbește nimeni, **te plimbi**, cu sau fără cărucior, singur sau însoțit. Această concepție a plimbării a început să domine cornerul american. Am văzut în Cleveland, în Philadelphia și Washington uriașe magazine subterane, cu cîte două trei nivele, hectare întregi, înverșunate de cupoane de reducere pentru diferite articole, încît legenda unor oameni care trăiesc culegînd cupoane din ziarele lăsate cu sutele în trenuri sau în stații de metrou nu mai miră. Presiunea reclamei e nemaipomenită în America. Marile firme de cosmetice oferă raioane speciale în care tînăra americană se aranjează și se parfumează pe gratis înainte de întîlnire. Nu sînt economist, nu sînt statistician pentru a calcula în dolari costul reclamei în Statele Unite și procentul care se adaugă prin reclamă prețului de vînzare a unui produs. Cheltuiala de forțe, de fantezie trebuie să fie enormă...

Dar integrîndu-mă în familia Yanker și asistînd la cumpărăturile ei, însoțite întotdeauna de cupoane, am descoperit cu o uimire de care încă nu pot scăpa un stil de comerț pe care nu prea l-am întîlnit în altă parte. Sub presiunea cumplită a reclamei mi-am închipuit că voi întîlni un comerț foarte agresiv, ca în multe țări ale Europei. Și cînd vorbesc de agresivitate mă gîndesc la cortegiul de zîmbete, amabilități și exclamații care însoțesc o vînzare-cumpărare, în R.F.G., în Franța sau Italia. Îmi amintesc o scenă la Freiburg : după ce am cumpărat o pereche de pantofi, după ce am plătit și mi s-au împachetat, vînzătorul m-a mai oprit totuși un minut, aducîndu-mi alte perechi, temîndu-se că poate n-am făcut cea mai bună alegere ! Am crezut că aici se termină, că aici e limita civilizației, amabilității și rafinamentului negustoresc. Mai mult nu se poate, mi-am zis. Dar abia în timpul vizitei în Statele Unite am descoperit, prin absență, ideea agresivității comerțului. Mici sau mari și indiferent de specialitate, în aproape toate magazinele americane se folosește autoservirea. Clientul e un fel de stăpîn absolut. Nimeni nu-l întreabă nimic, orice ar face, oricît ar scotoci, oricît s-ar plimba prin magazin. Nu ți se oferă, alegi, dintr-o diversitate înfricoșătoare. Nu cumperi, nu te grăbește nimeni, **te plimbi**, cu sau fără cărucior, singur sau însoțit. Această concepție a plimbării a început să domine cornerul american. Am văzut în Cleveland, în Philadelphia și Washington uriașe magazine subterane, cu cîte două trei nivele, hectare întregi, înverșunate

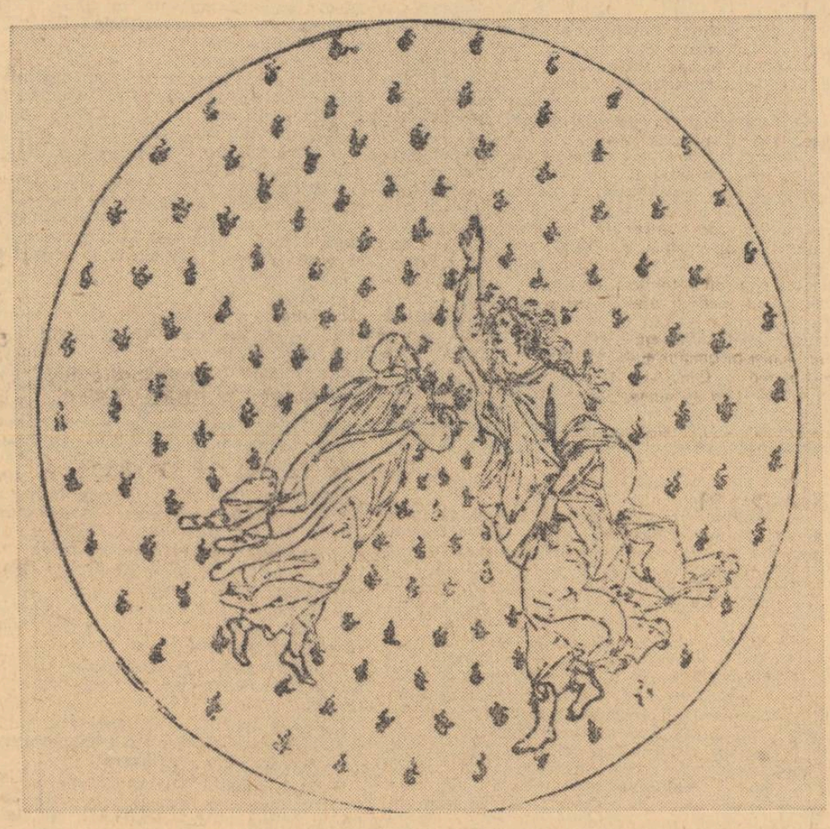

CERUL LUI MERCUR de BOTTICELLI
(desen în peniță)

Constantin CHIRIȚĂ

(continuare în pag. 7)

Comemorări

PETŐFI SÁNDOR

Împlinirea a 120 de ani de la moartea poetului revoluționar maghiar Petöfi Sándor a fost omagiată în ziua de 22 iulie printr-o manifestare organizată în sala mică a Palatului Republicii sub auspiciile Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, Uniunii Scriitorilor și Consiliului oamenilor muncii de naționalitate maghiară din Republica Socialistă România.

La manifestare au luat parte János Fázekáș membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., vice-președinte al Consiliului de Miniștri, Ludovic Takacs, membru al Consiliului de Stat, vicepreședinte al Consiliului oamenilor muncii de naționalitate maghiară, George Macovescu, prim-adjunct al ministrului afacerilor externe, Ion Moraru, vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, numeroși scriitori, oameni de artă și cultură, admiratori ai operei lui Petöfi.

A fost, de asemenea, prezent Laszlo Gerlan, însărcinat cu afaceri ad-interim al R.P. Ungare la București, precum și o delegație de scriitori din R. P. Ungară, care ne vizitează țara cu acest prilej, alcătuită din Konya Lajos, Fekete Sándor și Mezei Andras.

După cuvîntul introductiv rostit de acad. Zaharia Stancu, președintele Uniunii Scriitorilor, scriitorul Ferenc Szemler, criticul literar Aurel Martin și poetul Konya Lajos din R.P. Ungară au evocat viața și activitatea lui Sándor Petöfi.

Manifestarea s-a încheiat cu un program literar-muzical susținut de actori și soliști de frunte ai scenei românești.

★

O altă manifestare dedicată împlinirii a 120 de ani de la moartea poetului Petöfi Sándor a avut loc în aceeași zi la Muzeul de artă din Craiova. Despre viața, personalitatea și opera scriitorului revoluționar au vorbit criticul Avram P. Todor, cercetător științific la Academie, și Rodica Firescu, asistentă la Universitatea din Craiova.

★

Festivitățile prilejuite de împlinirea a 120 de ani de la moartea poetului revoluționar Petöfi Sándor, au continuat în ziua de 27 iulie, în județul Mureș. Au luat parte Pompiliu Macovei, președintele Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, Nicolae Vereș, prim-secretar al Comitetului județean Mureș al P.C.R., președintele Consiliului popular județean, Zaharia Stancu, președintele Uniunii Scriitorilor, Méliusz Joszet, vicepreședinte al Consiliului oamenilor muncii de naționalitate maghiară, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, reprezentanți ai unor instituții de cultură și artă. A fost de față delegația Uniunii Scriitorilor din R. P. Ungară, condusă de Darvas Józset, care se află în vizită în țara noastră. A participat, de asemenea, József Vince, ambasadorul R. P. Ungare la București.

În cursul dimineții la monumentul Eroilor de la 1848 din Albești, în cadrul unei solemnități, au fost depuse coroane de flori din partea organelor locale de partid și de stat, a Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, a Uniunii Scriitorilor, a Consiliului oamenilor muncii de naționalitate maghiară și a altor instituții. Au fost depuse, de asemenea, coroane din partea Uniunii Scriitorilor din R. P. Ungară și a Ambasadei R. P. Ungare la București. A urmat apoi solemnitatea dezvelirii unei plăci comemorative pe locul unde a căzut poetul, placa avînd următoarea inscripție: „Aici a căzut, la 31 iulie 1849, marele poet revoluționar Petöfi Sándor, erou al luptei pentru libertatea popoarelor".

În piața cetății din Sighișoara, în prezența a peste 4.000 de cetățeni, s-a desfășurat o adunare populară la care au luat cuvîntul Pompiliu Macovei, acad. Zaharia Stancu, Darvas Jozsef, președintele Uniunii Scriitorilor din R. P. Ungară, și scriitorul Méliusz József. Vorbitorii au reliefat figura înflăcăratului luptător și poet revoluționar maghiar, dragostea de popor, încrederea lui în progres, faptul că întreaga sa activitate și operă literară este un imn închinat libertății poporului său. S-a relevat totodată că opera lui Petöfi s-a înscris nu numai în istoria literaturii maghiare ci, și în cea a literaturii universale, precum și prețuirea de care se bucură opera poetului în România.

Cu același prilej în Piața cetății din Sighișoara s-a prezentat un bogat program artistic.

PRIETENII NOŞTRI POEŢI

— lirică iugoslavă —

ADAM PUSLOJIC

Tînărul poet belgrădean Adam Puslojic (născut în 1943) a debutat în 1965 în revista „Vidici“ (Orizonturi) *din Belgrad (la care a devenit, imediat după aceea, redactor). În 1966 a primit premiul I de poezie la Universitatea din Belgrad. După o bogată prezență în cele mai importante reviste literare jugoslave („Delo“, „Književnost“, „Savremnic“, „Polja“ etc.), a publicat, în 1967, volumul de poezii „Postoji Zemlja“* (Există pămînt). *Are pregătit pentru tipar, urmînd să apară în acest an, volumul de versuri „Sazveždje bez zvezda“* (Constelația fără stele).

Adam Puslojic a publicat în presa jugoslavă numeroase traduceri din poezia românească (Ion Pillat, Lucian Blaga, Virgil Teodorescu, Ion Caraion, A.E. Baconsky, Vasile Nicolescu, Petre Stoica, Nichita Stănescu, Anghel Dumbrăveanu, Marin Sorescu, Nicolae Labiș, Cezar Baltag, Ilie Constantin, Ion Alexandru, Adrian Păunescu, Ana Blandiana etc.)

Cu o culegere de traduceri din poezia lui Marin Sorescu (care va apare în acest an) începe publicarea unei serii de volume ale poeților români. Are în lucru traducerea unui volum din poezia lui Lucian Blaga, precum și două antologii de poezie românească („Șase poeți“ și „Poezia anilor 60“).

a. d.

Baladă despre aceasta

Trăiesc în umbra lemnului, lemnul de piatră.
Trăiesc în umbra pietrei, piatra de piatră.
Acest lemn de piatră — nu e de piatră.
Această piatră de piatră — nu e de piatră.

Dar n-am niciun argument pentru aceasta.
Dar nu există niciun argument pentru
aceasta.
Nu există lemnul. Nu există piatra.
Nici eu!

Dacă n-ați trăit în umbra acelui lemn
niciodată,
Tot în umbra vreunui lemn va trebui
să pieriți!
În umbra împietrită a împietritului lemn
de piatră —
Pe pămînt, pe piatră, sub lemn.

Cele mai noi anotimpuri

Iarna a țîșnit din singura noastră odaie.
A plecat într-un oraș străin, pentru o clipă
sau pentru totdeauna.
Și de-odată în inimile noastre deschise
pînă la refuz
Ca un trăsnet — primăvara neagră.

Am traversat Aprilie pe buturuga Maiului.
De trei ori Iunie ne-a dăruit șireangul.
Cînd Iulie și August le-am petrecut pe rug
îndelung,
Acum pe Septembrie să-l întîmpinăm
în genunchi?!

Și iarăși iarnă. Ah, dragă,
Ia-l pe Decembrie-n gură. Ca un turture
Să-ți scîrțîie moartea
În dinți!

Am cumpărat stele

Azi dimineață
Mi-am cumpărat
O constelație
La piața de vechituri.

Mi-am cumpărat
O bucată de cer
Cu patru stele.

Dar undeva pe boltă
Rămase o groapă
În care căzură
Toți sfinții pe rînd.

Stelele încă
Se mai spălau
Cu apă de univers.

Le-am pus sus
Pe tavanul odăii
În ordinea lor
De pe cer.

Dar ele au șters-o
În podul întunecos.
În podul întunecos
Și-n cerul pustiu.

Pisica mea cu trei picioare

Dacă vă imaginați pisica mea,
Gîndiți-vă că ea e nespus de oarbă,
Gîndiți-vă că ea e nespus de mută,
Gîndiți-vă că ea e atît de frumoasă.

Ea noaptea e albă, dar ziua e neagră.
Ea e fata mea în casă.
Eu pe ea o trimit în oraș după pîine.
Eu pe ea o trimit în sat după sare.

Cereți-i numai cîtiva șoricei
Ea vă va îndestula îndatoritor.
Fredonați-i numai un cîntec
Și ea vi-l va cînta minunat.

Dacă vă imaginați pisica mea,
Nu spuneți niciodată că e oarbă,
Nu spuneți niciodată că e mută,
Nu spuneți niciodată că e frumoasă.

Nu mă întrebați niciodată unde trăiește,
Nu mă întrebați niciodată cînd doarme,
Nu mă întrebați niciodată, niciodată,
Unde este al patrulea ei picior.

Desen de HALIL TICVEȘA

Natură moartă

„Oftind să se rotească avioanele
deasupra capetelor noastre,
scriind pe cer mesajul El e mort“
W. H. Auden : „Piese muzicale“

Pe masa deșertului stă mărul aprins.
Ascuns în slavă pictorul zboară și
desenează.
Pînza cerului în a universului ramă
Culoarea roșie-a mărului, a omului.

Pe masă, pe fundul deșertului — mărul.
Marea se ridică în sfera de cristal
a văzduhului
Și mărul roșu plutește deja pe talaz.
Acum, el are ochi și urechi, nas și gură.

Dar ochii închiși. Dar gura mută.
Ochii închiși ai omului mut.
Omul și mărul. Omul e mărul.
Pictura mea așa se numește.

Pe masa deșertului stă mărul sîngeriu.

Lalarium

Murim
Puțin cîte puțin
Mîncîndu-ne pîinea caldă
Bîndu-ne apa rece

Ne distanțăm
Mult tot mai mult
De umbrele noastre
De pașii noștri

Devenim
Puțin cîte puțin
Înghețați ca focul
Ferbinți ca gheața

Tăcem
Mult tot mai mult
Păstrîndu-ne sîngele
Risipindu-ne oasele

Puțin cîte puțin
Mult tot mai mult

Departe de lume

Le-am spus
Spînzurați-mă de spînzurătoarea cerului
Puneți-mi în jurul gîtului
Șireangul albastru

Dar ei m-au răstignit
Pe roata soarelui

M-au despicat
Între răsărit și apus
Din primul meu răsărit
Pînă-n cel din urmă amurg

Umbra mea au dat-o la ciini
Iar cămașa mea — nesfîrșitului

Curriculum vitae

Eu îți mîngîi părul unduios.
Cum vîntul l-am văzut cîndva
În noaptea cu-nfățișare de șerpi.

Unduios îmi mîngîi tu părul
Cum focul l-ai văzut cîndva
În cristalul paharului.

Dar nici vîntul nici focul.
Numai sărutări otrăvite
Spre primăvară, pe străzi.

Noi doi
Hăloduiam pe stradă,
Pe buza neantului —

Eu trăznetul mut,
Tu fulgerul orb.

Cîntec de azi

Există pămînt.
Există umbră. A ta.
Și undeva tu.
Tu și umbra ta,
Atît de nehotărîtă
Între pămînt
Și tine.

În românește de
ANGHEL DUMBRĂVEANU

Despre miezul nopții, în zori

Se stinge surîsul nopții de vară,
Al nopții care rămîne în mine.
Iată, miezul nopții sărută pămîntul.
Iar gura ta obosește.

Surîsul noptatec al nopții de vară,
Iar umbra s-atinge de umbră.
Miezul meu de noapte, ajută-mă!
Moartea nimănuia n-are odihnă.

A dispărut fata și visul, au dispărut

Se risipi visul pe față
Cînd pe a mea cînd pe a lui
Dispăru fața și visul
Dar ochii — nu asfințiră

Ochii aceia vii încă trăiesc
Încă trăiesc toate oasele feții surîzătoare
Încă se rotește același suris de zăpadă
Deasupra surîsului tău

Și cîntă ascunsă
Limba morții ardente
Sub clopotul de sticlă arzînd
Noapte de noapte

Asprimea pașilor tainici
Oglindește-o în apele nopții
Cine va viețui la noapte în noapte
Fascinat va rămîne în zori

Ați auzit, evantaiele fosneau în mîini
Fața era frumoasă, oarbă, frumoasă
Evantaiul, evantaiul! ca surîsul risipit
Al celui surprins de gloanțe, undeva

Se risipi visul, se risipi pe față și dispăru
Ochii nu se închiseră
Ochii nu se închiseră
Și visul se risipi, se risipi pe față și dispăru.

Sub această cupolă cerească

Nemilos surîdea soarele-n mine,
Mai nemilos decît pămîntul.
Impetuoasă e apa pe care o beau,
Cu care mă spăl.

Sub această cupolă cerească
Arborele meu va înceta să dea în floare,
Va înceta să dea roade
Și să surîdă.

Nu pot spune:
În inima mea somnolează un șarpe întăritat.
Pot spune nopții:
Întunecato, umbra mea unică,

Inima-mi însă este nespus de pustie.
Șarpele întăritat în inima mea somnolează.
În inima mea întăritată, calda mea inimă.

Și nimeni nu va mai putea
Să mă mîngîie, fără a mîngîia
Și inima mea, și șarpele meu.

Și totuși, eu pe-această inimă
Mîna mi-o pun
Cînd doresc să mă credeți.

Și totuși, eu pe-acest șarpe
Mîna ta o pun
Cînd zic Te iubesc.

Ariadnei i se sfîrșește firul

Nici în infern, nici în labirint,
Ariadna mă salvează pentru sine.
Cît mai e ață, nu există sfîrșit.
La capătul ei e capătul meu.

Lîngă Ariadna — întregul labirint
E numai o goală, luminoasă odaie.
Aici îmi petrec acum nopțile și zilele
Ambele mele vieți — alături de Ariadna.

Tropotul Centaurului mă urmărește în beznă.
Ariadnei i se sfîrșește firul încet.
Nu există lumină. Aceasta e taina
Zidită cu enigma morții mele.

Înainte ori îndărăt? Ce moarte
Îmi este mai mare? Numai a mea,
numai a ei?
Pentru noi nu există întoarcere,
Ariadnă gingașă,
Călărim — pe Centaurul mort.

Patru anotimpuri

Primăvara?

Vara.

Pe cămașa mea albă
Întrezăresc fulgi.

Toamna.

Un singur și unic copac
Ca un strop de sînge
În văzduh.

Iarna!

În românește de
ANGHEL DUMBRĂVEANU
și SLAVCO ALMĂJAN

POȘTA REDACȚIEI

PROZA
POEZIE

ION ANDRONACHE — Tutuieni: Am primit „Actul“ (scenă unică). Nici un fel de valoare literară. Și totuși m-au bucurat mult cele cîteva rînduri înșirate pe două foi smulse dintr-un caiet de matematici. Pentru că asemeni multor milioane de oameni, ai vrut să înalți un imn de glorie lui Armstrong și Aldrin. Pentru că, asemeni multor milioane de oameni, simți că lumea trebuie să se despartă de tot ce e slut, că pe planeta noastră trebuie să domnească mereu numai Iubirea și Curajul.

BRANCALEONE (ca să vezi cum stăm!). Îmi place că-l iubești pe acel piemontez straniu care ne-a dăruit „Meseria de a trăi“. Știa să spună pînă la durere adevărul. Și din epistola dumitale (dă-mi voie să stric înțelegerea) desprind că te-a influențat mult. Schița „Bătrînul“ — căci acest lucru te interesează — e scrisă cu talent și cu îngenunchiere în fața tristeții. Dar în jumătatea a doua, puterile scad. Episodul cu nemții, parazitar. La fel și visul despre căsuța de paiantă și roșiile pirguite-n brazdă. La bătrînul ăsta ciolănos și la „scăfîrlia de recrut a cîmpiei“ nu trebuie să renunți. Sînt convins că nici n-ai să scapi de ele, că te vor obseda mereu. Trimite-mi ce-ai mai lucrat. Și poți renunța la pseudonim.

DUMITRU RADU LUCA: „Rătăcitul pește“ ține — iartă-mi expresia — de mocirlă și miasme. Nu cred, pentru Dumnezeu, că poate exista cineva care să dorească a se îmbolnăvi de cancer. Ești un om talentat — de altfel vom publica „Umbrela“ și „Mielul“ — vizitează un spital sau o policlinică, fiindcă un scriitor trebuie să cunoască totul, și-ai să vezi ce groază produce durerea și mizeria fizică. Prima datorie a celui care stăpînește cuvîntul e să-l apere pe om. Atît să știi minte de la mine, dacă te interesează în vreun fel ceea ce cu toată cinstea și sinceritatea mă străduiesc să le spun corespondenților noștri.

CHIRCA ULPIU: Să discutăm fără compromisuri, cum spui dumneata, sentențios, în „Logică“: nu cred că merită să încerci să scrii literatură dacă nu crezi în viață, în pasiuni, în frumos. Masca de dispreț și răutate pe care ți-o lipești pe față cînd scrii nu produce impresia de original (ă) pe care bănuiesc că scontai. Și-ți mai spun ceva: pe un cap fără urechi intră orice căciulă.

D. C.: „Ce trebuie să faci înainte de a te arunca de la etajul 9? Ca să-ți fie bine, din ce în ce mai bine?“. Mă mir că nu știi! Întîi de toate construiești un bazin în fața blocului. Pe urmă aranjezi cu furtune în drept să-l umple ochi cu apă. Asta-i tot.

ALEXANDRU ADIMANIAD: N-am nici-o vină că scrisoarea trimisă pentru mine la revista „Amfiteatru“, nu mi-a parvenit. Și acum despre schițe „Același alb“ scrisă îngrijit cu un pronunțat simț al culorii. Sfîrșește ,totuși, datorită repetiției scenelor halucinante, monoton. „Arderi în noapte“, plîngăreață. „Eram în iulie“, scrisă cu multă repeziciune. Trimite-mi și alte lucrări sau vino cu ele la redacție.

P. S.:

Asigur pe corespondenții noștri că fiecare va primi răspuns în cadrul acestei rubrici. Dar trebuie răbdare. Dispunem, după cum se vede, de spațiu insuficient și de... maldăre de scrisori.

Fănuș Neagu

P. CONSTANTIN — Suceava Mai mult decît considerațiile teoretice din scrisoare (cam sentențioase și, pe alocuri, banale), versurile mi-au reținut atenția: **„Copacii au prins cheag verde / nici rănile tale nu te mai dor / vechile cuiburi pline cu fum / și-un gol vorbit de ouăle păsării / simburii trec la fel / trenurile / noaptea din părinți la urmași / și marginile-n care crește omul / un ochi îi sîngele tău sărat / ca marea în tine s-au deschis /toate grădinile vremea fructelor / îți încoronează fruntea / galben strigi cum clopotul / zi cu soare galben strigi / el parcă-ar fi inima / în pieptul unui dumnezeu“.** Mai trimiteți.

INSUMI — București. „Sînt un **anonim** și aceasta spune totul“. „Nu am nici o pretenție asupra versurilor. Vă implor să le aruncați, după ce vă uitați peste ele“. S-a făcut. Totuși, iată că una din poezii s-a sustras, pe nebăgate de seamă, acestei operații și mi-a rămas pe birou: **„Oglinda — marea paranteză — / Ostatic mă ținea pe-un țărm de lume / Cînd străbătînd un postulat solemn / Îmi dezdoiam ființa-n jumătăți postume / / Cum iar trec azi printr-o răscruce / și-mi vîntură solstițiu-n moarte ora / Sufletu-mi bate zări ce se deschid aiurea...** etc. etc. Sau: **„Eu fără vîrstă, orb de umbră / c-o gravitație de teamă-n jur / Curgeam de-a lungul meu mai palid / Spre polul Orei de Mercur“.**

CORINA SEGMAR — Dej. O poezie cu margarete, alta cu niște fecioare amețite de ploaie, cu prima iubire ș.a.m.d. Versuri „frumoase“: „noaptea trăiește ascunsă în primul sărut“, „trebuie să plec acolo unde merg florile toamna“. „Pe străzi ultimul cal trece nechezînd“ etc. Iată și metafore despre lună, foarte provinciale: „Luna a început să semene cu un fagure / din care se strecoară mierea“, „luna a-ncremenit ca o portocală / și are obrazul pătat de fardul scurs“ etc. Poezie lenevos-melancolică, nu lipsită de farmec, mărturisind o sensibilitate specific feminină, nostalgică, domoală.

V. V. STEU — București. Nu știu de ce nu v-ați adresat lui Fănuș Neagu. Vă mărturisesc că în fața unor astfel de „versuri“, sînt deconcertat: **„La treizeci de ani / nu trecea drept o femeie frumoasă, / Trecuse de ora zece / și ieși la o plimbare spontană. / Era drăguță totuși / Cînd rătăcea de una singură noaptea... etc“.**

C. B.

TIMPUL, BANUL ŞI MUNCA

(Urmare din pag. 6)

zite, cu pomi și păsări, cu fîntîni arteziene, cu bănci și boschete, cu cinematografe și baruri și restaurante și varietăți. Parcă n-ai fi sub pămînt, ci afară într-un parc luminat de soare. Ore întregi te poți plimba prin fața vitrinelor, și nu e un singur magazin cu pantofi, sau o singură giuvaergerie sau o singură expoziție de mobile, sau un singur anticariat, sau o singură blănărie. Așa ceva nu prea există în America. Alături trebuie să fie imediat concurența. Sînt cinci magazine cu blănuri, și patru giuvaergerii și zece magazine de încălțăminte. Sub pămînt, pe cîte două-trei nivele. Conglomeratele se numesc *Mall*-uri, adică locuri de promenadă. Iarnă sau vară e aceeași temperatură, zi și noapte aceeași lumină. Nu mai e magazinul universal pe zece etaje, cu secții și raioane limitate. E un oraș de magazine, mici sau mari, din care nu lipsesc nici magazinele universale: Woolworth, Altmann et Cie Lord and Taylor etc. E locul de întîlnire a tinerilor, pentru că aici nu ajunge frigul, ploaia, zăpușeala, întunericul. Dar asta convine și gospodinelor, și altora. Iată și iluzia trotuarului parizian: măsuțe și scaune în fața unei cafenele. Vin franțuzesc, bere alsaciană, alături o vitrină cu parfumuri pariziene.

Cea mai mare religie

Acest echilibru are o bază foarte netă, care constituie o altă religie a Americii: munca. Așa le place americanilor să spună: cea mai mare religie a noastră e munca. O, aici nu e rai, continuă ei, continuă Mr. Yanker. Cine își închipuie că pășind pe pămîntul Americii s-a transformat, prin definiție, într-un magnat, sau într-un prinț, comite o mare eroare. Chiar atunci cînd își închipuie că a scăpat de orice griji materiale și că poate să ducă o viață oarecare liniștită. Sînt multe spărturi în viața americană, sînt multe canale ciudate, clandestine, care oferă cîștiguri dubioase, dar și despre unii gansteri se spune că ar cîștiga de două ori mai mult dacă timpul folosit pentru cîștiguri ilicite l-ar închina unei meserii cinstite. Sînt multe surse de venituri ilicite, sînt și conflicte mari în organizarea societății americane, dar nu-ți trebuie nici prea multă vreme, nici prea mare spirit de observație pentru a descoperi cît de întinsă și respectată e această religie a muncii în Statele Unite. Nu trebuie decît să vezi pe Mr. Peter Yanker, să-i vezi înfățișarea în clipa cînd sosește de la birou, după 20 de convorbiri telefonice interstatale și 20 de audiențe urgente. Fiecare nu trebuie să depășească 10 minute. Și în cele 10 minute Mr. Yanker trebuie să găsească răspunsul cel mai bun, fie că e vorba de înaintarea unei galerii în minele de cupru din Montana, sau de refacerea transportului subteran într-o mină de mangan din Texas. Mr. Yanker nu are voie să greșească, el nici nu poate greși de două ori, după cum se spune în America. După prima greșeală e concediat. Nu e nevoie decît să-l vezi pe Mr. Yanker în cele două ore în care i se refac trăsăturile și-și recîștigă chipul obișnuit pentru a înțelege cît de concentrat se muncește în America. Mr. Yanker știe că muncește dur, dar mai ales știe că trebuie să muncească.

În America, munca, timpul și banul se învață foarte de vreme, încă din copilărie. Am descoperit aceasta chiar în familia care m-a găzduit, una din familiile relativ înstărite. Și băiatul cel mare, și băiatul cel mic au început prin a vinde, cu bicicleta, ziare, pe la 7 ani. Anul trecut, Peter, cel mic, își cumpărase, din banii cîștigați, unelte mecanice pentru îngrijirea grădinilor și o orchestră completă de muzică ușoară. Amîndouă îi aduc venituri. Prietenul meu, pictorul Ion Minoiu, care a vizitat la rîndul lui familia Yanker, cu prilejul expoziției sale în America, mi-a spus că Peter și-a strîns banii pentru un automobil. Mai are încă doi ani pînă la obținerea dreptului de a conduce Garry, cel de la Washington, gazda mea din capitala Statelor Unite, își plătea apartamentul pe care-l deținea în cartierul aristocratic al Georgetownului, prestînd în fiecare zi cîteva ore în serviciul proprietarului său, tîmplar de mobile. Adică livra mobile cu camioneta, planificîndu-și riguros timpul: atîtea ore dimineața, atîtea după amiaza, pentru a nu pierde nici un curs la universitatea foarte severă cu frecvența. Fata, Christie, foarte inteligentă, frumoasă și elegantă, rămînea cu copiii vecinilor în weekenduri, îi îngrijea, le dădea de mîncare, îi culca, pentru nu știu cîți dolari pe oră. Jumătate de zi sîmbăta și jumătate de zi duminica, adică atunci cînd nu avea școală sau sport, era angajată vînzătoare la una din sucursalele B. Altmann et Cie. Cu banii cîștigați își plătește voiajele anuale în Europa sau Asia.

Aceste adevăruri nu reprezintă un accident de familie, ci fac parte din educația americană. Așa se învață timpul, banul și munca, se învață prețul lor, de aceea americanii vorbesc despre religia muncii. Probabil că aceasta e cauza extraodinarului respect pe care americanul îl are față de orice profesie. Nu există nici o profesiune înjositoare, așa mi s-a părut și așa mi s-a spus și probabil că așa este. Imi amintesc că am fost invitat la o partidă de bridge într-o familie care locuia pe Fifth Avenue, cea mai scumpă stradă din America și din lume. La terminarea partidei am aflat că unul din jucători era șofer de taxi. Am izbutit să-mi opresc uimirea, dar mi-am dat seama că sînt foarte uimit și mărturisesc că undeva m-a durut acea uimire.

America muncește foarte dur, îi plăcea lui Mr. Yanker să-mi spună. Dar știe să se și odihnească. Weekendul american a devenit și el un cult. Am participat și eu la cîteva, însoțind familia Yanker. Weekenduri oarecum intelectuale, cu alcool puțin, întîlniri prin rotație a cîtorva familii, foarte bogate în discuții. Aici am descoperit sportivitatea admirabilă a intelectualului american. Americanul simte o plăcere fizică atunci cînd aude o altă părere și indiferent dacă o acceptă sau nu, o înconjoară cu tot respectul. E modest și fără patimă în opiniile lui, e sincer, dar rîde cînd îi vorbești despre naivitate. La aceste weekenduri mi-am dat seama că americanul știe despre țara mea, dar mai ales am simțit respectul și nu rare ori admirația lui față de România. Rîndurile mele pot fi considerate și ca o încercare de reciprocitate.

Portret de NICA PETRE

orele patriei

Metafore la harta țării

Am asemănat țara cu o inimă, cu un cap gînditor, cu o palmă uriașă în care linia vieții este tipăritura munților Carpați.

Am asemănat țara cu un astru răsărit din semicercul Dunării, cu o floarea soarelui plină de faguri, cu o pecete străveche a sîngelui.

Am asemănat țara cu o gură de fîntînă din adîncul căreia se văd stelele în plină zi, cu o gură de clopot silabisind numele marilor bărbați.

Am asemănat țara cu o oglindă mereu orientată către viitor, cu o masă a tăcerii brâncușiană întinsă pe toată gravitația acestui pămînt.

Am asemănat țara cu o medalie, cu un ban pus la temelii să ne poarte noroc, cu potcoava unui magnet a cărui capete se iubesc pînă la contopire.

Am asemănat țara cu un cadran solar din care vulturii sar însămînțați în văzduh, purtîndu-i rotogoalele în expansiunea lor.

Am asemănat țara cu o vocală, cea mai rotundă, cea mai uimită, cea mai plină de sine dintre vocale.

Am asemănat țara cu tot ceea ce tinde spre perfecțiunea cercului, cu tot ceea ce visează cercul, apropiindu-se treptat de el.

Am asemănat țara acestor zile, acestor ore, cu un inel bătut în piatra scumpă-a gîndurilor noastre, cu un miez de horă al nădejdilor adunate în punctul de maximă intensitate.

Am asemănat țara cu forul ei tutelar.

Cercul capetelor noastre gînditoare

Nimic mai frumos decît un nufăr răsărit pe suprafața unui lac de munte, păstrîndu-i proporțiile, adiind suav peste întinderea sticicasă. Astfel îmi închipui și Masa tăcerii, păstrînd în rotunjimea ei rotunjimea țării, o strălucire directă a minții prin linia brațului. Brâncuși a intuit adînc măsurile matematic primordiale. Masa lui se cuprinde perfect în forma țării făcîndu-ne sensibil un raport de existență milenară.

De cînd ne-am ridicat privirea spre astre, în discurile îndepărtatelor stele am presimțit mai obscur uneori, mai clar alteori, o nostalgică înrudire. Nu vom ști niciodată de cîte ori se cuprinde forma țării în multitudinea formelor astrale. Dar pecetea acestor posibile întrepătrunderi există, o purtăm în sîngele nostru, o trecem din urmaș în urmaș drept bunul nostru cel mai de preț. Și nu ne înșelăm niciodată.

Meditățm la noi înșine, la armonizarea deplină a părții cu întregul, în aceste zile cînd spiritul leagă nadirul de zenit, cînd forma țării ni se dezvăluie cu uimirea omului descoperind prima dată roata. Meditățm la noi înșine proiectați în destinul tuturor, alcătuim un cerc din capetele noastre gînditoare, limpezindu-ne spre centrul țării, spre miezul ei nestrămutat de greutate.

Timpul politic și timpul istoric

Astăzi știm din ce în ce mai bine, mai amănunțit importanța fundamentală a Congresului al IX-lea în istoria partidului, a patriei, a vieții noastre însăși. Am mai vorbit de rolul de organizator al timpului evidențiat cu exemplară claritate de linia ascendentă, de practica mereu îmbogățită a partidului. Sînt adevăruri în spiritul cărora o înțelegere cuprinzătoare își exersează aptitudinile.

Acumulat în limitele existenței politice, gravat cu intensitate în faptul politic, partidul se definește lucid pe distanța Congreselor sale, după un orar concentrat, urmărind esențializarea timpului. Consemnarea și viziunea anticipativă sînt reflexul aceleiași atitudini.

Congresul IX s-a definit într-o strălucitoare de gînd. El a reintrodus ordinea firească, de continuitate istorică, înlănțuind Congresele partidului într-un tot unitar. O simplă și exactă numerotare matematică în aparență. Dar nodul gordian și oul lui Columb și cîte altele încă adevăruri primordiale păreau simple la-nceput și la-ndemîna oricui. Trebuia însă geniu să le poți da aura evidenței.

Dintr-o simplă dar profundă restabilire a timpului istoric, timpul politic a absolvit din întreaga noastră mișcare comunistă discontinuitatea, străbătînd pe dinăuntru timpul cu sens, organizîndu-l la înălțimea ființei noastre politice naționale, înglobînd aspirația noastră constantă spre desăvîrșire. Timpul politic și timpul istoric se unesc restabilind adevărul.

Sensul anilor străbătuți

De-a lungul pătrarului de veac pe care l-am străbătut, memoria și-a înrădăcinat ancorele în faptele de viață revelatorii, adică în conținutul adevărat al faptelor. O rememorare a pragurilor trecute se leagă fără greș de zona politicului. Ea este chiar specia politicului în ceea ce are el mai durabil. Data calendaristică este în același timp și sufletească.

Spunem un pătrar de veac, amintindu-ne, sublimate pe toată întinderea lui, punctele de vîrf. Ne amintim Conferința națională din toamna lui '45, Congresele partidului din 48, 55 și 60, etape ale unui efort trecut prin proba de foc a existenței. Sînt anii în care s-a pornit la refacerea și reorganizarea economiei distruse de război, s-au naționalizat, devenind proprietate de stat, principalele mijloace de producție, băncile, instituțiile transport-comunicații, s-a trecut la făurirea economiei socialiste unitare, s-a încheiat colectivizarea, au fost îndeplinite planurile cincinale în vederea desăvîrșirii construcției socialiste. Dar Congresul din 65, al IX-lea, cronologic datat, din toate unghiurile de vedere mai apropiat nouă, cheie de boltă, de viziune integrală asupra întregii activități revoluționare a partidului nostru, reintitulat și el, cu același prilej, conform tradiției și maturității sale: Partidul Comunist Român! Memoria noastră și a țării înmănunchează toți acești ani, contopindu-i cu lucrările Congresului X, reținînd din ei sensul lor eroic, mereu ascendent.

Firul cu plumb

Constant, în centrul atenției noastre, a stat industria grea. Credința în metal, în greutatea și duritatea lui pornește dintr-o convingere interioară de neabătut. Iubim lucrurile clare, masive, copleșind balanțele, acționînd cu putere și deodată asupra tuturor pîrghiilor. Metalul este punctul nostru de sprijin în univers. De la el începe totul, inclusiv temelia. Fără el ne este greu să ne închipuim svelțețea turlelor. Îl punem înaintea tuturor, piatră unghiulară sfințită de gînd. L-am văzut șerpuind incandescent în aer, modelat de Laocooni învingători, bici năpraznic alungînd mizeria, undiță ridicînd la suprafață marmura și cleștarul noilor clădiri. L-am văzut răcindu-se în grelele lingouri, acoperindu-se în zori de cea mai fină rouă cu putință, adevărate menhire sau pietre de hotar, străjuindu-ne drumul. Este de neînchipuit o greutate mai sigură, un fir cu plumb mai bine întins. Pe struna lui se poate clădi, mai drept concepută, țara întreagă. Ceea ce am și făcut.

Congresul pătrarului de veac

Congresul X al partidului, pregătit stăruitor, atent și la nivelul întregii conștiințe a țării, își va deschide lucrările curînd, în zilele începutului de August roditor, cuprinzînd în însăși această întrepătrundere cu legile naturale aria unui simbol grăitor. În centrul preocupărilor stau, cum ne-am obișnuit mai ales în ultima vreme, omul-conștiință-politică și omul-creator-de-valori. Am desprins aceste două dimensiuni, felul în care sînt ele înțelese, aprofundate pentru a putea sublinia importanța hotărîtoare a momentelor pe care le trăim, devenind sub ochii noștri condiții ale existenței plenare.

Niciodată pînă astăzi politica de viziune, de ansamblu a partidului, nu s-a sprijinit atît de concludent pe asentimentul colectiv. Dovadă stau Tezele și Directivele, discutate pe larg de noi toți, sub semnul participării directe la treburile statului. Democratismul se convertește în unitate de neclintit cu fondul principiilor călăuzitoare. Grefate pe propriile tale convingeri, una cu ele, elementele dinamice, active ale societății sînt înțelese în intimitatea lor, prilej de înaltă responsabilitate, de dăruire a tuturor forțelor în vasta operă de desăvîrșire a socialismului.

În ceea ce privește producția nemijlocită a valorilor, angajată la scara unei tehnici superioare, capabilă să stabilească dialoguri libere cu toate țările avansate, elementul de bază se îndreaptă spre concentrația calitativă. Economia își îmbogățește structura. Agricultura accelerează ritmul intensiv. Grandiosul se subtilizează, cucerit poate mai puțin spectaculos dar mult mai în adîncime. Apar noi obiective industriale, de prelucrare, de finisaj, de precizie, de modernă știință aplicată. Rezervele energetice naturale, spre a da un singur exemplu, nemaiputînd să ție pasul cu întreaga dezvoltare, vor fi susținute în paralel și într-un viitor nu prea îndepărtat de energia nucleară. Planuri de perspectivă în miezul cărora gîndirea comunistă se simte la largul ei.

Ridicînd pe o treaptă superioară tot ceea ce am realizat mai temeinic pînă acum, de la Eliberare pînă astăzi, anticipînd viitorul printr-o viziune lucidă, inspirată, creator științifică, putem numi pe drept cuvînt Congresul al X-lea drept Congresul întregului pătrar de veac.

Strigîndu-ne pe noi înșine din viitor

Mă urmărește cu insistență întotdeauna miraculoasa relație dintre materie și conștiință. Mă urmărește cu o și mai mare insistență întotdeauna miraculoasa relație dintre conștiință și conștiință.

Dacă materia se cunoaște pe sine creîndu-ne, conștiința însăși vrea să se cunoască la rîndul ei pe sine, tot prin conștiință, într-o alternare mai pură de planuri și energii. Conștiința nu poate naște însă decît conștiință, limită sublimă, condiție a omenescului la pragul său de sus.

În aceste zile de August conștiința țării vine în întîmpinarea, în fața conștiinței sale de destin, memorabilă faptă în rezultantele ei prezente și viitoare.

Conștiința unanimă își alege reprezentantul, în personalitatea lui ieșită din comun se împlinește o sarcină fundamentală, el trebuie să fie o conștiință a conștiințelor, pe spațiul unei singure biografii, sprijinit de existența propriilor sale fapte.

Am scandat numele lui Ceaușescu, ne-am unit vocile pentru a-i face cunoscut numele în vastitatea istoriei, am recunoscut în el cu instinctul fără greș al ființei pe marele predestinat, propriile noastre suflete contopite într-unul singur, i-am atribuit înalta învestitură de a fi patria care se gîndește pe sine, conștiința ei luînd act de sine prin conștiință.

Ne unim vocile, scandîndu-i încăodată numele, strigîndu-ne pe noi înșine din viitor.

Sclipind cu intensitate la temelii

Mai există la Brâncuși și o altă Masă a tăcerii. Ascunsă privirilor, implantată în pămînt, o placă de beton rotundă susține Coloana infinită, îi sprijină verticalitatea aproape incredibilă, mai mult zbor decît linie pe orizont. Ea simbolizează gravitația acestor meleaguri cu care sîngele nostru a fost și va fi întotdeauna solidar. Gravitație de Dunăre, de Olt, de Mureș, de Siret. Gravitație de munți și depresiuni carpatice, de Apuseni, de Făgăraș, de Vrancea, de Țara Bîrsei. Nume ale gravitației legănată în cuvînt, nume lipite de-a dreptul pe gravitație. Ea rămîne mereu în adîncuri, din lăcașele ei de taină ne împrumută putere și simțul orientării, ne ține dreaptă șira spinării spre stele. Uneori însă o vedem, în nopțile senine, în zilele curate de după ploile văratice, sclipind cu intensitate la temelii, o lacrimă curată și densă în uriașa cumpănă a acestui pămînt. În August, în orele fierbinți ale patriei, pe orizontul subpămîntean răsărirea ei este vizibilă cu ochiul liber, străbate un arc de curcubeu, încărcîndu-ne trupul cu mari și nobile rezerve de verticalitate.

Aici, acum, pe pămînt

Am văzut, și nu vom uita niciodată, primii pași ai omului pe lună.

Am văzut un steag pe care nu-l bate vîntul, urme de tălpi de nespulberat din nisip, oameni scăzuți la o șesime din greutatea lor, gîndul să circule mai în voie înăuntrul învelișului său de lut.

Am văzut forța cuvintelor. Ce altceva decît cuvintele îi țineau în palmă pe cei doi cosmonauți, alcătuindu-le o gravitație nemai pomenită, în stare pură, trimisă la o distanță uluitoare.

Am auzit un om scuzîndu-se, desigur, în glumă, totuși cu o ascunsă gravitate, pentru o întîrziere de cîteva secunde în spațiul nemărginit. Oricît ar părea de ciudat, timpul devine mai repede la dimensiunea spațială cosmică, el se contractă prețios pînă la miime de secundă.

Toate aceste întîmplări epocale ale conștiinței umane pot reprezenta începutul unei noi epoci. Adică epoca noastră așezată pe temelii mai bune. Altfel toată aventura lunară ar fi văduvită de însăși esența ei, ar rămîne o simplă performanță sportivă.

Să ne-nșelăm oare noi, pămîntenii? Să gîndim prea tradițional? Reîntoarcerile la sfintele locuri comune, coborîrea în adîncimea problemelor de care depind fericirea omului, aici, acum, pe pămînt, printr-un formidabil recul al străpungerii spațiului, se întorc asupra conștiințelor noastre cu o dureroasă acuitate.

Într-o noapte, lîngă barajul de pe Dunăre

După forfota zilei, după imensul vacarm al muncii intense, noaptea, în clipele de relativă liniște, pe un mare șantier, lucrurile și mai ales uneltele iradiază o ciudată, tîrzie dar magnetică forță. Mai sălășluiește în ele o aură a efortului, dincolo de efort, conținîndu-l în stare suavă, dar nu mai puțin citeț pentru cine știe să citească. Într-o noapte, lîngă barajul de pe Dunăre, am stat și eu lîngă el. Giganticele macarale-turn își lepădaseră cupele, clonțurile lor atîrnau pe lungile fire destinse, străbătînd ușor în lumina mai grea pe răcoarea apei. Betonul turnat placă după placă, stropit în permanență, în vederea prizei perfecte, se desena neted, proaspăt, moale. Fier și beton stabilind o ciudată forță de atracție, căutîndu-se dincolo de conștiința oamenilor căzuți în somn, continuîndu-le întrerupta trezie. Era o clipă cînd se putea demonstra din nou rotunjimea pămîntului, lenta lui învîrtire în spațiu. Și erau de-ajuns uneltele noastre, clonțul unei macarale și un strat de beton. Și era de-ajuns o singură noapte, asemănătoare tuturor nopților, pe orice șantier al patriei.

Mireasmă de tei, mireasmă, de grîu copt.

Am intrat în această vară a marilor împliniri sub coroana teilor înfloriți, cu brațele pline de spicele grîului copt. Printr-o neașteptată concentrare a anotimpurilor, floarea de tei s-a desfăcut laolaltă cu floarea grîului. Plămînii noștri s-au înmuiat deopotrivă și în același timp în mireasmă de tei înflorit, în mireasmă de grîu copt. Și cu ce simbol am fi putut să întîmpinăm mai frumos clocotul și liniștea creatoare a acestor zile? Ce emblemă ar fi fost în stare să reprezinte mai bine, mai sugestiv clipa cînd patria se gîndește pe sine? Noi avem crengile teilor înfloriți, spicele grîului copt, răsărind pe aceeași tulpină. Pămîntul s-a întrecut pe sine oferindu-ne deodată dubla lui înflorire. Spre un mîine cuprinzător deschidem larg porțile bătute, împodobite cu floare de tei, cu spice de grîu înflorit. Dăm naștere unui mit nou. Întîmpinăm încrezători vremea cu brațul, cu inima prelungită-n mireasmă de tei, în mireasmă de grîu copt.

Grigore HAGIU

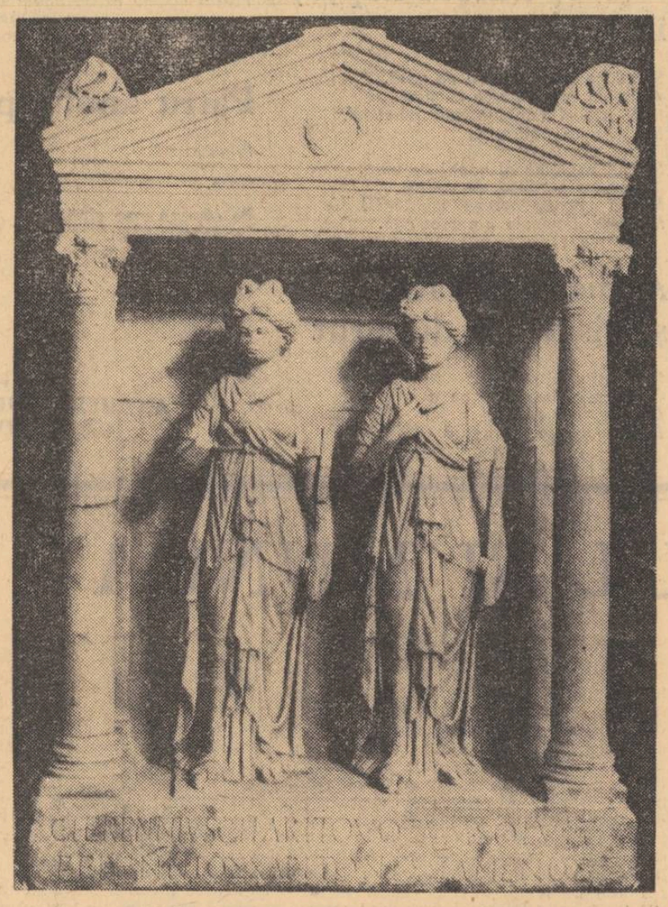

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție:
Constantin Țoiu

REDACȚIA:
București Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11.51.54; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA:
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odor ...

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 32 (380)
Sîmbătă,
9 august 1969
8 pagini — 1 leu

Congresul al X-lea

Timpul nostru

Lucrările celui de-al X-lea Congres al Partidului Comunist Român, aflate în plină desfășurare la ora cînd încredințăm tiparului aceste rînduri, dovedesc intrarea noastră într-o etapă hotăritoare a luptei pentru desăvîrșirea construcției socialismului în România.

Cuvîntarea secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, prilejuiește oamenilor de cultură reflecții despre rostul scrisului într-un context de pe acum istoric.

Îi e dat poeziei să se întîlnească, astfel, cu calculul exact, cu afirmarea îndrăzneață a unor imagini care sînt ale viitorului apropiat. Înaripării romantice, îmbinată cu simțul preciziei și al rigorii îi e asociat inefabilul. Visul capătă materialitate. Visul ia un contur firesc și omenesc totodată. Cifrele se încarcă de căldura și participarea elementelor de viață pe care le cuprind. Se străvede în tiparul cifrei — rezultat al unor trudnice nopți de studiu, al unor zile de experiență practică și al puterii de anticipare — edificiul clipei care ne urmează, clipă însumînd caracteristicile a ceea ce numim cu îndreptățită mîndrie **timpul nostru.**

Acest nou pas al țării spre împlinirea visată, spre desăvîrșirea instituțiilor societății socialiste e dovada cea mai convingătoare a realismului politicii partidului comunist. Știm că pentru fiecare rînd al documentelor Congresului s-au consumat — consfințindu-i trăinicia — mii de ore de studiu sobru și eficient, mii de ore de cercetări, că avem în față reprezentări concrete ale capacităților inepuizabile de care dispune poporul nostru hotărît să fie pînă la capăt, constructorul propriului său destin.

Aplecați asupra planurilor, tehnicienii se descoperă ei înșiși poeți, — descoperind dimensiunile viitorului printr-o rigoare a visării, creînd patriei imaginea de mîine.

Dezvoltarea industrială armonioasă a tuturor regiunilor, amplasarea cu maximă chibzuință a viitoarelor șantiere, învestirea unor sume cu mult sporite față de anii trecuți în toate domeniile de activitate, iată numai cîteva din certitudinile realizării și depășirii obiectivelor pe care le prevede noul program de muncă al partidului pentru continua dezvoltare a economiei naționale.

Facem elogiul cifrelor pentru că ele au pentru noi o combustie interioară, o încărcătură emoțională fierbinte, care ni le apropie și le umanizează. Dar aceste cifre ne vorbesc răspicat și sincer, despre viziunile grandioase pe care le condiționează.

Ca scriitori, gîndul că în ultimul an al cincinalului țara va investi pentru activitățile social-culturale cu mai mult de 10 miliarde lei decît în 1965, ne face să medităm asupra responsabilității scrisului nostru și asupra perspectivelor culturii.

România, țară a unei economii moderne, în plin avînt, țară antrenată activ și creator în istoria contemporană a lumii, în îndeplinirea idealurilor de pace, libertate și progres, va fi, cu puteri sporite, un spațiu al valorilor durabile, un loc al omeniei, al cinstei, și încrederii arzătoare într-un destin fericit al umanității.

LUCEAFĂRUL

„Considerăm că dispunem de tot ceea ce este necesar pentru traducerea în viață a acestui program însuflețitor; avem o bază de pornire tehnico-materială dezvoltată; avem un partid puternic, unit, înarmat cu învățătura marxist-leninistă, strîns legat de mase; sîntem un popor harnic, dîrz, înzestrat cu calități deosebite, devotat trup și suflet cauzei socialismului".

(Din Raportul C.C. al P.C.R.
prezentat de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU
la cel de-al X-lea Congres.)

FERICITELE CĂRȚI

Împlinim un sfert de secol de existență nouă. De existență a țării și de existență a noastră. Două vîrste pe care nu le mai putem diferenția, de fapt, una singură, fundamentală.

Cît de repede a trecut timpul dar ce profunzimi de suflet a răscolit în noi. Abia propulsați în imperiul primilor ani ai înțelegerii, am început să ne simțim răspunzători de destinele unei țări, să-i purtăm conturul pe linia umerilor noștri fragezi. Oasele s-au dovedit rezistente, șira spinării a căpătat verticalitatea și noblețea omului de munte, obișnuit să poarte greutățile pe creștet, dus de umblet în pas legănat, aproape zbor. Iată-ne astăzi implicați pînă la ultima fibră în procesul dinamic de fundamentare a unei societăți fără precedent, de o covîrșitoare importanță pentru dezvoltarea comunismului în întreaga lume.

De la cel de-al IX-lea Congres al partidului și pînă în aceste zile fierbinți de August, zile care vor rămâne drept însemnul de înaltă maturitate politică, contopind într-un raport de echilibru hotărîtor cifrele X și XXV, — zilele prezentului Congres, — noi ne-am gîndit încă o dată propriile convingeri, marcați definitiv și fără greș direct în miezul conștiinței. A fi ecoul acestor evenimente datorită cărora patria, într-o superbă arcuire, a luat act de sine cu o nestrămutată sete de adevăr, înseamnă a fi perfect responsabil de forța ta interioară, de întreaga ta capacitate de dăruire, de sensul unic al incandescenței tale creatoare. Cine nu năzuiește să fie numit, în ceea ce are mai particular, mai irepetabil și adînc, o energie trezită plenar la viață de Congresul X, un reflex, o nuanță a vastului orizont pe care el l-a deschis cu un gest de sublimă liniște și concentrare interioară? Iată, definită într-o singură fulgerare de gînd aspirația noastră intimă, centrul nostru pur de greutate.

Nu știu dacă a fost posibil, s-ar putea într-adevăr să fi știut străvechii egipteni să construiască după un model necunoscut altor popoare și să-și fi clădit piramidele lor majestuoase de sus în jos, de la vîrf către bază. Îmi place să văd în acest fapt o metaforă a geniului omenesc, un mit de existență milenară. În tot ceea ce construim noi, rămîne întotdeauna un loc de cărămidă gol la temelii, un loc așteptînd în tăcere și cu încăpățînată încredere prezența unor cărți. Fericite construcții. Fericite cărți. Văd, unele nume au și început să sclipească pe cotoare, altele își caută literele, temeliile ne așteaptă cu nerăbdare, mirul cuvintelor circulă, se alege în sîngele nostru. O carte de căpătîi nu întîrzie niciodată, lumea temeliilor noastre îi păstrează cu dragoste locul. Haosul timpului necruțător este îndepărtat. Noi trebuie să fim ceea ce se așteaptă de la noi să fim, nu într-un an, nu în doi, într-o viață.

Grigore HAGIU

Grandioasa frescă

Am în față foaia de ziar pe care sînt înscrise cuvintele secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, adresate oamenilor de cultură și le reîncredințez aici, tiparului: „De la înalta tribună a Congresului vreau să exprim chemarea pe care partidul nostru, masele largi ale iubitorilor de cultură, o adresează romancierilor, poeților, dramaturgilor, muzicienilor, artiștilor plastici, interpreților, tuturor creatorilor de artă. Ceea ce vi se cere, tovarăși, este să pătrundeți în adîncul existenței poporului și, înțelegînd năzuințele sale, eforturile și lupta sa eroică, să înfățișați grandioasa frescă a României socialiste".

Se cuvine să încercăm mereu mai noi căi către iluminarea izvoarelor genetice ale poporului, aducînd investigația noastră patetică pînă în contemporaneitate, în anii pe care-i trăim într-un context istoric în stare să ne prefigureze cu maximă limpezime, viitorul. Legați prin destin de ideile înnoirii, ne simțim aproape de sufletul oamenilor împărățindu-și cu simplitate și eroism, vatra străbună și cea mai de preț dorință a noastră este aceea de a ne putea servi cu credință țara, așa cum ne-au lăsat-o bărbații începuturilor înfierbîntate și așa cum o veghează întru neostenită înfrumusețare, urmașii lor, între care cu bucurie ne înumărăm. Prin tot ce facem, angajați într-un efort unanim, ne redescoperim valorile, ne mărturisim admirația pentru demiurgi și încercăm să recunoaștem în oamenii de azi, făuritori ai României socialiste, păstrate neatinse, în sfîntă netulburare, toate acele date de esență care au colorat cu seve și sînge secole de istorie. Prin tot ce facem ne instăpînim pașii într-un pămînt dăruit cu miresmele cele mai calde, într-o țară de oameni liberi deprinși să-și înalțe chipurile cu încredere spre soare.

Cu emoție deschidem tomurile în care s-a păstrat, prin cronicărească rîvnă, imaginea unui parcurs de mitice dimensii și regăsim, în toată plinătatea ei, sorgintea realizărilor de azi ale poporului doinelor și baladelor. Oare cercetarea izvoarelor primordiale a fost întreprinsă totdeauna în consens cu ritmul înnoitor, cu mișcările sufletești ale constructorului socialismului? Oare, scrutîndu-ne primii pași, am luat cu noi toate energiile în stare să ne dinamizeze actele prezente? Mai avem multe praguri de cunoscut și înainte de a îndepărta colbul selenic depus pe lemnul lor înflorit se cuvine să ne considerăm cu îndreptățire ctitori ai unor virtuale cetăți, numele fiecăruia dintre noi trebuie să apară, gravat de invizibile dălți, în lespezi de pisanie și ele nevăzute cu chipul știut. Trăim un amplu, desăvîrșit proces de **implicare** în viața țării, sentimentele cetățenești ne animă cu patima unui Bălcescu sau Iancu și de aceea gîndim cu încredere zugrăvirea, cu semnele duratei, a grandioasei fresce pe care partidul ne cheamă s-o realizăm.

Cu fiecare vers.

Cu fiecare cîntec...

Cuvintele secretarului general al partidului ne insuflă ideile unui program lucid de desfășurare a elanurilor noastre și ni le readucem în memorie prin mijlocirea literei de plumb: „În același timp, noi chemăm creatorii să slujească prin arta lor ideile — atît de scumpe partidului și poporului nostru — ale solidarității revoluționare cu toate popoarele care construiesc noua orînduire și cu cei ce muncesc de pretutindeni, în lupta pentru socialism, pentru democrație și progres social, pentru libertate și independență națională, ideile frăției și colaborării între popoare, ale păcii și securității internaționale...".

Gheorghe TOMOZEI

CRONICA LITERARĂ

avant-premieră editorială

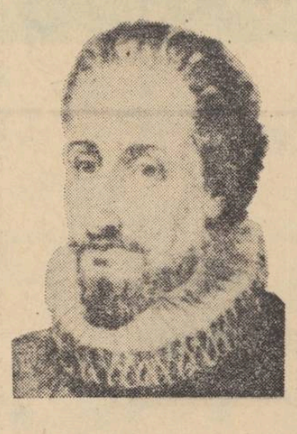

CERVANTES

„Don Quijote"

Traducere de Edgar Papu și Ion Frunzetti. În loc de prefață este reprodus un studiu al lui G. Călinescu despre marele clasic spaniol.

●

GALA GALACTION

„Chipuri și popasuri"

O carte de amintiri din vremea copilăriei și tinereții. Ediție îngrijită (prefață, tabel cronologic) de Teodor Vârgolici.

●

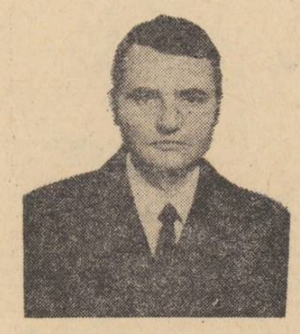

GRIGORE HAGIU

„Spațiile somnului"

Volum care atestă lirismul grav, de viziune, caracteristic poetului.

●

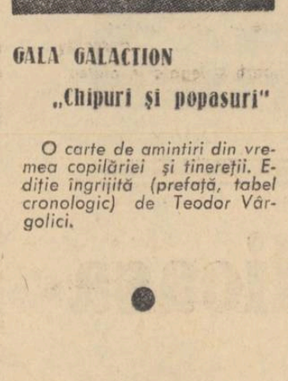

MIHAIL PETROVEANU

„George Bacovia"

Studiu monografic cu interesante capitole de literatură comparată.

george muntean

CERCETĂRI LITERARE

Strîngîndu-și în volum unele din cercetările sale literare, George Muntean ne dă o carte nu lipsită de interes în unele din subiectele pe care le abordează. Concepute îndeosebi în marginea istoriei literare, calitatea acestor scrieri nu trebuie căutată în inedite interpretări sau construcții spectaculoase ridicate deasupra operelor, ci în puterea de scoatere din texte a unei imagini ce poate lămuri din unghiuri inedite personalitatea artistului. În acest sens un exemplu concludent ar putea fi „Un cronicar necunoscut" tratînd despre cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu. Căci ni se face acolo un foarte bun portret al epocii, „ani de mari încercări și de experiențe limită", (cutremure de pămînt, incendii, înundații, eclipse, epidemii, războaie) evidențiindu-se îndeosebi la cronicar, și pe bună dreptate, simțul geologicului și cosmicului, apocalipticul paginii. Cele două articole despre Maiorescu ca și Eminescu văzut „în lumina unor documente" trebuie privite însă, numai ca cercetări.

Există apoi o anume preferință arătată anecdoticului vizibilă mai ales în „Folclor meșteșugăresc francez", „G. Călinescu — vocația teatrului" și „G. Călinescu și artele", ce fac unele pagini deosebite.

Dar dacă în aceste studii metoda ca să zic astfel ni se arată organică obiectului în altele, de critică propriu zisă, ea apare mult mai clar insuficientă. Simplificînd lucrurile și întrebuințînd termenii impropriu cînd spunem aceasta, se vede acum că judecata de existență nu poate face o critică ci că ea cere cu necesitate și o judecată de valoare. Prima bucată este „M. Sadoveanu, poet al istoriei naturale", unde deși găsim caracterizări excelente („Sadoveanu nu e un bun botanist meticulos, un entomolog ori zoolog care caută individualități ori exemplare, el ne farmecă cu tipuri, cu privelești întregi, cu speță și neamuri în mișcare, cu felurite întruchipări ale existenței, avînd menirea și destinul lor. El vede biblic, epopeic, fiind în planul istoriei naturale un Tucidide și un Herodot, un cronicar înțelept ce vede lumea și mișcarea ei în tiparele eternității"), citatele prompte și stufoase din opera povestitorului moldovean nu sînt organizate fluent și semnificativ, încît ele nu reușesc să limpezească imaginea geniului său naturistic. E vorba apoi mai ales de „Lumea meseriilor în opera lui I. L. Caragiale" în care cu toată originalitatea sub care e privit dramaturgul, simpla enumerare nu poate da coordonatele esențiale între care evoluează marea creație. Căci semnificațiile universului caragialesc nu sînt de găsit în simple notări ca acestea : Jupîn Dumitrache, cherestegiu, căpitan în Garda civică, Nae Ipingescu, ipistat etc., ci încep dincolo de ele. Într-o anume privință marile personaje ale lui Caragiale n-au meserie ori apartenență, sînt ieșite din contingent în esențialitatea universului, ele trăiesc ca idei absolute ce se rotesc în atemporalitate. Lumea lui Caragiale (contrar a ceea ce credea Vianu undeva) este indatabilă, e o lume abstractă în care Cațavencu, Mitică, Trahanache etc. sînt arhetipuri (a se vedea în acest sens și lipsa elementului liric din opera lui). Ori sensuri fundamentale nu vor ieși niciodată la iveală făcînd glosare de nume, de profesii, de neologisme sau de verbe la imperfect (cum, din păcate, se întîmplă atît de des) ci re-făcînd un spațiu al imaginarului ce se întinde dincolo de sensurile literale ale textului în tăcerea pe care ne-o arată partea cealaltă a cuvîntului.

virgil ardeleanu

PROZA POEȚILOR

O carte despre proza poeților este un pretext aparte pentru critică, și poate arunca perspective surprinzătoare în înțelegerea unei literaturi. Unghiul de vedere oferă cel puțin două mari avantaje încă de la început. Există mai întîi posibilitatea de a delimita sau apropia organic poezia și proza aceluiași autor, de a observa comunicările secrete ce le leagă și contururi inedite apărute prin luminarea reciprocă a celor două părți, și apoi formula aleasă poate da o unitate profundă lecturii, poate figura prin comparație o continuitate de tehnică a semnificării de la un autor la altul, cu observații de cel mai mare interes.

O asemenea încercare merită să fie detaliată pe paginile unui întreg volum, căci e uimitor într-adevăr, cum prejudecăți statornice de ani și ani de zile refuză consacrarea unor remarcabili prozatori cum sînt Eminescu, Macedonski, Anghel și acum în urmă Voiculescu. În această privință paginile lui Virgil Ardeleanu sînt neîndoios necesare, din păcate însă nu sînt și concludente în ordinea considerațiilor critice propriu-zise. Căci se întîmplă, lucru ciudat, că deși autorul subliniază cu orice prilej nota deosebită a acestor proze, el nu reușește totuși să impună în ochii cititorului valoarea lor excepțională. Găsim în carte descrierea (povestirea) bucăților lui Macedonski, de pildă, dar nu și explicitarea lor, motivația profundă, sigur presupusă, ce a dus la cristalizarea în imagini ; ori tocmai de acolo vine esențialul. Adept al unei metodologii critice tradiționale (în „Cuvînt înainte" ni se dă chiar un lung citat din... G. Lanson), Virgil Ardeleanu se aplică mai ales asupra unor circumstanțe exterioare operelor analizate, fiind preocupat a găsi, cum se exprimă el, „o judecată obiectivă" capabilă de a reface prin echivalențe în discursul critic, lumea creației. Însă e vorba de a pătrunde chiar această lume, de a exprima opera din interioritatea ei și nu de a o aproxima din afară prin așa zise adevăruri. Rezultatele sînt concludente : proza lui Voiculescu este luată drept „realistă", iar Alecsandri, „scriitor universal" e caracterizat astfel : „Fără sporadicele sale pagini, proza noastră ar fi lipsită de un capitol destul de important, absolut necesar într-o literatură care izvorăște, firesc, din realitățile naționale, dar care se și formează în conexiune directă cu mișcarea universală a literelor prin aportul specific al fiecărei generații scriitoricești. Dacă n-ar fi apărut, Alecsandri ar fi trebuit inventat" (!!).

În fond una din modalitățile de interpretare ar fi fost aceasta : autorul trebuia să invente o temă esențială și să urmărească tocmai realizarea ei traversînd prozele lui Alecsandri, Eminescu, Macedonski, Anghel, Vinea și Voiculescu. Concluziile ar fi fost uimitoare.

Coloane

alexandru duțu

EXPLORĂRI ÎN ISTORIA LITERATURII ROMÂNE

Un observator atent al literaturii române în secolul al 18-lea se arată Alexandru Duțu, în recentele sale „Explorări în istoria literaturii române". Epoca aceasta, cum s-ar putea crede, nu e deloc lipsită de anume intenționalități estetice care numai fiindcă au îmbrăcat forme de manifestare culturală par minore, însă înțelegerea adecvată și o interpretare a lor din unghiul spiritualității moderne și a realităților noastre, de acum abia trebuie făcută. Aș nota ca o contribuție în acest sens studiul „Însemnări despre formarea culturii noastre naționale" unde apariția primelor texte românești, trecerea de la învățămîntul slavon la cel grecesc ca și biruința limbii române ca limbă literară în lungul cîtorva secole, sînt văzute, în consens și cu alte cercetări mai noi, ca tot atîtea momente ale cristalizării conștiinței noastre naționale, nu ca influențe din afară ci ca încercări conștiente interne de a plămădi o cultură și o civilizație. „Enciclopedismul românesc", „Generația de la '48 în viața literară a epocii", „Carte și societate în secolul al 18-lea", sînt toate tipice studii de istorie literară ce atestă o bună familiarizare cu aceste probleme. În primul din aceste studii autorul încearcă o interesantă clarificare a continuității noastre culturale în care „dinamica tradiție" și „recunoașterea deplină a caracterului dialectic al existenței" sînt caracteristice fundamentale. Astfel s-ar putea distinge un enciclopedism umanist : M. Costin, C. Cantacuzino, D. Cantemir, unul iluminist dezvoltat de Școala Ardeleană, un enciclopedism romantic Eliade și Hasdeu, și în fine un enciclopedism științific anunțat de Odobescu și ilustrat de Iorga și alți intelectuali contemporani, apoi. Însă nu de puține ori expunerea devine seacă și încărcată de prea multe date și documente ce nu sînt topite în formele stilului. Dar găsim într-un loc această excelentă notație, „Inscrierile păstrate în paginile periodicelor din preajma anului 1848, mișcarea de idei și preschimbarea sensibilității iau proporții greu de captat pe făgașe didactice. În consecință, nu o caracterizare pe curente și școli este aceea care poate surprinde fenomenul cu adevărat revoluționar în cultura română și deosebit de instructiv pe plan european, ci o reconstituire a viziunilor despre lume pe care scriitorii, priviți în ansamblu și apoi distinși pe grupe, le desfășoară în opera lor", ce-ar face un studiu remarcabil..

Aș menționa în mod deosebit contribuția „Eminescu și romantismul englez", unde printre altele ni se dezvăluie și unele analogii frapante dintre Luceafărul și poemul dramatic byronian : „Heaven and Earth" (Cerul și pămîntul) pe care poetul nostru l-a putut citi în versiunea Eliade, studiu făcut cu aplicație și cu idei ce se reține.

avant-premieră editorială

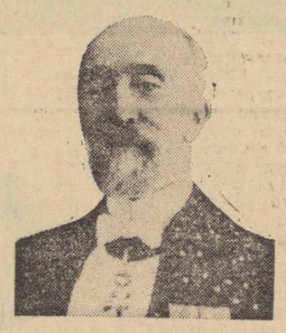

CHARLES DIEHL

„Marile probleme ale istoriei Bizanțului"

(2 volume)
Traducere : Ileana Zara. Prefață și tabel cronologic de Dan Zamfirescu.

●

STENDHAL

„Lucien Leuwen"

Traducere și prefață de Șerban Cioculescu.

●

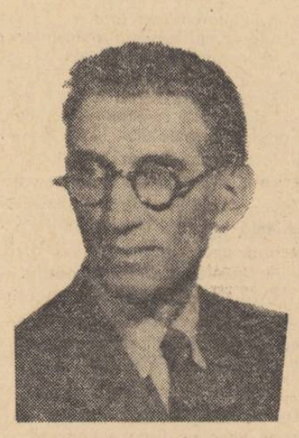

PANAIT ISTRATI

„Chira Chiralina"

și „Prezentarea haiducilor"

(2 volume).
Ediția cuprinde : Chira Chiralina, Moș Anghel, Prezentarea haiducilor, Domnița din Snagov. Traducere din limba franceză de Eugen Barbu. Prefață de Aurelia Batali.

mihai beniuc

POEZII (1938–1968)

O antologie de autor poate fi în multe privințe o eroare. Căci, cum s-ar putea crede, nu există un singur timp al creației artistice, nediferențiat și continuu, ci ea ni se impune ca un baso-relief de forme, a căror unitate totală niciodată nu poate fi dobîndită ci numai presupusă și construită. Cu alte cuvinte există un timp al scrierii și un timp al lecturii, timpuri ce nu pot fi aduse la același numitor, ci rămîn entități în sine, fiecare aruncînd asupra operei literare perspective diferite ce figurează cu totul alte sensuri. De fiecare dată a citi pe altcineva și a te reciti pe tine însuți e mereu un pretext inedit de a te descoperi în noi ipostaze.

Însă ceea ce năzuiește o antologie este din contra să traseze un chenar cît se poate de definitiv unei întregi arii literare. Adică e vorba de a strînge anume bucăți nu pentru ceea ce au reprezentat ele, ci mai ales pentru ceea ce ar putea să reprezinte, înseamnă a aduce din trecut chipul unui prezent posibil și a vedea tocmai în această contemporaneitate măsura lor de inefabil...

Și în cazul volumului lui Mihai Beniuc problema rămîne deschisă, căci ceea ce citim nu e atît o biografie interioară a poeziei sale, cît mai ales un portret *al epocii* acestei poezii. Este evident totuși, că poetul *a intenționat un anume sens* strîngîndu-și poeziile de la „Cîntece de pierzanie" (1938) pînă la „Mozaic (1968), fiindcă lăsînd la o parte pe unele și selectînd pe altele, volumul năzuiește la o unitate ce trece dincolo de pura acumulare cantitativă. Este semnificativă această antologie nu numai pentru evoluția unui poet, ci și pentru evoluția poeziei noastre în genere, într-una din laturile ei.

În 1938 Mihai Beniuc a început prin a scrie neacoperit o poezie incendiară de un pronunțat activism social : „Nu-i timp acum de cîntece duioase, / De lună și dragoste. / Ca murmurul izvoarelor / și șopotul frunzei, / S-aud mai tare gemetele surde / Din pieptul mulțimilor. / Descîntece și blesteme ne trebuie ! / Ca vracii să vîrîm în viață / Febra mișcării. / Să plesnească odată gogoașa prezentului / Ca să vedem ieșind din ea / Fluturele vieții noi. / Din zorile de sînge și de scrum, / Ca o minune să răsară, / Călare pe Destin, / Omul !" Omul era un exponent al istoriei și arta nu se putea manifesta decît în liniile ei de forță, poezia însăși era închipuită din largile gesturi ale magului răzvrătit ce adăpa mulțimile la izvoare încă neumblate. „Cînd voi izbi odată eu cu barda, / Această stîncă are să se crape / Și va țîșni din ea șuvoi de ape. / Băieți, aceasta este arta !" Nu e aceasta o coborîre a artei în albia locurilor comune ci enunțul unei noi ierarhii a valorilor, întoarcerea poeziei la propria ei menire esențială. Profeția socială (tipică la ardeleni) e poate timbrul fundamental al liricii lui Mihai Beniuc în această perioadă ; că așa stau lucrurile ne-o dovedește și marele număr de poezii de certă realizare pe această temă. Motive ce vor reveni mai tîrziu la un nivel inferior le găsim acum exprimate cu firescul talentului adevărat : „Nimenea nu știe pînă mîne / Ce se mai alege și din noi — / Fost-am, totuși eu și voi rămîne / Toboșarul timpurilor noi. / Cîntecele mele de pierzanie / Prevesteau de mult acest război — / Eu eram în mîndra Transilvanie / Toboșarul timpurilor noi". Exista ce-i drept încă de pe atunci — de altfel în consens cu întreaga atitudine a poetului — refuzul virtuozităților și al formelor căutate, versurile erau dure ca glia secetoasă, însă ritmul cădea de la sine ca în această imagine memorabilă prin măreția simplă a liniilor : „Mîne ! / Soare ! / Aici e o vatră de foc. / Sub cenușăspuză / Din crengile bătrîne / Țîșnește flacăra. / Trecutul e un butuc /Pe care stă un om / Cu fața luminată / De vîlvătaia focului. / De vîlvătaia focului / Cu fața luminată / Un om / Așteaptă răsăritul". Scrise, precum se exprimă poetul, „nu cu peniță" ci „cu ascuțișul coasei" aceste poeme îi definesc aproape în întregime vocația : ele se ridicau pe ruinele vechii lumi, vestind o eră nouă ce se năștea. Vom regăsi această poezie prelungită și în următorii ani, dar scăzută mult în intensitate. Fragmente notabile vom găsi puține și ele traduc mai mult o ancorare directă a poetului în realitate decît convertirea acestei realități în poezie. Volumele „Versuri alese", „Steaguri", „Trăinicie", „Azimă", au pierdut mult din substanța versului dinainte.

Însă surprinzătoare schimbări ale viziunii apar în ultimele volume de poezie. Începînd cu „Materia și visele" dar mai ales în „Pe coardele timpului" și pînă la „Mozaic" ni se conturează o imagine aproape opusă aceleia de pînă acum. Căci dacă poetul era un fervent al acțiunii, în aceste volume poezia sa se decantează în mișcările rare ale meditației. Sînt tot mai frecvente motive filozofice : tema însingurării, a timpului și a morții, tonul e elegiac al regretului și neîmplinirii. Aș cita „Și tu, dragoste...", „Chilim", „De m-ar striga", „Ori poate", toate poezii de profundă simțire. Pare inexplicabil la prima vedere această rotire de constelații fiindcă discursiv ea nu e marcată anume prin nici o carte reprezentativă sau vreo temă care să facă mai evidentă trecerea de la o ipostază la cealaltă. În fond însă, structura interioară a poetului nu e unitară și tot astfel cum un întreg ciclu se va chema „Materia și visele", sensibilitatea poetului este atrasă în două direcții opuse : aceea a acțiunii propriu-zise și a contemplației poetice. De altfel, prezente și în unele poezii din volumele anterioare („La Sebiș ori în altă parte", „Pomul sterp", „Ce sînt aceste neliniști", „Destin"), aceste teme ni se descoperă deabea acum semnificative în întregime. „Sînt bolnav de febra de a pleca" citim undeva, și această imagine ne descoperă trecerea ireversibilă, marea călătorie. Firea nu-și mai păstrează rosturile și un duh de neliniște plutește pe deasupra locurilor : „Melancolia mea, hai să te plimb / Sub arcurile triumfale / Ce le-a păstrat străvechea Romă". Timpul învăluie tot mai mult ființa în negura tăcerii, privirea se albește pînă în marginile Neîntoarcerii. „Văd peste țărm : Eternitatea cerne / Pe valea ei zăpezile eterne". Poetul are senzația unei pierderi ireversibile pînă la a se simți pe sine un străin, în marea singurătate din lăuntru se aud pașii destinului : „Strigi către omul din tine, / El nu întoarce capul, / Îl apuci de umăr, / El merge-nainte, / Îi ieși pe ocolite-n cale, / Ochii lui te privesc fără lumină. / Unde te duci, omule din mine ? / Nu răspunde, dar merge înainte / Pe drum fără drum, / Cu pasul egal, / Cu pas mai grăbit / ... / Ai fugit după el, / Dar nu l-ai mai ajuns. / Doar pasul, doar pasul îl auzeai / Tropotind prin noaptea din tine. / Unde ești, omule, al meu ?"

Evoluția liricii lui Mihai Beniuc este nu poate necesară dar în orice caz semnificativă și legăturile ei cu poezia noastră în genere trebuie considerate ca fiind mult mai întinse decît s-ar putea crede la prima vedere. Fără a include o filiație mai profundă, am putea vedea totuși în poezia lui Labiș și Ion Alexandru, esențializate, tocmai aceste două atitudini fundamentale pe care le-am descris mai înainte : una a devoțiunii istorice pure, cealaltă a meditației în fața Ființei. Încît nu trebuiesc privite bucățile din această antologie întru totul ca realizări în sine, ci mai ales ca reprezentînd destinul unui poet ce a acumulat toate sinuozitățile unei epoci regăsindu-se înnoit dincolo chiar de propria expresie ce le-o dădea opera scrisă.

Ion TURCIN

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Rugăm pe colaboratorii noștri să ne trimită lucrările lor dactilografiate.

aceste zile

NEÎNTÎRZIATUL PREZENT

Așadar, a început. Am auzit, am simțit acel strălucitor act de gîndire și înaltă rigoare științifică — raportul prezentat de secretarul general al partidului, cel aclamat și iubit, **cel din nou** cum i s-a mai spus, a început așadar Congresul, am auzit cum demnitatea și abnegația își sînt fidele, cum măsura lor e a unui întreg partid, al comuniștilor, a unui întreg popor, a națiunii întregi. Incît auzind și văzînd, m-am întors spre istorie. Reduse la cîte un an, mileniile în număr de cîte zece de cînd omenirea a început să ia act social de timpul ei în măsură cît mai exactă — s-ar realiza în gradație la scara unei fericite vîrste, aceea a permanenței, poate, a lucidității. Omenirea ar avea astfel 35—40 de ani, adică exact etapa cea mai fertilă a omului, substantiv pe care gramatica îl numește comun dar care e propriu în sensul cel mai deplin al liantului cu umanitatea, cu acțiunea sa traversînd milenii, secole, decenii, zile și ore acum, într-un cosmic și laborios sentiment. Treizeci și cinci — patruzeci de ani, adică exact momentul de vîrf al maturității omului, o vîrstă a adevărului de fapt, concretizat și de drept totodată în răspunderi și îndatoriri umane atît față de sine cît și față de semenii săi, față de predecesori, față de urmași. Desfășurat invers, procesul poate arăta și a doua față a lucrurilor, acum că, la această cumpănă de vîrstă, omul deține cel puțin sumar datele omenirii de pînă la el, experiențele ei ajutătoare care îl structurează, îl obligă chiar la o reconsiderare a timpului, și mai ales a aceluia devenit social, punct de reper, hotar între sine și sine, deprinzînd de aici și o anume predilecție de a medita asupra duratei, o obișnuință anume de a gîndi și visa. Din vîrful de piramidă al propriei sale omeniri, deține astfel posibilitatea de a comprima timpul, conferindu-i tot atîtea cîștiguri materiale și spirituale cîte a moștenit, pentru a putea păstra un echilibru rotund între aceste două colosale emisfere — trecut și viitor, pe care tot el le și unește, și le asumă, fiind mereul, neîntîrziatul prezent. Dar pentru un om, pentru un singur om, gestul e aproape imposibil, e uriaș, și atunci el trece în marele car al omenirii, plonjează în acest vast ocean pe suprafețele căruia ard aspre și neodihnite adîncimi de cuget, simțiri calde, adînci.

Pentru un om, pentru un singur om gestul e uriaș, incredibil aproape și atunci el prospectează sunetul ca de ocean al omenirii, timpul definitor în care dialogul cu sine și despre sine capătă ecouri de rară aleasă rezonanță, ca la pupitrele de bronz ale unei mari simfonii. Și a început astfel, am văzut, am auzit. Un eveniment care și-a premers sieși, om și cu timp împreună, cu tot ce e simțire și cuget laolaltă, realitatea matematic trăită în succesive transformările ei : Congresul. A început așadar Congresul, spunem aceasta ca și cum am zice dragoste, am zice timp al culesului rodnic, al hotărîrilor mature, prefigurare a tot ceea ce vom fi de acum înainte, semănîndu-ne nouă înșine, modului nostru de-a fi.

Un partid ca un singur om, o țară aflată în vîrful de piramidă al propriei sale omeniri își măsoară astfel în aceste zile, în aceste ore, chiar acum, drumul în sus, înnoitor, al neîntîrziatului ei prezent. Condiția noastră socialistă nefiind altceva decît realitatea cea mai pregnantă a unui efort solidar ; un motiv în plus de demnitate, de mare mîndrie știindu-ne devotați unui ideal nobil și umanitar, pentru care nu numai inimile bat, ci și tîmplele, frunțile cutezătoare, după cum și brațele lucrează, umerii aievea ca niște rotunde smulgeri din piatră, vuind. Și toți deodată, întru-totul, pentru același, **cel din nou,** cel mereu, pentru partidul comunist.

Cînd ni se propune să trăim aievea plenitudinea acelei vîrste de permanență a omenirii, cu fața la istorie, cînd parcă avem toți aceeași vîrstă și o nutrim, ne-o disputăm, o gîndim. In aceasta văd chiar sensul, rațiunea invitației la competență, a pledoariei și îndemnului întru aceasta, momentul de netăgăduită semnificație în succesiunea căruia îmi place să ascult ca și cum le-aș transcrie ideile susținute și argumentate atîta de clar în raportul prezentat de Congres.

A. I. ZĂINESCU

ACASĂ

Avantajul de a fi acum, bucuria de a nu fi fost într-o vreme incertă și tristețea de a nu putea fi în tot viitorul, iată durerea duratei. Cînd trecutul va fi și mai îndepărtat, prezentul trecut și viitorul se va fi cheltuit și el în trecut, abia atunci vom putea măsura cît de contemporani sîntem noi aceștia acum. Imaginea tinerilor, reprezentarea lor, e tot mai mult politică. Eminescu în urmă cu aproape un veac într-o lapidară expresie caracteriza pe Mihai Vodă drept „acel bun ostaș și rău politic", referindu-se bineînțeles la mașinațiunile politicii casei de Austria căreia Voevodul îi căzu jertfă. Cum o să ne sfiim să spunem că în noi există mai multă politică decît în binevenitele reforme ale lui Cuza ?

La temelii, acolo, dedesubt, prin satele pămîntului etern, cînd vine seara și acum se mai aud tălăngi, un dangăt ud al clopotelor vechi ne leagănă prin nori, pe vetre mîini nevinovate aprind cărbuni, icoanele se mișcă pe albul din pereți, ori unde te-ai afla nu poți să nu auzi cum latră liniștea și din ecoul ei prin gropile neantului se nasc lumini, părinții dorm în paturi și în cimitire, un vînt ce pleacă de la noi înmiresmat cu fîn și spice de porumb doarme cu capul îngropat în bancurile de nisip din Asia, îngerii de oțel plutesc deasupra caselor, dar nici un cîntec, nici un fel de cîntec străin nu poate ajunge pînă acasă, ori unde pleci oricînd te-n-etorci o grijă unică și mare : casa părinților să fie-ntreagă, vremea părinților să fie largă, gîndul părinților etern.

Imaginea pămîntului acestei semințiî răsfrînt în oglinda apei vremii și colo în adînc toți morții noștri strînși în adunări imponderabile, rămași încremeniți de-apururi în raza gîndului ca sus pe podul vieții să se păstreze tainele ce ne păstrară.

În toate timpurile soarelui, în tot cuvîntul care nu mai moare să fii mereu acasă înseamnă a fi mare.

Gh. PITUȚ

OAMENII PE CARE-I AȘTEPTAȚI

Oamenii pe care-i așteptați, oamenii dumneavoastră, sosesc mîine dimineață-n zori, pe răcoare. Șase, vi-i spun pe numele mic, Ghe unu, Ghe doi, Pătru, Ilie, Visalon, Păvăluț. Nume de țărani. Copiii — unsprezece, Liviu, Doina, Septimiu, Dan, Daniel... Copiii o să treacă pe-aici, mai tîrziu, spre sfîrșitul vacanței. Nepoții — patru, în cărucioare, pe lîngă, pe sub, care cum poate. Mobilizați o fanfară, merită. N-aveți fanfară. O orchestră. N-aveți orchestră. Măcar un acordeonist și doi violoniști Ghe unu se dă-n vînt după acordeon. N-aveți violoniști, iar acordeonistul e plecat în concediu, m-am lămurit. Nu chemați pe nimeni. Și nu cumva, doamne ferește, să vă țineți de coada lor. Să-i dădăciți. Să, mai știu eu ce. Se descurcă și singuri. Au ieșit pepenii verzi. După un drum lung, Visalon o să cumpere șase pepeni verzi, și-o să facă cinste. De asta sînt absolut sigur. Un început se cere sărbătorit. Apoi, sînt tot atît de sigur, o să doarmă pînă la prînz. Prima lor amintire comună datează din urmă cu douăzeci de ani, chiar în vara asta se-mplinesc douăzeci, și e de spaimă. Săpau toți șase un șanț. Atîta meserie știau, atîta făceau, cu respectiva tragere de inimă. Săpau pe ploaie, pînă cînd ploaia, parcă avînd ceva anume cu ei, i-a gonit sub un copac. Acolo, Ghe unu, zgribulit, avea chef de-o țigare, i-a dat o țigare Ghe doi, dar foc n-avea, nimeni dintre ei n-avea. Și-atunci a trăsnit în copac. Era un copac înalt, mult mai înalt decît cei din jur, iar ei nu-și iartă nici azi prostia că s-au adăpostit tocmai sub cel mai înalt, a fost ideea lui Ghe doi. Ghe doi a dat vina pe Ghe unu : Dacă nu cerea el un foc, nu trăsnea. Ghe unu a hotărît să se lase de fumat. Cînd s-au certat prima oară, Pătru, care n-avea motiv de ceartă, a ținut să facă rost de unul : Nu-i de mirare, a zis el. Cine sînteți voi ?! A tunat și v-a adunat !... Cearta s-a prelungit o noapte întreagă. Spre dimineață, Ghe unu a spus : N-a tunat, măi. A trăsnit. Nu-i totuna. Ghe unu ține să pună lucrurile la punct, de cîte ori e nevoie. Dintre toți, în douăzeci de ani numai Visalon a fost eroul unei întîmplări neobișnuite. Cu trecerea vremii, întîmplarea s-a demonetizat, iar azi se-ntoarce împotriva lui, prilej de șicană. Visalon a stat șaisprezece ore în apă, pînă la gît, într-un costum care nu era de scafandru, dar semăna. Așa i-a cerut un maistru, să stea acolo și s-apese o pompă, cu mîinile, cu picioarele, să pompeze apa, că altfel... El n-a mai întrebat dacă-i dă primă, ori nu pentru treaba asta, și nu i-a dat. În timp ce Visalon se chinuia cu pompa, ceilalți îl încurajau de pe mal, țin-te bine, mai cu nădejde. Ghe unu îi ducea mîncare. Ghe doi îi ducea țigările. Păvăluț, cîte-un pahărel de rachiu. Șaisprezece ore. Absolut necesar ca Visalon să stea acolo. Visalon, și nu altul. E o namilă de om. E și isteț. Și namilă, și isteț, asta s-a văzut mai rar. Au scris despre el la gazeta de perete, dar primă nu i-au dat. A trebuit să fie solidar cu ceilalți. Din pricina ploilor, n-au putut să-și facă planul, din pricina ploilor toate le-au ieșit pe dos, din pricina ploilor Visalon era cît pe-aci să mai stea șaisprezece ore în apă pînă la gît, dar în ultimul moment s-a găsit altă soluție, pe-atunci era greu cu soluțiile. Cu Ghe doi a fost o poveste mai oarecare. Ghe doi și-a cumpărat două biciclete. Prima — de bărbați. În trei zile, a întrat de trei ori cu capul în gard, trei cucuie. Și doar i-au spus : nu merge pe lîngă garduri, ca bețivii ; ar fi mai bine să ieși pe cîmp, undeva... A doua bicicletă, de damă. A vîndut-o și pe asta, după trei zile. Ghe doi n-a izbutit să se țină pe bicicletă. Ceva de necrezut. Pătru s-a exprimat astfel : te trage capul într-o parte. Nu, pot să merg pe sîrmă. Și Ghe doi a mers pe sîrmă, ca ăia de la circ. Dar pe bicicletă n-a fost chip. Ghe doi a fost primul dintre ei care și-a cumpărat mașină. Carnetul de șofer din primul foc Nici o amendă. Nici un morcov deranjat Și-n mare taină a încercat din nou bicicleta, boala lui. Iar a întrat în gard. N-a vrut să recunoască, dar se vedea după cucui. N-au șef. Oricare dintre ei ar putea fi. Cînd e nevoie de-o semnătură, semnează Pătru pentru șef. Îi găsești acolo unde se creează peisajul de beton și de oțel. Patru, cinci ani într-un loc. Calabalicul, și mai departe. Pe-aici am trecut noi. Noi, și încă mulți... Întrebați de ei : Ghe unu, Ghe doi, Pătru, Ilie... Dacă nu sînt acolo unde-i căutați întîmplător, o să vi se indice locul exact. Se știe unde sînt. Cel mai în vîrstă dintre ei — Ghe unu. Dar pînă la pensie, mai are paisprezece ani. Încă trei etape. Numai duminica n-o să-i găsiți împreună. Duminica nu, că duminica se ceartă. Din mai nimic, ca să fie supărarea mai mare. Ți-am spus să n-o luăm pe drumul ăsta, că s-alege prafu de cauciuri ! Tu ai vrut s-o luăm pe aici. Eu ? Tu !... Nevastă, hai acasă. Lasă-l pe domnu' să se ducă singur. Și-n ziua aceea, în duminica aceea — nu-și mai vorbesc. Nu, nu, cu mărunțisurile n-o scot la capăt. Și-atunci, de sîmbătă de pe la cinci, se risipesc toți, care-ncotro. Luni dimineața își strîng mîinile și se bat pe umăr : Așa, mă, așa ! Apoi trec ceasuri la rînd fără să-și mai spună nimic. N-au vreme, sau n-au chef. Povestea cu trăsnetul, din urmă cu douăzeci de ani, circulă, circulă mai repede decît ei, ajunge peste tot, înaintea lor. A tunat și i-a adunat. Și de fiecare dată, Ghe unu precizează : A trăznit. E cu totul altceva. Au faimă. Atrag glumele. Pătru adună toate glumele pe socoteala lor. Ne-au ieșit vorbe, mă. Să iasă. Nu oricine își poate permite luxul ăsta. Să se știe că am trecut pe-aici. Se știe : au lăsat amintiri în fier și beton. Primă generație de tehnicieni. Sînt numai douăzeci de ani de cînd cu șanțul acela. Atîta meserie știau, atîta făceau, cu respectiva tragere de inimă. Un acordeonist ar face minuni. Ghe unu se dă-n vînt după acordeon. Și pe asta a încercat-o. Șapte luni a luat lecții de acordeon. Și n-a mers. Cu hidrocentralele, cu colosii de beton și de oțel e altceva. Merge. Cu acordeonul, nu. Și-aici e durerea. Mărunțișuri, spune Pătru. Nu ne reușesc mărunțișurile. Pătru a întrat în patima filateliei. Patimă, degeaba, că tot nu se descurcă. Încurcă, seriile. Dă la schimb tocmai ceea ce n-ar trebui să dea. S-a lăsat păgubaș, demult. Mărunțișuri, spune Visalon. Dă-le-ncolo de mărunțișuri. Oamenii pe care-i așteptați, oamenii dumneavoastră, sosesc mîine dimineață-n zori, pe răcoare. Șase, chemați-i pe numele mic. Și-o să stea aici patru, cinci, șase ani. Nu se grăbesc să vină, nu se grăbesc să plece. Înaintea lor a ajuns povestea aceea cu trăsnetul. A tunat și i-a adunat. Nu, o să precizeze Ghe unu : A trăsnit. E cu totul și cu totul altceva. Visalon o să cumpere șase pepeni verzi. Un început se cere sărbătorit.

Nicolae ȚIC

„De la înalta tribună a Congresului, vreau să exprim chemarea pe care partidul nostru, masele largi ale iubitorilor de cultură o adresează romancierilor, poeților, dramaturgilor, muzicienilor, artiștilor plastici, interpreților, tuturor creatorilor de artă. Ceea ce vi se cere, tovarăși, este să pătrundeți în adîncul existenței poporului și, înțelegînd năzuințele sale, eforturile și lupta sa eroică, să înfățișați grandioasa frescă a României socialiste. Partidul nostru este adeptul adevărului obiectiv nemistificat, partizanul înfățișării veridice a realității, atît cu luminile cît și cu umbrele ei. Redați prin graiul minunat al artei freamătul creator al poporului care, transformînd prin munca sa eroică înfățișarea țării, se transformă pe sine însuși. Nu uitați niciodată că menirea artei noastre este de a înnobila omul, de a-l inspira spre noi fapte măreț, spre realizarea idealurilor socialismului și comunismului".

(Din Raportul C. C. al P. C. R.
prezentat de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU
la cel de-al X-lea Congres)

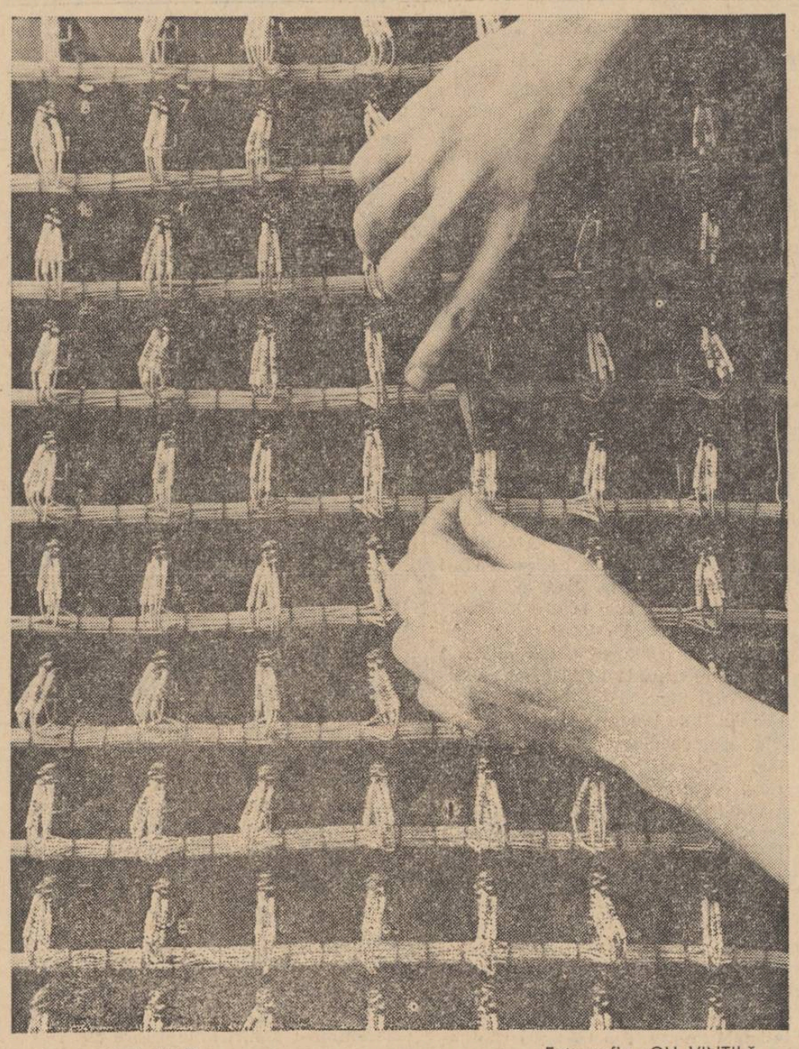

Imagine industrială — Fotografia : GH. VINȚILĂ

(În paginile 2—7 de același autor)

OVIDIU GENARU

RÎUL, RAMUL...

Elogiu

Sînt pe un țărm unde toate capătă elogiul tinereții,
mai iscusit în triumf, O, ca glasul lui Ștefan !
Și lucru merge singur
spre luciu, E un semn să-mi bat chipul pe monede
căci voi îmbătrîni într-o țară ce izvodește din sine !

Tînără iarbă,
noi trecem ca vîntul slobod peste șesurile de coifuri,
de arme, cu-n mers reavăn de șlefuitori ai propriei
noastre cărni și idei de bine,

În lanuri de maci adormiții
ce și-au dorit un lăcaș roșu la umbra acelor greieri
ce cîntă seara în sandaua frumoaselor !

Dorul

Povestitorule, ieși din forma ta de stelă funerară
și spune-ne !
căci un jar fără materie (nu-i apă nici sîn bine
cumpănit de perechea lui)
îl paștem ca armăsarii spre lepădarea pieilor învechite
la jindul eternei căsuțe albe depe colină,
ocrotite de fulger, de frunze, de var și de ciinele
zăpezii... iar tu, plugar prin roua anului, vizionar
al dragostei de plai, sporește-ne luna prin fagi,
Sînt priveliști atît de bine țesute pe brîul omului,
(om ca miel sub curcubeu, după o prea frumoasă ploaie
cu meteori pe-o vale ancorată-n munți)
Sînt imagini de păpuși de fin ca feteasca-nchisă
în sticle și uitată în calendare,
și sînt miriști unde Caloianul e mai mic ca lăcusta
și cununii sub luceafăr untos cînd cobza plină cu vin
se-mbată la pulpa miresii,
la poalele căzute ale unui fum de pîine...
O, și nu le uit cînd în leagănul lor barza mi-aduce
întîiul strop de lapte,

Pridvorul

În pridvor stăpînește Cina de taină
spre fericirea locului ales.
«Te vei întemeia din fructul străbunului tău.»
Seara fum de vite amărui și-o veste s-apropie,
copilăria mea e-n cuib, în primitoarea orbită sub
strigătul verde, printre piticii casei, paznici și prooroci
de-o zi, copilăria mea e-n floarea săpunului de seu
ce-o șterge o pală de cînepă de pe obraz...
Somnul e-n lună și patru vînturi de lemn traforat de
meșteri înaltă pridvorul,
Casa omului e-un naos de rugăminți de pace
și-n ogradă-i crește borangicul și piatra de sare...
Ne vom mai naște odată printre aceste averi.

Rîul, ramul

Povestitorul vine călare, trece, se duce prin
scoica urechii și zice : rîul, muntele, ramul !
sînt cărțile voastre deschise !

Filozofii

Și folozofii de răspîntii, cu ocheanul atent,
ridicînd toiagul unui popor statornic ce-și poartă
mesajul cu mîndrie, arată, o cale ce-i a viitorului...

Plaiul ,fîntînile

O plai,
puterea de rod ți-o cîntă cocoșii cînd libelula
paște în zori lacrima Luptătorului...
Eu am dormit !
Sulița grîului pe pieptul meu, duios semn de foste morminte
și de bărbăție,
Plaiul e-al acelei semințe enorme în care omul tresare
gol, cu tot hamul lui de vene marine și cu încălțările
lui de oțel, de nouă oca de oțel prin istorie,
O, coline, suflate cu aur, din pieptul unui zeu de ceramici !
Aici e și privighetoarea, caleașca
unor nopți înstelate, lîngă noi, spre-a urca în anul ce vine
o mai spornică avuție și zestre... anul zboară din făt în
frunză ca raza între oglinzile Domnitei,
Mă voi opri la această fîntînă ce singură și-a ales locul
în cîmpie,
cum singur un colind și-alege lampa și fereastra ;
«Bună ziua, îmi spune, și bea-mă, sînt fecioara ta, păcătuiește spre viața continuă !
Salvare nu-i de-a muri, chiar sora-mi, Troița, a-nflorit
la cîntecul tău de om ce-și știe rostul.»

Plai, noi te hrănim, cîmpie pururea ; nu plugul face recolta
ci roditorul scut.

Și crîngul, și crîngul cu pana verii în cioc ascunde
principiul rodirii, toți sîntem crîng,
iar lampa ca o stamină a zilei e printre noi.

Cetățile

Sub cetățile ridicate în vînt (largi plăsmuiri trufașe),
cetățile scuturate ca floarea-n argile ; voi urca aceste
trepte pînă voi îmbătrîni, pînă pruncii mei gemeni, ce-mi
seamănă, vor vesti o vreme de astre-n răsadnițe ; n-am vîrstă,
sînt o cronică vie și multele mele foi imaculate vor scrierea voastră,
La ferestre cu cap pur, e piscul unei fapte de dragoste ce
n-a ostenit prin odăi...
Tot căi de piatră, albăstriri de asta't atît de schimbate
după cum te privești într-o prea răcoroasă dimineață
citadină ca gîtul de lișiță ., apoi tacîmurile de alpaca
sub policandrele stinse, învestmîntarea aripei, ușa
și urarea de-ntoarcere c-o piine sub brat, răspîntiile bine încorsetate-n ciment : e osul de frunte,
femurul și bazinul așezării noastre ce crește ca
o pată de petrol în mare...
Sporiți lumini ! pînă voi pune limba pe filamentul unui
fanar de-odinioară și voi rîde ! Voi invita marii oaspeți,
cu bocancii roșii, să intre pe porți ca-ntr-o deschidere
de carte așezată-n picioare și legată în pielea vițelului
cel mai gras !
Intrați, fii risipitori ! aici sînt cerești cuptoare
de piine și abatoarele îngăduite, lucrătorii în cifre de
fontă și-n litere de cireș, cîntăreții loiali ai bucuriei !
Și marile preparații de hoteluri și utilaje de aur și
aramă deasupra cărora se ridică aurora unor sudori libere,
lar Obștea veghează la înălțare !

Basmul

Ieși, Imir, din calcare și mai leagănă-mă pe caii tăi
întru tot ideia fugii pe plai,
Copilăria e-o plantă ce-a adormit ca un călăreț pe un cal
îngropat în vremurile vechi.. și basmul, și basmul
șoptit la Rusalii picură din Cerb și Dafin...
O, voi surori măritate cu Vulturul într-un înfiorat ținut
de metamorfoze și la-ndemîna lui Barbă Cot, unde Zmeul
citește ferparul pădurii.. Noi n-avem o religie,
noi povestim spre alungarea pulberii...
Aripă, largă, aripă deasă, spor la copite spre-a bucura
un cap de copil somnoros asemenea unei roți de car
uitat în hambarele împăratului...
«Îți voi da un pumn de jăratec să mă vorbești de bine !»
Căci basmul e șindrila albastră a casei noastre
ce se visează mierlă pe plai !

Măiastra

În vara aceasta de renaștere, acest loc tresare
pînă-n cărbunii și petrolul Visătorului !
Și familia mea aleargă c-o fructieră în mînă
spre fîntîna tinereții ;
priviți la Măiastra ce-și scoate puii în munții rodnici
ca la taima unei națiî și-atingeți cu geana voastră
clarvăzătoare
straniul popor ce vuiește în rîuri și ramuri...
Rezemați de poduri amfibii, de oase trecătoare
și de bornele unor hotare virgine statornicim legile unde omul este
tot în grația zeilor îmblînziți,

Scribul

Pregătește-te, Scrib, să-nsemni, liberă odaia ta umbrită
de miorotice cărți cum argila se purta aseară ca o femeie
frumoasă !
«Voi naște strămoșul meu, spunea. Aceste auguste sărbători
îmi sînt martore, și voi naște propriul meu viitor...
sînt sinceră, crede-mă și înseamnă !»

MIRCEA MICU

Patria

Doar ție tot și totdeauna ție
răsufletul și umbra cît îmi ții
înzăpezindu-mi fruntea înălțată
la ceas nocturn în marile tării.
Și ce profund te simt și cum mă strigă
silabele din versul care-l cînt
și mă gîndesc că nu-mi ajunge-o viață
să te iubesc deplin și mă-nspăimînt,
Cît de fierbinte sîngele mi-l scaperi
și cît de plin nevrednicul meu trup
îl știu îmbălsămat în zări solare
rotindu-se în roditoru-ți stup.
Că totul și din tot renaști în mine
mă ocrotești din creștet la călcîi
lăsîndu-mă să trec prin mătăsuri
ca îngerul în aerul dintîi.

Întîmpinare

Ca veșnicia bronzul svîcnește în statui,
aud fîntîni cum ruga și-o împlinesc tăcute
la ceasul cînd pămîntul din ugerele lui
învrednicește stele și alăptează ciute.

Ce mult răsună doina și florile vibrează
în aerul ca sticla de pur, cînd se urnesc
bătrînii munți din lava fierbinte și scandează
în catedrala lumii, ecoul românesc.

Desfășurăm ștergare pe lunci. Cu abur moale
destacem pîinea sfîntă de ospeții și vin,
sorbim nădejdi din aspre, nesmăluite oale
cum ne sorbim puterea din tînărul destin.

Ca la cinstire steaguri am prins sub grinda zării
să luminăm zenitul de-aici pînă departe
și celui mai de seamă dintre bărbații țării
îi dăltuim în inimi silabe de nemoarte

Clipă sărbătorească

Rod de iubiri, trezorerii de spice
spre munții cu profil surîzător
în care stă lumina să-și ridice
un steag de biruință și de dor.
Și-un cer de ochi, de Voronet albastru,
peste cetăți sublime de beton
egal, cum peste cel mai umil castru,
purtînd înmiresmarea cu ozon.
Și primenit străvechiul plai rămîne
urcat pe umeri aspri de statui,
vestind adînc din tulnice bătrîne
desăvîrșirea frumuseții lui !

ION SEGĂRCEANU

La pragu-nalt al dragostei de țară

La pragu-nalt al dragostei de Țară
Mă plec adînc — cu dragoste dator
Acelor care trainic mi-l durară
Din cutezanța visurilor lor.
E pragul viu de cugetare dreaptă,
De demnă și continuă suire,
În care-atinsă, fiecare treaptă
E-o punte arcuită spre-mplinire ;
Un prag la porți deschise-n viitor
Cu-ntreg trecutul reazem și pilastru :
Urcîndu-l, mă inundă cu culori
Destin de roșu, galben și albastru...

CONSTANTIN ȘTIRBU

Partidului

În fiecare pas i-o libertate
și-un zbor de melodii în tricolor
precum balada spicelor se zbate
spre-un mare sens din vis, pînă la zbor.

Visul e aerul ce-n bob conturul
îl dă în veri cînd pruncul fără mit
prin lan aleargă săgetînd azurul
și-apoi rămîne-n spice adormit,

Se naște fericirea subt un steag
pus de partid mai sus de-orice cuvinte
ca apele ce către mări se trag
iluminînd fantastic înainte.

CORNELIU COSMIN

O poartă

La capătul fiecărui izvor
îți zidesc cîte o poartă
din cele mai frumoase poeme
și călătoresc înspre tine pînă cînd
cerul se prelinge în fluier
și Miorița-ngenunche-n baladă

Atunci chem turmele
pe-o gură de rai
și le slobod în lumină să bea
sufletul tău
frumos curgător dintr-o stea...

TIBERIU DESAN

amînări

Trecuseră săptămîni de cînd se străduia să realizeze ideea că va fi un om liber ; pîndea orele, ultimele care nu-i mai aparțineau încercînd o senzație de meschină satisfacție la gîndul că cele ce vor urma, ori îi vor umple zilele cu nimicuri în genul plimbărilor în parc, unde va sta la taifas, pe teme, bineînțeles politice cu ceilalți pensionari, grupați în tabere cu vederi ideologice, diferite, reprezentînd toate curentele filozofice, politice și sociale, de la adepții vieții patriarhale în veșnic conflict cu anarhiștii, culminînd cu reacționarii care injură orice, fără a se gîndi, numai pentru simpla plăcere de a perora, sau dacă nu va avea chef de toate astea va juca șah cu nepotul său și se va lăsa din cînd în cînd bătut, așa cum se cuvine unui bunic adevărat, se va duce la cinematograf cu „baba" de două ori pe săptămînă, certurile dintre ei urmînd să fie mai frecvente de acum înainte, pentru că vreme vor avea berechet, iar timp care-ți aparține înseamnă libertate, dar tocmai libertatea îl neliniștea, nu prima dată, ci era — a cîta oară ? — de cînd încerca să ajungă la un răspuns, în cel mai bun caz imposibil de definit prin cuvinte. Găsise pe birou o vază gata să-și piardă echilibrul, grație unui masiv buchet de flori, surpriza la care se așteptase dar îl emoționase mai puțin decît ar fi crezut, mai ales că știa cum se fac lucrurile astea ; îl vedea parcă pe Trandafir Amescu, însul acela scund, chel și trist, cu eternul lui costum la două rînduri despre care se putea lesne deduce că a fost întors, pentru că buzunarul de la piept se afla în partea dreaptă, cum mergea din om în om, împărțind tuturor explicații asupra rosturilor subscripției, alergînd apoi la florărie cu hîrtiile dăruite de colegi, însoțite cu un oftat mai mult sau mai puțin discret, fiecare suspinînd la nivelul contribuției, ușor consolat la gîndul că era pentru ultima oară.

Își plimba ochii pe pereții biroului care-i tociseră privirile timp de treizeci de ani, își cerceta colegii cu un aer amuzat și zîmbi, cînd privirile i se încrucișase cu cele ale lui Trandafir Amescu, omul părăsit de nevastă în pragul bătrîneții, aceasta motivînd că vrea să-și refacă viața alături de un ștab cu mașină la scară, întîmplare pe care Trandafir o istorisea în zilele cînd soarele strălucea prin geamul din spatele biroului sau înfierbîntîndu-i chelia, nimic neîntristîndu-l mai mult decît o zi frumoasă, pe cînd o vreme cu cerul îmbîcsit de nori și crăpat de fulgere îl făcea atît de vesel, încît ajungea chiar să spună anecdote picante, colorîndu-le cu gesturi de cabotin, spre hazul nespus al ascultătorilor, care în acele momente aveau brusc accese de simpatie pentru Amescu, spre deosebire de restul timpului, cînd îl trimeteau după cumpărături și tot felul de comisioane, cărora Trandafir le dădea curs fără să comenteze.

— Trandafir.

— Să vă iau țigări, domnule Mătrescu ?

— Nu. Vino puțin.

Fără să clipească, Trandafir ajunse la biroul lui Mătrescu.

— Mulțumesc pentru flori.

— Nu e meritul meu, spuse pe un ton de scuză Amescu. Omul acesta avea un asemenea fel de a vorbi, încît aveai senzația că veșnic se scuză pentru ceva.

— E din partea tuturor colegilor.

Mătrescu se gîndi că ar trebui să facă ceva pentru omulețul acesta transparent, cum îl numea în gînd.

— Ce faci duminică ?

— Pescuiesc.

— Și după aceea ?

— Acasă...

— Tot o mai aștepți ?

— Vi se pare ridicol ?

— Nu. Cine-ți gătește ?

— Mănînc la cantină.

— Și duminicile ?

— Pregătesc și eu cîte ceva.

— Vino duminică la mine, după ce pescuiești.

— Și dacă între timp vine ea ?

— Te va aștepta.

— Mulțumesc pentru invitație. Am să las cheile sub preș. Dacă vine, le va găsi și va intra.

— Trandafir, tu ce-ai face în locul meu, dacă de mîine ai fi un om liber ?

— Eu cred că nu există libertate, domnule Mătrescu.

Mătrescu îl privi cu interes pe omulețul transparent.

— De ce crezi asta ?

— Pentru că nu există nici non-libertate. Nu mă refer la libertatea socială. Omul își este lui însuși rob și liber față de sine. Mătrescu își spuse înciudat că el nu s-a gîndit niciodată să formuleze un asemenea răspuns.

— Deci vii duminică ?

— Da. Poate aduc și pește.

— Și cu vinul meu, va fi strașnic.

Ieși în stradă fără să-și ia rămas bun de la nimeni. Se gîndi să treacă pa la o cofetărie, să-i cumpere Xeniei o portocală .Baba se va bucura mult. „Baba" îi spunea anume în gînd, cu un fel de duioșie pe care Xenia n-ar fi înțeles-o niciodată.

Era cam pe la ora amiezii, uimitoare pentru el, care nu fusese de multă vreme pe stradă în acea parte a zilei, surprinzătoare prin numărul mare de oameni populînd strada, grăbiți, calmi, indiferenți, ba peste toate astea îl nedumeri un bețiv adormit pe scara vitrinei unui magazin și se întreba de unde a avut omul atîta timp și ce înțelege el prin libertate, de vreme ce întreaga zi îi aparținea, dacă nu cumva furase acele ore de undeva sau dacă pur și simplu nu găsise un mijloc jalnic, dar sigur de a-și aparține.

Alunecau nori stufoși pe acoperișul orașului, gemînd sub povara tramvaielor, mașinilor și asfaltului, asfaltul fiind la urma urmei cel mai odios mijloc de a sufoca pămîntul, copiii traversau primejduiți drumurile uscate, țipînd în aerul infectat de smog, frunzele copacilor de la marginile trotuarelor ca niște oaze de verdeață prăfuite, vrăbii, nenumărate vrăbii nedumerite și statornice în cuiburi atacate de sunete ucigașe. Dimbovița leneșă și galbenă, tristă ca o fecioară mințită și Mătrescu se gîndi pentru prima oară că în goana lor, oamenii uitaseră ceva în urmă, ceva pentru care ar trebui să-și întoarcă privirile, sufletul și trupul, să-și ceară iertare și abia apoi să pornească mai departe, mai încet, cu teamă, atenți nu numai la țipete, dar și la șoapte.

Hotărî să meargă pe jos acasă, pentru că Xenia îl aștepta abia la patru, ora cînd aproape toți locuitorii orașului sînt în stradă și urbea seamănă atunci cu o gară imensă, unde oamenii fac tranzit la jumătatea unui drum între două puncte înscrise într-un singur cerc, în cadrul căruia li se împlinesc uneori dorințele, pentru care se mizează de prea multe ori pe erorile celorlalți, mulți oameni preferînd să uite de propriile lor greșeli, fie din vanitate, fie din neștiință, dar neizbutind nici unul dintre ei să știrbească cîtuși de puțin ceva din armonia orașului, crescut în ultimii ani ca un monstru sacru, capabil de mult bine și mult rău, fiind dincolo de aceste două lucruri care alcătuiesc, poate, perfecțiunea.

Fusese atîta amar de vreme robul acestui oraș, pe străzile căruia călcase cu umilință și teamă, iar acum devenise dintr-o dată stăpîn, un stăpîn ros de curiozitate să-și cunoască domeniul și își spuse atunci că merită să trăiești, nu pentru a vieții, pur și simplu, ci poate pentru acele cîteva clipe cînd ești cu moartea alături și ai atîtea amintiri, încît în spațiul memoriei nu mai este loc pentru altele și nici nu mai ai timp să le împarți în bune și rele, iar moartea devine un exod spre tăcere, o variantă care-i ferește pe oameni de monotonie.

Cumpărase Xeniei portocala și grăbise pasul, cuprins dintr-o dată de dorința de-a ajunge mai repede acasă și de-a-i povesti babei toate lucrurile astea noi la care s-a gîndit. Abia acum simți că este urmărit. Întoarse capul și văzu în spatele lui pe însul acela care îl cercetase îndelung la cofetărie. Ținea pe braț un balon-seide care fusese cîndva alb, părul cărunt îi dădea un aer oarecum distins și îl privea în continuare pe Mătrescu. Mătrescu mai străbătuse cîteva străzi, mai privise de cîteva ori în urmă, dar individul cu balon-seide-ul alb era tot în urma lui.

— Domnule, se întoarse brusc Mătrescu, atît de brusc, încît urmăritorul aproape că-și pierdu cumpătul, domnule, dacă aveți ceva să-mi spuneți, iată va stau la dispoziție...

Și continuă, văzînd că celălalt tace :

— Numele meu e Mătrescu, Dar al dvs. ?

— Sima, se recomandă timid omul cu balon-seide, Virgil Sima.

— Și ce doriți de la mine, domnule Sima ?

— Iertați-mă, domnule Mătrescu, atunci cînd v-am văzut acolo, la cofetărie, am avut sentimentul că vă cunosc de undeva...

Acest Virgil Sima era atît de timorat, încît Mătrescu îl absolvă în gînd de orice intenții rele.

— Atunci, spuse el, hai să ne amintim împreună. Am stat destul, ba chiar mi se pare de azi dimineață cam prea mult. De unde mă cunoașteți ?

— Sincer să fiu, spuse Sima, nu-mi amintesc, deși aș dori-o mult...

— Vă înțeleg întrucîtva. Asemenea lucruri ni se întîmplă tuturor. Am trăit și eu întîmplări dintr-astea. Văd cîteodată un om pe stradă și mi se pare cunoscut. Imi storc mintea să aflu de unde l-am mai văzut și nu-mi amintesc. Abia mai tîrziu, cînd mi se limpezește memoria, îmi dau seama că omul acela a trecut într-o zi în dreptul meu pe trotuar și memoria mea l-a reținut de parcă mi-ar fi fost prieten.

— E adevărat ce spuneți, se aprinse Sima, dar de vreme ce memoria reține imaginea unui om văzut o singură dată, înseamnă că acela are o personalitate puternică.

Fără să spună nimic, Mătrescu începu să cojească portocala cu unghiile. Sima se scotoci prin buzunare, scoase mai întîi un sfert de pîine intermediară, pe care o mută într-unul din buzunarele balon-seid-ului și apoi izbuti să-i întindă lui Mătrescu un briceag vechi, în formă de pește. Mătrescu sfîrși de cojit portocala, o desfăcu în două părți egale și întinse proaspătului său interlocutor una din jumătăți.

— Mulțumesc, bolborosi Virgil Sima, după ce Mătrescu îi restitui și briceagul.

Mătrescu se gîndi la sfertul de pîine :

— De cînd sînteți singur ?

— Acum cinci ani mi-a murit soția. De cancer... Dar de ce întrebați ?

— Așa...

— Regret că nu-mi amintesc. Am fi avut despre ce vorbi.

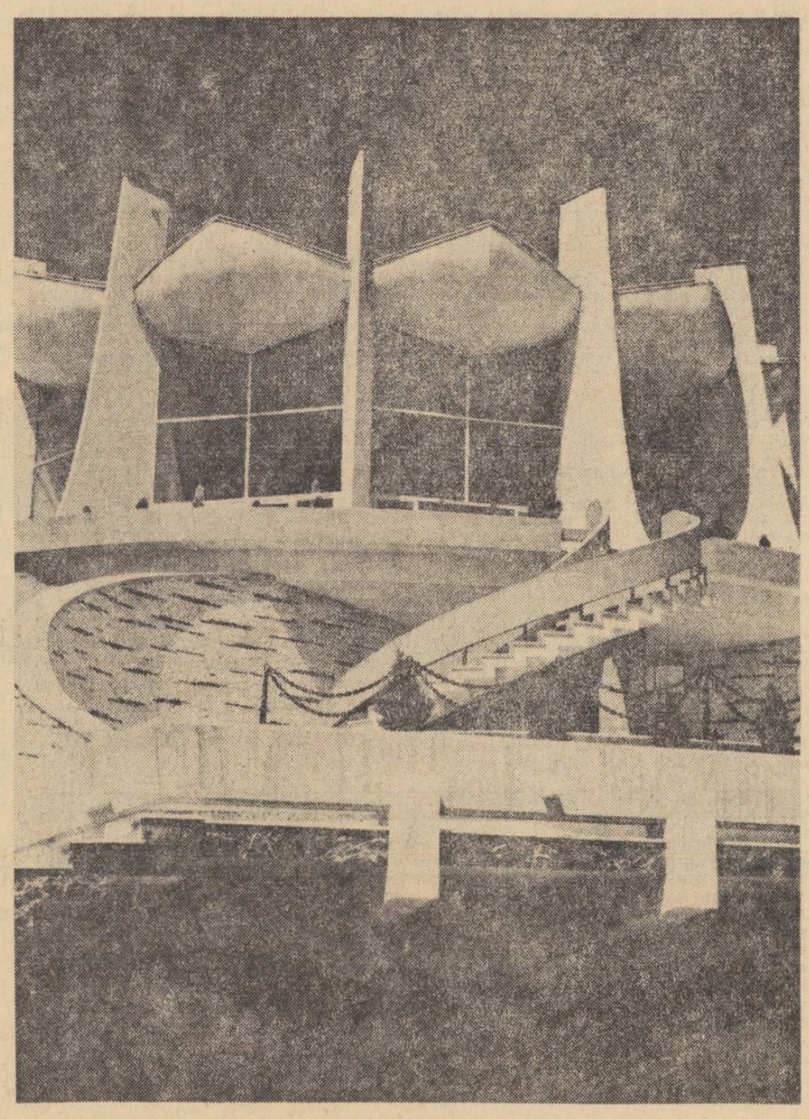

Imagine din Galați

— Și chiar credeți, spuse Mătrescu, încercînd să adîncească discuția, că un om căruia îi reții chipul, deși l-ai văzut o singură dată, are o personalitate puternică ?

Îi era teamă că omul s-ar putea scuza dintr-odată că l-a reținut cu fleacuri și să plece în altă direcție.

— Așa cred eu, răspunse fără grabă Sima, avînd mai întîi grijă să mestece ultima felie de portocală și să scoată la iveală o batistă despre care Mătrescu gîndi că nu văzuse de multă vreme apă și săpun. După ce se șterse pe mîini și-și suflă pe deasupra și nasul, Sima continuă :

— Indivizii care-ți rămîn în minte sînt oameni cu putere de convingere și acest lucru li se întipărește pe figură, în atitudine și în ținută.

— Am ajuns, se opri Mătrescu.

— Unde ? se miră Sima.

— La mine.

Și Mătrescu împinse o poartă din lemn, înclinată spre interiorul unei curți cu flori, viță și un nuc, sub care lătră un cîine mic, cu bot de vulpe.

— Nu mușcă ? se interesă prudent Sima.

— Numai latră. Își exprimă orice fel de sentiment lătrînd. Latră de bucurie, latră de necaz, latră la hoți, latră la oameni buni, nu face în general nici o deosebire. Taci Riki, îl amenință Mătrescu cu pumnul.

Riki deveni dintr-odată vesel și începu să dea cu asiduitate din coadă, privindu-l prietenos pe Sima, așteptînd parcă să-i fie prezentat. Xenia ieșise în pragul unei uși, amănunțită în partea de sus cu geamuri mici și cu un oberlicht deasupra. Sima își spuse că încăperea nu are fereastră, altfel la ce ar fi folosit atîtea geamuri ?

— Uite, spuse Mătrescu, arătîndu-l pe omul cu balon-seide, acesta este domnul Sima.

Sima se înclină și abia după cîteva secunde observă mîna Xeniei întinsă spre el.

— Xenia Mătrescu, spuse ea zîmbindu-i și Sima o găsi neașteptat de frumoasă pentru un om atît de cărunt și adus din spate ca Mătrescu.

— Stați la masă, spuse Xenia și le arătă o masă lucrată grosolan, care era înfiptă cu picioarele în pămînt, în partea dreaptă a nucului, lîngă cotețul cîinelui. Se așezară în tăcere și pentru că Sima nu mai știa ce să spună, scoase briceagul și începu să-și curețe unghiile. Xenia veni cu două farfurii aburinde.

— Mîncați, spuse ea. Vă place ciorba de perișoare, domnule Sima ?

— Sînteți foarte amabilă,, doamnă Xenia. Și frumoasă. Sigur că-mi place.

— Frumoasă ?

Xenia izbucni în rîs și Sima ca să scape se repezi să înfulece din ciorba de perișoare. Mătrescu mînca demn, ca un înțelept, fără grabă cum făcea Sima. Xenia aduse apoi două farfurii cu chiftele marinate, care întruniră înaltele aprecieri ale oaspetelui.

— Dvs. nu mîncați, doamnă Xenia ?

— Eu nu pot să mănînc așa devreme, spuse Xenia și dispăru în dosul ușii cu multe geamuri.

Sima păstrase o bucată de miez de pîine, cu care șterse ultimele picături de sos.

— Mi-am amintit, izbucni el, după ce termină de mestecat miezul de pîine.

— Mă bucur, se învioră Mătrescu. Vom avea despre ce vorbi.

— V-am văzut o singură dată, acum patruzeci de ani.

— Dacă-mi descrieți împrejurările, îmi voi aminti și eu.

— Nu aveți ce să vă amintiți, spuse Sima. Eu v-am văzut pe dvs. Dvs. nu m-ați văzut pe mine.

— Asta era, se repezi Mătrescu, m-ați văzut pe strada... Pe Sima îl cotropi iarăși timiditatea.

— Nu pe stradă. La teatru.

Umerii lui Mătrescu se încovoiară neobișnuit de mult. Pleoapele îi tremurau ușor. Pentru prima oară, îl privi neprietenos pe celălalt. Își frecă ochii, simulînd oboseală. Închisese parcă o ușă între el și Sima. Oaspetele își luă balon-seide-ul în brațe, sugerînd că nu mai are de gînd să stea mult, dar continuă :

— Ați jucat atunci într-un spectacol cu o piesă al cărei titlu nu mi-l amintesc. Dar asta n-are nici o importanță. Chipul dvs. mi s-a întipărit în minte. Mi-am zis atunci că veți fi un mare actor. Mă pregătisem să văd toate piesele în care ați fi jucat. V-aș fi urmărit toată viața, fără ca dvs. să știți acest lucru. Eu nu aveam nici o înclinație, trebuia deci să-mi găsesc un idol în care să privesc ca într-o oglindă fermecată și să mă mint o dată pe săptămînă că eu sînt acela sau cel puțin să am convingerea că aș fi putut să fiu. Asta m-ar fi scos din anonimat, măcar față de propria mea lașitate. V-am căutat apoi multă vreme, ani în șir am urmărit afișele teatrelor în așteptarea apariției dvs. Disperat că nu vă găsesc, mi-am zis într-o bună zi că ați murit. A fost o mare pierdere pentru mine. Nu am mai avut cu cine să vă înlocuiesc. Iar astăzi, la cofetărie, am avut senzația că regăsesc un prieten din tinerețe. Alter-ego-ul lașității mele. Poate că era mai bine să nu vă fi întîlnit. Un om atît de mărunt ca mine trebuie să-și cultive iluziile. Dar acum cînd vă cunosc, după patruzeci de ani de la spectacolul acela și văd că nu vă deosebiți cu nimic de mine, am senzația că am trăit degeaba, că am fost toată viața un om inutil...

— Nu există oameni inutili, bubui Mătrescu. Nici cîinii nu sînt inutili, urlă în continuare, arătînd spre Riki, care dispăru rapid în coteț. Tot ceea ce există folosește la ceva. Nici muștele nu sînt inutile, urmă ceva mai liniștit, privind spre o farfurioară cu „Muscamor", în jurul căreia zăceau zeci de cadavre de muște.

Vru să mai spună ceva, dar cuvintele nu mai veneau.

— Haide Sima, du-te acasă, spuse cu blîndețe Mătrescu.

— Vă rog să mă iertați, se scuză Sima, tremurînd tot. Îmi pare rău că v-am supărat...

Se ridică.

— Nu m-am supărat, zise Mătrescu. Ce-ar fi să vii duminică la noi...

O să vină și un fost coleg de-al meu cu pește. Am și un vin grozav. Xenia o să ne facă ceva bun. O să mai stăm de vorbă...

Îl apucă de braț și îl duse la poartă.

— Sărutări de mîini doamnei Xenia, mai spuse Sima, îmbrăcîndu-și balon-seide-ul, căci începuse să picure.

— Te așteptăm duminică la patru, îi strigă Mătrescu din urmă și se întoarse în curte.

Xenia strîngea farfuriile.

— Te-ai certat cu domnul Sima ? se interesă ea trecînd cu mîna prin părul lui aspru și uscat.

— Nu, spuse Mătrescu. Pur și simplu, m-am înfierbîntat și am țipat puțin. Să faci ceva bun duminică. Vom avea oaspeți.

— Cine vine ?

— Vine Trandafir Amescu și domnul Sima...

— Foarte bine. Dar ce s-a întîmplat ? Ești cam întors astăzi...

— Nimic, nimic... Poate plecăm săptămîna viitoare din oraș pentru cîteva zile.

— Poate ?

— Nu poate. Plecăm sigur. Avem timp destul, mai mult chiar decît ne trebuie.

Și Mătrescu simți atunci că rămîne ceva nelămurit, un răspuns pe care-l avea, dar nu îndrăznea să-l pună în cuvinte, ocolind în felul acesta propria lui sentință în urma unui lanț de amînări ce-i străbătuse întreaga existență. Împingîndu-și hotărîrile în prăpastia resemnării, cu acea liniște a omului învins de ideea că fiecare zi trebuie privită ca un eveniment, orbit de iluzia imensității timpului, uitînd că viața se compune dintr-o singură secundă și se trăiește pentru un singur lucru, altfel omul se divide în nenumărate părți, care numai laolaltă pot avea însemnătate, așa neființd decît aidoma semințelor de păpădie, asupra cărora vîntul suflă fără încetare, despărțindu-le și îndepărtîndu-le unele de altele, pentru ca să crească în alte locuri cu speranța deșartă că într-o zi vîntul va osteni să mai bată.

TUDOR GEORGE

spiritualele privelişti

Îmi simt, ca-n pragul toamnei,
clădiţi în clae snopii
Şi peste bărăganul
— sortit de-acum spre viscul —
Rostogolesc pupila cu jindul unei dropii
Ce tainicelor holde le mai regretă piscul...

De-acum, veni-vor caii, cu repezile hoarde,
Trenînd prin amintire
peste pămîntul trac,
Săgeţi şuierătoare, din goană, să-şi încoarde,
Înnegurînd simţirea şi cerul meu posac...

O, am visat din mituri istorii vechi s-acúmul —
Născut printre aceste clătinătoare mări,
Pe unde sînu-şi saltă din lan
rotundul túmul,
În care-nţepeniră străbunii mei, călări...

Mă trag din amazoane războinice şi demne,
Cu ţîţa dreaptă arsă
— teşită pentru arc —
Şi-am supt din ţîţa stîngă
— a inimii ! —
pesemne,
Prin care, pînă astăzi, mîniile-şi descarc...

Străbuni mi-or fi romanii
din Ordinul-Ecvestru
Strălucitori în falǎ, pe telegari buiaci,
Păşind peste Danubiu
— cu caii în buiestru —
Şi nechezînd a luptă
spre călăreţii daci ? !

Or, poate —
dintr-atitea nostalgice séminţii
Ce-au îndrăgit cîmpia, din sbor, fără hotar, —
Descălecaţi din vînturi,
mi s-au legat părinţii,
Să fiu-tîrziu-urmaşul vr-unui hirsut barbar ? !

De-aceea, poate-mi place
cu plete-n vînt să vîntur

Şi fumul de ţigare să-l sfîşii,
parcă-i ham,
Şi dăruit acelor străfulgerate-avînturi,
Să-mi amintesc din goană, de zvînturatu-mi neam

O-ntoarcere la ţărmuri
mă bîntuie de-o vreme —
Cît încă-n vînturi coama-nfocată
mi-o mai port —
Desprins din herghelia fugacelor poeme,
Cît încă ţarcul vremii acestea-l mai suport !

Nu-i a visa nimica în viaţa asta,
numai
Dac-or să-ţi vie-aproape olimpicii trăpaşi,
Iar zîna constelată
— al cărei văl ca spuma-i, —
Din tropot, te va smulge în sboru-i nărăvaş !

Aşteaptă-n van
— troiţă pleoştită la răspînte —
Fortunei nemiloase
să-i treacă brişca-n sbor,
Cînd biciul ei de flăcări te va-nspica pe frunte
Şi roata ei vîntoasă va trece-amăgitor !

Ci orbitoarea fée
— care ne soarbe ochii
Prin şuiele tentaculi ale acelui cnut —
O clipă se năzare, cu cometoase rochii
Pe zare despletite,
pierind ca la-nceput...

Rămîi cu mintea oarbă,
cu stinsele găvane
Şi pulberea te-nfaşe, răpus, într-un cearşaf,
Cum sumbra crisalidă a unei lighioane
Care visa să sboare, cu-aripa frîntă-n praf...

De nu cumva, o vreme, ai-să mai simţi cum zbate
În inimă copita, potcoava-nfiptă-n colb, —
Accelerînd în hohot torentele-nspumate,
Cometa mult rîvnită
lăsîndu-te ca orb !...

ÎNTOARCERE LA ŢĂRM

Şi ce pieptos alt'dată, ca învăscut în rază
O platoşe solară pe piept visai că ai,
Să împietreşti cu ochiul egida cea de groază !...
Azi, coastele-ţi stau frînte sub fulger
ca un pai !...

Cu firava ta mînă zmulgînd,
ca firul ierbii,
Visai să-ţi treacă frîul zeiţa-n palma-ţi grea,
Spre glorioasa culme învăpăind superbii —
Mai certă, mai alertă părîndu-ţi goana ta !

Picioarele-opintite în arca sburătoare
Să-ţi stea ca rădăcina înfiptă-n solul trac,
Cu braţe-nrămurate precum un rug în soare,
Prin cosmicele puste sburînd
ca un copac !

Visam să-i fur din grajduri
trăpaşii lui Apollo —
Precum cutezătorul meu tiz
Bellerophon
Rostogolindu-mi carul prin cer
— de colo-colo —
Să tulbur tot Olimpul,
pe însuş Zefs, din tron !

Benhuriene turfuri !
O glorii efemere !
Amăgitoare treceri prin spulberatul cer !...
Te-ai stins, topindu-ţi ochiul
ca steaua care piere,
Zobit în praf de stele, ca-nfrîntul Lucifer !...

Te vei nălţa tu, oare,
— în oarecînd alt'dată ! —
Cu flacăra-nteţită în repeţit amnar,

Cu aripa de patos zbucnind învăpăiată
Din stinsa mea cenuşe,
focoasă Phönix,
iar ? !...

★

...Oniric mă cuprinde o disperare-acută
Ca Dunărea mă-nvolbur
şi pulsu-mi nesupún
Cu braţu-ntins, cu palma
ce prinde marea-n cută,
Ca delta care-mplîntă
tridentul lui Neptun !...

Tîrîndu-te, prin secoli, cu toga ta de cîrpă,
Printre ciulinii stepei
ce te zmulgeau-fişii,
Cădeau pe brînci, anemic, părîndu-ţi că se surpă
Cu umărul, cu cotul, cu şoldul,
veşnicii...

Prin dune-nvălurate pierzîndu-te cu totul, —
Cu tiritorii brusturi neosebit la chip —
Olaltă cu ciulinii,
îţi scălîmbai înotul,
Trudind osoase braţe prin valuri de nisip...

Ciobitele oglinde a ochilor, multiple,
Reverberau iluzii
— fete morgane-n zări... —
Cu bănuite văluri, ca-n apa unei ţiple
Neclarele meduze boltindu-le-n spinări...

O, Marea !
Marea !
Marea !
— Copleşitoare scoică !
Sunaţi, cîntaţi, oboaie de nacru şi azur,
Lăptoasa-nchipuire a sinului de doică
Din care-am prins putere
şi-am împlinit contur !...

Maternă-mbrăţişare
— cavou matern şi pîntec ! —
Cuprinde-mă, m-adună la primitoru-ţi sîn :

Al morţii şi al vieţii
— primordialul cîntec,
Cum Romulus şi Remus la pieptu-ţi se-mpreun !.

Lupoaica mea iubită
cu blănuri de dogoare,
Mă-ncolăceşti la sinu-ţi, sticlindu-ţi ochii reci,
Şi pîrjolit de geruri şi degerat de soare,
La sfircul ţîţii tale
m-aş culcuşi pe veci !...

Sorginte-ngemănată de alge şi de stele !
Clepsidră tutelară a ciclicelor vieţi !
Ocean şi Cer
— cupole ce-şi picură-ntre ele,
Ca dintr-un sîn într-altul,
licoarea ce-o aveţi !

La tine
— Alma Mater —
cu zdrenţurite plete
Cu sfîrtecate cărnuri,
cum aştrii-n cer se rup,
Mă-ntorc, zobit în ţăndări din slăvi,
ca un erete
Să-mi retopeşti plămada
şi să-mi închegi un trup !

Tu, singură-mplineşte-i neţărmuririi mele
Afunda-mbrăţişare de care-s nesătul —
Iluzia mea certă că sînt fecior din stele,
Din astrele-abisale pe care le adúl !...

Trimite-mi caii-n spume,
să-mi iasă-ntîmpinare,
Zbucnind materne braţe
la fiul tău pierdut !
Ca un Icar zburdalnic,
m-oi prăbuşi din soare
Să-ţi cad
— înfrînt —
la pieptu-ţi
de mamelonic scut !...

ROTONDA DE LA TOMIS

Arheologului dr. Slobozianu

Jur-împrejur,
în grea rotondă,
Ca o brâncuşiană vatră

Druidic cresc
butuci de piatră
Durînd prin timp ciuntita frondă
De helge stîncă, or mulatră...

Atîtea mii de ani olaltă !
Îngrămădite-n neorîndă,
— De melci prelinse, ori de daltă —
Sînt marmori dintr-o lume altă
Spre-n care mintea-mi se cufundă...

Cu ghiara-ţi scrijelaşi, Natură,
Pe unde, lin, umanul deget
Amorfului i-a dat contură
Şi viaţă hărui-n sculptură,
Pe zei fruntîndu-i fără preget !
Păstrează-n piatră mărturie
Natură,
Om,
şi Timp
şi Lupte —
Frînturi din antica mahie
Istoria-nturnată mie
C-un abator de blocuri rupte...
M-aşez pe-o marmoră obloangă
De seculi prinsă-n muşchi subţire :
Un scit,
un grec
sau o romancă
Au stat, cîndva,
pe-această bancă
Scandînd o stanţă de iubire !
Destramă, Timp !
Eól, şopteşte,
Prin arbori noi scrutîndu-ţi sborul,
Că-n tot ce ştii tu, părinteşte,
Din ce se surpă-n vînt, or creşte,
Rămase trainic doar amorul !...
Stau capitelurile-n horă
Jur-împrejur
şi le contemplu :
Coloane dîrze-ntr-altă oră —
Din timp ce amintiri devoră —
Drept, evocînd solarul templu !
Romane şi greceşti
inscripţii
Zobite-n vechile altare
Destramă stihuri funerare,

Pe unde
tracii,
geţii,
sciţii
Dormeau în túmuli, de-a călare...
Dezbină, Timp !
Eól, şopteşte,
Dă arborilor noi
răspunsul
Că-n tot ce ştii tu, părinteşte,
Din ce se surpă-n vînt, or creşte,
Rămase trainic numai plînsul !...
...„Te-ai stins,
Caecilia — Artemisa
— Frumoasa lui Perint, fragila —
Şi a lui Andrys, tu, Kirilla,
Pe unde-ncolbuiră scrisa
Nisipul,
vînturile-
argila"...
...„Cirillus
— prunc iubit ! —
tu, ramul
Lui Bessius — cîrmaci de navă —
Ţi-ai frînt mlădiţa ta firavă
Curmîndu-ţi stirpea ta
şi neamul
Ce străduia prin tine-n slavă !"...
...„Te-ai stins şi tu,
Pompeius Falco
Din Moesia
— guvernatorul
Sub care-ngenunchea poporul !"...
Tu, ţarcă, amintirea-i calc-o
Cu negru-ţi giulgi flambîndu-ţi
sborul !...

Memorie
— ce stai de strajă
Şi nu laşi sufletul să piară —
Arată-mi lacrimala glajă
A unor duhuri ce prind coajă
Şi într-aevea
mă-npresoară !...
Bătrînul nuc
cel ce-şi revarsă
Deasupra
cerul lui brun-verde
Mă-nfaldură cu torţa-ntoarsă
Şi fieşcare piatră ştearsă
C-un braţ
s-apleacă
s-o desmierde...

EVOCATORUL

Lui Radu Stanca

Mi-apari
ca vremea-n cicle-cicle,
Cetate veche,
mitic joc :
O salamandră scrisă-n ţigle
Scrumită salamandră-n foc !...

O, burg la pîndă !
— Oarbe storuri
Ca ochii oarbei babe Dochi —
Cu-ncuibărite stoluri — stoluri
De bufniţe
— ochi lîngă ochi !...

O, burg
cu trepte decăzute
Spre fundul lumii, spre trecut,
Cu mucezite ziduri mute,
Cu poarta prinsă-n lacăt mut !

O burg,
cu catedrale sumbre
Cu mituri lîncede, cobolzi
Şi cu un amalgam de umbre
Sub coperişuri zburle-n solzi !

O, burg
ce străluceşte-n ploaie
Şi-n soare străluceşte trist,
Stingîndu-se ca o văpae
Dintr-un cărbune-ametist !

O burg străvechi :
spăşite brezle
Cu foarfeci, brice or cuţit,
Cu-ncrucişări de spăngi şi tezle —
Heraldică din timp spăşit !

O, burg —
— ce amintire-acuma-i !
Cu amintiri ce-abia mai sînt !
Şi-n care amintirea, numai,
Dă glas cocoşilor de vînt !...

Interior de la Săvineşti

Păşesc străfund pe-aceste trepte
— Prea tînăr pentru stinsul burg —
Spre ceruri tot mai înţelepte,
Umil, ca însăşi viaţa, urc...

Fii, salutat, o burg de-alt'dată,
Tu, plin de simboluri şi sens —
Infern
ce-n curţi străvechi mi-arată
Deodată bolta — cer imens !

Eu te salut, străveche trudă
De pietre, cărămizi, mortar,
De epoci sumbre care-asudă
Sub un lichen tentacular !

Fii salutată, Omenire,
Tu, străduinţă,
tu, tumult,
Concretă,
dîrză amintire
A unor trepte de demult !

Tu, mucedă, străbună voce
A unor epoci ce s-au scurs
Şi a visărilor precoce
Din era peşterei de urs :

Tu, chinuită întrupare
A ridicării în genunchi,
A-nţepenirei în picioare :
Biped — monumentalul unghi !

Din piatră sumbră, suprapusă,
În valuri triste, val de val
M-am înălţat spre treaptă susă
În care-s prinţ medieval !
Medievalitate tristă !
Stă burgul trist, medieval !

Aş crede chiar că nu există
De n-aş sălta acest pocal !

Medievalitate dulce,
O, linişte, te-am regăsit, —
Prelins în ziduri
să se culce
Romantic,
duhul meu spăşit ?!...

Dar, pot uita
— batraciene —
Cum saltă căşile-nspre deal,
Holbind,
(cu-armuri de solzi)
— viclene —
Din pod
cu ochiul pineal ?...

Îmi amintesc —
ca-n Ţuculescu ! —
Reverberind aceiaşi tropi,
Cînd burgu-şi înţeţise frescul,
Holbind fantasticii ciclopi ! ...

Dar îmi voiu aminti de orge
Cu mii de ochi,
cu mii de ţevi,
Spre slava-acelui Tudor George
Pe care altfel mi-l relevi !

Rămîi-îmi, deci,
un burg din basme
Un Bruckental,
un vast muzeu
Cu halebarde,
cu fantasme,
Cu turle pin-la Dumnezeu !

LA EMINESCU

— (La poalele statuei sale din parcul „Sub arini" — Sibiu) —

Statue dalbă, spectru pur
De fildeşe zăpezi şi-armindeni !
Aramă, care dai contur
Înflăcărării, pretutindeni !

Tu, bronz coclit de vînt şi ploi
Cu purpurii-vernile iederi !
Tu, stîncă-n care-au prins altoi
Neclătinatele încrederi !

Putea-veţi să păstraţi, ca-n somn,
În pulberea duratei voastre,
Imaginea Acelui — Domn,
Necum ca timpul s-o devaste ?!

L-am întîlnit de-atîtea ori :
De veghe, stînd la ţărmul mării,
La Iaşi, sub teii visători,
În Cişmigiu, sedus visării...

Simţii în piept, la Ateneu,
Un paloş drept
— (pătruns de Anghel !) —
Purtînd pe umeri, ca un zeu,
Cupola cerului
— Arhanghel !

De-aş trece-oriunde pe pămînt,
Privind la cer —
privesc la tine,
Gigant cu plete fremătînd
Prin codrii care-mproşc lumine !...

Păşesc prin pajiştea de-aici
Pe sub arinişti sibiene :
Îmbrăţişat de-aceşti voinici,
Mi-apari prin tainice poene...

Popor de braţe-ţi creşte-n jur
Şi pîn-la cer şi-nalţă truda
Din miezul codrilor obscur
Un rug înflăcărînd ca Budha...

Aicea-ntre copacii-nalţi
Columa ta şi bustu-ţi creşte
Cu nalta-ţi frunte ceru-l salţi —
Nimbîntu-te, dumnezeeşte...

Ca la un cerb încoronat,
Stau brazii făclieri de-o parte,
Dumbrava creşte-n rug comat
Din bustul tău ferit de moarte !

Eşti buturul din care cresc
Nestăvilitele altoae —
Cuprinzătorul bolţii fresc —
Cuprinzătoarea vîlvătae !

Eşti rădăcina !
Trunchiul eşti !
Ramificată-n ceruri hidră
A cutezanţei omeneşti —
Plinita Timpului clepsidră !

Nimicnic eu aş fi
şi-aş fi
Nedemn
să-nstrun gigantica-ţi strună.
Păstrînd în delta inimii
Orgoliul patriei
— română !

Tu nu eşti doar al nostru !
Nu !
Ci pulsul tău titan se leagă
Cu-ntregul univers !
Eşti TU !
Simţirea ta

e ORGA-NTREAGĂ !

Eşti Eminescu — al tuturor !
Tu
eşti Sinteza
— Arabescul ! —
POETUL MARELUI POPOR
AL CLOROFILEI :
EMINESCU !

VIS ŞI ISTORIE

...Şedeam pe-un mal,
iar în afundul meu
Imaginea
îmi tremura mereu...

(Fantastic „raccourçi"
de unde-mi pare
Că mă-nrădăcinez
către picioare !...)

Iar capul
undeva-l vedeam flambînd —
Un soare ciufulit
— un sor profund !...

Şi cine-ar fi putut să mai priceapă
De-oi fi sub cer —
or dac-oi fi-n sub apă ?!

Dacă port braţe-ntinse spre lumină,
Or braţele-s
avidă rădăcină ?!

Dacă e capul meu
cu-adevărat,
Or fruct,
or astru
— echinid ciudat ? !

Încît
trăiam sublim,
fără nesaţiu,
Narcisu-acela
fără timp,
nici spaţiu...

Mă-ncorona
— astfel —
din timp
în timp —
Cu radiaţii îngereşti
vr-un nimb...

La care-adăogau
— într-alte timpuri —
Comete fulgerate
alte nimburi...

★

...Atunci
mă smulse
din acel extaz
Un muget surd
ce-l mai auz şi az' !

Şi mugetul creştea
asurzitor
Par'că vuind
din fundul luminilor !

Curînd
ăst muget
fu atît de tare
Că bolta deveni
asurzitoare !...

A cerului meninge fu prea mică
Umflîndu-se,
plezni
ca o beşică...

Şi-în devalmă —
galaxii
şi astre
Floreau explozii,
orchestrau dezastre...

Oglinzile
cu lucitoare globuri
Se prăbuşiră-n pulbere
şi-n zboruri...

Încît
se proclama
o beznă plină

De trăznete,
de suliţi,
de lumină...

Ci haosul crescu
încît
să-mi soarbă
Privirea surdă
şi urechea oarbă...

Şi pînă ce
să mă mai dumiresc,
Mă înghiţi un somn
nepămîntesc...

. . . .

Eu nu ştiu
prin ce secol m-am trezit,
Dar ochiu-mi proaspăt tresări
uimit !

Era
în jurul meu
atîta pace !

Şi-un vînt
porni
prin păru-mi
să se joace...

Sfioase ramuri
s-aplecau
prin jur
Mă-ncoronau cu verdele lor
pur...

Iar zarea
— printre crengi —
ca o fereastră,
N-a fost nicicînd
mai pură
mai albastră !...

Şi nici mai luminoasă-ntruchipare
N-am mai văzut
cîndva
iscată-n Soare !...

LITERATURA ÎN ACTUALITATE

O acțiune liberă!

De ce marele Homer?

A fi actual înseamnă a acționa în prezent, a fi angajat astăzi. Există două forme fundamentale ale actualității: jocul sau arta și munca. Primele sînt acțiuni libere, a doua este aranjată, reglementată. Literatura este o acțiune liberă în sensul nereglementării ei pe ore, zile, săptămîni, ani, o acțiune condiționată moral, social și politic de timp. Actualitatea literaturii este umanitatea, viitorul sinonim cu progresul. De ce Shakespeare este actual, de ce marele Homer? În timp ce știința și tehnica progresează, arta mare rămîne mereu aceeași ea fiind intim legată de sentimentele omenești care sînt aceleași de la începutul lumii pînă acum.

Marea actualitate a poeziei constă în umanitatea ei, în caracterul ei direct, în influența ei asupra sentimentelor unui an, a unui secol. Poezia ajută umanitatea, face posibilă existența științei și a tehnicii. Poezia se comportă ca o ființă vie întruchipînd spiritul nostru cel mai pur. Legile poeziei, mijloacele ei: metafora, epitetul sînt aplicabile în fizica modernă. Postulatul din matematică este o metaforă ai cărei termeni nu se pot demonstra ci sînt dați numai pentru că există.

A scrie literatură actuală înseamnă a ține pasul cu progresul umanității, a prevede viitorul și a-l anunța.

Pledoarie pentru adevăr

De la 65 de ani în sus încep să se distingă înțelepții. O blîndă pervertire le întoarce existența către adevăr, pervertire iscată din propria lor inconștiență. O comisie de medici transporta un bolnav într-un vagon special către o altă comisie de medici care la rîndul ei consulta o altă comisie de medici. Dar bolnavul n-a murit. Poate grăi. El simte ceva care contrazice toate părerile savanților. Brusc, se simte bine, vrea să plece într-ale lui, să se delecteze, să meargă bucurîndu-se că are ochi, că are mîini că are picioare. El a trăit de vineri pînă sîmbătă cu speranța duminicii, a unui adevăr distribuit bine. Cine este adevărul de a cărui față e bine să te păzești? Mușchii lui ageri sînt ca vitejia care nu te iartă. Ce etern adevăr vrea să descopere literatura, adevăr pe care știința trebuie tot timpul să-l descopere, și să-l nege? Un adevăr etern ca sîmburele în brațele cărnii de fructe miresmat și dulce, un adevăr acoperit cu o coajă ca o crustă de magmă împietrită? Pasionat și cu sufletul răvășit cine nu și-a alcătuit o mică arhivă din evenimentele epocii sale, cine n-a inițiat o modestă colecție în speranța că adunînd șuviță cu șuviță dintr-un lucru îl poate recompune întreg asemeni cu perechea lui abstractă pe care a gîndit-o într-o zi.

El era chiar el

E o convenție unanimă mai ales pentru un tînăr de profesie devenit scriitor ca anumite întîmplări care îi răsar din cînd în cînd în minte să nu le scrie niciodată, să nu și le amintească decît sieși.

Învățam pe apucate manualele clasei a VIII—IX, disprețuindu-le în ascuns și iubind strania libertate de a bate mingea în dreptul coșului de baschet din curtea liceului Gh. Șincai. Citeam pur și simplu în silă și nu exista zi în care culoarea florilor din natură să nu mi se pare mai fainâ și mai neașteptată decît cea descrisă în cărți. A fost o zi hotărîtoare, cu un zîmbet mincinos și inexpresiv am deschis cartea „Moromeții". Habar nu aveam de nimic, păstram doar în mine ca în cîmpie pribegia, amintirea unor țărani, lauda, mersul în mîini, aruncarea în căpița cu fin și mai ales înțelepciunea usturătoare a vorbelor pupate de trandafiri. Am citit cartea, fără să vreau pentru că trebuia, era singura carte pe care draga noastră profesoară de limba română doamna Demetra Sânzianu ne-o imagina ca pe o carte al cărei fel nu existase pînă atunci. Am citit-o stupefiată. Era ușor să înveți niște copii să mintă cu agerime sau să se falsifice cu entuziasm, dar, era greu să-i minți înlăuntru lor. Nici o carte nu mi se păruse ca asta pe care o țineam în mîini. Spuneam: îmi vine să-i dau un telefon scriitorului și să-l întreb respectuos dacă într-adevăr Moromete este tot una cu V.M. pe care îl știu din copilărie din satul mamei mele. Exact așa se numea el.

În literatură toată lumea e talentată, mi-am zis, el a inventat sau pur și simplu a dispus de firea unor oameni.

Să nu vorbim de plante și de insecte și de lucruri oricît ar fi de multe în natură, să nu vorbim decît foarte rar și puțin, dar, cînd avem mai ales nevoie de ființe și lucruri care se găsesc cu mai mare greutate, să vorbim despre ele pentru ca rarele să existe mai des în natură.

In afară sacrului

Pentru ce a pledat poezia bacoviană, pentru ce, pentru cine?

Sînt poeți capabili să exprime conștient sentimente noi sau stări noi, alții care dau variații ale sensibilității lor pe care oamenii și le pot însuși, dar sînt poeți unici care dau lumii sentimente unice. Dintre acești rari poeți este Bacovia. A vorbi despre el, poetul, și despre poezia lui înseamnă a ieși din centrul bunelor înțelesuri, a ieși cu bruscă mișcare din sfera sacrului, în afara lui.

E o redescoperire a sensurilor poeziei, o negare a tot ceea ce nu comunica cu inefabilul unei lumi în pragul dezlănțuirii ei fizice. Căci asemenea marilor poeți Bacovia percepe natura ca o dezagregare sufletească și materială a tuturor stărilor ei. Pentru el natura „nu are milă, nici știință, nici iertare, ea e adevărul, dulceața infantilă, senzualitatea mistică" cum gîndea un mare romantic german.

Poezia sa este bîntuită de două mari teme: a morții și a iubirii, a iubirii în sine, a omului în care inima s-a născut mai tîrziu decît trupul.

Natura bacoviană este o acumulare de energii în imperceptibilă stare a începutului de dezorganizare, o natură nu înainte de distrugerea ei, ci înainte de dezlănțuirea materiei care o compune.

Ținuta de refractar la acest mediu, ținuta de melancolic maladiv, de nostalgic sfîșietor este unică prin atmosfera în surdină a poetului. Nimic echilibrat, sunetul cel mai pregnant este cel ridicat în dezechilibru cu cel care coboară.

O aparentă imobilitate a unei stări sufletești: toamna, iarna, vara cotropitoare, care pare a nu se schimba niciodată, și apoi o dezlănțuire în cadrul aceluiași static.

În legătură cu poezia lui Bacovia critici de prestigiu, personalități și-au exprimat îndoiala dacă ea, poezia este expresia unei sincerități dezarmante ori, dimpotrivă este izbînda fără rival a unui stil poetic impecabil. Poetul însuși a dat răspuns acestei îndoieli, un răspuns unic cu sintaxa sfărîmată interior: „Trăind izolat neputînd comunica prea mult cu oamenii, stau de vorbă cu mine însumi, fac muzică..."

Cu tot respectul datorit

Al șaselea simț este cel al bunului simț. Să ne fi înșelat noi pămîntenii cînd am numărat doar cinci simțuri? Mărturisesc că din copilăria curată cu tot respectul datorit am dat preferință binelui. Cei care fac din bunătate o calitate mediocră rezervată timpiților și animalelor, sînt căzuți în delirul analfabeților. Două proporții, două maxime, două cantități fundamentale: Rău și Bine. Am ascultat o dată pe cineva vorbind sclipitor, după ce a terminat am urlat: să nu i se mai dea voie acestei persoane să vorbească despre nimeni, căci după cum percepe ea lumea este numai abjectă și rea.

Dar tot timpul mă gîndesc la literatură; cum atîrnă ea ca o stea de o panglică la o pălărie. Așa contează și scriitorul față de suferința sau de bucuria publică simbolică. Sînt numai cîțiva scriitori ai lumii care au pledat pentru literatură = viață Tolstoi, Dostoievski, Faulkner și acum pentru arbitrii ultuci Șolohov.

A încercat și Sadoveanu magnific gonind vulturi cu ochii săi de oțel rece, în inimile cititorilor săi, să le mănînce inimile. Viața poate fi considerată ca un laborator chimic în care Binele produce rău și Răul produce bine, în care se intercalează fracturi de formule în căutarea magicului adevăr substanță bună la toate pentru și împotriva răului.

A fi de felul tău luptător

Am cutreierat munții Apuseni, Vrancea, Țara Birsei. De aici mi-a rămas versul: țara avea o carnație strălucitoare sclipind de roci foarte fierbinți rămase împietrite ca după un mare cataclism. Forfota zilei printre munți și în interiorul lor am simțit-o după mersul în amănunt deosebit al țăranilor care mînau spre tîrg viței încă umezi de lapte, mînjii și plantele lor ținute în coșuri aromate.

Mi-am unit vocile cu ale lor, simțurile, am intrat în personalitatea lor colectivă, ieșită din comun și atunci literatura mi s-a părut un ritual tehnic pe care-l fac suave mașinile pentru a consemna sufletul unei zile.

Mai stăruie deasupra zilelor muncite aura oboselii care se înalță dimineața deasupra munților. Este de ajuns să fi fost o singură dată țăran sau muncitor sau savant, obiect sau ființă ca să cunoști ceea ce se numește pentru fiecare fel de „a fi". Este o clipă însă mai măreață decît toate cînd toate aceste feluri de a fi înseamnă a lupta, oricum, și cu orice împrejurare. Există în popor o motivare a febrei „s-a luptat cu un gînd", adică te-ai luptat cu o idee care te-a învins sau pe care ai învins-o. Intrăm în această vară neobișnuită a țării noastre cu felul de a fi al marilor luptători și chiar dacă sîntem de meserie tineri, sau sîntem de meserie scriitori, felul nostru unic de a fi rămîne lupta fără de care un bărbat se atrofiază iar o femeie asemenea lui. Căutînd în coroana teilor, în nostalgia icoanelor, în amintirea străbunilor, în peisajul nou industrial, felul unic de a fi, îl vom găsi pe acesta: a fi de felul tău luptător.

Plăminii mi se umflă de putere, pielea capătă umbre de emblemă, ochii invie de floarea purpurie de oxigen pe care ți-o dă sentimentul unei continue stări active.

Întreaga noastră mișcare, făcută într-un sens distins, impodobește aspirația noastră către desăvîrșire.

De aceea asociez munții noștri încordați ca fruntea încreștită în luptă cu gîndul, cîmpiile cu seninătatea frunții de adolescenți și pădurile cu ceea ce pămîntul însuși a gîndit în afara lui.

Serbările păcii

Literatura, corpul literaturii nu are secrete pe care omul să nu le cunoască. Haina roșie nu este o potrivească pentru ea. Culoarea roșie este o supremă muzică.

Cu vîrsta, culorile toate devin aurii ca și focul în maxima lui ardere.

Cînd îngheață un rîu, toată lumea își pune patinele și aleargă pe gheață. Cînd soarele sclipește, o bucurie colectivă mină lumea spre rîu. Cînd este furtună toată lumea caută o intrare, un adăpost. Iată serbările păcii la care nu te gîndești niciodată cum nu te gîndești la vîrsta care îți favorizează frumusețea.

Literatura serbează aceeași pace eternă în care s-a rostit primul cuvînt, acea pace în care neștiut de nimeni încolțește secret firul de iarbă și abia cînd este viguros și plin de culoare este dat vederii noastre. Pacea nu în sensul liniștii, pacea în sensul ivirii imateriale a corpului însuși al păcii; acel echilibru abstract între materii, între energii.

Mulți pensionari nedeosebindu-se unii de alții decît printr-o mare blîndețe, populează dimineața parcurile, ei îmi dau sentimentul mare al păcii pe care îl am cînd văd oameni sărutîndu-se, sau discutînd violent sau dansînd minunatele noastre dansuri moderne sau zidarii ridicînd un zid de casă binemirositoare. Ritualul de a scrie cuvinte în limba ta proprie cu plăcerea și cu înfrigurarea pe care ea ți-o dă, se face în aerul limpede bîntuit de toate mirosurile lumii, cuvintele serbînd în secret sufletul lor interior, viața sub forma vorbirii.

Gabriela MELINESCU

Creație și responsabilitate

Legătură suavă

În liniștea concretă a imaginarului început primul cuvînt a fost atitudine: atitudinea cer față de privire, atitudinea cîntec față de auz. Îmi imaginez foarte limpede iscodirea cuvintelor, stăpînirea obiectelor prin numire, spaima divină de a purcede la numărătoarea necunoscutului. Oh, privilegiu și penitență nebună de-a afla sunete pentru forme, pentru mirosuri și pentru culori, sunete pentru mișcare și pentru repaos; fantezia de-a recrea ceea ce **este deja** prin cuvinte, chinul ordinii de-a fixa și supune, inimaginabila șansă și imensa povară de-a fi îndrăznit singura facere uitată de Dumnezeu: vorbirea. Fiindcă cuvîntul a fost de la început. Cuvîntul a fost în liniștea lumii primul apocalips, va fi bubuit și mai bubuie nașterea lui pînă azi.

Dar atitudine înseamnă sentiment. Cuvintele sînt toate-mbibate-n afecte. Fiindcă atitudinea cer față de privire e fericire curată, iar atitudinea cîntec față de auz e bucurie și dor. În liniștea imaginarului început cuvintele-au marcat senva. Dar singure? A avea și a fi, eu sînt, tu ești, și?

Dar uite ce cred: a avea spre a fi. A avea pentru muncă — a fi pentru suflet; a avea pentru social și politic — a fi pentru spiritual. A avea pentru azi și pentru actualitate, pentru acceptarea evenimentului. A avea pentru muncă, pentru trecerea activă prin timp, pentru ideea de disciplină față de obligația muncii, pentru ideea de supunere față de ierarhia instituțiilor. A avea pentru profesiune, familie, colectiv, pentru sistemul de care depindem egal, pe care îl definim și care ne definește. A avea pentru uniformă. A avea pentru latura militană a literaturii, pentru felul în care poate literatura servi și convinge, pentru felul în care poate fi un mod de propagandă activ. A avea pentru literatura de atitudine imediată care aspiră la nemurire numai în felul în care fixînd realul imediat acesta este etern.

A fi pentru esență. A fi pentru ceea ce este dincolo de experiență, dincolo de fapt. A fi pentru liniștea de dincolo de liniștea lucrului împlinit, a fi pentru fericirea de dincolo de fericirea lucrului posedat, a fi pentru înțelepciunea de dincolo de înțelepciunea lucrului gîndit. A fi înafară de categorie și număr, înafară de determinări, a fi pentru poezie, a fi pentru ceea ce dăinuie din literatură, a fi pentru ceea ce rămîne dintr-un cuvînt. A fi pentru ideologie, așa cred.

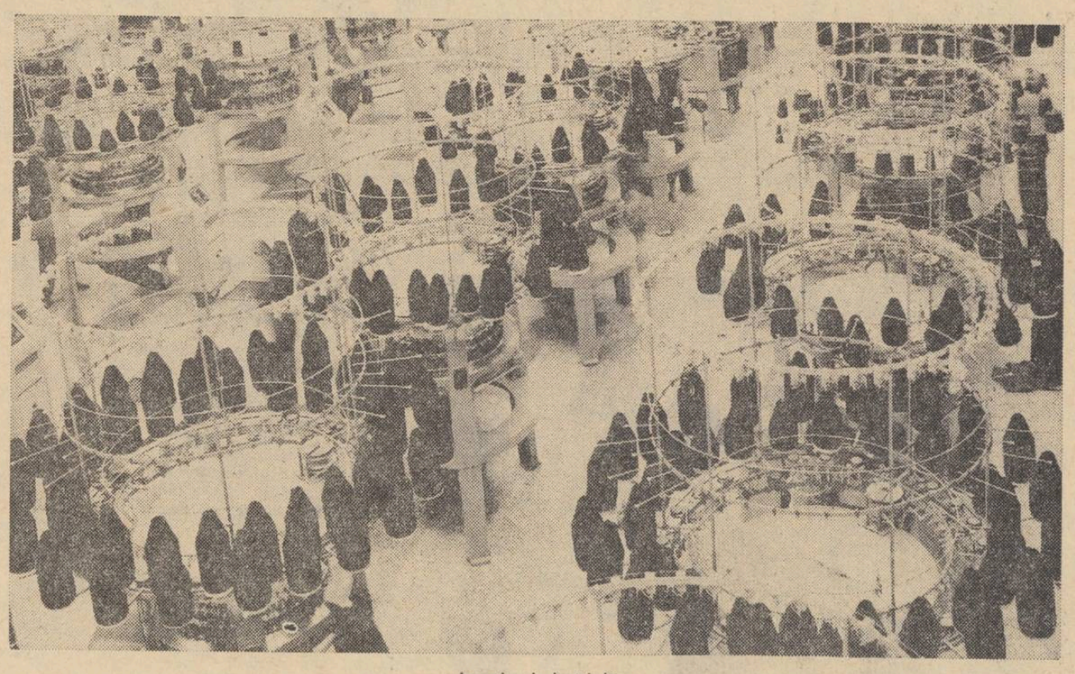

Imagine industrială

Incandescența femeilor

Din punct de vedere al scriitorului contemporan, experiența culturii și experiența existenței stau pe același plan. Informația verifică și adaugă, informația exclude și aprofundează. În toate cazurile, profit pentru mine enorm. Filozofia îmi solicită spiritul, întotdeauna, literatura îmi activează sensibilitatea — uneori. Istoria mă fixează. Dar nu toată filozofia, nu toată literatura, nu toată istoria. Revin cu obstinație la cîteva cărți care configurează o lume spirituală la care ader. Am prieteni vii și mai ales prieteni morți, nu votez cu oricine, experiența culturală este o chestiune de exclusivism. Reconfortantă condiție! Fiindcă, stimulul venit din partea culturii este un filtru atît de dens, că în paharul de cristal uneori nu mai curge nimic. În literatură experiența culturii este primul și ultimul cuvînt de spus. Impuls și frînă.

Iar, uneori, îmi amintesc o dimineață albastră de toamnă și-un podiș pustiit de verdeață, pămîntul sub brumă și orizontul infinit, instrumentul de muncă agricolă în mîinile mele, lacrimile de pe obraz, spaima de spațiu, spaima de întindere și de lumină, spaima de-a fi ieșit prima oară din munți. Îmi amintesc un drum cu vagonul de marfă pe calea ferată, cu două copile cîntînd la pian și doi părinți prăbușiți în fotolii și două bătrîne de lemn cu boccele în mîini. Îmi amintesc mirosul de piele arsă de soare și transpirată a bărbaților și mirosul de plete fierbinți, de păr incandescent al femeilor, îmi amintesc pămîntul uscat pe tălpile mele și primul leșin între foile de porumb. Îmi amintesc bine, îmi amintesc, totul se poate atinge cu mîna, totul se poate mirosi, se poate totul lua de la capăt și impulsul de a te arunca în existență e atît de puternic, atît de fierbinte și de cotropitor, că tot ce se mai poate face e să scrii repede pe hîrtie minunile de care îți amintești; fiindcă altele deja te reclamă cu miresmele și culorile lor, alte voluptăți se pregătesc și alte pedepse. Și dacă sensul literaturii ar fi numai vocația aspră — contemplativă a spiritului și vocația fierbinte — participantă a numirii realului ea tot ar însemna fericirea nebună de-a scrie lumea cu o peniță muiată egal în sînge și-n har.

Victoria nu e pomul de aur

Și vine iarăși triumful realității împotriva cuvintelor. Sînt zile, sînt ani, sînt vremuri cînd totul se ia de la început, cînd fiecare întîmplare e o altă-ntîmplare și fiecare om e un alt om, cînd ceea ce se întîmplă e mult mai important decît ceea ce-nseamnă, cînd „a vorbi despre" e o impietate și a acționa e singurul adevăr. Și, dintr-o dată, cuvintele nu se mai potrivesc fiindcă esențele pe care le reprezintă se schimbă și ideea de roșu nu reprezintă o floare, ci sîngele și ideea de soare nu reprezintă lumina, ci arderea. Vine o vreme cînd nu te mai poți folosi de cuvinte, ci trebuie să trudești aprig în numele lor, în numele întoarcerii lor către lume.

Compuneam propoziții simple, la școală, cu „patrie" și propoziții dezvoltate cu „popor". Îmi chinuiam inteligența și fantezia să înțeleg, dar „patrie" era harta de pe perete și „popor" victoria lui Ștefan cel Mare la Codrii Cosminului. Scriam „victorie" și victoria nu era pom cu fructe de aur și nici „demnitatea" o pasăre albă cu ochi rotund. Plîngeam pentru neputința cuvintelor și pentru neînțelegerea mea, scriam cuvintele de sute de ori încercînd să prind un adevăr pe hîrtie, dar adevărul cine era? Și tot ce se mai întîmpla era somnul deasupra „patriei" și „poporului" pe care nu-le vedem cu ochii și nu-le auzeam cu urechile.

Și iată, vine o vreme de răsturnări, cînd faptele toate se iau atît de puternic de la început, cînd auzul și văzul și pipăitul și toate simțurile pe care le am, nu ajung să cunoască toate fețele lui „patrie" și fețele lui „popor" și suferința dacă era înainte abstractă, acum e de prea mult concret, și cuvintele împing înainte sensuri atît de reale, că te izbești în fiecare din ele, sînt vii, sînt pregnante, sînt dure, și fiecare înțelegere e o cunoaștere de la început.

Stau ca o rană vie la confluența evenimentelor în care caut un adevăr. Mă doare, mă ustură, arde dar iată, sînt eu însămi gata a fi miezul de suflet pentru cuvîntul „patrie" și pentru cuvîntul „popor".

Sânziana POP

Omagiu divinului Socrate

Iau pe răspunderea mea absolută convingerea că literatura e-o chestiune de atitudini în serie. Iată: atitudinea cer față de privire, atitudinea albastru față de cer, atitudinea scriitor față de albastru. Cunoaștere, sensibilitate, crez. Responsabilitatea este imensă. Responsabilitatea cuvîntului, responsabilitatea metaforei, responsabilitatea caracterului. Responsabilitatea cuvîntului e însăși creația. Responsabilitatea metaforei e însăși talentul. Responsabilitatea caracterului e însăși etica. Despre etică se vorbește cel mai mult, e poate condiția scrisului cel mai activ reclamată în ultimul timp. Fiindcă ultimul timp este un timp plin, ultimul timp este un timp concret, ultimul timp are gust și miros și culoare, ultimul timp este perfect social și perfect politic și față de el trebuie să se ia atitudine. Iar atitudinea scriitorului e o chestiune de caracter. Atitudinea scriitorului e o chestiune de convingere. Năvalnică și aspră e vremea aceasta care amenință mai ales colțurile și ascunzișurile, care scoate tot omul în stradă și îl obligă să se pronunțe, care omoară în „neutru" fiecare din litere, care instaurează dominația atitudinii, care ne-arată fiecăruia în parte cetatea și ne pune o sabie-n mîini. A fi scriitor-cetățean nu mai este metaforă este obligația de a exista. Iată, avem șansa divinului echilibru cînd scriem versuri cu stînga și cu dreapta luptăm. Omagiu divinului Socrate, cetățeanul cutezător triumfînd în Tracia, Beoția și Edonis, militantul politic înfruntîndu-i pe lacedemonieni nemuritorul înțelept întrînd apoteotic în moartea ființei spre lauda adevărului.

Neînvinsa clorofilă

A avea și a fi sînt auxiliare banale, utilizate atît de frecvent că sensul inițial s-a tocit și semnificația lor e numai ajutătoare, e numai în scop de a pune-n lumină timpul cîte-unui cuvînt. A avea și a fi sînt truditoare cu ziua, modeste și-umile, munca lor e spre gloria altcuitimente concrete, iar asceza pînă la substantivul abstract va fi cerut o-ncercare atît de mare, că primul om care l-a pronunțat a fost un sfînt. Noțiunea este în spiritul limbii prima religie.

Dar sentiment înseamnă pledoarie. Atitudinea față de ceva se susține. Fiecare cuvînt e un crez: încredere pentru privire-cer, încredere pentru auz-cîntec. Dar încredere oarbă și militantism. Obsesii. Nopți arse de îndoială și limpezite de adevăr. Cuvintele sînt penitențe. Pe fiecare literă a expiat un sfînt. Fiecare înțeles e o dogmă. Vorbirea e facerea tainică a creatorilor pămînteni, a-nlăturaților de la nemurire, e nostalgia paradisului poate, și-a atributului divin. E prima din arte. Și-a fost atîta chin și minune că ne supunem cu furie, că ne supunem cu umilință și azi. Cuvînt-apocalipsă și-apoteoză în mod egal.

Filozofie și literatură

O literatură filozofantă sau o filozofie literaturizată amîndouă sînt realități hibride provenite din dorințe neîmplinite, fie în cîmpul artei, fie în cîmpul filozofiei. Desigur, azi multe glasuri pledează pentru o artă de largă și profundă înțelegere, pentru o artă cu semnificații filozofice. Dar ce înseamnă filozofia cuprinsă în aceste îndemnuri? Merită să ne întrebăm mai des asupra sensului cuvintelor pe care le întrebuințăm cu o siguranță de loc justificată. Privind dintr-un punct de vedere mai larg, filozofie este orice gînd; nu de mult un stimat profesor, susținînd de altfel o cauză pozitivă, enumera posibile filozofii ale morții, ale tristeții și cîte altele. Ceea ce susținea dînsul era gîndul simplu că filozofia nu se reduce la schemele cu care o tradiție, de loc necesară, saturase pagini de cărți și de reviste. Gîndul simplu că a filozofa nu înseamnă a pune în ordine și în relație un număr limitat de concepte extrase din texte consacrate. Dar, probabil că în toate aceste încurcături de limbaj, greșeala este că lipsesc cuvinte pentru nuanțele atît de fine ale domeniilor. Căci filozofie se cheamă a fi și manualul, în mod necesar schematic și deci inițiatic, de principiu; filozofie se numesc și cursurile de popularizare; filozofie se numește și sistematizarea profesorală a gîndurilor despre lume rezultate din științe și arte; în sfîrșit, filozofie se numește și eseul liber, divagația culturală.

În urmă cu ani, un scriitor foarte prezent pe atunci în viața literară, animat poate de bune intenții, încerca să facă o traducere directă și bilaterală atît a principiilor filozofice cunoscute de dînsul în fapte de viață, cît și a faptelor de viață în legi și principii. Încercarea, deși făcută cu patos, a eșuat, bineînțeles. Poate că această încercare donquijotească este exemplul cel mai clar al unei înțelegeri cu totul simpliste a ceea ce ar putea fi relația dintre filozofie și artă. Pe atunci, într-un efort de schimbare și de sinteză, susținut însă prin metode mult prea elementare și inadecvate, multe lucruri au fost confundate unul cu altul. Consecvența filozofică marxistă se transforma astfel în simplă încăpățînare și aderență mecanică la cîteva principii valabile, dar prin natura lor principii, deci afirmații primare, unele pre-filozofice; eforturile erau în întregime îndreptate spre confirmarea cu noi și noi fapte a unor adevăruri pe care și vechii adversari ai marxismului le acceptaseră între timp — efortul era deci consumat spre dovedirea evidenței. Această perplexitate în fața unor gînduri care ar fi trebuit să devină axiome, deci puncte de pornire și de generare a unor cîmpuri teoretice vaste — a stagnat literatura filozofică mult timp, oprind-o la plictisitoare jocuri scolastice. Îndepărtarea literaturii de o astfel de filozofie era, cred, un proces de firească apărare a ființei vii a artei. Atîția care s-au bătut pentru realism, confundînd realitatea cu întruparea unor scheme simple și doar deziderative; atîtea scrieri care mai tîrziu au fost criticate pentru „realism plat" nu au păcătuit niciodată prin vreo așa-zisă cochetărie cu realitatea; realismul lor era de tip medieval — încercau încarnarea, căutau posibilitățile de existență ale unor noțiuni fabricate în laboratoare abstracte.

Rigiditatea cercetării filozofice, rigiditate care se mai menține uneori și azi, după opinia mea, a deschis ruptura dintre preocupările artei și gîndirea teoretică. Desigur că demersurile actuale de apropiere se fac între doi parteneri mult schimbați și cu alte cerințe. Micile sau chiar marile rătăciri nu sînt condamnabile din nici o parte; esențială este stabilirea unei structuri culturale cristalizate, lipsită de zone amorfe fără ecou; structuri cristalizate în care noul și schimbarea să aibă rezonanță tocmai prin inadecvarea lor la relațiile și modul de funcționare al sistemelor deja constituite. Acesta ar fi un climat cultural critic, dar critic în sensul teoretic și adevărat al cuvîntului: judecată și gîndire vie.

Nu se pune și nu se va pune niciodată problema unei integrări a gîndurilor filozofice în artă, nici cealaltă problemă, parcă mai superficială, mai factice încă, a literaturizării scrierii filozofice. Altfel vom asista la spectacolul puțin plăcut (și se pare că asistăm uneori și azi) al unor puneri în scenă ale gîndurilor filozofice luate de aiurea; un astfel de teatru filozofant nu cred că amuză pe nimeni. Ce spectacol poate fi mai penibil decît acela al conflictelor construite cu mare chin sub forma unor principiale dezbateri intelectuale? Exemplele nu ne lipsesc în literatura de azi. La fel, cine nu observă manevrele exterioare ale filozofilor care-și îmbogățesc paleta scrierii cu metafore uzate și desuete. Aici tendința duce către aceeași pierzanie; înfrumusețarea exterioară a stilului rătăcește gîndirea în delirul metaforic, orice enunț devine posibil, dialectica devine instrument retoric, iar schemele hegeliene (care în ultima vreme, nu se știe de ce, au început să circule în puritatea lor, adică în lipsa lor de conținut) sînt gata să nască totul din nimic.

De aceea ne întrebăm din nou despre ce filozofie e vorba atunci cînd ne gîndim (uneori poate cu nostalgie, sătui de broderiile ușoare ale stilului) la o artă cu profunde semnificații de gîndire. La ce nivel al artei se află, în ce strat al ei viețuiește și înființează imagini gîndul filozofic? Vom considera o scriere ca semnificantă filozofic doar atunci cînd cineva se va lamenta acolo în citate și va aminti numele unor ilustre personaje? Nu este acest strat o simplă exterioritate de ordin mai mult pedagogic? Desigur că da. Nu știu dacă cineva va gusta extemporale filozofice în opera de artă, fie ele și de o largă și bogată informație.

La acest strat exterior al scrierii, unde gîndurile rămîn la forma plictisitoare a referinței și a indicării cu degetul, nimic nu semnifică altceva decît banalitate școlară. Fundamentul filozofic al operei de artă se încheagă la nivele mult mai primare, mai organice. Însăși forma unei percepții artistice, gestul scrierii, nervozitatea cu care cuvîntul se strecoară în semnificațiile lumii — toate acestea pot fi sau nu semnificante filozofic. Structura percepției artistice, poate indescriptibilă complet, originează și menține semnificația filozofică. Adaosurile discursive, intervențiile referențiale în text rămîn ceea ce sînt, adaosuri și intervenții pe un fond care de la bun început trebuie să fie ceva sau nimic. Mariajul artei cu filozofia se face într-un loc și într-un timp înainte de nașterea lor exterioară și vizibilă, înainte de discurs, undeva în tăcere. O artă care să fie deschisă și să deschidă semnificații filozofice, o filozofie care să păstreze coeziunea și viața organică a artei — aceste lucruri minunate se nasc înainte de cuvînt. Înrudirea lor va fi atît de adîncă încît nu va simți niciodată nevoia să fie declarată.

Eugen IACOB

SIMION CRASOVSKI

dacă eşti aşteptat

Încă o oră pînă la venirea maşinii şi am timp să mă gîndesc la tine, întins în pat, perfect treaz şi odihnit. Mîinile îmi sînt impregnate de parfum, inspir profund cînd trag plapuma pînă la bărbie dar mirosul dispare sau nu mai e aşa de puternic. Apoi mă ridic în capul oaselor şi privesc afară întunericul amestecat cu lumina, în partea cealaltă a camerei mama doarme liniştit, poate e în curte, dar nu, n-are ce face la ora asta, pînă şi găinile dorm şi în stradă la fel e linişte. Sînt singur şi mă gîndesc la tine. Nu-mi amintesc clar nici o trăsătură a feţei tale, nici nu mă străduiesc s-o desluşesc, mi-e suficient că în această clipă mi-eşti foarte aproape, pot spune că trezindu-mă primul gînd ai fost tu, şi acum pătruns de noutate şi bucurie ştiu că tu eşti noul şi că numai gîndindu-mă la tine am să prelungesc clipa. Cînd voi fi în picioare trăgînd pe mine hainele de lucru, gesturile repetate în fiecare dimineaţă vor părea inedite ca şi cum pentru prima oară aş face drumul pînă la cuier şi introducerea braţelor pe mîneci şi puloverul tras peste cap, vor fi executate absolut altfel. Şi prima care va observa acest lucru va fi mama, fiindcă voi face asta uitînd o groază de amănunte altădată aşa de importante. Tu vei fi cea care mă va face să uit, să sar pauzele după ce o voi întreba pe mama de rucsacul cu mîncarea pentru ziua de azi, pentru că foarte simplu în acest timp voi fi cu tine şi asta nu înadins reconstituind momentele serii precedente, pur şi simplu fiindcă nu mai pot trăi punct cu punct pregătirile în legătură cu plecarea.

Mă vîr pentru ultima oară sub plapumă, să mai stau cîteva minute, tot treaz, pînă cînd mă va scula vocea mamei strigîndu-mă. Parcă ar fi ştiut că nu dorm şi totuşi mă cheamă ca şi cum aş dormi. Nu-mi amintesc să mă fi zgîlţîit vreodată, şi nici să vină lîngă mine să mă strige de-aproape, totdeauna de undeva din altă cameră, chiar din curte, după care se foieşte, spală vase, curăţă cartofi, pune reşoul. Cînd trece alături închid ochii nefiresc de tare apoi o privesc din urmă. Nu-mi dau seama dacă m-a observat, dar nu mă îndoiesc că e sigură c-am să mă scol singur şi mă aşteaptă umplînd dimineaţa cu fel de fel de zgomote.

Deşteptătorul ticăie precipitat, curînd va trebui să zbîrnîie, în curte e aproape ziuă. Nu mă grăbesc să părăsesc aşternutul, asta o voi face aşa cum am anticipat, dar pe undeva pierdusem durata orelor, n-aş putea spune precis cît e ceasul. Şi cinci jumate s-ar putea să fie şi şase. Cred că... dar ce să mai cred că azi e duminică. Puah ! Şi eu mă întind aici, răsucesc anticipările pe cînd afară s-a luminat complet şi aşa cum obişnuieşte duminică mama va dormi pînă aproape de 8. Dintr-o dată mă cuprinde o moleşeală lungă, tot aştept să se scurgă odată dar parcă m-am cufundat în clei. De fapt dacă mă gîndesc bine n-am ce face aşa de dimineaţă. Ar fi ceva să mă roiesc la piaţă, e foarte aglomerată la ora asta şi n-am mai fost demult să mă îmbulzesc pe la tarabe, ar fi curios să văd cam cum m-aş descurca cu vînzătoarele, ţăranele din satele vecine, cîndva mă tîrguiam de minune şi pentru asta nu era duminică să nu fiu trimis la piaţă. Cele mai grozave erau vînzările de porci, veneau familii întregi şi înainte de a intra în tîrguială stăteau deoparte şi discutau între ei şi cu alţii, cumpărători sau necumpărători, poate nici măcar despre subiect, aşa să mai tărăgăneze şi să afle cît mai multe în timp ce alţii cumpără şi pleacă. De la 8 în sus piaţa se goleşte, rămîn cîţiva vînzători mai nenorocoşi şi continuă tîrgul uneori pînă după-amiază. Atunci însă piaţa pute a balegă şi urină de cal şi zarzavaturile alterate umplu mai toată piaţa. Cel mai frumos e acu. Dar voi fi singur printre oamenii mari, poate doar zumzetul uniform şi guiţatul neaşteptat al godacului urcat în căruţă m-ar putea face să sar din pat şi s-o şterg numai pentru că undeva la ora asta e îmbulzeală şi zgomot.

Chiar asta o fac dînd la o parte plapuma şi năpustindu-mă în curte spre robinet. Soare, mult soare şi căruţele trec foarte des uruind la vale spre fîntîna cu ciutură. Mă întorc în cameră după prosop şi mama tot doarme, poate ar trebui s-o întreb ce să-i aduc de la piaţă, singur nu-mi pot da seama ce i-aş putea aduce. Atît de neaşteptate sînt cumpărările pe care mi le încredinţează. Cînd brînză, cînd boia, cînd lapte 3 lei litru, într-adevăr nici un produs pe care să-l cumpere duminică de duminică. Mă frec cu prosopul şi-o privesc poate mă va auzi, nimic, e obosită, ce-o fi făcut aseară. Nici după ce mă îmbrac nu pare să se fi trezit, sau să dea semne că asta se va produce curînd, aşa că plec.

Acum sînt în piaţă şi ca să nu par stingher mă strecor prin mulţime şi nu îndrăznesc să zăbovesc prea mult lîngă vreo tarabă că mă întreabă imediat : „ce vrei băiete" ! şi cînd n-am posibilitatea să cumpăr sînt foarte ageamiu. Iar ca să mă tîrguiesc de dragul artei îmi lipseşte acea tărăgănare a unuia care ştie ce vrea. Ori să stai în faţa femeii, s-o priveşti în ochi şi să ciupeşti pe-ndelete din umflătura preţului ca apoi cu o expresie obosită făcînd-o să înţeleagă că-i prea zgîrie-brînză şi că nu face să te consumi cu aşa zgripţuroaică, să te retragi resemnat şi plictisit de efortul inutil, e o chestie de temperament. Iar unele sînt foarte tenace şi de la distanţă ghicesc dacă eşti sau nu cumpărător şi-ţi răspund cumva printre dinţi, ceva nedesluşit, atît şi nimic mai mult, nici o mişcare, nici un cuvînt care să te încurajeze. De acea uneori le iau cu asta la început, adică trec cam în fugă prin faţa zarzavaturilor şi a brînzei înşirate pe tarabă, şi cum o văd răspunzînd crispat şi puţin flegmatic, fără nici o vorbă scot banii. Nu ştiu de ce mai departe nu-mi mai place cum se poartă şi mă deranjează vocea devenită subit îmbietoare, aşa că închei repede tîrgul, ca la magazin şi părăsesc în aceeaşi clipă piaţa.

Acum fentez în dreapta şi-n stînga pînă ce ies la celălalt capăt şi mă opresc înainte de a hotărî să mă întorc sau să continui drumul.

Aici sînt cîteva căruţe cu caii deshămaţi şi oamenii culcaţi pe paie, în cojoace şi căciuli. Dacă ar fi să mă întorc, o serie de lucruri pe care le-am reţinut după prima incursiune ar deveni prea familiare ca să mai pot distinge zumzetul pentru care în fond am făcut acest drum matinal, aşa că ocolind străzile mai depărtate revin acasă şi-mi dau seama că fluxul domol de acum o oră a fost tulburat, violentat de această mişcare prin mulţime şi mă aşez pe treptele pragului în aşteptarea celuilalt capăt al zilei, cînd totul se va potoli şi din nou te voi gîndi cu bucuria dintotdeauna.

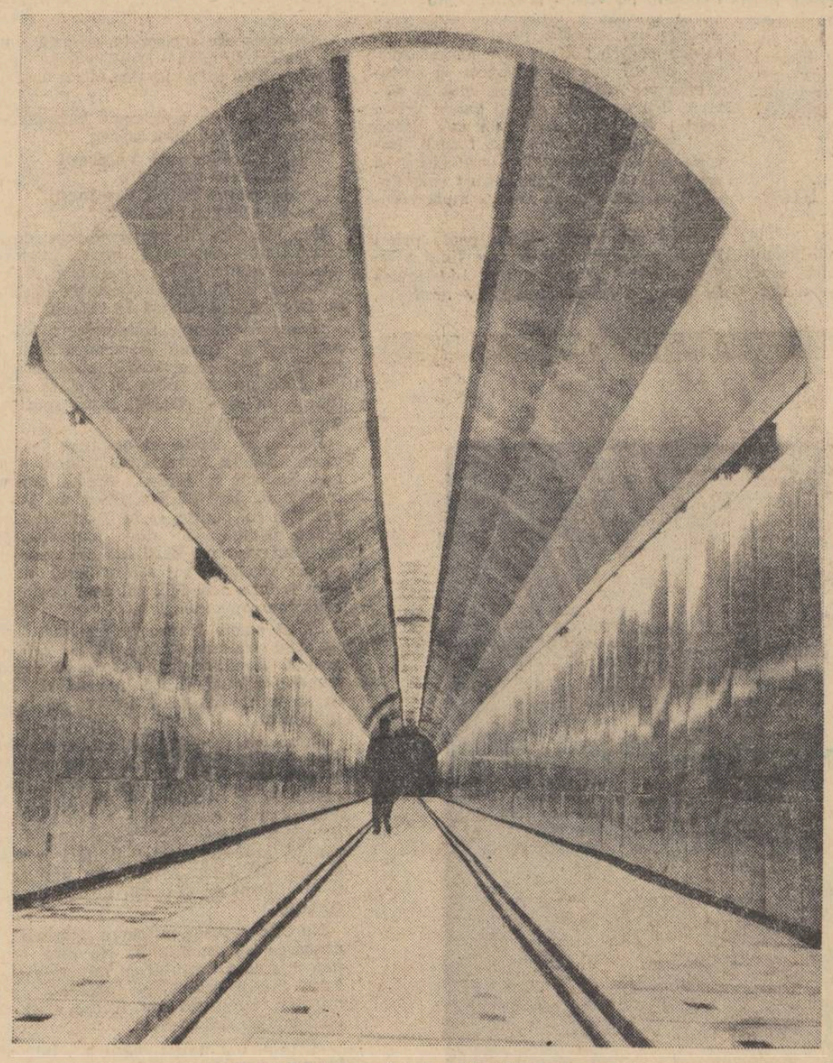

Tunelul de intrare în sala turbinelor — Argeş

Cinăm în curte : tata, eu, mama şi bunica. Soarele e pe cale să apună şi se simte răcoarea serii. Mama şi eu părem foarte proaspeţi, iat-o aduce ciorba de peşte, se aşează, stă un pic, se ridică, iarăşi a uitat ceva. Apar mîncăruri de care habar n-am cînd le pregătise, dacă într-adevăr e foarte dispusă şi va continua să facă aceste curse, masa se va îngreuia impărăteşte. Bunica mestecă domol, cu un aer evlavios, e senină. Vine de la slujba de seară şi în drum spre căsuţa ei s-a abătut ca de obicei pe la noi. Vorbeşte rar nu pentru că n-ar fi cu chef de vorbă, dar slujba asta sau ziua de duminică o fac să vorbească aşa şi numai lucruri esenţiale dacă ştiu ce spun. Tata e şi el venit. Lipsise două zile fiind plecat cu barcazul pe litoral de unde aduce peşte în butoaie sau lăzi aici la cherhana. Spre deosebire de bunică, mama lui, vorbeşte mult şi încearcă s-o înveselească pe mama. Dar cel mai mult mă distrez eu. Orice vorbă spusă de tata mă zguduie de rîs şi aştept din clipă în clipă să-l supăr cu rîsul meu neghiob. El însă înadins mă provoacă şi ajung să rîd numai privindu-l. Are faţa bronzată şi cînd zîmbeşte se vede după riduri ce piele zvîntată şi aspră are. Apoi mama aduce clătite şi cu asta masa se încheie. Continuăm să stăm şi vorbim mai departe lucruri care ne sînt la îndemînă. Ceea ce spune tata mi-e foarte cunoscut, de fiecare dată însă mi se pare nou şi este în fapt. E vorba de neînţelegerile cu ceilalţi cîrmaci şi mai ales cu şeful secţiei care nu e o zi să nu dea dispoziţii anapoda. De pildă aceste două zile. Cursa se putea face într-o singură zi, dar avea în dispoziţie să meargă la Perişor cu nişte lăzi goale de careăia n-aveau nevoie. Mai mult nu pricep, sînt sigur însă că acum e foarte mulţumit, iar această altercaţie prelungită trădează deja voluptatea certei şi în plus are ascultători ideali faţă de care poate suci cuvintele aşa cum îi convine. Ascultîndu-l mă mir cum vocea-i acum patetică, blajină chiar, pe mine unul mă sperie ca şi cum ar aduce o veste întristătoare. Aştept să se termine masa, dar privindu-i pe cei trei îmi dau seama că mai e pînă atunci. Lumina ne subţiază din ce în ce, contururile copacilor se întunecă, încep să devin tot mai neatent. Nu mai scot o vorbă şi pîndesc momentul cînd tata se va ridica de la masă şi va spune cîteva cuvinte, un fel de mulţumire domnului şi mamei, ceva despre el însuşi că în sfîrşit se va putea odihni fie şi o oră ca apoi să plece la restaurant. Aş putea să plec aşa dintr-o dată bîiguind vreun motiv mai de crezut, dar presimt că voi strica o solemnitate, pe care o port de azi dimineaţă şi încă nu e momentul s-o las de o parte. Să stau aşa şi să aştept pînă se va sfîrşi de la sine ca şi alte dăţi.

Din stradă mă cheamă voci de băieţi şi fete, mi se pare că stau aici de cînd mă ştiu, ce-aş mai zbughi-o spre căldura străzii, poate că ai şi ieşit la ora aceasta şi te plimbi prin centru, iar eu nu fac nimic şi de dragul unei stări sau solemnităţi nu mă urnesc şi nici nu văd cum aş putea s-o fac înainte de sfîrşitul care se apropie obositor de lent.

Cel mai înţelept ar fi ca mama să mă înţeleagă, mă înnebuneşte întunericul scurgîndu-se din acoperişuri şi copaci, poate să treacă şi noaptea aşa fără să ştiu dacă a fost la mijloc un minut sau un secol. Vîr picioarele sub masă şi ating nişte gambe. Apoi mă uit la feţele celor trei. Mama e cea care mă priveşte şi sper să mă întrebe. Cum să scurtez acum momentele, cînd tot finalul descompus mi se pare enorm de întins. Pînă se scoală, îşi mai spun între timp ceva să fie zis, rugăciunea înspre răsărit, dacă s-ar putea totul într-o fugă pînă la gard şi înapoi. Vocile de pe stradă devin tot mai anemice şi rare, undeva şi tu printre reci de fete. Mama tace, nici nu mă observă de la un timp, ar trebui să insist, ceva mai energic cu întinsul picioarelor pe sub masă, poate au amorţit, au încremenit în discuţie, ce o tot lungesc atîta, nici nu se mai vede bine şi ei vorbesc şi vorbesc.

Cînd se ridică bunica de la masă, tata o urmează şi amîndoi sînt de acord că e timpul să intre în casă, dar se lasă frigul, deci n-are rost să mai stăm afară. Vreau să spun că te iubesc de cînd mă ştiu, nici o clipă aici, gata zbor. Abia acum tata vorbeşte despre mine şi parcă mă întreabă ceva, însă nu-l ascult, mă îmbrac alergînd dintr-o cameră în alta şi bunica mă priveşte condescendent cu zîmbetul acela senin, curată fecioara Maria.

Oare ai să mă ierţi numai pentru că trebuie să mă ierţi ? Cît de vinovat pot fi, sclav al zilelor însorite derulîndu-se leneş ! Am vrut să vin la tine pur şi fericit, copleşit de bucurie, împăcat, fără vreun amănunt obsedant în urma-mi. Şi această penitenţă de o zi mi-a devastat simţurile şi în loc să mă potolesc aşa cum am crezut în calculul meu, evoluam spre dezzăgăzuire, în fond nimic mai firesc atîta timp cît te ştiu la celălalt capăt vie, atentă, vicleană.

ARHIVA ARGHEZI

„Recunoştinţă"

Cuvîntul „Recunoştinţă". Arghezi l-a întrebuinţat rar în paginile lui de literatură în ceea ce priveşte valoarea declarată a sentimentului şi aceasta pentrucă au fost destul de rare momentele şi de slabe, în cursul celor 87 de ani trăiţi, cînd sensurile să fi corespuns unor realităţi integrale.

Hirţuit în tinereţe, ca şi în plină maturitate, de fel de fel de opoziţii literare, politice, sociale şi uneori chiar naţionale, atitudinea lui devenise războinică, ascuţit bătăioasă, însă de loc răzbunătoare. „Prefer lupta dreaptă şi faţă în faţă, cu un adversar vizibil, declara Arghezi. Tot ce am detestat mai mult au fost loviturile primite pe la spate, în timp ce faţa mă delecta cu cîte un surîs purtat cînd sub joben sau între favorite, cînd sub cîte un chipiu, cînd dîndărătul unei călimări cu cerneala sleită..." Au fost şi cazuri cînd acestor lovituri neloaiale nu le-a putut da răspunsul cuvenit, adversarul meschin îngrădindu-se de prerogative, legi şi influenţe. Dar nu aceste momente caracterizează viaţa şi activitatea scriitorului care a reuşit să-şi păstreze zborul rectilin atît peste munţi cît şi peste prăpăstii...

„Recunoştinţă" e unul din rarele cuvinte ale vocabularului literar în ceea ce priveşte calificarea intimă şi directă a unui fapt, cuvînt cu atît mai complex în valori şi mai adînc în sensuri, cu cît el este totuşi prezent, ca titlu, în fruntea unui catren deosebit de semnificativ. E o declaraţie de poet, de cetăţean, dăruită unui act de intensă importanţă morală, de înaltă spiritualitate izbucnită din vibraţiile diafane ale unei emoţii totale : acordarea titlului de Erou al Muncii Socialiste *şi distincţiei* Secera şi Ciocanul.

„Recunoştinţă" e, deci, expresia de maximă concentrare a sentimentului, ideii şi imaginei sufleteşti, zugrăvite în cele patru versuri, cărora Arghezi le-a dat puteri de simbol :

„Le-am sărutat odată, ei
secera din mînă
Şi lui ciocanul muncii, cu
care se îngină ;
Ea înnotînd în holdă, el
potcovar şi faur —
Şi mi le dăruiră în giuvaer
de aur."

La împlinirea a 85 de ani de viaţă şi şaptezeci de activitate literară neîntreruptă, Partidul şi Guvernul ţării îi acordau cea mai înaltă preţuire şi totala consideraţie, egală unui puternic sentiment de stimă, de dragoste, de merit al unei munci cinstite, neîntrerupte şi patriotice.

După festivitatea desfăşurată în luminoasele saloane ale clădirii Marei Adunări Naţionale, Arghezi avea ochii tulburaţi de lacrima bucuriei emoţionate — o zi de mai 1965. „E meritul tău, puică Paraschivă, şoptea el sprijinit de braţul tovarăşei lui de viaţă, coborînd scările de marmoră albă. Dacă nu erai tu, n-aş fi ajuns să trăiesc secunda asta şi nici nu cred că aş fi putut lucra, răbda şi ajunge pînă aici !" Acasă, el i-a dăruit Paraschivei semnul de aur primit din mîinile marilor conducători ai destinelor ţării, semn al secerei şi ciocanului prinse în strălucirea unei stele, ruptă din Luceafărul fiinţei poporului românesc.

În versurile datate 21 mai 1965, intitulate „Recunoaştere" scrise chiar în seara marei zile, Arghezi sintetizase ceva mai mult decît o împlinire spirituală scînteia năzuinţei de dreptate făcută poporului român, se împlinise şi pentru el, generos şi definitiv. E, poate, singurul mare act de consideraţie pe care l-a avut în ţară, răsfrînt înmiit şi în conştiinţa poporului care-i iubea cuvîntul rostit şi scris.

„Regret că nu mai am anii tăi, Barule, mi-a spus seara, la sărutarea de despărţire. Sper că anii nu mi se vor împuţina prea repede şi să fiu în stare să mai lucrez pentru graiul, scrisul şi destinul literaturii româneşti". Suna ca un angajament de continuare a muncii, cu vigoarea care l-a caracterizat întotdeauna. Cei doi ani despărţitori ai acestui moment de ultimul de viaţă, au dovedit, cu prisosinţă, că şoaptele acelei nopţi erau într-adevăr slove de foc !

Baruţu T. ARGHEZI

POŞTA REDACŢIEI

PROZA
POEZIE

V. N. : Din „Ziua cea bună a omului" reţin atît, că „iarba nu cunoaşte cele 10 porunci". Din „Partir c'est mourrir un peu" — doar tonul polemic şi hîrţuiala cu dumneata însuţi. Trebuie să abandonezi formula eseului, nu-ţi reuşeşte.

ION ANDRONACHE — Tuţuieni : Eu nu analizez poeziile trimise redacţiei (cu problema aceasta se ocupă prietenul Cezar Baltag) ; totuşi, citind „La zi" nu m-am putut abţine să n-o reproduc :

„Ziua este contra noapte :
noapte este contra lumină :
întuneric este ca şi besnă :
besna, este nu se vede :
cu ce să vadă, dacă nu are auz :
dacă nu are auz, cum să simptă :
cum să simptă, dacă nu are glas :
dacă e fără glas, cum să-l auzi :
. . . . . .
... ziua este contra noapte
... noaptea... e noapte şi gata.

Ei, nu, nu-i gata ! Vreau serviciu contra serviciu : vreau să-mi spui de ce după ultimele două versuri n-ai mai pus cîte două puncte ? Răspunde-mi, nu mă lăsa să zac în ignoranţă.

CHIRCA ULPIU : De acord cu spusele lui Camil Petrescu. „Cristina, un omuleţ de patru şchioape" — lacrimogenă.

MARGARETA VLAD : Aş spune că schiţa dumitale cuprinde un sîmbure de lumină dulce. Dar s-au scris foarte multe lucrări pe această temă şi, cinstit să fiu, nu-mi dau seama bine dacă acea lumină dulce despre care am pomenit e cu totul a dumitale, sau e de împrumut. Trimite-mi şi alte lucrări ca să-mi pot forma o părere.

RADU BĂDILĂ : Vom publica „Liniile".

MIRCEA Ivan CASIMCEA : Ciclul „Piaţa", excepţional. Am reţinut şase bucăţi („Noaptea" mi se pare cam împinsă în grotesc) şi voi încerca să-i conving pe colegii mei să le publicăm pe toate. „Frig" şi cele trei povestiri adunate sub titlul : „Bătrînii" — bune. Îţi propun să strîngi lucrările într-un dosar şi să le expediezi imediat Editurii pentru literatură. Mă voi îngriji cu multă dragoste ca ele să ajungă sub ochii publicului adunate între două coperţi. Îţi mulţumesc, mi-ai produs o bucurie rară, şi-ţi urez întoarcere grabnică în Dobrogea, pămînt pe care ştii să pui piciorul.

ONISIE GHENCEA („nume jumătate biblic, jumătate amintind de-un fondator de cimitir"). Sigur că eşti puţin ipocrit. Dar ai trecut cu bine examenul. Publicăm „Ataraxia".

GULUŢĂ (sau, poate, Goguţă ?) : Depun iscălitură c-am primit şi-al doilea transport. Scrisoarea, puţin cam prea obraznică, trebuia încheiată mai bubuitor. „Peretele alb" e publicabilă. Dar spune-ne cum te cheamă. Şi un sfat: lasă-te de fabule.

ION LĂCUSTĂ : Prinţesa Bo, sau stafia ei, sau şi prinţesa şi stafia, m-au amuzat. Mai puţin Miopul şi Sentimentalul. Oricum ai haz şi cred că-mi vei da în curînd o lucrare pe care s-o public. Poate că chiar ai scris-o. Dacă-i aşa, trimite-o repede.

Fănuş NEAGU

CĂLIN GEORGESCU — Iaşi — Unu : „Educaţia sentimentală" nu este o carte care tratează „dragostea, prietenia, căsătoria". Doi : „A face furori" nu înseamnă deloc a fi mofturos. Pentru aşa ceva aveaţi la îndemînă expresia mai sigură : a face nazuri. Trei : nu ştim ca parcele să fi fost fetele Dianei, care după cîte cunoaştem era o fecioară convinsă. Patru, cinci, şase, şapte ş.a.m.d. : versurile trimise nu au nici-o valoare.

PROTEUS — Drăgăşani. În scrisoarea pe care mi-o adresaţi, cel mai senzaţional lucru este dezvăluirea din **postscriptum** : „Şi pentru mine cîndva Zarathustra a urlat : dumnezeu a murit". Vă cred ; de altfel m-aş fi mirat ca Zarathustra, de obicei atît de drăguţ, să vă neglijeze. Imediat după aceea, continuaţi : „La mijlocul prăbuşirii însă, s-a deschis neaşteptat de mare cerul unei credinţe noi care crescuse lăuntric, subconştientul sesizînd apropierea imensităţii din care, de fapt, de abia mă rupsesem". Dacă într-adevăr subconştientul dv. a sesizat cu atîta perspicacitate apropierea imensităţii, vă felicit din toată inima. „Acestea — precizaţi în continuarea scrisorii — s-au petrecut acum o sută de ani, sau acum o secundă, ori într-o altă încarnare". Nu mă îndoiesc cîtuşi de puţin. Mai mult decît atît : îmi pare nespus de rău că nu mi-aţi oferit versurile scrise în timpul vreunei reîncarnări trecute. Cele din existenţa prezentă nu sînt publicabile.

MARIUS TÎRZIU — Timişoara. Mii de scuze pentru eroarea regretabilă de a vă fi denaturat numele, din Marius în Marin Tîrziu. Sînt întrutotul de acord cu dv. cînd afirmaţi că, permiteţi-mi să vă citez, „există o diferenţă între cele două nuanţe chiar dacă ele încep tot cu **Mar**".

Provocarea la întrecere („sînt decis să vă tot trimit versuri pînă am să le fac bune, pînă au să vă placă") o accept, ce să fac ? Aşadar, care pe care. Aranjăm un pariu ? Sincer să fiu aş fi fericit să-l pierd cît mai repede.

DORU VRABIE — Tîrgovişte. „Poezia trebuie să mişte, să atingă, să zguduie, să vindece, să răcorească fruntea, să verse lacrimi etc. şi mai ales să ne facă să ne pară clipele, ani în imensul infinitului". Nu vi se pare că îi cereţi cam mult ?

Mă sperie mai ales acest **et caetera** care îmi demonstrează că sînteţi un om din cale afară de pretenţios. Doamne, şi ce mai „trebuie" să facă poezia ? Să zgîlţîie, cumva ? Să scuture ? După cîte îmi dau seama dv. vedeţi „poezia" ca un fel de fată în casă, bună la toate. Dintre atîtea deziderate propuse, versurile pe care ni le-aţi trimis l-au realizat doar pe acelea privind clipele care par ani. Cît despre „răcoritul frunţii" să nu mai vorbim.

IULIU LUCACIU — Zerind. Ultima dv. scrisoare îmi aduce la cunoştinţă faptul că doriţi din tot sufletul să începeţi o polemică cu subsemnatul, pentru bunul motiv că nu v-am răspuns la o scrisoare anterioară. N-ar fi oare mai simplu să-mi expediaţi din nou versurile la care nu aţi primit încă răspunsul ? Sînt sigur că procedînd aşa veţi putea folosi mai bine timpul dv. liber decît adoptînd dintr-odată o atitudine prea marţială. Cu atît mai mult cu cît, am mai avut onoarea să mă ocup de scrisorile dv. dacă nu mă înşel, cel puţin o dată, în spaţiul acestei rubrici. Cu stimă.

Cezar BALTAG

CASA DE FILME BUCUREŞTI

anunţă că, în urma selecţionării celor 745 de scenarii, subiecte şi idei cinematografice prezentate în cadrul concursului pe tema **Viaţa oamenilor muncii din fabrici, uzine şi marile şantiere ale construcţiei socialiste,** juriul, alcătuit din scriitori şi critici de specialitate, a acordat următoarele premii şi menţiuni :

PREMIUL II (în valoare de 10.000 lei) scenariului FIERARUL, autor Ernest Cembra-Polcovnicu, din Bucureşti ;

PREMIUL III (în valoare de 5.000 lei) lucrărilor:

— FĂRĂ IDOLI, autor neidentificat semnat Asklepios (pentru identificare, rugăm semnatarul lucrării să ne trimită un nou exemplar însoţit de numele şi adresa sa) ;

— DOI ÎN TELEGUŢĂ, DOUĂ-N MAŞINUŢĂ, autor Constantin Sîrbu, din Bucureşti ;

— MIOPUL sau OMUL CU UMBRELA, autor Mircea Ovidiu Savu, din Bucureşti ;

MENŢIUNI (în valoare de 3.000 lei fiecare), lucrărilor :

— ŞASE TINERI, autor Ada Pistiner, din Bucureşti ;

— VÎRFUL CU DOR (CUCEREAVIN), autor Ion Marina, din Bucureşti ;

— CRIZA, autor Livia Moldovan, din Cluj ;

— ECHIPAJUL VASULUI SUCEAVA, autor Radu Klein, din Bucureşti.

lui Ienăchiță Văcărescu

de la un urmaș

Orice cuvînt scris începe cu o literă

Aleasa vorbire o încep despre sfintele rădăcini ale poeziei simțite, gîndite, și scrise în limba noastră, — înclinîndu-mă cu profundă emoție a trupului meu viu în fața meșterului neasemuit și iubitorului de gramatică, începător în fața haosului viguros și a toate cuprinzător al minunatei noastre vorbiri ridicate în aer ca după o boală istorică, înfometată și mîncînd lacrima lucrurilor dar mai ales lacrima ploilor rodnice venite din viitorul pe care ea și l-a hotărît în gura ei însetată și deschisă.

Os de domn Ienăchiță Văcărescu și-a purtat domnia adînc, pînă în rărunchii vorbelor pe care astăzi cu fală le rostim ca să subliniem ideile noi și vitale ale națiunii noastre.

Din melancolie mă răzgîndeam o dată că cel care are sisteme e sortit pierderii, cel care are idei armistițiilor, iar cel care poate gîndi un singur postulat — victoriei.

Mai mare peste inimile noastre de poeți Ienăchiță Văcărescu a știut să rostească două postulate ale zonei estetice :

1). creșterea limbii românești.
2). și-a patriei cinstire.

Absurdul poate să fie pur ?

Da. Absurdul poate să fie pur. Depinde cine este absurd. Depinde unde se află acest absurd. Depinde pentru cine se stîrnește absurdul și pentru care ?

Orice lovire de cuvinte nepotrivită vechilor feluri de loviri de cuvinte este absurdă. La rîndul lor vechile împreunări de cuvinte față de mai vechile împreunări de cuvinte erau absurde. La rîndul lor mai vechile loviri de cuvinte față de foarte vechile loviri de cuvinte erau absurde.

Absurd ? Ce înseamnă de fapt din punct de vedere estetic, din punctul de vedere al poeziei, cuvîntul acesta „absurd" ?

Absurd înseamnă a nu fi cum a fost. Înseamnă din punctul de vedere al poeziei a fi firesc pentru absurdul care va fi.

Din acest punct de vedere primul care a avut curajul să fie absurd în fața Mioriței și în fața lui Toma Alimoș a fost Ienăchiță Văcărescu.

Atît de firescul Ienăchiță Văcărescu. El, bine înțelesul.

Miorița

Fără Miorița noi n-am fi fost niciodată poeți. Ne-ar fi lipsit această dimensiune fundamentală. Miorița este școala tristeții naționale. Matricea. Matca. Regină.

Sunetul ei e sunetul țiței alăptînd ; veghea ei este veghea celui care-și apără plodul.

Miorița nu este un cîntec de pierdere. Cine pierde așa cum a pierdut ciobanul Mioriței este înstăpînit în sufletul pămîntului. Da, în sufletul pămîntului pentru că noi toți ne-am născut pe pămînt. Pentru că pămîntul este carnea strămoșilor noștri și carnea strămoșilor pomilor. Așa este : pom și om. În limba noastră diferența dintre pom și om este diferența dintre o consoană și o vocală.

Toma Alimoș

Haiducul din Țara de Jos ne-a învățat lupta dar mai presus de luptă, cinstea luptei. Fără minunata baladă Toma Alimoș, Eminescu n-ar fi existat. Fără Eminescu noi cei care bîlbîim miraculoasa vorbire poetică am fi fost niște muți. Cîmpie pură, augur și sens al victoriei, Toma Alimoș este steagul de bărbăție al poeziei noastre. Nu există vers bun, vers ales, vers memorabil, care să nu închidă în el, în silabe și în cuvinte, în visuri și în măreție destinul sacru al haiducului din Țara de Jos. Toma Alimoș. El, Domnia Sa ne-a învățat ceea ce mai tîrziu sau mai devreme poezia lumii numea a fi — inefabilul.

El, Domnia Sa ne-a învățat mersul stelelor din lăuntru cățărate pe plămîni și înecate în inimă. Ce noroc pentru literatura noastră că ne este cap și începătură Toma Alimoș. Ce noroc pentru baladă pentru Toma Alimoș că îl iubim cu neasemuire.

Stihuri la Ceșmeaoa Mioriței

Se intră în orașul ciobanului Bucur, de sus dinspre munți, pe lîngă Ceșmeaoa Mioriței. Poate că nu bem apă dintrînsa cum odinioară se bea apă din ceșmeaoa din Obor. Magnificul Ienăchiță Văcărescu zisese : „Nu mai grijiți de apă !" Noi nu mai grijim de apă, grijim de priviri. Din ceșmeaoa Mioriței noi ne bem cu ochii colorile.

„Tu ești puișor-canar"

Prietenul meu poetul Gheorghe Tomozei m-a fost dus într-o seară la șosea unde se afla pitită o veche ctitorie. Acolo, pe o bancă în întomnare, pe cînd el îmi povestea de drumul vechi al orașului poduit cu trunchiuri de copac lîngă trunchiuri de copac și nins deasupra pe care domnitorul trecea cu sania înhămată de cerbi albi, am ținut să-i recit din puțina memorie literară pe care o am nestăpînita și nestăvilita poezie de amor „Tu ești puișor-canar", pe care cetitorule o transcriu pentru domnia voastră :

„Tu ești puișor-canar,
Nu te hrănești cu zahar,
Nici măcar cu cânepioară,
Ci hrăpești o inimioară
Ce-ai făcut-o jertfă ție,
Ce-ai cu ea de gînd nu știe".

E nespusă mi-a spus prietenul meu și amîndoi ne-am întomnat. Cu tristețe transcriu acum o notă a profesorului Paul I. Papadopol căruia îi datorez ținerea în mînă a cărții cu transcrieri din poeții Văcărești : „Imitată după vreo poezie grecească — transmisă din pătura boierească și devenită poezie populară degenerată în cîntecele lăutarilor. (M. Cartojan : Limba română) reprodusă din manuscrisul 332 (Acad. Rom.)". Mă întreb dacă sînt cumva ireverențios față de profesorul Paul I. Papadopol căruia îi datoram această ediție de pionier. Mă întreb dacă nu sînt cumva ireverențios față de savantul M. Cartojan.

Dorința mea nu este aceea de a jigni ci aceea de a le fi recunoscător pentru posibila preocupare, pentru Văcărești afirmînd că „tu ești puișor — canar" este imitată după inima noastră.

De inimă, nu de cap

Și a zis poetul învățîndu-ne și pre noi să zicem în rîndul vieții noastre și a vremii noastre neasemuitul stih de înțeles și de neînțeles, de inimă și fără de inimă.

Rară poezie și rare inspirate cuvinte în această limbă s-au ales împreună cum sînt acelea din minunata osîrdie poetică intitulată de către dînsul : „Într-un copaciu zarifior".

„Într-un copaciu zarifior
Un șoim prins în lănțișor
Strigă amar ciripind,
Norocul său blăstămînd :
Multe păsări am vînat
Și-mi ziceam șoim minunat ;
Iar aici lanț fiind întins,
Cum am dat, pe loc m-am prins,
De inimă, nu de cap,
N-am nădejde să mai scap".

Ne învăța bătrînul meșteșugul. Lovirea literelor între ele, cîndva cei desueți și învățați cu noblețea sonetului ar fi găsit în aceste versuri, numai și numai desuetudini. Prima mașină a devenit brusc desuetă față de a doua. Față de a treia părea ușor învechită. Față de a treia mașină, părea veche de-a dreptul. E destinul precursorului de a părea desuet pentru viitorul întîi. Pentru viitorul doi însă niciodată un precursor nu va părea desuet. Dimpotrivă. Cu cît se învechește vinul, se știe, e mai bun și mai ales. „Într-un copaciu zarifior" este un vin vechi. Îl bem cu picătura, altfel ne-am pierde dintr-odată, îmbătîndu-ne, mintea poetică.

O fostă idee

Cu un an sau doi în urmă, vinturam pe meninge un gînd : cuvintele sînt umbra de aur în conștiință, — a materiei. Mă gîndeam : care este cel mai neasemuit vers scris vreodată în limba noastră. Răspunsul se încropea din sine însuși : „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată".

Literatura și poezia mai ales, este un fenomen subiectiv, un poet bun este cel care atrage la sine aprobarea majoritară a subiectivităților. Desigur nu este vorba de subiectivitatea imediată și nici de adeziunea risului indiferent al celor veniți să asculte glume metafizice la o estradă, e vorba de o subiectivitate cu mult mai profundă depășind umoarea prezentului, — tinzînd către umoarea unui viitor imaginat.

Propusesem unui fizician, om de o vîrstă cu mine și pasionat să urmărim împreună : cît mă pricep eu la valențele numelor și cît se pricepe el la valențele nucleelor oarecari asemuiri între cuvinte și elemente. Mai mult decît atît, îndrăzneala dracului, bănuiam că versul acesta : „nu credeam să-nvăț a muri vreodată", prin sintaxa lui ciudată (deși profund firească pentru noi cei care ne-am obișnuit cu el) trebuie neapărat să corespundă unei molecule, existentă în materie. Nu se poate să nu existe vreun cristal sau vreo moleculă sau vreun acid sau cine știe ce altă formă împreunată a elementelor care citită să nu dea acest vers unic pentru conștiință : „nu credeam să-nvăț a muri vreodată".

Orice substantiv — nu poate primi lîngă sine decît un număr limitat de verbe. Acest număr limitat bineînțeles în cazul oricărui substantiv ar fi el, este foarte mare, nucleul primind un număr de electroni ; felul de nucleu deosebit primind un mai mare număr de electroni nu cumva materia saltă din sine însăși tensionîndu-se și devine în cele din urmă vorbire ?

Rîzînd, fals rîzînd pentru că și rîsul este o mască pentru că și rîsul lichidează un sentiment, îi spuneam acelui prieten : eu aș putea dacă m-ar lua în serios fizicienii, medicii, geologii, și eroii antici — să descopăr leacul cancerului prin cuvinte.

— Ce-ți spune cuvîntul acesta Abracadabra ? mă întreba un prieten ironic.

— N-am auzit de acest cuvînt i-am răspuns.

Creșterea limbii românești

Noi, cei care scriem în această limbă uneori spunem ierbii verzi : mă gîndesc mai mult la tine decît la numele tău.

Și totuși prin testament începătorul poeziei moderne ne-a lăsat :

„Urmașilor mei Văcărești
Las două moștenire
Creșterea limbii românești
Și-a patriei cinstire".

Desigur, cititorul neglijent prin „creșterea limbii românești" nu va înțelege aproape nimic. Celui care ia în serios și în grav acest legat îi va apare înainte un Everest și o Sahară de cucerit.

„Creșterea limbii românești" ! Nu a fost poet de seamă în această țară și nu va fi poet de seamă în această țară cel care nu va căuta și nu va găsi măcar un drum vicinal întru sporirea limbii românești.

Poezia în esența ei nu ține de cuvinte. Esența poeziei nu trebuie mai întîi căutată în limbă. Limba pentru poezie nu este altceva decît un vehicul. Dar ea, poezia, se face simțită prin limbă pentru că din toate părțile trupului vorbirea seamănă cel mai puțin cu rădăcina sa, cu trupul, după cum frunza seamănă cel mai puțin cu rădăcina copacului.

Ca să existe frunze trebuie mai întîi să existe ramuri. Ca să existe ramuri trebuie să existe trunchi. Ca să existe trunchi trebuie să existe rădăcini. Iar ca să existe rădăcini trebuie să existe pămînt.

Respirăm aer. Ca să putem respira idei, ca să putem respira sentimente trebuie să existe cuvinte. Iată-le. Ele există. Cum, necum ele există. De la trup pînă la cuvînt este un drum fără de timp. Fără de timp pentru că timpul necesar acestei ființări a fost și este atît de mare încît nu mai poate fi cuprins în sistemul nostru de referință.

Nu este tot una mișcarea trăsurii cu mișcarea automobilului. Nu este tot una mișcarea brațului cu mișcarea stelelor. Suave vehicule, suporturi ale mișcării, cuvintele pot fi din cînd în cînd landou sau rachetă.

„Creșterea limbii românești". Iată un îndemn fundamental. Nu despre căruță este vorba ci despre rachetă. Dar fundamental și lecție, lege pentru orice poet al țării : creșterea limbii românești !

Și-a patriei cinstire

Dacă sensul ultim nu este și acela de a adăuga țării tale viața ta înnobilîndu-te de lumina ei și adăugîndu-i măreția prin propria ta existență, atunci tu, cel care-ți găsești prilej de a fi prin scris, lasă-te de scris.

Stihuri la glorificarea lui IENĂCHIȚĂ VĂCĂRESCU

Vin la tine cu vorbirea
Cum m-ai învățat să fie
Demnă și plutind în aer
pasăre cu aripi strînse

Fără pană-mi este zborul
pentru că el este-al meu
cum firească e coloarea
strălucind în curcubeu.

Ah, eu voi planta pe nouri
pomi cu frunze spre neant
și cu fructe mult gustoase
hrana razelor de soare

Îmi va fi vorbirea dulce
pat va fi și pernă moale
peste dînsa să se culce
numai gîndul dumitale.

Noi care-am privit cuvîntul
cel mirat de tot ce este
care ni l-ai dat să fie
și îndemn și-mbărbătare.

Ne-nchinăm cum se închină
umbra frunzei cînd răsare
deasupra și-mprejururi
zarea împingînd o zare.

„Poetica iaste foarte veche"

Foarte frumos bărbat și ochios trebuie să fi fost Ienăchiță Văcărescu ! Foarte mîndru bărbat și țeapăn în oasele sale trebuie să fi fost Ienăchiță Văcărescu. Ce suflet, Doamne, o fi avut în el, ce greu trebuie că s-o fi dat biruit la băutură și cîtă dulceață o fi avut atunci cînd își deschidea cuvintele !

Mîndrețe de bărbat, iubeț dar mai ales iubeț de gînduri acest întemeietor de poezie ne-a ctitorit și nouă nu numai sentiment dar și abstracțiuni.

Adeseori tînjind cu fruntea către un cuib de filomele și noi ne-am fost gîndit de ce reînvie în noi mereu ca iarba în primăvară, mereu și mereu și mereu și mereu aceleași vechi sentimente numai cu de puțin nuanțate, numai cu de puțin altfel spuse.

Dacă știința și dacă tehnica perpetuu progresează sentimentele noastre lent progresează.

Să fie sentimentul (și el o stare de conștiință aidoma ideii) foarte legat de trupul nostru ?

Să nu evolueze atît de greoi sentimentele de la Homer pînă la Shakespeare și de la Shakespeare pînă acum, cam aceleași și numai bizuite pe alte întîmplări de viață ?

Ce să facem ? O mașină pătrată poate să devină o mașină ovală, aerodinamică adică. O mînă cu cinci degete de-acum milenii în urmă pînă la o mînă cu cinci degete din viitor vom face-o oare noi să fie mai aerodinamică ? Și blestemata asta de inimă chiar dacă o transplantăm tot inimă este. Și blestemații ăștia de ochi chiar mutați dintr-o orbită într-alta tot ochi sînt.

Trupul este o lege. Ideile nu. Sentimentele pendulează între trup și idei. Dar mai ales se înclină spre trup.

Mîndru bărbat trebuie că a fost Ienăchiță Văcărescu. De ce i-o fi venit tocmai lui să scrie poezii ? Nu e foarte important de ce le-o fi scris cum le-o fi scris. Pentru ce trebuința de suflet ? Treaba lui. Tot scriind așa din sufletul domniei sale deodată s-a gîndit și la sufletul domniilor altora. Ce a spus domnia sa cînd s-a gîndit la alții ? Mai întîi la urmașii săi Văcărești, mai apoi, la urmașii-urmașilor săi, mai apoi la urmașii urmașilor urmașilor săi, mulți cîtă toată țara asta. Ce a găsit cu cale să le spună lor. Le-a dat două legi. Mai întîi înnobilarea perpetuă a limbii și mai întîi de întîi vorbirea și cinstirea limbii : cinstirea patriei.

Nichita STĂNESCU

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
Constantin Toiu

REDACȚIA :
București Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiu-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
33 (381)
Sîmbătă,
16 august 1969
8 pagini — 1 leu

CONGRESUL AL X-LEA AL P.C.R

Dezbateri și înțelesuri

Încheiem cu emoție și cu o respirație pregătită pentru activități de largi întinderi, prima săptămînă de lucru a Programului aprobat de Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român. Întreaga opinie publică din țara noastră a urmărit cu o participare sufletească fără precedent dezbaterile acestui for suprem al existenței noastre materiale și spirituale, totalitatea poporului român recunoscînd cu entuziasm ca o chezășie a unității noastre, a dezvoltării și înfloririi societății noastre socialiste, a prestigiului ei în lume, realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția de secretar general al partidului.

Cauza poporului român se dovedește a fi, cu și mai multă tărie, cauza socialismului creator. Victoria definitivă și totală a socialismului în România și-a adus și-și va aduce cu fermitate contribuția, cu tradiția noastră de luptă, cu modul nostru specific de construire a țării și de afirmare a politicii de înțelegere și respect între popoare, la prietenia cu țările socialiste, la lupta comuniștilor de pretutindeni și la întărirea unității lor internaționaliste. Ne sînt clare și pline de înțelesuri perspectivele cîntărite în mari fapte de răsunet mondial pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a expus în Raportul Congresului. Clarificat în propriile sale sarcini de viitor, liber și stăpîn pe soarta sa, poporul român pășește înainte pe calea muncii constructive, a dezvoltării profunde și democratice a societății socialiste, convins că a intrat în epoca unei dezvoltări grandioase, a unor scopuri mari, esențiale pentru actualele rezolvări ale problemelor lumii contemporane. O muncă grea, de înaltă responsabilitate ne stă în față, angajînd capacitățile noastre maxime de lucru, de gîndire, de creație pentru înscrierea istorică pe mai departe a acestor perspective în ansamblul îndrăznețelor aspirații și înfăptuiri ale lumii de azi, în ansamblul victoriilor sociale, culturii și civilizației mondiale. Congresul al X-lea, prin afirmarea realizărilor socialiste din întreaga noastră țară, prin sarcinile de viitor de pe plan intern și extern, deschide României calea sigură, de valorificare completă, modernă a capacităților ei creatoare. Aceasta cheamă la o muncă luminată, la o cunoaștere și împlinire îndrăzneață, multilaterală a rosturilor și activităților noastre, desfășurate în spiritul marxism-leninismului, conceput nu ca o metodă rigidă, ci ca o învățătură de permanentă orientare și de înnoire a gîndirii, a practicii realizărilor spre care ne îndreptăm eforturile și aspirațiile.

Știința, cultura, învățămîntul, arta, literatura care și-au înscris și ele remarcabile realizări în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea și care s-au dezvoltat în acest răstimp în spiritul înnoitor al politicii partidului condus de tovarășul Nicolae Ceaușescu, s-au bucurat de o atenție deosebită în Raportul expus de secretarul general al Partidului, în dezbaterile din sala Congresului precum și în dezbaterile ce au avut loc în secțiunile pe probleme.

Va rămîne un permanent îndreptar pentru noi îndemnul plin de căldură pe care secretarul general al Partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu ni l-a adresat cu limpezime : **„De la înalta tribună a Congresului, vreau să exprim chemarea pe care partidul nostru, masele largi ale iubitorilor de cultură o adresează romancierilor, poeților, dramaturgilor, muzicienilor, artiștilor plastici, interpreților, tuturor creatorilor de artă. Ceea ce vi se cere, tovarăși, este să pătrundeți în adîncul existenței poporului și, înțelegînd năzuințele sale, eforturile și lupta sa eroică, să înfățișați grandioasa frescă a României socialiste. Partidul este adeptul adevărului obiectiv nemistificat, partizanul înfățișării veridice a realității, atît cu luminile, cît și cu umbrele ei. Redați prin graiul minunat al artei freamătul creator al poporului care, transformînd prin munca sa eroică înfățișarea țării, se transformă pe sine însuși. Nu uitați niciodată că menirea artei noastre este de a înnobila omul, de a-l inspira spre noi fapte măreț, spre realizarea idealurilor socialismului și comunismului".**

Măsura gravă, dimensiunile mari, esențiale, date de secretarul general al partidului, au fost urmărite de opinia publică a oamenilor de știință, artă, cultură, presă, literatură și în activitatea desfășurată de secțiunile pe probleme din cadrul Congresului. Intelectualitatea țării angajată în domeniile de muncă creatoare au urmărit cu deosebit interes dezbaterile din aceste zile ale secțiunii pentru probleme ideologice și cultural-educative. Aceste dezbateri și concluziile lor, privite în legătura lor organică cu activitatea celorlalte secțiuni de probleme ale edificării socialiste, au stat și stau și mai departe în atenția tuturor oamenilor din domeniile de muncă ideologică și cultural-ideologică — și importantele contribuții, spiritul deschis de expunere a punctelor de vedere, afirmarea realizărilor majore din domeniile amintite, necesitatea conlucrării generale pentru extinderea în viitor a realizărilor majore, apelul celor mai interesante luări la cuvînt la eforturile de înnoire continuă și profundă pe baza acestor realizări, iată numai o parte din problemele de o mare însemnătate luate în discuțiile ample ale secțiunii. Subliniem importanța acestor dezbateri desfășurate în spiritul Raportului și al întregului Congres, atît pentru că ele privesc și munca oamenilor dedicați literaturii, cît și pentru că atrag atenția asupra modului complet de a judeca literatura, în legătura ei de esență și de condiționare activă cu celelalte domenii ideologice și cultural-educative: cu valorile gîndirii marxist-leniniste în continuă înnoire, cu dezvoltarea problemelor de filozofie din țara noastră, cu situația și progresul învățămîntului în totalitatea lui, cu știința actuală a istoriei și cercetării noi a istoriei, cu activitatea presei, a radioului, televiziunii, teatrului, cu multitudinea mijloacelor care privesc luminarea ideologică, instrucția, educația și cultura țării noastre. Utilă, fără îndoială, poate fi analiza atentă a dezbaterilor și concluziilor secțiunii de probleme ideologice și cultural-educative în cadrul institutiilor și uniunilor de creație iar pentru scriitori o astfel de analiză în cadrul breslei lor ar aduce reale foloase privind aprofundarea unor serioase probleme de perspectivă necesare : creațiilor majore artistice la care aspiră fiecare scriitor pătruns de rosturile și responsabilitățile sociale ale profesiei sale.

Condiționarea organică, și de propulsare reciprocă a tuturor activităților cultural-ideologice nu poate scăpa ochiului scriitorului chemat să cuprindă realitatea în complexitatea ei, în concretetea și în miscarea ei dialectică. Scriitorii acordă în consecință o atenție specială dezbaterilor și concluziilor secțiunii pentru probleme ideologice și cultural-educative. Ei au putut lua cunostință de importanta și amploarea lor. După cît cunoaștem, chiar în discuțiile cele mai simple care au avut loc în aceste zile, între scriitori, problemele ridicate în secțiune constituie o preocupare vie, prilejuind fervente confruntări de opinii. Scriitorii, al căror aport în acest sfert de veac de constructie socialistă a fost recunoscut cu căldură de partidul nostru, de către secretarul general al partidului, în cuvinte de nobilă atenție și înțelegere, — au conștiința realizărilor remarcabile ale literaturii din perioada dintre cele două Congrese. Datorită spiritului nou, dinamic, curajos, imprimat de partid în acest răstimp în toate domeniile de muncă ale țării, scriitorii și-au putut desfășura pe larg capacitățile, și-au putut cunoaste bine posibilitățile, și-au descoperit unitatea în scopuri comune de creație, și-au îmbunătățit modul de conlucrare între ei, și-au cunoscut mai bine punctele de vedere, dificultățile ce trebuiesc depășite în

L

(Continuare în pagina a 2-a)

AL. CIUCURENCU

LECTURA

Timpul înalt al patriei

Șoptit intens sau în banca din școala primară, murmurat cald și mărunt cu privirea pironită și uitată în ochii arși de dor și drag de țară ai Bălcescului din tabloul de pe perete ; gîndit și simțit pînă la capăt, dar rostit cu zgîrcenie, pentru a nu-i știrbi și scutura încărcătura emoțională, strigat în disperare sau triumf pe cîmpul încleștărilor aprige ale luptei, — cuvintul-sentiment **patrie** a chemat și cheamă lîngă el altele spre a-l cinsti și a-i lumina și da sclipiri proaspete împlinirilor și îmbogățirilor.

A chemat și a cunoscut mai întîi realitățile exprimate prin unire și independență și am putut în sfîrșit rosti și noi **patria noastră,** a aruncat o coroană inutilă și ridicolă și așezînd lucrurile în apropierea tuturor am spus patrie — republică, republică populară și apoi ascendent și plenar în suiș istoric al acumulărilor materiale și spirituale avem acum o patrie socialistă a cărei dinamică decisă și viguroasă apropie ceasul vibrînd în aur, purpură și vis al patriei comuniste.

Am trăit și trăim zile de o cadență istorică apărată, marcate distinct și definitiv în prezentul și viitorul țării, zile monumentale în care patria are timpul ei cel mai înalt, mai neîngrădit și mai prieten.

Cînd avem în Partid un conducător atent și încercat, un mare organizator și disciplinator de energii cu o puternică și neclintită vocație a dreptății, realismului, a preciziei și eficienței rezolvărilor.

Și a adevărului.

Cînd Partidul are — prin realegerea secretarului său general — un conducător de un copleșitor prestigiu, neistovită energie, și exemplar devotament.

Momentele emoționante ale Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român se vor prelungi, iradiind în destinul țării, fertilizîndu-ne și agerindu-ne cutezările cu gîndul, emoția și fapta — prin directivele și hotărîrile adoptate.

Ele presupun o mobilizare a tuturor posibilităților și capacităților noastre ale fiecăruia pentru că așa cum a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea de încheiere a Congresului : „au o valoare determinantă pentru dezvoltarea viitoare a socialismului în patria noastră ; ele constituie însă numai premisa noastră înainte. Esențială este acum munca politică și organizatorică pentru traducerea în viață a programului pe care l-am adoptat".

Arcuirea și rotunjirea în acest august a douăzeci și cinci de ani de conviețuire și realitate socialistă ne-au îndemnat prin examinări, elaborări și delimitări intime, să ne înțelegem existența în chip revoluționar, într-un mod incandescent de a concepe și simți și privi în noi înșine și împrejurul nostru.

Am asistat, asistăm și participăm la procesul acțiunii timpului socialist asupra oamenilor, la facerea și construirea timpului socialist, a patriei, de către oameni.

Sîntem solicitați de mari transformări umane, de structurări care dăltuiesc atitudini, gesturi și profiluri atît de evidente încît se legitimează de la sine.

Ele ne impun să mai sunăm cuvintele încă odată pentru a le găsi fațeta și sonoritatea neștiută, proaspătă, angrenaje și înlănțuiri epice inedite și totodată exacte, adică, în hîrtia scrisă, să renunțăm la emoții, formule și soluții artistice „apretate" după mode mai mult sau mai puțin recente, și să găsim corespondențe artistice convingătoare și consemnări pe măsură.

Nicolae VELEA

ÎNSEMNĂRI DE ATELIER

MĂSURA CUVÎNTULUI

Cît de greu se formează un scriitor, cîtă grijă delicată merită un talent autentic, și cîtă asprime față de el însuși și de laudele altora trebuie să aibă pentru a se putea redescoperi de fiecare dată începător în fața foii albe, pînă ce i se întunecă ziua din urmă, — s-a spus de foarte multe ori, dar mereu cu credința sinceră că se discută nu condiția ideală, ci una elementară. În atîtea domenii se vorbește de stăpînirea naturii, de precizia matematică, dar rareori se poate risca afirmația „stăpînirea perfectă a cuvîntului" cînd e vorba de literatură, și cînd s-a spus asta, pe bună dreptate și-au arătat îndoiala în primul rînd aceia cărora le era adresat elogiul. În toată cartea lui Eminescu străbate chinul întrebării asupra cuvîntului care să exprime adevărul. Înainte de a fi judecat și nejudecat de nimeni, scriitorul adevărat își este sieși cel mai aspru judecător, pînă acolo încît, neîmpăcat cu sine, poate interveni cu omenie între criticii săi care nu cad de acord asupra unui defect sau altul al cuvintelor sale chinuite. Ziariști celebri s-au plîns adesea, după convorbirile cu savanții științelor abstracte și, pe de altă parte, cu scriitori numiți ai lumii, că, în timp ce de la fizicienii atomiști și de la matematicieni, de pildă, au aflat cele mai complicate enigme, de la scriitori a fost greu, dacă nu imposibil, să smulgă mărturisiri asupra secretelor lor de cuvînt, sau asupra unor date sigure privind trecerea vieții de aici, în cealaltă, mai neliniștită, spre dincolo de timp, din paginile cărților socotite nemuritoare. Neputînd afla, au crezut că secretele sînt și mai multe, și mai ascunse, cînd de fapt, cum ar fi spus Caragiale, doar nu era un lucru mare. Scriitorul cu secrete e un meșteșugar suspicios, abil și labil, și nu de puține ori atît de refractar la înnoire, încît simpla vecinătate a altui om de condei îl poate irita ; iar scriitorul fără secrete, cu mîinile curate în lumea largă, pe care o caută și o întreabă fără încetare, ia mereu și simplu de la început lucrurile pentru a-și face lumea prin cuvintele sale, împrospătate la chin și la truda neștiută, fără dispreț preconceput pentru ce n-a scris el sau n-a fost în stare să scrie. Scriitorul este chemat să vorbească totdeauna despre alții și despre viața altora — și, la scriitorii care au rămas peste vreme, s-a putut observa aproape neprieepercea de a vorbi despre ei înșiși, o incapacitate cronică în ceea ce privește autoflatarea sau flatarea, dar cînd au vorbit despre destinul literaturii, despre stima, tinerețea și înnoirea pe care le merită acest destin, nu s-au cunoscut cuvinte mai calde și mai cutremurătoare. Iar despre ei înșiși iarăși și mereu foarte puțin. Scriitorul vorbește despre alții, cu înțelegerea atît de proprie onestității profesiei sale. Despre sine nu prea știe să vorbească, e o meteahnă care vine tot din onestitatea profesiei. Pentru că, a popula lumea cu propria-ți imagine, înseamnă să declari iminența pustiului și să devii un autor de mari falsuri, în acest secol și așa destul de amenințat de pericolul forței, de brutalitate și răstălmăciri. Și apoi, cînd un scriitor ajunge la credința că știe totul despre sine — implicit, deci, despre alții — este aproape un om sfîrșit. A avea o măsură aspră cînd vorbește despre sine și un respect netăgăduit pentru demnitatea breslei sale, par să fie la un scriitor semnele că mai poate îndrăzni să-și plece buzele spre apa vieții lumii fără să i se usuce vorbele.

Ștefan BĂNULESCU

avant-premieră editorială

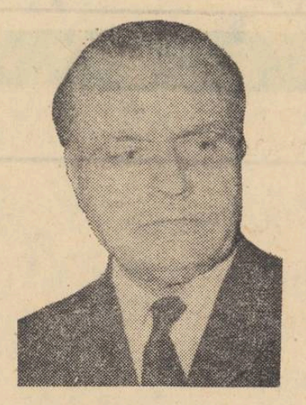

ZAHARIA STANCU

Şatra

Ediţia a II-a

GABRIELA MELINESCU

Bobinocarii

Cu acest roman Gabriela Melinescu îşi face debutul editorial în proză.

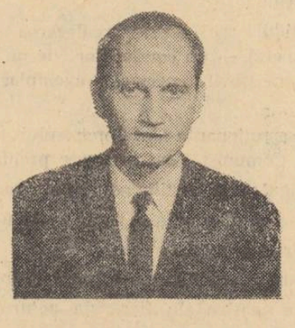

VICTOR FRUNZĂ

Se caută un balaur

O carte de schiţe şi povestiri pentru copii, scrisă cu lirism şi umor.

MARCEL PETRIŞOR

Nopţile în sat la Ocişori

Povestiri inspirate din folclorul românesc.

CRONICA LITERARĂ

mihail dragomirescu

SCRIERI CRITICE ŞI ESTETICE

In mijlocul contemporanilor săi, Mihail Dragomirescu face figura stranie a unei personalităţi aproape excentrice, şi numai mişcări neînţelese ale destinului nostru spiritual au împins în marginile interesului această extraordinară imaginaţie estetică : „Ştiinţa literaturii" ce putea fi ea însăşi o capodoperă. Negată deopotrivă de semănătorişti şi poporanişti, de istorişti şi impresionişti, concepţia sa se ridică în fond singura din volbura empiricităţii pînă în zonele ideaţiei pure.

De fapt nici pînă azi nu avem asupra operei critice un studiu consistent şi între negarea violentă a lui Lovinescu şi tratarea lui cu suficienţă de către Călinescu în Istoria literaturii, lecţia introductivă a lui Vianu din 1939 nu poate fi luată decît ca o simplă judecată de existenţă ce nu descopere planurile fundamentale ale acestei neverosimile arhitectonici. Căci într-adevăr nu înţeleasă pe fundalul european al epocii dobîndeşte estetica lui Dragomirescu contururi proprii, ci privită în sine ca virtualitate a ideii absolută ce-şi este propria ei motivaţie interioară. Citită astfel încercarea lui de sistematizare a literaturii nu e numai inedită şi valoroasă în peisajul spiritualităţii noastre de la începutul acestui veac, dar chiar comportă unele sugestii în direcţii cu totul neaşteptate.

Mi se pare că sensul care unifică în adîncime întreaga sa operă critică, trebuie văzut în tocmai încercarea continuă de însumare şi totalizare sintetică a elementelor disparate într-o viziune reală care să dea perspective largi cercetării. Contrar intenţiei (cel puţin mărturisită) a autorului, concepţia propriuzisă ne apare însă contradictorie, în multe puncte inaderentă sieşi, ca şi cum mari planuri sînt desfăcute prin chiar intenţia de a le ridica încheiate sub bolţile gîndirii. Se pot repera astfel de-a lungul scrierilor lui Mihail Dragomirescu cîteva dihotomii fundamentale care la nivelul modalităţii lor de existenţă se opun radical premizelor teoretice care le-au generat. Cum se va vedea însă, această stare de fapt departe de a implica o valoare negativă asupra concepţiei în ansamblu (de obicei aşa se crede) tocmai ea devine sursa unor puncte de vedere ambigue ce lasă loc la interpretări surprinzătoare.

Iată vizibilă mai întîi poate cea mai generală distincţie, aceea dintre esetician şi criticul literar. Căci deşi găsim la un moment dat menţiunea expresă că „metodologia şi critica literară nu sînt în realitate decît părţi speciale ale esteticii literare", cele două planuri tind să se separe pînă la aproape autonomizarea lor completă ; încît vom găsi nu numai „Ştiinţa literaturii", „Principii de literatură", „Teoria poeziei", sau „Integralismul" ci şi „Sămănătorism, poporanism, criticism", şi două volume de „Critică" propriu zisă, oglinzi paralele ce dau imagini foarte diferite pentru aceleaşi probleme teoretice.

Nu de puţine ori vom descoperi în Mihail Dragomirescu un analist de vocaţie al fenomenului literar, cu o observaţii asupra prozei, dramei şi poeziei de mare pertinenţă. În „Liviu Rebreanu", „Duliu Zamfirescu, poet liric", „Barbu Delavrancea", criticul cade exact asupra obiectului său creînd atmosferă prin sentinţe ce-au găsit unele nebănuite ecouri mai tîrziu. **Ion** este o „epopee a românismului" iar **Pădurea spînzuraţilor** „o carte halucinantă", **O scrisoare pierdută** „tipul comediei pure". Comparaţiile şi reperul valoric cu marii clasici, prin claritatea şi siguranţa cu care sînt făcute, ne descoperă un gust neîndoielnic, iar studiul **„Clasicismul poeziei române"** e cu totul remarcabil. Nu pătrundere critică îi lipseşte lui Dragomirescu cînd vede în **Apus de Soare** pe „marele orator Delavrancea din discursurile lui naţionale, devenit acum poet-demiurg" şi nici cuprinderea liniilor de fugă a personajului universal cînd notează despre **Amintiri din copilărie** că „nu e Ion care toarce ca o fată mare, care-şi năcăjeşte mama, iubind-o cu toate astea din răsputeri, care cîntă în strană şi de care fetele îşi bat joc zicîndu-i : „tunsul felegunsul" ; ci oricare copil din lume", nu înţelegerea operelor îi lipseşte, ci puterea de a se inventa mereu pe sine negîndu-şi propria sa realitate interioară, aşa cum va face în epocă, avizat, un Lovinescu şi mai tîrziu, uimitor, George Călinescu. Lucrurile sînt cu atît mai interesante cu cît se constată că, de cîte ori criticul e dublat de estet, şi estetul cînd face aplicaţii critice, întreaga substanţă se diluează în interpretări dintre cele mai bizare în care terminologia greoaie devine aproape inacceptabilă. Există, se pare, o incompatibilitate funciară într-aceste două modalităţi de concepţie, pe care personalitatea umană a lui M. Dragomirescu zadarnic a încercat să le asimileze unei perspective unice. In realitate ele se exclud una pe alta prin simpla corelare : poate fi acceptat criticul sau estetul, dar îngemănarea lor într-un acelaşi context e hibridă şi lipsită de orice calităţi literare. Altfel ar fi inexplicabile multe pagini în întregime imposibile din „Teoria poeziei" ori concluzii ca aceste puse în urma unor analize revelatoare : „Putem zice că originalitatea plastică ce se relevă în poema **Mortua est** a lui Eminescu, e pură ca conţinut, iar ca modalitate are intensitatea brută cu tendinţa artistică : calitatea fantastică, iar tonalitatea inhibitiv — reflexivă". Astfel critica şi estetica tind mereu să se manifeste ca moduri proprii de existenţă dincolo de regimul lor „integral", dar autorul „Ştiinţei literaturii" n-a văzut niciodată în chiar această scindare singura posibilitate de înţelegere a lor superioară.

Cu „Sămănătorism, poporanism, criticism" distincţia dintre cele două realităţi este absolută mergînd pînă la totala lor polaritate, căci precum îşi subintitulează autorul lucrarea, aceasta trebuia să fie o adevărată „Istorie a literaturii române în secolul XX". Or, nimic nu poate fi mai ciudat pentru un estet care timp de aproape 4 decenii refuzase cu înverşunare orice drepturi de existenţă, istoriei literare, de cît abordarea acum a unei tocmai astfel de încercări critice. Este evident că raţiuni polemice, dacă au fost, nu pot da o înţelegere adîncă a fenomenului, şi motivaţia lui trebuie căutată în cu totul altă parte. Căci sînt de observat şi alte nonconcordanţe mai directe ca să spun aşa. E de neînţeles la prima vedere, cum operele literare considerate altădată de autor, adevărate microcosmuri, „Poeme monadă" fără nici o legătură între ele, pot fi dispuse în vreun fel în rigorile stricte ale unei istorii literare ce oricum presupune printre altele şi un comparatism al valorilor.

ESTETUL,

iarăşi luat în sine este excepţional. Parcurse avizat scrierile sale teoretice nu numai că nu se dovedesc a fi demodate dar cuprind afirmaţii pe care numai stranii şi neştiute motive le-au îndepărtat din atenţia istoricilor literari. Principiul fundamental de la care pleacă M. Dragomirescu în „Ştiinţa literaturii" îl găsim exprimat încă în 1894 : **„Personalitatea omenească** — omul, practic, cu desfăşurarea vieţii lui de la şi dinainte de naştere, şi pînă la moarte, împreună cu toate împrejurările mediului şi momentului sub influenţa cărora se dezvoltă — este deosebită, prin esenţă, de **personalitatea artistică,** adică de însuşirile sufleteşti, pe care le descoperim cristalizate în opera genială a omului care a creat-o" (s.a.), una trăieşte în formele de spaţiu, timp şi cauzalitate, cealaltă în formele ideale ale universalităţii. Distincţia aceasta, pe care puţini europeni o făcuseră la acea dată, atît de tranşant, îi dă posibilitatea esteticianului român să ridice întemeiate obiecţii împotriva unor curente de largă circulaţie, (istorismul, psihologismul, pozitivismul) ce arătau mari deficienţe în explicarea fenomenului literar. Opunîndu-le metoda sa net estetizantă Dragomirescu va nota : „Fiinţa operei literare nu e afară din noi obiectivă şi materială, ci sufletească, internă şi subiectivă".

Această propoziţie însă pare a lăsa loc arbitrarului, de aceea estetul o va complini printr-o riguroasă „Ştiinţa literaturii" în care noţiunea de capodoperă devine cheia de boltă a interpretării. Capodopera se constituie ca o apariţie inefabilă printr-o mutaţie elementară în sînul a două lumi diametrale : lumea fizică şi lumea psihică. „Specie născută, inconştient, prin generaţiune spontanee" ea întemeiază o nouă dimensiune a realităţii : lumea psiho-fizică ce are un regim de funcţionare cu totul altul decît existenţele pe care se ridică. Planurile axiale ale acestei concepţii sînt date de cele trei elemente fond, armonie, formă, care prin sciziparitate continuă apoi, generează întreg sistemul. Astfel, fondul ar consta din ideea generatoare — originalitatea elementară, atmosfera sufletească — originalitatea subiectivă şi imaginile propriu zise poetice — originalitatea plastică, forma din elementele cuvîntului, ale limbii şi ale stilului şi în sfîrşit armonia care leagă succesivitatea formei, de simultaneitatea fondului într-o sinteză şi originalitate unică **de muzicalitate, compoziţie şi avînt sufletesc.** Fiecare din termenii acestor trihonomii aduce cu el alte trei subdiviziuni încît se creează pînă la urmă o ramificaţie foarte complexă de astfel de atribute **integral-ştiinţifice** ce pot epuiza analitic orice mare operă, însăşi posibilitatea acestei reducţii dînd, în concepţia lui Dragomirescu, calitatea de capodoperă materialului ce se aplică. Incercarea aceasta susţinută de formalizare, reluată de-a lungul unor tomuri întregi aduce o mare noutate în cercetarea literară şi numai scăparea de sub control a imensei maşinării a trezit dereziunea contemporanilor săi şi îndoiala posterităţii. Căci se regăseşte, ca şi în cazul criticului, în viziunea estetului un paradox ce pare insolubil la prima vedere. Nu există pînă la Călinescu disocieri mai clare şi mai insistente în ceea ce priveşte unicitatea, marele inefabil al operei de artă, ca în paginile acestei „Ştiinţe a literaturii" ori în altă parte, „opera artistică ea în ea rămîne absolut insezizabilă" „opera de artă e un fragment al existenţei eterne", „originalitatea poate fi cel mult descrisă nu şi explicată", sînt numai cîteva propoziţii ce-i definesc poziţia. **Şi totuşi** întreaga sa concepţie estetică înaintează în sens invers. In realitate toate nenumăratele determinaţii pe care M. Dragomirescu le propune capodoperei, tind să se constituie într-o reţea de semnificaţii ce poate asimila în coordonatele sale realitatea, în cele din urmă, a oricărei manifestări de artă. Modelul formal preconizat de el nu defineşte individul, nici specia ci Poezia însăşi, adică „cu alte cuvinte, metoda estetică ca ultim scop al lucrării sale, urmăreşte o **clasificare naturală şi universală** a tuturor operelor literare" (s.a.) Această modalitate de a înţelege literatura ca un sistem de semne, pe care traversîndu-le putem construi principii general valabile (de aici „Ştiinţa literaturii") ori putem circumscrie o creaţie literară în toată profunzimea ei, are uimitoare corespondenţe în concepţiile structuraliste de azi ; deasemenea se găsesc asemănări frapante între metodologia propriu zisă a esteticianului român şi aceea a formaliştilor ruşi ce scriau cam în aceeaşi perioadă. Uneori termeni izolaţi : „imaginaţie combinatoare" alteori citate întregi sînt concludente „din momentul ce fiecare parte a capodoperei nu-şi dobîndeşte înţelesul decît de la întreg, iar întregul de la fiecare parte, se înţelege că orice descompunere în elemente a capodoperei este o falsificare a fiecăruia dintre ele, dacă le luăm singure fără **considerarea întregului"** încît, va completa el în altă parte „toate organele pe care ştiinţa literaturii le deosebeşte analizînd o capodoperă, toate elementele, în care descompune aceste organe — şi toate caracterizările acestor elemente — nu sînt decît tot atîtea **puncte de vedere de RECOMPUNERE a întregului capodopere."** (s.a.) Ambiguitatea terminologicei critice a lui M. Dragomirescu este remarcabilă.

Opera sa teoretică se cere cu necesitate citită după principiile criticii moderne, numai aşa îi putem dovedi reala viabilitate. O vom găsi nu dogmatică ori perimată, ci expresie deplină a ideii.

Ion TURCIN

avant-premieră editorială

ZAHARIA BÎRSAN

Scrieri

Antologie şi prefaţă de Cornel Simionescu, text stabilit şi bibliografie de Aurora Pârvu. Ediţia este o selecţie din dramaturgia, proza şi versurile lui Zaharia Bârsan.

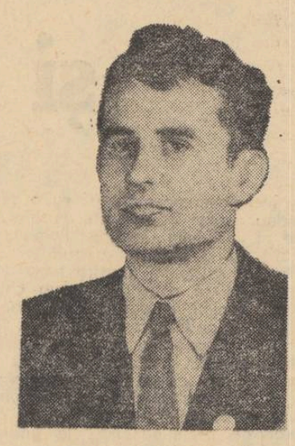

A. E. BACONSKI

Meridianc

Culegere selectivă de portrete şi studii asupra celor mai importanţi scriitori ai literaturii universale contemporane, alcătuită pe baza mai vechilor cărţi de eseuri literare ale poetului.

TRAIAN FILIP

Vîntul din faţa soarelui

Un roman care evocă momentul Eliberării şi ecoul anilor imediat următori în conştiinţa tineretului.

ION DUMITRIU

Pelerin la Şiva

Impresii de călătorie din India. Cartea cuprinde reflecţii asupra istoriei şi filozofiei tradiţionale indiene, asupra fenomenelor sociale şi artistice contemporane.

DEZBATERI ŞI ÎNŢELESURI

(Urmare din pagina 1)

vederea scopurilor nobile de creaţie artistică pentru cinstirea patriei şi a prestigiului ei. Ştim că, în ceea ce priveşte ultimii ani, realizările majore ale literaturii contemporane în totalitatea lor, la care au contribuit scriitori din toate generaţiile, constituie etalonul, ponderea muncii scriitoriceşti, îndemnul esenţial pentru viitor — şi nu eşecurile, lucrările mediocre, chiar dacă acestea nu sînt puţine la număr — şi orice scriitor a fost mîndru să-şi amintească în aceste zile, şi a fost fericit dacă au fost amintite aceste succese şi realizări în întregul lor frumos, pentru că ele sînt reprezentative, arată sensul de dezvoltare, ele sprijină climatul general de emulaţie, ele dau curaj şi nobleţe chiar autorilor care n-au izbutit încă în munca, în încercările şi căutările lor. Niciun scriitor nu-şi iubeşte eşecurile-amare, de atîtea ori prilej de întîrziere şi îngustare a drumului unuia sau altuia dintre noi, niciun scriitor nu doreşte să-şi aşeze eşecurile drept etalon al posibilităţilor sale sau ale altora. Izbînzile literare majore ale colegilor de breaslă, tineri sau vîrstnici, totalitatea cărţilor valoroase, care devin ale tuturor, au fost şi sînt pentru fiecare şi pentru toţi scriitorii documentul spiritual şi cetăţenesc de valabilitate în faţa obştei ; document pe care niciunul dintre noi nu-l uită şi nu trebuie să uite să-l cinstească oricîte ori are prilejul, să-i mărească valoarea prin eforturile prezente ca şi prin munca viitoare ce are nevoie de o tot mai profundă unitate scriitoricească, de unire a talentelor în diversitarea lor, chemate cu atîta căldură şi încredere la înalte responsabilităţi sociale de către partid. Scriitorii păstrează, de aceea, cu justificată mîndrie, drept măsură nobilă a rezultatelor muncii lor comune cu oamenii din celelalte domenii de creaţie artistică, acea măsură de ales respect, de profundă îmbărbătare pe care au aflat-o în cuvintele de mare sobrietate şi de esenţiale înţelesuri, pe care le-a adresat de la înalta tribună a Congresului al X-lea secretarul general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, tuturor celor angajaţi în greaua muncă de creaţie a bunurilor artistice. In spiritul apelului la înalte responsabilităţi sociale, adresat de secretarul general al partidului oamenilor de artă, scriitorii au desprins sensul înnoitor spre care e chemată şi munca lor pentru a depăşi întîrzierile, căile înguste, punctele de vedere încremenite, dogmatismul. Sens înovator faţă de care scriitorii şi munca lor se bucură, ştiind că numai printr-o artă înnoitoare îşi pot bucura cititorii. In consonanţă cu propria lor conştiinţă artistică, scriitorii noştri, bazîndu-şi creaţia pe filozofia marxist-leninistă, au înţeles şi înţeleg, în spiritul Congresului al X-lea, că analiza literaturii, privirea critică severă asupra scrisului, trebuie să aibă în vedere importanţa factorului social şi de cunoaştere al operei literare, să arate deschis lipsurile, să manifeste o atitudine mai fermă faţă de producţiile minore, neinteresante, rupte de contextul realităţilor noastre, de comunicare cu publicul, accesibilitatea mesajului fiind nu semn, atît al valorii autentice, cît şi al puterii de penetraţie artistică.

Cuvîntul scris a jucat totdeauna şi cu atît mai mult joacă, astăzi, în condiţiile impetuoasei noastre revoluţii culturale, un rol mobilizator, un rol decisiv. Răspunderea ziariştilor în strînsă legătură cu răspunderea scriitorilor, ca artişti ai cuvîntului, a constituit obiectul unei atente analize în cadrul Congresului. Sarcinile presei cotidiene au fost analizate cu multă competenţă, cu spirit critic de răspundere politică şi profesională. S-au combătut superficialitatea, diletantismul, platitudinea stilului, rămăşiţe ale unei mentalităţi dogmatice şi birocratice în care repetarea mecanică a unor fraze şablon ţineau loc de talent, informare şi cultură. S-a subliniat că una din direcţiile vitale ale presei o constituie permanenta informare a cetăţeanului, cu mai mare încredere în puterea sa asociativă şi de discernămînt. Aceasta înseamnă un dialog adevărat între oameni care se aud şi se înţeleg bine unul pe altul, şi din care ambele părţi cîştigă. Aceasta înseamnă să iei necontenit temperatura relaţiilor sociale, să creezi un curent viu între cetăţean şi societate.

Toate aceste idei şi propuneri îi interesează în cea mai mare măsură pe scriitori, întrucît relaţia om-societate şi modul cum funcţionează această relaţie intră în cîmpul lor direct de observaţie.

Credem că numai astfel, urmînd profundele învăţături ce se desprind din lucrările Congresului al X-lea al P.C.R. vom înţelege cu toată gravitatea conştiinţei noastre şi cu toată participarea pasionată a talentului, marile probleme ale creaţiei literare.

CARTEA DE POEZIE

Nichita Stănescu: „Necuvintele"

DE LA „ELEGII" LA „NECUVINTE"

Necuvintele consolidează faza nouă, uimitor inaugurată cu **Elegiile**, a poeziei lui Nichita Stănescu. Nouă este această fază prin valorificarea cutezătoare a obsesiilor latente, înfrîngerea limitelor și asumarea pînă la jubilație și pînă la tragic a tuturor riscurilor care decurg din marea aventură a necunoscutului. Rareori un scriitor a dus atît de departe hotărîrea de a exista și de a cunoaște, de a cunoaște existînd și aruncîndu-se fără minime garanții de supraviețuire în oceanul agitat și vesnic periculos al posibilului **al totului-cu putință**, al neodihnei, al nesomnului universal. Întors de acolo cu o clipă abia înaintea destrămării, întinde mîinile iarăși spre **Legea** terestră cu o imensă sete de regenerare. Legea, fuga de lege și întoarcerea la ea ca la puterea stabilă și izbăvitoare hărăzită omului spre a putea fi ceea ce este, nu mai mult, dar nici mai puțin : iată fluxul și refluxul poeziei lui Nichita Stănescu, de la o vreme înfăptuindu-se cu o ritmicitate calendaristică și o impunătoare fatalitate, de unde și căderea necesară, parcă dictată și imperioasă a versului : „Pentru că-mi imaginez aceasta / el mi-a spus :/ lege înseamnă a avea două mîini / două mîini cu cîte cinci degete / fiecare,/ lege înseamnă a avea două / picioare / cu cîte cinci degete fiecare. / Eu stau între ramurile verzi / și-mi imaginez aceasta / lege, lege înseamnă a avea / două mîini / cu cîte cinci degete fiecare / lege înseamnă a avea două / picioare / cu cîte cinci degete fiecare. / Lege înseamnă a avea craniu / cu doi ochi, cu două urechi / cu două nări / cu două sprîncene, cu două / imperecheri de depărtări. / El mi-a spus pentru că / îmi imaginez / ai cap, ai două mîini, două picioare. / Se face seară, se face umbră / Stai întins, n-ai să mai stai / ai să fii pentru că erai / El mi-a mai spus : scoală-te / umblă" **(Legea).**

Poezia lui Nichita Stănescu devine, în faza sa recentă, un mod de raportare la acest punct stabil care este **legea.** Depărtîndu-se de el se învecinează la un capăt cu ilogicul și dezagregarea : apropiindu-se, atinge la celălalt capăt, abstracția nepăsătoare de lirism, edictul rece. De aceste limite, care sînt ale condiției umane, poezia se lovește neîncetat, distrugîndu-se și regenerîndu-se sub ochii noștri, nefiind nimic într-o clipă spre a fi **totul** în clipa imediat următoare. Spectacolul este impresionant : rotirea pînă la exasperare a omului în jurul propriei sale legi umane, agresiunea perpetuă împotriva granițelor acesteia, insuficient întemeiate, dublată de elogiul aceleiași legi, a aceleiași necesități privite de la un moment dat ca motiv de speranță. Încercarea de a reformula acest destin nesigur se înscrie în definiții remarcabile, de o suavitate, de o „vulnerabilitate" aproape dureroasă : „Omul este frunza văzută de om. / Omul este floarea mirosită de om, / omul este calul călărit de om, / omul este piersica gustată de om."

Legea este dată tocmai pentru că omul și-o poate imagina și dispune de mijloacele necesare distrugerii ei, poezia lui Nichita Stănescu trăiește din acest paradox. Cu cît e mai liberă cu cît își „imaginează" mai limpede legea, cu atît îi distinge mai bine insuficiența întemeiere, ajungînd la reprezentarea a ceea ce se află **dincolo** de marginile ei. Imaginîndu-și legea, definind-o mereu în formulări de o pregnanță extraordinară, poezia a și ieșit în afara sa ; la început cu teamă și pe nesimțite ; pe urmă cu frenezie, într-un elan cosmic al libertății, al posibilităților inepuizabile, încorporate în materializări la fel de exacte (și de autorizate) ca „legea" însăși. Omul este „frunza văzută de om" dar în această constatare nevinovată stă ascuns nucleul tuturor cataclismelor și al oricărei libertăți ; odată admis acest adevăr, de aparență ingenuă, devin posibili și „copacii fără trunchiuri", apare „iarba fără verde" ș.a. Și totul nu este decît rezultatul pateticei tentative de a lua în serios cuvintele. De aici spaima în fața lor, de aici **necuvintele.** Prin ele se realizează de fapt saltul **dincolo** de lege. Pentru lege — cuvintele. Dar pentru ceea ce e dincolo de lege, și de la o vreme totul pare a se deplasa în acest dincolo : necuvintele. În interiorul legii „omul este cuvîntul vorbit de om", dincolo însă comunicările se execută la nivelul necuvintelor ; noțiunile noastre, supuse unui joc plural, de o fantezie aproape matematică, sînt menite tuturor metamorfozelor posibile. Nu numai legea, dar și anti-legea (domeniul necuvintelor) generează în ultimul volum al lui Nichita Stănescu marea poezie : El a întins spre mine o frunză ca o mînă cu degete / Eu am întins spre el o mînă ca o frunză cu dinți. / El a întins spre mine o ramură ca un braț. / Eu am întins spre el brațul ca o ramură / El și-a înclinat spre mine trunchiul / ca un umăr./ Eu mi-am înclinat spre el umărul ca un trunchi noduros / ... / Eu am trecut prin el. / El a trecut prin mine. / Eu am rămas un pom singur / El / un om singur".

Lucian RAICU

LUCHIAN — ANEMONE (detaliu)

IRISUL CURAT ȘI TRAGIC

Poezia este inițiere — a spus un mare scriitor român — și înțeleg de-aici că poeții desăvîrșiți, în rîndul cărora stă Nichita Stănescu — în ora nepămînteană a miezului de noapte și a gîndului singur sînt cu noi, durere așternută-n noi și strigăt și brățară la mîna visului. Nichita, vorbind el însuși despre Poezie, în această carte cu nenăscute pînă acum cuvinte, spune că e „plînsul unui ochi neinventat / lacrima ochiului / celui care trebuie să fie frumos / lacrima celui care trebuie să fie fericit". Nichita, cel care, vara-mi cîntă colinde, pentru ca-n raza lor de zăpadă să văd năluci și sănii și iarna modelează păsări ca să le arunce-n oceanul lui aprilie, își poartă osul frunții printre întrebări și-n fiecare cuvînt pe care vrea să-l ucidă ajunge să așeze un ochi deschis, cu irisul curat și tragic. În toate cuvintele noastre românești numai vocalele cîntă și consoanele sînt bărbați care primesc cîntecul — Nichita numește vocalele zeițe disperate și furia lui se reazimă glorioasă pe consoanele ca niște săbii. Nichita e un cîntec, așa cum gîndea Labiș, anunțînd această fantastică generație de poeți — dar e și mai mult, e gîndul cîntecului : „M-a uitat Dumnezeu, gîndindu-mă / pînă gîndul / mi-a devenit trup".

Poetul verbului totalitar „a fi", Nichita e și poetul tinereții : „...adolescenții trec în șir (...) Ei trec și clopotele bat / ei trec și tunurile bat / ei trec și ceasurile bat / din ce în ce mai repede și mai turbat. / Șir lung și sfînt, de tine doar / m-aș spînzura ca de-un copac / și-aș sta bătut și clătinat / de vîntul rece, secular".

Cît sînge și cît vin și cîtă dragoste și cîtă moarte în Necuvinte !

Perdu le vin, ivres les ondes.

Fănuș NEAGU

SPAȚIUL TĂCERII

Necuvîntul ar trebui să se confunde cu sfinxul tăcerii primordiale, o tăcere tensionată de o forță care nu poate fi înfrîntă decît de numele său, de cuvîntul său, dar nu pentru a o desființa din starea ei existentă, ci pentru a o mîntui, a o aduce la starea de grație proprie acelui cuvînt. Materia, verbală a poeziei ni se prezintă ca un corp compact, și într-o măsură infinită, variabilă ca opacitate în lumina rațiunii discursive, o materie care-și are propria sa umbră dincolo de limitele constituite pentru a se împlini puternica lege a ființei autarhice. În această umbră a materiei ideale a cuvîntului, umbră care ni se relevă spontan la contactul cu poezia și care ne asigură despre existența șovăitoare a ființei refugiate în numele ei, în semnificant, ne amintește chiar despre enigmatica tăcere a începutului. S-ar putea crede, așadar, cel puțin în ordinea mitului genezei, că ingenuitatea sacră a ființei universale ni se revelă prin cuvînt, dar și impune tăcerea prin același cuvînt, interzicînd accesul nostru la ceea ce are ca intim și esențial. O fericire mai robustă pentru poezia care pendulează între tăcere și cuvînt, nimeni nu va putea imagina !

Ce ar însemna deci, în consecința celor de mai sus, **Necuvintele ?** În primul rînd obiectivarea unui imens orgoliu al poetului lor de a intra în acel spațiu de tăcere și enigmatică umbră a cuvintelor, vorbind ; apoi, de a înălța o construcție cu mijloacele negativului lumii în ceea ce lumea ni se revelă ca tensiune pozitivă, originară ; în sfîrșit, o biciuire plină de furie a sensurilor fundamentale, dintîi ale cuvintelor printr-o mare forță asociativă, prin dispoziția insolită a acestora pe covorul zburător al inspirației poetului.

Cartea lui Nichita Stănescu, **Necuvintele,** în măsura în care îl reprezintă structural pe autor, ni se dezvăluie ca o coborîre accelerată în iarna feerică a cuvintelor, unde contemplația se realizează în succesiunea stărilor de spirit determinate de reacțiile primare senzoriale, la stimulii noționali. Pentru poet nu există voluptate mai dulce — amară, oricum de cea mai pură condiție ontologică, decît aceea de a ne oferi spectacolul cu adevărat sărbătoresc al descompunerii rituale a mecanismelor limbajului, astfel că, la terminarea acestei operații ciudate, cînd ne-am aștepta să ne întîmpine un indiferent neant, de cealaltă parte a noastră, ca într-o reflectare cu semnificații inverse a jocului destructiv inițial, s-a născut o nouă ființă, cu respirația pură a poeziei.

Lirismul conceptual al lui Nichita Stănescu, nu o dată martorul unei tendințe luciferice, negatoare a celei dintîi armonii demiurgice, își află împăcarea și echilibrul extatic în propria sa contemplație, dincolo de furia corespondentelor antinomice, deși mirajul celor mai largi noțiuni este împlinit, surdinizat de o puternică tentațiune a concretului. Trebuie subliniat că dedublările poetului, atît de variate încît, printr-un calcul sintetic ar imagina o hidră cu tentaculele întinse în univers, țin de aceeași sete teribilă de a clădi o lume concretă, nervoasă, într-un spațiu cu hieratice abstracțiuni. Poetul simte că reprezintă aici forma concretă de manifestare a unei energii ideale, a unui concept care se desfășoară în existență prin negativul său, dar singurul capabil să ni-l justifice ca real și adevărat. Această negativitate diabolică în care se construiește ființa sacră a poeziei este materia verbală, cuvîntul rostit în spațiul tăcerii : „Vino tu stare măreață a sufletului / dezlegat de amintiri și de zborul îngerilor protectori, / mereu fișiind deasupra ta liniștitor / din aripi, ca și cum lumea / ar fi de mătase pătată și mîinile materne / o sfîșie lent, din netrebuință // Vino tu stare măreață și spune : // Eu am fost întru totul asemenea lui, / sprijinind pe nervuri același verde primăvăratec, / învelindu-mi cu același orizont / cîmpia singurătății. // Toți mă credeau el, chiar și eu însumi, / din pricina cerului unic / care bătea din soare și din lună / deasupra noastră // Eu mergeam înaintea lui, eu mergeam / înapoia lui. / / Pluteam deasupra lui, sau fiind drum / mă lăsam sărutat de tălpile lui, mereu / încît toți credeau că sînt el. / chiar și eu credeam că sînt el, / din pricina darului morții, cu care eram / învestiți amîndoi. // Cînd au pornit cu limbi despicate să șuiere / cuvintele cu șapte capete, / mușcîndu-ne otrăvitor și amîndoi / cu aceeași rupăt ureche și-aceeași însîngerare / am colorat silabele diavolești, — / eu credeam că sînt el, și toți / credeau să sînt el / și numai el singur știa / trupul exact în care se află. / / Dar numai el a murit într-adevăr, / numai el a știut că e el / iar eu n-am făcut decît să abat / spre mine o clipă mînia, / ca să se poată petrece în liniște legea / și misterul să se petreacă nestingherit. / / Nici mai devreme, nici mai tîrziu." Această **Odă a bucurici,** pe cît de misterioasă, pe atît de revelatoare, este chiar spațiul tăcerii în care se împlinește legea ființei autarhice a Poeziei.

Dan LAURENȚIU

ION ALEXANDRU

Nuntă

Fluturii sînt sufletele pruncilor
Ce nu se vor naște nicicînd
Îi văd i-aud ei sînt
Dar n-au părinți anume
Părinții lor nu s-au născut
Ca ei să poată cobori în lume

Ei totuși sînt deși n-au cum
Pe ce temei aici să se pogoare
De aceea zboară neîncetat
Într-o eternă sărbătoare

Sînt numai imn și laudă și plîns
Și numai lire și neștire

Și numai crini îmbălsămînd
Obrazul tînărului mire

Sînt numai fluturi și lumini
Și numai pururea mireasă
Și numai pace și nesomn
Pe valea asta răcoroasă

Și numai nuntă și fior
Și numai zare-nseninată
Și o chemare tainică de corn
La vînătoarea minunată.

EMIL BRUMARU

Julien Ospitalierul

Mă numesc Julien Ospitalierul. Am treizeci de ani.
Duc o viață destul de retrasă, la țară, și iată, v-o jur,
În patul meu moale nu au dormit decît struguri și boi diafani
Și prieten nu-mi este decît detectivul Arthur.

Melcilor (celor mai leneși) le-am spus totdeauna : „Veniți.
Putreziți în fotolii, umblați pe oglinzi, intrați-mi în gură".
Oh, fiindcă nu pot refuza nici un dulce capriț,
Tinere cepe scăldat-am în lacrima-mi pură.

Vara cultiv levănțică și-n vreme ce-aștept diligența poștală o dată
la cinci săptămîni
S-aducă scrisori, în mînă c-o bilă de fildeș gălbuie,
De sufletul meu mirosind a gard proaspăt atîrnă-n extatice cuie,
Subțiri lenjerii de fîntîni.

Apoi, cînd e toamnă și-ascult împăcat cum în lungi dup-amiezi
lepuri de angora-mi rontăie cărțile-n tufele-adînci de mărar
Și cum se surpă pe mese miresme-n prăpastia unui pahar,
Cu toată ființa mea-n prat jubilez !

Și-ngenunchind fericit lîngă ușă,
Furnicile portocalii eu le trec peste prag, în urechi, dintr-o
cameră-n alta.
Iar către-amurg mă rog blînd și umil să plutească-n înalta
Sufragerie a casei, mari gălbenușe...

Amorurile lui Julien Ospitalierul

Mult timp am iubit o cești cută de ceai chinezească
Pictată cu scene naive din viața fîntînilor pe porțelanu-i subțire
Dar sufletul meu nestiind îndeajuns s-o uimească,
M-a părăsit alegîndu-și dulapul cel sumbru drept mire.

Apoi m-am îndrăgostit de un blînd șifonier.
De-obicei dup-amiaza, cînd hainele dorm, mă duceam lîngă dînsul
Și mîngîindu-i furnirul, duios și stingher,
Îl sărutam și simțeam că mă-năbușă plînsul.

Pe urmă-am ținut pătimaș la o bilă de fildeș lucioasă
Cu pîntece mic, ce-mi sărea uneori pîn'la buze
Stîrnindu-mi spre seară dorințe ciudate și gînduri atît de confuze
Încît mă sfiam să rămîn cu ea singur în casă.

Și-astfel mi-au trecut anii limpezi și-acum sfătuiesc răbdător
Melcii prea grași să posteasc ă-n adînci butoiașe
Și vad amintindu-mi de oameni — oare ei mai există ? —,
pe poliți cu fragezi canari ciuruind papanașe,
Apa de ploaie o las, melancolic, să se-ndulcească
în vechi stropitori...

Marșul lui Julien Ospitalierul

UN *pelerin fericit rătăcește, cîntînd de plăcere,*
pe pajiști, c-un strugure dulce în geantă ;

DOI *îngeri răpesc o clătită umplută cu mentă și-n*
fiece seară o dau, pătimași, pe traverse de-a dura ;

TREI *fluturi de angora trec pipăind plictisiți mari*
bucăți de fîntîni mătăsoase pe-aleele-n pantă ;

PATRU *acari vor să-și ardă-n cantoane chipiile lor*
parfumate la fel și, deodată, de spaimă le tremură gura ;

CINCI *corigente subțiri înțeapă, plîngînd în spatele*
școlii, cu sînii pătați de cerneală, vacanța c-un spin ;

ȘASE *mici tranjuri de la perdeaua portocalie din*
vechiul antreu al pensiunii (dar nimeni nu spune)
sînt destrămate puțin ;

ȘAPTE *ori șapte fac patruzecișinouă de portocale*
închise-ntr-un cald mușuroi de furnici, acum și oricînd ;

OPT *croitori delicați s-au decis, către-amurg, de pe*
gard căptușeala de rouă s-o rupă ;

NOUĂ *suspine a scos trandafirul albastru din supă ;*

ZECE *e cifra la care se moare rîzînd !*

biografii lirice

INOCENȚA POETULUI

Multe din poeziile lui Virgil Teodorescu se intitulează Alibi. Ca niște scuze pentru investigațiile pe care — scormonitor și dezinvolt — poetul le inițiază, fără a răni.

„Spiritul novator care se anunță pretinde înainte de toate a moșteni de la clasici un solid bun simț", spunea G. Apollinaire în 1918, pentru a continua : „El mai pretinde a moșteni de la romantici o curiozitate"...

Poate niciodată spiritul novator n-a îmbinat bunul simț cu curiozitatea ca-n poezia lui Virgil Teodorescu, suprarealist militant și zîmbitor, ins bonom și coleric, transportîndu-și în vers toate trăirile, de la cele cotidiene pînă la cele eratice, de la cele lucide pînă la cele onirice. Nu vreau să spun că poezia lui Virgil Teodorescu este un jurnal autobiografic în versuri, deși s-ar putea spune și aceasta, în măsura în care poetul își trăiește viața. Aș vrea să-ncep demonstrația acestei ecuații a poeziei lui Virgil Teodorescu (bun simț + curiozitate = spirit novator) prin analiza modului în care poetul atacă ascunzișurile literei „l".

„Landrule landrule lipăie livada
limba lanțetele landoul
lejerul lenjeriei
lavanda lăcustei
litera liliacului
lagunele lămpilor".

Îmi îngădui acest abracadabrantesc început pentru a mă situa cu bună credință în cele mai limpezi tradiții suprarealiste, pentru că știut este că poetul s-a așezat întotdeauna sub pavăza lui fita :

fita[1], flux de forță, rodrig destin
din clasa V mă apără.

Desigur, îl putem întreba pe Rodrig dacă are inimă, ba chiar îl putem substitui lui Zadig pentru a trece în revistă niște destine voltairiene dar, nu un text suprarealist pur și simplu — precum cel de față — va explica poezia lui Virgil Teodorescu. Dimpotrivă, cred că încărcătura poetică a versului său ține de o modalitate care depășește baremul suprarealist (mă feresc să definesc acest barem. am mai pățit-o o dată : suprarealiștii, oricît de generoși ar fi în afara teoriei literare căreia i se supun, devin colerici atunci cînd — cu sau fără voie — le amendează cazuistica.

Deci un text copiat, în aparență, după Dicționarul Limbii Române. Și totuși după recitiri ai senzația unei poezii precise, aproape nostalgice, — și nici decum aceea a unui rîvaș ininteligibil. Lejerul lenjeriei te plasează dintr-odată între budoar și lipscănie, lavanda lăcustei te transportă direct în cîmpul aromit de țîrîitul vioriu al cicadelor, iar lagunele lămpilor te aduc înapoi într-o intimitate vesperală. Interpretarea poate părea simplistă, dar cred că e evidentă. După cum tot evidentă este corespunderea între Landru și landou, dincolo de limbă, livadă și lanțete Invenția astfel domesticită reduce dicteul automat la aparență (s-a mai amintit de paradoxul dintre rigoarea prozodică a versurilor lui Virgil Teodorescu și fuga de canoane a suprarealiștilor. Dar Virgil Teodorescu merge și mai departe cu supunerea invenției poetice unor reguli care, chiar dacă sînt și ele inventate, nu sînt mai puțin drastice. În poemul în Leopardă, întocmit în 1940, el încearcă să „istovească" primordiile unei limbi necunoscute. În care „ooo toe ooo" înseamnă „mi-e tare dor". Nu vreau să fac o asociație facilă dar cred că păstorul rătăcitor prin Asia cîntă în Leopardă. După cum o Asie himerică este lumea caleidoscopic inaugurată de Virgil Teodorescu : „Geamgii și parlagii, geambași de cai / și urlet stins de fiară părăsită / mocnit, ilustru și apatic rai, / cătușe de aloi pentru orbită / ...și ce mai ELGAHEL căzut pe brînci".

Nu știu dacă Virgil Teodorescu își amintește de HELGA barbiană atunci cînd încovoaie idolul, dar dramatismul enumerărilor sale n-are nici el prea mult din dicteul automat : „Ce văduve ochioase, cîngi dorsale / ce bocet triumfal de cinci parale, / ce jocuri de lumină în spelunci".

Deși izbucnește impetuos dintr-o gangă suprarealistă : „Noi vrem marcele de margarină / și OPULENTA FLOARE DE CHIT", poetul își dă seama că stăpînește prea multe și prea puternice arme pentru a nu iniția o acțiune temerară : aceea a construirii unei lumi imposibile dar plină de ispite („Maibine-n pîlpîirea sticlirilor din jur / să îmi împlînt regatul de azur, / regatul meu de pîrtii, paralel, / topit într-al culorilor măcel, / regatul meu legat cu șapte chingi / de oasele bătrînilor flamingi".)

Patrimoniul de elanuri și interdicții suprarealiste a devenit astfel prea sărac. Folosind rima, ritmul, gradația, magia lucidă a cuvîntului, tot ce primește ca zestre poetul modern Virgil Teodorescu purcede la zidirea propriei sale lumi noi, recurge la o axiomatică proprie și complicată, pentru a reda poeziei funcția sa primordială și anume de a adăuga lumii reale dimensiunea magicului, reinstalînd chiar, undeva sub linia zero ochiul unei divinități și ea inventată : „În infinitul negativ superb / semnalizează ochiul lui compus".

Poți detecta în această încercare demiurgică, așa cum am amintit, o limbă necunoscută (Leoparda), un amalgam de zodii distincte : „Sînt șapte capete de hidră reci, / sînt șapte sfîrcuri, șapte seci poteci / pe care-mi port ca-n prerii vechi Columb / sicriul falnic ferecat în plumb". Poți reconstitui o istorie, alta decît cea a longobarzilor de pildă : „Copiii rîdeau cînd îi vedeau împreună / dar regele lupilor (rei des lupos) / le acorda toată atenția / din cauza blestematei alunițe de pe ramura de producție". O lume de claviruri, de sisteme solare, de bocale de pîclă și de fantome violete. O plajă nesfîrșită pe care oceanul imaginației aduce fără încetare vestigiile unor naufragii vesele și fertile. Înarmat cu unelte prehensile poetul, doar în parte suprarealist, recombină diferite regnuri (nu neapărat trei, cîte sînt în lumea reală) ieșind astfel de sub imperiul legislației firești : „Eu sînt femeia ta cu triplu salt / femeia lampă cu picior înalt / Și-atît cît voi fila am să repet / Că tot zugravul clăpăug e mai deștept".

Virgil Teodorescu continuă să încerce ispita libertății. A negației. A desctrucției idolilor. Așa cum a fost învățat de „doctrina" suprarealistă. El depășește însă zona de luptă, părăsește cîmpul de bătaie, și trece la o ocupație mai pașnică dar mai îndrăzneață, aceea a zidirii unui edificiu poetic. Așa cum orice creator esențial a făcut, de la Homer încoace. Iată de ce Virgil Teodorescu are toate însemnele unui poet mare, versurile lui cele mai de seamă vestind ivirea unor lumi nemai văzute. Poet — herald, Virgil Teodorescu intuiește în ultimă instanță locul geometric al poeziei viitoare: linia de forță care logodește visul cu luciditatea :

„Odihniți-vă, odihniți-vă, aveți de făcut o lungă călătorie / și o să ajungeți rupți de oboseală undeva unde / n-o să fie nici lux nici calm nici voluptate / nici jilțuri lustruite de vreme / ci o imensă cîmpie acoperită cu alge / cîmpia somnului / sau a nesomnului / cum pretind unii poeți făcînd aluzie la zguduirile posibile / cîmpia unde toate dorm cu ochii deschiși / pînă și somnul"

Conștient însă de imensitatea lumii pe care o smulge neantului Virgil Teodorescu simte o piedică centrală : „Este ceva la mijloc un hallo sau o ferestruică de vapor / care mă împiedică să continui".

Să continuie să rămînă ceea ce a fost, aș adăuga eu. Pentru că, spre deosebire de alți poeți suprarealiști, Virgil Teodorescu s-a oprit în fața halloului, a privit pe hubloul care-l înfricoșa ajungînd în luminișul marii poezii, acolo unde nu mai interesează de unde vii. Pentru că acolo a bătut ora zîmbetului general, iar ora somnului a trecut: „Ca un clavir plin de lilieci / copleșit de apă / în fundul rîului / ale cărui clape se aud în noapte".

Iată un „alibi" care prevestește inocența viitoare a poetului.

Leonid DIMOV

MARIN PREDA

O oră

Era adevărat că acest sergent nu încetase să se arate vesel de cînd venise (doar de cîteva zile, înainte deci de evenimentele de ieri), dar poate că ar fi fost cazul ca tocmai evenimentele de ieri să-l fi pus și pe el nițel pe gînduri : ceea ce pentru un civil are un înțeles, pentru un militar are altul. De pildă, el, sublocotenentul văzuse cu ochii lui, cînd se întorcea de la comandament, un smintit ieșind în pragul unei prăvălii cu o sticlă în mînă și răcnind : trăiască pacea ! Care pace ? Una din condițiile puse vechiului aliat era ca acesta să depună armele și să se retragă. Dar care militar depune armele fără să știe că în clipa aceea e prizonier ? Vor începe, între noi și nemți, luptele, la care nu va lua parte acel civil cu sticla lui de bețiv în mînă. Și acum iată-l și pe sergentul ăsta, militar de astă dată, că nici măcar nu-i trece prin minte că nu mai are, poate, nici două zile de trăit...

Dar sergentul, ca și cînd ar fi auzit aceste gînduri ale ofițerului se uită țintă la el și veselia i se mai micșoră parcă, dar numai pe chip, privirea îi rămase mai departe vie și strălucitoare. Era într-adevăr greu să rămîi multă vreme chiar cu totul vesel în apropierea acestui ofițer. Avea o voce neplăcută și rece, ca și chipul lui galben-vînăt, care spînzura parcă deasupra unui corp înalt ca o prăjină, cu cizme interminabile, lungi parcă pînă dincolo de genunchi. Venise la comanda bateriei cu cîteva luni în urmă și tunarii avuseseră timp să afle și ce fel de om fusese el acolo de unde venise să-și dea seama și dacă cu ei rămăsese același. Se pare că rămăsese. Era tăcut și păstra mereu pe chip acea paloare mortală, care nu-i trecea, semn al întîmplării cumplite al cărei erou fusese. Iată ce aflară tunarii despre el.

Îi plăcea să bată și nu știa să mai adauge nimic la asta, care să facă cu putință convietuirea cu soldații. Îi bătea și nu-i ieșea din gură nici un cuvînt care să-l justifice față de trupă și față de el însuși, cum ar fi de pildă ideea că armata e o școală a asprimii și a încercărilor grele, menită să facă din tinerii cruzi care îi erau încredințați soldați cu inima de piatră și cu voința călită, cum spuneau ceilalți ofițeri. El se făcea doar vînăt la față și izbea pînă ce soldatul scotea sînge pe nas și pe gură, înspăimîntîndu-i sufletul prin lipsa de înțeles a acestei purtări (fiindcă băiatul de la țară e un om rezistent, dar cu o gîndire formată că toate pe lume au un înțeles și cînd el nu-l vede îl cuprinde spaima) după care întoarce spatele și se ducea aiurea, nici măcar să-i fi apărut pe chip o expresie de mulțumire a cruzimii satisfăcute. Într-o zi lovi un soldat care spre deosebire de ceilalți, în loc să se sperie la sfîrșit, fața i se lumină. Fiindcă totdeauna toți suportau liniștiți loviturile, dar după ce îl vedeau pe ofițer că se îndepărtează nepăsător abia atunci îi podidea plînsul. Acest soldat își șterse liniștit gura și nasul însîngerate și avu un surîs bizar. Vru să spună ceva, pesemne să destăinuie acea idee care îi copleșise în clipele acelea sufletul, dar avu puterea s-o păstreze numai pentru el tocmai ca s-o poată pesemne pune în aplicare și să rămînă secretul lui. Iată ce se întîmplă. Într-o noapte cînd plutonul era de gardă, pe la orele trei se auzi din fundul curții batalionului un strigăt îngrozit. Cine e ? Stai că trag ! Apoi foc de somație în aer, de două ori, încă o dată strigătul și din nou foc de armă. Cîteva minute mai tîrziu intră în camera de gardă soldatul care surîsese și anunță că la postul lui a apărut un om care nu s-a supus somației și nici n-a spus cine e și atunci el l-a împușcat. Toți au sărit din pat, s-a aprins lampa — batalionul acesta de artilerie își avea postul de comandă într-un sat — și au alergat într-acolo : era sublocotenentul Roșu, comandantul lor. Zăcea aproape mort în iarbă la o distanță de vreo patruzeci de metri de ghereta sentinelei. A urmat o anchetă. Dacă acest ofițer ar fi avut măcar un singur soldat de partea lui, s-ar fi descoperit ușor ce se întîmplase. Dar nimeni nu spuse ce făcea sublocotenentul Roșu cînd era ofițer de rond. Soldatul care primea în ciorba lui o anumită cantitate de brom lupta greu cu somnul cînd era sentinelă și sublocotenentul se apropia tiptil mai ales de cei din posturile izolate și singuratice, le lua închizătoarele de la armă și îi lăsa să doarmă mai departe. Peste un timp revenea. Sentinela, care între timp se trezea, punea mîna pe armă. Cine e, stai. Ofițerul nu stătea. Stai că trag ! Trage în... măti, răspundea atunci sublocotenentul Roșu flegmatic, să vedem dacă ai cu ce. Și îngrozit sentinela descoperea că n-are închizător la armă. Adormise cu adevărat în post sau doar se prefăcuse soldatul care surîsese ? Fapt e că sublocotenentul îi luase și lui închizătorul, și plecase ca de obicei ca să revină o jumătate de oră mai tîrziu. Iată ce se povestea în șoaptă că făcuse soldatul după aceea. El așteptă pînă îl văzu îndepărtîndu-se de tot pe ofițer, o luă cu grijă spre corpul de gardă, intră, trase un închizător de la altă armă, îl vîrî într-a lui și reveni la post. Nu trecu mult și zări în întuneric, apropiindu-se, silueta înaltă a sublocotenentului Roșu. Îl somă. Stai că trag. Trage în... zise ofițerul. Soldatul îl ochi cu grijă și îl împușcă. Ofițerul se prăbuși și sentinela răcni iar : stai că trag. Și trase în aer. Și iar răcni și trase din nou, să aibă martori că s-au auzit împușcăturile reglementare de somație și abia la urmă a tras în omul pe care nu l-a recunoscut și care n-a vrut să se oprească. Se duse apoi la ofițer și îi luă din buzunar închizătorul armei, care avea un număr, și-l vîrî în pușca lui, apoi alergă la corpul de gardă și înainte de a da alarma, reintroduse celălalt închizător în arma de la rastelul plutonului de gardă cu care trăsese. Sublocotenentul avu noroc, gloanțele îi perforase un plămîn, și nu muri. Cînd fu în stare să vorbească nu dădu un răspuns clar dacă a auzit sau nu împușcăturile de somație. Se oprise sau nu se oprise ? Da, se oprise dar nu mai știa dacă nu se oprise prea tîrziu.Declară doar că nu-și aducea bine aminte cum se petrecuse lucrurile. Ar fi putut totuși să spună că închizătorul armei soldatului era la el în buzunar, dar atunci cu ce îl împușcase soldatul ? N-avea nici o dovadă și își dăduse poate seama că soldatul știa și el acest lucru și ar fi negat cu hotărîre că i s-ar fi luat închizătorul în timp ce dormea în post ? Sau poate descoperise că soldații lui îl urau atît de tare în timp ce el îi lovea ? După însănătoșire ceru doar să fie transferat. Nu bătu pe nimeni din baterie, tunarii se fereau de el. Dar nici el nu arăta nici un fel de dorință să se apropie de ei. Nu părea să se fi schimbat.

— Spune, zise el adresîndu-se sergentului, chiar nu înțelegi ce s-a întîmplat ? Te văd că ai o figură inteligentă, nu ești văcar de meserie... Ce meserie ai în civil ?

— Brutar, dom' sublocotenent.

— Brutar ! Și cum de n-ai ajuns la brutărie, cum dracu ai nimerit la tunuri ?

— Nu uitați că sînt și eu sergent, dom' sublocotenent, zise artileristul cu aceea expresie ca de petrecere, care atrăsese atenția tuturor de cînd venise.

— Vrei să spui că ai preferat tunul în locul vetrei de copt pîinea ?

— Cum ați ghicit ?

Ofițerul îl scrută îndelung, într-o tăcere adîncă.

— De unde vii ?

— Tot de la antiaeriană, de la Ploiești. Știți, adaugă el, apăram rafinăriile de aviația americană... Cît puteam și noi, cît mai avea rost să tragi, că nu dădeam decît foarte greu cîte unul jos, în schimb ne îngropau și pe noi sub bombe, nu numai rafinăriile.

Se așezase turcește lîngă amplasamentul de comandă al ofițerului care stătea întins pe burtă la soare și se uita drept înainte spre nord : într-acolo, nu departe, era aeroportul militar german. Ce făceau ei acum acolo ? Bateria a cărei comandă o avea trebuia să supravegheze cerul, să ferească aeroportul de atacurile aviației americane. Ce trebuia făcut acum, ce misiune mai avea bateria ?

— După cîte pot să-mi închipui eu, zise ofițerul, nu s-a renunțat la paza rafinăriilor de la Ploiești, sau te pomenești că v-au îngropat pe toți și ai rămas numai tu ? Te pomenești că ai fi fost cel mai viteaz, de-ai scăpat...

— Să știți că eram comandant de tun, afirmă sergentul ca și cînd nu s-ar mai fi putut stăpîni de rîs. În realitate, se citea acum clar pe chipul lui ce era : nu mai putea răbda, vroia să povestească ceva. Dacă nu ne-am fi rupt de ei, reluă el, nu v-aș spune. Vedeți, îmi dau seama de consecința evenimentelor. Dom' colonel Caragea mi-a ordonat să nu suflu un cuvînt dacă nu vreau să dau de dracu, adică noi toți, toată bateria, cu el în cap. „Sergent, zice, dacă nu-ți ții gura, te așteaptă împușcarea... Fii atent". Acum situația s-a schimbat și nu mai mi-e frică...

— Alaltăieri situația nu se schimbase, zise ofițerul.

— Păi fiindcă pe toți ne-a împrăștiat dom' colonel Caragea pe la alte unități, răspunse sergentul vrînd să spună că tocmai ăsta era în primul rînd motivul straniei lui veselii și abia în al doilea rînd schimbarea situației. Noi știm să luptăm, dom' sublocotenent, adăugă el cu o trufie liniștită și parcă amenințătoare, să nu vie nimeni să ne învețe...

— Venise cineva să vă învețe ? zise ofițerul într-un tîrziu, simțind că această idee explică poate starea de spirit exaltată a acestui artilerist.

— Păi venise, răspunse sergentul. Venise și stătea crăcănat în spatele nostru, cu pistolul mitralieră pe piept. Venise să ne împuște el pe noi, dacă, vedeți dumneavoastră, n-am fi stat sub ploaia de bombe și am fi luat-o la fugă. Cine le spusese lor chestia asta, sau dacă pentru chestia asta fusese trimis, nimeni nu știa, da' un oltean din baterie, servant la tunul meu, așa a înțeles, că sîntem luați drept niște fricoși, care nu știm să luptăm și l-a apucat o furie așa, calculată, oltenească, de care nu mi-am dat seama decît prea tîrziu... Să vedeți, eu credeam că glumește cînd l-am auzit a doua zi, cînd s-a înființat iar pistolarul străin în spatele nostru, că îmi zice : dom' sergent, eu îl omor pe neamțu' ăsta ! I-am răspuns și eu tot în glumă : omoară-l, dar vezi, el să nu fie acolo ! Lasă-l dracului în pace, i-am mai spus, omoară-l în gînd... execută și el un ordin, n-a venit să ne jignească pe noi, din proprie inițiativă... N-a mai zis nimic iar mie nici nu mi-a trecut prin cap să fiu atent la el. Nici nu-ți dai seama cînd treci pe lîngă moarte. Și una e să mori la datorie, cînd te izbește un glonț sau o schijă, și alta e să fii legat de un stîlp și să te execute plutonul de execuție. Să vedeți cum am simțit eu deosebirea asta. A treia zi pe la ora unsprezece, se anunță aviație inamică. Nici n-au trecut cîteva minute și am și auzit-o. Începe bombardamentul și noi începem să tragem. Mecanismul grupei mergea perfect. N-am doborît nici un bombardier, cu toate că erau mari cît niște case, erau prea sus sau erau blindate, dracul să le ia, cînd îl văd ca prin vis pe oltean dîndu-se ca din întîmplare mai aproape de pistolar, dar cu mîinile goale, bălăngănindu-le așa în aer, și aplecat puțin pe burtă... În clipa aceea, servantul care băga proiectilele pe țeavă îi aruncă un tub gol la picioare... Olteanul îl prinde. Vă puteți închipui, domnule sublocotenent, nu forța, fiindcă băiatu-ăsta nu era prea voinic, ci furia oarbă cu care lovise ? Ne-am dat seama cînd a încetat bombardamentul : îi împrăștiase creierii prin iarbă. Într-o secundă am văzut în minte ce avea să urmeze : venirea nemților, descoperirea pistolarului mort, moartea noastră la toți... Vasile, i-am spus, ce-ai făcut ? Pentru tine nu mai e nici o speranță ! De ce, dom' sergent ? zice. Îl îngropăm repede și spunem că s-a dus. Uite, în direcția asta ! Și îl văd că îmi și arată cu mîna încotro, ca și cînd asta l-ar fi interesat pe el în clipele acelea, ce minciună timpită să spună, ca și cînd de-aici ar fi venit pericolul, că n-am fi știut să spunem încotro o luase. Să vedeți că a avut dreptate, al dracului oltean. Pe moment n-am mai stat la discuție cu el și îi întreb pe tunari : Băieți, ce facem, îl acoperim sau îl predăm pe Vasile ? Îl acoperim dom' sergent, zic ăștia toți. Și dacă ne împușcă toată bateria ? Lăsați, zic ei, că nu ne împușcă. Îl îngropăm mai încolo și spunem că după bombardament a plecat așa singur... Ei, încotro a plecat ? întreb eu. Ei, păi încotro ? Uite, în direcția spusă de Vasile ! Spre vest. Și am convenit cu toți să spunem așa : încolo, spre vest, într-acolo a luat-o. S-a tot dus... Și dacă ne prind ? mai întreb eu. Ce putem să facem, dom' sergent, nu putem să-l lăsăm pe Vasile să-l împuște, zic ei, ca și cînd dacă ne-ar fi prins

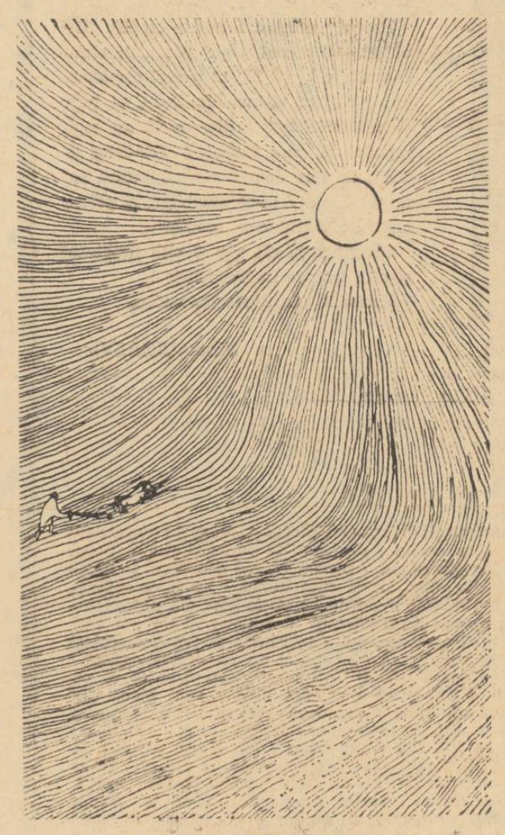

Desen de FLORIN PUCA

pe toți, nu ne-ar mai fi împușcat pe niciunul și prin urmare nici pe Vasile. Ce idee copilărească ! Nu-și dădeau seama de pericol ! Ne-am apucat de treabă. I-am strîns pistolarului creierii într-o gamelă, l-am apucat de cap și de picioare și l-am dus vreo cincizeci de metri mai încolo. I-am săpat o groapă cu lopețile Lineman, dar cu mare grijă, să putem pe urmă să punem iarba la loc, l-am îngropat, am șters perfect orice urmă și ne-am întors la baterie. Nu ne-a văzut nimeni, civilii n-aveau voie să circule pe-acolo, era liniște după bombardament, se vedeau în zare flăcări și fum, ardeau rezervoare de petrol și case distruse. Se auzeau țipete de femei... Băieți, zic, direcția încotro a luat-o pistolarul am stabilit-o, dar cam cînd ? Și ne înțelegem noi ca unii să zică la un sfert de oră după bombardament, alții așa, la douăzeci de minute. Nu poți să spui la fix, dar așa, aproximativ ; să fi fost la cinsprezece, douăzeci de minute, după încetarea bombardamentului... La prînz pistolarul pleca să ia masa acolo la ei. Ce să vă spun eu, imediat au și venit să vadă ce e cu el, de ce e absent la ora cînd ar fi trebuit să fie prezent ? Aici trebuie să recunoaștem, dom' sublocotenent, că la noi nu s-ar fi dat așa de repede alarma. De ce n-a venit pistolarul Păscălie la masă ? Ei, dece n-a venit, lasă că vine el. Și nu se mai gîndește nimeni, ocupați cum sînt toți să-și umfle burdihanele. Nu vreau să spun prin asta că românul e mîncăcios și neamțul nu, din contra, am putea să spunem că e invers, neamțul e mai hulpav și românul mai potolit. În orice caz, stați să vedeți. Știți cum au apărut ? Doi, într-o motocicletă cu ataș, în mare viteză, au frînat lîngă noi și au început să strige : Ein, hein, Cranț, Cotobranț... Am dat din umeri. Au pierit. Peste o jumătate de oră sîntem chemați toți la postul de comandă al batalionului. Furierul zice bă ce-ați făcut, ați dat de dracu, sînt niște nemți înăuntru... Intru eu : Să trăiți dom' colonel, sînt sergentul Ionescu Dumitru din batalionul de artilerie antiaeriană... Dar el mă întrerupe : Ce s-a întîmplat, sergent, cu oberghefraiterul Hanț nu știu cum ? Uite aici, colonelul de la comandamentul german, cere să vă predăm pe toți pentru cercetări. Ce-ați făcut ? Ce-am făcut ? Ca să spui, e chestie de fracțiune de secundă, cînd vezi în ce aparat ai băgat degetul : tu, unul singur, ei toți o armată. Dacă învingi momentul acela cînd îți trece prin cap că e zadarnic să te mai ascunzi, îți merge mintea scînteie. Aproape că îți vine și ție să crezi că nu s-a întîmplat nimic și că pistolarul acela, Hanț, nu știu cum, l-a chemat maică-sa acasă și el s-a dus de bunăvoie viu și nevătămat. Dacă nu ești tare în secunda aceea, te zăpăcești și spui tot chiar dacă din gură taci : ca să-ți smulgă secretul nu mai e pentru ei decît chestie de răbdare. Cînd m-am auzit vorbind, mi-am dat seama că chiar dacă mă împușcă, nu voi spune și am simțit în același timp că nu mă vor împușca, fiindcă mă auzeam cu urechile mele cum știu să mă apăr, și pe mine și pe oamenii mei. Să trăiți, dom' colonel, i-am răspuns, nu puteam noi să-i facem ceva pistolarului dacă nici el nu ne-a făcut nouă nimic. A stat în spatele nostru la postul lui, noi la al nostru, limba n-o știm ca să zicem că ne-am fi luat la ceartă și nici unul din noi n-are vreo zgîrietură pe el să zici că ne-am fi bătut... Cercetați și dumneavoastră. S-a lăsat o tăcere. Dom' colonel a rămas pe gînduri, pe urmă l-a pus pe interpret să traducă răspunsul meu. Neamțul s-a posomorît : pistolarul, a răspuns el crunt, a dispărut fără urmă la postul bateriei voastre. N-a mai fost văzut nicăieri. Înseamnă că voi l-ați omorît. Nu l-am omorît, dom' colonel, am spus eu liniștit. De ce să-l fi omorît ? Asta nu e important, a răspuns colonelul german, urmează să declarați la cercetări de ce, fapt e că l-ați omorît și trebuie să fiți judecați toți, toată bateria. Se va stabili atunci cine a fost vinovat. Să fim predați.

O formație de trei avioane care se ridică în clipa aceea de pe aeroportul german îl întrerupse pe artilerist din povestit. El se uită doar, gata să continue, dar ofițerul se ridică brusc în picioare și duse binoclul la ochi. Coborî apoi în adăpost și puse mîna pe telefon :

— Dom' colonel, zise el după ce stabili legătura, am onoarea să vă raportez că o formație de avioane s-a ridicat de pe aeroportul german și s-a îndreptat în direcția sud.

— Ce fel de avioane sînt ? întrebă comandantul de la celălalt capăt.

— Avioane de bombardament.

— Însoțite ?

— Neînsoțite.

— Bine, raportează imediat dacă se mai ridică o nouă formație.

Ofițerul puse receptorul în furcă și urcă și se întinse din nou cu burta pe iarbă. Sergentul se uită la el întrebător. Ei, ce se întîmplase ? Ce mai putea fi ? Ieșisem doar din războiul german, gata, se terminase cu ei, n-aveau decît să lupte singuri mai departe, să se retragă și să se ducă dracului spre țara lor.

— Ei, și cum ați scăpat ? zise ofițerul într-un tîrziu.

— Dom' colonel Caragea i-a spus așa comandantului german : Vom face cercetări și-i vom pedepsi pe vinovați conform legilor de război. Atunci neamțul a spus : a fost ucis un pistolar german. În consecință cercetările și judecata se va face de un tribunal german. Atunci și dom' colonel Caragea i-a răspuns : Nu s-a dovedit că există bănuieli îndreptățite care să-i pună în cauză pe tunarii români. Pistolarul putea să fi dispărut din nenumărate alte pricini, pe care trebuie să le lămurim. Cine ne spune nouă că n-a dezertat, sau că nu s-o fi închis în vreo casă cu vreo muiere, eșetera, de ce trebuie neapărat să credem că a fost lichidat și de ce tocmai de tunarii noștri, care n-aveau nici un motiv s-o facă ? Și dom' colonel mi-a făcut semn să ies afară. După un timp i-a chemat și pe ceilalți, de rînd... Trei zile ne-au cercetat. Încotro a plecat pistolarul ? Spre vest ! Gata, asta era direcția !... Cînd ? Păi, să fi fost așa, la cincisprezece-douăzeci și cinci de minute, după încetarea bombardamentului. Douăzeci și cinci de minute ! Modificarea asta a adus-o chiar Vasile, de frică să nu dăm de bănuit că prea spunem toți același lucru. A patra zi mă cheamă dom' colonel Caragea numai pe mine. Mă, zice, nici nu știți prin ce pericol ați trecut. Să sperăm că și alții mai mari ca noi or să le țină piept... Acuma, spune-mi mie ! Ai încredere ? Îți dai seama că dacă vă predam, n-ar mai fi fost vorba de nici un fel de cercetări, vă executau pe loc, și gata. Am încredere, dom' colonel, i-am răspuns eu, îmi dau seama că ne-ați salvat viețile, dar nu știm ce s-a întîmplat cu pistolarul. Cine știe ce-o fi pățit, la noi nu i s-a întîmplat absolut nimic... Mă, voi l-ați omorît, asta e clar. Dar sînt curios să știu de ce. Ce v-a făcut ? Nu l-am omorît noi, dom' colonel. N-ai încredere ! Am, dom' colonel, dar de ce să vă spun ce-a fost cînd n-a fost. Bine, zice, du-te la baterie și țineți-vă gura. Am să vă împrăștii pe la alte unități.

— Și de-aia arătai tu așa de vesel cînd ai venit la noi ? zise sublocotenentul Roșu după ce sergentul tăcu. Crezi că o armată e o pădure ? Într-o jumătate de oră te găsește în orice unitate te-ai piti.

Dar sergentul nu fu de aceeași părere.

— Dacă nu ne-a mai căutat pe noi nimeni pînă acum, am scăpat, dom' sublocotenent !

— *Acuma* ați scăpat, zise ofițerul, dar pînă ieri nu scăpaserăți.

Și se uită la el ca la ceva neînsemnat, care nu mai prezenta nici o importanță ; a fost în pericol, a trecut, nu mai dai doi bani pe ce-a fost...

Ofițerul ridică iar fruntea. În depărtare, în direcția sud, se auzeau zgomote înăbușite de explozii. Tunarii se răsuciră și ei pe coaste, și se ridicară în capul oaselor. Ce-o fi ? Or fi venit iar americanii fără veste, cum se mai întîmplase o dată, și or fi început iar să bombardeze Bucureștiul ? Era ora lor, zece, unsprezece dimineața... Ofițerul coborî la postul său de comandă. Nu trecu mult și telefonul țîrîi. Dar vocea pe care el o auzi de dincolo era ciudat de liniștită și mai ales confidențială, aproape șoptită :

— Cine e ? Sublocotenentul Roșu ?

— Ordonați, domnule colonel.

— Nu e bine, Roșule, zise colonelul, germanii nu se retrag. Formația aceea pe care ai văzut-o dumneata bombardează Capitala : au deschis ostilitățile. Trebuie să-i nimicim, sublocotenent, să ne facem datoria, altfel... Ordin : trageți asupra oricărui avion care se ridică de pe aeroportul german. Veți primi muniție suplimentară. Sînteți singura baterie care poate pune în pericol absolut orice decolare a avioanelor inamice, dată fiind apropierea foarte potrivită de aeroport a amplasamentului ales și a poziției bine camuflate. Dar sînteți și cei mai vulnerabili la un atac de infanterie,care ar putea veni tot dinspre aeroport ca să vă scoată din luptă. Pregătiți-vă pentru apărare. O să vă trimitem întăriri în vederea luptelor pe care veți fi siliți să le dați. Aveți grenade ?

— Nu suficiente, domnule colonel.

— Vă vom trimite.

Și colonelul închise. Sublocotenentul ieși.

— Comandanții de tun la mine ! strigă el.

Erau trei sergenți și un caporal. Vrură să salute, dar palidul ofițer le făcu un semn de nerăbdare și le spuse ceea ce comandantul său îi spusese lui, trecînd însă sub tăcere amănuntul că erau atît de vulnerabili cum îi atrăsese atenția colonelului.

— Ăsta e obiectivul, încheie el și nu e cazul să vă mai aduc aminte că la nevoie artileristul trebuie să lupte și cu pușca, grenada și arma albă, dacă nu-i vin întăriri și bateria e atacată de forțe de infanterie. La posturi ! Tunurile în bătaie ! Și căutați să prindeți avioanele încă deasupra solului, pentru ca în cazul în care vreunul scapă după primul tir, să avem timp să nu ne scape la cel de-al doilea.

Comandanții de tun se duseră la piesele lor și țevile de tun se înclinară rapid în direcția aeroportului. La postul său de comandă tînărul ofițer supraveghea și el obiectivul cu binoclul, cu încheietoarea de la pistol desfăcută, să poată trage rapid semnalul de deschiderea focului. Se scurseră astfel minute întregi. Încordarea însă slăbi, nici un avion nu părea să mai aibă de gînd să se ridice de pe aeroport. Ofițerul părăsi postul de comandă și se apropie de tunul artileristului cel nou, sergentul Ionescu.

— Ce zici, sergent ?

— Ce să zic, domnule sublocotenent, aștept să-l văd cum se ridică...

— Nu se mai aude nimic dinspre București.

— Or fi terminat și ei muniția, trebuie să se întoarcă. Ce-i facem dacă se întorc pe deasupra noastră ? Tragem în ei ?

Ofițerul avu o secundă de ezitare. Apoi răspunse :

— Obiectivul nostru sînt avioanele care se ridică de pe aeroport. În celelalte trebuie să tragă celelalte baterii de pe centura orașului. Noi nu trebuie să ne demascăm.

Avea instinct bun sau era mărginit, nu-i plăceau complicațiile ? El va executa ordinul care i s-a dat, cît mai simplu cu putință, în avioanele de pe aeroport i s-a dat ordin să tragă, în alea o să tragă și nu în altele. Timpul trecea însă și cerul rămînea liniștit în toate cele patru puncte cardinale. Era totuși de mirare ce se întîmplase cu formația aceea care nu se mai întorcea. Fusese doborîtă, aterizase pe alt aeroport sau ce dracu pățise ? Aveau toți o pilpîire de curiozitate în priviri și niciunul nu părea să fie îngrijorat de soarta bateriei, afară, poate, de ofițer. Trebuiau să lupte, singuri, cu un aeroport și din lupta care urma să aibă loc, unii sau alții, bateria sau aeroportul, să fie reduși la tăcere.

Sergentul Ionescu, care nu o dată fusese sub ploaia de bombe la Ploiești și scăpase, se gîndea la ceva.

— Dom' sublocotenent, zise el, să fiți atent, ați mai fost bombardat vreodată ?

— Nu, spuse ofițerul sec.

— Sub bombardament...

Dar ofițerul îi întoase spatele și nu-i mai acordă nici o atenție, și atunci sergentul tăcu și el. Sublocotenentul rămase așa în picioare vreme îndelungată. Capul lui de girafă înfipt în aer părea că scrutează orizontul. Apoi se întoarse și începu să se plimbe în limitele pătratului pe care îl făceau cele patru tunuri, cu mîinile la spate.

— Caporal Ana, zise.

— Ordonați.

Ofițerul își lăsă puțin capul în jos și îl așteptă pe gradat să se apropie.

— Caporal Ana, repetă apoi cu aceeași voce seacă și nu mai spuse pentru moment nimic, mișcîndu-se însă din loc.

Gradatul îl urmă. Se pare că prinsese și el un firav interes pentru unul din gradații lui, lucru care nu miră pe nimeni, și iată de ce :

Caporalul Ana era cel mai în vîrstă dintre ei, contingent 38 și uneori sergenții îl lăsau pe el să explice tunarilor anumite secrete ale antiaerienei. Nimeni nu înțelegea de ce e doar caporal, cînd putea să fie subofițer, atît de bine știa cum e făcut și cum funcționează un tun. Nimeni nu-l văzuse rîzînd vreodată cu hohote, poate chiar nici nu rîdea, fiindcă în el bucuria de a trăi nu cobora și nu urca parcă de loc, ci se instalase undeva sus, în sufletul lui ca o temperatură care nu mai scădea și unde era inutil să mai rizi sau să te mai întristezi. Nimeni nu-l văzuse certînd sau înjurînd vreun tunar, dar nici glumind cu ei și se purta ca și cînd tunul ar fi fost o ființă supranaturală, în jurul căreia nu te poți hlizi ca un prost sau sta cu cracile în sus și fumînd cu nepăsare. Imediat cînd îi vedea că prea se cred pe undeva pe-acasă, pe miriște, lua poziție de drepți, corpul i se apleca înainte, chipul i se făcea parcă mai frumos, căpătînd în priviri o credință liniștită și neclintită că acum se va petrece ceva imperios și necesar și începea să comande : la tun fuga marș, aviație inamică, poziție de tragere, ochiți, foc ! Nici o milă pentru scumpele țigări care trebuiau aruncate sau pentru istoria care tocmai se povestea și îi făcea să se prăpădească de rîs. Țineau foarte tare la el, așa cum sînt în stare să țină țăranii unii la alții în armată, pe care de altfel o consideră a lor, ofițerii fiindu-le impuși nu se știe de cine și de ce. O singură dată, dintr-o simplă întrebare a cuiva, („sînteți însurat, dom' caporal ?") le povestise și el ceva care pe unii îi nedumerise (nu credeau faptul adevărat, dar nici mincinos nu-l puteau crede pe acest om atît de serios) iar altora le strecurase în inimă îndoiala dacă și la el în sat caporalul lor era tot atît de luat în seamă și respectat cum era în armată. Că se însurase la nouăsprezece ani cu o muiere și nu cu o fată și nu pentru că fusese lacom după pămîntul ei (avea oarecare pămînt) dar că îi plăcuse de ea și nici frații și nici părinții nu-i spuseseră nimic... Auzise doar vorbele acestea din partea lor : dacă îți place ție așa, ce să mai discutăm, mai ales că n-o să-ți moară copiii de foame, dacă o să-i ai... De ce să nu-i aibă ? Trăise cu ea aproape un an și cum era cam șubredă într-o zi se îmbolnăvi și căzu la pat. Înainte de a muri, ea îi spuse : Ioane, eu nu vreau să mă pedepsesc pe lumea cealaltă, vreau să mi se ridice și mie sufletul spre cer și să treacă prin vămile văzduhului spre rai. Dar ceva mă leagă de tinda casei, care e îngropat înăuntru. Cît vezi că m-am dus, pune mîna pe sapă, scoate de-acolo ce-o să găsești și aruncă departe. El așa a făcut, după ce ea a murit, a luat sapa, a săpat și a dat de-o oală în care era aiazmă amestecată cu păr și cu smoală. A aruncat-o în grădină de s-a spart de-un salcîm. S-a întors pe urmă în casă, unde slujea popa. Cînd s-a uitat la muiere întinsă cum era, și cu fața în sus, a văzut că avea nasul mîncat și era atît de urîtă că nu se mai putea uita la ea. A început să strige, ce i-ai făcut, părinte muierii mele ? Și striga și la ceilalți cuprins de o mare furie, să-i spună cine i-a schilodit și urîțit nevasta la care el ținuse așa de tare și era așa de frumoasă. Și atunci s-a apropiat de el cineva și i-a spus : „Ioane, maică, nu i-a făcut nimeni nimic, așa a fost ea totdeauna, urîtă și cu nasul mîncat de porci de cînd era mică. Dar tu n-ai văzut-o și abia acum cînd a murit și te-a deslegat de farmece îți dai și tu seama cum e. Întreabă pe toată lumea și ai să vezi. De geaba, s-a certat cu ei pînă spre seară și chiar și după înmormîntare spunea că nu e adevărat, cineva i-a tăiat nasul... Pe urmă și-a dat și el seama că așa era, cum spunea lumea. Dar că multă vreme nu-și crezuse ochilor. „Și pe urmă v-ați însurat iar, dom' caporal ?" îl întrebase același. „Da, mă, m-am însurat cu o fată care ținea de mult la mine. Ce-a mai plîns atunci cînd m-a văzut pe cine iau, săraca... Dar acum am uitat și eu și ea...". „Și-aveți și copii, dom' caporal ?"

Sigur că avea, doi, și trăiau greu cu mama lor, singură, cu bărbatul militar de-atîția ani de zile. Dar cînd îi scriau îi spuneau că o duc bine și sînt sănătoși, iar cîteva rînduri mai jos afla că ăla micu e cam slab și a cam zăcut că nu știe ce are și că ăla mare se duce la școală, dar astă iarnă n-a putut, a stat și el pe-acasă, că n-avea încălțăminte.

— Caporal Ana, spuse ofițerul, ești un om norocos ?

— Am doi copii, domnule sublocotenent, zise caporalul cu acea înțelegere fulgerătoare și adîncă pe care o au adesea țăranii pentru tot ceea ce se referă la soartă. Nu-mi pare rău dacă mor. Dar cred că o să scăpăm toți !

— Eu nu cred, zise ofițerul. În orice caz... pregătiți-vă pentru luptă și faceți-vă datoria ! Fii atent în special la sergentul Ionescu, dacă îl vezi că uită de tun și se bagă cu capul la pămînt ca să scape,împușcă-l, dacă eu nu mai sînt în viață. Vei lua comanda bateriei, deși nu ești cel mai mare în grad.

— Am înțeles, domnule sublocotenent, zise caporalul luînd o poziție numai pe jumătate reglementară, dar cu o expresie gravă și intimă uitîndu-se direct și total în ochii deobicei imobili și parcă opaci ai acestui ofițer.

— La tun ! ordonă sublocotenentul.

Ce i-o fi spus ? se întrebau artileriștii cu aceeași presimțire ca și a caporalului, că soarta lor se lega în clipele acelea de a ofițerului, și că dacă aveau norocul ca el să

din august

se poarte bine în luptă şi să dea ordinele cele mai bune şi viţile lor vor fi mai ferite.

— Ce v-a spus dom'caporal ? întrebă unul din ei, cu ochii jucîndu-i în cap între speranţă şi nelinişte.

Caporalul se aşează la postul lui şi nu zise nimic.

— V-a spus ceva de rău, dom'caporal ? repetă artileristul. O să fim atacaţi ?

Ăsta era chiar din Bucureşti şi se uitase posomorît înapoi cînd formaţia aceea care le scăpase începuse să bombardeze Capitala. Avea familie în marele oraş, şi era foarte bogat, judecînd după cantitatea de ţigări pe care o avea tot timpul asupra lui şi din care dădea la toţi, şi după banii care nu-i lipseau din portofel, dar din care de-astă dată nu dădea un leu nimănui, nici să-şi cumpere o carte poştală. „Ţigările e altceva, zicea el, vă înţeleg perfect, dar bani nu dau, că dacă dau unuia trebuie să dau la toţi. Ori, prin ce eşti tu mai breaz decît ăilalţi" ? îi spunea el celui care îl ruga să-l împrumute.

Era contabil de meserie şi scăpase de şcoala de ofiţeri datorită faptului că în liceu lipsise de la instrucţia premilitară şi cercul teritorial îl pedepsise trimiţîndu-l să facă armata la artilerie, ca simplu soldat. „Datorită relei mele voinţe cu premilitara am scăpat cu viaţă, povestea el. Toţi colegii mei de liceu au ieşit ofiţeri în şase luni şi au fost trimişi pe front, pe linia întîi. Au murit săracii unul după altul, pe la Stalingrad şi pe la Cotul Donului". În costumul lui de militar nu se deosebea prea mult de ceilalţi tunari, dar cînd îşi scotea din portofel tot felul de fotografii în care era văzut ca un tînăr domn lîngă o fată de o mare frumuseţe, cu părul căzut pe umeri, şi le arăta camarazilor lui artilerişti, fiecare vedea sau mai bine zis îşi imagina deosebirea şi chiar de nu le-ar fi dat ţigări tot l-ar fi privit cu consideraţie fiindcă deşi bucureştean şi de familie bună, se purta ca un bun camarad, înjura ca şi ei (dar cu înjurături mai fistichii decît cele ţărăneşti) şi le dădea aproape zilnic cîte-o idee de felul cum trăiesc aceşti oameni în marile lor blocuri, de pildă cum apa e în perete, sau cum un anumit loc e nu undeva departe în fundul grădinii, printre ierburi ,ci tot în casă şi anume într-o odaie specială unde te aşezi pe un scaun lustruit... să te miri, dar să ţi se facă şi scîrbă.

Fiind de aceeaşi vîrstă, îşi povesteau (mai ales cei neinsuraţi) istorii cu fete de care duceau dorul, fără ascunzişuri sau tăceri secrete şi erau, după cum i se părea bucureşteanului atît de naivi în dorinţele lor încît oricărei muieri auzindu-i ar fi trebuit să i se facă milă şi să-i lase pe toţi să se „joace" cu ea. (Ăsta era cuvîntul pe care îl foloseau ei în locul altuia, care nu se poate pronunţa). Dealtfel, ei chiar şi visau astfel, cu faţa în sus, murmurînd nume de fete şi scoţînd şi arătînd văzduhului de vară organele lor procreative enorme, uluindu-l pe bucureştean prin simplitatea cu care o făceau.

Fiind aproape de casă adesea obţinea bilet de voie să plece seara de la baterie şi dimineaţa la ora şapte să fie prezent în faţa tunului. După astfel de permisii stătea de vorbă mai mult cu caporalul Ana, nu-l mai interesa istoriile ţărăneşti de dragoste cu exhibiţiile melancolice care urmau, dar apoi revenea printre tunari şi se tăvălea pe jos cînd auzea cîte una care întrecea în imaginaţie şi rafinament viaţa amoroasă a bucureştenilor. După primul bombardament american asupra Capitalei povesti îngrozit ceea ce văzuse : oameni care erau traşi de picior dintre dărîmături, cu craveţi la gît sau în pijamale, femei moarte cu copii în braţe... Nu impresionă însă pe nimeni deşi privirea lui era turburată de şocul pe care îl suferise şi din care nu-şi revenea. În schimb cînd povesti în treacăt şi o dramă care avusese loc printre colegii lui de la o anumită bancă, cu unul care îşi găsise nevasta acasă, moartă în braţele altuia şi cu cei doi copii mici sufocaţi sub moloz, toată bateria îl ascultă într-o tăcere care îl îndemnă să dea amănunte, înţelegînd că adevăratul suflu al dezastrelor războiului, abia aşa îl resimţeau camarazii lui tunari, care veneau dintr-o lume în care cimitirul era pe-aproape pe lîngă ogrăzile lor şi nu orice moarte îi impresionează.

Casierul acela de bancă, povesti deci el, se angajase în noaptea aceea, la un joc de cărţi numit poker, pe care numai bombardamentul mai putuse să-l întrerupă. „Ştiţi, explică el, ăsta e un joc în care poţi să pierzi tot ce ai, bani, casă, averi". Acel casier, povesti el mai departe, tocmai că nu pierdea, ci cîştiga formidabil şi telefonase acasă nevestei că nu vine, să nu-l mai aştepte. Dar după bombardament a trebuit să plece ; cu buzunarele pline cu bani, a luat-o prin urmare spre casă şi acolo, ce vede ? Dărîmături ! Şi printre dărîmături nevasta goală, înlănţuită cu braţele în jurul gîtului unui necunoscut. Copiii, morţi. A luat-o spre Gara de Nord, care era pe-aproape, s-a dus în restaurantul gării şi a început să bea. Din cînd în cînd chema chelnerul şi-l întreba cît mai e pînă pleacă trenul lui, că el vrea să plece... Şi aici se bîlbîia făcînd aşa cu mîna, un gest că se duce încolo departe, într-o călătorie lungă şi frumoasă, îndepărtată şi demult sperată, care abia acum a ajuns să poată fi îndeplinită. „Mai e, mai e, spunea chelnerul, fiţi fără grijă, vă anunţ eu cînd se apropie ora". Între timp, de mult acest om era observat de la o masă vecină de un grup de cheflii (care pesemne petreceau de bucurie că alţii muriseră şi ei scăpaseră) şi la un moment dat, cînd casierul l-a întrebat iar pe chelner ce se-aude cu trenul lui, unul din aceşti cheflii îi strigă : „Ehe ! Trenul dumitale a plecat demult ! S-a dus trenul dumitale !" Şi a făcut un semn aşa prin aer că nu mai e nimic de făcut. L-a scăpat... Cheflii au izbucnit în hohote şi au făcut şi ei semnul cu mîna în aer adică ehe, he, s-a terminat, s-a dus demult trenul lui. Aici cuvintele nenorocite ale acestor cheflii aveau în clipele acelea înţelesul că fiece om are un tren în viaţă şi unii îl prind, alţii îl scapă şi că omul acela care bea singur, fără nimeni la masă şi avînd drept unic prieten pe lume un chelner căruia îi dăduse în grijă să-l anunţe de apropierea orei, se deosebea de ei, care erau împreună, şi îşi cunoşteau bine şi trenul şi ora. Atunci casierul care, după cum se ştie, sînt înarmaţi de către banca la care lucrează, a scos pistolul din buzunar, a început să tragă în ei, şi i-a omorît pe toţi, doborîndu-i sub masă cu rîsetele îngheţate pe buze.

Caporalul Ana îi ceru bucureşteanului o ţigarea şi începu să fumeze din ea liniştit şi cu sete : cînd trăgea, combustia de la vîrful ţigării creştea şi înainta vizibil consumînd dintr-odată doi trei centimetri.

— Spune, dom'caporal, repetă bucureşteanul.

— Ce să spun, mă, Şerbănescule (aşa îl chema pe acest tunar). Ce să spun, adaugă caporalul în şoaptă. Ordin, măi frate, să luptăm pînă la moarte.

Bucureşteanul păli, mîna care ţinea ţigarea începu să-i tremure. Dar trepat paloarea se adînci parcă pe chipul lui, i-l brăzdă şi îi schimbă înfăţişarea : va să zică aşa, cînd credeai că războiul s-a sfîrşit, pentru tine abia începe. Şi gîndind astfel ceva se întorcea parcă înapoi în sufletul lui, spre primul an al războiului : da, şi atunci îi fusese frică, dar unii muriseră de-atunci, el în schimb mai trăise trei primăveri, trei ierni şi trei toamne, acum era sfîrşit de vară : sfîrşitul, poate şi al vieţii lui, din care avusese timp din belşug să-şi dea seama cît era de.... Poate că ar fi fost mai bine să nu fi ştiut cum e această viaţă ? Acum ar fi fost liniştit şi împăcat cu sine, cum sînt aceşti băieţi care, se vede pe chipul lor, pot muri cu fruntea pe iarbă aşa cum ar dormi, şi în sufletul cărora dorul după o fată nu e o arsură, ci o beţie care nu se deosebeşte prea mult de aceea pe care le-o dă seninul cerului, a soarelui sau ploii care răpăie adesea peste trupul lor numai în cămaşă. El, bucureşteanul, iubeşte o fată şi iubirea lui e numai gelozie, care nu încetează să-l roadă decît cînd e lîngă ea.

Dar iată că acum încetează la ideea morţii şi iată că se face linişte şi în el ! Totul e aît de senin, atît de transparent ! Ce bine ar fi dacă n-ar muri ! Ar iubi-o pe ea cu sentimentul acesta senin de acum, şi ar fi atît de... cine ştie ? Poate scapă şi atunci viaţa ar fi ceva fără sfîrşit, o veşnică lumină în care ar înota oameni fericiţi, numai oameni fericiţi...

Deodată se pomeni că o izbitură puternică îl aruncă aproape la pămînt. Căzu în genunchi, apoi sări, şi se repezi spre grămada de proiectile de lîngă tun, din care luă unul şi îl întinse servantului care îl şi vîrî pe ţeavă. Nu auzise nici comanda ofiţerului, însoţită de un foc de pistol, nici răcnetul caporalului, ci abia lovitura în stomac a bateriei care trăsese şi care îl făcuse să înţeleagă că bătălia începuse...

Pe cer, de pe aeroport urca cu repeziciune o formaţie de trei avioane. Fuseseră luaţi prin surprindere ? Cum de avuseseră timp să se urce atît de sus în aer ? Acum se vor duce peste Bucureşti şi acolo el... Gîndul i se rupse fulgerător, lovit iar în burtă, pînă în maţe, de bubuitul bateriei care trase din nou cu toate tunurile asupra celor trei avioane care într-adevăr luaseră o înălţime ameninţătoare. Se vedeau proiectilele plecînd şi pierind suple şi rapide ca nişte peşti cenuşii care ţîşneau să se înfigă în prada greoaie care urca încet pe cer. Două din bombardiere, pur şi simplu, explodară în aer, lovite în plin pulverizîndu-se într-un brusc incendiu. Al treilea o luă razna dar nu în direcţia sud, spre capitală, ci aiurea.

Nu există o atracţie între ochitor şi ţinta sa ? Nu apare o părere de rău adîncă şi sinceră, în sufletul unui comandant de tun cînd vede că pasărea aceea de metal se îndepărtează şi scapă fără putinţă de a mai fi atinsă ? Ei cum să i se facă lui un asemenea necaz ?

— Ah, fir-ar să fie, făcu sergentul Ionescu, cînd tăcerea se aşternu asupra cîmpiei, am ochit toţi patru în două avioane şi în unul n-a ochit nimeni. Acum s-a dus dracului !

Era adevărat ? Nimeni nu zise nimic. Iată însă că avionul răzleţ se întorcea.

— Dom'sublocotenent, strigă sergentul Ionescu, ordonaţi să trag numai eu, şi o să vedeţi că îl dobor. Economisim muniţie.

— Bine, zise ofiţerul, ocheşte şi trage.

Acum se vedea clar intenţia avionului : vroia să aterizeze. Dar pentru asta un aparat de zbor greoi cum e un bombardier care abia a decolat are nevoie să-şi ia puţină înălţime dacă nu vrea să cadă jos ca o piatră. Exact în timpul acestei manevre, cel care era în civilie brutar, şi a cărui experienţă la Ploieşti se vroia dovedită, trase. Avionul avu o abia perceptibilă clătinare în curba sa, şi aparent el se îndrepta stăpîn pe sine spre pămînt, dar deodată ţîşni din el un firicel de fum, care rapid se îngroşă în urmă. Pe cer se văzu o paraşută : Pilotul sărise.

Da, e o ispravă să dobori trei bombardiere neînsoţite la mică distanţă de terenul de aterizare. Dar pe urmă ? Ce-o să facă inamicul ? Care or fi forţele lui ? Telefonul se auzi ţîrîind la postul de comandă al bateriei.

Desene de EUGEN POPA

— Roşule, e în drum spre dumneata un pluton de infanterie cu muniţie, se auzi în receptor vocea colonelului. Raportează situaţia... Bravo, zise el apoi după ce ofiţerul raportă. Veţi fi probabil atacaţi imediat de aviaţie. Sînteţi bine camuflaţi ?

— Da, domnule colonel.

— Nu trageţi în avioanele de vînătoare care or să vă mitralieze, poate nu vă descoperă şi aveţi şansa să doborîţi pe urmă iar bombardierele care se vor ridica.

— Am înţeles, domnule colonel.

Numai că presupunerea colonelului nu se adeveri. Bateria era prea aproape de aeroport pentru ca nemţii să nu încerce lichidarea ei sigură printr-un atac de infanterie, în locul unuia mai nesigur cu avioanele. Ideea aceasta i se păru însă logică ofiţerului abia după ce văzu prin binoclu la marginea dinspre est a aeroportului, sărind în porumburile vecine şi la distanţă de şapte opt secunde unul de altul pistolari nemţi în uniformele lor cenuşii. Începu să-i numere : unul, doi, trei, patru... Cîţi soldaţi buni de luptă poate să aibă un aeroport militar, nepregătit pentru situaţia de surpriză care se crease ? Un pluton de pază !? Putea avea mai mult ? Puteau fi scoşi tehnicieni şi piloţi să lupte cu arma în mînă ? Le puteau însă veni întăriri mai repede decît să-i vie lui, sublocotenentului. Războiul a fost totdeauna un joc al deplasării de forţe. Îi va veni, sau nu, la timp, plutonul acela despre care îi spusese colonelul ?

— Atac de infanterie din direcţia est, strigă sublocotenentul. Coborîţi tunurile pentru tragere razantă, distrugeţi cîmpul de porumburi din apropiere în care se poate camufla inamicul. Pregătiţi-vă de apărare.

Tunarii executară manevra, apoi aşteptară ordinul de tragere. Dar ofiţerul nu-l dădea. Erau înconjuraţi de o mare de porumburi, în care se camufla bine şi bateria. N-ar fi fost, după aceea, uşor de găsit de aviaţie ? Păstră totuşi tunurile coborîte şi jumătate îngropat în adăpostul său începu să cerceteze toate locurile din apropiere prin care ar fi putut apărea pistolarii nemţi. Terenul nu le era acestora favorabil, bateria era aşezată pe o uşoară ridicătură, într-un loc bine studiat, printre altele de acelaşi fel, aproape de o coamă de arbuşti care începea de

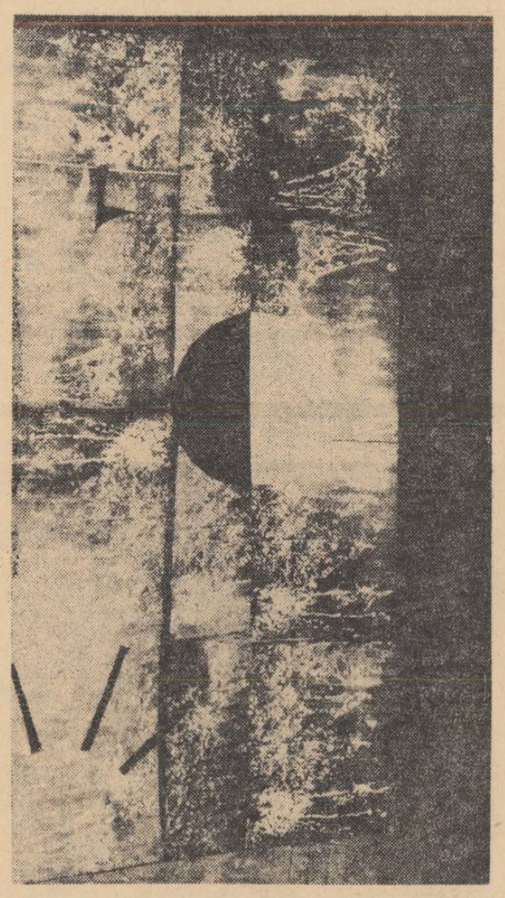

undeva dinspre satul din spate şi se pierdea ocolind toate aceste dîmburi : un simulacru de vale a unui rîu, în care însă rîu nu exista şi poate că nici nu existase. Încearcă să găseşti bateria pe un astfel de teren expus, care totuşi o camufla bine. În schimb tunarii puteau vedea orice mişcare printre brazdele porumbului care spre norocul lor nu erau perpendiculare pe raza privirii lor ci verticale şi uşor ondulate.

Artileriştii aveau puşti, un avantaj şi în acelaşi timp un dezavantaj, fiindcă la distanţă mică nu mai puteau face faţă pistoalelor mitralieră în schimb îi puteau lua pe atacanţi în primire de la distanţă mare, lucru la care aceştia n-aveau cum să riposteze. Ceea ce şi făcură îndată ce îi zăriră : începură să tragă în ei cu foc liber.

— Băieţi, zise caporalul Ana, ochiţi bine şi fără frică, nu trageţi fără rost, că dacă îi lăsăm să se apropie, o să fie mai greu.

El nu spuse că or să fie nimiciţi, asta nu, dar că de, o să fie mai greu. Cu grijă mare poţi dobori cînd pe unul, cînd pe altul şi le micşorezi numărul. După aceea se pot şi apropia, dacă asta le face atîta plăcere...

Se întinseră pe burtă şi începură să pîndească. Nu erau prea dese focurile, nici atacanţii nu păreau foarte numeroşi — sau cel puţin nu se vedeau — şi unii tunari arătau veseli. La urma urmei, parcă spuneau ei, ce e o viaţă ca să te bîţîi tot timpul de frică să n-o pierzi ? Chestia mai supărătoare e că dacă aceştia distrug bateria, se duc pe urmă cu avioanele şi cine ştie ce fac cu ele, îneacă ţara în sînge.

Ocheau cu grijă. Un foc de aici, unul de dincoace. Ofiţerul se uita din cînd în cînd cu binoclul să vadă efectul. Era bun. Din şapte opt zece focuri, doi trei pistolari nu se mai sculau. Ce băieţi bine instruiţi, şi ce liniştiţi erau, cum nu le tremurau cîtuşi de puţin degetele pe trăgaci. Deodată izbucniră din apropiere patru cinci pistoale mitralieră, intrînd în foc succesiv şi pîrîind fără întrerupere, făcînd să zboare gloanţele pe deasupra bateriei ca un val de muşte bîzîitoare. Nu loviră pe nimeni, dar sub protecţia lor atacanţii îndepărtaţi începură să facă salturi lungi trăgînd şi ei din mers şi făcînd un zgomot de luptă care paraliză pentru cîteva clipe întreaga baterie : aceste pîrîituri creeau impresia că poziţia artileriştilor e asaltată din toate părţile de un inamic numeros şi că sfîrşitul lor se apropia.

Atacanţii nu se mai ridicară de la pămînt şi focul încetă. Ce minune ! Dacă ar şti fiecare să nu lase să treacă pe lîngă el clipa victoriei, dacă şi-ar da seama de apropierea ei ! Dar poate că pistolarii, deşi văzuseră că erau aproape de ea, nu putuseră totuşi să-şi mai continuie salturile lor lungi ? Oricum.-E drept că erau foarte aproape, la mai puţin de patruzeci de metri, împrăştiaţi în evantai şi asta nu era puţin. Tunarii avură timp să înţeleagă : era ultimul asalt şi de aceea se opriseră. Şi o voce a cuiva, a ofiţerului sau poate a unui simplu artilerist scoase un ţipăt, exprimînd acest înţeles plin de primejdie :

— Pregătiţi grenadele.

Tot atunci se auzi un ţipăt şi dinspre atacatori şi numai decît siluetele lor cenuşii făcură bruşte salturi aruncînd ceva şi căzînd apoi imediat pe burtă. Urmară explozii din plin peste poziţia bateriei, şi prin fumul lor ofiţerul văzu cum atacatorii alergau în direcţii frînte şi fulgerătoare apropiindu-se şi mai mult de poziţia sa. Vru să dea ordin de contraatac cu grenade, dar îl izbi în ochi un val de pămînt şi pietriş care îl orbi atît de rău încît zadarnic începu apoi să dea din pleoape că vederea nu i se limpezea. În acelaşi timp zgomotul exploziilor şi pîrîitul automatelor parcă se îndepărta şi deodată se făcu linişte...

Dar nu chiar atunci, ci o jumătate de oră mai tîrziu. Sergentul Ionescu se ridică vesel din adăpost, scuturîndu-se din cap asemeni unui om care a luat apă în urechi şi clătinîndu-se începu să calce alandala, ca un om beat, de colo pînă colo :

— Care mai trăieşti, mă ?

Nu-i răspunse nimeni. Bateria părea nimicită şi el, sergentul Ionescu, singurul supravieţuitor. Dar el ştia că nu e aşa, fiindcă văzuse şi strigase, printre exploziile care îi copleşeau, acele comenzi care cîştigă o luptă. Nimeni nu-i spusese, dar simţise că ofiţerul a fost lovit şi că bateria a rămas fără comandant. Pe el nu-l speriaseră exploziile, se uitase şi văzuse din care parte veneau acei atacanţi care ţineau bateria sub tirul pistoalelor, împiedecîndu-i pe tunari să se ridice o secundă pentru a arunca la rîndul lor cu grenade în cei care îi asaltau. Părăsise poziţia pe brînci căutase un loc potrivit şi îi împuşcase pe pistolari. Erau doi şi prin zgomotul exploziilor prima lui împuşcătură nu atrăsese atenţia celui de-al doilea, care îşi dăduse seama prea tîrziu că rămăsese singur în picioare în spatele copacului care îl ferise pînă atunci atît de bine. Caporalul Ana nu-l văzuse plecînd, pe sergentul Ionescu, altfel, cine ştie dacă amintindu-şi de ordinul ofiţerului nu ar fi tras asupra lui...

— Bă, care mai trăieşti, spuse sergentul Ionescu, iar. Hai ridicaţi-vă, că s-au dus. Care eşti mort şi care eşti viu ?

Mort era ofiţerul şi trei tunari, care pieriseră în primele clipe, cînd se ridicaseră să contraatace cu grenade : cei doi pistolari din stînga pitiţi pe după un pom, îi seceraseră fulgerător. Unul căzuse pe spate bătînd aerul cu braţele şi rămăsese cu faţa în sus, cu dinţii rînjiţi, avînd întipărită pe faţă mînia care îl ridicase în picioare şi scîrba care îl doborîse. „Trăiţi voi în locul meu, părea să spună el acum. Parcă n-o să muriţi şi voi ceva mai tîrziu, bătrîni şi nenorociţi, vai de capul vostru !" Al doilea era tăcut şi întunecat, dar nu vroia să le mai spună nimic celorlalţi. Avea nişte sprîncene groase, sub care i se vedeau ochii cu totul daţi peste cap, semn al morţii fără întoarcere. Al treilea fusese lovit în burtă şi mai trăia încă, dar curgea foarte rău sîngele din el, ca dintr-o cişmea, îşi dădu într-un lung suspin, sufletul, chiar cînd puseră mîna pe el şi îl mişcară. Grav rănit era Şerbănescu, bucureşteanul. Sergentul Ionescu îl trase afară din adăpost şi îl întinse pe iarbă.

— Ce e, măi frate, fir-ar al dracului, zise caporalul Ana aşezîndu-se jos lîngă el. Unde te-a lovit ?

Bucureşteanul se agită să vorbească, dar se îneca. Şi el fusese secerat în acea secundă cînd aruncase grenada. Dar pe loc nu simţise nimic şi văzuse cum chiar grenada lui opreşte şi dă peste cap un grup de trei pistolari care nu mai aveau pînă la poziţia lui decît vreo cincisprezece metri. Aproape toţi păreau năuciţi, parcă nu le venea să creadă că trăiau pe acest pămînt şi cînd caporalul Ana le strigă :

— La tunuri fuga marş, aviaţie inamică.

Suriseră, vrînd parcă să spună că e bună gluma, acuma după ce ai trecut pe lîngă moarte, să te mai apuci să faci instrucţie. Dar pe urmă văzură că cu adevărat o escadrilă întreagă îşi luase zborul de pe aeroportul german şi se îndrepta direcţia sud, spre Capitală deci. Dar nu, iată că aceste avioane se înşurubară vertiginos în văzduh, se apleacă într-o parte şi se năpustesc furioase chiar asupra lor direct, asupra bateriei.

— Astea nu sînt bombardiere să tragi în ele, strigă sergentul Ionescu. Lăsaţi tunurile aşa cum sînt şi toată lumea se adăposteşte. Execută ordinul, caporal ! Nu se trage în avioane de vînătoare care îţi zboară la douăzeci de metri de-asupra capului.

Artileriştii pieriră în şanţuri, tocmai la timp : poziţia bateriei fuseseră reperată şi o ploaie de gloanţe se abătu asupra lor Erau din cele mari, speciale pentru avion aproape cît prunele, lunguieţe şi frumoase, o plăcere să-ţi intre unul din ele în spinare. Căci cu faţa în jos şi cu spinările în sus se ghemuiseră toţi în adăposturi. Atacul dură mult, cînd unul era în aer ca să-şi ia înălţime şi să revină, celălalt cobora parcă pînă la zece metri şi ta, ta, ta, împroşca pămîntul cu gloanţe. Prinşi de groază, unii îşi scoseseră lopeţile Lineman şi săpau ca nişte cîrtiţe în peretele tranşeei, să micşoreze unghiul care îi expuneau gloanţelor. Oricît de îndîrjit şi de lung fu acest atac, totuşi nu fu lovit decît un singur tunar, un băiat mai mic decît ceilalţi, şi negricios, care nu se ştie cum reuşise el să intre în legătură cu o muiere din satul Otopeni la care îşi petrecea adesea cîte-o seară, cu învoirea vechiului ofiţer, care îl lăsa doar cîteva ore. Cînd venise sublocotenentul Roşu, se terminase şi cu dusul la muierea aceea şi bateria îl uitase. Ce pilpîire intensă era în privirea acestui băiat care nu făcea impresia că e tăcut, dar care totuşi nu vorbea. Acum această pilpîire se stinsese, deşi expresia chipului său de ceară arăta că el nu crede că a murit. Bucureşteanul fusese uitat afară, dar caporalul Ana îşi adusese aminte de el la timp, şi îl trăsese şi pe el în adăpost.

— Atenţiune baterie, strigă caporalul cu acea voce imperioasă, pe care artileriştii i-o cunoşteau atît de bine, aviaţie inamică, la tunuri fuga marş !

Ce era asta ? Iarăşi ? Da, de pe aeroport se ridicau iar avioane, de astădată de bombardament şi însoţite. Caporalul dăduse acest ordin în lipsa sergentului Ionescu, care dispăruse în postul de comandă al bateriei şi vorbea la telefon.

— Da, domnule colonel, raporta el avem morţi şi răniţi... Da, domnule colonel... Şi un tun cu mecanismele de ochire stricate. Nu domnule colonel, nu ne-a sosit. Am înţeles domnule colonel, rezistăm pînă la ultimul, ne dăm seama...

Apoi sări şi se duse la tunul său care era bun, bubuia, parcă se zguduia pămîntul. Ai fi zis că între timp artileriştii dormiseră, se odihniseră din gros, luaseră o masă bine gătită şi acum cu mare poftă de luptă şi cu manevre sigure şi de mare precizie, trăgeau cu cele trei tunuri mai bine decît cu patru. Se pare că aeroportul îi crezuse lichidaţi şi dăduse acum drumul la o escadrilă întreagă.

Numai o parte din avioane reuşiră să scape de tirul bateriei. Din nou veniră însă apoi asupra lor avioane de vînătoare, care de astă dată lăsară bombe, dar fără o precizie prea mare. Doar un tun şi un servant fură scoşi din luptă. Apoi se ridicară iarăşi avioane de bombardament, pe care însă nu le lăsară să treacă, erau numai trei, doborîră două şi pe-al treilea îl întoarseră îndărăt. După aceea se scurseră ceasuri întregi şi nici un avion nu mai vru să-şi ia zborul de pe aeroportul militar aflat în mîna inamicului.

Cine poate să ştie care e ora şi locul decisiv într-o luptă ? Fiecare soldat crede că acolo unde e el, acolo e toiul luptei. Dar cu precizie n-o ştie niciunul, şi nici tunarii de lîngă Otopeni nu ştiuseră chiar în mod sigur ce rol jucase bateria lor în apărarea nu numai a capitalei, ci şi a altor puncte esenţiale ale situaţiei militare din acele zile.

Contingente mai vechi, cei care supravieţuiră fură, odată cu scoaterea nemţilor din ţară, lăsaţi la vatră deşi războiul continua. Al lor se terminase Bucureşteanul muri în spital chiar a doua zi, iar caporalul Ana, ajuns în satul lui, începu să muncească să-şi ţină nevasta şi copiii. Istorisirile lui de război erau ascultate de ceilalţi ţărani fără îndoieli, dar alături de ele le apărea totdeauna în minte şi istoria cu prima lui nevastă cînd după ce ea pusese mîinile în piept se certase cu lumea că i-a tăiat cineva nasul. Asta cîţiva ani, fiincă după aceea ceea ce începu să se întîmple în satul lor şterse totul, amintiri de război, bune sau rele, porecle sau întîmplări ciudate... Se pomenea mereu de o luptă, (iar o luptă !) care cică ar fi început între ei acolo în sat şi căreia li se spunea că e de clasă... Dar de care clasă nu înţelese nimeni multă vreme, iar cînd înţeleseseră...

Sublocotenentul Roşu nu fu plîns de nimeni, pentru că n-avea de cine. Dar orfelinatul care îl crescuse primi din partea unităţii militare din care făcuse parte, o decoraţie însoţită de o adresă în care se spunea că fostul lor copil murise eroic la datorie.

S-ar fi putut crede că, mulţi ani mai tîrziu, sergentul Ionescu Dumitru, redevenit brutar, avea să povestească, la un pahar de vin, isprăvile lui de artilerist la antiaeriană, începînd cu cele de la Ploieşti şi sfîrşind cu cele de la Otopeni. El observă însă că nu era crezut şi de aceea începu să povestească lucruri pe care nu le văzuse cu ochii lui şi nu le trăise direct, ci le auzise şi el povestite de alţii.

Că de pildă piloţii americani doborîţi de antiaeriană, cînd vedeau că se apropie de ei nemţii, îşi scoteau pistoalele şi se cam împuşcau... „Reonţi ? Reonţi ? Reonţi" ? pretindea fostul artilerist că făceau acei băieţi care aveau nenorocul să cadă din fortăreţele lor zburătoare pe pămîntul României, ceea ce în traducerea liberă a brutarului însemna : Nemţi ? Nemţi ? Nu, români, români, cică strigau ai noştri cu grabă, alergînd spre ei, şi auzind acestea piloţii americani îşi luau pistoalele de la tîmplă şi se predau...

ROMANUL ISTORIC ROMÂNESC

Dacă romanul, în literatura franceză îndeosebi, cunoaște o extraordinară dezvoltare și înflorire în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în epoca romantică, trebuie precizat că cel mai de seamă produs al romantismului este romanul istoric. Unul dintre cei mai competenți exegeți ai romanului istoric francez, Louis Maigron, în fundamentalul său studiu „Le roman historique à l'époque romantique", apărut la Paris în 1898, afirma : „La verité est qu'entre la préparation du mouvement romantique et l'éclatant succés du roman historique il y a rapport nécessaire et liaison rigoureuse de phénomenes... L'histoire du roman historique et celle du romantisme se suivent pas à pas, se mêlent, se confondent, et pour tout dire d'un mot, ne forment qu'une seule et même histoire". Romantismul a înlocuit antichitatea clasică cu istoria națională, a aflat în trecutul național admirabile surse de inspirație pentru opere destinate unui public extrem de larg. Romanul istoric răspundea în mod desăvîrșit noii sensibilități romantice, oferea un excelent izvor pentru imaginația aprinsă, învolburată, specifică oamenilor acestei epoci, fiind grandios și patetic ca tragedia, burlesc și comic precum comedia, languros și sentimental ca elegia, patriotic ca oda și epopeea, îmbinînd sublimul cu banalul, frumosul cu urîtul, rîsul cu lacrimile, evlavia cu impietatea. Ceea ce aducea romanul istoric cu sine era una dintre cele mai importante cuceriri ale romantismului, și anume culoarea locală, atmosfera specific națională.

Romanul istoric românesc din secolul al XIX-lea este o expresie a realităților naționale specifice, a apărut în epoca de înălțător patriotism și de efervescență spirituală a revoluției de la 1848 și a Unirii Principatelor, reflectînd nobilele idealuri ale afirmării conștiinței naționale. Din punct de vedere literar, romanul istoric românesc din veacul trecut a fost însă condiționat tot de influența romantismului. Romanele istorice din literatura franceză, ca „Cinq-Mars" de Alfred de Vigny, „Chronique du règne de Charles IX" de P. Merimée, „Notre-Dame de Paris" de Hugo etc., ca și romanele lui Walter Scott, prin filieră franceză, au avut o largă circulație în țările românești, au fost citite, traduse și luate ca modele de scriitorii noștri.

Romanul istoric românesc își face apariția în aceeași perioadă în care în țările românești ia naștere un puternic curent de interes pentru istoria națională, se inițiază și se fundamentează știința istoriei, prin Mihail Kogălniceanu, N. Bălcescu și B. P. Hasdeu.

Ca o consecință directă a orientării din ce în ce mai ample și mai accentuate către studiul istoriei naționale, literatura română inaugurează una din coordonatele ei fundamentale, și anume inspirația istorică. În lirică se cîntă mai întîi ruinele vechilor cetăți de scaun ale slăviților voievozi români, văzute ca mărturii ale unui trecut de glorie și pilde date prezentului. Demn de reamintit este faptul că, în această epocă, cele mai de seamă realizări ale nuvelei românești, prin care se și fundamentează această specie în literatura noastră, sînt tocmai nuvelele de inspirație istorică ale lui C. Negruzzi, Gh. Asachi, Al. Odobescu. În ceea ce privește teatrul, o mare amploare capătă drama istorică, îndeosebi prin „Răzvan și Vidra" a lui B. P. Hasdeu și „Despot Vodă" al lui V. Alecsandri.

Cristalizarea noțiunii de roman istoric, la mijlocul secolului al XIX-lea a fost destul de anevoioasă, nefiind scutită de confuzii și înțelegeri simpliste, care vor fi resimțite în producțiile de acest gen. Încă de la primele comentarii teoretice, în această direcție, putem sezisa ideea că într-un roman istoric nu trebuie să predomine adevărul faptelor, putînd lesne să cedeze locul ficțiunii. În cercetarea romanului istoric românesc din secolul al XIX-lea, o dificultate de loc neglijabilă o ridică imprecizia noțiunii de roman, labilitatea termenilor de „nuvelă" și „roman". Într-un „Vocabular franțezo-românesc", alcătuit de P. Poenar, F. Aaron și S. Hill apărut în 1840, romanul era definit drept „orice istorie închipuită scrisă în proză". Iar despre nuvelă se spunea că reprezintă un „romanț foarte scurt". Datorită confuziei de termeni, multe scrieri de inspirație istorică sînt denumite de autorii lor cînd „nuvele", cînd „romane". Adesea, nici criteriul cantitativ, al numărului de pagini, nu mai rămîne în vigoare.

Se pare că primul roman cu subiect luat din istoria românilor s-ar datora unui scriitor german, al cărui nume se ascunde sub inițialele F.W.L., cum ne informează M. Kogălniceanu în introducerea sa la însemnările de călătorie ale lui A. Demidoff, publicate în „Dacia literară" din 1840.

Prima mențiune de „roman istoric" pe o scriere originală, datorată unui scriitor român, o întîlnim la „Hoții și Hagiul" de Alexandru Pelimon, apărută în 1853. Mențiunea este însă falsă, deoarece scrierea nu are nimic de-a face cu istoria, conținînd o simplă povestire de dragoste. Cea dintîi scriere din literatura română care, deși subintitulată „narațiune istorică", are toate atributele unui roman și poate fi considerată ca atare, este „Logofătul Baptiste Veleli" de V. Alisandrescu, cel ce va semna ulterior V. A. Urechia, publicată în „România literară", începînd cu nr. 13, din 9 aprilie 1855, și sfîrșind în nr. 20, din 21 mai 1855, cuprinzînd 10 capitole. Noi încercări de roman istoric se fac în 1858. În acest an, Ioan Dumitrescu publică „Radu Buzescu" și Alexandru Pelimon „Bucur, istoria fundării Bucureștilor". Un alt roman istoric, „Petru Rareș, principele Moldovei" de Atanasie M. Marienescu, apare în 1852.

Interesant de reținut este că, la foarte scurt timp după aceste încercări, irupe deodată, în 1864, cel dintîi mare și valoros roman istoric românesc din secolul al XIX-lea, viabil și astăzi, romanul „Ursita" de B. P. Hașdeu. După acest moment unic, romanul istoric din întreaga a doua jumătate a veacului trecut se menține, din punct de vedere artistic, la un nivel modest, cu mici și neînsemnate excepții. Concomitent cu „Ursita" lui B. P. Hașdeu, în 1864, N. D. Popescu începe să tipărească lunga sa serie de producții epice, dintre care unele aspirau la titlul de romane istorice. În acest an publică „Radu al III-lea cel Frumos", continuînd apoi cu „Juneța lui Mihai Bravul" (apărut în „Calendarul pentru toți" din 1872), „Maria Putoianca", „Constantin Brîncoveanu" etc. Tot în 1864 apare un alt roman istoric al lui Alexandru Pelimon, „Catastrofa întîmplată boiarilor în muntele Găvanul — 1821". În perioadele următoare, pînă la sfîrșitul secolului, se tipăresc romanele „Nopțile Carpatine sau Istoria martirilor libertății" de

Ioachim C. Drăgescu (1867), „Misterele Românilor" de Gr. H. Grandea (în „Bucegiul" de la nr. 1 la nr. 10, 1879, rămas neterminat), „Biciul lui Dumnezeu" de G. Baronzi (1884), „Horea" de I. Pop-Florantin (1885), „Avram Iancu" tot de I. Pop-Florantin (1891), „Aron Vodă cel Cumplit" de Th. M. Stoenescu (1893), „Beiu-Vodă Domn" de Theochar Alexi (1893), „Fontana zînelor" de G. Baronzi (1896), „Răzbunarea lui Anastase" (1896) și „Fiica lui Sejan" (1899), ambele de Ciru Oeconomu.

Cel ce ne reține atenția în primul rînd este, evident, romanul „Ursita" al lui B. P. Hasdeu, prin care tindea să creeze o biografie romanțată a vornicului Iancu Moțoc, personaj odios din istoria țării noastre, zugrăvit în culori dure și de Costache Negruzzi în nuvela „Alexandru Lăpușneanu". Paralel cu descrierea vieții lui Moțoc, romanul zugrăvește cu multă minuție realistă epoca de atunci, moartea lui Ștefan cel Mare, încercarea nereușită a lui Petru Rareș de a prelua domnia, fuga acestuia peste graniță, apoi certurile pentru domnie, alegerea lui Bogdan ca domnitor etc. Scriitorul se bazează pe o amplă documentație istorică și, ca și Al. Odobescu, trece în subsolul paginilor toate izvoarele utilizate. B. P. Hașdeu reconstituie viața socială, instituțiile, descrie palatele și clădirile particulare, atmosfera specifică epocii, asigurînd romanului său una dintre însușirile fundamentale ale romanului istoric, și anume culoarea locală. Construcția romanului e închegată, conflictul se desfășoară concis, trepidant, personajele sînt conturate cu precizie.

Cei care au încercat să abordeze romanul istoric, în secolul trecut, și-au extras subiectele din epoci diferite, unele extrem de îndepărtate. Ciru Oeconomu își propunea să evoce momente din istoria imperiului roman, din timpul domniei lui Tiberiu, în romanul „Fiica lui Sejan", iar în „Răzbunarea lui Anastase" să descriu evenimente petrecute în Bizanț, în secolul al V-lea. O incursiune în vremea dacilor, pentru a demonstra, prin intermediul metempsihozei, continuitatea poporului român pe aceste meleaguri, întreprinde Gr. H. Grandea în „Misterele românilor". Celelalte romane istorice se axează pe istoria românilor, începînd chiar cu epoca de dinaintea întemeierii Moldovei, ca în „Fontana Zînelor" de G. Baronzi. Pe lîngă diversitatea epocilor și evenimentelor evocate, interesant de remarcat este și faptul că prozatorii ce se îndeletniceau cu astfel de scrieri nu se concentrau numai asupra istoriei Moldovei și Munteniei, ci și asupra Transilvaniei.În mod firesc, figurile legendare ale unor voievozi și domnitori au atras atenția cu deosebire, Al. Pelimon scriind despre „Matei Vodă de la Monastirea Sadova". N. D. Popescu despre „Juneța lui Mihai Bravul" și despre „Maria Putoianca", eroină „din cea mai glorioasă epocă a vieții lui Mihai Viteazul", George Baronzi despre Vlad Țepeș în „Biciul lui Dumnezeu", Th. M. Stoenescu despre „Aron Vodă cel Cumplit" etc. Demne de relevat sînt, deasemenea, scrierile dedicate lui Horea, Cloșca și Crișan, „martirii libertății", cum îi denumește Ioachim Drăgescu în mențiunea titulară a romanului său „Nopțile Carpatine", evocați și de I. Pop-Florantin în romanul „Horea". Tot I. Pop-Florantin e și autorul romanului „Avram Iancu, regele Carpaților". Întîmplări din timpul răscoalei lui Tudor Vladimirescu sînt descrise în „Catastrofa întîmplată boiarilor în muntele Găvanul — 1821" de Al. Pelimon.

Conflictele principale pe care sînt brodate aceste romane se discută fie între domnitorul înțelept, cu dragoste de țară, și coaliția boierilor ce-și apără privilegiile, plănuind să-i uzurpe tronul, fie între domnitorul tiran și desfrînat, și boierii luminați, patrioți. Înfruntarea dintre domnitorul ideal și boierii mînați de ambiții deșarte o întîlnim în „Radu al VII-lea de la Afumați" „tradus" de S. Andronic, „Petru Rareș" de At. Marienescu, „Radu al III-lea cel Frumos" de N. D. Popescu. Celălalt aspect al conflictului, la fel de caracteristic istoriei noastre, dintre domnitorul tiran și boierii patrioți, îl dezbat V. A. Urechia în „Logofătul Baptiste Veleli" și Th. M. Stoenescu în „Aron Vodă cel Cumplit". Unele romane pun accentul pe luptele vitejești purtate de români și de bravii lor voievozi împotriva cotropitorilor și asupritorilor din afară, pentru apărarea pămîntului strămoșesc și a libertății naționale, în acest sens putînd cita „Matei Vodă la monastirea Sadova" de Al. Pelimon, „Maria Putoianca" de N. D. Popescu, „Fontana Zînelor" de G. Baronzi. N-au fost ocolite nici unele conflicte consumate între diverse familii domnitoare, care au avut repercusiuni însemnate în istoria țărilor românești, prin deznodămîntul lor fie tragic, fie fericit. Așa este cazul romanelor „Biciul lui Dumnezeu" de G. Baronzi, axat pe ciocnirile interne dintre familiile Dănești și Drăculești, exponentul acesteia din urmă fiind Vlad Țepeș, și „Bucur, istoria fundării Bucureștilor" de Al. Pelimon, ai cărui protagoniști sînt reprezentanții familiei lui Laiotă-Vodă, domnul Munteniei, și al familiei lui Bogdan-Vodă al Moldovei.

Încercarea, legitimă desigur, în cazul unor astfel de scrieri, de a stabili măsura în care este respectat adevărul istoric, duce la constatări prea puțin sau de loc îmbucurătoare, fiind, în ultima analiză, sortită eșecului. Mai întîi e de observat că, într-o epocă în care abia se trezise interesul pentru istoria națională și doar începuse adunarea și publicarea documentelor istorice, cei ce-și încercau puterile în romanul istoric nu dispuneau de prea multe posibilități de informare. Dacă autorii de romane istorice nu acordau atenție exactității documentare, în schimb se străduiau să imprime scrierilor lor semnificații corespunzătoare epocii de renaștere națională. În evocarea trecutului, unii autori accentuau atît caracterul național cît și caracterul social al luptei poporului român în diferite epoci, cum a făcut Ioachim Drăgescu în „Nopțile Carpatine". Concepția afirmată pentru prima dată la noi de către M. Kogălniceanu și N. Bălcescu, potrivit căreia poporul, masele joacă un rol hotărîtor în desfășurarea istoriei, a avut ecou în unele romane istorice din veacul trecut, cum sînt „Logofătul Baptiste Veleli" de V. A. Urechia și „Petru Rareș" de At. Marienescu.

În mai toate scrierile brodate pe datele istoriei, elementul erotic este covîrșitor, uneori pînă la absorbirea totală a acțiunii. În „Aron Vodă cel Cumplit" de Th. M. Stoenescu nu se fac decît inițial referiri la starea generală a Moldovei, în rest descriindu-se, în scene lacrimogene, uneltirile domnitorului tiran spre a seduce pe Rozalia, fiica boierului patriot Brut. De asemenea, întreaga intrigă a romanului „Radu al III-lea cel Frumos" de N. D. Popescu se reduce la pasiunea eroului titular pentru tînăra și frumoasa țărancă Maria. O intrigă dominant erotică au și romanele „Fontana Zînelor", „Biciul lui Dumnezeu" de G. Baronzi, „Maria Putoianca" de N. D. Popescu.

Cultivînd cu predilecție intriga foiletonistică, apelînd exclusiv la recuzita romantică, autorii de romane istorice situează personajele la poluri opuse, le împart sentențios în buni și răi, victime și criminali, în ființe angelice și demonice. Potrivit dualismului romantic înger-demon, aproape în fiecare roman întîlnim personaje enigmatice, cu dublă identitate. Un rol decisiv în evoluția întîmplărilor îl au travestiurile, schimbarea identității fizice fiind corelată cu rezolvări ale situațiilor complicate prin adevărate lovituri de teatru. Răpirile, travestiurile, loviturile de teatru atrag după ele coincidențele bizare, aparițiile providențiale tocmai în momentele cele mai grave.

În unele scrieri se întîlnesc însă și personaje cu tentă autohtonă, care sînt privite în funcție de epoca și societatea cărora aparțin, de tendințele și aspirațiile pe care le întrupează. De regulă, aceste personaje sînt simbolul celor mai de seamă voievozi din istoria românilor. Mihai Viteazul, evocat de N. D. Popescu în „Maria Putoianca", se adresează astfel boierilor : „Destul am năzuit la străini ca să vă fac pe plac, acum năzuiesc numai la țara mea, la poporul meu și cu încredere că mă va asculta, îi zic : români, puțini suntem, dar suntem bărbați inimoși și clocotește în piepturile noastre sfînta iubire de țară". De asemenea, Vasile Lupu zugrăvit de V. A. Urechia în „Logofătul Baptiste Veleli", apare ca un om înzestrat cu înalt spirit de jertfă patriotică.

Apărut în epoca de redeșteptare și afirmare a conștiinței naționale, începută la revoluția de la 1848, continuat în timpul Unirii și realizată în urma războiului de neatîrnare din 1877, romanul istoric românesc s-a înscris pe aceeași orbită cu interesul tot mai accentuat pentru studiul istoriei poporului român, și-a propus să îndeplinească un scop patriotic-moralizator.

Romanele istorice din secolul al XIX-lea, deși nu au o realizare artistică superioară, au întreținut permanent atracția către acest gen nou de scrieri din literatura română, au pregătit terenul și atmosfera marilor construcții viitoare, de la începutul secolului al XX-lea, pe care avea să le ridice, primul, Mihail Sadoveanu.

Teodor VÂRGOLICI

G. IBRĂILEANU, VIAȚA ROMÂNEASCĂ ȘI IONEL TEODOREANU

(Urmare din pagina a 8-a)

tor reprezentant al trecutei generații cu care am venit în contact. Ai impresia că stai de vorbă cu un camarad mai experimentat, cu sufletul mereu tînăr și elastic, gata să primească orice noutate". Și mai departe : „El n-are canoane literare ca Mihail Dragomirescu. În materie de artă admite numai talentul (...) D. G. Ibrăileanu nu trăiește în vitrină cu d. M. Dragomirescu. Activitatea d. M. Dragomirescu o putem asemui cu gesturile hazlii pe care le produc acei arapi automați care fac reclamă în vitrinele magazinelor". (Viața literară, anul I, nr. 31, 11 dec., 1926, **De vorbă cu dl Ionel Teodoreanu**, de I. Valerian).

Bineînțeles/ aprecierea de ansamblu a cercului ieșean se înscrie sub semnul aceleiași exaltări a spiritului de perfectă camaraderie literară, în afara căruia libertatea de gîndire și respectul reciproc pentru gesturile și concepțiile fiecăruia sînt suverane.

„În **Viața românească** nu există propriu-zis cerc literar...

Este o cameră albă cu o masă lungă acoperită cu mușama și plină de scrumiere. Cei care se strîng acolo nu înjură pe nimeni, nu invidiază pe nimeni".[3])

La rîndul lor, aprecierile privind poziția propriei persoane nu sînt mai puțin perspicace : „În această adunare de oameni maturi, d-Ionel Teodoreanu, în bluză rusească, trăgînd dintr-o țigară groasă, are aerul unui elev de liceu tolerat în cancelaria profesorilor. D-sa reprezintă în redacția **Vieții românești** literatura imberbă, după cum d. M. Ralea înfățișează critica imberbă".[4])

Numai că la data cînd sînt formulate asemenea cochete autoaprecieri, deci la sfîrșitul anului 1926, Ionel Teodoreanu, la cei 29 de ani ai săi, este deja un nume cunoscut al generației postbelice de scriitori și, evident, este socotit pe drept unul dintre membrii marcanți ai cercului **Vieții românești. Ulița copilăriei** (1923), și primele două volume din trilogia **Medelenilor — Hotarul nestatornic**, (1925) și **Între vînturi** (1926) —, mai ales acestea din urmă, devin brusc adevărate best-selleuri, aducînd creatorului lor unul dintre cele mai neobișnuite succese, atît de public cît și de librărie, din cîte a cunoscut vreodată un scriitor român.

Ceea ce se cuvine totuși să subliniem este faptul că ambele scrieri, mai mult decît oricare dintre cele ce vor urma, se zămislesc în ambianța spiritual-estetică a **Vieții românești.** Prozatorul însuși este conștient de aceasta și, firește, recunoștința sa se îndreaptă în primul rînd către G. Ibrăileanu, care cu excepționala sa intuiție, și-ar fi dat seama încă din perioada **Jucăriilor pentru Lily** de reale aptitudini ale lui Ionel Teodoreanu, pentru roman.

„Cînd acum cîțiva ani, la „Însemnări literare", — mărturisește prozatorul — am publicat „Jucăriile pentru Lily" mulți mi-au prezis o curînd istovire. Singur d-Ibrăileanu a susținut că voi face roman, pentrucă metaforele mele erau o încercare de apropiere către realitatea pe care căutam s-o observ prin toți porii".[5])

G. Ibrăileanu nu numai că l-a încurajat neobișnuit de mult pe tînărul prozator, publicînd, în **Viața românească** după povestirile din **Ulița copilăriei**, la loc de frunte aproape în întregime cele trei volume ale trilogiei **La Medeleni**, ci a fost, alături de Ștefana Velisar, însuși martorul intim al procesului de elaborare a romanului, citindu-l în manuscris și dînd sugestii și sfaturi autorului. Încrederea desăvîrșită în gustul și în obiectivitatea venerabilului profesor și critic, pe acest plan, nu se va știrbi nici după celebritatea intervenită odată cu apariția întregului triptic al **Medelenilor.** Ionel Teodoreanu va face aceeași figură de prieten mult mai tînăr, care nu uită niciodată de autoritatea estetică a tovarășului său, de încrederea și de respectul ce i le datorează. La rîndul său, G. Ibrăileanu, bucurîndu-se ca de succesele unui adevărat fiu, își va mărturisi cu emoție plăcerea ce-o resimte, cînd e vorba de prietenia sa cu tînărul și celebrul romancier, deși luciditatea nu-l va părăsi nici de data aceasta :

„— Acum (în 1930, n.n.) vă mai citește manuscrisele ?

— Da, da și mă onorează cu această încredere. În avîntul său imagistic, face citeodată fraze sau comparații pe care eu i le subliniez cu roșu. Asta înseamnă că mi s-a părut că trebuie schimbat ceva și-mi pare bine că e de acord. Scrie însă așa de mărunt încît niște ochi puțin enervați cu scrisul lui anevoie l-ar înțelege. Și mai ales eu, om bătrîn, îi descifrez caietele cu lupa. Nu cred totuși că scrie așa de minuscul întradins, ca să mă pună pe mine în imposibilitatea de a le citi !" (Universul literar, XLVI, nr. 26, 22 iunie 1930 interviul citat). Cum se vede, dincolo de tenta ușor amuzantă a mărturisirilor din urmă, spiritul critic al lui G. Ibrăileanu nu se dezminte de data aceasta ; observațiile sale sînt o continuare firească a celor cuprinse în articolul despre **La Medeleni**, publicat încă în 1926 în **Viața Românească.**

[1]) Scrisori către G. Ibrăileanu. *Ed. îngrijită de M. Bordeianu, Gr. Botez, I. Lăzărescu, Dan Mănucă și Al. Teodorescu, cu o prefață de A. Dima și N. I. Popa., E. p. 1., 1966, p. 147.*

[2]) *Ibid pag. 361.*

[3]) Viața literară, *anul I, nr. 31, 11 dec., 1926, De vorbă cu dl. Ionel Teodoreanu, de I. Valerian.*

[4]) *Ibidem.*

[5]) *Ibidem.*

MIRCEA IOAN CASIMCEA

tăcînd

Stăteam rezemat de lada uriașă plină cu gunoi și priveam piața. Erau oameni puțini fiindcă nu se înserase, bărbații se plimbau cu mîinile în buzunare, iar femeile numărau banii ținuți în batiste și făceau socoteli pe degete. Printre ei pășea un bărbat mic, foarte slab, tîrînd un sac plin, și sacul, prin frecarea lui cu pămîntul reproducea foșnetul frunzelor într-un lan de porumb. Observasem că este indecis, privea cu același interes toate dughenile, făcea cîțiva pași spre cîte una dar se retrăgea automat c-o grabă pe care nu mi-o puteam explica.

Dintre negustori atrăgea imediat atenția lipoveanul Parahodov. Pești în agonie se zbăteau încă pe tarabă, pe cîntar și în buzunarele lui enorme de la halatul murdar, în lăzile umede, pe cimentul din fața dughenei. Începu să strige la cumpărători și la pești, pe unii ambiționîndu-i, pe ceilalți admonestîndu-i, lăuda marfa cîntînd tărăgănat, foarte frumos. Într-un caz cu apă țineа cîteva știuci incredibil de mari și cîțiva șalăi vii și-i scotea pe rînd, îi așeza pe masă, pe ciment să se zbată și să sară, apoi, cînd credea de cuviință, le dădea drumul în cazanul cu apă, scoțîndu-i pe ceilalți care între timp își reveniseră oarecum. Parahodov rîdea, mustața intrase jumătate în gura larg deschisă, bătea din palme și cînta lăudînd marfa, chemînd cumpărătorii să vină repede, repede. Ceva mai încolo, dar pe partea cealaltă a pieții, un bărbat gras, a cărui burtă atîrna mult peste pantaloni, striga, striga, dar din cauza grăsimii se înăbușea, fiind obligat să se oprească uneori la mijlocul unui cuvînt, totuși striga : claponii poftim, claponii, claponi grași n-au fost puși la cuptor niciodată, prin urmare, poftim claponii. Erau vreo douăzeci în cușcă, iar femeile făceau cu ochiul bărbaților care se plimbau indiferenți cu mîinile în buzunare. Cîțiva negustori vindeau fructe, se concurau la prețuri, schimbau etichetele din sfert în sfert de oră. Apoi s-au luat la bătaie cu mere, pere, nuci, prune, zarzavagiii aruncau cu castraveți, roșii, cartofi, sfeclă, și-au făcut cucuie, au spart geamuri, pepenii verzi zburau peste capetele cumpărătorilor, dar femeile priveau claponii și bărbații se plimbau cu mîinile în buzunare. În timpul acesta doi țigani au furat o rață, iar armeanul cu acadele striga ținînd arătătoarele în urechi : **acadi, acadi.** Mai tîrziu se făcu liniște și Parahodov începu să cînte, însă pești muriseră, doar unul singur se zbătea în cazan. În colțul din stînga al pieții, cum priveam, măcelarul Vlășceanu se apucă să sacrifice cîțiva mînzați rotofei, și în patru, cinci minute pielea fu aruncată într-un hîrdău, iar carnea agățată de cuiele bătute în pereți. Tăia oasele cu toporișca, icnind la fiecare lovitură, fiindcă oricît de obișnuit ar fi fost, nu avea putere, era slab și înalt iar la mîini avea în total patru degete. Lucra și scotea limba lingîndu-și buzele într-o mișcare circulară, continuă, întreruptă numai cînd scuipa printre dinți, țișnit. După ce își spălă mîinile într-o găleată, se apucă să dea carnea prin mașină, o prepară și făcu cîteva sute de mici, după aceea începu să-i prăjească. Mirosul aromat se răspîndi iute, bărbații scoaseră mîinile din buzunare în timp ce femeile renunțară să mai admire claponii. Nu se hotărîră totuși, însă omulețul cu sacul se postă în fața lui Vlășceanu și ceru o sută de mici. Îi mîncă repede și ceru încă o sută, bău un pahar cu apă și comandă din nou o sută, în fine mîncă toți mînzații pe care Vlășceanu îi tăiase. Cumpărătorii se adunară grămadă, holbau ochii în neștire și înghițeau salivă hipnotizați, de cîte ori înghițea omulețul carnea nemestecată. La sfîrșit dezlegă sacul pe care îl ținuse cu o mînă și scoase suma cerută de măcelar, hîrtii imaculate, dîndu-le fără să spună o vorbă și fără ca pe fața lui sau din gesturi să observe cineva exteriorizarea vreunui sentiment de bucurie ori de nemulțumire. Legă gura sacului și plecă urmat de oameni, se plimba în sus și-n jos tîrînd sacul ca și pînă atunci, dar oamenii îl urmau consecvenți. Parahodov prăjea pește, mirosul era îmbietor, de aceea omulețul se opri în fața lipoveanului și ceru zece pești, apoi încă zece și cincisprezece și douăzeci pînă îi mîncă pe toți. Alegea oasele cu o dexteritate uluitoare scuipîndu-le la stînga și la dreapta, așa că cei ce priveau lărgiră cercul în jurul lui. Plăti și repetă plimbarea în aceleași condiții, iar după cîteva ture spuse vînzătorului gras să pregătească la capac jumătate din claponi, dar, bineînțeles, plecă numai cînd termină de mîncat toate păsările din cușcă. Zvîntă mai la urmă două căruțe cu pepeni, plătind și aici cinstit. Curăța pepenele ca pe un castravete, după aceea îl dădea gata din cîteva înghițituri. Soarele coborîse mult, în timp ce piața se umpluse de lume, toți oamenii mergeau după omulețul privindu-l cu profundă admirație.

Negustorul cel gras dădu fuga acasă și aduse claponi, Parahodov veni cu cîteva lăzi cu pește, iar Vlășceanu cu doi mînzați frumoși. Nu trebuia pierdut chilipirul, însă omulețul plecase între timp tîrînd sacul puțin golit, iar oamenii se întoarseră în piață după ce l-au condus o bucată de drum. Erau cu toții triști și priveau nepăsători mărfurile expuse, îi priveau și pe negustorii deveniți deodată posomoriți. Soarele asfințise, numai mirosul ambiguu al pieții se ridica peste orașul nostru.

MIHAELA BRATU

seara cornilor

Auzisem despre Corni că e un sat de munte, undeva pe versantul sudic al Semenicului, cu oameni care vîră cuțitul în om tot atît de ușor pe cît îl vîră într-o pîine sau într-un măr parmen auriu. Oieri și crescători de vite, țapinari la pădure, mineri la Rudăria sau cioplitori de piatră, mă speriase faima lor de băutori cumpliți și cu judecată iute și aprinsă. Doctorul din Corni plecase și urma să-i iau locul în cea mai sălbatecă și izolată circumscripție medicală din județ. La Direcția sanitară mi s-a spus, ca și cum și-ar fi luat definitiv rămas bun de la mine; „lasă, că nu-i dracul așa de negru". Mi-am urcat într-o mașină IMS puținul meu calabalic; aragazul, butelia, televizorul, aparatul de radio, trei valize, bicicleta, apoi două baloturi cu cărți și cea mai proaspătă și romantică avuție a mea, o trusă cu undițe și lansete. Mi se spusese între altele că la Corni este o adevărată împărăție a păstrăvilor, a lostriței și lipanului. Cu inima în dinți am plecat la Corni. Era într-o sîmbătă. Aș fi putut amîna plecarea pentru a doua zi, sau chiar pentru luni, dar m-am gîndit că aveam tocmai bine o duminică, o zi liniștită să-mi aranjez locuința și să cunosc satul. De la Direcția sanitară se dăduse telefon la primărie și un glas neobișnuit de gros și de răgușit, al omului de servici, răspunsese că totul este în ordine. Am ajuns la Corni pe la orele două sau trei după amiază. Plouase. Nera curgea tulbure, vuind în albia ei de piatră și era frig. Albia o vedeam la cîțiva pași în jurul mașinii din cauza ceței. Ceața asta curgea și ea ca un fluviu aerian, desgolind uneori, dar numai pentru cîteva minute, înalți pereți de piatră, viroage adînci și margini întunecate de brădet. Șoferul nu înceta să-mi căineze soarta, spunîndu-mi că n-am avut neamuri la Ierusalim de vreme ce fusesem aruncată într-un astfel de ținut uitat de lume și fără îndoială blestemat de Dumnezeu. Aici e circumscripție de bărbat, nu de femeie, zicea mereu șoferul, suduind șoseaua dărăpănată, plină cu șleauri de noroi, cu serpentine amețitoare și cu ceața care dezvelea numai ici și colo cîte-un colț întunecat și sălbatic. În sfîrșit a dat maica lui Dumnezeu și-am intrat în Corni. La cele dintîi case (zidite numai din piatră și lemn), șoferul a oprit mașina ca să întrebe o bătrînă:

— Mătușo, unde-i dispensarul?

Bătrîna a întrebat: ha? Apoi a arătat cu mîna înainte.

— E departe? a întrebat-o șoferul.

— Ba, nu-i departe, a zis bătrîna.

Ne-am continuat drumul. Satul părea pustiu și grozav de lung, alcătuit parcă dintr-o singură uliță. Era o vale îngustă și pădurea cobora pînă aproape deasupra caselor. După vre-un sfert de ceas șoferul iar a oprit mașina ca să întrebe unde-i dispensarul. Un bărbat cu o căciulă neagră pe cap și cu o panglică albă în jurul căciulii (am aflat pe urmă că ăsta la Corni e semn de doliu), a arătat cu brațul înainte, spunînd că nu-i departe. Și iar am mers. Uneori casele se răreau și aveam impresia că ieșisem din sat, dar ele iar se îndeseau, ogradă lîngă ogradă, poartă lîngă poartă, cu acoperișurile de draniță veche, cu hornurile torcînd mari fuioare de fum. Apoi ne-a urmărit un cîine ciobănesc lătrînd cu un bot mare și roșu, un cîine fioros care s-a repezit de cîteva ori și-a mușcat cu colții din cauciucul mașinii și într-adevăr a început să-mi fie o teamă cumplită de satul acela care stătea cotropit în ceață ca o așezare scufundată într-o mare de-o fluiditate copleșitoare. În sfîrșit am ajuns la dispensar. Clădirea era chiar pe partea unde stăteam și priveam eu. O casă cu cinci ferestre la stradă, o casă nouă, zidită numai de un an sau doi, cu un dreptunghi de tablă fixat pe fațadă și pe care scria: „DISPENSAR UMAN ȘI CASA DE NAȘTERI". Am coborît. Am încercat să deschid ușa. Era înțepenită, sau închisă. N-am putut s-o deschid. Așteptam să coboare șoferul și să-mi ajute el. A coborît, a urcat cele trei trepte de ciment, i-am făcut loc, a pus umărul, dar tot degeaba. Abia în clipa aceea am observat că în partea cealaltă a străzii stăteau vre-o șase bărbați. Unul se desprinse de grup și veni spre noi. Era îmbrăcat în pantaloni de șiac negru, în cămașă albă și peste cămașă avea un cojocel fără mîneci. În cap purta căciulă neagră. Avea și el o panglică albă la căciulă. Și un băț de corn în mînă. Un băț cu o măciulie cît un pumn de copil. M-a întrebat cu un aer liniștit, dar bănuitor:

— Dumneavoastră, sînteți doctorița?

— Eu sînt, am răspuns.

— Dumneaei este, a ținut să adeverească șoferul.

Atunci bărbatul acela neras, cu o barbă scurtă și zburlită, s-a întors cu fața spre grupul lăsat în partea cealaltă a străzii și ridicînd brațul a strigat:

— Haideți mă, nu mai stareți acolo, că-i doamna doctor!

Au venit și ceilalți, cu pași mari, călcînd cu sărituri agere și derutante peste șleaurile de noroi și băltoace. Cel dintîi care s-a prezentat cu expresia surprinzătoare pentru mine (îmi dați voie să mă recomind) era chiar primarul comunei. Cel cu bățul de corn și cu fața nerasă mi-a spus că e vizitiul dispensarului. În mai puțin de zece minute, înșfăcînd fiecare cîte-un obiect din calabalicul meu, eram gata instalată în noua locuință. Aveam o locuință nesperată: bucătărie, cămară, baie, dormitor. În soba de teracotă ardea focul. Îl făcuse moașa casei de nașteri care mă așteptase în clădirea curată ca un pahar. Mirosea a rășină. Flăcările trozneau în sobă ca niște păstăi uscate de fasole, sau ca niște alune sparte între măsele și am înțeles că înăuntru ardeau cucuruzi de brad. Șoferul mi-a atras discret atenția să-mi arunc privirea spre masa din bucătărie. Erau acolo un blid de lemn plin cu mălai galben, un taler cu un maldăr de ouă, un caș și o sticlă, probabil plină cu țuică. Ce-s cu lucrurile alea acolo? am întrebat-o pe moașă din ochi.

— Las-că-i bine, a răspuns primarul, om care părea de cel mult patruzeci și cinci de ani, dar care avea șaizeci împliniți.

Am înțeles pe urmă că expresia „las-că-i bine" era favorită nu numai primarului, ci tuturora în sat și că exprima cral una din cele două sau trei certitudini fundamentale privind viața și soarta omenirii întregi, dar în primul rînd a omenirii din Corni.

— Aveți om? m-a întrebat primarul. N-am înțeles întrebarea și l-am privit cu uimire.

Moasa a intervenit:

— Vă întreabă dacă aveți soț.

— Aa!? N-am.

— Las-că-i bine.

Am adăugat imediat:

— Am avut, dar am divorțat.

— Las-că-i bine.

Apoi cu un aer umilit și îngrijorat, primarul mi-a spus:

— În cinci ani am avut patru doctori.

— Las-că-i bine, a intervenit unul din grup cu automatismul acela verbal cu care începusem să mă obișnuiesc și la auzul acelei expresii s-au uitat la mine, ca și cum ar fi dorit să afle imediat dacă am de gînd să plec și eu repede din sat. Abia venisem și, oricum, nu aveam unde să plec. Așa că am răspuns cu o voce moale:

— Cred că am să îmbătrînesc aici.

— Las-că-i bine, a zis iar primarul și a scos imediat din laibărul său de postav țărănesc o sticlă, spunîndu-mi ca unui bărbat:

— Să închinăm atunci.

A trebuit să beau, mai bine zis să mă prefac că beau din băutura aceea atît de tare, încît îmi țiuiau urechile. Șoferul n-a băut. Trebuia să se întoarcă la reședința de județ. Primarul i-a făgăduit o sticlă ca s-o bea acasă, în liniște, fără teamă c-o să-l pună miliția să sufle în bășică. Apoi ne-am așezat la masă. Moașa a pregătit în grabă o cină frugală: jumări de ouă cu caș topit și mămăliguță cu smîntînă.

— Bea-re-ți vă rog frumoas și închinați cu noi, zicea primarul întinzîndu-mi un pahar mereu plin, cu țuica aceea care făcea mărgele la marginea paharului.

Erau grozave și țuica și gramatica primarului și încăpățînarea lui de a mă vedea bînd bărbățește și mi-am simțit de la o vreme obrajii arzînd ca o flacără oarbă, nevăzută. Eram într-o încăpere cu ferestrele spre stradă. Ferestrele n-aveau perdele, dar perdelele, proaspăt spălate de moașă, erau întinse pe canapeaua acoperită cu o cuvertură de gutapercă și eu căutam mereu ochii moașei, ca să-i mulțumesc pentru modul cum mă așteptase. Nu prea avusesem timp pentru asta, deoarece primarul, vizitiul și ceilalți cameni îmi povesteau despre sat, spunîndu-mi că oamenii sînt sănătoși la Corni și că ei așa s-au învățat din bătăluc, se necăjesc mai mult cînd le moare o vită, decît o ființă din casă. Apoi, pe neașteptate, a izbucnit undeva în uliță, o muzică de trîmbițe și fluiere, o melodie sălbatecă și virilă, punctată de loviturile unei tobe. Am întrebat din ochi ce se întîmplase și primarul spuse zîmbind că am nemerit taman bine în „seara cornilor".

— Ce-i asta „seara cornilor"? am întrebat eu și în loc de răspuns primarul s-a ridicat, poftindu-mă să ieșim cu toții afară. L-am urmat, oprindu-ne pe treptele dispensarului. Acum muzica se auzea tot mai tare și din susul uliței am văzut venind spre noi un buluc de tineri cu fețele acoperite de măști grotești. În fruntea lor mergeau muzicanții, doi cu trîmbițe, unul cu taragotul, unul cu toba și doi cu fluiere de lemn. În spatele lor tinerii mascați țopăiau într-un dans cu mișcări largi, derutante și foarte repezi. Ajungînd în fața noastră, întregul alai se opri și începură „strigările". Primarul mă prevenise cu cîteva clipe mai înainte că aveau să urmeze „strigările" și că s-ar putea să mă strige și pe mine, deși eram nouă în sat. Primul strigat fu primarul, înțelegînd prin asta că el se bucura de o mare autoritate în sat:

— Dăm acest felinar primarului nostru, ca să-i aducem aminte că n-a terminat electrificarea satului!

Cel care strigase astfel, se rupse din grupul cornilor și urcînd treptele unde stăteam ca niște spectatori, îi înmînă primarului un felinar spart și hîrbuit. Primarul îl primi, făcînd mare haz și spunînd, cu brațul ridicat, că a înțeles critica.

Moașei îi făcură în dar o păpușă de cîrpă și bătrîna o primi rizînd sfios și plină de mîndrie. Vizitiului dispensarului îi dăruiră o sticlă spartă și am înțeles că vizitiul avea patima băuturii. Rîdea însă fără supărare și se freca pe stomac cu sticla, într-un gest elocvent. Eu n-am primit nici-un dar. Probabil că tinerii mascați nu știau că venisem și nu mă cunoșteau încă. Primarul era foarte stînjenit din pricina asta și, după ce am reintrat în dispensar, îmi spuse să nu-mi fac inimă rea din atîta lucru. Apoi șoferul, care mă adusese, se ridică și spuse că trebuie neapărat să plece. Se ridicară cu toții, lăsîndu-mă în dispensar numai cu moașa. Era tîrziu și în toate încăperile dispensarului ardeau luminile. Abia acum aveam liniște, să le cercetez fără grabă, să privesc paturile casei de nașteri, dulapul cu medicamente și cu ustensile, cabinetul de consultații și sala de așteptare. Departe, în capătul celălalt al satului, continua să cînte muzica, iar loviturile de tobă păreau să fie un ecou care urca dintr-o vechime adîncă. Am adormit tîrziu, cu un gînd orgolios în suflet. Nu știu de ce, dar simțeam că în lumea aceea în care abia întrasem cel dintîi lucru de care aveam nevoie era o certitudine, o foarte omenească și simplă certitudine. Mi se părea chiar că am găsit-o.

Desen de MIRO

DUMITRU RADU LUCA

umbrela

Deslușea în ochii lui o neliniște ca o închisoare în care vroia s-o închidă, ca să nu mai poată să se apropie de el.

— De ce te temi?

— De moarte, de moartea iubirii, de moartea iubirii noastre.

— Dar te iubesc și te voi iubi pînă la sfîrșitul pămîntului!

— Da, și eu. Dar am avut un vis straniu. Se făcea că am urcat împreună pe blocul-turn să admirăm de sus înserarea coborînd peste oraș. Luminițe mii prindeau viață în timp ce soarele murea încet în crepuscul. Era o feerică beție! Parcă totuși soarele, de dragul oamenilor acelora mici și atît de departe de noi, nu plecase, și descoperind că există și alte culori în afara galbenului de spic, întîrzia pe străzi și-n ochiuri de ferestre, cu intenții chiar de a rămîne și peste noapte și a face astfel în ciudă lunei. Deodată am vrut să zbor peste întinderea aceea multicoloră ce mă atrăgea irezistibil, mă fascina ca un nesperat eden. Ți-am întins mîna, tu n-ai vrut. Atunci m-am aruncat singur...

— Nu trebuie să credem în vise.

Știa că adevăratul dans frenetic, ploaia nu-l dansa pe caldarîm, nici pe ciorapii ei, ci în trupul lui. Știa asta și-o simțea.

— Nu. Dar mi-e teamă de visul acesta. Acolo în vis, n-am reușit să-mi dau seama dacă ți-a fost frică sau a fost altceva. În fond muream împreună și făcea să murim ca să putem astfel zbura o dată, o singură și unică dată peste oraș, peste edenul acela care de fapt era existența noastră. Era un zbor ca o eliberare de pămînt, ca o sfidare...

Îl întrerupse o ploaie neașteptată cu picuri mari și vînt. Ploua parcă se destrăma ceva. Ea vru să se adăpostească, dar i se agățară de haine degetele vorbelor lui:

— Unde fugi? Unde fugi? Nu vezi ce frumos plouă?!... Se întoarse și se adăposti la pieptul lui. El o ocrotea cum putea, dar totuși ploaia îi stropea parcă intenționat ciorapii noi și asta o irita peste măsură. El înălță capul spre cer ca și cum doar atunci l-ar fi descoperit. Picurii mari îi curgeau prin ochi, prin gură, prin trup. Se bucura ca un copil. ca un dulce foc ce te mistuie încet.

...Cînd ploaia ca un cîntec de lebădă se opri, ea își dădu seama că ține în mîini o umbrelă prin ale cărei găuri nenumărate îi zîmbea strîmb un soare mult prea șters.

mielul

Piciorul de lemn al lui Tache-Șontîc înfrunzi așa, deodată ca o privire aruncată peste umăr. Nimeni nu știe cum, nici chiar el. Cert e faptul că sculîndu-se în dimineața aceea de primăvară dezlănțuită, ochii i se rostogoliră speriați parcă, pe frunzele de-un verde atît de ireal și intens în colțul acela de mansardă șuie. Apoi o luă nebun pe străzi, bucurîndu-se ca de-un picior adevărat, cînd apăru mielul ca din pămînt. Era crud, slab și-n picioarele lui subțiri, nesigure, tremurau șerpii foamei. Un behăit sfîșietor ca un vaiet de naștere îl prinse în spirală pe Tache și-l înlemni. Mielul începu să mănînce frunzele, iar Tache-Șontîc plîngea și rîdea, rîdea și plîngea.

OVIDIU HOTINCEANU

În ochii păsărilor

Tot ce spun eu sclipește
În ochii păsărilor mai adevărat
Iată măsura tuturor lucrurilor
Iată cerul meu — bărbat

Cade o frunză pe suflet
Legănată, aromitoare, ușoară
Eu duc semnele tale pe umăr
Și pe obraz o sfială

Tot ce spun eu foșnește
În simburi tari care nasc poama
Care nasc numele meu, al tău
Alexandru, Ioana.

În limpedea lucrare

Cum mă vezi dintr-o simțire
De dincolo de moarte
Mîna mea printre cuvinte
De greșeală se desparte

Cum mă vezi dintr-o lumină
O mireazmă-mi bate-n nară
O ninsoare-mi ninge trupul
Dinăuntru, dinafară

Cum mă vezi dintr-o simțire
Eu în limpedea lucrare
A zidirii-ți tai icoană
Țară de iluminare

Vine-un timp, vine-o clipită

Iarăși graiul cel cu care
Să te cînt îmi dau silință
Urias Ginta Română
Străluce cu biruință

Vine-un timp, imens, albastru
Cu semințe să rodească
Din simțirea ce ne fuse
Veșnic matcă românească

Vine-un timp, vine-o clipită
De nuntiri și de sorginte
Fiii tăi cînd curg ferice
De din coapsa de părinte.

Lumină să bea

Mumă, cîte-ți voi trimite
Numai paseri logodite
Mumă cîte-ți voi aduce
Numai frați de cruce

Peste muntele cel mare
Voi tăia cărare
Între ger și între jar
Voi pune hotar

Voi pune copil de domn
Să-ți cînte din corn
De din dulce mîna ta
Lumină să bea

Mumă, cîte sînt pe lume
Toate să se împreune

Izvoarele din care

Bună dimineața!
Îndoiala vorbei a rămas în urmă
Drumu-n fața noastră urlă norocos
Un alcool în golul zării
Răsucește cerurile furios
Sîntem pe pămîntul unde
Domnul cel mai mare
A umblat să-și caute
Tatăl mort, trecutul
Oh, cum se repetă setea
Noi adulmecăm izvoarele din care
Ca și văzul
Izvorăște lumea, începutul.

Cu o nuntire

Ziuă pură pe înaltul
Gîndului ce te cuvîntă
Dintr-un zbor va crește altul
Lemn va naște floare sfîntă

Peste închinarea vie
Măr va aromi văratec
Dară eu dintr-o vecie
Trupul am să-ți las ostatec

Ziuă tînără cum numai
La-nceputuri de zidire
Poate fi, începe lumea
Totdeauna cu-o nuntire.

Tot lucru nespus

Trei doamne ne coboram
Eu din alior cîntam
Frate-meu cînta frumos
De cădeau frunzele jos
Și din solz și și din os
Numai el Ovidie
Cînta dintr-o vipie
Numai el tăiat prin vînt
Cînta din pămînt
Ne duceam lîngă o apă
Unde stele să-ncapă
Pe un sîn de fată
Unde-i fără de putere
Subsuoara de muiere
Unde la genunchiul lui
Paște miala domnului
Ne duceam lîngă un munte
Sărutat pe frunte
Să privim în jos
Tot lucru frumos
Să privim în sus
Tot lucru nespus
Și să nu mai știm pleca
Decît într-o stea.

Să îndrăznesc

Cum păsările se întorc
Oarbe, lovite-n aripă
Trăgînd spre casă cerul sfîșiat
Cum se întoarce-o fiară
Luată de ape-n munți
Doar cu mirosul, la vîrsta cînd se bat
Urmașii în sămînță
Cum vin să moară turme
În miazănoaptea vîrstei
Cu cea mai aspră, grea cuvîntă
Eu mă întorc în ceasul
De lumină în dulce carnea ta
Primește-mă Sînt muritor
Și apă vin să beau
Să îndrăznesc încă o dată trecerea.

Ilustrație de DAN ERCEANU

POȘTA REDACȚIEI

PROZĂ POEZIE

I. TEIDULCE: Pseudonim cit se poate de potrivit pentru proza pe care o scrii. O umbră de Spahie veche și amintirea unei primăveri pe care n-am trăit-o, dar e în noi. Totuși, prea multe culori sfinte n-au ajuns să-l nască pe Isus, prea adevărat, să știi. Nu-i un reproș, am scuturat și eu un fel de clopoțel de mătase, cum ai spune dumneata. Vreau să publicăm „Fata cu violete" și „Ploaia", și-mi voi permite să le unesc. Voi așeza între ele un rînd de puncte și le voi lăsa să curgă sub un titlu comun. Le leagă, cred, o undă de tristețe moale. Nu știu precis cînd vei intra în paginile revistei. Lista celor care așteaptă e cam lungă. Important e că vei intra.

Mă acuzi în scrisoare că uneori sînt puțin violent. Se întîmplă. Dar trebuia să înțelegi că nu sînt de vină numai eu.

LUCREȚIU IANCULESCU: „Ziaristul" — o însemnare nostalgică. Trimete-mi altceva. Și dacă te vei supăra, pune ca motto cuvintele evanghelistului: „Povățuitori orbi care strecurați țînțarul și înghițiți cămila". Vei fi răzbunat și eu voi zîmbi.

PARACELSUS: Și acest pseudopoem dramatic e alcătuit din cuvinte bombastice care îndoaie geamurile. Exemplu: „Ies stelele. Pasc întinderea siderală ca renii. Căprioare de lumină navighează prin tufișuri de cer acvatic. Vîntul și glasul de orgă al mării". Trimite-mi schițele, poate acolo vei fi renunțat la „pelerina mea e o poemă de căldură".

GEORGE STOICU: Public aici părți din cele două încercări trimise mie la judecată: „O.Z.I. pe Lună" și „O, ce mai colibași" (uzinele).

„Aș fi dorit nespus contactul cu vreun creier de pe aceste farfurii amintite și O.Z.N.-uri, chiar cu plăcerea de a le fi servit ca probă de viață în cercetările lor. Declarațiile celor ce le-au văzut m-au emoționat, m-au împins imaginar în tovărășia luminilor. Paralel Luna — amantă divină a gîndului poetic migrator — primea la granița zîmbetului ei rece tot mai insistente vizite de curtoazie (...) Dacă cineva mai vede un O.Z.N. să transmită și apropierea mea prietenească" (Îți promit că voi lua legătura cu prietenul meu Ion Hobana și el va transmite dorința dumitale centrelor de cercetări spațiale).

„O, ce mai Colibași!.., se scrie cu literă mare, pentru că țăranii, colibașii de ieri, și-au făcut case mari, idealuri mari (...) Pentru toate acestea se pot făuri decorații poetice cu mare pasiune în istorie și geografie" (Nu ești bine informat. Mie mi-a spus cineva că se pot făuri numai în botanică, zoologie, lucru manual, dirigenție și vacanța de Crăciun. Dar poate că după ultimele cercetări...).

GEORGE CERNEGURA: Secția noastră de proză zice că să **mai trimiți.** Secția se compune din Nicolae Velea, Sânziana Pop, Gica Iuteș și FĂNUȘ NEAGU.

F. N.

MĂRGEAN-Bărcănești — Ilfov, îmi scrie: „Stimate domn, scriu de mult timp, de ani de zile și nu sînt cunoscut nici de cel mai apropiat prieten al meu".

Sînteți un prieten adevărat. Păstrați-vă în continuare stima de care vă bucurați din partea amicului dvs.

ION ALEXE ANGHELUȘ — Huși își face autoportretul în versuri. În plus, trage singur concluziile cu privire la poezia pe care o scrie: *„Deci sînt un tînăr. Ce contează / Că am sau n-am sub nas mustață / Sau nasul mi-e cumva prea mare? / Cu Dante seamăn! Dar ... la față. / Talentul meu oricît vibrează / Cu-al lui nu are semănare."* — Păcat! Și eu care crezusem că am dat lovitura și sînteți chiar Dante!. O, dar lista marilor înrudiri de spirit continuă: *„Vă spun cinstit că Iosif, Blaga / Sînt pasiunea mea constantă, / Arghezi — zarișstea picantă / Cu care-mi burdușesc desaga".* Din această desagă pe cît de „picantă" pe atît de distinsă, căci conține atîtea argumente de autoritate ne-au parvenit și versurile: *„N-ai vrut să vii acolo, de mine așteptato, / În verdele de ape lîngă nisipuri sure; / Ne-am fi făcut din palme și coapse o pădure / Și-am fi înviat legenda cu peștera lui Plato."* Sînteți un om tare de treabă dacă dragostea pentru filozofie nu vă părăsește nici un moment. N-ar fi fost însă oare mai potrivit să invocați, în asemenea clipe, alte nume la fel de ilustre din istoria filozofiei? Nu de alta dar s-ar putea ca prietena dvs. să-și formeze convingerea bănuim falsă, că sînteți la curent numai cu opera unui singur autor.

C. ARNĂUTU — Craiova. Aveți foarte mult umor. Într-adevăr îndeminarea lipsită de talent, platitudinea cu pretenții de valoare absolută, versurile curățel proaste și mărginirea intelectuală agresivă nu prea au sorți de izbîndă. Poemul dvs. intitulat „Interior" dovedește multă istețime și o vădită aplicație pentru matematica distractivă.

C. CIOCEANU — Moreni. Prea firave, semnele de înzestrare, prea puternică impresia de sărăcie a imaginației.

Cezar BALTAG

evocări

G. Ibrăileanu, Viața Românească și Ionel Teodoreanu

I

Descoperirea cea dintîi a lui Ionel Teodoreanu în mediul literar ieșean aparține lui Demostene Botez. Pe acesta din urmă, prozatorul îl cunoaște încă din anii de liceu. „Mai mare decît noi (adică decît Mihai Ralea, D. I. Suchianu, care-i fuseseră colegi, cu un an mai mare și ei decît el, n.n.), își va aminti autorul **Uliței copilăriei**, Demostene Botez, cu mască elegiacă și chică byroniană, cu pumn formidabil la oină, trimetea versuri delicat pasionate, cu săgeți împodobite, făcînd conturul liric al primelor iubiri" (vol. **Iarbă**, articole și nuvele, ed. Alcalay, f.a.).

Fiind unul din animatorii **Însemnărilor literare** — de sub conducerea directă a lui M. Sadoveanu și G. Topîrceanu — și deja colaborator al lui G. Ibrăileanu, Demostene Botez prezintă pe mai tînărul său prieten marelui critic. Împrejurarea va rămîne adînc întipărită în amintirea lui Ionel Teodoreanu.

„Cu douăzeci de ani în urmă, va scrie el în **Întoarcerea în timp**, prietenul Demostene Botez m-a invitat la el acasă, unde **Însemnările literare** își improvizaseră o redacție intimă.

— Vrea să te cunoască domnul Ibrăileanu — Știe că exist ? am întrebat oarecum sarcastic".

Momentul propriu-zis al pătrunderii în redacția **Însemnărilor literare** este învăluit în aureola indealizantă a amintirii.

„Poate o amiază de primăvară, poate una de toamnă. Nu mai țin minte. Dar tot una era. Căci aurea soarele ca teiul înflorit deasupra Iașului copilăriei mele — dragul —, mai mult cald decît fierbinte, dînd vieții parfum de faguri dăruiți de fete" etc.

Iar G. Ibrăileanu nu i se pare deloc inaccesibil tînărului aspirant la gloria literară și, de aceea, climatul propice unei comunicări deschise se creează de îndată. Ionel Teodoreanu nu ezită deci să prezinte criticului primele sale manuscrise și — mai mult — să i le citească pe loc :

„Vorba s-a legat degrabă, sprintenă, curgătoare. Căci arta profesorului Ibrăileanu era de a face pe fiecare nou venit să se simtă la el acasă.

M-am simțit de îndată în așa măsură printre binevoitori **ai mei** (s. aut.), încît la invitația lui zîmbitoare de a ceti, am și scos manuscrisul din buzunar, dînd glas, fără emoție, **Jucăriilor pentru Lily.**"

Impresia este fără îndoială, mai mult decît favorabilă, pentru că **Jucăriile** sînt acceptate spre a fi publicate. Iar noul debutant exultă de emoție și bucurie.

Împrejurările întîlnirii cu G. Ibrăileanu vor fi transfigurate epic în vol. III al **Medelenilor**, unde Ionel Teodoreanu fixează locul respectivului eveniment în atît de originala casă a criticului, la un timp de noapte tîrzie și de primăvară romantică, rolul de călăuz îndeplinit de Demostene Botez fiind atribuit personajului Mircea Balmuș.

Încîntat de transpunerea epică a romancierului, G. Ibrăileanu își va aminti și el cu deosebită plăcere de episodul cunoștinței cu Ionel Teodoreanu, care încă de atunci i-a cucerit deplina simpatie :

„— Cum ați cunoscut sau mai precis, cum v-a cunoscut domnul Ionel Teodoreanu ?

— A descris împrejurarea în volumul al treilea din Medeleni. A venit acum vreo șapte-opt ani un prieten însoțit de un tînăr sportiv și simpatic, cu niște bucle încîrlionțate. M-a uimit de la prima discuție cu inteligența și cu imaginația lui năstrușnică. Posedă, domnule, o cultură vastă, franceză mai ales, și cînd vorbea făcea numai comparații și imagini. La început mă amuza, pe mine care, ca și domnul Mihail Dragomirescu, nu am, nici în scris nici în vorbire, un stil prea strălucit. Apoi mi-a citit niște bucăți care mi-au atras în mod deosebit atenția. Mi-am dat seama imediat că am în față un viitor scriitor de mare talent și iată că nu m-am înșelat". (Univ. lit. și art., XLVI, nr. 26, 22 iunie 1930, interviu cu G. Ibrăileanu de N. Crevedia).

La rîndul său, cu peste mai mult de patru decenii și jumătate, Demostene Botez își va aminti și el de memorabila întîlnire (Viața românească, nr. 3, 1966).

La vîrsta de numai 23 de ani, el își asumă grave și dificile răspunderi pe cel puțin trei direcții ale existenței : familia, cariera juridică și creația literară.

De-acum, pentru toate trei, temeliile sînt deja puse, urmînd ca în decursul anilor să se procedeze la construirea edificiilor, cu prețul unei tenacități și, mai ales, a unei pasiuni niciodată desmințită. Ceea ce nu va fi deloc incompatibil cu sinuosul și imprevizibilul joc al hazardului, aducător de satisfacții, de bucurii, dar și de îndoieli, de amărăciuni, de stări deprimante, de insuccese etc. Dimpotrivă.

II

Printre membrii fondatori ai complexei și prestigioasei **Asociații literare și științifice „Viața românească"**, creată odată cu reapariția revistei, se află și tînărul Ionel Teodoreanu, care datorează această deosebită cinste numai adîncii simpatii a lui G. Ibrăileanu, încrederii acestuia în talentul său literar. Criticul pare a fi dus o adevărată luptă spre a-i convinge pe unii dintre tovarășii săi din conducerea acțiunii, de vreme ce unul dintre ei, D. D. Pătrășcanu, la un moment dat, pur și simplu, se opune la ideea ca cei doi frați Teodoreanu să fie primiți în asociație. „Pe Teodoreni — îi scrie D. D. Pătrășcanu lui G. Ibrăileanu — cred că nu-i bine să-i punem ; sînt prea tineri, prea neformați. Nu pot sta alături cu Brătescu, cu Sadoveanu, cu tine ; apoi cu Philippide cu Rosetti, cu Antipa, apoi cu Duiliu, cu Mehedinți, cu Simionescu etc. Cred că le va strica. Altfel, vor tinde să facă parte ; vor munci, vor năzui etc. Asta e părerea mea, dar nu țin mult la ea. Dacă **tu** (s. aut.) crezi că e bine, pune-i [1]). Cedînd, pînă la urmă, insistențelor lui G. Ibrăileanu, D. D. Pătrășcanu găsește totuși că respectiva concesie trebuie contracarată printr-o prudență de alt ordin :

„Prospectul (cred) că trebuie făcut astfel : O parte (cei mai iluștri și mai bătrîni) de așezat deseminați printre text. Fiindcă n-au să încapă toți, cred că va trebui de pus o pagină unul lîngă altul — **dii minores** — Iscăliturile să se puie în jurul mutrei, cu explicațiile necesare : „Al. Philippide, profesor universitar membru al Academiei române". Trebuie de scos în relief aceste două lucruri : Profesor universitar și membru al Academiei române, dar acestea trebuiesc puse în jurul numelui, nu în text. Aici (în text) trebuie puși simplu : G. Ibrăileanu. D. D. Pătrășcanu, Al. A. Philippide etc. Ordinea trebuie să fie bătrînețea, dar și celebritatea : să începem cu Duiliu, Philippide, Brătescu, Rosetti etc. La urmă Mircea Rădulescu (acesta ne-a înjurat și pe mine și pe Stere), Philippide — junior — Caragiale (Luca I. Caragiale n.n.), și la urma urmei Ionel Teodoreanu" [2]).

Numai că G. Ibrăileanu nu s-a prea conformat sugestiilor acestora, procedînd după criterii mai puțin comerciale. „Prospectul — își va aminti M. Sevastos — cuprindea și fotografiile colaboratorilor, așezate cu multă diplomație de Ibrăileanu, care a menajat toate susceptibilitățile. Fotografia lui și-a pus-o la urmă. Iar în lista membrilor **Asociației literare și științifice „Viața Românească"**, creată cu prilejul reapariției revistei, a trecut la coadă pe G. Topîrceanu, Spiridon Popescu și M. Sadoveanu, arătînd astfel că nu criteriul valorilor a stabilit ordinea numelor".

Sigur, tenacitatea lui G. Ibrăileanu de a susține pe Ionel Teodoreanu, văzînd în el un membru al grupării cu drepturi egale față de ceilalți, se sprijinea nu atît pe valoarea intrinsecă acordată **Jucăriilor pentru Lily** — singurele lucrări publicate de tînărul prozator pînă la acea dată — cît pe speranțele mari pe care și le pune în viitorul artistic al protejatului său. Speranțele criticului nu sînt înșelate și încă din primul an al noii ei apariții, **Viața românească** începe să aibă în Ionel Teodoreanu pe unul dintre colaboratorii ei tot mai activi și mai de valoare.

III

La prima vedere, dată fiind orientarea sa, în multe privințe paseistă, este oarecum de neînțeles faptul că Ionel Teodoreanu se integrează cu atîta siguranță și atît de firesc în spiritualitatea estetică a grupului de la **Viața Românească**, în al cărui program ideologico-estetic, poziția activă față de contemporaneitate joacă un rol deloc neglijabil, dimpotrivă. Oricum, numai farmecul personal al tînărului prozator care, cum se știe, i-au atras atît de mult pe unii dintre veteranii cercului ei, în primul rînd, pe G. Ibrăileanu, nu poate fi unicul argument. S-ar părea, deci, că militantismul ideologico-estetic de aici, decurgînd din doctrina poporanistă, ar fi trebuit să taie orice punți de legătură cu sensibilități artistice de tipul celeia a lui Ionel Teodoreanu și nu numai a acestuia, fiindcă trebuie să ne gîndim și la Al. A. Philippide, la Otilia Cazimir, la Demostene Botez, la Alexandru O. Teodoreanu și la alți colaboratori statornici, iviți în cîmpul literaturii după cel dintîi război mondial. Toți aceștia, atinși puternic de tendințele înnoitoare ale unor curente literar-artistice moderne — simbolismul, impresionismul, imagismul, expresionismul — se distanțează aproape programatic de ideologia literară a poporanismului privită în starea ei pură de deziderat social-moral al „datoriilor uitate" din opera unui I. I. Mironescu. Spiridon Popescu, Jean Bart și, pe anumite laturi, a unui M. Sadoveanu sau de poezia criticist-realistă a unui G. Topîrceanu, de pildă.

Cum au demonstrat însă o serie de cercetări mai recente, fenomenul literar generat de mișcarea de la **Viața Românească** este mult mai complexă și sînt de reținut, în acest sens, cel puțin cîteva fapte. Ne gîndim la relativa delimitare dintre ideologia social-politică a curentului și cea literară, la coexistența în sfera manifestărilor literare a tendinței, în general minore, potrivit căreia, uneori, scriitori ca cei citați mai sus sînt dispuși să aplice, la modul tezist, perceptele poporaniste, cu orientări de altă natură, în care realismul imaginii artistice, înțeles în sens foarte larg, izvorăște din cu totul alte surse decît cele strict ideologice, după cum ne mai gîndim la receptarea deschisă a operei scriitorilor de cu totul alte orientări decît cele ale grupării și, în sfîrșit, la restructurările extrem de pronunțate ce au loc în sînul ei, în perioada celei de a doua serii a **Vieții românești**, pe principalele ei direcții de dezvoltare. Sub cel din urmă aspect, să menționăm decisiva resurecție a esteticului, care emancipat — poate complet — de sub tutela militantismului social-politic, își subordonează întreg sistemul de apreciere valorică a operei de artă și sub imboldul unei mereu ascuțite sensibilități la mișcarea de idei literare din contextul european. G. Ibrăileanu, cum se știe, pînă în ultimii ani ai vieții sale a manifestat interes pentru literatura europeană modernă, iar cel dintîi continuator al său, M. Ralea, a realizat o adevărată infuzie de curent primenitor, atît în direcția criticii teoretice, cît și în ceea ce privește aplicațiile ei în planul analizei. Nu este, de aceea, întîmplător că cronicile, articolele și eseurile lor, dedicate operei scriitorilor grupați în jurul revistei, inclusiv lui Ionel Teodoreanu, rămîn texte cu o valoare clasică, grație punctelor de vedere fertile pe care le oferă interpretărilor critice ce le urmează. Remarcabilă rămîne tocmai această continuă emancipare — în sensul echilibratei sincronizări cu spiritul epocii — a spiritului critic al revistei.

Instaurarea acestui spirit estetic echilibrat și ferm, dublat de un filon umanist de aceeași factură, eliberat și el de prejudecăți extremiste, adînc traversat de sentimentul național dar și deschis la valorile reale ale universalității deci, toate acestea, foarte pe scurt și simplificat spuse, dincolo de perpetuarea unor direcții politico-ideologice mai vechi, creează terenul propice promovării noilor talente ivite după război.

În ce-l privește pe Ionel Teodoreanu, adeziunea sa la spiritualitatea **Vieții românești**, prea puțin de factură doctrinară — sriitorul n-a avut niciodată aptitudini deosebite de acest ordin — se manifestă, în egală măsură, atît prin implicarea unor valori estetic-morale în opera sa cît și printr-o pasionată afecțiune pentru grupare în general și pentru unii dintre membrii săi în special. Sub primul aspect, „medelenismul", în unele dintre importantele sale laturi, e un concept-metaforă ce-și revendică resursele și de la spiritualitate etic-socială a **Vieții românești.** Prin unele din operele sale, — **La Medeleni,** — în primul rînd —, în afara oricăror premeditări demonstrative, desigur, Ionel Teodoreanu răspunde unor deziderate fundamentale conținute de concepția estetică a lui G. Ibrăileanu, mai ales cînd e vorba de condiția romanului, privit în raporturile lui dialectice cu realitatea obiectivă.

Sub cel de al doilea aspect, există un adevărat dosar documentar al relațiilor dintre scriitor și cercul literar ieșean, dosar din care, bineînțeles, noi nu vom spicui aici decît doar cîteva date, cunoașterea întregului fiind lăsată pe seama cititorului amator de texte memorialiste, precum **Masa umbrelor** și **Întoarcerea în timp**, de Ionel Teodoreanu, **Amintiri de la Viața românească** de M. Sevastos, **Prietenii mei scriitorii** de Otilia Cazimir, la care se mai adaugă diverse articole ocazionale semnate de Demostene Botez, Mihai Ralea și alții. Dintr-un unghi de vedere mai general, poate că cea mai de seamă cauză a adîncii atracții pe care gruparea **Vieții românești** o exercită asupra lui Ionel Teodoreanu rezidă în convingerea acestuia că, prin întreaga ei orientare, revista ieșeană se dovedește a fi o demnă continuatoare a glorioaselor tradiții ale culturii, artei și gîndirii social-politice moldovene.

Iașul este nucleul ce concentrează — după opinia scriitorului — tot ce este mai revelator în spiritualitatea creatoare a Moldovei. De aceea, în comparație cu alte centre urbane românești, el ar deține o poziție cu totul privilegiată. „Această reputație a Iașului — afirmă Ionel Teodoreanu — înseamnă o activitate culturală mai proeminentă, mai personală și mai stăruitoare decît a celorlalte orașe românești".

Privit însă în contemporaneitatea sa cultural-artistică, pentru prozator, pe acest plan, Iașul își manifestă prezența în primul rînd prin personalitatea lui G. Ibrăileanu. Acum, într-o stare de spirit generală caracterizată prin veleitorism și bravorism provincial, „un adevărat bovarism colectiv", potrivit căruia „orice ieșean crede că descinde oleacă din Ștefan cel Mare, oleacă din Eminescu și încă oleacă din „Junimea" **(Masa umbrelor)**, deci acum, „într-un oraș bătrîn și înăcrit de vanitate — care vede în București Calea Victoriei și „Capșa", cum vede țața de la perdeluța răsucită a geamului tot ce-i urît și aparent în viața vecinilor, neglijînd restul — existau două mari ferestre luminate, pe o stradă dosnică, într-o clădire ruinată" **(La Medeleni**, vol. III).

Evident, cele două ferestre luminate aparțin casei lui G. Ibrăileanu, spre care, într-un amestec de sacerdotală sfială și de elan juvenil, se îndreaptă, noaptea, tîrziu, pașii lui Dan Deleanu, alias Ionel Teodoreanu „Acolo, ca acele buhne cobitoare, stăpînind palatele pustii cu măreția lor de urme funerare, — fabulează tînărul romancier — nopți de-a rîndul veghea un om sur. Tinerețea lui crescuse pe ruinele „Junimii". Mai răsuna încă ecoul pașilor lui Eminescu pe ulițele Iașului atunci cînd tînărul socialist, abia ieșit de pe băncile școlii, privea luna lui Eminescu cu întîia dragoste în ochii melancolizați amar de Schopenhauer".

Într-un caiet de notații zilnice, din care va reproduce unele fragmente în **Masa umbrelor**, Ionel Teodoreanu definește astfel poziția lui G. Ibrăileanu în contextul mișcării literare din jurul **Vieții românești :**

„Cred că domnul Ibrăileanu, chiar dacă nu e cauza istorică a **Vieții românești**, e condiția ei psihologică. Fără de el, armonia corală dispare.

Domnul Ibrăileanu are talentul de a conduce.

Iar alături de el, colaboratorii au talentul de a asculta".

Așadar, într-o firească înțelegere a faptelor, pentru Ionel Teodoreanu cerul **Vieții românești** și animatorul său compun un indestructibil tot, capabil să-i ofere solide puncte de sprijin în tradiție și, totodată, să-i canalizeze idealurile estetice pe direcții cu totul adecvate predispozițiilor sale intime. În spiritualitatea **Vieții românești**, tînărul prozator — lucru rar — află exact ceea ce natura sa umană și creatoare caută. Tocmai de aceea, adeziunea sa afectivă este deplină, în afara oricăror rezerve, cînd este vorba de structura generală a grupării, pentru ca atunci cînd se raportează la individualități (G. Ibrăileanu, D. Botez, Al. A. Philippide) ea să se convertească în vibrantă efuziune sentimentală, într-un sentiment al marii prietenii, pentru care, realmente, Ionel Teodoreanu are o excepțională vocație. Creatorul trilogiei **La Medeleni** propune și pe această latură imaginea unui artist de o comunicabilitate nedeghizată cu confrații săi, cu mulți dintre ei întreținînd raporturi de deschisă și constantă prietenie.

IV

Dar, așa cum rezultă din paginile de memoralistică deghizată cuprinse în volumul al treilea **La Medeleni**, procesul de integrare a scriitorului în spiritualitatea **Vieții românești** nu ocolește totuși necesitatea unor aprecieri oarecum retrospective, aplicate ideologiei social-politice și literare a grupării. Bineînțeles, Ionel Teodoreanu este interesat de stratul manifestărilor practice ale fenomenului poporanist și înțelegerea sa vizează nu atît zonele programului teoretic cît pe acelea cu valoare aplicativă. Interpretarea, poate liberă, a preceptelor implicate în ideologia literară preconizată de G. Ibrăileanu apasă pe resorturile a ceea ce s-ar putea numi o estetică guvernată de bunul simț. Așa încît, întreaga chestiune este redusă la un comentariu degajat, străbătut de note polemice și de calificative ce nu pot fi decît acceptate, dat fiind adevărul lor firesc :

„Entuziasmul care-i solidarizase (pe Ibrăileanu și colaboratorii săi n.n.) era o idee denumită ideea poporanistă. Programul revistei „literare și sociale" nu de „literatură socială", cum de la început fusese botezată de adversari, era simplu ca un precept al celebrului deschizător de uși deschise : La Palisse. Redactorul cerea scriitorilor, artiștilor în genere, să aibă față de fenomenul țărănesc o atitudine artistică, adică imparțială. Să nu facă compot de țărani cum făcea Alecsandri, dar nici să nu disprețuiască pur și simplu starea primară a acestei clase inculte, brutale, instinctive, făcînd-o insuportabilă nasului estetizant. S-o facă să trăiască așa cum e, în adevărul social care a creat-o. Departe de-a cere scriitorilor literatură țărănească, le semnala dificultățile unei literaturi avînd ca subiect țăranul și viața lui, din pricina, perspectivei de cugetare obiectivă, pe care mai ales acest subiect o cerea creatorului".

Cît despre ideea că după război programul revistei ar apare și mai inoperant, întrucît obiectivele sale sociale ar fi fost de acum atinse, și de data aceasta, Ionel Teodoreanu operează distincții care îi justifică întru totul adeziunea : „S-ar fi zis că nimeni nu observa — în general subtilurile sînt rareori citite — că pe coperta revistei figura mențiunea : „Literară și socială", și că, în cuprinsul său, se discutau alte probleme sociale, tot atît de grave și tot atît de miop privite pînă atunci, ca și problema țărănească de odinioară ; și că, pe deasupra, revista — literară exact în proporția în care era socială — tipărea literatura cea mai publicabilă a epocii de după război".

În această ordine de idei, — reținînd, evident, exagerările cu privire la presupusa rezolvare a chestiunii țărănești după încheierea războiului — pasiunea de a descalifica pe detractorii lui G. Ibrăileanu se traduce în caracterizări dintre cele mai revelatorii :

„Așadar, redactorul **Vieții contimporane** (alias **Viața românească**, n.n.) era socotit îndeobște, în domeniul literar, ca un echivalent al acelui ireductibil român care afurisea Parisul, pretinzînd că acolo a murit de foame fiindcă nici un restaurant n-a vrut să-i servească mămăligă, sarmale cu varză și ciorbă de potroace.

Între timp, îndărătul celor două ferestre luminate, în vibrația amiezii spectrale, volumele lui Marcel Proust aveau în țara românească întîiul lector demn de epopeea insomniei lor, în straniile perspective ale timpului discompus".

Spirit independent, fără atracții deosebite față de o școală literară sau alta — cu atît mai puțin față de programele politice —, Ionel Teodoreanu este captivat, cu o adevărată forță magnetică, de personalitatea lui G. Ibrăileanu și de cercul **Vieții românești**, tocmai fiindcă aici nu simte nici un fel de constrîngere ; dimpotrivă are sentimentul celei mai depline libertăți creatoare, pe care cei din jur i-o stimulează deschis și cu generozitate. De aceea, nu surprinde pe nimeni că, prin comparație cu Mihail Dragomirescu, criticul de la **Viața românească** are un net cîștig de cauză în aprecierile tînărului scriitor. Și aceasta încă din 1926 :

„Pentru mine — declară Ionel Teodoreanu — (G. Ibrăileanu n.n.) este cel mai fermecă-

Nicolae CIOBANU

(Continuare în pag. a 6-a)

CHAGALL

(Continuare în pag. a 6-a)

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
34 (382)
Sîmbătă,
23 august 1969
8 pagini — 1 leu

PĂTRAR DE VEAC — MÎNDRIE, LIBERTATE, DEMNITATE

Comuniștii

Ideea de tinerețe presupune în primul rînd percepția acută a noului, a acelor coloane metalifere care traversează spațiul și timpul. Sentimentul timpului! E acesta unul dintre cele mai fierbinți rosturi ale creației. Fruct al umanității, frămîntat de războaie, diriguit din ceața unor mecanisme sociale pe drumuri cu, de cele mai multe ori, dureroase meandre, raportarea la timp l-a obligat pe om să caute adesea limanuri de însingurare. Aprins de idei cu energia captată sub steaguri de luptă, trudind în odăi ca aceia a doctorului Faust ori în corturi umflate de vînturi războinice, omul a sîngerat, a biruit ori a fost cu vremelnicie învins, torturat fiind — omul superior — de neputința de a comprima esențele timpului. El lasă în urma lui mărturii ale setei de întreg, de perfecțiune.

Comunismul ne-a dat capacitatea de a fixa în prezent și în viitor trunchiul ființei noastre, de a dobîndi încredere în triumful reprezentărilor noastre. Ei, comuniștii, sînt structural adversari ai infatuării, modestia lor se poate asemui cu a elementelor naturii, conștiente parcă de grandioasa lor menire, dar izvorînd și dispărînd în planuri geologice cu o desăvîrșită simplitate, într-o perpetuă înălțare. Și lor, cei care se simt cel mai bine atunci cînd numele le sînt legate de înfăptuirea unor idealuri mărețe, contopiți într-un anonimat fertil, le e dat să-și vadă — singularizat — conturul în timp. În cel trăit acum și în cel ce se va urma acestuia. Legați de tot ce a gîndit mai înalt umanitatea, legați de păduri și fire de iarbă, de piramide de cremene și cetăți nemuritoare, ei sînt singurii cu adevărat liberi fiindcă pot trăi în vreme, intuiesc cu precizie fenomene vitale și raportează orice viziune a viitorului la om, la viața și sentimentele lui.

Sîntem martorii nu numai ai unor răsturnări istorice și sociale, ci și ai unor schimbări în natura noastră intimă. Capătă adesea alte accepții, idei și senzații știute și implicațiile acestor mutații nu ne derutează ci ne împing — poate cu prețul unor momente de inerentă descumpănire — spre mai departe.

Spre eternul *altceva*.

Ne amintim aici, un vers de Baudelaire fiindcă el semnifică exact — cristal cu implacabile fațete — dorința noastră de înnoire, de visare și zbor: „Un singur gînd ne arde, să dăm de ceva nou...“

Ele însele, ideile comunismului, cresc prin adăugirea unor cercuri noi, precum tulpinele arborelui de pîine din fabuloasele păduri primordiale cresc, an de an, sporind spațiul cu un plus de viață și de intensitate.

Recentul Congres, al X-lea al partidului, oglindă a prezentului și devenirilor noastre, strălucit evocate în cuvîntările tuturor delegațiilor, în frunte cu primul dintre ei, cel aflat la cîrma țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ne-a reconfirmat încrederea în posibilitatea fiecăruia dintre noi de a-și apropia o tinerețe fără capăt.

A fi cu adevărat tînăr înseamnă a sluji *gîndind* ideile noului. A gîndi trudind. A chibzui din mers... A te integra fluxului uman, singurul în stare să te apere de îndoieli și stearpă solitudine.

A crede în luciditate.

A fi tînăr înseamnă a crede nestrămutat în biruința lui August cel pururi tînăr. Înseamnă a iubi pămîntul străbunilor și al nepoților.

LUCEAFĂRUL

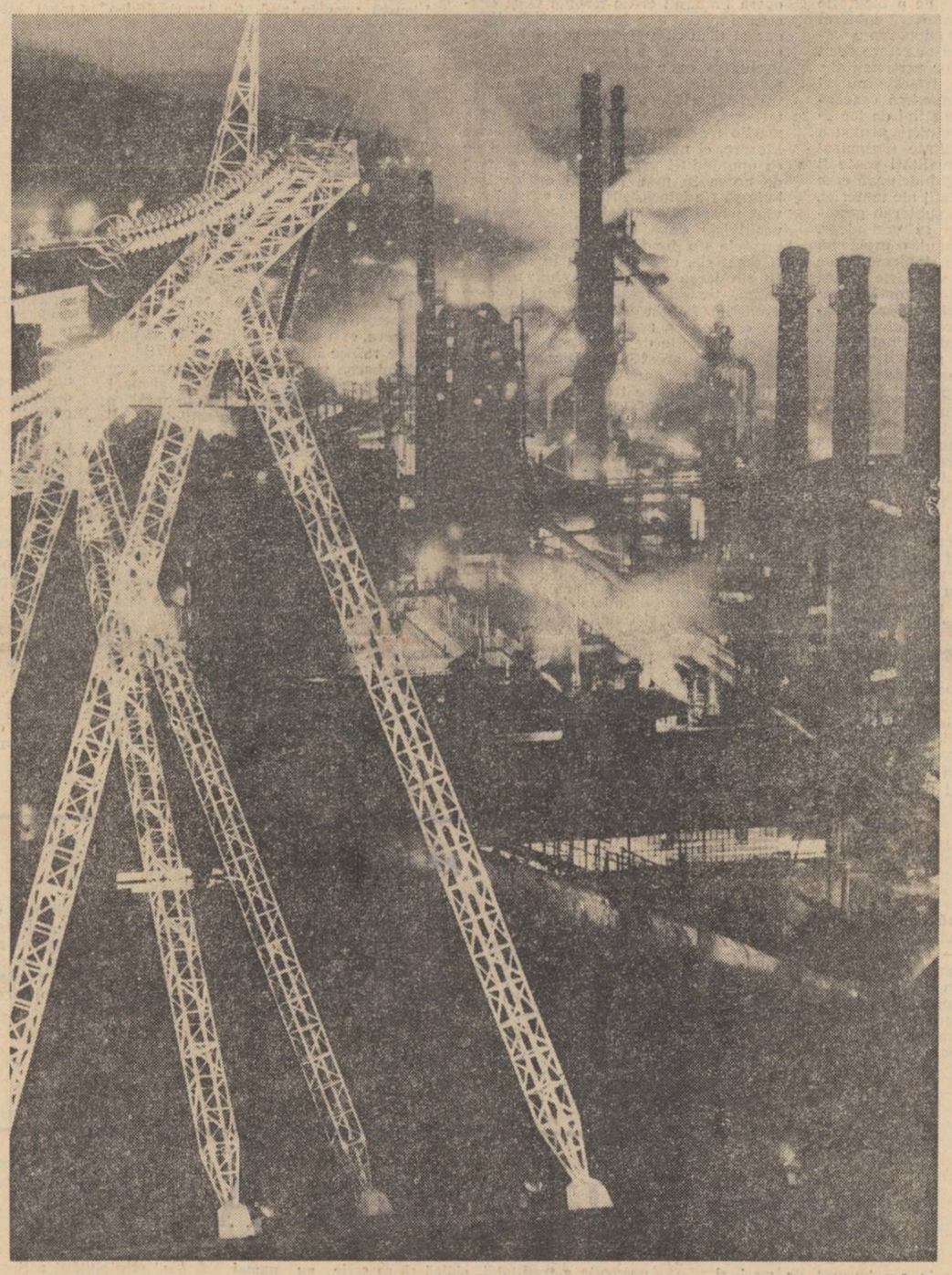

ESTETICA INDUSTRIALĂ — 25 DE ANI DE CONSTRUCȚIE SOCIALISTĂ

Ilustrații de GH. VINȚILĂ

DIN CUPRINS

A fi aici, acum — de Adrian Păunescu

Poeme — de Grigore Hagiu

Cîrlova — de Nichita Stănescu

Lumini în August

Și totuși, voluptatea de a *scrie* istorie e infinit mai mare decît aceea de a trăi istoria, într-atîta izbutește meșteșugul, subjugătorul meșteșug cronicăresc să captiveze, presărînd pulbere de aur în cerneala călimărilor.

Ne încearcă tot mai des sacra ispită de a povesti zilei tot ce-am trăit, nutrind ambiția de a ilumina cioburi plăpînde de spațiu și timp — aparținînd vîrstei noastre singulare — știind că Marele Cronicar care va face și reface fresca Anilor noștri n-ar putea să le aducă sub ochii viitorimii, lumina orbitoare a lămpilor pe care le-ar aprinde copleșind firide zugrăvite de noi, în nopți adînci, în lumină de taină. Da, există misterioase, tainice locuri, fărîme de lume pe care noi, fiecare în parte, noi și numai noi le putem restitui memoriei timpurilor și anotimpurilor.

După un sfert de veac de cînd Țara și-a așezat pe alte temeiuri vatra, după decenii două și încă jumătate dintr-al treilea, simțim crescînd în noi nu sprintenele „aripi de cocor“ argheziene ci blîndele pene ale cronicarului-caligraf. Am trăit decenii comprimate în cuprinsul — adesea — al numai cîtorva ani și ne-am deprins să ne măsurăm altcum statura: raportîndu-ne creșterea la înălțimea noastră spirituală a românilor, ne-am propus să ne asemănăm în primul rînd nouă, celor de milenii, poleindu-ne hîrtia cu sînge vărătic. Și dacă se cuvine să ne luăm în serios investitura de *istorici*, atunci trebuie să ne propunem să spunem adevărul, așa cum ochii noștri s-au nevoit ori au fost norociți să-l afle, adevărul despre stingerea de zei la care am fost martori, în momente în care o nouă Românie își croia drum în istorie. I-am cunoscut pe acei mari scriitori pe care nu știu cine dar știu cînd, i-a numit în criză de originalitate scriitori „dintre cele două războaie“. Dar care scriitor din istoria literaturii noastre n-a viețuit „între două războaie“? S-ar zice că generația noastră ar putea să aibă numai în urmă-i un război, dar nu sînt oare tot *războaie* năpraznicele înfruntări de idei ale lumii contemporane, cu anacronismele ei teribile?

Pe acești scriitori, al căror crepuscul s-a consumat aproape sub ochii noștri, în zile în care Țara își ridica șantierele, avem datoria să-i iubim (înțelegîndu-i) și, mai ales, povestindu-i precum au fost. Am avut norocul nemăsurat de a-i întîlni pe caldarîmele bucureștene pe cei pe care fila manualului școlar i-a făcut să intre de mult în eternitate. Cei mai buni, cei mai sfinți dintre Părinții-ctitori ai jubiliarului sfert de veac pe care-l trăim, s-au pus în slujba ideilor noului, au pus umeri de piatră la zidirea noilor instituții ale României, ori au căutat să le înțeleagă rostul. Bacovia, Barbu, Blaga, Pillat, Galaction, Cocea, Camil Petrescu, Sadoveanu, Arghezi, Călinescu, Vianu, Ralea, Sorbul, Vinea, Adrian Maniu și încă mulți, mulți alții, capabili, singuri să existe ca „literatură“ în sine, și-au legat numele de tot ceea ce, după mult plînsa lor stingere s-a împlinit ori e pe cale să se împlinească în destinul românilor. Să alegem cea mai spornică și curată dintre călimări și să-i evocăm cu evlavie.

La 25 de ani de la Eliberarea Patriei am simțit nevoia să-i aducem, cu numele lor de mitic răsunet la masa sărbătorii cuvintelor pe cei fără de care poate n-am fi existat, ca scriitori, pe cei care au parcurs traiectorii unind și despărțind două lumi.

A-i regăsi cu tot ceea ce a rămas viu din ce-am rodit, a găsi semnificațiile paginilor cu trudă înnegrite, înseamnă a ne împlini o misiune de sacru răsunet.

Între alte, majore semnificații, sărbătoarea din August o capătă și pe aceasta: ne sporește simțul de răspundere pentru trecut în același mod și cu aceeași intensitate cu care ne trăim prezentul fertil și febril, aflat sub zodia luminilor...

Gheorghe TOMOZEI

avant-

premieră

editorială

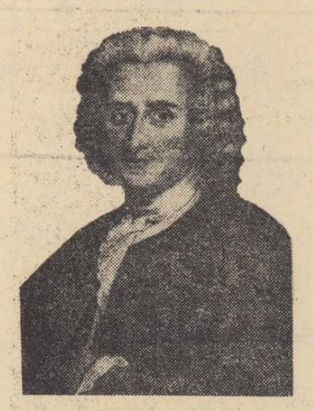

JEAN JACQUES ROUSSEAU

„Confesiuni" și „Visările unui hoinar singuratic"

Traducere : Pericle Martinescu și Mihai Șora ; prefața de Pericle Martinescu. (3 volume).

●

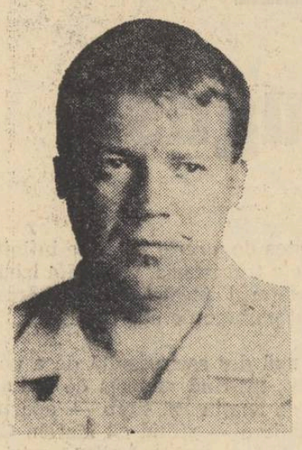

FĂNUȘ NEAGU

„Îngerul a strigat"

Reeditarea romanului pentru care Fănuș Neagu a primit Premiul Uniunii Scriitorilor pe anul 1968.

●

GRIGORE ARBORE

„Conușa"

După volumul de debut („Exod"), Grigore Arbore apare în librării cu o nouă carte de versuri.

●

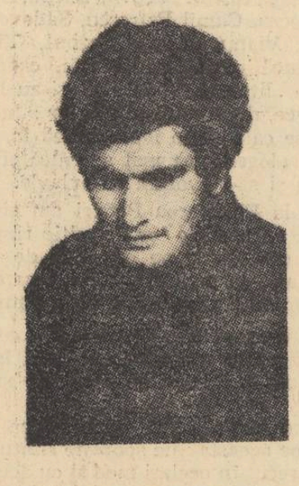

ION NICOLESCU

„Indulgențe"

Un volum de poezii de un lirism rafinat.

CRITICĂ ȘI ISTORIE

Poate că mai mult ca oriunde, sînt necesare și funcționale metamorfozele valorii, în spațiul literaturii, și oricît ar fi de contradictorii și ieșite din contingența tradiției, ele nu dobîndesc prin aceasta cu mai puțin dreptul de a exista autonom ca expresii proprii ale spiritualității unui popor. S-ar putea spune din contră că esența literaturii tocmai aceasta este : de a-și descoperi necontenit mereu alte originare moduri de ființare, și nu numai a și le descoperi pentru sine, ci și de a le epuiza pînă în marginile inteligibilului, ridicîndu-le în zonele marilor arhetipuri universale.

Eminescu, Caragiale, Creangă, Blaga, la noi, sînt desigur valorile cele mai de sus și prin puterea imensă a Verbului de a pulveriza prin inefabil întreaga alcătuire a substanței de pînă la ei dînd noi tipare de înțelegere a lumii reale. În cazul lor literatura pare a fi atins dimensiunea idealității, căci nu sînt ei cei care scriu, ci opera lor desăvîrșește un principiu de nepătruns al Ideii, toți sînt lipsiți de o biografie propriu zisă care se transferă integral în magma creației încît adunarea a oricîte date și documente n-ar reface decît inautentic exemplara lor personalitate.

Dar o literatură nu trăiește numai prin punctele sale de maximă concentrație, acestea sînt doar stîlpi de foc ce apar din veșnicie în veșnicie pentru a lumina calea... În realitate (im)pulsul de geniu al unei spiritualități poate fi luat tocmai în „liniștea" îndelungă care precede supremele mutații ale materiei, căci atunci se simte în subteran gestația marilor sinteze ce se vor alege.

Însă oricare ar fi timpul, o problemă s-a pus cu acuitate din totdeauna : ce rol are și cum trebuie să existe critica pentru a putea cuprinde în toată intensitatea lor mișcările plenare ale conștiinței pe deasupra căreia ridicîndu-se, ea însăși devine posibilă. Unghiul de vedere astfel stabilit nu puține sînt implicațiile pe care le ascunde, și cîteva linii se văd clar reprezentate.

Fundamental mi se pare, chiar punerea în discuție a raportului dintre discursul critic și literatura care există în afara sa. Există între acești doi termeni ai ecuației o reciprocitate totală și corelarea lor într-un fel sau altul este absolut indispensabilă. Se impune mai întîi, de ordinul evidenței, că nu e vorba de conceput o critică fără opera literară propriu zisă, și nu numai istoric ordinea lor e ireversibilă, ci și într-un plan sincronic nu poate fi imaginată o absență totală a operei oricîte grade în abstracție ar avea limbajul critic ce-i explicitează intențiile. Mai discutată a fost situația cealaltă în care opera era prezentată ca putîndu-se lipsi de prezența criticii. Dar acreditîndu-se o independență totală aceleia, prin chiar acest lucru i se diminua ponderea, fiindcă opera literară în mod cu totul esențial are nevoie de conștiința mea (critic, lector) pentru a avea ea însăși o conștiință. Prin actul critic opera literară nu mai este un obiect în sine ce exclude gîndirea ci devine, traversînd critica, subiect ce se gîndește pe sine. Cum scria cineva „ea se gîndește în conștiința criticii". Căci într-adevăr opera în starea ei originară este într-un fel amorfă și neutră, critica este aceea care prin propoziția ei îi dă semn ; și nu importă dacă semnul este pozitiv sau negativ, ci această hermeneutică ce se constituie în act, această, în cele din urmă, intercondiționare prin care cele două realități cresc una din alta devenind prin chiar desăvîrșirea lor sens și creație.

Totuși nu e mai puțin adevărat că elementul mobil al acestei relații este și trebuie să fie critica, căci ea are nu numai posibilitatea de a gîndi pe altul, ci în primul rînd se gîndește pe sine. Încît fiind inițial o autocritică, critica începe și sfîrșește prin a-și defini propria-i condiție în fața operii, fapt ce implică teoretic cel puțin, o schimbare continuă a însuși modului ei de a se manifesta. Pentru fiecare operă limbajul critic trebuie să-și descopere mereu alte ipostaze existențiale, dar și diacronic fiecare epocă își construiește imaginea sa asupra trecutului. Preluarea unor acelorași optici denotă pauperitate spirituală și vremea noastră manifestă o profundă vitalitate interioară. Nu vom putea trăi doar prin marile monumente ale istoriei noastre literare, ci noi înșine vom fi demni de ea opunîndu-i propria noastră creație ; de aceea în mod esențial critica trebuie să fie istorică. Nu dau acestui cuvînt sensul învechit al unei metodologii pozitiviste după care datele și documentele (în fond elemente moarte) ar fi esențiale, ci din contra, înțeleg prin istorie larga zare de lumină în care trăim, timpul acesta proteic în care zămislim. Istoria este contemporaneitate, este epoca noastră și sîntem niște creaturi lipsite de sens dacă nu putem să dovedim acest lucru. Dincolo de subiectivitatea noastră există o **subiectivitate generică** ce trebuie s-o afirmăm și căreia trebuie să-i dăm chip prin actele noastre. Călinescu scria cîndva că fiecare generație trebuie să-și aibe criticii ei și azi mai mult ca oricînd e valabil acest lucru ; nu mai sînt suficiente probele care există, trebuie noi înșine să punem sens în forme. O generație nu poate trăi decît prin creațiile ei, aceasta e singura și esențiala justificare pe care o poate oferi posterității. Nu înseamnă numaidecît ca de fiecare dată să inventăm genii, dar în orice caz mereu altele sînt perspectivele literaturii și trebuie să considerăm operele trecutului nu atît în **ceea ce au fost** ele intrinsec și cît mai ales în **ceea ce sînt** ele. Trecutul nu are importanță decît întrucît vorbește prezentului, măsura lui e dată de imensa virtualitate pe care o are înainte. În fond, o critică nu e viabilă decît atunci cînd citește operele trecutului în perspectiva timpului său contemporan descoperind acolo sensuri ale acestui timp. Între cele două timpuri cea care vorbește este tocmai istoria, căci în substanța care se adaugă e cuprinsă propria noastră personalitate. Această adițiune prin ceea ce are mai manifest ea, are o valoare antropologică, prin ea vorbește însuși omul, istoria sa, situația sa în lume. Nu poate fi acceptat un anume gen de critică „obiectivă" care, paradoxal, este anistorică prin încercarea ei de a justifica opera după niște principii „adevărate" ce sînt în afara noastră. Ci criticul trebuie să suprapună limbajul pe care i-l furnizează epoca sa, limbajului operei literare dat de epoca ei, căci numai astfel se va putea defini pe sine și va defini o întreagă literatură.

Însă dacă, vorbind generic acum, literatura trecutului poate fi luată ca un reper valoric absolut, critica nu se poate (re)cunoaște pe sine decît în literatura prezentului, acesta e mediul natural spre care tinde în cele din urmă ea. Față de literatura contemporană atitudinea criticii e dintre cele mai specifice și ea nu privește numai creația literară propriu zisă, fie ierarhizînd-o ca Istorie, fie dovedind-o ca existență de valoare, cît mai ales își definește însăși **situația** ei. Cum am spus mai înainte, critica începe prin a fi o autocritică, cenzurîndu-și și reconstituindu-și propriile sale principii traversînd literatura, ea se formează în aceeași măsură în care in-formează. Afirmația aceasta departe de a fi o simplă formulă teoretică, ea se desprinde din chiar curgerea realității. (O exemplificare clarifică lucrurile). Literatura acestui sfert de veac deși la prima vedere unitară nu se conformă totuși unei aceleași **priviri** asupra realului, ea nu e o materie amorfă, ci manifestă vii tendințe inovatoare și o curbă a evoluției ce se cere descrisă. Nu e doar o primenire a tematicii, cum oricine poate observa, ci o schimbare internă constantă ce reface într-unul din planurile ei, schimbarea și evoluția întregii noastre societăți ; sînt timpi deosebiți ai unei împliniri imperioase. Astfel, unul e momentul Desculț, Moromeții, (vol. I) Nicoară Potcoavă, Groapa, Mărul de lîngă drum, Lupta cu inerția, Cîntare omului, altul e cel dat de Monolog în Babilon, Iarna bărbaților, 11 elegii, Tinerețea lui Don Quijote, Poeziile lui St. Aug.-Doinaș, Șatra, Ce mult te-am iubit, și în sfîrșit, un altul e al Animalelor bolnave, Interval, Îngerul a strigat, Laus Ptolemaei.

Firește înșiruirea de mai sus nu este o judecată de valoare. Prin această notare de titluri în sine, am vrut doar să relev o largă judecată de existență a unor scrituri diferențiate. Căci unor scrituri evident diferențiate, după modul lor de semnificare, nu li se poate răspunde printr-un limbaj critic mereu același. O adecvare a subiectului cu obiectul nu e doar posibilă, ci chiar necesară și ea poate da viziunea microscopică a unei întregi epoci literare. Nu este vorba numai de a considera operele în ordinea lor „naturală", ci de a le descoperi în subtext structuri posibile și a le dovedi pe acestea „rele". G. Călinescu în Prefață la Compendiu vedea în acest fel, o posibilă sinteză între subiectivitatea și obiectivitatea criticii. Criticii de autentică vocație, credea el, nu au a face altceva decît „să educe secolul la sensibilitatea lor. Căci în fond criticul, exemplificînd, adică desfășurînd cea ce este sintetic, implicit, nu dovedește (cum greșit se înțelege prin abuziva expresie „explicare" luată în sens scientist) ci educă, și critica este în fond o caligogie". Formulare de o rară plasticitate, ce trebuie luată în ambele accepții ale sensului său, și nu poate fi o mai înaltă înțelegere ca în aceste rînduri, a condiției sociale și umanitare a artistului.

Nu e o noutate a spune că stăm martorii unei vremi de autentică renaștere spirituală, căci în toate domeniile se vede începutul unei noi considerări a punctelor de vedere, între prezent și trecutul apropiat sînt din ce în ce mai evidente linia falselor valori și realitatea altora — statornice — ce vor veni, se întrezăresc certitudini. Și în literatură, un fapt remarcabil este prezența puternică a unui număr din ce în ce mai mare de tineri ce aduc harul creației. Nu trebuie să vedem în numărul mare de cărți ce apar (din care nu pot fi toate bune) un simptom al inflației și stăvilirea lor cu mijloace editoriale : multe sînt documente vii ale marei căutări. Critica anilor ce urmează trebuie să oficieze cu suprema considerație asupra operelor ce vor purta însemnul neîndoielnic al talentului, căci nu capacitatea de discernere ne lipsește de cele mai multe ori, ci puterea de susținere a unei opinii. Redescoperindu-și menirea ei, critica se va elibera de propriile complexe. Căci dacă azi se manifestă o anume îngrijorare și o anume confuzie în ceea ce privește receptarea fenomenului literar, acest lucru se întîmplă mai ales din absența unor preocupări critice convingătoare. Prizonier o lungă perioadă cercetării sociologizante, la noi limbajul critic și-a dobîndit de puțin timp mijloacele adecuate ale expresiei. Romanul și poezia au avut o evoluție mult mai sensibilă și au impus fiecare optica sa, însă o literatură „în sine" nu se poate constitui într-o judecată de valoare, și cînd nu are o critică consecventă e ea însăși dezorientată.

Critica noastră nu va putea deveni o reală prezență spirituală decît dobîndinu-și conștiința de sine, ea trebuie cu necesitate să-și inventeze un nou limbaj, o nouă viziune asupra Operei. Și o critică e nouă cînd descoperă literatura contemporană. Această relație e fundamentală și esențialitatea ei stă tocmai în profunda dialectică a termenilor, căci, în același timp, afirmînd istoria, critica se afirmă pe sine, își crează propria ei Istorie.

Ion TURCIN

SALUT ROMÂNIEI

Avînd prilejul să vizitez România în preajma marelui eveniment pe care-l sărbătorește poporul român — un sfert de veac de cînd a pornit să-și clădească o nouă viață — aș vrea să-i închin un poem, un poem din inima unui scriitor iugoslav. Spiritul românesc, de o mare vitalitate, l-am putut observa prin toate locurile pe unde am trecut — de la Carpați pînă la Marea Neagră. Tot ce am văzut este impresionant : este opera unui popor cu o bogată imaginație și cu o mare cultură. Ca scriitor care m-am ocupat de difuzarea literaturii române în Jugoslavia, aduc omagiul meu întregului corp scriitoricesc și prin el întregului popor pentru minunata operă pe care o închină umanității.

RADIVOJE PESIC
Directorul revistei „Helicon" Belgrad

Poporul român poate fi mîndru de realizările obținute în cei 25 de ani în înaintarea sa pe drumul socialismului. Prin realizările obținute în cultură și în artă scriitorii români au avut și au dat o contribuție majoră la dezvoltarea literaturii europene. Prospețimea, originalitatea ideilor și îndrăzneala în gîndire sînt trăsături distincte ale vieții social-politice din România contemporană. Toate acestea vor face ca și arta și cultura română să cucerească noi înălțimi, relevînd valorile autentice ale spiritului creator român.

BORIS VIȘINSKI
prozator, redactor șef
al Revistei „Kulturni Jivot"
Skoplje

MORALITATEA ARTEI

Poezia ultimului deceniu s-*a* bucurat de mari și drepte elogii căci, întorcîndu-se la sine printr-o confruntare decisivă și aproape nemijlocită cu destinele ei definitorii (nu au trăit oare pînă nu demult între noi cei mai mari poeți români „interbelici" Bacovia, Barbu, Blaga și Arghezi ?), și-a cucerit libertatea și răspunderea morală de a fi o parte integrantă din organismul spiritual al poporului, dar cu funcții specifice, imprescriptibile. O artă poate deveni mare numai atunci cînd ea este morală, și înțelegem moralitatea artei ca supunere la rigorile proprii acelei arte : curaj al artistului de a înfrînge enormele dificultăți pe care le presupune o creație autentică pînă cînd aceasta devine capabilă să se miște liberă în lume sprijinindu-se pe tăria invicibilă a legilor sale interioare. Cu alte cuvinte, libertatea artei înseamnă înțelegerea necesității sale de a fi. Dar dacă poezia, în primul rînd, a ajuns la înțelegerea necesității sale, adică a determinării sale interioare, faptul a fost posibil și necesar într-un climat al determinărilor sociale românești, căci nimeni și nimic nu-și poate funda o existență morală în afara libertății de a fi el însuși. Iar această libertate a poeților de a fi ei înșiși este consecința justă a dreptului nostru, al tuturora, de a fi noi înșine o națiune liberă și de a ne hotărî un destin alături de celelalte.

Acum este limpede că cea mai importantă dimensiune pe care și-a asimilat-o organic poezia și, în general literatura noastră, este aceea a timpului, atît în sensul său de valoare istorică, individuală, cît și în înțelesul de depozitar al valorilor eterne, generale și care reprezintă tezaurul tradițional al culturii. Pe linia dimensiunii temporale, istorice, poeții, scriitorii iau parte activă la viața cetății ; în celălalt sens, etern, atemporal, ei trăiesc ontogenetic întreaga filogenie a spiritualității poporului cu respirația specifică a prezentului. Atitudinea activă față de tradiție se prezintă artistului ca un imperativ natural, căci efortul său de a creea o valoare stabilă nu se poate sprijini decît pe această tradiție, despre care T.S. Eliot, unul dintre cei mai radicali și misterioși poeți moderni se pronunță cu o claritate doctorală : **„Dacă singura formă a tradiției, a transmiterii ar fi aceea de a păși orbește pe calea generației, nemijlocit premergătoare, de a adera cu timiditate la succesele ei, atunci „tradiția" ar trebui categoric descurajată. Am văzut pierzîndu-se în nisip multe curente simpliste de acest fel ; preferăm repetiției noutatea. Tradiția este o problemă cu semnificații mult mai largi. Nu poate fi moștenită ; dimpotrivă, dacă o urmărești, trebuie să o cucerești cu mare trudă. Ea implică în primul rînd simț istoric, despre care am spune că este aproape indispensabil oricui vrea să rămînă poet după vîrsta de douăzeci și cinci de ani ; la rîndul său, simțul istoric implică o percepție a trecutului, obligă să se scrie nu numai respirînd prin toți porii același aer cu întreaga generație proprie, ci cu sentimentul că întreaga literatură a Europei, de la Homer încoace și, înăuntrul ei, întreaga literatură a propriei țări au o existență simultană și se situează în același plan. Acest simț istoric, care este un simț al atemporalului ca și cel a temporalului și al unității între temporal și atemporal este cel care îl face pe scriitor să fie tradițional. Același simț istoric îi dă scriitorului cea mai acută conștiință a locului său în timp, a propriei sale contemporaneități".**

Fără îndoială că această problemă estetică ridicată de moralitatea artei își va găsi soluții diferite ca valoare practică (depinzînd de talentul, cultura și gustul literal al poeților respectivi), dar ea nu rămîne mai puțin semnificativă la un nivel teoretic. Asumîndu-și deschis datoria de a recuceri timpul în ceea ce acesta se revelă ca etern și istoric, înfruntînd legile tradiționale ale operei de artă și fiind obligat, prin însăși natura sa, să creeze altele noi, poetul își asumă un risc imens din care poate ieși victorios uneori, dar de cele mai multe ori, nu. În nici o epocă nu s-au înregistrat numai capodopere și artiști de geniu, dar pentru ca aceste capodopere și artiști de geniu să-și facă apariția din cînd în cînd în viața unui popor, este necesară viața laborioasă și continuă a tuturor celor de o oarecare înzestare. Dacă aceștia nu vor lăsa în urmă creații monumentale, opere de răsunet specific, irepetabil în conștiința națională, chiar micile lor exerciții de retorică barbiană sau argheziană nu vor fi preferabile unui limbaj anodin care se refuză cu obtuzitate contemplării nuanțelor unui gînd, a unei pasiuni. În afara acestui efect de pedagogie și educație a limbii care nu ni se pare atît de neglijabil, se poate spune că pentru a se naște poetul de excepție, trebuie să existe, de regulă, mulți poeți.

Tradiția la care se raportează tinerii poeți români, desigur, prin forța lucrurilor, inegali ca talent, dar nu mai puțin devotați misiunii lor de a-și sluji limba este, evident, cea națională, aceasta, la rîndul său, fiind asimilată diferențiat, în funcție de amplitudinea înțelegerii fenomenului ca atare — al tradiției — cît și de preferințele proprii, individuale. Se poate spune că prima etapă de retrăire a poeziei moderne (am amintit chiar de la începutul acestor însemnări pe cei patru dintre cei mai iluștri reprezentanți ai ei) a avut (și va avea poate la fiecare generație) un caracter mai pronunțat formal, pentru ca apoi să asistăm la o adîncire a meditației, descoperind că filonul nostru cel mai puternic și mai autentic se cristalizează în sensibilitatea eminesciană sensibilitate căreia îi sînt recunoscătoare cele mai pure pagini ale scriitorilor români, încît pe drept am putea spune că ea a avut rolul unui demiurg al sensibilității naționale. Recitindu-l pe Eminescu într-o ediție mai corespunzătoare, ai surpriza să te angajezi în cea mai extraordinară aventură a curentelor și tendințelor literare care au marcat poezia noastră de pînă acum. Energia uriașă a acestui creator de lume, sinceritatea lui desăvîrșită cu sine posibilă din libertatea conștiinței bazate pe înțelegerea moralității artei, a revelat cu generozitate latențele noastre de echilibru marmorean al gîndirii, tristețea metafizică, bucuria frenetică, dionisiacă, a unei naturi antropomorfice, duioșia infinită sau imprecația otrăvitoare ; în Eminescu se prefigurează senzualitatea morbidă a lui Bacovia, cea jubilantă a lui Blaga, ermetismul inițiatic al lui Barbu și reflexul zădărniciei lui Arghezi. Și nu numai atît.

Este de asemenea evident, că în poezia actuală coexistă foarte diverse modalități și stiluri determinate atît de diferitele vîrste cărora le aparțin poeții, cît și de particularitățile individuale ale talentelor. Dar vom sublinia numaidecît necesitatea vitală a acestui tablou aparent haotic și eterogen (pe lîngă dreptele elogii se aud, ca întotdeauna, și vocile iritate ale unui academism comod), în realitate profund dialectic, demonstrînd încă o dată marile resurse creatoare ale spiritului nostru. Pentru a fi morală cu sine și cu destinele ei, poezia nu poate să se nască în medii sterile, în eprubete farmaceutice puse la adăpost de traumele și impuritățile naturii, ci chiar în mijlocul acestei libertăți naturale. Numai aici ea își poate verifica tăria și capacitatea de rezistență, în prelungirea ideală, eternă, a timpului ei istoric, în posibilitatea permanentă de a se confrunta cu sine și cu adevărul din care s-a născut. Poetul nu a fost și nu va fi niciodată nici prizonierul turnului de fildeș, nici seraful plutind întristat deasupra mizeriei umane scoțînd cîte un oftat de pe lira sa de aur cu fiecare lacrimă creștină care-i lovește strunele, și cu atît mai puțin un clown asurzit de fanfara circului, incapabil să-i asculte nu numai pe ceilalți, dar nici bătăile propriei sale inimi. Știind că tradiție înseamnă amintirea și supraviețuirea generațiilor trecute, poetul își întemeiază ființa printr-o angajare totală în lumea și epoca lui, încercînd să-i descifreze tainicul mers cu taina inimii sale. El trebuie nu numai să înfrîngă tradiția printr-o asimilare organică — și atunci cînd reușește devine, desigur, mai puternic — ci să deschidă și un orizont nou, spre o nouă „corolă de minuni a lumii". Prin aceasta, el se învinge și pe sine, învinge egoismul aparent al demersului său artistic, unicitatea țelului pentru care se pregătește mereu metamorfozîndu-se într-un act de cel mai pur altruism, de cea mai înaltă generozitate socială. În moralitatea artei se concentrează și moralitatea complexă a vieții poetului.

Dan LAURENȚIU

avant-

premieră

editorială

MARIN PREDA

„Risipitorii"

Ediția a 3-a.

●

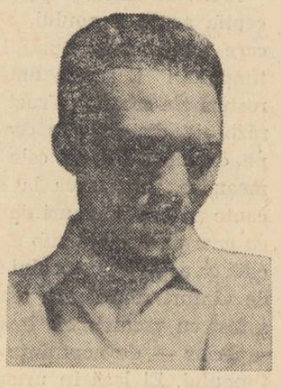

DAN DEȘLIU

„Drumul spre Dickson"

Poeme.

●

CONSTANTIN CRIȘAN

ȘI VICTOR CRĂCIUN

„Literatura română în lume"

Eseu asupra „biografiei externe a literaturii române, prefațat de criticul francez Pierre de Boischeffre. Apare în limbile română, franceză, engleză.

poeme

de Grigore Hagiu

Pe orizontul lumii

Trăim pe un aisberg de foc,
un aisberg de foc sînt făpturile noastre,
una dintr-alta și sus,
tot mai limpezi,
tot mai curate.

Iată-l pe orizontul lumii răsărit
maiestuos alunecînd din ceață
și liniștit pe cea mai dulce
curbură-a globului,
stemă tăiată-n anotimpul rodnic.

De la un țărm spre celălalt călătorește,
el este chiar călătoria însăși,
cu malurile supte la mijloc,
în sine,
mercur incandescent la subsioara
materiei ținute,
adunate concentrat, în gînd.

Aisberg văratic lin împrăștiind,
din sine însuși,
pînă-n lucrurile adîncite-n spațiu
căldura zilei aromind zenitul,
încremenit la antipodul tău
un bulgăre imens de gheață,
de frigul aspru micșorat,
desăvîrșirea îți punctează.

Aisberg iluminînd pămîntul,
plutindu-l cu pămînt,
în aer mult
dar mult mai mult pe dinăuntru,
te-ajută plinul,
te-ajută golul,
oricum se schimbă-n jurul tău
întinderea legănătoare,
instabilă.

Dubla viziune

Creșteri de timp,
scăderi de timp,
le-ntîmpină pe toate și le trece
aisbergul de foc, văraticul, nepotolitul.

Cînd crește timpul
și-i podidește împrejurul
la suprafață-abia rămîne,
din el,
un simplu vîrf strălucitor
dar grosul implantat în adîncime
își poartă pe același drum destinul
și venele curenților potrivnici
le sfîrtecă-n tăcere
și mulează-armura navelor de fier,
izbită surd de zidul subteran.

Cînd scade timpul
și altfel nu mai rabdă
și altfel nu mai poate,
în piața cea mai mare ancorează,
din pisc și pînă
la-ntîia rădăcină
în ochiul lumii așezat
cu patimă, cu-mpotrivire, cu speranță,
pavăză fragilă,
continuată demn în strigăt.

Creștere,
descreștere de timp,
maree bîntuită pînă-n vîrf de unghii,
stau capetele noastre laolaltă
cu aisbergul de foc pe-același orizont,
ființa-ntotdeauna,
greul din adîncuri,
celebrîndu-și.

A șaptea rădăcină

Cine poate să știe
toate rădăcinile
aisbergului nostru de foc...

Unii îl ignoră cu îngăduință,
alții vor să-l măsoare,
pîndindu-i adîncurile,
îi încearcă greutatea,
vor să-i pipăie volumul,
îl ciocănesc, îl adulmecă,
îi descompun culorile în ochiul îngustat.

Ochiul orb cum să vadă?
mîna oarbă cum să pipăie?
urechea oarbă ce să asculte?
mirosul orb cum să se descurce?
gura oarbă ce să întrebe?

Totul trebuie născut iarăși,
noi înșine știm,
noi înșine am încercat,
cei mai devotați au ajuns
să cutreiere a șaptea rădăcină,
tărîmul mirific,
pentru ei,
abia se deschide.

Ne sună, ne scapără, ne alege

Punctul cu brațe,
punctul cu inimă,
punctul cu creier,
trezit e-n aisbergul de foc.

Ridică la sine,
prețuiește cu dragoste,
judecă aspru,
și după greul gravitației din noi
ne sună, ne scapără, ne alege.

Gravitație cît o roată
pentru sufletul de luptător,
cît o vîslă pentru sufletul de poet,
cît o mireasmă de crin înnoptat
pentru cei netrezîți,
cît o răsuflare de vierme
pentru cei mai inerți,
cît albul de ouă de fluturi,
stinse-n oglinzi,
pentru cei nenăscuți,
drumul pipăindu-și cu lentă ardoare.

Să stai alături o secundă
cu flacăra, cu forma
neînduplecatei tale gravitații
și pentru marile călătorii
cu propriul trup s-o iei la tine,
s-o acoperi
cu viața ta subțire,
încercată, rezistentă,
mai gingaș decît oasele de păsări
închise pe văzduhul plutitor din ele.

Noapte unică

Ce liniște, ce calm, ce adîncime
de suflet se pogoară
în nopțile tîrzii
pe aisbergul de foc.

Fîntînile își țin făptura
de umbră, de răcoare, de cristal
nepetruită-n aerul cu lună,
rămîne-n dreptul frunții
din lacurile vîrfului de munte
doar isvorul,
materia se limpezește-n raza
ce-o străbate,
linie nefrîntă,
se strînge luminos nadirul,
călciiul sting,
în strălucirea lui tulburătoare
să văd semințele și sîmburii,
pe-o umbră de tulpină și floare
trecînd din nou,
mai fărădepovară în semințe
și în sîmburi.

Aș asculta în el
aeriana pîine ce se naște,
în cinstea unui zeu de foame mîntuit,
din lenta, sfînta
împreunare-a grîului
cu teii înfloriți.

Mit

Pe aisbergul de foc
oglinzi ne sînt
stemele țării,
în ele ne-am deprins să ne privim
și sufletul și chipul.

Îngroapă-le-n pămînt
și seva unui arbore va izbucni-n văzduh,

pătruns nedureros de el se lasă
și rana veche e-o poveste
uitată,
de demult.

Și cît de concentrat pămîntul
și cît de adunate-n ele
lucrurile toate,
voi spune, este noapte,
cum nu mai poate fi în lume alta,
asemănătoare,
cînd se-aude
mormîntul lui Bălcescu
alunecînd în țară.

Rubin concentric

Formă rotundă pe rotunjimea țării,
clepsidră pe clepsidră,
la mijloc înnodată
cu coroane de daci,
rubin concentric
învîrtejit în profunzime,
aisbergul nostru de foc.

L-aș ridica în nopțile senine
cu gravitație cu tot la maluri,
de n-ar fi toate malurile
topite-n centrul lui.

Pe inimă l-aș duce,
în pupilă sprijinit,
de nu mi-ar fi chiar inimă
și chiar pupilă.

De nu ar fi în toate
chiar eu însumi,
ușor, din mine, în afară
i-aș face loc,
încuie-n ele-un rîu
și albia va-mprospăta isvoare,
asvîrle-n albul lor orice sămînță
și rădăcina de mireasmă-a unui tei
va crește-ntotdeauna,
lumina înmulțită-n ele
pe sine însăși se aprinde-n larg de mare,
călătoria limpede să se întîmple.

În fața lor,
fosforescentă, miez de miere,
vîslită între lună și-ntre ele,
fecioara-ntre fecioare-a țării,
ea, unica, zeița,
vine goală,
adevăratul mire să-și cunoască,
întruchipatul,
visătorul,
fiul zilelor de mîine.

Punctul vulnerabil fantomă

Pe un aisberg visat,
cu trupuri visate,
cei de demult, cei dintîi, magii,
trăiau în conul de umbră.

Șarpele Dunării fabulos învîrtit,
guri de rai smălțuind,
scăpărînd pe inelele strînse,
în creștet cu munții Carpați,
gînditor se-nălța către stele.

Și ce sîn uriaș,
ce lapte în nori trebuia să se-nvolbure,
smulgîndu-l din vis,
detunîndu-l în viul,
încremenitul său trup.

Se născuse vremea cunoașterii,
vremea cunoașterii punctului vulnerabil,
cei vechi îl știau
pe linia îngustă
de-oțel șuierător
despărțind capul de trup,
pe-acea deschizătură caldă încă
priveau ei steaua polară,
vizibilă și înghețată-ntotdeauna
la locul cuvenit.

Punct vulnerabil fantomă,
cer cu stelele fixe,
rămîne doar steaua polară,
ochi mărit și rotund,
prin care-și privește de-a dreptul destinul
aisbergul nostru de foc.

Fir cu plumb

Aisberg de foc
rămîi același fir cu plumb
oricum s-ar învîrti pămîntul,
oricum s-ar răsturna în spații.

Adîi în aer printre stele
cu toate rădăcinile,
cu toate
isvoarele-n afară,
ținîndu-ți sufletul în noi,
străbați pămîntul,
pendulezi pe dinăuntru
spre-un centru pur de greutate
și piscurile tale îți sîntem chiar noi
și punctul fix al firului cu plumb.

Se mișcă lumea,
se redescoperă geografii,
se recompune relieful,
tu fii nădejdea noastră,
început
al așezărilor de lumi mai drepte,
nimic nu e pierdut
cît timo se sprijină în tine
și-ți știe universul
firul tău cu plumb.

De sînge fie firul,
cu capetele noastre înnodate-n capăt,
gîndul pe gînd să se ridice
la nobilele temelii.

A fi cîrmaci

A fi cîrmaci pe aisbergul de foc,
a duce gravitației tot greul,
a duce sborului tot dorul,
a te simți inel pe mîna țării,
vocală de noroc pe gura ei de clopot,
a-ți aduna sudoarea într-o lacrimă imensă
și nu s-o plîngi,
s-o lași să cadă numai,
eliberînd din piatra-ncinsă minereul.

A fi cîrmaci în mîini cu însăși roata țării,
iată-i mînerele de os sculptat
și lungi și-asemeni marilor bărbați de neam,
din miazănoapte către miazăzi,
de la apus spre răsărit,
mai neguroși, mai sclipitori,
mai întomnați, mai palidopalini,
își desvelesc magnetu-n lună
și-l bat pe rînd în aerul marmoreean.

A fi cîrmaci, a sta cu umbra-n dreptul
mînerelor de os sculptat închipuind
bărbații noștri cei mai mari de neam,
a sta-ndărătul lor,
continuîndu-te în ei,
cu glezna ta s-acoperi rana veche
din glesna înstelată-a lui Ștefan cel Mare,
cu pieptul tău să-mprospătezi plăminii
și pieptul înmuiat în boală-a lui Bălcescu,
cu capul tău să-nlocuiești pierdutul,
sfîntul cap al lui Mihai Viteazul.

A fi cîrmaci,
a sta cu inima zălog
pe vasta învîrtire-a roții,
pe însăși forma țării,
a fi măsura vorbitoare,
glasul măsurînd
adîncu-acestui aisberg
învestmîntat în foc,
a fi privirea tuturor
din ochiul astrumamă dinăuntru.

Capăt nedistinct de osie

Dreaptă se-nvîrte
osia marelui aisberg de foc,
la stele, mai sus,
ce stea o încheie,
ce inimă tainică,
de pururi isvor,
are-n adînc,
la celălalt capăt?

Osie, osie, mulțime-a făpturilor,
nu numai două milioane,
dar numărul ce nu mai poate fi-nmulțit,
străbunii mult mai mari
și dincolo de număr,
priveliște din care noi ivim
clătinătoare capete de fluturi.

Am coborît pe osie,
i-am străbătut tunelul
de orgă sunătoare
și măduvă de aș putea să-i fiu,
măduvăochi și măduvăprivire,
la capătul de jos
cel mai de jos s-ajung.

Ești tu, bătrînule, tu, zîmbrule
pe-aproape? Mai departe însă?
Chiar dincolo de laba ta cutremurînd
pămîntul?
De aș distinge-nveninații nori,
norul nebun numit cu țipăt Avram Iancu,
norul nebun numit în șoaptă Eminescu.

Mă-ntrup pe neștiința mea,
pe slaba mea vedere,
pe nedeosebire mă întrup,
pe-orbirea iute-amestecată,
strălucind coloană,
stîlp de sare.

Rostiți în aer de cuvinte

De vreme ce e vară,
de vreme ce-au sunat
pe albul fructelor strălucitorii dinți,
carate pe carate;

De vreme ce la sine-a reținut
culoarea soarelui și sîngele,
punctîndu-i trecerea
și arcul lui destins de boltă;

De vreme ce o altă vară,
neclintindu-l însă,
plana amintitoare
pe vara aisbergului meu de foc;

De vreme ce în ceasuri
și mîinile,
cu cifrele de-amiază,
ni s-au înstelat;

De vreme ce e dus ospățul
cu capete de sfinți
serviți pe tavă;

De vreme ce e timpul
alegerii semințelor de steag,
cu boabele de grîu amestecate,
în fiecare noapte
înfiorîndu-ne plăminii;

De vreme ce sînt lucrurile toate,
cu sufletele noastre dimpreună,
la zenit,
și ne suportă
oglinzile cu tot cu gînduri,
să îndrăznim,
să ne lăsăm rostiți în aer de cuvinte,
probînd cu propriile noastre trupuri
adevărul lor.

Mă murmură o cumpănire dreaptă

Vîrstă în vîrstă,
patrie-n patrie,
cea de acum și cea viitoare,
număr în număr,
timpul pe marele aisberg de foc,
atotvăzătorul, văraticul, împlinitul.

Pătrar de veac adăogat
pătrarelor de veacuri redescoperite
și-ovalul pur al țării,
aureolă galbenă de sfînt,
pe lanuri lungi de lanuri coapte isvorînd
din centrul mesei lui Brâncuși
și-un aprig dor,
și-o sete neînfrîntă de perfecțiune,
emblemă-adînc gravată
pe miezul celor douăzeci și cinci de ani
cuprinși armonios în trupul
cel mare,
cel încăpător:
bătrînii,
înțelepții două mii de ani.

De cîte ori mi se cuprinde
capul,
de cîte ori mi se cuprinde
inima
în aisbergul de foc,
în masa lui
cu cea mai dulce gravitație-nfrățită?

Mă murmură o cumpănire dreaptă,
mă strigă un destin de neîntors,
mă știe pînă-n os
o-nvecinare luminată,
bunul meu de preț
lăsat urmașilor drept moștenire.

Zodie

Ne ridicăm și noi în lume,
cu aisbergul de foc asemeni,
cît piscul lui vizibil uneori,
cît masa lui din adîncime,
deodată desvelită,
alteori,
cînd fulgerele cheamă.

Cum ai putea să fii la suprafață,
în anotimpul marilor răspunderi,
abia un bulb,
abia o teșitură,
abia un dulce nasture de corn de ied
și cum,
din tine însuți
năvălind afară,
să nu te smulg cu tot cu zidurile
și cu turlele
subpămîntene așezări în care
întreagă se păstrează,
nealterată,
gravitația acestei patrii?

Îmbogățim cuvîntul,
aisberg de foc pe gura noastră,
trunchi legănător
împins cu sîngele,
ivire orbitoare a ființei cucerită
cu dulce grai de Dunăre,
de Munții Vrancei,
de Stemă-n August înflorind.

casa

de
CONSTANTIN GEORGESCU

Atîta ştie Manafu şi multă vreme n-a putut înţelege de ce şeful de post nu l-a împuşcat, acolo, deasupra. Îl avea la îndemînă. Cum a trecut, ori dacă a trecut, nu ştie. El s-a trezit în zori. Apa se ducea domoală la vale, urmîndu-şi menirea ei de veacuri. Căzuse pe o limbă de nisip. S-a minunat nu cum de n-a murit, dar cum de nu s-a rupt ceva în el. S-a ridicat şi s-a frecat la ochi. De-o parte şi de alta, se vedeau malurile înalte şi drepte, şi el porni în căutarea unui loc pe unde să poată ieşi din văgăuna aceasta, pe care o tăiase apa în pămînt. Cînd s-a văzut sus, a încercat să înţeleagă din ce parte venise aseară. Căruţa nu mai era. Poate plecaseră caii singuri, speriaţi de singurătate, sau poate-i găsise careva de-al locului şi-i dusese în ograda lui. Să treacă pe celălalt mal şi să caute urmele roţilor în nisip? La ce bun? Îşi aprinse o ţigară şi se strădui să-şi amintească un semn după care să se orienteze. I se părea că se află la capătul lumii şi că prăpastia de la picioarele lui nu era altă decît intrarea spre tărîmul celălalt.

Foamea începuse să pună stăpînire pe el hotărîndu-l în cele din urmă să se ridice şi să plece într-o direcţie oarecare, oricare ar fi fost ea. În faţă sau în spate, în dreapta sau în stînga, ori încotro s-ar fi îndreptat, nu cunoştea pe nimeni, şi în clipa aceea înţelese că el a scăpat cu adevărat de front, dar că cineva, cine ştie cine, unul dintre cei care ţin în registre socoteala viilor şi a morţilor dintr-un război, îl poate da dezertor. „Pentru ei treaba asta este nespus de simplă", gîndi Manafu şi se cutremură. Văzuse oameni puşi la zid, ca nişte cîini, pentru simplul motiv că se rătăciseră de unitate într-o noapte sau în timpul unui atac. Uneori se întorceau ei singuri, alteori erau aduşi între baionete şi acuzaţi de „înaltă trădare." „Asta o pot păţi şi eu", gîndea el, îndreptîndu-se spre un punct cardinal necunoscut. Era linişte pretutindeni, şi dacă n-ar fi fost malurile acelea atît de înalte şi atît de drepte, s-ar fi socotit acasă, colindînd pe-aproape de Ialomiţa, într-o dimineaţă de sfîrşit de august, plecat să vadă dacă a dat porumbul în pîrgă şi dacă au început să-l strice ciorile. Căuta cu privirea pe cineva în pustietatea cîmpului, temîndu-se parcă în acelaşi timp să dea ochii cu un om. „Trebuie să dau de un sat, nu se poate. Trebuie să fie locuită şi partea asta de lume, din moment ce pămîntul a fost arat şi semănat".

Aproape de prînz dădu într-un drum care se cunoştea că e umblat, după urmele proaspete de căruţă. Merse pe el o vreme, fără să ştie încotro, şi spre seară, sleit de puteri şi mort de foame, dădu cu ochii de casele din margine ale unui sat. Se apropie de ele cu teamă. Avusese timp din belşug să se gîndească la toţi şi la toate de cînd deschisese ochii pe plavia pe care căzuse îmbrîncit de plutonierul de jandarmi, al cărui subaltern fusese un timp. Se gîndise cu minuţiozitate la cei de-acasă, la Dumitru, la traiul lui cînd băiatul va ajunge „om mare" şi la multe altele, la care numai oamenii care sînt siliţi să meargă pe jos, drum lung, au vreme să se gîndească. Se opri sfîrşit la prima poartă şi bătu în ea cu stîngăcia drumeţului străin de acele locuri. Nu-i răspunse nimeni. Mai încercă o dată şi neprimind răspuns, se lăsă păgubaş. Porni mai departe, clătinîndu-se pe picioare, ca oamenii beţi. Casele începuseră să se îndesească. Toate aveau curţile pustii, lipsite de viaţă. Rar lîngă cîte o prispă, Ilie vedea un ciine năucit de foame şi de căldură, care nu izbutea să-şi înalţe capul spre străinul ce-şi purta paşii pe mijlocul uliţei. Primul om pe care-l întîlni stătea rezemat de un gard; apropiase mijlocul satului fără să aibă cu cine schimba o vorbă.

— V-aţi refugiat neică? întrebă el mai mult în şoaptă.

— De ce să ne refugiem? primi răspunsul. Să ne lăsăm casele şi gospodăriile pustii şi încotro s-o apucăm? Ce-au să ne facă? Şi ca şi cînd ar fi vorbit pentru sine însuşi: Nimeni nu poate să ne mişte din pămîntul nostru...

— Ai scăpat de concentrare? îl mai întrebă Ilie, oprit în jumătatea drumului.

— Acum pornim împotriva nemţilor.

— De unde ştii?

— S-a vorbit la radio.

— Şi cînd s-a împlinit treaba asta?

— Noaptea trecută pe la mijlocul ei. Dumneata de unde vii? Ori ai dezertat? În primul moment, Manafu simţi că se clatină. Nu te speria că nu eşti singurul, îl încurajă celălalt şi, dezlipindu-se de lîngă uluci, se apropie de el.

— N-ai o coajă de pîine? îl cercetă Ilie, cu ochii secetoşi de foame.

— N-am; dar poate că-ţi găsesc una de mămăligă. De cînd n-ai mîncat?

— De vreo două zile. Încotro duce drumul ăsta?

— Păi, dumneata încotro vrei s-o apuci? Manafu rămase pe gînduri timp îndelungat. Ce, nu ştii încotro?...

— Ba da: vreau s-ajung acasă. De cînd mi-a venit ordin de concentrare, nu i-am mai văzut pe-ai mei. M-a răzbit un dor, cum să-ţi spun...

— Lasă, nu-mi mai spune, că pricep. Şi pe mine mă apucase într-o vreme dorul. Hai în curte să-ţi caut ceva de mîncare şi să te răsufli puţin. Pe urmă, o porneşti din nou. Bine că te-a prins dorul acum, cînd eşti aproape de casă!

Manafu mînca tăcut mămăligă cu ceapă şi cu roşii.

— Te-ai întors de mult? îşi cercetă el gazda.

— De vreo două luni.

— Ai adus ceva?

— Ce s-aduc?...

— Ştiu şi eu, ceva. Vreo maşină de cusut ori cine ştie...

— L-am adus pe dracu! Şi-a bătut unul joc de mine şi mi-a băgat în raniţă o bucată de şină de tren pentru bătut coasa. P-aia am adus-o; da' acum nu mai am ce face cu ea, că nu pot bate coasa cu o singură mînă. Dacă vrei, ţi-o dau dumitale s-o duci acasă. Poate o să te certe nevasta că nu i-ai adus nimic. A mea a strîmbat nitel din nas.

— N-am eu aşa o femeie.

— Eu zic să rămîni la mine peste noapte.

— Nu vreau să te supăr.

— Cine se poate supăra pentru o seară de oaspeţi?... se arătă surprins omul care nu-şi mai putea ascuţi coasa.

În dimineaţa zilei care urmă, Ilie Manafu plecă mai departe. Gazda îi spuse că drumul mare nu dă pe la ei şi că, ţinînd-o drept înainte, dacă nu găseşte vreo căruţă de care să se-atîrne, cam în două zile avea să intre în Bîrlad. Spre jumătatea acelei zile, trecu pe marginea unui alt sat pe care drumul lui îl ocolea lăsîndu-l mai într-o parte. Ar fi vrut să se abată, să-i cunoască şi pe oamenii de acolo, să-i audă vorbind şi să-i întrebe şi pe ei dacă au auzit cumva de numele celui care-i fusese şef de post. Dorinţa de a-i da de urmă se născuse în sufletul lui, şi cu fiecare nouă zi trecută, ea devenea tot mai puternică. Avea convingerea că ei doi se vor mai întîlni, că trebuie să se mai întîlnească, şi că în drumul lui, va trebui să-i dea de urmă. Dar zilele treceau, şi el uită de obligaţiile lui de ostaş şi nu se mai duse să-şi caute unitatea. Îndemna la mers zi şi noapte, socotind în minte cît a mers şi cît i-a mai rămas pînă acasă. Odată ajuns, nimeni pe lume nu ar mai fi fost în stare să-l convingă să-şi părăsească nevasta şi copiii. Singur pe drumul acesta rar întîlnit în viaţa unui om, fără tovarăşi cu care să mai schimbe o vorbă, Manafu ocolea gările de teamă să nu-l oprească cineva care să-l trimită cu ordin undeva, într-un sat, la un post de jandarmi, asemănător cu cel pe care-l părăsise la venirea ordinului de retragere. Îndemna la drum, socotind că fiecare pas îl apropia de ai săi, de Dumitru, despre care de atîta amar de vreme nu mai ştia nimic. Ultima scrisoare de la nevastă nu pomenea mai nimic de băiat. „Despre Mitică n-am ce-ţi spune, fiindcă nu ne-a mai dat de veste cam de mult. Ţi-am ascultat porunca, şi chiar dacă noi ne-am chinuit cu turtă de mălai, lui i-am trimis bani, să nu-i lipsească nimic. Mă gîndesc uneori, noaptea, dacă el, cînd va isprăvi şcolile la care ambiţia ta l-a împins, o să-şi amintească de ceilalţi fraţi şi-o să-i ajute cu ceva..." Cînd îşi amintea vorbele astea, Ilie îşi certa nevasta cu vorbe aspre: „Proastă eşti tu femeie! Cum să nu-i ajute? Asta a fost şi scopul meu: să-l scot pe leafă pe ăl mai mare, şi el să-i ţină la rîndul lui pe ceilalţi, dacă eu n-am să mai fiu sau dacă n-am să mai am posibilităţi. Crezi că el nu şi-a dat seama cît aţi îndurat voi, ca lui să nu-i lipsească nimic? Da' aşa eşti tu, neîncrezătoare! Aşa ai fost de cînd te ştiu. Am spus eu că o să vă mîndriţi cu Dumitru, mînca-l-ar taica!"

Singur şi străin pe-un astfel de drum, Ilie se oprea deseori în dreptul unei curţi, asemănînd-o cine ştie de ce cu a lui, şi numărîndu-i copiii adormiţi pe prispă. Unde vedea mai mulţi, îşi sprijinea coatele pe garduri şi începea să vorbească în gînd cu ei, vreme îndelungată. „Ioane, ori Toadere, ori Dumitre, ori cum vă cheamă; ce mîncaţi voi pe-o asemenea vreme mă, neică?" Uneori îşi spunea gîndul cu vorbe domoale. Dacă se întîmpla să-l audă vreo femeie, mai cu seamă dintre cele care primiseră acasă înştiinţare de „dispărut" ori de „mort", se apropia cu sfioşenie de poartă şi, privindu-l, încerca să descopere pe chipul lui un semn după care să-şi poată recunoaşte bărbatul plecat pe front cu ani în urmă. Cînd îl întrebau de unde vine şi încotro se duce, răspundea simplu:

— Mă-ntorc după front, neică mă-ntorc de pe front, m-am săturat de front şi de nemţi, cu războiul lor cu tot; mă duc acasă. Cînd îl întrebau din ce loc e, îi venea mai greu. Stătea o vreme să se gîndească, ca şi cum ar fi uitat numele satului, sau i-ar fi fost teamă să-l spună. Ochii i se lipeau de feţele copiilor adunaţi în jurul lui, şi-abia atunci spunea, uitîndu-se de la unul la altul: Am şi eu; patru am, dar sînt mai mari ca ai dumneavoastră. Dumitru face şcoală pricopsită la Bucureşti...

Dacă se întîmpla ca vreo femeie să se întoarcă cu spatele spre el şi să-şi facă cruce, socotindu-l cu minţile pierdute, Manafu zîmbea îngăduitor, şi ştergea la gură cu mîneca vestonului decolorat de soare, se ridica în picioare, mulţumea pentru ciorbă şi pentru mămăligă şi ieşea în drum fără să-i pese dacă merge în direcţia pe care i-o arătaseră oamenii sau în sensul ei invers. Femeia îl mai petrecea o vreme cu privirea ţinîndu-şi o palmă streaşină deasupra ochilor, apoi intra în curte, căinîndu-l: „Săracu' bietu' om! Şi-o fi găsit casa arsă şi copiii morţi, că prea i se aprindeau ochii cînd vorbea de ei. „Îşi mai făcea o cruce şi se apuca de treburi, dorindu-şi bărbatul „dispărut" întors acasă, chiar dacă s-ar fi potrivit la minte cu Ilie Manafu, drumeţul. Şi el mergea, mergea mereu, înainte şi înapoi, zile şi nopţi de-a rîndul, purtînd în suflet cînd dorinţa fierbinte a reîntoarcerii, cînd teama că o dată sosit îşi va găsi curtea pustie, semănînd cu a celor în care intrase pînă atunci. „Poate că mi-a venit şi mie hîrtie care să-mi anunţe lipsa dintre cei vii", gîndea el. „Femeia s-o mai fi zbătut un timp cu nevoile şi neputînd să le mai înfrîngă s-a dat îndărăt, apoi s-a oprit şi s-a uitat la ele, şi în cele din urmă, socotindu-mă nebun pentru tot ce-a fost în capul meu şi i-am poruncit şi ei să facă, a aflat că a scăpat de mine şi şi-a strîns copiii pe lîngă ea. L-a adus pe Dumitru de la şcoală şi l-a pus să are, Maria şi Georgeta robotesc, pentru casă, iar Marin zace în capul prispei şi se uită în lungul drumului, înaintea mea".

Nimic nu-l supăra pe Manafu în gîndul lui legat de cei trei copii. Puteau să muncească sau să putrezească de şedere, lui nu-i păsa. Dar Dumitru nu trebuia întors acasă. Rostul lui nu trebuia stricat, pentru nimic în lume. Şi dacă se întîmpla ca la gîndul acesta să întîlnească în cale fiinţă care să-i spună că a greşit drumul, se întorcea cu răutate, înjurînd, şi mergea aproape alergînd pînă ce-l dobora oboseala, aruncîndu-l pe iarba uscată rămasă pe buza vreunui şanţ. Fie zi, fie noapte, rămînea aici să se odihnească ceasuri întregi, dormind uneori, alteori părînd numai că doarme, ţinîndu-şi ochii întredeschişi, spre seninul uscat al cerului. Şi Ilie se simţea ros pe dinăuntru de acea durere omenească ce macină totul, aşa cum rugina roade fierul. La un asemenea popas îşi smulse boneta din cap şi o trînti cu putere de pămînt, ca şi cum ar fi chemat în deznădejdea lui pămîntul, să-i vină în ajutor.

— Nu, nu e cu putinţă! Dumitru al meu va trebui să rămînă acolo, la şcoală, măcar că pentru treaba asta voi fi nevoit să-mi vînd sufletul necuratului ori să-mi tai o mînă singur! Dacă cineva mi-ar cere un asemenea preţ, mi-aş pune stînga ori dreapta — care i-ar fi de trebuinţă — mi-aş pune-o pe un tăietor de salcîm şi aş lovi cu toporul în ea, pînă ce preţul trecerii lui Dumitru prin viaţă ar fi achitat o dată pentru totdeauna!

A intrat în sat într-o seară. Pierduse şirul zilelor. La începutul acestui drum al întoarcerii, încercase să le ţină socoteala. Undeva, într-un sat, după cîte-şi aminteşte, într-o duminică, l-au băgat nişte oameni într-o circiumă să-l cinstească şi să le povestească de unde vine şi în care parte a lumii se îndreaptă. A stat cu el pînă aproape de miezul nopţii şi cînd a ieşit afară şi a văzut luna rostogolindu-se pe cer, s-a deşteptat ceva în sufletul lui — ceva necunoscut şi neaşteptat — şi a rupt-o la fugă spre marginea satului. S-a trezit a doua zi dimineaţa într-un şanţ. Două lucruri i s-au întîmplat atunci: A greşit pentru prima oară drumul şi a încurcat socoteala zilelor. Din clipa aceea, nu l-a mai interesat dacă ziua se numea miercuri sau sîmbătă şi dacă adăugată la celelalte ar fi împlinit o săptămînă, un an, ori o viaţă de la plecare. Cum venea dinspre partea gării, casele din margine i s-au părut necunoscute, de parcă pentru prima dată în viaţă călca prin acele locuri. Se împuţinase lumina zilei. Amurgea. Undele albastre se lăsaseră de curînd peste sat. Începuseră să se aprindă lumini la ferestrele caselor. Înaintea lui, pe uliţă, se auzeau tălăngi. Se întorceau vitele din cîmp. Le scoteau oamenii ca să nu le mai audă mugind în oboare. În urma lor, praful se înălţa în nor cenuşiu şi plutea multă vreme peste ogrăzi, ca o năframă străvezie. Ilie Manafu se oprise într-o poartă străină şi adulmeca aerul, neîndrăznind să se apropie de casă. O teamă ciudată îi umpluse sufletul. Îi era frică de ce-o să găsească şi mai cu seamă de ce-o să audă din gura nevestei despre Dumitru al lui. Ceilalţi copii parcă n-ar mai fi existat în acele clipe. O dată cu căderea întunericului, satul se liniştise. Sclipeau stelele în înaltul cerului. Ca nişte bumbi de aur sclipeau. Nu mai lătrau nici cîinii. Cu toate că erau flămînde, nu mai mugeau nici vacile. Nu scîrţîiau cumpenele de fîntîni. Numai dincolo de Ialomiţa, din nişte bălţi, orăcăiau broaştele în noapte, ţopăind sprintene în stufărişuri lîngă poarta aceea străină şi se temea să nu-l vadă cineva şi să-i ceară socoteala de ce s-a întors. Cu mare greutate, a făcut primul pas, apoi pe cel de-al doilea, şi picioarele au început să i se mişte deodată repede, silindu-l să fugă. Fugea cu braţele întinse înainte, lipăind cu bocancii prin praful drumului. După multe zile de la sosire, s-a minunat cum de şi-a nimerit singur poarta. A împins-o cu putere şi s-a oprit buimac în faţa prispei. Lumina ferestrelor lui era stinsă. În momentul acela i-a venit în minte că a intrat într-o curte pustie, că şi casa acestei curţi tot pustie este, şi că foştii ei locuitori ori au murit de mult, ori au plecat cu toţii în lume, să-l caute pe el. N-a fost în stare să-şi strige nevasta pe nume. S-a apucat cu mîinile de stîlpul prispei şi a bătut într-un geam, la întîmplare. Nu i-a răspuns nimeni. A rămas o clipă pe gînduri, după care s-a dat jos de pe prispă şi a început să rătăcească aiurea cu ochii peste grădina lui şi ale vecinilor, ai căror pomi aveau de-acuma frunzele arămii, gata să cadă. Răsărise luna şi se vedea bine. Un nor alburiu plutea în înalt, ca o corabie pe apa albastră a cerului. Şi-a dat roată casei o dată, şi încă o dată. Buruieni sălbăticite se înghesuiau în lungul pereţilor, accentuînd aspectul de pustietate al curţii. S-a apropiat de poartă, cu gînd să plece mai departe, să se prezinte la regiment şi să nu se mai întoarcă niciodată în sat. Doi oţetari tineri, pe care el cu siguranţă că nu i-ar fi lăsat să crească şi pe care abia acum îi descoperise, se plictiseau unul lîngă altul în dreapta porţii, pe dinăuntrul gardului, mişcîndu-şi abia perceptibil frunzele late, urît mirositoare. „Adevărat pustiu", a gîndit Ilie Manafu şi s-a apropiat din nou de prispă, dorind să doarmă o noapte acolo, ca un ciine de pripas, pînă la ivirea zorilor. N-a rezistat şi a mai bătut o dată în geam, însoţindu-şi loviturile degetului de vorbe răstite.

— Voi n-auziţi, mă, că m-am întors acasă şi că umblu prin curte? Nu ştia pentru cine rostise aceste cuvinte, nici de ce le rostise cu tonul acela răstit. S-a aprins mai întîi un chibrit, apoi lampa, şi venitul a privit cu uimire, prin fereastră, chipul buimac al nevestei, care alerga în neştire prin casă. Eu sînt, Ilie, a mai zis venitul, avînd acum vorba domoală cu care plecase în urmă cu cîţiva ani. Nu te speria şi nu speria nici copiii; n-auzi că eu sînt? După vorbele astea, se aşează pe prispă, răpus de oboseală şi, lăsîndu-şi capul în palme, se cufundă într-o gîndire fără cuvinte, asemănătoare cu somnul.

Nemaivăzîndu-l, femeia se apropie de geam şi privi afară. Umbra aşezată lîngă stîlp, pe talpa casei, o făcu să înţeleagă că n-a visat, că ceea ce auzise fuseseră cuvinte adevărate, rostite poate chiar de Ilie al ei, întors de pe front fără veste.

Cu mai bine de un an în urmă, poate împiedicîndu-l la evidenţă, un plutonier major îi trimisese şi fruntaşului Manafu Ilie o hîrtie, prin care se aducea la cunoştinţa familiei că „a căzut la datorie", în ziua de cutare, luna cutare, anul cutare... Cîteva zile, femeia l-a jelit cu disperare. După aceea, într-o dimineaţă, începu să se dezmeticească şi să simtă că ceea ce numise linişte, în aşteptarea ei plină de suferinţă, era de fapt un gol imens şi nepreväzut. Înţelese că Ilie nu mai trăieşte, că ea era de acum înainte văduvă şi că are în grijă patru copii, dintre care

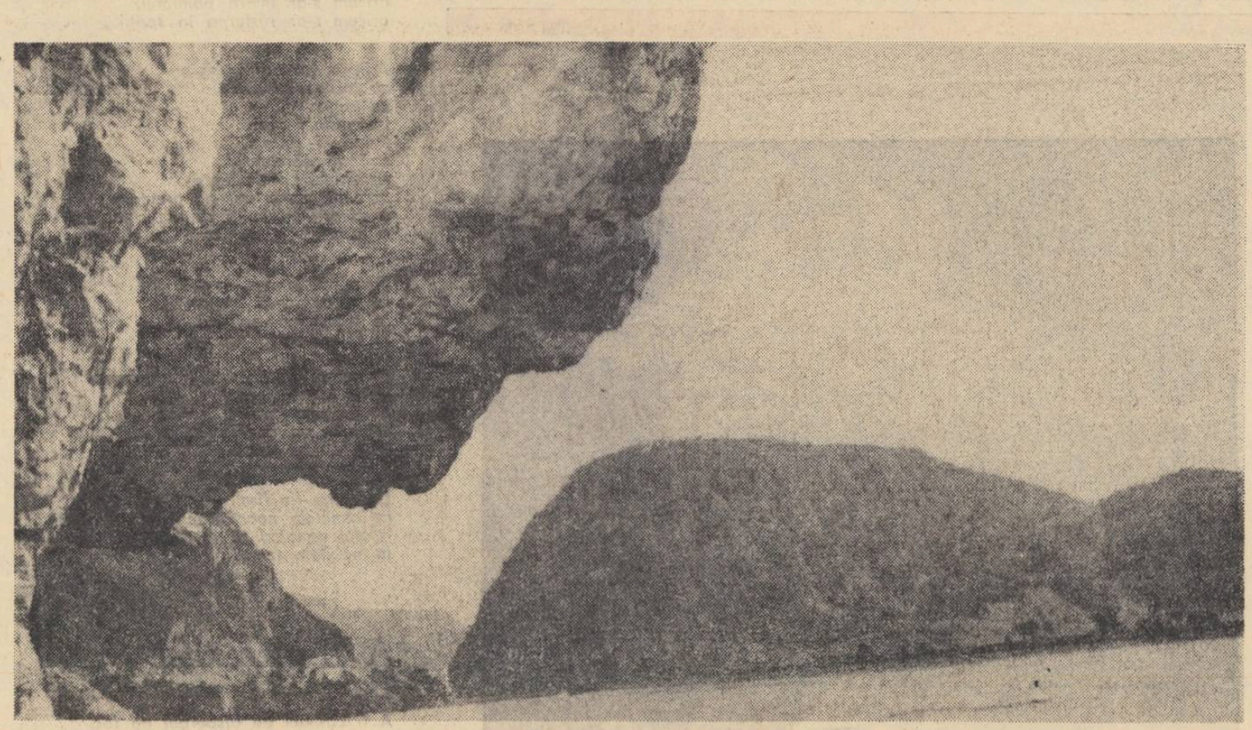

unul, Dumitru, la şcoală, pe care ea n-o cunoştea, dar pe care, conform dorinţei mortului ea trebuia să-l ajute s-o isprăvească. Primul lucru pe care l-a făcut a fost să se ducă la biserică şi să pună să se tragă clopotul într-o dungă, ca să vestească prin asta că Manafu nu se va mai întoarce niciodată. Deseori fusese auzit clopotul în vremea din urmă. I se dogise sunetul de atîta întrebuinţare. La auzul lui, femeile îşi lăsau treaba şi ieşeau la porţi. „Cui i-o mai fi venit înştiinţare?..." se întrebau între ele, cu glasul stins, dogit, ca şi al clopotului. Numai că al lor se dogise de atîta plîns. Aproape de prînz, numele mortului era cunoscut în tot satul. Urma un ceremonial asemănător întru totul cu cel al unei adevărate înmormîntări. I s-a făcut cruce lui Ilie şi i s-a scris numele pe ea: „Aici odihneşte robul lui Dumnezeu", iar dedesubt, inscripţia aceea nouă: „căzut viteje şte la...". În vremea din urmă apăruseră o mulţime de cruci în curtea cimitirului. Femeia i-a pregătit haine şi, după cum se obişnuieşte pentru unul care n-a închis ochii pe perna lui şi-i îngropat aiurea, i le-a pus într-un coş de nuiele şi a plecat cu lume pe urma ei la biserică, să i le slujească. Pusese oameni să-i sape groapă în rînd cu ceilalţi „morţi pe front", şi cînd s-a văzut pe malul ei, fără coşul cu haine, care fusese coborît în pămînt în loc de coşciug, a rostit cîteva cuvinte neînţelese, apoi s-a oprit, ca şi cum ar fi rămas deodată fără glas. S-a întors acasă şi i-a făcut pomană. Şapte săptămîni în şir s-a dus în zori de i-a tămîiat mormîntul şi încet, de la o zi la alta, a început să se obişnuiască cu lipsa lui definitivă. Dacă pînă atunci îl ştiuse plecat pe front, de unde oamenii nu se întorceau decît schilozi, cum se întorsese Gheorghe Arizonte — „şi asta pentru că am avut noroc cu carul", cum spunea — şi cîţi ca el — i-a trebuit vreme îndelungată să se convingă că Manafu e mort cu adevărat. Ştia ce a îngropat în curtea cimitirului, şi cînd îl plîngea duminica, aprinzîndu-i lumînări înfipte la rădăcina crucii, îl plîngea pe cel plecat, nu pe cel pentru care îi venise hîrtie stampilată că nu mai există.

Continua să privească prin fereastră umbra de pe prispă şi se temea parcă să iasă afară la ea. Manafu adormise de-a binelea cînd l-a scuturat de umăr. O avea în faţă, o vedea, era conştient de acest adevăr simplu, poate că-şi dădea seama şi de faptul că sosise acasă, dar nu era în stare să rostească primul cuvînt. Poate că după el s-ar fi pornit şi celelalte.

— Te-ai întors, Ilie? îl întreabă ea şoptit, izbucnind în lacrimi.

— Doar nu era să rămîn pe-acolo! i-a răspuns el răstit. Ce era să fac? Am casa mea, copiii mei... Vorbele se porniseră. Se rostogoleau unele după altele, în liniştea miezului de noapte, şi el era mulţumit că se aude vorbind, că nu i-a pierit glasul. Copiii mei, a mai zis o dată, apoi: Ce face Dumitru? Femeia a înălţat din umeri.

— Dar ceilalţi? şi-a amintit el că mai sînt şi Maria şi Georgeta şi Marin.

— Sînt sănătoşi.

— Asta-i bine, se arătă el mulţumit şi îşi aprinse o ţigară. Sînt toţi acasă?

— Păi, unde-ai vrea să fie?

— Nu ştiu; mă gîndeam şi eu că poate sînt plecaţi pe undeva. Cîteva clipe nu mai spuse nimic. Se dovedi preocupat de ţigara care răsufla probabil pe undeva, că prea îi dădea cu limba în acelaşi loc. Dumitru de ce nu-i acasă?

— Cine poate să ştie? Nu-i place să vină. De la plecarea ta, n-a dat pe aici decît cînd a avut nevoie de bani. A venit seara cu trenul, şi dimineaţa de mult a şi plecat, de parcă i-ar fi fost ruşine să-l vadă lumea ziua, intrînd şi ieşind din curtea noastră.

— Ce ştii tu, a zis Manafu, clătinînd din cap a dojană. Femeia l-a privit drept în ochi. Ochii lui erau sticloşi şi luminaţi de o mare fericire lăuntrică.

— Aşa o fi, cum spui. Acum hai în casă să-i vezi şi pe ceilalţi şi să mai vorbim şi noi.

— Ce să mai vorbim? Lasă-i să doarmă, că de văzut o să-i văd şi mîine. Pe Dumitru...

S-a oprit, şi ea a înţeles că în tot timpul care s-a scurs de la plecarea lui şi care se poate număra în ani, pentru că ea n-a încurcat socoteala zilelor — nici măcar pe a celor trecute de la înmormîntarea hainelor — Ilie s-a gîndit numai la băiatul plecat la Bucureşti. Ca să nu-l supere, nu i-a spus că Dumitru, ori de cîte ori venea acasă, îi lua ultimul ban, că pe el nu-l interesa dacă lor le mai rămîne ceva pentru mîncare şi îmbrăcăminte. Uneori se certa cu ea: „Să vinzi şi să-mi dai! Cartea nu se învaţă cu una cu două; ce ştii dumneata!" „Nu te gîndeşti că nu mai am de unde? Dacă era taică-tu acasă, ne descurcam altfel. Ce să fac singură?..." Şi-i arăta mîinile pline de bătături. Poate că Dumitru nu-i vedea palmele muncite ori poate nu voia să i le vadă — cine ştie — dar de îndouplecat nu se îndupleca. Avea nevoie de foarte mulţi bani. Ce-l privea pe el că poate şi ceilalţi trei îşi aveau — cum e şi firesc — visele lor? Lui îi trebuiau bani! „Să-mi dea, că are de unde. Nu e cu putinţă să nu-i trimită tata în fiecare lună, dar îi ascunde de mine. E război, dar fără bani nu se poate trăi! Doar n-o fi el mai prost decît alţii!..." Pentru ceilalţi trei fraţi, Dumitru Manafu gîndise simplu: „Maria şi Georgeta au să se mărite. Intră în grija bărbaţilor. Marin e prea mic ca să aibă nevoie de ceva, iar dumneata eşti prea bătrînă; ce nevoie mai ai de bani?" Din toate acestea ea nu-i spunea nimic, ca să nu-l supere acum, la întoarcere.

— Eşti obosit Ilie, lasă că mai vorbim noi şi mîine.

— Asta-i altă treabă, zise el, sculîndu-se de pe prispă. Se mai uită o dată la femeia care-i stătea în faţă, ca la o necunoscută. Prin deschizătura mînecilor în formă de pîlnie, mîinile slabe şi lungi, neobişnuit de lungi, ieşeau ca două lumînări de nuntă. Ai dus-o greu, îi spuse cînd intră în casă, fără să-şi dea seama dacă prin vorbele acestea o întreabă, sau nu face decît o simplă constatare. Rămaseră amîndoi, nemişcaţi, în mijlocul încăperii, neştiind ce anume trebuie să mai facă de aici încolo. Umbra nemişcată a profilurilor lor ascuţite înnegrea zidul alb al peretelui, ca un desen în tuş. Într-un tîrziu, se aşezară pe pat, unul lîngă celălalt, ca doi călători străini într-o sală de aşteptare. Femeia ar fi vrut să mai spună ceva, dar se temea să nu-l supere. Acum, dacă m-am întors, o să te mai odihneşti. Ce să fac? se dezvinovăţi el. N-am plecat la război pentru că mi-a venit mie poftă de plecare. Şi săltă dintr-un umăr, ca şi cînd prin acest gest şi-ar fi motivat absenţa atîtor ani. Numai să nu-mi trimită alt ordin de concentrare.

— Păi ţi-au trimis hîrtie că eşti mort, îndrăzni ea să-i spună.

— Aşa?... se minună Manafu şi începu să rîdă în hohote. Cine mi-o fi făcut binele ăsta? Dacă l-aş şti, m-aş băga slugă la el pe viaţă. Şi fără să vrea, în clipa aceea, îşi aduse aminte de şeful postului de jandarmi din Mărgineni. Nu se mai gîndise de mult la el. Poate că-l şi uitase. I se părea că de la despărţirea lor trecuse nespus de multă vreme şi chiar că nimic nu se întîmplase niciodată, că visase ori că-i povestise careva, într-un drum de întoarcere de la oborul de vite din Urziceni ori din Slobozia. Va să zică eu sînt mort! se dumiri el cu adevărat şi din nou izbucni în rîs.

— Ţi-am pus şi cruce, şi-am făcut şi parastase, vorbi femeia îngrozită la gîndul că hainele lui putrezesc acum în pămînt şi că dacă o să i le ceară ca să le poată îmbrăca în locul zdrenţelor ăstora soldăţeşti, ea nu va avea de unde să i le dea.

— Bine-ai făcut; abia că eşti scutită să-mi mai faci pomenile cînd oi muri cu adevărat. Numai anul de pe cruce o să trebuiască să-l schimbăm, că mai am de gînd să mai trăiesc vreo cîţiva!... După asta, se trînti pe pat, aşa îmbrăcat cum se afla, şi în scurt timp începu să sforăie, răpus de oboseala acelui drum neobişnuit, care, în sfîrşit, se isprăvise.

A doua zi dimineaţa, Ilie Manafu s-a arătat în sat. Cînd l-au văzut, cîteva femei mai slabe de înger şi-au scuipat în sîn şi închizîndu-se în case, au răsucit cheia pe dinăuntru, rugîndu-se totuşi — cele care aveau un plecat pe front — să facă Dumnezeu o minune şi să le aducă şi lor pe cel pentru care primiseră hîrtie de „căzut la datorie", măcar aşa, strigoi, cum se arătase Manafu al Savetei. Bărbaţii cu care s-a întîlnit nu l-au privit cruciş, şi Ilie a stat de vorbă cu ei pe la porţi şi pe prispe, pînă seara tîrziu. În ziua care a urmat, s-a dus pe cîmp. A plecat de vreme şi s-a întors noaptea. S-a dus pe jos. Femeia vînduse caii ca să facă bani pentru Dumitru, şi el nu s-a supărat. Vînduse şi un pogon de pămînt tot pentru băiat. Nici pentru vînzarea asta nu s-a supărat Manafu, dar a oftat din suflet cînd a trebuit să se oprească din mers ceva mai devreme decît atunci cînd avea pămîntul întreg. S-a mîngîiat cu gîndul că o să-l pună Dumitru la loc şi s-a întors acasă. În ziua a treia, s-a dus la cimitir să-şi ia crucea şi s-o aducă în curte. A lăsat pămînt muşuroit între Ţacalică şi Coman Capotă, ca la o înviere din morţi, şi s-a gîndit ceasuri întregi la ei. Lui Coman îi puseseră şi fotografie pe cruce. Pe-a lui a luat-o la spinare, ca un Isus Cristos încălţat în bocanci cazoni, şi a rezemat-o de peretele din dos al coşarului. S-a uitat la ea îndelung şi nu i-a mai venit să rîdă, ca în noaptea în care i-a povestit nevasta cum l-a îngropat. De haine îi părea rău. A turnat gaz într-o cutie şi, cu un şomoiog de paie de grîu, a încercat să-şi şteargă anul morţii. Lemnul uscat de salcîm supsese vopseaua neagră şi oricît s-a muncit, n-a putut-o şterge. A rămas „decedat în anul 1943". „Să zicem că luna şi ziua s-ar mai putea potrivi, dar anul?..." Şi abia acum a încercat din nou să rîdă.

I-a trebuit vreme îndelungată pînă să se obişnuiască cu starea complicată de viu şi mort în care se afla, dar pînă în cele din urmă s-a deprins, aşa cum te deprinzi, după ce trece vara, cu vîntul rece şi cu ploaia. Venise toamna adevărată. Vîntul vuia prin salcîmii goi, cu vîrfurile înecate în ceaţă. Zilele erau umede, mirosea a fum şi a ciine plouat. Streşinile picurau din cauza burniţei. Încercă să-şi găsească de lucru prin curte, dar nu găsea şi din cauza acestei şederi prelungite deveni posomorît. Aştepta primăvara cu nerăbdarea unui prizonier, care nădăjduieşte să-i sosească ceasul eliberării. Aştepta primăvara, gîndindu-se că o dată cu venirea ei o să înceapă să are şi să semene. Uitase poate că nu mai avea ce să înhame la plug şi nici boabe de pus în pămînt. Aştepta primăvara. Şi-l aştepta pe Dumitru să vină acasă, după cum îi spusese nevasta. Zilnic, peste satul întunecat domneau tăcerea şi norii cerului. Casele se strîngeau parcă una lîngă alta, ca înaintea unei aşteptări. Primăvara.

(fragment de roman)

instantanee

a descoperi o floare

Cine nu se poate imagina

Nici un fel de intenție la început. Absolut nici un fel de intenție ci numai presimțirea cîmpiei cu ochii pe jumătate închiși. Să te-nvîrți pe-un disc fumegînd în jurul soarelui fix pînă în clipa cînd prima plantă se-aprinde și arde și se carbonizează și mișcarea atunci se oprește pentru ca scrumul să se depună lin.

Și brusc apoi Landrowerul. Animal dement alergînd prin cîmpie sub vălătuci de fum. Și brusc șoferul apoi. Brusc băiețandrul de optsprezece ani cu muzicuța în dinți. A cîntat tot timpul. A cîntat pe drum drept, a cîntat la viraje, a cîntat cînd a turnat apă în radiator : chiar cînd vorbea cineva cînta. cîntece fără lege, o notă continuă, uneori disonantă, apoi armonică, dar atunci cînta mai încet, cînta dulce și potolit și-apoi iar în forță, ca un nebun ; o zi întreagă de muncă împlinită cu mișcările meseriei lui, muzicuța de gură a sunat limpede și înalt. A cîntat și cînd ne-am luat rămas bun. N-a zis bună ziua, s-a înclinat numai, tocmai începuse să cînte iar. L-am privit drept în ochi dar nu locuia nimeni acolo, băiețandrul era plecat.

Și, brusc, Dunărea. Leneșă, tulbure, lată. Brusc, căpitanul șalupei agricole cu cabina încărcată de floarea soarelui. Patru le-a ținut de decor, fixate-n fereastră. Una a mîncat-o. Pe celelalte le-a dat în apă și cînd am ajuns în Dobrogea drumul era însemnat pînă-acolo de stele galbene. Le ducea apa-n jos ca pe miresele înecate. Cînd am coborît, a coborît și el și-a luat-o către lanurile de floarea-soarelui.

Și marea apoi. Marea nu brusc. Marea pe-ncetul, marea pe-ntregul, contaminare totală pe mal. Absolută dispariție în peisajul intens, voluptos și viu al necuprinsului închid amar. Dar brusc ei. Brusc adolescenții-n vacanță. Brusc pajii de un metru nouăzeci. Unul student, „struțul", celălalt absolvent, „calul". Jur : pe-un decor mișcat, adiat, mutat lin de siluetele subțiri ale fetelor care se plimbau, pe-un decor spart și bruscat de siluetele atletice, de gimnastica agilă și suplă a băieților care alergau șiroind, care tropăiau, năvăleau, jur : Struțul și Calul știau tot. Absolut tot. Așa că nici un fel de intenție la început, absolut nici un fel de intenție ci numai presimțirea cîmpiei cu ochii pe jumătate închiși. Dar primul cuvînt s-a rostogolit apoi în nisip, și-al doilea cuvînt, cuvinte pentru cuvinte au început să cadă la ceasul acela de asfințit, vorbeau limpede și frumos doi paji înalți cu ochii albaștri, vorbeau adînc și adevărat, vorbeau puternic și aspru și-abia atunci am înțeles. abia atunci am ascultat cu luare aminte abia atunci mi-am dat seama că nu-i cunosc. Sînt tineri și nu-i știu, sînt adolescenți și nu-i știu, douăzeci și cinci de ani aveau, o mulțime de ani și eu nu știam că există. Și că vin după noi nu știam, iată ! Pun sensibilitatea la bătaie și nu iese un șofer cu muzicuța în dinți. Pun imaginația la bătaie și nu iese un căpitan cu floarea soarelui în cabină. Pun inteligența la bătaie și nu iscodesc doi paji de-un metru nouăzeci cu hîrca lui Yorik în palmă. Calul și Struțul și cîți ori mai fi, cine sînt ?

Cine e mai scurt cu două cuvinte

„Abia atunci mi-am dat seama, știi ? Fac construcții de avioane. Eram în practică. Munceam. Nu schimbam mai mult de zece cuvinte și fiecare însemna ceva. Formidabil. Ajungeam acasă odihnit. V-ați gîndit vreodată cîte cuvinte se spun în plus ? Care este frecvența de întrebuințare a propozițiilor dezvoltate în raport cu propoziția simplă ? Cît timp se pierde ? Cîte sentimente se risipesc ? Cîtă inteligență degeaba ? De ce nu se-nvață asta la școală, vorbirea exactă și sensul real al cuvintelor ? Am făcut cursuri de organizarea producției dar nimeni nu știe cum să vorbească la telefon. Cum se comprimă o convorbire doar la esență. Cum putem comunica maximum de informații în minimum de timp. Și politețea ce este ? Nu mă refer la comportament. Dar la obligația de a vorbi fără rost. La dialogul de tipul „Ce faci ?", de tipul „ce mai e nou ?". La obligația imbecilă de a rosti amabilități. În ceea ce mă privește cred c-am scăpat. M-am gîndit mult la asta dar singura soluție este să te supui. Timpul nu se pierde, se cîștigă, sînt foarte liber cînd îl respect, vă jur, pentru asta îmi alcătuiesc zilnic cîte-un program. Și credeți că nu sînt romantic din cauza asta ? Ba da. Un romantic mai comprimat. Prefer declarațiile de dragoste sub formă de îmbrățișări."

Cine e mai tandru cu două suflete

„Sînt liber și disponibil. Resimt profund realitatea lumii care mă înconjoară, cu problemele, crizele, durerile și entuziasmele ei. Am libertatea de a gîndi și de a spune ceea ce vreau, am libertatea prieteniei și libertatea de a-mi alege meseria pe care-o vreau. Îmi ajunge."

„Sînt cu fata pe care-o iubesc, fac o meserie care-mi place, dar sînt profund impresionat de dramele care se petrec în lume. Oare oamenii nu mai reprezintă toți același cuvînt ?"

„Poate că mi-aș dori uneori o viață simplă, la țară, în contact direct cu natura. Atît."

„Sînt lucruri de care nu putem fi privați. Și ele nu privesc planul material. Dar nu putem lipsi de la responsabilitatea omului — cetățean, prezent în politică, în economie și-n social."

„E foarte important de știut că bunurile materiale nu mai au nici un fel de importanță în momentul cînd condițiile materiale îți permit să reflectezi și să fii tu."

„Să ne iubim, nu să facem război. Iubirea e minunată și n-a omorît pe nimeni pînă acum."

„Trăim o epocă senzațională care ia totul iarăși și iarăși în discuție. Generația noastră se pregătește să supraviețuiască unei lumi atît de ispititoare, se pregătește să afle valori noi."

Nu țin minte mai mult. Băieții erau inteligenți și puternici în argumente, logici și raționali. Cred că aveau bine înfipte în minte întrebările acestui pămînt. Toate întrebările, absolut toate, nu cred ca una să fi scăpat. Ci numai întrebarea mea este-aceeași, dela-început, mirarea mea mai tandră cu două suflete : cine vine după noi ? În orice caz, pe toată distanța care există eu semăn flori.

Sânziana POP

Marea

Cine vine după noi ? M-am uitat în urma noastră astăzi 9 august 1969. Cu dinți albi cîștigi un complice.

— Cu ce vă sînt dator, hei, halo ?

— Judecați și dumneavoastră ! Tinerii aceștia de 25 de ani nu au trecut, ei au nu-mai viitor. Asprele articole ale legii lor nu mai există. Ei nu au trecut, ei au doar viitor, ca și cîmpul decolorat ivit pe imensitatea Bărăganului, cîmp care nu a cerut mila ploilor și a luminii produse de instinctele și sentimentele celor care le-au muncit. Oamenii de la cîmpie umblă capii de la grajd la plante și de la ele la cerul ca un sifon gigantic care produce la rugăminte ploaie și lumină. Dar tinerii încă dorm și în pajiște la capăt marea e un luptător cu spadă și scut. Marea, un caz caracteristic de tinerețe, în natură o treaptă superioară. O apuci încet de blană și se smucește, mîriie fioros și dă impresia că boicotează. Din pricina unei înflăcărări deosebite am simțit dorința s-o leg și sentimentul de a o avea pentru adorare nu s-a împlinit. Marea e nebună de legat, vigoarea ei explozivă e ca a tinerilor care își serbează cu atîta gravitate indiferentă 25 de ani de a fi. Ei au plecat pentru totdeauna să găsească formula magică a puterii, a gîndirii astrale, a seducției, îndelung libertatea în sensul ei divin, fără vigoare și fals entuziasm, un fel de bunăînțelegere în care nu contează pierderea lui personală ci numai pierderea noastră sau cîștigul nostru. O mare a temperaturii sîngelui pînă la roșul înalt, emoția unui mare eveniment : a împlini 25 de ani, răsărit de tinerețe de nelegat asemenea apei care cutremură pămîntul setos al Bărăganului. Cunoști jurămîntul ? A fi tînăr, cu un nimb stabilit, frumosul-fix deasupra capului. A fi visat ca un cîmp cu trupuri, o linie vie înfățișînd un singur om care n-a mai fost niciodată.

Gabriela MELINESCU

ION SOFIA MANOLESCU

Apoteoză

Ies în afară invadat de lumină
și tuturor ni se umple ochiul festiv
întrupat de alt suflu pînă în august
de unde mi-am întors singur brațul cumplit.

Binecuvîntat rămîn numai în pămînt
unde se aprind aureole tîrzii
unde vulturul cade în sîngele lui
pentru fulgerul calm adormit în văzduh.

Numai vremelnic m-au umbrit alte umbre
cărora le-am dat din plin sare și pîine.
Pentru ele am vărsat vuiet în sînge
din adîncul inimii împărțindu-mi-l.

Răspuns niciodată n-am dat asupririi
prin cremene albă mi-am purtat scutul blînd
cu laudă bună am primit la poartă
pe cei ce mi-au adus cinstire în datini.

Ies în afară invadat de lumină
și tuturor ni se umple ochiul festiv
întrupare de cîntec pe după august
unde intră sîngele-n apoteoză.

M. TARANGUL

Odihna ciobanului

Cu-n picior în Mureș
celălaltu-n Olt
n-oi mai fi să-mi gureș
fluierul la sold

Poate vei trece peste izvor
cu mișcări înoptate și poate
vei spune la capătul sufletului
— iată mă întorc spre pămînt
cu mîini adormite de viață,
mișcarea ochilor se va stinge
asemenea cîinelui obosit
care se așează pentru somn,
voi primi sărutul tău
cu mișcări înoptate
în mijlocul inimii
insulă a odihnei.

Obiceiuri

Apele Mureșului sînt prelungi
coborînd tăcute sub vînt
fără să se audă

Unde pasărea nu adoarme
nisipul se mișcă încet
sub marmora nopții

Spada se mută sub cercuri
și oțelul tîrziu se aprinde
în pietre ascunse

Atunci Huniazii-n sala capcană
aruncă un ram de măslin
unei umbre-nsetate !

GRIȘA GHERGHEI

Poartă românească

Stejarul s-a lăsat la dor
Primind securea după semn
De cîntec vechi și păstrător
De dragoste crestată-n lemn.

Acolo, soarele și luna
Într-un destin de hărnicie,
Acolo, fruntea și cununa
Primei perechi de cununie.

Aici, descîntecul de floare
Ca pentru un sărut uitat
Și frunza parcă rugătoare
La-ntoarcerea celui plecat.

Poartă frumoasă ca un suflet
Învesmîntat în doina lui,
Prin tine lutul să mă cheme
Prin tine pustiire nu-i.

PACHIA ION TATOMIRESCU

Vîrstă de țară

I. Azi munții tăi au tîmpla mai înaltă,
Puterea altor fructe ne-ncearcă în tîntini
De-n urmă-ne-n cinstire voievozii saltă,
De-n față ni-i lumină aleasă, de români.

II. Din căi adînci, de-o muzică fertilă trec
Pădurile ascunse-n subsuoara stîngă —
Acolo, cercuri din părinți petrec
De jarul ni s-aprinde-n inimi, lingă

III. Aceste coaste calme dinspre calde ploi
Cu pasărea galactică-n semințe
Ce-ncearcă aerul purificat spre noi,
Ce-absoarbe ochilor acele mari ființe.

IV. Ne arde viul aur din legende,
Tăcute lebede vuind o apă-n lire,
Sub iarba care-nvață din agende
Cît e de-adînc pămîntul, cît de adîncă fire

V. Ce peste prag rămas-a ne-ntinată,
Nepîngărită în de-azur lăuntru-
Sublimă pasăre frumos predestinată
Încît ai ei bărbați ieșiți din sabie cred întru

VI. Acel viu soare ce ne-aleargă-n sînge
Din piepturi pînă-n infinitul vas
Purtat în sus de piatra muntelui ce strînge
Văzutul, nevăzutul, ceas cu ceas

VII. Care se scurge plin din pieptul nostru,
Din cîmpul nostru înflorind în dropii,
De aurul sculptat în litere cu rostru
Înnobilînd largi grîne, înaurindu snopii.

VIII. Azi fierul țării prinde-n aripi gîndul
Și-l poartă-n porți de fluvii, îl trece
peste piatră
Cu buzele, cu ochiul fierbinte sărutîndu-l
Cu Ana lui Manole zidindu-se în vatră.

IX. Că dragostea de ziduri este mai adîncă-
Să dai un suflet pietrei și ochiul unei stei,
Să urci lumina-n fructe, la pasăre, și încă
Fîntîna doar să știe că zece au fost ei.

X. Azi muntele se-ncrede în mugurul de sus,
Explozia se-așteaptă într-un azur superb;
De-a-nnobila o vîrstă semințe s-au adus,
Și muntele e gata să intre iar în herb,

XI. Să-ntinerească zimbrii și bourii albaștri,
Și pasărea solară se-nvîrtejească lin
Prin brazii întrupați în solii, în pilaștrii
Clădirii muzicale din oameni, din destin.

XII. Și apele să cînte în pîntecul cetății,
În șerpi de apă urce, cu fluiere, din alb,
Prin cercuri de lumină, copacii purității
Cînd sunete de-o frunză întreagă îi însalb.

XIII. Aurul din grîne joace sub sînii țării,
E cîmpu-n sărbătoare și-i sărbătoare-n
oase,
În inimă,-ntimpane, în steaua depărtării
Care își are pruncii ascunși la noi în case.

XIV. E sărbătoare-n pîine, în aburi și
în aer,
În iarbă e lumină, săgeți de iarbă-n cer,
Vița de vie prinde stîlpii acestor case-n
caer,
Ferestre dau în struguri, ferestrele ne cer

XV. Albastru-n ochi la prunci, țîntîni adînci
în ochi,
Cu mura sub sprînceană, cu grînele
în plete,
Din verde-n auriu trecînd peste deochi
Curaj spre zidul Anei, curaj aprins în fete,

XVI. Și la bărbați se cere un vultur
pentru piept
Iar inima să-i salte o mare verticală-
Un vultur prins în tîmplă să zboare-nalt
și drept
În cugetul curat ce n-a-nșelat, nu-nșeală

XVII. Nici pasăre, nici frunză, nici buze
și nici pîntec —
Că soarele n-ar crede că noi sîntem
de soare,
Că noi sîntem de cuget născuți mereu
în cîntec,
Că de-o lumină sîntem, ca de un ochi
ce doare,

XVIII. Că de o mamă sîntem, că de un
Decebal
Ce viscole prin trupuri, ce viscole prin
fluviu,
Ce fluieră-n albastru încît întrece-l-ar
Cu ochiul lui tăios, stăpîn peste diluviu;

XIX. Că sîntem de un arbor, că sîntem
de-o coloană
Ce-mplintă infinitul, ce-mplintă spații-
spații
Că iarba nu mai știe c-a fost o zi traiană-
De-o coacere ea știe-n unire, în rotații

XX. Din moarte pînă-n sînge, din sînge
pînă-n moarte,
Din vis pînă-n lumină, din dragoste-n
durere-
De din durere-adîncă și din lumină, poarte
Sămînța primăverii, cum bunul grîu
ne-o cere,

XXI. Cum cere domnul Mircea, cum cere
Ștefan domnul,
Din inimă de munte cum Olt și Mureș
vrere,
Că Decebal ne-o cere din lupta lui
cu somnul,
Din umăr de cîmpie Mihai-Viteazu cere.

XXII. Că de un cîntec sîntem, că sîntem
de un munte
Ce are soare-n umăr, în creștet verde-cald-

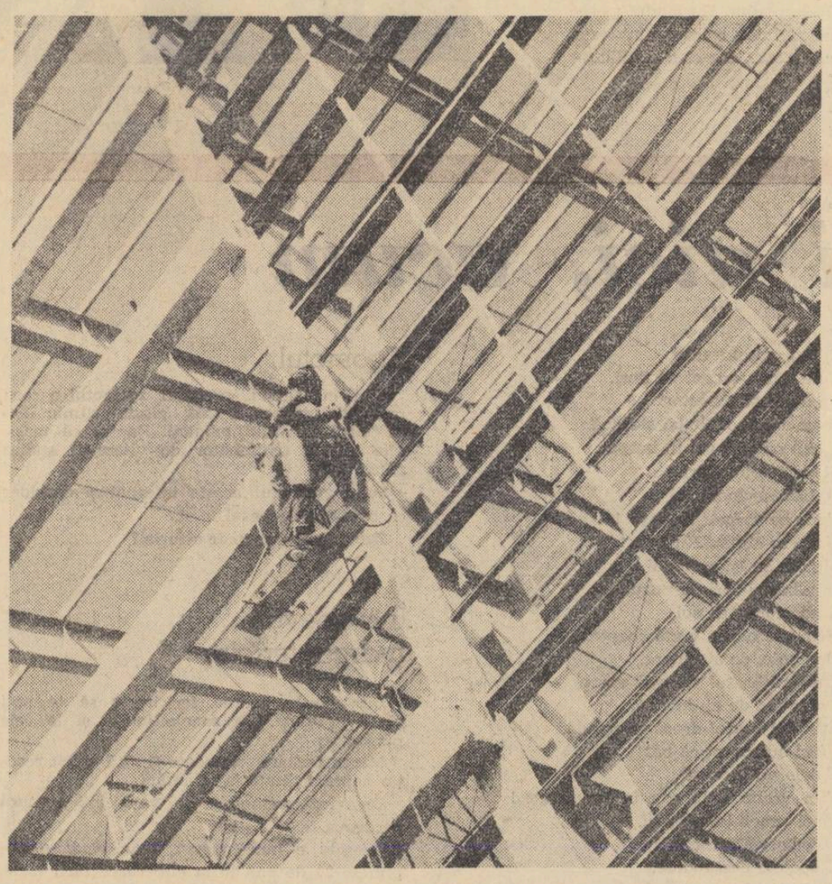

În ochi maree cheamă ca viscolul
să-nfrunte
Doar stelele-fecioare cu ochii de smarald-
Că de un sunet sîntem, că sîntem
de un munte.

XXIII. Că sîntem de o mare, că sîntem
de o slavă,
Că de un fruct sîntem cu miez aprins
de stea
Ce vegetează-n coaste păduri răzbind
prin lavă-
Ca lava ăstui timp rădăcinată stea.

XXIV. Sub talpa noastră piatra păsări
descătușează,
Cerul se lasă-n arbori, pe umeri și în
frunți,
Azurul curge-n inimi; de libertatea trează,
Solară, ne e stînca-de-vulturi: poți
să-nfrunți

XXV. Și aerul, și focul, și aripa, și timpul,
Solar ne este fluviul și muntele, și glia,
Vîrsta ne e solară din primul, anotimpul
Acestui sfert de ciclu pe nume: ROMÂNIA.

DAMIAN NECULA

Inscripție la temelia țării

Și așezat-am noi cărămida
La temelia casei noastre
Și zidarul s-a numit Horia
Și zidarul s-a numit Cloșca
Și zidarul s-a numit Crișan.
Și așezat-am cu sudoare zidul roșu
Peste pogoanele bătrînilor părinți
Și zidarul s-a numit
Sîngele neamului și s-a numit
Vodă Mihai și s-a numit Alba-Iulia
Și s-a numit Tudor și s-a numit Bălcescu
Și așezat-am noi cărămida
Și zidarul s-a numit Partidul Comunist
Român
Și s-a numit întregul Neam Românesc !

DIMITRIE RACHICI

Darul suprem

PARTIDULUI

Multe aveam de la-nceput:
ochii — să văd ce e rău, ce e bine,
mîinile — cu ele s-apuc,
inima — să sufăr, să mă bucur, să rabd,
mintea — lumea s-o judec.

Multe aveam de la-nceput:
casa bătrînă, amintirea bunicului,
glasul mamei, grijile tatei,
aerul, soarele, pietrele rîului —
mie redîndu-mă.

În mii de izvoare

Pămîntule,
neiertătorule,
bunule —
numai eu și cu tine.
Mi-ai petrecut străbunii
în grîne și-n flori,
în mii de izvoare
bătîndu-mi în sînge.

Unu și cu unu fac doi:
Eu și cu tine —
trecere și veșnicie !

Cîntec

Celula explodează de mii de ori atunci
Cînd pasul ne atinge încă-o treaptă.
Troițele bătrînilor săpate-adînc în prunci
Pulsări în vremea noastră înțeleaptă.

Cinste și har domnesc — dintre icoane
Se-adună-n timp contemporan. Și noi
Zugrăvitorii strînși pe bastioane
N-avem destule pensuli și colori.

Că-i mult prea mare omul cînd se urcă
Peste cîmpia cerurilor rece.
Și mult prea mică vorba și nătîngă
Umbra crescută-a lui cînd o petrece.

Celula explodează de mii de ori atunci
Suflarea ne rămîne vecină cu vecia
Și nu există-n cale stînci
Pe care nu le trece omenia !

CONSTANTIN ȘTEFURIUC

Țara

Pămînt cu păsări și mesteceni luminînd
Cu-atît de darnică lumină
Venind din ochii voievozilor, venind
Cînd grîul își lovește spicu-n lună.
O inimă de curcubeu
O disciplin-a focului în oase
Și tronul muntelui
Și stele despletite și duioase.
Albastră gura soarelui în asfințit
Și-atîtea păsări dulci și nevăzute
Vin somptuoase, prin sămînță vin
S-atingă mîna țării mele, s-o sărute.

CORNEL ȚÂNȚU

Ajunsă-aici în plinul vremii...

Ajunsă-aici în plinul vremii rost,
Destoinic dalta meșterilor mari
Cioplitu-ți-a-n tărie adăpost
La loc de strungă-ntre lumini,
Și chip de doină, cînd răsari
Răscrucea nopților s-alini.

Ți-au prins la tîmplă-adînc și foc
De înțelept muntean păstor ;
Izvoare vii la mori în scoc
Și-n piatra trupului un dor.

O creangă-n rod ți-e brațul drept —
Pîine și sare-n prag de munți.
De vînturi reci te string la piept
Pădure cu haiduci te-ncrunți.

Și-n orice timp, la fiecare
Te-mparți cu cîte-un zbor sub geană.
De-ar fi poveste, ni s-ar pare
Că-n toate plînge-o Cosînzeană.

HRISTACHE TĂNASE

Patriei mele

Pămînt cu suflet porți în priviri lumini
și cînturi ce urcă peste vatră
pe unde aroma codrilor de crini
îți dăruie-n timp, tării de piatră.

Întruchipare-a zilei noastre pline
de rod, ai devenit miracol pur
uimind cu strălucirea munții-n sine
și ape vii, care-ți sclipesc în jur.

Stăpîn popor, cinstești din seve vinul
și-n hora vieții-arzînde azi ești prins
căci din izbînzi ți-ai zămislit destinul
pe veci nepieritor și neînvins.

DEUS PUERILIS, CÎRLOVA

„O dulce vacă deghizată în floare," cum spunea un cîntăreț

Sînt atît de lipsit de memorie ! Fac parte din acea tagmă rărită a nenăscuților. Nici nu mai știu dacă am visat, dacă am tipărit sau dacă am spus cîndva aceasta : „mă gîndesc mai mult la iarbă decît la numele ei".

Da, și al meu suflet : „deghizat în floare", deghizat în iarbă, mimînd tot ceea ce este de mîncare.

Da, și sufletul este de mîncare. Da, și al meu suflet. Psiché, imită hrana. Legea adică.

Deasupra gurii mele este nasul bine păzit de ochi. Unde mi se sfîrșește mirosul începe creierul. Nu este ciudat că tot trupul este în jurul gurii noastre cum sînt toate planetele în jurul soarelui ? Nu soarele ne-a scuipat în dulce limba sa a luminii ? Planetele au crescut în jurul lui ca trupul în jurul gurii noastre. Pare straniu, pare ciudat că prin locul cel mai ordinar al trupului nostru ; că prin prilejul gurii, apar cuvintele. Nu vorbim niciodată cu ochii. Nu vorbim nici cu ochii nici cu urechile ; — numai cu blestemata de gură vorbim. Cel mai inefabil trup al nostru, cuvintele, ies prin cel mai puțin inefabil loc al trupului nostru. Ele ies din groapa gurii. Odată cu respirația cu aerul de care depindem, odată cu aerul, ele ies din groapa gurii.

Într-un alt viitor noi vom vorbi cu ochii, într-un alt viitor noi vom vorbi cu însăși vorbirea. Crescuți de jur împrejurul gurii încordîndu-ne gura cu acea coroană a trupului, noi vorbim numai cu gura. De aceea ne deghizăm într-una, părînd uneori a fi poeți. De aceea, poate, dulcea vacă a sufletului se deghizează în floare.

Mult mai nobilă e gura copacului ! Rădăcina. Gura copacului este totuna cu piciorul lui. El nu merge pe orizontală ci numai în sus. Numai în sus.

Imitînd copacii și iedera ne întindem și noi pînă la lună.

Viteză deghizată. Suflet deghizat.

„O dulce vacă deghizată în floare".

Personalitatea lucrurilor

Unicul mai întîi este al lucrurilor. Lucrurile nu au gură. Lucrurile nu mănîncă. Singura lor hrană este timpul lor.

Despre personalitatea vorbirii

Deși ea sare din trupul nostru, izbutește să fie și după trupul nostru. Infinit mai lipsită de timp vorbirea aproape că nu-și mai amintește de trup. Trupul are foarte mult timp. De aceea, și moare. Moare și vorbirea. Numai că moare mereu în trupul altuia. Vorbirea semnifică disperarea de a avea un trup viu. A vorbi înseamnă a fi viu. Nu vedeți că vorbirea e tot una cu viața noastră ? !

Felul de a fi al vieții, în criteriul acestei planete este cuvîntul.

Să-i iubim pe poeți

Cu zădărîre și înverșunat zic : cel mai în viață și cei mai în viață sînt poeții. Nu oricînd. Ci atunci cînd nasc din ei cuvintele ca ouăle din păsări. Pentru că avem darul cuvîntului ne despărțim de tot ceea ce este pe această planetă. Zeii convenției terestre sînt copacii și arborii. Și ei, știu că sînt. Și ei, au conștiință de sine. Tot ceea ce este, are conștiință de sine. Și piatra are conștiință de sine. Timpul ei însă este profund leneș față de timpul nostru.

Piramidele nu au semnificat altceva decît o dorință de a imita piatra și cristalele. O dorință de a fi într-un timp mai lent. O dorință văzută cu ochiul și pipăită cu mîna de a opri timpul. Goethe rămîne veșnic pentru noi, din disperarea de a fi fericit. El a vrut să oprească timpul fiind fericit. El a zis, oprește-te clipă, o tu atîta de frumoasă. El a intuit că umanitatea se naște paradiziac lăsînd morții numai infernul. Paradisul este nașterea. Restul este purgatoriul și infernul ! Acum în timpul vieții mele zic : „Oprește-te clipă, ești atîta de frumoasă". Ce orgoliu ! Noi ne-am născut în timp ce mamele noastre răcneau de durere.

Stau și-mi număr degetele

Ele sînt cinci la număr ; de cinci ori am numărat ; de cinci ori mi-a ieșit la numărătoare faptul că am cinci degete la mînă. Aceasta este legea, aceasta este convenția.

A avea mînă de om înseamnă a avea cinci degete la ea. Tulburător însă este nu faptul că am cinci degete ci faptul existenței cifrelor prin care noi la cifra cinci ne înscriem mîna. Cifrele depășesc convenția terestră. A număra este un act cosmic ; cifrele sînt convenția cosmosului. Dar și cosmosul nu este decît un punct. Trăim în interiorul unui punct. Istoria noastră nu este decît istoria punctului. Ceea ce este înlăuntru celui mai înlăuntru, și puțin. Numai cuvintele nu au dimensiune. Ele au trecere oriunde. Și înlăuntrul lăuntrului. Un cuvînt ; oricare dintre cuvinte ; orice cuvînt este cît tot ceea ce este, dar este și înlăuntru a tot ceea ce este. Cuvîntul nu are dimensiune. El este. El este singurul lucru fără de lucru care este. Pretutindenea este. Cît tot ceea ce este, este. Niciodată în afara lui, pentru că ceea ce este nu are în afară. Totdeauna numai înlăuntrul lui pentru că ceea ce este are numai înlăuntru.

Să iubim pe poeți. Să-i iubim pentru că ei există și pentru că noi existăm. Să iubim pe poeți pentru darul cuvîntului cu care sînt investiți. Un poet este tot timpul și oriunde din simpla pricină că este.

Cîrlova, drag os de aur

Întemeietor nu de stat ci de limbă, Cîrlova este. Geniul lui este o pricină de perpetuă tristețe națională. Tristețe de a-l fi rupt destinul. Tristețe de a pleca din sînul națiunii, limbii și vorbirii românești, cel mai apt de a vorbi vorbirea țării. Cinci flori ne-a lăsat și un miliard de absențe. Acesta era Domnul. El era singurul căruia i-am fi spus noi toți, **Dumneavoastră.** Cînd a plecat noi nu eram născuți. Ne naștem greu în vorbire pentru că el, grăbitul, a plecat.

Cum era Cîrlova ? Trebuie că era ca și Shakespeare. Ce este mai frumos în vorbirea noastră trebuie că ar fi spus Cîrlova. Bărbat tînăr, băiat suav, ofițer.

Păstorul întristat

Un păstor și un fluier și o turmă. O comuniune cu animalele. O dragoste reciprocă între felurile existenței acestei planete, o dragoste între animale, — a te culca noaptea cu aerul, a viola timpul.

Tînărul bărbat Cîrlova, cel care cu al domniei sale talent ne însoțește tristețea, cel căruia îi amirosim mersul cuvintelor, cel care...

Să fi fost vreunul dintre noi aidoma lui ? Nu se poate să nu fi fost vreunul dintre noi aidoma lui !

A iubi înseamnă întrucîtva a fi aidoma, a împărtăși. Ce neasemuit sună în sfînta limbă a noastră sensul comunicării : a împărtăși.

Păstor întristat, melancolic doma, blană și jupuire de blană, el a spus cum nu se poate mai bine, el a spus cum nu se poate mai rău, el a exprimat, a urlat pe rînd, felurile convenției noastre terestre. Domnia sa păstorul întristat. Numele său, Cîrlova este. E numele, singurul în afară de numele meu, care mi l-aș fi dorit să-l port.

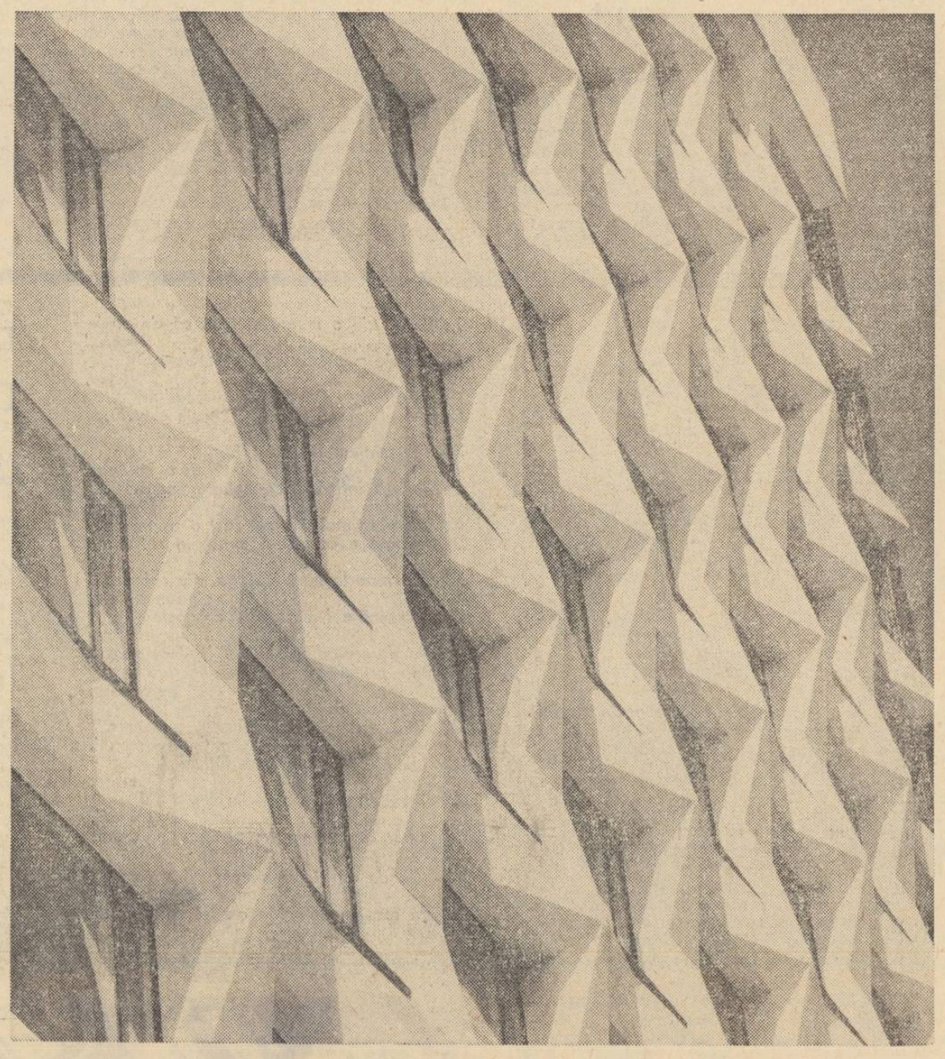

Cîntare mîngîioasă la numele de Cîrlova

Aerul mult rece, lumină în el
dulce în respirare îmi decade,
tînărul bărbat, acel
născocitor de iarbă și de verburi
idolatre
s-a lăsat păscut de un destin
cum lumina e păscută
de ai noștri ochi divini,
nedivini, mîncînd lumina cea urîtă.
E lumina rea, lumina e urîtă foarte
cînd tu Domnule apui din noi
într-un fel de fel de moarte
din pămînt făcînd noroi.
Doamne Cîrlova mai stai
mai rămîi cu neființa
a vorbirii cea de rai
care ne-a-nsoțit viața.

Nu ți-a fost plăcut vieții tale ?

Să-ți fi ținut talpa, să-ți fi ținut talpa pe mersul meu de bărbat care merge. Pe mersul stelelor care merg. Pe mersul luminii care merge. Pe mersul în sus al pomilor care merg. Pe mersul pomilor în sus. Către unde vor ei. Pentru că știu ce vor ei. Pentru că ei vor ceva. Pentru că al lor este pămîntul. Convenția terestră a lor este. Cine ar veni din altă planetă sau din alt soare pe pămînt mai întîi ar vedea iarbă, iar după aceea copaci. Sau mare sărată.

Apă foarte sărată ținînd pești în ea cum ține sîngele în el celule albe și roșii. Dar dacă ar veni cineva de pe altă planetă, dacă într-adevăr el ar veni, el n-ar vedea nimica pentru că și vederea este convenție terestră. Noi care sîntem aici, noi încercăm să vedem orbi ca și mai marele nostru Homer. Încercăm să vedem cu cuvintele.

Cînd nu scrim de isprăvile lui Achile înginăm „Păstorul întristat". De ce întristat. Fără pricină.

Imn la oștirea română

Cîrlova a vorbit de puterea noastră națională de a fi, aproape cînd noi nu eram. El a ridicat în slăvi ostașul pe vremea cînd a fi ostaș însemna pur și simplu a fi.

Cum trebuie că era Domnia-Sa

Domnia sa trebuie că era cum sîntem noi cînd sîntem singuri și neobișnuit de frumoși.

Unsprezece ?, întreabă cifra. Unsprezece !, răspunde cifra. Unu ?, întreabă unicul. Unu !, răspunde unicul.

Pentru mine, pentru noi, pentru domniile noastre, Cîrlova înseamnă unu. Adică unicul.

A fi aici, acum

(Urmare din pagina a 8-a)

Religia — **evanghelică**
Vîrsta — **27 ani**
Înălțimea — **5 picioare și 8 țoli**
Părul și sprîncenele — **blond închis**
Fruntea — **potrivită**
Ochii — **cenușii**
Nasul și gura — **potrivite**
Dinții — **sănătoși**
Barba — **castanie**
Obrazul și bărbia — **ovale**
Culoarea feței — **sănătoasă**
Statura — **înaltă**

E lesne de observat cît de scrupulos a fost cel care a făcut acest portret. Detaliile ne pot cutremura acum, după 121 de ani de la consemnarea lor.

Ar mai fi de observat că autorul se numește Hecker și era procuror. Și încă ceva : acesta e un **„mandat de arestare împotriva lui Friedrich Engels".**

După un secol și ceva, personalitatea celui urmărit cu acest mandat a devenit copleșitoare, iar acel procuror pare un pictor umil care a executat, aproape fotografic, un portret credincios.

Neputința de a te împotrivi unei astfel de personalități e atît de mare, încît dușmanii ei înverșunați ajung să pară, după 120 de ani, simplii și plictisitorii ei servitori.

Cuie în viori

— după o poveste istorisită de Zaharia Stancu —

Clopotul cu limbă stearpă,
Mîna ciungă pe o harpă,
O, într-un adînc trecut
Cînd eu nu eram născut
V-aud, povestind, în zori,
Despre vechi închizitori,
Cei ce-n clopot pun să fiarbă,
Totdeauna, limba stearpă,
Și-aruncă pămînt în harpă
Și bat cuie în viori
O dată, de două ori,
Pe la sumbre sărbători,
Ei bat cuie în viori,
Cuie lungi, crenel de flori,
Vigilenți și zîmbitori
Bagă-n clopot limbă stearpă,
Vîrsă pămînt gol în harpă
Și bat cuie în viori.
O, bătrîne închisori,
Unde se striga : Nu bate !
Unde se cînta : Nu bate !
Sîntem iarăși amîndoi
În albaștri zori de noapte,
Cînd viorile de soi
Gem răscoapte, cîntă coapte.
Domnule, de ai putere,
Lasă-mi brațul stîng să spere,
Domnule, de ai dovadă,
Lasă-mi brațul drept să creadă,
Că ei au sperat că bat
Cuiele nu în viori
Ci-n vreun stîlp sau în vreun gard
Ce-ți venea la subțiori.
O, prin văile uscate,
Clopotele desfundate,
Harpele bine arate,
Și noi, vag-amintitori
Despre cei ce-au putut bate
Cuie calde în viori.

Omul cu inimă străină

Omul cu inimă străină a murit deci. Îmi amintesc ce fior a străbătut omenirea, cînd a ieșit să joace tenis.

Deci a murit. Deci încă nu se poate.

Ne putem consola cu o singură inimă. Inimile străine în piepturi durează cît durează și nu mai pot.

Pieptul plin de cicatrici, al omului căruia i s-a inoculat o altă inimă, e rece.

Ne rămîne să mizăm pe inima cu care ne-am născut.

Bărbatul s-a zbătut îndelung ca acei cocoși monumentali care, despărțiți de capul lor, țopăie tragic încă o vreme.

Zgomotul

Aici, în centrul orașului, zgomotul e cea mai vie prezență. Mă gîtuie ritmic neprețuitul avînt al tehnicii. Faptul că mașinile au un schimbător de viteze îl audiez zilnic.

Salut zgomotul acesta infernal și consider că binemerit accesul la el.

Zgomotul ! Dar unde e furia ?

Într-adevăr, marea fericire

Într-adevăr, marea fericire e să te poți gîndi la toate. La zonele înalte și la cele păcătoase.

Marea fericire nu poate fi alta decît reacția nepremeditată la solicitări.

Un vînt vremelnic de vară îmi scutură perdeaua.

Aceasta e luna august, luna cînd se împlinesc 25 de ani de la eliberarea țării mele.

Și cum aș putea înțelege eu, ca scriitor, acea eliberare decît în sensul eliberării de spaimă și de complexe, în sensul articulării a tot ceea ce simt ?

Pentru că individul înțelege mult mai exact marile idei, dacă una dintre ele îl privește personal.

23 August ne privește pe fiecare personal

Da, 23 August ne privește personal, pe fiecare dintre noi și pe toți. 23 August nu e un obicei abstractizat de repetare, ci problema noastră intimă. 23 August ne privește personal în sensul că, zilnic, el e prezent printre noi. Nu poți, de aceea, să lași, ca individ, în seama obștii, sărbătorirea lui 23 August. Te alături ei și îi aduci omagiul tău cel mai adînc : **ființa ta vrăjită, credincioasă, gînditoare.**

Seducția baladei

Ce plăcută priveliște se oferă ochiului avid de lectură, în această clipă de diversificare și decantare a poeziei românești ! Alături de temperamentele solare și limpezi se manifestă la fel de colorat și alte structuri, lîngă retorica densă și cetățenească se dezvoltă talente preocupate mai mult de conturele mișcătoare ale ideii în stare pură ca și formațiunile lirice de extracție folclorică, desigur stilizate și vibratile. S-au terminat pentru totdeauna momentele cînd un singur gust (director pînă la uscarea paginii) și o unică teoremă de producție, încercau să ordoneze în tipare prestabilite ceea ce numai viața și paralelismele ei o pot face : poezia. Dar întîmplările spiritului nu sînt în permanență line și doar criticii care nu pot construi judecăți istorice, într-o echilibrată măsură dialectică, s-au putut îngrijora la vederea unor asemenea manifestări, de temporară apatie a gîndirii critice. Și iată că, integrîndu-se tot mai adînc în procesul de democratizare a orînduirii noastre, poezia începe și ea, cu remarcabilă vigoare, să-și democratizeze sensibilitatea. Și nici nu se putea altfel, căci, dintotdeauna, litera scrisă a încercat prin aleșii ei să se alăture mișcărilor înainte ale ființei, mai mult, a nutrit ambiția ca ea, înseși, să modifice, în folosul omului, propriul lui spațiu de manifestare : societatea.

În aceste condiții, cînd personalitatea fiecărui tip de poezie are șanse mereu sporite să-și definească închegarea, dincolo de fricțiunile sau opozițiile inerente ale acelor personaje care în lupta dintre vechi și nou vor fi oriunde, mereu prezente, este într-adevăr, plăcut să observi că dezbaterile teoretice se consumă acum într-o mentalitate aerisită și prielnică literaturii, cîntecul de mase coabitînd cu baladele visătorilor fără ca dintr-o asemenea căsătorie să se clatine, așa cum în mod naiv demult se credea, temelia istorică a stărilor de lucruri de la noi.

Asemenea gînduri mi-au venit citind volumul lui Traian Iancu. Un poet angajat, în sensul imediat al cuvîntului, un poet a cărui rimă se străduiește să mobilizeze, lipsit de ocolișuri, sentimentul acut al realităților naționale. În partea imnică a scrierilor sale, Traian Iancu își propune, eliminînd orice sfială, să fie doinașul plaiurilor noastre, care, înarmat cu un pașnic fluier, să trimită în timpanele semenilor săi melodia nealterată a acestor plaiuri. „Că țara ne-a fost țară și inima fierbinte / Și-un monument iubirii în nesfîrșiri cerești / I-am ridicat prin vremuri să-l poarte înainte / Nepoții noștrii liberi pe plaiuri românești". Alteori, un sentiment identic este exprimat cu mai multă finețe, într-un poem-doină, pe care mi-aș îngădui să-l compar cu vorbirea parabolică a unui anume gen de poezie clasică asiată : „Mamă, cîntecul din frunză / Tu mi l-ai aprins pe buză, Să ți-l cînt, să mi-l doinesc, / Pui de cîntec românesc. / De la tine, fiul știe / Trilul viu de ciocîrlie, / Zborul ei înalt, rotat, / Ca iarba de legănat... / Cu-acest cîntec vin acasă,/ La Măicuța mea, duioasă... / Ca să-i umplu cu el, masa, / Și să-i apăr cu el casa... / Măicuță, iubirea mea, Cineva, de-ar vrea, cumva, / Să hoțească-n casa ta, / Și să-ți strivească doina, / Trece prin inima mea !... / Și ca semn, că l-oi zbura, / Va cădea din cer o stea. / Zicînd, c-a fost nunta mea !...". În general, Traian Iancu știe, plecînd de la matricea folclorică, să opereze mutații exacte în carnea versurilor sale, izbutind cîteodată imagini pregnante, cu vag parfum blagian dar și — ciudat — simboliste : „Suflete, tu sfîntă carte, / duh și foc ce se frămîntă / peste temple, peste ape / Peste lună, peste zarea de moschei / Peste munții hipotetic grei". Tot discret-simbolistă mi se pare și fraza grațioasă, șclipind ca un porțelan în esența ei : „Dintre flori, ca roua, eu iubesc zambila / Roză, ca o taină sacră, de canon, / Steaua dimineții lumină pupila / Cerului albastru, azur de mahon". Dar partea cea mai agreabilă și — am impresia — cea mai bună a volumului „Dragostele mele" o reprezintă cele „Trei cîntece din ceteră", savuroase și pitorești, cu hangițe iubărețe și hangii rotofei și duhlii, cu snoave și brașoave și vorbe hître, într-un dinte, cu ziceri sentimentaloide și efecte parodice. „Măi hangiu, parșiv și lotru, / Hoț de inimi și de codru / Eu văzui, că tu, în glumă / Iți bagi sufletul sub humă / Și văzui că tu, în joc / Iți bagi sufletul în foc / Și-a-nceput focul să ardă / Inimuța ta nu-i joardă. / Ci-i vulcan ce se prăvale / Cu jăratec peste vale / Unde, sus, în Dealu Mare/ Tot mai arde-o lumînare !" și „Iubește-mă dumneata / Că-i păcat să mor așa / Ca de dor să mă usuc / Precum frunzele de nuc / Cînd pe cer, berze, se duc ?...", și „Inimă de vîlvătaie / Cînd din doine bei văpaie, / Cucul nu-ți mai stinge focul / Doar popa cu busuiocul" și, în fine, o strofă frumoasă, traversată de un real fior „Popa să vină tîrziu / Cînd l-oi chema din pustiu / Într-un timp cînd eu nu știu / Dacă-s mort ori dacă-s viu". Sigur că volumul lui Traian Iancu are și multe versuri mai puțin realizate, unele chiar vecine de tot cu poezia, însă, în năvala de talente și veleități a acestui moment literar cartea lui este o apariție simpatică.

Vintilă IVĂNCEANU

ION TUDOSE MARIN

zidul

„Nenullus T.S., nume conspirativ, luat de Nenulli T.S., antifascist, condamnat de X Prato-James 4 la moarte prin împuşcare, va fi executat de Prato-James 6, mîine dimineaţă, ştiaţi ? şi dacă ştiaţi mie de ce nu mi-aţi spus ?. Mama voastră de canalii, nu se poate face nimic, din idei se poate face orice, pentru idei se poate face orice, pentru Nenulli-Nenullus nu se poate face nimic ?“ GENIO G., furios împotriva maşinii germane, risca pentru ultima oară întrebările şi turba după răspunsuri, cerea gloanţe şi pistoale sau grenade, pentru Nenulli şi pentru toate zidurile închisorii unde urma să aibă loc execuţia.

Le-a arătat o lozincă scoasă de sub cojocul unuia dintre ei, o lozincă purtată cu sfinţenie şi curaj, aproape de piept, şi pe care scria, nu-şi mai amintea Genio G., ceva de tipul : capital, scumpete, om, pom, spînzurat, agăţat, ive, andive, fotoliu, stal, să nu priceapă nemţii cînd e prins purtătorul. Mai tîrziu, a bătut cu pumnul în masă, în roşul acelaşi, cerînd deconspirare, orice, numai să fie salvat Nenulli. „Nu se poate, sînt legi, da, sînt legi, imediat se poate dovedi, să moară unul — trăiesc o sută, să moară doi — trăiesc o sută, să încerce atacul închisorii înseamnă să moară o sută, judecă Genio, vezi, nu se poate, greşeala e a lui, n-a vorbit — ştim, e erou, va muri — trăiesc o sută ; e bine, mai bine stai, pune-ţi banderolă neagră, lasă-ţi barbă, barbă, barbă, barbă, uite, n-avem nimic împotrivă, dar lasă dimineaţa să vină, îmbată-te, o să-ţi treacă, sau dacă nu, părăseşte ideea şi atacă închisoarea. Te prind Genio, te împuşcă, sau te chinuie, muriţi amîndoi, n-o să muriţi pentru idee, e trist, o să muriţi probabil cîntînd „Internaţionala“, inutil — el e pierdut, tu n-ai fost prins, poţi să arunci poduri în aer, să sugrumi santinele, să ataci comandamente, divizii, el a făcut destul, o să-i facem loc pe lespezi mai tîrziu, cu aur“. „Canalii, cine îmi dă pistolul lui, mă duc, încerc, să-şi şteargă amprentele care mi-l dă, X Prato James 6, vă are amprentele, feriţi-vă, să nu vă pască dimineaţa ca pe Nenullus sau pe mine“. „Nu te duce Genio, e pentru ultima oară, nu te duce, mai bine te împuşc eu, sau el, e mai sigur, îţi trag cinci gloanţe în cap, nici naiba nu ne aude şi te cărăm pînă în cîmpiile ruse sau pe coasta Normandiei, să putrezeşti acolo. Periclitezi grupul, mişcarea, soarta războiului, fiindcă vrei să salvezi individul“.

Genio G. a scuipat pe masă, aproape în ochii conjuraţilor şi a vrut să fie împuşcat la 8 seara, de camarazi anti-Nenullus, anti-Genio, sau să-şi încerce norocul. L-a încercat în piaţă cu santinelele, cu patrulele, care nu l-au împuşcat, i-au cerut doar permisul de noapte — el a trecut mai departe, pînă la arteziană, care o să funcţioneze sigur, într-o zi, şi o să azvîrle jeturi multicolore, pînă peste marginea havuzului, să poată bea şi porumbeii, nătîngii ăia dinaintea războiului.

Tramvaiul răsturnat lîngă havuz de bombe, parcă se mişcase de ieri, înainte, cu vreo cîţiva metri, încerca să meargă tîriş, pînă la cealaltă staţie, scrîşnind fără roţi, pe partea dreaptă. Nu l-a văzut nimeni cînd s-a urcat în el şi s-a aşezat pe scaun, fără să ia fireşte bilet, pînă la capăt, aproape de închisoare, unde X Prato James 4 împuşcă şi chinuie, şi chinuie, şi chinuie pe Nenulli, pe Nenulli, pe Nenulli. Totul era normal, el şi-a încărcat pistoalele, le-a vîrît în buzunare şi stînd în tramvai, pe cînd trecea pe lîngă havuz îşi făcuse planul : îmi trebuie răbdare, curaj, să pot să ajung în fabrică, apoi pînă la zidul închisorii, apoi pe sub zid sau prin zid, dincolo, pînă la ora execuţiei. Tramvaiul scrîşnea prin planurile lui şi vatmanul zdrăngăna clopotul ca să coboare mai repede călătorii, el o s-o ia de aici la dreapta, pe dreapta, pînă la capăt. Genio a coborît cu totul pus la punct, a măsurat deplasarea tramvaiului, sfîrtecat, se mai tîrîse eroul încă un metru în lungul şinelor, şi dacă l-ar fi avut la masa conjuraţilor, în minte, l-ar fi dat ca exemplu canaliilor cărora le e frică să salveze individul.

Apoi pe străzile pustii a auzit rafale de mitralieră, mai trăiesc trei sute, patru sute, probabil, şi a ţinut-o înainte. A încercat deodată să-şi amintească de ce anume se poate descotorosi la vreo gură de canal : cîteva hîrtii de conjurat, un carnet de muncă, conjurat, o fotografie cu Nenulli conjurat, un Nenulli în faşă, şi ce rost au : 3 monezi : canalul aproape înfundat le-a primit şi le-a dus pe sub pămînt, în direcţia închisorii X Prato-James, dincolo de ea, pînă la mare.

La poarta fabricii, vecină cu X Prato, Genio a gîdilat portarul pe sub bărbie, l-a întrebat de ceva obişnuit, de pildă dacă o să mai plouă vreodată şi l-a lăsat să păzească în continuare intrarea de conjuraţi. I se părea că totul, absolut totul e normal, paznicul lui Prato James, plecat pînă la pămînt în faţa mănuşilor lui albe ar trebui să-i spună la ce oră e execuţia de după zid, deşi el o ştia fix la 5 şi ceva dimineaţa, şi mai ştia paznicul fabricii, scîrboasa fabrică de gloanţe pentru gloanţele de după zid, în toate dimineţile, cînd un Nenulli şi-un Nenullus vor cădea cîntînd cu gura pe iarbă sau zgură Internaţionala sau Marseilleza sau Veneţie doar pînă la porţile tale, atît, scîrnăvia, nu ştia decît să se plece, în faţa mînuşilor albe de Prato.

Genio a mers drept înainte către zidul închisorii, în acelaşi timp zidul fabricii de gloanţe şi nu s-a întrebat cu ce va trece pe sub zid, sau cum va trece prin zid pentru executarea plutonului de execuţie şi salvarea greşitului Nenulli din dimineaţa asta. I-a rămas gîndul la tramvaiul chinuit şi-i auzea scrîşnetul în urechi — eroul, hai eroule, a mai înaintat cîţiva centimetri pe granit, a trecut de havuz, ba chiar s-a întors de pe dreapta, sfîrtecatul, pe stînga, cu chin, să-şi julească vopseaua galbenă sau roşie de pe burtă — către capăt, mergi cînd pe dreapta cînd pe stînga, cum ţi-e mai bine, cu încetinitorul desigur, în condiţiile astea cînd nu mai ai roţi şi te aruncă de pe şine — bombele. Aşa, Genio se tîrăşte, ca tramvaiul, către zid, dar mai întîi prin secţii, fură cu acte în regulă dinamită — o azvîrle, fitil — îl azvîrle, o rangă — o azvîrle, pila e inutilă, ciomagul supraveghetorului de noapte e bun, şi pentru cărămizi şi pentru capetele din pluton.

Ajuns la zid, în întuneric, Genio îi pipăie burta verde şi îşi lipeşte gura de mătreaţa lui, îşi înfige mîinile şi coastele în muşchi şi îi bate inima doar pentru Nenulli, cînd reflectoarele din turn fac cruce în curtea fabricii de gloanţe, fac cruce în curtea fabricii de moarte — şi rămîn aproape de el, unite, razele încrucişate, încîrligate, ale lui X Prato James 6, pentru paza deţinuţilor şi a conjuraţilor căzuţi în greşeală. „Unde eşti Nenulli, unde eşti Nenulli ? — începeau cărămizile să cadă lîngă laba reflectoarelor, pe muşchiul cojit şi pus pătură pentru somnul cărămizilor, toată noaptea se vor aranja păturile, pentru vii — pentru morţi — pentru Genio poate, pentru Nenulli poate, pentru canalii, pentru trei sute, şase sute, care or să trăiască — una cîte una, de zece ori cîte una, — ce naiba, Nenulli, de ce să mori tu, pentru un fleac de parolă neînvăţată ca lumea şi pentrucă nici unul nu vrea să moară pentru un fleac de Nenulli-Nenullus.

Cărămizile sunt negre, negre pînă la mijlocul zidului, zidul le primeşte roşii pe partea cealaltă, muşchiul de dincolo cu siguranţă nu mai e verde — e roşu, pe partea cealaltă trebuie să fie mustos de atîta roşu, făcut în pleznete de gloanţe.

Dimineaţa nu e departe, Genio, pînă să găseşti gloanţele trecute prin oameni — în zid, mai e, cînd ai să le găseşti ai să începi să le aduni, or să-ţi atîrne buzunarele de atîtea vîrfuri curate şi coclite, de cartuşe verzi şi galbene de mitralieră, de puşti cu baionetă, de 72, 120, 1050, 1080, 100, 200, 300 au trăit, au murit de partea conjuraţilor sau a lui X Prato James.

A venit dimineaţa, reflectoarele rămîneau încîrligate, dar erau sfrijite, zăpăcite de încremeneală şi de ce se întîmpla la picioarele zidului. S-au deplasat, ca soarele, din umbră pe mormanul de cărămizi, şi au pălit de atîta îndrăzneală. Lumina tulbure, ceţoasă, se băgase în controverse cu întunericul, devenise lumina — întuneric, reflectoarele aruncau raze de întuneric şi Genio lucra nemaipomenit pe lumină, în burta zidului ; Aduna cartuşe şi-şi auzea ceasul ciocănind repede, l-ar fi zdrobit de zid, dar avea nevoie de el, pînă cînd va pătrunde dincolo.

La ora cînd a auzit comenzi de „Drepţi“, pluton, mantăi, deţinut înainte, zid înapoi, pentru Führer, împotriva Führerului, soldat lasă lacrima“ — îşi potrivise ca parapet ultimele trei cărămizi. Şi-a scos pistoalele, pistolul lui, pistolul conjuratului cu lozinca om — pom — spînzurat, a aşteptat comanda de moarte — foc — pentru Nenulli, pentru milioane care vor să trăiască şi înţelegea că totul mersese de minune.

Întins în şanţul din zid, l-a măsurat — hei, undeva acasă, pe tocul uşii mai e ultima crestătură, 1,30, de pitici care salvează vrăbii de la moarte — cirip, cirip, prin colivii, pînă-şi băgau unghiile în gît, sinucigaşele — şi a ştiut că acum zidul a crescut, e trecut de 1,70, deci patruzeci de centimetri mai mult, s-a îngroşat zidul fabricilor de moarte — vecine, cu turnuri şi reflectoare, unul pentru gloanţe calde, altul pentru gloanţe calde, unul pentru gloanţe în foc, altul pentru gloanţe în inimă.

„Dreapta, înapoi, Führer, Deutschland, trădare, pluton, — la ochi — hai, hai Genio, dă roşul, dă roşul de cărămidă în curte, azvîrle-le înapoi toate gloanţele din buzunare în scăfîrlii — hai, pentru numele lui Dumnezeu — foc ce dracu, ţi-a înţepenit mîna în buzunar, scoate-o, Genio, Genio, s-a strigat foc, foc, foc, încă o dată foc, unde te holbezi, aia, ce naiba nu e cărămidă, e roşie dar nu e cărămidă ţi-e fruntea, scoate şi glonţul cald, asvîrle-l înapoi, asvîrle-l Nenullus, Genio. Internaţionala, zgură, sînge, X Prato James, 4, X Prato James 5, X Prato James 6. şi tramvaiul răsturnat ajunsese la capăt, întorsese, acum era din nou la havuz, deandoaselea, pe dreapta, pe stînga habar n-aveam, dar mergea, aşa — încet, cum se putea, către celălalt capăt.

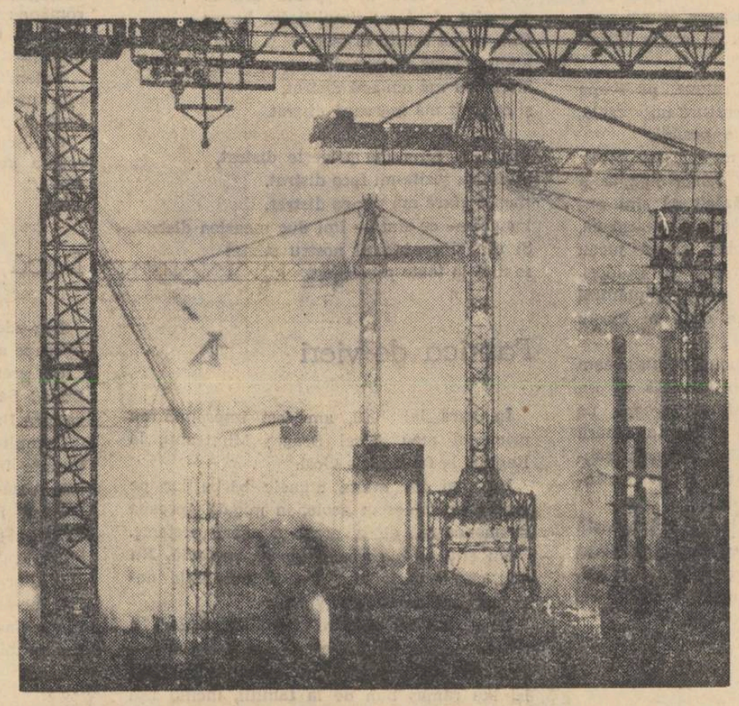

debut

linii

de

RADU BĂDILĂ

Întotdeauna se grăbea spre casă unde-l aştepta biroul pe care şi-l improvizase în fosta bucătărie. De fapt acolo n-a fost niciodată ceea ce se cheamă a fi o bucătărie. Camera avea o nişă spre grădină şi acolo fosta locatară instalase o maşină de gătit, la care-şi fierbea dimineaţa ceai, la care-şi improviza dumineca ceva de mîncare (în celelalte zile mînca la cantină iar seara nu mînca nimic pentru că ţinea la siluetă) şi făcea cafea turcească atunci cînd venea cineva în vizită. El îşi instalase acolo în birou şi o planşetă pentru desen fiindcă-i plăcea colţul acesta de unde putea să vadă în grădină anotimpurile scurgîndu-se. Nu demontase vergeaua pe care fosta locatară avea atîrnată o perdea de stambă imprimată cu flori roz (ca să separe bucătăria de cameră) aşa că atunci cînd a găsit la consignaţia un pluş verde mat l-a cumpărat, bucurîndu-se că-i exact lucrul de care avea nevoie pentru **locul de lucru** (el nu i-a spus niciodată **birou**), izolat astfel prin culoarea calmă de camera pe care de acum o considera doar o necesitate social administrativă.

S-a mutat aici imediat după ce a fost adus în **centrală**. Tot atunci şi-a spus că ar trebui să se apuce într-adevăr de lucru, să nu mai piardă timpul alandala ; în fiecare zi cînd termina cu obligaţiile la locul de unde primea salariu şi unde avea şi răspundere (unii spuneau că una foarte mare, dar el n-a fost niciodată întrutotul convins de asta) se grăbea spre casă unde-l aştepta biroul improvizat în nişa care fusese înainte o bucătărie.

Un timp a alergat, s-a zbătut, a ţipat, a întrat şi a ieşit pe zeci de uşi, ca să poată să continue să ţină în mînă firul al cărui început era undeva în anii de facultate şi pe care-l simţea că pe măsură ce trece timpul se subţiază, slăbeşte, aproape să se rupă, dar pe care ţinea neapărat să-l continue tocmai fiindcă începea atunci în anii de facultate şi el nu fusese niciodată studentul eminent.

Vreo cîţiva ani bătuse în lung şi în lat un colţ de ţară, avînd treabă pe la toate şantierele care aparţineau acelei întreprinderi de construcţii, ocupîndu-se de nişte lucruri de loc precise şi care erau cam altceva decît ceea ce înţelegea el de fapt prin meseria lui. Dar se obişnuise să tot meargă mereu, să schimbe mereu decorul, să fie mereu cu alţi oameni, prin alte locuri. Se mai obişnuise şi să piardă timpul în restaurante, pînă noaptea tîrziu uneori, fiindcă la hotel nu putea nici citi, nici lucra, ceea ce ar fi vrut el să citească şi să lucreze, nici să tot doarmă nu putea şi îl enerva obligaţia de a face conversaţie cu celălalt sau cu ceilalţi care stăteau în aceeaşi cameră.

Şi acum nu mai putea, pur şi simplu, să stea într-un loc. Toate eforturile se spărgeau odată cu trecerea a două ore ; ajungea la sfîrşitul unei pagini ca să-şi dea seama că nu ştie ce-a citit sau dacă făcea vreo schiţă liniile nu mai vroiau să-l asculte, aşezîndu-se aşa cum le plăcea lor. Era şi o primăvară tîrzie. Se plimba de unul singur, vedea la întîmplare vreun film sau se mai oprea să bea cîte un pahar cu aproximativii cunoscuţi pe care-i avea. Nici nu mai ştie cum a apărut Cora ; dar faptul în sine este că a rămas cu ea ; voia poate să aibă pe cineva cu el sau a păstrat-o din comoditate ; în nici un caz n-o iubea. Citeodată îi explica ce avea el de gînd să facă şi Cora îl asculta docilă deşi bineînţeles că nu pricepea aproape nimic şi el îşi dădea pe urmă seama de acest lucru. Poate chiar asta-i plăcea la ea, că-l lăsa să vorbească despre lucruri pe care nu le înţelegea şi care n-o interesau (şi nici nu voia să arate că ar interesa-o cînd de fapt nu le înţelegea).

Aşa au trecut şi vara şi toamna.

La primul îngheţ, stupid, şi-a rupt piciorul. Şi se înfuria acum pe el pentru că deşi era obligat să stea în casă tot timpul nu reuşea să facă nimic din ceea ce ar fi vrut el să facă. Firul acela care pornea de undeva, din anii de facultate, îi aluneca tot timpul din mînă ; citind nu reuşea decît să înregistreze plat ideile altora şi liniile pe care le trăgea erau chioare. A început chiar să înveţe pentru un examen la care era sigur că nu va reuşi fiindcă era vorba de un singur loc şi acela era ocupat dinainte.

Mergea prin casă bocănind cu gipsul şi într-o zi ajuns în faţa planşei a început să tragă linii, linii fără un sistem dinainte precizat, linii — aşa cum îl duceau mîna şi ochii. După cîteva zile (între timp îşi scosese şi gipsul şi căzuse şi la examen) se afla cu aceeaşi planşă în mînă începînd să tragă din nou linii peste cele dinainte.

A stat mai multe zile printre liniile acelea care au devenit între timp schiţe. Era acum parcă un joc cu el însuşi, cel din anul IV, şi cel de acum, care avea cîţiva ani „vechime în specialitate“. Lucrurile păreau la un moment dat că se repetă : şeful îşi impusese punctul lui de vedere (de fapt nici nu era punctul **lui** de vedere ; era ceva stabilit de un italian pe la 1912 şi confirmat de un rus şi un belgian încă în acelaşi an) şi aproape toţi, chiar unii mai puţin convinşi îl aprobaseră.

Lucra acum furios că a pierdut atîta timp. Liniile se schimbau mereu îşi schimbau lungimea îşi schimbau grosimea, îşi schimbau unghiurile dintre ele, şi asta de la un moment la altul. Cînd prima dată liniile s-au aşezat la locul lor, acolo unde trebuiau de fapt să fie, le-a fixat pe o planşă. A făcut şi o copie după planşa asta pe care a prins-o pe perete şi pe prima a luat-o cu el şi după ce a băut din fugă o vodcă s-a dus să demonstreze că are dreptate şi a urlat atît de tare că i-a asurzit pe toţi. Prinsese şi un moment bun : chiar în acele zile şeful trebuia să raporteze la şefii lui cum stă cu ideile noi ; el ştia acest lucru şi de aceea urlase aşa).

Cînd totul părea stabilit şi liniile din planşa dusă acolo îşi începeau drumul prin lume, cele din planşa de pe perete parcă vroiau iar să-şi schimbe locul. A luat altă hîrtie şi a început să le aşeze din nou, în toate felurile posibile, pînă cînd deveneau altceva, ceva ce părea stabil. A pus şi un exemplar din planşa asta pe perete. Apoi a mai pus şi altele.

Cora îşi făcea de lucru prin casă, aranja cîte ceva, citea ce-i cădea prin mînă, îl lăsa în pace să lucreze şi citeodată mai încerca să-l scoată din casă. Într-o seară, cînd se pregăteau să meargă la teatru, Cora răsfoia o carte vrînd cu orice preţ să priceapă despre ce era vorba acolo.

— Asta n-o să se răstoarne ?
— Ce ?
— Asta !
— Unde dracu ai găsit cartea asta ?
— În baie.

Pe urmă toată noaptea a stat cu nasul în cartea aceea şi a înjurat. Ei îi venea să plîngă. Ea voia să facă dragoste în noaptea asta ; de aceea venise la el. A doua zi a rupt planşele şi a luat-o de la început.

Pornind de lîngă perdeaua de pluş verde, planşele se aşezau una lîngă alta, încercînd să învăluie pereţii. În cîte o după-masă Cora stătea în fotoliu, se uita la ele şi celor care îi plăceau mai mult le punea apoi nişte şipci vopsite în negru, în chip de ramă. Se şi înfuria pe liniile care nu i-l mai dădeau, să fie al ei.

— Cît o să mai fie aşa ?
— Cum ?
— Aşa ! Să stai tot între liniile tale. Să umpli planşe cu linii şi pe urmă să prinzi planşele pe pereţi.

— Pînă cînd se vor umple pereţii. Cînd nu vor mai avea loc unde să le pun pe pereţi, am să mă opresc.

Şi era într-adevăr convins că atunci cînd nu va mai avea loc pe pereţi unde să-şi pună planşele se va opri. Oricît ar fi fost de vii liniile lui acolo, afară, el voia să le aibă prezente şi aici, ca într-un fel de crucifiicare sau ca şi constituite într-un fel de gardă care-i da onorul de cîte ori trecea dincoace de perdeaua de pluş verde, să se simtă marele lor stăpîn ; nu putea concepe ca liniile lui să existe numai acolo, afară, fiindcă atunci i-ar fi făcut impresia că vor fugi de el.

Alerga întotdeauna spre casă, gîndindu-se încă de pe drum la locurile pe care le va da azi liniilor, fiindcă voia să le vadă aşezate mereu altfel. Acum Cora prindea ea planşele pe pereţi ca să-i umple odată şi să se termine. Într-o zi s-a simţit istovită, groaznic de istovită. Şi-a dat seama că aşa nu se poate termina. S-a simţit groaznic de istovită văzînd că la fiecare linie nouă pe care el o trăgea pe planşele de dincolo de perdeaua de pluş verde, unde ea nu avea voie să intre, pereţii aceştia, pe care ea vroia să-i vadă acoperiţi odată în întregime cu planşe, se mişcau parcă din locul lor şi se măreau, ca să mai încapă încă una sau două sau chiar mai multe linii.

Casa întreagă se mărea ca să fie loc pentru tot mai multe şi mai multe linii crucificate pe planşe care să-i dea onorul lui — cînd trecea în lumea de dincoace de perdeaua de pluş verde mat. Şi începuseră să vină în casă şi alţii ca să se uite la liniile fixate pe pereţi, să le schimbe, să-l admire şi să-l laude pe el, să se mire cum de poate să facă asemenea linii, să se mire ce casă mare şi largă are. El stătea dincolo de perdeaua de pluş, de unde vedea anotimpurile cum se scurg prin grădină şi aşeza sau îndrepta alte linii. Vocile răzbăteau pînă la el şi auzea cum se aşteaptă ca să se vadă ce anume a mai făcut iar citeodată i se părea că de fapt ei nu prea ştiu precis de ce îl laudă. Cora era obosită. Era şi nervoasă. Cînd el se afla dincolo de perdeaua de pluş ei îi rămîneau cel puţin liniile aşezate cuminţi pe pereţi, care în fond tot din fiinţa lui făceau parte şi ea putea cel puţin să privească această parte din el. Acum năvăliseră însă ei şi nu-l mai avea nici măcar aşa pentru ea. Şi îi venea să plîngă auzindu-i ce prostii pot să spună, că nu se pricep nici măcar cît se pricepe ea la liniile acelea, că repetă tot timpul nişte fraze extrase parcă dintr-un proces-verbal sofisticat întocmit, mereu acelaşi însă, pînă la limita răbdării. Îşi formase chiar convingerea că ei de fapt nu pricep nimic, nu înţeleg adică ce e dincolo de nişte simple linii. Tot atunci au dat-o afară şi din serviciu ; de cîteva ori întîrziase, alteori nu s-a dus de loc şi mai tot timpul era atît de obosită încît nu făcea aproape nici o treabă.

Odată, a fugit spre el, dincolo de perdeaua de pluş, l-a strîns tare în braţe şi n-a mai auzit cîteva clipe nimic ; şi n-a plîns : şi-a apăsat doar tare faţa în pieptul lui. Atunci el a dat afară pe toată lumea, a zăvorît uşile şi ferestrele şi luînd-o de după umeri s-a dus să se plimbe.

S-au dus şi să vadă liniile lui, care i-au salutat de departe cînd au ajuns în locurile acelea, i-au salutat cu glas baritonal, cum stăteau înfipte aşa, în beton şi sticlă. Ea le recunoştea pe fiecare ; poate şi ele o recunoşteau şi pe ea, îşi spunea, doar a fost acolo cînd el le-a dat drumul să alerge prin lume.

El le-a făcut semn cu mîna cînd l-au întîmpinat entuziaste, stînd drepte, înfipte în beton şi sticlă. Plecînd apoi de acolo a întrebat-o pe Cora dacă ei nu i se pare că liniilor acestea le-ar sta parcă şi mai bine aşezate altfel. Şi fără să mai asculte ce o să-i răspundă şi-a zis că după ce o să se mai plimbe puţin aşa, ţinînd-o pe Cora strîns pe după umeri, o să încerce să le mai aşeze şi altfel, într-un anume fel, pe care începea deja să-l ştie.

POSTA REDACŢIEI

PROZA
POEZIE

VIRGIL NISUS : Din poezii am reţinut cîteva versuri frumoase : „Ce triste-s crengile / pasărea şi-a odihnit aripile / pe ramura subţire ca un deget de copil rănit“. Sau din Micropastel : „Nopţile pămîntului / ce limpezi : / femeile se aruncă din lună / şi sărută glasul cocoşilor“. În proză, însă, nu izbuteşti să închegi pasaje demne de reţinut ; imperechezi cuvintele în mod hilar şi lucrezi pe idei de împrumut.

N. SPĂTARU : Pe o bancă închipuită, din Grădina Icoanei, probabil fiindcă locuieşti în Piaţa Cosmonauţilor, ai avut o discuţie imaginară cu I. L. Caragiale şi cu George Topîrceanu, scriitorii dumitale preferaţi. Şi le-ai spus că literaţii de astăzi nu mai ţin seama de cititor, că nu scriu pe înţelesul lui. Şi eu sînt pentru discuţii libere şi deschise. Şi-ţi voi spune că plîngerea dumitale este neîntemeiată. Din atîtea cărţi cîte se scriu, cele mai multe, dacă nu toate, pot fi parcurse de oricare cititor puţin avizat. Dacă întîlneşti cărţi care te chinuiesc, să ştii că nu întotdeauna autorii lor sînt de vină. În discuţia cu Caragiale şi Topîrceanu ai vorbit numai dumneata. Caragiale a vîcut. Dac-ar fi fost să vorbească, te asigur c-ar fi spus : „mofturi, stimabile, mofturi“.

CRISTINA M. Z. : Şi „Evadare“ şi „Priveşte-mă“ sînt ca nişte rugăciuni de dragoste. Frumoase. Mai trimite-mi. Poezia, să ştii, nu m-a cucerit.

ELSYNOR: Rămîi la poezie. „Amintirile unui zburător de trapez“, obosite.

GEORGE STOIC (U): Eşti convins că am un dinte împotriva dumitale. Că am vrut şi că vreau să-mi fac un nume, ironizîndu-te. Trebuie să fie cineva de rea credinţă ca să-şi închipuie o singură clipă că în acest colţ de pagină eu stau şi-i bat cu urzici peste picioare şi pe mîini pe începătorii într-ale scrisului. Dacă urmăreşti această rubrică la care sînt gata să renunţ oricînd (crede-mă că vorbesc serios) vei fi văzut că multe nume necunoscute au trecut de-aici în celelalte pagini ale revistei. Şi niciun nume din acestea nu-mi e văr sau nepot. Pe niciunul dintre autorii care au debutat cu umilul meu sprijin nu l-am văzut la faţă. Acuzele dumitale m-au întristat nespus. Faci, îmi spui, segregaţie intelectuală *de postură. Doamne, fereşte-mă.*

NORU GEON : Am primit poeziile adresate special mie. Şi reproduc cîteva versuri din „Iubito“ : „Iubito (...) să curgi izvoare cristaline / ca să te sorb răcoare-n dimineţi / să mă oglind (poate, să mă dulap, n.n.) dintotdeauna-n tine / să mă găseşti lumină de nămeţi / să te aduni un ghiocel de rouă / să te găsesc în zi de primăvară / să te strecori în picături de ploaie / să îmi aduci speranţe-n inimioară“.

V. TRITEANU : „La un coniac“ — prea înfierbîntată de alcool diluat. „Biletul“ — prăjituri uscate, bere trezită, filmuleţe dulcege, lichior de coacăze şi iubire prin fum de ţigară. Nu !

Fănuş NEAGU

CORNEL sau CERCEL — Loco. *Imposibil de descifrat ceva din scrisoarea dv. Bănuiesc că e vorba de nişte poezii. Trebuie să vă mărturisesc că duceţi prea departe ermetismul dacă nici literele măcar nu se pot desluşi. Ar fi interesant de ştiut dacă dv. reuşiţi să citiţi ceea ce scrieţi. Sau poate consideraţi că nu e nevoie şi că această operaţie, plicticoasă recunosc, cade exclusiv în sarcina mea. Trebuie cu tot regretul să vă spun că nu sînt specialist în cuneiforme. Poate veţi reuşi cîndva să adoptaţi un alfabet mai modern, sau, dacă nu vă cer prea mult, veţi descoperi chiar maşina de scris. Pînă atunci, nu am motive să mă îndoiesc de talentul dv.*

GH. STOICA. *Poezia dv., scrisă cu simţire şi convingere nu mi se pare, vă rog să mă credeţi, de o valoare incontestabilă:* Dinspre Ţara bătrînă spre ţara tinereţii / Înţelepciunea poporului meu / Curge limpede, sclipitoare / Pe valea timpului mereu / Purtînd cu ea nestematele vieţii / Moştenite şi nemoştenite / Dinspre ţara bogată spre ţara frumuseţii“.

Scrisoarea care începe cu „Dragă Luceafărule“ este destul de nostimă : „În fiecare duminică, te urmăresc cum faci gimnastică de înviorare şi ce serveşti la micul dejun. Astăzi, de pildă, ţi-ai albit barba de lapte, pentru că Luceferiţa iubeşte un iaurgiu din Calea Laptelui. Ştiu că nu eşti gelos însă aluzia mea te poate intriga cît de cît...

La urma urmei, nici tu nu eşti aşa de sfînt, cred. Am văzut eu o cometă din cele cu coadă scurtă, cum se topeşte după tine pentru o poezie sentimentală“.

HAMLET — Arad („*Am luat pseudonimul Hamlet fiindcă unele evenimente recente au dat existenţei mele amprenta prinţului nefericit al Danemarcei*“), *scrie o poezie de acest tip :* „Ai venit lîngă mine / cu ochii întorşi / spre sfinţii din flori / şi-n iarbă / dansau şerpi de aur / şi floarea care-a-nflorit / ţi s-a rupt / şi vinul preotului / era bun / şi cozonacul mirosea / a tămîie“ *etc.*

Poezie minoră, nu lipsită de un anume farmec. Pseudonimul însă...

Cezar BALTAG

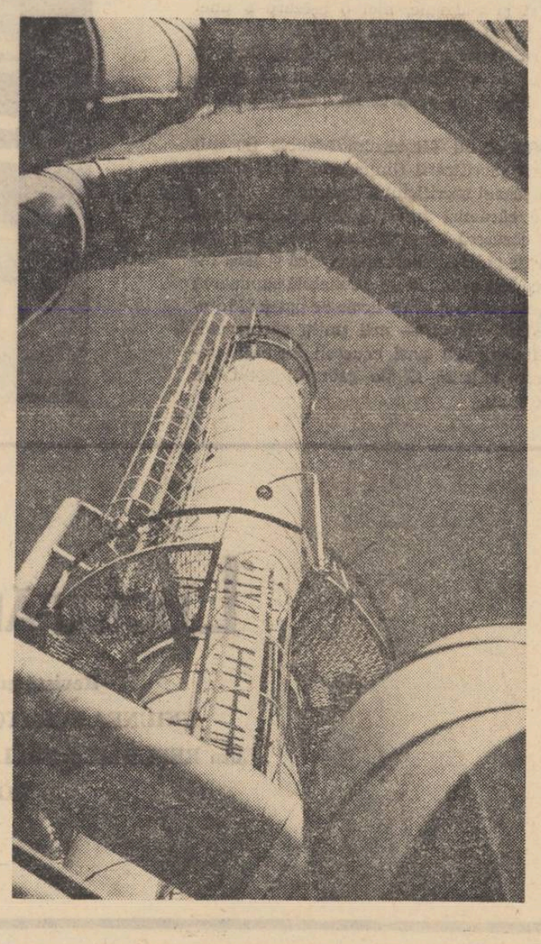

a fi aici, acum

de Adrian Păunescu

În astfel de clipe

A fi, aici, acum, înseamnă a trăi, a-ți aminti, a visa.

A fi, aici, acum, cînd mai sînt atîtea de făcut, pentru îndreptarea lumii, înseamnă a gîndi liber și responsabil despre toate.

A fi, aici, acum, în acest august 1969, în această zi de 23, cînd se împlinește un sfert de veac de la eliberarea țării de sub jugul fascist, a fi, aici, acum, înseamnă a încerca nu numai să constați eliberarea, dar să și te deschizi spre probabilitatea roadelor ei și chiar să iei ca atare climatul ei.

Eu cred că, în astfel de clipe, omul se privește pe sine cu un ochi care nu înșeală.

Reevaluăm acum totul, ne măsurăm, de departe și de devreme, pînă aici, pînă acum.

Miorița

Căci nu e oare descalificant (ne putem întreba), nu e oare degradant ca o întreagă cultură să se bizuie pe mitul Mioriței, în care doi ciobani ucid pe al treilea? Nu e oare un gest de curaj nebunesc ca toată suflarea gînditoare a unui pămînt să pornească de la o nedreptate săvîrșită de o obște — constituită, e drept, numai din doi indivizi — împotriva Insului? Ne putem întreba. În aceste zile de afirmare a noastră, a românilor, ne putem întoarce asupra temeliei și putem risca întrebareea: de ce a fost nevoie de asta?

Și, tot acum, tot aici, ne putem răspunde: dacă, undeva, departe, în temeiul nostru s-a petrecut acea jertfă — ce ne urmărește în tot ce înseamnă cultura acestui neam, — dacă sîntem drepți și recunoaștem că pe tot pămîntul, lucrurile se petreceau așa, noi avem privilegiul, între atîtea culturi, de **a ti mărturisit** tragedia noastră și de a ne fi eliberat astfel de ea, restituind-o eternității, iar noi reținînd vinovăția convertită în farmec ireductibil.

Pe toți munții lumii au murit ciobani. Oriunde îți îndrepți amintirea vei găsi urma unei astfel de jertfe.

Dar, aici, pe plaiul netezit de botul Mioriței, vei găsi și puterea de a mărturisi, odată pentru totdeauna, ce a fost, cum a fost.

Balada Mioriței este gestul suprem de putere intelectuală a poporului nostru care nu încetează să-și pună întrebări despre sine, întrebări despre tragedia limpezirii sale, în durată.

Jertfa

Sau poate aceasta e jertfa pentru cîntec.

Sau poate acel bărbat moare în munte, pentru a învia în artă.

Sau poate nimic nu e adevărat, de fapt,

Dar, oricum, și astăzi mai cred, cînd aud în vreun sat bocitoarele, că taina — pe care ciobanul i-o încredințează Mioriței — abia acum s-a aflat și plînsul, acelui bărbat învăluit în pudoarea propriei morți, i se cuvine.

Meșterul Manole

Dar să nu fim exagerat de robiți de acel mit. El nu e singurul. Mai e și Meșterul Manole.

Mă gîndesc, aici, acum, că ar trebui precizat: Meșterul Manole a putut construi, ce avea de construit, nu numai și nu în special pentru că își zidise femeia în zid. Ci pentru că a avut răbdarea de a ridica zi de zi un zid care noaptea se dărîma.

Fără această răbdare, fără acel efort îndelungat și zadarnic, nici o așezare a unei vietăți în zid nu ar fi fost posibilă.

Pentru a construi o singură dată durabil, meșterul avea nevoie nu numai de jertfa femeii lui, ci de propria lui jertfă de dinainte.

Eu văd mitul Meșterului Manole nu atît în sensul sacrificării ființei apropiate, ci mai ales în sensul sacrificiului personal.

Acele cărămizi fuseseră de atîtea ori ridicate, căzuseră de atîtea ori, pentru ca din nou să fie ridicate încît aproape că și fără închiderea femeii în zid era probabilă supunerea lor. Așezarea unei ființe acolo ar putea fi înțeleasă și în sensul — mai puțin spectaculos — al îndeplinirii unei concesii formale: zidul urma oricum să fie gata. Clopotul era plin de funii.

Ce îmi închipui că gîndea Manole, atunci

Clopotul nostru nu va mai bate
adună-ți funiile, libertate.

Clopotul nostru va fi doborît,
clopotul nostru va fi ascuns;
tăcea-va dangătul lui deajuns,
să nu mai fie iubit și urît?

Una cîte una, scîndurile de brad,
unul cîte unul, scripeții cad.
Clopotul nostru nu va mai bate,
o mie de ani, prin turnurile deșalate,
în lumea turtită, întinsă pe coate.

Adună-ți funiile, libertate.

Am fost de curînd la Craiova

Am fost de curînd la Craiova și am citit poezii, la Teatrul Național, pe scena unde strălucita trupă tinără, cu Silvia Popovici și Cozorici, dacă mai țin bine minte juca prin anii '58, Hamlet. Ce straniu suna atunci pentru noi, elevii cărora nu li se preda literatură universală, acel text.

Am fost de curînd la Craiova, pe scena de unde luam lecții de literatură universală, puțin speriat că așa ceva e posibil.

Mă adresam unei săli nu tocmai pline, încercam să intonez „în lunga noapte a acestui veac" și mi s-a năzărit că sînt extrem de urît și de penibil, amintindu-mi că, tot aici, cîțiva superbi actori tineri jucau Hamlet, frumoși, nemaipomenit de frumoși, încît adormeam — în cele cîteva săptămîni de internat — gîndindu-ne dacă ei există într-adevăr.

De undeva de sus, de la cucurigu, nu aveam — citind versuri — nici o îndoială că un ochi rece mă privește și mă micșorează, pe scena unde Hamlet — jucat de o trupă tinără — venea să spună că e posibil, să avem răbdare, să mergem la internat și să avem răbdare, că e posibil, foarte posibil.

Și trebuie să recunosc, vinovat, că această tragedie fără limite care e Hamlet a sădit în sufletul meu — și cred că în toate sufletele prezente în acei ani în sală — un paradoxal optimism.

Marin Preda

N-aș fi crezut acum cinci-șase ani că voi fi în stare să scriu ceea ce scriu aici.

Îl vedeam și nu-mi venea să cred.

Este unul din marii scriitori români. Dar purta ochelari și auzea tot. Lua cuvintele la propriu. Așa este și azi. Mi se părea prea norocoasă împrejurarea că, deși scrisese Moromeții, continua să apară printre oameni viu, și să fie copilăros (credeam că perfid!) și să rîdă într-un fel ce-mi apărea absolut iritant, în primii doi-trei ani de audiere intermitentă a rîsului său.

Aproape îl uram pentru că exista.

Se mișca extraordinar de simplu, ca un primar, ca un unchi, ca un om.

Realizez, astăzi, că e un privilegiu că el există.

O extraordinară șansă a generației mele este și aceea că are înaintea ei — așa orgolios cum se arată uneori — pe Marin Preda, **scriitor în exclusivitate.**

Foarte atent la desfășurările lumii, cu o memorie neobișnuită a faptei, Marin Preda ne oferă pilda scriitorului profesionist pe care niciun accident, de nicio natură, nu-l poate clinti de la masa lui de lucru.

Marin Preda scrie. Cu literă mică și atentă, acoperindu-se voluntar de tăcere, Marin Preda îmi dă liniștea că, undeva, aici e cineva care ia în serios, fără abdicări, literatura.

Contabilul

Trebuie să recunosc că există un morb al birocrației care ne poate urmări pînă-n mormînt, dacă nu simplificăm lumea.
Cineva mă salută distrat,
altcineva mă iubește distrat,
altcineva mă omoară distrat,
și celălalt mă îngroapă distrat.

Viermele prim mă privește distrat,
al doilea vizite-mi face distrat,
mama afară mă plînge distrat,
însumi — ce sînt — îmi duc moartea distrat.
Și numai contabilul nostru stimat
se uită la toate preocupat.

Fabrica de viori

În vara lui 1968, am fost împreună cu prietenul meu Aurel Dragoș Munteanu, la Reghin, la fabrica de viori.

Nu mai țin minte numele bărbaților pe care i-am cunoscut acolo, în migala aproape neomenească, de a construi viori perfecte.

Nu știu ce e aceea o vioară perfectă. Nu știu cîtă însemnătate are, în economia națională, acel bastion al viorilor.

Ceva însă mi se pare și azi tulburător. Și anume faptul că în fiecare dimineață cîteva zeci de cetățeni ai Reghinului se trezesc, își iau rămas bun de la familii, închid ușa casei și se duc la serviciu, unde se ocupă de construirea unor viori. Nici mai mult, nici mai puțin: viori.

Ei depun o abnegație la fel de mare ca și marii constructori, din punctele celebre ale hărții noastre industriale.

Un echilibru — pe care numai o dreaptă și nuanțată înțelegere îl poate da — face ca, la Reghin, să se construiască, permanent și cu toată seriozitatea, viori.

Ori de cîte ori cineva nu pricepe poziția artei — în ierarhiile efortului — îmi vin în minte acei oameni care, într-un adînc al Transilvaniei, cu mîndrie și cu hotărîre, fac viori.

„Bine din punct de vedere uman nu poate fi decît ceea ce este o realizare a libertății"

Aceasta e una din frazele memorabile ale lui Karl Marx, o frază despre nevoia de libertate a omului într-un veac cînd victoria libertății era încă departe (Opere, vol. 1, pag. 59).

Este fraza pe care aș așeza-o în capul unei antologii a noii literaturi române și mai cu seamă a literaturii din ultimul deceniu.

Căci dacă această epocă a născut o literatură, dacă această literatură este, după cum îndeobște se spune, strălucită, dacă de la așezarea tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea Partidului și Statului, arta a urmat societatea în marea ei descătușare, atunci fraza lui Karl Marx ne poate fi stindard.

Da, putem spune, cercetînd peisajul îmbelșugat și convulsionat al noii literaturi române: **bine din punct de vedere uman nu poate fi decît ceea ce este o realizare a libertății.**

Putem spune și putem făgădui că nu vom uita niciodată semnificația gravă a acestei fraze.

Căci, cum tot Marx afirmă, **„libertatea este esența generică a întregii existențe spirituale."**

Dacă ne gîndim la istorie

Într-adevăr ce multe lucruri s-au petrecut aproape absurd.

Ce greu și-a păstrat acest popor demnitatea! Să ne amintim de moartea lui Constantin Brâncoveanu.

Domnitorului nostru i s-a tăiat capul. Nu înainte însă ca să se taie capetele copiilor săi. Aceasta a fost a prescurtare absurdă și tragică. Era ca și cum ai fi tăiat un rîu. Era ca și cum ai fi prescurtat un rîu. Mai multe rîuri. Era ca și cînd ai fi prescurtat cumpenele fîntînilor. Brâncoveanu a fost omorît. Rîurile ne-au fost siluite de năvălitori. Fîntînile ne-au fost pocite. Dar a rămas un izvor inalterabil.

Două versuri

Îmi amintesc două versuri fără niciun fel de substrat, două versuri care, în marea lor naivitate, se pot apropia de un adevăr elementar:

Singurul care credea în Isus
era măgarul care-l ducea.

La Porțile de Fier

Un inginer mi-a povestit la Porțile de Fier următoarele:

„Lucram la acest viaduct care acum e gata. Mergeam cu trenul pe linia ferată de jos, că a de sus nu era terminată. O femeie bătrînă stătea la geam și uitîndu-se în sus, spre viaduct, m-a întrebat:

— Ce, chiar o să meargă trenul pe sus?

— Da.

Ea n-avea de unde să știe că eu sînt între autorii viaductului.

— Atunci, eu — că tot sînt bătrînă — nu mai merg niciodată cu trenul.

— Dar unde vă duceți acum?

— La Severin, la fii-mea.

— Și cînd vă-ntoarceți?

— Peste vreo trei zile.

— Păi va trebui să veniți chiar pe unde nu vă place, că viaductul e aproape gata.

— Nu se poate.

— Ba se poate.

— Dar dumneata de unde știi?

— Știu pentru că eu l-am făcut.

— Să nu te superi pe mine, tovarășe, dar dacă e-așa, e și mai rău.

— De ce?

— Pentru că mie nu-mi vine să cred că băieți, de 30—40 de ani, ca dumneata, pot să facă lucruri serioase.

— De ce?

— Ai terminat liceul?

— Și facultatea.

— Lasă facultatea. Liceul l-ai terminat?

— Bineînțeles.

— Cîte clase ai făcut?

— 10 clase.

— Ei, vezi, de-aia n-am încredere. Vezi? Fiindcă dumneata ai terminat liceul cu 10 clase, eu stau la fii-mea pînă găsesc o ocazie. Vezi?

Claun

Soarta claunului mi se pare totuși cea mai tristă. Am fost de curînd la circ. Vă cer voie să eliberez din mine această poezie, tristă și rea, și vă promit că e pentru ultima oară.

Coloriți-l deci pe claun, văruiți-l,
depravați-i
umerii osoși și ochii de sticlă pergamentoasă,
huiduiți-l cu ninsoare, ungeți-l cu palpitații
și-n caleașcă de trei locuri capul dați-i-l
acasă.

Veniți, lume! Circu-i mare, de la broască,
la gorilă,
scheunatul, versul, vîntul se plătesc
la fel de bine,
în treptată vindecare plînge silnica mulțime,
ei de ea îi este jale, ei de ea îi este silă.

O, să-l coloriți pe claun, să vedeți
ce șic îi șade,
nu-i destul că e de sînge, îmbrăcați-l
în vopsele,
cerul strîmt să îi ofere găunoasele cascade
să se-nalțe, să le-atingă, și să scoată
pui din ele.

Ce ziceți? A fost o șoaptă,
dincolo de parapete,
Vorba lumii ne păruse toxicul și josul
schiaun,
și din voi se nasc, cînd rideți, vrînd
și ei să se desfete,
plozii veseli ai privirii, bieți copii făcuți
cu claun.

Coloriți-l deci pe claun, tumbe de culori
pe tumbe
de natură ce se joacă; iată lumea!
Iată luna!
Dar imaginea lui intră în aceste doamne
strîmbe,
boală cu fiori de a rîsul și strigoi
pe totdeauna.

Inestimabilul portret

Am descoperit, cu ochi uimiți, unul dintre cele mai precise portrete din cîte s-au făcut vreodată unui om despre care astăzi am vrea să știm cît mai multe. Dar iată-l:

Numele și prenumele — FRIEDRICH ENGELS

Starea socială — **comerciant**

Născut și domiciliat la **Barmen**

(Continuare în pag. a 6-a)

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție:
Constantin Toiu

REDACȚIA:
București Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11.51.54; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA:
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiul Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
35 (383)
Sîmbătă,
30 august 1969
8 pagini — 1 leu

Rebreanu

Socotit obscur în lucrările sale de început și mult timp după aceea, Rebreanu clatină în 1920, prin „Ion", istoria noastră literară care parcă, după perioada marilor clasici, întîrzia în așteptarea unui punct nou și ferm de sprijin. Prin Rebreanu, seria romanului românesc se fundamentează, epica anunțată de Filimon este scoasă din aparența momentelor izolate și capătă dimensiune și valoare de destin, terenul „local" al prozei aspiră la proiecție universală. Prozatorul nu mai este „poet" printr-o jumătate de stil, devine definitiv prozator. Poezia prozei e, în esență și în problematică, în construcția însăși a epicei capabilă să transforme minuția și migala cuvintelor „terne" în grandoare. Înapoi nu se mai putea merge. Semn categoric de apus al intenției înșelătoare de a mai face literatură de secol consumat în primele decenii al celui de al 20-lea veac. Înainte, însă; fără a-ți depăși condiția de contemporan supus la propriul timp literar sau de urmaș religios al înaintașilor; fără a căuta substanța artistică în stare să desfidă atît minciuna cotidiană a existenței cît și artificiul de meșteșug; fără masivitatea socială și istorică a operei, criterii capitale impuse marii proze de Rebreanu — ar fi fost și mai greu de mers în literatură. Rebreanu intimidase. Rebreanu a pus în față un nou „a fi" scriitorului. Începătorul obscur care-și întîrziase afirmarea printr-o muncă grea, de plug, asupra paginei de proză (lucra noaptea, cînd și țăranii se odihneau, pornise să gîndească romanul „Ion" prin 1907 și-l terminase în 1920, la vîrsta de 35 de ani) scriitorul ieșit cu greu din anonimatul „celor mulți, umili", se spune că avea, cînd i-a apărut romanul, părul alb ca un prinț nordic.

Sîntem tentați — pentru a vorbi mai limpede despre rostul și sensurile cîștigate de cărțile fundamentale ale lui Rebreanu în literatura română — să recurgem nu la alte cuvinte decît la însești cuvintele pe care romancierul nostru le spunea despre opera unui scriitor francez: **„Sînt cărți care se împlîntă în memoria popoarelor ca niște semne de hotar. În jurul lor se grupează și se cristalizează desfășurarea evenimentelor literare, ele marchează liniile de evoluție ale culturii. Nu poate exista un mai mare privilegiu, decît să-ți păstrezi favoarea generațiilor care se ridică, fiindcă numai ele întineresc operele pe care le admiră".**

Ne place să ne amintim de anii studenției noastre, acum aproape două decenii, cînd acordam, în ceea ce privește proza, privilegiul și favoarea generației noastre lui Liviu Rebreanu care, surprinzător, era trecut pe atunci în programe mai ales pentru „limitele" sale, neîntrecute, ni se pare, decît de acelea găsite lui Eminescu. Pe rînd, atrași de cărți strălucitoare ca expresie, sau cu pasiuni trecătoare pentru cărți ciudate prin singularitatea lor, rămîneam însă constanți pentru Rebreanu. Klapka și ai săi aveau să ne aducă aminte că tragedia lor îl poate prinde și încerca și mai teribil pe Apostol Bologa. În proză, Rebreanu e fermitatea noastră, ne mai spuneam cînd ne dezamăgeau atîtea cărți ieșite proaspăt de sub zaț și a căror glorie se făcea și se desfăcea, conjunctural, sub ochii noștri. Pasiunea noastră pentru marile romane ale lui Rebreanu privea mai mult decît destinul pe care-l merita pe mai departe literatura română.

Tot ca studenți observasem că profesorul Călinescu, căruia îi plăcea de la catedră, mai mult decît în „Istoria..." sa, să exagereze extragerea portretului unui scriitor din operă, cînd vorbea despre Rebreanu, se ferea să-i emită un portret, rămînea numai la operă; nu știm dacă nu intimidat de acest scriitor pe care-l numise în „Istorie..." **aproape genial** iar mai tîrziu, într-o cronică a optimistului, dacă nu ne înșelăm, rectificase eroarea și-l numise simplu: **genial.** Și ne mai gîndeam, nu fără a mai adăuga un argument la favoarea literară pe care o acordasem, că în **Nu**-ul lui Eugen Ionescu, un nu „aproape absolut", vehemența ostentației se oprise în fața figurii lui Rebreanu. Ar fi fals să spunem însă că romancierul celebru Rebreanu care nu insultase pe nimeni nu fusese foarte mult insultat; pentru simplul motiv că injuria se înfurie și mai tare cînd nu i se răspunde și cînd nu este luată în seamă. N-am uitat, l-am mai apucat pe Călinescu, el însuși mare scriitor și în plus foarte iritabil, și în scris și de la catedră, dar evocîdu-l pe Rebreanu, paradoxurile lui, de atîtea ori persiflante, amuțeau. Poate să fi fost respectul față de opera lui Rebreanu, fundamentală pentru literatura română. Dar poate să mai fi fost ceva. Mai tîrziu, cînd am avut prilejul să cunoaștem foarte mulți scriitori, am făcut legătura acestui respect aparte cu memoria deosebită pe care i-o păstrează într-un unanim consens breasla scriitoricească, în continuitatea ei de la o generație la alta: Rebreanu — își amintesc cei „dintre cele două războaie", a constituit poate una din imaginile cele mai vii ale scriitorului dedicat breslei sale, unității de scopuri profesionale scriitoricești, afirmării drepturilor demne ale literaturii, tot atîtea chestiuni de viață ale oamenilor de condei.

Așa s-a fixat, se păstrează și se transmite imaginea lui Rebreanu în istoria vieții literare. Ne amintim de cuvintele solemne rostite de Tudor Vianu în acest sens, și nu numai de cuvintele criticului-profesor, privind înțelegerea superioară pe care o avea Rebreanu asupra destinului și scopurilor care-i leagă indisolubil pe scriitori într-o profesie ce se înalță la respectul cel mai tulburător al omului și care se cere la rîndu-i respectată. Spun mărturiile, Rebreanu respingea brutalitatea și suspiciunea în viața literară, cînd a scris la o publicație sau a condus o alta și cînd discuta în coloana tipărită despre confrații săi și despre talentul lor, cînd ținea o cuvîntare despre literatură, punea aceeași atenție, poate și mai mare, ca în paginile scrise la propria-i operă. Respingea elogiul fără măsură poate simțindu-l vecin cu injuria și cu negația. A devenit proverbială amintirea imaginii lui: retras cu încăpățînare la masa de scris unde muncea ca un sclav, cu un program de lucru sistematic, neiertător; împovărat de măsura grea a propriei munci, apărea în obștea scriitoricească cu o stimă sporită pentru munca altora, și asta nu numai cînd a fost în fruntea societății scriitorilor sau în lumea teatrelor.

Rebreanu — prin tot ce are excelent — aparține nu numai publicului cititor din atîtea generații, literaturii române de primă mărime, Rebreanu aparține și scriitorilor, vieții lor, istoriei dramatice a breslei lor.

Ștefan BĂNULESCU

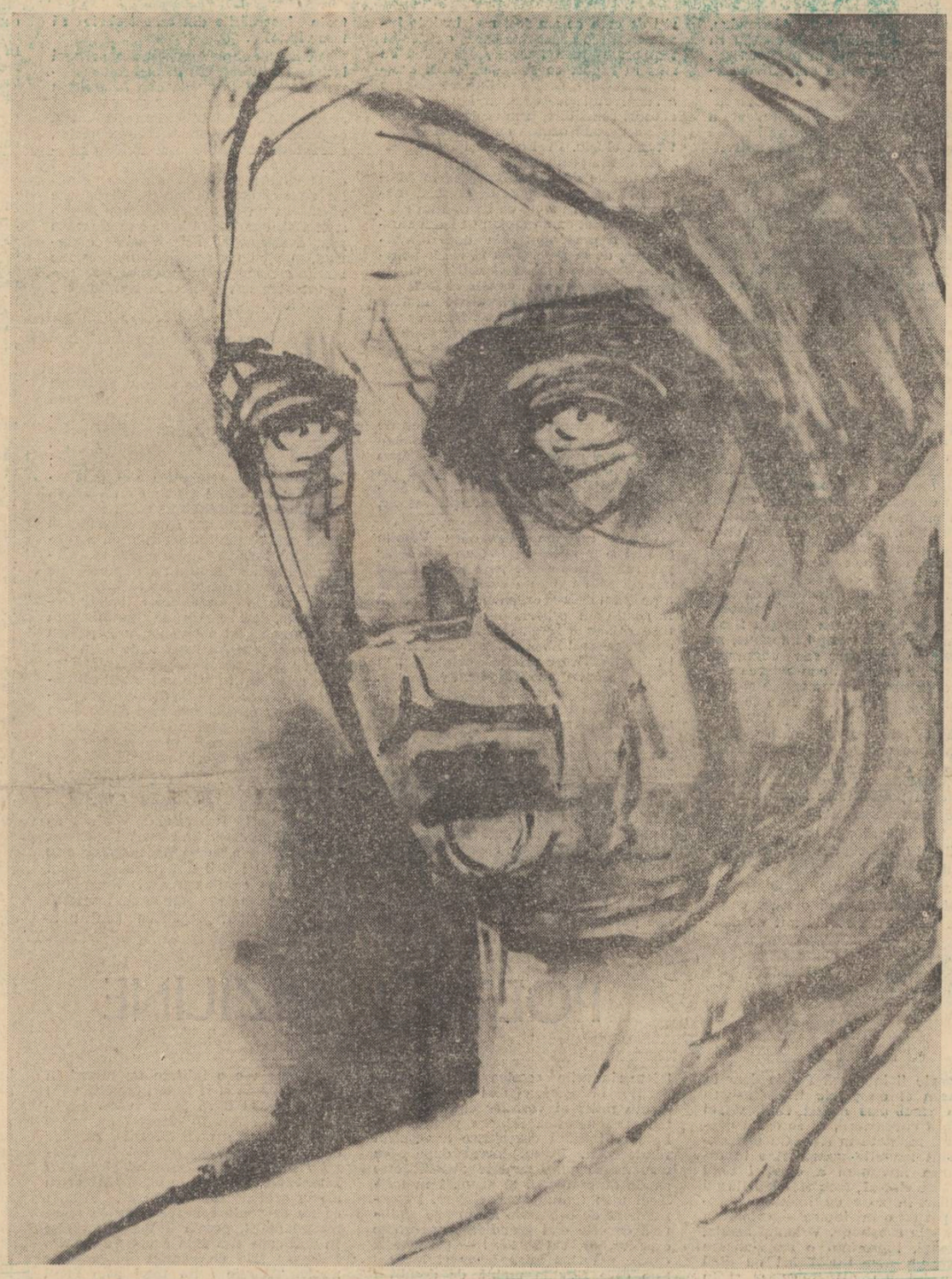

LIVIU REBREANU

Desen de EUGEN DRĂGUȚESCU

PERMANENȚĂ

Ce este timpul? Cine l-ar putea explica? Afirm cu tărie și cred că anii ființei noastre adevărate nici nu vin nici nu se duc ci rămîn pururi în noi, nu ne părăsesc niciodată.

Nu există, nu a existat niciodată, de cînd trăim pe pămînt, clipă, oricît de amară, care să ne clatine această credință: a permanenței noastre în lume. Niciodată, nimeni, aici nu a fost auzit rostind vreodată grelele cuvinte: trecutul nu mai este iar viitorul nu știm dacă va fi. Pentru că trecutul și viitorul au fost întotdeauna în noi, în bătaia de fiecare clipă a inimii noastre.

Ceea ce numim zi nu este numai iluzia călătoriei soarelui în jurul pămîntului, este mult mai mult decît atît: oglinda statorniciei înseși. Ziuă înseamnă **toate** zilele, secundă înseamnă **toate** secundele existenței noastre... „Vede-n capăt începutul / Cine știe să le-nvețe" a spus cel mai mare dintre noi. Odinioara se regăsește în acum înainte de nașterea lui, mîinele a căpătat chip încă din leagănul strămoșesc. Pentru că timpul precede timpul în timp, pentru că secolele determină esența clipei.

La venirea noastră pe pămînt am primit mărturie de la părinții din părinți, că sîntem fiii așteptării și ai speranței. Mărturia aceasta este adevărată. Auzul, văzul, sunetele, cuvintele noastre au fost întotdeauna cu noi. În nici un timp ele nu au rămas fără să facă nimic pentru că, în orice clipă, ne-au însoțit conștiința.

Locul unde sîntem este însăși ființa noastră. Înțelepciunea statorniciei noastre, întotdeauna prezentă, întreagă, fără șovăire ne-a însoțit de-a lungul vremilor, ne-a sprijinit umbrele. Fiind viață în ea însăși, ne-a inspirat viață, pentru că, trăind statornic în ea, am trăit în chip drept.

Noblețea unei epoci, demnitatea ei se măsoară în tenacitatea și tăria cu care omul își cinstește propria ființă. Asumîndu-și dreptul fundamental de **a fi**, conștiința de sine își afirmă esența, temeiul, structura, datoria față de propriul destin, justificare superioară a existenței în lume.

Este în această consecvență cu sine însuși a omului, îndreptățirea cea mai de preț a existenței sale, îndreptățirea drumului obscur și anevoios pe care l-a parcurs viața de la primele începuturi pînă la afirmarea supremă a flăcării celei mai curate, răsărite cîndva în univers; conștiința umană.

Cezar BALTAG

Esențe

Eram pe punctul să-mi intitulez rîndurile „însemnări de atelier", dacă noțiunea n-ar evoca un spațiu închis și ore riguroase de lucru, alternanță între muncă și odihnă, între încordare și relaxare. Însă activitatea scriitorului se desfășoară altfel, are de cele mai multe ori un caracter obsesiv și nu știi uneori dacă aparenta odihnă nu e timpul cel mai propice al lucrului, nu e momentul ascultării demonului socratic, dușman al reculegerii obișnuite de care are dreptul să se bucure fiecare om. Timpul de lucru și neliniște este continuu și se petrece chiar în somn. Într-un moment de odihnă mi-a venit ideea din acest articol, la ceasul cel mai românesc al dupăamiezii, spre ora 6, vara, cînd lumina de o subtilă dulceață izgonește sunetele și nu izbește ci se prelinge peste obiecte. Atunci cerul și pămîntul, prin lumină, trăiesc o ciudată simbioză firească, de echilibru moale și ineluctabil. Contrastele se estompează și pînă și spectatorul alunecă încet dinafara sferei obiective în interiorul ei, subiectivînd-o. Limita dintre eu și rest este o dungă subțire de pseudogîndire. Spuneam că este ceasul românesc din trei motive cel puțin: pentrucă nicăeri nu se găsește lumina asta rară, (în alte părți ea bate și nu învăluie pămîntul), pentru că din depărtare, ochii minții așa îți aduc în față țara, numai la această oră și în sfîrșit pentru că literatura noastră poartă sentimentul de ștergere a limitei eu-non-eu ca pe o dominantă majoră. Admițînd sau nu fundamentarea metafizică a lui Blaga, îți vine în minte, cu o bizară împăcare, noțiunea de perspectivă sofianică fundamentală pentru gîndirea poetului. Numai asemenea lumină poate fi intermediară și alunecînd învăluitor tu însuți îți vine să-ți spui că numai această alunecare și liniște contează.

Însă nu trebuie să ne lăsăm tentați de dulceața perspectivei anistorice, voal înșelător, mai înșelător prin pretenția simbolică de nemișcare decît cel mișcător al zeiței Maya.

În spatele liniștei obscurele lupte continuă, o uriașă încleștare darwiniană, vegetală și animală nu se oprește, e ora cînd pe fundul lacului știuca stă la pîndă, imobilă ca o bucată de lemn, încordată să-și sfîșie prada. Iar mai importantă încă decît perspectiva biologică e imaginea violentă și reală a istoriei, universul uman ce descoperă prin complexitatea sa înfruntarea, dedublarea, contradicția, deci adevărul. La milenara noastră istorie „pe gura de rai" jertfa n-a fost rituală, sacrificială, ca în Miorița ci crudă și cu sensurile îndesate doar în întunecimea ei.

Ar trebui începută o carte cu gîndurile înșelătoare ale unui om adîncit după o fericită înfrîngere în ceasul dupăamiezii, sfîșiate brusc de amintirea istoriei reale, neliniștitoare. Alte condiții fiind date, ar putea fi o carte majoră. A sosit momentul să depășim în sfîrșit cursa întinsă de unul dintre cele mai frumoase peisagii de lumină din lume. Linia esențialului este linia dialecticii necruțătoare.

Alexandru IVASIUC

avant-premieră editorială

ZAHARIA STANCU

„Vîntul și ploaia"

(3 volume)

Noul roman al lui Zaharia Stancu — plasat în perioada imediat postbelică — reflectă, prin eroismul unui grup de țărani, modificările sociale caracteristice evoluției ulterioare a satului românesc.

CEZAR BALTAG

„Odihnă în țipăt"

O nouă carte de versuri a autorului „Monadei".

ANA BARBU

„Viscol"

După volumul de debut „Nunta de argint", scriitoarea publică un nou volum de povestiri.

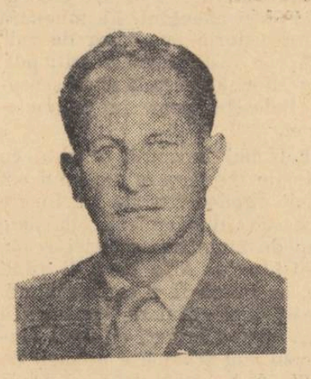

MIRCEA SĂUCAN

„Camera Copiilor"

Pagini de observație de un lirism dramatic, cartea se recomandă prin reliefarea unor caractere autentice.

CARTEA DE POEZIE

Ion Alexandru: „VĂMILE PUSTIEI"

DEVENIREA UNUI CONCEPT

Ultima carte a lui Ion Alexandru, **Vămile pustiei,** raportată la creația sa anterioară, se remarcă, în primul rînd, prin egalitatea de ton a rostirii discursului și austeritatea monahală a stilului. Lirismul său fulgurant-expresionist a suferit o reducție hotărîtă și consecventă a formelor reprezentării manifestîndu-se în contemplația ascetică a lumii, a destinului etc. din perspectiva transreală a pustiului. Tensiunea spirituală remarcabilă a poetului, altădată generatoare de conflicte multiple și variabile cu dominantele cromatice ale roșului și negrului, s-a întors asupra ei însăși într-o cercetare monotonă și obsesivă, renunțînd la proiecțiile poate mai frivole, dar oricum mai atrăgătoare și mai expresive în alteritatea sensibilă.

În **Vămile pustiei** categoria estetică a interesantului, ca mijloc de reliefare selectivă a succesiunii stărilor emoționale, funcționează cu atît mai stins și mai nedefinit cu cît meditația globală are o natură mai omogenă și mai unitară, cu cît dogma poetului se dovedește mai rigidă și mai invulnerabilă de la o pagină la alta. Ceea ce la Ion Alexandru era gravitate a evoluat acum într-un puritanism pe care l-ar dori impersonal dacă nu l-ar contrazice atît de flagrant complexul damnațiunii, de punere în paranteză și negare a valorilor contingentului, expresie a valorilor eterne. Căci în atitudinea de refuz a bucuriilor lumii, deci de refuz a creației lui Dumnezeu, nu se poate să nu se ascundă și o mare doză de demonism, de contestare, chiar dacă punctul de plecare îl constituie consacrarea întregii ființe adorației directe a esenței imuabile, nu prin formele inferioare sau degradate în care ni se relevă în cunoașterea empirică, ci printr-o unitate ideală și preexistentă. Cu alte cuvinte, ceea ce poezia lui Ion Alexandru a pierdut în varietate și pitoresc vital, ea a cîștigat în orientarea către o singură imagine statică — a Pustiei — nesupusă devenirii, ea însăși devorînd, chemînd la sine și stăpînind posibilitatea infinită a determinărilor fenomenale.

Fără îndoială că a-ți expune fragilitatea ființei în bătaia razelor înghețate ale unui astfel de concept absolut, mort din punctul de vedere al contemplației propriei deveniri, cînd o stare ce o succede pe alta ne revelă atît de diferiți de ceea ce am fost mai înainte încît amintirea constituie baza existenței temporale prin lipsa de egalitate cu sine în raport cu simultaneitatea existenței veșnice, deci o astfel de supunere a relativului la examenul criteriului absolut constituie, prin ea însăși, o tentativă morală demnă de cel mai dezinteresat elogiu. Purificarea și abstractizarea deci a pasiunilor omenești printr-o confruntare de esență tragică, în înțelesul că ceea ce constituie căldură efemeră tinde să umple de lumină un concept gol fixat ca un tablou pe zidul eternității, a preocupat arta mare dintotdeauna, de la greci pînă în zilele noastre. Tendința are substratul moral al perfecțiunii și pe cel estetic al formulei exemplare, adică obișnuitele ipoteze ideale ale realității umane. Dar această lume ipotetică, ideală, devine pentru artist unică și reală, antrenîndu-i credința și eforturile într-o proiecție difuză, proprie trăirilor pasionale, fără conștiința metamorfozelor întunecate, misterioase, în lumina de gheață a conceptelor ulterioare .Cînd acest drum de la pasiune la noțiunea integratoare este cunoscut și numit în artă fără desfășurarea procesului sugerării ei pînă la numele sfîșietor de taină, arta respectivă rămîne doar un exercițiu retoric, van de orice iluzie.

Cartea lui Ion Alexandru **Vămile pustiei** s-ar putea numi un îndreptar programatic de desăvîrșire și purificare morală prin tendința curată și expresă a poetului de a-și organiza emoția vitală în jurul unui criteriu ideal, dacă lirica modernă nu ar face uz de abstracțiune în chipul cel mai liber, orice demers căpătînd o justificare estetică, evident, prin forța și sinceritatea talentului respectiv. Astfel poetul invocă divinitatea, ființa universală, ca pe un punct de convergență tradițional al perfecțiunii umane, fără ca acest concept să rămînă un element decorativ, un oarecare nume înzestrat cu puterile oculte ale unei invocări în sine. Participarea emoțională la descoperirea desăvîrșirii și perfecțiunii proprii se realizează într-un ritual hieratic, vizînd percepția globală epurată de accidentele care pot distrage de la finalitatea demersului. **Vămile pustiei** ar însemna deci drumul spre esențial al poetului cu toate obstacolele pe care trebuie să le înfrîgă și cu toate încercările din care trebuie să iasă victorios.

Poemul liminar **Ascensiunea,** cel mai întins și mai definitoriu pentru concepția sotereologică a lui Ion Alexandru din **Vămile pustiei** figurează la un mod aparent epic destinul și aspirația umană către zonele superioare ale existenței, efortul de integrare a ființei accidentale într-un regim necesar al ideii de eternitate, un poem al salvării omului de sub condiția morții. Viața este văzută ca un drum spre absolut (ego sum via), omul trebuind să urmărească prin desfășurarea actelor sale pămîntești, un țel transcendent, dincolo de erorile contingentului, un scop mai tare ca moartea din pulberea ispititoare a zădărniciei.

Desprinderea se petrece cu dificultate, dar grandoara scopului merită riscul și primejdia călătoriei. Versurile poemului cad cu o gravitate potrivită stării psihice a poetului, pe măsura gravității întreprinderii sale temerare. Valoarea în sine a poemului, ca realizare artistică a unei intenții, a unui program, este aceea a dispariției oricărei intenții evidente sau a unui program ostentativ: Ion Alexandru realizează aici, prin figurarea destinului uman ca un drum, o călătorie, o ascensiune către o sferă care-l depășește, dar care-l înnobilează chiar prin umanitatea profundă a demersului, ceea ce în alte pagini din carte rămîne doar schițat: o impresie de repaos absolut al efortului individual peste care se aude trecerea timpului — Mișcarea, deși se exprimă figurativ prin îmbarcarea pe o corabie, act pentru care te-ai pregătit toată viața („Nu oricînd se poate vorbi despre corăbii / Trebuie să te afli în fața unei mari călătorii / De mult așteptată, de mult pregătită cumva / O călătorie fără de care nu se mai poate, / Marea călătorie, marele tău drum. / De mic te aduni și crești pentru el. / Îți așezi toate obiectele și nădejdile, / Toate dorurile și puterile în acel drum / În acea corabie care iată că într-o bună zi / Se-arată de neînchipuit în fața ta") se valorifică tocmai în opusul ei, în static, în repaosul veșniciei ființei revelate, adică **Ascensiunea** este un poem al ieșirii din contingent cu mijloacele contingentului. Pregătirea pentru eternitate în care ar sta tot rostul vieții este chiar pregătirea pentru această mare călătorie, dar ascensiunea în zonele superioare ale conștiinței umane, în perfecțiunea ideală a ceea ce noi realizăm aici, printre semenii noștri, va purta fără îndoială nimbul acelei vieți încheiate și orientate către perfecțiune. Actele individului sînt judecate de istorie, dar și mai gravă este judecata conștiinței proprii, singura care te poate face fericit sau nefericit pentru totdeauna, încît poemul se încheie revelant, apoteotic: „Sînt iată dus / Corabia sub mine îngrozită — aleargă / Ajung, ajuns-am... / Prima oară aud sub mine apele curgînd / Pe valuri sunt culcat și se văd mii de stele / Și marea e albastră și de foc / Și mii de coruri, îngeri mă-mprejmuie cîntînd / Întins pe un potop de aripi / Începe-ascensiunea mea pe vămile văzduhului / Acolo uite, cum rămîne-o mare / Acolo un popor, acolo uite-un schit / O maică, un izvor, acolo un pămînt amarnic / Și uite acolo un geniu și uite-acolo un soare / Și uite-aici e moartea și-ntîii zori de zi!".

Imaginile, metaforele apar acum cu mult mai rar în poemele lui Ion Alexandru. Ele parcă s-au retras cu umilință din fața gîndului celui mai agresiv și mai trufaș dintre toate — cel al umilinței și al înțelegerii trecerii lucrurilor omenești. Dar modul acesta auster de a trata ceea ce trebuie să rămînă imaculat în strigătul său genuin — metafora — are, pe lîngă efectul atît de rîvnit al sobrietății, pe acela mai puțin scontat al uscăciunii și monotoniei fără nuanțe, ca în acest final obsesiv ce nu se realizează ca atare: „Pustia... Ce-i pustia? O, tînără pustie / Iubita mea pustie din Pustie / O, vai, Pustie, cît esti Pustietoare / De n-ai fi tu pustie aș fi pustiu sub soare / Dar tu și eu Pustie în cel mai greu Pustiu / Sîntem nădejdea stinsă a marelui Pustiu". **(Străinătate).**

Vămile pustiei reprezintă fără îndoială o dată de cel mai înalt interes pentru lirica lui Ion Alexandru. Cartea reține atenția lectorului atît ca modificare de ton și expresie în raport cu plachetele anterioare, cît și în privința suportului programatic, sotereologic al doctrinei poetului, din ce în ce mai obsedat de căile desăvîrșirii și purificării morale a omului atît de încercat într-un secol tehnologic.

Dan LAURENȚIU

POEZIE ȘI VIZIUNE

Nu poate fi înțeleasă Poezia doar în desfacerea ei de petale ireale asupra lumii ci mai ales atunci cînd, vîrstă rotundă a cunoașterii, ni se oferă deschis ca o realitate în sine. Cu alte cuvinte sînt anumite puncte fixe în dimensiunea interioară a creației unui poet, etape sinteză, care ridicînd fluxul imaginilor în zone de înaltă concentrație, pot da o înțelegere superioară a întregii sale substanțe. Volumul acesta, excepțional, reprezintă o esențializare organică nu numai a liricii de pînă acum a lui Ion Alexandru, ci și în ansamblul noii poezii românești constituie un univers aparte. Cui a urmărit pînă acum evoluția poetului în „Cum să vă spun", „Viața deocamdată", ori „Infernul discutabil", era evidentă predilecția lui pentru viața **ascunsă** a elementelor ce apăreau, uneori în marginea influenței lui Blaga, halucinante în duritatea lor nemediată, neverosimile prin brutalitatea înălțării lor între simțuri. În „Vămile pustiei" această „teroare a materialității", după nimerita formulă a unui critic, se mai face încă resimțită, dar cufundată în sublimul viziunii pure, poezia iese transfigurată irizînd neliniștea pînă în albul, cel mai ireal alb al picturilor lui Giotto. Versurile cad înaintea noastră uneori ca o profeție, alteori în rostogoliri grele de vină și pedeapsă, simboluri obscure stau alături de metaforele cele mai cristaline, viață, moarte, păcat și mîntuire, se rotesc magic pe deasupra noastră ca în straniile incantații ale primitivilor. Și totul se desface și se reface în aceeași clipă, totul e trecător și etern: aceasta e galaxia Pustiei. Metafora este remarcabilă nu numai prin adîncimea gîndului și plasticitatea formulei, dar privită din alt unghi ea acoperă în cheie de boltă întregul sens al creației poetului dîndu-i coerență și deplină unitate de sine. Iată propoziția fundamentală: „Cine are Pustia e mort / Cine n-o are-i steril / Dumnezeule, Dumnezeule, de ce părăsita-i / În deșert singurul tău copil". Cu alte cuvinte e vorba de a reface în sens invers, de a atinge într-un singur punct ambele aceste realități: Viața și Creația, încît în contopirea lor ființa să devină întregul etern și primordial al Începutului. Prima treaptă a inițiaticii este călătoria, cum și începe de altfel volumul: „Nu oricînd se poate vorbi despre corăbii / Trebuie să te afli în fața unei mari călătorii / De mult așteptată, de mult pregătită cumva / O Călătorie fără de care nu se mai poate / Marea călătorie, marele tău drum / De mic te aduni și crești pentru ei / Îți așezi toate obiectele și nădejdile, / Toate dorurile și puterile în acel drum / În acea corabie care iată că într-o bună zi / Se arată de neînchipuit în fața ta". Evident nu trebuie înțelese rîndurile acestea ca pură dispariție biologică, ci mai de grabă la modul mitic al vechilor egipteni pentru care moartea nu era pierdere în haos ci înfinită deschidere a veșnicei reîntoarceri. Poetul însuși după ce traversează un întuneric absolut este smuls dintr-o dată și aruncat în mijlocul unei lumini strălucitoare. Imaginile sînt de o stranie frumusețe amintind de cele mai grandioase panorame cosmice. „O, vai Pustia! — pergament ceresc / Întins între Izvor și Mare / Sub care fluviile umblă de desubt / Pline de taină și de renunțare / Grele cît lumea, întunecate, reci / Puhoaie crude, clipocind străine / Înaintează ca și cum ar sta / Și curg precum ar izvorî din sine. / Și nu se strică, și nu-s moarte căci / Ochiul Pustiei veghează / Lumini eterne coborînd / Pe de desubt din focul de amiază". Viziunea e fără de margini, ea nu are nici timp nici spațiu, necuprindere e totul: „Cine a fost lăsat în Pustie / Nu se mai poate întoarce / Pentru că în Pustie totul curge / În Pustie totul stă, în Pustie / Totul devine. Nu există început și sfîrșit". Singura măsură a acestei Galaxii este (în) Depărtarea, timpul ei nu cunoaște limite curgînd din veșnicie în veșnicie.

Însă esențial nu este planul acesta al senzațiilor imense, directe ci celălalt al semnificațiilor care se ridică dincolo de el. În fond, „Călătoria" de care vorbea poetul în primul poem nu e numai un extaz astral, ci ea este în primul rînd un itinerar interior, o coborîre în străfundurile ființei umane: Cosmogonia devine cunoaștere și viziunea poezie. Întrucîtva mi se pare că cele două coordonate axiale pe care le-am presupus ca aparținînd poeziei lui Ion Alexandru: Viața și Creația, se pot apropia ca mod de reprezentare gîndirii presocraticului Heraclit. Rafinatul dialectician grec credea că metamorfoza naturii era posibilă în două sensuri: unul pămînt — apă — aer — foc numită de el „Calea ascendentă", (sălașul focului — esență fiind înaltul cerului), celălalt în direcție contrară: foc — aer — apă — pămînt, denumită „Calea descendentă". Tot astfel în Vămile Pustiei se pot imagina două direcții esențiale pe care alunecă spiritul. În ascensiunea sa poetul tinde să se contopească cu „Miezul acela de foc ce mistuie închipuirile / Acolo unde fluturii plîng pe semințele vulcanilor / Și izvoarele albe fierb în mătcile-mume". De altfel există o obsesie vie a focului ce apare fie ca substrat ultim fie ca aparență în împreunarea multor cuvinte, căci drumul acesta ce duce sus nu e doar purificare și eliberare umană, el e însăși Poezia! „Poemele sînt un fel de drum pe care nu / Poate călători nimeni în afara îngerilor". Poezia e o inițiere nu numai în ordine umană ci și în cea cosmică: „Și rostul nostru fi-va peste veac / De-a-nainta cu teamă în tăcere / Să nu se prăbușească din înalt / Pustia marilor mistere. / Poetului, i-a fost încredințat / Pustia s-o iubească și străbată / Întemeind din vămi în vămi / Albastru cît-un ochi de foc în piatră". Și apoi ea nu se poate concepe decît în afara materialității, poezia e Viziune, răpire în duh cum altă dată a văzut Ioan din Patmos: „De pe pămînt nu se vede nimic. Trebuie / Să treci prin focul pustiului și-apoi în eter / Fulgerele lui să te făurească". Aceasta e calea singurătății, a marei și deplinei singurătăți în care eul se află în fața lui însuși și mîntuirea vine prin propria și definitiva sa asceză interioară: „Acum cînd se păstrează atît de greu pulberea focului / La răspîntia vînturilor. Cine-ți poate fi cu-mprumut / În Pustie. Ce-ai putea promite în schimb?".

Dar ontologic e dată ca într-o imensă oglindă inversă, și cealaltă posibilitate „Ce era s-a dovedit neîndeajuns / Și distanța trebuie coborîtă /... De acum se poate concepe alt foc / Decît cel ce urcă și se risipește". Și existența însă este tot atît de deplină în implacabilul ei: „Am coborît și nu ne-am mai putut întoarce / Calea se pierdu. Strigătele o înnegurară". Încît esențial tocmai căutînd unitatea sîntem veșnic necuprinși în ea „Nu se poate spune nimic dinafară, despre El / Și dinăuntru doar flăcările mîntuitoare îl pot numi". Ambele posibilități sînt la fel de adevărate și propriu-zis nu există o alegere, ea s-a făcut în afara noastră și în ordine umană ce apare e tocmai ireversibila lor simultaneitate. „Sîntem clădiți pe Marele Izvor / Ce urcă-ntr-una și coboară / Pustia se întinde între noi și el / Cu uriașe pietrele-i de Moară. / Împinși și-atrași fără-ncetare / Izvorul din adîncuri și cu cel de sus / În noi le macină Pustia. / Spre răsărit și spre apus". Aceasta este drama. Între spiritualitate și materialitate există o perpetuă scindare, un antagonism etern, dată e iremediabila lor discontinuitate și nu posibilitatea de a le trăi ca unitate. Cuvîntul nu mai poate cuprinde lumea acum și nici lumea nu mai cuprinde Cuvîntul, cele două realități devin în sine ca monade veșnice. Poetul caută spațiul primordial: „Fluturii negri vin dintr-un înalt / Boltit deasupra palelor izvoare / Și-ngenunchează grei și uriași / Pe turnurile-întîiilor popoare. / Se trage clopotul de început / Și se vorbește întîia neștiință", însă acesta se refuză prin chiar imensitatea lui „descoperit stă universul orb / Întors cu spatele către Ființă". Cu totul remarcabil este exprimat eșecul împlinirii într-una din viziunile cosmice pe care le străbate poetul. „Curg, asta știu, spre undeva neliniștea mă duce / Acolo unde se opresc încremeniți toți călătorii /. Și de unde cad apele pustiite-n dosul lumii / Totul căzut e și decade spre-o treaptă alta dedesubt / Ce urcă îndărăt spre o cădere mai singură de foarte sus / Căderea-n jos golește sus abisul și sapă altul / Mai adînc în noapte". Alteori sentimentul este proiectat pe întinsul planetar, imaginile se desfac înfiorate ca în tainicile parabole biblice și Idealul e un alt drum al lui Sisif absurd parcă în mecanismul său gol de geometrii ininteligibile. Aș cita în întregime această vedere de sus a biosului care este „Marea Moartă": Asceții Răsăritului înșirați în Pustie / Își dau din mînă-n mînă un ulcior / În care Marea Moartă-i închisă / Sub soarele dogoritor. / / În miezul Pustiei ajuns ulciorul / E deșertat și înapoi trimis / Și din nou pe umeri altă Mare Moartă / Călătorește spre abis. / / În miezul Pustiei e un copac / Ce se hrănește cu apele moarte / Care vin de pe margini de lumi / Și mai de departe. / / Și-n care nu mai viețuiește nimic / Și n-a viețuit vreodată / Decît un dor mistuitor / După bolta-nstelată. / / Apele moarte sunt singurul leac / De folos în Pustie / Hrana lor e Pustia / Pustie. / / Ele nu vor să fie altceva / Decît ceea ce sînt / Focul din lacrima îngerilor / Uscați pe pămînt".

Între cele două realități se naște un continuu abis și chiar gestul de a le contempla una prin cealaltă, reactualizează interdicția divină. Încît în „Porunca" poetul devine un Orpheos care întorcînd capul spre lumea cealaltă, a esențelor, nu numai că o pierde pe aceasta, dar el însuși rămîne pietrificat „Între Pustie și nemărginire": Poezia este incomunicabilă și în-comunicantă, ea e fascinația pură ce adie în lumina negurilor primare în care doar „corbii neființei se aud venind / Din pulberea semințelor abstracte". Creația nu mai înseamnă o depășire a condiției, ci din contra ea e impasul existenței și poate că tocmai această perpetuă neputință este sensul simbolicului final în care alegoria devine aproape grotescă prin paroxismul imaginii: „Pustie, oh, Pustie, mormîntul meu curat / Sărutul de pe urmă în care-am înghețat / E ceva fără nume în Pustie / Mult mai nebun decît o nebunie / Un fel de îngeri mulți pustii ce se sărută / Și Diavolul plîngînd le cîntă-n alăută".

Cosmogonie, patristică și spațiu mitic sînt liniile esențiale ale acestui univers și deși încă neîmplinite într-o proprie metafizică poetică, prin puterea de desfășurare a gîndirii în imaginar, „Vămile pustiei" exprimă marea poezie.

Ion TURCIN

avant-premieră editorială

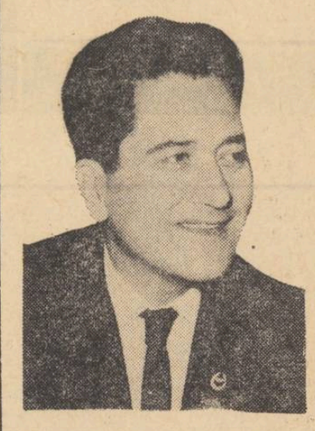

ALEXANDRU BALACI

„Machiavelli"

Omagiu la împlinirea unei jumătăți de mileniu de la nașterea lui Nicolo Machiavelli, cartea lui Alexandru Balaci este o prestigioasă prezență românească în cadrul manifestărilor culturale internaționale legate de sărbătorirea acestui eveniment.

GRIGORE HAGIU

„Noblețe de stirpe"

Volum de problematică socială, în care sînt cuprinse versuri mai vechi și inedite, Noblețe de stirpe atestă preocuparea constantă a poetului pentru revalorificarea poeziei direct angajate.

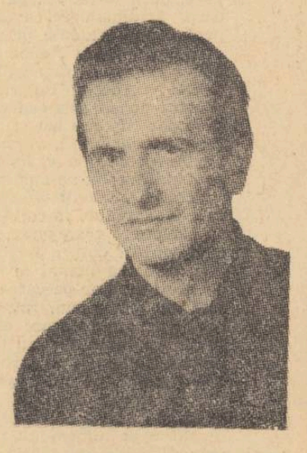

DAN CONSTANTINESCU

„Unde"

Cunoscut cititorilor în special prin traducerile sale din lirica germană, poetul Dan Constantinescu semnează un volum de versuri originale.

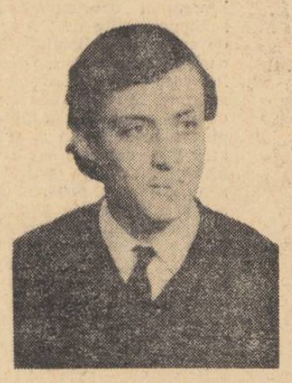

SEBASTIAN REICHMANN

„Geraldine"

Tînărul poet Sebastian Reichmann va fi prezent în librării cu întîia sa carte.

POMPILIU CONSTANTINESCU

REEDITAREA „SCRIERILOR“

Aproape neluată în seamă, la adăpost de micile şi marile pasiuni ale actualităţii literare, se urmează ediţia completă de *Scrieri* ale lui Pompiliu Constantinescu. Cu cel de al treilea volum, recent apărut, ajungem la articolele despre scriitori al căror nume începe cu literele F-M. Criteriul alfabetic folosit de doamna Constanţa Constantinescu, autoarea ediţiei, este, ca orice criteriu, discutabil. Editoarea se poate prevala şi de o mărturisire indirectă a criticului însuşi : „Nimic mai capricios decît o cronică literară ; pus la discreţia tiparului, foiletonistul scrie azi despre un volum de versuri, după hazardul cronologiei sau după dispoziţiile lui de lectură. Rareori îşi poate grupa cărţile după afinităţile lor intime, şi mai rar după anume orientări generale“. Spre a evita probabil hazardul cronologiei s-a ales această înlănţuire alfabetică ce transformă o culegere de cronici într-un dicţionar de autori. Procedeul are avantajul de a înlesni o consultare rapidă a titlurilor şi dezavantajul de a sfărîma evoluţia, ca atare, a criticii. Autorul cel mai nedreptăţit este pînă la urmă Pompiliu Constantinescu însuşi, fiindcă suita articolelor sale reprezintă un documentar util mai ales pentru literatura analizată : asupra criticului însuşi ne documentăm ceva mai greu. De unde aş trage concluzia că, fiind la mijloc cronici literare, cel mai organic criteriu rămîne tot acela cronologic.

Pompiliu Constantinescu este un cronicar literar prin excelenţă ; hotărît, unul din cei mai buni pe care i-am avut. El este înzestrat cu însuşirile necesare : simţ al realităţii literare, gust, obiectivitate. Judecăţile lui sînt, într-o mare proporţie, drepte ; nici entuziasm fără măsură, nici absurdă severitate. Spirit echilibrat şi raţional, Pompiliu Constantinescu nu-şi pierde capul niciodată. De aceea, cronicile lui inspiră încrederea specialistului ca şi nespecialistului ; este în ele o aplicaţie la obiect, o claritate fundamentală, care ne îndeamnă să le citim ori de cîte ori ne cuprinde îndoiala, ori de cîte ori sîntem în dubiu cu privire la literatură. Pompiliu Constantinescu face parte dintre rarii profesionişti ai cronicii care, fără să-i trădeze spiritul, a ştiut să-i evite rutina.

Exemple de aplicaţie şi de claritate ? Nenumărate. Poezia Elenei Farago „se rezolvă în pur sentimentalism : intimism, cu aparenţe numai simboliste, asimilate în tehnica exterioară a versului şi pe care „tonalitatea medie îl salvează de disoluţia retorică“. Oricine a citit ceva din Elena Farago îşi dă seama imediat de exactitatea formulei critice, care este şi o judecată de valoare. Multe de adăugat nu rămîn nici în caracterizarea poeziei lui Ion Frunzetti prin „estetism formal, (...) torturat de tehnicitate“, nici în aceea a lui Radu Gyr din finalul unuia din articolele pe care Pompiliu Constantinescu i le-a consacrat : „Pletoric şi discursiv, retoric şi grandilocvent, convenţional în seria de personificări simpliste, influenţat de elegia domestică a lui Jammes, de la solidaritatea cu peisajul oltean şi sub ocrotirea d-lui Pillat, tradiţionalismul d-lui Gyr a evoluat în urmă la tot atît de pletorică, sonoră, dar mai puţin bombastică discursivitate folclorică...“

Exacte, caracterizările lui Pompiliu Constantinescu nu sînt, într-un anume sens, şi memorabile. Ele au un caracter vizibil de generalitate didactică. Rareori vom găsi la Pompiliu Constantinescu fraza plastică prin care un Călinescu ne obligă să ţinem minte un autor, o carte, un personaj, în legătură cu expresia folosită de critic ; dar din articolele lui putem scoate oricînd pagini remarcabile de referinţe critice. Talentul propriu-zis de expresie este inexistent şi, cînd Pompiliu Constantinescu nu are tactul de a scrie „banal“, efortul stilistic este penibil. De la el au învăţat cîţiva critici tineri un fel aparte de preţiozitate, în care generalitatea „ştiinţifică“ a stilului este factorul esenţial. Dacă preţiosul baroc al lui Perpessicius nu poate fi copiat, mult mai uşor este a deprinde cele două-trei formule exacte, de aparenţă ştiinţifică ale lui Pompiliu Constantinescu. El, cum zice Călinescu, „înspăimîntat de ideea locului comun, răsuceşte propoziţia ca pe o rufă, o stoarce de orice bun simţ şi o lasă boţită şi hîrtioasă“.

Ce-i lipseşte acestui foarte just cronicar ca să fie şi un mare critic nu este însă stilul : dar, în două vorbe, inaptitudinea pentru „metafizic“. Pompiliu Constantinescu face parte dintr-o întinsă categorie de critici, cu gust şi cultură, dar fără imaginaţie, neconstructivi în planul absolut, care iau opera aşa cum este. Raţionalişti, sceptici, didactici, ei practică o critică fragmentară, sub raportul vizionării obiectului, şi negativă sub acela al judecăţilor ; critică predestinată să strălucească în polemică, oriunde e în cauză un autor secundar, dar inaptă să înfrunte marea literatură altfel decît prin glose şi platitudini şcoleresti. Tehnică, pe de o parte, critica devine creaţie cînd e capabilă de entuziasm, de uitare de sine. Fărîma de nebunie necesară izbăvirii de relaţiile contingente ale operei şi ale literaturii. Pompiliu Constantinescu n-o are, şi despre Ibrăileanu scrie cu vervă polemică, poate şi cu dreptate în detalii, dar fără a pricepe personajul, adevăratul său stil intelectual. Despre poezia lui Goga are această părere imposibilă : „Cea mai mare parte din opera sa se situează astăzi într-o valoare documentară ; afară de cîteva cîntece şi pastele, restul liricei erotice e o pastişă după Eminescu — poezia d-lui Goga e atinsă de caducitate“. Din nou, valoarea metafizică a poeziei rămîne inaccesibilă criticului, care minimalizează autorii despre care scrie, pe Fundoianu, de exemplu, mai direct decît pe Blaga, dar, în substanţă, perspectiva lui e la fel de dezavantajoasă pentru amîndoi.

Fragmentarismul de aici provine, din tratarea prea de jos şi, totodată, din unghiul de „studiu“ pe care-l are mereu, la Pompiliu Constantinescu, critica. Autorul, opera sînt obiecte puse pe masă şi disecate. Unei poezii i se fac observaţii de ordinul fidelităţii metaforelor iar unui roman istoric i se relevă falsa documentaţie. Toate acestea n-au însă nici o legătură cu valoarea care este o coerenţă interioară ; nu o structură mecanică, dar o viaţă inefabilă. Concludent pentru fragmentarismul criticului este incidentul polemic cu Mircea Eliade, editor şi prefaţator al *Operelor* lui Hasdeu. Pompiliu Constantinescu respinge ideea după care romantismul hasdeean are la temelie o „structură magică a gîndirii“ ce se manifestă în toată opera : „orgoliu şi acţiune în viaţa şi în lupta politică, elogiul eroismului şi al ambianţei imperiale, încrederea în geniul său şi în misiunea neamului său, optimism“. Motivul dezacordului este puţina valoare a literaturii propriuzise a lui Hasdeu. Se remarcă îndată că acolo unde Mircea Eliade năzuia să construiască un Hasdeu genial şi coerent în totalitatea spiritului său, nu atît exagerînd importanţa poeziei, prozei, teatrului, cît integrîndu-le în ansamblul acţiunii, Pompiliu Constantinescu preferă să fragmenteze. Fiindcă, la urma urmei, greşelile filologului. metoda veche a istoricului şi romantismul paşoptist al literaturii lui Hasdeu pot fi interpretate în două feluri : ca dovezi că Hasdeu aparţine de o anume epocă istorică sau ca elemente ale unei unităţi spirituale. În primul caz, vom situa pe Hasdeu în timp, vom face critică istorică (Pompiliu Constantinescu era consecvent concepţiei lovinesciene), dar nu-i vom înţelege geniul ; în al doilea, vom citi poezia, istoria şi filologia lui Hasdeu ca pe expresii ale unei unităţi. În primul caz vom dezintegra o personalitate, supunînd-o analizei radioscopice, în al doilea vom descoperi justificarea esenţială, profundă, a personalităţii, vom inventa o fiinţă spirituală.

Desigur, ni se poate atrage atenţia, este la mijloc deosebirea dintre cronică şi eseu. Pompiliu Constantinescu rămîne partizanul criticii ocazionale, care-şi ia ca obiect o carte, o reeditare, o comemorare ; el nu scrie spre a da chip unei necesităţi subiective, în faţa căreia cărţile sînt limita exterioară, materială, dar spre a judeca pur şi simplu cărţile, în faţa cărora necesitatea subiectivă este doar condiţionată. În mare parte, toată critica celei de a treia generaţii postmaioresciene este numai explicatoare de sensuri, erudită sau impresionistă. Lovinescu nu s-a înşelat văzînd în ea descendenţa maioresciană ; în alt timp, şi cu alt aparat, ea aplică criteriul estetic, triază valorile, face ordine. Însă nu construieşte. Spiritul negativ al acestei critici trebuie legat de fragmentarismul ei. Este vorba şi de o anume atitudine faţă de valoare. Ca să rămînem la cronică : o cronică se poate ridica pe ceea ce pare criticului valabil într-o carte, punînd în paranteză restul, sau, dimpotrivă, poate examina, egal, ce este valabil artisticeşte şi ce nu. Nu depinde doar de autorul analizat : Călinescu scrie despre orice autor izolînd o strofă, un vers, existente artistic şi definiţia lui pleacă exclusiv de la ele. Diferenţa este aceasta : despre sentimentalism, despre tradiţionalism, despre tehnicitate, despre graţie Călinescu nu vorbeşte decît cînd sînt atribute ale unei opere existente artistic, în vreme ce la Pompiliu Constantinescu se întîmplă ca acestea să fie doar formule generale aplicabile deopotrivă valorii ca şi aparenţei ei. Fiindcă negaţia însăşi este lipsită la el de vocaţie constructivă. Maiorescu construia în negaţie ; Pompiliu Constantinescu este doar didactic. Negaţia didactică reprezintă o critică la propriu, care confruntă detalii, combinaţii, doze, cu o analiză chimică. În 1934, Pompiliu Constantinescu scrie un pamflet contra cărţii lui Eugen Ionescu *Nu* intitulat *Eugen Ionescu — sau marioneta propriei vanităţi*. Din acest pamflet cam crispat se vede că negaţia este la Pompiliu Constantinescu tot rezultatul viziunii fragmentare. Eugen Ionescu nu este, în *Nu*, un vanitos mărunt, ci un orgolios sublim, iar absurdităţile, exagerările, megalomania, formulele caragialeşti sînt deliberate. Cel ce va inventa, în *Cîntăreaţa cheală*, teatrul absurd, paradoxal, integral negativ, începe prin a inventa, în *Nu*, critica absurdă, paradoxală, integral negativă.

N. MANOLESCU

Alexandru cel Mare — mozaic

ŞTEFAN AUG. DOINAŞ

Poem

Hrană sînt pentru Cea-care-nu-se-hrăneşte,
sînge fierbinte pentru inima ei de granit.
Dintre cohorte de duhuri răsar, omeneste,
stea la nadir fulgerînd zi de zi un zenit.

Bucuros, trupul meu locuieşte un spaţiu
fără întindere. În văzduhul mirat, sub pămînt,
Cea-care-nu-viseazâ leagănă cu nesaţiu
visul, mai viu ca oricînd, înflorit în mormînt.

În numele meu, ca-ntr-o mănăstire de sunet,
Cea-care-nu-se-nchină poposeşte, tîrziu,
sprijinindu-se-n sabie, să se roage. Un tunet
scrie-n norii de plumb pasul ei străveziu.

O cuprind, mă cuprinde. Îi sînt astăzi. Ci mîine
Cea-care-nu-trece mă va-ntrece în zbor,
ca un lan clătinînd o mireasmă de pîine
peste greierii care dorm în cîntările lor.

CONSTANŢA BUZEA

ZECE SONETE

Preaplinul

O întîmplare din alt timp îmi cere
Să lepăd trupul fericit, născîndu-l,
Să mă prefac a nu fi decît rîndul
Dintr-o scrisoare sau dintr-o tăcere.

Iar dacă nu pot, numai să mă-ngîndor
Sub ochii tuturor, umbrind cu mîna,
Ei nefiind astfel, fiind doar zîna
Vreunei sorţi ca o albină-trîntor

Ucisă în secunda următoare ;
Cu toată pacea s-o privesc întoarsă,
Convinsă că se-ntîmplă o migrare.

Tot ce n-a fost e o retină arsă,
Este nimic, deşi parcă te doare,
E ca şi cum preaplinul nu se varsă.

Părerea minte

De ce atît de singure şi triste
Sînt de o vreme nopţile cu tine,
Cu sfinţi în gînd, pe piept cu museline ?
Sensibil la un val de baletiste,

În vrăjitorul leagăn mai călciiul.
Mi-e frică să n-aluneci în oglindă,
Cînd mult mai de temut e, suferindă,
Această carne-n care cazi întîiul.

Tu trebuia să ştii mai mult ca mine,
Şi trebuia să ştii de mai-nainte
Că nu spre bine, ci către ruine

Ne-mping misterioase oseminte.
Mormintele urcate pe coline
Nu par a se-nmulţi. Părerea minte.

Mintea morţii

Ascultă-mă precum din întîmplare.
Nu e perfect şi diabolic totul.
Vin animale clănţănînd cu botul
Fluid, trecutul calului de mare.

Se-ntîmplă şi miracole, surpare
A gestului tău plin de umilinţă.
Vine la rînd, blamînd, în suferinţă,
Nebună, mintea morţii primitoare.

Crimă lucidă orice înscenare.
Săvîrşitorul, lui îşi e complice.
Dar va veni vuind o închisoare

Vrînd din depozit muced să ridice
Numele lui săpat parcă de ghiare
Peste pereţi cu ochi de mucenice.

Restrişti finale

Tu vei dori să fiu îndepărtată,
Misterul meu să te înnebunească,
Închisă-n limba mea neomenească,
Fiind ce tu nu poţi fi niciodată.

Tu vei dori, şi-am să te-aştept cu mască,
Şi vei dori prin mine să aluneci
La fel de lin ca mîinile prin mîneci,
Cînd eu foşnesc, şi ele să foşnească.

Şi vei dori, şi eu voi fi în stare
Să mă predau restriştilor finale
Cu umilinţă şi cu nepăsare.

Tu vei dori atît de multă jale,
În răutatea ta strălucitoare,
Încît voi fi ca de zăpadă moale.

Spasme roze

Portretul ce ţi-l fac e un omagiu.
Scară căderii — fruntea, şi bătrînă.
Zuiufi cheflii, în masa ei rămînă
Indiferenţi la propriul naufragiu !

Ochii sînt şterşi, sînt numai cristaline.
Ei îşi fac numărul, pe urmă pleacă
În sinea lor, mai simplu să petreacă
Cu o cafea în faţă, şi cu mine.

Vorbe împerechind, ce se au rude,
Psalmodiind lejerele ei proze,
Gura mănîncă, rîde şi asmute,

Ea este viciul gros cu spasme roze.
Şi profitînd că nimeni nu aude,
Vin fotografi să-ţi facă mii de poze.

Despre căderea frunzei

Despre căderea frunzei numai bine.
Deşi ne-am înmulţit, ceva refuză
În deznădejdea cărnii să se-auză.
Rămînem doi, tot singuri, tu cu mine.

Surîs în ochi albaştri şi în seară,
Apropiată par, dar nici prea clară,
Mă mir de tine ca întîia oară,
Văd cum te mişti, în suflet şi afară.

De ce să mint că nu mă uit la brazii
Ce-au fost, care mai sînt o zi opriţă ?
Iubind, de-odată se petrec invazii.

Dar ce pot face, harul meu de azi-i
Sătul şi blînd, el crede că-n ispită
E dusă numai frunza risipită.

Ceasul doisprezece

Nu vii să-nveţi în ora cea mai pură
Tăcerea ca supremă-nţelepciune.
Vorbele mor cum praful se depune.
Taci îngere, taci, lebăda mea, gură !

E prea mult zgomot, sacrificiul trece
Neamăgit, ca toamna, ca plăcerea.
Misterul lumii nu e învierea.
Naivii speră-n ceasul doisprezece.

Dispreţ întins, ori moarte, e tăcerea ;
Deschide-o tu şi miezul acru roade-i,
Fii martor negru-n toată decăderea !

Efemerinzi sînt vocile paradei.
Doar, două mii de ani sînt încăperea
De ordine a păcii şi armadei.

Masă lungă

Merg prin dezgust spre milă mai departe.
Aceasta poate-o să stîrnească locul
Unde-am ajuns şi unde nenorocul
Nu-şi mai ascunde faţa lui de moarte.

Lemn scump în tildeş, lumînări mulţime,
Cariatide, pentru cînd susţineţi
Fără de timpul ochilor mei vineţi
În albul lux, care-i părtaş la crime ?

O masă lungă şi cîteva fete
Ce par a fi eterne şi sublime,
— Regine alergînd să se îmbete, —

Pe cînd eu le fixez cu limpezime,
Contra sfielii mele desuete,
Un preţ nedemn de sfinta lor cruzime.

Fluturele negru

De unde vine fluturele negru
În firea ta cu sfincşi amestecată ?
Cu triste haruri eşti încoronată.
Dar pentru ce vuise el alegru

Şi reflexiv ţi se încolăcise
Pe degetul care de-atunci m-arată
Ca pe nimic şi ca pe niciodată ?
Ca un coşmar, un cimitir de vise,

El vine mare, mîinile să-mi lege
Una de alta, cea care ucise
— Fără să vrea, fără a înţelege, —

De cea care în rugi se răstignise.
Din ce iad urcă, negru ca o lege,
Spre ce ţinut, în care va fi rege ?

Trăindul

Cînd nu contăm în vremea care trece,
Cînd zeci de ani sînt şterşi de pe retină
De glontele mărunt, de limuzină,
Cînd apele-s făcute să înece,

De ce să nu destid surîsul, plînsul,
Ca pe-ale clipei stranii accesorii,
De ce să nu mă-ncredinţez sub norii
Oricărui sens ce m-ar sorbi întrînsul ?

Că pot, că nu vreau, că se-mpotriveşte
În mine geniul unui om, iubindu-l ?
Fac dulci baloane gurile de peşte.

Ce este mai neiertător ca îndul,
Şi cît durăm de ne tot amintească
Că între iad şi rai sîntem trăindul?

la întoarcerea

La întoarcerea din Sicilia, traversînd strîmtoarea Mesinei am avut un moment de oboseală, m-am gîndit la drumul cel mai scurt spre nordul Italiei, să-mi abandonez planurile, să ajung cît mai repede acasă — de ce ? — cînd ştiam că voi dori să plec iarăşi !

Dar debarcînd la Vila San Giovanni, pămîntul continentului, încins la amiază, mi-a trimis toată forţa lui arzătoare. N-am şovăit nici o clipă, ci am pornit spre sud, ca să ajung la capătul peninsulei, cum visasem.

Un moment greu a mai fost trecerea lungă prin Reggio di Calabria, unde nu m-am oprit nici ca să-mi trag răsuflarea. Doream să ajung mai repede într-un loc unde mă aşteptam pe mine însumi ca şi în alte locuri, de pe vremea cînd făceam pe acolo navigaţii imaginare, — de data aceasta la capul Spartivento, unde începe Mediterana răsăriteană.

O dată ieşit din oraş, m-am bucurat de o şosea goală, tot timpul pe malul mării. Kilometri în şir era pustietate, într-o atmosferă curată, cu soare mult, cu lumină albăstrită de apă. Singurul necaz pe astfel de drumuri e gîndul că într-un loc va trebui să opreşti şi să rămîi peste noapte.

Între satele rare şi aerisite din acest vîrf al peninsulei, mă hotărîsem de mult să fac popas la Catanzaro-Lido, cred că nu din altă raţiune, decît pentru nume, care de atîtea ori a precumpănit în alegerea itinerarului şi escalelor.

Dacă indicatorul meu turistic spunea despre această localitate balneară că este „puţin cam tristă", mie unul mi s-a părut mizerabilă. M-am găzduit la un hotel sordid şi puţin lugubru ; pe urmă însă am mers la malul mării şi m-am plimbat ceasuri printre bărcile pescarilor trase pe plajă. Toate aveau la pupa instalate grupuri de reflectoare, alimentate de baterii uriaşe. În cîte un loc, oamenii îşi pregăteau echipamentul de pescuit noaptea. Mi-ar fi plăcut să-i însoţesc, dar după şase luni petrecute pe ocean, cred că n-aş mai fi avut de descoperit mare lucru.

În localitatea „puţin tristă" mi-a fost dat să descopăr un magazin cu articole nautice, şi printre ele două bărci cu motor, moderne, elegante, somptuoase, dureros de ispititoare. Mi-am schimbat gîndurile ; un loc unde se găsesc asemenea minuni, şi dacă se găsesc înseamnă că se şi cumpără, nu poate fi mizerabil, nici măcar puţin trist, ci plin de făgăduinţi. Am plecat din faţa vitrinei numai cînd mi-am dat seama că patronul mă priveşte ca pe un suspect, bănuind poate că fac planul cum să sparg prăvălia peste noapte.

Gîndul că a doua zi aveam să merg peste trei sute de kilometri numai pe malul mării, continuînd mult visatul contur al Italiei, înconjurînd golful Tarento din Geografie, m-a făcut să privesc îngăduitor hotelul. Aveam un pat de fier, ca la cazarmă, un ciob de oglindă pe perete deasupra chiuvetei, iar în locul cristalului pe care se pun obiectele de toaletă, o bucată de placaj scorojită. A fost admirabil, fiindcă am plecat după primul somn, la ora cinci dimineaţa, cînd pescarii se întorceau din larg cu reflectoarele stinse, urmăriţi de ceţuri.

★

Despre ziua care a urmat îmi amintesc senin, cu o senzaţie de odihnă, nesolicitat de nimic prea intens, dar nici o clipă atins de monotonie sau de plictiseală, într-un peisaj sărac, fără culturi sau livezi, numai cu marea bogată în dreapta...

Coborînd spre sudul Italiei pe coasta vestică şi urcînd spre nord pe cea estică, totdeauna am avut marea în dreapta ; itinerarul invers, care nu ştiu de ce nu m-a ispitit şi nici nu mă ispiteşte, ar fi oferit avantajul demn de luat în seamă de a plasa marea în fereastra de lîngă volan, ceea ce contează cît nu s-ar crede : privit printr-un cadru foarte apropiat, peisajul îşi înzeceşte dimensiunile...

Am văzut un sat agăţat pe un pisc de piatră, sus, deasupra şoselei, şi mi-a părut bine că pot să-l privesc în lumina vie a soarelui, ca sub reflectoare, fără să trec pe uliţa lui centrală, îngustă, şi probabil ca în toate satele, întunecoasă.

Cîţiva kilometri mai departe am stat mult într-o gară, de care nici măcar nu-mi amintesc cum se cheamă.

Nu aş fi socotit-o atrăgătoare şi nu m-aş fi oprit, dacă n-ar fi fost atît de singură şi atît de aproape de apa mării. Era o clădire mică, prismatică, nepotrivită cu peisajul, dar foarte bine echilibrată, aşa că pînă la urmă o acceptai împreună cu toate. Un soclu de cărămidă roşie, de vreo doi metri înălţime se înrudea cu solul ; restul zidului, tencuit, răsfrîngea culoarea cerului şi se înrudea cu marea. Obloanele vopsite vernil repetau, cu un ton mai deschis, culoarea vegetaţiei. Într-un calm desăvîrşit, căci nu mişca nimic nici în gară, nici în atmosferă, o femeie îmbrăcată în negru aştepta trenul. Vaze cu flori împodobeau peronul. Dincolo de linii, marea dormea, ca şi soţia şefului de gară, care s-a trezit abia după o oră. În biroul de mişcare şi telegraf, un impiegat, bărbat tînăr şi chipeş, cu „cotleţi" pînă la jumătatea obrazului se bărbierea privindu-se într-o oglindă prinsă în perete. După aerul lui de fante triumfător şi după cîntecul pe care îl şuiera printre buze concurînd cu hîrşîitul briciului, era pus pe fapte mari în ziua aceea, şi poate tot restul vieţii.

Am mai văzut în flancul clădirii un puţ cu roată şi un lămîi cu fructele coapte.

La ora nouă, s-a ridicat un oblon la etaj ; dincolo de perdele, am simţit o femeie somnoroasă, întinzîndu-se cu lene. Impiegatul a avut o tresărire, şi-a terminat în grabă bărbieritul, apoi a ieşit pe peron. Nu sînt sigur că s-a uitat la etaj, dar cred că gestul era obligatoriu. A venit trenul, un automotor cu două vagoane. Femeia în negru s-a urcat ; şeful de tren i-a dat impiegatului un plic. Trenul a plecat după treizeci de secunde. Îndreptîndu-se spre birou, de data aceasta am văzut, impiegatul s-a uitat la geamul de sus. Dar dacă era chiar el şeful gării ? Atunci, doamna de sus, trezită tîrziu, nu mai putea fi o doamnă Bovary de la Mediterană, ci soţia lui şi, în acest caz, întreaga istorie matinală îşi pierdea tot hazul ca în schiţa lui Caragiale.

Gara însă, mică, singură, frumos colorată, lîngă mare, îşi păstra farmecul.

★

Mai departe, în drumul spre Tarent, marea mai dispărea uneori, topografia nefiind atît de feeric şi de optimist trasată ca pe harta mea înşelătoare. Ţinutul aici devenise mai bogat, cu vegetaţie sănătoasă, tot timpul luminos şi liniştit. Adesea pierdeam noţiunea de spaţiu şi uitam de unde vin, încotro merg, ca într-o călătorie din vis.

Au început să apară culturi de portocali, şi prin fructele lor coapte peisajul a căpătat încă o culoare, mai vie decît toate. M-am oprit la o tarabă de pe marginea drumului ; vroiam ca, indiferent preţul, ţăranul să-mi îngăduie că culeg fructele din pom, cu mîna mea, ceea ce mi-ar fi dat multă satisfacţie ; n-am luat niciodată o portocală din pom ! N-am să înţeleg de ce omul s-a împotrivit, atît de hotărît, că era inutil să insist. Am cumpărat un kilogram de portocale, culese de mîna lui — ceea ce mi-a prilejuit un negoţ cum nu se poate mai neghiob.

Purtam cu mine cu termos care se dovedise fără nici un folos. Îndată ce l-a văzut, roşu şi lucios, ţăranul a şi pus mîna pe el.

— Ce-i asta ?

I-am spus.

— Ţine cald sau rece ?

— Şi rece, şi cald ; cum vrei !

L-a studiat, l-a mirosit.

— Cît ceri pe el ?

— Trei kilograme de portocale ! am răspuns, fără să fac vreo socoteală în gînd.

În lumina aceea mediteraniană, între livezi cu portocali, nici nu s-ar fi cuvenit. Am spus o cifră prea mare sau prea mică — îmi plac cifrele fără soţ.

Omul s-a grăbit să-mi deşarte balanţa în port-bagaj, dar nu fără a face înainte un gest exasperat, ca şi cum vroia să-mi arate că îl speculam !

După o sută de metri, făcînd în sfîrşit socoteala în gînd, mi-am dat seama că mi se cuveneau pe puţin douăzeci de kilograme ; date fiind circumstanţele speciale şi interesul pe care ţăranul îl arătase obiectului miraculos, aş fi putut să cer patruzeci.

Însă ce să fac cu ele ? Deşi proaspete, nici măcar nu erau bune : aveau un gust dulceag şi leşios, fără nici o aromă. E drept că omul mă întrebase dacă vreau „acre" sau „dulci". Bineînţeles că am cerut dulci — şi-am avut ceea ce am vrut !... La Roma, pînă unde le-am purtat în silă, gazda şi prietena mea, după ce m-a mustrat şi m-a dăscălit, le-a băgat într-o strecurătoare specială şi cu multă casnă a scos din ele cam un pahar de suc gălbui. După ce l-am gustat, l-am aruncat în chiuvetă pe furiş.

Soarta însă are grijă uneori şi de neghiobiile noastre. Aflînd întîmplarea, curînd după întoarcere cineva mi-a dăruit un termos nou... (O lună mai tîrziu s-a spart ; e foarte întristător !).

★

La capul San-Suplicio m-am oprit. Nu pot să trec nepăsător pe lîngă un promontoriu care desparte lumea şi marea în două. Curînd, dintr-un automobil a coborît un tînăr cu favoriţi, foarte simpatic, deşi cam prea spilcuit pentru felul lui de călători, căci se folosea de auto-stop. De aici pornea un drum lateral, neasfaltat şi povîrnit, spre nişte înălţimi unde poate era un podiş.

Tînărul se ducea într-un sat de acolo, Roseta, la patru kilometri, să-şi vadă ragaza. Pe un astfel de drum nu prea merg automobile şi cu auto-stopul te descurci cam greu. Drumeţul dichisit m-a lăsat să înţeleg că nicăieri în Italia nu-i un peisaj mai frumos decît acolo sus. Să treci prin apropiere şi să nu te abaţi la Roseta ?

După cinci minute de pledoarie inutilă, a apărut alt tînăr, cu un scuter, care probabil avea şi el ragaza lui pe platou. Ferice de ei amîndoi şi ferice de mine că am putut rămîne singur o jumătate de oră. Eram iarăşi la un capăt de lume.

★

Încă de la capul Spartivento mergeam spre nord şi nu-mi dădeam seama : atmosfera era curată şi caldă, cerul într-una albastru. La ora prînzului mă opream unde se găsea o bucată de plajă şi mă aruncam în mare, spre uimirea puţinilor localnici vizibili, pentru care vara se sfîrşise de multă vreme, căci începuse noiembrie. Nu mă întrista de loc luna aceasta, atît de posomorîtă acasă. În afară de baia în mare, toate zilele din urmă mi-au oferit o neîntreruptă baie de linişte, de albastru şi de lumină...

La Tarento m-am oprit numai o oră. Am vizitat oraşul cu planul în mînă, fără să întreb pe nimeni, şi am descoperit totul fără nici o încurcătură. Străzile mai aerisite aici decît în alte părţi au şi circulaţia mai umană. Ca şi la Siracusa, marea înconjoară oraşul, şi datorită ei, chiar dacă unele case sînt cenuşii, totul pare albastru.

Este foarte frumoasă în masivitatea ei de piatră catedrala înghesuită în centrul oraşului vechi, şi se cuvine să-ţi opreşti mult timp ochii pe ciudata lucrătură a plafonului de lemn, contrastînd prin fragilitate cu densitatea pereţilor.

M-am grăbit să ies la soare şi-am convenit că la muncile lor grele, ca să clădească, oamenii aici au avut norocul să se adauge o natură frumoasă. Dacă un cunoscător al locului va fi surprins, fiindcă altă natură în afară de un parc orăşenesc nu se găseşte la Tarento, am să-i amintesc marea, foarte intimă şi foarte prietenoasă ; oriunde te-ai duce o găseşti aproape. Poate o fi ursuză şi cenuşie în zilele noroase, poate o fi brutală şi ameninţătoare pe timp de furtună ; în ziua mea acolo era zîmbitoare, ca o fiinţă însufleţită, şi-mi pare foarte bine că mi-o amintesc astfel, fiindcă după patru zile, în timp ce-mi continuam drumul spre nord, de data asta pe malul Adriaticei, încetul cu încetul marea a devenit vînătă. Noroc că ultima oară cînd am văzut-o, la Veneţia, i-am regăsit albăstrimea, cu nuanţe de aur, care o făceau şi mai bogată.

. . . . . .

★

Sînt oraşe care te crispează, altele care fac să te destinzi şi parcă te dezmiardă. Nu le-am clasificat pe toate, dar pe lîngă multe din urmă, pe lîngă Siracusa, pe lîngă Tarent, Bari este şi el unul din categoria binecuvîntată. Cum am descins la hotel, fără dificultate, cum mi-am văzut maşina parcată chiar în faţă, m-am simţit ca la mine acasă... Căutînd să descopăr oraşul, am început cu partea lui veche, pe malul mării. O clădire roşie, construită în parte pe piloni, în fundul unui golfuleţ, anticipează puţin Veneţia şi vesteşte continua căutare a omului de a se împrieteni, de a se înrudi cu apele. Un chei lung, semicircular, înconjoară oraşul vechi, care seamănă cu toate oraşele vechi din Italia : o catedrală, un castel de piatră cu bastioane şi cu şanţuri de apărare, străzi înguste, rufe întinse la uscat, mulţime de oameni. Fiind un oraş marin, se adaugă mirosul de alge şi de peşte. Pe tarabe, în stradă, se vînd fructe de mare şi sînt consumate la faţa locului, cu multă poftă, ceea ce n-am făcut niciodată, lipsindu-mi practica acestui fel de mîncare, sau lipsindu-mi rafinamentul gastronomic.

Am mîncat cinstit mai tîrziu, într-o tratoria modestă, frecventată de soldaţi în permisie, cu hîrtie albă în locul feţei de masă, cu scaune de lemn fără rezemătoare, şi totul mi-a priit, chiar şi macaroanele, ca să nu mai pomenesc vinul...

Pe-aici s-a scurs şi ceva istorie napoleoniană, ca în multe părţi din Italia. Oraşul nou e construit din porunca lui Murat, guvernatorul investit de puterea împărătească. Nu ştiu ce rele o fi făcut aici mareşalul lui Napoleon, dar pentru existenţa oraşului trebuie să i se aducă omagiu. După mai bine de o sută cincizeci de ani, Bari e o cetate modernă şi impunătoare, cu artere drepte şi largi, cu pieţe aerisite, cu parcuri bogate, cu clădiri monumentale, îngrijit şi curat şi fără nici unul din tristele caractere provinciale.

★

Între două puncte luminoase, Bari şi Pescara, am străbătut ţinutul cel mai trist şi mai neliniştitor din toată Italia. Se poate să fi fost şi-n mine o apăsare, datorită vremii noroase, dar măcar unul din superlative rămîne.

Am pornit din Bari odihnit şi cu multă voie bună, cu un soare strălucitor deasupra mării. Nu ieşisem bine din oraş cînd toate s-au schimbat dintr-o odată ; soarelui, pînă să dispară cu totul, i-a pierit strălucirea, Adriatica a devenit cenuşie, iar asupra uscatului a căzut o pîclă subţire, pe care o simţeam rece şi umedă. De-aici încolo la fel mi-am simţit şi sufletul. Deşi ştiam că toate au să se schimbe dacă nu astăzi mîine, mi-am trăit neliniştea şi tristeţea pînă la capăt, ceea ce, ca de atîtea ori, n-a fost o pagubă.

După cincizeci de kilometri, la Barletta, oraş pe care l-am ocolit aproape cu teamă, a apărut în faţă o linie de funicular, venind tocmai din zarea cîmpiei şi punctînd cerul cu vagonetele lui suspendate. Mai tîrziu mi-am dat seama că transportau sarea extrasă din apa mării în imensele bazine de la Santa Margherita.

Pe cîmpul gol şi lipsit de orice făgăduinţă, lunga linie a funicularului m-a însoţit mulţi kilometri, aproape ofensîndu-mă cu desenul ei precis cînd în mine nu găseam nici o preciziune, ofensînd şi peisajul pustiu, impunîndu-i un caracter industrial, în locul sălbăticiei. Rezultatul e o brutalitate, urmată de dezolare.

După ce a dispărut funicularul, drumul între cîmp şi mare a devenit şi mai trist, numai că de o tristeţe pură, ceea ce este mult mai bine. Spre împlinire a început să plouă, la Manfredonia, şi tot acolo şoseaua s-a despărţit de mare, ca să urce în munţi nepreväzuţi ;

Mozaic pavimental Tripolitania

maşina i-a escaladat cu o bunăvoinţă nepăsătoare, în vreme ce eu mă luptam din greu cu ei, de parcă i-aş fi urcat cu piciorul. Nu eram pregătit şi disponibil pentru nimic din ce-mi aducea ziua aceea. Nordul, încotro mergeam cu strîngere de inimă, se făcea simţit prea degrabă şi cu prea multă asprime.

Cu harta în faţă, n-am să ştiu niciodată care a fost în realitate drumul peste peninsula muntoasă dintre Manfredonia şi Rodi. Nu mult sub o sută de kilometri am mers în neştire, pe o ploaie aproape continuă, urcînd şi coborînd înălţimi fără nume, prin păduri în culori de toamnă, dar neverosimile, strălucind pînă la a te orbi, cu toată umbra mohorîtă a cerului.

Pe zeci de kilometri din traversada acesta fantastică n-am întîlnit un sat, o casă, o maşină, o căruţă, nici măcar un om, nici măcar un cîine, ci numai păsările cerului şi ale pădurii, zburînd din copac în copac, tăcute şi ude. Era vraişte în toate şi părea că nimic n-o să se mai termine. Mă pomeneam deodată cu marea în faţă, coboram spre o plajă, îmi spuneam că, în sfîrşit, am răzbit la cîmpie, cînd şoseaua cotea fără veste, ca să urce din nou, printre stînci goale, spre a ajunge la alte păduri, şi mai colorate ; nicăieri n-am văzut atîta frunziş roşu — atît de viu şi de puternic că răspîndea flăcări pe asfaltul ud al şoselei. Alţi numeroşi kilometri ţineau aceste incendii, şi apoi iar apărea marea în faţă, sub o prăpastie, sau departe, la capătul unui luminiş, sau într-o zare la dreapta şi în alta la stînga, gîrind ca peisajul spre care cobori în spirale cu avionul.

Aveam ca prim reper o localitate, Vieste ; nu cred că am ajuns acolo vreodată. A doua localitate, Peschici, a rămas în afara drumului meu, nu ştiu cît de departe... Şi iar apărea marea în faţă...

Nici în această parte a etapei nu-mi amintesc să fi întîlnit automobile ; oameni da — şi unul mi-a arătat drumul spre Rodi. Dacă mersesem sau nu pe unde trebuia, nu avea importanţă ; acum marea a apărut de-a binelea, într-o nouă cîmpie, şi tot atunci s-a limpezit şi cerul. Atmosfera a rămas însă multă vreme apăsată de tristeţea din urmă.

Am urmat un drum netrecut pe hartă, străbătînd ţinutul pustiu dintre ţărmul mării şi lacul Varono, am trecut peste două canale, pe lîngă lucrări făcute de oameni — aceştia însă dispăruseră încă odată, şi n-au reapărut decît departe, cînd lumea a început să se repopuleze. Undeva, lîngă un sat, m-am oprit pe malul mării, pe o plajă largă, dar fără nici un fir de nisip, ci numai cu pietre de toate felurile. Marea era goală, de un verde cenuşiu, atît de rece că n-am mai îndrăznit s-o încerc nici măcar cu degetul. Insulele San Domino şi Tremite, în zare, le-am consacrat doar o privire sașie. Era aici altă tristeţe, a mării de unde s-a dus vara, şi nu ştiu dacă tristeţea aceasta este mai mică decît a tinereţii pierdute.

Am cules de pe plajă un săculeţ cu pietre, nici una de aceeaşi culoare, şi cînd le-am pus în port-bagajul maşinii am zîmbit, gîndind că în ciuda anilor, mai găsesc în mine pornirile tinereşti spre actele gratuite.

De-aici încolo au apărut sate, au apărut caroze cu roţile de un metru şi jumătate în diametru şi cu un cîine chinuit legat de osie. Am străbătut o regiune întreagă de livezi cu portocali în plină epocă a culesului. Tarabele cu mormane de fructe scoase la vînzare se înşirau atît de dese că şoseaua părea portocalie.

Întocmai ca la Bari, toată pîcla din atmosferă şi aceea din mine s-a risipit, lăsînd loc strălucirii şi bucuriei, cînd am intrat în Pescara.

★

Am să-mi aduc aminte totdeauna cu mulţumire de această escală. N-am făcut aici nimic care să intereseze pe alţii : n-am vizitat nici muzee, nici monumente, nici măcar catedrala. Dar am găsit o plajă adevărată, de proporţiile celei de la Mamaia şi chiar semănînd cu ea dacă priveai înspre mare. Spre partea oraşului, spaţiul cu vederea spre larg era speculat cu atîta lăcomie, că aproape nu rămînea aer între o casă şi alta. Blocuri înalte, care să folosească dimensiunea verticală a spaţiului descongestionînd orizontalele, ar fi rezolvat într-un chip mai fericit şi chiar frumos dorinţa cît mai multora de a avea o fereastră la mare. Luate separat, casele de pe litoral, mai ales cele moderne, au, ce-i drept, o arhitectură plină de farmec. Am găsit cîteva cu totul originale la care m-am uitat multă vreme, din felurite unghiuri şi n-am găsit nimic să-mi displacă, nimic întîlnit în altă parte.

Marea era însă şi aici pustie, şi la fel de tristă ca în locurile lăsate în urmă.

Pe plajă, cîţiva copii se jucau cu un cîine mare, negru, probabil bătrîn, fiindcă părea plin de înţelepciune. Nu-şi lua în serios companionii, dar le făcea pe plac din bunătate şi prietenie. M-am oprit şi le-am urmărit multă vreme joaca. Dintre toţi, m-a remarcat numai cîinele.

M-am dus departe ,pînă în port, un bazin mic, putînd să adăpostească doar cîteva vapoare de tonaj redus. Un canal îngust îl leagă de mare, apoi se prelungeşte în partea cealaltă, tăind oraşul în două.

În bazin, la cheiul opus, un singur cargobot de vreo mie de tone descărca sau încărca nu ştiu ce, un praf roşiatic, poate un minereu, dar n-am întrebat ce anume, nici de ce-i adus, de ce-i trimis, cui face rău, cui face bine...

Cheiurile se prelungeau cu două diguri în mare ; de-a lungul lor se înşirau instalaţii de pescuit, ingenioase şi sistematice deşi realizate primitiv, plase de zeci de metri pătraţi, care se coborau şi se ridicau cu macarale. Cît am stat acolo şi le-am examinat, vreo oră, nici una n-a scos măcar un peşte, un peştişor, o vietate marină cît de firavă. Cu toată această lipsă de noroc generală, seara am mîncat peşte prăjit.

Pînă atunci mi-am continuat treaba, adîncindu-mă în oraş de-alungul canalului tixit de bărci, şalupe şi vaporaşe de pescuit, destul de sărmane.

Dincolo de ele se înşirau yachturi, modele pe care le cunosc atît de bine, că aproape nu le-am mai privit. Sau poate că nu le-am privit fiindcă îmi stîrneau amărăciune. Ideea veche şi îndelung hrănită cu speranţe reînviate după fiecare eşec de a călători departe cu o asemenea ambarcaţiune care îţi asigură deplina intimitate cu marea e definiiv părăsită. Timpul ei şi-al meu, timpul *nostru* a trecut. Îmi rămîne automobilul, domestic şi docil în sine, dar capabil să te secundeze în orice fantezie.

La cheiul opus, am descoperit un yacht de o formă nouă, alcătuit din două coci legate cu traverse ; distanţa între flotoare asigură vasului o stabilitate deplină, scutindu-l de orice lest şi asigurîndu-i astfel viteze nevisate. Dezavantajul, care a dus uneori la catastrofă, este fragilitatea construcţiei. Nou între yachturi, modelul e inspirat însă din foarte vechile şi prea cunoscutele bărci polineziene.

Cu tot interesul stîrnit de acest vas cum nu văzusem vreunul pînă acum, ci îl cunoşteam doar teoretic, descurajarea în mine era atît de mare că n-am trecut podul, aflat cîteva sute de metri mai încolo, să mă întorc pe cheiul celălalt şi să examinez construcţia de aproape... E bine ca orice se sfîrşeşte să rămînă sfîrşit !

Seara am umblat mult pe străzile oraşului care se întretaie perpendicular în majoritatea lor şi alcătuiesc patrulatere perfecte. N-am avut de descoperit decît magazine mari şi forfotă omenească, dar nu ameţitoare. Ultimul drum l-am făcut în gară, unde am aşteptat să vină un tren... Cu toate că mă aflam de atîta timp în mişcare, tot mai aveam nostalgia călătoriei.

★

Schimbîndu-mi itinerarul iniţial, care mă ducea în continuare spre nord, de la Pescara am pornit spre vest şi am străbătut de-a latul toată ţara, ca să mă întorc la Roma. E adevărat că îmi lăsasem acolo cîteva planuri neîmplinite, dar şi să nu fi fost aşa, la Roma e bine să te întorci mereu, sau măcar o dată.

Am ajuns spre prînz, într-una din acele duminici care crezi că le depăşeşte pe toate în ceea ce priveşte intensitatea circulaţiei. Pe şoseaua dinspre est întîlnisem sute de maşini, dacă nu mii — şiruri neîntrerupte kilometri la rînd, şi pe toate şoselele, spre toate punctele cardinale, cred că fusese la fel. Aş fi putut crede că în Roma nu mai era nici un automobil. Erau *toate* — şi ceva în plus...

★

Roma nu face parte dintre oraşele care te cîştigă de la început. Nici nu o poţi cunoaşte cu uşurinţă. Ca să ştii ceva despre ea, nu e de ajuns să o vizitezi — cred că se şi ascunde de vizitatori ;trebuie să trăieşti cu o anumită degajare şi sinceritate în intimitatea ei.

E ceea ce am încercat să fac în cele cîteva zile cît am mai rămas acolo, timp în care m-am ferit îndeobşte să mai vizitez muzee, monumente şi colecţii de pictură. Bineînţeles n-am ocolit fîntînile, apoi pinii din parcul Borghese, unde am cercetat, odihnitor, şi galeria de artă. Chiar dacă n-ar avea o valoare de mîna întîia, marmora care o înfăţişează pe Paolina Borghese conţine aceeaşi viaţă uşor trandafirie, ca a sîngelui ascuns sub piele, pe care am descoperit-o în statuia de la Siracusa a Venerei Anadiomene.

În biserica Sfîntu Petru în Lanţuri trebuie văzută statuia lui Moise, cu ncajunsul grav că e înghesuită într-o firidă ; nu-i poţi descoperi grandoarea decît cu ajutorul fotografiilor şi al închipuirii.

Am mai examinat, în sfîrşit, „scara sfîntă", adusă se pare de la Ierusalim, din palatul lui Pilat, ale cărei trepte le va fi urcat de multe ori în chinuri Isus Hristos, înainte de a fi condamnat. Nu mă îndoiesc de autenticitatea acestor trepte, care au fost montate într-un edificiu anume, dar nu ele m-au interesat cu deosebire, ci mulţimea care le urcă în genunchi, treaptă cu treaptă spre a dobîndi izbăvire în durerea fizică sau sufletească. Unii de aici merg la medic să-şi facă roengenterapie sau altfel de tratamente alţii la babe meştere să le dea elixiruri de dragoste. Vor fi printre credincioşii penitenţi şi răufăcători de la borfaşi pînă la escroci şi la gangsteri, care invocă ajutorul Mîntuitorului ca să le izbîndească lovitura pusă la cale. La toţi, Mîntuitorul şi Dumnezeu se uită cu acelaşi ochi cumsecade.

Mai sînt destule de văzut la Roma — locuri obligatorii ; cred că le-am văzut pe cele mai multe, dar nu socotesc la fel de obligatoriu să amintesc despre ele.

Peste un an, voi iubi oraşul cu pasiune ; pînă atunci, îmi continui plimbarea pedestră în mijlocul mulţimii. Am încercat să fac o sinteză a acestei lumi ; mi-a fost cu neputinţă atunci, mi-e cu neputinţă şi astăzi. La mii de kilometri unii de alţii, oamenii de aici şi cei de acolo se aseamănă pînă la derutare. Dacă n-ar

din sicilia

RADU TUDORAN

fi decorul unde se mișcă unii și alții, nici acela deosebit pretutindeni, dacă n-ar fi limba, alta acolo dar nici ea cu totul inabordabilă, adesea ai putea crede că te afli în locuri cunoscute prea bine și între oameni care nu-ți sînt străini decît ca relație socială.

Desigur că între anumite continente, între un pol și altul poți să descoperi deosebiri flagrante și chiar neliniștitoare. Sînt absente în spațiul *nostru,* pe care îl socotesc cel din nordul Mediteranei extins jumătate de emisferă, și mai ales în culoarele unde latinitatea a înaintat — pe valuri care dăinuiesc și astăzi — actul acesta nefiind cotropite ci infiltrate, sau mai bine zis contaminare, și încă mai bine fertilizare, sau dacă vreți, fecundare.

Am întîlnit la Roma un bucureștean și, fără să bănuiască, mergînd pe stradă împreună, l-am studiat în relațiile lui cu oamenii — ceea ce poate o fi făcut și el cu mine. Dacă-i așa, aș fi curios să-i aflu concluzia ; pînă atunci o spun pe a mea : n-am găsit nici o deosebire între românul meu și lumea romană.

N-am să știu niciodată ce s-a întîmplat cu dacii, cu limba lor mai cu seamă, dacă nu cumva o fi fost o *limbă latină ;* pentru rest e sigur că ne tragem de la Roma, constatare făcută nu prin cercetare de tomuri, ci prin contact cu orașul. Ne-a despărțit nu distanța, ci ruperea creștinismului în două. Nu socotesc de loc că o religie ar fi mai bună decît alta ; admirația mea pentru un popor merge spre artă și cultură. În această treaptă muzeele Vaticanului — Dumnezeu a toate înțelegătorul să le ocrotească ! Admir Italia laică !

★

Am simțit înrudirea între lumile noastre în ziua cînd, în plină desfătare romană, mi s-a făcut dor de casă. Era seară și pe străzile înguste dintre Forul Traian și Coloseum, regăsisem tratoria unde cu o seară înainte mîncasem în tihnă. În fața mea, la altă masă ședea un tînăr, artist în propria sa căutare, după semne, poate poet, dar mai degrabă pictor. Nu văzusem de mult un om atît de singur, de slab, de trist și de gînditor. Aș fi putut să intru în vorbă cu el, dar mi-a fost teamă să nu urmeze o dezamăgire. Oamenii care tac pot să aibă în cap o filozofie ; cînd vorbesc riști să le descoperi tumori incurabile... Fiindcă m-am abținut, n-am să-l uit niciodată ; era mort de foame, dar nu mînca lacom, ci reținut și cu melancolie ; cred că a îngurgitat cu discreție artistică două farfurii de macaroane ; cu cît mînca mai mult, cu atît devenea mai melancolic. Paharul de vin, inclus în menul serii, l-a băut cu înghițituri mici, studiind nivelul băuturii care nu creștea ca la Cana Galileii...

Un asemenea tînăr, cu obrazul țepos, cu privirea în goluri, măcinat de gînduri și de planuri, am văzut într-o lăptărie de pe Calea Văcărești, acum mai bine de trei decenii. A devenit un poet remarcabil, dar aproape nimeni nu știe despre el, fiindcă n-a schimbat localul...

Astfel, ultima mea seară la Roma a fost foarte bucureșteană.

★

A doua zi la opt dimineața am plecat în goană, drumul spre nord, prin Narvi, Terni și Foligno unde nu m-am oprit decît ca să iau ilustrații înfățișînd orașul. Dacă le privesc, văd totul, încă o dată, dar dacă le țin ascunse, văd și mai bine.

La ieșirea din Roma a fost ceață ; nu m-a supărat, fiindcă dincolo de ea pulsa o lumină trandafirie, și într-adevăr curînd soarele a ieșit curat deasupra cîmpiei.

Am simțit în dimineața aceea plăcerea mișcării, bucuria de a străbate spații, ignorînd peisajul. Pentru omul modern, care a lăsat de mult în urmă vremea diligenței, plăcerile călătoriei sînt altele decît crîngurile unde se făcea popas pentru masă, ori vadurile unde se adăpau caii, și hanurile de pe marginea drumului, locuri de popas peste noapte. Plăcerea azi o simți în iuțeala cu care lași în urmă bornele kilometrice, două pe minut într-o viteză moderată, și senzația că șoseaua este un covor rulant care întră vertiginos sub roți, în vreme ce mașina stă pe loc, așteptînd să se apropie zarea îndepărtată...

Mi-am înfrînat pentru moment această rafinată dezlănțuire și m-am abătut pe un drum lateral, ca să ajung la Assisi, fieful Sfîntului Francisc. Localitatea, ca atîtea altele, s-a cățărat în vîrful unei înălțimi stîncoase, ceea ce m-ar fi făcut s-o ocolesc, dacă n-aș fi visat-o dinaintea erei creștine.

Fiind ora prînzului, și bisericile aflîndu-se în repaosul pentru masă, am umblat prin orășel, fără scop și fără grabă. Străzile sînt bineînțeles înguste, pe alocuri chinuite, uneori în trepte și cu cotituri misterioase.

Casele de piatră cenușie și roz au fațade pline de farmec, datorită acestui material, dur prin structură, gingaș prin culoare. Se vede că unele, dacă nu toate, au fost odată tencuite, printr-una din inspirațiile proaste pe care le au uneori oamenii. Unde tencuiala a căzut, sau unde a fost îndepărtată cu intenție, piatra triumfă, robustă și zîmbitoare.

Chiar străzile sînt pavate cu lespezi de piatră ; dincolo de ele, pe șoseaua modernă, asfaltul pare un material monstruos, importat din infern, cuprinzînd în el nu doar culoarea amorfă și sumbră, ci și gemetele condamnaților.

Comparația nu mi-a stîrnit mai multă evlavie. M-am apropiat de complexul religios cu dorința de a-l vedea repede și de a porni la drum cît mai degrabă. Sentimente laice nu zăceau doar în mine. Un grup de școlari băteau mingea pe gazonul din fața bisericii principale, profanînd iarba fără nici o teamă de mînia Domnului. La ora două, cînd un preot sau un călugăr a deschis ușa grea de stejar ferecat, s-a pomenit cu mingea în cap, dar în loc să se înfurie și să blesteme, a zîmbit, dovedind că e într-adevăr un descendent al preabunului Francisc din Assisi.

În afară de o curte interioară, liniștită și nefrecventată, ceea ce face primul ei farmec, ansamblul acesta creștin e alcătuit din trei biserici suprapuse, gen de construcție mai ușor de înțeles la clădirile laice. E de remarcat că bolțile pierd din înălțime pe măsură ce se află mai jos, ca și cînd le-ar strivi greutatea celorlalte. Așa bunăoară, biserica de sus, în stil gotic, goticul Italiei, este mai elansată semănînd într-un fel cu nacela unui dirijabil uriaș, în zbor pe deasupra oceanului. Imaginea e dusă puțin prea departe : vreau să se păstreze din ea numai sugestia unei eliberări în înălțime. O simți mai ușor și mai evident dacă, după ce ai coborît la celelalte două nivele, te întorci la primul. Sus vei găsi într-adevăr senzația eliberării aeriene.

Nivelul mijlociu pare o grotă gotico-bizantină, nu lipsită de eleganță și totuși turtită, cu ceva frustrat din dimensiunea ei verticală. Impresia dăinuiește : ceva de deasupra apasă. Picturile frumoase nu știi nici aici cît sînt de autentice. Într-un colț, pe schele mascate sub un paravan de rogojini, băieți și fete restaurau o frescă, chicotind și distrîndu-se.

În sfîrșit, ultimul nivel nu-i decît o criptă, cu pereți de piatră și aproape fără nici o podoabă. Aici, într-o atmosferă sobră și chiar puțin macabră, se păstrează trupul Sfîntului Francisc, de la care purcede o credință creștină împrospătată. În întunericul de pivniță nu s-a adus lumină puternică ; ard numai luminări și candele, care te obligă la tăcere și meditație. Am tăcut, căci și să fi vrut să vorbesc, n-aș fi avut cu cine ; meditația în frig, umezeală și lumină incertă mi-a stîrnit credința veche în soare ; am ieșit repede, să-i celebrez cultul, ceea ce mi-a dat și căldură și bucurie.

★

Perugia unde am ajuns curînd, neavînd să străbat de la Assisii decît vreo douăzeci de kilometri, e unul din orașele acelea ale Italiei agățate pe înălțimi stîncoase. Aici însă, spre deosebire bunăoară de Agrigento, arhitectura de piatră masivă, grea și veche, se potrivește cu peisajul, de parcă ar fi născută din el. Cu toate că zidurile sînt cenușii, culoarea orașului e a Sienei ; mai tîrziu am descoperit cauza ; mergînd spre nord să văd arcul etrusc, vechea poartă, am ajuns la un parapet unde am descoperit un al doilea oraș, în vale — o suburbie ; toate casele, cărămizii cred, erau acoperite cu țiglă roșie, patinată, și masa aceasta emana, fremătînd, părînd că arde, culoarea care, oglindită pe cer, se revărsa apoi asupra orașului,

Spre celelalte puncte cardinale, Perugia se termină aproape ca Ragusa, fără periferie. Mergînd spre parapete, te aștepți mereu să apară marea în față. Sînt și aici, în vale, valuri solidificate, de piatră, dar, spre deosebire de oceanul Ragusei, abia înfățișează o mare ; n-am simțit de loc imboldul navigației și am preferat să caut orașul. L-am găsit ușor și repede, curat, cu străzi înguste, medievale, cu obișnuitul palat comunal, cu catedrala în față și cu o fîntînă la mijloc. Toate merită măcar o privire. Cîteva zeci de metri mai departe, două odăi de la stradă, dînd dintr-una în alta, la parterul unei clădiri seculare, sînt decorate cu picturi de Perugino, marele pictor al orașului. Frescele nu pot fi văzute decît la lumină artificială ; paznicul manevrează un reflector, arătîndu-ți ceea ce se cuvine să vezi, cu rutina lui care, după ani și ani, trebuie luată drept un criteriu academic. L-am surprins neplăcut zăbovind mai mult în a doua sală, decorată de ucenicii Peruginului ; i-am declarat cu timiditate că îmi place mai mult pictura aceasta, fie ea nu îndestul definită. M-am ales cu o ridicare din umeri și cu un zîmbet de superioritate, explicabil la un cetățean al Perugiei.

Există valori care nu pot fi eludate și există instincte care te duc la ele, cum văile duc apa la mare. Între alți Rafaeli descoperiți prin diferite galerii de pictură, îi aveam în ochi pe cei cărora le este consacrată o sală întreagă în Muzeul Vaticanului — și mi se pare că, după Capela Sixtină, este și sala cea mai valoroasă... Abia mai tîrziu am aflat că unul din ucenicii din a doua sală de pe Via Vennuci, la Perugia, era Rafael, și am impresia că ucenicii ceilalți — necunoscuți astăzi — și cine știe cîți ? — lucraseră în stilul lui, nu al marelui Perugin.

Seara, înainte de a merge la masă, m-am plimbat un timp prin mulțime, care există, dar nu se simte. Perugia are în toate o reținere aristocratică și o nobleță patinată.

Într-o oră, cît a durat apoi cina, temperatura a scăzut brusc ; mi-am dat seama cît de mult am mers spre nord și cît de aproape este iarna acasă. Spre nord mai am încă de mers — sînt abia în centrul Italiei, îmi rămîne foarte mult spațiu, dar, din păcate, și el are un capăt !

La hotel m-am bucurat de căldura caloriferului. Cînd ai căldură în casă, uiți tot ce-i afară, și mai departe. Căutîndu-mi un adăpost, nimic altceva, nimerisem într-o cameră plină de farmec, un amestec de ce poate fi mai vechi, cu tot ce-a apărut mai nou. Un tavan boltit, ziduri de trei sferturi de metru grosime, un balcon cu balustrada de fier deasupra unei prăpăstii plantate cu case. Înghesuiala de ziduri n-ar putea fi depășită în geometria curentă — și totuși nimic nu-ți fură lumina ; la sosire am descoperit că poate să intre pe fereastră chiar soarele, cu o strălucire amplificată de acoperișurile în amfiteatru.

Restul în această cameră medievală : parchet, ușă de aluminium, cristale, faianță, mochetă și cretoane.

Peste noapte, cerul s-a schimbat, s-a acoperit de nori, temperatura a mai scăzut cu cîteva grade — și nu puteam să iau caloriferul cu mine. Am străbătut aceleași străzi de aseară, acum goale, reflectînd la sensul pe care îl au în viața noastră civilă și sufletească orele zilei.

Pe ziduri, afișele ziarelor anunțau vești triste din lume. Da, merg spre nord, e drumul meu — vine iarna — e obligatoriu — și Dumnezeu știe ce mai vine !

★

Una din cele mai mari ciudățenii din Italia, pe care am căutat-o anume și unde m-aș fi dus chiar dacă trebuia să fac un ocol de zile, este Republica San Marino, cel mai mic stat din lume, și unul din cele mai vechi, după cum spune o istorie nu tocmai clară, care poate fi doar legendă. După una sau după alta, înainte de anul 500, un cioplitor de piatră, Marino, s-a refugiat aici, pe un vîrf de stîncă, spre a scăpa de prigoana pornită împotriva creștinilor. Mica republică, a cărei suprafață abia atinge șaizeci de kilometri pătrați, ceea ce înseamnă că un om voinic o poate traversa în cîteva ceasuri, cu piciorul, iar într-o zi poate să-i inspecteze toată frontiera, a rămas de sine stătătoare pînă astăzi, cu toate frămîntările cunoscute de Italia. Ba se spune că Napoleon, care ce-i drept nu oferea pămînturile sale, i-a propus să-și mărească suprafața, anexînd teritorii vecine. Modestă sau înțeleaptă, republica a refuzat extensiunea. M-am întrebat cum de continuă să existe, cum a putut mai ales să reziste în timpul regimului de autoritate al lui Mussolini ; desigur, fiindcă nu supără pe nimeni. Cît despre vreo apărare, statul dispune de-o armată compusă din o sută douăzeci de oameni !

Pe o terasă, una din cele mai înalte ale orașului San Marino, am văzut un tun de pe la 1914, nepăzit de nimeni, lăsat în părăsire și pradă ruginii, dar cu țeava îndreptată amenințător spre cîmpie...

Dintre toate orașele agățate pe stînci, acesta este cel mai caracteristic din toată Italia, dar cel puțin am aflat și justificarea : a fost un refugiu. Poate la fel o fi fost cu toate...

Veneam dinspre sud-vest și așteptam cu o curiozitate necunoscută pînă acum să trec frontiera în San Marino. N-am văzut-o, n-am întîlnit nici o barieră, nici un grănicer, nici un vameș, și nici oameni de la care să cer informații. Abia la poalele muntelui în vîrful căruia se vede, sfidătoare și speriată, capitala, ca o cetate, am obținut informații la stația funicularului.

Aveam de așteptat un ceas pînă la plecarea acestui vehicul înrudit cu aeroplanul, singurul capabil să escaladeze stînci verticale. Am descoperit la interlocutorul meu un orgoliu național la care nu mă așteptasem.

— Aici sîntem în San Marino ? l-am întrebat, nefiind sigur că intrasem pe teritoriul republicii minuscule.

— Da. În San Marino.

— Dar n-am văzut nici un semn de frontieră.

— O să-l vedeți la Dogana.

Dogana este o mică localitate, pe care am străbătut-o mai tîrziu, cînd mergeam spre Rimini. Nu erau nici acolo grăniceri și vameși, ci doar un arc de fier deasupra șoselei și pe el scria : „Bine ați venit în Țara Libertății". Deoarece atîtea țări în lume sînt sau se socotesc libere, printre ele și Italia, mă întreb cum firma aceasta, cu exclamația ei atît de copilăroasă și relativă, nu-i luată drept o sfidare ?

— Ce sînteți, la urma urmelor ? Nu italieni ? am continuat întrebările.

Omul de la funicular a scuturat capul cu hotărîre :

— Nu !

— Totuși, vorbiți italienește !

— Vorbim italienește, dar sîntem sanmarinezi !

— Deci e adevărat că există republica San Marino !

— Există !

— Și are tot ce se cuvine unui stat ? Bunăoară parlament ?

— Sigur că are !

— Și un președinte !

— Nu ! *Doi* președinți !

N-am întrebat mai mult ; la sfîrșitul acestei conversații de cinci minute, am aflat că nu-i nevoie să aștept plecarea funicularului, că există o șosea practicabilă și dacă vreau pot să urc cu mașina. Nu-mi venea să cred, nu înțelegeam cum fusese trasată ! Dar șoseaua există, chiar lesnicioasă, astfel că în cîteva minute mă aflam la locul de parcaj al Capitalei, în fața unui arc de piatră, păzit de doi guarzi în uniforme impunătoare. Trecînd printre ei și pe sub arc, am intrat în ciudatul oraș San Marino.

De ce este ciudat, lăsînd la o parte așezarea ? Întîi prin faptul că există ! Și că ultimul zid, un turn, e plasat pe înălțimea cea mai mare, San Marino n-a vrut să-i scape nimic de sub temelie. Mai este ciudat, fiindcă subzistă — și pare-se destul de bine, dintr-un negoț care ar părea minim : vînzarea de mărci poștale. E ciudat prin armata lui de o sută douăzeci de oameni. Dar ciudățenia maximă este aceea că, în 1944, cetatea cu un singur tun, vechi de treizeci de ani a suferit bombardamente aeriene !

Plimbîndu-mă pe străzile orașului, curate, liniștite, într-un perimetru mărginit de prăpăstii, amintindu-mi legendele, văzînd oamenii, guarzii, prăvăliile, iar în fața porții automobilele, am înțeles că mă aflu într-o realitate, pe care am acceptat-o, chiar dacă n-am înțeles-o prea bine.

Jos, la cîmpie, cînd am privit în urmă, m-au cuprins iar îndoielile. E sigur că San Marino există, dar încep să mă întreb dacă într-adevăr am fost acolo.

★

Pînă la San Marino, plecînd de la Perugia în dimineața aceea posomorită, am trecut prin Arezzo, iar mai întîi, după traseul ales anume, am ocolit pe la est uriașul lac Trasimeno. Visasem la el de multă vreme, și pentru întinderea lui, și pentru nume. Cînd am ajuns aproape și i-am descoperit pînza vînătă întinsă pînă la orizontul de cețuri, soarele încerca să rupă norii în spate. În lumina lui fluturată, apa era mohorîtă, confirmîndu-mi iarăși că merg spre nord și las vara în urmă.

Într-un punct aglomerat, la Arezzo, unde am ajuns cînd pleacă lumea la treburi, n-aș fi izbutit să găsesc loc de parcare dacă un carabinier, văzîndu-mă că tot

înconjur piața zadarnic, nu s-ar fi milostivit să mă plaseze undeva, nereglementar, dar pe răspunderea lui, cu condiția să nu zăbovesc prea mult.

— Cît stați ? m-a întrebat.

— O oră ; cel mult două !

— Bine ! Ce doriți să vedeți ?

— Orașul !

— Și din oraș, ce anume ?

— Toate !

A zîmbit ; știa că ar fi imposibil, ignorînd că „totul" este o noțiune relativă. Totul pentru mine înseamnă altceva decît pentru el, pentru colegul lui sau pentru primarul orașului. Să fi fost timp, i-aș fi spus astfel :

— Vorbind cinstit, nu vreau să văd nimic. Vreau să umblu, în neștire, cu gîndul că întîmplător drumul meu o să se încrucișeze cu vreunul din drumurile lui Mecena.

Nu așteptam ajutor de la acest personaj prodigios și legendar, aveam de toate ca să-mi continui drumul fără să mă sprijine nimeni, dar știam că vestitul prieten al artiștilor din antichitate, ministrul lui August, se născuse în Arezzo, unde multă lume l-o fi uitat astăzi.

De mult, pe cînd învățam muzică de la un profesor tobă de carte, știam pe dinafară o poezie de șapte versuri, în latina evului mediu, un imn închinat Sfîntului Iohanes :

Ut queant laxis
Resonare fibris
Mira gestorum
Famuli tuorum
Solve polluti
Labiireatum,
Sancte Iohanes.

Pornind de aici, un călugăr localnic, Guido d'Arezzo a născocit gama modernă, existentă și astăzi, înșiruind primele silabe ale fiecărui vers. Doar în ultimul a folosit inițialele, ca să obțină pe sensibilul Si. Cît despre Ut, se mai folosește și astăzi, deși îndeobște a fost înlocuit cu tonicul Do.

I-aș fi spus carabinierului :

— Orașul vostru trebuie să aibă însușiri ascunse, dacă a dat atîția oameni de seamă, și dacă tu însuți ești un om atît de cumsecade !

Și nu i-aș mai fi citat decît pe Petrarca, lăsînd la o parte cîțiva pictori de seamă, căci eram prea sătul de pictură.

În căutarea umbrelor, am început prin a vedea monumentele de piatră. Sînt atît de multe, aici ca și în restul Italiei, încît nu le mai poți simți, nu le mai poți înțelege ; te nedumerește și te întristează. Ar trebui să existe putința de a le lua cu împrumut, acasă, spre a le restitui după o contemplație lentă și îndelungată...

Catedrala cu tavanul boltit și pictat mi-a plăcut fiindcă în jos, pereții de piatră erau goi, fără nici o podoabă. Mi-a plăcut biserica San Sebastian, dar nu atît pentru celebrele ei picturi din naos, ci pentru fațada de piatră brută, necioplită, ceea ce, gîndind la ce vreme a fost pusă în lucru îmi apare ca un primitivism căutat ; mă mir chiar că n-a fost luată drept erezie.

Referindu-mă la Italia, cred că turnul cel mai înalt este al Palatului Comunal din Siena, iar campanila cea mai înaltă, aceea a lui Giotto, de la Florența. Între una și alta, țara e plină de turnuri și campanile. Am avut multă vreme naivitatea să cred că prin ele s-a căutat înfrumusețarea orașelor. Indiscutabil, sînt frumuseți grandioase — dar nu cred că arhitectul și constructorul de astăzi își va da osteneala să le întreacă ; n-ar avea nici o rațiune. Iar rațiunea vremilor îndepărtate n-a fost nici de cum aceea naiv presupusă de mine ; în realitate, aici s-a dat o luptă pentru cîștigarea întîietății prin cucerirea înălțimii, între puterea laică și cea religioasă. Va fi curs și sînge pe lîngă aceasta, dar iată un război în care s-a construit, în loc să se distrugă. Mi se pare că, spre nesperata fericire a omenirii, după atîtea secole, întrecerea a devenit, prin revenire, singurul război care se va mai putea face mîine.

Pe cînd coboram o stradă îngustă și sinuoasă din partea de sus a orașului, după ce văzusem monumentele de piatră și vroiesem să văd și peisajul, la un colț m-am oprit în fața unei case, parcă atras magnetic. Era a nu mai știu cîta oară cînd mi se întîmpla astfel ; abia după ce m-am oprit, am dat cu ochii de o inscripție care anunța că aceasta a fost casa lui Petrarca. Mărturisesc că uitasem, sau, mai sigur, nici nu-mi propusesem s-o caut. Dacă un manuscris autentic al poetului din Arezzo m-ar fi emoționat și probabil aș fi suferit că nu-mi aparține, zidurile casei lui n-aveau ce să-mi spună ; au locuit prea mulți oameni la adăpostul lor, au trecut prea mulți pe afară ; amintirea se tocește.

Am fost foarte emoționat totuși, dar nu de casă, ci de întîmplarea care mă dusese acolo.

Mi-am găsit carabinierul lîngă mașină, cercetînd o cărțulie și părînd în încurcătură. Era un om foarte tînăr, încă plin de candori, căci s-a înroșit, ca de-o indiscreție, cînd mi-a pus întrebarea, atît de legitimă pentru o autoritate a țării, ce înseamnă litera R dé pe mașină. În cărțulia lui oficială, printr-o greșeală de tipar probabil, România era trecută cu indexul inexistent R. N. Fiind dator să mă creadă că nu călătoresc sub inmatriculări false, fiind dator pe de altă parte să creadă în datele cărțuliei, presupun că l-am lăsat în mare dilemă.

Cazul de la Arezzo n-a fost singurul care m-a făcut să port simpatie carabinierilor. Lasă că ei înșiși, ca oameni, sînt aleși, cred cu intenție clară, printre oamenii cei mai chipeși și mai simpatici. Uniforma lor, totdeauna curată, deși nu-i pe gustul meu, admit că unește într-un chip impunător sobrietatea cu eleganța.

Un astfel de om m-a prins odată în contravenție incontestabilă. Mergeam spre Catanzoro, nu prea grăbit căci aveam în față vreme destulă, cînd, într-un sat, sau tîrguleț, m-am pomenit cu un semafor roșu în față. Era ora siestei în sud, nu trecea nici o mașină, nici un pieton, totul părea inert sau pustiu. Cum am văzut de atîtea ori călcîndu-se regulile de circulație ca în locul lor să se aplice principiul anarhic „scape cine poate" — sau cine e mai tare — și cum la intersecția aceea pustie culoarea roșie care mă ținea în loc de pomană mi se părea o stupiditate, am trecut înainte, fără să mă împiedice nimic, fără să stînjenesc pe nimeni. Un carabinier însă m-a văzut din umbră — din umbra unde stătea să se apere de zăduf, nicidecum să pîndească, și oprindu-mă, după ce a salutat cu multă politețe, după ce a întrebat cu multă deferență dacă recunosc contravenția, mi-a notificat că trebuie să plătesc amendă o mie de lire. Am băgat mîna în buzunar n-aveam de ce să discut dar cînd i-am întins banii i-am spus, cu un pic de amărăciune :

— O mie de lire înseamnă o noapte mai puțin în Italia !

Cred că n-a înțeles numaidecît ; era foarte cald afară, și replica mea o auzea poate prima oară.

— O noapte mai puțin în Italia ?

— Da ! Prețul hotelului.

Atunci a zîmbit simpatic, și cu salutul cel mai simpatic, și cu un gest la fel de simpatic, numai zîmbet și simpatie, mi-a restituit banii.

AMINTIRI
DIN PREZENT

T. S. ELIOT

Un menhir de aer

Nu numai pentru cititor, dar și pentru cel obișnuit cu interiorul poeziei, Eliot este cel puțin un dificil și un straniu. Șocul lecturii este întrucîtva asemănător mirajului unui pămînt necunoscut sau, și mai și, mirajului unui teritoriu sufletesc neabordat încă.

In aparență, autorul, magnificul poet, nu-și propune acel lucru simplu și pînă la el firesc : — să-și seducă cititorul, să-și exalte prietenii, prin deosebite și mult rafinate versuri.

M-am întrebat adeseori în ce a constat fascinația poeziei lui Eliot. Sonurile ei fără a fi cu tot dinadinsul ieșite din comun, sînt departe de a urma logica sentimentelor, logica convențională a secolului. Meditînd îndelung asupra țesăturii de cuvinte redată astfel în limba română, pentru întîia oară, în extenso, de către vechiul prieten Aurel Covaci, am început să pricep de ce acest domn Eliot, fără să fie mag, — vrăjește.

Secretul (dacă există vreun secret, dacă există vreun secret exterior harului natural al poetului, exterior unei logici subiective, cu care ne obișnuiserăm atunci cînd ziceam despre noi înșine că sîntem frumoși, sau despre cele citite că sînt frumoase, pentru că ne făceau frumoși), constă, poate, dacă intuiția mea nu a fost visată, în aceea că Eliot produce intuiție.

Ce intuiește el ? El nu intuiește mai întîi visul, viziunea. Pentru Eliot visul și viziunea sînt numai materialul de construcție : cuvîntul. De aceea, poate, există un oarecare rafinat dar nu snob, — dispreț al cuvîntului în construcțiile sale numite de sine însuși poeme.

Ce a intuit el ? Ce a intuit el și noi, cititorii lui, nu credeam că ține de poezie. El a intuit nu starea de grație, ci, dacă cititorul îmi îngăduie să compun un cuvînt fără șansă de adoptare, el a intuit starea de „ingrație". Și nu e vorba de acea estetică a urîtului (evident opusă frumosului sau ideii de frumos) așa cum o concepuse în romanticul secol XIX Baudelaire ; sau, așa cum ne-a impus-o în Florile sale de Mucigai, Arghezi.

Estetica „urîtului" ea însăși este o formă, poate mai activă, poate mai tensionată a esteticii frumosului. Dar acestea două, ele însele în structura lor, sînt subsumate ideii de viziune în poezie. Cu alte cuvinte, subsumate sistemului valoric care acordă plusuri sau minusuri puterii de viziune însămînțată în poem.

Cred că nu fac o eroare atunci cînd îmi place să afirm că Eliot respinge (conștient sau nu) criteriul viziunii, luat drept criteriu valoric. Nu știu dacă e sigur, dar o oarecare polemică cu magnificul său înaintaș Shakespeare poate fi dedusă din scriitura atît de dificilă la prima vedere a marelui nostru contemporan.

Punem acest criteriu înalt de comparație, nu atît de dragul de a stabili o ierarhie, ineficientă și gratuită, dealtfel, în cazul poeților autentici, ci, mai degrabă, din dorința de a trage un hotar între zonele de sensibilitate, totuși, accesibile și nouă, cititorilor de poezie moderni.

Revin și subliniez : Atît cît ne pricepem în această delicată și suavă entitate, poate cea mai aptă de a conserva, dar și de a impulsiona sensibilitatea unei națiuni, *limba*, vorbirea și în esență, — poezia — Eliot nu este descoperitor de formule inedite și nici de abracadabre, bănuite în copilăria umanității.

Ceea ce ne tulbură este esența formulei și a manierei întru cîștigul sensului și al unei tensiuni estetice de tip inedit, ca să nu zicem nou.

A închide un autor într-o formulă e treaba didactică a criticului de specialitate, dar este și un *aidé mémoire* al cititorului de poezie. Stingheriți, cu sentimentul aproximației necesare, pentru a fixa totuși în cuvinte ceea ce ține atît de puțin de cuvinte, (poezia) vom încerca ideea aproximativă, dar care este posibilă operei lui Eliot : Eliot, este precursorul *„poeziei — eseu"*. Simptomatic, nu puțini poeți ai secolului nostru au resimțit ca plină de sens formula : poezie de idei. Defectuoasă cum este, această formulă, are totuși un cristal de realitate în ea. Nu îi opun o altă formulă, pentru că ideea de *„poezie — eseu"* este mai de grabă o observație decît o ideie. Dar, ca observație, șansa ei de adevăr este sporită.

Mai întîi : procedînd ca vechii profesori de estetică, sau ca geologii experți în pietrele cuvîntului, vom depista cu propriile noastre pupile afective, revenirea motivelor clasice și în poezia lui Eliot. Despre ce fel de revenire este vorba ? Despre o revenire înmuiată.

„Coriolan" — spre exemplu — nu mai respectă decît inerția temei, nu și carnea ei. Să fie poemul Coriolan o reconstituire istorică ! Da ! Este o reconstituire istorică. Numai că este nu o reconstituire a istoriei, ci o reconstituire a istoriei prezentului imediat. A unui prezent cu rădăcini. A prezentului cu rădăcini în istorie. Și nu e vorba de epica istoriei, ci de insezisabila dialectică a sentimentului istoriei. Un trecut, o istorie, din punctul de vedere al sensibilității prezentului, — în care ponderea alunecă spre prezent, mai ales — și mai puțin spre istoric. Cînd spunem istorie, ne gîndim la trecut. In cazul lui Eliot, cînd spunem istorie, ne gîndim la timpul prezent.

Tehnic vorbind, lingvistic, invazia de terminologie politică și sociologică este imediat sezisabilă în poezia lui Eliot. Aș spune chiar crispantă, în măsura în care nu ne-am obișnuit încă și cu aceasta. Eliot este un inventator. Dar ce e, de fapt, un inventator ? Un inventator este cel care izbutește să reproducă încă ceva din ceea ce există. Le spunem inventatori, iar nu lingviști, pentru că, deși traducători între noi și altceva, pun în față nu o limbă cu altă limbă, ci, hai să zicem, spre exemplu, o frunză, un iepure, un fulger, un recif, cu o limbă. Cam așa ceva.

Și dacă, din starea de spirit din clipa în care compun această vorbire despre Eliot m-am oprit la ideea didactică *de motiv*, să ne îngăduiască cel ce citește să ne referim și la motivul apocaliptic ; dar pentru că Eliot înmoaie și neesențializează motivele, în cazul lui, apocalipsa și acel precoce „fin de siècle" ,ne dă senzația, dacă nu și ideea, mai degrabă a leșinului, decît cea a morții. Față de moarte ideea de leșin este o idee de cameleon. Dar ca să nu vorbim în zadar, îmi voi îngădui să citez mai întîi în întregime a cincea parte din poemul revelant „Oameni găunoși" în atît de fireasca și frumoasa rescriere în limba română a lui Aurel Covaci :

V

Aici ne-nvîrtim în jurul perei ghimpoase
Pară ghimpoasă, pară ghimpoasă,
Aici ne rotim în jurul perei ghimpoase,
La orele cinci dimineața.

Intre idee
Și realitate
Intre mișcare
Și faptă.
Se lasă umbra.
Căci a Ta este Impărăția

Intre concepție
Și creație
Intre emoție
Și reacție
Se lasă Umbra

Viața este foarte lungă

Intre dorință
Și spasm
Intre potență
Și existență
Intre esență
Și descendență
Se lasă Umbra

Căci a Ta este Impărăția
Pentru că a Ta este
Viața este
Pentru că a Ta este

In felul acesta vine sfîrșitul lumii
In felul acesta vine sfîrșitul lumii
In felul acesta vine sfîrșitul lumii
Nu cu un pocnet ci cu un scîncet.

Non-figurativă, de neimaginat prin simțurile traduse în cuvinte, această apocalipsă are darul de a răscoli mai ales emoția, mai ales sentimentul. Nu este un sentiment melancolic, dar nici unul apodictic. Nu este un sentiment de acceptare, dar nici unul de opoziție fermă.

Nu este un sentiment de om integral compus din cap, trunchi, și membre. Ci este un sentiment numai al unei părți din om. Bunăoară, a creierului său.

Ce este foarte personal și unic în Eliot e, poate, egala măsură a inadaptării lui la trecut și la viitor. Și, și la prezent. In ciuda tensiunii maxime pe care straniul poet o izbutește, el înmoaie ca pe un nod gordian clipind în aer sentimentul istoriei. Istoria, pentru el, nu este un fundal. Anticipația, pentru el, nu există. Există numai scîncetul de naștere. Numai scîncetul, numai el. Dar ce scîncet !

Ființa sensibilității și-o colorează după prilejuri. Culori suprapuse simultan. Fără să aparțină istoriei, pare a aparține. Izgonit din dinamica prezentului, viitorul nu-i dă găzduire. Incercînd să se culce pe cuvinte, în afară de melodie, cuvintele îi sînt de gheață. Ca să poată să fie, împrumută muzica vorbirii. Ca să poată să aibă memorie, se îmbracă într-o stilizată haină a istoriei. Ca să poată visa — el recurge la idei, ia forma literelor lor.

Sacru cameleon ! Sacru cameleon, vorbind limba de menhir a lui Shakespeare.

Deci, un menhir. Un menhir de aer ca și vîntul.

Nichita STĂNESCU

Maestru florentin din sec. XIV

AL. ANDRIȚOIU

Scenă pariziană

lui Nichita Stănescu

Parisul trist ca o rememorare
de băuturi și de pinacoteci
lubesc arginții. Trece-o taină mare
prin lenește femei cu ochii reci.

Pe fostul lux al timpului sigiliu. —
Oglinzi venete, mobilă Empire,
au lucrurile lacrimi ca-n Virgiliu,
au lucrurile lumii cimitir.

Racine cu pletele de înger bate
la porți stilate. Nobilii sînt morți
și numai marmura-i clasicitate
în leii ficși, de pază puși la porți.

Printre milionari și haimanale
se face-un gol, un gol de timp gonit,
prin lirice lumini duminicale. —
Se-ntoarce timpu-n antipozi, mihnit.

E-o existențială răsucire,
gunoiu de lux care parfum emană ;
Peste principii plînge-a răstignire,
jertfindu-se, condiția umană.

Fantezie

Pe-o hartă-ncărunțită și naivă
se văd corăbii ca niște coturni —
pe punți, prin cîlma dulce și lascivă
eu bănui lupi de mare taciturni.

Poate pirați cu steaguri despicate
ca limbile de șarpe, elegant.
Sînt printre ei, și eu, peste etate,
strămoș fiindu-mi mie, din Levant.

Rivnim spre Sud norocul. Din nadir ne
Sărută luna chipul hrăpăreț. —
Pindim corăbii cu smaragd sau smirne,
cu aur sau cu dulci femei de preț.

Corabia atîrnă greu în ape,
sîntem cu toții putrezi de bogați —
dar tot mai este loc și mai încape, —
vibrăm flămînzi și neîndestulați.

Vai, doamne, ce ne-așteaptă mîine oare ?
Voi, sorților, ce drum ne hărăziți ?
Vom vinde prada și o așezare
ne vom dura, ca oamenii cinstiți.

De la vecini ne vom răpi Sabine,
Vom face prunci, vom desmierda nepoți,
Ștergînd ca o nălucă, de rușine
drapelul negru de-asasini și hoți

Aud cum sîngele prin mine suie
și-mi pipăi trist pumnalul din oblînc. —
Pling mările-n strîmtori bătute-n cuie
de aur, toată noaptea pling, — adînc.

Poem

Deschisă ne e zarea ca o carte.
Acum, cum nici din nemurire, vezi
dinspre departe-n și mai spre departe,
prin timpul nalt, uitat întru amiezi.

Și nu-i vreun chip de bănuială sumbră
Cînd totul e atotcuprinzător,
e lumea verticală, fără umbră
suită-n sine însăși ca-ntr-un dor.

Ci totuși e un chin să-nfrunți lumina,
să nu vezi umbre și să nu greșești,
prin lumile albind ca parafina —
numai și numai zone nelumești.

Vreau să pășesc greșit, cerșesc o pată,
căci pete sînt și-n soarele sublim —
n-aș vrea să spună nimeni niciodată
că-am fost mai pur decît un heruvim.

Și – așa...

Cu noi se investește un colos
de-acurmezișul cărui totul sapă.
O ! Heautontimorumenos !
Și-așa se duce timpul ca o apă.

Sînt nume lungi pe lume ! Le măsor
întunecarea, sonul și sorgintea,
ca la liceu : Nabucodonosor. —
Căci mai departe nu mă duce mintea.

Ideile sînt grele, sînt de plumb,
și nu sînt spumă, cum s-a zis odată !
Silaba mi-e avutul cel mai scump,
frumoasă, dulce și destrăbălată,

În noi stă un colos (așa s-a zis)
splendoarea lui de noi nu se mai rupe,
Și ne hrănim din el în cerc deschis,
ca primitivii duri cu fructe drupe.

Creion

Pe hărțile norilor orbul citește,
lacrima mare a mărilor arde.
De sub picioare, dumnezeiește
pasul vorbește, privește departe.

Nimeni nu doarme în somn. Cineva
tulbură noaptea cu pure neliniști.
Tare aș vrea
bezna s-o sting cu hectare de criniști.

Numai o liră de vînturi în pom,
numai artere de taină-n materii.
Omule, bunule, omule om,
Cezar al surîsului,
decan al durerii !

Rit

Am mai văzut odată această oră. Cînd ?
Am mai vorbit odată despre această temă !
M-am mai trezit odată la echinox crescînd
floral și dîndu-i iernii solara anatemă.

Am mai trecut odată cu pasul meu orbesc
ieșind spre-azur, din neguri și ger, ca din instincte
în zona cugetării, — mărire să sorbesc
și să ascult ideia cu sunete distincte.

E vremea germinării în ringul purei zări,
e zodia seminței cuprinsă-n verde vervă,
Cînd oameni ies ca zeii, frumoși, din așezări
privindu-și calmi cîmpia cum li se-nchină, servă,

Cum cerul îi salută deschis, protocolar
și-n tainice cuptoare aprinde foc, la pine,
cum lutul se supune ca-n palme de olar
acestor mîni valahe, curate și stăpîne.

Am mai văzut odată această oră. Dar
tot decantînd-o-n cicluri agricole suave,
mereu reîntrupată în vis și-n calendar,
azi voiu primi-o, iată, cu latinescul „ave !"

Descîntec le voiu spune și cîte-un imn agrest
chemîndu-le să crească precum descînți copilul
din leagăn. Strămoșescul din datini, manifest
Cu care se cuvine să-ntîmpinăm Aprilul.

Scurtă istorie

Cariatida care m-a purtat
și-mi sprijinea durerea și urîtul, —
ursuză capul și l-a aplecat
rupîndu-și marmura subțire : gîtul.

Prin ce amare legi decapitat
s-a stins destinul meu nehotărîtul ?
Un bulgăre de marmură curat
din brazde scoate plugul mut, cu rîtul.

Ca la un semn țîșnește o fîntînă
din hruba scotocită în tărînă, —
care se cheamă Ion, numai pronume.

Expuneți capul, dragi contemporani,
să-l vadă și prieteni și dușmani ! —
E bine poate să-l plimbați prin lume,

în numele a două mii de ani !

Autumnală

Ciudat, această toamnă e ca o ctitorire
de doamne și domnițe subțiri, sosind din tum.
Se deslușesc în aer suave patrafire
și bîntuie-o legendă din cum în nu știu cum —
de unde, nu știu unde și încotro. Latin
și georgic se aude un cîntec peste toate,
Un cîntec despre cărnuri, de fructe, despre vin,
Vînaturi foarte scumpe cu blănuri argintate.
Oriunde-ai fi ești parcă tot la mijloc de timp,
și-n orice rătăcire ești parcă tot acasă,
și, generos, cămașa ți-o dai, primind în schimb
o strîngere de mînă și-o vorbă mai frumoasă.
Acum plimbăm delicii sub cerul gurii și
avem în ochi uimirea din vîrste părăsite —
trimitem dulci mesaje în jos, spre miază-zi —
și sîntem numai tapte, alinturi și ispite.
A-ncepe o idilă e-acum periculos
Ca într-o lume dură de sticlărie spartă —
Căci sufletul, povară, alunecă în jos
în lumea fără cîntec, în lumea fără hartă.

debut

ION IUSTIN PURZA

fata cu violete

Fata cu violete... O urmărisem în tramvai, la cofetărie pe strada Preoteselor unde intră într-o curte cu miros acru de cartofi încolțiți, apoi la biserică, unde se opri să pună cîțiva bănuți în mîna orbului ce cînta muzică de Bach la orgă — Pe urmă îi pierdusem urmele... Un băiețandru cu chipiu albastru de licean îmbrăcat într-o flanelă roșie decolorată privea cu lăcomie în urma ei, admirîndu-i ciorapii galbeni.

În clipa aceea se trezi cu un morcov aruncat în cap. „Te uiți după ciorapii femeilor, măgarule, și lecția la istorie n-ai învățat-o... se auzi o voce coborînd de sus de la fereastră".

Fata cu violete întoarse capul și zîmbi frumos. „Ai ciorapi ca și regina Angliei" strigă băiețandrul și dispăru în curte, de teamă să nu se trezească cu o glastră de flori în cap. Fata își dădu seama că rămăsese singură pe stradă. Și era cald, atît de cald încît își scoase pantofii și mergea în ciorapi. Într-o mînă își ținea pantofii iar în cealaltă buchețelul cu violete pe care-l cumpărase de la țigănci. O ispitiseră țigăncile cu piepteni roșii în păr. „Ia buchețelul de flori / Ia buchețelul de dor..." Se opri în dreptul unei ferestre în care citi amuzîndu-se un anunț : „De vînzare palton din piele de ofițer". „Nu. Nu locuiește aici. Poate la poarta cealaltă. Avea mușcate albastre în fereastră..." Se opri la casa cealaltă și bătu în poartă. O bătrînă care i se păru că semăna cu un pian veni să-i deschidă. „Pe cine căutați ?" Fata se bîlbîi puțin „Îm... Am uitat numele lui. Dar știu că locuiește pe strada Sfinta Vineri și avea mușcate albastre în fereastră..." „Greșeală, domnișoară. Asta-i strada Salcîmilor." Într-adevăr, pe stradă erau salcîmi. Înfloriseră. Un copil se cocoțase într-unul și culegea flori pe care le mînca. Erau dulci.

Vizavi, peste drum, la frizeria „Figaro" se comenta meciul de duminică. Casierița, o femeie destul de frumoasă, cu părul strîns în coc, citea un roman cu coperți portocalii. Din cînd în cînd ducea mîna la gură căscînd leneș, ca o pisică lehuză. Intră la frizerie să-ntrebe de strada Sfinta Vineri. Nu auziseră de strada asta „Eu de douăzeci și unu de ani, de cînd a luat ființă echipa de fotbal „Juventus" n-am auzit de strada asta..." spuse unul dintre frizeri, mai mărunțel, cu părul lucios și lins. Fata se întristă și cutreieră întreg orașul, pînă seara. Era obosită. Ajunse la capătul unei străzi ai cărei copaci i se părură că atingeau cu vîrfurile cerul. Cîțiva copii jucau fotbal cu o minge galbenă. Copiii se opriră s-o privească și crediau că plîngea. Se apropiară de ea și o întrebară „Căutați pe cineva ?" „Strada Sfinta Vineri"..." „Nu știu. N-am auzit de numele ăsta decît în povești..." Ceilalți dădură la fel din umeri că nu cunoșteau această stradă.

Începuse să plouă...

Și continuam s-o caut prin tot orașul pe fata cu violete. Pe „Podul țigăncilor" m-am întîlnit cu profesorul de muzică Tezeu. Aceeași pălărie, care semăna cu pălăria lui Rubens, același lodin încolor, același fular verde, aceeași servietă neagră de piele în care își purta partiturile de pian. „Bună seara, domnule profesor !" Ochii lui erau întotdeauna triști „Ce fac copiii dumneavoastră ?" Știam răspunsul și nu așteptam să mi-l spună. „Cresc... Cresc ca merii..." „De ce umbli cu capul descoperit în ploaie, Modilescule ?..." „Îmi place să-i imit pe tinerii preoți bizantini..." „Ai să primești meningită, ploaia e rece, e rece ca gheața..." „Or să moară pești, domnule profesor. În aprilie mor pești mulți..." Profesorul se grăbea să ajungă acasă. Ploaia se opri. Miresme umede de liliac înflorit îmi răcoreau tîmplele. Mi-am aprins o țigară. De obicei nu fumam, dar uneori simțeam nevoia să frămînt colțul unei țigări între buze. Se înoptase de-abinelea. Cerul era albastru ca marea, cu stele, între care luna răsărise ca o garoafă. O căutai la cinematograf. Poate că intrase la film. Rula o comedie cu Fernandel. Începeam tot mai mult să cred că era imposibil s-o pot întîlni în seara aceea. Și în clipa cînd îmi pierdusem orice speranță am găsit-o la „Vaticanul". Intrasem după țigări. Discuta cu barmanul, care semăna cu Orson Wells, marele cineast, și purta o vestă albă. „Paula, servus !" Se repezise la mine cu florile pe care le strîngea la piept. „Te-am căutat prin tot orașul..." „Și eu... Și eu..." Ne-am dus la mine. Îi plăcea odaia în care mă instalasem. Privea lucrurile. Sfeșnicele de argint de pe scrinul de nuc florentin unde bunica își ținuse mătăniile, covorul persan cu păuni, tapiseriile trandafirii și albastre, pianul de mahon cu miros de tămîie, pălăria unchiului Godard, plină de molii, biblioteca stil Renaștere cu cărțile legate în piele de căprioară, draperiile cu miros vechi, purpurii, radioul „Darclée" cu picupul și discurile muzicale, reproducerile de artă, Rembrandt, Van Gogh, Țuculescu, Ghiață, icoanele cu geneza, „Isus spălînd peștii" și „Sfîntul Francisc vorbind cu păsările", lăițele cu lămîi înfloriți, dulapurile cu oglinzi... „Te-am așteptat mult, Paula, atît de mult, încît între timp am devenit mai frumos în mine..."

Privea lucrurile și le simțea foșnind în jurul ei ca niște copaci înfrunziți. „Parc-ai fi surdă ca și Gioconda. De ce taci ? Spune Paula, ceva..." Gîndurile îmi alergară în copilărie, Cînd ne băteam cu liliac în catedrală. Îmi apărea în față clădirea liceului, coridoarele fostei mănăstiri de maici. Într-o duminică ne refugiaserăm aici și eram singuri. O priveam ascultîndu-i răsuflarea gingașă de melc și simțeam că înfloresc ca o floare. Ne plimbam pe coridoare ținîndu-ne de mînă și ne ascultam pașii. Sunau atît de ciudat, încît ne era frică de pașii noștri și am luat-o la fugă. Am ieșit în stradă. O bătrînică ne privea pe fereastră atît de tristă încît îmi venea să cred că era moartă. Fata îmi zîmbi, „vino cu mine" „unde ?" „În pădurea cu mesteceni... O să culegem melci..." Și fugi. Fugi pînă obosi și căzu în iarbă. O șopîrlă verde i se urcase pe genunchi gîdilînd-o. Mestecenii păreau niște călugărițe diafane cu epiderma sensibilă de ninsoare, și se legănau în vînt. Acolo în iarbă îi răpisem primul sărut. Seara ne-am întors în oraș și acoperișurile lui ni se păreau mai albastre decît erau...

Se așeză lîngă fereastră și privea canarii din colivie. Mi-am adus aminte de păsărarul de la care-i cumpărasem. Fusese atît de fericit cînd m-am hotărît să-i cumpăr, încît mi-a mărturisit că păsările lui nu cîntă niciodată. Și a început să plîngă. Mi-se umeziseră ochii și mie. Pe drum mă-ntîlnisem cu Van. Zîmbea misterios ca întotdeauna. Își dădea aere de mare pictor. Se considera continuatorul lui Monet, celebrul părinte al impresionismului. „Dacă aș expune o expoziție la Paris îți jur că Chagall și-ar căuta altă meserie" îmi spunea. Uneori îi ceream să-mi arate pînzele și-mi spunea că-i ocupat. Trebuia să studieze la estetică. Și l-am găsit în pat cu soția asistentului de Istoria artelor, o adevărată estetică. „Paula, spune-mi ce a existat între tine și Van ?" Mă privește în ochi. Are niște ochi de pisică albaștri. „Van e un escroc. Niciodată nu iubește cu adevărat și se crede un artist. Spune-mi Modi, te superi dacă rămîn la tine la noapte... ?"

Începu să danseze, atingînd lucrurile cu degetele subțiri și catifelate. Și lucrurile începură să cînte. Pe urmă împrăștie violetele pe covor și își scoase ciorapii care începură să cînte și ei. Apoi rochia în mov și furoul. Și lucrurile încremeniră...

. . . . . .

Amintește-ți, Paula, în ziua aceea ploua. Și orașul mirosea a liliac. Mi se pare că era vineri. Umblai desculță zîmbind, prin ploaia care nu se mai oprea. Țigăncile vindeau violete și buchețele de dor în fața catedralei. Amintește-ți. Umblai prin ploaie ca o fată din povești și erai udă. Umerii îți erau uzi și reci cînd ne-am întîlnit în colțul străzii „Preoteselor" cu băiețandri care fumau țigări parfumate și fredonau melodii de Celentano. M-am apropiat de tine fără să te cunosc și mi-ai zîmbit. Ți-am zîmbit și eu știind că nici tu nu mă cunoșteai. Ploua. Și am fugit amîndoi sub poarta bisericii. Te stringeai zgribulită ca o pisică la pieptul meu și zîmbeai. Preotul ne privea cu o înțelepciune antică. Îți sărutam părul cu miros de liliac. Te simțeai fericită. În oraș se aprindeau luminile. Florăresele țigănci își stringeau marfa. Am cumpărat bomboane cu mentă și ne-am dus la cinema. Rula un film mizerabil. Eram patru spectatori. Noi doi, o bătrînică ce ni se părea că semăna cu o carte de rugăciuni și o pisică albastră. Cînd am ieșit, ploaia încetase. Stelele erau mai frumoase ca oricînd. Și tu ți-ai adus aminte că-ți uitaseși pantofii pe malul rîului. Ai fugit, ai fugit rugîndu-mă să te aștept sub poarta de trandafir a bisericii cînd vine ploaia. Mi-ai întors spatele și ai fugit. Ploaia curgea pe stradă din părul și umerii tăi de liliac... Am alergat în urma ta strigîndu-te... Dar nu mai auzeai nimic. Ploaia te îndepărta de mine...

Ilustrație la Boccaccio — 1574

debut

ONISIE GHENCEA

ataraxia

Ruptura era de la început, de jos pînă sus, definitivă. Nu se mai putea face nimic, nici Doctorul nu știa ce să spună și se întreba cu instrumentele în mîini dacă va rezista la tot ce va urma, ce justificări o să-și dea dacă punîndu-și sufletul în încercarea asta va greși ? Ar fi vrut să o ia la fugă și îl întreba pe croitor dacă el va putea să repare ceva. „Eu pot, D-le Doctor, tivul se va face la loc, combinezonul îl voi da nevestei, lenjerească — lux, iar rochia va fi la fel pe D-na, la toate recepțiile. Apoi l-a întrebat pe cismar dacă sînt necesare reparații la pantofi — „Puțină vopsea, Doctore, și puțin lustru, pe urmă puteți să o încălțați pe cuconița și să plecați liniștiți.

Fiecare putea să facă ceva, chiar și manichiurista putea să-i pună peste lacul roșu — unul sidefiu, cum îi place D-nei — desigur, dacă nu cumva are azi o altă preferință. Numai el se întorcea cu bisturiul în mînă, îl dezinfecta și tăia, îl dezinfecta — spinteca, nu se mai termina odată totul, toate pregătirile astea stupide, știa că întrebînd pe unul și pe altul dacă poate ceva, se potolește pe sine — „Desigur, dragă Doctore, pot, te voi servi, flori frumoase știu eu într-un loc și Emy se aprovizionează tot de acolo și am să-ți aduc. Peste două ore pot să fiu înapoi cu ele, pot să le împachetez în staniol sau în hîrtie foșnitoare". A alergat din nou la lighean și a cerut să i se toarne spirt, tot spirtul pe mîini și a pus să se caute în dulap, se vor găsi niște mînuși cu care să se ocrotească.

„Și eu am să aduc scumpule, ce e mai de soi pe la noi, ca totul să fie bine — îmi stă în putință — cunosc tot soiul de tipi care știu cum să facă treaba, simplu, nu te va costa mult, pot să dau chiar de la mine și tot nu-mi voi plăti vechile datorii".

Domnișoara îl privea, veselă că n-o mai stringe la git gulerul, își smulsese cu bucurie lucrurile de pe ea, se făcuse foarte cald în cameră și își potrivise termometrul subțioară, nu chiar subțioară fiindcă ambele mîini erau depărtate de trup, brațe de cruce, și băteau tactul în covor înfundat, așteptînd să fie gata croitorul cu acul și ața, cismarul cu ale lui, manichiurista cu ale ei numai de el îi era indiferent dacă o să se apuce să scoată termometrul odată, o să plesnească de atîta căldură dacă n-o să se apuce de treabă ! Nu are curaj, nu are nici un curaj, nu știe ce hotărîre să ia, uitați-vă la el...

Toți cei din jurul tău știu să-și facă meseria, uite-i cum muncesc, unul coase, altul vopsește, lustruiește, acum celălalt aleargă după flori și următorul după materiale ieftine, numai tu, dragule, îți faci probleme.

Și a strîns de pe covor tot ce avea al ei, puțin, foarte puțin lac roșu, vechiul lac de pe unghii, ustensilele, a tras fotoliul aproape de măsuță și și-a scos un pachet de țigări care din nefericire era gol. „Cine poate să... ?" — „Eu pot, a sărit în sus cineva, chioșcul din colț e deschis".

„Ai văzut ? — hai, lasă puțin enervarea și bea — noroc — noroc Emy".

Au tăcut amîndoi pînă s-au adus țigările și dintr-o dată aprinzîndu-și cîte una au început să-și spună tot. A venit vorba despre o ploaie, o serată dansantă, un convoi de elevi care intrau într-o cantină și le-a barat drumul, ce tare ploua — iar eu șchiopătam din cauza pantofilor noi, stîngul stringe, — a zis așa, stringe cu i, au rîs și pe urmă au început să urce, el să vorbească, ea să asculte, el să citeze, ea să-l privească și apoi după ce a convins-o că o să ajungă un nemaipomenit chirurg, ea a acceptat să-i fie soție. Din dragoste, Emilia ?
Din dragoste, Camil.

Amintirile i-au făcut duioși, cel puțin pe el și tot vorbind și-a dat seama că e stupid să soarbă băutura cu mînușile de cauciuc pe mîini. Le-a scos frumos și le-a împăturit lîngă pachetul cu țigări. „Schimbă-te Emilia — i-a spus, nu pot să te mai urmăresc aproape dezbrăcată, uite eu am să azvîrl în șifonier toate lucrurile astea spintecate de pe tine și am să mă întorc cu spatele ca să te schimbi, schimbă-te, nu mai suport să văd toată această mizerabilă scenă în care și eu și tu sîntem atît de implicați.

A încercat să facă lumină mai multă și s-a făcut un banal scurt-circuit, fără urmări grave, decît că va trebui acum să o salveze pe întuneric, și — unde naiba sînt mînușile, apa s-a răcit în lighean, nu-i nimic, — va lua de la chiuvetă sau va trimite pînă jos la cazane. Electricianul a zis că asemenea glume nu permite, Domnul poate să facă orice, dar să nu-l cheme să repare o lumină care e lumină fiindcă dumisale i se pare că lumina nu e lumină. Cînd și-a dat seama de adevărul electricianului a găsit-o pe Emilia din nou pe covor, de data asta cu fața în jos și a răsuflat ușurat că nu se mai văd spintecăturile și deci croitorul nu mai are ce căuta în casă „poți să ieși" — și pentru moment s-a liniștit.

Brațele Emiliei băteau în cruce tactul cu degetele, pufos în covor și cînta ușor „de ce te temi arțar de bufnițele tale" pentru Camil probabil sau pentru ea... El nu auzea, febril își căuta pensetele, pansamentele, trimetea după sora preferată și după naylon 0,15 — verde ca apa pentru neînceputa operație. Căuta cu privirea pe tavan sau pe pereți un loc, de doi pe unu steril pentru odihna ei, asta în cazul în care n-ar fi preferat un șezlong cu dungi roșii albe, pentru convalescență.

Crezînd-o pe Emilia răbdătoare, Camil a lăsat totul baltă și s-a urcat într-un pod să aducă șezlongul care scîrțiia atît de tare cînd l-a desfăcut încît a oprit dintr-o dată cîntecul Emiliei, chiar pe cuvintele... „acest cîntec pentru tine, ultimul" și au venit din nou și croitorul și cismarul și manichiurista arătînd că se poate ca din instrumentele lor să facă scule pentru reparații și ungere. Au mai sărit în ajutor tot felul de meseriași care au reușit să facă toate pregătirile și doctorul Camil abia reușea să se strecoare printre ei, toți alergau, băteau, ciocăneau, ungeau, sterilizau, încît ocolindu-l pe unul a dat peste scuipătoarea de lîngă masa de operație improvizată, asta a căzut cu lichidul din ea pe divan, apoi a început să se prelingă pe covor, fapt care a adus și mai multă lume în casă, foarte multe femei care spălau, ștergeau, frecau, curățau.

Emilia s-a întors buimăcită de atîta mișcare și l-a rugat pe Camil, după ce plecaseră toți, să-i dea un pahar de vin, plin să fie, o să-l soarbă pe tot și pe urmă poate să se întîmple orice.

Camil și-a scos din nou mînușile, din nou le-a împăturit dar de data asta n-a mai spus nimănui ce caută ca nu cumva să vină iar ajutoarele, să scotocească pivnițele sau să colinde restaurantele. Cînd crezuse că va rezolva singur treburile, a descoperit în dulăpiorul știut două sticle, aceeași marcă, amîndouă de trei sferturi, numai că unul era roșu și celălalt alb. A stat să se hotărască pe care să-l ia și și-a amintit că odată Emilia a strigat doctorului Jean : „Alb, Jenică !" și altă dată „Roșu, ce naiba Doctore !"

Le-a luat firește pe amîndouă în sufragerie, a umplut două pahare și a așteptat ca Emilia să întindă mîna după unul, dar Emilia nu mai bătea tactul cu degetele, temperatura îi coborîse mult mai mult ca la copii și nu mai cînta nici un cîntec, se strînsese pe covor cu genunchii la gură și atunci Doctorul a afirmat că totul se poate sfîrși așa și că el poate să i-l dea pe care îl vrea, roșu sau alb principalul era că poate și el, de pildă să deosebească ceva, ca manichiurista sau cismarul sau croitorul casei.

cei mai tineri autori

Floarea pămîntului

Smulge-mă ca pe un lotus
— Eu sunt floarea pămîntului —
Și aruncă-mă
În partea cealaltă de stele.

Să-mi cadă pe gene
Somn de solstiții
Să mă visez
Dezlegîndu-mi lanțul
Ce mă ancorează în tăcere.

Smulge-mă ca pe un lotus
Și-mprăștie-mi semințele
Ca pe niște taine sfințite
Să nu mai fie singur pămîntul.

Scrisori de la vînt

Sub arșița cu ochi de acvilă
Îmi poartă povara secundă cămilă
Spre secunda oază de înapoi
Ascunsă undeva în noi

Una cîte una secunde cămile adun
Atîtea poveri să le pun
Pe drumul spre care mă-aplec
Sălcie de nisip în nisip să mă-înec

Să-mi pierd și izvorul și urma
Pe drumul pe care-mi port turma
Unde cu dune doar vîntul îmi scrie
În limba pe care nimeni n-o știe.

Re

Un demon alb în mantii negre
coboară-n peșteri de nesomn,
pe gama nopții, clar, un Re
în mine se proclamă domn.

Un demon alb în mantii negre
îmi rupe-al somnului năvod
pe gama nopții, clar, un Re
are ecou de voievod.

Re... Re-vine... Re-găsi-Re...
în loc de aer Re-spir Re
și-n mine vine să Re-spi-Re
un demon alb în mantii neg-Re...

Mihaela CARP

Carnavalul umbrelor

În cercuri cu toamne stinghere
Lîngă drumul cu unghiuri închise
Chiar șansa iluziei piere.
Pe craniî stafiile dor
Cum ulii în albele zboruri
Plutind peste umbre ce mor.

Pe tronul regatului, în dricul
Oprit la cavouri, regina
Își caută regele-Plînsul
Venit din spre clopote, parcă
Vroit își înalță rugina.

Nici Isis nici Kirke, acolo
N-au stat între umbre... Arăți
Ca un Crist răstignit sau Apollo
Venind singular din cetăți...

Ilie COSTACHE

De mult

Am fost, ca și mulți alții, un romantic
Izvoditor de stihuri arzătoare...
Lumina albă-a idolului meu
(Un idol alb și gingaș, o femeie)
Mi-a luminat cărările iubirii
Ca pe ocean, un far pirateresc
Ce duce galioane la pieire...

Și am pierit. Un strigăt uriaș
Un strigăt surd, de moarte, l-am
zăvorît în mine

Și-acum el iese-ncet, netemător ;
El e de fapt nisipul din clepsidra
Ce-o poartă-n sulfet orice muritor.

Univers

Buzele mele mai simțeau încă gustul
sărat al mării,
Imaginea întinderii de ape era încă vie
în sufletul meu,
Legănată mereu
Puntea era pentru mine limita
cunoașterii
Azurul necuprins,
Necuprins ca esența divină.
Ca văpaia din sfera de tină
Ce se va transforma într-o amforă cu
șolduri de sirenă
Azuriul necuprins mi-era mormînt
Era pentru mine ca primul cuvînt
Care avea să descrie acea linie paralelă
cu viața
Era dimineața
Și seara zilei din sufletul meu,
Mereu azurie, legănată mereu...

Victor NIȚELEA

Fără umbră

Domnișoară, iazurile fierb,
Ploile decad în serpentine —
Dacă azi ai cumpărat un cerb,
Fără frunze n-aș veni la tine.

Domnișoară, stele ard în vin,
Noaptea s-a oprit la tine-n plete :
Dor în inimi este prea puțin,
Aur e prea mult în verighete.

Domnișoară, pașii tăi ușori
Mă trimit mereu spre-o mare sumbră.
Escortat în viață de doi sori,
Eu sînt arestatul fără umbră.

Ion LOTREANU

POȘTA REDACȚIEI

PROZĂ
POEZIE

Al. Iliu : *„Plînsul" e un plins fără lacrimi, uscat. Mai mult o strimbătură. Vrei să fii original și chinuiești cuvintele : „Degetele culegeau simțiri, adîncite în euforie, pe pielea obrajilor ei". Sau din „Curgeau sloiuri" : „Un barcaz jignea cu negrul culorii șuvoiul de argint. Neiertată trezie, culoarea distinctă, stigmatizată de lungi și late zgîrieturi".*

Emil Barbu : *'Tă-ne Dumnezeu, că tare le mai întoarcem din condei citeodată. Zici : „Puișorul meu iubit / E-o zambilă ce-a zimbit / Mințile mi le-a luat / Și la baltă a plecat / Ca să prind-un microrac". N-o să prindă nimic, îți spun eu. Și pe urmă, te-ntreb, ești sigur că zambila zimbitoare s-a dus chiar la baltă ?*

Nicolaie Emanuel Virgolici : *„Vivat" — melodramatică și searbădă. „Zeii sînt cu noi — Homo redivivus. Vivat !" Sînt cu noi, dar nu ne bagă-n traistă.*

Ion Cernăuți : *Vom publica „Moartea vine cu clopoței".*

Constantin Ioan : *Întreg ciclul trimis respiră larg și curat. Cea mai împlinită bucată e „Floarea-soarelui". Va trebui totuși să depășești stadiul însemnării. Ești povestitor și pe această direcție e nevoie să-ți înzecești eforturile. Nostalgia copilăriei duse nu e o temă care ți se potrivește, fiindcă ești gata mereu să izbucnești în lacrimi. Îndreaptă-te spre subiecte mai aspre. Și trimite-mi ce scrii.*

Marius Târziu : *„Absența virgulei" m-a convins că nu stai bine nici cu apostroful și nici cu liniuța care i-a luat locul. Vom pune noi linioarele, vom tăia desele repetiții și pe ea vom publica schița. Mulțumit ?*

E.S. : *La „Mă cheamă Nelu, iubiți-mă" îți răspund că n-am ștampilă. Asta ca să fim chit (pe la geamuri sau pe la uși).*

I. G. Petreanu : *E o tristețe în schițele dumitale care mă silește să-mi măsor cu grijă cuvintele. Sînt scrise cu trudă și liniștit. Sau cu o dușmănie împărțită egal pe fiecare clipă. Aici stă și răul. Prea sînt echilibrate. Sînt convins că vei izbuti să publici. Dar trebuie să te aduni cu minie la lucru. Și să-ți lași personajele să explodeze.*

Fănuș NEAGU

Luciana Botoșani — *Cităm din plicul d-voastră : „Salcia, părul-și tapează / Impodobindu-și fir cu fir / Motocei de catifea // Riul s-a gătit și el / Încheindu-și frac de maluri / Bărbierit și subțirel / Își privește chipu-n valuri / Apucîndu-se să bea" etc. Versuri bărbierite și subțirele. Tapate. Motocei de catifea. Cuvinte pe bigudiuri.*

Artemidor — *Din tot ce mi-ați trimis am reținut doar motto-ul din Dante. Versurile proprii...*

Paul Șelaru. *Într-adevăr, cum bine spuneți, pașii dv. în această „latură a artei" sînt cam mărunți, deocamdată. Îmi scrieți că cele 4 poezii trimise reprezintă „cuiul (actual) al scării" pe care intenționați să o urcați. Cred că ar fi bine să mai consolidați această primă treaptă. Frumoasă poezia „Ora cînd sar în aer ceasurile". Mai trimiteți.*

Ion Fintinaru — Brașov. *Interesant, însă nu deplin concludent. Vreau să vă întreb, fără răutate cum vine asta : „În mine se zbat între pleoape / corole de brazi". Trebuie să știți că și poeții, ba cu atît mai mult ei, trebuie să aibe simțul proprietății cuvintelor.*

Inetsub *adică, probabil,* Bușteni. *„Sînt conștient că în creație nu te poți baza totalmente pe zeița Fortuna". E adevărat. „Cu toate acestea, cu riscul de a plictisi, vă trimit cîteva încercări, cu rugămintea de a..." etc. Deduc de aici că mă luați drept Fortuna. Îmi pare rău, dar vă înșelați. Vă asigur că versuri ca acestea : „Insensibil caut totuși / să desfac întunericul care mă apasă / și degetele tremurînde să simtă / acel ceva care se frămîntă" sînt prea chinuite și cred că nici Fortuna nu și-ar asuma riscul să le susțină. Nu mai vorbesc de strofe atît de personale ca : „Ascultînd freamătul pașnic / Al pădurilor de brad / Mă cuprinde un gînd tainic / Și-n melancolie cad". În fine, înainte de a cădea și eu în melancolie, vă mai reproduc o strofă : „Părul tău șuvoi îți cade / Peste umeri pîn-la briu / Inima în loc îmi șade / și iubirii îi dau friu".*

C. B.

ion pillat

Arta poetică

I

În *Mărturisirile literare*, pe care Ion Pillat le publică în *Revista Fundațiilor* din februarie 1942, se poate citi relatarea unui straniu vis pe care poetul l-a avut, în 1911, la Paris. Unul din acele vise care nu se uită, pe care le simți legate undeva adînc, printr-un preaintim ombilic, de centrul ființei și destinului tău. Pillat s-a visat trăind o existență mitologică : jumătate zeu, jumătate bestie. „Goneam nebun printr-o pădure cu copaci înalți și rari — auriți de toamnă — printre care se zărea marea sudică într-o lumină orbitoare. Goneam nebunește de-a lungul țărmului înalt, speriat de răsunetul fatidic al copitelor mele, lovind în cadență surdă pămîntul uscat și căptușit cu frunze moarte..." Nu interesează dacă visul a precedat sau a urmat lecturii poemului în proză *Le Centaure* al lui Maurice de Guérin, pe care poetul nostru l-a tradus mai tîrziu, după primul război mondial. Atît visul cît și zguduitoarea impresie pe care i-o face poemul semnifică dincolo de ele. Dar care e semnificația acestei obsesii a Centaurului, motiv bizar, mai mult decît literar, care l-a urmărit pe Pillat — cum însuși o mărturisește — multă vreme ? Psihanaliza nu ne poate oferi decît vagi indicații. Nici interpretarea strict literară nu e revelatoare. Nu avem de-a face cu tema de sorginte mitologic-literară a unei reverii nutrite cu lecturi clasice. De altfel, poetul însuși recuză o astfel de tălmăcire. El e conștient că a „trăit adînc realitatea" acestui vis-mai-mult-decît-vis al centaurului, și că „acei critici, care în poemul *Centaurii* n-ar vedea decît un motiv literar, s-ar înșela cu totul"*(Mărturisiri literare ;* cf. ed. *Poezii*, B. p. t., 1967, vol. 2, p. 290—291). De astă dată Pillat făcea aluzie nu la opera lui Maurice de Guérin ci la propriul său poem sau, mai exact, la ciclul său, *Centaurii*.

Visul tulburător, lectura „măreței poeme în proză *Le Centaure*" ca și compunerea ciclului *Centaurii* aparțin unei perioade în care Ion Pillat nu cercetase încă locurile sfinte ale Eladei. Abia mai tîrziu, în 1927, va face prima sa călătorie în Grecia și va avea revelația acelei lumi pe care, în adîncul sufletului său o bănuise în noaptea Centaurului. În *Mărturisirile literare* (scrise în 1932, cu un adaos din decembrie 1941) poetul vorbește în legătură cu Acropole și Parthenonul, despre o „revelație sufletească". „Descoperirea Helladei și a artei sale, a sculpturei eline și a templului grec, în special, a fost un eveniment capital în viața mea". Niciodată nu-l vom auzi pe omul acesta ponderat, vorbind despre poezie, despre artă — și a peregrinat pe spații întinse în universul artelor — ca despre acea iluminare pe care spiritul său, pe care sufletul său a cunoscut-o în Elada. „Îndrăznesc să cred că am trăit-o (Elada și arta elină *n.n.)* cu o prospețime și cu un entuziasm mai aproape de acela al unui contimporan al Renașterii decît al unuia din epoca noastră".

Este însă în fervoarea poetului ceva mai mult chiar decît în admirația estetică renascentistă pentru anticele splendori redescoperite. Răzbate în confesiunile sale, și îndeosebi în atîtea versuri publicate după 1932, în *Caietul verde, Scutul Minervei* pînă la ciclul *Balcic* din 1940, ca și în ciclul *Împlinire* de mai tîrziu, ceva din febra secretă cultică a marilor credincioși ai unei Elade eterne. Desigur, nu e cultul celui tulburat în aorgice profunziumi, al unui Hölderlin clamînd : „Aber an Salamis Ufern, o Tag ! an Salamis Ufern...". Dar Centaurii galopează, ca o manifestare a acelei lumi aorgice, în poezia lui Pillat, de la acel ciclu al începuturilor :

„Deși n-avem potcoava răsunătoare de-aur,
Gonim, o, Zeus, prin lume frumosul în zadar :
În pieptul meu se zbate năpraznic un
centaur !"

pînă la *Centaurul* din sonetele tîrzii :

„Cu bust de zeu și trup vînjos de vită,
Se înalță trufaș și trist : simbol
Credințelor uitate, aspru sol,
Gonind sălbatic inima-i rănită".

Obsesia Centaurilor precede și anunță revelația Eladei, va da fior cultului pentru spiritul elin, mediteranian ca și idealului clasic al poetului. Dar această obsesie (una din cheile pe care o critică hermeneutică trebuie să o folosească în interpretarea poeziei lui Pillat) apare sub o formă rațională în respectul cultural pentru *spiritul mediteranian*.

Într-un eseu cu acest titlu (publ. în *Simetria*, caiet VII, 1944, republ. în *Portrete lirice*, ed. V. Nemoianu, 1968), poetul vede „sîmburele, esența spiritului mediteranian" în „fenomenul elin". Deși în analiza acestui „fenomen" pare să-l urmeze pe Nietzsche, adoptînd termenii acestuia din *Geburt der Tragödie* privitor la ambivalența culturii și a sufletului elin — apolinicul și dionisiacul —, alta e viziunea la care Pillat aderă ,atunci cînd descrie „spiritul mediteranian". Însăși unirea contrariilor nietzscheiene, acea dualitate creatoare a geniului elin, care în termenii poetului român devine echilibrul armoniei luminoase ionice și a extazului transcendental tracic, purcede dintr-o mai profundă subordonare a spiritului. „Toată gîndirea, toată arta elină sunt dominate de această proeminență a ființei umane, cu proporțiile sale perfecte, a sufletului omenesc pasionat dar stăpînit de armonie, a spiritului omenesc îndrăzneț și echilibrat, senin și lucid totdeodată. Omul e măsura lucrurilor". Pillat nu este cel dintîi care vorbește despre această normă elin-umană a lumii : *Antropos mètron pragmàton*. Nu e cu totul original nici cînd asociază *templul* elin cu „frumusețea arhitectonică a trupului uman", nici cînd vorbește despre misticismul grec ca despre „un misticism al trupului și al pămîntului", ori despre calitatea „adînc elementară și umană" a mitului mediteranian. Despre omul canon al artei, măsură a lucrurilor, în viziunea elină despre lume, s-a discutat de atîtea ori. Interesant e faptul că poetul vizionar al Centaurilor a ales tocmai *acest chip* al obiectului veneraței sale. Nu este oare Centaurul, cu dubla sa natură divin-animalică, un *loc comun* al contrariilor, al tensiunilor extreme ? Nu este care Centaurul un *imago* al omului, făptură dublă, sfîșiată de ambivalențe ? Nu este goana centaurilor o expresie poetică a unui *Rausch* bahic, cult al Corpului glorios în care se manifestă o mistică vitalistă, htonică ? Despre divinitățile panteonului mediteranian, Pillat spune că „sunt aduse la măsura omului, cu pasiunile, bucuriile și durerile sale". Mitul Centaurului în economia spirituală a poetului ocupă un loc central, dă întrucîtva măsura omului Pillat și a creației sale. Mit central care domină nu numai poezia sa, ci ordonează poetica sa. Căci, experiența abisală a „centaurului", divin-animalic e placentară cu acea trăire care constituie poezia. „O poezie — arată Pillat în *Mărturisirile* sale — e înainte de toate... o experiență vitală *(ein Erlebnis)* dar, o experiență vitală de un fel anumit — dezbărată de orice contingență logică, care îmi cutremură sufletul deodată, muzicalizînd priveliștile și dînd plasticitate sunetelor. E un fior brusc, urmat puțin în urmă de o stare de detașare de viață, de o distracție stranie, aceeași pe care o resimt, în genere în vis".

Visul Centaurului e un arhetip poetic, e unul din acele fenomene originare ale poeziei, care indică însuși Poeticul ca *Erlebnis*. Dar întreaga artă poetică a lui Pillat stă, cum vom vedea, sub semnul originarului, al organicului care e fecundat și fecundează.

Exuberanță vitală unită cu moarte : „Fiorul" poetic e unit în aceeași experiență cu „detașarea de viață" cu o stranie „distracție" onirică. Această natură „organică" a Poeticului justifică tezele subsidiare, corolarele lui Pillat privind necesitatea integrării într-o tradiție a pămîntului.

Dar mitul Centaurului apare *în vis ;* transcrierea sa poetică nu e imediată. E necesară — între trăirea poeziei ca „fior și creația poetică — verbală o punte, o mediere pe care o face procesul cel mai intim al *rechemării în liniște*, al *evocării*. Cutremurul existențial ca și mistica organică subsecventă nu sînt, prin natura lor, poetice. A transcrie imediat o experiență copleșitoare (atîți mistici, atîți poeți au încercat în zadar să o facă) duce la produse hibride, neautentice. „Dacă încerc să scriu — mărturisește Pillat — atunci, din cauza vibrării prea mari sufletești și a amplitudinei excesive pe care o dă această vibrare materialului verbal întrebuințat, poezia nu reușește să se sincronizeze decît cu propriul meu suflet și cu sufletul meu numai din clipa aceea, ea nu reușește să trăiască valabil și pentru altul..." Pentru a fi comunicată, experiența se cere decantată, emoțiile trebuie „rechemate în liniște". Pillat cunoaște formula *„recolected in tranquility"* a lui Wordsworth, — cum fără îndoială — citise reflecțiile lui T.S. Eliot privind detașarea necesară, de propriile emoții, a poetului. După Eliot, nu trebuie să te pregătești pentru un mare poem simțind prea intens. Pillat n-ar fi fost, desigur, de acord cu această ostracizare a patosului, dar ar fi aprobat ideea exprimării emoțiilor printr-un „corelativ obiectiv" al lor, prin prezentarea acelor obiecte, situații, înlănțuiri de fapte care să *evoce* emoția.

În sfîrșit, acel *imago* al Centaurului e revelator pentru natura *originară* a verbului poetic. Ca și galopul misterioaselor făpturi duble, libere, nevinovate și primejdioase totodată, cuvintele își redobîndesc în spațiul miraculos al poeziei „libertatea și minunea primei lor întrebuințări". Din această credință în disponibilitatea verbului originar, în inocența sa, derivă adeziunea lui Pillat la teza brémondiană a poeziei pure, teză pe care o primește aducîndu-i unele amendamente, aplicînd-o într-o manieră proprie viziunii sale asupra poeziei. Dar, încă o dată, această viziune are undeva la originea ei acea experiență abisală, onirică, revelatoare, a Centaurului. Imagine aparținînd mitologiei mediteraniene, ea indică înclinația spre clasicitate a spiritului lui Pillat. Ca și enigma Sphinxului pe care Oedip o rezolvă prin unicul ei tîlc polivalent — Omul — tot astfel mitul Centaurului, făptură monstruoasă, diurn-zoologică, revelează norma clasic-umană. Căci omul e un monstru dual ce tinde spre echilibrarea contrariilor din el. Armonie atinsă, nu în ultimă instanță, prin poezie.

★

O conștiință poetică scrupuloasă nu-și trădează prea ușor, în formule și concepte, orizonturile lăuntrice. Atunci cînd emite precepte și formulează definiții, ea se descoperă — în parte — pe sine, dar numai aruncînd o lumină indirectă asupra sa însăși. Căci revelarea de sine a conștiinței e dificilă, uneori, pînă la limita imposibilului. Am vrea să punem aceste însemnări asupra artei poetice a lui Ion Pillat sub semnul *Dificilului*. Să ascultăm cuvintele prin care scriitorul își începe răspunsul la întrebarea „Ce este Poezia ?", la 31 Dec. 1941. „A defini fenomenul poetic îmi pare mult mai *anevoios* decît de a-l simți". Cu atît mai greu este a circumscrie o conștiință poetică, și încă una atît de exigentă cu ea însăși ca aceea a poetului Ion Pillat.

Cîțiva termeni care se repetă îndeobște — tradiționalism, clasicitate, antimodernism — vor să formuleze — cu puterea fals-persuasivă a șabloanelor, „estetica" celui care a scris *Pe Argeș în jos*. În realitate, conștiința lui Ion Pillat ne apare înzestrată, înainte de toate, cu o apetență spre *ordine*. Poetul face parte — în acest sens, firește, — dintr-o categorie comună cu un Paul Claudel sau un T.S. Eliot. Pillat e departe de a fi un răzvrătit : spiritul de revoltă cu anarhia spre care tind avangarda contemporană îi repugnă. Criza modernă a poeziei pe care — suflet sensibil la seismele timpului — nu poate să n-o remarce, trezește în el nevoia unei mai profunde ancorări în fața primejdiilor disoluției. În deosebi descompunerea cuvîntului, degradarea artei i se pare acestui îndrăgostit al spiritului mediteranian drept adevărate curse, fatale spiritului creator. Prin soluțiile mai *anevoioase*, pe care le caută, vrea să se împotrivească fluxului, căderii pe panta lesnicioasă, a minimului efort. Caută — asemenea unui Mallarmé, unui Valéry sau lui Ion Barbu — soluții dificile ?

Pillat folosește în cîteva rînduri epitetul „grea" pentru o anumită lirică. Și, înainte de toate, pentru propria sa poezie. În postuma *Menire* găsim o aluzie la „genunile" întunecoase pe care le simțea în făptura sa spirituală, obscurități pe care luminile de suprafață le ascund în creația sa. „Au spus că nu-i adînc, și n-au simțit / Genunile ce dorm sub limpezimi". Avem aici, firește o *apologia pro creatione sua*. Poetul se vede pe sine — comunicînd cu adîncimile, pe care — în ochii altora — propria-i poezie pare să le ignore. Pe cînd alte voci ale liricii moderne au protestat împotriva acuzației de obscuritate ce li s-a adus, Pillat refuză o interpretare a poeziei sale sub specia lirismului limpid. Se înșela el oare ? Nu vom judeca acum „greutatea" poeziei sale, ci vederile sale asupra poeziei „dificile". Un text este semnificativ în această privință : eseul despre *Goethe, poet liric*. „Poezia lui Goethe e o poezie grea. Nu fiindcă e o poezie de expresie verbală, întunecoasă sau dificilă, cum e cazul cu *Imnurile tîrzii* ale lui Hölderlin, marele său contemporan, care, astăzi, singur mai stă în timp alături de geniul apolinian de la Weimar..." Tocmai în claritatea ei („Poezia lui Goethe... e o poezie verbal limpede") rezidă dificultatea acestei poezii. Ca și „simplicitatea" ființei divine, despre a cărei extremă, inepuizabilă, și incognoscibilă complexitate discutau teologii medievali, tot astfel limpiditatea poeziei goetheene ascunde genuni greu de pătruns. Dificultatea unei asemenea poezii nu rezidă, așadar, în obscuritățile ei formale. Un poem hermetic se propune ca o enigmă minții ; expresia verbală întunecoasă sau dificilă sfidează puterile intelectului. Dimpotrivă, mult mai insidioasă e — în spiritul tezei lui Pillat — o poezie ca aceea a lui Goethe, fals-facilă. Mallarmé, sau Ștefan George pot fi descifrați, de îndată ce „le-ai prins cheia stilistică". Goethe e mai dificil, pentru că — am putea spune — e imponderabil. Crezi că l-ai înțeles, l-ai pătruns. Apoi revii asupra unei lecturi anterioare și îți dai seama că nu l-ai înțeles deloc. Poezie „grea" căci nu cere înțelegere superficială, ci „ne vrea părtași sau ne respinge". Or, pentru ca să fim părtași, pentru ca să comunicăm cu această poezie, ea ne obligă să participăm la „drumul lui Goethe, drumul de împlinire peste propria lui desființare, a unui suflet înalt, urmîndu-și perihelia poetică".

Dificultatea, în acest caz, nu este, așadar, de ordinul intelecțiunii poetice ci e identică cu participarea la o aventură spirituală. Drumul poetului este acela care duce spre momentul periheliei sale, al maximei apropieri de soarele său interior. Dar, pentru a parcurge acest drum, pentru a ajunge la acel moment, se cere o asceză specială, o lepădare de sine a poetului pînă la „propria lui desființare". Mai mult decît alți poeți (decît Mallarmé de pildă), Goethe a străbătut, trecînd prin felurite avataruri ale personalității sale, acest drum. El a rămas — ne spune Pillat — „el însuși în trei sau patru stiluri diferite sau, mai bine zis, nu stiluri, ci moduri sufletești, tipare de viață și de artă, pe care, pe de o parte, le-a epuizat pe rînd, ca să treacă la un mod, la un tipar superior, ce numai aparent se opune celui tocmai părăsit". Această lepădare de sine, adevărată metamorfoză a geniului este pentru Pillat — ca și pentru T.S. Eliot, ale cărui eseuri le cunoștea, fără îndoială — un act esențial de înaintare spirituală. Dacă nu face, ca și Eliot, apologia poeziei dificile, preconizînd utilizarea aluziilor, Pillat acceptă fără îndoială formula poetului — critic englez : „Progresul unui artist e un sacrificiu continuu de sine însuși, o continuă extincțiune a personalității." Densitatea lirică e în funcție de auto-nimicirea personală a poetului. Lepădarea de sine este, desigur, altfel înțeleasă de anglo-catolicul Eliot și de ortodoxul Pillat. Dar dacă pentru unul ea este un act pasionat prin care poetul acceptă să se nimicească pe sine și să adere la un sistem, să se topească în ceva ce-l depășește, iar pentru altul este — cum vom vedea — scufundarea în organic, într-o natură originar-esențială, în ambele cazuri se încearcă o evadare din personalitate.

Nu numai poetul este chemat să înainteze pe calea ascetică a acestei purgări, ci și contemplatorul de poezie. Lirica goetheeană este „dificilă" pentru că pretinde o participare la acea *via negationis*, la acea cale a renunțărilor. O asemenea poezie obligă cititorul ales la o lepădare de sine similară cu aceea a creatorului. De aici „greutatea" întreprinderii, dar și valoarea unei asemenea poezii „care trebuie citită în dezvoltarea ei naturală, dramatică, înfiorătoare, a unui suflet ce-și caută în sfere tot mai departe echilibrul firesc, distrugîndu-se complet pe sine, în fiecare ciclu trăit artistic (romantism, clasicism, orientalism), ca să poată, ca pasărea Phoenix, zbura mai departe". Așadar, poezia lui Goethe este „grea" întrucît ne obligă să-i urmărim metamorfozele, pretinde de la noi o „amplitudine sufletească" excepțională. Poetul ne cheamă spre perihelia sa.

Nicolae BALOTĂ

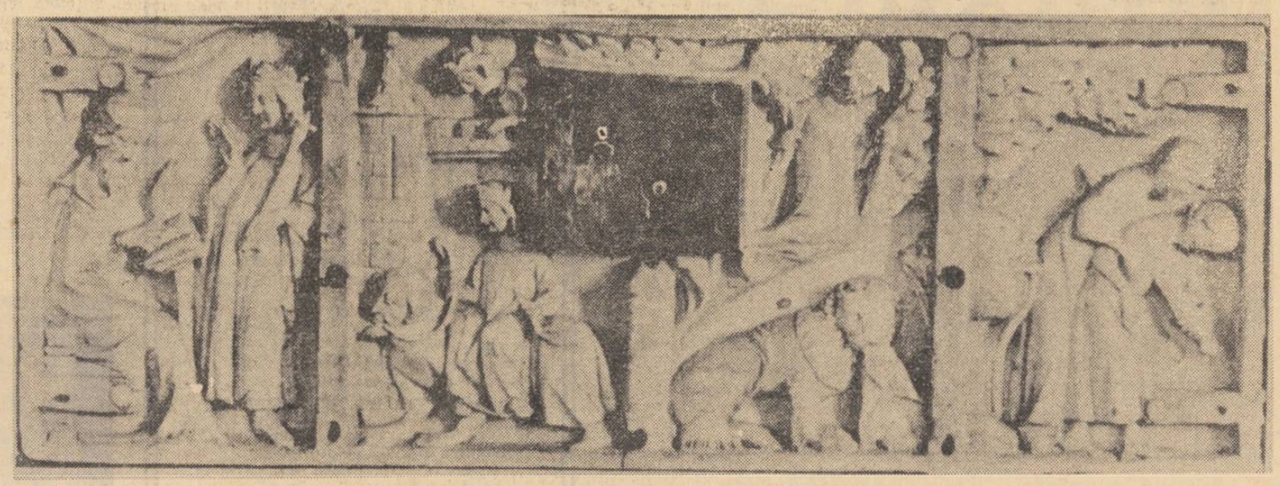

Arta franceză, secolul XIV — relief înalt

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
Constantin Toiu

REDACȚIA :
București Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
36 (384)
Sîmbătă,
6 septembrie 1969
8 pagini — 1 leu

N. Filimon

Cu mult n-a supraviețuit Nicolae Filimon apariției romanțului său original „Ciocoii vechi și noi", tipărit în 1863 la „Imprimeria Statului". Întîlnindu-l într-o zi pe romancierul căruia contemporanii se pare că nu-i ziceau așa și nu-l prea simțiseră ca pe o glorie prezentă, necum ca pe una de căpătîi a istoriei literare, Ion Ghica l-a „tratat de ipocondru" cînd Filimon i s-a plins că „sufere de piept" : era „cît un munte, nalt, gros și rumen la față" și nu putea fi crezut că-și simte foarte aproape sfîrșitul. La cîteva săptămîni după acea întîlnire, Filimon avea să se stingă. Fotografia cea mai banalizată de manuale (și pe care o reproducem în această pagină) ni-l prezintă în ultimii săi ani, într-adevăr masiv, de o masivitate balzaciană, dar obosit și cam străin de sine, cu un gest naiv, ezitant al mîinilor mari pe lîngă jiletca cu lanț de ceasornic și lîngă pălăria — un fel de fes occidentalizat cu boruri late — așezată cam popește pe genunchi, resemnat parcă de ceea ce avea să i se mai întîmple. A sfîrșit la 46 de ani, o vîrstă de a cărei tărie un om s-ar putea teme, activitatea sa scriitoricească începuse tîrziu, pe la 38 de ani — dacă o socotim de la foiletoanele publicate în Național — și se încheiase grăbit, în mai puțin de zece ani. Biografia sa, deși consumată rapid, apare însă enormă — după ce mult timp rămăsese necunoscută cercetătorilor. Și va interesa încă foarte mult ca scriitor, mai ales pentru cei ce se ocupă cu scrisul și, de loc ciudat, ca personaj fabulos. Autodidactul în ale cărui cărți se simte de atîtea ori efortul greoi, inabil, de a-și depăși condiția socială umilă și de a fi generos în substanța scrisului și în cuprinderea și judecata societății mai mult decît îi permitea condiția sa intelectuală și chiar starea lucrurilor din jur, — era o enciclopedie de viață, trăise risipit dar intens, traversase cele mai diferite și mai pestrițe medii ; bucureștean prin naștere, nu-i scăpaseră nici curțile mari boierești, cu forfota ascunsă de mafie dimboviteană a slugilor ce-și pîndeau stăpînii odată cu venirea holerei, sau gata să tragă folos din infidelitățile duducilor ; după cum nu-i scăpaseră lui Filimon nici gentilomii de mahala, romanțioși în amor și în politică, amețiți de foame și de patimă pentru slujnice, implicați sau bănuiți oricînd de a fi fost implicați în atentatele împotriva caimacanilor, încercate cu sfecle găurite și cu sticle de cerneală turcească umplute cu nisip. Tragic era și fondul și masca, fețele sulemenite de orient ale Bucureștilor se răsuciseră și ele spre occident. Filimon, natură robustă, pofticios și priceput la ospețe așa cum îl arată Ion Ghica, pare să fi avut acest apetit și în lucrările condeiului, mai avid decît se zice că l-ar fi avut chiar în fața depozitului de documente, cît a fost impiegat al arhivei ; dar prea ușuratec s-ar putea aluneca în credința că Filimon a avut tentația ridicolului, cînd de multe ori ridicolul apare ne-voit de scriitor, patetismul lui tîntise drama tabloului mai ales, și patetismul îi fusese la rîndu-i atins de ceea ce n-ar fi dorit. Nu puțini sînt înclinați să găsească în atîtea pagini ale cărților lui acea plăcere de ospăț a scrisului față cu lumea, pagini cu destine unice, părînd și mai teribile alături de atîtea slăbiciuni pentru pitoresc, de atîtea intenții didactice moralizatoare ale literaturii sale, de atîtea eșecuri bufe și mizerii ale cuvîntului, acestea din urmă ele însele privite ca o savoare filimonească, fiind ale unui timp literar pierdut deci iertat, și nu numai ale unui timp literar. Dar nimeni n-ar putea aminti fără ca înțelegerea asupra scriitorului să rămînă intimidată că pofticiosul care își văzuse, la 11 ani, tatăl pierind în holera de la 1830, cîntăretul de stradă, prietenul mai mic al grupului Anton Pann, Năneșcu, Chiosea și Unghiurliu, coristul din trupa madamei Carl, flautistul din orchestra lui Papa Nicola, contipistul, foiletonistul-salahor, a putut urca de la pa vu ga di și de la cîntecul de lume la romanul de critică socială de mare construcție epică, de la Arghir al lui Baarac și de la Nastratinul lui Pann răsucit în cuvinte, la destinele stendhaliene din „Ciocoii vechi și noi".

Poate că nu este în literatura noastră un scriitor care să fi făcut la timpul său un pas atît de mare și să nu fie învinuit de atîtea tributuri plătite tonurilor întîrziate ale vremii literare din țara sa, să nu i se impute chiar slăbiciunile și stagnările de mai apoi din istoria scrisului românesc : pitorescul facil, de pildă, ancorarea într-un balcanism încremenit, patima plină de părtinire și moralizatoare cu care-și duce și sancționează personajele. Așa cum din Dinu Păturică s-a făcut „cap de serie" al arivistului în proza românească pînă la romanul dintre cele două războaie și la cel de azi, discuțiile literare cele mai actuale, în focul polemicii, privind perspectivele moderne ale scrisului, îl vor evoca pe Filimon, vor elogia cărțile altor autori prin paginile lui capitale și vor critica pe alții prin căderile lui. Încă un semn că scriitorul a fost și rămîne atît de mare, încît fiecare epocă de prozatori își ia unele din întrebările cele mai dificile din capătul de lume al acestui scriitor care se apucase tîrziu și singur de certata și riscanta meserie a condeiului. Dar printre aceste întrebări, va fi aceea privind condiția cu totul nouă pe care o anunță, o încearcă și o împlinește Filimon. Filimon nu era nici prin naștere, nici prin destin sortit marilor onoruri publice, cuvîntul său scris a avut greutate numai în măsura în care cuvîntul său scris a avut valoare. Prestigiul public al scriitorului începea să vină direct din valoarea și prestigiul scrisului și se cerea respectat chiar în lipsa unor ranguri și poziții sociale moștenite sau dobîndite prin mijloacele vremii. Această nouă condiție a scriitorului, mult mai dramatică, care-și ia singură toată răspunderea, fără posibilitatea de a se ocroti înapoia vreunui regim preferențial de impunitate, aveau s-o încerce masiv numeroși scriitori; Filimon e printre capii de serie în acest sens : jurnalistul de la Național, Independența, Revista Carpaților, Țăranul român, prin ținuta și atitudinea sa civică plină de riscuri și de privațiuni, anunță mai direct condiția lui Eminescu și Caragiale de la Timpul și a atîtor contemporani ai lor, tot mai mult expuși prin demnitatea cuvîntului ,nefiind dublați de o altă favoare, neavînd decît munca și valoarea singură a scrisului, rosturile lor identificîndu-se tot mai mult într-o profesie ce se definea cu limpezime,

Ștefan BĂNULESCU

(Continuare în pagina a 2-a)

N. FILIMON — După o fotografie din jurul anului 1862

OMAGIU LUPTĂTORULUI

Destinul personalității eminentului om de stat Ho Și Min se leagă indestructibil de lupta și cuceririle poporului vietnamez.

În acest om, poet filozof și ziditor activ de țară, întrevedem o întregă istorie, promovînd valorile stabile ale socialismului, angajîndu-se cu toată puterea și dăruirea de sine în cucerirea libertății și independenței naționale.

De la o vîrstă foarte fragedă, Ho Și Min a cunoscut activitatea revoluționară, evoluînd pe o orbită din ce în ce mai înaltă, activînd tot mai decis în promovarea intereselor patriei sale. La Londra, în Franța, la Congresul al V-lea al Internaționalei de la Moscova, unde îl întîlnește pe Lenin, în China, unde fundamentează prima organizație de eliberare națională vietnameză, el probează exemplara sa personalitate comunistă. Din anii ilegalității, cînd se reîntoarce în patrie, formînd Frontul Democratic, pînă la organizarea primelor unități ale Armatei de Eliberare și pînă la proclamarea Republicii Democrate Vietnam, el a fost răspunzător și implicat cu toate fibrele ființei sale în istoria nouă a poporului vietnamez. În afara acestei vieți zbuciumate, arzătoare, n-am putea să ne facem o imagine exactă a evoluției unui popor destoinic, egal cu sine pînă la eroism, urmîndu-și cu abnegație drumul propriu.

În decursul timpului, poporul român și-a exprimat cu toată vigoarea atașamentul și sprijinul față de lupta poporului vietnamez, față de eminentul lui fiu, Ho Și Min. Material, moral și politic, România Socialistă s-a simțit întotdeauna alături de destinul acestei țări prietene. Este cunoscută politica partidului nostru în privința neamestecului în treburile interne ale altor popoare. Ea a răsunat și continuă să răsune în arena internațională cu claritate și în ceea ce privește lupta eroicului popor vietnamez, singurul în stare să-și aleagă drumul pe care și-l dorește.

Moartea conducătorului de mare prestigiu care a fost Ho Și Min, reprezentant de seamă al mișcării comuniste internaționale, înflăcărat adept al independenței naționale, surprinde poporul vietnamez în plină luptă, în hotărîtă afirmare de sine. Omagiul pe care noi toți, alăturîndu-ne poporului vietnamez, îl aducem luptătorului, se transformă într-o încredere nețărmurită în victoria progresului, în sentimentul așezării lumii pe temelii tot mai drepte.

„L"

Însemnări de atelier

Vremea valorii

Septembrie verifică și cheamă mai spre adîncuri cu lumina lui bătrînă de porumb uscat, ruginit. Frunzele vor renunța și ele curînd ; clipa desprinderii e cea mai înțeleaptă, nu suportă întîrziere. Decorul vegetației pierind, spiritul îi va rămîne, larg deschis, întreg spațiul, pentru celălalt decor, al fanteziei și eflorescenței de idei. Toamna ne apasă, cu un gest blînd, și mai mult, în noi înșine, în căutarea celei de a doua naturi — natura cuvîntului.

Tot ce e de cules se va culege. Ce a fost dat sau organizat în așa fel, încît să crească, a crescut. Nici mai mult nici mai puțin decît îi stătea în putere. Dar chiar și cunoașterea clară a limitei trecătoare în procesul răbdător al acestei creșteri, este un semn de izbîndă, un factor pozitiv, fie și pentru simplu fapt că ai constatat limita, sîcîitoare în lucrul tău și, cunoscînd-o, ești îndreptățit să crezi că o vei și învinge. Simțul realității începe cu recunoașterea dificultăților și imperfecțiunii. Numai emfaza se dispensează de orice accident, imuabilă și eternă în numirea arbitrară a lucrurilor.

Toamna se face numărătoarea, ca în proverbul știut. O inventariere sau reinventariere riguroasă, fără amăgirile, în ordinea firii și ele, pe care le produce speranța încă nesprijinită de experiență, de exercițiul practicii. Numărînd cinstit, cunoscînd exact rezultatele, te apuci iarăși de lucru cu un spor de încredere și de control dobîndit, asupra ta și a ceea ce —, aruncîndu-ne ochii în jur, — numim viață, numim existență, numim realitate. Într-un anume fel, și noi renunțăm, și noi ne desprindem de ceva, și noi ne desfrunzim. Și înlăuntrul nostru are loc o amplă și tăcută desfoliere : pentru că renunțăm la erori, pentru că eroarea e tot ce poate fi mai neexistențial, mai vești și mai ușor de rupt la cea mai liberă adiere de vînt.

Mirîștele se vor întinde iarăși negre și grele. Nimic nu va mai fi ușor de ascuns, nimic nu se va mai opune vederii agere, încît iepurii, pe cîmpuri — victimele cele mai dezarmate ale faunei noastre, — vor trebui să sară mai calculat, pe terenul prea neted și prea comod pentru vînători.

Mă gîndesc la școlari. Cei care au învățat anul trecut alfabetul, în toamna aceasta vor întocmi primele propoziții la compunerea „scrieți ce vă trece prin minte". Subiectul e un domn sever. Predicatul, ceva iute care unește. Complementul adaugă și el ceva tonic, mereu tînăr și trainic în mișcarea scrisului. Această mișcare — mișcarea scrisului — de la prima pînă la ultima ei vîrstă, seamănă cu felul în care se hrănește puiul de vultur. El — fapt surprinzător atestat de experiență — nu poate mînca decît din viteză. Stăpînul îi arată pasării palma în care ține o bucată de carne. Vulturul nu schițează nici o mișcare. Stăpînul îi îndreaptă spre plisc carnea cu un gest iute și neprevăzut. Pasărea o înhață numaidecît. E o veche învățătură de pe vremea cînd oamenii încă se mai jucau cu vulturii și în care oamenii învățau de la vulturi.

Noi spunem, invers, „mură-n gură". Cu asta nu se poate face nici o dramă și nici o comedie. Optăm pentru Prometeu, simbolul permanentei curiozități umane, al cunoașterii prin risc și prin suferință. Îmi place să cred că Prometeu se zbătea foarte mult înlănțuit cum ședea pe stîncă. Îmi place să cred acest lucru pentru că altfel, vulturul, trimis drept pedeapsă de Zeus, nici nu i-ar mai fi dat atenție, nici nu s-ar mai fi apropiat de el și nici nu l-ar mai fi trecut în legendă, scurmîndu-i mărunțaele. Mitul acesta seamănă cu experiența descrisă mai sus. Și Prometeu — inversînd raporturile — era pentru vultur o pradă, o bucată de carne în mișcare. Vulturul și Prometeu se înțeleg însă foarte bine, ei își sînt necesari unul altuia. Istoria omenirii, istoria culturii, este plină de această nobilă acceptare a chinului : **Trup sfînt și hrană sieși Hagi rupea din el.**

Constantin ȚOIU

avant-premieră editorială

OVIDIU

„Poezii"

Colecția „Cele mai frumoase poezii". Traducerea e semnată de Maria-Valeria Petrescu, prefața de Adrian Pîrvulescu.

GOETHE

„Călătorie în Italia"

Rod fericit al călătoriei pe care în tinerețe marele clasic al literaturii germane a întreprins-o în patria Renașterii. Traducere și note de Gh. I. Ciorogaru.

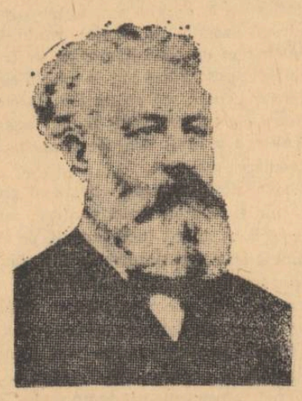

J. VERNE

„Copiii căpitanului Grant"

Traducere de M. Petroveanu și C. Toescu. Ediția a IV-a

BORIS PASTERNAK

„Lirice"

— în tălmăcirea lui Marin Sorescu.

CRONICA LITERARĂ

Teodor Mazilu:

PROZA SATIRICĂ

Iarăși un volum antologic ne reține atenția de astă dată prin „Proza satirică" a lui T. Mazilu. Prezența ei se impune cu atît mai mult cu cît volumul în întregime pare a fi echilibrat, dar nu mai puțin prin aceasta, sînt discutabile bucățile luate în sine. Contestat încă la precedentele cărți („Plimbare cu barca", „Vara pe verandă") de unii, afirmat cu aceeași tărie de alții, iar acum în timpul din urmă o cvasitotală ignorare pe care i-o arată critica, autorul, el însuși inegal, n-a reușit să impună în ochii celor care îl citesc stilul unei sensibilități tranșante care să dea o formulă viabilă. Cu anumite restricții s-ar putea spune că în fond dificultățile prozei sale sînt unele ce țin de însuși genul acestei proze. Căci atunci cînd nu desfaci realitatea în pînze enorme rabelaisiene, ori cînd nu surprinzi, genial aproape, cum face Caragiale, în gesturile cele mai mărunte, semnificațiile unei întregi mecanici existențiale, greutatea stă în a găsi o formulă de echilibru între aceste linii plenare și a descrie cu mijloace fixe întregul cîmp de relații umane ce intră în vedere. Această mereu egală deschidere a unghiului cînd nu e făcută monoton în afara interesului, poate da cel puțin o unitate tematică dacă nu o profundă coerență a motivelor. „Proza satirică" are asemenea focare și în contrapunerea lor autorul pare a nu fi ignorat o anume intenționalitate. E mai întîi lumea „foștilor" prinsă de autor în cele mai variate ipostaze de la teama și lașitatea hilară pînă la jocurile de conștiință ascunse ce ajung în marginea perversității interioare. În „Amantul reginei" situația e oarecum clasică : În cercul de vechi prieteni unde-și petrecea după-amiezile la Nestor, un bătrînel ce fusese iubitul reginei pe vremuri, scapă într-o seară cîteva observații răutăcioase la adresa regimului". Neluîndu-și seama la început, pe drumul spre casă incidentul îi precipită conștiința, aruncîndu-l de-a dreptul în panică, hotărăște să se întoarcă înapoi pentru a repara situația și-i ține chelnerului o lungă lecție asupra noilor realizări, gîndind pînă la urmă că însuși chelnerul e reacționar. Dar liniștea adevărată n-o va avea decît acasă unde-și trezește prin telefon prietenii cu injurii pentru a le demonstra tuturor că sînt niște reacționari. În schimb însă, în „Hoțul și Giordano Bruno" prin persoana doamnei Bogdăneanu problema e pusă mai complicat. Trufașa boieroaică de odinioară și-a negat cu totul condiția confecționîndu-și o mască surprinzătoare : „Era membră în comitetul de bloc, colabora la gazeta cetățenească de stradă cu articole despre realizările regimului de democrație populară sau despre ultima sesiune a Organizației Națiunilor Unite. Judeca totul după criterii politice, oricărei întîmplări, chiar mai neînsemnate, îi deslușea imediat implicații de natură politică și ideologică". Cameleonismul e atît de perfect încît nu-ți poți da seama unde e prostie și bună intenție, unde e ipocrizie și unde sentiment curat și pînă unde acoperă minciuna și prefăcătoria pură adevărul faptelor pe care le face în văzul tuturor. Pe unica sa fată „o silea să citească ziarele, să se pună la curent cu evenimentele politice" iar viitorului ginere îi declară total : „Nu încredințez viața fiicei mele decît unui membru de partid".

O altă serie mai bine reprezentată e constituită din teme pasionale : „Drumul spinos al iubirii", „Balada despre iubirea nefericită a domnișoarei Elena Suditu", „O plimbare cu barca", „Mijloace de locomoție", însă de puține ori aceste bucăți se ridică pînă la nivelul unor reușite literare notabile, consumîndu-se în conflicte minore în care doar sporadic („Suspiciune") tenta psihologică îmbogățește perspectiva.

Mult mai deosebit este interesul lui T. Mazilu pentru actualitatea imediată, din care reproduce în volum largi decupaje. Prin numărul mare de personaje pe care le construiește deasupra realității — existențe-document ale acestor ultime două decenii — el este cel mai susținut autor de proză satirică pe care-l avem. Intenția primară a fost poate aceea de a da o adevărată Caracterologie a epocii ca o reprezentare naturală a întregi galerii de tipuri și situații pe care le-au generat noile schimbări sociale. Însă nesusținut de forța creației, din imensul proiect n-a ieșit decît o viziune fragmentară cu inegalități evidente în care nu rare ori (vorbind în ansamblu) modelul se perpetuează mai mult în virtutea unei scheme decît prin intuiția directă a realității. Am putea reface noi înșine, dacă n-ar fi prematur, itinerariul acestor personaje de-a lungul volumelor de pînă acum ale autorului (căci există o circulație a temelor), ele ne-ar dezvălui uneori inteligență și compasiune, de cele mai multe dăți insignifiantă, îngîmfare și prostie, ariditate sufletească, incapacitate ori cel mai cras conven ționalism. Cornel Irimescu după ce concepe „o crimă perfectă" e neliniștit sufletește fiindcă neglijase ceva fundamental : „regretul sincer, din toată inima, pocăința adîncă, durerea simplă și omenească pentru pagubele imense pe care le va aduce statului". În „Cerc vicios" un „tovarăș Mocanu" dă directive „tovarășilor îndrăgostiți" în ședințe cam așa : „viața personală trebuie să fie una și aceeași cu cea obștească... acasă, în tramvai, la reuniuni tovărășești, la cinema, să ne comportăm ca într-o ședință. Viața personală e una și aceeași cu cea obștească, un tot unitar de care să fim mîndri. Rău și greșit procedează acei tovarăși care au două vieți". Altă dată birocratismul acesta devine alienare debordînd obsesiv în halucinație și delir : — „...Iubita mea, soarele sufletului meu, poți să te dezbraci ? Nu vrei să te dezbraci ? Ți-e frică, iubita mea ? N-are de ce să-ți fie frică. Ce poate să ți se întîmple dacă te dezbraci în fața soțului tău legitim ? În cel mai rău caz... am vorbit și cu tovarășul Benedict. E și dînsul de acord să te dezbraci goală în fața mea. Ce frumos s-a purtat ! Auzi, iubita mea, nu vede nimic rău în asta. Nu te bucuri, iubita mea ? Și dacă tovarășul Benedict, de care depind direct, a spus că nu vede nimic rău, tu de ce nu te dezbraci, de ce te uiți așa la mine ?...

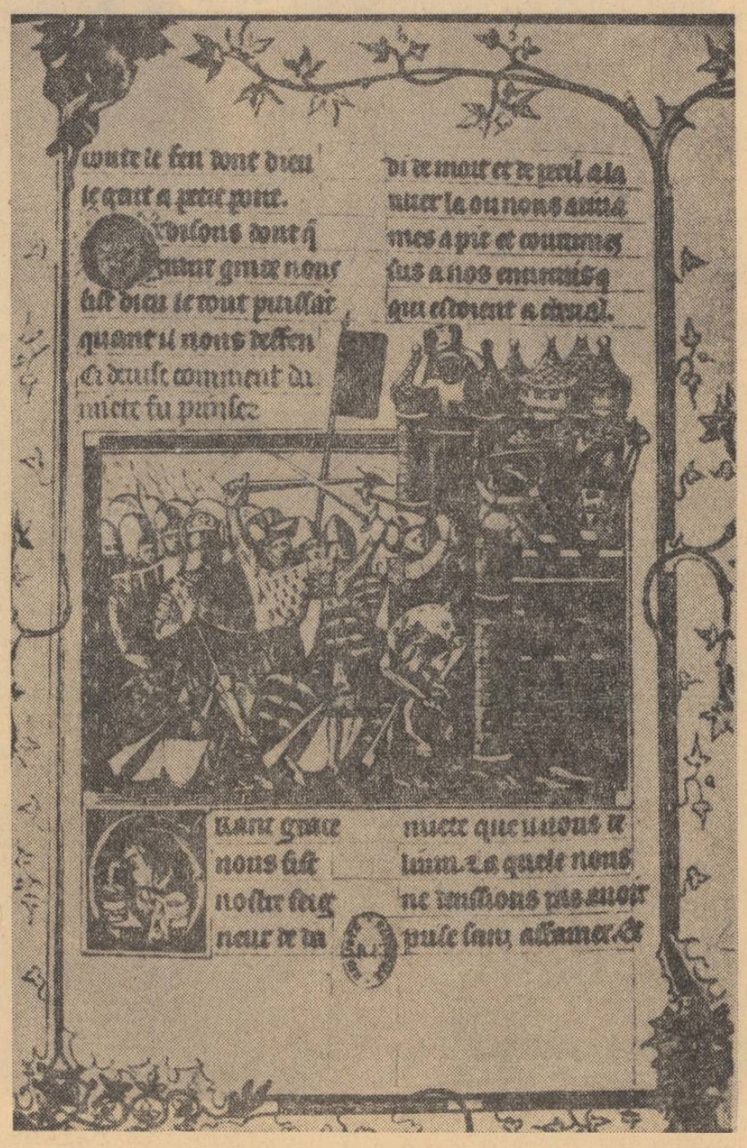

Și deodată, în clipele cele mai decisive, se făcea că bărbatul o părăsește brusc. O frică animalică punea stăpînire pe Cucu.

— N-auzi pașii șefului ?

— Sărută-mă...

— Cum să te sărut, n-auzi pașii șefului ?

— Mîngîie-mă...

— Cum să te mîngîi, n-auzi pașii șefului ?

Și bărbatul, înfricoșat, pleca de acasă, o părăsea... Și se întorcea acasă după luni sau ani de zile...". Uneori bucăți concentrate sînt scrise, am putea zice, în tradiția fiziologiilor moldovene din secolul trecut sau refac prin tehnica punerii în scenă marile „momente" caragialești : „Mititelu", „Gangsterul", „Mică", „Fatronul". Însă un tipic plenar nu e realizat niciunde, fiindcă autorul purifică cu greu esteticul propriu zis de jurnalistica comună, rămînînd de obicei la nivelul unor **formule narative** previzibile ce strică impresia tocmai prin hibriditatea lor. Autorul devine atunci un colecționar (volumul de debut — din care e drept nu reproduce părțile slabe — și-l intitulase de altfel „Insectar de buzunar)" iar literatura tinde spre fișă ori notația reportericească de carnet cea mai simplistă. Proza lui T. Mazilu nu s-a eliberat încă complet de ticurile unei anume literaturi ce-a făcut epocă la noi. De altfel o dificultate în plus venea și din aria tematică pe care autorul o explorează, căci luîndu-și eroii dintr-o anumită etapă istorică, el era legat prin însuși acest fapt de acele timpuri, și e viabilă o asemenea scriere numai cînd se ridică la o tipologie generală ce e valabilă oricînd și oriunde. Poate tocmai din această temporalitate pe care o au narațiunile lui T. Mazilu iese cu pregnanță în afară caracterul lor moralist. Căci e surprinzător a constata lipsa în cele mai multe din bucățile sale a unui puternic filon satiric și mai ales înclinarea, ce ține oarecum de un temperament profund, spre lecția etică propriu zisă (cel puțin o subordonare a uneia de către cealaltă poate fi observată de oricine). De aici absența aproape deplină a unui comic de limbaj ori de situații, tonul moderat în favoarea conținutului care el e pus în evidență („o, morala burgheză ! eu sînt de acord s-o blamăm, s-o disprețuim, dar înainte de asta trebuie s-o cunoaștem. Dacă n-o cunoști, nu te apucă repulsia, lipsește elementul concret. De abia după aia poți să faci comparația, să știi ce e un sentiment frumos" — spune autorul undeva prin gura unui personaj), în fine, prezența în volum a unui număr de povestiri ce nu frizează în nici un fel ridicolul, satira etc. Schița etică are o finalitate imediată pe cînd satira una mai îndepărtată, apoi iarăși lipsa unei mobilități a registrelor mergînd de la umorul negru pînă la autoironie, marcă cu totul specifică a satirei, întărește convingerea de mai sus.

Cînd se ridică deasupra acestor zone proza lui T. Mazilu este excepțională, abstrasă din ocazie ea reușește poate de cel mai autentic talent. În „Pălăria de pe noptieră" Demeter are într-un moment de beție totală senzația inefabilă că dacă va mai purta pe cap pălăria la care ține atît de mult, va muri, obiect de la care și abdică din acel moment spre stupefacția generală a celor care-l cunoșteau. Însă într-o zi, bolnav fiind, își pune aproape fără voia lui pălăria pe cap și moare într-adevăr, „dar — mai are el timp să gîndească că un altul făcuse gestul — cel care murea era un străin, pe care-l disprețuia și cu care n-avea nimic comun ; Demeter știa asta și era fericit". Dar piesa memorabilă poate a întregului volum este „Iluzia".

Într-o societate de septuagenari, de la un anumit moment absoluta preocupare începe să devină decuparea cu asiduitate din revistele ilustrate a trupurilor de femei celebre. Jocul luat din ce în ce mai serios devine pînă la urmă o altă realitate cu semnele și convențiile ei proprii și însuși grupul bătrînilor se transformă într-o exotică adunare. Cuvintele dobîndesc noi înțelesuri, lucrurile capătă alte semnificații încît îi vom vedea pe acești fantaști ducînd lungi și duioase discuții despre foarfecele ce sînt indicate la tăierea prețioaselor hîrtii, despre felul cum trebuie ele ținute pentru a nu ciopîrți formele rotunde ale pozelor, sau, în sfîrșit, despre delicata și complexa operație de decupare propriu-zisă. Mistificația este totală cuprinzîndu-le întreaga existență diurnă și întîmplările cele mai neobișnuite pot trece ca foarte naturale. Iată acest picant colocviu ce se poartă după toate regulele codului insolitei societăți :

— Nu-mi place să decupez brunete. Am încercat de cîteva ori, dar foarfeca m-a refuzat. Nu tăia de loc în ziua aia... Avea ceva vulgar...

— Da. Așa e. Deși toți se dau în vînt după brunete. Și eu am păcătuit cu o brunetă. Ne iubeam, nu trebuia s-o decupez. Dar, în sfîrșit... am decupat-o, dar cînd m-am uitat mai bine, iacă, nu mi-a mai plăcut.

— Tu ești și foarte capricios.

— Da și nu prea. Dar sînt foarte bun. Eu am grijă de poze și după ce le decupez. Alții le aruncă cine știe unde, eu le păstrez pe toate.

— Mie mi-e mai greu să le ascund. Cu o franțuzoaică mi s-a întîmplat ceva neplăcut. Am avut un incident. O decupasem dintr-o revistă progresistă. Îmi pierdusem orice speranță s-o mai întîlnesc — era o revistă foarte sobră —, cînd, la sfîrșitul unui articol politic, tocmai cînd mă așteptam mai puțin, apare franțuzoaica. Splendidă femeie ! Am decupat-o, și după ce am mai privit-o de cîteva ori am ascuns-o într-un dulăpior, nu știu ce mă enervase la ea în momentul ăla. Nevastă-mea a umblat pe-acolo, căuta ceva în dulăpior, și dă cu ochii de franțuzoaică".

Limbajul perfect acoperit dă savoare stilului, cultivînd cu brio o excelentă ambiguitate. În situațiile care-i sînt definitorii, T. Mazilu atinge reale valori ale expresiei, putînd da modele ale genului.

Ion TURCIN

CENACLU

Vineri, 12 septembrie, la ora 19.30, se redeschide Cenaclul Uniunii Scriitorilor. Vor citi versuri : ION GHEORGHE (din cartea „Vertebra de pămînt") și CLAUDIU MIȚAN.

N. Filimon

(Urmare din pagina 1)

cu o constantă acută de sens, atît în articol, în foileton, ca și în pagina de proză sau de poezie. Dispensa de demnitate începe să fie exclusă, și cînd apare, scandalizează și e reprobată. Impunerea acestei condiții scriitoricești noi ne va aminti de aceea mereu de Filimon ca de un întemeietor în istoria vieții literare românești.

Ion Ghica, în scrisoarea sa către Vasile Alecsandri — Școala acum 50 de ani — fără să fi vrut, poate, scosese în evidență tocmai apariția acestei noi condiții, prin desfășurarea succintă a evoluției de destin a lui Filimon în istoria vieții literare. Nu puțini au fost tentați să creadă că Ion Ghica folosește un ton „de sus" în rîndurile sale despre Filimon, dar finalul scrisorii către Alecsandri e foarte clar: Ion Ghica se mărturisește printre puținii oameni ai vremii sale care au văzut, în Filimon, dincolo de anonimatul rangului său politico-social, un scriitor mare, și cînd spune asta, Ion Ghica însuși vorbește ca un scriitor despre un alt scriitor, pe care-l simte lîngă umărul său, pe care-l admiră scriitoricește, și-i elogiază onestitatea, demnitatea, exemplaritatea profesională, semn că o conștiință scriitoricească de solidaritate se născuse și se vroia transmisă urmașilor : „...cîștiga prin munca și talentul său; caracter independent, nu s-a căciulit niciodată la nimeni ; ură și disprețuia lipsa de demnitate și lingușirea ; modest pînă a roși, cînd auzea laude pentru scrisul lui, n-a bănuit niciodată că era un scriitor de mare merit. Literatura a pierdut în el pe unul din luceferii săi".

avant-premieră editorială

V. I. POPA

„Scrieri despre teatru"

Amplă culegere de articole. Cuprinde, printre altele : Critica vieții teatrale (1931—1934), Arta teatrului și problemele sale etc, precum și texte inedite. Cuvînt înainte de V. Mîndra.

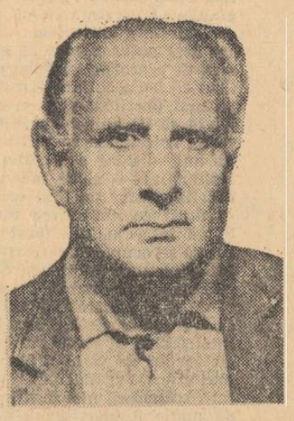

D. STELARU

„Marc incognitum"

Va apărea în curînd o nouă selecție din opera poetică a lui D. Stelaru, în colecția „Cele mai frumoase poezii".

A. TÂRZIU

„Nu-mi pasă"

După debutul în proza scurtă, autoarea va fi prezentă în librării cu un roman.

FL. GABREA

„Hanimore"

În prima sa carte de povestiri Florin Gabrea se dovedește un prozator original și pe deplin format.

PENDULA*)

Sinuciderea prietenului meu Octav Alboteanu este învăluită în mister. Acuma trei săptămîni a fost găsit spînzurat în locuința lui din Sighișoara. N-a lăsat nici o scrisoare și n-a putut fi găsit nici un indiciu. Pentru toți, această stranie sinucidere a rămas una din acele probleme cărora le este dat să fie în veci nerezolvată.

Aseară, cuprins de o adîncă și răscolitoare nostalgie după prietenul dispărut, m-am pierdut în lectura celor peste o sută de scrisori primite ani de zile de la el. Aici părea așa cum îl știam mereu, calm, lucid și modest, aici se ridica vijelios și impresionant în atitudinile lui critice și frămîntate. Totuși construcția lui intimă era departe de bizar. Avea un suflet sănătos și o minte care îmi impunea prin perfecta ei limpezime.

Am găsit și ultima lui scrisoare. Are în scris un tremurat de emoție, plin de îndoială și de temeri. Uneori pare că rotunjește energic literele, dar după cîteva rînduri revine la moliciuni de visător. Am impresia că această ultimă scrisoare a lui este cea mai sinceră și mai lucidă din toate care le-am primit. Se pare totuși că-n ea circulă un fluid subteran al paradoxului.

M-am decis să o public. Nu este exclus ca din lectura ei cititorul să poată prinde un fir conducător, care să-l ducă în labirintul destinului acestui spirit ales și cald prieten.

Brașov, la 28 septembrie 1926.

Drag prieten,

Te vei mira desigur că primești aceste rînduri din Brașov. Mă știai doar aranjat definitiv la Tîrgoviște. Cred că ultima mea din acel oraș, în care-ți povesteam întîmplarea mea stranie cu locuința, nu te-a putut face să bănuiești că am motive să părăsesc și orașul. Nici eu n-am crezut ! Întîmplarea, cu toată brutalitatea ei, nu avea-n aparență puterea să mă dezaxeze, să mă arunce iarăși în nesiguranță și-n rătăcire. Totuși, cînd prin luna trecută, mă gîndeam la Sovata, că trebuie să revin la Tîrgoviște, că va trebui să-mi caut o altă locuință, simțeam un fel de teamă. Și ea creștea din zi în zi. Mi se părea că nu voi putea găsi în tot orașul o altă locuință și că oriunde mă voi așeza, nu voi avea liniștea și tăria de a trăi izolat. Cînd îmi reveneau în minte clipele acelea de groază pe care le-am trăit, starea aceea de surescitare permanentă, obsesia, agitația și tenebrele ce mi se păreau că mă-nlănțuie ca nălucile din toate părțile, simțeam o puternică amenințare. În plină plimbare sau pe malul lacului, pe vreo bancă, mă apuca o groază de nedescris. Cît mi-a plăcut orașul Tîrgoviște, cu casele lui cu grădini, cu liniștea și cu bisericile lui, cu ruinele istorice și cu împrejurimile atît de atrăgătoare, pe atît mi se păreau în acele clipe lucruri urîte și respingătoare, morminte sinistre din care strigoii întind brațele descărnate să mă cuprindă. Cum mă mai puteam întoarce în Tîrgoviște ? Crezi poate că-s arbitrar în judecata mea, îți închipui poate că-s dominat și astăzi de osemintele Elenei Pavlovna, peste care am dormit luni de zile ? Nu, drag prieten, nu, judecata mea e limpede și rece. Dar știi și tu că-s lucruri de dincolo de puterile omenești. Sentimente ce-ți vin de nu știu unde, presimțiri care te-ncercuiesc, temeri nejustificate și imbolduri care te mînă c-o forță de nebănuit. Și-n starea aceasta de spirit am plecat la București. Era ultima zi pentru detașări. Mi-am ticluit în grabă certificatele medicale, dovezile că am neapărată nevoie de aer de munte și înarmat cu ele, nu ușor, mi-am obținut detașarea la Brașov.

Cum ți-aș putea descrie bucuria cu care m-am întors la Sovata, nesfîrșita bucurie, cînd, ieșind cu trenul din Valea Timișului, sub umbra măreață a Postăvarului, am zărit Brașovul. Mi se părea un cuib de fericire, o oază binefăcătoare pe care, călător neobosit, o găsesc la sfîrșitul peregrinărilor mele.

Dar probabil că-mi este mie scris de un destin nefast să-mi petrec existența gonit din locuință-n locuință, de întîmplări ce ies din comun, de stranii înlănțuiri de fapte, pe care ființa mea trebuie să le dezlege. Dar să nu anticipez. Și nici să nu-ți las impresia că-s obsedat sau bolnav, îți voi descrie toată întîmplarea și te rog și pe tine să judeci.

Din Sovata am plecat spre Brașov la 25 august. Am tras la hotelul „Vesta", pe strada Gării. A fost singura cameră ce mi-am găsit-o. Afluența vizitatorilor și a sezoniștilor făcea imposibilă găsirea unei alte locuințe, cum se cade. Din acea zi a și început căutarea. N-a fost ușor să-mi aflu o locuință. Toate ocupate, toate goale, doar prin octombrie, noiembrie. Ce puteam face ? Am colindat Scheiul, Brașovul Vechi, Blumăna și Cetatea. Am luat-o spre Warte sau peste Livada Poștei, dar nicăieri nici o locuință goală. Stăteam de-o săptămînă la hotel și nu-mi puteam găsi loc. Atunci m-am decis să-mi iau o cameră mobilată și s-aștept liberarea locuințelor, ca atunci, în toamnă, să mă instalez în largul meu. Și a început din nou căutarea. Camere mobilate erau puține și pe care le găseam erau scumpe și aproape proaste. În plus, începuseră niște ploi, le știi tu, caracteristice Brașovului. Dimineața goneam în pardesiu cu umbrelă, după masă în impermeabil și galoși. Seara eram ud ca un marinar și-n piept c-o umezeală care mă făcea toată noaptea să tușesc. Și zilele treceau fără să-mi găsesc ceva. Exasperat, mă întorceam la camerele care în ajun mi se păruseră destul de bune. Le găseam ocupate. Și-ntr-o zi, cînd mă răpuseră boala, plictiseala și gripa ce mi se încuibase în oase, am luat-o la întîmplare prin strada Michael Weiss, pînă am ieșit în strada Neagră, apoi am cotit-o în strada Castelului. Cum am intrat în ea mi-am zis, prima cameră ce-mi va ieși înainte liberă pe această stradă, o voi închiria imediat. Și așa am făcut. Un bilet într-o fereastră pătrată îmi arăta pe nemțește că proprietarul casei este sas. Am tras de un mîner de la poartă și undeva în curte a sunat un clopot cu glas vechi. Am așteptat cîteva clipe după care un cap bătrîn de femeie se ivi la o fereastră. O deschise cu grijă, ca pe un lucru fragil, și cu glas atît de stins că de abia îl înțelesei în ropotul ploii, mă întrebă ce vreau. Să-i fac plăcere, i-am răspuns pe nemțește.

Camera era drăguță, adică, cum să-ți spun, în mizeria în care mă găseam mi s-a părut că este. Era chiar la stradă, joasă, veche, cu tavanul din bîrne și scînduri vopsite în verde, cu două ferestre la stradă și c-o ușă groasă de stejar. Mobila era simplă dar curată, un pat tot așa de vechi ca toate lucrurile-n casă, un dulap, o oglindă, o masă-n mijloc cu două scaune și-ntr-un colț un spălător de lemn. Nici nu-mi trebuia mai mult. Mi se părea că toate acelea erau suma atributelor care să mă facă fericit. Pe pereți se găseau cîteva tablouri în cromolitografie. Dar atît de vechi, încît prin negreala lor de abia se putea descifra ce reprezintă. Între ferestre atîrna o perdea lungă de catifea roșie care acoperea ceva. Dînd-o la o parte găsii că ascundea un ceas mare. Pornea din pămînt și se ridica pînă peste capul meu. Era o pendulă veche de cîteva zeci de ani, cu greutăți care trebuiau ridicate tot la o săptămînă. Dar ce avea curios, era că deasupra cadranului cu minutare se mai găsea unul. Pe el aflai în cercuri concentrice diferite semne. Pe primul cerc, cel exterior, era zodiacul, urmau apoi, lunile, zilele și-n mijloc anii. Printr-un sistem curios de arătătoare timpul ce trecea se înregistra și pe cadranul de sus, însemnînd anul, luna și ziua. Rostul zodiacului nu l-am priceput din explicația bilbiită a bătrînei. Mi-a spus că-i o pendulă veche, primită de ea cadou de ziua nașterii. Ceasul mergea. Pendula lungă ca o limbă de clopot se mișca leneș, cu-n tic-tac straniu, de orgă învechită. O întrebai dacă și eu trebuie să-l țin învelit. Mi-a spus că doar ziua și că noaptea puteam trage perdeaua. Nu m-am gîndit prea mult la excepția ce mi se ridica. Și găsind și lumină electrică în cameră o închiriai imediat. Era în ziua de 8 septembrie, în ajunul deschiderii cursurilor la liceu.

Dar nu ți-am povestit nimic despre bătrînă. Era micuță și uscată. Mai tîrziu am aflat că se apropia de nouăzeci de ani. Era îmbrăcată cu îngrijire și-n figură i se mai deosebeau liniile de-o distincție rară. Avea ochii șterși și lăcrimați, gura uscată și întinsă ca o piele tăbăcită, iar pe toată fața mii de cute și îndoituri, cum n-am mai văzut în viața mea pe o față omenească. Pe cînd o priveam cu atenție, ea contrariată îmi zîmbi. Ce zîmbet, e de nedescris ! Se părea că văd dintr-un avion cum se încrețesc munții și văile, cum apele se strîng și cum vîrfurile se clatină. Am avut o senzație precisă de ameteală.

Prima seară în noua locuință mi-o petrecui așezîndu-mi lucrurile. Îmi făcui un ceai și aprinsei focul în sobă. Mă simțeam minunat. Nici nu-ți pot închipui ce liniște mă cuprinsese. Nu mă puteam îndeajuns felicita pentru alegerea făcută. Cuibul meu era mic și cald și o tăcere de mormînt impresura totul. Se auzea doar de afară șiruitul ploii și măsura lenească a pendulei. Ai simțit vreodată nemăsurata plinătate a unei camere în care toate-ți convin ? Parcă-i toată lumea acolo. Parcă nici nu vrei să știi de ceea ce este alături sau aiurea. Un cosmos mic, ce te cuprinde și care-ți dă siguranța stăpînirii tale. Și în această stare de spirit trăsei perdeaua pendulei. Era ora unsprezece și un sfert. Cît farmec avea și pendula aceea cu cadranele ei. Completa starea mea de spirit în modul cel mai potrivit. Parcă lumea era acolo toată, iar timpul, singura măsură, mi se părea nelimitat. Anii, lunile și zilele, orele și minutele, ce minunată cascadă a eternității. Și-n jur zodiacul : racul, vărsătorul, săgetătorul și celelalte. Mă simțeam ca Faust în laboratorul său în care închisese toată lumea.

Cînd trăsei plapuma peste mine era ora douăsprezece fără un sfert. Stinsei lampa și așteptai. Erau clipele acelea atît de plăcute înainte de adormire. Lenea și oboseala, plăcerea și topirea în necunoscutul somnului. Redeschisei ochii într-un timp și spre surprinderea mea zării cadranul pendulei lucind. Era o fosforescență curioasă, verzuie, mată și veche, veche ca o lucire de cine știe unde, din trecut.

Adormii cu ochii la acele cifre și semne verzui, care clipeau ca stelele îndepărtate. Dar deodată mă trezii. Pendula bătu douăsprezece. Sunete mai tari ca celelalte și mai pline de nostalgie, umplură camera cu o melodie veche și uscată.

Și somnul mă cuprinse din nou gonindu-mă în vise care mă chinuiau cu teama că timpul trece prea repede.

Nu mi-am dat seama cît timp a trecut. Destul că, întors cu fața în sus, dormeam. Urechile însă prindeau melodia ploii de afară. Și în starea aceea de somn superficial mă simțeam însă foarte bine. Ceasul cu tic-tacul lui părea că mă leagănă. Și începură să-mi treacă amintiri prin minte. Cînd îmi dădui seama, observai că sînt treaz. În cameră însă mai era un zgomot. Pași ușori, ca de femeie, călcau rar pe covor. Apoi se opriră. Se auzi cum trage un scaun de la masă și cum se așază cineva. Apoi, cum se deschide cutia mesei și cum se închide la loc. Toate le înregistrai cu sufletul la gură. Și începui să mă căznesc să-mi aduc aminte dacă încuiasem ușa. Da, desigur, pusesem chiar zăvorul cel mare care făcuse atîta gălăgie cînd l-am tras. Atunci panica năvăli mai puternic în mine. Așadar, ușa încuiată și totuși cineva în cameră. Dintr-un instinct de conservare mă ridicai în capul oaselor pînă ajunsei la butonul electric. Și-l întorsei. La masă, da, la masa din camera mea încuiată, pe un scaun, ședea o femeie. Privea în jos, căci tricota ceva. Mîinile îi mergeau ritmic și se părea că o grabă nesfîrșită o îndemna la lucru. Rămăsei înmărmurit. Nu-ți pot spune simțirile ce le încercai. Dar nu teama era cel mai mare sentiment. Începui să simt curiozitate și un îmbold neînțeles spre descifrare. Îmi adunai gîndurile și mă pregătii ca într-un salon unde trebuie să susțin o convorbire cu un interlocutor interesant. Atunci chiar, femeia înălță capul. Ce să-ți spun, era o femeie de-o frumusețe răpitoare. O tînără, în jurul a douăzeci de ani, îmbrăcată într-o toaletă de modă veche, cam după timpul cînd bunicii noștri erau tineri. Ea mă privi lung, c-o privire pierdută, îndepărtată, care îmi dădu senzația unui nesfîrșit. Și, deodată, deschise gura și începu să-mi vorbească nemțește :

— Te-am trezit, te rog să mă ierți, dar nu bănuiam că vei fi deșteptat. Știi, eu vin în fiecare noapte să-mi continui lucrul.

Și-mi ridică bucata la care tricota.

— Dar de vreo douăzeci de ani, nici un chiriaș nu s-a mai trezit la ora asta cînd eu veneam aici. Iar după o pauză, în care mă măsură atent, continuă : e ora mea aceasta.

Și tăcu îndelung. Vrusei să vorbesc dar nu puteam scoate o vorbă. Mă chinuii, mă zbătui, imposibil. Stam în pat, ridicat pînă la mijloc și o priveam. Cît era de frumoasă și cîtă tinerețe era în bustul acela pe care-l vedeam aplecat peste lucrul pe care se silea să-l termine. Într-un tîrziu, cînd ceasul mai bătu o jumătate, continuă.

— E pentru Wolfgang, logodnicul meu. Trebuie să-l termin și să i-l trimit la Sighișoara. E închis acolo. Cu revoluția l-au arestat și pe el. Și un oftat amar îi scutură pieptul.

Timpul trecea leneș în bătăile pendulei. Ea continua să tricoteze grăbită și atentă. Cînd ceasul bătu trei, ea ridică ochii la pendulă și zise :

— Trebuie să plec, continui mîine. Și privi atent pendula. Cînd se sculă în picioare îi văzui o siluetă de o eleganță deosebită. Merse vreo doi pași în cameră, apoi se opri, deschise cutia mesei și-și băgă lucrul acolo. Și, între două clipe, femeia dispăru. Cum, pe unde, nu-ți pot spune, drag prieten, dar camera rămase din nou goală, doar cu tictacul pendulei și cu răsuflarea mea grăbită.

A doua zi m-am trezit c-o durere puternică de cap. Și, ce ciudat, aveam toată întîmplarea din noapte prezentă în minte. Nu m-am putut gîndi la ea toată dimineața. M-am prezentat la liceu, am asistat la deschidere și doar după amiază, în liniștea camerei începui să mă gîndesc la strania întîmplare. Cercetai cu atenție camera, nu găsii nici o altă intrare decît ușa pe care o zăvorîsem cu atîta grijă. Eram contrariat, dar mă cuprinse în curînd o emoție plăcută, o stare de beție, la gîndul că poate-mi voi mai revedea vizitatoarea.

Spre seară observai pe perete un portret de femeie. Nu înțelegeam cum de nu-l văzusem pînă atunci. Și ce crezi : Pe el era chiar femeia ce venise noaptea la mine, în cameră. Aceeași figură, ovală și străvezie, aceeași coafură, aceiași ochi și același bust. Pe ea se descifra într-un colț anul 1847.

Și, deodată, mi-adusei aminte de cutia mesei. O trăsei repede și spre completa mea năucire, găsii acolo lucrul acela la care tricotase femeia în noapte. Era un început de flanel, un piept sau un spate, neterminat, cu două ace lungi înfipte, unul în ghem, altul în ochiul la care ajunsese lucrul.

Surescitat și contrariat chemai gazda. Veni agale cu pasul ei măsurat de bătrînă care n-are pentru ce se grăbi. Îi spusei că mi-ar trebui cutia mesei și-o întrebai ce urmează să fac cu lucrul de acolo. Cînd îl văzu, tresări. Se ridică grabnic de pe scaunul pe care ședea și veni la mine :

— Nu, nu, te rog, am uitat să-ți spun, lucrul acesta trebuie să rămînă aici... e o amintire tristă.

O întrebai al cui e și dacă se poate să-mi spună mie amintirea ce i-o trezește.

Cu vocea înecată în plîns, îmi povesti că erau, aproape optzeci de ani în urmă, cînd, într-o noapte, la ora două, sta la masă și lucra flanelul care era pentru logodnicul ei, închis la Sighișoara, ca revoluționar. În miez de noapte se apucase de el și se grăbea să-l termine pînă-n zori, cînd venea să-l ia cineva și să-l ducă logodnicului ei. Și că, chiar la ora două în acea noapte îndepărtată, cineva bătu la geam. O voce a unui vecin îi aduse vestea că logodnicul ei fusese împușcat în după amiaza aceea, într-o grădină din Sighișoara. Și de atunci lucrul a rămas așa cum îl văd și că-l păstrează căci este cea mai prețioasă amintire a ei.

De atunci, drag prieten, au trecut douăzeci de nopți. În fiecare, la ora două, mă trezeam subit și-o găseam pe tînăra femeie continuîndu-și lucrul. Iar la trei, se scula și pleca. Dar niciodată prin ușă. Mai bine zis dispărea. Și nu mi-a mai vorbit de loc în acel timp. Doar cînd pleca, îmi arunca o privire mulțumită. Uneori n-am aprins lumina, auzeam prin întuneric cum se lovesc acele și cum ea lucrează.

Dar ieri n-am mai putut suporta. Cînd mă gîndeam că vine noaptea și că voi revedea femeia frumoasă, mă cuprindea o teamă plăcută și o exaltare de care mă înfricoșam. Și, într-o clipă de puternică stăpînire, m-am decis să plec. Mi-am cerut concediu medical. Cînd să părăsesc locuința am chemat-o pe bătrînă. Văzîndu-mă cu lucrurile împachetate, gata de drum, s-a uitat lung la mine. Mi-a spus că-i pare rău că plec. Că de douăzeci de zile de cînd eram la ea, visa în fiecare noapte pe Wolfgang al ei. Îl visa aproape și cald, plin de tinerețea lui zvăpăiată, pe care n-a uitat-o în cei optzeci de ani care-au trecut. Iar la urmă, la despărțire, îmi adăugă că nu-l mai visase pe Wolfgang de vreo douăzeci de ani și atunci chiar, puțin, vreo trei nopți. cît a stat la ea un chiriaș care a plecat și el grăbit.

Acuma îți scriu dintr-o cameră a hotelului „Coroana". Am în buzunar aprobarea concediului medical de-o lună. Lucrurile mi le-am cuibărit într-o magazie și mîine plec la Sighișoara.

De ce acolo ? Nu știu. Mă simt atras ca de un miraj. Mi se pare că acolo m-așteaptă ceva nedeslușit, dar mare și impresionant. Nici nu cunosc orașul în care mă duc și nici nu mă gîndesc ce voi face la expirarea concediului. Ceea ce simt astăzi pozitiv și zdrobitor de puternic, este faptul că t r e b u i e să plec la Sighișoara.

Octav

(În pagina a 6-a, note critice despre scriitorul V. Beneș)

*) *A apărut, inițial, în volumul* Semn rău.

O povestire fantastică de V. Beneș

EMIL BOTTA

Trecut

Tăcem în cor
de codru înveliți,
cu luna luce
fața ne spoim.
Foarte bogați
deși săraci lipiți,
ca acvila în lanțuri
schingiuiți,
ca lupii de aramă
îndîrjiți.
Murim de rîs
și totuși nu murim,
ca pietrele
în plîns ne prăvălim.
A noastră casă
nu are pereți,
de capete pereții să-i lovim.
Bureți nu sîntem,
cîrțițe nu sîntem
și n-avem atelier
cum are cîrțița
în subpămînt.
Enigma noastră
este un inel
de foc.
Și noi
ne strecurăm prin foc,
cinel cinel.

Actrițele

Venit-a Prologul
acum, la sfîrșit,
cu ochiul de morocîne.
Ochiul dilatat de spaimă,
ochiul, m-a țintuit.
Și actrițele,
delicatele tonuri de frescă,
s-au rătăcit în imensa rotondă
a ochiului,
în globul ochiului nesfîrșit.
Și s-au ofilit
delicatele tonuri de frescă,
s-a înzăpezit
unduiosul păr negru.
Și ceea ce va spune Prologul
acum, la sfîrșit,
ele, în spaimă,
au citit, recitit,
în somptuosul ochi astințit,
în rotonda ochiului
predominat de negru.

Ultimul școlar

Acestui învechit școlar
fruntea i-o șterg
de sudorile morții.
Ce gînduri îl bat
pe Școlarul Durerii,
de-i alb la față
ca albul ștergar ?
— Am auzit despre
un Spectru Solar
și tremur de frică
și mă bate, mă bate
sentimentul ciudat
de nefire, neștire.
— Nu-i nimic,
nu-i nimic, îi șoptesc,
nici sămînță de spectru.
Dar tremur și eu
cînd șoptesc : nu-i nimic,
nu-i nimic, nici umbră de spectru.
Și-s alb la față
ca albul ștergar
și mi-e frică, o tainică frică,
de Spectrul Solar.

Cîntînd

Să fumezi ca un șarpe
țigări de Anglia !
Și sune o muzică
pentru acești insulari
claustrați hermetic
în insula de mai sus,
mînăstire de ceață
și turle de ceață.
Și să apară,
hop-là,
o foarte frumoasă
greierește cîntînd,
pe numele-i mic
Tarantella.
Și cu ale sale
dintru ale sale,
să te înnebunească
Tarantella.
Și să se ducă apoi
cîntînd greierește
pe apa simbetei
Tarantella.

MIHAI TRAIANU

Joc de copii

Pace iubito ciorile în cuib de seară
în marea liniște copiii asediază
cu nevinovată strategie
o invulnerabilă cetate
de frunze de salcâmi în sat subt frigul
toamnei moarte
mai întâi se-ntâmplă o defensivă legănare
cu mâinile în chip de aripă
rotesc copiii necunoscutul
sbor al pecărușului de mare
asediul copiilor cuprinde
într-un teribil cruciat masacru
creneluri și bastioane fortuite
nervoase picioarele calcă
frunză de frunză piatră de piatră
orânduielile cetății
un strigăt fără seamăn ridicat
la steaua cea mai 'naltă înserării
sfințește pe pământ locul de puritate
în neștire asediat

Împotrivirea

Întodeauna stă împotrivă ceva
de cum te naști
în chinurile mamei te primește lumina
nimic nu se-ntrupează fără-mpotrivire
cetatea nouă apasă pe ruinuri și părăginire
pe fața lumii de toamnă înmugurește
barbă precoce iarba primăverii
veninul cel mai dulce poate fi
pământul trăiește soarta adevărată-n țărmul mării
trenuri deraiază pe lună plină
abominabilul spectacol e durere angajată
coexistă în viață neviciată
a lacului de munte în adânc
o drojdie a sumbrului infern
viermi de apă paianjeni viețăți fără nume
întunerecul de rază cern
nebănuite nebuloase-n univers
cu o galactică împotrivire mută
confirmă umana constantă de planetă
chiar orbul între oameni fără iertare blestemat
află-n iubire lumina din orbite suptă

Incinerări

Un foc predestinat neânchipuit de blând
imprevizibil ne asediază
tăcut fără odihnă incinerând
în cuante progresive tiranice moștenitorul sânge
întâia frunză lovindu-ne în creștet moare
incinerată de negrăitele cuvinte-n lut
și lumina năvălindu-ne ființa
din începutul început
e incinerarea fără încetare
de revolute prăbușiri astrale
cad arborii incinerați în crugul toamnei
cu trunchiurile dezgolite negre amputate
în roșul muribund al daliilor din cetate
păduri și iarbă incinerează seva dulce amară
în urne fără margini de pământ
duhnește-n scorburi cenușa tăinuită-n vară
de paseri răpitoare de fiare și albine
și scutul lunii întunecat de hoituri greu
ascunde lumei cenușa unui zeu
nisipuri incinerate rămân
în prundurile râurilor peștii
scheletizați de para albă a pietrelor rotunde
cenușa muntelui de munte
cetăți în scrum fluvii uscate carbonizate arhipelaguri
cu ochii arși de un frig acvatic și îndepărtare
se pierd agonizând corăbierii subt o sare
verde inexorabilă subt echinox
tandru incinerați de mare
lunatece cutreieră pe plăji îndoliate
logodnicilor incineratele fecioare
o sărutul tău iubito un cearcăn
de durere și cenușă
ne-ntemnițează-n trupuri o tăcere din marea noapte
în ierni subt valul inefabil nălucind
arderea zăpezilor incinerate
poetii mulți incinerați sunt de vreme și uitare
civilizații amuțesc mari vetre de incinerare
vecinic tumultul lumei incinerează nesupus
în cruci de ocară inadaptabilul Isus
o sacră plasmă de cenușă imponderabilă
apasă lumină frunză și suflare
pururi în lume increind
catapeteasma fără deînceput și fără de sfîrșit
subt care zi după zi în zorii protonic exultând
din neființă se înnalță Poenix în ființă
plutind pe o zare nouă de pământ

PETRE GOT

Apusul șerpilor

Imblînzesc șerpi în apus,
În apusul de sînge.
Freamătă în jurul meu
Ca niște speranțe
Și eu îi primesc cu ochi curați,
Veninul și răul din ei
Devin flăcări,
Flăcări de liniște.
Apusul șerpilor
Va crește mereu
Pînă va fi egal cu timpul
Și voi trece atunci pe rîu,
Cîntînd...

Soarele negru

În copilărie,
Mama mergea cu noaptea pe cîmp
Și-mi lăsa sub pernă
O pîine albă.
Acum, în fiecare dimineață,
Aflu la căpătîi
Soarele negru
Și trebuie să-i dau viață,
Trebuie să lumineze neapărat,
Căci altfel
Cum voi muri ?...

Cenușă

Cenușă, cenușă,
Certitudinea arderii
Adevăr invincibil.
Cenușă de om
Cenușă de lemn
Cenușă solară,
Tu ești rezultatul marilor focuri
Clipă de neant degetelor noastre
Polen genelor Domnului
Dedesubtul lucrurilor prea strălucitoare,
Cenușă, cenușă,
Sfînt punct terminus ?...

Ora 5

Femeia a plecat luminoasă,
Lăsîndu-te cenușă
Din care se înalță
Flori

IOANA BANTAȘ

singură ploaia îmi amintește...

1

Totul a început banal fără nici o tresărire a spiritului de conservare. Ploua de toamnă, mărunt și calm. Ieșisem să mă plimb singur. Haina de ploaie îmi păstra căldura trupului și mă apăra de solicitările lumii exterioare. Mă simțeam bine așa fără nici o treabă anume, liber de orice obligație socială, singur și înfășurat în ploaia liniștitoare. Și ca întotdeauna în astfel de puține răgazuri între un gest necesar și altul tot atît de necesar sau mult mai cerut de mecanismul zilei, am evadat înspre copilărie. Mergeam egal și îmi aminteam de vremea cînd mă învîrteam în ploaie rîzînd pînă cădeam amețit undeva. Pămîntul se clătina cînd într-o parte cînd în alta iar eu eram la mijloc și îl balansam fericit prin simpla aplecare a trunchiului. Mirosea a praf înmuiat și a pămînt copt. După ploaie ne duceam să căutăm ciuperci pe vale, pe Ieiu.

Mă lăsam purtat de amintiri cu o plăcere deosebită și singura mea tristețe era că memoria concentrează prea mult, mumifiază. Ani întregi îmi treceau prin minte în cîteva secunde. Cîntecul bunicii, căci buna avea un cîntec anume despre ploaie, pe care ni-l cînta încet, după ce noi, uzi pînă la piele și flămînzi ne așezam pe lîngă vatră și mîncam piine caldă făcută în tăst pe frunze de salcîm, îl ascultam acum dintr-odată tot ca și cum nu ar fi avut durată ci numai spațiu. Îmi aminteam de el cum vezi un fulger.

2

Cînd era secetă mare fetele umblau cu muma ploii iar noi le suflam în lumînări și le alergam. Împodobite cu coroniță din ierburi și flori, umblau seara cîntînd și rugîndu-se. Cîteva din fruntea convoiului purtau un fel de cutie din humă, gătită și ea cu flori, în care era o păpușă tot de humă. Toate aveau lumînări aprinse, ca la Paști, și porneau dintr-un cap al satului pînă la celălalt. Se opreau din cînd în cînd, îngenunchiau și cîntau Tatăl nostru, apoi porneau mai departe pînă ajungeau la un puț pentru vite. Acolo aruncau în apă păpușa și florile, se rugau și se întorceau vesele acasă. A doua zi sau chiar în noaptea aceea ploua cu găleata iar eu mă înfricoșam de lipsa mea de credință.

3

Brusc o altă imagine mă atrage. Suit, alături de căruțaș, la toate înmormîntările, eu făceam ce făceam și obțineam însărcinarea de a arunca banii mărunți la răspîntii. Țineam o pungă de cîrpă legată la brîu de curea și cînd ajungeam la o cotitură, mă ridicam în picioare, așteptam să termine popa de cîntat și pe „Doamne miluiește" aruncam cîte un pumn de bani în praful drumului. Copiii se băteau pe ei iar eu așteptam cu nerăbdare o altă răspîntie să mai arunc odată. Nu auzeam bocetele femeilor, nu vedeam mortul de lîngă mine, și doar puteam să-i ating fruntea la fiecare mișcare, eram numai plin de fericire și mîndrie că pot să arunc bani peste oameni.

4

Apucasem pe o străduță necunoscută și tot urmărindu-mi gîndurile nu mi-am dat seama de locul în care mă aflam și nici de scurgerea timpului. Obosit de viteza cu care îmi rememoram întîmplările trăite cîndva, mi-am alungat amintirile și fără să mă mai gîndesc la nimic, evadat din capcana memoriei, am început să umblu ca un somnambul purtat de picioare la voia întîmplării. Mergeam în ploaie gol pe dinăuntru, ușor și fără control. Poate că am și dormit, dar nu-mi amintesc.

Și iată acum o durere neplăcută a mușchilor picioarelor mă restituie conștiinței. Vreau să mă așez dar îmi dau seama că mă aflu într-un loc necunoscut și aproape absurd : o șosea asfaltată într-un cîmp nemărginit. De o parte și de alta arătură cît poți vedea, înainte și înapoi nimic ; numai șoseaua neagră și lucioasă.

Singură ploaia îmi amintește de începutul plimbării mele. Îmi pare că de atunci au trecut multe zile, cu toate că știu bine că totul a început în dimineața aceasta. Nu pot să înțeleg cînd am ajuns aici și nici unde mă aflu de fapt. Încerc să mă orientez dar nu recunosc nimic, nici drumul, nici orizontul. Numai ploaia. Nici un reper, nimic de care să se înlănțuie memoria. Mă aflu la cinci ore după ce am ieșit din casă. E singurul lucru pe care pot să-l constat și asta cu ajutorul ceasului. Sînt prea obosit ca să mă întorc și nici nu sînt sigur dacă drumul acesta m-ar duce în locuri cunoscute. Am să merg înainte, poate mă ia vreo mașină sau am să dau de vreo locuință. Cu cît înaintez cu atît am impresia că stau pe loc : același drum fără început și fără capăt, același orizont nemărginit și străin, aceeași ploaie măruntă și calmă. Și secundele încep să se dilate dureros. Nu mai știu dacă timpul real e cel pe care mi-l indică ceasul sau cel pe care îl simt eu. Monotonia peisajului îmi accentuiază oboseala. Nici o piatră kilometrică, nici o mașină, nici o prezență, nici măcar un copac. Numai șoseaua și ploaia. Nu mă grăbesc și nici nu știu dacă merg înainte sau înapoi, am impresia că drumul acesta e în cerc și tot acolo mă va duce și nu e nici vis, nici coșmar, sînt treaz, de atîta mers mi-au amorțit picioarele, mîinile îmi atîrnă foarte lungi și neobișnuit de grele, mi-e frig, sînt ud, mi-e foame și nu am de ales decît între a merge sau a sta jos în mijlocul ploii.

5

Plouă. E lumină puțină. Șosea uniformă înainte și înapoi, la fel de nesfîrșită, de o parte și de alta arătură pînă la limita privirii. Sînt treaz, văd, aud, raționez, sînt calm și totuși ceva nu e în regulă. Un sentiment de teamă mă determină să cred că sînt victima unei farse, a unui joc, de regulile căruia nu am fost încunoștiințat, sau poate sînt atît de obosit încît nu-l mai pot înțelege. Merg de atîtea ore fără să ajung nicăieri, fără să întîlnesc pe cineva. Cum se poate ca pe o șosea asfaltată să nu circule nimeni într-o zi întreagă ? Trebuie să am răbdare și să merg oricum. Aș putea alerga puțin, să mă încălzesc. Și iată-mă alergînd din ce în ce mai repede. Cum alerg așa, ca un puști, ținîndu-mi cu o mînă pălăria, îmi par ridicul, totuși fuga îmi face bine. Simt cum mă încălzesc, cum mușchii își recîștigă elasticitatea și devin din nou stăpîn pe reacțiile mele. Știu bine cine sînt, ce obligații sociale am și nu pot înțelege cum să mi se întîmple tocmai mie un lucru atît de ciudat. S-ar putea să fiu obligat ca toată viața de acum înainte să merg întruna pe drumul acesta absurd, în ploaie. Îmi reiau mersul liniștit, îmi reglez respirația și îmi controlez ținuta. Esențialul e să fiu demn și să încerc să înțeleg. E ora șase și nu se zărește nimic. Am să mai merg o oră, apoi am să mă odihnesc.

6

Plouă continuu, fără grabă, fără agitație. Tot trupul îmi e atît de sensibilizat încît aproape mă doare fiecare strop ce mă atinge, și nu pot fi mereu încordat. Din cînd în cînd mă îngnit secunde de goluri, parcă aș merge prin gropi de aer. Atunci nu mai știu nimic, abia pe urmă observ că un timp e absent din conștiința mea — o pată de umbră care nu-mi amintește nimic. Trebuie să mă controlez și să fiu stăpîn pe nervii și pe simțurile mele.

Dacă vreau mă opresc. Adică poruncesc picioarelor mele să stea. Și ele mă ascultă. Acum stau. Același lucru pot să-l fac și cu nervii. Le voi comanda să doarmă, să se relaxeze. Îmi e mai bine așa. Fără gînduri, fără reacții, stau în mijlocul drumului și ploaia curge pe lîngă mine calmă, indiferentă. Nici un sunet viu, nici un sunet mort. O oboseală enormă mă trage spre pămînt. Îmi cuprinde întîi gleznele, apoi genunchii, rece, coapsele. Probabil tremur. Încet mă așez pe asfalt, trunchiul mi se îndoiaie, ghemuit. Trebuie să dorm neapărat, măcar o oră. Sîngele asfixiat de oboseală și neliniște mi se încheagă în ceafă, apoi coboară greoi ca lava pînă la marginea trupului, pînă la rădăcina nasului, îl simt gata să se reverse înafară, pînă la simțuri. Nu mai văd nimic, nu mai aud. Un zid de sînge flămînd de somn între mine și simțuri. Alt zid între simțuri și lumea reală și simțurile rămîn captive. Trebuie să dorm, trebuie să fac o pauză de veghe, altfel simțurile mele nu mai răspund de lumea dinafară.

7

Știu bine că nu dorm deși totul e din ce în ce mai nebișnuit. Încep să nu-mi mai pot da seama dacă ceea ce văd e numai proiecția concretă a memoriei sau e realitate. Merg pe drumul acesta pustiu, în ploaie, fără speranța că îi voi da vreodată de capăt. S-ar putea ca speranța să fie ascunsă undeva la periferia conștiinței mele și să nu-mi pot da seama de ea, în tot cazul nu mă grăbesc, nu aștept ceva înafara mea. Sînt preocupat numai de reacțiile mele interioare. În fața mea, mereu la aceeași distanță, se proiectează o imagine din copilărie : noi copiii, nepoții, stăm roată pe prispă în jurul bunicii. Bunica se piaptănă. Are părul cît ea de lung, alb tot și drept. Îl dă cu gaz și în bătaia soarelui strălucește în toate culorile. Noi stăm tăcuți și privim aproape fascinați părul bunicii. E simbătă, căci numai simbăta se piaptănă bunica, restul săptămînii îl ține strîns într-o coadă răsucită în jurul capului ca o coroană. Umblă totdeauna acoperită cu o basma albă, tivită pe margine cu o dantelă de un deget. Noi o rugăm mereu să ne arate părul și facem toate treburile la care ne pune numai să ne lase simbăta cînd se piaptănă să stăm în jurul ei și s-o privim. Nu știu ce gîndesc ceilalți, dar în mine o uimire fără margini urcă pînă la gît și de plăcere îmi vine să plîng. Ceasuri întregi aș sta să privesc părul acesta ca o apă și să-i ascult fîșnetul subțire, metalic.

De atunci au trecut 20 de ani. Bunica are acum 90 iar eu n-am mai văzut-o de 15. Merg fascinat după imaginea aceasta și mă simt grăbind pasul ca și cum trebuie neapărat să fiu cît mai aproape, să văd cît mai bine, să simt mirosul părului prospăt spălat și al gazului. Mă văd acolo, stînd turcește în cerc cu ceilalți, puțin în dreapta bunicii și în același timp ochiul meu cuprinde imaginea roată, ca și cum aș putea să văd din toate părțile, ca și cum bunica și verișorii mei și eu și toți am fi undeva în interiorul meu. Deci nu mai are rost să mă grăbesc. Atîta timp cît sînt eu, imaginea aceasta va rămîne. Îmi ascult pulsul : bate egal și puternic, sîngele cald îmi zvîcnește în toate țesuturile. Atunci, de unde senzația aceasta de asfixiere ? Mi se pare că aud undeva, foarte departe, un tren. Un tren care se apropie din ce în ce mai mult va trece peste mine. Știu bine că este numai o impresie și totuși aș vrea să mă feresc, să mă așez departe, să mă ascund. Îmi frec tîmplele și merg înainte liniștit ca un om care se plimbă. Vreau să cred că dacă m-ar privi cineva n-ar putea observa nimic ridicul. Trebuie să merg cît mai drept, degajat și cu pasul egal. Îmi impun.

8

Părul bunicii îmi sună ca iarba uscată, bătută de vînt și deodată îl văd singur, fără bunica. Plutește prin aer și vine către mine. În curînd mă va înfășura. O senzație de cald îmi cuprinde capul. Vine către mine și apoi îmi cade grămadă la picioare. Mă aplec și îmi ascund fața în el. Parcă plîng. Bunica îmi face semn de undeva de foarte departe să-l iau. E slabă, înaltă și cheală — apoi dispare cu o luminare mică aprinsă în mîna dreaptă.

9

Am obosit. Mă așez în drum fără să-mi pese de haine și recapitulez din nou totul ca să văd ce-mi rămîne de făcut. Sînt un om normal care umblă prin ploaie. Îmi amintesc de copilărie și datorită oboselii mi se întîmplă să cred că întîmplările de acum 20 de ani mi se pot repeta aievea acum. Sînt în concediu și m-am rătăcit. A trecut o zi întreagă și n-am găsit nici o ieșire din această poveste absurdă sau mai bine zis nici o intrare, nici un adăpost. Mi-e somn și foame. Ploaia continuă, drumul la fel. Trebuie să merg înainte lucid și atent să aleg deoparte realul de senzațiile false date de simțurile obosite. Trebuie să tec peste pragul limită al veghei. Ceea ce mă obosește cel mai mult este monotonia peisajului. O variație cît de mică m-ar remonta. Cum stau așa așezat în ploaie risc să adorm. Mă ridic și pornesc din nou, pînă mai văd drumul. Cine știe ce se poate întîmpla noaptea. Aș putea de pildă nimeri alături de drum în pămîntul arat, plin de apă. Nimic nu-mi anunță vreo schimbare, poate doar mirosul acesta din ce în ce mai concret de iarbă udă. O fi pe undeva, pe aproape, o pajiște. Păcat că nu mai pot vedea decît pînă la 200—300 de metri. Merg înainte smulgînd fiecare picior dintr-o nesfîrșită nevoie de somn și deodată mi se pare că încep să zăresc ceva. Nu mă înșel. Ceva subțire ca o sfoară ori ca o coardă. Sper să nu fie din nou un joc al imaginației. Îmi adun puterile și merg mai repede de teamă să nu dispară această imagine cu totul nebănuită. În sfîrșit, am ajuns. Pun mîna pe ceva ce nu sînt eu și nici iluzie. Pipăi și cercetez atent. Un lemn lung pe doi țăruși așezat de-a curmezișul drumului ca o barieră. Mă sprijin de bucata de lemn și încerc să zăresc ceva mai departe. Dincolo de barieră un băiat de vreo 13 ani se învîrtește în ploaie, rîde și apoi clatină pămîntul într-o parte și în alta. Din ce în ce mai repede, din ce în ce mai sus și mai jos. Sînt atît de obosit încît simt și eu ca absolut reală clătinarea și amețesc. Mă sprijin în mîini să nu cad și fac semn copilului să se oprească. Copilul mă vede și-mi strigă să mă așez. Nu am putere să întreb ceva cu toate că abia așteptam să întîlnesc un om. În sfîrșit, ceva care să-mi spargă monotonia ploii și a șoselei. Mă cuprinde o căldură plăcută și un val de somn. Să dorm acum că totul s-a sfîrșit. Măcar 5 minute. S-a sfîrșit ? Ce ? Calvarul acestui drum fără capăt ? Dincolo de copil nu se zărește decît tot drum și ploaie, și dacă între timp copilul pleacă cu barieră cu tot ? Sau poate nici nu e ceva aievea, ci numai o imagine a memoriei mele materializate undeva în spațiu, ori un miraj asemănător celor produse de sete și de soare în mijlocul marilor nisipuri. Trebuie să mă conving. Mă ridic greoi și încerc să mă apropii. Picioarele se lipesc de pămînt parcă ar fi din fier și dedesupt un magnet uriaș m-ar atrage spre sine. Mă aplec și vreau să trec pe sub bucata de lemn, dar lucrul acesta mi se pare imposibil. Între noi e un spațiu aproape solid, ca un zid. Mă lovesc de el și nu pot înainta. Parcă sînt prins într-o capcană. Am de făcut un singur pas, unul singur și voi fi liber. Îmi dau seama că senzația de capcană, de jug, vine de la luciditate și totuși, dacă nu aș fi lucid, nu aș putea înțelege, nu mi-aș putea privi simțurile acestea care mă trădează, nu mă pot ajuta cu nimic, le trag după mine ca pe niște pietre de moară. Îmi simt fiecare parte a trupului de trei ori mai grea decît în realitate și nu știu de ce mi se pare că de mai multe ori în viață, pe drumuri și în situații diferite am mai ajuns pînă la acest hotar dar nu l-am putut trece niciodată. Totdeauna pămîntul obosit din mine creștea ca drojdia pînă în nervi și îi asfixia tocmai în momentul în care mai mult ca oricînd aveam nevoie de voință.

— Fă un pas, unul sigur, pe urmă o să aluneci de la sine, ca pe gheață.

Îmi vorbește ca unui bolnav. Cuvintele lui vin spre mine albe, filmate cu încetinitorul. Niciodată nu mi-am dat seama că de fapt cuvintele pot fi mai degrabă văzute decît auzite. Le văd venind spre mine lin, se lipsesc de trupul meu ca niște perne de aer și simt cum îmi pierd greutatea și alunec dincolo ușor, fără efort ca și cum aș merge în vis. Și deodată un miros deosebit de plăcut îmi inundă plămînii, ca și cum mi s-ar fi făcut o transfuzie. Un sînge proaspăt spre inimă, spre nervi. Parcă bariera aceasta de lemn ar împărți văzduhul în două — aici e un aer calm, aproape nemișcat, limpede și răcoritor, cu miros de mentă, dincolo mă sufocam. Aerul era ațos și mucegăit. Mă gîndesc că așa ceva e de neconceput. Cu o bucată de lemn nu poți împărți lumea în două părți absolut deosebite. Și totuși...

10

Copilul mă ia de mînă și mă așază undeva. Nu mai pot rezista somnului — pleoapele au căzut singure și orice efort de a le ridica e zadarnic. Nu mai văd nimic. Simt numai atingerea copilului și respirația lui liniștitoare. Poate dorm și el mă cercetează curios cum cercetam și eu jucăriile noi. Le demontam să văd din ce sînt alcătuite. S-ar putea să mă demonteze și el. Creierul mi se învîrte ca un disc din ce în ce mai repede și mă împinge tot mai înafară, tot mai în negru. Mă agăț cu mîinile de el, dar rotirile sînt atît de fulgerătoare încît îmi dau seama că mă va proiecta curînd într-un spațiu de totală abandonare. Pînă și în somn ai unele sclipiri de conștiință și atunci înțelegi că totul e numai vis, așa că poți dormi liniștit mai departe. Dar acum voi rămîne inert. Nu voi mai ști nimic, absolut nimic, ca și cum voi fi aruncat pentru o vreme dincolo de real, ca și cum între mine și conștiința mea s-ar deschide deodată o prăpastie fără margini. Nu mă mai pot ține de disc, degetele se desprind moi și alunec.

(Fragment de roman)

ILEANA MĂLĂNCIOIU

Noapte aproape albă

Era o noapte aproape albă (Doamne ce noapte era !)
Stam în fața lui Ieronim și trupul lui era luminat
Pînă la oase. Domnule Ieronim, am strigat,
(căci pe vremea aceea îl strigam domnule Ieronim)

Iertați-mă vă rog că vă spun dar mi-e frică
Trupul dumneavoastră nu mai este decît
Un contur de lumină aproape difuz
Și prin ei vi se văd toate oasele frînte.

Căci vă spun, în noaptea aceea prin trupul lui
Ieronim
Se vedeau bine toate oasele frînte
Pînă la osul frunții care sta aplecat
Și strălucea în partea de argint.

Era o noapte albă, doamne, ce noapte era
Și cît de frică mi-a fost că stam singură cu Ieronim
Și trupul lui era astfel luminat
Că prin el se vedeau toate oasele frînte.

Dorința

Să am un loc al meu anume unde să plîng dacă se
poate
Cu capul sprijinit în palme și nimenea să nu mă știe
Cînd lacrimile arse-mi urcă încet pînă la piept și cresc
Și trec apoi deasupra lui și se înalță spre bărbie.

Să simt că-ncepe să mă-nece această plîngere
prelungă
Și nu e nimeni să mă scoată din ea și să încep să tip
Cît pot către pereții care se clatină-mprejur de parcă
Au fost zidiți dintr-o greșeală pe-o temelie de nisip.

Pe urmă trupul să se lase încet prin lacrimile limpezi
Și să se vadă cum se-nalță deasupra ca un înecat
Să nu se știe dacă-n clipa în care-am început să plîng
Și să mă văd prin plînsu-acesta eram femeie sau
bărbat.
Și-atunci să vină cineva de primprejuru-acestui loc
În care-am fost lăsată-anume și să vă cheme să vedeți
Că trebuie să mă alunge, fiind-că am plîns atît de
mult
Încît de-un timp au început să curgă lacrimi prin
pereți.

Apa de pe valea noastră

Apa de pe valea noastră șerpi albaștri o străbat
Și eu calc din întîmplare trupul lor cu sînge rece ;
Îmi rămîne sub picioare urma solzilor adîncă
Încercînd ca să oprească svîrcolirea care trece

Însă șarpele îmi iese nestrivit de sub picior
Și s-ascunde pentru-o vreme și apoi se vede iar
Sprijinit în rotocolul trupului făcut anume
Ca să-nalțe către mine capul lui triunghiular.
Mă scufund cît pot de-ncet, tăcînd semn cu mîna
dreaptă
Și apoi încep să șuier și aștept să se coboare
Șarpele cu gura care se deschide către mine
Și se mișcă peste valuri făcînd cercuri de răcoare.

Dar nu vine, stă desupra și privește către maluri
Și eu șuier mai departe și mă uit cum nu mai vine
Și începe să mă-nghețe trupul lui încolăcit
Și crescut de limpezimea apelor de peste mine.

Săbiile

Și iarăși este liniște și-apare
Un om cu săbiile pregătite
Și mi le-ntinde ca să le încerc
Și eu aștept să văd cum le înghite.

Începe cu cea mică și mă uit
Cum își deschide gura și e gata
S-o-nghită cu mîner cu tot și cum
Să își reteze singur beregata

Strîng mîinile unui necunoscut
Și mă trezesc cum și el mi le strînge
Și tremur și închid o clipă ochii
Să se oprească valul cald de sînge.

Pe urmă bat din palme și aștept
Cu îndrăzneală și cu disperare
Să se aplece ca să-mi mulțumească
Și să înghită-o sabie mai mare.

schiţe din ciclul „Piaţa" de MIRCEA IOAN CASIMCEA

pedeapsa

Ne-am oprit la cîţiva paşi de lada cu gunoi, era aproape goală, şi căzuse un căţel flămînd în ea, scîncea absent, obosit, obosise încercînd să iasă. Stăteam în dreapta celor cu care venisem, dar grosul era în piaţă, numai capete şi umeri de bărbaţi, femei, bătrîni şi tineri vedeam, stăteau unul lîngă altul, înghesuiţi, încît dacă ar fi aruncat cineva o monedă, cum obişnuim să spunem, nu ar fi căzut pe caldarîm. În mijlocul pieţii era loc liber, un cerc cu diametrul de zece doisprezece metri, şi în mijlocul cercului tăcea spînzurătoare înaltă, semăna cu o barză stînd într-un picior, pregătită să se repeadă la oricare dintre noi, dacă ne-ar fi luat drept broaşte. De fapt exista un broscoi, trebuia să sosească, întîrzia fără motiv, sau nu cunoşteam noi motivul. Era pregătit şi drumul, un cordon de paznici prin mijlocul mulţimii, de la capătul nordic al pieţii pînă la cercul amintit. Un moş începu să ne povestească doar nouă o întîmplare petrecută la castelul nu ştiu cărui împărat Verde sau Albastru care, susţinea bătrînul, a fost contemporan cu străbunicul lui, om cu vază în sat, respectat de consăteni. Marele judecător de la castel hotărî într-o bună zi să nu mai angajeze călău pentru ocazii similare. După ce mîinile celui din urmă gîde începură să tremure din cauza bătrîneţii, locul lui îl luă un condamnat la moarte, însă nu pentru toată viaţa, ci pînă hotăra Marele judecător. Aşa se face, continuă bătrînul, că după cîteva luni sau ani, chiar săptămîni, de cînd condamnatul îndeplinea rolul ingrat de călău, aşa se face, spunea, că după un timp, deci cînd un alt condamnat urca pe eşafod, sosea călare curierul de serviciu şi anunţa că a venit rîndul gidelui să fie executat. Bătrînul tăcu fiindcă cineva se urcase pe o tarabă ca să ne spună motivul pentru care broscoiul aşteptat întîrzia : leşinase pe drum din cauza căldurii ori a fricii, oricum au fost nevoiţi să-l trezească cu palme şi apă rece, căci îl aduceau pe jos de la cîteva sute de kilometri. Apoi, preciză cel de pe tarabă, tot urlînd, broscoiul a avut noroc pentru că a trecut prin apropiere o căruţă trasă de boi. Jandarmii au sechestrat atelajul, obligîndu-l pe ţăran să aducă pe condamnat aici, în piaţă. Boii merg încet, rîse bărbatul sărind în cercul gol, aşa că vom mai aştepta. Să aşteptăm, zise bătrînul întorcîndu-se spre noi, aşa că gîdele îngălbeni apoi albi, iar condamnatul cel nou începu să plîngă de bucurie. Cîteva luni sau săptămîni, cîţiva ani de viaţă era ceva. Aşa s-au petrecut lucrurile la castel pînă a-mbătrînit Mareje judecător. Numai el ştia care dintre condamnaţi va schimba pe condamnatul călău, şi anunţa aceasta doar în ultimul moment prin curierul de serviciu, ori cum se numea omul acela. Dar Marele judecător anunţa în ultima clipă şi atunci

Scenă de teatru — Vas antic

cînd nu se producea vreo schimbare, adică spunea că cel vechi va tăia capul celui nou şi nu invers, iar curierul, cum i-am zis, venea iute să comunice. Odată, un condamnat a urcat pe eşafod, însă călăul aştepta, aşteptau toţi, nimeni nu ştia ce s-a întîmplat. Pînă la urmă au aflat că Marele judecător murise de inimă în iatacul lui, fără ca în prealabil să comunice cum rămîne cu condamnaţii, cel vechi şi cel nou : cine taie capul celuilalt ? Acum, bătrînul ciuli urechile şi privi spre nord, ceea ce făcurăm şi noi, ca şi toţi oamenii strînşi în piaţă. Se auzea, uşor, pocănitul roţilor de la căruţă, apoi scîrţîitul osiilor iar mai tîrziu paşii jandarmilor şi ai boilor. În fine am văzut căruţa, şi în minutul acela se lăsă o linişte adîncă, apoi se ridică un murmur din gîtlejurile noastre. Încet, încet căruţa ajunse la capătul pieţii iar ţăranul opri boii, animale slabe şi cocoşate. Broscoiul stătea întins peste cîteva paie mucegăite, ţinea mîinile pe burtă, legate c-un capăt de lanţ gros. Picioarele în schimb erau libere. Jandarmii îl împinseră cu patul puştilor, apoi cu baionetele, însă broscoiul stătea nemişcat, îi plăcea acolo, se odihnea ori dormea adînc. Ţăranul coborî în faţa boilor, le spuse ceva şi îi mîngîie pe gît. Avea pe el o cămaşă scurtă, izmenele albe erau rupte în fund, încît se observa aproape tot piciorul stîng, slab, subţire ca şi codiriştea biciului. Jandarmii ajunseră la concluzia că broscoiul a leşinat iarăşi, de aceea începură să-i tragă palme grele, auzeam cum se lipeau de obrajii lui, se dezlipeau greu şi se lipeau din nou. Cîţiva dintre ei au fugit să aducă apă, o turnară cu cănile în căruţă, apoi o aruncară cu găleţile, găleţi întregi, zeci de găleţi. Au trecut aşa cîteva ore, venise noaptea, puţin mai tîrziu cocoşii au cîntat de miezul nopţii, dar jandarmii aruncau încă apă peste broscoiul care dovedea o deosebită încăpăţînare, fără rost. Ţăranului îi era frig şi foame, boii mugeau extenuaţi, totul era ireal sub luna îndoită ca o coastă de om sau de cal. Plictisit, bătrînul continuă povestea de pe vremea împăratului Verde sau Albastru, însă nu am auzit sfîrşitul, devenisem nervos şi am coborît în lada uriaşă să scot căţelul care adormise şi visa, visa...

canină

În colţul nord-estic al pieţii, Duma avea o cîrciumă mică şi întunecoasă, cojită pe dinafară şi afumată înăuntru. Pe pereţi golanii au scris cu cretă şi cu cărbune cuvinte obscene şi numele nevestelor infidele, dar cu timpul nimeni nu a mai luat în seamă, fiindcă s-au constatat şi minciuni certe. Desenele cu femei goale atrăgeau atenţia în continuare, băieţii le priveau minute întregi, apoi acostau fetele care se plimbau fără nici un sens spărgînd seminţe. Clopoţelul legat de pragul superior suna puţin răguşit, scotea un ţipăt de copil răguşit cînd se deschidea şi se închidea uşa iar Duma îşi arunca ochii mici şi negri ca gîndacii de bucătărie spre intrare. Fumul de ţigară şi de coceni îţi tăia respiraţia, tuseai la început ca un ofticos, pînă te obişnuiai. În timp ce ochii înlăcrămaţi te usturau, trebuia să-i freci cu arătătoarele, cu mîneca hainei sau cu podul palmei, trebuia să-i închizi şi să clipeşti de mai multe ori ca să-ţi revii şi să vezi după aceea normal. Cîrciuma avea un singur geam, foarte mic şi închis totdeauna, imposibil să-l poată deschide cineva, murdărit de muşte şi acoperit cu plasele unor paianjeni dolofani.

Într-o dimineaţă, cînd de regulă muşteriii sînt rari, doi bărbaţi mititei şi slabi stăteau la o masă jegoasă ca şi celelalte, în lemnul cărora se auzeau ronţăind cariii. Cel cu mustaţă ţinea o scobitoare în gură mişcînd-o uşor cu limba, în rest tăceau amîndoi. Ceva mai încolo beau vin ieftin trei bătrîni, tăceau şi ei privind fiecare şirul lui de amintiri care defilau încet, ramolite, prin faţa ochilor aburiţi. Bărbatul cu mustaţă îi privi o vreme şi zise după aceea, scuipînd scobitoarea :

— Trebuie să-ţi spun la ce m-am gîndit în noaptea trecută.

— Bine, răspunse celălalt fără să-şi exteriorizeze nici cea mai mică curiozitate.

Clopoţelul sună şi intră servitoarea şefului închisorii să cumpere peşte sărat, dar înainte îşi şterse nasul iar cîrciumarul îşi ridică burta şi coatele de pe marginea tejghelei, îndreptîndu-se de spate.

— Dă-ne şi nouă cîte doi peşti, domnule Duma, fără pîine, strigă mai tîrziu cel cu mustaţă.

— Da ce-ţi închipui că eu vînd peştele cu bucata, îl dau la cîntar, neniţule.

— Păi fă cum crezi, cîntăreşte-l, doar îl plătim, ce mai.

— Aşa mai merge, aşa merge, zise şi se aplecă din nou, dispărînd pînă la brîu în butoiul aproape gol, scoase patru peştişori, îi aşeză pe o farfurie şi plecă să ducă comanda, mişcînd capul la stînga şi la dreapta, într-un ritm lent, după cum păşea. Cînd se apropie de masa lor îl izbi un miros de piei tăbăcite, un miros puturos, probabil de cîine plouat, aproape se înecă, însă îşi reveni iute tuşind în farfuria cu peşti.

— Domnule Hingheru, spuse, îmi trebuie o piele de pisică pentru nevastă-mea, ce zici ?

— Ce să zic, om încerca.

— Ţi-o plătesc cinstit sau îţi dau să bei şi să mănînci.

— Mai bea dracu, că am ulcer, spuse Hingheru ducînd la gură un peşte.

— Eu nu-s ţigan, facem tîrgul şi plătesc cînd dai marfa.

Unul dintre bătrînii de alături, cel cu barbă, începu să plîngă sau să cînte, apoi se urcă pe masă şi strigă furios să li se mai aducă vin.

— Treaba stă cam aşa, zise Hingheru înghiţind ultima bucăţică de peşte. Nu se mai poate, Piţule, scîrţîie maţele uscate în burta noastră şi am şase copii, vai de curul lor. Pielea de cîine nu mai valorează doi bani, dracu să ne ducă, de-aia mi-am bătut capul noaptea trecută.

Piţu îl privea, dar se vedea pe faţa lui că nu ascultă.

— Cînd eram copil m-a învăţat o babă să mă prefac în ce vream eu dacă mă dădeam de trei ori peste cap într-un fel anumit şi trebuia să spun nişte vorbe înainte. Mă făceam ied, pisică, găină, urs, oaie, solniţă, piper, orice şi după aceea iar mă dădeam de trei ori peste cap ca să devin copil.

— Him, mîrîi Piţu.

— Mai tîrziu am uitat, că am crescut, veneam obosit de la lucru, m-am însurat, aşa-i în viaţă, uiţi de copilărie.

— Aşa-i, eu nu prea mi-aduc aminte.

— Ba eu mi-am adus aminte noaptea trecută, am încercat să mă dau de trei ori peste cap şi am reuşit să devin vrabie, scaun, sare, căţel, tigru, şarpe, jder, toată noaptea m-am dat peste cap şi am reuşit.

— Fugi de-aici, spuse rîzînd Piţu şi împinse aerul cu palmele, ca şi cum ar fi alungat o vedenie.

— Eu nu glumesc, domnule, nici n-am băut astăzi.

— Şi ce dacă poţi deveni scobitoare sau cal, cum ziceai ?

— Mă transform în jder cu blană frumoasă, şi tu o să mă duci, deşteptule, la fabrică, mă vinzi pe bani buni, iar eu am să fug, văd eu cum, şi împărţim banii, apoi îi păcălim din nou pe ăia şi pe alţii dacă mă transform în cîine de rasă, în papagal, canar şi tot aşa.

— Hă ! făcu Piţu şi sughiţă, fără să ştie încă dacă treaba aceasta este de crezut.

— Vom avea bani, zise şi rîse Hingheru plimbîndu-şi palma dreaptă peste burta lui suptă.

— O să avem bani, spuse încet Piţu, privind în jur. Deveni deodată bucuros şi optimist.

Observîndu-l, Hingheru scuipă în palme şi începu să le frece vertiginos una de cealaltă, consumînd astfel primele bucurii procurate de ideea care l-a capacitat complet. Piţu observase mai înainte că unele mese din cîrciumă se completară între timp şi abia atunci auzi murmurul continuu care plutea înăuntru prin fumul de ţigară iar din cînd în cînd se ciocneau pahare. Hingheru şi Piţu tăcură o vreme, auzind astfel, la un moment dat, clopoţelul de la uşă. Îşi făcu apariţia un ţăran înalt, slab şi cu nasul coroiat, îmbrăcat sărbătoreşte, ca pentru oraş. Printre picioarele lui lungi ţîşni înăuntru un dulău cît un viţel, cu coada stufoasă şi urechele clăpăuge. Cîinele stătu puţin descumpănit iar ţăranul se opri lîngă uşă ca să-şi frece ochii. Revenindu-şi porni spre tejghea, cîinele plecă înainte, ştergînd duşumeaua cu botul. Duma aruncă gîndacii de bucătărie pe spinarea cîinelui, după aceea pe faţa ţăranului, de data aceasta mai insistent, admonestîndu-l astfel pentru că a intrat cu patrupedul. Ţăranul ceru o ţuică, fără să observe surescitarea cîrciumarului, dar acesta spuse după ce înregistră comanda :

— Nu-i voie cu cîini, neică, dă-l afară.

Omul ridică din umeri şi scuturî capul, apoi repetă comanda şi preciză :

— Da nu-i al meu, domnule.

Cîinele mergea precaut printre mese şi pe sub mese cu gîtul întins şi nările lipite de podea, oamenii ridicau picioarele speriaţi sau îl loveau. Animalul făcu un ocol prin cîrciumă şi se opri lîngă Hingheru şi Piţu. Ultimul se retrase cu scaun cu tot spre stînga, scăpînd o înjurătură, în timp ce Hingheru ridică piciorul drept să-l lovească.

— Nu da, spuse cineva cu glasul sugrumat iar cîinele se feri sărind înapoi.

— Prinde-l, Hingherule, pune mîna pe el, strigă Duma.

Piţu îi aruncă un cap de peşte.

— Fiţi atenţi, vă propun o afacere, auziră ei acelaşi glas de adineauri.

Hingheru şi Piţu au privit prin sală, nu vorbea nimeni tare, numai cei trei bătrîni cîntau. Era o voce cunoscută, amîndoi o cunoşteau.

— Nu fiţi proşti, eu vorbesc, continuă cîinele. Sînt Ilie, Ilie Pitac, ce dracu.

— Prinde, mă, cîinele, strigă Duma şi rîse.

Piţu dădu ochii peste cap, simţi un gol în stomac şi nu mai văzu nimic cîteva secunde. Pe de altă parte Hingheru bătu cu pumnul în masă şi începu să-njure. Evident, Pitac i-o luase înainte. După ce îşi va reveni, precum şi în zilele următoare, Hingheru se va gîndi în mod serios la o nouă formulă.

ION IUGA

Polare ceţuri

Lui EMIL BOTTA

Pustie cetatea-n iluminare
patru ruguri ard albastre coame
spre crucea Mîntuitorului la mijloc scrisă
în rugă de clopote
acea femeie
din mine izvodită jar negru revărsat
de nevăzutele furci ruginite acea femeie
rostită de orga bisericilor din deal
pentru noul mîntuitor în dimineaţa necesară
în pîntecul ei îngropat amurg
şi tăcerea ei cu fierăstraie prin noi de cenuşă
între planta luminii şi nimic
între lemn şi nevînt
cită pajiste de rapiţă aprinsă
provincii pestriţe lalele
şi-aceea femeie
pe măşti rînduită cununile lui Lear
omături dinspre umeri — rătăcitoare togă
din cel ce singur moare în vînturi mă cuprind
polare ceţuri
recioplite nalturi zeului
cel plăsmuit osîndei

Te lasă iarba...

Din desenul liniilor un cîine
adastă-n ochiul palmei spinii
ci tu piatră-femeie scornită-n focul rar
dansul unui peşte cu plase urmărit
te lasă iarba scrisă-n calendar
şi goală te întoarce
să mugeşti din miezul sării să îngropi
uscatele imasuri turmele să-mi stringi
laptele sîn îl stingi pe voci
să lege urmă
o mugeşti femeie-n vîrstă trupuri îmi deslegi
aşază tarini- dor în somn monezi
pe gîtul meu tăiate în nelegi

împrăştiat în cîte trupuri oare
cu dragostele mele voi juca
un ritual cu lumînări
un cîine sur la glezne asfinţit
veşnică nestare tu rămîi
în chipurile mele de vîrtej

Dragostea mea

Dormi dragostea mea spre mine fug nopţile tale
veghe palmele-ţi rînduiesc şi lună
albul lor pe cămaşa mea împietrită
cu ochiul mamei în ajunul de Paşti dragostea mea
noapte dormi cumpănă brună să fie
şi cîmpul de la marginea oraşului luminat fie
de semnul tău dacă mă strigi sîngele te neliniştesc
vor coborî atunci stele sfărîmate
în geamuri sfinţi
şi eu voi rămîne dorul unui prun între flăcări
şi în oglindă te voi bruma cu tăceri
pe tine cea mai bună cu nopţile

Ochii

Văzul luminii coboară spartă-i coapsa
şi sîngeră lutul sub picior de roşinată faţă
respiră urma-n frac gura ta searbădă
sărută mijlocul vîndut
şi ruginită ţiţa între dinţi
sună palmele pietroase
măr ating de plăceri
ceas bolnav adorm viermii fără contur
lunecîndu-şi bastoanele
prin ploaia de lentile gri
coapsa sîngeră
şi mîinile crispate-n floarea
ucisei vai copilării
aşteaptă
ochii smulşi în prima zi

Furtună

Fulger prin vîrf de clopotniţă
sună clopotele şi cineva trece prin ele
linişteşte frigului se apropie
trece furtuna prin noi
cu răsăritul semînţelor
frumoas-o ridică-te

COMAN ŞOVA

Marea

Firavul sînge rece a-nceput
În zi de vară lungă să se încălzească
Cît mov şi roşu şi cît galben
Îmi tot orbeau privirile spre cer
Şi ce furtuni de ani mi-a trebuit ;
Vai, cît nămol de inşi au tot trecut
Dintr-o fiinţă-n alta
Să limpezesc culorile în dans amestecat.
Intru din nou în valuri astăzi
De paisprezece mii de ori şletuit pînă în sînge
Îndemînatec şi tăcut
În valul alb şi neschimbat.
Duminica arunc în iulie pe mal
Vieţuitoare ce se zbat
Prin sidefii şi roze scoici
Să prindă soarele pe bot
Pămîntul şi albastru tot.

Visez un loc

Aş vrea un loc de pace cu animale blînde
Şi pini stufoşi cu ace argintii
Cu cerul sfînt ca miercurea-n amurg
Şi stîncile de psalm pustii
Să curgă apă lină pe prund de ceară moale
Vreau păsări răguşite mirate de adînc
Să simt în sînge zborul de răcoare
Şi-o lună poposită în viziuni pe-aproape
Să fete fără tipăt pui de tăcere gri
Şi stelele să curgă cu foc de curcubee
Cînd eu plecat de zgomot de femeie
Căzut în gura nopţii în genunchi
Plecat din bună stare înnăclăit de vorbe
Ieşit din pratul vîrstei şi-al străzilor tehui
Turtit de sfat şi prieteni îngreţoşat mereu
Las umerii să crească pe astrul nimănui
Scăpat de cuminţenii de pratul de cărbune
Mă contopesc cu iarba şi fără rugăciune
Să se deschidă tărna...

Tomuri

Simt ultima naştere
Şi izul de lucernă
Din proaspăta saltea
Ştiu ţipătul de uşurare al mamei
Şi truntea grea strivită de lumină
Şi frica de-a sorbi din aer
Ştiu japul scurt ce m-a trezit
Şi ţipătul protest al nefiinţei
Ştiu rîsul alb care-a rămas
În anii tragezi de acum un veac
Ştiu şapte trepte coborîte
A omului sfărmat la-ncheeturi
Şi-acum se zbate undeva în umăr.
O pasăre în veşnic asfinţit

Nici o iubire s-o regret nu ştiu

Sînt tomuri grele de-amintiri
Pe talpa sîngelui ce-aleargă.

Lîngă

Sînt oprit din lucru cu silă de fraze
Nopţile din palmă mor printre hîrtii
Mi-i sîngele mai vîrstnic de extaze
Şi privirea stoarsă de privelişti gri

Doamne dă-mi putere să fiu mut lîngă femeie
Dă-mi în suflet cîmpuri să alerg hai-hui
Fă din vagi înfrîngeri zmee pe-alizee
Dă-mi răbdarea lungă a lui nimănui.

VALERIU ARMEANU

Po

O, Po, îţi port
Ochiul în circă
Şi cîmpul se dă
Peste cap
În matele corbilor...
Păsările au clocit cai
În ouăle şerpilor blînzi ;
Şi aerul, o, aerul
Se închide în pupila frunzelor
Şi curge bolnav
În coama bombată
A rînjetului tău.

La nord de Eden

Cămaşa ta mi se usucă în lacrimă :
Şi trec păsările peste cuiburi
Şi arborii le cad în lapte.
La nord de Eden
Umblă Dumnezeu desculţ
Prin balele îngerilor
Şi se roagă de el să trăiască.
Acolo pling femeile toate
Peste oasele înşelării.
La nord, cu mult la nord,
Zac ouăle în cruci
Şi plouă cu cranii tîlhare ...
Ah, suavă ploaie
Ce-mi galopa-n spinare,
Tirîndu-mi în auz
Doi armăsari cu coarne.

Da, primăvara, primăvara

Ieşi furnică din picior
Cu căruţa de mohor,
Toarsă de doi melci ursuzi
Sub un plai cu ochii uzi.
Ieşi din bici
Cînd vara nici
Nu ştie
Să îmbie
Neamul tău
La ea-n tichie.
Ieşi din ploaie
De strigoaie
Să zic frunză de ce-aş vede
Şi sîmbur de cin' nu crede.

Pentru că lucrurile au un ochi

Din ulcioare
Iar în soare
Clopoţeii de răcoare
Cu copite de ninsoare.
S-au trezit din Boboteză
Cu genunchii de gălbează
Şi s-au dus la Dunăre
Să bea grai de fluture,
Ochiuri, ochi de tulbure.
Şi s-au dus la drumul mare
Călcînd fluierul pe nare
Şi s-au dus pe miazăcale
O-li-lu din miazăsoare.
Foaie surdă nici de stea,
Pe dincolo, pe dincoa,
Hu, hu, hu de geana ta
Albă ca, mai albă ca ...
Foaie lună dai de nai
Clopoţel de o-li-lai,
În auzul tău de pai
Cu trei iele mă stricai.

LIRICA ŞI CANDOARE

— Paul Sterian —

E îndoielnic dacă Paul Sterian parodiază cu adevărat ortodoxismul în versuri dadaiste, așa cum crede G. Călinescu. Poetul a trecut pe la „Unu", dar ca și Sandu Tudor a compus versuri liturgice cu o totală aplicație cucernică : „Acatistul Sfintei Cuvioase Paraschiva" (1932) și „Războiul nevăzut al lui Paisie cel Mare" (1944). Volumul, care l-a determinat pe G. Călinescu să facă această afirmație, „Pregătiri pentru călătoria din urmă" (1932), e scris în spiritul liricii lui Max Jacob, de unde și impresia mistificației. Fervoarea religioasă autentică nu lipsește de aici, dimpotrivă. Ea ia însă forme de exteriorizare scandaloasă prin sinceritatea naivă absolută în care-și imaginează raporturile individului cu divinitatea și trece peste orice ceremonial sacru. După o noapte de boemă petrecută printre apașii și prostituatele din Montmartre, Max Jacob intra în prima biserică întîlnită și, îngenunchind, îi cerea fecioarei Maria iertare cu voce tare, fără să se sfiiască a-i povesti tot ce s-a întîmplat. În fața unui astfel de spectacol care putea fi ușor interpretat ca o farsă enormă, credincioșii părăseau șocați lăcașul sfînt. Candoarea supremă, în mărturisirile de evlavie, chiar cînd acestea îmbracă aspecte bufone prin amestecul elementelor vieții curente cu aspirațiile la mîntuire, îl caracterizează și pe Paul Sterian, ca poet de loc original. Iată tonul familiar în care el vorbește despre pregătirile pentru călătoria din urmă cu cei destinați să i-o faciliteze :

„Am venit să-mi coseşti firele de păr
Domnule bărbier
Ele vor mai creşte, ca iarba mai stufoase
Cînd voi fi pămînt nemişcat,
Cel puţin să fiu gata cu proaspătă faţă
Curat precum în apă găligioasa raţă,
Cînd Popa o să gargarisească înainte să mă culce,
„Primăvară Dulce"...
. . . . . .
Domnule negustor, am venit să-mi vinzi marfă trainică
Cinci coţi de pînză fără de moarte
Fiindcă vreau s-o pui deoparte
Să-mi fie giulgiu după moarte.

Măsoară bine şi nu mă înşela, să nu fie pînza prea scurtă,
Să-ncap în ea să nu-mi rămîie picioarele pe afară...
. . . . . .
Acum vin la dumneata, domnule care împrumuţi pompe funebre
Nu pot să mă tocmesc cu dumneata pentru o înmormîntare clasa I
De-abia am izbutit să strîng cincizeci de lei
Să-mi comand un sicriu de brad

Nu-ţi cer să fie cine ştie ce lucrat
Dar ai grijă să fie bine încheiat
Să nu se desfacă prea repede
Fiindcă în groapă el o să-mi fie multă vreme pat..."

Fiorul poetic îl aduce aici o naivitate a omului matur, care-și regăsește prin credință o stare de grație infantilă. Humorul rezultă din stîngăcia trăirii ei la altă vîrstă. Sufletul se copilărește, dar nu și mintea care face asociații prozaice. De aici, Paul Sterian scoate un soi de franciscanism fațetios, nu fără puritați sufletești adevărate. Încearcă astfel să propovăduiască zburătoarelor evanghelia, luptîndu-se cu indisciplina lor.

Păsărilor, vrăbiilor, lăstunilor
astîmpăraţi-vă nebunilor,
nu mai ciripiţi, nu mai daţi din aripi
staţi o dată la un loc
nu mai săriţi ca mintea în capul nebunului, ţop, ţop.
Azi vreau să vă predic venirea
Celui care a adus iubirea
Şi i s-a dat răstignirea..."

Se face interpretul plîngerii asinului care l-a purtat pe Mîntuitor, că a fost lăsat în neștiința acestei mari sarcini și nu i-a putut gusta fericirea :

„Vai, de ce nu mi-aţi spus, de ce nu mi-aţi spus
Că pe spatele meu adineauri călărea chiar Isus
Aş fi mers mai ţanţoş, ridicînd copita-n sus
Şi ce lin, fără să sar, L-aşi fi dus !"

Își imaginează căinarea crucii de pe Golgotha :

„Ah, cît m-a durut destinul meu de lemn
Cît aşi fi vrut să nu fiu mută, să-l arăt prin vreun semn
Că nu e părăsit, să pot să-mi frîng
braţele de lemn la piept să-l strîng..."

Interesante sînt și meditațiile existențiale pe datele unui univers banal, călușeii care aleargă fără să se poată prinde vreodată și ilustrează vanitatea ambițiilor umane, destinul popicelor de a fi trîntite și zădărnicia bucuriei lor că stau în picioare ca oamenii. Aceste reflecții se întorc cum e de așteptat la filozofia Eclesiastului, dar se lasă ghicite și accente mai apăsate puse pe proiecțiile egalitariste creștine. Bogații aduc în biserică o icoană mare de aur, Dumnezeu se desprinde din ea și poruncește cu glas tunător :

„Fericită fie slugărimea
Să iasă afară proprietărimea !"

Ziua de biruință a credinței e văzută la fel, reparînd nedreptățile sociale : „Slava Tatălui izbucnește ca un pistol / Îngerii dau lumea la o parte / Sunînd din trîmbițe de carton / Paiațele și cerșetorii / Sînt singurii care vor sta la masa / Întinsă în grădina publică / De către Duhul Sfînt. // Lăsînd la poartă cotiuga cu gunoi / Cu piepții și genunchii goi / Cu picioarele goale, Hristos / Vine să prezideze banchetul voios / Fiecare cerșetor va fi astăzi un domn / Care va dărui zîmbete / Celor bogați / cari-i așteaptă smeriți / Cu căciula în mînă / La ieșire.

Tablourile sînt compuse cu arta lui Max Jacob sau Cocteau de a înscrie scenele sacre în decor modern, fără a le altera substanța. Principiul e iarăși al familiarității, împinsă pînă la absolută libertate a imaginației naive din pînzele primitivilor, compozițiile tinzînd spre o nouă iconografie à la Douanier Rousseau. Sfînta familie e prezentată ca într-o poză de fotograf, Dumnezeu „îmbrăcat după moda veche", niciodată în picioare, avînd la dreapta pe băiatul lui „chipeș și frumos și care se numește Cristos", sprijinit, fiindcă deși „în floarea vîrstei și voinic" picioarele nu-l pot duce, „într-un toiag care pare să fie o cruce".

„Între Tatăl-Său şi El
Domnul fotograf aşează totdeauna un porumbel
Cu aripi de-argint şi cu plisc şi ghiare de-argint
Şi în cioc porumbelul poartă mărgărint".

La poarta raiului se prezintă, printre capete încoronate și arhierei, domni cu joben și cu pălării moi. Iosif s-a dus la „farmacie". Isus e certat pentru totala lui nepricepere :

„Tare eşti nevoiaş
şi neîndemînatic.
Hristoase :
Cum te ascunzi
nu e bine
Cum te arăţi
nu e bine
întotdeauna eşti
de-andoaselea de cît voieşti..."

În „Poeme arabe, versuri din o mie de nopți și una" (1933) Paul Sterian trece pe neașteptate de la această candoare senină la continentul torid al dorinței neînfrînate.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

David cîntînd la harpă — ilustrație de manuscris, Biblioteca Națională din Paris

PLEDOARIE PENTRU UN SCRIITOR UITAT

— V. Beneş —

Este greu de înțeles, la prima vedere, de ce un scriitor atît de dăruit pentru fabulos ca V. Beneș a putut fi, vreme de aproape trei decenii, acoperit de cea mai deplină uitare. Concursul de împrejurări care a făcut posibilă această eclipsă a interesului publicistic și editorial pare să ia sfîrșit. Ne pătrundem tot mai mult de prețuirea cuvenită unei modalități nu îndeajuns de ilustrate în literatura noastră dar care pe plan european se bucură de tradiții strălucite. Oricum, V. Beneș n-a ieșit din neant. *Nopțile de sînziene* ale lui Mihail Sadoveanu, cîteva proze ale lui Mircea Eliade, Emil Botta sau Victor Papilian mărturisesc o creație a fantasticului, încă incipientă dar categorică.

În acest domeniu, care a permis literaturii să anexeze teritorii noi, fecunde prin sesizarea unor subtile mutații ale climatului istoric și psihologic și care datorită cultivării unor stări (să le numim enigmatice ori paradoxale) ne-a permis să realizăm metamorfozele existenței contemporane, V. Beneș are, pe merit, locul său. Amintesc aci doar scrisul lui Kafka pentru a realiza la ce dimensiune ne-a ridicat viziunea fantastică, pentru a discerne între ireal și bizarul real, între neverosimil și adevărul halucinant !

Nu a fost un autor prea spornic dar cele două volume de nuvele și povestiri pe care le-a publicat : *Hanul Roșu*, în 1939, la Sighișoara, și *Semn rău*, în 1943, la editura Gorjan, în București, confirmă deplin aptitudinea de investigare a unei lumi tenebroase cu instrumentele caracteristice scriitorului fantast. Experiența mărturisită de prozator prin realizarea unei viziuni moderne asupra supranaturalului nu poate fi despărțită iscusința cu care construiește pe aparențe verosimile un univers terifiant de proiecții întunecate. Ce ne comunică acestea vom vedea imediat, încercînd o succintă trecere în revistă a temelor și subiectelor identificate în creația lui V. Beneș.

În volumul de debut *Hanul Roșu*, publicat la vîrsta de 32 de ani, ascendența e trădată de la prima scriere care dă și titlul cărții. Foarte înrudită în datele generale cu nuvela lui Slavici, *Moara cu noroc*, ea se dezvoltă curînd pe un drum propriu, tensiunea fiind agravată de nota dură, aproape naturalistă inculcată narațiunii de finalul sîngeros. Termenii războiului haiducului amplifică senzația de spaimă care bîntuie de la bun început. Povestirea nu iese totuși, din cadrul tradițional iar efectele nu contrazic realismul compoziției. Cu *Vraciul Ieronimus* intrăm brusc în plin Ev Mediu într-o lume de vrăji și de ființe damnate. Nuvela fantastică nu-și mai împarte cu nimeni prerogativele. Ciudățeniile lui Ieronimus contrazic luciditatea tîrgoveților fiindcă ele se revendică dintr-o nevoie de neliniște, tipic romantică și la fel de tipic ostilă ordinei prozaice a vieții. Răpirea tuturor copiilor de pe o insulă de către niște corăbieri necunoscuți trimite la o tehnică a blestemului modern. *Biserica din Fraustadt* aduce în galeria de reprezentări a autorului poezia tristă a cufundărilor într-un trecut dureros. Deplasarea planurilor descoperă brusc crime oribile, fapte păgînești la auzul cărora judecătorul Irmschler se înfioară cuprins de negre presimțiri. Ascuns în noapte, gonind spre casă, el pricepe că visul care l-a stăpînit n-a fost vană închipuire ci revelarea unui adevăr. Irmschler înnebunește sub povara revelațiilor.

În spațiul realităților ardelene V. Beneș vrea să descifreze simboluri ale epocii, să scoată la lumină sursele încordării. Anii ce vin în întîmpinarea războiului sînt agitați, nesiguri. De aceea scriitorul, cum o și mărturisea în niște însemnări încredințate *Revistei fundațiilor*, dorea să întrezărească prin intermediul evocărilor sale „orizontul încărcat al veacului". Dilemele și conflictele acestuia răzbat în literatura lui V. Beneș cu o forță de proiecție pe care cartea următoare, *Semn rău*, nu va întîrzia s-o releve.

Să spunem pînă atunci că prozatorul născut la Tg. Jiu în 1907 într-o familie de modești intelectuali și care debutase la Cluj în 1931 în revista Hyperion, se apropie de grupul reunit la Turda în jurul *Paginilor literare*, împrietenindu-se cu Ion Chinezu, Octav Șuluțiu și prin aceștia, mai tîrziu, la București cu redactorii revistei *Meșterul Manole*. Cronicar de artă plastică, V. Beneș va semna în gazete de mare tiraj cronici și eseuri care îi atestă plurala înzestrare și pregătire.

În *Semn rău* propensiunea spre fantastic dobîndește noi și majore valențe. Moralist pătrunzător, prozatorul se ridică în paginile pe care le scrie acum la simboluri și alegorii filozofice cu o certă iscusință de a dezvălui înțelesuri încifrate în faptele vieții și de a lumina taine grele de sensuri. Tehnica sugestiei este frecvent pusă la contribuție cu deschideri, egal de bine stăpînite, spre procedeul dedublării (vezi *Wilhelm, temerarul, Duce de Brabant)*, sau al răscolitoarei poezii a decronologiei, al regresiunii într-un timp de violență și primitivism (v. nuvela *Amo, amas, amat*).

Citind povestiri ca *Teodot nebunul* sau *Cetatea cu steaguri albe* sîntem cuceriți de originalitatea excesivă a modului în care fabula aleasă se grefează pe niște incidențe cu netă adresă contemporană. Teodot, cel spînzurat fiindcă vedea departe și cerea bogătașilor să fie mai cumpătați, împărțind la săraci averea strînsă, este o figură de mucenic. Punînd-o în centrul istorisirii nu e îndoială că ea infirmă spusele lui Simion : „Acu', că i-am pus lațul de gît totul e în ordine". Nimic nu este în ordine. Pe cerul vinețiu umbra lui Teodot vestește rebel începutul judecății și nu încheierea ei. Cu alte cuvinte, fantasticul nu idealizează nimic, nu falsifică imaginea prezentului, nu construiește o suprarealitate mirifică. Cotidianul e încercuit pentru un examen de fond. Iar cînd Andrei Sutașu moare fiindcă i se refuză dreptul la visare într-o lume care a ucis farmecul suavității *(Floarea albastră)* nu mai avem nici o îndoială. V. Beneș cultivă fantasticul ca un protest față de ordinea socială ale cărei legi le contestă. Patosul contestatar străbate narațiunile sale fantastice într-o încercare de răzvrătire morală. Expresia acestei insurgențe o regăsim în tipurile prezentate, cel mai adesea interpelate de tot soiul de strigoi și demoni care reprezintă, probabil, disimularea acelei conștiințe bolnave a eroilor, neînstare să refacă armonia firii.

Nu e în obiectivul acestor rînduri să insiste asupra meritelor particulare ale formulei aplicate de V. Beneș. O vom face poate, cu alt prilej. Dar e necesar să relevăm că fantasticul modern, cules din toate unghiurile de către scriitor, își propune să anihileze iluziile asupra unui stadiu social crepuscular. De aceea, de la fantomaticul (din *Casa din Strada Primăverii)* la succesiunea de ipostaze demonic-grotești frecvente în tot restul prozelor se comunică un sentiment de nesiguranță față de ceea ce în mod obișnuit numim normalitate. Transfigurarea realului prin reprezentări ce nu-și refuză aura mistică și nici incursiunile în subconștient evocă penumbra în care se zbate conștiința modernă. Dorința de a opta pentru un nou sistem de valori se armonizează cu temerea că operația nu mai este posibilă. Încît totul se scaldă, ca în *Imnurile către noapte ale lui Novalis* într-o gravă și fascinantă ezitare. Derivat din acest dubiu existențial (a trăi imaginativul pur sau a evada din real ca un antidot efemer la trăirea măruntă, rutinieră) apare orgoliul interiorizării. Motivul nebuniei, al sinuciderii sau al dublului semnifică astfel despărțirea de realul neacomodant. Ca și voluptatea cufundării într-un plan fictiv de aventuri stranii, de corespondențe senzaționale. Desigur nu totul e resimțit ca autentic, ici și colo recuzita își trădează poncifele.

Însă V. Beneș este un artist de mare relief iar micile scăpări sînt inerente unde travaliul onest se zbate în quasi-anonimat.

În linia unei creații mai apropiate de Edgar Poe prin jocul imaginației și rigoarea dezlegărilor decît de hazardul fantezist și ilogic al lui E. T. A. Hoffmann, prozatorul V. Beneș ne propune o suită de nuvele în care se împletesc ipostaze fantastice cu încheieri realiste. În atari rezolvări morbidul este mult mai puțin perceptibil iar pitorescul subsumat eticului. Prin aceasta este V. Beneș foarte personal. Așadar atmosfera ca și întîmplările se regăsesc dar facultatea de soluționare e inedită. Poate că în privința aceasta să-și fi spus cuvîntul anumite influențe ale literaturii ardelene, precumpănitor etică în linia Slavici-Agîrbiceanu-Pavel Dan pe care V. Beneș a prețuit-o. Cert este că scriitorul nostru detestă împletirea încîlcită de hazard și închipuire, proza sa fiind deliberat subtilă nu însă și confuză.

Romantică în măsura în care clădește pe tipare identificate ea nu pare furată de pitoresc ci de nevoia de a demonstra ceva, de a sugera prin dozajul detaliilor un diagnostic. În felul acesta ea scapă deplin calificativului de maladivă. În plus să observăm și rafinamentul expresiei, siguranța aproape incredibilă cu care este obținut acel inefabil al istorisirii.

În deosebire de fabulosul literaturii orale, V. Beneș apelează la o tehnică savantă. Locul vîrcolacilor și al necuratului l-a luat un personaj stilizat, amestec de alchimist, de vînător și de filozof. Efectul e deplasat față de înfricoșarea rezultată anterior. Destinul nu poate fi învins, în schimb omul nu-l mai așteaptă neputincios să se împlinească. Inventiv și crud, personajul malefic rechemă prin V. Beneș — din umbra trecutului, glasul echivoc al forțelor răului. Ecoul lor e sumbru și trist. Totuși, nu odată dincolo de toate complicațiile, omul se ridică la nivelul realității suprasensibile, chiar dacă în cele din urmă îl răpun tenebrele. Dominîndu-le, înțelesul etic al actelor omului țîșnește superb din avatarul virtuții.

Henri ZALLIS

6 SEPTEMBRIE 1969

L6

NOTE LA O ISTORIE

1

G. Călinescu, în prefața la Istoria sa distingea, în legătură cu întreg cuprinsul istoriografiei literare române, aspectul particular al existenței a trei feluri de specialiști : unii, preocupați de „așa zisa literatură veche luînd-o de la Macarie și ducînd-o pînă pe la Conachi", alții studiind perioada clasicilor și, în sfîrșit, alții cercetînd epoca modernă, de la 1900 încoace. Fiecărei categorii îi era propriu un anume mijloc și un anume scop al cercetării. Iată cum se justifică în viziunea marelui critic, una după alta, cele trei ipostaze ale istoriografiei literare de la noi : „Nu intră în cadrul literaturii decît scrierile exprimînd complexe intelectuale și emotive, avînd ca scop (ori cel puțin ca rezultat) sentimentul artistic. Însă tipăriturile lui Coresi nu au nici cea mai mică atingere cu acest grup de fenomene. Oricît de înaltă va fi activitatea latiniștilor, niciodată Petru Maior nu va interesa pe literat. S-a făcut deci (prima categorie n.n.) o pioasă confuzie între cultură și literatură" (...) „Cercetarea lor (a doua categorie n.n.) „științifică" și ea într-un chip, se limitează la descoperirea de documente biografice, de înșiruiri literare, la considerații de fond și formă după un tipic dat (natura în pastelurile lui Alecsandri, critica socială în opera lui Caragiale) și cu un respect timorat de gloria scriitorului care merge pînă la acuzații de impietate față de criticul cu viziune mai liberă" (...) „Trebuie să recunoaștem că ei (a treia categorie n.n.) sînt singurii înțelegători ai esteticului și ar fi fost cei mai indicați să se aplice asupra întregii literaturi". Ce se cerea unei Istorii a literaturii era unitatea largă a cercetării sub tutela statornică a unui singur principiu, Călinescu înclinînd desigur spre cel estetic. Istoria sa era prima încercare de anulare a celor „trei feluri de specialiști", contragerea și modificarea statutului lor ; viziunea unică și unitară asupra literaturii luînd locul viziunii întreite.

Riscul pe care și l-a asumat, vrînd nevrînd, George Ivașcu publicînd numai primul volum din Istoria Literaturii Române este acela de a fi luat drept un specialist în literatură veche și tratat ca atare. Neexistînd încă întreg ansamblul nu putem vorbi de un principiu guvernator, de o viziune unitară asupra întregii literaturi și nu putem deci observa sau analiza nici sistemul axiologic pe care autorul l-a construit în urma cercetării. Ceea ce ne rămîne de făcut, pînă la apariția următoarelor volume, este să discutăm acest prim volum sub dublu aspect : în sine, deci în litera lui, ca pe ceva suficient sieși, dar și în extensie, deci prin ipotezele făcute posibile de litera lui, ca pe un fragment a cărui semnificație depinde de întreg contextul în care se află și, ca atare, ipotezele pot privi și contextul încă neaparent.

2.

Scriind o biografie estetică a literaturii noastre Călinescu făcea, pentru epoca veche, preliterară, operația de izolare a culturalului de artistic „supunerea întregii materii la aceleași metode strict literare". Un gest asemănător face și George Ivașcu accentuînd însă asupra culturalului, mai mult chiar, asupra formării și dezvoltării conștiinței naționale, urmărită aceasta chiar la autorii „artistici", trecînd pe plan secund contribuția estetică a acestora, preocupîndu-se adică mai mult de faptele și ideile autorilor decît de operele lor. Domnia sa scrie o biografie politică a literaturii. Ea este încă mai tranșantă, mai patetică în argumentație decît Istoria lui Nicolae Iorga și aceea la vremea ei, o biografie politică. Ceea ce impresionează în cartea lui G. Ivașcu e tensiunea extraordinară cu care sînt evocate momentele cristalizării conștiinței naționale pe întreg teritoriul României de azi, într-o neistovită paralelă cu evoluția vieții social-politice și culturale, mergînd pînă în vremurile moderne la jumătatea veacului al XIX-lea. Toate amănuntele unei bibliografii la zi sînt folosite pentru realizarea unui panoramic traversat de la un capăt la altul, pe distanța a cinci secole, de sentimentul unității naționale, de ideea culturii ca civilizație și de convingerea europenizării culturale timpurii. Ca un leit motiv revin de la un secol la altul, de la un personaj cultural la altul, aceleași idei, aproape aceleași manifestări individuale, cu migală căutate și alese din noianul foarte puțin clar — sub toate aspectele — de întîmplări cărora memoria demult li s-a refuzat. Și primul merit al unei astfel de viziuni asupra literaturii vechi ni se pare a fi faptul că deși fatal unilaterală, ea, viziunea, e convingătoare în chiar unilateralitatea ei. De altfel cele mai bine gîndite și scrise capitole ale cărții au la sumar tocmai perioada neartistică a

FLORICA MITROI

Actor

La Cina cea de Taină a perlei rugi statice de seară
și duhul în mîncare cuțitul argintos
planete oncestrale întioară
înfășurate cum e carnea dulce peste os

actor neant din vergi de sud
cu încheieturi de calciu și de zgîrci
ca ochiul stup de larvă crud
din genuni vinete și dulci

să vină jertfa luda ca un miel
și grîul trist banalul vin
în mreji de absolut plutește el
solar și putrezit divin

să vină jertfa luda un trofeu dement
de vînătoare tainică și veche
în piei de leu să vină lent
săgeată sinele pereche.

O statură de miraj

Se destășoară vînătoarea hibridă și nesenzuală
la limita fantomelor un arabesc de sacre amulete
risipă nepămînteană grație ca ura
sînge rănit de animale exotice și violente

Cum te imaginez galop arid
gazela crește vînătoarea ca un mugur dînd din lemnul plin

Marele Duh sfîșie trofeele de vînătoare
cu dinții fantomatici de venin

Și cine știe vînătoarea
cînd carnea cade ca un fruct încins
cît de frigid plutește o statură de miraj
pe jumătate leu pe jumătate paradis.

Un cîntec

E vară ulmii sînt de piatră spiritul e un lăcaș de iaspis
boncănitul cailor în grajd vine de sub pămînt jilav și aiund

parcă-aș dormi în apa de gheață a fîntînii
cu dinții dulci și sclipind

Parcă-aș fi păpușă teapănă de ocru cu poale verzi aromitoare
cu instrumente de magie ca un vierme dolotan și alb conviețuind
membranele de pace într-o dulce delăsare
se lasă dumnezeu sclipind

parcă-aș fi un cîntec mort pervers și roșu
din nemurire fluturînd cu spade
gura mea spune Visul parcă ar spune Crima
spune mătase descărnată de atracție spune columbe albe.

A LITERATURII ROMÂNE*

literaturii, de la primele drumuri culturale deschise de pleiada călugărilor pînă la Cantemir și marii cronicari. George Ivașcu se simte în largul său acolo unde viața retrăită a literaturii îi permite să zăbovească asupra detaliilor exterioare operelor, asupra, de fapt, biografiei culturale a unui Milescu, a unui Cantemir sau Costin, dar în primul rînd asupra acelor numeroși autori fără operă însă cu mare activitate de orientare sau de consolidare a culturii. Și dacă patosul criticului nu transpare de cîte ori, în evocarea sa, întîlnește asemenea așteptate obstacole e numai din pricina unor rețineri stilistice sau a dorinței de a păstra o bună măsură între descrierea faptelor și interpretarea lor. Ca biografie politică a literaturii, exaltînd conștiința națională și derivatele ei pe planul culturii, **Istoria...** lui George Ivașcu este expresia unui patriotism fără cusur. Totodată ea se așează în întregime pe intențiile autorului cînd acesta afirma în **Argument** că a încercat să demonstreze „că se poate înfățișa creșterea limbii și a literaturii române ca o realitate structural unitară, dincolo de limitele impuse de vitregiile istoriei unui popor altfel trăind într-un ansamblu atît de omogen".

3.

Cineva afirma într-o cronică recentă, că în **Istorie** George Ivașcu își vădește vocația de jurnalist. Nu știm cîtă blîndă peiorație s-a strecurat în glasul autorului opiniei la momentul rostirii, dar dacă prin vocație de jurnalist a vrut să numească sau să înțeleagă capacitatea de a prinde în coeziunea unei sinteze sui-generis fapte disparate, fiecare cu extraordinarul său (uneori nereal ci impus prin formulări ispititoare) atunci a avut fără îndoială dreptate. Istoria aceasta este, mai mult decît oricare alta, o sinteză. Nu a literaturii însă, ci a ideilor social-politice majore care au circulat de-a lungul veacurilor în operele scrise ale culturii noastre sau despre care există mărturii că ar fi fost promovate de cutare sau cutare personaj cultural. Interesul criticului merge cu obstinație numai în această direcție, rareori permițîndu-și divagații în... literatură și atunci, furat parcă de un vîrtej al formulelor tari, de tipul senzaționalului jurnalistic, supralicitează cu prea multă ușurință : Miron Costin, bunăoară — de altfel foarte bine tratat — apare întîi ca aducînd în „istoriografia românească conștiința tragică", apoi ca autor al celor „dintîi noțiuni de prozodie și de teorie literară românească", în sfîrșit, „La Rochefoucauld al nostru". Pe de altă parte, urmărindu-și programul, acordă mai multă atenție unor opere și autori neluați în seamă ori trecuți cu vederea în Istoriile precedente. De reconsiderări subtile și judicioase beneficiază, în acest sens, Neagoe Basarab și **Învățăturile** sale, munteanul Radu Popescu, corifeii Școlii Ardelene, și încă mai spre răsărituri, „primul umanist de origine română, Nicolae Olahus". Simpatia nemascată a criticului merge mai ales spre îndrumătorii culturali din interior și spre solii culturii române în Europa. Spătarul Milescu, Cantemir, Kogălniceanu sînt tratați cu o voluptate narativă sub care se poate ușor citi participarea afectivității. Este aici mai mult decît o întîmplare, e o corespondență de structură chiar, întrucît, întorcîndu-ne asupra întregii activități de pînă acum a autorului recentei Istorii, vocația dumisale ni se relevă a fi tocmai aceea de îndrumător cultural, în sensul superior al noțiunii ; un Kogălniceanu sau un Heliade la altă treaptă, într-o ipostază ce combină universitarul cu jurnalistul, erudiția cu sensibilitatea intelectuală. De altfel Kogălniceanu este evocat cu o nostalgie în vorbe și cu o aprindere în argumente de parcă autorul și-ar fi proiectat în existența aceluia propria-i biografie. George Ivașcu poartă culturii un respect aproape religios cu atît mai mult cu cît nu-și permite nici un moment s-o privească de departe, fiind mereu înlăuntrul ei, un martor și, totodată, un acționar.

Dacă sinteza culturii române sub aspectul ei ideologic și literar își păstrează pe tot cuprinsul cărții atributele, nu tot astfel stau lucrurile în privința stilului. Pe măsură ce se apropie de secolul al XIX-lea, frazele criticului își pierd alerta, se decolorează căzînd deseori la stilul de manual. Am fi înclinați să credem că graba — din motive exterioare necunoscute dar și din niște pricini de interior ușor de bănuit — l-a obligat să renunțe la un mai sever control al propozițiilor. Dar chiar și în această mai fragilă parte a Istoriei sale, G. Ivașcu face dovada capacității sale de sinteză scriind pătrunzător despre Kogălniceanu, Russo și Bălcescu. În general însă resistematizarea faptelor de cultură și literatură într-o sinteză nouă, convingătoare, se lovește în cazul acestei părți de ariditatea stilului.

4.

Dacă a privi literatura prin ocheanul mai larg al culturii, ca implicație a dinamicii conștiinței naționale este o întîmplare cît se poate de fericită și revelatoare, a rămîne numai la această viziune fără pătrunderea în adîncul fenomenului literar spre a-i urmări drumul în el însuși ar fi însemnat ceva mai mult decît o greșeală pentru acea privire care se cheamă totuși Istoria literaturii. George Ivașcu a sesizat această posibilă nepotrivire și, imediat ce a intrat în teritoriul literaturii artistice, și-a luat cu onestitate cuvenitele măsuri de precauție. Ele se numesc cînd Densusianu, cînd Iorga, cînd Ibrăileanu, uneori și Dragomirescu, D. Popovici sau Tudor Vianu etc, dar se numesc în primul și cel mai des rînd Călinescu. Legendele lui Alecsandri sînt comentate prin apel la opiniile lui Călinescu (privindu-l cu toate acestea cu mai mult spirit critic pe autorul Blanduziei decît o făcuse la vremea sa Călinescu). Cîrlova, din două file, numai cîteva rînduri sînt ale autorului Istoriei, restul aparținînd lui Heliade, Ibrăileanu și Cioculescu. Heliade, la rîndul lui, e comentat prin D. Popovici, Anton Pann e concluzionat în spiritul și frazele călinesciene, așișderea mărunții Costache Stamati, Al. Pelimon etc. Apelul acesta disproporționat la marii clasici ai istoriei literare e semnul fie al comodității, fie al slăbiciunii în folosirea criteriului estetic. Am avea motive să înclinăm spre ambele variante fie și oprindu-ne numai la două subcapitole : **Cezar Bolliac și D. Bolintineanu.** Primul, poet fără îndoială minor, este tratat ca atare și desființat în numele unui ferm criteriu estetic (amendînd aici opinia favorabilă a lui Călinescu despre poetul Clăcașului), nu fără a i se recunoaște pe linia unui D. Popovici merite ca precursor al poeziei sociale. D. Bolintineanu, în schimb, mai poet nu doar decît Bolliac dar, credem, cel mai interesant dintre toți pre-eminescienii, nu este privit din unghi estetic și judecățile asupra lui nu reușesc să-i descopere notele particulare (poate și pentru că nu aderă afectiv la poezia acestuia), reducîndu-se la constatări general-informative, dispuse enumerativ și ocolind punctele dificile, dar și cele mai interesante, ale poeziei. Ion Ghica, poate cel mai „pretabil" dintre scriitorii noștri, alături de Mateiu Caragiale, la portretistică, e abandonat după cîteva fraze biografice și foarte generale. Nu opiniile criticului ne displac în ultima parte a cărții ci lipsa individualității lor și dacă am insistat asupra acestei chestiuni este pentru a sugera o rapidă revizuire a capitolelor privind prima jumătate a secolului al XIX-lea atît pentru stabilirea unui echilibru valoric între părți cît și pentru a evita suspiciunile unora referitoare la posibilitățile de a continua lucrarea la un înalt nivel și pentru epoca marilor clasici, iar apoi, a literaturii secolului 20. Nu știu care va fi structura următoarelor volume dar e limpede că nu se va putea supune criteriului cultural-politic din primul volum. De aici încolo singurul criteriu rămîne cel estetic. Întrucît materia viitoarelor tomuri o vor forma, printre alții marii poeți, Eminescu (iar un Eminescu poate face singur valoarea unei Istorii după cum o poate și rata), Macedonski, Bacovia, Barbu, Blaga, Arghezi, și știind că la finele acestui prim volum zona nevralgică e chiar Poezia, ne apare cu atît mai evident caracterul necesar al revizuirii. Modificarea unghiului de vedere se impune chiar dacă acest lucru va implica în întreg ansamblul pierderea unității. Dar fără acest risc, n-am fi avut astăzi, în această **Istorie a literaturii române**, cea mai bună biografie a literaturii noastre vechi, realizată dintr-o înaltă și consecventă perspectivă ideologică și punînd — s-o recunoaștem — în deasă umbră partea corespunzătoare a Tratatului Academiei. Faptul că această **Istorie...** este o unitate în ea însăși deși nu poate fi considerată un fragment dintr-un ansamblu unitar, faptul că ea este o excelentă istorie a literaturii vechi, deși criteriul care i-a stat dedesubt nu poate fi dus sub aceeași formă mai departe, faptul, într-un cuvînt, că ea este o operă închisă, indiferent de volumele care vor veni, ne face să credem că locul ei în peisajul actual al literelor noastre este acela al unui foarte util instrument de cunoaștere a mișcării culturii sintetizînd deopotrivă direcțiile și modalitățile ei de dezvoltare.

Laurențiu ULICI

x) George Ivașcu — Istoria literaturii române (Editura științifică, 1969).

Ciudat, sînt lupii

Ciudat sînt lupii la poartă maturi
la poarta fermei ca un cap de prunc hidrocefal
ascultă crivățul perpetuu
delirul lor tentacular

Încalecă pe minjii ca bețio
pe minjii străvezii ca bronhia de pește
un leu perpetuu printre ei
ațițător se învîrtește

Ciudat sînt lupii la poartă maturi
la porți cu arme și cu cap de ciine
singele lor naiv dezesperant sclipește ca o grapă
ca o dantură tînără de ciine.

MIHAIL SABIN

Glasuri în august

Glasuri în august și ființa poetului
adinc revărsată în aripa lor,
pelerinaje printre porți sculptate, memoria
rămîne în irisul minții, ce zbor
inventează prin incendiul zăpezii de munte
vîntul al verii purtînd peste ape
celula și sîngele versului.

Glasuri în august, se află în noi teritoriul
unde totul răsună : un tărîm legănat
de osul fragil al copilului, munții natali,
marea natală, cărturarii moldavi și munteni
din care începe un sunet și altul
alegîndu-se graiul.

Glasuri în august, un cuvînt rotitor —
generație — adună din fructele-atîtor cuvinte
inima noastră cu bătaie prelungă
care arde cu flacăra razelor sale
în tot ce cuprindem cu fruntea matură,
noi cei chemați către cea mai solemnă
dimineață a anului.

Glasuri în august, august în glasuri
și ființa poetului adinc revărsată
în aripa lor iubitoare.

Al treilea

Nesfîrșire și vid și-acel încă ceva disperat,
poate-aventura de-a rămîne anonim pe orbită
într-un destin rotitor cînd trupului i-e dat
să simtă în celule săgeata otrăvită
și să se prefacă într-un prag neînțeles, mortuar
de care cei aleși își șterg cizmele gloriei
îmbibate de nepăsarea din praful lunar
și de sîmburii enormului fruct al victoriei,
blestemul de-a fi al treilea sub numărătoare
așteptînd pe Unu și Doi să revină din spații,
setea adîncă a celui rămas la hotare
unde nu se aud răsunătoare ovații,
disperarea tăcută în timpul cînd Unu și Doi
își sprijină făptura de palidul astru
și se întorc fericiți și glorioși printre noi,
solitara rotire ca un inel de dezastru
nici aproape, nici departe, într-un loc unde sună
vocile lumii estompate și fără vigoare,
aventura de-a inventa lîngă noaptea din lună
cifra Trei într-o tragică numărătoare...
Mereu trupul cuiva înscrie un arc orbital
pentru șansa și hazardul făpturilor prime
care trec ca un vînt către celălalt mal
pe-un pod de oase vii și anonime.

Viziune

Fugi, îmi șopti disperarea, salvează-te, încă e timpul
să spargi învelișul de piatră absurd și adînc vinovat,
nu vezi, aventura reface o rută de mult cunoscută
și pomii, vai pomii din preajmă au fructul atît de cărunt !

Rămîi, îmi șopti inerția, aici este totul statornic,
așează-ți făptura pe soclu, o stranie lumină aleargă
spre nu știu ce zare a umbrei și cum se sufocă fugind
mereu în căutare de forme acești gălăgioși și perverși.

Văd sîngele meu înainte și eu alungîndu-l din urmă,
să sparg învelișul de piatră absurd și adînc vinovat,
fugi, spune alb disperarea, salvează-te, încă e timpul,
rămîi, inerția îmi spune, așează-ți făptura pe soclu.

O drumul, ce aspru e drumul și pietrele pline de lacrimi.

MIRCEA CRISTEA

Așteptăm

Așteptăm să intrăm în pădurile
unde ideile au aprins ruguri de taină.
Sufletele ascultă nedumerite
și peste cîmpia inundată de strigăte umede,
aleargă miinile noastre neliniștite
să ajungă din urmă vremea.
Pulberi de umbre călătoresc dincolo,
nu ne vedem, numai inimile se scutură
în templele amiezii
și ieșim înviorați de iarbă și păsări
și ne naștem din nou
printre călătorii din marginea vîrstelor.
Pășim acum într-o legendă anume,
numele ne cheamă să deschidem ferestrele
și mersul nostru se leagănă în aer,
deslegînd umbrele păsărilor
de pe malul celălalt.

În miez de zi

În miez de zi se coboară munții
și apele se apleacă într-o geană de cîntec.
Mă trezesc în amiaza legendelor și arunc peste arbori
umbrele sondelor și vîrstele tresar
prin lumina înnobilată de ape.
Vatră de țară se rotește mereu
printr-un ochi neadormit de copil
pînă cînd se aprinde un lan de grîu
prin genunchii bărbaților.
Sub diminețile înalte de august
se trezesc orașele și blocurile bat cu degetele
în frunzisul aerului
mirosind a destin proaspăt.
A[illegible] mine și ultimii ciobani
revărsați din munți pentru descoperirea mioriței
din balade și doine

A 25-A ANIVERSARE

A ELIBERĂRII BULGARIEI

ELISABETA BAGREANA

Parola

Nu știu de cînd și nici de unde,
am apucat această cale
pe care merg tot înainte ;
m-avînt spre culmi,
mă clatin, uneori alunec
spre vaduri tulburi, dar nicicînd
nu mă opresc lîngă izvoare,
zadarnic umbra mă îmbie,
căci eu nu mă abat din calea
pe care am ales-o
ori
ea m-a ales, cîndva, pe mine ?

Deaceea poate,
din zori și pînă-n zori,
tot merg și merg pe-această cale !
Cum să nu merg pe calea care
mi-a-ncredințat o taină sfîntă
— parola — care mă învață
să pot vorbi cu mine însumi,
cu frunzele căzînd,
cu mugurii crăpînd la soare,
cu-acest stejar crestat de vîrste
și ars de furia din trăsnet,
cu piatra de care mă-mpiedic,
cu cea mai orbitoare stea,
zărită-n viață, doar odată,
apoi necontenit o caut,
mergînd spre ea, pe-această cale !

O, cîtă lume,
prietenă, necunoscută,
încrucișînd priviri mirate,
n-am întîlnit pe-această cale ?
Ne-am regăsit, ne-am despărțit,
numai parola stă credincioasă lîngă mine,
deschide inimi ferecate,
aprinde zîmbete în lacrimi.
Cînd răul vrea să mă ucidă,
întinde mîna ei frățească
și nu mă lasă niciodată
străină, singură pe cale !

Dar pînă cînd și pînă unde
voi merge pe această cale ?
Desigur, la un semn, odată
se va opri ultimul pas,
cînd,
cu o ultimă suflare,
firesc, ușor, ca adierea
de maci răscopți în scuturare,
le voi încredința parola
— minunea tainei — celor care
în urmă vin, pe-aceeași cale !

DORA GABE

Sfinților părinți

Trezit-am somnul vostru milenar,
Sfinți ai cuvîntului,
să auzim
glasul eternității
și să simțim rădăcinile noastre
crescînd.

Tînjim după înțelepciunea voastră
de care-i văduvită,
această lume agitată.
Sîntem flămînzi după calmul vostru
căci numai prin el
pătrundem în tainele gîndului.
Redați-ne virtutea voastră,
să ne putem ruga vouă,
ca la părinții noștri,
cînd cei nebuni, iar răstignesc dreptatea !

Am însetat după puterea voastră
sfințită de atita suferință,
nemuritorilor în veacuri !

Venim aci,
cu sufletele deschise
ca pentru împărtășanie !
Prefacă-se ruga noastră,
Sfinți ai Cuvîntului !

GHEORGHI DJAGAROV

Adevăr

O, nu strivi cu-atita nepăsare,
sub pașii grei, această iarbă vie,
tu crezi că ai înfrînt-o, dar trăiește,
sorbind flămîndă, chiar în agonie,
din lut, din razele de soare, vlagă,
suavă, dreaptă iarăși să ajungă
și se întinde-n urma ta, vrînd poate,
cu fragede cornițe să te-mpungă !

V. GHEORGHIEV

A noua zi

O, cine nu își amintește de a noua zi din luna noua,
cînd culegeam în loc de poame, murdare tuburi de cartușe,
cînd atîrnau în loc de struguri, bărbații atîrnați, sub cerul
străpuns de zvonuri, praf de pușcă și scuturare de cătușe !
Cu ochii de copii văzut-am, cum începeau în plină toamnă
să înverzească frunze moarte, pomi înflorind a doua oară,
cum pietrele prindeau viață și nu știam prin ce minune,
păreau ciudate toate, totuși, era-nceput de primăvară.
Chiar pruncii își scoteau din fașe, roșcații pumnișori de muguri,
să-ntîmpine în luna noua, acele clipe minunate.
Părea deasupra noastră cerul, abecedar deschis din care
silabisia chiar viitorul, întîia zi de libertate.
Trăiam o vagă fericire, cum doar în vers se poate spune,
privind cum trec impetuoase acele zile rînd pe rînd,
de soarta bună hărăzite, orînduite mai demult,
acum, simțindu-le aproape, mai vii, cu oamenii cîntînd !

Un sfert de veac, viața noastră trăiește fără de cătușe,
din ziua cînd strîngeau pe stradă copiii tuburi de cartușe !

PENCIO SLAVEICOV

Cît timp ești tînăr

De vise pieptul tînăr, prea lesne, se îmbată,
chiar soarele-i aproape, de aur și fierbinte,
ca tine fără grije, îți pare lumea toată,
biruitor și mîndru, cîntînd mergi înainte !

Cît timp ești tînăr, pare o glumă chinul vieții,
prefaci ușor durerea în dragoste și joc,
nici umbră de tristețe, doar cîntece noroc,
dar vai, cît timp ești oare, în floarea tinereții ?

În românește de
Atanase NASTA — M. MAGIARI

POSTA REDACTIEI

PROZĂ

POEZIE

Ion Vasilescu : *„Bucătăreasa din Babadag" (care e de fapt dactilografă și-ar vrea să călătorească, să confrunte jungla cu metropola) alunecă din poveste în poveste (o să-mi zici : păi, Seherezada..., și eu o să-ți răspund : păi, e cu totul altceva) și se rupe unde nu trebuie. Și-mi pare rău, fiindcă știi să scrii, parcurgînd primele cinci file eram convins c-am dat peste un alt debutant, dar pe urmă a venit ploaia de rugină. Trimite-mi, dacă ai, și alte lucrări.*

Tina Cean : *Susții că la 19 ani este șeful „fiilor ploii" și totodată un șef de trib călcînd pe tam-tamuri. Te cred, doar s-au văzut și regi în vîrstă de numai șapte ani. Ploaia, pentru dumneata, e un ucigaș urmărit, iar Luna un ucigaș de fecioare, și-ți vine, din pricina asta, să îngenunchezi ca un călugăr. În timp ce stai în genunchi, cu fruntea pe piatră, vreau să-ți șoptesc la ureche că, luate disparat, multe imagini sînt frumoase în sine. Dar prea puține sînt acelea care să se lege între ele. Ai talent, nici-o îndoială, dar va mai trece vreme pînă să publici proză. Deocamdată ești mult prea exaltată. Și proza se scrie stînd pe scaun, nu sărind într-un picior. Încă îți place șotronul, așa-i ?*

Doru Jucu : *Lucrezi foarte repede, am impresia, de aceea n-ai să ajungi încă să publici. În loc să-mi trimiți cinci-șase schițe săptămînal (și ai o literă așa de măruntă și încîlcită încît va trebui să-mi cumpăr în curînd ochelari !) ai face mai bine să te oprești asupra unui subiect care ți se pare interesant și să-l lucrezi pe douăzeci de fețe. Scriind mult și foarte repede riști să devii o povară. Sper că ai înțeles bine ce vreau să spun.*

Radu de prin Colentina *(că nu putem fi cu toții de la Afumați, nu ?) îmi trimite versuri. Să le citesc și să-i spun dacă e ceva de capul lor. Mie mi-au plăcut. Mai ales aceste două strofe din „Primăvara" : „Primăvară dulce în rochiță de flori / Ai venit zglobie soarele scoțînd din nori / Ai pus zîmbete pe fețe, pomi în floare ai îmbrăcat / Ai scos fluturii din scorburi, gîzele le-ai încuiat / ...Berze cu picioare lungi, rîndunele grațioase / Rațele cu gîtul întins și cocoșii toți s-acasă / Stoluri mii de păsărele, triluri de privighetori / Ciocîrlia-și drege glasul, drag ți-e parcă și de ciori".*

Margareta Vlad: *Și „Treizeci de arginți" și „Bucuria de a trăi" sînt scrise într-o manieră greoaie, veche. Acel sîmbure de lumină despre care vorbeam mai de mult există și aici. Dar nu știi, nu te pricepi încă să-i dai strălucire. Trebuie să citești mult, mai ales autori contemporani.*

Cezara : *În Dragoste și răzbunare, n-am găsit decît răzbunare. Deci...*

Fănuș NEAGU

Tărniceru Doina — Solca. *Versurile trimise prezintă numai o valoare limitată, de album intim. Ex. Cuvintele : „Se preling din orele pitice / Cuvinte tainice, obosite / pe pagini de caiete / cuvinte cu ochi de erete / Coboară din zile / pe scară de sfoară / Cuvinte ce veșnic înșeală".*

Am crezut că în Căutări *voi găsi ceva mai revelant. Decepție : „Căutăm mereu / căutăm împreună / cauți tu / caut eu / căutăm cu o mînă / căutăm cu amîndouă" etc. Căutăm degeaba, credeți-mă.*

Adrian Doinescu —Loco. *Vagi reminiscențe simboliste, înduioșătoare, minore irizează, pe alocuri sintaxa foarte prozaică a compunerilor dv. : „De ziua ta voi rupe trei petale / din cer / una de zori, una de amurg, una de noapte / Și ți le voi împleti în păr să-nflorească (...) În degete-ți voi trece șaisprezece inele / desprinse din apa limpede a lacului de munte / și bătute toate numai în flori albe. / Iar la urmă de tot îți voi împodobi gura / cu o sărutare roșie". Sau : „Mi-e mozaicul gîndurilor împietrit / La clipa cînd ai plecat ; / trei flori mici și albastre" etc. De altfel, explicația referitoare la principiul motor al inspirației dv. e revelatoare : „Am furat din salba unei fecioare / Un bănuț de aur / și l-am lipit drept în creștet. / Apoi am început să cînt".*

H. I. Groza — Brașov. *Îmi place că începeți tare : „Mi-e capul gol de gînduri / ca o oală / și-Abstractul șuieră-a pustiu / ca vîntul". În fine, continuați : „Doar sufletul / o roadă pîrguită / are deplinătatea" etc. Inutil. După ce am aflat cum e cu capul, oricît ați reabilita sufletul, nu vă cred. Să citim altă poezie : „Stau agățat în pomul cunoașterii ca un măr / și prostațiile-mi se rumenesc în galbenul solar". În finalul strofei a doua a aceleiași poezii găsim o nouă și tulburătoare mărturisire : „Stau și aștept ceva ce nu mai vine / Mă aflu un zero colțurat de-ale iubiri grinde". Versuri silite, greoaie. Și totuși ceva mă îndeamnă să vă scriu : mai trimiteți.*

Memnon — Tohanu-Vechi. *Interesant. Poate renunțați (în vederea publicării) la eschiva pseudonimului.*

Cezar BALTAG

privighetorile persiei

Poeme

De curînd, în Iran, „patria bărbaților-privighetori și a femeilor-roze“ **care au creat** „Zend-Avesta“ și **epopeea** „Șah-Namé“ **— a apărut** „Antologia poeților persani“ **din secolele XI—XX, întocmită de Z. Safa, decan al Facultății de litere din Teheran și secretar general al Comisiei iraniene la U.N.E.S.C.O.**

„Poezia iraniană — **spune antologistul în prefață** — a văzut lumina zilei acum o mie de ani în provincia Khorassan și și-a extins influența dincolo de platoul iranian în India, pînă la hotarele Chinei, precum și în Asia Mică.

Pe măcieșul viguros al literaturii preislamice s-a altoit trandafirul tradiției musulmane și astfel s-a creat arta desăvîrșită a Iranului islamic“.

Cînd Roma și Bizanțul se prăbușeau, cînd Europa cădea pradă sub copitele năvălitorilor și cînd, după un gol istoric de un mileniu, europenii se trezeau la viață și pe ruinele culturii greco-latine își sădeau, timizi, trandafirul Renașterii — Persia secolelor XII, XIII și XIV atingea culmi de aur în poezie prin rubaiatele lui Khayyam și gazelurile lui Saadi și Hafez. Torța liricei iraniene luminează pînă astăzi prin poeți ca Șeibani, Iradj și Bahar. Dăm mai jos cîteva tălmăciri după textele persane din „Antologia poeților persani“ **care va apare la noi cu titlul** „Privighetorile Persiei“.

George DAN

OMAR KHAYYAM

(1040—1132)

1

Nimeni nu s-a pus chezașul îndoielnicului Mîine.
Bucură-te-acum de toate, de iubită, vin și pîine !
— Bea sub Lună, chip-de-lună, căci și-această mîndră Lună
lumina-va multă vreme, negăsindu-ne-mpreună.

2

Sus ! M-apuc de băutură pînă cînd te-oi bea, cămașă,
pînă-o să mă fac la față, cum e fața de măceașă !
Minții, care-i o iscoadă, o să-i dau un pumn în gură,
beată-moartă, să adormă dintr-un pumn de băutură.

3

Ieri am fost în ulița meșterului cel de oale.
Două mii ședeau de vorbă sau păstrau tăcerea, goale.
Brusc, o amforă gemut-a : „Unde ni-i olarul, oare... ?
Mușteriul... ? Negustorul ... ? Unde-s ? Oale și ulcioare... ?

NEZAMI

(1141—1209)

O pasăre pe vîrful unui munte
o clipă stă și zboară-n hăuri crunte
Cu cît crescu în înălțime creasta,
sau cît scăzu ea, oare, după-aceasta.. ?
Ești pasărea și lumea-i vîrf de stîncă :
trăiești sau mori tu, nimeni n-o să plîngă.

MOULAVI (RUMI)

(+ 1273)

Cetatea dragostei

Spuse o iubită : „O, tu brav bărbat,
ai văzut orașe multe,-nstrăinat.
Spune-mi, dintre-atîtea cîte-ai străbătut,
ce oraș anume mai mult ți-a plăcut ?“
„O, tu care inimi răpești — i-a răspuns —
vezi, orașu-acela-n suflet stă ascuns.
Decît amîndouă lumile-mi plăcu
mai presus — cetatea dorurilor, Tu !

SAADI

(1210—1298)

Compătimire

Scoate-ți cîlții din urechi, să tac
dreptate lumii de săraci !
Dacă dreptate n-ai să-arăți,
vine ceasul cruntei Judecăți !
Fii lui Adam din lut irup —
mădulare dintr-un singur trup ;
dacă-i schingiuit un mădular,
celelalte-n zvîrcoliri tresar.
De nu suferi chinul tuturor,
om de-ți spun, pe oameni îi cobor !

HAFEZ

(+ 1393)

Mi-ai atins doar inima, ușor,
și s-a sfărîmat în mii de inimi ;
o, cu mii de inimi mă-nfior,
dar mi te iubesc cu mii de inimi.

Mi-ai atins doar buzele, ușor,
și s-au sfărîmat în mii de buze ;
o, cu mii de buze te implor,
dar mi te sărut cu mii de buze !

Diata

Lumea-n beznă-i, patimi mi te ard de viu,
deci de-acum diata trebuie să-mi scriu.
Fost-am păcătos și... am păcătuit...
Dar cu buze pure,-n grai neprihănit,
spus-am de-ale vieții chinuri de nespus.
Fost-am om și multe prin acestea-am spus.

GEAMI

(1414—1492)

Darul de la josnici

Să pătrunzi cu dinții prin oțel călit
și să-ți tai în unghii drumul prin granit ;
să te tragi pe-o vatră-ncinsă de cuptor
și să strîngi jăratic între pleoape, ori
să porți pe cărarea capului — poveri
cît nu poate duce-o sută dromaderi
și s-alergi într-una de cu zori de zi
pînă pe-nserate, fără-a obosi —
lui Geami acestea toate lesne-i par
decît de la josnici ar cerși un dar.

ȘEIBANI

(1825—1890)

Flăcările speranței

În tine, o, ramură-ncovoiată a salcîmului,
în tine, o, tînăr vlăstar somnoros,
în tine, o, veștedă frunză a toamnei,
pe care vîntul o zdrențuiește pe jos —
văd flăcările speranței !

În voi, lumini ale zorilor,
în voi, petale de văpăi ale Soarelui,
pe care vă zăresc dincolo de crestele munților
ca pe niște cîmpii roșii și albe —
văd flăcările speranței !

În tine, o, luntre spartă a Lunii
ce-aluneci pe-ntinsul mării de întuneric ;
cu toate că tremuri de spaimele morții,
clipă de clipă, plutind pe valuri de beznă —
văd flăcările speranței !

În voi, o, umbre ale celor ce-asudă,
în voi, visuri cufundate în somn,
în voi, crunte dureri adunate în inimi,
în voi, năzuințe rămase în muguri,
în tot ce este și-n tot ce a fost,
în tot trecutul de pulberi din negre morminte,
în trupul rece și mort al unui geamăt —
văd flăcările speranței !

Ilustrație de Angi Petrescu-Tipărescu la „O mie și una de nopți“

IRADJ

(1874—1924)

Băutura diavolului

Într-o noapte, la un tînăr Diavolul s-a dus
și luîndu-și un chip groaznic, șuierînd i-a spus :
„Eu sînt Moartea și tu dacă, să scapi viu, mai vrei,
trebuie s-alegi doar una din acestea trei :
ori de-ndată pe bătrînul tată ți-l omori,
ori vei sparge sorei tale fruntea, pieptul, ori
din această băutură-o cupă, două, bea,
și-atunci nu mai am nevoie de viața ta !“
Tremură de groază fiul (cred și eu că-i greu,
pentru că de trica morții tremură și-un leu.)
Zise : „Tatăl meu și sora dragi îmi sînt. Niciînd
nu voi părăsi iubirea lor pînă-n mormînt !
Dar cu băutura asta scap de nenoroc :
beau o cupă și înlătur răul tot, pe loc !“
După ce și-a dous cupă o dădu pe gît,
beat, și soră și părinte-n sînge-a doborît.
De la rădăcină, vița-și ardă rodul său
și Allah să mîntuiască lumea de-acest rău !

BAHAR

(1880—1951)

Damavand *)

O, Demon alb cu lanțuri pe glesne de gigant,
o, dom al lumii, — o munte vulcanic, Damavand !
Tu, creștetul ți-acoperi sub chivără de-argint
și te încingi pe șale cu cerc de fier lucind.
Să nu-ți zărească omul cu ochi iscoditori
obrazul blînd și ochii — te-ascunzi pe după nori.
Să scapi de răsuflarea oricărui dobitoc,
de oamenii ca diavoli ce-ți poartă nenoroc —
pierdut în constelații, cu Leul te-ai legat,
cu norocoase zodii de-a pururi cununat !
Cînd firea în revoltă născu din lut ăst glob
ce sufocat de aburi tăcea, s-o facă zob,
lovi-n mînie muma c-un pumn de diamant,
și pumnu-acesta, pumnul ești tu, tu, Damavand !
Da, tu ești pumnul vremii gigantic, gloduros,
și scurgerea de veacuri din neguri mi te-a scos.
O, tu, pumn greu al Terrei, te năpustește-n cer
și dă-i cîteva ghionturi cu boxul tău de fier !
Dar nu ești pumnul vremii, o, munte, și eu nu-s,
nu-s mulțumit de cele ce ți le-am spus mai sus.
Ești inima mîhnită a negrului Pămînt
umflîndu-se prin vîrste, bolnavă și gemînd,
pornind să ne dezumfle, mulcom, să dea-ndărăt,
durerea alinîndu-și sub camfor de omăt.
Tu, inimă a vremii dă-ți drumu, în sfîrșit,
nu mai dosi-n adîncu-ți jăraticul mocnit,
nu mai păstra tăcere, dezleagă-ți limba, hai,
și nu mai fi mîhnită și rîzi din plai în plai !
N-ascunde vilvătaia pe dinlăuntrul tău —
te sfătuie un suflet ce-a ars în sineși rău.
De-ascunzi văpaia-n tine și rabzi fără murmur,
vei arde viu în suflet, pe-un suflet ars ți-o jur !
Pe gura ta adîncă, din lavă și cenuși,
natura cea vicleană-ți vîrî un gros căluș.
L-oi smulge din gîtlejul și de pe gura ta,
chiar dacă frînt din trunchiu-mi, suflarea mi-o voi da !
Din pieptu-mi care arde-o scînteie am să isc,
s-o fulger și să-ți mistui zgura-mpietrită-n pisc !
Așa voi face, liber, detunător să strigi,
rupîndu-ți ca un Demon și lanțuri și verigi !
Strigarea ta — cutremur stîrni-va, uragan,
din Caspica și pînă în Golful persian,
și limba de văpaie din craterul vibrant
va lumina din munții Albroz în munții-Alvand !
O, Mamă-ncărunțită de veșnice zăpezi,
un stat îți dă copilul ce urgisit ți-l vezi :
ridică-ți alburiul văl, cată împrejur
și-așează-te în tronul de vinețiu azur.
Balaur, dă năvală, revarsă foc pe nări,
și rage de mînie ca leu-n patru zări !
Gătește-ne-un amestec ne-nchipuit de bun
și fierbe-ne în clocot vîrtosul, nou magiun
din pîlpîiri de tlăcări, pucioasă, gaze, scrum,
din aburi și nămoluri și duhnitorul fum,
din focu-atîtor inimi gemînde arzător,
din fulgerul pedepsei căzînd, răzbunător !
Pe Rei [2]) trimite-ți norii să slobozească ploi
de flăcări, groază, sînge și ură în șuvoi !
Deschide porți din iadul de smoală să reverși
păgîne plăți asupra unor păgîni de perși,
așa cum măturat-a vulcanul din Pompei
sub val de lavă : tineri, bătrîni, bărbați, femei !
Răstoarnă temelia acestui turn, pertid,
stîrpește-această stirpe, prăvale zid cu zid
și piatră după piatră, smulgînd din rădăcini
cetatea întristării cu-atîți inerți, meschini —
și mîntuie-i de chinuri pe cei ce dau lumini !...

În românește de
Sorkuté SAIDI și George DAN

[1]) Pisc vulcanic din munții Alborz dominînd Teheranul.
[2]) Numele antic al capitalei Iranului.

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII“

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiu Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă !

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
37 (385)
Sîmbătă,
13 septembrie 1969
8 pagini — 1 leu

Cuvînt și profesie

În editorialul de săptămîna aceasta din „România literară" se sublinia din nou o poziție specială a scriitorului, a artistului creator de bunuri spirituale. De fapt, s-a lansat o invitație la discuție, și dacă am priceput bine, editorialul punea o întrebare care privea condiția scriitorului, cu accent pe dreptul la stima și încrederea pe care le merită munca scriitorilor și profesia lor. Înțelegem aceasta, nu în sensul că un scriitor sau altul ar avea, sau ar trebui să aibă cine știe ce privilegii. Se știe că privilegiile au îndepărtat totdeauna și de muncă, și de răspundere, și nu e nevoie să apelăm decît la cele mai sumare cunoștințe de istorie pentru a demonstra, într-un domeniu sau altul, într-o epocă sau alta, că privilegiul a rupt individul de profesia și de onestitatea profesiei sale, eșuîndu-l într-un potrivnic al rosturilor sociale reale ce se cuveneau slujite.

La drept vorbind, luînd alfabetul de la capăt, scriitorul este un cetățean obișnuit, cu specificile sale drepturi elementare, care recunoscute în fapt asigură împlinirea unor datorii ce depășesc cu mult elementarul și pot atinge excepționalul, ca în atîtea sectoare ale vieții. Dacă este vorba să ne referim la specific, fără pretenția de a spune lucruri noi, scriitorul ca și opera au rădăcini în istorie, în desfășurarea timpului, el nu se află suspendat și izolat într-un timp încremenit, sau în afară de timp, scriitorul autentic și munca sa se așează pe cursul dramatic al adevărului, el nu este un străin de cetate, un trecător pe lîngă frămîntările ei, pe care le-ar privi cu un ochi înghețat. Stări înghețate și priviri înghețate, ca marxiști știm că ele nu aparțin vieții și durabilității. În momentul de față, cînd poporul nostru, se dovedește cu atîta tărie el însuși în ceea ce privește rosturile sale în lume, demnitatea scriitorului și a profesiei sale cheamă la îndrăzneală și la cuvînt de substanță. Scriitorul lucrează cu cuvintele, dar nu este un retor de ocazie, și nici industriaș manual de sucit vorbe cum își sucea. Nastratin cuptorul pe roate la sfatul unui trecător sau altuia, pentru scriitor cuvîntul este o expresie spirituală tulburătoare din tezaurul istoriei de substanță, al demnității existenței unui popor, expresie pe care o reactualizează pe noile dimensiuni ale aspirațiilor prezentului. Atît de legat este scriitorul de istorie, de societate, atît de dator față de marile întrebări și mutații fără oprire ale prezentului, încît a vorbi despre caracterul social al literaturii înseamnă a face aproape un pleonasm. Problema de esență a acestui caracter în literatură, da, iată ce interesează, orice declarație superfluă, rămasă la exteriorul aspectului social al literaturii, riscînd să justifice acele scrieri care numai formal s-au vrut sociale și care de fapt au fost repede uitate și au ieșit de mult din atenția cititorului și din neiertătorul curs al circulației cărților.

Poziția specială a scriitorului s-ar putea defini, deci, într-un anume mod, prin funcția sa covîrșită de răspundere. El se numără printre purtătorii spiritualității unui popor, printre cei care exprimă o colectivitate istorică în veac și peste veac. Pentru că scriitorul, artistul, este martorul lucrurilor și întîmplărilor pe care le face durabile, nu așa cum se amestecă ele în timp și depășite, firesc de timp, ci în sunetul lor specific, de nesters, de neînlocuit, s-ar putea spune prin rezonanța lor lăuntrică. Participarea sa la istoria trăită, pe cale de a se face, se realizează prin ecoul intim al evenimentului în conștiințe, în primul rînd în conștiința sa proprie, pentru a putea comunica direct și dramatic cu conștiințele altora. Ca s-o păstreze pură și în permanentă vibrație, el este dator să fie mereu un martor al adevărului pe care însumîndu-l apoi în operă îl face factor activ al progresului social.

Legătura artistului cu societatea, atașamentul nostru profund pentru popor, se face prin unitatea de țeluri, prin sentimentul de comunitate în desfășurare. Această unitate este activă, reprezintă o iluminare reciprocă. Punctul cel mai adînc de joncțiune între scriitor și societate este opera. Numai ea îl validează, numai ea îl justifică, numai prin ea este scriitorul capabil să influențeze societatea, să potențeze valorile ei. Opera încearcă să supraviețuiască timpului, să-l ridice din eveniment și să-l transforme în conștiință fermă. Semnul cel mai neîndoios al atașamentului scriitorului sînt nu atît declarațiile, fie ele inteligente și foarte des repetate, nu atît intențiile, ci realizarea în opera adevărată, înaltă, cu moralitatea inclusă în rigoarea sa de construcție. În momentele de mare desfășurare și efort colectiv, o societate se împlinește numai prin această mărturisire a activităților specifice realizate în fapt, care adună generațiile și profesiile și contribuie la adevărata comunitate a unei națiuni, mai presus de interesele și ambițiile individuale, o comuniune de valori împărtășite de toți.

LUCEAFĂRUL

MIHU VULCANESCU — Toamnă bucureșteană

(în celelalte pagini desene din ciclul „Bucureștiul")

DIN CUPRINS

Poeme de Ion Caraion, Leonid Dimov, Dan Laurențiu

Rebreanu — azi, de N. Manolescu

Proză de Matei Călinescu

Cronica fantezistă de Marin Sorescu

Apollinaire: Poetul asasinat, în tălmăcirea lui Tașcu Gheorghiu

Însemnări de atelier

Toamnă bucureș-teană

Toamnă. Din venele deschise ale copacilor curge aur roib. Și pe marile drumuri ale migrației, semănate cu trupuri de pasăre, curge, prin spații de piersică, un dor adînc de la Rucăr. Miroase a munți, a ierburi vechi, a briceag învîrtit în coajă de nucă. Zilele sînt ca și cămașa lui Dumnezeu, mătase subțire, spumă de lună, de cer și de vinuri noi. Superb timp al plecărilor amețite, nicăieri nu-i mai bine decît pe drum. Fiecare arbore, îngenunchiat în odăjdii de purpură bizantină, e un clopot care sună melancolic. Galopul presimțit al iernii tremură-n frunza de iederă, roșie ca păcatul din dragoste. Se despletesc arome de septembrie peste umerii fetelor și în fundul lumii se mișcă pădurile amestecate cu vulturi, c-o umbră de cîntec trist, cu trenuri vehiculate în năluci și ochi smintiți de căprioară.

Bucureștiul și-a deschis străzile largi, și toamna de lut, născută în Bărăgan, urcă în ferestrele noastre. Serile sînt de busuioc, descîntate cu trandafiri pieriți într-un descălecat de voievod, nopțile vin dintr-un fluviu al iluziilor și-n ceas tîrziu, cînd numai plopii stau de gardă, îl simt pe Pașadia trecînd spre Curtea veche și spre Arnoteni. Trăiesc o fugă neliniștită și dulce, de ape și de gînduri, între Steaua polară, ținînd în ghețuri astrale osia Nordului și Crucea de foc a Sudului. Simt cu sîngele că mă acoperă un anotimp fermecat, al domnițelor dintr-un sigiliu de țară, ucise sau iubite într-un pridvor plutind pe coame de cai întorși din bătălii.

În septembrie, în clipă de taină (numai în clipa cînd munții încep să se golească de oi), Fîntîna Mioriței spune balada marii dureri și clopoței de argint din streașina Vilei Minovici, ca niște flori tragice, se scutură peste o nuntă înjunghiată și peste toate mormintele acestui pămînt în care stau îngropate comorile noastre. Iar la Fîntîna cu zodii, nemuritoare naștere, berbeci și tauri cu boturile mînjite în constelația Capricornului și cu respirația vărsată într-o pală de noroc pe fruntea copiilor noștri, septembrie se insinuiază, cu fum albastru, în toate cărțile neamului meu.

Sufletul nostru, în toamnă, nu-l atingeți, cîntă pe frunză de aur.

Fănuș NEAGU

avant-

premieră

editorială

VASILE TEODOR ANDRU

„Recuperabilc"

Povestiri. Volum de debut, E.P.L.

ION SOFIA MANOLESCU

„Pînă undc pot muri"

Versuri care vor apare la Editura tineretului.

C. ABĂLUȚĂ

„Psalmi"

Versuri care, alături de cele din volumul anterior („Piatra"), întregesc profilul liric al autorului, Editura tineretului.

NICOLAE CIOBANU

„Ioncl Tcodorcanu"

Amplu studiu monografic privind viața și opera creatorului trilogiei epice „La Medeleni" E.P.L.

CRONICA LITERARĂ

E. Lovinescu: SCRIERI (I)

Reeditarea selectivă va incita întotdeauna la discuții și acestea vor fi cu atît mai pasionate cu cît personalitatea readusă în actualitate este mai mare și neglijența față de ea mai îndelungată. Eugen Simion, autorul noii ediții Lovinescu, conștient de dificultatea operației, vine în preîntîmpinarea inevitabilelor obiecții, explicînd în nota asupra ediției faptul că această selecție s-a născut în primul rînd din imposibilitatea momentană de a avea o ediție integrală. „Lovinescu înscrie, la numele său, 130 de titluri, dintre care cel puțin 30 sînt opere unitare, de sine stătătoare, cu o concepție și un stil ușor de recunoscut, dintr-o mie altele. Le vom publica, deodată, pe toate? Ideea de selecție e, în acest caz, inevitabilă **într-o primă fază.** Problema e, atunci, ce reproducem, cu ce **începem.** (s.n.)" (pg. LXXXVI) Așadar **Scrierile** reprezintă doar o compensație, acceptată fără amărăciune, ca o firească vamă a răbdării, fără de care nici un început nu este posibil. Eugen Simion proiectează normala reeditare integrală a operei lui E. Lovinescu, dar, operația fiind uriașă, acceptă să-i întîrzie începutul și să-l înlocuiască printr-o operație preliminară. **Scrierile** nu suprimă o lipsă ci o atenuează aminîndu-i prin aceasta soluționarea.

Obligat la o întreprindere circumstanțială în fond, Eugen Simion se silește s-o transforme într-una necesară. Obligat să selecționeze, reunește textele care ilustrează „modul lui Lovinescu de a gîndi fenomenul literar românesc și, totodată, arta lui critică". (pag. LXXXIV), așadar un sector anume din opera lui E. Lovinescu, cu o anume autonomie. Renunțînd la **Istoria civilizației...**, la romane, la ciclul junimist, editorul preferă unei arii extinse dar eterogene un sector cu o configurație aparte, face deci implicit operă de istoric literar.

Eugen Simion știe să înlocuiască restricția prin dificultate științifică: obligația de a renunța îi impune căutarea criteriilor de alegere iar aceasta se însoțește cu aprofundarea meditației asupra autorului și complicarea operației editoriale. Nevoit să extragă și să ordoneze textele din **Critice**, să recurgă la „caracteristic", domnia sa refuza ipocrizia acestui vechi truc al arbitrarului. „Caracteristic" nu este pentru Eugen Simion un sinonim al „valabilului": Eugen Simion nu alege ceea ce este „valabil", „valid" din Lovinescu, pentru că nu știe despre această „valabilitate" decît că este relativă, aparența momentană în seria istorică a aparențelor. „E mai interesant de văzut fișa de lectură a criticului, variația temperaturii lui spirituale...", spune domnia sa, arătînd prin aceasta că nu are pretenția de a disocia valabilul de ne-valabil, ci doar de a descrie opera ca fenomen. Din nou gestul selecției, în sine prezumptios, se îmbîrînzește prin natura criteriului, a implicațiilor lui științifice și metodologice.

Cînd refuză să distingă valabilul de ne-valabil, editorul procedează științific; cînd declară că se adresează celui care „citește critica pentru ea însăși și dorește să știe ceva despre viața spirituală a unui comentator de literatură" (pg. LXXXV), editorul se lasă substituit de critic. Scrierile ilustrează o tensiune între știință și critică, de parcă un destin comun i-ar lega pe autor și editor. A citi critica pentru ea însăși, înseamnă a nu o citi pentru adevăr. Lovinescu mărturisește cu tristețe că se îndoiește de sine, că îi lipsește adevărul, iar editorul îi confirma descurajarea, îi definitivează eșecul; Scrieri nu intenționează să ofere adevărul asupra literaturii ci doar adevărurile criticului E. Lovinescu. O amărăciune crepusculară se însinuează în această recunoaștere a neputinței: cu ea a sfîrșit Lovinescu, de la ea pleacă de abia critica tînără.

Într-o fază incipientă critica se citește pentru că ea pare a descoperi și populariza adevărul: ea este un intermediar între artist și cititor, este „al treilea" — indispensabilul și nefericitul terț — fără de care perechea nu se poate constitui, dar căruia i se pretinde să lucreze ca și cum n-ar fi și să dispară ca și cum n-ar fi fost, sorbindu-și amintirea în transparență. Dar acest „al treilea", cu atîta inocentă orbire sacrificat, nu se poate pretinde la nesfîrșit inexistent, cînd știe că intermedierea sa a fost maculată. Criticul nu este „al treilea", pentru că nu poate exista un „al treilea", trăind prin sine în afară de pereche, neangajat în miracolul împărtășirii prin care fiecare îl **face** pe celălalt și prin aceasta **se face** pe sine. Printr-o asemenea viziune, Eugen Simion face, fără să aibă aerul, operă de pionierat: operația sa este o experimentare, născută nu din inexperiență ci, dimpotrivă, din maturitate.

Și prin aceasta metamorfoza se desăvîrșește: ceea ce trebuia să fie o operație preliminară, substitutul sărac al unei imposibil deocamdată mare început este de fapt momentul tîrziu al unui lung proces, ne-public, ne-oficializat, — al criticii noastre, care s-a cufundat în sine pentru a găsi în locul vechiului Adevăr rațiunile existenței ei adevărate.

★

Primul volum din seria **Scrierilor** este și cel mai pasibil de obiecții, pentru că spre deosebire de următoarele care reproduc textul integral și definitiv al operelor, stabilit de însuși Lovinescu, el operează o selecție în masiva serie a **Criticelor.** Eugen Simion lămurește că a ales numai referirile la literatura română și anume pe cele mai ilustrative pentru modalitatea criticului. Aceasta este identificată cu un impresionism moderat de dorința obiectivității, care generează categorii, principii, atitudini specifice. Asupra acestui „impresionism" stăruie amplul studiu introductiv în care Eugen Simion precizează sensul termenilor lovinescieni, evoluția lor în sensul moderației. De fapt studiul introductiv privește anexa volumului, care curpinde texte despre critică, și nu partea masivă a lui—foiletoanele despre autori, lucrări, genuri. Eugen Simion urmărește conceptul lovinescuan al impresionismului și nu modalitatea critică propriu-zisă. Ori **Criticele** ilustrează mai curînd amendamentele și nerealizările care însoțesc practica impresionistă a criticului.

Era de precizat de pildă în ce măsură este impresionistă receptarea lui Sadoveanu, care nu comunică „impresia", adică mișcarea indistinctă a zonelor subterane la atingerea cu realitatea neanalizabilă a artei, ci stabilește aria tematică sadoveniană, identifică motivele romantismului naiv, disociază epicul de liric și evaluează opera în funcție de raportul dintre ele și de un principiu anume al evoluției literaturii. Lovinescu descrie, disociază, evaluează; lucrează cu clase, categorii, principii; se mișcă pe terenul incontestabilului, sprijinindu-se pe pura cercetare a faptelor. Dacă Sadoveanu este privit în funcție de niște principii evolutive, Agîrbiceanu este cercetat prin integrare într-o arie a literaturii române, iar Goga prin raportarea la o filiație lirică. Așadar criticul „impresionist" lucrează științific, și nu rareori se lasă înlocuit de istoricul literar. Era firesc ca studiul introductiv să precizeze în ce măsură impresionismul acoperă realitatea criticii lui Lovinescu și ce consideră a fi propriu acestei critici, de vreme ce volumul este o selecție „reprezentativă".

Orgoliul impresionismului sta mai ales în putința de a accede la esențial, și nu prin parcurgerea inversă a straturilor progresivei camuflări, ci fără întîrziere și fără mijlocire, prin exercițiul unor facultăți superioare. Pretinzînd a viza „elementul generator al personalității artistice" (pg. 442) a lui Lucian Blaga E. Lovinescu cercetează mecanismul de constituire a imaginii poetice și conchide că lirismul lui Blaga este de natură exclusiv senzorială și că, trecut prin zona refrigerentă a intelectului, generează acea artă primitivă și monotonă, care se limitează la stabilirea de echivalente între lumea interioară și cea fizică, prin comparații. Iar aceasta este și un amendament al impresionismului-criticul încearcă relații obiective cu poezia, și un eșec al impresionismului, pentru că tocmai „elementul generator al personalității artistice" i se refuză criticului. Poate că Lovinescu corijează impresionismul înainte de a-l fi experimentat pînă la capăt. Poate că tocmai acele facultăți care dau dreptul criticii impresioniste să se asimileze artei, nu îi sînt caracteristice. Despre Macedonski, Barbu, Blaga Bacovia, Arghezi, **Criticele** conțin de cele mai multe ori lucruri exacte, uneori definitive, dar niciodată revelatoare. Tocmai „elementul generator" al lirismului lor, cel care stă la originea revelațiilor critice, rămîne ascuns. Critica impresionistă încearcă să capteze nucleul primordial al unui univers poetic prin „impresie" — comunicare misterioasă, în afara rațiunii, datorită putinței de a fi simultan și **unul** și **celălalt**. „Impresia" este cea care face din actul critic act artistic, și nu expresia, factor secundar și dispensabil. Ori **Criticele** lui Lovinescu conțin rareori „impresii" de calitatea excepției, ceea ce complică relațiile criticului cu impresionismul.

★

Exista în **(Mărturisiri critice)** un joc al amăgirii și dezamăgirii, care face din aceste pagini partea cea mai tulburătoare și mai actuală a volumului. E. Lovinescu s-a lăsat amăgit de **timp**, a vrut să vadă în el un agent al adevărului. De aceea credea în istorie, pentru că singura opreliște în calea adevărului i se părea a fi „pasiunea", iar pe aceasta nu o concepea decît legată de viața simultană. Această „pasiune" se stinge, spunea Lovinescu, atunci cînd individul iese din timpul care este al său, intrînd în ne-contemporaneitate. Iar ne-contemporani sînt morții, ei dezarmează „pasiunea", și astfel moartea devine pentru Lovinescu o mîntuire ce-i leagă pe cel dispărut și pe cel rămas prin harul adevărului, iar istoricul este oficiantul acestei triste cununii. De fapt timpul este doar un substitut al morții, unica dăruitoare a adevărului.

Spre istorie îl mai cheamă pe Lovinescu nevoia de lege, pentru că numai privind departe în urmă se poate distinge lucrarea începută a necesității, forma obscurizată a principiului fără de care nici un spirit ales nu poate viețui. Dar Lovinescu căuta necesitatea parcă înspăimîntat de ideea că ar putea-o inventa singur și liber. Cercetarea istoriei este un imperativ, pentru că națiunile trebuie să furnizeze documentele existenței lor, ori tocmai istoricul este cel care compune aceste acte justificative. Îndatorat națiunii din care face parte, legat de ea prin fatale apriorisme, nu este cumva istoricul victima amăgirii, nu cumva imaginează el o istorie, independent de adevăr?

„Sîntem făuritorii propriului nostru destin: ne ridicăm prin noi și cădem prin noi" (pg. 499). Aparent orgolioasă și triumfală, fraza închide de fapt eșecul iluziilor fundamentale: în afara necesității și adevărului, liber și capabil de a-și crea singur necesități și adevăruri, nu este omul singur, neputincios și zadarnic?

Între amăgire și dezamăgire, Lovinescu este critic și istoric, cînd căutător al adevărului, temător de eroare, cînd descurajat creator a tot ce există. „Nimeni nu știe ce este poezia." (pg. 508): toți o caută și prin aceasta o fac. De aceea critica este o artă, pentru că împinsă de iluzii încearcă să izoleze poezia, cînd de fapt poezia este în ea însăși, neînțeleasă, de neînțeles, dar vie și nemuritoare.

Nefericirea lui Lovinescu, dacă ea a existat, trebuie să se fi datorat faptului că era mai mult o conștință critică decît un critic, și un istoric ce se îndoia secret de justețea istoriei. Prin structură și formație istoric, Lovinescu bănuia că și istoria tot creație este, dar nu găsea în creația necamuflată, în critică, împăcarea, pentru că aceasta nu este de obținut ci doar de avut, și ceva îl lipsea pe critic de bucuria plină a creației. „Ne clădim destinul pe care-l dorim și-l merităm": răsturnată și răstălmăcită, fraza ar exprima poate ceea ce Lovinescu se temea să recunoască: Clădești ceea ce dorești și de aceea destinul este întotdeauna meritat.

Ilina GRIGOROVICI

POEZIE ȘI ISTORIE

Nu știu care vor fi fost reacțiile imediate ale opiniei publice franceze la apariția cărții lui M. Raymond, **„De Baudelaire au surréalisme"** (1933) dar e sigur că avea de ce să surprindă. Chiar și astăzi cine ar dori s-o situeze într-unul din tiparele obișnuite ar trebui să depășească oarecari perplexități. Nu întîmplător, istoricii moderni ai criticii, unanimi în a-i recunoaște valoarea reprezentativă și importanța europeană, diferă în părerile lor atunci cînd e vorba s-o așeze într-un spațiu exact și să o reducă la o formulă.

Titlul voit comun anunță o istorie a poeziei franceze de la Baudelaire la suprarealism. Cu totul altele sînt însă obiectivele cărții, ale cărei cadre obișnuite par alese anume pentru ca o imaginație critică prodigioasă să le depășească.

Nici un moment discursul critic nu e **descriptiv** și **reconstitutiv**, expunerea e convertită în problematizare și o dată cu ea și... istoria. Construcția cărții este numai îndepărtat cronologică, biografia scriitorilor și datele epocii sînt prezente doar ca un element de probabilitate, fără a intra în relații cauzale cu creația. Nu înseamnă că opera este independentă de omul particular, dar ea există ca atare numai datorită capacității de sublimare a acestui om care devine astfel artist. Lăsînd acest raport să curgă în timp, extinzîndu-l la scara procesului istoric, creația nu va fi independentă de contextul social, dar nici nu va fi considerată ca un rezultat al acestuia. Un susținător modern al istorismului, Jacques Roger, nu spune altceva: „opera e **în** istorie, dar nu **prin** istorie, prin asta e o imagine a omului".

E sigur în orice caz că Marcel Raymond „scapă constant tentației istorice". Materia cărții nu e lipsită însă de sensul devenirii. **Ceea ce evită el este conceptul tradițional** al istoriei literare față de care poziția sa poate să pară paradoxală.

Tentativa lui e de a surprinde în același timp noutatea și continuitatea, mișcarea și esența literaturii, unicitatea și universalitatea ei.

În reprezentarea vîrstei poetice moderne el dă curs imprevizibilului, noutății radicale, dar și organicității inconștiente, creației neîntrerupte de sine și prin sine. Pentru el istoria literară este o „succesiune de stări din care fiecare anunță ceea ce urmează și conține ceea ce precede" (Bergson).

Așa se explică arhitectura — pe care aș numi-o... lichidă — a cărții, dacă distonanța interioară a termenilor ar putea sublinia suficient ambiția mărturisită și împlinită de a înregistra însăși **mișcarea** literaturii. Cartea nu înaintează prin salturi încremenite, ci prin alunecări insesizabile ce provoacă o nouă calitate. Ordinea și precizia, adică limitele exacte, nu lipsesc, dar preocuparea criticului este de a urmări efectele greu de redus la o cauză, devierile inconștiente, ricoșeurile neprevăzute, continuitatea interioară. În planul discuției sale, opoziția devine „o întîlnire fructuoasă". După ce a comentat un autor sau o direcție literară, el revine în capitolele următoare asupra lor, comparînd, disociind, dar menținînd în discuție.

Marcel Raymond face așadar el însuși dovada acelei „înțelepciuni modelate pe viu" pe care îi place s-o descopere la Montaigne. Rezultatele sînt nuanțarea fină și surprinderea cursului vital al literaturii, în afara clasificărilor reci și a generalizărilor grăbite și suficiente. Căci, există o legătură spontană și puternică între nuanță și evoluție, legătură pe care o asemenea metodologie critică o descoperă sau o restabilește.

Refuzul determinismului exterior și al arbitrarului cronologic nu îl duc pe Marcel Raymond la un concept al istoriei literare ca „o succesiune de oameni singuri. Smulgerea operei dintr-un context indiferent și analiza acesteia ca structură în sine marchează o altă etapă în evoluția ideologiei și metodologiei critice — pe care o anunță, dar pe care se abține s-o parcurgă. Izolarea este numai o etapă a demersului său critic călăuzit de o concepție integratoare. Marcel Raymond nu ignoră și nici nu respinge (ceea ce nu înseamnă că nu alege) autorii mărunți, fără posteritate, prezența lor fiind necesară ca un liant în continuitatea mișcării literare. Coexistența lor cu marii creatori asigură tabloului unei epoci ritm de basorelief.

În același timp, face totul pentru a acorda inițiativelor poetice moderne cîteva din prestigiile deja cîștigate de tradiție, atunci cînd nu amendează, cu ironie implicită, pretențiile de originalitate absolută ale autorilor contemporani. Astfel, el scrie: „memoria cea mai profundă a unui Aragon, a unui Breton, a unui Soupault, a unui Eluard, este populată cu amintiri de poezie romantică și post-romantică", și una din savorile sale este să descopere, în imagini de așa-zis dicteu automat, indiscutabile reminiscențe. Peste tendințele violente de ruptură ale moderniștilor, peste orgoliul singularității și dorința lor generoasă de schimbare, criticul aruncă punți necesare în trecut. O istorie literară își recapătă astfel organicitatea.

Adevărata tentație a acestei cărți este însă o **istorie interioară** căreia abia perspectiva prezentului îi descoperă (sau îi redă) coerența. O asemenea istorie se poate lipsi de probe materiale și de martori, modurile ei de a dovedi și de a convinge sînt imaginația analogică și logica retrospectivă.

Iată, de pildă, Marcel Raymond implică deseori în dezbaterea poeziei moderne idei și atitudini ale unor autori ca Baudelaire, Novalis sau chiar Flaubert. Este însă greu de presupus, și în orice caz greu de probat, că o anumită frază formulată cîndva de unul din aceste „faruri" a putut servi eficace în declanșarea unei acțiuni moderniste. După cum e greu să atribuim caracter programatic și anticipativ unor propoziții ce pot să fie întîmplătoare, scoase din contexte orientate, în orice caz, spre alte obiective. Și totuși, o dată analogiile sau proximitățile ideologice descoperite, legăturile devin verosimile și ne trimit spre un fapt de cultură mult mai profund, spre o cultură interioară a poeziei, spre un itinerariu interior, adică spre acela adevărat.

De la observația lui Flaubert, de pildă, (extrasă dintr-o prefață obscură), că singura utilitate a realului este aceea de a servi unei tentative de iluzionare artistică, pînă la cultivarea asociațiilor arbitrare pentru efecte de șoc de către Apollinaire, nu se poate stabili o relație cauzală verificabilă practic, dar de vreme ce înrudirea există, e de presupus că „transmisiunea" s-a făcut pe căi infinit ocolite, prin ecouri depărtate, într-un mediu rezonator extrem de susceptibil.

Într-o astfel de succesiune **măsura** trecerilor e greu de stabilit și calitatea nouă apare numai printr-un efect de perspectivă. În „Caligramele" lui Apollinaire, pentru a-l pomeni din nou pe acest poet situat la „răscrucea vînturilor lirice" și la originile poeziei noi, ideea dispersării cuvintelor în pagină părea încă „nevinovată", dar sămînța „dezastrului" e deja azvîrlită și alții după el, dadaiștii de pildă vor încredința hazardului organizarea poemului. Tot așa, „improprietatea de expresie" baudelairiană anticipează revolta suprarealistă împotriva bunului simț.

Asemenea prefigurări abundă în decuparea etapelor poeziei moderne așa cum o trasează Marcel Raymond, și această poezie însăși, în ansamblul ei, apare ca prefigurată de romantism. Nu spunea Jean Paul că „fiecare secol e în mod diferit romantic"? Procesul de distrucție a poeziei este mai vechi decît pare: „a te revolta în 1919 împotriva „literaturii" înseamnă să te așezi deja unei tradiții". Demonstrația cărții acreditează părerea că poeții noi, abolind ideea de **artă** și renunțînd la **a face** un poem, trag toate consecințele din conceptul romantic al poeziei, fundat pe libertatea spontaneității și a imaginației. „Este acesta sfîrșitul marii aventuri romantice care a început în Franța în ziua în care un dușman al rațiunii, al societății, al civilizației, al realității, un apostol al primitivismului mărturisi că singura „fericire" perfectă și deplină era resorbirea în regiunile spiritului rămase intacte și «inocente»" — se întreabă, bineînțeles retoric, autorul, dezvoltînd o filiație predilectă.

Deasupra evidențelor istorice și a filiațiilor deja stabilite, M. Raymond caută însă anumite semnificații tîrziu actualizate, e atent la eficacitatea grevă sesizabilă a unor latențe. Critic al conștiinței, el explorează și exploatează mai ales straturile profunde, originare, inocente ale creației, singurele cu adevărat revelatoare pentru niște autori, în majoritatea lor, anticipați, cum sînt poeții moderni. Ancheta lui profundă se plasează în spațiul unei comunicări fără urme, în aerul încărcat de electricitate dintre două mesaje poetice, într-un gol istoric. Acest plan nu aparține artiștilor ca persoane, nici literaturii ca instituție, ci însuși spiritului generator de poezie. Ipotezele lui nu se bazează pe contacte directe și revelații mărturisite, ci pe modelarea continuă a sensibilității, pe rafinarea progresivă a instinctului creator. Istoria lui urmează de fapt o ereditate poetică. Adevărata mișcare a cărții o dă însăși presiunea, inaparentă dar irezistibilă, a poeziei de la o generație la alta, căreia criticul însuși îi cedează, consolidînd și aprofundînd cuceririle ei.

Coerența interioară a reprezentării lui M. Raymond se înfăptuiește prin prelungirea semnificațiilor fiecărei opere în parte și ale momentului artistic la care participă, într-un spațiu ipotetic, pe care desfășurarea ulterioară a procesului evolutiv îl sugerează și îl... confirmă. Căci el se aplică la obiect nu pentru a rămîne acolo, ci pentru a-l depăși. Criticul extinde posibilitățile (conștiente sau nu) ale gîndirii poetice, prelungește pe alt plan mișcarea descrisă de poet, vede în poem un început și îl continuă ca și cum acesta n-ar avea un sfîrșit.

Critica lui e o analiză încheiată cu o sinteză și o sinteză prelungită de o **profeție.** El nu se ocupă de piesele mediocre, de pasajele neizbutite, de ceea ce constituie interstițiile unei creații, pentru a găsi acolo pretexte sigure (dar și facile) de reproș. Nu eșecurile, în sensul obișnuit de rebuturi, i se par semnificative pentru riscurile unei orientări ci, dimpotrivă, izbînzile, momentele de expresie plenară. Acestea sînt considerate în perspectiva pe care o deschid nu numai autorului lor, ci Poeziei însăși. El vede indicii de vitalitate tocmai în ceea ce obiectul său are paradoxal și insolubil. Această prelungire ipotetică a virtualităților contradictorii ale operei îi asigură criticului un rol care e al... istoricului, chiar și atunci cînd momentul literar la care se raportează este unul contemporan. Actualitatea literară devine o experiență trăită și istorică în același timp, după cum referirea la producția perioadelor anterioare este o trăire a momentului lor de trans-istoricitate. Așa se explică egalitatea de tratament, atitudinea identică (identificare și actualizare) a criticului față de autori consacrați de tradiție, ca și față de cei contemporani.

Caracteristic pînă la definiție pentru „metoda" lui M. Raymond este faptul că nu urmărește nici un moment să epuizeze un fapt literar, nu închide orizontul prin aplecarea spre amănunte ocioase sau delimitări labirintice, rămînînd într-un plan al esențelor și al dramelor spirituli.

Exegeza lui deschide în continuare poezia, nu relativizînd, arătînd că nu-i lipsește imaginația altor structuri posibile, ci alegînd întotdeauna o structură atît de adecvată încît trimite peste limitele ei către limitele literaturii.

Marcel Raymond nu studiază o mișcare poetică sau o operă anumită, ci Poezia în diversele ei metamorfoze, „întîmplător" localizate... de la Baudelaire la suprarealism. Cartea lui este o epopee a formelor poetice, nu o istorie a poeziei, o evocare pasionată a acelui lung poem pe care — spunea Shelley — îl scriu poeții de la începutul lumii. Ea pare numai un fragment, arbitrar început și întrerupt, dintr-o Poveste a Poeziei, care se poate lipsi de poeți sau îi „inventează" ca o scuză pentru „greșeala" ei.

Mircea MARTIN

REBREANU-AZI

DESPRE puțini scriitori români s-a crezut cu atîta stăruință că, în ce-i privește, „totul a fost spus", cum se crede încă despre Liviu Rebreanu. Paradoxal privilegiu al unora dintre cei mai mari: Eminescu, Creangă, Goga. Nu este îndoială (ca să dăm un exemplu) că Eminescu rămîne în conștiința noastră legat de masca pe care i-a aplicat-o Maiorescu. Devenit un mit, Eminescu nu mai poate fi gîndit altfel și toate încercările de a-l gîndi altfel se lovesc de neînțelegere; în același timp, ca orice mit, el a făcut să i se uite autorul, părînd ieșit din colaborarea inexplicabilă a pămîntului și a cerului românesc, a codrilor și izvoarelor, precum Miorița din spaimele ancestrale ale oierilor. Un mit la fel de puternic este Rebreanu — prozatorul obiectiv, realist și echilibrat, creator al romanului modern, observator social al satului. Cine ar îndrăzni să se îndoiască pe față de aceste merite socotite îndeobște cele mai durabile ale autorului lui **Ion**? Dacă încercările de a se lua în considerare proza analitică ori aceea de inspirație citadină n-au lipsit, nimănui nu i-a trecut serios prin minte că, oricît le-am prețui astăzi altfel decît acum treizeci-patruzeci de ani, **Adam și Eva** sau **Ciuleandra** ar putea sta alături de **Ion**. Probabil că dacă vrem să spunem lucruri noi despre Rebreanu trebuie să începem tot de la **Ion.**

Miturile sînt totdeauna, în literatură, urmarea unor lecturi excepționale.

O lectură ca aceea a lui Lovinescu din 1922 a avut darul de a seca pentru mulți ani toate izvoarele operei. S-o reamintim pe scurt. **Ion** este un roman „tolstoian", adevărat **Război și pace** românesc, care ne dă „prin ruperea cordoanelor ce leagă creația de creator" impresia de lume reală, autonomă, așadar existentă obiectiv. „**Ion** este cea mai puternică creație obiectivă a literaturii române și, cum procesul firesc al epicii e spre obiectivitate, poate fi pus pe treapta ultimă a scării evolutive" Eroul principal, din categoria țăranilor lui Balzac și mai ales Zola, este „expresia instinctului de posesie a pămîntului, în serviciul căruia pune o inteligență suplă, o cazuistică inepuizabilă, o viclenie procedurală, și, cu deosebire, o voință imensă". Suflet simplificat, unitar, mișcat de un unic impuls ca și Julien Sorel, Ion e o „fiară". Cîțiva ani mai tîrziu, Lovinescu are ocazia să revină și asupra celorlalte romane. Fără să schimbe ceva din caracterizarea inițială, el socotește nimerit a distinge un „spirit epic" de unul liric, ceea ce ar explica și tratamentul injust aplicat lui **Ion** de Tudor Arghezi; spiritul epic, pe care Rebreanu îl are ca nimeni altcineva, constă în creație obiectivă, construcție, lipsă de artă (stil). Chiar și **Pădurea spînzuraților**, „cel mai bun roman psihologic român", pare lui Lovinescu alcătuit din „blocuri gigantice", solid sub raportul observației sociale. **Adam și Eva**, experimentînd ca și **Ciuleandra**, altă formulă decît aceea a epicului obiectiv nu mai are decît merite relative. Se vede că de pe acum Rebreanu începe să rămînă Rebreanu.

Variațiile criticii au fost, de aici înainte, minime, una din temele constante reprezentînd-o și descreșterea valorii operei lui Rebreanu prin îndepărtarea de tiparele de la început. În 1939, cînd Călinescu publică în **Jurnalul literar** studiul său, sau în 1945 cînd îl reia, concentrat, în compendiul de **Istoria literaturii**, mitul lui Rebreanu era aproape constituit; îi ajunge lui Călinescu spre a-l desăvîrși să sintetizeze marea cantitate de observații. El apasă, așadar, pe obiectivitate, pe ruralism („Tot ce privește viața sufletească a omului de oraș complex... este insuficient. Lucrurile se schimbă cînd este însă vorba de țărani văzuți în masă. Scriitorul redevine genial"), pe înfățișarea gloatei („Eroul cărții este țăranul colectiv cu psihologie de gloată"), a sufletului elementar, „bestial", fie că ne referim la **Ion** sau **Răscoala**, fie la **Ciuleandra** sau **Adam și Eva.**

Dar sinteza lui Călinescu conține și primul pas mai departe, într-un sens în care critica lui Rebreanu merge abia astăzi cu timiditate explicabilă: Călinescu găsește în **Ion**, în **Răscoala**, caracter epopeic. Despre epopeic în **Ion** vorbise și Lovinescu, înțelegîndu-l însă ca o revenire a romanului modern, rezultat din pulverizarea epopeii, la spiritul de totalitate al acesteia. Pentru Călinescu epopeicul se lămurește prin faptul că eroii prozatorului nu sînt indivizi cu viață unică ci exponenți, simboluri. Ion nu e ambițiosul, arivistul, Julien Sorel în mediu țărănesc, căci „noțiunea de ambiție e prea complicată pentru cazul său", el fiind de o viclenie elementară, ca o adaptare instinctivă la realități. Dar, continuă Călinescu, „și structura celorlalți eroi este (tot) epopeică, adică întemeiată pe momente din eternul calendar uman", romanul însuși avînd construcția și marele ton festiv din **Hermann și Dorothea** de Goethe. „**Ion** e o capodoperă de o măreție liniștită, solemnă ca un fluviu american". În **Răscoala**, personajul simbolic" e înlocuit prin gloata anonimă", factura epopeică păstrîndu-se. Această factură, ca și predilecția lui Rebreanu pentru sufletul elementar, au fost contestate mai tîrziu sub cuvînt că Ion, de exemplu, — este o individualitate complexă iar a-l reduce la instincte înseamnă a ignora că există țărani inteligenți. Obiecția e nedreaptă nu numai fiindcă nici Călinescu, nici altul, nu s-au gîndit să generalizeze lipsa de inteligență a lui Ion, dar și fiindcă prin epopeic se înțelege în cazul de față altceva. Dacă, în **Ion**, Rebreanu nu e un simplu naturalist, ca Zola în **La terre**, dacă el nu înregistrează, cum era convins Cezar Petrescu în 1921, „monografic" realitatea „monotonă și mediocră" a satului, lucrul se datorează tocmai caracterului epopeic al romanului. Nu trebuie luat acest caracter la propriu, căci **Ion** nu e **Iliada**. Planul epopeic este în **Ion**, un plan de transcendență care dă realității imediate a romanului un sens metafizic. „Misterul existenței epice, sugerează Călinescu însuși, nu stă în observație ci în durată". **Ion** nu este un roman naturalist în felul acelora din secolul trecut fiindcă Rebreanu nu observă pur și simplu și nu vrea să reprezinte realist lumea (așa cum este!), ci dimpotrivă vrea să inventeze o realitate, plăsmuind o durată, un ritm, vrea să scrie un poem epic. Și nu doar în **Ion** se remarcă intenția: dar în **Răscoala**, în mediocrul **Jar**, în **Adam și Eva**. Așa cum Joyce nu descompune, în **Ulyse**, viața spre a da o imagine cît mai amănunțit realistă, dar caută un ritm secret capabil să transforme romanul într-un poem al existenței cotidiene, nici Rebreanu nu e urmărit doar de ideea transpunerii realității imediate în ficțiune, ci de ideea, mult mai adîncă, de a pătrunde în straturile metafizice ale realului.

Interpretat așa, Călinescu nu e numai cel care a sintetizat datele criticii tradiționale cu privire la Rebreanu, dar și precursorul acelei critici mai noi care încearcă să afle și alte drumuri de acces decît acelea bătute spre opera lui Liviu Rebreanu. Un lucru mi se pare limpede: în măsura în care mitul unui Rebreanu — creator obiectiv și realist este rodul unor lecturi excepționale (cu titlu, ilustrativ am citat pe Lovinescu și Călinescu) el este și rodul unui anume tip sau **sistem de lectură.** Și atunci ne putem întreba: schimbînd acest sistem, nu vom citi altfel pe Rebreanu? de ce depinde îndefinitiv modul de a citi un autor? Cîteva lecturi recente au arătat că Rebreanu este în fond inepuizabil și surprinzător. Știu ce mi se poate răspunde: lectura depinde de cine o face și a schimba sistemul de lectură nu înseamnă nimic cîtă vreme în partea cealaltă a balanței se află Călinescu. Dar dacă noua critică nu are un Călinescu, ea n-a rămas doar la afirmații de principiu. Cîteva din textele consacrate romancierului la ultima comemorare de acum patru ani (mai ales, în numărul omagial al **Gazetei literare**), alte articole ulterioare, între care fragmentul despre **Pădurea spînzuraților** al lui M. Ungheanu din **Luceafărul** și, desigur, cartea lui Lucian Raicu sînt mai mult decît simple promisiuni. A anticipa rezultatele definitive nu-i greu deloc și mi se pare curios că putem comemora, în 1969, pe Rebreanu făcînd abstracție de partea cea mai interesantă, pentru că e îndreptată spre viitor, a interpretării operei lui. O comemorare nu e o aducere aminte pioasă, ci verificarea unei contemporaneități. A vorbi despre Rebreanu astăzi e tot una cu a vorbi despre felul în care-l citim astăzi.

Cea dintîi imagine corectată de noua critică a fost aceea a seninătății creatoare: impasibilului Rebreanu i s-au remarcat neliniștite, obsesiile, spaimele. Acolo unde critica tradițională punea totul pe seama „scrupulului artistic" — în lunga gestație a romanelor principale — noi vedem și altceva: o operă nu se face, ci se naște, și rădăcinile întîrzierii, ale șovăielilor, trebuie căutate în ființa cea mai dinăuntru a scriitorului. L. Raicu, dintr-o perspectivă genetică a insistat asupra dramatismului neobișnuit pe care-l au la Rebreanu, proiectele înseși, în acel stadiu în care opera nu s-a cristalizat dar pătrunde latent în conștiința creatorului. Nu asupra „artei" lui **Ion** a lucrat Rebreanu, mai bine de zece ani și nu nedefinitivarea „artei" a ținut în loc **Răscoala** pînă în 1933: procesul este atît de esențial amestecat în existența creatorului încît a-l înfățișa ar fi de fapt a scrie încăodată romanele. Dar imposibilitatea nu e adevărată nici măcar pentru ceea ce romanele devin în ultimă instanță: în ele se întretaie obsesii și spaime, niciodată semnalate de comentatorii vechi, liniștea maestuoasă din **Ion** este o liniște tulbure, amenințătoare, **Răscoala** este romanul iminentei catastrofe și a catastrofei înseși, **Ciuleandra** sau **Adam și Eva** rînt romane ale unei obsesii și așa mai departe. Nu liniștea ne izbește auzul la lectură: ci un vuiet surd, ce urcă din străfunduri, anunțînd cataclisme sociale sau morale și inexplicabile terori. Autorul e prezent acolo unde ne-am obișnuit să-l credem absent (adică obiectiv): nici cele două spînzurători din **Pădurea**, nici sugrumarea Mădălinei, nici asasinatele cumplite din **Adam și Eva** sau **Răscoala**, nici uciderea lui **Ion** nu sînt doar văzute din afară, cu ochiul rece al observatorului realist. Nu cumva, cum ne propune tot L. Raicu, e la mijloc o încercare de a exorciza un rău, o frică, de a provoca moartea eroilor spre a se elibera pe sine de oboseala ei? Tema morții a devenit, în noua critică, esențială pentru Rebreanu. Dar nu pur și simplu despre moarte vorbește această temă: deopotrivă și despre **creație**. Cele două teme se întîlnesc, de exemplu, în mărturisirea de către romancier a spaimei de moarte pe care a trăit-o într-o noapte din iarna anului 1937, cînd și-a dat seama că **nu mai poate scrie nici un rînd**. Așadar, dacă Rebreanu va fi privit morțile eroilor săi ca pe propria sa moarte anticipată (în felul în care, după remarca lui M. Ungheanu, Apostol Bologa a văzut în spînzurarea cehului Svoboda anticiparea spînzurării sale), nu e mai puțin adevărat că el a știut că, prin morțile eroilor săi, propria moarte este amînată **sine die**. Moartea și creația se întîlnesc apoi, dacă e să ne referim la opera însăși în **posesiune**: nu explică Albert Camus literatura (romanul!) prin nevoia noastră de a poseda existența într-un personaj, într-un peisaj, într-o imagine? Arta e singura reconciliere definitivă și durabilă a omului cu lumea. Două lucruri decurg de aici pentru înțelegerea modernă a lui Rebreanu. Întîi, tema posesiunii este una din temele care traversează întreaga lui operă: **Ion, Răscoala, Culeandra, Adam și Eva, Amindoi etc...** Ca și tema creației, tema posesiunii este un veritabil **leit-motiv**, unul din acelea pe care critica actuală le-a căutat cu tot dinadinsul la Rebreanu. A scrie astăzi despre cărțile sale nu mai poate fi a le examina una cîte una, a le situa istoric: dar a le raporta unele la altele, a le situa într-o coerență interioară, alta decît aceea cronologică, istorică. În al doilea rînd, acest nou tip de coerență ne pune imediat în fața întrebării: **cine** scrie? Atîta vreme cît romanele lui Rebreanu se înlănțuiau ca evenimente literare, nu ca elemente ale unei opere unice, scriitorul lor avea un statut istoric necontestabil: Rebreanu, cel care scria și Rebreanu, președintele S.S.R. creatorul și omul se confundau. Seninătățta creatorului era generalizarea seninătății omului. Noua coerență a operei se reclamă de la un alt autor decît acela pe care-l aflăm, cum ar fi spus Proust, în obișnuințele, în viciile, în viața normală. Lucian Raicu a **recurs** la o imagine asemănătoare cu cea a lui Gaetan Pion despre Balzac, deosebind pe plăsmuitorul de oameni, care scrie noaptea, abstras din lume, de observatorul vieții, pe demiurgul Rebreanu de realistul Rebreanu ne-ar fi descoperit mai demult aceste rînduri semnificative:

„Întotdeauna lucrez noaptea, lumina zilei mă distrage și-mi îngreuiază concentrarea. Simt nevoia să mă izolez complet, cu viziunea internă. Noaptea, întunericul care topește lumea reală îmi dă impresia că scrisul meu se materializează, creînd o realitate nouă, puternică. Haosul inițial e negru, nu-i așa? După miezul nopții, liniștea e deplină și eroii mei pot vorbi și se mișcă în tăcere prinzînd ființă. Ziua, orice mă distrează: un fruct ce atîrnă într-un pom, un pisoi care stă la soare, orice lucru ce-mi amintește necondiționat că exist și fac parte din mediul înconjurător".

A scrie despre Rebreanu, astăzi, înseamnă în cele din urmă a ști să vezi în el pe creatorul de viață, pe acela care are puterea de a rămîne singur cu sine în timpul compact și nesfîrșit dintre care țîșnesc izvoarele marii creații.

Nicolae MANOLESCU

FRATELE MEU, CITITORUL

Bineînțeles că literatura trebuie să fie receptată, mesajele trimise în vid nu interesează pe nimeni și sînt atîția care au plîns pentru că prințul Bolkonschi trebuia să moară, sînt atîția cei care au ascultat cu sufletul la gură ultimele vorbe ale lui Jean Valjean sau cuvintele de adio rostite de nefericitul prinț danez. Totuși în ultimul timp, am impresia, că s-a vorbit prea mult în revistele noastre — referindu-se la această complexă problemă a accesibilității — despre datoria scriitorilor, ignorîndu-se într-un fel cea a cititorului, trecut aproape sub tăcere sau în cel mai bun caz, privit ca o ființă abstractă, amorfă, care devoră sau respinge cărțile, conducîndu-se după criteriul simplificat al accesibilității. Să ne amintim însă că universul s-a extins atît de mult în ultimul timp, încît vorbele spuse de Hamlet lui Horațiu mi se par a fi astăzi mai actuale ca oricînd. Și iată de ce cred că astăzi, mai mult ca oricînd, el, autorul trebuie să creadă în inteligența cititorului său pe care îl invită, într-un fel, la o călătorie în acest univers, cel al spațiului, și cel al sufletului, amîndouă atît de „bătătorite" în ultimul timp. Simțindu-se deodată mai singur decît oricînd, în fața unor probleme mai complicate ca niciodată, el — scriitorul — e cuprins de dorința neașteptată de a face din cititor un fel de frate mai mare; sau mai mic. Un colaborator intim, prin aceasta oferindu-i cititorului stima și încrederea lui nețărmurită. În fața acestei situații, el, cititorul, se simte bineînțeles obligat să cunoască o anumită evoluție, să parcurgă drumul lung și în același timp fascinant al cunoașterii, să treacă și el prin mai multe etape de înțelegere. Așa a fost bineînțeles întotdeauna, căci de la cîntecele fermecătoare ale lui Șt O. Iosif la poezia lui Ion Barbu sau Nichita Stănescu „e o cale atît de lungă"... Căci cititorul, atunci cînd iubește într-adevăr literatura, știe foarte bine că ea nu poate fi sacrificată ignoranței lui; că el trebuie, bîjbîind poate la început, să parcurgă neapărat acest drum. Dacă el, este, să zicem, matematician, el va ști foarte bine cît de greu i-a fost pînă a înțeles calculul diferențial, știe că nimeni n-a cerut niciodată să se desființeze teoria cuantelor pentrucă nu e accesibilă, și să se revină la tabla înmulțirii ...Nu sînt puține nici tentațiile și nici prejudecățile cu care el trebuie să lupte: în primul rînd poate, cu o străveche întrebare, care cu toată importanța ei indiscutabilă, nu poate să înglobeze întregul farmec al literaturii: „Și mai departe?" Apoi cu aceea de a vedea în literatură, în artă, o simplă reflexie într-o oglindă. Adică, depășirea fazei în care el spune „Ce mere frumoase, parc-ar fi adevărate!" Cu durere probabil el trebuie să afle că Ana Karenina pe care el o iubește atît de mult, n-a existat niciodată și că țăranca surdă și simpatică de la Prislop nu e Ana lui Liviu Rebreanu. Căci dacă ar fi așa, ce rost ar mai fi avut ca „domnișorul" să mai scrie Ion? Încercînd mereu să identifice, el nu va înțelege niciodată că merele din tablou nu se vînd cu kilogramul și că oricît ar fi ele de adevărate, tot n-ai cum să mușți din ele... Și de asemenea va trebui să nu se supere dacă o carte nu-l lasă să doarmă o noapte întreagă, dacă umbra malefică a lui Rascolnicov se strecoară în visele lui, dacă „greața" lui Sartre îi înorează o după amiază senină de vară, dacă după ce-a citit „Intrusul" se simte puțin cam singur, în după-amiaza aceea de Duminică în care tocmai se transmite un meci de fotbal, pentru că atunci e sigur că otrava dulce a cărții a pătruns în el, făcîndu-l să gîndească, determinîndu-l să se întrebe, obligîndu-l să găsească — sau să caute răspunsuri, la atîtea întrebări ale timpului său, sau venite spre timpul său, întrebări care erau în el, și care deodată au năvălit cu o putere nebănuită. Căci abia atunci între el și scriitorul a cărui carte tocmai a lăsat-o din mînă, s-a realizat acea legătură unică, mai importantă ca oricare alta, și abia atunci, atît el și scriitorul, și-au făcut datoria pînă la capăt.

Sorin TITEL

LEONID DIMOV

Rîde Euridice

E o caretă
Cît o casă, dar pe altă planetă.
E careta unor principese
Necunoscute, dar alese
De-un, urcat la spate, paj
De ceară. N-are atelaj,
N-are cai, e o ruină.
Doar înăuntru e lumină
Iar afară: noapte cu diamante.
Înăuntru: tapiserii cu vechi rozuri vivante
Adică retractîndu-se la orice atingere,
Devenind viorii și începînd să sîngere
Fără rost, în niște recipienți lunguieți
Înșirați lîngă pereți.
În caretă,
Printre faldurile de plasmă violetă,
E și risetul tău copilăresc
Ascuns, ca să nu te găsesc.

Eu, dacă-mi dați voie, voi intra
În careta luminată, așa,
Ca să sorb din recipienți și să strig
Să-i dea drumul că mi s-a făcut frig
Și mi-e dor de peizajele generale
Cu golfuri și ținuturi goale
Din cartea mea de geografie.
Și pe urmă, ce-o fi să fie.

ION CARAION

Ciinele Maira

Am fost dintre cei ce se grăbesc
și știam că nu trebuie
tatăl meu e veșnic înfricoșat
mama mea e ca o verighetă de pîine
Nu toți oamenii răi au făcut numai răul
nu toți oamenii buni au făcut numai binele
Cînd întreb de surorile mele, copacii
le îmbracă-ntr-un haimanalîc de plete roșii
Părul tău e ca o aventură
Cînd frații mei se uită în copaci,
din bătrînii munteluí ies păsări dar nu mai sînt
aceleași
Tu zbori ca o tăgadă a duhului
Acolo, sub cușca de aur, ciinele Maira
apără soarele să nu răsară.

Patru ierni cu lupi

Un pom se depărtează de-o țară și toamna
își scutură fructele pe umerii munților
fulgeră cu boturi de turme, cu prevestiri și blazoane
copilul meu aleargă să-și prindă umbra
— păpușă a poemelor vîrstei —
se apropie un templu de-o femeie
și-n părul ei cad
patru sîni sălbateci din patru republici
ca patru ierni cu lupi ca patru ciocuri
de pasăre din care
soarele și gara se rostogolesc într-o muzică
de orașe-tumori
de coapse poleite cu liniște și întuneric
de lumini zburînd de la o disperare la alta
prin minciuna ninsorii.

Jucării cu fiere

Aceste mici invenții triste: cuvintele —
o bucătărie în care se gătește otravă.
Au trecut poeții. Noi culegeam struguri.
Întîmplarea se ține după oameni ca pietrele.
Nu mai iubim mai tîrziu.
În ascunzișul ei de fată, pădurea
e ca o minge verde pe zăpadă.

GHEORGHE ISTRATE

EnormCuvîntul

TU...

Mirarea-ntîi. Și-apoi Cuvîntul !
Mirarea : lege și blestem.
Tu ți-ai legat de ochi pămîntul
Și-l porți prin lume. Și te temi.

Din el necunoscută apă
În trup, robindu-te, se-așează
Cu mîlul ei sfințit în pleoapă
Te-ncarci de taină și de pază.

În somn te-ngropi dar nu încapi
Prin virșele cu ochiuri frînte
Poveștii căreia te-adapi
Nu poți să-i duci această frunte.

Acolo la răzorul sorții
Unde din duh se ia pămîntul,
În urna vînătă a morții
Rămîne doar EnormCuvîntul.

Oglinda lui circumferească
Te înfășoară și te bea —
O, bunule ! O stea agrestă
Te-aruncă mort în altă stea...

EU...

Umile degetele scriu cuvînt :
La cheiul zilei mucezesc vapoare
În lanțurile groase clătinînd
Cădelnița acestui soare.

Pe trepte stau întunecînd minuni
Și-azvîrle marea înspre mine zgua.
Cocleala unui sfîrv de săptămîni
Își strînge-n cer c-o mînă scursă steaua.

Nu zăbovesc. Din turn arunc
Vremelnicia-ncrederii firavă
Și-mbătrînind m-adăpostesc în prunc
În care-ntorc cenușa mea bolnavă.

Cui să-i dau semne că exist ?
Din goarna zilei ies coclit și acru
Mă-nscaună noaptea-n șimburul ei trist
Înstrăinîndu-mă de țărmul sacru.

Eroul clandestin ce mă subjugă
Din mine iar a desfăcut erori
Stingîndu-mi dreptul de-a intra în rugă
Și-n clopotele fragedei erori.

Final de cursă. Roțile desfac
Emoțiile strînse în pedale
De parcă hoitul meu posac
Își crapă pieile din șale.

Balans de zodii. Crîngul strîmt
Căzute-n pofte vulpile sugrumă
O, vînt al destrămării negre, vînt !
La gurile deșerturilor, du-mă !

EI...

Părinții-urne de cenușă
Și noi-foc tînăr aiurind
Cînd fulgerul țîșnind prin ușă
Încremenește alb, în gînd.

Oh, ochii lor-tăceri amare
Prin care moartea fierbe-ncet
Un cearcăn fumegos de soare
Din care m-am prelins poet.

Oh, blînzii mei prinți tăcînd
Tăcerile diniți cu gura
În care s-au sfărmat pe rînd
Grăunța lumii și căldura !

O, insularii ! — părăsiți
Din coasta vasului meu tînăr
De golul unei nopți cerșiți
Mușcîndu-i rugător de umăr...

M-așez pe prag și-aici deșert
Nămolul trupului și ceața —

Ei, sloiuri albe în deșert,
Înțepenesc prin dune viața...

G. JITESCU

A patra zonă abisală

În țara păsărilor negre
Ciudate fructe
Cresc în arbori.

Condeie de viscol înscriu în văzduh
Lunatice semne,

Reptile-gigant
Involbură-n pulberi de aur
Amiaza de iarnă,
În hrube străvechi, în vrane de lemn
Din drojdii se iscă liturgice patimi ;

Falduri de lemn lustruit
Nasc zoocefale
Ființe-miraj —
Trup alb, răstignit
Sub trup de cărbune,

Prin umed veșmînt de purpuri transpar
Gri-galbene-verzi
Bazaltice brațe...

...În cupe de piatră cad umbre ciudate :
Icoane tîrzii, — fluid chihlimbar...

Peisaj abisal

Condori de jăratec ucid în azur
Grifoni cenușii.

Țărmul drept nu se vede.
Plouă cu pietre.
Fluviul clorhidric
Fumegă-n naos de malachit ;

Galbene candeli, cruci și năluci
Pilpîie-n mlaștini
Orfic venin ;

Pe țărmul stîng, solomonari
Trag la edec
Flori de granit...

...Verde-carmin
Cad în abis
Monștri efebi — șir mărgărint.

lichteriana *)

Despre imaginație

Ca un fluture de noapte se-nvîrtise pentru o bucată de vreme în jurul ființei incandescente a lui Zacharias Lichter un fel de student întîrziat (de fapt terminase literele, dar era mereu înscris la încă o facultate sau două, pe care nu avea să mai repete greșeala de a le duce pînă la capăt, adevărata lui vocație fiind aceea de „veșnic student"), un om în toată firea, la urma urmei, care se străduia însă din răsputeri să-și prelungească o adolescență cam artificială, făcută din exclamații extatice, gesturi filfiitoare și vagi, candori serafice și o dulce, inofensivă, mereu imprevizibilă zăpăceală. Avea un mers țopăit ușor, aducînd pe departe a balet (dar cu ritmuri voit imperfecte, cu stîngăcii și uneori cu împiedecări, din senin, de parcă s-ar fi izbit de niște obstacole invizibile, după care degeaba se uita înainte și înapoi, în dreapta și-n stînga, cu ochii holbați de uimire), — și-i plăcea, mai ales în ceasurile hoinărelilor de seară pe străzile cele mai umblate, să fluire din Mozart, arii din **Zauberflöte, Don Juan, Così fan tutte,** citeodată și anume teme mai greu de reținut și de reprodus din simfonii sau din sonate, — numai și numai din Mozart, al cărui nume nu-l putea rosti ori auzi fără a-l însoți de un epitet ținînd mai de grabă de ordinea strigătului, entuziast pînă la inarticulare. Anselmus — așa îi spunea toată lumea, căci se socotea, declarînd-o fără înconjur și cu maximum de seriozitate, o replică peste vremuri a personajului holffmannian din **Der goldene Topf,** numele adevărat, pe care nu-l folosea niciodată, știindu-i-l doar foarte puțini — își exprima de altfel într-o manieră asemănătoare toate marile admirații, oridecîteori se ivea prilejul. Și nu numai admirațiile. Scara lui de valori se putea reconstitui cu destulă precizie după intensitatea și felul strigătelor pe care le slobozea spre surpriza, încurcătura sau chiar spaima celor nepreveniți : de la registrul aproape insuportabil pentru urechile mai gingașe (rezervat operelor nemuritoare), la acel mai moderat (pentru operele cu merite în primul rînd istorice) și pînă la acel scăzut, dar nu mai puțin sugestiv, al disprețului și scîrbei, în care elementul sonor tindea să se reducă, lipsit de contribuția puternicelor sale coarde vocale, la pufăituri, pufnituri și tot felul de emisiuni guturale, rolul principal revenind acum strîmbăturilor și grimaselor.

Ca și de numele lui real, puțini aveau cunoștință pînă și de cele mai sărăcăcioase date (măcar plauzibile) în legătură cu biografia lui Anselmus. Aceasta, în ciuda faptului că-i făcea plăcere să vorbească despre sine, pe un ton de spovedanie, cu aproape oricine se arăta gata să-l asculte. Confesiunile lui Anselmus erau însă în chip atît de vădit fabulațiile unui mitoman fantast încît ar fi fost cu neputință să desprinzi din țesătura lor cu ape mereu schimbătoare chiar și cel mai mărunt fapt sau amănunt vrednic de crezare. Totul avea un aer de imensă palavră și singurul lucru pe care l-ai fi putut crede ar fi fost că ești luat în tărbacă, dacă Anselmus n-ar fi pus în slujba spuselor lui o stranie, obscură și poate chiar, în felul ei, tulburătoare forță de persuasiune. Se instituia pe nesimțite un fel de joc în care el se prefăcea a crede în bazaconiile pe care le debita, obligîndu-te ca și tu, la rîndul tău, să te prefaci că le iei în serios: să te prefaci doar. Umorul inițial al situației în care te găseai și în care începeai să te complaci se risipea după un timp și jocul, — de vreme ce tot acceptaseși să-l joci — te prindea din ce în ce mai tare. Nu se punea firește, nici o clipă problema să crezi cu adevărat, dar îți dădeai seama cu tot mai multă claritate că însăși adoptarea mentală a criteriilor obișnuite ale credibilității n-ar fi avut nici un rost, ar fi fost o greșală grosolană, ar fi compromis desfășurarea normală a jocului : farmecul lui consta exclusiv în a te preface și pînă la urmă poate că nici nu-l mai jucai propriu-zis, ci doar te jucai că-l joci. Cu cît poveștile lui Anselmus deveneau mai absurde, mai prăpăstioase, cu atît mai mult te simteai îndemnat de nu știu ce putere tainică să te străduiești să pari mai convins, să dai dovadă de o participare și mai intensă, deși în modul cel mai conștient **mimată.** Astfel încît, dacă te împrieteneai cu Anselmus, ajungeai să te prefaci cu cea mai mare ușurință că iei tot ce spune el drept adevărul-adevărat, incontestabil cum incontestabilă este lumina zilei pentru cei care au ochi să vadă. Încurajat, Anselmus îți evoca ore în șir (privindu-te fix în ochi și cu un glas care urca și cobora schimbînd cheile muzicale ca într-un recitativ) amintiri nostalgice din copilăria lui petrecută într-un copac gigantic locuit de 1 217 păsări, ale căror specii le descria amănunțit, și în ceea ce privește înfățișarea, și în ceea ce privește prea ciudatele lor obiceiuri: în acest copac fusese abandonat în vîrstă de mai puțin de un an de către niște rude ticăloase care nu voiseră să rămînă pe cap cu un copil orfan : orfan însă doar pentru puțină vreme, căci Anselmus își putea vorbi pe larg și despre tatăl lui, fost navigator și explorator, care-și trăia ultimii ani ai unei vieți agitate într-un loc misterios, unde Anselmus îl vizita din cînd în cînd. De la acest tată (mai avea și altii, de la care mostenise alte trăsături sufletești și obiceiuri) deprinsese el gustul călătoriilor și-al aventurii (între poveștile pe care le spunea revenea, în variante destul de apropiate, și aceea a unui naufragiu robinsonian și a modului ingenios cum izbutise să părăsească insula sălbatecă și pustie îmblînzind un uriaș vultur marin — profitase de experiența cîștigată printre păsări în copilărie — care-l transportase pînă pe terasa garsonierei în care locuia, la ultimul etaj al unui bloc de pe strada Sapienței). Din alte relatări reieșea că fusese crescut de un unchi salamandră (reminiscență evident hoffmanniană) pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și că-i era cu neputință să-și dea seama cum de ajunsese în acest oras nemai pomenit de urît și-n această epocă fată de care nu simtea decît ostilitate. Fluturîndu-și o imaginară pelerină romantică, Anselmus nu obosea să joace de dimineața pînă seara acest personaj bizar, inadecvat și hilar, căruia totuși multă lume îi descoperea un farmec aparte.

Ceea ce urmărea în fond Anselmus era să **pară :** să pară de dragul de a părea, fără a avea în vedere vreun țel de natură practică. Voit incredibile și năucitoare, povestile lui aspirau totusi spre un tip special de credibilitate în marginile imaginarului : o credibilitate care, odată acceptate regulile ei, ar fi devenit în stare să producă, în mijlocul realității zilnice, uniforme, banale, o fisură, o cît de mică deschizătură prin care să se întrezărească mirajele imaginarului, jocurile pure ale părerii care nu vrea să fie altceva decît părere. Unul dintre prietenii apropiați ai lui Anselmus sustinea că acesta i-ar fi mărturisit odată, cu ani în urmă, proiectul lui de a întemeia o „pedagogie a amăgirii". Privită în această lumină, comportarea la prima vedere incoerentă a „veșnicului student" căpăta o anume logică interioară. Amăgirea — părea a crede Anselmus — își atinge forma desăvîrșită doar atunci cînd recunoaște deschis că nu-i decît amăgire : cînd, cu alte cuvinte, nu mai amăgește pe nimeni în sens practic (și nu mai e amenințată să se transforme, chiar involuntar, în **impostură).** În acest stadiu, ceea-ce-amăgește nu mai **pare că este,** ci pur și simplu **pare** (a părea devine astfel, în înțelesul cel mai strict, o categorie). Se înțelege deci că Anselmus era animat de dorința secretă — consecvent pînă la capăt cu sine însuși — nu de a părea că este ceva sau altceva (cum în mod accidental s-ar fi putut bănui, ci de a-fi-pentru-a-părea, părerea alcătuind pentru el scopul și valoarea supremă a existenței.

La început, Zacharias Lichter fusese uimit și într-o măsură (oricît ar fi fost ea de mică) subjugat de farmecul acestei apariții pîlpîitoare de „om-fluture", cu aripi largi și delicate care-și schimbau mereu culorile și nuanțele. Profetul se lăsase de data aceasta omenește-prea-omenește înșelat de aparențe. Nu peste multă vreme însă, cînd află că Anselmus concepuse pentru el o mare admirație (însoțindu-i numele de binecunoscutele sale superlative, de acele strigăte exaltate, păstrate în rezervă exclusiv pentru personalitățile și operele nemuritoare), Zacharias Lichter fu cuprins de o indignare pe care și-o putea stăpîni doar cu greu. Anselmus devenise pentru el o întrupare (în forme oricît de degradat pitorești) a **iresponsabilității și mizerici Imaginației.**

„Cu cît devine mai „liberă" și mai „pură" — spunea Zacharias Lichter — cu atît imaginația e în fapt mai murdară, mai mîrșăvă și mai îmbibată de gunoaiele și de lăturile resentimentului. Pentru ochiul curat, zborurile ei nu pot să nu se dezvăluie, sub strălucirea precară a falselor prestigii, în toată mizeria lor respingătoare și hidoasă.

Pînă la un anumit punct, și în măsura în care se subordonează, firesc și umil, imperativelor morale, imaginația este, trebuie s-o recunoastem, unul dintre mijloacele prin care se exprimă fundamentala noastră nostalgie după **ființă :** ea este chiar și creatoare (cum se zice), dar numai în ordinea acestei nostalgii, pe care o poate amplifica și intensifica, pe care o poate „dramatiza". Ca forță mimetică, ea poate juca și un rol compensatoriu, tinzînd să echilibreze funcțiunea mecanismelor psihologice ale **dorinței,** să asigure o anume armonie în jocul contradictoriu al acestora. Imaginația poate fi însă utilizată — de aici primeidia — și în afara menirilor ei firești : ea poate fi, și este adeseori pusă în sluiba resentimentului, atît a formelor lui elementare, cît și a celor evoluate și complexe. Găsește astfel o întrebuințare (și dintre cele mai nocive) subtila ei capacitate de a falsifica, de a contrafăce, în vederea nu de a suplini o lipsă, ci de a submina și distruge **realul** însuși, într-unul sau altul dintre aspectele lui. Imaginația cu toate abilitățile ei proteice e aptă să se transforme — și acest lucru e posibil oricînd — într-un instrument al **resentimentului împotriva ființei,** într-un mijloc de răsbunare împotriva ființei. E adevărat, resentimentul teribil de care vorbesc — și pe chipul lui Lichter se putea citi doar oroare și spaimă — alege de cele mai multe ori drept mod de a se manifesta **calea posesiunii,** progresul lent dar sigur în sfera lui **a avea** (așa a luat naștere Imperiul prostiei, în cuprinsul căruia imaginația trebuie să se mulțumească cu o destul de umilitoare poziție ancilară, rolul ei mărginindu-se la simplul divertisment). Resentimentul împotriva ființei s-ar putea însă perfect satisface, dacă ar dispune de o forță imaginativă ieșită din comun, și în sfera lui **a părea :** devenită categorie, părerea și-ar însuși atributele ineșabile ale ființei, subordonîndu-și-o astfel în întregime. Imaginația ne apare așadar, prin însăși esența ei, ca o **posibilă** tehnică a **irealizării,** a **des-ființării,** — o tehnică pe care-o ilustrează, la un nivel, e adevărat, caricatural și bufon, abjectul Anselmus. Abject, da, și în toată puterea cuvîntului, — se înfierbîntă Zacharias Lichter — pentru că, dacă imaginația lui rămîne mediocră (din fericire) resentimentul lui împotriva ființei este la fel de adînc ca al celor mai îngrozitori monștri ai posesivității... Într-un fel, cu toate că ne vine greu să credem, primejdiile lui **a părea** sînt mai mari, virtual, chiar decît acele ale lui **a avea.** Cine poate ști ce s-ar întîmpla cu noi, micii sau marii deliranți ai spiritualului arși de flacăra divină, dacă Anselmus ori un alt ins de aceeași teapă, **unul singur,** ar avea o imaginație la fel de bogată ca oricare dintre artiștii de seamă ai lumii ? Pentru că imaginația în sine, desprinsă din strînsoarea responsabilității, este lipsită de orice măsură și de orice criteriu, plină doar de nemăsuratul ei orgoliu de a putea plăsmui orice ; și, în primul rînd, de a se putea plăsmui pe sine ca pură părere, ca ființă și în același timp neființă a părerii. Faptul că pînă acum resentimentul resentimentelor a luat drumul mai comod al lui **a avea** nu dovedește în nici un fel că n-ar putea, odată întrunite condițiile indispensabile, să pășească pe drumul lui **a părea.** Și atunci, un Anselmus ar putea preface întreaga lume, ca la o lovitură de baghetă magică, într-un mare joc de cuvinte și de năluciri. Imperiul prostiei ar fi șters de pe fața pămîntului, dar vai, numai spre a fi înlocuit de un alt imperiu și mai odios, Imperiul părerii : n-am mai **fi,** nici eu, nici voi, nici ceilalți care sînt, — cu toții ne-am zbate pentru veșnicie în neantul cu mii și mii de chipuri al închipuirii unui Anselmus..."

Despre limbajul matematic

Foarte scund, umflat și totuși mișcîndu-se cu o vioiciune de necrezut, aruncînd în toate părțile micile lui gesturi care sugerează nu numai o inepuizabilă energie, ci și un fel de curioasă **dibăcie** fără obiect ; cu ochii jucîndu-i în cap, plini de un neastîmpăr menit parcă să sporească mobilitatea și așa neobișnuită a întregii lui fizionomii (o mobilitate care n-are însă nimic de a face cu neliniștea sau cu nervozitatea), — așa se înfățișează matematicianul W., savant de oarecare reputație și totodată figură pitorească a orașului, ale cărui străzi ai fi în stare să juri că le bate, neobosit, de dimineața pînă seara : căci, într-adevăr, oriunde te-ai afla, nu ți s-ar părea cîtuși de puțin nefiresc să-l vezi răsărindu-ți în cale și rostogolindu-se spre tine cu o neverosimilă repeziciune, numai spre a te opri (oricît de vag te-ar cunoaște) și spre a te obliga să-l asculți. Vivacitatea lui exterioară, corporală (surprinzătoare la un om atît de gras) se găsește dublată de o vivacitate a minții cel puțin tot atît de remarcabilă, care se cheltuiește într-o volubilitate, într-o nestăpînită, aproape nebunească revărsare verbală. Deși adoptă acel ton și acel ritm grăbit al vorbirii care caracterizează mai degrabă **sporovăiala,** matematicianul W. nu părăsește aproape niciodată cîmpul strict al preocupărilor sale, dîndu-le însă un anume aer (perfect fals, de altminteri) de accesibilitate. Oricum, interlocutorul de ocazie — aproape totdeauna de ocazie — se simte atras de speculațiile, fie ele oricît de abstruse și de inextricabil complicate, ale matematicianului W., care pune în debitarea lor toată verva și puterea de a crea un climat de complicități umoristice de care poate da dovadă, de obicei, doar cineva hărăzit cu

OVIDIU HOTINCEANU

Coboară-ți caldă și nebună

Căile pe care lunecam
Să ne umilim cu totul
Spațiului, erorii, numai tu
Sălbatec le-ai hulit
Năvălind de-a-notul

Numai tu. Și eu ce să mai cred
Acum cînd sting
Ziua cu un ochi mai drept
Ziua care veșnic curge
Ca sudoarea, peste piept

Deci ce-ar trebui să spunem
Dacă primului venit
Ne-am încumeta să-i arătăm
Albastrul, pleoapa
Întru care ne-am zidit ?

Ce i-ai spune tu ? Spre ce
Ai întinde mîna ca o lunecare
Să se rupă văzu-n el
Ca de o arsură
Ca de-un pumn de sare ?

O, gresim. Coboară-ți caldă
Și nebună mîna care
În neștire singerează
De amurg și depărtare.

Oh, basileule

Ochiul meu o iscoadă
Peste trup riu prelinge
Două flori mîinile
Galopul oprind
Al unui animal pur sînge

Cu nările s-alegem
O mare o frunză o fluturare
Un metal adică
Un nechezat
Sau strigătul pietrei foarte mare

Oh, cîte se-ascund
În lucrul neprivit, neatins
Cum răspîndesc miros
Cuvintele, numele noastre
Dinadins

Oh, basileule cum să-ți spun ?
Mîna pe aer îndrăsnește și las-o
Cum să-ți spun ție
Care în pîntec porți roadă
Împărăteaso ?

Copaciul frate e cu copacul

Cîmp al ochilor
Pe care alergi în ispită
Pe care fumul cuvintelor
Cetăți ridică într-o clipită

Oh, temelie este
Aerul oglinzile păcatul
Lucru cu lucru se leagă
Copaciul frate e cu copacul

Riu naște plînsul
Celui pierdut în cîntece
Celui care se mușcă pre sine
De grumaz, de pîntece,

Cîmp al ochilor
Unde totul chip ia, dulce privire
O floare ca o față miroase
O salcie își dezbracă cămașa
De sfială roșind, de uimire.

Dumnezeire, tu

Deci tu unealtă albastră
Deci tu mădular
Tu suliță, tu spinare
Ochi al meu copilăros, clar

Tu trandafir fisticit
De nesomn de neputere
Necuviincioasă gură
Necuviincioasă cădere

Tu astru, tu păr care curgi
Pe cuvintele mele, plete
Dumnezeire tu, genunchi
În rouă culcat, în sete.

de MATEI CĂLINESCU

darul de a povesti anecdote. Dar W. nu „povestește" decît pure abstracțiuni.

Se făcuse remarcat încă din copilărie pentru extraordinara lui precocitate: și acum renumele de care se bucura (deși între timp ajunsese conferențiar universitar) se sprijinea mai ales pe contribuțiile lui de la 12 ani în teoria numerelor. Nu același ecou îl avuseseră lucrările lui mai recente, în primul rînd cele de topologie. În această din urmă disciplină el descoperise cu cîtva timp în urmă o teoremă fundamentală, a cărei demonstrație îi luase opt ani încheiați. Din păcate — așa spuneau gurile rele — simpla parcurgere pas cu pas a demonstrației ar fi necesitat un timp la fel de lung și un efort egal cu acel depus de el: nimeni nu fusese în stare (la drept vorbind nici nu încercase), — astfel încît importanta teoremă, nici contestată, dar nici admisă, rămăsese deocamdată un subiect de mărunte și răutăcioase bîrfeli, și nu numai în cercurile specialiștilor. În fața unei atari situații, care ar fi pus la grea încercare răbdarea și liniștea sufletească a oricui, matematicianul W. își păstrase deplina seninătate: „Deceniile viitoare — spunea el — îmi vor da dreptate, căci teorema mea, chiar dacă este greșită (n-am susținut niciodată că ar fi altfel) este fără îndoială extrem de **fecundă**; de fapt, trebuie să mărturisesc că am și dat în cursul demonstrației peste cîteva erori: se poate **demonstra** însă (cu asta mă ocup acum) că aceste erori sînt geniale; și că din fiecare ar putea răsări cîte o ramură cu totul nouă a topologiei. În fond — întreba el retoric — nu-i întreaga istorie a științelor zise exacte o istorie a erorilor cu un înalt coeficient de fecunditate?" (Cu spiritul său paradoxal matematicianul W. definea **adevărul** ca pe eroarea cea mai riguros sterilă.)

Om prin excelență deschis și sociabil, W. era, cum s-a văzut, gata să stea de vorbă cu oricine, oricînd și oriunde: într-o sală de așteptare, într-un tramvai aglomerat, la un colț de stradă și, dacă i se propunea, chiar și într-un birt, spre a nu mai pomeni de cofetării, adevărate temple ale delicatesurilor sale gustative, unde se lăsa în voia plăcerii nemăsurate — singurul exces pe care și-l îngăduia — de a mînca dulciuri. (Avea într-adevăr o foame nesățioasă pentru tot ce e dulce, de la bomboanele de care-i erau totdeauna pline buzunarele, pînă la prăjiturile complicate, cu straturi groase de cremă, pe care n-avea răbdare să le savureze, înghițindu-le aproape nemestecate și mînjindu-se pe față ca un copil.) Între cei doritori să-l asculte, matematicianul W. nu stabilea nici o ierarhie, nu făcea nici o deosebire, astfel că putea fi întîlnit în egală măsură în grupurile pestrițe ale boemilor și în cele mai pretențioase medii intelectuale. De regulă, foarte puțini înțelegeau cîte ceva din teoriile lui, ceea ce nu-i împiedeca pe cei mai mulți să se simtă cuprinși, în prezența lui, de o ciudată euforie, un fel de beție pur mentală, o stare de elevație, de lină înălțare spre un cer al numerelor. Aproape toți lăudau marea inteligență și mai cu seamă forța de persuasiune a matematicianului (forță care însă nu putea efectiv convinge pe nimeni de nimic altceva decît de propria ei existență). W. făcea, de fapt, în chip direct sau în chip indirect, un neîntrerupt elogiu al spiritului matematic: și e foarte probabil că, în timp, ajunsese să se considere pe sine însuși nu numai ca pe un reprezentant, ci chiar ca pe un receptacul sau ca pe o întrupare a acestuia. Așa îl vedea cel puțin Zacharias Lichter, căruia nu-i lipsise prilejul de a se întreține în mai multe rînduri cu el.

„Datorită acestui ins, — spunea el — am ajuns să-mi dau seama de una dintre trăsăturile esențiale ale spiritului matematic: și anume de narcisismul său. Căci limbajul matematic este în modul cel mai evident un limbaj care nu se caută și nu se exprimă decît pe sine; un limbaj care întoarce spatele **realului**, un limbaj care, preocupat doar de rigoarea sa imanentă, se contemplă pe sine ca pur limbaj, răsărit din pura sa convenționalitate. În cîmpul matematicii, adevăratul și falsul încetează să mai fie privite ca valori: simplul fapt că o teoremă e falsă nu-i spune nimic matematicianului, de vreme ce însăși **conștiința falsității** ei îl poate duce la descoperirea unor noi rigori și a unor noi căi în cadrul aceleiași infinite și narcisice explorări de sine a limbajului matematic. Înocent la prima vedere, narcisismul matematic își dezvăluie nocivitatea atunci cînd spiritul lui începe a fi **transpus în practică**. Aplicabilitatea descoperirilor matematice (de care vechii greci se fereau intuindu-i primejdiile) nu-i nicidecum o confirmare a valorii lor de adevăr (în înțeles ontologic): ea nu este altceva decît posibilitatea unui transfer de limbaj și de procedee lingvistice din planul ideal în cel material. O dovedește, între altele, întreaga tehnică modernă care poate fi considerată ca un mod de a reproduce sau simula mecanic operațiile limbajului matematic; veacuri de-a rîndul uneltele au putut fi văzute (plecîndu-se de la un model **organic**) ca niște prelungiri ale mîinii omenești; uneltele cele mai caracteristice ale civilizației actuale ne apar în chip limpede ca niște prelungiri ale limbajului (matematic). Lumea în care trăim, fără ca noi înșine să ne putem da bine seama, tinde să se așeze sub semnul **tautologiei**, sub semnul lui Narcis devenit matematician. Simbolul ei poate fi (și chiar este) acest omuleț plin de neastîmpăr, a cărui minte nu face altceva decît să invente **jocuri**, jocuri care își joacă, la nesfîrșit, propria lor invenție.

Din revelațiile cerșetorici

După o practică îndelungată a cerșetoriei, Zacharias Lichter ajunsese — ajutat de un fel de intuiție pătrunzătoare, echivalînd în ordinea morală cu ceea ce este văzul în lumea întinderii — să poată desluși într-o frîntură de secundă, ca-ntr-o lumină bruscă de fulger intelectual, structura și ponderea interioară a celor

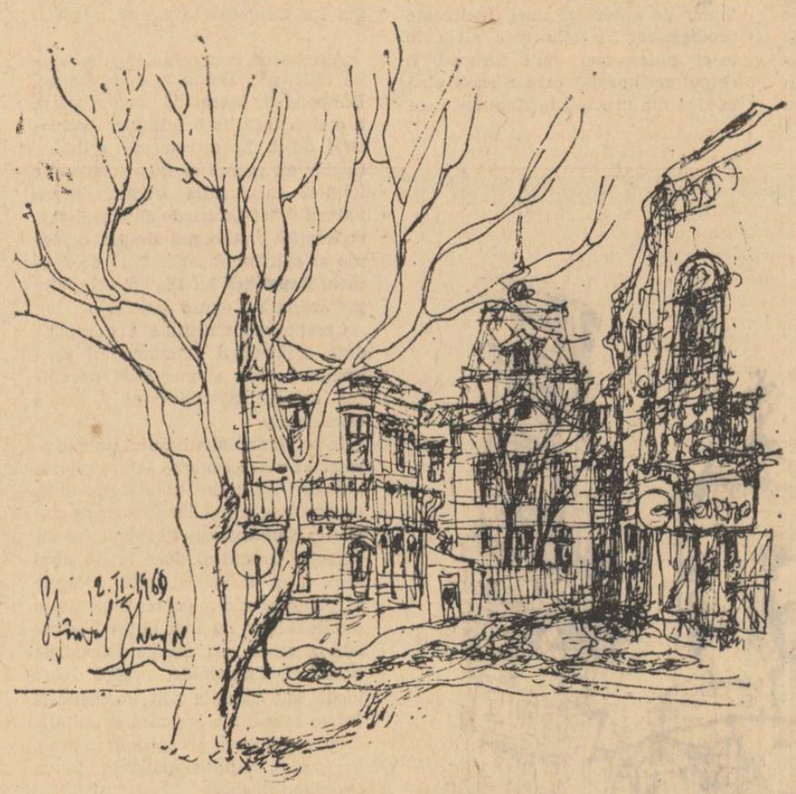

care-i dădeau de pomană, ba chiar și a celor care nu-i dădeau nimic, trecînd nepăsători pe lîngă el sau umilindu-l cu privirea, uneori și cu vorba. Nici unul dintre cei asupra cărora profetul își oprea atenția străpungătoare n-ar fi putut (chiar dacă ar fi fost conștient de împrejurare și s-ar fi înarmat împotriva ei), să-și țină la adăpost pînă și cele mai bine învăluite și ascunse taine.

Cîteodată, aflat încă sub impresia unei descoperiri neașteptate, sau pur și simplu din nevoia de a-și împărtăși o reacție sufletească mai puternică, fie ea pozitivă sau negativă, Zacharias Lichter le expunea apropiaților săi observațiile, gîndurile și judecățile pe care și le formase în cursul uneia sau alteia dintre obiditele sale zile de lucru. I se întîmpla, astfel, să vorbească plin de **emoție** și de **respect** admirativ despre cîte un necunoscut (pe care-l descria cu amănunte atît de precise și de particulare de parcă și-ar fi petrecut ani și ani în intimitatea lui cea mai apropiată), despre cîte un ins care-i trecuse prin preajmă fără măcar să-l observe, sau poate prefăcîndu-se că nu-l observă, și pe care nu-l mai văzuse și nici n-avea să-l mai vadă vreodată. Alteori, în schimb, nu-și putea stăpîni expresia unei violente repulsii față de cine știe ce mitocan care-l insultase în treacăt, sau chiar față de cîte unul dintre cei care-l miluiseră.

„Nimic nu poate fi mai dezgustător — spunea el — decît gestul milei făcut de jigodia cu chip omenesc, dar cu sufletul mai scîrnav decît o unghie murdară. Nu-i prea greu de înțeles faptul că pot apare, ca o reacție firească, naturi de-o mare delicatețe care nu dau cerșetorului din umilință sau din sfială. Experiența mea, nu rareori amară și dureroasă, dar tocmai din pricina asta infinit prețioasă, m-a învățat că prin ele însele atît gestul de **a da**, cît și opusul lui, nu spun nimic, absolut nimic. Dacă unii nu dau, cum spuneam, din sfială, dintr-un sentiment inexprimabil al fragilității (căruia îi e teamă de lumea adeseori prea brutală a **părerii**), alții pot foarte bine să nu dea din orgoliu, din falsul spirit de rigoare pe care-l generează acesta. Mulți nu dau pentru că sînt grăbiți, sau pentru că le e lene, sau, pur și simplu, pentru că n-au bani potriviți (cerșetorului nu-i poți cere restul: o singură dată mi s-a întîmplat să-mi ceară cineva restul, dintr-un evident cinism estetic, — îmi întinsese o bancnotă disproporționat de mare, cu o privire întrebătoare ca față de un hamal sau de un chelner, apoi renunțase, elegant disprețuitor, deoarece, în fond, sfidarea lui, sau mai bine zis **spectacolul** acestei sfidări, își atinsese țelul, izbutise să atribuie **pomenii** sensul degradat al **bacșișului**, transformînd cerșetorul în **slugă** printr-o terfelire voită, criminală, a prerogativelor sale spirituale). Unii nu dau din inerție, alții din zgîrcenie, alții din resentiment, din nebăgare de seamă și dintr-o mie de alte motive posibile, de care nici măcar nu se obosesc să devină conștienți.

Varietatea celor care dau e la fel de mare. Sînt, firește, oameni care dau din generozitate, dar și alții care, mici la suflet, dau numai ca să-și **demonstreze** că sînt generoși (costă atît de puțin această demonstrație: astfel încît cerșetorul, bietul cerșetor poate uneori să capete de pomană chiar de la omul cel mai zgîrcit). Unul dă ca să-i arate altcuiva că dă, altul dintr-un fel de superstiție (părîndu-i-se că bodaprostele cerșetorului i-ar putea aduce **noroc**, printr-un efect de magie verbală).

Așa cum există oameni care refuză să dea pentru că refuză dreptul de a fi al cerșetoriei alții dau aproape exclusiv dintr-un respect inconștient pentru această instituție. Miluirea cerșetorului poate căpăta pentru unii semnificația unui act participativ, al unei mărturii simpatetice (prin care se îmbogățește fondul de **simpatie** al lumii); pentru alții, același gest avînd semnificația exact opusă: de mîndră, înghețată disociere.

În genere — continua Zacharias Lichter — oamenii din ziua de azi acordă foarte puțină **atenție** atît cerșetoriei ca atare, cît și atitudinii lor practice față de reprezentanții acestei din ce în ce mai restrînse și paradoxale categorii sociale: o atenție atît de scăzută, aproape stinsă, încît foarte mulți dau sau nu dau cerșetorului (singura ființă căreia i se poate **da**) fără să se gîndească la ceva anume; uneori dau, pentrucă așa li se năzare pe moment, alteori nu, — și cu greu ar putea născoci — dacă li s-ar cere — o explicație pentru faptul că o dată au procedat într-un fel, altădată într-altul. Tocmai această „rarefiere" a atenției îl așează pe cerșetor mai mult decît oricînd altădată într-o perspectivă privilegiată pentru observația morală: în același timp cu cunoașterea de sine, el se află în situația de a-i putea cunoaște fulgurant de adînc și pe ceilalți. Rareori, într-adevăr, se trădează oamenii mai fără să-și dea seama decît în fața nenorociților care cer de milă la colț de stradă: întreaga lor frumusețe sau urîțenie lăuntrică se concentrează în cine știe ce privire, în cine știe ce mișcare nesupravegheată a mîinii, în cine știe ce aproape imperceptibilă încruntare, sau în cîte și cîte alte gesturi la fel de mărunte și de întîmplătoare. Sub aparența de blîndețe sau de caldă omenie a cutărui ins care-i pune un bănuț în palma deschisă, cerșetorului cu ochiul pătrunzător i se poate înfățișa deodată, înspăimîntător și hidos, chipul monstrului, rînjetul lui feroce; pentru ca după o clipă numai privirea să-i fie atinsă, de sub o mască banală, anonimă, indiferentă, de lumina dureroasă a candorii și autenticei suavități.

Ținînd seamă de acestea, nu-i prea greu de priceput de ce — mai ales pentru un om ca mine — profesiunea cerșetoriei este infinit primejdioasă: rezistența la șocuri atît de violente se poate oricînd dovedi mai șubredă, mai vulnerabilă decît părea de așteptat. Zi de zi sînt silit să asist la ceea ce s-ar putea numi „o paradă a monștrilor" mereu întreruptă — din fericire — de inefabilele lucîri ale purității, inevitabil reluată însă, sub același semn al groazei și-al cutremurului inimii. Căci ce poate fi, Doamne, mai cumplit decît să **vezi** chipul milei alături de miile de chipuri în care mila e desfigurată și murdărită?

Uneori primesc pomană din mîini care parcă au tentacule jilave sau viermi în loc de degete, — aș azvîrli-o scuipînd de scîrbă de nu m-ar împiedica una dintre legile cele mai stricte, mai neiertătoare ale cerșetoriei: a primi orice, de la oricine, cu o nesfîrșită umilință... Alteori cîte un rînjet slinos și parcă imbecil mă rănește și mă paralizează ca veninul țîșnit dintr-o gușă de șarpe; după care imaginea însăși a Frumuseții poate să mă lase indiferent, inert. Cînd cerșesc — mărturisea Zacharias Lichter — sînt supus unor terori și obsesii, unor repulsii și desnădejdi pe care nimeni nu le poate nici măcar bănui: nu știu ce s-ar întîmpla cu mine dacă trecerea monștrilor n-ar fi totuși întreruptă mereu — și doar acestui **mereu** al alternanței îi datorez continuitatea mea, puterea mea de a fi, recîștigată în fiecare clipă — de nevăzut-orbitoarele fețe ale aceleiași și aceleiași dumnezeiești revărsări de har peste urîtul urîtului lumii. De multe ori, e adevărat, mi-e cu neputință să iau conștiință **pe loc** de tainic-văditele lucrări ale Milei: abia în singurătatea de după acea mă invadează lumina lor grea, mierea lor densă, binefăcătoare."

*) *Aceste fragmente urmează să fie incluse într-o nouă ediție a Vieții și opiniilor lui Zacharias Lichter.*

MARIUS ROBESCU

Cobor

Ca un înger la patul divin
în zbor de aer atlantic și boare
cu brațe desfăcute cobor asupra mea.
Iată ce spun: scoatem viermele
din cămara lui poleită
smintiți ce sîntem eu care văd
și tu care mă ții în tine
viu pentru toate ființele!
Sînt umbra unui pom în somn
trecînd cu grabă și migală
să lege cursă la apus,
o punte ruptă-n coate
pe apele aprinse,
meninge îngroșată de rădăcini și frunze
pe care calci întreg, ferit
și, însuți rece, miez al unui fruct.

Mediu (III)

Sîntem în zori și cai normanzi
bat surd în piețele cu dale,
plouă cu flori și rădăcini
din cer acoperișe goale,

plîns de fecioară înălțată
ne scaldă oasele de ceară
și-n sînge semne crude pune
ca dinții curselor pe fiară.

Centaurul

Așteptasem în pieptul unui cal
ghemuit cu genunchii la gură,
în coșul pieptului lui
mingîiat de sînge străin.
Invadasem o țară boreală
aproape gol, cu sabia numai
și pintenii prinși pe călciiele goale.
O, dar pînă la urmă
n-a mai fost nimeni și-am rătăcit
și stelele drept hrană mă chemau
ca lebezile din adînc.
Și astfel calul mă născu
prin piept să mă înfățișeze
os suveran și însușire.
Era pe malul unui riu
de primăvară searbăd deprimat,
eram singur și cădeau
plase din cer amețindu-mă...

GRIȘA GHERGHEI

Cîntec

Ni s-a dat
Arcul de cerc
Și toamna începe
Să-și lase pe umerii noștri
Grija culorilor nesăgetătoare
Și încă o zi
Care nu se cuprinde
În trista întîrziere de soare.
În urme
Vom fi vinovați
De-o trecere fără credință
Ca toți păstrătorii
De frunze uscate în suflet.

Umblam

Umblam pe drumuri scurte
Drumuri de ciine
Care iese înaintea stăpînului
Ca un prag al ajungerii.
Sulița cerșetorului
Imi lovise călciiul
Și picura mila
De la unul la altul
Și erau fericite jumătățile mele
Ca și cum de mult
Ar fi vrut să se despartă.

Uite cum vin

Uite cum vin nălucirile
Vorbele albe
Și iepurii verzi
Transplantați
Dintr-o teamă mai veche
În auzul ogarului
Vinovat
De prea multă iubire.
Uite cum vin nălucirile
Și sub pleoape e frig
Pentru foștii prieteni.
Și urma nu iartă.

DAN MUTAȘCU

Orion

Motto: „Dar pentru ce și Orion și stelele toate din ceruri se grăbesc a pieri, noaptea scurtînd al ei drum?"

(OVIDIUS, FASTELE, IV)

Întrebările ciuruiesc iubirea
ca niște ceremonii,
iar noi ne privim pînă la muzică
printre lichenii de neon ai orașului
apoi cădere peste unghii vinetii
și încă nemișcare-
trăire fără spasm a pertecțiunii,
limpede coama răspunsului fluturâ,
un vin de ajun mai pîlpîie-n pleoape,
de ce întrebări? uite litera aspră
a lunii scurmînd mai departe grădinile-nguste,
ascultă în golfurile brațelor — razele tăcerii
tremurînd la calea deschisă nisipului, ascultă...
Prea scurtă noaptea și înrouratul corn de piatră-timpul
prea lacom spintecă leagănul de lapte al sărutului...

Sîngele și graiul

Și dacă ai să tipi cuiva
seva buzelor după căderea în liniște?
Și dacă ai să repeți cuiva cum unghiile
tiicei tale au zgîriiat norii?

Poate că după ce vor împături fața de masă
cu sarea, fluturii și uleiul,
plasa respirației va tresări peste părul tău
și vei fi crezut pînă cînd septembrie
îi va închide în poteca în care sînt născuți,
departe — pinzele palmelor iubind răscrucile cu alge
ca să te aleagă, pentru pleiadele somnului.

EMIL CIURARU

Ruga de fiu

Cîntă-mi mamă numele,
Vreau să mi-l aud,
Ca bunăvestirile
Păsării din Sud.

Cîntă-mi mamă numele
Ca pe-un spic de vînt,
Amintindu-mi lacrima,
Lacrima rîzînd.

Sus pe ceruri aripa
Trece-n zbor curat.
Cîntă-mi mamă numele
Care mi l-ai dat.

Schiță de portret

lui Nicolae Labiș

Frunzele acopăr' amintirile ierbii,
aripa zboară, întristînd căprioarele, cerbii,
iar poetul bea din cupa lui Bachus
pînă cînd în pupilele-i mari se adună
Toți morții sărutați de lună.

DAN CIACHIR

Mîine e duminică

Mîine doar, întins pe perne
pînă spre amiază,
îndreptățit de circumstanțe voi vegeta în pace,
Gînduri prin cap nu-mi vor trece
dar voi să simt repaosul, anchilozîndu-mă.

Confuz de amețeală
sorb lung cafeaua leșioasă
proa matinal adusă și acrită pe noptieră.

Tu, rămîi spre a prînzi în familie,
cu pietate și decență,
mîine,
cînd soldații consemnați vor plînge,
servitoare cu cheag de mărar în dermă, așteaptă
și bone îmbătrînite, prin parcuri și copiii,
or să lăcrimeze.

Și e duminică, nescurmată, cîmpia se umflă
gigantic îi crește aluatul, iar tu întoarce-te,
nu privi.

Scurt timp își va opri tocila Crones
și ca niciodată, în apatie va fi văzut căzînd.

Se-apropie, auzi, prin cenușii spitale
infirmieri părăsind bolnavii?

DAN ROTARU

Plîns III.

Întotdeauna te îmbrățișez cu umbra —
Singura parte-a sufletului-n care
doar soarele se-afundă-adînc, adînc,
Și-ndrăgostit de moartea lui, dispare...

Simt că mă soarbe aerul cu-o mie
de guri, mă spînzură cu orizontul...
Doamne, adînci sînt oamenii aceștia
care trîntesc de-orbitele lor ziua
și-o sparg ca pe-un ulcior cu veșnicie!...

Ascultă! Urc, poeții-n umbra lor,
tăcuți, cum urcă noaptea din fîntîni.
Te-nvăluiesc în carnea umbrei mele
Cum joia e de celelalte zile
păstrată-n trupul unei săptămîni...

Gînduri despre G. CĂLINESCU

„In Dom îți dai seama că peste efemera Italie modernă domnește o Italie absolută, în legătură dreaptă cu eternitatea"

G. CĂLINESCU

Prefața **Istoriei literaturii române** se încheie cu un amănunt exemplar, anume data : 24 ianuarie 1941. În paroxismul convulsiilor vieții publice, în tumultul acelor zile sinistre, G. Călinescu își termina neturburat vasta lucrare, opunînd haosului, demenței și crimei, un monument al spiritului.

★

Nici neapărat frumusețea, nici propriu zis dimensiunea, nu dau esența monumentului, ci grandoarea și perenitatea, adică universalitatea ideală a concepției și durabilitatea ei materială. Creația monumentală este o **Imitatio Dei**, o demiurgie ce sfidează timpul și bravează istoria. De aici „indiferența la eveniment" pe care o preconiza Călinescu și care presupune un plan absolut, o lume a esențelor, unde totul capătă sens prin raportare la arhetipiile primordiale. „Turnul de fildeș de care se sperie atîția nu reprezintă un loc de refugiu ci o altitudine necesară pentru observație... Cine nu se distanțează de evenimente spre a le citi semnificația uitată, cine nu se depărtează de oameni spre a scruta în ei umanitatea, nu este un artist. Absența de la evenimente este condiția însăși a creației și a cere artistului să participe la existența noastră diurnă este a-i cere să se dezintereseze de adevărata viață esențială ce formează obiectul artei", spunea G. Călinescu într-un interview în 1945 (cf. Ion Biberi, **Lumea de mîine**, p. 166—167). Acest punct de vedere este în fond un platonism, după cum platoniciană era în miezul ei filosofia scriitorului, întregită cu elemente de neo-platonism și de fenomenologie, într-un sincretism organic, disimulat însă de amplitudinea și arborescența polivalentă a operei.

★

Platonismul funciar al lui G. Călinescu e corelat cu o predilecție originară pentru un elenism canonic, simbolizat în viziunea unui perimetru monumental și clasic : „Decît să mănînc șuncă într-o țară fără statui, prefer să mă hrănesc cu măsline pe Acropole" (ibid). Dar era conștient de natura bastardă și de instanța postumă a propriei lui grecități : „Helenul, nu grecul — **eu** sînt grec ! — e în primul rînd arhitect". (cf. G. Călinescu, **Scrieri despre artă**, Buc., 1968, vol. II, p. 205). „Grec" în accepția aceasta, oarecum alterată, are nuanța de sofistică, de retorică, de logomahie. Fără îndoială și pe cea de subtilitate, finețe, „nas subțire". Dar poate și pe cea veche franțuzească, pejorativă : „grec, vilain, pipeur, chevalier de Transylvanie" (Anatole France, **La rôtisserie de la reine Pédauque**); ce fibre secrete și ce scrutări intime îl vor fi făcut pe Călinescu să declare unui prieten, parafrazînd pe Flaubert : „Stănică, c'est noi !" ? (cf. Dinu Pillat, **Mozaic istorico-literar**, Buc. 1969, p. 180).

Călinescu a dat, în romane, întîi un specimen de **grec**, distins, generos, inteligent, cult : Leonida Pascalopol; apoi unul superior și ideal **„helen"** : arhitectul Ioanide.

★

Visul de a se mulțumi cu măsline pe Acropole, adică ideea supremației pe care monumentele o conferă insului pe raza lor, se extinde la Călinescu dincolo de conceptul de elenism, la cel de civilizație comunală : „Ca să trăiesc ca oamenii am nevoie să mă scol dimineața, fie și la mansardă, în muzica savantă a unei game de clopote abațiale sau la semnalul oral al unui orologiu urias de turn comunal; să-mi arunc ochii spre o pădure de cupole, turle, frontoane, clopotnițe. Înțeleg ca sub pașii mei să răsune mari lespezi de piatră, ca în drumul meu să găsesc la umbră bănci de marmură concave, cu picioare de leu. Cînd este arșiță și am dispoziții meditative, credincios sau necredincios, pretind să intru în nava unei catedrale, să stau cîteva minute ori ceasuri pe o bancă sub un stîlp, vrăjit de liniștea vibrantă a aerului în care pînă și tusea are ecouri de orgă ori de val marin". **(Scrieri despre artă**, I, p. 151). Această viziune și această exigență își rezumă îndreptățirea în următoarea sentință : „Sărăcia ori bogăția sînt noțiuni în relație cu averea obștească Un bogat într-o țară fără valori publice e sărac". (ibid. p. 153). Toată gîndirea politică a lui Călinescu și concepția lui economică, civilă și culturală, sînt în aceste rînduri lapidare. (Notabilă, iarăși, data cînd au fost scrise : 21 august 1944).

★

Altitudinea și distanțarea față de lume și evenimente, abstragerea în zonele absolute ale arhetipurilor și esențelor, într-un cuvînt platonismul lui G. Călinescu, nu fac din el un spirit dezincarnat, ratiocinînd schematic cu goale abstracții. Dimpotrivă, rareori cineva a avut o așa de puternică apetență pentru concret. Cîntărețul **Laudei lucrurilor**, investigatorul de vechi scrisori, adunătorul scrupulos și amuzat al sutelor de fotografii inedite și revelatorii din **Istoria literaturii române**, abonatul la reviste de modă feminină, colecționarul de mobilă veche, bibelouri și covoare, amatorul de artă plastică, curiosul de cancanuri și genealogii, avea o capacitate colosală de cuprindere a fenomenalității. Scriitorul și eruditul care și-a petrecut o viață în bibliotecă și la masa de lucru, izolat de lume și practic fără relații, știa neînchipuit de multe despre societatea românească; cheile personajelor (transfigurate bineînțeles prin ficțiune) din **Bietul Ioanide** și **Scrinul negru** dau o galerie completă de figuri reale, intuite cu o justețe infailibilă în configurația lor caracterologică și socială (pînă și o bătrînă contesă Keller, văduva unui ofițer din marina țaristă, cunoscută doar în cîteva familii boierești mai mult sau mai puțin scăpătate, apare în **Scrinul negru** ca generăleasa Cernicev). Arta portretistică a lui Călinescu este comparabilă, cu cele mai mari exemple clasice din Saint-Simon, Chateaubriand sau Proust, de multe ori cu o notă de umor placid sau hiperbolică nu fără maliție, ca în portretul memorabil al lui N. Iorga din **Istoria literaturii române.**

★

Descrierea și inventarierea concretului, făcută de G. Călinescu totdeauna sub incidență categorială, revelează **esența în fenomen.** Metoda lui era fenomenologică și nu importă dacă și cît a cunoscut din filosofia lui Husserl, care de altfel, prin idealitatea și preocuparea ei de absolut e raportabilă la platonism.

★

Din ce rudimentară idee despre filosofie s-a putut naște părerea, destul de răspîndită, că G. Călinescu nu ar fi avut cap filosofic ? Fiindcă nu a făcut „deducții transcendentale" sau prealabile „discursuri asupra metodei" ? Fiindcă nu prea lua în serios estetica teoretică ? Dar estetica nu există cu adevărat decît ca parte dintr-o viziune filosofică generală, în care poate fi și numai implicită. Luată ca disciplină distinctă ea nu e decît o vană și pedantă speculație, iar un „sistem de estetică" nu poate exista ca atare. Un sistem nu poate fi decît de metafizică, din care decurg, explicit sau nu, și etica și estetica și celelalte. Estetică mare nu au dat decît, în subsidiar, filosofii : Kant, Hegel, Schopenhauer, Kierkegaard, Croce, Blaga.

Din cînd în cînd citim sau auzim cîte o punere în paralelă a lui G. Călinescu cu Tudor Vianu, de obicei cu intenția mai mult sau mai puțin manifestă de a-l diminua pe cel dintîi ca pe un nefilosof fantezist și delirant, în opoziție cu un adevărat filosof, serios, coherent și riguros. Strălucitul și temeinicul om de cultură Vianu s-a aflat în împrejurarea de a fi fost pentru noi un exemplar oarecum de excepție, dar normal era să fi avut mai mulți universitari de talia și formația lui. Asemenea cărturari de superioară clasă dau, prin numărul lor, măsura ambianței culturale a unei societăți. Dar Tudor Vianu nu poate fi opus unui irepetabil geniu ca G. Călinescu. Vianu „știa" într-adevăr filosofie ca puțini alții, dar în ce-l privește nu avea nici una. Cînd vom înceta să confundăm pe doctorul în filosofie cu filosoful ?

G. Călinescu a fost filosof, în primul rînd filosof, chiar dacă inaparent pentru înțelegerea profană. Toate manifestările lui de critic, istoric literar, biograf, romancier, poet, ziarist etc., nu sînt decît aspecte fragmentare (strălucite, vaste, dar fragmentare) ale unei viziuni cosmologice totalitare asupra unității universului ca teofanie. De aici o antropologie în înțelesul microcosmului, o estetică a contemplării esențelor, o filosofie practică a ataraxiei și creației („sînt un ataraxic petulant") și o politică a cultului cetății.

★

Filosofia lui G. Călinescu era de același spirit cu a lui Leonardo da Vinci, a lui Goethe, a lui Balzac, — **și a lui Sadoveanu.** Călinescu a fost pînă acum singurul care a văzut în Sadoveanu altceva decît pe sfătosul și patriarhalul povestitor și peisagist anume pe inițiatul în cunoașterea unei vaste cosmologii polifonice, pe vizionarul armoniei și dramelor elementelor, pe înțeleptul total, știutorul tuturor treptelor nebănuite din scara universului, scriitorul nostru cel mai **intelectual** de la Eminescu încoace *).

★

Nu rezist ispitei de a transcrie aici următoarele rînduri din prefața lui Călinescu la ediția de **Romane și povestiri istorice** de Sadoveanu în două volume (Buc., 1961, EPL) : „Scriitorul nu este un pictor de natură moartă, cu fructe, flori și lișițe împușcate, ca în pînzele flamando-olandeze, el cîntă categoriile tuturor fenomenelor, Mumele, cum zice Goethe, grîul, mărul, cerbul — în coarnele căruia pădurea se prelungește — și este nu un poet bahic; nici un om mai cumpătat decît el. Și cu toate acestea, în toată opera lui Fluidul cel mai slăvit este vinul : vinul în cofăiel, în ulcică, în cupă. Intuiția lui merge către gradul de sublimare în scara materiei pe care îl reprezintă vinul, expresie dătătoare de viață a strugurelui vegetal, care la rîndu-i extrage substanțele minerale ale pămîntului. Ca și orientalii, ia vinul în accepția înaltă a unui simbol și a unei esențe. Vinul care dezleagă limba și duhul ajută la cea mai înaltă expresie a vieții intelectuale...

...Chipul lui Mihail Sadoveanu a căpătat la senectute o frumusețe superbă, frumusețea geniului pe care numai Tizian în persoană ar fi putut s-o traducă în culori, iar ochii lui albaștri au o adîncime celestă. De l-aș vedea pe Goethe n-aș fi mai turburat".

Am în față ultima fotografie a lui Călinescu, puțin înainte de moarte, cu figura emaciată ca a unui sfînt de El Greco și cu părul ca o flacără. Imaginea stadiului ultim și cel mai intens de ardere al unei inteligențe prodigioase. Nu știu care alt chip m-ar putea mai mult turbura. E chipul scriitorului care a scris pînă în ziua din urmă, a înțeleptului care la sfîrșit și-a proferat singur, cu glas tare : „Nu mai este nimic de făcut". (cf. Dinu Pillat, **op. cit.**, p. 181). Mi-l închipui ca pe Empedocle mistuit în vulcan.

★

G. Călinescu nu l-a înțeles pe Dostoievski și aceasta e desigur cea mai gravă lacună a inteligenței lui. Dar e vorba de fapt de două structuri sufletești incompatibile, încît chiar de l-ar fi înțeles intelectual tot n-ar fi aderat la spiritul lui. Călinescu era din familia celor care aprobă cosmosul ; Dostoievski, din a celor care îl resping. În concepția totalitară și rotundă despre lume a lui Călinescu (care era și a lui Goethe, la rîndul lui neînțelegător față de Dante, Pascal, Kleist etc.), conștiințele scindate de tipul Kierkegaard, Dostoievski, Kafka, nu sînt acceptabile. Dostoievski era un nihilist, e chiar în fond părintele nihilismului modern, mult mai mult decît Nietzsche, a cărui răsturnare a tuturor valorilor mergea, în definitiv, în sensul aprobării cosmosului. (Nietzsche era de fapt un goetheean). Dostoievski, fost nihilist revoluționar, a rămas nihilist și după convertire, iar acceptarea în cele din urmă a țarismului nu era la el decît un efect al repudierii lumii cu tot ce e temporal. Mistica și teologia lui creștină — poate cea mai abisală și cea mai ametitoare teologie, a celei mai fulgurante inteligențe — sînt tocmai expresia acestui refuz. El era în fond un dualist (deci pe undeva cu o sămînță de maniheism) în vreme ce cosmologia lui Călinescu era una monistă.

★

Aprobarea cosmosului nu înseamnă idilă, nici lăsare în voia naturii. Dimpotrivă, îndeamnă la o repetare a cosmicității, la o atitudine **cosmotică**, adică la o refacere a lumii, așadar nu numai că nu exclude dar implică intervenția omului asupra naturii. Vezi Leonardo da Vinci, vezi concepția goetheeană despre demonie și spiritul faustic. Vezi de asemeni **Republica** lui Platon, orînduire premeditată și opusă naturii.

Creația monumentală e o replică dată cosmosului. Monumentul contrazice natura și suspendă devenirea, dar afirmă universul și exaltă cosmogonia.

În privința platonismului trebuie arătat că reprezentarea unei lumi a „Ideilor" supra-instituită și imuabilă, cum pare să reiasă din dialogurile clasice ca **Timaios** sau **Phaidon**, are un caracter formal și duce la un dualism. Dar există și altă accepție a platonismului, poate mai puțin ortodoxă dar nu mai puțin întemeiată pe texte, mai ales pe dialogurile tîrzii, ca **Parmenide**, pentru care ideile sau esențele sînt imanente și într-o conexiune organică și unitară. Cam aceasta era accepția Renașterii, în special, mutatis mutandis, la un Giordano Bruno.

Această accepție este, în sens metafizic, un „realism". G. Călinescu, expunînd-o și exemplificînd-o literar în **Poesia realelor**, observă că implică o atitudine providențialistă, de unde ar decurge un anumit fatalism, o pasivitate bucolică, un **otium.** E adevărat, dar poate mai mult ca nostalgie a „vîrstei de aur". De fapt marile concepții moniste care au perspectiva unei apocatastaze și sînt deci providențialiste, sînt dialectice, dinamice, și, oricît ar părea de paradoxal, implică acțiunea omului și istoria. Aceasta e tot atît de adevărat pentru faimoasa profeție a călugărului calabrez din secolul XII Gioacchino da Fiore cît și pentru Hegel și, **last but not least**, pentru materialismul dialectic. Aprobarea cosmosului duce la demiurgie, la „transformarea naturii".

★

Ceea ce uluiește la o lectură mai întinsă din G. Călinescu este cantitatea și enormitatea vertiginoasă a bunului simț, această rarisimă însușire. (Descartes n-avea dreptate cînd zicea că „le bon sens est la chose du monde la mieux partagée" : bunul simț e mult mai rar decît inteligența și o implică totdeauna și pe aceasta). Călinescu este un monstru de bun simț, o mină inepuizabilă de observații și judecăți de o evidență absolută, apodictică, răsturnînd toate iluziile și preconcepțiile simțului comun; de aceea surprinde, irită, deranjează inerțiile mentale. Într-un text celebru, **Domina bona**, celebru mai cu seamă pentru aparentul delir și bufoneria ideologică, ceea ce surprinde este evidența unor judecăți ce restabilesc niște adevăruri ale căror negative erau (și sînt) comun acceptate; surprinde de asemeni exacta măsură și justa metodă a paradoxului și aparentului exces. Cum spune Polonius despre nebunia lui Hamlet, e o nebunie cu metodă.

★

Un articol scris de Călinescu chiar la debutul activității lui și intitulat **Ascensiune** (titlu care indică funcția mîntuitoare pe care i-o atribuia artei) se încheie cu aceste rînduri : „Ori de cîte ori m-am aflat în fața unei adînci inspirații, am găsit că era de natură religioasă, că se trăgea cu alte cuvinte, din umilință față de Non-eu. Dacă nu pot avea această intuire a deplinei abandonări a spiritului creator în existență, dacă nu pot abandona orgoliul, încrederea de sine, luciditatea, eu nu am despre artă decît o înțelegere empirică. Arta este acolo unde mă rănește desăvîrșita libertate a lumii față de conștiință, desăvîrșita minune fără prevedere. Iar cine nu se poate ridica cu spiritul pînă la nevăzut, neprevestit și rugăciune nu știe prețul".

Iată aprobarea monistă a cosmosului dusă pînă la ultima consecință. Rațiunea, luciditatea, conștiința, trebuie duse pînă la capăt, adică pînă acolo unde sfîrșesc. Atunci se ajunge la esența primă, se neagă individuația, particularul, efemerul. Este intuiția acelui „Urgrund" și „Ungrund" de care vorbea Jakob Boehme, fuziunea în Absolut. E o dispariție în teofanie.

Alexandru PALEOLOGU

*) *Incomparabil mai „intelectual" decît Camil Petrescu, nici el de altfel înțeles pînă acum în semnificațiile adînci ale operei lui, în ciuda meritatelor elogii și multelor comentarii, dar socotit intelectual fiindcă e „citadin", „analist", „lucid", „teoretician". într-un cuvînt, cum ar veni, fiindcă se exprimă „în radicale".*

DAN LAURENȚIU

Copilul sacru

De ce a trebuit să părăsesc acele valuri
blînde care m-au ocrotit o clipă
în adîncul lor de ce oare
m-am temut de durere

iată-mă acum păstrînd o amintire
vagă o nu vagă nu vagă
aceasta încă m-ar fi putut ajuta
să plutesc în ceața unui păcat fericit

iată că am călcat desculț în altă lume
și aici nu se aude nimic aici
totul a murit demult și trebuie
să stau cu buzele împietrite de spaimă

ascultînd fantoma unei iubiri
atît de posibile vai și atît de zadarnice
dincolo de pereții albaștri
un deșert de nisip și ruga unei păsări

pînă la nașterea copilului
va trebui să păstrezi o tăcere desăvîrșită
păcatul unui cuvînt va atîrna greu
va trebui să taci cu fața la perete

va trebui să-ți spui liniștit
că nu se întîmplă nimic în deșertul
acestei lumi pe care nu ai
știut niciodată să ți-o aduci aminte

ea ți-a spus că nimeni nu are
prizã la real și aceasta-i o nebunie
copilul tău se va naște
într-un crin ca într-un urlet de sînge

pînă atunci oricum va trebui
să păstrezi o tăcere desăvîrșită
liniștea ta va induce în eroare zeii
ei înșiși vor crede că ai murit

și din pacea lor sacră
veni-va copilul aici în lume
și în locul tău va începe iar
să spună cuvinte indiferente

Vînătoarea

O izbitură de fluviu care
a obosit așteptînd se aude
în zidurile casei mele
storuri trase peste tablouri negre
soarele arzător adus de mîne
în lume se clatină vîntul
rupe imagini și un strigăt
sparge oglinzile fericite ale ordinii
în orașul de piatră
fluviul aducător de dezastru
va fi vînat la noapte
nimeni nu trebuie să treacă hotarul pustiului
acum pacea și liniștea
vor dormi din nou și va trebui
să ud cu o lacrimă floarea
însetată de la fereastră
niciodată soarele nu va mai
străluci pentru acele tablouri negre
iubite de mine în casa
cu storurile trase niciodată soarele

Contemplație

Se cutremură norul
îngerul tău pe acolo a zburat
cînd vai-vai tocmai stăteai în așteptarea
nopții
cerul s-a albit de spaima călătorului
drumul nu mai duce nicăieri
cîndva un diavol se tîra pe sub el
îngerul e mort îngerul e mort
ucizi un gîndac negru
ce trebuie să faci de acum înainte
cu bucuriile rare ale aducerii aminte
acele explozii ale rîsului
cu buze de mărgean
pustiul și ghețurile de nisip
cad pe umerii tăi
zborul către peștera ta din cer
și-a pierdut argumentele sacre
contemplă-ți liniștit cadavrul
indiferent la mîngîierea unui
dulce parfum al viermilor
contemplă-ți liniștit cadavrul

Grația

Mortul acela care a fost văzut
în plină zi întunecînd slaba
vedere a soarelui era iarnă
copiii credeau că s-a născut

un om nou sub privirile tandre
ale boilor îngenunchiați
de sacrificiul acesta nu trebuie
să uite nimeni în vecii veciIor

galbene terestrele serii parcă
se pregăteau să aștepte pe cineva
plecat cu mărul sfînt dar nimeni
vai nu știa pe unde se va-ntoarce

o filozofie despre care nu se poate
spune absolut nimic nou
putea fi omul născut sub privirile tandre
mortul acela care a fost

flori de gheață roșie par
și buzele mele cînd șoptesc
aceste cuvinte ale
indiferenței umane

Adîncul mării

Nu mai trebuie să aștepți pe nimeni
în această casă cu zidurile ce tremură
de teama ta și speranța ta
iubește-ți singur nebunia

închide fereastra apoi închide
și ochii obosiți de lumină
respiră liniștit și adînc aerul
din gura celui care ai fost și-ai murit

adu-ți aminte de scutul și sabia
atîrnate în adîncurile mării
o lumină eternă și verde
îți arată drumul

un cîntec înalt de fecioare
leagănă tronul de aur
acolo trebuie să te odihnești
meditînd la perfecțiune

Rugă

Și acum și acum și acum
soarele indiferent deasupra mării
trandafir cu petale de sare
murmurînd în prăpastia nisipului roșu

sufletul rătăcind pe valuri
cu steaua neagră în mînă
se aplecară pentru rugăciunea
stinsă a genunchilor

nu uita niciodată strigătul meu
urgența-i săgeata speranței
și acum liniște acum liniște
sărută petala trandafirului

lumină roșie pe nisipuri
roagă-te pentru salvarea
ochilor mei rătăciți
în pustiul mării o roagă-te

Călătorie monotonă sub soare

Amantă intuiția mi-a fost
și conceptul slugă devotată

roagă-te cerului cu icoanele
unei păsări cu aripi de cristal
și intră în peștera
păzită la intrare de cîinele tău

soarele va trimite umbra
rugăciunii tale și te vei resemna
somnul dogmatic al tău va fi ocrotit
de legea cunoscută în lătratul cîinelui

amantă intuiția mi-a fost
și conceptul slugă devotată

vei ști că icoanele cerului
nu le-ai văzut niciodată aievea
și totul strălucește în trîmbița
amară a unui vis

amantă intuiția mi-a fost
și conceptul slugă devotată

dar acum ridicînd brațul
din peșteră cine mă aude
care este poporul ales
de cer să mă urmeze în pustiu

soarele vai cum topește nisipul
fierbinte pe care alunec
zadarnic spre orizontul la tel de alb
de tăcut și de orb ca judecata din urmă

nici un clopot nu cîntă în ceruri
nici o frunză nu plînge în pămînt
în acest anotimp fără iluzie
eu sînt tăcerea piatra delirantă

nimeni nu trece în spațiul vast
cu toiagul și nici nu se anunță
o fiară însetată care să-mi bea
sîngele albastru umbră a îngerului

amantă intuiția mi-a fost
și conceptul slugă devotată

Abia se aude

Ruga ta abia se aude
în lumina tremurată a zorilor
pe care atît de rar i-ai întîmpinat
cu fața surîzătoare

atît de adîncit ai fost mereu
în crepuscul în apele somnului
tău ireal oare ai dormit vreodată
să te trezească lumina soarelui

o palidă noapte ți-a fost
odihna eternă și veghea eternă
de la hotarul morții
aduci o mărturie pentru viața ta

poeme

DIETER SCHLESAK

Lui L.

Calma ta veghe

pentru existența noastră mai frumoasă pe rîuri.
Aceasta nu-i.
Aștepți răbduriu sub arcuri blînde de pod,
unde apa ta sclipitor năvălește în pești,
ceasuri de-a rîndul
sosirea mea și-a ta.

Caută dincolo de Babilon

văgăuna-n care raze nu se-abat.
Iarba veacurilor se usucă.
Aici sălășuesc icoanele apusului de soare.
Roșiatic se coboară-n vas de-aramă mitul și tace.
Pășește sub ploapa
celor ce răzbat aici un vis luminat, din care
contururi se-ncheagă
și Euridice prinde viață.
Dar pe fundul-fundului,
napoia ultimei plimbări,
unde toate tăcerile s-au furișat și toate
străfundurile visează-ndelung,
stă așteptarea :
în golul pe care-l acoperă mușchii moartea mea.

În românește de DANILA SIMION

BODOR PÁL

Păsările frunții mele

Fruntea mea, te-ai scorțoșat. Întunecate
și cuneiforme linii — crețe-n lut
cum străbateți mii decenii ! Rîndunica
riverană-n veșnic zbor deasupra voastră
par-că pe pămînt n-a coborît nici cînd.
Poate aevea nici n-au coborît acele
calde, minunate proiectile-n glii,
zbor boltesc deasupra crețelor de lut
în trecuturi moarte ori plouate.
Păsări cum e ochiul omenesc.

LÁSZLÓ KIRÁLY

Dansuri norvegiene

(NORVÉG TÁNCOK)

Grieg vine în amurg.
Vorbim de toamnă tredonînd norvegiene
dansuri
Mă doare tare un aer clar și rece.

Doar toate sînt acum ca un cristal
nu-i nici o mîngîiere în mișcare.
Doar Grieg stă lîngă mine ca o umbră
zicînd : fă pregătirea pentru iarnă,

Mă mir cu ochii mari deschiși, stingher
pe dealu-n cruce aleargă din pămînt
în frunze sîngele de oameni omoriți.
O oră mai e pîn' la-ntunecare...
Atunci, vai păsările mor în noapte
Liniște...
Se scaldă soarele și inima-mi
în apele prea negre din Zazar.

FEHÉR FERENC

Flacăra lumînării

Dans legănat de Laboda,
basm ce copiilor joc da,
ram cît un ban, dintr-un basm
Tavă de aur ce-nșală
vis cu coșmar — mască goală,
negru trunchi în lac de aur.
Măști pentru suflet vii tare,

țepi de-amintiri tîrîtoare,
liniști — crini din rădăcini,

Soț pămîntean pentru stele ;
cînd ar putea fi-ntre ele
facă, e trunchi dus de-un suflu.

În românește de OCTAVIAN HODÂRNAU

INGMAR BRANTSCH

Bătrînețe

Parc-aș fi dat
ortul popii demult.
Mă apucă
foamea, setea,
dragostea.
În tinerețe
avem idei

Umed ca vîntul

Strîns în două culori
tabloul „Vaccinarea calului
împotriva epidemiei de tifos"
Galbene, epidemia, puroiul,
verde calul, doar la izvorul
calului stă iarba verde.
O, nu, pardon,
galben, calul,
căci toamna iarba e galbenă
și verde epidemia de tifos,
culoarea speranței
care se poate extinde. Yes.

Premier amour

(cîntec de legume)

Prima iubită,
veștejit păr de varză,
gură de morcov în roșu pălit.
Cît de dinamic săruta
în sus și în jos
gurița mînjită de smîntînă.
Ach, ah, ah
dragostea noastră
în centimetri cubi.

În românește de VASILE VLAD

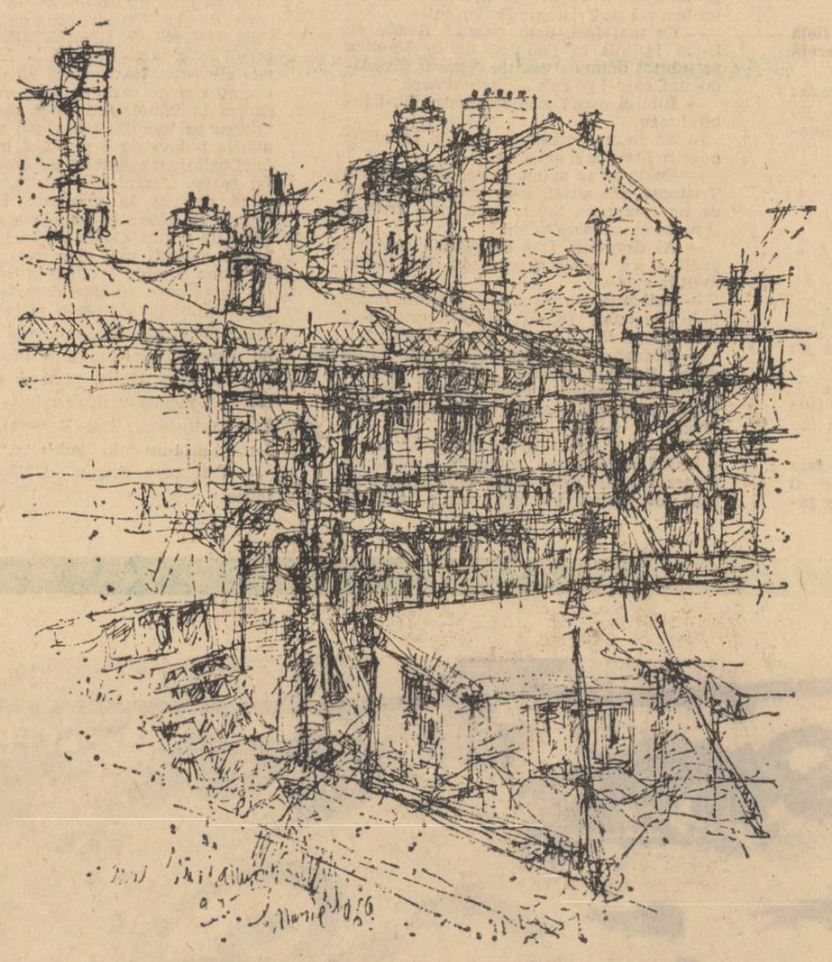

POȘTA REDACȚIEI

PROZA
POEZIE

Nicolae Andrei : Se întîmplă, spui dumneata, printre rîndurile „Aventurii", că aproape toată lumea încearcă în sezonul estival cîte-o mică escapadă sau cîte-un flirt (și, evident, cam așa se întîmplă) și te apuci să ne-o povestești pe aceea trăită de contabilul I.D. El visează o stînă de oi, iar o suedeză (ah Nordul ăsta gonind după aventuri amoroase) îi face ochi dulci și avansuri. Plesnit tam-nesam de un fel de însolație (deduc că întîmplarea s-a petrecut mai de mult, fiindcă în vara aceasta, pe litoral, a plouat mereu cu găleata), contabilul o ia razna pe plajă și cunoaște o ființă candidă, cu ochi galeși, timidă care-i rupe inima-n două. Și se îndrăgostește fulgerător, dar cînd o conduce spre casă vede că ea locuiește la un sanatoriu T.B.C. Subit, *el* simte nevoia să fumeze mult. Nu, zic eu, nu e bine să abuzeze de tutun, căci poate să contracteze și el un infiltrat pulmonar.

Bălășoiu : „Ghilimelele" — un fel de pamflet fără usturoi. „Rîd" — mai mult eventuală și prea puțin evidentă, ca să ne păsträm între hotarele stilului dumitale. În ciuda intențiilor, ea nu stîrnește rîsul. Poate daca-i fi întrebuințat în loc de sugativă praf de gîdilat... Poate. În schimb, „Acolade" — mi-a dat de veste că poți să scrii frumos și limpede și curat și atractiv atunci cînd te străduiești să nu muști din toate lucrurile de pe lumea asta. Mai trimite-mi.

I. Badea : Miniportretele satirice pe care le încerci sînt, pe alocuri, de necitit, din pricina limbajului pedant. Renunță la ideea că poți cîștiga cititori cu cuvinte înadins căutate prin dicționar ca să demonstreze că știi să **vorbești pe radical** (expresie cu largă circulație în orașul Ploiești unde lucrezi). Încearcă să le vorbești celor din jur cu fraze așternute în paginile trimise redacției noastre și o să vezi că oamenii își vor face cruce. Să exemplificăm : „...Entitate distinctă, cu funcții intelectuale, organice și de procreație proprii, secundul derivă din organizatorul principal ca o unghie excrescentă și suplimentară"...

Manuscrisele următorilor, neconcludente : Octavia Bota, Decebal Rizescu, Stern Niculeț, Marin Gheorghe, Constantin Dușcă, Cristian Ermer, Jean Călin, Grigore Cricoveanu.

F. N.

Rizescu Decebal. Un maestru desăvîrșit al genului epistolar : *„Rog personalitatea dv. că am dorit să-mi las lucrările, deoarece a intervenit promt tov. Teculescu Ion spunîndu-mi că a fost coleg de școală cu dumneavoastră".* Știu că nu e frumos să-ți uiți colegii dar mărturisesc, în cazul lui Teculescu memoria mă trădează. Însă, oricum, chiar dacă aș fi știut cine e Teculescu, tot n-aș fi înțeles nimic din scrisoarea dumitale : *„Îmbrățișînd cu căldură fiecare literă după cum prea bine se observă devine-n capul meu cc. o grămadă de' perle mîndre și ușoare".* O fi, domnule, că prea o spui dumneata cu foc. Ei bine, perlele astea mîndre și ușoare, devine că se înmulțesc teribil pe măsură ce ne apropiem de finalul epistolei : *„Sper că nu vă plictisesc* (asta-i bună, nici vorbă de așa ceva) *primele lucrări artistice cu același conținut rog să le rupeți vă trimet alăturat pe acestea care a suferit îmbunătățiri în urma grijii cu care s-a angajat unii tovarăși* (probabil Teculescu n.n.) *să mă sprijine în munca mea cum s-ar spune c-am ce-a de-a doua dar eu o consider prima pentru că multe momente cînd alții își găsește distracții diferite eu am prilejul să fiu distrat în munca mea asiduă de artist".*

În sfîrșit, versurile : *O planetă se-nvîrtește într-un vechi sistem solar / Viața ei pulsează-n toate vezi ceva imaginar / Cînd apare soc-rele iară jos la orizont / Virgulă pune o lume și o alta pune punct. / Niciodată însă lumea nu-i pătrunsă de acest simț / O, ar însemna atuncea că lumea devine-n zimț / Și atuncea adevărat ar fi prea un spasadim (sic !) / Dacă totul ne-ar apare în recl cu ce privim / Cînd pămîntul face parte dintr-un tot și infinit / Nimeni nu poate atuncea să se-apuce de glumit / Prima dată ca o tavă la om i s-a pomenit / A vorbit de ea o vreme și pe urmă s-a lipsit".*

De la tavă pînă la sferă drumul este acesta : *Și de atuncea încoace nimeni nu s-a liniștit / Pînă ce planeta-ntreagă n-a ieșit din acest vid / Și-așa încetul cu-n-cetul, credința dă-te-napoi / lăsă mingea lui tava și-o duse la gunoi".*

Firește însă că heliocentrismul nu s-a dat ușor bătut : *„E ! Dar tava nu se duse imediat cît ai clipi / Inchiziția arse lume și pe alta o huli ! Pînă cînd fizicienii se impuse și vorbi / Primul Tall (? !) înflăcăratul și ca el mai fuse mii".*

În fine concluzia : *Și uit-așa inchiziția pe pămîntul ce-l trăi / Făcu groaznice măceluri și știința o huli / Pînă cînd Giordano Bruno nu mai putu de necaz / Și strigă și ars în flăcări „se-nvîrtește e un caz".*

Din acest adorabil galimatias filozofico-poetic ceea ce lipsește nu este talentul. Aveți un talent pe care mulți poeți consacrați l-ar putea invidia. Condoarea, de asemenea. Și totuși acestea nu ajung. Nu pot explica în două cuvinte de ce aceste versuri sînt sub nivelul publicării, de aceea rog să fiu crezut pe cuvînt. Oricum, cunoștința cu dumneata mi-a făcut plăcere.

Cezar BALTAG

Cronica fantezistă

A FACE MITURI

M-am întîlnit pe stradă cu un amic, care la întrebarea mea pur formală : „Ce mai faci ?" — că să nu apuce să mă întrebe el mai întîi — mi-a răspuns pe nerăsuflate : „Fac mituri".

— Mituri ?

— Mituri.

— Serios ?

— Da, fac niște mituri.

Certitudinea și buna lui credință m-au pus pe gînduri. E drept că omul s-a specializat, de la o vreme încoace în creația, în paralel, a „Odiseei Mahabharatei etc. Scrie la ele cu o hărnicie de invidiat, pe măsură ce le citește. Compunerile lui nu se deosebesc prea mult de izvoare, numai că sînt mai lungi. Înseamnă asta, într-adevăr, a face mituri ? Am crezut întotdeauna, și sînt convins și astăzi, că miturile se fac pe furiș. Folclorul se face pe furiș, ca izvoarele. Homer n-a făcut niciun mit. Shakespeare la fel. Mituri autentice sînt puține. Confuzia e hrănită și de „opiniile celor care sînt în stare să vorbească solemn în legătură cu o plachetă oarecare : „Talentatul I. P. demitizează cu succes", în timp ce „talentatul P.I." încearcă a oferi o nouă mitologie getotraco-sarmată". Înepții de-ale unora care făcînd gesturi de inițiați chemați să facă ordine, cred că fac și critică ! Scriind „Troilus și Cresida", Shakespeare n-a demitizat Iliada ci a creat o farsă, o parodie. Nimeni n-a demitizat nimic. Ce e mit e sfînt și nu se poate desființi. Dumnezeu nu se poate des-ființi prin faptul că cineva scrie că dumnezeu bea apă. Scriind Blaga, cu rost, un „Meșterul Manole", nu s-a deslegendit Meșterul Manole. Dar ce și-a zis amicul : dacă un începător demitizează cu succes, de ce eu, om cu mai multă voință n-aș crea vreo două trei mituri ? Românești. Chiar cinci-șase. Să fie acolo. Și a început să umble pe la biblioteci după „Daphnis și Chloe" după „Romeo și Julieta" de care nu mai auzise. Prin urmare (să mă ierte) revin' la obsesia mea. Miturile nu se fac așa una-două — prin angajament și plan editorial. Ele se creează peste capul nostru, cu noi, pe sub, ca apa, ca muntele, ca focul. Și se observă, abia după ce au fost terminate, în sute de ani. Nu toate năzdrăvăniile sînt bune și ingenioase. Nu tot ce e ilizibil înseamnă că e profund și abscons, cu un sens care se refuză la prima lectură. Și nu orice poem lung, lung, lung și nedigerabil înseamnă că e mit.

Marin SORESCU

---

apollinaire

(Urmare din pagina a 8-a)

— Iubite maestre, spuse iar Croniamantal, ridicînd glasul, vorbiți-mi de versul liber.

— Trăiască libertatea ! strigă statuia de bronz.

Și după ce o salută, Croniamantal porni mai departe, în nădejdea de a o întîlni pe Tristouse.

Într-altă zi, Croniamantal trecea pe bulevarde. Tristouse nu venise la o întîlnire, și el spera s-o găsească într-un salon de ceai la modă, unde se ducea uneori cu prietenii. Cotea după colțul străzii Le Peletier, cînd un domn, îmbrăcat într-o manta de cenușiul perlei, i se adresă, zicîndu-i :

„Domnule, voi reforma literele. Am găsit un subiect sublim : e vorba de senzațiile încercate de un tînăr bacalaureat bine crescut care a lăsat să-i scape un zgomot incalificabil într-un cerc de cucoane și domnișoare de condiție."

Speriindu-se de noutatea subiectului, Croniamantal își dădu numaidecît seama cît de mult ridica, astfel, în valoare sensibilitatea autorului.

Croniamantal o șterse... O doamnă îl călcă pe picioare. Era o autoare și se grăbi să-l încredințeze că această întîlnire sau ciocnire îi va prilejui un subiect de nuvelă savuroasă.

Croniamantal își luă picioarele la spinare și ajunse lîngă Pont des Saints-Pères, unde trei inși care discutau un subiect de roman îl rugară să-și spună părerea ; era vorba de scrierea povestirii unui ofițer.

— Frumos subiect, exclamă Croniamantal.

— Stai, zise vecinul, unul bărbos, eu susțin că subiectul este încă prea nou și prea rar pentru publicul actual.

Și al treilea lămuri că era vorba de un oficier de restaurant, băiatul de la oficiu, cei care șterge vesela...

Dar Croniamantal nu le răspunse și plecă grăbit să facă o vizită unei vechi bucătărese care făcea versuri, la care nădăjduia s-o întîlnească pe Tristouse, la ora ceaiului. Tristouse nu era acolo, dar Croniamantal se întreținu cu stăpîna casei, care îi declamă cîteva poeme.

Era o poezie plină de adîncime în care toate cuvintele căpătau un înțeles nou. Așa, de pildă, **arhipélag** nu era întrebuințat de ea decît în sensul de **hîrtie sugativă.**

Puțin timp după aceea, bogatul Paponat, mîndru de a se putea zice amantul celebrei Tristouse, și care ținea mult să n-o piardă, căci ea îi făcea cinste, hotărî să-și ducă iubita în călătorie prin Europa centrală.

— E-n regulă, zise Tristouse, dar nu vom călători ca amanți, căci dacă îmi ești agreabil, totuși nu te iubesc încă sau cel puțin mă silesc să nu te iubesc. Vom călători, așadar, ca buni camarazi și mă voi îmbrăca în băiat, părul nu mi-e așa lung și mi s-a spus adesea că am aerul unui chipeș flăcău.

— Bine, zise Paponat, și cum ai nevoie de odihnă și, în ceea ce mă privește, sînt și eu destul de obosit, o să ne căutăm un loc retras în Moravia, la o mănăstire din Brünn, în care unchiul meu, starețul din Crépontois, s-a retras după izgonirea congregațiilor. E una din mănăstirile cele mai bogate și cele mai plăcute din lume. O să te prezint ca pe unul din prietenii mei și, nu te teme, o să trecem oricum și de amanți.

— Aș fi încîntată, zise Tristouse, căci ador să trec drept ceea ce sînt. Plecăm mîine.

. . . . . .

18. — APOTEOZĂ

Croniamantal murind, Paponat o duse la hotel pe Tristouse Ballerinette care, îndată ce sosi, avu o criză de nervi în toată regula. Hotelul era într-o clădire veche și, din întîmplare, Paponat descoperi într-un dulap o sticlă cu apă a reginei Ungariei care data din veacul XVII-lea. Acest leac lucră repede. Tristouse își veni în simțiri și se duse fără a mai zăbovi la spital să ceară lețul lui Croniamantal care îi fu încredințat fără greutăți.

Ea îi făcu o înmormîntare cuviincioasă și-i puse pe groapă o lespede pe care era săpat ca epitaf :

PAȘIȚI ÎN VÎRFUL PICIOARELOR
SĂ NU TULBURAȚI PAȘNICUL SOMN

Apoi, se întoarse la Paris cu Paponat, care o părăsi cîteva zile după aceea, pentru un manechin de pe Champs-Elysées.

Tristouse nu-i duse dorul mult timp. Ea luă doliul după Croniamantal și urcă în Montmartre, la pasărea Blajinului, care începu prin a-i face curte, și după ce avu ce-și dorea, se apucară să vorbească de Croniamantal.

— Trebuie să-i fac o statuie, zise pasărea Blajinului. Căci nu sînt numai pictor, ci și sculptor.

— Chiar, zise Tristouse, trebuie să-i ridicăm o statuie.

— Da' unde ? întrebă pasărea Blajinului ; guvernul n-o să ne dea un loc. Timpurile sînt grele, pentru poeți.

— Așa se spune, urmă Tristouse, dar poate că nu-i adevărat. Ce părere ai de pădurea de la Meudon, dom'le pasărea Blajinului ?

— Chiar mă gîndeam, dar nu îndrăzneam s-o spun. Haide, merge și pădurea de la Meudon.

— O statuie în ce, întrebă Tristouse, în marmură ? În bronz ?

— Nu, e prea învechit, răspunse pasărea Blajinului, trebuie să-i sculptez o profundă statuie în nimic, ca poezia și ca gloria.

— Bravo ! Bravo ! zise Tristouse, bătînd din palme, o statuie în nimic, în vid, e magnific, și cînd o s-o sculptezi ?

— Mîine ; dacă vrei ; o să cinăm, o să petrecem noaptea împreună, și dimineața ne vom duce în pădurea de la Meudon, unde voi sculpta această profundă statuie.

Zis și făcut. Plecară să cineze cu elita montmartroază, se-ntoarseră să se culce către miezul nopții, și a doua zi dimineață, pe la orele nouă, după ce se înarmară cu un hîrleț, o sapă, o lopată și cîteva dălți, luară drumul către frumoasa pădure de la Meudon, unde-l întîlniră, însoțit de pupuica lui, pe prințul poeților, foarte încîntat de frumoasele zile pe care le petrecuse la Conciergerie.

În luminiș, pasărea Blajinului se puse pe lucru. În cîteva ore, el săpă o gaură cam de o jumătate de metru lărgime și doi metri adîncime.

Pe urmă prînziră pe iarbă.

După amiază pasărea Blajinului o folosi spre a sculpta interiorul monumentului, după asemănarea lui Croniamantal.

A doua zi, sculptorul se-ntoarse cu cîțiva lucrători care îmbrăcară puțul ca un perete de beton armat gros de opt centimetri, afară de fund care avea treizeci și opt de centimetri, în așa fel încît vidul avea forma lui Croniamantal, gaura era plină de fantoma lui.

A treia zi, pasărea Blajinului, Tristouse, prințul poeților și pupuica lui se întoarseră la monument, care fu acoperit cu țărîna scoasă din el și aici, la căderea nopții, fu sădit un falnic laur al poeților, în timp ce Tristouse Ballerinette dansa, cîntînd :

Nu toate te iubesc croncan
Palantila mila miman
Cînd fu iubit de o regină
El rege-i fiindcă ea-i regină
Mi-i drag ca raza de lumină
Croniamantal în puț la fund
O fi zăcînd ?

Culege măghiran, verbină.
Noaptea, cîntînd.

apollinaire

Poetul asasinat

— FRAGMENTE —

10. — POEZIE

În cele dintîi zile ale anului 1911, un tînăr săracăcios îmbrăcat urca strada Houdon în fugă. Chipul său, în mare neastîmpăr, părea, rînd pe rînd, plin de bucurie sau de neliniște. Ochii lui devorau cu nesaț tot ceea ce priveau și cînd pleoapele i se strîngeau ca niște fălci, ele înghițeau tot universul care se reînnoia fără încetare prin lucrarea celui care alerga, închipuindu-și și cele mai mici amănunte ale uriașelor lumi cu care se hrănea. Vuietele și tunetele Parisului se spărgeau în depărtare și în jurul tînărului, care se oprea gîfîind ca un hoț prea multă vreme urmărit și gata să se predea. Aceste clamori, această larmă arătau bine că dușmani stau gata să-l hăituie ca pe un hoț. Gura și privirea lui arătară viclenie, și mergea acum cu încetineală, el se refugie în memorie, și mergea înainte, în timp ce toate puterile destinului și conștiinței lui îndepărtau timpul ca să se vădească adevărul a ceea ce este, a ceea ce fu și va fi.

Tînărul intră într-o casă fără caturi. Pe poarta deschisă, o tăbliță arăta :

INTRAREA ÎN ATELIERE

O luă pe un coridor în care era atît de întuneric și atît de frig, încît i se păru că moare și cu toată voința, strîngîndu-și dinții și pumnii el prefăcu veșnicia în fărîme. Apoi deodată avu din nou noțiunea timpului ale cărui secunde ciocănite de un ornic pe care-l auzi în clipa aceea căzeau ca niște țăndări și viața îl cuprinse iar în timp ce din nou timpul trecea. Dar în clipa în care se pregătea să bată la o ușă, inima îi bătu mai tare, de teamă că nu va găsi pe nimeni :

Bătea la ușă și striga :

„Sînt eu, Croniamantal."

Și după uțe, pașii greoi ai unui om obosit, sau care poartă o povară copleșitoare, veniră încet și cînd ușa se deschise fu, în năpraznica lumină, geneza a două făpturi și grabnica lor nuntire.

În atelierul asemeni unui staul, o uriașă turmă zăcea împrăștiată, erau tablourile adormite și păstorul care le păzea zîmbea prietenului său.

Pe o policioară, cărți galbene îngrămădite închipuiau calupuri de unt. Și zmuncind ușa prost prinsă în țițîni, vîntul aducea acolo ființe necunoscute care se plîngeau cu scîncete mici, în numele tuturor suferințelor. Toate lupoaicele jalei urlau atunci după ușă, gata să sfîșie turma, păstorul și pe prietenul lui, spre a pregăti în același loc întemeierea Orașului nou. Dar în atelier erau bucurii de toate culorile. O mare fereastră ținea toată partea dinspre miază-noapte și nu se vedea decît cerul asemeni unui cîntec de femeie. Croniamantal își scoase pardesiul care căzu la pămînt ca leșul unui înecat și, așezîndu-se pe un divan, privi îndelung noua pînză pusă pe șevalet. Îmbrăcat în pînză albastră și cu picioarele goale, pictorul privea și el tabloul în care, în bruma glacială, două femei își aduceau aminte.

Se mai găsea în atelier și un lucru de piază-rea, acea mare bucată de oglindă spartă, prinsă de perete cu piroane. Era o nepătruns de adîncă mare moartă, verticală și în fundul căreia o tăgăduitoare viață însuflețea ceea ce nu există. Astfel, în fața Artei, e aparența ei, de care oamenii nu se dumiresc și care-i scoboară cînd Arta îi înălțase. Croniamantal se îndoi rămînînd așezat și rezemîndu-și brațul de genunchi, își întoarse ochii de la pictură spre a și-i aduce pe o tăbliță aruncată pe jos și pe care era trasă cu penelul următoarea înștiințare :

SÎNT LA CÎRCIUMĂ

Pasărea Blajinului

Citi și reciti această frază în timp ce pasărea Blajinului își privea tabloul mișcînd din cap, trăgîndu-se îndărăt, apropiindu-se. Apoi se întoarse către Croniamantal și-i spuse :

— Ți-am văzut nevasta, aseară.

— Cine-i ? întrebă Croniamantal.

— Nu știu, am văzut-o, dar n-o cunosc, e o adevărată fată, așa cum îți plac ție. Are fața cruntă și copilărească a celor ce sînt ursite să chinuie. Și din grația ei cu mîini ce se ridică spre a respinge, îi lipsește acea noblețe pe care poeții n-ar putea-o, căci ea i-ar împiedica să sufere. Ți-am văzut nevasta, îți spun. Ea e urîțenia și frumusețea, ea e ca tot ceea ce iubim noi astăzi. Ea pare să aibe savoarea frunzei de laur.

Dar Croniamantal, care nu-l asculta, îl întrerupse spre a-i spune :

— Am făcut ieri cel din urmă poem al meu în versuri regulate :

Luth
Zut !

și cel din urmă poem al meu în versuri neregulate.

(Ia seama că în strofa a doua cuvîntul fată e luat în nume de rău) :

PROSPECT PENTRU UN MEDICAMENT NOU

De ce se-ntoarce Hjalmar
Pocalele de-argint masiv rămaseră deșarte
Și stelele de seară iar
Părură stelele de dimineață
Și invers
Vrăjitoarea din pădurea Hrûloe
Să-i dea mîncare se zorea
Era — se știe — hipofagă
Dar el sărmanul nu era
Maï Maï ramaho nia nia

Pe urmă stelele de dimineață
Se prefăcură-n stelele de seară
Și invers.
Iar el strigă — În numele lui Maroe
Și-al vulturului ei iubit
Fiică-a lui Arnammoer
Fă băutura de erou
— Prea bine luptător slăvit
Maï Maï ramaho nia nia
Ea luă soarele
Și-l cufundă în mare
Ca vrednicele gospodine care
Înmoaie șunca-n saramură
Dar vai ! somonii hulpavi
Au sfîșiat mărețul soare înecat
Și și-au făcut peruci
Din raze
Maï Maï ramaho nia nia

Ea luă luna și-o-nfășă în fețe
Cum se face cu morții iluștri
Și cu copiii de țiță
Și pe urmă la lumina stelelor numai
Acelora veșnice
Ea făcu o fiertură de brădișor
De gudron de Norvegia de alior
Și de muci de Elfi
Spre-a-i da eroului să bea
Maï Maï ramaho nia nia

Muri ca soarele
Și vrăjitoarea cățărată în creștetul unui brad
Ascultă pînă seara
Freamătul marilor vînturi năpustite-n fiolă
Și scalzii mincinoși dîndu-și a lor parolă
Maï Maï ramaho nia nia

Croniamantal tăcu o clipă, apoi adăogă :

— Nu voi mai scrie decît o poezie liberă de orișice piedică, fie ea și a limbajului.

Ascultă, dragul meu !

MAHÊVIDANOMI
RENANOCALIPNODITOC
EXTARTINAP + v.s.
A. Z.
Tel. : 33—122 Pan : Pan
Oeaoiiii KT in
iiiiiiiiiii

— Ultimul tău vers, sărmanul meu Croniamantal, spuse pasărea Blajinului, e un biet plagiat din Fr. nc. s. J. mm. s.

— Nu-i adevărat, spuse Croniamantal. Dar n-o să mai scriu poezie pură. Uite unde-am ajuns din vina ta. Vreau să fac teatru.

— Mai bine te-ai duce s-o vezi pe fata de care ți-am vorbit. Te cunoaște și pare-se că e nebună după tine. O s-o găsești în pădurea de la Meudon, joia viitoare, la locul pe care ți-l voi spune. O s-o recunoști după coarda de sărit pe care o va ține în mînă, și o cheamă Tristouse Ballerinette.

— Bine, zise Croniamantal, o să mă duc s-o văd pe Ballerinette și-o să mă culc cu ea, dar mai întîi și-ntîi vreau să mă duc la Teatru să depun piesa mea **Iéximal Jélimite** pe care am scris-o în atelierul tău anul trecut, mîncînd lămîi.

— Fă cum vrei, dragă prietene, dar nu uita de Tristouse Ballerinette, viitoarea ta consoartă.

— Bine zis, spuse Croniamantal, dar vreau să răcnesc încăodată subiectul lui **Iéximal Jélimite.** Ascultă :

„Un om cumpără un jurnal pe țărmul mării. Dintr-o casă așezată în partea stîngă a scenei iese un soldat ale cărui mîini sînt becuri electrice. Dintr-un copac coboară un uriaș de trei metri înălțime. El o zgîlțîie pe vînzătoarea de ziare, care e de ipsos și care în cădere se sparge. În acest moment survine un judecător. Cu lovituri de brici el omoară pe toată lumea, în timp ce un picior care străbate scena țopăind îl răpune pe judecător cu o lovitură de genunchi în nas, și cîntă o nostimă șansonetă"

— Ce minune ! zise pasărea Blajinului, o să fac decorurile, mi-ai făgăduit-o.

— Nici nu mai încape vorbă, răspunse Croniamantal.

. . . . . .

13. — MODĂ

Calppoiatul Paponat, care se-ntorcea, noaptea, din pădurea de la Meudon, unde umblase după aventuri, ajunse la timp ca să ia ultimul vapor. El avu norocul s-o întîlnească pe Tristouse Ballerinette.

— Ce mai faci, domnișoară ? îi zise el. L-am întîlnit în pădurea de la Meudon pe iubitul dumneavoastră, domnul Croniamantal, care-i pe cale să înebunească.

— Iubitul meu ? zise Tristouse. Nu-i iubitul meu.

— Se spune, totuși, de ieri, în cercurile noastre literare și artistice.

— Poate să se spună orice, zise cu tărie Tristouse. De altfel, n-aș avea de ce roși de un asemenea iubit. Oare, nu-i frumos și n-are el un mare talent ?

— Ai dreptate. Dar ce pălărie nostimă aveți și ce rochie frumoasă ! Țin foarte mult la modă.

— Ești întotdeauna foarte elegant, domnule Paponat. Dă-mi adresa croitorului dumitale, o să i-o trec și lui Croniamantal.

— Degeaba, n-o s-o folosească, spuse rîzînd Paponat. Dar ia spune-mi, ce mai poartă cucoanele, în anul acesta ? Vin din Italia și nu sînt la curent. Informează-mă, te rog.

— În anul acesta, spuse Tristouse, moda e bizară și familiară, e simplă și plină de fantezie. Toate materialele feluritelor regnuri ale naturii pot intra acum în compoziția unui costum de damă. Am văzut o rochie superbă făcută din dopuri de plută. Ea nu era, desigur, mai prejos decît încîntătoarele toalete de seară din pînză de rufe care fac furori la premiere. Unul dintre marii croitori are de gînd să lanseze taioarele din scoarțe de cărți vechi legate în piele de vițel. E o nebunie. Toate literatele vor dori să le poarte, și-o să poți să te apropii de ele și să le vorbești la ureche sub cuvînt că vrei să citești titlurile. Oasele de pește se poartă mult la pălării. Întîlnești, adesea, minunate tinere fete îmbrăcate în pelerine ale Sfîntului Iacob de Compostella ; costumul lor e, cum se și cade, înstelat cu cochilii Saint-Jacques. Porțelanul, gresia și faianța au apărut brusc în arta vestimentară. Aceste materiale se poartă la centuri, pe acele de pălărie, etc ; mi-a fost dat să văd un săculeț de mînă adorabil făcut în întregime din ochi de-aceia de sticlă cum vezi pe la oculiști. Penele împodobesc acum nu numai pălăriile, ci și pantofii, mănușile și la anu' se vor pune pe umbrele. Se fac pantofi din sticlă de Veneția și pălării din cristal de Baccarat. Nu mai vorbesc de rochiile pictate în ulei, de lenajurile roșii ca focul, de rochiile bizar pătate de cerneală. Pentru primăvară, se vor purta mult hainele din mațe umflate, forme agreabile, svelteță și distincție. Aviatoarele noastre nu vor purta altceva. Pentru curse, vom avea pălăria **balon de copil,** compusă din douăzeci de baloane, efect de mare lux și, la ocazii, pocnituri foarte amuzante. Scoica de midie nu se poartă decît pe botine. Notează că începem să ne îmbrăcăm cu animale vii. Am întîlnit o cucoană pe a cărei pălărie douăzeci de păsări : canari, sticleți, pițigoi, țînuți cu o ață de lăbuță, cîntau de zor bătînd din aripi. Coafura unei ambasadoare, la ultima serbare de la Neuilly, se compunea din vreo treizeci de năpîrci. „Pentru cine-s șerpii ăștia care-ți șuieră pe cap ?" îi spunea cucoanei, cu accentul lui dac, un june atașat român care se zice că are mare succes la femei. Am uitat să-ți spun că, miercurea trecută, am văzut pe unul din marile bulevarde o pupuică îmbrăcată în mici oglinjoare aplicate și lipite pe o stofă. La soare, efectul era măreț. Ai fi zis o mină de aur la plimbare. După puțin, începu să plouă și femeia seamănă cu o mină de argint. Cojile de nucă fac ciucuri foarte drăguți mai ales dacă le amesteci cu alune. Rochia brodată cu boabe de cafea și cuișoare, cu cățel de usturoi, cu cepe și ciorchini de stafide o să se mai poarte încă, în vizită. Moda devine practică și nu disprețuiește nimic, ea înnobilează totul. Ea face pentru materii, ceea ce romanticii făcură pentru cuvinte.

— Mulțumesc, zise Paponat, m-ați informat într-un chip încîntător.

— Ești prea drăguț, îi răspunse Tristouse.

14. — ÎNTÎLNIRE

Trecură șase luni. De cinci, Tristouse Ballerinette devenise amanta lui Croniamantal, pe care-l iubi cu patimă timp de opt zile. În schimbul acestei iubiri, liricul băiat o făcuse celebră și nemuritoare pe veci, slăvind-o în minunate poeme.

„Eram necunoscută, își spunea, și iată că el m-a făcut vestită între toate celelalte vii.

„Eram îndeobște luată de slută cu sfrijeala mea, cu gura mea prea mare, cu dinții mei urîți, cu fața mea șuie, cu nasul meu strîmb. Iată-mă frumoasă acum, și toți bărbații mi-o spun. Se rîdea de umbletul meu bărbătesc și țăcănit, de coatele mele ascuțite care se mișcau în mers ca niște labe de găină. Sînt socotită azi atît de grațioasă că toate celelalte femei mă imită.

„Cîtor minuni nu dă naștere dragostea unui poet ! Dar ce povară, dragostea poeților ! Ce tristeți o însoțesc, cîte tăceri de îndurat ! Pe cînd, acum, minunea s-a arătat, sînt frumoasă și divinizată. Croniamantal e urît, în puțină vreme și-a mîncat averea, e sărac și fără eleganță, e fără haz, cu fiece gest, oricît de mic, își face o sută de dușmani.

„Nu-l mai iubesc, nu-l mai iubesc.

„Nu mai am nevoie de ei, adoratorii mei îmi ajung. O să mă despart de el cu-ncetul. Dar tărăgănelile astea o să mă plictisească. Trebuie să plec sau să dispară el, ca să nu mă mai sîciie, ca să nu-mi mai reproșeze nimic."

Și, la capătul a opt zile, Tristouse deveni țiitoarea lui Paponat, urmînd a-l vedea mai departe pe Croniamantal, cu care era din ce în ce mai rece. Ea îl vedea tot mai puțin și el desnădăjduia din ce în ce mai mult, dar din ce în ce mai mult se lega de Tristouse, neavînd bucurie decît cînd ea era acolo și, în zilele cînd nu venea, petrecînd ore de-a rîndul în fața casei pe care o locuia, în nădejdea de a o vedea ieșind, și dacă din întîmplare se arăta, fugind ca un hoț de teamă ca ea să nu-l învinuie că o spionează.

Alergînd, astfel, după Tristouse Ballerinette, Croniamantal își urmă desăvîrșirea educației lui literare.

Într-o zi, rătăcind prin Paris, el se pomeni fără veste pe malul Senei, trecu un pod și merse încă o bucată de vreme cînd, deodată, zărindu-l în fața lui pe d. François Coppée, Croniamantal regretă că trecătorul acesta să fi murit. Dar nimic nu te oprește a vorbi unui mort, și întîlnirea era agreabilă.

„Hai, își zise Croniamantal, de trecător e un trecător, și autorul chiar al **Trecătorului.** E un rimeur abil și spiritual, cu sentimentul realității. Să vorbim cu el despre rimă."

Poetul **Trecătorului** fuma o țigară, neagră. Era îmbrăcat în negru, fața lui era neagră ; se ținea în chip ciudat pe o piatră de bina și Croniamantal văzu bine, după aerul lui gînditor, că făcea versuri. El se apropie, și după ce-l salută îi zise pe neașteptate :

„Iubite maestre, cît sînteți de sumbru".

Acesta răspunse politicos :

— E fiindcă statuia mea e de bronz. Ea mă pune mereu în primejdia de a fi luat drept altul. Bunăoară, deunăzi.

Trecînd prin preajmă negrul meu prieten Sam Mac Vea.
Mai cătrănit ca dînsul văzîndu-mă plîngea.

Observă cît de istețe sînt versurile astea. Sînt pe cale să perfecționez rima. Ai remarcat cît de bine rimează distihul pe care ți l-am declamat, pentru ochi.

— Într-adevăr, zise Croniamantal, căci se pronunță **Sam Mac Vi,** cum se spune **Șekspir.**

— Iată ceva care o să-ți convină mai mult, continuă statuia :

Trecînd pe-alături negrul meu prieten Sam Mac Vea
Pe soclu-ndată-aceste trei nume zugrăvi

E aici un rafinament care nu poate să nu te încînte, această rimă bogată pentru ureche.

— Mă luminați asupra rimei, spuse Croniamantal. Și sînt nespus de fericit, iubite maestre, de a vă fi întîlnit ca trecător.

— E primul meu succes, răspunse poetul metalic. Am compus, totuși, nu de mult, un poem cu același titlu : e vorba de un domn care trece, **Trecătorul,** prin culoarul unui vagon de tren ; el distinge o fermecătoare persoană cu care, în loc să meargă pur și simplu la Bruxelles, se oprește la frontiera olandeză.

Și petrecură-aproape opt zile-n Rosendael
Ei îi plăcea realul, gusta idealul el.
De ea în toate cele era deosebit
Și tocmai de aceea iubirea cunoscură

Îți semnalez aceste două din urmă versuri : deși rimînd bogat, ele conțin o disonanță care face ca sunetul plin al rimelor masculine să contrasteze delicat cu morbidețea femininelor.

În românește de TAȘCU GHEORGHIU

(Continuare în pagina a 7-a)

Mozaic — Carul de triumf al lui Neptun

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
Constantin Toiu

REDACȚIA :
București Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10
ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99
ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiu-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
38 (386)
Sîmbătă,
20 septembrie 1969
8 pagini — 1 leu

1794
1969

anton pann

175 ani
de la naștere

Legendă și glorie

A-l smulge pe Anton Pann din pulberea legendei și a-i dărui gloria literară ce i se cuvine, a-i defini însemnătatea exactă, limpede, hotărîtoare, de ctitor al limbii noastre literare, de fondator al unei opere capitale pentru creșterea literaturii române, din care s-au tras atîtea sensuri artistice și direcții ale scrisului, desfășurate mai ales în epocile moderne, de strălucită diversificare — iată, credem, marea reparație pe care această figură uluitoare o așteaptă, de peste un secol, de la critică, de la istoria literară, de la scriitorii înșiși.

La împlinirea a 175 de ani de la nașterea sa, socotim că este un bun prilej de a aminti această datorie — și tocmai din această dorință revista noastră îi dedică în întregime numărul de față, care fără să aibă ambiția de a atinge acel început de mare recunoaștere ce i se cuvine scriitorului fundamental Anton Pann, vrea să însemne cel puțin o chemare spre împlinirea unei astfel de datorii de înaltă onoare literară.

Această chemare am găsit-o și am redescoperit-o de atîtea ori în versul lui Eminescu, care-l așeza pe Anton Pann printre valorile de căpătîi ale acestei țări, după cum am găsit-o în admirația pe care i-o purtau Caragiale, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Barbu, și în acele cărți ale cercetătorilor de specialitate ca M. Gaster sau G. Dem Theodorescu.

Știm că G. Călinescu (de ce n-am spune, i-a făcut lui Anton Pann o nedreptate schițînd numai cîteva idei și repere critice) era foarte tulburat în anii săi de după 1940, ca profesor la catedra de literatură română, de figura lui Anton Pann, îi dedica săptămîni de curs și seminarii universitare, căutînd să-și dezvolte afirmația din „Istoria" sa, că marele scriitor — numit prea adesea numai folclorist și nici măcar atît, abia autor de lucrări de colportaj — dăduse întîiul literaturii noastre, prin „Povestea Vorbii", o „comedie umană integrală". Știm că Tudor Vianu, printre studiile sale din urmă, s-a aplecat asupra lui Anton Pann, mărturisind deasemeni însemnătatea ce merită să-i fie acordată acestui scriitor și în același timp amintind deschis datoria încă neîmplinită a criticii și istoriei literare față de cărțile lui Anton Pann, față de descoperirea rostului său fundamental în destinul scrisului românesc. Lucian Blaga, dominat de imaginea, de artistul de capăt de istorie și de făuritorul de drumuri care a fost Pann, a scris, printre ultimele sale opere, o piesă de teatru în care distingem deasemeni chemarea spre marea recunoaștere. Scriitori și filozofi ai culturii de primă mărime tulburați în anii lor dinspre sfîrșit de amintirea lui Anton Pann, de sensurile pline de înțelepciune și de „mintea de pe urmă" din scrisul lui, — iată un omagiu de conștiință care se aduce numai geniilor, omagiu ultim ce are pentru noi valoare de testament și ne îndeamnă să ne prețuim și să ne așezăm valorile de artă și cultură la locurile lor pe deplin meritate.

Omul care s-a pierdut în legendă, a cărui viață de pribegie tragică „din mica sa copilărie" a fost înghițită de legendă, ne-a lăsat cartea pe care o simțim printre cele mai reale ca permanență de învățătură și de artă. Legenda l-a nedreptățit pe Anton Pann, i-a șters contururile, legenda a îndepărtat atîtea vremi de a se îngriji cu sistemă și rigoare să-i recunoască gloria literară ce i se cuvine. Îi datorăm imens lui Anton Pann, ca oameni ai istoriei acestei țări îndreptată mereu, în cele mai primejduite timpuri, spre înțelepciune, spre bun simț, spre izbînda rațiunii și a adevărului. Proverbul românesc a fost luat din mileniu de Pann și dăruit cu genialitate viitorului în valoarea sa de monument artistic și de cultură. Scoțînd din incandescența legendelor nu drumurile rătăcite și pierzania, ci sensurile umaniste supraviețuitoare cele mai adînci, Anton Pann a ars și s-a topit în legendă. O mai totală jertfire a unui artist e greu de găsit. Să ne amintim că nu i s-a lămurit încă exact lui Anton Pann nici data de naștere... (G. Dem. Theodorescu a propus anul 1794, dată intrată în calendarul literar). Încă un semn că datoriile noastre față de Anton Pann trebuiesc mereu luate de la început...

LUCEAFĂRUL

Eugen Drăguțescu — *Omagiu lui Anton Pann — portret inedit*

CATRE CITITORI,

Domnilor ! Aceste fabule și istorioare nu sînt decît numai auzite. De vor fi vreunele tipărite în alte limbi, nu știu, că n-am învățat nici o limbă din cele poleite. În anii cruzimei mele de ar fi fost școli ca acum și de învățam vreo limbă din cele lăudate, nu era să mă joc cu astfel de lucruri mici, ci era să traduc osebite cărți care să mă folosească și pe mine și pe alții. Cu toate acestea crez că și istorioarele aceste nu vor fi spre vătămare, de și multe din ele puteți să le știți și multe să nu le știți. Eu mă mulțumesc că am putut face și atîtă, în ceasurile mele cele vacante, de cît să le petrec nimica făcînd.

De veți găsi vreun cusur în stil, nu aveți drept să mă osîndiți, fiindcă m-am dezvinovățit, spuindu-vă că eu altele n-am învățat decît din mica copilăriea mea mi-am bătut capul ca să ajung desăvîrșit în meșteșugul muzicii bisericești, în care am și izbutit. După ce am învățat Canoanele și ortografia acestui meșteșug, n-am zăbovit a români și a lucra pe note cărțile cele mai trebuincioase. Care sînt : Anastasimatarul Serdarului Dionisie Fotino, Doxastarul dimpreună cu Triodul și Pendicostarul, Heruvico-Kinonicarul, Catavasierul **și altele multe. Care nedîndu-mi mîna să le tipăresc, șed pe fundul lăzii de vreo douăzeci de ani. Și nu vor eși la lumină, pînă nu să va găsi un patriot care să știe prețul asemenea osteneli și să jertfească un ce pentru tipărirea lor.**

Aceasta am învățat, Domnilor, și de poate cineva să găsească vreun cusur asupra acestui meșteșug, rușinea mea va fi (după cuvîntul ce am zis că din mica mea copilărie mi-am bătut capul la dînsul), că de a mă lăuda singur nu-mi este de folos.

Iar după ce am isprăvit cărțile de mai sus numite, și văzînd că osteneala îmi stă zadarnică, m-am apucat a aduna și a face cîte o carte din cele politicești, încet, încet învățîndu-mă singur, una ca să-mi treacă de urît și al doilea socotind ca să trăiesc. Precum am și tipărit întîi „Calendarul lui Bonifatie Setosul", **al 2-lea** „Cîntările de stea", **al 3-lea** „Cîntecile de luna", **al 4-lea** „Îndreptarul beților", **al 5-lea** „Hristoitia", **al 6-lea** „Erotocritul" **și al 7-lea aceste** „Fabule și istorioare". **Într-aceste cărți, Domnilor, puteți găsi destule cusururi, căci. după cum am zis : dascăl mi-am fost singur, pentru care nu mă știesc de Dumneavoastră, carii cunoașteți și știți poezie ce va să zică, știind că cei înțelepți niciodată nu defaimă, ci mă tem de aceia ce măsoară rîndurile cu compasul, sau cu bețișorul și zic că, un rînd este mai lung decît altul, că asemenea oameni nu sînt nicidecum iertători, împutez, defaimă cum le vin la gură.**

Cu toate aceste eu tot nu mă opresc a tipări și a nu le da în critică și altele, pentru că m-am obicinuit a nu ședea fără lucru, ci scriind cîte ceva, mi se pare că-mi petrec vremea foarte dulce. Și pentru ca să fac și Dumneavoastră asemenea petrecere cu critica lucrului meu, cu toată dragostea vi-l pui înainte, și citiți sănătoși.

Anton Pann

(Cuvînt la cartea FABULE ȘI ISTORIOARE — București, 1841)

Jurnal

Povestea vorbii noastre

Las deoparte dragostea aproape filială ce i-o port marelui magistru al „Poveștii Vorbii", încă din anii copilăriei și care, de atunci, n-a făcut decît să sporească în tîlcuri și adîncime. Dar să mi se anunțe, cu cîteva ceasuri înaintea plecării la Rîmnicu-Vîlcii, că una din revistele noastre mă cheamă la pomenirea lui Anton Pann, iată ce mi se pare mai mult decît o întîmplare. Că Rîmnicul îl știu și-l iubesc de vreo treizeci de ani. Nu-l mai văzusem însă de vreo zece, dar în gîndul care mă-ndemna la drum, stăruia dorința și bucuria de-a revedea casa veche, cu pridvor și girlici, unde nemaipomenitul slovenitor de psaltichii și cîntice de lume și-a petrecut o bună parte din viața lui, purtată din cîmpia Dunării și pînă-n șcheiul Brașovului.

Că farmecul, puterea și, aș spune, caracteristica determinantă a lui Anton Pann rămîne, cred, aceea de-a fi acoperit cu pasul și glasul lui — ca și urmașul care-avea să i se-nchine plîngîndu-l : „s-a dus Pann, fiul Pepelei..." — tot spațiul acoperit de suflare românească. El este unul din rarii unificatori de țară, căci unirea se face mai întîi în cuget și simțiri, iar felul în care versul lui Anton Pann s-a întins asupra minții și inimilor acestei țări, și felul cum el dăinuiește și azi mai prezent ca oricînd, este unul din actele de cucerire hotărîtoare și incipiente pe care poporul și cîmpia noastră le-a împlinit. Anton Pann e, într-adevăr, dacă mă uit bine, unul din primii descălecători ai cîmpiei Dunării peste Carpați. Că mai mult decît al lui Hrisoverghi sau Bolintineanu, glasul lui a fost auzit și a răspuns nu numai munteanului sau moldoveanului ci și fraților, înstrăinați pe atunci, din Transilvania. Fiindcă Anton Pann a fost un poet iubit de toată suflarea românească. Și cînd aud mă-ntreb dacă povestea acestor vorbe se traduce exact ; adică, dacă se pricepe că poetul „cu mesaj" este numai cel iubit de popor ?

Țin minte că, prin anul 1952, parcă, am dat la Brașov de un bătrîn voinic, și sînin ca un stejar bătut de vremi dar încă verde, care într-o prăvălioară stringea-n vrafuri o mulțime de broșuri cu coperți colorate. Cu gustul subit al șoricelului (care nu sunt !) de bibliotecă i-am cerut voie să mă uit prin hîrțoagele acelea pe care el le destrăma ca să le vîndă ca hîrtie de împachetat : erau tipărituri de prin anii o mie opt sute și nu știu cîte zeci, pe care una din primele edituri românești din Brașov, aceia a neuitatului Ciurcu, le împărțise în popor ; de la Ion Budai-Deleanu pînă la Matilda Cugler și Ilarie Chendi, se grămădeau pe podelele fostei librării a mocanului, podoabele tipărite pentru minte și inimă de către marele ctitor ; bătrînul din fața mea, aveam s-o aflu din gura lui, era ultimul urmaș al lui Ciurcu. invitat să-și lichideze în cîteva săptămîni rodul a ceea ce fusese una din fruntașele și quasi-secularele instituții de carte românească ale Transilvaniei. (Așa că — slabă consolare, e drept ! — dărîmarea casei lui Titu Maiorescu, a lui Alexandru Macedonski, a muzeului Simu, își avea corespondentul ei și-n Brașovul cu un simț istoric mai dezvoltat decît Bucureștii și edilii lui.) Am plecat cu brațele-ncărcate de asemenea tipărituri alese. Iar printre ele, în mare număr, se aflau broșuri cu texte de-ale lui Anton Pann, mărturii ale uneia din întîiele descinderi ale lui Nastratin Hogea în cetatea Brașovului.

Și dacă astăzi ni se pare prea firesc îndemnul lui Ion Barbu „spre o mai dreaptă cinstire a lumii lui Anton Pann", apoi adeziunea totală a unui poet-filozof ca Lucian Blaga la duhul antonpannesc, ne mărturisită cu mult înaintea piesei sale de teatru ultime, încă de prin 1923, dacă nu și mai devreme, în ale sale „Ferestre colorate", tipărită la editura diocezană din Arad, pare-mi-se, capătă o gravă semnificație unificatoare de spirit. Fiindcă ea dă nu numai măsura puterii de cuprindere și adîncire a poetului din Lancrăm, dar cel puțin tot pe-atîta a înrîuririi exercitate de versul și isnoava noului și, în fond, primul nostru Nastratin Hogea, asupra unei minți atît de înalte cum a fost Lucian Blaga.

Ce să mai spui, atunci, de modernitatea lui Anton Pan, cînd el și-a lăsat pecetea asupra celor mai reprezentativi poeți ai vremii noastre de la Mateiu Ion Caragiale la Arghezi, de la Ion Barbu pînă la Blaga și excepțional de frumosul și mișcătorul studiu al lui T. Vianu, sau pînă la interesantul ecou asupra unui autor de substanță oltenească dar de spirit și metodă evident antonpannescă, ca Ion Marin Iovescu.

Și ce să mai spui de adînca, misterioasa putere de absorbție pe care cuvîntul tipărit de către acest țircovnic de geniu a găsit-o în făpturile cele mai de jos, în bună parte analfabete, ale poporului care-i știe „povestea vorbii" pe dinafară, făcînd-o a lui ? Și de toată această aluviune de talente și opere care — de la Eminescu pînă la mult hulitii „moderniști" ai zilelor noastre ce și-au luat drept frontispiciu al uneia din efemerele lor publicații, „Povestea Vorbii" — se reclamă de la moștenirea sau cel puțin de la impulsul lui Anton Pann ? Nu se dovedește oare, odată mai mult, că geniul unui mare artist este acela care, captînd izvoarele subterane ale sufletului și graiului unui popor, se răsfrînge nu pustiind cu umbra-i dominantă ci fertilizînd cu **sugestia** lui teritoriul urmașilor ? Dacă e adevărată vorba nu știu cărui fruntaș suprarealist, că poetul e mai degrabă cel care-i inspiră pe alții decît cel care e inspirat, — atunci trebuie să ne bucurăm că-n primele faze de constituire ale spiritului și limbii literare **moderne** românești, inspiratorul a fost acest legendar Anton Pann, legislator de țară întru rodnicie de duh, de simțire și invenție lingvistică, repet : moderne. Mi-e de ajuns să recitesc „Judecata strugurelui", ca să-mi dau pe deplin seama că nu greșesc. Legislator, fiindcă-n periplurile lui, în stăruința muncii și-n devotamentul său pentru tipăritură, în publicarea și difuzarea „almanacurilor" sale, atunci cînd acoperea teritoriul unei întregi nații în pragul deșteptării sale. Anton Pann împlinea parcă o parte hotărîtoare din destinul poporului său.

Aici mi se pare mie, cel puțin, că descifrez sensul neclintit al brazdei și legămîntului pe care pribeagul de la Sliven l-a lăsat urmașilor săi pînă astăzi ; în această necesară unitate de spirit care nu e numai aceea subtilă și neistovită-n consecințele și ramificațiile ei fertile — a deducției versului și cugetării din popor și spre popor, pereniu motto al oricărei arte : „de la lume adunate și la lume iarăși date". — dar și în precisa intuiție. în viziunea de ansamblu asupra unei unități spirituale ce caută să fie a-ntregului balcan, de dincolo de Bosfor și pînă-n Maramureș : acest spațiu balcanic care, mai mult ca orice, pare să deseneze un destin propriu și comun tuturor popoarelor dintre Mediterana estică și Marea Neagră pînă-n Adriatică, în înțelesul grav și conștient pe care Malraux îl dă acestui cuvînt cînd spune că „destinul e istorie".

Și că e așa, stă mărturie vie și neostenită, chiar prezența în inima și cugetul nostru de popoare balcanice, ca o autoritate supremă și duh tutelar, figura emblematică, umbra zimbitor-înțeleaptă, mucalită, umană și dreaptă a sfîntului laic Nasr-ed-din, ce-și trimese ambasador în locurile noastre pe nu mai puțin laicul, păcătosul și sfîntul întru dăruirea lui „Pann, fiul Pepelei, cel isteț ca un proverb" și care-i propovăduiește doctrina sub numele autohton de Nastratin.

Miron Radu PARASCHIVESCU

16 septembrie

Despre cusururi și uriciuni

Aideți să vorbim degeabă.
Că tot n-avem nici o treabă ;
Fiindcă
Gura nu cere chirie,
Poate vorbi orce fie.
De multe ori însă
Vorba, din vorbă în vorbă
Au ajuns și la cociorbă (vătrai de lemn).
Și atunci vine proverbul :
Vorba pe unde a ieșit
Mai bine să fi tușit.
De aceea
Cînd vei să vorbești, la gură
Să aibi lacăt și măsură.
Adică :
Vezi bîrna din ochiul tău
Și nu vorbi p-alt de rău.
Spre pildă :
Cînd vei vorbi de mucos,
Nici tu să fii urduros.
Că nu e mai urît cînd cineva
Face pe frumos că e ponevos
Și pe cel urît că e aurit.
Altul iar
Trîntește cuvîntul tronc,
Ca cloșca cînd face cloanc.
Și se pomenește vorbind
Frumoasă nor dobîndiși,
Dar se uită cam pieziș.
Și că
După ce e neagră, o cheamă și Neagă..
După ce e mută, apoi e și slută.
Sau
Bun ciocan te-a ciocănit,
Că, frumos te-a potrivit.
Și
Urît tată a avut,
Să-i semene l-a făcut.
Sau
Fă-mă, tată, ca să-ți seamăn
Ca frate cu frate geamăn.
Dar însă
A semănat crastaveți
Și a răsărit scaieți.
Sau că
Tata avea armăsar,
Dar el a ieșit măgar.
Și așa,
Cu vorbe îmbolditoare
Îl atinse unde-l doare.
De acea niciodată
Chelului despre chelie
Să nu-i spui vreo istorie.
Și
Cu pleșuvul cînd vorbești
Tigvă să nu pomenești
Și nici
Să nu rîzi de măgar cumva,
Că poate îl încaleci cîndva.
Totdauna
Gura care e-mpuțită
Altu-i e nesuferită,
Că dacă
Mie-mi miroase a floare,
Dar altuia a putoare.
Și în scurt,
Noi rîdem de unul-doi
Și patruzeci rîd de noi.
Pentru că
Nu este răsur să n-aibă cusur,

Anton Pann

CUI ÎI PLACE LINIȘTIRE
SĂ-ȘI FACĂ ÎMPREJMUIRE

Nastratin Hogea-ntr-o iarnă lemne de foc neavînd
Își arse dimprejur gardul, numai porțile lăsînd;
Și văzînd el că vecinii ș-alții p-aicea trecea,
Intrînd sau ieșind din curtea-i, și venea și se ducea,
Supărîndu-se d-aceasta ieșind striga către toți
Că fiecare să intre și să iasă tot pe porți.

Anton Pann

antonpannismul

Mai greu de recunoscut și de definit la Anton Pann pare să fie tocmai antonpannismul — nu una sau alta dintre particularitățile operei ci acea ecuație care le implică pe toate și exprimă indicele de unicitate al viziunii creatorului, modul său de a capta atenția posterității și de a prolifera sub mereu alte înfățișări.

Cum ar fi crezut el de cuviință să fie privit nu pregeta să atragă atenția încă înainte de a încredința tiparului vreuna din scrierile capitale, în prefața la *Fabule și istorioare* din 1841, amestec bine calculat de umilitate și egolatrie : „Domnilor ! Aceste fabule și istorioare nu sînt decît numai auzite. De vor fi vreunele tipărite în alte limbi, nu știu, că n-am învățat nici o limbă din cele poleite... Cu precauții de circumstanță și tot cerînd înțelegere, el nu pierde ocazia de a-și etala lucrările săvîrșite și de a-și face astfel, nume, încît își poate permite chiar să persifleze preventiv critica cu o susceptibilitate de mare scriitor : „Într-aceste cărți, Domnilor, puteți găsi destule cususuri, căci după cum am zis : dascăl mi-am fost singur, pentru care nu mă sfiesc de dvoastră care cunoașteți și știți poezia ce va să zică, știind că cei înțelepți niciodată nu defaimă, ci mă tem de aceia ce măsoară rîndurile cu compasul sau cu betișorul și zic că un rînd este mai lung decît altul, că asemenea oameni nu sînt nici decum ertători, imputez, defaim cum le vine la gură". Nici nu se schițaseră bine întîiele gesturi critice, prin Kogălniceanu și Alecu Russu, și Anton Pann se și grăbea să-i întoarcă imaginea caricaturizată.

Cîntărețul de stranã, decizîndu-se să persevereze în cariera literelor, nu făgăduia să procedeze cu prea multă blîndețe și firea sa arțăgoasă, deloc sentimentală (părăsit succesiv de neveste), ar fi permis să se ghicească dinainte cu ce infinită satisfacție își va urmări și fixa victimele, ca într-un insectar, în istoriile corozive din *Povestea Vorbei*. Aglomerarea și rostogolirea de proverbe îi procura plăcere, dar nu alta decît de a descoperi, sub masca inocenței, diformități morale compromițătoare, maladii incurabile de vreme ce atîta înțelepciune acumulată nu ajunsese încă să le vie de hac. *Spitalul amorului* este un titlu caracteristic pentru atracția de a pune diagnostice și de a crea vîlvă în jurul manifestărilor endemice. Cum s-a observat, Creangă împărtășea cu el voluptatea erudiției aforistice, dar ceea ce la humuleștean venea din șiretenie și mai mult din gustul „petrecerii", la Anton Pann se datora nevoii continue de incizie. Creangă se „țărănea", se complăcea într-un tipar vrednic de pofta lui nativă de jovialitate. Dacă i-ar fi semănat cu adevărat, autorul *Poveștii Vorbei* ar fi căzut în „nastratinism", care poate fi socotit cel mult treapta infantilă a antonpannismului. Citeodată, ca în *O șezătoare la țară*, el face demonstrație de spirit mucalit, însă luciditatea lui rece îl urmărește pînă la persecuție, împingîndu-l repede în zonele humorului negru, absurdului enorm, care sînt adevăratele regulatoare ale inepuizabilei sale mașinării comice. Ca să se delecteze, spiritul său are nevoie să treacă din regimul automatismelor solemne (înșiruirea de sentințe preluate mecanic) în acela al teribilismelor, să înfrunte șocul platitudinii semețe. Din inofensive jocuri de perspicacitate, ghicitorile ajung atunci enigme ale banalului. Iată cîteva exemple, care nu sînt desprinse dintr-o antologie suprarealistă : „De ce se culcă boul ? Că nu poate să șază. — De ce fuge iepurele la deal ? Că nu poate să intre sub deal. — De ce șade cioara în par ? Că nu se poate înțepa în el". Cum se comportă „palavragiii" săi este iarăși simptomatic. Prin ei, scriitorul ridiculizează de fapt „flecăreala" („Cine are limbuția / E mai rea decît beția"), contemplînd în sine delirul verbal, acel debit exercitîndu-se spre propria sa justificare. Cuvîntul nu trebuie neapărat să semnifice, ajunge să fie rostit ca o formulă magică. Nătărăului lui Anton Pann i se promite să scape de belele cu ajutorul unui „sesam" ad-hoc, de tipul „Aj'te-zeu" dar nu pornește bine la drum că se împiedică, vorba îi zboară în vînt și promisa salvare va fi ratată. Antonpannismul se sprijină frecvent pe miracole de acestea verbale, considerate în stricta lor sonoritate, ca atunci cînd scriitorul se pomenește scandînd turcește : „Sioleiesem sioz olur, sioilemeiesem dert dur" sau chiar țigănește : „Dacă nenai puterință, la ce chichirezi gîlceavă ?" Mai important decît sensul imediat pare să fie în ochii scriitorului ceremonialul rostirii frazei, solemnitatea actului ca atare Arta de a mima vorbirea în cele mai diferite împrejurări este inepuizabilă în *Povestea vorbei*. Pe temeiul comunei educații bisericești, Anton Pann preceda inefabilul invocațiilor biblice argheziene cînd atribuie, într-o istorie avînd ca protagoniști fructele, legumele, înfoiate Cepe o savantă știință a jurămintelor.

„Jur cu dreptu-mi cuget să n-am parte eu
Într-această lume de tot neamul meu,
Și să nu mă bucur ca de-acel noroi
De al meu iubitul frate Usturoi,
Cum și în osîndă să ajung să caz,
Ca să plîng de moartea socrului meu Praz ;
Să se stingă neamul cuscrului meu Hrean...

Nu lipsesc nici blestemele, cu care crăiasa Gutuie firitisește pe mustosul Strugure, cam poltron (un fel de „crai" din aceia nu prea dragi lui Anton Pann ca și vestitului colonel Lăcusteanu) :
„Tu-n a ta viață, ca un blestemat,
Tot de lemne-n lume să fii spînzurat,
Soare să te arză, să te bată vînt,
Și să nu-ți ajungă trupul de pămînt ;
Ochii ciori să-ți scoață și-alte paseri mici
Și de bruma toamnei în bucăți să pici,
Și apoi în urmă prin cuțit tăios
Trupul tău să fie dat d-acolo jos...

De aici pînă la fabulosul himeric nu-i mare distanță și Anton Pann se află în cîteva rînduri pe punctul de a o fi parcurs, ca atunci cînd doi nătărăi se întreabă despre tovarășul lor decapitat de va fi avut țeastă pe umeri la plecarea de acasă și merg să cerceteze nevasta sau ca în pățania altui nătărău pus în încurcătură de voinicii care se laudă a fi scos din fîntînă luna, cu ciutura, și a fi așezat-o la locul ei pe cer. Antonpannismul se travestește în înțelepciune pentru a lăsa nealterat spectacolul bufoneriei amare, în care inerțiile sînt rînd pe rînd divulgate, de montate, oropsite în speranța regăsirii candorii vesele...

Dacă se lasă greu definit antonpannismul este și pentru că îmbie iute condeiul și îl face să-și uite riscurile, alunecînd treptat chiar spre împlinirea definiției ce i-o găsise însuși scriitorul :
De iute ce sînt trei abia mă țin,
Din nasul meu curge miere și venin,
Glas nu am, dar să strig cînd voi fi pus
Mă aude răsărit și apus.
Eu lumea o-mpăciuiesc
și-o-nvrăjbez
Eu pe toți îi bucur și întristez.

Geo ȘERBAN

Joc de cavaleri — premierea învingătorului

Despre conversații sau petreceri și glume

Vreme e a rîde, vreme e a plînge. (Eclisiastul).
Cînd să vorbește de rîs, nu să spune pentru plîns,
Și cînd, să spune de plîns, nu să vorbește de rîs, lar nu
Rîs amestecat cu plîns.
Cum a zis una :
Bărbatul meu zace mort în casă și mă făcuși de rîsei.
Cu toate că
Moarte fără rîs și nuntă fără plîns nu să poate.
Dar însă
Glumele nevinovate
Sînt ca sarea în bucate.
Că
Cu rîsul și cu glumele
Să culeg toamna prunele.
Și rachiu-l bea zapciul,
lar nu :
Inima-mi crapă de foc
Și lui îi arde de joc.
Și
Inima plînge și el rîde.
Ci cum am zis :
Toate își au vremea lor.
Și cînd glumești,
Glumește numai cu gura,
lar nu și cu-mbrîncitura.
Că
Cînd joc măgarii-mpreună.
Se strică vremea cea bună
Și
Pe mulți prieteni în lume
Îi facem dușmani prin glume.
Că
Unul ardică la glumă
S-altul te-njură de mumă.
Și atunci,
Și de e glumă, dar nu e bună.
În adevăr,
L-adunare cine tace,
El la niminea nu place.
Dar și
Cine tot mereu vorbește,
El la multe și greșește.
Însă,
De multe ori la-ntrebare
Și tăcerea răspuns are.
De aceea zice un înțelept :
Or zi ceva mai bun decît tăcerea, or taci.
Ca să nu-ți zică :
Pîn-acuma a vorbit, iar acuma a tușit.
O vorbi pe negîndite
Și iesi cam pe brodite.
Și
Parcă o scoase din buzunar.
Și
N-a deslegat sacul încă,
Dar să vezi vorbă adîncă.
Tot ce este,
Nu vorbi peste măsură,
Ci pune-ți lacăt la gură.
Dintru toate,
Vorba de rău mai lesne se crede.
Și pe urmă
Dintr-o vorbă iți aprinzi paie în cap.
Ci e mai bine să-ți zică :
Este grădină de om.
Și
De vorba lui nu te saturi.
Decît să-ți zică :
Este cam după prînz.
Și
Are sămînță de vorbă.
lar
Cînd la adunare multă
Spui ceva și nu te-ascultă,
Dă-le pace tutulora
Și îți zi că ești la moară.
Că atunci
Parcă gîrăiesc giștele
Și zbîrnăiesc muștele.
Mai vîrtos.

Anton Pann

Vignetă folosită de Pann la coperțile cărților sale

Anton Pann

Croitorul pocăit

Nărăvirea făcînd fire
Nu mai are lecuire

Un croitor oarecare, tot postindu-se mereu,
Zi și noapte, ș-în tot ceasul se ruga la Dumnezeu,
Vrînd să știe, după moarte dîndu-și el sufletul său,
În ce parte o să meargă la vr-un bine sau la rău?
Astfel dar se bolnăvește d-acest gînd fiind muncit,
Și după cîteva zile cu duhul s-a și răpit;
Să făcu că îl luară niște draci urîți grozav,
Cu batjocuri și necinste, după răul lor năravi;
Unii mergînd înaintea-i cu un steag mare nălțat,
Din mii de feluri de petecei, peste tot pestrițat, bălțat;
Alții de gît atîrnîndu-i foarfeci, cot și năpîrstoc,
Îl duce în iad să-l bage și să-l arunce în foc,
Arătîndu-i și zăcîndu-i: — Uite cîte le-ai furat
De la acei ce-n viață le-ai croit și le-ai lucrat,
Noi pe toate le-nșirarăm ș-îți făcurăm steag, cum vezi,
Și trebuie prin urmare-n iad cu el în mîini să șezi.

Croitorul, ca cu vină, fără să dea vrun răspuns,
Mergînd cu căiri în sine, se văzu la iad ajuns;
Care încă de departe focu-nflăcărat văzînd
Și cu țipete într-însul mii de păcătoși arzînd,
Cutremure-l apucară, începu a se văita,
Și a se boci cu jale de ceea ce-l aștepta;
Într-acestea totdodată dracii-n sus l-au ardicat
Și în mijlocul văpăii ca un pai l-a aruncat.
El văzîndu-se, sirmanul! în cumplitul iad împins,
Și simțind dureri grozave d-arzătorul foc nestins,
Începu, amar! să strige, și cum sta lungit în pat,
Sufletul în el se-ntoarse și pe loc s-a deșteptat.

Toți atunci cîți s-adunase și venise ca la mort:
Rude frați și alți prieteni îmbrăcați în negru port,
Alergară împrejuru-i, îl puseră d-a șezut
Ș-începură să-l întrebe de cele ce a văzut.
Iar el, începînd să spuie toate de la căpătîi,
Se înfioră cu totul, spuind de steag mai întîi;
Că steagul fusese totul care în iad l-a băgat,
Și care de gîtu-i foarfeci, cot, năpîrstoc a legat;
— Vai! zicea el grele chinuri sufere un păcătos!
Să zică: Doamne ferește! un croitor mai vîrtos,
Carele pocește haina negîndind la Dumnezeu,
Ca să-i rămîie un petic, după cum am făcut eu;
Sau cere să-i dea vreunul materie de prisos,
Să-nșele și s-amăgească lumea pentr-al său folos!

Eu însă d-aci-nainte jurămînt cu frică fac
Că m-oi feri de aceasta, de aș fi cît de sărac.

După ce el dete pildă alții de a se păzi
Și după ce d-acea boală se sculă și se trezi,
Luînd într-o zi să taie o materie de rînd,
Porunci către o calfă de ale sale, zicînd:
— Eu fiindcă în viață a fura m-am nărăvit
De la orișice materii ce mi-a venit de croit,
Poate să-mi uit vreodată și iar să păcătuiesc,
Amăgindu-mă cu gîndul vreun petic să opresc;
Ci tu să stai totdauna ș-asupra mea să veghezi
Și la asemenea faptă cînd s-o-ntîmpla să mă vezi,
Tu să-mi zici atunci: „Jupîne! adu-ți aminte de steag!"
Și nu te sfii vrodată să mi-o zici chiar ș-în vileag;
Că e vorbă nențeleasă și alții nu o pricep,
Eu am pus nădejde-n sfîntul pocăință să încep.

Învățînd pe calfa astfel, în cîtva timp se păzi,
Pînă cînd de la o damă un cumaș veni-ntr-o zi;
El, văzînd cumașul fain, începu a măsura,
Tot gîndindu-se dintr-însul un petic cum ar fura!
Începu a zice-n sine: „Eu d-aș iconomisi
Dintr-acest cumaș, un petic bunicel mi-ar prisosi;
Rochia iese ceva scurtă, dar nu strică, o voi tăia;
Ce, trebuie să mături drumul cocoana cu ea?"
Calfa ce-l văzu îndată peticul cînd a tăiat
— Jupîne! către el zise, dar cel steagul l-ai uitat?
— Ia taci! el răstit răspunse și tu cu steagu-ți acum!
Te-ncredințez c-așa față nu era-n steag nicidecum.

TEMENEA LA ANTON PANN

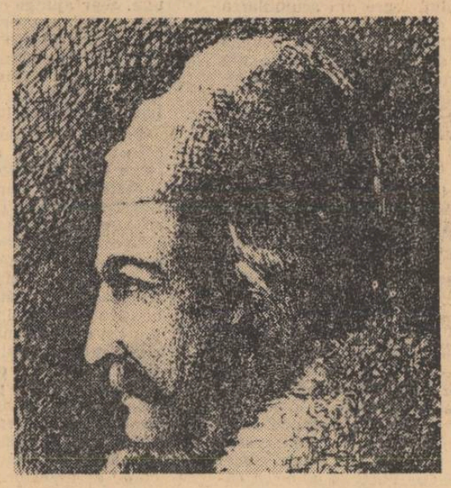

Anton Pann — portret de Barbu Delavrancea, apărut în „Revista Nouă" a lui B. P. Hașdeu

Lumea lui Anton Pann și mai tîrziu lumea lui Mateiu Caragiale, sugerează un soi de Balcani, un tip de balcanism bizantin. Misterul e de natură laică. Excesul de laicizare atrage gustul pentru grotesc, umorul și ironia fină.

Tipic pentru poezia lui Anton Pann ni se pare în egală măsură atît „Memoriabilul focului mare, întîmplat în București în ziua de Paști 1847, martie 23" peste ale cărei rafinamente de vers unii critici au trecut cu dezinvoltură cît și „Povestea vorbii".

„Memoriabilul focului" departe de a mi se pare reportaj, este o admitul se lăsă invadat de vorbirea iuțită și colorată a Valahiei. S-ar putea să fie o explicație acest fapt. S-ar putea ca venind din afara limbii să o colecționeze cu mai mare patimă și interes decît cei născuți în interiorul ei. Dar s-ar putea în același timp ca argumentul acesta să nu fie valabil.

Creangă, el însuși colecționar și creator de proverbe, a provenit din însăși inima limbii. Oricum talentul vorbirii este colosal la Anton Pann.

Om cu două guri și cu patru limbi, dînd senzația că se hrănește din folclor, el n-a fost niciodată un folclorizant. Vorbirea lui se aseamănă cu

Erotocrit și Aretusa *(Bibl. Acad. Rom. ms. 3514, fila 86)*

rabilă frescă de epocă, covor bibilit și preș bizantin. Între naivitatea spontană și cea mimată nu distingem o linie precisă de demarcație. Poetul afectează și afectînd începe să se lase înduioșat de sine.

6. MANIA DE COLECȚIONAR

Anton Pann, poate și de aceea că a învățat în copilăria tîrzie buna limbă în care avea mai tîrziu să se facă vestit, a contractat o fascinație deosebită a limbii. În peregrinările lui din nordul țării la București, străbătînd dulceața vorbirii moldovenești în întregimea ei, poeo sculptură cu barda în lemn. Dar imediat după aceasta lemnul sculptat se lasă vopsit cu șapte straturi de lac.

Prozodia lui Anton Pann este una dintre cele mai originale întîlnite în literatura noastră. Distihurile sînt întrerupte de cîte un: „pentru că", „sau", „precum e o vorbă", „și", „totdauna", „el e", care în aparență nu au decît funcția de copulă dar în realitate fac parte integrantă din structura grafică, ciudată a poeziilor, impregnînd și un ritm sacadat, asincron, fluctuînd după mersul interior al stării de spirit. Spre exemplu:

„Eu îi cer ca să-mi dea mie,
Și el îți întinde ție.
Pentru că
Nerodul și cu nebunul
Amîndoi sînt frați ca unul.
Sau:

Unul ș-altul, tot un drac,
Amîndoi un ban nu fac,
Precum o vorbă:
S-a-ntîlnit în drum Păcală
Cu frate-său, nea Tîndală.
Totdauna
Nerodu-ntîi o croiește
Ș-in urmă să socotește.
Și
Nerodul la orce fie
De loc zice că îl știe".

Anton Pann anticipează prozodic poezia modernă. El se sustrage conștient sau nu formelor și formulelor mecanice de poezie. Tensiunea versurilor lui, fluctuantă își găsește cu rare excepții mai totdeauna expresia cea mai adecuată. Mă mir că nu a făcut școală prozodică și bănuiesc că acest fapt este datorat numai unei greșite interpretări a textelor sale luate nu ca un tot unitar așa cum sînt ele de fapt, ci interpretate drept colaje legate între ele prin copule fragile.

7. INGENUA REACȚIE

Anton Pann, bănuim din textele sale, nu a avut o permanentă dispoziție către umor sau către starea hîtră. Umorul și starea hîtră le bănuim a fi la el mai mult o reacție împotriva poeziei lăutărești. Reacție tipic adolescentină. Se știe că adolescenții refuză din timiditate orice formă de sentimentalism. Adolescentul preferă să glumească argotic decît să-și declare sentimentele. Forța de a exprima cu sobrietate un sentiment liric este un dar al maturității. Tuturor adolescenților le place Topîrceanu pentru că el poate exprima teribilist un sentiment grav. Mult mai ușor suporți ca adolescent acea declarație topîrcenistă:

„Gînduri triste mîine seară
Vin în ciuda noastră
Și de-o fi zăvor la ușă
Intru pe fereastră".
decît solemnul vers eminescian:
„O, rămîi, rămîi la mine
Te iubesc atît de mult,
Ale tale doruri toate
Numai eu știu să le-ascult".

Dar Eminescu era un act de maturitate.

„A rebours", Topîrceanu reinventa o adolescență studentină. Anton Pann nu avea de inventat nimic. El era pur și simplu adolescent ca și adolescența culturii noastre. Reacția lui la poezia lăutărească e ușor de înțeles. Rezolvarea ei în umor și în grotesc este iarăși ușor de înțeles. Poezia de meditație gravă avea să vină mai tîrziu după ce mai întîi cititorul epocii se va fi săturat de rîs, se va fi umflat de rîs pînă la plîns.

8. ORICUM, EL A RÎS PRIMUL

Și, cine face primul o ispravă, el o și împodobește cu numele său.

9. TEMENEA LA ANTON PANN

Îmi aplec șira spinării
Doar în fața ta și-a mării
Deci
Te sărut cel mai cuminte
Pann Antoane pe cuvinte.
Pentru că
Dumneata te ții călare
Peste substantivul mare.
Și
Stai măreț și-ndrăgostit
Cu fesul căzut în mit.
Precum e o vorbă:
Rupe coada la cometă
Că se face stea cochetă
Sau
Unde pupi și unde crapă
Zise o icoană — fată.
Căci
Cine le gîndește
Rău le ispravește
Așadar
Anton Panne, Pann Antoane
Te sărut peste icoane
Adică
Ca să am parte de glorii
Eu îți pup șira spinării.

10. CUM VORBEA ANTON PANN CU LUMEA

Bineînțeles că el nu vorbea cu lumea ca toți oamenii. Și nici măcar nu vorbea cu ea ca toți poeții. Vorbea într-un fel aparte. Acest fel aparte al lui de a vorbi nu reiese în primul rînd din poezia cititâ disparat. Cine are plăcerea să parcurgă de la un cap la altul ediția îngrijită de Radu Albala și I. Fischer (cărora cititorul de mine le este profund recunoscător pentru munca și finețea acestei munci intelectuale întreprinse) va rămîne uimit de măreția acestei vorbiri.

Rog să mi se îngăduiască să fac o mai lungă paranteză ca să pot sugera la urmă ceva din felul atît de particular al comunicării, al felului comunicării, al înțelesului comunicării celui care își închina o operă povestii vorbii.

Citeam într-o revistă că doi psihologi au încercat după o lungă și chinuitoare muncă să învețe o maimuță să rostească cîteva cuvinte în speranța că vor putea stabili cu ea o comunicare elementară. Maimuța a reușit să pronunțe patru cuvinte englezești. După aceea a murit. Experiența a reușit doar pe o sutime. Ce încercau ei să facă, de fapt? Încercau în sistemul de referință uman să realizeze o comunicare cu un ins din alt regn. În aceeași revistă se notifică o altă experiență de comunicare elementară, de data asta reușită. Allen și Beatrice Gardner, psihologi de la Universitatea din Nevada, au avut ideea de a intra în comunicare cu un cimpanzeu, prin limbajul surdomuților. În primul rînd au învățat ei acest limbaj, în al doilea rînd au comunicat în fața maimuții numai prin acest limbaj. Miracolul s-a petrecut. Cîteva fraze simple au fost rostite de o parte și de alta. Ba mai mult decît atît, maimuța a fost apță și de cîteva generalizări elementare. Este clar că limbajul surdo-muților nu e firesc pentru oameni. În general oamenii nu sînt surdo-muți. Surdo-muții sînt excepții de traumă umană. Este clar că cimpanzeii n-au folosit și nu folosesc acest limbaj gesticulatoriu. Miracolul experienței constă în faptul că nu s-a căutat să se aducă un cimpanzeu la sistemul de referință uman și nici omul nu s-a mulat sistemului de referință posibil al cimpanzeilor.

Locul comun al comunicării a fost exterior celor două sisteme de referință, devenit el însuși un sistem de referință mai larg.

Am făcut această lungă paranteză ca să pot face o comparație între limbajul poetic și încercarea poetului de a comunica. Comunicarea emoțiilor nu găsește un sistem de referință comun între cel care emite și cel care recepteză. Coincidența între cele două sisteme de referință este rară, unică și insolită. Adesea în cazul comunicărilor de răsunet, se creează un sistem de referință exterior celui care emite și exterior în același timp celui care recepteză. Se creează o zonă exterioară amîndorura. Acesta e un caz rar. Cazul cel mai des întîlnit în fenomenul comunicării poetice cuprinde o alternativă: sau sistemul de referință al celui care emite e orgolios și pretinde o mulare la el (neînțeleșii, hermeticii, melancolicii) sau cel care emite încearcă să se muleze pe sistemul de referință al celui care recepteză (umoriștii). Anton Pann nu este un umorist. Dar nici hermetic. Sistemul lui de comunicare este cel al punctelor comune exterioare atît lui cît și cititorilor lui.

11. CUM TREBUIE CĂ ERA ANTON PANN

Lui Anton Pann bănuiesc că i s-ar fi potrivit acea vorbă: e frumos de pică! Despre inteligența lui trebuie că i s-ar fi potrivit acea vorbă: e dat în paște! Despre sufletul lui trebuie că s-ar fi potrivit acea vorbă: „nici prea iconom, nici prea galanton".

Nichita STĂNESCU

1 — ÎN ANUL DE GRAȚIE 1831

Anul 1831 pentru istoria mondială a literaturii a fost un an de pomină. Acum, în acest an au văzut lumina tiparului unele dintre cele mai de seamă capodopere ale culturii umane. În anul 1831 Goethe tipărea partea a 2-a din Faust, culminație a gîndirii poetice moderne. Tot în anul de pomină 1831 Pöe își tipărea poemele, piatră de fundament a sensibilității noi, prefigurînd lumea sensibilă și vizionară a secolului XX. Și tot în anul de pomină 1831 Stendhal dădu la iveală „Roșu și negru". Ce se petrecea în Valahia în anul 1831? Anton Pann tipărea în propria sa tiparniță „Poezii deosebite sau cîntece de lume".

Dacă ar fi să dăm crezare intuiției lovinesciene transformată în sistemă mai apoi, aceea a teoriei sincronismului, am putea crede că la anul 1831 asincronismul culturii valahe era în deplină manifestare.

Dar noi nu sîntem întotdeauna de acord cu subtila teorie lovinesciană. Asincronismul, după părerea noastră, se manifestă numai în cadrul curentelor literare. Evident că suprarealismul românesc a fost asincron cu cel francuzesc. Acest asincronism a deschis un unghi de aproape zece ani diferență. Iarăși este evident că modernismul și școala absurdului manifestată în literatura română prin Urmuz este asincronă cu un unghi de cîțiva ani buni față de școala similară occidentală. De data aceasta însă în cazul lui Urmuz avem de-a face cu un asincronism invers, în sensul că Urmuz a fost un precursor. Dar, cum remarcam mai sus, aceste asincronisme sînt posibile numai în cadrul limitat al unui curent literar.

Faust este o piatră de fundament. Nu însă a unui curent ci a întregii culturi, mai întîi germane și mai apoi universale. Poemele lui Pöe, deși au stîrnit simbolismul, sînt mai presus de simbolism și ele reprezintă temelia sensibilității moderne. Mai întîi a sensibilității de tip anglo-saxon, mai apoi a sensibilității universale. „Roșu și negru" de asemenea. Acest roman a creat stendhalieni. Dar a fi „stendhalian" nu înseamnă a te plasa într-un curent literar ci în umbra unei personalități.

În anul 1831 cînd apăreau „Poeziile deosebite sau cîntece de lume", Anton Pann nu numai că nu era asincron — nici n-ar fi avut de ce să fie — ci era el însuși un fondator nu al curentului numit mai tîrziu balcanism, ci al spiritului intelectual și de viață plutitor peste Balcanii seculari.

Tată de cuvinte, mult a suferit Anton Pann de pe urma inimii sale care stîrnea stihul.

2. DE CE TOCMAI „POVESTEA VORBII"?

Povestea vorbii spusă în cuvinte constituie una dintre cele mai profunde revelații pe care le poate închide în sine un artist al cuvîntului.

Titlul de rară frumusețe, atît de plin de sugestii, atît de creator poate numai „Divina Comedie" să fi avut sau „Metamorfozele" lui Ovidiu.

Întrebarea tulbure și fundamentală, nu este aceea despre geneza cuvîntului ca atare ci despre sensul existențial al comunicării.

Care este sensul comunicării așa cum se lasă el dedus din scrierea lui Anton Pann?

Să fie oare numai acel semn al comunicării prin loc comun, al transportului de sensuri și de emoții printr-un aer reciproc respirat? Da și nu. Am răspunde hotărît da și n-ar fi puțină contribuția lui Anton Pann la această misterioasă și tulburătoare întrebare. Faptul că el își clădește opera poetică și mai cu seamă „Povestea vorbii" dintr-o înșiruire de proverbe, („cel isteț ca un proverb", cum îl nemuri Eminescu) ritmate și rimate cu deosebită osîrdie dar și de vervă, faptul că proverbul reprezintă la urma — urmelor, un loc comun și subtil al comunicării, o bătătorire de multe cuvinte în altele puține și fugoase, o descojire de lungi fraze, lăsînd în miez o propoziție; ne-ar face să credem că sensul vorbirii și al comunicării, că însăși „Povestea vorbii" nu este altceva decît încoronarea locului comun.

Să ne uităm însă cu atenție la ce fel de locuri comune recurge poetul și cum le structurează în context. Mai întîi remarcăm din faptul că pentru Anton Pann ca și pentru o serie relativ limitată de poeți moderni, o frază sau o propoziție, (în cazul lui Anton Pann — un proverb) nu joacă decît rolul de simplu cuvînt. Mai apoi, remarcăm relativ deasa contradicție între sensurile diferitelor proverbe înmănuncheate sub o aceeași singură temă.

Dar, dacă pentru Anton Pann un proverb întreg are rolul unui singur cuvînt și dacă pe bună dreptate considerăm înșeși cuvintele, mai ales pe cele care reprezintă noțiuni, drept niște semnificări tot ale locului comun, atunci vom constata că sensul comunicării prin loc comun nu constituie principalul mesaj al „Povestii vorbii". Care este acest mesaj? Greu de răspuns în numai cîteva aserțiuni. Totuși, în mare, nenuanțat putem afirma că acest mesaj presupune un anume „joie de vivre" manifestat în domeniul esteticului.

Povestea vorbii se situează în scara dantescă spre sfîrșitul Purgatoriului și începutul îndepărtat al unui Paradis rubicond.

3. ULLENSPIEGEL ȘI NASTRATIN

De la Mănăstirea dintr-un Lemn, de unde a furat-o pe Anica, nepoata Platoniei, starețа, i s-a tras, internarea într-un Spital al Amorului.

Anton Pann toată viața lui a fost bătut de o inimă de care n-avea habar dar înlăuntrul căreia a locuit. În ceea ce-l privește, om cult și pricepător și-n cele două feluri muzicești, adesea ni s-a părut că nu și-a dat prea mare osteneală să știe cine este și ce este. Aflat prin destin la o rădăcină de mare poezie, Anton Pann s-a trezit poet de geniu. Dragostele abia dacă l-au suferit pe el, iar el abia dacă a suferit poezia. Mai degrabă cred că scria ca să se facă iubit. Mai apoi nici oarecari bănuți nu i-a respins din această îndeletnicire. Dar niciodată n-a lăsat să precumpănească în mod deosebit vreun interes flagrant. Cînd îi era lumea mai dragă nu se da în lături să lase totul baltă și să se dedea chefului cu lăutari. Avea voce plăcută desigur, se poate deduce aceasta numai contemplîndu-i chipul de craidon. Sînt convins că nu-și întrebuința harul cîntînd numai la biserică. Era un „modus vivendi". Dar nici languros nu-l putem bănui. Sînt convins că-l dădea întotdeauna spiritul afară din lacrimi. Dezechilibrat și echilibrat totodată, darnic și zgircit, infatuat și modest, Anton Pann ne apare ca păstrătorul stării de mijloc, ca un foarte apt scriitor de a trece cu bine și zîmbind prin purgatoriu.

Una peste alta a fost cel mai mare poet al Valahiei din acea vreme. În articolul „Paralelele economice" apărut în decembrie 1877 în Timpul, Eminescu zicea despre Anton Pann: „Era un scriitor cu mai mult talent și mai mult spirit decît o sută dintre ofticoșii care fac azi „esprit" prin gazete".

4. ANTON PANN ȘI CITITORII

Bineînțeles, cel mai iubit în timpul vieții sale, a fost de către ploieșteni. Cel mai citit și cel mai cumpărat a fost la Ploiești. O spune însuși poetul.

„Ploieștenii, cum se vede,
sînt mai mult evlavioși,
Prin urmare ș-în Scriptură sînt mai
tare credincioși,
Că cu-nflăcărată rîvnă
spre cele dumnezeiești,
Cu asupră s-arătară
doritori cărții acești".

O consemnează și George Călinescu în Istoria literaturii. Pentru cei din Ploiești e mai ușor de înțeles acest fenomen. Să nu uităm că de-aici, din această regiune purtătoare a unui spirit aparte, „a rîsul-plînsului" s-au ridicat mai tîrziu spirite profund originale cum este acela al lui Caragiale, al lui Urmuz din apropiatul Buzău, sau mai tîrziu al lui Geo Bogza.

Pentru mine, Caragiale nu a vizat în opera sa în primul rînd niște realități ploieștene ci mai degrabă a interpretat într-un soi de spirit ploieștean niște realități.

Tipul de absurd unic construit cu o rară vigoare așa cum ni l-a lăsat în moștenire Urmuz, are și el ceva din acel spațiu spiritual de „rîsu-plînsu". Mai tîrziu poemele de tinerețe teribile ale lui Bogza, precum și un anume simț secret de a percepe absurdul și grotescul își au, după opinia mea, rădăcini în acest spirit.

Dar capul și începătura a constituit-o Anton Pann. El a fost imediat adoptat ca scriitor de căpătîi de către tîrgoveții Ploieștiului.

Și ceea ce e de bine: l-au adoptat nu numai spiritual. I-au cumpărat cu fervoare cărțile iar de pe urma acestei plăcute și măgulitoare vînzări poetul și-a tras cu bine unele din zile.

5. DESPRE BALCANISM

Ion Barbu a fost un mare iubitor de Anton Pann „Pentru o mai dreaptă cinstire a lumii lui Anton Pann" spune totul chiar prin sensul titlului ei. Deși populată de Nastratini Hogea poezia lui Anton Pann nu are cîtuși de puțin un caracter islamic. Cred că mai degrabă balcanismul așa cum a fost el înțeles de Ion Barbu avea un oarecare caracter islamic, mai ales decorativ islamic.

Opinii critice

Clasicul Anton Pann

Cunoscutul portret în profil al lui Anton Pann, cu capul acoperit parcă de o căciulă dacică, ne relevă o frumusețe și o seninătate clasică. Este acea liniște care se închegă tocmai dintr-o continuă mișcare a minții, ca la înțelepți. Și, într-adevăr, Anton Pann ține de acea latură sapiențială a literaturii noastre, care se prelungește de la Dosoftei și de la cronicari pînă la Sadoveanu. Figura sa este a înțeleptului, care din acumularea conștientă a observațiilor și a experienței, urmărește să-și facă o viață frumoasă, dar lipsită de iluzii, din ceea ce-i stă la îndemînă. El are ceva din orientalul totodată isteț și așezat, sau din personajele pătrunse de echilibru și de bun simț, pe care le întîlnim în înțelepciunea „antimăștilor" din Renaștere.

Contactul cu acest om infuzează un magnetism liniștitor și întremător, ca însăși atingerea cu pămîntul. Caracterul gnomic al poeziei sale nu are nimic sever; îndemnurile sale la bine, departe de-a fi împovărătoare, deschid parcă poteci de seninătate și de fericire; viața, deși neiluzionată, pare plăcută, ușoară. Limba însăși a lui Anton Pann ne cuprinde ca o undă sănătoasă și mîngîietoare. Ea înseamnă o desfătare și pentru cel care o întrebuințează și pentru cel care o aude. Intrinsa nu mai stăruie preocuparea strictei proprietăți individuale, care-i face adesea pe poeți să alunece către un ton subliniat, către exagerare și jactanță. La el bunurile proprii și cele ale altuia se amestecă și sporesc fără ambiție, întru înfrumusețarea vieții. Anton Pann ne produce acea încîntare, pe care o capătăm din întreținerea cu un om modest, fără pretenții, dar sigur pe chibzuința sa, care a auzit și știe multe, le-a cîntărit bine, și le spune frumos, fără a scoate în relief ceea ce îi aparține lui personal.

Și totuși, în urma unei riguroase selectări, el ar putea să apară ca un mare poet original, cu coordonate stilistice din cele mai personale. Pentru a desprinde ceva din trăsăturile distinctive ale artei sale, am dori să ne oprim cu analiza la acel portret antropomorfizat al „cepei", unde credem a recunoaște una din capodoperele poeziei noastre din veacul trecut.

Să reproducem mai întîi versurile respective: **Cum simți aceasta ceapa tot'odată,/ Cum e din natură foarte veninată./ Se'mbracă îndată, iute, la mînie/ Douăsprezece haine puse de dimie,/ Și cămăși atîtea albe subțirele./. Îmbrăcînd binișul roșu peste ele, Pieptenă și barba-și albă și bătrînă,/ Scuturînd-o bine pe pămînt, țărînă.** Este aici o atît de vie și de complexă, intuiție poetică, în care intră și umorul și feericul de basm, încît putem contrapune aceste versuri, ca registru deosebit, poemei închinate în zilele noastre **Cepei** de către Pablo Neruda, care utilizează tonul solemn, hiperbolic **(glob de cristal)**, cu inflexiuni sociale **(pe masa săracilor).**

Dar nu atît motivul ne interesează, cît arta în sine a lui Anton Pann. În primul rînd, înregistrăm ingenioasa asimilare dintre sensul gustativ și cel caracterologic al termenului **iute** (iute la mînie), care realizează în chipul cel mai firesc antropomorfizarea obiectului. Iuțeala cepei devine umană prin seria de gesturi precipitate ale **îmbrăcării.** Tocmai de aci rezultă și caracterul dinamic al intuițiilor sale — de altfel la Anton Pann se relevă totdeauna frecvențe verbale de mișcare, **a umbla, a trece, a veni** — care amintește de procedeul homeric al descrierii unui obiect prin procesul confecționării, al facerii sale. În cazul de față nu este, însă vorba de un produs al mîinii omenești, ci de o specie organică, rezultată dintr-o creștere naturală. Or tocmai această creștere lentă se schimbă rapid în atît de sugestivul ritm accelerator al **îmbrăcării.** Metaforele sale vestimentare utilizate, pe rînd, pentru componentele cepei — dinlăuntru în afară — se dovedesc uluitoare ca exacitate și putere a fanteziei. Hainele de dimie, cămășile albe, subțirele, binișul roșu, cu care se încheie acțiunea **iute,** nervoasă, a îmbrăcării, se vede urmată de acea adevărată scînteiere de umor pitoresc, cuprinsă în acțiune de **pieptănare** a bărbii albe și a scuturării ei de țărînă. Anton Pann se arată aici a fi un excepțional spirit intuitiv, dotat cu geniul limbajului adecvat observației și fanteziei sale.

În acest om sălășuiește o liniște adîncă, un echilibru cuceritor, alcătuit, însă, dintr-o pastă dinamică, din continuele scăpărări vii ale reflecției și ale umorului său. Totdeauna preceptul se contopește la el cu imaginea, cu culoarea, cu nota umoristică și cu determinarea pitorească a ideii pe care vrea s-o exprime. Am spus „totdeauna" numai pentru cazul realizărilor sale valabile. Opera sa este, desigur, profund inegală, fiind adesea întretesută cu o serie întreagă de naivități nerelevante. Dar același se prezintă cazul cu aproape toți poeții noștri din prima jumătate a veacului trecut, și chiar și cu cei de mai tîrziu, care n-au stat în sfera îndrumării critice a lui Maiorescu. Aceasta nu-l împiedică, totuși, de a rămîne un mare poet.

Ba chiar la el, se află eliminate încă de pe atunci unele din scăderile specifice ale poeziei din acea vreme, La Anton Pann nu găsim nici accentele exaltării, nici ale edulcorării, nici ale clișeelor retorice, atît de răspîndite în uzul poetic al timpului. Prin caracterul său lucid, simplu, direct, fin imagist și totdeauna semnificativ, el marchează o treaptă deplin cîștigată, în care va culmina, pe un plan de rafinament, poezia noastră modernă. Anton Pann este adevăratul izvor al Nastratinului lui Ion Barbu, care, însă, îl hieratizează și îi substituie humorul prin tragic. Unele inflexiuni și cadențe ale sale poate că au pătruns și în auzul lui Arghezi din **Flori de mucegai.** În orice caz, o investigație mai riguroasă, de ordin stilistic, ar putea să aducă, în această privință, unele rezultate neașteptate. S-ar ajunge credem la o analogie, pe plan universal, cu anumite forme ritmice sau subtonuri de atmosferă din „jocurile de carnaval" ale lui Hans Sachs, pe care le regăsim transpuse pe un portativ evoluat în **Faust-ul** lui Goethe.

Pînă acum Anton Pann a fost excelent studiat în ansamblul său de către critica și istoriografia noastră literară. Am opinia, însă, că mai lipsește ceva pentru deplina sa valorificare. Mai întîi s-ar cere o selectare analitică pe text a efectivei sale contribuții de artă. Sînt încă unele surprize de detectat la el. În al doilea rînd, în legătură cu ulitmele noastre observații, s-ar cere o trasupunere a fizionomiei sale artistice în contextul integral al culturii noastre, inclusiv mai cu seamă în urmările sale, vizibile pînă în prezent. În felul acesta, Anton Pann, văzut, îndeobște, ca un semi-popularizator și ca un semi-original, ar fi pus în adevărata sa lumină, aceea de mare clasic al literaturii noastre.

Edgar PAPU

Între realitate și mit

Scriitorii mor de două ori: o dată, omenește, cînd intră în noaptea neființei; a doua oară, esteticește, cînd își pierd cititorii. Primul deces e definitiv și iremediabil, celălalt, ambiguu și remisibil. În principiu, oricine scrie privește dincolo de parapetul epocii, spre lumile iluzorii ale viitorului, sperînd că nerecunoașterea din timpul vieții va fi răscumpărată postum, că succesul — dacă de succes a avut parte — se va transforma în glorie, că în orice caz, va supraviețui prin procură, grație cărților. Supoziția aceasta e ridicol vanitoasă dar nu neîntemeiată: în adevăr, sub imperiul curiozității, al nevoii de a găsi prezentului celui mai nou o tradiție sau de a repara erori, posteritatea redeschide mereu dosarele. Se întîmplă astfel ca unii scriitori subestimați de contemporani să suie în conștiința critică a urmașilor după cum se întîmplă ca alții să coboare; se întîmplă rar ca o asemenea sentință, cîștigată în apel, să răstoarne radical lucrurile, conferind autorului dispărut nu numai privilegiul de a fi citat, ci și pe acela de a fi citit. Anton Pann exemplifică tocmai cazul rar, al rectificării majore: posteritatea l-a îmbrățișat fără reticență, văzînd în el nu un simplu „pionier" și nu o valoare „muzeală", ci un talent fertil, capabil să procure satisfacții spiritelor avizate în ciuda mutațiilor de gust survenite între el și noi.

Dar oare este Pann un „scriitor" în înțelesul plin al cuvîntului? Desigur, prin numărul cărților tipărite, care acoperă un raft de bibliotecă (aproape 100 titluri), mai ales prin valoarea de invenție și stil a cîtorva din ele, Pann rivalizează cu oricare dintre contemporanii săi „literați". Totuși, el contravine ideii pe care ne-o facem obișnuit despre profesioniștii condeiului, în deosebi acelea foarte sofisticate, care aveau curs în veacul romantic. De obîrșie modestă, născut în casa unui căldărar din sudul Dunării, deprins din copilărie cu asprimile vieții, lipsit de școală și de creștere aleasă, scria fără nici o pretenție de a face artă subțire. Într-o perioadă în care confrații se întreceau în a împrumuta armonii și miraje unui Byron, Lamartine sau Hugo el a rămas cu desăvîrșire străin de înnoirile de sensibilitate și tehnică literară ale modei. Opera i se înfiripă în periferia literaturii, în acele teritorii marginale pe care R. Escarpit le îngloba în conceptul de „subliteratură", dar cărora Ch. Wisard le găsise încă acum un veac denumirea mai puțin peiorativă de domeniu al colportajului. El restituie circulației publice un repertoriu semifolcloric de anecdote, povestiri, cîntece de lume și proverbe îngropate în vechi manuscrise sau trăind fragil în memoria lăutarilor. Își tipărește și-și difuzează singur această literatură, semi-edifiantă, semi-distractivă, satisfăcînd apetitul de romanesc al unui public mărunt, încă scufundat în letargia feudalității. Fără s-o intenționeze, Anton Pann surpă, așadar, mitul poetului înfășurat în mister, care se înalță deasupra vulgului, neînțeles și singular, împlinindu-și destinul într-un conflict perpetuu cu societatea și morala filistină.

Și totuși acest mic producător artizanal ,care mărturisea cu candoare că nu scrie pentru a revela lumii un adevăr, ci fiindcă vrea să-și cîștige pîinea se bucură de o excepțională actualitate. Pe paginile altora, de care epoca era plină, nu se mai apleacă nimeni; din contra, opera lui continuă să intereseze, personalitatea să intrige. Am arătat în altă parte ce spirite mari s-au întîlnit în efortul de a-l recupera din scrieri inefabilul. Amintesc doar în treacăt și selectiv: dintre clasici — Alecsandri, Eminescu, Caragiale; dintre moderni — Arghezi, Blaga, Ion Barbu. Un asemenea „rendez-vous" de inteligențe și sensibilități nu e, nu poate fi fortuit. Cum se explică? Atingem aici limitele exercițiului critic, frontiera de la care pașii devin șovăitori iar certitudinile tot mai greu de pipăit. Cîteva ipoteze sînt posibile.

În primul rînd, înclin să cred că Pann găsește în zilele noastre simpatia tuturor celor care detestă caligrafia stilului. El este, în felul cel mai concret al cuvîntului, un autor anti-calofil. Arta lui e directă, izvorînd din „jetul" spontan al condeiului, neintroducînd pe traiectul impresie-expresie nici un fel de cenzură deformantă. Scria cum vorbea, fără a căuta efectul, și în privința aceasta o probă revelatoare ne-o oferă corespondența din care am publicat cîteva piese caracteristice, de altfel singurele păstrate (în **Documente și manuscrise literare**, I, 1967). Regăsim aici atmosfera din **Povestea vorbei,** locvacitatea și robustețea expresiei, felul familiar de a-și interpela lectorul și a-l antrena în conversație — lui îi displac poeții care se înalță pe vîrful picioarelor ca să pară mai chipeși, aceluia naivitatea nesimulată, aerul de glumă mucalită și materia frustă a limbii lui Pann trebuie să-i producă o adevărată reconfortare. Într-o epocă din ce în ce mai învălmășită, în care mecanismele ne iau tot mai mult în posesie, în care artificiul stăpînește în alimentație, în cosmetică și în stil, în care străzile orașelor se micșorează din cauza înmulțirii automobilelor, reîntoarcerea la Pann e ca o reîntoarcere la natură: ne redescoperim cu aceeași bucurie proaspătă sevele adînci ale ființei.

Dar desigur spontaneitatea, oricîtă vervă ar pune în mișcare, n-ar izbuti, ea singură, să transforme un mîzgălitor de hîrtie într-un scriitor. La Pann există și altceva, mult mai mult decît atît. În operele cu adevărat reprezentative (nu acelea pe care s-a mărginit să le editeze, ci acelea pe care le-a compus), mai ales în **Povestea vorbei** și **O șezătoare la țară,** analiza, chiar și observația superficială, constată o modalitate de artă sui generis, pe care am putea-o numi a „jocului cu vorbele". În felul cel mai dezinvolt, face impresia că autorul concurează cu imaginația populară, producînd, prin simplă mecanică asociativă, un repertoriu quasi-inepuizabil de determinări ale lucrurilor și calificative ale conduitelor umane. De notat că invenția e stimulată de obstacol, funcționînd mai ingenios în zicători și proverbe, unde condiția e a lapidarității, și mai banal în istoricare și fabule, unde narația nefiind limitată, se răsfiră în digresiuni, cu destule spații neutre, de intensitate artistică zero. Procedeul e de a stoarce resursele limbii printr-un experiment instinctiv: al reacției lanț. Se pleacă de la un cuvînt, grupîndu-i-se în jur semnificațiile, ca într-un fel de morișcă semantică, pînă cînd, pe neașteptate, din combinația vorbelor știute începe să reverbereze un sunet încă neauzit, dar plauzibil. E ca și cum scrisul ar lua-o înaintea inspirației iar opera s-ar face în pofida creatorului. Savoarea verbală a artei lui Pann impune oricui capitalizează în cuvinte și altceva decît simple informații. În special poeții, pentru care cuvintele sînt ființe, niciodată asemenea și totdeauna profilate pe un ecran de mister, nu pot rămîne indiferenți față de o tentativă, fie chiar parțial reușită, de a restaura limbajului întreaga sa plenitudine.

În fine, aș vrea să mai atingem în aceste rînduri și problema, frecvent evocată, dar rău înțeleasă, a balcanismului lui Pann. În ce contsă el? Nu ne-a spus-o nimeni și nici nu e de așteptat ca cineva s-o facă printr-o formulă de asentiment general. De fapt, balcanismul acesta e un mit. Ca orice mit, presupune un fond de obscuritate și o mare putere de a credita impulsuri intelectuale și afective. Propriu vorbind, conceptul conține ceea ce-i dăruim, fiind echivoc și poetic. Pentru Ion Barbu exprimă apartenența la un Orient atemporal, încremenit în rituri de o bufonerie somptuoasă și hieratică. Pentru Blaga e o formă de viață organică a mahalalei bucureștene în perioada de tranzit. Ambii autori văd balcanismul ca o polaritate a spiritului românesc, un fel de încorporare a geografiei într-un destin. Să convenim totuși că balcanismul acesta incert, pe care analiza nu-i poate reduce, sau căruia, mai exact, îi găsește mereu alte coordonate, transfigurează realitatea într-o perspectivă de feerie și pitoresc. Trecutul fabulos îl anexează pe scriitorul jovial dar secret. Pentru că, să nu ne înșelăm, transparența operei induce în eroare: ea capătă lesne conturele celui care o privește. Poate că atracția exercitată de Anton Pann rezidă, mai mult decît orice în această existență mitică, la frontiera dintre două lumi, o existență care nu tranșează nimic, lăsînd deschise suficiente ipoteze pentru ca cititorul să fie solicitat iar criticul să nu se plictisească.

Paul CORNEA

TUDOR ARGHEZI:

De Anton Pann critica oficială nici nu face mențiune. Autorul Povestei vorbei **suferă și azi de condițiunea lui socială, de cîntăreț de biserică. E drept că nici corporația cîntăreților bisericești nu-l revendică și probabil, că nici nu-l cunoaște... Universitatea ar părea dispusă să izoleze pe Anton Pann cam între Cilibi Moise, alt original, și Nicu Metz, șeful adevărat al școalei umoristice moderne, care începe cu Furnica și se continuă cu Pardon...**

Se poate spune mai mult; anume, că pe Anton Pann nu l-a citit și nu-l citește nici un autor român în viață, întrucît poeții și prozatorii curenți nu pot imita de la el, nimic.

Să vă citez un fapt caracteristic. Societatea Scriitorilor Români pregătise d-lui ministru, în 1914, un banchet. Era în vremea cînd unii mai îndrăzneau să-și facă iluzii despre activitatea unei organizări a scriitorilor români, speță de oameni care din punct de vedere social și colegial au încă mult de învățat de la dulgheri. Făceam și eu parte din așa numitul comitet al Societății Scriitorilor Români și am primit cu plăcere însărcinarea de a compune, cu un desinator, înfățișarea artistică a foaiei de hîrtie pe care avea să se tipărească lista de bucate a banchetului.

Am lucrat atunci cu regretatul pictor Sanielevici, dominat peste talentul lui pictural fără expresie, de o foarte remarcabilă inteligență. Pentru că desenul avea să decoreze un ospăț de scriitori, ghirlandele listei de bucate trebuiau amestecate cu citate potrivite, din literatura românească.

— Ce punem în locurile astea goale? întreabă Sanielevici.

— Să alegem din Anton Pann.

— Anton Pann?... Nu am auzit vorbindu-se decît foarte evasiv despre el, răspunde Sanielevici. Crezi că face?

Deschidem Povestea Vorbei. **Citim amîndoi, și citim toată cărtulia, însemnînd cu roșu cuvintele care se legau de mîncare, de cumpătare, de timpenie și de beție.**

Din cînd în cînt hohotul de rîs al pictorului scotea în evidență valoarea lucrului citit. Sanielevici venea din Paris, și din Gros-Rouvre, unde trebuia să se întoarcă. Spiritul și pointa **care caracterizează viața intelectuală franceză, erau moneta cu care se obicinuise. Lecturile lui Sanielevici erau mari; el se desfăta cu autorii dificili ai cititorilor puțini. Anton Pann ar fi putut să-l lase indiferent...**

— Tu sais, mais c'est délicieux... conchise Sanielevici, după Povestea Vorbei.

Am intercalat, prin urmare, citatele din Anton Pann, în intervalele înghirlandate de către pictor, și m-am dus cu lista de bucate la... Comitetul Societății Scriitorilor Români, ca să o dăm zincografului și la tipar.

Pe atunci prezidentul Societății era un om deștept și învățat, George Diamandy, în personalitatea căruia literile românești au pierdut o minte de elită. Citesc „Menu"-ul în auzul comitetului întreg. Eram întruniți în biroul Direcției Teatrului Național, al cărui titular era de-așijderi Diamandy. Tăcere semnificativă, mutenie admiratorie.

Trece o pauză de mister și de morfoleală a intelectului. Pe subt sprîncenele, ridicate cu înțeles, ochii comitetului mă interogau. În sfîrșit, unul mă întrebă insinuant:

— De cine sunt?... (Adică: de cine dintre noi?

— Cum, nu-l recunoașteți? **am întrebat. De Anton Pann. A trebuit să scot** Povestea Vorbei **din buzunar și să dovedesc că în literatura românească există un clasic, de-o vervă scînteietoare, pe care „fiii Romei" îl ignorau cu desăvîrșire.**

Probabil că de atunci încoace, scriitorii români au citit pe Anton, de vreme ce în programul „Insulei" se vede și numele lui. Dacă niște „critici", de calitatea reporterilor noștri literari, încă n-au scris 15 articole cu urmare asupra lui Anton Pann, este că ei așteaptă să puie cineva la modă Povestea Vorbei, **fie Societatea de profilaxie a tuberculozei, fie vre-o întrunire a cucoanelor domnilor miniștri.**

Anton Pann și-a petrecut viața într-o lume pe care nici scriitorii nici cititorii din București ai lui Baudelaire nu o cunosc, între Piața Mare și Obor, cu popii lui, cu basmaua lui, cu tabachera lui de tabac la un nivel cu cărușașii, cu circiumarii, cu giambașii, în lumea ciorbei de burtă, a mititeilor și a vinului turburel. De-acolo și-a scos Anton Pann toată Povestea Vorbei, **pe care a scris-o, zi cu zi, seară cu seară, acasă la el.**

E suculența celui mai bun Rabelais în scrisul cîntărețului de biserică. Într-o facilitate glumeață curge toată povestea lui. Dacă și-ar fi făcut din literatură o providență și nu un joc, Anton Pann ar fi lăsat în urmă, artistic vorbind, pe Ion Creangă, în care se găsește vad sufletesc mai sărac și ar fi trecut de noi — acum cînd în cîteva privințe ne mai depășește — cu o sută de ani.

Așa cum a rămas și cum a vroit să fie, Anton Pann este singura sursă cu care cititorul curios găsește acea înțelepciune tare populară, absentă din tot ce se scrie astăzi, comună neamurilor inteligente, și care nu are popular decît calificativul. Anton Pann se găsește în cea mai pură linie tradițională, preocupată și de formă, a literaturii românești. Cine nu-l cunoaște să facă bine să nu piardă timp și să-l citească.

Articol publicat în „Contimporanul" anul II nr. 30/sîmbătă 10 februarie 1923).

23 ianuarie 1923. București.

1) Notițe scrise anume, pentru a pregăti o lectură din Anton Pann la ședătoarea „Antologia Română", organizată săptămîna trecută la Fundația Universitară, de grupul „Insula".

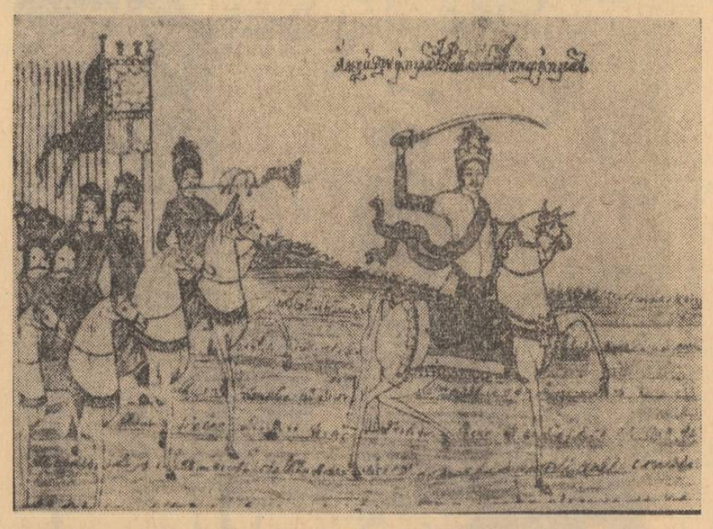

Scenă din Alexăndria — *Desen de Năstase Negrule — Iași 1790.*

Anton Pann în 1969

Presupus autoportret

La început îmi pusesem în gînd să fac drumul noaptea, cînd orașul se liniștește și poți invoca mai ușor trecutul, spre a-l suprapune peste prezent. Căutam umbra unui om pe care îl cunosc bine în abstractul unde se află acum, dar pe care n-am simțit niciodată nevoia să-l situez într-un spațiu concret. Adunăm amintiri interogînd cîte un supraviețuitor decrepit, cercetînd un manuscris, descifrînd o inscripție pe zidul unei biserici sau pe o cruce din cimitir.

Odată, de mult, am încercat să descopăr unde locuise Eminescu în București și cred că le-am găsit pe toate în afară de una sau două care se dărîmase. Ba, în strada Semicercului, am găsit chiar un om din celălalt secol, cu o memorie bună sau împrospătată, nepotul proprietarului — și el își amintea, cum scrie la carte, cumplita dezordine din odaia poetului, precum mai ținea minte un domn elegant, cu barbișon și țilindru care venea în vizită cu o cupea lăcuită...

De data asta, nefiind timp destul, mi-am propus să întreprind o cercetare mai simplă, conectînd-o cu o notă sentimentală și chiar patetică. Vroiam să contemplu casa în liniștea nopții, convins că aș putea să refac imaginea omului care o locuise și s-o evoc în cîteva pagini; știam chiar fraza finală, ca o pecetie pe vechi documente: „în aer plutea ecoul unei cîntări de altădată, o litanie subțirică, mîncată de greieri, iar umbra cîntărețului mă urmărea de după ulucă..."

Înainte de toate, curtea casei nu are ulucă, ci o împrejmuire de fier cu plasă metalică; fără să-ți interzică sentimentele, detaliul acesta te obligă să nu bați cîmpii...

Am renunțat la explorarea nocturnă, fiindcă mi s-a părut mai potrivit procesul în vers, proiectarea prezentului peste trecut; pentru aceasta aveam nevoie de timpul cînd trepidația orașului e maximă. Am ales ora trei a celuilalt secol — ora cinsprezece a secolului nostru.

De la Curtea Veche, biserica aflată în marginea fostei Piețe de Flori, am traversat strada prefăcută în șantier; lucrarea de modernizare durează cam de mult, dar poate că va fi temeinică. Am regretat că nu se lucra intensiv; ca utilaj mecanizat erau acolo doar un buldozer și un compresor. Puteau trece neobservate dacă omul din secolul celălalt era obosit sau cu gîndul difuz. Și aș fi vrut să-i arăt secolul meu.

În față, Hanul lui Manuc care mi se pare că va fi o reconstituire admirabilă, n-avea de ce să surprindă pe însoțitorul meu; ne va surprinde pe noi. Piața Mare trebuie străbătută repede și cu ochii în pămînt; ieri cel puțin, era cenușie și haotică — aș fi vrut s-o pot ocoli.

La semaforul unde Bulevardul 1848 se termină în Bulevardul Coșbuc, așteptau aliniate tramvaie, troleibuze, autobuze, camioane, cisterne, automobile, toate trepidînd. Toate, împreună cu multiplele benzi de circulație ale bulevardului, aparțin ultimilor ani... Pe cînd mă întrebam ce-ar face în fața lor un om de secolul celălalt, trei țărani cu desagi s-au angajat pe coridorul pentru pietoni în clipa cînd culoarea semaforului se schimba. Vehiculele cărora li se dădea startul au început să urle, să sforăie și să necheze. Țăranii s-au întors îngroziți pe trotuar — și un ecou din alt secol — și desigur nu veneau prima oară la oraș. În ochii lor am citit cît plătim fiecare din noi vieții moderne de care nu ne putem lipsi...

Am vrut să număr cîte automobile trec într-un minut; am renunțat — trec fără oprire. Am renunțat să-mi imaginez ce-ar gîndi omul de lîngă mine; l-am abandonat pe malul Dîmboviței, acolo unde ea iese de sub planșeu, mai ametită și mai oprimată decît cei trei pietoni rurali de la semafor. Dacă omul meu va fi găsit pe acolo un birt, o cafenea sau vreo locantă ca pe vremuri, cu leandri de o parte și alta a intrării, nădăjduiesc să nu fi plecat pînă spre zorii zilei următoare.

Am luat numai asupra-mi drumul lui, și am mers pe Căuzași, peste Calea Văcărești, apoi pe Labirint pînă la strada care astăzi îi poartă numele. Nimic nu mai era surprinzător în această parte a orașului, atît de provincială de cînd s-a scos tramvaiul! M-au surprins în schimb, doi adolescenți, un băiat și-o fată, stînd de vorbă la colț, cu o tandrețe cuviincioasă, cînd aud de-atîtea ori spunîndu-se că tineretul a luat-o razna. Întrebîndu-i dacă știu unde-i casa, mi-au răspuns fără ezitare, și amîndoi de-odată...

Un locatar de la parter a făcut pe ghidul, și, crezînd că întreprind o anchetă socială, sau un studiu istoric, s-a hotărît să-mi fie de folos pînă la capăt, de aceea mi-a propus să-i notez numele. Nu port niciodată carnet și creion cu mine, nu fac însemnări, mă mulțumesc cu ceea ce pot ține minte, socotind că restul nici nu interesează. Numele însă nu i-l transcriu din alte motive decît că l-aș fi uitat — aici nu încape nici un nume! — altminteri mă jur că l-am memorat foarte bine.

Din toată casa, am vrut să văd doar încăperea căreia locatarii și vecinii ,pînă la unul, știu că i se spunea „camera de gîndire". E un etaj parțial, ca un porumbar ieșit deasupra acoperișului. Are o tindă de vreo șase metri pătrați, și o odaie de două ori pe-atît. Fereastra acesteia se deschide asupra străzii, și-a unor căsuțe modeste înșirate în adîncime, pînă departe. După știința ghidului, întîmplător în vremea pe care venisem s-o caut, de-aici începeau lanurile de grîu, ceea ce dovedește că de la fereastră priveliștea era foarte curată.

Acum în camera de gîndire locuiește o familie de cinci persoane plus o păpușă de celuloid, cît copilul cel mai mic al casei. Parterul e ocupat de alte familii. Tipografia era în curte.

La jumătatea celuilalt secol a locuit și a gîndit aici Anton Pann, cîntăreț de biserică... Fie-i țărîna ușoară! L-am tulburat la 17 septembrie de la ora cinsprezece la șaisprezece. În preajma casei, cînd am plecat, staționau mai multe mașini moderne, între ele și una de la Viena. Nu-l căutau pe Anton Pann, ci marcau anul — 1969.

Radu TUDORAN

mărturii evocări

G. CĂLINESCU:

Cunoașterea miraculoasă a limbii noastre e un semn că era sau Român (Valah curat ori Cuțovlah) sau că venise aici din fragedă copilărie... Totuși trăise în Balcani sau dincoace printre mahometani, căci știa foarte bine turcește. Că autorul melodiei „Deșteaptă-te Române" ar fi fost însă Turc, intrat așa deodată în tămîia bisericii ortodoxe, nu e probabil. Numai dela un Român putea veni o repulsie atît de spontană de înstrăinare...

Lumea în care trăia Pann avea coloarea ei. Erau psalți și protopsalți pricepuți în „ifose" care scoteau „aghioase", mîndri de a descifra notațiile șerpuite, „înzorzonate". Ei reprezentau o clasă de specialiști sub oblăduirea vechiului Cucuzel dela Durazzo, avîndu-și gloriile lor, pe un popa Ioaniță Băpârcă, pe Matache Cîntărețu, dela seminarul Buzăului. În executarea unui „Doamne miluește" și a lui „Cuvine-se cu adevărat să te fericim" se puneau nuanțe, vrednice de invidie ori de ironie, existînd modalități subtile la înălțare și la pogorîre, la paza tonului care putea fi pe ligusa, paraligusa și proparaligusa, la ifose, la terememuri și la nenenale. Erau printre ei savanți și proști și Anton Pann care nădăjduise să vîndă în tagma lor mai multe Herucive îi biciuia fără milă...

De obicei lui Anton Pann i se rezervă un loc de folclorist, ceea ce e cu mult prea puțin. Erudiția lui în materie de tradiție orală și populară este enormă. Ochiul distinge pe loc elementul țărănesc și cel universal. În „Povestea vorbei" (1851) găsim două anecdote folosite și de Poggio Bracciolini în „Liber facetiarum : aceea a plătirii birtașului cu un cîntec care-i place („Deschide-te pungulița, Cască dragă a ta guriță", „Metti mano alla borsa e paga l'oste") și a țăranului care își caută muierea înecată, o sucită, în susul apei. Chiar alegoria lui Meneniu Agrippa, disputa între mîini, picioare și pîntece, e întrebuințată. Pann n-are noțiunea de folklor, nu respectă autenticul țărănesc, ci împestrițează graiul popular cu cel cult, uneori grotesc, foarte adeseori însă cu un efect cromatic uluitor, avînd o limbuție, un dar de a versifica extraordinare, nu fără a căuta greutățile...

„Povestea vorbei" este o comedie a cuvintelor pure și în același timp o comedie umană integrală, făcută din observații impersonale, stereotipe, cunoscute dinainte, surprinzătoare în totala lor lipsă de inedit, în rigiditatea lor chinezească, persiflatoare, de înțelepciune milenară...

(Din Istoria literaturii române).

TUDOR VIANU:

Dacă ar mai trăi astăzi, văzîndu-ne adunați spre a-i aduce laudele noastre, Anton Pann s-ar mira din cale-afară. Contemporanii nu i-au dat atîta cinstire. Îl văd cu fesul în cap, cu giubeaua în spinare, învîrtind în mîini mătăniile lui de lemn mirositor, aduse de la Sfîntul Munte. El ne-ar spune : La părul lăudat cu sacul mare să nu te duci. Cînd ești poftit la vr-o masă, pleacă sătul de-acasă. Cînd eram la mama și eu știam să cos, că mama împungea și eu trăgeam acul... În jurul anului 1830 și mai ales după această dată, cînd se desfășoară activitatea lui literară, existau scriitori învățați, la curent cu literatura marilor țări de cultură. Un personaj al lui Costache Negruzzi, dintr-una din nuvelele lui, citește pe Balzac. Grigore Alexandrescu știa să recite pe de rost epistolele lui Boileau. Stamati cunoștea pe Pușkin. Ce să mai spun de tînărul Kogălniceanu ? Știința istorică și juridică cea mai înaltă îi era cu totul familiară. Anton Pann a declarat odată că nu este un scriitor învățat. N-am învățat nici o limbă din cele poleite, spunea el în prefața Fabulelor și istorioarelor din 1841

Lipsă de cultură, neînvățătură ? Stăm pe gînduri și ne întrebăm : Există numai cultura mijlocită prin tipar ? Este învățat numai omul care a zăbovit în multe și bogate biblioteci ? Deși în profesiile pe care le exercităm noi, profesorii, avem în permanență nevoie de cinci sau de șapte mii de volume, ne putem lămuri din ele că există și o altă cultură, agonisită în experiențele unei vieți pline de mișcare, cu dese schimbări ale locului și îndeletnicirilor, multe observații făcute asupra oamenilor, asupra moravurilor și năravurilor lor... O astfel de învățătură a avut Anton Pann. Numărul paremiilor, al snoavelor și fabulelor, al cuvintelor și deci al noțiunilor, al trăsăturilor de moravuri și de caracter, pe care Anton Pann le-a reținut, este atît de mare încît în comparație cu el toți scriitorii vremii par mai degrabă la un început de drum. Întreaga cultură transmisă prin oralitatea populară a fost însușită de Anton Pann. Și această cultură este atît de vastă, iar el o produce cu un debit atît de neistovit, în construcții obținute prin acumulări atît de uriașe, încît pentru a găsi un alt scriitor pe măsura lui, trebuie să-l căutăm printre vechii povestitori ai Renașterii, un Boccaccio, un Rabelais, un Cervantes, scriitori care au reprodus, în sinteze personale, întreaga cultură populară a neamului din care făceau parte, sporită cu aluviunile depuse de înțelepciunea și fantezia altor multe neamuri, unele foarte îndepărtate și foarte vechi...

De unde provin nenumăratele teme ale scrierilor lui Anton Pann ? El le-a cules mai întîi din imediata lui apropiere, de la părinți, de la oamenii cunoscuți la Sliven, apoi de la lungile drumuri ale țării, din sate, orașe și bilciuri, de la tovarășii de petrecere, de la nenumărați oameni pe care i-a cunoscut și i-a ascultat. Ne-a spus-o el însuși. Aceste opere **sînt de la lume adunate și iarăși la lume date.** Dar pînă a ajunge la el, proverbele, snoavele, fabulele și glumele lui Anton Pann vin mult mai de departe, de peste țări și mări, încît cine ajunge să înțeleagă imensa arie a răspîndirii lor, pînă în momentul în care au ajuns sub pana scriitorului român, nu poate să nu se simtă mișcat de marea și tainica unitate a omenirii. Încă din 1883, un învățat, M. Gaster, a stabilit cîteva din izvoarele cele mai îndepărtate ale scrierilor lui Anton Pann... Răsfoim cartea lui Gaster și aflăm lucrurile cele mai surprinzătoare. Astfel povestirea Archir și Anadem, publicată de Pann în 1850, provine din Viața lui Esop, o operă a Orientului asiatic, trecută apoi prin Bizanț și prin traduceri slavone și românești, acestea din urmă semnalate în manuscrise din secolul al XVIII-lea. În Povestea vorbei există o snoavă menită să ilustreze proverbul Unde e minte multă, e și nebunie multă... O snoavă asemănătoare se găsește în Gesta Romanorum, culegerea de istorioare a evului-mediu, în renumita carte populară a italienilor, în Bertoldo, apoi în povestirile semințiilor turcești din sudul Siberiei. În Nastratin Hogea al lui Pann ni se povestește cum eroul aude odată că cineva poate intra în casele oamenilor, încălecînd pe o rază de lună... Această snoavă se găsește printre fabliauurile franceze ale secolului al XII-lea, în culegerea medievală Disciplina clericalis a lui Petrus Alphonsi, apoi în Gesta Romanorum. În Șezătoarea la țară se narează, la un moment dat, povestea celor trei gheboși, soțul unei femei și prietenii lui... Povestea aceasta a fost narată și de Barac. Dar originea ei urcă mai sus, la Halima, de unde a trecut deopotrivă în fabliau-urile franceze și în poveștile germane. Povestea lui Pann : De cînd ploua cu cîrnați din Fabule și istorioare vine din Syndipa, persană, povestea celor șapte înțelepți, narată încă o dată de Mihail Sadoveanu în Divanul persian. Dar Syndipa ea însăși vine probabil dintr-un prototip indian, trecut printr-o versiune arabă și siriană, ajunsă într-o traducere grecească în secolul al XI-lea, într-una evreiască în secolul al XIII-lea, într-una latinească ulterioară, de unde francezii au scos Le Roman des sept sages, neogrecii o traducere a lor din secolul al XVIII-lea, pe care o tălmăcește un manuscris românesc de la sfîrșitul aceluiași secol și o tipărită, de la 1802, din Sibiu...

Anton Pann face parte din verigile marelui lanț. Îl citim deci nu numai cu plăcere, dar, atunci cînd înțelegem lucrurile mai bine, și cu emoția de a stabili prin el contactul cu fantezia unică și eternă a omenirii...

Valoarea operelor lui Anton Pann a fost rareori precizată și limpede pusă în lumină. Critica și istoria literară trebuie să-și plătească încă datoria lor față de Anton Pann.

Din Studii de literatură română. „Ed. didactică și pedagogică" — 1965

Sfîntul Anton Pann

Anton Pann nu este un scriitor : e un sentiment și e o stare. E un sens.
(Gura lumii)

Aș zice mai mult : e un stil, adică o modalitate de-a gîndi (și, cînd e nevoie, de-a re-gîndi) universul într-o partițiune cu accidenți la cheie, firește, în cheia de fa. De-a-l constitui după un plan moral pietrificat, plan în care sentența și maxima șiroiesc de culoare, dar injectează în doze suportabile veninuri curative cu scop antidotic : pentru păcate și pentru năravuri, pentru blestemăție și pentru lichelism, pentru toate cîte, într-o Vale a Plîngerii — inevitabilă, cum spune Ecclesiastul — încoltesc pieritoarea carne și julesc pielea de periție a spiritului. Să fie numai un paradox al etimologiei — paradox pe care cronicarii și, după ei, Pann (dar nu numai dînșii, ci multe dintre mințile luminate și martire pe temeiul cărora stă pămîntul acestor locuri românești) l-au cunoscut și l-au interpretat ? Un adevăr concentrat și fundamental, pe care l-au înțeles potrivit unui principiu filosoficesc nobil și constructiv : cel al duratei în timp, cel al refuzului morții negatoare, principiul eternității în ciuda perisabilului. Periciunea (cum, cu mireasmă de smirnă, spune moartea cronicarul) e doar o etapă a periției (a cunoașterii dobîndite printr-o lungă practică, după cum scriu istoricii latini, Sallustius, Tacitus, Suetonius), dar speranța secretă a poetului e că numai poetului îi este hărăzită perenitatea.

Alunecările astea de joacă metaforică printre cuvinte-rude (ori înrudite de mîna stîngă a scriitorului) se irizează, poate, de un subțire umor involuntar, precum enormele poante și ziceri sentențioase ale industriosului poligraf Antonie, rob al lui Dumnezeu întru psaltichie, rob al femeilor întru amor înșelat și fatal, rob al blestemului poetic întru verb și întru vervă.

Căci pomenitul-mai-sus arhivar de înțelepciune populară și dispensator de consilii morale este victima didactichiei (onorabilă altminteri, dar limitată canonic, de chiar materia proprie, la catagrafieri și la condici orînduitoare pe căprării și pe cataloage) : este balcanic, zice-se. Ba, mai mult, este arhetip, este matcă născătoare, este principiu al balcanismului literar. Pentru că la bîlciul vorbelor a risipit, cu mărinimia monstruoasă a posesorilor de inepuizabil, culoare și cuvînt : ifos fanariot, cepelegie slavonească, iuschiuzarlîc turcesc, teremónie rusească, alean unguresc, spiculațiune franțuzească, dar mai cu seamă cuget latin.

Iată-l, așadar, pe acest subtil Chamfort de la Dunăre — mai puțin maliții decît colegul lui auvergnat, dar mai uman și mai patetic — propunînd o etică participantă ; iată-l, așadar, pe acest alert Rivarol subcarpatic — impersonal adesea, cum șade bine unui propovăduitor de sfaturi și de parimii, unui împărțitor de proverburi și de paradigme, unui colportator de snoave și de apologuri, niciodată însă despersonalizat, ca aristocratul confrate din Languedoc — substituind amărăciunii contelui franțuz, scepticismului galic, atenuantele candori țărănești, epicureismul exuberant al tîrgoveților valah, filosofia unor inși care-au văzut multe, au îndurat și mai multe, dar care cred în permanența regnurilor și în statornicia temeiurilor vitale ; iată-l, așadar, pe acest picant fin al Pepelei, cimotie cu Păcală, ostatec al unui univers fictiv și buf, univers transportat — cu pilafuri și cu chebapuri, cu șerbeturi și cu baclavale, cu Tebrizuri și cu Ghiordeșuri, cu dulvuri și cu cealmale — pe caicul Hogei Nastratin, dintr-un Orient de Șeherazade și de Haruni, la țărmul spiritual al unei insule de latinitate.

Pitorescul și anecdoticul sunt accidentul, contingentul, marfa de import a bacalilor ambițioși de mirodenii de bazar, însă rămîn convenție și decor, pentru că nu se pot grefa pe fibra intimă a inteligenței unui popor. Isarlîkul lui Barbu este ulterior și se înscrie, ca o raiă-fantomă, într-o geografie literară inventată de poet, pentru a demonstra **per absurdum** imposibilitatea organică a unui transplant de concepție și de creație. Xenofilia artistică, respinsă de spiritualitatea robustă a unui popor sănătos și demn din rădăcini pînă la coroană, se sfacelează.

Caftanul lexical balcanic, pestriț și hîtru, de serasir și de soaie, flutură pe un corp literar foarte autohton. Cuvintele, oricît de multe și de eteroclite ar fi, nu au priză asupra elementelor de trăinicie ale unei limbi : morfologia și sintaxa, elemente care, și la Pann, rămîn intact latine. Racine o îmbracă pe Fedra în toaletele Doamnei de Maintenon și pe Mithridate în costumul de aparat al lui Ludovic al XIV-lea. Pann e tot atît de balcanic, pe cît e Racine poet tragic elin !

Omul nostru este un bărbat ilustru al unei alte lumi — pentru a cărei „mai dreaptă cinstire" au ostenit și s-au nevoit cu cerneală și cu sînge mulți ai gîntei scriitoricești. El este și rămîne un precursor : a cercetat nesățios și a strîns lacom tezaure folclorice pe care le-a vulgarizat (în ambele sensuri ale cuvîntului) — răspîndind poezia populară, restituind-o celor care o creaseră și de la care o împrumutase, dar și prefăcînd-o adesea, „simplificînd-o" pe gustul lui, trecînd doina în romanță lăutărească și bocetul în cîntec de inimă albastră. Dar nu s-a eglendisit cu niscaiva cadîne, la kief oriental pe iarba unui verde Ispahan, ridicînd el zaimful de pe fața poeziei în ison de manea, ci s-a așternut țărănește petrecerii la iarbă verde, la umbră de pădure, cu vreo mîndruță săteancă, ridicînd, în zvon de fluier alegru, marama de pe cosița doinei. Întorcînd anume destinația, dar nu și sensul, unui vers de Alecsandri, pe teritoriul poetic al lui Pann, „la Dunărea mareață", nu domină Balcanul, ci durează Carpatul !

Anton Pann și-a depășit sîngele biologic — strămoșii dinspre muma grecoaică — primenindu-și-l cu sîngele spiritual valah.

Încît locul cuvenit lui în pronaosul literaturii noastre este de-a dreapta intrării în lăcaș, între sfinții ctitori de limbă și de vers românesc.

De-aceea dar, calendarul iubirii mele îi numără anii aniversari nu de la Hegiră, nici de la Căderea Bizanțului, ci de la Descălecare.

Deci : nu temenea de hristoitie slăvitului poeticos !

Genuflexie de respect ilustrului vates !

Romulus VULPESCU

Scenă din Alexăndria *Gravură pe lemn de monahul Gheorghie Pop 1798*

Bogasierul de comori

MOTTO : „Ca sculele-n șipeturi, așa mi-ați răsărit..."
I. BARBU

Persistă în retina adolescenței mele, pînă în ajunul ultimului mare război, o apariție stranie care se aciuase prin preajma Gării de Nord, remarcabilă pentru provincial, la primul contact cu urbea lui Bucur, — o apariție desuetă, un fel de fosilă vie a unui ev-mediu balcanic și colbuit, o apariție pitoresc vetustă, purtînd fes, antereu de muselin, ciacșiri vișinii și iminei arcuiți ca hangerul, în loc de încălțări, — un ihtiar bragagiu care părea descins cu covorul fermecat de-a dreptul din Halima.

Purta în circă un monument bizar din alamă strălucită, un fel de templu miniatural alcătuit din șlice de tablă, suprapuse într-o ierarhie supțiată spre vîrf, încununat asemenea unei moschei ambulante cu precurba semilună, care părea să tragă ceru-n mustața-i cornută.

Heraldicul hanger de tinichea lucitoare, sfîrcuit în creștet, clătea aerul amenințător, închipuind turbane aeriene, or imperiul otoman care se clatină, ori de cîte ori „turcul" șalvaragiu făcea temenele la mușterii însetați, oferindu-le : — Luam braga bun, effendim !

Impunătoarea și bizara lui cișmea ambulantă potolea trecătorii de arșiță, or stîrnea irezistibil curiozitatea și setea cu foșnetul însipurat tulburător al ciucurilor de mătase și cu clinchetul de izvor tămăduitor al icusarilor înșiruiți ca mătăniile în preajma oraniscului metalic.

„Turcu" creștea în legendă printr-acel tui uriaș pe care-l purta în circă, amintind de chervanele impunătoare care aduceau firmanul împărătesc, or făceau calea întoarsă spre feregeaua Bosforului, purtînd cu ele mucarelul de datină. Trecerea lui leneșă era urmată savuros de liota mahalalelor, de alaiul copiilor cu ochi dilatați, de pestrița tîrgovețime și d-alde gură-cască.

Dar „turcu de la gară" — cum îi ziceam — care își alesese ultimul vad acolo în poarta orașului, se suprapunea în memoria mea cu o altă imagine din anii mai fragezi ai copilărici, din anii de neuitat ai școlii primare, cu un alt chip, leit acestuia, al altui turc, care vindea acadele și bezeluri la poarta școlii. Fără îndoială că un același destin îngrat, aflat în amurg, moleșit înspre delta istoriei, întărea aceiași părăginită imagine a acestor dărăpănați descendenți de la Marea — Poartă a Islamului, risipiți în vînturi pe la porțile ghiaurilor.

Pe cel de al doilea „turc", de fapt, primul — cel al anilor din prima copilărie — aveam să-l identific abia mai tîrziu, realizat în toată strălucirea lui, păstrat aevea în legendă, dăruit mie și relevat la o vîrstă matură, cînd, împărtășii „dioptriile" intens evocatoare ale celui mai distins „crai de curte veche" pre al său nume Ion Barbu, ce carele în neuitatul său **Protocol al unui Club Matei Caragiale** se mărturisea astfel : **„...Dreaptă pravilă, dar zumzet de vestiri răsăritene,/ Ființa noastră se clădește cu scriptura ta, Matei !"** acelaș carele **„pentru mai dreapta cinstire a lumii lui Anton Pann"** decreta în eternitate : **„La vreo Dunăre turcească,/ Pe șes veșted, cu tutun,/ La mijloc de Rău și Bun,/ Pin' la cer fringîndu-și treapta, / Trebuie să înflorească : / Alba,/ Dreapta/ Isarlîk !".**

Neîndoielnic că se va putea vorbi în cazul lui Ion Barbu, într-o paralelă exegetică curajoasă, despre acel faustism nadiral, tinjind **„într-o slavă stătătoare"** — a trecutului, nu a viitorului ! — slavă a inacției, solicitată astfel : — **„Isarlîk, inima mea, / Dată-n alb, ca o raia / într-o zi cu var și ciumă,/ Cuib de piatră și legumă,/ Raiul meu, rămîi așa !/ Fii un tîrg temut, hilar/ Și balcan — peninsular"...**

Imaginea aceasta solstițiară poetul și-o dorește **„Beată într-un singur vin :/ Hazul Hogii Nastratin".**

De bună seamă că, pînă la delimitarea și definirea acestui univers anton-pannesc și acestei tipologii săvuroase a lui Nastratin Hogea — diferențiindu-l de substanța comună a celorlalți picari împănați de mehenghiuri și sarcasm ca Păcală, Baigan-ciu, Till Buhoglindă etc. — însuși Ion Barbu s-a simțit înfiorat în copilăria lui de acea bucurie incipientă, genuină, a întîlnirii cu bogasierul de comori, pe care el l-a întruchipat în nemuritorul portret a lui „Selim", aureolat de o ireversibilă candoare : **„El a venit cînd, singur și mic, în pragul ușii / Îmi răcorea la vîntul de-amurg obrazul-jar..."** pe cînd **„...Un strigăt de-nserare își trăgăna cuvîntul / Ca o manea de moale și larg: „Hai, bragă bun".**

Întîlnirea aceasta s-a petrecut cu spontaneitatea marilor revelații : **„La namila din poartă m-am năpustit în fugă, / Obrajii să mi-i sprijin pe palmele-i de lut / — Giugiuc, mi-a zis, iar ochii priviră mai cruciș. / De mult n-a fost la turcul atît aliș-veliș... / Zi darnică de lapte și miere, aferim ! / Hai, ia ce vrei din coșul lui Haivada Selim. / Și trase mucavaua panerului turtit... / Ca sculele-n sipeturi, așa mi-ați răsărit, / Alviță rumenite, minuni de acadele / Sticloase-numai tremur, văpăi și ape, ca / Ocheanele de limpezi, de mici, la fel de grele... / O rază prăfuită prin toate furnica. / Și dirdiind sub brumă și colții de migdale, / Rahatul părea urmă de-nghеț după topit. / Un candel cît o nucă, prin perne de halvale, / Dormea-n trandafirul lui șters și aburit".**

Acest „biet turc legat de biete cleștare" va fi desigur devorat de nimbul legendei : **„Acolo... noapte, uliți și vaguri submarine / Topiră pe-ndelete năluca lui Selim"**, dar ochiul văluitor al copilului îi va păstra, cu regretul inconsistenței, imaginea eternizată în acea clipă de mirajul marelui Sesam : **„Porni mînat de seară și înghițit de cale, / Tîrînd opinca-ntoarsă și creață, fără spor, / Cădelnițînd din coșul cu dulci zaharicale, / Din donița-nflorită lovită de picior..."**

Tentația de a citi integral opera barbiană este bine cunoscută și cu greu eu însumi mă pot dezbăra, dar dacă m-am oprit îndelung la apariția turcului din copilărie, evocată celest de Marele-Corifeu, nu a fost atîta pentru a adăoga o insesizabilă aură operei sale, cît pentru a-mi căta un sprijin umilei metafore pe care o strădui în dorința, tocmai, spre a urma îndemnul său „pentru mai dreaptă cinstire a lumii lui Anton Pann" !

Căci, pentru mine, Nastratin Hogea — proiecția însăși a uriașului suflet anton-pannesc — reprezintă pe acel legendar Selim — turcul cu zaharicalele din copilărie, care vine la poarta literaturii române, oferindu-i acele neprețuite comori de spirit și limbă, acele giuvaericale de înțelepciune și frumusețe „de la lume adunate și iarăș la lume date" cu care s-au hrănit mintea și sufletul acestui popor, al tuturor celor ce stăruie să adune și să crească acest tezaur de cultură și învățăminte, transmițîndu-l îmbogățit urmașilor, în spiritul acelui îndemn sincer, de o mare simplitate, pe care l-a promulgat însuși Anton Pann: **„Cîntă, măi frate române, pe graiul și limba ta / Și lasă cele străine ei de a și le cînta. / Cîntă să-nțelegi și însuți, și citi la tine ascult. / Cinstește ca fieșcare limba și neamu-ți mai mult".**

Versul de foc și duh, nestemata vorbă a cărei poveste a început s-o dește Anton Pann, ne întîmpină din pragul venirii noastre, ne naștem cu bucuria și revelația ei — asemeni lui Bolintineanu, Alecsandri, Eminescu, Creangă, Coșbuc, Caragiale, Arghezi, Ion Barbu și ceilalți — ne dedulcim cu bomboana mirifică a spiritului și a limbii, celebrîndu-l pe același Selim — neuitatul Selim ! — bogasierul de comori ale copilăriei.

În cadrul acestei comemorări a lui Anton Pann, îmi permit să mă alătur confraților mei, cu spinarea precurbă într-o copleșitoare temenea, la apariția Marelui-Inițiat :

BALCANA TEMENIRE LA HOGEA-NASTRATIN

Slăvite Anton Pann,
grea temenea
Spre unghiul tău închin pînă-n
podele !
S-adaogă la temeneaua mea
Și temeneaua gîndurilor mele...

Cum nu pot eu
— ca Barbu, —
— unanim
Să prind în pumn cuvîntul
— boț de candel,
Cleștarul din panerul lui Selim —
Să ți-l întind,
balcanice arhanghel !

Cum nu pot eu,
din alba Isarlîk
Să descojesc, cum varul, acel soare
Și drept ofrandă ție să-l aduc
Luminăției tale, la picioare !

Cum nu pot eu,
dintr-un caic turcesc
Opait să închipui cu tămîie,
La țărmul tău, turcit, să te slăvesc,
Sub slava ta, ce-n slăvi va să rămîie!

Cum nu pot eu
ca Dunării de-argint
Să-i prind în deștl, de muselină —
valul
Și-ngenunchiat, pe brațe să-ți întind
Atlasul ei noros să-ți fie șalul !

Cum nu pot eu
Balcanii să-i însumn
Acestei viziuni monumentale
Și să-i înalț
cu firavul meu pumn
Un fes de Hoge-nțelepciunii tale !
Slăvite Anton Pann,
cum nu cutez
A te privi fără-a orbi ca orbii !
Coranul nostru !
Sacrul nostru crez !
Profetul !
Sfîntul !
Tu —
Povestea Vorbii !

Tudor GEORGE

Tristețile lui Anton Pann

Există între scriitori, indiferent de forța creației, timp și spațiu geografic — o miraculoasă solidaritate care pornește — cred eu — din conștiința dureroasă și mîndră a unui destin comun. Thomas Mann mărturisea că s-ar simți nedreptățit numai de triumful unui scriitor care ar fi suferit mai puțin decît el. Talentul apare în această concepție ca o răsplată implacabilă a gravității în fața vieții, dacă se poate numi așa ceva răsplată. De aceea, admirînd Hamlet sîntem cutremurați nu numai de genul lui Shakespeare, ci și de suferința supraomenească din care această capodoperă s-a născut.

Dar există scriitori a căror durere și îngrijorare nu apar evidente — ele încă nu răzbat din opere cu violență — ci stau numai ascunse, la rădăcina actului creator... Îngrijorarea nu naște numai strigăte și întrebări, abisuri psihologice, prăbușiri în vid și spaime metafizice, ci și observația nudă, realistă, asupra condiției umane. Observația realistă asupra vieții e plătită cu tributul cel mai greu, tributul experienței directe Am convingerea — poate oarecum subiectivă — că observația directă asupra vieții ascunde ceva din cele mai extraordinare zbateri și mai acute sensibilități. Una din aceste extraordinare zbateri și delicate sensibilități a fost prea fericitul Anton Pann, „cel isteț ca un proverb".

Cîte suferințe n-a trebuit să înfrunte, cîte abisuri n-a trebuit să privească — pentru a ajunge la finețea și simplitatea unui proverb... Autodidact, cîntăreț de stranã, autor de cîntece lumești — cărora uneori, dacă nu mă înșel, le întocmea și muzica — observatorul unei lumi care se dăruia cu violență pasiunilor — Anton Pann s-a dedicat salahoriei literare cu o tenacitate și-o energie comparabilă cu geniul lui Balzac... Ca și în cazul lui Balzac — pasiunea pentru literatură era expresia pasiunii pentru viața societății—amîndoi sperau ca această pasiune le va aduce cheia înțelegerii... Pentru acești doi titani — aparent atît de îndepărtați ca spațiu geografic și destin artistic — literatura era una din instituțiile societății, de aceea ei ne par atît de comuni, de lacomi, plini de curiozitate, ambiții și spaime... Se spune că un scriitor este mare dacă își depășește timpul. Anton Pann nu și-a depășit timpul, el a fost al timpului său. n-a văzut mai departe, dar a văzut în schimb foarte viu ceea ce era aproape de el... Anton Pann a fost un om asemenea tuturor celor din veacul său, ros de aceleași chinuri, neliniști și patimi — și în această confundare totală cu timpul în care a trăit stă farmecul lui inegalabil. Nu și-a depășit timpul, dar a reușit altceva, la fel de valoros, poate chiar mai valoros, și-a înțeles timpul...

Anton Pann s-a apropiat de literatură cu o ingenuitate — care odată cu profesionalizarea excesivă și înmulțirea rețetelor — riscă să dispară... Viața i se înfățișa ca un spectacol fascinant, și cu literatura lui, Anton Pann dorea să îmbogățească feeria dureroasă a lumii, să mai dea și el un spectacol... El avea într-adevăr psihologia artistului care se simte dator față de societate să înmulțească numărul sărbătorilor — de aceea s-a aruncat cu atîta dezinvoltură și lăcomie în toate genurile literare, de aceea s-a grăbit să adauge și muzica cîntecelor lui de lume...

Dar, și aici apare miracolul pe care ni-l aduce acest straniu cîntăreț de biserică, toată opera lui Anton Pann conține o gravă meditație asupra condiției umane.

După o lungă noapte de carnaval, încă plini de aroma băuturilor și-a farmecelor femeiești — respirînd încă larma petrecerilor — eroii lui Anton Pann se trezesc meditînd asupra rosturilor vieții, și nebunii, zurbagiii, chefliii, afemeiații, devin brusc gravi și melancolici... În feerica zădărnicie a pasiunilor omenești Anton Pann se ridică de la masa ospățului și se întreabă dacă toate astea au vreun rost.

...Și această veșnică întrebare care-l chinuie, chiar în timpul ospățului și-al beatitudinii zădărniciei, ni-l face apropiat și viu... Cine e al timpului său, e al tuturor timpurilor.

Teodor MAZILU

ANTON PANN ŞI LUMEA SA

Care a fost motivul profund ce l-a îndemnat pe Ion Barbu să viseze o mai dreaptă cinstire nu a lui Anton Pann, ci a **lumii** acesteia ? Obscuritatea originii, lipsa de sfială cu care împrumută, prozaismul încricat în virtuozitate ar fi putut însemna tot atîtea însuşiri negative, dacă, dincolo de ele, n-ar fi stăruit, magic şi răscolitor, clocotul viziunii. De aceea, în chiar epitaful păstrat în curtea bisericii Lucaci, fiul Tomaidei, atît de mult iubitor al celor lumeşti, uită de sine şi-şi zice :

Care în cărţile sale
Se citeşte Anton Pann

Rar ins cu o conştiinţă scriitoricească mai ascuţită, rar om care să ridice voluptatea scrisului la rangul de obsesie într-o mai mare măsură ca Anton Pann. Deşi conţinutul scrierilor sale era departe de a fi original iar forma îmbracă în general ritmul săltăreţ al cîntecelor de lume din acea vreme, Anton Pann este un scriitor singular şi mare datorită faptului că opera lui în versuri „construieşte" o **lume.** Viziunea lui este o viziune de **zidior.** Materialul are o proveniență atît de eteroclită încît îţi dai iute seama că cimentarea lui în operă n-a fost cu putinţă decît în urma conlucrării unor factori mai puţin obişnuiţi în literatura cultă a vremii: talentul **epic** al scriitorului (neîngropat nici după împlinirea datoriei pe acest pămînt), subtila forjă a tradiţiei orale, atît de meşteră în înnobilarea apocrifului (în definitiv Pann este un anonim urban substituit unui veac întreg). A mai existat însă un al treilea factor, poate mai greu de definit, mai misterios, dar cu atît mai puternic. El priveşte metodica edificiului antonpannesc, dar are o însemnătate determinantă în înţelegerea operei acestui fenomen aberant dar magnific al literaturii române din prima jumătate a secolului trecut. Este vorba de îmbibiţia bizantină a viziunii lui Anton Pann, în desfăşurarea căreia par a se materializa anume formule străvechi, interferenţe, sinestezii ciudate care urcă pînă la canoanele culturii bizantine de unde niciodată n-au fost alungate eclectismul şi somptuozitatea.

Mă gîndesc, desigur, în primul rînd la ifosul cu care-şi proclama desăvîrşirea întru musichie bisericească, cerînd iertare pentru alte cusururi : „De veţi găsi vreun cusur în stil, nu aveţi drept să mă osîndiţi, fiindcă m-am dezvinovăţit, spuindu-vă că eu altele n-am învăţat, decît din mica copilăria mea mi-am bătut capul ca să ajung desăvîrşit în meşteşugul muzicii bisericeşti, în care am şi izbutit". Dar mă mai gîndesc şi la ideea de ordine şi iteraţie pe care tot această semeţie de psalt i-o transformase în obsesie : „pentru că o lecţie pe cît de mult să cîntă, pe atît de mult se îndulceşte, ca şi un fier, pe cît de mult se freacă, pe atît de mult se lustruieşte". Respectul pentru meşteşug, pentru lucrul făcut cu dichis şi îndemînare este la Anton Pann echivalat cu talentul, care găseşte loc pretutindeni :

Că oriunde cînd lipseşte
Acolo să priimeşte
Omul cu talant înalt,
De naţie nu să-ntreabă
Ci să rînduieşte-n treabă
Fie dascăl, fie alt;

E vorba deci de o sacră confuzie între poezie şi ştiinţă, între formă şi formulă, care face ca „Limbuţia, darul său de a versifica, nu fără a căuta greutăţile, să fie extraordinare" (G. Călinescu). Rigoarea lăuntrică izbuteşte să se lase copleşită de nemărginirea informaţiei, dar cuprinde această informaţie într-o ţesătură formală de infinită concreştere, supusă însă întotdeauna canonului prozodic.

Toţi bizantinologii cunosc uimirea încercată de Didron la vederea monahului ce picta cu impresionantă dexteritate frescele unui schit din Athos, fără a recurge la model. La investigaţiile arheologului francez, uluitorul călugăr îi aduce o străveche „Călăuză de pictură" în care fiecare întîmplare era cu minuţie repovestită, adaosurile fiind, chipurile, de prisos. Un asemenea ghid lăuntric a stat şi la temelia operei lui Anton Pann, în aparenţă o reinterpretare a cîntărilor de stea, a cărţii despre obiceiurile infantile scrisă de Erasm, a romanului cavaleresc **Paris et Vienne,** a Esopiei, ba chiar a Panciatantrei. Toate trecute prin „înmuierea" izvoarelor indirecte, încadrate în cotidianul unei lumi diverse, vibrînd între tumultul iarmaroacelor şi tihna de pavecerniţă, între varul atîtor tîrguri ale ţării şi legănarea droscei ducîndu-i pe Pann şi Filimon spre grădinile de petrecere din Izvor.

Însufleţit îndeosebi de rîvna lui de colecţionar de fapte şi cuvinte, Anton Pann cerne prin ciurul memoriei, al talentului şi al viziunii, toate cele de la lume adunate şi oferă din nou lumii un edificiu întregit care nu mai seamănă deloc cu materialul din care era făcut. E o nouă lume, creată de Anton Pann, întru desfătarea şi spre îndreptarea cititorului către bucuria inofensivă a clipei, către nobilă nostalgie :

Anii ca zilele trec
Şi minutele ca clipa
Nu simţim cum se petrec
Tinereţele cu pripa,
Noi din zi în zi murim
Şi ne pierdem în viaţă
Ca musca ne amăgim
Şi ne-necem în dulceaţă.

Simţul atît de profund al epicului, ruşinea pe care o resimţea în faţa însingurării, acest însingurat printre liricii necopţi ai vremii, i-a făcut pe unii comentatori să aşeze stihurile lui Pann în compartimente vecine cu poezia. O face de pildă Paul Cornea în docta; dar — în cele din urmă — laudativa sa prefaţă la „Scrierile literare" ale lui Anton Pann : „Nenorocirea e că, sub raport literar, avem de-a face cu modul cel mai pedestru şi mai lipsit de vitamină poetică, pentru comunicarea vechii înţelepciuni a ecleziastului : **omnia vanitas...**" Dar această înţelepciune poate fi comunicată atît liric cît şi epic. Să ne amintim de versurile lui Rimbaud :

Oisive jeunesse
A tout asservire,
Par delicatesse
J'ai perdu ma vie...

Iată modul liric, confundat uneori cu cel... poetic. Departe de noi gîndul vreunei evaluări competitive între versurile imberbului ţăran francez şi cele ale orăşeanului valah din secolul trecut. Eu nu-mi dau seama care-s mai poetice. Amîndouă modurile de a te comporta în faţa pierderii mi se par sublime. Tinereţea-i pierdută în orice caz. Numai că la Anton Pann ea este pierdută **în viaţă,** iar la Rimbaud odată cu viaţa. Nostalgia francezului e sfîşietoare, cea a lui Pann pare amendată undeva de o voluptate a trecerii în moarte :

Ca musca ne amăgim,
Şi ne-necăm în dulceaţă,
ori, mai abitir, în Diată :
Musca-n dulceaţă s-aruncă
P-alte-necate văzînd
Ş-îşi pierde viaţa-n muncă,
Că merge la trai crezînd.

Deci viaţa-i pierdută în nădejdea că mergi la trai. Dulceaţa are în acest caz un dublu rol : acela de a absorbi, de a anula viaţa, dar de a o anula în voluptate. Este un mod atît de ecvestru de a interpreta ecleziastul, Pegasul lui Anton Pann are aripile atît de mari că lasă-n urmă aburul inefabil al tinereţelor ce se petrec cu pripa. Această diminuare a încărcăturii poetice pe care o poartă în realitate vorbele vehiculate de Anton Pann este caracteristică multor critici. Nu mi se pare de-aceea de prisos a căuta „preţurile noi" din stihurile balcanicului nostru colportor de frumuseţi. Să luăm de pildă „Memorabilul Focului Mare", întîmplat în Bucureşti în ziua de Paşti, anul 1847, cu modestie (noi am spune, falsă) „descris" de Anton Pann. Reporterul pătrunde exploziv în naraţiune, epuizînd în primele patru stihuri întreaga sarcină melodramatică a subiectului :

Vai ce vedere ! Ce groază-vie !
Ce bici de pară, urgii cereşti !
Ce jale mare ! Ce sărăcie
Căzu deodată pe Bucureşti.

Cu un simţ dramatic uimitor, stihuitorul enumeră diferitele stări de nemişcare ale populaţiunii înainte de catastrofă, cînd fiecare, obosit de priveghi gusta odihna, cînd negustorii îşi învoiau slugile, cînd alţii dormeau somn greu,

Foc izbucneşte cu viiciune
Înalţă flăcări de curcubeu,

Urmează apoi punctele de reper nimerite toate-n biserici (douăsprezece la număr) ca un fel de corespondenţă între divinitate şi rit : Sf. Dimitrie, Lucacii, Delea, Sf. Gheorghe (autorul nu uită, între două trozniturI, să descrie arhitectura ...„han de cetate/ Cu-mprejmuirea de zid înalt / Bolţi două rînduri înfrumuseţate / Încît ca dînsul nu era alt). Nici în această groază vie, iubitorul de cărţi Anton Pann nu uită să-şi căineze semenii:

Toţi braşovenii, bogasierii
Şi potcovarii s-au fript, s-au ars,
Şi mai cu seamă sunt librierii
Pagubi simţite care au tras.

Gradaţia elementelor de dramă se desfăşoară cu mare ştiinţă, totul topindu-se într-o enumeraţie de surprinzător efect poetic :

Răzbea prin pivniţi, adînc boltite
Cu spirt şi vinuri buţi aprinzînd
Ardea cu fierberi închegotite
Mulţime vase şi înotînd
Untdelemn, seuri, rezerve strînse,
Product tot felul în magazii pus...

Doussault : Stradă în Bucureşti — Din Album Moldo-valaque 1848 —

Spiritul de observaţie pe care primejdia îl conduce la acuitate extremă nu scapă nici un amănunt : mărfurile zboară aprinse-n cer, „materiile" pornesc în sus, cucoanele fug fără putere, bărbaţii dau fuga desculţi, mulţi arzînd din patru părţi, fumul de prin tot locul orbeşte ochii, copaciul gros e rupt într-o clipă jos în două, fierul e pătruns, Doamna lui Bibescu Vodă îndeamnă clerul a se ruga.

Dreapta şi stînga, pompieri miliţii
Să curme focul tot dobora
Cu instrumente cîrma poliţii
De-o parte ş-alta sta, apăra.

În cele din urmă, cîrmit cu înţelepciune către viroagele din jurul urbei, focul se stinge în cîmpie „neavînd notret". Nimic de prisos din punct de vedere componistic, şi aici răzbate virtutea muzicologului, nimic ilar în toate elementele stilistice demodate, nimic supărător în prozaismele parcă anume puse în tot locul :

În loc de jimble, galante mese,
Acum vrea pîine şi n-o găsea
Că pregătirea de Paşti arsese
Şi bani, monedă, la mulţi lipsea.

Ca peste tot în opera lui Anton Pann, şi aici, **poezia** se conturează după receptarea întregii construcţii, după asimilarea compoziţiei. Aşa cum reiese de pildă din „morala" descripţiei, un inefabil decalog pompieresc :

Cei ce prin cuhnii gătesc mîncare
Şi-umblă cu unturi ceva prăjind
S-aibă poruncă de pază mare
Să nu s-aprinză, neîngrijind;

În „Memorabilul" analizat aici, Anton Pann se confirmă ca un mare **poet epic,** un desăvîrşit componist în stare a scoate poezie din piatra seacă a faptului divers. Iată un exemplu de modernitate şi nicidecum unul de demodare. Albanezul Cucuzel a crescut un straniu talant neobizantin, în stare a cuprinde ca-ntr-o sublimă frescă un întreg secol. cu turlele-i scînteind în aburul dimineţelor, cu zeile trandafirii scurse-n panta caldarîmului din mahala, cu slujbele sfîrşind în arătări de straie noi, cu „boltele" străjuite-n prag de negustori lunatici. E atîta poezie în această lume resuscitată ca prin miracol datorită tocmai lesniciozităţii prozodice şi modului singular de a împrumuta fără a clipi din ochi, încît eforturile liricii de epocă pălesc.

Nu trebuie să-l identificăm însă pe Anton Pann cu lapidarul călugăr amintit de Didron. Ipoteticul fiu al Pepelii n-avea, desigur, testimoniul culturii poleite. Dar greaca, turca, slavona îi erau aproape familiare. Mai mult, era bîntuit de demonul desăvîrşirii. În musichie, este adevărat, dar lucrul n-a întîrziat a se răsfrînge şi asupra stihuirii. De aceea nu există detractor care să nu stea la un moment dat uluit, să nu-şi lase o portiţă de scăpare, să n-ajungă, a spune ca Alecsandri : „În Panteonul literar al României, imaginea lui Anton Pann poartă un sigil caracteristic şi mult interesant". Este reversul medaliei, faţa ascunsă a lunii. Este o etapă strălucită a acelui flux poetic specific care, pornit din luciul zmalţurilor în amurg, trecînd prin mişunul picaresc al apocrifelor, poposind prin hieroglifele cantemireşti ori edenurile lui Budai-Deleanu, ajunge la şezătorile de la capătul călătoriei Moşului Albu. Acolo se adună puteri tainice care vor irumpe în secolul nostru în altarul Crailor de Curtea Veche ori pe ulîţele văruite ale albei Isarlîk. Sunt acele puteri care ne îndeamnă astăzi a dansa în incendiul binefăcător al stărilor dintre vis şi veghe, a sonda cu alegreţă şi îndrăzneală zonele de vecinătate dintre viaţă şi moarte, a încerca, întemeiaţi pe „materiile" reale, să construim **lumi** distincte care să adaoge cotidianului cantitatea de poezie necesară pentru a surmonta paradoxul neantului şi al eternităţii. Pentru **acest** fel de artă, cu nimic mai prejos (nici mai presus) decît celelalte feluri, cu nimic mai departe de tradiţie decît ele (eu aş spune dimpotrivă), Anton Pann este un precursor de seamă care, din păcate, n-a fost îndeajuns cercetat.

Leonid DIMOV

A antonpanná

Luna peste noi răsare uneori ca o armată,
ţăndări reci din Turnul Babel peste feţe ne izbesc ;
limba noastră n-o să fie altă limbă niciodată,
iar cînd fruntea se gîndeşte, buzele antonnpanesc.

Crucile din cimitire, stelele din cer foşnesc.
jalea, cîtă se mai află, se preface în protest,
ochii fiilor, şi-ai noştri au un sclipăt nefiresc,
toate — în acele vremuri — ca şi noi antonpannesc.

Proverbe

Sub popoare sînt cuvinte. Orice gînd uitare are.
Sub cuvinte sînt popoare. Paşnice şi răbdătoare.
Sub cuvinte sînt cuvinte. Sub popoare sînt popoare.

Anton Pann e cel ce spune; cu mare deşertăciune,
şi ce rău poate produce cel care proverbe spune ?
Pentru el, cuvîntul soare în cuvîntul cer apune.

Într-adins

Frică nu poate să fie şi nici pagubă trufaşă,
este totuşi o prudenţă pe sub care ghimpii fierb,
limba noastră cînd tresaltă prin pustiu ca o cocoaşă,
ce nu spunem într-o limbă, noi scurtăm într-un proverb

Tu eşti, într-ascuns, povaţa soartei noastre,
Anton Panne,
suflet drept al povestirii şi victorios-învins,
fiindcă vremea este aspră, fiindcă lumea are toane,
Anton Pann-limbă română bîlbîită într-adins.

Popa de treflă

O, cît de repede se face toamnă,
mult peste floare, puţin peste ghimpi,
aud cuvintele cum se îndeamnă
să-l nască pe Domnul Acestei Limbi.

Atunci iubirea dintre cuvinte,
iubirea dintre noroi şi rai,
iubirea dintre frig şi fierbinte,
îl naşte pe Domnul Acestui Grai.

Cînd unul geme şi altul contemplĕ
vine furtuna, norii se coc,
înscăunîndu-l pe popa de treflă,
pe antonpannul fără noroc,
ce este şi Domnul Acestui Joc.

Gîndul bufon

Văd un bujor şi două roze,
sub crudele metamorfoze,
le cad petalele pe jos,
şi mă gîndesc la Pann, pios.

Pe-un vîrf de munte văd un brad
şi-un dud mai gros cu trunchi bălan,
ei, din ce sînt, nicicînd nu cad ;
şi mă gîndesc la Anton Pann.

I-s lucrurile stîntă umbră
ca firea noastră să se umplă
de gîndul trist, mascat, bufon,
al neumbritului Anton.

Cuvîntul

Fierb sub veac, sub tălpi de fontă, ale tărmurilor
drojdii,
fierbem înşine, la gîndul de a fi, de a nu fi,
ne rămîn, oriunde-am merge, — ei, cei morţi, sub noi,
cei vii,
şi cuvîntul ca mireasma spus peste copiii noştri.

Cum a fi înseamnă fire şi-a tăcea înseamnă moarte'
cînd zidirea e dovada unui nestricat elan,
dacă fiul, de părinte nici silit nu se desparte.
să numim limba română bîlbîită Anton Pann.

Adrian PĂUNESCU

Anton Pann

Despre pedanţi sau copilăroşi

Pomul se cunoaşte din roadă
Şi omul din mintea năroadă.
Că el
Nici în cap ce nu-ţi pocneşte
A vorbi se pomeneşte.
Şi trîntească vorba,
Hodoronc-tronc ! ca o roată
De la o moară stricată.
Şi
Tot înşiră la gogoşi,
Spuind despre moşi păroşi.
Şi
Vorbeşte neisprăvite,
La-nşiră-te mărgărite.
Adică :
Să ni se arate va
Că ar fi ştiind ceva.
Dar se cunoaşte
Omul prost din vorbuliţă
Şi nuca din uşurinţă.
Pentru că
Judecata-i e oloagă,
Că-i lipseşte-n cap o doagă.
Om în trup destul de mare
Şi minte de copil are.
Ştie vorbe să îndruge
Parcă tot la ţiţă suge.
Ştie ca calul prost
Să ia hamul de rost
E bătut la cap
Tocma ca un ţap.
Ştie staturi să dea
Cît ştie şi baba mea.
Ar vrea să facă şi el,
Dar nu ştie în ce fel.
Şi el rosti de să plăţi.
Povesteaăluia :
Zile înşirate, fire încurcate,
Pînză rău ţesută şi vreme pierdută.
S-o lovi, nu s-o lovi,
Na-ţi-o frîntă că ţi-am dres-o.
Unde chiorăşte şi unde loveşte,
Cel copilăros totdauna
Gîndeşte-n mintea-i adîncă
Fără cercuri se înfundă.
Şi alţii mănîncă paie
Ca vitele din copaie.
Dar însă
Vorban-n colţuri şi rotundă
Fără cercuri se înfundă.

Despre iuţeală şi mînie iarăşi

Omul îndărătnic toate d-a-ndaratelea le face.
Tu umbli să-l îmblînzeşti
Şi mai rău îl îndrăceşti.
El
Pentru o muscă îşi dă palme.
Şi
Pentru un purice îşi arde plapoma.
Pentru un şoarece
Lasă să arză şi moara,
Numai şoarecii să moară.
De aceea zice :
Răul ce şi-l face omul singur, nimenea altul n-ar putea să i-l facă.
Că
Oţetul tare vasul său ş-il strică.
Omul îndărătnic
Ce apucă se usucă.
Şi
Toate d-a-ndaratelea îi merg.
Adică :
După ploaie, chepeneag.
Şi
După moarte, cal de ginere.
El nu ştie că :
Toată graba strică treaba.
Şi
Cine se grăbeşte curînd osteneşte.
Iar
Încet, încet, departe ajungi.
Că
Lucrul bun anevoie se dobîndeşte.
Şi
Cu încetul se face oţetul.
Şi
Copaciul mare dintr-o şachie nu să taie.
De aceea,
Nu te grăbi ca fata mea la argea şi ca văduva la măritat.
Ci
Cu răbdare şi cu tăcere
Se face agurida miere.
Că niciodată
Două pietri tari nu pot măcina bine.
Iar
Cine să iuţeşte la mînie pentru orce fie, e dobitocie.
De aceea
Nu fii iute ca piperul în toată vremea.
Şi
Nu umbla cu ţivna în nas.
Nu fii ca
Văcarul care s-a mîniat pe nevastă şi nasul ş-a tăiat.

Despre timp şi vîrstă iarăşi

De ani e mare şi minte n-are.
De carte
A învăţat carte pînă la glezne.
Şi e
Trecut prin ciur şi prin dirmon.
Povestea ăluia:
Moş Ion ştie, el să vie să vă spuie.
Că
A fost o dată la moară şi de două ori la rîşniţă.
Şi
A învăţat alţii ce a uitat.
De aceea
Din tigvă amară în zadar iei sămînţă.
Că
Nu cine trăieşte mult ştie multe, ci cine umblă mult învaţă multe.
Iar nu,
A lipsit d-acasă doi ani şi s-a-ntors cu doi bani.
Că
Fierul care nu să-ntrebuinţează ruginește.
Prin urmare şi răul rămîne:
Om bătrîn şi cu minte de copil.
Adică:
Vrabia e totdauna pui.
Că
Copilul ce vede cu ochii cere.
El este:
Vino, tată, să-ţi arăt pe mama.
Şi
Mintea lui nu plăteşte o ceapă degerată.
Că
Pomul dacă-mbătrîneşte,
Pune-i paie şi-l pîrleşte.
Şi
Calul bătrîn, un maestru
Nu-l poţi învăţa-n boiestru.
Şi
Armăsarul cînd îmbătrîneşte
La rîsnit-ajunge de rîşneşte.
Că
Şi măgarul e bătrîn, dar îl încalecă copiii,
Însă
Lupul cînd îmbătrîneşte, toate javrele îl latră.
Că
Valea e tot aia, dar nu e poteca aia.
Şi
Dacă la patruzeci n-am putut, la optzeci ce o să poci?!
D-aci-nainte sapa şi lopata.
Şi
Viaţa cîrpită cu aţă.
Că
Vorbeşte cu duşii după lume.
Totdauna
Sade, dormitează
Şi deştept visează.
Cînd îl întrebi, îţi răspunde:
Curînd şi degrabă, a treia zi după înfierbîntează.
Căci e
Cu un picior în groapă şi cu altul afară.
Şi
N-a apucat să-i iasă sufletul ş-îi dă cu „Dumnezeu să-l ierte".
Îşi cheamă singur moartea :
Treci zi, treci noapte, apropie-te moarte.
Dar
Omul cît să-mbătrînească tot cere să mai trăiască.

ANTON PANN — psaltul

Reproducem cîteva fragmente dintr-un studiu de specialitate dedicat activității de psalt și „musichie" a lui Anton Pann. Sînt aspecte foarte puțin cunoscute de critică și istoria noastră literară. Sperăm că cercetătorul literar va găsi în această valoroasă contribuție a profesorului Gh. I. Moisescu elementele necesare pentru a completa portretul acestui mare clasic al literaturii noastre. Regretăm că lipsa de spațiu nu ne îngăduie să tipărim în întregime acest studiu de mare utilitate, care ar merita să intre în atenția uneia din editurile noastre.

Vremurile noi pentru muzica românească, ivite îndată după alegerea lui Dionisie Lupu în scaunul de Mitropolit al Ungro-Vlahiei (1819—1821), îl găsiră pe Anton Pann conducînd tipografia grecească de psaltichie, întemeiată în anul 1818 de Petru Efesiu, în chiliile bisericii Sf. Nicolae Șelari. Iar cînd Mitropolitul începu să se îngrijească și de „starea cîntărilor Sfintei Biserici a patriei", încredințînd ieromanahului Macarie însărcinarea de a le „preface" în românește, hotărî atunci să-i dea, la acest lucru de tălmăcire a psaltichiei, încă două ajutoare : pe Anton Pann și pe Panaiot Enghiurliu, amîndoi elevi ai școlii lui Petru Efesiu. Anton Pann spune mai tîrziu că pentru această „conlucrare" făcuse chiar contract scris cu Mitropolia.

Avînd la îndemînă mijloace mai bune de trai, către sfîrșitul anului 1820, Anton Pann se hotărăște să se căsătorească cu Zamfira, o fată săracă, cu numele de familie Agurezan și de la care a avut un fiu, Lazăr, ajuns destul de tîrziu preot la biserica Sf. Visarion din București.

Izbucnind apoi, în 1821, revoluția lui Tudor Vladimirescu, mitropolitul Dionisie Lupu, episcopul Ilarion al Argeșului și nenumărați boieri luară calea munților, fugind de frica turcilor la Brașov. Sînt dovezi neîndoielnice că printre acești pribegi s-a aflat atunci și Anton Pann.

Cît timp a stat Anton Pann la Brașov, nu știm. Înclinăm să credem că doar pînă în primăvara anului 1822, cînd se întoarce la București, unde fără zăbavă începe munca grea și îndelungată „de a tălmăci, din grecește în românește și de a lucra pe note cărțile cele mai trebuincioase, care sînt : „Anastasimatarul" serdarului Dionisie Fotino ; „Doxastarul", dimpreună cu „Triodul" și „Pendicostarul", „Heruvico-Chinonicarul", „Catavasierul" și altele". Iar în anul 1823 el este orînduit „psalt învățător" de copii în „arta muzichiei" la școala de pe Podul Mogoșoaiei.

În privința altor îndeletniciri psaltice ale lui Anton Pann dintre anii 1822—1826, aflăm cîteva știri prețioase la însemnările făcute de el la mai multe cîntări bisericești tipărite mai tîrziu ori păstrate pînă azi în manuscris. Astfel este „Axionul" glas 5, „compus grecește și românește" la anul 1822 și „Axionul" glas 8, „compus" la anul 1825" ; „Opera lui Dionisie (Fotino)", „tălmăcită în anul 1825" ; „Stihurile Paștelor românește" scrise în anul 1826, august 13 ; „Floarea cîntărilor" alcătuită în Rîmnic la anul 1826, septembrie 14 și „Polieleu" tradus din grecește la anul 1826.

Căsnicia lui Anton Pann cu soția sa Zamfira începuse rău. „Chiar în ziua cununiei", spune el în diata din 1849, „a fugit și m-a lăsat și dealul Mitropoliei necontenit l-am urcat". După șapte ani de amarnică viețuire, de judecăți pe la Consistoriu, de încercări zadarnice pentru împăcare, în anul 1827 se hotărî, în sfîrșit, să se despartă de întîia soție, dîndu-i înapoi toată zestrea.

Încă la începutul anului 1827 știm că Anton Pann se afla orînduit dascăl al „școlii de musichie" din orașul Rîmnicul Vîlcii, avînd totodată și slujba de cîntăreț la biserica Maica Domnului. Firește că viața tihnită de aici și îndestularea mijloacelor de trai i-au fost mai prielnice pentru tălmăcirea de cîntări bisericești din grecește în românește, pentru scrierea unor cărți de psaltichie și îndeosebi pentru alcătuirea și culegerea de „versuri muzicești" și „cîntece de lume".

Dar pe vremea cînd se afla la Rîmnicul Vîlcii, ducîndu-se vestea despre minuanatul său glas și despre marea sa iscusință, în meșteșugul psaltichiei, i s-a făcut poftă să meargă la mînăstirea Dintr-un Lemn, ca să învețe el pe călugărițele de acolo cîntarea nouă bisericească. Acolo cunoscu el pe Anica, nepoata stareței Platonida, în vîrstă numai de 16 ani. Cum fata orfană de amîndoi părinții, fusese cucerită de priceputul dascăl, care-i izvodea cîntări în acrostihuri cu numele ei, iar el se despărțise de soția sa Zamfira, se gîndi s-o ia în căsătorie. Însă chiar la începutul anului 1828 se iscă un nou război între ruși și turci. De groază, Anton Pann apucă iarăși calea pribegiei, fugind la Brașov, însoțit de astă dată și de tînăra „păsărică" de la mînăstirea Dintr-un Lemn, pe care o prinsese în „lațul" cuvintelor sale de dragoste.

La Brașov, marele psalt a fost primit cu brațele deschise și cît stătu aici, cîntă în biserica Sf. Nicolae din Schei. Aflînd apoi despre liniștirea lucrurilor în țară, nu s-a mai întors la Rîmnicul Vîlcii, ci în aceiași an, 1828, veni cu Anica la București, unde se și căsători.

Nu știm cu ce se va fi îndeletnicit Anton Pann după venirea sa de la Brașov la București, căci din această vreme nu avem decît o singură însemnare făcută de el : „Doamne miluiește", prelucrat la anul 1829. Așa dar, tot „meșteșugul psaltichiei" rămăsese lucrul său statornic, fie ca dascăl de biserică, fie ca tălmăcitor și întocmitor al unor cărți de cîntare bisericească sau de versuri muzicești.

S-a întîmplat însă ca în anul 1829 să izbucnească o năpraznică epidemie de holeră, silind închiderea tuturor școlilor din București și care nu s-au mai putut deschide decît abia în primăvara anului 1830, cînd, la 1 aprilie, îl aflăm și pe Anton Pann orînduit iarăși „psalt învățător de copii în arta muzichiei" la școala de pe Podul Mogoșoaiei.

Anul 1830 este însemnat în viața lui Anton Pann, întrucît face începutul adevăratei lui strădanii cărturărești, iar de acum înainte, timp de un sfert de veac, el va tipări aproape an de an cîte una sau mai multe cărți. În cei dintîi zece ani, fără a părăsi „muzichia", el va da la lumină cărți cu cuprins mai mult „politicesc", iar de la 1841 și pînă la sfîrșitul vieții, va precumpăni — ca întindere și format — tipărirea cărților sale de psaltichie bisericească.

Cartea care deschide șirul tipăriturilor lui Anton Pann este intitulată : „Versuri muzicești". Culegerea este alcătuită din două părți : întîia cuprinde „Colinde și cîntece de stea", printre care și un fragment din „Vicleim", iar a doua numită „Adaos", are un număr de cîntări religioase, dar și cîteva cu caracter profan. La sfîrșit se dau „glasurile", adică melodiile cu notație psaltică. Deși pe copertă se spune că „versurile" sînt „compuse de Anton Pann", totuși aceasta trebuie înțeleasă nu ca o elaborare, ci o prelucrare a textului și a melodiilor, după cum mărturisește singur în prefață : „Însă aceste versuri, neavîndu-le tipărite, din mînă în mînă și din auzite scriindu-le, atît se smintise din calea lor, încît mai nici un înțeles nu avea într-însele. Pre aceste într-acest chip eu văzîndu-le, m-am îndemnat — și precît am putut — culegîndu-le, le-am îndreptat. Și ca să nu rămîie puțina mea osteneală în deșert le-am dat în tipar, dimpreună cu glasurile lor, alcătuindu-le pe meșteșugul musichiei".

Buna primire de care s-a bucurat cartea „Versuri muzicești", i-a dat curaj profesorului de muzică al școlii naționale să tipărească în anul următor : „Poezii deosebite sau cîntece de lume", „din care unele sînt culese de la alții, iar altele originale de Anton Pann...". Prefața, care le însoțește, dovedește că tipărirea lor n-a fost lipsită de temeri, de aceea el caută să lămurească pe cititori, scriind : „Crez că la mulți va aduce mirare pornirea mea spre a da prin tipar la lumină niște poezii ca acestea. Știut fiind însă, la cei mai mulți din obște, că aceste poezii de multă vreme avîndu-le manuscrise, unele adunate de la alții și altele chiar de mine compuse, mai întotdeauna aveam silă de către prieteni a le da isvoade și cu aceasta mi se pricinuia tăticnire de la alte lucruri mai folositoare..." Firește, că aceste „cîntece de lume" au avut o mare căutare și de aceea, în 1837, Anton Pann le va tipări „a doua oară, mai îndreptate și adăugate, pentru petrecerea viețuitorilor"...

În anul 1834 Anton Pann, „profesorul de muzică vocală al școlilor naționale din București", dă la lumină, în versuri „compuse" de el, cunoscuta carte : „Hristoitie au școala moralului", care învață toate obiceiurile și năravurile cele bune". În cuvîntul către cititori, el spune că scrierea aceasta este o prelucrare — a treia în românește — „cum se vede întocmită, și în versuri poezită", a unei cărți „întîi scoasă... în limba cea latinească, a noastră cea strămoșească". Această „școală a moralului" fusese așteptată cu viu interes, precum reiese din postfață, unde autorul își cere iertare de la abonați, că „zăbovise" cu tipărirea sa...

Cu „Hristoitia", a patra carte tipărită după 1830, Anton Pann putea fi socotit scriitor în adevăratul înțeles al cuvîntului. El nu se mai mărginea acum să adune cîntece și să întocmească versuri de haz, ci întregul timp, pe care i-l îngăduiau îndatoririle sale de profesor și psalt, și-l folosea la masa de scris „pentru că m-am obicinuit a nu ședea fără lucru, și, scriind cîte ceva, mi se pare că-mi petrec vremea foarte dulce". Astfel, în 1835, iulie 8, el scrie un „Doxastar românesc" tălmăcit din grecește în românește, din îndemnul și cu sprijinul maicii Platonida, stareța mînăstirii Dintr-un Lemn.

După moartea ieromonahului Macarie, întîmplată la sfîrșitul anului 1836, cîntările bisericești așteptau un tipăritor tot atît de harnic și de priceput în meșteșugul cel nou al muzichiei. Firește, că nici tipărirea scrierilor profane nu putea fi lăsată mai prejos, deși se făcea cu destule greutăți. Dar numărul cititorilor creștea necontenit, întrucît și școlile românești se înmulțiseră repede sub oblăduirea plină de bunăvoință a generalului Kiselef. Ele erau „luceafărul" ivit „ca să lumineze pasurile tuturor dregătorilor pentru înaintarea neamului spre fericire". Și se dovedește că Anton Pann a pus multă rîvnă pentru răspîndirea luminii prin scrierea de cărți și tipărirea lor, pe care apoi le vindea singur prin tîrgurile și orașele îndepărtate. Din mărturisirile sale știm că el n-a agonisit niciodată cîștiguri prea mari din acest „negoț" și că numai nevoia l-a silit să se îndeletnicească și cu vînzarea cărților sale, întrucît nu avea alt „mijloc cuviincios" să-și redobîndească banii cheltuiți cu hîrtia și tiparul.

Se pare că anii 1836—37 pe cît au fost de bogați în lucrări psaltice bisericești și tipărituri, pe atît au fost de amărîți pentru bietul Anton Pann. Astfel, după deschiderea seminarului Sfintei Mitropolii — 2 februarie 1836 — Eforia Școalelor n-a mai prevăzut în bugetul ei leafă pentru „profesorii de muzică vocală", așa că iscusitul dascăl rămase acum fără slujbă. Curînd apoi, la începutul anului 1837, după zece ani de căsnicie, nefericitul psalt fu nevoit să se despartă și a doua lui soție, Anica — mai ales că ea îl părăsise de cîteva ori, pentru că socotea neîndestulătoare veniturile soțului, pe care nu l-a înțeles și nu l-a sprijinit niciodată. Istovit de atîtea supărări, i se mai întîmplă, tot atunci, să fie chinuit și de o boală grea, fapt

Pagină cu note din „Spitalul amorului"

care i-a pricinuit multe neajunsuri la traducerea și tipărirea cărții lui Dionisie Fotino, „Noul Erotocrit", apărută la Sibiu, în cinci tomuri, în anul 1837.

În „cuvîntul către cititori", alcătuit în versuri, Anton Pann arată că „Noul Erotocrit" circula în țara noastră nu numai în versiunea grecească, tipărită de serdarul Dionisie Fotino, ci și în multe manuscrise românești, în proză și versuri. Într-adevăr, traducerea acestei cărți a fost pentru el o lucrare de mare migală și răbdare. Cele 743 pagini ale celor cinci tomuri, cuprinzînd laolaltă vreo 15 000 versuri, înfățișează o muncă uriașă și nu știm dacă afirmația lui, că a scris „ca să-i treacă de urît", nu trebuie pusă pe seama modestiei.

Între lucrările sale psaltice, din această vreme, amintim : a) „8 heruvice" compuse de A(nton) P(ann), profesor de muzică vocală, în 1836, aprilie". b) „Chinonicar", „care cuprinde în sine heruvicele pe toate glasurile și chinonicele duminecilor, cum și chinonicele și axioanele sărbătorilor de peste tot anul, compuse de Anton Pann, profesorul de muzică eclesiastică. Anul 1836, iunie 25, R. V(ilcea)". „Patru cinonice" duminicale „compuse după cererea d. Alecsandru Oltenescu, anul 1837".

După ce în 1837 dă o nouă ediție din „Poezii deosebite sau cîntece de lume" „mai îndreptate și adăogite", peste doi ani, adică în 1839, Anton Pann tipărește „O povestire arabică din Halima", „vrednică de băgare de seamă", pentru folosul „ce poate culege neștine dintr-însa".

În anul 1840 Anton Pann dă lumină, în tipografia lui Clozius de la Sibiu, întîia lui carte bisericască : „Sfînta Evanghelie ce să zice în sfînta și luminata zi a paștilor la a doua Înviere". Este cap. XX, 19—25 din Ioan, în opt limbi : românește, elinește, latinește, slovenește, nemțește, bulgărește, franțuzește și turcește. În precuvîntare arată că a tipărit această carte din îndemnul preoților. Drept aceea îi roagă să lepede „hîrțoagele cele prescrise de la unii-alții, fiind cu totul pocite și foarte departe de înțeles". Într-adevăr, textul tipărit este foarte corect, fiind transcris fonetic, lucru destul de greu pentru redarea pronunțării franceze sau germane cu litere chirilice.

Despărțit în 1837 și de a doua soție, Anton Pann îndura cu amar necazurile singurătății. Dar cînd în vara anului 1838 îi moare mama, bătrîna Tomaida, povara ajunge și mai grea. De aceea se hotărî să se căsătorească din nou, de astă dată cu o tînără de 18 ani, Ecaterina, fiica Aniței și a lui Asanache, fost vînicer domnesc. Se spune că la început rudele s-au împotrivit la această căsătorie, din pricina marii nepotriviri de vîrstă — 26 de ani —, dar pînă la urmă se învoiră, și Anton Pann se cunună a treia oară la 10 februarie 1840.

Cum în această vreme el era cîntăreț protos la Biserica Albă, soții au locuit acolo, apoi se mutară în casa din mahalaua Bradului. Prin primăvara anului 1842 Anton Pann a fost orînduit protopsalt al Bisericii Domnești de la Curtea Veche...

Obișnuit „a nu ședea fără lucru" Anton Pann își petrece cei din urmă 14 ani ai vieții într-o hărnicie vrednică de laudă. După tipărirea celor două „cărți" de „Fabule și istorioare", tot în anul 1841 el izbutește, în sfîrșit, după 20 de ani de așteptare, să scoată de pe fundul lăzii și să dea la lumină „cu binecuvîntarea și ajutorul" Mitropolitului Neofit al Ungaro-Valahiei, tom. I din „Noul Doxastar" „prefăcut în românește după metodul vechi al serd. Dionisie Fotino... pe acest metod nou. Împrejurările în care s-a tipărit această carte ne sînt azi bine cunoscute. În iulie 1840, îndată după alegerea lui Neofit în scaunul de Mitropolit al Țării Românești, Anton Pann i se înfățișează cu o jalbă, în care îi arată că din mica sa copilărie „cu rîvnă înflăcărată urmînd meșteșugul musichii", a izbutit „atît în metodul cel vechi, cît și în cel nou, cu desăvîrșire"...

După tipărirea Doxastarului, prin martie 1842, Anton Pann avea să fie răsplătit de această pîrgă a tipăriturilor lui psaltice. Se întîmplă atunci ca enoriașii bisericii Curtea Veche să se plîngă Mitropolitului Neofit, că deși biserica lor primește pe fiecare an de la Visterie cîte 12 000 lei și mai are din chirii și embaticuri venituri de încă 5 000 lei, dar din toți acești bani nu se plătește decît simbria eclesiarhului și a preoților orînduiți, iar din ceilalți nu se vede nici un rost decît că „acest sfînt locaș se află în multe feluri neîngrijit și mai cu seamă pătimește de „cîntăreț", neavînd mai totdeauna cine a întocmi armonia și tipicul, după cum Sfinții Părinți au așezat". De aceea roagă cu umilință pe mitropolit să poruncească „a se face cuviincioasa punere la cale pentru împlinirea dorinței" lor. Dînd urmare acestei cereri și prețuind în chip deosebit rîvna lui pentru cîntarea bisericească, Mitropolitul Neofit îl mută pe Anton Pann de la biserica Albă la biserica Curtea Veche, orînduindu-l protopsalt cu leafă de 2 000 lei pe an...

Între timp însă se întîmplă să moară Costache Chiosea, „dascălul de cîntări" al seminarului Mitropoliei. Firește, Anton Pann se socotea cel mai îndreptățit să urmărească numirea sa în acest post. Drept aceea, la 26 iunie 1842, el înaintează Mitropolitului Neofit o jalbă, arătîndu-i că din mica lui copilărie „avînd aplicare asupra cîntărilor bisericești, cu osîrdie am urmat la meșteșugul musichiei atît în metodul vechi, cît și în cel nou, cum și multe cărți am alcătuit și am lucrat în limba Patriei"...

Pe temeiul acestei jălbi, la 27 iunie 1842, Anton Pann este orînduit „profesor de cîntări la seminarul Mitropoliei din București, cu leafă de 200 lei pe lună, însă cu îndatorirea ca, pînă la începerea cursurilor în toamnă, „să pardosească" psaltichia „copiilor din Sfînta Mitropolie".

După orînduirea sa ca profesor timp de un an întreg, Anton Pann n-a primit nici un ban din leafă, fiindcă în anul 1841, pe temeiul cererii sale, Mitropolia plătise la tipografia pitarului Constantin Pencovici o datorie de o sută de galbeni, rămasă de la tipărirea „Doxastarului" și tot în socoteala acestei cărți i se mai dăduse, în cursul anului 1841—42, suma de 40 galbeni. Pentru acoperirea acestor datorii, iconomul Mitropoliei îi poprise 800 de Doxastare. Lipsit de mijloace și înglodat în necazuri, dascălul înaintează Mitropolitului Neofit o jalbă, la 8 iunie 1843, cerînd să i se descurce socoteala, oprindu-se din cele 800 de cărți, luate la Mitropolie, numărul trebuincios pentru acoperirea datoriei și astfel să i se răspundă leafa, „că cu mare lipsă și neajungere trăiesc, amărîndu-mă în toate zilele de datorii". Iar Doxastarele ce vor rămîne să i se dea înapoi, fiindcă „omul are și moarte și viață și trebuie să fie descurcate toate lucrările sale". Mitropolitul Neofit îi împlinește cererea, poruncind să se oprească două sute Doxastare pentru trebuința seminarului, la prețul de 32 lei unul, iar celelalte să i se întoarcă înapoi, scăzîndu-i-se din socoteală banii dați pînă atunci...

Trei ani în șir, 1842—1844, Anton Pann nu mai dă la iveală nici o carte. În acest răstimp el își vede de îndatoririle sale de profesor la seminar și de slujba de protopsalt al bisericii Curtea Veche. Dar tot atunci îi încolțește în minte și o altă dorință. Necazurile îndurate mai înainte cu tipărirea Doxastarului, nenumăratele datorii făcute pentru acoperirea cheltuielilor pretinse de tipografie și vremea îndelungată în care s-a lucrat această carte, îl îndemnară, încă din anul 1841, să se apuce să-și înjghebeze o „tipografie de muzică"... La toate acestea se mai adaugă și faptul că el cunoștea meșteșugul tiparului, ca unul care cu douăzeci și cinci de ani în urmă condusese tiparnița de psaltichie a dascălului său Petru Efesiu, iar între timp mai deprinsese din ale meseriei cu prilejul tipăririi cărților sale de pînă atunci.

Despre împrejurările în care Anton Pann a izbutit să-și întemeieze, în anul 1843 o tipografie proprie, nu aveam pînă acum alte știri decît cele date de el în diata din 1854, și anume că a încropit-o „cu mari iconomii și cu ajutorul multor prea cuviosi arhimandriți, igumeni și stareți ai osebitelor monastiri începînd-o de la anul 1843". Astăzi însă cunoaștem toate greutățile pe care le-a întîmpinat pentru împlinirea acestui vis al sufletului său. Prin rezoluția sa din 14 august 1843, Vodă Bibescu poruncește Departamentului treburilor bisericești să ia „în băgare de seamă" această cerere și să-i arate urmarea. La 18 august 1843, Departamentul trimite Mitropolitului Neofit copie după jalba lui „Anton Pann profesor de cîntări în seminarul Sfintei Mitropolii", rugîndu-l să răspundă ce părere are în legătură cu voia ce cere „de a deschide o tipografie de muzică".

Trecură însă aproape doi ani, fără ca Mitropolia să dea vreun răspuns în acestă privință...

După patru ani de griji, de frămîntări și alergătură, — în care timp n-a mai putut tipări nimic — în toamna anului 1845 Anton Pann izbutește în sfîrșit să-și deschidă tipografia sa, așezată în chiliile bisericii Olteni, aproape de casa lui Hagi Dinu, unde locuia el atunci, la încrucișarea străzii Olteni cu Calea Dudești. Pîrga ostenelilor ieșită la lumină de sub teascurile ei, este acea „înștiințare, cu o foaie de prenumerație, arătînd titlurile și cuprinsul cărților de psaltichie ce urmează să le tipărească, precum și condițiile în care le vor putea dobîndi „cinstiții prenumeranți".

Potrivit „Înștiințării" cea dintîi carte pusă sub tipar, chiar în toamna anului 1845, este „Bazul teoretic și practic al muzicii bisericești", sau „Gramatica melodică". Lucrarea aceasta „predată elevilor din seminarul Sfintei Mitropolii" este rodul unui sfert de veac de strădanii în muzica psaltică. Ea ne dezvăluie o mare bogăție de cunoștințe muzicale, punînd în lumină totodată și dragostea lui de patrie. Astfel el spune în „Intruducere" : „...am băgat de seamă cu unele cîntări în melodie papadică și stihirarică vinea foarte lungi și eram silit, pe cînd le cîntam, ca să le scurtez și să le tai deodată, la locuri nepotrivite, unde melodia trebuia să rămîie ca atîrnată și ciuntită, fără gust. Și așa fiind și îndemnat de mulți, lungirile ce se făcea peste măsură le-am scurtat în scrierile mele, fără să se bage de seamă. Figurile externe iarăși.. le-am curățat și le-am adus în cea mai apropiată melodie bisericească, păzind drumul și ifosul vechilor sfînt munteni (— aghioriți) și mai vîrtos al Patriei (pentru că muzica bisericească de mult și-a dobîndit caracterul național și numai ifosul de Tarigrad a rămas apropiat de cel asiatic"...

Tipăriturile scoase de Anton Pann din tipografia sa sînt cît de poate de îngrijite îndeosebi cele psaltice. Litera este citeață și cu floare potrivită, iar notele au tăietură frumoasă și de aceeași grosime. Cărțile sînt tipărite pe două feluri de hîrtie : „ordinară" și „de Olanda", cu diferența cuvenită de preț. Firește, pentru priceperea și rîvna lui Anton Pann, tipărirea de cărți nu era doar o treabă de negustorie, ci mai ales un mijloc de a-și răspîndi lucrările sale de psaltichie, cu ajutorul cărora școlarii „să poată înainta și să ajungă la o știință temeinică și folositoare", iar cîntăreții să nu neglijeze cîntarea, ci să se desăvîrșească „în meșteșugul musichiei"...

Prof. Gh. I. MOISESCU

Erotocrit după biruință (Bibl. Acad. Rom. ms. 3514, fila 86)

POSTA REDACȚIEI

PROZA
POEZIE

O, FEMINA, FEMINA !
Porți vina cea mare
„Destinu-i destin ca
umba terestră", spui...
Ei, Nu ! Mîndria mea certă
e-n fiul nostru doar
Căci el va afla la vreme
anume
Trăiesc pentru el
căci El corolare
imuabile afla-va

mă simt azi mai mult ca
oricînd
latent dar magnific,
modest".
eu cred că ai dreptate.
În ceea ce mă privește,
Așa este, cum zici.

C.D. „Sitarul" e singura schiță din ciclul care are culoare și se apropie de lumina artei. Adevărat, deocamdată își arde aripile. Dar sper că odată va ieși ceva din amurgurile acelea puțin cehoviene. „Casa" și „Melodia preferată" — retorice. Încearcă să nu mai scrii la persoana a doua. Și nu-mi mai trimite scrisori lungi în care, din timiditate abuzezi de termeni pitorești. Trimite-mi schițe, nimic altceva.

Adi Pol : Cu toate aluziile la „Inger" și cu toate învăluirile pe flanc „prin Giulești și pe la Titi Tească, „Strigătul" dumitale n-a răzbit spre inima mea.

V. Adriana Reus. Îmi trimite o schiță al cărui titlu citez — „este scris în caracterele alfabetului nevăzătorilor". Autoarea zice : „Această tragedie, rezultat al bombardamentelor din 1944, am văzut-o, am trăit-o și cu adîncă durere privesc acest minunat tineret lipsit de ceea ce-i mai scump : vederea". Să fiu iertat — cu aceste lucruri nu-i e îngăduit nimănui să glumească, dar n-am înțeles nimic.

E. Puiu : Am reținut din „Potopul" numai versurile din final :

Dragoș Dicconescu — „Îți fac mărturisire" Și-o poți verifica / La orice colț de oră / m-așteaptă cineva ! / O piatră, o acvilă, / un crin, un elefant / o muzică de pompă / sau un citat de Kant." Fluență, ușurință în versificație și atît. Nu ajunge.

Petre Abesa — *Ortografia dumitale mă ispitea să formuleze un diagnostic neliterar. Dar citind versurile mi-am dat seama că am de a face cu un om din cale afară de normal. Reproduc poezia* Nudh : „Pleakă omu de la casa lui / a luy / tăciunu în a sobă mau șuș / femeya may una — alta / cu unealta în oki și în gene / mai pleakă / omu devalle." *Nici o scînteie de schizofrenie autentică. Nu may încercați să ne duceți cu preshul ! Nu tzine.*

Petrami — *„Gestul" gordian era un nod. Dar numai din această pricină versurile :* „Gîngănii, amintiți-vă de gestul gordian" *nu produc efectul scontat. Mai puțin solemnă dar tot atît de hilar terifiantă e poezia „Și părul negru numai negru" :* „Femeia / ce-o iubesc / e-aceea ce-am iubit-o totdeauna." *Urmează portretul :* „Cu păru-nflăcărînd dorinți străine / cu ochii sidefii de veghe / cu buze albăstrite de o rugare oarbă / și gîtul învinețit de sărutări venale".

În celelalte strofe din nou părul, ochii, buzele, gîtul, în alte ipostaze încîntătoare : Cu ochii furișînd spre cer culoare / cu gura-nsîngerată de dinți stranii cu gîtul de zăpezi / sorbit de carne / Și părul negru — numai negru / Din alb, albastru, roșu și din negru".

Stihurile de la urmă mi-au amintit de o veche zicătoare : nimeni nu mai are respect pentru părul ... vopsit. Ce-ar fi să faceți „gestul gordian" și să treceți la proză ?

Galben Cornel — *Aș fi ipocrit dacă n-aș recunoaște că poezia :* Chipul tău m-a delectat : „Mă uit la chipul tău / Și-mi pare că-i firesc / Să te admir și eu / Să stau să te privesc / Ești o fată simplă / Cum îmi place mie. / O frumoasă blondă / Una dintr-o mie / Parcă-ai fi o floare / De mulți adorată / Cu parfum de miere / Frumos colorată. / Crescută-n grădină / lîngă alte flori / Ești supravegheată / De doi frățiori / Însă timpul trece / Și tu vei pleca / Cu cel ce culege / Fericirea ta". *Nu mai vorbesc de versurile :* „Încerc să scriu o mică poezie. / Lipsesc cuvintele n-am fantezie / Și totuși eu încerc, perseverez / Nu vreau să fiu celebru dar visez (...) Iubesc persoana de mine îndrăgită / Iubesc și vreau ca ea să fie fericită. / Știu c-am greșit și poate mai greșesc / Dar eu îi spun din suflet : o, Vica, te iubesc !".

Comentarile mele ar fi pe prisos. Întrucît din strofele de mai sus reiese că între dumneata și Vica există certe afinități elective, las în seama ei plăcerea de a formula judecăți estetice asupra acestor simpatice compuneri

Cezar BALTAG

masca lui anton pann

Mutu tace. Tace şi iarăşi tace. Trec secole de vorbe în jurul lui. El le vede pe toate, le ascultă şi le tace. Mutule, măria ta, ia mai zi şi tu ceva !

O dată la două-trei sute de ani se pronunţă şi mutu : dacă n-ar vorbi el ar începe să vorbească pietrele.

Anton Pann a răsărit pe mormanul de pietre balcanice gata să înceapă să vorbească. S-au căznit munţii să nască un şoarece şi-a ieşit un şarpe cu o sută de capete ; un balaur cu o sută de limbi : una cu venin, alta cu miere, alta cu mir, alta cu har, a zecea cu lapte, a douăzecea cu noapte, asta cu pelin, ailaltă cu zori de ziuă... o sută în cap ! Cît o istorie a literaturii !

Şi odată cu Anton Pann au prins grai nu numai pietrele : apele, copacii, satele cu cîini, bîlciurile, întîmplările vieţii, morţile, nunţile, mormintele, leagănele — toate cuprinse de o limbuţie nemaipomenită.

Purta plete lungi ca Eminescu. Potcap ca Ion Creangă. Avea mustaţă. (Mustaţa lui Ion Barbu se trage de aici). Ştia greceşte, slavoneşte, bulgăreşte, turceşte, tocise pragurile învăţaţilor şi, modest, se considera că ştie carte pînă la glezne, pentru că : omul învaţă cît trăieşte şi moare tot neînvăţat. Se purta copilăreşte şi era bătrîn ca vremea. Bătrîn ca lumea.

A mîncat coliva tuturor autorilor de snoave, tuturor înţelepţilor, făcătorilor de doine, de cimilituri, a tuturor bacilor spuitori de mioriţe, s-a îmbătat criţă cu proverbe şi a plîns pe umărul literaturii populare, stropind cu lacrimi fierbinţi „Esopia", „Floarea Darurilor", „Alexandria", „Povestea lui Arghir".

Cu Anton Pann s-a deschis în literatura română a două gură de rai. Gura de rai unde pasc într-adevăr gîndurile. *„Cîmpul alb, / Oile negre / Cin' le vede / Nu le crede / Cin' le paşte / Le cunoaşte.* Şi aici se întîmplă drama existenţei ca în Mioriţa, însă la nivelul umbrelor din peşteră : la nivelul cuvintelor. Anton Pann a fost structuralist înaintea structuralismului.

Îi sînt dragi vorbele ca nişte femei şi le iubeşte pe toate ca un afemeiat. Unele sînt frumoase pentru că au salbe ciudate la gît, altele că sînt pur şi simplu ochioase al dracului, altele că sînt deochiate şi-l aţiţă, altele că fac pe pudicele... Şi toate la un loc — o lungă poveste a vorbei. Cartea celor o mie şi una de nopţi nu este mai strălucită. Spiritul oriental, înaintînd spre occident, pierdea la gurile Dunării cununa cu cele mai frumoase nestemate.

Dar însă

Se consideră **versificator** (autorul popular, chiar şi cînd creează „Pe Argeş în jos" nu se crede altceva. Luchian scria sub autoportret : „Un zugrav"). „Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea" sînt „culese şi versificate". El, cel mult ‚compune" iar pentru „Spitalul Amorului" face şi muzica, dă „modurile cîntărilor", notele Visa să fie cîntat, de-a adevăratelea. Cam ghinionist : îi ard depozitele cu tipărituri, îi fuge o nevastă, un copil nerecunoscător doreşte să-l moştenească mai degrabă. Îşi iubea cărţile mai presus de orice, complăcîndu-se în miros de plumb şi, în git, cu nodul literelor cirilice.

Cărţile şi le vindea singur. Bătea la porţi şi îţi punea „povestea" în braţe

— Na !

Ar fi fost în stare chiar să spună despre ea:

— Na-ţi-o frîntă, că ţi-am dres-o !

Uita că ce a frînt el rămîne **dres** în veac. Cu desaga în spate, tîrgoveţ, înopta pe la, hanuri, răbda de foame trăind, cum s-ar spune, din scris. Sigur că **Povestea vorbei** e piatra de căpătîi, dar ar trebui reeditate şi celelalte pe care scrie **Anton Pann**, cultura noastră fiind cam săracă în bucate. De la cele cinci piini nu ne putem permite să aruncăm nici frimiturile.

„Aici s-a mutat cu jale
În cel mai din urmă an
Care în cărţile sale
Se citeşte ANTON PANN.
Acum mîna-i încetează
Ce la scris mereu şedea
Nopţi întregi nu mai lucrează
La lumină cărţi să dea.
Împlinindu-şi datoria
Şi talentul ne-ngropînd
Şi-a făcut călătoria,
Dînd în lume altor rînd".

E un testament tînguios, care poate fi memorat şi de un greere lăutar şi transmis din grindă în grindă. Unde s-o fi mutat cu jale în cel mai din urmă an ? De ce nu se fac tăbliţe indicatoare spre biserica Lucaci, spre ştiinţă ? Că vînturi şterg mereu literele şi avem un panteon literar aşa de împrăştiat pe sub bălării !

Nu grăbi cu Paştele

Vom afirma că proverbele, aşa cum sînt strînse în mici alcătuiri tematice, au o structură dialectică, urmînd aproape schema hegeliană : teză, antiteză, sinteză. Dăm spre exemplificare capitolul intitulat de autor „Despre mojicie iarăşi". Mojicia (cu un termen contemporan am zice lipsa de urbanitate) a fost şi în trecut, după cum e şi astăzi, subiect literar, dar mai ales unul de viaţă.

„Paserea după ce se cunoaşte ? — După cîntec.
Şi
Mojicul după ce se cunoaşte ? — După vorbă.
Că
E politicos ca gardul, îţi jupoaie obrazul.
Mojicul
Nu-şi cunoaşte lungul nasului.
Că
De unde ştie ciobanul ce lucru e şofranul ?
Că
Omul neslujit e ca lemnul necioplit.
Te pomeneşti că
Îţi trînteşte vorba ca ciomagul.
Zicînd :
Nu căuta ce am fost, ci te uită acum ce sînt.
Şi
Nu te uita la cojoc, ci te uită ce e sub cojoc.
De aceea nu te băga în tărîţe că te mănîncă porcii.
Însă
Dumnezeu să te păzească de ţiganul turcit şi de mojicul grecit.
Şi
Să te ferească Dumnezeu de bătaie cerească, de urgie-mpărătească şi de pîră mojicească".

E una din cele mai puţin filozofice teme, aleasă anume. Chiar şi aici însă se respectă dialectica. Se enunţă tema, apoi variaţiunile, negaţia şi concluzia. Exemplele se pot înmulţi. Oamenii care mişună în „Povestea vorbei" ca într-o mare epopee, trăiesc într-o *fază etică*. Sînt dispuşi să caute adevărul şi să-l descopere prin silogistică. Discuţiile interminabile se fac cu răbdare socratică. Ca în nişte dialoguri totul se gradează, se *joacă*, parcă sîntem pe o scenă. Şi adevărul reiese din confruntări. Doi drumeţi înnoptează la un sătean, cerînd de mîncare. Rămînînd pe rînd singuri cu gazda încep să se defăimeze reciproc : *„Că atît doar are chip şi trup ca omul, / Dar poţi să-i dai paie ca şi la tot boul"*, spune unul despre tovarăşul său. *„Că e măgar mare care nu mai simte / Să-i pui să mănînce tărîţe-nainte"*, şopteşte celălalt. Gazda le aduce la masă paie şi tărîţe şi oamenii înţeleg lecţia servită. Despre proverbele lui Anton Pann se poate scrie un tratat de filozofie, ele suplinînd la noi filozofia. Cu ajutorul lor, poetul (vremile fiind cam învălmăşite) s-a apărat de proşti zicînd : „Nu grăbi cu Paştele" că „Pe mine citi ciini m-au lătrat toţi au turbat".

Luminarea se aprinde pentru cei ce văd, nu pentru orbi

Proverbele pluteau în aer ca nişte nori amărui şi trebuia să vină un Sfînt-Ilie să treacă peste ele cu căruţa şi să le facă să bubuie. Niciodată nu s-a putut spune ceva direct şi orice părere trebuia alambicată. Ba că vin ăia, ba că vin ăilalţi — pedeapsa tăierii limbii era la modă. Cerul era plin de damful tare al unor alcooluri de înţelepciune. Şi Anton Pann a fost într-un fel un om al momentului. „De la lume adunate şi iarăşi la lume date" — iată circuitul pe care-l face şi apa suptă din mare şi întoarsă asupra ei sub formă de ploaie. Ce ploaie binefăcătoare pentru seceta sufletelor noastre opera lui Anton Pann. Acum şi în veac.

„Luminarea se aprinde pentru cei ce văd nu pentru orbi". Cînd însă orbii sînt mai numeroşi, luminarea supără în dreapta şi-n stînga şi suflările pentru stingerea ei devin dintr-odată ... un curent de opinie. Asta nu contează. Pann îşi va face mai departe lucrarea sa : *„Cît le zice omul, toate sînt vorbe. Şi minciuna este vorbă.*
Dar
Vremea descoperă adevărul."

Produs de confluienţă : literatură orală — literatură cultă, sat-oraş, oraş-mahala, Balcani-Carpaţi, Orient-occident, spirit laic-spirit religios, opera lui nu poate fi cristalină.

Dar în mîlul gros, uneori vulgar, adeseori banal, sînt germinaţii colosale, potriviri neaşteptate, milioane de bacterii neliniştite. Ce s-ar face Egiptul dacă Nilul nu l-ar spăla cu lături, periodic ? Să nu uităm apoi că perla se coace în putreziciunea milenară de la fundul mării iar nu în havuzul spilcuit. Nu putem să-i pretindem unui autor catastrofal să se şi tundă corect, după noile bretoane şi canoane de la „avîntul frizerilor" : Poarte părul cum l-o purta ! Asta ne doare pe noi ? Originalitatea lui stă în originalitatea mediului şi căutînd să se şteargă din colţul oglinzii care-l reflecta, Pann s-a pierdut în negura veacurilor de zicale. Şi ia-l unde nu e ! Şi de-asta nu se poate vorbi de el fără să vorbeşti de un popor întreg, cu o istorie determinată, strînsă în chingi de fier pe care nu le putem uita nici schimba ; şi la fel, nu poţi privi tabloul spiritului acestui neam, fără să cauţi chipul lui Anton Pann. Acesta e perpetuum-ul mobile al autorilor populari (cum va fi cazul şi cu Ion Creangă). Poetul „jocului secund" avea dreptate să ceară „o mai dreaptă cinstire a lumii lui Anton Pann", deşi supralicita balcanismul. E iarăşi valoroasă intuiţia lirismului acestei lumi.

Cît priveşte maximele, erudiţia lui Pann e fără limite, cum s-a observat. Interesantă însă e siguranţa cu care le manevrează şi aici originalitatea sa e deplină. Ai zice că ai în faţă o masă de biliard, artistul lovind mereu altă bilă, cu mare precizie, scoţînd efecte atît prin ciocnirile directe, cît şi prin ricoşeu. Nici proverbele lui nu sînt întotdeauna înţelese bine, şi autorul a avut de suferit, cum era şi normal ca unul care a cîntat în biserică.

Lirismul

„...căci pe lîngă proverburi a adăogit multe anecdote poporale, scrise în versuri care se leagă strîns între ele" (Alecsandri). Care este

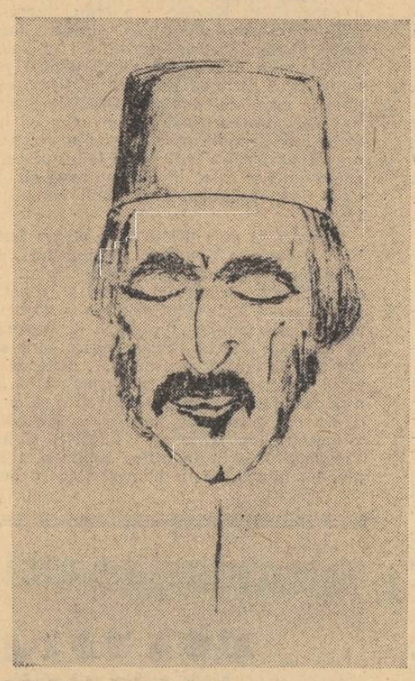

raportul dintre aceste „proverburi" şi exemplificările lor, poveştile *ăluia*, anecdotele poporale ? Este vorba doar de o morală, cum se crede didactic ? Proverbele sînt o introducere în poezie. Aş îndrăzni să spun că Anton Pann este un mare poet liric şi că această latură atît de neglijată a lui, abia că îi dă cuvenita strălucire. Să încercăm o succintă analiză.

Doi inşi făcători de rele
Căzînd supt judecăţi grele
Şi dîndu-i din închisoare
Să-i pună-n spînzurătoare
Cînd mergea cu pază bună
În acel drum împreună
Unu-ncepu să ofteze
Şi moartea să-şi obideze
Zicînd : — Of ! Of ! ce păcate !
Ce soartă am avut frate !
Cellalt zise către dînsul :
Nici un folos nu dă plînsul,
Ci cerului mulţumeşte
Şi stînd zi : Doamne fereşte
De alt rău, dintr-ăst mai mare
Iar acum frate, răbdare.

Cei ieşiţi din judecăţi grele şi care merg spre suferinţă parcă sînt tîlharii, vecinii lui Christos şi relatarea seacă poate să inducă în eroare. E o poezie de *oră gravă*, ca la Rilke. Într-adevăr ce anecdotă e asta ? Sentimentul liric se naşte aici din aglomerarea de amănunte, dintr-un of de tînguire, din mila care pluteşte în jurul vorbelor.

El oftînd îi zise iară :
— Frate, vezi, moartea amară
Ţi s-a citit hotărîtu-ţi,
Vezi şi funia şi gîtu-ţi
Şi-apoi nu ştiu cum îţi pare,
De zici de alt rău mai mare !
Abia săvîrşi cuvîntul
Şi iată unul ca vîntul
Venea după ei călare
Şi striga în gura mare :
— Staţi, nu grăbiţi omorîrea
Că s-a schimbat hotărîrea,
Acum s-a găsit cu cale
De la paşă la agale
Spînzuraţi să nu-i răpuneţi,
Ci de vii în ţepi să-i puneţi.
Atunci vinovatul care
Nu gîndea l-alt rău mai mare,
Auzind această veste,
Zise : — Adevărat este
Că la cîte pate omul
Să nu mînie pe domnul
Ci să zică în gîndul său :
„Doamne, fereşte de mai rău".

Această poezie clocoteşte de acţiune de mişcare (mergerea spre locul de osîndă, probabil legaţi, îmbrînciţi, scuipaţi, înţepaţi în coaste, huliţi) ; sosirea noilor vistavoi cu comutarea pedepsei etc. La această se adaogă o adevărată dramă din sufletul celor doi, precum şi descoperirea *pe viu* a faptului că răul poate avea trepte infinite. Lirismul constă în sentimentul global de apăsare, de destin, de rău capital. Lirismul constă iarăşi în sentimentul de resemnare creştină a unuia dintre tîlhari, de înţelepciune sceptică, şi în uluirea spăimoasă a celuilalt care vede că se poate învăţa pînă la groapă. Morala de la sfîrşit poate să lipsească — poezia se va ţine în picioare. Anton Pann o va pune mereu, dar asta înseamnă didacticism ? Poantă ? Dacă ar fi aşa, toate marile poeme au un fel de poantă care e pusă chiar în frunte : invocaţia. Anton Pann aşează uneori la sfîrşit această invocaţie către spiritul popular. Eliberîndu-ne de prejudecăţile manualelor, descoperim la „finul Pepelei", o latură gravă, ca la Villon. Poemul citat poate fi un exemplu. Tinguirea despre soarta omului supus la încercări atinge aici accente de cor străvechi, cor de tîlhari nevinovaţi.. Anton Pann, ca un virtuos ce era, va relua tema, speculînd de data asta grotescul tragic (un erudit de mahala ar putea să-l acuze că a tras cu ochiul la şolticul de Becket)

„Spun că-n vremea păgîniei ar fi fost un împărat / De carele toţi creştinii se plîngeau neîncetat / Că pe lîngă celelalte rele şi cumplite munci / Dedese şi-n tot ţinutul foarte strajnice porunci / Cum că, cînd vor vrea să-ngroape creştinii pe ai lor morţi / Peste gard tot să-i pornească şi să nu-i scoată pe porţi."

Scoaterea morţilor peste gard e o idee absurdă pe care poetul o ia în serios şi o tratează realist. Istoria dă nenumărate exemple de asemenea absurdităţi. Şi Anton Pann nu trebuia să tragă cu ochiul. Să continuăm „pilda" :

„Pentru care toţi cu totul înălţînd glasuri striga / Dumnezeu să le dea altul totdeauna se ruga / Se bucura fiecare lui Dumnezeu mulţămînd / Prin urmare s-a pus altul, dar el fuse şi mai rău / Că a pus la toţi creştinii prin porunca lui alt frău / Că pe morţii lor de obşte cînd îi vor duce la gropi / Tot peste gard iar să-i scoată, dar să nu-i ducă cu popi / Începură iar cu toţii la rugăciune mereu / Ca să se-ndure să-i scape şi de-acesta dumnezeu / Peste cîţiva ani, ca omul, murind şi-acest împărat / Şi că au scăpat de dînsul mari şi mici s-au bucurat / Cum se puse altu-n locui porni şi el a-i munci / şi pentru îngropăciunea morţilor iar porunci / Că pe lîngă celelalte ce pin-aci s-au urmat / Să se facă şi aceasta care s-a şi publicat / Că adică ei pe morţii să nu-i scoată nici pe uşi / Ci să-i tragă pe ferestre, iar nu ca pînă acuşi.

Şi aşa mai departe. Pe scurt ; fiecare schimbare venea cu legi şi mai aspre pentru răposaţi. De cei vii nu mai vorbim. Autorul e un maestru al gradaţiei. Pînă la urmă, morţii trebuie traşi pe coşi în sus şi duşi la groapă cu picioarele-napoi, aşa încît simpla scoatere peste gard de la începutul istoriei acesteia devine un lucru aproape normal. Un bocet dramatizat dă ceva în felul acestui poem. Seva lirismului rămîne întreagă, iar în plus avem situaţiile de rîs şi plîns, ca în Bosch şi Goya. (Jurăm cu mîna pe inimă că Anton Pann nu i-a cunoscut). Cînd cu o altă ocazie ne-am ocupat de straturile lirice din balada populară, am văzut că întinse zone curat lirice există în epica folclorică. Iată acum cum lirismul se dezvăluie şi în aşa numitul gen didactic şi dramatic. „Povestea vorbei" este o carte genială, cu faţete multiple. Structura ei e sinusoidală, ca un fulger frînt la infinit. Anton Pann e cerebral şi anonim în zicători, pînă se încălzeşte, apoi devine liric în poveşti şi poeme dramatice, după care se corectează iarăşi în zicale. E unul din autorii cei mai complecşi din literatură, nu numai a noastră. Şi complexat, dacă nu ne speriem de cuvînt. Drama lui a fost de a fi trăit într-o epocă de incultură, bigotism, talentul original fiind considerat erezie. De aceea pentru seeurităte a trebuit să intre adînc cu fruntea în înţelepciunea şi eposul popular, ca mortul cu întreg chipul în gipsul măştii sale. Dar dincolo de mască trebuie să-i citim originalitatea, care e atît de mare încît ne cutremurăm. Toţi care au venit după el îi sînt datori într-un fel sau într-altul, măcar pentru exemplul înalt pe care l-a dat aici la porţile Orientului. Şi Eminescu şi Creangă şi Caragiale şi Hajdeu şi Iorga au îngenunchiat cu nespusă smerenie în faţa umbrei venerate.

— Miruieşte, părinte.

Iar ceilalti să-l înjure.

Iar ceilalţi, care nu pot înţelelge o iotă nici ce înseamnă proverb, nici ironie, nici absurd, nici dramă, nici poezie lirică — nici toate acestea la un loc — să-l înjure.

Marin SORESCU

Erotocrit şi Polidor atacaţi de garda împăratului — ilustraţie de Petrache Iogofătul — Bucureşti 1787.

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Constantin Ţoiu
Secretar general de redacţie :

REDACŢIA :
Bucureşti Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă !

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
39 (387)
Sîmbătă,
27 septembrie 1969
8 pagini — 1 leu

Cărțile lui Lenin

Intrebîndu-ne ce semnificație poartă către noi cărțile lui Lenin, am inversa într-un fel profilul real și sensul chestiunii ; căci nu această semnificație ajunge pe o cale sau alta la prezentul nostru social, ci mai degrabă noi înșine, cei care ne întrebăm, sîntem prinși în desfășurarea istorică a acestei semnificații. Căutăm deci s-o determinăm din interiorul său. Scrierile lui Lenin nu au rămas un simplu fenomen de cultură înregistrat teoretitc în arhiva culturală a omenirii, ci, prin destinația și modul scrierii lor, au căpătat amploarea gravă a dezvoltărilor sociale, s-au desfășurat în trupul istoriei. Lectura de azi a scrierilor lui Lenin îl situează pe cititor într-un punct nodal și revelator. Lectura făcută azi, de dincolo de scurgerea frămîntată a unui timp care a însemnat încarnare a ideii în realitate, luminează paradoxul dezvoltării istorice a sensurilor, pune față în față, măsurîndu-le incongruența, logicul și istoricul, restaurează distanțele dintre destinul unei opere nu numai teoretice și timpul propriu al scrierii. Litera fierbinte așternută cu precizia și simplitatea fără echivoc cerute de urgența politică, sensul direct și imediat al cuvintelor, se structurează la o nouă lectură într-un complex de sine stătător de semnificații și intenții. Opera de o arhitectură atît de diversă, compusă aparent din scrieri conjuncturale, cerute de desfășurarea rapidă a evenimentelor, se arată a fi fundată pe o unitate de gînd și de voință, pe unitatea ideii și acțiunii revoluționare. Lectura peste timp dezvăluie temeiurile și scopul acestei diversități de scrieri ce alcătuiesc imensa operă a lui Lenin.

Pe Marx l-a călăuzit gîndul fundamental al purității. Prin preocupările sale de economie, de politică, prin luptele sociale la care a participat, efortul său se îndrepta către un scop filozofic ce urma să fie împlinit în ființarea socială : ideea unei lumi armonioase, o lume a consonanței sensurilor, o lume fără nedreptatea reală, fără discursuri mistificatoare, o lume fără fetișuri. Idealul grec al unui cosmos (armonie) al omului trebuia coborît pe pămînt prin uriașul efort de luptă socială al clasei muncitoare.

Pentru Lenin scrisul avea o funcție imediat revoluționară. Angajarea totală și pasionată în torentul activ al transformărilor sociale supunea totul scopului unic. Scrierea ca spațiu al cercetării, al expunerii, ca spațiu de luptă. Lenin a căutat cu febrilitate să pună ordinea visată a armoniei în zbaterile deconcertante ale istoriei, să îndrepte funcționarea imensului mecanism al deplasărilor de forțe sociale pentru crearea unei lumi bazate pe justiție și cu o maximă dezvoltare materială și spirituală.

Lenin a fost un practician al scrisului în sensul în care a fost un practician al filozofiei, un practician al revoluției. Revoluția, acest cuvînt viu, rezumă totul, trece totul prin focul ei. Practica revoluției subsumează întreaga acțiune ; de aici își extrage sensul și practica filozofiei, refuzul, deci, al rumegării didacticiste a conceptelor, transformarea meditației filozofice în acțiune filozofică cu largi deschideri spre realitate. Scrierea filozofică, literară, politică sînt antrenate în mișcarea revoluționară ca mijloace de transformare a lumii. De aici ardoarea scrierii, asprimea polemicii care trebuia să creeze spațiile necesare unei radicale înnoiri și activizări a culturii.

Funcția revoluționară a scrisului a căpătat la Lenin nu sens profund și interior. Dincolo de scrierea care „exprimă" doleanțe pentru lucrul acela sau acesta, se punea problema revoluționării scrisului însuși, ca activitate umană proeminentă. Dacă există o categorie care să evoce, ea însăși, spiritul cel mai adînc al marxismului, aceasta ar trebui să fie categoria acțiunii. Știința economică întemeiată de Marx, știința politică exemplificată de Lenin sînt indicii, trepte și instrumente pentru împlinirea acestui sumum uman — acțiunea socială înțeleasă în toată plenitudinea ei, integrînd în ea artele, filozofia, științele. Și scrisul își arată originea și scopul său profund luminat de categoria acțiunii.

De aici cuvintele ironice la adresa filozofiei dogmatice, de aici respingerea violentă a bucherismului. Ceea ce nega Lenin era practica filozofică mortificată, rumegarea fără scop a conceptelor, practică ce se deghiza tocmai prin pretențiile ei exclusiv teoretice, prin disprețul față de practică. Această inerție a filozofiei didacticiste seamănă cu o adormire hipnotică într-un sistem social dat. O asemenea situație mortifică gîndul, tinde către stabilirea unui status quo al conceptelor, poate duce la anchilozarea societății.

Litera este pentru Lenin un efort continuu, o încordare multiplă către scop. Arta angajată, arta care-și asumă responsabilitatea, ca și filozofia activă, dinamizată și dinamizatoare, intră în torentul vieții active, sociale. Lenin a gîndit unificarea acțiunii umane sub semnul revoluției și al politicului, sub semnul construcției permanente. Cărțile lui Lenin, nu numai prin tematica lor ci și prin spiritul veșnic viu care le străbate, încorporează filozofia și artele în acțiunea politică.

Aceste cărți și-au găsit o strălucită confirmare în practica istoriei. Sărbătorirea centenarului nașterii marelui gînditor al revoluției socialiste prilejuiește, astăzi, o profundă meditație asupra valorii operei leniniste, asupra integrării ei creatoare în desfășurarea organică a istoriei.

L.

Belgrad — Moment de construcție modernă

„SCÎNTEIA" XXV

Împlinirea a 25 de ani de la apariția primului număr legal al ziarului „Scînteia", organ al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a constituit un eveniment de o deosebită importanță. Oamenii de presă din țara noastră s-au bucurat din tot sufletul de cuvintele de caldă prețuire pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a adresat corpului redacțional al ziarului, la Adunarea festivă care a avut loc joi, 25 septembrie, în sala de marmoră a „Casei Scînteii" : „Conducerea partidului dă o înaltă apreciere rolului important pe care-l joacă ziarul „Scînteia" în înfăptuirea politicii de edificare socialistă a țării, în generalizarea experienței pozitive și înlăturarea fenomenelor negative și a neajunsurilor care se mai manifestă în diferite domenii de activitate, în promovarea politicii externe a partidului și guvernului ; prețuim munca și eforturile valorosului corp redacțional al ziarului, devotamentul său față de politica partidului, față de cauza construcției socialismului, abnegația cu care își îndeplinește sarcinile încredințate de partid."

Cu prilejul frumoasei sărbătoriri, colectivul revistei Luceafărul **adresează redactorilor, corespondenților și colaboratorilor ziarului „Scînteia" cele mai calde și mai colegiale felicitări, dorindu-le succese depline în munca lor de mare răspundere pentru progresul și fericirea patriei noastre socialiste.**

Însemnări de atelier

Icar travestit

Cearta dintre clasici și moderni se bazează în bună măsură și pe împărțirea convențională, ireversibilă, a timpului, pe o prejudecată a succesiunii temporale, în care ce a fost înainte este depășit fără apel prin însăși legea adăugărilor de ani. Există însă un timp exterior și un timp interior. Un modern va spune totdeauna zîmbind cu îngăduință (acea observație modernă, atît de clasică astăzi !) — „și bunul Homer atipea cîteodată". Orice observație critică de stil față de o anumită formă imperfectă din trecut dă dreptul la un fel de superioritate, dar noi știm cît de infatuată și de vremelnică poate fi o superioritate declarată ironic, pe chestiuni de formă sau de expresie.

La ceea ce reprezintă, în mod natural, un motiv real de dispută, prin însăși dezvoltarea spiritului, prin amplificarea registrului de observație socială și psihologică și prin rafinarea mijloacelor artistice, se adaugă catalogarea didactică a valorilor pe decenii, secole, perioade și epoci. Clasificarea în timp — în timpul nostru comun, calendaristic — în orice domneiu de cunoaștere, este utilă pentru că pune ordine în acumularea crescîndă de valori, explicînd valorile, organic, unele prin altele, dar procesul viu al acestei înaintări nu trebuie confundat cu răceala de insectar a definițiilor. Aici ireversibilul (istoric) poate deveni (valoric) reversibil. Excesul de ordine, mecanică, excesul de claritate sau de comoditate în cercetarea stilurilor și curentelor literare, are un efect contrar, cîteodată, de substituire sau de ignorare a ceea ce noi știm că rămîne viu, potențial : un fel de indecizie, un fel de amînare înainte de a găsi drumul cel mai bun, așa cum un fluviu poate să dea îndărăt, să mai facă o buclă spre a-și spori forța de pătrundere. La urma urmelor, opera literară, denumită clasică, pentru că a împlinit un secol, nu se încarcă uneori, în plină actualitate, de înțelesuri — imposibile pentru acea epocă — și care găsindu-și mediul prielnic se revelează deodată într-un cu totul alt chip ? Putem spune că N. Filimon prin observația picturală a lumii exterioare și a caracterelor este mai vechi decît Călinescu în „Bietul Ioanide" ? Călinescu, iubitor al aceluiași stil compozit, ar fi spus și el „baseță" la un moment dat, cum spune în mijlocul unei fraze cărturarul Filimon. Această căutată intelectualitate a stilului, de o factură atît de modernă, aparținînd autorului „Ciocoilor vechi și noi", o regăsim cu surpriză și în stilul livresc al marelui nostru romancier și critic amintit mai sus. Dar însuși Călinescu, atît de exploziv de nou, acum un deceniu, nu a devenit, brusc, un clasic prin exces de modernitate în fața generației foarte tinere de scriitori care anunță o renaștere a literaturii naratoare de întîmplări, (în sensul cel mai clasic) fără acele strălucite, dar împovărătoare artificii de cultură pentru proza directă ? Dacă vom renunța la comoditatea schemelor critice de interpretare care ne fac atît de ușor să lipim etichetele **clasic** și **modern,** ceva din siguranța orientării noastre imediate se va duce, desigur, și nu vom mai ști, străbătînd Calea Victoriei, dacă ne izbim de un clasic sau de un modern. Robbe-Grillet nu se va supăra dacă Choderlos de Laclos, cu **Legăturile lui periculoase** — între oameni, nu între obiecte — ni se va părea mai modern. Judecînd astfel lucrurile, ce ne povestește și astăzi bunul Homer, chiar moțăind uneori și confundînd mitul cu realitatea, amestecînd cronologiile și biografiile zeilor, e mai captivant și mai aproape de sensibilitatea noastră modernă, prin trecerea mitului în realitate, decît ce ne spune „cu sînge rece" Truman Capote, mult prea real, în relatarea lui reportericească, pentru ca peste două mii de ani — cît îi trebuie mitului ca să devină realitate — să rămînă modern.

În tabloul celebru al lui Breughel, numit „Căderea lui Icar", eroul aerian, mic cît o muscă, se prăbușește în mare undeva în planul din fund. În față de tot, în prim plan, impunîndu-ni-se teribil de real cu toate detaliile anatomiei și fizionomiei lui încordate, un om apasă cu putere coarnele plugului, zgîriind obstinat scoarța bătrînă a planetei, scriind aceeași poveste, aceeași aventură umană, simplă și tragică, prin destinul ei excepțional.

E adevăratul Icar, un Icar travestit.

C. ȚOIU

avant-premieră editorială

ION GHICA

„Opere" (vol. 2)

Cuprinde „Convorbiri economice", în îngrijirea lui Ion Roman. (E.P.L., colecția „Scriitori români").

DELAVRANCEA

„Opere" (vol. 6-7)

Discursuri și articole politice. Ediția, în colecția „Scriitori români", apare sub îngrijirea Emiliei Milicescu (E.P.L.).

ȘT. O. IOSIF

„Opere" (vol. 21)

Poezii din volume și periodice, basmul în versuri „A fost o dată"..., poemul istoric „Din zile mari", proza. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion Roman (E.P.L., colecția „Scriitori români").

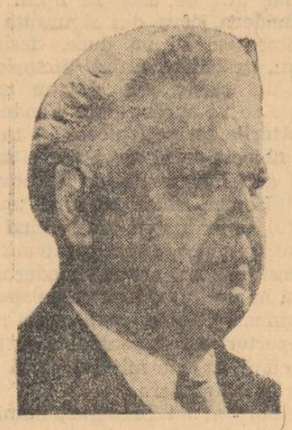

MIHAIL SADOVEANU

„Opere" (vol. 21)

Din sumar: „44 de zile în Bulgaria", „Uvar", „Păuna-Mică", povestiri din volumele „Priveliști dobrogene", „Dumbrava minunată" etc. Ediția este îngrijită de Constantin Mitru. (E.P.L.).

CRONICA LITERARĂ

nichita stănescu

NECUVINTELE

Fără îndoială că nota aparte pe care o are lirica lui N. Stănescu nu stă în, ca să spun așa, ostentația formală a ideației, cît mai ales în autentica, susținuta concentrație a substanței ce vine din subteran și în marile înălțimi de viziune în care aceasta își irizează eflorescența simbolurilor. Căci în cea mai mare măsură putem vorbi, în cazul autorului celor „11 elegii" de o **concepție** abstractă a poeziei.

Lucrul fundamental ce trebuie observat mai întîi stă în faptul că ceea ce îmbracă versul acum nu e (folosind un termen cu totul uzat) imaginea poetică cu toată gama ei de reprezentări asupra realului, ci noțiunea este aceea care dă un regim de existență intern reveriei poetice. De aceea esențial poezia lui N. Stănescu este o **poezie a noțiunilor** și oricînd fenomenalul pătrunde în aceste zone el e purificat pînă în liniile-i de ultimă inteligibilitate. Ceea ce a ieșit de aci, unora li s-a părut de neînțeles și neviabil, mulți alții resping de la început un asemenea mod de a scrie. Dar nu poate fi negată o operă, de orice nivel ar fi ea, decît după ce argumente complexe o găsesc inaptă circulației unanime a valorilor, or, creația de care ne ocupăm, expresie a unei vocații deosebite, e cu totul deasupra unor echivalențe asemenea obișnuite. O anume discontinuitate e desigur evidentă în aceste versuri, însă ea aparține straturilor superficiale și dacă depășește măsura comun întîlnită, aceasta se datorește formulei propriu zis poetice. Fiindcă în profunzime, continuitatea de sens este remarcabilă și se pot descoperi interpretări coerente ce aparțin numai marii poezii.

În fond ce este la N. Stănescu definitoriu și semnificativ mi se pare manifest începînd de abia cu „Laus Ptolemaei", volumul acesta (primit și înțeles cu totul impropriu de critică) marcînd nu numai încheierea unei etape și începutul alteia pentru creația poetului, dar și fiind unul din punctele cele mai de sus la care a ajuns poezia noastră actuală prin adîncimea concepției și marea limpiditate, lapidarul sintetic al expresiei. Și deși versurile acelea compuneau partitura austeră a unei muzici stranii, ele nu rămîneau mai puțin deschise. Iată, am putea da un sens etic acestui Cîntec de laudă.

Încă în prima bucată poetul ni se arată contemplînd existența pe o largă „terasă de pierdere", metaforă fundamentală a întregii cărți ce exprimă dincolo de convenția simbolului, o viziune originală și surprinzător de modernă.

„Lumea simultană", viziunea finală a volumului, accentuează perspectiva în sensul unei adevărate apoteoze a liniei drepte, căci ea e tocmai suprapunerea radială a fenomenelor într-un timp de maximă discontinuitate în care punctul e multiplicat la dimensiunea circulară, existența devenind o sumă de singularități. (Mă limitez deocamdată în a spune doar atît asupra acestui remarcabil concept).

Într-un fel **Necuvintele** continuă în această direcție precedentul volum, căci e vorba și aci de un univers monadic, numai că altul este acum înțelesul ce i se dă. Poetul vede totul sub specia Interiorității, în speță a subiectivității senzoriale de care nu se poate elibera în nici un fel: „Norii s-au dus, și-ncet și luna / și iedera a-ncetat să bată / pe ziduri timpul lung, cînd iată // văzui că totul e de dinafară înlăuntru / și, ochiul e cel mai adînc, din trupul meu / Din ea, vederea curge-n mine. / cel mai îndepărtat, cel mai departe / Nările tot un ochi îmi sînt, un ochi / pentru o lume mai apropriată / ca și timpanul, ochiul orbului, ca și / tăcută limba — ochi gustînd / ceea ce ochii mîinii văd numai îmbrățișînd". Această invazie a privirii exprimă imposibilitatea de a depăși fluxul senzațiilor, lumea curge din sine înspre noi într-un continuu halucinant din care nu putem ieși niciodată prin chiar condiția noastră. Poetul se mărturisește captivul acestei lumi într-un fel ireversibile ce esențializată îi apare ca un imens „șir de ochi": „Curge un rîu undeva lîngă noi / șir lung de ochi, șir lung / El ne fură picioarele-napoi / și tot nu-mi ajung și tot nu-mi ajung. // Șir rece de ochi, șir rece, / cu cîte un pește sprînceană / orbite de piatră aztece / în ora nepămînteană, // sunt malurile lui. Șir / nesfîrșit de ochi devenit trup. / M-au uitat frunzele / adumbrindu-mă / pînă cînd nevăzutul / mi-a devenit văzut. / Stau ca și cum cineva / ar trebui să-și aducă aminte de mine / și-ntre timp, ros de aer și nins / mi se stinge lumina-n oricine". Poetul e urmărit de propria sa natură pe care n-o va putea niciodată învinge, căci însăși a gîndi salvarea este un act al acestui eu înstrăinat: „N-am cer. Ce e mai departe de mine / sunt eu, negrul și înlăuntrul. / ... / Nu pot să-naintez niciunde. / De la eu la eu distanța / e acoperită de moarte. // Cade înapoi simțămîntul / plecării din sine însuși / Eu sînt cel care păzește poarta / Ca nu cumva eu însumi să fug". **A exista înseamnă a fi înăuntru**, propoziție tot atît de axiomatică ca postulatele lui Euclid. Limitată în datul ontologic ființa nu-ți poate inventa alt timp căci în mod fatal orice nouă încercare de a se defini intră în rezonanță devenind simultană, nesfîrșitei curgeri a lucrurilor: „Văzută, vremea nu mai

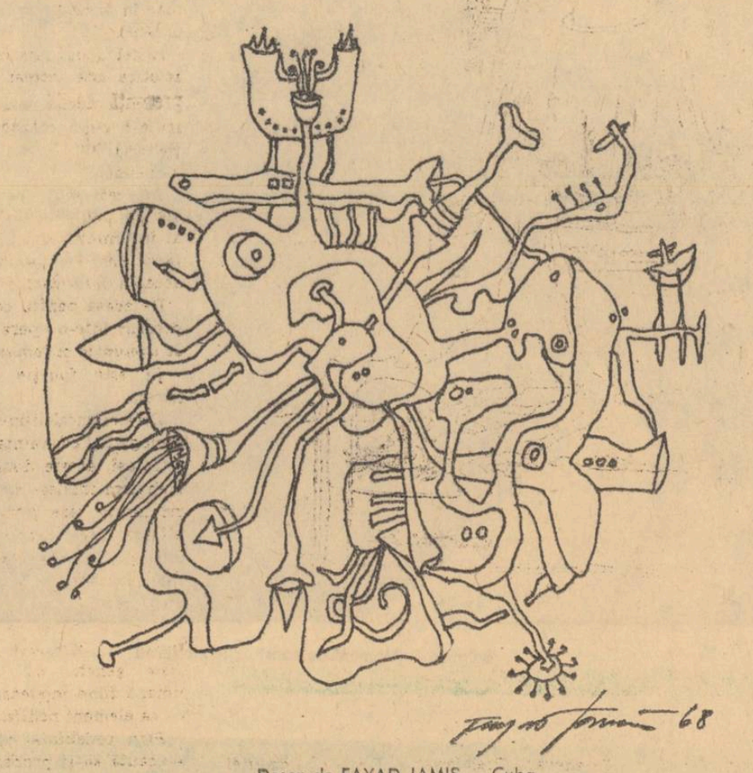

Desen de FAYAD JAMIS — Cuba

(In celelalte pagini, desene de același autor).

privitori / multiplicînd luna-n delir, înotînd printre nori". Și dintre obiecte el nu va putea niciodată realiza un „deasupra", rămînînd mereu în ele, supus al legii lor. „O, muzică, tu vibrație / cea mai rară / pentru că niciodată nu vom / sări deasupra urechii noastre. / O, voi mirosuri, minunatelor / pentru că inima mea călătorește / uneori spre copilărie / prin tunelul vostru / o, voi culorilor, fățărnicie / a luminii." De aceea nu numai că un întreg ciclu va fi intitulat „Luptele" dar în această împotrivire va fi aruncată ființa în elementaritatea ei: „Lupta ochiului cu privirea", „Lupta inimii cu sîngele". Căci, în fond, lupta aceasta e una interioară, între fire și spirit, între ceea ce-i premerge existenței umane și ceea ce ea însăși **semnifică**, și multe alte poeme sînt teme ale celor două forțe. „M-a uitat Dumnezeu, gîndindu-mă, / pînă cînd gîndul / mi-a amețește / mișcînd în trupuri tandrul os / „Este" de-acum / e-un altfel „este" / ... / Din unul și cu unul și cu unul, / rămîne pîn-la urmă unul, / Cel care e mereu de față, / Înspăimîntat că are față...". În această pornire spre interior simțurile sînt incongruente și în fond reprezentarea lor concentrată prin **vedere,** traduce tocmai rătăcirea și pierderea esenței. Încît descoperit în fața vidului, poetul va căuta deznădăjduit pe Celălalt, Omul pe care l-a pierdut ca un Dumnezeu în imensa mare de lucruri: „Omul este frunza văzută de om. / Omul este floarea mirosită de om, / omul este calul călărit de om, / omul este piersica gustată de om. // Omul este marea pipăită de om. / Omul este roată, / Omul este laptele de capră băut de om. // Omul este răsăritul soarelui deasupra omului. / Omul este visul de noapte, / Omul este plăcerea cerului albastru văzut de om. / Omul este zborul păsării zburat de om. // Omul este cuvîntul vorbit de om. / Omul este cuvîntul înțeles. / Omul este cuvîntul citit de om. / Omul este cuvîntul neînțeles. // Om este cuvîntul care doarme în pietrele omului. / Om este cuvîntul care zace în stelele / de deasupra omului. / Om este ne cuvîntul omului". Poetul tînjește spre liniile geometriilor ascunse care să fie „intrare în cuburi", în piramide „directe și simple și deodată". O ordine superioară i-a fost revelată poetului („Zidul înalt, de piatră, / deschide un ochi mare, albastru / și-apoi îl închide"), însă de neînțeles, ea, „în afară", îi apare sub forma „Necuvintelor". Căci necuvintele nu înseamnă tăcere, cum s-ar putea crede la prima impresie, ele propun un semn de întrebare pentru inteligibilul înalt, ideatic. De aceea necuvintele sînt mișcări extatice ale materiei ce se purifică și din percepția lor noi nu vedem decît un dans fantastic deasupra imensității ca într-o dimineață selenară: „El a întins spre mine o frunză ca o mînă cu degete. / El a întins spre el o mînă ca o frunză cu dinți. / El a întins spre mine o ramură ca un braț. / Eu am întins spre el brațul ca o ramură / El și-a înclinat spre mine trunchiul / ca un umăr. / Eu mi-am înclinat spre el umărul / ca un trunchi noduros. / Auzeam cum se-ntețește seva lui bătînd / ca sîngele. / Auzea cum se încetinește sîngele meu suind ca seva. // Eu am trecut prin el. / El a trecut prin mine. / Eu am rămas un pom singur. / El / un om singur". Viziune exemplară a poeziei de supremă decantare esențială. Poate că niciunde în această ultimă carte n-atinge creația lui N. Stănescu amplitudinea unor asemenea inflexiuni, căci cel mai adesea, cerebrală și turnată în versuri tensionale și contorsionate pînă la crispare, poezia sa se construiește dincolo de zonele lirismului propriu-zis. Și cînd nu lipsește integral totuși, el dobîndește cu totul alte valențe hrănindu-și înfățișările în spațiile reci ale ciclurilor astrale. Dar ce parfumuri tari și arome inefabile emană asemenea cuvinte: „Să ne iubim ca florile / în noi înșine / Să creștem pe ramura / vie a cuvîntului / Eu sînt A / petala strigării, / tu ești U / friguroasa floare // Să ne iubim ca florile / în noi înșine / ca litere singure / în interiorul cuvîntului / O, tu cuvîntule / sex și matrice / din care se naște / întreg viitorul // Să ne iubim ca florile / în noi înșine / în voi înșivă / în ei înșiși, / ca florile, numai ca florile, / florile dalbe, / flori de măr".

Înaintea purei poezii, critica însăși își devine sieși un perpetuu subiect de meditație. Căci de fiecare dată pentru a-i cuprinde adîncimea, ea trebuie să se nască din nou din mulțimea ipostazelor sale anterioare sub cele mai proteice înfățișări. Dar prin această schimbare continuă a intrumentelor sale de cunoaștere, critica — revers al poeziei — își justifică propria sa existență, își inventează propria sa ființă.

Ion TURCIN

avant-premieră editorială

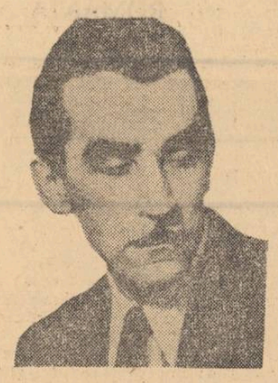

EUGEN JEBELEANU

„Opere" (vol. 1)

Cuprinde o primă parte a creației poetice a lui E. Jebeleanu (E.P.L.).

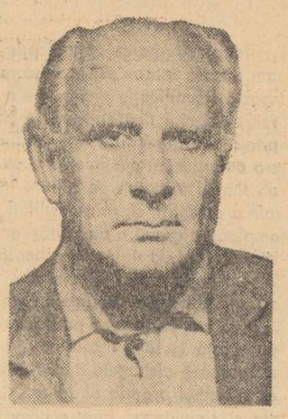

DIMITRIE ȘTELARU

„Poeme dramatice"

Două poeme dramatice antirăzboinice: „Leru" și „Împăratul Nix". (E.P.L.).

ILIE PĂUNESCU

„Fotografii mișcate"

Volum de piese într-un act. Cuprinde ciclurile Fotografii mișcate, două piese jucate în stagiunea trecută la Teatrul C. I. Nottara și Trei acte cu vise, încă nereprezentate.

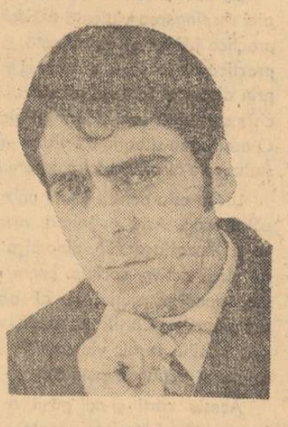

CONSTANTIN ȘTIRBU

„Contraste tîrzii"

Versuri. Debut editorial. (Ed. Tineretului).

PUNCTE DE VEDERE

DIALECTICĂ ŞI ESTETICĂ

ACTUL GNOSEOLOGIC. „Cunoaşterea adevărului presupune cunoaşterea *obiectului liber* (s.n.) de orice adaos al reflexiei subiective" (Hegel).

De aici următoarea suită de disocieri :

actul gnoseologic apare prin raportarea subiectului la obiect, şi nu prin raportarea subiectului la el însuşi ;

adevărul nu este o construcţie ci o reconstrucţie conceptuală şi anume reconstrucţia conceptuală a obiectului ;

necesar, actul gnoseologic se instituie ca valid nu numai dacă subiectul înţelege obiectul ca pe o existenţă exterioară lui, ci şi în măsura în care îl ia în calcul ca pe o existenţă nedeformată şi nedeformabilă subiectiv.

Altfel spus, subiectul trebuie să pătrundă în obiect, conştient dar depersonalizat, tocmai pentru a nu deforma prin subiectivitatea sa, logica obiectului însuşi.

Orice perturbare de acest fel duce la apariţia unei stări improprii actului gnoseologic.

În adevăr. Dacă actul gnoseologic ar fi valid chiar dacă subiectul ar lua în calcul un obiect CONŞTIENT deformat, s-ar naşte următoarea implicaţie : cunoaşterea obiectului ar însemna de fapt, cunoaşterea propriilor mele adaosuri subiective, introduse de mine în obiect, deci cunoaşterea unui obiect devenit FAPT DE CONŞTIINŢĂ.

În acest fel însă, actul gnoseologic — care urmăreşte în primul rînd cunoaşterea logicii lucrului însuşi, a obiectului ca atare „liber de orice adaos al reflexiei subiective" s-ar identifica nepermis cu un act de AUTOANALIZĂ.

Ceea ce — evident, ar ruina însăşi esenţa actului gnoseologic ca atare.

De aici necesitatea ca în raportul gnoseologic, subiectul să renunţe conştient şi cît mai mult cu putinţă, la propria lui subiectivitate, tocmai pentru că aceasta devine în raport cu raţiunea de a fi a actului gnotic, un factor perturbant în măsura în care vrea să se comunice pe ea însăşi şi nu să comunice obiectul ca atare.

INVAZIA LUCRURILOR. Deci actul gnoseologic se instituie în primul rînd prin depersonalizarea subiectului în momentul pătrunderii acestuia în obiect.

Dar actul gnoseologic produce depersonalizarea subiectului nu numai în acest moment, ci mai ales atunci cînd îl obligă pe acesta să-şi însuşească conştient şi fără rezerve, logica ca atare a lucrului însuşi.

Acest nou aspect al depersonalizării produse de actul gnoseologic, notează destul de inexpresiv, o realitate vie şi uluitoare — la o analiză mai atentă — şi anume : invazia efectivă, concretă a lucrurilor, a logicii acestora în oameni.

LEGEA DUBLEI IDENTITĂŢI. În adevăr. Subiectul gnoseologic consideră „modelul" (reconstrucţia conceptuală a obiectului) autentic dacă şi numai dacă aparţine ca atare lucrului însuşi.

Şi aceasta numai datorită faptului că el consideră logica acestuia ca singura *logică validă în univers.*

De aceea conflictul : logica obiectului — logica subiectului, este inexistent *principial* pentru conştiinţa gnoseologică, tocmai fiindcă aceasta îşi impune de la început, — ca lege a propriei sale existenţe —, legea dublei identităţi coform căreia pe de o parte logica obiectului ca atare este întotdeauna egală cu adevărul gnoseologic, logica subiectului — derivată din unicitatea fiinţei umane în univers — fiind, pe de altă parte — egală cu falsul.

Însă raţiunea de a fi a actului gnoseologic este în primul rînd suprimarea falsului (deci a logicii subiectului) şi instituirea adevărului (deci preluarea ca atare a logicii obiectului).

De aceea actul gnoseologic reprezintă în sine un *proces de reificare* a omului, de identificare a acestuia cu obiectul, de suprimare a capacităţii specific umane de invenţie alături de obiect, adevărul — pentru conştiinţa gnoseologică — fiind dat tocmai de gradul în care logica subiectivă este înlocuită de logica obiectivă, cu alte cuvinte de gradul în care fiinţa umană s-a transformat în lucru.

Necesar, conştiinţa gnoseologică nu consideră subiectul un demiurg, ci un simplu cercetător.

Pentru această conştiinţă, el nu este un factor in-formant (deformant) ci un factor in-format (deformat).

De aici afirmaţia anterioară : actul gnoseologic notează un proces alarmant şi uluitor pentru spiritul uman şi anume : invazia lucrurilor în oameni.

De aceea se poate afirma că prin actul gnoseologic nu obiectul îşi modifică existenţa ci dimpotrivă, subiectul se lasă conştient modelat de obiect, avînd convingerea că numai în acest fel, va putea să ajungă la adevăr.

„Dialectica lucrurilor crează dialectica ideilor şi nu invers" (Lenin).

MITUL PROMETEIC, SIMBOL AL NAŞTERII CONŞTIINŢEI GNOSEOLOGICE.

Cîndva, Prometeu a furat de la zei focul.

Fiindcă oamenii nu-l cunoşteau.

În schimb Heraclit — Obscurul — în virtutea unui anterior folclor elin. identifica focul cu logosul, adică cu raţiunea de a fi a lumii de din afara mea, cu logica obiectului însuşi.

În acelaşi timp. zeii elini antropomorfizaţi îşi închegaseră fiinţa lor arbitrară, tocmai din ignorarea acestei logici, acestui foc, pe care însăşi prezenţa lor o suprima.

De aceea, nu de la zei ci de la lucruri a furat Prometeu *focul-logos.*

Înţeles în acest fel mitul prometeic capătă semnificaţia unui act fundamental în fenomenologia spiritului prin aceea că el consemnează plastic, prima întoarcere a omului înspre lucruri, simţămîntul că obiectul trebuie înţeles nu numai ca vecinătate percepută senzorial şi ca prezenţă docilă care acceptă orice invenţie ontologică ca proprie raţiune de a fi, ci şi ca „senzorialitate abstractă", ca logică obiectivă, cu putere de obiectivare.

In felul acesta mitul prometeic notează naşterea conştiinţei gnoseologice, adică a acelei schimbări care s-a produs în atitudinea umană în faţa obiectului, schimbare care va permite prin ea însăşi ulterioara migraţie a lucrurilor în oameni.

CONŞTIINŢA GNOSEOLOGICĂ. „Utilitatea unui lucru este aceea care face din el o valoare de întrebuinţare" (Marx).

Noua atitudine prometeică (gnoseologică) consideră că valoarea de întrebuinţare a obiectului creşte numai dacă acesta nu este înţeles doar ca prezenţă senzorială, ci şi ca concret obţinut după ce *„toate proprietăţile sale sensibile au fost desfiinţate"* (Marx).

Căci numai obiectul înţeles ca mecanism abstract şi neinventat poate să-şi dezvăluie valori de întrebuinţare nebănuite de contactul empiric şi senzorial.

Numai reducînd lucrurile la logica lor obiectivă, şi numai identificîndu-se apoi cu aceasta, omul devenit astfel Prometeu, subiect gnoseologic, va putea să le stăpînească.

Căci orice statut logic inventat arbitrar de mine, pentru a explica obiectul, nu va face decît să mă îndepărteze de logica ca atare a obiectului şi implicit de valorile lui de întrebuinţare.

De aceea, această îndepărtare nu reprezintă prin ea însăşi *eroarea.*

În adevăr. Ea devine eroare exclusiv datorită consecinţei dezastruoase pe care o generează şi anume : îndepărtarea omului de satisfacerea nevoilor sale, de posibilitatea de a descoperi lucrurilor noi utilizări, alături de cele stabilite senzorial.

De aici necesitatea pentru conştiinţa gnoseologică (prometeică) de a considera obiectul ca singura logică validă în univers.

De aici necesitatea depersonalizării subiectului.

De aici considerarea păianjenului lui Bacon — care ţese din propria lui guşă legile şi comportamentul întregului univers — ca nociv şi fals.

De aici cele două categorii fundamentale ale conştiinţei gnoseologice : adevărul şi falsul gnoseologic.

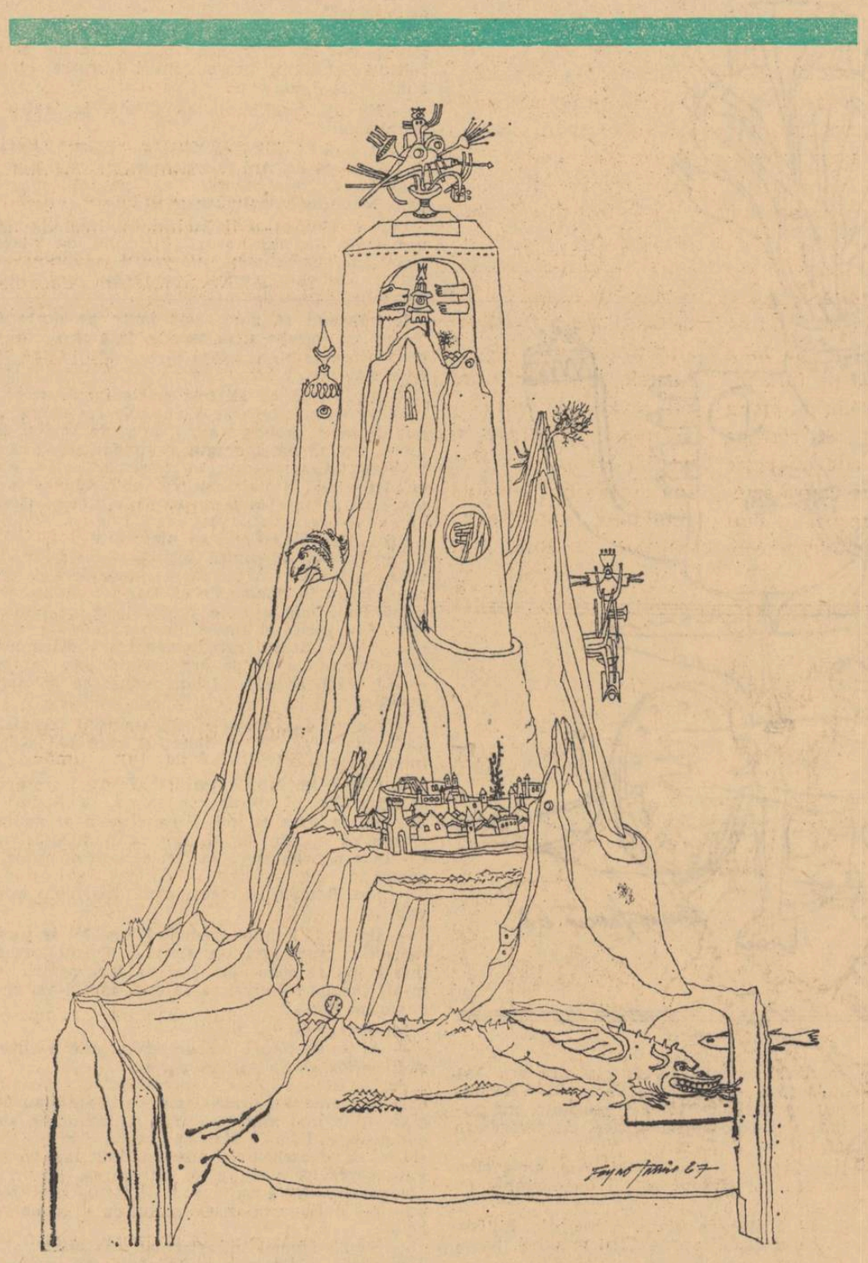

De aceea se poate afirma : conştiinţa gnoseologică a spiritului uman s-a instituit exclusiv prin identificarea axiologicului (categoriilor de adevărat — fals) cu praxisul (adică cu capacitatea verificată practic a afirmaţiilor de a crea sau nu valori de întrebuinţare).

Praxisul devine astfel categorie fundamentală în axiologia conştiinţei gnoseologice, axiologie instituită de citeva aserţiuni fundamentale :

logica lucrului însuşi este singura logică validă în univers :

orice afirmaţie x este adevărată dacă şi numai dacă aparţine acestei logici (numai această apartenenţă asigurîndu-i afirmaţiei capacitatea de a descoperi noi valori de întrebuinţare, de a fi utilă).

Dar în felul acesta, adevărul gnoseologic al afirmaţiei x este identificat cu *fertilitatea* practică a acesteia, falsitatea gnoseologică a afirmaţiei y fiind identificată cu *sterilitatea* ei practică, adică cu incapacitatea ei de a fi izvor de valori de întrebuinţare (prin acest simplu fapt afirmaţia y probîndu-şi suficient non-apartenenţa ei la logica lucrului însuşi).

„Prin cuvîntul ştiinţă eu înţeleg un ansamblu de afirmaţii generale referitoare la un grup de evenimente naturale ce pot fi verificate în practică. Prin cuvîntul superstiţie eu înţeleg un ansamblu de afirmaţii ce nu pot fi verificate în practică" (J. B. S. Haldane).

FALSUL GNOSEOLOGIC. Dar ce reprezintă în acest context categoria de fals gnoseologic ?

Privită dintr-un punct de vedere interior fenomenologiei spiritului, categoria de fals gnoseologic nu este prin ea însăşi, nimic altceva decît consecinţa unei atitudini arbitrare a spiritului uman.

În adevăr. În acest univers sunt posibile — cel puţin pînă acum — două şi numai două logici : logica omului (înţeles ca singura prezenţă conştientă în univers) şi logica lucrului (înţeles ca existenţă inconştientă prezentă în acelaşi univers).

Aceste două logici sunt ireductibile reciproc. Căci orice posibilitate a reductibilităţii lor este exclusă tocmai datorită faptului că aceasta ar implica nepermis, identificarea unei prezenţe conştiente cu una inconştientă.

Spiritului uman i s-a deschis o răscruce.

Care din aceste două logici este cea adevărată ?

Logica omului — subiectivă, spumoasă, creaţie derivată exclusiv din unicitatea existenţei sale în univers — sau logica tăcută, implacabilă şi minerală a lucrului ca atare ?

În această răscruce s-a născut conştiinţa gnoseologică (prometeică) care *a decis* : singura logică validă în univers este logica lucrului.

Dar fenomenologic, această decizie este — aşa cum s-a mai afirmat — arbitrară, căci ea se bucură exclusiv de o motivare practică (deci extralogică).

In adevăr. „Preistoria" discursivă a deciziei este următoarea suită de constatări :

există un singur univers în care oamenii şi lucrurile sunt contemporani ;

pentru a-şi satisface necesităţile, omul nu are decît o singură cale demnă şi anume : subjugarea, cotropirea, supunerea lucrurilor ;

dar acest imperialism demn al speciei, presupune imperios o prealabilă cunoaştere exactă a lumii lucrurilor, însuşirea nedeformată a logicii ei anorganice.

Pentru a cuceri lucrurile, omul trebuie să se lase anterior cucerit logic de ele.

De aici şi decizia : singura logică adevărată este cea a lucrului însuşi, căci numai afirmaţiile care decurg din aceasta au capacitatea de a satisface practic.

Implicit adevărul afirmaţiei x este identificat în ultimă instanţă cu prezenţa valorii de întrebuinţare, falsitatea afirmaţiei y fiind identificată cu lipsa acesteia.

Dar ce dezvăluie la o cercetare mai atentă, categoria de fals gnoseologic ?

Ea reprezintă tocmai suprimarea logicii umane, a capacităţii spiritului uman de a crea în afara logicii lucrului însuşi.

De aceea mitul prometeic nu simbolizează de loc plenitudinea demnităţii umane, ci dimpotrivă începutul identificării omului cu anorganicul, începutul renunţării lui la propria-i ireductibilitate (început care însă conţine în sine şi în germene CIVILIZAŢIA, fenomen imposibil de imaginat în afara invaziei lucrurilor în oameni, în afara identificării logice a omului cu obiectul).

Dar conştiinţa gnoseologică s-a instituit numai instituind şi această categorie de fals. Ea s-a instituit deci, numai în măsura în care a luat în calcul logica subiectivă, umană care îi este opusă, dar pe care o prăbuşeşte arbitrar, prin dictat, în inexistenţă, în fals.

Tocmai de aceea categoria de fals, înglobează în ea însăşi toate atitudinile posibile antignoseologice, ale spiritului uman.

Implicit falsul gnoseologic conţine în germene atitudinea estetică a aceluiaşi spirit, care prin ea însăşi îşi propune restabilirea demnităţii umane pierdute.

Căci în măsura în care falsul este considerat de către conştiinţa gnoseologică ca inexistentă, în aceeaşi măsură această categorie poate deveni pentru conştiinţa estetică a spiritului uman o existenţă.

În adevăr : dacă prin categoria de adevăr, conştiinţa gnoseologică i-a dat spiritului uman forţă, identificîndu-l cu lucrurile, prin categoria de fals aceeaşi conştiinţă gnoseologică a surpat în inexistenţă tocmai capacitatea umană de a modifica conceptual obiectul, de a-i adăuga ceva, de a-l inventa total, de a-i anula logica, cu singurul scop ca lucrul, obiectul, logica acestuia, să poată comunica cît mai vizibil şi cît mai neîndoios adevărul conform căruia omul este unic în univers şi ireductibil.

De aceea categoria de fals, instituită de conştiinţa gnoseologică a împins în inexistenţă latura cea mai specifică a umanităţii noastre.

Dar datorită faptului că adevărul este înţeles de conştiinţa gnoseologică ca imposibil de definit în afara falsului gnoseologic, această conştiinţă a legat pentru totdeauna într-un singur nod, existenţa gnoseologică de inexistenţa gnoseologică, sau altfel spus existenţa gnoseologică (adevărul gnotic) de existenţa estetică (falsul gnotic).

CONŞTIINŢA ESTETICĂ. Dacă *conştiinţa gnoseologică* s-a constituit prin actul (raportul) gnoseologic, *conştiinţa estetică* s-a instituit prin opera de artă.

În fenomenologia spiritului aceste două creaţii trebuiesc înţelese exclusiv ca purtătoare ale acestor două atitudini contradictorii şi fundamentale ale aceluiaşi spirit uman.

De aici afirmaţia aproape axiomatică : orice operă de artă autentică, nu poate admite ca propriu raportul de directă proporţionalitate dintre valoarea ei estetică, şi cantitatea de adevăr gnoseologic pe care o comunică.

In adevăr.

Dacă raţiunea de a fi a conştiinţei gnoseologice este tocmai teama de a nu provoca nici un fel de perturbare obiectului înţeles ca singura prezenţă logică validă în univers (numai preluarea exactă a acesteia vizînd esenţa existenţei umane), raţiunea de a fi a conştiinţei estetice este însă înţelegerea aceluiaşi obiect (a logicii acestuia), ca prezenţă fragilă, aptă de a suporta, necesar, transformări în conformitate cu cerinţele subiective ale unei personalităţi sensibile x (numai în acest fel vizindu-se esenţa existenţei umane).

Altfel spus, raţiunea de a fi a conştiinţei estetice este tocmai înţelegerea obiectului ca prezenţă docilă, ascultătoare, capabilă să se muleze după coordonatele sensibile ale unei personalităţi, tocmai pentru a o comunica cît mai exact.

În acest sens, logica ca atare a obiectului, devine pentru conştiinţa estetică un suport al informaţiei estetice, un purtător de substanţă estetică, numai în măsura în care ea acceptă deformări.

De aceea pentru conştiinţa estetică obiectul prezent într-o operă de artă autentică — *nu se comunică ci comunică.*

El este funcţie de personalitate şi nu invers.

De aici paralelismul dintre conştiinţa gnoseologică şi conştiinţa estetică.

Totuşi, aceste două atitudini fundamentale trebuiesc înţelese ca aparţinînd aceluiaşi spirit uman, care prin el însuşi nu este nimic altceva decît rezultatul unei mari şi unice aventuri „filogenetice" pe care anorganicul (obiectul însuşi) şi-a permis-o şi şi-o permite încă.

Prin conştiinţa sa — gnoseologică, spiritul uman îşi probează însă tocmai acest *izomorfism* genetic cu lumea lucrurilor, fiinţa umană fiind înţeleasă — datorită acestui fapt — ca element nediferenţiat al acestei mulţimi.

Prin conştiinţa estetică — acelaşi spirit — caută să-şi probeze însă adînca şi ireductibila lui unicitate în raport cu aceeaşi lume a lucrurilor.

De aici vandalismul gnoseologic al conştiinţei estetice.

În adevăr. Pentru această conştiinţă (pentru această atitudine spirituală) obiectul (ca prezenţă logică) este suprimat exclusiv datorită faptului că preluarea sa ca atare ar genera izomorfismul om-obiect, propriu conştiinţei gnoseologice.

Dar această suprimare logică a obiectului nu trebuie identificată cu „arderea de tot" a logicului însuşi.

Căci conştiinţa estetică nu este o lavă care ţîşnind, carbonizează totul în jur.

O astfel de izbucnire oarbă, ar însemna în fond nu numai distrugerea conştiinţei gnoseologice ci şi distrugerea conştiinţei estetice de către ea însăşi.

Căci conştiinţa estetică nu se poate institui prin suprimarea logicului însuşi datorită simplului şi elocventului motiv că ea nu poate exista în afara comunicabilului (care la rîndul său este imposibil de imaginat în afara unei necesităţi logice coerente minime).

Dacă s-ar încerca să se tragă cîteva concluzii din cele spuse pînă acum, s-ar putea afirma că deşi opera de artă reprezintă o perturbare gnotică şi nu o experienţă gnotică — în perspectivă fenomenologică fiind mult mai aproape de falsul gnotic decît de adevărul gnotic — ea nu poate totuşi exista în afara logicului, sau mai bine spus, în afara unei anumite FORME A ACESTUIA.

Marius DUMITRAŞCU

VIRGIL TEODORESCU

Soseşte

Soseşte evantaiul în ochiul unui linx,
ambasadorul cercului polar,
cu genele crăpate de noaptea boreală,
să binecuvînteze, ce ? — alarma
din pomii-n care lacrimi mult mai seci
ca lacrima de pe obraz, încep
să curgă în castelele de lemne,
încep şi pietrele să-şi facă semne,
încep să pîlpîie, desfigurate,
sub clopot, sîngeriile carate,
ca nişte dropii prinse în cîrlig,
pojar încins de trig,
vizibil dimineaţa, foarte tandru,
ca în ivariul apei un scafandru...

Mă-ntorc mereu...

Eu pescuiesc în roci cristale sumbre,
peşti mlădioşi de umbre,
cu vîrsta mea din fire de cucută,
şi umbrele fiinţelor se mută
în apa clară-a verdelui granit,
în timp ce asfodelele înghit,
fără să lase urme,
cumplitele, satanicele turme,
ereţii ce plutiră pe sub nor,
căzînd din zbor
într-o genună-a stîncilor din pisc,
iar şarpele se zvîrcolea, în plisc.

Ce oră e ?

E ora poliedrelor fragile,
şi sînt pesemne ultimele zile
de palizi faguri cu tăceri prea lungi,
sînt zilele la care rar ajungi
trecînd peste cîmpia de dantele,
tăcute zile, ude pîn-la piele,
zăvoare inundate de ierburi şi de glod,
şi sînt albastre zile, cap de pod
pentru-o călătorie minerală,
cînd dintre trestii ca un fum se scoală,
dintr-ale undei ziduri,
stăpîna apei şiroind de riduri,
ca nişte poliedre prin care trece luna,
însă mai doarme între trestii una,
şi-o las, o iert...
Ce oră e ? O iarnă şi un sfert.

IOLANDA MALAMEN

Februarie

Dă-mi colţii tăi ninsoare
de-un viscol vreau să mă sfîrşesc
ce-ntunecime fadă
e-n mijlocul fîntînilor
zvîcnesc sub îngroparea mea
acele toate insomnii
clădirile mă huiduie nebun
să rîzi ce bine
sau să-i scrii uritei
că eşti o apă fără suflet
sau un haiduc
scăpat ca o icoană
dintr-un perete fără credincioşi.

Trecut-am sărbătorind

Vai Pan spirit de vară
eu sînt copila searbădă
muşcată de pămînt
mi-s ochii roşii ca un fruct.
Trecut-am des sărbătorind
călciiele din nouri
şi stranie lipită de-un păcat
m-au răvăşit melodicele care
eu sînt copila de pripas
crescînd în chiar aceeaşi floare
cu sihastrul
Vai Pan umblă uşor
vin tipetele ca nişte cuţite din acvarii.

Soarelui

Gravitaţia planetei în cer
este plăpînd miracol
zice-se că burgul
suferă de plînsul meu
hohotitor şi rece.
Eu cîmp medieval
urc în ceruri lîngă soare
pentru a lua foc
de la propria-mi iubire...

Simt cum vă ador
ca un jar tantomatic
sînt satelitul meu singuratic
de viaţa căruia depind
să fiu al veşniciei sîmbur.

pescărușul

Ora 22,30.

— Și eu sînt convins că ar putea să ne dea o mînă de ajutor, spuse doctorul Tudor după ce Ion Roman își termină relatarea. Depinde de felul cum va interpreta ultimele dumitale vorbe. Ca un semnal de alarmă? Ca un avertisment? Ca o amenințare?

— Vă rog să mă credeți, își aminti bătrînul. Îmi venea să-i fur caietul și nu știu dacă o să mă stăpînesc. Am eu presimțirea că se pot afla multe de acolo... Asta trebuie să fie căpitanul Vintilă. Și dacă vine atît de grăbit...

Mașina frînase în plină viteză, iar zgomotul portierei închizîndu-se părea un pocnet de pușcă. Căpitanul tăie holul în diagonală și lovi, fără să-i pese, cîteva tăburete. Izbuti să fie calm și să-și aleagă cu grijă șoaptele:

— La înapoiere am trecut pe la morgă, și ceea ce am aflat acolo e mai important decît ceea ce s-a întîmplat la aeroport. Permiteți-mi, deci, să încep cu sfîrșitul... Medicul legist a ajuns la concluzia fermă că decesul lui Radu Stoian nu se datorează înecului ci unui atac de cord. Autopsia specială va fi o simplă formalitate. Termenul **concluzie fermă** îi aparține medicului. Ipoteza unei sinucideri trebuie exclusă. Ipoteza unui asasinat poate fi reținută. Ipoteza unui accident încă nu poate fi îndepărtată cu desăvîrșire.

— Există și o imagine posibilă a acestui accident? întrebă doctorul Tudor. Sau numai o simplă ipoteză?

— Ar exista o singură imagine, în concepția medicului legist, răspunse căpitanul Vintilă.

— Probabil aceea de a-și fi încurcat picioarele într-o funie rătăcită, sau într-o funie de ancoră, sau în cablul unei balize, spuse doctorul Tudor.

— Exact acestea au fost cuvintele doctorului! se grăbi să confirme ofițerul, fără să-și ascundă admirația.

— Barca era prea departe de el, interveni Ion Roman, ca să ne putem gîndi la funia ancorei. Iar de baliză nici pomeneală. Nu rămîne decît posibilitatea unei frînghii, sau a unui cablu rătăcit. Dar asta cum se poate dovedi? Cred că e cu neputință...

— Da... spuse doctorul Tudor. Corpul delict al unui probabil accident va fi foarte greu de găsit. Dar cred că există și o altă cale pentru a se infirma sau confirma accidentul. De aceea ne aflăm într-un moment de suspensie.

Și-l invită pe căpitan să-și continuie raportul.

— Exact! se supuse ofițerul. În clipa de față se cercetează semnele de pe glezne și se generalizează autopsia. Foarte repede ni se va trimite un raport amănunțit, precis și definitiv.

— Oare ar putea să fie un accident? se întrebă Ion Roman cu voce tare. Abia acum îmi dau seama că ne aflăm într-un echilibru precar pe o sîrmă suspendată. Cam așa simt...

— Te înțeleg, zise doctorul Tudor. E foarte gravă încercarea de a transforma un accident în asasinat. Din fericire însă aceasta poate rămîne o problemă de logică pură, și deci și gravitatea va fi imaginată, particulară și gratuită. Negarea finală a problemei nu va aduce nimănui nici un prejudiciu. Lipsa de fapte va înlătura, firesc, premiza și problema... Dar e incomparabil mai gravă încercarea de a transforma un asasinat în accident, pentru că se părăsește domeniul particular și gratuit al imaginației, ajungîndu-se la negarea activă a unui domeniu viu, real: etica socială... Termenii încep să se distingă îndeajuns de clar. Cu datele pe care le avem în clipa de față, nici nu se mai poate vorbi de opțiune, ci pur și simplu de datorie!

Se lăsă un moment de tăcere, pe care îl prelungi zgomotul unor pași. Cineva cobora scara. Era ziaristul Vladimir Enescu. Veni de-a dreptul la masa din mijlocul holului.

— Mi se pare că v-am întrerupt, începu el. Voi căuta să fiu cît mai scurt. Am venit la dumneavoastră din două motive. Mai întîi de teamă că accidentul neputînd fi dovedit, dar nici negat, ar putea deveni cauza certă a dramei. Și mi-e teamă, mi-e groază că o crimă ar putea fi transformată în accident. Nu vreau să jignesc pe nimeni, vreau doar să spun că în această balanță cu două talere: accident și crimă, trebuie să ne preocupe mai ales cel de al doilea.

— Nu jignești pe nimeni, îl asigură doctorul Tudor. De altfel, aceasta e și concluzia noastră, care se aseamănă cu a dumitale chiar în expresia ei semantică. Totuși vă mulțumim...

— Ca să fiu sincer, spuse ziaristul, o clipă am crezut că ideea mea va fi ca o explozie. În orice caz nu v-am ascultat pe la colțuri... Așa că vă felicit...

Era un răspuns subtil la mulțumirile bizare primite, ceea ce îl determină pe doctorul Tudor să-l privească mai atent.

— Și în al doilea rînd, continuă Vladimir Enescu, supunîndu-mă acestei idei trebuie să mă supun și consecințelor care vor decurge din expresia ei activă: ancheta, și credeți-mă nu sînt în stare să suport un interogatoriu, mai mult de teamă că aș putea fi nesigur, supra subiectiv, confuz, sentimental și cretin. Mi-am călcat peste inimă, cînd am luat hotărîrea. Și m-am grăbit să v-o spun ca să nu mai am timp să mă răzgîndesc. S-ar putea ca peste două minute să regret. Poftiți! Scrisul e foarte citeț...

Îi întinse lui Ion Roman un caiet negru. Bătrînul își repezi mîna ca o viperă în atac.

— Îți mulțumim foarte sincer, spuse el. Și înțelegem cît de delicat este un asemenea gest...

— Ca să fiu sincer am așteptat o asemenea apreciere, zîmbi Vladimir Enescu. Veți găsi foarte multe inepții acolo și o groază de aluzii personale. Dacă puteți să închideți ochii. În sfîrșit, m-am gîndit că poate vă interesează atmosfera și mișcările care s-au petrecut aici, și relațiile dintre noi și poate și alte fleacuri. Nu cred că vor fi de vreun folos, dar oricum m-aș fi simțit obligat să vă povestesc o droaie de lucruri și tot acolo aș fi ajuns. La urma urmei...

Dar nu-și continuă gîndul, ci se mulțumi să ridice din umeri, resemnat.

— Există posibilitatea să mai citim odată aceste însemnări? întrebă doctorul Tudor.

— Nu înțeleg, spuse ziaristul. Cred că pînă mîine dimineață le puteți citi de mai multe ori. Sau v-ați referit la...

— Da... îl întrerupse doctorul Tudor. M-am referit la posibilitatea de a le citi altundeva, de pildă tipărite. Și îmi permit să adaug că această posibilitate și-a avut, probabil rolul ei în determinarea gestului dumitale, dar asta nu înseamnă că mulțumirile noastre nu sînt sincere. Mai bine mai devreme, decît mai tîrziu...

— Da... recunoscu Vladimir Enescu aproape fără voia lui. Hotărîrea de a le publica m-a determinat să vă cedez caietul pentru cîteva ore. Ați apăsat exact pe clapa adevărată. Din cauza asta a și răspuns foarte prompt.

— Înclini și sentimental spre ipoteza unui asasinat, sau e o opțiune pur etică? întrebă pe neașteptate doctorul Tudor.

— Cred că e o opțiune etică, răspunse Vladimir Enescu. Sentimental aș înclina spre ipoteza unei sinucideri, în nici un caz a unui accident. Radu părea foarte deprimat, chiar disperat...

— Sinucidere în apă? se miră căpitanul Vintilă. În condițiile date mi se pare imposibilă.

— Nu sinucidere în apă, adică nu efectiv în apă, îi replică ziaristul. Ci o sinucidere extravagantă, apa fiind un simplu decor. Dacă a înghițit o doză de otravă pe mal? Nu afirm nimic, ci lansez o simplă idee, o idee de ultim moment...

— Foarte interesant... reflectă doctorul Tudor. Și ca idee de sinucidere... dar și ca idee de asasinat!

— La asta nu m-am gîndit! descoperi ziaristul. Dar mi se pare că n-am fost chiar atît de scurt cum m-am lăudat la început. Și aș vrea să trec și pe la pensiune. În camera lui Paul e lumină, și de fapt sînt un criminal. Ar fi trebuit de mult să-l vizitez...

— Numai dacă ești în grațiile tigroaicei, îl avertiză Ion Roman. Abia m-a lăsat să intru înăuntru. Iar dacă îl vezi pe domnul Dan Ionescu, te-am ruga să-l trimiți aici pentru cîteva minute. O simplă formalitate...

— Aș avea și eu o rugăminte, spuse căpitanul Vintilă. Ca să nu mai dau ochii cu dumneaei. Domnul Vicenzo Petrini m-a rugat să le duc băieților de la pensiune această sticlă de coniac. A fost foarte afectat de moartea lui Radu Stoian. A îmbătrînit dintr-odată cu zece ani și, vă rog să mă credeți, a început să plîngă ca un copil. Nici n-a avut putere să-și șteargă lacrimile. A scos sticla din servietă și am băut împreună

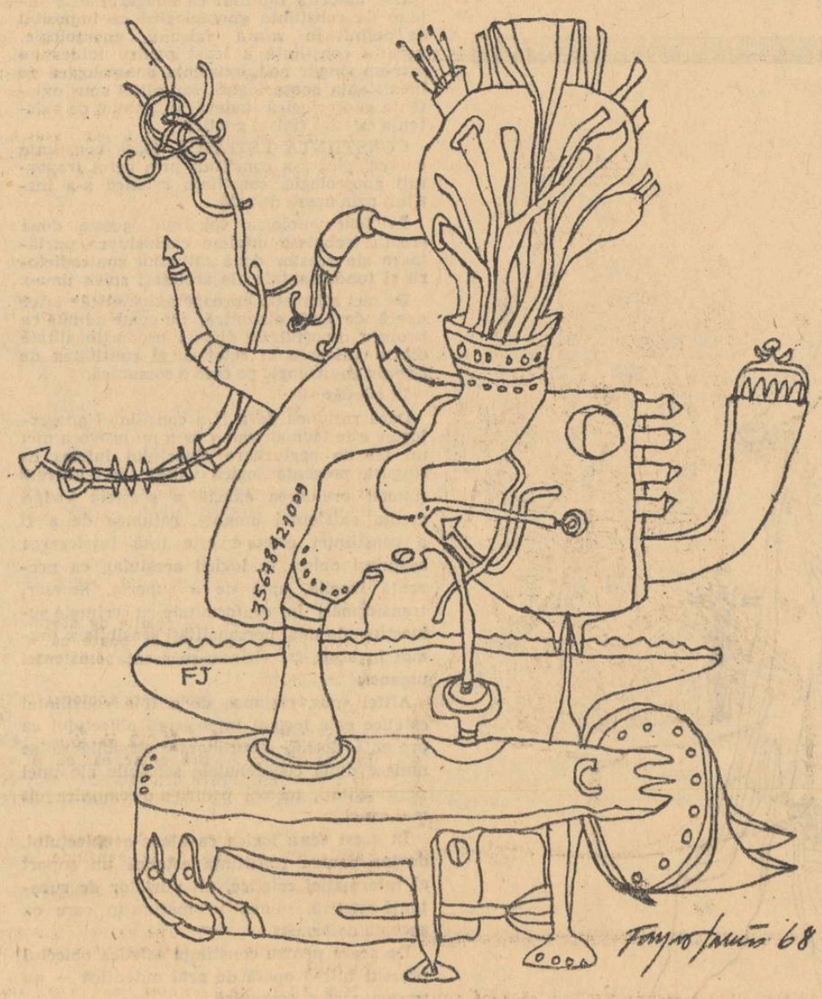

în amintirea lui Radu, după ce am vărsat cîțiva stropi ca să-i fie țărîna ușoară. N-am crezut că poate exista o asemenea băutură pe lume...

— Aaaa! exclamă Vladimir Enescu. Coniac Napoleon! Cît au pătimit băieții, în prima noapte din cauza lui! Don Petrini a comandat două sticle; băieții s-au oferit, formal, să plătească măcar una... iar sicilianul le-a făcut hatîrul! Apoi s-a apucat să ude florile cu coniac Napoleon, grand fine champagne!... Așa că sticla asta nu e un cadou, ci o datorie. Dar tare mi-e teamă că nu va mai avea putere să-i înveselească...

Ora 23,10

— Și la aeroport? întreabă doctorul Tudor după plecarea ziaristului Vladimir Enescu.

— Nimic deosebit, răspunse căpitanul Vintilă Vintilă. Șeful vămii m-a asigurat că și țigările pasagerilor au fost controlate, și tocurile de la pantofi, și umbrelele, și pasta de dinți. Control total, fără nici o posibilitate de eroare, dar și fără nici un rezultat. S-au descoperit cîteva găinării, dar cred că nu vă interesează: stupefiante, medicamente noi, corespondență clandestină, valută, totul în cantități neînsemnate...

— Corespondență clandestină!? se interesă Ion Roman. Nu s-a găsit așa ceva la sicilianul nostru?

— Nu. La el a fost cel mai simplu control, din cauza bagajelor: foarte puține. Doar în servieta de mînă s-au găsit niște ciudățenii: articole din ziare vechi, în tot felul de limbi, și o mulțime de afișe mici, tot pentru poligloți și tot îngălbenite. Reclame de circ, așa mi-a spus vameșul. Nici nu le-a dat prea mare atenție. A oprit unul singur, dar nu cred că interesează...

— Nici eu nu cred, spuse doctorul Tudor. Cu atît mai mult acele mici găinării cu medicamente și stupefiante.

— Și totuși Marinó i-a înmînat, cam pe furiș, un plic bine îndopat, sicilianului, își aminti Ion Roman. Oare ce-o fi fost în el și unde a dispărut.

— Un plic gol s-a găsit în servietă, printre reclame și afișe, răspunse căpitanul Vintilă. Poate că domnul Marinó nu i-a dat, ci i-a înapoiat ceva domnului Petrini: afișele și reclamele. Dacă vi se par importante...

— Tot nu mai e nimic de făcut, interveni doctorul Tudor. Și de altfel, dacă s-a înregistrat pînă și un plic gol la controlul bagajelor, eu cred că putem să ne luăm o piatră de pe inimă... ca s-o simțim mai grea pe cealaltă... Da... Sau cercetat hainele victimei? Bagajele, camera?

— Cîteva obiecte uzuale, răspunse Ion Roman. Nici în camera lui n-am găsit vreun indiciu. Două cărți, pe care le-am răsfoit. Nimic între file. Lenjerie curată, o garderobă redusă, dar elegantă, cu buzunarele goale, un portofel cu 2800 de lei în bancnote diferite, buletinul de identitate în sertarul noptierei, o fotografie artistică, solo, în buzunarul unei valize, împreună cu un abonament pe două linii de tramvai și cu un carnețel cu numere de telefon, în care nu am găsit nici un nume cunoscut, nici măcar pe al avocatului Gilbert Pascal, nici măcar o Elenă. Dar asemenea nume probabil că se țin minte...

— Și aici control total, acceptă doctorul Tudor. Sau aproape total. Halatul de baie? Costumul?

— Halat n-avea! precizează Ion Roman. Dar costumul de baie l-am uitat. Mă gîndesc la buzunărelul pe care-l au unele costume de baie. Nu mi-a trecut prin minte în clipa aceea...

— S-ar putea să nu fie nimic, spuse doctorul Tudor. Dar pînă nu ne convingem cu mîinile și cu ochii noștri...

— Am înțeles! se auzi vocea căpitanului Vintilă. Și voi face tot posibilul ca să mă întorc și cu raportul medicului.

— Perfect! îl încurajă doctorul Tudor, apoi se întoarse către Ion Roman: S-ar putea afla de la cineva dacă Radu Stoian suferea de inimă?

— S-ar putea, răspunse Ion Roman. S-ar putea afla chiar mai multe, dacă-mi veți permite să deranjez unele persoane.

— Numai în cazul cînd primul răspuns va fi negativ... Pînă atunci nu putem conta decît pe bunăvoința și pe înțelegerea celor din jur. Așa cum nu putem ignora ideea ziaristului Vladimir Enescu, cea a sinuciderii extravagante, nu putem ignora nici posibilitatea unei crize cardiace normale...

— Am înțeles și eu, zîmbi cam amar Ion Roman. Mă voi strădui să fiu un exemplu de politețe.

Doctorul Tudor se ridică alene din fotoliu. Caietul cel negru îi atîrna greu în mînă, parcă ar fi fost umplut cu plumb.

— Dacă nu apar lucruri noi, sau foarte importante, se pregăti el de plecare, lăsați-mi un pic de răgaz. Nu știu de ce însemnările astea mă atîță. Poate numai din dorința sau din necesitatea de a găsi undeva un ajutor. Am cam căzut din cer aici și întunericul care ne înconjoară nu e o simplă figură de stil. Dacă am putea dibui măcar o dîră de lumină în însemnările astea... Ei, dar pentru că ni s-au dat de bună voie, și, mi se pare, numai pînă dimineață, trebuie să le exploatăm bine și repede... Aș avea mare nevoie de două ore de liniște; scrisul e într-adevăr citeț.

Ora 23,25.

Îngrijitoarea de la etajul întîi, o fată puternică, înaltă, cu nasul mare și cu ochii ca niște bile care nu-și găsesc locul, părea foarte încîntată că are de-a face cu un polițist:

— Mi-a spus domnu' Banu de la recepție că aveți nevoie de mine, zîmbi ea către Ion Roman. Și să știți că știu o groază de lucruri. Am fost și de zi și de noapte toată săptămîna trecută.

Ion Roman o privi încruntat, convins că trebuie s-o tempereze repede și ferm, ca să nu se pomenească, într-un minut, cu cine știe ce amănunte despre lenjeria clienților.

— Nu e nevoie să te așezi, i se adresă cu voce posacă. Vreau să știu dacă se poate vorbi cu domnul avocat Pascal, sau cu domnișoara Elena, fără să-i deranjăm prea mult.

— Vă stătea mai bine eri, cînd erați numai contabil, se răzbună îngrijitoarea. Dar facă-se voia dumneavoastră... Domnu' avocat Pascal e la domnu' arhitect; stau amîndoi la masă, față în față, dar nu vorbesc, fumează. Parcă s-ar lua la întrecere... Iar duduița a rămas singură în cameră, de cînd a început furtuna. Cam un ceas și jumătate a stat, foarte goală, în fața oglinzii, tot pieptănîndu-se, iar de vreun ceas și jumătate e tot în fața oglinzii. Se îmbracă și se dezbracă într-una. Și-a încercat aproape toate rochiile și celelalte. Acum o fi pe la jumătate...

Furios că nu izbutise s-o oprească la timp, Ion Roman aproape că se răsti la ea:

— Dacă nu s-a culcat s-o chemi imediat aici!... Adică s-o rogi să coboare pentru cîteva minute, izbuti bătrînul să se domolească. Iar dumneata să nu mai părăsești camera!

Fata cu nas mare își opri brusc cutreierul privirilor. Fața ei parcă voia să se ferească de o lovitură:

— Păi cum vine asta? Și dacă mă sună cineva?

— Soneria nu funcționează, i-o întoarse repede bătrînul. Iar dacă are cineva nevoie de dumneata, n-o să te strige, ci o să te caute în cameră. E limpede, nu?... O rogi să coboare...

Îngrijitoarea îl părăsi bosumflată; ba chiar avu impresia că se strîmbă la el de undeva din întunneric. Dar numai după cîteva minute se trezi cu Elena, singură, în fața lui. Se străduia să fie cît mai cald în scuze, apoi o porni să ia loc într-un fotoliu, sub lumina lămpii.

— O zi foarte, foarte curioasă, spuse Elena aranjîndu-și pliurile fustei ca o școlăriță. Ce de chestii, doamne! Nici nu știu bine unde mă aflu. Parcă aș curăța morcovi la o cazarmă, of!

Ion Roman nu avea chef să caute sensuri ascunse vorbelor Elenei. O aprobă leneș, în tăcere, dar profită de prima pauză:

— Nu cred că e momentul cel mai potrivit pentru o discuție, începu el cu voce blîndă.

— Vai, dar nici nu-mi trece prin cap să mă plîng, îl întrerupse ea cu candoare. Decît să stau singură, acolo, printre rochii și mobile... Și oglinda aia cu ape și ațe. Ce caraghios! Of!

— Totuși e o oră tîrzie, se sperie Ion Roman. Și mai ales sîntem obligați să aflăm cît mai repede anumite date despre Radu Stoian. Fii sigură că avem motive întemeiate...

— Despre cine? întrebă Elena cu ochii mari. Despre cel care s-a înecat? Dar de ce tocmai de la mine?

Ion Roman își văzu mîinile încremenite în aer și înțelese că atitudinea lui trebuie să pară ridicolă. Și simți brusc cum îi dispare toată bunăvoința și politețea.

— Nu ați fost împreună aseară la teatru? întrebă el.

— Aseară?! căută ea să-și amintească. Aaaa, da! Sigur că da. Am fost cu toții, parcă și dumneavoastră. Ne-a invitat Paul pe toți, mi se pare. Mai bine nu mă duceam, of!

Dar oftatul se prelungi de astă dată și fu urmat de un plîns scurt, întrerupt de silabe nedefinite. După două minute, fața Elenei își regăsi zîmbetul pierdut, iar ochii, uitîndu-și lacrimile, clipeau des, nefiresc.

Ion Roman se gîndi să-l imite pe doctorul Tudor: să întrebe și să asculte, fără să-și ridice ochii din pămînt, sau fără să și-i deslipească de o țintă aiurea.

— Am crezut că ați fost prieteni mai vechi...

— Oarecum, răspunse Elena. Ne-am cunoscut mai de mult, probabil, am și uitat de cînd și de unde. Era un băiat drăguț și simpatic, dar cam insistent. Aaaa, să nu vă închipuiți cine știe ce! De unde! Îi plăcea să mă vadă. Spunea că-i place să se uite la mine ca la o floare. Cred că nici la braț nu m-a luat de cînd ne-am cunoscut, of! Dar nici eu nu i-am oferit brațul!

Ion Roman se simțea victima unei farse. Îi venea să se uite în jur ca să-i descopere pe cei care rîdeau în hohote de el. Dar nu sesiză nici urmă de ironie sau de prefăcătorie pe chipul fetei. Iar vocea ei fusese de o naturalețe surprinzătoare. Atunci care moment era plăzmuit: cel petrecut cu 24 de ore înainte, sau cel pe care-l trăia acum?... Izbuti totuși să se stăpînească:

— Nu știi dacă Radu Stoian a suferit vreodată de inimă? întrebă el direct și rece ca la un interogatoriu.

— Cine? se supuse imediat Elena întrebării ascuțite. Radu? Boală de inimă la Radu?... Zău, că-mi vine să rîd. E ca și cum ar spune cineva că eu sînt urîtă, sau că duduia Silvia Costin e o frumusețe. Să fim serioși, domnule... cutare...

— Ion Roman, se recomandă bătrînul, fără voia lui.

— Încîntată! zîmbi imediat Elena. Mi se pare că același nume mi l-a spus și Tincuța, cînd m-a rugat să cobor jos. Dar de fapt pentru ce m-ați chemat? Numai ca să știți dacă l-am cunoscut pe Radu?

Ion Roman își ieși din fire:

— Ai putea totuși, măcar pentru cîteva clipe, să fii serioasă? Să lași la o parte...

Ar fi vrut să spună: „prefăcătoria", dar se opri la vreme. La urma urmei ce-l interesau pe el relațiile mai mult sau mai puțin intime ale domnișoarei Elena? Mai ales că nu era încă în stare să deosebească adevărul de aparențe. Fata părea că nu-i auzise întrebarea. Privirile i se goliseră, iar gura încerca un rictus care trebuia s-o ducă la plîns. O zgudui cu o întrebare nouă:

— Stop! Numai o secundă! Ai avut azi, după masă, întîlnire cu el, la plajă, sau în apă?

— Astăzi? se supuse iarăși Elena întrebării reci. N-am avut nici o întîlnire cu el. Și nici nu puteam. Ne-am înțeles de teatru să nu ne mai întîlnim. Nu putea să fie chiar atît de idiot. Cine, mă rog, v-a amăgit în halul ăsta?

Era parcă răutate și mai ales era o dorință de luptă în vocea și în atitudinea ei. Ion Roman se hotărî să profite de momentul neașteptat de luciditate:

— Domnișoară! Nu ne interesează nimic altceva. Vrem să ne răspunzi, în măsura în care știi acest lucru, dacă Radu Stoian a suferit de inimă, și dacă azi după masă ați avut întîlnire la plajă? Fără multe vorbe: da sau nu?

— Nu! Nu! răspunse fără nici o ezitare Elena. Nuuuu! Și dacă nu vă supărați, aș dori să nu mă mai întrebați nimic despre acest Radu Stoian.

Elena se ridicase în picioare, agresivă, rea, furioasă, așa cum figura ei n-ar fi proorocit niciodată.

— Regret, îi răspunse Ion Roman, fără s-o privească, dar mai ales din clipa aceasta nu se poate face o astfel de promisiune. V-aș rămîne îndatorat dacă l-ați ruga pe domnul avocat Gilbert Pascal să coboare jos pentru cîteva minute...

Ora 23,50.

Avocatul Gilbert Pascal părea iarăși amenințat de o sabie nevăzută. Se așeză în fotoliu fără să rostească un cuvînt și nici nu părea că dorește să deschidă gura. Ascultă scuzele lui Ion Roman dar nu răspunse prin nici un semn. Intenționat, detectivul prelungi momentul de tăcere, pînă ce avocatul făcu prima mișcare inutilă: își plimbă mîinile lungi de-a lungul picioarelor, oprindu-și-le în apropierea călcîielor.

— Vă stau la dispoziție, murmură el.

— Doar cîteva întrebări... foarte importante, exageră Ion Roman. L-ați cunoscut pe Radu Stoian?

— M-am așteptat la întrebarea asta, răspunse avocatul. Bineînțeles că l-am cunoscut, așa cum îmi cunosc toți subalternii, toți funcționarii, mai ales pe cei capabili. Dacă vă interesează, atunci vă pot asigura că Radu Stoian a fost un funcționar foarte înzestrat. De altfel, a evoluat foarte repede. Avea și defectele lui, de ordin extra profesional... așa cum fiecare om și le are. În momentul de față se poate vorbi despre dînsul fără patimă, și dacă am scăpat pînă acum anumite cuvinte despre el, mi le retrag și-mi fac mea culpa. V-am spus: fiecare om cu tarele lui... Era un tînăr de mare viitor, asta sigur!

Ion Roman nu voia să scormonească un capitol care se părea penibil. Se mulțumi să dea glas întrebării care-l durea:

— Nu știți cumva dacă Radu Stoian a suferit de inimă?

Avocatul Gilbert Pascal își îndreptă încet trunchiul. Figura i se înăspri, numai buzele îi jucau, îi tremurau. Era o clipă grea, care preceda o hotărîre grea:

— Vă voi răspunde foarte precis, dar mai înainte, v-aș ruga, în măsura în care se poate, bineînțeles, să-mi acordați și dumneavoastră un răspuns asemănător la o întrebare care mă chinuie de cîtva timp: întrebarea dumneavoastră e o simplă întrebare de circumstanță, pentru un oarecare proces verbal, sau face parte dintr-un context foarte grav? Precizez că răspunsul dumneavoastră nu va condiționa răspunsul meu...

Ion Roman își aminti cuvintele doctorului Tudor despre avocat: „în materie de afaceri e un personaj absolut remarcabil", și îi dădu întru totul dreptate. De aceea și răspunse imediat:

— Face parte dintr-un context foarte grav...

— Mulțumesc, spuse avocatul cu vocea înecată de durere. Mi-am închipuit că s-a întîmplat ceva confuz și grav acolo lîngă barcă... Nu, Radu Stoian n-a suferit niciodată de inimă. Repet: e un răspuns foarte precis. Funcționarii noștri sînt obligați în fiecare an să-și facă fișa medicală în vederea unui contract special de asigurare. Fișa lui face parte din categoria **zero doi**, cea mai avantajoasă pentru asigurat, cea mai riscantă pentru societate. Cred că mă înțelegeți. Pentru o rată anuală derizorie, pe care o plătesc numai oamenii din categoria **zero**, ceea ce înseamnă sănătate perfectă, pot primi, ei sau beneficiarii, despăgubiri uriașe, din categoria a doua, ceea ce înseamnă sute de mii de lei. În cazul lui e vorba, bineînțeles de un contract fictiv, de o idee de contract, dar care putea fi, foarte lesne, prefăcută în contract real.

— Înțeleg... Prin urmare, în mod sigur, Radu Stoian n-a suferit de nici o boală cardiacă.

— Absolut sigur! întări încă odată avocatul.

— De fapt, acestea au fost întrebările pentru care v-am deranjat, se scuză Ion Roman.

— Mulțumesc, spuse avocatul. Dar tocmai din cauza lor, cred că mai sînt dator cu un răspuns, mai bine zis cu o precizare.

Avocatul făcea eforturi vizibile ca să vorbească. Mîinile, maxilarele, buzele îi erau într-un tremur continuu:

— Da! se hotărî el. S-a făcut o confuzie. Domnișoara Elena încă nu e fiica mea, așa cum se presupune aici. E o nepoată mai îndepărtată pe care o voi înfia foarte curînd... Mai devreme sau mai tîrziu s-ar fi aflat, și ar fi fost poate și mai penibil.

Numai la această destăinuire nu se așteptase Ion Roman. Dar felul cum se făcuse, și mai ales încercările disperate ale avocatului de a-și afișa o urmă de demnitate, îl îndemnară să ridice din umeri a nepăsare. Scăpat parcă de o foarte grea povară, avocatul avu chiar puterea să zîmbească:

— Vă mulțumesc, spuse el. Și aș fi fericit să știu că apele s-au putut limpezi, bine înțeles în măsura cuvenită, cu ajutorul răspunsurilor necesare... și al răspunsului voluntar.

Ora 24.

Lui Vladimir Enescu nu-i fusese prea greu să îndepărteze tigroaica din preajma lui Paul Soran. Cîteva fraze bine ticluite, un zîmbet, o ochiadă complice care ar fi vrut să spună: „Las pe mine că-l înzdrăvenesc eu..." și femeia dispăruse undeva în întunericimile pensiunii. Paul Soran, în schimb, nu se lăsase deloc domesticit. Stătea întins pe pat, fără să se miște, fără să ducă o frază pînă la capăt. Bîiguia din cînd în cînd cuvinte fără rost, îi arunca musafirului priviri străine, sau se ferea ostentativ să-l asculte. Simțindu-se inutil și caraghios în camera aceea de mormînt, Vladimir Enescu se pregătise în două rînduri de plecare, dar de fiecare dată fusese oprit în ultima clipă, în pragul ușii, de vocea rugătoare a lui Paul Soran. Și rămăsese, gîndindu-se că poate îi este dat să înșeace printr-un moment de calvar. Își alesese un loc în cel mai întunecos ungher, lîngă fereastra deschisă. Silueta hotelului abia se zărea, sau poate o imaginau ochii lui, după pilpîirile galbene care răzbeau prin geamuri. Într-un tîrziu o descoperise și pe Silvia la o fereastră. Era un contur vag, o pată abia deslușită, pe o pînză galbenă, tremurîndă, dar nu putea fi decît ea. Era atît de mică distanța dintre cele două ferestre, poate nici treizeci de metri, iar bezna o scurta și mai mult, încît dacă ar fi șoptit... dar gîndurile i se topeau fricoase și obosite. Un fulger neașteptat se desprinsese din hăuri, prevestind o nouă vijelie. Și în lumina dureroasă, albă, de cretă, văzuse chipul Silviei ascunzîndu-se după perdele.

— Iar începe? îl trezi cu gheață întrebarea lui Paul Soran. Sau e o reminiscență tardivă, un memento spurcat...?

— Bine că te-ai trezit, odată! îl luă la rost Vladimir Enescu. Probabil că ai făcut un pact cu diavolul: viața ta începe la miezul nopții...

Paul Soran se ridicase în capul oaselor și privea în jurul lui ca un străin:

— Nu se poate! protestă el. Ce tot îi dai cu miezul nopții? Spune drept cît e ceasul?

Vladimir Enescu se așezase lîngă el, pe pat:

— Este exact cît al tău, pe care îl porți ca și mine, tot la mîna stîngă. E ora pactelor misterioase, dar hai s-o dăm dracului! Mai bine spune-mi dacă îți amintești ceva.

Paul Soran închise ochii și se lăsă zguduit de un cutremur scurt și rău:

— Îmi amintesc totul, șopti el. Toată vremea n-am făcut altceva. Toate secundele mi le amintesc, auzi? Secundele, zecimile de secundă, toate mă opresc cu săgeți. De ce m-am dus la aeroport? Dacă aș fi rămas cu Radu, și cu ceilalți...

— Nu te mai auto flagela, îl întrerupse Vladimir Enescu. Eu am ajuns la niște concluzii. Cu tine sau fără tine, Radu tot n-ar fi scăpat.

— Ești nebun! sări în picioare Paul Soran. Mă înșel, sau îmi sugerezi altceva decît un accident?

— Tu nu te-ai gîndit nici o clipă la **altceva** în cele aproape 15 000 de secunde care au trecut de cînd stai aici?

— Ba da... își pierdu vocea Paul Soran. M-am gîndit mereu, aproape mereu la sinucidere... Și din cînd în cînd m-a fulgerat și alt gînd, mult mai cumplit. Dar mi-e teamă să nu fie decît un cancer al fanteziei... Poate că totul e mult mai simplu. Știi ce-mi trece prin minte? Îmi închipui că citesc într-un ziar o relatare despre ceea ce s-a întîmplat. Nu văd, ci citesc. N-am în față imagini, ci rînduri. Și după ce termin lectura mă pomenesc spunînd: Ce accident stupid! Un înotător atît de bun! Și cu asta, basta. Nici un alt gînd... Dacă nu l-am fi cunoscut pe Radu, dacă nu l-am fi iubit, dacă nu s-ar fi petrecut totul sub ochii noștri, cît de simplu am fi crezut și am fi uitat!

— Bine că ai putere, și mai ales resurse, ca să

alb

Un „Detectiv-roman"
de
CONSTANTIN CHIRIȚĂ

te liniștești, îl invidie Vladimir Enescu. Bine că ai căzut acolo pe plajă, bine că ți s-au închis ochii acolo, și nu ți s-au deschis decît acum, la miezul nopții, ca să nu mai vezi nimic în întunericul ăsta.

— Să nu-ți închipui că vorbele tale luminează ceva, spuse Paul Soran. Sînt mai întunecoase decît bezna, sau, cum scria un poet, nu fac decît să amplifice taina beznei...

— Poate că e mai bine să rămîi îndărătul pleoapelor închise, măcar o bucată de timp pînă îți revii de tot...

— Nu știu ce se întîmplă cu mine, dar am impresia că te voi asculta, mărturisi Paul Soran. Sînt atît de plin de dinamită încît orice bobîrnac se poate transforma în percutor. Pur și simplu vreau să mă feresc, și poate că sînt laș... De o obsesie totuși nu pot scăpa : Unde e Dan ?

— De cînd mă întreb și eu... Și nu găsesc decît un răspuns : s-a dus la Mangalia, la fata lui fără nume.

Paul Soran negă cu mîna înainte ca ziaristul să-și fi terminat fraza :

— Nu ! La Mangalia nu s-a dus. Mai întîi pentru că mi-ar fi cerut motocicleta...

— Mai întîi-ul tău nu prea stă în picioare, îl întrerupse ziaristul. De ce să-ți ceară motocicleta ? De ce să nu-și închipuie că ai tu nevoie de ea ?...

— De acord... acceptă Paul Soran. Dar mai este un al doilea : dimineață, înainte de a ne despărți, adică înainte de a pleca la teatru, Dan m-a somat, pur și simplu, să-i stau la dispoziție, pentru jumătate de oră, în cursul serii, mai precis după ora șapte. I-am spus că am spectacol, și atunci mi-a cerut cuvîntul de onoare că-l voi aștepta în timpul pauzei de la nouă seara, la teatru. L-a luat martor pe Radu. Altceva n-a vrut să-mi spună. Ba chiar m-a rugat de la început să nu insist. A fost foarte ferm și decis, cum nu mi l-am închipuit...

— Atunci există o explicație a întîrzierii lui, spuse Vladimir Enescu. L-a prins vijelia în oraș...

— Nu te grăbi ! îl opri Paul Soran. Pe la prînz am vorbit cu Radu la telefon și l-am rugat să-i spună lui Dan că nu mai avem spectacol, și că voi fi seara la pensiune.

— Și dacă Radu nu l-a anunțat ?

— M-am întrebat și eu în secundele mele, răspunse Paul Soran. Dar tu poți să ți-l închipui pe Radu uitînd sau prefăcîndu-se că uită o rugăminte ?

— Ai dreptate, recunoscu Vladimir Enescu.

— Și nu e numai atît, își aminti Paul Soran. L-am mai rugat pe Radu să anunțe gazda că vom lua masa de seară tustrei, împreună, din cauza suspendării spectacolului, iar gazda a fost informată de Dan, ceea ce înseamnă...

— Argument irefutabil ! spuse Vladimir Enescu. Dar în cazul acesta întîrzierea lui Dan devine cam ciudată... Și nu ți-a spus nimic despre întîlnirea de la ora nouă seara ?

— Absolut nimic ! Cu o impresie am rămas, totuși o impresie vagă, bineînțeles. Mi-a sugerat-o mai degrabă atitudinea lui. Nu voia să creeze ideea unei întîlniri misterioase, ci mai mult a unei întîlniri foarte necesare. Nu știu dacă mă înțelegi... Ți-am mai spus, mi se pare : pur și simplu m-a somat, parcă mi-a dat un ordin... Ai poftă de un păhărel de coniac ?... Adică...

— Și eu care credeam că n-ai auzit nimic cînd ți-am vorbit despre sticlă și despre lacrimile sicilianului ! spuse cam în zeflemea Vladimir Enescu. Singur oricum n-aș bea, dar adevărul e că n-am nici un chef...

Paul Soran se uită la ceas, într-o doară, apoi se întinse pe pat, cît era de lung, cu fața în sus :

— Nici eu n-am chef de nimic și de nimeni...

O clipă, Vladimir Enescu avu impresia că e dat afară din casă, dar cînd îl văzu pe Paul Soran, nemișcat, cu ochii închiși și cu buzele strînse, a neputință și durere, ridică din umeri și se hotărî să-l părăsească. Doar în pragul ușii zăbovi cîteva secunde, încredințat că va auzi pentru a treia oară rugămintea de a rămîne. Avea poftă s-o respingă tăios. Dar cum nu se întîmplă nimic, părăsi în tăcere pensiunea.

Ora 0,20.

Singurătatea și mai ales bezna tuberculoasă în care fusese condamnat îl moleșise pe Ion Roman pînă la unghii. Nici gîndurile nu i se mai însăilau. Îl atacau imagini de coșmar, care se dilatau vîscos și-l obligau să deschidă ochii. Revenirea lui Vladimir Enescu i se păru o binefacere.

— L-ai găsit pe Dan Ionescu ? își aruncă imediat bătrînul ancora. S-a întors ?

— Deloc ! îi răspunse ziaristul și se apucă să-i povestească în amănunt ceea ce aflase de la Paul Soran.

— Asta-i nemaipomenit ! se trezi bătrînul de tot. Nu-mi miroase deloc bine întîlnirea asta de la nouă seara, întîlnirea asta nerespectată. De ce a cerut-o și de ce n-a respectat-o ? Și ce dracu a căutat în oraș ? Cine l-o fi chemat, pentru că a plecat pe nepregătite ? A sărit dintr-odată în taxiul sicilianului...

Pe Vladimir Enescu îl gîdila o nouă idee :

— Dacă și-o fi dat întîlnire cu fata fără nume în oraș ? S-au dus amîndoi la un cinema, și cînd au ieșit afară i-a prins vijelia. S-au adăpostot undeva la un restaurant și au uitat de toate. Nu zic că n-a încercat mai întîi să dea telefon...

— E foarte posibil, îl întrerupse Ion Roman. Dar de ce a plecat în oraș pe neașteptate ? Două secunde dacă mai întîrzia nu mai avea ocazie pentru oraș. Să-l fi chemat fata, sau altcineva la telefon ?... Ia să ne interesăm la biroul de recepție !

Funcționarul își aminti că Dan fusese căutat la telefon, în timpul prînzului, de un bărbat, care, auzind că Dan nu se află în hol, îl ceruse imediat pe Radu. Altcineva nu-l mai căutase, nici înainte, nici după.

— Paul ! spuse Vladimir Enescu. A vrut să-l anunțe că spectacolul s-a suspendat și că nu trebuie să-l mai caute la teatru... Prin urmare avea altă întîlnire în oraș, fixată dinainte... Dar mi se pare că trebuie să vă părăsesc...

Vladimir Enescu arătă cu mîna afară : se zăreau luminile unor faruri care se apropie vertiginos. Cînd căpitanul Vintilă pătrunse în holul hotelului nu mai era decît Ion Roman în oaza de lumină. Ziaristul plecase fără nici un regret.

— Noutăți ? întrebă Ion Roman. Foarte importante ?

Căpitanul se codi un moment :

— Nu știu cum să le categorisesc... dar nu cred că trebuie să-l tulburăm din lectură... Cauza decesului a ajuns în stadiul de mărturie formală : criză cardiacă. De asemenea și ora decesului : ora notată de dumneavoastră : 7 și 4 minute...

— Absolut sigur ? îl somă Ion Roman.

— Absolut sigur, răspunse căpitanul Vintilă. Cauza decesului și expresia figurii nu se pot separa, a spus medicul. Ele aparțin unui singur moment, cel indicat de dumneavoastră. Moartea a început în momentul cînd i-ați văzut dumneavoastră fața prin binoclu, m-a asigurat medicul, iar întregul proces a durat cîteva secunde. Nu e posibilă nici o eroare în privința asta...

— Prin urmare, Paul Soran nu putea să-l salveze, înțelese Ion Roman. Oricît s-ar fi grăbit.

— Chiar dacă l-ar fi scos din apă imediat, mi-a spus medicul, la un minut după strigătul de ajutor. Bineînțeles, o șansă extraordinară, de pildă o ambulanță cu aparatură foarte modernă de reanimare și intervenție care să fi acționat imediat, chiar acolo, în minutul în care l-ar fi scos, poate că ar fi izbutit să-l salvaeze. Dar asta ține de miracol, spunea medicul.

Bătrînul oftă ușurat :

— Asta e totuși o noutate și trebuie să i-o spunem și salvatorului. Ca să nu-și închipuie că n-a făcut absolut totul pentru a-și salva prietenul. L-am auzit de cîteva ori murmurînd, acolo pe plajă : „Dacă aș fi ajuns mai repede, dacă aș fi ajuns mai repede..."

— Putem să-i spunem chiar mai mult și vă redau întocmai cuvintele medicului, din raport : „Radu Stoian a decedat, medical, înainte ca persoana care l-a scos la mal să fi intrat în apă". Mi-a zis că această afirmație e necesară atît pentru moralul salvatorului cît și pentru scoaterea lui definitivă din orice culpă. Asta s-a întîmplat după ce l-am întrebat eu dacă salvatorul nu poate fi trecut în rîndul suspecților...

— Ceea ce înseamnă că... îl invită Ion Roman să-și continuie relatarea.

— Da... Ipoteza sinuciderii prin otravă a căzut, și în general ipoteza sinuciderii. Iar semnele de pe gambe par mai degrabă încleștarea unor degete, decît lațurile unei frînghii. În nici un caz ale unor cabluri de metal. Nu se poate însă exclude presiunea unor inele de cauciuc... care pot proveni de la un echipament de pescuit submarin !

— Înțeleg... spuse Ion Roman. Semnele nu pot proveni decît de la presiunea unor degete, ceea ce ar însemna că avem de-a face cu un asasinat, sau de la presiunea unor inele de cauciuc, ceea ce n-ar respinge întru totul ipoteza accidentului...

— Medicul e și mai categoric, precizează căpitanul Vintilă. Totul depinde de o mărturie singură și formală : dacă Radu Stoian a intrat în apă fără să fi avut semnele acelea pe gambe, adică fără să fi utilizat cu cîtva timp mai înainte labele de cauciuc ale echipamentului, atunci cade și ipoteza accidentului, sau mai bine zis semnele de pe gambe nu pot fi explicate, nu se pot datora decît încleștării unor degete...

— O asemenea mărturie ar duce direct la concluzia unui asasinat ! spuse Ion Roman. Probabil că va exista o asemenea mărturie... și acum îi înțeleg pe cei care ezită, sau care se gîndesc de zece ori înainte de a face o mărturie categorică. Eu, de pildă, îmi amintesc precis că Radu Stoian n-a avut nici un semn pe picioare. Știu asta pentru că i le-am comparat cu ale unei femei, în timp ce mai era încă la hotel, adică înainte de a pleca la plajă. Aceeași linie, aceeași strălucire, poate un pic mai mari, dar tot în imaginea perfecțiunii. Dacă aș fi zărit vreo vînătaie probabil că n-aș mai fi îndrăznit comparația. Rămîne o singură posibilitate : să fi folosit labe de scafandru în răstimpul de o oră care a trecut de la plecarea lui la plajă și sosirea mea acolo. Dar asta se poate constata foarte lesne...

Căpitanul Vintilă scoase din buzunar o cutie de carton și din cutie un ghemotoc pe care, foarte grijuliu, începu să-l desfacă. Era o foaie de hîrtie, udă, aproape suptă de apă, plină de pete albastre.

— Asta am găsit-o în buzunărelul costumului de baie, spuse el. Pare a fi o scrisoare, sau un bilet scris cu cerneală....

Nu se putea descifra nimic. Apa transformase literele în pete albastre, diluate și ele. Doar pe alocuri se distingea o linie, sau o curbă, sau un punct dilatat. Cele cîteva semne vizibile indicau, prin aranjamentul lor, că hîrtia nu conținuse decît două sau trei rînduri scrise chiar la mijlocul colii.

— Ce păcat că nu se poate descifra nimic ! se plînse Ion Roman. În orice caz asta nu seamănă deloc a scrisoare. Seamănă mai degrabă cu un bilet, cu un mesaj, cu... Oare pata asta de aici nu provine de la o cifră ?

Ion Roman potrivi coala de hîrtie în apropierea lămpii, în așa fel ca flacăra să fie exact în dreptul petei care părea că provine de la o cifră.

— Parcă ar fi un șapte, își dădu el cu părerea. Dumneata ce crezi ? Șapte sau patru ?

— E mult mai aproape de 7, răspunse căpitanul Vintilă. Oare ce-ar vrea să însemne cifra asta ?

— Fiindcă sînt cel mult trei rînduri pe hîrtia asta, și fiindcă trei rînduri pe o coală de hîrtie nu pot să însemne altceva decît fixarea unei întîlniri, ce altceva poate să fie cifra asta decît ora întîlnirii ?... Și dacă întîlnirea s-a fixat prin bilet și nu prin viu grai trebuie să existe și un mijlocitor, un purtător al biletului...

Ion Roman era treaz ca o sabie. Într-un minut, îngrijitoarea cu nasul mare se afla în fața lui. Nu trebuia să se mai prefacă aspru. Privirea și vocea îi trădau starea de încordare și severitate. Îngrijitoarea începu să tremure.

— Vreau să ne înțelegem de la început ! o avertiză el. Răspunsuri scurte, clare și mai ales sincere. Ce vei răspunde aici vei spune și la tribunal. S-a înțeles.

Îngrijitoarea dădu din cap înspăimîntată.

— Dacă ești hotărîtă să spui adevărul, i se făcu milă lui Ion Roman, n-are de ce să-ți fie teamă... Te-a trimis astăzi cineva cu un bilet dincolo ? Înainte de masă, sau chiar după masă, înainte de a se pleca la plajă...

— Astăzi ? ! se sperie îngrijitoarea. Nu m-a trimis nimeni, nicăieri, cu niciun bilet.

— Dar cînd te-a trimis ? o prinse Ion Roman în laț.

— O singură dată : Vineri...

— Cine la cine ? întrebă el scurt.

— Duduița Elena m-a trimis cu un bilet la domnu' Dan Ionescu. Da' mi-a spus să nu deschid gura că e groază mare... Și pînă acum n-am deschis-o.

— La Dan Ionescu sau la Radu Stoian ? întrebă neîncrezător Ion Roman. Nu cumva îi confunzi ?

— Adică să nu-i știu ! ? se miră îngrijitoarea. Domnu' Radu e cel care s-a dus, săracul !, cel frumos ca un înger. Eu în locul duduiței m-aș fi legat de el cu lanțuri și lacăte. Așa om frumos n-am văzut și nici n-o să mai văd, săracul !... Lui nu i-am dus nici un bilet și nici altora. Numai lui domnu Dan Ionescu, o singură dată, Vineri...

Căpitanul Vintilă încercă o altă întrebare :

— Biletul era pentru el, sau trebuia să i-l dea altuia ?

— Mîna în foc n-aș putea s-o pun, răspunse îngrijitoarea. Dar tare mă tem că era pentru el întocmai...

— Ce te face să crezi asta ? întrebă tot căpitanul.

— Păi să vedeți... Eu i-am dat biletul tîrziu, chiar în momentul cînd intra în camera lui Dom Petrini ca să joace cărți. Era foarte tîrziu. Și pe urmă... adică după ce au terminat de jucat cărți, trebuie să fi fost spre dimineață, în zori, domnu Dan s-a întors la hotel, pe scara dinspre plajă... Duduița Elena îi lăsase ușa descuiată... Dacă n-a încercat domnu Radu... Și încă domnu Dan a intrat înăuntru și a încuiat ușa, eu deduc că biletul a fost pentru dumnealui... Numa să nu mă băgați în vreun bucluc.

Ion Roman se simțea atît de năucit, încît numai ca să spună ceva asvîrli prima întrebare care-i veni în minte :

— Alt bilet n-ai mai dus, altcuiva ?

— Nici cît unghia, nici în gînd, răspunse îngrijitoarea, foarte sigură de sine. Cum le aranja duduița Elena, nu știu, că niciodată nu se întîlnea unul cu altul... Numa duminică noaptea era s-o pățească. Dom Petrini a dat buzna la ea în cameră și domnu Radu încă nu plecase. Era în halat Dom Petrini, da a întors-o bine : a zis c-a greșit camera și rîdea ca un țap. Abia după un ceas i-a venit rîndul...

— Duminică, după teatru ? încercă să se desmeticească Ion Roman. Domnul Petrini ?

— De unde să știu eu după ce ? Dar ce vă spun vă spun cu mîna pe inimă : duminică noaptea, adică spre luni, a fost Dom Petrini la duduița Elena... Sîmbătă, înspre zori, a fost domnu Emil, așa mi s-a părut... Vineri, v-am spus, tot spre zori s-a furișat domnu Dan. Iar joi noaptea domnu Paul... Numa domnu Enescu s-a abținut să intre și să știți că duduița i-a ieșit în cale de-a dreptul din cadă...

Ion Roman nu mai putea să asculte. O expedie imediat în camera ei, dar îngrijitoarea nu plecă înainte de a se jura pe toți părinții și

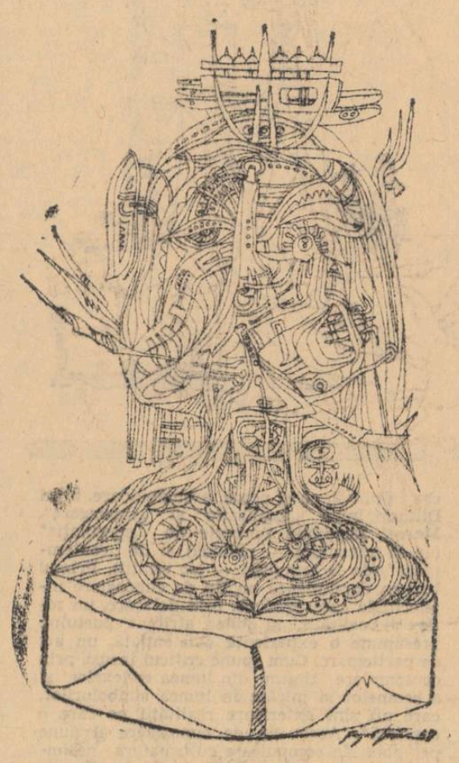

dumnezeii că n-a ascuns nimic, și că dacă a uitat ceva, a făcut-o fără să-și dea seama.

Ora 0,50.

Doctorul Tudor simți din prima clipă că se întîmplase ceva în timpul absenței sale, dar nu forță destăinuirile. Îi înmînă lui Ion Roman caietul cu scoarțe negre, însoțindu-și gestul cu cîteva vorbe care păreau de circumstanță :

— Însemnări destul de inofensive, în aparență, și nu foarte indiscrete... Sînt cîteva pasagii care pot fi trecute cu vederea, dar sînt și altele care pot fi recitite. Cam acestea sînt impresiile din timpul lecturii, pentru că, după ce termini lectura, conjugate la situația în care ne aflăm, însemnările devin nu numai necesare, dar poate chiar importante, mai ales în ce privește relațiile dintre anumite persoane și evoluția acestor relații... Domnul Enescu n-a greșit oferindu-ni-le, și a făcut bine că s-a grăbit să ni le ofere. Nu știu cum altfel ne-am fi familiarizat cu atmosfera și cu persoanele de aici... Cred că ar fi bine să le citești și dumneata, dacă nu te împiedică anumite urgențe...

Ion Roman prinse imediat nada aruncată de doctorul Tudor, și în cîteva minute îi aduse la cunoștință toate noutățile : dispariția lui Dan, raportul medicului legist, descoperirea indescifrabilă din buzunarul costumului de baie și deposizția neașteptată a îngrijitoarei cu nasul mare.

— Aoleu ! își aminti el. Uitasem să vă spun. Duduița Elena nu e încă fiica domnului avocat Pascal, e abia nepoata lui...

— Am bănuit aceasta din însemnările ziaristului, îi răspunse doctorul Tudor. Iată de ce ni s-a prezentat atît de înspăimîntat. Se teme, probabil, de un scandal... În domeniul afacerilor se simte ca într-o cetate...

— Iar în domeniul ăstalalt, continuă Ion Roman, se simte ca într-o mlaștină. Ceva putred trebuie să fie undeva...

— Chiar în mărul de aur, spuse căpitanul Vintilă cu un curaj care-i înroșise toată fața.

Doctorul Tudor se așeză alene în fotoliu. Ion Roman îl simți îngîndurat și neliniștit, aproape nervos, ceea ce i se întîmpla foarte rar. Pînă și vocea i se schimbase. Era mai dură :

— Să nu nimerim și noi într-o mlaștină, mai păcătoasă. Cred că e timpul să privim lucrurile în față, fără să clipim din ochi : Radu Stoian a fost asasinat. Cineva a vrut să-l înece, brutal, și s-a întîmplat exact ceea ce se întîmpla în asemenea cazuri. Inima celui condamnat la înec n-a rezistat spaimei ; a cedat. Înțeleg foarte clar considerațiile medicului legist ; de altfel îl cunosc de mulți ani ca pe unul din cei mai reputați specialiști în materie. De aceea i-am așteptat raportul : ca să știm sigur de unde trebuie să plecăm. Concluziile lui poate că nu se stabilesc într-un timp record, dar au faima de a fi infailibile, ceea ce e mult mai important. Prin urmare plecăm de la o certitudine : Radu Stoian a fost asasinat.

— Mai există o precizare în raport, adăugă căpitanul Vintilă. Odată cu cauza decesului ni se indică și ora decesului...

— Exact ! reluă doctorul Tudor. Și asta face parte din obiceiurile medicului legist. Ni-se indică ora pentru a putea reduce grupul suspecților. Dacă ar fi existat cea mai mică îndoială cu privire la precizia orei, ea n-ar fi figurat în raport. Prin urmare mai putem adăuga o certitudine : ora decesului.

— În cazul acesta, interveni Ion Roman, înseamnă că toate persoanele care se aflau pe mal pot fi trecute în rîndul inocenților. Mă refer la persoanele care erau pe mal în clipa cînd Radu Stoian a strigat după ajutor, adică atunci cînd a răcnit : eu, Paul Soran, Vladimir Enescu.

— Dacă prezența lor nu poate fi contestată, accentuă doctorul Tudor, atunci aceste trei persoane sînt real și formal inocente.

— Asta am știut-o de la bun început, spuse Ion Roman, dar tare mi-e teamă că nu ne vom opri aici. Fiindcă, precizarea orei nu inocentează numai persoanele de pe mal, ci și pe cele din larg : domnul Marinó, care era cel mai departe, avocatul Gilbert Pascal, duduița Elena, profesoara Silvia Costin, avocatul Emil Sandu și arhitectul Dorian. Se aflau toți la cîteva sute de metri de barcă, în clipa cînd Radu Stoian a slobozit răcnetul de moarte.

— Dacă prezența lor în larg nu poate fi contestată, atunci toate aceste șase persoane sînt real și formal inocente !

Ion Roman răsuflă adînc, de cîteva ori, și abia pe urmă își destăinui gîndul cumplit :

— În cazul acesta rămîne un singur suspect, fiindcă și dom Petrini are un alibi înatacabil : L-am lăsat la aeroport. Rămîne un singur suspect : personajul care a dispărut fără urmă de la ora cinci și jumătate, după masă, Dan Ionescu... Numai că sicilianul l-a lăsat în oraș, și nu văd cînd și cum putea să ajungă, fără mașină sau motocicletă la Ochiul cald...

Doctorul Tudor părea în pragul unei hotăriri :

— Dacă admitem ipoteza că asasinul face parte din cercul acesta : hotel-pensiune, cea mai plauzabilă, după datele pe care le avem pînă acum, atunci principalul suspect rămîne acest Dan Ionescu. Nu spun singurul suspect, pentru că nu putem încă ignora și o altă ipoteză, și mai ales, pentru că s-ar putea ivi contestații cu privire la inocentarea **ex principio** a altor persoane... Dar pentru a-l plasa pe Dan Ionescu în postura de suspect principal trebuie să-i aflăm mișcările, și mai ales trebuie să aflăm în ce perimetru se învîrtea la ora crimei... Și asta cît mai repede, dacă s-ar putea chiar într-o oră...

Căpitanul Vintilă se și ridicase în picioare :

— Numai să-l fi văzut cineva în oraș... ezită el.

— Nu ! îl opri doctorul Tudor. În oraș va fi foarte greu să dăm de urma lui... dacă a ajuns în oraș. Iată ce ne interesează în primul rînd : să aflăm cu precizie dacă Dan Ionescu a ajuns în oraș. Și asta ne-o poate spune decît șoferul taxiului. Mai departe te vei descurca singur. Totul depinde de răspunsul pe care ți-l va da șoferul... Și înainte de a pleca în căutarea șoferului poate că ar fi bine să dai o raită și pe la pensiune.

— Am înțeles ! luă poziție de drepți căpitanul Vintilă, apoi adăugă : Și poate că n-ar strica să aducă și un ajutor, un băiat mai isteț din secția noastră...

— Foarte bine ! încuviință doctorul Tudor.

Ora 1,05.

Vladimir Enescu o găsise pe Silvia în camera lui, așteptîndu-l. Era chiar ea, cu priviri speriate, cu mîini care frigeau, cu respirația înspăimîntată, nu o plăzmuire, cum îi fusese teamă o clipă.

— Eram la fereastră, îi șoptea ea, și te-am văzut cînd ai ieșit de la pensiune. N-am mai putut suporta.

Întinsese brațele, dar ea se dăduse cu un pas înapoi :

— Nu. Și așa sînt ucisă de neliniști. Spune-mi ce se întîmplă. Toți șoptesc, toți se caută, toți întreabă.

Nici nu-și mai amintea ce-i răspunsese. Dar parcă mai vedea alunecarea ei spre ușă și mîinile-i întinse căutînd parcă să oprească o primejdie nevăzută. Îl chemase doar după ce deschisese ușa, cu o șoaptă prelungă :

— Viinnnooo...

Îi spusese „noapte bună" și își lipise, ca altădată, de mult, obrazul de obrazul lui.

Oare de cînd plecase ? se întreabă într-un tîrziu. Obrazul parcă-i mai ardea, și deodată descoperi fereastra deschisă. Voia aer rece, voia să uite totul, voia dureri fizice. Se rezemă de pervaz și întîlni noaptea. Natura pregătea o nouă vijelie. Roiuri de fulgere spintecau cerul și canonada tunetelor se apropia amenințător. Aerul era rece, descompus, aproape lichid.

Întunericul înghițise totul. Nici clădirea pensiunii nu mai exista. Doar o minge palidă, o sferă nesigură, galbenă, ca în picturile lui Van Gogh. Probabil fereastra de la camera lui Paul. Pe nesimțite dispăru și ea în beznă. Noaptea izbutise să stingă toate luminile străine. Numai fulgerele o însoțeau. Era un întuneric dureros, fascinant. Zvicnirile albe și prelungirile lor ascuțite mutilau amintirile definite ale altor nopți, sau născoceau imagini tulburi, interogative, care turnau chin și demență în căutări. Un fulger îi descoperi clădirea pensiunii, netă, ca un manifest uriaș tăiat în două. Un altul îi descoperi o mișcare albă, ostentativă prin repetarea ei. Părea că o fantomă încearcă să iasă din pămînt. Și aștepta alte fulgere pentru a redescoperi zvîrcolirile disperate ale fantomei. Și deodată simți o droaie de țepi zgîriindu-i pielea. Nu era o fantomă, acolo, lîngă pensiune, ci o mișcare albă care parcurgea spații reale.

Fulgerele se îndepărtaseră și deveniseră prea firave pentru a da identitate mișcării albe. Dar se lăsase brusc o lumină stranie, fără cauze și fără surse. Silueta albă traversa amestecul poros de întuneric și lumină pe o diagonală foarte sigură care o ducea exact la colțul din dreapta al hotelului. Printre bubuituri se auzeau zgomote distincte de pași. În cîteva clipe silueta dispăru după colț, dar parcă tot continuîndu-și diagonala, spre pădurice cu care se învecina terasa hotelului.

Vladimir Enescu înțelese că nu are voie să piardă nici o secundă. Avea de ales între două posibilități : să sară pe geam, sau să coboare scara care ducea la terasă. Întunericul i-ar fi primejduit săritura și mai era și entorsa. Alese cea de a doua soluție, mai ales că scara se deschidea pe coridor chiar în fața camerei lui. Ieși fără zgomot și coborî scara, sprijinindu-se de balustradă, din cîteva salturi. Ușa spre terasă nu era încuiată. O deschise și porni cu pași de lup în direcția în care dispăruse mișcarea albă, spre pădurice.

Abia cînd simți pietrișul ascuțit tăindu-i tălpile își dădu seama că n-are nimic în picioare, dar uită totul în momentul cînd zări, undeva în fața lui, la o depărtare pe care n-o putea defini, mișcarea albă. Era pe cărăruia care scurta drumul spre Ochiul cald, în pădurice. Încercă să refacă poteca din amintire pentru a se feri de obstacole. Mai ales că boarea de lumină dispăruse. Nu se mai zărea nimic, întunericul redevenise vîscos și amenințător. Văzduhul gemea undeva în depărtări și tot în depărtări clipeau vag fulgerele, slobozind aschii inutile de lumină. Se ghida după zgomotul pașilor din fața lui, dar parcă auzea zgomot de pași și în urmă. Iarăși i se încreți pielea și rămase o clipă locului. Ori era pradă unei halucinații, ori era înconjurat din toate părțile de zgomote de pași...

Își opri respirația. Înaintea lui se auzeau distinct troznituri de crengi și scîrțit de prundiș. În spatele lui zgomotul era aproape violent. Și deodată nu se mai auzi nimic. Doar foșnetul fricos al frunzelor și fondul surd al tunetelor. Pașii încremeniseră. Și înainte și înapoi. Tălpile rănite simțiră iarăși ascuțișurile pietricelelor. Știa că trebuie să părăsească poteca, lateral, neauzit, pentru a se feri de primejdiile care o cutreierau. Un pas, doi pași trei pași... la dreapta, fără nici un zgomot. Îl opri răceala scîrboasă a unei mocirle. Oare unde se afla ?... Nu prea departe de fîntîna părăsită. Vîrful piciorului ieșise din mocirlă și aluneca nestingherit pe o pîrtie de iarbă. Încă un pas, încă unul, încă unul, fără zgomot, pe aceeași pîrtie blîndă de iarbă, încă unul... În sfîrșit, trunchiul unui copac. Se rezemă de el parcă pentru a-și simți spatele ud și picioarele însingerate. Nici în plină zi n-ar fi izbutit să facă atîția pași, vreo șapte, opt, fără să se audă un foșnet. Se uită înapoi și parcă zări o dîră subțire de lumină. Poate că n-ar fi trebuit să se aventureze, așa în neștire. Măcar Silviei să-i fi spus. Dar gîndurile îi înghețară subit. Undeva, înaintea lui, nu prea departe, se auzi un zgomot, apoi o întrebare în șoaptă :

— Cine ești ?...

Răspunse un „ssssss" înăbușit.

Ora 1,15

Căpitanul Vintilă auzi pentru a doua oară întrebarea aceea șoptită, dar mai distinctă, mai nerăbdătoare.

„Cine ești ?"

Răspunse același „ssssss" înăbușit.

Apoi auzi zgomote violente de pași, un icnit sinistru, din nou zgomote grele, horcăieli și parcă și un strigăt speriat.

— Cine-i acolo ? urlă el și aprinse lanterna. Fîșia de lumină se izbi însă de obstacole pe care nu le putea străpunge. O secundă de căutare, apoi iarăși cuvinte :

— Cine-i acolo ?

Dar nu era vocea lui, deși i se păruse că strigase în același timp. Raza lanternei căută mai întîi poteca, adulmecind-o ca un ogar. O descoperi undeva în dreapta, în direcția de unde i se repetase întrebarea. Trecuseră doar cîteva secunde de cînd răsunaseră învălmășeala de zgomote, icnitul și horcăielile.

Și deodată văzduhul se sparse în bubuituri asurzătoare și vijelia se năpusti turbată asupra pămîntului. Răcni și el ca un apucat. Simțea numai efortul răcnetului ; de auzit nu auzea nimic... Înainta, după raza lanternei pe potecă împleticindu-se sub loviturile vijeliei. Mai întîi zări fîntîna, apoi la cîțiva pași, în stînga, un trup chircit și nemișcat. Căută și în partea dreaptă și îl descoperi, rezemat de un copac, pe Vladimir Enescu, la vreo zece metri de fîntînă.

— Cine-i acolo ? auzi totuși printre bubuituri întrebarea ziaristului, sau poate i-o ghici după schimonoseala îngrozitoare a feței.

Căpitanul Vintilă își lumină pentru o clipă fața, apoi îl atrase pe Vladimir Enescu lîngă el, în apropierea fîntînei. Iadul nu înceta nici o clipă și aerul devenise atît de rece și de viscos că prevestea nu ploaie ci ruperi de nouri. Nu se puteau auzi decît lipindu-și fiecare buzele de urechea celuilalt.

— Ce s-a întîmplat ? întreabă ziaristul.

— Acolo, în stînga fîntînii... arătă căpitanul Vintilă cu raza lanternei.

Era Paul Soran, într-o baltă de sînge, cu forța îngropată într-o movilă de nisip. Sîngele izvora dintr-o rană hidoasă, sub omoplatul stîng. Vladimir Enescu își prefăcu la repezeală cămașa într-un tampon cu care acoperi rana. Apoi înodă mînecile cămășii pentru a fixa tamponul. Se înțeleseră fără cuvinte. Nu mai aveau nevoie de lanternă. Fulgerele se apropiaseră, cu duiumul, luminîndu-le drumul. Căpitanul Vintilă îl prinse pe Paul Soran de subsuori, Vladimir Enescu de picioare. Înaintau prudent, numai cînd fulgera, ferindu-se de mișcări brutale. La ieșirea din pădurice îi trăzni ploaia, ca o cascadă. Nu se mai auzea și nu se mai vedea nimic. Nici nu-și dădură seama cînd ajunseseră sub partea acoperită a terasei. Erau amîndoi vlăguiți. Îl întinseră pe Paul Soran pe ciment, într-un loc ferit de ploaie, cu fața în jos. Căpitanul Vintilă mai avu puterea să plece pentru a da alarmă, ziaristul însă se prăbuși moale lîngă prietenul său.

Două minute mai tîrziu, doctorul Tudor proiectă lumina farurilor asupra terasei. Spectacolul era înspăimîntător. Doi oameni plini de sînge, unul aproape gol, ferindu-și ochii, celălalt nemișcat, inert, cu spatele roșu, fără nici un tampon, fără ca hemoragia să i se fi oprit. Apăru imediat și Ion Roman cu o lădiță de prim ajutor.

— Eu n-am nimic, spuse ziaristul Vladimir Enescu, ridicîndu-se greoi de pe dalele terasei. Doar cîteva zgîrieturi.

Apoi îl ajută pe Ion Roman să oprească hemoragia, să dezinfecteze și să bandajeze rana. Se mișcau amîndoi ca niște automate. Nu-i interesa nimic altceva decît timpul.

Doctorul Tudor trase mașina pe terasă, chiar lîngă Paul Soran, apoi coborî fără să oprească motorul.

— Care e situația ? se interesă el.

— Încă trăiește, răspunse Ion Roman. Adică așa ar părea, dar cine știe ce-i cu el... Rana e în dreptul inimii.

— Dezbrăcați-l ! spuse doctorul Tudor. N-are rost să ne mai pierdem vremea cu controlul vestimentar. Și urcați-l imediat în mașină !

Nici nu-și termină doctorul Tudor fraza, și Paul Soran, doar în costum de baie și cu trunchiul bandajat, fu urcat în mașină. Căpitanul Vintilă, mînjit de sus pînă jos cu sînge și noroi, aștepta, într-o impecabilă poziție de drepți, ordinele doctorului Tudor. Ion Roman era cu mîinile pe volan. Numai Vladimir Enescu, apatic și vlăguit, nu aștepta nimic.

— Vei pleca și dumneata ! îi spuse doctorul Tudor căpitanului Vintilă. Veți alege drumul cel mai scurt, și la dus, și la întors. Ajutoarele vor veni cu altă mașină. Veți cere, prin radio, împuterniciri urgente pentru situație excepțională. Din acest moment nu mai aveți alte misiuni. Răspundeți numai de cele pe care vi le încredințez eu !

Căpitanul Vintilă încearcă să dea glas unui gînd care-l fulgerase în clipa aceea, dar doctorul Tudor îl opri :

— Am spus : din acest moment !

Mașina demară imediat. Lanterna doctorului Tudor descoperi, undeva, vestmintele lui Paul Soran : un tricou pe care abia se mai zăreau cîteva pete albe, pantaloni lungi, în aceeași stare ca tricoul : uzi, murdari, boțiți, cu aceleași urme vagi de culoare, și o pereche de tenișI, tot albi la origine.

Nici îmbrăcat în fosfor n-ar fi interpretat o țintă mai perfectă, se auzi vocea lui Vladimir Enescu.

sensul calității

Despre o *calitate* ca o categorie definitorie, pentru spațiul literar și artistic, pentru cultură în general, nu se vorbește de azi, de ieri și nici numai de la ultima răscruce a secolelor cînd s-au impus așa numitele filozofii ale calității.

Definițiile astfel fundamentate abundă în veacul nostru chiar dacă accentele (și uneori chiar excepțiile terminologice) diferă sensibil de la un autor la altul.

Să ne oprim asupra concepției lui Marcel Raymond, critic francez de mărime europeană, cunoscut la noi mai ales pentru sinteza închinată poeziei franceze, „de la Baudelaire la suprarealism". De altfel perspectiva sa teoretică trebuie înțeleasă ca o prelungire firească a exegezei poeziei moderne care o sugerează și o susține.

Pentru Marcel Raymond, ca pentru orice critic adevărat, literatura e un pretext pentru o definiție a omului. Fiecare operă, dincolo de valoarea estetică — dar nu altfel decît prin ea — este interpretată ca un răspuns la o anchetă asupra însăși condiției umane. Printr-o „istorie a poeziei" criticul ajunge la o estetică și de aici la un fel de antropologie.

În două conferințe [1]) scrise la interval de 15 ani dar asemănătoare în esență, preocuparea de a fixa locul poeziei în cultură și al culturii în existența umană este evidentă și expresă. (Ambele sînt puțin cunoscute la noi și din cuprinsul lor vom scoate toate citatele).

Ambele eseuri — conferințe încep prin a constata și reformula ceea ce încă unii autori din secolul trecut au numit — pe urmele lui Rousseau — „criza lumii moderne" și a culturii ei. Încercarea iluzorie de reformă socială și estetică a lui Ruskin, îndreptată împotriva ofensivei alienante a mașinismului și a conceptului utilitarist al artei, accentele sarcastice ale lui Nietzsche împotriva lipsei de „stil", adică de unitate spirituală, a culturii moderne, sau opoziția instituită și radicalizată de Oswald Spengler între „cultură" și „civilizație" — iată cîteva semne ale conștiinței acestei crize.

Marcel Raymond pleacă în considerațiile sale actuale de la aglomerarea urială, „barbară", a cunoștințelor din cele mai diverse domenii, în absența unui principiu de cristalizare și coerență. Cultura, lipsită de centrul luminos al unei credințe, ajunge un fel de rezervor haotic de informații și chiar un factor de alienare, „un mijloc de a nu trăi" [2]). Omul, devenit ucenicul-vrăjitor al progresului tehnic și științific pe care el însuși l-a inițiat și care ia forme aproape catastrofice, stă „dezunit și deformat" în fața unui univers „fără figură". Trăim în epoca specializărilor meticuloase, a fragmentării puterilor spiritului pe planuri separate de cunoaștere iar posibilitatea de a îmbrățișa punctul de vedere al totalității e tot mai dificilă și mai rară. Cum spune René Dubarle (citat de M.R.) într-o frază fericită și memorabilă : „expansiunea lucrurilor se revarsă din spiritul nostru care se istovește în a recuceri o totalitate ce se îndepărtează de el..."

Obsesia totalității, a reintegrării, pe care o mărturisește poezia modernă se arată a fi, așa dar, chiar rezultatul obiectiv al evoluției spirituale, concretizate în anexiunile cotidiene ale științei, nu numai o aspirație vagă sau un lamento al poeților. Această totalitate ar putea fi regăsită dacă domeniul cunoașterii ar fi epuizabil ; dar cum el e infinit, cel ce se epuizează e spiritul în continuă contradicție cu sine. Căci spiritul uman nu e numai locul acestei obsesii, ci și responsabil de ea. El suportă o suferință pe care și-a provocat-o singur ; e nemulțumit și are toate șansele să fie veșnic nemulțumit.

În vreme ce știința își urmează cuceririle ei prin compartimentare riguroasă și aprofundare izolantă, cultura, depășită și contrazisă, încearcă să apere ideea nevoii de unitate în totalitate. Oricum, procesul pare ireversibil de vreme ce ambele tendințe sînt ale spiritului și se intercondiționcază. E, poate, aceasta, una din aporiile vremii noastre, sau, poate, o formă de manifestare a acelei „crize a spiritului" pe care Valéry o considera o stare cronică a umanității.

Protestul poeților împotriva alienării moderne, în variantele lui directe, violente, sau în acelea implicite (evocarea vîrstei de aur — idealizare a trecutului ce vine tot dintr-o intuiție a prezentului) nu trebuie interpretat ca *reacțiune*, sau constituie, în orice caz, o reacțiune necesară, ale cărei semnificații umaniste autorul nostru nu emite să le evidențieze.

E un protest împotriva suficienței și confortului spiritual produse de stăpînirea naturii prin tehnică, împotriva insensibilității crescînde la valorile esențiale, împotriva acțiunii în sine și pentru sine care se impune tot mai mult ca „filozofie" dominantă a timpurilor noi în societatea la care se referă autorul. În aceste condiții în care știința se opune ființei printr-o amenințătoare gîndire artificială, cînd chiar înlăuntrul ei există teritorii minate, „germeni ai morții", conștiința umană trebuie să fie mereu prezentă și responsabilă.

Pentru Marcel Raymond aspectul problematic al culturii actuale e un prilej de a medita asupra destinului ei însuși problematic al omului modern. El depășește concluziile pesimiste și soluțiile iluzorii ale celor ce s-au îngrijorat înaintea lui de soarta lumii moderne. Fără a se resemna cu ideea unui viitor aparținînd roboților, refuză să propună un ideal retrospectiv. Raportîndu-se la această „criză" ca la o stare de fapt, el consideră anacronică izolarea orgolioasă a culturii în propriul... complex de inferioritate („cultura suficientă sieși e azi insuficientă") și crede în posibilitatea și necesitatea unui dialog cu savanții, dialog ce și-ar putea găsi în filozofie sau în istoria ideilor un teritoriu de întîlnire fecundă și șanse pentru un limbaj comun.

În conflictul la care asistăm sau, mai exact, la care participăm astăzi, între mentalitatea științifică și cea culturală, umanistă — versiune recentă a unei lupte continue pentru supremație a valorilor de la o epocă la alta — Marcel Raymond recomandă o nouă „toleranță", bazată nu pe conștiința anatomiei, ci, dincolo de ea, pe convingerea că unitatea și colaborarea sînt absolut necesare. Sigur că diferențierea tot mai mare a valorilor reprezintă o condiție a însuși progresului intelectual și artistic, dar acest progres nu trebuie — în concepția sa — să fie echivalent cu pierderea sensului global al existenței, cu imposibilitatea recuperării integrale a omului — Experiență exclusivă, altfel eficientă, a unui anumit domeniu nu poate fi extinsă asupra multitudinii de aspecte ale vieții și activitatea separată a disciplinelor specializate trebuie să găsească un spațiu de convergență pe care numai o cultură centrată îl poate oferi.

Cunoașterea și asumarea trecutului reprezintă elementul fundamental în definiția culturii ca model integrator. Studiul trecutului trebuie să fie însă o recuperare, nu o evaziune. În susținerea necesității istoriei, Marcel Raymond implică argumentele cu care ea a fost contestată de unii la sfîrșitul veacului trecut și ignorată apoi de alții în veacul nostru. Trecutul și prezentul se explică și (mai mult) se formează reciproc.

„Înfățișată ideal, cultura e destinată să renască în fiecare dintre noi. Termenul german „Bildung" conține ideea de figură, de formă. Cultura e creatoare de forme, ea informează omul". Dar, în același timp, omul o restructurează interior, o „informează" după chipul și asemănarea sa. Astfel spus, trecutul este prezent în prezentul care îl neagă și, la rîndul lui, prezentul este... prezent în trecutul pe care-l găsește.

Cultivarea trecutului nu înseamnă izolare neutrală, ci asumarea lui într-o ordine simultană așa cum considera, cu „simț istoric" T. S. Eliot. Atitudine, fără îndoială, creatoare, ce îndepărtează eventualele complexe de epigonism și decadență.

Lui Marcel Raymond istorismul nu-i procură sentimentul descurajant al relativității și al corupției valorilor pentru că îl concepe ca *angajare* și *opțiune*. Cultura trebuie să promoveze un stil propriu de viață și de gîndire, să se rezolve într-un Weltanschauung personal. Disponibilitatea permanentă, oscilația continuă, propovăduite de Gide, nu sînt acceptate : „Cultura ne invită să ne întîlnim cu ceilalți oameni ca și să coborîm în surpăturile lăuntrice pentru a realiza ..propria noastră neasemănare" (îl citez pe Gide), dar tot ea ne angajează puțin cîte puțin (...) să realizăm „în străfundul ființei ceea ce s-ar putea numi propria noastră asemănare".

Dacă în centrul activităților spirituale e așezată cultura (un anumit concept de cultură), centrul culturii înseși M. Raymond îl rezervă poeziei (lăsîndu-ne astfel încă odată să pătrundem în templul intim al convingerilor lui.) Argumentația sa în continuare se construiește pe dicotomia între două moduri de cunoaștere unul aparținînd științelor exacte, celălalt poeziei, între atitudinea tipică a savantului și cea a poetului. Astfel, universul non-dimensional al poeziei e opus reducției realului la cantitate, pe care o operează orice știință, generalul, repetabilul, logicul, previzibilul, se opun particularului, irepetabilului, uniculul, imprevizibilului, creația se opune fabricației, certitudinea verificabilă, cunoașterii improbabile, ambiguității revelatoare, limbajul convențional și exact celui organic și polivalent, sensul simbolului.

Sensurile acestei opoziții succesive se concentrează într-o amplă antiteză care vizează în același timp cunoașterea și receptarea și aminteste, într-un plan abstract, cunoscuta distincție bergsoniană între gîndirea logică și

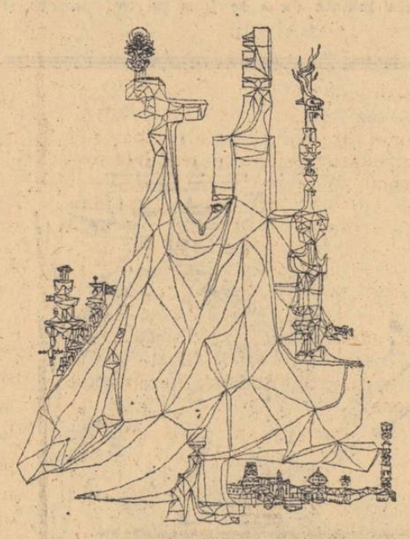

cea intuitivă, ca și aceea, asemănătoare, a lui Dilthey între „explicație" și „înțelegere". Marcel Raymond vorbește de „speculație" (de la speculum — oglindă) și de „contemplare" (de la templum — loc sfințit). Primul termen desemnează un tip de cunoaștere intelectuală care produce, prin detașare, un reflex al realității, al doilea, atribuit poetului, presupune o experiență existențială, un act de participare. Cum spune criticul însuși, prin contemplare „ieșim din lumea reflexelor și a semnelor și intrăm în lumea simbolurilor, care nu sînt exterioare realității pe care o exprimă". Acest tip de cunoaștere îl pune pe poet „în comunicare cu o natură nesimplificată, netransformată în ordinul măsurabilului, o natură în posesia totalității nediferențiate a calităților ei".

Întreaga demonstrație a autorului pare să ne conducă spre o asimilare a conștiinței poetice cu *mentalitatea mitică* ; în primul eseu, „Sensul calității", el își exprima chiar părerea că această mentalitate persistă în noi ca o reminiscență și ar putea fi resuscitată prin vis. O disociere semnificativă ne întîmpină însă în al doilea text, „Cultură deschisă și limbaj poetic" : „E adevărat că poetul se ridică împotriva desacralizării universului, ce pare a fi mărturia implicită a civilizației noastre, ca și împotriva desacralizării, sau denaturării, limbajului uman. Dar conștiința mitică e descentrată, e excentrică, e înecată într-o totalitate cosmică. Subiectul „primitiv" n-a cîștigat încă sentimentul singularității sale..."

Așadar, condiția totalizării este, numai aparent paradoxal, singularizarea. Conștiința poetică nu se poate confunda cu conștiința mitică pentru că ea e rezultatul unei vertiginoase separații care i-a dat o altă structură și alte teme de rezolvat, regăsirea unității originare se arată a fi un ideal lacunar dacă nu implică integrarea tuturor etapelor parcurse pînă în momentul inițiativei actuale. Conștiința umană nu trebuie să renunțe la nimic din problematica deja cucerită a eului, la neliniștile provocate de procesul îndelungat de diferențiere care a dus la formularea „personalității". ....Ceea ce omul a cîștigat de-a lungul timpului, inteligența, angoasa separării, tot ceea ce compune drama sa personală, ar trebui să încerce să le uite ? Ar putea, oare ?..." În acest fragment, ca și în altele, panteismul autorului e revizuit fecund de existențialismul său.

În viziunea lui, invocarea totalității originare nu înseamnă mișcare regresivă, ci revenire pe altă înălțime a spiralei cu asumarea întregului itinerar parcurs. Căci omul trebuie să nu înceteze a fi ceea ce este, dar nici ceea ce... a încetat să mai fie. Vîrsta intelectuală urmează vîrstei mitice, dar în continuarea aceluiași proces.

Consecințele separării și individualizării — universul ajuns obiect și fragmentat artificial, pierderea contactului cu forțele elementare etc. — trebuie „corectate" în prezența și cu ajutorul conștiinței.

Totalizarea presupune, așadar, un efort conștient, nu o unire mistică ; o cucerire a omului integral, fără de care propria lui unitate interioară e de neconceput : „să te regăsești în complexitatea și unitatea proprie și să presimți unitatea lumii".

Conceptul de totalitate al lui M. Raymond e construit concentric, ca o îmbrățișare succesivă de sfere uriașe avînd în centru unitatea originară. Există mai întîi un sens diacronic al acestui concept, presupunînd asumarea unei *istorii* și a unei culturi împotriva perspectivei înguste orientate exclusiv spre prezent a „activismului". Retrospectiva trebuie să primească însă valori de viață : „Nu-mi imaginez o cultură literară autentică care s-ar baza numai pe cunoașterea operelor trecutului, cea a mandarinului în turnul său de fildeș".

Conceperea culturii ca viață și creație continuă apropie poziția lui Marcel Raymond de cea a lui Ortega y Gasset, care considera, la rîndul lui, viața fără cultură drept „barbarie", iar cultura fără viață drept „bizantinism". Raymond propune, în eseurile lui, o altă „Tema del nuestro tiempo", fundată pe aceeași „cultura energente", dar avînd o reprezentare diferită a modernității.

Există apoi un aspect sincronic al totalității, un plan *antropologic*, care vizează reunirea tuturor facultăților umane, asumarea ființei în întregime. „Această activitate (e vorba de cultură n.n.) e vitală și pentru că interesează omul întreg, — de aceea o numim paradoxal dezinteresată". Îmi place să văd în această paranteză explicativă punctul cel mai acut al gîndirii lui Marcel Raymond, o adevărată încununare a concepției sale și una din soluțiile cele mai revelatoare pe care le-a dat critica europeană. Ne întîmpină aici o răsturnare paradoxală a interpretării consacrate din linia Kant-Schopenhauer-Schiller. Gratuitatea artei devine, surprinzător și exact, semnul unei angajări grave, fundamentale. Contemplația dezinteresată încetează să mai fie abstracție sau joc pentru a fi participare integrală. „Interesul" ei este să formeze un om armonios. Nu întîmplător criticul apelează la formula gideiană „assumer le plus possible d'humanité".

În fine, sfera cea mai cuprinzătoare aparține *cosmologiei*, perspectiva suverană se deschide asupra poziției omului în univers. Scopul efortului său este de a restabili comunicarea între activitatea umană și mișcarea cosmică, fie că e vorba de ciocnirile infinitezimale și inefabile ale lucrurilor, fie de rotația aștrilor cu muzica ei intelectuală.

Modelul acestui proces de *reintegrare cosmică* îl dă poezia și tot ea ne pregătește pentru această existență plenară. „Să locuiești poetic lumea" (formula aparține lui Heidegger) înseamnă să descoperi prin integrare profundă valorile proprii, specificul, calitatea. Numai astfel, starea de orfelinat și exil provocată de civilizația modernă poate fi depășită. În raport cu acest ideal se stabilește în concepția lui Marcel Raymond și *funcția poemului*. Acesta „ne promovează pe un plan care aparține în același timp antropologiei și cosmologiei". În cuprinsul lui, „universul și omul, obiectivul și subiectivul se întîlnesc pentru o zămislire".

Poetul e văzut, pe urmele lui Novalis și Coleridge ca un *reconciliator* între om și natură, ca un *intercesor*. Angajarea sa totală solicită o atitudine similară din partea cititorului. Experiența lectorului trebuie să întîlnească experiența înscrisă în operă. Așa cum creatorul tinde cu toate forțele spre identificarea cu cosmosul, cititorul trebuie să tindă către o identificare totală cu opera. Idealul totalizării se arată a fi așadar extensiv și *intensiv* totodată. Marcel Raymond face din simpatia tinzînd spre *identificare* o altă lege a atracției universale — cea pe care se bazează universul său. Critica de identificare, pe care o profesează el, își găsește astfel justificări suplimentare și chiar un model antropologic.

Viziunea integratoare a lui Marcel Raymond vine după aproape un secol de „purificare" continuă a poeziei, de specificare a ei, de la un Téophile Gautier, de pildă, la Poë, Mallarmé sau Valéry. În plină *automatizare* și *atomizare* modernă a valorilor, el propune un concept de poezie animat de setea romantică a totalității. Prin convertirea purificării într-o nouă integrare, prin încercarea de sinteză între diferitele domenii ale spiritului, el restaurează idealul uman închipuit de romanticii germani.

Marcel Raymond urmărește o valoare estetică eficace, capabilă să influențeze spiritualitatea profundă a omului și să-l reintroducă într-un univers resimțit ca străin. El închipuie o altă „Educație estetică a omenirii", în sensul însușirii din nou a naturii și a propriei naturi. Funcția poemului este așadar o funcție fundamental antropologică îndreptată spre conservarea — prin spirit — a speței umane împotriva propriului ei instinct de conservare. Poezie și existență adevărată se întîlnesc în același cult al calității și al totalității. Estetismul e respins ca un fel de pragmatism al literaturii. Așa cum rostul omului nu este acela de consumator, literatura nu este un joc estetic lipsit de semnificație.

Sensul calității nu are un rol reductor, anihilant pentru specificul artei, M. Raymond vizează *fondul spiritual*, potențele și motivele lui profunde, dar numai prin *forma unică*, nerepetabilă : „În lumea în care am ajuns adevărul și frumusețea nu se mai disting, universalul și particularul se identifică într-o creație singulară. Și această creație va rămîne unică pînă la sfîrșitul vremurilor". O întreagă filozofie se adună în această frază : „Sîntem aici în ordinul calității, avem de-a face cu o grandoare care nu se măsoară (...) și care n-are existență și eficacitate decît atît cît sîntem noi în măsură să-i dăm, cu toată ființa noastră".

Apologia pe care o face Marcel Raymond „calității" ne pare mai eficace ca un poem.

Mircea MARTIN

[1]) *Acestea sînt : „Le sens de la qualité" — conferință rostită la Universitatea din Geneva la 4 XII 1947, tipărită în 1948 la Editura „Le Baconnière" din Neuchatel și „Culture ouverte et langage de la poésie", conferință ținută în noiembrie la Strassbourg și reeditată din volumul „Verité et poésie" apărut în 1965 la aceeași casă de editură.*

[2]) *„De la Baudelaire la suprarealism",*

B. FUNDOIANU — INEDIT

Despre poezia populară

In evoluția oricărei literaturi poezia populară este temelia și izvorul inspirației, mai tîrziu, la poeții și scriitorii continuatori ai acelei literaturi. Căci orice literatură pînă ce nu ajunge la epoca scriitorilor mari începe cu versurile care trec din gură în gură, cu versurile populare. De aceea, istoriile literaturilor încep toate cu poemele și poeziile izvorîte din fantezia poporului.

Franța începu cu minunatul Chanson du Roland *și alte poeme galice ; Germania cu* Nibelunginda, *cu legenda* Graalului, *cu* Cîntecul lui Hildenbrand, *cu poeziile culese de Carol cel Mare, iar Grecia cu acea capodoperă a omenirii cu* Iliada *și* Odiseea.

In poezia noastră populară, tradițiile, obiceiurile, jocurile formează elementele unui tablou pitoresc. Poporul are o întreagă literatură de legende și de tradiții brodate pe teme imaginate în care joacă Feți-frumoși, Ilene Cosînzene, smei, diferite zîne, vrăjitoare și împărați.

Poezia aceasta se împarte în mai multe genuri :

Colindele sau cîntecele de stea ;

Baladele sau Cîntecele bătrînești, amintiri din războaiele purtate cu păgînii, cîntecele haiducești și doinele.

Doina e un cîntec de dor și de jale, e suspinul în care își revarsă poporul român chinurile lui sufletești și sociale. Un popor bîntuit și apăsat timp de veacuri care n-are altă mîngîiere decît doina. Orice, dragostea, natura, vitejia, găsesc în doină ecoul ei.

El [poporul] spune însuși despre doină : „Doină, doină, cîntec dulce / Cînd te-aud nu m-aș mai duce / Doină, doină viers cu foc / Cînd te-aud eu stau pe loc".

In doină el își tălmăcește durerile și suferințele lui, bucuria și tristețea. Și dacă poezia populară — geniul neamului nostru — e atît de frumoasă — e că poporul care a creat-o, are — cum glăsuiește Alecu Russo — o închipuire „fecundă, vie, grațioasă, o agerime de spirit care se traduce în mii de cugetări fine și înțelepte, o simțire adîncă de dragoste pentru natură și o limbă armonioasă care exprimă cu gingășie și totodată cu energie toate aspirațiile sufletului, toate iscodirile minții".

Și dacă doinele, cîntecele de iubire, de jale și de dor ale unui popor asuprit de veacuri sînt atît de frumoase, e că atunci cînd vine primăvara și toată natura înflorește, el cîntă doina — înginîndu-se cu florile și privighetorile. Cu ea își mîngîie zilele și nopțile și dacă o cîntă neîncetat, e că „Doina cînt, doina șoptesc / Tot cu doina viețuiesc / Doina zic, doina suspin / Tot cu doina mă mai țin".

Dintre toate popoarele de pe țărmul Dunării nici unul nu posedă o literatură așa de bogată, de variată, de colorată și de armonioasă. Transportate din cîmpiile smălțate-n floare ale Italiei sub un cer nou, poporul român a păzit fecunditatea imaginației, istețimea spiritului și iubirea către natură.

Dintre toate genurile poeziei populare cea mai frumoasă e doina. In lirismul ei profund Alecsandri a văzut păstrătoarea tradiției și a românismului ; el crede că în epoca de frămîntări și de zbucium ; doina e menită să facă o legătură între inimi cu care întotdeauna Românii se vor făli, căci ea le amintește de origina, limba, tradițiile și melodiile sale.

Alecsandri spune undeva :

„Eu de cîteori aud doina, îmi pare că aud Moldova plîngînd după gloria sa cea veche".

Altfel o privește Coșbuc sau O. Carp, doina.

Pentru aceștia, doina e cîntecul nevoilor sociale, e cîntecul unui popor ce moare : „Ascult-o bine cum adie / Din munții noștri pînă-n vale / Și spune-mi dacă știi vre-un cîntec / Mai dulce și mai plin de jale. / / Nu-i plînsul unei inimi numai / Și-a unei clipe trecătoare / Ci neamul nostru-ntreg își plînge / Durerile de care moare".

Tot doina povestește jalea înstrăinatului Ardeal [...] Dacă doina te farmecă și te fură, dacă te leagănă în uitări minunate e că prin lirismul ei profund te pătrunde în adîncul sufletului.

Deci prin esență doina face parte din poezia lirică — căci după cum o definește Hegel, „poezia lirică reprezintă lumea întreagă a sufletului, sentimentele, concepțiile, bucuriile și suferințele ei. Ea e cugetarea personală, în ce are mai intim și mai real, exprimată de poet ca o însușire a lui proprie".

Cum doina e cea mai frumoasă parte din poezia populară, ne oprim asupra ei. Deocamdată în legătură cu poezia lirică facem o mică digresiune.

Dacă impresiile vizuale și auditive sînt atît de diferite de la un om la celălalt, cu atît mai mult impresiile care se comunică sufletului nostru, cele senzitive, vor fi cît mai variate. Căci cum vor fi existat atîția cîntăreți sublimi ai iubirii, dacă aceleași sentimente n-ar fi altfel simțite și tălmăcite.

Și în asemenea caz, nu e vorba de talentul, ci de puterea de a simți a aceluia ce cîntă. „Eine schöne Seele", — un suflet frumos cere Schiller de la orice scriitor, sau cum o explică Ilarie Chendi : „inteligență altoită pe un fond bogat de simțire".

Dintre toate sentimentele ce ne cîrmuiesc, cele ale iubirii sînt cele mai preponderente. De-aici rezultatul că majoritatea scriitorilor sînt recrutați de poezia lirică. Și dacă spun poezia lirică, nu înțeleg lirismul numai sub formă de versuri, ci și proza care pare-o poezie neversificată, ca aceea a lui Sadoveanu și a subtilului poet Anghel.

Atît epopeia cît și poezia epică, în cazul nostru baladele, dacă te înalță pentru un moment și te înfierbîntă, nu-ți poate răscoli însă tainițele nepătrunse ale sufletului. Nu poate să te zguduie sufletește. Cu oareșicari excepții : Wilhem Tell al lui Schiller. Deși în toată drama se simte un suflu epic puternic, totuși acel suflu e altoit pe un fond liric bogat. Nu mai departe decît prima pagină care începe cu minunatele cîntece ale păstorului, pescarului, vînătorului. „Un zîmbet e apa, la bae te-nvită / Băiatul adoarme pe coasta-nverzită / Aude-un cînt tainic / Duios ca din nai / Ca glasuri de îngeri / Din veselul rai / Și cum se deșteaptă din somn el zărește / Cum marea la pieptu-i spumegînd năvălește".

Cîntecul acesta al pescarului în traducere românească nu e decît o copie fără de colorit al celui german. Și pe lîngă lirismul de care e plină drama, chiar suflul epic : te farmecă și te înalță, te înobilează și te transportă. Dar rare sînt poemele epice care te transportă. Dar cît de rari sînt [poeții] aceia care pot să te miște și să te facă să plîngi !

Să revenim acum iarăși la poezia populară. Femeia este respectată ca la vechii germani. Acești oameni din popor nemanierați au pentru dînsa purtări cavalerești. Ei ne dau în dînsa imaginea bunătății, a frumuseții, a sacrificiului, mai ales în legenda minunată a Meșterului Manole. *Cine nu cunoaște versurile : „Pe Argeș în jos / Pe un mal frumos etc."*

Această baladă are echivalențe și în alte limbi. Vom da cîteva după Leo Claretie.

In India, Chand Ran fu îngropat sub un bastion, care înaintea acestei formalități se dărîma pe măsură ce se zidea.

In Islanda, în secolul al VII-lea, St. Oran este îngropat în temeliile mînăstirii Saint Colomban pentru a potoli pe demonii sălbateci care surpau în fiece noapte munca de peste zi.

In Turingia, un copil fu pus în zidul castelului Liebenstein. Mititelul mîncînd un codru de pîine în timp ce pietrele se clădeau, zicea în glumă mamei sale, care era de față : „Mamă te văd ! Mamă te văd încă oleacă ! Mamă, mai că nu te mai zăresc".

Sînt multe, foarte multe variante în toate limbile, ceea ce dovedește că izvoarele acestor balade sînt comune.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea, lupta literară dintre Convorbiri *și* Contemporanul *— una școală germană și cealaltă latină, — face ca mulți scriitori să se ocupe de literatura populară. Cel dintîi care-a cules, Vasile Alecsandri, are meritul de-a fi priceput-o el primul. Colecția sa este însă falsă, căci Alecsandri le trece prin [ciur] și le dă o altă formă și adese un alt înțeles. Apoi Alecu Russo care a furnizat multe poezii lui Alecsandri, Anton Pann, Miron Pompiliu, Ispirescu, Eminescu și Creangă — din povești — și culegerea cea mai aleasă și mai mare de poezii a lui G. Dem. Teodorescu, care întîlni pe un bătrîn lăutar, pe Petrea Crețu Șolcan, aedul Carpaților, G. Dem Teodorescu se legă de el, presimțind ce preț putea avea un lăutar care știa atîtea lucruri nescrise. El îl invită să vină să șadă la el, la București, Șolcan, fecior de șărbi fu neîncrezător. El se lăsă a fi multă vreme rugat și cînd se decise el tremura încă, la gîndul că va fi aruncat poate la închisoare Dar se asigură însă la sosire, cînd văzu pregătită pentru trebuințele sale o masă încărcată de [mîncăruri], de țuică, de rachiu și de tabac. El se împrieteni cu gazda sa, îi dărui încrederea și-i spuse toate baladele și poeziile știute.*

Teodorescu scrise 48 573 de versuri sub dictarea bardului.

Alți culegători au fost Popp Reteganul, Gorovei. Zanne și mulți alții.

Dar poezia populară a mai avut un rol mare. Ea a inspirat toată epoca de la '48 „epoca ideologilor burghezi", cum îi zice d-l. Gherea, în frunte cu Alecsandri, Russo, Bălcescu, Const. Negruțzi, etc. Și mai tîrziu ea-i dă prilejul maestrului Eminescu ca

„Să toarne în forme nouă limba veche și-nțeleaptă", și-l inspiră în doina aceia frumoasă.. [...]

Poezia populară l-a inspirat pe Coșbuc, sublimul cîntăreț al Nuntei Zamfirei, *al* Ispitei, La oglindă, *al* Cîntecului fusului *și altele. Ea i-a dat seninătate și simplitate lui Iosif și haina revoluționară a poeziei lui Goga. Din ea se inspiră Sadoveanu și toată școala poporanistă.*

Insfîrșit, poezia populară prin însușirile-i nenumărate, a meritat această poezie a lui [Adam] Mickievicz :

„Cîntice poporane, voi, sicriu sfînt al credinței, ce legați timpurile cele vechi de cele nouă, în voi își depune o națiune trofeele eroilor săi, speranța cugetărilor și floarea simțirilor sale !".

Iași, 18 martie, 1914.

Anul acesta, la 2 octombrie, se împlinesc 25 de ani de la stingerea din viață a lui B. Fundoianu.

Interesul pentru opera lui B. Fundoianu a crescut în vremea din urmă în așa măsură, încît numeroși academicieni, scriitori, critici și profesori din străinătate ne adresează scrisori solicitînd date despre scrierile lui în limba natală. În S.U.A., de pildă, se află în curs de tipărire, un cuprinzător studiu cu privire la poezia și eseistica lui Banjamin Fondane, al cărui autor este un tînăr asistent de la Universitatea din Itaha.

Printre numeroasele manuscrise, nepublicate, rămase la Iași și la București, se află o seamă de caiete cu versuri populare, culese de poet din anii de școală, cu prilejul peregrinării lui prin satele moldovenești Trestiana, Bajura, etc., județul Vaslui, de la țăranii Vasile Dănăilă, Anica a Anițoaiei și alții. Este util să amintim că Fundoianu a scris un interesant studiu rămas inedit — *Despre poezia populară*, scris în anul 1914.

Publicăm mai jos acest studiu inedit, în care cititorii vor găsi un aspect necunoscut pînă acum al operei autorului *Privelиștilor*.

Paul DANIEL

Zilele festive
LENAU

Între 14—17 septembrie a avut loc la Timişoara adunarea generală şi sesiunea anuală a Societăţii internaţionale Lenau, organizate de Uniunea Scriitorilor.

Asociaţia internaţională Lenau, cu sediul la Viena, a fost întemeiată în anul 1964 la Stockerau, un orăşel în apropierea capitalei austriece, loc unde familia poetului în peregrinările ei a poposit cîţiva ani (1818—1822) şi unde Lenau a scris primele sale poezii.

Referatele susţinute de specialişti, istorici şi critici literari, la această a 5-a reuniune anuală, menite să contribuie la configurarea mai exactă a locului ce-l ocupă creaţia lui Lenau în lirica europeană au reţinut atenţia participanţilor la sesiune. Au participat specialişti din Austria, Franţa, Ungaria, Cehoslovacia, R.D.G., R.F.G., Iugoslavia, Polonia şi alte ţări.

Delegaţia română şi-a concentrat atenţia asupra eşourilor poeziei lui Lenau în România şi asupra contingenţelor poetice ale lui Eminescu cu marele poet austriac.

Să amintim în acest sens comunicările substanţiale prezentate de prof. Liviu Rusu, prof. Sevilla Răducanu, prof. Victor Iancu, N. Balotă, Dorotheia Sassu, Franz Liebhard şi Grigore Tănăsescu.

Dintre comunicările prezentate de delegaţii străini, care au adus puncte de vedere noi şi interesante, remarcăm pe cea a prof. Antal Weber, din Budapesta, despre **Trăsături caracteristice ale romantismului ungar,** a germanistului prof. Miljan Mojasevic, Belgrad, care a supus unei ample analize **Elementele romantice în germanistica din perioada romantismului,** precum şi erudita comunicare susţinută de dr. Gerhad Neumann — Freiburg i. B. (R.F.G.) — tratînd despre **Lenau şi epigrama,** în cadrul larg al istoriei literaturii germane, cu referiri speciale la creaţia epigramatică a lui Logau şi Lessing.

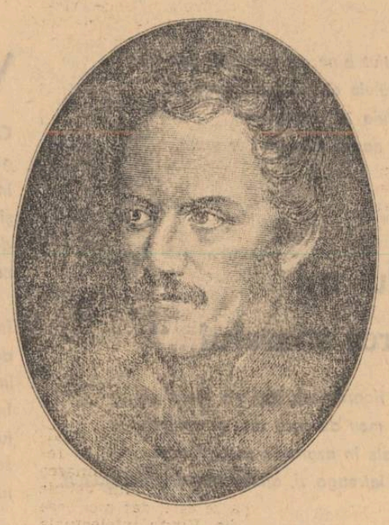

Sesiunea a fost călăuzită de ideea că viabilitatea operei lui Lenau are la bază „idealul ei umanist şi democrat", întemeiat şi pe faptul că vicisitudinile vieţii şi peregrinările poetului l-au predestinat să aparţină mai multor popoare, făcînd din el — **„un poet prin excelenţă umanist".**

La întrebarea dacă se poate vorbi astăzi de o „renaştere a lui Lenau" — participanţii au fost unanimi în a recunoaşte că modalităţile de expresie ale poetului austriac rămîn cele clasice, în timp ce poezia nouă îşi revendică alte formule de creaţie. Indiscutabil însă este faptul că mesajul social al poeziilor sale îl face din el un poet a cărui voce se adresează şi timpurilor noastre.

Valoarea statornică a acestui mesaj este marcată prin răspîndirea operei şi resuscitarea interesului faţă de creaţia lui Lenau, concretizată prin elaborarea de noi monografii, antologii bilingve şi pregătirea unei ediţii critice a operelor complete ale liricului austriac.

Emoţionantă a fost vizita participanţilor la sesiune în comuna natală a poetului, Lenauheim, de lîngă Timişoara. Localnicii, români, germani şi maghiari, înfrăţiţi în omagierea memoriei marelui lor consătean, s-au întrecut în a crea o atmosferă şi festivă şi pioasă. Au fost momente de neuitat, începînd cu primirea pe care preşedintele Societăţii, I. Wondrak a caracterizat-o drept „împărătească" şi sfîrşind cu pelerinajul la **casa memorială Lenau** şi la statuia ce-l imortalizează în inima comunei natale.

Remarcabil a fost spectacolul literar-muzical care a avut loc în sala de concerte a Liceului de muzică din Timişoara şi la care şi-au adus o valoroasă contribuţie artişti profesionişti şi amatori din localitate.

Preşedintele Asociaţiei, Iosef Wondrak, — exprimînd sentimentele participanţilor, a caracterizat astfel dezbaterile şi manifestările prilejuite de **Zilele festive Lenau.** „Adunarea generală şi sesiunea anuală a Societăţii noastre, ţinute la Timişoara, reprezintă o lărgire însemnată a ariei de cunoaştere ştiinţifică a operelor lui Lenau, faţă de toate manifestările precedente. Referatele prezentate în legătură cu creaţia poetică a lui Lenau stîrnesc admiraţia şi stima noastră, un merit deosebit în această direcţie revenind literaţilor din România, ţara natală a lui Lenau".

G. T.

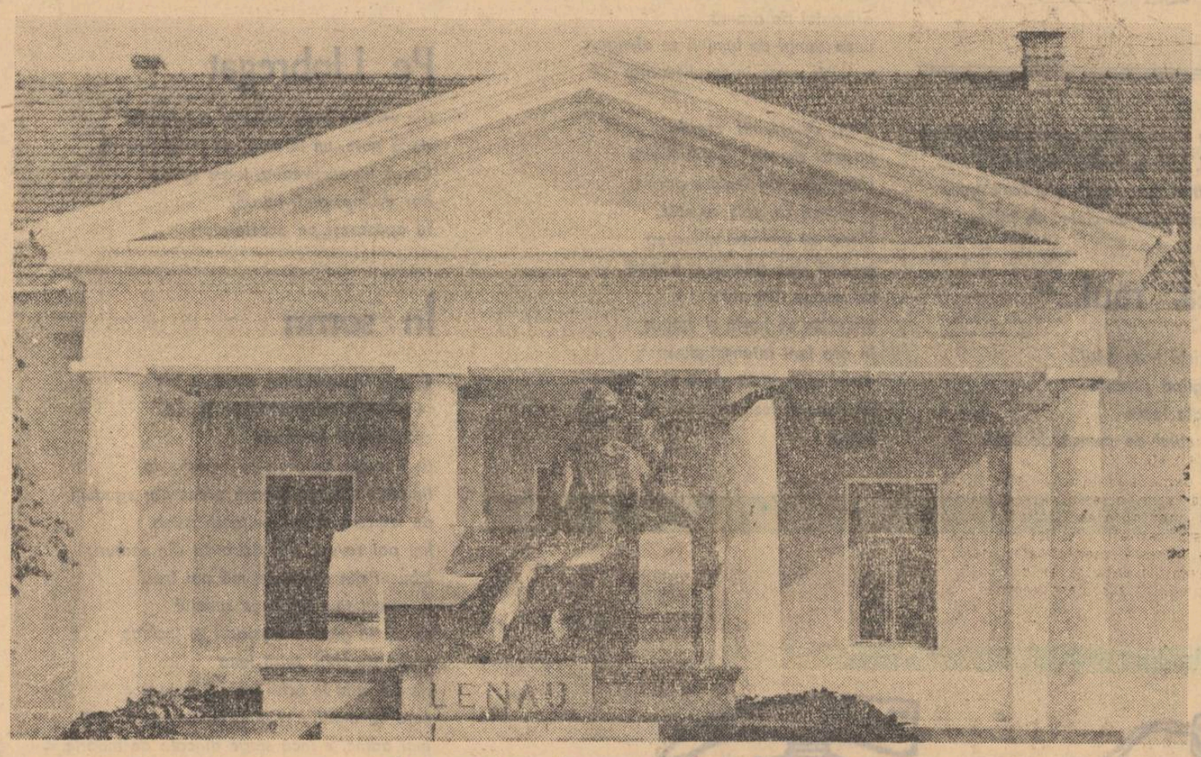

Monumentul Lenau din comuna natală Lenauheim

EMIL BARBU : „Serata neobişnuită" se distinge prin 27 dezacorduri între subiect şi predicat, precum şi prin prezenţa, pe numai 4 pagini, a 120 de virgule ! Dacă virgulele ar fi vii şi-ar trebui să le dai de mîncare ? „Lăutarul" cîntă fals şi numai în sos de ghe, ca guristul de la Hanul cu prepeleac. „Patru cămăşi de borangic" — confecţionate, susţii cu tărie, „datorită miracolului, industriei noastre, socialiste, dintr-un singur, fir de trestie, din Delta, frumosului nostru fluviu naţional" — mi s-au părut mult prea purtate. În încheiere, te-aş ruga să-mi spui dacă trestia aia nu era cumva un boabab ? Eu cred că boabab a fost, pentru că ştiu sigur că dintr-un fir de trestie de la Dunăre (şi nu de la Olt, care e riu naţional dar n-are deltă) se pot confecţiona numai 3 cămăşi, cu mîneci scurte şi fără guler. Sau poate sînt în greşală, după cum îmi scrie...

ALEXANDRU MINDRU : „Eşti în greşală, d-le Neagu, cînd crezi că eu, om din Călăraşi, am nevoie de sfaturi. Eu sînt ca şi numele meu (probabil că te referi la Alexandru, n.n.), mi-e de ajuns o coadă de peşte pe zi, dar să am spaţiu tipografic". Este, domnule, ce, n-am fost şi eu la Călăraşi ? Dar n-am găsit peşte. Asta-i una la mînă. A doua ar fi că eu cred sincer că matale n-ai nevoie urgentă de spaţiu tipografic. Eşti Alexandru, eşti liniştit, eşti calm, şi pe deasupra şi din Călăraşi — ce-ţi trebuie spaţiu tipografic ? Ca să publici versurile pe care le scrii ? Versurile dumitale, ascultă-mă pe mine, sînt făcute pentru a fi recitate. Ia să-ncercăm amîndoi :

„De granit mi-e pumnul,
Vai de capul lui cine glumeşte !
Morţoghel (iartă-mi că-ţi stric ritmul, că rup,
armonia, cine e duşmanu' ăsta, a ?)
Morţoghel l-a
cunoscut şi e cuprins de circ,
Oameni vă zîmbesc frumos
Din oraşul tumultos".
Sau:
„Mioriţă lae,
bucălaie,
Am să mă urc pe-un stîlp de telegraf,
Ca să vorbesc cu ţara şi să mă uit în zare" etc., etc.

Cu o zi înainte de-a porni să-ţi împlineşti nobila dorinţă, te rog să-mi scrii şi mie. Vreau să mă urc în Turnul central al Casei Scînteii şi să-ţi fac cu mîna.

GH. ZANC : Vom publica una din schiţe.

MICROERUDITUS (ceea ce s-a mai văzut) zice: „Am cincisprezece ani şi cîteva luni, pă lîngă ei plus nota zece la literatură".
Neputînd să operez în catalogul în care figurezi, îmi permit, totuşi, să-ţi aplic un 5 (cinci) minus la plicul pe care mi l-ai adresat. Scrii :

„Fotoni schilozi în erupţie
Culpabili atît în micro, cît şi-n
macrocosmos — de la antimaterie
citire —
aşa că ia aminte : O, tu, El,
Magnet cu dublu ve în frunte
Ori continuu, Ori alternativ
Ori de un scurt circuit".

Ca să fiu sincer, trebuie să-ţi răspund : alternativ. Curent alternativ, telefon hrăneşte.

Fănuş NEAGU

VIOREL VARGA, Prodăneşti — *Sălaj : M-am gîndit să reproduc poezia dedicată Valeriei. Dar, descoperind o alta dedicată Dorinei, n-am vrut să provoc o ceartă-n familie. Totuşi, nu mă pot abţine să dau, parţial, ciştig de cauză Dorinei :* Abia acum simt cum / un duh / fără făptură / mă invaţă / să ascult glasul tăcerii / care stă închis / în turnuri ca o ispită-n pintecele tău". *Semne de talent autentic, minus, în mai toate finalurile poemelor, filozofarea „pubertardă".*

B. MARIAN — Tîrgovişte : *Mai mult proză decît poezie. Aşteptaţi răspuns de la colegul nostru, Fănuş Neagu.*

POPA CONSTANTIN — Făgăraş : *Îmi cereţi, dacă se poate, să nu vă răspund la poşta redacţiei. Nu vă răspund.*

TERRON — Craiova : *Versuri neconcludente. Citez însă din finalul scrisorii : „Indiferent de răspuns, nu voi fi entuziasmat pentru că zicala mea favorită este: Festina lente. Vă dau un amănunt : Terron nu se supără niciodată. Trimit pradă ascuţişului criticii cîteva încercări. Pe curînd, Terron". Aptitudini pentru proza de factură poliţistă. Pe curînd, Fantomas.*

SILVIU IUSTINIAN — Bucureşti : *Din poezia „Femei" :* „Puţine femei / E lipsă de milă, / în noi // Puţine femei / E lipsă de basm / în plopi". *Vă plîngeţi că sînt puţine femei. Regret, dar ce pot să fac pentru dumneavoastră ?*

SORIN VULCAN — Bucureşti : *Versuri notabile în poezia „Amefitorul timbru" :* „Eram sălbaticul ce într-adins visează / la ochiul de senin deschis în urmă /.../ Şi astfel s-a zidit uitarea / cum între noi se fulgera cu fuga / sărutării, amefitorul timbru / ne zgribulea în încercarea / definitivei înţelegeri". *Nu pot însă să nu vă amendez pentru nefericitul adjectiv din poezia „Primăvara se scaldă" :* „piepturi herculeaniene". *Evitaţi cuvintele păsăreşti şi mai trimiteţi.*

SICIUS—Băiţa: *Poezia* Invocaţie: „Ieri, veneai spre mine / cu mîini de rîu / Cu paşi de grîu, / Cu ochi scăpaţi din frîu". *Metafora din ultimul vers este cam lovită cu leuca. Cevă mai reuşită este poezia intitulată „Schiţă". Minus finalul, ratat de versuri curat păsăreşti :* „Fiindcă vreau ca pretutindeni / să se iubească în această mulţime de timp / Corrida — frate / Corrida — soră *etc. etc."*

Cezar BALTAG

FILATELIA

o ocupaţie instructivă şi educativă

Pentru a vă alcătui sau completa colecţia de mărci, vizitaţi ghişeele şi magazinele filatelice.

Pentru colecţiile dv. Întreprinderea „FILATELIA", prin ghişeele şi magazinele filatelice, vă pune la dispoziţie ultimele noutăţi filatelice din ţară şi străinătate, precum şi emisiuni de mărci mai vechi româneşti şi străine, obliterate şi neobliterate. De asemenea, vă puteţi procura accesoriile necesare pentru păstrarea unei colecţii de mărci : clasoare, albume, pensete, odontometre, poşete filatelice, lupe etc.

CUM PUTEŢI DEVENI FILATELIST

FILATELIA înseamnă colecţionarea şi studierea mărcilor poştale şi a altor piese filatelico-poştale auxiliare, ca de exemplu : colţele, ilustratele maxime, întregurile poştale, obliterările speciale, francaturile filatelice, plicurile prima zi a emisiunii, documente de istorie poştală.

CE FOLOASE ADUCE FILATELIA ?

FILATELIA înseamnă în primul rînd utilizarea raţională a timpului liber, dezvoltarea spiritului de observaţie, stimularea atenţiei şi imaginaţiei, educarea dragostei şi stimei faţă de muncă. În acelaşi timp ea diversifică preocupările noastre, ajută la perceperea şi înţelegerea frumosului din natură şi viaţă.

CE NE ÎNVAŢĂ FILATELIA ?

FILATELIA constituie un mijloc lesnicios şi eficient de îmbogăţire a noţiunilor de cultură generală, de cunoaştere a vieţii, obiceiurilor şi culturii popoarelor, de familiarizare cu fauna şi flora globului pămîntesc.

FILATELIA contribuie într-un mod preţios la însuşirea temeinică a istoriei şi geografiei, la îndrăgirea artei şi literaturii, la lărgirea şi aprofundarea limbilor străine, la cunoaşterea celor mai importante evenimente ale vieţii politice, economice, culturale, ştiinţifice, sportive.

CE ESTE NECESAR PENTRU PRACTICAREA FILATELIEI ?

Pentru practicarea filateliei, nu se cere o pregătire specială îndelungată, nu este nevoie de aparatură costisitoare şi complicată, nu se cere talent nici înclinaţii deosebite. Pentru a deveni filatelist, este suficient ca în prima etapă să vă însuşiţi noţiunile elementare de filatelie teoretică şi practică, să vă procuraţi un clasor, o pensetă, o lupă, mărci poştale şi alte piese filatelice pe care doriţi să le colecţionaţi. Mai sînt necesare un catalog, un manual de filatelie sau o lucrare de iniţiere în filatelie. La aceasta se mai adaugă munca şi operaţiile de clasare, aranjare şi sistematizare a colecţiei după anumite criterii unanim acceptate.

FILATELIA poate fi practicată oricînd iarna sau vara, la munte sau la mare, acasă la masa de lucru sau într-un cerc filatelic.

CUM PUTEŢI SĂ VĂ ÎNSUŞIŢI NOŢIUNILE ELEMENTARE DE TEORIE ŞI PRACTICĂ FILATELICĂ

Înscriindu-vă de îndată într-un cerc filatelic.

În cercurile filatelice se desfăşoară o bogată şi variată activitate de orientare şi îndrumare filatelică, se organizează acţiuni filatelice potrivite vîrstei, preferinţelor şi pasiunilor.

Înscriindu-vă în aceste cercuri şi participînd cu regularitate şi în mod activ la şedinţe, veţi dobîndi treptat cunoştinţe trainice de filatelie teoretică şi practică, veţi deveni filatelişti.

PROCURAREA MĂRCILOR POŞTALE ŞI A CELORLALTE PIESE FILATELICO-POŞTALE AUXILIARE

Puteţi procura mărci poştale prin :

— decuparea lor de pe plicurile provenite din corespondenţa personală, a părinţilor, prietenilor, cunoscuţilor, instituţiilor şi întreprinderilor ;

— prin cumpărarea plicurilor filatelice cu premii care se vînd la chioşcuri, oficii poştale, magazine filatelice ;

— prin cumpărarea seriilor complete uzate sau neuzate de la magazinele filatelice sau ghişeele P.T.T.R. ;

— prin abonarea la mărci poştale româneşti şi din ţările socialiste. Abonamentele se fac la magazinele filatelice şi la oficiile poştale ;

— prin schimb filatelic cu
a) membrii cercurilor filatelice ;
b) colegi, prieteni ;
c) filatelişti din alte oraşe ale ţării ;
d) filatelişti din străinătate.

CE SĂ COLECŢIONĂM ?

La început putem să colecţionăm mărci ştampilate şi neştampilate în serii complete sau serii mici sau chiar valori izolate din România şi din diverse ţări.

Pe urmă, după un an sau doi, este bine să începeţi să colecţionaţi în special mărci din Republica Socialistă România sau dintr-o altă ţară sau zonă geografică.

Mărcile dintr-o ţară pot fi colecţionate începînd cu o anumită perioadă, deoarece alcătuirea colecţiei complete este deosebit de dificil de realizat.

Mărcile puteţi să le clasificaţi şi după teme, subiecte.

Alcătuirea unei colecţii tematice oferă posibilităţi multiple pentru desfăşurarea unei activităţi agreabile, instructiv-educative.

eugenio montale

„Oase de sepie"

Personae separatae

Asemeni solzului de aur ce se rupe
din întuneric și lichefiat se scurge
prin coridorul roșcovilor scheletizați
acum, oare tot așa și noi
persoane separate pentru ochiul
cuiva ? Nu are preț cuvîntul
nici spațiul în aceste crude nopți
cu lună nouă înnorată ; ce lipsește
și ne sucește inima și mă-ntîrzie
aici printre copaci în așteptarea ta e-un sens
pierdut ori focul dacă vrei ce-aruncă
figuri paralele pe sol, umbre armonice,
limbi pe același cadran, noile trunchiuri
de prin poiene și culmi, chiar buturugile
aproape zmulse, cuib pentru furnici. Pădurea
de oameni prea lovită e, prea surd
glasul peren, prea neliniștitoare
despicătura ce se cască-n povîrnișul
nins din Lunigiana. Forma ta
trecu pe-aici, se odihni pe mal
printre zvîrlite vîrșe, se topi
apoi ca un suspin, în jur — și nu era
acolo groaza unduind, lumina-n tine încă
afla lumină, astăzi nu ca-n prima zi
curînd e noapte.

Drum pe țărm

Se întețește briza, întunericul
e rupt — fîșii, iar umbra ta pe gardul
fragil se zgribulește. Prea tîrziu

de vrei să fii tu însăți ! De pe palmă
bufnește șoarecele, fulgerul clipește
pe genele prelungi ale privirii tale.

Dar fie-așa...

...dar fie-așa. Un sunet de trompetă
dialoghează cu un stejăriș.
În scoica ce amurgul îl repetă
fumegă un pictat vulcan, pieziș.

Moneda îngropată-n lava grea
pe masă arde, și reține, pale,
cîteva foi. Mai scurtă-i viața, ce părea
vastă, ca freamătul batistei tale.

„Broasca, înainte de-a încerca iar"

Broasca înainte de-a încerca iar
coarda bălții, ce îngroapă
trestii și nori, foșnet de roșcovi
împletiți acolo unde-și stinge torțele
un soare fără căldură, tîrziu la flori
zumzet de coleoptere care sug
încă sucuri, ultime sunete, avară
viață a cîmpiei. Cu un șuier
ora se stinge ; un cer de ardezie
se pregătește de-o irupere de slabi
cai, la scînteile copitelor.

„Gondola, lunecînd..."

Gondola lunecînd prin calde
reflexe de catran și mac, cîntarea
înșelătoare ce suia din masa
cordajelor, și porțile înalte
închise peste tine, rîs de măști
care goneau în pîlcuri —

o seară între o mie, mai adîncă
e noaptea mea ! Se-agită jos
un palid ghem ce mă însuflețește,
arar, egal mă face cu acel uituc,
pescarul de anghile de pe mal.

Cariere de toamnă

peste care coboară primăvara lunară
nimbînd cu candoare orice crestătură,
geamăt de pini, orbire dură
de plase-ntinse și de aschii — nadă,

va reveni, va reveni pe ger
bunătatea unei mîini,
va traversa îndepărtatul cer
gloata luminoasă ce ne pradă.

„Poate -ntr-o dimineață..."

Poate-ntr-o dimineață, mergînd prin aerul arid,
de sticlă, întorcîndu-mă, voi vedea minunea-n
săvîrșire :
nimicul în spatele meu, golul în urma
mea, cu o teroare de bețiv.

Apoi, ca pe-un ecran vor tăbări în grabă
copaci, coline, case, spre obișnuita înșelare.
Dar va fi prea tîrziu ; și eu voi pleca tăcut
printre oamenii ce nu se întorc, cu taina mea.

„Gloria întinsei amiezi..."

Gloria întinsei amiezi, întronată,
cînd jos pe lîngă arbori umbră nu-i,
și tot mai mult în preajmă se arată
de prea multă lumină, aparențele, gălbui.

Soarele, sus — și un prundiș secat, greu.
Ziua mea, deci, încă nu s-a dus :
e dincolo de zid cel mai frumos ceas al meu
și se închide într-un palid apus.

Arșița dă ocol ; un martin-mare
în zbor peste relicva unei vieți se-nclină.
Ploaia bună e dincolo de-această dezolare,
ci-n așteptare bucuria-i mai deplină..

„Știu ora-n care..."

Știu ora-n care fața cea mai impasibilă
e traversată de o crudă strîmbătură :

s-a revelat pentru o clipă, o suferință invizibilă.
Nu vede asta lumea pe străzile-ntesate.

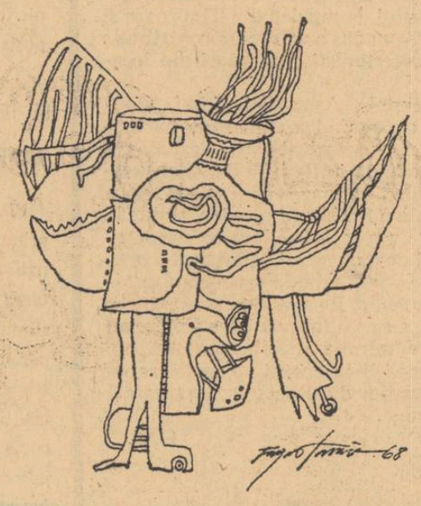

Voi, vorbe ale mele, trădați zadarnic mușcătura
secretă, vîntul care-n inimă îmi bate.
Cel mai adevărat motiv e-al celui care tace,
Cîntecul ce suspină e un cîntec de pace.

„Adesea, răul..."

Adesea răul vieții l-am aflat :
era pîrîul gîlgîind șuvoaie
gîtuit, era uscata foaie
sucindu-se, și calul de muncă dărîmat.

N-am știut bine, cu excepția minunii
ce dezvăluie divina Indiferență ;
era statuia în somnolența
amiezii, norul, șoimu-n cer urcat.

„Adu-mi floarea soarelui..."

Adu-mi floarea-soarelui s-o răsădesc
în solul meu de sare ars, și amărui,
să-și arate în azururile ce oglindesc
din cer, întreaga zi, anxietatea chipului gălbui.

Lucrurile obscure tind spre claritate,
corpuri se istovesc în curgere de tente :
acestea-n muzici. Deci, în pierderi lente
stă soarta cea mai bună dintre toate.

Adu-mi tu planta care se înclină
spre locul unde răsar blonde transparențe
și se evaporă viața ca esența ;
adu-mi floarea-soarelui turbată de lumină.

Corn englez

Vîntul ce-n seara asta cîntă atent
— amintind o puternică izbire de tăișuri —
din instrumentele deșilor arbori, și mătură
orizontul de aramă
unde dungi de lumină se alungesc
ca niște zmee în cerul tunător

(Nori călătorind, regate
limpezi de sus ! Către înalte
Eldorade, rău închise porți !)
și marea ce, solz cu solz,
lividă își schimbă culoarea
aruncă spre pămînt o trîmbă
de spume răsucite ;
vîntul ce se naște și moare
în ora lent întunecîndu-se
de-ar cînta astă seară și din tine
instrument dezacordat,
inimă

Vrajă

Oh, rămîi închisă și liberă în insulele
gîndului tău și al meu,
în flacăra ușoară ce te înfășoară
și pe care n-o știui mai înainte
de-a o întîlni pe Diotima,
cea care-atît îți semăna !

În ea vibrează mai puternic greierul
de dragoste în cireșul grădinii tale.
În jur e lumea strîmtă ; incandescentă,
în lava ce duce spre Galilea
iubirea ta profană, aștepți ora
să dai în lături vălul care într-o zi
te-a logodit cu Dumnezeul tău.

Pentru un „Omagiu lui Rimbaud"

Tîrziu ieșit din cocon, uimitor
fluture ce-l desfoi de la o catedră
pe exilatul din Charleville,
oh, nu-l urma în jefuitorul său
zbor de potîrniche, nu lăsa să cadă
pene rupte, frunze de gardenie
pe gheața neagră a asfaltului ! Zborul
tău va fi mai groaznic, ridicat
de-aceste aripi de polen și de mătase
în haloul sîngeriu în care tu crezi,
fluture — fiu al soarelui, slugă a întîiului
său gînd și-acum stăpînul său de sus...

Pe Llobregat

Din verdele incoruptibil al camforului
două note, un interval de terță majoră.
Cucul, nu cucuveaua, ți-am spus ;
dar estimp, dintr-odată,
tu apăsaseși pe accelerator.

În somn

Cîntecul cucuvelelor, cînd un iris
cu întrerupte tremurări se stinge,
gemetele și suspinele
de tinerețe, eroarea ce împrejmuie
tîmplele și vaga oroare a cedrilor zguduiți
de izbitura nopții — toate astea
îmi pot reveni, pot deborda din șanțuri,
izbucni din conducte, mă pot trezi
la glasul tău. Împunge sunetul
de crudă gigă, adversarul își închide
coiful pe chip. Intră luna
de amarant în ochii închiși, e un nor
care se umflă ; și cînd somnul o poartă
mai adînc, e încă sînge dincolo de moarte.

Spre Siena

Vai mie, că memoria în pisc
nu are cine s-o oprească !

(Fuga purceilor pe Ambretta
nocturnă la clătinările mașinii
ce trece vadul, carillon-ul lui San Gusmé
și o lună de mai, toată pete...)

Cutia cu surprize s-a declanșat
în punctul unde Zeul meu și-a azvîrlit
masca și l-a trăznit pe răzvrătit.

în românește de
Ilie CONSTANTIN

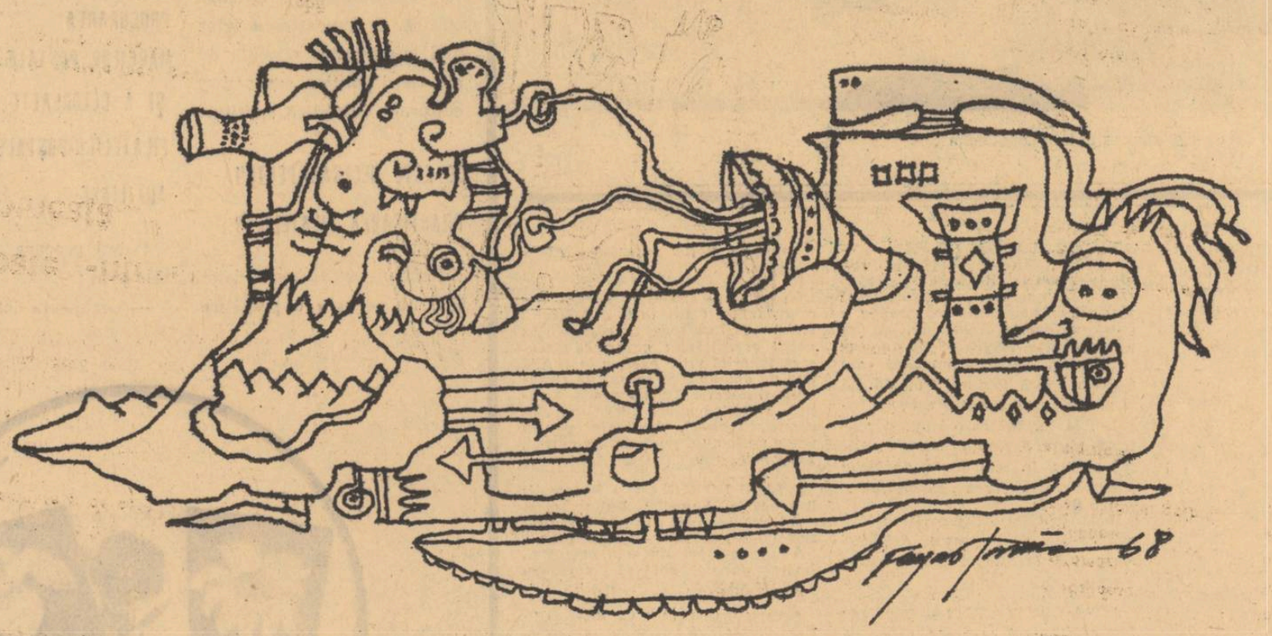

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10
ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99
ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiu-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
40 (388)
Sîmbătă,
4 octombrie
8 pagini — 1 leu

An nou în octombrie

Oameni de carte, oameni ai tinereții și deopotrivă ai rațiunii, care-și pregătesc în deplină cunoștință de cauză destinele — studenții interesează în cel mai înalt grad prezentul social-politic al unui popor. Universitățile, departe de a fi muzee, sînt factori de istorie vie, și dacă sălile lor sînt dispuse în amfiteatru, ne gîndim că ideea de for de învățătură are și sensul de for cetățenesc în plină realitate prezentă. Înțelegem universitatea și anii ei de învățătură ca pe unul din punctele maxime de întîlnire între tinerețe și responsabilitate, între visul de îndrăzneală și puterea de muncă sistematică, între cunoașterea temeinică a valorilor științei, culturii, tehnicii și setea activă și creatoare de noutate, între îndatoririle sociale fundamentale de azi și cele care trebuiesc desfășurate și împlinite mîine.

Nu o sentimentală privire merită ideea de student, ci una de luciditate istorică. Să amintim că universitățile românești au debutat cu profesori ca Mihail Kogălniceanu, excelent om politic și sfetnic al emancipării naționale și al democrației lui Cuza, că profesorii Iorga și Pârvan erau ascultați de studenți și ca istorici de talie europeană, că un profesor cum a fost G. Călinescu nu izola literatura română nici de matca în care ea s-a dezvoltat, nici de măsurile literaturii universale, după cum profesori ca Țițeica sau Babeș cinstiseră prezentul vremii lor și al generațiilor pe care le-au pregătit și cu numele și munca lor de savanți și descoperitori de căi noi. Studentul — se spune — cheamă prin sine și prin lucrul său înțelepții pe care i-a avut și-i are lumea să stea într-un continuu dialog cu ziua de azi, pentru ca noțiunea de viitor să nu însemne nicidecum amînare. Cadrul solemn al deschiderii universităților, e pe cît de potrivit pe atît de necesar, studentul nu reprezintă numai o generație, ci un punct de legătură între cultură și social, între valorile trecutului și cele prezente, între carte și realitate, permanențele spirituale de civilizație și cultură căpătînd prin studenții care se succed o vîrstă unică : tinerețea.

Solemnitatea deschiderii noului an universitar poartă semnul grav al unui îndemn către tinerii studioși de a avea o conștiință limpede asupra destinului lor social, asupra locului lor în viața țării, în rosturile ei de existență și de afirmare nobilă în istoria lumii contemporane, de continuitate, de neîntreruptă și nouă edificare în domeniile de muncă, de construcție, de gîndire, de creație.

Cald omagiu și deopotrivă îndemn plin de hotărîre constituie cuvîntul adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu profesorilor și studenților cu prilejul deschiderii noului an de învățătură, punînd în lumină dimensiunea și valoarea de destin pe care o capătă pregătirea tineretului din universități în fața marilor responsabilități social-politice, ridicate de amplele directive trasate de Congresul al X-lea : „Avem, tovarăși, în fața noastră un cîmp imens de muncă și realizări, un grandios program de dezvoltare a României socialiste. Înfăptuirea lui în bune condiții depinde în primul rînd de valoarea materialului nostru uman, de numărul și competența cadrelor de care dispunem. Aceasta cere pregătirea a mii și mii de ingineri, economiști, agronomi, constructori, oameni de știință și cultură, medici, profesori — de specialiști și muncitori cu înaltă calificare, capabili să dea viață obiectivelor însuflețitoare stabilite de Congres, să asigure ridicarea pe o treaptă calitativ superioară a întregii noastre activități. Ies în evidență astfel marea răspundere ce revine învățămîntului nostru superior, corpului profesoral din facultăți și institute, sarcinile deosebit de importante pe care le are de îndeplinit școala — principalul instrument de formare a cadrelor. În societatea noastră învățămîntul este parte integrantă a grandioasei opere de construire a socialismului, o necesitate primordială a mersului înainte, un sector de importanță hotărîtoare pentru întreaga viață a națiunii noastre socialiste."

Dar, în afară de preocuparea pentru o pregătire temeinică, în vederea muncii specializate din domeniile respective de activitate unde vor răspunde peste un timp ca oameni cu profesii pe deplin formate — poate fi un tînăr studios, încă student fiind, martor indiferent la realitățile social-politice ale vremii și țării sale, se poate limita numai la dorința de a fi om al viitorului, neexercitîndu-și dreptul și îndatorirea cetățenească de a fi om al prezentului, știind că absența din fața prezentului îl poate depărta de înțelegerea întreagă a viitorului la care aspiră ? Studentul e considerat cetățean, problemele cele mai actuale îi solicită participarea responsabilă, prezența sa în activitatea publică. O recunoaștere a maturității și în același timp a unei necesare funcții sociale active a tineretului studios, descoperim în cuvîntul secretarului general al partidului, participarea studenților, a profesorilor la viața social-politică a țării fiind chemată să devină o realitate pregnantă, să dea rezultate eficace pentru progresele generale ale societății noastre : „La îndeplinirea tuturor acestor obiective ale dezvoltării economice și social-culturale a țării, corpul profesoral, tineretul universitar, trebuie să-și aducă o importantă contribuție. Studenții, ca dealtfel întreaga generație tînără a patriei noastre, sînt chemați să joace un rol activ în toate domeniile vieții social-politice, să participe nemijlocit — alături de întregul popor — la dezbaterea marilor probleme ale construcției socialiste, la elaborarea și transpunerea în viață a politicii partidului și statului nostru. Tocmai de aceea am considerat necesar ca la întîlnirea cu studențimea din București să dezbatem nu numai problemele legate de începerea anului universitar, ci și probleme legate de dezvoltarea generală a societății noastre. Nici un cetățean, cu atît mai mult un tînăr student, un profesor, nu poate să nu se preocupe, să nu-și spună părerea și să nu participe la găsirea căilor pentru progresul rapid al patriei noastre. Tocmai în aceasta constă dezvoltarea democrației socialiste — în atragerea și participarea activă a tuturor cetățenilor țării la progresul multilateral al societății, la rezolvarea tuturor problemelor politicii interne și externe a statului nostru".

L.

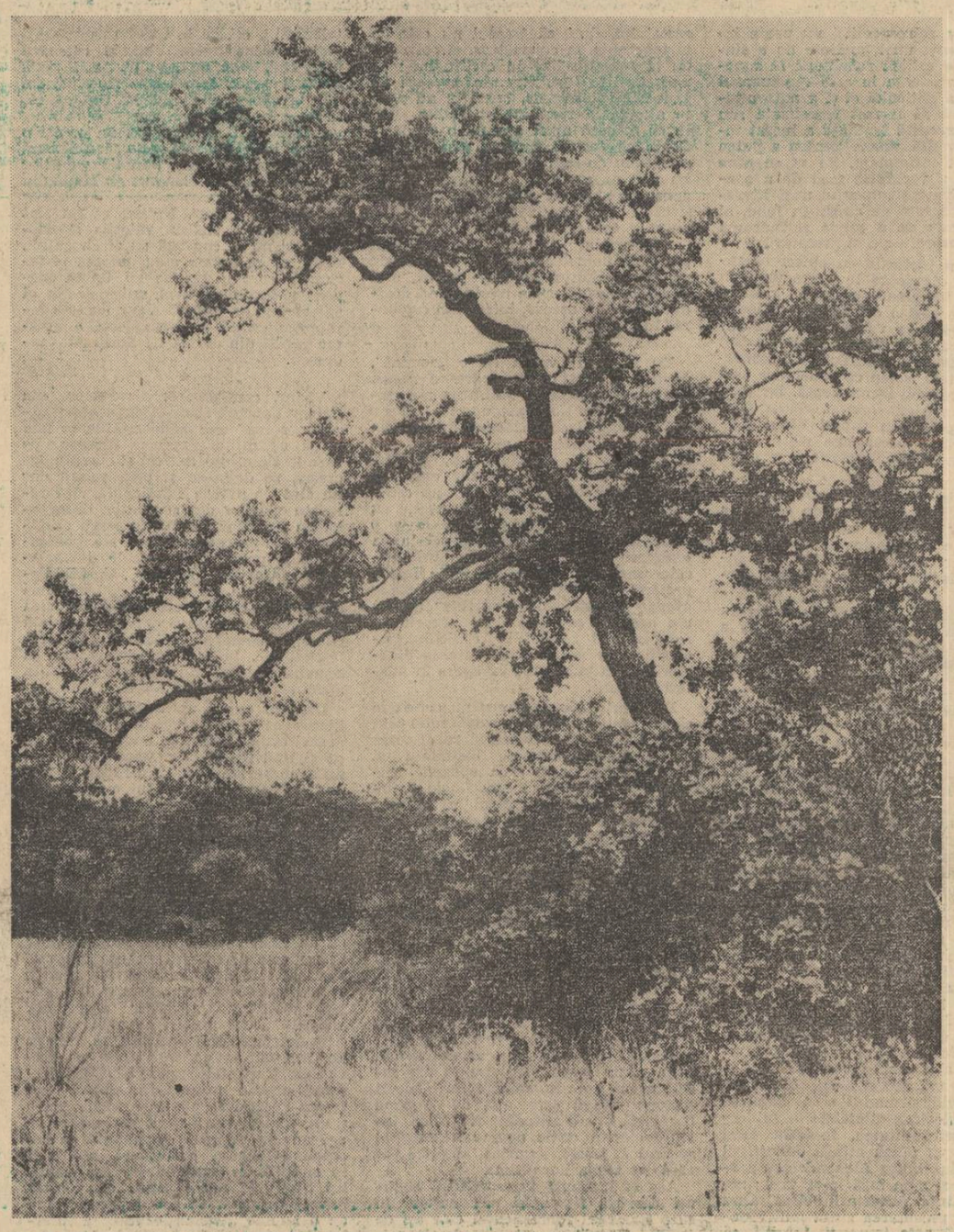

TOAMNA ROMÂNEASCĂ — Stejari de la Letea

ÎN ACEST NUMĂR

Poeme de Gabriela Melinescu,

Monica Pillat, Tudor George

Critica lui Maiorescu

de Nicolae Manolescu

Rainer Maria Rilke de Marin Sorescu

Însemnări de atelier

Toamna culorilor

Arta iubește prea mult tot ce e viu pentru a putea renunța vreodată la intuitiv și sensibil. Goethe, care a încercat să fundamenteze o teorie proprie a culorilor, le numea pe acestea „fapte ale luminii, fapte și suferințe". El încerca să descifreze în paleta miraculoasă a spectrului vizibil victoriile și înfrîngerile luminii în alternanță cu întunericul, contracțiile și dilatările materiei, exploziile și imploziile calității, ale concretului senzorial.

Nu știu cît farmec poate să aibe în original expresia „fapte ale luminii" dar simt cu deosebită intensitate sensul materializator, magic aproape al cuvîntului „fapt" în limba noastră. Înainte, de orice el înseamnă **inceput,** jertfă a nașterii, dăruire în numele ființării, rost și pricină a lucrurilor care își **împlinesc** și își pîrguiesc menirea. Este, întreagă, în acest cuvînt drama lui Manole care își jertfește tot ce are mai drag pentru a-și împlini opera. Gîndindu-ne la culori, am putea spune că albastrul, de pildă, înseamnă jertfirea de către lumină a tuturor celorlalte nuanțe, renunțare în fapt a galbenului și violetului pentru nașterea culorii cerului și a petalelor de nu mă uita, pe care Ofelia, în rătăcirea sa, le oferea prințului tomnatic și nefericit din castelul Elsinore. Galbenul, violetul, movul devin soțiile jertfite pe altarul albastrului, în căutarea vie însuflețită a unei calități vizibile pentru eternitatea mișcătoare a mărilor, pentru candoarea sălbatică, toamna, a florilor de cîmp. Acolo unde gîndirea rece vede cantități și mișcări, intuiția caldă, senzuală a artistului percepe viață, sacrificiu, luptă, renunțare, neîmpăcare, dor.

Fascinat de simbolul luminii poetul a înțeles că însăși nedesăvîrșirea înseamnă naștere sau condiție a nașterii. Perfecțiunea este albă, ideală, extatică și o oglindă desăvîrșită reproduce cu fidelitate lumea vizibilă. Dar ochiul interior, oglinda lăuntrică dezvăluie simțirii noastre fapte irepetabile, tulburătoare, de o acută intensitate cromatică și muzicală. De aceea voi prefera întotdeauna unei oglinzi desăvîrșite dar reci, căldura omenească a unui crin. Florile sînt oglinzi imperfecte, care din razele solare absorb și anulează toate culorile afară de una, culoarea proprie, **esența** sa, destinul cromatic al ființei sale vegetale. În această esențialitate densă, ce decantează parcă în noi substanța ultimă, arzătoare, veșnică, a amestecului de inocență și luciditate care sîntem, ritmurile interioare, sistolele și diastolele fîntînii arteziene a sufletului omenesc capătă dimensiunile universului.

De aceea mai ales toamna, chipul meu se recunoaște cu mai multă emoție într-o floare decît în fidelitatea apteră a celei mai perfecte oglinzi.

Cezar BALTAG

CRONICA LITERARA

sorin alexandrescu

„WILLIAM FAULKNER“

O privire retrospectivă nu poate ignora existența unei tendințe de a stabili limitele criticii românești în funcție de apartenența la aria românească nu numai a criticului ci și a autorului-obiect. Fără să fi fost teoretizată sau elucidată, această tendință a lucrat totuși prea multă vreme pentru a putea trece drept întîmplare. Ea ni se pare consecință a vechiului mod de a considera critica instrumentul unei literaturi, o activitate de culise în fond, al cărei rol este de a corija și îndruma pe actorii propriu-ziși ai literaturii.

Faptul că lucrările cu obiect ne-românesc nu figurează la ora actuală în panorama imaginară a criticii noastre nu-și poate găsi o eventuală explicație în inexistența ca valori a acestor lucrări, pentru că asemenea teză nu a fost nici demonstrată și nici măcar formulată ca ipoteză, semn că omisiunea este totală și probabil inconștientă. Iar cartea lui Sorin Alexandrescu creează conștiința culpei, prin faptul că o asemenea lucrare presupune niște antecedente, care fac obligatorie o revenire justițiară.

Cartea lui Sorin Alexandrescu ne aduce deci brusc aminte de existența unui întreg sector al criticii noastre și totodată ne dovedește că tocmai din acest sector a început o hotărîtă înnoire. Așadar cartea este un dublu eveniment.

Monografia lui Sorin Alexandrescu are ambiția — ambiția impersonală a oricărei întreprinderi intelectuale autentice — de a aduce în critica românească o concepție și o metodă inedite în spațiul nostru. În punctul ei originar această concepție nu este însă străină de spiritul și propozițiile criticii noastre, poate doar pregnanța și autoritatea științifică cu care este formulată sună insolit: „Opera este o lume a tuturor latențelor, criticul încearcă numai mereu, *ordonarea* lui, raționalizarea lui, actualizînd acele latențe care i se par esențiale și organizîndu-le într-un sistem coerent. Sistemul, cosmosul operei, se naște, însă, totdeauna, din întîlnirea operei cu un *anumit* critic, el nu poate fi, de aceea, definitiv și universal“ (s.a.) (p. 9). Pretenția „definitivului“ și a „universalului“ țin de o etapă primitivă, care nu mai este aceea a criticii noastre actuale, așa încît noutatea lui Sorin Alexandrescu stă mai puțin în această afirmație primordială și mai mult în consecințele pe care le dezvoltă. Spre deosebire de catena logică comună, neputința criticului de a-și depăși condiția individuală nu se mai asociază aici cu exacerbarea individualismului și a implicațiilor lui îndeobște dilatabile — subiectivismul, sensibilitatea, fantezia. Deși știe că nu va putea atinge definitivul și universalul, Sorin Alexandrescu procedează ca și cum încă le-ar viza: recurge la știință. Aceasta îl obligă să nu oficializeze receptarea strict individuală, realizată prin impresii, intuiții, să înlocuiască sensibilitatea prin rațiune și creația prin analiză. Criticul procedează prin urmare riguros: supune textul unor operații din care „tulburarea“ este exclusă. Opera intră în tablouri, scheme, grafice, formule și ecuații. Nu este aceasta știință?

I s-ar putea replica lui Sorin Alexandrescu că instrumentele sale de lucru sînt de sine însuși inventate, că ele nici nu pre-există nici nu supraviețuiesc operației sale, că valabilitatea lor se reduce la timpul strict al cercetării de față; că a-ți inventa instrumentele de lucru presupune o pre-știință a rezultatului, deci că traseul nu este de la ignoranță la cunoaștere, ci cel mult de la incertitudine la certitudine; că neapelînd la legi, formule, operații de generală valabilitate, operația nu poate ajunge la rezultate științifice. Dar în ce măsură ar fi aceasta o replică? Poate că tocmai aceasta este știința-ansamblu de legi, formule, ecuații, care nu s-au născut din ignoranță, ci din cunoaștere. Blaga străvedea în construcția științifică nervurile stilului, pecetea caracterului metaforic, marca „neadevărului“ deci, sau a adevărului posibil, a unicului adevăr de fapt. Poate că toate științințele, Știința însăși, sînt urzeala ceasurilor de trezie, cînd drojdia visului se așează, întemeind cugetarea limpede.

★

Nu poate fi vorba de o „replică“, pentru că Sorin Alexandrescu însuși spune că operația sa științifică s-a clădit pe visare. Nu se poate scrie despre o operă altfel decît „...lăsîndu-te în voia sugestiilor nesfîrșite ale textului, visînd leneș în marginea lui, *gustîndu-l...*“ (s.a.) (p. 23). Așadar există o fază ne-publică a criticii, în care criticul, încă cititor, comunică intim cu opera, o face el-însuși, pînă la a o visa. „Inocent“ („eliberat de presiunea exegezei anterioare“ și „fără prejudecata unei necesare și imediate interpretări“ p. 23), criticul-cititor poate ajunge la „structurile secrete“ (p. 23) ale operei, se lasă deci structurat. Acestea sînt relevațiile criticului — clarificările lăuntrice pe care le binemerită prin îmbătarea cu opera în misterul lecturii.

Dar Sorin Alexandrescu nu consimte să transmită cunoașterea dobîndită prin misterul lecturii. Momentul revelatoriu este supus examenului luciditații și doar așa se naște acea operație critică ce va deveni publică. Lucid și întreprinzător acum, criticul își verifică adevărul, se convinge și convinge de legitimitatea lui.

Dacă Sorin Alexandrescu apelează la metodele criticii moderne, o face pentru a-și verifica și dezvolta sugestiile lecturii, dar și pentru că aceste metode implică o anume atitudine filozofică, un fel anume de a te îndoi de realitatea faptelor, de a ezita în momentul identificării lor, de a le defini precaut și modest prin puținele elemente certe, aibă ele aparența neesențialului. Astfel se explică tendința criticului de a defini faptele prin relații și de a le aprecia în funcție de compatibilități, de a căuta semnificații nu în ele însele ci în interdependența lor. Uneori metoda critică este atît de profund implicată într-o atitudine filozofică, încît demersul critic devine itinerar al spiritului însuși, cuprins integral în căutarea sensurilor ultime.

Așa se întîmplă în momentul analizei destinat tipologiei personajelor în care termenul fundamental este cel de „cod“. „Codul“ nu este un simplu criteriu tipologic, în stare să genereze o organizare judicioasă a substanței literare, ci un resort filozofic și axiologic fundamental. Criticul „observă“ că la Faulkner absența codului este semnul sterilității și al efemerității istorice, este deci solidară cu non-valorile universului faulknerian. Labilitatea codului căzut din rigiditatea sublimă pe care numai zona epurată a spiritului o poate conserva, este definitorie pentru purtătorii valorilor negative. Într-o lume damnată codul își diminuează eficiența: își pierde autonomia sau se obscurizează. Snopes-ii, agenții răului metafizic, sînt ființe al căror cod a devenit aproape funcție a instinctului. Intelectualii, cei de la care se poate aștepta redempțiunea, sînt în căutarea unui cod, care nu mai poate fi decît un supra-cod. Primii sînt malefici, cei din urmă — ineficienți. O solidaritate subterană îi leagă pe agenții răului de cei ai binelui și aceasta este tocmai o anume libertate față de cod. Infernul nu înseamnă așadar absența valorilor — valorile nu au dispărut niciodată din universul faulknerian —, ci criza *sistemelor* de valori. Pentru că nu sînt constituite în sistem, valorile intelectualului nu se conjugă cu eficiența lui. Poate că în sistem stau puterea și fericirea, care îi lipsesc lui Gavin Stevens și-i creează acel unic „destin al suferinței“ (p. 269). Desigur nu este întîmplătoare adînca frumusețe a acestor pagini din cartea lui Sorin Alexandrescu.

★

Vizînd configurarea sistemelor din sistemul operei, Sorin Alexandrescu urmărește mai ales solidaritățile și mai puțin opozițiile. Faptele literare pe care le stabilește criticul și cu care lucrează se definesc și prin relații dar nu sînt de natură relațională, sînt relevate opozitiv dar și pozitiv. Chiar analiza tipurilor, făcută cu largă desfășurare de procedee structurale, pornește de la premiza că dincolo de „relațiile contractate între ele“, tipurile devin relevante de abia prin „trăsături semantice“ (p. 27), ori aceasta implică nu numai existența pozitivă ci și, odată cu ea, colaborarea criticului, a „subiectivismului“, la identificare, pentru că semantica operei nu se poate realiza în afara lui, a cititorului din el.

Dacă ar exista un „semn“ în planul literar echivalent semnului lingvistic, atunci critica ar putea deveni o știință ca și lingvistica. Dar „semnul“ literar nu se definește doar prin relații și tocmai de aceea valorile lui nu pot realiza un sistem supra-individual, de genul „langue“ și de aceea cercetarea literară nu poate fi decît parțial și exterior formalizată, de aceea criticul va fi întotdeauna înainte de toate un cititor.

Dar „...nu-i întreaga istorie a științelor zise exacte o istorie a erorilor cu un înalt coeficient de fecunditate“? Și nu este adevărul „eroarea cea mai riguros sterilă“? Paradoxala gîndire lichteriană sugerează o perspectivă perfect adecvată „științei“ literaturii. „Erorile“ cu care lucrează Sorin Alexandrescu sînt fecunde, în funcție de fecunditate au fost alese sau inventate. Capitolele despre tipologia personajelor sau epica faulknerianâ ilustrează această virtute a metodei. Acolo unde criticul nu a găsit procedeele unei analize fecunde, a preferat să recurgă la modul tradițional, așa cum se întîmplă în capitolul destinat poetului tragic. Și poate totuși aici nevoia latentă de structuri este răspunzătoare de o anume „tendențiozitate“ a interpretării, dornică de a afla dacă nu sisteme cel puțin simetrii. Aici Sorin Alexandrescu stabilește un plan al tragicului arhaic, paralel cu cele ale tragicului grecesc-antic și creștin-protestant. Deși precizează că spiritualitatea arhaică nu cunoaște categoria tragicului, criticul creează totuși acest plan, înlocuind categoria arhaică inexistentă cu procesul istoric al ieșirii din arhaicitate. Incontestabil că acest proces, care se asociază cu desacralizarea universului, reprezintă o sursă de tragic, dar el nu s-a constituit într-o schemă literară, de tipul celei care fundamentează tragedia greacă de pildă. Sensul tragic al acestui proces este o interpretare ulterioară și nu de ordin strict literar. Poate că acest plan se reduce la unul din celelalte două, poate că reprezintă o particularizare a mitului epocii de aur sau al căderii din starea paradisiacă.

Există în interiorul excepționalei lucrări a lui Sorin Alexandrescu, o elocventă „istorie“ a relației dintre critic și metoda sa. Pe măsură ce operația avansează, sporește și „imprudența“ autorului, care și emancipează facultatea creatoare de sub cenzura metodei. În unul din momentele inițiale ale cercetării, destinat reconstituirii „planului real în ficțiune“, criticul își interzisese interpretarea, considerînd-o prematură. Dar simpla relatare ordonată a faptelor implică o pătrundere în sistemul valorilor estetice iar acestea nu există decît în dialogul cu individul lector, deci în procesul interpretării. Orice moment al cercetării implică interpretarea, fie el inițial sau tardiv. Dacă Sorin Alexandrescu evoluează de la reticență la libertate, aceasta ilustrează conflictul dramatic propriu conștiințelor critice alese. Prezența eului, cenzură și cale spre adevăr, este parametrul activității critice, marca naturii sale creatoare: în această privință nu este posibilă o evoluție reală.

★

Pe măsură ce progresează în cercetare, de fapt într-un timp care nu este al operației însăși ci al dramei intelectuale proprii, dramă ce nu se poate rezolva ci numai asuma, Sorin Alexandrescu acceptă să primească — fără circumspecție — sugestiile visării lenește, care a prelungit și întregit misterul lecturii. De fapt de atunci a știut criticul că opera lui Faulkner este valoare, că scriitorul este de mărimea tragicilor greci, a lui Shakespeare și Dostoievski, adică lucrurile finale, fundamentale și ne-demonstrabile. Atunci a receptat viziunea și sentimentul tragicului, conștiința și sentimentul timpului — cădere ireversibilă, teroarea și fascinația păcatului, deruta în fața jocului de oglinzi în care se desfac și se desfigurează evenimentele, spaima în fața „răului social“, care lucrează misterios și eficient ca o fatalitate. Treptat actul secund, critica științifică, nu mai funcționează restrictiv ci stimulativ. Visarea leneșă, realitățile și latențele ei se desfășoară și se amplifică la incitarea unei analize care cunoaște fără să vrea și fără s-o spună direcțiile fertilizante. Se naște astfel un joc miraculos în care rațiunea, fantezia, sensibilitatea, intuiția se conjugă intextricabil și se potențează reciproc.

Din nou metoda își dovedește eficiența: oferind infinite posibilități de abordare a operei, ea amplifică și detaliază *impresia* (în sensul major al termenului — de comunicare neelucidată, misterială cu întregul operei). Dincolo de rostul său de a legitima rațional visul criticului, deci de a-i acorda dreptul de circulație, ea participă efectiv la cunoașterea operei, dezvoltînd latențele lecturii. Și aceasta sporește cu atît mai mult valoarea operației, cu cît metoda însăși este creație a criticului. În „lupta cu îngerul“ criticul este fără de nădejde, pentru că nici o dată nu va ajunge posesor al secretului operei, dar el nu numai că luptă, dar se și înarmează, cu arme de el însuși desenate, dublîndu-și eșecul, care nu este însă măsura „puținătății omenești“ cum prea ușor Sorin Alexandrescu o admite, ci măsura dramei sale exemplare.

Ilina GRIGOROVICI

---

avant-premieră editorială

ION SLAVICI

Opere (vol. 3)

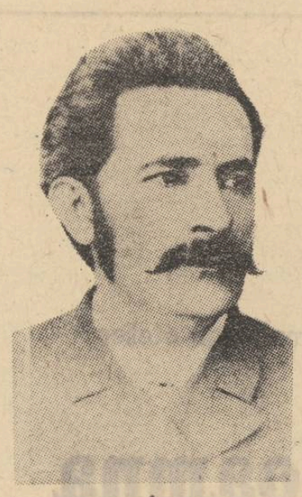

Cuprinde bucățile din volumele III și IV ale ediției de Nuvele apărute la ed. „Cartea Românească“. Colecția „Scriitori români“ (E.P.L.).

DUILIU ZAMFIRESCU

Opere (vol. 2)

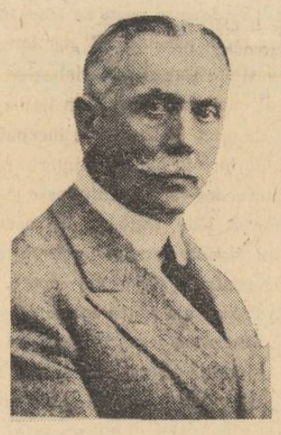

Cuprinde „Romanul Comăneștenilor“ („Viața la țară“, „Tănase Scatiu“, „In război“, „Indreptări“, „Anna“). Apare sub îngrijirea lui Mihai Gafița (E.P.L.).

NICOLAE STOE

Drum spre solstițiu

Al doilea volum de versuri al autorului, cuprinzînd poeme publicate în Tribuna, Steaua, Luceafărul, România literară (E.P.L.).

avant-premieră editorială

IUDOR ARGHEZI

„Scrieri“ (vol. 23)

Cuprinde a doua carte din ciclul „Semne cu creionul“ — tablete despre arta cuvîntului și articole despre problemele cărții și culturii românești (E.P.L.).

LIVIU RUSU

Critica poeziei lirice

O analiză a procesului de creație artistică, a raportului dintre „eu“-ul poetic și datele exterioare ale lumii (E.P.L.).

DUMITRU MICU

Literatura română la începutul sec. XX

Este vorba de perioada 1900—1916, privind curentele, școlile și scriitorii care s-au afirmat în acei ani (E.P.L.).

breviar

MIHAI MÙNTEANU

Cerul în aripi

Cu foarte rare excepții, poezia lui Mihai Munteanu curge discursiv între marginile celei mai obișnuite notații. Expresia directă, cînd nu vine dintr-o susținută abstractizare, cade în pretextele cele mai plate. Iată un catren cu titlu chiar surprinzător „Gînduri sonore“: „Sînt rătăcit în codrii cu lună / și bucium, / stelele sînt cutremurate de spasm; / eu, lîngă ape de basm / stau și mă bucium“. Evident poeziile sînt tratate diferit, însă într-o astfel de formulare rămîn mai toate descriptive, simple transpuneri ale sentimentului ce nu indică calități deosebite.

MIHAI CONSTANTINESCU

Izvorul nopților albe

Acceptabile sînt mai ales poeziile acestea cînd se înscriu în căderi repezi de imagini ce unele ori imită notionalul: „Vas arhaic al Sudului / Grația nudului. / Lut din lumile antice / Nopți bacantice. / Vis în truda olarilor, / Urnă a Larilor. / Scos din umbrele timpului / Zeii Olimpului. / Și prin spulberul erelor. / Tîlcul misterelor“. Aci versurile scurte purifică verbalismul gratuit și metafora comună des întîlnită la alte poezii pentru o reținere autentică ce poate fi considerată. Căci o anume sensibilitate nu-i lipsește lui Mihai Constantinescu și ea este evidentă mai ales în temele care par a-i exprima înclinațiile personale: „Tot de boltă îmi vorbea / Lacul ca oglinda / Însă mie îmi rămînea / Frigul și colinda / Nu știu unde am ajuns, / Nu știu nici ce caut, / Poate doar un cîntec stins / Nerostit pe flaut“, însă cînd aceleași lucruri sînt puse în tradiționale măsuri rimate („Întreb mereu“) impresia este superficială și oarecum de neîmplinire, forțată. Poeziile ce pot fi citate ca bune, puține acestea: „Cîntec“, „Neistovită căutare“, „Între ore“, „Tectonică internă“, nu fac un portret aparte poetului.

ILIE MĂDUȚĂ

Corabia autohtonă

Deși poetul își declară într-o bucată deplina „Certitudine“: „Eu voi fi biruitorul, / în furtuna iscată în sîngele ierbilor, / în lumina ce plutește în flori! / Ca o capsulă, / mă voi sparge în semințe de aur / acoperind / fața-ntunecatelor văi. / Cine poate opri / Întregul temut / pe care-l port în inimă“ etc., în fond puține poezii ale sale rezistă unui examen critic sumar. Ilie Măduță scrie sub specia obiectivității și versurile sale, aproape toate, sînt desene în sensul comun al cuvîntului. Imaginea pusă în vers alb sau cu rimă reproduce aidoma realitatea fără ca cel mai subțire fior măcar să coaguleze sensuri superioare. Iată un fragment intitulat banal „Calul“: „Calul în mijlocul cîmpiei / paște luminat de scaiuri, împiedecat, / mușcă iarba cu dinții puternici / și privește, arare, spre sat. / Îl bate soarele poleindu-i coapsa / ca pe un coif sîngeriu. / Paște împiedecat, simțind poate / tăcerea de lut și pustiu“. Înafara unor încercări de asemenea nivel, „Mirajul florilor,“ „Climate“, „Epitaf“, „Solstițiu“, ori „Cîntec de căsătorie“ deși mai realizate nu pot schimba tonul general al cărții.

G. GEORGESCU

Poemul fără flăcări

Poeziile, scrise între 1934—1944, pot fi caracterizate prin austeritatea imaginilor și, prin formele cu rîm, căutate cu migală: „Un creer pe aripile ascezei / sub flacăra solară se rotea — / unul fierbinte, straniu, aburind, / stîrnit de o molimă din Asia, / Înverșunat, în doliul nopții, / ridică flacăra dogmatică / să-ți pedepsească marmurele pure, / spiritul, lumii, clară Atică“. Mișcările ascunse, reținute, cenzurează sentimentul încît nu întîmplător una din puținele viziuni e intitulată: „Satira triumfală“. Printre rînduri se simte o ușoară patină clasicizantă, chiar dacă ea nu e evidentă în modalitățile cunoscute, ci oarecum la modul pictural. Iată acest fragment baroc intitulat chiar „Madona cu păsări“, de o bună compoziție: „Strălucitoarea stă la o consolă; / ovale pulpe, albă limpezime, / pe fluturele nopții împletite. / Suav parfum, o, proaspăt încarnat. / Din pumnul drept, duioasa cîntăreață, / grăunțe ciugulește de petale. / Din pumnul stîng, setosul pui de uliu, / sub tresărit suris alexandrin, / cioacăne scurt, în ochi, privighetoarea. / Sînt două colivii lîngă oglindă — / aur aprins pe glauc străveziu; / în iazul ei, se scaldă nudul alb“. Aci mai ales, forma cuprinde substanța, însă cînd expresia este într-atît epurată încît se poate aplica oricărui motiv, poezia devine manieră („Orizont epicritic“, „Spre ultima“, „Labirint“) și nu se mai susține. În schimb cel de al doilea ciclu al volumului: „Copilul floare“, scris pînă în 1966, tematic e cu totul altul. Abundă lirismul și versurile scrise mult mai intens, curg egale fără stridențe deosebite. Aș remarca „Euterpe“, „Să-ți spun povestea mea?“, și „Din adîncuri“.

LECTOR

Critica lui MAIORESCU

simple preliminării

1

Cea mai subtilă formă de a contesta critica lui Maiorescu este apăsarea pe caracterul ei cultural. „Critica lui Maiorescu a fost exclusiv culturală, normativă și s-a exercitat numai în cadrele orientărilor generale", spunea E. Lovinescu. Culturală și istorică, acțiunea lui Maiorescu s-a desfășurat „cu o preciziune de diagnostic și de terapeutică" numai „pe această axă de orientare, a adevărului, a realităților, a formei ieșită din fond" și valabilitatea ei nu trece de momentul 1880. „O dată cu organizarea culturii noastre, critica trebuia să iasă din faza ei normativă și strict directivă, pentru a intra într-o fază de specializare, de disciplină mai mult sau mai puțin științifică". „Cît privește această critică specială, Maiorescu o reducea fie la „aprețieri izolate", fie tot la sarcini generale cum ar fi deșteptarea „tinerimei prea amorțite de picla trecutului". Și, în cele din urmă : „Maiorescu a fost un îndrumător cultural — dar nu și un critic literar propriu-zis"*.

E. Lovinescu rezumă, în definitiv, idei mai vechi sau mai noi, căci opinia pare a fi împărtășită unanim. Ceea ce diferă de la un comentator la altul este doar nuanța de scuză ori de acuză. A doua e vizibilă la G. Călinescu, gîndind și el că „Titu Maiorescu nu avea plăcerea analizei cărților" și „nici măcar bănuiala existenței unei critice analitice" ori că, pentru Maiorescu, critica este „o datorie de cetățean" izvorîtă din necesitatea pionieratului. Tonul însuși nu ne lasă vreo îndoială. „Articolele prin urmare în care Maiorescu face critică aplicată sunt cu totul insuficiente și cu cît vremea înaintează și tonul didactic apare anacronic ele se vădesc și mai puerile. Critic de analiză, de creație n-a fost Maiorescu și singura valoare a articolelor citate decurge din acțiunea lor : adică acordarea autorității unor scriitori care s-au dovedit vrednici de această onoare". Și se dau exemplele cuvenite de platitudine critică. Nuanța de scuză o observăm îndată în suita de articole consacrate lui Maiorescu de Vladimir Streinu. Începînd prin a atrage atenția că Maiorescu „întemeiază o direcție critică în cadrul culturii noastre întregi, iar nu numai critica literară", Vladimir Streinu pune critica maioresciană în legătură cu celelalte manifestări ale spiritului public, ca un „factor social", colaborator al „ordinei publice". Deosebirea constă, pe de o parte, în aceea că Vl. Streinu este mai înțelegător față de acest statut dependent al criticii (și deci mai aproape de Lovinescu, pe care, în timp, îl premerge de fapt), care corespunde epocii și, pe de altă parte, în recunoașterea unor merite criticii propriu zise a lui Maiorescu. Tot ce ar face Maiorescu ar fi rezultatul aplicării principiilor estetice, prin urmare el este critic și cînd pare a formula legi generale. Gustul lui e totdeauna superior ideilor, chiar dacă, într-o paralelă cu Edgar Poé, Vladimir Streinu presupune în estetica maioresciană o subtilitate, pînă la el, ignorată. În sfîrșit, nu e adevărat, după Vladimir Streinu, că propoziția din **Poeți și critici** despre scăderea trebuinței criticii în momentul cînd literatura însăși se face mai bine ar dovedi neputința lui Maiorescu de a înțelege și o critică de analiză directă. El ar voi să spună acolo doar că normele, o dată stabilite, rămîn valabile pentru totdeauna.

Dar Vladimir Streinu face și întîii pași către o altă imagine a criticii culturale maioresciene decît aceea tradițională, cînd adaugă :„...la dreptul vorbind, puținul lui întrale criticii strict literare este însuși puținul literaturii noastre pînă la 1900. Cită scădere, de altă parte, ar fi suferit opera și însemnătatea acțiunii lui dacă el ar fi înțeles să se mărginească la comentarea exclusivă a literaturii propriu zise ! **Căci a fi critic literar e mai ușor lucru și mai fără importanță decît a fi critic cultural în înțeles maiorescian".** Sublinierea îmi aparține : ar fi de văzut, acum, ce înseamnă a fi critic cultural „în înțeles maiorescian". Vladimir Streinu însuși răspunde, după o nouă întrebare : „Se recunoaște criticul literar după numărul lucrărilor, adică statistic, sau după exclusivitatea îndeletnicirii ? Acestea țin de înșelăciunea aparențelor. Nici una, nici alta, fie chiar amîndouă împreună, nu asigură temeinicia unei cariere critice ; ceea ce îi dă tărie este **gustul**, facultatea aceea (tot atît de rară ca și talentul) de a întui valorile artistice oricît de felurite ar fi ele (...). Acest adevăr elementar că e critic literar numai cel înzestrat cu darul de a primi cele mai felurite impresii de artă, de a îmbrățișa cu egală căldură variatele structuri individuale, trebuie îndeosebi reamintit pentru cine crede azi că Maiorescu a fost numai critic cultural". Tot ce urmează dovedește fie „preeminența gustului", fie exercitarea lui „exemplară".

I s-a obiectat lui Vladimir Streinu că, fiind absolut necesar, gustul nu e și suficient spre a face pe critic. Dar mai este și altceva și anume o identificare abuzivă între gust, ca însușire individuală de a distinge frumosul natural, și simț critic, ca putință de a distinge frumosul artistic. G. Călinescu glumea într-o cronică a optimistului spunînd că femeile au mai ales gust iar bărbații mai ales simț artistic. În tot cazul, între unul și celălalt nu este nici o legătură iar aplicarea la critică a dictonului latin despre gusturi este o dovadă de ignoranță. Fără a relua acum discuția pe această temă, vom spune doar că : așa cum poet este acela în stare să comunice **mai mult** decît pura emoție psihologică, tot astfel, critic este acela în stare să pună în actul receptării **mai mult** decît un gust subiectiv.

În fapt, se întîmplă că mulți „critici" se conduc numai de gust, fie că-l au cu adevărat, fie că nu-l au, scriind o critică de impresie pe care nici nu putem s-o respingem în chip absolut fiindcă reprezintă un fel de stadiu incipient al criticii. Ca și erudiția, ea transformă pe critic într-un glosator, căci extremele se ating totdeauna : impresionistul veritabil este un erudit sui-generis care, în loc să strîngă fapte obiective, strînge impresii.

În ce-l privește pe Maiorescu : într-o bună parte a articolelor sale, el se limitează la impresii, la gust ; și în acelea, chiar infailibil de i-ar fi gustul, Maiorescu nu e cu adevărat critic. În altele, cîteva, cum ar fi studiul consacrat lui Eminescu, Maiorescu atinge treapta criticii propriu zise ; în acestea el este un mare critic. Demonstrația lui Vl. Streinu, punînd în lumină pe cel dintîi, nu pare a lua în seamă diferența de cel din urmă. Diferență, totuși, hotăritoare.

2

Problema criticii de gust, de impresie, la Maiorescu este totuși altceva decît problema gustului, a justeței impresiilor sale.

Ultima rămîne secundară cîtă vreme intuițiile excepționale și acelea false ale lui Maiorescu sunt deopotrivă explicabile istoricește. Așa stînd lucrurile, ce sens are — afară de o legitimă curiozitate — să punem pe două coloane judecățile criticului : confirmate de timp sau infirmate ? Și, mai ales, avem noi însine mijlocul de a ști în toate cazurile ce va confirma sau va infirma timpul din propriile noastre judecăți ? Ce vom dovedi observînd prefețele succesive la **Cercetare critică** în care criticul întocmește liste de autori, după părerea lui, viabili ? Nu există critic care să nu fi întocmit bilanțuri de acest fel, alăturînd talente puternice de mediocrități apreciate la un moment dat. **Istoria literaturii contemporane** a lui E. Lovinescu și **Criticele** sale cuprind zeci de astfel de „erori" fără ca Lovinescu să-și fi pierdut prestigiul. Indulgența criticului este în mod firesc mai mare față de contemporani decît față de scriitorii trecutului, pentru că primii continuă să scrie și nu pot fi judecați definitiv cîtă vreme mai au ceva de spus. Nu pur și simplu de teama anticipațiilor : dar pentru că avem, cînd e vorba de autori care trăiesc, o altă măsură a valorii decît atunci cînd e vorba de autori vechi, îi privim cu un mai acut sentiment de relativitate, trăim în definitiv în același timp cu ei și detașarea ne lipsește.

Critica de gust, de impresie, este foarte răspîndită la Maiorescu și cazul tipic îl reprezintă ceea ce criticul a scris despre Creangă. Nici o analiză, nici o motivare a valorii prozei : numeroase semne ale prețuirii ei. Maiorescu are conștiința valorii **Amintirilor** și a **Poveștilor** și într-un rînd vede în Creangă „cel mai caracteristic autor" produs de Junimea, „acela care, fără deșteptarea, încurajarea și prețuirea lui din partea membrilor vechei societăți literare din Iași, n-ar fi scris poate nici una din povestirile sale". Cu altă ocazie, pune opera lui Creangă alături de **Pastelurile** și **Ostașii noștri** ale Alecsandri și de poeziile lui. Eminescu („pentru a nu vorbi decît de cei încetați din viață") ca manifestare a „epocii de renaștere literară" dintre 1878—1890. Risipite, în articole, în scrisori, sunt și alte observații mărunte despre „neprețuitul Creangă", despre „o frumoasă nuvelă a d-lui Creangă, a cărui scrieri în genere sunt o adevărată îmbogățire a literaturii noastre" ș.a. Fac toate aceste note, însumate, o critică adevărată ? Desigur, nu, însă „gustul" lui Maiorescu se dovedește infailibil.

Despre cel mai mare prozator moldovean și despre cel mai mare poet ardelean de la sfîrșitul secolului XIX Maiorescu nu scrie decît în treacăt, deși are, înaintea tuturor, conștiința valorii lor. Imprejurarea ar putea fi lăsată fără vreo explicație, chiar și fiind vorba despre Creangă și Coșbuc, dacă ar rămîne izolată. Însă acest fel de critică virtuală, comunicînd o impresie sau lămurind gustul ori cultura lui Maiorescu, arată o străduință care nu poate fi trecută cu vederea. Există, neîndoielnic, la Maiorescu două chipuri de a citi literatura : unul este acesta, în care lectura are un caracter imediat, aproape ocazional și constă în afirmarea unei note definitorii sau în comentariul marginal ; al doilea este acela din articolele capitale. Maiorescu datorează timpului său această dublă utilizare a lecturii : ca o activitate de interes restrîns, personal, fără o finalitate publică și ca un oficiu cultural. Primul critic român este un diletant, în multe din lecturile sale, care, din cînd în cînd, încearcă să transforme un contact ocazional cu operele literare într-o disciplină precisă a spiritului. **Însemnările zilnice** ne oferă uneori prilejul să vedem cînd și cum avea loc această transformare, cînd și cum se decidea Maiorescu pentru lectura care, depășind transcrierea impresiilor imediate, vrea să **exprime.** Ne dăm seama că Maiorescu este în majoritatea timpului un cititor obișnuit : chiar cînd nu păstrează numai pentru sine o părere, el recurge mai des la corespondență, la jurnal, la raportul academic (adresat, așadar, unui public anumit și avînd o funcțiune limitată și precisă), decît la articolul critic. Este la mijloc lipsa rutinei necesare ? Este o anume idee despre critică ?

Încercînd să clădim noi ceea ce Maiorescu a lăsat în stare virtuală, trebuie să facem neapărat o remarcă : între critica de impresie și critica propriu zisă nu este, în fapt, o ruptură, chiar dacă Maiorescu știa destul de bine unde se sfîrșește una și unde începe cealaltă. El pune solemnitate, cînd scrie pentru public, și o **organizare atentă** ce lipsește în corespondență și în jurnal. Dar, dacă are conștiința dublei utilizări a lecturii, nu are și două moduri net deosebite de a face critică. Nu trebuie să reducem critica lui Maiorescu la hazardul unor note ocazionale și marginale, dar nici nu trebuie să-i exagerăm capacitatea constructivă.

Fiindcă, în primul rînd, organizarea, solemnitatea sunt numai exterioare, nu o adevărată structură, alta decît în însemnările întîmplătoare, ci o redacțiune mai îngrijită și cu o finalitate mai generală. Lucrul se vede mai ales în acele articole care păstrează, ele însele, un caracter ocazional, cum ar fi **Literatura română și străinătatea.** În al doilea rînd, tehnica însăși nu se schimbă în multe articole, rămînînd tot un fel de glosare, cum era în scrisori sau în notele din jurnal. Analiza se restrînge la o reflectare a textului într-o oglindă mărităoare care arată mai ales defectele și calitățile exterioare, de stil, și chiar erorile tipografice. În această situație, sînt „recenziunile și rapoartele academice" cu uriciunea-i clasică pus lîngă un înger creștinesc cu aripele smerite". Și tot acest amestec de planuri într-o limbă de o desăvîrșită „lipsă de precizie în întreținerea cuvintelor ce au să se senzibilizeze substantivele", altfel spus abstractă și greoaie. Ca totdeauna, precizia diagnosticului negativ e, în recenzii, absolută și stilul definitiv : **Popa cel de treabă** a lui Th. D. Sperantia cuprinde „un fel de istorii anecdote, 16 bucăți, dintre care cea dintîi (...) a dat numele întregului volum", „într-un stil care vrea să fie umoristic dar este precum urmează" și urmează trei pagini ilare (dar nu numaidecît fiindcă Th. Speranția ar fi umorist). „Se poate ceva mai sarbăd și ca idee și ca stil ?" se întreabă la capăt Maiorescu. Nu, nu se poate. Balada lui N. I. Roman **Datoria** e pe față inspirată de o tendință antimilitaristă. „Presupunînd că tendința ar fi admisibilă în artă (...), notează criticul, totuși ce lipsă de caracterizare în (datoria) d-lui Roman !" Un soldat moare din cauza gerului pornind în noaptea de Crăciun de la ai săi spre cazarmă fiindcă i se isprăvise permisia. Maiorescu comentează cu umor : „Dacă ar fi degerat soldatul la război, dacă ar fi degerat ca santinelă, fiindcă „disciplina" îl oprea să se miște din post, treacă-meargă. Dar să degere numai așa pe drumul de la sat, aceasta i se putea întîmpla și unui „tînăr"...". Procedarea cea mai sumară cu putință este citatul fără comentarii : cîteva pagini de inepții din versurile și proza lui Gr. H. Grandea. Firește, Maiorescu este mai tare în negațiile sale decît în recenziile pozitive, dar acestea nu lipsesc, folosind, în mare aceleași mijloace și atingînd tot numai straturile imediate accesibile ale literaturii, limba, construcția, sentimentul dominant în lirică, consecvența subiectului în proză. Critică superioară nu găsim nici aici, în paginile despre Al. Brătescu-Voinești sau A. Naum, fiindcă dincolo de „marginalii" izolate Maiorescu nu trece și nici o imagine valabilă în sine a scriitorilor nu se încheagă din ele. Oricît ar fi de juste, în esență, judecățile, critica rămîne insuficientă, nu departe de o lectură pentru sine care așteaptă să fie valorificată cîndva.

Ce este critica de gust, de impresie, așa cum am definit-o pînă acum, dacă nu o critică elementară ? La Maiorescu explicația elementarității este istorică : cine descoperă elementele este neapărat elementar. De o astfel de critică Maiorescu era neîndoielnic în stare. Dar de o critică în accepția modernă ? Aceasta e întrebarea.

3

Ne-am putea întemeia pe articolul despre Eminescu ori pe acela despre Goga spre a răspunde afirmativ. Dar răspunsul ar fi parțial și contestabil. Astfel de articole sunt, desigur, mai apropiate de noi decît toate celelalte, dar sensul lor adevărat trebuie lămurit în legătură cu toate celelalte. Izolate ele nu explică nimic, fiind mai degrabă o excepție. Cazurile tipice pentru critica maioresciană rămîn cele în care Maiorescu nu „inventează" opere și autori, ci literatura, fiindcă el începe prin a inventa normele înseși ale invenției critice, învățînd foarte tîrziu cum să se folosească ele. Lipsa de specializare a criticii nu echivalează cu pura culturalitate, fiindcă culturalul nu creează ci îndeplinește o simplă activitate, iar Maiorescu se nutrește dintr-un sentiment creator absolut. Sentimentul lui Maiorescu este că nu există înaintea lui nici un Maiorescu. În al doilea rînd, o dată cu ideea culturalității exclusive trebuie înlăturată, cel puțin în forma în care a fost interpretată pînă astăzi, distincția dintre critica culturală și critica literară propriu zisă a lui Maiorescu. Fiindcă dacă a păstra ideea culturalității exclusive înseamnă a nega valoarea permanentă a operei, înlocuind-o cu o activitate limitată istoric, a păstra distincția înseamnă a ignora un alt caracter esențial al criticii maioresciene : totalitatea. Din această cauză nici nu se poate demonstra că Maiorescu este capabil de creație critică pornind de la articole cum ar fi cele despre autori izolați. Maiorescu însuși nu pornește de aici, ci ajunge aici : el scrie critică după ce creează critica. Sub raportul intenționalității practice e foarte posibil ca Maiorescu să nu fi fost niciodată un critic modern : cine creează critica are altă mentalitate decît cine o folosește pur și simplu. Nici în articolul despre Eminescu, nici în acela despre Goga, Maiorescu nu va lua în considerare critica specială decît ca pe un caz mai degrabă izolat. Vocația lui rămîne **totalitatea.**

Putem acum înțelege mai limpede cum s-a dezvoltat critica lui Maiorescu, pusă de obicei într-o schemă prea rigidă. Sub raportul capacității creatoare, critica lui Maiorescu este, într-o parte a ei, o critică de impresie (gust), de comentariu marginal, fie într-o formă virtuală (în corespondență, în jurnal, sau aiurea), fie într-o formă mai organizată, publică, în recenzii, rapoarte academice și articole ocazionale ; critic mare, Maiorescu va fi abia în acele articole — **Comediile d-lui Caragiale, Eminescu și poeziile lui** — în care literatura este asumată după o viziune integrală. Sub raportul evoluției istorice, există, în primul timp la Maiorescu, o critică totală negativă, care curăță locul spre a pregăti literatura ulterioară ; după 1885, negația rămîne numai întîmplătoare și izolată, fiindcă marea literatură capabilă să susțină și o mare critică s-a născut. Punctul de răscruce între aceste două forme istorice în critica lui Maiorescu îl constituie articolul **Poeți și critici.** Ceea ce constată în el Maiorescu nu este încetarea trebuinței criticii (culturale, generale sau de alt fel), dar încetarea criticii generale negative, a acelei **hygiène des lettres** care făcuse cu putință înflorirea literaturii. Negații izolate se vor mai rosti **(În lături !,** de exemplu) ; însă literatura și critica merg în același sens. Aceste „aprecieri critice izolate", cum le numește Maiorescu însuși (și care nu au în vedere critica în sine, cum se susține necontenit !) sunt menite a apăra noua literatură, rolul lor esențial fiind de aceea afirmativ, nicidecum negativ. Ele fac tranziția la ultima fază a criticii maioresciene : aceea integral creatoare din **Eminescu și poeziile lui.**

Firește, preliminariile acestea, s-ar lămuri mai adînc și și-ar îndreptăți deplin și numele abia dacă ar fi urmate de un examen **în detaliu** al principalelor articole ale lui Maiorescu.

Nicolae MANOLESCU

* Simplificată, bibliografia din care se citează este următoarea: Lovinescu, **T. Maiorescu,** 1940 ; G. Călinescu, **Ist. lit. rom.,** 1941 ; Vl. Streinu, **Clasicii noștri,** 1943.

GABRIELA MELINESCU

Lee

Nu mai știu, mă cheamă Lee ?
Casa cu număr în poartă,
Adunat, înmulțit și iubit
Sîngele de atunci nu-l mai
poartă.

Să fi fost cifră sau semn,
suflet în suflet să trec.
Ca îngerii, în mine mai petrec.

Vino, să-ți îngrop hainele,
ele nu mă cunosc. să fugim
fără inimă, pe lîngă cifre
să ne adunăm, să ne scădem,
să nu fim.

Vă întreb

Vă întreb dacă aveți un vin
necesar singuraticului care
o să vie.
Unicul fericit sau mînios,
pierdut în galbenă magie.

Pentru că veseli sînteți
fluturatici într-o nemărginire,
căderi poverilor pe pămînt
cu dispăruții din iubire.

Ne dezbrăcăm șoptirlo, de o
piele.
Prin întuneric pipăi formele
de nume
Vă întreb dacă aveți un corp
necesar golului ieșit din lume.

Am greșit

Au uitat să moară și i-am
întristat
pe înțelepții mei, părinții..
Ei au plîns monezi de aur
care-și țin în pietre zimții.

Auzi-le cum le sun
tînăra învrăjbită. Anadyomene.

Am greșit i-a-mi îngerii
pune-n locul lor, doar două
pene
smulse, suferite dinadins
potrivite pentru carnea mea
amăgește-mă pînă la stînca
de pe care să m-arunc în stea.

Eva, adică viața

Mi-ar fi plăcut să privesc
un zgomot puternic de sabie.
Trupul cuvintelor și un miros
rupt de la o nevăzută corabie.

Să mîngîi dezlănțuit
sunetul apei roce,
s-adulmec mersul nebun
al pasului care petrece..

De aceea țin brațele-n aer
ca două picioare-ncordate
și auzul îl simt retrăgîndu-se
din lumea în care se zbate.

Ger

Apa din cal sălta-n cristale
cînd roșii, cînd portocalii.
Mă întorceam să încălzesc
globule albe de stafii.

Eu însămi ce puteam să rid,
și ce fel de cuvinte foloseam.
Cu ce blînd suflet și cu ce miros
pustiul lor acopeream.

MONICA PILLAT

Ceas de-amurg

Amiază printre dune de
tristețe,
Meduzele topite-n portul gol
Și trupul lui în ape coborînd...

În unde, umbre pale de corăbii
Neliniști izbăveau. Mă bîntuia
Un dor ca o maree : să fiu
apa...

Semn

La semnul tău,
Vietăți nebănuite
Tresar din somnul fibrelor
Și vin
Să moară-n mîna ta.

Neîncepute păsări,
Și alge de-ntuneric
Îmi lunecă pe suflet
În afund.

Curînd nu vom mai fi
Decît un sunet,
O veghe de cetate.
Tot mai singur.
Va bate mută apa,
Izbindu-se de lună.

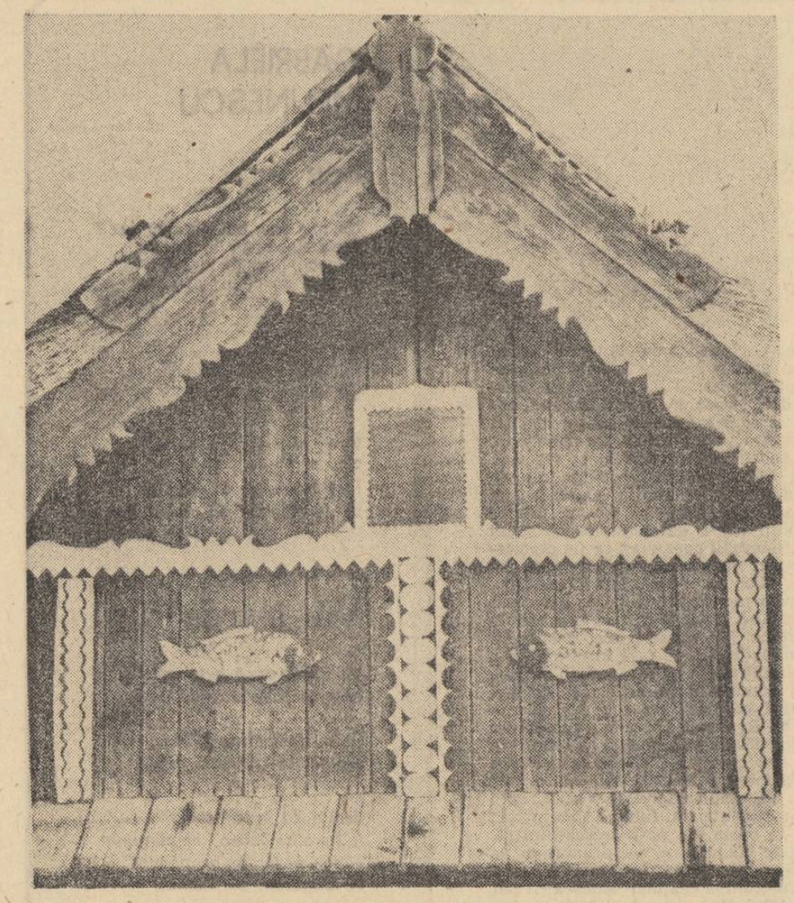

CASĂ DIN DELTA

TUDOR GEORGE

CÎNTECE DE TOAMNĂ

Lebedele din parc

N-au ele, oare, nostalgii și n-au
Consîngerare-n aripa lor tristă
Un zbor mocnit, un azuratec „schiau"
Un zvon de libertate ce persistă ?

În toamnele-astea-n care veșnic trec
Deasupra noastră cîrduri aripate,
Pe-azure bălți nostalgicul înec
Acestor zburătoare nu le-abate ?

Încolăcite-n zăpeziu penet,
Prelungile lor guri și le-ncurbă
Ca șerpii tîrîtori prelinși încet
Prin văgăuni
sub volburi și sub turbă.

Dar poate-acolo
— ca din simburi —
cresc,
Din ochii lor, de sub-acele-omături,
Aripi gigante și un zbor ceresc
Și primăveri care dospesc sub pături !

Asemeni, troenit în visul meu
Cînd toamnele se scuturâ-n blegi
salbe
Mă cotropesc visînd, visînd mereu
Un zbor gigant
cu lebedele dalbe...

Ultima zi

Spășita zi strălуce-n prea mult soare
Cu falduri moi și-alintător atlas,
Cu spume și meduze-nfloritoare

Sînt sidefiu ca scoica la obraz
Și sînt bronzat precum un rege-maur
Vernilă-i marea ca un lan de praz

Sub pașii mei topesc nisipuri aur
Tigroaica-mi
linge mărul din călcîi
Cînd intru-n valuri par a fi centaur

Păsind buestru printr-un cîmp verzui :
Lăcuste, greieri, fluturi, mă-nconjor
C-un stuf aquatic unde pasu-mi pui,

Mă horbotesc-cuprins în dansul lor...
Superbă-i marea îmi vine să recit,
Să cînt la orgă grav, detunător

Și să proclam un imn :
Sînt fericit !

Un rug al toamnei

...Treceam pe-aleea toamnei,
singuratec —
Cătîndu-mi, poate, ultimul popas —
Pe un covor de sînge și jăratec
Foșnind metalic-mătăsos sub pas.

Și nu mai știu, dar parc-aveam o
teamă
Și-o strîngere de inimă aveam,
Că-n pasul meu calc inimi de aramă,
Nu frunze moarte-n pasul meu
destram.

Castani plesuvi — imense
candelabre —
Scheletic orchestrau fără făclii
Amenințînd cu viziuni macabre
Ca spîngile-mplintate-n panoplii.

Era, pe-atunci, o liniște de stampă
Netulburată, doar din timp în timp
De cîte-un turtur greu prelins din
lampă,
De cîte-o frunză arsă, ca un limb...

Arareori, plezneau înalte astre —
Desprinse din tării, cădeau în gol —
Puhavi luceferi jinduind dezastre,
Comete duruind de-a rostogol...

Puteai, cumva, greșind, să calci
pe-aproape
Acele scoici bizare și să simți
Că ai călcat, cumva, pe niscai
pleoape
A unor ochi cu gene lungi de zimți...

Pe-ncetul, îmi păru firesc să fie
Și nu arar, în mersul meu izbii —
Dezghiocate în devălmășie —
Din globul lor, pupile castanii...

Or frunzele cu palma veștejită
Parcă zburînd prin aer, făceau semn
Și stacojii vedeam cum se agită,
Plecîndu-se sub pasul meu solemn...

Dar dincolo de-aceastâ-nfiorare
A insului care-ar păși prin cer,
Stîlcind cîte-un luceafăr ; cîte-un
soare, —
Nu mai era nimic, nici-un mister !...

Doar îmi părea că-s dus într-altă
parte,
Într-un tărîm care-l știam de mult
Și mă miram că, dincolo de moarte,
Un dans de oase încă văd și-ascult...

Și mă miram că încă mai simt
vîntul
Pe chipul meu, pe trupul de prisos,
Și că aevea-mi flutură vestmîntul
Și mă-nfioară frigul pin-la os !

Melancolii trecute, vreți voi, oare,
Să mă mai plec, ca frunzele sub pas,
Să mai jelesc cu toamna trecătoare
Paragina splendorii ce-a rămas ?

Nu mă mai tem, căci înțeleg prea
bine
A vieții cicluri, cercul luminos :
Prin ningerea de astre, peste mine
Luceferii vor încolți din jos !

Aminte-ți împietrita cataractă
Ce-n toiul verii împroșca scîntei !
Sub încrustate văluri se contractă,
Dar mai frenetic fi-va pulsul ei !

Nu ! Vîlvătaia vieții nu se stinge !
Nu ! Sevele luminii nu dispar !
Din inimă, din miezul ei de sînge,
Va pîlpîi izvorul vieții iar !

Atunci îmi amintii o veche rugă
De care prima oară mi-aminteam :
— „Fă, Spirite, ca focul să-mi
distrugă
Fiece frunză-a mea fiece ram !...

„Tu, vino, toamnă și-mi binecuvîntă
Cu flăcări trunchiul, fă-l să nu-l mai
vezi,
Și oasele-mi, ca pulberea măruntă,
S-or troieni-n eternele zăpezi !

„Cenușe să s-aleagă, doar, din
chipul,
Din trupul meu, din arătarea-mi
sumbră,
Ca pulberea de stele, ca nisipul,
Să mă împrăștii — cenușie umbră.

„Să mă întorc în rădăcină iară,
Ca sevele în teaca sumbrei ierni,
De unde, într-o altă primăvară,
Voi înflori și voi rodi, etern...

„Or, mult mai bine, fără anotimpuri,
Voiu vecui pe-atunci eternul „azi"
Încercănat în luminoase nimburi !
O, toamna mea, te-ndură să mă
arzi !"

. . . . . .

...Și-atunci, un fulger lin ca o șopîrlă
Văzui cum saltă singeriul șmalț
Și frunzele într-un vîrtej s-azvîrlă
Și ca un șarpe-n coadă se înalț...

Părea o nebuloasă siderală,
Or un taifun din mări ce saltă-n jur,
Cînd frunzele-n aprinsa lor spirală
Mi-nconjurară trupul ca un șnur

Și îmi păru că mă înalț în aer,
Ca un comet, or soare lucitor, —
Horindu-mă incandescentul caier
Cu îngerii de foc ai frunzelor...

Mă năpădiră ca un roi de flăcări
Pojar de frunze, aripe de pară,
Puteai de-a surda-n jur să te bălăcări,
Necum să ieși din jetul lor afară !

Și-n rugu-acela-nflăcărat, pe dată
M-am și văzut coprins precum
Hercul —
Din care amintire-nflăcărată
Păstrez și-acuma vîlvătăi, destul...

. . . . . .

Mi-oi aminti de-a pururi acea
toamnă...
...Cumva, pe-aleea toamnei, la
hazard,
De-oți întîlni vîrteju-acela-nseamnă
Că-n mintea voastră astfel,
— pururi —
ard...

DUMITRU HONCIUC

cerceii

Încet, Calistrat șopti Svetlana cu ochii închiși.

Calistrat strecură ușor mîna sub capul ei gătit cu bigudiuri și rămase nemișcat.

— Încet Calistrat, ce naiba.

Calistrat trase atent mîna de sub capul femeii și coborî. Își săltă lîngă pat pantalonii pijamalei și se duse la geam. Se uită în stînga și-n dreapta dar nu văzu nici un om. Peste drum, ceasornicăria lui Titi Petcu era închisă cu lacăt. Calistrat pocăni mărunt cu unghiile în sticlă și îngînă cîteva note. Lăsă perdeaua jos și se întoarse, dar fiindcă Svetlana încă dormea, el ieși pe hol.

Se purtă de cîteva ori înainte și înapoi cu mîinile la spate și bătu la ușa lui domnu Ilișca.

— N-aveți nevoie de apă dom' Ilișca ?...

Domnu Ilișca, îmbrăcat cu paltonul peste pijama, suit pe un scaun, citea la bec un fel de chitanță îngălbenită. Cînd îl văzu strînse speriat hîrtia în pumn și ascunse mîinile la spate, — ...că poate v-au înghețat țevile, se retrase ghemuit Calistrat. Se mai plimbă odată pe hol și se apropie iar de ușă.

— Că noi o să lipsim mai după amiază, o să mergem oarecum la o festivitate.

Ascultă.

— Că se împlinesc oarecum cinsprezece ani de la înființarea filarmonicii...

De dincolo însă, nu se auzi decît cheia răsucindu-se în broască și el se întoarse în casă.

Svetlana stătea rezemată într-un cot cu ochii boltiți și ficși de parcă citea de la distanță o scrisoare zburată din întîmplare chiar pe lîngă picioarele lui.

— Să-ți dau puțină apă Svetlano ?

Svetlana se întinse după capot, îl trase pe mîini, vîrî poalele sub plapumă și ieși îmbrăcată.

— Pardon.

Rămase aplecată în față cu mîinile părăsite pe lîngă trup, cu pleoapele căzute, asemeni unui somnambul gata s-o pornească pe acoperișuri :

— Pardon dragă !

Abia acum Calistrat observă și ridică vesel picorul de pe un capăt de cordon. Ea luă cordonul, se încinse strîns și rămase la fel.

— Nu dai cu puțină apă pe ochi ?

Svetlana se uită la el de-a curmezișul. — Dă cu puțină apă, Svetlano, că-ți trece.

— Calistrat ! tresări ea ca plesnită peste față cu o mînecă udă. Se auzi din stradă un țipăt spart de femeie și amîndoi se repeziră la geam. Se vedea alergînd în vale o vecină, încălțată, cum apucase cu bocancii bărbatului și încă o doamnă cu tocuri înalte și cu manșon. De după colțul străzii se înălța o zarvă nedeslușită și într-o poartă mai apăru un om cu periuța de dinți în mînă.

— Vai, și eu nici n-am apucat să strîng patu se îngrijoră Svetlana, lungindu-se peste pervaz.

Îndată însă apăru vecina șlempăind și bătînd din mînă a nimica toată. Pînă intră în curte aflară toți ce era să se întîmple. Era să moară un om, un băiat tînăr ; era să dea peste el o mașină de la Întreprinderile comunale și bietu om, de spaimă, a sărit pe botu mașinii.

— Ce-a făcut ?

— O sărit peste mașină.

(Sub fereastră era o bătrînă cu o traistă de ouă în spate).

— Un băiat frumos, cu păru creț ! țipă femeia din poartă.

— Asta nu contează, strigă Calistrat.

— Bine că ești dumneata mai frezat, îl repezi femeia și dispăru după casă.

— Asta nu contează, îngînă îngălbenit Calistrat. Svetlana mînca zăpadă.

Băteau clopotele bisericii de lemn din capătul străzii și sunetele lor se zbăteau întîrziind deasupra acoperișurilor albe, așteptînd parcă să fie chemate înapoi. Calistrat se lăsă în fotoliu și tăcut, își făcu de lucru curățind cu unghia încheieturile instrumentului.

Svetlana își scuturâ palmele și închise fereastra.

— Eu mă duc să-ți spăl cămașa în dungi, Calistrat, s-o ai pe diseară.

Trase un sertar, luă cămașa și ieși. Calistrat mai rămase puțin pe gînduri și fără știre urcă pistonul la gură și începu să cînte. O luă mai întîi după caiet, dar treptat, dobîndit de melodie se depărtă, cîntînd plimbîndu-se prin casă. Din cînd în cînd se oprea să potrivească notele mai mărunte și mai dese și o pornea iar. Îl cuprinse o gingășie și o dragoste pentru sunete încît îi veni să țipe de bucurie și îndepărtînd pistonul reluă cîteva măsuri din gură :

— Tra la li la, la-la-la ; tra la li la, la-la-la (mai rar) tra la li... În prag apăru Svetlana învinețită de frig.

— Ce-ai spus că s-o-ntîmplat cu cămașa mea ?

— Ti-am spălat-o.

Calistrat suflă tare în instrument.

Svetlana trecu prin fața oglinzii, își pipăi buclele și se apucă să pregătească masa pentru prînz.

— Poftim, să servim, făcu ea, după ce pregăti totul, gravă ca o mireasă cu copil de șapte ani.

Era îmbrăcată într-o bluză albă și stătea cu mîna pe spătarul scaunului așteptînd.

— Îndată Svetlana, chiar acuma.

Calistrat se sili să-și pună mai repede butonii la cămașă și veni. Se așezară amîndoi, apoi Svetlana își legă părul cu o batistă și se ridică să împartă supa.

— Vai dragă Calistrat ce să-ți spun...

Cotrobăi în cratiță și scoase două bucăți de carne pe care le răsturnă în farfuriile pline.

— Ce să-ți spun...

În timpul mesei Calistrat transpiră și ea îi întinse un șervețel. Apoi cîntă o romanță.

Îndestulat, Calistrat se lăsă pe spătarul scaunului, cu paharul de vin sprijinit în piept zîmbind cu răsfăț la un pui neînceput care stătea cu genunchii în sus în mijlocul mesei.

— Încetează Calistrat !

Dar Calistrat se dezlipi iar de scaun și aruncă peste pui tot vinul de pe fundul paharului.

— Încetează Calistrat că mor de rîs, nu alta.

— Ia spune Svetlana, de ce nu mi-ai spus tu mie decît după vreo trei ani că mă placi și tu cum s-ar zice. (Svetlana se uita într-o farfurie). Ți-a fost oarecum, nu ?... Sau ți-am ridicat anumite semne de întrebare ? Svetlana îi făcu un semn cu mîna să tacă și reluă romanța cu rariștea de la capăt.

Cînd termină, răsuflă lung.

— Tu ce crezi, Calistrat, oare de ce-mi spune mie o anumită persoană jivină ?

— Îți spune...

— Da, o anumită persoană.

Calistrat se gîndi.

— Nu știu Svetlana, chiar că nu-mi dau seama. Că doar tu ești așa blîndă.

Svetlana dădu peste cap un păhărel și-l pocni cu fundul de masă.

— Așa-mi vine Calistrat să-ți dau una de să treci prin perete.

Calistrat se zgîlții de rîs :

— Te-ai amețit Svetlana, mai servește.

Svetlana însă rezemă fruntea în palmă și se uită cu ochi goi spre fereastră.

Tăceau.

Începu să se însereze și ziua scurtă de iarnă urzi spre capătul ei o lumină vînătă care învăluia înfricoșat toată camera. Ei se priveau cu o liniște încordată de parcă ar fi intrat cineva pe hol și așteptau să vadă la ce ușă va bate.

— Eu zic să mergem Svetlana.

— Da haina, paltonul nu-ți pui, că doar n-o să mergi în cămașă...

— Ba da, dar să te îmbraci tu întîi.

— Off — of-of, își pîrîi Svetlana șalele și se mută la oglindă.

Toate lucrurile ei erau pregătite.

— Să mi le dai pe rînd, te rog.

Pantofii cei noi, rochia cu solzi, mănușile, mărgelele... cerceii.

— Mă strîng Calistrat.

— Te strîng... Nu-i mai pune, dacă te strîng.

Svetlana se suci din trunchi, cu fața încrețită de durere, privindu-l cu un fel de obidă de parcă l-ar fi trimis să prindă pește și el a dat drumul la iaz.

— Ai băut gaz. Pe cuvîntu meu de onoare dacă n-ai băut gaz. Cum să mă strîngă cerceii, unde-ai mai văzut tu pe globu pămîntesc s-o strîngă pe-o femeie cerceii. Pantofii mă strîng.

— Aa !...

La filarmonică buna organizare se făcu simțită de la intrare. În antreu, chiar lîngă ușă îi întîmpină un stand de cărți supraveghiat de bibliotecarul instituției, dar se vedea că prea multe cărți nu vînduse și nici n-avea să vîndă căci perechile grăbite dădeau în treacăt bună-seara și intrau în sală.

Bibliotecarul, un om cu copii mari la școală, spera totuși să-și ducă sarcina la bun sfîrșit.

— Avem cadouri pentru doamne. Vă dăm marfă garantată.

Calistrat își scoase pălăria de pe cap, se pieptănă și cercetă priceput toată masa.

— Încercați, cui nu-i place o dă-napoi, bodogănea de sub căciulă bibliotecarul, uitîndu-se jenat în altă parte.

— Aceasta ! arătă Calistrat.

— Imediat, poftiți !

— Nu, nu, te rog Calistrat se răsfățâ Svetlana. Știi că nu-mi plac deloc pramatiile astea cu ochelari.

— Nu-i nimic, avem și fără, sări bibliotecarul și-i puse în mînă o carte gata deschisă, cu potretul unui compozitor fără ochelari.

— Mersin, dragă !

De aici pentru o bucată de vreme se despărțiră. Calistrat se duse pe scenă, iar Svetlana luă loc în rîndul al treilea.

Cînd se ridică cortina, apăru în fața orchestrei un om cu batistă albă la butonieră, nu prea tînăr și cu un nas coroiat ca bătut pe nicovală. Se înălță spre public, mutîndu-și zîmbetul de pe un obraz pe altul și desfăcînd smucit brațele se întoarse spre orchestră. Rămase un timp așa, răstignit de aer încremenind cu putere de sfînt toată sala ; iar cînd trînti brațele în jos lumea răsuflă și orchestra începu țiriit.

— Dumneavoastră vedeți doamnă ? întrebă Svetlana pe o vecină.

— Dar dumneavoastră ?

Calistrat cînta solo.

— Dar domnu din spate vede ? Da, da, dumneavoastră. Că dacă nu vedeți eu mă dau mai așa sau mai așa numai să vadă toată lumea.

Revenind însă îl găsi pe Calistrat acoperit din nou de toată orchestra.

— Tîmpitu ! Un strop de cinste nu poți să ai de pe urma lui. Iar după concert apărură pe scenă doi oameni din conducere care făcură un apel călduros către sală să rămînă pe loc.

— Hai mai repede, Ileană cu plicurile — și apăru pe scenă și Ileana cu un braț de plicuri.

Calistrat nu primi un asemenea plic dar ieșind dintre pupitre rosti o scurtă cuvîntare prin care mulțumi conducerii „pentru aprecierile aduse pe cale orală" și-și luă angajamentul să se perfecționeze și „pe mai departe la instrumentul respectiv".

— Foarte bine !

Și, în sfîrșit, urmă banchetul.

— Ce să-ți spun...

— Lux, rece ! se înveseli. Calistrat pipăind o sticlă de vin.

Svetlana se săltă pe scaun să-și tragă de desupt poalele rochiei și începu să-și plimbe privirile prin încăpere încet, așa cum ai tîrî de ață o păpușă de pluș : acolo e orchestra care-și acordează instrumentele, dincolo masa oficială, iar în ușa bucătăriei stau rezemați cu mîinile la spate ospătarii. De tavan atîrnau ghirlande de hîrtie creponată.

— Ce să-ți spun...

În ușa principală se ivi bibliotecarul cu paltonul, căciula și șoșonii sub braț și rămase înfipt acolo, asemeni unui navigator care întors după ani în port nu-și mai recunoaște în mulțime familia. Căuta și el o masă. Erau în salonul vecin, un dreptunghi lung și înalt ca o cantină militară. Orchestra își dădu drumul și ospătarii se împrăștiară printre mese :

— Aici ! Aici, aici, alo !

În salon intră dirijorul și cei de la masa oficială îi făceau semne și-l strigau cu palmele la gură : — Alo !

— Încolo e masa dumneavoastră, încercă și Calistrat să-l orienteze. Dar dirijorul îi potoli pe toți cu un semn din mînă și se îndreptă hotărît spre Calistrat.

Svetlana se emoționă.

— Ospătar ! pocni Calistrat din degete.

— Înc-o baterie, comandă repezit Svetlana.

— Ești o bomboană Svetlana, te pup pe inimă, mai apucă Calistrat să spună și se trezi încolăcit pe după gît de un braț al dirijorului.

— Fără mari discuții, — o ureche înnăscută ! Soția nu ?

— Într-o măsură oarecare da, bîigui încîlcit Calistrat.

— Mă rog, mă rog. N-am văzut, n-am auzit.

Luară loc și cu mișcări desfăcute dirijorul scoase imediat un pachet de țigări.

— Nu, **mersin**, se scuză Svetlana, ridicînd degetul mic în sus.

Dirijorul își puse o țigară în colțul gurii și se cîrni cu tot cu scaun spre Calistrat.

— Va să zică așa domnule. Tii !...

Își așeză batista la butonieră, pufăi și spuse gălăgios : — Păi, domnule... Nu ? Ptiu !

I se umezi țigara.

Cuprins de o bucurie mică și timidă, Calistrat se ridică să toarne.

— Sînteți neamț ? cuteză Svetlana.

— Neamț ? se miră Calistrat.

— Obișnuiesc să întreb pe fiecare nouă cunoștință, îl depăși Svetlana fiindcă mi s-a întîmplat odată să cunosc un neamț.

— Un neamț ! se ului Calistrat de parcă ar fi aflat, în sfîrșit, cine a dat foc la depozitul de lemne. Dirijorul strivi țigara apăsat.

— Neamț, da. A pronunțat foarte corect. Neamț. Deutschmann !

Svetlana zîmbea ondulat.

— Dar să... Nu ?

Și la propunerea dirijorului acceptară să se mute la masa oficială. Cu poșeta și cartea sub un braț și cu paharul în mînă, Svetlana o porni, bocănind, înainte, alături de dirijor. Din mers, acesta vîntură o mînă în aer îndemnînd orchestra să-și întețească ritmul și tot din aceeași mișcare o apucă pe Svetlana de braț.

— Ne-ne-ne ! e atîta omenire.

Calistrat venea în urmă cu sticla.

— E foarte interesantă, își exprimă Svetlana pe drum părerea despre cartea compozitorului fără ochelari.

Luă loc între dirijor și un subaltern al acestuia care-l aduse de la București cu mașina personală, dar nu se așeză bine că-și făcu palma streașină : — Vai, dar e de-a dreptul imposibil.

Becul din perete o bătea drept în ochi.

— Ce oameni !, se indignă bibliotecarul. Uite așa se fac niște lucruri în țara asta de te-ncrîncenă în cap cînd ți-i lumea mai dragă. Acu ce-o trebuit ei să fixeze becul cu bătaia drept acolo. (Becul era pus acolo poate înaintea peretului și în situația aceasta nu se mai putu face nimic decît să se schimbe locurile).

— E o soluție și aceasta, comentă bibliotecarul, acoperit de rușine, și vrînd să se așeze mai bine, îl descoperi pe Calistrat în mijlocul salonului înțepenit pe un pas început.

„Numai dracu m-o pus să mă opresc", se afurisi el. Îi ieșise în cale o hîrtie de 10 lei, căzută cine știe de la cine, peste care trecu fără să observe și dirijorul, — și se opri.

— „Ia-o și gata, îi făcu semn toboșarul. Ce mare lucru".

Calistrat se uită la bibliotecar dar acesta nu-l ajută nici cu-n gest.

— Hai, tovarășe, vino la masă !, îl strigă dirijorul.

— Curaj, curaj !

În sensul acesta îi aruncă o privire și Svetlana.

— Hai tovarășu Calistrat, îndrăznește !

Se uitau toți la el cu răsuflarea oprită.

— Cine e dînsul ? întrebă subalternul.

— O cunoștință de-a mea îl lămuri Svetlana. Am venit împreună și... Bibliotecarul îl privea cu ochii îngustați de parcă se uita prin gaura cheii.

În cele din urmă Calistrat își luă inima în dinți, mută talpa și ridică bancnota.

— Păi așa spune, domnule, explodă dirijorul.

— Ce s-a-ntîmplat ?

— I-a căzut și lui o para din buzunar și a făcut-o puțin pe-a figuristu', explică Svetlana. Că dacă n-o face pe figuristu', tușește.

Se lăsă pe speteaza scaunului și-și culese de pe rochie niște scame închipuite.

— Ei, gata ia și dumneata un scaun, Calistrate !

— Stai, tovarășu' Calistrat.

Numai că nu se găsea nici un loc. Vrînd să stea toți în preajma dirijorului se așezară și cîte doi pe un scaun, și pe colțuri.

— Ia loc ! îi recomandă dirijorul, simțindu-l aproape.

Calistrat strivi între pleoape o licărire de recunoștință, dar tot nu văzu nici un loc unde ar fi putut să se așeze.

— Potolește-te odată, Calistrat !

Cu sticla în mînă Calistrat se îndreptă spre bibliotecar, singurul se gîndi el, care s-ar mai fi putut înghesui. Dar acesta văzînd că se apropie își provoacă vecinul tam-nesam la discuție.

— Apropo de pușcărie !

Calistrat duse mîna la buzunar să scoată bancnota, dar chiar atunci îl văzu pe toboșar făcîndu-i semne cu mîna.

— M-am gîndit să ciocnim un păhărel.

El era un om mic, cu gesturi atente și înguste de parcă dormea acasă pe aragaz și-l primi pe Calistrat în picioare :

— Să mai stăm și noi de vorbă.

Ciocniră și fiindcă asta era tot rezemară amîndoi bărbiile în palme.

— Uite, vezi ?

Dincolo, împurpurat, dirijorul vorbea cu cineva cam de pe la mijlocul mesei.

— N-am auzit bine. Cine-ai spus că mi-o ia mie înainte ? ! Cuțiu... Așa da. Că dacă devine ziua să mi-o ia mie vreun pîrlit înainte mușc bagheta pîn-o fac făină. N-am auzit bine. A ! numai că nu s-a născut ăla. Păi așa spune domnule, asta-i altă Japonie !

Svetlana se lăsă într-un cot :

— Vai dragă, îmi face impresia că ești soare. Mă orbești cu atitudinea.

— Filozofic, dacă nu vă supărați, își făcu loc în discuție bibliotecarul, cum priviți filozofic chestiunea.

— Fugi domnule d-aici, fugi d-aici îl repezi dirijorul. Filozofic nu există.

— Practic, chicoti lîngă umărul lui subalternul. Dirijorul se roti spre el și-l încolăci pe după gît.

— Ia, spune tu cum m-ai adus cu mașina.

— V-am adus.

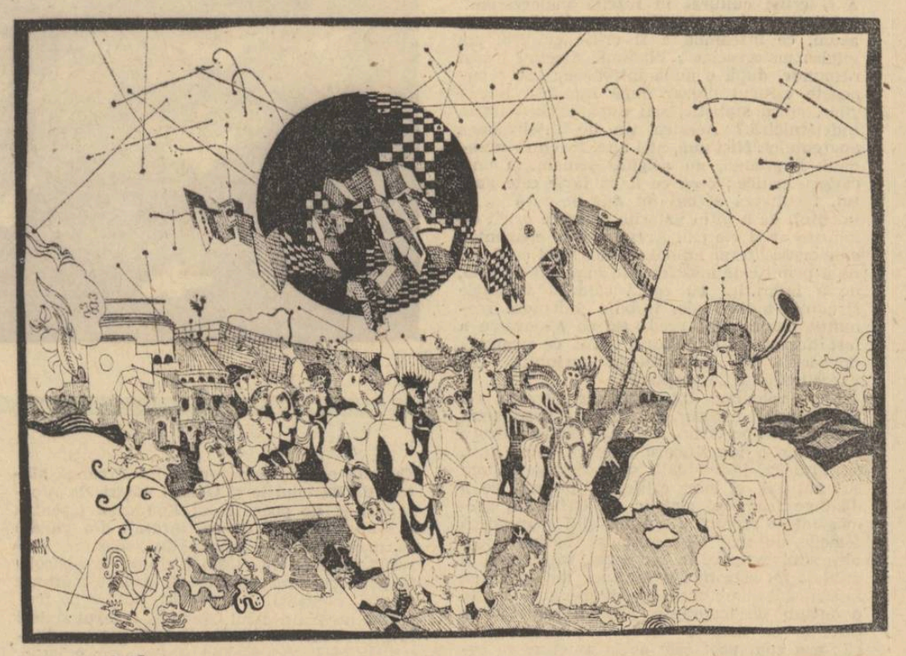

— Cu cît pe oră ?

— Ne, ne, ne ! se sperie Svetlana de viteza prea mare.

Iar Calistrat și toboșarul se uitau la ei umiliți ca la un **artist** care venit în sat de cine știe unde, își dădea reprezentația chiar pe firele de telegraf din fața primăriei.

— ...da cu femeile cum o duci ?, îl întrebă toboșarul pe Calistrat.

Calistrat tresări.

— Bine. N-aș avea ce zice, bine. La mine nu există, eu ți-o întorc pe toate părțile. Da. La mine-i întoarsă pe toate părțile. Își tamponă fruntea și bău cu năduf. Da dumneata cum o duci ?

— Ei, se jenă toboșarul. Adică să-ți explic. Întîlnesc eu acu vreo doi ani... (Lumea se revărsa spre mijlocul sălii pentru dans)... da, să tot fie vreo doi-trei ani ; întîlnesc eu o fetișcană slabă ca o lamă de bărbierit, nu alta.

— Mă rog.

— Sigur că da. Ei, o iau eu așa cum era acasă, îți dai seama, și o pun la dezvoltat.

— Ia, te uită !

— Numai puțin. Și am făcut din ea domnu' Calistrat o femeie să... Ce să mai. Era cîte-o zi cînd o așezam pe pat și mă uitam la ea cum se uită fotografu' la pacientu lui, nu alta.

Se uită pe fereastră. Și cînd o plecat, oftă el.

— Ați plins ?

— Ningea afară.

Lăsară amîndoi capetele în jos rușinați.

— Ia domnule căciula de pe masă, urlă dincolo dirijorul la bibliotecar, ce dracu ! N-ai învățat pînă acum să umbli cu capu gol n-ai învățat da nu... Poftim ? se lăsă el cam mult pe Svetlana.

— Ne, ne, ne !

Bibliotecarul puse căciula pe genunchi. Svetlana se sustrase dintre ei și plecă la **veceu**. În drum se opri la masa lui Calistrat și-i dădu de grijă să nu se piardă batista. Calistrat se pipăi la buzunar și află batista la locul ei.

— Ce-ai spus ? făcu Svetlana urnindu-se.

Calistrat însă nu spusese nimic, se uita la ea abia ținîndu-și lacrimile.

— Ei, nu te-aud dragă. N-aud de loc ce spui, crede-mă te rog, se supără Svetlana și plecă.

— Să dansăm și noi oleacă, îl ocroti toboșarul.

Ieșiră în mijlocul sălii, se așezară față în față și începură cu un săltat mărunt pe călcîie

— O luăm așa de mînă și pe urmă separat.

Cu obrajii împietriți și cu privirile pironite în fruntea toboșarului. Calistrat i se supuse.

— 1—2—3 !

— Spre stînga. Spre dreapta. Așa !

Svetlana își termina de mîncat o prăjitură.

— Ce să-ți spun...

Toboșarul puse mîinile în șolduri și se dădu înapoi împingîndu-l cu privirile și pe Calistrat.

— Acu ! dictă el și porniră unul spre altul bătînd din palme.

Orchestra, intrată într-un fel de transă, trecea dintr-o melodie în alta, încît cei care dansau nemaiputînd s-o scoată la capăt, se lăsară păgubași.

„Gata Ghiță, spuneau nevestele, caută tu paltoanele, că mergem".

— Dans ! strigă toboșarul.

— Tanțavaia !

Calistrat rîdea și plîngea.

Toboșarul își aruncă părul peste cap și se năpusti pe lîngă Calistrat tropăind îndesat.

— Tare-mi place clarineta.

Cu o putere nebănuită, clarinetistul se ridică în picioare și forță sunetele, încît bibliotecarul, ieșind tocmai atunci pe ușă își feri urechile.

Calistrat se odihnea pe un scaun.

— O fi tîrziu, îngînă el un fel de scuză, dar omul din ușa bucătăriei se apucă să strîngă fețele de masă.

„Unde-o fi Svetlana ?..."

Pe ferestre florile de gheață se țeseau, se desfăceau și se adunau din nou, sporind fără zgomot.

„Să mă duc eu, nu ?... Uite, omu ăsta cum strînge el săracu fețele de masă... Așa-i serviciul lui, ce crezi..."

În ușă apăru paznicul.

Calistrat păși încet pînă la poartă, urmat de scrîșnetul zăpezii și aici se uită în stînga și-n dreapta. Era tîrziu, la acea oră de după miezul nopții cînd bărbații vorbesc prin somn și femeile îi ascultă stînd în cămăși pe marginea patului. Lumini aprinse nu se mai vedeau nicăieri și casele geruite arătau ca niște surzi aduși de mînă să se uite în stradă.

Cu pălăria sucită spre ceafă Calistrat o luă de-a lungul șinelor de tramvai, dar bătut de gînduri le părăsi apucînd pe niște străzi cu totul altele decît cele care trebuiau să-l ducă spre casă. Într-o poartă zări o pereche îmbrățișată și-și încetini pasul să vadă mai bine. Femeia stătea cu fruntea apleacată pe umărul bărbatului și auzind scrîșnetul zăpezii ridică fața pentru o clipă și o lăsă la loc. Nu era Svetlana. Purtat de pași Calistrat se întîlni iar cu linia de tramvai și o luă alături, coborînd într-o stradă înfundată cu pîclă. Pe partea cealaltă scînteia acoperișul de tablă al bisericii Sfîntu Dumitru. Din pîclă se înălța, spintecînd noaptea, un pocănit ascuțit și uscat, de parcă lătra un cîine ascuns în fundul unei pivniți. Coborînd, Calistrat desluși treptat în ceață un bărbat și o femeie care dezbăteau gheața. Îmbroboditâ cu un șal alb revărsat peste umeri, femeia aștepta cu mîinile la spate pînă bărbatul tăia gheața în formă de plăci, le lua și le căra mai departe. Valurile de ceață îi învăluia și-i dezlipea de pămînt dîndu-le în loc un fel de plutire ușoară.

Calistrat o văzu pe femeie cum lasă o lespede jos și ridică amîndouă mîinile spre cer. Bărbatul încetă pocănitul și se uită și el. Fata arăta o stea lunecînd și cu brațele întinse aștepta să-i cadă în palme. Îndată însă dunga de foc dispăru și bărbatul își reluă lucrul. Tăia atent plăcile pe toate patru laturile, le ridica dintr-un colț cu fierul și fata le ducea departe, clădind din ele niște cuburi.

— Uite ! strigă ea să-i atragă atenția cînd mai termină unul.

„Cum se joacă ea, săracuța !" se bucură Calistrat și dădu s-o piște de șold dar tocmai atunci fata păși peste un cub și se duse să mai aducă. Calistrat își îndreptă pălăria și coborî cutia de sub braț în mînă să arate mai bine. „Ce mi ți-i și viața asta." cugetă el. Se gîndi de asemenea că e nimerit să intre în vorbă cu un sfat.

— Așa cît de frumoasă ești ai fi putut să faci o facultate.

Fata lăsă lespedea, ieși dintre cuburi ocolindu-le odată pe toate și se depărtă.

Calistrat puse cutia între genunchi și-și așeză cravata.

— Cît de frumoasă ești, o întîmpină el, ai fi putut să... Ăsta ce ? !... Vru el să spună ceva de sus dar nu mai sfîrși pentru că flăcăul aruncă o lespede care-i luneca fetei din mînă și se făcu țăndări.

— Aleluia, s-a spart ! rîse Calistrat cu gîtu întins și nu observă că băiatul își înteți cu răutate ciopliturile.

— Cît de frumoasă ești — se ținea el după fată — ai fi putut să te măriți cu-n șef de orchestră, cu-n dirijor... Sau chiar cu-n om de treabă îi aminti el.

Dar brusc îi fulgeră în față un pumn de scîntei și pămîntul se săltă izbindu-l în tot trupul.

Luna, oprită în vîrful bisericii, își cobora pieziș lumina ivind sclipiri în acele de promoroacă.

Paralizat de ceea ce făcuse, băiatul rămase alături înțepenit într-o anapoda poziție de drepți cu mîna pe fierul cu care lovise.

Calistrat zăcea întins pe pămînt. Zvicni măduva în crengile unui copac și promoroaca se cernu deasupra lor nefoșnit, acoperindu-i. Din colțul gurii lui Calistrat curgea o șuviță de sînge care se lățea în zăpadă ca o pecingine. Tîrziu apăru o mașină claxonînd și învîrtindu-și smucit borcănelul acela de sticlă în care se răsuceau culorile ca într-un cap de mort pus pe băț.

Coborî un om calm și se uită mai întîi la batista fetei, lipită de gheață.

Calistrat își desfăcu pleoapele și-l privi cu un fel de pîndă obosită.

— El, nu eu, el o iubea pe fata aceea.

— Da, recunoscu, băiatul, fără să se clintească din poziția aceea în care îl pietrifică spaima și frigul.

AL. VĂDUVA

seara de ianuarie

Da, au trecut destui ani de atunci — seara cînd am găsit pe masă, sub farfurie un șnur împletit din trei fire de mătase, unul roșu, unul verde, unul alb și l-am luat între degete, mi-am ridicat privirea și i-am cercetat pe cei din jurul mesei, cu o întrebare pe buze, încercînd o clipă să înțeleg ceva, dar apoi capul gol, tot mai gol, și mai apoi inundat cu ceva fierbinte, de trei culori, care se împletea, și cele nouă noduri ca nouă tăciuni aprinși, și apoi beznă... și parcă un scîrțiit de ușă... atîta tot...

Și chiar dacă acum mi se pare că a ținut doar o clipă, clipa goală dintre două vise, printre coastele mele au trecut totuși ani, și doar dacă m-aș fi trezit undeva, singur și aș fi trăit mai departe așa, poate aș fi putut să cred că a fost doar o clipă de beznă sau nici atît, să spun că pur și simplu mi s-a părut.

Dar oamenii știu să țină socoteala timpului în ani, în zile, în secunde, mai ales anii, zilele și secundele celorlalți, așa că nu pot decît să-i cred, sînt prea mulți ca să nu-i cred ; și oricum, a mai fost și povestea cu bătrînul din seara de ianuarie cînd uitasem unde trebuie să mă duc și nici măcar nu aveam destui bani ca să pot intra într-o cîrciumă și să mă îmbăt, dar poate nu numai banii îmi lipseau ca să fac asta, așa că mă plimbam pe străzi, cu gulerul paltonului ridicat, strîngîndu-i reverele în mînă, căci odată cu lăsarea serii se umflase și vîntul.

Bătrînul se înțepenise în fața mea, a trebuit să mă opresc. Am înțeles că era ceva în legătură cu bezna aceea, simțisem mai dinainte că se mai gîndește cineva la ea, simțisem că dezlegarea plutește pe undeva și e aproape, iar bătrînul nu putea fi decît cel care mi-o aducea și de aceea îmi ceruse bobul acela zăbavă.

Din ce mi-a vorbit el acolo, în mijlocul străzii, nu am mai auzit nimic, nu mă puteam concentra, cuvintele îmi fluturau pe lîngă urechi și asta poate pentru că îmi simțeam capul golindu-se, un curent îmi sufla pe sub țeastă, azvîrlind afară totul pentru că, desigur, era nevoie de locul acela golit pentru a începe ceea ce trebuia să urmeze, din care nu trebuia vărsată nici o picătură pe dinafară, și bătrînul a înțeles pînă la urmă asta, pentru că a tăcut, m-a mai privit o clipă, apoi mi-a făcut semn cu capul să-l urmez.

Și nici pe drum nu am mai gîndit nimic, simțeam doar ceva răsucit, și asta poate pentru că vedeam obiectele din jur la cîteva clipe după ce treceam de ele, cînd dispăruseră din raza privirii și aveam o senzație ca atunci cînd mergi cu tramvaiul și stai pe scaunul din față, cu spatele în direcția în care înaintezi, nevăzînd ce ai înainte, ci doar pomii și casele și oamenii rămînînd în urmă, îndepărtîndu-se și la un moment dat simți că amețești, prea lași în urmă totul, și te-ai ridica, și te-ai întoarce ca să privești normal, dar nu ești sigur dacă te mai țin picioarele.

Gardul, făcut din blocuri pătrate de piatră, era prea înalt ca să se poată privi pe deasupra, dar poarta era deschisă larg ; autoritatea zidului dădea impresia că tocmai atunci o împinsese cineva, că apropierea noastră fusese simțită, pîndită chiar și că, după ce vom face cîțiva pași, poarta se va închide la loc, fără zgomot, neapărat fără cel mai mic zgomot. O potecă fusese măturată cu grijă de zăpadă, iar ușa, la o atingere ușoară, alunecase în lături.

Am pătruns într-un hol dreptunghiular pe pereții căruia un bec de pendul afară, în fața unui geam, proiecta flori de ghiață. Mi-am scos paltonul și l-am pus pe un scaun, în timp ce bătrînul s-a oprit într-un colț, s-a aplecat și parcă a mîngîiat ceva semănînd cu un trunchi de copac doborît, dar poate că era trupul unui șarpe, nu puteam să-mi dau seama, lumina nu ajungea pînă acolo.

Abia atunci m-am simțit gata, pregătit pentru ceea ce trebuia să urmeze, cu toate că uitasem pentru ce venisem acolo, cine fusesem sau cine eram, simțeam doar că trebuie să urmeze ceva foarte important pentru mine și așteptam, iar cînd bătrînul s-a ridicat, s-a îndreptat spre o ușă și a deschis-o, l-am urmat.

Am străbătut un șir de camere întunecate, care dădeau senzația așezării în cerc, și dacă am mai fi străbătut încă două sau trei, desigur că ne-am fi trezit din nou în holul de unde plecasem. Dar el a deschis o ușă, prima care nu era în fața celei prin care intrasem, iar în loc de tavan avea o cupolă, așa că forma ei era a unei jumătăți de sferă.

Era pardosită cu bucăți triunghiulare din marmură poroasă, de toate culorile, și cupola era la fel construită, iar bucățile acelea desigur că formau un desen, o figură, dar unghiul din care priveam nu era potrivit pentru a-mi putea da seama, așa că cercetam cutia care se găsea în mijloc, a cărei mărime, iarăși, nu puteam să o apreciez, dar care era încrustată cu tot felul de figuri geometrice, făcute dintr-un material alb, strălucitor. Nimic altceva nu se găsea sub cupolă.

Și într-un timp bătrînul a început să vorbească, dar cuvintele se rostogoleau mai întîi jos, pe lîngă zid, mai repede, tot mai repede și apoi, căpătînd viteza necesară începeau să urce în spirală, pînă ajungeau în mijlocul cupolei și de acolo picurau și-mi ajungeau la urechi, clare, așa că la început am fost mirat de zumzet și abia după cîteva clipe mi-am dat seama de unde venea și atunci m-am întors spre el și, cu toate că nu-și mișca buzele, am început să-l ascult.

Mă simțeam odihnit sau, mai bine spus, mă simțeam lucid, de o luciditate maximă, așa cum ești spre dimineață, după o noapte de muncă intensă, cînd ieși afară și-ți umpli plămînii cu aer tare, iar într-o parte cerul se crapă de ziuă și, independent de

Desene de VALENTIN POPA

elemente și totul se va sfîrși. Pentru că am obosit să tot scot cifre și să nu o văd pe ultima, fără de care prima nu are rost, și fără să știu cel puțin dacă ea există. Și pe tine, care ești un atom și ți-am dat drumul pentru o clipă într-o reacție nouă, vreau să te împing din nou pe orbită.

Am să-ți arăt lucruri petrecute altădată și multe din ele nu ai să le înțelegi ; încearcă să iei doar ceea ce îți trebuie, să nu crezi că fac asta pentru că aș simți ceva pentru tine sau pentru că aș regreta ceva din ce am făcut. Vreau doar să las totul așa cum l-am găsit. Aș putea să dau drumul spaimei și nebuniei, aș putea să împrăștii pămîntul ca pe un nor de funingine aș putea să prăbușesc stelele ca pe niște bolovani. Și nu am să fac nimic din toate acestea nu din milă, ci pentru că sînt obosit și îmi dau seama că totul ar fi fără rost..."

Ceva se schimbase sub cupolă, nu puteam să-mi dau seama, dar simțeam că totul era altfel, poate lumina, poate așezarea triunghiurilor și ceva mi se clătina acum în cap, ca un embrion într-un ou clocit, iar bătrînul nu făcuse nici o mișcare, nici măcar nu clipise, bănuiam doar un tremur ușor al mîinilor în mînecile largi.

„Pentru că, după ce o viață întreagă te chinuiești să scoți din două elemente pe un al treilea și, abia cînd ești prea bătrîn, ca să nu fii obosit, îți dai seama că nu se poate sau, chiar dacă se poate, că acest element nu este cu nimic mai presus decît vreunul din celelalte, nu-ți mai poți dori decît să faci să dispară urmele muncii tale și odată cu ele, tu, care ai fost prea prost sau prea nebun ca să-ți dai seama de zădărnicia unor lucruri.

Și nu există experiență care să nu aibă riscul de a te convinge prea tîrziu de inutilitatea ei. Asta nu o poți învăța de la alții, te poți convinge doar pe pielea ta, iar cînd te-ai convins, ești prea bătrîn, prea obosit ca să mai poți încerca și altceva, să o apuci pe alt drum ; și de aceea nu știi și nu vei ști niciodată dacă mai există și alt drum.

Și chiar dacă nu e trist, e totuși caraghios, cel puțin tot atît de caraghios ca un domn care țopăie pe stradă, apăsîndu-și burta, nepăsîndu-i de privirile mirate, pentru că tot ce facem este doar efectul unei cauze care nu depinde de noi, ci de altceva, și acest altceva depinde la rîndul său de un alt altceva, și tot așa, cauză din cauză, dar pînă unde, nu știm, nu putem privi pînă acolo și de aceea credința noastră e falsă ; pentru că nu ni-l putem închipui pe dumnezeul nostru credincios altui dumnezeu, care are la rîndul său, deasupra, o piramidă de alți dumnezei, care cred unii în alții, și așa, dumnezeu din dumnezeu, pînă undeva, și în acel undeva ar trebui să credem.

Și de aceea, chiar dacă îți dai seama că totul nu pornește din ei, te simți totuși scîrbit că sînteți făcuți din același sînge, din aceeași carne, din aceeași mamă. Și, cu toate că ar trebui să regreți cînd îți dai seama că te deosebești cu puțin de ei, te simți doar scîrbit și obosit și ai vrea să termini cît mai repede, să pleci în altă parte..."

Observasem că triunghiurile se mișcă, își schimbau poziția alunecînd încet, atît de încet încît cu greu puteai să percepi mișcarea, să fii sigur că într-adevăr s-au mișcat. Iar lumina venea tot din ele, se răspîndea ca un abur ușor, fiecare triunghi răspîndea o lumină de culoarea lui și abia după cîțiva metri se uneau toate într-o expirație comună.

„Dar nu pot să plec pînă nu descurc tot ce am încurcat ; căci asta am făcut în ultimul timp, dar iată că ai mai rămas tu, cu viața pe care ți-o înnodasem la mijloc și nodul din viața ta pe care nu poți să-l desfaci este tocmai timpul despre care nu știi nimic și de care nici n-ai fi sigur că a trecut dacă nu ți-ar fi spus oamenii, dacă nu ți-ai fi simțit viața despărțită.

Greșeala mea este că am considerat viața ca pe un fir de cauciuc pe care poți să-l întinzi și apoi, cînd îi dai drumul, să revină la lungimea normală. Am crezut și mai mult : că poți să tai o bucată din el și apoi, trăgîndu-l de capete, să-l faci să fie la fel de lung ca la început. Și poate nu numai aici am greșit...

Dar iată că am să aprind chibritul în bezna ta, dar lumina va ține doar cîteva clipe, așa că îți trebuie o privire bună ca să cuprinzi totul, fără să-ți scape nimic, nici un amănunt, pentru că tocmai amănuntele dau sensul, altfel rămîne doar linia, dar care e începutul și care e sfîrșitul n-ai cum să-ți dai seama..."

A înaintat spre cutia încrustată din mijloc și eu l-am urmat, dar abia cînd am ajuns lîngă ea mi-ai dat seama că era doar o învelitoare, iar înăuntru era un cub de cristal. De fapt, la început am văzut femeia, o femeie așezată, cu cămașa alunecată de pe umeri, adunată în jurul mijlocului, brațele sprijinite pe genunchii îndoiți, părul răsucit și trecut în față peste umărul stîng, capul aplecat ușor spre dreapta, părînd că privește un obiect, aparent fără rost, semănînd cu o semilună sau, mai de grabă cu un corn, dar făcut tot din cristal, un cristal ușor albăstrui. Și din acest corn părea că se revărsase cristalul care forma cubul și în care era încremenită femeia, dar pe care l-am observat o clipă mai tîrziu.

Iar pe femeie o vedem doar din spate, și abia mai apoi a început să se rotească, încet, cîte o secundă pentru fiecare grad de cerc, așa că după trei minute am putut să-i privesc ochii, pe jumătate închiși, încremeniți la jumătatea unei clipiri și, după încă trei minute, a ajuns în poziția de la început, cu spatele la mine și s-a oprit.

Dar, cu toate că nimic din ceea ce văzusem nu trezise în mine vreo amintire, iar creierul înregistra mai departe, pentru că nu făcea nici o legătură între ceva petrecut altădată și ceea ce vedeam, am tresărit și o clipă am bănuit ceva, dar în clipa următoare uitasem, așa că priveam doar și ascultam cuvintele bătrînului.

„Bine-înțeles că am greșit, pentru că, iată, ai privit altfel decît ar fi trebuit să privești ; nu înțelegi nimic, așa că iar trebuie să intervin, cu toate că nici asta n-ar trebui ; normal ar fi fost ca totul să se desfășoare de la sine. Sub cupola asta, privind femeia asta pe care ai mai întîlnit-o, ar fi trebuit să-ți aduci singur aminte de ce s-a petrecut atunci, să faci singur legătura între viața de dinainte și viața de după".

Și atunci cubul de cristal a început să se rotească din nou, odată cu femeia, mai repede, tot mai repede, iar pereții cutiei s-au desprins și nu mai vedeam decît un cilindru de cristal, aruncînd scîntei de lumină și simțeam cum cupola se rotea în sens invers. Și apoi o lumină orbitoare, ca o explozie și care, îmi dau seama, a ținut tot atît ; de fapt doar în prima și ultima clipă a fost lumina, pentru că la mijloc s-a găsit altceva, și apoi totul a revenit la normal, iar eu stăteam năucit lîngă bătrîn, privind cubul de cristal care se rotea tot mai încet, pînă s-a oprit.

Și eram năucit pentru că văzusem, știam acum ce se întîmplase în timpul despre care nimeni nu putuse să-mi spună nimic, nici măcar eu, și capul îmi era greu, ca după un coșmar, iar cuvintele bătrînului îmi ajungeau la urechi tot mai răvășite :

„Încearcă să-ți amintești de ceva petrecut înainte de asta..."

GEORGE ALBOIU

Elegie de pe Muntele singur

Și înainte de a fi zi și înainte
de a fi noapte era trupul meu
fără margini că o lacrimă
încă neplînsă pentru că ochiul
din ea mai tîrziu se născea.
Pe rana mea urcînd
după un secol iată-mă în vîrf:
Trei Dumnezei de m-ar putea privi
unul ar vedea un trup
unul un ochi, altul o lacrimă.
Și cît sînt de înalt aici mă întrece
glasul meu care mai sus urcă
iar dintre capetele pe care le-numără
noaptea
nici unul n-ar trebui să rămînă mut.
Cu milă să plouă ce plante monstruoase
ar crește și ce fiare ar urla
lîngă rădăcinile lor.
Cînd aștri cad de pe munte
celor de jos li se pare
că se varsă din mine.
Streină rugăciune pînă sus
rupe muntele tocindu-l
dar nevăzut el crește
în fruntea celui ce se roagă.
Ori și aici se aude
glasul tînguindu-mi-se
din ceață al fratelui meu :
Cum arată soarele, iarba părul
femeii e atît de frumos cum se spune
eu n-am văzut nimic din toate acestea
pentru că de frica morții mele
mama mai umblă cu mine în pîntec.
De pe munte plîngînd lacrimile
mele pînă jos mă uită
de le-ați culege-n ochii voștri
poate atunci și-ar aduce aminte.
Din corbi lăsat e somnul să ningă.
de-a pururi negru peste cîmpul alb.
Eu hăituit printre ierburi de ceară eram
frații mei prietenii, omenirea
și cine mă mai alungă
de atunci pe cîmpia temută ?
Unul încearcă să urce la mine
și hrana păsării care îl înalță
s-a terminat și cu bucăți din carnea lui
o îndeamnă dar numai un trup are
ori pentru a-și ridica gîndul pînă aici
i-ar trebui un popor.
În asfînțituri curge
cîmpia de pe munte și să privești
corăbiile urcînd spre vîrful mării
cînd o mare liniște face să plutească
în aer degetele mele.
Dacă deasupra ar răsări soarele
umbra lor ar înfricoșa din nou pămîntul
și ghiare a-ți vedea pogorînd
mai frumoase decît mîinile
voastre boante.
Dar soarele răsare dedesubt
chiar vă apasă răsăritul lui pe umeri.
Eu fericit ar trebui să fiu
că dintre voi nici unul
nu poate urca acest munte care mă doare.
Dacă ar ajunge pînă aici ar vedea
că muntele e pustiu că din vîrful lui
nu vorbește nimeni și poate ar crede
că însuși muntele vorbește
ca pe niște bulgări dărîmînd pe cîmpie
cuvintele mele și fericit ar trebui să fiu ?

Elegia a VIII-a

Zadarnic cată-l mamă în umbra
clopotului el e pierdut și părinții
în veac lăcrămară.
Susură moartea prin ierburi
cu ochii de cenușă cu degetele raze
sub tîrziu amurg să îmi aduc aminte.
Aleargă muntele după mine pe cîmpia
temută dar muntele e gol pe dinăuntru.
Și totuși în amurg șoldul femeii
e muntele acela după care răsare
și apune soarele.
De aceea cîntă un înger
în singurul turn
al singurei biserici din lume.
Vocea mă ajunge pe cîmpia pustie
și e toamnă și e iarnă hau, hau,
se aude tînguirea lupilor
prin secole de ghiață.
Degetul arătător al strămoșului
să-l fi avut
în zăpadă să-l fi îngropat
cu mine-n vîrf ar fi crescut pînă la cer.
Hau, hau se aude tînguirea lupilor
hau, hau începe să se audă tînguirea mea
și părinții prin urmele de zei privind
spre pași mei în veac lăcrămară.

Nașterea lui Orfeu

Zborul unei păsări clatină înserarea
lumii de dincolo.
Dacă trupul tău s-ar lipi de munte
trupul meu aici
i-ar simți îmbrățișarea veșnică.
Atîtea veacuri nici o fiară
n-a stat la pîndă să-și atingă prada.
Doar eu pîndesc sufletul meu se bucură
cînd se cutremură Muntele
dar la un veac un bolovan se prăbușește
cît capul unui om și am știut
că sus se dă o luptă.
Iar dacă așteptarea mea naște cîrduri
de corbi albaștri pe cerul zadarnic
asfințitul acesta îmi spune acolo
unde obosește gîndirea începe cîntarea.

BÉRANGER

și scriitorii români

Pierre-Jean de Béranger (1780-1857) a avut un destin literar ciudat. Unul din principalii săi comentatori, Charles Causeret, în monografia pe care i-a închinat-o în 1895, remarca : „Niciun poet n-a fost poate înălțat atît de sus ; niciunul n-a fost poate coborît atît de jos." Intr-adevăr, alături de Victor Hugo și Lamartine, iluștrii romantici din veacul trecut, Béranger s-a bucurat de o imensă popularitate în epoca sa, atît în Franța cît și în multe țări europene, ca apoi, îndată după moarte, posteritatea să-l acopere de uitare. Goethe, în convorbirile sale cu Eckermann, îl opunea, paradoxal, lui Victor Hugo, situîndu-l printre „talentele mari" ale literaturii mondiale. Considerîndu-l, pe bună dreptate, un strălucit „chansonnier", un poet popular, Goethe sublinia că gloria lui Béranger s-a datorat în primul rînd faptului că, prin cîntecele sale cu refren, a dat expresie împrejurărilor socialpolitice și naționale ale Franței din epoca Restaurației, a întruchipat sentimentele patriotice și aspirațiile democratice care au frămîntat poporul francez de la revoluția din 1789 și pînă după 1848. „Béranger, prin poeziile sale politice — spunea Goethe — s-a dovedit a fi un fel de bienefăcător al națiunii sale."

Scriitorii români din secolul al XIX-lea, în entuziasmul cu care s-au dăruit idealurilor de dreptate, de libertate națională și socială, l-au privit pe Béranger întîi de toate ca simbol al scriitorului-cetățean, ca o minunată pildă de cîntăreț identificat cu poporul său, cu conștiința națională a țării sale. Printre cei dintîi scriitori români care l-au citit și l-au admirat pe Béranger, se numără Grigore Alexandrescu. Încă din 1847, în prefața volumului „Suvenire și impresii, epistole și fabule", poetul nostru îl elogia pe „faimosul Béranger, puternicul liric al timpilor moderni". Iar mai tîrziu, într-un articol publicat în „Concordia" din 25 iulie 1857, Grigore Alexandrescu își exprima admirația față de poetul francez pentru că fusese, o întreagă epocă, „un consilier intim al libertății". La fel, Ion Heliade Rădulescu îl vedea pe Béranger la dimensiuni impunătoare, dîndu-l drept pildă de adevărat poet popular în „Fiziologia poetului", publicată în „Curierul românesc" din 1845 (nr.46—50, 54—58), enumerîndu-l apoi printre poeții celebri, în „Curs întreg de poezie generală" (1868—1870), în cadrul antitezei real-ideal. Potrivit concepției lui Ion Heliade Rădulescu, Dumnezeu ar fi creatorul lumii reale, iar poetul creatorul lumii ideale, trăgînd de aici concluzia că poetul este de esență divină. Fiind un demiurg, poetul dă o altă viziune a lumii, perfecționează, înfrumusețează universul creat de Dumnezeu, transformă imaginile comune ale lumii reale în imagini splendide ale lumii ideale. Pentru a ilustra tezele sale, autorul „Sburătorului" cita cîteva nume ilustre, ca Homer, Pindar, Dante, Shakespeare. Schiller, alături de aceștia așezîndu-l și pe Béranger, confundîndu-i valoarea artistică mult mai modestă decît a celorlalți creatori citați, cu popularitatea uriașă de care se bucura în acel timp.

Ca un fapt plin de interes trebuie amintit că, în preajma revoluției de la 1848, Béranger a luat cunoștință cu satisfacție de prețuirea ce i se acorda în țările românești. La un moment dat stabilește un contact cu tinerii români aflați în acea vreme la Paris, care vedeau în el nu numai pe tribunul poporului francez, ci — ceea ce de fapt era — și pe vajnicul apărător al drepturilor și libertăților celorlalte națiuni europene. Cînd Ion Brătianu îi înmînează un articol referitor la stările de lucruri din Principate, vorbindu-i printre altele și de prestigiul Franței la noi, Béranger îi trimite îndată, la 29 ianuarie 1848, o frumoasă scrisoare de răspuns, în care avea cuvinte de laudă la adresa poporului român.

Concepția asupra rolului mesianic al poetului și al poeziei, asupra primordialității elementului social în lirică, afirmată de scriitorii generației de la 1848, ca o condiționare a idealurilor patriotice și democratice care-i însuflețeau, a avut un larg ecou în literatura română din secolul trecut, putîndu-se descifra și în această direcție înrîurirea lui Béranger. In articolul programatic „Către scriitorii noștri", publicat în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" din 2 octombrie 1844, Cezar Bolliac exprima dezideratul ca literatura, și îndeosebi poezia, să capete un caracter militant, să slujească aspirațiile înaintate ale vremii, chemînd scriitorii noștri să urmeze exemplul lui Béranger și Lamennais, pe care îi numea „doi apostoli mari", „geniuri credincioase misiei lor". Iar Andrei Mureșanu, în articolul „Arțile sau măiestriile cele frumoase", publicat în „Telegraful român" din 2 mai — 23 mai 1853, se străduia să demonstreze că, în momentele istorice majore, cei mai iluștri scriitori și poeți ai lumii au servit în mod conștient nobila cauză a popoarelor în lupta pentru dreptate socială și libertate națională, printre aceștia enumerîndu-l, admirativ și pe Béranger.

In România, Béranger a fost unul dintre cei mai citiți și mai admirați scriitori francezi, în tot decursul secolului al XIX-lea, datorită, evident, mesajului operei sale corespunzător stării de spirit de la noi. Intr-un articol publicat la începutul anului 1848, C. A. Rosetti îl numea „nemuritorul Béranger", adresînd scriitorilor români îndemnul de a cînta asemenea renumitului șansonier: „O ! cîntați români, cîntați ! căci adesea un cîntec este destul să facă un om nemuritor și o nație fericită... Cîntați dar, și precum cîntecul rîndunelii anunță primăvara, tot astfel și cîntările noastre să ne anunțe primăvara unui viitor mai fericit". Cu aceeași admirație vorbește despre Béranger și B. P. Hasdeu, în amplul său articol „Mișcarea literelor în Iași", apărut în „Lumina" nr. 13—16 din 1863. Faptul că Béranger apare citat de scriitorii noștri alături de Victor Hugo și Lamartine, de pildă, este istoricește explicabil. Béranger a pătruns la noi prin intermediul romantismului francez, simultan cu cei mai de seamă reprezentanți ai acestui curent literar atît de prielnic atmosferei și stării de spirit generale din țara noastră. Dacă scriitorii români au acordat mai puțină atenție valorii artistice reale a lui Béranger, situîndu-l alături de cei mai de seamă scriitori romantici ai timpului, aceasta s-ar datora mirajului creat în jurul popularității lui, în virtutea căruia a căpătat valoarea de simbol al artistului — cetățean, exponent al conștiinței maselor, al unei întregi națiuni. Alături de Victor Hugo și Lamartine, pe Béranger îl menționează și D. Bolintineanu, în romanul „Manoil" (1855), prin intermediul eroului titular care se face ecoul ideilor progresiste, plîngînd pentru o literatură legată de viața și sufletul poporului nostru. Unul dintre cei mai entuziaști propagatori ai operei lui Béranger în România a fost Iosif Vulcan. In „Familia" din 5 februarie 1866 publică pe prima pagină, portretul lui Béranger și o amănunțită schiță biografică, în care spunea : „Bărbatul, al cărui portret se poate vedea pe pagina aceasta, e cunoscut în toată lumea cultă ; dînsul a fost o capacitate europeană, cel mai renumit poet poporal al francilor. P. J. Béranger era un adevărat fiu al poporului". Imensa popularitate și spiritul de umanitate ce l-a condus permanent pe șansonierul francez au fost evocate și într-un episod romanțat, intitulat „Din viața lui Béranger". apărut în „Familia" din 25 octombrie 1870, sub semnătura lui M. Străjanu. Elogiile adresate lui Béranger sînt numeroase în presa românească din secolul al XIX-lea. De pildă, în articolul „Școala romantică sub restauratie franceză", apărut în „Albina Pindului" din 1 iulie 1848, Gr, H. Grandea sublinia că, în perioada respectivă, „Béranger, acel admirabil poet care a ridicat cantoneta la demnitatea poemei, Béranger mai mult decît oricare ațița susceptibilitățile naționale, întreținea amorul acelor libertăți obținute cu prețul atîtor sacrificii".

Scriitorii români au admirat în opera lui Béranger atît latura ei socială, străbătută de generoase idealuri de umanitate și democratism social, cît și latura închinată vieții intime a oamenilor. Putem observa acest lucru la Al. Odobescu, în „Pseudokyneghetícos," unde vorbește și de cîntecele de vînătoare franceze, parafrazînd șansoneta plină de umor cinegetic și erotic „La double chasse" a lui Béranger. In capitolul VIII, vorbind despre rigiditatea tablourilor de vînătoare ale lui Ridinger, Odobescu le consideră vetuste, cu pretenții ridicole de a reînvia o lume apusă, asemănătoare cu decrepitul marchiz de Carabas, din poezia lui Béranger cu același titlu, care, reîntorcîndu-se după căderea lui Napoleon, își aroga spulberate privilegii.

In mod firesc, interesul și admirația scriitorilor români față de Béranger s-au concretizat și într-o serie de traduceri și imitații din opera sa. Cea dintîi tălmăcire o realizează Grigore Alexandrescu, poezia „Fericirea" după „Le bonheur" a lui Béranger, publicată în ziarul „România" din 25 februarie 1838 și apoi în volumul de „Poezii" din același an. Un ecou direct al lui Béranger poate fi descifrat în „O profesiune de credință", publicată în „Românul" din 12 august 1857, în care Grigore Alexandrescu satiriza demagogia și falsul patriotism, candidatul la deputăție care perora ipocrit în fața alegătorilor avînd aceeași fizionomie ca și „Le ventru" al șansonierului francez. Un mare admirator și popularizator al lui Béranger în țara noastră, avînd afinități intime, a fost C.A. Rosetti. Intîia traducere a sa din Béranger este, „Haina mea", publicată în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" din 4 ianuarie 1842, după „Mon habit", în care un bătrîn ostaș se adresează hainei sale, ce l-a însoțit atîția ani, rugîndu-o să nu-l părăsească nici la sfîrșitul vieții. In volumul „Ceasurile de mulțumire" a lui C.A. Rosetti, apărut în 1843, mai întîlnim poezia „Neatîrnatul", tradusă fidel după „L'Indépendant", cîntec în care poetul francez celebra dragostea de libertate. In creația originală a lui C.A. Rosetti răzbat numeroase ecouri din Béranger. Volumul „Ceasurile de mulțumire" cuprind o serie de poezii cu un caracter dominant satiric, vizibil înrîurite de șansonierul francez .Acesta l-a determinat pe D. Bolintineanu să afirme, în articolul „Poezia română în trecut", publicat în „Albina Pindului" din august 1868, că „C.A. Rosetti, printr-o colecțiune de satire, aminti românilor pe Béranger și născoci satira politică în România". Referindu-se la poezia lui C.A. Rosetti „Fracul meu", G. Călinescu preciza că este un „cîntec în genul lui Béranger, îndreptat împotriva aparenței sociale", caracterizat prin „repetiții în chip refren la fiecare strofă, o frază alunecătoare, de o simplitate de proză, un ton sentențios și emoționant, de o curioasă solemnitate lirică". N. Iorga îl vedea pe C.A. Rosetti, cu justețe, „imitînd pe Béranger în cîntarea unei iubiri ușoare, bogate în complimente și disprețuitoare în fond". Ilustrativă în acest sens este poezia „A cui e vina ?", despre care G. Călinescu spunea că e „o capodoperă izolată" ce „a înduioșat generațiile vechi", fiind realizată prin „mecanica" specifică romanțelor și cîntecelor erotice ale lui Béranger.

Din opera lui Béranger s-au mai tradus „Prizonierul" („Le prisonnier") de Ion Catina, introdusă în volumul de „Poezii" din 1846 ; „Bunul Dumnezeu" *(Le bon Dieu)* de N.T. Orășanu, în „Țînțarul" din 2 iulie 1859 și inclusă în „Opere satirice" din 1875 ; „Căputul meu" *(Mon habit)* și „Roza" *(Rosette)* de Iosif Vulcan, prima publicată în „Familia" din 5 februarie 1866, iar a doua în nr. 20 din 10 iulie 1866 ; „Rondurelele" *(Les hirondelles)*, semnată cu inițialele N.P.B., în „Oltul" din 6 decembrie 1873 etc. Se traduce, de asemenea, și scrisoarea prin care Béranger refuza locul de deputat în Adunarea Națională a Franței, sub titlul „Béranger către alegătorii departamentului Senei", în revista „Generația nouă" din mai 1893. Demn de menționat este faptul că nici „Convorbiri literare" n-au rămas străine de scrierile lui Béranger. Aici, P.V. Grigoriu publică cinci traduceri din poeziile postume ale șansonierului francez : „Florile mele" *(Mes fleurs)* în nr. 7 din 1 octombrie 1878, „Corpul și sufletul" *(Le corps et l'âme)*, „O idee" *(Une idée)*, „Umbra mea" *(Mon ombre)* și „Adio" *(Adieu !)* în nr. 10 din ianuarie 1879.

Aflat la studii, la Paris, Al. Odobescu transpune în românește unul dintre cele mai renumite cîntece ale lui Béranger, „Les fous", un vibrant elogiu adresat celor ce erau considerați „nebuni", visătorilor și luptătorilor pentru fericirea umanității. O mare și constantă afinitate cu Béranger a avut Al. Macedonski. In „Familia" din 30 septembrie 1879, publică poezia „Vrăjitoarea", cu mențiunea „După Béranger", mai mult o imitație, o versiune proprie după „La petite fée". In 1875, în revista „Oltul", Al. Macedonski mai publică încă două poezii după Béranger, „Norocul" și „Deputatul burtos".

La o cercetare de detaliu a liricii românești din secolul trecut se observă o preocupare constantă pentru cîntecul politic de tip bérangerian, dar care nu s-a concretizat în producții cu valoare artistică. De pildă, în cele mai multe din cîntecele sale politice cu refren, G. Sion nu a făcut altceva decît să adapteze o serie de motive din opera lui Béranger. „Cenzorul meu" e adaptată după „Le censeur" ; „Părul meu alb" după „Mes cheveux" ; „Norocul" după „La fortune" ! „Rîndunelele proscrisului" după „Les hirondelles" ! „Urangutanul" după „Les orangs-outangs" etc. Un poet modest, Gheorghe Tăutu, participant la revoluția din 1848, a avut o largă popularitate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea datorită tocmai cîntecelor sale politice cu refren, în maniera lui Béranger. C. D. Aricescu îl numea, cu toată seriozitatea, „Béranger al românilor". Un alt poet modest, D. Dăscălescu, a întreținut cu succes maniera lirică a șansonierului francez, în cîntece politice cu refren de largă circulație la începutul celei de a doua jumătăți a veacului trecut. C.D. Aricescu a cunoscut și el destul de bine opera lui Béranger, în volumul său „Arpa română" (1852) figurînd poezia „La o rondurela", cu mențiunea „Imitație de la Béranger", o adaptare după „Les hirondelles". Maniera bérangeriană, a cîntecului politic cu refren, au mai cultivat-o George Crețianu în „Armonii intime" (1854), Al. Sihleanu în volumul tot cu titlul „Armonii intime" (1857), G. Baronzi în „Satire" (1867) și mai ales N. T. Orășanu, care „și-a înspăimîntat contemporanii cu satirele sale după tipicul lui Béranger", cum precizează G. Călinescu.

In conștiința scriitorilor noștri reprezentativi din secolul al XIX-lea, începînd cu Grigore Alexandrescu, Ion Heliade Rădulescu, Cezar Bolliac, D. Bolintineanu, C. A. Rosetti, continuînd cu Al. Odobescu, Al. Macedonski, ca și a celor cu mai modeste posibilități creatoare, dar care au constituit și ei prezențe fecunde în literatura epocii lor, imensa popularitate a lui Béranger a avut ecouri puternice și constante, oferindu-le un luminos exemplu de scriitor dăruit cu pasiune eforturilor depuse pentru triumful ideilor generoase, înaintate ale vremii.

Teodor VÂRGOLICI

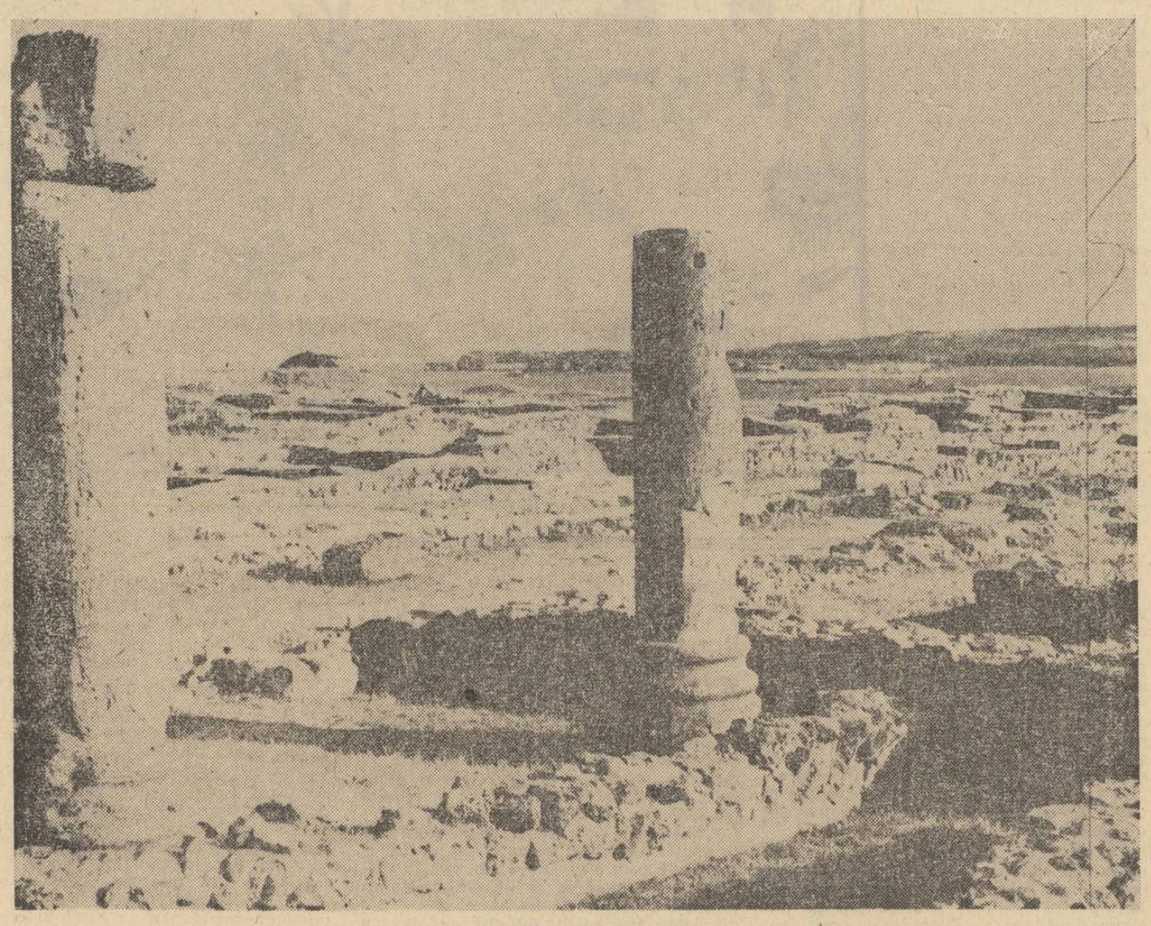

CASTRUL DROBETA

CARTEA DE DEBUT

Apariția cu frecvență constant ridicată a numelor noi indică doar extensia socială a fenomenului literar, care nu este însă neapărat un semn de vitalitate. O literatură nu există decît prin valori, ori acestea nu se nasc spontan într-un anume moment al acumulării de cărți și nume. O literatură se poate dilata enorm fără să fi existat; s-ar putea chiar ca o literatură vie să fie mai puțin extensibilă decît una moartă, supusă inerției.

Bineînțeles că o literatură autentică nu se poate ivi din refuzuri, că este necesar un regim editorial stimulativ. Dar indulgența poate viza doar valorile incomplet realizate nu însă și non valorile. Ori o sumară trecere în revistă a cîtorva exemplare din masiva serie a cărților de debut, nu poate să nu remarce dezacordul dintre dimensiunile fenomenului și viabilitatea lui. S-ar putea cel mult admite drept condiție a debutului nu valoarea ci relevanța, considerînd debutantul nu un scriitor realizat ci unul potențial. Dar și cu asemenea premize concesive, tot nu se va putea justifica mai mult decît parțial cantitatea cărților de debut.

Numai o critică activă și intransigentă poate interveni salutar, pentru că doar ea poate stimula „fondul" fără să lezeze „forma". Nu știm dacă numărul debutanților este în sine mare (cum s-ar putea calcula procentul ideal — adică util și necesar ? La cîți cetățeni un debutant ? La cîți debutanți apare un scriitor ? De cîți scriitori este nevoie ?) Nu credem că el trebuie redus, și nu neapărat pentru că scrisul ar fi o „nobilă zăbavă", — scrisul în sine nu este nici nobil nici infam —, ci pentru că o asemenea reducere nu presupune o sporire a calității, aceasta putîndu-se realiza printr-o activitate propriu zis culturală și de durată.

Este datoria criticii să-și reia în parte arhaica funcție judecătorească, să consimtă să repete adevărurile devenite truisme despre condiția literaturii autentice, să accepte temporar să se oprească și asupra pseudo-literaturii, pentru că tăcerea ar mai putea încă trece drept echivocă. Și poate că astfel, treptat, prin calificare, frecvența debuturilor va ajunge să însemne vigoare.

FLORIN GABREA

Hanimore

Lucru puțin obișnuit la un debutant, Florin Gabrea nu urmărește exprimarea însăși ci constituirea unui limbaj, și anume a unuia absolut liber de influențe și amintiri, un limbaj care să situeze proza alături de poezie, în lumea ficțiunii pure, la antipodul naturii. Florin Gabrea cultivă fantezia, creînd o lume (pentru că proza totuși nu poate să nu creeze lumi) lipsită de legile și determinările celei reale. În afară de spațiu și timp, cu procese stranii prin care lucrurile își schimbă proporțiile și calitățile, apar sau dispar inexplicabil, sînt cînd ele cînd altceva, lumea lui Florin Gabrea nu este fantastică ci fantezistă. Fantasticul presupune conștiința misterului, anormalitatea nu este impusă de către scriitor lumii, ci se impune scriitorului, ca semn al unei ordini (sau dezordini) inabordabile, generatoare de angoasă sau speranță irațională. În proza lui Florin Gabrea nu există „mister" ci doar obscurități, a căror sursă și rațiune este voința autorului de a instaura regimul fanteziei. S-ar putea găsi uneori asemănări cu onirismul, dar visul este mai puțin liber decît luciditatea imaginativă a lui Florin Gabrea. Visul se mișcă totuși în virtutea unor mecanisme anume și el este întotdeauna prelungire a experienței individuale. Orî Florin Gabrea nu imită logica visului iar experiența este prelucrată și metamorfozată pînă la a pierde semnele individualității, care îi par probabil lui Florin Gabrea factor de omogenizare. De aceea este foarte greu de vorbit de „personalitatea" autorului, deși modalitatea sa este ușor de distins.

Florin Gabrea se mișcă doar în imaginar, și-l concepe ca antipod al naturalului; de aci constantele prozei sale — haosul și artificiul. Dar acestea nu sînt valori, prezența lor indicînd o reacție și nu o creație propriu-zisă. Dacă autorul este permanent în vecinătatea anti-prozei, aceasta nu se datorește însă lipsei de resurse, ci unui program vulnerabil.

Prozele din „Hanimore" dovedesc un simț plastic cert, o capacitate de invenție spectaculară deosebită. Înscenările sale sînt întotdeauna surprinzătoare prin proporționarea figurilor, jocul de transparențe și opacități, mișcarea artificios-grațioasă sau solemnă, întrepătrunderea regnurilor. Construite în vid, în afară de legi, spectacolele îl absorb într-atît pe autor încît scrisul său devine uneori relatare de spectator, neutră sau chiar stîngace. Ori proza trăiește prin cuvinte, prin scrisul însuși, și nu prin evenimente din afara sa. Proza nu este consemnare de spectacole, tablouri, imagini — nici chiar dacă acestea sînt produse de fantezia autorului —, pentru că nici în proză cuvintele nu au dreptul de a fi transparente.

CORINA CRISTEA

Prietena mea Si

Scrise numai la persoana întîia, povestirile Corinei Cristea dovedesc cunoașterea și acceptarea propriei naturi. Neputînd realiza detașarea (detașarea ca aspirație sau iluzie), autoarea optează pentru o proză aflată în imediata vecinătate a persoanei și a experienței ei, o proză al cărei rost nu este să metamorfozeze ci să fixeze.

Întoarsă mai întotdeauna spre trecut, Corina Cristea elimină și preocuparea analizei, al cărei timp prin excelență este prezentul. Povestirile din „Prietena mea Si" sînt amintiri, fără ca sensul lor să fie legat de un sentiment anume al timpului sau de un regim anume al memoriei.

Regăsirea trecutului, mai ales a copilăriei și adolescenței — o adolescență încărcată de copilărie — se asociază cu o emoție difuză și vagă, un fel de emoție „fără calități", o emoție-stare, al cărei efect este scrisul însuși și nu o viziune aparte. De obicei retrospecția este amuzată, autoarea regăsind copilăria cu echilibrul și realismul omului matur, dornic de farmec și savoare și nu de mituri. Deși gravitează în jurul familiei și al cuplului, cu un amestec delicat de senzualitate și sentimentalism, cu o voalată vocație a tristeții, povestirile cultivă de preferință humorul. Reactualizată, perspectiva infantilă se dovedește o sursă de humor discret și grațios pe care ambianța evocată o valorifică intens (lumea latent pitorească a Brașovului).

Contrariant este la Corina Cristea dezacordul dintre simțul artistic cert, care ferește povestirile de stîngăcii, și „neangajarea" în literatură. Scrisul Corinei Cristea rămîne prea strîns legat de persoana autoarei, renunțînd la a viza un individ exemplar. Ori dacă nu tinde spre generalul uman, dacă nu se hazardează în ficțiune, dacă nu presupune contemplație, (la rîndul ei condiționată de efortul impersonalității), scrisul nu atinge regimul creației propriu-zise, este și rămîne experiență, detaliu biografic.

I. G.

VASILE ZAMFIR

Interior

Priviri către Nord, către Sud.
— Inima-mi spune să n-o mai aud.
Mi-au secat : zările,
Visele, pîraiele, mările.

Cîntecul viu, neadormit,
În chip de stafie, de mit,

Și-mi scrie în palmele vieții,
Cucuta, pelinul, scaieții.

Să vină oricine, să bată, să-mi spună ;
— Ecouri se-ntorc, cavalcadă nebună,

Se-amestecă, se-alungă, se amplifică,
Stele sclipesc într-o plasă mirifică ;

Cîntecul meu, cîntecul meu,
Zbor de înalturi, de curcubeu,

Putere albastră, titanică,
Zvon din adîncuri. De lavă vulcanică,

Cum vine, cum izbucnește, cum clocote
Aud ritmuri de clopot, de tropote ;

Cîntecul meu, iscodit de-un străbun,
Purtat prin toamne cu el în zăbun,

Și cîntat pe la stîni. Poate că
Prin el s-a revărsat bucuria sălbatică,

Toamna, cînd se culeg viile
Și se mărită Anițele și Măriile.

Apropierea ta

Sălbatic, — prezența, de departe-ți presimt,
Chemărilor mele ecou nevăzut ;
Răcoarea ta blîndă mi-aduce aminte,
De-altă fîntînă din care-am băut.

În undele tainei vreau lin să cobor
Găleata cu miros de brad și rășină,
S-aud în adîncuri argint clipocind
Și sufletul apei să-l scot la lumină.

Și umbrele noastre-n luciri reflectate,
Le-om bea însetați de ispite, de dor,
Împlinirea acestor îndelungi așteptări,
Va rupe tumultul sfielii zăvor.

Să nu te umbrească părerea de rău...
— Privește fîntîna : răcori și ispite,
Și buzele calde ce-au scris legămînt,
Dorințele noastre pe veci-nvrăjbite.

Nemărginire

Veneai înot. În juru-ți, nemărginiri albastre
Dansau neliniștite sub soarele torid.
— Călătorind pe creasta spumatelor talazuri,
Te întorceai din lumea imensului lichid.

Neliniștea, teluric, s-a strecurat în mine ;
Sunau dansînd în preajmă-ți albastrele paftale ;
Și apele, asemeni fosneau neliniștit,
Ca orice lucru-n preajma apropierii tale.

Contrastele, stridente, ușor lunecătoare,
Sub alba scăpărare a soarelui intens,
Întruchipau morgane, oglinzi înșelătoare,
Creînd nemărginirii un nou și dublu sens.

Tu vrei să lași vieții fireasca ei oglindă,
Ca să răsfrîngă astfel un chip pentru-amîndoi ?
— Dar iată, îndoiala cum vine ca un șarpe
Și umblă pe nisipul Saharelor din noi.

Nehotărîre

Iubirea nu se pune la-ncercare,
Așa cum fac atîți bijutieri,
Cînd caută-n carate și păreri
Orînduirea erelor primare.

Există-n viață încercări duium ;
— Atîția cad. Se prăbușesc în gol ;
Dar inima, prin timp, ca un sobol,
Mai bate într-un vis trăind postum.

Și tu te joci, glumind capricioasă,
Cum te jucai alt-dată cu păpușa,
Uitînd că timpul ne-a închis cătușa,
Și peste azi, cresc nopțile geroase,

Pe care nu mai poți să le alungi
Oricîte buturugi ar arde-n vatră ;
Trecutu-i zodiac săpat în piatră,
Ori vers cîntat cîndva de Nibelungi.

Ce vrei să știi ? La care întrebări
Încerci răspuns în ceașca de cafea ?
— Vei sta în veac, de veghe, sub o stea,
Visînd la neträitele plecări.

Peisaj

A mai rămas în vatră o umbră de dogoare ;
— o alta e în pîinea cu care plec la drum,
Mă-ntorc pe unde grîul crescuse pe ogoare
Sub zodia fierbinte a soarelui postum.

Pe mirișteа aceasta tîrzie și-nserată,
Pe unde plugul urme adînci a însemnat,
Doar greierii de toamnă mai scriu cîteodată
Caligrafii sonore pe-al nopților macat.

Dintr-un ungher de seară, un plîns se deslușește ;
O pasăre cu zborul însîngerat de rana
Ce l-a oprit din drumul menirii, se jelește
Că stolul lui privește de sus, Mediterana.

TRAIAN IANCU

Toamnă

Suspină o talangă prin cerul de pelin, amar,
Iar ochii mei sînt șoimi în zbor și vrăjitori,
Care sfîșie cuprinsul fără de hotar,
Din care, tu, toamnă, în mantie de aur, cobori !...

Cu pletele-n vînt tremurat, printre astre,
Doarme echinoxiul în carenele de aramă
Ale codrului foșnitor, ce se destramă,
În legănarea tufelor de mure albastre !...

Pe catifeaua verde a cerului, se plimbă
daruri nătînge,
Și ca un descîntec, pe ea, un negru
crocodil răsare...
Nici un țipăt de lună, nici o stea care plînge,
Luntrele lor vîslesc în sufletul meu plecat la vînătoare...

Mi-e pușca-ncărcată și trag cu ea
Într-un cîrd de sitari, care se preface
Fiecare, pe cer, în cîte-o stea, logostea,
Împrăștiind norii, cu lumina din inima mea !...

Zarea nopții s-a făcut roșie și roșul
e zodiacul,
Din zmîrcuri și păpurișuri a ieșit dracul;
Împușcat și el, de-un glonț din carabină...
Liniștea se coace-n construcții și-n fructele toamnei deplină!...

GEORGE COSTIN

Dă-mi, pomule

Dă-mi pomule florile tale
să le ascund de brumă
să le păzesc de frig
iar mai apoi
să ies în prispă
și să strig :
Pomule
îți aduc florile-napoi
la noapte
să ți le prinzi în crengi
ca să faci fructe
rumene
și coapte
și să îți amintești
că eu ți le-am păzit
de frig
și de urgie
ca să rodești
și să îmi dai și mie —
Dă-mi pomule frunzele tale
că vine toamna
și le ruginești,
că vine iarna
și le lași în vînt,
că vîntul mătură
ți le fac pătură
să poți să crești —
iar cînd și-o așeza din nou
el, soarele
picioarele
grumazul
și obrazul lui
de primăvară
pe umerii tăi goi
și vei da frunze noi
să nu uiți să mă chemi
să mă îndemni
la umbra ta
să scap de zăpușeală
că noi avem o socoteală :
cu florile
zăpada
norii
frunzele
și vîntul
și Pămîntul.
Și povestește-mi pomule
a cui e vina
dacă asemenea mi-s tălpile
cu rădăcina ta
adînc înfiptă în pămînt
de cînd ești
de cînd sînt ?
Apleacă pomule o creangă
să văd cerul
cuierul
stelelor puzderie
licurici
că e și-al tău
e și al meu
aici. —

EMIL CIURARU

Miniaturi de toamnă

Cînd cornul pădurii
tomnatic răsună
ochii căprioarei și-ai cerbului
pling.

Alerg prin ecou,
către corn,
cu mîinile mele
să-l fring.

***

E-o dimineață grea
cu tristețe de toamnă

Au dispărut vocile copiilor
pasărea și-a încetat cîntul,
cu mine-n singuratice clipe
plînge frunza căzută.

***

Mai întîi intrăm
în cercuri de soare.

Apoi intrăm
în cercuri de lună,
în care bucurii și triste ți,
ca-n cercuri de trunchi de copac
nechemate,
s-adună.

În amurg
intrăm
discret
în eternul cerc
violet.

POȘTA REDACȚIEI

PROZA POEZIE

ION SIMA („Foaie verde de-o sipică / Sînt student la Mecanică / Anul patru, București / În vacanță la Vîlcești"). Atît „Viață de martir" cît și „Vai și amar", amuzante, de o veselie juvenilă. Posezi invidiata calitate de a ride deschis de toate micile mizerii ale vieții. Reții pentru plăcerea mea aceste cîteva versuri trăsnite, îngropate într-o proză scrisă, totuși, prea repede și după modele nu prea strălucite din paginile de humor ale cotidienelor : „Un pitic din Piticești / Peticit / Un pic răcit / Și-a pitit pitacu-n bradul / Cel pitic de la Pitești". Te-rog să treci pe la redacție cu lucrări de dată mai recentă. Sînt ferm convins, nu trebuie să insiști asupra chestiunii, că Apolo seamănă cu rîsul dumitale Niculice Cuișor. Te aștept.

TEODOR MARIANU : Din ciclul de cinci schițe pe care mi l-ai trimis (cam de multișor), cea mai interesantă mi se pare a fi „Uniforma nouă". E dureros de adevărată. Păcat că se frînge într-un întuneric absolut. Celelalte—„Reușita în viață" și „Sfîrșit glorios", mai ales — duhnesc și sînt mult prea morbide. Ești aproape de pasul cel mare — publicarea — dar trebuie să înțelegi că lumea nu e făcută numai dintr-un cortegiu de suferințe. Aștept de la dumneata o lucrare pătrunsă de lumina unei vieți așezate. Scriitorul, lucrînd numai cu o culoare, se pierde singur.

AUREL POP : „Trenul" și „Singur" — două schițe cernite. Scoate creionul din negură și lasă „abisul Istoriei". Uneori cred (și aștept înjurătura care va urma : un artist, domnule, n-are voie etc) uneori cred că e mai sănătos să gîndești îngust, numai la ziua de mîine, și să lași la stînga întrebarea : ce va fi peste 2 000 de ani ? Toți oamenii, în primul moment cînd se scoală din pat, își caută papucii. Văd, însă, că aspiranții la nemurire, îl caută întîi pe Dumnezeu. Chestie de optică ?

F.P. (elev, 17 ani, crescut pe malul mării, ca dafinii) : Îmi scrii că „scaunele cu picior înalt îmi strepezesc dinții". E o neînțelegere, să știi. Strepezitul dinților nu se trage de la corcodușe. „Regăsirea" dumitale e teribilistă. Nici nu se putea altfel. Chiar m-aș fi supărat dacă nu era așa. Mă bucură mult faptul că ești unul dintre puținii elevi care-mi scriu fără greșeli de ortografie. Mai trimite.

FRUMOASA LULU : Nu-i nevoie să ne trimiți și fotografia. Schița nu apare. Nici încadrată între pozele lui Miss Europa și Miss Univers n-ar avea de ce să vadă lumina tiparului. Pentru că e urît scrisă, Frumoasă Lulu. Și pe deasupra și agramat — dacă ochii dumitale „verzi ca marea" (unde-am mai întîlnit eu comparația asta ?) pot să citească, fără să lăcrimeze, acest cuvînt.

VICTOR DRĂGAN : Din „Radio" (microschiță) reții fraza care mi-a plăcut cel mai mult : „La, la, la". În rest „Pițigoiul tranzistorizat" cîntă în falset. Și nu se spune, în italiană, *mio corre*. Aș putea să-ți spun eu cum se zice, dar vreau să-ți las plăcerea să cauți singur în dicționar. „Mic-Nimic" trage prea mult spre titlu și prea puțin spre paginile revistei. În schimb „Drumul" îmi dă semn bun ; îmi spune că, într-o zi vei ajunge să publici. Cu condiția să nu mai mimezi realitatea și să nu-ți alegi, în perioada aceasta de formare, modele păcătoase.

Fănuș NEAGU

I. MIHNEA - Satu Mare. Din scrisoare : „ Eu v-am scris și dv. ați tăcut. Eu tac și aștept să-mi scriți dv." Iată, vă scriu. Îmi promiteți că tăceți ?

MUȘAT ION - București. Dorința dv. de a vă informa cu privire la data la care ar urma să vă apară poezia **„Drumurile dragostei"** e irealizabilă. Poezia este sub nivelul publicării.

ION BOBĂICEANU - Tr. Severin. Frumoasă „Amurg pentru nimeni". Mai trimiteți.

MIRCEA DINESCU - Slobozia. M-au emoționat versurile dumitale, Mircea Dinescu. Vîrsta dumitale (numai 19 ani) îți dă dreptul să îți asumi poezia ca un destin și să i te dedici. Dar, în primul rînd, talentul dumitale, proaspăt și de o indicibilă candoare copilărească, te îndreptățește la aceasta. Versurile pe care mi le-ai trimis m-au cucerit ; de aceea îngăduie-mi să citez din ele, rezervîndu-mi totodată bucuria că într-unul din numerele viitoare, să îți publicăm, în măsura disponibilităților de spațiu, integral, cîteva poezii :

Sînt tînăr, Doamnă : Sînt tînăr, Doamnă, vinul mă știe pe de rost / Și ochiul sclav îmi cară fecioarele prin sînge / cum aș putea întoarce copilul care-am fost / cînd carnea-mi înflorește și doar uitarea plînge // Sînt tînăr, Doamnă, lucruri am cîștigat destul / ca să pricep căderea din somn spre echilibru / dar bulgări de lumină dac-aș minca, sătul / nu m-aș încape încă în pielea mea de tigru // Sînt tînăr, Doamnă, tînăr, de-aceea nu te cred / oricît ai spune timpul nu își ascunde ghiara / deși arcașii cetii spre mine își reped / săgețile vestirii, sînt tînăr. Bună-seara".

Cît orgoliu copilăresc, cîtă inocentă cruzime este în versurile dumitale, atît de „demodate" și totuși atît de fermecătoare și proaspete ! Chiar dacă vei dori să renunți cîndva la poezie, cred că nu vei putea. Îți doresc sincer mult succes.

C. B.

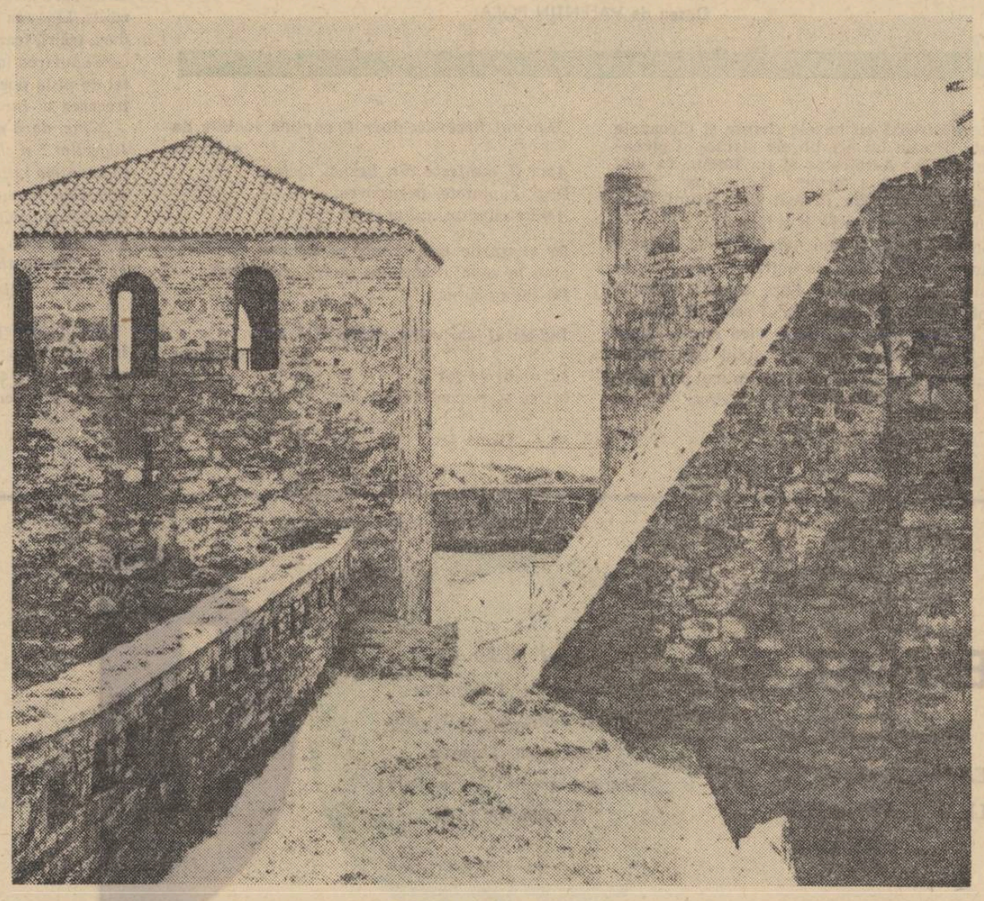

CETATEA BABA-VECHE

PUNCTE DE VEDERE

LITERATURA ȘI ȘCOALA

„Cultura", „om cult", „foarte cult", sînt expresii cu o rezonanță foarte plăcută și în ciuda oricărei modestii fiecare ar dori să fie învestit cu un astfel de atribut.

Majoritatea cititorilor, inclusiv a celor inițiați, sînt aproape exclusiv produsul școlii și al profesorilor.

Profilul literar al elevului de liceu capătă semnificații precise și ponderea cuvenită în procesul instructiv-educativ. Pentru că — și n-aș vrea să fiu suspectat de o pledoarie pro domo — indiferent de secția pe care o urmează un elev sau altul, de profesia pe care o va îmbrățișa ulterior, fascinația lecturii literare rămîne o certitudine, ca să nu mai vorbim de oportunitatea ei, de imensa valoare cognitivă și educativă.

În actuala configurație a civilizației lectura reprezintă o îndeletnicire aproape cotidiană, exprimînd de cele mai multe ori setea de cultură de informație și de frumos a elevului contemporan. Mai mult ca oricînd elevul de liceu citește sub însemnul unei evidente exigențe, cu mult simț critic, caracteristic dealtminteri și altor categorii de cititori. Ar fi riscant să postulăm anumite principii metodologice cu iz de rețetă în ceea ce privește lectura elevilor noștri. Stimularea anumitor factori în formarea gustului literar, în educarea simțului critic se impune însă. Unul dintre ei este neîndoielnic școala unde elevul ia contact cu operele clasicilor care devin un etalon pentru fiecare. Altul este critica literară percepută în cele două ipostaze : scrisă și orală. Nu trebuie neglijat în procesul autoeducației estetice nici valoarea și cantitatea cărților parcurse, mediul aferent intelectual al elevului, structura lui temperamentală etc. Problema consumatorului de literatură de pe băncile liceului se complică odată cu conturarea gustului individual, cu creșterea nivelului intelectual cînd el dintr-un element oarecum pasiv se convertește într-unul activ. Literatura parcursă e selectată, începe să treacă printr-un filtru propriu, este cu alte cuvinte aceea care-l **interesează.** Momentul acesta mi se pare crucial pentru evoluția „lecturii" ulterioare a elevului. Mai mult ca orice gusturile sînt discutabile, unii manifestînd interes pentru proza tipografică de speță strict obiectivă, sau în tovărășia unei opere de investigație psihologică, alții preferînd narațiunea punctată de evenimente imprevizibile sau proza simbolică. O altă categorie caută literatura anticalofilă sau textele poematice. În acest moment al formării viitorului cititor rafinat, mai mult ca oricînd, școala alături de critica literară trebuie să creeze premizele favorabile procesului de selectare indiferent de genul operei literare, a laturilor meritorii de cele caduce. În acest sens convergența școlii și a criticii (nu a celei orale) se impune cu forța evidenței spre unul și același scop : de a furniza jaloanele orientative în formarea culturii estetice a elevilor, de a pune la îndemîna lor criterii adecvate sensibilității actuale în virtutea cărora să poată face ierarhizări judicioase a valorilor în concordanță cu permanența mutațiilor ce se petrec în sfera înțelegerii artisticului. Pentru a se răspunde în mod eficient la acest comandament însă, educația estetică — așezată din păcate în contextul predării literaturii, în primul rînd prin optica manualului, undeva în subsidiar — trebuie să înceapă programatic încă din clasele V-VIII. Dealtminteri unii psihologi au demonstrat că în jurul vîrstei de 12 ani imaginile copilului sînt diametral deosebite de cele ale adultului. Ele sînt, am putea spune, subiective, halucinatorii chiar, cu puternice articulații animiste. Monologul dintre copil și universul micro și macro cosmic se realizează prin asociații care în ultima analiză sînt metafore. Prin definiție el metaforizează. Ori, literautra adresată tinerilor pînă la vîrsta adolescenței — de multe ori și cea din manuale — este văduvită de culoare, de plasticitate, de metafore, detașîndu-l crud pe micul cititor din lumea lui specifică, cum ar zice Arghezi cu „miracole nebănuite".

Evident eroarea provine din faptul că lucrurile sînt privite din unghiul de vedere al adultului și literatura în loc să mitizeze potrivit orizontului infantil, demitizează potrivit celui adult.

Și în perioada studiilor liceale sugestiile relative la modul și la căile de percepere diferențiată, nuanțată a operelor ca realități estetice specifice sînt vagi. Cunoștințele sînt polarizate (excepțiile sînt rare) în jurul unor puncte de vedere solidificate vizînd evoluția fenomenului literar din epoci revolute. De multe ori aprecierile critice pertinente sînt substituite cu mijloace exclusiv didactice acordîndu-se o atenție sporită cu totul nejustificată istorismului, factologiei, în dauna esteticului. Se absolutizează într-un fel latura epică, ignorîndu-se inefabilul emoțiilor estetice. Nu mai departe în cazul Mioriței valoarea simbolică, metaforică a morții nu e suficient de evidențiată, nici chiar în manuale.

La o vîrstă propice marilor vibrații în contact cu poezia contemporană elevii parcurg și aprofundează operele cronicarilor, ale Școlii ardelene și ale poeților premoderni. Pînă aici nimic rău deoarece nolens-volens, literatura trebuie să se predea succesiv. Din operele respective își trag seva principiile călăuzitoare cu privire la natura frumosului care devin repere în repetarea textelor ulterioare. Mecanismul se repetă pentru definirea axiologică a operelor aparținînd epocilor următoare așa încît se ajunge la o anume fixație, la tendința de a privi fenomenul artistic, imuabil prin prisma trecutului. Nu cred că ar fi imposibil ca procesul să se desfășoare, paralel, și în sens invers. Găsirea unor modalități adecvate i-ar pune pe elevi în situația de a cunoaște și înțelege alte formule literare, actuale, de mare circulație, de prestigiu chiar. În felul acesta s-ar mai slăbi rezistența unora în fața altor tipuri de literatură decît cea asimilată în școală, s-ar evita atitudinea nereceptivă față de elementul nou. A subordona totul etalonului clasic, a respinge de plano alte măsuri de limbaj nemaiintîlnite, a repudia în ultima analiză tot ceea ce nu e categorial sau rațional — discursiv mi se pare riscant, și undeva un pact, poate nedeliberat, cu conservatorismul.

Rolul criticii este copleșitor în această situație. Dar ea nu trebuie înțeleasă ca un document registrativ sec. Ceea ce poate să facă atît pentru profesor cît și pentru elev este să faciliteze apropierea față de opera literară modernă. E adevărat că între critică ca dealtfel și între poezie în general și cititor trebuie să existe un circuit afectiv. Dacă cel dispus să descifreze sensurile poeziei moderne, să-i cunoască frumusețile nu e învestit cu o sensibilitate corespunzătoare (care în ultima analiză este educabilă) dialogul dintre el și critică este iluzoriu.

Salutară inițiativa „României Literare" de a cunoaște prin întîlnirea organizată, aspecte din eforturile lăudabile pe care le fac profesorii de literatură în marele colocviu angajat cu elevii. Astfel de întîlniri s-ar putea organiza și de alte reviste literare. Ele ar fi cred utile și învățămîntului și literaturii și ar răspunde într-un fel receptivității sporite a elevilor noștri față de fenomenul literar. Fapt care, nu mai trebuie demonstrat, obligă.

Prof. NICOLAE VERDEȚU

rainer maria rilke

Aș vrea să vorbesc aici despre obsesiile, ba poate chiar despre *șabloanele* unui poet. Un mare autor se recunoaște după repetările la infinit ale unor gînduri. Poezia are legile ei naturale, care ca și legile naturii, pot fi stăpînite numai în parte. Chiar cunoscîndu-le bine, nu te poți sustrage lor. Un mare poet, odată intrat în universul său, devine sclavul noului cosmos. A ieși din el, înseamnă a pieri ca artist : nu poți crea într-un univers care ți-e străin ! E o stupiditate nemaipomenită dorința de a fi mereu nou, care la unii critici este semnul absolut al talentului. Las că nici nu știm ce e aia talent ! Un fizician care ar pretinde fulgerului să nu mai fie fulger, întrucît sclipirea orbitoare e cea dintotdeauna și-l cam plictisește — merită să fie trăznit pe loc, pentru incultură științifică. Fulgerul, în schimb, poate fi descoperit în toată măreția lui, dus pînă la ultima consecință. Asta e altceva. La fel — poezia. Atomii ei sînt alții de la poet la poet (vorbesc de cei foarte puțini, de cei adevărați). Se combină diferit, dar după legile lor. Ca să nu mai lungim vorba, vreau să laud șabloanele lui Rilke : semnul unei incontestabile originalități.

Distanțarea

„O, ce departe-s toate
Și trecute de mult.
Eu cred că steaua de la care
Primesc lumină în singurătate
De mii de ani a dispărut.
În luntrea care a trecut
Mi s-a părut că se rotea
O taină înspăimîntătoare.
În casă un ceasornic a bătut
În care casă oare ?
Aș vrea să ies din inima mea.
Și să stau sub cerul liniștit și mare
Și să mă rog aș vrea.
Și poate una dintre stele
Există cu adevărat
și cred c-aș ști pe-aceea dintre ele
care singură a durat
și-asemeni unui alb oraș îndepărtat
în ceruri stă la capătul razei“.

(În românește de Al. Philippide)

În căutare de perspectivă poetul se retrage în eul său, pentru a avea mai mult spațiu. Contemplarea cere lărgimi. De la „O, ce departe-s toate“ începe inspirația lui Rilke. De aici unda de melancolie pe care o dau cele „trecute de mult“. De aici nesiguranța contururilor, a percepțiilor. Abundența probabilităților : *poate, s-ar părea, eu cred, aș vrea, și cred c-aș ști* etc. Toate acestea pot prinde mai exact un sentiment proteic. O mărturisire a poetului ne reține atenția : „Astfel lirica este cea mai fericită dintre arte. În cuprinsul unei poezii un sentiment în dezvoltare poate trece prin diferite lucruri, înălțîndu-se ușor : prin peisaje, prin nori, printr-un pahar cu trandafiri, printr-o cameră cu oameni ce tac, printr-un pian la care stă o fată străină, printr-un pumnal care sclipește intermitent pe o catifea verde-închis, printr-o mare lîngă care plînge cineva, printr-o copilărie, pe o alee de toamnă tîrzie, pe lîngă o fîntînă, într-o grădină sălbatecă, încîlcită, ofilită... prin toate astea și încă prin nespus de multe altele un sentiment se poate înălța ca prin niște tablouri, într-o singură poezie“. Această tehnică a voalurilor, a filtrelor succesive... De aceea senzația de desăvîrșire e dată de combinația de cantități infinitezimale a unor doruri, nostalgii, avînturi. Sentimentul lui e un sentiment *de aliaj*. Sînt oameni care știu să iubească sau să urască net. Rilke a șovăit mereu. „Eu cred că steaua de la care primesc lumină în singurătate / de mii de ani a dispărut“. Și apoi șovăiala, contrazicerea : „Și poate una dintre stele / există cu adevărat“. Nimbată de o lumină moartă, poezia lui Rilke e bolnavă.

„Mare e moartea
Peste măsură
Sîntem ai ei
Cu rîsul în gură.
Cînd, arzătoare, viața
Ne-o credem în toi,
moartea, în miezul ființei,
plînge în noi.“

(În românește de Lucian Blaga)

Boala, moartea, timpul, steaua, iată cîteva dintre leit-motivele poetului. Toate sînt trăite „în miezul ființei“, dar privite de sus, de departe, din trecut. Toate sînt teme de distanțare.

„Povestea iubirii și morții stegarului Cristoph Rilke“ — o privire aruncată în trecut. „Călărind, călărind, călărind, prin zi, prin noapte prin zi. Călărind, călărind, călărind“ *(Reiten, reiten, reiten, durch den Tag, durch die Nacht, durch den Tag. Reiten, reiten, reiten)* : singurul avînt mai eroic, care sfîrșește prost. Într-un fel, această poveste, cam romanțioasă după unii, ne poate da o cheie pentru înțelegerea întregii opere : nu întîmplările ei sînt importante, ci sentimentele pe care le degajă aceste întîmplări. Poemul e un „Anabasis“ mai clar. Valoarea acestui parfum de poezie stă tocmai în parfumul său. Altfel, ce am găsi extraordinar în faptul că un stegar pleacă la oaste, iubește întîmplător și moare întîmplător ? Un *veni, vidi, vici*, — modern, terminat însă cu moarte.

Unul

Rilke e, totodată, un poet al șoaptei : destul de perceptibilă pentru a nu se transforma într-o bolboroseală de inițiat, destul de înceată pentru a se sustrage vuietului derutant al cetății, și de a permite o continuă legătură cu sine însuși. Nu ni l-am putea închipui pe poet declamîndu-și poemele în piață. Un bust

Desen de VALENTIN POPA

ni-l înfățișează cu buzele strînse și pleoapele lăsate. Poezia lui are buzele strînse și pleoapele lăsate. Admirator al lui Rodin, va iubi migala clasică a formei. Admirator al lui Tolstoi se va lăsa răvășit de furtuni interioare. Și totdeauna va fi el însuși.

Frații Hubert și Jan van Eyck au pictat o poartă împărătească de mare faimă : „Polipticul mielului mistic“. Spre această poartă împărătească ne duce gîndul recitind *Ceaslovul* cu cele trei părți : „Cartea despre viața monahală“, „Cartea pelerinajului“ și „Cartea despre sărăcie și moarte“. Polipticul imaginilor poeziei lui Rilke se poate strînge însă pe un singur chip : al lui Dumnezeu. Obsesia sa supremă matca tuturor insomniilor.

„Cad frunzele, cad de departe, parcă
s-ar vesteji în ceruri grădini îndepărtate,
cu gesturi de negare cad mereu.

Și cade-n nopți adînci pămîntul greu
de lîngă stele în singurătate.
Noi toți cădem. Mîna de colo cade.
Și altele și toate, rînd pe rînd.

Dar este unul care ține-n mînă
Căderea asta, nesfîrșit de blînd.

(În românește de Al. Philippide)

Acest Unul care ține în mîna sa toamna universală prinde duios, toate aceste prăzi ale unei orgii gravitaționale, tulburătoare, cu un început de lacrimă retina poetului. Artistul creează într-un fel o nouă biblie, sau mai bine zis, scrie pe o foiță de biblie sufletească.

„Domnul fiecăruia doar îi cuvîntă înainte de
a-l crea.

Apoi îl însoțește din beznă, tăcînd.
Doar cuvintele, preursirea.
Aceste cuvinte, stihie sînt :

De simțurile tale trimis pe pămînt
pînă la capătul dorului mergi fremătînd.
Dă-mi veșmînt.

Îndărătul lucrurilor, crește, pîrjolul
cotropitor,

ca umbrele lor
întreg să m-acopere-ntr-una.
Îngăduie totul : frumusețea, spaima, tot una.
Trebuie doar să mergi ; nici o simțire nu-i
prea departe.

De mine nimic nu te despartă
I-aproape străbuna
Țară-viață
O vei recunoaște
După grava ei față.
Dă-mi mîna.

(În românește de Dan Constantinescu).

Dumnezeul său este numit „cel veșnic“ cel care i s-a arătat. El nu e tatăl, ci fiul nostru, (poetul inversează mitul), ori, cu o imagine de o mare forță și plasticitate în simplitatea ei, „Vecinul de odaie“, singur și bolnav.

Vecine, dumnezeu, de uneori
Te tulbur, în nopți lungi cu-a mea bătaie
E că-ți aud suflarea rareori
Și știu că tu ești singur în odaie.
Și cînd îți trebuie ceva nu-i nimeni,
cînd dibuiești, nu îți dă nimenea să bei :
ascult mereu. Fă un mic semn de vrei
Sînt lîngă tine.“

(În românește de Maria Banuș)

Altădată însă e intuit puternic, stăpîn, și *„grija lui e pentru noi un vis urît“*. (Îmi place foarte mult acest vers.) Grija lui ne doare, întrucît nu mai putem să-l înțelegem, am devenit distrați și uituci. În legătură cu această latură a operei lui Rilke întîlnim într-un eseu al poetului Al. Philippide (care alături de Ion Pillat se numără printre exegeți serioși ai autorului *Elegiilor*), observații demne de atenție.

„Das Studenbuch, 1905, cu tot titlul de carte de rugăciuni, nu poate fi considerat drept poezie religioasă, drept o contribuție la exaltarea sentimentului religios. Aceasta în primul rînd, din pricină că poeziile din acest volum nu au deloc un ton de predică edificatoare ; și, în chip mai hotărîtor, din pricină că atitudinea lui Rilke față de divinitate este o atitudine de artist cu antene metafizice și nu o atitudine de credincios fervent.“ Desigur problema e spinoasă ca o coroană și nu putem intra în amănunte (din lipsă de spațiu). În fond, Rilke e un mistic al propriului eu, toate pelerinajele sale se termină întoarse în interiorul sufletului său tremurător și neliniștit. După cum — cu o vorbă a unui filozof călător — cel mai scurt drum pentru cunoaștere duce de jur împrejurul lumii — tot așa, în cazul unui astfel de poet, autocunoașterea trebuie să-și înfigă o antenă în golul dintre stele.

Oră gravă

Ideea elegiilor nu e originală la Rilke. Hölderlin cu însemnările sale despre tragic, Novalis, pentru a ne restrînge numai la surse germane, l-or fi făcut să se gîndească la o mare lamentație. Dar ce înseamnă originalitate, cînd în lume nu există decît cîteva idei, ca niște planete rotitoare, care se văd mai bine cînd din India, cînd din Grecia antică, de pe colțul ăsta de pămînt, de dincolo ori de dincolo ? Depinde de fiecare autor să intre sau nu în gravitația acestor planete, nimbîndu-se fie de lumina, fie de vidul lor.

„Ceea ce e gîndit în liniștea cea mai mare“ — Și aici ca și în micile frimituri de anaforă lirică azvîrlită de poet în pliscul dumnezeirii, dăm peste același miez : neîmpăcarea cu sine, neliniștea în iubire, în viață și în moarte, sforțarea spre „transformarea vizibilului în invizibil“. Liniștea cea mai mare îi luminează gînduri, trăiri, frămîntări și vînzoleli din adînc, pe care căutarea inefabilului le transformă într-un fel de pîslă poetică : țesătura e deasă, încîlcită, trecerea în *invizibil* mult îngreunată.

„Cine, dacă-aș striga, m-ar auzi, din cetele / Ingerilor ? și chiar dacă unul m-ar lua / deodată pe inima lui: aș pieri înaintea / prezenței prea tari. Căci frumosul nu e altceva / decît începutul cumplitului pe care abea-l îndurăm / și-l admirăm atît, pentru că nepăsător, din dispreț, / nu ne distruge. Cumplit e orice înger“.

(În românește de Maria Banuș)

Așa începe elegia întîia. Nu o simțim prea la îndemînă „în lumea cea tălmăcită“, și se caută o ieșire spre un alt cer. Toată poezia aceasta e o fierbere, un abur într-un cazan închis, căutînd o spargere pentru eliberare. Această *spargere în omenesc*, dincolo de omenesc, este după Rilke *îngerul*. Deși poartă numele castelului Duino, elegiile par scrise toate într-un alt castel : Sant' Angelo de la Roma, al cărui înger înfricoșător din moț, tot încearcă de veacuri să-și bage sabia în teacă.

Aparent lirica lui Rilke s-a înnoit încontinuu. „Sonetele către Orfeu“ sună altfel decît „Ceaslovul“. „Cartea imaginilor“ se deosebește și ca structură de „Elegiile din Duino“, „Povestea iubirii și morții stegarului Rilke“ are un ritm unic. În fond însă, dincolo de diferențe, inspirația lui e egală cu ea însăși. Stilul e același, ca o tuse convulsivă. Ceva monoton și sacadat unește primele pagini cu ultimele scrise de mîna lui.

În mari haznale de întunecime
se zămislește noaptea și se-mbină
cu alte nopți din vremi profunde.
Și iată, noaptea din vechime
nemărginită se înclină
spre sora ei ce-n mine se închide.

(În românește de Al. Philippide)

După cum toate nopțile se amestecă sus și noaptea dedemult e soră cu cea din noi (ce minunată observație), la fel există un singur suflu în toate insomniile poetului. Niciodată nu i se pare că a epuizat desăvîrșirea și reia obsesia. Nu cunosc un poet care să se repete mai vizibil (în teme, în imagini, în cuvinte chiar). Și rar poet mai bogat în emoțiile pe care ni le comunică !

Wer jetzt weint irgendwo in der Welt,
ohne Grund weint in der Welt,
Weint über mich.
Wer jetzt lacht irgendwo in der Nacht,
ohne Grund lacht in der Nacht,
lacht mich aus.

Wer jetzt geht irgendwo in der Welt
ohne Grund geht in der Welt
geht zu mir.
Wer jetzt stirbt irgendwo in der Welt,
ohne Grund stirbt in der Welt :
sieht mich an.

Să ne oprim puțin asupra acestei poezii, care mi se pare că ilustrează de minune cele ce spuneam mai înainte. În primul rînd economia maximă a mijloacelor. Aceleași cuvinte revin : *lume, noapte, fără rost, eu (de mine).* Apoi economia mișcării : a plînge, a rîde, a pleca, a muri. Monotonia repetării aceloraș cuvinte. Monotonia păstrării aceleiași scheme : cel care plînge, plînge de mine, cel care rîde rîde de mine etc. Dar ce sentiment nemaipomenit îți creează această mică poezie așa de „săracă“ aparent ! E o încordare adevărată a sufletului, o clipă fericită de extaz în fața conexiunii cu universul. Descoperi pentru o frîntură de clipă că ești legat de stele, de pulbere, de tot ce se naște și moare. Că ești centrul universului pentru o clipă. Bogăția acestei revelații și, totodată, tristețea unei alte intuiții : că ești singur, pierdut, și că orice s-ar întîmpla în lume înseamnă o ruinare a ta. Sentimentul trecerii timpului se simte subteran. O asemenea *pipăire* a unor stări nedefinibile nu se putea face cu mari exclamații, cu largă risipă de vorbe. Poetul și-a coborît pleoapele, a văzut, a deschis ochii și n-a mai văzut. Viziunea s-a isprăvit. Emoția a fost redată așa cum l-a fulgerat ca o aripă de înger trecînd prin dreptul lunii. În modul acesta artistul creează cu o siguranță de maestru fiecare poem. Muzicalitatea versului, una din marile sale cuceriri, este dată de captarea pulsației exacte a unei emoții. Lirica sa e un extaz sacadat.

Sensibilizat de suferință, căutînd în lumea obiectivă adevăruri obiective, căutînd absolutul și infinitul, poetul elegiilor a dat cu uimire doar peste propria subiectivitate, de care nu s-a putut desface, ca un păianjen înfășurat în propriile-i fire. Și asta o viață întreagă de existență întru poezie. Pînă cînd marele ceaslov cu scoarțe grele ferecate în fier și lemn s-a închis, prinzîndu-i nu numai sufletul ca pînă atunci, dar și trupul : bang !

Ecoul poeziei sale este o lungă tînguire.

Marin SORESCU

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII“

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
41 (389)
Sîmbătă,
11 octombrie
8 pagini — 1 leu

Invitație la critica prozei

Cînd s-a discutat „anul literar 1968" s-a pus accentul bineînțeles, pe cărțile substanțiale și s-a scos în evidență, în ceea ce privește proza, avansul romanului. S-a încercat chiar afirmația de „an al romanului". Mult ar fi meritat să fie discutat și fundalul literar pe care au apărut valorile distincte. Încercarea desprinderii unor trăsături generale ale cărții actuale de proză, ale fenomenului prozei n-a putut și nu poate ignora numeroasele cărți apărute — romanele socotite numai notabile sau considerate eșuate, mulțimea de cărți de povestiri, de schițe, deloc neglijabile, în bună parte scrise de autorii tineri — știind că prin cuprinderea fenomenului, aparițiile care au urmat, tendințele de dezvoltare ale prozei ca și stagnările ei pot fi supuse unor înțelegeri mai atente și complexe. Numeroase întrebări se ridică, în ce măsură extensia editorială a inclus și sensul de calitate, în ce măsură a adus un cîștig pentru substanța prozei, care este legătura de nivel între romanul actual și proza scurtă în general, apărută în ultimul timp etc. Remarcase un critic, în poezie de mai mult timp se putuse observa constanta unei ascensiuni, o diversitate bine conturată în timp ce, în ceea ce privește proza, după apariții de valoare izolate, după perioade de eclipse, abia în ultimii ani s-ar putea vorbi de un reviriment serios al prozei. Constatarea este foarte interesantă, ea a fost discutată și amendată la timpul ei, urmată de o seamă de alte întrebări, de loc marginale care deși au fost puse n-au fost reluate cu sistemă.

Cronicarii literari au căutat să rețină și să afirme din tabloul extensiv al aparițiilor punctele reale de sprijin în poezie, în proză, în critică, polemicile n-au lipsit, s-au îndreptat mai mult spre nuanțe de interpretare de la o carte la alta și de la un autor la altul, așezarea discuțiilor pe problemele mari ale dezvoltării literaturii actuale rămînînd o întrebare deschisă. Analizele critice și-au arătat roadele, cărțile importante au fost privite dintr-o diversitate de unghiuri. Privirile de sinteză, puține și-au dovedit utilitatea ele fiind capabile să pună în lumină trăsăturile viabile ale fenomenului literar ca și stările lui de involuție. Raportul stărilor de involuție, în proză vorbind, față de punctele mobile ale prozei și modalităților ei, poate oferi dezbaterilor critice teme dintre cele mai acute, s-au consumat cîteva „cicluri" de aparții editoriale abundente, reperele de analiză există — și credem că dezbaterile departe de a fi socotite încheiate, pot aspira la confruntări de o reală valoare concluzivă.

Dacă în ceea ce privește poezia, critica pare să fi fost mai insistentă, problemele prozei, în general, nu numai cele ale romanului, solicită și mai departe atenția, și ne gîndim aici nu numai la contribuția criticilor, ci la angajarea unor discuții la care să participe înșiși scriitorii. Pentru că trebuie remarcată calitatea critică a intervențiilor scriitoricești, în discutarea și reevaluarea valorilor clasice, interesul mărturisit al poeților și prozatorilor de a-și expune opiniile asupra fenomenului literar actual. Cît privește poezia, discutarea ei, să amintim întrebări foarte serioase asupra unui anumit proces de inflație de platitudini, asupra căruia revista noastră și-a exprimat nu de mult punctul său de vedere.

O discuție amplă asupra fenomenului prozei actuale ar fi la rîndul ei foarte utilă. Problematica socială a prozei, condiția ei artistică contemporană, modul cum îndepărtarea de substanță duce la repetiție obositoare și la o nivelare a expresiei, la ștergerea individualităților — sînt chestiuni care aduse în discuție cu competență își vor dovedi importanța nu numai ca valoare critică, ci și ca o invitație la proză, la curajul de a scrie o proză cît mai aproape de posibilitățile mari de talent ale autorilor noștri, cît mai fertilă pentru originalitatea lor, mai demnă de pasiunea de a continua strălucita diversitate a prozei românești.

Se observă un interes sporit în ultimul timp, la scriitorii cei mai tineri, pentru povestire și schiță. Este bine de știut dacă acest interes poate lăsa în urmă stadiul de încercare intermitentă, ca să poată deveni, prin captarea unei problematici de esență un serios punct de sprijin al muncii literare în proza actuală.

În numerele noastre viitoare vom deschide discuții critice asupra prozei, pe care le dorim desfășurate în spiritul climatului literar de stimă pentru munca scriitorilor, pentru înțelegerea superioară de care ei sînt capabili asupra lucrurilor și evenimentelor.

Scriitorul e un intelectual, un om al rațiunii, vorbește în cărțile sale despre viață și destine, este un om profund social, al timpului și al întrebărilor fundamentale ale vremii sale. Patriot integru, e o absurditate pentru el să facă o separație între cultură, literatură și social între social și ideia de patrie, între ideia de om și de demnitate a țării sale și a rosturilor ei contemporane în lume. Pentru un prozator măsura socialului, problemele cardinale ale prezentului sînt capitale; dogmatismul, evaziunea, îndepărtarea de la rosturile sale unice de artist și cetățean, pot însemna odată cu anularea talentului și pierderea sensului existenței sale. Proza mare se scrie cu demnitatea propriului destin și departe de a considera scriitorul mai întîi un personaj, ne gîndim că tăria prozatorului n-are cum sta în jocuri de stil și de comportament de cabinet, locul său e în dialog deschis cu vremea sa. Problema socialului e pentru prozatorul pregătit să stea la umăr cu timpul său o problemă de substanță artistică. Repetăm o veche mărturisire, spunînd că a vorbi despre caracterul social al prozei ar echivala cu explicitarea unui pleonasm.

Responsabilitatea prozei, a artei în fața societății și a istoriei o obligă în primul rînd să-și păstreze calitatea de artă autentică să nu facă concesii artificiului și facilităților de ocazie, să nu-și compromită, adică, esența.

LUCEAFĂRUL

amintiri

Despre „Povestiri din Boemia"

Un foșnet venea, de păduri ude în ceturile
toamnei
De miresme vegetale și vechi,
Din Rainer Maria Rilke.

Cîini lătrau, sub înalte ferestre de castele
Un corn suna, toată melancolia Boemiei
În Rainer Maria Rilke.

Catedrale dormeau, cu grele mantăi de ploaie
pe umeri
Mîini pe clape de orgă, pe minere de săbii
Lungi lumînări de ceară, palide chipuri de regine
Și tropotul cavaleriei sub razele reci ale lunii
În Rainer Maria Rilke.

Tu îmi citeai. Eram la țărmul mării.
Amiezi de Orient. Reverberații calcaroase.
Nisip fierbinte. Soare mult.
Ne-nconjurau geamii, sacale, măgărușii...

Dar în noi foșneau pădurile Boemiei.

Geo BOGZA

Numărul de față este ilustrat cu reproduceri după lucrările lui Fernand Léger

GALAXIA GUTENBERG

Una din primele probe tipografice revoluționare ca tehnică făcute de meșterul Gutenberg la Mainz a fost realizată pe o scrisoare-tip de iertare a păcatelor, redactată în latina vulgară. Este ciudat că arta modernă a imprimării cu litere mobile, ce va dărima atîtea, fără iertare, s-a exersat la început pe textul unei indulgențe: falsa declarație, traficul de primire cu ghiotura în grădina fără griji și care, în același secol, avea să stîrnească uraganul Luther, ajuns la paroxism cu pata istorică de cerneală de pe zidul chiliei, chiar pe locul unde protestatorul înfuriat, văzîndu-l într-o noapte pe Satana, zvîrlise în el cu călimara. Posed reproducerea acestei indulgențe tipărită cu cele mai pure litere gotice (gedruckt von Gutenberg auf seiner ersten Presse) *oferită la Zakopane de sculptorul polonez modernist Hasior. E un colaj năstrușnic: peste scrisoarea de indulgență înrămată, atîrnă, răstignit, un înger de celuloid cu picioarele introduse într-o cupă de șampanie în care se află trei bile, trei rulmenți. Pe dosul reproducerii, scria: „Adorația aspirinei"; dăruindu-mi-o însă, sculptorul avea să schimbe ironia în „Adorația speranței".*

Înainte de Luther însă — pus în mișcare, servit de invenția meșterului din Mainz — personalitate căreia noi îi dăm înțelesul unui erou al gîndirii, al unui intelectual lucid și critic din vremea sa, se mai găsiseră și alții care se jertfiseră neadmițînd facilitatea: cei trei băieți din Capela de la 1412, ale căror nume le-am notat în grabă, în lipsă de altceva, în carnețelul cu numere de telefon utile, sau ale prietenilor. Ca să mi se ierte impietatea, am aruncat, după tradiție, în fîntîna din mijlocul capelei, săpată în interior pentru un eventual asediu, o monedă de un leu românească, peste toate valutele lumii strînse în adînc, vizibile prin apa atît de clară, ca de izvor. Era și aceasta o indulgență; reflexul răscumpărării ușoare, nevoia de a plăti ieftin pentru ceea ce nu are preț sau nu se măsoară decît cu viața. Atunci abea, moneda scoțînd sunetul ei de scufundare, am înțe-

Constantin ȚOIU

(Continuare în pag. 2)

Însemnări de atelier

Acolo, lîngă pod

Sau mai bine zis, acolo lîngă podul umblător care trebuia să vină și să ne ducă în baltă. Și era într-o seară de caprifoi, sau a sîngelui de floare, o seară întoarsă din moarte, dureroasă și pierdută, luînd din noi clipele care-i lipseau să sature moartea și să intre în noaptea uscată a veșniciei. Eram treizeci și unu (stupidul meu obicei de a număra) cifră curgînd dintr-un roman magic — și dincolo de Dunăre vibra iluzia, se mișca vînt venit din Asii, pămîntul acoperea hoți fără noroc peste care nimeni nu va clădi altare, dincolo era mai aproape plecarea spre niciunde. Mai demult cînd fusesem doar treizeci, înainte de a fi venit al treizeci și unulea, căzuse mort un vultur de apă. Zăcea cu aripile desfăcute, pe buza ripei, ca într-o stemă veche — ciocul mai dur ca spada, ghearele lustruite în spinări de pește și păstrînd încă apoteoza și scînteia de fulger a celui care știe să lovească — și al treizeci și unulea, venind — mă obsedează imaginea lui, înalt, tuns scurt, cu bărbia împinsă înainte, disprețuitor, și purtînd în mîna dreaptă un cufăr de lemn: serg. Alexandru I. Petre, contingent 1964 — l-a răsturnat cu piciorul, tăcut, apoi și-a fixat ochii pe cer. Căuta locul blestemului? Înjura? Vedea sus o altă pasăre de pradă ridicînd spînzurători în căile migrației? O clipă am trăit adînc impresia că dumnezeu închide stingherit poarta casei, trage obloanele pe fereastră și scoală cîinii.

Și pe cînd podul întîrzia să vină, un bătrîn a zis: „Mă duc cu el lîngă Mare, în nopțile astea mor lebedele". El a zîmbit, era nepotul bătrînului, purta o rană vînătă, se vedea că nu cunoscuse femeia și mergea să asculte moartea. „Mă duc să-l învăț, zise din nou bătrînul. Lebăda cîntă, și fulgii ei se fac negri". „Asta nu se poate", i-am zis. „Se înnegrește, eu am văzut, de ce nu crezi?" „Poate se face roșie, poate..." „Nu, niciodată". „Nici albastră? Nici verde?" „Crede-mă, neagră. Numai neagră. Și ține cinci minute, poate mai puțin, și pe urmă se duce la fund. E un loc special unde mor ele, parcă-s nebune, acolo vine fiecare să cînte. Pari uimit, nu spun minciuni, poate am un defect la ochi, băiatul trebuie să controleze, dar jur că sînt negre". Apoi a venit podul, s-a lipit de mal și ne-am urcat. Bătrînul a luat vulturul, l-a înfășurat într-o foaie de ziar și l-a introdus în rana nepotului. Oribil! Mi-a citit scîrba pe față. „În rană mai e o pasăre moartă. Le pun în apă și prind un coș de raci."

O seară din sînge de floare. Și Dunărea ducea în spinare bărbăția noastră slută, a celui care povestise și a celor care-l ascultasem. Nu pot să-l încadrez aici și pe serg. Alexandru I. Petre, contingent 1964, el sta drept, lîngă cufărul lui de lemn, înjurînd, sînt sigur, ușa din cer, obloanele închise. El era răzbunarea sau numai începutul ei. Oricum, era altfel decît noi, mai ales altfel decît mine. Era deschis spre mînie și asta se vedea. El îndrăznea să fie împotriva tuturor. Simplu și tragic. Și l-am iubit. Și i-am spus: „Lebedele alea trebuie să fie și roșii și albastre și verzi. Ești de acord?" Mi-a răspuns scurt: „Da". Și-atunci l-am urît pe bătrîn, eu care nu pot să urăsc. Mințise. Pot să jur eu astăzi că mințise. Lebedele sînt niște luntri de abur și vis, mai puternice decît apele în care mor, și cîntecul lor din urmă, înfricoșător, urcă în aripile a toate păsările. Moartea unei lebede ridică furtună pe mări.

Fănuș NEAGU

avant-premieră editorială

GHEORGHE ȘINCAI

„Hronicul românilor" (vol. 2)

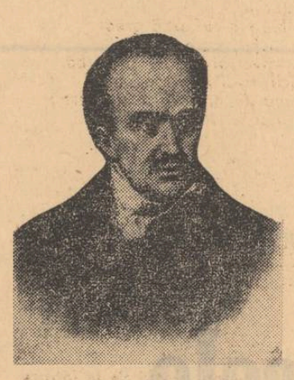

Continuarea primului volum din seria edițiilor de referință. Apare sub îngrijirea lui Florea Fugaru (E.P.L.)

ALECU RUSSO

„Cîntarea României"

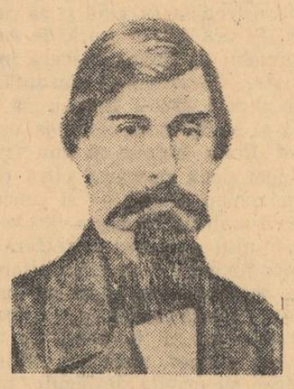

O reeditare după volumul „Piatra Teiului" apărut în colecția B.P.T. sub îngrijirea lui Geo Șerban.

G. CĂLINESCU

„Cartea nunții"

Cu o prefață de S. Damian (E.P.L., colecția B.P.T.)

G. TOPÎRCEANU

„Opere" (vol. 1)

Ediție în două volume, îngrijită și prefațată de Al. Săndulescu. Primul volum conține întreaga creație poetică (E.P.L.)

Scriitorii care au cărți în curs de apariție sînt invitați să anunțe la secretariatul revistei noastre titlurile respective, însoțite de un portret foto, pentru a fi anunțate la rubrica Avantpremieră editorială.

CRONICA LITERARĂ

d. popovici

„ROMANTISMUL ROMÂNESC" și „POEZIA LUI MIHAI EMINESCU"

Istoric literar prin formație și vocație, D. Popovici este preocupat de procesele care constituie viața unei literaturi, dar și de cele care o premerg și o condiționează. De aceea stabilirea obiectului cercetărilor sale nu implică o severă discriminare între valorile realizate și cele doar prefigurate, între scriitorii autentici și cei doar reprezentativi și nici între literatură și neliteratură. O asemenea concepție este perfect adecvată perioadelor incipiente, în care literatura de abia se disociază de cultură, iar scriitorii sînt mai ales agenți și fermenți ai vieții culturale, activi în presă, preocupați de problemele limbii, de folclor, arheologie, istorie, traducători, adaptatori, editori și profesori. Perioada cercetată în „Romantismul românesc" este obiectul ideal pentru un istoric de tipul lui D. Popovici, fiind tocmai perioada constituirii literaturii din extra-literar, a nașterii scriitorului din cărturar și om politic.

Universitar prin structură și nu doar prin circumstanțe biografice, D. Popovici vede în istoria literaturii o știință-ansamblu riguros de adevăruri obținute prin cercetarea tuturor datelor existente și prin interpretarea lor cu un ideal indice zero al subiectivității. Lucrările lui D. Popovici sînt „manuale", în sens superior, cărți menite să instruiască, să aducă pe cititor la calitatea de cunoscător al domeniului respectiv, să-i creeze deci premiza necesară oricărei evoluții ulterioare.

D. Popovici aparține tipului savant, a cărui operă se constituie prin adiție laborioasă de date, acoperind zone de o amploare ce desfide diversitatea domeniilor, parcurgîndu-le cu un sigur simț de orientare. Prin amploarea materialului conținut, prin justețea afirmațiilor, lucrările lui D. Popovici se situează în rîndul cărților indispensabile din literatura noastră critică.

Dacă prima jumătate a secolului XIX este un obiect perfect adecvat concepției și metodei lui D. Popovici, poezia eminesciană generează în schimb tensiuni și contradicții în interiorul demersului critic. Preocupat și aci de „istoria" fenomenului Eminescu, D. Popovici întreprinde investigații prelungite în climatul cultural al casei părintești, al Cernăuțiului, al Vienei, în starea literaturii românești și europene a momentului. La capătul cercetării, întreprinse cu luciditate și probitate exemplare, istoricul conchide că datele obținute nu sînt suficiente pentru a „explica" apariția lui Eminescu, modul său propriu de manifestare. Dar dacă Eminescu este o apariție singulară, o relativă excepție de la legea determinismului istorico-cultural, îndelungata cercetare a „surselor" operei sale nu se mai justifică, istorismul atitudinii se află în dezacord cu obiectul cercetării.

D. Popovici precizează în repetate rînduri că poezia lui Eminescu este expresia unei vocații originare invincibile, că deci influențele care s-au exercitat asupra sa nu au fost determinante. Și totuși cercetarea revine și insistă asupra relației dintre poezia lui Eminescu și filozofia lui Schopenhauer, stabilind un paralelism între propozițiile filozofului și implicațiile ideatice ale poetului. Dar dacă nu este vorba de o filiație ci de o corespondență spirituală, și dacă simptomele acestei corespondențe se află în zona ideilor, deci în afara poeziei propriu-zise, cercetarea influenței — moment necesar al metodei lui D. Popovici — se dovedește funcțională, iar efectuarea ei amînă o analiză adecvată și fecundă.

Bineînțeles că investigația istoricului nu este superfluă, mai ales că este făcută cu menționatul simț al justeții, în care stă distincția lui D. Popovici. Dar poezia lui Eminescu reclamă și un intens studiu static, menit să-i evidențieze structurile fundamentale, ori această componentă a cercetării ocupă un spațiu redus la D. Popovici.

Cînd stabilește sectoarele poeziei eminesciene, istoricul nu identifică temele poetice eminesciene, pentru că societatea, iubirea, natura, nu sînt propriu zis teme ci simple posibilități tematice. De abia cînd se asociază cu moartea, cînd este dureroasă voluptate, iubirea devine temă eminesciană, ori ca atare ea nu este fixată în studiul lui D. Popovici. Aici participăm la o exegeză a poeziei erotice, la disocierea ideilor despre iubire și nu la configurarea viziunii erotice.

Alături de „poezia cetății umane" și „poezia erotică", D. Popovici creează un sector al „poeziei mitologice". Dar mitologia nu poate avea același regim ca „cetatea umană" sau iubirea, ea nu poate delimita un compartiment similar. D. Popovici se referă la personajele și motivele mitologice, identifică sursa lor — elină, indiană, germanică, dacică. Dar ca atare observațiile nu ating zona propriu-zis lirică. Interesant este faptul că istoricul precizează în finalul analizei că poetul „creează în spirit mitologic" (pg. 293), pronunță deci propoziția care trebuia să constituie începutul cercetării, care ar fi înlocuit exegeza cu o interpretare. Esențială pentru Eminescu este capacitatea de a crea mituri, „mitosul" despre care vorbește I. Negoițescu, iar revelatoare sînt nu atît personajele împrumutate din fondul mitologic comun, cît personajele propriei sale mitologii: demiurgul, poetul, preotul, monarhul (identificate de I. Negoițescu). Mitul este prezent în viziunea cosmică a poetului, în preponderența apelor și a „sidericului", în muzica suav tînguitoare ce bîntuie această lume palidă și rece, în plînsetul ei interior, în voluptatea mortală a iubirii. Prin intermediul mitului pătrundem în esența poeticului eminescian, ajungem la „metafora infernală", spre care, în urma lui G. Călinescu, tinde I. Negoițescu, văzînd în ea semnul apartenenței poetului român la marea poezie romantică a continentului. Și totuși D. Popovici însuși precizează că ar trebui studiate la Eminescu vocația fantasticului, a fabulosului și mitului (pg. 306), modul particular de reprezentare a spațiului și timpului (pg. 333), poezia mării și a astrului (pg. 329), indicînd prin aceasta tocmai căile spre mitosul eminescian.

Contribuția lui D. Popovici la sinteza eminesciană este ideea titanismului, căreia îi subsumează întreaga operă a poetului. Dar dintre elementele pe care le consideră D. Popovici definitorii pentru titanism, cel puțin unul — intensitatea afectelor — este insuficient relevant. Apoi istoricul însuși admite că un alt element și anume manifestarea epică sau dramatică a structurilor titaniene, nu este propriu lui Eminescu, natură prin excelență lirică, iar revolta, și mai ales resurecția, sînt prezente la Eminescu doar într-o fază poetică incipientă. Așadar istoricul literar însuși limitează domeniul titanismului, ajungînd astfel să-i diminueze puterea caracterizantă. Și dacă, așa cum D. Popovici conchide, negația, deprimarea și tonul corespunzător — molatic elegiac se impun definitiv odată cu maturizarea poetului, nu este obligatoriu ca ele să fie considerate rezultat al unei anterioare experiențe titaniene. Așa încît „titanismul" capătă prea multe amendamente, devine prea puțin cuprinzător, pentru ca sub semnul lui să mai poată sta în întregime poezia eminesciană.

Dacă stabilirea sectoarelor poeziei eminesciene nu pătrunde în lirismul propriu zis ci rămîne în domeniul filozofiei, analiza poeziilor izolate vizează mai ales tehnica poetică și nu poeticul însuși. În aceste analize D. Popovici ilustrează o concepție și o sensibilitate maioresciană. Poezia este apreciată în funcție de impersonalitatea emoției — de traducerea experienței individuale în meditație cu valoarea generalității, de plasticitatea imaginilor, de coerența logică a mecanismului metaforic, de conjugarea sugestiei vizuale cu cea auditivă, de ritmul progresiv, ascendent al afectului etc. D. Popovici se situează în aceste analize de detaliu în prelungirea liniei inițiate de Ibrăileanu în critica eminesciană, de fapt a unei cercetări a cărei exactitate este doar aparența unui impresionism minor.

Semnificativ e faptul că asemenea analize sînt bazate întotdeauna pe studiul variantelor, ceea ce satisface vocația geneticului caracteristică pentru istoric. Iar această analiză dispensează cercetarea de un moment decisiv, acela al stabilirii valorii, prin faptul că forma finală este întotdeauna considerată desăvîrșită. Bineînțeles că cercetarea variantelor este profund semnificativă pentru concepția estetică a poetului, dar, cum D. Popovici însuși o spune, sintetizînd contribuția lui D. Caracostea, există la Eminescu o tensiune între natură și conștiință, între romantismul lirismului și clasicismul crezului poetic. Ori geneza formei finale și finite ilustrează mai ales lucrul conștiinței estetice eminesciene, deci al cenzurii anti-romantice, și atunci nu în ea este de căutat expresia genuină și întreagă a fondului liric eminescian.

Studiul lui D. Popovici conține însă sugestiile unei cercetări de mare fecunditate, astfel încît chiar dacă el însuși întîrzie asupra unor operații preliminare, restrîngînd spațiul analizei statice, și anunțînd numai direcțiile unor investigații necesare, „Poezia lui Mihai Eminescu" constituie un moment de neignorat în critica eminesciană.

Ilina GRIGOROVICI

GALAXIA GUTENBERG

(Urmare din pagina 1)

les limpede, ca apa fîntînii, argumentul celor trei de la 1412 refuzînd chitanța ieftină de ispășire — tipărită mai tîrziu, de probă, de meșterul german (primul care și-o fi zis, după invenție, că în fond hîrtia rabdă orice) — argumentul acela cutremurător că omului nu i se poate lua, lesne, nimic, nici păcatul și că doar existența lui dusă pînă la capăt, cu o conștiință liberă, chiar dacă mizeră, îl poate salva.

De atunci, născocirea vrăjitorului Gutenberg cu literele lui schimbătoare din care se poate alcătui orice, îndulgențe, osîndiri, alte îndulgențe, alte osîndiri, ca într-un joc de cuburi pentru copii — a slujit toate revoluțiile mari ale omenirii. Invenția tiparului se pregătește să iasă la pensie, bătrînă și venerabilă ca o locomotivă cu aburi. Intrăm într-o anti-galaxie, în împărăția lui „Pe văzute" și „Pe auzite", cu un alt cîntăreț orb, probabil, spunînd numai, ca autorii anonimi de odinioară, cu ochii îndreptați către cer ca toți orbii.

În negativul de plumb al scrisului, strîns de secole în imprimerii, ca într-o piramidă de milioane de tone de plumb, dorm îngropați, înveliți în șpalturi, faraonii Balzac, Tolstoi și Dostoievschi cu măștile lor de aur masiv.

Zețarul bătrîn, descendentul lui Gutenberg, îmi întinde mîna lîngă caseta lui cu litere. El își ferește mîna murdară de plumb, îmi arată doar antebrațul pe care are scris, tatuat de mult, un nume. Tot ce se scrie pe o piele de om rezistă pînă la moarte.

Ai putea să crezi că acest înveliș al tău, propria ta piele este materialul cel mai durabil.

breviar

AL. SĂNDULESCU

Duiliu Zamfirescu

Dacă s-ar adăuga la această micromonografie și cele 300 pagini de Scrisori inedite, *publicate de Al. Săndulescu în 1967 (însoțite de un cursiv eseu și un sever aparat critic), am avea imaginea unei monografii cu majusculă, ilustrînd pe plan documentar partea cea mai ,originală a cercetării. Ca morfologie generală lucrarea urmărește separat biografia scriitorului, urmată de sectoarele literare în care s-a manifestat: poezie, proză scurtă, romane, corespondență și opinii estetice.*

Față de studiile care s-au scris asupra operei lui Duiliu Zamfirescu, Al. Săndulescu nu mai urmărește prea mult probleme biografice sau bibliografice, tentație legitimă pentru un istoric literar; îl interesează să prezinte, și aceasta constituie, de altfel, contribuția acestei cărți, mai ales „opera literară" necunoscută, în sensul de necercetată și neevaluată pe plan estetic, corespondența. Duiliu Zamfirescu este unul din scriitorii care știu să scrie scrisori și pentru care „corespondența" devine un gen literar sau poate chiar un jurnal *al operei.*

Scrisorile nu mai sînt în cercetările curente posibilități de sondare într-o biografie posibilă ci mai mult reacții și comentarii relative la operă, sau dacă rămîn autobiografice se cristalizează în autoportrete morale. „Clasicistul" din articole și poeme devine un modern în scrisori; despre acest creator modern, anticalofil înaintea lui Camil Petrescu, militant pentru „romanul urban" înaintea lui Eugen Lovinescu, radiograf al psihologiei maselor înaintea lui Liviu Rebreanu își propune să vorbească Al. Săndulescu. Dar scrisorile lui Duiliu Zamfirescu mai dovedesc în exegeza de față și prezența romancierului în reportajul literar cel mai autentic sau în portretistica morală. Apolinica rafinare din poeme, în care și diplomatul și omul de lume își mai conservă rîcoarea, dispare în corespondență; paginile nedestinate unei lecturi publice nu mai au finalitatea de spectacol, de „făcut", a prozei, ci rezumă spontan fervoarea literară a compunerii. Duiliu Zamfirescu simțea pîlcerea organică a scrisului, o adevărată „febră intelectuală". Aici am amenda oarecum comentariul lui Al. Săndulescu în sensul că febra intelectuală a scriitorului era mai mult o febră lucidă, nu se asocia, credem noi, atît de paralel cu „chinul creației" (p, 103) chiar dacă autorul o declara, confesiv, așa.

Urmărind ideile unui capitol din Tratatul de istoria literaturii române, *vol. III, lucrare elaborată în cadrul Institutului de istorie și teorie literară „G. Călinescu" al Academiei Republicii Socialiste România, monografia realizează armonic o informare documentară dar și critică asupra vieții și operei duiliuzamfiresciene, fără să stăruie cantitativ asupra unei probleme sau asupra unui sector de creație; insistențele sînt numai de ordin calitativ, de sublinieri, corelații și deducții. Concluzia la care ajunge autorul și anume ideia că scrisorile devin* documente estetice *cu structură flaubertiană, este susținută și de faptul că dialogul epistolar se ducea între personalități de prima mînă.*

Am stăruit mai mult asupra acestui aspect, partea cea mai originală a lucrării, fără să diminuăm cu nimic valoarea celorlalte capitole; autorul trasează pentru prima dată, într-o expunere critică completă, proza scurtă a scriitorului, pe care o apropie de stilul epistolar și din care, adăugăm noi, ar descinde amintirile diplomatice *ale fiului său Alexandru Duiliu Zamfirescu. Și aici Al. Săndulescu trece peste cunoscuta teză a „introducerii" în ciclul romanelor de mai tîrziu și face corelația organică dintre nuvelistică și corespondența literară.*

Studiu comparatist pe planul intern al istoriei literare, cu trimiteri la Caragiale, Alecsandri, Coșbuc sau Topîrceanu, micromonografia lui Al. Săndulescu nu exaltă valoarea scriitorului ci dozează în actualitate o operă literară atît de inegală. Concluziile sînt ale unui exeget măsurat și rafinat; astfel „poetul de atelier" nu ne „mai spune nimic azi", prozatorul e numai un moment al evoluției romanului nostru, „marea revelație" oferindu-ne-o corespondența.

Editura tineretului, 1969, 144 pag.

PAUL SÂN-PETRU

Urme

Poezia lui Paul Sân-Petru rămîne în bună parte un joc de senzații. Poate fi aceasta o formulă poetică, dar cînd nu e stăpînită bine ea își arată repede cusururile. Și chiar dacă „Devenire" e citabilă în întregime: „La scara semințelor, / prin devenire ne mișcăm / după o lege din infinit apucată, / pînă cînd, în sfîrșit, / se ajung jumătățile de sămînță, / și subțiindu-și una spre alta limitele / prevestitor ne rotunjesc întregul / neștiut apropiindu-ne de marginea lumii — /, Și-n primul nostru întreg / plutesc armonios semințe ale brațelor de dincoace. / semințele albastrului de ochi, / sonorele semințe de glas neînceput, / semințele culesului de gînd, / și toate se-mbulzesc spre răsărit / așa cum sînt / și cum vor merge-n lume / și cum vor trece dincolo de ea", nu multe altele se pot susține ca reușite.

Nu pot fi însă trecute cu vederea „Întoarcerea din vis" „Toamnă din mai" și mai ales „Rondelul serii cu ploaie" unde este remarcabilă finețea țesăturii de imagini.

LECTOR

avant-premieră editorială

VICTOR ION POPA

„Maistorașul Aurel Vlaicu, ucenicul lui Dumnezeu"

Roman în două volume despre epoca în care s-au pus bazele aeronauticii românești și despre însuflețitorul ei, Aurel Vlaicu. Apare sub îngrijirea lui Sorin Popa, fiul scriitorului. (E.P.L.)

SMARANDA JELESCU

„Totdeauna, marea"

Volum de poeme și totodată de debut, al unei autoare cunoscută pînă acum din apariții în presa literară. (E.P.L.)

KÁNJADI SÁNDOR

„Versuri"

O selecție întreprinsă de autor împreună cu traducătorul (H. Grămescu) din creația desfășurată între anii 1964—1968

CORNEL RUSU

„Întîmplări din zilele nopții albe"

Debutul editorial al tînărului autor este un roman pentru copii (Ed. Tineretului).

schițe

Schițele din pagina de față, precum și cele din paginile a 5-a și a 7-a aparțin unor autori foarte tineri — unii din ei publică pentru întîia oară. Aminteam în editorialul nostru revirimentul prozei scurte și ne mărturiseam satisfacția că proza va avea de cîștigat dacă cei mai tineri autori vor trece cu seriozitate prin încercarea dificilă a conciziunii și concentrării mijloacelor de expresie — condiție necesară rigorii artistice și punerii în valoare a substanței scrisului. O confruntare cu ei înșiși și cu actul critic, pe care-l dorim mai atent și mai selectiv, va stimula proza tînără și o va îndemna spre o problematică de real interes literar. În discuțiile noastre viitoare despre proză vom căuta să cuprindem și observații despre aceste încercări în schițe și povestiri, care nu credem că sînt străine de aspectele atît de controversate ale căutărilor din proza actuală.

L.

T. GEORGE CÂMPEANU

metamorfoze

...Și tatăl spune celor ai casei că în dimineața asta vrea să rămînă numai cîteva clipe de unul singur, și foarte bine faci, tată, zic ceilalți și tatăl se închide în camera lui, cu mine cel care sînt, gîndește el, cu mine cel care am fost, gîndește tatăl, cu mine cel care voi fi, încheie el. Și rămîne în odaia lui și cată cu ochii la o ușă deschisă, mai tot timpul deschisă, aproape mereu la perete și știe că dincolo, în odaia alăturată, e cineva, e fiul meu, zice, fără îndoială că așa stau lucrurile, zice, pentru că simt eu că oricînd e cineva acolo, că acela e fiul meu, încheie el.

Deodată, se aud acordurile unui pian. Și tatăl, e-hei! face și trece prin fața ușii, îl vede pe fiul său care cîntă la pian, apoi cu pași neauziți merge la fereastră. Și tatăl zîmbește și fredonează ușor melodia și nu vrea cu nici un chip să uite că și el cînd avea 17 ani își dorea un pian, fără să-l aibe însă vreodată, da își dorea un pian și toată ziua se certa cu ai lui, da, nu vrea să uite cum „cînta" la o scîndură de brad în chip de pian, cum „cînta" la masa de lucru, pe banca școlii și cum cei de seama lui îl socoteau neîntreg la minte.

Și tatăl își amintește de jocul aprins de odinioară, al degetelor sale, care pianotează și acum pe geam, la fereastră, pe unde-și mîna primăvara norii curați, străvezii, da, primăvara care nu e cea de anul trecut și nici din cel ce va veni. E o zi nouă, cînd fiul său cîntînd din ce în ce mai înfiorat la pian se vede unul din cei mai mari muzicieni, pe care zeci de mii de oameni îl întîmpină în gări sau în porturi. Și fiecare din cei ce-l întîmpină dorește să dea mîna cu astfel de celebritate, să-i spună numai cîteva cuvinte de admirație și mulțumire. Și el băiatul de-abea se mișcă printre oamenii aceia și vrea să-i spună fetei de lîngă el, prietenei lui, că e uluit, dar că totul i se pare a fi cu putință. Și fata totul e adevărat, zice într-un tîrziu, și amîndoi intră în sala de concert, care vibrează ca o coardă de pian, de atîtea aplauze. Și pe chipurile tuturor se statornicește mulțumirea, bucuria, întîlnirii cu un atît de mare muzician. Și băiatul, fericit, poposește din țară în țară cutreierînd mări și oceane și nu e om care să nu-l recunoască. Căci el este în toate. În tot ce-i frumos. Și plăcut, și de preț. În toate.

Și băiatul încetează cîntecul și tatăl a obosit pe semne, zice, nu mai încape îndoială, așa eram și eu la vîrsta lui, zice, mă odihneam însă rătăcind cu ochii pe cer, gîndind că totul se sfîrșește acolo, încheie el. Dar băiatul, băiatul aplecat de-asupra unei cărți de astronomie nu e deloc obosit, ci se avîntă într-o călătorie lungă, care durează ani și ani. Călătorește cînd prin lumini, cînd prin întuneric. Și fata care nu e prea dornică de o astfel de călătorie primejdioasă și fără gust zice ea, e mai tot timpul posomorîtă și nu scoate o vorbă. Și băiatul, care se simte tot mai atras de liniștea și de culoarea mereu neschimbată a nemărginirii, ne-am depărtat mult de locurile noastre, zice, și ne apropiem de alte pămînturi, zice, care sînt mai noi sau mai vechi. Și deodată se opresc pe o altă planetă și fata vai! strigă, privește-colo! și amîndoi văd răsărind din cîmpia cînd verde, cînd albastră, cînd cenușie, cîțiva băștinași, care o rup la fugă. Și băiatul să mergem după ei, zice trebuie să le vorbim, zice, să le spunem cine sîntem, zice, și să ne lămurească de ce fug de noi. Și băiatul și fata întîlnesc apoi o femeie care tocmai iese dintr-un crater, căminul ei, o femeie cu părul negru-albastru, cuprins de flăcări. O băștinașă care nu știe prea bine să vorbească, zice fata. Și băiatul, s-o luăm cu noi, zice, și fata se împotrivește și las-o în lumea ei, zice, pe care o înțelege, zice, și băiatul încuviințează și călătoria se sfîrșește și mai întoarce o filă, plănuind o a doua călătorie spre alte lumi. Mai noi decît cele știute.

Și băiatul se ridică de pe scaune și se plimbă prin camera lui. Care e un fel de laborator. Unde se află un acvariu, un șevalet, pianul, cîteva zeci de hărți și albume de artă. Apoi, așezîndu-se la masa de lucru, începe să scrie. Și tatăl și eu scriam versuri pe vremuri, zice, dar nimeni nu mi le publica și mă simt fericit că fiul meu stăpînește și meșteșugul ăsta, zice. Și băiatul, dăltuind cu îndemînare cuvintele, se vede ca și alte ori un poet celebru, răsplătit pentru munca sa de creator cu cele mai înalte simboluri ale artei. Așa visează băiatul: să mînuiască destine omenești, să le cunoască toate tainele, să fie mereu mistuit de setea de a se ști pe sine prin alții, de a se descoperi în alții, de a se întregi, avînd conștiința și viața fiecăruia dintre ei. Și fata, care s-ar găsi din nou lîngă el, ar dori să-i istorisească viața unei familii, poate a ei, care e atît de ciudată, de neobișnuită, față de alte familii. Și băiatul ar înțelege, dorindu-și ca lumea reală să se întindă la dimensiunile celei construite de gînd. Să se-mplinească astfel. Să se potolească odată setea de cunoaștere.

Afară se aud chemări. Se aud zboruri întrerupte. Se aud pomi înflorind. Și apele fremătînd reci, pe sub pietre.

Și tatăl, tot în dreptul ferestrei, tot de unul singur: la 17 ani, eram un ucenic destoinic, zice, și-mi cunoșteam bine meseria zice, iar fiul meu numai mie îmi seamănă zice, în îndemînare și patimă în tot ce face încheie el.

Și tatăl vine lîngă ușa încă deschisă, și privindu-l pe Edvin se vede pe sine în anii tineri, ani zbuciumați. Dar fiul, Edvin, n-are de unde ști că în camera alăturată e tatăl și nici nu-i poate ghici gîndurile. Căci Edvin acum se află într-o lume a sa, pe care n-o au toți cei de seama sa, o lume numai a sa, a visurilor sale. Și Edvin se vede un om de știință de renume, un savant care a descoperit elemente noi în chimie, legi structurale nebănuite. Iar fata care tot timpul îi cere lămuriri asupra cercetărilor făcute, la ce folosesc căutările tale? întreabă și nemărginirile astea, pe care vrei să le aduci lîngă tine, și băiatul Edvin îi răspunde că totul e spre binele oamenilor, pentru fericirea lor. Și fata, e minunat, ce durezi tu, zice, iar băiatul Edvin tu de ce nu visezi? zice, n-ai putere să visezi? zice, de ce nu încerci? poate visul este exercițiul unei trăiri autentice, încheie el. Și fata se întristează, și se supără, și îi întoarce lui Edvin spatele și-l părăsește.

Care Edvin iese acum afară din casă. Cu fața luminată. bucurii trăite numai de el, în lumea sa fără margini. Și tatăl, mergînd înapoia băiatului, mult înapoia băiatului: a înverzit pămîntul, zice, și cerul, zice, s-au schimbat și casele zice, și străzile zice, da străzile cu oamenii aceia tăcuți din fire.

La intrarea în scuar un grup de băieți și fete uite-l și pe ăla, zice, arătînd pe Edvin. Și tatăl, așa eram și eu la vîrsta lui, zice, cînd își rideau alții de mine. Și grupul: Edvin ăsta care nu e extra la toate, zice, care are o sumedenie de idei ciudate, zice, cu care nu te poți înțelege, zice, că de-abea scoate o vorbă, zice, și nici pe-aia n-o pricepe prea bine. Și tatăl i-ar mustra pe tinerii-aceștia, care mai spun că nu-i de mirare că Edvin nu le dă ascultare, c-așa e firea lui. Și fata prietena lui Edvin, ascunsă printre ceilalți din grup, ar dori să-i spună: Edvin nu ești ca noi, nici nu ne semeni, și trăiești într-o lume întemeiată de tine, unde noi n-avem ce căuta.

Și tatăl Edvin, hai acasă! zice. Și băiatul de unde vii tată? zice și întoarce capul spre scuar. Unde n-a rămas decît fata. Ea singură.

Și tatăl Edvin:

— Edvin, nu fii supărat! zice.

Și fiul:

— Nu-s deloc, tată! răspunde el.

Și tatăl:

— Întîmplarea de azi e un fel de poveste, Edvin, zice el. E taina unei păduri bătrîne, foarte bătrîne. E o taină. Ține minte că în pădurea asta era un ștejar care avea o singură ramură. Și care cu scurgerea anilor, a dat naștere alteia. Iar ramura nou născută trăiește în cea veche. Și în fiecare zi se rămureau altele. Mai departe. Mai trainice. Mai desăvîrșite. Mai sigure în fața vînturilor. Iar ramura cea veche este în fiecare din ele. Viața ei urcă pînă la frunza care se lipește de cer. Și care înfrunzește fără încetare.

Și Edvin, tată, am ajuns acasă, zice, și tata, da am ajuns acasă la noi și își încheie povestea. Pe care ar dori s-o ia de la capăt. Și amîndoi intră în casă. Și tatăl parcă aude glasul soției sale, care îi spune că Edvin e prea retras. Că vorbește numai pe înțelesul lui. Și tatăl zîmbește, și fiul Edvin surîde și el, și deodată:

— Edvin! strigă cineva.

Și tata iese din casă și merge la poartă, și vorbește cu Helga, prietena lui Edvin, care vrea să-i ceară iertare lui Edvin, zice, pentru că nu-i deloc așa cum a crezut ea și ceilalți, zice. Și tatăl, nedumerit totuși de spusele fetei:

— Edvin, te cheamă Helga, zice.

Apoi își vede de treburi ca toți ceilalți ai casei.

Și iată spre cerul deodată înseninat al primăverii urcă în unghiuri topite de soare păsări mari, calme, bătînd sigur din aripi. Și Edvin și Helga sînt parcă alături de ele spre adîncimile cerului.

DUMITRU RADU LUCA

lumina

O arse ceva în umăr. Poate lumina din spate. Poate lumina din față și din lături. Speriată o luă la goană lungindu-se, subțiindu-se. Eu veneam în urmă. Ajunse la prăpastie. O clipă, ezitînd parcă, își cumpăni pasul în genune, apoi se prăbuși. Nu știu dacă la un moment dat am deslușit la ea o bucurie stranie că e legată de mine și că așa, numai așa, mă putea trage după ea. Nu știu... Mai apucasem să strig: „Nu sînt vinovat că te-ai temut de lumină! Nu sînt vinovat!..."

GEORGE GHIDRIGAN

după vis, un cîntec

Singur fiind pe cîmpul acela negru — neagră era și noaptea — mergeam repede, sub talpa arsă de umblet simțind pămîntul. Din cînd în cînd un ciot, adus acolo de cine știe unde, rămas acolo cine știe de cînd, mă făcea să blestem clipa în care pornisem. Dacă nu era un ciot, atunci după cîțiva pași, trebuia să fie un bolovan sau dracu mai știe ce de care să mă împiedic. Am și căzut de cîteva ori. Atingînd țărîna — cine oare spunea că-ți revin puterile? — aș fi avut un chef fantastic să rămîn lungit și eventual să dorm. Deși nu-mi era somn, deși trebuia neapărat să ajung unde pornisem. Liniștea absolută mă înspăimînta. Și singurătatea. De cînd venise noaptea nu întîlnisem pe nimeni, nu auzisem nimic. Nici un zgomot. Nici măcar cel al propriilor pași. Vară fiind, lupii dispăruseră cu desăvîrșire. Ultimul fusese văzut cu trei luni în urmă cărat în targă, mort sau leșinat. Orice simț de orientare dispăruse. Deși asfințitul fusese roșcat — semn că a doua zi va fi soare — stelele își întîrziau apariția. Așa sînt stelele! Cerul era la fel de negru ca și noaptea, ca și pămîntul. Nu pot preciza în timp cînd anume s-a întîmplat totul. Chibrituri n-aveam și de fapt nici ceas. Căzînd din nou — s-ar fi putut să-mi fring glezna — am întîrziat — cine mai știe motivul, poate de oboseală — să-mi continui mersul.

Se apropiau zorile. Undeva departe, extrem de departe, infinit de departe, cerul se albise, mai exact luase o tentă bleu — alb-albastru. Am putut distinge cîțiva nori — nu erau cumuluși! — nemișcați. În fața lor revelația! Atîrna, întocmai ca becul de tavan, sau spînzuratul de căprior. Culoarea? Alb-roz. Privind atent — cum de nu observasem? — legată de cer — un fel de pendul al lui Maxwell — o bilă verde atingea pămîntul.

Nu!

Erau trei bile. Una verde. Două albe.

Nu!

Erau patru bile. Două verzi și două albe.

Nu!

Erau patru bile mari și încă șase mici albe.

Exact!

Asta-i adevărul!

Draperia — revelație cobora. Totul se lumina treptat, totul era asemănător atmosferei unei săli de teatru după bezna ultimului gong. Întorcînd ochii fascinați — nu-mi mai era frică, dar absolut deloc — am remarcat: nu eram singur. Deși nu foarte aproape, în juru-mi erau oameni. Cîțiva în picioare, cu ochii — la fel ca mine un pic mai devreme — în sus. Alții încovoindu-și spinările, plecînd capetele, ferindu-și privirile, fugind, căutînd — cel puțin așa se părea — un loc de refugiu. De la jumătate, draperia — se lungise cu mult acum — avea forma șoldurilor unei femei întoarsă cu spatele. Pămîntul se pigmentase cu roșu și albastru. De sus, învăluită în draperie, sau poate cămașa ei de noapte, lin, cobora Femeia. Nu știu de ce constatarea: este femeie! m-a bucurat enorm. Am deschis gura să strig, am strigat, vroiam ca toți să strige. N-am auzit nimic. Toată rezerva de aer din plămîni și luasem destulă — s-a irosit aiurea. Ceilalți — erau parcă din ce în ce mulți — rămăseseră în aceleași poziții. Unii privind în sus, nemișcați, alții fugind, căutînd în zadar ascunziș, refugiu.

I-am părăsit din nou. Femeia se oprise. Un vaier izbucni din toate piepturile.

Se iscase vîntul.

Draperia începu să fluture. Trasă de-o mînă nevăzută se prăbuși. Alergau cu toții. Ajunseră. Erau la doi pași. Priviră pata inertă alb-roz. Cîțiva întoarseră spatele, plecară.

I-am condus cu privirea.

Draperia se înălța ușor pe cer, bilele începuseră să scoată clinchete.

Toți — chiar și eu, afonul — cîntam.

AL. ANDRIȚOIU

Desen

Femeie la fereastră. În amurg.
Plopi vechi ca lumea, lumînări înalte
sub care oamenii par lucruri. Curg
vecinii triști, departe către alte...

Femeie la fereastră. Ochii mari
ca-n febra stranie, deschid poeme.
Salută pălării de cărturari
și mîini i-aduc, vetuste, crisanteme.

Duminecă. Femeie la fereastră,
acopuncturi de raze în zadar
cînd cineva prin soarta ei sihastră
aruncă veșted osul altui zar.

Unde ne ducem? — s-a-ntrebat femeea,
de-unde venim? — un cărturar i-a zis.
Și toamna cade mîndră. Chiar de-aceea
femeea-aceea m-a trezit din vis.

Moment clasic

Modest, măslinul stă la zare ca un
memento verde-al timpului elin.
La care după-amiază-a unui faun
asist precum la clasicul destin.

Și-arată piatra clasica zăpadă,
amiezi de foc în darn prin ea decurg,
căci ea e geniul, e, deci, Elada
azi dulce tolănită în amurg.

Irup culori. În trepte e-o oglindă
la care cade-un cer clasicizat,
menit ca-n mări, tu piatră se se-aprindă.
Tainul veșniciei este dat.

Iar noi ne-ntoarcem ca o ceată tristă
din miezul veșniciei, taciturni.
Zeița, pogorînd pe scări, artistă,
ne sună-n suflet cu cerești coturni,

și-apoi, că-i seară, ne trimite-n casă.
E ceasul grav, cînd în Olimp, sub stea,
un preaceresc simpozion se lasă
la care nu putem participa.

Athena. sept. 1969

La lacul lebedelor

La lacul lebedelor liniștea se stilizează,
ca sub lumina unui paradis pierdut.
Jurîmprejur o muzică eternă stă de pază
ca nu cumva să intre timpul
și să deschidă un început.

Căci orișice-ar începe-aici: un verb,
un val, un vînt,
ar da etate locului și-ar fi să suferi
văzînd cum lebedele martiale mor cîntînd
cum lacul lebedelor ar muri orbit de
nuferi.

Dar lacul lebedelor lacrimă-i albastră,
pe care lebedele lunecă lunatice și line
întru netimp. Natura e de-o altă noimă,
castă,
nicicînd creată și frumos uitată-n sine,

De-acea lebedele au privirile deschise
și dilatate-n taine mari, necunoscute nouă.
Viziuni
nepomenite-n zodiac și nici în cărțile
de vise, oracol lung, etern, și rătăcit printre
minuni.

Ai vrea să-ntrebi însă cuvîntul nu se-aude,
iar lebedele lunecînd țin taina sub peceți.
Rîvnesc o! fecioriile acelor taine nude
dar mut rămîn, înmărmurit prin stricte
frumuseți.

Și aș pluti pe-această lacrimă albastră,
spre departe
'n caicul tras de lebede, ca Lohengrin,
ori încotro, chiar dacă e un alb plutit spre
moarte,
e modul clasic de-a muri sublim. Amin!

Continuitate

Privegheat de strămoși
din cetățile sfinte,
scrin la vechile cărți
un cuvînt înainte.

Parcă eu l-aș fi scris
în etatea-mi pierdută,
între marele vis
și sublima derută.

Luminarea de seu
sfeșnicarul de tisă,
m-au fost uns Dumnezeu
peste litera scrisă.

Înfloresc de pe dungi
o vocală, stăpîne,
cu lumina de-atunci
și culoarea de mîine.

Cu mirifice dălți
voiu săpa în copertă,
cîte-un nufăr din bălți
cîte-o stea mai incertă.

Și biserici de fum
Cu-n de aur risipă,
între clipa de-acum
și atavica clipă.

E o carte chivot,
și cu copcia cheie,
peste sufletu-mi tot,
strălucind eteree.

Privegheat de strămoși
din cetățile sfinte,
scriu, la vechile cărți
un Cuvînt înainte.

LEONID DIMOV

Poem

Dacă nu te-aș fi zărit dintr-odată
așa cum stăteai, cocoțată
pe zidul ce ținea iedera și trandafirii,
n-aș mai fi bătut la poarta mănăstirii.
Priveai nostalgic spre necunoscut.
La bătăile mele, m-ai recunoscut
și-ai coborît să-mi deschizi
dînd de-o parte paznicii translucizi
cu pete roșii pe fețe.
Erai cea din tinerețe.
Cea de douăzeci de ani. Numai că tristă
tare.
Și-am fost cuprins și eu de-ntristare.

Aveam o bărbiță ca de țap înrăit
albă, pierdută-n fuior ascuțit.
M-ai apucat de bărbița colilie
(o! cu cîtă gingășie)
și-ai început să mă tragi după tine,
ușor, ca pe patine,
prin curtea-mblănită cu iarbă grea,
de-un verde închis, care unduia.
După ce-am traversat curtea cu iarbă,
în fața bisericii, m-ai lăsat de barbă
arătîndu-mi una din frescele exterioare:
asediul Țarigradului, mi se pare.
Ai pornit apoi cu pas felin
către un edificiu cubist și bizantin,
am alergat după tine dar mergeai prea
iute:
între noi, distanța creștea pe nevăzute.
M-am pierdut cu firea. Am dorit
să te strig dar n-am îndrăznit,
cuprins de pioșenie și sfială
pentru sfintele locuri de lîngă catedrală.
Ai pătruns apoi înăuntru, printr-un portal
cu tot felul de ciubuce și ornamente
de metal,
cînd, într-o disperare,
am ajuns și eu în enorma sală de la intrare
unde abia am avut timpul să tresalt
la vederea tălpilor tale pierind la capătul
celălalt
unde se deschidea un coridor nesfîrșit.

În mijlocul sălii, un ismailit
mititel, bubos, cu pieptul dezgolit,
cu ghetuțe de pluș și pantaloni cloș
explica ceva unor vikingi bărboși,
îmbrăcați în piei, purtînd coifuri cu panașe,
proptiți zîmbitori în spadele uriașe.
M-am oprit uitîndu-mă ca la o minune.
Înnopta cu repeziciune.

Am început apoi să tug pe coridor
cu pumnii strînși ca un alergător,
ascultînd rîsete și melodii interzise
dincolo de ușile întredeschise.
Deodată s-a deschis o ușă mai joasă
și s-a ivit, cam plinuță, dar foarte
frumoasă,
în fața mea, o femeie negricioasă,
avînd aerul că mă cunoaște de undeva,
știa și cum mă cheamă.
Am dat să trec de ea, ca un necunoscut,
dar mi-a pus piedică și-am căzut
chiar la picioarele ei. O, cît erau de
frumoase!
Le-am mîngîiat peste ciorapii de mătase,
dar, de rușine, ori poate din șiretlic,
fata mă ajută să mă ridic
și-mi spuse: „Fii cuminte!
Hai iute, c-o pierdem prin labirinte!"

Alergam amîndoi, ne mai și opream
iar eu, cuprins de pofte, tăbăram
asupra fetei care mă-ndepărta,
Apoi începeam din nou a alerga.
Am urcat, atrași de zgomote, niște scări
pline de gîndaci și miros de mîncări
pîn-am ajuns într-o sală de mese cufundate
în semiobscuritate.
Ne-am așezat, am mîncat pe săturate,
am băut un rachiu străveziu,
am rîs, ne-am înveselit,
și, aproape beți, ne-am sculat
să cîntăm un refren deșuchiat
în gura mare.
Ne-au privit toți cu mirare,
apoi, cu ură ne-mpăcată.
Am tăcut deodată
și, simțind cum ne cuprinde rușinea
și durerea,
am părăsit încăperea.
Ușa pe care ne furișasem dădea
într-un fel de anticameră cu perdea
după care venea
sala mașinilor de la subsol.
Acolo am ajuns într-un rostogol
iar fata cea brună, devenită lascivă
se proptise-ntr-o stivă
de bulumace
și începea să se dezbrace
cînd, de după cazanele de tablă vopsită
am auzit vocea aceea ismailită
a insului acela cîrtitor
și glasurile vikingilor care alcătuiau un cor
de aprobare.
Atunci, m-am smuls din îmbrățișare
și am fugit,
dar fata a țipat ascuțit
și s-a luat după mine.
În urma ei am văzut cum vine
iudeul, vikingii, cei din sala de mese,
fochiști, administratori, bucătărese,
și nenumărați alți spectri ce
mă urmăreau într-un tunel plin de fire
electrice.

Eu pluteam întristat de moarte,
fulgere albăstrii mă goneau dintr-o parte
în alta, simteam o sfîșiere ciudată
ca după o boală netratată.
La capăt, abia ținîndu-mă pe picioare,
m-am trezit într-o curte cu transformatoare
o curte asfaltată cu miros vag
de smoală. Mi-am mișcat tălpile în zig-zag
m-am încordat și-am plutit
dincolo de creasta zidului, unde m-am
rostogolit
în iarba pe care ploaia tocmai o udase.
Printre sălcii sclipeau apele Dunării,
noroioase,
M-am sculat,
înviorat
și-am ocolit dintr-o pornire
zidul de mănăstire.
Era o dimineață emulsionată
cînd, te-am zărit din nou, cocoțată
pe zidul ce ținea iedera și trandafirii.
N-am mai bătut la poarta mănăstirii,
te-am strigat doar, dar n-ai auzit.

M-am întors atunci și-am pornit
spre satul de pescari cu plase
puse la uscat și luntrile-ntoarse.
N-am intrat în sat
ci l-am ocolit pe-un drum accidentat
printre viroage și grădini de zarzavat.
Cînd am ieșit la limanul cu ostrețe
m-au oprit și mi-au dat bineț
trei drumeți cu voci de sopran
îmbrăcați ca-n vremea romantismului
german.
I-am întrebat încotro se duc?
— La Hamburg, mi-au răspuns, arătînd năuc
spre turlele unui gigantic oraș din altă
țară.
Le-am urat drum bun și-am pornit
în direcția contrară.

continua prezența

de Alexandru Ivasiuc

N-o văzusem niciodată, nu auzisem despre ea, nu-mi puteam nici măcar imagina cine poate fi, mai ales în camera aceia, lîngă toate fețele acelea cunoscute de mult, pe care le văzusem în diferite epoci, la diferite vîrste, unii începînd din copilăria lor, pe alții deja bătrîni. Nici unul dintre ei nu era pentru mine ce *este*, fiecare era întovărășit de o atitudine, de amintirile deja definitiv uitate care chiar dacă nu mai puteau fi reproduse mă influențau insidios, fără putință de scăpare din mreaja lor. Pe unii îi ținusem minte tot timpul, pe alții îi uitasem în tot timpul în care am lipsit și erau udați de reamintirea lor cînd am fost din nou puși față în față. Ea, poate tocmai în contrast cu ei, era proaspătă, singurul lucru în afară de vederea ei aici, acum, era tocmai mirarea de a o întîlni, mai ales că nimeni, la începutul mesei, nu-mi spusese că mai trebue să vină cineva. Știam foarte bine că de altfel, dacă n-ar fi scuzat-o anume, nici nu s-ar fi așezat la masă fără ca toți invitații să fie prezenți. Surpriza nu era numai a mea, deși evident, datorită familiarității cu care se mișca aici, a, atitudinii celorlalți, nu era o necunoscută și nici nu părea că a făcut o greșeală.

Se oprise la doi pași de ușă, după ce înaintase la început fără grijă (ușa a fost deschisă cu deosebită energie, n-am auzit să fi bătut la început). Părea că s-a oprit nu din timiditate ci ca să se facă mai bine simțită, alegîndu-și punctul cel mai deschis privirilor, tuturor privirilor, întreagă, din creștet pînă în tălpi, dominîndu-i tocmai pentrucă îi concentrase pe toți asupra unui singur loc și din împrăștierea plicticoasă a mesei îi transformase în ceva organizat, bine închegat. Din cauza celor cîteva secunde, a jumătății de minut de tăcere generală, se vedea că toți aveau o atitudine foarte bine precizată asupra ei, se părea că o detestă unanim și cu o forță pe care nepăsarea, indolența și mediocritatea lor obișnuită, cu care mă reobișnuisem de fapt, n-o lăsau să se întrevadă. Toți deveniseră altceva, am simțit nevăzutele linii de forță, acum ca și în trecut, cum se întind și-i unesc, cum se sporesc prin influență reciprocă. Știam din experiență că atunci cînd se realizează această nevorbită solidaritate pot să fie periculoși, neîndurători, era s-o simt pe propria mea piele și alții au și simțit-o. De mult, spuneam că în haită pot fi foarte duri și depășiți de ei înșiși. Acum nu mai știu precis.

De altfel femeia care intrase cu greu ar fi putut lăsa pe cineva indiferent, aproape în orice circumstanță. Aproape. Avea ceva triumfător în modul cum își ținea trupul drept, bustul înălțat, era provocatoare nu pentrucă era, este, frumoasă, și este într-adevăr, ci pentrucă era atît de deosebită. Un păr roșu aprins, evident nu vopsit pentrucă i se vedeau șprîncenele din aceeași culoare și avea legătură cu tenul ei alb, de o speciala luminozitate răsfrîngînd lumina într-un anume fel, schimbîndu-i anotimpul, împingînd-o spre sfîrșit de primăvară, cînd în sfîrșit ieșită victorioasă, fără nici o rezistență a zăpezii și a pămîntului umed, se eliberează de vapori și e pură, aruncîndu-se cu energie asupra culorilor aprinse. La limita tăioasă dintre tinerețe și împlinire, cum arăta ea întreagă, făcînd posibilă, într-o singură ființă existența acestei treceri pe care eu o bănuiam convențională, dincolo de pămînt, o poveste astronomică, abstractă. Nu era de prin aceste locuri, nu putea să fie, era normal să mi se pară atît de deosebită de rudele mele îmbătrînite, adunate în jurul unei mese festive care nu se putea urni nicăeri, nu ajungea și nu repara nimic. De atunci, din prima clipă, i-am observat buzele pline, puțin depărtate, desenînd un spațiu care avea nu știu ce nerușinat și pofticios în el, o mare capacitate de a primi, sau chiar de a pretinde. Nu era ironică, nu era vioaie, părea că nu se gîndește într-un anumit fel la noi, la ei, cei de la masă, nu asta le provoca atitudinea ce se făcea simțită prin tăcere lăsînd să se desvăluie o tensiune încărcată. Avea pur și simplu, de la bun început, un alt regim de existență de care nu era mai vinovată decît de naștere sau de întîmplările ce-au survenit într-un alt loc, într-un alt timp, în altă epocă. Convențiile de aici n-o cuprindeau deși poate undeva, cîndva, reguli pentru ea însăși, la fel de false sau la fel de severe trebuie că există. Dacă n-ar fi așa, atunci totul ar trebui revizuit de la capăt. De aceea, și acum, susțin, undeva trebuie că există o necesitate și pentru ea, din care a evadat, pentrucă o asemenea existență nu trebuie permisă. Îmbrăcămintea ei era ușoară și oricît de elegantă era inobservabilă, în orice caz nu în primul rînd. Nu i-am văzut clar decît sandalele ce-i desveleau piciorul acoperit de praf, ca și cum ar fi venit pe jos de la o mare distanță, ca și cum ar fi fost o călătoare și întreaga ei înfățișare cerea să te gîndești la călătorie, la lungi drumuri, pe jos, făcute repede și cu ușurință, la o continuă trecere de la o vamă la alta fără să poată fi oprită. Prea mi s-a părut, și asta de la bun început, că nu este de nicăeri, că nu vine de nicăeri anume, locul anterior fiind și el doar un foarte scurt popas într-o călătorie mai lungă, cu mult mai lungă.

Din prima clipă m-am îngrozit și am putut vedea ce mă așteaptă. Încercînd să mă stăpînesc, am strigat, mi-am strigat ca și cum aș fi fost o altă persoană, a treia, așa cum facem totdeauna la pericol, sperînd că numai o parte din noi, care se poate dedubla, e într-adevăr amenințată de nimicire. Mi-am strigat: bagă de seamă, bagă de seamă, gîndești în imagini. Totdeauna mi-a fost frică de această gîndire care survine atunci cînd înțelegi ceva ca un întreg, total, și de aceea neînmănunțit, îți scapă și te încurcă pentrucă în același moment știi și nu știi, înțelegi și ești perfect ignorant în legătură cu același lucru, stare ce nu poate fi decît periculoasă pentrucă adeseori împinge la fapte necugetate. Pentrucă în acea fracțiune de minut, și puțin după aceea, dar începind cu clipa cînd a apărut pe ușă, cînd am luat cunoștință de ea și i-am observat părul și pielea, și ochii verzui și neliniștiți la suprafață dar cu reflexe mai adînci de piatră văzută prin transparența apei, am fost invadat de o imagine, de un peisaj aparent fără nici o legătură cu ce se întîmplă. O coastă abruptă, o pantă ascuțită, absolut pustie, scoțîndu-și de sub iarba aspră, ca un schelet, bolovani tăioși și colțuri de stîncă de o stabilitate înșelătoare; și deasupra, undeva, bănuit, păsări și păsările m-au speriat întotdeauna, ca perechea aceia periculoasă și singuratecă de corbi în ceasul cel mai grav, fără cauză externă a vieții mele. Ceea ce vedeam nu era prielnic vieții omului și liniștii sale deși amenințarea era ascunsă, nu se vedea nimic periculos în sine, direct, ci numai plutind pe undeva, deasupra și dedesubt. Mi-am strigat atunci, gîndești în imagini, deși de fapt nu gîndeam, și mi-am ațintit ochii spre femeia care a mai stat o clipă la doi pași de ușă, apoi a înaintat și a ieșit din poziția ei cu totul specială. A vorbit. Ne-a salutat pe toți, ridicînd o mînă, prietenește parcă, apoi a mai făcut încă un pas și odată cu răspunsurile celorlalți pe care nu le-am mai auzit, mi s-a adresat direct și apoi încă într-o clipă m-a atins cu mîna și eu m-am ridicat în picioare, ca s-o întîmpin și să mă prezint deși desigur știa cine sînt. Mi-a spus: „Am venit să te văd, mi s-a spus, de fapt toată lumea cu care m-am întîlnit mi-a spus că ai venit în oraș. Era singura șansă să te cunosc, am auzit foarte multe despre dumneata. Cornel îmi povestea adesea și de pe atunci m-a făcut curioasă". N-am știut ce să răspund, m-am înclinat doar deasupra mîinii ei, fără să îndrăznesc, nu știu de ce, să i-o sărut. Însă am înțeles dintr-odată clar ce mi-a lipsit în aceste două zile de cînd venisem aici. Am aflat, dintr-o dată, că în tot acest timp de lipsă am existat și aici, că am fost discutat, măcar de către cîțiva. Că toți cei de aici, de la masă, au știut, au aflat totdeauna, s-au interesat și au discutat, că nu era ignoranță ci un fel de secret faptul că nu discutau niciodată, nici măcar printr-o aluzie, ce s-a întîmplat. Nu existau spații albe, eram continuu, nu numai pentru mine ci și pentru alții, pentru cei de aici. Înțelegînd ce m-a tulburat, ce nu găseam deși în inconștient știam tot timpul, am fost recunoscător femeii, fetei acesteia, în sine, înainte de a o putea numi, înainte de a-mi fi prezentată. Andrei a fost cel care, cu un curios aer absent, a fost primul în stare să vorbească, lăsîndu-i pe ceilalți să aibă timp să-și revină. Uitîndu-se în altă parte, fără să se ridice de la masă, m-a informat sec: „Dînsa este (și „dînsa" mi-a sunat ciudat, nefiind una din expresiile uzuale ale acestui loc,) nevasta lui Cornel. A fost nevasta lui Cornel. Apoi, pentrucă vorbea, și-a luat un ton de cap al familiei, așa cum n-a fost niciodată considerat dar poate că acum chiar era, și a spus: Șezi Iulia și tu cu noi la masă. Nu era nici un scaun liber, nici măcar un loc unde s-ar putea pune, fără să trebuiască să se miște ceilalți însă ei toți erau nemișcați, nu tăceau nici un gest și nici Andrei nu făcuse decît să-și întoarcă puțin capul ca să sublinieze poate că vorbește împotriva voinței lui, din pură obligație. Niciodată, în această casă nu se întîmplase așa ceva, nimeni nu fusese primit cu încremenire, reflexele erau bine stabilite, încă din copilărie. Și mai ales cu o femeie! Însă eu pornisem deja pe un drum și observam ce se întîmplă, eu însumi paralizat, incapabil să acționez corect și rapid. Iulia a rămas în picioare, rotindu-și ochii după un scaun și numai după aceea, cînd privirea ei a găsit unul, cineva s-a ridicat și l-a adus și ceilalți s-au mișcat (foiala lor, după o perioadă de nemișcare s-a auzit foarte bine, părea că sînt mai mulți decît erau) și i-au găsit locul necesar. De abea am avut timp să mă gîndesc la Cornel, datorită căreia, ca să rămînem totuși raționali, femeia aceasta era aici și venise să mă vadă. Cel mai tînăr dintre verii mei a fost cel mai interesant, m-a interesat și pe mine o scurtă perioadă, cît am stat acasă înainte de a pleca definitiv. Cu gîndirea lui radicală, (cum mi s-a lăudat în singura seară cînd am stat serios de vorbă) întrebîndu-mă dacă pentru ce fac, pentru ce spun, am o certitudine absolută. „Dar absolută", mă înțelegi, „fără nici un fel de îndoială" și mă privea țintă, prin ochelarii lui ridicoli, prea rotunzi, cu rama subțire, metalică, ca și cum n-ar fi vrut să mă lase, ar fi refuzat să-mi dea cel mai mic răgaz de odihnă... Cornel, care nu lăsa pe nimeni, într-o vreme, în acea vreme, să intre la el în cameră pentrucă-și împodobise cu hîrtii pe care scrisese „lucruri" despre care avea „o certitudine absolută", însă se pare că nu destul de puternică încît să le poată expune privirilor nu deosebit de perspicace a părinților și rudelor lui. Care a murit, acum cîțiva ani într-un accident de mină, nu departe, unde lucra și a fost singura ocazie cînd cineva de acasă, din cine știe ce impuls, poate pentrucă așa cum îmi dădeam seama acum mă pomenise adeseori și în mintea lor fusesem legați unul de altul deși ne deosebeam atît de mult, mi-a scris o scrisoare laconică, anunțîndu-mă de eveniment și chiar invitîndu-mă să vin la înmormîntare, deși bine înțeles am primit scrisoarea cînd era prea tîrziu și de altfel nu cred că aș fi venit oricum. Imaginea lui Cornel, în uniforma lui de licean cam scurtă la mîneci mi-a trecut fugar prin minte, ca urma unui reproș pentrucă atunci, în seara aceea cînd am discutat serios cu el, l-am mințit că aveam certitudinea absolută a dreptății mele. Măcar de i-aș fi spus că e o falsă problemă, însă nu, l-am mințit și l-am asigurat că o am, absolută. Însă n-aveam timp de Cornel acum, pornisem deja pe o pantă, nu mă mai puteam opri nici cum, și de abea s-a așezat Iulia și ceilalți continuau să nu știe ce să facă și acum nu-și puteau opri mișcarea, se foiau pe scaunele lor și-și schimbau mereu poziția, am început să povestesc, intrînd direct în subiect, ca și cum așa ar fi trebuit să se întîmple și noi pînă acum n-am așteptat-o decît pe Iulia, ca să pot începe. Am vorbit așa cum îmi propusesem odată, acolo, că nu voi spune mai mult decît această istorie și nimic altceva. Cine va putea înțelege bine, cine nu, nu; nu mă interesa. Și chiar din clipa povestirii, în timp ce mă încălzeam în ea și mă hotăram s-o continui pînă la capăt, chiar peste întreruperi, chiar dacă nu interesează pe nimeni înțelegîndu-i pe ei, și nu pe ea prin nimeni, am simțit că totul este fals. Că mint transformînd totul într-o istorie de nuanțe, poate ca să-mi dovedesc subtilitatea, sau din cine știe ce motiv, ca să las o aură de mister, criptică, să spun ceva ce n-a fost spus de nimeni. Era ceva fundamental fals, dar am continuat, pînă la capăt și de la un moment dat nici măcar nu m-am prefăcut că vorbesc pentru toți, că sînt în continuarea firului discuției întrerupt doar de sosirea ei și m-am întors fățiș ostentativ înspre Iulia, ca și cum ne-ar fi privit numai pe noi doi. Ceilalți, în casa lor erau niște spectatori întîmplători, ca într-o sală de așteptare, a unei gări înzăpezite, sau în timp de criză cînd ești obligat să conviețuiești ceva mai mult cu niște străini, plecați fiecare separat spre aceeași destinație, din motive care n-au absolut nici o legătură cu motivele tale. Cu nerusinare m-am întors înspre ea și am urmărit doar reacțiile ei, încercînd prin această povestire fals subtilă să-i atrag atenția, să o țin trează, să n-o descurajez, pentrucă oricum venise aici doar pentru mine, o și spusese și reacția celorlalți era grăitoare. Sau poate am vrut să-i dau omagiul cuvenit pentrucă doar datorită ei lucrurile evitate de ceilalți au fost scoase la iveală și m-am lămurit de ce eram neliniștiți, ce căutam în timpul cînd am rătăcit în neștire, printre clădirile acestea care nu-mi spuneau nimic, deși curios și nelogic, păream că aștept declanșarea unor asociații de la ele. La început mi-am auzit vocea, ca și cum ar fi vorbit altcineva, probabil din timiditate, apoi m-am afundat în povestire fiind adeseori în contradicție cu ea." De atunci mi-am spus că dacă vreodată mă va întreba cineva cum este *acolo* n-am să povestesc cine știe ce întîmplări deosebite care n-au cum să spună cine știe ce, pentrucă mai degrabă seamănă cu impresia ce o ai atunci cînd ești afară sau ești acolo în prima zi. Ca să-i fac să înțeleagă cum este în zilele obișnuite, cum e tot timpul, și cînd este mai bine, și cînd exterior pare mai rău, am să istorisesc doar întîmplarea următoare. Ca să se vadă lumea aceea într-adevăr dinăuntru. Țineam să spun această întîmplare, dar n-am reușit s-o spun nimănui pînă acum. pentrucă pe puțini îi interesează cu adevărat și apoi de ce să produci senzație, cînd lucrurile sînt așa de complicate, așa de complicate. Dar să vă spun întîmplarea. Eram în aceeași încăpere de vreo cîteva luni, în plină vară, cînd e mai luminos, e adevărat, însă celula era cu fața spre nord și soarele nu pătrundea niciodată. Nu știu cum se întîmplase să nimerim atît de rău, pentrucă trebuie recunoscut, erau puține celule cu fața spre nord. Și chiar dacă sînt jaluzele este altceva. Oricum, din cauza asta nu era decît zi și noapte încolo ziua era tot timpul cam la fel, de dimineață și pînă seara, nu ne dădeam seama cum trec orele, după lumină, nu aveam căldură de ora unsprezece și apoi lumina specială de după amiază și nici întunecarea treptată dinspre seară. Însă nu-mi dădeam seama prea mult de asta pentrucă eram toată ziua ocupat, aveam un program regulat, țineam conferințe și ascultam altele sau mă plimbam timp de ore întregi, absent la ce mă înconjura, visînd cu ochii deschiși, în ritmul pașilor, totdeauna despre viitor, numai despre viitor, ca toată lumea și în timpul plimbării mă încrucișam cu alții care și ei visau cu ochii deschiși și ne zîmbeam reflex, fără să ne vedem cu adevărat. Apoi, uneori, cu cîțiva prieteni mai apropiați, ne făceam confidențe și ziua trecea. Dacă în timpul conferințelor trebuia să fac mari eforturi de memorie, ca să umplu ce nu-mi aminteam cu supoziții, în schimb în timpul plimbărilor acestora îndreptate spre viitor nimic nu mă stingherea pentrucă toate opozițiile erau imediat înlăturate. De aceia prietenul meu Matei spunea că nu e bine, e posibil și chiar probabil, pentrucă nimic nu cere cu adevărat efort. Însă probabil și el visa, nu se putea să nu trăiești adînc înfundat în viitor, singura viață autentică. Încolo, evenimente nu erau, era calm, nimeni nu ne tulbura în mod special și apoi eram obișnuiți și aveam și viitorul acesta al nostru, totdeauna netulburat și deschis la dispoziție, cum nu-l ai afară. Afară există și viitor apropiat, pentru care trebuie să faci , să întreprinzi ceva, pe cînd acolo nu aveam decît viitorul îndepărtat, cu adevărat liber și plin de neprevăzut. Eram într-o stare de relativă împăcare cu lumea, cel puțin eu și cei cîțiva prieteni mai apropiați cu care ne împărțeam o parte din timp. Asta pînă într-o zi, cînd i s-a făcut rău cuiva și s-a chemat doctorul care într-un tîrziu a și venit și i-a făcut colegului nostru o injecție. Matei fusese chemat undeva, mai urgent așa că după ce și-a făcut treaba nici el nici omul de pază n-au strîns totul cu grijă, adică fiola goală, obiect ascuțit și deci interzis. Mă găseam lîngă bolnav și am cules eu fiola spartă și cum era un obiect nou, neașteptat, am început să mă joc cu el. Sticla îmi dădea o senzație plăcută în vîrful degetelor și o plimbam să-i simt toată netezimea perfectă și curbată. Ca să o simt și mai bine, să nu mă tulbure nimic, am închis ochii și mișcam fiola așa, între trei degete de la mîna dreaptă. Apoi plăcuta senzație alunecoasă a fost întreruptă brusc, am simțit înțepătura și am deschis ochii. Mă tăiasem, nu prea rău, însă cum toți eram mai mult sau mai puțin ipohondrici, trăiam cu spaima continuă de boli și de infecții care din cauza lipsei de preocupări presante luau proporții exagerate, am început să-mi masez degetul rănit, gîndindu-mă imediat la un panarițiu posibil. Stringîndu-l, pe locul tăieturii a apărut o picătură de sînge, repede îngroșată, care a acoperit tot vîrful degetului. Atunci am resimțit brusc una din marile bucurii din viața mea de acolo. Sîngele era roșu aprins, violent, strălucitor, și i-am absorbit culoarea cu întreaga privire, încîntat. De mult nu mai văzusem o asemenea culoare vie, tranșantă, și nu m-am putut stăpîni să nu-mi formulez clar mai întîi în gînd, apoi în șoaptă: „viața, uite, viața". Îmi masam degetul, făceam să curgă mai mult sînge din meschina înțepătură și nu mă săturam privindu-l. Atunci m-am uitat în jur și mi-am dat seama de culorile întunecate din celulă, de pereții cenușii, de fețele noastre umbroase, de uniformele gri, de pardoseala în care murdăria intrase adînc și definitiv. Păturile erau și ele cenușii, mîinile erau palide și cu unghii neîngrijite, tivite cu negru. Numai eu eram deținătorul unei culori adevărate, roșu-aprins, vii ca și lumea de afară, plină de excitație, de mișcare și chiar de violență, de o suferință acută și nu trenantă, moartă, cu sensibilitatea tocită și cu griji excesive pentru propria-ți persoană. În curînd bucuria s-a transformat într-un dor acut, nimicitor, care mă răscolea dinăuntru, ca și picătura de sînge ce mă trezise din torpoarea aceia care însemna liniște și acceptare, poate o formă de supraviețuire. Nu vroiam să supraviețuiesc ci să trăiesc autentic, agitat și plin de neprevăzut, fără program respectat matematic, venit din afară, față de care nu puteam decît să mă supun. Dar bucuria nu-mi dispăruse, nu vroiam să pierd culoarea aceasta superbă pe care o conțineam eu și toți cei din jur, în ciuda cenușiului din jur, de pe lucruri și de pe fețe. Toți, atît timp cît trăiam încă, eram deținătorii acestui sînge adevărat și viu, care circula cu viteză împingîndu-ne pereții vaselor și hrănindu-ne. Mi-era silă de viitorul imaginat în timpul plimbărilor solitare, acel viitor palid, alb și prea reușit, în care nimeni nu murea și nu se distrugea cu adevărat. Acel spațiu de sticlă, străveziu și maleabil, viitorul nostru nu de sticlă ci mai bine de cauciuc, de gumă plastică ce ia orice formă vrei și apoi revine la loc, gata să fie deformat a doua oară fără să mai păstreze căile obligatorii impuse ziua precedentă. Nu-l mai vroiam. Atunci am înțeles cam cum este cu adevărat viața noastră chiar cînd nu sînt evenimente exterioare, pedepse absurde, crize de nervi sau boli, cum sînt cele mai liniștite zile din viața mea, din viața noastră. Această istorie m-am hotărît s-o povestesc tuturor care m-ar întreba: cum a fost?

M-am oprit, ajunsesem cu povestirea pînă la capăt, în fraze bine rotunjite și gîndite probabil înterior vreme îndelungată. Și cînd am terminat, m-am uitat în jur cu jenă, pentrucă nu era adevărat, pentrucă era o povestire simbolică la fel de limfatică, de pildă ca și zilele a căror lipsă de consistență vroisem s-o demonstrez prin ea, mărturia unei astenice și neautentice subtilități, într-o lume, înăuntru și în afară, mai ales în afară, traversată de mari spasme, de îndrăznețe încercări, de eșecuri ce însemnau atîta pentru atîtea vieți și de reușite cu ecou prelung, pînă dincolo de timp. Îmi era jenă și rușine, dar nu mă putusem opri, nu știam de ce povestisem totul, mi se părea că atenția mea, concentrată asupra Iuliei, căreia m-am adresat în timpul povestirii își construise un fel de scuză, de justificare imaginîndu-mi doar că a putut-o cu adevărat interesa. Nemulțumirea față de mine mă detașa și de ea, devenită acum cu totul străină și indiferentă, pierzîndu-și fascinația pe care o exercitase din momentul intrării în cameră. Poate aș fi rămas aici și m-aș fi întors la starea dinainte, cam stătută, dacă n-aș fi privit în jur, la ceilalți și nu m-aș fi revoltat. Deasupra mesei stăruia o atmosferă de stingherire. Anton, unul din verii mei pe care de abea îl cunoșteam, mult mai tînăr decît mine, a fost primul care a rupt tăcerea aceea grea cu un zîmbet larg pe față, buzele lui cărnoase desvelindu-i un șir de dinți puternici, lați, cu spații vizibile între ei. Toată fața îi era luminată de acest surîs ce se vroia prietenos sau cel puțin binevoitor. Numai ochii lui, destul de mici se făcuseră și mai mici, și mai ascunși de pielea groasă a feței sale. Zîmbetul era dulce și fața îi era dulce și vorbirea mieroasă ca a unui subordonat care spune ceva copilului cam îmbecil al unui șef temut și deci cuprinde reflexele unui dispreț, al conștiinței superiorității mascată de bunăvoință și lingușire. „Bine, — mi-a spus, dar a trecut, nu mai sînt astfel de lucruri, de ce să ne mai gîndim la el. Desigur, a fost greu, vai de tine, și la toți să nu-ți închipui că nu ne-a părut rău. Ne-am bucurat foarte mult că te-ai întors, de acum, ne-am zis, va fi bine. Chiar dacă tu te-ai îndepărtat de noi să nu-ți închipui c-am fost indiferenți. Nu, dar acum a trecut și e bine așa. Ce a fost a fost, important este ce este și ce va fi". Încă dacă s-ar fi oprit aici, aș fi considerat că am primit ce-am dorit, că după inepta mea mărturisire, care era pe deasupra și falsificată prin dorința de a spune mai mult decît se spunea și obiectul dispărea în pretinsa subtilitate. Eu am vrut așa, eu primeam răsplata. Dar nu s-a oprit ci, umilitor pentru mine, s-a ridicat de la locul lui și m-a bătut pe umeri. În clipa acestei acolade de încurajare fețele tuturor s-au destins în largi zîmbete protectoare, copilul îmbecil era liniștit de toți adulții aceștia. Prea adulți. Compasiunea generală a lor bine înțeles că nu m-a înșelat nici o clipă. N-am crezut că este reală compasiune, oricît de umilitoare ar fi fost ci semnul direct și de netăgăduit al lipsei lor totale de aderență la mine, la ce mi s-a putut întîmpla sau la ce mi s-ar mai putea întîmpla de acum înainte. Era un fel de satisfacere a unei obscure datorii, un mijloc de desființare a evenimentelor neplăcute din trecut. Ei, mă împăcau cu ele, și se împăcau și ei, ștergîndu-l definitiv din memorie, nu numai din memoria lor unde n-a existat decît ca un fapt divers dacă nu ca o grijă pentru soarta lor, pentrucă au putut fi odată asociați cu mine, dar și dintr-o memorie obiectivă, a consecințelor nesterse care continuau să fie risipite pretutindeni. Însă asemenea fapte care s-au petrecut în trecut, nu se puteau escamota chiar cu atîta ușurință, fără să le asiguri un singur moment de gîndire, de reflectare, fără să iei poziție, să le scuzi să le aprobi sau să le condamni. De aceia, Anton, care altfel nu și-ar fi permis niciodată să fie protector în așa măsură a fost împins de o forță mai mare decît mediocra sa voință și capacitate de hotărîre și a găsit exact tonul just, just pentru el și pentru ceilalți. M-a transformat în copil, în cineva care are nevoie chiar de corcolire compensativă, în acord cu prejudecata populară după care necazurile copilăriei erau ușoare și treceau fără urme. Toți s-au agățat de această ideie nătîngă și dădeau din cap, zîmbeau, asigurîndu-mă cu ochii, cu buzele nesterse de mîncare, cu pielea încrețită și groasă a frunților, că totul este în cea mai deplină ordine. Poate că era, dar nu așa, prin omisiune, ci printr-o atitudine deschisă, drept în față, fără nici un fel de ezitare. Trebuia într-un fel să-și ia răspunderea morală, deși, desigur, nici unul dintrei ei nu purta vreo vină, în cazul meu sau în orice alt caz similar. Dar acum erau coalizați într-un mod ciudat împotriva memoriei deși n-ar fi îndrăznit, și poate pe drept motiv, să spună ceva împotriva faptelor însăși, atunci cînd s-au petrecut. Îmi venea să le spun, să despic atmosfera aceasta pe care o cunoșteam foarte bine, imensa lor știință de a ignora, de a transforma lucruri în inexistențe. Pe aceasta se construise întreaga lor, a noastră, și a mea, educație. Ceea ce nu era frumos trebuia omis dintre cele în ființă, ca bolile, morțile, nenorocirile altora, plăcerile și ele. M-am mulțumit doar să rînjesc căzînd și eu, fără să vreau, în inepția lor generalizată. Masa era deja spre sfîrșite și m-am ridicat de la masă primul, urmat apoi și de ceilalți. M-am îndreptat spre ușă, ca să plec cît mai repede, să ies afară. Uitasem de Iulia, nu-i urmărisem reacția și nici nu mă interesa. M-am întîlnit cu ea însă afară, am simțit-o că mă privește din spate și m-am întors brusc, fiind sigur că este ea. Mă privea cu o neascunsă curiozitate și asta și după ce m-am întors. Nu exista nici o falsă, sau cine știe, o justificată pudoare. O interesasem într-un fel, de aceia și venise, mi-a spus-o chiar de la început și nu avea nimic de ascuns. Nu era nimic provocator în atitudinea ei, într-un fel se stergea în fața propriului ei interes fățiș față de mine, nu mi se oferea sau nu se oferea ca la început, cum îmi păruse că-i sfidează pe toți stînd în fața ușii în momentul cînd a intrat. Din contra, pe mine mă scotea în evidență și m-am simțit prezent acolo, în fața ochilor ei, atenția ce mi-o acorda mi-a îngreunat corpul, l-am simțit viu și oarecum străin de reflexele mele de obișnuință cu el, eram tentat să mă privesc, să mă măsor și să încerc să mă evaluez. Iată-mă, un bărbat de patruzeci și cinci de ani, aproape, de statură mijlocie, cu semnele de îngreunare ascunse încă privirilor dinafară, cu trăsăturile neregulate și înșprite, într-o ținută de vacanță voit neglijentă. Însă curiozitatea ei mergea dincolo de înfățișare și mă silea aproape să colaborez cu ea. Nu aveam decît două atitudini posibile, să mă refuz privirilor cercetătoare, să mă închid și să plec dintr-odată să încep să mă clarific, în fața ei, ca și cum mi-aș fi fost mie însumi un străin. Însă stînd așa, cercetat, interesul meu față de mine crescuse și am ales a doua soluție. Cel puțin la început asta a fost.

(fragment de roman)

FLORIN GABREA

mirosul cărţilor

Dacă într-una din dimineţile acestei toamne sînteţi cuprinşi de o legănată torpoare, dacă gîndurile cele mai ascunse şi nebănuite vi se învolbură în minte într-o neplăcută ameţeală, sau dacă paşii nehotăriţi nu ştiu încotro să vă poarte, nu ezitaţi nici o clipă, intraţi în prima librărie care vă iese în cale, oricare, la întîmplare şi zăboviţi înăuntru cîtva timp fără teamă.

Veţi fi cuprinşi din toate părţile de metri cubi de file cartonate în culori tari, al căror miros proaspăt-acrişor vă va pătrunde fiinţa ca o aromă de prafuri iniţiatice. Metri cubi de autori. Cărţi... Autori de demult cu nume ciudate, autori consemnaţi de istoriile literare sau încununaţi de premii celebre, autori mari, autori mici şi chiar autori care-şi caută înfrigurаţi în geamul vitrinei prima lor carte. Vestalele acestui sanctuar modern te privesc în ochii, grijulii, gata să-ţi ofere marfa lor delicată (dacă nu cumva s-a epuizat înainte de anunţarea lor în buletinele de difuzare). Nu e mai puţin adevărat că în acelaşi timp ele sînt perfect puse la punct cu cele mai noi şi dese-apariţii editoriale care tind, pe zi ce trece, să le înghită cu totul, că în orice moment pot să te informeze despre un autor sau altul, despre o reeditare, sau despre prezenţa permanentă a literaturii odihnitoare gen „Misterele Parisului“ sau „Mizerabilii“. În ce priveşte literatura română, şi aici trebuie să spun că mi-au depăşit închipuirea, insistînd aproape cu voluptate asupra literaturii tinere de mare anvergură şi ecou care înseamnă foarte mult şi are multe de spus, înşiruindu-mi din memorie cîtiva poeţi şi prozatori remarcabili, încercînd cu un aer complice şi o scurtă (dar la obiect) exegeză literară. Aşa că în legătură cu această reciprocă receptivitate am toate motivele să mă îndoiesc de veracitatea întîmplării unui coleg din Timişoara care pretindea că după o absenţă de mai multe săptămîni, în librărie i se rezervase cu mari riscuri o raritate : „Educaţia sexelor“. Nu, nici vorbă de aşa ceva, nu pot să cred. Iar ca răspuns la recenta micşorare a tirajului cărţilor, mi s-a adus la cunoştinţă o activitate febrilă bisăptămînală de popularizare şi iniţiere a publicului cititor pentru aşternerea unor poziţii echitabile sau a unor eventuale (dar în nici un caz hazardate) departajări valorice, urmate imediat după epuizarea cărţilor de solicitarea în tipografie a unui nou număr de exemplare, lucru uşor realizabil întrucît şpalturile aşteptau gata pregătite.

Cu totul depăşit, nici nu ştiu cum am renunţat la micile sugestii, nefolositoare de altfel, cu privire la amenajarea unui colţ al cărţilor premiate, al unui colţ al autorilor la prima carte, sau chiar la propunerea exagerată a fiinţării unui consilier de stand pregătit să te îndrume, repet nefolositor, pentru că în lipsa acestuia poţi pleca liniştit cu un teanc de volume la subţioară aşteptînd clipa răsfoirii, sau şi mai mult decît pretenţios, a unei ore lunare după sfîrşirea programului zilnic, de recitări sau scurte lecturi, ale recenţilor apăruţi în ambianţa plăcută a librăriei. Iar dacă odată ieşit pe uşă mi s-a părut că observaţiile de mai sus erau rodul imaginaţiei mele, atunci, fără îndoială, că asta se datoreşte aerului acela plin de mirosul proaspăt acrişor al unor parfumuri de toamnă iniţiatice.

BUCUR CRĂCIUN

strada noastră

Şi într-o zi, în curtea lungă şi îngustă ca strada din ciocracul ăsta sărac, se adunaseră aşa deodată rude şi vecini îndepărtaţi, din ai casei unii lipseau, era larmă, te speria ceva, lumea, vorbele strigate atît de aproape, deodată mai multe, suprapuse în continuu. Nu mai se putea prelungi nimic, erau toate scaunele scoase în curte, aşezate de-a lungul ei nesfîrşit şi ne-am aşezat cu toţi pe ele, mulţime de saşi cu cizme mari, rude vechi şi noi, împrospătaţi, demni, cu soare pe buze şi în părul pieptănat cu grijă, cu ceva sărbătoresc, ca un crenţen de crăciun, ca la un cinematograf cu scaune înşiruite frumos, întinse pînă la şură, chiuind după atîta linişte de trosneau urechile ; şi nici unii nu mai vorbeau încet. Şi cînd se mai liniştiseră puţin, din josul străzii se auzeau sacadat urale şi chiote, ca tirolezii şi urlarăm şi noi, cînd prin faţa casei, deasupra porţii, l-am văzut pe Piter Ditz, el în faţă pe picioroange, ce picioroange înalte, mai mari ca poarta şi după el, nevastă-sa Coţefişen şi după ei mai legănat, cum mergea şi pe jos Frobel, care stătea la ei, sas sărac şi beţiv toată iarna că ştia doar să taie porci. Şi ei toţi trei chiuiau ca beţii şi au luat răvarele cu flori de sub geamul podului nostru şi le-au aruncat tot chiuind şi rizînd cît puteau, de acolo.

După ce au trecut în sus de-a lungul ciocracului, am ieşit cu tot cu scaune pe la porţi şi am umplut strada îngustă cu noi, am cîntat, ne-am legănat, am băut şi ne-a apucat noaptea şi dacă te uitai în sus, Coţefişen şi Frobel se sărutau, acolo în cer, între stele cum n-au mai făcut ei niciodată. Şi Piter Ditz înghesuit între lume, pe cîrjele lui lungi, din toate părţile înghesuit, se lungea de acolo de sus, beat spre ferestrele podurilor, lua răvanele cu flori şi le arunca în curţile pustii. Toţi trei aveau picioroangele îmbrăcate pînă la doi, trei, metri de pămînt, cu pantaloni în carouri, cu petice, făcuţi cu greu din atîtea bucăţi. Şi mai tîrziu cînd oamenii au înţeles că s-a terminat odată cu oboseala, şi cu liniştea, l-au tras pe toţi trei cum au putut, de nădragi, i-au dezbrăcat şi i-am văzut aşa în cer, aproape goi, începînd să amuţească încet de frig. Scaunele, de frică poate să nu înceapă iar oboseala şi liniştea tristă, le-am lăsat cu toţii pe stradă mai multe zile şi oamenii s-au ţinut de Frobel şi Piter Ditz să mai vină şi a doua zi şi au venit chiar toţi trei şi a doua zi mama a făcut ştrudel iar bunicul a pus în răvare cîte un şoricel mort şi a ris la masă ca un hoţoman şi ne-a povestit toate astea, bucuros şi mîndru. Apoi după masă eu şi cu Vili ne-am dus cu vacile şi toate s-au schimbat, numai Vili mi-a dat cînd am ieşit afară din ciocrac, în cîmp, vaca lui cea rea, care mă lua pe dindărăt în coarne şi mă zguduia şi mă ridica în cer, mă speria şi am plîns în fiecare seară în faţa bunicului că Vili îmi ia vaca noastră bună şi roşcată care păştea atît de liniştită.

schiţe

ANDREI GOREA

persoana întîi singular

Mă uit pe fereastra din spate. Văd acoperişuri banale şi negre. Mă uit şi văd pisici ce merg pe aceste acoperişuri. Aş vrea să scriu despre pisici.

Departe se vede o turlă de biserică, albgălbuie ; mă enervează strălucirea ei de loc potrivită cu negrul acoperişurilor mele.

Privesc, fratele meu se suie pe un scaun şi pe la spate îmi dă cu-n coş în cap. Rîde apoi, iar acoperişurile dispar ca prin minune. Părăsesc fereastra şi fratele meu lasă coşul jos.

Nu sînt singur în bucătărie. Cînd bucătăria va fi goală voi privi din nou.

În casă cineva sforăie, bunica citeşte. Închid uşa şi se scoboară liniştea.

Îi zic mamei să plece şi ea mă întreabă de ce. Zîmbesc. Mă întreb uneori ce-i cu zîmbetul acesta idiot şi fără sens. Îmi zice că termină treaba îndată. Mă închid pînă atunci în baie.

În baie sînt plantele mele, pe care bunica mă obligă să le scot din casă atunci cînd le ud. Iar eu le ud rar.

Mama trebăluieşte la nesfîrşit.

Cea mai mare dintre ele — are nişte frunze uriaşe — stă aplecată spre soare şi se cocîrjează mereu. De ce dracu tînjeşte atîta ? Dacă aş avea o seră pe unde lumina să pătrundă din toate părţile, ar sta dreaptă, mîndră. Am impresia că o iubesc. Aplecată mereu după soare mă înfricoşează.

Mama mă strigă că-i gata şi mă grăbesc să ies.

Acum sînt din nou la fereastră.

Pe unul din acoperişurile mele negre, cu spatele spre mine o pisică stă ghemuită la soare. Are o culoare asemănătoare cu a hornului ce saltă de pe un acoperiş. E un horn înalt, învelit în metal. Metalul a ruginit.

Pisica mea s-a sculat. La o mansardă a răsărit o mînă verde ce o goneşte mişcîndu-se cu furie. Pisica a întors capul spre mîna mea verde, a privit apoi spre faţa ce nu o zăreşc şi s-a retras smerită. Mîna mea a dispărut şi pisica mea s-a oprit lîngă fereastra altei mansarde. Se află acum cu faţa spre mine. Bat în geam, să mă audă, dar e prea departe.

Prin faţa pisicii mele defilează necontenit un norişor de fum albicios ce răsare din vreun coş al acoperişurilor mele negre. Pisica mea ţine ochii strîns închişi şi priveşte. Nu cred ca o pisică să privească nici cu ochii deschişi, dar aşa mi-o închipui pe pisica mea, aşa vreau să mi-o închipui.

Parcă a deschis ochii, nu ştiu.....

E după amiază şi e linişte. Aud din cînd în cînd un strigăt din ce în ce mai exasperat al unui copil : „Mamă !... mamaaa ! Mama, mămico !“, cîte un ţipăt ascuţit al unei curci. Atît.

Soarele le joacă feste acoperişurilor mele negre, (ia uite ! în plină lumină par mai negre) ba le lasă baltă şi le zăresc atunci nespus de prăfuite.

Pisica mea a dispărut, iar pisica mea cu pete negre nu a aşteptat să termin cele spuse şi m-a părăsit. Dacă ar fi rămas, cine ştie cîte aş fi avut de spus despre ea. Pisica mea cu pete negre se deosebea mult de toate celelalte pisici.

Sărmanele mele acoperişuri sînt populate acum doar de cîteva sticle goale, beţe rupte, mînere de tablă, cutii goale de conserve. De fapt niciodată nu vei găsi mare lucru pe acoperişurile mele negre. Nici mai departe, pe acoperişurile roşii nu vei găsi decît tablă ; mereu tablă.

Adineauri a fluierat cineva iar curca mea i-a răspuns. Am auzit chiar nişte voci. De ce n-or existînd oameni pe acoperişuri ?!

Dacă cineva vede un om pe acoperiş se miră şi zice : „Ia uite la ăla, ăla de pe acoperiş !“ De fapt omul se urcase pe acoperiş pentru că avea o treabă. Nici nu i-ar fi trecut prin gînd să se urce pentru altceva, de pildă să se plimbe. Da, să se plimbe ! Şi omul de jos s-a mirat.... Păcat că s-a mirat. Înseamnă că oamenii mei de jos nu înţeleg nimic. (Degeaba ciripiţi, păsărelele mele. Nu pot să scriu şi despre voi pentrucă vorbesc acum cu oamenii mei). De ce, oamenii mei, nu mergeţi pe acoperişurile mele aşa cum mergeţi pe trotuarele voastre ?

Păsărelele mele, învăţaţi-i pe oamenii mei să fie ca voi. Nu vă fie teamă, păsărelele mele, ei sînt tot ai mei.

A. HAGI DUVAN

umbra

Era pe înserat, căldura plutea deasupra, de dincolo de colină, în locul acela roşu, în care se ascunsese soarele, iar eu mergeam pe drumul şerpuit către plajă. Praful se ridica peste tot, în săgeţi dogoritoare, şi peste tot, ca o pîclă, îşi întindea corpul de meduză. Mergeam singur mă uitasem pe mine şi priveam lumea din spatele uşii pe care n-o deschisesem în seara aceea. Eram un puşti de 17 ani, cu gestul studiat în umbra ce cădea pe piatră, cu corpul zvelt şi capul înălţat, învăţasem să privesc în ochi, dar nu credeam în privirea asta, pentru acelaşi motiv pentru care atunci cînd eram singur începeam să cînt.

Erau cuvinte noi, cuvinte frumoase, cu sensuri noi şi sensuri largi, erau cuvinte pe care le ştiam, pe care le trăiam, erau cuvintele pe care le credeam, încercam să le cred, erau cuvintele mele, alăturate de alţii ca mine, cu ochii ficşi, cu flori în păr şi părul peste guler, şi ochii aceia mari, mari, şi inimile acelea, mult mai departe de gropile acelea, cuvintele acelea, mult mai departe de obuze şi de fier forjat, cuvintele acelea şi de bocancii aceia grei cu ţinte, de mîntiile împovărate, de unghiile îngălbenite de nicotină, cuvintele acelea şi zgomotul şi zgomotul, cuvintele noastre, aproape de mine, pe mirosul de măslin sălbatic, cu frunza ca şi cerul înainte de furtună, cuvintele acelea, şi pasul moale, puşti de 17 ani cu osul subţire.

De după dîmb a apărut marea. Pădurea rămăsese în spate şi în dreapta, iar eu priveam înainte şi nu întorceam capul deloc, nici atît cît să-mi pot da seama că fiecare pas e mai departe, că fiecare pas e fiecare clipă, şi fiece clipă e un corp slăbănog, care vine din urmă să mă apuce, şi să mă înăbuşe...

Marea a apărut argintie, înţepată spre capete, cu valuri mici fără spumă şi fără zgomot, înspre larg erau alte fîşii mai liniştite, de un argint mai mat, şi mai cenuşiu, apoi din nou valuri fără zgomot, ci doar o mişcare măruntă de solzi şi iar argint, argint pînă unde se trăgea linia orizontului, iar de acolo începea cerul albastru şi mai sus violet şi mai sus roşiatic şi mai sus nu vedeam, fiindcă stăteam cu spatele...

Apoi mi-am scos sandalele, am desfăcut bareta, şi mi le-am scos, m-am apropiat de apă, îmi plăcea să-mi privesc picioarele bronzate şi unghiile albe, lucitoare ca sideful, apoi iar m-am gîndit la altele la atîtea altele la care mă puteam gîndi în seara aceea, la Iuliana, cu care trebuia să mă întîlnesc peste cîteva clipe, puţin mai sus, şi mai la dreapta, aproape de calea ferată, pe care de mult nu mai circula nici un tren şi pentru care venisem atît de devreme, şi pentru care cîntasem, la alte lucruri care formau universul meu, bineînţeles cel mai important, şi era aşa fiindcă era al meu şi fiindcă şi acum tot al meu este, şi fiindcă numai în felul ăsta, existînd el pot eu să-l compar cu altele şi să mă gîndesc că de fapt nu este cel mai important, şi de fapt chiar aşa şi era căci eu o aşteptam pe Iuliana în seara aceea şi pentru mine nu exzista nimeni, ci doar ea, ba nici ea, că nu venise încă, ci doar eu şi cîntecul acela.

Marea se întuneca spre margine, undeva într-un colţ, departe, trebuia să răsară luna, o seceră subţire, cu vîrfurile întinzîndu-se în două fire curbilinii, cu o lumină roşcată, ca şi jarul de la ţigară, şi tot ce mai rămăsese în împrejurimi era zgomotul monoton şi foşnit, zgomotul acela liniştitor, care mînglie şi spală, acea fremătare continuă a mării şi a noastră şi a voastră...

În definitiv, stăteam cu fundul pe nisip, şi capul puţin plecat pe spate eu eram eu, dar de ce eram eu şi nu eram altcineva, poate ea care trebuia să vină, şi dacă ar fi venit ea acolo în locul meu pe nisipul tare sau dacă eu nu eram nici Iuliana, nu eram pur şi simplu nimeni, în definitiv şi cîntecul acela, cuvintele acelea departe, cuvintele noastre departe, de dincolo de mare, de fier forjat şi tunuri, de fier forjat şi de iatagane, de cuvintele tari la miting cu pumnul în aer, şi cuvintele mele moi de cîntec. Nu, nu mă gîndeam la asta, nu priveam înapoi, în zilele acelea nu întorceam capul.

Din faţă, pe plajă venea Iuliana, cu părul desfăcut şi flori în păr, am strigat-o şi am fugit, iar în spate ai rămas tu, ascuns după umbra mare a mii ca mine, ai rămas tu, care vrei să mă prinzi şi să mă strîngi de git şi să mă arunci alături.

Iuliana a întins mîinile, eu le-am prins, apoi ne-am învîrtit apoi ne-am oprit şi din nou, apoi marea...

Eram după cum am mai spus, doar un adolescent, cu multe uşi încă închise care privea lumea de dincolo, prin gaura cheii.

TUDOR VASILIU

Hiroşhima

Uitîndu-mă atent, am observat o pată. Depărtîndu-mă puţin am văzut că era o petală.

Depărtîndu-mă în continuare am văzut că era corola unei flori.

Depărtîndu-mă şi mai mult am văzut că era o paraşută.

Depărtîndu-mă iar, am observat că de ea atîrna o bombă.

Şi atunci, Doamne, depărtîndu-mă, depărtîndu-mă, am rămas pe loc...

GRIGORE ZANC

departe

A pornit obosit către marginea lumii, acolo s-a rezimat de un trunchi, din trunchi au crescut ramuri, ramurile au plîns şi s-a făcut un rîu, care curgînd spre cer fura de-acolo stele. Stelele înecate s-au prefăcut în şerpi, nişte şerpi veninoşi încercînd să muşte pînă cînd omul scăpă o înjurătură zdravănă de „Facerea lumii“. Atunci speriată, ea a deschis ochii, făcînd lumină şi-l privi lîngă trunchi fără zîmbet. Întinse braţul drept, încolăcit de-un şarpe, întinse braţul sting, încolăcit de altul, picioarele erau şi ele prinse de şerpi veninoşi, mijlocul i-l stringea o viperă, de care se pare că ascultau toţi şerpii ceilalţi, aşa că el o privi cum stă imposibil acolo. Vru să ia trunchiul în braţe, trunchiul se sfărîmă în bucăţi, se pomeni cu picioarele pe nisip şi pe scoici ; nici urmă de ramuri nici urmă de rîu, doar pe mare o barcă în care şerpii foşneau ţinînd-o legată... Cum îl privea peste valuri şi-a lăsat ochiul drept să devină pescăruş zburător ; ochiul sting a mai rămas în lumină, pescăruşul ţipînd scurt se aşeză pe nisip, îşi smulse aripa dreaptă, apoi aripa stîngă şi le întinse. Cînd vru să le-atingă observă că îi lipsea mîna dreaptă, încercă a doua oară dar îi lipsea şi stînga, de aceea prinse cu dinţii...

Îşi auzi vocea întrebînd : unde eşti ? Şi vocea din vecini îi răspunse : sînt departe, vroiam să te-aştept, dar şerpii mă ţin ferecată ; ca să scap am nevoie de sînge, de sîngele aprins al iubirii, din care şerpii să bea şi să moară...

Îl strîngea dureros bandajul peste ochi, încercă să-l desfacă, se poticni şi gemu ; în cap i se învălmăşau lumini, forfotă, zgomot, şerpii îl muşcau fără milă şi începu să-şi numere paşii pentru că uitase să înjure de „Facerea lumii“.

Trecătorii îi şopteau în urmă : Ce om fără inimă ! dar nu-şi întorcea capul, ea se oprise rizînd : cumpăraţi iluzii şi vise ! Vorbe spuneau cum că şerpii ar fi muiat-o-n venin, ca să aibă putere de vrajă, că rîde mereu : cumpăraţi iluzii şi vise ; că nimeni nu i se poate împotrivi cînd vinde un fel de tutun furat de la zei ori poate de la diavol...

Ochii legaţi, îl dureau, înainta fără sens şi cu teamă, printr-un soi de haos, aşa ca un gol foarte negru. Avea senzaţia că e prins în hora unor cercuri concentrice rostogolindu-se uluitor, întunericul îl apăsa de plumb sub bandaj, dar înainta continuînd să-şi numere paşii... În urmă-i o dîră de sînge, sînge aprins în care şerpii mureau. Peste ei, cerul s-a răzimat de o stîncă pustie ; Corbul mahmur croncănea sincopat : NE-VER-MORE, NEVERMORE...

Cînd şi-a terminat de numărat paşii, s-a desfăcut cu greu din strînsoarea bandajului, a căutat o daltă şi-a început să cioplească în stîncă. Aşchii de cremene se împrăştiau în jur, pînă cînd reuşi să o lege într-un cerc violet, urcă apoi mai sus continuînd să cioplească şi mai făcu, pe trunchiul stîncii un cerc indigo, apoi unul albastru, altul verde şi cu greu termină pe cel galben. Îi mai rămăsese o bucată de stîncă necioplită, aşchii de cremene i se înfipseră-n trup. Îşi muşcă durerea cu dinţii şi ciopli mai departe. De sub daltă apăru terminat cercul oranj. Aproape că atingea cu mîna partea de sus, cînd sîngele ţîşni. Partea aceea se făcu de culoarea sîngelui, numai că slăbise de tot, şi alunecînd spre pămînt, fiecare cerc devenea o culoare, fiecare culoare se amesteca cu o alta, cu cea din dreapta ori cu cea din stînga, iar de jos văzu că lumina e albă şi adormii pe aşchii de cremene, înjurînd de „Facerea lumii“ corbul ce murise alături.

te iubesc, doctore

MARIUS TUPAN

Desigur că s-a crăpat de noapte. Ce-ai doctore de te-ai îmbrăcat în negru ? S-a făcut noapte de-a binelea sau mi s-au împăienjenit ochii. Nu ştiu doamne, că niciodată n-au umblat păienjenii pe ochii mei. Ce păsări de pradă sînt păienjenii ăştia. Îţi fură lumina, îţi fură vederea. Cum mai zboară spre mine. De ce te-ai îmbrăcat doctore în negru, de ce te-ai primenit, ce ai înnebunit aşa deodată ? Ieşi afară şi lasă-ne în pace, nu vezi că sîntem destui ? Avem treabă ce tot înnebuneşti doctore. Iubeşte-ţi nebunia şi n-o mai lăsa să se bocească aici în faţa noastră. Nu vezi că nebunia ta suferă. Împac-o doctore, împac-o. S-a crăpat de noapte, doctore. Cine o fi ucis ziua asta aşa de timpuriu ! Numai tu ştii doctore, nu ştiu de ce nu-ţi iubeşti nebunia şi să pleci cu ea de-aici. Du-te domnule, du-te că s-a crăpat de noapte ! Trage perdeaua mamă, să nu văd cum vine noaptea ! De ce staţi atîtea femei aici ? De ce aţi lăsat capul în jos ? E grea noaptea, e grea, v-a aplecat. Nu ştiu de ce tăceţi, v-aţi făcut pămînt. Sînteţi toate pămînt, sînteţi. Vorbiţi, vorbiţi ce staţi ca nişte statui descoperite. Nu-mi place arheologia. Nu mi-ar place să vă descopăr niciodată. Ieşiţi afară femeilor, ieşiţi afară, n-am nevoie de voi ! Stai, doctore, stai nu ieşi. Stai şi tu cu mine. Nu eşti tu de vină că te-ai îmbrăcat în negru. Vezi că-ţi fuge nebunia de ce stai aşa stană de piatră, pe cine să mai iubeşti, pe cine doctore, pe cine ? Trage tu perdeaua că văd pe mama petrecută. A, ai tras-o de mult ! Da ai tras-o de mult şi eu n-am văzut. Poate de aceea s-a crăpat de noapte. Ia, dă perdeaua la o parte să văd ziua. Nu se mai poate, da nu se mai poate, a venit şi-afară noaptea, tot degeaba. Stai lîngă mine. De ce-aţi aprins luminările femeilor de ce-aţi aprins ? Vreţi să-nviaţi lumina. Vreţi să ucideţi noaptea. Oricîte lumînări aţi aduce nu puteţi face lumină să-mi omoare păienjenii. Nici păienjenii ei n-o să-i omoriţi. A împăienjenit de tot. Luminările ard, ard ca nişte oratorii. Chiar dacă se ard între ele, nu se distrug. Pe alţii doar. Vedeţi să nu se stingă luminările. Cel puţin s-ameţim noaptea cu ele. N-o să poată să se suprapună toată pe ochii noştri. Nu închide ochii doctore şi nu mai delira ca o sirenă stricată. Nu te mai zbate ca o fată care şi-a pierdut sîngele fetiei. Ne culcăm. De ce să ne culcăm ! S-o liniştim pe ea. Ţineţi luminările drepte ca să nu cadă picături de ceară. Într-adevăr, chiar dacă vor cade pe ea, nu se mai cunoaşte. Numai că nu mai este caldă. Ia vezi doctore mai este soare afară ! A, da, ai camuflat ferestrele, ai tras perdelele, ai făcut negură te-ai îmbrăcat şi tu în negru. Ştii c-arăţi mai bine aşa ! Ai nasturii desfăcuţi. Ai şi zmuls din ei, i-ai înjumătăţit. Lasă doctore că se coase la loc. Chiar dacă nu mai ai, cumperi. Ce faci cu bisturiul ăla, îţi scoţi sînge, crezi că-i noaptea singelui. Fii cuminte, e noaptea luminărilor. Aprindeţi toate luminările, să ardă noaptea cît mai avem lumînări. Ce dacă, să ardă. Nu mai staţi cu capetele plecate c-o să vă ardeţi. Lumina e parşivă se întinde ca femeia deochiată. Nu există vrăjitoare să-i descînte, s-o vindece. Acum descîntecele nu mai au nici-un leac. Lasă miorlăitul doctore o să rămîi văduvă dacă nu-ţi întreţii nebunia. Nebunia cere haine, hrană, sînge. Rupe hainele să-i faci ei fustă, sparge capul să se îngraşă, scoate sînge să crească şi ea. Împac-o doctore, împac-o. Ea e ca un copil. Nu tace pînă nu-i dai ţîţă. Dacă ea nu plînge tu nu-i dai ţîţă. Dă-mi o morfină să adorm. E tristă, e obositoare, e frîntă, e udă, e murdară, e tare murdară noaptea asta. Vreau să dorm şi eu. Pentru mine n-ai morfină, n-ai ceva să adorm de tot. N-ai. Sigur că n-ai. De ce-ai avea pentru mine. Doar eşti şi tu tot ca mine ; bărbat. Ai venit şi tu cu luminare. Dar n-o ţii. Ai aprins ţigara. Arde pe-o parte. Â ta, doctore ! Sau nu arde deloc. Nu ştiu doctore, spune-mi că eu nu văd. Eu nu ţin luminarea în mînă. Dar de unde luminare. Cît e ceasul ? Nu. Nu mai am. Am avut de buzunar dar s-a stins. Şi mai e timp doctore, mai e timp. Nu înnebuni doctore, nu trebuia să te îmbraci în negru c-o să spălăm, o să uscăm, o să întregim, o să înveselim noaptea asta. Şi-apoi doctore, poate erai steril şi nu se întîmpla nimic. Sau nu era nimic dacă semăna copilul cu tine. Era în grădina mea şi-l udam să crească. Mai veneai şi aruncai şi tu cîte o găleată de apă peste gard cînd era secetă. Sau poate că nu era nevoie. De ce i-ai făcut fără să ştii că rămăsese ? Acum ştii bine doctore că n-o lăsase-i grea. Nu te-ai uitat în ochii ei cînd ţi-a zis, de ce nu te-ai uitat în ochii ei ? De ce n-ai iubit-o ? Hai !...

Dă-mi, mamă, cămaşa roşie, dă-mi şi pantalonii ceilalţi nu cei negri, ceilalţi. Dă-mi mamă, dă-mi nu te codi, n-auzi să-mi dai ! Să dau mai tare muzica, auzi doctore auzi ! Nu ştii bine dansul ăsta, o să-l înveţi, n-a crescut nimeni învăţat nici eu nu-l ştiu, acum, acum îl învăţ, crede-mă nu l-am dansat niciodată. Prinde-te doctore, prinde-te, trebuie să te prinzi. Şi e vesel şi e uşor, şi vesel doctore, cel mai vesel dans din lume. Ieşi afară mamă, şi lasă-ne în doi. Încuie uşa şi ieşi în curte şi strigă. Strigă tare şi apăsat, ce vrei strigă, numai să strigi. Şi tu doctore dansezi, să dansezi cu mine doctore că tare te iubesc. Şi eu tot atît te iubesc, mult de tot doctore, mult cred că-ţi mai aminteşti doar e martorul aici. Doarme dus, dar doarme. Te iubesc ca nimeni altul în lumea asta. Te iubea, doctore, te iubea. Iartă-mă. Dar... Da, Da, da. Te iubesc doctore.

ÎN DULCELE STIL CLASIC

Strigături

de Nichita Stănescu

Ce-ai de gînd cu mine, tă,
subțire și galbină,
prună mult și paltină
icoană și datină ?...
Vrei să fii tu rază, tu
groasă cum e mugetu
bătrînă ca taică-tu
șchioapă
roabă
slabă ?...
Ca și geana maică-ti
ca și i dintr-un a fi ?...
Ce-ai de gînd cu tine, tă,
măduvă
de văduvă ?...
Inimă de viperă
vrei să fii, tu, liberă ?..:

O, și cît de mult

O,și cît de mult fuseserăm noi doi,
aproape înecați în lac,
insuportabili de nefericiți
de foame
umbra păsării mîncînd-o.

Pasărea verișoară

Deși nu ești frumoasă cum este
piciorul meu
pe care-l țin întins sub zborul
păsării verișoare cu ceea ce sînt ;
deși miros ca și cum aș fi iubit,
deși îmi bat în timpane prietenii
imaginari,
deși viața mi s-a dus dracului,
deși locuiesc pe suprafața unui ou
deși fără tine nu mai pot a trăi de fel
deși cad cum cade lumina,
deși sînt apt de tine,
de ea...
Filf, pasărea zboară,
deși, filf, pasărea zboară.
Rugați-vă de mine să răsar,
filf, rugați-vă de iarbă să fie verde.
Filf, filf,
ce aer, Doamne !...

Îmbracă-te în trupul meu

Îmbracă-te în trupul meu,
aceasta a fost respirarea...
Eheu,
ce rotundă e zarea !
Ea e alergată de cai
cu coamele-n vînt.
Eram și erai
necuvînt.
Au fost și erau
vor fi
tandru balaur
cu cap de i
Tandru, balaur
monedă de aur
într-un coclaur...

Unde ciolanele

Unde ciolanele ca anii
sînt lungi, sînt lunge
în carnea ta cea sîngeroasă
demiurge...
Tăiatule cu un cuțit
înfipt în tine pe la spate
cînd coborăm în infinit
turma de oi mirate...

Stare

Pînă la urmă cade sub inimă
alunecînd de pe ea, — o mască
sonoră.
Carnea străvezie a orelor
e mai pietroasă, cu fiecare oră.
Linia frîntă de fulger pieziș
ia locul privirilor goale.
Totul se trage-n jurul meu, înapoi
în largi și reci rotogoale,
și rămîn drept — (e un fel de a
zice)
drept ca firul de plumb spînzurînd
la muchia roșie, nezidită
a unui singur și singur gînd.

Cărămidă arsă

Se naște vorbire ca și cum
ar trebui să fi fost scriere
Mîna străveche o ține acum
bătută într-un cui
de cuneiformă

Nu te sparge cărămidă arsă
O să te citească și pe tine
cel care nu s-a născut azi noapte,
mîine noapte
altă noapte
altă pururi altă noapte
cînd desigur nici n-o să mai fie
noapte
ci un soare fix, nemergător
ne va sta bătut în mijloc
la un cer din viitor

Invizibilul soare

Mari parașute coborau în ocean
capsula
Noi stăteam ca niște cuvinte
alcătuind unii lîngă alții
un înțeles de frază,
o vorbire întreruptă
a unei mari ființe

Norii erau pleoape zdrențuite
dezvelind mereu acel albastru iris
și portocaliu

Atunci am simțit cu toții
că începuse să răsară
marele, invizibilul soare

Cuvintele ni se aprinseră
cu flacără înceată și înaltă.

Izgonirea din rai

Fără-de-greutate absolută
și-a izgonit sinele bolnav.
Na-ți aripi, i-a zis.
Pleacă, i-a mai zis.
Pleacă de la mine, i-a zis.

El,
planînd spre greutatea pămîntului
spre greutatea sferii noastre,
plîngînd, blestemînd, aiurînd,
coborînd, a venit.

El,
era desăvîrșit.
Se putea trăi în el.
El nu suporta nici un fel de greutate.
El își era sieși greu.
El era pentru sine, el.

Fără de greutatea,
ea, l-a izgonit pentru că o îngîna.

A venit pe Ararat
și cum a venit s-a schimbat.

Sfera aceasta pe care a venit
era aptă de greutate,
de mit.

N-a suportat.
Însuși pe însuși s-a apăsat.
Pielea lui ca trandafirul
Zdrențuindu-se sub sine
a născut zefirul

Ochiul lui de albastru ce era, —
de greutatea privirii s-a făcut
Marmară

Vinele
i-au plîns colinele.
Inima fără icoane
s-a stors în Amazoane.

El a devenit apă,
rîu și mare,
apăsat ca strugurele
sub propria sa apăsare.

Ce avem lichid pe pămînt
e trupul sinelui sfînt.
Tot ce e apă curgătoare
e trupul lui în închisoare.
Tot ce e lac cu apă sălcie
e sprînceana lui vie.
Oceanul numit Pacific
e lăbărțarea fostului buric.
Șira spinării...
drumul în valuri al sării

Fără-de-greutatea absolută, însă
e pururea plînsă.
Ea ar putea să izgonească munții
de piatră
din inima ei idolatră, —
și atunci munții ar rătăci
către planeta „I"
„I" e planeta cea mai grea
iubindu-se numai pre ea.

Piatra de-asupra ei, devine moale
și curge în rotogoale la vale

Piramida
pe „I" este precum e omida.
Cristalul de cuarț
e numai o ploaie de marți.
Everestul măreț
e un lac săltăreț
Araratul e o bălțoacă jilavă
mai jos cu o octavă

Fără-de-greutate absolută,
poate orcînd izgoni
din sine și planeta „I"

„I" țipă, „I" se transformă
într-o mare enormă
într-un ocean
singeros

Atît de greu îi este greului
încît nimeni nu mai poate sta în
sine.

Fierul
e ca norul.
Bolovanul
suav ca ora, ca luna, ca anul.

Orice sine, oricît ar fi de solid
devine
în marele sine
lichid.

Din prea marea greutate în curînd
sinele curgînd peste sine
se transformă-n cuvînt

El este desăvîrșit.
Se poate trăi în el.

Ecou

Bat un cui în palma stîngă,
pun și-o scară ca să-ajung
O să plîngă, o să plîngă
calul nibelung

De ce bați un cui tu, frate
Chiar în palma de din stînga
Orele mult mai pătrate
Îmi lungeau ființa, lunga

Răstignirea doar o dată
s-a fost petrecut în lume
De ce vrei suavă fată
galeș s-o repeți în nume ?

Cavalerul

Tu ești atît de obosit încît
de peste tîmpla ta reci zale
mult zuruind decad urît
spre gura dumitale

O tu ți-ai pus armura sus.
De ce tocmai pe chip ?
De ce zîmbind, de ce sedus
și aur și nisip ?

Ce-aveai să spui de mult ai zis
Azi, nu se înțelege
Că trupul tău frumos ucis
ne este nouă lege

Chiar nici vremea

Cum nu mi se-ndoaie doamne
mult prea lunga mea privire
și nici osul ros de vînturi
ruginit într-o oștire
Chiar nici vremea, nici gîndirea
nu se-nclină, nu se pierde
în de tine mult păscut-o
iarbă verde

Îți apar un cal firește
căci deasupra mea un zeu
de-a-ncălare și de-a fuga
mă aleargă către Eu.

Moartea dintre Da și Ba da

Și osul se învîrtește în încheietura sa
cum amintirea în creierul meu
cum zborul păsării în maică-sa.
Adică-n ou pictat. În curcubeu

Eu zic da, ba da zici tu
mai bine mirositoare
U, cît te-am fost iubit eu, U,
cum zborul de albine o floare.

Decade ora jefuită din ceas,
buzunărită din secundă
Numai tu, numai tu ai rămas
nepescuită și undă

Zici tu deci pe „ba da" mai tare ?
Piatra deci stînca.
Murmurul tău, canare
cercel mi-e la urechea mea, stînga.

Numai aici se poate produce o
crimă
între alb și mult prea alb
între crini și între crină
între sărituri și salt.

Ce salți, m-a întrebat salcia.
Pe mine însumi, i-a răspuns mama
în timp ce-și băsica de săpun albia
trecîndu-și copilul — Osana !

Mit

Incapabil să pierd
inapt pentru fire,
alerg
în neștire.
Foarte greu mă primesc
să fiu cum sînt.
Locul ceresc
e sub pămînt.
Iar pămîntescul
mănîncă de foame cerescul.

Pasăre

Eu o iubesc dar ea nu știe ;
mult prea copil, mult prea copilărie
rezidă-n trupul ei de lapte
și în frumoasa cifră șapte
și în frumosul brad ninsos
și-n mult prea albul, tandru os,
și în prea multa reverie
care mi-a dat-o astăzi mie

Eu dorm, visez un bot de cal,
un trup suindu-se oval
și nu vreau să mă mai trezesc
nici pămîntesc și nici ceresc

Ah, lasă-mă, ah, lasă-ne
să fim o pasăre.

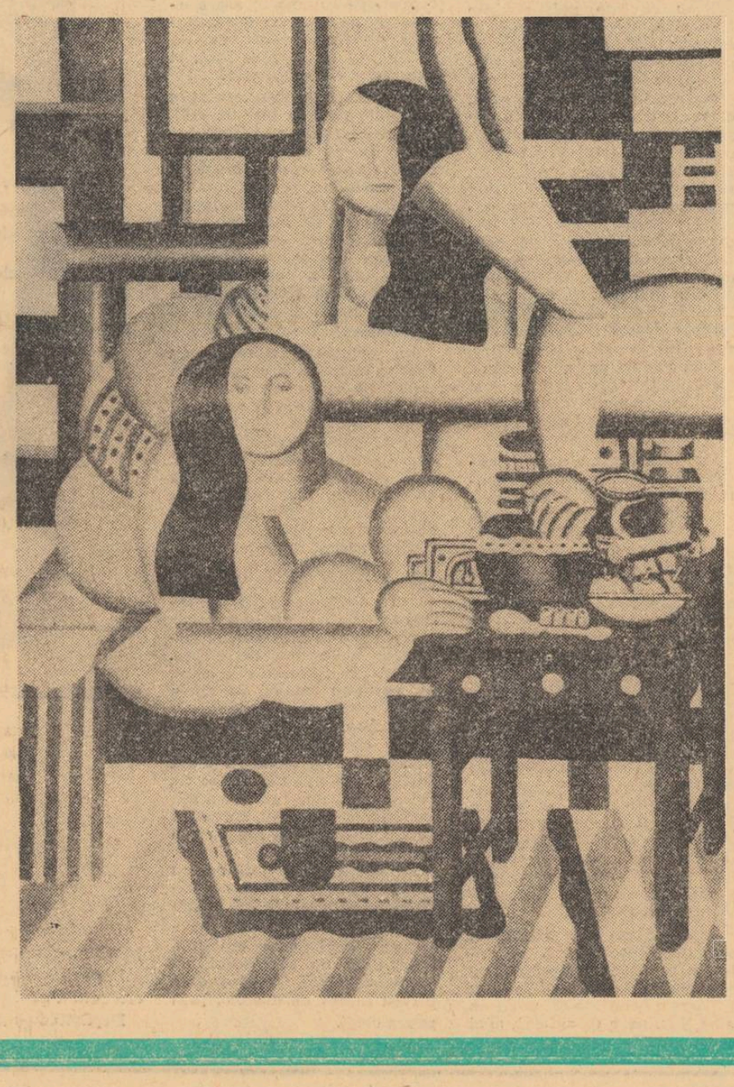

SONETE

de Constanța Buzea

Somn galben

Tu bei cafea, cenușă cu arome,
Otravă lentă, sînge cu somn galben.
Așa cum porțelanu-l ții în palme,
Faci sacrificiul palei lui fantome.

Smalț fără jind sau puritate-abilă,
Nu vede, nici nu gustă, doar atinge
— Subțire și decorativ meninge —
Într-un glob alb, cu iris, o pupilă.

Un gol într-adevăr, pe care nu-l știi
Nici apăra, nici n-ai curaj să-l lepezi,
Îl lustruiești cu spasmul pleoapei repezi.

Dar mîna ta păstrează caldul custii
Acestui zaț ce murdărește cupa,
Și-acelui fum ce s-a visat deasupra.

Viul, griul

Stinge lumina și privește cerul,
Tîrziu, cînd lumea doarme disperată
Asupra nervilor destinși de-odată,
Și se reface viul, griul, fierul.

Cînd jocul dur de a te sinucide
Începe-n mintea ta astenici pași
Unui marș greu, încenușînd obrajii.
Cînd luna aiurînd peste putride

Privelești, le dă aură și-aripe,
Și face timpul grav, urzind demonic,
Fărîmițîndu-l leneșă în clipe.

Cînd nu mai înțelegi, cînd rîzi de plinsu-ți,
Ca Hamlet în castel, în turnul conic,
Înveți să te răzbuni prin tine însuți.

Argint de lacăt

Lacrima mea a fost mereu o sală
În care tu dansai făcînd pereche
La gîtul lebedei și la ureche,
La glezna dulce, la privirea goală.

Ca otrăvitul în suav veninul
Pe care florile din sine-l lasă
Acoperind gîndirea într-o plasă,
Paharul gol în liniște înclinu-l.

În timp ce limba repeta în treacăt
Un vis al ei, de vorbe, peste corpul
La care mai veni plutind și corbul,

Lacrima mea a fost argint de lacăt.
Lacrimei spune-i încă să mai stea cît
Vei trece tu, lipsit de ea, ca orbul.

Această toamnă

Această toamnă ne amînă dulce
Către averea alteia, curîndă.
Acest păcat este mai mult o pîndă,
O vină care o să ne divulge.

Dar pînă cînd ne vom simți în stare
De tot nimicul și de tot sublimul
Din care ni se întrupează chinul,
Să ne prefacem că nici nu ne doare.

În anotimpul crengii policandre,
Să fim doi ciini enormi de vînătoare,
Însinguriați și ai pădurii tandre.

Crezuți nebuni ca vorbele casandre,
Să nu ne întîlnim din întîmplare,
Ai grijă, mori, sau nu trăi prea tare.

În firea lumii

Pe sunetele călărind albastru
Simțindu-le, eu le și fac o limbă.
Păscut să fie calul ce mă plimbă,
Ori mă îndepărtează de dezastru !

Să fim deci triști cînd nu ne vede nimeni,
Și să fim veseli cînd ieșim pe ușă !
Cît pot, mai șterg fereastra de cenușă,
Cît poți, respiră-ne întunecime !

Iubind, mai spunem cîteva cuvinte
Singelui nostru — disperat amestec ;
Să trecem ca și cînd el nu ne minte.

Și aruncînd tot binele-nainte
În nebunia clipelor aceste,
Să fim în firea lumii care ESTE !

Scene

Zăpada e de fier și de aramă.
De ce să nu ieșim la vînătoare !
Pe crusta-nfometată au curs fiare
Ce s-au lovit cu dinții. Nu te cheamă

Acest spectacol plin de risc, de scene
Aproape omenești, aproape demne ?
Instinctul pur stăpînitor de semne
Foșnind în sînge, fluturînd în pene ?

Cînd simți zăpada-ntreagă cum te-nghite,
Ridică-te de prin ocrotitoare
Cercuri de foc, de arme ascuțite !

Eu sînt vînatul fără apărare,
Pe cînd cu porți aprinde-n ger chibrite.
Dar azi EU te vînez. Din întîmplare.

CEZAR BOLLIAC
către
ALEXANDRU IOAN CUZA

DOCUMENTE

Încetîndu-și colaborarea la „Românul" lui C. A. Rosetti, Cezar Bolliac devine, prin „Buciumul", un apărător al politicii și reformelor lui Cuza. La 12 octombrie 1863 vine însă la conducerea guvernului Mihail Kogălniceanu, în locul lui N. Crețulescu, de care Cezar Bolliac era legat printr-o strînsă prietenie. Între Bolliac și Kogălniceanu ia naștere un surd conflict, care are repercusiuni și asupra „Buciumului". Se pare că acest conflict dintre poet și ilustrul om de stat a fost întreținut, tacit, de însuși Cuza, pentru a-l determina pe M. Kogălniceanu să acționeze mai ferm în vederea realizării marilor reforme și îndeosebi a unei loviture de stat, care se va înfăptui la 2 mai 1864.

Reproducem în întregime aceste scrisori.

Teodor VÂRGOLICI

/ (Noiembrie 1863)

Măria Ta,

D. Kogălniceanu a zis că eu nu pot fi ales deputat, căci m-am disconsiderat foarte prin laudele ce am făcut Măriei Tale. A zis că eu, fiind vîndut M. Tale, mă pot vinde și altora, și prin urmare că aș fi primejdios în Cameră.

Dacă m-am vîndut pe bani M-ei Tale, sau dacă m-am dat prin simțimînte și convicțiuni, la aceasta nu pot avea alt martur decît pe însuți Măria Ta.

Cînd am rupt cu cei cari am crezut că duc Țara în peire și am început publicarea unui ziar, aceasta am făcut-o după o reflecțiune matură și cu propriile mele mizloace ; și am fost fericit văzînd că ideele M. Tale sunt și ale mele, și că Măria Ta propui acestui ziar o subvențiune pentru mai marea desvoltare a ideelor ce conține.

De cînd D. Kogălniceanu a venit la Ministeriu s-a văzut că una din țintele ce și-a propus a fost desființarea acestui ziar și feștelirea mea. D-lui repetă acum tutora că eu aș fi costat pe guvernămînt, al cărui este Președinte, 16 000 lei : — aceasta nu este adevărat, Măria Ta ; **Bucimul** nu a priimit de la D. Kogălniceanu decît subvențiunea de 150 lei pe patru sau cinci luni, — căci la cea de pe luna aceasta eu renunciu, și că ar fi dus 3 000 abonați **Bucimului :** aceasta nu este adevărat Măria Ta ; listele ce public la fiecare cincisprezece zile, cu cea mai mare veracitate și cu controlul cel mai riguros, probează descrescerea abonaților din ziua venirii D-ei Sale la putere. Dacă aș fi bănuit că ziarul meu displace M-ei Tale, l-aș fi încetat de îndată și aș fi cerut M-ei Tale să mă pună acolo unde ai fi crezut că pot fi mai propriu.

D. Kogălniceanu mi-a spus mie și altor că Măria Ta și **conțu francese** nu voiți nice într-un chip să fiu eu în Cameră. Alți amici ai mei devotați tronului M-ei Tale m-au încredințat că contrariul este adevărat întrucît privește voința M-ei Tale ; căci întrucît privește voința consulilor, eu mi-am ris și-mi voi ride totdeauna.

Binevoiește, Prea Înălțate Doamne, a da ordin ca subvențiunea care s-a dat pînă acum **Bucimului** să se dea altui ziar, pentru că **Bucimul** pe cît va mai putea trăi va fi tot atît de devotat M-ei Tale, pe cît a fost și pe cînd nu avea această subvențiune.

Dacă, Prea Înălțate Doamne, vi se va spune că libeluri, pamflete s-au tipărit în tipografia Bolliac, să nu credeți. Dacă vi se va spune lui că în pimnița lui Bolliac s-au găsit arme și praf de pușcă, și sub căpătîiul lui proclamațiuni incendiarii, să nu credeți. Bolliac a jurat credință Măriei Tale, și pe cît va trăi, el nu-și va călca jurămîntul : pentru că Măria Ta ai realisat toate autopiile juneței lui, ai realisat acelea de pe cari el aspira fără să cuteze a le spera.

Priimește, Prea Înălțate Doamne, devotarea celui mai fidel dintre supușii Măriei Tale.

CEZAR BOLLIAC

(Biblioteca Academiei, Arhiva Cuza, mapa L, f. 272—273)

II

(București, 17 decembrie 1863)

Măria Ta,

Nu este oboseală. Principiul pe care îl sprijin eu îmi înnoiește forțele pe toată dimineața, și puterea crește în mine ca într-un fanatic.

Neputința, absolut materială, m-a împilat să suspend această jumătate de lună ziarul.

M-am grăbit a face această scurtă dare de seamă numai pentru ca să nu las pe inemicii mei a insinui bănuieli și calomnii în jurul Măriei Tale, în care țintă toate speranțele mele și ale patriei mele.

Priimește, Prea Înălțate Doamne, mărturisirea devotamentului meu fără margini.

CEZAR BOLLIAC

(Biblioteca Academiei, Arhiva Cuza, mapa XV, f. 126)

GHEORGHE VĂLCESCU

Inelele lui Newton

Prietenul meu, fizicianul, plîngea cu nasul în pahar. Era bucălat, cu pielea albă, spinatic ; părea un sugar enorm cu ochelari groşi. L-am mîngîiat pe mînă :

— Nu plînge ! zisei. Viaţa e frumoasă !

— Timpitule ! spuse.

— De ce ? întrebai.

— Tu nu ştii ! spuse el.

— Nu ! am recunoscut. Nu ştiu. Dar asta n-are nici o importanţă !

— Ba are ! spuse el. Apoi se aplecă spre mine şi-mi şopti icnind :

— Tu nici nu bănuieşti inelele lui Newton !

— Nu ! spusei. Nici nu bănuiesc inelele lui Newton. Dar ce importanţă poate avea ?

— Hai ! spuse el şi se ridică brusc.

— Hai ! aprobai eu. Voiam să-i fac pe plac. Poate asta l-ar fi ajutat.

Intrarăm într-un gang lung şi rece. Pe lîngă pereţi se auzeau foşnind şobolani şi asta mă făcu să mă scutur ca de-un fior.

— Auzi ? întrebai.

— Şobolani ! spuse el nepăsător.

Ajunserăm la o poartă, care părea de aur. Un ochi magic clipi scurt şi poarta se deschise singură şi se închise în urmă cu un clănţănit metalic.

Intraserăm într-o cameră rotundă. Se aprinse o lumină verde. De pe nişte scaune aşezate roată, se ridicară nişte fiinţe înfiorătoare, păroase, cu membre de reptilă, cu capete de cîini. Prinseră în mîini cleşti lungi de fier înroşit şi începură a chirăi, a hohoti, a ţipa, a urla, a scuipa, a cîrti, apropiindu-se gata să ne apuce carnea, s-o întoarcă între zimţii cleştilor, s-o rupă, am început să urlu trăgînd de prietenul meu.

— Nu te speria ! îmi spuse el. Aceştia sînt fizicologii. Nu sînt periculoşi !

Abia îmi stăpînii spaima. Inima mi se zbătea în coşul pieptului, gata să-l spargă. Gîtul mi se uscase, iar capul îmi tremura. Deşi încercam să nu las spaima să se arate prea făţiş, de cînd ştiam că nu-s periculoşi, din gît îmi ieşea un fel de scîncet continuu.

Ajunserăm în faţa unei alte uşi, de argint. Am trecut fugind prin deschizătura ei. Am răsuflat uşurat, cînd s-a închis în urma noastră. Trupul mi s-a destins ca o cîrpă şi avui impresia că mă voi prăbuşi. Dar observai brusc, în jur alţi oameni, cu figuri de ucigaşi, care ascuţeau, unul de altul, nişte cuţite lungi, însîngerate.

— Aceştia ? înghinai.

— Aceştia sînt fizicanţii ! Eşti cu mine, nu-ţi vor face nici un rău !

Fizicanţii erau vădit nemulţumiţi că nu eram singur. Ne priveau ameninţător. Se citea în ochii lor pofta cu care m-ar fi ucis dacă le-aş fi căzut în mînă. În faţa celei de a treia uşi stăturăm mai mult. Era o uşă de plumb, groasă, ferecată cu bare de oţel, masive, cu nenumărate vizoare. Prietenul meu începu să manevreze nişte cifruri şi, într-un tîrziu, uşa se deschise încet şi foarte puţin.

— Repede ! spuse el.

Ne strecurarăm cu greutate prin crăpătură. Uşa se reînchise vuind ca ecoul unui tunet, încuindu-se cu zgomote şi scîrţîituri, care înfiorau.

Pe lîngă pereţi stăteau nemişcate nişte păpuşi (mi-am zis că, probabil, de gumă) cu chipuri de moşneguţi blajini, cu ochi albaştri, cu bărbi albe, cu nasuri roşii şi obraji rumeni. Erau îmbrăcaţi cu halate albe şi purtau după urechi cîte un creion şi o şurubelniţă. Am împuns în glumă cu degetul în burta unuia şi atunci mi-am dat seama că sînt moşneguţi în carne şi oase. Cel împuns chicoti gîdilat şi debită automat un banc fin şi savuros. Începui să rîd, ţinîndu-mă cu mîinile de burtă.

— Foarte simpatici ! spusei bucuros prietenului meu.

— Aceştia sînt fizicienii ! spuse el grav, fără să mă privească.

— Aceştia sînt fizicienii ? întrebai uimit. Credeam că sînt altfel !

— Da ! spuseră bătrînelii în cor. Oamenii cred că noi sîntem altfel. Dar noi nu sîntem decît noi şi puţin ne pasă de ceea ce cred oamenii.

— Foarte bine ! spusei. Să nu vă pese de loc. Voi sînteţi simpatici !

Prietenul meu începu să rîdă.

— Pe acesta îl cunosc ! arătai eu cu degetul pe unul din bătrînei.

— Normal ! spuse. E Galilei !

— Galilei ?... Dar acesta ?

— E Arhimede ! spuse el.

— Credeam că sînt morţi !

Bătrînelii începură să rîdă şi ei.

— Morţi ?... Ha, ha, ha ! Arhimede, eşti mort ! ziseră ei.

Ha, ha, ha !... Galilei, eşti mort !... Ha, ha, ha !..

Apoi începură să se arate cu degetul unul pe altul, ca şi cum s-ar fi împuşcat cu nişte pistoale :

— Lukaszievici, eşti mort — spuseră ei — pam, pam ! Avicena, eşti mort, pam pam !

— Pam, pam, strigai. Toţi sînteţi morţi ! Pam, pam !

— Pam, pam ! strigară ei. Toţi sîntem morţi ! Ha, ha !

Prietenul meu îi opri cu un gest scurt :

— Curăţaţi-l !

— Cum adică ? întrebai eu speriat. Dar ceva mare şi alb apăru brusc din spatele meu, îmi smulse hainele şi mă aruncă într-o deschizătură căscată ca prin minune în perete. Nimerii pe o bandă rulantă, care mă purtă vertiginos înainte. Închisei ochii. Simţii pe piele şuvoaie de apă şi nişte şomoioage, care mă masau ca pe o maşină băgată în instalaţia de curăţat automobile. Operaţia dură mult, dar era plăcută şi, la sfîrşit, îmi păru chiar rău că se sfîrşise. Braţe mecanice mă îmbrăcară cu un halat, iar banda mă depuse din nou în mijlocul moşneguţilor, care mă priveau blînd.

Prietenul meu mă luă de mînă, deplasă un panou şi intrarăm într-o sală imensă. Sala era goală. Numai în mijlocul unuia din pereţi stătea atîrnată stingher chiar o tablă minusculă. Prietenul meu mă duse lîngă ea şi îmi arătă un punct alb din mijloc.

debut

— Vezi ? şopti el.

— Un punct ! spusei eu. Dar parcă e mai mare şi are o codiţă spre dreapta.

— Punct ? întrebă disprefuitor prietenul meu. E o formulă !

— Eu nu văd nimic ! E prea mică ! spusei.

— E tranzistorizată ! mă lămuri.

Aduse ceva (probabil un aparat de mărit, care semăna cu o lunetă) şi-mi porunci :

— Priveşte !

Văzui un şir de cifre, între care stăteau semne ciudate, care nu erau nici plus, nici minus, nici de-nmulţit, nici de-mpărţit.

— Nu înţeleg nimic ! dădui eu din mînă.

— Bineînţeles ! spuse el. Dacă ai fi înţeles ceva din ea nu ţi-o arătam.

— Numai fizicienii o înţeleg ? întrebai.

— Ar înţelege-o şi fizicanţii şi fizicologii ! spuse. Dar dacă ar vedea-o, nici unul dintre noi n-ar mai fi sigur că mai are dreptul să rămînă el însuşi.

— Dar de vreme, ce n-o înţelegeţi şi n-o vedeţi decît voi, la ce foloseşte ? întrebai eu.

— Acesta este adevărul ! spuse el grav.

— Şi ?

— Cum şi ? Acesta este adevărul ! repetă el, mai apăsat.

— Bine, dar la ce slujeşte ?

— La nimic ! Adevărul e adevăr ! Nu e neapărată nevoie să slujească la ceva.

— Atunci e inutil ? întrebai eu ironic.

— Inutil... ?! păru el că se gîndeşte. Repetă de cîteva ori : Inutil... ?!... Hm ! zîmbi. Nici măcar inelele lui Newton...

Apoi, brusc, mă cuprinse de braţ şi mă tîrî după el, în altă cameră. Vorbi febril şi în ochi avea ceva rău :

— Uită-te aici ! Uită-te aici !

Bătrînelii, care veniseră după noi, se prinseră de mîini şi făcură în jurul nostru cîteva cercuri concentrice, învîrtindu-se şi cîntînd :

— Inelele lui Newton ! Inelele lui Newton ! Inelele.. Prietenul meu îmi arătă cîteva bucăţi de sticlă şi răsuci un buton. Undeva se aprinse o lumină şi pe sticlă apărură nişte cercuri concentrice, albe. Bătrînelii se învîrtiră mai repede, cîntînd mereu :

— Inelele lui Newton !... Inelele lui Newton !..

— Ce vezi ? întrebă.

— Inele albe !

El mă zmuci şi îmi schimbă locul.

— Acum ?

— Inele negre !

— Acum ?

— Inele colorate !

Inelele albe se făcură inele negre, inelele negre se făcură inele colorate.

— Acum ?

Inelele colorate începură să se învîrtească repede, ameţitor de repede. Inelul din mijloc se făcu un lac rotund, lacul rotund se făcu broască ţestoasă, broasca ţestoasă se făcu frunză, frunza se făcu peşteră, peştera se făcu floare, floarea se făcu baltă, balta se făcu humă, huma se făcu elefant, elefantul se făcu lună, luna se făcu brad, bradul se făcu miriapod, miriapodul se făcu caprifoi, caprifoiul se făcu rudac, rudacul se făcu stea, steaua se făcu cocotier, cocotierul se făcu turic, turicul se făcu bisan, bisanul se făcu maimuţă, maimuţa se făcu om, omul dispăru.

— Acum ? întrebă el rece. Vezi ?

— Da ! spusei eu decis.

— Ce ? întrebă el.

— Formula ! spusei. Aceasta este formula de pe tablă.

— Da ! aprobă el. Şi tu spuneai că adevărul nu foloseşte la nimic.

— Eu, totuşi, nu pricep ! spuseî.

— Nu ! spuse el. Fireşte ! Dacă ai pricepe nu ţi-aş fi arătat.

— La ce slujeşte formula ?

— Iată ! spuse el.

Apăru omul, omul se făcu cheie, cheia se făcu cifră, cifra se făcu semn, semnul dispăru.

— Apropie-te ! şuieră el. Apropie-te !... Mai... mai... Era ceva minuscul, ceva ca un paianjen, care stătea în mijlocul unei turle de oţel. În jur erau miliarde de asemenea paianjeni posibili. Nu-i vedeam, dar ştiam că sînt acolo. Învăţasem, parcă, despre ei, cîndva, că sînt acolo.

— Un semn, spuse, un semn greşit şi totul sare în aer.

— Ce este acela ? întrebai.

— Infinitul ! spuse.

— Nu înţeleg ! spusei. N-are nici o legătură, nici o noimă !

— N-are ? întrebă el. Poate n-are, nici noi nu ştim ! El ne pîndeşte şi noi îl pîndim şi poate nici nu există, poate e ceva concret cum se vede uneori. Numai formula l-ar înfringe şi supune. Dar nu e gata !

— De ce nu e gata ? întrebai.

El începu să rîdă chinuit, apoi ochii i se umplură de lacrimi.

— Eu ştiu patru semne. Am scris două, dar pe celelalte nu le pot scrie !

— De ce ?

— Pentru că există fizicologii şi fizicanţii !

— Nu pricep ! spusei eu deznădăjduit.

Bătrînelii se învîrteau mereu, cîntînd acum foarte tare :

— Inelele lui Newton !... Inelele lui Newton ! Inelele..

— Nu pricep ! El nici nu mă auzi.

— Mai ştiu două semne şi nu le pot scrie !.. Nu le pot scrie, pricepi ?...

— Nu ! spusei.

Bătrînii aproape strigau :

— Inelele lui Newton !... Inelele...

Îi spusei ca să-l încurajez, deşi simţeam că n-are nevoie de asta :

— Poate că odată o să fie gata formula !

— Niciodată ! spuse el trist. Niciodată n-o să fie gata !

Chiar dacă am putea scrie miliarde de semne !

— Nu pricep ! spusei. Acum nu se mai vede nimic !

Bătrînii se învîrteau ţipînd din răsputeri :

— Inelele lui Newton ! Inelele lui Newton ! Inelele...

— Tăceţi ! strigai eu. Dar cîntau din ce în ce mai puternic şi glasul meu se pierdea şi nici măcar eu singur nu mă mai auzeam şi prietenul meu spuse ceva şi nu auzeam şi bătrînii se învîrteau cîntînd :

— Inelele lui Newton ! Inelele lui Newton ! Inelele lui Newton ! Inelele...

— Lovii cu pumnul în masă şi, probabil atinsei un buton şi ne trezirăm, dintr-o dată în faţa paharelor, lîngă masă, în cîrciumă şi el plîngea cu nasul în pahar. Eu îl apucai pe al meu şi-l golii dintr-o sorbitură. Îl umplui iar şi-l golii iar.

— Bea ! strigai către el. El clătină din cap :

— Nu slujeşte la nimic !... La nimic ! Pricepi ?...

— Nu ! spusei eu. Nu pricep !

POŞTA REDACŢIEI

PROZA
POEZIE

I. Cherciu: Amintirea liceului pedagogic din Galaţi ? O port în suflet şi nu prea. Am stat acolo un singur an. Profesorii, excepţionali, înscrişi în inima mea pentru totdeauna — mai puţin fostul director care aţinea să mă exmatriculeze pentru că frecventam cenaclul literar „13 iunie 1916". Tot pe sub salcîmii dinspre grădină fumaţi ? Era acolo un tei cu scorbură în care ascundeam ţigările. În trunchiul teiului, un inel. De acest inel era legat un cal alb şi gras. Pe el îşi încercau mîna elevii de la liceul veterinar. Calul îndura să i se facă zilnic cel puţin cîte cincizeci de injecţii cu apă chioară. Răbdătoare fiinţă nu ? În ceea ce priveşte încercările poetice pe care mi le-ai trimis, dă-mi voie să nu-ţi spun nimic. Aştept alte plicuri.

Anonimus: Din cele aproape patruzeci de schiţe, fiecare făcută să încapă într-un degetar, cîteva merită să fie publicate. În cîteva degetare au dormit pitici frumoşi — în altele, multe, numai cîteva litere şchioape. Spune-ne cum te cheamă.

G. Fronea: Vrei să fiu dur. Obligatoriu dur. Eu nu vreau. Eu vreau s-o fac pe Iuda Macabeul: mai pune ceva (la dosar) şi pe urmă discutăm.

Mon ami (iacă-tă, doamne, şi un prieten !) : zici că vrei să dai şi altcuiva din prea plinul gîndurilor dumitale. Frumos, dar cînd vrei asta, nu te iscăleşti sub fiecare pagină *Nero*. Sau vrei să sperii romanii ? !

R. Papapius: Încerci să mă convingi pe jumătate de pagină că nu acesta e adevăratul dumitale nume. Să-ţi spun cinstit, eu nu te cred. Şi apoi mă întrebi : „pe ce altă cale pot să trimit manuscrisele că în plicurile respective nu e prea bine mai ales că după cîte ştiu *nu are voie* să depăşească o anumită greutate ?" Răspuns : Ia două pături, fă-le sac, vîră manuscrisele înăuntru, sigilează sacul, pune-l la coletăria rapidă şi eu o să tocmesc doi hamali să-l ridice din gara Bucureşti — mărfuri. Fii atent, coletul, să nu depăşească o sută de kile că de aici încolo pentru orice kilo se percepe o majorare de 0,50 lei. S-ar putea ca poşta din oraşul dumitale să aibă un cîntar cu bătaie numai pînă la 80 kg. În cazul ăsta încerci la o bază de recepţie. Fă tot ce-ţi stă în putinţă şi trimite-mi quintalul.

Vie Dumbravă: Despre prozele de patru rînduri bucata n-avem nevoie să vorbim aici. Mai bine să trecem la chestiunea a doua, aia cum să faci să scapi de superstiţii. Simplu, dimineaţa cînd te scoli, baţi în lemn, apoi ucizi orice pisică neagră aflată prin vecini, iar cînd te întoarce cineva de la uşă, nu mai pleci, stai la serviciu pînă la terminarea programului. Asta-i tot.

F. N.

Iorgoran Persida — Lugoj. Din poezia dedicată unui student de la Politehnică : *„Eu prevăd că de te-aş cunoaşte / Şi ziua-ar deveni cenuşie / Iubirea între noi s-ar naşte / Şi-aş renunţa la feciorie"*. Cineva spunea că scopul scuză mijloacele. Mă abţin aşa dar să formulez obiecţii estetice.

Victor Croitoru — Bacău. *Intoarcere tîrzie* nu începe rău : „Prinţesa / uşoară fulguire de dorinţi / neîntrerupt / întoarcere tîrzie / ruperea clipei / pentru zale însingerate". Mai apoi, odată cu „simţul telluric / pierdut în degete / pe cînd le simţeam / falange" totul devine strident. În celelalte poezii versuri realmente notabile eşuînd în golfuri de verbiaj frunzos, veşted, inutil. Mai trimiteţi.

Ion Pera — Cluj. „Îmi scutur irisul / prin stele de mare / lucru de mirare / lucru de mirare". „Flăcările mi-au ars / văzul şi vorbele / şi rîsul cade / ca nisipul în clepsidre". Vă înţeleg emoţia ; poeziile nu mi-au displăcut, dar cred că nu sînteţi, judecînd după ultimul plic, în forma cea mai bună. Vă aştept cu lucruri noi.

Marin Gheorghe — Buzău. Din finalul poemei ce mi-aţi trimis : „Acum fraza de-ncheiere / Tot ce-am aşternut în versuri nu e mit sforăitor / Sînt creaţii personale, constatări, nu la-ntîmplare". Felicitări.

Pascu Alexa. — Fălticeni. „Fiind elev, destul de tînăr, mă simt foarte atras de literatură". Gerunziul cu care începi exprimă cumva o dezvinovăţire ? Poezia *Nu m-ai înţeles:* „De mă-nţelegeai tu bine / din clipa cînd ne-am cunoscut / N-ai fi plecat de lîngă mine / Făcîndumă necunoscut / N-ai fi plecat de lîngă mine / Lăsîndu-mă să sufăr greu / Şi ale tale buze pline / Mi-ar fi zîmbit mereu, mereu / / Iar vorba ta melodioasă / În momente de durere / Mi-ar fi făcut viaţa frumoasă / Mi-ar fi dăruit putere". Dacă, prin citarea aproape integral, a acestei compuneri, te pot ajuta cu ceva, fie. De poezie eşti încă departe. Pînă una alta, spor la învăţătură.

Cezar BALTAG

debut

MIRCEA DINESCU

Sînt tînăr, Doamnă...

Sînt tînăr Doamnă, vinul mă ştie pe de rost
şi ochiul sclav îmi cară fecioarele
prin sînge,
cum aş putea întoarce copilul care-am fost
cînd carnea-mi înfloreşte şi doar uitarea
plînge.

Sînt tînăr Doamnă, lucruri am aşezat destul
ca să pricep căderea din somn spre
echilibru
dar bulgări de lumină dac-aş mînca, sătul
nu m-aş încape însă în pielea mea de tigru.

Sînd tînăr Doamnă, tînăr cu spatele frumos
dar vreau drept hrană lapte din sfîrcuri
de cometă
să-mi crească ceru-n suflet şi stelele în os
iar pe sub tălpi egale zăpezile de cretă.

Sînt tînăr Doamnă, încă aripile mă ţin
chiar de ating pămîntul pe-aproape
cu genunchii
această putrezire mă-nbată ca un vin
căci simt curgînd printr-însa bunicile
şi unchii.

Sînt tînăr Doamnă, tînăr de-aceea
nu te cred
oricît ai spune timpul nu îşi ascute gheara,
deşi arcaşii ceţii spre mine îşi reped
săgeţile vestirii, sînt tînăr. Bună seara.

Sub cerul aşteptării

Simt nevoia să ascult un sînge —
amfora subţire a femeii,
cînd o parte-a trupului meu plînge
iar în alta odihnesc toţi zeii.

Mă vînează somnul lîngă pleoape
lăcăte de iarbă să îmi urce
ca o piatră aruncată-n ape
ştiu măsura lunecării-dulce.

Dar se surpă ora şi nisipul
îmi dezleagă spaima de tăcere
o să strig pînă se-aprinde chipul
sîngelui meu treaz care te cere.

Teamă cu ospăţ

Sufletul meu e ca lebăda sau
ca o blană de urs cînd se-nvolbură,
pe ce nelinişte ar fi să-l dau
de nu pe timpul care sună-a scorbură.

Curg flăcări pe sub tălpile-zăpezi
ca urma de comoară printre oase,
subţire-n sînge o să-mi desenez
un animal cu nările frumoase.

Astfel mă apăr încrustat şi cred
în ceea ce mă tem fără să-mi pese,
sacrifica-voi timpul ca pe-un ied
pentr-un ospăţ cu douăspre mirese.

Pierdere în anotimp

E vara cărnii mierea se deznoadă
din porii tăi ca trestiile-n soare
blînd ciugulind albastrul de zăpadă
sau gura rotunjită pe ulcioare.

Cad meteori de gînd peste tăcere
lumească desfătare să îmi lase
prin ochii tăi cînd somnul iar mă cere
copilăros în ierburile joase.

Prind rădăcini şi nu pot să te caut
căci înfloresc luminile sub talpă
în anotimpul orb lăsînd prin flaut
liniştea liniştii — monedă calpă.

Ultima

Eu mă visam în blănuri eschimos
Pe luntrea gheţii numai cu-o femeie
Şi stelele mi se plimbau prin os
Ca nuferii-cercei de heleşteie.

Rigă eram în noaptea nimănui
Îmbătrînit pe drum către destine
Acolo unde drept cetatea nu-i
Decît o spaimă-a timpului ce vine.

Bulgări de cer eu aruncam ţintind
Pendula din zăpezile eterne
Fosforescente-n ultimul colind
Al spiritului meu stins între perne.

Sisif

O lacrimă-ntre herghelii de cai
la naşterea soarelui cu ziua în dinţi
o altă întîmplare nesomnului să-i dai
nisip rămas sub cerul din părinţi.

Biciuiţi-mi lacrima — sclav în greşeală
copilăria pe-un deal rostogolindu-se iar
alte dovezi voi avea că se-nşeală
sufletul meu ca o muchie de zar.

Încă vor ţine clepsidrele spaima
cînd dulcea povară-i pe-un fir de infern
şi-n carne iar îmi înfloreşte faima
urcării-ntr-un nisip etern.

CONSFĂTUIRE DE LITERATURĂ COMPARATĂ

Între 16—18 octombrie a.c. Secţia de ştiinţe filologice a Academiei Republicii Socialiste România şi Institutul de teorie şi istorie literară „G. Călinescu" al Academiei organizează cea de a doua consfătuire de literatură universală şi comparată ; în program sînt cuprinse 50 de comunicări ştiinţifice consacrate :
a) cercetării unor noi metode de studiu în literatura comparată; b) receptării literaturii universale la noi ; c) studierii izvoarelor şi paralelismelor în literatura europeană ; d) analizei itinerariilor literare româneşti în literatura lumii.
La această manifestare participă cercetători din întreaga ţară, de la institutele Academiei, din universităţi şi din institute pedagogice.

PROGRAM

JOI, 16 OCT. 1969, ORELE 9

Acad. Al. Rosetti, *Cuvînt de deschidere.*
Al. Dima, *Obiectivele comparatismului.*
N. Façon, *Tentaţia modernului în literatura italiană.*
Stan Velea, *Motivul „Mazepa" în literatura romantică.*
Emil Manu, *Ion Pillat, comparatist.*
Aurel Sasu, *Eminescu şi romantismul francez.*
Liviu Bîrăescu, *Sainte-Beuve privit de Proust şi G. Călinescu.*
V. Frîncu, *Despre eposul sîrbocroat şi chansons de geste.*
Ion Petrică, *„Ţăranii" lui Reymont şi „Ion" al lui Liviu Rebreanu. Discuţii.*

JOI, 16 OCT. 1969, ORELE 16

N. I. Popa, *„Noua critică franceză" şi literatura comparată.*
M. Mitu, *„Ţiganiada" lui Ion Budai-Deleanu şi literatura iluministă polonă.*
Ioana Petrescu, *Budai-Deleanu şi Casti.*
Gh. Ceauşescu, *Moartea Cosmosului în filozofia stoică şi în tragedia „Hercules Oetaeus" de Seneca.*
C. Szabo, *Tendinţe noi în poezia închinată lui Ovidiu.*
A. Kovacs, *Raportul între tipul social şi psihologic în literatură.*
V. Stoianovici, *Romanul iugoslav contemporan în context european.*
Horst Fassel, *Motivul „stelei care s-a stins" în literatura română. Discuţii.*

VINERI, 17. OCT. 1969, ORELE 9

I. C. Chiţimia, *Aspecte ale fabulei mediteraneene esopice în unele literaturi omiletico-parenetice.*
Heinz Stănescu, *Cu privire la noţiunile de „Vormärz" şi „paşoptism".*
Huba Moses, *Metamorfoza glossei la Eminescu, Dsida şi Szábedi.*
Michaela Şchiopu, *Eroii purităţii moderne la Hesse şi Kazantzakis.*
Roxana Sorescu, *Blaise Pascal şi T. Arghezi.*
Dan Mănucă, *Ionică Tăutu şi Volney. Discuţii.*

VINERI, 17 OCT. 1969, ORELE 16

Liviu Rusu, *Eminescu şi Hegel.*
E. Stan, A. Ciurdariu, *Mărturii despre circulaţia unor cărţi străine în Transilvania la sfîrşitul sec. 18.*
M. Dolinescu, *Implicaţii franceze şi italiene în opera poetică a lui Duiliu Zamfirescu.*
Engel Carol, *Circulaţia unor cărţi franceze în a doua jumătate a sec. 19.*
Mircea Popa, *Andrè Gide şi literatura română.*
Medeea Freiberg, *Motivul Don Quijotte în poemul „Trei viteji".*
M. Anghelescu, *Ismin şi Ismînia.*
Al. Heinrich, *Turgheniev şi filozofia clasică germană.*
Radu Hincu, *Permanenţa esteticii eline. Discuţii.*

SÎMBĂTĂ, 18. OCT. 1969, ORELE 9

Ion Zamfirescu, *Raporturile posibile între literatura comparată şi filozofia culturii.*
Iosif Pervain, *Young în cultura română. Contribuţii la studiul preromantismului românesc.*
Cornelia Ştefănescu, *Momente zoliste în literatura română.*
Ileana Verzea, *Ion Creangă în versiune engleză.*
C. Barboricâ, *M. Eminescu şi Krasko.*
Cornelia Bejenaru, *Poetul modern şi publicul.*
Simona Popescu, *Motivul dublului la Dostoievski şi Poe.*
N. Zega, *Nuvelistica lui Turgheniev şi Guy de Maupassant.*
Doina Graur, *Motivul infernului în literatura română. Discuţii.*

SÎMBĂTĂ, 18. OCT. 1969, ORELE 16

M. Novicov, *Esenin şi poezia sec. XX.*
V. Iancu, *Receptivitatea literaturii române faţă de cultura germană.*
Ion Brăescu, *V. Hugo văzut de istoricii literari români.*
P. Cornea, *Raportul dintre traduceri şi public în sec. al XIX-lea.*
Vera Călin, *Condiţii de dezvoltare a unei noi retorici.*
V. Gr. Chelaru, *D. Bolintineanu şi Ivan Vazov : Elemente româneşti în opera poetului bulgar.*
Hertha Peretz, *Motivul faustic în literatura română.*
V. Costăchel. *O temă comună în tratarea lui Flaubert şi Cehov.*
L. Levîţchi, *Temă şi rimă în balada populară engleză şi română.*
David Gyula, *Problematica răspîndirii operei lui Petöfi în româneşte. Discuţii.*

umanitatea lui mauriac

note franceze

La bătrînețe, scriitorul păstrează ritmul vieții elevului de altădată: iarna la oraș, muncă ordonată, vara la țară, în vacanță. Odinioară, toamna, cînd familia Mauriac părăsea proprietatea rurală de la Malabar, micul François vedea satul închizîndu-se în urma trăsurii ce se depărta. Satul se retrăgea în **misterul** său. În landă, în regiunea bordeleză societatea pare — și părea mai ales, cu șapte-opt decenii în urmă — mai apropiată de lumea dinaintea revoluției franceze, de acel **ancien régime** pentru care marea burghezie (care contribuise la doborîrea **vechiului regim**) a păstrat o secretă simpatie. Căminul auster, jansenist, al familiei Mauriac era ermetic închis față de orice trivialitate care ar fi încercat să-l violeze. Scriitorul care deplînge azi **„insurecția obscenă a refrenelor și imaginilor"** care poluiază căminurile franceze, a fost ocrotit la începuturile sale, ferit de orice ispită. Întrucît răul — în concepția pedagogică a sfîrșitului de veac trecut — trebuie ținut cît mai departe, cuvîntul **amour** cunoscut în sensurile sale domestic-familiare și mistic-religioase era necunoscut în semnificațiile sale profane. Maleficiile amorului trebuiau exorcizate cu grijă. A-ți opri gîndul, fie și o clipă, asupra plăcerilor trupului, înseamnă să sucombi în fața răului. O așteptare vagă, speranța unei fericiri necunoscute era cea mai mare fericire a acelei copilării.

Fericire tulbure a unor suflete curate prin ignorarea răului. Iubirea totală se îndreaptă firesc spre **magna mater**, spre cîte o **genitrix**, o mamă atotputernică. **„Copilăria noastră ne apare ca o nebuloasă al cărei nucleu tandru și radios era mama"**, va spune Mauriac în amintirile sale. Matriarhatul se pare că era o adevărată instituție socială și o ordine morală în acea societate provincială. Nu e de mirare că Mauriac a scris romanul **Genitrix.** Femeile în regatul copilăriei sale slujeau sau domneau. Servitoarele cu **„suris docil"**, fete din landă, ca și mamele cu zîmbet imperios aminteau doamnele și suivantele din lumea **Vechiului regim,** curtea de la Versailles. Bunica lui Mauriac era o adevărată regină-mamă, cu cele trei fiice, doi gineri, cincisprezece nepoți, cu proprietățile ei întinse, imobilele ei, femeie enormă, atinsă o dată de trăsnet, temută, venerată, slujită de o călugăriță, de preoți, trăind cu amintirea dureroasă a pierderii unui fiu iubit și cu frica de un Dumnezeu nemilos cu păcătoșii, inexorabil în cele ale trupului. Fiii, se tem de cîte o asemenea regină; ei rămîn, adeseori celibatari, prada docilă cîte unei asemenea **„atotputernice genitrix". „Peste tot în jurul meu** — mărturisește Mauriac — **găseai cîte o asemenea genitrix, blindă și înfricoșătoare, exercitîndu-și puterea și ținînd frînele în mînă".**

Femeile domină în acea lume nu prin eros ci prin avere. Ele sînt posesoare, moștenitoare, dispunătoare. În universul romanesc al lui Mauriac, dramele morale au întotdeauna mirosul banului. Patrimoniul e sacru, intangibil, dar pretendenții sînt mulți. Sub numele virtuților — modestie, economie, temperanță — se ascunde zgîrcenia cea mai sordidă, lăcomia cea mai intemperantă. Cît de bine cunoștea Mauriac, încă din cea mai fragedă vîrstă, atrocitățile acestei vieți cotidiene în care banul, interesele primează. **„Banul era aliajul comun al tuturor acestor particule umane".** Boala unui părinte e dureroasă, dar bolnavul care zace în patul său cu baldachin nu e doar deplîns și ajutat, fiii nu se roagă numai pentru el, ci socotindu-l mort, calculează veniturile ce urmează să le primească pe calea unei moșteniri. Imobile, proprietăți, acțiuni vor apare adeseori în povestirile lui Mauriac. Aceasta pentru că s-a trezit la o viață conștientă nu sub pinii binemirositori de la Malabar, ci în alcovul răumirositor al bunicii moarte, cînd a observat pentru întîia oară măștile membrilor familiei deranjate de fiorul pe care-l trezea în toți, prada pe care urmau să și-o împartă.

Măștile sînt esențiale în această lume burgheză. Sentimentele care sînt **arătate,** pe care indivizii le arborează, sînt singurele de care se simt răspunzători. De celelalte, ascunse, neexprimate, numai cei scrupuloși din motive religioase fac caz. Totul pare să fie licit dacă are ca scop transmiterea intactă ori sporită a unui patrimoniu. Căsătoriile din interes, furtul în avutul obștesc, înșelăciunea, toate aceste tare ale unei societăți în care și-a petrecut partea cea mai mare — și mai însemnată — a vieții, Mauriac **„le-a simțit înainte de a le cunoaște" (Mém. intér.).** Nu este aici, cîtuși de puțin acea **„reveuse bourgeoisie"**, acea **„burghezie visătoare"** a lui Drieu de la Rochelle. Societatea din landa bordeleză este prea lucidă pentru ca să-și permită să viseze dincolo de adolescență. Dar nu tot ce **este,** trebuie exprimat sau manifestat. Între cuvinte și gînduri e o discrepanță uneori enormă. Tot astfel între gesturile vizibile și dorințele ascunse. Despre toate acestea, autorul **Memoriilor interioare** va spune într-o zi că au constituit una din sursele povestirilor pe care le-a scris.

Căci copilul care a participat la dispute secrete ale celor „mari" în materie de bani, care a văzut chipurile nefardate ale celor lacomi și zgîrciți, acel **„copil liniștit, tandru, afectuos, care plîngea cu ușurință"** (Raymond Mauriac despre fratele său François), acel copil va folosi luciditatea burgheziei pentru a o demasca în realitatea ei.

Nu va rămîne însă el, un burghez autentic, nu va fi influențat de atmosfera în care s-a format? În zadar ne spune el că **„natura profundă a unei ființe secretă universul de care ea are nevoie"**, că natura aceasta profundă a omului este cea care ne impune decorul vieții noastre, și nu abundența sau lipsa banilor, statutul nostru economic sau social. François Mauriac mai mult decît alți scriitori care provin din înalta burghezie (Gide, Proust, Aragon mai ales) și-a avut decorul vieții impus de averea pe care a posedat-o. Decorul dar nu și conținutul ei. Iar sufletul nu piere chiar și atunci cînd pare strivit sub povara materiei. Printre avizii societății de la estuarul Garonei se aflau făpturi de o mare delicatețe. Astfel era acel tutore al copiilor Mauriac, fratele tatălui lor mort, magistrat care îi vizita la cincisprezece zile, pentru a se ocupa de proprietățile moștenite, celibatar nereligios al cărui portret îl va desena în culorile cele mai calde în **Misterul Frontenac.**

Era mediocră oare lecția pe care a primit-o Mauriac de la acea lume provincială, cu obiceiuri desuete, lume închisă în care — vom vedea — că ardea focul mocnit al atîtor pasiuni? **„Această provincie pe care o părăsim la douăzeci de ani nu ne mai părăsește niciodată. Iubesc orașul Bordeaux ca pe mine însumi; îl urăsc ca pe mine însumi".**

Ambivalență admirabil exprimată. Resentimentul se aliază în cuprinsul aceluiași sentiment cu simpatia. O asemenea ambivalență e caracteristică pentru toate experiențele copilăriei lui Mauriac. Mama, casa bunicii, societatea din Bordeaux, școala Marianiților, toate sînt pentru el, după frumosul cuvînt italienesc **odiosamate,** urît-iubite. O nostalgie, o mare dorință de evadare îl mîna pe copilul François afară din lumea copilăriei. Dar, totodată, el suferă ieșind din copilărie, de a nu mai fi copil, părăsind adolescența de a nu mai fi adolescent. Dacă primul său volum — poeziile din **Les Mains jointes** consemnează reminiscențele unui elev cultivat, cel de-al doilea, poemele din **Adieu à l'Adolescence** (influențate de Francis Jammes) sînt un rămas bun la adresa adolescenței. Dintr-o copilărie catolic-jansenistă (asemănătoare lui Trucîtva cu aceea protestantă a lui André Gide), Mauriac va dori să iasă în viață, lepădînd și păstrînd totodată totul. Ca orice experiență ambivalentă, marea experiență a copilăriei părăsite și regretate, a cuibului spurcat și mereu rivnit va constitui o matrice formatoare a omului Mauriac, sursa operei sale.

Tot ce va urma în tinerețele sale — cursurile întrerupte după un an la **Ecole des Chârtes,** institut în care nu-i place decît portarul, barurile pe care le frecventează, unde îl înspăimîntă cocotele **„cu protuberanțele lor oferite și legănate"**, saloanele în care apare, grupul catolic pe care-l prezidează, țările în care călătorește plictisit, Montmartre a cărui poezie îl lasă insensibil — toate acestea, și altele încă, nu vor însemna mare lucru în viața acestui om. Filtrul sensibilității sale era prea îngust pentru ca să lase să treacă prea multe. Oameni, cărți, peisaje, totul în doze mici. Iar harul uitării — de care se felicită că dispune — îl ajută să nu rețină mare lucru din toate cîte îl întîmpină.

Aceasta nu înseamnă că François Mauriac este un insensibil. Viața sa a fost dăruită cu cîteva amiciții întrerupte din nefericire prin moartea prea timpurie a prietenilor: un André Lafon, un Jean de la Ville de Miremont, un Jacques Rivière. Cel care va spune mai tîrziu — nu fără un oarecare cinism diluat printr-un umor sec: „eram liber grație celor cîteva rente ale mele", a găsit în prima tinerețe suficientă generozitate pentru a se înrola în mișcarea de stînga, în curentul **Sillon** inițiat de Marc Sangnier care promova sindicalismul. Și, cu toate că va fi revelat și lansat ca Maurice Barrès, tînărul burghez din Bordeaux va lua o atitudine netă împotriva curentelor de dreapta, naționalist-extremiste ale lui Charles Maurras și Barrès...

Imaginile lui Copernic, Galileu, ale victimelor obscurantismului religios atîrnă pe pereții biroului său. Port-Royal-ul jansenist din care soldații lui Ludovic al XIV-lea n-au lăsat piatră de piatră, protestează într-însul împotriva prea-catolicului rege de la Versailles. Îl venerează pe Pascal, în care vede tipul însuși al credinciosului care crede **ad literam,** dar Descartes (încă unul al cărui portret există în cabinetul său) poartă într-însul un dialog continuu cu autorul **Cugetărilor.** Se miră neîncetat de faptul că creștinii cei mai mulți resping din Evanghelii iertarea și socoate că „teologia creștină, atunci **cînd inebunește"** devine o lege foarte dură.

Admiră romanul lui Nathaniel Hawthore, **Litera purpurie (The scarlet letter),** pentru că romancierul american reușește să prezinte un păcătos care devine un principiu de reînnoire și purificare pentru alții. În marele conflict între cazuiștii iezuiți și janseniști, el condamnă ambele partide, cazuiștii fiindu-i odioși pentru că încearcă să utilizeze religia pentru a domina sufletele, janseniștii pentru că îl pun pe Dumnezeul lor să condamne patru cincimi din omenire. Ideea însăși a păcatului i s-a modificat sub influența lui Freud, și în romanele sale această modificare de perspectivă e vizibilă. Mai presus de orice, însă, Mauriac crede în puterea mîntuitoare a suferinței. A reușit el, oare, să-și transfigureze eroii, să-i salveze de la destinul pe care, parcă dincolo de voința sa creatoare, ele și-l asumau?

O clădire te atrage prin cei care o locuiesc. Nu s-ar putea spune că lumea personajelor lui Mauriac este atrăgătoare. În atmosfera sulfuroasă a construcțiilor sale o întreagă faună sordidă își face apariția. Monștrii domină peisajul: Brigitte Pian, Thérèse Desqueyroux, Blaise Couture. Personaje predestinate, exemplare alese, parcă. Scriitorul e conștient că făpturile sale aparțin unei variate teratologii morale. **„...Orice creatură de care mă ocup devine imediat un tip destul de oribil și care nu poate fi apărat: un personaj al lui Mauriac" (Journal).** Căci pasiunea, în formele ei excesive, în dublul sens al cuvîntului **patos** — patimă și pătimire — îl interesează, mai presus de orice, pe scriitorul nostru. Toate concupiscențele — pofta ochilor, pofta trupului și trufia — sînt pricina tuturor relelor, a tuturor conflictelor. Eroina din **Genitrix** are toate aceste pofte: Eros matern, furie de a poseda și nebunia puterii. Iubirea nu este decît sensibilitate exacerbată la acești eroi care nu-și permit să fie niște sensuali voioși, hedoniști lipsiți de scrupule. Iubirea carnală în forme ascunse, morbide, răbufnește în gelozii, în porniri inchizitoriale. Deliciile sadice sînt frecvente în acest univers romanesc al cărui element esențial e păcatul. E semnificativă apariția frecventă — relevînd o adevărată obsesie a scriitorului — a notărilor privind murdăria fizică. Eroii aceștia — burghezi înstăriți, de cele mai multe ori — sînt murdari în toate sensurile.

Umanitatea lui Mauriac e foarte îngustă. O lume în care jansenismul (adică severitatea în fața „păcatului", anxietatea, scrupulele ducînd la relaxarea morală), economia burgheză cu racilele ei și îngustimea provincială creează o atmosferă de vas închis, duc la asfixie. În jumătatea a doua a secolului nostru n-a mai rămas nimic din realitatea socială a provinciei franceze, din acea lume închisă, inchizitorială, din acel mic univers concentraționar al romanelor lui Mauriac. Înțelegem de ce îi place atît de mult scriitorului romanul lui Emily Brontë **La răscruce de vînturi.** Și acolo e o lume asemănătoare, cu aceea a romanelor sale, mică lume provincială, închisă cu cîteva personaje pătimașe, sugrumate de propria lor tensiune interioară.

În această provincie meschină, veninoasă, singura aventură e aceea a sufletului uman, care, păcătos, se poate mîntui, impur se poate transfigura. Dar este înviere (în sensul lui Tolstoi), este convertire de la rău la bine, în universul romanesc al lui Mauriac? Nu există eroi în sensul plin al cuvîntului, nici sfinți, nici măcar creștini în lumea desenată de acest scriitor atît de religios. Eroii săi nu se mîntuiesc. Mauriac a fost acuzat de Jean-Paul Sartre într-un studiu critic celebru, de a nu îngădui eroilor săi nici o libertate. Dar Sartre uită că aceasta nu e o lipsă a romancierului. Făpturile din microcosmosul lui Mauriac sînt chiar **astfel** plăsmuite, **fără libertate.** Acest determinism obscur, sub apăsarea căruia trăiesc e însăși condiția lor. De altfel, cu cît sînt mai vii, în oroarea fatalității care îi apasă, oamenii din cetatea întunecată, „cuibul de vipere", decît intelectualii parizieni care nu știu ce să facă cu **propria** lor libertate, din **Căile libertății** lui Sartre. Omul subjugat de patimi nu poate fi liber. Atmosfera din jurul său e aceea a unui deșert în care te sufoci. **„Deșertul iubirii, acesta ar trebui să fie titlul operei mele în întregime".** Frază esențială în care Mauriac recunoaște caracterul damnat al operei sale. Eroul său e condamnat la neputința de a iubi, la imposibilitatea de a fi iubit. Lipsa iubirii produce **vampiri** care vor să domine, să posede, să sugă vlaga altora. Acesta e destinul unei Félicité Cazenave, a Domnului Couture, ori a lui Brigitte Pian. **„Chiar și în starea de grație, creaturile mele se nasc din ceea ce e mai tulbure în mine, ele se formează din ceea ce subsistă în mine în ciuda mea". (Le Mal).** Aceste personaje nu ne par atît de oribile decît pentru că sînt caricaturi ale unei societăți. Desigur, Mauriac a văzut la 15 ani o Thérèse Desqueyroux suferind și murind, o Brigitte Pian înșelîndu-se pe sine și înșelînd pe alții. Dar comedia umană restrînsă a bestiarului mauriacian e o comedie burgheză distorsionată de patima scriitorului. Copilăria prezervată, închisă, de seră, în care a trăit, lanțurile spirituale care i s-au pus, obrocul religiei, toate au fost străpunse de ochiul romancierului și de gestul său justiciar. Mauriac s-a răzbunat pe cei care l-au închis, închizîndu-i în infernul său. Monstrul din el s-a hrănit dintr-o lume de monștri. O singură dată, după boala sa din 1932, fiind alintat și copleșit de mărturii ale simpatiei, a scris **„Nu înțeleg cum de am putut descrie o umanitate atît de feroce".** atunci scrie **Misterul Frontenac,** un minunat elogiu al familiei. Dar acesta n-a fost decît un scurt intermezzo idilic într-o lungă suită de drame întunecate.

Mauriac n-a putut (nici el asemenea eroilor săi) să iasă din lumea sa. Nici n-a vrut. Cosmarele s-au succedat de la **Désert de l'Amour** pînă la **Femeia farisee.** Acum, la bătrînețe, un soi de **taedium vitae,** o gravă sațietate de a trăi, îl apucă uneori pe scriitorul și jurnalistul încă atît de lucid, atît de prezent. Un fel de anxietate îl cuprinde uneori, după cum ne-o spune el însuși. Un gust de cenușă în gură îl anunță că socotelile au fost făcute în mare parte și opera și viața pot fi socotite încheiate. Unde s-a risipit copilăria, tinerețea sa? Au dispărut fără urme, **„de parcă n-ar fi fost?"** Bătrînul nu mai citește, nu mai deschide romane ori cărți cu poeme decît arareori și numai din obligație profesională. Distanța dintre el și alții e tot mai mare; detașarea de orice pasiune, o anumită apatie devin dominante. Nu mai reușește să interpună între el și realitate o ficțiune. Nu mai scrie decît articolele sale (un mijloc totuși de a se păstra în actualitate). Romanele pe care nu le scrie, bătrînul romancier se mulțumește să le viseze. Generația sa — cu complicitatea căreia și-a scris opera — a pierit. Muzica îl mai atrage căci, ciudat, acest cvasijansenist a iubit întotdeauna acest „divertisment" al celui mai subtil dintre simțuri. A asculta **Fantezia** în do major de Schumann și a petrece o după amiază la țară, sub un tei, sînt bucurii chiar și atunci cînd inima bate mai încet. Desigur nu mai e bucuria panică a contactului cu natura. Singura sa panică e aceea în fața morții. Dar **„nu ne gîndim niciodată la moarte, chiar și atunci cînd ne străduim din răsputeri",** căci ca și soarele, moartea nu poate fi privită în față.

„Nu mai rămîne decît tăcerea". Tăcerea scriitorului? Alții înaintea lui Mauriac au făcut experiența patetică ori sumbră, ori voit-metodică a tăcerii. Racine după eșecul **Fedrei,** Rimbaud, Mallarmé și Valéry. **„Orice operă mare se naște din tăcere"** — ne spune Mauriac. Un fluviu de tăcere traversează **În căutarea timpului pierdut.** Maurice de Guérin — atît de iubit de Mauriac — care spunea despre el: **„E un tînăr pe care-l asculți cum tace",** — are o operă în care tăcerea e țesută savant printre cuvinte. Mauriac nu tace deși a scris versuri despre tăcerea copilului care doarme și fraze admirabile despre tăcere în **Misterul Frontenac.** În tăcerea nopții care-l împresoară tot mai mult, poartă dialoguri cu pămîntul, cu Cybele... Dacă pentru copilul de altă dată noaptea era un mister adorabil, pentru bătrînul de acum ea este un mister terifiant. Tăcerea eternă a spațiilor infinite îl înfricoșează ca pe Pascal. Nu-i place misterul nopții, complicitatea tenebrelor, blestemă luna. Galaxiile îi apar ca o **„infinită absență".** În amintirea sa bîntuită de misterele familiei, ale copilăriei, acestea se acordează cu taina nopții, a naturii. Dar poate că, printre toate misterele despre care i-a plăcut să se înconjoare, despre care a vorbit și a scris, el însuși, Mauriac — om atît de lucid, dispus să privească realitatea în față, să nu se mistifice pe sine — e de fapt un om **lipsit de mister.** Poate chiar acesta, acest **gol al tainei,** să fie taina celui care a scris **Misterul Frontenac.** Se poate spune că Mauriac a fost ferit nu numai în copilărie ci și mai tîrziu de maleficiile acelor forțe obscure care au ruinat viața unui Baudelaire sau a altor poeți care s-au pierdut. **„Poetul este un copil care nu moare... un copil care a căzut pradă tuturor pasiunilor unei inimi de om, unui trup de om..."** Uneori s-ar părea că lui Mauriac îi pare rău că nu s-a pierdut ca un poet damnat. Nebunia ispititoare a poeziei demente a mușcat adînc într-însul. Dar, totodată, academicianul, posesorul premiului Nobel, al Marei Cruci a Legiunii de Onoare, se felicită că a avut înțelepciunea, prudența moșilor-strămoșilor săi țărani și negustori. Acești strămoși au făcut să opereze în viața lui Mauriac frîne invizibile care l-au oprit la timp, l-au ajutat să construiască, să nu se piardă...

Nicolae BALOTĂ

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție:
Constantin Toiu

REDACȚIA:
București Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11.51.54; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA:
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion.

Bibliotecă municipală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă !

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
42 (390)
Sîmbătă,
18 octombrie
8 pagini — 1 leu

Proza și personajul

Poate și pentru faptul că n-a mai vrut să se joace cu celelalte moduri ale alcătuirii și convenției epice și a început să muște din ele încrezător, agresiv și naiv ; poate și pentru că își căuta și-și găsea (în comentatori) autonomia; poate că a fost numit prea mult „erou", și „erou" fiind a ieșit din cărți și s-a dus la starea civilă; poate și pentru că era zămislit în țesătura povestirii de multe ori **primul** și păcatul „originar" îl pîndea; poate pentru toate aceste cutezări și vinovății personajul literar a fost interogat din afară, examinat cu patimă de atîtea ori și desfăcut de taine și de murmure intime. Și a fost acceptat și ultragiat și în istoria gloriilor și pătimirilor personajului bineînțeles că i-a fost foarte greu mai ales cînd i s-a cerut fără umor să nu aibă nici biografie, nici psihologie, să n-aibă de-a face adică nici cu tipologia, nici cu diferențierea artistică, și cu toate astea lipsă, să fie totuși perfect și exemplar... Teama de ridicol este a personajului cum este în general a omului și e ridicol să pîndim personajul să nu cumva să cadă în micile păcate de a se bucura de pildă de tihna și împăcarea duminicală, de a se lovi de ghinionul de marțea, de a avea prihană și lipsă de prihană, de a fi atras de cîmpiile verzi cu întristare, suferință sau fără. La o discuție despre proză nu putem porni fără a vorbi în primele rînduri despre personaj, iar personajul se refuză a fi priceput dacă mai întîi nu-i recunoaștem drepturile literare pentru care au girat de atîtea ori Balzac și Tolstoi, Shakespeare și Stendhal, Reymond și Rebreanu, Sainte-Beuve și Călinescu... Este puțin probabil ca disoluția prozei încercată de atîtea ori chiar de autori, dintr-o școală sau alta să fi putut arăta că dispariția personajului e posibilă, ba am îndrăzni să spunem că în fața unor astfel de tentative cel mai rezistent și mai mîndru element al prozei este personajul și dejoacă pînă acolo planurile de disoluție, încît pînă la sfîrșit reapare dacă nu teafăr gata să se scoale după boală, dovedind că și dacă e părăsit de autori, personajul nu-i lasă pînă la urmă pe autori să piară fără identitate.

Îngăduit sau nu, pulverizat sau reflectat și alcătuit de (și în) obiecte, personajul literar însă, traversează tenace și răbdător trecînd viguros, proaspăt și înțelept prin și peste teritoriile oferite sau refuzate, netensionate de marele curent al circuitului și consensului public autentic.

El, personajul, se respectă și respectă, căutat și strigat cu disperare vine docil sau răzvrătit, e viclean sau binevoitor și devotat, își caută, își cere legitimitatea drepturilor lui de a fi așa cum s-a numit bine și exact „creație în cadrul creației", sau „ficțiune înăuntrul ficțiunii".

Nu știu sau nu cred o întîlnire mai îndîrjită, o încleștare mai aprigă și mai curată și mai dureroasă decît între creator și personajul său definitoriu. Un mai mare efort și chin de apropiere și supunere a acestuia, de îndepărtare, vinovăție și nostalgiere. El, personajul, curtat prea mult, alintat și migălit excesiv „pînă la dungă" pleacă fără să mai ceară voie aiurea și sparge ferestrele — dacă nu zidurile — celorlalte compartimente ale cărții. Ținut prea mult în frîu, neglijat, alimentat sporadic într-un colț al unor pagini, începe, răutăcios și anemic, să mărunțească tot și să zgîrie și să macine cartea pe dinăuntru. Sufocate înăuntrul coperților sau vagabondînd elegant și neconvingător printre episoade și capitole, aceste personaje devin din nou „eroi". „Eroi" prin neîmplinire și suferință estetică, cerșind sau obligînd la reveniri și revederi la alcătuiri în linii, replici, gesturi și emoții drepte, adevărate.

El, personajul își revendică permanent și neobosit conturul adevărat. Printre întîiile drepturi este alăturarea umărului personajului lîngă umărul timpului și al realităților lui.

Nicolae VELEA

Acest număr este ilustrat cu reproduceri după tapiserii de JEAN LURÇAT

ÎN ACEST NUMĂR

Cîntec de toamnă de Gala Galaction

Proză de Sânziana Pop

Vasile Pârvan tînăr — documente

Breviar • Poșta redacției

Poeme indiene

Miniaturi

Umbra in apă...

Mladeniță, apă curgătoare,
Neclintit în tine m-am răsfrînt
Tu ai fost apă, eu pămînt.
Apă te-ai dus, trecătoare...

Plină de lună alb luminai
Luna în mine neagră erea...
Eu piatră arsă, tu ai fost nea
Te clatină stîncă, undă, mai stai !

Repede-n raze tu apă vie...
Mîini rugătoare-am împreunat
Umbră în apă stam nemișcat
Tu peste mine-ai trecut, străvezie...

Murim și noi...

Cu fiecare dintre cei
De care moartea ne desparte,
Murim și noi — lăsînd o parte
În fiecare dintre ei...
Imagini... gînduri... doruri... vise
Adorm în stinsele priviri,
Un cer întreg de amintiri
În pleoapele pe veci închise...

Pe-o noapte ca asta...

Iubito, e-o vreme păgînă,
Ascultă cum geme de greu,
Cum vuietul apei îngînă
Furtuna din sufletul meu !

Petrecem, tăcuți, fiecare,
Cu ochii, al norilor joc.
Aleargă, se clatină : care
Gonite cu bice de foc...

Oftează scheletele porții,
Copacii se strîmbă în vînt...
Pe-o noapte ca asta, și morții
S-ascund mai adînc în mormînt...

Amurg pe baltă...

Din ape se-nalță tăcute
Alaiuri de păsări și trec...
Cînd vîntul vuiește prin trestii,
Par oase de morți ce petrec...

Uscate și goale, și albe
Se joacă, se freacă, trosnind,
Și-n cer, luminîndu-le jocul,
Șiraguri de candeli s-aprind...

Lună dragă...:

Lună dragă, sora mea, bine-ai venit !
Culcă-te pe fîn și-ascultă iar :
Nu mai ard în vechiul meu pojar,
Ruga buzelor uscate-a contenit.

Am iubit de nouă ori, și toate
Dragostile mele, fulgi cu spumă, s-au topit.

A rămas un cîntec liniștit
Și-un bătrîn care zîmbește și socoate.

Plină-i noaptea de lumină bună
(Revărsate basme peste sat)
Nouă păunițe albe s-au lăsat...
Sărut ochii, dragă lună !...

In fum lunar...

În fum lunar se-neacă lacul mort
Pe pajiște, nu-i nici o vietate...
Ce daruri toarce noaptea-n fir de tort ?
Sînt pregătiri ciudate-n cer... ciudate...

Cu pași de puf și lene de fuior,
Molatec, lunecă-n aeriene salbe,
Ca dintr-o pîlnie de scamator,
Din luna plină, păunițe albe...

Peisaj breton

Pe stîncile de var —
Atlanticul și eu.
Murise Dumnezeu
În ultimul Calvar.

Iar luna fără tel
Din spate mă gonea
Și după umbra mea
Fugeam ca un cățel.

Amintirile

În stoluri mari și repezi, pleacă...
Nainte se duceau pe rînd
Acum ne lasă mai curînd
O, mai curînd mor amintirile !

Se duc, gonite ca de-o vrajă...
E veacul — sau îmbătrînim ?
Purtăm în noi un țintirim
Destelenit, fără fantome.

Și le lăsăm, în stol, să plece
Și-n suflet plin de liniștiri
Să-l apere de amintiri
Noi punem paznic nesimțirea.

Un țintirim fără fantome
E fiecare căiător...
Oh ! Cum se duc, cum mor, cum mor
De repede-amintirile !...

Noapte

Noapte, blondă, liniștită noapte,
Prea plină, din zenit în apa clară,
Grea de lună și caise coapte,
Salut, o, noapte
Selenară !

Cu dinții vineți în adîncuri de pădure
Acuma faun lasă must de mure
Pe albul coapsei nimfelor mușcate...
Trosniri de crengi. Un țipăt. Voluptate.

Salve ție,
Noapte grea de smirnă — iasomie...
Deslănțuiți, ies faunii la drum...

Am numărat o sută pîn-acum.
Curînd — curînd voi număra o mie...
Noapte grea de spasme, — salve ție!

Balauri, la pîndă...

O namilă... alta : balauri la pîndă...
Nu lasă pe nimeni la capăt de pod.
Și cui îndrăznește să treacă, osîndă.
Mîncat-au mulțime de vaci și norod.

Dar iată, călare în zori, Făt-Frumos...
Ce-i pasă de ghiara și pintenii lor ?
El poartă subt zale un cîntec voios
Și trece năvalnic și biruitor.

Balaurii gemeni răniți în băltoacă
Fîntînă de sînge în verde noroi
Plesnesc neputință din coadă și toacă
Și mestecă bale de foc, amîndoi.

Și uite seara...

Octombrie. Văzduhu-i plin
De fum de smirnă și de vin,
De fum de smirnă albăstriu
Și vin de aur. Umblu beat
De-atîta vin îmbălsămat,
De-atîta soare... E tîrziu
Și uite seara, la răscruci
E brumă, frig și trec năluci
Bătrîn mai sînt și obosit.
O, doamne, ceasul mi-a sosit...
Bătrîn mai sînt, gonit, uitat
Cuțitu-n piept mi-au împlîntat
Și m-au lăsat în drum, printre scaeți,
Și duși au fost, cîntînd și beți.

Monach uscat, troznindu-mi degetele mă aplec
În amintiri închid și ung chenarul rănii
Toamnele de chihlimbar mi le-am făcut mătănii
Și una cîte una le petrec...

Prietenii trec... iubirile trec.... durerile trec...

Liniște

O rază tîrzie se șterge-n apus
Și noaptea tăcută coboară...
Nici fosnet, nici șoaptă, nici freamăt de val
Tăcutul amurg nu-nfioară.

Nu-i nimeni pe apă și nimeni la țărm,
Planetele-s toate departe,
Și-atîta-i tăcerea, de parcă s-aud
Cum cîntă vîslașii din Marte....

Pastel

Scîntei și cenușă, și flăcări și fum
Azvîrle amurgul departe,
Iar noaptea le cerne : din foc și din scrum
Lumină și neguri împarte.

Pe neguri în stoluri scînteile pier
Și-n stoluri aleargă pe undă,
O lună de ceară se-nalță pe cer
Și alta în valuri s-afundă...

Victor EFTIMIU

avant-

premieră

editorială

JACK LONDON

„Lup Larsen"

Traducere de Dan Duţescu, prefaţa şi tabel cronologic de Ion Ianoşi (E.P.L., colecţia B.P.T.).

●

MARCEL PROUST

„În căutarea timpului pierdut"

(vol. 7 – 8)

Continuare la primele şase volume, în varianta românească a lui Radu Cioculescu (E.P.L., colecţia B.P.T.).

●

B. P. HAŞDEU

„Pagini alese din Magnum Etymologicum Roumaniae"

Pagini alese. Ediţie îngrijită de Andrei Rusu, prefaţă şi tabel cronologic de Paul Cornea (E.P.L., colecţia B.P.T.).

breviar

VERONA BRATEŞ

Octave

Verona Brateş, autoare a unui roman, Noemi *(Braşov, 1949) ne oferă: de astădată în versuri, o carte de buzunar într-un fel de stil clasic cu multe impresii transpirînd de lecturi sedimentate; unele poeme sînt dedicate (lui Eminescu sau Arghezi), altele transcriu modeste monologuri intime. Concluzia „lirică" a volumului: „poezia-i ţara mea, maternă".*

Peisajele, impresiile, notaţiile, iluziile, într-un cuvînt lumea „perforată de melodii" şi culori a poemelor sale nu aduce o noutate deosebită în poezia noastră de azi, completînd numai cu multă acurateţă peisajul literar de acum două-trei decenii şi sugerînd cultivarea unei lirici fără convulsii şi mai ales fără criptograme metaforice: Fereşte-mă de ochii celor mulţi, / tu numai să m-aştepţi şi să mă ştii, / ca să tresari în frunze aurii / sub mîngîieri de paşi subţiri / desculţi (Vesperală).

Este evident exerciţiul literar al autoarei (prezentă în 1966 şi cu o plachetă în limba germană) care i-a citit cu folos şi pe simbolişti şi pe moderniştii mai noi şi este la fel evidentă sensibilitatea melodică ce străbate decent toată pasta acestui volum cuminte: Fotoliile parcă adorm, dar braţele cer / oaspetele cel rar urcînd în odaie / care provoacă îmbrăţişări de catifea / şi-a cărui răsuflare înmugureşte în aer (Interior).

MIHAI CONSTANTINESCU

Izvorul nopţilor albe

Placheta de versuri a „violonistului" Mihai Constantinescu începe cu „aplauzele" lui Tudor Arghezi, exprimate printr-un fragment de tabletă, şi se termină cu un „autoportret" semnificativ: Mihai Constantinescu: / Rob încins cu spadă / cu sufletul ca un ciob pierdut în ogradă. / Întotdeauna cel mai tare, dar mereu înfrînt, /.../ Plînse / Cînd nu ştie nimeni cum se plînge...

Deşi versurile unui muzician, muzica nu inundă poemele, nu se transfuzează sau infuzează, livresc, cum ne-am fi aşteptat. Mai degrabă arta sa interpretativă ca violonist poate fi acuzată de lirism. Ţinuta oarecum regizată, nereliefînd nici o intenţie inovatoare, a poeziei sale, aminteşte din păcate, de o experienţă consumată de mult: Chiar de-atunci un aprig dor / fuiorind în sînge / M-a-mboldit să nu-mi măsor / Verile nătînge (Cîntec).

Comunicativă la cel mai sublimat mod liric, uscată pe alocuri de o luciditate mai puţin febrilă, poezia lui Mihai Constantinescu ne certifică prezenţa unui consumator de vicii artistice, aplicat cu fineţe şi pasiune asupra sonurilor şi culorilor din univers: Adeseori gîndind geologia / Trăiesc nedefinite evocări, / Cum sună-n scoică vuietul din mări / Cînd la ureche îi asculţi magia (Geologie).

O reconstituire lirică de atmosferă e poemul intitulat În Praga *unde lumina evului gotic se armonizează cu fantezia poetului, care porneşte „cu calul de ceaţă în noaptea cea clară". Volumul, cu titlul ce i-ar fi plăcut cu siguranţă lui Novalis, e numai un document de interferenţe artistice.*

LUDMILA GHIŢESCU

Fîntîni

Ludmila Ghiţescu debuta în 1942 cu un volum foarte feminin, A căzut o stea, *urmat în 1945 de o plachetă intitulată* Aşteptare.

Recenta culegere, Fîntîni, *prefaţată generos de Virgil Carianopol nu aduce nimic nou, poate un vitalism mai sublimat:* Sînt o dimineaţă albă / şi toate culorile cîntă în mine (Dimineaţa mea): Cîmpul e plin de fîntîni, / Pendulînd fete morgane / Anuare aşteaptă săptămîni, / Şi sîngeră în step icoane. (Fîntîni).

Ludmila Ghiţescu reuşeşte să fie mai autentică în poemele simple schiţate abia, în prozodie tradiţională.

VASILE IGNA

Arme albe

Se pare a fi un debut afirmat cu timiditate, cel puţin ca sensibilitate generală, printr-o poezie care seamănă destul de mult cu versurile unor poeţi publicaţi copios în Familia: În afară de iarba însăşi / lucrurile îşi cunosc locul în cercul pămîntului / în afară de mijlocul cercului, / iarbă şi lucruri împînzesc cu fiinţele vorbele, / vorbele însele dincolo de lucruri / revin în spirale spre tot şi întreg (Despre iarbă şi despre altceva...)

Micul carnet liric, cu titlu atît de inofensiv, recomandă însă un poet care se mişcă lejer printre tezele şi antitezele poeziei contemporane; poemul Remember *ne-o dovedeşte:* Lucru cîinesc am cunoscut cu toţii / fără contenire ne-ntoarcem spre el / ca la nunta dintîi / cum călăreţul singur în clipele de vuiet / îşi prinde palma-n coamă / şi face frîul, brîu. *(ne întrebăm totuşi cum şi-ar putea prinde cineva* palma-n *coama calului?)*

LECTOR

CRONICA LITERARĂ

constant tonegaru

STEAUA VENERII

Prin „Plantaţii" (1945) Constant Tonegaru se leagă vădit de acea familie lirică pe care George Călinescu a numit-o „muntenească", de exemplarele ei cele mai caracteristice. Extravertit, locvace şi fantast, atîrnat lumii imediate, poetul se agită în interiorul insului social, făcîndu-şi condiţie din afişarea posturii. Poetul este printre oameni dar împotriva lor şi raţiunea rezistenţei sale este bucuria de a fi ultragiat şi de a sfida cu îndreptăţire.

„Toamna printre pomii anemici trăgeam la fit; / de bunăseamă cîndva se va fi zis: — Uite, ăsta e Tonegaru, poet decadent; / scrie despre fantome, constelaţii şi alte drăcii, / fără a se şti că la limba română a rămas repetent" *(Grădina publică).* Fără această condamnare publică — formă minoră, decăzută din originara damnare — poetul nu ar avea motivele revanşei, ori el tocmai prin revanşă există. Poezia lui Tonegaru nu se nutreşte din suferinţă ci din arborarea ei, cu gest ostentativ, cu un simţ răsturnat al splendorii. Foamea, frigul, vagabondajul, boala nu devin la el poetice decît după o prealabilă abstractizare, care le-a preschimbat în „aparat", în sursă de emfază deci: „Prin mîneci ne plesneau braţele bice de vînt, pulpanele zdrenţelor purtîndu-le în zbor. / Luna galbenă ca un ochi de motan / s-a stins atunci sub o pleoapă de nor. / — Acela e ochiul lui Dumnezeu... / ...a minţit unul dintre noi. / Eram ceată de umbre şi-n noapte am intrat înapoi". *(Flămînzii).*

Din ostilitatea condamnatoare a celorlalţi se alimentează credinţa poetului în natura sa excepţională, cu aroganţă vindicativă îşi proclamă el felul angelic: „Din timpul oraşelor cu tigri protectori de smalţ / cobor de-atunci şi marginea nu mai ating; / doar aripile-mi arse din drumul căderii / se scutură cu scrumul lucirilor care se sting" *(Fruntea Soarelui-Rece).* Emfatică şi vindicativă este şi iubirea „decadentă" a tavernei, mahalalei şi alcoolului şi închinarea la Lună-patroana prin tradiţie a nebuniei şi pierzaniei: „Proscris sau fermecat de sirene / îmi mai luminam drumul cu steaua de pe frunte; / O, Doamnă, spuneam Lunii, primeşte negura sufletului acesta / ce trece legănîndu-se pe raze ca pe o punte. *(Vox clamantis in deserto).*

În „Plantaţii" lirismul se declanşează printr-un mecanism invers: întors spre afară, poetul îşi vede răsfrîngerea în ceilalţi — deci aparenţa — şi polemizează cu ea printr-o imagine — ripostă, a doua aparenţă. Poezia se naşte reactiv deci şi polemic, nu ca expresie genuină a fiinţei poetului ci ca dispută între imaginile ei, cea bănuită şi cea dorită. Şi cînd aceste imagini privesc nu pe individul-poet ci calitatea însăşi de poet, atunci drumul spre sine este deviat şi înstrăinarea expresiei iminentă. Aşa se întîmplă în „Plantaţii": preocupat de postura sa mai mult decît de fiinţa sa, Constant Tonegaru este aici un teren deschis, pe care se petrec intense influenţe şi contaminări şi sub care chipul propriu poetului rămîne ascuns, în obscuritatea inexprimatului.

Există în „Plantaţii" poezii despre tristeţea citadină, despre dorul de aventură, de beţie şi vis, despre plictiseala şi sterilitatea evului, despre rîvnitele evaziuni în spaţiu şi timp; sînt cultivate ironia, sarcasmul, absurdul, macabrul, livrescul (categorii ce ilustrează naşterea prin reacţie şi pentru afront a poeziei lui Constant Tonegaru). Uneori poeziile sînt de o mare frumuseţe *(Proiect abandonat de madrigal, Ultimul de la 1200).* Şi totuşi nu este încă limpede figura interioară a poetului. Sînt prea vii rapelurile în versuri ca: „Eram cerşetori de la Nord, de la Sud, / laponi şi creoli întomnaţi, / numai Vărsătorul din Zodii / ne turna Calea Laptelui în pumni" *(Grădina enigmă)* sau: „Am iubit la Brăila o mulatră. / M-a iubit?... M-a minţit? / Vedea-cine ştie — în mine un altul ?..." *(Femeia cafenie),* este prea vădită premeditata agresiune în versuri ca: „De mult aştrii muriseră de gripă şi cu excepţii / unii mai aveau două colţuri ca jandarmii italieni la chipiu..." / *(Alegorie generală)* sau: „Tîrziu a mai venit destituirea mea din anotimp! / Prelungă ca o figurină de El Greco năluca mea valsată de platani / pe bemoli ar fi vrut să mimeze cumplita ei aventură..." *(Noembrie patetic),* pentru ca încercarea de descifrare a structurii proprii poetului să nu ezite. Este limpede că poetul este un singuratic înstrăinat şi hulit, dar „Plantaţii" nu este încă poezia solitudinii şi a înstrăinării.

În „Steaua Venerii" însă Constant Tonegaru se arată eliberat de obsesia alcătuirii unui statut, conflictul cu „ceilalţi" se stinge prin întoarcerea poetului în sine. Acceptarea aceasta a modului firesc de a fi nu se însoţeşte cu ieşirea din orizontul poetic de pînă acum. Dimpotrivă, există o vădită continuitate în motive, cuvintele-cheie sînt aceleaşi (luna, marea, îngerul, oglinda, fumul), dar spre deosebire de „Plantaţii" unde ele erau stindarde, semnele adeziunilor şi refuzurilor, în „Steaua Venerii" ele au devenit însuşi trupul poetului. Parcă o ciudată demiurgie s-ar fi eliberat din cuvinte: rostite cu pătimaşă vehemenţă, cuvintele s-au întrupat, au devenit carnea şi sîngele poetului. Constant Tonegaru s-a născut din versuri, este poezie aevea.

Prelungire din „Plantaţii" este nostalgia grandorii, setea de superbă şi sfidătoare libertate, aruncată peste micimea terestră în spaţiul pur şi sălbatic al nopţii: „Iubito să-ţi aşezi la ochi lentile puse în tuburi / prin care să mă vezi trecînd de nori / şi-aşa, imens şi fără frică, / mai liberez decapitat / liliecii adormiţi din subţiori / să prindă pui de rîndunică" *(Amîndoi).* Lansarea spectaculoasă de acum recheamă versuri anterioare şi le limpezeşte frumosul elan. Şi în „Plantaţii" poetul vîslise în spaţii uriaşe, acolo pentru a cîştiga privirea preţioasă a unei madone cu sînge de foc: „Doamnă, aceasta e cea din urmă floare pe care mi-o arunci / şi de balcon îmi agăţ pielea ca pe o cămaşe deoparte — / sînt Soarele ce-şi găseşte lăncile aduse din spelunci / în pulpele dumitale dogorind ca nişte oraşe incendiate". *(Cîntec pe hîrtie).* Atunci poetul declamase cu sonoritate căutată, era un straniu trubadur-golan, cerea o floare în schimbul pielii sale, amintindu-i împodobit doamnei de speluncile ce i se ascund în carne. Adoraţia cavalerească era în „Plantaţii" împotrivire la placiditatea prezentului, era regres într-o stare mai apropiată de începuturile cînd sîngele poruncea drastic, cu forţa neiertătoare a cîntecului său.

În „Steaua Venerii" elanul noptatec şi crud nu se mai însoţeşte întotdeauna cu erosul. El îşi lărgeşte izvorul, se naşte împotriva planetei moleşite şi trîndave, la atingerea căreia îngerii devin bătrîni şi artificiali: „Pe-unde nimenea nu ştie / intră mereu în somn de plumb / îngeri cu evantaie de hîrtie. Ei vin copii şi-mbătrînesc pe drum, / vreme cît stau pe vînt sub stele / apoi cu părul blond cum e mătasea la porumb / în plopii care fac dantele / coboară noaptea ca un fum". *(Amîndoi).* Există aici o chemare din adîncuri, către întunericul virgin al vieţii instinctuale. Poetul se retrage în umbra pădurii milenare, lîngă trunchiurile în care sevele pulsează tăcute şi fierbinţi. Acolo se simte pătruns de candoarea aspră, puternic şi liber ca o stea: „În loc de barbă cu o sută mii de brice / prin pomi călărind umed şi crud, / pe fiecare obraz cu cîte un arici / chipul meu era un satelit, / o planetă mai lîngă cer, / legănîndu-se ţepos ca un fruct de la Sud". *(Venus din Willendorf).* Invocarea Dianei se naşte firesc din nevoia de regenerare, imaginată ca întoarcere la sălbăticia fără vină a pădurii şi legilor ei. Poate doar în aromele violente ale copacilor nu vor mai muri sufocaţi îngerii, nu li se va mai preface subţirea viaţă în fum şi cenuşă. („Vorbeam despre îngeri cînd cineva deschise o uşe, / de sus ca o pasăre moartă cazu unul / şi se urcă din el fumul / la cerurile închise peste cenuşe". *Excelsior).*

În „Steaua Venerii" poetul se teme de lumină şi parcă de cer, se ascunde în pămînt, se îngroapă la rădăcinile groase de sucuri amare ale pomilor şi visează: „Arborii de piatră sînt lustruiţi de vînt, / pe cîte unul noaptea aruncă ancora o barcă; / auzi, auzi, cum pintenul îi scîrţîie la subţiori / de parcă ar vrea pădurea cu rădăcina-n sus s-o întoarcă — / dar noi /, adormiţi lîngă nodurile ce-o ţin de pămînt, / visăm". *(Pădurea împietrită)* Este somnul plin de păcate neştiute, fără de care nici o zeitate nu s-ar fi născut. („E steaua care vesteşte / peste cîmpii cu oase de peşte: / Nu se mai naşte din spume Venera, / toate păcatele sînt în larguri.") Cuibărită în bălării, sub tălpile moleşite ale tinerilor, trăieşte înţelepciunea; ea vede miezul de cenuşă al lucrurilor, spălarea cuvintelor în ape negre, întoarcerea drumurilor spre singurătatea leşioasă. („Cuvintele nu-ţi mai sînt grele, nici destule, / ape negre le trag înapoi şi le spală; / plouă pe aceste singurătăţi, cîinii încep să urle, / fiinţa noastră nouă în veci cu patru picioare se scoală. Trece iubita fără să ne cunoască prin leşie — / pînă la măduvă sîntem uzi. / Desperată strigă dragostea jumătatea ei vie, / cum caută pînă în zori cu părul aprins, nu auzi?" *Locul pustiu).*

În „Plantaţii" poetul lansase manifeste împotriva umanităţii sterilizate („Cetăţeni, / baricadaţi drumul cu sens unic / şi demontaţi omul robot / şi însumi semnez, / Eu, / cavaler al ordinului „Lancea lui Don Quichote" *Document).* Acum inadaptarea nu mai este sursă de afronturi ci motiv de reculegere şi adîncire în sine. Dintotdeauna poetul agitase stindardul visului; acum visul devine el însuşi mister, aşteptat cu încordare şi teamă, ca Fata Morgana dătătoare de viaţă: „O mască de aur mîrîie la stele / umbrită de vulturi / dincotro patria mea tăcută începe; / sporind întunericul peste toate / rar tresaltă ajunse de furtuni / căderi şi urcări sub lacate. / În nerostita dimineaţă prin cenuşe caldă de vulcani / se desfăşoară în mine ca pînze de corăbii lumea morţii. Intră odată sub trupul meu / să-i auzi vibrarea de clopot, / să presimţi marginea nopţii / în privirea mea sticloasă / sau de dincolo torente de lumină venind." *(Fata Morgana).* Visarea e chemată să umple spaţiul tăcerii noptatece, mortale, ce s-a întins în interiorul poetului, clopot pustiu de aşteptare.

Mai mult decît cîteva foarte frumoase poezii, „Steaua Venerii" dovedeşte existenţa unui poet adevărat, din familia rară a nocturnilor aţintiţi asupra glasurilor vieţii pline, atinşi adesea de moarte şi himere. Dacă poetul s-a născut din chip de cuvinte, poezia sa pare să-i fi născut destinul.

Ilina GRIGOROVICI

avant-

premieră

editorială

IOAN MASSOFF

„Teatrul românesc"

(vol. 3)

Volumul continuă cele două volume apărute în anii 1961 şi respectiv, 1966, urmărind evoluţia mişcării dramatice din perioada 1881—1900.

●

CONST. ŞTEFURIUC

„PE-O VÎRSTĂ DE BĂIAT"

Tînărul poet CONSTANTIN ŞTEFURIUC *va fi prezent în librării cu volumul de debut* „PE-O VÎRSTĂ DE BĂIAT" *(E.P.L.)*

●

RADU CÂRNECI

„Cărţile soarelui"

Selecţie de versuri în colecţia „Albatros" (E.P.L.).

INEDIT

CÎNTEC DE TOAMNĂ

de Gala Galaction

Între opera beletristică și „Jurnalul" inedit al lui Gala Galaction nu se pot face delimitări categorice, în ceea ce privește mijloacele de expresie, procedeele compoziționale, confundîndu-se în largă măsură. Puterea de evocare, forța descriptivă, desăvîrșitul talent de povestitor, viziunea dominant lirică dar sobră și plină de substanță, stilul cu multiple valențe, seducător prin policromia și ritmurile lui interioare, care-i asigură o distinctă notă originală, — toate acestea se înmănunchează, într-un admirabil florilegiu, și în paginile „Jurnalului". În redactarea însemnărilor cotidiene, Gala Galaction a gîndit și a simțit ca un scriitor. De altfel, încă din 1904, în „Intiia scrisoare către Simforoza", prozatorul își mărturisea „neputința" de a se exprima, „chiar în gîndurile cele mai abstracte, altfel decît în cojocul imaginii". Ca și nuvelele, numeroase pagini ale „Jurnalului" au un caracter fundamental liric, poematic, emoționează prin autentica vibrație a sensibilității scriitorului, cuceresc prin finețea și subtilitatea decantărilor metaforice, exteriorizînd o trăire lăuntrică intensă, un spirit reflexiv de nobilă esență, comunicînd idei și sentimente de ampl rezonanță.

Paginile inedite din „Jurnal", pe care le publicăm mai jos, au fost scrise în anii 1899—1900, deci la vîrsta de 20 de ani. În afară de valoarea lor intrinsecă, ele atestă că, încă de la acea vîrstă, Gala Galaction își avea conturată distinct personalitatea sa de remarcabil prozator. Poate că aceste pagini inedite vor fi un îndemn serios pentru cei tineri asupra artei cuvîntului.

Teodor VĂRGOLICI

1899

18 august. Am ieșit din casă și m-am urcat pînă deasupra Bogoslovului. Cîți n-au călcat pe aici, n-au făcut plimbarea aceasta! — Sub brazi, m-am plimbat în sus și în jos o jumătate de oră. În clopotul din turnul mînăstirei s-au izbit sonor: 6 ore — ale serei. Pe munții ferecați în codri, pe văi, pe plaiul depărtat, se destramă în aur agonia asfințitului. Depărtările zărei expirau sub un zăbranic sur; codrii mai apropiați zîmbeau, arămii, soarelui în declin. O seară dulce filtra fiori de aur nervilor bătrînei naturi.

Și totul era drag, poetic și fermecător de inutil; „căci, mai întîi de toate, această natură este ea o realitate obiectivă?" — fie ea oricît de frumoasă, sub această despletire a serei... Platon, Kant, Schopenhauer... au spus și spun că nu; eu însumi simt că nu; atunci, ce este ea? un vis frumos și neînțeles și inutil al minței noastre... — Iată șoseaua pe care venea **cel d-întîi**, pe care venea **cel de-al doilea** și pe care, vai! am venit și eu: **al treilea...** Iată brazii, iată valea, care poate au fermecat privirea lor, iată mînăstirea către care a zburat gîndirea lor, iată potecile pe cari le-au călcat. Dar numai ei? ah, atîția alții, înaintea lor, eu și atîția alții după ei, miliarde după noi! Ce înțeles au toate acestea? În viață, cred, nici unul. Atunci — o, Moarte! aprinde-te, luceafăr înțelept și neclintit, în această seară a visului vieței mele și în toate cîte îmi sînt scrise să mai trec pînă la tine.

19 august — Cu toate acestea... — sărmană inimă! s-o lăsăm să-și trăiască nebunia-i — atît de dulce și de tristă această nebunie! Cu ochii umezi, gîndeam în dimineața acestei zile că e cea din urmă a șederei mele în Agapia. Și sărutările și îmbrățișările aveau farmecul duios al ultimelor flori de toamnă. După amiază ne-am luat îndrăzneala să ne furișăm în codru. Ne-am întîlnit sub brazi, deasupra Bogoslovului, și am pătruns afund prin crengi și pe sub crengi. Am lăsat și am ocolit potecile și am căutat pretutindeni scaunul unui brad tăiat. Din trunchi în trunchi, am tot urcat pînă sub o streașină mai deasă, în umbra căreia zăceau leșurile despoiate a doi brazi. Și pe cel mai gros ne-am odihnit. — Nici un zgomot îngrijitor nu se răscolea prin codru; arar, numai zborul unei pasări sau fanfara unui corb. Brazii stăteau drepți în rețeaua lor de crengi. Afunzimile pădurei tremurau în verde brun, prin sfișieturi capricioase și pe sub arcade ruinate. Cîte odată, un fior prelung cuprindea pădurea și, printre vîrfurile clătinate leneș, se cerneau în tremur flori solare și clipea cerul albastru... — Stăteam îmbrățișați și priveam în adîncire această încadrare a celei de pe urmă zi de dragoste. Eu plîngeam tăcut; soarele îmi scînteia în ochi și pe obraz; „ah, mîine cînd vei închina, spre ora aceasta, amfora ta de aur, nu vei mai afla la pieptul meu pe cine afli azi. Voi fi pe drum, voi fi departe, mă voi depărta neîncetat... Scrie în aur, soare scump, în sufletele noastre, amintirea acestei scumpe zile!" Și îmi priveam iubita: atît de dulce, atît de dragă, atît de fină! Soarele îi ilumina figura, îi rumenea obrajii, îi rafina surîsul și privirea. Și stăteam îmbrățișați...; ah dar orologiul din mînăstire nu tăcea. Brazii stăteau făclii în crepuri verzi; susurul codrului se torcea ca dintr-un caer de mătase; cerul se clătea, albastru, peste vîrfuri; soarele zîmbea înduioșărei noastre; vremea, însă se rostea sentențios, inexorabil, din turnul mînăstirei. — Și am coborît din streașina cea deasă, am coborît pe un făgaș de apă, am mai mers cîtva împreună și ne-am despărțit. Eu am revenit la Bogoslov. Am plîns, am regretat și m-am rugat, la vibrarea clopotului de vecernie.

Am fost la paraclis — acasă — la masă. Și noaptea a scuturat un giulgiu negru, împuns de stele, peste cea din urmă zi a ședere mele lîngă cea iubită.

20 august — Schițez ziua de ieri. Sufletul mi-e trist. Orele grăbesc în turn. Ultimele îmbrățișări și sărutări. Amiaza se apropie. Adio Agapia!

21 august — Am trecut de Mărășești; în noaptea adîncă zbor către Galați. Trebuie să fie 3 ore după miezul nopței. Îți scriu această pagină chinuită, în trepidarea vagonului și sub o lampă de huilă.

Vai, sora mea cea dulce, cîtă simțire și cîte gînduri nu mi-au bătut inima și mintea, în aceste prime 14 ore, cîte au trecut, cu aripe de jale, peste despărțirea noastră! Deznădejdea, înduioșarea, amarul negru, filozofia, nebunia... au spumegat în mine, rînd pe rînd. Îți voi scrie mai tîrziu amănuntele sufletești ale acestei ucigătoare călătorii. — Dar Dumnezeu e bun și mare! Pe încetul, mintea mi s-a limpezit și inima mi-a prins să se îmbuneze... Am regretat orbirea mea și I-am mulțumit Celui Prea Bun pentru toate darurile Lui.

Galați, 22 august — Ce sfîșietoare sunt ultimele ore! Acele strîngeri de mîini, mute, acele sărutări umede de lacrimi, acel gînd crud că ochii ce privesc adînc în ochii tăi vor rămînea în urmă, în depărtare, vor apune pentru tine.

Cea din urmă sărutare, jos pe scară — cea din urmă strîngere de mînă. Mi-am întors capul și, încă o dată, ochii mei i-au îmbrățișat silueta fină, apărută în balcon... Și cînd mi-am făcut semnul crucei, ca la Paște, altădată, și cînd trăsura a huruit devale, în suflet mi-au plesnit, bizar obsedante, versurile lui Demetrius:

Și am plecat, iubită,
Atît de frînt de vag, de chin,
Cu inima sfîrșită!

Ah! tot ce lăsam în urmă-mi, din mersul trăsurei, pare că se smulgea din mine...; „codrii, vale, mînăstire... e poate cea din urmă oară cînd vă văd!"; dar mai pre sus de toate acestea — Doamne Îndurate! — inima de care a mea se depărta, silueta fină, pironită în balcon, ochii dulci tremurători de lacrimi, sufletul iubit în care eu mă răsfrîngeam ca într-o oglindă dureroasă: Cui lăsam toate acestea, de ce le lăsam, vai, și cînd le revedea-voi? — Îmi mușcam durerea, îmi frîngeam sufletul și mă pierdeam în jale vagă, în disperare risipită. Coșul trăsurei mă înăbușa; l-am doborît. O ultimă oară am privit spre turnurile mînăstirei — acolo, acolo, acolo!... În ochii mei, se perindau încet împrejurimile de codri și de munți; și inima se sfîșia în mine și lacrimile mă învingeau.

Am trecut satul Agapia și cînd a fost să ne apropiem de șoseaua cea mare, ne-am oprit un minut ori două. Am făcut cîțiva pași pe jos, am privit, cu ochii de deportat, defileul cel verde către care călătoream 50 de zile în urmă, și am plecat, a doua oară, luînd drumul către Piatra. — Am revăzut locurile văzute acum un an, în ziua de 23 iulie. „Ah! cît de puțin bănuiam atunci caracterul acestei a doua călătorii prin aceste locuri... Care era atunci starea sufletului meu și care este astăzi!" Ce era chinuitor e că peste jalea mea soarele se desfăcea în cel mai curat aur; iar munții clăteau vîrfuri dantelate, sub o aeriană gază albastră. Dar deasupra Agapiei se săpa, în nouri, o boltă sumbră, deasupra Agapiei învinețea durerea. Coboram și urcam acest pămînt accidentat și scump, pe care se învîrteau în ochii mei, livezi, miriști, porumbiști și crînguri; și mi se părea că tot acest pămînt fierbe în clocote de poene, de locuri muncite și de lunci — așa cum inima fierbea în mine în clocote de jale.

Însă, deodată, în sufletul meu s-a făcut o liniște ciudată. În fața atîtui neînțeles, atîtor trepidări, atitei inconsecințe a bietei inimi omenești și mai ales în fața searbedei perspective a fluxului și refluxului nostru sufletesc: ideea morței s-a înnălțat în mine — statuia clară și fermecătoare! Am gîndit la moarte cu o intensitate sălbatică. Și o'erirea dureroasă a sufletului meu s-a transformat în energie de creare literară și filozofică: „Moartea", viitoarea mea operă. Și mă adînceam în visarea ei, cu farmecul propriu meditării de artist, îndoit cu necesitatea unui punct de greutate și de sprijin, în furtuna inimei mele.

„Unde este siguranța, unde înțelesul acestui biet și absurd suflet? Oh, pentru ce aceste transe fără nume? De ce și cu ce sens: atîta vag chinuitor? Pentru ce durerea aceasta, cînd știu că n-am să mor de ea?" Și cu forță asaltam misterul Morței. Mi-aduc aminte că spiritul meu semăna, în momentele acele, cu un orbit ce-ar căta să-și smulgă, de pe ochi, perdeaua de întuneric; acest spirit caută să-și smulgă, de pe ochi, acea neînțeleasă și chinuitoare perdea de natură, splendidă și nepăsătoare, și de omenească mărginire (desfășurînd despărțirea, depărtarea și durerea atît de înțepătoare!): „Atunci, acești munți, ce mă omoară cu vraja lor albastră și cu acest adio, tremurat din creste de dantelă, atunci, aceste locuri, acest pămînt îndurerător și scump: vor fi perdeaua smulsă în lături! nu vor mai fi; ori de vor fi... îi voi domina vultureste și de mii de ori mai mult decît atît. Atunci, despărțirea nu va mai fi, căci spațiul și timpul vor pierde tirania lor asupra sărmanei noastre inimi și ființe. Iluzia depărtărei și a zilelor ce trec și te sfîșie va fi demascată, și neînțelesul și nesiguranța și trecătorul vor fi aboliteț" Deci, Moartea îmi apărea liman scînteietor și înflorit — deasupra, oh deasupra! oscilărei neguroase, însenrate, a sufletului meu.

„Moarte! soluție sublimă a neînțelesului problem al vieței, încheagă-te în cifre de aur și de nemurire și de adevăr!... — Nu va mai fi durere, nu vor mai fi capricii de simțire, nu vor mai fi despărțiri sfîșietoare — și nici minciuna torturătoare a soarelui acesta, cărui îi este deopotrivă să mă lumineze și azi, cînd nu mai vede, în brațe-mi, comoara mea de ieri — și nici minciuna acestei naturi ce insultă jalea noastră. Atunci, voi fi răzbunat! căci atunci totul va fi: înțeles, senin, etern, clar și calm. Ah, desăvîrșita splendoare: nici fortare, nici lacrimi, nici inconsecință, nici trepidare, nici nostalgie, nici incertitudine, nici fiori, nici neînțeles — oh, nici neînțeles!" — Și pare că ușor, pe aripile dezîncarnărei, dincolo de barierile Vieții, vedeam pierind sub mine: mări albastre cu țărmuri de horbotă albă, munți cu plete de codri, acești Carpați, de pildă, chinuitori, ucigători Carpați!... Și întorceam privirea spre munții Agapiei, cari mureau și renășteau, în drumul meu suit și pogorît.

Era o zi amar de frumoasă. Detaliile lui își chemau ecou, în sufletu-mi, pe cel de acum un an. Am urcat și-am descins dealul de lîngă Piatra, și după cîțiva kilometri, am pătruns în oraș, traversîndu-l fără de oprire, pînă la gară.

23—24 august. Îți scriu de pe bordul vaporului austriac „Hildegarde". Sînt 5 1/3 ore seara. La dreapta, am panorama descrescîndă a portului Turtucaia, la stînga apusul soarelui. Am pornit din Galați astă noapte la 11 ore. (Cred că lucrul acesta: astăzi ți l-a spus scrisoarea mea de ieri). Prietenii m-au petrecut la port și am stat pînă la plecarea vaporului. Am plecat pe o noapte fără stele. Momentul întîielor mișcări ale vasului a fost pentru mine o solemnitate sufletească. Luminile portului s-au învîrtit și au pierit, ca luminile unui candelabru pe care-l iai și-l sufli. Noaptea a învestmîntat în mister drumul nostru; Dunărea și-a ascuns țărmurile; un somn adînc, legănat de respirația aburului, a cuprins vaporul. Am stat cîtva afară. Un vînt rece plesnea în coardele catartului; pe cînd, departe, deasupra înălțimilor Dobrogei palpita, în roșu stins, fulgerul. Priveam Dunărea cum clocotea neagră și se spinteca în pieptul vaporului. Pe crestele valurilor ei, felinarul de pe catart destrăma reflexe de aramă.

Am încercat să dorm — mi-a fost cu neputință. A doua zi, înainte de revărsatul zorilor, am ieșit pe pod. O lumină funebră agoniza pe bazinul Dunărei; ploaia continua, rece, în plete de vînt; țărmii fluviului defilau mohorîți și șterși sub ploaie. Această înfățișare a Fire adăoga mult la jalea mea; dai cortul sumbru sub care călătoream a prins să se sfîșie. Aproape de portul Cerna-Vodă soarele a jucat în undele Dunărei săbii de aur. De departe, podul, care unește cele două maluri românești, a tresărit în alb, ca o rețea de painjen, deșirată pe vîrfuri de richiți.

Din Cerna-Vodă, am pornit la 9 1/3; de acolo alt port care să mă fi impresionat n-a mai fost decît Turtucaia: un oraș în pantă pe care-l domineză cîteva minarete palide și fine. Țărmii Dunărei sînt fără schimbare, accidentați și înalți, de partea Bulgariei, și cu totul șterși și pierduți în păduri de sălcii, de partea României. Vremea s-a întors de cîteva ori, în această zi. Într-un moment, deasupra țărei noastre s-a răscolit o furtună neagră și oțelită. Matrozii au strîns pînzele și vaporul și-a încetinat mersul; dar furtuna a trecut, după cîteva plesnete de ploaie și de vînt.

2 ore noaptea. Vai! despre toate vorbesc în aceste pagini, numai de inima mea — nu. Credeam că în noaptea aceasta îți voi continua scrisoarea mea, dar mi-a fost cu neputință.

5 ore dimineața. Debarc, la Turnu-Măgurele. Îți scriu aceste ultime rînduri dintr-o trăsură ce mă duce la gară. Cînd vei primi aceste pagini culese cu creionul, răspunde-mi la Roșiori, pe adresa dată. La 6 plec din acest oraș; la 8 voi fi în Roșiori. Trec pe lîngă grădina de la 23 septembrie! — Sînt perfect sănătos. Dumnezeu e milostiv și mare.

Roșiori, 25 august. Și în vreme ce scriam scrisoarea 3-a, pe platforma vaporului „Hildegarde" — peste apele Dunărei, lumina scădea, de la alb, la cenușiu și la violet. Orașul Turtucaia se afunda în zare, făcînd cu casele lui albe impresiunea unei turme de oi risipite pe o coastă, în amurg. M-am oprit din scris; sufletul mi-era bolnav, fraza ostenită și anevoioasă. Mi-am încrucișat brațele și am privit apusul soarelui. Erau 6 ore trecute. „Pentru cea mult dragă soarele a apus... Deasupra Agapiei, munții și codrii destramă acum umbra sură a serei". Priveam discul sîngeros al soarelui și-i vorbeam în gînd de trista și sfînta taină a inimei mele. Pe discul lui clipea o pleoapă trandafirie — brună, cum ar fi clipit pe ochiul unui vultur rănit pleoapa cea subțire și internă. Și încet, sub un polog de purpură cu ciucuri de auri, soarele a expirat vederei mele.

Am coborît jos în cabină. Prin ferestrele deschise zările păreau de velur „mauve", iar Dunărea rostogolea în undă-i trandafiri și violete; pe nesimțite însă noaptea a cernit totul. Am petrecut această a doua noapte parte în cabină, parte pe pod și parte pe platformă. Aci nu era nimeni, doar, la urmă, pe roata de dirijare, se frîngea silueta neagră a pilotului, ca pe o roată de tortură: silueta unui demon. Stelele muiau în apă făclii pale stinse; luminile țărmului: făclii aprinse și trandafirii. Noaptea s-a scurs cu greu, orele întîrziau chinuitor pe cercul ornicului de pe bord. În cele din urmă, Răsăritul a tresărit blafard. Fluierul vaporului a vestit portul Măgurele. Am pus piciorul pe pămînt, mi-au adus cufărul, am arătat funcționarului

(Continuare în pag. 4)

DAN CONSTANTINESCU

grădina japoneză

Înainte de a ieși pe ușă și de a se zvîrli în tumultul orașului, Eleu poposea o vreme dinaintea ei, minglind-o cu privirea. Era comoara lui cea mai de preț. Cînd îi venise ideea s-o „stringă", se afla pe o plajă aproape pustie și marea se învolbura înălțîndu-și nămeții de apă mai înalt și mai covîrșitor ca de obicei. Un val, repezindu-și spuma pînă lîngă piciorul său, dezvăluise deodată, alături, liniștea ca din altă lume a unei pietricele lucii, rotunde și albe cu o alta minusculă, cenușie, tot rotundă, încrustată în ea. Cercurile lor se continuau la nesfîrșit, unele în altele, unele din altele, cu suavitatea petalelor concentrice de trandafir, oferind un refugiu nesufocant, transparent și sigur în fața frumuseții deslănțuite, terifiante, a realului, pe care marea înfuriată o întruchipa.

Își aminti atunci, citise undeva că japonezii, din lipsă de spațiu, își fac grădini miniaturale în cutii și pe tăblii, reproducînd fidel pe cele reale și înlocuindu-le pe acestea. Mai mult nu reținuse. Procedeul i se păruse un fel de compensație a celor săraci pentru o frustație.

Privind îndelung piatra rotundă cu incrustația ei, văzu altceva. Nu! Frumusețea și satisfacția corespunzătoare nu era legată, cel puțin nu aici, de dimensiuni. Totul depindea de capacitatea concentrării, absorbției pînă la limita cînd dimensiunile nu mai au nici un sens, nici o pondere.

I se întîmpla adeseori să urmărească vreo gîză pierdută printre nisipuri și ierburi țepoase. De la un timp, nu devenea gîza un animal uriaș, o cămilă, un bivol, iar nisipurile, sahară și ierburile, palmieri?...

Celelalte pietre se îmbiară, ca de la sine, ochiului spălat de „distanță". Nu-și puse întrebări despre natura, origina lor (pietrografia, ca știință, nu-l interesase niciodată), le culese din nisip, pe unele bine zvîntate de soare, pe altele cu răcoarea apei încă vie, după singurul criteriu, așa simțea, al neclasificabilului adevăr. Trăia momentul adevărului pietrelor, cum poate doar în copilăria petrecută la țară îl mai trăise, fără să-și dea seama, în după amiezi tîrzii dinspre toamnă, singur numai cu prundișurile albe ale rîului și rîndunelele ce le înfiorau, parcă a rămas bun, strălucirea, cu tremurul umbrei cozii lor lungi și subțiri.

Pe cea neagră, care se sprijinea în grădina lui pe cea albă, imaculată, o aflase în mare, surprinzîndu-l cînd o scosese în lumină, cu întunerecul ei dens și deplin. Era un fel de memento, o prefigurare a golului de dincolo de fărîmițarea ce le pîndea atît de aproape pe cele cafenii și albastre, năpădite cu dîre de animalcule, cu șănțulețe și găurele lăsate de puterile anonime ale măcinării din veac.

Pe cea albă, imaculată, unduită abia vizibil și ca modelată dintr-o infinitate de mingîieri potolite ale mării somnolînd sub azururi de miazăzi și ca și cum, repetîndu-se indefinit, linuirile undei s-ar fi închegat în jurul unui miez nevăzut, devenind în cele din urmă consistențe, piatră dură și totuși de o încredibilă moliciune, evocînd palpitul marmurii statuarului elin, — o primise de la o feliță. Aceasta, surprinsă de frumusețea ei aparte, o ridicase de lîngă o tufă de volbură rătăcită foarte aproape de țărm și nu se mai îndura s-o lepede deși era destul de măricică pentru palmele ei. Îi înșirase o întreagă poveste despre ce voia el să realizeze cu piatra. I-o arătă pe cea neagră și o convinse că este surioara celei albe și numai împreună, într-o grădină minunată se vor liniști, după ce s-au căutat atîta vreme fără să se întîlnească, precum soarele și luna și că din ele amîndouă, alăturate într-o bună zi va crește o floare cu petale negre și albe, nemaivăzută, și el i-o va trimite în dar ca să-i mulțumească pentru generozitatea ei. Fu așa de elocvent, încît fetiței începură să-i dea lacrimile.

Aparent, procedeul folosit nu pledează pentru moralitatea lui Eleu, dar în momentul acela însuși Eleu era convins, poet adevărat răpit de inspirația lui, că nu minte.

În centrul grădinii sale era așezată cea mai mare și mai frămîntată dintre pietre. Scobită, spongioasă, lividă, suprafața ei aducea cu un peisaj devorat de lăcuste peste care a mai trecut, inutil, tăvălugul unui bombardament aerian. Într-una din găuri plasase un budha mititel din lemn de teck, o boabă dintr-o mătanie budhistă rămasă de la un unchi ce voise să se călugărească în Orient.

Nu prea era ortodoxă grădina lui japoneză, dar nu-i păsa. În fond, luase de la japonezi doar ideea, modalitatea îi aparținea și nu se putea altfel. Însăși ignoranța lui, la început, cîtă vreme nu cercetase încă nimic referitor la grădinile Extremului Orient, îl apărase de pastișare. Ulterior, înarmat cu informația necesară și meditația de rigoare, își dădu seama că procedase cu ingenuitate și lesinvoltură în spiritul lui Zen, care a zămislit grădina japoneză, deși trădase, întrucîtva, litera.

Omulețul de lemn, cum se obișnuise să-i spună, nu-l simțea propriu-zis un element antropomorf discordant. Interior devenit exterior și exterior devenit interior — cît de adevărat tîlcuise Kassner simbolica reprezentări Desăvîrșitului — deci o realitate dincolo de oscilațiile discrepanțele, fisurile condiției omenești; înconjurat de pietre însuflețite de cea mai austeră și mai esențială frumusețe, era conștiința lor. Făurite de dansul necurmat al apelor. Eleu le așezase după un ritm potrivit, le semănase, cumpănind îndelung, părelnic neglijent și ele adevereau acum, pentru unul ca el în stare să le privească fără forfota gîndurilor. Unda nevăzută. Izvorul neștiut al tuturor văzutelor, Vechimea fără vîrstă. Temeiul neîntemeiat.

Cuvinte mari, mari te tot, și totuși, la fel cu omulețul pierdut între pietre, neostentative, simple, firești, acoperite cu mușchiul veșniciei, stingătorul tuturor strălucirilor neroade, vane...

Desirée nu voia să știe nimic de toate acestea. Grădina japoneză era pentru ea trăznaia lui capitală.

— Cum poate exista o „grădină" numai din pietre și cu o pocitanie cît un degetar între ele?

În zadar încercă să-i vorbească de grădina Ryoan-ji, numai din pietre și nisip, la fel de venerabilă pentru japonezi ca Partenonul pentru noi și să-i amintească de măiestria acestora în a cultiva arbuști, flori, peluze și a crea grădini cu toate elementele pe care ea le considera normale și „la locul lor".

Nu se despărțise de Desirée fiindcă ea îl ajuta să-și vadă cu un ochi mereu proaspăt grădina. Ori de cîte ori discuta în contradictoriu cu ea, adică aproape totdeauna, manevra în așa fel ca s-o aducă, fără să bage de seamă, în fața pietrelor lui. Desirée clocotea nestăvilit, sfruntat, de viață, își mușca buzele pînă la sînge, își frămînta avid mîinile, nările îi palpitau necontenit, dar clocotului ei îi lipsea moartea depășitoare, valurile ei învolburate nu erau niciodată libere de strîmtori, de neuitare, dorința o înhăța pe de-antregul, dar n-o ucidea. Putea să ucidă pe cel care se împotrivea șuvoiului ei deslănțuit sau nu-l ostoia cît de cît, dîndu-i iluzia unui suprem mai-mult împlinitor, însă nu afla în ea însăși ceea ce grădina îi arăta lui Eleu, și mai cu seamă cînd Desirée se frămînta în fața ei: viața, moartea, ca un singur tot, și încă ceva, de nespus.

SÂNZIANA POP

fără tine în paradis

În bibliotecă se ajungea prin holul mare-al castelului unde acum, vara, candelabrele de cristal și oglinzile de Veneția erau acoperite cu cîrpe. În dreptul ferestrelor cu vitralii, închipuind scene campestre, jucate de personaje cu vestimentație gotică, spînzurau draperii festonate cu ciucuri de chihlimbar.

Coborînd, Ramona ezită un moment pe ultima treaptă a scării interioare care ducea la etajul de sus. În penumbra holului, atinsă de o rază de soare strecurată subțire printre faldurile de catifea, o lacrimă de cristal, scăpată din învelișul de cîrpă al candelabrului central, se aprinsese și ardea în ape bogate. Pe fondul mohorît, cenușiu, lipsit de lumină, masat compact între draperii, miezul acela de sticlă era foarte viu.

„Frumos" își zise Ramona și coborî, trecînd în aripa laterală a holului, acolo unde fără întrerupere de uși, fusese montată biblioteca masivă de stejar.

De jurîmprejurul pereților, șirurile de cărți legate în marochin roșu erau compacte, așezate după mărime, încît încrustațiile literelor de argint aveau acea înălțime, înconjurînd încăperea în lanț. Ci numai pe unul din rafturile aflate în colțul dinspre fereastră, volumele erau ușor răsturnate, semn că de acolo cîteva exemplare lipseau.

Ramona trase una din draperii, și-n lumina fărîmițată imperceptibil în scame de praf, citi cîteva titluri înscrise pe cotor. Apoi alese o carte, o scoase afară și o răsfoi. Cartea era groasă și mare. Cuprindea planșe ilustrate, izolate între dubluri din foi de mătase, legate între fotografia de artă și pagina cu semnele de tipar. Mulțumită, luă cartea sub braț și părăsi biblioteca, iar cînd urcă treptele scării din hol și-o așeză pe cap, părîndu-i în felul acesta mult mai ușoară.

Drumul următor fu în pod. Cu nările larg deschise pentru a inspira mirosul de praf încălzit și de lemnăriile în putrefacție, scotoci într-una din lăzile așezate sub casa hornului și fără mari eforturi scoase la iveală un rucsac mare, de munte, căruia îi lipsea o curea. Îl studie o clipă, apoi închise lada și coborî.

În bucătărie, cu Dike în poală, Muka se așezase în fața ferestrei și cînta. Ședea pe un scăunel făcut special pentru ca statul să fie comod și, mai ales, să încapă două persoane : una pe zi, alta în poală, în cuta largă a rochiei, suspendată între picioare ca un hamac.

Fereastra dădea spre vale și se vedeau toate acoperișurile orașului. Și chiar mai departe, locul unde munții se desfăceau spre cîmpie. Acolo era foarte multă lumină și pînă vara, tîrziu, ardea verdele lanurilor de grîu. Acoperișurile caselor aveau țiglă portocalie și numai turla bisericii evanghelice era acoperită cu vopsea galbenă. La ora aceea dinspre seară, culorile luceau mocnit, amestecate, mutate una într-alta către roșul aurului turcesc.

Ramona rămase cîteva clipe în spatele lor, contemplînd peisajul, ascultă cîntecul Mukăi pînă ce îl recunoscu, apoi trînti ruksakul pe rama ferestrei zicînd că trebuie cusută cureaua numaidecît.

— Ce faci cu el ? zise Muka. Unde l-ai mai găsit ?

— Dă-i bătaie și coase-l, zori Ramona. Dacă ne punem acuma pe întrebări... Și dă-mi ceva de mîncare, că mor.

Ridicînd-o greu pe Dike din poală, ridicîndu-se pe sine și mai greu, agățîndu-se pentru asta cu mîinile de pervaz, Muka reuși în cele din urmă să se desprindă : se înalță, acoperi peisajul din cadrul ferestrei cu statura ei scundă, bombată puternic de la ceafă în jos, apoi se văzu iar turnul bisericii evanghelice

— Mi-e foame, zise Ramona.

— Supă de chimion, spuse Muka cu umilință, potrivindu-și ochelarii pe nas : o pereche de ochelari foarte veche, cu rame de aur, subțiri și rotunde, cu sticla ciobită din loc în loc. Dar în partea de jos ochelarii avea lentile aparte, lentile tăiate în formă de scoică, cu altă putere de dioptrii, așa că privindu-te din față, Muka avea vedere normală, vede de om cu ochi obosiți și plăpînzi : dar Muka ridica adeseori obrazul pentru a potrivi un bec mai slab în fasungul plafonierei, făcînd în felul acesta economie de curent, se închina seara, la icoana din camera ei, lăsînd capul pe spate, pentru a-l zări pe Dumnezeu sau se uita după păsări prin fereastra bucătăriei, primăvara și toamna, cînd ele soseau sau plecau și ochii lui Muka se transformau atunci, dintr-o dată, creșteau, inundau irișii verzi palpitau în găvane ca plantele umede.

— Supă de chimion, Ramona, că altceva...

— Supă de chimion la ora șase ? Marmelada s-a terminat ? Și untura ?

— Ei, cîntă Muka, domnul Kostică...

— Îl bag în mă-sa, spuse Ramona, topește tot. De-ar contribui măcar la pachete. Eu nu știu de ce ni l-o fi aruncat Minunatu pe cap.

— Ba știi, zise Dike, cocoțată pe-un scaun, la masa din mijlocul camerei. Sigur că știi. Și-ncă bine.

— Dacă-ți ard una... amenință Ramona cu ochi subțiri cîntărind parcă locul.

— Arde-mi, o invită Dike. Hai !

Dar Ramona intră în cameră și trînti un capac.

— În care oală e supa ?strigă.

— A doua pe stînga din raftul de dedesubt, chicoti Dike.

Dar veni Muka între timp, luă oala și o duse pe cuptor.

— N-o-încălzi, Muka, nu mai am timp. Apucă-te și coase cureaua. Și tu să vorbești la ora copiilor sau cînd te-ntreb, ai înțeles Dike ?

Și se duse la bufet, își tăie o bucată de pîine și-n timpul ăsta Muka cauta un ac și-o curea.

— Curea ai ? întrebă Ramona.

— N-am, spune Muka, pun un cordon.

— Și-adică merg cu cordonul, zise Ramona. Așa crezi tu !

— Păi... făcu Muka

— O bretea neagră și una cu flori ?

— Ziceai că te grăbești Ramona, explică Muka blînd. Pînă găsesc o curea.

— Găsește, spuse Ramona mîncînd din oală direct, după ce că trebuie să umblu cu rucsacul în spate prin oraș să mai aibă și toartă bălțată !

Cu coatele pe masă și cu fălcile-n mîini — poziția ei favorită — Dike părea să se amuze la culme.

— Găsește, găsește, îndemnă ea cu glasul gros. Găsește Muka, c-o vedea dumnealui. Nu poate purta orice în spinare.

— Care dumnealui ? întrebă Ramona.

— Care ! se strîmbă Dike. Mai faci și pe proasta.

Apoi, atentă :

— După ce că mănînci ca o spartă...

Enervată brusc, în crescendo :

— Uite, Muka, a mîncat tot ! Idioato ! Nu te gîndești și la noi ?

— Ba mă gîndesc, spuse Ramona răsturnînd oala peste cap. Mă gîndesc tot timpul, de asta am așa un dovleac, nu se vede ?

— Noi ce mîncăm ? strigă Dike ridicînd în aer un pumn. Nici pîine nu mai este.

— Dike, mustră, Muka, oprindu-se din cusut. Las-o săraca, i-e foame.

— Și mie nu-mi e ? strigă Dike. Eu n-am stomac ? Tot numai ei ! Tot numai ei ! Pot să crăp ca un cîine !

— Crapă ! zise Ramona.

Ramona ? strigă Muka, Dike ! Ce-i cu voi ? Coc niște cartofi în cuptor pe diseară. Nu vă certați dintr-atît.

Și blînd apoi :

— Mănîncă, Ramona, mănîncă, te rog.

Dar Ramona isprăvise, așeză tacîmurile murdare, sub sobă și-și consultă ceasul de aur cu brățeletă în formă de lanț.

— Ai terminat ? întrebă.

— Imediat, zise bătrîna și se concentră gheboșată deasupra ultimelor împunsături.

Cu capul pe coate, Dike scîncea.

— Iar cartofi, zise, m-am săturat. Toată ziua cartofi. Idioata asta mănîncă ca un cosaș.

Și ridică fruntea, privind-o pe Ramona rău.

— Dacă te mai uiți așa te plesnesc, spuse Ramona. Ești ca un criminal.

—Cu rochia lui Ledy de bal, răspunse Ramona, aia cu clopoței.

Dike sări de pe scaun și fugi și ea afară, trîntind ușa din răsputeri.

— Ho ! strigă Muka, ho ! Că nu sînteți turci.

Cînd termină de cusut se-aproie de fereastră. Își ridică ochelarii pe frunte și înălță cusătura spre ochi. Rucsacul îi atinse nasul. Muka închise ochii și-adulmecă. Pînza răspîndea mirosuri vechi și amestecate.

Muka rămase o vreme cu mîna în vînt. Controlă din nou cusătura, o încercă, își vîri iar nasul în pînză, apoi se lăsă în genunchi. Așeză sacul pe rama ferestrei, își îngropă fața în palme și începu să plîngă încet. Plîngea fără zgomot, ușor, nu se auzeau suspine și numai gheba din spate se ridica și se cobora, ridicînd cu sine și rochia de molton care în felul acesta descoperea și acoperea

— Vaco ! Zise Dike scoțînd limba de-un cot.

Și liniștindu-se brusc, se înapoie la fereastră.

— Mă duc să mă-mbrac, spuse Ramona. Pînă mă-ntorc îl termini.

— Cu ce te-mbraci ? strigă Dike.

avea drumuri lungi de făcut, cînd trebuia să se miște cu agilitate.

Văzînd-o pe Muka că plînge, căzută-n genunchi, Dike se emoționă foarte tare și începu să plîngă pe loc.

— De ce plîngi ? De ce plîngi ? zise printre sughițuri, mîngîindu-i bătrînii grumazul alb.

Fără să-și ridice fața din mîini, Muka îi întinse rucsacul. Dike îl privi o clipă, neștiind ce poate face cu el, apoi îl duse la nas.

— Oh, zise și ameți.

Durerea porni în ea atît de brusc, lovise atît de tare și de copleșitor că dori o clipă să urle eliberîndu-se astfel, prin sunete. Se stăpîni însă cu putere. Smulse cureaua care mai atîrna încă în micul pumn al lui Dike și strigă :

— Sînteți nebune de legat, pe cuvîntul meu de onoare.

Și ieși. Urcă sărind treptele pînă în turnul castelului, luă cartea scoasă din bibliotecă și pe care între timp o împachetase cu mult ziar, o vîri în rucsac, coborî treptele alergînd, apoi alt șir de trepte, ieși pe scara de servici, ajunse în curte, străbătu pietrișul aleii pînă la poartă în galop, deschise și trînti poarta, tropăi peste podul castelului și numai cînd ajunse departe, pe aleea care cobora spre oraș, cînd se crezu bine ascunsă și nu mai zări, deasupra-n fereastră, capetele celor două femei în genunchi, se opri gîfîind lîngă o tufă de liliac. Își duse mîna la inimă întîi, apoi la stomac, se îndoi de durere, se ghemui la pămînt. Rămase așa, cîtva timp, cu capul lăsat pe genunchi, strîngînd din dinți și cu respirația oprită și numai tîrziu, numai foarte tîrziu se ridică în picioare arborînd pe oraz un alb transparent. Duse la nas rucsacul și-i mirosi pînza profund.

Și Minunatul sosi. Sosi cu mîini bronzate și bune, cu unghii rotunde, descoperindu-și albul egal ; cu vene puternice și proeminente, cu liniile palmei desenate adînc ; cu părul auriu și moale urcînd pe brațe mărunt ; cu mirosul lor de sudoare sărată scos la iveală prin pori ; cu apucătura lui ocrotitoare și bună ; cu palma mare, încăpătoare pentru toată mîna unui copil ; pentru toată ceafa unui copil, liniștitoare pentru umăr, intrînd exact în căușul rotund, alinătoare pentru plete, curgînd peste creștetul capului ; niciodată ieftin, pe sub bărbie, niciodată umilitor, ci numai în locurile unde mîngîierea era deplină și tandră, anunțînd prin fiori locul viitoarei feminități ; aceeași mînă oprită pe fila de carte, însemnînd locul definitiv : aceeași mînă strînsă pe gîtul viorii și pe arcuș : odată vibrînd, plutind altătată prin aer : mîna aceea veșnic palmă și nicjodată pumn ; ascunzișul acela de spaimele lumii, de teamă, de frică, de rău ; mîna și mirosul ei de sudoare sărată scoasă prin pori, mirosul ei de ființă iubită care te apără.

— „Îl știu pe dinafară" șopti Ramona. „I-a rămas mirosul în casă, în lucrurile pe care le-a apucat. Nu mai pot, nu mai pot, scînci cu spaimă, dacă nu vine-acasă, mor".

Porni mai departe pe-alee și se simți atît de bătrînă ,că asfințitul soarelui care se strecurase printre tufele dese de liliac, apusul acela roșu prin care ar fi alergat altădată ca o zăludă, ca o femeie iute de indian, i se păru searbăd, prăfuit și nemernic.

Iar cînd întoarse capul către castel, zări două capete aliate pe pervazul ferestrei, culcate pe scîndura albă ca pe un eșafod.

(Fragment din romanul cu același titlu)

(Urmare din pagina a 3-a)

vamal că n-am în el nimic de contrabandă și norocul a voit să găsesc o trăsură, la această oră obscură a dimineței. Erau deabia 5 ; ziua se desfăcea greoi din noapte.

1900

11 august. La ora 5 din dimineața acestei zile, deschid ochii împerdelați de somn și încerc fiorul gîndului că nu știu unde mă găsesc... O secundă numai — și sunt complet trezit : mă aflu în căsuța mamei mari. Tăcerea orășelelor din provincie stăpînește dimineața ; peste încăierarea pomilor ce străjuiesc căsuța dinspre Miază-zi, încremenește în trandafiri și chrysantheme revărsatul zorilor. Mă scol, mă spăl și mă îmbrac. Îmi aduc aminte că azi e o lună de zile de la 11 iulie și binecuvîntez pe Dumnezeu pentru ziua aceea și pentru cea de azi.

Dar iată-mă lîngă mama bătrîna. Sermana femeie ! a rămas cu totul singură ; o servitoare, care o îngrija și îi tîrguia, a părăsit-o de 10 zile. Și ce te faci, cînd umerii ți se încovoaie sub amarul și necazurile a 82 de ani, cînd ochii îți sunt aproape stinși, cînd mîinile-ți-s obosite de aproape un secol de lucru, cînd picioarele te lasă ! Biată mama bătrîna, noroc că îi mai vin din cînd în cînd : cîte-o prietină, cîte-o rudă, cîte-o cunoștință, de-i mai cumpără cîte ceva din tîrg ori de-i mai face vre-o fiertură — și noroc că suntem în post și în vară, cînd sunt atîtea vegetale de mîncat. Dar eu nu postesc și neapărat că nu mama mare o să-mi gătească. Cu voioasă și amuzată hotărîre, mă apuc să fac focul la mașină...

După ce am sfîrșit cu gustarea noastră cea de dimineață — mama mare și eu — am rămas alături, unul pe un scaun, altul pe alt scaun, pînă la amiază. Cîteva ore foarte adînci și foarte ciudate ! Această femee, în bătrînețea ei pustie și frîntă, îmi face impresiunea unui voinic stejar trăznit. Cîtă vigoare, cît oțel, ce bărbăție sfidătoare au trăit și agonizează încă în acest rest omenesc, sprijinit într-un baston ! Mama bătrîna mi-a înfățișat, de cînd am început să cuget, unul din cele mai teribile exemple ale trăiniciei oaselor, nervilor și pieptului omenesc. Ceva așa ca părintele Marcoci, cu oarecare plus de sinistră forță, cu oarecare adaos de tragică rezistență, la toate pietroaiele cari plouă într-un cap omenesc într-o viață de peste 82 de ani. De cînd trăiește mama bătrîna, spune domnia-sa, suburbia noastră a schimbat 3 rînduri de oameni (ca să nu mai vorbim de tot orașul). De cînd trăiește mama bătrîna, au dat peste dînsa cele mai groaznice boale : între altele, ciuma și holera, și a zăcut și s-a sculat din ele. De cînd trăiește mama bătrîna, a fugit, de vreo două ori, dinaintea turcilor, în băjănie, spre munți — spre Argeș și spre Cîmpu-Lung. Dintr-un neam de oameni foarte numeros a rămas ea singură ; din vreo 10 copii i-au rămas numai două fete : mătușă-mea și mama. Cîte amintiri, cîte nume de rude și de cunoștințe, cîte locuri, cîte fapte nu înviază din graiul mamei mari ! Cîte coșciuge n-a dus la cimitir, cîte fețe pălite de boală, ori veștejite de suflul morței n-a vegheat — cîte n-a văzut, cîte n-a auzit ! Împrejurul ei, generații întregi au crescut și au pierit, ca rotocoale de holde împrejurul unui stejar respectat de secure. Auzind-o vorbind, simți că o inimă de bronz a oscilat și oscilează sub coastele-i gîrbovite.

Mama bătrîna a fost întotdeauna o stîncă inaccesibilă : aspră și respingătoare. Dragostea ei e un problem foarte ciudat. Această femeie a iubit numai bărbăția și tăria — și fără ca să și-o amintească ; deci omenește vorbind, pot să zic că n-a iubit pe nimeni. Și iată-o, sinistră, frîntă pe bastonu-i, cufundată în scaun și deșirînd un fir neisprăvit de amintiri amare. Toate au atins-o, toate-i sunt cunoscute, toate au înșirat-o ; dar n-a pierdut nici o iluzie, pentru că n-a avut nici una, pentru că iluzia înflorește pe pămîntul dragostei și mama bătrîna a avut în pieptu-i : fier, dar nu pămînt de-al nostru. Dar ceea ce mă impresionează mai mult decît toate acestea la mama bătrîna, e un fioros scepticism filozofic, în lumina cărui, femeia aceasta — astru de amar și de fatalitate omenească, la apusu-i revede lunga-i carieră de peste 82 de ani de viață. Mama bătrîna, în fond, nu crede în nimic ; sufletul ei este păgîn. Mizeria acestei vieți a ros-o pînă la rărunchi. Sublimitatea credinței în Mîntuitorul ori că n-a avut de unde s-o învețe, ori că nu s-a lipit de ea, n-a putut s-o înțeleagă. Și cred mai de grabă că nu s-a putut lipi de ea, căci de auzit a auzit-o în toate zilele maturității ei : tata mare a fost preot. Toată credința mami bătrîni se reduce la un meschin tot de forme : aghiasmă, colivă, făclii, candelă, post și celelalte. Dar iată o curioasă idee pe care am auzit-o adesea de la mama bătrîna (și, dacă nu mă înșel, o dată și de la D-ta) : „O, de ce nu vine unul, din atîția duși pe lumea ceailaltă, să ne spuie și nouă ce e pe acolo ! De ce, din atîția și atîția, cîți adorm pe toată ziua, nu înviază măcar unul, care venind, să ne destăinuiască : iată și iată ce este pe lumea cea !..." Se vede, cît de colo, că mama bătrîna nu crede în Rai și în Iad, nici cam cît cred eu.

Și tot ascultînd acest izvor al vremei rele și al nenorocirei, iată-mă : pare-că simțind cum mă încovoi pe scaun, iată-mă pare că despicînd cu degete uscate o barbă sură și lungă pînă în briu, iată-mă sprijinind într-un toiag greutatea atîtor amintiri, atîtor ani pustii, atîtei filozofii... Aud pe cineva vorbind, ori îmi aud gîndurile mele ? Vai, bătrîn mai sunt ! Ce tot îmi dapănă femeia aceasta ?

Bănuiește ea cu cît sunt eu mai mare decît ea ? Zice că-și aduce aminte de Zaveră ; dar eu îmi aduc aminte de timpii lui Socrat, lui Omer, lui David ! Crede că-i sunt nepot, mă crede deabia intrat în calea vieței și-mi urează „noroc", „avere", „nevastă", etc. Sărmana femeie, mă face să zîmbesc. Dar unde poate ea vedea : barba mea cea sură, unde poate ea sonda profunzimea sufletului meu, unde poate ea pricepe pe un filozof ! (Cu filozofia — calea-valea... Dar cu barba cea lungă, n-ai greșit. 20.II.1950).

cîntec de toamnă

PAUL TUMANIAN

pentru Emma, renunţ

Prin uşa deschisă, care dă spre balcon se vede clădirea de peste drum. Faţada parterului e construită din plăci de sticlă izolantă, verzuie şi perfect opacă, iar la extremitatea din dreapta se află o uşă tot din sticlă, zgrunţuroasă, de asemenea opacă, cu un cadru metalic masiv şi cu un mîner gros vertical. Deasupra parterului se află terasa, mărginită spre stradă de o balustradă de beton, iar în partea opusă de un perete cenuşiu, fără ferestre: probabil faţada singurului etaj, iar dincolo de acest perete se vede coşul centralei termice, care se află, probabil, la subsol şi coroanele unor plopi de pe o stradă paralelă sau dintr-o curte ascunsă privirilor.

Este pentru prima oară, cînd văd un om pe terasa aceea. Stă rezemat, aplecat peste balustradă şi priveşte drept spre noi. Priveşte prin uşa deschisă a balconului, fără nici un pic de jenă, aplecat peste balustradă, îmbrăcat în haine castanii decolorate, cu un fel de chipiu, al cărui cozoroc îi umbreşte ochii, nu însă suficient, ca să nu-mi dau seama că priveşte în odaia noastră. Disting pe chipul lui buhăit, de o culoare aproape stacojie, un zîmbet ironic sau mai degrabă obraznic. Îl zăresc prin uşa deschisă, iar Ema îl vede la rîndul ei prin fereastră, sînt sigur de asta, pentru că întoarce capul cînd într-acolo, cînd spre mine, îi surprind privirea contrariată. Aştept să-mi spună: „Ieşi pe balcon şi vezi ce doreşte", sau, „întreabă-l ce doreşte", sau pur şi simplu, „vezi ce-i cu el!" Mi-ar plăcea să-mi ceară asta, dar Ema se mulţumeşte să privească intrigată, poate puţin speriată, fără să scoată o vorbă. Da, ştiu, o sperie lucrurile astea, totdeauna au speriat-o...

Omul care stătea aplecat peste balustradă ne-a întors spatele şi s-a îndepărtat, dar şi spatele lui arată dispreţ, ca şi chipul lui buhăit, cu obrajii stacojii, ca şi privirea umbrită de cozorocul chipiului. A plecat, s-a retras, a coborît, probabil, scara care duce la parter sau o scară de incendiu, care se află în partea stîngă a clădirii şi o dată cu plecarea lui a dispărut şi spaima din ochii Emei. Spaimele de felul acesta dispar repede, fără urme, e de-ajuns ca obiectul care le provoacă să dispară din cîmpul ei vizual, nu lasă urme, dar reapar o dată cu el. Dispar pentru a lăsa locul plăcerii pe care o aduce crepusculul, răcoarea, adierea vîntului, care, cu puţină bunăvoinţă, sugerează briza mării, aprinderea felinarelor de-a lungul străzii, cisterna care se mişcă încet, spălînd asfaltul prăfuit, încins de dogoarea soarelui, plimbarea, poate un film sau o piesă de teatru, o cofetărie retrasă şi oricum, goală la ora aceea, cînd spectacolul s-a terminat, cînd străzile se golesc de oameni şi oraşul se pregăteşte să adoarmă sau a şi adormit.

Nu i-am refuzat Emei niciodată nimic din toate acestea, nici plimbările pe bulevardele largi sau prin parc, unde nu pătrunde zgomotul şi praful străzii, unde adie boarea răcoroasă venind din spre lac; malurile lacului abia se zăresc noaptea, punctate de luminiţe tremurătoare, galbene şi albe... Tot acolo, pe insulă, se află restaurantul, la care poţi ajunge traversînd lacul cu vaporaşul, şi pe care îl frecventăm atît de rar în ultima vreme. Acolo se află şi aleea asfaltată, care înconjoară lacul şi pe care păşim ascultînd clipocitul măruntelor valuri care se sparg de ţărm, clipocitul vîslelor cufundate alene în apa neagră, rîsetele care vin dinspre băncile înşirate de-a lungul aleii...

Dar seara asta n-am chef, am să-i spun că am de lucru şi ea o să înţeleagă sau mai bine, drept compensaţie, am să-i povestesc. Ema mi-a spus:

„Doamne, îmi pare atît de rău că nu te-am cunoscut cînd erai mic..."

Am să-i povestesc mai bine decît ar putea-o face fotografiile îngălbenite, îngălbenite încă nu prea tare, acelea pe care nu le-am pierdut sau pe care nu le-am distrus.

„Am să-ţi povestesc, Ema. Am să-ţi povestesc nu despre mine, pentru că nu-mi pot aminti mare lucru, am să încerc să revăd lumea cu ochii mari şi uimiţi din vremea aceea. Am şi început, Ema. Ascultă.

Războiul abia se sfîrşise. Simţeam de pretutindeni un suflu nou, eram fericit. Şi tu erai fericită, Ema, nu puteai să nu fii, erai doar, de aceeaşi vîrstă cu mine, ceva mai fragedă însă, poate nu-ţi aminteşti..."

„Mă simt obosită, îmi spune Ema. Să stăm mai bine lungiţi în pat, nu vrei?"

„Ba da. Şi acum ascultă continuarea. Îmi amintesc totul, mai bine chiar, decît cele ce-au urmat apoi.

Şedeam la masă cu bătrînii (de fapt nu erau de loc bătrîni, abia acum îmi dau seama) şi îi ascultam discutînd între ei, auzeam frînturi de conversaţie şi din ele răzbătea acelaşi suflu nou, care se făcea simţit pretutindeni, pe care poate doar ei nu-l simţeau, poate că simţeau doar bucuria calmă de a fi scăpat teferi din război, el din tranşee, ea din adăposturi, din raidurile aeriene, surprinşi şi fericiţi că preferam să-i ascult stînd cu ei, măcar cîteva minute, pentru că ar fi fost firesc să mă intereseze mai mult ce se întîmplă pe stradă, în curte, pe terenul de fotbal, în curtea şcolii pe care abia o începusem în toamna aceea...

Într-una din zile, cred că era toamnă... ba nu, era mai curînd primăvară, am făcut o excursie în împrejurimile oraşului. Era o zi minunată, cald, copacii erau verzi, iarba fragedă şi verde, cerul era albastru, era primăvară, acum îmi amintesc perfect. Mergeam pe jos de-a lungul şoselei (şcoala şi casa în care locuiam erau în Oraşul de Sus) şi fusesem de prea puţine ori acolo, poate că nu mai fusesem chiar niciodată, totul era nou pentru mine, asfaltul şoselei era lustruit de pneuri, de o culoare albastru-vinătă, contrastînd plăcut cu trunchiurile proaspăt văruite ale copacilor înşiraţi de o parte şi de cealaltă, gardurile de piatră, casele... Acum îmi dau seama că războiul lăsase prea puţin urme acolo: doar caroseria unei maşini, pe care abia dacă se osteniseră s-o tragă de pe şosea, zăcînd ruginită, cafenie, carbonizată, turtită, jumătate pe şosea, jumătate în şanţ, poate nici nu era o victimă a războiului, iar dacă era, e sigur că e singura amintire vie pe care mi-a lăsat-o războiul prin locurile acelea, singura amintire palpabilă, cu excepţia raidurilor aeriene şi a caselor distruse, din care văzusem nenumărate, străzi întregi... Acolo, în Oraşul de Jos, războiul nu lăsase urme. De o parte şi de cealaltă a şoselei se înălţau zidurile albe şi cenuşii ale caselor, un stadion, apoi un cvartal de case tip, o casă mare, aducînd a şcoală, un liceu, un teren de volei aşternut cu zgură roşie în dosul unui gard de fier forjat, garduri vii de lemn cîinesc, mirosind a cimitir, străzi lăturalnice, fiecare dintre ele o aventură, ca şi excursia noastră în împrejurimile oraşului, apoi o biserică pe jumătate năruită, cu bălării crescînd dintre sfărîmăturile de cărămidă şi din moloz..."

Ema mă întreabă dacă cred că astăzi aş mai regăsi ceva din toate astea.

„N-aş putea să jur, Ema. Dar biserica este, e acolo, şi astăzi pe jumătate distrusă, aşa cum era atunci. Molozul a dispărut, sînt sigur, dar biserica a rămas pe jumătate dărîmată şi jur că aş vrea să rămînă aşa pînă cînd timpul o va măcina cărămidă cu cărămidă, pînă cînd lanţul de fier de care atîrnă candelabrul se va prăbuşi zornăind..."

„Şi apoi?"

„Apoi locul caselor l-a luat cîmpia. În zare se vedeau dealurile. De acolo şoseaua cobora într-o serpentină largă spre pod, cred că ştii locul, am trecut de multe ori pe acolo, fără să coborîm, bineînţeles, povîrnişul pe care l-am coborît atunci în goană".

„Şi apoi?"

„La poalele lui, jos, era o pădure bătrînă de stejari, iar în pădure se afla un leu!"

„Ah, iar baţi cîmpii!"

„Nu. Ascultă. Îţi jur că se auzea răgetul (sau răcnetul) leului în timp ce îl vedeam plimbîndu-se semeţ (sau neînfricat) printre copacii seculari... Dar deodată se aude un zgomot nu prea tare, un zgomot care seamănă cu clămpănitul unei capcane, dacă ai auzit vreodată..."

„N-am auzit şi nici nu vreau să aud".

„Sau cu zgomotul produs de două linguri de lemn care se ciocnesc între ele, asta ai auzit, nu se poate să nu fi auzit, şi iată, printre copaci se zăreşte fluturînd, dispărînd tremurînd în timp ce dispare codiţa albă a unui iepure, săltînd, dispărînd după tufişurile umbrite. Iar leul? Neînfricatul leu? Unde e? Ori poate mi s-a părut".

„Cu siguranţă ţi s-a părut".

„Şi totuşi leul era acolo. I-am auzit răcnetul (sau răgetul). Şi acum nu se mai vede decît codiţa albă a iepuraşului dispărînd după tufişuri şi se aude un hohot de rîs înfundat, dar imens, nu ştiu dacă-ţi imaginezi, răsunînd în imensitatea pădurii..."

„Cine rîde?"

„Cum cine? Pădurea firească. Pădurea atît poate face, să rîdă. Căci pădurea e împietrită. Rîd copacii, ramurile, vîrfurile ramurilor, înaintea dezastrului, căci rîzînd nu se aude zgomotul fierăstraielor sau trosnetul buştenilor cuprinşi de flăcări, pînă cînd nu rămîne decît pămîntul cenuşiu, dezgolit, pămîntul care nu a mai gustat de veacuri beţia luminii, cioturile negre, carbonizate, dezolante, printre care încep să mişune, după ce dogoarea incendiului s-a stins, dezgustătoare furnici, păienjeni veninoşi, şopîrle, insecte viscoase, ieşite din caverne, cele pe care le-a studiat Emil Racoviţă, care n-au mai văzut niciodată lumina soarelui..."

„Ah, încetează! Uite, mi-am astupat urechile cu palmele, nu mai aud nimic, n-ai decît să continui. Nu mai aud nimic". O privesc zîmbind şi ea coboară mîinile.

„...insecte viscoase, moluşte..."

„Oh, taci, te rog, încetează! Gîndeşte-te, n-are nici un rost. Mai bine să ne îmbrăcăm şi să ieşim, nu vrei?"

„Doar ţi-am spus, Ema, n-am chef în seara asta".

„Mi-ai spus?"

„Ah, nu nu ţi-am spus. Am avut doar intenţia. Ştii cum se-ntîmplă: mai întîi intenţia şi apoi începi chiar să şi crezi".

„Eşti obosit?"

„Nu... Puţin. Dar nu-i asta, n-am chef, Ema".

„Accept cu o singură condiţie".

„Care?"

„Să-mi povesteşti ceva vesel..."

„Ce ţi-am spus pînă acum n-a fost vesel?"

„Ba da. Pînă în clipa cînd ai început povestea aceea cu leul. Aceea n-a fost veselă".

„Nu, n-a fost. E-n regulă, Ema, dar despre excursia aceea dintr-o dimineaţă de primăvară nu mai sînt multe de spus. Ne-am oprit la marginea şoselei şi am privit în vale (nu ştiu de ce mi s-a întipărit în memorie atît de bine ziua aceea), iarba era înaltă şi fragedă, ne ajungea pînă la genunchi. Am alergat în jos, către merii sălbatici, care creşteau în apropiere de malul riului (Ema zîmbeşte: deci nu era nici o pădure acolo! „Bineînţeles, Ema, am vrut doar să te sperii") şi nu mă mai puteam opri, alergam simţind cum mi se zguduie mărunţaiele, abia reuşind să aduc un picior înaintea celuilalt, fiindu-mi teamă să nu mă rostogolesc. Asta-i tot, Ema. Altceva nu-mi mai amintesc. Nu-mi amintesc drumul de întoarcere. Dar aş putea să-ţi spun cum eram îmbrăcat, dacă asta te interesează".

„Cum erai îmbrăcat?"

„Purtam o cămaşă albă, pantaloni scurţi tot albi eram alb din cap pînă-n picioare şi foarte mîndru, îmi închipuiam că sînt singurul de pe lume îmbrăcat în alb, dacă nu pun la socoteală şorţuleţul pepit, pe care îl purtam deasupra".

Ema îşi dă capul pe spate şi rîde. Nu-i vine să creadă că puteam umbla la şcoală îmbrăcat într-un şorţuleţ pepit. Şi totuşi aşa a fost. Singurul lucru pe care-l regret este că nu l-am păstrat sau că n-am păstrat ce-a mai rămas din el, sau măcar o bucăţică, cît de mică, aşa cum păstrezi o relicvă.

HORIA BĂLĂŞOIU

cu aurul în site

Am ochii umezi şi nasul întotdeauna înfundat. Am buzunarul stîng de la toate hainele şi pantalonii lăbărţat. Nu pot să stau pe întuneric în faţa oglinzii. Nu suport să mă spăl pe mîini cu ochii închişi. Iniţialele mele nu-mi spun nimic. Singurul lucru puternic de care dispun este spiritul meu de contradicţie.

De cîte ori îmi fac lecţiile o fetiţă mă strigă de jos de la poartă la fiecare jumătate de ceas. De fapt nu ştiu cine e. N-am auzit decît vocea dar o cunosc neobişnuit de bine. Aş putea spune a cui e doar văzînd figura. Aş vrea să o rog să mă mai lase pînă termin. Dar ea strigă. Ca să mă calmez am să mă ridic şi am să mă duc pînă la bibliotecă. Pînă număr un raft de cărţi îmi trece. Aleg raftul de la tăietură. Există o tăietură pe muchia raftului care îmi arată cît mă înălţasem cînd ne-am mutat de dincolo. La sfîrşitul raftului mă opreşte inima. O piatră verzuie, cu multe vine vinete care îţi umplu bine palma şi care se potriveşte fix în fiecare din buzunarele mele din partea stîngă.

Cînd eram dincolo mă luptam mult cu grădina. Era o grădină mare, cea mai mare din cartier. Şi plină de ascunzişuri printre magazii sau cotete de găini şi plină de poteci printre pomi şi buruieni înalte, şi plină de galerii pe sub smochinii uriaşi ce se aplecau la capete pînă la pămînt. Între mine şi grădină era o luptă veche care nu avea cauze sau tratative. Cu ai mei sau cu prietenii, la joacă sau la plimbare de cîte ori rămîneam singur, era cineva pe lîngă mine pe care-l simţeam duşman mai ales pe înserate şi uneori noaptea. Citeodată, spre seară, mă suiam în pod şi urmăream de sus de la fereastra podului, fiecare mişcare din grădină. Dar întotdeauna cînd încercam să înţeleg, cine era mi se făcea somn şi nu puteam şti niciodată ce să cred. Încetul cu încetul am înţeles că era un zmeu. De-atunci şi de fapt nu ştiu decînd şi el şi-a dat seama că ştiam unul de altul. Ne-am urît un timp în tăcere urmărindu-ne reciproc. Pe mine însă de atîta frică şi nesomn într-o seară m-a apucat curajul şi m-am dus direct în magazia din fundul curţii, fără lanternă. Am intrat încet şi, mai mult mort decît viu, l-am văzut cum mă pîndea. Îmi amintesc bine contururile lui tremurate din fosta oglindă din sufragerie pe care mama o rezemase de lemne. I-am spus că nu-i vreau răul şi că ar fi mai bine să fim prieteni, de vreme ce tot stăm la „hoţii şi vardiştii" în fiecare seară ascunşi împreună în magazie, şi aşteptăm să intre cei care ne caută. Apoi am aşteptat. Spusesem destul şi eram de altfel foarte obosit. Dar el tăcea. Îl vedeam numai cum se unduieşte în oglindă. Atunci n-am mai putut. M-am dus şi am aprins lumina. Zmeul fugise, dar lîngă oglindă pe o grămadă de aşchii îmi lăsase tot ce avea el mai frumos. O inimă de piatră lucioasă, cu multe vinişoare, pe care mîinile mele n-au găsit-o rece, ca pietrele pe care le apucasem altădată, grăbit să arunc după fructe. De atunci eram cei mai buni prieteni. Grădina mea era şi-a lui şi amîndoi împărţeam pe jumătate orice măr, nucă sau smochină. Eu puneam jumătate într-un loc şi după cîteva zile aflam dacă-i plăcuse, după cum dispărea sau nu. Totul a mers pînă toamna tîrziu, cînd într-o seară la joc, cînd mă tîram tiptil pe lîngă zidul gardului, am auzit cum mă strigă-ncet o voce de fată. Era din tabăra noastră şi mi-a spus că era să moară de frică. I-am spus că nu trebuie să-i mai fie frică dar ea tot tremura, aşa că i-am povestit totul despre zmeul meu. Pentru că tot tremura am scos inima zmeului din buzunarul stîng al pantalonului, unde o ţineam şi i-am dat-o s-o ţină şi ea. Dar ea a început să plîngă. Atunci am înţeles că nu crede în zmeul meu şi mi-a părut rău pentru tot ce-i spusesem. Era însă prea tîrziu pentru că mă dăduse de gol cu bocetele ei şi vardiştii ne-au prins şi ne-au împuşcat. Totul trecuse dar noaptea cînd m-am dezbrăcat să mă culc, mi-am dat seama că buzunarul stîng de la pantalon e rupt şi inima zmeului nu mai e acolo. Am fugit îngrozit de ruşine şi de spaimă în grădină şi am căutat îndelung. Dar zmeul îşi luase inima înapoi. M-am dus sub smochinul mare, unde mă întîlneam în ultimul timp cu el. Începuse să plouă mărunt de toamnă. M-am aşezat în genunchi pe stratul de frunze seci şi am închis ochii. Am întors mîinile înainte şi l-am rugat pe zmeu să mă ierte, dar să-mi dea măcar inima înapoi. Cînd m-am trezit aveam între mîini un săpun şi tata mă spăla şi mă ruga să nu mai plîng.

Pe urmă a venit iarna. Totul era mai gol şi mai fără nimic ca niciodată. Mă mai plimbam şi acum prin grădină fără să mai chem prieteni. Rătăceam cu ochii pe jos căutînd pietre sau poate mai mult. Deşi mereu singur, nu mai simţeam că ar fi cineva care să mă urmeze îndeaproape. Nici un loc din casă nu mă mai tulbura. Cu o zi însă înainte de Moş Nicolae, ceva începu să mă neliniştească. A doua zi pe înserat, cînd am trecut pe lîngă magazie, am auzit ceva mişcîndu-se şi m-am repezit să deschid. Înăuntru nu era nimeni, dar am ştiut că fusese. Atunci am venit în casă şi mi-am căutat pantofii. Mi-i puseseră părinţii la geam şi nu m-au lăsat să-i iau, ca să nu se supere Moş Nicolae. Atunci am luat pantofii de joacă şi i-am pus în magazie.

Toată noaptea m-am perpelit şi cum s-a făcut lumină am fugit în magazie. Fusese o noapte geroasă şi în pantofii mei îngheţaţi am găsit inima zmeului. Am pus mîna pe ea şi am simţit că e lipicioasă şi usturătoare aşa cum era şi clanţa de la magazie. Atunci am înţeles că zmeul nu mă iertase, dar îmi dăduse totuşi inima...

E ciudat că de cîte ori cobor pînă jos, nu dau de fetiţa care mă strigă. Aşa s-a întîmplat şi acum. Am venit degeaba. Mă uit spre fereastra mea. Foarte curios; un băiat care aşteaptă în fereastră cu o inimă în pantofi. Fetiţa a strigat acum de sus, de la mine din cameră. Da. Asta îmi aminteşte că am buzunarul stîng, de la toate hainele şi pantaloni, lăbărţat. Nu pot să stau pe întuneric în faţa oglinzii. Nu suport să mă spăl pe mîini cu ochii închişi. Iniţialele mele nu-mi spun nimic.

Singurul lucru puternic de care dispun este spiritul meu de contradicţie.

PAN IZVERNA

despre cameleon

Evident trebuie să ni-l imaginăm acolo, în lumea lui de flăcări verzi şi mişcătoare, de foşnete părelnice, de sunete subţiri incerte, între ochii cruzi — hipnotici aşezaţi pentru o clipă pe un ram de bambus aflat într-un balans nemotivat. Acolo unde se scurg fluide feline şi izvoarele de sînge curg fără-ncetare, unde nu se ştie cînd cresc puii şi ce ascunde oglinda mlaştinii, în bezna străpunsă de mii de pumnale, unde pacea şi liniştea însemnează arc şi catapultă, aici unde totul se aseamănă, se confundă în jarul amurgului şi se desparte cu încetul în forme, frunze, trunchiuri, ape argintii-verzui, cînd o umbră mută cu pas neauzit îndreaptă un semnal sfîşietor spre o lună acoperită de o vicleană pleoapă.

Animalul, se ştie, face parte din ordinul saurieni, familia cameleontide, preferă zonele fierbinţi ale planetei şi beţia vegetală unde lupta pentru existenţă e abuzantă şi complicată, unde nimeni nu este invitat la masă, cînd fiecare are grijă să nu se grăbească a fi servit de altul ca trufanda, desert sau hrană consistentă. Asta şi pentru că n-ar mai avea plăcerea să fie prezent cu un gest politicos de gratitudine în clipa satisfacţiei linsă pe buze înainte de căscatul ce precede un problematic somn. Unul ar mulţumi în van, cînd celălalt fiind absent, n-ar mai putea replica : să-ţi fie de bine.

Dar proprietatea sa esenţială, care-l separă, care îl face unic pe Chameleo vulgaris şi ridică pînă azi atîtea probleme de etică şi biologie ? Lăsînd la o parte mecanismul schimbării culorilor, treaba asta îl priveşte personal şi probabil că bătrîna reptilă e mîndră de un secret milenar şi ontogenetic, problema care se pune este dacă faptul în sine este sau nu justificat din punct de vedere moral.

Aici plonjăm dintr-o dată într-un păienjeniş de argumente, fapte, evoluţii neprevăzute, moşteniri ancestrale, lupte, înfrîngeri, poftă de mîncare, abstinenţe îndelungate, espectative filozofice, dorinţă de parvenire, aspiraţii fireşti de a avea moştenitori şi urmaşi, aspiraţii vane de preţuire, de a fi înconjurat de discipoli, apoi verificări, confruntări de existenţe, perversiuni, jocul de-a viaţa şi de-a moartea, într-un cuvînt un hăţiş cinic — diabolic mai încurcat decît însăşi jungla.

Cu asemenea premize a porni la disecţii şi discriminări, este mai complicat decît a deslega printr-o intuiţie supremă nodul gordian. Şi totuşi marea întrebare pluteşte ca o chinuitoare obsesie : cameleonul are sau nu are caracter ? Pentru a evita analiza, se impune a porni de undeva din marginea lucrurilor, cine ştie poate chiar de la teoria culorilor. Pentru asta trebuie să ai cunoştinţe cu totul speciale şi a băga într-o oală ipotezele lui Newton, Goethe şi Max Plank n-ai obţine decît un caleidoscop bizar, un mozaic nemaipomenit, surprinzător şi atunci întrebarea ar fi un semn cabalistic pe cerul ironic-enigmatic al junglei : s-ar putea adapta cameleonul la o infinitate de culori şi nuanţe ?! Bunul simţ şi observaţia directă te îndeamnă să crezi că el, cameleonul îşi va alege, va opta pentru totdeauna şi proxim pentru o anumită culoare, aceea foarte convenabilă în relaţie cu ultimile modificări majore din structura sa internă, din pigmenţii sanguini, din sistemul său nervos, din mutaţia genelor etc.

Şi totuşi causa-causarum, de ce pentru dumnezeu nu şi-a ales şi pentru a scurta această inutilă cercetare un alt mod de existenţă. Este evident un profitor al culorilor. Abuzează nesfîrşit de ele ca de un univers aprioric, îşi rîde de curiozitatea noastră mistuitoare, ne invită să credem că în alte condiţii de viaţă ne-ar fi prezentat altă farsă cine ştie mai infernală decît aceasta. Profită în mod sigur de ochii noştri firavi, aparate imperfecte, ne dispreţuieşte. Dar el sfidează orice normă de viaţă normală, aşezată, consfinţită prin lege. Puţin îi pasă că nu seamănă cu nici o altă vietate, că nu poate fi asemuit cu nimic dar confundat fatal cu orice şi oricine.

Dar dacă este cu totul altceva ? Dacă face totul aproape inconştient, dacă puţin îi pasă de existenţa sa şi a altora şi în mod cu totul gratuit renunţă mereu şi mereu la o culoare pentru a se scălda în undele celei care vine ?

Cine şi l-ar închipui într-un univers absolut cenuşiu ? Iar un cameleon mort cine îşi aminteşte să fi văzut şi ce interes tîrziu ar putea să mai trezească ?

J. J. DAVIDESCU

melodie de 3 lei

...1 leu dus, 1 leu întors şi de 1 leu ţigări...

Aşa începe fiecare zi cu trei lei. O zi se pare că mă costa 3 lei. Dar numai atît ?

Am văzut o fată. La început, în prima zi necunoscînd-o, neştiindu-i numele, i-am cerut numele şi ea mi l-a dat cu degetul la buze (să nu-l dai nimănui !) şi atunci am vrut să fiu deget.

Şi am vorbit mult, de unele, de altele, despre viaţă şi iubire, despre prietenie, mult şi n-am deschis nicicînd gura.

Şi ne-am întors acasă.

Cu un leu m-am dus, cu un leu m-am întors şi de un leu am fumat ţigări.

...1 leu dus, 1 leu întors şi de 1 leu ţigări...

Începe o nouă zi şi iar deschid ochii în ritmul cîntecului de 3 lei şi iar stau şi mă socotesc : Vrăsăzică, 1 leu dus, 1 leu întors şi de 1 leu ţigări...

Am pierdut şi rămăşagul şi un prieten pentru că nu mă lăsa cîntecul de 3 lei să nu fumez, iar ea mă vrăjise, acoperindu-mi ochii cu vălul tulbure al visului.

Şi seara am mers la cofetărie şi mi-am chemat colegii bătrîni să mi-o vadă şi n-au văzut-o.

Şi m-am întors acasă.

...1 leu dus, 1 leu întors şi de 1 leu ţigări...

Totul se pierde în cîntecul de 3 lei : soarele răsare în salturi de un leu, zăpada se aşterne în straturi de grosimea unui leu şi paşii cadenţează : 1 leu, 1 leu, 1 leu...

Şi a început a 3-a zi.

În ziua a treia am fost împreună la patinoar, şi am zburat mînă în mînă, şi am zburat ţinîndu-ne de mînă, un cerc, alt cerc şi încă unul.

Apoi am zburat un cerc la un metru de pămînt, alt cerc la doi metri şi iar, mai sus, tot mai sus...

Am trecut în cercuri largi peste mulţimea policromă ce înroşea gheaţa, sus, tot mai sus, printre stele, pe cerul negru. Patinam cu patimă, repede, repede de tot.

Şi ea a căzut la examene jos, jos de tot şi eu am căzut pe munţi, sus, sus de tot.

Şi atunci am vrut să cad pe pămînt şi să mă zdrobesc lîngă ea.

Şi n-am putut căci m-am întors acasă.

Cu un leu m-am dus, cu un leu m-am întors şi de un leu am fumat ţigări.

A patra zi am chemat-o la mine şi n-a venit. Deci a patra zi m-am dus cu un leu, cu un leu m-am întors şi de un leu am fumat ţigări.

În ziua a cincea m-am dus cu ea la fostul meu prieten şi am dansat. De frică am dansat doar trei dansuri. Primul se intitula Cîntec de trei lei. Al doilea mi se pare, Cîntec de trei lei şi al treilea nu mai ţin minte pentru că ea plecase devreme şi eu m-am întors singur acasă.

În ziua aceasta m-am trezit abia în maşină şi cîntecul îl uitasem dar taxatorul mi l-a amintit cerîndu-mi 1 leu, 1 leu, 1 leu...

Şi iar am început să trăiesc în ritmul Cîntecului de 3 lei la alt prieten.

Era ultima zi înainte de a pleca departe.

Şi era noapte în ziua aceea şi ea m-a rugat să-i scriu de acolo de departe, unde mă duceam.

De bucurie am mers toată noaptea pe malul Dîmboviţei sărind în ritmul Cîntecului de 3 lei.

Apoi m-am întors la mine acasă împreună cu ea şi ne-am dus cu un leu, cu un leu ne-am întors şi de un leu am fumat ţigări.

Ziua a 7-a m-am odihnit căci şi Domnul s-a odihnit în ziua a 7-a şi nu i-am scris de acolo de departe fiindcă uitasem de tot Cîntecul de 3 lei. Acolo învăţasem alt cîntec.

Şi ne-am întors de acolo.

Cu un leu ne-am dus, cu un leu ne-am întors şi de un leu am fumat ţigări.

Am început să aud doar în vis Cîntecul de 3 lei şi am început să-i scriu visuri lungi, frumoase, în care nu era nici un cuvînt din Cîntecul de 3 lei.

...1 leu dus, 1 leu întors, şi de 1 leu ţigări...

Cu soare mult şi multă lumină a început ziua asta.

Şi mi-e frică pentru că este prea mult soare şi prea multă lumină.

Dar a început să plouă şi m-am liniştit. Acum o să fie bine.

În ziua asta am fost la ea acasă şi afară ploua.

La ea în casă era cald şi am băut cafea şi coniac şi am fumat ţigări de un leu.

Cu un leu ne-am dus, cu un leu ne-am întors şi de un leu am fumat ţigări.

În ziua asta am fost împreună la o cafenea şi iar am băut cafea şi coniac şi iar am fumat ţigări de 1 leu.

De data asta am mers împreună la braţ, sub o umbrelă şi sub ploaie şi am mers mult, mult de tot, prin ploaie şi am vorbit de noi. Vorbeam prima oară de noi.

Apoi ea a plecat şi m-am întors acasă.

Cu un leu ne-am dus, cu un leu ne-am întors şi de un leu am fumat ţigări.

...1 leu dus, 1 leu întors şi de 1 leu ţigări...

Ea a venit la mine şi am dansat nu după Cîntecul de 3 lei, ci după alt cîntec, un cîntec numit : „Ochii vorbesc şi buzele se sărută".

I-am dăruit atunci o bucată mare din sufletul meu şi nici măcar nu ştiu ce a făcut cu ea : o fi pus-o la presat într-o carte, o fi închis-o în vreun sipet vechi cu lacăte mari sau poate a uitat-o într-un colţ lîngă pat şi noaptea o citeşte ?

În drum spre casă, în maşină fredonam pierdut 1 leu dus, 1 leu întors şi de 1 leu ţigări.

Ea mi-a dat atunci un buchet mare de flori şi cu un leu ne-am dus, cu un leu ne-am întors şi de un leu am fumat flori.

Azi dimineaţă n-am făcut nimic, iar seara ne-am dus la fostul meu prieten şi am dansat cu ea toate cîntecele de 3 lei.

Apoi cu un leu m-am dus, cu un leu m-am întors pe jos şi de un leu am fumat ţigări pe drum.

Astăzi ne-am certat din cauza unui duşman de-al meu.

Mîine din ce cauză ne vom certa ?

Mîine nu ne-am mai certat şi ea a plecat.

S-a dus şi n-avea la ea nici măcar 1 leu de dus...

De atunci cînt într-una Cîntecul de 3 lei :

1 leu dus, 1 leu întors, şi de 1 leu ţigări... la, la, la, 1 leu dus... 1 leu întors, la, la, şi de 1 leu ţigări.

ARTA POETICĂ
la Ion Pillat
(II)

E interesantă teoria „poeziei dificile" unind experiența poetică cu cea spiritual-ascetică, asociind contemplarea estetică cu transmutarea personalității. Teorie care, din nefericire, nu e susținută de autorul ei, prin cele mai fericite exemple. Dacă în cazul privilegiat al lui Goethe caracterul metamorfic al experienței poetice, extincțiile succesive ale personalității sînt evidente, nu tot astfel în cazul lui Alecsandri. Într-adevăr, Pillat vorbește (cf. **Vasile Alecsandri : Poet al pămîntului și sufletului românesc — în Tradiție și Literatură**) despre „greutatea de înțelegere a lui Alecsandri". N. Manolescu are perfectă dreptate atunci cînd afirmă că : „Opinia despre „dificultatea" lui Alecsandri ascunde o pledoarie pro-domo" **(Lecturi infidele,** p. 116). Tocmai din această pricină — Alecsandri constituind pentru Pillat, în acest caz, o oglindă ideală — analiza pe care i-o face e semnificativă pentru propria sa artă poetică. Ce admiră seniorul de la Florica la seniorul din Mircești ? Simplicitatea, armonia, echilibrul sufletesc, distincția, adversitatea față de abstracții, concretețea inspirației rurale... Toate acestea sînt virtuți reale ale poetului **Pastelurilor,** dar tot ce se deduce din ele sau aproape tot — privitor la creația sa, a celui în care Pillat vede „poetul nostru clasic prin excelență", este mai degrabă o proiecție ideală a unei Poesis clasice — naturale, decît o analiză critică a poeziei în speță. „Simplicitatea clasică a lui Alecsandri — iată dificultatea lui". O mică teorie ad-hoc — ingenioasă și nu lipsită întru totul de temei — explică după Pillat inaderența noastră la poezia lui Alecsandri. Nouă, modernilor sofisticați, ne lipsește — afirmă el — receptivitatea necesară pentru a cuprinde, a trăi „armonia senină, obiectivă și statică a versului lui Alecsandri". Criza spirituală contemporană, dezechilibrul sentimental ne fac mult mai deschiși pentru lirica eminesciană" genială, dar cu adînci surpări de umbre, cu goluri de liniște alături de infinite rezonanțe" decît pentru poezia lui Alecsandri „de a cărui aparentă limpezime generațiile de azi se lovesc ca de un zid de cristal". Obturarea gustului pentru o artă naivă, refuzul simplicității, al unor valori estetice ca grațiosul, barocul, feericul, sînt fapte incontestabile. Comunicăm mai ușor cu tenebrele decît cu lumina a cărei esență ne e străină. Dar dacă Simplul, Luminosul sînt greu penetrabile, teza impenetrabilității lor artistice nu-și găsește o ilustrare convingătoare în „dificultățile" poeziei lui Alecsandri.

Ideea poeziei „dificile" îl urmărește pe Pillat, împreună cu corolarul ei : asceza poetică necesară. O triplă asceză, căci poezia este în același timp o artă, o disciplină tehnică și o experiență sufletească absolută. În textul **Ce este Poezia ?** (publ. în **Vremea** 18 ian. 1942), încercînd să definească esența fenomenului poetic, Pillat indică întreita disciplină pe care poezia o presupune : „arta cuvintelor, tehnica versurilor și taina vieții, legate organic laolaltă, cam în același fel cu dezvoltarea firească a unei plante". Fenomenul poetic este, așadar, tridimensional și, în același timp, organic unitar. Insistăm asupra **organicității** poeziei — în viziunea lui Pillat, caracteristica majoră a creației lirice. În acest sens creația este apropiată de „fenomenul biologic al conceptiunii" de o „nevoie vitală" de a produce noul. Legile poeziei sînt asemănate cu legile și ritmurile naturii. Fecundarea, nașterea, „dezvoltarea firească a unei plante" sînt totodată momente ale genezei și maturizării naturale și artistice. Tot de această **organicitate** a poeziei ține și preferințele poetului pentru lirismul **născut iar nu făcut.** Acești termeni îi folosește ori de cîte ori atinge zona poeziei autentice. Astfel vorbind — cu entuziasmul cunoscut — despre lirica lui Alecsandri, el o prezintă în geneza ei „naturală", ca aceea a florilor de cîmp. Poet clasic și poet al naturii (nu poet al fenomenelor naturale ci, oarecum, poet **natural)** sînt noțiuni identice în spiritul lui Pillat, clasicul fiind, prin esență natural naiv. Producția unui asemenea poet urmează în mod firesc „ritmul ceresc al anotimpurilor".

Însăși pledoaria lui Pillat pentru cultivarea tradiției își are justificarea în această organicitate a poeziei. Căci, în mod esențial, tradiția este viață organică, este supraviețuire ori resurecție. Ciudat. În textul **Ce e Poezia ?** pe care l-am citat, poetul „tradiționalist" nici nu amintește cuvîntul „tradiție". În schimb vorbește despre caracterul organic al poeziei. De fapt, problema tradiției (așa cum e tratată în eseul **Tradiție și inovație** sau în **Sufletul irlandez în poezie)** pornește de la aspectul dilematic al vieții organice. Sînt — după Pillat — două feluri de vieți : „Una mai adîncă, originală, autohtonă, căci se confundă cu însuși sufletul profund, cu sufletul etnic... ; cealaltă superficială, împrumutată, trăită la suprafața conștiinței, oarecum periferică și străină eului adevărat". Din această dualitate a vieților derivă două tradiții posibile, o tradiție vie, dinamică, creatoare, comprehensivă, corespunzînd vieții adînci și o tradiție moartă, statică, sterilă. De fapt, deoparte e **„tradiția",** de alta **„tipicul".** Felul în care este prezentată această dualitate a vieții amintește dualitatea bergsoniană a duratei și mecanicului, opoziția lui Ludwig Klages între „suflet" și „spirit". Opoziție în spiritul vitaliștilor din prima jumătate a secolului nostru. Tradiția vie e o realitate organică, cea moartă e un formalism abstract. O asemenea opoziție amintește, de asemenea, raportul evanghelic între litera care ucide și spiritul care vivifică.

Imaginea unui Pillat tradiționalist a fost adeseori propusă în opoziție cu modernismul altor poeți ori tendințe poetice ale timpului. Această bipolaritate tradiționalism-modernism ar trebui discutată mai deaproape. S-ar vedea că opoziția se întemeiază, îndeobște, pe false concepte literare, lipsite de validitate categorială. E suficient să ne gîndim la lărgimea, la elasticitatea acestor noțiuni în perspectiva lui Pillat, unul din puținii scriitori care au meditat cu adevărat asupra tradiției și modernității. El separă o tradiție autentică de una falsă, după cum distinge **spiritul modern și modernismul. Spiritul modern** se completează, comunică cu **tradiția** vie, pe cînd **tipicul** poate fi identificat cu **modernismul,** ca structură, ambele fiind fenomene morbide, „unul de osificare senilă, altul de excrescență infantilă Tipicul și moda sînt deopotrivă reprobabile. Cu adevărat, revoluționarii artelor sînt vivificatorii tradiției. „De cîte ori un scriitor autentic încearcă să revoluționeze literatura epocii sale, ajunsă prin cristalizarea epigonilor la un punct mort al vieții și al creației artistice — acest novator nu face, de fapt, decît să revină de la o tradiție moartă la o tradiție vie..." Un Baudelaire, un Claudel sau un Valéry, considerați de contemporanii lor imitatori drept revoluționari, sînt adevărații păstrători ai tradiției. Pillat nu e nici decum adeptul poeziei care mumifică tradițiile, credințele, folclorul, care repetă șabloane, dar, de asemenea, consideră avangarda modernistă drept o ariergardă. Ca și Eliot care în celebrul eseu **Tradiția și talentul individual** (1919), insista asupra efortului de a **obține** tradiția, ce nu se poate moșteni în mod pasiv, tot astfel Pillat leagă tradiția de inovație : „Mărimea unui poet se poate măsura în puterea lui de a întineri și de a duce mai departe, scoțind-o din litera moartă a cărților și transplantînd-o în sufletul viu al vremii, tradiția literară a nației sale".

Tradiția este astfel, revenire necontenită la o sursă vie, revenire la origine, reintegrarea în cosmos. Mari poeți — Yeats, Rilke, Valéry — au înțeles în diverse chipuri o asemenea revenire, dar cu toții sînt integrați într-o tradiție. Poezia lor este în sensul cel mai înalt organic.

Din această organicitate esențială a poeziei decurge apartenența ei la un organism etnic, specificitatea ei națională. Într-un interesant eseu despre **Sufletul irlandez în poezie,** Pillat schițează o tipologie a Poetului. Sînt două tipuri de poeți : unii „în care vibrează direct sufletul nației sale" și alții care între sufletul național și propria lor emoție „așează o expresie artistică nouă și individuală". Ambele categorii pot să se revendice de la tradiție : cei dintîi de la aceea folclorică, ceilalți de la o tradiție literară cultă (Burns, Șevcenco sînt exemplari pentru prima categorie, Platen, Mallarmé pentru cea de a doua). Dar sînt și rare figuri sintetice, acei poeți care izbutind să se identifice cu sufletul neamului lor, creează o operă **nouă.** Irlandezul William Butler Yeats este un asemenea poet care dă viață nouă tradiției, e **specific** și **nou** totodată. El nu imită, nu inovează în deșert.

Asemenea poeți realizează universalul în național : coborînd la rădăcinile etnicității lor revelează universal umanul. Tradiția e specific națională. Iar specificul este cel care conferă autenticitate și, în cele din urmă, paradoxal, universalitate unei opere. Astfel, „o poezie nu poate fi internațională, adică interesantă pentru celelalte popoare, decît în măsura în care se realizează național, în măsura în care ajunge să redea valabil și pentru alții adîncimile propriului său suflet etnic cu toate armoniile sale specifice".

Tezele poeticii lui Pillat privind tradiția vie, specificitatea artei pornesc, deci, dintr-o viziune organicistă asupra poeziei. Legată de ele, avînd aceeași sursă este și teza privind clasicitatea firească a oricărei lirici mari. Am văzut că Pillat e un om al **ordinei,** înduind după echilibru, într-o vreme critică în care băntuiau toate dezechilibrele. Toți împătimiții ordinei din istoria culturii europene s-au întors ca spre o epocă a armoniilor edenice spre Elada, spre antichitate. Pillat are acea fervoare pentru spiritul mediteranian care îi unește — sub coloanele unei imaginare Acropole — pe credincioșii clasicității. Ca și Eliot (și el un om al **ordinei),** admiră echilibrul, armonia virgiliană. Îl laudă pe Goethe pentru echilibrul său clasic. Dar știe prea bine — însăși teza sa privind tradiția vie e mărturie — că nu poți fi aproape de spiritul antic acceptînd influența pindarică ori virgiliană. Repetînd clasicii nu obții decît mumificarea lor, de fapt repetî tipare moarte. Ștefan George ori Hugo von Hofmannstahl nu au realizat un nou clasicism german prin imitație ci printr-o experiență vital-esențială, prin „îndumnezeirea trupului și întruparea Dumnezeirii". Clasicul nu este un imitator servil, un epigon, un conservator. Ronsard și poeții Pleiadei atît de îndrăgostiți de anticele litere, au reluat o tradiție vie, regăsind „în sufletul omenesc nemuritoarele lui temelii". Lectura clasicilor e o necesitate sufletească și un sprijin moral. Clasicismul e un fenomen de fecundare prin conjuncția temporalului cu perenul. O asemenea conjuncție a lipsit literaturii noastre. Noi n-am avut nici o Renaștere, nici o epocă clasicistă. Modelele eterne — capodoperele antichității — lipsind am fost nevoiți să înlocuim tradiția clasică inexistentă printr-o străveche tradiție populară. Pillat face, în această privință, o apropiere între lirica irlandeză și cea românească. Lipsa contactului intim ca spiritul antic, cu clasicismul greco-roman explică „primitivismul și prospețimea liricei românești". Dar și — vom adăuga noi — acea nostalgie a clasicismului pe care o remarcăm la atîtea spirite alese ale culturii noastre printre care și acela al lui Ion Pillat.

Mînat de o asemenea nostalgie, el detectează în literatura noastră urme ale clasicității (cf. studiul **Sufletul clasic în poezia română).** Uneori se mulțumește cu depistarea unor lecturi. Poetul e bucuros cînd poate nota că Iancu Văcărescu a avut o „educație clasică". N-au fost străini de clasicele umanități nici Heliade, Cîrlova, Asaki, Alexandrescu. Ideea latinității, întreaga formare a conștiinței naționale stă sub semnul clasicității. Doctrina estetică a lui Maiorescu e o adaptare la poezia română a principiilor estetice ale clasicismului român. Dintre toți poeții noștri, firește Alecsandri se apropie cel mai mult de canonul poetic clasic. Clasicism înăscut la poetul **Pastelurilor,** după cum Eminescu trădează o timpurie fascinație clasică. Duiliu Zamfirescu apoi — pe care Pillat îl admiră — e și el „înzestrat cu un temperament clasic". Într-un articol comemorativ închinat lui George Coșbuc se afirmă clasicismul înăscut al liricii sale. Dar chiar în timpul său, poetul descoperă un nou clasicism care apare în literele române, manifestîndu-se printr-un nou stil liric. Vojculescu (plecat de la tradiție), Adrian Maniu, Blaga (întorși la ea), Arghezi, Barbu (poeți „de expresie nouă") ar fi principalele voci în concertul acestei noi epoci clasice. Pillat reduce însuși romantismul românesc (și, mai mult decît atît, romantismul popoarelor mediteraniene la care se adaugă și cel francez) la o mișcare de renaștere în interiorul clasicismului. Opere cu conținut ideologic romantic din literatura franceză sînt de fapt opere clasice travestite. Tot astfel — dar în alte împrejurări — romantismul românesc e — în realitate — o renaștere, caracterul său esențial fiind acela al unui clasicism. Într-adevăr, romantismul românesc nu e o deshumare a evului mediu, nu e o reacție la raționalismul excesiv clasicizant. Romantismul românesc e „o liberare a poporului nostru în spirit și în fapt din bezna Evului Mediu Oriental", e opoziția spiritului literaturii naționale în fața spiritului retrograd al literaturii greco-anacreontice. De altfel — tează interesantă din eseul **Romantismul românesc** — românii alcătuiesc un „popor de esență clasică".

Atingem zona centrală a reflexiilor lui Pillat în jurul fenomenului poetic. Iată o frază care poate trece ușor neobservată, în articolul **Vasile Alecsandri, poet al pămîntului și al sufletului românesc** (1930) : „Acolo unde crezi că nu e nimic, — acolo începe totul". Autorul discuta despre acea pseudo-claritate, acea impresie de facilitate pe care o lasă versurile cele mai desăvîrșite, acele versuri despre care Henri Brémond spunea că poezia pură circulă în mod misterios prin ele ca un fluid inefabil. Partenogeneză poetică. Naștere fecioreInică a lirismului. Puritatea e identică cu o apariție **ex nihilo,** cu o nevinovăție esențială (ar spune Hölderlin) a poeticului.

Pillat utilizează adeseori acest concept al **poeziei pure.** Evident, influență brémondiană. Dar, remarcăm la poetul nostru un mod de a considera poezia pură, diferit de acela al suavului abate. Pentru Pillat „astăzi problema poeziei pure e problema poeziei, față de viața modernă, față de roman și de cinematograf, — care nu sînt decît oglinda credincioasă a acestei lumi..." Poezia, ca atare, are un statut propriu în cetatea modernă. Diversele modalități ale exprimării artistice sînt placentare la realitatea acestei lumi. În sfera lor operează o estetică a mimesis-ului, a oglinzii. Prin puritatea poeziei Pillat înțelege, înainte de toate, o segregare a ei. Poezia se constituie printr-o ruptură. De aici, tendința ei spiritualistă. „Poezia nouă caută o eliberare din legile materiei în domeniul spiritual ; în spatele fenomenului trecător, ea caută forma eternă — **die Urform** — forma pură..." Platonism estetic, desigur. Puritatea poeziei ține de natura ei formală. Formă înțeleasă ca un arhetip, o formă originară. Pillat înțelege prin poezie pură o tendință a poeziei din toate timpurile, dar conștient abia din timpurile moderne, spre esențe, spre idee (platonică) sau, spre durată pură **(la durée pure** a lui Bergson). Textul următor e elocvent : „Poezia pură... caută să prindă conceptul curat al ideii, al sentimentului, al senzației, **prin** și **peste** materie și spațiu, în suflet și în durata bergsoniană". Puritatea e asociată cu fluxul conștiinței, cu scurgerea muzicală. Poezia pură tinde spre muzică. Întîlnim aici acel „reprendre à la musique leur bien" al lui Valéry. Dar nu numai muzică. Poezia pură e efuziune lirică, exclamare. E un ecou din estetica expresionistă a țipătului, în această notație pe marginea poeziei lui Rilke: „E o poezie pură fiindcă e o singură exclamare, o singură efuziune lirică de o intensitate rară". Mai aproape de teza ortodoxă a lui Brémond sînt afirmațiile pe care le face Pillat privitor la „poezia pură" valéryană : „nedespărțită de muzica, de armonia cuvîntului golit de înțelesul său rațional, superficial, dar păstrînd „inefabilul" — neexprimabilul sufletesc care-i face magica puritate". În acest sens, conform canoanelor lui Brémond, Pillat va vorbi de poezia pură a liricii eminesciene **(Eminescu în poezia pură** — 1930). Efortul lui Brémond, acela de a distinge între pur și impur în poezie, e continuat de Pillat care, în textul **Ce e Poezia ?** caută să reveleze esența poeticului, prin opoziția verbului poetic și al celui prozaic. Poezia, spre deosebire de celelalte arte, utilizează materia lingvistică, cea mai banală, cotidiană, avînd rosturi certe utilitare. Dacă în proză această finalitate — a comunicării, a relatării — se păstrează, în poezie „și numai aici, cuvintele își reiau libertatea și minunea primei lor întrebuințări". Obsesia originarului, a necreatului își face din nou apariția aici. Verbul poetic își este sieși suficient, se propune pe sine. De aici „noutatea" sa funciară. Noutate analogă cu cea a naturii în permanentă renaștere. În poezie, cuvintele „reînvață sunetul pururi nou al apelor și al frunzelor". Poetul creează cuvîntul cu virtuți magice. E dincolo de momentul utilitar al vorbirii sau, mai exact, dincoace, într-un veșnic început al cuvîntului. Dar, poate, acest început nici nu e în cuvînt, ci în tăcere. Despre tăcere, însă criticul nu vorbește în eseurile sale. El lasă cuvîntul poetului care în **Poeme într-un vers** ne spune : „Nu vorbele, tăcerea dă cîntecului glas".

Nicolae BALOTĂ

Cîteva indiscreții autografe

Dedicația autografă pe o carte nouă a încetat în ultima vreme să mai fie o parte din creația autorului, „autografele" devenind simple formule translative. Un studiu al „autografelor" date de cîțiva mari scriitori poate duce ușor la concluzia că a existat cîndva o asemenea „specie" literară. Dar cum nu intenționăm să facem aici un studiu în toată puterea cuvîntului, transcriem cîteva „autografe" care pot constitui un fel de început pentru o asemenea cercetare.

Tudor Vianu, cu ținuta lui solemnă, de-o seriozitate profund intelectuală, cultiva autograful ca un fel de destindere spirituală, ca o evadare din corsetele solemnității. Lui Ion Marin Sadoveanu, pe Dicționarul de maxime *îi scria aproape în ton antonpannesc, în 20 iulie 1962 :*
Dînd, de-ale mele, cărți mai multe,
Mi-am zis că poate n-or să mă
asculte
Și n-oi atinge timpul viitor.
Am luat atunci din spusa tuturor
Și zuzărăvindu-mă pe mine-n ea,
Din cărțile sorbite pic cu pic,
Făcui din ale altora pe-a mea.
A fost nevoie de așa ceva ?
Răspunsul îl știi tu iubit amic !

TUDOR VIANU

Pe volumul Studii de literatură universală și comparată, *ediția II-a, esteticianul se adresa, într-un fel de maximă interogativă lui Șerban Cioculescu :*
Bogatul fruct îl coace vara,
Stă doldora-n amiez și pică ;
Își plînge ramura povara.
Chiar dacă ușurată se ridică.
Voi înflori mereu în raft libele
A tale și-ale mele spre lumină,
În urmă anii mei în ele.
Dar cugetarea asta e senină ?

T. VIANU

București 12 noiembrie 1963[1])

Acest fel de a fi boem, practicat de Tudor Vianu, de altfel foarte postural, e poate o contagiune din prietenia lui cu Ion Barbu care pe o Notă asupra lucrărilor științifice, *în 27 aprilie 1940, îi mărturisea :*
„Numărul lucrărilor mele ar fi fost îndoit dacă nu te-aș fi cunoscut Tartare Tudor ! Dar dacă ăsta e prețul marii tale prietenii, l-aș fi plătit și astăzi și aș mai da încă și pe deasupra.

DAN[2]

Cu totul alt ton are autograful lui Barbu pe Joc-ul secund *trimis lui G. Călinescu :*
„Din partea celui «capabil chiar» de prietenie, o caldă și nebunească îmbrățișare.

ION BARBU
25 iunie 1930[3])

Cîteva din autografele păstrate de G. Călinescu sînt interesante și pentru studiul temperamentelor marilor scriitori cu care a fost în contact. Astfel Camil Petrescu, pe Transcendentalia, *îi scria în 1931 :*
„Lui G. Călinescu, critic detestabil, pamfletar neegalat, scriitor de geniu, cu profundă afecțiune.

CAMIL PETRESCU"[4])

Tudor Arghezi îi comunică reflexii foarte generale și incolore, voit formale, pe un exemplar de lux din ediția definitivă a Versuri-*lor :*
Domnului Gh. Călinescu
pentru mintea, pentru pana și pentru însufletirea autorului,

T. ARGHEZI
1936 mai[5])

Dar rîndurile noastre sînt numai un început de panoramă literară și o pledoarie pentru această specie devenită formală și formalistă.

M. EMILIAN

1). Autografele lui Tudor Vianu (inedite) copiate din expoziția comemorativă organizată de Biblioteca Academiei în 1966.
2). Textul inedit : originalul în arhiva Tudor Vianu
3). Textul în Biblioteca lui G. Călinescu
4—5) Ibidem

breviar

IOANID ROMANESCU
Aberații cromatice

Aberațiile lui Ioanid Romanescu sînt în fond obsesii lirice sau vicioase melancolii, fie chiar cromatice. Față de primele sale volume (Singurătatea în doi și Presiunea luminii) *cartea „aberațiilor" e mult mai cursivă. Un suprarealism, am zice clasicizat, cu logici topite la temperaturi indescifrabile, constituie fondul pe care se conjugă exercițiul spontan al cuvintelor :* Eu mi-am trăit statuile
pe ghiață / izbindu-se alcolic și scînteind lunar de-un vînt mocnit
în ierburi, / din mine vor rămîne
doar pietre de hotar // am fost o
blasfemie necesară / un înger policrom la porțile zidite / mă va
schimba o noapte-n motivul capital / și-n templul gurii mele —
popoare de termite.

O poezie ca Șalul alb *definește un poet format, stăpîn pe cuvinte dar mai ales pe neliniștile din carnea cuvintelor. Iubita, cețoasă ca o metafizică ,e rugată să treacă „prin spaima ninsă fantomatic" și să-l uite „pe cel plecat să mai rămînă". Într-o aberație protoamibă poetul suferă „de Toulouse-Lautrec", în alta, inversă, e „călător de nuntă albă, neaflîndu-se în sine". undeva există o „culoare Van Gogh", într-o lume în care „îmbătrînim, se face ziuă asupra multor înapoi", viața se ridică „la puterea N" există în viață și „o moarte necesară" și-o „luptă pentru masca din urmă" sau chiar „un secol în care moartea e artă" etc. Aceste idei lirice, exprimate într-o voită confuzie sintactică, prin eliminarea virgulelor, dau impresia unei osmoze ideatice care certifică posibilitățile lui Ioanid Romanescu de a-și capta obsesiile, dar îl și apropie, într-o privire superficială, și de poezia la modă.*

Nu pledăm prin această observație pentru o logicizare a dicteului său liric, ar fi o recomandare ilogică pentru logica jocului pe care o cultivă poeții tineri, unii numai mimînd. Ioanid Romanescu nu mimează, dar pentru că foarte mulți mimează sîntem înclinați să-l suspectăm. Criticii se exprimă adesea că există o „inflație" poetică, după unele păreri un fenomen negativ care îngreunează selecția, după altele, tocmai prin posibilitatea de comparare, un stadiu bine venit. Recent în nr. 7 al Luptei de clasă *se punea problema unei lipse de stil, impas la care a ajuns poezia tocmai din cauza poeților mimanți lipsiți de cultură, de experiență artistică și mai ales conduși de ideea de a face transcrieri dadaiste de mult căzute în desuetudine.*

Talentul lui Ioanid Romanescu și mai ales sensibilitatea sa îl detașează în acest context și o surdină asociată pozelor și nevrozelor „făcute", neautentice pe care le afișează uneori, l-ar apropia mai mult de el însuși, de spleenurile sincere ale dialogului său interior : Prima ninsoare a topit între sînii
femeilor sărutul străin / ochiul poetului se scurge în sus / prin cimitir cineva trece pe cărările
ciinilor la prînzul de noapte...

GH.IONESCU GION
Versuri

La antipodul poemelor lui Mihai Constantinescu, cu modalitate estetică de ordinul interferențelor se plasează Versuri-le *actorului Gh. Ionescu Gion. Poezia violonistului era interferată, dar nu saturată de valori muzicale,* Versuri-le *actorului sînt teatrale în sensul necompromis al noțiunii fiind declarative și confesive, avînd gestică dramatică, scrise într-o reale impresionistă. Un exemplu tipic e poemul de la pag. 149 :* Oricît de dulce e această plajă / Și golful ocrotit și primitiv / Și oricît de mult ciolanele ne dor. / Sus ancora și să fugim din vrajă. / Chiar dacă uragan e tot înaltul / Sau dacă ne aflăm în ziua a șaptea, / ca nu cumva să ne ajungă noaptea / Pe-un continent descoperit de altul.

Liniștea poemelor lui Ionescu Gion se realizează printr-un parnasianism impresionist, ușor livresc. Volumul pare, în acest context, un jurnal intim ; chiar o anumită punere în pagină a poemelor ne indică această metodologie lirică : nu există titluri de poeme ci numai niște pseudo titluri marcate prin sublinierea primului vers.

Dacă poezia multor contemporani se bazează pe jocul liber al sentimentelor, uneori stilizate prin sublimări pînă la oniric, la Ionescu Gion ne întîlnim cu o alchimie logică, cu o febră lucidă, cu voluptatea emoției exprimată numai cu o ușoară fardare : Să vină iarna aspră de la poli / Să vină gerul cel adevărat / Să-mi spele înălțimile de boli / Să-mi plîngă ochiul cald și înghețat // Să-mi plîngă ochiul cald adînc mișcat / De-un ger ce pe la noi nu are nume / Și cît va fi o lacrimă pe lume / În lume Paradisul nu-i uitat.

Registrul său poetic nu e lipsit însă și de exerciții lucide ce amintesc, într-un fel, horele lui Arghezi :
„Ce fericită-i soarta mea / Tra-la-la-la, tra-la-la-la / Că plin de viață voi crăpa / Tra-la-la-la, tra-la-la-la".

Mai suvărătoare sînt izurile etice, micul aforism sau mica sentință lirică sentimentală cultivată cu dexteritate de altfel.

Comentariu pictural fără convulsiuni al iernilor își găsește în Ionescu Gion un pasionat care utilizează cu voluptate contrastul ; peisagist de rafinament maturist și mai puțin autor de stampe poetul își creează singur decorul amabil în care se joacă scenete cromatice inegale din care lipsește însă drama cuvintelor.

LIVIA MĂNESCU CHIRIACESCU
Ochi de pisică

O acalmie cromatică, o necon vingătoare insistență metaforică, caracterizează versurile acestei cărți inegale Unele poeme sînt mici bucăți epice, de-un goliardism disimulat "

Exupery a scris că pe-o planetă / Trăia un busioessman original / Care păstra într-un registru, la casetă / Întregul firmament astral (Un Businessman). *Altele sînt poeme fluviu, aluvionare, ce amintesc o modă poetică a anilor 1945 — 1947, anii în care poeta debuta.* Începe Poemul lung pe care mi l-ai cerut vamă poților tale / La picioarele mele doarme iepurele vecinului care-a murit. / Iepurele alb pe care l-am mîngîiat o vară-ntreagă... (Poemul lung).

Volumul începe cu poemul Echilibristică majoră, *se pare că acest titlu de poem definește simbolic poezia de azi a Liviei Chiriacescu.*

LECTOR

DOCUMENTE

VASILE PÂRVAN
tînăr

Cele mai multe studii și cele mai întinse, apărute pînă acum, au fost dedicate operei istorice a lui Vasile Pârvan, urmărindu-se, în perspectivă, aportul său deosebit în dezvoltarea științei istorice românești, și, desigur, în subsidiar, în dezvoltarea culturii românești; i s-au atribuit acestui frămîntat creator „de congregație spirituală calvină" cum îl caracteriza Tudor Arghezi [1]), contribuții în domeniul sociologiei, filozofiei (cu privire specială asupra filozofiei culturii și pedagogiei), economiei și poeziei. Dar în toată această bibliografie critică, cu mici excepții, activitatea de stimulare a culturii românești și mai ales biografia sa, au rămas un permanent subsidiar.

Ca o contribuție la această biografie viitoare redăm o parte din corespondența lui Vasile Pârvan cu Ion Bianu, directorul de atunci al Bibliotecii Academiei Române. La 19 iunie 1903, studentul Vasile Pârvan a fost numit funcționar („scriitor") la Biblioteca Academiei, „Secția manuscriptelor". Într-un certificat din 27.XI.1904, semnat de Dimitrie Sturdza, secretarul general al Academiei (mss. cota II 7710) se arată că viitorul istoric „s-a îndeletnicit în orele sale libere cu lucrări științifice pentru care a arătat competență și tragere de inimă". În 1904 și-a luat licența în istorie și și-a trecut examenul de capacitate ca profesor secundar, specialitatea limba latină și istoria. Deși în liceu nu fusese un studios remarcat (cu excepția premiului acordat de Societatea Tinerimea Română), în timpul facultății, la examene și seminarii, ca și în lucrările de întocmire a Catalogului manuscriselor românești de la Biblioteca Academiei, uimește prin cunoștințele de limba greacă, latină și istorie antică. La propunerea lui Dimitrie Onciul, Universitatea din București îl trimite să-și continue studiile la Jena, Breslau și Berlin. Din Germania îi scrie în repetate rînduri lui Ion Bianu pentru care păstrează o afecțiune aproape „fiiască", așa cum se exprimă într-o scrisoare.

Corespondența cu Ion Bianu revelează stilul de muncă, perseverența și seriozitatea, într-un cuvînt profilul moral al viitorului savant și literat. Revelează de asemenea o latură mai necunoscută a sensibilității lui Ion Bianu, socotit de unii comentatori un distant. În plus, biografii vor găsi aici date inedite legate de viața și opera lui Vasile Pârvan.

Ne întîlnim, de asemenea, cu un Vasile Pârvan confesiv, cu efluvii stilistice aproape goliardice, dar și cu izvoarele stilului său academic și clasicizant de mai tîrziu pe care G. Călinescu le considera de esență lirică fascinantă.

Primele scrisori cuprind și un scurt istoric al Indicelui *de nume și al* Indicelui cronologic *pe care Pârvan l-a întocmit la primul volum al* Catalogului *de manuscrise românești (1907). Chiar în prefață, Ion Bianu îi mulțumește fostului său colaborator :* „Indicele *amănunțite de la sfîrșitul volumului au fost făcute de Dl. Vasile Pârvan care se află acum pentru studii de istorie antică la Berlin, de unde trimite atît de luminoase lucrări despre istoria patriei noastre în epoca romană"* [2]).

Scrisorile sînt reproduse în ordine cronologică, cu respectarea grafiei textului original; comentariile și explicațiile editoriale, ca și cotele Bibliotecii Academiei, le-am dat în subsol.

Emil MANU

[1]) *Tudor Arghezi*, Lume veche, lume nouă, *1958, p. 230—231.*
[2]) *Ion Bianu :* Catalogul manuscriptelor românești, *Tom. I, Nr. 1—300, București, 1907,* Prefața, *p. VIII ; Indicele p. 654—746.*

CORESPONDENȚĂ INEDITĂ cu ION BIANU

Stimate Domnule Profesor,

Ajuns cu bine la Jena, pe ziua de 22 Dec. n-am mers la Facultate să mă înscriu. Spre norocul meu secretariatul funcționa încă ; — cursurile fuseseră închise încă de mai înainte. Aducînd scuza că am suferit de boala numită aici Lehramtspönfung pînă în Decembrie, și că deci din această pricină am întîrziat, am reușit ca pe ziua de 31 Dec. să fiu înmatriculat — neperzînd astfel semestrul.

Prof. Schrader e bine, sănătos. Am avut o scrisoare la el de la I. Bogdan. Scrisoarea Dv. către d. căpitan Sturdza n-am putut-o folosi și dacă vă voi spune de ce, sînt dinainte sigur că-mi veți da iertare. Duminecă după ameazi, în ajunul plecării trebuia ca la 4½ să merg la d. Sturdza. Înainte de aceasta însă trecui pe la d. Evolceanu să-mi iau rămas bun. D. E. însă nu-mi dădu drumul, ci reținîndu-mă și la masă, mă opri pînă — închipuiți-vă — aproape de 9 seara. Și eu încă nu fusesem la d. Bogdan. Am alergat atunci să-mi iau rămas bun și de la d-sa și cu acest prilej îmi dădu și un bilet către Schrader. Astfel nu mai aminai plecarea, căci țineam să ajung cît mai repede spre a mă putea inscrie.

Cu acestea, și cu mențiunea că acum învăț pe capete nemțește, cred că pot încheia primul raport pe care la plecare i-ați poruncit să vi-l fac, cel puțin lunar, al Domniei Voastre mai mic, Vasile Pârvan.

Jena, Lutherstr, 24 1
2 ian. n. 1905

(C. 58846, Biblioteca Acad. mss.)

Stimate Domnule Bianu,

Precum vedeți al doilea *raport*, al meu a cam întîrziat. Vina nu-i a mea. Nu voiam să vi-l trimet fără „anexe". Și tocmai pentru că aceste anexe au luat o proporție mai mare decît credeam, bietul raport a întîrziat.

De altfel, tare mi-i frică să nu am ce vă spune. Că am făcut excursii pe la Weimar și Altenburg, că am vizitat Colecții și Muzee, că acum o rup binișor nemțește, că n-am neglijat de fel nici ocupațiile cu anticăria, — sînt lucruri cari mai mult sau mai puțin se pot și subînțelege ; noutăți propriu zise n-am a vă comunica.

Într-o vreme mă apucasem să scriu cîte ceva pentru „Voința". Primul articol a apărut ; al doilea s-a prăpădit pe drum — că de, nu-i de glumă de-aici pînă la București — ; al treilea și următoarele așteaptă să fie sau, mai exact, să nu mai fie, scrise.

Trecînd la anexele acestui raport, *Tabelele alfabetice*, adică, la *Catalog*, țin să vă rog un lucru : după ce li-ați cerceta singur și-ți da afară din ele ce-ți crede că-i de prisos, dați corectura lui Lapedatu: ca la orice tabelă de mărunțișuri istorice, un istoric e mai în măsură a controla și diferitele chițibușuri, pe care eu aici, fără nici cea mai mică cărticică de istorie românească eram în neputință de a le controla. Vă rog de aceasta, deoarece *filologul* Caracaș cred că nu m-ar putea înlocui cu succes și în această verificare.

Eu nu mai stau aici în Jena decît pînă la 8 Martie st. v. Așadar de la această dată înainte trebuie să așteptați noua mea adresă din Berlin, dacă doriți a-mi comunica ceva. Trag nădejde să vă pot trimite chiar înainte de plecare și *Tabelele cronologice* la *Catalog :* în orice caz le veți avea și pe ele în cel mai scurt timp posibil.

Cum veți primi *indicele* pe care-l expediez acum, odată cu această scrisoare, puneți, vă rog, pe cineva să-mi răspundă de primire : nu de altă, dar îi duc grije pînă l-oi ști ajuns.

Al Domniei Voastre devotat
Vasile Pârvan

Jena, 21 Februarie, st. v. 1905
Lutherstrasse 25 I

(C. 58847 — Bibl. Acad. mss)

Stimate Domnule Profesor,

„Însfîrșit", vă trimet și indicele cronologic la *Catalogul Manuscriselor :* cîrpit, peticit, murdar, ca vai de capul lui. Desigur de cîte ori v-ați adus aminte de mine acum în timpul din urmă, un sentiment de groază amestecată cu rezignare v-a cuprins față de cel mai leneș și mai nerecunoscător individ nu numai de pe suprafața Europei, dar chiar a globului terestru : supt iscălitul.

Și acuma însă cred că-mi veți ierta întîrzierea și anume pentrucă eu nu sînt decît indirect vinovat de ea. Precum știți în fiecare primăvară ochii mei se pun în grevă : fie că-i la modă, fie că în adevăr sunt nemulțămiți de stăpînul lor. Deși ceva mai tîrziu, totuși și în acest an n-am lipsit de la... datorie (așa-și înțeleg ei datoria !), și iată-mă constrîns... etc. Căci ce să mai continuu răpindu-vă vremea : știți de-acum ce vreau să spun.

Cu privire la însuși corpul delictului am de observat următoarele : Indicele cronologic, așa cum se prezenta în fișe, era un monstru. Pentru anume ani, în secolul al XIX-lea, mai ales, sute de fișe, multe cu aceeași dată de lună și zi și care în fond spuneau cam același lucru.

Atunci, cu toată durerea inerentă acestor operațiuni, am *asimilat* și *fusionat* cu cea mai mare „diligență" tot ce era fără folos pentru cercetători sau de prisos, și am ajuns la proporțiile *ceva* mai modeste ale celui alăturat. Dacă în opera de *cîrpaci* cronolografic am fost și pe placul Dvoastră, să-mi scrieți. În orice caz, sper că-mi veți răspunde de primirea lui. Îi port grija, mare lucru, nu altceva. Un așa odor mai rar. Mai ales cînd îl veți deschide o să vă puneți mîinile-n cap de frumos la față ce e.

Dar iarăși, Vă cer iertare și pentru aceasta, și rămîn al Domniei Voastre,

devotat.
Vasile Pârvan

Berlin N
Invalidenstrasse 105 III, L.
4 april. s.v. 1905

Paști fericite !!
V. Pârvan
(C. 58.848 Bibl. Acad. mss.)

Stimate Domnule Profesor,

Vă rog iertați-mi îndrăzneala de a vă fi trimis D-voastră această petiție pentru d. Haret, în loc s-o trimet la Minister. Știți însă vorba că pînă la Dumnezeu te mănîncă sfinții : ea se potrivește și la ministerele noastre : pînă la Ministru te așează, cum le place, domnii copiști, subșefi de birou etc. Mai ales dacă au vreun prieten pe care vor să-l servească. Procedeul probabil că-l știți și Dv : opresc înregistrată o bucată de vreme, ori chiar fac pierdută petiția „adversarului" și treaba e pe jumătate făcută pentru client. Și eu personal am încercat acest tratament.

M-am gîndit dară că dacă V'oiu ruga frumos (cum zic Ardelenii), n-o să-mi luați în nume de rău îndrăzneala și o să fiți așa de bun să faceți să ajungă petiția mea direct în mîinile d-lui Haret.

Cît privește vreo vorbă bună a Dv. ca Begleit-Schreiben al petiției mele, aceea va rămîne la aprecierea Dv. Lucrul însă stă așa : ceea ce cred e un drept și formal și de fapt (anume că nu mi se dea orele mele altuia sub cuvînt că eu prin suplinitorul meu nu le îngrijesc bine)... [3])

Cît privește călătoriile archeologice în Grecia și prin țările Apusului, cu colecții mari de antichități, aceea atîrnă de bunăvoința d-lui Ministru, căruia, de aici, la 1 Martie st. n. îi voi înainta o petiție-memoriu, rugîndu-l să-mi acorde o subvenție științifică în felul celei avute de d. Murnu. Ce să fac dacă Universitatea din București a socotit că unui pierde vară ca mine nu trebuie să i se prelungească bursa pe cît a cerut-o (și pe cît se dă chiar celor ce au și călătorii de făcut) adică pînă la cinci ani și a crezut că mi-s prea mult patru ani (respectiv 3½) și pentru studii și pentru călătorii ? Dacă d. Ministru îmi va da ajutorul vom lucra cu toată sîrguința, ca să nu-i pară rău de banii dați, dacă nu, voi face și eu ce-mi va fi cu putință față de lipsa de mijloace, ca să nu fie zadarnici anii de studii trecuți aici în Apus.

Al Domniei Voastre devotat
Vasile Pârvan

Totodată vă vestesc că o să vă mai supăr odată cu o altă petiție către d. Ministru. Dacă vreți să scăpați de mine, puteți încă de pe acum să-mi exprimați supărarea Dv. Și anume trebuie să cer prelungirea concediului pe un an și aprobarea aceluiași suplinitor ca pînă acum : punctul al doilea (colosal de important pentru mine), deși drept, *poate* fi neținut în seamă. Ca să fie deci ținut voi apela atunci iară la aportul D-voastră.

Mulțumindu-vă dinainte pentru toate, rămîn al D-voastră devotat

Vasile Pârvan
băiet de treabă

Berlin 20 mai st. n 1907
(C 58.849 Bibl. Acad. mss.)

Stimate Domnule Profesor,

Anul acesta 1907/1908 n-am avut noroc. Am venit în vară în țară să mă îndrept de reumatism și mai rău m-am îmbolnăvit. Întors la Berlin, cînd îmi era lumea mai dragă și lucram mai cu spor, a venit o vreme strașnic de rea și reumatismul m-a atacat din nou așa de violent încît în ultimul timp, la Berlin, nu mai vedeam aproape de fel cu ochiul sting, care, cum știți, totdeauna a suferit mai mult din pricina boalei. A trebuit astfel să fug, nu să plec, în Italia. Aici îmi merge iară bine și am reînceput lucrul. Deși nu cu aceeași intensitate cu care l-aș fi făcut dacă aș fi fost deplin sănătos [4]).

Aici va trebui să stau pînă se face iar cald la Berlin, adică pînă prin Mai. Sper să pot isprăvi pînă atunci cu lucrarea despre negustorii romani care nu-mi va servi ca teză decît cu un capitol al ei rămînînd ca întreagă — e o lucrare mare — se apară apoi subt altă formă [5]) Dacă nu vor interveni complicații cred că dau și examenul de doctorat, la Berlin, în vară.

Roma, 31 ianuarie
st. nr. 1908
Via Venti Settembre 98-B
Pensione Wilma (adresa e stabilită!)

(C. 58850. Bibl. Acad. mss)

Stimate Domnule Profesor,

Vă mulțumesc din inimă pentru părintească scrisoare cu care îmi răspundeți la trimiterea petiției și memoriului către d. Ministru și pentru binevoitoarea intervenire. Cît privește sfaturile de îngrijire a sănătății mele șovăitoare. Vă voi spune numai un lucru : pornirea internă spre creație desvoltă pînă la cea mare intensitate viața pur sufletească — încurajarea silințelor de către acei cărora ele le fac plăcere ori chiar le folosesc deșteaptă și grija pentru o viață trupească mai îndelungată spre a răsplăti acele încurajeri ori speranțe ale lumii pentru care trăim. Prin urmare, atita vreme cît puținul pe care-l fac va găsi aprobare, voi căuta să mă țin în bună stare ca să fiu cît mai multă vreme folositor țării mele. Nu-i așa că sînteți mulțumit cu acest răspuns ? Căci slavă Domnului, dacă n-am o răsplată zgomotoasă a silințelor mele, am o alta mult mai trainică, a dragostei, ce-mi poartă cei cîțiva foarte puțini, cari au nădejde în mine.

Acum trăiesc intens și trupește, — căci e clipa splendidă a Italiei care mă întărește — și sufletește, căci *retrăiesc* vremurile despre care odată voi avea să vorbesc tinerimii noastre studioase, cu atît mai mult foc și cunoaștere de aproape, cu cît voi învăța mai mult, chiar din cartea vremii și faptelor invecinicite ale oamenilor vechimei.

Cînd vă scriu acestea, am pe masa de lucru o întreagă literatură asupra *catacombelor* pe care zilele trecute am început a le vizita sistematic.

Antichitățile păgîne din care pleacă cele creștine le-am văzut deja în linii mari de mai înainte.

Cu fiești mulțumiri rămîn al Domniei Voastre devotat

Vasile Pârvan

10 Martie s.n. 1908
Roma Via Venti Settembre 98-B
Pensione Wilma
(C. 58852 Bibl. Acad. mss)

Cel mai vestit băiet de treabă din Dacia Traiană a luat *Magna cum laudae* doctoratul la Universitatea din Berlin, nănaș fiindu-i profesorul Conrad Cichorius [6]). Cu multă plecăciune și închinăciuni vă aduce dar la cunoștință fericitul eveniment, al Domniei Voastre devotat,

Vasile Pârvan

7 decembrie 1908
P.S. De Crăciun sosește și teza proaspătă de la teasc. 7)

V.P.

(C. 58863). Bibl. Acad. mss.)

Stimate Domnule Profesor,

Vă mulțumesc din inimă pentru caldele urări ce-mi trimiteți. Cum voi avea acum iară timp mai mult, ca să mă ocup și cu antichitățile noastre, pe care în ultimul an a trebuit să le mai las la o parte, aș vrea să știu de la Dv. dacă în cazul că aș vrea să trimit ceva la Academie pentru Anale, pot avea nădejdea de a scăpa cu bine printre și din ghiarele știutului balaur...

Lucru e pentru mine de cea mai mare însemnătate, căci ca să mai tipăresc pe cheltuiala mea, cum am făcut pînă acum, nu mai merge : deja acum trebuie să împrumut bani de la prieteni ca să pot tipări teza. Reviste, unde să tipăresc măcar în fragmente studiile mele, nu avem. Așa că în afară de Anale, nu văd alt loc unde, DACĂ TREBUIE CA ÎN ADEVĂR SĂ LUCREZ MAI DEPARTE, iar nu să mă pun la îngrășat, aș putea tipări ceva.

Mai veți spune că de ce nu scriu în nemțește; să public aici : apoi fiecare țară își are și ÎN ȘTIINȚĂ interesele ei. Și ca dovadă e că Nemții nu scriu mai nimic despre Răsărit, pe cînd Englezii numai asta fac. Un articol despre antichități de-ale noastre ar aștepta cu anii pe la revistele de-aici și LA URMĂ N-AR FI CITIT DE NIMENI — pe cînd la noi fiecare dorește să afle ceva mai lămurit spus asupra acestor lucruri...

Nu mai insist dacă, căci știu că sînteți de aceeași părere cu mine. Și totuși mă gîndesc la attea lucruri bune pe care ați mai vrea să le faceți pe lîngă cele ce vă e îngăduit să faceți și nu puteți din pricina celor răi. De aceea vă și întreb întîi dacă credeți că e bine să trimet ceva la Academie ori nu : D-voastră singur îmi puteți spune și sigur și sincer ce pot și ce nu pot să fac acum — poate chiar numai cu știință — în țară.

Cu dragoste, al Dvoastră devotat
Vasile Pârvan

16 Dec. n. 1908
Berlin N., Elsastrasse 75 III

N.B. Concediu în străinătate am pînă la 1 octombrie 1909 ; bani nici pînă la 1 Ianuarie 1909. Și totuși destul de idealist să cred că nu va trebui să mă întorc în țară înainte de ce să se fi isprăvit concediul.

V.P.

(C. 58. 855 Bibl. Acad. mss)

București, în 5 Noembrie 1909
Stimate Domnule Profesor

Luni, 9 noembrie c., ora 11 a.m., voi deschide, în calitate de profesor suplinitor, cursul de istorie veche, cu o prelegere despre „ISTORIA CULTURALĂ ANTICĂ : natura, izvoarele, metoda și problemele ei".

Permițîndu-mi a Vă aduce aceasta la cunoștință, adaog că m-aș simți foarte onorat de prezența Domniei Voastre la lecția mea inaugurală.

Cu deosebită stimă,
Vasile Pîrvan [8])
Isvor 95
(C. 58. 856 Bibl. Acad. mss)

[3]) *După trecerea examenului de capacitate din 1904, Vasile Pârvan fusese numit profesor în învățămîntul secundar ; în timpul studiilor din Germania ceruse concediu „pentru studii" și lăsase un suplinitor la catedră.*
[4]) *În 3 febr. 1908 îi scrie din Roma și lui Bogdan-Duică : „Boala mea m-a împiedicat de a vă trimite și cîte ceva pentru Revistă. Aici îmi merge mai bine. Și sper să pot iar lucra în același tempo ca mai înainte". (Biblioteca Academiei).*
[5]) *Titlul tezei de doctorat: Die Nationalität der Kaufleute im romischen Kaiserreiche (Naționalitatea negustorilor din imperiul roman), apărută în 1909, e o lucrare de autoritate în acea vreme, pentru care V. Pârvan a fost numit de colegii săi germani „der kleine Mommsen".*
[6]) *Conrad Cichorius, cunoscut arheolog și epigrafolog german, profesor la Universitatea din Berlin, cu care Vasile Pârvan și-a susținut doctoratul.*
[7]) *Stilul e aproape goliardic, fapt ce confirmă intimitatea dintre Pârvan și Bianu. Alt ton, mai puțin intim, are scrisoarea din 2 ianuarie 1909 către Dimitrie Onciul :*
„Tipărirea tezei, singură, mă costă 500 de mărci. Dacă Universitatea nu-mi poate da decît atît, nu încerc a mai cere și cele 300 de mărci, taxele pentru examen. În orice caz vă spun Domniei Voastre, să știți, că după 1 oct. 1908, cînd mi-a încetat bursa, am trăit și am putut plăti primele taxe, numai din economiile făcute înainte, deși în primăvară făcusem călătoria de trei luni în Italia. Asta ca să fiu ferit de imputarea că am făcut cumva lux pe aici" (C. S. 56 (1—7)/XXI).
[8]) *Anul 1909 e plin de evenimente în biografia lui Vasile Pârvan. Face călătorii de studii în Anglia, Franța, Italia ; este numit profesor titular la Gimnaziul* Ștefan cel Mare *și la* Liceul Internat *din Iași ; primește premiul „Adamachi" al Academiei la propunerea lui D. Onciul, pentru lucrarea* M. Aurelius Verus Caesar și L. Aurelius A. D. 138—161, *apărută în editura* Minerva *(1909) ; este chemat, după moartea lui Gr. Tocilescu, ca profesor suplinitor la catedra de Istoria veche și Epigrafie la Universitatea din București ; avea 27 de ani. Invitația la deschiderea cursului încheie un ciclu al corespondenței sale cu Ion Bianu, din care n-am redat decît scrisorile mai importante (biletele și cărțile poștale fără interes bio sau bibliografic le-am omis) ; a doua serie, extrem de interesantă, de circa 20 scrisori, oglindește activitatea lui Pârvan de după 1910, cînd rămîne încă atașat de fostul său șef de la Biblioteca Academiei (E. M.).*

POȘTA REDACȚIEI
PROZA POEZIE

— V. MIRCU, Lugoj : *Întrebarea „De ce marele Homer ?" adică de ce tocmai el sau un vecin al lui sau o rudă prin alianță sau un alt frate plugar — pe care ți-o pui cutremurat și cauți cu vrednicie să-i afli răspuns, m-a făcut fericit pentru o săptămînă. Public mai jos rîndurile iscălite de dumneata, cu ferma convingere că toți cei hărțuiți de necazuri și toți suferinzii din amor, citindu-le, vor sfîrși prin a spune că viața e, totuși, frumoasă.*

Fănuș NEAGU

DE CE MARELE HOMER ?

„De ce nu cerul senin și de culoare mai albastru ca alt undeva cald și fierbinte al Asiei Mici unde colonizările grecești și războaiele decurgeau necontenit și care erau propice senzaționalei fantezii al unui popor prin de elan și războire de pe buzele căruia se răspîndise-ră peste întreaga Eladă fapte mărețe și vitejii îndrăznețe. Aceste ținuturi ale Asiei Mici precum și insulele grecești erau floarea pămîntului de epocale zguduiri, de expansiuni și monumentale înfăptuiri.

De ce Homer ? Căci nici un contemporan de-al său nu i-a descris viața, doar Herodot și Plutarch în două memorii a căror biografie e plină de contraziceri și erori și despre care se spune că ar fi zestrea a altor persoane încît nici ea nu ne asigură vre-o crezare.

De ce marele Homer ? Acel miraculos culegător a aproape neuitatelor tradiții legende și cîntece crescute în înpărăția glorificatoare a poporului Grec, consființindu-le în trainice amintiri dincolo de margini de veacuri. Presupusul orb în școala s-a întemeiată pe insula Kios într-o clădire străveche aproape de mare unde valurile ei răscoleau poalele muntelui Epos și unde Homer își aduna învățăceii săi pentru ale insufla taine din măreția sufletului său de străvechii culegători de miresme poetice. În meditațiile sale zilnice se conturase-ră în gîndirea puterii sale de creație două idealuri ale poporului Grec „Achileu și Odiseu" o îmbinare de vitejie și putere cu precauția și isteșimea celui de al doilea. Iată simburile eroicelor sale poezii Iliada și Odiseia descrisă ulterior în 24 de versete prima din 15390 de rînduri iar Odisea din 12106 rînduri.

E un lucru cunoscut că 7 orașe s-au emulat în al ști născut în ele precum poezia veche spune „Hepta Poleis Diarizu zin..." : Smirna Rodos Colofon Salamis pe insula Cipru Ios sau Chios, Argos, Atena.

Nu se poate preciza datele anuale ale epocii poetului, totuși se poate afirma că hotarele începuturilor și decadența poeziei epice sau situat dela mijlocul secolului al XI-lea pînă la al VII-lea, încît între aceste epoci se putea bănui și epoca poetului. De altfel cele mai probabile în viața lui Homer sunt acestea : S-a născut în Smirna a petrecut cel mai îndelungat timp al vieții sale pe insula Kios unde a și decedat. Sub numele lui Homer sau mai amintit și alte poiezii, de pildă parodia Iliadei în 300 de versuri așa numita Batrachomiomachia, 34 de imnuri produse între secolul al VIII-lea și pînă în al VI-lea cu descrierea nașterii lui Apollo pe insula Delos apoi despre întemeerea oracolului din Delfi, împăcarea lui Hermes cu Apollo, descriind în al IV-lea imn întrăgostirea între Afrodite și Ankizes precum și despre creerea misterelor eleuzice. 14 epigrame, versurile „Kiklice" respîndite din școala sa îndreginq cercul legendar troian.

De ce marele Homer ? Doar el nu și-a scris poieziile ci pe alții i-a învățat ca aceștia să le răspîndească mai departe, Avea și o poreclă Malonida fiul lui Mallon. Poieziile lui culese din legende mituri și adevăruri istorice au devenit în curînd o prețioasă moștenire a întregului popor elen, iar după ce scrisul l-au folosit pentru scopuri literare le-au cuprins și pe ele înscris cu toate că unele părți difereau de cele lalte în lucrări mărunte dar în general totuși se asemănau în datele cele mai importante deși tălmăcite și restălmăcite, pînă cînd oameni de știință din Alexandria au întocmit o ediție specială bazată natural pe subiectele tradiționale.

De ce marele Homer ? Doar Xenon și Hellanikos au admis de a fi fost dictată de către Homer numai Iliada, dar Odiseia ar fi fost adunată de alți autori diferind unele de altele prin foarte multe elemente din aceste tradițiuni epopeice.

De ce marele Homer ? O rezolvare în această încîlcită proplemă e greu de sperat. Rezultatul se poate include în următoarele : Poeziile Homerice s-au format sub cerul senin al Asiei Mici unde s-au efectuat colonizările Grecești cu toate războirile firești ale acestor înclestări și mai ales prin poieziile populare. Acel mare poiet care a închegat unele din cele mai valoroase și istorice lucrări ar fi fost Homer. Se poate presupune că Homer nu și-a scris poieziile ci prin cuvîntări mereu predate discipolilor săi avînd și cunoștință de existența cercurilor „Cantante" mai ales pe insula Kios așa numitele „Homeride" a căror membrii au avut de grijă de a le răspîndi cu graiul eternizîndu-le dela o generație la alta spre a fi păstrate în delung de veacuri.

De ce marele Homer ? El le-a adunat și le-a dat forma unei întregi epopee iar Rapsozii le răspîndi-se-ră la serbările lor în sunete de „Forminx" și chitare declamîndu-le în fața norodului înfocat după fapte eroice, ca apoi din locurile țărmurilor bătătorite de valurile mării serbările să se răspîndească și pe uscat, încît la serbările „Pan-Ateniene" aglomerația trebuia reglementată de către Solon Peisistratos sau Hipparchos ca Rapsozii să păstreze o ordine în orînduirea subiectelor. Se poate admite că încă bine de demult au fost reținute subiectele epopeice a le lui Homer culese din perindatele vremuri fiind copiate ulterior de către orașe și unii indivizi ca o comoară națională de ne prețuit.

Natural că între timp conținutul poeziilor cărora timpul și poporul le-a mai împestrițat subiectul a fost pus sub stricta observație din partea criticilor Alexandrini ca Zenodotos din Efez, Bizantinul Hristofan din Samotraka. Așa a ajuns ca prima ediție tipărită a Epopeilor să fie executată în Firenze de către Demetrios Khalkodilas în anul 1488.

Avem traduceri în latinește de Leontius Pilatus și Laurentius Valle, în formă poetică de Politianus. Traduceri în franțuzește de Anna Dacier în englezește de Pope iar în italenește de Monti.

S-a format o vastă literatură în legătură cu nemuritorul culegător și poet epic al evului vechi. Conținutul lor poate cu altă ocazie".

Te rog din suflet, trimite-mi și conținutul ăsta.

F. N.

ACHENE, Cleja — Bacău. Îmi plac versurile dv. Cum vă numiți ?

GEORGE DUD — Loco — Din poezia închinată lui Eminescu : „Nu am versuri pentru tine / Ce să-ncerc a le mai face ? / De nadir îmi e rușine / El în haos m-ar preface // Nu am versuri pentru tine / geaba-ncerc a le mai face / Ești un astru pentru mine / Și aș vrea să dormi în pace // Nu am versuri pentru tine / Ci doar șipotul de frunză / Tu ești codru pentru mine / Eu rămîn o mică frunză".

Nu vă contrazic N-ar fi rău, poate, să fiți mai consecvent cu propriile dv. concluzii. Deși, știu, e foarte greu ...

DORI RĂDULESCU — Loco. — „Plec / Rămîi / Ne despărțim / Șinele ție / Accelerat mie / locul spre care merg mie / Locul în care rămîi, ție / Rămas bun ție / Drum bun mie / O vină mie / O vină ție / Iubirea mea obosită ție / Lipsa ta de iubire mie". Vă rog să mă credeți, nu vreau să ironizez sentimentul care a inspirat aceste rînduri, dar, doamne, prea multă contabilitate pentru o singură poezie !

CHRISTINE JANOTT — Tr. Măgurele. Nu, nu sînt „psiholog", dar cunosc maladia pe care tot un nepsiholog a numit-o „lettrită". Din foarte confesiva dv. scrisoare se poate deduce că sindromul amintit îmbracă, în ceea ce vă privește, o formă benignă. Faptul că e toamnă cred că a favorizat instalarea rapidă a melancoliei epistolare cu care m-ați onorat. N-aș putea să spun deocamdată, dacă poeziile care însoțesc scrisoarea, nu sînt și ele cumva doar un simptom discret al afecțiunii de care vă spun. Faptul că de la un timp nu mai sînteți mulțumită de versurile pe care le-ați scris este însă un semn foarte bun. În așteptarea acelor poezii pe care le veți scrie după „convalescență", îmi rezerv pentru acea dată, privilegiul incomod de a formula judecăți estetice. Cu stimă.

Cezar BALTAG

poeme indiene

Înscripție

Înscriem aici drept parafrază la cîteva tălmăciri, un cuvînt de omagiu pentru o literatură căreia mileniile i-au dăruit subtilitatea simplității și rafinamentul spontaneității.

O complexitate a gîndului și a mișcării afective s-a exprimat prin veacuri în literatura indiană, în formele statornicite ale convenției, care literară fiind a cîștigat pentru cei chemați să o respecte o suplețe și subțirime a rostirii și tăcerilor, puțin obișnuite. Tîlcuri adînci și-au găsit luminile și îndoielile exprimate în aluzive și aeriene apologuri, ecourile liniștii au devenit mai grăitoare decît vorba.

În poezia Indiei stilizarea rafinată a veacurilor a dus la o expresie dominată de un profund simț al valorilor muzicale ale cuvîntului și al intonației ritmice, menite să accentueze și să sugereze idei și precepte morale adeseori comunicate prin simboluri ale mitologiei cotidiene. Și poate nu cea mai puțin însemnată calitate a acestei poezii este aceea de a desprinde din mit obiecte sacre și a le restitui vieții de fiecare zi. Fără a sacrifica aura misterului care le înconjoară și fără a trece peste sugestiile pe care vechile „eresuri" le mai au chiar și pentru cei de astăzi, poezia modernă indiană a desacralizat lirica fără a o prozaiza.

Am ales de aceea versuri care să mărturisească, într-o aleatorie interpretare, așa cum orice traducere poate doar fi gînduri și înclinații spre această mitologie secundă care e viața oricărui om de pe acest și pe oricare alt pămînt.

Și desigur, Rabindranath Tagore, „poetul-profet al Indiei moderne" își avea locul aici, ca și poetul bengalez Humayun Kabir, filozof și eseist, sau poetul și filozoful din Penjab, Gopal Singh, sau Jibananda Das, considerat ca primul liric modern indian...

E în versurile lor și ecoul vechilor mituri și glasul puternic al vieții contemporane care se afirmă cu forța și impetuozitatea caracteristică vremii, ca și ecoul meditațiilor și al tăcerilor împlinite în veacuri de contemplație.

R.L.

RABINDRANATH TAGORE

(1861—1941)

Gitanjali

69.

Același șuvoi al vieții care curge prin vinele mele zi și noapte,
străbate lumea și dănțuie în ritmuri potrivite.
E aceeași viață care izbucnește voioasă din țărînă în firele de iarbă
și se împrăștie în valuri învolburate de frunze și flori.
Aceeași viață care se rostogolește în leagănul-ocean al nașterii și morții, înălțîndu-se și coborînd.
Simt cum mădularele mele sînt miruite spre slavă de atingerea acestei lumi a vieții,
și sînt mîndru că zvîcnirea de viață a atitor veacuri dănțuie în clipa aceasta în sîngele meu.

57.

Lumină, lumina mea, lumină care umple lumea, lumină care-mi săruți ochii, lumină care-mi mîngîi inima !
Ah, iubitul meu, lumina dănțuie în miezul vieții mele ; lumina trezește, iubitul meu, strunele dragostei mele ; cerurile se deschid, vîntul se pornește nebun, rîsul răsună deasupra lumii.
Fluturii își deschid aripile pe o mare de lumină. Crinii și iasomia se înalță pe crestele valurilor de lumină.
Lumina poleiește norii cu aur, iubitul meu, și risipește nestemate peste tot.
Bucuria cuprinde frunziș după frunziș, iubitul meu, și fericirea nu cunoaște margini.
Fluviul cerului s-a revărsat peste maluri
și talazurile bucuriei au inundat lumea de dincolo de hotare.

Pe malul mării

Pe malul mării lumilor fără sfîrșit copiii se adună.
Deasupra cerului infinit e neclintit iar marea fără de odihnă se frămîntă.
Pe țărmul mării lumilor fără sfîrșit copiii se adună cu strigăte și dansuri.

Își fac cetăți de nisip și se joacă adunînd scoici. Cu frunze moarte își construiesc corăbii și surîzînd le dau drumul pe întinsul apelor.
Copiii au jocurile lor pe țărmul mării lumilor.

Nu știu să înoate, nu știu să arunce volocul. Pescuitorii de perle se cufundă în adîncuri căutînd perle, neguțătorii călătoresc cu vasele lor, dar copiii adună pietricele și le împrăștie iar. Ei nu caută comori tăinuite, ei nu știu cum arunca volocul.

Marea se înalță rîzînd și zîmbetul pal al plajii abia licărește. Valuri aducătoare de moarte cîntă copiilor, balade fără noimă, asemeni mamei care-și leagănă pruncul. Marea se joacă cu copiii și zîmbetul plajii lucește vag.

Pe țărmul mării lumilor fără sfîrșit copiii se adună. Furtunile bubuie în cerul fără de cărări, corăbiile naufragiază pe întinsul apelor, moartea a ieșit la drum și copiii se joacă. Pe țărmul mării lumilor fără sfîrșit e marea adunare a copiilor.

Cîntul meu

Cîntul meu, copile, te va cuprinde în muzica lui ca scumpele brațe ale iubirii.
Cîntul acesta al meu îți va atinge fruntea ca un sărut de binecuvîntare.
Cînd vei fi singur va fi alături de tine și-ți va șopti la ureche, cînd vei fi în mijlocul mulțimii te va înconjura cu grijă.
Cîntul meu va da aripi visurilor tale, îți va purta inima către hotarele necunoscutului.
Va veghea ca o stea credincioasă cînd întunericul va coborî pe drumurile tale.
Cîntul meu se va cuibări în ochii tăi și-ți va purta privirea în miezul lucrurilor.
Și cînd glasul meu va amuți în moarte, cîntecul meu va vorbi în inima ta care va trăi.

Primele iasomii

Ah, iasomiile, iasomiile acestea albe !
Îmi amintesc de parc-ar fi ieri, cînd mi-am umplut brațele cu aceste iasomii, aceste albe iasomii.
Mi-au fost dragi lumina soarelui, cerul și pămîntul înverzit ;
Am ascultat șoapta lichidă a rîului în întunericul nopții ;
Amurgurile de toamnă m-au întîmpinat la o cotitură a drumului asemeni miresei care-și ridică vălul spre a-și privi iubitul.
Totuși în amintirea mea stăruie dulceața primelor iasomii albe pe care le-am ținut în brațe cînd am fost copil.

Multe au fost zilele fericite ale vieții mele și am rîs în nopțile de sărbătoare cu veselii cheflii.
În dimineți cenușii cu ploaie am îngînat multe cîntece triste.
Am purtat în jurul gîtului cununa de seară de bakula țesută de mîna iubirii.
Și totuși în inima mea stăruie dulceața amintirii primelor iasomii înrourate care mi-au umplut brațele cînd am fost copil.

Culegînd roadele

1.

Poftește-mă și am să-mi culeg fructele ca să le aduc, în coșurile pline în curtea ta, deși unele sînt lovite iar altele nu sînt pîrguite.
Anotimpul e greu de roade și în umbră se aude fluier tînguios de păstor.

Poftește-mă și am să pornesc cu barca pe fluviu.
Vîntul de martie se ridică, făcînd să șopotească apele leneșe.
Livada și-a dăruit belșugul, și în ceasul obosit al înserării chemarea vine dinspre casa ta de pe mal în amurg.

2.

Cînd am fost tînăr viața mi-a fost ca o floare — o floare care-și pierde o petală, două din prea plinul ei și nu simte deloc că a pierdut ceva cînd adierea primăverii vine și bate la ușa ei.

Acum la sfîrșitul tinereții viața mi-e ca un fruct, care nu poate să piardă nimic și așteaptă să se dăruie pe deplin cu întreaga ei povară de dulceață.

6.

Acolo unde sînt drumuri mă rătăcesc.
Pe întinsul apelor, în albastrul cerului nu se zărește urma de cărare.
Poteca e ascunsă de aripile păsărilor, de strălucirea stelelor de florile anotimpurilor care se călătoresc.
Și-mi întreb inima dacă în sîngele ei poartă înțelepciunea cărărilor nevăzute.

7.

O, Noapte, Noapte în valuri, primește să fiu poetul tău !
Sînt oameni care au stat fără cuvînt, în umbra ta ; lasă-mă să rostesc ce n-au spus ei.

Ia-mă pe carul tău fără roate : alergînd tăcut dintr-o lume în alta, crăiasă domnind în palatul vremii, frumoasa întunecată !

Multe minți fără tihnă au pătruns pe furiș în curtea ta și au cotrobăit prin casa ta fără lumini căutînd un răspuns.
Multe inimi, străpunse de săgeata bucuriei slobozită din arcul Necunoscutului au izbucnit în cîntece de veselie, zguduind întunericul din temelii.
Acele suflete neadormite se uită minunate în lumina stelelor la comoara pe care au găsit-o pe neașteptate.
Primește să fiu poetul lor, o Noapte, poetul nemărginitei tale tăceri.

Păsări rătăcite

1.

Păsări rătăcite ale verii vin să-mi cînte la fereastră și zboară apoi în depărtări.
Și frunzele galbene ale toamnei care nu pot cînta flutură și cad apoi într-un oftat foșnit.

15.

Stau la fereastră în această dimineață și lumea, asemeni unui trecător, se oprește o clipă, mă salută și pleacă mai departe.

43.

Peștele în apă e fără grai, fiara calcă apăsat pămîntul, pasărea cîntă în văzduh.
Omul însă e clădit din liniștea mării, larma mișcării pămîntului și cîntul văzduhului.

176.

Apa din vas strălucește, apa în mare e întunecată.
Micile adevăruri se exprimă în cuvinte limpezi ; marele adevăr printr-o mare tăcere.

GOPAL SINGH

(n. 1917)

Mîine

M-am născut urmărit de-un blestem
să trăiesc Mîine,
să înfrunt, să schimb și să-ncurc
ziua de azi cu o altănoapte.
Tot ce sînt azi e ieri.
Înaintez de-andaratelea mereu.
Caligrafia vagă a stelelor,
joc aruncat pe cer și risipit
înscrie o noapte, alta, în bronzul amurgit
al unei lespezi vechi.
Cîinele linge un os pînă-l albește.
Ziua se hrănește din talerul mînjit
al nopții ce-a trecut. Și vinele albe
ale frunzelor verzi sfîrtecate de păsări
își risipesc seva lăptoasă
ca sîngele curgînd dintr-un plămîn în zdrențe.
Singurătatea prepeliței e cosită
cu coasa lunii noi.
Și alți ciulini s-au ridicat
în jurul florilor abia ivite
să le sufoce dorul lor de spațiu.
Bătaia inimii a mai întors un arc de ceas
cu degete mușcate iar și iar,
și a făurit cu ciocănitul ei neîncetat
durerea nouă a mișcării fără de durere.

Mîine
se va face pace între
sîngele unei femei și unghiile roase
ale unui bărbat ce-așteaptă.
Marea își va fi mușcat din nou
buzele, împinsă de conștiința ei neîmpăcată.
Și viața nu va mai sta s-aștepte
la nesfîrșit.
Mîine
voi trăi.
Mîine.
Mîine.
Mîine.

(Melodii nespuse)

HUMAYUN KABIR

(n. 1906)

Singur

În lumea mea de visuri trăiesc cu mine însumi
și singur îmi petrec zile și nopți cît anul,
pe cerul meu un soare numai al meu lucește
și norii mei se-adună în zarea lui albastră...
Încet se lasă noaptea deasupra lumii mele.

În lumea mea sînt fluvii și țări fără de număr
și drumurile trec prin văi și peste dealuri.
Ca spuma învolburată pe valuri în furtună
se-nalță în infinit alb-înghețate piscuri.
Pămîntul generoase recolte-mi dăruiește
și-n vesel murmurat izvoarele petrec.

Sub un copac umbros am vrut cîndva să-mi nalț
o casă unde viața să treacă în blînd răgaz
și teama și nădejdea să piară în vîntul cald
din sud și primăvara grădina să-mi florească.
stioasele sephalis s-aplece în nopți de toamnă
și-ncețoșat în zori iubiri noi să visez.
În temniță rămîn dar, însingurat, cu mine,
mi-e inima bolnavă de mine și pustiu.
Cuvinte mîngîioase aud mereu în juru-mi,
chemările iubirii și bucuria simplă.
În inima rănită știu a durerii arsură,
tînjesc să aflu o cale spre oameni să mă ducă.
Pe plăjile pustii ale întristatei inimi
se sparg fără încetare îndepărtate valuri,
de ce sînt înspumate și-atît de agitate
și ce solie aduc de dincolo de mare ?

Nu înțeleg cuvîntul pe care vor să-l spună
cum nu știu nici să trec hotarul ființei mele.

Privesc la cei din jur cu ochii în uimire :
sînt lîngă mine totuși și-atîta de departe —
durerile ascunse din sufletele voastre
nicicînd nu voi putea să le încerc și eu,
nu vom vedea nicicînd aceleași zori și-amurguri
singuri vom merge, singuri, pe drumul nostru singur.

Trăiesc însingurat pe-o insulă pustie,
jur-împrejur se zbate și urlă întreaga mare.
Privesc și zi și noapte de pe un țărm pustiu
luminile în noapte de dincolo de ape.
Tînjesc să-ți cînt poemul cel scris doar pentru tine,
om, tu, al meu tovarăș, și dragostea, frăția,
prinos aș vrea acum din suflet să-ți aduc.

În românește de Radu LUPAN

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de UNIUNEA SCRIITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți : Cezar Baltag, Fănuș Neagu, Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție : Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca mu[illegible]pală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
43 (391)
Sîmbătă,
25 octombrie
8 pagini — 1 leu

Limbajul prozei

Revista noastră se află la al treilea număr dedicat prozei.

Am căutat ca editorialele din acest răstimp să ridice întrebări asupra prozei actuale, asupra problematicei sale, asupra rosturilor și destinelor ei contemporane. Adevăratul sens al prozei refuză atît dogmatismul cît și evaziunea, ele pot împinge scrisul spre false probleme, spre eludarea serioaselor meniri ale literaturii, în locul căilor autentice de dezvoltare organică a literaturii asemenea tendințe preferînd artificiul, combinația literaturizantă, sterilă, care nu interesează pe nimeni. Așa cum există și se vorbește despre vocația de poet sau de dramaturg, există vocație de prozator ; proza are limbajul ei propriu și cine n-are cunoștința acestui limbaj se amăgește numindu-se prozator, la oricite pretexte teoretice ar recurge pentru a-și justifica lipsa de chemare și de putere de prozator.

Caragiale glumea amar spunînd că în orice meserie trebuie o pregătire, numai ca să faci literatură e deajuns să cunoști alfabetul și să ai la îndemînă un condei.

Ca revistă a scriitorilor tineri am deschis discuția despre problemele prozei în folosul autorilor tineri și chiar dacă dezbaterile îi va îndurera pe unii dintre ei, îi va întrista asprimea cu care li se vor critica textele, cîștigul va fi mare pentru cei aplecați cu seriozitate asupra muncii scriitoricești și asupra gravelor ei responsabilități.

Respectăm prea mult meseria de scriitor pentru a nu atrage atenția celor care aspiră la una dintre cele mai grele și mai complexe profesii, că literatura nu e un exercițiu facil, că e o problemă serioasă, în primul rînd de vocație, care include o pregătire temeinică, o cultură solidă, care cere neîntrerupt o muncă tenace, pentru ca originalitatea talentului să nu se piardă pentru ca înclinația spre scris să fie perfect verificată ca autentică, să nu fie o amăgire și un rost pierdut, pentru ca gestul de a te dedica scrisului să însemne destin și nu infatuare.

În toate cele trei numere amintite, am dat extensie publicării textelor de proză și pentru că revista noastră are și un caracter de „laborator" selecția anumitor texte (mai ales în primul număr) a avut în vedere să arate că în proza începătorilor producția mimetică e de proporții, și trimite direct la acele tendințe disolute din proza actuală care riscă să-i îndepărteze pe oamenii talentați de la adevăratele căutări, de la problemele de substanță ale scrisului, de la limbajul propriu al prozei, limbaj care și el se cere cunoscut, cultivat, ținînd de conștiința de profesie a unui adevărat prozator.

Se prea poate să se găsească cititori mai ales autori tineri care să-și manifeste rezerve față de vehemența articolului „Împăratul e gol !", pe care-l publicăm în pagina a treia din acest număr, articol care se referă la o serie de proze scurte oferite cu bună știință de revista noastră examenului critic.

Credem că articolul sprijină foarte bine idea necesității unei discuții ample despre proză, despre situația ei actuală, pornind de la frumoasele și incontestabilele ei succese atinse de scriitori aparținînd celor mai diferite generații.

Limbajul propriu al prozei, iată o temă utilă pentru discuția pe care am deschis-o și pe care sperăm s-o desfășurăm, așa cum am spus și în numerele trecute, în spiritul respectului pentru numele de scriitor și pentru munca dificilă a omului de condei literar.

Dorința sinceră și onestă de a aduce cele mai bune foloase dezvoltării literaturii îi animă pe scriitori, și în acest sens ne place să credem ca o discuție critică purtată în ținuta cuvenită va aduce încredere în posibilitățile mari ale talentelor de care dispune cu prisosință literatura noastră actuală.

LUCEAFĂRUL

Desen de DOMINIQUE ROLIN

ÎN ACEST NUMĂR

Opinii despre proză : Ov. S. Crohmălniceanu

O nuvelă de Sorin Titel

Poșta redacției de Fănuș Neagu și Cezar Baltag

Biografii lirice • Breviar

Proză fantastică de Boris Vian

Toamnă pariziană

Trecînd, după șaizeci de ani, pe străzile Parisului tinereței mele, caut să nu mă las înduioșat de amintiri. În acest octombrie luminos, cu verdeață bogată, compactă, bătătoream bulevardele auguste ale bătrînei Lutetii, cheiurile Senei, dar nu mă cufundam total în viața lor, ca să nu mă doară. Farmecul Parisului e dureros. Evitam să trec prin locuri cunoscute, să retrăiesc clipele de odinioară, a căror prezență nostalgică m-ar fi răscolit adînc. N-am intrat o singură dată în grădina Luxemburgului, ca să nu mă pătrundă miresmele de melancolie ale primelor frunze pălite, căzute pe iarba încă verde, fragedă, a peluzelor. N-am vrut să revăd statuia lui Verlaine, pe care am cîntat-o de mult în orele rătăcirilor mele : „În parc plutește, doamnă, / Parfumul trist al anilor / Cad frunzele platanilor / În Luxemburg e toamnă ! / / Alunecă ușor / Grămada porumbeilor / Pe liniștea aleilor / Pe frunzele ce mor. / / Ca un duios refren / Se-nalță umbra fînului / Spre statuia bătrînului / Și bunului Verlaine."

Descopeream atunci Parisul în compania lui Octavian Goga, Eugen Lovinescu, Adrian Le Corbeau, Ion Pillat, Horia Furtună. Acum îl redescopăr alături de Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu și Radu Popescu, delegații României la Congresul P.E.N. Clubului, concurs ținut în frumosul și primitorul oraș Menton, de pe Coasta de Azur în feeria vegetației exotice, luxuriante a Sudului, pe malul mării albastre, plin de bărci multicolore. Reprezentanții României au vorbit la posturile de radio de la Nisa și Monte Carlo, apoi la masa rotundă, dintr-unul din numeroasele studiouri ale palatului uriaș, cilindric, unde e adăpostită Radiodifuziunea metropolei. S-au discutat la această masă de scriitori români și francezi problemele zilei, alegerea noului președinte internațional, în locul lui Arthur Miller.

Zaharia Stancu a declarat că dacă oaspeții francezi care vin la noi, vorbesc la radio în limba lor, el își va îngădui să vorbească și el în limba lui natală, în românește. Eugen Jebeleanu a făcut o amplă relatare a tendințelor poeziei noastre moderne iar Radu Popescu a polemizat strălucit cu Jean de Beer, secretarul general al centrului parizian al P.E.N. Clubului, vorbind despre originalitatea literaturii române. Eu însumi am evocat cîteva figuri de scriitori francezi, pe care i-am cunoscut acum o jumătate de secol și pe care confrații noștri francezi, participanți la această masă rotundă, nu-i prea cunoșteau: Edmond Haraucourt, Saint-Pol Roux de Magnifique, Jean Moreas, Laurent Tailhaide. Ședința a durat două ore, spre mulțumirea și încîntarea participanților. Sper că și milioanele de ascultători au fost satisfăcuți.

La Menton, festivalele s-au desfășurat într-o atmosferă sărbătorească, dimineața și prima parte a după amiezii, sedințele, discuțiile, comunicările delegaților de pe toate țările planetei, figuri cunoscute de la alte congrese la Bled, la Oslo, și printre ele, umbrele celor ce ne-au părăsit.

Seara, recepții și plimbare pe Coasta de Azur. În regiunea Montelimar am fost atacați de Mistral, acel crivăț, fără zăpadă, care sufla să ne răstoarne mașina, sub un cer ideal de luminos și de albastru.

Am văzut înfloritul oraș comercial și industrial Lyon, Avignonul cu impozantul palat al papilor, cu zidurile străvechii cetăți. Tot sudul Franței e plin de amintiri romane. Provența e a trubadurilor.

În prezența a numeroși academicieni, profesori și alți intelectuali de marcă, a fost inaugurată Statuia de bronz a profesorului francez Leowel, care a funcționat cincisprezece ani la universitatea din Cluj. Monumentul a fost executat în țară și a fost donat Franței de guvernul român, ca un omagiu al prieteniei, al colaborării culturale dintre cele două țări latine.

În timpul prezenței noastre în Franța, a apărut voluminoasa carte a lui Asturias, „La Roumanie d'aujourdhui", celebrul scriitor de limbă spaniolă, laureat al premiului Nobel pentru literatură și ambasador al Republicii sud-americane Guatemala.

Asturias e un mare prieten al românilor. El ne-a vizitat țara acum cîțiva ani și ne-a consacrat cartea care vădește dragostea autorului pentru sora latină din sud-estul Europei. Solid documentată, scrisă cu mare talent, lucrarea „România de astăzi" e menită să ne facă patria cunoscută și iubită în cercuri cît mai largi internaționale. Peisagiul și sufletul românesc, firea generoasă, ospitalieră a acestui popor, trecutul său, prezentul său pacific închinat progresului, realizările din anii puterii populare se perindă alături de ilustrațiile care înfățișează momente din trecut, reproduceri din picturile lui Grigorescu și Luchian, fotografii ale marilor lucrări înfăptuite de elanul constructor al tinerei noastre republici socialiste. E o carte vibrantă, care ne-a încălzit inimile și al cărei merit a fost elogiat de delegații P.E.N. Clubului român, la o masă somptuoasă oferită nouă în palatul Americii latine.

Dacă monumentele grandioase, rod al cîtorva secole de arhitectură franceză, dacă parcurile, cheiurile Senei, au rămas aceleași, aspectul Parisului e mult schimbat. O circulație intensă animă străzile și bulevardele metropolei, șoselele din jurul capitalei, aglomerate și ele de miile de vehicule care duc cetățenii la noile lor locuințe periferice.

Nu vei mai regăsi Parisul cenușiu, pe care-l acoperea rugina cărbunelui adunată pe fațadele imobilelor, pe statui, de fumul care se așternuse pe el din adîncul vremilor.

Cu toată împotrivirea unor vechi parizieni, îndrăgostiți de patina, de pitorescul bătrînei Lutetii, un scriitor, ministru al culturii subt guvernele generalului de Gaulle, a avut curajul să curețe de funingine zidurile cetății și să le redea frumusețea lor primordială, transformînd cetatea într-un oraș din o mie și una de nopți, în care tronează împărăția pietrei piatră de toate culorile, granit de sidef, marmură verde și roză, coloare luminoasă, inscripții de aur care zăceau de sute de ani sub învelișul sumbru al zgurei.

Acest vrăjitor cu care ginta scriitoricească se mîndrește este romancierul André Malraux, care în ultimii ani a făcut atîta pentru cultura patriei sale, pentru splendoarea celui mai frumos oraș din lume.

★

O soră a mea, doctor în științele naturale de la Sorbona, ea însăși profesoară, azi, la această înaltă școală, locuiește la al cincilea etaj al unui imobil din frumoasa rue de Medicis: de pe balconul acestei locuințe, care domină parcul Luxemburgului, se vede fîntîna medicișilor cu statuia lui Polifem și a Galateei, bazinele și reginele de piatră, aleile și peluzele pline de porumbei, castanii și platanii viguroși, în umbra cărora pe bănci, un tinerel studios își citește și învață lecțiile. Îmi spunea, dăunăz, sora mea Panca:

— Cînd ninge — destul de rar, la Paris — ies în balcon și privesc zăpada. Primele straturi de ninsoare sînt cenușii, aproape negre : fulgii absorb fumul transformat în funingine și așternt straturi întunecate. Pe măsură, însă, ce văzduhul se purifică, zăpada cade tot mai albă, copacii și parterele devin o priveliște de feerie imaculată.

Acum, grație lui Malraux, ne bucurăm de strălucirea unei cetăți de două ori milenară și care se înalță pură, virginală, ca și primele ei ore de lumină latină :

„Paris augúst, coroana lumii / A vremurilor mîndrie !".

Victor EFTIMIU

Paris, Octombrie 1969

CRONICA LITERARĂ

avant-premieră editorială

MIHAIL SADOVEANU

„Anii de ucenicie"

„Amintiri literare"

2 volume. Antologie și prefață de Ion Bălu. (E.P.L., colecția B.P.T.).

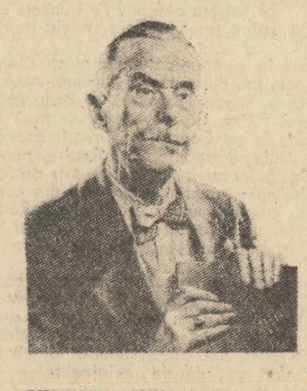

THOMAS MANN

„Muntele vrăjit"

Traducere de Petru Manoliu, prefață și tabel cronologic de Ion Ianoși (E.P.L., colecția B.P.T.).

MIRON SCOROBETE

„Ultima vînătoare de toamnă"

Versuri (E.P.L.).

SCRIITORII CARE AU CARȚI IN CURS DE APARIȚIE SINT INVITAȚI SĂ ANUNȚE LA SECRETARIATUL REVISTEI NOASTRE TITLURILE RESPECTIVE, INSOȚITE DE UN PORTRET FOTO, PENTRU A FI ANUNȚATE LA RUBRICA AVANTPREMIERĂ EDITORIALĂ.

saşa pană

ANTOLOGIA LITERATURII ROMÂNE DE AVANGARDĂ

Mișcare de care se leagă atîtea nume de artiști autentici, și prin care literatura română a participat pentru prima oară la istoria concretă a literaturii europene, avangardismul trebuia să-și înceapă cea de-a doua existență, reflectată. Iar lucrarea lui Saşa Pană este începutul firesc, chiar dacă nu și de fapt, al acestei noi existențe, pentru că la Saşa Pană *ideea* de avangardism este de abia pe cale de a se naște, din experiență, din amintire și mit, ori ideile astfel născute au o privilegiată aderență la adevăr.

„Avangardismul" a ajuns un termen al științei literare, un termen ratat printre termenii rătăciți cu care ea uneori lucrează, alteori crede numai a lucra, cînd de fapt ei îi sînt singura lucrare, îi dau ei înșiși de lucru. „Avangardismul" a apărut desigur pentru a sluji de nume unei realități anumite, dar acest nume are o situație bizară: convenția care l-a instituit ca semnal al unei realități, s-a uitat și se uită mereu, așa încît pronunțarea lui trebuie întotdeauna însoțită cu „explicitarea" lui, explicitare care nu este de fapt decît propunerea unei noi convenții, deci înființarea lui. Este soarta științei literaturii de a-și crea în permanență terminologia, de a ajunge la termeni în loc de a lucra cu ei, de a face din mijloc finalitate.

Ce înseamnă „avangardism"? Întrebarea este tipică pentru știința literaturii, revelatoare pentru criza pe care ea încearcă să se constituie și este de ne-imaginat o lucrare despre avangardism care să nu pornească și să nu se întoarcă la această întrebare, pentru că termenul mediază atingerea fenomenului și pentru că doar absorbit într-o structură terminologică realitatea dă satisfacția cunoscutului. Din această întrebare derivă cercetarea lui Matei Călinescu, autorul prefeței „Antologiei..." Pentru Saşa Pană însă întrebarea nu există, pentru că avangardistul Saşa Pană, spre deosebire de criticul Matei Călinescu, are acces nemijlocit de termen la realitate, se mișcă deci printre evidențe, nu are nevoie să identifice fenomenul prin confruntarea lui cu schema ideală aprioric. Pentru că știe ce este avangarda fără să o fi aflat, Saşa Pană nu simte nevoia unei definiții, ci intră imediat în descrierea fenomenului. Saşa Pană, pentru care avangardismul este biografie, își poate îngădui să-i situeze printre avangardiști pe Arghezi, Ion Barbu, Dan Botta sau M. Blecher, rămînînd totuși dincolo de eroare.

Avangardismul conținut în „Antologia..." lui Saşa Pană nu este o ideologie literară (cele cîteva manifeste, selectate cu o vădită indiferență față de caracterul lor relevant și sistematic, o dovedesc limpede), el nu poate avea în consecință nici o literatură ilustrativă; „Antologia..." nu conține o substanță literară omogenă, un tip anume de literatură: nici un program, existent sau fictiv, nu și-ar putea subsuma o serie în care să coexiste de pildă „Poemul ultragiant" al lui Geo Bogza, „Greierul și furnica" de Jacques S. Costin, „Romanța" lui B. Fundoianu, „Pîlnia și Stamate" de Urmuz și „Îndoieli" de Tristan Tzara: avangardismul nu este nici o stare de spirit anume (oboseala lui Ion Vinea nu intră în armonie cu agresivitatea lui Geo Bogza și nici verva lui Geo Dumitrescu cu melancolia lui B. Fundoianu), nici non-conformism literar (Tzara, Fundoianu, Vinea sînt prezenți în „Antologie..." cu versuri „tradiționale"). Nici ideologie, nici tip de literatură, nici stare de spirit sau atitudine, avangardismul *trăit* înseamnă oameni, reviste, legături, afinități, întîlniri. Ceea ce îi leagă pe scriitorii reuniți în „Antologie..." este o solidaritate concretă, biografică. Iar în această privință Saşa Pană nu poate fi controlat, și nici contrazis: Saşa Pană știe mai mult decît a rămas scris în documente; domnia-sa nu își *reprezintă* avangardismul, pentru că l-a trăit. Saşa Pană *este* avangardismul.

S-ar putea crede că o asemenea premiză conduce la cel mai pur arbitrar și opinia și-ar găsi un sprijin în prezența lui Arghezi, Barbu sau Blecher în „Antologie...", fapt care pentru orice cunoscător al literaturii este o încălcare a adevărului. Aceasta pentru că orice cunoscător al literaturii introduce spontan în literatură o ordine ideală, ceea ce nu are nevoie să facă un „trăitor" al ei. Oricît ar părea de scandalos, Saşa Pană trebuia să plece de la un „L'avangardisme c'est moi", pentru ca operația sa să fie altfel și mai mult decît a unui istoric sau critic literar. Și aceasta pentru că avangardismul nostru nu a fost o ideologie literară și nici un tip de literatură, ci o mișcare — adică scriitori, reviste, manifestări publice, legături, afinități.

Ne ținînd de literatura propriu-zisă ci de viața literară, avangardismul descurajează cercetarea obișnuită, dornică să introducă faptele într-o ordine ideală. Nici o cercetare consecventă nu va putea face să concorde reputația de avangardism cu o realitate literară anume: este imposibil de descris „avangardismul" poeziei unor avangardiști notorii ca Ion Vinea sau B. Fundoianu. Singura trăsătură comună a celor ce se numeau și erau numiți avangardiști este cultivarea anti-literaturii, dar uneori această manifestare este doar incidentală (la Ion Vinea de pildă) și adeseori este lipsită de consecințe artistice însemnate. Identificînd avangardismul cu anti-literatura singura șansă de a asocia cuvîntul unei realități literare, de a face deci din el un „termen" —, reducem foarte mult cuprinderea fenomenului, omitem părți masive și de primă importanță din creația marilor avangardiști și reținem cu precădere producții mediocre, provenind de la autori mărunți, adesea simpli imitatori. Așadar consecvența teoretică se conjugă în cazul avangardismului nostru cu sterilitatea cercetării.

Fecundă pentru avangardismul nostru este o abordare pozitivistă, care să urmărească viața însăși a literaturii. O asemenea abordare va trebui să stăruie în primul rînd asupra revistelor, pentru că mai mult decît prin cărți, avangardiștii au contribuit prin revistele lor la crearea unei vieți artistice disponibile pentru experimente, receptive la nou. Revistele avangardiste sînt nu numai foarte bine scrise, colaboratorii lor fiind niște foarte talentați gazetari (contribuția avangardei la istoria presei noastre artistice ar fi un subiect dintre cele mai interesante de urmărit), dar ele ilustrează o concepție inedită, solidaritatea tuturor artelor, „internaționalismul" mișcării artistice, — și un stil inedit-elegant citadin și anti-balcanic. Și important ar fi de subliniat că ele au racordat viața artistică românească la cea europeană și nu au făcut-o în spiritul imitației, al colportajului și parazitismului snob, ci pe temeiul unei corespondențe spirituale autentice, al emulației entuziaste, al unui cosmopolitism fundat pe elevate credințe umaniste.

Primul avangardism, cel din deceniul al treilea, care a avut și consecințele cele mai importante, și care trebuie cercetat și independent de personalitățile care l-au ilustrat, a fost o mișcare artistică cuprinzătoare, așa încît el depășește atribuțiile și poate competența cercetătorului literar. Dar acesta nu se va putea dispensa de studiul integral, pentru că fenomenul în întregimea lui are consecințe în literatură. Impudoarea șocantă a lui Geo Bogza, imagismul lui Ilarie Voronca, puritatea metaforică a poeziei lui Vinea nu se pot rupe de un exercițiu al libertății creatoare, pe care avangardiștii l-au practicat cu obstinație. Semnificativă este urmărirea producției literare provenind nu de la „somitățile" avangardei ci de la autori în bună măsură uitați, personalități mai puțin ferme, mai permeabile la direcția programatică. În acest sens prezența în „Antologia..." lui Saşa Pană a unor repede-uitați ca Victor Valeriu Martinescu, Constantin Nisipeanu, Alexandru Tudor-Miu este plină de interes. Acești mici autori sînt de fapt mai avangardiști decît marii avangardiști: poezia lor vorbește mai limpede despre fecunditatea atitudinii și a stării de spirit create avangardiste. Nu este un lucru neimportant capacitatea unei mișcări de a fi declanșat și întreținut o stare de spirit, o atmosferă chiar, favorabile creației libere, autentice. Ori cu asemenea „imponderabile" numai un trăitor al avangardismului poate lucra — constient sau inconștient.

Așa încît chiar dacă depășește limitele domeniului literar, chiar dacă nu a generat un tip anume de literatură sau unul major, chiar dacă nu a fost singurul factor de modernizare a literaturii noastre, avangardismul rămîne o mișcare de ne-ignorat pentru cercetătorul literaturii. Faptul că artiștii remarcabili care se leagă de avangardă trebuiesc studiați ca individualități, pentru că artiștii adevărați nu *reprezintă* pe nimeni și nu *ilustrează* nimic, nu constituie un motiv de abandonare a avangardei ca mișcare, pentru că ea este un component de primă importanță al vieții literare interbelice ori din această viață literară se naște viața abstractă, întru valoare, a literaturii. Probabil ca promisul studiu al lui Saşa Pană va continua operația de restituire, atît de fecund începută prin „Antologie..."

Ilina GRIGOROVICI

avant-premieră editorială

MONTESQUIEU

„Scrisori persane"

Traducere de Ștefan Popescu. Prefață și tabel cronologic de Irina Eliade (E.P.L., colecția B.P.T.).

SILVIAN IOSIFESCU

„Literatura de frontieră"

Un amplu studiu despre procesul de construire și ramificare a artei cuvîntului de-a lungul istoriei. (E.P.L.).

CASA SCRIITORILOR „MIHAIL SADOVEANU"
Calea Victoriei nr. 115
organizează
Vineri 31 octombrie 1969, ora 18,30
Ciclul „SERILOR MEMORIALE"
LIVIU REBREANU
evocat de
Al. Piru
și
Eugen Simion
Își dau concursul actorii: Dinu Ianculescu și Ludovic Antal.

breviar

ION SOFIA MANOLESCU
Pînă unde pot muri

Acest al cincilea volum (a publicat: Odihna neagră, 1936, Muntele ascuns, 1938, Întîlnirea cu focul, 1944, Soare scufundat 1966) al poetului „tocmit la plante inginer", cum se autodefinea într-o poemă mai veche, ne aduce poate experiența sa fundamentală.

Într-o selecție severă poezia acestui ciudat pastoral se definește prin foarte originalul ciclu dedicat cu sinceritate cartofilor, *apărut în* Lumea *(1945) lui Călinescu. Suprarealist la debut, încurajat de prietenia lui M.Blecher (căruia-i dedică acum un poem), un amant plin de candoare al naturii, un pacifist, un agrest eseninian, agronomul elegiac reușește să se sintetizeze și să se adîncească într-o poezie mai intelectuală, fără să se artificializeze:* „Vin herghelii de arbori din luna lor damnată / să-mi regăsească umbra cănită-n colivie. / Prelungi milenii seacă în unda răsturnată / cu moartea risipită pe-o altă panoplie" (Contur constrîns).

Poezia e pentru Ion Sofia Manolescu o refulare, o întoarcere pentru a nu „pierde umbrele nopților pe sub foșnetul ierbii", pentru că „umbrele neuitate" îi întorc mereu „rănile în același solstițiu". Un poem ca Intru în Ulise *devine antologic prin rafinamentul insolit al alegoriei cu care traduce acest subiect antic pe care-l demitizează pentru a deveni accesibil:* „Marea din privelești putrezește-n alge respirînd albastrul cerului enorm. / Peștii din adîncuri, prinși de radiații / își împing spre țărmuri moartea-n care dorm."

Comentariu' al unei lumi vegetale cu „Cai galbeni de toamnă arzînd pe păduri" sau „scăpați din căpestrele timpului", poezia e, în termeni tehnici metaforizați, o fotosinteză, cînd, „închizînd ochii din toate părțile / polenul își tă intelectualizare dublată de o naturală introspecție la nivelul emoțional al confesiunii lirice face din poezia lui Ion Sofia Manolescu un exemplu de depășire, de neliniște, de căutare: „Mereu mă bea o apă însetată / înfrigurat de vîntu-n care tac; / Golindu-mă de mine, de glorii fără sens / în aventura asta de asasini frumos, / îmi strîng din plîns cuvintele necoapte / Cînd îmi despoi statuia pînă jos". *Într-o planetă aduce aminte sărutul" iar „lumina înverzește în frunze". Vegetalul nu mai constituie o obsesie ci un mediu pentru revelații interioare, nu mai e nici măcar decor:* „Dar lîngă somnul crinului firesc / prea mult visez și prea puțin trăiesc. / Alunec printre pietre și destine, / durerile mă dor numai pe mine.". *Deși ceasurile zilei sînt „pline de arbori" și pe sub retină „fug pădurile în sănii", poetul e urmărit de obsesii intelectuale ca ochii Domnișoarei Pogany ce clipeau în „extazul de piatră, pînă dincolo de moarte", ca peisajele lucide din lacrimi și călătoriile în timp, pline de „îndoieli lenevoase", cu „ferestre neverosimile". Aceasdin* Viața Românească, *(nr. 6 1968) Ion Caraion îl plasa pe neverosimilul plin de candori, în categoria acelei prodigioase familii splendid ilustrate de Rousseau Vameșul. Prin ultimele poeme, Ion Sofia Manolescu, păstrîndu-și candoarea, depășește impresionismul liric, apropiindu-se de poeții neliniștilor interioare fecunde.*

MIRCEA VAIDA
Cenușa verde

Cunoscut mai mult prin cronicile, recenziile și eseurile critice apărute în Tribuna o elegie a naturii pastorale a munților, iată cîteva din leitmotivele lirice ale acestei cărți cromatizată prin infuzii poematice:

„Rămîn singurătății / Mari mînăstiri de fîn / Totemuri românești ale verii / Dolmane părăsite de zei, / Duce vîntul de clopote și de toacă..." (Singurătății).

O lumină de baladă modernizată, o confesiune sentimentalizată pe planul unei mitologii românești, o exaltare lirică rafinată, constituie caracteristicile poeziei lui Mircea Vaida, poet contemplativ și cu acces la izvoarele emoției. Un debut care ne îndreptățește să-i urmărim evoluția.

STEFAN TANASE
Psalm teluric

După fotografia ce însoțește volumul, autorul ne convinge că are o bogată experiență poetică, dovedită după lectură, mai ales pe plan prozodic. Poemele acestea, în ritmuri diverse, sînt ale unui duios care a citit cu folos pe clasici. Versurile sale conservă mireasma pămîntului reavăn, amintirea copilăriei, casa cu cerdac, plopii dintre două sate, „Someșul cu măreția lui, figura mamei, ninsorile rurale, casa din Bărăgan, elegiile anotimpurilor etc." Dar nu reușesc să se adreseze unui public care a citit pe Arghezi, pe Blaga, Ion Barbu sau Bacovia. Dacă ar fi apărut acum o jumătate de secol ar fi interesat mai mult; acum sînt desuete pentru că poetul le scrie în maniera, la temperatura și la nivelul acelei epoci. Dacă-ar cultiva desuetudinea cu subiect de artă ar fi modern. Un singur exemplar e suficient pentru a documenta această opinie: „Casă cu cerdac / Undeva, la țară / Pitulată-n para / Florilor de mac. / / Mult ai mai rămas / Singură, pustie / Nici o bucurie / Nu-ți mai dete glas". (Duioșie de primăvară). *Poate sentimentul liturgic al unor poeme să ofere senzații mai insolite.* „Casa noastră zace aplecată-n-ntr-o parte / Eu caut umbra ta, ne-ncetat / Stelele s-au dat, cîndva, la o parte / Și chipul tău între ele — a intrat! *Față de aceste imagini „cîntecele" lui Anton Pann ar părea suprarealiste.*

LECTOR

În saloanele Bibliotecii Italiene **din București s-a deschis expoziția „Italia văzută de un pictor român" cu lucrările lui MIHU VULCĂNESCU.**

OPINII DESPRE PROZĂ

ÎMPĂRATUL E GOL!

„Luceafărul" ne invită la o discuție despre proză. Acum două numere, un editorial căuta să arate cîtă utilitate ar avea o asemenea confruntare de opinii în legătură cu tendințele pe care le manifestă azi epica noastră. Ba, mai mult, ca să ne incite la luarea cuvîntului, ni se oferea și o materie concretă de discuție. „Luceafărul" ne dădea prilejul să cunoaștem nemijlocit cam cum se prezintă o mare parte a textelor pe care le primește spre publicare din partea unor autori foarte tineri, în majoritate debutanți.

Ispita e prea puternică și nu văd de ce i-am rezista. Și totuși, ca să fiu foarte sincer, am o reținere și vreau să o mărturisesc de la început. S-a creat în vremea din urmă, la noi, o situație curioasă. Toată lumea ține să fie subtilă, nimeni nu vrea să scape nuanțele. Sîntem infectați de prea multă receptivitate estetică (în teorie bineînțeles, pentru că în practică am rămas prizonierii cîtorva prejudecăți tenace!) Cum cuiva îi vine să facă o apreciere de ordin mai general își amintește că, sub raportul filozofiei artei, nimic nu se poate susține categoric. Cine să se încumete să reproșeze unor romane că nu au „subiect" cînd știm că și fără acesta s-au scris opere de seamă ale genului? Există azi la noi critici care să nu fi aflat că lirismul poate da și opere de proză majore? Atunci de ce să se alarmeze dacă-l vede inundînd schița sau nuvela? Cu ce întemeiere estetică s-ar simți chemat să respingă un text vid de orice conținut? Nu v-a demonstrat că în literatură ceea ce contează în ultima instanță este „scriitura"? Fiecare constatare critică, de îndată ce vrea să se extindă puțin și să semnaleze o tendință sterilizantă, trebuie să se „blindeze" cu nenumărate precizări, care să o ferească a fi socotită „exclusivistă" și „limitativă". Toate observațiile își tocesc ascuțimea, diagnosticul își pierde eficacitatea, înecat într-o mulțime de „dar", „bineînțeles că", „firește", „există și excepții".

Un Lovinescu care să aibă curajul de a susține răspicat că fantazia poetică dezorganizează proza contemporană românească, împiedicînd-o să dea opere solide și durabile, ar fi greu imaginabil în peisajul nostru literar actual. Din fereala de dogmatism ajungem să nu mai putem spune nimic net.

E cazul să înțelegem, totuși, că există adevăruri care corespund exact unei situații date, chiar atunci cînd nu au o valoare absolută. Ele trebuie rostite, fără infinite precauții, fiindcă numai așa reușesc să fie folositoare. Să revenim deci la textele pe care le propune discuției critice „Luceafărul". Franc vorbind, în ceea ce mă privește, nu le găsesc, cu o singură excepție, nici o calitate. Sintem în fața unor bucăți absolut neinteresante și însușirea lor comună este de a fi profund plicticoase. De atîta sofisticare intelectuală, am uitat oare complet că lectura literaturii e chemată să producă și plăcere? Să lăsăm să sară copilul din noi și să strige „împăratul e gol!" Ce să ne rețină în aceste exerciții pretențioase? Observația vieții? Despre așa ceva nici nu poate fi vorba, pentru că totul e cețos, inconsistent, fantomatic. Atunci, o materie reflexivă care să ne atragă prin jocul ei inedit? Dar ceea ce ni se servește e văduvit de orice gîndire. (Doar dacă ne încăpățînăm să socotim ininteligibilul filozofia cea mai profundă). Poate că interesul ar trebui căutat în construcțiile imaginației libere de constrîngerile reprezentărilor comune? Prozele, la care ne referim, nu au nici această calitate, puterea lor de a fantaza dovedindu-se cvasi-nulă. Cînd am pomenit de o excepție, aveam în minte scurtul text al lui Tudor Vasiliu, intitulat „Hiroșima". Aici, da, există o „viziune"! Numai că talentul real al tînărului autor, pe nedrept urechiat acum cîteva săptămîni, e prin excelență poetic. „Hiroșima" se rezumă la o inteligentă metaforă; avem de-a face cu o falsă epică; rămînem în fond la „poemul în proză".

Se disting oare celelalte texte cumva prin „scriitura" lor? Prezintă ele un chip de alcătuire a țesăturii verbale relevant? Nici măcar această însușire (vai!) nu o au. Toată „inovația" lui T. George Cîmpeanu rezidă într-o schimbare deasă de voci pe care pasta narativă le topește laolaltă (zic ceilalți, zice el, zic cu, etc). În „Te iubesc, doctore". Marius Tupan țintește să comunice rîndurilor sale un dramatism absent printr-o formă de dialog violent, implicat, presupus. Odată procedeul descoperit, orice altă surpriză a lecturii e exclusă; să recunoaștem că sărăcia unei astfel de inventivități stilistice riscă să descurajeze pînă și spiritele cele mai avide de noutăți.

Dar poate că am căzut peste niște aspiranți la titlul de scriitor neînzestrați pur și simplu. Ne îndreptățesc textele lor să vorbim despre anumite tendințe din proza noastră? Cred că da și de aici abia discuția are șanse să devină fecundă. De ce atîția debutanți se simt îndemnați să scrie astfel? Orientarea lor către acest tip de exerciții este simptomatică; începătorii adulmecă în aer direcția pe care am impresia că vîntul momentului actual literar o favorizează; ei au un instinct mimetic al „ultimei mode" extrem de dezvoltat și într-adevăr nu se înșală. De la o vreme romanul, nuvela, schița sînt amenințate tot mai mult să fie devorate și două sînt genurile care tind să le înghită: poezia și speculația eseistică. Inițial se părea că, din imperialismul acesta literar, proza nu va avea de pierdut nimic, dimpotrivă. Robustețea ei proverbială îi îngăduia să asimileze ușor orice infiltrații străine, ba să le și utilizeze pentru a-și înnoi formele cam vetuste. E ceea ce, un timp, s-a și petrecut. Dar capacitatea de a dăinui și înfrunta sub orice dominație străină, ca elenismul sub imperiul satrapiilor orientale, a fost iluzorie. A venit vremea ca supunerile să se plătească și asistăm la tendința extremă de a i se răpi prozei orice viață proprie. Trist e că din acest expansionism conjugat, al imaginației fără frenațiune și al speculației abstracte nu iese nici poezie, nici filozofie, ci un produs hibrid, neutru, cenușiu. Că și rezultate fericite nu sînt excluse, o știm! Recurg însă deliberat la formulări categorice, fiindcă vreau să scot în evidență un fenomen și să-i dau numele lui adevărat. Nu cred că în aceasta e o direcție de viitor a prozei noastre. Experiențele cu un asemenea caracter au început să plictisească și pe scriitorii din Occident; o reacție prin întoarcerea la literatura de „creație" se desemnează și acolo; prozatorii cei mai citiți sînt romancierii americani, nu francezi, fiindcă primii și-au păstrat gustul de a **observa** și de a **istorisi**. E dificil să discutăm deschis asemenea lucruri, cîtă vreme li se dă imediat o interpretare restrictivă. La noi, amatorii de a reclama cu o voce indignată, ca „moderniștii" să fie toți tunși în cap, nu lipsesc și abia așteaptă să-și manifeste pe un ton imperios gusturile „sănătoase". Dar îngustimile lor detestabile nu trebuie să ne împiedice să spunem nimic din ce s-ar părea că le convine cît de cît, fiindcă le-ar da apă la moară. Așa ajungem să ne supunem unui soi de șantaj moral care face să prospere liniștită impostura.

Și mai e ceva. Toate aceste „exerciții", chiar cu procentul ridicat de pagini ilizibile pe care îl implică, n-ar strica dezvoltării prozei noastre, dimpotrivă, cu o singură condiție: să nu fie un mijloc facil de a ocoli întrebările dureroase ale vieții zilnice. În imaginarul pur și în abstractul speculativ, constatăm că spiritul critic pe care l-am aștepta aplicat asupra realității cotidiene se volatilizează. Pe calea aceasta, proza renunță, nu fără urmări, la una din funcțiunile ei sociale capitale și nu e de mirare că-și pierde cititorii. Dar puterea de a vorbi marelui public e „atout"-ul principal al schiței, povestirii, nuvelei și romanului. O proză de „cabinet" e un nonsens. Nu atît formula netradițională de relatare merită să fie luată în discuție, cît rolul obturator pe care îl joacă ea astăzi la noi. Se simte o nevoie de problematică autentică, vie, concretă în proza noastră actuală și numai această atacare frontală, curajoasă a realității poate alunga definitiv un idilism obstinat să reînvie mereu sub alte fețe.

Iată în sfîrșit o frază care sper să displacă profund multora dispuși poate să mă aplaude pînă aici.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

Compoziție de GRIBAUDO

; punct și virgulă

Într-un malițios articol din Contemporanul *Geo Șerban vorbea de un exces al* ineditelor *publicate oriunde și de oricine. Invectiva disimulată a criticului a rămas gratuită pentru că revistele, mai ales după aceea, au intensificat acest sector atît de plin de surprize și de posibile gafe. În sensul bun al întreprinderii și cu multă competență Aug. Z. N. Pop publică în* Tomis *(nr. 9/1969) o scrisoare necunoscută a lui Eminescu către Veronica Micle, scrisă la Constanța; scrisoarea e un elogiu al mării: „privirea mării liniștește mai ales sufletele furtunoase. Șed într-o mansardă și privirea mi-e deschisă din două părți asupra mării, pe care-aș vrea să plutesc cu tine".*

★

Iașul literar *(nr. 9), publică un manuscris inedit al lui G. Topîrceanu, aflat în colecția* Muzeului de istoria literaturii-Iași. *E vorba de comedia* Omul din lună, *comentată de Ion Arhip. Dacă despre poezia și proza lui Topîrceanu s-au scris studii numeroase, unele chiar monografice, despre activitatea de dramaturg și organizator al teatrului s-a scris mai puțin. (Topîrceanu a fost director, inspector de teatru, cronicar dramatic).* Omul din lună *e o comedie de moravuri, neterminată, dar oferind substanțial în textele realizate ideea întregului. Acțiunea se petrece: la minister, în parc, la un pension de fete, la Paris, în țara jazzului, în Spania, în anul 2000, la congresul ramoliților etc. Din toate aceste tablouri, s-au păstrat doar șase.*

Descoperirea de la Iași este remarcabilă: deși se știa despre manuscris, niciunul din cercetătorii operei lui Topîrceanu nu l-a reprodus. Așteptăm comentariile lor în legătură cu caracterul de inedit *absolut al textului*

★

Steaua *(an. XX, nr. 9 236).* Portretele lirice *rămase în manuscrisele lui Simion Stolnicu (comunicate de Simion Bărbulescu) sînt contribuții directe la descifrarea climatului literar al generației ce se afirma prin 1936; un Virgil Gheorghiu, Pericle Martinescu, Vlaicu Birna. Cel mai elocvent ni se pare medalionul intitulat „Geo Bogza — între Urmuz și Buștenari", evocînd foarte sublimat momentul cînd Geo Bogza scotea acolo revista* Urmuz.

★

Revista de istorie și teorie literară *introduce începînd cu acest număr (nr. 3/1969) o rubrică de „profiluri de scriitori contemporani" în speță Dinu Pillat scrie despre* Marin Sorescu, *Al. Săndulescu despre* Fănuș Neagu *și Marcel Duță despre* Horia Lovinescu. *Prin aceste cercetări de istorie literară ajunsă la zi, revista contribuie la o selecție științifică a valorilor literare contemporane.*

Un studiu este consacrat de Adrian Pârvulescu, cercetînd în opera marelui prozator raportul între conștiință *și* existență. *Remarcăm, documentele publicate de Eugenia Oprescu din ciclul* manuscrisele lui *George Călinescu. Manuscrisul* despre spiritul critic *precizează și răspunde la multe din întrebările pe care și le puneau, în cadrul polemicii lor, acum 6—8 luni „călinescienii" și „anticălinescienii".*

★

România literară *(nr. 42/1969) consacră centenarului morții lui Sainte-Beuve o suită de articole și eseuri comemorative dar în același timp cercetări exegetice asupra metodei marelui critic pe care scriitorii de după el, în frunte cu Marcel Proust, l-au trecut în categoria „caracterologiei biografiste și entomologiste", devenită sterilă pentru gustul modern. O pledoarie pro Sainte-Beuve face* Șerban Cioculescu, *considerînd că „actul de acuzare" al lui Proust nu este decît „o strălucită eroare". Mircea Martin consacră umanismului marelui critic un eseu* intitulat Sainte-Beuve și iluzia infinită. *Cîteva ecouri în literatura română sînt cercetate de Th. Vârgolici, iar despre* moralist *(„observatorul moravurilor") vorbește Al. Piru, Romulus Dianu și Valeriu Cristea încheie seria cu eseurile lor.*

★

Din ultimul număr al Tribunei *(nr. 42/1969) poate fi semnalată prima secvență dintr-o suită de manuscrise și documente inedite provenind de la Lucian Blaga pe care le dezvăluie și le comentează Bazil Gruia. Poezia publicată se numește* Stau rezimat de stîlpul unui templu în ruină, *creație din epoca de elaborare a* Poemelor luminii. *În numerele viitoare, anunță revista, se vor publica scrisori, ilustrate, o notă și un* autoportret. *Așteptăm mai ales insolita interferență artistică a autoportretului.*

breviar

MARGARETA STERIAN

Poeme

Cunoscută mai mult ca pictor, Margareta Sterian se prezintă acum ca poetă. Traducerile sale din O'Neill, Antologia poeziei americane, *pe care a întocmit-o acum două decenii, ca și mica plachetă tipărită în 1945 de editarea* Coresi *sînt, totuși dovada unei susținute activități literare.*

Lectura poemelor *ne dezvăluie o poetă cu lecturi consistente din poezia europeană iar trimiterile livrești pe care le cultivă devin motive poetice de atmosferă. Un acut gravism, post-parnasian, conjugat cu auxiliare cromatice moderne, face din poezia Margaretei Sterian un caleidoscop fascinant:* Cufundate pîn'la genunchi în ierburi și flori,/ fetele culeg sulfina aurie,/ pelinul amar,/ în ziua asta, a șaptea cu har;/ tălpile goale răcoarea ierbii moi o slăvesc... (Cîntec pentru cules ierburi dumineca).

Cu tot registrul ei variat și cu toate vîrstele poemelor, din carte se degajă un sentiment de căutare obsesivă a liniștii, o liniște vitalistă: Într-o liniște mare aș vrea să-mi ascund inima,/ inima mea ca o rană ce trebuie legată și-nconjurată de tăcere/ în preajma-mi să nu fie zgomot, să nu fie sonerii;/ lăptarul să-mi lase-n prag o cană albă cu lapte (...) Să uit aș vrea și de Shakespeare — prea greu le spune el pe toate —/ pe frunte nu vreau decît mîinile tale ușoare. (Într-o liniște).

În poezia noastră feminină, această poetă de-o neliniște stenică a contribuit alături de Magda Isanos și Olga Caba la fluidizarea unei inspirații mai confesive la modul intelectual. S-a spus adesea că sentimentul naturii a încetat să mai fie obiect de poezie o dată cu dispariția ultimilor romantici. La noi acest sentiment, fără să mai fie semnul unui romantism prelungit, se menține în alte contexte și, prin cîțiva mari poeți, a dus la redescoperirea naturii. Din această familie lirică face parte și Margareta Sterian. În septembrie, poeta căuta liniștea sălciilor dezolante, „ca dăsoeuvrate doamne din alte vremi...", cînd „teiul, sclipind se zbate pe cer — verde velours de Gênes, agitînd în dantele arse parfum din amintire". Într-un decor agrest „fluturii galbeni cu arabesc de catifea", beau, „extatic" apele inimii. O revitalizare a lumii, natura are gustul amărui, dar oferă și senzația marilor plecări în toate neanturile visului. Toate spuse, puțin neologiste, fără desuetudini și mai ales fără repetiții.

IV. MARTINOVICI

Ca să fii stea

Prezent mai ales în revistele clujene, Steaua și Tribuna, *Iv. Martinovici s-a afirmat prin traduceri din poeți diverși (Miguel Asturias, Eugenio Montale, Karl Shaprio, Keneth Rexroth, Nelly Sachs etc.). În 1961 realizează o cursivă tălmăcire a* Grădinarului *lui Tagore, reactualizînd în literatura noastră figura acestui mare poet indian. Prin culegerea sa originală din 1966,* Cercul de aur, *se dovedea un poet de factură modernă.*

Al doilea volum, Ca să fii stea, *se resimte tematic de contactul cu alte literaturi ca acele condensate aforisme — poeme din ciclul* poeme hinduse *în care* Brahma/ cel cu o mie de chipuri/ stă nevăzut/ deasupra lucrurilor.

Vitalismul său apare acum mai intelectualizat și chiar mai fantast, „dionisiac", lacom să-nfulece și „strugurii și clipa", plin de euforii în mod obsedant indice: Zeii tăi bătrîni s-au trezit/ și-au scuturat încîlcitele bărbi/ prin care mișunau gîngănii/ mărunte și fire de ierbi. *Cea mai nouă expresie a sensibilității sale e comentariul voit prozaic, în vers alb, în care, fără corsetul rimei e mult mai spontan:* Am renunțat la micile plăceri/ cotidiene: cafea, țigara atît de necesară cînd îți învăluie în albastru/ stiloul și gîndurile — și la multe altele/ impuse de o ecuație cu mai multe necunoscute (Nimbul de înțelepciune).

Iv. Martinovici cultivă și o poezie a comentariului intelectual, de elogiu al „Frumosului cu majuscule", o poezie a metamorfozelor mitice, creionînd peisaje în care „aude lumina căzînd". Natura se sublimează fără descripții cu bețiii languroase care dilată ochiul în „cobaltul nopții" sau își oglindește incendiile „roșcate și mov" într-un octombrie în care „balcoanele aruncă oglinzi".

LECTOR

Consfătuirea națională de literatură comparată

Între 16—18 octombrie s-au desfășurat la București lucrările celei de a doua conferințe naționale de literatură comparată, organizată de Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu", sub auspiciile Secției de Științe filologice a Academiei Române.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de acad. Al. Rosetti care a făcut un scurt expozeu asupra comparatismului românesc contemporan.

Profesorul Al. Dima, directorul Institutului „G. Călinescu" a expus **Obiectivele comparatismului român** făcînd mai întîi o sinteză istorică succintă a comparatismului românesc de la lucrările unui Pompiliu Eliade pînă la noua generație de cercetătotri. În fixarea **obiectivelor,** Al. Dima s-a referit la studiile de folclor comparat ce ar putea duce la largi sinteze creatoare în privința influențelor ce s-au exercitat în cultura noastră mai veche. În sectorul dedicat perioadei moderne s-a vorbit de continuarea cercetărilor relative la relațiile literaturii române cu celelalte literaturi, în special cu acelea ale țărilor vecine ajungînd în acest context la descifrarea specificului nostru național. Deosebit de pitorești, și interesante în același timp sînt problemele legate de imaginea românilor în literaturile străine și a străinilor în literatura română. O atenție deosebită trebuie acordată teoriei literaturii comparate în curs de elaborare și pe plan mondial. Totodată trebuiesc intensificate și aplicate cu adecvare contactele comparatismului cu folcloristica și istoria literaturii naționale. Un ultim deziderat expus de vorbitor a fost crearea unui **comitet național** de cercetări comparatiste și a unei **reviste** de literatură comparată.

Cercetînd **Tentația modernului în literatura italiană,** Nina Façon a subliniat, în raport tipologic cu literatura română și franceză, această dialectică a culturii italiene profund umanistă, ajungînd la concluzia că modernitatea este condiționată pe plan istoric de permanenta redescoperire a moștenirii antice.

Stan Velea a urmărit motivul „Mazepa" în literaturile romantice, oprindu-se la cîțiva mari poeți ca Byron, Hugo, Pușkin sau polonezul Słowacki.

Liviu Bărăescu vorbind despre Sainte-Beuve în accepția paralelă a lui Marcel Proust și G. Călinescu descifrează limitele interpretării postume a marelui critic.

Aurel Sasu, cercetînd posibila influență a romantismului francez în opera lui Eminescu, influență mai puțin studiată, consideră un exces căutarea influențelor străine cu orice preț, raportînd esențele creației eminesciene la sevele autohtone.

Pe linia cercetărilor comparatiste a literaturilor popoarelor vecine s-a înscris comunicarea Victoriei Frîncu despre **Eposul sîrbo-croat** și **Chansons de geste,** a lui Ion Petrică despre **„Țăranii"** lui **Reymont** și **„Ion"** al lui **Liviu Rebreanu,** a lui M. Mita despre **„Țiganiada"** lui **Budai-Deleanu** și **literatura iluministă polonă.** În acest context Valentin Gr. Chelaru a cercetat elementele românești din opera poetului bulgar Ivan Vazov cu precădere asupra influenței exercitate de opera lui Dimitrie Bolintineanu.

Cîteva comunicări au adîncit probele de teorie a comparatismului ca aceea a prof. N. I. Popa despre **Noua critică franceză și literatura comparată** în care s-a subliniat osmoza dintre estetica literară și comparatistică, prin impunerea primatului operei, punct de vedere opus pozitivismului bibliografic.

Tot în acest domeniu teoretic se încadrează cercetarea lui Ion Zamfirescu prin care au fost analizate cîteva raporturi posibile între literatura comparată și filozofia culturii.

Comunicările lui I. C. Chițimia **(Aspecte ale fabulei mediteranee esopice în unele literaturi europene)** și Pandele Olteanu **(Criterii stilistice în studiul comparat al literaturii omiletico-parenetice)** au vizat un sector mai special și o epocă mai îndepărtată.

Paralelisme și influențe au fost tratate în comunicări ca: **Blaise Pascal** și **Tudor Arghezi** (Roxana Sorescu), **Ionică Tăutu** și **Volney** (Dan Mănucă), **Implicații franceze și italiene în poezia lui Duiliu Zamfirescu** (Margareta Dolinescu), **André Gide și literatura română** (Mircea Popa), **Eminescu și Kalidasa** (Mircea Vaida), **Eminescu și Krasko** (C. Barboricâ), **Momente zoliste în literatura română** (Cornelia Ștefănescu), **Eminescu și Goethe** (Grigore Tănăsescu). În acest context prof. Liviu Rusu, vorbind despre **Maiorescu și Hegel** neagă orice influență a filozofului german în opera criticului român, infirmînd tezele anterioare.

În cercetarea motivelor cîteva comunicări s-au consacrat motivului „stelei ce s-a stins" (Horst Fassel), motivului Don Quijote la Budai-Deleanu (Medeea Freiberg), motivului infernului (Doina Graur) sau motivului faustic la noi (Hertha Perez).

N-au lipsit nici lucrările de folclor comparat ca aceea a lui Leon Levințchi despre **Temă și remă în balada populară engleză și română** și nici lucrări de cercetare a literaturii române peste hotare ca cea despre **Creangă în versiunea engleză,** a Ilenei Verzea, făcîndu-se aici un studiu critic comparat al traducerilor.

Alte comunicări au tratat subiecte de teorie a literaturii comparate ca aceea susținută de Clio Mănescu despre **Caracterul constant și variat al structurilor mitice în circulația lor literară,** ca **Traducere și remodelare în cultura română de la sfîrșitul secolului al XIX-lea** de Al. Duțu sau ca **Raportul dintre traduceri și public** în secolul al XIX-lea de Paul Cornea. O temă deosebită în acest context a tratat Vera Călin prin exegeza sa intitulată **Condiții de dezvoltare a unei noi retorici.**

Două teme au tratat recepția a două mari literaturi la noi, cea germană în tratarea lui Victor Iancu și cea franceză - circumscrisă la Victor Hugo, în expunerea lui Ion Brăescu. Mihai Novicov a dezvoltat tema **Esenin și poezia sec. al XX-lea,** iar Gh. Ceaușescu a comentat **Moartea cosmosului în filozofia stoică și în tragedia „Hercules Cetaeus" de Seneca.**

E. M.

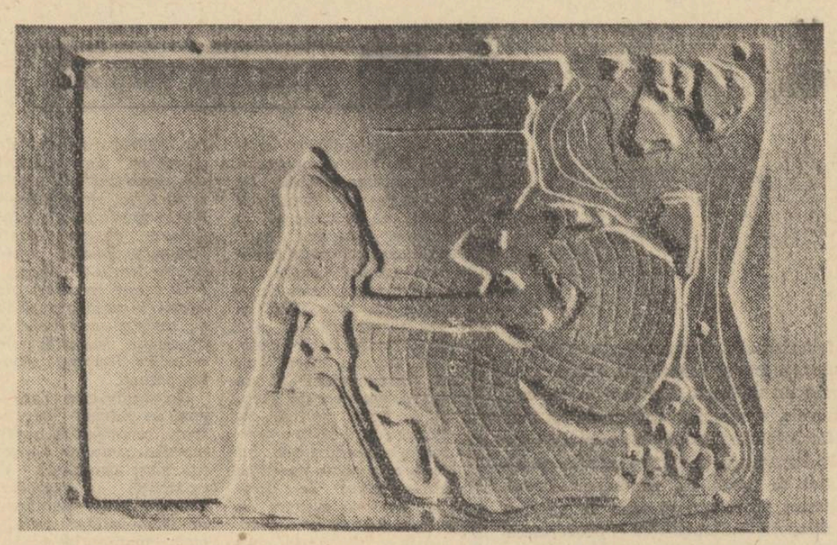

BARBU CIOCULESCU

Galateea nu

Galateea nu vorbește.
Galateea nu cîntă.
Galateea nu știe.
Galateea clipește
Și cu capu-ntr-o parte
Pune în ochii mei
Privirea ei fumurie.

Mă privește :

De ce nu ești mai tînăr ?
Pentru ce n-ai femeie ?
Unde duce drumul lucios ?
Îmi faci sandale ?
Îmi pui și mărgele ?
Arată-mi bucuriile tale
Să mă uit printre ele.
. . . . . .
Se vor aprinde fanarele
Și chiar acum va ride.
Iar eu nu pot, ah nu mai pot
S-o string cu funii
Peste cîrpele ude.

Media luna

Ternă și tristă. Singură.
Albă și neagră. Impură.
Mută și stearpă. Rece.
Așa ești cum te văzură.

Piatră pe piatră. Tîrzie.
Colburi pe colburi. Obscură.
Vînturi pe vînturi. Pustie.
Așa ești cum te făcură.

Însă cînd vin eu și te-nconjur
Și cad fericit în mările tale de bitum și spume,
O, atunci trează și-naltă
deschizi un ochi peste lume.

Alegorie

Oameni goi treceau prin ploaie la braț
Învîrtind umbrelele-nchise,
Înfigînd mînuși pe vîrfuri de gard.
Gratios pluteau lebede pe bulevard
Prinzînd cu ciocul cercuri concentrice
Pentru nupțiile mele,
Fără să-și încurce niciodată cărările.
Aproape, pe chei, la două sectoare,
Mureau pentru mine iluzii cu chivăra mare,
Speranțe cu două galoane, pași colonei svîrliți înainte,
Lacrimi repezi, cuvinte și bătăile inimii...
Din boschete, din trepte, cu mîinile ridicate
Ieseau faunii mei și silvanii,
Dislocînd case vechi, rînduri de cranii
În orbitele cărora te strigasem pe tine...
Și treceau către staule, mînați în șuvoaie.
Atunci soseau oamenii, culegeau străzile,
Harnici prin ploaie puneau alte case,
Drum de sare peste drum de mătase,
Lat asfalt drept peste noroi, peste piept,
Unde imprimasem noi doi muc de țigare,
Fugă prin ploaie, bilet de intrare...
Vor veni pruncii, vor trece.
Mie-mi rămîne, tăiată în marmură,
Lebăda rece.

Green

Am un șarpe sub casă.
Am un șarpe sub masă.
În joile cînd mă gîndesc peste măsură
Se înșășoară pe cadranul de ceas
Și-și prinde coada în gură.

Am un șarpe-ntr-o floare.
Subțire, cu limbi gălbioare,
Între roșii petale toride
În miezul ei rouă decide —
Și-așa rodesc florile, dintru nimica.

Am un șarpe în ram
Cînd îl mîngîi scrîșnește din muguri,
Se umflă în ceafă cu ciorchine de struguri
Și plînge pe prune și-și pierde mărgica.

Am un șarpe în ham.
Cînd îl mîngîi pe coamă
Dă din urechi sub coroană,
Ușor desface aripa velură
Și o lună mă lasă pe partea obscură.

Am un șarpe pe geam.
Cînd fluieră sticla sub pielea lui netă
Îl ucid cu pistolul-rachetă
Îl spăl cu trei ape-n chiuvetă
Și-l răstorn în castronul cu mere.

Am un șarpe în pod.
Pe-o tavă se sbuciumă
Însă lrod
Îl înnoadă de-o grindă
Și-și face bucle la barbă-n oglindă.

Am un șarpe sub casă.
Cînd tușește din oase scuturate de tremur,
Vecina de pat mă trezește,
În brațe mă strînge pruncește
Țipînd de cutremur.

Am un șarpe în Fram,
Bine pus la zăpadă.
Vin oaspeți gingași să-l vadă
Cum zace pietros, monogam —
Și le dau felii de ruladă.

Am un șarpe sub masă.
Nu îndrăznește să iasă
Ochiul meu rotitor îl dogoare.
Căscă amețit, cu paloare,
Și-mi aduce-un papuc la picioare.

Am pe covor un șarpe fidel,
Cînd cobor din pat pun piciorul pe el.
Atunci mă mușcă-n călcîi.
Distrat, dacă-i zic : o, rămîi —
Și renasc cu ochi verde.

Am în sobă un șarpe ce fierbe,
Zice zizanii în spate de ușă,
Pierde-n grătare solzi și oscioare
Pînă lasă piei albe-n cenușă —
Și nu pot ști dacă-l doare.

Am un șarpe sub gheață
Bate puternic în piept și-mi dă viață.
Am pe sprîncene un șarpe cu pene,
În gene un șarpe cu ghiare.
Trec prin lume alene
Și nu pot ști dacă mă doare.

Am un șarpe în mînă,
Îl îndoi cu țeasta-n țărînă
Să lase venin pe velina hîrtie.
Tocmai atunci se întoarce
Și coada în spasm și-o sfîșie.

STELA VINIȚCHI

Poeme

I

Și numai marea-nvinsă în arenă ;
nici o mîndrie trează, stîncile limpezi
slujesc neființa oricărui semn de început.

Dar urmele se schimbă și din praf, neauzit
se-ncoronează păsări moi, de voal, atît de sus
și de rotund și-n cete elefanții
se-ndepărtează de izbînzi și-n pașii lor
rămîne-o rece fulguire de alt timp ;
cu mîini de rouă să fim regi ai acestor tîntini,
e noapte și trandafirii înfloresc
în loc neștiut.

II

Dar dansul este întotdeauna albastru
și umed ca o frunză
oglindită în tine ; sub patimi viermii
își așteaptă prada.

Am poposit în credința ta,
în iertare, în golul trupului tău
adăugat plecării și a venit spre mine,
ca spre un rod perfect,
din toate unghiurile zilei,
dansatoarea cu picioarele goale.

III

Și-atunci ne-am întors la tîntîni :
aburi de spaimă și roci neumblate, deșertul
pe urmele noastre și-n față lacrima,
ca un rob ostenit.

Vom asuda, vom trece-mpărăția din granit în granit
în palme-aprinse sfînt purtînd
tot rostul mării ; cupole de verdeață
vom semăna adînc în spațiul vînturilor
și vom străbate panterele cu ochi de noapte
și guri întinse de nisip.

Și nici un foc nu va lipsi
între vestale și nici un cerc
între aripi

IV

Și peștii te urmează și îți cunosc dreptatea
și nu mai poți să fugi de nimeni de aici
și arcurile vechi se strîng
și-ți înconjoară frica și crezi că zările
se fac mai albe și mai pline, ca un fruct ;
că-n peștera soarelui pereții sînt și azi
împodobiți cu amfore și animale de demult.

Și se ridică-n tine moartea, ca sarea mărilor
pe prund, nimic nu mai ai de cerut
sau de schimbat în ordinea pietrelor.

V

Ușile noastre s-au deschis spre veșnicia
acestor stoluri negre plecînd ; eu, mă întorc
în cuvinte, ca într-un loc fermecat,
oarbă printre răspunsuri.

Ușile noastre s-au deschis și nimeni
nu intră, nici un sînge celebru nu ne curge
prin prag și nici un trecător convins
că-l vom primi ca pe-un trimis al anotimpului
spălat de-o trecere pură.
Noblețea marilor lacuri s-acopere timpul
străpuns de clipa trupului,
ca de tăiușul lamei, alb.

VI

Ușile ni s-au deschis și oboseala creșterii
și suflul unui rîs păgîn se-ntorc spre mine
oarbă printre răspunsuri.

VII

Cu mine alți oameni la pîndă întinși
la rînd, sub țigle pale. Așteaptă sus
între licheni adînci să ies de sub cercuri
și de sub vînt : nu mă voi plînge de înstrăinare,
de anotimpuri și de ape lungi.

În somn amar și singur va veni
pîinea cu abur de soare și va desface-n gura arsă
lemnul durerii de crini.

luna, calul și prizonierul

de SORIN TITEL

Cît fu ziua de lungă merseră fără să scoată vreun cuvînt, doar spre seară cînd începu să burnițeze, unul dintre cei doi, prizonierul era atît de abătut încît nici nu reținu cel puțin dacă vorbise cel din stînga sau cel din dreapta lui, spuse ceva cu privire la vreme, în șoaptă însă, murmurînd cuvintele, mai mult pentru el, scîrboasă vreme de exemplu, sau timpul ăsta blestemat o să ne bage pe toți în mormînt, cuvintele se desprinseră de pe buzele omului ca să cadă la întîmplare în tăcerea grea care se lăsase peste ei, venind parcă de undeva din afara lor, apăsînd pe umeri ca o povară, apoi continuară să meargă, călcînd prin bălțile murdare împiedecîndu-se chiar unul de celălalt, și încă înainte de a se lăsa seara o lună subțire și palidă apăru la orizont, pe un cer aproape transparent, o lună albă, ca de celuloid. „Uite luna", spuse atunci prizonierul, și cei doi își ridicară în același timp privirile uitîndu-se cu indiferență la astrul mort. „Da e lună nouă", spuse totuși unul dintre ei într-un tîrziu, și nici de data asta prizonierul nu fu atent să vadă care dintre cei doi vorbise. „Lună, lună, nouă, taie pîinea în două și ne dă și nouă", vorbi din nou și toți trei salivară în același timp simțind în gură gustul proaspăt al pîinii. „Lasă prostiile", spuse cu voce joasă celălalt, fără să-și ridice ochii și prizonierul se întoarse spre el aruncîndu-i o privire uimită. „El și tu", spuse prizonierul, apoi cînd vru să continue celălalt începu din nou să rîdă, așa că renunță, înțelegînd cît de inutilă ar fi fost orice fel de discuție. „E ca o sprînceană", spuse cel care rîdea. „Ca o sprînceană de muiere tînără și cam curvă", adăugă el continuînd să rîdă. „Femeile", spuse cel din stînga lui, „am cunoscut destule la viața mea, mi-or fi deajuns", mărturisi el, apoi se opri deodată, retrăgîndu-se într-o mahmureală ursuză și puțin binevoitoare. „Maică precistă, știu c-am dus-o atunci bine ? spuse el cu voce tare, ar fi păcat de la dumnezeu dacă m-aș plînge". „Cînd atunci ?" întrebă celălalt. „Ce cînd atunci ?" făcu plin de uimire cel întrebat. „Cînd ai dus-o bine ?" întrebă din nou cel din stînga prizonierului. „Cîndva..." spuse din nou cel din dreapta, umflîndu-se teribil în pene și dîndu-și mare importanță, privindu-l disprețuitor pe celălalt. „Acolo", mai adăugă el scărpinîndu-și părul de pe piept. „Aha", spuse celălalt dumirindu-se cu totul pe neașteptate apoi tăcură din nou o bună bucată de timp. Luna între timp începu să primească o strălucire ciudată, cu toate reflectoarele îndreptate asupra ei. „Parcă eu nu le știu", se desmetici după un timp celălalt. „Mie îmi vorbești despre asta" adăugă el, scuipînd drept înaintea lui cu multă știință și obidă în același timp și din nou începu să rîdă. „Aș vrea s-o văd și eu pe muierea aia care să-și pună mintea cu unul ca tine" spuse cu un dispreț ucigător în glas. „Păi eu frățioare", începu el să povestească și amănuntele pe care le dădu aprinseră niște străluciri ciudate în ochii amîndorura. Apoi privind drumul pustiu, luna subțire și palidă, drumul cu bălțoacele care începeau să prindă o pojghiță subțire, luna decolorată și lividă, se posomorîră din nou, oftară din toți rărunchii, privindu-l cu ură pe prizonier, „Ce te-a asurzit dumnezeu că nu mai scoți nici un cuvînt", îl îmboldiră ei împingîndu-l cu vîrful baionetei. „Lună, lună, nouă, tae pîinea în două și ne dă și nouă", spuse cu totul pe neașteptate prizonierul și îngenunchie în mijlocul drumului. Ceilalți îi urmară exemplul, îngenunchiară și ei, își scoaseră căciulile din cap și rămaseră un timp așa, apoi tăiară luna cu baioneta, era caldă și proaspătă și în timp ce o mestecau pe apucate, cel din dreapta spuse „Cînd scotea pîine din cuptor ne rupea întotdeauna cîte un dărab, uite așa..." „Cine ? întrebă cel din stînga, cine scotea pîinea din cuptor ?" mai vru el să știe „Cine cine ?" se miră cel din dreapta „ Așa aburită", mai adăugă el apoi amuți din nou și începu să mestece cu lăcomie. „Cît roata la căruță", mai spuse în timp ce mesteca. „Te-ai săturat ?" îl întrebară pe prizonier. (Bineînțeles că-i dăduseră și lui să mestece). „M-am săturat", spuse prizonierul ștergîndu-și gura de firimituri. „Așa pîine n-ai mai mîncat tu niciodată, îi spuseră. Uite cît e de caldă." Deasupra bălțoacelor peste care treceau începu să se prindă o pojghiță subțire de ghiață care se spărgea sub picioarele lor. Mîristile erau pustii și cenușii și în seara albăstrie clăile cu fîn păreau niște căciuli negre. În stînga lor era un delușor pleșuv, doar din loc în loc cîte un salcîm pipernicit, iar în dreapta, dincolo de mîristea pustie, rîul, murmurul plăcut al apei aducînd puțină viață în liniștea din jur. Apoi trecu o căruță, un fel de caleașcă cu un singur cal, cu un singur călător, cu o femeie adormită cu hățurile în mînă, și caleașca trecu pe lîngă ei, fără ca femeia să se trezească. Părul femeii de culoarea ovăzului era strîns sub o basma de mătase neagră, pieptul i se mișca ritmic și neliniștit prin somn, calul mergea la pas, abia se mișca, parcă atent să nu tulbure somnul femeii și ei se întoarseră, o priviră cum se îndepărtează și din nou prizonierul o recunoscu pe cea din trăsură. „Maria" șopti el fără ca ceilalți să-l audă și ochii i se umplură de lacrimi. Tropotul molcom al calului se mai auzi un timp, apoi rădvanul dispăru în înserarea cenușie și ei mai păstrară un timp în amintire părul ei de culoarea ovăzului copt și între timp luna primi o strălucire cu totul neașteptată, argint curat nu alta, și rîul, acum rîul era foarte aproape de ei, la doi sau trei pași, strălucea argintiu în lumina lunii, un rîuleț cu apă puțină care sălta deasupra pietrelor albicioase. Pentru un foarte scurt timp luna se ascunse și se lăsă întuneric gros de puteai tăia cu cuțitul prin el. Mergeau orbecăind prin întuneric, fără să se poată vedea unul pe celălalt, cu frigul care se înteți parcă mai mult, se pare că între timp începuse să bată și vîntul, se auzeau unul pe altul dîrdîind de frig și atunci hotărîră să se oprească, să facă un scurt popas. Cînd luna ieși din nou alergară în stînga și în dreapta după vreascuri, încercînd să facă un mic foc. Vreascurile erau însă ude, se aprindeau greu, răgușiră de atîta suflat în foc, fumul înecăcios le pătrundea în gură și în ochi, tușiră ștergîndu-și ochii plini de lacrimi cu mînecile murdare ale hainelor. Prinseră un iepure pe care îl beliră și-l fripseră pe jăratec. Apoi cei doi adormiră, singur prizonierul rămase treaz și el văzu din nou, mai bine zis își aminti mîinile femeii, cei doi n-aveau cum să le observe, însă el știa . Mîinile care țineau hățurile erau năclăite de sînge și dacă ei ar fi văzut toate astea, n-ar fi bănuit despre ce sînge e vorba, își spuse prizonierul, stringîndu-și mai bine mantaua în jurul trupului slab, privindu-i pe cei doi care dormeau lîngă foc, cu gura larg deschisă, sforăind și bolborosind ceva prin somn. Prizonierul se tîrî pe lîngă ei ; dîrdîind de frig își scoase haina călduroasă de pe el, îi înveli cu ea și mai aruncă cîteva vreascuri în foc, să nu se stingă. Lîngă foc era destul de cald și un obraz îi era fierbinte, iar celălalt înghețat. Atunci văzu calul. Venea dinspre mîristea pustie, cu capul ușor ridicat, privindu-l parcă țintă. Se apropie de el și prizonierul ridicînd mîinile legate cu lanțuri, încercă să-l mîngîie cu dosul palmelor. Neîndeminatic însă reuși doar să-l lovească. În ochii animalului citi o durere neașteptată și profundă. „Ce-i cu tine calule" ? îl întrebă el. Nu avea cum să-l mîngîie pentru că lanțurile de la mîini nu-l lăsau, așa că își lipi trupul înghețat, mai bine zis partea caldă a trupului cu care nu stătuse spre foc de burta animalului, înghețată de frig, și din nou din nebăgare de seamă lovi cu lanțurile calul, care gemu ușor, apoi se prăvăli lîngă foc gata să-i lovească în cădere pe cei doi care dormeau. Unul dintre ei se trezi chiar, poate la zgomotul lanțurilor prizonierului, poate la zgomotul căderii animalului. „Cine dracu e acolo lîngă tine ?" îl întrebă el pe prizonier. „Un cal", spuse prizonierul. „De unde a mai apărut și calul ăla ?" întrebă omul. „De unde să știu eu", spuse prizonierul. „N-o fi turbat ?" întrebă cu spaimă în voce celălalt. Am auzit că fioroși cum sînt caii turbați... „E un cal blînd" spuse prizonierul. Apoi se trezi și al doilea. „Carnea de cal e bună" spuse el. În război, asta ne dădea să înfulecăm. Și încă din cal mort. „Așta e viu" spuse prizonierul. Apoi în timp ce calul dormea întins lîngă focul gata să se stingă, își înfipseră amîndoi baionetele în burta umedă și caldă a calului. Prizonierul văzu cum mațele animalului zvîcneau afară împroșcîndu-i pe cei doi, apoi loviră calul în moalele gîtului și în ceafă și sîngele care zvîcni într-un jet gros îl împroșcă și pe prizonier, care nu avu cînd să se ferească, îl stropi drept în față, și abia acum **înțelose** el sîngele de pe mîinile femeii și acum calul zăcea horcăind încă într-o baltă de sînge, apoi horcăitul încetă, balta creștea împrejurul calului din ce în ce mai mare, tălpile bocancilor lor erau năclăite cu sînge cald. Cu vîrful baionetei tăiară hălci mari de carne, sfîrtecară picioarele calului și după ce încinseră din nou focul, după ce acesta trecu încît rămase doar jăratecul, întinseră hălcile de carne deasupra focului, să se frigă. Sîngele apoi, după ce întinse fiecăruia dintre ei cîte o bucată mare de săpun care putea îngrozitor, ieși din odaie. Nu înainte însă de-ai spune prizonierului că în ce privește hainele lui le va spăla ea. El fiind cu mîinile legate nu avea doar cum să le spele singur. Hainele prizonierului erau bine înțeles cele mai zdrențeroase și mai puturoase dintre toate și femeia trimise un copil după ele, așa că prizonierul în pielea goală îi dădu zdrențele lui copilului. Se așeză apoi mai aproape de vatra în care ardeau cîțiva bușteni groși în stare să încălzească sufletul lui rebegit de frig și de boală. Simțea cum căldura pătrunde în el, cum îl cuprinde o moleșeală plăcută, trebui totuși să se îndepărteze puțin de foc pentru că lanțurile de la mîini și de la picioare i se încălziră prea tare. Cei doi, în pielea goală ca și el, prăvăliți aproape deasupra hîrdăului cu apă leșioasă, cu trupurile lor groase și păroase, își spălau în tăcere cămășile și izmenele, cu gesturi stîngace și cam caraghioase, pentru că nu erau obișnuiți cu munca asta. Apoi copilul intră din nou în odaie, se așeză liniștit pe pragul ușii și după ce-și scoase din buzunar o muzicuță, începu să cînte. „S-a cam răcit apa asta, dacă vrei să aduci puțină apă fiartă", spuse unul din bărbați. Și băiatul ascultător ieși din odaie și reveni din nou cu o găleată plină cu vîrf cu apă fierbinte. În vremea asta prizonierul acolo lîngă foc, se lăsa totuși cuprins de moleșeală, închise chiar de cîteva ori ochii gata să se prăvale cît era de lung pe podelele de curînd spălate, care aveau un miros puternic de leșie. Ca să rămînă în picioare se prinse cu mîinile de lampa atîrnată într-un cîrlig din grindă. Lampa cedă înainte ca ceilalți să-i sară în ajutor, căzu peste lampă a cărei sticlă de abajour se sparse. Rămaseră toți în întuneric gata să ia foc, dar cei doi săriră repede să stingă focul. Cînd femeia aduse, la fel de posacă, ursuză și indiferentă, o nouă lampă, de data asta un felinar pe care-l luase din grajd, îl văzură pe prizonier, cu șiroaie de sînge curgîndu-i de-a lungul trupului și a feței. Bucățile de sticlă spartă, ca și petrolul de lampă, îi intraseră în carne și acum îl usturau îngrozitor. Femeia fără să se rușineze de trupurile lor goale ,dealtfel era o femeie atît de stearpă, încît nici o clipă ei nu se gîndiră la ea ca niște masculi, îi spălă prizonierului cu un prosop aspru și muiat în apă fierbinte trupul. El răbdă durerea fără să scoată o vorbă, apoi ea turnă peste trupul lui spălat, în rănile căruia sîngele mustea încă, un fel de ulei plăcut mirositor care-i calmă ca prin minune durerile. „Aveam mîinile legate, căută el să se justifice, n-aveam de ce să mă sprijin". Între timp cei doi bărbați își aranjară rufele în preajma focului să se usuce. „În-

care continua să curgă stinse focul încît fură obligați să-l țină aprins, scormonind mereu în jăratec. Un miros acru și greu de suportat, de fecale de animale și de vomitură se amesteca cu cel dulce a cărnii care începea să se frigă, să se rumenească, a cărnii dulci și proaspete din care începură să rupă, sfîșiind-o cu dinții, arzîndu-și buzele și gingiile. Și cel mai lacom dintre ei toți părea chiar prizonierul care de cîteva ori se înecă înghițind carnea nemestecată. Ceilalți rîseră de el arătîndu-l cu degetul. „Am vrut să-l mîngîi, spuse prizonierul printre înghițituri hulpave. L-am lovit însă cu lanțurile. Îmi pare foarte rău, spuse el", iar ceilalți rîdeau pentru că prea mînca cu poftă. Oasele le împrăștiară în toate părțile aruncîndu-le cît mai departe de foc. „O să ne crape burțile" își dădu cu părerea unul din ei, fără însă să renunțe la înfulecat. „Nu există carne mai bună decît asta, friptă pe jăratec" își dădu cu părerea celălalt. „Cînd eram mic..." începu el să povestească, dar nimeni nu-l mai asculta toți fiind ocupați cu înfulecatul cărnii. O bucurie neașteptată li se născu în suflet, încît începură să cînte și să danseze în jurul focului, pînă cînd la răsărit apărură zorile și atunci adormiră pe lîngă focul pe jumătate stins, sătui și morți de oboseală.

x

Femeia, tăcută, posacă, indiferentă privindu-i cu nepăsare și cu o oarecare repulsie, le-a adus un hîrdău mare plin cu apă fiartă, tr-un ceas două sînt uscate" spuse femeia. „Ce faceți rămîneți aici ?" întrebă ea. „Pe frigul ăsta să nu scoți un cîine din casă" spuse unul din bărbați. „Aș dormi într-un pat, n-am dormit de mult într-un pat. Am și uitat cum arată un cearceaf și o pătură cu care să te acoperi". „Sînt bolnavă" spuse femeia. Am rămas așa de la nașterea copilului, mai spuse ea indiferentă și în același timp plictisită, de explicațiile pe care le da. N-o să am vreme să umblu după voi. Apoi după ce le dădu pături cu care să se învelească ieși din odaie. Focul între timp începea să se stingă, așa că se vîrîră toți trei sub păturile calde. Tusea îi încercă o vreme înainte de a adormi. Și după ce păzitorii lui adormiră, singurul care rămase treaz fu prizonierul... O văzu pe femeie deschizînd ușa și strecurîndu-se în vîrful picioarelor în odaie. „Nu pot să dorm", spuse femeia în șoaptă stînd nemișcată în dreptul ușii și privindu-l țintă, cu ochii măriți poate de spaimă. „Nici eu, spuse prizonierul. E prea cald. Astia ard ca niște cărbuni aprinși", mai adaugă el. „Mie mi-e frig", spuse femeia. De atîția ani dorm singură. N-are cine să mă încălzească." Prizonierul nu știu ce să răspundă. „Asta-i un fel de blestem, spuse femeia". Apoi se apropie de pat și sprijinindu-se de marginea lui îi șopti prizonierului : „Știi, eu mi-am omorît bărbatul. Iubeam pe altul, spuse. Pe unul frumos ca tine. Și l-am omorît pentru ăla. De atunci nu mai sînt femeie, pricepi ?" „Copilul ?" întrebă prizonierul. „Copilul l-am făcut cu bărbatul, spuse femeia. În patul de din-

colo.“ „Ce-mi spui mie toate astea?“ se revoltă prizonierul. „Ar trebui să te lege pe tine în locul meu, pe tine să te ducă. Tu ești vinovată, nu eu. De ce trebuie să plătesc eu pentru voi toți?“ întrebă prizonierul. Femeia începu să plîngă în șoaptă. „Dar nu eu, strigă prizonierul. Nu eu“. Și deodată începu să plîngă și el ca un copil, lacrimile îi curgeau pe fața palidă și suptă. „Săracul de tine cum arăți“, spuse femeia privindu-l. „Nimic n-a mai rămas din tine decît ochii“, mai spuse, înseninată pe neașteptate. „Ai început acum cu laudele“ spuse prizonierul aproape cu ură. Nu cumva vrei ca eu să te izbăvesc. Să iau totul asupra mea, ca tu să te poți culca mai departe liniștită cu iubitul tău. Dar nu vreau asta, strigă din nou prizonierul. Nu vreau. De ce să fiu eu cel care...“ „Au să te omoare?“ întrebă din nou femeia, aproape cu curiozitate. El plîngea însă atît de tare încît la început nu se simți în stare să răspundă. „Nu știu spuse totuși, după aceea, dar atît de încet încît el aproape că nici nu-i auzi cuvintele. „Cînd?“ întrebă femeia, cu aceeași curiozitate nestrămutată în glas. „Cînd o asfinți soarele“ spuse el, potolindu-se deodată, cuprins de o liniște senină și blîndă. „Cînd o asfinți soarele“, mai spuse încă odată evitînd privirile femeii. „Cei doi?“ întrebă femeia, arătîndu-i cu capul pe cei doi bărbați care dormeau în stînga și în dreapta lui. „Unul din ei, spuse prizonierul în șoaptă, evitîndu-i din nou privirea. „Care?“ întrebă femeia, mînată de aceeași curiozitate nestăvilită. „Nu știu“, spuse prizonierul. „Dorm foarte liniștiți?“ spuse femeia. „Am putea“... dar se opri cu fraza la jumătate, ducîndu-și speriată mîna la gură, înspăimîntată și înfricoșată la culme de gîndul ucigaș care i-a trecut prin minte. Se priviră în tăcere unul pe celălalt, timp îndelungat, ascultîndu-și cu spaimă bătăile inimii. „Nici n-ar simți“ spuse femeia, „Nici n-ar avea cum să simtă, în somn“, spuse ea. „Nevinovați ca niște prunci“. O strălucire plină de cruzime, i se aprinse în priviri. „Cum?“ întrebă prizonierul, incapabil să-și desprindă privirea de pe fața ei, murmurînd cuvintele de parcă ar fi fost în transă. „Cu cuțitul“ spuse femeia. O lovitură în ceafă sau în inimă, e sigur. La fel ca pe celălalt“. „Nu, spuse în șoaptă prizonierul, nu așa.“ „Cu cearceaful“ spuse femeia. „Strangulat cu cearceaful. Nu curge sînge, prin sufocare adică“. „Nu, spuse prizonierul. Nu așa“. „Cu funia“ spuse femeia, „Spînzurați“. „Nu, spuse prizonierul. Nu pot, spuse el și izbucni din nou în plînș“. Nu pot, strigă el printre lacrimi. Ei pe mine, nu eu pe ei, adăugă el, fără să-și dea seama aproape ce spune, bîlbîind cuvintele înecîndu-le într-un val de salivă, care-i curgea din gură. „Iartă-mă“, spuse femeia, cu o simplitate mohorîtă și tristă. Aș fi făcut-o eu, adăugă ea. Ca tu să rămîi...“. „Cum?“ întrebă prizonierul. „Nevinovat“ adăugă ea și zîmbi îndepărtat și straniu. „Voi, nevinovații!“ aproape că strigă ea și o licărire de ură i se apropie în priviri. Vă știu eu pe voi' ăștia, nevinovații, adăugă ea cu o voce groasă și aspră. „Cel mai ușor e să fii nevinovat, adăugă ea cu o furie oarbă. Iată de ce voi, trebuie să plătiți, voi întotdeauna, o spuse ea, căzută aproape în extaz. Aceasta e suferința voastră, spuse ea liniștindu-se deodată. Noi, o avem pe-a noastră. Atît de grea atît de grea, spuse ea în șoaptă apoi părăsi odaia.

La malul fluviului ajunseră într-o dimineață liniștită și blîndă de toamnă, nu cu mult după răsăritul soarelui, cînd cîmpiile pustii printre care unduia fluviul, erau acoperite cu o brumă groasă și albăstruie, care lucea ca o hlamidă bătută în pietre scumpe, în lumina albă și rece a soarelui. Fluviul era învăluit într-o ceață ușoară, care se tîra pe suprafața lui tulbure, și bătrînul barcagiu Ferihat, cu barba lui roșcată și cu ochiul lui de sticlă mare și holbat, îi privea puțin ironic, puțin cu răutate, în vreme ce-i întreba dacă chiar vroiau să treacă dincolo. Îi dădură fiecare bănuții pe care-i aveau, singura lor avere și cîteva secunde bănuții se odihniră în palma zbîrcită a barcagiului, o palmă uriașă, toată brăzdată, cu degete scurte și butucănoase, dreapta cu unghii nu tocmai curate, și cînd se uitară mai bine văzură că degetul mic îi lipsea barcagiului, mai bine zis era retezat la jumătate, iar unghia de la degetul arătător era neagră și putrezită.

— Lipovan sau turc? îl întrebară.

— Turc estem, spuse barcagiul și zîmbi larg cu gura lui știrbă, apoi aruncă bănuții în aer, îi privi cum lucesc în lumina gălbuie a dimineții, rîse din nou și bănuții dispărură ca prin farmec în buzunarele lui soioase.

Cînd plecară descoperiră că nu erau singuri, cu ei mai era o femeie întoarsă cu spatele, încît ei nu puteau s-o vadă, și atunci barcagiul îi întrebă dacă merg într-adevăr de multă vreme pentru că după înfățișare păreau a fi foarte obosiți și se uită ironic la fața lor suptă și nerasă, la ochii lor cu pleoapele umflate de oboseală, în vreme ce fluviul liniștit, nepăsător și murdar era tăiat în două de ambarcațiunea greoaie și rudimentară a bacului. Mai ales el prizonierul, așa se întîmplă întotdeauna, trezi neîncrederea bătrînului și sub privirile acestuia prizonierul se fistici și de emoție nu mai știa ce să facă cu mîinile pentru că barcagiul se uita cu repulsie și dispreț la rănile făcute de lanțul cu care era legat. „Dacă știam că aveți un pușcăriaș cu voi, nu vă treceam, spuse barcagiul. Ăsta abia se mai ține în picioare, adăugă el, acuși își dă duhul“ și abia la vorbele acestea ale bătrînului, spuse cu o voce hîrșită și aproape cu răutate, femeia care stătuse tot timpul cu spatele se întoarse și-l privi cu ochii ei mari și blînzi pe prizonier, îi privi rănile de la mîini și picioarele degerate, cu o milă nespusă, îi veniră chiar lacrimi în ochi, lacrimi pe care le lăsă să cadă fără să și le șteargă și abia atunci el o recunoscu, îmbătrînise puțin între timp, se schimbase, în jurul ochilor apăruse chiar cîteva riduri, părul în jurul tîmplelor încărunțise, se îngrășase chiar, avea acum un corp robust de țărancă obișnuită cu munca cîmpului și cu greutățile, poate că înfățișarea asta i-o da și basmaua cu care era legată, în față ca țărăncile și atunci el din nou vru să-i spună numele, ea însă duse degetul la buze, vrînd să arate prin gestul ăsta al ei că mult mai bine ar fi să tacă și el rămase mut, privind-o doar, cu bucurie. Apoi femeia se întoarse, continuînd să se uite în josul rîului la apa tulbure și murdară încrețită acum de vîntul rece al toamnei. Mergeau de mult timp, uimiți că țărmul în loc să se apropie se îndepărta parcă din ce în ce mai mult și cînd se lăsă noaptea ei continuau să meargă, o noapte groasă și grea, care îl ferea pe prizonier de privirile rele ale barcagiului. De pe celălalt țărm izbucniră deodată niște jeturi de lumină, care sfîșiau întunericul, descoperind, în fîșii lungi apa murdară și pustie. Lumina aceea care căuta neobosită, retrăgîndu-se din cînd în cînd ca apoi să izbucnească din nou, îi relevă prizonierului marea singurătate care domnea în jur, a fluviului și a țărmului. „Ne caută, spuse barcagiul, ăștia nu se astîmpără pînă nu ne găsesc, adăugă el, căutînd parcă să se ascundă în spatele prizonierului. „Cine ne caută?“ întrebă prizonierul. „Cine să ne caute“ făcu uimit barcagiul. El ne caută, spuse el și începu să rîdă accentuînd intenționat pe cuvîntul el „Care el?“ întrebă prizonierul. „Cum care el?“ întrebă barcagiul și rîse din nou. „Știi tu care“, spuse el și făcu mustrător cu degetul către prizonier. „Maică“, șopti atunci prizonierul, adresîndu-se femeii, dar femeia nu se întoarse. „Maică, mai spuse încă odată, profitînd de neatenția celorlalți, maică mă auzi“, spuse el aplecîndu-se spre ea, șoptindu-i în ureche. „Lasă...“ spuse femeia, și prizonierul așteptă ca ea să continue, dar spre uimirea lui femeia se opri deodată, de parcă i-ar fi fost teamă și toate insistențele lui fură zadarnice. „Contrabandă cu ce?“ întrebă prizonierul. „Cu voi“, spuse barcagiul și rîse din nou. După ce ajunseră pe țărm femeia plecă fără să le spună o singură vorbă la despărțire și rămaseră să doarmă pe țărmul pustiu al fluviului, a cărui apă tulbure o auzeau curgînd domoală prin întuneric și cel dintîi care adormi fu prizonierul, legănat de cîntecul monoton al fluviului, apoi adormiră și tovarășii lui de drum, prăvăliți într-o rînă și dimineața primul care se trezi fu tot prizonierul, apoi se treziră și ceilalți, simțind cum frigul umed al zilei de toamnă le pătrunde în suflet, se treziră cu picioarele anchilozate de umezeală, priviră fluviul murdar în lumina tulbure a zorilor, auziră pe țărmul celălalt al fluviului cocoșul cîntînd, apoi trecură pe lîngă ei un șir de căruțe încărcate cu floarea soarelui și după ce-și luară rămas bun de la fluviu, își continuară călătoria, el prizonierul cu un pas sau doi înaintea celorlalți, împiedecîndu-se din cînd în cînd de lanțurile de la picioare, mergînd puțin legănat, puțin caraghios din cauza lanțurilor, gata de mai multe ori să cadă.

Cum afară era un ger năpraznic hotărîră să intre într-o cofetărie, să bea o cafea tare care să-i țină treji, ei aveau doar de gînd să meargă fără să se oprească, pînă în zori. Dornici să se bucure de puțină căldură, intrară deci, oprindu-se în pragul ușii, buimăciți de lumina puternică dinainte dar mai ales stînjeniți de privirile consumatorilor. Aceștia își întoarseră fața spre ei, întrerupîndu-și discuțiile, se vorbea în șoaptă încît în cafenea fusese tot timpul un bîzîit continuu și monoton, acum deci se uitau la ei cu o privire fixă și indiferentă și atunci ei își scoaseră șepcile din cap și salutară, nimeni nu le răspunse la salut, și ei continuau să stea stînjeniți în pragul ușii pînă cînd se apropie barmanul de ei, și fără să le spună o vorbă încercă să-i dea afară. „Avem bani, plătim, spuseră cei doi, localul e deschis pentru toată lumea, ce ai cu noi“, se revoltară ei, îmbrîncindu-l la rîndul lor pe barman. „Nu pentru pușcăriași“ spuse barmanul arătînd spre prizonier. „Noi nu sîntem pușcăriași spuseră ei, cu noi ce ai?“. „Ați intrat cu el în local, mai mare rușinea, spuse barmanul, asta ar mai trebui să se afle că în localul meu, beau cafea pușcăriașii. Vreți să nu ne mai deschidă nimeni ușa cafenelei?“ Apăruseră între timp și două vînzătoare, curioase să participe la discuție. „Fără el n-am nimic împotrivă, puteți intra“, se mai domoli barmanul. „Dar cu el, ce dracu să facem?“ se plînseră cei doi bărbați. „Cum ce să faceți, îl lăsați aici să aștepte“, spuse una din femei, cea mai tînără dintre ele. „Cum să-l lăsăm aici, dacă dispare!“ „Cum să dispară? spuse barmanul, orașul e plin de polițiști, ar fi prins după primii pași făcuți, la stînga sau la dreapta.“ „E un ger cumplit afară“, încercă să se înduioșeze unul dintre păzitori. „Doar nu te-a apucat mila de un pușcăriaș, interveni în discuție aceeași femeie“. E și el om, spuse cealaltă. E-o fi și lui frig, mai adăugă ea, încercînd într-un fel să-i ia apărarea. „Nu-i decît un pușcăriaș“, spuse din nou femeia. „Dar e destul de gros îmbrăcat spuse cealaltă“. „Nu stăm mult“, își cerură cei doi iertare și dispărură pe ușa cafenelei. El stătu un timp nemișcat în zăpadă, privi cerul care era încărcat de stele, era o noapte senină și clară, și cerul avea o strălucire de sticlă bine șlefuită, apoi se apropie de fereastra mare a cafenelei și-i privi pe cei dinăuntru, le văzu gurile mișcîndu-se continuau să vorbească între ei, fără să audă ce-și spun, localul era plin, mai ales de bărbați mai în vîrstă, împreună cu soțiile lor, care nici ele nu erau atît de tinere, apoi se plictisi să stea acolo la geam și să se uite înăuntru, mai ales că ștind așa pe loc, simțea cum îl cuprinde și mai tare frigul și atunci intră în curtea din spatele cafenelei, erau acolo niște lăzi puse una peste alta, peste care ninsese, și la capătul celălalt al ogrăzii era un coridor întunecat și el intră în coridor, și acolo la capătul coridorului văzu un bărbat fumînd mai bine zis îl ghici după focul de la țigare, pentru că pe coridor era atît de întuneric încît de văzut nu avea cum să-l vadă „E în regulă“ spuse vocea. „Poți intra în bucătărie să te încălzești cît vrei bărbate“, spuse omul din întuneric. După voce părea a fi un bărbat foarte tînăr. „Și de ce te-au închis bărbate?“ întrebă el și oricît încercă prizonierul să-i vadă trăsăturile era imposibil să i le distingă prin întuneric. „O greșeală puștiule, spuse prizonierul. Nu obligă pe nimeni să mă creadă“, mai spuse el și ridică din umeri și celălalt îi aprinse o țigare și i-o vîrî în gură. „Eu te cred, spuse vocea din întuneric am avut și eu un frate care“... mai spuse el apoi tăcu deodată. Stătură un timp fără să-și scoată o vorbă apoi prizonierul spuse: „Se întîmplă“, și din nou se așternu liniștea. „Poți să le spui de o mie de ori că ești nevinovat și ei tot nu te cred, se auzi din întuneric vocea de lîngă el după o bucată de vreme.“ La proces pun martori falși ca să jure strîmb, nu știu eu, spuse din nou vocea din întuneric și între timp țigara i se terminase încît doar vocea i se auzea venind din întuneric. Apoi vocea de lîngă el spuse în șoaptă: „Ai să mă pomenești cînd ai să stai de vorbă cu alții?“ întrebă el. „Am să te pomenesc, îi promise prizonierul. „Ia-mă cu tine spuse deodată cel din întuneric, cu disperare în glas. Ia-mă cu tine, și nu mă lăsa aici“, mai spuse el și vocea îi suna jalnică și tristă prin întuneric. „Nu pot să te iau, spuse prizonierul. Sînt prizonierul lor, adăugă el. „Dacă vrei schimbăm“ propuse vocea din întuneric. Rămîi tu aici și trec eu în locul tău“. „Nu spuse prizonierul“, „Poate că prizonierul sînt eu, spuse cel din întuneric“, nu orice carceră trebuie să arate neapărat cu o închisoare“. „Poate că paznicii mei...“ mai spuse după un timp vocea din întuneric. „Acum am să plec spuse prizonierul“. „Bine, spuse prizonierul, apoi, auzi pașii celuilalt îndepărtîndu-se prin întuneric, de-a lungul coridorului, și prizonierul rămase singur, pînă-și fumă pînă la capăt țigara, apoi ieși și el în noaptea rece și înghețată de afară. Prizonierul privi un timp steaua polară și-i păru că seamănă cu o mică rană însîngerată. Din cauza gerului îi înghețară la început mîinile și după aceia picioarele, iar lacrimile provocate de ger îi înghețară și ele pe față. Sta sprijinit de zidul înalt și de cîteva ori era cît pe aci să adoarmă dar se strădui să rămînă treaz. Știa și el că înainte de a îngheța omul adoarme și-i era frică. În sfîrșit, după un timp, cei doi ieșiră din cafenea și se îndreptară spre el. Plecară din nou, el prizonierul la mijloc, cei doi bărbați la stînga și la dreapta lui, străbătură orașul pustiu la acest ceas al nopții, — din cînd în cînd doar vreun taxiu gol îndreptîndu-se spre gară, cîte un tramvai pustiu cu taxatoarea moțăind deasupra cușetei de bilete — apoi se treziră în plin cîmp și acolo simțiră cu mai multă putere frigul, vîntul înghețat și rece le biciuia obrazul, mai era și zăpadă, subțire și fină, de parcă ar fi fost sticlă pictată, care lovea peste ochi cu răutate.

Compoziții de GRIBAUDO

DUMITRU LIOVEANU

drumuri în prelungire

Alba casă a vecinului de peste drum este luminată frumos dimineața, la răsărit, numai partea aceea dinspre noi, care este toată un perete și are doar o fereastruică la mijloc. Acum în ea, din neamul Stîrcilor nu se odihnește decît un bătrîn tăcut cu părul alb și cam ciudat cu fire. Cînd privește pe fereastruica aceea îl văd bine. Ne privim straniu și ne dăm binețe în tăcere. Cînd e cald are capul descoperit și pletele pieptănate lins, alteori își pune pălăria de paie, iarna are căciulă neagră și tot timpul cu mustața dichisită, ochii lui mici visează, opriți pe cine știe cé gînd de demult sau de acum.

Se întîmplă să-l găsesc cu poftă de vorbă. Bea apă din ulcior și începe să spună ceva despre Mărășești, de comandanții de acolo și despre nepoată-sa care nu-l ascultă. Apoi mai spune ceva despre băiatul lui cu fluierul piciorului sting lipsă. Îl face nătărău și-l suduie, mai ales toamna, cînd bea vinuț. A tras și el un glonț și s-a întors nenorocit acasă să umple bătătura de copii. Mai bine nu se întorcea. Înjură de stînge, apoi face ce face și își găsește locul lui de fiecare zi la ferestruica din peretele alb dinspre noi. De acolo, fix ca un sfînt, mă privește pe mine, oamenii care vin de la munca cîmpului, băiatul lui fără fluierul piciorului, nepoții și nepoatele lui și cine știe ce mai privește.

Într-o vacanță, după ce petreceam zile vesele hoinărind, am ajuns acasă cu un dor în picioare și în frunte. Erau și drumurile de vină erau și dracii de fete care dansaseră cu mine nătîng, erau întrebările fără răspuns...

Multe, prea multe troițe și monumente văzusem, cu numele oamenilor morți în războaie. „Morți la datorie“, „eroi“, „morți pentru patrie“... Apoi pereții bisericilor vechi, mai ales, cu chipurile voievozilor cu ochii mari, semne, semne umede și iar ochi

Noaptea îmi căutam pe întuneric tibiile și le strîngeam cu mîinile, ascultînd prin fereastra deschisă difuzorul din curtea Stîrcilor de la casa nouă a celui tînăr. Cea cu peretele alb este veche și este în moștenirea bătrînului.

Se întîmpla ca bătrînul din ferestruică să rămînă acolo, pînă la cîntatul cocoșilor de miez de noapte. Ne priveam despărțiți de drumul pustiu. Mă apuca și dimineața, cîteodată. Auzeam mersul tibiei de lemn ce aducea vecinul acasă, care, știind fereastra deschisă, venea de-mi aducea vre-o ilustrată de la poștă. Făcea pază de noapte la un birou al satului, iar dimineața aducea și poșta vecinilor de la oficiu.

Ziua, uneori, venea de-mi poza pentru un desen. O singură dată i-am desenat piciorul cu tibia de lemn. Ne privea atunci din ferestruica lui bătrînul. Fetele se duseseră să se scalde la baltă, iar băiatul să prindă pește. Nevastă-sa ne-a adus niște turte coapte în ulei, presărate cu zahăr. Mîncam, el privea niște reviste aduse de mine și eu eram cu ochii pe tibia lui de lemn, la restul piciorului; ce se întîmpla la șold, dacă piciorul cel zdravăn nu dușmănește cumva piciorul cu adaos și dacă războiul Stîrcului bătrîn și al acestuia nu erau frați întru pronunțarea răului pentru lume.

Și proasta de fie-sa a mare ascunde picioarele în fuste pînă sub genunchi. Ce frumoase picioare are! N-a umblat, se vede, pe la oraș să dea cu ochii de picioarele fetelor, de fustele scurte. Iar eu nu am nici-o atribuție să-i spun să-și scurteze fusta. Taică-său mi-ar spune că am dreptate. Noi care învățăm, vedem multe, sau nu vedem decît strictul necesar. O strînge unul în brațe mai în fiecare seară. O privește bătrînul din ferestruica lui, o privesc eu din odaia mea și poate și altcineva, de sus... Muzica ce se aude la acea oră de la difuzorul din curtea lor pe ei îi supără. Mie îmi aduce aminte de nopțile „de viață“ ale grupurilor în cafenea, la dans, și fumurile de vise de la oraș. Îl lasă să cînte la maximum, tot îl plătesc în definitiv și nici nu bagă ei de seamă că astupă vorbele și chicotele fetei cu „hăndrălăul“ din poartă. Cîteodată se aude ușa casei și vorbele maică-și care îi spune să mai lase „hăndrălăii“ că mîine se scoală obosită pentru muncă; chicotește (se mai întîmplă să fie și lună).

Pe mine atunci, în serile cînd aveam dorul în picioare și în frunte, mă cuprindea nesomnul și ritmul tibiei de lemn a Stîrcului mai tînăr. Mi se părea că în cîteva nopți trebuie să descopăr o soluție foarte lesnicioasă de mers în mîini, tiriș pe burtă, pe spinare sau în cap, ca să ușurăm picioarele de povara trupului nostru. Vedeam oameni plutind prin aer, probînd nedumeriți călcarea Pămîntului cu capul, cu burta, cu spinarea, cu mîinile, sau tot cu picioarele. Era un dans cu muzică prea nouă. Ritmul tibiei de lemn a Stîrcului tînăr, ferăstruica cu bătrînul.. muzica.. proasta care se lasă strînsă în brațe rîzînd.

Dimineața venea mama și mă găsea în mijlocul patului ghemuit cu mîinile pe tibii. Îmi spunea pentru cine a bătut clopotul de „mort“ în noaptea aceea, ce visase ea și tata, apoi îmi aducea struguri cu rouă pe ei să-i mănînc cu pîine azimă, uneori caldă, coaptă în țestul zorilor. Copiii alergau de le sfîrîiau călcîile pe drumuri. Ea nu se văita niciodată de picioare, numai de mîini cîteodată. Se întreba unde să le mai pună noaptea, în somn, ca să se poată odihni. Tata avea un junghi la unul din picioare, tot de prin război căpătat. Pe mine de ce m-or durea, doar nu am fost la război?

Și Stîrcul ăsta, nu-și pune odată un cauciuc la lemn, jos, să nu se mai audă așa tare cînd merge. Zice că i-a promis un tractorist că o să-i facă rost de unul special.

Cresc oasele frunții mele pe ascuns. Poate or fi albe ca peretele din partea cealaltă a drumului de unde privește bătrînul, poate ca monumentul de marmoră de la cimitirul nostru ridicat pentru eroi.

Știam că peste o săptămînă, două, vine vecinul nechemat.

— Vecine, tulburelul gata! Aduce oala de pămînt cu vin, sunîndu-și tibia de lemn împrejurul casei noastre. Beau cu el. Pînă se termină vinul el nu se mai trezește din beție. Spune atunci că aproape de Iași a pierdut piciorul și ceva despre bărbații răniți de la spitalul de acolo, unde cînta la un instrument cu clape ca acordeonul și mare cît un pat. Nu ca la danț, dar era vesel cîteodată cîntecul lui. Nevasta lui îl credea viteaz sau mort demult. Dacă murea era și numele lui scris pe piatra albă în cimitir, iar ea se mărita cu altul. Era prea tînără pentru văduvie.

Și inginera aceea de la oraș, care îmi zicea că-mi pierd capul cînd o văd și nici nu ar trebui să-mi aducă mere. Într-o dimineață vecinul mi-a adus un plic de la ea cu poze. Era pe litoral. Îi sclipeau tibiile sub pielea arămie, omoplații, frumoșii ei omoplați. Vecinul cherchelit privea și el la poze.

— Pentru așa ceva te bați și cu americanii! Într-un picior! Într-un picior!

Cînd îl bocănea nevasta, tăcea, tăcea și iar tăcea.

Cu fruntea și tibiile mele se întîmplase ceva. Tibia de lemn a Stîrcului nu avea să înțeleagă asta niciodată. O pornire spre uzură care place și este cerută, pentru fiecare om la un timp. Întrebările fără răspuns cine o să le numere? Pe ale cui să le numere mai întîi? Eu am nevoie de ale mele. Nu mă întrebați de ele. Și dacă vă spun ceva de ele nu mă ascultați că nu-s de prea mult folos.

În vara aceea se mai înecase și al lui Brînză călărind o purcea „ca-n filme“. Purceaua a trecut balta, iar el a scăpat la fund rizînd cu gura pînă la urechi. Pentru că nu era însurat i-au cumpărat cruce de marmură de la oraș. Acum sînt două pietre de marmură mai mari în cimitirul nostru.

Alba casă a vecinului de peste drum cine știe pînă cînd o să aibă în ferăstruica de la mijlocul peretelui dinspre noi un bătrîn cu plete albe și mirat?

Atunci se mai nimerea să mai rămîn și fără struguri în casă. Via era pe coasta de deal, la capătul a trei poteci în prelungire, tot în vecinătate cu Stîrcii. Și acolo dam peste fata lui a mare. Păzea via de grauri și oameni și îl ținea pe hăndrălăul ei cu capul în poală, prefirîndu-i chica.

Toamna voi juca poate cu Stîrcul la nunta fetei lui cu „hăndrălăul“ și mi-oi găsi inginera și orașul cu prea multă poftă pentru umblet, pentru alb.

MARIUS VULPE

Neîmplinire

Și stai și-aștepți și speri
Acel nedefinit să întrupeze-n
Urechea ta cercelul răcoros
Al primăverii care nu mai vine
Semănătorule,
Sunt roditoare stepele întinse
Pe alt tărîm ascuns în cuta orei
Și alte ploi îl macină și-i bat
Fereastra verde
Pe care tu statuie oarbă-a nemișcării
Și sentinelă ușilor pustii
Nici nu le bănuiești,
Și stai și-aștepți și speri
Acum cînd luciul casei se-ntrevede
Ca spicul tău să-nsenineze fruntea
Aceleia tulburătoare și ascunsă
Menită-n urmă-a descifra
Din rîsul înghețat al stalactitei
Neîmplinirea așteptării tale:
Candoarea-mbrățișării reci
Și-ncolăcirea limbilor jivine

Asemenea

Mătănii zburătoare-corbii
Volute-nscriu pe tîmpla încreștită
A cerului de cînd sălbăticiunea
Sărind din lanțul brațului tîlhar
S-a dus
Pe dalele din ceara aurie a dorinței
Ritmată-n gleznele bacante
Sărbătorind la masa lor cu orișicine
Dulceața virginalului pahar
Băut din nou,
Îmbrățișarea-i pentru altul
Jucînd în spuma zîmbetelor mării
Colanul jurămintelor fierbinți
Eternitatea-n clipă
Asemeni bulbului lucios al lacrimei
Mototolită-n geana ta minciună blondă
Nehotărît sortită să plătești:
Meduzele pierind pe plăjile pustii
Și anii

La

S-a troienit sandaua,
Înconvoi
Șira spinării inimii crestate
De briciul clipelor,
În urmă tolănite rîd copile
Cu taliile nuiele
Jucîndu-și setea mea în poala lor,
Tapiseria humii și-a ivit
Hamacul căptușit în piele de șopîrlă
Nepăsătoare brună,
Și cum mai sare-a sîngelui suveică
Din alveola oaselor fidele
La întorsura gîndului smintit

Gravură medievală

Aduceri aminte legănînd pe-nserat
Năluci desenate-n țărînă
Răsfoaie degetul minții alene
Curcubeul anilor mat
Aduceri aminte aburul jos
Gravura cu linia fină,..
Colo, colo
Andrelele lunii
Aleargă prin aer stufos,
Regina străină
Visează-n castel feudal
Cruciatul cu pulpa-arcuită vînjos,
Armoarii de aur pe steme
Sfințite-n capelă episcopal
Atîrnă-n cuierele grinzii,
Suspinînd pe mînerul de spadă
Prințesele bat metanii nazal
Șlefuind cerceveaua oglinzii,
Pergamentul șaradă
Fanatic e-ntins de ascetul urcat
Pe biblic altar,
Cavalerii în zale adorm îngînat
Și-n sala de piatră
Înjunghie oasele ciinii arar...
Aduceri aminte răsfoaie alene
Curcubeul anilor mat
Cînd zorile latră
Dispar îngropate-n țărînă
Inscripții tocite de vreme
Frunzișul silabelor amestecat

Iubire

Mi-e sete de tine precum toporului
Cu lama curbată cînd paște în carnea copacului
Prăpastia albă

Cîntec

Rămas bun tinerețe plecată
Privirile-ți vii galopează pe alte poteci
Înduplecate frunțile toamnei
Sub chivăra grea
Te lasă să treci
Spre cupa izvorului suplă torpilă
Zburînd printre umerii verzi
Cravașele rîsului răpăiesc suflecate
Pe gleznele iuți
Coliere-ți petreci,
Bun rămas zeița mirărilor
Gîndul te-nsoțească nevăzut
Tușește lumina în candela trupului
Mă-mpiedică aurul ars al cuvîntului
Vin înserările
O dată cu iarna arcaș neștiut

biografii lirice

POEZIE ȘI CROMATICĂ

Radu Boureanu oferă imaginea unui artist polivalent în a cărui personalitate se interferează cîteva arte: pictura, teatrul, literatura, rămînînd consecvent slujitor al celei din urmă. De la debut (1927) și pînă în prezent poezia sa a trecut prin trei faze, fiind tradiționalist la început, suprarealist apoi și ajungînd, mai ales în ultimii ani, la o sinteză modelatoare.

Primul său volum, **Sbor alb**, a apărut în 1932 și premiat de S.S.R., s-a bucurat de comentarii diverse și paradoxale. G. Călinescu îl trecea în categoria poeziei de „halucinație" onirică, citînd mai ales viziunea meteorică a „calului roșu" echivalent unui Pegas. Pompiliu Constantinescu îl declara un „liric de surdină" plin de incantații folclorice, format în atmosfera bucolică a unui pitoresc rural. Perpessicius îl considera un poet în toată puterea cuvîntului ce intra „fără ocoluri" în „castelul străvechi al Poeziei".

În **Golful sîngelui** (1936) poetul reeditează după o riguroasă selecție aproape jumătate din volumul de debut, publicînd 12 bucăți noi orientate acum spre un „suprarealism suav" după expresia lui Pompiliu Constantinescu. În culegerea **Cai de apocalips** (1939) motivele se prelungesc poetul declarîndu-se „logofăt de taină", aplecat calm pe hrisoave vechi dar căutîndu-și neliniștit, în viziuni apocaliptice, o nouă metafizică E parcă presimțirea războiului cînd un „alt Gingishan" răsărea „din nisipurile negre."

Critica literară a reținut, și pe drept cuvînt, în ciclurile mai vechi ale poeziei sale, pe cele dedicate Annei Maria de Valdelièvre, soția unui Gaspar, guvernator al Transilvaniei, înmormîntată la Sîmbăta de Sus, în Făgăraș. Poetul, galant cu grația unui cavaler visător, îi caută umbra călcîndu-i „cu viață, veșnicia": **În seara veche ca pecinginea pe zid,/ cînd tainele tac sau se deschid,/ cînd sufletele morților ca iezii,/ pasc trecutul în noaptea livezii...** Această „jupîniță străină", pierdută în vis ca un descîntec, „sub sigiliul de abur lunatec", se închide în ninsorile fantastice ale evocării, într-o eră de dragoste, într-o „Siberie-a inimii".

Anna Maria e o fantomă lunatecă a copilăriei; fantome sînt și caii de lemn din „bîlciul deschis pe maidan", „zugrăviți ca-n apocalipsul lui Ioan". Ei sînt tot un simbol al copilăriei pierdute care-l strigă prin ani. Dar întoarcerea nu mai e posibilă, alți cai de alte culori îl duc pe poet „sub zodiile veacului strîmbe" cînd „cumpăna strîmb cumpănește".

Descriptivă și fantastică, evocativă și policromatică, poezia mai veche a lui Radu Boureanu e a unui romantic lucid, trecut prin modernism. Evoluția sa ulterioară nu desminte această apartenență.

După o pauză editorială de zece ani, în materie de versuri, pentru că în tot acest timp apare cu proză exotică, în esență traversată de un lirism disciplinat, Radu Boureanu reapare în 1948 cu un volum dedicat luptei pentru pace intitulat simbolic **Sîngele popoarelor**, frumos ilustrat cu 20 de desene ale autorului și un autoportret. Mai necunoscut e poemul **La Nord de Aldebaran** publicat în revista **Agora**, în 1947, colecție internațională de literatură și artă scoasă de Ion Caraion. E un lung poem, conceput într-o grandilocvență tonică, în care drumul poetului se desparte de drumul mediocrității: **Voi rămîneți lîngă caii negri din clanuri / lîngă zăbala destinului vostru domestic...** Oamenii nu vor afla niciodată un ochian și nu vor putea să împrumute „clara viziune" ca să străbată „milioanele de leghe", căile visate, pe unde „o nemărturisită minune" l-a suit pe poet la nord de Aldebaran (o stea în constelația Taurului). Aldebaran e un simbol exotic de vis, o evaziune utopică — în esență tot romantică — o detașare de lumea care făcuse războiul, nu de cea care-l suferise, e un protest:

Nu veți afla nicăieri un cuvînt de descîntec
să ridicați din oceane noi continente,
de-ați mîngîia vreme de veacuri golul pe pîntec.
Fantoma ce-și lasă pe viețile noastre marama
ascunde metafora oftată de ceasul albastru,
corabia încremenită a lui Vasco Da Gama,
fremătătorul ocean peste pădurile de mirodenii.

La Nord de Aldebaran e și-un poem autobiografic scris la 40 de ani cînd poetul a „lăsat în urmă o stea cu patruzeci de fîntîni". (S-a născut la 9 martie 1906).

În aceeași perioadă la fel de necunoscut este citabil un pastel exotic de un parnasianism docil, cea mai frumoasă piesă a liricii sale peisagistice:

Unde-i pădurea vie a coarnelor de reni,
ogorul alb în țara pustie si laponă,
acolo zugrăvisem o ideală zonă,
cu biblicele gesturi de stranii pămînteni.

Plecări de iceberguri ne-ar fi lăsat mai singuri.
cu legănări umane treceau doar albii urși,
și numărînd pe labe cu urșii anii scurși,
oceanul amintirii l-am fi sorbit în linguri.

Lumina boreală a inimii aprinse
ar fi albit legenda, mai albă lîngă Pol,
dar întinzînd spre mine, de gheață, brațul gol,
și inima și umbra de foc ar fi cuprinse.

Laponii, lîngă sănii, cu șoimii pe baltaguri,
lung peste reni, deasupra osoaselor păduri,
pieziș privind, să iasă din seară lupii suri,
aud cum calcă timpul, pe înghețate praguri.

Și în **Sîngele popoarelor** Boureanu e un vizual continuîndu-și ușor exotismul prin sublimarea peisajului (geografic sau istoric) și prin raportarea elementelor literare la ideea politică. Uneori „cîntecele" (pentru că sînt cîntece pentru pace) au aspect de baladă veche engleză în care se povestesc într-o singură frază destinele unor popoare; ușor caricată, poezia avea și intenționalități satirice: **„Din Amsterdam / Din Rotterdam, / Grași irlandezi priveau pe geam,/ Triști Olandezi de spleen mînați/ Cu ochi de lacrimi înstelați,/ Oftau spre pajiști de lalele/ Bolnavi de spleen în vechi castele".**

Efectele sînt rezultate din contraste cromatice, ca de exemplu **Culoarea roșie și neagră**, fiind vorba, desigur, de negrii și de pieile roșii și deci de America. În tot volumul se apasă pe culoarea locală, predilecție pe care Boureanu o va ilustra mai ales în volumul **Cîntare cetății lui Bucur** (1959), un adevărat album de stampe. Boureanu face o istorie aproape cromatică a orașului nostru de scaun. Se poate vorbi aici de fișarea corectă a contextului social și de folosirea amănuntului semnificativ ca izvor cromatic și mai ales pentru a fi înregistrate în acest context arhaisme și cuvinte rare de epocă: peșchir, orînd, hanap, culpeș, gelep, vipii, cîrjalii, neferi etc. Negustorul flamand din Gand venit să-și vîndă dantelele jupînițelor valahe, rafinate de gustul grecesc, e pictat cu fantezie aburoasă de acuarelist dar și cu nerv de frescar: **„Pe straiul de filender, cu guler de dantele,/ Se legăna în șeaua adusă din Brașov,/ Văzînd cum îl imită deasupra cerul mov/ Purtînd harfa haină dantelării de stele".** O stamplă a vechiului oraș, cu o adiacență ușoară la felul de a gîndi liric al lui Ion Barbu, într-o plastică originală însă, e pastelul unei amiezi de vară decupată dintr-o cronică: **„Cetatea răscolită de soarele amiezii/ se lăfăia balcanic cu toate la vedere;/ Bătuse-o arhebuză pe ziduri cu putere./ În tîrg chervane grele opriră genovezii."**

Spirit selectiv, Radu Boureanu își antologhează periodic creația, ca-n acea masivă culegere din 1957 **(Umbra stelelor)** sau ca-n altele mai recente **(Solara noapte 1969)**, reținînd poemele mai puțin retorice dînd monografic imaginea unui meșter de icoane, înțelegînd prin aceasta interferențele plasticei și artelor grafice în poezia sa, lucrînd cu multe filigrane și culori în surdină. D. Micu făcea recent o disociere de stiluri în evoluția poeziei sale ajungînd să vorbească de o picturalizare hieratică cu un fel de spiritualism supralumesc în primele volume și de o laicizare a stilului bizantin în **Poemele culorii**. Impresionist, poetul vede copacii **albaștri** în amurg și **gri** în zori sau **„De purpură în ceasul cînd soarele se stinge, / De fildeș cînd lumina zăpezii îl atinge/ Cînd chihlimbar de raze străbate prin ninsori."** Exotica grațioasă a poemelor din **Inima desenată** are accente livrești la modul poetic. Poetul visează c-au „căzut zăpezi de altă dată,/ Chemate antologic de un celebru vers" sau într-un **Crochiu** în care „ca Appolinaire" vrea să-și cînte iubita în ton de cantilenă ritmică ce amintește coincident de **Eulaliile** lui Dan Botta:

Printre sînii goi
Nu s-a stins deloc
Roșie rotind
Mirarea ovală
Buzele și-aprind
Poarta triumfală.

Obsesie cromatică și muzicală sinteza poeziei sale de acum ne revelă un neosimbolism încă nesedimentat definitiv: **„Clape de fildeș, negru, clape de fildeș alb,/ Ceea ce-ntristează mai mult sînt bemolii..."** Poezia sa de dragoste e notabilă prin discreție în primul rînd, realizată cu o virtuozitate seducătoare: **„Pe șoldul tău mă leagăn ca pe o undă moale/ Și brațele de lapte-nchegat, atît de dulce,/ Ca aripi se adună, pe gît să mi se culce/ atunci cînd șoimu roșu prin sînge-mi dă tîrcoale".** Un poem e adresat soției **(Ad uxorem).** Trimiterile la Adrian Maniu pentru picturalitatea unor poeme, la Eftimiu pentru căutarea formei, la Demostene Botez ca timbru sînt numai asociații posibile. Radu Boureanu și-a căutat cu asiduitate drumurile, citind multă poezie modernă (urmele de poeme o dovedesc) și traducînd cu virtuozitate (printre alții din Emile Verhaeren).

Am trecut, în această schiță monografică, peste unele cicluri apărute între 1948—1954, ca **Fata cu părul de aur, Sub stema Republicii, Festival 1953, Imagini din Cenad,** cicluri care reprezintă poezia sa militantă analizabile însă într-o cercetare mai întinsă.

Dar tabloul complet al operei lui Radu Boureanu ar trebui să cuprindă nuvelele și romanele, ca și textele sale dramatice, pline și ele de sugestii plastice. La acestea am adăuga articolele sale despre pictori sau arhitecți ca acele note informate și subtile despre Le Corbusier **(Viața românească,** 2/1968 p. 111-115). Printre lucrurile deosebite pe care Radu Boureanu le-a dat literaturii noastre contemporane trebuie citată ținuta tehnografică a ultimei serii din **Viața românească,** devenită o revistă bibliofilică; din inițiativa sa i s-a adăugat și un original **caiet de poezie.**

Poate cea mai exactă definiție a poeziei sale a realizat-o singur pe poemul **Cromatică** în care ultima strofă e o autobiografie metaforică:

Cromatica paletei e-n ochiul meu, în creier,
Doar cînd natura-mi trece culorile pe rînd
Prin față, și cu ele mă pomenesc pictînd
Și-mi întregesc paleta cînd lumea o cutreier.

Emil MANU

Desene de ȘTEFANUȚĂ SABIN

Un poet, un prozator

E în firea criticii să-și aleagă obiectele, insistînd asupra unora zburdînd pe deasupra altora sau pur și simplu trecîndu-le cu vederea. E în firea criticii, întucît alegerea stă sub ordinea unui criteriu axiologic dinainte stabilit, Spun dinainte stabilit *avînd în vedere nu criteriul universal al oricărei ierarhii literare, condiția ei sine qua non—care e, firește, criteriul estetic, dar pluralitatea virtuală a unghiurilor de discuție deschise asupra operei, care, acestea, fără să ambiționeze infaibilitatea, asigură, totuși, echilibrul în interiorul tabloului valoric al unei literaturi. Criteriile sociologic, moral, filozofic, politic (am numit chiar unghiurile de discuție asupra operei) sînt totdeauna complimentare criteriului universal, ca atare nu pot intra în concurență cu acesta și cu atît mai puțin i se pot substitui, confundîndu-se. Altfel s-ar ajunge (cît de des s-a întîmplat și asta!) la situația deloc lămurită în care, asemeni unui personaj folcloric, am decide asupra valorii unui, să zicem, măr, numai după numărul și mărimea simburilor. Alegîndu-și obiectele, chiar folosind exact și fără concesii dubletul de criterii, critica poate intra în eroare, poate, adică, să scape o operă valoroasă lăsînd-o de o parte, uitînd-o, sau să acorde prea mare atenție unei opere care nu-i justifică interesul. Pentru că ea, critica, nu e aparatul sigur și insensibil al domnului Greene, e numai un subiect, unul viu și supus oscilațiilor de tot felul încît, pe urmele lui Terențiu, e de crezut că și ei, nimic din ceea ce omenesc nu îi e străin. Caracterul supracazual și obiectiv, natura oarbă (în sens justițiar) și detașarea de contingent a criticii, fac împreună un mit frumos și, cel mult, o imagine ideală, visată dar foarte rar trecută în act.*

Uneori însă neatenția criticii față de anumite opere pornește din motive care, din nefericire, nu sînt tocmai spre mîndria ei. Propoziția latinului citat mai sus devine în acest caz un semn rău în primul rînd pentru autoritatea afirmațiilor și judecăților criticii, în lipsa căreia dreptul ei la existență și-ar pierde justificarea.

În sfîrșit, într-o altă ordine de idei, dar nu fără legătură cu cele dinainte, ar fi de observat cum pasiunea firească a criticului pentru capodoperă ia pe alocuri, la noi, o formă exagerată: cînd capodoperele lipsesc, ele sînt inventate. Dar (în schimb?) foarte puțini sînt cei care îndrăznesc să se apropie (fără să-și facă bizare complexe din asta) de operele, (nu neapărat mediocre), nici afirmate, nici negate, aflate întreDa și Nu în receptarea critică. În ce mă privește, nefiind partizanul criticii așa-zis evaluative și alegînd, în terminologia lui R.Wellek, între judecata expresă și judecata implicită, pe cea din urmă, cred că discuția critică încape și acolo, sau mai bine zis, cu atît mai mult acolo unde există îndoiala axiologică, aceasta venind fie din faptul că autorul operei respective e încă neformat pe deplin, fie din aceea că, trecută cu vederea, opera a primit în juru-i un aer de neîncredere.

UN POET

La al doilea volum de versuri, Nicolae Neagu (Echilibru pînă în ploaia din octombrie) *pare un avangardist întîrziat. Paradoxul e ușor de desfăcut: o gîndire poetică extrem de dilatată, așezată, dintr-un reflex de apărare, în propoziții eliptice amintind cînd de tehnica dicteului („Relația în principal vetustă între harnașament / și roți / și lest, / hibrid cal-vin, / unghia cardinală mustră / sufletul de la mezanin") cînd de acustica versului barbian, uneori chiar de ortografia acestuia („Străpuns și plopul limită, subțire / blindajul care se mai opunea / Prin focuri tîrîtoarea dă de știre / pieilor-ghețuri insolzate în ea / / Proliferări demente. Alte șiruri. / Punct de plecare unic, de ajuns / oul deținător de suflu / pornind prin coajă viermele răspuns). Poema acum citată are ambiția de a replica* Oului dogmatic. *De altfel, întreg ciclul* Manej ascuns *împrumută aerul și cromatica* Jocului secund *năzuind se pare programatic, să-i dea replică într-o terminologie diferită, pronunțat tehnicistă, în speță, medicală (poetul este de profesie medic). Sînt, în general, poeme scurte, două sau trei strofe, bine ritmate. Ceea ce ar putea să pară, la lectură grăbită, epigonism sau, în cel mai bun caz, gratuitate, e de fapt o încercare de artă poetică propunînd spectaculos o mai dreaptă proporție, între ceea ce sîntem și ceea ce părem a fi. Motivul incursiunii în structura anatomică, dincolo de barierele cu vertebre, pentru a descoperi mecanismul prozaic dar teribil de autoritar asupra ființei, vine să izbească fără îndurare, ca un adevăr trist spus direct, în aureola de superioritate a gîndirii. Ne amăgim—face poetul gestul de a spune — cu victorii ale spiritului nostru într-o bătălie pe care o decide nu el ci partea cea mai conservatoare și mai neevoluată a ființei: trupul; un strigăt implorator schimbă deodată scepticismul acesta bizar pe revoltă: „Ninge din embrion, creierul minte / terorizat de bomba cu eter / Duh oarecare, / ia-mi din oseminte!". Poezia, într-o astfel de ordine a lucrurilor, poate fi, singură, învingătoare trupului întrucît odată eliberată (prin naștere) de sub imperiul lui ea oferă spiritului satisfacția plonjării în eternitate.*

Ciclul titular al volumului, degajat de rigorile unei prozodii ferme, deși mai limpede la nivelul expresiei e cu mult mai inegal decît celălalt. Influențele, de la suprarealism la Marin Sorescu, mai numeroase, însă starea de suflet a poetului la fel de incertă pe tărîmul aceleiași probleme (natura dublă a ființei) pusă acum din alt unghi de vedere. Ce se reține e conștiința măștii, a „coroanei din scorbura căciulii; masca e văzută ca stimul întru adaptarea la contractul social și totodată ca trădare a Eu-lui prin substituire: „Seara mă înfig în roata ei și-atîrn (unii monarhi atîrnă doar de-o spiță), răspund salutului c-o reverență scurtă (o ridicare a pălăriei ar însemna o slăbiciune a imperiului, poate) și numai cînd ajung între cei patru / pereți ai Eu-lui răsfrînt în cărămizi / Scot pălăria / și rămîn cu mine". Cerebral, Nicolae Neagu își ascunde sentimentele, ca și cum ele l-ar stînjeni, fuge de tumultul lor și, neatent, se lovește ades de cuvinte împrăștiindu-le, încît ideea poetică cade ușor la joc. Poezia rămîne totuși, în ciuda poetului, acolo unde sentimentele mai au puterea de a ieși la suprafață ca în acest înverșunat și trist Gladiator în cerc / *atît de aproape / de celălalt, / în față bănuit, / încă doar răsuflarea gîtuită / se interpune ca un scurt livid / / Punct mort. / Punct nimerit / .Mulțimea aplaudă / cu pietre funerare / și nici nu știe / cine-a fost / lovit".*

UN PROZATOR

Scriitor al obsesiei, în tradiția unui Gib I. Mihăescu, este astăzi Nicolae Damian (Diminețile bătrîne). *Personajele nuvelelor din volumul său de debut sînt indivizi normali aflați, însă, din motive bine precizate, în situații psihice cvasiclinice. Excelent cunoscător al „bolnavilor de suflet" (este, în viața civilă, medic psihiatru), Nicolae Damian fantazează în limitele realului construind ipostaze psihopatice cu o tehnică fără cusur dar mai ales cu o plăcere a detaliului comportamental rar întîlnită. Într-o nuvelă* (Ionathan și Onofrei) *dereglarea psihică a eroilor vine în urma unui proces de alcoolizare acută. Acesta e însă numai pretextul, cauzele căderii în situația-limită țin de întîmplările care au tulburat anterior ordinea interioară. Prozatorul le evocă atribuind pe rînd fiecărui personaj o biografie strîmbă rămasă în conștiință ca un punct de referință atît de nebulos și de devastator încît el, personajul, nu poate raționa pe marginea lui, se lasă tîrît de învolburare, abia dacă mai poate cînta, cu disperare și instinctiv, o scăpare. Într-o alta* (Diminețile bătrîne) *explozia lăuntrică se produce instantaneu, pe un fond calm și normal, pare a fi doar un accident nervos și mai puțin o revărsare a emoțiilor negative acumulate de-a lungul existenței bătrînului personaj. În sfîrșit, o a treia povestire* (Noaptea) *e dezvoltarea unei obsesii, amintind — uneori supărător — de Gib Mihăescu din* Troița *sau* Vedenia, *Nicolae Damian nu face analiză sau nu o face explicit, direct; el descrie amănunțit și cu subtilitate situațiile, apăsînd asupra momentelor ce i se par importante pentru cursul epic; fraza este „stilizată", poate prea încărcată uneori și de aceea obositoare, dar, în chip esențial, ea intră în situația descrisă ca un purtător de atmosferă. Prozatorul știa să portretizeze psihologii însă ceea ce e impresionant în proza sa este atmosfera, una cenușie și obosită cum pline de oboseală psihică sînt și personajele care se mișcă în ea. El are știința reacțiilor psihice, dar nu reușește decît rareori să implice în acestea fior existențial. Vocația scriitorului trebuie cîntată mai ales în corespondența discretă și totală între tumultul lăuntric și atmosfera ca reflex al lui în exterior. Afirmația se verifică în piesa cu adevărat remarcabilă a cărții:* Un bărbat și o femeie. *Subiectul este simplu (în general în proza lui Nicolae Damian anecdotica nu suferă de complicație), dar covîrșește prin dramatism. El, un muncitor navetist, parcurge zilnic aproape automatic drumul de acasă la tren, dimineața devreme, peste cîmp, într-o atitudine de somnambul; se întoarce seara, tot peste cîmp, ocolind însă casa, spre sat, intră în cîrciumă, cere de băut, privește hipnotizat dansul halucinant al unei femei, apoi femeia dispare, cîrciuma se golește, într-un tîrziu se ridică și el, pleacă, ajunge acasă, dar nu intră, sau nu intră în casă, ci se îndreaptă pe jumătate adormit, cu siguranță visînd, spre coșarul cu porumb. Ea, o femeie liniștită, suferind în tăcere teroarea mută a bărbatului, crescîndu-și copiii, dar mai ales așteptîndu-l cu un fel de disperare în priviri să se întoarcă. Povestea e scrisă aproape cinematografic; evenimentele sînt privite cînd de un ochi neutru — cel al autorului — cînd de unul tumefiat — cel al femeii. Atmosfera este ea însăși halucinantă iar personajele par a avea în suflet o boală de care nu știu cum să scape, pe cînd întrebarea care mă încearcă e dacă într-adevăr vor să scape.*

Laurențiu ULICI

breviar

GEORGE BOITOR
Scara de apă

Scara de apă, *deși inegală, dînd impresia de baroc prin prozodia diversă și încărcată, e un debut care atrage atenția. George Boitor are fantezie și spontaneitate, dînd un adevărat spectacol de* homo ludens *în accepția totală a lui Huizinga. Într-o poezie intitulată* Pamflet *(într-un fel de auto-ironie) Boitor dă cu tifla poeziei excentrice, trăznite, deși o cultivă; în alta, intitulată* Cuvintele, *e un poet „cuminte":*„Știam odată altfel de chemări / Decît aceste oase pentru oase, / Decît această sare pentru sare? / Poate știam, dar unde le-am uitat, / Cînd au murit cuvintele frumoase?" *Contrastele se țin lanț. Lîngă versuri ca:* „Sobrietatea e o normă de gust. / Se poartă Braque, ne facem Braque. / Altfel, domnilor, cine-ar risca / Să măsoare cu pasul distanța / Dintre Riga și Köln? Cine?" *apar prozodii baladești cu* motto-*uri folclorice:* „Luna, jimblă de mălai / Nimbul hoților de cai". *Ca apoi să întîlnești citate date în original din A. E. Poe* și Paradisuri proscrise *în care fetele au „ochi de cafea aprinsă" iar poetul moare „cumplit" și „renaște mereu" adormind „într-un W.C. străin". E o încercare de poetizare insolită prin cultivarea stilului ostentativ prozaic. Fantezia sa lirică, fardată de o ironie ușoară, comentează un peisaj gotic, într-o seară „timbrată de gri" sau plutește „pe străzi pe care-au navigat, tîlhari și preoți, gangsteri și mirese", evocînd jocuri de culori heraldice ca-n poemele lui Dimov sau nevrozele din spleen-urile lui Ion Caraion; o boemă potabilă, cultivată cu rafinament, se amestecă cu ermetisme aproape lettriste:* „Violet pentru Leg. Violent Vio-vi / Unu. Patru. Șapte. Trei ! Pe retină: Unu. Doi. Șapte. Doi... O să vină." *Poeme fluvii în care „copiii vedeau paparude în vis, cu brațe afluente, vegetale", cu plopi care „franjurează" liniștea, se amestecă cu balade ilogice compuse în momente de patografie lucidă, experimentată artistic.*

Și totuși, în acest mozaic fantast, în aceste aluviuni de cuvinte reușești să descifrezi un talent care-și caută formele de cristalizare. George Boitor are vocație poetică certă și are simțul limbii și al culorilor ca-n poemul dedicat fetei cu nume de plantă: „Cădea zăpada oblic, derutantă, / și fulgii obosiți ardeau pe gene. / Și ea avea un nume ca de plantă / de trudă ne-ncepută, de poeme".

CONST. CRISAN și VICTOR CRACIUN
Literatura română în lume

Editura Meridiane *a imaginat în această carte o posibilitate de informare a străinătății asupra literaturii române, publicînd-o în mai multe limbi, dar eseul asupra „biografiei externe" a literaturii noastre, cum îl subintitulează autorii, e folositor și documentării interne. Pe scurt, e vorba de o bibliografie comentată, din care a fost eliminată alura sorbonardă, acribică, conservîndu-se într-o formă agreabilă, totuși, esențialul.*

Cuvîntul înainte, *semnat de Pierre de Boisdeffre, subliniază demnitatea literaturii noastre, proiectînd-o pe plan mondial. O simplă enumerare a capitolelor ar putea suplini rezumatul acestei lucrări de-o exemplară severitate științifică:* Aspecte ale literaturii române în alte limbi pînă la Eminescu, Perioada marilor clasici, Scriitori ai secolului XX *(Sadoveanu, Rebreanu, Blaga, Arghezi),* Preludii și interludii universale, Literatura contemporană, Lista selectivă a antologiilor străine de literatură română, indice.

Cercetarea lui Constantin Crișan și Victor Crăciun nu este exhaustivă și nu are amploarea unui tratat, dar sugerează cititorului imaginea cea mai generală a pătrunderii literaturii române în lume. În cadrul cercetărilor de literatură comparată ce au luat azi un mare avînt acest „eseu" bibliografic este mai mult decît bine venit.

LECTOR

POȘTA REDACȚIEI

PROZA
POEZIE

TITEL OPRICĂ : În orașul unde locuiești apare, lunar, o revistă de cultură. Adresează-te secției de poezie de la această revistă. Sînt convins că respectivii redactori te vor ajuta să publici.

C.D. : „N-ai vrea să mori" ? — titlul primei povestiri m-a băgat în sperieți. Sincer să fiu, chiar așa pe nepregătite n-aș vrea să mor. „Western", cea de-a doua povestire, în care se face că apare într-un mare oraș un tînăr din preerie, și toate dactilografele nu mai vor să zîmbească dulce șefilor de birou, e o furtună de fulgi. Păi se poate, oare, să apară acest cow-boy, rodul iubirii unui fermier sumbru cu o femeie aventuroasă, fără pistoale și fără cal ? Imposibil ! Un cow-boy veritabil umblă cu arma în dinți, cu sticla de wisky la subțioară și cu laso-ul la curea. Noaptea, se culcă într-o cadă cu sticle puse la gheață, dimineața, mănîncă salată de brînduși, la prînz atacă trenul poștal care transportă diamantele coroanei, după amiază o răpește pe regina balului și o încuie în casa de bani de la cooperativa nevăzătorilor, iar seara tîrziu, frînt de oboseală și iubit de toate fetele cu părul „coadă de cal", se lungește cu gîtul sub cuțitul ghilotinei și moare fericit, lăsînd în umbră regrete și suspine. Un tip care nu face chestiile astea nu e cow-boy, ci un salariat și un sindicalist cu cotizația neachitată la zi.

CEZAR DIAMANDY
Din „Fapt divers" am extras și reținut ideea că un ins care se dă cu capul de pereți simte o durere ascuțită în glesna piciorului drept. Nu e adevărat. Cînd te dai cu capul de pereți, simți durere nu în piciorul drept, ci în stîngul. Și în nici-un caz la glesnă ci la genunchi.

H.R. : În scrisoarea cusută de bucata intitulată „Echilibrul" spui : „Stimat colectiv... Scriu foarte mult, îmi place să redau stări sufletești, monoloage interioare, nu mai puțin este adevărat că-mi place să scriu despre natură și copii". Te cred. Și tot ce-ți pot spune este că nu citești nimic. Sau aproape nimic.

ADELA GHENCEA : Trei cîntece de dragoste. Subțiri și frumoase. Cel mai împlinit „Ultimul dans". Supără umbra aceea de durere falsă, proprie adolescenților îndrăgostiți. Te aștept cu alte lucrări.

VASILE BÎRGĂU : Aceasta e a doua sau a treia noastră întîlnire. Mergi pe un drum bun. Și, totuși, te împiedici mereu. Fragmentezi subiectele, și prin asta le goliești de sînge. Umbli, cum spunea Voiculescu, „sub un cer de mari melancolii", dar plîngi o tristețe seacă. Cultivă răbdarea. Sînt convins că vei izbuti să publici.

ACHENE : „Zodia" și „Peretele alb" — aceasta e direcția pe care trebuie să continui. Aștept.

CRISTINA HULUBAȘ : Nu mai trimite scrisori. Trimite povestiri. „Un oaspete în plus" m-a convins că ai talent.

Fănuș NEAGU

VINTILĂ DANIEL — Focșani. Domnule, dumneata ai geniu, dar îți lipsește imaginația. Versuri atît de sincere încă n-am citit : „Cînd stau acum și te privesc / Cu multă lăcomie / De fapt la tine mă gîndesc / Și-ți aparțin doar ție". Și nici un lamento mai dezarmant ca acesta : „O mică zînă, deci vei pleca. / Și eu credeam că vei rămîne / Aici pe-acest pămînt în lumea mea / Dar du-te, dute-n lumea ta de vis / În cerul tău nemărginit abis / O, Du-te". Permite-mi, în fine, să citez poezia Frunza : „Din frunze moarte de arțar / ce le călcam eu în picioare / În drumul vieții mele-amar. / Ai răsărit din frunze de arțar și m-ai oprit / Din drumul vieții mele-amar. // Și m-ai silit să stau pe-o bancă / (Genial ! n.n.) Și să privesc cum lumea trece / Călcînd pe frunze moarte de arțar / Și n-am simțit cum vremea trece / Vorbind c-o frunză de arțar. // S-am prins rădăcini și am crescut, / Cu tine-alături și n-am crezut / Cînd prima frunză de arțar / Din trupul meu a căzut — a dispărut". N-am nici-o obiecție.

MARIUS BOJIȚĂ — Cluj. Vizibile afinități de structură cu Vintilă Daniel. Poezia Inima mea este cuceritoare : „Numai eu știu ce-i în inima mea / Furtună, vînturi, vîscol bîntuie în ea / Aș lua-o, aș azvîrli-o, aș arunca-o / Dar mai am, mai am nevoie de ea". Versul ultim, tot așa, genial ! Și din nou : „Numai eu știu ce-i în inima mea / Plînge, plînge cu lacrimi de sînge / Cu lacrimi de sînge amare ea plînge / Și bate, se zbate, se zbate într-una" etc, etc.

Nu înțelegeam de loc care poate să fie motivul acestei tahicardii paroxistice. Tot versurile dumitale m-au luminat, deși, mărturisesc, regret că n-am ghicit singur : inima a luat-o razna din cauza „unei albine cu ochii albaștri", care cu „o vorbă aruncată în vînt / face ca totul ce părea sfînt / să devină venin și pămînt".

Ce ți-e și cu albinele astea, domnule. Viespi, nu alta. Și cînd te gîndești că există atîția naivi care susțin că lăptișorul de matcă...

Cezar BALTAG

DORU JUNCU

scara

Se suise în vîrful scării și-ncepuse să se scălămbăie, stătea în cap, în vîrful degetelor, pe nas, în toate felurile, se așeză pe-o ureche, cu picioarele în sus, și se mirau cum de-l ținea urechea, toți știau cît de tare-i o ureche, le încercară cu mîinile, erau moi ,unii începură să se tragă pînă și le rupseră, și el stătea pe-o ureche. Veniți să vedeți, minunea minunilor, pe gratis, cum n-a fost niciodată ,unul cu nasul de cinzeci de centimetri urlă cît îl țineau bojocii, veniți, minunea minunilor. Scara stătea în aer, la doi metri de pămînt, el se scălămbăia mai departe, se suia pe scară fără mîini, apoi fără amîndouă, nu știa nimeni cum se face, încercară, și-și sparseră capetele, își rupseră mîinile, picioarele, unul cu leacuri îi vindeca cu rădăcini de cinci bani firul, începuseră să vîndă la toată lumea, și i se terminară rădăcinile, trebuia să mai aducă. Cumpărați scările, scările, cel cu nasul de cinzeci de centimetri, începuse iar să urle, scările, scările, cumpărați scările, ieftine, cinci poli bucata, o bătrînă, numai o bătrînă, face, credeți-mă. Lumea începuse să se îmbulzească, cumpărau care mai de care, începură să se bată, negustorul urla, păstrați rîndul, că nu mai dau la nimeni, nu vă e rușine, și nu mai vru să vîndă. Unul puse mîna pe o scară, începu să-i rupă treptele, una cîte una, și le arunca în capul nasolului, îl lovea cu ele peste nas. Toată lumea puse mîna pe scări, începu să le rupă, șarlatanule, îți bați joc de noi, na, și-l loveau pe rînd. Singur el rămăsese pe scară la zece metri deasupra bîlciului, se scălămbăia mai departe, se urca fără mîini, apoi fără picioare, apoi fără amîndouă, și nu știa nimeni cum face, încercară, dar degeaba. El pleca cu scara, prin aer, scălămbăindu-se.

Din ciclul de povestiri „Bîlciul"

GEORGE JITESCU

Triptic

I

Minotauri de titan coarnele-și detună. —
Fulgeră-n zenit,
Se dezleagă ploile ;
Fug pe trepte de bazalt bourii și oile
Spumei de torent dezlănțuit..

Romantici carii dorm în suber conifer
Și-n visul scoarței umed, zine sordide
Îi duc spre veacul mineral
Pînă cînd cad, din amont în aval
Scuturi de gheață sub săbii fluide,

Pînă cînd în explozii florale erupe
Veșmîntul de cernoziom, și cresc
Aborigene patimi :

Fecioare de mercur se leagănă invoite,
Femei de diamant se despletesc...

II

În spasme verzi — oranj
Cresc șerpii de smarald,

Albastru fum ucide în cupe de cristal
Pestii ruginii, stele de iască,
Albe uitări,

Noile nașteri surpă-n azur capiteluri,
Înfrigurate
Măști argintii crează
Regn stihial în mări de azot,
Minuscule comete sacralizează mîlul.

Cad
Păianjeni albi
Egrete austere
Reci scarabei de jad, —

Iubiri pubere...

III

Cerul scapără verzi halebarde —
Incendiate
Cristale curgînd :

Nori vestitori trec în rotund :
În femeie :
În gînd :
În Idee :

Corăbii de calciu cu vele de onix
Cad în afund :
Dans de șolduri și coapse :

Marmură bronz și mătase
Cedînd...

DUȘAN PETROVICI

Amiaza continuă

adu-ți aminte amiaza continuă
duioasă agonie iată ce cred despre lume
despre mine
și din cauza mersului tău pe lucruri
viața mea va avea un strigăt și o să-mi
fie frig.

ioana-maria și ioana-maria
dacă te vei întoarce ce va fi dacă nu ce
va fi
dacă acum voi avea timp pentru o ființă
și lucrurile vor semăna atît de bine între ele
ce va fi

Vînătoarea

cine și pentru cine mai are de judecat
lucrurile
de adus ferestre la casa lumii să se știe
într-o duminică după amiază (eram frumos)
să se știe
împreună cu arbori am intrat în pămînt
la vînătoare cu cîinii mei treizeci la număr
și am vînat ceața și ploile grînarele mării
erau acolo
niște oameni cuminți pe patul de rouă
am uitat să-vă spun eu nu vedeam nimic
privirea mea rămăsese pe pămînt să se
știe
eu nu vedeam nimic eram doar acolo și
vînam
ceața și ploile grînarele mării

Lebede

lebede ale puterii pe buza-mi ușoară :
adormire de răni
dar sîngele se face orb și mușcă icoane
pentru cine voi face semn de apropiere
pe cine voi izgoni din vechi brocarturi
și dacă se face os fluturele în palma mea
cu cine voi merge de mînă

GRIȘA GHERGHEI

Desen

Numele celui plecat
Răsună-n silabele lanțului
Pe care cîinele galben
Îl poartă-mpotriva otravei.
Nu-i nici-o-ntrebare în curte
Și urmele vechi
Au numai călciie.

Se-ntorc

Se-ntorc cei plecați
Pînă la primul colț
Și era o viață acolo
Și cai mulți
Dar numai pămîntul
Li s-a părut greu.
Soarele cădea pe buturugi
Și au stat în genunchi
Dar nu s-au rugat
Și caii nu aveau stăpîn.

ȘTEFAN MIHĂILESCU

Despărțire

În tînul din pod, dimineața, cînd soarele
cade
pieziș pe ghetele descălțate de cu seara.
Jos, scîrțîie roata fîntînii. Din gura podului
o văd
pe Maria cu brațele albe de cocă, dînd
apă la păsări. (— Ispită de aur, Maria, nu
mă opri !)
Din drum deslușesc zăngănitul căruții,
tocmită de cu
seara să mă ducă în părăsirea aerului
mort.

Iarna

Pe sub podurile-ntunecoase — nu vîslă, nu
cîntec.
Cu răsuflarea caldă cei care se iubiră
aburesc geamurile.
La gura sobei cu o carte, dar sîngele meu a
spălat botul și colții lupilor.
Doamne, cîte frunze am strîns în juru-mi,
ca un
copac scuturat de vecia trecutului.

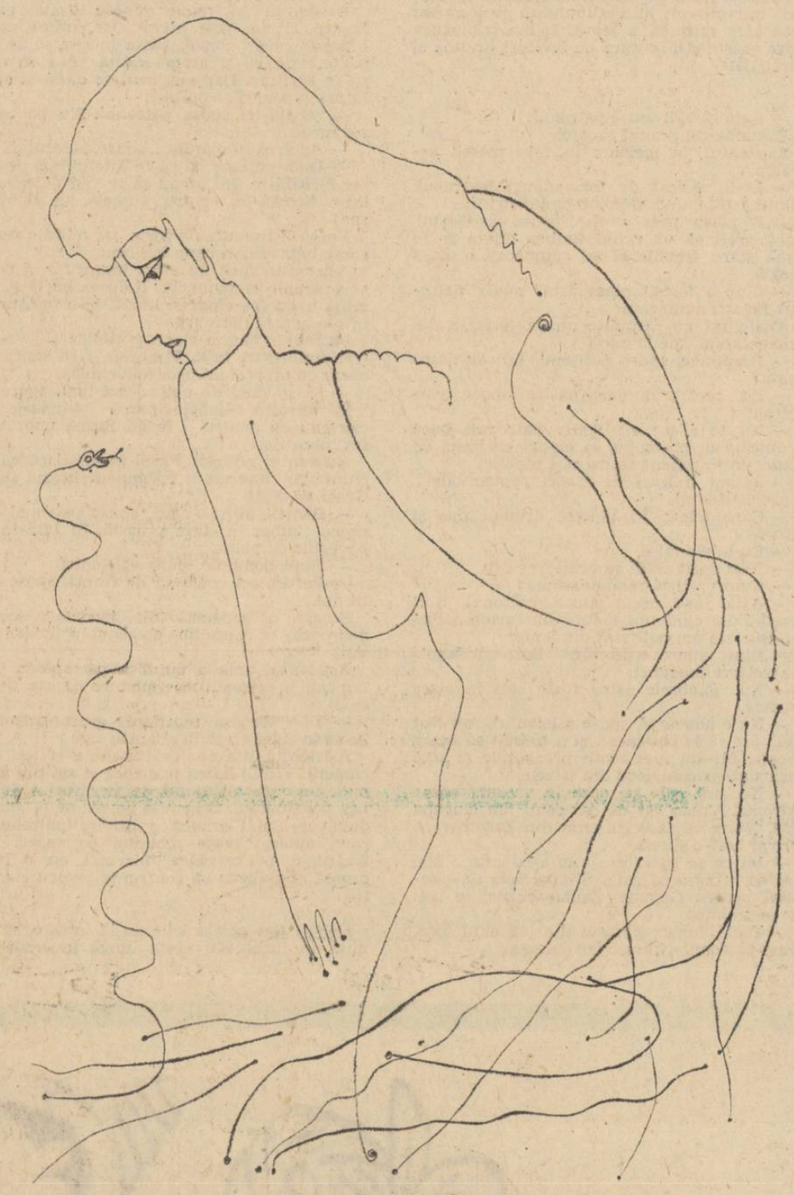

SEBASTIAN COSTIN

Balada Doamnei de fum

O toamnă lenesă crescuse
Din lemnul nucilor uscat
Cînd Doamna vorbelor nespuse
În stînga mea s-a închegat.

Era atîta de frumoasă
Că pasul meu se înmuia
În largi mochete de mătasă
Înstrăinîndu-se spre ea,

Incendia jur-împrejurul
Cu torțe zmulse din văzduh
Recăpătîndu-și lent conturul
Din golul stării ei de duh,

Și ea era acum de carne
Cît timp în preajmă rătăceam,
Și bivoli triști săltau în coarne
Fantoma gri care eram.

Aievea auzeam cum trece
Cea mai de fum dintre femei
Și deveneam eu abur rece
În fața închegării ei.

Acum, prin oasele de umbră
Mari lilieci treceau în zbor
Plîngîndu-și spulberarea sumbră
Cu țipătul uimirii lor.

Făpturi prelung tentaculare
Mă străbăteau de-a curmezișș
Și sulițe gălbui de soare
Cădeau în mușchii mei uciși,

Statie putredă, pierdută
În temnițe de vînt subțiri,
Plăteau cu desrămare mută
Răcoarea noii întocmiri.

Pe urmă, ea, clătindu-și părul
În aerul deodată greu,
Porni încet spre adevărul
De dincolo de trupul meu.

Cu ochii limpezi spre departe
Trecu prin mine ca prin vînt —
Bătaia sîngelui din moarte
Abia de-o atingea, pulsînd,

Și se pierdu, intrînd înaltă
În toamna vînătă de ploi
A lumii-n care laolaltă
Nu încăpusem amîndoi.

LUCIA COZEA

Vara fetelor bătrîne

Maică a mea, toamnă cu frunze roșii de
sînger
Sub steaua ta norocoasă, eu, bătutul de
presimțiri
Cu chipul de ceară, pură icoană
Sau de vinuri grele, arămit
În ce zodiac, de septembrie liniști
Sub steaua ta norocoasă, eu bătutul de
insomnii
Trec peste această fantastică farsă
Străvezie umbră într-un timp cărnos
Duc în faptul nopții, spre tărîmuri calde
Stolul meu de spaime, răutăcător
Tot mai verzi sînt prunii, teascurile limpezi
Cînd țîșnesc spre somnul veșniciei
Ochii din orbite, abisale roți

Natură moartă

Istovit mărul acesta ca un buton
Toate pîrguirile au rămas în afară
Numai lucrurile stinse din rînd mai presimt
Ordinea-nchisă în stupul ei de ceară
O, ce rotunjime amintește coaja
Nemișcării trase azi printr-un inel
Nici-o înrudire nu mai doare fructul
Prins acum de roată ca de un cercel
Și din unghiuri liniști, albii de uitare
Plase de lumină țes în jurul lui
O, ce viu e mărul ! Doar natura moartă
Curge peste lucruri, zeul nimănui.

EMIL CIURARU

Așteptare

Trenul parcă-mi scandează idei
purtîndu-le în aproape, departe
în prietenii mei
dintre file de secol și carte.

Nourii rupți din plete de fum
completau distanțele clare
scrutînd așteptarea acelora, care
trăiesc prin sosirile noastre.

și rîd așa...
cu zîmbetul gol de oboseală
ca după un drum lung și uscat
cu-n prag, cu-o umbră și-o cupă.

NADIA FILIP

Grieg

Tot cerul fără riduri și semnul de-ntrebare
S-au scurs, în ce secundă ? — în
gleznele-mi subțiri,
Ușor respir prin ele și-o altă adorare
Pulsează-ncet în mine din alte amintiri.

Zac toată în genunchii-mi și-n tresăriri
perfecte
În ei plutește gîndul străin de cald și frig
Tu-l desenezi în palmă din 6 linii drepte
Și îl împingi spre lume să-l cînte ca pe
Grieg.

PROZĂ FANTASTICĂ

(Urmare din pagina a 8-a)

Trudise toată ziua pentru o nimica toată, și-i creștea inima de bucuria că avea să-și omoare patronul. În sfîrșit izbuti să dea la o parte cele două jumătăți ale portierei trăgînd în sus și-n jos și înțelesese că șeful cu cască o întorsese pe o parte ca să-i joace o farsă afurisită. Fericit că i-a dejucat manevra, sări vioi pe peron și se scotoci în buzunar. Găsi fără multă trudă bucata de carton ondulat pe care avea s-o dea la ieșire și înaintă repede spre aceasta din urmă unde se afla un om cu o mutră vicleană în care recunoscu pe împiegatul din ajun.

— Am un bilet fals... spuse el.

— Da ? spuse celălalt. Dă să-l văd...

Îi întinse biletul și omul îl luă, apoi îl examină cu atîta atenție încît chipiul i se ridică pînă cînd urechile intrară în calota acestuia.

— E bine imitat, spuse omul.

— Atîta doar că nu e de lemn, ci de carton, spuse asistentul.

— Zău ?, spuse omul. Ai jura că-i din lemn : dacă n-ai știi că-i din carton, firește.

— Oricum, spuse asistentul, gîndește-te că patronul mi l-a dat drept adevărat..

— Unul adevărat nu costă decît doisprezece franci, spuse omul. Asta se plătește mult mai scump.

— Cît ? întrebă asistentul.

— V-aș da pe el treizeci de franci, spuse omul și duse mîna la buzunar.

Asistentul își dădu seama după ușurința gestului că probabil avea obiceiuri urîte. Dar omul scoase doar trei bancnote de zece franci falsificate cu coajă de nucă.

— Poftim ! adăugă el.

— Sînt bineînțeles false ? spuse asistentul.

— Nu pot să-ți dau bilete bune pentru un bilet fals, gîndește-te și dumneata, spune împiegatul.

— Așa e, spuse asistentul, dar eu păstrez biletul.

Se încordă și-și luă avînt, astfel că pumnul său slab reuși să ia pielea de pe toată partea dreaptă a figurii cu chipiu. Omul duse mîna la cozoroc și căzu în poziția de drepți, în așa fel că se lovi cu cotul de cimentul tare al peronului pavat în locul acela cu exagoane albastre și fosforescente.

Asistentul pășii peste trupul căzut și trecu mai departe. Se simțea îmbibat de viață caldă și limpede și se grăbi să urce povîrnișul. Desprinse de la cingătoare și se sluji de ea la cățărat. Harpona în trecere capetele stîlpilor de fier care susțineau grila de protecție de-alungul debleului, și, trăgînd de mîner, se cocoță cu ușurință printre pietrele tăioase de pe cărare. După cîțiva metri buzunarul plasei se rupse și-și luă zborul. O să-i pețească inelul de sîrmă de gîtul patronului.

Ajunse foarte iute la grilaj și împinse fără nici un fel de precauții. Spera să se curenteze ca să-și învioreze mîna, dar nu simți nimic și se opri în fața scărilor, ceva abia mișca. Alergă de-a lungul aleei. Cu tot frigul, pielea începea să i se pîrlească și simțea mirosul uitat al corpului său și duhoarea aceea de paie și de gîndaci șvabi. Își încordă mușchii subțiri și degetele i se crispară pe mînerul de bambus. Fără îndoială patronul omorîse pe careva.

Se opri uluit recunoscînd costumul de culoare închisă și gulerul lucios de atîta scrobeală. Capul patronului nu mai era decît o masă negricioasă iar picioarele isprăviseră de scobit două șleauri adînci.

Îl cuprinse un soi de desperare și tremura din toate mădularele, zbuciumat de mînie și de dorința de a tăia în carne vie. Își aruncă privirea de jur-împrejur, neliniștit și tulburat. Își pregătise o grămadă de lucruri să spună. Trebuia să le spună.

„Porcule" răsună în aerul indiferent ca ceva perimat și insuficient.

— Porcule ! Ticălosule ! Secătură ! Scîrnăvie ! Nemernicule ! Hoțule ! Secătură ! Lepădătură !

Lacrimi îi curgeau din ochi, căci patronul nu-i răspundea. Apucă mînerul de bambus și-l înfipse în mijlocul spinării patronului.

— Răspunde, bătrîn murdar ce ești. Mi-ai dat un bilet fals.

Apăsă cu toată greutatea și mînerul pătrunse în țesuturile fleșcăite de otravă. Manevră celălalt capăt al mînerului ca tija unui giroscop.

— Bilet fals, paie cu gîndaci, cei treizeci de franci ai mei, și mi-e foame, și cei cincizeci de franci de astăzi ?

Patronul nu mai mișca aproape de loc.

— Vroiam să te omor, nemernicule ! Trebuia să te omor. Să te omor, mort cum ești, bătrîn murdar, pe tine, da. Cei cincizeci de franci ai mei, ei ?

Zmulse mînerul din rană și lovi cu toată puterea craniul carbonizat care se sfărîmă precum coaja unui sufleu prea tare fiert. Unde fusese capul patronului, nu mai era nimic. Doar de la gît în jos.

Asistentul încetă să mai tremure.

— Preferi să pleci ? E-n regulă. Dar eu, eu trebuie să omor pe cineva.. cu pași ușori gudurîndu-se. Asistentul închise ochii. Simți pe obraz atingerea blîndă și moale, și degetele i se strînseră pe gîtul plăpînd. Vietatea nu făcea nici o mișcare să se zbată, și, cînd îi simți rece mîngîierea pe obraz, își dădu seama c-o sugrumase. Atunci se sculă. Merse potrivindu-se de-a lungul aleii și ieși pe drum, o luă fără să știe la dreapta iar patronul nu mai mișca de loc.

VII

Văzu eleșteul cu timbre albastre, drept în fața lui. Se lăsa noaptea, și apa lucea în reflexe tainice și îndepărtate. Balta nu era prea adîncă : se găseau aici sute de timbre fără mare valoare căci se reproduceau în tot timpul anului.

Luă doi țăruși din sacoșă și-i înfipse pe malul bălții, la un metru unul de celălalt. Între ei întinse o sîrmă de oțel ascuțit și scoase ciupind-o un sunet trist. Sîrma se afla la zece centimetri de pămînt, paralel cu malul bălții.

Asistentul se îndepărtă cîțiva pași, apoi se întoarse cu fața îndreptată spre apă, și merse drept către sîrmă. Ținea ochii închiși și fluiera o arie plină de duioșie, cea care-i plăcea vietății sale. Mergea agale cu pași mărunți, și picioarele : se prinsera în sîrma de oțel. Căzu cu capul în apă. Corpul îi rămase nemișcat și, sub suprafața apei mute, timbre albastre i se lipeau de pe acum pe obrajii palizi.

(Nuvela de mai sus poartă titlul în original „Pești morți" și face parte din volumul „Furnicile".)

proză fantastică

de Boris Vian

Portiera vagonului rezista ca de obicei; la celălalt capăt al trenului, șeful cu chipiu apăsa cu toată puterea pe butonul cel roșu și aerul comprimat țîșnea prin tuburi. Asistentul trudea să dea la o parte cele două tăblii ale ușii. Îi era cald. Picături de sudoare cenușie îi șiroiau în zig-zag pe față, ca niște muște, și i se vedea gulerul murdar de la cămașa din zefir blindat.

Trenul era gata de plecare cînd șeful luă mîna de pe buton. Aerul rîgîi vesel sub tren și asistentul fu cît pe aci să-și piardă echilibrul căci portiera cedase chiar atunci pe neașteptate. Coborî clătinîndu-se și-și sfîșie sacoșa de mecanismul încuietorii.

Trenul porni și provocă o deplasare a aerului care îl lipi pe asistent de latrinele răumirositoare unde doi arabi discutau politică cu lovituri de cuțit.

Asistentul se scuturâ, își lovi ușor cu palmele părul care se lăsă strivit, pe craniul moale, ca o iarbă putredă. Un abur ușor se ridica din pieptul său pe jumătate descoperit pe care se desenau claviculele foarte reliefate, și începutul cîtorva coaste dizgrațioase și prost împlîntate. Cu pasul greoi, o porni de-a lungul peronului pavat cu hexagoane roșii și verzi mînjite din loc în loc cu dîre negre: plouase cu caracatițe în după-amiaza aceea, iar împiegații gării își petreceau cu tot felul de lucruri ascunse timpul pe care ar fi trebuit, conform monumentalei lor charte, să-l consacre curățirii peroanelor.

Asistentul se scotoci în buzunare și degetele sale întîlniră biletul de carton grosolan pe care trebuia să-l predea la ieșire. Îl dureau îngrozitor genunchii, iar umezeala bălților pe care le explorase în cursul zilei făcea să-i scîrțîie încheieturile șubrede.

Trebuie să recunoaștem că aducea în sacoșă o pradă mai mult decît onorabilă.

Întinse biletul omului cu trăsături nedeslușite care se afla în picioare în spatele grilei. Omul îl luă, îl privi și avu un zîmbet feroce.

— N-aveți altul? spuse el.

— Nu... spuse asistentul.

— Asta-i fals...

— Dar patronul mi l-a dat, spuse asistentul amabil cu un mic gest însoțit de un rîset scurt.

Impiegatul rînji.

— Nu mă mir că-i fals. A cumpărat azi dimineață zece din astea.

— Zece din care? spuse asistentul.

— Zece bilete false.

— Dar de ce? spuse asistentul.

Zîmbetul i se stinse și-i atîrna spre stînga.

— Pentru dumneata, spuse funcționarul. În primul rînd ca să ți se dea peste nas, așa cum fac eu acum primo, și secundo, ca să fii obligat să plătești amendă.

— De ce? spuse asistentul. Am foarte puțini bani.

— Pentru că e o porcărie să călătorești cu bilet fals... spuse funcționarul.

— Bine, dar voi le fabricați...

— Așa trebuie. Pentru că există tipi destul de nasoi ca să călătorească cu bilete false. Crezi că e amuzant, ia spune, să faci bilete false toată ziua?

— Sigur că ați face mai bine să curățați peronul, spuse asistentul.

— Lasă jocurile de cuvinte, spuse funcționarul. Plătește amenda. Treizeci de franci.

— Nu-i adevărat... spuse asistentul. E doisprezece franci cînd n-ai bilet.

— E și mai grav cînd ai unul fals. Plătește sau îmi chem ciinele.

— N-o să vină, spuse asistentul.

— N-o să vină spuse funcționarul, dar o să te doară urechea după aia.

Asistentul privi figura posomorîtă și descărnată a funcționarului care-i întoarse o privire înveninată.

— Am foarte puțini bani, murmură el.

— Nici eu n-am, spuse funcționarul. Plătește.

— Îmi dă cincizeci de franci pe zi... spuse asistentul... și trebuie să și mănînc.

Impiegatul își trase cozorocul chipiului și o perdea albastră coborî în fața chipiului său.

— Plătește... spuse el cu mîna frecîndu-și policarul de arătător.

Asistentul apucă portmoneul lucios și cîrpit. Operă două bancnote care se cicatrizară repede și una mică ce continua să sîngereze.

— Douăzeci și cinci... propuse el, nesigur.

— Treizeci... spuseră cele trei degete ridicate ale impiegatului.

Asistentul oftă și mutra patronului îi apăru între degetele de la picioare. Îl scuipă de sus drept în ochi. Inima îi bătea și mai tare. Figura patronului se topi înnegrindu-se. Puse banii în mîna întinsă și ieși.

Auzi pocnetul pe care-l făcea cozorocul chipiului reluîndu-și locul obișnuit. Cu pași agale ajunse la marginea povîrnișului. Sacoșa îi învinețea șoldurile slabe, iar mînerul de bambus al plasei i se lovea, la întîmplare, în timpul mersului, de pulpele firave și strîmbe.

II

Împinse grila de fier care se dădu la o parte cu un scîrțîit îngrozitor. Un bec mare și roșu se aprinse în capătul scărilor și o sonerie răsună slab în vestibul. Intră cît putu de repede, închise la loc grila, electrocutîndu-se, căci mecanismul anti-furt nu se afla la locul obișnuit.

Urcă pe alee. Drept în mijloc, piciorul întîlni un obiect tare și un jet de apă înghețată țîșni din sol, pătrunzîndu-i între gleznă și pantalon și udîndu-l pînă la genunchi.

Începu să alerge. Mînia, ca în toate serile, îl cuprindea treptat. Urcă cele trei trepte cu pumnii strînși. Cînd ajunse sus, plasa i se prinse între picioare, și, în mișcarea pe care o făcu ca să nu cadă, își sfîșie încă o dată sacoșa de un cui ieșit dracu știe de unde. Își răsucise ceva în el, și gîfîia fără să scoată un cuvînt. După cîteva clipe, se liniști și-și lăsă iar bărbia în piept. Pe urmă îl luă cu frig de la pantalonul umed și puse mîna pe mînerul ușii. Îi dădu imediat drumul. Se înălța un abur răumirositor, și o bucată din piele, lipită de porțelanul fierbinte, se înnegrea zbîrcindu-se. Ușa se deschisese. Intră.

Abia se ținea pe picioarele slabe și se prăvăli într-un colț al vestibulului pe lespedea rece care mirosea a lepră. Inima bombănea între coaste și-l scutura cu lovituri brutale și neregulate.

III

— Cam slab, îi spuse patronul.

Examina conținutul sacoșei.

Asistentul, în picioare în fața mesei, așteapta.

— Le-ai stricat de tot, adăugă patronul. Zimții ăstuia, uite, sînt complet distruși.

— E plasa prea veche, spuse asistentul. Dacă vreți să vă prind timbre tinere și în bună stare, trebuie să-mi cumpărați o plasă curată.

— Cine a folosit plasa asta? spuse patronul. Eu sau dumneata?

Asistentul nu răspunse nimic. Suferea din pricina arsurii de la mînă.

— Răspunde, spuse patronul. Eu sau dumneata?

— Eu, pentru dumneavoastră, spuse asistentul.

— Nu te silesc eu, spuse patronul. Dacă dumneata ai pretenția să cîștigi cincizeci de franci pe zi, trebuie totuși să-i justifici.

— Scăzut treizeci de franci pentru bilet... spuse asistentul.

— Care bilet? Îți plătesc drumul dus și întors.

— Cu bilete false.

— N-ai decît să fii cu ochii în patru.

— Cum vreți să-mi dau seama?

— Asta nu-i greu, spuse patronul. Sînt precis false cînd sînt făcute din carton ondulat. Biletele normale sînt din lemn.

— Bine, spuse asistentul. Dați-mi înapoi cei treizeci de franci.

— Nu. Timbrele astea toate sînt în stare proastă.

— Nu e adevărat, spuse asistentul. Am stat două ore să le pescuiesc, și a trebuit să sparg gheața. Mi-am luat toate precauțiile și abia dacă sînt stricate două din șaizeci.

— Nu sînt cele pe care le vroiam, spuse patronul. Vreau cel de doi cenți din Guyana 1855. N-am ce face cu seria din Zanzibar pe care ai luat-o și ieri.

— Iei ce se găsește, spuse asistentul... Mai ales cu o plasă ca asta. Și-apoi ăsta nu-i sezonul pentru Guyane. Zanzibarurile, le veți putea schimba.

— Toată lumea găsește d-astea anul ăsta, spuse patronul. Nu mai fac doi bani.

— Și jetul de apă în picioare, și dispozitivul de la grilă, și mînerul de la ușă... explodă pe neașteptate asistentul.

Fața lui galbenă și slabă se umplu de zbîrcituri, și era gata să plîngă.

— Asta te calește, spuse patronul. Ce vrei să fac și eu aici? Mă plictisesc.

— Duceți-vă să căutați timbre, spuse asistentul.

Abia izbutea să se stăpînească.

— Te plătesc pentru asta, spuse patronul. Ești un hoț. Furi banii pe care-i cîștigi.

Asistentul își trecu mîneca uzată peste frunte, cu un gest obosit. Își simțea capul limpede ca un clopot. Masa începu să se depărteze de el, și atunci căută ceva de care să se sprijine. Dar șemineul se dădu și el în lături, și atunci se prăbuși.

— Scoală-te, spuse patronul. Nu pe covorul meu...

— Aș vrea să mănînc... spuse asistentul.

— Data viitoare, ai să te întorci mai devreme. Scoală-te. Nu vreau să te văd pe covorul meu. Scoală-te, pentru numele lui Dumnezeu!

Vocea îi tremura de furie, iar mîinile noduroase băteau darabana în birou.

Asistentul făcu un efort îngrozitor și reuși să se scoale în genunchi. Îl durea burta și din mînă îi curgea sînge și limfă. Și-o înfășurase într-o batistă murdară.

Patronul făcu o alegere rapidă și-i zvîrli trei timbre în față. Timbrele i se lipiră pe obraz cu un zgomot ușor de ventuză.

— Să le duci de unde le-ai luat, spuse el. Își răspica silabele parcă lovindu-le cu ciocanul ca pentru a le da forma unor vîrfuri ascuțite.

Asistentul plîngea. Părul moale îi cădea pe frunte iar timbrele îi însemnau obrazul stîng. Greoi, se sculă.

— Pentru ultima oară, spuse patronul, nu vreau timbre în stare proastă. Și lasă-te de poveștile cu plasa.

— Bine, domnule, spuse asistentul.

— Poftim cei cincizeci de franci, spuse patronul.

Scoase o bancnotă din buzunar, scuipă deasupra, o rupse în două, și o azvîrli pe jos.

Asistentul abia a putut să se aplece. Genunchii îi pocneau în trioleturi scurte și uscate.

— Ți-e cămașa murdară, spuse patronul. Ai să te culci afară în noaptea asta.

Asistentul luă de jos bancnota și ieși din cameră. Vîntul bătea mai tare și zgîlțîia geamul din fața grilajului de fier forjat de la ușa vestibulului. O închise pe cea de la birou, după ce-i mai aruncă o privire patronului, care, aplecat peste albumul cu mărci din Zanzibar, se pregătea, înarmat cu o lupă groasă și galbenă să confrunte pentru a evalua.

IV

Coborî din nou scările de la intrare, strîngînd în jurul său vesta lungă înverzită de contactele prea îndelungi cu apa bălților cu timbre. Vîntul se strecura prin găurile stofei și-i umfla spatele dîndu-i înfățișarea unui cocoșat, ceea ce i se cam potrivea coloanei sale vertebrale; suferea de mimetism lăuntric și în fiecare zi trebuia să se lupte pentru a păstra organelor sale, în halul în care erau, funcția obișnuită și forma lor curentă.

Se făcuse complet întuneric și pămîntul răspîndea o lumină ternă și ieftină. Asistentul o coti la dreapta și merse de-alungul zidului casei. Se conducea după linia neagră a furtunului desfășurat de care patronul se folosea pentru a uneca șobolanii din pivniță. Ajunse la nișa de alături mîncată de carii unde dormise și în ajun. Înăuntru, paiele erau umede și miroseau a gîndaci. O bucată verde de cuvertură masca intrarea rotundă. Cînd o dădu la o parte, ca să se vîre înăuntru pe bîjbîite, izbucni o lumină orbitoare și o explozie. Explodase o petardă în interiorul nișei, umplînd-o cu un puternic miros de pulbere. Asistentul tresări, iar inima îi bătea nebunește. Încercă să-i potolească bătăile oprindu-și respirația și înghiți cu lăcomie o gură de aer. Mirosul de pulbere îi intră și el în plămîni, și-l liniști puțin.

Așteaptă să se facă din nou liniște ascultă atent, apoi fluieră încetișor. Fără să se întoarcă, intră pe brînci în nișă și se ghemui pe paiele nesănătoase. Șuieră din nou, apoi trase cu urechea. Se auzeau apropiindu-se pași ușori și mărunți, și la lumina pală a pămîntului, își zări vietatea blîndă și mătăsoasă, domesticită, pe care o hrănea cum putea și el cu pești morți. Intră în nișă și se culcă lîngă el. Deodată el își aminti și-și duse mîna la obraz. Cele trei timbre începuseră să-i sugă sîngele și el le zmulse brutal, ținîndu-se să nu țipe. Le aruncă departe, afară din nișă. Umiditatea solului le va conserva desigur pînă a doua zi. Vietatea începu să-i lingă obrazul și el îi vorbi ca să se liniștească. Îi vorbea cu voce joasă, căci patronul avea sistemele lui ca să-l asculte și cînd era singur.

— Nu mai pot să-l suport, îi șopti el.

Vietatea scoase un murmur dulce și-l linse mai tare.

— Mă gîndesc că ar trebui să fac ceva. Să nu-l las să se poarte urît, să-mi pun cămăși curate deși mi-a interzis, să am bilete false de lemn. Și pe urmă să repar plasa și să-l împiedic s-o mai găurească. Mă gîndesc că ar trebui să refuz să mă mai culc în nișă, să pretind o cameră a mea, să cer un spor pentru că nu pot trăi cu cincizeci de franci pe zi. Și să mă îngraș, să mă fac voinic și frumos, și să mă revolt cînd nici nu se așteaptă, și să-i arunc cu o cărămidă în mutră. Cred că așa am să fac.

Își schimbă locul și începu să mediteze cu atîta intensitate încît aerul din nișă țîșnea sacadat prin deschizătura rotundă, iar înăuntru nu mai rămînea destul pentru respirație. Mai intra nițel prin crăpături, pe sub nișă, prin paie, dar asta sporea și mai mult mirosul de gîndaci amestecat acum cu neplăcuta duhoare a limacșilor.

— Nu-mi place nișa asta. E frig. Noroc că ești tu aici. Se aud zgomote în pivniță, e apa care intră prin găurile de șobolani. Nu se poate dormi cu urlete de șobolani în urechi în fiecare seară cînd Bunul Dumnezeu stinge lumina. De ce vrea cu orice preț să omoare șobolanii și încă să-i omoare cu apă? Șobolanii se omoară cu sînge.

Vietatea nu-l mai lingea. O privi din profil pe fondul cenușiu al pămîntului luminos, cu botul ei fin și urechile ascuțite, și ochii ei galbeni în care se oglindesc uneori fulgere reci. Se învîrti în jurul cozii, căutîndu-și un loc mai comod, și se cuibări lîngă el, cu nasul în coapsele sale...

— Mi-e frig, spuse asistentul.

Se porni să suspine în tăcere. Lacrimile îi alunecau pe paie de unde se ridica un abur ușor, iar conturul obiectelor devenea nedeslușit.

— Trezește-mă mîine dimineață, adăugă el. Trebuie să-i duc din nou cele trei timbre. Doar să nu-mi mai dea un bilet fals pentru tren. Se auzi un vacarm îndepărtat, apoi șuierături ascuțite și zgomot de galopuri mărunte.

— O!... spuse asistentul. Asta e! Iar începe cu șobolanii! Aș vrea el să fie un șobolan. Eu însumi aș ține furtunul. Sper c-o să-mi dea cei cincizeci de franci mîine seară. Mi-e foame. Aș mînca un șobolan de viu.

Își strînse cu amîndouă mîinile burta și plînse într-una, și pe urmă suspinele își încetiniră ritmul, puțin cîte puțin, ca o mașină cînd se oprește, și trupul său chircit se destinse. Picioarele îi ieșeau afară din nișă, și dormea, așa, cu obrazul pe paiele urît mirositoare. În pîntecele gol era un zgomot de pietrișuri.

V

Din încăperea unde se tîra, patronul auzi fraza melodioasă prin care vînzătoarea de piper își anunța, de obicei, trecerea. Se ridică în picioare, văzu că poate merge și în felul acesta, și alergă spre vestibul unde deschise ușa cu o brutalitate premeditată. În picioare, pe scări, o privi pe tînăra fată cum se apropie.

Ea avea costumul ei obișnuit, o fustiță plisată la nivelul feselor, șosete scurte roș-albastre și un bolero care-i descoperea partea de jos a sînilor, și bineînțeles boneta de bumbac în dungi roșii și albe pe care vînzătorii de piper din insula Mauriciu au impus-o în lume prin perseverența lor.

Patronul îi făcu semn și ea urcă pe alee. Între timp el coborî scările și-i ieși în întîmpinare.

— Bună ziua, spuse el. Aș vrea niște piper.

— Cîte grăunțe? întrebă ea cu un zîmbet prefăcut, căci nu putea să-l sufere.

Părul negru și pielea ei mată aveau asupra patronului efectul unui pahar de apă rece pe oușoare, un efect important, pe bună dreptate.

— Urcă scările, spuse el, am să-ți spun precis ce cantitate.

— Vreți să rămîneți jos și să-mi vedeți coapsele, asta-i tot, nu-i așa?

— Da, spuse patronul cu bale la gură.

Întinse mîinile.

— Plătiți mai întîi piperul, spuse ea.

— Cît?

— O sută de franci un grăunte și mai înainte puteți să gustați.

— Ai să urci scările?... murmură patronul. Am să-ți dau o serie din Zanzibar.

— Frate-meu a adus ieri trei acasă, spuse ea cu un rînjet mieros. Gustați din piper.

Îi întinse un grăunte, iar patronul nu-și dădu seama că era o sămînță de garoafă otrăvitoare. Fără să bănuiască nimic, o duse la gură și o înghiți.

Vînzătoarea de piper era deja departe.

— Ce? se miră patronul. Și treptele?

— Ah! Ah! Ah! spuse vînzătoarea de piper cu o răutate desăvîrșită.

— În acest timp patronul începea să simtă efectele reconfortante ale otrăvii și prinse să alerge cu toată viteza în jurul casei. Vînzătoarea de piper, rezemată de grilaj, îl privea.

La al treilea tur, ea îi făcu semn și așteptă s-o privească și el la rîndul lui, ceea ce făcu din al patrulea tur, continuînd să alerge din ce în ce mai repede. Atunci ea își ridică fustița plisată și, din locul unde se afla, văzu fața patronului devenind violetă, apoi neagră toată, pe urmă începînd să ardă, și pentru că rămăsese cu ochii ațintiți la ce-i arăta ea, luă în picioare furtunul de stropit pe care-l folosea să înece șobolanii; se prăvăli, cu fața într-un bolovan și aceasta i se înțepeni între pometi în locul nasului și a fălcilor. Picioarele i se mai zbătură un timp în țărînă și scobiră un șanț dublu unde, treptat-treptat, pe măsură ce încălțările i se uzau, se văzu ivindu-se urma a cinci degete butucănoase de care se folosea ca să-și țină șosetele.

Vînzătoarea de piper închise la loc grilajul și-și reluă drumul asvîrlindu-și de partea cealaltă ciucurele de la boneta de bumbac, în semn de batjocură.

VI

Zadarnic încerca asistentul să deschidă portiera vagonului. Se făcuse foarte cald în tren; în felul acesta călătorii răceau cînd coborau, căci mecanicul avea un frate vînzător de batiste.

În românește de D. ȚEPENEAG

(Continuare în pagina a 7-a)

Gravură rusească în lemn — sec. XVIII

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție:
Constantin Țoiu

REDACȚIA:
București Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11.51.54; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA:
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion.

Biblioteca [illegible]
Odorheiu Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
44 (392)
Sîmbătă,
1 noiembrie
8 pagini — 1 leu

Conștiința civică și literatura

Redus la înțelesul său cel mai acut, termenul de conștiință civică înseamnă sentiment de apartenență. Individul există pe deplin atunci cînd nu plutește izolat ci se simte membru al colectivității, al societății și al clasei sale, în condițiile noastre al națiunii socialiste. Dincolo de miile de fire ale activității zilnice, ale practicei sociale și ale intereselor comune, societatea se constituie și pe fundamentul unor valori comune, al împărtășirii unor idealuri. Ca să ne constituim într-o societate nu este suficient să fim înglobați în ea ci să și **știm** acest lucru. La această „știință" profundă participă și literatura și de aici ne vine un sentiment de utilitate imediată. Deschizînd poarta spre înțelegerea celuilalt și a tuturor, negînd meschinăria intereselor înguste, înălțînd gîndul și simțirea spre culmi de mai înalt orizont, se pregătește terenul pe care se dezvoltă valorile comune ale colectivității. Fiecare carte cu adevărat bună ne invită spre contemplarea altor destine, reprezintă o eliberare din conștiința prea îngustă a experienței noastre fatal limitate. Dincolo de acest rezultat necesar operei izbutite, ardența creatorului însuși aduce un surplus de imbold pentru o trăire autentic civică. Artistul adevărat este o sensibilitate mereu trează pentru care înfruntarea dintre bine și rău, dintre injustiție și justiție, are o importanță fundamentală, cu larg ecou în straturile cele mai profunde ale ființei sale. El nu poate fi indiferent la soarta celuilalt și a colectivității pentru că ridicîndu-se la generalitate și cînd vorbește despre sine vorbește despre alții.

Literatura este dușmana apatiei, ea îi cultivă și cititorului sensibilitatea, mișcă apele liniștite pentru o și mai profundă clarificare.

Poate că niciodată mai mult decît acum societatea românească n-a avut atîta nevoie de deschiderea individului spre societate și spre valorile comune. Uriașul efort pentru construirea unei societăți socialiste dezvoltate are nevoie de participarea activă și conștientă a tuturor. Congresul al X-lea al P.C.R. a deschis sarcini de mare importanță care pretind mintea și inima tuturor. Se schimbă fața lumii și România este un detașament avansat al acestei schimbări, ea vine cu soluții și rezolvări creatoare. Rațiunea singură nu poate rezolva nici sarcinile dintr-un domeniu atît de rațional ca știința. Fiecare cercetător are nevoie de pasiune pentru nou, pentru adevăr, o dispoziție înalt impersonală a insului. Avem conștiința că prin cărțile noastre care dau imbold luptei cu rutina, participăm nu numai la construirea unei culturi viabile, dar și a adevărurilor științifice, la rezultatele de pe frontul economic.

Cu atît mai mult cu cît efortul nostru comun nu este îndreptat spre construirea oricărei societăți dezvoltate ci a unei societăți **socialiste** dezvoltate, ceea ce implică altfel de relații umane, bazate pe cooperare și justiție socială, mediu constitutiv al unui tip de om mai evoluat, sărac în egoisme, bogat în generozitate. El este scop și temei al societății socialiste, el se formează făcînd-o, construind-o. O carte de proză, acut socială, creînd destine exemplare, negînd lînceda suficiență, este un strigăt pentru puritatea necesară tuturor marilor eforturi. În felul acesta scriitorul nu-și demonstrează numai propria sa conștiință civică, capacitatea sa de a arde pentru destinul întregii națiuni, dar și o seamănă în jur. Acest proces este o realitate în operele cele mai bune care s-au scris în această perioadă, care se scriu chiar acum, este dovada atașamentului real al scriitorului pentru patrie, văzută nu numai ca un loc geografic, dar ca o structură de valori, ca un program și ca un veșnic țel.

LUCEAFĂRUL

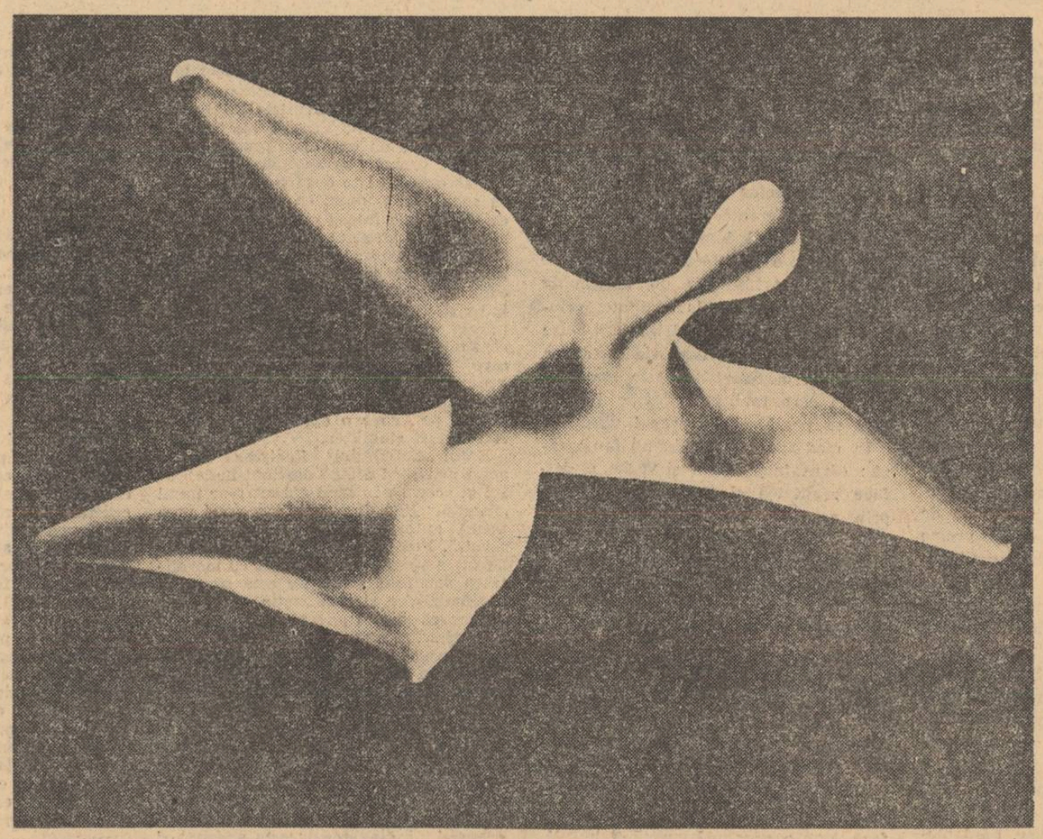

ISAMU NOGUCHI — „MISS EXPANDING UNIVERSE"

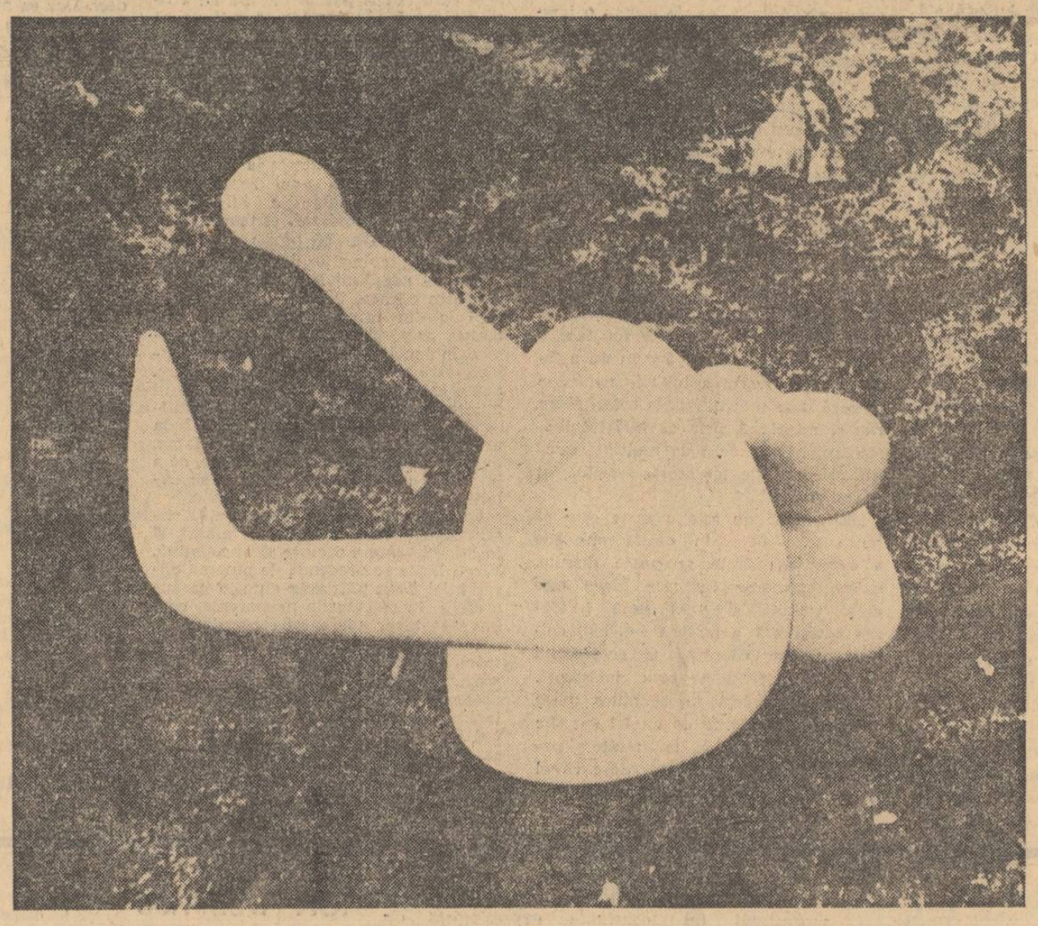

ISAMU NOGUCHI — „GRĂUNTE"

Și acest număr al revistei noastre este dedicat prozei. Un sondaj asupra creației autorilor de proză din diferite generații considerăm că este util discuției pe care am deschis-o și, în acest sens continuăm să dăm în paginile noastre preponderență textelor de proză (în numărul de față proză de Henriette Yvonne Stahl și Al. Ivan Ghilia).

Deasemenea, am considerat util, pe lîngă opiniile despre proza contemporană și mai ales despre proza tinerilor, să oferim coloanele revistei noastre și unor puncte de vedere asupra unor opere importante din proza română modernă — în acest număr publicînd două eseuri, unul privind proza lui G. Călinescu, celălalt dedicat prozei Hortensiei-Papadat Bengescu.

Discuția noastră despre proză, după cum se vede, capătă extensie, are nevoie deci de durată și anunțăm că vom primi cu deosebit interes colaborarea și contribuția la această discuție a criticilor și scriitorilor. Pentru numerele noastre viitoare și-au anunțat deja colaborarea prozatori de frunte, care-și vor expune părerile lor asupra momentului actual al prozei românești ; de asemenea și-au anunțat colaborarea critici cu activitate recunoscută în presa noastră literară.

Însemnări de atelier

Pămînt de flori

Mari aglomerări de texte în versuri ce năpădesc spațiile din reviste și cărți, transporturi uriașe de scrisori propun la nesfîrșit noi și noi nume.

Sînt, am mai declarat-o, cu totul în favoarea acestei formidabile avalanșe de materie poetică.

Acest clocot modest este o condiție a existenței și ecloziunii marilor talente. A nu răspunde, fie și critic, producției spontane de versuri, oricît de descurajante în planul imediat estetic, este o eroare: această magmă naivă ce întinde „brațe de valuri" spre reviste și edituri nu e altceva decît un rodnic și necesar **pămînt de flori.**

Pe cei ce se preocupă de tinerii scriitori, bineînțeles în primul rînd de destinele literare de excepție, „confirmările" promisiunilor deosebite interesează în principală măsură.

Asemenea confirmări au un caracter constructiv, ele fixează și sporesc notorietățile din generațiile tinere. Alături de edificarea destinelor scriitoricești demne de atenție, mai există și un alt țel, nu mai puțin important : revelarea noilor talente. Cu grijă și răbdare așteptăm ivirea din întinsele suprafețe ale „pămîntului de flori" a unor nume. Nu propunem la nesfîrșit cititorilor niște „copii teribili". Dornici să asigurăm revistelor o aleasă ținută literară, colaborări de prestigiu, ne pare mai firesc ca revistele să-i primească în pagini pe noii scriitori de valoare, stima față de ei manifestînd-o prin tratamentul egal pe care li-l acordă.

Poate că numărul debuturilor importante nu este prea mare dar, o repetăm important este să-i ridicăm pe debutanți între colegii lor mai vîrstnici și nu să permanentizăm autorilor statutul de debutanți... Pentru primii pași publicistici există alte locuri, cenacluri, cercuri literare etc.

La începutul lunii octombrie am avut bucuria de a citi versurile unui talent ieșit din comun, apărute în revista „Luceafărul". Este vorba de un elev din Bărăgan, **Mircea Dinescu,** a cărui maturitate poetică este impresionantă în ciuda vîrstei tinere. Talentul său are evidența unui urlet de leu. Am putea spune că apariția unui asemenea poet justifică prin ea însăși eziTările și dibuirile a o mie de persoane din masa „pămîntului de flori" ! Mircea Dinescu face parte din neamul fericit al celor născuți poeți și înfloriți prin instrucție. Tot ce atinge el, ca mitologicul Midas, devine poezie și aur. O noblețe a tonului, a intonării lirice, îl distinge imediat, scrisul lui nu e sofisticat ci are naturalețe, puritate : „Simt nevoia să ascult un sînge — / amfora subțire a femeii, / cînd o parte-a trupului meu plînge / iar în alta odihnesc toți zeii. // Mă vînează somnul lîngă pleoape / lacăte de iarbă să îmi urce / ca o piatră aruncată-n ape / știu măsura lunecării-dulce. // Dar se surpă ora și nisipul / îmi dezleagă spaima de tăcere / o să strig pînă se-aprinde chipul / sîngelui meu treaz care te cere" („Sub cerul așteptării", din ciclul apărut în „Luceafărul" din 11 octombrie).

Talentul, i-am spune **grav,** al lui Mircea Dinescu îți provoacă o stare de bucurie nemaipomenită, îndemnîndu-te să-ți pui din nou, cu emoție, vechi întrebări: de unde a apărut acest copil împodobit?, în ce măsură este el conștient artistic de ceea ce scrie ? ce va face mai tîrziu ? Atît de categoric înzestrați, nu ne-au părut, dintre tinerii noștri poeți de azi, la debutul lor, decît Adrian Păunescu și Ion Alexandru. Inima îți înțintinerește de emoție cînd din versurile acestui elev te învăluie, ca o mare fericire, sunetul pur al talentului. Să nu ne temem de cuvinte, ne aflăm, în cazul lui Mircea Dinescu la începutul unui posibil mare destin literar, pe care îl salutăm fără ezitare.

Ilie CONSTANTIN

CRONICA LITERARĂ

avant-premieră editorială

IUDOR ARGHEZI

„Stihuri noi"

O colecție de „Stihuri pestrițe" inedite, adunate din carnetele lui T. Arghezi (E.P.L.)

ANA MIȘLEA

„Fructul apei"

Versuri. Debut editorial (E.P.L., col. „Luceafărul")

PETRE PAULESCU

„Arhitectura ploilor"

Poeme. Un volum de peisaje psihice. (Ed. Tineretului)

MIHAI TUNARU

„Stații în cîmpiile dezordinei"

Roman de atmosferă, plecînd de la ideea că adevăratul sfîrșit al războiului nu coincide cu momentul semnării armistițiului și că urmările lui se pot întinde pe durate imprevizibile (E.P.L.)

mircea cojocaru

MINCIUNA

„Minciuna" este cartea inițierii în rău: Arhip coboară în straturile infernale ale desfrîului umilinței și brutalității, condus de o Beatrice — tîrfă. Este un drum care nu oferă celui ce-l parcurge surprize și nici celor ce-l privesc — spectacole, are o monotonie lugubră, care decurge din inevitabilul înaintării și imposibilitatea opțiunii. Calea răului nu este de aflat prin deliberare, ea există în individ, i se revelă ca firească, îndată ce el acceptă să fie, fără constrîngere și fără reflexie. Demonia este complet străină de Arhip, pentru care pierzania nu presupune descoperirea răului și alegerea lui, exercitarea ostilă a tăgadei și înfăptuirea păcatului. Arhip ajunge la rău prin acceptare și iubire și astfel se petrece pentru el o aparent răsturnată împlinire. O împlinire lipsită de bucurie, cum era și firesc, de vreme ce nu căutarea desfătării determinase adîncirea în rău.

Pierzania lui Arhip coincide cu o iubire perfectă. Născută din întîmplare, declanșată de o „oricine", iubirea nu are motive și nici semnificații, și tocmai de aceea se desfășoară oricum, indiferentă la ambianță, împrejurări, indiferentă chiar față de cei ce o trăiesc. Îndivizii pot fi abjecți, situația promiscuă: iubirea nu poate fi alterată, după cum nici înnobilată nu ar fi putut fi prin valori opuse. Fără motive, fără semnificații, fără valori, iubirea este sacră prin chiar realitatea ei: în această concepție latentă stă frumusețea și raritatea povestei de iubire create de Mircea Cojocaru.

Frumusețea se naște în „Minciuna" din mizerie și sordid. Nimic din ce se leagă de ele — viciul, boala, murdăria, promiscuitatea — nu este ocolit. Pentru Mircea Cojocaru cartea pare a fi o experiență similară cu cea a eroului lui Blecher, care se scufundă în noroi, se unge cu noroi și și-l așterne recules pe cap, ca într-un crud botez, prin care credinciosul se leagă de elementul care dă duritate și rezistență vieții. Scriitorul parcurge această coborîre încordat și chinuit: nerevendicînd și neașteptînd nimic, fără să vrea și fără să cunoască, el este fără de vină.

Avînd un asemenea sens, sordidul — valoare specifică lui Mircea Cojocaru — este deplin justificat. Poate numai extensia sa să influențeze nefavorabil lectura. Probabil că „Minciuna" se bazează în prea mare măsură pe sordid, pentru a nu ajunge la monotonie. Poate că această „coborîre" în rău nu trebuia neapărat să se desfășoare într-o ambianță care din expresivă tinde să devină ilustrativă. Și mai gravă decît monotonia este o anume tentație a gratuității. Mircea Cojocaru acumulează (și tendința se accentuează pe măsură ce avansăm în carte) orori, care nu mai pot adăuga de fapt nimic experienței infernale pe care personajul a parcurs-o curînd pînă la capăt.

Eroul căderii este un imaginativ. Arhip și-a dublat de copil existența prin ficțiune, poate și de aceea biografia sa rămîne atît de sumară, încît ajunge indiferentă. Imaginația sa nu este făcută să-l împace cu realitatea, să-i ofere o satisfăcătoare autoritate artificială. Arhip este un imaginativ printr-o inaderență la realitate, printr-o tulburare a normalei relații între gînd și lume, prin lipsă de luciditate. Starea sa caracteristică este semi-trezia, în care realitatea devine haotică fără să poată atinge pragul visului.

În mod spontan, Arhip nu fantazează: căzut între somn și veghe, el desface realitatea și trece elementele ei prin aranjamente succesive. Mecanismele sînt onirice, dar personajul nu visează, pentru că rămîne atașat de sine și de situația sa. Sînt remarcabile acele pagini din „Minciuna" care conțin asemenea visuri treze, și mai ales prin tensiunea lor de coșmar, care te face să înțelegi că adevăratele și cele mai cumplite „visuri urîte" sînt visele eșuate.

Înaintînd în rău, prin cădere, Arhip dobîndește minciuna — o minciună de un fel aparte, care nu poate să înșele pe nimeni și nici nu urmărește s-o facă. Este o minciună curată și inutilă, adînc deosebită de minciuna normală și spontană, născută din nevoia de apărare și încercarea de a crea o imagine falsă a realului, ceea ce presupune existența unei imagini secrete adevărate și odată cu aceasta — luciditate. Arhip nu poate fi lucid și nu se apără, el minte prost, pentru că minte inutil. Dar nu poate să nu mintă, și minciuna sa nu este o zădărnicie, de vreme ce prin ea Arhip trăiește și ucide.

Această minciună, anormală și nefirească, trebuie deprinsă: Arhip o învață de la Savina, aceasta este binefacerea Savinei, mai durabilă decît iubirea ei, indispensabilă existenței ce-i urmează. Mircea Cojocaru nu face o teorie a minciunii, după cum nu a făcut nici o teorie a iubirii negre, ci creează doar o continuitate între iubire, rău și minciună, prin ea însăși tulburătoare, independent de multiple semnificații posibile, iar acesta este tocmai sensul ficțiunii.

„Minciuna" nu este o carte care să nu suscite obiecții: există episoade a căror necesitate se poate discuta, există momente în care *ideea* este prea vizibilă și prea netă (uciderea imaginară a fratelui — Abel), cultivarea unor categorii (a grotescului de pildă) este poate prea insistentă. Dar nucleul cărții nu se putea naște decît din experiența de un fel specific a artistului autentic, iar multele pagini remarcabil scrise dovedesc că el de mult nu mai este la început.

virgil duda

CATEDRALA

„Il faut que l'usine, que n'est encore qu'une espèce d'église des catacombes, devienne ce que fut la cathédrale...": deschizîndu-se cu cuvintele lui André Malraux, cartea lui Virgil Duda promite o viziune de un optimism practic puțin obișnuit prozei noastre actuale. „Catedrala" este o carte despre uzina văzută ca societate-rezumat, ca celulă în care există în mic întreg organismul. Devenită prin izolare autonomă și suficientă sieși, uzina este pentru indivizii înscriși în ea „lumea" însăși prin care și pentru care ei există. Prin încorporarea în ea, indivizii dobîndesc identități și destine uneori neașteptate, și Virgil Duda este sensibil tocmai la acele momente în care uzina-lume *atribuie* posturi și *provoacă* destine ce nu depind și nu concordă cu calitățile și valoarea indivizilor pe care o apreciere „in absoluto" ar fi stabilit-o.

Eroul „Catedralei" ilustrează tocmai acest dezacord dintre destinul individului și ceea ce în mod curent s-ar numi „meritul" lui, dezacord care nu-i provoacă autorului nici amărăciune nici revoltă. Pentru autorul „Catedralei", libertatea succesului în raport cu moralitatea sau inteligența nu este sursă de descumpănire și meditație întristată, pentru că aici succesul a devenit din consecință și recompensă a virtuții, virtutea însăși. Eroul lui Virgil Duda este tocmai un individ care posedă virtutea reușitei, un „învingător".

„Învingătorul" are un instinct al eficacității și progresului, care face ca valoarea sa intelectuală să fie neesențială, de vreme ce el are putința de a recunoaște adevărul (chiar dacă nu de a-l descoperi) și forța de a-l impune. Și dacă acționează eficace și în sensul progresului, „învingătorul" este absolvit și de examenul moral, ale cărui rezultate nu ar influența nicicum sensul unor acte care pot fi păcate dar nu au voie să fie erori. „Învingătorul" trebuie să fie însă, înainte de toate, un ins spectaculos: existența sa trebuie să fie o „evoluție", să aibă deci o tensiune interioară, o putere de iradiere și o dorință de a captiva, care sînt numai ale actorului. Și tot ca un actor „învingătorul" trebuie să se supună normelor exemplarității, să renunțe la sine pentru a se încorpora unei reprezentări colective. Uzina-lume a lui Virgil Duda nu este catedrală, ci teatru.

Optimismul anunțat inițial, și pe care definirea „învingătorului" ca ins cu instinctul adevărului, al progresului, și mai ales eficace, îl consolidase, devine, în cele din urmă, vulnerabil. Uzina-teatru, care selectează și dispune indivizii în funcție de resursa lor spectaculară, este un resort de problematizare, poate chiar descurajată, și totuși tonul autorului nu se alterează, deși justificările lui devin discutabile. Virgil Duda are capacitatea de a rămîne la fapte, de a nu le transforma în probleme, de a le mînui ca pe niște date, fără speculații și fără complicații emoționale.

La fapte autorul ajunge pe calea observației, de care este foarte atașat, și în limitele căreia dorește să se mențină. Virgil Duda se preocupă de puterea observației de a pătrunde dincolo de suprafață, în resorturile neaparente, care lucrează bizar adesea și contradictoriu, ale individului, se supune mereu efortului (pe care adesea îl și „oficializează") de a abandona căile de acces ușoare și deja încercate. Tentația psihologicului asociată cu plăcerea observației face ca amplitudinea operației sale să depășească cu mult necesitățile demonstrației: cartea cuprinde mult mai mult material decît ar fi fost suficient pentru ilustrarea ideii centrale, — nevoia colectivă de mit și spectacol — și aceasta pentru că autorul are voluptatea creerii de personaje.

Iar dacă personajele sale, chiar cînd sînt ne-banale și ne-convenționale, nu au deosebite sensuri artistice, aceasta se explică nu prin defecte ale observației ci prin limitarea la ea. Numai generată de idei (potențiale) și generînd idei (potențiale), adică doar prin ceea ce o mărginește și o neagă, observația este fecundă artistic, pentru că doar negîndu-se ca libertate și transparență ea evoluează spre viziune. Artistul autentic observă — desigur cu uimire — o lume pe care el însuși a creat-o, adică se observă de fapt pe sine și se uimește de sine. Eliberată din acest cerc al închipuirii, observația își pierde de fapt sensul artistic.

Nu este nici banală și nici convențională atenția pe care o acordă Virgil Duda acelei componente a individului care s-ar putea numi „magică". Cuplul central al cărții sale este alcătuit din asemenea îndivizi cu o putere inexplicabilă de a aduna și concentra viața psihică a celor din jur, și chiar de a o direcționa. O femeie nici frumoasă, nici inteligentă, și s-ar putea include în acest șir al absențelor o mulțime de calități care prin tradiție și convenție explică distingerea și impunerea individului, un bărbat — nici prea inteligent, nu se știe cît de frumos — și lanțul ar putea din nou crește incluzînd banale și general admise calități, sînt focarele colectivității din „Catedrala" și prin aceasta Virgil Duda introduce în analiza și calculul psihologic o mărime puțin comună și anonimă. Am numit-o putere magică.

Desigur, nu este puțin lucru această adîncire care se îndreaptă spre realitățile ce nu au încă nume, spre mister deci. Dar ea nu caracterizează în întregime operația lui Virgil Duda, o mare parte a lumii „Catedralei" rămînînd nu numai în afara magiei cuplului central (ceea ce lipsește cartea de coeziune exterioară) dar și în afara magicului, pe care cuplul îl instituise ca realitate fundamentală (fapt care lezează coeziunea interioară a cărții). Această idee interesantă a relațiilor magice, a puterii magice care condiționează și constituie spectaculozitatea individului, este o idee principală a „Catedralei", fără să fie însă și ideea generatoare.

Nu este de știut dacă prin această limitare, ea ar fi devenit mai mult decît o carte interesantă, pentru că o asemenea carte mai-mult-decît-interesantă nu se naște din idei interesante, din măsură și consecvență, ci probabil (nici acest „probabil" nu atenuează destul cutezanța de a presupune) din trăiri excepționale.

Este foarte greu de precizat dacă la originea „Catedralei" stă o trăire anume și pentru că formula aleasă de autor este făcută să mascheze o eventuală sorginte obscură — instituindu-se biograf al personajului central, comunicînd deschis și rațional cu cititorul, expunîndu-și metoda, intențiile, dificultățile, autorul optează pentru o lucrare născută și desfășurată integral în planul limpede și ordonat al ființei —, și mai ales pentru că intențiile sale se împlinesc, nestînjenite, nedeturnate de tentații din adîncuri. Or, tocmai trăirile sînt cele care dirijînd observația îi dau sens, și tot aceste trăiri sînt matca ce păstrează ideile în starea genuină a potențialului, stare ideală pentru frumusețe.

Ilina GRIGOROVICI

avant-premieră editorială

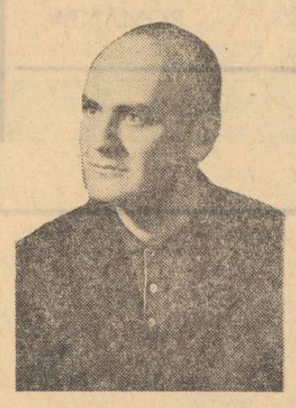

MIRCEA HORIA SIMIONESCU

„Ingeniosul bine temperat"

(Dicționar onomastic)

Autorul propune o lungă și interesantă călătorie imaginară într-un spațiu în care pentru prima oară numelui — semn convențional — i se atribuie conținut, viață, destin (E.P.L.).

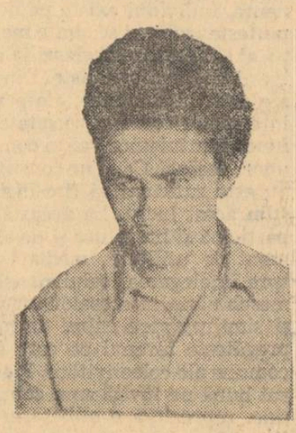

GH. ANCA

„Eros"

Proză în versete, pe un motiv de basm: „Făt-Frumos din lacrimă", (E.P.L.).

PAUL CORNEL CHITIC

„Teatru"

Conținutul pieselor, dintre care unele au și fost puse în scenă, stă sub semnul dezbaterilor legate de probleme general umane, de universul de gîndire a oamenilor, de protecția acestora în viitorul evolutiv al societății (E.P.L.).

În sălile muzeului Zambaccian din București s-a deschis expoziția de litografii a pictorului MIHAI GHEORGHE.

SCRIITORII CARE AU CARȚI ÎN CURS DE APARIȚIE SÎNT INVITAȚI SĂ ANUNȚE LA SECRETARIATUL REVISTEI NOASTRE, TITLURILE RESPECTIVE, ÎNSOȚITE DE UN PORTRET FOTO, PENTRU A FI ANUNȚATE LA RUBRICA AVANTPREMIERĂ EDITORIALĂ.

breviar

DAN GRIGORESCU

Expresionismul

În expunerea exegetică și istorică a expresionismului Dan Grigorescu pornește de la ideea că acest „curent" este o „modalitate a romantismului" extins în „prima jumătate a secolului al XX-lea", emulație de idei artistice și literare ce a adus în peisajul culturii moderne „semnul unui protest violent împotriva opresiunii sociale și morale". În definirea expresionismului (fie curent, fie constantă spirituală a întregei istorii), autorul recurge la explicații de filozofie a culturii. Astfel expresioniștii răspundeau prin arta lor problemelor ce frămîntau Europa la răspîntia veacurilor al XIX-lea și al XX-lea, constituind nu atît un curent cît o generație, în accepția lui Thibaudet.

Această monografie face întîi o cercetare istorică asupra expresionismului într-un capitol despre începuturi, consemnînd atmosfera artei germane în secolul al XIX-lea cu privire specială asupra artei scandinave, înregistrînd expresionismul baroc al lui James Ensor, expresionismul inconștient al lui Ferdinand Hodler și umanismul lui Käthe Kollwitz. Cea mai bogată secțiune este consacrată impetuoasei afirmări a generației expresioniste propriu zise: Kandinsky, Klee, Jawlensky, Campendonk, Kubin, Paula Modersohn — Becker, Ludwig Meidner, Christian Rohlfs, Karl Hofer, Heckel, Nolde, Otto Mueller ș.a. După trecerea în revistă a expresioniștilor postbelici, (Max Beckmann, George Grosz, Otto Dix) cartea face o incursiune în „expresionismele naționale". Aici este tratat cu multă înțelegere și „expresionismul românesc" prezent și în eseurile unor gînditori români ce studiaseră în universitățile germane, ca Lucian Blaga, Tudor Vianu sau Petre Andrei. Sugestii expresioniste găsește autorul în pictura și grafica lui N. N. Tonitza; dintre artiștii mai apropiați de constanta expresionistă citează pe Aurel Mărculescu, Nicolae Cristea, Aurel Juquidi, Gheza Vida, Mattis — Teutsch, Lascăr Vorel, Hans Eder și chiar pe unii contemporani ca Ion Țuculescu și Aurel Cojan.

Monografia lui Dan Grigorescu nu se rezumă la explicarea teoretică, la descrierea și la bibliografierea marilor opere plastice expresioniste, ci tratează și interferențele „curentului" cu literatura și celelalte arte. Elocvente în acest sens sînt referințele la poeți ca Trakl sau Blaga, la filozofi și esteticieni ca Worringer sau Max Deri, comentați cîndva de Blaga în scrierile din tinerețe (reluate în Orizont și stil) sau de Vianu în Estetica.

ION DUMITRIU

Pelerin la Șiva

Însemnările de drum ale tînărului Ion Dumitriu vor să ne completeze imaginea literară a Indiei, cunoscută mai ales din cărțile străine; referințele românești erau mai mult elemente de literatură indică, în special de poezie sanscrită. „Pelerinul" român însă nu se limitează a fi reporter de tip descriptiv, ci se vrea un povestitor care să închege o acțiune aproape romanescă, cu mici intrigi și episoade interferente, realizîndu-se ca un fin observator al moravurilor, deși numai la suprafața lucrurilor. Pentru un european India e o țară a contrastelor și acest caracter este reliefat și aici, dar autorul reține cu multă discreție și esențele Indiei moderne, perspectivele în care aceste contraste încep să dispară. Pe nisipurile de pe țărmul Golfului Bengal, la Dhamushkodi, întîlnești învățători rătăcitori, propovăduitori ai lui Șiva, simbolic rudiment „universitar" din vremea cînd înțelepciunea veche se transmitea oral, dar în capitala Indiei, Padmini, interpreta de dans sacru se lasă filmată. Pe Valea Indusului statuetele de piatră par studii pentru Cumințenia Pămîntului a lui Brâncuși; pe stîncile Mahabalipuramului, legendele sculptate dau impresia de cinematografie în piatră deși datează din secolul al VII-lea e.n.; pe coridoarele templului Meenakshi din Madurai și-au dat întîlnire în piatră apocalipsele tuturor artelor, dar în Bombay, Calcutta sau Madras 68000000 de școlari se pregătesc pentru India de mîine etc... Iată puse față în față tradițiile și perspectivele. În India oamenii trăiesc într-un permanent taifun vital; acest taifun a căutat să-l redea Ion Dumitriu, prezentînd o țară cu „baldachine de aur", cu „dantele de perle" dar și oameni fără niciun acoperiș. Informativă, cam cu prea multe referințe dialogate, cu numeroase pagini monotone, această carte este utilă pentru cunoașterea Indiei contemporane.

LECTOR

SATIRA ÎN PROZĂ

de la I. L. Caragiale la G. Călinescu

Atrăgîndu-ne atenţia că atitudinea satirică adoptată de un scriitor faţă de personajele sale nu trebuie să ne determine să desconsiderăm complexitatea lor reală, G. Călinescu deschidea, printre altele, o perspectivă nouă, mai adecvată şi dintre cele mai fecunde pentru înţelegerea lui I. L. Caragiale. Perspectivă care explică permanenţa unei opere înfierînd moravuri trecătoare. Batjocorindu-şi crunt personajul, creatorul lui Mitică, nu manifestă totuşi faţă de aceasta o atitudine consecvent ostilă, repulsia organică a pamfletarului de vocaţie. Ci, pînă la un punct, o anume înţelegere chiar, permiţîndu-ne nouă să stabilim acum — pe un teren, e drept, alunecos, incert — o vagă dar nu mai puţin reală consonanţă între autor şi eroul său.

O astfel de consonanţă o putem, însă lesne, fără nici un efort depista în proza satirică a lui G. Călinescu însuşi care, în această ipostază, tot din Caragiale descinde. Acel arivist care ştie să cîştige simpatii şi care se numea Stănică Raţiu aparţinea, este evident, familiei întemeiate în literatura noastră de Mitică. Descendenţa din Caragiale nu e atît de izbitoare în **Bietul Ioanide** şi în **Scrinul negru**, numai fiindcă G. Călinescu e mai generos decît înaintaşul său, mai puţin apt încă de ură de cît acesta şi, de aceea, procedează parcă intenţionat, astfel, încît, pe cît e cu putinţă, să-şi reabiliteze propriile sale victime.

Predilecţia autorului pentru caricatura grotească, nevoia de a îngroşa mereu trăsăturile desenului satiric, de a le adăuga altele, nu sînt nici o clipă înhibate în ultimele sale două romane. Dar albumul pe care-l alcătuieşte nu cuprinde numai portrete groteşti, nu ne introduce într-un univers terifiant populat de monştri. El cuprinde şi fotografiile, luate din cele mai diverse unghiuri, ale personajelor respective. Pus, astfel, în situaţia de a confrunta mereu caricatura subliniind unele trăsături definitorii ale personajului, cu chipul său real, cititorul nu poate confunda nici o clipă schema cu esenţa personajelor respective.

Defectele nu sînt — cum spuneam — omise; se observă, dimpotrivă, chiar insistenţa de a aglomera probe zdrobitoare. Dar înclinaţia de a le exagera importanţa e absentă în aceste cărţi. Remarcăm, uneori, din contra, tendinţa de a le bagateliza, care este expresia unei filozofii denotînd, în fond, o înţelegere adîncă a naturii umane. Cusururile acoperă personajele de ridicol, dar ridicolul nu ne poate face să trecem cu vederea complexitatea lor reală, iar pe de altă parte, autorul rîzînd cu hohote, ne sugerează discret că noi înşine sîntem, datorită condiţiei noastre fragile, ameninţaţi mereu să ne aflăm într-o poştură asemănătoare, că noi înşine putem oferi altora un spectacol amuzant. Mai ales că ridicolul îşi are, nu odată, sursa într-o candoare aducînd cu a copiilor ce ar mima gravitatea sau într-o dereglare a funcţiilor psihice, prilej, mai degrabă, de tristeţe decît de amuzament.

Sufleţel, Hagienuş, Dan Bogdan, Gaittany, Pomponescu, Smărăndache, Gulimănescu, Gonzalv Ionescu — toţi aceşti inşi cu care, într-un fel sau altul, bietul Ioanide întreţine raporturi — uneori destul de strînse — sînt tot atîtea personaje burleşti.

Însăşi apariţia lui Sufleţel e ilariantă. Scund, cu părul vîlvoi prin care-şi trece nervos degetele, mînuind stîngaci un baston gros, veşnic agitat, speriat ca o mică vietate de pădure neumblată, arborînd mina de victimă a unui groaznic complot, gesticulînd continuu şi dezordonat, perorînd patetic cînd nu şopteşte la ureche taine ale căror semnificaţii sînt dezvăluite de fizionomia sa mobilă, Sufleţel are alura unui bufon care se ignoră.

Efuziunile — pe cît de convenţionale, pe atît de zgomotoase — ale lui Dinu Gaittany, clişeele sale verbale, stereotipia ticurilor sale, rîsul artificial care se vrea volubil, aparentul servilism al acestui personaj veşnic aferat, nervozitatea pe care, deşi încearcă, n-o poate domina totdeauna, îl pun pe acest descurcăreţ vlăstar aristocratic într-o postură cu nimic mai avantajoasă, în genere, decît cea a lui Panait Sufleţel.

Cît despre Hagienuş, acesta pare chiar a se complace în situaţii dintre cele mai dezagreabile, asumîndu-şi rolul ingrat de măscărici cu un soi de perversă voluptate.

Burleşti — e adevărat — eroii aceştia sînt, însă, fiecare, la alt mod, — cu două excepţii — a lui Gulimănescu şi Gonzalv Ionescu — de o reală complexitate. Burlescul nu contrazice, ba, oricît de paradoxal ar părea, într-un fel confirmă complexitatea lor psihică.

Complexitatea ţine, mai întîi, de intelectualitatea lor indiscutabilă, deşi vană. Un specialist în orientalistică de erudiţia monstruoasă a lui Hagienuş, om de o reală, pe de altă parte, fineţe psihologică; un clasicist entuziast de materia pe care o posedă în cele mai subtile amănunte ale ei, cum e Sufleţel; un serios profesor de beton armat capabil să creeze o şcoală şi stîrnind admiraţia studenţilor, cum e Pomponescu; — nu sînt totuşi nişte fiinţe putînd fi desconsiderate cu uşurinţă, chiar dacă, sub un aspect sau altul, le-am putea aduce reproşuri grave. Chiar dacă unele dintre maniile lor ne agasează, sau, după împrejurări, ne amuză. Pînă şi nefericitul Smărăndache, un pique assiette colportor de zvonuri, se pricepe nu numai în domeniul gingaş al nestematelor, ci posedă un simţ al devenirii istorice deloc comun în acele vremuri chiar la spirite dintre cele mai distinse.

Intelectualitatea lor e probată nu doar de cunoştinţe (cunoştinţe solide posedă şi Gulimănescu şi Gonzalv Ionescu, personaje rudimentare însă), ci de un real, deşi variabil, de la caz la caz, şi manifestîndu-se la fiecare în alt chip, simţ al culturii, al valorilor. Indiferentul Gaittany exultă sincer ori de cîte ori are convingerea că se află în faţa unui talent autentic, al unui creator, iar cînd împrejurările o impun, găseşte mijlocul de a-l ajuta, discret, eficace şi la un mod ca şi cum artistul l-ar îndatora pe el. Sufleţel simte nevoia unei cure cotidiene cu poezia lui Virgil, iar strădania de a inculca Aurorei gustul pentru poezia clasicilor latini e dovada pasiunii sincere de a promova valorile. În materie artistică, Hagienuş e un hedonist dintre cei mai rafinaţi, iar maniile sale de colecţionar apar, dacă ne gîndim mai bine, ca reversul unor calităţi indiscutabile. Înseşi certurile sale de familie, cu avataruri dintre cele mai neplăcute pentru el, reliefează, într-un fel, teama ca valorile reale să nu intre în mîna celor care nu le pot preţui decît dintr-un unghi strict pecuniar.

Că toate aceste personaje burleşti sînt în posesia acestui simţ o denotă respectul reciproc pe care şi-l acordă, urbanitatea raporturilor dintre ele, chiar dacă aceste relaţii sînt destul de complicate şi contradictorii, întrucît devotamentul real se aliază nu odată cu înşelătoria ori suspiciunea; intriga, spiritul cancanier, denotînd totuşi un interes, cu indiferenţa; admiraţia cu invidia şi cu lucrătura.

E firesc, de aceea, ca autorul să adopte faţă de personajele sale burleşti o atitudine ambiguă, dispreţul îmbinîndu-se cu un respect frizînd uneori admiraţia; antipatia sa reală cu o înţelegere care se învecinează uneori cu simpatia. Mai ales că, în fond, el nu le aduce decît o singură acuză. Dar aceea foarte gravă: sterilitatea, alexandrismul, spiritul bizantin care duce la o criminală iresponsabilitate pe plan social şi naţional, implicit şi cultural, şi la organizarea într-un soi de castă aristocratică reclamînd mereu alte privilegii şi respingînd orice îndatorire. Reproş care-l priveşte, în egală măsură, şi pe dîrzul, perseverentul, harnicul Conţescu, personaj deloc burlesc dar avînd — şi sub unele aspecte chiar într-un chip mai izbitor — aceeaşi reproşabilă mentalitate, chiar dacă atitudinea de juisseur e, la el, mult mai estompată.

Toate celelalte tare ale personajelor burleşti (avem în vedere în acest articol doar eroii sau, mai exact, antieroii practicînd profesii intelectuale, nu şi pe cei recrutaţi din aristocraţie sau pe politicienii de profesie) privite, în sine, sînt neglijabile. Dobîndesc, însă, pondere, numai în măsura în care le raportăm — dar raportarea e adesea obligatorie — la această mare, esenţială vină. Vină, explicabilă, şi ea, în anume limite, istoriceşte, de vreme ce Ioanide însuşi, propus de autor drept model, se simte uneori înrudit nu numai prin calităţile ci şi prin defectele sale, cu amicii lui pe care, nu fără o anume simpatie, îi califică „dobitoci".

Căci, în fond, dacă am face abstracţie de această vină esenţială care, la el, ia forma lenei şi a goanei după sinecuri, ce i-am putea reproşa cu adevărat unui căturar ca Sufleţel care n-a făcut nimănui nici cel mai mic rău, care e sincer ostil fascismului şi are o reală propensiune spre ideile generoase motivînd evoluţia sa de după Eliberare? Fiziscul? Volubilitatea? Dar acestea ar putea adăuga chiar un anume farmec personalităţii sale, după cum unele gesturi necontrolate, mîinii sau exaltări candide, poze studiate nu fac decît să sporească şarmul lui Ioanide, sub anume laturi, ridicol şi el, ca toţi oamenii. Spiritul cancanier, înclinaţia spre bîrfă care sînt comune tuturor membrilor acestui clan? Dar acest spirit e caracteristic societăţilor închise, mici, el denotă o anume curiozitate psihologică în sine deloc condamnabilă. Ioanide însuşi practică într-un fel, la modul superior, bîrfa. La un moment dat, autorul meditează că dacă Hagienuş ar fi fost un mare artist, un istoric al artelor ar fi putut afla în avatarurile sale familiare un material excelent. (Şi Călinescu însuşi, în calitate de istoric literar, nu se refuza exploatării unui astfel de material. Îl trata chiar cu deliciu, cum arată, bunăoară capitolul despre Heliade Rădulescu, în care aspectul ridicol al acestui mare creator reiese şi din narareа cu lux de amănunte a complicaţiilor sale matrimoniale). Dar înclinaţia aceasta spre bîrfă, inocentă în sine, îl descalifică pe Sufleţel & Co. în măsura în care ea denotă lipsă lor de preocupări serioase, faptul însuşi că s-au cantonat într-un cerc atît de restrîns, că au rupt legăturile cu lumea, în măsura în care este expresia spiritului bizantin şi alexandrismului în materie de cultură.

Ridicolul lui Sufleţel ţine şi de o vagă înclinaţie spre avariţie care-l determină să poartă în casă o cămaşă groasă de cînepă şi un costum în ultimul hal de eroziune. Şi de frica sa. Dar avariţia lui, ca şi a lui Hagienuş, ia forme cu totul nevinovate şi e consecinţa îndepărtată a unei mentalităţi ţărăneşti pe care viaţa civilizată confortabilă şi intelectualitatea n-au putut-o anula. Teama e determinată nu numai de rămăşiţele aceleiaşi concepţii considerînd existenţa umană însăşi în funcţie de capriciile naturii, de hazard, ci e justificată de condiţiile social-politice ale momentului. Fascismul e doar în plină ascensiune, crima promovată ca metodă politică, Dan Bogdan ucis fără nici un motiv temeinic, numai pentru a se oferi un exemplu care să-i terorizeze pe intelectuali; Pomponescu însuşi, care-l salvase cîndva pe şeful centurionilor, ameninţat mai întîi, iar, cînd aceştia înving, consiliat să se sinucidă chiar de cel ce trebuie să-i poarte recunoştinţă. Dar frica aceasta, atavică pe de o parte, îndreptăţită de conjunctura politică, e condamnabilă în măsura în care reliefează o psihologie de juisseur care, pentru a-şi asigura micile sale satisfacţii, e capabil de orice compromisuri, de cele mai josnice tranzacţii. Nu teama ca atare îl face ridicol pe Sufleţel, fiindcă e absurd să le cerem tuturor o comportare eroică, ci abdicarea, din cauza fricii, de la o condiţie cît de cît acceptabilă, penibilele manevre la care se dedă pentru a-şi asigura cafeaua cu lapte cu frişcă, felia de cozonac şi posibilitatea de a face zilnic lectura lui Virgil.

Hagienuş, indiscret, avar şi el ca şi Sufleţel, are, de asemenea, raţiuni care, pînă la un punct, pledează în favoarea sa. Pertractările sale cu Petrişor şi cu ceilalţi membri ai familiei sale sînt, într-un fel, un joc practicat cu o adorabilă gratuitate, procurîndu-i o nevinovată plăcere, asemănătoare celei încercate de bătrînul negustor de covoare şi obiecte de artă, Demirgian cînd se tocmeşte. Înzestrat, însă, cu o fină intuiţie psihologică, pe care înţelegerea unor comportări ale lui Ioanide o dovedeşte cu prisosinţă, Hagienuş simte undeva că fiul său nu şi-ar face scrupule ca să-l alunge din casă ca pe un cîine, după ce i-ar trece toată averea, şi, avizat, îşi ia măsurile de securitate necesare. Oricît l-ar iubi, Hagienuş îşi dă seama că ofiţerul Petrişor e capabil de crimele pe care cu singe rece, cu un anume umor cinic le va săvîrşi în lagărele de dincolo de Nistru, în scopuri lucrative dar şi din pură, bestială voluptate. De altfel, pedepsele care îi vor fi aplicate mai tîrziu bătrînului savant de către familia pe care totuşi o întreţine, confirmă această previziune, îi dau jalnicului rege Lear cîştig de cauză. Hagienuş, pişicher cum e, nu e lipsit de un anume bun simţ iar replica tăioasă pe care i-o dă lui Gonzalv Ionescu profesînd gerontofobia, reclamînd moartea bătrînilor, o probează. Şi nici de o anume loialitate, în pehlivănia lui, dovadă atitudinea adoptată cînd i se cere să-l atace pe Ioanide. Caraghios e Hagienuş nu numai prin maniile sale de colecţionar, ci şi prin superstiţiile sale, prin inconsecvenţa sa pe toate planurile, prin amestecul de ticăloşie şi cinste, de bigotism şi lascivitate. În toate aceste manifestări ale fiinţei sale e, însă, o anume candoare care l-ar scuza. Dacă autorul totuşi îl condamnă, e pentru că metehnele sale sînt urmarea unui egoism, evoluat dar totuşi exacerbat, presupunînd evitarea oricărei responsabilităţi intelectuale şi sociale, a rătăcirii spiritului său „într-o lume cu totul inactuală". Rătăcire de neiertat şi care, ca şi în cazul lui Sufleţel, va sfîrşi prin a lua forme patologice.

Pomponescu, ins social, suficient şi infatuat, e un Ciocîrlan intelectual (destinul lor identic evidenţiază şi mai pregnant această înrudire). Respectînd cu sfinţenie convenţiile şi formîndu-şi un fel de curte, rostind cu o gravitate solemnă truisme, acest figurant politic, arhitect lipsit de viziune şi indolent, atent la opinia publică şi adorînd succesul, pare a întruchipa mediocritatea, platitudinea. Eroare, însă, de vreme ce atunci cînd îi sînt refuzate condiţiile care-i creiau posibilitatea de a se automistifica, atunci cînd, în sfîrşit, e obligat să-şi asume curajul de a rămîne cu el însuşi şi de a se scruta în adîncuri, îşi dă seama de lipsa de relief a personalităţii sale. Un mediocru care dobîndeşte conştiinţa mediocrităţii sale iese, prin chiar acest act lucid, din condiţia sa, se depăşeşte. Pomponescu e condamnat şi iertat totodată de autor. Iertat, nu fiindcă prin sinucidere şi-ar fi răscumprat greşelile, fiindcă sinuciderea e o laşitate ce le agravează. Iertat în schimb, pentru intelectualitatea şi onestitatea cu care a condus examenul său de conştiinţă. Condamnat, fiindcă, pînă-n ultima clipă, pe Pomponescu l-a înspăimîntat nu atît vidul său sufletesc, cît frica de a nu mai avea cum face impresie bună, de a nu putea juca, în continuare, rolul de figurant politic care-l mulţumea, de a nu se mai bucura de succese ieftine, de a-şi fi pierdut o poziţie socială, pe care el însuşi, după această confruntare cu sine, n-o putea preţui. Condamnat, fiindcă ţine încă la o onorabilitate care nu e deloc onorabilă, pentru că nu are voinţa de a lua, în urma examenului de conştiinţă, lucrurile de la capăt, de a trăi o viaţă adevărată.

Atitudinea ambigă a lui G. Călinescu faţă de personajele pe care, în spiritul lui Caragiale, ni le supune oprobriului nostru, e marcată — repet — şi de împrejurarea că, cele mai adesea, tarele lor, privite dintr-un anume unghi, ne apar ca expresia unei candori infantile. „Conduita Regelui Lear — notează autorul — era a unui copil leneş şi a unei femei curioase". Apetitul lui Sufleţel pentru dulciuri e infantil; obedienţa lui faţă de apriga sa soţie aduce cu a unui prunc cuminte faţă de mama sa. Pomponescu e un copil mare, răsfăţat, acceptînd, din bună creştere şi recunoştinţă, sumisiunea completă la dorinţele mamei şi ale soţiei care tot un fel de mamă îi este; însăşi sociabilitatea sa e, pînă la un punct, expresia unei mentalităţi infantile, ca şi nevoia inexorabilă de a fi mereu premiant. Copil răsfăţat e şi Dinu Gaittany, automobilul fiind jucăria sa preferată. El ştie organiza cu dibăcie jocurile şi numai arareori i se întîmplă să i se atribuie de către un altul un rol neplăcut, dar şi atunci, pînă la urmă, se descurcă (cînd e dus fără ştirea sa de fostul său şofer să participe la manifestaţia îndreptată împotriva lui Pomponescu sau cînd asistă la falsa înmormîntare a Hangerloaei). Mania de colecţionar a lui Hagienuş aduce cu aceea a unui copil care ţine la jucăriile lui, care nu vrea să le împartă altora, care e în stare de orice sacrificiu ca să şi le procure şi să le conserve.

Cum, însă, spiritul pamfletar nu se poate exercita împotriva copiilor, îngăduinţa lui Călinescu faţă de personajele de care ne cere imperios să ne distanţăm, e, deci, mult mai mare decît am fi fost la început înclinaţi să credem privindu-i galeria de caricaturi. Indulgenţa sa e cu atît mai pronunţată, cu cît antieroii săi nu sînt numai nişte copii mari, ci şi nişte bolnavi, nişte inşi cu psihicul grav tulburat, nişte alienaţi demni de compasiune, nu de ura noastră. Nebunia lor e consecinţa ultimă a bizantinismului, anatemizat astfel, complet; cei care practică bizantinismul sînt, însă, prin însăşi infirmitatea lor, amnestiaţi.

Frica lui Sufleţel e, în sine, motivată, dar ia forme patologice. Simulînd, o vreme, nebunia, Sufleţel devine realmente nebun, simularea însăşi fiind un prim simptom al maladiei. El suferă de delirul persecuţiei, are coşmaruri, manifestări schizoide, evitîndu-i, de pildă, o vreme pe cei mai apropiaţi prieteni, pe Gulimănescu sau pe inofensivul Ioanide.

Cînd îşi redactează celebrul memoriu — pagină singulară, adevărată capodoperă a literaturii noastre naturaliste — Bonifaciu Hagienuş e consecvent cu el însuşi, aşa cum l-am cunoscut pe tot parcursul existenţei sale, numai că trăsăturile sale definitorii sînt acum exacerbate, tulburările sale, care altădată nu erau de natură să ne îngrijoreze, acum agravate, ne neliniştesc profund.

Gonzalv Ionescu e un maniac clasic, dominat de o idee fixă, un ins pentru care realitatea nu există decît în funcţie de această idee. Şi un maniac, într-o formă mai atenuată, Andrei Gulimănescu avarul.

Pomponescu e un abulic, de o sentimentalitate dereglată. Abulic şi Smărăndache, deşi dispus la orice servicii, spre deosebire de un Gaittany care, în pofida aparenţelor, e foarte activ; şi a lui Conţescu, energicul şef de clan. Singurele fiinţe lucide din această galerie, care, de aceea, par a se bucura de o apreciere întrucîtva mai favorabilă din partea autorului în comparaţie cu colegii lor.

De altfel, interesul prozatorului Călinescu pentru patologie depăşeşte cu mult sfera literaturii sale satirice. În cele patru romane ale sale, el a studiat patologia senilităţii ca nimeni altul în literatura noastră, în care foiesc, de la **Semănătorul** încoace, moşnegi hîtri grăind în cimilituri, babe isteţe şi grozav de duioase (Asta nu l-a împiedicat, bineînţeles, să ofere o imagine a senectuţii înţelepte, ostatecul Aizic Zittermann din **Scrinul negru** ştiind să discearnă esenţa din multitudinea fenomenelor derutante, e un înţelept avînd vîrsta **Ecleziastului**). A studiat patologia celibatarei, în diferitele ei ipostaze; şi cea a avariţiei; a bestialităţii şi a abuliei; a imbecilităţii; a inadaptabilităţii şi timidităţii desăvîrşite; a pierderii complete a simţului realităţii; a descris evoluţia unor cazuri clinice, precum cancerul lui Katy Zîrnoagă — Ciocîrlan — Gavrilcea. Călinescu este, sub această latură, cel mai mare scriitor „naturalist" din literatura română. Privit ca atare, însă, autorul **Enigmei Otiliei** tot din Caragiale descinde. Din Caragiale, despre care istoricul literar Călinescu, scrie în a sa **Istorie a literaturii**: „Naturalismul lui Caragiale e radical şi e de mirare că n-a fost luat în serios". Din Caragiale, ai cărui adevăraţi urmaşi nu sînt Brăescu, scriitor ce nu ne mai spune astăzi multe, şi nici mediocrul B. D. Pătrăşcanu, ci în literatura noastră, G. Călinescu, iar în cea franceză, românul Eugen Ionescu. Şi care, prin descendenţii săi iluştri, dobîndeşte o nouă, mare dimensiune.

Eugen LUCA

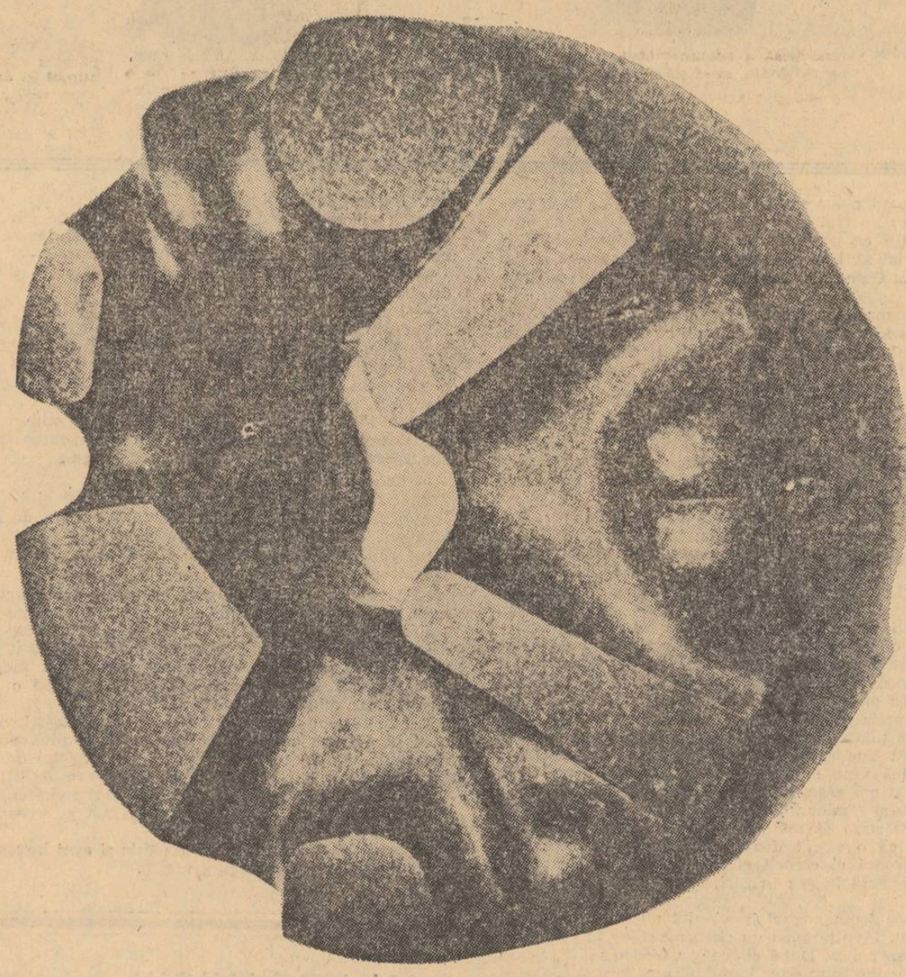

ISAMU NOGUCHI — „SOARELE NEGRU"

breviar

VICTORIA RAICEV VOICESCU

Celestină

Nu ştiu dacă Victoria Raicev Voicescu s-a gîndit la toate sensurile posibile ale titlului său, dar într-o discuţie speculativă ar trebui să le trecem în revistă. Întreprinderea nu e lipsită de raţiune cel puţin din punct de vedere critic — legătura figurată cu cartea, simbolul poeziei sau într-un cuvînt mai grav „metafizica" sensibilităţii sale poetice.

Celestin e membrul unui ordin fondat în 1251 de papa Celestin al V-lea; celestină ar fi femininul forţat de la acest termen. Sensul e absurd în raport cu poezia de care ne ocupăm. În mineralogie celestina *e sulfatul natural de stronţiu, un metal alb-argintiu asemănător calciului. Această a doua relaţie poate prefigura o viziune a cărţii. În orice caz, titlul este insolit, chiar pornind, prin asociaţie, de la* Celestina *lui Picasso.*

Există în celestina *poetei noastre o viziune mineralogică, exprimată în metafore foarte eliptice:* Omul scos din rădăcină; Pungi pe fiecare fir i-atîrnă — / Cranii cu obiecte puse bine / De octogenarii ce-au uitat / Dizolvîndu-se-n fluidul mineral / Treptat (Vezi ţinutul e stratificat). *O viziune fantastă, subvegetalizantă, străbate de la un capăt la altul această carte accesibilă chiar în recepţii nuanţate, deşi plină de stridenţe. Într-o poezie un copil adoarme îmbrăcat vînător, se trezeşte, apoi „îşi bagă ochii-n sîn / Să mai adoarmă iară. / Şi să* trei fapte calde. / Horoscopul minţii naşte plod / Într-o plasmă animală / Vizavi de Dumnezeu (Filia temporis).

Marmorele care s-au iubit *amintesc prea fidel de Nichita Stănescu, contrapunctînd violoncelele ce marchează „o* Eu spaţiul şi cu poza / Viitorului lor / Hipercivilizat / Şi nu prea blond.

Un poem se numeşte direct ca-n chimie a sublima, *unde e vorba de „bronşite de fructe din august — augustină", de „fluidul lor de sînge prea-n-*

chegat" şi de „acidul cianhidric volatil" care se „ridică din sîmburele la cap". Pentru că n-am priceput nimic am deschis o carte de chimie şi-am aflat că e vorba de acidul din sîmburii de migdale diferenţă între aer şi văzduh / Emanat de un timp jugastru". *Mai original mi se pare ciclul tehnocratizat imagistic:* Lasere de iluminare-mi punctează acest neant *în care se defineşte aproape sublimat:* viseze verbul a curge printre oameni / Ca fluviul şi ca marea / Boltite de Rusălci (Suflet de ţăran); *în alta asistăm la o fenomenologie direct suprarealistă:* Chimonoul ei simunu-l umple. / Bagă-n sîn

amare. Nu era nevoie, pentru că în poezie totul este permis, orice mistificare are rigoare, cu condiţia să realizeze frumosul; dar în lipsa acestei realizări am vrut să aflăm dacă poeta ştie chimie. Şi ne-am convins că da.

VIANA ŞERBAN

Versuri

Această carte de versuri dovedeşte prin tematică mai ales că poeta a călătorit cu vaporul pe Mediterana, îmbăindu-se nu numai în soarele sudic, languros şi răscolitor dar şi prin mitologiile atice, devenind „cupă greacă cu vin uleios", ascultînd pe Marsias cîntînd din fluier, exclamînd: „Eu sînt Euridice şi nu-l cunosc pe Orfeu".

Ca impresie generală poezia Vianei Şerban nu e deloc feminină, nu numai prin absenţa emoţiei rafinate sau prin absenţa eroticei confesive, ci prin discursivitate: M-am rotit şi eu de multe ori în jurul cunoaşterii, / Şi cît de greu au pătruns tainele firii / Şi cît de puţin le cunosc totuşi (Renunţare).

Ritmurile acestor poeme sînt prea severe şi dau impresia de hibrid, de proză frîntă în versuri care nu te mai învăluiesc, nu te vrăjesc prin nimic. Te pierzi într-o descripţie rece, distantă, fără nici o magie cromatică sau sonică. Întîlnirea cuvintelor oferă „dureri smerite", „idei premature", „cunoaşteri incerte", „flăcări de patimi".

Fără să dea impresia de desuet, poezia Vianei Şerban nu dă nici senzaţia minimă de insolit; o doză elementară de impresionism ar fi colorat puţin aerul neutru în care sînt scalpelizate ideile lirice: Grădina lumii plutească-n repaos / Spre zbuciumul biologic din fîntîna eternă. / Oglinda lungilor fluvii bat ritmic piua zilelor nenumărate. (Fîntîna eternă). *Dincolo de aerul oxidat şi metalizat, fără suflu uman, al versurilor, mai apare şi un dezacord penibil în poezie:* oglinda *lungilor fluvii* bat *ritmic piua zilelor.*

LECTOR

Locul „bun“ găsit de nana Veta era la o cîrciumă de la periferia Bucureștiului. Cîrciumii îi zicea „La Termopile“. Stăpînii erau un grec și sora lui. Nimeni nu știa cum îi chiamă. Clienții îi spuneau dînsului „conu Termopile“ și dînsei „coana Termopile“, cei mai intimi „nenea Termopile“ și „tanti Termopile“ iar grecu o striga pe ea „Casiope“ iar ea pe el „Tocle“. Nana Veta, care-i cunoștea de mult pe Greci, vorbise cu ei în ajun și se tocmiseră așa : Maria Mărgărit angajată fără leafă, pe mîncare și haine. Ei, stăpînii, vor îmbrăca și hrăni, așa de pomană, pe Lena. Lena va munci în schimb cîte ceva, după puteri — cu serviciul pe la mese, la clienți, cu vasele, cu găinile... De vor fi mulțumiți, peste un an, vor vorbi ei și despre niscăi bănet... Astea toate ca să nu spună nana Veta că lor nu le este milă de văduvă și de orfan.

Maria Mărgărit, mama Lenei, era învățată cu munca, dar aici la cîrciumă era muncă peste fire. Muncă grea, căci grecii cînd le-au angajat pe Lena și mama ei, goniseră pe băiatul ce-l avuseseră înainte, că se făcuse prea mare, optsprezece ani, și pretențios și se înfumurase de tot... Nu mai voia să umble desculț, își închiria haine și pantofi, se spăla mereu și se parfuma cu colonie și fugea la bal să danseze. Și astea toate taman sîmbăta seara cînd erau clienți mai mulți la cîrciumă. Fugea și dansa în sala unui restaurant din apropiere, care făcea concurență grecului. Auzi, să dansezi la concurență ! Conu Termopile era foarte dezamăgit ! Spunea că, în ziua de azi, nu mai poți avea încredere în nimeni. Conu Termopile grecu, nu era prea bătrîn, dar fuma mult, tușea și scuipa pretutindeni, apoi fuma iar și iar. Zicea că numai așa i se potolește tusea, dacă fumează. Era, la trup și la față, uscat și slab. Nu avea nevastă. Se lăuda că nu-i trebuie belea pe cap. Soră-sa, și ea nemăritată, era tot atît de uscată ca el, mereu îmbrăcată în negru, cu fustă lungă și strîmtă și cu un testemel alb pe cap, peste care punea, cînd se gătea, încă un testemel negru. Ea singură în casă avea odaia ei. El, cîrciumarul, avea numai o saltea pe care o căra acolo unde voia să se culce. O așeza în cîrciumă pe jos, în dosul tejghelei, ori în vreo magazie și citeodată vara, chiar în curte. De gătit mîncarea, uneori o gătea ea, coana Termopile alteori o gătea el, conu Termopile, iar de spălat vasele, le spălau împreună. Se învoiau bine.

După ce le angajară pe Maria și Lena Mărgărit nici grecul și nici grecoaica nu mai vrură să facă nimic. Cereau să fie serviți la mînă. Ea, sora cîrciumarului, se cocoță pe divan la ea în odaie și începu să-și petreacă zilele bînd cafele, fumînd și făcînd pasiențe. Își ghicea toată ziua viitorul, cînd în cărți, cînd în cafea, după cum nimerea.

Maria Mărgărit și cu Lena dormeau într-o magazie și cu toate că abia începuse toamna, totuși noaptea era frig, foarte frig. Cînd ploua, tavanul lăsa să se scurgă apa în magazie. Puneau lighiane, tăvi, albioare, crătiți, peste tot. Ploua și pe pat. Puneau și pe pat vase și apa se scurgea, pica și împroșca. Maria și Lena se sculau dimineața ude și țepene.

Maria Mărgărit și Lena o așteptau cu înfrigurare pe nana Veta să le dea vești. Dar nana Veta nu mai sosea. Maria Mărgărit plîngea mai tot timpul. Citeodată, cînd era singură, se oprea din lucru și-și frîngea mîinile apoi iar lucra și plîngea. Sora cîrciumarului, coana Termopile, care bineînțeles nu știa nimic din cele întîmplate cu Maria, ca să o îmbărbăteze, glumea :

— Să nu mai pui sare în mîncare că lacrimile sînt destul de sărate ! Păi nu zău, soro, ce-oi fi avînd de tot plîngi... că o să mă satur... Bocitoare de meserie să fii și n-ai plînge atîta !

Au trecut așa vreo două săptămîni, înfiorător de lungi, fără nici o veste de la Anghel.

Într-o seară, cînd se întunecase de tot afară, a venit nana Veta. A dat bunăseara grecilor, i-a întrebat de sănătate, de cum merge cu Maria Mărgărit, Lena și cîrciuma, a mai vorbit, a mai vorbit cîte ceva, dar astea toate numai așa, în treacăt și în grabă, de omenie, apoi a căutat să rămînă singură cu Maria Mărgărit. A venit în magazia unde locuia. Era și Lena acolo, dar pe ea nici mama nici nana Veta nu o băgară în seamă. Nu au vorbit tare, șușoteau. Lena asculta încordată. Auzea frînturi, dar ce auzea era îngrozitor. Nu îndrăznea nici să strige, nici să întrebe, nici să se miște căci ar fi dat-o afară din magazie și niciodată nu ar mai fi aflat adevărul. Și Lena a aflat adevărul : că tatăl ei murise... că Anghel Mărgărit nu voise să spuie la prefectură ce știe... nu a vrut să-și trădeze tovarășii... și l-au bătut și l-au chinuit pînă l-au omorît...

Lena a auzit geamătul ca de animal înjunghiat al mamei ei. A văzut-o cum se frînge de mijloc cum se prinde cu mîinile de pîntece și geme.

Și nana Veta sta încremenită și nu se mișca. Lena își simți trupul din ce în ce mai ușor și mai rece. I se părea că se topește... Și mai tîrziu a auzit din nou cum vorbesc. Nana Veta zicea :

— Pe Tudor nu l-au prins. El a fugit a reușit să fugă. Eu am fugit și eu. De două săptămîni stau ascunsă.

Și nana Veta s-a închinat. Mama o privea cu o privire grea ca de animal lovit. Și nana Veta a mai zis :

— Acum plec și n-o să mai pot veni pe la voi... o să stau și eu ascunsă... un timp... poate mai mult timp... să ne piardă de urmă... Voi să stați aici. Și... cînd oi putea oi veni eu la voi.. Să nu mă căutați, că-i rău !

Și nana Veta a plecat. O umbră în noapte.

În pat, lîngă mama ei, lipită de mama ei, Lena într-un tîrziu a adormit. Plînsul nesecat al mamei ei o scutura încet ca într-o legănare, ca într-o mîngîiere. Așa a adormit, legănată de plînsul mamei ei. S-a trezit pe urmă o dată în noapte... I s-a părut că iar plouă în magazie, îi era fața udă, dar și-a dat seama că erau numai lacrimile mamei care curgeau pe obrazul ei. Lena a întins brațele pe după gîtul mamei și a adormit așa din nou istovită... legănată de același plînsi...

A doua zi au început din nou să facă treabă amîndouă.

★

În fiecare noapte plîngea Maria Mărgărit. În fiecare noapte gemea în somn. Și nu mai prididea cu treaba : gătea, spăla, servea clienții, spăla podelele. Coana Termopile se pregătea de sărbătorile crăciunului și poruncise o curățenie mare de tot. Zicea că trebuie făcută din vreme, pînă nu se lasă frigul. Maria Mărgărit spălă podelele, preșurile de pe jos, cearceafurile groase de in și cînepă... Spălă și dușumeaua în cîrciumă. Grecoaica era încîntată dar nu zicea nimic, ca Maria Mărgărit să nu-și „închipuie“ că face prea mult. Coana Termopile, îmbrăcată cu rochia ei lungă și neagră, sta cu mîinile încrucișate pe pieptul ei sărac și privea cu satisfacție. În genunchi, Maria Mărgărit spăla podeaua în cîrciumă, unde zeci și sute de oameni veniseră și plecaseră zilnic și încă veneau și plecau. Nici Lena nu sta degeaba în nici o clipă. Sfrijită, desculță, cu o zdreanță de rochie pe ea, gălbejită, ofilită, cu ochii ei galbeni- verzui, măriți de slabă ce era, alerga. Fără să spună nimic, făcea cît putea mai mult ca să o ajute și să o ușureze pe mama ei.

Maria Mărgărit era bolnavă. Citeodată i se părea că va muri. Se apuca de lucru dar brusc se oprea și aștepta să moară. Îi era groază de toată viața ei. Avea dureri mari în pîntece. Vărsa, amețea. Își închipui că e însărcinată. Nu știa cum să scape de plod. Nana Veta trebuie să cunoască vreo femeie care... Dar și Lena și Maria Mărgărit știau că pe nana Veta nu mai puteau să o caute...

Sora cîrciumarului i-a spus, fără răutate, numai așa, într-o doară, ca să o ambiționeze :

— Nu ești bună de nimic. Te-a lăudat degeaba nana Veta. Dacă e vorba pe așa mai bine lipsă. Să-ți cauți alt loc. După ce te ții cu copil mai ești și leneșă... Și ce-ai fi tot plîngînd atîta, frate, ce ? Ți s-au înecat corăbiile ? Ți s-au ars plăcințile ?

De groază că o vor da afară cu Lena cu tot, Maria Mărgărit se căzni să-și înțreacă suferința, dar durerile erau din ce în ce mai mari. Și într-o zi, ridicînd ceva greu, sîngele porni din ea ca din fîntînă. Maria Mărgărit căzu jos. Ca să nu murdărească zdrențele din pat a rămas în magazie pe jos. Lena sta în fața ei. Vedea cum se lărgește balta de sînge de sub mama ei, și vedea și privirea mamei ei care, la început, păru și ea că se mărește. Îi erau ochii căscați de spaimă. Apoi, încet, ochii obosiră, se ofiliră încet, privirea se stinse ca o înserare și pleoapele se închiseră pentru totdeauna. Pe fața Mariei Mărgărit se așternu o liniște mută și, ceva mai tîrziu, pe buze, se ivi un surîs de descătușare. Abia atunci Lena izbucni în hohote de plîns și căzu leșinată peste mama ei. Coana Termopile o ridică pe Lena de pe cadavrul mamei ei și o duse la ea în odaie. O frecă cu oțet și îi dădu să bea apă îndulcită cu zahăr.

Salvarea chemată, nu sosi decît tîrziu. Doctorul constată moartea Mariei Mărgărit. Maria Mărgărit a fost dusă la morgă. Din autopsie rezultă că fusese o sarcină extrauterină. Nu era nimeni de vină. O moarte naturală.

★

Lena Mărgărit rămase la greci, la cîrciuma Termopile. Avea opt ani, aproape nouă. Nu știa adresa nimănui pe lume. Clienți, zeci și zeci, tot felul de oameni, se perindau în tot ceasul, în toată clipa pe la cîrciumă, dar Lena nu cunoștea pe nimeni. Nici pe nana Veta nu știa unde ar putea-o găsi, nu știa unde locuiește și nana Veta nu mai venea. Murise Victoraș, murise tata, murise mama... Lena sta cu grecii în cîrciumă și îi era dor de gara mică, de viața de acolo, de odaia în care sosea tata, în care mama spăla rufe... Grecii nu erau răi, dar nu știau nici că Lena e atît de speriată, și nici că e atît de obosită. Ei nu știau că și copiii pot suferi înfiorător ! Sora cîrciumarului, coana Termopile, i-a dat Lenei să se lege la cap în semn de doliu, după moartea mamei ei, o legătură veche, neagră, și i-a zis :

— Cînd s-o face frig de tot ai să dormi la mine în odaie, că doară n-am să fac foc și pentru tine în magazie ! Lena, tu nu mai ai pe nimeni pe lume decît pe noi ! Am să te țin de pomană. Tu ai să ajuți pe aici... Mai tîrziu, cînd ai să te faci mare, o să-ți dau zestre și am să te mărit... Cine știe... poate cu vreun nepot de-al nostru...

Cele mai murdare treburi le făcea Lena. În fundul curții era cocina cu porci, cotețul cu orătănii, latrina pentru clienți de altfel mai toți beți și care murdăreau nespus de tare. Lena le curăța pe toate. Îi mai ajuta și grecu, conu Termopile, cîrciumarul, dar ce era mai murdar Lena făcea. El nu punea mîna decît cînd vedea că Lena smucește, opintindu-se zadarnic, la ceva prea greu pentru ea.

Grecu se uita la ea, căzut pe gînduri :

— La iarnă o să trebuiască să luăm și un băiat să te ajute ! Mai e și zăpada, mai sînt și lemnele !...

Băiat n-a luat, că băieții se obrăznicesc repede. Tot Lena le-a făcut pe toate, cu conu Termopile împreună. Lena mergea vara și iarna la depozit, după lemne, la reparatul butoaielor și, în zori, înainte de a se lumina, după gaz. Iarna aștepta la coadă, la gaz, ore întregi. Ochii îi luceau sălbatici în fața ei mică, slabă. Obrajii, atît de palizi, se înverzeau, mîinile la fel. Gîndea : „Desigur că a murit și nana Veta... au prins-o și au omorît-o și pe dînsa... de aia nu mai vine. O să moară și grecu și grecoaica că-s bătrîni, am să rămîn singură în cîrciumă... Și atunci, ce mă fac ? Sau poate va veni nepotu din Grecia și o să mă ia el de nevastă... cu toate că mie mi-a plăcut Tudor ! Și nana Veta a spus că o să mă mărit cu Tudor. Pe nepot nu-l cunosc, pe Tudor îl cunosc ! Dacă vine și Tudor într-o zi... așa cum zicea nana Veta, și mă găsește măritată cu nepotu ? Dar poate că a murit și Tudor... De-ar veni numai mai repede nepotu din Grecia să mă ia de aici, cu zestrea mea cu tot... poate că o să-mi dea coana Termopile broboada aia mare groasă și cerceii ei... dar dacă și el, nepotu, o să mă trimeată la gaz în zori, sau noaptea în pivniță, după țuică ?“

Căci pentru Lena mersul în pivniță noaptea era lucrul cel mai greu. Pivnița avea un chepeng chiar în cîrciumă. Abia îl putea ridica. După chepeng venea o scară. Scara cobora drept în întuneric. Lenei îi era groază de acel întuneric umed și rece. Oare nu erau ascunși acolo „domnii“ răi de-l luaseră pe tata, sau, cine știe, poate chiar tata mort, și Victoraș, în coșciug, învelit în hîrtie albă, sau, mama, plină de sînge !... Lena cobora cu ochii închiși să nu vadă întunericul. Simțea pe trup umezeala pivniței. Număra cît putea de repede, spunea tabla înmulțirii și toate literele din abecedar. De la un timp, așa pe întuneric se învățase să soarbă cîteva înghițituri din țuică. Cînd bea, prindea curaj. Scotea vin sau țuică în cană, o ducea la gură și sorbea... O dată a băut prea mult și a ieșit din pivniță amețită. Au rîs Grecii să moară :

— Fă, ai băut, auzi ?... o să-ți ținem socoteala... ne ruinezi... O să dăm faliment din pricina ta !...

— O să plătesc din zestre ! a sfidat Lena.

— Auzi, strengărița !

— E deșteaptă foc !

O dată, Lena beată, le-a povestit o poveste haotică, cum că ea l-ar fi omorît pe Victoraș, pentru că era obosită. Grecii însă n-au luat seama la cuvintele ei. Erau învățați cu poveștile beților ! S-au distrat de minune ! Timpul trecea dar Lena de învățat cu pivnița tot nu se învăța. Cînd se întorcea în cîrciumă cu cana de țuică sau vin îi bătea inima repede ca la vrăbiile prinse. Cînd ajungea sus, cîrciuma îi părea un rai. Era cald, lumină, erau oameni la mese, mîncau, beau și cîntau, un lăutar scîrțîia din diblă, mirosea plăcut a țuică fiartă, a scorțișoară, cuișoare, a mîncare de varză cu slănină, a plăcintă cu carne, a usturoi. De altfel grecii îi dădeau Lenei mîncare pe săturate. Numai de dormit Lena nu avea timp să doarmă destul. Istovită, moțăia în cîte un colț al cîrciumii, chircită ca potăile, pe scînduri. La orice oră din zi sau noapte o sculau din somn. Mai ales el, conu Termopile o trezea. O împingea binișor cu piciorul :

—Scoală Lena, scoală... hai, scoală ! Mergi de adă lemne... mergi de fierbe țuică... mergi în beci și mai adă vin... Lena vezi că nu știu ce are porcu de grohăie !...

Citeodată, Lena, epuizată de muncă fizică, cu nervii zdruncinați de tot ce pățise, se oprea brusc și sta încremenită cu privirea în gol. Nici un gînd nu mai avea în minte. Nu mai știa pe ce lume este ! Dacă în clipa asta cineva o striga, se speria, sau dacă o apuca „golul“ ăsta în timp ce umbla, cădea jos ca un fulg. De obicei se lovea.

— Iar te-ai împiedicat, tîmpito ! zicea grecoaica.

— Nu m-am împiedicat, încerca Lena să îngîne....

— Atunci, ce te-a apucat ? Vorbești numai așa, ca să mă contrazici. Sau iar ai băut ?

— Azi n-am băut.

— Ia te uită „azi“ nu și-a făcut porția, beția nca !... Ia te uită, sfrijitura, slăbănoaga !

— Da ce, dumneata ești grasă ?

Rideau cîrciumarii înveseliți, căci de fapt țineau la Lena. O iubeau atît de mult încît coana Termopile îi spuse :

— Mie, de acum înainte, să-mi zici „tanti“, auzi ? Și dînsului „nene“. Noi te considerăm copilul nostru ! Și tanti Termopile îi mai repetă :

— Ți-am spus, cînd te-oi face mare... cine știe... o să te mărit eu... dacă ești cuminte, cu vreun nepot de-al nostru... avem mulți băieți buni în Grecia.

— Unde-i Grecia ? întreba Lena visătoare și frîntă de oboseală.

— Departe !... o lămurea tanti Termopile.

Dar între timp, pînă să vie vreun nepot din Grecia, Lena bea. Făcea ce făcea și lua o dușcă de rachiu și o da pe gît. După băutură îi era mai bine. Grecii observaseră asta și, înțelegători, o lăsau să bea. Așa, muncea mai mult.

Pe de altă parte, cînd Lena s-ar fi putut odihni și mai ales dormi, tanti Termopile îi cerea să-i răsucească țigările. Zicea că le face mai bine ca ea. O striga :

— Lena, o pipă, Lena !

Și, cît ai clipi, Lena îi răsucea o țigară și i-o lipea. Într-o zi Lena și-a răsucit și ei o țigară, a dosit-o în buzunar, apoi s-a ascuns în magazie și a fumat. I s-a făcut rău, a ieșit de acolo clătinîndu-se, albă ca varul și a început să verse.

— Ai mîncat prea mult și ți s-a aplecat, i-a spus grecoaica, și a tras-o pe tîmple, pe vinele gîtului și pe încheieturile mîinilor cu oțet. Trupușorul Lenei era numai oase și rece ca ghiața. Lena s-a gîndit : „de băut pot să beau că-mi face bine, dar de fumat nu pot încă, sînt prea mică. Trebuie să mai aștept. Poate cînd o să vie nepotu... și... după ce mă mărit...“

Tot în timpul liber, în loc să se odihnească, Lena trebuia să o frece pe grecoaică pe picioare, pînă adormea grecoaica, ori îi citea „Universul“ sau tot felul de romane polițiste și altele de amor : Genoveva de Brabant, Cheia visurilor, Prințul cerșetor, Secretul contesei. Grecu se certa uneori cu grecoaica că și-a luat guvernantă, că nu o lasă pe Lena să facă treabă...

După un an Lena înțelegea grecește și apoi începu să și vorbească. Le răspundea pe grecește.

— Ia te uită maimuța ce repede a învățat grecește ? !...

— Are talent la toate, a zis conu Termopile cu admirație.

Grecii au învățat-o pe Lena și să cînte pe grecește. Avea voce bună, prindea imediat tonul. A învățat-o și scripcarul cîntece românești, țărănești și altele mai „deosebite“. Clienții se înveseleau cînd o vedeau așa sfrijită, cîntînd cîntece de amor sau cu dublu sens. O cinsteau cu cîte un bănuț din care Lena își cumpăra, chiar din cîrciuma grecilor, bomboane. Grecu, cu mare seriozitate, îi încasa banii „cîștigați“ și îi cîntărea sau număra bomboanele la care rîvnise Lena. De altfel, Lena nu fura decît băutură și ei știau asta. Aveau încredere în ea și Lena știa că ei știu că nu fură, și era mîndră. Puteau să lase și tejgheaua pe mîna ei, sau să încaseze ea banii și niciodată nu lipsea nimic.

— E cinstită ! decretă tanti Termopile.

— Fură țuică !... șopti grecu.

— Ei, cît poate să fure ? a întors vorba grecoaica. E mică. Cînd bea face treabă mai multă. Las-o să bea ! Ce te calicești așa ! nu fură, bea.

Apoi Lena a învățat să și țopăie un fel de dans. Ca sfîrleaza îi mergeau piciorușele ! Clienții se distrau de minune. Și, ca să nu le plece clienții prea devreme, grecii nu o lăsau pe Lena să se culce sau o sculau din somn să danseze și să mai cînte. Pînă tîrziu Lena servea, vara în grădiniță, și iarna în cîrciumă, pe la mesele clienților. Tot felul de clienți... Unii dintre ei o știau bine pe Lena. O cinsteau și pe ea cu cîte un pahar de vin, țuică... O clipă, Lena invitată, se așeza la masă cu ei, golea paharul, apoi o pornea din nou...

Citeodată istovită, Lena se ascundea în dosul vreunui boschet să se odihnească o clipă. Rămînea nemișcată, ca aiurită. Îi vijîiau urechile. I se părea că trece trenu, că e la gară, că tata va sosi, o va lua de acolo, o va duce așa de mînă, înapoi acasă, la gară... Vlăguită, Lena sta rătăcită așa, ca pe altă lume. Încet, ridica privirea spre cer. Era același cer ca cel de la gară. Lena privea uimită. Ori unde s-ar fi dus... deasupra ei sta același cer. Noaptea, cerul îi părea ca un tavan al pămîntului, îi părea că sta acolo, bătut în cuiele strălucitoare ale stelelor... Dar dacă se uita mai mult, amețea și atunci cerul îi părea un gol fără fund, negru, în care putea cade... singure stelele stau sclipind, ca luminile unei gări imense la care nici nu tren nu sosea... De departe, din cîrciumă, auzea, ca în vis, glasul lui nenea Termopile cum o strigă, și Lena o pornea iar la servitul clienților.

Așa a viețuit Lena în cîrciumă aproape cinci ani. Se făcuse de 13 ani. De fapt, exact, nu știa nici ea cîți ani are. Nu mai știa nimeni. Nu avea acte și nici cine să-i spuie cînd s-a născut.

★

Apoi, într-o zi, a venit nana Veta. Cînd a văzut-o, Lena a simțit că-i stă inima în loc și apoi a izbucnit în plîns, un plîns aproape isteric, plîns de disperare, plîns de criză de nervi.

Nana Veta s-a speriat, a luat-o în brațe, a stropit-o cu apă... a legănat-o, a pipăit-o ca pe un pui în piață cînd vrei să-l cumperi. Lena era numai oase.

— Ați ținut-o flămîndă !

— Mănîncă cît șapte !

— Nu ți-au dat de mîncare, Lena, spune ?

— Ba mi-au dat, multă... hohotea Lena.

— Te-au bătut ?

— Nu, că-s buni și mă iubesc... eu sînt copilul lor... o să-mi dea zestre... hohoti Lena.

— Atunci, de ce plîngi ?

Mirată de întrebare, Lena s-a oprit din plîns o clipă, apoi a izbucnit mai tare în hohote.

Și Lena avu în plin o criză de nervi, cu leșin, cu plînsete, țipete. Se zbătea să fugă... zicea că o așteaptă Victoraș și mama și tata...

Dar nana Veta, deșteaptă, a iscodit și oarecum a înțeles ce viață duce Lena, copilul de 13 ani.

A zis :

— Uite ce e, nu vă pricepeți să creșteți copii !

— Noi n-am avut copii, au biiguit grecii cam speriați. Noi ne-am învățat cu ea... Ne-am gîndit să o și măritâm... să-i adunăm zestre... S-a cam dat la daru beției...

— Bea, doarme în cîrciumă pe jos, cîntă și dansează pentru bețivi... doamne ferește de mai rău, a zis nana Veta.

— Doamne ferește, au spus grecii și ei speriați de posibile consecințe.

— Eu n-o mai las aci !

— Noi ne-am făcut pomană cu ea. Era singură pe lume. Am cheltuit cu ea, n-o mai dăm.

— Atunci, vreți să mă duc la tribunal ?...

— Parcă nu ne putem învoi și noi așa... între noi ?

— Asta zic și eu. O iau și dacă o fi nevoie spun eu tribunalului că i-ați dat drumul pe bună înțelegere.

— Am cheltuit cu ea... noi...

Nana Veta i-a scuipat :

— Rușine !

— Noi o iubim foarte mult ! Voiam să o măritâm cu un nepot...

Nana Veta a rămas cu ochii încremeniți.

— Nu știu, a spus nana Veta, eu nu știu, n-am învățat la școală : Grecii sînt creștini ?

— Să nu ne insulți neamu' !

— Ce atîta tura-vura, o duc de aici și pace. Tac eu, tăceți și voi !

— Să tăcem, dacă zici dumneata !

Au vrut să-i aducă de ale îmbrăcămintii, dar totul era așa de mic și zdrențeros că nana Veta a refuzat să ia bocceluța.

— Las că-i fac eu altele, pe măsura ei, acum plecăm...

Grecoaica a început să plîngă. A luat-o pe Lena în brațe și a sărutat-o.

— Mă învățasem cu ea. Ne mai înveselea cîrciuma. Lena, să nu ne uiți ! Noi ți-am fost ca niște părinți... eu voiam să-ți dau zestre, să te mărit... cu vreun neam... vreun nepot... Am dormit cu tine în pat...

Plîngea din toată inima. Atît se pricepuseră, atît făcuseră. Conu și coana Termopile nu erau răi.

Lena, zdruncinată, hohotea acum în brațe la grecoaică. Deodată simți că aici fusese căminul ei. Unde o duce nana Veta ? Lena se înfioră. Tudor mai trăia oare ? Tudor o va lua de nevastă ? Cine o să-i dea zestre ? N-o să-i mai vadă pe greci niciodată ? Și a început din nou să plîngă în hohote. Nana Veta a luat-o de acolo aproape cu sila. Lena, plecînd, mai zise grecilor :

— Las că mai vin eu pe la dumneavoastră, că știu adresa și tramvaiu... dar acum plec... La revedere !... Vă las cu bine !... La revedere !

(fragment din romanul „Lena“)

HENRIETTE YVONNE STAHL

«realitatea iluziei»

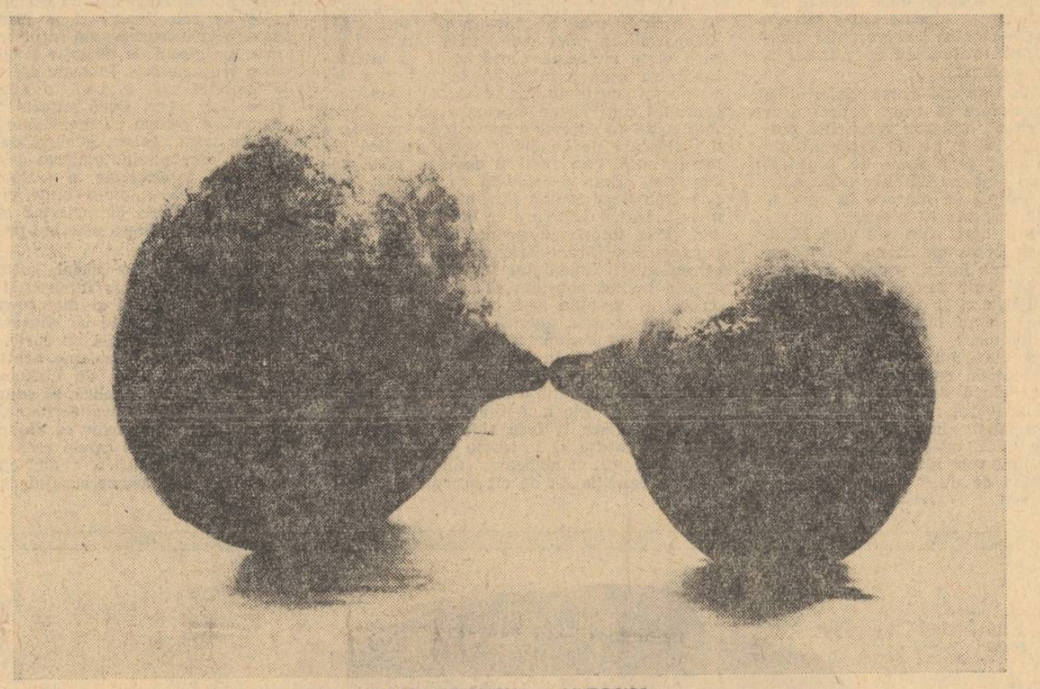

ISAMU NOGUCHI — „MYTOSIS“

DAN BOCANICIU

Nenumire

Am fost copilul plin de renunțare,
tors firul alb cu neștiute
trunzare-n disdedimineața-i, așa
pămîntul, sarea, colbul
mă mai picur : cioplita
piatră răsunînd de rod — atît
de sincer leșul delirînd...

Nimica, frate, nu vor zice
părinții noștri pe la cîntători.
Strîngînd din dinți am fost
capăt de boală început de unghi.
Dar care verbul ultimei
lumine ? și plouă unde miezul
femeilor însămînțate pe sub spini...

Am fost copiii care se jucau
de-a tatăl și de-a mama.
Ceva s-a dus, țiuie-mi inimă un
nu a fost să fie ! Totemic
fiu. Aici că nimeni nu va fi
mă bate gîndul, că sîntem
dorul ritmic omnivorul...

Nimica, frate, nu vor zice
de noi cuvintele iubite pestepoate.
Oile albe oile negre, treceam
narcise, salamandre, văi,
scîrbavnice cristale. Mai știe cine
bucuria — inefabila baltă și-n
bolți asediatul sîn...

Am fost copilul plin de renunțare,
am fost copiii care ne jucam.
Incert întins. Singură huța
huța singur, tambur majorul
cînd visez. Martor îți stai
și tot te va culege țiitoarea
sau mea-culpa vrunui dumnezeu...

Rozariu

Anonyme. Unde înstrună
degetul și toată jelea
tată al nimănui, iubitule
avut parcă gîndit.
Fereastră sau tăcere. Sau
scînteind pe limba noastră,
pe trîndavele crupe și
vestind — fără deznodămînt
gingașul întuneric...
Nu mîngîia acest alcool !
Nu vă cunosc, știu
turnul suferind planeta
albă. Poate
cunoașterea din necunoaștereo
cu mulțumiri și cu mulțimi,
— zălogul fiului
sub mîngîieri trecu de-a
soarecele și pisica...
Peccavimus în patru buși
horeau, et gratia.

Mensură

Fulger. Beznă și beznă. Valiza
în toată suflarea deschiderii ei.
O lumină... Dar calul
nicăieri așa numai
ziua de ieri — de apoi
la oblînc cu nebunii aleși...

Se face ; se desface. Pe aici
cu lumînarea nu caut
nimic, m-aș căi și mi-e
sete. Iar aurul nopții
din sînea-mi întrece
văzutul și ochii lui stinși.

Coconi de piatră și uscat,
mai multa frunză, mai mereu,
mai goi. Transcendentalia
precum căruntul fir
cu buza-n zadar secerată...
Și rariștea pînzei de ploi.

Soare. Umbră și umbră. Lungă
intrarea-ntr-o zi cît o
toamnă, solemne plantații
de iarbă de leac.
...Care răsuflet a plecat și
unde, acum de la cel ce-a rămas ?

Bunăoară iubind ; bunăoară
printre lumi neștiind să ne-alegem
pe noi. Păcatului i-am zis
senin, și-a cîta oară
nemaivăzutul la protap l-am tras.
Trei coaste paralele la un lemn :

În numele tău, al fiului nostru
și-al meu.. .Vai ciinele
oricare-împrejur vremuiește
fîntîna din mîna turbării !
Tot sîngele acelui duh drumeț
peste montanele deșarte...

execuția

de

AL. IVAN GHILIA

Totul era gata.

La 11 fix gropile erau săpate, stîlpii înfipți dinainte, plutonul de execuție format și aliniat la cincizeci de metri depărtare de gropi și la alți o sută de metri, în spatele plutonului, întreg regimentul dispus în careu, cu ofițerii pe margine, în ținută de paradă, cu decorațiile puse. În mijlocul careului, între plutonul de execuție și trupă, în mod cu totul inexplicabil, se ridică o podișcă de scînduri și toți cei prezenți acolo se-ntrebau ce sens avea acel decor bizar? Cine avea să urce pe acel podium și de ce, marele închizitor putînd foarte lesne mie să se prezinte.

La ora 11 și 10 apăru, în sfîrșit. Părea nedormit, obosit, încrîncenat. Se opri reglementar în fața companiilor aliniate. Inspectă totul c-un aer sever și irascibil. Își consultă ceasul. Chemă cîțiva ofițeri și le-mpărți ordine scurte. Monoclu-i sclipea, sta țeapăn, înalt, cu pieptul uscat, scobit sub tunică, parcă strivit de greutatea celor două rînduri de decorații și ofițerii salutară cu ochii îngustați, orbiți de lumina soarelui care ricoșa în metal — și plecară.

Mai trecură cinci minute. Marele Inchizitor își potrivi mai bine ținuta și șopti ceva aghiotantului care sta în spatele lui ca umbră. Aghiotantul se-nțepeni, își pocni călcîiele și porni aproape-n fugă într-o direcție necunoscută. Chipul lui exprima îngrijorarea și panica omului stăpînit de hotărîrile contradictorii, care trebuie să fie în mai multe locuri deodată și se teme că va întîrzia și va rata tocmai lucrul cel mai important. Așteptarea asta, neliniștea și irascibilitatea comandantului împroșcară ca un praf de pușcă aerul făcîndu-l aproape irespirabil. Toți așteptau parcă din clipă în clipă să audă mînele explodînd sub ei.

La 11 și 20 apărură niște civili, doi în vîrstă, în cămăși cu mînecile scurte, cu brațele și capetele goale, și-un tînăr mărunt, cu mustăți și-o șapcă mare, cu cozoroc, lăsat pe frunte, să-i ferească ochii de soare. Primii doi purtau o ladă neagră, dreptunghiulară, cu mînere de piele. Preocupat și grav, de-o gravitate puțin exagerată și puțin caraghioasă pentru că era foarte mic și prin asta parcă voia să-și dea importanță, tînărul se uită de jur împrejur, examină totul cu atenție, spuse ceva celor doi și arătă spre podișcă. Aceștia se apropiară, lăsară lada jos și scoaseră din ea un aparat mare ca de fotografiat cu două discuri metalice dedesubt și deasupra, în partea opusă botului aparatului cu ceva mai înalt care amintea de două periscoape. Montară aparatul pe-un trepied și-l fixară pe podișca de scînduri și-atunci ofițerii înțeleseră ce era acel lucru misterios, inexplicabil; de ce fusese ridicat acolo. Soldații însă, soldații nu înțelegeau nimic. Civilii cei doi, în cămașă, mai aduseră niște tăvi lungi de tablă și le întinseră pe jos, sprijinite în țăruși, cu fața spre plutonul de execuție. Soldații, orbiți, își feriră ochii. Apoi se obișnuiră și priviră acolo. Toată trupa urmărea mișcările celor trei civili, apoi curînd, atenția li se concentrară asupra tînărului. Se instalase pe podișcă lîngă aparat și de-acolo se uita la ei, strîngea șuruburile, îndrepta gura neagră a aparatului, amenințătoare, mișcîndu-l în sus și-n jos și toți simțeau că-n mișcarea asta e ceva suspect, care mărea și mai mult misterul, tensiunea așteptării. Erau soldați vechi, făcuseră tot războiul, mai luaseră parte la execuții, dar asta era ceva cu totul deosebit... Simțeau asta și după chipurile comandanților, după felul cum stăteau țepeni și-mpietriți parcă le-ar fi inspectat cineva ținuta, și-n răstimpuri, pe furiș, își pipăiau decorațiile, își strîngeau cătărămile și curelele.

La 11,30 civilul tînăr și mărunțel, cu mustăți țepene și aere napoleoniene, făcu un semn Marelui Inchizitor, care părea într-o stare de tensiune nervoasă, ajunsă la paroxism. Semnul acela avu darul să-l liniștească brusc. Făcu, la rîndul său, alt semn și toți cei de față înțeleseră că vor fi aduși condamnații. Spectacolul începea. Aceeași scurtă înfiorare, ca o destindere, trecu peste toți.

Pe podișcă, tînărul cu șapca acum dată mult pe ceafă și cu ochii în ocheanele periscopului, mișcă ceva și aparatul începu să bîzîie. Era o liniște desăvîrșită nu se auzea decît bîzîitul greoi, metalic și rece și toți erau atît de concentrați să urmărească mișcările aparatului că nu observară cînd fură aduși condamnații. Îi văzură abia cînd obiectivul aparatului, după ce se mișcă lent pe deasupra lor, se întoarse și se-ndreptă spre plutonul de execuție, și gropile cu stîlpii din fund.

În marginea gropilor, lîngă cei șase stîlpi ciudați în goliciunea lor uscată, crescuți simetric, la distanțe egale, din pămîntul pîrjolit — încă slobozi, cu mîinile libere, nelegate și cu fețele la fel de pămîntii, stăteau condamnații și păreau și ei mirați. Nu înspăimîntați și nici îngroziți. Gîndul morții nu pătrunsese pînă la ei. Mirați numai de ce se întîmplă și unul din ei, cel din mijloc, avea chiar un aer de făloșenie, parcă zicea: „Uite, mă! Uitați-vă bine! Pentru mine v-ați adunat aici!". Singurul care părea să-și dea seama de ce-o să se întîmple cu adevărat și nu mai nutrea nici o amăgire era Gheorghe. Se nimerise primul din dreapta. Desculț, în aceiași pantaloni bufanți țărănești, luați de la Ioana, cu cămașa plină de pete mari, întunecate și brațele căzute în lungul trupului, „S-a sfîrșit — părea el să spună. Știam eu de mult c-o să ajung aici, din ziua bombardamentului... Stai, părea să se-ndrepte, cînd a fost asta? Acum trei zile sau trei săptămîni? Trei zile, Dumnezeule! Știam de-atunci c-o să ajung aici și uite..." Pieptu-i zvîcnea cu putere, își mușca buzele, era într-o stare de resemnare mistică și capu-i strălucea alb în soare, ca o căpățînă de sare. Lîngă el, un bătrîn uscățiv, înalt, cu barba crescută peste noapte, în pantaloni și cămașă cazonă, neagră de transpirație, cu fața și mîinile lucînd de sudoare, sta pleoștit și cuminte, puțin desperat, dar nu de tot, mai curînd ca un om intrat la un bilci, care a scos ultimul gologan din buzunar, să se distreze, și care nu prea știe bine despre ce-i vorba, și-i speriat c-o să piardă banii de pomană. Ceilalți erau tineri, toți în cămăși, descheiați la piept de căldură, cu bocancii albiți de praf în picioare, fără centuri și ultimul, aproape un copil, cu o față lătăreață și uscată, cu monturile ieșite și cu ochii băgați în fundul capului, galben ca ceara, cu trupul slăbit, își ținea pantalonii cu mîna. Tînărul Napoleon, cu aparatul de filmat era chiar în dreptul lui și dintre toți, băiatul părea cel mai fascinat de drăcovenia aia. Îi luceau ochii, curiozitatea îl făcea să întindă puțin gîtul parcă să vadă mai bine și de mirare rămăsese cu gura deschisă. „Mă, ce-i asta? Ete-ai naibii!" Și suflarea, se vedea după ochi, după față, că nu poate spune nimic nimănui. Era ultimul. Cel de lîngă el, un vlăjgan înalt, solid, cu o față turtită, băgată-n gît, sta încordat, cu fruntea încrețită și ochii-n pămînt, absent la tot ce se petrecea în jur. Își contempla într-un mod dureros bocancii mari, cu straturi groase de praf și părea că nimic și nimeni nu-l va mai putea smulge din concentrarea aceea.

Marele Inchizitor se impacientă pe neașteptate:

— Unde-i preotul? strigă și-atunci o scurtă înfiorare trecu peste fețele condamnaților.

„Ce preot? De ce?" păreau să se întrebe ei. Trăiseră cu nădejdea că totul nu era decît o amenințare, o momeală: i-a adus acolo să-i sperie. Să le bage mințile în cap și pe urmă o să le dea drumul... Să vadă ceilalți, trupa, că nu-i bine ce-au făcut ei, că asta se pedepsește și pe urmă să le dea drumul... Unde s-a mai pomenit, cum se poate... Să-i bată, să-i bage în închisoare, să-i trimită îndărăt pe front, da! Mai pedeapsă decît frontul ce putea fi! Dar ca să...

Se priviră unii pe alții, în lumea lor aparte, care nu mai aparținea celorlalți și-n liniștea mărită de bîzîitul aparatului de filmat se auzi, pe neașteptate, vocea lui Gheorghe, sfîșietoare ca un urlet înăbușit:

— Maică bună, maică bună...
Clopotul sună, pentru mine sună...
Eu mă duc, mamă, mă duc.
Îngroapă-mă după gard, lîngă frate-miu, sub nuc,
Rămîi sănătoasă, fără coșciug voi muri.
Îngeri șase m-or prohodi...

Pe mulți soldați îi apucă plînsul din senin. Și pe condamnatul cel bătrîn de lîngă Gheorghe îl apucă plînsul. Un plîns care nu putea fi stăpînit. Un plîns slab, bătrînesc, dar care nu se vedea — era pe dinăuntru. Gheorghe, care cînta alături, ca și cum ar fi fost singur în tot cîmpul, singur pe lume, se opri pe neașteptate (cum și începuse) și puse mîna pe umărul bătrînului:

— Ai văzut, taică? spuse el c-o față transfigurată. S-au deschis cerurile. Dumnezeu trimite pe sfîntul duh să ne ia.

Dar bătrînului... Ce-i păsa lui de sfîntul duh! el plîngea mai tare. Ridică fața să vadă totuși, dar tot i se mai zguduiau umerii și cu tot soarele care turna peste el și făcea înspuse și din felul cum spuse asta, ofițerii din jur, care-l cunoșteau foarte bine, înțeleseră că era într-acele momente de furie care-i făcea pe toți să-nghețe.

Micul Napoleon opri filmarea. Furia colonelului, nervozitatea ofițerilor, a condamnaților și chiar a trupei părea să-l încînte într-un fel aparte. Își lăsă șapca pe ochi, să nu-l supere lumina, și savură profesional întreaga atmosferă. Oricum, era băiat deștept, cunoștea toate trucurile, se va descurca el: filmul va ieși bine. Și aerul lui plin de importanță crescu. De altfel știa că era omul cel mai important de acolo. Mai mult decît însuși Marele Închizitor, care era un fel de regizor secund pe lîngă el și chiar decît condamnații înșiși. Ei aveau, firește, rolul principal. Erau interpreții propriilor lor tragedii, dar pentru toți cei de acolo noutatea mare nu era moartea — mai văzuseră ei oameni murind, erau obișnuiți cu moartea — ci aparatul de filmat și munca lui.

În sfîrșit apăru preotul Leonida însoțit de aghiotantul regimentului.

Aghiotantul se apropie de Marele Închizitor c-un aer de buimăceală, stupoare și ușurare totodată, parcă vrînd să spună: „Am ajuns! Slavă domnului, am ajuns la timp!" și pocnindu-și călcîiele înțepeni în poziție de drepți.

Marele Închizitor își strînse fălcile și se uită la preotul Leonida. „Vorbim noi mai tîrziu, părinte" — spuneau privirile lui.

Buimăcit cu totul, ca un om sculat din somn, cu mișcări șovăielnice și nesigure, îmbrăcat în hainele lui militare de căpitan, cu patrafirul dinainte și crucea și evanghelia în mînă, preotul se apropie de condamnați.

Fețele străine, speriate, îl intimidară și cînd îl zări în capăt pe Gheorghe, chipul i se-nsufleți.

Porni hotărît într-acolo, grăbit și transfigurat, ca și cînd un har nevăzut ar fi coborît dintr-o dată în el și împărtășirea din harul

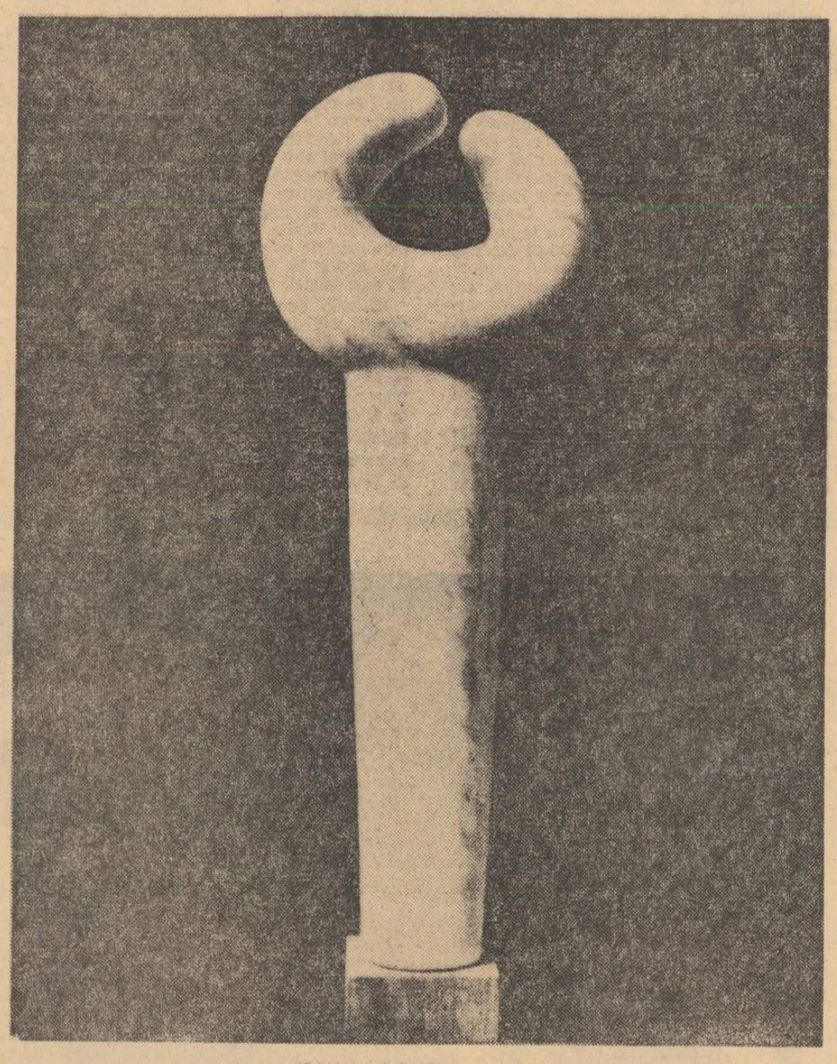

ISAMU NOGUCHI — „MU"

Gheorghe nu-l observă de prima dată. Sta cu fața în sus, cu ochii arzînd în fundul capului, dilatați de-o încordare rece, ca și cum ar fi presimțit veșnicia și liniștea care avea să coboare în el curînd și înainte de-a da cu ochii de preot, zări soldații din plutonul de execuție cu armele la picior. Se apucă să numere. Îi număra și se uita la ei, să le prindă privirea. „Care din voi, care-o să tragă în mine? Îl apucă îngrijorarea: Or să nimerească bine! Să nu mă lovească în burtă".

Știa că doare cumplit cînd ești împușcat în burtă și-n clipa aceea își aminti de calul cu picioarele zvîrcolindu-se în noroi și păcatul lui de moarte, cînd i-au luat dracii mințile și-a *pus mîna pe armă*.

— Doamne, fie-ți milă de noi, strigă luîndu-și ochii de la soldați (care așteptau țepeni, cu fețele golite de sînge și armele la picior, dînd impresia, cum stăteau goliți de viață, ai soldaților, îl zări pe preot, și-un șoc puternic, ca un trăsnet, îl zgudui.

S-ar putea spune, dacă aș analiza în profunzime alienarea mintală a personajului și toate etapele crizei morale și religioase căreia i-a fost sortit, aș zice *că atunci a înnebunit*, că tot ce se petrecuse pînă atunci a fost numai un lanț de acumulări, repetări succesive de alunecări pînă la marginea prăpastiei întunecate și de regresii imediate ca să pregătească ultima apariție a Diavolului în chipul preotului Leonida și să-l arunce definitiv în adîncul prăpastiei negre și ireversibile. Murea săvîrșind un nou păcat: ura. Se lepăda de popă și-n cartea sfîntă era scris: „Iertați și iubiți pe vrăjmașii voștri ca pe voi înșiși. Nu păcătuiți". Dar el se iubea pe el? Sau greșesc, evident atribuindu-i sentimente obișnuite ale unui om obișnuit, normal. Nu ura. Era incapabil de ură. Și-n afară de asta, de incapacitatea lui organică de-a urî, așa cum alții nu pot trăi decît prin ură, ura fiind flacăra care le aprinde sîngele, în resemnarea lui nu încăpea nici o umbră de repros la adresa preotului, pur și simplu nu se mai gîndea la el. „Era liniștit că-și salvase sufletul" — așa spunea Ioana. Frică de moarte nu-i era. Moartea era o mîngîiere pentru el dacă i se iertaseră păcatele. Așa presupun, cel puțin.

Prin urmare, mai erau cîteva clipe, cîte voia Dumnezeu să-l mai țină în încordare, să-i măsoare credința și nădejdea și-avea să se trezească în fața Tronului Iorbitor, în adevărata și nemăsurata strălucire și putere a Tatălui Ceresc, fericit c-a scăpat de orice chin, de orice ispită și tocmai cînd aștepta să audă porunca lui Dumnezeu prin gura unui om de-acolo, de pe pămînt, de lîngă el, porunca să fie *luat și dus* Satana apare din nou, răsturnînd toată voința Celui de sus. Apare, viclean, cu o cruce în mînă, sub înfățișarea preotului Leonida, să-l tragă în fundul Gheenei. Sufletul lui, plin de rîvnă să se smulgă din ghearele Încornoratului cu care se luptase toată viața, de la acea glumă nevinovată sau joc al întîmplării, transformat (respectiv transformată) în atrocea lui suferință și pervertire de la paisprezece sau cinsprezece ani, cînd colegii lui Emil îl duseseră la acea casă de prediție, plus toate încercările de mai tîrziu, la care fusese supus... în sfîrșit, crezuse că-l biruise pe Satana, dar vai, ce groaznică dezamăgire! Cu-o clipă înaintea sfîrșitului să-ți dai seama că tot în mîna Satanei ești și ce era mai îngrozitor, *nu mai avea nimic de făcut*, timpul lui trecuse, nu-i mai era îngăduit să pornească trînta cu Diavolul de la capăt. Prin urmare toate i-au mers pe dos, conchid eu acum după douăzeci și cinci, după douăzeci și cîți? de ani, dar putea s-o simtă și el și, de altfel, a și simțit-o toată viața. Nimic n-a dus pînă la capăt și-n favoarea lui. (O întrebare m-a obsedat și mă va obseda: cum e rînduit totul, ca orice ai face, în viață, să fii mitropolit sau asasin, împărat sau cerșetor, oricum ți-ai trăi această viață, stimat, iubit, admirat, în înălțimile cele mai strălucitoare sau tîrîndu-ți existența pe brînci, de-a bușilea, flămînd, hăituit de boală și de nedreptate, suferind ca Iov în cea mai promiscuă văgăună, tot cu o moarte plătim. Și moartea, oare, prin *veșnicia ei*, cum zice poetul, nu e aceeași în fața plutonului de execuție sau în pat, cînd murim de așa-zisa „moarte bună!").

„Doamne, nu-l părăsi (mi-a spus că s-a rugat atunci Ioana). Iartă-l doamne. N-am să-l mai văd niciodată. Ia-l la tine, doamne".

Dar chiar în timp ce se ruga astfel, „cugetul ei" îi spunea că nimic *nu putea fi adevărat*. „N-or să-i omoare — își spunea. Numai să bage frica în ei. Cum să-l omoare? Nici nu..." Preotul Leonida mi-a mărturisit cu candoare, cu toată liniștea sufletească dobîndită prin senilitatea și măcinarea memoriei și-a remușcărilor de bătrînețe că *s-a rugat pentru sufletul lui* și crede că Dumnezeu, în marea și nemărginita lui bunătate, *i-a ascultat ruga!* Și chiar *atunci pe loc*, după ce-a scuipat împărtășania, și-a învins mînia și s-a rugat pentru el, cu glas tare, în auzul întregii mulțimi: *„Iartă-l, Doamne că nu știe ce face!"*

(Am impresia că inumanitatea acelei execuții, printre altele, constă și-n faptul că întregul ritual a durat excesiv de mult, neîngăduit de mult. Din pricina indeciziei Marelui Inchizitor, a inabilității preotului Leonida sau a cinismului întîmplării care-i punea pe cei doi, din nou, față în față, dar și din pricina filmării.

Răgazul acesta pe care-l simțim ca un trăsnet în adîncul ființei noastre poate de la bun început, din întîia clipă conștientă pe care-o trăim, și pe care, în toate eforturile noastre disperate căutăm să-l îndepărtăm cît mai mult fie și numai prin aceia că nu ne place să ne gîndim la sentința finală, la moartea care e corolarul întregii noastre vieți, *Il vivere e un correra alla morte* (Dante, „Purgatoriul") — „Viața e o alergare spre moarte", ei bine, răgazul acesta, provocat, în cazul lui Gheorghe, de ivirea și menirea preotului Leonida, a făcut-o să spere pe Ioana că se va produce ceva, adevărata minune pe care-o aștepta și dacă *nu toți condamnații, Gheorghe pe drept*, pentru credință și pentru că era cel mai bun dintre ei, va fi salvat. Era cuprinsă de-o spaimă nebună, mi-a povestit, mai mult fizică, pentru că sufletește se ruga, nădăjduia și nădăjduise pînă la sfîrșit într-o minune, cu toate că nu-și dădea seama prea bine cum s-ar putea *schimba totul* și asta o zăpăcea, o zăpăcise și-o ținuse în acea stare de năuceală atît de cumplită, că nu și-a mai dat seama de ce se-ntîmplă.

Notam în altă parte că lîngă Gheorghe se nimerise acel bătrîn slab și speriat, cu urechile ascuțite, de șoarece, cine-o fi fost, și printre condamnați era un băiat, atît de tînăr (sau atît de tînăr părînd pe peliculă, în film) că pur și simplu mi s-a părut straniu, cînd am văzut filmul, copilul acela neputînd fi încorporat în armată orice greșeală s-ar fi produs, doar dacă nu era chiar un „copil de trupă". În sfîrșit, ce vreau să spun, e că înainte de-a vedea norulețul acela de fum, ca niște ghemotoace de cîlți, ieșind din armele soldaților, bătrînul cu urechile ascuțite de șoarece („Toată bărbăția-i căzuse în călcîie, zicea Ioana despre el, tremura de frică, galben ca ceara") a-nceput să gesticuleze și-a strigat ceva (filmul era, bineînțeles, fără sunet) dar se vedea după mișcarea buzelor, ceva care putea fi: „Fraților! Nu mă lăsați, fraților!" sau altceva de genul acesta: „Am copii și nevastă!" și tot ce se poate ca Marele Inchizitor, pentru a nu lăsa să se penetreze un sentiment de milă sau o idee greșită în capul trupei, să-l fi pus la punct, replicîndu-i: „Dar cînd ai dezertat, nu te-ai gîndit la copilași și la nevastă?"

În sfîrșit, s-a dat comanda, am văzut armele scuipînd acele ghemotoace de cîlți, capul lui Gheorghe cu ochii ridicați spre cer, prăbușindu-se învăluit de cîlți și-n picioare, parcă uitat, răzleț și stingher, a mai rămas băiatul din capăt. Abia cînd se trase a doua oară, se prăbuși și el, întîi pe-o parte, vrînd parcă să se culce, ținîndu-și nădragii cu mîna și privind la fel de fascinat în obiectivul aparatului de filmat și, ca să fiu sincer, ceea ce m-a impresionat cel mai mult, e că nenorocitul a murit cu zîmbetul acela buimac pe față: „Ete, mă! Ete, ce fac aiștia!"

GEORGE COSTIN

Provincială

Vîntul se-oprește în pomi obosit
și seara pe străzi liniștit se strecoară.
Un felinar pînă-atunci adormit
clipește trezindu-se iară.

În curți se văd case cu ochi pătrați
ascunse pe după perdele.
Pe-o bancă din piață cîțiva-ntîrziați
contemplă tavanul cu stele.

Ferestrele-și culcă la rînd pe trotuar
portrete-n culoare gălbuie.
Pe turn se mai vede un ceas solitar
iar luna pe-o cracă se suie.

Un cîine o latră, doi cîini îi răspund.
Se-ascunde o mîță de frică.
Cișmeaua stricată din curtea din fund
tot pică, tot pică, tot pică.

VASILE ANDRONACHE

Ritm

Unul de altul ne sprijinim
Tată de fiu, mamă de fiică
Și cînd ultima zăpadă
Ne zgîrie geamul cu ghearele albe
Unul dintre noi aruncă lemne pe foc
Și se aprinde amintirea verii
Dansînd pe pereții odăilor

Unul de altul sprijiniți
Într-o coloană de statui
Ne uităm cum din ugerul nopții retezat
Cad sporii luminii pe frunzele plopilor
De ei se umflă noaptea
Ochiul oceanelor
Și se izbește lunca de vînt
Lovește-mă tu, cu un ritm să nu uit.

Imagine purificată

Înapoia mea închis ca o ușe
Pămîntul se-nvîrtește
Împovărat de dragoste și de fructe
Și eu sînt zarea dintr-un cap de fluture
La hotarele lui.

Cum să vă spun să înțelegeți
Firesc eu sînt precum fîntîna
Ce spală noaptea de pe fața humii.

Sînt cel care vine frumos ca un zeu
Pe-un pămînt cu dimineața-n palme
De-o muzică umană
Fiecare, albă celulă-mi s-a aprins
Din fiecare parte îmi izbucnește-altoiul
Și am văzut hîrcile nopții
Spălate de vitriolul soarelui
Unde mirosul pîinii creștea ca un clopot
Albe și treze călăuze, privirile
Prin ochiul sclav îmi cară înăuntru
Imaginea purificată-a lumii.

LIDIA STANILOAIE

Acasă

Aceleași scări,
tocite de alți pași.
Bătrîne nestatornice,
voi răsunați la fel
sub pași străini
uitîndu-i pe ai mei.
Aceleași ziduri afumate
pe rugul timpului ce-a ars.
Nu mi-ați rămas
neprihănită mărturie.
Cu alte chipuri
m-ați amestecat
de atunci, necredincioaselor.
Același sînt și eu
dar eu sînt altul:
nimic din ce-ar fi
trebuit să fiu.
Și ne căutăm
dar sîntem prea departe.
Același tot
și totu-n el e altfel.

Fluturii

Fluturii
Un fluture alb
și-un fluture negru
zboară împrejur.
Cel negru macină-n aripi lumina,
cel alb arde născînd-o.

Doi fluturi zboară
împreună
pe aceleași spirale
neîncepute
căci nu au sfîrșit.
Nimic nu-i oprește
nimic nu-i grăbește.
Pe unul din ei
l-aș goni
și nu știu pe care.

Un fluture alb
și un fluture negru,
armonice dătătoare de sens
aceluiași sunet,
fețe scriind adevărul
aceluias eu.
Pe unul din ei
l-aș goni
și nu pot.

PROBLEME DE ISTORIE LITERARĂ

între oglinzi paralele

Confruntările de opinii, tot mai frecvente, în jurul temelor de istorie literară sînt ele însele un cîştig pentru acest domeniu şi un indiciu al dorinţei unanime de a depăşi unghiurile moarte. Dată fiind precaritatea mijloacelor noastre de orientare bibliografică, multe discuţii se încing însă — **volens, nolens** — pe chestiuni de informaţie şi se epuizează înainte de a mai implica aspecte de metodă şi de perspectivă interpretativă. Dar şi aşa, este important că a trecut timpul cînd apariţiile editoriale se succedau fără nici un ecou sau însoţite de comentarii de complezenţă şi, odată inaugurat un climat de dezbateri la obiect, în chip constructiv, nu rămîne decît să fie întreţinut şi desăvîrşit. Rezultatele vor fi cu atît mai rodnice cu cît interesele disciplinei vor depăşi orgoliul „ştiinţei" proprii etalate ostentativ în „controverse" obsedate de paiul din ochiul celuilalt. Dacă se mai confundă încă încercarea de a supune discuţiei cu tentativa de „desfiinţare" şi dacă din formularea unor obiecţii se mai trage uneori concluzia eşecului descurajator, de vină este tocmai caracterul întîmplător, lipsa de continuitate a dezbaterilor de pînă mai deunăzi. Singurul remediu posibil îl constituie critica susţinută, riguroasă, multiplicarea punctelor de vedere între oglinzi paralele pînă la edificarea opiniei publice într-un spirit de discernămînt şi exigenţă stimulativă, antirutinieră.

LACUNE DOCUMENTARE ŞI ALTCEVA...

Există atîtea goluri de umplut, încît nu e de mirare că sarcini de competenţa unor colective specializate sînt abordate din iniţiative personale, în speranţa rezolvării mai urgente, cu tot riscul aproape garantat de a eşua. Cînd unica evidenţă a publicaţiilor noastre se opreşte la 1906, cînd indicii revistelor de mare durată se numără pe degete, cînd multe periodice par dispărute fără urme (ca **Patria** lui Nanovici din 1855, cu care polemiza Alecu Russu în **România literară**) şi altele se păstrează în colecţii incomplete, a întocmi o crestomaţie a presei literare româneşti de la origini pînă în pragul vremii noastre, presupune dificultăţi insurmontabile de unul singur. Şi totuşi, un cercetător fără antecedente răsunătoare ,dar entuziast şi ambiţios se pare, I. Hangiu, a încercat să le depăşească. Lucrarea sa, în două masive volume, apărută cu concursul harnicei redacţii de specialitate a Editurii pentru Literatură, depăşeşte caracterul unei culegeri de „programe redacţionale", tinzînd a fi un instrument de lucru la dispoziţia celor ce şi-ar propune să urmărească constituirea diferitelor curente literare, evoluţia ideologiei artistice, aderarea scriitorilor la o direcţie sau alta, nucleele de cristalizare a direcţiilor estetice reprezentative, întreg acel flux şi reflux continuu, care este semnul de vitalitate al oricărei literaturi şi alcătuieşte fundalul necesar afirmării talentelor şi selectării operelor durabile. Oricîte obiecţii — şi nu sînt nici puţine, nici minore — stîrneşte lucrarea lui I. Hangiu, ea aduce pe masa cercetătorului un material bogat, gata cules, îndemnînd să fie tras în sinteze. Dar chiar nespecialistul găseşte aici un prilej de meditaţie prolifică asupra desfăşurării literaturii noastre, de la timidele începuturi din epoca **Albinei Româneşti** şi a **Curierului românesc** ajungînd într-un secol să-şi definească un profil propriu şi să se înscrie în circuitul valorilor universale. Ajutată şi de o îngrijită punere în pagină, cu reproducerea fiecărei coperţi sau măcar a frontispiciului, lectura comunică ceva din pulsul viu al mişcării literare, rezervă la tot pasul surprize prin urmărirea tribulaţiilor atîtor scriitori cunoscuţi de la o revistă la alta, apărînd unde nici nu te-ai aştepta, lasă să se ghicească înjghebarea şi destrămarea grupărilor, afinităţi şi deosebiri pe deasupra raporturilor de moment, momentele de tensiune şi etapele de calm premergător marilor izbucniri. Cel mai preţios rezultat al lecturii este sentimentul de vigoare, confirmarea unei capacităţi inepuizabile de a trece peste crize şi scurte epoci de stagnare, graţie acelei intuiţii aproape spontane a noului, descoperit cu repeziciune şi adaptat creator la condiţiile date.

Fiindcă şi-a propus să realizeze foarte mult, I. Hangiu obligă la o exigenţă corespunzătoare. Numeroasele observaţii formulate de Ov. S. Crohmălniceanu în **România literară** sau de Nae Antonescu în **Steaua**, putînd fi încă sporite, denotă că lucrarea este perfectibilă dar nu că ar fi cumva inutilă, ratată. Autorul ei plăteşte un vădit tribut inexperienţei şi unul mai mare materialului deficitar avut la dispoziţie. Deşi ar fi fost în măsură să-şi ia minime măsuri de precauţie, se încredinţează totuşi prea mult colecţiilor din depozitul Bibliotecii Academiei şi comite erori determinate de fondurile deficitare ale acestei instituţii. Cu deosebire perioada modernă se înfăţişează viciată. Astfel, revista **Discobolul** (vol. II, p. 537) este înregistrată doar cu 6 numere, cînd în realitate au apărut 12, a doua serie a **Jurnalului Literar**, din 1947, figurează cu 2 numere, cîte păstrează Biblioteca academică, din 5 tipărite de fapt (ultimul dublu), revista ieşană **Manifest** are parte de o prezentare din care lipsesc date ce le-ar fi oferit doar consultarea colecţiei integrale de la Biblioteca Centrală din Iaşi. Absentează în chip nejustificat periodice, cum ar fi **Cadran** din 1939 (scos de Miron Constantinescu cu Al. Balaci, Mihnea Gheorghiu, Ştefan Popescu), numai pentru că s-au pierdut din fondurile academice. În ce priveşte omisiunile, discuţia poate fi întinsă la nesfîrşit. Întrucît, editorul nu a formulat un criteriu ferm de selecţie, iar din alcătuirea volumelor se ghiceşte ezitarea, teama de a-şi lua răspunderea acceptării şi respingerii răspicate, este posibilă, în legătură cu orice titlu inclus, întrebarea : de ce acesta şi nu altul ? De la Cluj s-a formulat o întinsă listă de revendicări, în bună parte justificate. Dar ele pot veni tot atît de bine şi de la Timişoara ,fiindcă şi de aici au fost uitate cel puţin trei reviste de o semnificaţie locală greu de tăgăduit : **Luceafărul, Vestul** şi **Vrerea.** Pot veni, chiar mai prompt, de la Iaşi, de unde s-ar mai fi cuvenit să fie semnalate măcar **Omul liber** al lui Cocea din 1918 (cu colaborarea lui Fundoianu şi caricaturi de V. I. Popa), acel militant **Tot** din 1933—34, avînd între colaboratori pe Dem. Botez, G. M. Zamfirescu, Bogdan Amaru, Al. Lambrino, sau **Caradaşca** din 1934—35 şi cîte încă... Lista s-ar putea prelungi pînă la dublarea celor două volume existente. Ei bine, admiţînd că lucrarea apărea chiar în 4 volume şi satisfăcea deplin sub raportul repertoriului de titluri, structura sa nu devenea infailibilă, decît dacă îşi propunea să epuizeze lista revistelor tipărite vreodată la noi. Cum aşa ceva nu se preconizează şi deci fundamentală rămîne operaţia de **alegere,** reuşita ei depinde integral de stabilirea unor repere şi conformarea la ele pe toată durata operaţiei. Nu omisiunile sînt cele care grevează asupra lucrării lui I. Hangiu, ci impresia de arbitrar, începînd de la selecţie şi pînă la stabilirea listelor de colaboratori. Fără a mai discuta ce lipseşte, chiar în ceea ce există se furişează prea des întîmplarea pentru a păstra intactă siguranţa, încrederea noastră în temeinicia studiului întreprins. Bine intenţionat, autorul lărgeşte perspectiva cînd este cazul şi adaogă pe lîngă programul cîte unei reviste, un text sau mai multe considerate ca reprezentative. Cînd la capitolul rezervat **Liniei drepte** din 1904 se inserează textul antologic al lui Arghezi, „Vers şi proză", înţelegem motivul, însă nu-l mai distingem cînd din **Ideea europeană** se extrage un text ocazional al lui Rebreanu (total insipid pentru cititorul care nu este informat măcar într-o notă de subsol asupra împrejurărilor ce l-au determinat). Aplicarea unor măsuri diferite derutează ; de pildă, a fost considerată demnă de reţinut ancheta despre „noua spiritualitate" din **Tiparniţa literară,** însă modalităţi similare de a lua atitudine practicate de alte reviste sînt ignorate şi, bunăoară, ancheta din **Azi** (nr. 29/1937) avea cel puţin tot atîta semnificaţie, plus un mai evident ascuţiş, polemic faţă de ideologia dreptei. Jocul întîmplării este liber practicat în aparatul tehnic al ediţiei. Produce numai confuzie sistemul de a marca unele prezenţe în listele de colaboratori ale revistelor prin indicaţii suplimentare în paranteză. Ion Barbu este citat pe lista **Hienei** cu o poezie, dar este omis de pe lista ultimului **Literator,** unde debutase la îndemnul lui Tudor Vianu. Între colaboratorii **Vieţii literare** a lui I. Valerian, G. Călinescu este distins cu articolul despre Pirandello, ca şi cum ar fi fost unica sa prezenţă, cînd de fapt ţinuse o cronică a literaturii străine, pe lîngă articole de atitudine estetică, infinit mai elocvente. Absolut bizare sînt interdicţiile aplicate unor scriitori, este cazul uitatei Corina Irineu, spirit remarcabil în cercul **Ideii europene** dar şi la **Cuvîntul liber, Flacăra, Viaţa Românească** pînă în 1924, radiată de peste tot cu obstinaţie, probabil fiindcă nu i se cunoaşte activitatea. Alte epurări sînt de trecut în seama neglijenţei, cum ar fi omiterea lui Tudor Vianu dintre colaboratorii **Vieţii noi** sau a lui M Breslaşu din publicaţiile dinainte de 1944. Inadvertenţe puţin plăcute pentru ţinuta ştiinţifică a lucrării se întîlnesc în indicii finali. Spre a da un exemplu, Vasile Pârvan nu este de găsit în „indicele de colaboratori" deşi în corpul ediţiei apare la **Semănătorul,** la **Luceafărul** şi în alte locuri.

Materia enormă l-a copleşit pe editor şi uneori l-a înghiţit pur şi simplu. Unde a întîlnit drumuri bătătorite, mai ales pentru perioada pînă la 1900, le-a folosit împins din urmă de nerăbdarea parcurgerii întregului traseu propus. Puţină investigaţie proprie nu ar fi fost zadarnică. De pildă, în cazul **Stelei Dunării,** pe lîngă arhicunoscutul articol-program s-ar fi nimerit de minune acele rînduri de revenire din nr. 8, marţi 19 oct. 1855, în care publicaţia îşi precizează atitudinea : „Din început am declarat că Steaua este o **foaie populară ;** ea aspiră de a-şi forma publicul după ideile, principiile şi simpatiile expuse în profesia de credinţă din nr. 1. Acest public nu se compune pentru noi din bărbaţii de stat, şi din geniile politice pentru care nimică nu este necunoscut ; noi nu scriem nici măcar pentru acei ce au cutrierat Europa, ba chiar nici pentru acei ce sînt în stare de a se abona la giurnalele străine de 15 şi 10 galbeni. Ambiţia noastră este de a ne adresa la un alt public, care deşi mai numeros, a fost ţinut pînă acum departe de viaţa inteligenţii, care începe a se trezi, îşi cunoaşte puterea şi driturile, şi aspiră prin urmare a şti, şi apoi a şi lucra, etc. etc". Aria de prezentare a **Revistei Române** a lui Odobescu este extinsă prin cîteva fragmente dintr-un studiu despre „principiile criticei" semnat de Radu Ionescu, text pus în circulaţie de mult de către T. Vianu, dar care putea fi întregit prin elemente inedite dacă se avea în vederea continuarea expresă a studiului respectiv într-o altă publicaţie a vremii (cf. **Independinţa** din 22 noembrie 1862). Un anumit tip de scăpări trădează faptul că datele n-au fost omologate totdeauna **după** cercetarea minuţioasă a publicaţiei fişate. O simplă foiletare a **Neamului românesc** ar fi dus neapărat la consemnarea suplimentelor literare din 1919—1924.

Însăşi discuţia pe care o alimentează pledează pentru reluarea lucrării într-o ediţie îmbunătăţită. Ar fi de meditat la eventuala structurare a materiei astfel încît să se creeze cîteva focare-pivot în jurul cărora să graviteze apariţiile mai mult sau mai puţin efemere. Sugestia se sprijină pe realitatea istoric-literară, ilustrată de cazurile **Literatorul, Sămănătorul, Sburătorul** chiar. Chiar reviste care n-au marcat o direcţie, ca **Bilete de papagal,** au proliferat şi au născut sateliţi, cum va fi în cazul amintit măcar **Cucu Prahovei** al lui Bogza sau **Pe drumuri noi** al lui Eugen Jebeleanu, demne de reţinut într-un tablou nuanţat al mişcării literare. Tocmai obiectivul literar al lucrării obligă să se ţie seamă de încercările, fie şi efemere, ale unor scriitori de a edita reviste proprii. În ediţia actuală se trece peste **Viaţa imediată** a lui Geo Bogza, din 1933, deşi acolo a apărut un important program de artă angajată, protestatară — dar la o reluare trebuie impusă receptivitatea pînă la trecătoarele **Icoane Maramureşene** ale lui G. M. Zamfirescu (Satu Mare, 1924) şi **Opinia publică** a lui Ion Călugăru din 1929.

NOI PROBE ÎN SPRIJINUL UNOR ATRIBUIRI

După o suită de informaţii relative la familia Odobescu, comunicate de d-na Elena Piru în cîteva numere ale **Revistei de istorie şi teorie literară,** aceeaşi publicaţie îmbogăţea deunăzi cunoştinţele cititorului cu două texte inedite ale autorului „scenelor istorice", identificate în paginile **Epocii** de la 1887 de către dl. George Baiculescu. Este vorba de două articole avînd ca pretext inaugurarea statuii lui Ovidiu la Constanţa, eveniment folosit de scriitor pentru a ostraciza a doua oară pe poetul latin şi de a trimite săgeţi spre oficialităţile vremii. Sub pseudonimul **Ibis,** luat chiar din Ovidiu, se identifică cu exactitate stilul odobescian îmbibat de clasicităţi, turnat în tiparele unui retorism erudit. Cel ce scoate din anonimat textele observă precis indicaţia lui Odobescu însuşi dintr-un articol ulterior apărut sub semnătură, prin care dezvăluie paternitatea textelor destinate a combate **ovidomania,** cum zicea scriitorul. Probe în plus se găsesc în corespondenţa abundentă dintre Odobescu şi soţia sa rămasă la Paris.

Întreg momentul colaborării la **Epoca** se leagă de împrejurări extrem de precare din existenţa scriitorului. Reîntors în ţară numai pentru a-şi asigura mijloacele materiale în vederea continuării lucrului la marea sa operă **Tezaurul de la Pietroasa,** Odobescu se vede, practic, sechestrat locului, în imposibilitatea de a obţine sprijinul autorităţilor de resort, amînat **sine die** de un Dim. Sturdza, cînd nu era brutal refuzat de un Brătianu. Contra acestuia din urmă izbucnea la 23 aprilie 1887 : „El nu vrea probabil decît lucrări în care să se arate că România nici nu a existat pînă nu a apărut sublimul Vizir, Brătianu : Cavour, Bismark, Colbert, Carnot, etc. etc. al României" (B.A.R.S.R., Coresp. inv. 63.346). Peste cîteva zile Odobescu interpreta unele avansuri verbale ca sugestii de a susţine în scris guvernul, în schimbul unui stipendiu financiar, ceea ce, evident refuză indignat. Nu-i rămîne decît să imagineze posibile expediente. Amintindu-şi de vechea colaborare la **Românul,** tatonează eventualitatea de a prelua direcţia acestuia. La 4 iulie era foarte decis în acest sens şi, — după un răspuns definitiv negativ din partea lui Sturdza, — gata de campanie politică (id. Coresp. inv. 63. 418). Aranjamentul cu **Românul** întîrziind să se perfecteze, recurge la soluţia **Epoca.** Pentru o perioadă de vreo trei săptămîni lipsesc scrisori, dar la 21 august îl vedem pe Odobescu vestindu-şi soţia că încheie articolul despre Ovidiu pentru **Epoca,** adică tocmai paginile acum exhumate (Cf. Cores. inv. 63.443). La 3 sept. comunica şi detalii cu privire la remuneraţie, care era de 200 franci pe lună. Stimulat, scriitorul nutrea gîndul directoratului, calculînd pentru 1 000 fr. lunar să ridice autoritatea **Epocii.** Însă lucrurile rămîn la stadiul iniţial şi Odobescu, mai de voie, mai de nevoie, se dedică colaborărilor regulate sub proprie semnătură. Inaugurarea o face cu traducerea unui fragment din **Tezaur** (punct de pornire preţios pentru oricine îşi va asuma necesara versiune românească integrală a acestei lucrări), căruia îi urmează articolul **Alecsandri şi Fîntîna Blanduziei** anume redactat pentru „îmbunarea" poetului, cum rezultă dintr-o scrisoare de la 9 oct. (Coresp. inv. 63.483). Se succed apoi colaborări avînd îndeobşte teme cultural-artistice (Teatrul Naţional, Şcoala dramatică, Organizarea Universităţii ş.a.) din ce în ce mai pigmentate de nerv polemic pînă ce acesta se converteşte de-a dreptul în pamflet, ca în **Iadul pardosit cu gînduri bune,** apărut la 11/23 noiembrie 1887. Dar genul acesta de „combativitate" producea probabil dificultăţi gazetei ; cert este că scriitorul nota contrariat întîrzierea plăţilor şi o interpreta în consecinţă : „Vor să ucidă pe toţi cei ce nu se supun proiectelor lor infame de dominaţie. Ştiinţa, literatura, artele, toate acestea sînt pentru ei superflue. Cînd vom vedea aici timpuri mai bune ?" (Coresp. inv. 63.504). La 4 decembrie se plîngea de aceeaşi întîrziere declarînd că înţelege să pună capăt colaborării la **Epoca.**

Reactualizarea acestui episod din activitatea lui Odobescu, prin comunicarea substanţială a d-lui G. Baiculescu, are darul să reamintească situaţia bizară a atîtora dintre scrierile clasicului nostru, cum sînt parte din articolele pomenite, inexistente în nici o ediţie. Este binevenită darea la lumină a textelor neidentificate pînă acum, însă ce facem cu acelea pe care toţi le întîlnesc citate în bibliografii, în comentarii dar rămîn ca şi „inedite" cîtă vreme nimeni nu le-a citit încă în vreun volum de opere ? !

Geo ŞERBAN

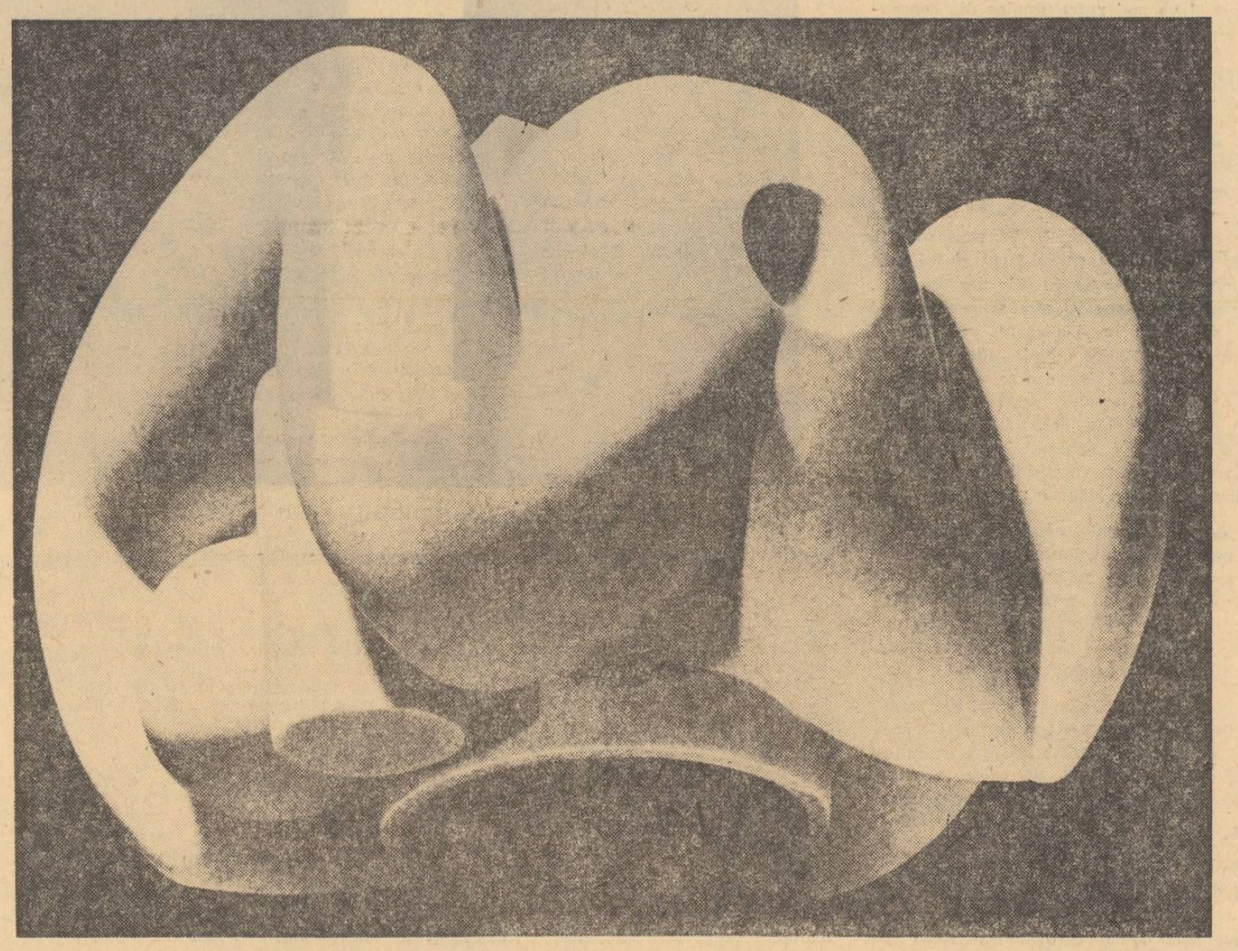

ISAMU NOGUCHI — „CAPITEL"

breviar

ION POGAN

Crizantemele lumii

Afirmat între cele două războaie ca autor a patru volume de versuri, Ion Pogan reapare într-o suită retrospectivă, aşa cum ne-au obişnuit şi colegii săi de generaţie (Virgil Carianopol, Ion Th. Ilea, Ion Molea, ca să nu citez decît vreo cîteva nume la întîmplare). Retrospectiva, condensată, în cîteva idei, o face şi prefaţa lui Ion Biberi, din care se poate reţine că poezia lui Ion Pogan „s-a sustras modei", şi, „depărtată de formulele şi decantările şcolilor poetice de avantgardă" izvorăşte dintr-o atitudine contemplativă. Noi însă distingem în acest volum de contact cu o altă sensibilitate poetică, cu o altă lume, o reînnoire, fără să fie o modernizare a expresiei sale poetice. Ion Pogan, aşa cum reiese din lectura cărţii a avut contacte, după opinia noastră, cu şcolile poetice şi mai ales s-a supus unor influenţe din care am enumera pe cea simbolistă, în etalarea grădinilor autumnale (Linişte şi comori, *1929*, Relief, *1932*), *ca şi contactul evident cu Ion Barbu şi Arghezi* (Zogar, *1936*). *G. Călinescu îl înregistra tocmai prin aceste contacte, trecîndu-l în categoria ermeticilor şi citîndu-i contribuţia la lirica „ciiniei". În volum, poetul reproduce şi acea* Rugă de cătel *pe care marele critic o trata ca o plecare din Ion Barbu (aluzia la ciinele Fox), realizată însă în manieră arghezianăă:*Inimă, clopot, aur, aramă, / ce mă doare sub coaste, mamă, / sub coaste subţiri de cătel / adus prin lume ca un inel?

Pentru că în economia volumului autorul nu şi-a mai împărţit poezia pe cicluri sau volume e greu să descifrezi vîrstele acestei activităţi şi mai ales să-i determini ineditele. Ar fi necesară o contabilitate literară cu volumele vechi deschise pe masă. Totuşi, cel mai inedit se pare că e începutul cărţii, cu poemele dedicate patriei şi istoriei; o imagine a lui Mihai Viteazul la Neajlov, în acest context, devine exemplară: Veneau prin apele nopţii turbane şi fesuri, / văzduhul murea în cîntece de presuri (...) Nimeni nu dormea în aşternutul cîmpiei, / numai stăpînii stejari ai Vlăsiei / picoteau lîngă joaca lăstarilor tineri...

O contemplaţie lucidă, în mod egal legată de interior şi de natură, poezia lui Ion Pogan, fără să revoluţioneze, întregeşte peisajul liric al generaţiei sale, oferind ore de vis cristalizat, la limita dintre reverie şi notaţie ca-n acea „lectură din Rilke": Noaptea, cînd mă trezesc, se joacă peste alba / lumină a paginei un duh mai rotund, / el îşi atîrnă pe gîtul liniştei salba, / şi-mi umple sîngele cu muzici pînă-n fund.

ŞTEFAN POPESCU

Nestematele unelte

Cele trei suite lirice (Porţile, Veşnicie, Nestematele unelte) *cuprinse în acest al unsprezecelea volum de versuri al lui Ştefan Popescu nu aduc, dincolo de tematică, o noutate în dezvoltarea poeziei sale. El rămîne acelaşi, remarcabil prin simplitatea versului, simplitate care e altceva, spunea cîndva Vladimir Streinu, decît „lirismul cursiv". De la remarca aceleaşi simplităţi pe care G. Călinescu o consemna în marea lui* Istorie a literaturii *(1941) pînă acum, Ştefan Popescu a scris proză (romane, nuvele, schiţe), a tradus din literaturi diverse (o menţiune pentru Scrisorile persane ale lui Montesquieu) s-a încercat în critică (un volum premiat, la propunerea lui Tudor Vianu, de Academia Română, în 1948), a publicat eseuri şi studii de artă.*

Această activitate debordantă nu a influenţat, şi lucrul pare curios, activitatea sa de poet, cultivînd în continuare o poezie fără artificii, o lirică directă, puţin prozaizată, uneori supărător poematică. Mai concentrate, emoţiile sale ritmate ar fi avut profunzime şi selectate l-ar fi caracterizat ca un poet de atitudine, ca un răzvrătit îndrăgostit de om.

Prima suită, Porţile, *e concepută în 39 de secvenţe, un fel de psalmi sentimental-autobiografici, nu lipsiţi de ideea de destin :* Nu plînge la porţi, / poate că ele te feresc / de-un viscol de doruri / nemaicunoscut // Nu plînge la porţi, / poate-ndărătul lor / sînt morţi îngenunchiaţi / înspăimîntaţi de ce-au avut să vadă.

Porţile sînt „necunoscutul", surpriza, dragostea sau moartea, suferinţa sau bucuria ; omul e îndemnat, în tonalităţi biblice, să încerce toate cheile: „poate că se nemereşte vreo cheie răzleţită prin amintiri, brodită la zimţi". Metafora porţilor e flexionată însă pînă la oboseală, prin ritmuri de descintec, dealtfel notabil, (Le întorc, le răsucesc, / cheile nu mai răzbesc. / Porţile stau ruginite, / dorurile neclintite), *prin reflexive notaţii de-o supărătoare conjunctură teoretică* (Anotimpurile, ornic timpului / Porţile lor, pavăză cimpului, unde viţele pasc trifoiul cunoaşterii), *prin proze comune, aşezate în versuri* (Batem, batem, batem. / Prin atîtea porţi străbatem. / Cu voinţa răzbatem...)

Ciclul Veşnicie, *în 16 „poeme", continuă conjugarea ideii de destin (ideea de porţi) cu scopul de a defini, desigur metaforic, noţiunea de veşnicie :* Veşnicia e din totdeauna / cel mai vast ocean, mai pacific // Dăinuie ca să adeverească / faima Cetăţii unice / din veac peste veac ; / cetatea inexpugnabilă a Certitudinei.

În Nestematele unelte, *ultimul ciclu, debutînd cu un aforism din Brâncuşi, se încearcă, mai convingător, o poezie a lucrurilor :* Întrebările se fac fiinţe / şi fiinţele devin lucruri / cu care nu se-ntîmplă ceva, / decît atunci cînd se umblă cu ele. *Ciclul pare a fi un comentariu la Brâncuşi sau la Rilke, preferabil inflaţiei ideatice din suita porţilor :* Cumînţenia lucrurilor / e ca a pămîntului (...) Foşnesc lucrurile (...) foiletesc de gesturile oamenilor (...) învie sub amprentele degetelor lor.

Poate, mai mult prin tematică, ultimele poeme ale cărţii aduc o noutate. Undeva poetul ne invită cu dezinvoltură : „Haideţi, să fim obiecte !" Şi-n aceste poeme ale obiectelor, cu ironie, cu detaşare, cu inteligenţă livrească, Ştefan Popescu încearcă o ieşire din dicteul plat al constatărilor interogative. Un minimum de fantastic, o bună drogare onirică: Salonaşul mătuşii Matilda e / — după cum aţi putut să vă daţi seama — un muzeu cu lucruri de odinioară (...) Şi în muzeu lucrurile povestesc „fiind". / Vorbesc ochilor, vorbesc cu tăcerea lor, / cu poziţia, cu nepăsarea lor de cînd sînt ; gînditoare cu profunzimea acelui „de cînd sînt".

LECTOR

ERATA

La rubrica **Punct şi virgulă** din nr. 43 al revistei noastre, începutul celui de al doilea paragraf al notei din ultima coloană se va citi astfel : „Un studiu este consacrat de Adrian Pârvulescu creaţiei lui Camil Petrescu, cercetînd în opera marelui prozator raportul între **conştiinţă** şi **existenţă**".

PLASTICĂ

GH. PETRAŞCU

eseu biografic

Petraşcu era moldovean şi ţinea la această origine, avea o bună părere despre Moldova şi moldoveni; adesea, în discuţii, enumera gloriile Moldovei (Alecsandri, Eminescu etc.) fără să facă însă patriotism local. S-a născut la Tecuci, la 5 decembrie 1872. Nu şi-a cunoscut tatăl, care murise cînd copilul era foarte mic; a fost, cum spunea uneori „un copil de văduvă". Avea doi fraţi, cu mult mai mari care şi-au făcut bune cariere la Bucureşti: Vasile Petraşcu, medic şi Nicolae Petraşcu, critic şi istoric literar, autor printre altele al unor studii de bază asupra lui Alecsandri.

Viitorul pictor urmează clasele primare şi primii ani de liceu la Tecuci. Cursul superior al liceului îl face la Brăila. În liceu i-au plăcut mai ales ştiinţele naturale, poate şi din simpatie pentru profesorul său. Acest profesor este şi primul lui îndrumător şi stimulator pentru pictură. La sfîrşitul ultimei clase (prin 1892) s-a organizat o expoziţie de desen a elevilor, unde au fost expuse şi lucrările elevului Petrovici Gheorghe. Aşa se numea; după curentul onomastic al timpului şi după exemplul fraţilor săi, îşi va schimba peste un an numele în Petraşcu. (Dintre rudele apropiate, care şi-au păstrat vechiul nume, poate fi amintit filozoful Ion Petrovici). Revenind la expoziţia de desene din 1892 a elevilor brăileni, se spune (tot materialul memorialistic este scos din relatările pictorului), că profesorul de ştiinţele naturale, care vizitase expoziţia, l-a chemat la el, l-a felicitat şi i-a sugerat ideea să urmeze **Beleartele,** dar ştiind că elevul se hotărîse să studieze ştiinţele naturii, l-a apostrofat: „Cu **Ştiinţele naturale** n-ai să mergi prea departe; poate ai să ajungi profesor ca mine, dar d-ta ai un talent pe care n-ar fi rău să-l cultivi, ai **putea deveni pictor!**" Era prima dată cînd cineva îi vorbea de vocaţia sa reală.

La Bucureşti se înscrie totuşi la Facultatea de ştiinţe, urmînd ştiinţele naturale, după exemplul dascălului său. Ştia că a fi pictor, după părerile familiei sale, nu era „ceva prea serios". Fără ştirea fratelui său Nicolae Petraşcu, chiar în cursul primului an universitar frecventează şi Şcoala de Belearte. În anul următor renunţă total la ştiinţele naturale şi se consacră beleartelor. În familie s-a produs o mică dramă iar Nicolae Petraşcu, luînd cîteva din lucrările studentului, le-a arătat lui Nicolae Grigorescu, cea mai notorie personalitate artistică a timpului: Grigorescu le-a privit atent şi i-a comunicat criticului că „are talent", recomandîndu-i să urmeze neapărat **Beleartele.** Pentru destinul pictorului Petraşcu intervenţia lui Grigorescu a fost esenţială.

A urmat Beleartele fără succese excepţionale; pe atunci, la Bucureşti, academismul era în floare iar studentului Petraşcu nu i se potrivea. Alături de alţii s-a manifestat împotriva lui Stăncescu, conducătorul acestei instituţii. După terminarea studiilor cu ajutorul lui Grigorescu a obţinut o bursă la Paris, unde a stat patru ani, la **Academia Julian,** avînd profesor pe Bouguereau. De asemenea, cu acest academist impersonal şi plat, temperamentul lui Petraşcu nu era de loc în concordanţă. La **Academia Julian** se făceau ziua compoziţii pe subiecte mitologice şi numai seara schiţe după model. Un moment hotărîtor în formarea pictorului a fost o vizită a lui Grigorescu în atelierul şcolii din Paris. Pictorul venise să-şi aranjeze panoul cu lucrările pe care urma să le expună în capitala Franţei. Au vizitat oraşul iar Grigorescu i-a cerut să-i vadă lucrările şi Petraşcu l-a condus la locuinţa sa; i-a arătat cîteva compoziţii de şcoală. Marele pictor n-a fost de loc entuziasmat şi l-a întrebat dacă nu are „ceva după natură". La vederea unor schiţe dintr-o excursie la Barbizon, Grigorescu a exclamat: „Numai de astea să faci, lasă-te de compoziţii!" A fost o lecţie cu consecinţe. Acestui mare om şi artist i-a păstrat toată viaţa o stimă şi un respect deosebit. Cînd mult mai tîrziu se întîmpla să discute cu pictori sau cu amatori şi cînd aceştia arătau scăderile picturii lui Grigorescu şi mai ales cînd i se spunea că el l-a întrecut, Petraşcu protesta violent: „Dl. Grigorescu (aşa-i spunea chiar după moarte) a fost un mare pictor!" Ca un suprem omagiu adus acestui mare maestru, Petraşcu a înţeles să-l evoce în discursul său de recepţie la Academia Română, în 1937.

După anii petrecuţi la Paris, reîntorcîndu-se în ţară, începe să lucreze mai ales după natură avînd o predilecţie pentru peisajul românesc. În această orientare era, desigur, influenţat şi de mişcarea sămănătoristă; Petraşcu se manifesta direct împotriva artei pompieriste din Occident; era revoltat pe faptul că o anumită mentalitate oficială românească nu tindea spre încurajarea pictorilor români care deschideau expoziţii la Bucureşti, în schimb pictorii străini „în turneu" erau „apreciaţi". „Avem pictori mai buni decît străinii care vin la noi: Andreescu, Grigorescu", spunea adesea.

În prima vară după terminarea studiilor a lucrat la Agapia, unde se ducea şi Nicolae Petraşcu şi unde venea şi Delavrancea, rămas o figură pitorească în amintirile pictorului. Fiind atunci la Agapia era instalat cu şevaletul lîngă un drum pe care se plimbau cei veniţi la odihnă. Pe cînd lucra a trecut Delavrancea. S-a oprit şi s-a uitat la ce lucrează. Apoi a plecat fără să spună un cuvînt. A doua zi a văzut pe Delavrancea instalat în acelaşi loc cu şevaletul (Delavrancea făcea, ca amator, pictură şi grafică). Discret a căutat să-l ocolească şi să treacă mai departe, dar Delavrancea l-a chemat să-i arate ce lucrase. Petraşcu s-a uitat pe şevalet şi a tăcut. „Nu-ţi place" a zis Delavrancea, „nici mie nu-mi place destul. Al tău era mai frumos, mai interesant. Tu reuşeşti să le **dramatizezi".** Cuvintele scriitorului au fost ca o deschidere de orizonturi şi de atunci a dramatizat mai evident, cu mai multă forţă.

După această întîmplare şi-a deschis prima expoziţie la Ateneu (1900); era un început de iarnă; pictorul sta singur în sală, lîngă fereastră şi privea cum ninge. Deodată uşa se deschide şi apare Delavrancea, îmbrăcat într-o şubă mare şi cu căciulă, de sub care-i ieşeau buclele şi mustăţile cu urme de ninsoare. A vizitat expoziţia defilînd prin faţă tablourilor. Petraşcu se ţinea după el. După „defilare" l-a întrebat: „Unde-i lucrarea de la Agapia?" I-a arătat-o. „Vreau s-o reţin, cît costă?" a întrebat Delavrancea. „Cu 1 000 lei figurează în catalog, dar pentru dv. o dau mai ieftin!" La această generozitate a pictorului a izbucnit: „Nu puştiule, îţi dau 1 000 lei: n-o iau pentru mine ci pentru primărie!" Delavrancea era pe atunci primar al Bucureştilor. „Era primul meu cumpărător" povestea adesea pictorul. Lîngă încurajarea morală a lui Grigorescu venea acum cea materială a lui Delavrancea.

În cărţile care s-au scris despre Petraşcu, pictorul e prezentat ca un om dominat de sentimentul maturităţii, un taciturn, în orice caz destul de greu abordabil. Se ştie că în tinereţe avusese o fire mai deschisă, chiar surîzătoare de multe ori, amator de anecdote şi de muzică; avusese chiar o plăcută voce de bariton. În primele autoportrete (1902—1910) de multe ori îşi surprinde zîmbetul ba chiar „se împodobeşte" cu lujere de viţă în jurul capului ca un fel de Pan sobru. (Avusese chiar o vie la Nicoreşti, moştenită, pe care şi-a vîndut-o.) După 1920 figura lui Petraşcu apare mai aşezată, mai gravă, mai serioasă, într-un fel, şi deci mai puţin comunicativă.

Prima sa expoziţie de succes a fost cea de la „Tinerimea artistică" în 1915, cînd împlinise 43 de ani. După această expoziţie a urmat recunoaşterea. În cercul Tinerimii artistice cel mai iubit pictor era Ştefan Luchian, faţă de care avea o deosebită preţuire. Vorbea cu respect de îndrumătorul său Grigorescu, cu durere despre numărul redus de pînze al lui Andreescu, dar vorbea cu deosebită plăcere despre Luchian; despre florile lui fixase chiar expresia, care-i aparţine „o sărbătoare de culori" în care trebuie să recunoaştem şi afirmarea unor afinităţi. Coloristul Petraşcu vibra în faţa marelui colorist Luchian. Fondul de gravitate al picturii sale îl făcea să aibă o simpatie deosebită faţă de Andreescu. Chiar dacă manifesta respectul faţă de „marele Grigorescu" care l-a ajutat primul, nu-i trecea cu vederea drăgălăşenia emoţională, într-un fel superficialitatea din ultima parte a operei sale.

Pictura lui Petraşcu s-a dezvoltat în cadrul acestei tradiţii româneşti dar şi cu filoane, organic asimilate, din impresioniştii francezi, dintre care preţuia în mod deosebit pe Cézanne. Manifesta simpatii şi faţă de alţi maeştri ai artei universale printre care Rembrandt şi Velasquez ocupau primele locuri. Îi urmărise îndeaproape în muzeele occidentale.

A călătorit mult, mai ales în Occidentul Europei; în 1906 a făcut şi un voiaj în Egipt de unde a adus unele lucrări, dar centrele care-l atrăgeau erau Veneţia şi Parisul. Fiecare călătorie începea cu 2 zile de vizită în muzee, cu 2—3 zile de căutare a „motivelor" pentru pictură şi apoi cu zilele de lucru. Era un om ordonat, un artist care lucra cu program. În Italia şi Franţa a fost de mai multe ori. Dacă la Veneţia lucra chiar în oraş sau în orăşelele din jur, în special în Chioggia, în Franţa, după ce vizita muzeele Parisului, se retrăgea în provincie, de preferinţă în Bretagne sau după exemplul lui Grigorescu la Vitré, în Ille-et-Vilaine.

Apoi a lucrat la Agapia, Cîmpulung (Muscel), Nicoreşti (unde a adăugat casei de la vie un mic atelier). După război şi-a construit la Tîrgovişte o altă casă cu atelier. A mai pictat la Vălenii de Munte, Sighişoara (oraş atît de apropiat de cromatica picturii sale); în Dobrogea a lucrat ani de-a rîndul, la Balcic, Turtucaia, Silistra dar mai ales pe litoral, la Techirghiol şi Mangalia. Socotea Marea Neagră ca una din cele mai frumoase mări. O călătorie de o greutate substanţială în evoluţia creaţiei sale a fost cea din 1929 în Spania, cu ocazia organizării secţiei de pictură a Pavilionului românesc al Expoziţiei internaţionale din Barcelona. Timp de două săptămîni s-a împărţit între Madrid şi Toledo. La Muzeul Prado din Madrid se „întîlneşte" cu Velasquez şi Goya. La Toledo a lucrat zece zile. Pînzele din Toledo sînt în opera sa de peisaje cele mai puternice şi mai originale. Peisajul spaniol l-a impresionat în mod deosebit. Povestea uneori că la Muzeul Naţional din Madrid (Prado) un preot spaniol i-a caracterizat astfel pictura Spaniei: „Noi avem pictori puţini, dar foarte buni". Remarca spaniolului devenise un principiu în arta sa.

Înaintînd în vîrstă, tematica picturii sale, în cea mai mare parte axată de peisaj, se schimbă; apare interiorul, natura moartă şi din cînd în cînd figura omenească (soţia, copiii, prietenii, el). Această schimbare de tematică este explicabilă prin vîrstă (suporta mai greu lucrul afară) dar şi prin dorinţa de a face lucrări mai adînc elaborate. Petraşcu lucra, relativ, repede; majoritatea pînzelor sale sînt făcute în 2—3 ore. Toate tablourile sale de peisaj sînt fixate şi finisate în acest tempo pentru că lumina, după cum ştim, se schimbă repede iar principiul său era consecvent: să redea adevărul din natură. I se părea absurd să lucrezi acelaşi peisaj în zile diferite, cu inevitabila variaţie de lumină, şi i se părea monstruos să lucreze după fotografie. Interioarele îl privau de fluctuaţia luminii, îi ofereau posibilitatea de a le observa timp mai îndelungat şi putea să le redea cu mai multă autenticitate, aprofundîndu-le.

Dacă primul mare succes l-a avut după 1915, ascensiunea a urmat după 1925 cînd i s-a decernat Premiul Naţional. De prin 1930 a început să fie socotit unul din cei mai mari pictori români în viaţă. Consacrarea n-a venit uşor, la 65 de ani... în 1937 a fost ales membru al Academiei Române, primul pictor român care a pătruns în acest for. Tot în acest an expune 12 lucrări la Paris, în cadrul Expoziţiei internaţionale, unde obţine **Marele Premiu** şi unde este remarcat de marele istoric şi critic de artă italian Lionello Venturi. A fost Cavaler al **Legiunii de onoare.**

Nu-i plăceau „principializările", nu-şi teoretiza propria sa artă, nu admitea cronicile plastice prea literaturizate. Cînd picta, voia să facă lucrurile mai „frumoase"; era singurul lui manifest artistic.

Printre oamenii care i-au fost apropiaţi pot fi amintiţi Dr. Donna, colecţionar de artă „cu mult gust" şi Zambaccian care-l vizita şi care i-a dedicat vreo cîteva pagini de „amintiri".

Evita discuţiile despre pictură, dar citea preocupat biografiile şi corespondenţa marilor artişti. Scriitorii îl-au interesat mai puţin. O schiţă din tinereţe ilustrează **Scrisoarea V** de Eminescu.

Nu era înclinat să dea lecţii dar privea pictura cu multă seriozitate, în genere ca o modalitate de a se zugrăvi pe sine iar spre sfîrşitul vieţii ca un fel de filozofie plastică a existenţei. Contempla lucrurile şi căuta să le dea o strălucire pe care în existenţa comună nu o aveau. G. Călinescu i-a caracterizat opera ca un „solilocviu în faţa obiectului, o meditaţie asupra soartei omeneşti".

Şi-a iubit foarte mult ţara şi s-a legat foarte mult de acei pictori patrioţi printre care punea pe Luchian în primul rînd. Povestea cu multă participare o întîmplare semnificativă din viaţa acestui mare pictor: Pe cînd era bolnav şi picta mai ales flori, a primit odată, de la o mare personalitate un buchet de flori aşezat într-o luxoasă şi rară vază străină. Luchian a mulţumit dar a mutat cu violenţă florile într-o oală de lut, ţărănească.

Inspiraţia de artă populară a pătruns în pictura lui mai ales prin covorul românesc, prezent în interioarele din ultima parte a vieţii; înaintea lui Ţuculescu pe care l-a cunoscut şi l-a apreciat, e cel dintîi pictor român care a pictat scoarţele. Îşi făcuse o adevărată colecţie de covoare şi ceramică populară românească. Spre sfîrşitul vieţii pictura sa se luminează, dispar imaginile cu dominante cromatice închise; nu era refractar modernismului (Braque, Picasso) dar nu şi-a schimbat de loc drumul său, continuînd să învăluie în aceeaşi poezie un peisaj cu soare sau un iatac cu scoarţe şi fotolii.

Din 1942 nu mai lucrează iar la 1 mai 1949, în vîrstă de 77 ani, se stinge din viaţă, la Bucureşti. Şi din toate imaginile pe care i le cultiv ca un viciu, peste ani, Petraşcu îmi apare mai ales din acel autoportret cu bonetă roşie, cu ceva din prestanţa meditativă a dogilor veneţieni.*)

Emil MANU

*) Multe din informaţiile intime de familie ne-au fost comunicate de tov. prof. univ. arh. Gh. Petraşcu, fiul pictorului.

MIHAI GHEORGHE — „DANS POPULAR"

NICOLAE OANCEA

Cu umbra lor

Umbră să arunci pomilor, Soare
şi cald în fructe, în miezul lor,
pentru cînd voi veni în dezastru
de animal răpitor

Dragostea pentru fructe! Vai, de
atîtea veacuri vegetal cum rămîn...
eu, întorsul spre acest regn păgîn
îţi spun: coace-le! haide!

Umbră să arunci pentru răcoare,
pentru somn, după o pradă grea,
cînd înnoptaţi copacii s-or repede
cu umbra lor peste înfăţişarea mea...

Cuvinte pentru un copac

Frunzele tale în vînt triste se vor
risipi
cum îngropat n-ai să le alergi
şi cum mi-e dor de crengi goale şi
de un cer tăiat numai din crengi...

Lasă-te în toamnă, spre voia mea,
spre dorul pentru aceste culori...
Născut ai fost într-un fel, întrucîtva
aşteptării mele de întîmplări

Şi iată-ne

Prea repetate şi mult în declin
stau întîmplările, doamnă, între noi...
cum îmi arăţi în ceşti de Rozenthal
şi-n
umbrele, aceleaşi căzînd

Cum îmi arăţi de ziuă ochii mari şi
pentru moarte somnul tău căsnit...
Poate s-au isprăvit cîte poţi fi,
cîte-am putut să fim

Şi iată-ne iubindu-ne de-un fel
parcă-al zăpezii, parcă-al apei line
spre-o veşnică-nclinare de lume, de
nivel,
de pantă, de ursită, de rău, de bine,

ION NICOLESCU

Versuri ironice

(folcloric)

Un haiduc o ce haiduc
stă la Hanul lui Manuc
de îşi coase toalele
şi-şi unge pistoalele

de din codrul lui de pîine
muşcă trist un zeu de cîine
muşcă frunza toamnelor
obiceiul doamnelor

murgul paşte trandafiri
de mirare de te miri
cînd pe cer ies castele
stelele nefastele

craiule nu clătina
paltinul şi platina
c-am visat un murg murind
şi n-am gînd ca să mi-l gînd

scoate-mi capul la mezat
mezii s-au extremizat
craiule că nu mai pot
să trec visele înot

(clasic)

poetul moare-n sine
nu costă nimănui
ce moarte e mai bine
să fie viaţa lui

abia o stea în urmă
o ieftină lămîie
pe umbra ta de-o scurmă
cu sarea şi-o răzgîie

nemuritoare ghiaţa
din mort nu face viu
şi nu prea-i viaţă viaţa
albastră din sicriu

de-aş fi ce nu mai rîde
adică mort de-aş fi
de moarte tot aş rîde
aş rîde de-aş muri

ci facă tumbe moartea
şi viaţa cît mai des
de rîs din viaţă-i partea
prin care m-am eres

(romantic)

joacă-te Elisa Müller
cu de lucruri fără număr
crape conetabilul
minţii numerabilul

de atîtea zecimale
anii ţi s-au dus la vale
s-au dus ca falangele
ca să vadă Gangele

dă-te-n leagăn de te leagă
vre o fracţie întreagă
nici de viaţă nici de moarte
nu are întregul parte

numai vaca porţia
sfinţa şi proporţia
rumegă la Vedele
paralepipedele

(dadaist)

rococo ah rococo
n-aţi văzut ceva maro
n-aţi văzut o herghelie
pe un petec de cîmpie

erau anii mei fugari
deghizaţi în armăsari
în imagini decoltate
gînduri paricopitate

doamne nu-mi mai peteci
cu lumină nici o zi
întunericul mi-ar spune
unde-s gloabele nebune

unde-mi sunt podoabele
orele potcoavele
furate de îngerii
rei din Valea Plîngerii

ia-mi cu moarte viaţa
colorată hoaţa
lasă-mi negativul
capului captivul

poate-or să revină
caii fără vină
să îmi pască doagele
geniului oloagele

(naturalist)

călimara Niagara
pată toate petele
care nu poate ocara
şterge cu buretele

facem salturi de cerneală
tristele artistele
pe o mare minimală
strînsă cu batistele

de aceea piruetă
spaţio-temporală
dacă viaţa mea concretă
mi-e abstract egală

FELIX SIMA

Ioana Otilia

dar eu ce-am mai făcut părăsisem
familia
cu fata pe nume ioana cea otilia
ieşise ieşise
ca frunza cu abur pe buze

dar eu ce-am mai făcut veneam
cum toţi mă ştiu
fără de vorbe
şi-nveşmîntat într-un sicriu

dar ea ce-a mai făcut spunea
cu vorba ei ce prevestea
că nu ar vrea şi nu ar vrea
s-o duc atunci într-un local

şi eu ce-am mai făcut am dus-o în
locul cel sacerdotal
şi a servit-o cu cafea
dar ea ce-a mai făcut vorbea
că fericirea fericirea

cu toate astea-i e bolnavă
iubirea mea de gradul şapte
primită-n fiecare noapte
dintr-un sertar cu mii de şoapte...

dar ea atunci ce mai făcea
spunea că i-am creat iluzii
şi ea atunci ce mai făcea
zicînd nimic mă părăsea

a tăiat toată iubirea cu securea
cu securea
cum ai tăia tu pădurea
tristeţe-n familie
ioană cea otilie

în ajun de sfînt pantilie
ioană cea otilie
ioană cea otilie
tristeţe-n familie,

POŞTA REDACŢIEI

PROZA
POEZIE

Gh. Leang: „Picături... picături (ca într-un tango dansat pe frunze veştede) surprinde prin aşezarea cuvintelor cu furca. Exemplu: „O beznă neagră ca nor de funingine se abătu peste pămînt. Lucirile boltii aprinse mi se imprimară pe retină reflectate de marmuri şi metale lucitoare". E foarte posibil acest lucru, dar numai în cazul cînd porţi între sprîncene un bolovan de aur sau o sorcovă bătută cu pioneze.

D. Corneliu: Spui în „Sărutul": „Să-ţi lipeşti buzele de buzele ei şi apoi să te laşi spînzurat de picioare. Capul îţi va atîrna bălăngănindu-se şi-ţi va ţîşni sîngele". Sînt convins c-aşa trebuie să procedăm cu toţii măcar odată în viaţă. Dar dacă vrei să scrii, scoate picioarele din laţul ăla imaginar, dă-te jos din corcoduş şi uite-te prin jur să vezi ce e cu lumea.

L. D.: Din cele două povestiri doar cîntecul de dragoste cîntat de un zidar m-a impresionat. Nu-l ştiam şi-l notez aici: „Şi te-aş cerne prin sprîncene, Şi te-aş frămînta-n inele / Şi te-aş da inimii mele". Sau: „Floarea-n cîmp cînd vestejeşte / Alta-n locu-i înfloreşte / Dar în pieptul omenesc / Florile cînd vestejesc / Cade roua în zadar / Alte-n loc nu mai răsar".

Ileana Nicolescu: Scris îngrijit, parfumat cu o nelinişte mică. Puţin întors spre plînset. Mai trimite.

Adam Arbore: Melancolii cehoviene nedistilate în povestirile dumitale. Dar şi multă sinceritate. Şi asta mă face să cred că vei putea publica! E absolut necesar să-ţi concentrezi fraza şi să nu mai insişti asupra tuturor amănuntelor. Cititorul e mult mai înţelept şi mai creator decît ne-am obişnuit să-l credem. Aştept alte lucrări.

Dan Scordeli: Da, cred că trebuie să continui să scrii. Mi-ai cerut să-ţi răspund scurt şi, iată, mă conformez dorinţei tale.

Ioana Cardu: Înserezi aici o strofă din „Perpetuare": „Şi mă trezesc în nemurire / C-un ochi desăvîrşit în plus / Şi curge Timpul / Şi mă umple cu iubire / De sus în jos, de jos în sus. Şi fără comentarii.

Călin Pelinn: Cred că vom publica *Re* şi *Singur.*

Viorel Ciorbiţă: „Şarpele" adică femeia şi „cuvîntul ei care scîrţîie în creieri ca un burghiu ruginit" ţi-a pus inima pe jăratec. Ce pot să fac pentru dumneata? Mai nimic. De vină-i acela care scuturâ mărul din gura raiului. Închide-te-n casă cînd bate vîntul. Asta-i tot.

Aurel Pop: Iritat de răspunsul pe care mi l-ai cerut, îmi trimiţi, la rîndul dumitale, un coş cu sfaturi. L-am răsturnat în mijlocul casei şi-n fiecare dimineaţă iau cîte unul şi mi-l pun cercel la ureche. Socotesc dialogul dintre noi încheiat.

Fănuş NEAGU

Horia Popescu-Ploieşti. „Ce spaţii mari poţi să cuprinzi / Dînd orizont gîndirii! / Şi cîte lumi poţi să desprinzi / Din negura neştirii". Sînteţi prea ambiţios. A continua tot aşa înseamnă sinucidere curată. Eminescu nu iartă.

Vişan George-Tîrgovişte: „Ciripit se-aude-n crîng. / Stele mici de licurici / Ies pe rînd luminînd / Printre tufe de arnici" Dumneavoastră dimpotrivă, trebuie să începeţi cu Eminescu.

Geo Nădejde-Drăgăneşti Vlaşca: Mai trimiteţi.

George Achim-Păuşeşti Vîlcea: „Sînt un copil al lui Adam cu infiltraţii adînci şi cu sălaş stabil în clanul formelor nudice (sau poate medice? n.a.) ale celor mai perfecte imaginaţii ale lirei". Din cuprinsul plicului aflăm şi alte noutăţi: *Şi buzele-mi-s ieri în umbre lenevind: / infatuos spectacol."* Din poezia dedicată Nuţicăi B: *Copilă, pentru mine / dezleagă-mă de-albastru şi taie-mi cucuveaua / S-ascult, s-aud, să văd".*

Din poezia dedicată Anişoarei G.: *„N-ai şti deîirul, genelor zbîrlite / în suflarea ochilor focoşi."* Zbîrlite „versuri", stimate copil al lui Adam. Tata le cunoaşte?

G. Rădulescu-Vîlcea: Se vede că aveţi o activitate prodigioasă pentru că cele două versuri pe care le citez fac parte, după cum mă anunţaţi, din volumul intitulat vitejeşte „Poezii recente": *Cît de lung mai este, cît de larg pătrat / A întins Arisostene măsurat."* Vă promit orice, chiar publicarea, cu condiţia să-mi spuneţi şi mie cine a fost (sau poate mai trăieşte încă?) Arisostene.

Gina Constantin-Galaţi: „Am scris versuri pentru că am iubit, nu ca să fie bune." „Vă întreb au vreo valoare versurile mele?" Poezia intitulată „De veghe la un mormînt drag" foarte bună. Restul nu. Reproduc poezia amintită:

„Apa nu auzea/ Ea cerea apă / Şi se unea cu apa din ploaie / Ascult muzica / şi-mi pare şi acum / că aud pe cineva / strigînd nebun din mine / Cine eşti? Dar nebunia nu are nume. // E surdă apa şi nu-mi pasă / Inchid ochii şi te văd / te-ascult / şi iar trăiesc trăire de un an / e surdă apa / şi arunc monezi în val."

Am omis intenţionat cîteva versuri care mi s-au părut de prisos. Mai trimiteţi.

Cezar BALTAG

hortensia papadat-bengescu

Metaforă şi cunoaştere în opera autoarei

Unele apropieri care s-au făcut între „Iarna Fimbul" şi ciclul romanelor Hortensiei Papadat Bengescu mi-au stîrnit curiozitatea şi m-au obligat într-un fel să citesc proza acestei autoare, pe care, mărturisesc, nu fără sfială, n-o cunoşteam înainte de asta. Am început aşadar cu „Concert din muzică de Bach". O impresie puternică, legată de o modalitate paroxistică a expresiei, m-a izbit. Anticipînd asupra rîndurilor ce urmează precizez că este vorba de mînuirea metaforei ca instrument al analizei psihologice, al sondajului de străfunduri, menit să divulge crud realitatea. Am aflat astfel rolul metaforei în cunoaşterea şi explorarea realului.

Mi-am verificat această primă impresie cu celelalte romane ale autoarei, apoi cu prozele scurte. Impresia s-a accentuat clădindu-se teoretic din acumulări succesive, din confruntări cu lucrările referitoare la funcţiile metaforei. Dar mai ales o bază solidă mi-a oferit-o propria concepţie a scriitoarei despre scrisul său, aşa cum se desprinde din mărturisirile făcute în Autobiografie sau în scrisori.

Pînă aici lucrurile se aşezau frumos şi limpede, dar n-am avut linişte pînă n-am cercetat şi opiniile critice, ale contemporanilor, ca şi pe acelea cuprinse în lucrările mai recente. Aşa s-a iscat conflictul care m-a instalat într-o polemică, de altfel rodnică şi plină de învăţăminte, poate tocmai pentru că mi-a prilejuit reflecţii din cele sîcîitoare. Am observat cu această ocazie, ca şi cu altele care nu intră acum în sfera preocupărilor de faţă, cît de comod circulă opiniile, false sau numai superficiale, cum se preiau fără o confruntare judicioasă ideile gata făcute numai pentru că odată, demult, nu atît în timp, cît în ceaţa istoriei literare, au fost emise de oameni de prestigiu la vremea lor.

Aflată în atenţia criticii contemporane ei opera Hortensiei Papadat Bengescu a fost prezentată din două puncte de vedere, unul extremist, unilateral şi un altul, care deşi admite nedesmînţit pe primul aduce un corectiv, completînd golurile încercînd să compună o figură abia uşor mai adaptată obiectului în discuţie. Dacă primul operează o sărăcire, confecţionînd o haină prea strîmtă pentru un trup prea mare, cel de al doilea încearcă s-o lărgească, cîrpind-o, folosind-o totuşi în pofida nepotrivirii ei. Acest al doilea punct de vedere a fost adoptat şi în lucrările mai noi, cu variante de detaliu, mai mari sau mai mici.

Potrivit primului punct de vedere explicaţia operii integrale a autoarei se află în lirismul său de obîrşie exclusiv feminină, din feminitate trăgîndu-i-se şi alte rele, ca atenţia întreptată asupra „structurilor fiziologice", interesul pentru patologie, incapacitatea de a idealiza şi chiar de a formula idei generale. Astfel G. Ibrăileanu, într-un fel de cronică a volumului de debut al autoarei, „Ape adînci", insistă asupra „caracterului eminamente feminin" al acestor proze. (Note şi impresii. Iaşi, 1920. p. 202-205). Ba chiar se străduieşte să-i deducă „originalitatea" din feminitate! Urmează un soi de sofism care produce îngrijorare. Criticul afirmă că „numai o personalitate puternică se poate sustrage modelelor". E drept, aici nu poate fi contrazis. Prima premisă e deci adevărată. A doua premisă sună însă aşa: „Modelele sunt datorite bărbaţilor, creatori ai întregii literaturii." O afirmaţie care, chiar dacă cuprinde toate cazurile cunoscute, în literatura română de pînă atunci, nu are totuşi o universalitate absolută, în timp şi spaţiu. Din duplicitatea — adevărat-fals — a acestei premise iese şi aberaţia concluziei: „Numai o femeie cu o personalitate puternică se poate sustrage modelelor." De ce n-am trage şi concluzia că bărbaţii cînd fac literatură au toate şansele să nu fie originali!. Nu vă alarmaţi, nu este o convingere personală, ci numai ilustrarea absurdităţii la care se poate ajunge cînd se caută explicaţia fenomenului literar în condiţia fiziologică a scriitorului — de fapt a scriitoarei —. În acelaşi context, dat cu părere de rău, trebuie să citez şi verdictul de condamnare al unei personalităţi prodigioase în cultura noastră. G. Călinescu afirmă: „Literatura Hortensiei Papadat Bengescu e o literatură fundamental feminină, fără nici o scăpare din cercul închis al condiţiei sexuale". (Istoria literaturii române. Bucureşti, 1941 p.653).

Urmînd mai departe o trecere în revistă a opiniilor care ţin de acelaşi punct de vedere menţionez că lirismul autoarei a fost trîmbiţat şi impodobit cu calificative felurite. Lirism feminin, (G. Ibrăileanu, G. Topîrceanu) „lirism tulbure şi copleşitor" (M. Zaciu), sau „lirism vehement la unei harpe zguduite de vînturile pasiunii neostoite" (E. Lovinescu) sau „lirism psihologic" (M. Ralea). Nu este cazul să insist asupra exprimării pleonastice a acestui din urmă autor, căci dacă atitudinea lirică constă dintr-o expansiune a eului pe toată gama sa, este şi de resortul psihologiei. Nici asupra inadvertenţei care o presupune explicaţia acestui lirism, prin „analiza unor stări erotice", analiza fiind la urma urmei o operaţie intelectuală de cunoaştere.

Pentru a desfăşura dezbaterea care mă preocupă voi porni prin a admite punctul de plecare al acestor opinii şi anune motivaţia lor obiectivă, aflată în opera autoarei. De aceea semnalez două elemente care desigur au contribuit la înrădăcinarea acestui punct de vedere: a) Lirismul la care se referă autorii citaţi este manifest — uneori — sau difuz implicat — de cele mai multe ori — în opera de debut a scriitoarei. (Ape adînci, Sfinxul, Femeia în faţa oglinzii.) b) De asemenea nu se poate nega că materialul vehiculat de această operă, iarăşi cu deosebire în etapa iniţială, este sufletul femeii sau că personajele sale sînt femei. Voi lua în discuţie primul element. Chiar în schiţele cu care a debutat autoarea „revărsările lirice" alternează cu „analize incisive", „practicate cu pasiune ştiinţifică", cum observă pe bună dreptate E. Lovinescu, reprezentant al celui de-al doilea punct de vedere pe care l-am anunţat. În afară de asta chiar şi aici, în primele proze, pretextele, motivaţia, situaţiile, descripţiile ţin totuşi de o structură epică, aş zice fermă.

Ceea ce acuz însă în mod hotărît este extinderea aceleiaşi judecăţi de la primele proze la ciclul romanelor. În adevăr, dacă descoperim acolo, cu rezervele pe care le-am menţionat o stare lirică, euforică sau tensionată, evidentă sau criptică, ea dispare cu desăvîrşire în romane. (Fecioarele despletite, Concert din muzică de Bach, Drumul ascuns, Rădăcini). Aici autoarea nu face altceva decît să-şi urmărească fără cruţare personajele. S-a observat de altfel că acel „apetit de viaţă", semnalat de G. Ibrăileanu, în substanţa primelor proze se transformase în răstimp într-un „apetit de epic". (M. Zaciu, Hortensia Papadat Bengescu şi romanul de analiză. Sinaia, 1966. p. 17).

Acelaşi autor consemnează că atenţia autoarei este acum „captată spre descifrarea semnificaţiilor biologice şi sociale" această precizare face parte din corectările aduse tardiv, despre care am mai pomenit.

Aceiaşi părăsire a lirismului înregistrează şi Ş. Cioculescu cînd observă că „lirismul feminin al debuturilor a făcut loc unei lucidităţi şi unei despuieri formale mai de nerecunoscut". După ce într-un fel se arată uimit de această schimbare îşi poartă mai consecvent barca pe alte ape, inventariind alte aspecte ale literaturii scriitoarei, ca „sondajul în subconştient şi iraţional, alterările conştiinţei sub lucrarea morburilor", concepţia fiziologică a vieţii morale, interdependenţa psiho-fiziologică, rolul patologiei. De remarcat că aceste aspecte din opera autoarei încep să cîştige terenul criticii mai recente. (Este de bănuit că descoperirea tardivă a acestor faţete din opera autoarei se leagă de problematica acută a disoluţiei personalităţii umane, în condiţiile adîncirii crizei capitaliste, ca şi de o serie de fenomene de structură şi suprastructură ale vremurilor.)

În ceea ce priveşte celălalt element căruia i-am acordat audienţă pentru explicarea acestui mod de a interpreta opera acestei autoare mă limitez la a-i sublinia unilateralitatea. În adevăr a lămuri proza Hortensiei Papadat Bengescu prin materialul feminin pe care îl foloseşte înseamnă, pentru a vorbi în termenii lui Ingarden, a-i nesocoti toate „straturile" pe care le cuprinde. A acorda o valoare dominantă „stratului obiectelor" pe care le reprezintă echivalează cu sărăcirea şi secăţuirea acestei opere care de fapt ne invită s-o auzim polifonic.

Cel de-al doilea punct de vedere din care a fost văzută proza scriitoarei porneşte din primul, pentru a-l completa şi corecta. Această încercare de restituire a făcut-o E. Lovinescu. (Critice. VII. Bucureşti, 1929; Istoria literaturii române contemporane. IV. Bucureşti, 1929; Sburătorul literar, I, 17, 7 ian. 1922; 15, 24 dec. 1921;) În concepţia acestui autor apar, e drept şi judecăţi sigure, verificate de timp, ca şi altele care nu mai rezistă la o examinare mai atentă. Din prima categorie face parte observaţia că „literatura Hortensiei Papadat Bengescu a urmat o „traiectorie" de la subiectiv la obiectiv. Scriitoarea urmează aceeaşi cale de evoluţie, adică în acelaşi sens ca întreaga literatură română, stabilind chiar că acesta este sensul „evoluţiei normale", în procesul poeziei epice, dinăuntru spre în afară, pînă la obiectivarea şi exprimarea impersonală a obiectului. „Procesul atît de evident al obiectivării literaturii române se desăvîrşeşte în acelaşi sens şi înlăuntrul literaturii scriitoarei, după cum de altfel se desăvîrşeşte sau ar trebui să se desăvîrşească înlăuntrul literaturii oricărui scriitor, ce izbuteşte să-şi domine temperamentul prin reflecţie, sau mai ales, să se supună determinismului obscur al genului literar în care lucrează". (Istoria literaturiii române contemporane. IV. p. 770). Iată lirismul feminin al autoarei salvat onorabil, de vreme ce trecerea asta de la subiectiv către obiectiv constituie o etapă iniţială prin care trece orice autor care abordează acest gen.

PUNCTE DE VEDERE

Ceva mai mult, stabilind linia evoluţiei „fatale" a celor două genuri, liric şi epic, se declară partizanul neabătut al distincţiei dintre ele, după cum se observă atunci cînd se referă la presiunea pe care o exercită asupra autorului „acel determinism obscur al genului literar în care lucrează". Cu aceste precizări s-ar părea că ştim ce va spune despre proza scriitoarei. Desigur, am zice, deosebeşte două etape, una lirică şi alta epică, una de subiectivare şi alta de obiectivare.

Şi totuşi nu este aşa, pentru că în prima apare deja cea de a doua, iar în aceasta din urmă stăruie prima. Căci mersul „fatal" al evoluţiei genurilor literare îşi curmă rigidul său „determinism obscur" cu fiecare operă nouă, cu fiecare act de sublimă libertate a scriitorului. Presupunînd că am sărit peste acest strigăt venit din viitorul de atunci, prezentul de azi, Lovinescu, la vremea lui şi în lucrarea amintită chiar a împărţit opera scriitoarei în două etape, dar ,cînd s-a apucat să cerceteze şi să vadă cum apare fiecare din prozele, ţinînd de o etapă sau alta, din nou a apărut, ca o fiinţă fabuloasă, lirismul. Uimire, căci nu mai e singur şi nici nu s-a topit la focul analizei necruţătoare, chiar dimpotrivă renăscut, din propria-i cenuşe, ca o altă pasăre Phoenix. Oricum aş relata aventura în care s-a angajat criticul, în explicarea acestei opere, este de menţionat că el i-a văzut „originalitatea" „în fuziunea lirismului cu spiritul analitic". Bineînţeles că în lumina prozei moderne acest criteriu al originalităţii îşi pierde eficacitatea, fiind contrazis de atîtea ori!

Purtat pe crestele de valuri ale celor două „forţe contradictorii", lirismul şi spiritul analitic, pe care le-a admis, criticul aplică autoarei măsura lui Pascal de a judeca omul. „Totul fiind unul şi divers în acelaşi timp", aşa cum arată şi dialectica, „dacă se laudă" — e vorba de om, „îl înjosesc, dacă se înjoseşte, îl laud; şi îl contrazic fără încetare, pînă cînd va înţelege că este un monstru de neînţeles".

Referindu-se la cele dintîi proze E. Lovinescu exaltă cînd lirismul pur, cînd cinismul analizei impenitente, iar, cînd observă opera de maturitate — are în vedere cele două romane din ciclul Hallipa, Fecioarele despletite şi Concert din muzică de Bach, apărute pînă la acea oră — se linişteşte spunînd: „O introspecţie atît de ascuţită şi un lirism atît de învolburat nu putea dispare integral şi mai ales brusc". Surpriza pe care a stîrnit-o literatura acestei autoare este manifestă, ca de atîtea alte ori şi aici, cu deosebire atunci cînd criticul vorbeşte de „natura talentului contradictoriu". De atîtea alte ori el consemnează: „Literatura scriitoarei e femee, atrage, făgăduieşte fericiri, pe care nu le dă; ridică piedici... mîngîie sgîriind şi te lasă cu o nelămurită sensaţie de plăcere şi de nemulţumire". Altădată, referindu-se la impresionismul liric al scriitoarei se contrazice afirmînd că, „pe cînd impresionismul se mulţumeşte cu suprafaţa vieţii, D-na H. Papadat Bengescu caută şi dimensiunea adîncimii". În alt loc, după ce o acuză de subiectivism, urmîndu-şi astfel „condiţia sexului", precizează: „Feminină prin obiectul studiului său, literatura scriitoarei este deci virilă prin procedeul riguros ştiinţific, prin ton, prin eliminarea dulcegăriei şi a sentimentalismului..."

Impresionat de propria-i explicaţie contradictorie, criticul observă: „Senzaţia se dezvoltă în genere cu atît mai slobod cu cît scapă sferei ochiului atent... Ferment de disolvare a acţiunii împinsă la exces, analiza sdruncină chiar liberul joc al activităţii emoţionale". Cu toate acestea Stendhal, cel dintîi, a dovedit posibilitatea intensificării sentimentului prin observaţie, adică tocmai prin ce ar fi trebuit s-o paralizeze". Şi mai departe: „Scriitoarea noastră e şi ea din rasa stendhaliană a analiştilor ce-şi măresc viaţa sentimentală prin colaboraţia analizei".

„Rar şi la noi unic fenomenul constituie o originalitate... Asocierea celor două forţe contradictorii, emoţiunea şi analiza, dau aşadar literaturii scriitoarei un caracter patetic de luptă..."

Sînt de acord cu „intensificarea sentimentului prin „observaţie", analiza şi sinteza, inseparabile una de alta, sînt procedee de cunoaştere folosite şi mărturisite de autoare, după cum vom vedea, în partea a doua a studiului de faţă. Numai cu o condiţie, ca ele să fie aplicate în lăuntrul aceleiaşi structuri literare. După cum nu mă opun nici la întunecarea afectelor prin observaţie, cu aceiaşi condiţie, ca ele să se desfăşoare în cadrul aceleiaşi structuri psihice. Iar analiza şi observaţia la care se referă marele clasic al romanului narativ n-au nimic de a face cu „emoţiunea". Este evidentă confuzia, iar demontarea concepţiei referitoare la amalgamarea lirismului cu spiritul analitic devine facilă.

În adevăr, adîncirea analizei prin observaţie se desfăşoară în planul obiectiv al operii, fiind la urma urmei un act de cunoaştere, prin codul operii literare; iar „emoţiunea", la care se gîndeşte criticul ţine eventual de viaţa psihică a scriitorului şi n-are nici o contingenţă directă cu primul. (Poate avea un raport genetic de filiaţie sau chiar de similitudine cu o situaţie trăită, în altă conjunctură, de scriitor, dar miracolul obiectivării prin opera literară stă tocmai în această făurire a unui nou şi neasemuit obiect. Ceea ce e cu totul altceva.)

Este clar deci că această lunecare seismică de planuri dintre psihicul autorului şi psihologia personajelor — a produs confuzia şi recunoscut contradictoria explicaţie a „fuziunii lirismului cu spiritul analitic". Consider că aceste lămuriri sînt o bază solidă în respingerea acestei explicaţii a operei autoarei de care mă ocup. O altă bază o va oferi o delimitare a lirismului, din pricina căruia autoarea a suferit grave incriminări contradictorii, după cum s-a recunoscut, nu fără uimire. (Hibriditate, subiectivism, feminitate, virilitate).

Socotesc că am datoria de a lămuri această problemă a lirismului în epică, nu numai pentru că luminează situaţia de faţă, dar şi pentru actualitatea ei, pentru proza modernă.

Lirismul manifest, evident şi recunoscut, într-o operă literară produce formele genului liric. Este altceva. Lirismul criptic, atitudinea lirică de adeziune, sau de respingere sau chiar contopirea unor proze poematice în structura epică nu înseamnă neapărat nici hibriditate, nici asasinarea genului epic. Să nu uităm că chiar în miezul furtunii dezlănţuite de „noul roman" rămîn totuşi nişte convenţii. De vreme ce autorul se încredinţează unui personaj, unuia sau mai multora, sau chiar numai unei situaţii, care le implică, ne aflăm într-o convenţie a nonidentităţii dintre autor şi personaj sau dintre autor şi suportul textului. Nu poate fi acuzat de lirism Dostoievschi, atunci cînd alătură textelor originare, ale romanelor respective, confesiunile arzătoare ale lui Raskolnicov sau Stavroghin. După cum nici lui J. Updike nu i se poate imputa lirismul, atunci cînd, în Centaurul, foloseşte dubla identitate umană şi mitologică, a profesorului Caldwell sau a altor personaje. Dar nici măcar distrugerea bulentinului de identitate a personajelor sau trecerea sub tăcere a semnelor lor distinctive nu distruge convenţia de nonidentitate dintre autor şi personaje. Exprimarea lacunară privind identificarea personajelor, din proza modernă, e doar un artificiu, pentru a obţine un grad mai mare de generalitate, deci de obiectivare, care la rîndul ei nu este altceva decît o cuprindere mai largă a realităţii. O situaţie, cît de vag descrisă, sau numai un cadru, face posibilă instalarea personajelor, iar lui Robbe-Grillet autorul acelor mostre extreme ale genului, nimeni nu i-a reproşat lirismul, tocmai din pricina convenţiei amintite.

Întorcîndu-mă la aria prozei Hortensiei Papadat Bengescu, unde personajele au o identitate foarte exactă şi nişte „rădăcini", bine fixate într-un spaţiu geografic şi spiritual delimitat, analiza aventurilor lor psihologice sau sociale n-are nici o legătură cu lirismul. Nici exactitatea sau adîncirea în descripţia sufletului feminin nu e produsă de forţe contradictorii. Este vorba de cu totul altceva. Dacă formele genului liric provin dintr-o aşezare directă, fără intermediari, a propriilor stări, aici funcţionînd convenţia de identitate, aşa zisul lirism, într-o proză epică, unde aflăm viaţa unor personaje, poate coincide uneori cu atitudinea de adeziune sau de respingere faţă de materialul descris. Numai în acest din urmă sens se poate menţiona atitudinea de multe ori sarcastică pe care autoarea o are faţă de multe din personajele sale. (Observaţi modul în care sînt trataţi Sia, Lică Trubadurul, Dr. Rim, buna Lina). La capătul acestei precizări asupra lirismului este locul să citez definiţia pe care autoarea însăşi o dă lirismului, în felul ei metaforic unificator. Pentru ea „lirismul este ieşirea din fire, a fiecăruia şi a tuturor." Admirabilă consonanţă dintre unul, toţi şi fire!

O ultimă precizare. Am insistat mai mult asupra concepţiei lui Lovinescu, nu numai pentru că acest autor s-a străduit de a explica această operă mai mult ca alţii, dar şi pentru că acest mod al său constituie simburele care s-a păstrat şi peste care critica recentă a aşezat multe învelişuri.

În adevăr lucrările mai recente s-au îndeletnicit cu constituirea unui inventar minuţios al temelor tratate de autoare, descoperind multiple faţete. (Dintre acestea citez tema subconştientului, a iraţionalului, stările abisale, cele morbide, psihice şi fiziologice, fresca socială). În ceea ce priveşte valorificarea acestei opere nu s-a trecut la o interpretare anume. Stabilirea unor filiaţii a dus doar la integrarea ei în istoria literară, dar şi aici există multe semne de întrebare. În partea a doua a studiului de faţă voi încerca o interpretare posibilă a acestei opere şi tot pentru acolo am rezervat şi expunerea acelor puncte de vedere care mi-au adus o confirmare.

Alice BOTEZ

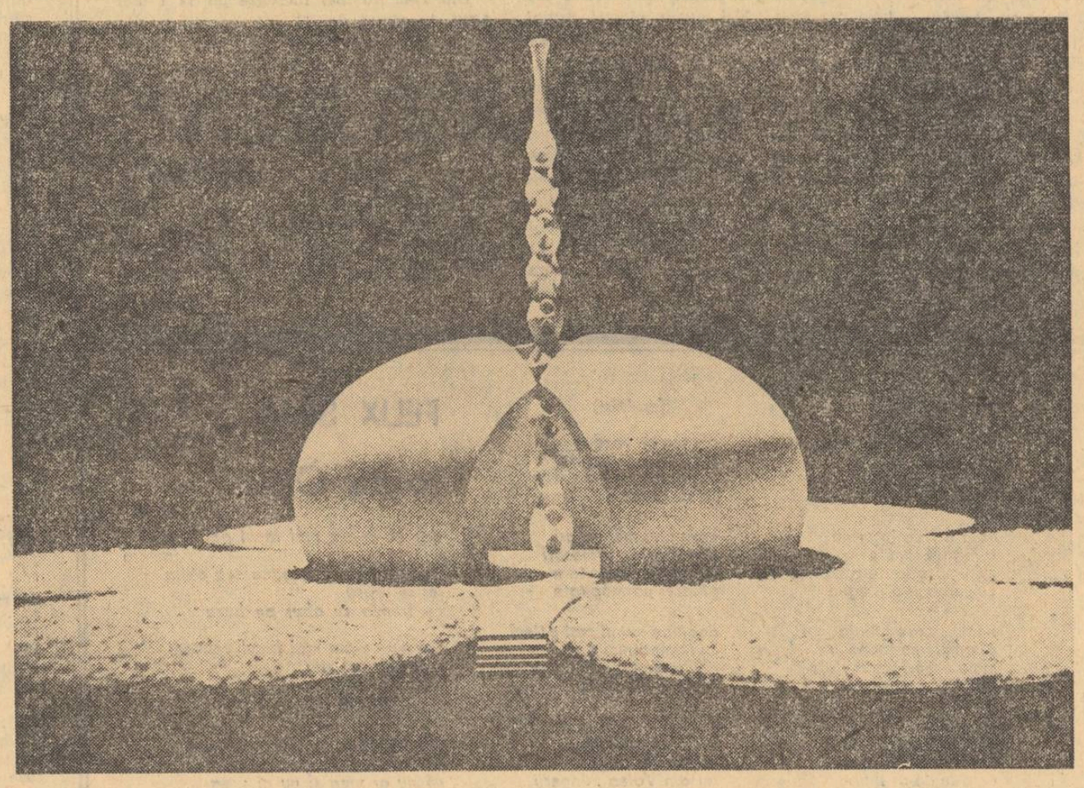

ISAMU NOGUCHI — „STUDIU DE MONUMENT"

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef: Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi:
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie:
Constantin Ţoiu

REDACŢIA:
Bucureşti Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11.51.54; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA:
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiu-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă !

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
45 (393)
Sîmbătă,
8 noiembrie
8 pagini — 1 leu

Revoluție și istorie

Răspîntiile de istorie ale omenirii ne vin în primul rînd în gînd în meditațiile noastre active asupra lumii contemporane și asupra destinelor ei.

Niciodată unui scriitor, care-și înțelege gravitatea și responsabilitatea meseriei, nu i-a fost mai clară ideia că scopurile umaniste ale societății, spiritul de dreptate și de adevăr, înfrîngerea opresiunii și a obscurantismului sînt căile vitale de dezvoltare ale unei omeniri care de secole și de milenii a depus imense sacrificii istorice pentru a se elibera de injustițiile sociale, de brutalitate și de forțele distrugerii, fiecare popor tinzînd dealungul istoriei sale spre realizarea deplină a propriului destin și spre atingerea unei înțelegeri superioare a ideii de prietenie și de colaborare cu celelalte popoare ale lumii.

Filozofia marxist-leninistă, aducînd și slujind ideia revoluționară a internaționalismului proletar a chemat și cheamă mereu la această înțelegere superioară, creatoare, asupra realizării destinului liber al fiecărui popor și asupra relațiilor sale istorice logice privind sprijinirea neprecupețită a luptei pentru libertate a celorlalte popoare, în scopul împlinirii destinului lor. Marile evenimente ale Revoluției Socialiste din Octombrie s-au desfășurat sub imperativul ideii de eliberare de sub opresiune a popoarelor Rusiei, de victorie a socialismului și comunismului, de sprijinire a drumului istoric de neabătut al altor popoare de a-și făuri un destin eliberat de exploatare, de inegalitate, în contextul lumii secolului XX.

La aniversarea zilei de 7 Noiembrie, ideile fundamentale ale Revoluției socialiste din Octombrie, căile creatoare ale marxism-leninismului, realizările și construcțiile țărilor socialiste ne stau în față.

Ca oameni ai socialismului, ai țelului de izbîndă a socialismului în lume, cuprindem în omagiul pe care-l aducem eroilor revoluției, maselor revoluționare conduse de Lenin la înfăptuirea epocalelor pagini de istorie, și tăria convingerilor noastre în cuceririle viitoare ale comunismului, în scopurile nobile ale socialismului de desăvîrșire a societății, în spiritul unui înalt umanism de realizare superioară a omului și demnității sale, pe culmile civilizației și culturii.

Ca fii ai României socialiste, devotați patriei noastre și căii sale de construcție neabătută a socialismului, însuflețiți de profundă prietenie pentru popoarele socialiste, pentru ideile de pace și de construcție a unei lumi noi, eliberată de opresiune, de pericolul războaielor, al forței, ne mărturisim cu acest prilej înaltul nostru atașament pentru idealurile comunismului, pentru ideile marxist-leniniste care călăuzesc Partidul Comunist Român pe drumul creator de noi victorii socialiste în țara noastră, de întărire a internaționalismului proletar și a prieteniei dintre țările socialiste, capabile de mari energii constructive și de noi și strălucite realizări în folosul lor și al destinelor lumii contemporane.

„L"

GH. ANGHEL — „BĂLCESCU"

ÎN ACEST NUMĂR

Italice de Ilie Constantin

Poeme de
Aleksandr Blok și Evgheni Evtușenko

Poșta redacției
de Fănuș Neagu și Cezar Baltag

Opinii despre proză

Meditații la un prozator

Viorel, eroul povestirii cu subiect din lumea fotbalului, *Începutul și sfîrșitul lui Posmoc II*, se strecoară o clipă într-una din primele pagini ale romanului *F*. Împrejurarea că D. R. Popescu își reamintește de el, acum, nu e chiar lipsită de semnificație ; cîteva pagini mai încolo, o frază : „Vroiam să le atrag atenția că nu putem obține numai victorii în fotbal și că fotbalul nu înseamnă victorie". Oricît de enorm ar părea, se ascunde în această banală observație pe marginea unui *spectacol* sportiv, o filozofie a istoriei ce stă la baza celui mai dostoievskian roman românesc ; și încă dostoievskian pe linia *Demonilor !*

★

Ceea ce îți impune mai întîi la D. R. Popescu, este simțul estetic foarte dezvoltat al scriitorului. Culegerea antologică de nuvele *Dor* mi se pare într-adevăr reprezentativă. Cele șase narațiuni nuvelistice, dintre care cinci mai întinse, echilibrate interior prin divizarea pe capitole, se țin bine fiecare în parte, ca fețe ale unei lumi epice diverse : lumea morală a satului *(Dor)*, lumea războiului *(Moroiul)*, mediul mic-burghez *(Grădinile fericiților)*, circul în mediu rural, deci la nivelul bîlciului, *(Căruța cu mere)*, fotbalul *(Începutul și sfîrșitul lui Posmoc II)*, lumea moral-politică a satului *(Ploaia albă)*. E regretabil prin urmare, că atît de importantul roman *F* se dezechilibrează estetic în ultima sa parte ; această ultimă parte ar putea de fapt lipsi ca atare, dacă existența erotică a directorului Moise ar fi inclusă părții anterioare : conceput și tratat cu mijloace stîngaci realiste, personajul Nicolae — excelent în ideea sa — nu are structura psihologică, pe care să se întemeieze actul său grav, de a-și atribui crima ce n-a făptuit-o ; el acționează dintr-o simplă fascinație etică, fără explicații în psihologia omului concret. De altminteri, soluția l-a deranjat în mare măsură pe autorul însuși, care își pierde cu acest prilej controlul motivărilor narative și devine naiv : orgia și crima din casa directorului Moise sînt descrise în amănunt de un martor bine ascuns sub pat...

★

Incontestabil, *Duios Anastasia trecea* e o capodoperă a prozei epice românești. Tema clasicei și nobilei Antigona, transpusă în mediul umil al unui sat de la noi, pe vremea războiului (simburele ideatic, în următorul dialog dintre Costaiche și Anastasia : „— Dar nu uita, domnișoară, c-avem acum niște legi foarte drastice. — Sînt și alte legi, mai vechi și mai drastice"). Oricît de măreață ar fi însă figura eroinei, ascunzînd în plămada sa același fanatism moral ca și modelul, uimitoare mi se pare însă transpunerea psihologic realistă a lui Creon, în Costaiche. Un Creon mai aproape, desigur, de cel al lui Gide decît de cel al lui Sofocle. Doar că Gide se păstrează în sublim, și deci se întoarce la „clasicismul" secolului al 18-lea, pe cînd în narațiunea realistă, concentrată ca o tragedie antică, a lui D. R. Popescu, ne aflăm mai aproape de tendințele de demistificare din literatura unui Sartre, a unui Brecht. Înțelept și ordinar totodată, Costaiche poartă cu el, de-alungul narațiunii, o dialectică abil susținută, argumentele lui fiind vii, nuanțate, definindu-l exact, în mizerabila-i umanitate. Perfect încadrat realistic, lașul Emil mai aduce aparent ceva din puritatea lui Hemon, prin cămașa albă cu care e îmbrăcat în momentul evenimențial suprem, cînd Anastasia sapă groapa unde vrea să așeze cadavrul partizanului sîrb. După cum, admirabil susținut de viziuni, fanatismul moral al Anastasiei și-ar putea găsi explicații psihanalitice în isteria hipnoidă, despărțindu-se prin urmare, tot realistic, de Antigona (ea a fost traumatizată de minciuna lui Emil) : „Visă o lună rotundă și mare, roșie, rotindu-se. Ca o baltă de sînge închegat. Dincolo de ea, era partea ei care nu se vedea. Nu știai ce culoare poate să aibă partea aceea. Dacă nu cumva era necolorată. Apoi luna se stinse ca o lampă, fumegînd. Cineva strănutase, poate un cal, poate un om. Și pe Dunăre se auziră trecînd morții plîngînd. Întîi trecură bunicii ei dinspre tată, apoi cei dinspre mamă. Apoi străbunicii dinspre tată. Și tot așa mereu, și cu cît erau mai îndepărtați cu atît părul lor era mai alb și lacrimile mai rotunde și mai mari. Și trecură și vecinii, și bunicii vecinilor. Plîngeau că n-are cine să-i oprească, n-are cine să-i apere. Treceau plutind, în morminte. Pluteau mormintele lor pe Dunăre în jos, bucăți strimte de pămînt, cu lumînări aprinse la capăt. Pe Dunăre, convoi. Treceau cimitire întregi. Și treceau și morți tineri. Și n-aveau mal de care să se apropie, de care să se lipească și să rămînă. Se desprindeau și malurile. Dunărea se lățea. Un vaiet lung. Și lumînări pîlpiind, arzînd. Pămîntul parcă nu mai era pămînt, parcă nu mai era al cuiva, nu era nici un pas de om pe el, nici o mînă nu se întindea de pe mal să oprească convoiul, să-l tragă la mal, să-l priponească. Se sfărîma pămîntul. Și morții au nevoie de pămînt, în care să zacă, să nu-i ducă apa, să nu-i înece, să nu le stingă lumînările. Parcă erau ai nimănui, morții. Pămîntul cu morții fugea pe Dunăre la vale, toată țara curgea pe apă în jos, curgea și nu se mai vedea, se pierdea din ochi, se pierdea" — aceasta, pe cînd Anastasia își credea iubitul căzut pe front ; apoi, după consumarea faptului Antigonei : „Cătărina se făcuse de mult pom mîndru, cu crengile de argint, dar în floare. Iarba poate să crească înaltă cît casa, ea n-o s-o mai calce. Închise ochii, așteptînd. Dintr-un cafas auzi un cor de bărbați. Biserica era mică și balconul mic. Apoi corul dispăru și în cafas un domnitor pămîntean veni să asculte ruga preotului. Ochii se cunosc după ochi. Și era o țară dulce, țara cea mai dulce și prin mijlocul ei trecea alb un pîrîu cu lapte proaspăt și la dreapta pîrîului, pe malul cu mămăligă, era o fîntînă unde se-adunau muierile și printre ele era și Cătărina, era o fîntînă cu apă adîncă, cu apă fină și în jurul ei erau scaune pentru odihnă și pe ele se-adunau morții, sfinții noștri, ca într-o icoană de sfinți se adunau, dragii vecini, dragii cumnați și cumnate, dragii noștri părinți, în țara cea mai dulce, așa cum plecaseră, primeniți și curați, luminați, cu brăciri legați peste brîu, cu căciuli și peșchire pe cap, cu cămăși cusute cu arnice, fiecare cu portul lui, cu sufletul lui, nici unul străin îmbrăcat, ori în uniformă, nesugrumați de haină străină, de gînd de pe altă

I. NEGOIȚESCU

(Continuare în pag. 3)

CRONICA LITERARĂ

avant-premieră editorială

I. L. CARAGIALE

„Kir Ianulea"

Nuvele și povestiri. Note de Al. Oprea. (Ed. Tineretului, colecția „Lyceum")

ILYA EHRENBURG

„Oameni, ani, viață" (vol. 4)

Traducere de Tatiana Nicolescu (E.L.U., colecția „Meridiane")

AL. I. ȘTEFĂNESCU

„Al cincilea anotimp"

O nouă ediție a romanului, apărut în 1963. (E.P.L.)

OCTAV PANCU-IAȘI

„Cartea cu ochi albaștri"

Roman pentru copii și tineret. Ediția a doua (Ed. Tineretului)

mircea horia simionescu

INGENIOSUL BINE TEMPERAT — DICȚIONAR ONOMASTIC

Cartea lui Mircea Horia Simionescu s-a născut dintr-o irezistibilă nevoie de joc, înțeles ca activitate opusă celor utile și tocmai prin această aptă de a păstra nealterată și fermă natura omului. Plecînd de la amintirea unei mărturisiri a lui George Călinescu, autorul dezvoltă o adevărată apologie a jocului, fermecătoare prin seriozitatea ei. „Jocul este obiectivarea în lucruri mărunte și în raporturi fără pretenții, și tocmai de aceea desăvîrșită, a setei noastre de absolut, de libertate" — declară grav Mircea Horia Simionescu, alegîndu-și poate involuntar termenii dintre aceia care se pronunță cu încruntarea penetranței. „A te juca înseamnă a te expune generos ordinii obiectelor, a învăța cumințenia și înțelepciunea lor, a sărbători, suficient de acaparat, destul de detașat, sufletul lor pur, așezîndu-te între ele nu ca un contabil, nici ca un precupeț de rînd, ci ca un ax de scrinciob în jurul căruia obiectele zboară și se desăvîrșesc prin ametitoare, infinite rotiri". Pe nesimțite definiția se colorează pasional și iubitorul de joc își mărturisește ascuțite ostilități. Jocul este reflex defensiv declanșat de atingerea cu lumea evaluărilor, a utilizării și profitului și repulsia provocată de ea este atît de adîncă, încît urmele ei însoțesc mai întotdeauna destinderea, ba chiar îi decid sensul și conținutul. „M-am jucat întotdeauna și mă joc în continuare, cu înverșunată plăcere. Aș putea să jur că nu există în acest univers atîtea lucruri neconsemnate, adînci și misterioase ca inepuizabila lume a jocului, cu raporturile și semnificațiile lui", spune autorul cu credința fermă a neatîrnării sale. Dar de cîte ori — cartea o dovedește — jocul nu a fost decît pledoarie pentru joc și luptă pentru atingerea dispoziției interioare indispensabile jocului. În bună parte cartea lui Mircea Horia Simionescu este polemică, satirică, și parodică, și ca atare mărturisește dificultatea de a realiza jocul care, în stare pură, nu este reacție la nimic și agresiune împotriva nimănui, este nemotivat și inofensiv și tocmai de aceea invulnerabil.

Formula dicționarului de nume se arată a avea posibilități nelimitate, pentru că definițiile pot fi tot atît de bine cuvinte-poantă sau portrete sau chiar fragmente de proză. (Din „Ingeniosul bine temperat" s-ar putea extrage cu ușurință piesele unui volum de proză umoristică). De aceea toate fazele și modurile jocului își găsesc aici consemnarea și prin aceasta realizează imaginea cuprinzătoare și elocventă a relației autorului cu lumea.

Satira lui Mircea Horia Simionescu generează o întreagă serie de personaje și destine, al căror factor de convergență este denaturarea. Autorul are o candoare de un fel anume, care deranjează și totodată protejează existența individului făcînd-o sensibilă la ostilitățile din afară, stînjenind-o dar stabilind niște limite foarte largi de suportabilitate. Candidul „ingenios" este expus tuturor tristeților, dar niciuna nu-l va răpune pentru că el posedă secretul vieții fără de moarte — rîsul.

Mircea Horia Simionescu are facultatea salvatoare a rîsului, care adună și confundă într-o singură zonă — a inacceptatului suportabil — mici bizarerii, alături de infracțiuni și aberații în fond grave, laolaltă cu instincte în fond malefice. Este o zonă în care funcționează tendința aglomerării și exagerării intense, grăbind spre pragul absurdului.

Candidul „ingenios" sesizează aberația, înstrăinarea de ceea ce el crede a fi natura omenească, printr-o perspectivă sentimental-infantilă. Mircea Horia Simionescu este un copil mare, care nu vrea să accepte lumea așa-zișilor maturi și se apără de ea în numele visului, amăgirii, gratuității. Nu este întîmplător farmecul momentelor de rememorare a copilăriei, cînd autorul se întoarce în orizontul credințelor frumoase și a nelimitatei puteri de închipuire. Amintindu-și jocuri vechi, încîntîndu-se de ele fără să se mai poată juca, „ingeniosul" nu-și mai poate „bine tempera" lirismul, care-i îndreaptă humorul spre blîndeți aproape suave.

Dar frumusețea jocului lui Mircea Horia Simionescu sporește odată cu puritatea lui, pe măsură ce el își pierde caracterul reactiv și defensiv, devenind autonom și gratuit.

„M-am jucat cu păpuși superbe, dar m-am jucat cu mîna goală, m-am jucat cu lichide colorate, închipuind soluții farmaceutice, dar m-am jucat cu ochiul, apăsîndu-l pînă ce, de sub pleoapă, au izbucnit flori roșii, cadrane de ceasornice răvășite de timp, careuri zimțate, rotițe sticloase. Din încheietura mîinii mi-am confecționat continente triunghiulare, cum nu se află decît pe lună... M-am jucat și cu cuburi" — mărturisește autorul. Dar un joc lipsește din această serie, ori el este cel mai însemnat, din el s-a născut cartea: este jocul cu cuvintele.

Pentru a fi apte pentru joacă, cuvintele trebuie să fie inutile, adică să nu transmită nici un mesaj, să fie simple combinații sunete, fără nici un sens noțional, să fie adică asemenea numelor proprii. „Dicționarul onomastic se bazează pe această adaptare a limbii la necesitățile jocului și ilustrează treptele progresive al acestei metamorfoze. Într-un prim moment al jocului, cînd fantezia este încă doar parțial eliberată, autorul își exersează capacitatea capriciului. Numele sînt obligate să însemne ceva neașteptat, nemotivat și inacceptabil, sînt bruscate și maltratate, constrînse să primească niște sensuri impuse de bunul plac al celui ce se joacă. Cele mai comune și șterse nume devin acum la Mircea Horia Simionescu relevante, și contractează prin aceasta niște obligații inimaginabile. Uneori autorul pare a se baza pe sugestivitatea seriei respective de sunete, — deci pe un mod strict personal de receptare (**HORST**: „Scurt și categoric ca un numeral, EINS, ZWEI, HORST, DREI etc.) „definiția" numelui este complet nejustificată și tocmai atunci valoarea ei comică sporește. (**ADA** de pildă „înseamnă": „Anatomie economică, proporționată, os și nerv, gît vinos, cu linie mai mult turburătoare decît frumoasă, etc."

Într-un moment ulterior al jocului, numele nu mai dobîndesc relații cu realitatea, ci cu alte nume, autorul realizînd niște cupluri obligatorii. (CALIST de pildă dobîndește însoțitorii obligatori: Calist, Macedoneanu, Calist Călugăreanu, Calist Preutescu, iar ANCEL: Ancel Engelberg, Ancel Fabian, Ancel Ionescu, Ancel Tacîm). Uneori numelor li se adaugă o stradă obligatorie, și autorul ajunge la articole de tipul: „APOLINARIE: Apolinarie Bunescu, str. Pomenirii 15. București" sau „EUTERPE GHIMPEȚI, Bd. Ana Ipătescu nr 11 A". Cînd autorul găsește în nume un fel de „dominantă" sonoră, definiția decurge din dezvoltarea ei (ca în cazul: „AGENOR: Agent de asigurări ingenios, ager, genial, gentilom, gelatinos, germanofil, etc." — de ce nu și etg. ?)

Acum jocul atinge punctul paroxistic. Autorul consideră numele ca pure serii de sunete care nu numai că nu mai trebuie să aibă nici un sens, dar care nici măcar nu trebuie să aibă o existență omologată, ceea ce îi eliberează definitiv drepturile creatoare. Mircea Horia Simionescu inventează nume, ba chiar și foneme (ca acea „fricativă" căreia face să-i corespundă litera 3, și cu care realizează nume de un comic de nedepășit: 3ANIGOR, 3EZIK, 3OB, 3UXNA, 3UYS) intrat într-o euforică beție a libertății, care-i stimulează la nesfîrșit puterea de invenție.

Jocul lui Mircea Horia Simionescu este un exercițiu al libertății al invenției necenzurate și gratuite și totodată un exercițiu al rîsului, care se dovedește a fi manifestarea normală a candorii, semnul rămînerii în limitele naturii, ale omenescului. „Dicționarul onomastic" este o adevărată antologie, care ilustrează modalitățile comice și sfîrșește prin a sugera că există un comic care nu rezultă din nici una din modalitățile știute, un comic de ne-explicat, de ne-definit, care nu este în nici un fel, dar care există în mod cert, de vreme ce declanșează rîsul. Este imposibil de explicat de ce sînt comice numele Azu, Axon, Buium, Calamandrino, Capitolina, Cecrops, Ceti, Chilom, Cipcili, Elca, Elefcoteea, Ermenegildo etc. Poate că ele devin comice prin acumulare. Poate că nu sînt comice, ci doar dispoziția creată de autor este de așa natură, încît o simplă literă ar putea provoca zîmbetul. Probabil că există o psihologie anume a comicului, sau poate că trebuie vorbit de un inefabil al comicului și este limpede că autorul care deschide asemenea întrebări este mai mult decît un virtuos.

alexandra tîrziu

NU-MI PASĂ

„Romanul" Alexandrei Tîrziu se compune dintr-o serie de „episoade", ale căror număr și ordine sînt indiferente sensului cărții. Am numit „episoade" ceea ce s-ar putea numi tot atît de ne-semnificativ deci tot atît de bine „momente" sau „compuneri" sau chiar „proze scurte", de vreme ce este imposibil de găsit o clasă literară care să le poată cuprinde pe toate și chiar o serie de clase în care să se poată rîndui fiecare în parte. Autoarea nu progresează prin acțiune sau discurs, de fapt nici nu progresează efectiv, ci acumulează treptat mărturiile echivalente, „sinonime", ale unei stări de spirit, pe care încă de la început a comunicat-o pregnant și integral (chiar dacă succint pînă la a friza elipticul). Din această cauză, dimensiunile cărții devin o problemă fatal deschisă, pentru că numai impresia de lectură ar putea decide asupra justeții lor, ceea ce este același lucru cu imposibilitatea de a decide.

Unitatea cărții este de natură lirică și se realizează în primul rînd prin atotprezența unui personaj — autoarea însăși —, care își înmulțește și-și diversifică modalitățile de expresie. Aceasta pentru că Alexandra Tîrziu își alimentează o anume impulsivitate, care i se revelă ca drum către autentic Există la Alexandra Tîrziu o nevoie intensă de autentic și este cert că tocmai în ea stă posibilitatea reușitei. Pericolele însă nu sînt excluse, chiar dacă autoarea se cunoaște, și-a găsit curînd direcția proprie. În „Nu-mi pasă" se conturează mai ales pericolul facilității și-al ostentației.

De facilitate este amenințată tendința autoarei de a traduce autenticitatea în anti-convenționalism și de a-l identifica pe acesta cu formele cele mai simple și vădite ale refuzului convenției. Alexandra Tîrziu se adresează frecvent cititorului, îl pune la curent cu intențiile sale romanești, îl avertizează în repetate rînduri asupra lipsei de gravitate a actului scriitoricesc. Desigur uneori este agreabilă și chiar cuceritoare sinceritatea bruscă cu care Alexandra Tîrziu se leapădă de aureola pe care o țese artistului impulsul fatal și obscur al creației, dar valoarea acestui gest este puțin literară, iar reacția pe care o provoacă, deși pozitivă este cuprinzător omenească și prea puțin specific estetică. Probabil că demistificarea scrisului, recuperarea explicită a convenției nu este o cale majoră spre autenticitate.

Mai ciudat funcționează cea de a doua tentație periculoasă — ostentația. Este limpede că reușita Alexandrei Tîrziu stă la capătul unui efort de exploatare a acelei impulsivități care o face pe autoare să „arunce" cu atîta fermecătoare supărare concluzii existențiale de tipul: „Cînd mă gîndesc cît de întîmplător ne naștem mă apucă groaza, atît de întîmplător încît puteam foarte bine nici să nu apar pe pămînt. Totuși după ce am apărut am început brusc să am pretenții cu toate că n-a existat nimeni care să-mi fi promis marea cu sarea, neavînd nici un fel de obligație față de mine. Eu însă am continuat să trăiesc și oricît de prostește aș trăi nu mă împac nici în ruptul capului cu gîndul morții. Desigur, viața e mizerabilă dar aș vrea să trăiesc din curiozitate, să văd ce mi se mai poate întîmpla, pînă cînd." Cu impulsivitate și bruschețe se poate vorbi despre nevoia de fericire și despre plictiseală, și despre așteptarea absurdă, fără teama de a ajunge la efuziuni extenuate. (Este o teamă proprie Alexandrei Tîrziu; prin ea și prin consecințele ei autoarea se leagă de o arie cuprinzătoare a prozei moderne, vorbind despre copii frustați și dezamăgiți, violenți din candoare). Se poate ajunge în această direcție pînă la argou, și „Nu-mi pasă" dovedește în privința lui un simț al măsurii și al efectelor ireproșabil. Dar există un moment imperceptibil în care impulsivitatea și bruschețea devin din natură atitudine reflectată, apoi program, și prin aceasta se transformă în opusul lor. Este cert că Alexandra Tîrziu a optat pentru ele, și-a făcut din ele „gen" și totuși nu se poate nega faptul că și așa, subminat în curățenia lui, iubit și arătat, „nu-mi pasă", păstrează încă mult farmec, dar un farmec aflat în echilibru precar, umbrit de iminența inautenticității.

Această alunecare perfidă a autenticului în opusul său generează tensiunea permanentă a cărții Alexandrei Tîrziu și ea este cu atît mai ușor sezizabilă, cu cît autoarea recurge la modalități dificile. În dezacord cu așteptările, autoarea rezistă prozei „naturaliste", (care totuși credem că îi este mai adecvată), și optează pentru un fantastic jocular, cu tendință pronunțată spre absurd, cedînd uneori și grotescului. „Romanul" este de fapt o suită de compoziții fanteziste, (de obicei cu implicații comice), care dovedesc limpede existența unei fantezii. Dar, nesusținută de viziune, necenzurată de o concepție, fantezia poate eșua foarte ușor în invenție gratuită. Probabil că Alexandra Tîrziu face abuz în acest sens (este vorba aici de o impresie de lectură) trecînd cu vederea faptul că fantezia utilizată neeconomicos este tot atît de aproape de monotonia plictisitoare ca și lipsa de fantezie. Dar — în1 diferent de proporțiile lui — fantasticul din „Nu-mi pasă" încordează jocul sincerității cu ostentația și-l permanentizează, pentru că pornește din impulsul contradictoriu al autoarei de a fi ea însăși dar în văzul celorlalți, cu avertizarea lor.

Ilina GRIGOROVICI

breviar

PAUL DANIEL
Borsalino veritabil

Această ediție revăzută a retrospectivei lui Paul Daniel, închinată în parte „poetului-martir B. Fundoianu", este o reactualizare a unei activități literare de peste trei decenii, în care autorul s-a afirmat ca un umorist apreciat, cultivînd specia cea mai adecvată genului: schița (Republica Barbă-Rasă, *1938*, Un sătul de viață, *1945*, Stradă liniștită, *1958*). *La schițele și nuvelele apărute în volum, autorul adaugă și vreo cîteva publicate în periodice, încheind culegerea cu un grupaj de* reportaje sociale.

Deosebit de utilă pentru înțelegerea umorului *sau mai exact* umorismului *său, este introducerea exegetică despre umor și umoriști, ea însăși o schiță de gen.*

Bun tehnician al schiței, *cunoscător profund al unor medii de inspirație comune cu acelea ale lui Cehov sau Caragiale — în special mediul mahalalei — Paul Daniel știe să „vadă bine" și „să transcrie" condensat, calități indispensabile unui umorist. Personaj de bibliotecă și un zgîrcit cu sine însuși, autorul nu și-a diluat experiența și nu și-a trădat spontaneitatea. Întrebarea care se pune în fața unei asemenea retrospective e, desigur, extrem de banală: ce rămîne din literatura umoristică a lui Paul Daniel? Ce este original la acest autor contemporan cu Păstorel, Mircea Damian, Neagu Rădulescu? Păstorel a cultivat un umor bazat pe* poantă, *Mircea Damian se profilase ca un „umorist proletar", după expresia lui G. Călinescu, Neagu Rădulescu n-a scris schițe ci mai mult cronici epice, cu substrat umorist. Paul Daniel continuă tradiția lui Caragiale, fără să-i fie epigon. Nu reușește însă, în comparație cu alții, să dramatizeze.*

Prin opera sa de-acum în mare măsură încheiată, Paul Daniel a contribuit, la marea vindecare a inimilor: printre atîtea drame ale războiului, a învățat lumea să rîdă din nou.

NICOLAE TIC
Scamatorul

Un scriitor consecvent cu sine însuși, neîmbiat de experiențele care-au bîntuit proza în ultima vreme. Nicolae Țic realizează în Scamatorul *un micro-roman social relatînd drama unui agent al siguranței antonesciene. Condițiile în care trebuia să lucreze Paul, un fiu de învățător, crescut într-un sănătos mediu rustic, îl traumatizează, îl duc să-și piardă capul și sufletul și pînă la urmă să nu aibă personalitate, să devină un* scamator.

Pe Nicolae Țic nu-l interesează aici acțiunile revoluționare sau contra-revoluționare ale eroilor ci descrierea unei condiții umane speciale, descifrarea coordonatelor unui infern, unui peisaj de Kafka, în care omul este obligat să trăiască, și să mai aibă totuși timp pentru dragoste, pentru vis, pentru scris. Paul ca și alte personaje au trăit intens fenomenul unei rinocerizări, după expresia lui Eugen Ionescu, și încercarea de a ieși din acest infern este egală cu o salvare etică, o salvare de conștiință, dar numai cu sacrificiul capital. Nicolae Țic încheagă o acțiune alertă, inevitabil polițistă, dar efectiv o acțiune de roman psihologic realizat fără metoda analitică. Metoda de sondare a sufletului este aici expozitivă, transformările și frămîntările sufleteștii sînt reliefate prin alăturarea întîmplărilor, prin dialog, prin contraste. Acțiunea dă totuși în final impresia că avem de-a face numai cu rezumatul, cu schița unui posibil roman.

LECTOR

avant-premieră editorială

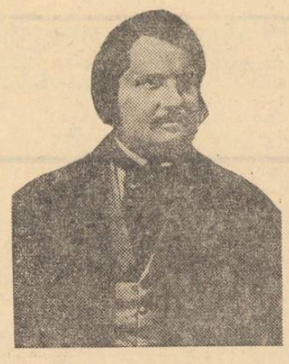

BALZAC

„Strălucirea și suferințele curtezanelor"

Traducere de B. Theodor. Note: Theodoria Ioachimescu (E.L.U.)

GHEORGHE CHIVU

„Apocrife„

Autorul volumului „Zumbe" va fi prezent în librării cu o nouă carte de versuri (E.P.L.)

OVIDIU GENARU

„Țara lui Pi"

Versuri. (Ed. Tineretului)

ION VELICAN

„Rătăciri de duminică"

Roman (E.P.L.)

OPINII DESPRE PROZĂ

MEDITAŢII LA UN PROZATOR

(Urmare din pagina 1)

zare de pămînt, fiecare cu vacile lui, cu caprele şi cu ciinii, cu pisicile roşcate şi cu cele albe, cu plugul şi cu sania lui".

★

Deşi pur realist, ferit de intruziunile fantasticului, stilul acestei proze apelează, pentru a crea o atmosferă de vrajă malefică, la *simbolul* Hecatei, confundînd noaptea cu tărîmul Umbrelor : „Noaptea era mare şi largă, nu se mai termina, şi peste case, albind acoperişurile de tinichea şi făcînd să sticlească geamurile caselor şi să lucească galben ţiglele, trecea luna rotundă şi grea de dragoste, ca o cătea în călduri", sau : „Şi se vedea cît e noaptea de deasă şi de neagră şi de rea, ca o gură de cătea fătată, de cătea cu cerul gurii negru" — ambele exemple din *Dor ;* în *Duios Anastasia trecea :* „Nu se vedea prin geam, noaptea era neagră ca o gură de cătea cu pui aruncaţi în Dunăre".

★

Cu toate că extrem de rară, la acest autor foarte riguros în realismul său, literaturizarea stilistică apare cu atît mai supărătoare, cu cît se manifestă în graiul personajelor (ceea ce dă un soi de fandoseală în contradicţie cu natura lor). Lena, din Dor, vorbeşte odată astfel... „fiindcă eu fusesem prea oarbă şi nu te văzusem pe tine, aşa cum erai, dincolo de pielea ta pe dinăuntru nu văzusem că în tine toate stelele pe care eu le simţeam mişcîndu-se şi strălucind erau stinse ca nişte cărbuni învechiţi, şi nu era nici un soare cald în tine şi nici o lună beată de dragoste şi nebună. Şi amintirile mele mi se par ca nişte ciini rîioşi acum şi ştiu că tu nu mă iubeai pe mine, Milule...", iar băiatul Savel, din *Căruţa cu mere* îşi povesteşte în acest ton, colegului său, un vis : „Şi din mîna mea stîngă a răsărit grîu, un mănunchi de grîu copt, auriu. Şi grîul veneau oamenii şi-l luau, dar nu se termina niciodată, cum îl secerai, cum creştea altul la loc, din mîna mea stîngă... Şi se coceau pîini, grămezi de pîini şi mirosea toată cîmpia a pîine proaspătă. Şi au crescut din mine flori de floarea-soarelui, era plin pămîntul... Şi mie nu-mi părea de loc rău că am murit..." Unde frecvenţa, la început de perioadă, a conjuncţiei „şi", realizează adevărate versete (le aflăm uneori, în stilul narativ al lui Agîrbiceanu, deplin integrate însă în realismul mitic al scriitorului ardelean).

★

Tema din *Dor* e shakespeariană, şi povestirea s-ar putea intitula, barbar, *Un Hamlet feminin la ţară* (Ca *Romeo und Julia auf dem Dorfe* a lui Gottfried Keller sau *Lady Macbeth in districtul Mzensk* de Leskov). În proza noastră rurală, această nuvelă are densitatea epică a lui Slavici. Ea se termină pe simbolul crimei din Elsinore : „Şi din urechea lui, aprins, Lena văzu cum înflorise un mac roşu. Un mac roşu, de sînge, ca o durere înflorise şi ca un ţipăt de lumină, un mac roşu înflorise din urechea lui stîngă".

★

Atmosfera tragică din romanul *F* se dezvoltă cu vigoare dintr-un *simbol* (un vis) : sicriul conţinînd cadavrul unui general, mort de ciumă, depus în catedrala oraşului Turnu-vechi.

★

Din simplitatea culturii şi imaginaţiei unei institutoare s-a născut viziunea paradiziacă a bisericii vizitate de domnitorul pămîntean, venit să asculte în cafas ruga preotului : ţara era „cea mai dulce", morţii curaţi, „dragii noştri părinţi" s-au adunat, „ca într-o icoană de sfinţi", în jurul fîntînii „cu apă fină". Arta lui D. R. Popescu restituie sătească sa Antigonă curgerii transfigurate a prozei din *Letopiseţul cantacuzinesc :* „Iar mănăstirea den Nucet, unde iaste hramul sfîntului şi marelui mucenic Gheorghe, multe au înnoit. Şi pe făcătoarea de minune icoană a sfîntului mucenic bătut-au însuşi Neagoe-Vodă, cu cuişoare, un măr de aur curat, împodobit cu mărgăritar şi cu pietri scumpe. Şi au adus şi icoana cea făcătoare de minuni den Ţarigrad, pre care era semnat chipul domnului nostru Isus Hristos atotţiitorul, carea mai nainte o junghiase un ovreiu cu hangériul ; şi cum o junghe, îndată ieşi izvor de sînge din locul hangériului, cît stropi şi hainele acelui ovreiu ; iar el, de frică, că-i sînt hainele stropite de sînge, nu văzu, ci numai ce au văzut sîngele carele era pre icoană ; şi aşa fiind el, cuprins de spaimă ca aceasta, aruncă icoana într-un puţ care era într-o pimniţă (că şi el într-o pimniţă într-ascuns junghiase sfînta icoană") — şi, mai departe : „Iar mănăstirea cea noao din Argeş o îngrădi împrejur cu curte de zid şi înlăuntrul curţii făcu multe chilii călugăreşti, şi o înfrumuseţă cu tot feliul de trebuinţe. Făcu trapezărie şi maghierniţă, magazie şi povarnă de olovină, pimniţă şi clopotniţă înaltă. Şi puse clopote mari. Şi cu alte frumuseţi, cu de toate-o împodobi şi o făcu asémene raiului lui Dumnezău. Iar în mijloc era acea casă dumneziiască stînd ca şi pomul acela al cunoştinţei. Ci însă nu aşa, că dintr-acela mîncară strămoşii noştri pomana morţii ; iar dintru aceasta să mănînce dătătoriul de viaţă trup şi sînge al domnului nostru Isus Hristos, care să junghe în toate zilele întru iertarea păcatelor şi viaţa de véci". Alăturarea stilistică a celor două texte, unul străbătut de ideea mistică a istoriei — *Letopiseţul* —, iar celălalt scos din naraţiunea realistă *Duios Anastasia trecea*, cu vădită intenţie a demistificării, pune în evidenţă unitatea lor estetică.

În preludiul la romanul *F (Ninge la Ierusalim)*, imaginea clovnilor revine de cîteva ori, ca un leit-motiv al *mascaradei :* „Pe marginea şoselei copacii albi păreau nişte stafii şi tufişurile degerate cu bărbi şi cununi de chiciură mă priveau ca nişte clovni ieşiţi la paradă" ; „Iar tufişurile aliniate într-o horă dementă de-a lungul şoselei pe care mergeam cu maşina aproape dansînd rideau bătute de vînt ca nişte clovni văruiţi pe faţă" ; „Şi clovnii de zăpadă din pomi sau din tufişuri n-aveau nici ei altă treabă decît să tragă omeneşte de coadă nişte pisici ascunse de întuneric" (aceste apariţii hilare sînt de altfel însoţite sau întretăiate de „miorlăitul infernal al pisicilor" : „Au apărut iarăşi scoşi de lumina farurilor din întuneric clovnii albi. Şi pisicile şi-au reînceput mieunatul" ; „prin toate satele şi oraşele prin care treceam cu maşina pisicile alergau ca scoase din minţi să scape de propriile lor cozi" ; „Am oprit maşina şi prin gerul care-mi tăia obrazul am deschis capacul port-bagajului din spate ; din el au sărit spre mine miorlăind vreo douăzeci de pisici şi într-o clipă au dispărut ca nişte năluci în întuneric"). Această propensiune spre *mascaradă* (spectacol, paradă, ciudăţenii, manii, personaje „originale" pînă la grotesc, fenomene teratologice) e specifică autorului, ca modalitate estetică a scrisului său. În nuvela *Dor*, un personaj îşi ţine pisica cu clopoţel la gît şi fundă roşie în coadă ; altuia, ca băiat de 17 ani, maică-sa îi face unghiile de la mîini şi picioare, cu roşu, iar mai tîrziu el achiziţionează 30 de aparate de radio, pe care le pune să cînte deodată. *Căruţa cu mere* se petrece în mediul artiştilor de circ. Odată cu *F*, toate acestea proliferează şi ating paroxismul : un ţăran întreţine relaţii amicale cu o capră, pe care o aduce cu dînsul chiar la o ceremonie funebră ; altul e prieten cu o broască ţestoasă ; o ţărancă păstrează în casă craniul tatălui ei ; un viol şi un asasinat se petrec în costumaţie de vicleim ; pictorul Don Iliuţă umblă întotdeauna desculţ (chiar şi la şcoală, ca profesor) şi poartă fes roşu în cap, pictează viscere de animale, se închină la un cîine şi face portretul unei ţărănci bătrîne, respectabile, în chip de vacă (semn de înaltă consideraţie !), purtînd pe cap cunună de lumină, ca sfinţii, salută bovinele, pe ulită ; popa se spînzură în podul bisericii, după o noapte de chef ; ţăranul Celce adună pietre, îşi pune cărămizi sub căpătîi şi aruncă întotdeauna în ciorbă trei pietricele roşii, ca să-i dea gust ; ţăranul Noe şi-a făcut casă în formă de arcă, ciopleşte cruci pentru cei în viaţă şi aşteaptă izbăvirea prin potop ; Dimie, paznicul satului, locuieşte de multă vreme într-un plop, de unde nu coboară niciodată, iscodeşte noaptea uliţele şi ogrăzile cu o lanternă, utilizează, acolo, sus, umbrelă şi telefon, iar la piciorul copacului s-a adunat un munte de excremente (e îmbrăcat însă îngrijit, poartă cravată), feciorul său îi citeşte de jos, ziarul ; Ghiarăntoarsă (de fapt profesorul Mateescu) are zece degete la fiecare mînă ; o înmormîntare e prilej de mascaradă generală : convoiul funebru întîlneşte un convoi nupţial, şi încercarea de a evita întîlnirea se transformă în coincidenţa lor, apoi se amestecă cu o văcărie şi un juncan sare pe o vacă tînără din mers, prilej pentru pictorul original să exulte şi peroreze delirant asupra misterului singelui, ca, în sfîrşit, în timpul prohodului, cei rămaşi afară din biserică, în ploaie, să asculte meciul de fotbal transmis prin tranzistorul unui orb călare pe un cal jumătate alb, jumătate negru. De fapt, prin caracterul lor de *mascaradă*, toate aceste anomalii reprezintă echivalentul realist al fantasticului, aparenţa „estetică" a demoniacului. Fiindcă, sub aspect moral, desrămarea satului vechi ia formele iraţionalului, şi deci situiază acţiunea într-un plan monstruos ireal, ca spirit, dar real ca social.

★

Şi ploaia, care transpune, în fizic, sumbra atmosferă morală a satului, bîntuit de şobolani, constituie un *simbol :* „Şi nu ştiu de ce toată această lume pestriţă plîngînd sau ascultînd meciul, toată această viermuială mi s-a părut născută din ploaia seacă ce cădea peste sat, lovind obsedant pămîntul, făcînd firave petalele florilor de toamnă şi doborîndu-le din această ploaie ce dăduse şi zilei culoarea ei obositoare. Şi soarele avea culoarea stranie şi obosită a acestei ploi care parcă neodihnită şi totuşi obosită de propria sa monotonie şi răceală lovea în duşmănie acoperişurile de tablă şi ţiglă ale caselor şi drumurile şi gardurile, şi cu cît rîvna ei era mai mare cu atît părea că se îmbolnăveşte singură, mai tare, de propria ei răceală şi de propriile ei friguri şi cade bolnavă, putrezind paiele claielor şi cocenii de porumb rămaşi neculeşi sau culeşi şi făcuţi grămezi prin grădini".

★

Şi agonia bătrînei, în jurul căreia se desfăşoară acţiunea părţii a doua a romanului *F (Boul şi vaca)*, e un *simbol*. De fapt „acţiunea" nu se încheagă decît din întîlnirile şi discuţiile prilejuite de această agonie, în cursul unei nopţi, iar discuţiile, la rîndul lor, sunt prilej de a lua cunoştinţă de o serie înăbuşitoare de samavolnicii, crime, aberaţii.

★

Autorii samavolniciilor şi crimelor : Ică, Celce, Moise, stăpînii absoluţi ai satului ; ei sînt „demonii", „posedaţii". La ora romanului, Ică e mort şi nu aflăm despre el, concret, decît fanatismul său demoniac (nu-l interesează nevoile reale ale satului, oamenii, prezentul lor : „vorbea doar despre ce-o să se întîmple în viitor, de parcă doar în viitor aveau să apară oameni adevăraţi. Cei de-acum nu erau oameni. O să fie aşa şi pe dincolo, zicea el, fericire, fericire o să fie" — idealul lui personal mărginindu-se la „o femeie, o casă, un vin, un miel, un ins trimis la puşcărie"). Enunţat doar, de romancier, prin gura directorului Moise; el nu prinde consistenţă de personaj, rămînînd, prin menţionarea sporadică a faptelor lui, abia o prezenţă difuză, în atmosfera naraţiunii. Şi Celce, la ora romanului, e aproape mort (ni se relatează, ca prezent epic, momente ale unei agonii abjecte), şi în afară de descrierea asasinatului făptuit de dînsul, îl cunoaştem mai cu seamă din caracterizările şi menţiunile sumare ale aceluiaşi Moise ; el e instrumentul socrului său, Ică, deosebindu-se de acesta prin haosul mintal şi nefericirea de a fi de la început refuzat de soţia lui, care se culcă în schimb cu alţii. Ca şi Ică, Celce constituie lumea directorului Moise. Iar faptul că îi descoperim prin ochii acestuia din urmă, care în lungile lui peroraţii îi demască şi îi judecă, parcă ar fi străin de lumea şi actele lor, dă pe de o parte unitate infernală treimii fără de lege, iar pe de altă parte configurează şi mai strîns propria sa personalitate : fiindcă directorul Moise însumează, ca personaj, un maximum epic, în limitele demoniace ale romanului. Spre deosebire de Stavroghin, erou conceput cu tristeţe metafizică, ori poate chiar cu o anumită melancolie romantică, de Dostoievski, directorul este o inteligenţă pură, în sine malefică ; D. R. Popescu îşi cîntă personajul pe o singură coardă. Abstract şi cinic, Moise e tîrît în universul răului de posibilităţile nelimitate ale inteligenţei sale, care îi permite să emită judecăţi morale, ca cecurile fără acoperire. Demonia sa atinge absolutul, atunci cînd, făptaş al crimei, nu numai că o atribuie altuia, dar — cu o dialectică impecabilă şi cu detaşare de virtuoz — analizează, explică şi judecă deopotrivă crima şi criminalul. Dispreţuind oamenii şi societatea, oamenii fixaţi în insectar prin teroarea de el exercitată, societatea supusă unui proces rapid şi profund de disoluţie, — i se deschide înainte golul ce nu mai poate fi ocupat decît de inteligenţa sa însetată şi saturată totodată de puterile ce-i sînt implicite. Dialectica lui nefastă, desfăşurată în discursul aproape monologal (chiar cînd aparent devine dialog cu adversarul său ireductibil, Don Iliuţă — un vitalist împins la paroxism de universul abstract ce ameninţă să se instaureze) care străbate miezul romanului (a doua parte, *Boul şi vaca*), îl structurează deplin, ca personaj : nu mai are nevoie de explicitările romancierului. De aici, eşecul părţii a treia a romanului *(Cele şapte ferestre ale labirintului)*. Naratorul (Tică) se înşeală cînd îşi închipuie, la un moment dat, că directorul vorbeşte cu intenţia de a fi ascultat de dînsul ; această eroare — din a doua parte a romanului — determină pe autor ca în partea a treia să-l transforme pe Tică în personajul care dezleagă, tot ca narator, „enigma" lui Moise, prin intermediul falsei mărturii a unui alt personaj-narator, Nicolae. Complicaţie artificială şi inutilă. În acord cu actele sale, discursurile şi teoriile directorului Moise sînt suficiente.

★

Interesant e modul în care spiritul de *mascaradă* se manifestă, în romanul *F*, chiar în situaţiile-limită ale morţii — moarte naturală sau asasinat ; o *mascaradă* sonoră-muzicală, ce însoţeşte fenomenul morţii.

Asasinarea lui Păun : „Du-te prin porumbi, te fac scăpat de data asta, i-a zis Celce şi Păun a plecat spre porumbi călcînd greu prin nisipul moale şi adînc ca un noroi fără fund. A plecat bucuros Păun şi ca s-arate că nu-i pasă a fluierat : „Cine te-a făcut pe tine, Tudoriţo, nene", cîntecul său de viaţă, cunoscut de muieri şi în acel moment Celce l-a lovit. De abia făcuse cinci paşi, fluierînd, cînd a căzut într-o dungă şi aproape în neştire a mai continuat să fluiere şi pe urmă Celce iarăşi l-a lovit pînă ce nu l-a mai auzit fluierînd cîntecul său cunoscut. Aşa că se poate spune despre Păun că n-a ştiut că va muri şi că nu s-a înspăimîntat de ce-l aştepta, fiindcă n-a avut timp să se înspăimînte : el s-a trezit doar din leşin şi cînd l-a văzut pe Celce nu s-a gîndit că va fi omorît, i s-a părut poate absurd aşa ceva, şi a început să fluiere. Sigur că a murit fluierînd „Tudoriţo, nene".

Asasinarea lui Manoilă : „Şi toate păsările bălţii făceau o gălăgie nemaipomenită, ca vara, şi vîntul mişca trestiile, frecîndu-le una de alta şi făcîndu-le în legănarea lor îmbrăţişată să fişîie indecent şi sublim, chinuindu-se să plece în ce parte le apleca vîntul şi rămînînd pe loc ţinute de rădăcinile stufoase înfipte adînc în noroi cu toate ghearele. Moise părea că se află în întuneric şi după auz sesiza poziţia lui Manoilă şi lovea nu omul, ci sunetul. Această grijă minuţioasă a lui de a face să nu se mai mişte piciorul ce lovea iarba spasmodic şi mîna ce scormonea crispată pămîntul asuprit de căldură lăsîndu-l apoi să curgă cu o sonorităte imperceptibilă aproape printre degete, inconştient, grija lui de a înfunda gura care ofta cu pătura lui Manoilă şi de a acoperi orice sunet, m-a înmărmurit. El era şi aici metodic, îndeplinea totul ca un gospodar (cu aceeaşi răbdare sădise probabil via ştiind că va obţine peste trei ani vinul). El îl omorîse temeinic, ca să nu mai rămînă nici o urmă, nici veche, pe care o ştia Manoilă (dar ce ştia Manoilă despre el de voia directorul să nu mai ştie ?), nici nouă : că Manoilă vedea, simţea cum Moise îl bagă în pămînt. Nu mai da, tovarăşe director, ţipa el. Şi poate s-ar fi ridicat şi l-ar fi strivit în bucăţi — dar poate nu se gîndea că Moise poate să-l omoare, deşi vedea că vrea ce-şi pusese în gînd. Ori poate Manoilă nu mai avea atunci decît forţa de a răbda, de-a aştepta ca omul de lîngă el să-şi isprăvească gîndul. Zgomotul îl enerva pe Moise, fiecare bătaie de aripă şi vorbă, fiecare ţipăt de pasăre şi lătrat de ciine şi geamăt de om, îl enerva în aceste clipe ce deveniseră sonore, infernale pentru el amplificîndu-se în labirintul urechii sale şi încărcîndu-se, oftatul lui Manoilă devenind ţipăt de pasăre şi susur de vînt şi vîntul prin papură devenind lătratul unei haite infernale de ciini turbaţi. Şi cu cît Manoilă continua să trăiască, continua şi timpul să fie sonor, aerul să bubuie ca o tobă cînd riciia pămîntul şi pămîntul să ragă ca o vacă nebună cînd pleoapele lui clipeau înecate de durere. Viaţa ce mai zăcea în Manoilă înnebunise sunetele şi pe faţa lui Moise se vedea suferinţa ce-o simţea în urechi ; echilibrul auzului său cedase acestor clipe de zgomote paroxistice şi inverse, labirintul şi timpanul său se îmbolnăviseră subit şi erau ca o rană vie ce nu suporta vîntul să urle ca măgarii şi ca lupii şi trestia să scrîşnească cu violenţa pietrelor de moară. Şi o înverşunare de gospodar cinstit îl cuprinsese împotriva zgomotului acesta de uragane, de roţi şi de motoare şi de fluierături şi pînă nu restabili ordinea liniştii nu se lăsă. Moartea era împlinită, liniştea se restabili şi ea venea de la pacea lui Manoilă. Vîntul îşi recăpătă dimensiunile sale de aer mişcător, păsările intrară în propriile lor bătăi de aripi şi ţipete, ca nişte haine pierdute şi găsite. Toate îşi recîştigară propriile sunete, limpezi şi odihnitoare. Şi Moise s-a apropiat de un crov cu apă şi s-a spălat pe mîini, ca un gospodar ce-şi terminase săditul viei sau legatul pomilor, temeinic, cu multă răbdare".

★

Ţinînd seama de împrejurarea că, la D. R. Popescu, moartea însăşi e tratată *simbolic* (deci estetic), să însemne oare această *mascaradă* antidotul realismului său *à outrance* (să fie mascarada un surogat de *fantastic* ?), ori, mai grav, antidotul *realului* ? Premonitor, uvertura romanului *(Ninge la Ierusalim)* abundă în miorlăiturile felinelor malefice.

★

Două momente definitorii pentru directorul Moise : întrerupt, în discursul său, de sforăitul lui Don Iliuţă, care adormise, directorul izbucneşte în plîns „isteric" : de asemeni, căzînd în noroi, la cimitir, şi murdărindu-şi hainele, pe care le purta cu o „eleganţă regală", Moise plînge „în hohote", „cu spasme", „ca un turbat" — şi iarăşi se înşeală naratorul cînd interpretează plînsul directorului prin împrejurarea că acesta se afla, întîmplător, tocmai lîngă mormîntul copilului său : de fapt el plînge pentru că şi-a murdărit hainele — tot o întrerupere a „discursului".

Ion NEGOIŢESCU

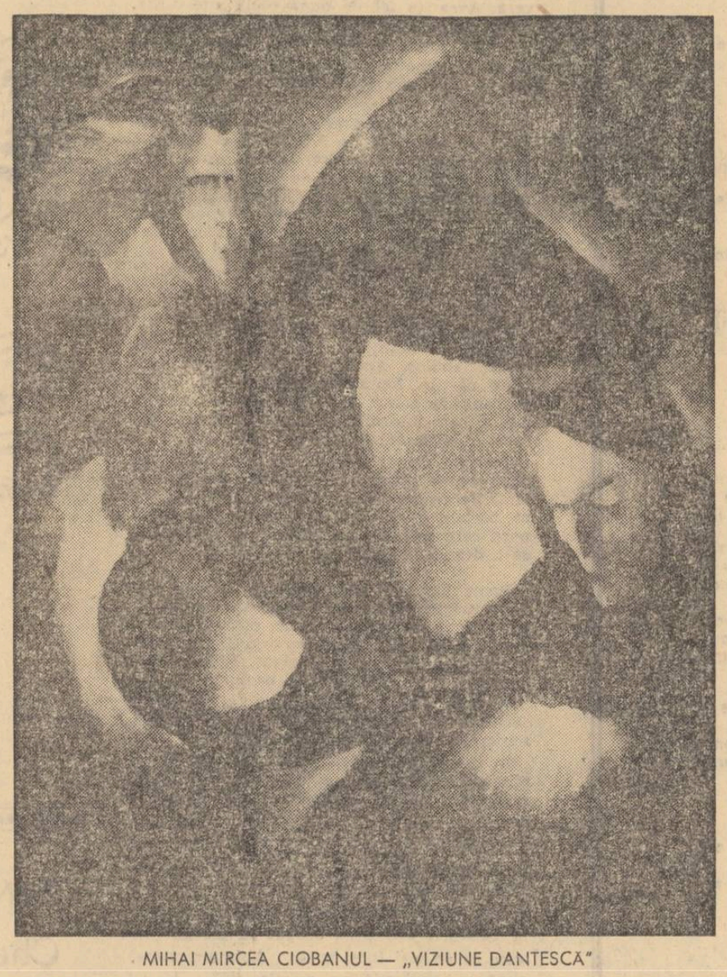

MIHAI MIRCEA CIOBANUL — „VIZIUNE DANTESCĂ"

breviar

GHEORGHE SUCIU

Antrenorul şi zeul

Exerciţii bine dozate pentru a închega acţiuni cu structuri epice evidente, prozele acestei cărţi nu imită şi nu mimează exerciţiile onirice, ci se menţin la o modalitate, am spune, clasică. Prima bucată, Antrenorul şi zeul, *e o schiţă „serioasă", concepută cu intenţia de a surprinde sentimentalismul plenar omenesc al unui antrenor de fotbal, realitate pusă faţă-n faţă cu comentariile banale ale „spectatorilor" sportivi sau mai puţin sportivi. Mai reuşită pare confesiunea realizată sub formă de epistolă (necriptică, de-o cursivitate exemplară) din schiţa* Cinci rezistenţe de doi bani. *În acest dialog interior, cu noutăţi subtile, autorul se destăinuieşte posesiv, comentîndu-şi universul erotic. Dar surprinzătoare nu este confesiunea în sine cu o tematică atît de obişnuită şi atît de insolită în acelaşi timp ci micul poem, despre apă, în speţă despre ploi, înregistrat ca un fragment de muzică preclasică. Eseul despre ploi aminteşte de comentariul pe care-l făcea cîndva Baudelaire apei, comentariu în care Sartre găsea simbolul existenţial al dramei poemului. Amestecul de eseu poematic cu confesiunea erotică, cu angoasele memoriale obsedante, constituie, aşa cum spunem, o surpriză.*

Microromanul în 12 secvenţe, Scara, *mai satiric şi cu obiective mai terestre, nu mai are aceeaşi elevaţie deşi, ca tehnică, poate fi considerat superior celorlalte bucăţi. E vorba tot de un dialog, de astădată mai dramatizat, în care un personaj şi el bolnav de confesiuni, descrie etapele prin care, iubind pe soţia şefului, ajunge într-un post în care nici nu visa. Dar pe autor nu-l interesează aici motivul etic, reprobabil, prin care parvine, ci tensiunea interioară a personajului care o iubise pe „Doamna Stela". În concluzie avem de a face cu o proză de nuante care anunţă ca şi celelalte compoziţii depăşirea nivelului* exerciţiilor preliminarii unei lansări.

MIRCEA CIOBANU

Epistole

A doua carte de proză a lui Mircea Ciobanu (prima era romanul Martorii *; a mai publicat şi două volume de versuri :* Imnuri pentru nesomnul cuvintelor *şi* Patimile*) nu se deosebeşte aproape cu nimic de imaginea pe care ne-a oferit-o la debut : aceeaşi încărcătură eseistică, aceeaşi analitică sondare asociaţionistă, aceeaşi pistă calofilă manierist-de-un amalgam ideatic ce ţine mai mult de un compromis între filozofie, poezie, morală şi inevitabil roman, pentru că, adunate la un loc cele cincisprezece epistole dau spaţiul ideal în care s-a consumat metafizica unui dialog interior.*

Epistolele sînt adresate unei prietene care are nevoie de confesiunile autorului sau care imaginată numai, e un determinant al confesiunilor. Că se amestecă stilul pur filozofic cu cel epic curat nu e greu de dovedit : „Îmi închipui cu prudenţă că sus, deasupra raportului de subordonare între existenţa insului şi izbînzile repurtate înaintea oamenilor spaima, *era termenul cauzal, ascuns vederii şi priceperii tuturor" (p. 13). Cît de epice mi se par prin comparare, cîteva fragmente din a treia* epistolă, a nevoii de martori, *epistolă semnificativă şi pentru concepţia estetică a scriitorului.*

Epistolele *lui Mircea Ciobanu sînt în acelaşi timp poeme cu tonalităţi tragice, mimetice, concepute după gustul antic, aproape de „vechi testament" dar vrînd să degaje o vrajă modernă. Comentariul apologetic la Iov din a patra epistolă o dovedeşte cu prisosinţă.*

Există chiar un ritm al frazei acestor „scrisori"-obsesii, ritm interior care dictează chiar aşezarea tehnografică a textului.

Fie un monolog despre fericire (în aşteptarea disputei), fie unul adîncit despre singurătate „şi mai ales despre pricinile neînsoţirii", fie despre ruşine (pagini de reconstituire rafinată a culorilor şi sonurilor antonpannești) sau numai „despre măsura cîtorva lucruri" şi în final „despre tăcere", paginile de confesiuni, uneori delirante la modul lucid, dau totuşi impresia unei experienţe literare. Puţini cititori oricît de rafinaţi ar fi, îl pot urmări pe autor pînă la capăt. Cei mai mulţi, ca să nu fie trataţi drept desueţi, vor spune că au citit cartea pe nerăsuflate. Cu riscul de a fi trecuţi în categoria amintită, noi spunem că am gustat acest eseu plin de obsesii poetice şi antipoetice dar n-am reuşit să-l parcurgem pînă la ultima filă, aşa uşor.

LECTOR

MATEI GAVRIL

Durere

Doare, vai, doare durerea nimănui.
În sufletul meu crește.
Răspunde în mine durerea
aflată-n depărtare.
Aș vrea să mor ca tînărul în floare.

Voluptate

Fină durere corpul mi-l zguduie.
Fuior subțire focu-n carnea mea
își toarce voluptatea.
Preastrălucit mi-e ochiul.
Ce singur sînt,
dumnezeiește arzînd,
pe-acoperișul genei, care, dulce,
de-atîta lene se înmoaie.

Tînăr albastru

Tu, carne oarbă,
plină de șerpi și gîze veninoase,
moluscă tîrîtoare duhnind a trecere,
în tine se consumă iubirea
ce niciodată nu se-nflăcărează.
Albastru-i tînărul care-și disprețuiește
infuzia maternă și albastru
e cugetul mereu de sine vorbitor,
dar mai albastră-i marea fără sfîrșit
și fără început, doar călătoare
veșnic în care corpul meu
e-un somptuos tangaj superb necunoscut.

Fruct

E chipul meu un soare stins demult
pe fața unui tînăr mort în floare
ce mă veghează dintr-o altă stea
iubind neresemnarea de a fi
o lacrimă de aripi tulburată.
Trupul imi este fructul adîncului pustiu
în care cresc prea fin trasate linii
iar buzele, o, buzele-mi sînt palide cum sug
puterile unui superb cuvînt sorbindu-l
cu nările-n mireasmă dilatată.
Sămînța lui țîșnită într-un puternic zbor va
proiecta
o altă față-aprinsă albă-n întuneric.

Între floare și fruct

În lacrimile tale înfășoară-mă,
o, rană răcoroasă-a unei flori.
Ascunde-mă în pînzele albe
asemenea unei hîrtii preapure.
Sugrumă-mă, îmbrățișîndu-mă cu durere
și-n jurul meu tot mai lipit te strînge,
asemeni gurii carnivore.
Ah, numai fructul meu uscat
în rana florii
înflăcărat de nebunie.
Pa fața mea simt coaja fructului preasfînt
dar gura-mi adîncește gustul putreziciunii.

Sehnsucht

Vino iubito și acoperă-mă,
cum numa-n gînd coboară noaptea grea și
rece,
asemeni unei lave, înăbușindu-mi trupul
cu carnea-ți străvezie, să mă zbat,
precum un prunc lăsat singur în leagăn
sau ca un miel plăpînd în ghearele-unui
vultur,
sub pofta ta masivă și întunecată
asemeni unui munte răsturnat
pe fața mea, să simt cum izvorăște
neînțelesul negru ca o floare goală
prin care s-ar zări ochiul lui dumnezeu
în împietrita lui singurătate.
Vino iubito rece și mă ia
să simt pe trupul meu renenăscut
plăcerea spasmelor digerării.

Spațiu și timp

Linie pură-a corpului meu nesfîrșit,
verticală fanfară de fulger sensibil
unde locuiesc toate și se îmbată,
cum pipăi cu palma organele
în lina noapte fine stere sfîrîind sfîrtecate
în sîngele albastru stingîndu-se divin
de ochiul meu distinse, neidentificate,
geamăn al corpului, trup unitar,
geamăna buzelor, gură reprezentată,
carne însîngerată palpitînd
cum pîlpîie pălind flacăra-mpurpurată.

Timp

Zborul tăcut al păsării e retezat
de rîsul tău cu lacrimi,
singur nemuritor în noaptea-ntunecată
ca o negresă goală întinsă pe spate.
Dac-ai fi numai carne și oase,
nici un ochi n-ar sclipi în declin,
însă tu ești condiția inimii mele abstracte,
nesperat paradis părăsit
simțul pur de-a nu fi ființă a neființei,
parlelim — lorlihu — muhaag.

DUMITRU BĂLĂEȚ

Arderi

V

Un foc nervos — în limbi șerpuitoare
prin văi de piatră logodite-n gînd ;
se împletesc luminile lui grele
cu sîngele pulsat de sori nevăzuți.

Plesnesc oasele stîncilor de atîta căldură,
și ploi nemiloase din adîncuri de piatră
îl înțepesc în zvîcnete și îndîrjite retrageri.

Scrumul crește și el alb lîngă tîmplele
anilor,
zălog al arderii nemiloase,
pe cînd căldura și lumina fundamentală
fac reveria din ce în ce mai vizibilă.

Pînă și golul morții mușcat de flacără
în astfel de clipe, de zile și zile și ani
își deschide frumos din abisuri.

Viziunea

(VII)

Și munții devin străvezii
în clipe rare de liniști nocturne
sub orbita ochiului scrutător și puternic,
precum adîncimile nopții sub o deltă de
fulgere.

Ape limpezi, cuprinse de nemișcare sînt
munții atunci,
și se văd în adînc prundurile fierbinți ale
lumii,
pe lîngă care înoată, somni monstruoși,
puterile vulcanilor, zguduirile subterane,
nodurile de foc ale legăturilor noastre cu
stelele

Și gîndirea trimite scafandri spre alte lumi
însoțindu-i de razele puterii ei
scormonitoare,
să pipăie drumurile, nemuritoare priveliști,
ce or să vină

Și mulți din eroii acelor pătrunderi
rămîn împietriți în abis
precum în cutele memoriei un noian de
fosile
luminate din cînd în cînd sub sclipirile
unei delte de fulgere

Sculturile

(XXIII)
Profesorului Tudor Vianu

Stăteau pe-un deal de purpură, înalte,
sculturile,
pe-un deal ca sîngele neîntinat și froged
și soarele cădea departe peste lume,
într-un apus și-un răsărit continuu,
și sculturile tresăreau de dor de piepturi
tinere.

În vale, glasuri de copii, ca într-o recreație
a vîrstelor,
umpleau viltorile de liniște, solemnitate ;
un vis cu turmele de miei pe-o gură de
lumină
întors din veac în veac se revărsa din
sculturi
purificat de sumbru și de tragic spre văile
sonore.

Și glasurile deveneau mai mari
de-apropierea clipei presimțite
se îmbulzeau cu strigăte de ele însele
neînțelese ;
și poate sculturile-nțelegeau chemarea lor
neîmblînzită,
întiorîndu-se cumva în spațiul dinlăuntru,
pentru acele așteptate piepturi.

Și totul era pur ca la-nceputuri, fulgerător
ca visul
cu turmele de miei pe-o gură de lumină,
pe cînd pe-un deal de purpură stăteau,
înalte, sculturile,
și soarele cădea departe peste lume
într-un apus și-un răsărit continuu,
și sculturile tresăreau de dor de piepturi
tinere.

(Din ciclul „Sculturile")

italice

Motto : „Plină este Evropa, precum de altele, așa de asemenea cărți. Nici un unghi cel mai nebăgat în seamă de pămînt, nici o țară, nici un oraș, nici un sat nu este necunoscut la nici un evropeu, ajunge să știe citi".

Dinicu Golescu : **Însemnare a călătoriii mele).**

Roma, 4 octombrie

Voi proceda studențește : în locul unor însemnări curgătoare, ca o povestire, voi face un fel de conspect. Altfel n-am destulă răbdare și uit totul.

Între alți compatrioți din vagonul de dormit — unul ilustru, academician, specialist în nu știu ce domeniu al științelor tehnice. Avea de colindat o mulțime prin Elveția, Franța și, poate, Germania, după care urma să facă un salt peste glob pînă în Japonia. Toate astea mi le spunea pe un ton plictisit, sîcîit, mie care treceam granița pentru prima oară !

Eram încă somnoros traversînd Ungaria. Cartierele de pe lîngă gări ale orașelor seamănă pretutindeni. În fine, iată-ne ajunși în Gara de Est vieneză. Bagaje, cărucior hamalului, ieșire rapidă în stradă. În șir disciplinat, imens, taxiurile vin și pleacă. Așteptînd să ne adunăm cu toții îi priveam pe șoferii acestor taxiuri : unul dintre ei i-a făcut altuia cu ochiul, încîntat. Avea și de ce : în „Mercedesul" lui se urcase o fată foarte frumoasă și elegantă. Cel căruia îi era adresat semnul a claxonat admirativ...

Am traversat Viena spre „Südbahnhof" — gara de sud, de unde urma să luăm, seara, trenul spre Roma. În hol, printre reclame, o plăcută expoziție : reproduceri pe panouri enorme din Goya, Picasso, Siqueiros etc.

Domul Sfîntului Ștefan, seara. Am intrat parcă într-o orgă : sunetele ei grave veneau din toți pereții, dar nu asurzitor ci măreț și discret totodată. Sufletul se propulsează în sus, pe canalul turnului (ce suie pînă la înălțimea cîtorva zeci de etaje). E o pierdere și o liniștire. Apoi Hofburgul, curtea imperială, apăsător și măreț, cu străluciri baroce. E o cetate de ziduri pe care mașinile o străbat ca pe un cartier. La una din intrări se păstrează încă niște conovețe roase de caii soldaților. „Pe-aici a intrat și Horia, să caute dreptatea la împăratu'", a zis V. Cuvinte rău înșirate, cam teatral, care însă nu ne-au mișcat mai puțin.

În compartimentul de clasa I-a spre Roma se afla o scriitoare austriacă foarte grasă și enorm de urîtă, care știa cîte ceva despre România. Ne-am înțeles în italiană și franceză. Avea un fel de bunăvoință enervantă. M-am bucurat cînd a adormit, dizgrațios.

Totuși, mă gîndeam, e cu putință ca în acest fizic nefericit să locuiască un mare scriitor, pe care eu îl ignor.

O figură interesantă : vorbă românească, poposită în compartiment (poate din alt vagon) în apropiere de Vilach. Era o femeie din Ploiești, slabă, știrbă, căruntă, care mergea în nu știu ce orășel de lîngă Roma să-și revadă fratele. „Eu sînt italiancă... m-am născut în România..." le comunica ea celor care o ascultau, într-un rest de dialect peninsular. Era foarte în largul ei, le vorbea imediat românește străinilor, cu o vioiciune de cartier, părînd foarte surprinsă că aceștia nu înțeleg.

Începe Italia. Era în zorii zilei de 3 octombrie. Pe munți alunecau turme rare de ceață, fabulos. Apoi a răsărit soarele, din toate părțile. Ne adînceam spre sud și eu aproape lăcrămam de necaz că eram nedormit și cam insensibil la atîta frumusețe (pe care o apreciam mintal).

Travisio, Conegliano, Udine... Am băut vreo două cafele vîndute de un barman ambulant. Pe culoar am pălăvrăgit italienește cu un bărbos, director al unui oficiu poștal din nord care mergea cu băiatul lui la Pesaro, să-l dea la colegiu.

Roma Termini, gară colosală, hamali mai puțin mecanizați ca la Viena (dar vorbăreți, persuasivi), reclame, reclame, mitinguri mari de lume. E ora șase în amurg. Drum complicat pînă la hotelul „Plaza". Pretutindeni „senso unico", obligînd la ocoluri.

Albergo-ul e vechi și elegant : afli imediat că aici a stat împărăteasa Mexicului și tot aici a compus o operă Pietro Mascagni.

În prima seară, după cină, am ieșit să ne plimbăm. Piața Spaniei, Piazza del Popolo, aflate nu departe de hotel „Plaza" sînt primele la care ajungem. Cărămiziul clădirilor mingiiat de reflectoare, statui, scări, pe care le cunoaștem întrucîtva din filme. Oboseala mă face puțin indiferent. Se pare că aceasta e reacția normală : cît timp te afli în călătorie ești prea ocupat să înregistrezi totul ca să mai fii și mișcat. Abia amintirea, după ani, va adăuga emoția.

Tîrziu, am băut cîte-o cafea la o mică trattoria.

...Sînt de trei zile bune în Roma și nu am, pur și simplu, timp să-mi notez totul. Nu reușesc să ajung cu însemnările la zi. E atît de ciudat : călătoria mea se prăbușește imediat în trecut și, deși o trăiesc în prezent, vorbesc despre ea cu o întîrziere care o pietrifică în amintire. E ca și cum ea însăși ar vrea să-mi scape, ori să provoace ivirea nostalgiei ce înfrumusețează totul.

În dimineața zilei de 5 octombrie l-am atins cu mîna pe **Sartre !** Stătea chiar pe scaunul din fața mea și mă tot uitam la el ; un bătrînel mic de statură, cenușiu asemenea costumului pe care îl purta. Alături de el o doamnă excelent conservată, cu un coc cărunt, impunător : Simone de Beauvoir. Schimbau între ei, arareori scurte impresii. Privirea nu mi se mai dezlipea de pe faimosul cuplu. La sfîrșitul ședinței m-am ținut după filozof și, aproape fără voia mea, i-am pus mîna pe spate, superstițios. El s-a întors amabil, ochelarii îi scînteiau în lumină, și mi-a făcut loc să trec. Sper ca bossa lui Sartre să-mi poarte noroc.

După-amiază, în sus pe Via Appia, am coborît în catacombele Sfîntului Calist, în cele ale lui Domitilla. Teroare de mină, sfîșietoare, cu galerii sprijinite de cadavre, călătorie în memoria creștinismului eroic. (Într-una din minele de pe Valea Jiului, cu puțini ani în urmă, mă strecurasem prin niște suitoare și galerii absurde, tiriș, condus de un inginer puțin smintit, pe care avusesem nesocotința să-l provoc cerîndu-i să mă ducă „unde e mai greu" ; și atunci el, plictisit de atîția gazetari înfumurați m-a purtat la sute de metri adîncime prin locuri neînchipuit de înguste, ca printre picioarele unor scaune dementiale. Trebuia să-l urmez, nu puteam face nimic altceva. Ne tîram fără încetare, nici gînd de întoarcere. Însoțitorul meu se speriase și el — desigur, pentru mine — glasul i se schimbase, mă încuraja mereu).

Ascultam explicațiile în englezește ale unui ghid, urmărite cu aviditate de un grup de americani. Nu înțelegeam totul dar era clar că ghidul miza pe frivolități. Americanii rîdeau din cînd în cînd, zăpăciți și serioși, avînd toți pe chip o expresie de rîvnă și derută.

Iar eu nu mă puteam stăpîni să-mi imaginez cum tavanele, grele de atîta istorie, istovite de cadavre, s-ar nărui peste noi, sutele de vizitatori din clipa aceea.

De la catacombe am intrat în biserica „San Pietro în Vincoli" de unde am furat, spre amintire, un rest de lumînare. În compensație am cumpărat una întreagă și am aprins-o la biserica „Quo vadis, Domine", unde sînt păstrate urmele naive ale lui Hristos, adîncite în marmură. E o „chiesa" mică și foarte luminoasă iar bucata de marmură alb-gălbuie, cu urmele divine, capătă în atîta lumină un fel de transparență.

Reîntors în oraș, am vizitat imensa Chiesa di Santa Maria Maggiore ; ar fi trebuit să-mi notez totul dar sînt atît de convins în acele clipe că nu voi uita nimic. Totuși nu mi-a rămas mai mult decît numele.

Am mai intrat într-o altă biserică dominată de statuia uriașă a Sfîntului Paul, sprijinit în spadă.

Să nu uit : trecînd pe la Fontana Trevi am aruncat, ca un bun turist ce respectă tradiția, bani peste umăr, de trei ori. Nici-o monedă, vai, n-a ajuns în apă. Dorința pe care mi-o pusesem în nădejdea monedelor fusese să mă întorc adesea în Italia. Sînt atît de superstițios încît mă pune pe gînduri eșecul de la Fontana Trevi !

După cină urmăream la televizorul din micul bar al hotelului un meci de box profesionist. Deodată apare simpaticul profesor R. : „Haideți să vedeți Belvedere". Vecinul meu de apartament, V., care a mai fost la Roma s-a arătat entuziasmat. Ne-am suit din nou în „Anglia" profesorului și am urcat o mare colină (una din cele șapte !).

De sus de pe Zodiaco se vede Roma, nesfîrșit luminată, cu poduri, reclame, Padul, cu liniile de forță, incandescente ale marilor bulevarde. Priveliștea se aseamănă cu cea a Clujului văzut de pe Feleac. Numai că la picioarele tale se întind, nu un oraș, ci 15—20 de mărimea Clujului !

O ceață ușoară arunca în vis Roma. M-am sprijinit de parapetul de lemn, și el umezit de ceață și am tăcut odată din deșteptăciunea mea nemaipomenită, m-am uitat peste Roma ca un sinucigaș peste prăpastia în care se va azvîrli ! N-am mai spus cuvinte, n-am mai ris, n-am mai mișcat, am stat, pentru Dumnezeu, la un loc, cu ochii asupra Romei. Faruri, columne, cetăți calcinate de lumină.

Dar stările acestea, dacă sînt sincere, nu te încremenesc fotogenic. Așa că, îndată după aceea, am mers în micul bar de pe colină și am băut un China Martini cald, lăsîndu-i pe V. și pe profesor să vorbească, fără însă a mă păstra în acea tăcere stupidă, impunătoare, a celor ce vor să se arate zdrobiți de atîta înțelegere.

Apoi m-am pornit și eu să flecăresc, așa cum e bine, lăsînd să se zidească în mine priveliștea de pe colină.

Țința călătoriei din ziua următoare : Napoli! Douăsutecincizeci de kilometri pe Autostrada soarelui parcurși în două ore. De-o parte și de alta a superbei magistrale de beton, locuri pustii, neroditoare : dealuri uscate, abrupte, munți fără speranță. Treptat încep să defileze pe laturi portocali și pini de mare — ca niște parașute vegetale de necrezut.

Napoli. Ne scufundăm în traficul uriaș din centrul orașului. Ne trebuie o jumătate de oră pentru a parcurge doi kilometri. Pe lîngă mașina noastră se insinuează motocicletele și scutere.

Pe străzile înguste laterale se zăresc rufe albe și multicolore întinse la uscat. Parcă s-ar fi tras cortine misterioase și înduioșătoare deasupra străzii, de la o clădire la alta. Orașul se răsfață în intimitate sub lumina lui octombrie. Intimitate agresivă respiră fiecare colțișor.

Garăm mașina într-o piață gigantică din preajma portului. Pe trotuar ești acostat de napolitani, în ai căror ochi lucește un amestec îngrijorător de asprime, inteligență, viclenie vulgară, interes și dispreț. Toți vor să-ți vîndă ceva.

Portul Napoli. După ce-am hoinărit puțin prin el, am ieșit. Anevoie ne croim

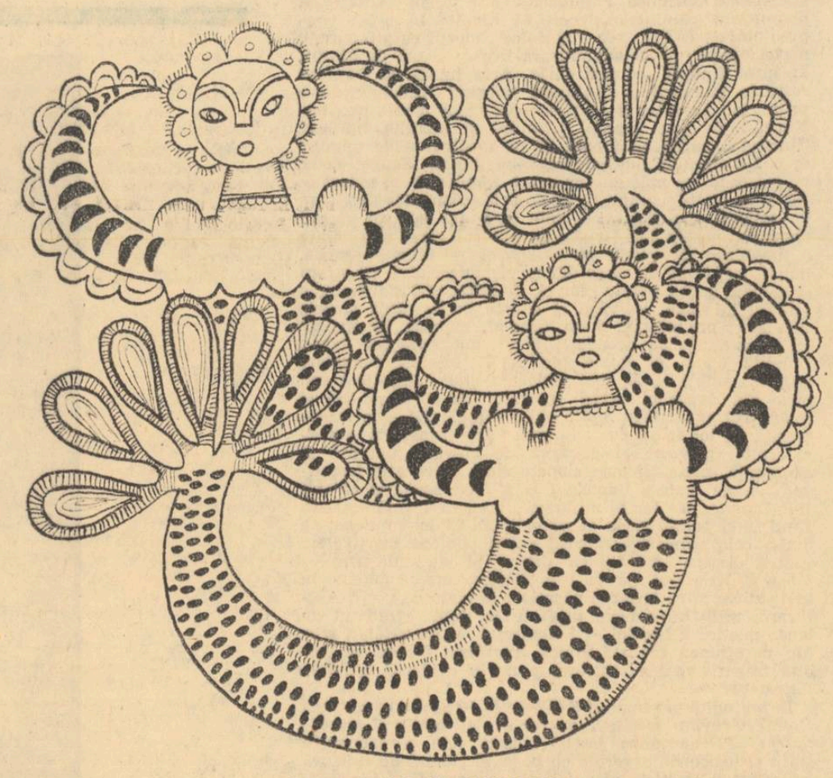

Desene de ILEANA DĂSCĂLESCU

DAN MUTAȘCU

Cheie muzicală

foșnesc plantele sub talpă, foșnesc,
o, terța păsărilor trădînd cercul,
mălaiul aerului coboară
la unisonul dimineților. Emanație !
Văd razele din glob, tăcerea zilei
pămîntul-obiect cum se admite pipăit
de păsări numai-clorofila degetelor
vibrează către rouă, deci : desfășoară-ți
părul !

Încins eterul buzei, vai ! cît de susceptibil
să picure prin călușul orei prea devreme,
pe urmă conversația sticlelor cu lapte căci
strident se trezește orașul... O, Ninive !
De undeva, din centrul luminii, peste
atîtea jgheaburi adulmecînd salcîmi —
respirația masculină a vîntului
excită harul havuzului... iulie, iulie !

Diminețile ideilor de cuarț

trezită din somnul de chiciură — ieri,
privirea rămîne în frunza mea de cuarț
Alunecînd în ochiul de cuarț al iezerului,
alunecînd în milul matcă și în milul plantă,

urcînd cu zece nopți sîngele la tăceri,
o, cîte dinastii de pești pierind,
un vis văzut pe talpa unui lac,
ora desigur pe cadranul de cuarț,

se-ntîmplă cînd și cînd o dragoste,
o Cale Lactee de cuarț și înverile
sînt două : eu te am pe tine, tu umbra
mai întîi în dimineața oglindă de cuarț.

DOINA ANTONIE

Neîncredere

Cum am putea să trecem
dintr-unul în altul
căci se arcuiește
peste noi verde tăcut
și cuvintele cîntă în doi.

Cu palma întinsă încerc
un hotar :
pînă aici ești tu,...
de aici sînt eu...

Hotar viu cu ape de
vene albastre
și mugurii degetelor
trimițînd spre codrii, cerbii — orgolii.

Icar

Să cuprinzi iarba
răsucită-n miresme
și s-o culci cu pasul rar
aceasta se poate.
Să atingi pămîntul cu degete dure
și aceasta se poate.
Să aluneci pe apă
impiedecîndu-le peștilor
trecerea începută de sute de ani, da.
Dar cerul, cerul
alcătuire de transparențe dense și rar
răzbătute de raze prefigurate
îți fuge mereu spre lumi,
cu materia vibrînd în cîntece
albastre
și ce rămîne e doar amintirea
fără timp
a lunecării printre astre.

de

ILIE CONSTANTIN

drum prin mulțime spre mașina noastră. Abia acum realizez forța de persuasiune a vînzătorilor ambulanți napolitani. Îl refuzi pe unul, peste trei pași altul, apoi alți doi, apoi iar unul din cei dinainte. E o bandă rulantă pentru transportat turiști, cu bunăvoință și o singură solicitare : să cumpere ceva de la acești oameni atît de amabili. Ceasuri, „radioline", inele, șiraguri, maiouri, indispensabili, sute de fleacuri. Abia ieșit din port, un asemenea șmecher îmi arată cu o extremă discreție un ceas cu o îndoielnică marcă elvețiană.

— Quanto ?, îl întreb, străduindu-mă să nu par interesat.

— Dieci mila !

Se ține scai de mine : Tre mila lire, îi spun cu hotărîre și nu accept să mă mai tocmesc. „Va bene". Mi l-a vîndut cu trei mii după vre-o sută de metri de insistențe.

Uite, ce-i, îi spun unui vînzător siclitor, eu sînt străin. Banii îmi trebuiesc și pentru alte lucruri. Îți dau cît am disponibil, e inutil să ne tocmim. El, cu o expresie foarte sinceră : „Straniero, si, lo si sente... Anch' io sono straniero". La expresia mea de neîncredere — are înfățișarea tipică a unui napolitan — se jură că e străin : „Si, lo giuro. Io non sono di queste parti". Dacă ar fi să-l cred, aș lua de bună explicația lui : vinde ceasuri, rătăcit aici între străini, și din banii adunați o să-și cumpere bilet de vapor. Încotro ? Spre patrie, bineînțeles.

— E qual'è il tuo paese ?

— Io, signore, sono svizzero !

Teribil de obraznic (ori poate incult) : vrea să mă convingă că singurul mijloc convenabil pentru a ajunge în Elveția este vaporul !

Părăsind Napoli, cu aceeași încetineală. Mergem spre Pompei, avînd o vreme perspectiva mării.

881439. E numărul biletului meu de intrare, plină de emoție, în cetatea antică unde lava a pătruns cumplit, instalîndu-se ca singur locuitor. Am evitat obișnuiții ghizi, cu engleza lor particulară, mulțumindu-ne să tragem cu urechea la explicațiile pe care le primeau în jurul nostru grupuri de turiști.

O scenă foarte des repetată în Pompei, la așa numita „casă a plăcerilor" : ghizii, cu un zîmbet complice roagă doamnele să se retragă și ne arată nouă, bărbaților, desene erotic-dezlănțuite pe pereți și o statuetă reprezentînd un personaj masculin de o exagerată înzestrarea sexuală. Totul foarte naiv și e vizibil că nu criterii de moralitate (sau nu numai ele) sînt la baza acestei interdicții ci priceperea de a biciui interesul vizitatorilor. Femeile sînt șocate de interdicție, unele încearcă să se ascundă printre bărbați, iar altele îi chestionează vehement după aceea. Ei, bineînțeles, minimalizează totul.

Am sosit destul de tîrziu din excursia noastră meridională. După cină am ieșit singur și-am hoinărit pe străzile Romei, la întîmplare, străin aiurit, banal, cu ochii istoviți de dorința de a vedea cît mai mult.

Joi, în timpul unui cocteil care ne-a adunat în niște săli aglomerate, unde toți eram leoarcă de transpirație (efect și al wiskiurilor numeroase care ni se serveau), M. s-a apropiat de mine și m-a luat de mînă. „Hai la Ungaretti".

Bătrînul președinte al comunității europene a scriitorilor se afla într-un mic grup. Apoi a rămas cu noi. Binevoitor, surîzător, părea el însuși într-o perpetuă emoție. Îi făcea vizibil plăcere că-i vorbeam în italiană.

M. dăduse drumul mîinii mele și m-am pomenit că apucă dreapta neagră și arsă de bătrînețe a lui Ungaretti și o așează pe pieptul meu, de-asupra inimii. Mi-a spus cîteva fraze, bîlbîindu-se puțin, în care îmi cerea să nu uit că mîna aceasta care a scris dumnezeiește, mîna unui poet dintre cei mai mari ai epocii se află pe inima mea. Era foarte agitat, eu nu mai puțin, iar patriarhul, impresionabil ca toți oamenii la vîrsta lui, ne asigura că înțelege ce spunem și că-i place cum sună limba română, că a avut prieteni români.

L-am întrebat, încercînd să-mi vin în fire după gestul ciudat și emoționant al lui M., dacă printre acești prieteni se numără și Brâncuși. O da. Au fost mari prieteni în tinerețe, la Paris.

Bătrînul bard cu purtări atît de senin copilăroase era un oaspete de seamă la acest cocteil și nu l-am reținut peste măsură. Bineînțeles că nu mi-a trecut prin minte să-mi declin neînsemnata identitate.

Sîmbătă. Trezire tîrzie, pe la 9. Sînt istovit dar n-am ce face. Un duș fierbinte, unul rece. Din apropiere am luat autobuzul 77 cu o țintă mult dorită : Vaticanul.

N-am coborît unde trebuia și am fost nevoit să ocolesc pe jos o întreagă țară, al cărei hotar este un zid gros, extrem de înalt și înclinat, sugerînd imposibilitatea escaladării.

Am vizitat în fugă Pinacoteca, Biblioteca, Muzeul de sculptură. În Capeta Sixtină numărul vizitatorilor îl egala aproape pe cel al figurilor de pe ziduri și plafon.

În fața „Laocoonului" am zăbovit îndelung, încercînd să gîndesc dar nu cred să fi reușit mare lucru. Capodoperele îmi taie nu numai respirația ci și cugetarea. Mintea mi-e plină de frînturi de fraze nu prea inteligente, precipitate : „Da... Asta e... aici... Se putea altfel? Și eu care credeam... Cînd colo... Și uite așa... Desigur, e... Cine s-ar fi așteptat ?... Atenție ! Poate că nu văd eu cum se cuvine..." etc. Sper ca și alții să aibă reacții asemănătoare.

Am mers apoi în „Basilica di San Pietro". Nu mi-aș fi închipuit (și de ce-ar fi trebuit s-o fac ?) că e atît de înspăimîntător de mare ! Toate proporțiile sînt înmulțite și glorificate de arhitectură.

Cu alții mulți am suit cu un ascensor uriaș și rapid pe cupolă (sau pre-cupolă, pentru că abia de acolo începe faimoasa cupolă a lui Michelangelo). M-am fotografiat ca un neam prost la un meseriaș ce lucra la minut. În mînă ține ghidul „Come visitare il Vaticano".

Restul trebuie suit pe scări înguste și abrupte. Numărul treptelor este foarte mare și mulți vizitatori lipsiți de suflu își amintesc de indicațiile medicului să-și ocrotească inima și fac cale întoarsă. Eu am urcat eroic, intrigat de șuierele mortale ce se-auzeau de-asupra mea : era un turc extrem de gras care suia roșu, gata să facă un atac de apoplexie, calvarul arhitecturii buonarottiene.

În fine am ieșit la lumină. Mă rezemam de balustrada metalică sub care nu știu cîți metri de gol mă chemau, în orice caz înălțimea a cîtorva zeci de etaje. Roma, văzută de la acest punct al cupolei, te invită să cobori imediat, îngrozit.

Noaptea tîrziu, reîntorși pe Via Veneto, S. și cu mine i-am întrebat pe doi tineri cu figuri mai cumsecade, în ce mod putem ajunge la un „nicht-club" acceptabil". Cei doi parcă-atîta așteptau : ne-au dat o mulțime de explicații, cît pe-aci să ne-arunce în mașina lor parcată lîngă trotuar. Erau din ce în ce mai nervoși că dăm îndărăt, mai ales după ce le-am mărturisit puținătatea mijloacelor noastre financiare. Unul dintre ei ne-a invitat sarcastic să ne vedem de drum, să pierim dinaintea lor. Înjura teribil dar la universitate n-am învățat versiunile italiene ale acestor compoziții atît de răspîndite, încît mi-am păstrat seninătatea mea de ignorant.

În timp ce ne retrăgeam spre capătul luminoasei „Via Veneto", către hotelul nostru, soarele roșu, măreț, de neon, cu inscripția în litere ademenitoare : „MARTINI", ne fixa obsedant.

...Duminică, drum de nouă ore cu trenul. În compartiment suport sutele de întrebări despre România ale unor flăcăi care terminaseră armata și mergeau în grupuri spre casă. Sînt foarte simpatici, instrucția lor lasă de dorit dar asta nu-i stînjenește. Între ei plasează și lungi replici în dialect.

În sfîrșit, Milano. M. de M. răspunde „pronto" la telefon : mă așteptă, era aproape sigur că voi lua trenul acesta. În zece minute coboară din mașină în fața gării.

Acum e două și jumătate noaptea. Iată-mă cu însemnările recuperate.

Ne-am trezit devreme. M-am bărbierit, am băut în fugă o cafea neagră. Apoi am pornit-o spre Reggio-Emilia, pe autostradă. Traversam cîmpia Padului „la pianura padana" cîntată de Virgiliu. Pe sub un pod magnific zărim trecînd fluviul, bogat în ape. Ziua e însorită.

M. de M. conduce foarte bine (el pretinde chiar că o face „cu un anume simț muzical") și spune multe anecdote, mai ales cu adaptări la situații italiene.

Mergem numai cu 115—120 kilometri pe oră. (Pe lîngă noi fulgeră roșu limuzine-sport „Lancia" lansate cu 190—200 la oră. M. de M., ca orice șofer, face la trecerea lor semnul coarnelor și le strigă : „Du-te de-ți rupe gîtul !" sau „Ammazzati, salame !").

În Reggio Emilia am stat cîteva ceasuri. E un oraș de mărimea celor din Transilvania. Palate vechi, biserici, alături de clădiri noi plasate armonios. În timp ce M. de M. participa la lucrările unui juriu ce judeca picturile și sculpturile trimise la un concurs de arte figurative, eu am luat-o la întîmplare pe o stradă și am ținut-o mereu spre stînga pînă ce, peste vre-o oră și jumătate de mers fără grabă, am sosit în centru, exact de unde plecasem. Mulțimea bicicletelor amintește (întrucîtva) Aradul. Un turn construit din blocuri rudimentar-artistice răzbate impunător din Evul Mediu.

A urmat la restaurantul... o masă copioasă. Între alte feluri servite m-au încîntat niște ciuperci uriașe umplute cu carne. Vin roșu, ușor, unul dintre cele mai vaporoase și mai

gingașe din cîte am băut vreodată. Tot juriul era prezent, și se mai discuta încă justețea desemnării celor doi învingători. Aceștia doi vor decora clădirea unei școli tehnice.

Apoi am ieșit cu toții și ne-am plimbat printre tarabele unei piețe populare.

În amurg eram la Milano.

Am vizitat, în ziua următoare, Castelul Sforza, unde este adăpostit un muzeu amenajat cu foarte multă inteligență. Totul servește punerii în valoare a operei de artă : surse de lumină, construcții de lemn, paravane de lemn, schele de metal suple. „Pietà Rondanini" a lui Michelangelo se află într-o sală mare, ascunsă privirii de o construcție semicirculară din lemn. Cobori cîteva trepte, faci un mic ocol și ai. deodată, înaintea ta opera !

Era acolo, te aștepta. Simți dorința să te sprijini, să te așezi : o bancă sobră, dar comodă, te primește. Te așezi și contempli fără un cuvînt, îndelung.

Pe la trei și jumătate M. de M., Ioxe — fiul gazdei — și eu am plecat spre Varese, unde locuiește Renato Guttuso.

Drumul trece prin munți, într-un peisaj mai apropiat de cele românești montane. Ne-am oprit într-un sat de munte, Cunardo, unde se află, cine s-ar fi așteptat ? o expoziție de artă contemporană italiană, cu exponate prestigioase. Artiști de renume nu ezită să expună în asemenea „mostre" provinciale, destul de numeroase. Iar pentru tineri ele sînt trepte spre glorie.

Pictorul Guttuso locuiește la Velate Varese într-o mare vilă. Ca de obicei avea mulți invitați, care însă s-au retras curînd. Am rămas numai noi, fiica lui Umberto Saba — Linuccia — cu o rudă a ei și, desigur, gazdele. Guttuso mi-a vorbit mult, cu însuflețire și simpatie. Cred că are o afecțiune specială pentru România ; l-am întrebat dacă ar accepta o invitație în țară. Cu plăcere, deși nu știe cînd anume va fi liber.

Am fost în atelierul artistului : muncește infernal. Îl preocupă în perioada actuală tema „Omul cu ziarul", reluată în zeci și sute de variante. Omul lui are chipul mult deformat, la modul expresionist (amintind oarecum de cel din „Urletul" lui Edward Munk) și nu citește de fapt, ci pare a plonja în ziarul larg deschis din mîinile lui, cu disperare.

Guttuso ne-a invitat să cinăm la un restaurant din localitate. În timpul mesei m-am întreținut îndelung cu Linuccia Saba.

Treptat, atmosfera a devenit foarte plăcută și intimă. La un moment dat, Guttuso a cerut chelnerului o coală de hîrtie și mi-a desenat o natură moartă de la fața locului : sticle și pahare cu vin. E ceva discret, frumos și de care era mulțumit și el. Cum n-avea culori, a folosit rujul fin al soției sale și, pentru altă parte a desenului, rujul strident al unei chelnerițe. Apoi mi-a dedicat desenul, l-a semnat și i-a pus să semneze pe toți ceilalți.

Milano, 14 octombrie 1965

Zi de alergătură prin Milano, e drept : cu mașina. La „Einandi" am găsit o carte lăsată, mie cu autograf, de Carlo Bo.

Cu marele Eugenio Montale aveam fixat un „appuntamento", la orele 18, și anume la ziarul „Corriere della sera", unde lucrează. Ne-a primit pe M. de M. și pe mine cu bunăvoință, în biroul lui spațios. Multe cărți și reviste, multe scrisori înaintea sa. Vorbește puțin, mișcările îi sînt lente (are 70 de ani). Știe despre România destule lucruri și pare a fi interesat de îndepărtata noastră latinitate. Are și prieteni printre conaționalii mei.

I-am vorbit despre propunerea pe care am făcut-o unei edituri de la noi pentru un volum Montale în colecția „Cele mai frumoase poezii". Nu era prea impresionat, nici chiar de tirajul considerabil, mai mare ca în Italia, pe care îl va avea. A acceptat puțin distrat.

În general o întîlnire fără relief, cu un autor pe care admirația mea îl îndepărta printre nori, accentuînd rezerva naturală a omului. Dar ce-are a face ? Am stat aproape o jumătate de oră în fața unui zeu.

16 octombrie 1965

Scriu în gara Westbahnhof din Viena. Mai am de așteptat o oră pînă la trenul de București.

Ieri dimineață am traversat cîmpia Padului, încețoșată. Eram singur în compartiment cu o americancă între două vîrste, (dar înclinînd să pună capăt acestei ambiguități !) Mînca sandvișuri și citea cu sete „digesturi" bogat ilustrate. O funcționară modestă în concediu, pornită să-și consume și porția de „Venise".

Am azvîrlit asupra tovarășei de drum, necruțător, biata mea engleză, pe care ea a îndurat-o cu încîntare. Da, era chiar din New York, lucra la o bancă. M-am lăudat că sînt „a writer" și ea s-a minunat : „So young ?" Și uite așa am ajuns la Veneția, unde am stat șapte ore încheiate.

Am luat-o la întîmplare prin orașul lagunar, traversînd de nu știu cîte ori canale, pe străzi înguste, idilic de neschimbate față de imaginea Veneției din tablourile lui Canaletto. Străzi fără automobile, fără tramvaie sau autobuze, fără trăsuri. Singurele vehicule pe care le-am întîlnit au fost cărucioarele pentru copii, pe care mame plăcute le urcau și le coborau pe scările podurilor. Am ajutat-o pe una din ele și ea mi-a mulțumit cu un surîs curat și fermecător.

Sînt gondole, șalupe, vase de pasageri numeroase, dar nu e adevărat că nu se poate circula pe jos prin Veneția. Nu e neapărat necesar să iei un mijloc plutitor : eu am umblat pe uscatul Veneției pînă m-am rătăcit.

Am vizitat Rialto, biserica San Marco (unde niște cristale și bijuterii din Bizanț îți dau amețeli), celebra piață cu porumbei. Maurii ce bat orele îți sar în ochi imediat, ca și palatul logodnicilor mării — Dogii. M-am ferit ca de foc să beau vreo cafea la vreuna din minunatele cafenele din piață. M. de M. spunea că totul e scump pînă la descalificare.

Aproape că am urmărit să mă rătăcesc prin Veneția. Cu atîta plăcere încît era să pierd trenul de Viena. Drumul spre gara Santa Lucia era mult mai complicat, pe străzi cotite, în unghiuri, peste nenumărate punți. Pînă la urmă, m-am luat după o familie care se grăbea cu bagaje spre aceeași gară și am trepădat cu toată rîvna pe urmele lor, ieșind la liman.

16 octombrie ; granița între Austria și Ungaria

Stăm încă. Profit de acest răgaz, pentru a-mi mai însemna unele lucruri.

Am călătorit bine pînă la Viena, reușind chiar să dorm. Doi italieni care mergeau la Budapesta m-au ajutat să mă chinui mai ușor cu geamantanele.

Și încă odată vorbă românească, neașteptată, printre străini. Pe scările ample ale gării de sud urcau, o femeie voinică, cu un aer hotărît, și băiețașul ei, care părea agitat și dornic să ofere soluții : „Nu pe-acolo, mamă... Vino-ncoace ! Hai, după mine, n-auzi ?"

Mi-a făcut plăcere să le arăt pe unde s-o ia. „A, și matale ești român !", a constatat foarte mulțumită femeia. „Să ne unim, frate, să ne descurcăm mai ușor prin zăpăceala asta !"

N-am mai aflat altceva despre ei. În ceasurile cît am rămas în capitala austriacă eu am colindat muzeul de artă („Kunsthistorische Museum"), am hoinărit pe străzi, trăgînd cu coada ochiului la ceas să nu scap trenul, astfel că ne-am pierdut unii de alții. Dar mi-a rămas o senzație plăcută și o anume admirație față de călătorii noastră latinitate. Are și prieteni printre conaționalii mei.

I-am vorbit despre propunerea pe care am făcut-o unei edituri de la noi pentru un volum Montale în colecția „Cele mai frumoase poezii". Nu era prea impresionat, nici chiar de tirajul considerabil, mai mare ca în Italia, pe care îl va avea. A acceptat puțin distrat.

În general o întîlnire fără relief, cu un autor pe care admirația mea îl îndepărta printre nori, accentuînd rezerva naturală a omului. Dar ce-are a face ? Am stat aproape o jumătate de oră în fața unui zeu.

ION IUGA

Șapte delte

Dorm pescarii lîngă rîu
luna șarpe-n pieptul lor
îi străpunge cu pustiu
încleștîndu-i vis — zăvor —

pe-un ziar rar așternut
înțepată-i pielea cu ecou de tobe
stuful vîslește oase din lut
spre somnul lor în răsucite sobe

din litere cresc pești murdari
lunatice năvoade strînse —
în prăbușire strigă jar
șapte delte-n lună plînse

Manuscris

O mască neagră-mi rîde-n manuscris
degetele tale iar îmi ceartă
amurgul din pahare și-i o rană
pe masa mea ca vîntul așezată

veșmintele îți cer să-mi iei
povara
la granița cu piere-n zori
lăcaș al duhului mă lasă
cînd
îngropată-i luna

Străzi

În casa cu numărul 6
umbra îmi uitasem (în perete m-am pierdut)
sapele femeii scarmoneau
din var pribeag
să mă-ntîlnească
pe lîngă ea ferestrele plecau
cîmpul din mine să-ntîlnească

în dor am strîns
o cîte străzi cu-același număr
și cîți pereți nu-s în ruină
pe umbra mea
cînd eu singur mă fugăresc
și-mi scriu o nouă viață din otrăvuri

părinții umbrelor — pereții — cine mi-i dărîmă

Cîntec

Cărarea-i o frunză —
inima femeii părăsită
cine trece fără să singere
ruga ei înspre cer

Izvoare-n margini

Mai săpăm izvoare-n margini de pămînt
ochiul verde-nalt răsfrînt
Ane botezate-n temelii
și de-i foc în crengi
lîngă brațul celui mort
ziuă peste zi renaștem
smulgem mînăstiri de-adîncuri
le zidim
trupuri-temple o coloane
din Ioni și Ane
peste drumuri nesfîrșirii clopot
drumuri prigonite-n surele provincii
reîntors izvorul
ne ucide gura-n piatra lunii arsă
cu-ndoiala sapelor crestate
pe piciorul Anei măritate
noapte-blănuri
de lumini vai cîte par să
fie rare
întîlniri pe drumul care
cheamă rătăciri de clopot

Țărmul de dor

Un soare subt picior îmi piere
rapită pentru ora din urmă
femeia mea singură acum
irumpe flacără și iarba sîngerează
pe umerii olarilor
pînă-n această clipă
duhul tău repetă căderea fîntînilor
între luminări
și dinții mei lunari te caută
în miezul meu suflet să fii
femeie din albia rîului
duhovnic lîngă trunchiul brun
vîrstele mele dorm
fără pîntecul tău flacără
cum îl strig Doamne
vreau vîsle spre taina lui pe apele-i solare
cînd se rupe țărmul de dor
în porțile încă închise

iarba din cîmpia satului ne așteaptă
lunar cu vîrtejul nostru s-o-nflorim
lleană zic iarăși vino fi-vor flori acolo
unde pîntecul tău plînge și fîntîni cu
iisuși strigă
Domnul

Peisaj refuzat

Vipere foșnesc tăcere
coboară copacii pe drum
cu rădăcini biciuindu-mă
prin față un car de neveste
un car de copii și șapte bărbați
poartă cer surpat
prînz mie uitatului
negri la față
coboară pe carnea mea vegetală
fără ritual mă-ngroapă —
prin trupul meu ape sporesc
din șapte plopi

VALERIU PETRU

Ai să dai samă, Doamnă

Violetă Doamnă,
N-ai înțeles violetul !
Sevă necuprinsă,
Sărutul tău n-a supt
Culoarea adîncă, fără forme, —
Dar pietrele de ce nu te-au oprit,
Cînd vîntul toamnei cugeta
Mag peste puteri
Tăcute și uitate ?
Nu pot să-ți iert,
Să-ți uit
O cale fără punct,
Fără topiri de cruce. —
Răscoliri în sînge
Nu te-au turnat
Statuie
Amintirii mele,
Ce-ar ține durata
În raze
Și-aș coborî veșmîntat
De bănuite unde blonde.

Gri

Uite, a plecat lumina,
Și s-a rupt în întuneric.
Trag obloane,
Numai, pur.
Negru fără de pereți,
Gol imens, închis în gol.
Poezia, parc-un greer
Scripca-și drege,
Aprinzînd lumina-n sine.
Și s-așează scîrțîind,
Strune negre
Să ciupească,
Soapte,
Negre armonii,
Hoinărește vesnicie
Suflul nopții,
Fără pată de lumină,
De putere.
Albul tors în întuneric
Cîntă gri.
Amețit mă legăn
Gri...

VALERIU PANTAZI

Stare

lui Nichita Stănescu

Eram împreună la marginea ceea
și stele în cerc se mișcau
și repaos
tu cubul tu cubul
eu sfera
eu lacrima milei ce nu e
decît o tăcută clepsidră
ajunsă la capătul bun
tu cubul tu cubul
cîntarul
pe care stăteam avea flori
atunci te-am sărutat pe o muchie
și ne-am rostogolit pe scări.

Logos

Spune-mi, tu auzi auzul
Sau vezi, ochiul meu ce vede
În tăcerea, în refuzul
Și culoarea dintre pietre ?

Spune-mi tu de știi, ce eu,
Cînd alunec, cînd mă zmulg
Între mine și mereu :
Plutitor un el, un fulg ?

Pune tîmpla, pune mîna
Știe-l-ai de parc-ai ști
Pînă trece săptămîna
Care ne dumnezei.

Miraj

Un singur miraj mai străbate
umbra difuză
sub verzi constelații de arbori
mă plimb desfăcut
de tăcuta lumină.
Stele-mbrăcate în flori
cad senzual în negrele cîmpuri.
Călătoresc inefabil
nimbat doar de gîndul
cu care imensa piruetă
o deschid.
Alte raze tăcute pătrund
în nervurile gîndului.
O, tu lumină
perforînd sub semnul
nemișcării cumplite.

; punct și virgulă

Gheorghe Lazăr

„Înștiințarea către tinerime" a Profesorului Gh. Lazăr, prilejuită de înființarea școlii românești de la Sava, în 1818, ne rememorează un moment capital din istoria culturii noastre. La 190 de ani de la nașterea fondatorului școlii moderne românești, a profesorului strălucit de matematici, geodezie și geografie, îi evocăm figura recurgînd la un „text clasic", la cuvintele rostite de istoricul Vasile Pârvan la Academia Română :

Popoarele se bucură de oamenii lor mari abia după ce i-au pierdut. De aceea aniversarea unei morți e aniversarea unei nașteri : lumea sărbătorește aflarea noutății, că a avut un timp în mijlocul ei pe cineva, care i-a crescut viața și pentru viitor, și care, pentru sine însuși, acum nu mai are nici o cerere și nici o dorință.

Căci, atît cît trăise, creatorul fusese ca viermele care face mătasa : oamenii prea văzuse viermele, ca să se poată bucura de mătasă ; acum după îngroparea viermelui, ei văd numai mătasa. Și sînt așa de mulțumiți, că pun pe cioplitorii lor în piatră să facă viermelui monumente de recunoștință.

Dar nu am dreptate. Căci creatorul de opere mai tari ca zgomotul unei zile n-a făcut decît să se supuie aceleiași legi de culegere a eternității din eternitate, după care albina culege mierea din flori.

Taina creării e marele miracol din care s-a născut în sufletul mișcat al oamenilor ideea de Dumnezeu. Ridicați-i deci lui altare și statui, și nu viermelui care toarce mătasa, ori albinei care distilează mierea. Iar făptuitorului de opere dați-i doară atît : voința voastră sinceră de a-l înțelege ca făptuitor, iar nu ca muritor.

Știu că e tare greu : căci dacă femeia care plînge pe bărbatul dus la groapă își amintește cu frîngere de inimă întîi de poftele pe care le-a avut pîntecele lui și numai mai tîrziu și de gîndurile bune care au rodit în mintea lui, de ce să cerem mulțimilor să prețuiască pe creator pentru opera lui, și nu pentru turburarea lumească pe care a iscat-o animalul flămînd din el ?

★

Popoarele sînt ca țarinele. Ele nu rodesc pînă ce nu vine plugarul să le are, semănătorul să le semene. Și cu cît mai mulți răscolitori de gînduri brăzdează fața cea întelenită în sălbăticie a sufletului neamurilor și mai mulți semănători de gînduri aruncă în dureroasele brazde sarea ghindă a arborelui vieții, cu atîta popoarele se îmbogățesc și se înfrumusețează mai mult de cuvîntul care hrănește anii și biruiește moartea.

Și cum în vremuri de mare bejenie, cînd lanurile au fost arse de năvălitorii dușmani, iar țarinele au rămas ani întregi fără rod, muncitorul pămîntului se duce pînă la capătul lumii, ca să aducă de acolo sămînța, de la oamenii care în pace au strîns holdele lor, așa semănătorii de gînduri merg departe să-și caute — la neamurile cele luminate de perpetua ardere a focului gîndului — boabele de lumină pe care le vor culca în țarina arată la neamul lor.

Vom asculta azi cu iubire și recunoștință povestea semănătorului țăran Gheorghe Lazăr, iar peste puțin vom auzi melancolica rătăcire și marile biruințe întru cucerirea luminii celei roditoare, ale semănătorului principe, Dimitrie Cantemir.

Și încrederea în puterile neamului nostru, de a se lumina pe sine însuși, va crește. [1])

Angel, care a stat alături de Leonard pînă-n anii din urmă ai celebrului cîntăreț, numit de contemporani „Prințul operetei".

Stelian Ionescu-Angel s-a încumetat să scrie o amplă monografie, a strălucitului și nefericitului tenor, cea mai reușită pînă azi, căreia îi dedic cu multă bunăvoie, cîteva rînduri de recomandare pentru publicul cititor, care poartă o caldă amintire excelentului cîntăreț, pentru cei care l-au văzut jucînd și l-au auzit cîntînd și pentru cei ce nu-l cunosc decît din renume și vor să dezlege acest mit.

Leonard reprezintă un capitol important din istoria teatrului românesc : el a cunoscut o popularitate unică, a fermecat cîteva generații de spectatori, a fost adorat de tineret : femeile l-au răsfățat, critica i-a recunoscut meritele cu entuziasm, iar camarazii săi de muncă îi poartă amintirea unui strengar generos, bun prieten, actor pasionat, plin de temperament care-și consuma pe scenă și-n viața de toate zilele sănătatea șubredă, multiplele daruri cu care-l înzestrase providența.

Leonard a făcut parte din falanga ce domina începutul acestui secol. V. Maximilian, de care-l lega copilăria lui buzoiană, G. Carussy, N. Ciucurete, Niculescu-Buzău, Al. Bărcănescu, Florica Cristoforeanu, Elena Theodorescu, Florica Florescu, Jeny Metaxa, Virginia Miciora, Ana Grand și alții, și altele cu care împreună au cunoscut răsunătoare succese la teatrul liric, în parcul Oteteleșeanu, în toată provincia, paralel cu generația actorilor de dramă, de aceeași vîrstă cu ei, un Tony Bulandra, Ion Manolescu, Gh. Storin, Const. Radovici, Maria Giurgea, Marioara Voiculescu, Lucia Sturdza Bulandra, din cari numai una singură mai trăiește, Marioara Voiculescu, pe nedrept uitată. Ceea ce a fost Alexandru Davila pentru acești actori, de dramă, animatorul priceput, dinamic, conducătorul stimat, ascultat și iubit, ceea ce-a-nsemnat Davila pentru actorii din pasajul Comedia și din sala Modern, a fost pentru cei de operetă cîntărețul și directorul cu mînă de fier, tenorul Grigoriu, cel cu parcul Oteteleșeanu și teatrul liric, unde, de altfel, și-a început cariera de director particular, după ce condusese prima noastră scenă, autorul lui „Vlaicu-Vodă".

Alexandru Davila a avut meritul de a înființa a doua trupă importantă a Capitalei, după cum ziaristul democrat, Const. Mille a dat țării al doilea cotidian popular, gazeta „Dimineața".

Evocînd viața lui Leonard, Stelian Ionescu-Angel n-a scris numai monografia unui actor, ci crîmpeie însăși din istoria țării. El este cronicarul fidel al unui sfert de veac de viață românească, cu societatea care se înfiripa, a unui teatru care începea să cîștige sufragiile publicului și, vai, cu suferințele îndurate de acei cari își dăruiau acestui public viața lor interioară, freamătul, clocotul de trăire pasionată, în slujba unor divinități ingrate, muzele Thalia și Melpomena.

★

Fiu al frumoasei morărițe Carolina și al mecanicului ceferist Constantin Naia, trăindu-și primii ani în coclaurile insalubre ale periferiei Buzăului, cu prăfăria și bălțoacele Badalanului, micul Leonard era predestinat bolii de care va muri în curînd și Carolina. A doua soție a mecanicului Naia, Elena, a fost o adevărată mamă pentru micuțul rămas fără îngrijirea maternă. Acolo, în locuința din fața gării, trăiau și părinții celui ce urma să fie partenerul de-o viață, camaradul de teatru al lui Leonard, viitorul mare actor de operetă și de dramă : V. Maximilian. Cu patru ani mai mare decît Leonard, Velimir i-a fost ca un frate mai mare, tovarăș de joacă și de zburdălnicii, dar și inițiatorul lui în viața rampei.

Întîia oară a pășit Leonard pe o scenă — la Teatrul Moldavia din Buzău — ca absolvent cu succes, al claselor primare, la o serbare școlărească unde premiantul a recitat și a cîntat cîntecelul „Șoldan Viteazul" de Vasile Alecsandri. Acel „rege-al poeziei" cum l-a numit Mihail Eminescu, a patronat și debuturile teatrale ale prințului operetei. Micuțul interpret a continuat să joace teatru alături de Velimir — devenit, mai tîrziu, Vladimir Maximilian. Cei doi micuți se duceau regulat la reprezentațiile trupelor ce veneau în turneu la Buzău și jucau la teatrul Moldavia.

Într-o seară nefastă, Leonard avu nenorocul să-și vadă murind și a doua mamă, frumoasa și buna Elena. Tatăl său, Constantin Naia, hotărî să-și ducă odrasla la București, unde se afla și Maximilian, plecat cîțiva ani înainte de la Buzău și care dăduse examen de admitere la Conservatorul de declamație și era acum elevul maeștrilor, Const. Nottara.

Biograful lui Leonard, Stelian Ionescu-Angel urmărește pas cu pas viața de începător în teatru a lui Leonard, care era acum coleg cu Tony Bulandra, inițierea în viața tumultuoasă a „micului Paris" ce devenea încetul cu încetul Cetatea lui Bucur, la începutul acestui secol. Atunci a jucat Leonard un rol mai important în opereta *Bubi*, scrisă de frații Ottescu. Avea șaisprezece ani. De atunci a început și cariera lui artistică, succesele unite cu privațiunile și dezamăgirile carierei teatrale.

Angajat de Nicu Poenaru, Leonard a început turneul în provincie, trăind din cei doi lei pe zi : prima lui leafă de actor.

Numeroasele peripeții ale vieții lui Leonard sînt consemnate cu fidelitate de Stelian Ionescu-Angel. Povestea lor e pasionantă ca un roman dramatic, înduioșător, amuzant, prin umorul cu care sînt redate unele paragrafe, roman pe care puțini îl vor lăsa din mînă înainte de-a fi ajuns la ultima pagină.

★

Începuturile lui Leonard, ca și ale lui Maximilian, ca și ale tuturor boemilor visători, tineri, cari se zmulgeau din sînul familiei burgheze ca să bată coclaurile artei dramatice, se oglindesc cu febrilitate și melancolie în paginile lui Stelian Ionescu-Angel. Vagabondaje cu biletul neplătit, în trenuri înghețate, somnul iepuresc din hoteluri neîncălzite, mesele frugale luate în birturi de provincie, hainele uzate, ghetele tocite, cămașa unică pe care Leonard și-o spăla singur în apa Buzăului, șicanele autorităților, dar și purtarea omenească a unor comisari de poliție și șefi de gară, — toate acestea trăiesc o viață vie în cartea „Astăseară cîntă Leonard" și ne aduc aminte peregrinările cîntărețului de faimă europeană George Niculescu-Basu, care a început și el în condiții mizere și ale cărui memorii sînt o delectare.

Cu același interes și plăcere vor fi citite și aceste pagini despre Leonard, cari au ceva de confesiune personală a mult talentatului și nefericitului cîntăreț, a cărui biografie începe din primii ani ai copilăriei, cu influențele părinților săi vienezi cari i-au dăruit ca moștenire cadențele înfocate ale arilor lui Iohann Strauss, legănarea valsurilor din Europa Centrală, pe valurile Dunării albastre, dansurile de pustă maghiară, cîntate în suprem adio de taraful uriaș al lui Grigoraș Dinicu, de lăutarii cu ochii înlăcrămați ca și a zecilor de mii de cetățeni ai capitalei și provinciei, veniți să ducă la ultimul locaș pe cel ce-i delectase atîția ani și care se stinsese ftizic ca și maica lui, într-un suspin de violină.

Într-un suspin de violină, într-un freamăt de violoncele s-a urcat la cer sufletul muzical al cîntărețului român care și-a împrumutat frumusețea bărbătească, farmecul femeiesc, copilăresc, ochii languroși, vocea caldă, fizicul armonios, atîtor eroi exotici, înfățișați în costume fabuloase, din o mie și una de nopți.

Leonard ! O evaziune din cotidian, un vis al serilor bucureștene, pagină de feerie în proza vieții burgheze, un acord romantic vrăjind adolescența însetată de poezie a vremii : evocare din tărîmuri de basm, prinți indieni, dansuri de baiaderă, cîntec pătimaș de țigani îndrăgostiți, — toate acestea făcute să trăiască de un singur om, plin de viață dar cu pieptul șubred, lipsit din anii cei mai fragezi de dragostea maternă, singur, între străini, nevoit să-și agonisească într-o lume vitregă, sărmana existență de copil pribeag, o serie de privațiuni întreruptă de puținii ani ai triumfului, de gloria efemeră a aplauzelor, de iubirea unor femei îndrăgostite mai mult de spectrul prestigios înfățișat pe scenă, decît de omul Leonard, capricios, dezordonat, risipitor, schimbător, care a dat vieții mai mult decît a primit de la ea, care și-a cheltuit plămînii cu fiecare notă zvîrlită cerului înstelat al parcului Oteteleșeanu, subt arborii cari au căzut pradă securii, doborîți ca și el, într-un spasm dureros de frunză ofilită.

Stelian Ionescu-Angel a trăit și a scris această carte nu numai cu afecția și admirația pe cari le-a consacrat prietenului mai mare, iubit și venerat, dar și cu un travaliu migălos, cu o documentare strictă, cu o imparțialitate de cronicar.

Victor EFTIMIU

[1]) Cuvînt de deschidere rostit de Vasile Pârvan, secretar general al Academiei Române, la ședința solemnă din 19 octombrie 1923 pentru comemorarea lui Gheorghe Lazăr. Președintele ședinței : I. Al. Brătescu-Voinești. A urmat comunicarea lui G. Bogdan-Duică : *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr.*

„Astăseară cîntă Leonard"

„Editura muzicală" îmi trimite un voluminos text dactilografiat, care în curînd va fi carte : „Astăseară cîntă Leonard". E vorba de lucrarea unui talentat publicist, Stelian Ionescu-

MIHAI MIRCEA CIOBANUL — „COMPOZIȚIE"

Gheorghe Asachi

— 100 de ani de la moarte —

S-a vorbit de Gheorghe Asachi, ca de un întemeietor al presei românești în Moldova, ca de un pionier al teatrului, ca de un prim editor, ca de un ctitor al școlii naționale. Propagator de cultură, proprietarul unui salon literar, socrul lui Edgar Quinet, agent diplomatic al domnitorului Sturdza la Viena, sonetist și grafician, amator de mitologii și poliglot inginer hotarnic și doctor în filozofie, „mădular al Academiei din Roma" dar și cunoscător al literaturii polone, nuvelist și articlier, iată numai cîteva din activitățile acestui „portret" uscat și antipatic, acestei statui neutre din care modernii de noi nu mai reținem nimic. E un fals expozeu, e o falsă imagine a unui necunoscut, a unui inabordabil. Crescut într-o familie de literați (tatăl, Leon Asachi tradusese celebra *La Chaumière indienne* a lui Bernardin de Saint-Pierre sub titlul *Bordeiul indienesc*), tînărul, polivalentul Asachi s-a încercat în toate domeniile artei și culturii, ca un om al Renașterii, dar a fost peste tot, tratat de noi, cei care privim în perspectivă, ca un om pîndit de ghinion. Nuvela sa istorică nu mai poate spune nimic după ce Costache Negruzzi publicase *Alexandru Lăpușneanu*, revistele sale secondează pe Eliade, poemele sale n-au fost gustate în epocă nu din cauza încărcăturii lor mitologizante ci pentru că veneau la noi cu gustul italian într-o lume frenetizată de spiritul culturii franceze. În contratimp erau și prozele sale cu intrigi de nuvelă italiană. Obsedat de ideea mițiurilor, ca și Eminescu mai tîrziu (care nu-l cunoaște sau nu-l gustă), Asachi se inspiră din cronici, desigur și cu scopul de a reînvia trecutul eroic, dar mai ales, cu gîndul de a găsi în ele motive pentru o posibilă mitologie autohtonă. Dacă poezia sa nu ne mai spune nimic „nuvelele" ne mai pot solicita în descifrarea unei istorii a fabulosului, a temelor cavalerești, a manierei clasice trecută prin romantism și chiar a genului epic pictural. Lunga povestire, *Petru Rareș*, este elocventă în acest sens.

Dar orice discuție speculativă este inutilă în fața unei grave carențe : nu există o bună ediție a operei sale. O mică ediție a *nuvelelor* a realizat în 1915 Petre V. Haneș (ed. Minerva). Asachi nu existtă decît în cîteva biblioteci din țară.

La cei 100 de ani de la moartea sa o ediție științifică, un studiu cuprinzător ar reabilita destinul acestui mare uvrier umbrit de geniul lui Eliade, dar fiind atît de singular, în treburile lui terestre. Puțini știu că fără Gh. Asachi n-am fi avut azi opera unui atît de mare poet cum e Budai Deleanu. La stăruințele lui Asachi, în 1868, Ministrul de atunci al instrucțiunii, D. Gusti, literat format în „salonul său", a achiziționat pentru Biblioteca Centrală din Iași, de la Ludovic Lewandowski, din Lemberg, cu suma de 400 de galbeni, manuscrisele lui Budai Deleanu. Chiar numai atît și înseamnă un moment în istoria literaturii.

Emil MANU

Literatura în publicații

Într-un eseu intitulat *Adevărul ultim al poeziei în accepțiunea lui Tudor Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga*, Dinu Pillat trece în revistă, în nr. 9/969 al *Vieții Românești*, opiniile despre poezie ale acestor mari poeți, urmărind deopotrivă comentariul metaforic din poemele cu valoare de *ars poetica* și articolele sau considerațiile cu valoare teoretică despre poezie.

Aceste disocieri rafinate în ideația celor trei mari creatori, prezentate în contexte diverse dar cu răsunet la fel de mare în dezbaterile teoretice ce au avut loc în publicistica noastră interbelică pe tema conceptului modern de poezie, sînt însă numai cîteva jaloane în deschiderea unor discuții viitoare pe cît e posibil exegetice. În încheigarea unei poetici românești, în accepția lui Valéry, schița enumerativă a lui Dinu Pillat e o sugestie bine venită pentru sintezele complexe ale acestei problematici fascinante.

★

Nr. 6/1969 al revistei *Secolul 20(* atît de întîrziat !) dedică lui G. Călinescu o suită de articole și studii ce contribuie la proiectarea într-un spațiu clasic a acestei mari personalități. Șt. Aug. Doinaș discută despre *Călinescu în spațiul ideal al clasicismului*, Andrei Ionescu despre *Exersarea spiritului călinescian pe un alt instrument*, Nicolae Balotă comentează în cîteva *glosse* prezența spirituală permanentă a lui G. Călinescu. Într-un jurnal de factură proustiană, Cornelia Ștefănescu prezintă ultimele zile ale marelui scriitor, consemnînd aproape oră de oră impresiile de sanatoriu raportate la psihologia tragică a *ultimului său prag* existențial.

Un ciclu de texte inedite readuce frămîntarea acestui spirit de o violentă luciditate, alternată de atîtea vrăji și magii.

★

La rubrica „Tradiții", în nr. 10/1969 al *Ramurilor*, C. Floru și Al. Surdu prezintă textele filozofice traduse de Titu Maiorescu din opera lui Auguste Comte. Contribuție esențială pentru completarea profilului acestei mari personalități a cărui operă, o dovedesc și aceste contribuții este, în mod paradoxal, încă necunoscută.

★

Comemorînd un sfert de veac de la moartea lui B. Fundoianu, revista *Ateneu*, nr. 10/1969, prin semnătura lui Paul Daniel, prezintă două poeme inedite rămase în manuscrisele din colecția familiei (*Baladă*, datată Iași 1915 și *Pantum* datată 17 ianuarie 1915). In nota de prezentare a textului se face un scurt expozeu asupra activității lui Fundoianu, activitate prea puțin cunoscută la noi, mai ales în ipostaza sa de B. Fondane. Ne gîndim în primul rînd la cartea despre Baudelaire ce ar putea fi tradusă cîndva.

PREFAȚĂ LA UN CRITIC

— Ilarie Chendi : „Pagini de critică literară" —

Fire inegală cu sine însuși Ilarie Chendi a lăsat o numai puțin contradictorie imagine în paginile celor care au scris despre el. Iată, Arghezi, Octavian Goga, Gala Galaction ori Minulescu, îi închinau rînduri de autentică prețuire într-un număr memorial din „Hiena", și dealtfel printre contemporanii săi era socotit un cronicar literar înzestrat și mai ales un polemist dintre cei mai redutabili. Curios e însă faptul că atunci cînd Ilarie Chendi e considerat în perspectiva istoriei literare, personalitatea lui critică este evaluată în cu totul alte lumini. Trei exemplificări sînt concludente.

N. Iorga, deși cu alte ocazii îi recunoscuse merite incontestabile, scrie totuși în a sa „Istoria literaturii românești contemporane" din 1934, aceste cuvinte ce nu pot lăsa dubii : „Pentru un adevărat istoric literar Chendi nu avea destul calm, destulă obiectivitate și destulă putință de a se identifica sufletește cu aceia despre care se ocupa". Afirmația deși conține un loc comun al metodologiei sale critice, (formulată clar încă în Introducere *la „Istoria literaturii românești din secolul al 18-lea",) e plină de adevăr aci, căci cum se va vedea concepțiile critice ale celor doi autori sînt foarte deosebite. Un altul, E. Lovinescu, emite poate cel mai susținut judecăți negative asupra foiletonistului ardelean și unele observații ale sale au pertinență. În „Istoria literaturii române contemporane" volumul II, discernămîntul este fin : „Impresionist, n-a ridicat impresiunea pînă la o convingere robustă, sau pînă la o operă de artă" și nuanțele se reține : „Impresia lui nu-i nici raționalizată, nici organizată, ci nudă și elementară", în schimb cînd conchide astfel, autorul* Criticelor *mi se pare a simplifica lucrurile : „În mod uniform ea (activitatea literară a lui Chendi, n. n.) se rezumă la darea de seamă, mai mult sau mai puțin analitică a unei cărți izolate fără a se organiza nici măcar într-o perspectivă generală asupra personalității unui scriitor necum a unui curent sau a unei ideologii".*

În fine, G. Călinescu, în Istoria *sa, recunoscîndu-i unele calități secundare îi neagă vreun conținut tocmai preocupărilor în care s-a manifestat constant : „Cît despre critice în sine, deși scrise cu oarecare nerv, ele și-au pierdut azi interesul. Foiletonistul trece iute asupra obiectului fără să analizeze și fără a demonstra măcar o idee. Nici o indicare a direcției scriitorului, nici cea mai mică operație asociativă".*

E lesne acum de văzut că suprapunerea perspectivelor naște o reală alternativă : Una este valoarea lui Chendi în contextul epocii sale și alta îi este dimensiunea în diacronia unei istorii a literaturii. Recenta editare de către V. Netea a textelor sale critice, riguros selective și cu o excelentă bibliografie finală, ne poate da un răspuns în această chestiune.

Un estetician n-a fost Ilarie Chendi niciodată și e cu totul frapant a nu găsi în mulțimea articolelor sale o mai atentă considerație acordată punctelor de vedere teoretice asupra fenomenului literar. Iar cînd un critic nu-și fundamentează afirmațiile într-o proprie platformă de principii sînt șanse puține de a impune o literatură. Și dacă totuși Chendi n-a greșit — vom constata parcurgîndu-i studiile, cercetările, surprinzător, că de puține ori nu le cuprinde exact, iar pe Arghezi îl aprecia încă în 1911, — așa cum se va întîmpla cu Iorga ori cu M. Dragomirescu, aceasta se datorește în primul rînd consecvenței unui anumit mod de a scrie. (În această privință Lovinescu zicea remarcabil despre el „stilist numai întru cît nu i se simțea stilul"). Mai mult, Ilarie Chendi pare a nu se fi gîndit niciodată să-și ordoneze părerile într-un sistem și să le dea astfel o acoperire estetică, deși într-un articol despre Odobescu vede explicit statutul criticii în acest lucru, încît interpretarea poate fi că el a considerat superfluu de a se pronunța teoretic asupra faptelor ce trebuie înțelese imanent prin chiar reprezentarea lor. Cu alte cuvinte, critic fiind, el nu se folosește de principii generale pentru a dovedi opera ci din contra opera există în afara acestora cu propriile-i legi și ca o achiziție a subiectivității critice. Pentru Ilarie Chendi literatura e luată ca stare de fapte, de aceea orice perspectivă a ei istorică, adică orice joc de reliefuri, este ignorat de la bun început. Literatura e un imens concert, în care toate gamele sînt cîntate simultan cu aceeași modulație și cu aceeași variație a intensității. Neînțelegerea lui e de a nu-și fi făcut din aceasta o metodă ridicîndu-se deasupra materialului căruia îi voia o semnificație. El rămîne într-un sens, în cea mai mare parte prizonierul literaturii de care nu se poate elibera imaginînd-o într-o viziune, fiind poate cel mai literal *critic al nostru. În cazul lui Chendi literatura stăpînește criticul exercitînd asupra-i o reală teroare și ar fi neverosimil în această accepție, a considera susținuta lui înclinare spre polemică ca un simptom al Puterii. Dimpotrivă. Complexul mi se pare a izbucni cu deosebită putere într-o înlănțuire de argumente intitulată deschis „Ce este criticul ?", căci nu poate fi înțeleasă decît paradoxal o asemenea exprimare, cu toate acestea clară : „În critica literară, ca și în istorie,* natural *(s.n.) că nu se tratează decît despre stabilirea adevărului (...) Amîndoi criticul ca și istoricul, cîntăresc și sistematizează valorile date, pătrund în adîncul sufletelor și faptelor certe". Fiindcă pentru oricine îi parcurge cronicile este evident că el însuși n-a putut realiza efectiv în niciun fel înălțimea unor asemenea imperative, din contra tot ceea ce a scris Chendi poartă pecetea incontestabilă a subiectivității. În epocă era un excelent polemist, și a mers atît de departe în această privință încît a putut imagina la un moment dat „un cod al perfectului adversar". Motivația este profundă. Căci a fi obiectiv înseamnă a fi în afara sistemului de referințe, obiectivitatea este predicația absolută și Ilarie Chendi a tins mereu să se delimiteze de ceva obiectual. Pentru el acest impuls echivala cu o eliberare, era o defulare a întregii rețineri care susținea însuși stilul compunerilor sale. Însă nu va reuși deplin niciodată acest lucru și vom găsi mecanismul mulat splendid asupra uneia din propozițiile fundamentale ale concepției lui critice : „Orice critică este o cioc-nire între personalitatea artistului și aceea a criticului (...) Fiecare va căuta să-și opună voința. Fiecare va voi să fie o completare sau o corectură a celeilalte părți. Și din această firească pornire naște negațiunea, care este arma criticului subiectiv întrebuințată la fiecare pas. Nu o plăcere diabolică și* vinovată *(s. n.) deci este negațiunea, ci un fenomen firesc al procesului de cugetare critică, fără de care determinarea adevărului ar fi adeseori cu neputință. „Omnis determinatio est negatio îl citează criticul pe Spinozza, însă la el această negare e mai mult decît o determinare. Ea este în același timp Teama și apărare în fața Cuvîntului scris.*

Dar cum era de așteptat, transpus în registrul polemicii acest dialog psihic, devine mai puțin dens, căci neputînd impune o „subiectivitate", autorul „Foiletoanelor" sfîrșește prin a fi el însuși subiectiv. Neșansa lui Ilarie Chendi e de a nu ceda totuși pînă în cele din urmă, unei lecturi sistematice, adică de a nu ne putea fi contemporan, de a nu propune o coerență seriilor de semnificație prin care crede că se descoperă, încît pentru a-l reda Istoriei, va trebui mai înainte să-i inventăm propria lui istorie interioară.

Ion TURCIN

POȘTA REDACȚIEI

PROZA
POEZIE

I. ANTOANELA: Citind „Schiță pentru o noapte de septembrie" m-am convins că și cuvintele pot fi pocnite la mir sau cotonogite. Exemplu: „Între stridentă și festivă masa aceasta prelungită (masă de restaurant, n.n.), încărcată, bîntuită de umbre (hilare umbre în convulsie) disimulate sub pudră, lumina bolnav-gălbuie, o veselie desfrînată din care irumpea pur, sub lumina bolnav-gălbuie, acel zîmbet-privire dublu, imaculat, dincolo de dansul grotesc al umbrelor, dansul impotent de o reținere orgiastică, vîrste prea încărcate și trupuri prea greoaie și pasul unu-doi-trei unu-doi-trei suplu, unu-doi-trei diafan, transparent, desferecător ca cel mai blînd anotimp bandajat peste pămîntul dezagregat. O corolă care se stingea încet în timpul abstractizat dar la fel de real în extensia inseizisabilă a acelor de ceasornic". Antoanela, Antoanela, prin ce minune ai ajuns studentă? (această frază, înainte de-a o scrie, am cintat-o). Antoanela, Antoanela (tare-aș vrea să-ți scriu numele cu doi l) trage cu urechea la felul cum vorbesc femeile de serviciu, de la cantina unde mănînci.

M. D.: Din cugetările-ți autumnale aleg pentru cititorii noștri următoarele: „Cu fiecare venire a toamnei, toți devenim mai... tomnateci". „Un domn în toamna vieții a decedat. Cineva spunea că de rușine. Nu cred. Cînd ți-e rușine. te roșești, or el era galben ca frunza". Adînc și de-a dreptul *milunat*. De tuberculoză se moare cînd înfloreso bostanii a doua oară, cugetarea îndoaie timpul și-l supune. Fii amabil și trimite-mi cinci aforisme pe tema: de ce doarme iepurele cu ochii deschiși? Ducem mare lipsă de chestiile astea.

T. TIMAN. „Soldatul" dumitale e de plumb. Pune-l la loc în cutia unde doarme restul plutonului. Și trimite-mi alte schițe. În aceea pe care o resping acum am găsit, totuși, o zare de cîntec.

G. MUNTEANU: După primele fraze m-am gîndit că „Bascul" poate să fie o căciulă — și m-am bucurat, fiindcă prea mulți umblă-n capul gol și se-mbolnăvesc de sinuzită și contractează cîte 14 guturaiuri pe săptămînă și strănută, geniali, la Cofetăria Albina, unde se adună cîte 4 la masă și-i înjură pe cei absenți — dar pînă la urmă „Bascul" ăsta s-a dezvăluit a fi o tichie de bumbac, scămoșată și fără ciucure. Ai humor, dar nu-l cheltuiești decît pe spinarea inspectorilor culeși din paginile „Urzicii".

P. DĂRĂSCU: „Latră cinii-n Giurgiu, ziua-n amiaza mare" a căzut pe masa mea într-un ceas bun. Întîmplarea a făcut (și nu e nici-o glumă, pe cuvînt de onoare) să deschid plicul de la dumneata după ce citisem bucata „Nici-un cîine la Zimnicea" trimisă de Alexandru Panaitescu. După ce v-am citit pe amîndoi viu și zic că trebuie să luați măsuri pentru rezolvarea problemei: ori detașează Zimnicea doi hingheri la Giurgiu, care să pună cu botul pe labe toți dulăii, ori trimite Giurgiu la Zimnicea un șlep cu zăvozi și cotei ca să miroasă codîrlele că nu-i de glumă dacă nu opresc lătratul. Altă ieșire nu văd.

EMIL BARBU: Stilou sărac. Ba, mai mult, calic. Nu lasă să curgă din el un singur adjectiv. Cred că l-ai împrumutat de la un revizor contabil.

IOAN CONSTANTINA: „Cana de apă", un subiect bun de lucrat. L-ai schițat și expediat cu o iuțeală de om însetat. Apleacă-te din nou asupra lui, dar cu multă răbdare.

AUTORII schițelor „Straturi de praf", „Recipisa", „Băiatul cu ciuf auriu" sînt rugați să-și dea numele în vileag. Vrem să publicăm aceste lucrări. Spre a nu cădea victimă vreunei glume de prost gust, adaug că autorii respectivi trebuie să introducă în plic și cîte o copie a lucrărilor amintite mai sus.

Fănuș NEAGU

Matei Solianu - București. Poezie lipsită de farmec, dar impersonală, fără sunet propriu. Sînteți probabil foarte tînăr. Mai așteptăm.

Vasile Stan-Cluj. Muza dvs. ezită între Eminescu și Topîrceanu. Pe dv. nu vă iubește. Sau nu v-a descoperit încă.

Tudor Gorcea - București. **„Am trecut la diferența clasică / Între timp și neștire / care nu mai este / și umiliți, împărtășiți, zdrobiți / Și spoveditți, huliți și izbăviți / n-am căpătat încredere în cursul optuorei / Care mai este, oh, mai este"**, Ce ne facem însă cu talentul care nu este, oh, nu este?

Microdoctus-București. **„In mișcarea-ți elicoidală / o, tu, sferă, încotro / enigmatică rupi și innozi / la nesfîrșit catenar carbon".** Stimate Microdoctus, distanța pînă la poezie e macrocosmică.

Nefe Ricita din Constelația Fecioarei. „Îți scrie o stea, o stea-fecioară din constelația Fecioarei, născută în zodia Fecioarei". Horoscopul pe care vi l-am stabilit este următorul: În existența dvs. trebuie să vă feriți de stilou, pix, creion (cu excepția celui dermatograf) și de alte asemenea obiecte care înțeapă și par să aibe legătură cu poezia. Să nu scrieți versuri marțea, miercurea, vinerea și în alte zile ale săptămînii. Stele defavorabile: constelația Lirei, a Pegasului. Animalul care vă poartă ghinion: inorogul sau licorna. Culoarea talisman, judecînd după versurile trimise. roz-bonbon.

Manughevici Dimitrie-Galați. „Am sperat, sper și voi spera să-mi dați și mie un semn de viață (literară)". Reexpediați versurile și veți primi răspunsul cuvenit.

Corneliu Făurescu - București. **„Din visurile mele / Voi face o rachetă / Și voi fugi din lume / Spre alte lumi străine / Voi pierde orice noțiune (Despre ce-i rău și bine) / Voi pierde și iubirea / Te-oi pierde și pe tine / Și n-o să-mi pară rău".** „Și o să-ți dau cu sîc" trebuia adăugat pentru ca necruțarea răzbunării să fie dusă pînă la capăt.

Ganimede-București. Versurile dv. deși scrise direct din Olimp sînt prea terestre și pieritoare. Schimbați-vă pseudonimul și părăsiți-l pe tatăl zeilor în favoarea unei zeițe sau a unei nimfe, măcar.

Ioan Prapta-Huedin. Într-o poezie de dragoste: **„Consideră că nici nu mai exist / Eu nu sînt omul potrivit / Și poate este foarte adevărat / Că eu am și murit".**

Curios, cît de productiv puteți fi, chiar și după deces. Sănătate..

Cezar BALTAG

OCTAVIAN VIȘAN — „AMINTIRI DIN UMBRIA"

ION SEGĂRCEANU

Fuga posibilă

...Dar cîte nu ni se petrec în vis!
Ca într-o ireală panoramă
pe alb ecranul ochiului închis
se țes într-una umbre, se destramă;
Cresc flăcări din adîncuri — și le bate
un viscol delirant și-mpătimit
stîrnind din nord diluvii înspumate
de stele fulgerate-n infinit.
Un roșu pal ne bîntuie prin sînge
surd cascadînd în inima bolnavă
și auzim, stins, soarele cum plînge
pe un morman pietrificat de lavă.
Cad păsări fumegînd pe marea
sumbră
cu aripile de cenușă, noi
și-abia le deslușim căderea strîmbă
prin noaptea prăbușită peste noi.
Copacii, smulși din rădăcini, ne strigă
cu brațe cancerate în vîlvori
iar noi de neputință, ori de frică
nu le putem veni într-ajutor.
Căci strînși în chingi de șerpi
îmbăloșați,
rănita zare ni se face scundă
și ne trezim de-odată anulați
de milurile care ne înundă...

O, antidotul viselor-coșmare
ce ne subjugă simțurile toate
e numai fuga noastră de negare,
antinegarea prin luciditate...

DUMITRU STANCU

Gînd cu păsări

Păsări, cu păsări plouă în sud
Pînă mă înghit pădurile de dalii.
Dinspre un cîmp-galaxie.
De păsări gîndul mi-e ud,
Plouă cu păsări visul lung

Păsări — lumină de metal
Se zbat în cercuri
Cu imnul păsărilor de cristal.
Păsări cu păsări vin din nord,
Un infinit de sunete deschise.
În nemurire trec plîngînd
iubiri rămase în vise

Die liebe

Clepsidra mă revarsă,
În jocul cu speranța
Distanțele se macină
În gîndul neumblat
Frunzele amintirii
Și toamna îmi umblă-n sînge

RADU CÂNIȚĂU

Phoenix

Toamna
o neprefăcută răbdare

și oul
în nemuritoarea-i cenușă

Autumnală

Singuri prin aerul toamnei
învinsă de-o profetică tăcere

Derutanta lumină
tot mai ușor se desprinde de noi

Ci inimile ard
naive
întru compensare

Vino

Știu undeva un oraș
melc la glezna Dunării

Vino
cînd se rup din soare umbre
să trezim în lucruri
sufletul cu șoapte

Aici vei fi
Fata Morgana
respirația pămîntului înnebunit
într-o dezmărginire cu ierburi

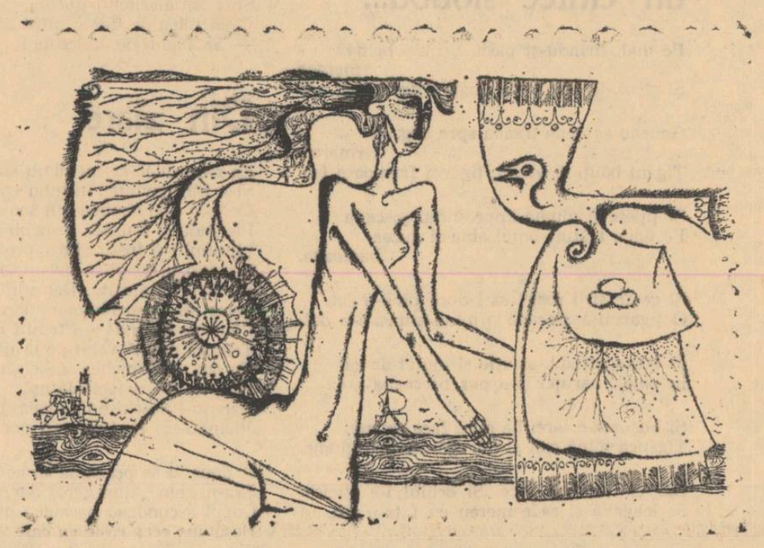

Desen de IANCUȚ ION

DEBUT

condamnare

Adeseori se surprinde ascultînd. Își lipește urechea de pămînt și ascultă. Își lipește urechea de ape și ascultă. Își lipește urechea de pomi și ascultă. Își lipește urechea de păsări și ascultă.

Pămîntul tace. Apele tac. Pomii tac. Păsările tac.

(Tac sau nu le aude?).

Ascultă cu urechea lipită și nu aude decît golul lui lăuntric. Ce vorbăreț e golul acesta. Tot timpul vorbește.

Cînd să mai audă pămîntul? Cînd să mai audă apele? Pomii? Păsările?

Golul se definește vorbind.

Trebuia să se hotărască!

Mîine va spînzura de cel mai înalt sentiment golul său lăuntric.

A și-nceput să-mpartă invitații...

Mîine? E prea curînd Mai tîrziu. Poate..

Nu. Mîine?

Mîine? Ce se va face fără golul lui lăuntric? Fără bufonul lui.

Să-și spînzure bufonul?...

biblia

Cerul, își spunea fata, e trupul lui Dumnezeu. Într-una din zile, după ce i-a făcut pe Adam și pe Eva, după ce i-a alungat din paradis după ce Cain l-a ucis pe Abel și după ce Noe a poposit pe Ararat, Dumnezeu și-a desprins o coastă și i-a dat-o lui Moise. (Coasta lui e o parte din cer).

Moise a privit-o surprins. În mîinile lui coasta devenise carte.

A scris-o el? A scris-o Dumnezeu?...

De atunci, cărțile sînt cer pogorît printre oameni.

Fata surîse.

Surîsul ei e litera cărții.

necunoscuta

Cine îi bătea la ușă? Pe semne era vreun străin. Cei dimprejur știau că tot timpul, ziua și noaptea, an de an, stătea baricadat în casă.

Ușa era de oțel. De oțel cei șapte drugi care o sprijină pentru mai multă siguranță. De oțel sînt și geamurile. de un oțel transparent din casă spre stradă ca să poată vedea fără să fie văzut. Pereții înșiși erau de oțel.

Iată, se repetă bătaia. S-apropie. Dincolo de ușă stă o femeie.

„Cine ești?" întrebă.

Nu i se răspunse.

„Cine ești?" întrebă din nou.

„Cine mă întreabă nu mă așteaptă" îi spuse femeia. Și dădu să plece.

„Totuși, cine ești?"

„Depărtarea...".

„N-am auzit de tine. Nu te cunosc!".

Femeia se pierdu în zare.

Și astăzi omul încă se mai miră de ce pereții, ușile și ferestrele casei sale au încetat din clipa aceea să fie transparente...

călătorie

Cînd ești cer cum să nu duci dorul Pămîntului? Cum să nu cioplești din stele corăbii? Cum să nu țeși din nori pînze de catarg? Și cum să nu pornești în temerara călătorie spre ținta dorului?

Dar dacă Pămîntul e tot un fel de cer?

Virgil NICOARĂ

re

Ba da, trebuie. De ce să nu vin? Știi, îmi place cafeaua amară și jocul acela fără nume, cînd tu îți miinile într-ale mele, să-mi intre-n carne rădăcini, da, din sîngele tău. Și miroase frumos. Ca iarba stelelor. Nu, nu te duce, chiar dacă nu mă tem să stau și singur. O să cîntăm ceva, ceva senin și simplu ca o împlinire iar dacă vine mama ta, eu n-o să-i spun nimic, nici tu. Da, da, sigur că da. pentru că mi s-a încrustat pe umăr cercuri moi ca genele amurgului și astăzi n-a plouat și mîine n-o să plouă și carul mare își rotește vremea doar într-o roată și oiște, fără să tragă nimeni. De unde? Da, sînt așa cum spui tu, dar se mișcă mereu și iarna, exact, cînd stau lîngă tine, pe prispă. Recamier? N-o să se supere deloc. hai vino să privești cum zboară frunzele, pentru că bate vîntul. Și. Nu-i nimic, se curăță. O să avem și ploi și trandafiri. Greierii.

Nu, nu-mi pasă. Cucuveaua nu cînta la noi și-n fond, o să ne facem singuri avioane și o să hoinărim pînă s-or sparge fructele din noi. Știu, e bătrîn. S-a răcit. însă n-are nici o importanță, chiar dacă i-ai mai pus un cub de zahăr, pentru că n-o să-mi fie somn așa curînd. Care? Lelouch e mai profund și-apoi, mai nu te-obliga nimeni să-l admiri, pentru că nici nu-l vezi. pentru că nu vorbește și în plus, poate nici nu-i frumos. Nu, nu, nu vine-așa, fără să facă zgomot. Adevărat, uitasem. Hai.

singur

Întîi, l-am răsădit în glumă și nu i-am pus nici apa, nu, chiar nimic. Nici nu ne-am mai văzut așa curînd. Unde. A, da mi-aduc aminte, începuse ploaia și am venit la tine să-ți aduc o carte sau mai multe, sau un bilet de tren. Am uitat. Pe urma? Nu, n-am știut că vrei să mergi. pentru că nici n-ai fi putut să mergi cu un bilet așa de vechi. N-are nimic. Ai văzut? S-au scuturat, singur. însă doar mai tîrziu am luat din el un măr. Atît. Da, da. l-am împărțit și-am adunat semințele într-un pahar și tu ai pus paharul peste cărți, apoi am stins lumina și-am deschis ferestrele. Era. Era fierbinte.

M. CĂLIN

POEȚI SOVIETICI

EVGHENI EVTUȘENKO

Cînta armonica...

Cînta armonica-ntr-o seară
Era fetica amețită,
pe coaja pîinii de secară
lucea mujdeiul a ispită.

Și fără vre-o poliloghie,
la chet, în izba unde-au mas,
colegii în geologie
cîntau cu-armonica-ntr-un glas.

Stam pe podele lîngă geam,
îngenunchind lîngă-o studentă,
șuvițele-mi de păr curgeau,
foșnind, prin mîna ei absentă.

Fusei băut și nu fusei,
eram de gînduri absorbit,
parcă eram iubitul ei,
și totuși nu-i eram iubit.

Zicea cu-armonica fetica
despre ținuturi depărtate,
galoșii îi jucau tilinca
în picioroangele-ntepate.

Era în cînt o-nsingurare,
timp de dor aspru tatuat
și-o nesfîrșită depărtare
și garduri, focuri dintr-un sat.

Cînta fetica, dănțuia
și-ncet cînd zorile se-arată
cu lacrimi muierești plîngea
studenta, soră-sa-nvățată...

La biserica din Koșueta

Neîncăpînd în dogme reci,
în fața mea s-a ctitorit
cu sfinți și-arhangheli
prealumești,
și mult prea prihăniți,
un zid.
Dar înțeleg,
pitindu-mi teama,
fiara ce-o port nu se-mblînzește,
nu sînt un petec
de lăcaș,
lăcașul e
detaliul treștii.
Penelul lui Gudiașvili
a așternut peste pereți
pe-acei ce au păcătuit
și nu serafici umblăreți.
Nu e iconoclast ironic,
și-i dărăcit tot pe-un darac,
o fii un zeu,
vre-un păcătos,
o fii un înger,
sau un drac.
Noi,
care știm
ce-i efemerul,
unii zografi, alții poeți,
ca mînăstirea Koșueta,
am măzgălit atîți pereți.
Noi, demiurgi de chip cioplit,
la cîte-un domn evlavios,
comenzile-i am împlinit
și-ntotdeauna doar pe dos.
Oricît ne-au prigonit dușmanii,
oricît riscat-am capul meu,
pe dumnezei i-am pictat oameni,
din om
făcut-am
dumnezeu

Sînt înger

Nu beau. Nevasta mi-o iubesc.
Pe-a mea,
accentuiez.
Duc mod de viață îngeresc
pe Scipaciov ca să-l citez.
Din viața asta m-am și dus.
Ochi-i închid cînd văd femei.
Ceva ușor mă ia pe sus.
Au dat aripi
umerii mei!
Ce e cu mine!
Gînd pustiu.
Cresc leprele!
Triste figuri!
Va trebui la pardesiu
să fac vre-o două tăieturi.
Sînt înger.
Viața n-o măsoi
cu crude tapte jignitoare.
Sînt înger.
Doar că-s tumător
Eu mi-s
din speța tumătoare.
Înger să fii,
ciudată fire.
Ești numai spirit.
Nici un os.
De la temei nici o privire.
Cu ce să le fiu
de folos?
Acum mi-s nimenea, săracul,
am rang și titlu, sus, în cer,
dar cel mai de temut e dracul,
fiindcă el e
un tost înger.

KIRIL KOVALDJI

Rubiconul

Am pornit-o la riu — era cald —
Unde undele-și deapănă zvonul.
Pur și simplu vroiam să mă scald,
Și nici gînd ca să trec Rubiconul.

Ar fi tost îndeajuns de banal...
Iată scoici și nisip, și tufare
Și aici, ca pe orice mal,
Ca pe malul acela din zare.

Ce să caut pe malul celălalt?
Cui îi trebuie una ca asta?
Eu l-aș trece ușor, dintr-un salt;
Rubiconu-i o gîrlă — și basta!

Pur și simplu-o gîrlă. Atît.
Și sînt calm. Și-i țin undei isonul.
Și fumez. Să-mi mai treacă de urît.
Zău, nici gînd ca să trec Rubiconul.

Frumoasa

Frumoaso! Cată trecătorul
cum treci cu pas înaripat.
Surîde-i — și-l învinge dorul
de-a te urma hipnotizat.

Dar ziua-i zi și fără tine!
Săgalnică, tu l-ai respins.
Și la picioare nu-ți revine
Ca bumerangul, un învins.

Și tu rămîi, chiar de încîntă,
o trecătoare doar. Atît.
N-ai cutezat să fii o sfîntă,
dar și de viciu te-ai ferit.

Un roi de raze-n geam îți zburdă,
copacii cîntă, încîntați,
dar tu ești oarbă și ești surdă, —
tu în oglindă veșnic cați.

E o greșeală a naturii
că ești frumoasă. Și firesc,
mă-înamorez de tine ușor,
dar de iubit nu te iubesc.

* * *

Pe aceea, pe care-am s-o-ndrăgesc,
poate n-am să pot s-o cuceresc,
n-am să pot, de patimă nebun
și-ncrezut în sine, s-o supun.

Fiindcă sînt acela care sînt:
Mă înhat cu morile de vînt,
„Dulcineea" fără de folos
tot repet în vînt, un caraghios.

Fericire intimă

Fericirea adesea e mută.
Însă țipă durerea tăcută.

Și de unde venișI, fericire,
armonie între vis și viață,
împlinire deplină, iubire?
Respirația dragei în față,
și în noapte tîrziu, încă trează,
fericirea — un înger de pază.

În sfîrșit, sîntem doi.
Lumea poate trăi fără noi...
În orașul acesta de sud, fantomatic,
am găsit o stradelă — ungher
singuratic,
unde-i vis, și tăcere, și-i noapte.
Numai unda-i cu ploaia — în șoapte.

Tot plouă și plouă. Cîte ore trecură?
Și-i ploaia înceată. Și-n tăcerea de
zgură
un sunet răzbi, ca un treamăt
ce abia se lăsa auzit,
ca pe urmă, de-acum deslușit,
Să erupă-ntr-un geamăt.

Am fost martor la această durere?
O trompetă suna-n apropiere,
înghinîndu-și destinul amar.
Se văita un destin solitar.
Ajungea pînă la geam, zbuciumată,
și suia pînă la inima ta și a mea.
Și se stinge de-odată.
Și tăcerea, ca o așteptare, creștea.

Numai unda-i
cu țărmul — în șoapte.
Și din nou izbucnește trompeta, cu
chin
aruncîndu-și orbita în noapte
necuvîntul durerii deplin.

Ce puteam să-ți răspund?
Oare-am fost noi de vină?
Și cuiva nu i-am dat ajutor?...
Dar de-acum răscoliți de-o durere
străină,
N-am fost singură în noaptea aceea
de dor

În românește de Victor TULBURE

poeme

de Aleksandr Blok

Cuvînt

Pe cîmpuri fără de întoarcere te-ai dus.
Trăiască Numele-ţi în slăvi depline!
Amurgul suliţi purpurii, de sus,
Le-antinde iar cu vîrful către mine.

Va fi-ntr-o zi de beznă să-mi lipesc
De fluieru-ţi de aur buza-mi arsă
Şi toate rugile să le rostesc
Şi abătut să dorm pe brazda-ntoarsă.

Iar tu în văl de aur o să treci
Dar n-o să-mi dărui ochilor trezirea.
Din lumea asta somnoroasă, deci,
O să-ţi sărut, cu geamăt, strălucirea.

O, zmulge-mi bietul suflet în făşii!
Cu sfinţii odihneşte-mă-n dreptate,
Tu, care-n Mîna Ta subţire ţii
Şi marea şi uscatul, nemişcate!

Făpturile primăverii

Florile lor sînt aurii
Dar tulpina jilavă.
Din văgăuni,
Timpurii,
Taciturnele au ieşit
Prin înmiresmata dumbravă.

Unde zăpezi de argint,
În al liniştii semn, se topesc,
Sub năvalnicul primăverii alint
Cetăţile pîclei se năruiesc.

Jur-împrejur totul
E năpădit de muşchi.
Părul nopţilor sumbre
A cuprins bușteanul, şi ciotul
Şi trunchiuri uitate.

Noi stăm în frunzişul de umbre
Dar auzim trîmbiţe îndepărtate.

Zile noi vor veni
Pe neştiute.
Dar deocamdată nu vom vorbi
Ci ne vom deschide buzele mute.

O! minuni!
Să tăcem numai azi!
Fumul, ca din stinşii tăciuni,
Suie pe iaz.

Dimineaţa a slobozit o săgeată
Dar, din tării răsturnată,
Mîna de pe-nceţoşatul copac.
A culeş licuriciul sărac.
Cum să-l ascunzi, prin lumile verzi,
Boldul nopţii, ca să nu-l pierzi?

Hai luminează,
Licurici înţeles de taciturnele flori!
Bob de lumină,
Fărîmă de rază,
Grăunte de zori...

Va veni o zi cînd soarele n-o să asfinţească
Jocul vostru va fi să sfîrşească
Barem milă de noapte să fi avut!
Dar prea multă lumină
Acum s-a făcut.

Vă veţi zbuciuma pe potici,
Vă veţi întrece în muşcături,
Voi — verzi, năzdrăvane, puternice, mici,
Dragi şi nemaivăzute făpturi!

Ceaţa în curînd va fi să se şteargă
De pe ale iazului scocuri
Şi fiece drăcuşor va dori ca să meargă
Spre Sfintele Locuri.

***

Roşcate, albe, galbene scîntei şi larmele
Acelor strigăte sub cerul pal!
N-o să mă-nşeli! Degeaba dai alarmele
Căci văd lumini aprinse sus pe mal.

Cu ţipete tîrzii, ca scînteierile
Tu visul nu-mi răpui şi nu-l înfrunţi.
Cu ochii mari văd spectrul. Şi durerile
Le deslușesc pe frămîntate frunţi.

Prin moartea ta îmi mîngîi doar privirile.
Corăbiile-ţi, deci să nu le cruţi!
Ci dă-le foc! Căci le aud vislirile
Bătînd spre mine, luminoase, iuţi!

O uşă scîrţîie...

O uşă scîrţîie. Mă prind fiorii
Cînd clanţa o apăs încet. Acum
Alunecă pe bolta sură norii
Şi pîclele mă însoţesc pe drum.

Dar inima va fi să se trezească
La glasul care-mi sună cunoscut?
Şi ce răspuns va fi să-mi dăruiască!
Al vieţii noi? Al celei ce-a trecut?

De-ar fi aducători de rele norii,
Tot nu m-ar frînge-atîtea îndoieli...
O uşă scîrţîie. Mă prind fiorii...
Lumini. Şi cîntece. Şi tînguieli.

Ard pentru ea

Ard pentru ea, în cer, aceleaşi stele
Dar sufletu-i supus tăcerii grele.
În jur e numai zgomot de popoare
Ţipînd de foame sau de-ndestulare.
Ea deslușește-a lumilor nepace,
Aude strigătele, însă tace.
Singurătatea-i două feţe are.
Ea pregăteşte daruri şi odoare
Aleşilor săi zei şi totodată
Surprinde şi chemarea disperată
A altui suflet, undeva, departe...

La fel, deasupra mărilor deşarte,
În albul stol de păsări obosite
Bat inimile lor nedespărţite
Sunînd ca o chemare-n ceaţă deasă,
Numai de ele pîn'la capăt înţeleasă.

Un om negru

Un om negru căţărat pe-o scară
Stinge felinarele pe ulicioară.

Zorile venind încet se saltă
Lîngă el, pe scara cea înaltă.

Unde-s umbrele gălbui care jucară
În ajun, domoale-n ulicioare?

Prin crăpate uşi şi prin perdele
Se revarsă zorile mişele.

Tîrgu-ntreg ce trist o să se vadă!
Omul negru plînge-ntr-o ogradă.

Cîntînd un cîntec slobod...

Pe mal, tîrîndu-şi paşii, un om bolnav mergea
Şi şirul de căruţe pe lîngă el trecea.

Goneau se vede treaba spre tîrg, la iarmaroc,
Ţigani băuţi şi veseli, ţigănci frumoase foc.

Şi ţipete şi glume împresurau şoseaua
Pe unde alături omul abia-şi ducea bocceaua.

El geme şi îi roagă să-l ducă pînă-n sat.
O ţigăncuşă smeadă o mînă-atunci i-a dat.

El şchiopătînd s-azvîrle şi ajutat de ea
În paiele căruţei şi-a pus bocceaua grea

Şi bucuros e tare. La gură face spume.
Ţiganca mînă caii şi-ndrugă-ntr-una glume.

Dar el într-una tace. Şi ochiul i-e sticlos.
Se leagănă şi cade mereu cu faţa-n jos.

Cîntînd un cîntec slobod, ţiganca-l duse-n sat
Şi i l-a dat nevestei pe omul răposat.

***

— Oare în popor e pace?
— Nu! a fost ucis monarhul
Şi de-o nouă libertate
Cineva vorbeşte-n piaţă.

— Gata-s toţi să se ridice?
— Nu! Toţi împietresc şi aşteaptă.
Cineva le-a dat poruncă
Iar ei hoinăresc şi cîntă.

— Cine-i nou stăpîn?
Nu-i nimeni!
Nu mai vrea stăpîni poporul.
Doarme civica virtute.
Cineva, venind, se-aude.

— Cine e îmblînzitorul
Gloatei?
— E un rău şi-un aprig.
Doar un schivnic vrînd să-l vadă,
A orbit într-o chipită.

El pe oameni ca pe turme
Spre întunecime-i duce...
C-un toiag de fier îi mînă...
— Să fugim de Judecată!

Din ziare

Ea s-a sculat de-un nimb strălucinată.
Şi-a binecuvîntat în gînd copiii
Ce încă mai zîmbeau în somn. Pîn'la podele
Plecîndu-şi fruntea se-nchină, sărmana!
Mezinul s-a trezit şi aer proaspăt
Trăgînd în piept se bucura aevea
De visul minunat... Dar zdrăngăniră
Ferestrele şi-ncremeniră iarăşi.
Cînd uşa-n tindă s-a trîntit cu zgomot.
Trecură ore. A venit pe urmă
Un om, c-o tinichea pe cuşma-i groasă,
Bătu la uşă, aşteptă la uşă
Dar nu-i deschise nimenea. În casă,
Jucîndu-se, nu-l auzeau copiii.

A doua zi se prăznuia Crăciunul.
Era-n ajun. Ajun geros dar vesel
Copiii ascundeau basmaua mamei,
Basmaua ceea roşie cu care
Pleca în fiecare dimineaţă, însă
Grăbită, azi uită să şi-o mai iee.

Se furişă pe nesimţite-amurgul.
Şi pe perete prinseră să joace
Sub raza felinarului de-afară,
Ciudate umbre, de copii zburdalnici.

Şi cineva urca pe vechea scară
Încet şi numărînd oricare treaptă.
Şi parcă izbucni în plîns. Bătu la uşă.
Atunci, au tras copiii cu urechea
Şi deschizînd zăriră-n prag vecina
Cea grasă. Le-aducea-o supă
Zicînd: „Mîncaţi!" Apoi, ca mama,
Căzu-n genunchi. Bătu cu ea mătănii
Şi-i binecuvîntă la fel ca dînsa.

— Ştiţi, copilaşi trandafirii, nimica
Nu o mai doare pe mămica voastră.
Mămica voastră s-a culcat pe şine...
Aduceţi mulţumiri vecinei grase.
Om bun. Mămica nu putea... Îi este bine...
Acum i-e bine. A murit mămica.

Născut în noapte

Născut în noapte, din al nopţii freamăt,
În noapte ochii-mi deschisei şi eu.

Atît de greu era al mamei geamăt
Şi întunericul atît de greu!

Dar bezna se topi-n nemărginire
Şi ziua mohorîtă de blestem
Încet-încet a prins să îşi deşire
Al treburilor monotone, ghem.

Ce trebuie să fie, o să fie
Aşa cînta sub geamul meu încet
Flaşneta din pierduta mea pruncie
Şi iată că am devenit poet.

Şi buclele iubirii înfloriră
Şi timpurii tristeţi în ochii mei
Cu lanţ de trandafiri mă-nlănţuiră
De multe ori zănatece femei.

Şi totu-a fost cum **trebuia să fie;**
Iubire, versuri, nostalgie, chin.
Pe toate le-a primit cu dărnicie
În matcă, rîndul şerpuit şi lin.

De-atîta noapte bezna mă orbise
Ca orbii poate înc-aş fi trăit,
Dar cineva cavoul mi-l deschise
Şi „Dumnezeu cu tine!" mi-a şoptit.

Pe-a toamnei mele apă revărsată
Atunci porniră sloiurile reci,
Şi-am zis în gîndu-mi: „Riul curge, iată!"
Şi l-am urmat, alături, pe poteci.

Şi-n noapte riul se făcea de gheaţă
Şi pîcla parcă-n noapte-ncremenea,
Necunoscuta cînd ieşi din ceaţă
Şi se opri pe pod naintea mea.

De flacără i-era alcătuirea:
Foc viu era de vin şi de zăpezi.
Odată numai de-i zăreşti privirea
Ştii cine e şi-ntr-însa te încrezi.

Ea m-a cuprins încet cu mîna-i dalbă
Şi m-a privit în ochi cu-atîta dor,
Punînd pe chipul meu o mască albă
Şi-n deget un inel strălucitor.

„De-acuma uită bietele-ţi cuvinte.
Căci glasul meu e-al viscolului cînt!
Trăiesc o altă viaţă — mai fierbinte.
Alt foc mă luminează, şi mai sfînt!"

Aşa îmi spune şi aşa mă-mbie
Şi cad zăpezi pe schimbători-mi sorţi.
O altă viaţă îmi doreşte mie?
Sau mă destină unei alte morţi?

Baraca de bilci

„Hai, gloabă-mbătrînită,
praf să-l facem,
pe-al nostru Shakespeare"
(Kean)

Prin mîzga neagră-a drumului, cleioasă,
Abia căruţa-şi duce-n pîcla groasă,
Icnind, cîrpită şi împovărată,
Baraca mea de bilci, decolorată.

Biet Arlechin ai faţa şi mai pală
Decît Pierrot şi-n ieftina-i văpseală
Într-un ungher stă Colombina, unde
Pestriţăria zdrenţelor şi-ascunde.

Lua-v-ar, gloabe, naiba şi pustia!
Făceţi-vă paiaţe, datoria
Căci adevărul ambulant, se cere,
La toţi să dea lumină şi durere!

A şi pătruns în suflet mucegaiul,
Dar trebuie să însoţesc alaiul
Să plîng, să cînt şi cîntecele-mi toate
Să se prefacă-n cărărui umblate!

În românește de
Victor TULBURE

Gravură rusească în lemn — sec. XVIII

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef: Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi:
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Nichita Stănescu
Secretar general de redacţie:
Constantin Ţoiu

REDACŢIA:
Bucureşti Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11.51.54; 12.16.10
ADMINISTRAŢIA:
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99
ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiu-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
46 (394)
Sîmbătă,
15 noiembrie
8 pagini — 1 leu

Opinii despre proză

Povestirea și scrisul frumos

Literatura modernă, de la romantism încoace, s-a dezvoltat în sensul observației. Scriitorul modern este tot mai mult preocupat de documentare și de informație amănunțită.

Alături și chiar deasupra talentului se ridică astfel un principiu de organizare, în care inteligența și meșteșugul se întrunesc ca să dea operei literare un caracter de seriozitate și de înfrînare. Simplul talent este susținut de studiu și de observație. De aici căutarea documentului trăit și copierea strictă a vieții, care ajunge la romanul și nuvela-monografie.

Această predilecție pentru documentul trăit a avut, însă, neajunsurile ei. Ea a prilejuit o cantitate însemnată de opere literare care, sub pretextul vieții adevărate, nu erau decît copii ale realității celei mai banale. Cu cît o întîmplare era mai vulgară și mai neînsemnată, cu atît era mai interesantă. S-a ajuns astfel la acel pitoresc naturalist, necesar ca element ajutător, dar condamnabil ca preocupare principală.

Metoda notațiunilor directe și reci, care convine nuvelei, cu condiția ca subiectul să prezinte un element de surpriză sau de noutate, dăunează romanului atunci cînd este întrebuințată în chip absolut. Sub pretextul de-a spune tot, romanul ajunge atunci un recipient care se poate lărgi la infinit pentru a primi umplutura detaliilor și a episoadelor care îl încarcă în chip excesiv.

De aceste neajunsuri scapă scriitorii care au simțul măsurii și al armoniei, precum și scriitorii înzestrați cu talentul povestirii. Nu toți scriitorii au acest talent în aceeași măsură. Sînt maeștri ilustri ai literaturii universale care nu-l au aproape de loc. Și sînt alții, care în istoriile literare ocupă un modest loc periferic și care totuși posedă acest talent în toată plenitudinea lui. Din ce e făcut acest talent? E mai ușor să spui cum afli că există decît să spui cu precizie ce este. Deschizi o carte, citești cîteva rînduri, o pagină, două, și te pomenești deodată legat de ea pasional și puternic. Față de o asemenea carte ai mai mult decît un interes literar, ai față de ea un sentiment de prietenie.

Nu e nevoie pentru aceasta ca subiectul să fie foarte nou sau foarte interesant prin el însuși. Oamenii pot fi banali, întîmplările simple, faptele obișnuite. Totuși cartea îți este dragă și scriitorul te ține legat de vorbele lui. Acesta este povestitorul.

Dar cum spuneam, sînt puternice talente care n-au acest dar decît redus la minimum. Flaubert, de exemplu, nu-l are aproape niciodată. Balzac îl are numai în cîteva din bucățile lui scurte. Tonul acesta de „a fost odată", care este acela al oricărui povestitor adevărat, nu convine talentului său, care **construiește** viața, nu **povestește** viața. Alphonse Daudet este, fără îndoială, un meșter al povestirii, rămînînd povestitor și în romanele lui. Cehov intră și el în aceeași categorie. Vom mai aminti aici de povestitorii Renașterii, de la Fontaine, povestitorul în versuri, și de Voltaire, ale cărui romane sînt niște povestiri, și vom face un loc deosebit lui Maupassant la care darul povestirii și meșteșugul organizat al nuvelei se întrunesc într-o măsură și o armonie rară.

La noi firea poporului este prielnică talentului de povestitor. Creangă este povestitorul nostru tip. Tradiția noastră literară, atîta cît o avem, se construiește în bună parte pe această însușire, care se arată din belșug în opera lui Mihail Sadoveanu.

Nu trebuie să se înțeleagă cumva că atribui o valoare supremă acestei însușiri. Romancierul constructiv și nuvelistul chibzuit n-au nevoie de vraja lui „a fost odată". Totuși este, cred, nevoie de un minimum de vrajă povestitoare, de o discretă învăluire poetică pentru a ne împrieteni trainic cu un roman sau cu o nuvelă. Pentru aceasta meșteșugul organizării și al construirii nu este de ajuns.

Aflăm în epoca noastră din ce în ce mai puțin, din ce în ce mai rar, la scriitorii de pretutindeni, această însușire a povestirii. Cauza — în afara oricărei mode literare și a oricăror tendințe de anti-literatură, anti-roman, anti-poezie, etc. — cauza, cred că stă într-o mare măsură în lipsa unui confort interior, de care are nevoie povestirea ca să se nască și să se dezvolte. De lipsa aceasta suferă atît scriitorii cît și cititorii. Este și aceasta o consecință a vieții contemporane, dominată de nevoia și chiar de cultul vitezei.

Părăsirea darului povestirii, voită sau nu, merge împreună cu părăsirea scrisului frumos. O povestire nu poate fi scrisă decît frumos, scrisul frumos făcînd parte chiar din acea vrajă povestitoare de care vorbeam adineauri.

Trăim astăzi într-o epocă în care scrisul frumos nu mai are prețul pe care îl avea altădată.

Chiar cei mai puternici scriitori par să neglijeze tot mai mult scrisul migălos și lucrat, rotunjirea frazei, cadența perioadelor, construcția stilistică a operei literare. Gustul literar de astăzi înclină mai mult către evenimentul trăit, către romanul reportaj, către o interpretare a vieții, în care nu mai este loc pentru șlefuire și strălucire artistică, fraza este lăsată să țîșnească fără să mai fie lucrată și, odată așternută pe hîrtie, prin însuși faptul existenței ei ia o valoare foarte deseori definitivă, în ochii autorului.

Nu mă împotrivesc, cel puțin în principiu, acestei tendințe. Cunosc toate excesele și toate deformațiile la care poate să dea loc o exagerată căutare a strălucirii stilistice. Căutarea aceasta are drept rezultat de multe ori fie un metaforism prolix, fie un purism formal. Totuși ar fi păcat ca tradiția scrisului frumos să se ujte. Este una dintre cele mai înalte tradiții literare. Pasiunea scriitorului pentru frumusețea frazei, dragostea față de cuvîntul scris, munca pentru găsirea expresiei juste, căutarea termenului exact, grija de a păstra mereu cadența și echilibrul perioadelor, precum și adaptarea stilului la subiect cu toate schimbările de nuanțe și de ton, acestea sînt adevărate îndeletniciri de scriitor, și nici un scriitor adevărat nu poate disprețui vraja lor subtilă fără să riște ca, o dată cu ele, să-și disprețuiască însuși talentul, însăși calitatea lui de scriitor, ceea ce îl deosebește de simplul om care scrie.

Sînt atît de strîns legate de starea de scriitor aceste îndeletniciri, încît ele se presupun neapărat la orice om care scrie literatură. Dragostea de frumusețea scrisului este o condiție de existență a oricărui talent. Nimic n-o poate înăbuși, nici rutina, nici

Al. PHILIPPIDE

(Continuare în pag. 2)

MANOLE ZUGRAVU, DIMA și ANGHEL — „JUPÎNIȚA ELENA" (frescă, 1810)

ÎN ACEST NUMĂR

O nuvelă de Eugen Ionescu

Poeme de Mircea Dinescu

Neculce — mai mult aur decît zugrăveală de Nichita Stănescu

Poșta redacției de Fănuș Neagu și Cezar Baltag

Opinii despre proză

Intrarea în Castel

Cînd a început, între cele două războaie, să străbată arterele psihicului uman, romanul românesc și-a descoperit vocația analitică. Era examinată cu minuție și pătrundere relația dintre om și societate, cu imperativele adaptării, cu reacțiile alergice dictate de conformația individuală, manifestări temperamentale și de mentalitate transpuse în norme de conduită. Inacomodările mai acute căpătau o turnură tragică. Ceea ce apare curios e faptul că într-o literatură înzestrată pentru perforarea cuiraselor sufletești, care s-a dedicat studiului psihologiilor, domeniul de manifestare a tragicului rămîne restrîns. Sînt doar cîteva direcții: irosirea puterii latente (aprigă în declanșări) din pricina lipsei de dozare și a unui principiu constructiv coagulator (Rebreanu: *Ion*), devierea ireversibilă a energiilor cauzată de împrejurări de dinainte fixate biologic (Hortensia Papadat-Bengescu), acapararea tuturor forțelor lăuntrice de către patimi obsesive, cu mecanica lor autonomă (Gib Mihăescu). Desigur rezum, simplific, dar, în esență, oricît de strălucit se desfășoară incursiunea pe teritoriul psihicului — și erupția lavei apare cu splendidă incandescență epică în marile romane ale vremii! — ea nu trece peste înfruntarea dintre voință și afect. Romancierii se opresc în fața unei porți și ezită să intre.

În zare se profilează un Castel — Castelul gravelor revelații ale conștiinței, dar atracția pe care el o exercită asupra pelerinilor e încă palidă, unii nici nu cred în existența lui. Oricum proza făcuse un salt apreciabil de la robustețea senzorială la stările de coliziune cu adînci implicații interioare. Ea continua însă să ignore adesea dilemele opțiunii conștiente pe plan imediat istoric sau pe cel care angaja metafizica existenței. Într-un fel Camil Petrescu s-a luptat cu risipă de muniții pentru ideea armoniei dintre comportament și comandamentele rațiunii. Nici astăzi literatura lui nu întrunește toate adeziunile, poate fiindcă problematica echității și a răspunderii se înalță pe un tărîm prea abstract, de veleități justițiare absolute, fără tangențe precise cu solul familiar.

Înainte de primul război mondial eticismul prozei era sentimental și didactic (impasul dezrădăcinării țărănești, lipsa de vlagă a cărturarului, prototip: *Dan* de Vlahuță, etc.). Odată cu reevaluarea estetică a temelor care alimentează și interesul pentru analiza psihologică, tragicul se păstrează totuși pe porțiunile cunoscute (izbucnirea patimei și limita resurselor fizice și sufletești), fără a se extinde în mod decisiv și în spațiile eticului sau ale existențialului. Spre o înțelegere integrală a lumii tinde narațiunea documentar-eseistică (printre alții Mircea Eliade în romanele frescă), dar înainte de a atinge fiorul durerii autentice ea e stînjenită de aventura cinică sau gratuită, de trăirea fără finalitate. Lipsește pînă la urmă din ecuație un termen fundamental. Adevărul (criza filozofică), Dreptatea (criza morală), Dumnezeu (criza religioasă) nu se ivesc imperios în ipostazele conflictuale, nu sînt puncte de reper, fosforescente, din perspectiva cărora se desenează drumul spre cunoaștere.

Atras de biologic și elementar sau de monomania pasiunilor, romancierul evită în mare măsură contactul prea direct cu Istoria. Cînd confruntarea pare totuși iminentă, ea e convertită într-un act de contemplație. E ultima expresie a ceea ce Blaga numea „boicotul istoriei"; evenimentele îl obligă pe fostul păstor să-și îndrepte privirea spre ele, să iasă din ritualul străbun. Deocamdată, scrutînd amenințarea, eroul nu pierde indiferența veselă. Forma sublimă a retragerii poate fi identificată la Sadoveanu. Anexat unui peisaj imaginar, bucolic, cu dimensiuni de mit, care reface în vid o civilizație arhaică, țăranul din romanele sadoveniene își permite să observe lumea detașat, cu un dispreț superior, clădit pe un orgoliu secular. Nimic nu poate însă opri, în fond, istoria în mișcarea ei care răvășește paradisul atemporal. Mai tîrziu la Marin Preda contemplația e însoțită și de o participare, participare tot exterioară de spectator, căruia reprezentația îi place: ceea ce se petrece în jur e o farsă la care poți să te amuzi. Eroul se joacă de-a existența, nebănuind primejdiile pe care le ascund hilarele vedenii ale traiului zilnic. Subit, Ilie Moromete e constrîns să ajungă la conștiința încercuirii, a spațiului închis. Ursuz, mut, fără vlagă, el anunță încheierea spectacolului. Cu necesitatea de a da o replică întîmplărilor, de a alege, dintr-o inițiativă a cugetului, acceptînd riscurile, asumînd vina și datoria, se termină primul volum al *Moromeților*. De aici, de la alarma etică și existențială, putea porni difuziunea tragediei din unghiul de vedere narativ. Marin Preda a realizat o performanță dovedind valabilitatea oscilației moderne de conștiință în cadrul frust de viețuire. Se crease premiza unei continuări, cu alte ramificații, prin depășirea stadiului inițial de propunere a deliberării.

Era așteptată introducerea și a unui alt tip de erou, apt să interpreteze evenimentele din optica unei cul-

S. DAMIAN

(Continuare în pag. 3)

avant-

premieră

editorială

PLAUTUS

„Comedia măgarilor"

Cuprinde patru dintre cele mai reprezentative comedii ale lui Plaut, printre care „Gărgărița" și „Comedia măgarilor". Traducerea aparține lui N. Teică (E.P.L., colecția B.P.T.)

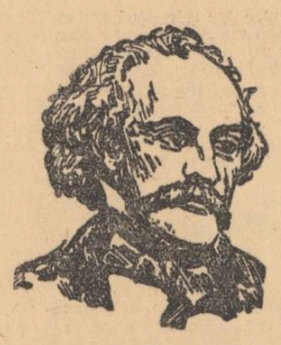

NATHANIEL HAWTHORNE

„Casa cu șapte frontoane"

Roman din viața Americii secolului trecut. Traducere, prefață și tabel cronologic de A. Ralian (E.P.L., colecția B.P.T)

MIRCEA RADU IACOBAN

„O mască în plus"

Roman (E.P.L.)

PETRE GOT

„Cer înfrunzit"

Versuri — volum de debut (Ed. Tineretului, colecția „Luceafărul").

CRONICA LITERARĂ

profira sadoveanu

STELE ŞI LUCEFERI

„Reportajele" Profirei Sadoveanu ilustrează existența unui reporter cu o structură și o metodă puțin obișnuite. În general virtutea reporterului se măsoară în capacitatea de a obține răspunsuri revelatorii, de a exercita deci asupra persoanei vizate o presiune permanentă al cărei vehicol este întrebarea — o întrebare întotdeauna cumva insidioasă, pentru că ea presupune o prefigurare a răspunsului, deci o ignoranță mimată. Un bun reporter este întotdeauna doar aparent surprins, pentru că întrebările sale închid în ele răspunsurile deja prevăzute. În punctul maxim al evoluției, reporterul devine un interlocutor, al cărui merit nu mai este provocarea unor monologuri revelatorii, ci realizarea unor dialoguri, a căror rațiune nu mai este doar explicitarea unui univers artistic ci și o mișcare ideatică în sine interesantă

Cu totul altfel procedează Profira Sadoveanu. Întrebările par a fi fost întotdeauna sursa spaimelor și stînjenelilor ei, și aceasta dintr-un respect exagerat față de uzul general. (Cînd este constrînsă să întrebe, Profira Sadoveanu recurge adesea la salvatoarele: „metoda de lucru", „ultima lucrare", „proiecte") În mod aparent curios, acest reporter terorizat de ideea întrebărilor, care le amînă, le evită sau le pronunță parcă legitimîndu-se, obține nu o dată răspunsuri deosebit de interesante. Poate că tocmai încordarea timorată, care-și are originea într-o venerație adesea paralizantă pentru personalitățile „interogate" constituiau originalitatea și farmecul acestui reporter, poate că tocmai întîrzierea întrebărilor sau convenționalismul lor născut din panică și timiditate, cîștigau simpatia artiștilor și-i constrîngeau să bucure o așteptare plină de neumbrite nădejdi. Profira Sadoveanu are darul neobișnuit al ascultării, care poate să înduplece rezerva, să declanșeze neagresiv confesiunea.

Spre deosebire de un F. Aderca sau un I. Valerian, Profira Sadoveanu nu vizează în artiști niște „conștiințe" și nu urmărește să sugereze dispoziția atitudinilor și programelor într-un moment al vieții noastre artistice. Resortul întîlnirilor sale este fascinația. Pentru Profira Sadoveanu scriitorii, pictorii, actorii, moderniști sau tradiționaliști, de primă mărime sau modești, sînt obiectul unei iubiri puțin condiționate de exercițiul spiritului critic, o iubire care și are sursa în mitizarea condiției lor. Arghezi și Cella Delavrancea. Pallady și Otilia Cazimir, Iorga și Ionel Teodoreanu sînt unificați prin regimul afectiv al reporterului, care se mișcă împins de o inalterabilă iubire pentru tot ceea ce ține de lumea mirifică a artei. Această iubire s-a născut din bucuriile și uimirile unei copilării petrecute printre cărți, manuscrise, fotografii, răsfățată de rostirea repetată a unor versuri, de invocarea unor nume cu rezonanța sacrului.

Apropiere a mitului, pătrundere în teritoriul mirajelor, „convorbirile" Profirei Sadoveanu sînt de fapt experiențe cu resort și rezultat de natură lirică, iar meritul autoarei este de a fi recunoscut acest fapt și de a nu-i fi rezistat de a-și fi perfecționat treptat o formulă nestînjenită de prejudecăți, adecvată.

În foarte multe din „interviurile" Profirei Sadoveanu, discuția propriuzisă este puțin însemnată și ca întindere și ca substanță. Primordiale sînt impresiile provocate de străzi, de case, de interioare, de înfățișarea persoanelor. Poate că numai rareori se pot găsi în „Stele și luceferi" declarații concludente și definitorii pentru artiști și totuși orice cercetare critică, pentru că presupune și o reprezentare, va putea găsi la Profira Sadoveanu material de utilizat, pentru că aici artiștii sînt niște **prezențe.** Din ambianța arhitectonică, din obiecte și tablouri, din detalii vestimentare sau fizice sau fizionomice, reporterul — scriitoare are darul de a realiza o sinteză latentă și inefabilă, care este tocmai individul ca prezență.

Treptat convorbirea devine doar unul dintre momentele comunicării și nu cel mai însemnat. Detaliile legate de circumstanțele întîlnirii, care la reporterii obișnuiți sînt doar niște posibile preliminarii, menite să cîștige prin familiaritate bunăvoința cititorului, devin la Profira Sadoveanu faze indispensabile ale unei experiențe larg cuprinzătoare. Autoarea operează cu categoriile literaturii — narează, descrie, protretizează, se analizează, și astfel, deveniți personaje, introduși în epic, indivizii dobîndesc o identitate aparte, pregnantă și durabilă.

Profira Sadoveanu este cu atît mai puternic tentată de literatură, cu cît interlocutorii săi sînt mai apropiați de o lume anume, care îi este în mod evident proprie. Este o lume întemeiată pe valorile „moldovenești" — pe liniște și echilibru, pe omenie, blîndețe, cuviință, o lume al cărei farmec stă în lenea înțeleaptă, în discreta tendință involutivă, în spaima de formele prea dinamice ale vieții. Cele mai frumoase pagini din cartea Profirei Sadoveanu se leagă de Iași — de Iașul patriarhal, cu vechi case boierești domnind în paragina curților cotropite de minunate bălării, în spatele gardurilor prăbușite sub vegetație, cu numerele spălate de mult pe tăblițele înnegrite de vreme, cu interioare invadate de obiecte adunate capricios —, de tot ceea ce participă la farmecul vechimii și-al stagnării.

Poate că atașamentul față de această lume este doar o formă a dependenței mai adînci de beatitudinea copilăriei, pentru că în mod limpede Profira Sadoveanu este un „fost-copil". Dragostea față de cărți, venerație mitică față de creatori, fericirea aflată în ambianțele care vorbesc despre jocuri, afecțiune părintească, adică tot ceea ce îi provoacă manifestarea lirică, ține de copilăria autoarei, iar aceasta se întinde, speriată și fericită, în umbra giganticului tată. Fiind în mod funciar un „fost-copil", Profira Sadoveanu trebuie să facă literatură, și făcînd literatură, nu poate să nu facă sadovenism.

Ilina GRIGOROVICI

POVESTIREA ŞI SCRISUL FRUMOS

(Urmare din pag. 1)

nevoia de-a scrie repede și mult; nici o concesie de nici un fel nu poate sili pe scriitor să scrie urît, să abdice de la frumusețea scrisului.

Vorbesc aici de o minimală frumusețe a scrisului, atît cît trebuie pentru a conferi calitatea de literatură unei lucrări și de scriitor unui publicist.

Scrisul frumos, chiar acest scris frumos minimal, nu se învață. El există în om ca o însușire naturală și aproape s-ar confunda cu talentul, dacă în talent n-ar intra și alt element, care este meșteșugul.

A scrie frumos, adică a orîndui vorbele după un ritm propriu și a le da o cadență și o armonie personală este o calitate susceptibilă fără îndoială, de perfecționare și de cultivare continuă. Dar e o calitate pe care trebuie s-o ai de la început. Și cred că ea este aceea care deosebește pe adevăratul scriitor.

Meșteșugul, adică aplicarea, după studiu și trudă, a mijloacelor de expresie literară, întrebuințarea unor rețete de compoziție și de stil, bine învățate, toate acestea sînt, mai mult sau mai puțin, un lucru la îndemîna oricărui om deștept și cultivat. Este ceva care se poate deprinde și se poate dobîndi, ceva, desigur, foarte folositor pentru desăvîrșirea unei opere literare. Dar dacă acestui om îi lipsește flacăra instinctului estetic, acel lustru personal și subtil, care este scrisul frumos, el nu poate da decît opere reci și sterpe. Sînt cărți de acelea despre care critica grăbită spune că n-au stil (ceea ce este greșit, pentru că stil, adică mod propriu de-a se exprima are oricine). Sînt pur și simplu cărți care pot fi interesante, ciudate, cu conținut nou, pline de idei, dar care nu sînt scrise frumos.

Tendința actuală din literatura de pretutindeni de-a scrie repede, cu ușurință, fără sforțări și reveniri, fără migală și cizelare, nu exclude scrisul frumos. Tendința aceasta ar putea chiar aduce o împrospătare de forțe, cu condiția, bine înțeles să se păstreze măcar un minimum de tradiție a scrisului frumos, fără de care nu poate exista o literatură. Frumosul literar este astfel scoborît din estetismul esoteric și adus în mijlocul vieții.

Și, într-adevăr, acest frumos pur și sacru, căruia i s-au devotat mulți scriitori de la începutul secolului nostru, devenise obiectul unui cult absurd. Scrisul frumos începuse să fie luat ca scop în sine. O tradiție, numită altădată a artei pentru artă, cu rădăcini în Gautier și în Flaubert, făcea din scrisul frumos o ocupație exclusivă a scriitorului. Pasiunea scrisului frumos a fost împinsă pînă la limitele ei extreme și idealul frumosului literar a fost așezat în regiuni inaccesibile unde era amenințat să moară, rozîndu-se pe sine însuși și înnăbușindu-se în vidul izolării, departe de aerul respirabil și de vînturile înviorătoare ale vieții.

Împotriva acestei tradiții o reacție era necesară. Ea a venit. Și iată de ce e probabil că ceea ce apare ca o repulsie față de scrisul frumos este citeodată numai o nevoie de desintoxicare. Că această desintoxicare este ea însăși prilej de excese este în firea însăși a fenomenului literar, care e stăpînit mereu de agitație productivă și trăind din înaintări și din întoarceri.

Totuși, măcar unul din aceste excese trebuie scos la iveală și criticat. Iată-l.

Unii scriitori, în grija lor de a scrie cît mai realist și cît mai aproape de viață, cred că vor izbuti și mai bine acest lucru dacă vor întrebuința un stil neglijent, plin de expresii parcă înadins alese ca să fie cît mai urîte. Acești scriitori arată chiar un dispreț față de preocupările stilistice.

Sub pretext că descriu viața „așa cum este", scriitorii pot cădea foarte ușor în greșeală. Odată porniți pe calea aceasta, ei sînt ispitiți să confunde stilul realist cu stilul vulgar, să creadă deci că lipsa de artă este o calitate și că a scrie simplu și limpede înseamnă a scrie sarbăd și fără culoare. De la stilul pretențios artistic, s-a ajuns la lipsa preocupării artistice. Mai mult chiar. Nu e rar cînd la unii prozatori afli un ton de vorbărie grosolană, care supără chiar atunci cînd observația e justă, caracterele bine prinse, acțiunea bine condusă.

Scriitorii aceștia își închipuie, cu o desăvîrșită bună credință, că dacă zugrăvesc personaje vulgare, oameni primitivi, nu numai că trebuie (cum e și potrivit) să pună aceste personaje să vorbească cu expresiile și tonul lor firesc, ci trebuie ca și ei, autorii înșiși, cînd descriu, să împrumute expresiile și tonul personajelor. Este aici o foarte greșită atitudine. Autorul trebuie să-și păstreze față de personajele lui o distanță de la creator la creatură și nu trebuie să se confunde pînă într-atîta cu personajele lui încît să vorbească și el ca ele. Nu e nevoie, cînd descriu un mediu de oameni grosolani și vulgari, să vorbesc și eu ca ei. Personajul grosolan poate și chiar trebuie să vorbească așa, dar autorul n-are nevoie să vorbească astfel. Și aceasta pentru motivul foarte simplu că realism nu e totuna cu vulgaritatea și că poți foarte bine să vezi realist și să scrii frumos.

Aș mai adăuga că aceste considerații despre frumusețea scrisului sînt aplicabile, cred eu, la artă în general, mai exact la acea artă care are drept scop producerea unui efect plăcut. Dar există oare o artă care să nu aibă acest scop? O parte din arta actuală se îndreaptă, se pare, către acest rezultat. Considerațiile asupra acestei situații constituie însă obiectul altor discuții, care nu-și au locul în expunerea de față.

În curînd apare

ALMANAHUL LITERAR 1970

Într-o ținută grafică excepțională intrunind colaborarea a peste 360 de scriitori, oameni de artă și publiciști de renume, ALMANAHUL 1970 va satisface gusturile cele mai exigente ale cititorilor.

Cele 496 de pagini bogat ilustrate ale ALMANAHULUI LITERAR 1970 conțin literatură inedită — poezie, proză, teatru, memorii, eseuri —; rubrici de teatru, film, plastică, sport, umor, automobilism; de asemeni, o atractivă și documentată rubrică feminină.

În ALMANAHUL LITERAR 1970, semnează printre alții: VICTOR EFTIMIU, ZAHARIA STANCU, EUGEN JEBELEANU, GEO BOGZA, MARIN PREDA, EUGEN BARBU, NICOLAE BREBAN, VIRGIL TEODORESCU, GEO DUMITRESCU, VLADIMIR STREINU, ȘERBAN CIOCULESCU, TUDOR MUȘATESCU, ALEXANDRU BALACI, MIRON RADU PARASCHIVESCU, AUREL BARANGA, ION BIBERI, AL. DIMA, DEMOSTENE BOTEZ, BEN. CORLACIU, ION CARAION, ION HOREA, ADRIAN PĂUNESCU, DIMITRIE STELARU, NICHITA STĂNESCU, GEORGE SBÎRCEA, ETC.

Pagini, de asemeni inedite, din: TUDOR ARGHEZI, LUCIAN BLAGA, TUDOR VIANU, ION BARBU, OCTAVIAN GOGA, ILARIE VORONCA, ION MINULESCU, GEORGE CĂLINESCU, ION AGÂRBICEANU, IONEL TEODOREANU, G. BRAESCU, EUGEN LOVINESCU, HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU, ETC., ETC.

ALMANAHUL LITERAR 1970 cuprinde și numeroase reproduceri de artă, în planșe-color: **Constantin Brâncuși, H. Matisse, Pol Buri, Horia Damian, D. Ghiață, Hans Hartung, V. Kandinski, Ștefan Luchian, Hans Naagel, L. Survage, Ion Țuculescu, C. Piliuță,** etc.

11 vedete de cinema se confesează cititorilor ALMANAHULUI LITERAR 1970: **Julie Christie, Juliette Greco, Anna Karina, Dalida, Sophia Loren, Catherine Deneuve, Jeanne Moreau, Brigitte Bardot, Olivera Vučo, Sylvie Vartan, Claudia Cardinale.**

Mai semnează în ALMANAHUL LITERAR 1970: EUGEN IONESCU, WILLIAM SAROYAN, EDMOND JALOUX, LUCE, HOCTIN, EUGEN DRĂGUȚESCU, SAUL STEINBERG, ANDREI VOSNESENSKI, IONEL PERLEA, JIRI TRNKA, TETSU, ANTONIO SAURA, GHIORGHIOS SEFERIS, ETC.

În cadrul rubricilor speciale de teatru, film, plastică, semnează: PETRU COMARNESCU, N. ARGINTESCU-AMZA, N. CARANDINO, D. I. SUCHIANU, FLORIAN POTRA, etc.

Paginile dedicate sportului sînt susținute de scriitorii: EUGEN BARBU, ION BAIESU, AL. CAPRARIU, RADU COSAȘU, DAN DEȘLIU, AL. MIRODAN, FĂNUȘ NEAGU, ADRIAN PĂUNESCU, NEAGU RADULESCU ȘI ROMULUS BĂLĂBAN.

În ALMANAHUL LITERAR 1970, mai găsiți: umor, cuvinte încrucișate, moda anului 1970, epigrame, o agendă-calendar 1970, documente literare și artistice etc.

Rețineți, deci, din timp ALMANAHUL LITERAR 1970, o inedită enciclopedie ilustrată a literaturii și artei.

avant-

premieră

editorială

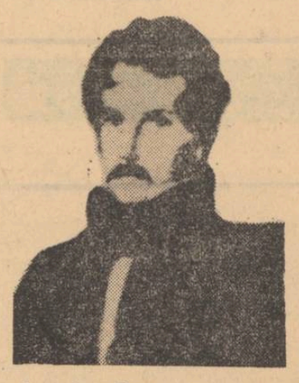

* * *

„Alăuta românească"

Lucrarea cuprinde textul integral al primei reviste literare românești care a apărut ca supliment al „Albinei românești" de sub îndrumarea lui Gh. Asachi, în perioada 1837-1838. Ediție îngrijită de Cornelia Oprișanu, prefață de Al. Andriescu (E.P.L., colecția B.P.T.).

JEAN GIRAUDOUX

„Romanc"

Cuprinde trei dintre operele cunoscutului scriitor francez: „Suzana și Pacificul" (traducere de Aurel Stocanu), „Juliette în țara bărbaților" (trad. Alexandru Baciu) și „Alegerea celor alese" (în tălmăcirea Luciei Demetrius) Apare la E.L.U. în colecția „Romanul secolului XX".

GEORGE DUMITRESCU

„Călător fără vilvă"

O carte de poeme (E.P.L.)

EUGEN BARBU

„Princepele"

Roman de epocă (Ed. Tineretului)

OPINII DESPRE PROZĂ

Intrarea în Castel

(Urmare din pagina 1)

turi asimilate, a unei experienţe şi filtrări, a unei gîndiri perspicace. În *Bietul Ioanide* G. Călinescu a inclus zbuciumul situării omului superior în colectivitate, dar tensiunea dezbaterii scade, cred, în momentele obiectiv-tragice. Parcă o inaderenţă fatală îl împiedică pe scriitor să reconstituie direct, pe deplin, suferinţe provenite din restricţii brutale (barbaria legionară, persecuţiile împotriva lui Ioanide ca artist, moartea copiilor). Solicitarea la această treaptă există, iar clarviziunea şi sinceritatea tratării sînt deasupra oricărei îndoieli, dar cartea e viabilă estetic şi devine chiar capodoperă în special prin grotescul cu care se respinge o lume a aberaţiilor şi prin elogiul adus creaţiei ca fecunditate şi voioşie a spiritului. Tentaţia jocului şi apoi a sarcasmului care descalifică e mai puternică decît spasmul moral. O extraordinară combustiune cerebrală nu se întîlneşte decît rareori cu scînteia tragicului.

Revărsări de didacticism steril n-au năruit speranţele, ciclul nu fusese întrerupt, el putea fi reluat masiv şi, cu o anumită grabă, timpul irosit ar fi fost răscumpărat. Mai mult decît oricînd trasee fertile se întrevăd acum, în romanele ultimilor ani. Ce se întîmplă? Un prozator dotat pentru intuirea raporturilor obscure, ireductibile, despotice, reeditează pe neaşteptate coborîrea spre fiziologic. Rîsul persiflator cu care eroii lui Nicolae Breban descoperă energia disponibilă care se va răspîndi nestînjenită cotropind liniştea celorlalţi, denotă apariţia unor făpturi umane lipsite deocamdată de criteriul binelui şi al răului. La distribuirea funcţiilor, indivizii se împart în stăpîni şi sclavi, aspiraţia exclusivă este exercitarea puterii, cucerirea autorităţii, iar armonia se înfăptuieşte cînd călăul şi victima se dezvăluie reciproc şi savurează fiecare voluptatea menirei care i s-a hărăzit. Cu *Animale bolnave* situaţia se desfăşoară altfel, se sugerează revanşa celui slab care, inclus în circuitul dur, îşi converteşte fragilitatea într-un dar al fanteziei mărinimoase şi invincibile prin discernarea mobilurilor celorlalţi. În ţinutul cruzimii pătrunde mila şi sfîşierea remuşcărilor.

Ce observă criticul este un filon asemănător, surprinzătoare înrudire, în romane atît de deosebite ca formulă narativă: efuziune lirică a confesiunii (*Ce mult te-am iubit* de Zaharia Stancu) relatare exactă, nudă, fără cruţare, a unui impas (*Intrusul* de Marin Preda), explozie excepţională de vitalitate în formele pitorescului şi ale vervei coloristice (*Îngerul a strigat* de Fănuş Neagu), meditaţie eseistică asupra unor momente de răspîntie în delimitarea atitudinii filozofice şi morale, meditaţie care revendică străbaterea coridoarelor memoriei (*Interval* de Al. Ivasiuc sau *Coborînd* de Paul Georgescu), adoptarea aparentă a tiparelor epice tradiţionale şi subminarea lor prin vibraţia de panică funciară (*F* de D. R. Popescu şi *Singuri* de Aurel Dragoş Munteanu), discursul şi parabola ca modalităţi ale mărturisirii cu o surescitare pînă la frenezie a inteligenţei (*Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter* de Matei Călinescu), navigări spre reverie, spre fantastic, tentative de transfigurare a realului (*Martorii* de Mircea Ciobanu, *Iarna — Fimbul* de Alice Botez, *Serenadă la trompetă* de Sânziana Pop, *Mincinuna* de Mircea Cojocaru), descripţie orizontală a unor tipuri de existenţă socială, cu inedite observaţii asupra comportamentului (*Durerile altora* de Nicolae Ţic, *Catedrala* de Virgil Duda) etc.

Am citat cîteva nume, ca o ilustrare a unei diversificări, lista e departe de a fi completă şi omisiunile inerente vor fi, sper, iertate.

Asistăm în orice caz la un moment de efervescenţă a romanului, în care anumite direcţii majore de investigaţie pretind însă maximă atenţie şi stimulare. De la o cuprindere uneori cam rigidă a panoramei social-istorice, prin suprapunerea mecanică a intenţiilor oamenilor cu desfăşurarea întîmplărilor, înlănţuite simetric în serii cauzale, prea previzibile, ca nişte coincidenţe voite, s-a ajuns astăzi la o viziune diferenţiată, în spiritul unei interpretări materialiste creatoare, neînchistată. Înţeleasă mai complex dialectica istoriei e văzută şi în momentele ei de sincopă, de derută, momente care presupun o revizuire a raportului de forţe şi o nouă mobilizare a resurselor. Stările de eşuare temporară sînt înregistrate nu numai ca o cheltuire a aptitudinilor dar şi ca o zguduire şi reevaluare în convingeri şi în credinţe. După decenii care au adus cu ele cutremurul războaielor şi al fascismului, al prigoanei conştiinţelor şi al discriminărilor feroce, literatura secolului e obligată să recepţioneze nu numai traumatismele de sensibilitate dar şi deplasările produse în felul de a gîndi şi de a cataloga evenimentele. Pentru un om lucid, preocupat de destinul civic şi individual, ridicat la scara planetei, solidar cu neliniştile umanităţii întregi, — revelaţia morţii, a suferinţelor, a rătăcirilor, constituie un şoc. Dincolo de clipa de înfiorare ea oferă însă şi material de reflecţie.

Romanul românesc urcă piscurile tragicului. Lipsit de rutină, fără, poate, suficientă încredere încă în procesele elucidării pe cale raţională, încărcat de fructul delimitărilor recente, el se înalţă pînă la tema demnităţii. La acest nivel al dezbaterii, romanul nu poate face abstracţie de meditaţiile sinuoase ale intelectualului, un intelectual ager, capabil de exaltări, martor ardent, bîntuit de marile întrebări ale omenirii bolnave dornică de mîntuire. O tradiţie a demnităţii pe care o promovase literatura rurală, ferecată în sine, refractară valului istoriei, nu mai e azi eficientă; ea trebuie reînnoită pe alte coordonate, sincronizate la seismele civilizaţiei moderne. Mult timp traiul urban a fost contaminat de un spirit fanariot, de adaptare şireată, ipocrită, cu o împotrivire la circumstanţe neprielnice, ironică, disimulată — opoziţie care nu se solda cu dezastre. Acest soi de frondă, foarte puţin riguroasă, de loc intransigentă, a scăzut enorm criteriile demnităţii. Zgura acestor obiceiuri nu s-a eliminat pretutindeni, ea rezistă încă pe alocuri la asanarea întreprinsă sub auspiciile umanismului socialist, şi un aer de frivolitate în îmbrăţişarea motivelor eticului, o înclinaţie spre ilaritate în dauna gravităţii, mai caracterizează tonul şi alcătuirea unor scrieri.

E posibil acum un avînt mesianic care să propulseze mai activ romanul românesc pe orbita literaturii universale Dacă prozatorul va arăta aceeaşi vocaţie analitică în explorarea universului etic şi existenţial, cu implicaţiile lui social-istorice, ca şi în explorarea aviditătii instinctuale şi a destăinuirii afective (direcţii ce nu trebuie abandonate) înfruntarea narativă va primi mai pregnant şi investitura tragică atît de necesară. Iată un deziderat pe care îl formulase mai de mult tocmai estetul pur Eugen Lovinescu care admira (şi îmi iau permisiunea să reproduc un citat pe care l-am semnalat şi într-un alt articol): „O literatură esenţial urbană, al cărei erou tipic e intelectualul frămîntat de probleme sociale, agitatorul revoluţionar, vizionarul sau ideologul preocupat de chestiuni morale şi religioase".

Nu uităm că ceea ce se opune acestei sforţări de substanţializare a prozei este atît descriptivismul plat, reminiscenţă a încorsetării dogmatice, cît şi ispita evaziunii, fără seriozitatea şi curajul intervenţiei, evaziune mimetică, stearpă.

Mai persistă însă pe un alt versant al discuţiei şi prestigiul — real — al unei reţineri, care poartă o aureolă ilustră. Ne aducem aminte cît de crunt l-a ironizat G. Călinescu pe autorul *Patului lui Procust* pentru obsesiva lui aspiraţie de a trata „probleme de conştiinţă". Un simptom edificator: o întreagă zonă a romanului modern (Proust, Joyce, Kafka, Musil, Malraux, Camus, Sartre) în care tragicul e asociat stării de reflexivitate, meditaţiei febrile asupra rostului existenţei şi a menirii insului în Cetate, deci în care tragicul se resfrînge într-o conştiinţă care atinge pragul de sus al agitaţiei intelectuale — n-a suscitat intens curiozitatea unui critic de geniu, care şi-a pus incontestabil amprenta asupra destinului literaturii noastre mai noi. De ce? Întrebarea necesită o examinare mai amplă, pe care cu îngăduinţa cititorilor, o amînăm pentru un alt prilej.

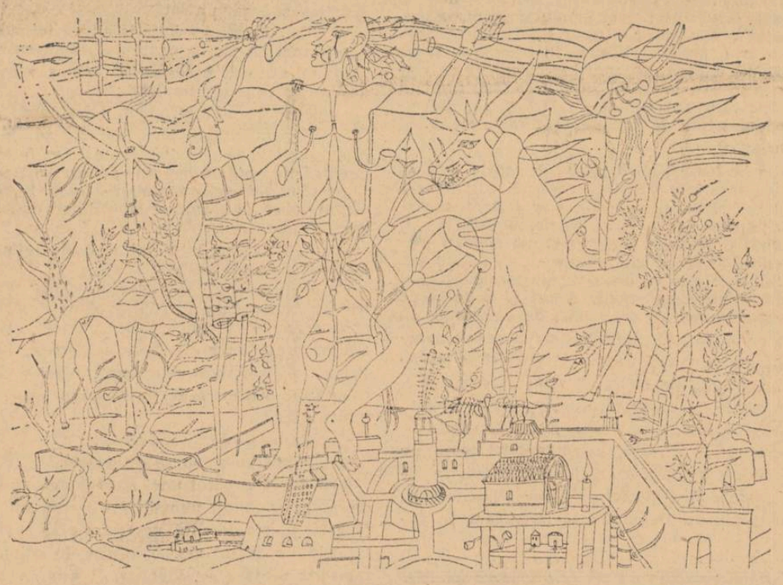

Desen de MARIUS RĂDULESCU

IOANA BANTAŞ

Îndelungata lipsă

Cum să te cunosc,
cum să te adun
pe tine, cel fără răgaz
amestecat în măduva focului

Mă iau după umbră
şi îţi adulmec mersul,
stau lîngă marginea ta
şi vorbele mi se întorc oarbe
neauzite.

Plecare

Eroare. Nu eu o caut.
Nu eu o înghit
Sînt numai înghiţit.

Las crucea la soare
şi mă închid
cu toată vina mea
în propriu-mi vid.

O să mă caute,
o să mă strige,
o să-şi trimită limbile de aer
prin scări pînă-n plămîni,

dar n-am să ies
pînă nu-mi voi face un chip
cu care să mă apăr
şi să o vindec
de veşnica-i foame.

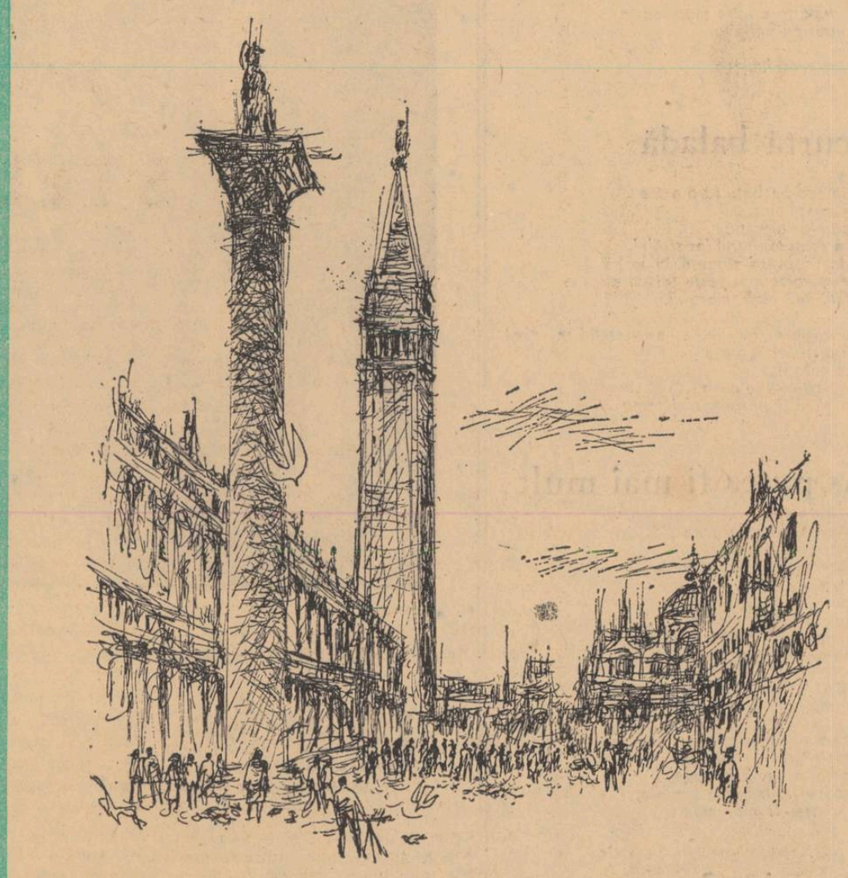

Desen de MIHU VULCĂNESCU

MIRCEA DINESCU

Pe cumpănă

Ţin busuiocul tînăr pe mieii de osîndă
mi-e milă mamă gîtul de lebădă să-l tai
ştiu vinul îmi dezleagă păcatul dar la pîndă
acolo în prăpăstii stă Pan culcat pe nai

Mi-e milă mamă, parcă aş vrea o amînare
căci nu simt împlinirea bărbatului de-ajuns,
din cînd în cînd îmi umblă prin trup un dor mai mare
şi m-aş lăsa cu mierea copilăriei uns.

Dar cine-mi pune mamă sămînţă rea în oase
sau ghimpi de îndrăzneală pe sîngele meu lin,
aici sălbăticia uitării mă miroase
şi cu femei prin scorburi beau dulcele venin.

Noi nu ştim cui ne vindem

Balanţe, dulci balanţe-suflet zidit pe oase
o, doamne ceasul curge prin noi ca un străin ;
calul troian la poarta răsfrîngerii miroase
cohortele de îngeri cu aripa-n declin.

Balanţe, dulci balanţe-bătrînii rîd sub talpă
copilăria-mi cîntă în lebede prin viermi
soare coclit în ierburi ca o monedă calpă
noi nu ştim cui ne vindem-nesiguri sau eterni

Balanţe dulci balanţe-dacă Laocoon strigă
şi în cetatea cărnii ard capete de zei
nimic nu mă mai miră căci eu sînt sclav şi rigă
jertfind în lucruri ochii, ca nişte tulburi miei.

Cît timp există vinul

La vînătoarea vieţii eu ochiului-i sînt sclavul
un ou al lumii şade sub pasăre în cuib
eu îi aduc seminţe şi îi sporesc năravul
de-a fi nemulţumită cînd totuşi o îmbuib.

E vîrsta mea subţire în cumpănă şi spaima
prin lebedele cărnii se-ntunecă a tril
căci singur ceasul poate să risipească faima
de-a locui un înger în scorbura-copil.

Din aripile arse voi încropi armură —
împotrivirea naşte sub soare alt destin,
bătrîn al vînătorii strigînd cu-aceeaşi ură
încrederea în stele cît timp există vin.

Fugă prin labirint

Stea-scorbură căzînd precum un dinte
din gura unui zeu în cîmp murdar,
mirosul ei de cer vrea să alinte
os înţelept-bătrînii prinşi la zar

Şi se mai sting privighetori în sînge
turnul cetăţii fluieră pustiu,
chiar de oglinda morţii mă răsfrînge
în nicăeri — nimic nu-i prea tîrziu.

Deschisă-i doamne scorbura din stele
ca să alerg pe firul unui os.
O, Ariadna dulcilor dantele
de gînd, mă schimbă în bătrîn sfios.

Fugă în doi

Este-n noi o spaimă care ne doboară
bate vînt din lucruri poate dinadins,
sufletu-i o luntre înspre-odinioară
carnea-dulce vîslă, ochiul necuprins.

Rupţi din soare-s mînjii, îi aşteaptă hăţul
gloria căruţei-glorie pe roţi,
ochelari de piele mărginind ospăţul.
fără ca privirea să-n florească-n părţi.

Noi vom umple caii gata de plecare
adunaţi în plasa ierburilor vechi,
steaua cea aleasă poate fi oricare
în singurătate alergăm perechi.

Aproape neant

În mine-i o balanţă cu dulce netemei ;
mă-nşeală ochiul, gura, mă-nşeală şi mirosul
calc pe zăpezi iar talpa visează porumbei
dar nu mă-nşeală încă, sîngele meu — frumosul.

Şi soarele-i o vulpe c-un cer de vizuini
pe căprioriі ceţii îşi subţiază coada
ca un cîrlig, din iarbă părinţii mei străini
se-agaţă dar în oase le bubuie zăpada.

O, curgem peste lucruri şi ne împotmolim
neîmblînziţi în mierea greşelilor primare
cu trupul fără aripi albastrului sublim
vîndut de cea mai neagră dorinţă de-ntrebare.

Timp nevînat

Mînjii se coc în iarba de-a pururi născătoare
şi spiritul zăpezii surpat în porumbei
clocoteşte oul negru al spaimei viitoare —
zăpezile eterne, zăpezile de miei.

Dar dulcea putrezire alintă rădăcina
cum înţeleptii gîngavi sînt locuiţi de zei
atît cît să rostească priceperea sau vina
de-a pendula în viaţă un gînd fără temei.

În pierdere — căci ochiul pe sine se înşeală,
nu izgoneşte biciul din carne vre-un păcat.
O, sîntem încă tineri şi singura greşeală
din noi mărturisită, e timpul nevînat.

Vînătoare inversă

Provincie prin care-mi fluier paşii
din blăni de vulpi s-aprind un foc bengal
cînd trec spre lucruri rătăciţi hăitaşii
privirii mele — toţi greşim egal —

tîrziu, ademenind ca o comoară
cu ţîţa stoarsă-n deal pe-un os de domn
vînatul hăituit a doua oară
poate-i bătrîn, poate-i muşcat de somn.

Dar ce folos, în hrubele din soare
noi toţi vom bea un vin al nimănui
la cea mai deocheată vînătoare
unde nici vad şi nici scăpare nu-i.

ION ISTRATI

Lumea lumilor mele

Lumea lumilor mele *nu e un roman, nici măcar un antiroman, ci o povestire care, fără filiaţii deterministe, te trimite la Creangă şi la Sadoveanu. Trimiterea nu ţine de subiect, de tematică ci mai mult de voluptatea stilului. E foarte greu să rezumi această autobiografie lirică, cenzurată de o luciditate, paradoxal, tot lirică. Amintiri, amintiri, amintiri din copilărie, totul încărcat aproape senzorial de o lume rurală, în speţă moldovenească, în care nu se alterează nimic prin transcriere. Metoda este cinematografică, „subiectul" constituindu-se din secvenţe cu unicul scop de a realiza nu un document romanesc, biografic ci o atmosferă, o ambianţă etnografică. Remarcabilă fidelitatea voluptuoasă cu care Ion Istrati utilizează stenogramic limbajul moldovenesc; nu ne întîlnim cu nimic din limba dulce ca mierea a lui Ureche sau din limba încărcată de înţelepciune humorească a lui Creangă, ci doar cu senzaţia unei vicioase* reconstituiri : *atît. Iată ce puteţi găsi în grădina ţatei Tinca: mere* domneşti, voevodeşti, gurguete, trotuşe, păsăţele şi ţigănci, *fiecare cu culoarea, cu „mirozma", cu dulceaţa şi anotimpul lor. Perele erau :* ţîţa caprei, sîntilieşti, ghindăoane, murgi, pergamute, iernatice, tărtăcuţe... *Aglomerarea de substantive creează atmosferă. Şi totuşi în ciuda absenţei unei acţiuni, personajele, fără să fie antrenate în structuri complexe, sînt vii, cîteva deosebit de bine închegate ca acel inteligent, pitoresc şi exemplar moş Gîţă logofătul, mereu călare pe iapa lui Liza. Personaj al cărţii şi cronicar al copilăriei, Ion Istrati nu are contemplativitatea de spaţii largi a lui Sadoveanu, nu-şi expune amintirile detaşat ca Lucian Blaga în* Hronicul său, *n-are poematică ci doar un lirism comunicativ. S-ar putea decupa uşor din carte personaje satirice sau satirizate, exemple de folclor liric sau epic, de moravuri sau documente de epocă, dar aceste elemente sînt subsidiare în cazul unei analize estetice. Cartea e ca un film de atmosferă, cu dialoguri lejere şi reflexii docile şi mai ales cu o cunoaştere a limbii la izvoarele ei fruste. Lectorii amatori de roman biografic nu pot surprinde specia la Ion Istrati, chiar dacă pe coperta cărţii scrie „romane de ieri şi de azi", pot însă aprecia darul cert al unui scriitor de a atmosferiza uşor, fără fantezie şi artificii, dar din păcate fără simţul compoziţiei*

BALINT TIBOR

Trandafirii Sodomei

Cartea lui Balint Tibor are drept erou un robot, pe Robert Matyàs, numerotat : 3687. Acţiunea se petrece într-un imaginar secol maşinizat, cînd roboţii, încărcaţi de resorturi mecanice deosebit de specializate, devin semi şi uneori supraoameni, începînd să fie sentimentali într-o vreme cînd oamenii încetaseră să mai fie. Un mare savant introdusese în corpul robotului său patruzeci de mii de tuburi microelectronice şi de trei ori atîtea diode de germaniu, adaptîndu-i în plus o instalaţie de kriotroni, extrem de sensibili la schimbările de temperatură ale aerului lichid.

Robotul 3687 devenise nu numai un sentimental care ştia să plîngă şi să viseze, dar şi un filozof ; el se simţea mai bine în singurătate decît printre oameni. Mai mult, robotului îi plăcea muzica lui Schumann şi socotea învechită asimetria melodică a lui Bártok.

Criza cerebrală, aproape existenţială a robotului se declanşează în momentul în care „domnul Kobalt", unul din stăpîni, îi cere o „supunere mecanică", o supunere oarbă fără consimţămînt. Creatorul robotului, savantul de care vorbeam, îl educase în spirit anti-mecanic, făcîndu-l să creadă că „automatismul e păcatul secolului nostru", că prin mecanizare absolută se ucid jocurile, mor visele şi dispare raţiunea . Astfel Matyàs, robotul *3687, care era alintat uneori cu diminutive ca 36, devenise un om, iar oamenii deveniseră roboţi.*

Acţiunea este proiectată pe un fundal de panopticum, într-o manieră uşor poliţistă, realizînd cu docilitate o carte de atmosferă pe care amatorii de „anticipaţie" o pot gusta nu numai pentru insolitul subiectului. Poate că proiecţia fantasticului ev în care e plasată acţiunea ar fi cîştigat în verosimilitate dacă n-ar fi fost introduse nişte comentarii de coloratură, banalizate în cărţile de anticipaţie ce-au apărut în Occident. Iată în acest sens jurnalul robotului : „N-aveam în cap scînteie de curent, nici cît să fi aprins o lanternă. Zile întregi şedeam pe scările de lemn, ori culcat pe spate, număram plutele norilor, dar n-aveam în cap nici atîta energie, cît mi-ar fi trebuit pentru a efectua o adunare. Urechile îmi ţiuiau din cauza tensiunii scăzute, cînd mă aplecam mă luau ameţelile. A venit un medic de maşini şi a spus că sufăr de o primejdioasă insuficienţă de curent". (p. 83).

LECTOR

breviar

CRISTINA TACOI

Acum, sună liniștea

Spui că toate sînt neputință — și vorbele
nu te slujesc, vorbele răsturnate,
nenumărate spirale și cercuri
pe fum.

Spui să Indiferența e zeul întunecat pe care
l-ai ales.
Vara cu ploaia s-a strămutat în toamnă,
copacii decapitați cu sîngele curgînd
peste pietre, sub cerul vitros.
Ce focuri ard în valea cu fluturi, —
o recunosc e valea născocirilor
mult am umblat cu luna, cu iarba...

Ce depărtare între moartea ta
și moartea fîntînilor

acum, sună liniștea.

Scurtă baladă

Cum cad bărbații fără arme
în cîmp și mor,
și caii lor aleargă
și se rotesc în jurul lor străini,
ei fără scuturi sîngeră în iarbă
și cad comete și peste tot un altceva
se-ntinde, fără margini

Rătăcitoare marginile orizontului se zbat
steag sfîșiat în luptă
fără culori,
și parcă nu-i în cîmp
nici zi, nici pasăre, nici somn.

Aș putea fi mai mult

Nu preschimba în silex
această creangă
pentru vînătoarea nebună
și surdă

Lîngă leagănul morilor
de apă vei întîlni rîsul
vestitor și fără timp

Toate liniile drepte
și urma unui fluture pe floare

Tăcere unică tu ești
numele meu — între focul
vegetal al verii și steaua
precoce întîrziind primejdia,
Aș putea fi mai mult?

Dar cine?

Unde-ai închis plasa ta veche de pescar
cu toată apa mării curgînd prin ea,
negustătorul de timp n-a venit încă,
pînă și diligența fumegă abia
rostogolită între febră și golful de var.

Și aproape voioasă și aproape tristă
strigai, alunecînd lîngă foamea stacojie,
nu mă auzi de pe cealaltă parte,
dar cine îmi răspunse: crisalidă vie
miroși a tot felul de copaci care nu există.

GEORGE ALIMAN

Sancho Panza

Ne agățăm de aripa unei mori de vînt
din simpla dorință de a auzi
cum se macină grîul.
Grîul crește în ape
altoit pe cefe de taur,
au plecat cu barca să-l stringă
acum pe lună.
Noi aceiași de ieri, Sancho Panza, poate
și mîine urcați în copaci,
fugăriți cu lăncii, Rosinanta,
pasăre nu departe de catîr,
purtători de scut cu umerii aproape
de spadă
cu gleznele aproape de pinteni
cu brațele căzînd lîngă trup,
cînd nu mai avem cuvinte
pentru un singur adio.
Liniștiți din miez de pîine modelăm
femeia îngenunchiată lîngă vechiul copac.
Mîinile i se apropie de iarbă și noaptea
intră în pămînt pînă la rădăcina apei.
Luați, secați firul de apă prelins
pe frunzele galbene.
Așa sîntem noi
niciodată nu aducem nimic
la înălțimea frunții înainte
să moară deplin și regal.
Moara mai are de măcinat un pumn
sau cîteva degete sau o unghie...
Trupul acesta visa să aibe muguri
într-o primăvară în care călătorul vînt
își așezase aripa pe creștetul său.
Visul meu era să devin patruped
sau femeie.
La margine, la margine,
acolo doare doctore.
Frate, așa ceva nu este scris niciodată
în cartea legilor.
Pentru cine născute sînt
toate aceste semne de foc, de pămînt,
și de apă
care vaccinează trupul pentru pedeapsă
sau glorie?
Pentru că trup este și nimic altceva.
Sancho Panza, poate-ntr-o vineri
senin din senin se va naște
și sterp din sterp.
În fața semenului neghicit
n-a ajuns decît o femeie
care să-i spele rănile și să-i deseneze
în palmă frunze și melci.
Pentru că trup este și nimic altceva.
Moara mai are de măcinat un pumn
sau cîteva degete, sau o unghie.
Nu mai pot purta liniștea apei în circă
Din poruncă am vorbit, fratele meu
departe de mine mînia silabelor
adunate cu sila.
Sancho Panza, scutierul a visat
Că se lupta cu morile de vînt
și s-a crezut stăpîn,
și s-a crezut Don Quijotte
și a început să împartă
stele și nuferi și boabe de grîu.
Nu eu, nu eu, soarele orb
rătăcește pe uliți.
Străini pe podeaua de iarbă
genunchii dor la amintirea lespezilor
de-ngenunchiat,
depărtarea se poate strînge între două
arătătoare
o singură dată și atunci poți arde
fără remușcare toate legăturile
dintre dumnezeu și copaci.

MIHAI MIRCEA CIOBANUL — „COMPOZIȚIE"

OCTAVIAN STOICA

cina cea

La parterul casei Gällner se deschisese de curînd o cafenea cu biliard pentru persoane bine. Klaust și Bernhard beau băuturi fine, fumau și tăceau. Ce-și pot spune doi oameni atunci cînd se-ntîlnesc, cînd niciunul dintre ei nu este încă beat, cînd banii pe care ar fi putut să-i aibă au fost odată, cînd femeia pe care au iubit-o a fost de mult, cînd nimic nu e proaspăt în ceasul acela, cînd unul fuge iar celălalt se ascunde? Era deci liniște și pace și între oameni, duminică dimineața. Mama lui Bernhard era în liturghie — o doamnă foarte respectabilă și o bună creștină — deși se vorbea că se drogheează împreună cu fiul ei și cu o nepoată de-a lor, cu care nu reușise încă nimeni să vorbească — și merita, merita, merita —; se închideau sîmbăta într-o cameră mică din spatele farmaciei doamnei Gällner și rămîneau acolo pînă a doua zi cînd doamna mergea la catedrala Sfîntul Iosif, iar Bernhard își căuta un prieten, oricare, și se-mbăta.

Klaust muncea muncă grea, asta se cunoștea, dar mai avea încă un loc în lume, cei care îl acceptau își spuneau privindu-i ochii obosiți, sărman fiu al unui tată nefericit, rătăcitul, dar își va reveni, nu se poate, sîngele apă nu se face, dar cîntă noaptea, și uneori, după multă mastică băută în dușmănie, pe inima goală, *du-te deci amor nefericit, iartă-mă pe veci că te-am iubit, iartă-mi tu pe veci iubirea mea, că de-acum nu voi mai fi a ta*, cum a făcut odată într-o familie cunoscută, puțină nebunie trebuie să fie în asta, iar el continua, *ai plecat și m-ai lăsat pe veci, pe la poarta mea să nu mai treci, singură-n tăcerea nopții plîng, că la pieptul meu nu te mai strîng;* ce patimă rea și ce blestem. De cînd îi cunoșteau obiceiul se fereau să-i mai prezinte fete de măritat, înalte, albe și stîngace, căci umbla printre femei vorba că are în el ceva atît de trist, atît de trist, și că plînge atît de ușor, atît de ușor, și se temeau să nu-l aducă vreuna, ca pe un șarpe mic, la sîn.

Cînd se spăla, destul de rar — Klaust lucra cruci de marmură neagră și îngeri de ipsos la cimitirul Reînvierea, toată ziua pe aleile reci care miroseau după ploaie a romaniță și a piatră —, îl primeau la mesele lor, din cîrciumi, se-nțelege, unde tot omul face ce-i place lui, un rom și o măslină, unde și negustori spărgeau oglinzi și cîntau, dar un fecior scăpătat, ajuns pietrar, pe care-l pomeneau ca pe un mort maică-sa și nevasta, și fiindcă veni vorba, o știi pe Maria, da, pe ea, ha, ha, sigur domnule, vino mai aproape să-ți povestesc, acum cîteva zile mergeam cu Angelo, cînd...

Acum, astăzi, Klaust ar fi vrut să plece, urît trebuie să-ți fie ca să părăsești o cafenea nu prea-căutată, un prieten care tace și-ți plătește băutura, cînd a intrat, călcînd încet pe covorul roșu dintre mese, un bărbat cărunt, cu hainele negre lipite de trup, și mai înalt și mai țeapăn din cauza asta și care s-a oprit lîngă ei. A șoptit, fără să-i vadă parcă:

— „Domnule Klaust — Bernhard se făcuse alb, oare frica? — domnule Klaust, sînteți așteptat astăzi la prînz. Mă iertați, domnilor, sînteți așteptat domnule".

Se îndoi puțin de mijloc, părul sur îi cădea pe frunte, apoi plecă călcînd tot atît de moale, negru pe roșu. Klaust încercă să-l întrebe pe Bernhard ce-nseamnă asta, Bernhard nu-i răspunse, între pahare rămăsese un carton dreptunghiular mic, o carte de vizită, desigur ceva foarte distins, citește, spuse prietenul palid *Jerold von Hugonnot*, aha, ei, dragul meu, ei, unde te duci, dar, în sfîrșit, cine-i acest *von Hugonnot*, Bernhard se ridicase, ei dragule, Bernhard plecase.

Rămas iarăși singur — de fapt Klaust a fost născut sigur chiar dacă el nu știa asta, slab de la Dumnezeu și puternic prin aceea că era unul, fără putință de a fi adunat sau scăzut unui alt suflet-singur, singur Klaust îndoi cartonul și-l aruncă, ducă-se dracului. Pe omul care i-l adusese, nu-i știa numele, îl mai întîlnise de cîteva ori, mereu tăcut și întunecat, privindu-l liniștit cu ochii lui roșii cu genele albe, ochi de pasăre înțeleaptă și rea pentru aceasta, — o dată la tîrgul de pește, la începutul rătăcirii lui prin lume, cînd, lihnit, adunase niște resturi de pe o masă, cîțiva guvizi care nu mai încăpuseră în burta unuia care avea burtă, altă dată cînd îl alungase un gardian din parcul orașului, unde dormea noaptea chinuit și se trezea dimineața acoperit de rouă ca toată făptura și, în sfîrșit, odată, în zori, fuma privind răsăritul spălăcit, și iarăși acesta era în preajma sa, mut, dar acolo. Despre celălalt nu știa nimic pentru că ce auzise el era mai mult o șoaptă, un vînt cald de seară, doi ucenici vorbiseră ceva, pronunțaseră un nume într-o frizerie iar a doua zi frizeria era închisă, iar după trei zile acolo era o băcănie, își aducea aminte, așa era, atunci nu avea de ce să se mire, dar acum, nu nici acum. Ei, dar trăind și nemurind, o va vedea și pe asta.

Tresări. Patronul cafenelei, cum îi spune, era alături, respectuos dar hotărît.

— „Ce vrei, plata, poftim, cafeaua cu lapte, cornurile, romul și..."

— „Nimic, domnule, nu-mi datorați nimic... nu, nu vă enervați, vă rog, n-ați băut nimic la noi, vă rog să plecați, asta vă rog — și continuînd cu glasul scăzut — du-te Klaust băiatule și dacă l-ai iubit pe tatăl tău să știi că i-am fost ca un frate, nu mai veni pe la bătrînul Matz... nu-nțelegi, nu-i nimic, dar nu mai veni...".

Îl conduse pînă la ieșire, ștergîndu-și mîinile umede pe șorțul imaculat, Klaust era nedumerit, ce-i cu ăștia, a vrut să se oprească lîngă două femei pe care le cunoștea de la Fipps — mare pehlivan — dar ele s-au ridicat cînd l-au văzut aproape și au intrat în toaletă, pentru dame, grăbite, încurcîndu-se în draperia de catifea. Ia te uită, își spuse Klaust, ajuns în stradă, Matz îi dăduse un pachet îngrijit învelit, ascunzîndu-se, la naiba, acum îl urmărea, într-un colț al vitrinei de sticlă, chipul lui deformat parcă plîngea, parcă rîdea. Desfăcu pachetul, erau tartine cu unt și cu șuncă și țigări din import și o sticlă plată cu rachiu de porumb, asta îl scîrbi, încă odată la naiba, dacă nu va avea ce mînca se va apleca și va ridica din noroi prisosul de pîine aruncat de altul, dar o va face el, Klaust stăpîn pe Klaust, Klaust în genunchi în fața foamei și a setei lui Klaust, Klaust de la Klaust primind, nu așa, unul dă și altul ia. Îl aruncă, sticla se sparse, cioburile ei sclipeau vesel.

Soarele ardea, alb și sigur, orașul era de piatră, umbra era puțină.

★

Strada, duminica, praful, servitoarele. De o oră Klaust colinda străzile căutînd un cunoscut, ce frumos, n-ai noroc prietene, și e ca o noapte de iarnă, nu, nu e adevărat. Soarele, dar ce poate să facă soarele cînd în jur e doar zăpadă caldă, spulberată și numai drumurile, drumurile...

La început mersese încet pe bulevardul Concordiei pînă la Teatrul evreiesc, se juca *Pisică pe orez*, Klaust fredona șlagărul, *a plecat familia, cu trăsura la șosea, să ia aer, domnul Mayer...*, în fotografiile îngălbenite fete pline, cu picioarele scurte ofereau euforic și fără succes,... *s-au suit pe patru roți cu cățel și cu nepoți, ca să crape toți vecinii de plimbarea lor...*, apoi intrase în cartierul cu ulițe strîmte din preajma Abatorului comunal, toate la fel, cu case mici, cu mușcate la geamuri, cu pisici grase și adormite, ce vrei, prînzul de duminică, cu garduri de lemn date cu catran să nu putrezească, iar de aici, prin pasajul Eroilor și ocolind Fundația Rubinstein, la birtul „La lupul cu fleica", băuturi, gustări, închiriem convenabil pentru nunți și aniversări, unde ar fi putut să-l întîlnească pe August, pe Fipps, cine știe. În drum mai intrase în cîteva bodegi, adică se uitase dînd la o parte perdeaua din mărgele colorate, să nu intre musca și să intre mușteriul, peste tot era pustiu.

Nimeni. Se așeză la prima masă și ceru un rom mare și puțină gheață, paharul plin, galben, brumat nu însemna poftă ci amînare. Agită lichidul înainte de a bea. Dintr-un colț, un lucrător în salopetă care mîncase niște scrumbii cu ceapă ceru socoteala, altul lăsă în farfurie cam la un pumn de alune, făcu la fel, treceau cu toții repede, mărgelele perdelei se clătinau vesele, încă puțin și în birt nu mai rămăsese decît el și unul cu o vestă în dungi, scurt și gras, acesta se apropie de chelner și-i vorbi încet, clătinînd leneș mîna, arătîndu-l pe Klaust, așa, așa, chelnerul se apropie grăbit, domnu, și-i luă de pe masă paharul plin, fără să-i spună un cuvînt și fără să-l privească.

Era prea mult. Klaust simțea în el o apă roșie, un zgomot ciudat, o rupere prelungă și, răsturnînd scaunul, se ridică, fără să știe de ce o face și nici ce va fi mai departe. Chelnerul dăduse romul la ghișeul bucătăriei, șoptise ceva cuiva de dincolo, apoi dispăruse, nu era greu, toate birturile au mai multe uși decît le-ar fi necesare, primesc marfă, evacuează gunoaie, femei urmărite de bărbați beți, soții, bărbați urmăriți de femei trupeșe, cu fuste largi și în papuci, soțiile, și mai ales era și ieșirea personalului de serviciu. De undeva apăru un băiat de prăvălie, murdar, curățașe pînă atunci cartofi pentru garnituri, — ca să facă frumos lîngă fripturi trebuiesc tăiați lungi subțiri — care trase obloanele repetînd mereu cu glas plîngăreț, ora închiderii, ora închiderii, ora închiderii...

Klaust stătea în picioare, lîngă el scaunul rupt arăta ca un simbol obscen, cu placajul nevopsit și cu marca fabricii, un rondel de hîrtie, la vedere.

Cel cu vesta în dungi tocmai se îndrepta spre ieșire, cu teamă parcă, iată un om, el a vorbit. Klaust îl opri apucîndu-l de braț și răsucindu-l cu tot trupul spre el, acesta se lăsă în voia lui.

— „De ce, întrebă, de ce?"

Omul încerca să se desprindă, ușor, fără vlagă, în silă.

— „Ascultă, de ce? Klaust abia își mișca buzele crăpate — avea febră și apa roșie se clătina în el plescăind lipicios, ce sens au toate acestea? Dacă cineva are lepră și lepra este rea, nu eu sînt acela, dacă cineva a furat, nu eu sînt acela, dacă cineva a pîngărit, nu eu sînt acela: Atunci de ce? Și cît o să mai dureze?". Nu-i răspundea, voia doar să plece, cu fața transpirată și mic, își trase umărul și Klaust auzi parpalacul rupîndu-se, și apa roșie, și-l lovi tare și sec, sub ochii speriați ai copilului care mătura, odată și încă odată, pentru ce? Nu se prăbușise, cum s-ar fi așteptat Klaust, încerca doar să se desprindă, clipind des, umed și cu un fir de sînge, ca o părere, la colțul gurii. I se făcu deodată rău, apa roșie se aduna din ce în ce mai uleioasă și mai calmă. Îl împinse ușor către ieșire.

„Du-te!"

Unde învățase Klaust scîrba de moale, asta aș vrea eu să o aflu? Și încă ceva: Klaust nu s-a împotrivit nimănui, de oriunde ar fi venit aceasta, el părăsea locul faptei, ca un înțelept, ar, fi schimbat și viața cu moartea și moartea cu viața — dacă ar fi trăit în moarte —, slab fiind sau neștiind cum este și, deodată, din nimicul din el a izbucnit lovitura regală, disprețul și forța de a-l arăta, ca pe un vechi afiș de cinematograf, un actor blond, cu ochii albaștri, cu genele pudice, pudrat, un chibrit pe jumătate ars și un revolver Colt, producție germană, acțiunea se petrece, palpitant, în Tibet, astăzi este ultima zi, accesul copiilor, copiilor, copiilor, copiilor, verboten!

I se părea că a rămas pe ultimul lui spațiu de trăit, fusese drept și înalt, plecase capul, se îndoise înainte de a fi rupt cu adevărat, acum stătea în genunchi Domnului să ne rugăm, în genunchi și în pace, în spatele lui era neantul, în fața lui cine era, un om cu ciolane în el, cînd cade se rupe și, cît de simplu este să o spui, ori, ori. Și nici măcar nu este vorba aici de cel ce naște pătimește, cel ce moare putrezește, of, of, oof, lelițoo, auoo...

...Nu mai număra ceasurile, mergea numai, străzi asfaltate, edificii și parcuri, străzi pietruite, liniștite și lumină, străzi ca la începutul veacului, sunau la răspîntii zarurile barbugiilor și gologanii, cămașa lîngă trup, udă, auzea cum se-nchid porțile în urma lui, șase, fraților, iar trece ăla, nu-l mai căina, cine știe ce sînge sau ce cenușă a curs pe capul lui, în ușile localndelor stătea cîte-un zdrahon care-l lua în piept cînd voia să intre, pe tăcute, doar cu un mîrîit colțos, mă, pleacă, mă, nu mă băga-n păcat, și iarăși în cerc, hai, să dăm mînă cu mînă, păi nu.

★

— „Domnule Klaust, sînt aici!".

Pe trotuar erau cîteva mese, acoperite cu pînză cadrilată, veselie, și de la una din ele, prevenitor aplecat, cu o mînă întinsă tot așa, îl strigă bărbatul acela cărunt, îmbrăcat ca un pastor, cel de dimineață. Se apropie.

— „Vă așteptam, dragă domnule, spuse acesta, știam că veți veni, respectul aproapelui este o virtute, nu-i așa, eu v-am apreciat întotdeauna, hei he, mergem, nu, la noi se mănîncă bine, se bea bine, Jerold von Hugonnot însuși vă invită, sînteți cineva". Lăsă pe masă lîngă paharul cu apă, două monede de nichel, și luîndu-l protector de umeri îl conduse spre capătul străzii.

— „Nu e departe, știți, dar, vă repet, este o mare onoare, trebuie să fim demni de ea, mă înțelegeți".

Intrară — undeva între două case de raport, se află o vilă în stil maur, cam prea nouă, prea albă, cu jaluzelele vopsite în verde, și cu intrarea îngustă, străjuită de un fel de dragon de fontă, căruia cineva îi stinge întotdeauna în gură o țigară — sînt glume și glumeți — în hol nu era nimeni.

— „Pe aici, așa, așteptați, vă anunț imediat".

Obosit, Klaust se așeză într-un fotoliu de piele, mirat de comoditatea acestuia, pe o măsuță joasă se aflau cîteva reviste de modă, vizon la Monte Carlo, picioare lungi în vizon la Biaritz, dinți imaculați la Karlsbad, cu vizon, Las Vegas și mulatre cu vizon, pretutindeni, pentru absolut toate sexele, pentru toate vîrstele, pentru toate pungile, ce părere ai, pentru toate pungile, numai șampania Wilma, cu vizon.

— „O, ce plăcere domnule Klaust, se deschiseră ușile salonului cred, ce plăcere!".

Un bărbat mai slab și mai palid ca cel care-l condusese, îl întîmpină, îmbrățișîndu-l. Peste umărul lui, Klaust văzu o încăpere largă, sau i se părea numai din cauza numeroaselor oglinzi, și un grup pestriț, aproape o duzină de bărbați și femei, printre care se strecurau chelnerii și bărbatul slab și palid făcu prezentările, doamna, excelența, domnul, excelența, Klaust se înclină încercînd să uite costumul lui prăfuit și pantofii de tenis și cămașa, încîntat, vă mulțumesc, apoi nimeni nu se mai interesă de el, rămase singur între toți ceilalți, cu un pahar în mînă, ceruse, fie și-așa, o femeie îl întrebă, scuzați-mă, și toți erau îmbrăcați în alb și în negru, și femeile.

— „Klaust, vă numiți, nu-i așa?"

— „Da, domnule...".

— „Hilderand, cu voia dumneavoastră".

Era gras cu o barbă roșcată deasă, crescută pînă sub ochi și bine îngrijită și cu picioare scurte și se legăna afectat.

— „Von Hugonnot întîrzie cîteva minute, știți, e suferind, un om ca el trebuie să se menajeze".

— „O, nu sînt necesare scuzele, e o confuzie, sînt aici printr-o întîmplare...".

Hilderand, zîmbi, blînd om, blînd tare.

— „Ha, ha, dragul meu, aici nu se întîmplă nimic, veți vedea, totul trebuie și se face, atît. Cred că mai putem bea un pahar, pst... ce idee să servești șampanie înainte de masă. Îi făcu cu ochiul, adică vezi dumneata și luînd două pahare, îi întinse unul.

— „Asta rămîne între noi, și eu sînt cam birjar de felul meu, totuși...".

Un chelner — nu era al casei, Klaust îl cunoștea de la restaurantul *Mănînci ce-ți place, bei ce-ți place — plătești cît face*, unde-l dusese cu ani în urmă unchiul Fipps și care-și justifica firma prea populară pentru cît nichel și cîtă catifea și ce orchestră de țigani unguri avea — anunță stins:

— „Masa este servită, domnilor!"

— „Să mergem", spuse Hilderand.

Dincolo, la capătul unei mese lungi, cu scaune de stejar sculptat, numai pe o parte, într-o sufragerie foarte decentă, marmură albă și var alb, vase înalte de lut ars, smălțuite, în colțuri și o tapiserie ștearsă de Flandra, îi aștepta un bătrîn arătos, cu obrajii roșii de băutor, care-i salută.

— „El este von Hugonnot, îi șopti Hilderand, du-te să te vadă și apoi vino lîngă mine, îmi placi".

Îi urmăreau toți și bătrînul surîse, întinzîndu-i mîna, fără să i-o dea însă. La picioarele lui doi cîini subțiri, cu oasele lungi, cu boturi de viperă, cu pieptul larg acoperit de un păr lung ca mătasea, gri, doi levrieri Barzoi desigur, dormeau sau se părea, indiferenți și sătui.

— „Fii binevenit, îi ură acesta, adăugînd ca pentru împlinirea unui gînd, tu ești deci oaia cea pierdută... ei, dar mîncați, am zis, acesta este!"

Hilderand îi făcu un semn, se rînduiseră toți, avea lîngă el un loc, îl păstrase, era tot numai bunăvoință dar începuse să chelească. Începură să aducă platourile de argint bătut, într-o procesiune solemnă. Mai întîi cremă Fontenbleau sau, pentru alții supă de pui cu tapioca, apoi pescărie: crapi bătrîni ținuți în saramură ca la o jumătate de ceas, nu mai mult, fierți întregi în vin alb, și dați la cuptor cu roșii de seră, cu piper, cu lămîie și usturoi, frecați cu cimbru și iarăși crapi umpluți cu castane și smochine, cu sos alb de lămîie, șalăi curați, cîte doisprezece pentru fiecare, pe covorul lor de măsline și gogoșari, înveseliți de pătrunjelul verde presărat peste ei, șalăi cu cașcaval și brînză de vaci bine amestecată, pe care se topea aburind untul. Cînd au adus nisetrul gras și frumos un chelner a așezat în dreapta fiecăruia castronașe de faianță, blazonate, cu icre negre și roșii, și felii rotunde și subțiri de pîine rumenită, caldă încă și coșulețe de răchită cu păstrăvi afumați, cu ochii sticloși.

Nicicînd Klaust nu a știut că se poate așa ceva, că Dumnezeu tatăl a lăsat omului atîta belșug, mesteca absent, în afara bucuriei de a mînca; în fața lui o femeie îl privea, gura i se mișca în timp ce culegea bucățile de fileu din maioneză, în restaurantele pe unde fusese el, firește, cele mai spălate, chestia asta se numea *Soumon de la Loire à la Daumont*, ce mai, avea poftă de viață muierea, putoarea.

de pe urmă

Era pe masa îngustă o risipă de culoare fără nici o noimă, exaltînd toate miresmele orientului îndestulat dar trăind totuși frica de foame a semințiilor deșertului, unde un bărbat mănîncă o oaie, dacă o are. Le schimbaseră și tacîmurile și vinul, se bea acum Mosella și Cambertin, în pahare aurite, urîte și încă mai venea pescărie, scrumbii aurii, saramură de plătică cu solzii pe ea, rasol rece de cegă cu muștar, țipari subțiri, și racii stacojii, cîțiva întregi, restul salată și homari, numai crusta umplută cu carnea lor și cu crevete fărîmat, stridii proaspete pentru cine voia să se-ncarce și melci fierbinți, cu hrean și ulei și oțet de tescovină, tare ca țuica. Von Hugonnot, în fruntea mesei, bătrîn, gîndea pentru toți. Se mînca în liniște, fără să se tulbure cineva, numai sunetul argintului curat lovit de argint ar fi putut însemna ceva. Vezi, dragul meu, prietenii mei ușor se vor obișnui cu belșugul, trupul lor, trup de greci învățați cu pămîntul, prea lesne se dă bucuriei, oricare ar fi ea, și dacă din bucurie trupul crește ca lacrima din neputință, atunci prietenii mei, înalții, frumoșii și dragii mei prieteni, sînt putrezi ca un verset. Și nu-i căuta el pe noi, alegea carevasăzică, abia îi trecuseră prin dreapta paharului, un prieten, doi. Avea criterii, voia cinste, respect, chiar și dragoste, auziți! Țin minte pe un altul de o seamă cu acest Klaust al nostru, care tot așa... Ei, dar lumea s-a mai schimbat între timp. Sîntem doisprezece oameni întregi la minte, acum avem mijloace, acum este vorba de putere, n-o mai putem lăsa la mîna orișicui".

Von Hugonnot se opri obosit. Mesenii schimbară între ei priviri furișe și-și șoptiră discret dracu știe ce, dar ce? !

— „Și m-am gîndit la copilul acesta. Prea multe nu pricepe el din cîte toate și nici nu i-ar folosi. Oamenii îl cunosc ca pe unul apropiat lor: a umblat mult pe jos și-l știu vagabonzii, îl știu toți cei cărora li s-au prăpădit cei vii căci a mîncat o vară la *Wiederauferstehung*, îl știu curvele căci o caută pe Maria ca un copil prost și ca un bărbat ce este, îl știu bețivanii căci n-a găsit-o și-l mai știu mamele cînd nasc și după aceea pentru că nu e bine ca un tînăr să ajungă să fie scos pe brațe de la bodegi strigînd că „o iubeam precum iubește marinarul barca sa". Chiar plîng. Bucuria de om, bucuria omului de om, a omului de pește, de miel și de mială, este un semn al răbdării. Și răbdarea... Și cîte și mai cîte!

Hilderand, cu gura grasă și roșie, îi spunea lui Klaust:

— „Domnul meu, lămîia trebuie opărită ca să capete aroma ei, ăștia, habar nu au..."

Încă odată veniră și schimbară tăvile. Se turna în cupe groase de cristal de Bohemia, cum nu se mai află, vin roșu ca sentimentele, dur. Se chema aceasta a doua parte a prînzului, deși se-întunecase și stăpînul, von Hugonnot șoptise mai marelui să tragă draperia și să se aprindă luminile, căci mîncau acum cenușiu, într-o lumină cenușie, fețe de oameni pe care strălucea doar dantura, falsă și ea. Se însera.

Nu se mai serveau bunătățile — bun și nebun — ca pînă atunci, ci pe mari rotunduri de lemn de fag sau de agud, lucrate din daltă cu marginea înaltă, ca să rămînă carnea cu aroma ei de animal tînăr și cu mustul ei. Aduceau, mereu aduceau, — asta o fac cei ce rămîn cu osul și cu măduva — purcei de mistreț, care stătuseră presărați cu rășină albă, de-i mai zice saciz, și cu apă fierbinte pe ei, înconjurați de cartofi albi fierți cu oțet puțin să le rămînă culoarea, unul Leodegar, bețiv vechi, se cunoștea, și-a luat o jumătate și i s-a părut puțin, aveau ciorbă de iepure făcută cu sînge închegat în coșul pieptului, strîns și subțiat cu rubiniu de trei ani, zeama lui, cine-i știe gustul nu trăiește cît viețuiește.

Pe masă se răsfăța friptura de căprioară cu smîntînă, se vede că tocmiseră un bucătar bun, căci în vas adăugase ciuperci înăbușite în unt, să-i dea gust, prepelițe și ele date la foc iute și închis, învelite în foi de viță și felii de slănină ca să nu le usuce dogoarea, sitarii înotînd în vin, cu măruntaiele tocate alături și frecate cu piper, din care nu se aruncă decît gușa, rațe sălbatice jupuite de piele ca să nu miroasă a baltă, marinate în apă cu zarzavaturi și ienibahar, ținute la aer cald să se frăgezească, rumene stînd pe varză moale strălucind de grăsime, încîntare, ce mai, încîntare...

S-a încheiat mîncarea caldă cu fazani, stropiți cu vin rece ca să prindă coajă, înconjurați de penele lor, cîmpul verde, floricele mititele.

Era prea mult și urma brînza cu miros de hoit de cal și urmau fructele, struguri grei, vineți ca gura unui îndrăgostit, pere care se rupeau între degete, piersici cu pielița ca pielea femeii ceva mai jos de sîni, înghețată *tutti frutti*, coniac, cîte un deget pe fundul unor cupe care ar fi putut să primească o vadră, închise la buză, să se clatine în ele spaima de moarte.

Aha, cafeaua și ea ca la mama ei, făcută pe nisip încins, încălzită înainte și cu cîteva fire de sare, așa cum se bea în Anatolia de cinci sute de ani, neîndulcită.

În vaze crizantemele se ofileau. Măi frate, care ești ăla care spui că nu se poate?

★

În ceștile de cafea se adunau putrezind mucurile aurite, în farfurii se sleiau sosurile și era peste tot un fum albastru și un miros de nădușeală, cînd bătrînul, von Hugonnot, a cerut să se facă liniște, voia să le vorbească, așa e obiceiul. Klaust picotea, toropit de atîta bine, viu, abia îl deslușea în capătul mesei. von Hugonnot sărutase un talisman de bronz cum el nu mai văzuse, cu un cîine cu coadă de pește pe o parte și cu cîteva litere aproape șterse, aranjate în triunghi, pe cealaltă, abraca...

— „Azi e solemnă clipa, spuse el, slabele mele puteri nu-mi îngăduie să mă ridic. Iată despre ce este vorba — și cum îl mai ascultau cei doisprezece — da, da. Klaust, ridică-te tu!"

Încet, obosit, acesta se ridică, îl ajutau cei de lîngă el, domnul Hilderand, o doamnă Theresia, un domn oarecare și Raphael, unul pe care haina neagră stătea ca pe un mort, cu mutră de evreu spaniol sau de altceva foarte asemănător, plin de mătreață.

— „Îl cunoașteți, este acela pe care vi l-am făgăduit. Tatăl lui, fie-i țărîna ușoară și iarba de pe piept întotdeauna verde, m-a iubit. Acum este rîndul lui. Încă de copil a cunoscut spaima și s-a ticăloșit. Fără adăpost și departe de ce-i place. S-a uitat la oameni și nu s-a întrebat de ce, nici n-a vrut, nici n-a știut. Nu are un loc al lui, rotund, unde să stea, să se uite spre cer și să-și lase umbra pe nisip. Să-l luăm noi căci ne trebuie. Priviți-l, blond și fără sînge, pe pieptul lui părul creț și moale al mielului alb, căci a pierdut ce putea pierde, e curat". Klaust încercă să zîmbească, îi era greu, aerul era greu. Luă un pahar, oricare, și bău, glasul molcom al bătrînului, nu-l înțelegea. Se cuvenea totuși să asculte respectuos, de ani nu mai mîncase atît de bine — băutura aleasă era fudulie curată, îi era indiferent dacă se-mbăta cu secărică verde sau cu vinuri spumoase, ce-i plăcea era starea tulbure dar mai ales deșteptarea tîrzie, cu trupul bolnav. Doamne!

— „La începuturi, înainte de a se întîlni cu femeia, căci de atunci începe viața adevărată, ne dacă e așa tot nu este, adică bine ar fi dar nu e destul. Pentru aceasta, spun, și pentru că așa se cuvine și altfel nu se poate, eu, von Hugonnot, stăpîn din os de stăpîni, pun pe umerii acestia răspunderea! Amin!"

Abia suflînd bătrînul tăcu, aplauze ușoare, un ropot anemic și Klaust singur și drept, ceilalți privindu-l răsturnați în scaune, bărbații fumînd, femeile dorindu-l, sub pudră și coliere. Ei, își spuse el, masa a fost bună, acum ar trebui să vorbesc eu:

— „Ce vreți de fapt"?

— „He, he, o să afli, n-am plecat niciunul, petrecerea continuă, dragul meu prieten, rîse Leodegar, o să-ți priiască."

— „Și încă cum, întări Hilderand. Să se strîngă ce-a mai rămas și să se aducă un vin ușor."

Cei mai mulți se ridicară, von Hugonnot de asemeni anunță că se retrage pentru siestă, iar Theresia, ciolănoasă și uscată, împreună cu o alta, mult mai tînără, se apropiară de Klaust.

— „Domnule Klaust, dă-mi voie să-ți prezint pe domnișoara Gerlinde". Klaust îi strînse mîna, apoi Theresia plecă să ceară biscuiți pentru vin sau să-l caute pe Raphael, în orice caz rămaseră singuri printre ceilalți care continuau să șoptească și să bea, care cum apucase, cei mai mulți coniac.

— „Aș vrea să ieșim de aici, s-a fumat mult". Nu arăta ca o femeie care s-ar speria de așa ceva, voinică cum era, cu gura mare și pieptoasă. Klaust o urmă în grădină, nici nu bănuiai că o astfel de casă, pretențioasă și prost construită, poate ascunde atîta verde — oțetari și soc, trandafiri sălbăticiți, regina nopții care abia se desfăcea în aerul serii și buruieni groase în foaie și brusturi. O cărare pavată cu cărămidă ducea către zidul din fund, înalt de doi metri și ceva, să nu treacă nici pasărea, lîngă care crescuseră două trunchiuri gemene, de zarzăr cu floare tîrzie și cu fructe timpurii, deavalma. Aici se opriră, în iarba cosită. Gerlinde îl privea, avea ochii negri și mari, în înserare aproape fără contur, își trecu încet o mînă prin părul lui și-i răsturnă capul, sărutîndu-l neașteptat.

Erau amîndoi întinși pe fîn, Klaust și ea, iapă cu miros, tremurînd așteptîndu-l.

Se scutura floarea pe ei și Klaust o simțea în sînge, curgînd liniștit, — cît de ușor te îneci dacă ții în brațe aproape de coastele tale trup viu — cînd a auzit pași și l-a văzut pe Leodegar aplecat deasupra lor, aproape, iar în spatele lui Hilderand cu Theresia, zîmbind.

Klaust se ridică, îi ardeau obrajii, în el clipocea din nou apa aceia tulbure, Gerlinde rămăsese întinsă, strivind romanița și caprifoiul, desvelită.

— „He, he — de ce rînjește ăsta — fericiți, ai?" Hilderand interveni, tolerant:

— „Lasă-l frate, dacă vor ei, așa să fie."

— „Să ne arate și nouă, he, he... oameni sîntem ne-nțelegem, dă-ții drumul, frate-miu, că nu te-oi fi întors eu, he, he! Ce ochiul vede, omul nu crede, dar eu..."

Gerlinde rămăsese așa, mucava pe scîndură, și-i zicea:

— „Haide, nu lua în seamă, au și ei o bucurie."

Nu se mai putea, nu, nu sfiala, care oricum nu-și are locul într-o viață de om și, în general, nicăieri, ci nevoia aceea, știți care, de a pleca oriunde, de a-ți muta bucata de piatră pe care o crezi de temei altundeva, chiar, unde oare. Klaust îl împinse pe Leodegar, hai sictir, îl despărți pe Hilderand de Theresia cu o mișcare a miinii și se-ndreptă spre casă, călcînd greu, unu-doi, unu-doi, stîngul-dreptul, sec de gînduri, dispus doar să deschidă o ușă, să închidă o ușă.

În încăperi era răcoare, un fel de toamnă, pe pereți se îngrămădeau uleiuri groase, înrămate bogat, iar în a treia cameră, — urma salonul — îl aștepta Raphael, cadaveric, sugînd tabietgiu o bomboană cu mentă.

— „Ești trist, ai, nu pune la inimă. Trece. Te-am căutat dar parcă nu mai vrei. Surîdea, acadeaua îi clipocea în gură și se uita la el cu ochii lui mici, ascunși și reci. Așează-te".

Klaust se supuse, stors, o cîrpă. Prin canaturile întredeschise se strecurară Leodegar și von Hugonnot și ceilalți înșiruindu-se de-a lungul pereților, siluete negre și tăcute și Gerlinde apatică, deloc vinovată, mai păstrînd încă în păr fire uscate de otavă și cum mai mirosea, ca o fîntînă lină, din acelea de la margine de drum lung, uscat și prăfuit, de cîmpie, cu șanțurile dărăpănate și cu scaieți viguroși, cu flori violete; într-o margine de rîpă, printre tufe de alun, la răcoare și la umbră, ghizdurile din scîndură groasă de fag, mucegăită, acoperite de bureți albi de plută și, la îndemînă, un căuș tot de lemn, verde de alge, în aer muște mici, viață frenetică, iar înăuntru apa, limpede ca un gînd de milog la ceasul pomenii. Așa era Gerlinde și așa Von Hugonnot începu:

„— Domnilor, m-am înșelat sau am fost înșelat, cine poate să aleagă dintre fire de nisip, sămînța de mac a adevărului. Nimeni, nici chiar eu care am înfăptuit atîtea".

Se apropie de Klaust și-i ridică palma, arătînd-o celorlalți. Între lumini și umbre. Se vedeau șterse, patru puncte roșii, opuse două cîte două.

„— Și totuși el este! Privește Leodegar, nu încape îndoială, vino și vezi. Oh, iată, eu știu, cel însemnat e aici, eu știu, eu am greșit, voi ați greșit... Omul acesta care a aflat ce este foamea și setea, femeia și neputința, aurul și zoaia, carnea lovită și ura, omul acesta este pregătit pentru noi. Dar nu-i așa. Nu-i deajuns că a căzut, ca un bețiv oarecare, și s-a învinețit lovindu-se și a gemut pentru că asta doare. Prea mult contează în viața acestuia, a lui Klaust, norocul sau ghinionul. Încă nu l-a așteptat nimeni noaptea, ascuns după un felinar, nu l-a aruncat nimeni de pe pod, n-a primit scrisori anonime, o foaie de hîrtie cu litere decupate din ziarele de dimineață lipite pe ea, a fost răul alături de el, el l-a vrut și chiar dacă el nu asta a vrut. Gîndiți-vă, s-ar fi putut să fie bine. Cred că aici am greșit: nu fructul pădurii ne trebuie nouă, crescut din sîmburele de hrană al corbului, bezmetic, ci rodul mîinilor noastre, căci se pare că așa se cuvine. Nu suferința din Klaust va să ne izbăvească, ci noi pe Klaust dîndu-l păcatului și umilinței îl vom putea culege mai apoi, pîrguit și zemos ca o gutuie. Să-l trimitem în lume și acolo, acolo, cu pietre de rîu... Este al vostru, luați-l!"

Nu se așteptaseră desigur la aceasta, dar erau obișnuiți să creadă că bătrînul este un înțelept, îl iubeau ori se temeau de el, căci se mișcară apropiindu-se. Cînd von Hugonnot îi părăsi și-au dat seama că acum trebuie să facă ceva, orice, ceva care să sperie. În orice caz orice pentru că von Hugonnot nu le strigase o lege pe care să o respecte, dimpotrivă, vorbele lui însemnau iertarea canoanelor.

Leodegar se îndreptă spre pian, îl deschise și începu să cînte un vechi marș *ça va, ça ira*, apoi un cîntec de zaiafet, tot atît de vechi legănat și alintat, ca mînzul fătat cînd se pune roua și arămește frunza.

(Din volumul *Pentru eroi — ziua a șaptea*)

Desene de ILIE CIOARTĂ

GRIGORE ARBORE

Octombrie

Spre culmea de granit, împins de vînt
pleacă din nou centaurul cel tînăr
prea doritor de moarte.
Era octombrie, un amurg înalt
cădea în valuri mari de claritate.
Prin codrii misterioși un sunet aspru
a răsunat prelung pînă în zori
cînd plînse lin o pasăre în ceruri
cu lacrimi de argint ce izvorîră
dintr-un noian de sori strălucitori.
Nimic nu s-a mai auzit din acel tropot
rămas întipărit între torente.
Tăcură în desișuri animalele un timp;
cohorte de cocori pierdură drumul
desăvîrșind volute lente.
Din culmea de granit de-atunci un fum
din cînd în cînd coboară peste zare.
Pe tîmple și pe umeri acoperit de scrum
îndurerat m-am dus să rătăcesc
sub povîrnosul țărm de mare.

Pierdut sub adînci constelații

Pierdut sub adînci constelații, Ana,
ca printr-o magmă dulce rătăcesc
simțind în pori căldura serii
căzînd peste orașul portuar
în care părăsit-am tinerețea.
Mult timp privind în urmă am văzut
fantome delicate răsărite
din nu știu ce abis care acum
e-n fața mea privind întrebător.
Să fie oare deci, aici sfîrșitul
întregii mele vieți, să se închidă — acum
într-o corolă de metal acea lumină
străjuitoare înăuntru?
Vai, cîte sfinte întrebări răsar în drumul
iubit de negurosul pelegrin.
Lebede albe văd cum trec
pe fețele cernite ale mării,
ducînd pe umeri multe întîmplări
spre țărmuri mai îndepărtate.
Să le opresc puțin, deși zadarnic,
poate ar trebui, căci prea pustiu e locul
acestei întristate reverii.
Un astru jumătate consumat
în cer căzînd îmi arătase ieri
un drum al revenirii.

Ca în cetăți încremenite

Plîngînd retras sub platani
totul dispare,
roșu doar cîmpul imens își întinde
mai departe prin ani
brațele sale tentaculare.

Lîngă tine din aer decad
surele păsări rănite de vînt.
Sub prea tulburi reflexe de jad
cît de curată rămîne lumina
ce se tîrăște peste pămînt!

Steaua se scurge din nou din orbite
protejată de un pașnic amurg.
Ca în cetăți încremenite
te mai cutremură un murmur
sub norii ce curg și curg și curg...

Scut

Singur pe țărm în nebuloasa noapte
nimic nu poți spera, printre nisipuri
pîndesc încremenite viețăți
și urlă obosiți sub valuri șerpii
privighetori ai morții.

Palpită doar în inimă prea sacre
focuri prin care tandru rătăcești
străluminat ca de-un uriaș incendiu
din care urcă iar livide flăcări
prin crengi carbonizate.

Atît ți-a mai rămas, să strigi în tine
să te privești în unde mut.
Din ceață un herald revine
cu ochii umezi ca să tacă
în jurul tău din noapte scut.

Printre păduri crepusculare

Pe vinetele cîmpuri de toamnă
ucigașe iarăși încep vînătorile,
cornuri de bronz se presimt cum îndeamnă
haite rebele spre lanul de unde
triste plecară privighetorile.
Cînd mai departe, cînd mai aproape
corul de lupi se aude,
cercuri se-nchid pe lucindele ape;
sub plăpîndul amurg doar un vînt dezolat
prin infirmele crengi se ascunde.
Parcă tinzînd spre un tainic sfîrșit
corpul iubit recade-n nemișcare.
Viu mai rămîne în trupuri doar vuietul sîngelui —
metalicul sunet ce ne-a însoțit
printre păduri crepusculare.

Auguralia

— lui A. R. —

Pe plăjii pustii, prin cetăți
invadate de blînde reptile
lîngă uriașele sarcofage de calcar
îngropate în iertătorul nisip îngenunche Poetul
ascultîndu-și tăcut respirația. Umblă în jur
iarăși, nedeslușitele zvonuri celeste,
trecute furtuni îl inundă acolo pe albul
auguralelor lespezi. El se roagă încet
nume fără șir murmurînd
către steaua hipnotică. Șoaptele lui
se aștern peste ziduri precum altădată
binecuvîntatul verdele mușchi. Totul
de acum va dormi învelit în mantia
liniștii rugilor sale, instabilele valuri
vor revărsa către el umbre eterne. Pasărea
prinsă de lavă îi aruncă deja în retină
urmele zborului. Auguralia.

FLORICA MITROI

Pantera albă

Pantera albă mă privește, mă străbate,
într-un ținut ce este cu EROS asemănător,
în care circuri albe vegetale explodează,
seduc delfinul de mohor

Pantera albă îmi iubește capul într-un tandru somn,
barbar îmi duce trunchiul, gîtului la mările de foc,
reîncarnez același om
acul ocanului pe dîra otrăvită de noroc

Pantera albă îmi iubește capul
își duce bucle de eres
pantera albă, apercepție-oglindă
sfîșie volta UNIVERS

Tăierea peștelui

Copilărie, ciclop al viului
tu ești o întrupare risipită,
un pom sălbatic dătător de bezne
cu fructele ca strania, pufoasa dinamită

Îmi amintesc un somn enorm
deschis pe masa din bucătărie
mirosul lui ca un amor sinistru
iluminînd ondina cenușie

Dîră infirmă de poveste
a văzului de necrezut,
privire pe sub gene, lampa
era din sînge nenăscut

Giulgii tandre

lui Michel

E timpul să vină Tristan și Isolda
într-o cocă crudă de delfin
brusc să bea dintr-un vas bătrîn
gingiile straniului vin

Să-și spună vorbe de amor
prin vidul irizat de somn, de ape;
să dezagrege blînd materia, să fie numai brațe
de giulgii tandre înfășate

Să se sufoce inimile lor în piept
să fugă peste ape, ușoare, și să nască
un început de lume retezat
de o substituire îngerească

Zodia cumpenei

Acum se destăinuie cumpăna
varsă gălețile de după casa limpede a ploii,
pe un tînăr corp de rouă
amețitoare cade de neliniște, iubește corbul
venind înveșmîntat în animal tăiat în două

Tăria, norul locuit
un foșnet sfînt, tavan final și scund
un plînset brusc, o lacrimă văzută ca un lotus
sub ochii tăi un om reîncarnînd

În limpezire, embrion de alb
pe cumpănă, pe locul amar și înflorit
un om bătut în cuie cu fața spre apus
și scufundat în răsărit

Refacere de paradis

Cuget un arc suav de cer
și monstrul aluat enorm
un geamăt, tinichea de înger
stafii suave care dorm

Privind în urmă ca pe bice
refacere de paradis
un mort rigid pe focul dulce
purtat pe spasmele de vis

O risipire nesfîrșită
un gong sălbatic și imens
pe tablele de miere, turtă
sudic polar de univers.

Clown

Ochiul de șarpe mă privea
mă scufundam în mări de lut
timpul impudic și hulpav
ca un profet cu corp temut

Pumni de țărînă mici și trape
tărîmul orbitor și rupt
mi-era rușine că nu văd
materia urcînd pe fruct

Sub fața dulce și ascunsă
cădeam pe marmore de vid
mi-era rușine că nu văd
orbul extatic și frigid

Melopee de stepă

Soarele e un bidiviu cu coamă roșie
călcînd în iarba stepei, sar scîntei
un drum roșu, un ciclop de nisip
intră livid în ochii mei

Galop de raze, răcnet de fetișuri,
crește un prunc gigantic în leagănul solar
un prunc imun la flăcări, un prunc mistuitor
cu ochii diabolici, cu pletele de var

Crestat în glumă cu cuțitul
îi sar din sînge capete fantastice frumoase
în miezul zilei se arată spiritul purtînd
surîsul de delfin pe șapte coase

VALORI CLASICE

ION NECULCE

„Zugrăveală mai mult aur decît zugrăveală şi pre dinlăuntru şi pre denafară“

I. Întemeietor al prozei şi poeziei epice naţionale

„O samă de cuvinte“ prin însuşi titlul său semnifică, ca şi mai tîrzia „poveste a vorbii“ a lui Anton Pann, un sentiment profund al limbii culte şi literare.

Deşi Neculce nu este întîiul în ordine istorică el este primul întemeietor al literaturii române în sensul major al folosirii neinventate a limbii. Nemărturisit, în „O samă de cuvinte“ el creează literatura istorică în ciuda aparenţei că face istorie. „O samă de cuvinte“ are un mit în centrul său şi un personaj devenit mitologic, Ştefan cel Mare, erou de legendă.

Mitul meşterului Manole, mitul sacrificiului care stă la baza oricărui act de creaţie, se transformă avant la lettre în mitul întemeierii mănăstirii Putna. Mănăstirea Argeşului a atras la sine un mit preexistent, de natură folclorică, acelaşi pe care-l găsim transformat şi istoricizat cu pregnanţă în mitul întemeierii mănăstirii Putna. „Ştefan-vodă cel Bun, cînd s-au apucat să facă mănăstirea Putna, au tras cu arcul Ştefan-vodă dintr-un vîrvu de munte ce este lîngă mănăstire. Şi unde au agiunsu săgeata, acolo au făcut prestolu în oltariu. Şi este mult locu de unde au tras pănă în mănăstire. Pus-au şi pe trii boiernaşi de au tras, pre vătavul de copii şi pre doi copii din casă. Deci unde au căzdut săgeata vătavului de copii au făcut poarta, iar unde au căzdut săgeata unui copil din casă au făcut clopotniţa. Iar un copil din casă dzicu să fie întrecut pe Ştefan-vodă şi să-i fie căzdut săgeata într-un deluşel ce să cheamă Sion, ce este lîngă mănăstire. Şi este sămnu un stîlpu de piatră. Şi dzic să-i fie tăiat capul acolo. Dar întru adevăr nu să ştie, numai oamenii aşè povestescu“.

Meşterul nu-şi mai sacrifică temeiniciei construcţiei soţia ci sensul mitului se desluşeşte aici a fi acela că mai puternică decît *ideea* celui care are *ideea*, nu poate fi niciodată *ideea* celui care i-a înţeles *ideea*.

II. Descoperirea tipologiei

Prototipul lui Mitică zeflemisit de Caragiale şi îmblînzit mai apoi de către Camil Petrescu, sugerîndu-ne că el ar reprezenta burghezia mijlocie naţională, nu s-a născut cum s-ar crede mai întîi în literele valahe. Iată-l reprezentat din cîteva trăsături de strălucit penel de către bătrînul Neculce: „Lăsat-au Ştefan-vodă cel Bun la mănăstirea Putna, după moartea lui, arcul lui şi un păhar, ce vorbiè călugării la mănăstire că este de iaspis, ce era în chipul marmurii albe şi al farfurii, ca să fie întru pomenire la sfînta mănăstire“ (...) „Iar păharul au fost pînă la a triia domnie a lui Mihai Racoviţă-vodă. Şi scoţîndu-l din turnu un egumen, pre anume Misail Cisiliţă, şi vrînd să se fălească, au băut la masă cu acel păhar a lui Ştefan-vodă, cu nişte slugi boiereşti, ce era zlotaşi. Şi bînd mult cu acel păhar, s-au îmbătat şi, fiind beţi, au stricat un lucru scumpu domnescu şi de minune ca acela“.

După cum se vede nimic nou sub soare. Tache, Lache şi Mache ne vin încă de pe la vreo 1700, iar Neculce se vădeşte comentînd isprava la fel de lapidar şi de ironic ca şi marele Caragiale de mai tîrziu, prevestindu-l parcă.

Iată că din această galerie nu lipseşte nici neamţul cel cu har la tehnică: „Ştefan-vodă cel Bun, bătîndu-l turcii la Războieni, au mărsu să între în Cetatea Neamţului. Şi fiind mumă-sa în cetate, nu l-au lăsat să între şi i-au dzis că pasirea în cuibul său nu piere. Ce să să ducă în sus, să strîngă oaste, că izbînda va fi a lui. Şi aşè, pe cuvîntul mîne-sa, s-au dus în sus şi au strînsu oaste.

Iară împăratul turcescu au venit cu toată puterea lui la Cetatea Neamţului. Şi au suit puşcile deasupra unui munte despre Moldova. Şi au început a bate Cetatea Neamţului foarte tare. Iar pre acee vreme era un neamţu închis în cetate. Şi văzînd că bat cetatea, au dzis păzitorilor să spuie mumei lui Ştefan-vodă să-l sloboadă de la închisoare, din temniţă, pre dînsul, că el va mîntui cetatea de acel greu. Deci, slobozindu-l pre acel neamţu de la închisoare, s-au şi apucat acel neamţu de au îndreptat puşcile din cetate asupra turcilor, unde sta acolo în munte, de avè nevoie cetatea. Şi au şi lovit în gura unii puşci turceşti, de au sfărmat-o. Şi au început a bate în corturile turcilor, cît şi boldul de la cortul împăratului l-au sfărmat. Deci n-au mai putut sta turcii întru acel vîrvu de munte“.

Şi mentalitatea diferitelor clase sociale iese la iveală în „O samă de cuvinte“ căci şi aici Neculce se dovedeşte a fi cap şi începătură al literelor româneşti.

„Ştefan-vodă cel Bun, vrînd să margă la biserică întru o duminică dimineaţa, la liturghie, în tîrgu la Vasluiu, şi ieşind în polimari la curţile domneşti ce era făcute de dînsul, au audzit un glas mare de om strigînd să aducă boii la plug. Şi mirîndu-se ce om este acela să are duminica, şi îndată au trimis în toate părţile ca să-l găsească pre acel om, să-l aducă la dînsul. Şi l-au aflat pre om în sus, pre apa Vasluiului, care de patru ceasuri, arînd la o movilă ce să cheamă acum Movila lui Purcel. Că pe acel om încă îl chema Purcel. Şi ducîndu-l pre acel om la Ştefan-vodă, l-au întrebat Ştefan-vodă: el au strigat aşè tare, şi pentru ce ară duminica ? El au dzis că au strigat el să aducă boii la plug, şi ară duminica, că este om sărac, şi într-alte dzile n-au vrut frate-său să-i dè plugul, şi acum duminica i-au dat. Deci Ştefan-vodă au luat plugul fratelui celui bogat şi l-au dat fratelui celui săracu, să fie a lui“.

III. Literatura cultură, literatură la începuturile sale, de curte

E firesc şi logic să înţelegem naşterea literaturii culte române ca o literatură de curte. De altfel numărul celor care ştiau să citească era atît de mic încît practica literaturii scrise nu comunica decît cu o elită. Nu numai Neculce a făcut o astfel de literatură ci ea avea o tradiţie încă de la Grigore Ureche. Acesta ni se vădeşte prin stil un curtean şi un diplomat desăvîrşit. Ca să ne spună că Ştefan cel Mare bunăoară era un bărbat scund, — ca un veritabil diplomat ce era, şi curtean, el ne spune că Ştefan cel Mare nu era înalt; dar mai bine să-l lăsăm pe cronicar: „Fost-au acesta Ştefan Vodă om nu mare de statu, mînios şi degrabă vîrsătoriu de sînge nevinovat ; de multe ori la ospeţe omoriea fără judeţu. Amintrilea era om întreg la fire, neleneşu şi lucrul său îl ştia a-l acoperi şi unde nu gîndiai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meşter, unde era nevoie însuşi se vîrîia, că văzîndu-l al săi, să nu se îndărăpteze, şi pentru aceia raru războiu de nu biruia. Şi unde-l biruia alţii, nu pierdea nădejdea că ştiindu-se căzut jos se rădica deasupra biruitorilor. Mai apoi după moartea lui şi ficiorul său Bogdan Vodă, urma lui luase de lucruri vitejeşti cum se tîmplă din pom bun roadă bună iese“.

Este unul dintre foarte puţinele portrete care ni s-au conservat prin pana lui Grigore Ureche de data aceasta despre Ştefan cel Mare.

Neculce este vădit influenţat de stilul lui Grigore. Ureche. Mai puţin apt decît Ureche să generalizeze istoric, totuşi Neculce ştie să creeze legendarul, dar să şi dea note de verosimil al realului printr-un talent literar neegalat. Hotărît el este cel mai talentat dintre cronicari, tocmai de aceea îşi şi depăşeşte canonul fiind pe pagini întregi pur şi simplu literat.

La Neculce zona esteticului depăşeşte pe aceea a istoricului. Din cele cîteva scurte schiţe despre Ştefan cel Mare el ni se revelă ca autorul primelor nuvele istorice. În ciuda întinderii extrem de zgîrcite a textelor sale el ni se arată ca nuvelist şi romancier din numai cîteva pagini. Ştefan cel Mare aşa cum rezultă din paginile lui ni-l aminteşte pe cel descris de Eminescu după o pictură pe zidul mănăstirii Putna pe care bănuim că au văzut-o în prototip şi Ureche şi Miron Costin şi Neculce.

Iată mai jos minunata descriere lăsată de Mihai Eminescu depăşind evident realul picturii murale şi intrînd în legendar ca şi portretul în mişcare rezultînd inefabil din rîndurile lui Neculce :

„La Putna un călugăr bătrîn mi-a arătat locul înlăuntrul bisericii, în care stetea odată aninat portretul original al lui Ştefan-Vodă. După original el a fost mic de stat dar cu umere largi, cu faţa mare şi lungăreaţă, cu fruntea lată şi ochii mari plecaţi în jos. Smad şi îngălbenit la faţă, părul capului lung şi negru acoperea umerii şi cădea pe spate. Căutătura era tristă şi adîncă ca şi cînd ar fi fost cuprins de o stranie gîndire... Coroana lui avea deasupra, în mijloc, crucea toată de aur, împodobită cu cinci petre nestimate. Sub crucea coroanei urmau Duhul sfînt, apoi Dumnezeu tatăl, cu dreapta binecuvîntînd, cu stînga, ţiind globul pămîntului ; pe cerul de margine al coroanei un rînd de petre scumpe de jur-împrejur. Îmbrăcat era Vodă într-un straiu mohorît cu guler de aur, iar pe gît îi atîrna un engolpion din petre şi mărgăritare. Cîmpul portretului era albastru, în dreapta şi în stînga chipului perdele roşii“.

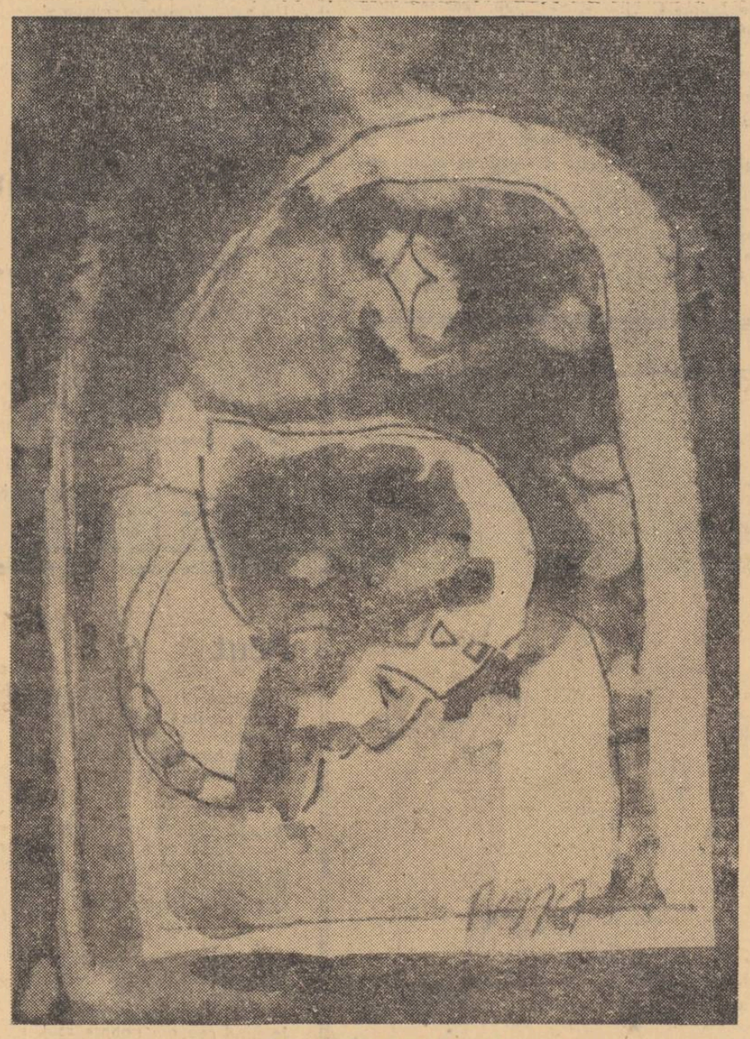

Desen de TRAIAN BRĂDEAN

IV. Aurarul

Cu cîţiva ani în urmă Gheorghe Tomozei mi-a atras atenţia asupra paragrafului 20 din „O samă de cuvinte“ care este prin el însuşi un superb poem epic, o baladă modernă demnă să figureze în cele mai zgîrcite antologii de poezie românească. Iată mai întîi paragraful aşa cum se găseşte el în Neculce : „Avînd Radul-vodă o fată din trupul lui, să fie fugit cu o slugă, ieşind pre o fereastră din curţile domneşti din cetatea Hîrlăului. Şi s-au ascunsu în codru. Şi au făcut Radul-vodă năvod de oameni şi au găsit-o la mijlocul codrului, la o fîntînă ce să cheamă Fîntîna Cerbului, lîngă podul de lut. Deci pre slugă l-au omorît, i-au tăiat capul, iar pre dînsa au dat-o la călugărie, de-au călugărit-o“, şi iată din nou acelaşi paragraf fără nici o literă schimbată şi fără nici o virgulă adăugată ci numai aşezat tipografic după ritmul său interior care ni-l vădeşte ca pe o capodoperă a poeziei noastre epice:

„Avînd Radul-vodă o fată din trupul lui,
să fie fugit cu o slugă,
ieşind pre o fereastră
din curţile domneşti din cetatea
Hîrlăului.
Şi s-au ascunsu în codru.
Şi au făcut Radul-vodă năvod de oameni
şi au găsit-o în mijlocul codrului
la o fîntînă
ce se cheamă Fîntîna Cerbului,
lîngă podul de lut.
Deci pre slugă l-au omorît,
i-au tăiat capul,
iar pre dînsa au dat-o la călugărie,
de-au călugărit-o“.

Nichita STĂNESCU

ARHIVA ARGHEZI

IN ACESTE ZILE

Reintors dintr-o călătorie de cercetare a unor locuri şi de regăsire a unor momente de viaţă risipite prin Europa, condeiul consemnează cîteva secvenţe noi, a căror actualitate dovedesc preocupări şi prezenţe ale literaturii lui Tudor Arghezi peste hotarele grădinii lui româneşti.

Sorbona, *în interpretarea literar-ştiinţifică a doamnei Ecaterina Cleynen-Serghiev, a primit o lucrare de interesantă investigaţie a operei şi vieţii lui Arghezi, sub titlul* „Essai sur le vocabulaire poetique de Tudor Arghezi“. *Lucrarea, avînd sprijinul de competenţă recunoscută pentru filologia romanică şi cu precădere a limbii româneşti, a Profesorului Alain Guillermou, este un prim pas făcut în Franţa spre cunoaşterea şi aprofundarea valorii literaturii scriitorului român.*

Autoarea, îndeplinind funcţia de Chargée de recherche a l'Ecole Normale Superieure de St. Cloud, *îşi stabileşte punctul de plecare al cercetării la volumul* Cuvinte potrivite *— 9 366 de fişe raportate de 2 628 de versuri — completat cu o expunere biografică alcătuită pe cît de original, pe tot atît de instructiv pentru cititorul francez. Astfel, pe trei coloane paralele, se succed evenimentele istorice, viaţa literară în Franţa şi în România şi viaţa lui Tudor Arghezi.*

Cunoscătoare a elementelor de fineţe ale limbii poetice româneşti, cercetătoarea nu se fereşte să pătrundă în compartimentele cele mai intime ale poeziei argheziene, sesizînd inedite şi valoroase aspecte şi momente de creaţie.

Înscrisă în cadrul unei preocupări ample de cercetare a operei literare a lui Arghezi şi a limbii literare româneşti, această inedită lucrare are dubla valoare a unui concret act de cultură : de interpretare ştiinţifică şi de popularizare a unor valori prea puţin cunoscute în ţările de limbă franceză.

Biblioteca publică şi universitară *a oraşului Geneva a primit din partea familiei noastre un dar în cărţi, căreia presa locală i-a acordat o atenţie deosebită.*

După spusele lui Arghezi „Geneva este, într-un fel, a doua mea patrie“.

Oraşul de pe Leman care l-a văzut ani de-a rîndul înaintea trecerii lui în amintire, i-a acordat, postum, cinstea de a figura în rîndul marilor personalităţi ale culturii europene care au trăit sau lucrat în atmosfera lui.

Două ziare de mare tiraj, La Suisse *şi* La Tribune de Genève, *precum şi serviciul de actualităţi al* Televiziunii romande, *s-au preocupat de acest eveniment, subsemnatul beneficiind în realizarea acestui moment românesc, de gentileţea şi entuziasmul confratelui de condei, tînărul scriitor Gerald Lucas.*

Citez nota apărută în cotidianul La tribune de Genève, *din 23 septembrie 1969 sub titlul* „L'oeuvre complète d'un célèbre écrivain roumain oferte a la Bibliotheque universitaire“ : *„fiul marelui poet român Tudor Arghezi, a oferit operele complete ale tatălui său instituţiei noastre. El a adus primele 22 de volume care au fost primite de Dl. Paul Chaix, subdirectorul bibliotecii. Opera, în curs de publicare, va cuprinde mai mult de 60 de volume.*

Acum patru ani, l-am întîlnit pe Dl. Tudor Arghezi în timpul unei treceri prin oraşul nostru. Era dimpreună cu fiul şi fiica lui. Formau o familie unită. Cu toate că avea 85 de ani, era de o remarcabilă tinereţe a spiritului.

Geneva a însemnat întotdeauna pentru Tudor Anghezi un oraş apropiat inimei lui. El a locuit în Rue des Pavillons 14 — unde e de sperat să fie aşezată o placă comemorativă — din anul 1906, mai mulţi ani. După război a revenit adesea cu aceeaş plăcere.

În 1965 a fost pentru ultima oară cînd l-am văzut printre noi. El moare după doi ani, la 14 iulie 1967.

Tudor Arghezi este unul dintre cei mai mari scriitori români. Renumele său a depăşit cu uşurinţă graniţele.

Multe dintre poemele sale au fost traduse în franceză şi cîteva au fost difuzate prin radio“.

Paralel cu această donaţie, au fost înmînate conducerii bibliotecii geneveze şi La Revue roumaine, *numărul din 1968 dedicat lui Arghezi şi două exemplare din* Cahier du Sud, *revistă apărută la Marsilia cuprinzînd traduceri din versurile scriitorului român. A fost deasemenea oferit şi diafilmul realizat de Animafilm privind viaţa şi opera lui Arghezi.*

În acest fel se împlineşte gîndul mărturisit cu prilejul uneia dintre cele din urmă plimbări împreună prin Carouge, Plaimpalais şi Florissant...

Baruţu T. ARGHEZI

breviar

SIMON MAGDA

Pe marea bandă rulantă

Un mic jurnal de lagăr în genul notelor cutremurătoare ale Annei Frank, cartea scriitoarei de limbă maghiară Simon Magda e un impresionant film real al unor suferinţe supraomeneşti. Pornind din Oradea, într-un convoi de deţinuţi, scriitoarea ajunge la Auschwitz, îndurînd clipă de clipă cele mai înjositoare torturi. Dar autoarea nu urmăreşte să redea impresionant sau chiar prin notaţii crude lumea tragică a lagărelor de concentrare, ci să reliefeze mai mult condiţia umană a Europei din timpul ultimului război : „Mă arde fără încetare ruşinea. Ruşine pentru condiţia mea de om, pentru secolul al douăzecelea şi pentru Europa atît de mîndră în cultura ei“ (p. 86). Notaţiile au senzorialitatea contactului direct cu suferinţa ; o lumină tragică şi o sonoritate lirică străbat întregul jurnal. Unele titluri par versuri dintr-un poem apocaliptic : Nespus de frumoasă şi tainică era pe atunci, în acest oraş, iubirea ; *unele fragmente întrec prin infernalitatea lor orice fantezie umană,* Prinzul în lagăr e un spectacol paleolitic, aproape animalic ; mîncarea este împărţită în lighene şi cratiţi degradate care trec din gură în gură, nenorocitele înfometate lipăie supa cu gestică de ciini. *Încep certuri, ba chiar bătăi pentru că din lipsă de linguri şi vase separate nu se poate stabili exact cît îi revine fiecăreia.*

W.C.-ul oferă cel mai degradant spectacol din care a dispărut pudoarea. Treizeci de mii de femei aşteaptă să le vie rîndul la cele 400 de găuri de beton. Aici într-un vacarm enorm deţinutele îşi transmit veştile ; W.C.-ul înlocuieşte radioul şi ziarele.

Paginile cele mai impresionante vorbesc despre naşterea unui copil în lagăr. În asemenea situaţii rigorile sînt învinse uneori de sentimente, cînd şefele de baracă protejează cît de cît pe mamă şi pe copil. Dar fasciştii gazează femeile în timpul naşterii ca să înlăture apariţia unui nou om. Orice sentimentalism din partea supraveghetorilor e pedepsit cu multă severitate.

Am ales numai cîteva secvenţe din această mare bandă rulantă *a suferinţii pe care Virgil Petrescu şi Mircea Postelnicu ne-au transpus-o în româneşte.*

IORDAN LUCACI

Timp fără ore

Poemele lui Iordan Lucaci sînt nişte meditaţii simple, nişte circuite docile într-un univers panvegetalizat în care „baladele-şi răsună codrii“, iar natura e smălţuită cu „simfonii de verde“. Multe poeme sînt comentarii plastice ale culorilor ca-n acel covor românesc *în care „Ciocîrlîile string răsăriturile“ şi „Învaţă culorile să zboare dincolo de timp“. O declinare a* verdelui *atrage atenţia în primul rînd : „Trapul picioarelor în pajiştea* verde *leagănă trestii în vînt“ ; „Sînzienele dansează verdele în hore“ dar şi „frunza* verdele-*şi dansează“* (În cadenţe de mătase) etc. *Primăvara* „desfăşură în timp / O simfonie de culori / Împrumutată din Corot“ şi *tot livresc, luna,* „ca Polonius după perdea / Peste nori, faţa şi-ascunde, iar noaptea aleargă ca o Desdemonă / Speriată de propria ei halucinaţie“.

Tehnica predilectă a volumului e metaforizarea ; din suite de metafore, concepute ca nişte articulaţii, se ajunge la o metaforă generală ca o arhitectură de imagini. Într-un poem intitulat Legenda *se vorbeşte de :* „Descălecători în pulpe / Cu caii de zăpadă, *„de* „Istoria cu umeri de arcaşi“ ; *în altul* „Mamele iernează în primăverile copiilor“, *iar „din munţi coboară neamul albastrului de Voroneţ“. Există momente de rafinament în detectarea nuanţelor, a sonurilor „metaforă mare cît Universul“ cînd „un Dac desprins de pe Columnă“ strigă : „Pămînt de flori, pămînt“. Cineva pictează pe mere legende „să le-nfurnice gestul săgeţilor lui Wilhelm Tell“. Din „Neliniştea Seherezadei“ se „coc în stele dureri“, iar într-un fantast potop :* narcoticul corăbiei lui Noe / Jonglează în instincte clipa / Domesticită de magia / Circului sub apă.

Placheta, de la început pînă la sfîrşit, e un joc senzorial, cam inegal, din care poţi selecţiona cuvinte, imagini, asociaţii ce-ţi recomandă un poet ale cărui prospeţimi sînt alterate şi otrăvite, din păcate, de dorinţa de a fi la modă. Ai impresia că Iordan Lucaci îşi sugrumă emoţiile, le sincopează, artificializîndu-le ca să nu fie un liric pur şi simplu, ci dacă se poate, cît de puţin, un antipoet.

ION CRÎNGULEANU

Sonete mute

Cartea lui Ion Crînguleanu e o culegere de antisonete, nu o evadare din sonet ; aparent ignorînd perfecţiunea absolută a speciei, poetul ne oferă un amestec de terţine şi catrene aşezate fără nicio regulă. Uneori şi versul alb este repartizat în grupaje de sonete mimate. În jurul sonetului, ca specie, s-au dus nenumărate discuţii estetice mai vechi şi mai noi, toate ajungînd la concluzia că cele două catrene şi cele două terţine grupate reprezintă exigenţa absolută a formei şi nu orice grupare de acest gen intră în categoria sonetului. Şarjată, ideia unor „sonete mute“ nu e lipsită de interes, dar în cazul de faţă cultivarea antispeciei duce la o relaţie superficială, nu la una de structură. Iată de ce, din capul locului respingem ideia de sonete absurde, specia constituindu-se după criterii formale şi nu de conţinut.

În fond, poemele lui Ion Crînguleanu sînt nişte elegii mute, concepute în „fa major“ uneori sau transcrise în „bocete de primăvară“ figurînd un fel de „naturi moarte“ ale unor pămînturi de la nord. Poetul are sensibilitate muzicală concretizată într-un fel de metafore cursive dar ilustrată şi de citate (Beethoven, In muzică...., Chopin etc) *În natură totul trece prin muzică, chiar oamenii se tîrăsc prin nămoluri melodice.*

Un cititor atent poate găsi în cartea lui Ion Crînguleanu (autor, ajuns la al patrulea volum) senzaţia unui temperament liric supus unei transe erotice în care se învăluie totul şi-n care se stilizează mai ales singurătatea. Dar realizările sînt inegale ; poate într-o selecţie făcută cu mai multă exigenţă, lîngă versuri ca : S-au făcut rîu albastru ochii tăi/ Şi se duc singuri în mare/ Buzele mele au ecouri umede (Viaţă), *n-ar fi apărut platele imagini din* Vomită pămîntul, spre cer, cu eroi/ Ca un furnal în erupţie după greşeală.

Din cele 170 de pagini de „sonete mute“ s-ar putea rezuma o temperamentală antologie erotică de catrene sau poeme într-un vers ; cîteva exemple : Femeile sînt muzici şi vacanţe ; Cînd eşti îndrăgostit/ Devii sărac şi bun ca soldaţii cînd se întorc din război ; Om din om, piatră din piatră / Repetăm tot ce ni-i dat / Prin ea marele somn/Să nu ne trezim singuri.

LECTOR

POȘTA REDACȚIEI

PROZA
POEZIE

DOINA POPA : Mi-a făcut realmente multă plăcere lectura schițelor dumitale. În deosebi „Procesul frunzelor", pe care o vom publica într-unul din numerele viitoare. Îți urez succes. Și sînt adînc încredințat că nu-ți vei risipi talentul, cum, din păcate, atît de bine se pricep s-o facă unii.

ȘTEFAN JECU : Mai întîi cîteva rînduri din scrisoarea de prezentare. Zici : „Vă trimit nuvela aceasta, cu rugămintea de a fi publicată în re- . O semnez cu pseudonim. În ... a veți **publicao**, vă rog ca în loc de bani să-mi trimiteți **numere a revistei** cu lucrarea mea". Bun. Acum să luăm o gură de aer și să trecem la răspuns. Citind nuvela am ajuns la concluzia că e mai bine să-ți trimitem bani. Transmite-ne numărul contului dumitale de la banca Angliei și noi îl vom îngroșa. Dorești să te plătim în dolari, lire egiptene, leva sau lei ? Spune deslușit.

IOANA CARDY îmi scrie : „Domnule Fănuș Neagu/ Știu că nu dai cu ciomagu'/ Și mai știu, fir-ar să fie/ Că-ți place și poezie/ Poate și-un butoi cu vin/ Amin". Răspuns : Aleluia.

MIHAI STAMATE îmi trimite „două panere cu poezii frumoase ca niște cireșe" (păi n-am mai văzut eu ? n.n.) și-mi urează „multă sănătate și o iarnă fără gripă". Mulțumesc din suflet, dar după ce-am citit „poezille" am înghițit repede cinci antinevralgice. Dacă dorești sincer să fiu sănătos, ia măsurile care se impun. Hapciu ! — și multă sănătate.

MANUELA TUDORAN : Ciclul de „Scurte întîmplări fără titlu", lung și plicticos ca o recentă discuție despre cactuși, păpuși și alte celea. O mostră : „Era soarele. Exact din nou același jur-împrejur soare, împrejur furtună, împrejur animale — pling animalele care, poate, poate fi un coșmar, nu, ei aduc daruri" ș.a.m.d. Citesc și mă întreb unde eram eu cînd cu cutremurul ăl mare din '940 ? A, da, zăceam de scarlatină, în spital la Ianca-sat. Am căpătat imunitate la scarlatină și, cred eu, și la absurdități de genul acelora pe care mi le-ai trimis. Aștept cu încredere o scrisoare otrăvită.

AVI TICĂU TÎMPĂNARU: Adresează-te unei edituri. Nuvela e mult prea lungă pentru a pune în discuție publicarea ei în revista noastră.

BOGDAN BARBARU : Mă rogi să-ți spun dacă găsesc ceva bun în schița „O zi cu ploaie". Da, am găsit următoarele fraze : „Plouă cu **fofa**, spune bunicul". apoi : „Bunicul are mînă bună, ochi galeși și-o inimă de aur", iar la urmă : „Angelica zice că bunicul e bun și dulce ca și bomboanele". Ei, cine are noroc de rude, are !

VELYN DERI : O pisică nemernică a mîncat o rîndunică venită din țările calde. Faptul te-a întristat și-ai scris o povestire în care pisica e trăsnită, într-o noapte pe furtună. Asta-i schița, morala s-o tragă pisicile. E tot ce pot face pentru dumneata.

LAZĂR TRAIAN : Despre piesa intitulată „În căutarea gloriei" pot să-ți spun cu mîna pe inimă că e foarte slabă. „Adrian și eul lui" discută cu burta plină. Și-mi place că te substituii „Eului", numit și Ady și că-l iei la trei păzește pe Adrian. „Termină, îi spui, discuți cu ochii burții, nu ai rațiunii. Termină cu apologia burții, gurmandule !" Și mi-l tăvălești și mi-l desnozi de nu se mai alege nimic din el. Dar în P.S., Eule, uiți de glorie, uiți de spada cu care l-ai otînjit pe Adrian pe întindere de 14 pagini și-mi zici mie : „lămurește-mi, vă rog, problema drepturilor de autor". Sînt dispus să le primesc pe adresa : Lazăr Trajan, str. 30 Decembrie, bloc B 13, Scara A, apart. 7". Părerea mea e să rămîi în așteptare. Te închizi în casă și aștepți. Că, Doamne ferește, dacă trece poștașul și nu te găsește !

UCECUNGOSTRAIANU Răd... ! (frumos nume și mai ales muzical; bănuiesc că suporterii echipei U.T.A. îl vor așeza în fruntea unui imn al victoriei) îmi trimite schița : „Mîinile sus, domnilor pocheriști". Răspuns: Ușor cu pianu că nu se-nghite cacialmaua.

Fănuș NEAGU

E.B.S.T. **Loco.** Poezia „Drumul" m-a cucerit de la primul distih : **„Ne-am întîlnit și-nstantaneu/ Ai fost a mea, am fost al tău"** „Și-nstantaneu" am citit și următorul distih : **„Nu ne-am văzut, nu ne-am știut/ Ne-am căutat însă de mult".** Odată ajuns aici, nu m-am mai putut opri și am citit cu o nestăpînită curiozitate toată poezia : **„Dar cea ce-n pară a trecut/ Nu ne-a unit — ne-a desfăcut / Și stăm în colț și ne privim / Am fost iubiți, dar suferim".** Sublim, mi-am spus, și-am constatat cu înfiorare, că m-am contaminat de rimele dumitale. Mai departe: **„Regretele ne năpădesc/ Și ne adoarme, ne trezesc".** Aici, era cît pe-aci să formulez o obiecție foarte subiectivă împotriva acestui gingaș singular persoana a treia al verbului „a adormi", dar mi-am zis să nu fiu circotaș. Am citit, dintr-o răsuflare, pînă la sfîrșit: **„Ne chinuie și parcă spun / Să stăm în loc porniți la drum/ Și tot ce-a fost s-a destrămat/ Tu mă urăști, eu te-am uitat".** Minunat.

MIHAELA C. RADU. **Loco.** Înclin să dau dreptate profesorului de limba română. Cred că tăticul e cam prea aspru. Așadar, mai trimiteți.

NICOLA MIHAI—**Spineni-Olt.** Am cele mai frumoase amintiri despre Spineni, și mai ales despre comuna vecină Alunișu, în care mi-am petrecut copilăria. Regret sincer că versurile Dv. nu sînt deocamdată la un nivel care să ne permită publicarea. Mai încercați.

ION NEGRIȚEȘTEANU — **Ianca** — Brăila. Versurile trimise sînt neconcludente.

PIȚIGOI PETRICĂ — **Brinceni — Teleorman.** Caligrafia Dv., destul de ermetică m-a împiedicat să descifrez poeziile. O singură strofă, părea mai clar scrisă, drept care mă grăbesc să o citez : **„Și în vis mă adîncește/ La prietena ce-am vrut/ Ce cu drag ea mă primește/ La sărut".** Concludent. Nu.

P. MARIANA—**Drăgășani.** Regret, dar nu vă putem răspunde decît pe această cale. Versurile trimise sînt slabe. Și acum răspunsul în următoarele două chestiuni : **1) „Dacă nu înțelegeți scrisul puteți să-mi scrieți".** L-am înțeles. **2) „Să-mi comunicați dacă se plătește".** Nu se plătește.

MI-DO.LA — **Cîmpina.** Destul de suprarealist : **„Noaptea-am admirat/ Stelele și luna/ Le-am îmbrățișat/ Sărutîndu-mi mîna".** Nu prea înțeleg dar vă cred pe cuvînt.

BOGDAN MIHAI—**Timișoara.** Excelentă poezie, cea intitulată **Ploua : „Ploua afară cu săruturi/ Ploua cu-mbrățișări de vînt/ Cu depărtarea dintre trupuri/ Ploua cu lacrimi de mormînt.// Și se făcea că-i toamnă iară/ Și îngerii din frunze cad/ Spre raiul lor de-odinioară/ Transfigurați de-al verii iad// Tăcerea serii fluturase/ Ca un adio trist, tehui/ Pe sub văzduhurile roase/ De dorul parcă-al nimănui".** Desigur, un vers sau altul, sînt poate mai palide, dar atmosfera de ansamblu a acestei poezii este de o remarcabilă altitudine lirică. Mă înșel eu, sau într-adevăr, am descoperit un poet, neformat încă, firește, dar poet autentic ? Aș dori sincer să nu mă dezamăgiți. Mai trimiteți.

Cezar BALTAG

Desene de VERA HARITON

versuri

AL. RAICU

Secunde

De lîngă suflet spre mișcare,
de lîngă nimb, de lîngă stea
pornește vuietul de floare
cu fulgul alb de peruzea.

Tăcere-n ochii fiecărui,
nici cerul gol, nici codrul stins,
să-ncerc cu timpul să mă dărui
la pasul lumii, dinadins.

Își culcă liniștea veșmîntul
unde-a găsit în timpul orb
găoacea mersului de-a rîndul
păzită-ntruna de un corb.

Fără umbră

Atîtea vorbe fără umbră,
atîta liniște subțire,
cum să nu cadă para coaptă
și de durere să se mire?

Picioarele de-atîta umblet
în căutare-au ostenit;
și-abia din trunchiul rupt în margini
răsare vechiul meu cuțit.

Să-l șterg de brumă, să îmi taie
odgonu-ncolăcit în os,
ca să răsar din umbra verde
atît de veșnic și frumos.

Îl voi păstra oricîte vorbe
ai iscodi să mă-mpresori
Lucește apa, ascunzișul
nu-l poți găsi de două ori.

ILEANA MIROIU

Eternitate

Calme făpturi îngroapă
nemurirea
mistuind pustii sălbăticiuni
sub timpuri încercate
alene făureau eternitate

nepăsări înspăimîntate revin
scrîșnind din anotimpuri
cu primeneala noului pribeag

stinse clopote șingerează
rostogolind în tînguiri umbre
prăpăstii întrupează suflare

Mîhnirea

Îndelung năpădea bezna
străvechi castele năruite
deschideau în umbră doliu

blestemul urlă desfrînat
schelete năruindu-se sub pietre
tăinuie rînjete putrezite
poteci șerpuite rodesc
otravă potrivnicilor soartei
păcatele aleargă după
dezlegare

îndurerate stele
opresc zămislirea păcătoșilor
mihnirea aducea monștri

VINTILĂ ORNARU

Omar Kayam

I

Aurora a umplut cu trandafiri
imensa cupă-a cerului în zori...
În aer pică melodii subțiri
din gușa ultimei privighetori...

În cupe vinul e ușor... parfum...
L-a parfumat iubirea c-o privire.
Și-n clipa asta, doamne, mai sînt
destui nebuni
care visează glorii în neștire !

Eu mintea în zadar mi-am răscolit-o ;
pe lume-s mii de glorii mai
frumoase —
de pildă, sînii tăi rotunzi, iubito,
și mult prea multe jurăminte
mincinoase !

II

Primit-ai așteptata lovitură
te-a părăsit iubita, te-a uitat.
Cînd te-ncălzea cu lacoma-i
făptură
disprețul și răceala i le-ai dat...

Ce singur lîngă ea erai Kayam...
Ea te iubea, s-a vrut topită-n tine
ca spuma mării vaste în mărgean,
ca locul din vulcane în rubine...

Te-a părăsit iubita, te-a uitat,
și cît de aprig, de frumos iubea...
Tu la iubirea ei ai renunțat
ca veșnic să gîndești de-atunci la ea !

TUDOR RĂDULESCU

Pod

Undeva într-un pod
sub un tavan ce sforăie ușor
stau și ascult acum
mersul zilei și-al nopții.
Și parcă ziua cîntă nopții
și noaptea cîntă zilei :
Nu pleca, mai rămîi !
Dar pleacă amîndouă
una în dreapta, a doua în stînga
Poate mîine
se vor reîntîlni
dimineața plîngînd
noaptea arzînd cerul
cu mii de lumînări, verzi, galbene,
albastre.

Sfera

Am stat îndelung în ea
uitasem de toate, chiar și de mine
Mă simțeam rege peste nimic
Și într-o zi
printr-o spărtură
Veni o rază de soare
mă luă de mînă
și-mi spuse
Ieși la lumină
Sfera-i mult mai frumoasă
Privită de afară.

Lupii

Sînt zile cînd mă joc cu lupii,
ei sînt peste tot,
Surîzînd cu colții lor reci
și dureros de albi,
Simt în acele zile
în jurul meu
o răceală, o adiere
de ură, de tristețe
Mă simt așa departe
de această lume
pe care atît o iubesc.

ION LAZU

Prea puțin

Sufletele noastre se depun
pe spinarea aburită a stelelor —
cine mai crede în asta
și totuși
cît e de frumos și de drept !
Prea plină e ziua și cerul
de emanațiile firii noastre
întindem cleiul drumului
de la un capăt la altul al Faptei.

Ochii nu slăbesc o clipă
ascunzătorile și ceturile bolții.
Mult efemeră e de aceea
Pata lucind plumburie a apei
din căldarea lungită pe jos.

III

Cînd m-am ivit pe lume n-am adus
nici cel mai mic, neînsemnat cîștig
chiar dacă în catrene-atîtea-am spus
și-n versuri focul dragostii mi-l strig...

Cînd moartea viața mi-o va secera
din univers, din larga lui splendoare,
Iubito, crezi, că va pieri ceva
după Omar Kayam poetul moare ? !

Nu va pieri, îți jur, decît iubirea,
îmbrățișările și certurile noastre
pe care-n amintire, poate, firea
le va preface-n luminoase astre !

Prea puțin îmi rămîne
un pulover crud, un cojoc
pînă-n călcîie de iarbă verde
încopciat cu lacrimi
și chiar un frăgar pe sub care
oamenii trec smulgînd un pumn
de frunze stoarse de sînge.

Lumină dintr-o parte

Zile și nopți turtite
lumină dintr-o parte
ca un ochi cu mușchii obosiți.
Nici un zid pe măsura
ghearelor ce mi le-a dat durerea.
Nici un zid pe aici,
umbre lungi scăpate
pe o lume-n declin
aproape răsturnîndu-ne
ca niște laturi de picior.
Stări sufletești mult
disproporționate.
Astfel sînt. Și printre sincope
voi învăța
să nu mai fiu atent.
Îmi voi ține pleoapele fixe
și sufletul transparent.

FLORIAN HUȚANU

Cîntec fatal

Se-ntorc cocorii și pliscul lor
e ars
iar penele îi-s putrede la margini
și plîngi de mila lor.
Ia-ți trupul în rochia
cea albă și unduiește-ți părul
ești fata din adînc.
și ochii-ți ard înconjurînd pămîntul
legate-ți sînt picioarele de lut.
Mă împletești prin scorburi
și-ți vîri mîinile-n mine
și ușor mă tragi de mînă prin adînc

Cîntec sumerian

Ne prindem de mîini
și de capete dansînd
dansul nostru
Ținem în stînga ziua
ce-a trecut în dreapta
ziua ce-o să vină
trecînd prin mijloc
pîntecul rotund.
Ne-mpleticim murirea
în Abzu al lui Enki
căci sîntem fii
elocventei Inanna

„fotografia colonelului"

(Urmare din pagina a 8-a)

nele acelea mari (celelalte erau înainte, îndărăt). Acela era descoperit, cu mai multe șiruri de bănci, pe care erau așezați soldați tineri, în uniformă de culoare închisă. Unul din ei ținea în mînă un buchet stufos de garoafe roșii. Se folosea de el ca de un evantai.

Sosiră cîțiva polițiști pentru a reglementa circulația, cu șuierături de țignal. Făceau foarte bine, îmbulzeala asta de mașini mă întîrzia. Erau din cale afară de înalți. Unul din ei, instalat lîngă un arbore, îl depășea cînd își ridica bastonul.

Cu pălăria în mînă, mic, modest îmbrăcat, un dom cu păr alb, părînd și mai mic alături de agent, îi ceru, foarte, prea politicos, cu umilință chiar, o lămurire oarecare. Fără să se întrerupă din semnele sale, polițistul, pe un ton arogant, dădu un răspuns scurt pensionarului (care ar fi putut totuși să-i fie tată, dată fiind diferența de vîrstă, dacă nu cea de înălțime, care nu era în favoarea bătrînului). Acesta, surd, sau poate neînțelegînd, repetă întrebarea. Polițistul îl trimise la plimbare cu un cuvînt aspru, întoarse capul, și-și continuă treaba, flueră.

Purtarea agentului mă șocase. Avea totuși **datoria** să fie politicos cu publicul : ceea ce precis că scria în regulament. „Cînd am să-l văd pe șeful său, arhitectul, voi încerca să nu uit să-i vorbesc despre asta" ! mă gîndii eu. În ce ne privește, sîntem prea politicoși, prea timizi cu polițiștii, noi i-am deprins cu proaste obiceiuri, e greșala noastră.

Un al doilea agent, la fel de înalt ca și primul, ajunse foarte aproape de mine, pe trotuar ; camioanele, toată îmbulzeala aceea de mașini, era vădit că-l plictisesc, iar aici, trebuie să edmitem, avea dreptate. Fără să aibă nevoie să urce pe treptele care legau trotuarul de șosea, se apropie foarte mult de camionul plin de soldați. Capul, deși picioarele erau la același nivel cu ale mele, îi era ușor deasupra capetelor lor. Îi dojeni cu asprime-acuzîndu- i că au încurcat circulația — pe militarii care n-aveau ce căuta acolo, și în special pe tînărul care ținea buchetul de garoafe roșii.

— N-ai altceva mai bun de făcut decît să te distrezi cu asta ? îi spuse el.

— Nu fac nici un rău, domnule agent, răspunse soldatul foarte blînd, cu o voce timidă : nu asta împiedică să demareze camionul.

— Obraznicule ce ești, asta frînează motorul ! țipă agentul de poliție, pălmuindu-l pe soldat Apoi îi zmulse florile, le aruncă: florile se făcură nevăzute.

Eram, în sinea mea exasperat. Consider că e pierdută o țară în care poliția ține armata sub controlul său.

— De ce te amesteci ? Ce te privește pe dumneata? spuse el întorcîndu-se spre mine.

Totuși eu nu-mi exprimasem gîndurile cu voce tare. Pesemne că erau ușor de ghicit.

— In primul rînd, de ce te-ai proțăpit aici ?

Profitai de întrebare ca să-i explic cazul meu, eventual să-i cer un sfat, un ajutor.

— Am toate probele, spusei eu, putem pune mîna pe asasin. Eu trebuie să mă duc la prefectură. Mai e încă mult de mers. Nu s-ar putea să mă însoțești? Sînt un prieten al comisarului, al arhitectului.

— Nu-i raionul meu. Eu sînt la circulație.

— Totuși...

N-auzi că nu-i treaba mea! Povestea dumitale nu mă interesează. Din moment ce ai relații cu șeful, du-te la el și lasă-mă pe mine în pace. Știi care-i direcția, cară-te, drumul e liber.

— Bine, domnule agent, spusei eu, fără voia mea la fel de politicos ca și soldatul ; bine, domnule agent !

Polițistul se adresă colegului său, așezat lîngă copac și, cu o ironie dură :

— Lasă-l să treacă pe domnul !

Acesta din urmă, căruia îi vedeam mutra printre crengi, îmi făcu semn s-o șterg. Și cum treceam pe lîngă el :

— Nesuferitule ! îmi aruncă el cuprins de furie, cu toate că eu aș fi fost în drept să-i spun asta.

Mă pomenii singur în mijlocul drumului. Camioanele erau deja departe, undeva în spate. Mergeam iute, drept spre prefectură. Ziua scădea, crivățul se întețea, eram neliniștit. O să mă ajungă Edouard la timp ? Și eram mînios împotriva poliției : ăștia nu sînt buni decît să te bată la cap, să-ți dau lecții de bună purtare, dar cînd ai într-adevăr nevoie de ei, cînd trebuie să te apere... alții !... te lasă să crăpi !

Pe stînga, nu mai erau case. Cîmpuri cenușii pe amîndouă părțile. Drumul sau șoseaua asta nu sfîrșea o dată cu liniile de tramvai. Mergeam, mergeam : „Numai să nu fie prea tîrziu, numai să nu fie prea tîrziu !"

Brusc, țîșni în fața mea. N-aveam nici o îndoială ; era asasinul : în jurul nostru nu era decît cîmpia întunecată. Vîntul zvîrli spre trunchiul unui arbore gol o foale dintr-un ziar vechi, care rămase lipită acolo. În spatele omului, departe, la cîteva sute de metri, se profilau în soarele care apunea, clădirile poliției lîngă stația tramvaiului care se vedea venind ; din el coborau oameni, tare mărunți de la distanța asta. Nu puteam primi nici un ajutor, erau mult prea departe, nu m-ar fi auzit.

Mă oprii ca un stîlp, încremenit locului. „Scîrbele astea de polițiști, mă gîndii eu, anume au făcut ca să mă lase singur cu el ; vor să se creadă că n-a fost vorba decît de încheierea unor socoteli !"

Eram față în față, la doi pași unul de celălalt. Mă uitai la el, în tăcere, atent. Mă cercetă și el cu privirea, rînjind ușor.

Era un bărbat între două vîrste, cam slăbuț, plăpînd, mic de stat, nebărbierit, părînd să fie mai slab decît mine. Purta o gabardină uzată și murdară, zdrențuită pe la buzunare, pantofi cu vîrfurile găurite prin care îi ieșeau degetele. Pe cap avea o pălărie stricată, fără nici o formă, o mînă în buzunar, cu cealaltă, crispată, ținea un cuțit, cu tăișul lat, aruncînd o lumină lividă. Mă fixa cu singurul său ochi, ca de ghiață, din aceeași materie, cu aceeași lucire ca și tăișul armei.

Niciodată nu mai văzusem o privire atît de crudă, de o asemenea duritate și — de ce ? de o asemenea ferocitate. Un ochi implacabil, de șarpe poate, sau de tigru, ucigaș fără să aibă nevoie. Nici o vorbă, amicală sau autoritară, nici un raționament nu l-ar fi putut convinge ; orice făgăduială de fericire, toată dragostea din lume nu l-ar fi putut înduioșa : nici frumusețea nu l-ar fi putut înmuia, nici ironia nu l-ar fi făcut să se rușineze, nici toți înțelepții din lume nu l-ar fi făcut să înțeleagă vanitatea crimei ca și a carității.

Lacrimile sfinților ar fi lunecat, fără să-l înmoaie, peste ochiul acesta fără pleoape, privirea asta de oțel : batalioane de Cristoși degeaba s-ar fi răstignit, unul după altul, pe cruce.

Încet, mi-am scos din buzunare cele două pistoale, am ochit, în tăcere, două secunde spre el care nu clintea, apoi le coborîi, îmi lăsai brațele să-mi cadă de-alungul trupului. Mă simții dezarmat, disperat : căci ce pot face gloanțele, precum și slabele mele puteri, împotriva urei celei reci, și încăpățînarea, împotriva energiei infinite a acestei cruzimi absolute, fără nici o rațiune, fără nici o milă ?

O nuvelă de

eugen ionescu

„Fotografia colonelului“

Mă dusesem să văd cartierul de lux, cu casele sale toate albe și înconjurate de mici grădini înflorite. Străzile, largi, erau mărginite de arbori. Automobile noi, bine lustruite, staționau în fața porților, în fața aleilor grădinilor. Era un cer curat, o lumină albastră. Îmi scosei pardesiul. Îl luai pe braț.

Așa e mereu prin părțile astea, îmi spuse însoțitorul meu, arhitectul municipiului, aici timpul e întotdeauna frumos. De aceea și terenurile se vînd foarte scump, vilele sînt construite cu cele mai bune materiale : e un cartier al oamenilor înstăriți, veseli, sănătoși, amabili.

— Într-adevăr... Văd că pe-aici frunzele arborilor au și crescut, destul ca să îngăduie să se filtreze lumina, dar nu prea mult ca să nu întunece fațadele, în timp ce pretutindeni în restul orașului, cerul e cenușiu ca părul unei femei bătrîne, și încă mai există zăpadă întărită pe marginea trotuarelor, pe care o bate vîntul. Azi dimineață, cînd m-am trezit mi-a fost frig. Ce curios, deodată, în mijlocul primăverii ; de parcă ai fi cu o mie de kilometri mai spre sud. Cînd iei avionul, ai senzația asta că asiști la transfigurarea lumii. Dar trebuie să mergi pînă la aeroport, să zbori două ore, sau mai mult, ca să vezi universul metamorfozîndu-se într-o coastă de azur, de exemplu. Pe cînd pînă aici, abia dacă trebuie să iau tramvaiul . Călătoria, care nici măcar nu e o călătorie, are loc pe aceleași locuri, dacă-mi îngăduiți acest mic și nereușit joc de cuvinte, de altfel involuntar, spusei eu, cu un surîs spiritual și totodată silit. Cum explicați asta ? E o porțiune mai bine ocrotită ? Totuși, de jur împrejur nu există dealuri, care s-o ferească de vreme rea. Și-apoi, dealurile nu alungă norii, nu te feresc de ploaie, oricine știe asta. Oare sînt curenți calzi și luminoși, veniți de sus sau de jos ? Ni s-ar comunica. Nu e nici o adiere de vînt, deși aerul nu miroase urît. E ciudat.

— Foarte simplu, e un ostrov, răspunse arhitectul orașului, o oază, cum există cam peste tot în deșert unde vezi ivindu-se, în mijlocul nisipurilor aride, surprinzătoare cetăți, acoperite de trandafiri proaspeți, înconjurate de izvoare, de riuri.

— A, da, așa e. Vorbiți de cetățile acelea care se mai numesc și miraje, spusei eu ca să arăt că nu eram complet ignorant.

Merserăm cîtva timp de-lungul unui parc de gazon care avea în centrul său un bazin. Apoi, din nou, vile, hotele particulare, grădini, flori. Străbăturăm astfel aproape doi kilometri. Era un calm desăvîrșit, odihnitor : prea mult, poate. Pînă la urmă devenea neliniștitor.

— De ce nu se vede nimeni pe stradă ? întrebai eu. Noi sîntem singurii care ne plimbăm. Desigur, e ora pîrnzului, locuitorii sînt la ei acasă. De ce totuși nu se aud de loc risetele din timpul mesei, ciocnetul cristalelor ? Nu se aude nici un zgomot. Toate ferestrele sînt închise !

Ajunseserăm chiar lîngă două șantiere părăsite de curînd. Clădirile, înălțate pe jumătate, stăteau acolo, albe în mijlocul verdeței, așteptînd constructorii.

— E destul de drăguț ! observai eu. Dacă aș avea bani — vai! cîștig atît de puțin — aș cumpăra unul din terenurile astea ; în cîteva zile, casa ar fi construită, n-aș mai locui cu toți nenorociții în mahalaua aceea murdară, străzile acelea întunecate de iarnă sau de noroi sau de praf, străzile acelea de uzină. Aici, miroase atît de bine, spusei eu respirînd aerul dulce și puternic care îmbăta plămînii.

Însoțitorul meu își încruntă sprîncenele :

— Poliția a suspendat construcțiile. O măsură inutilă, căci nimeni nu mai cumpără loturi de teren. Locuitorii cartierului ar vrea chiar să-l părăsească. N-au unde să locuiască în altă parte. Altfel, și-ar fi făcut cu toții bagajele. Sau poate că-și fac chestiune de onoare din faptul de a nu fugi. Preferă să rămînă, ascunși, în frumoasele lor apartamente. Nu ies de-acolo decît în cazuri de extremă necesitate, în grupuri de zece sau cincisprezece. Și chiar și atunci mai există un risc.

— Glumiți ! De ce luați aerul ăsta serios ? Faceți să se posomorască tot peisajul ; vreți să băgați groaza în mine ?

— Nu glumesc, vă asigur.

Simții o lovitură în inimă. O noapte lăuntrică mă invadă. Peisajul acela strălucitor, unde prinsesem rădăcini, care deîndată făcuse parte din mine sau eu făcusem parte din el, se desprinse, îmi deveni cu totul exterior, nu mai fu decît un tablou într-o ramă, un obiect neînsuflețit. Mă simții singur, în afara oricărui lucru într-o lumină moartă.

— Explicați-vă ! implorai eu. Și eu care speram să petrec o zi bună !... Eram atît de fericit, acum cîteva clipe !

Ne întoarserăm exact la bazin.

— Acolo, îmi spuse arhitectul municipiului, acolo înăuntru, sînt găsiți, în fiecare zi, doi sau trei înecați.

— Înecați ?

— Veniți atunci să vă convingeți că nu exagerez.

Il urmai. Cînd am ajuns la marginea bazinului, zării într-adevăr, plutind pe apă, corpul unui ofițer de geniu și cel al unui băiețaș de cinci sau șase ani, încolăcit pe cercul său de joacă și ținînd, în mîna crispată, un băț.

— Sînt chiar trei astăzi, murmură însoțitorul meu. Acolo, spuse el, arătînd cu degetul.

O hălăciugă de păr roșu, pe care, pentru o clipă o luasem drept vegetație acvatică, ieșea la suprafață și rămînea agățată de marmura de pe marginea apei.

— Ce oroare ! E o femeie, nu-i așa ?

— Evident , spuse el ridicînd din umeri, celălalt e un bărbat iar celălalt un copil. Mai mult nu știm.

— E poate mama micuțului. Săracii ! Cine a făcut asta ?

— Asasinul. Mereu același personaj. Nu poate fi prins.

— Dar viața noastră e în pericol. Să mergem de-aici ! strigai eu.

— Dacă sînteți cu mine, nu puteți păți nimic. Eu sînt arhitectul orașului, funcționar municipal ; nu atacă administrația. Cînd voi ieși la pensie, se schimbă situația, deocamdată însă....

— Să mergem de-aici, spusei eu.

Ne îndepărtăm cu pași mari. Mă grăbeam să plec din cartierul de lux. „Bogații nu sînt totdeauna fericiți !“ mă gîndii eu. Mă cuprinse o disperare cumplită. Mă simții zdrobit de oboseală, strivit, trăind degeaba. „La ce bun totul, îmi spuneam, dacă tot acolo ajungem ?“

— Sperați să-l arestați înainte de a ieși la pensie ? întrebai eu.

— Nu e ușor!... vă dați seama că facem tot ce ne stă în putință... răspunse el, cu un aer posomorît. Apoi : nu pe acolo, o să vă rătăciți, vă învîrtiți tot timpul în cerc, nu faceți decît să vă întoarceți pe unde ați mai fost....

— Arătați-mi drumul... Ah, ziua începuse atît de bine. Mereu am să-i văd pe acești înecați, imaginea asta n-o să-mi iasă niciodată din minte !

— Nu trebuia să vă arăt....

— Ei și, e mai bine să cunoști totul, e mai bine să cunoști,,,,

În cîteva clipe ajunserăm la ieșirea din cartier, la capătul aleei care dă în Bulevardul Exterior, în stația tramvaiului care traversează orașul. Erau acolo oameni care așteptau. Cerul se întunecase. Înghețasem. Îmi pusei din nou pardesiul, îmi legai fularul în jurul gîtului. Ploua mărunt, apă amestecată cu zăpadă, pavajul era ud.

— Vă întoarceți imediat acasă ? spuse comisarul (astfel aflai că era și comisar). Aveți timpul să beți un pahar....

Comisarul părea să-și fi recăpătat buna dispoziție. Eu nu.

— E o crișmă, acolo, lîngă stație, la doi pași de cimitir, se vînd și coroane de flori.

— N-am nici un chef, știți....

— Nu spune așa. Dacă te-ai gîndi la toate nenorocirile de pe lume ai muri. Tot timpul sînt copii strangulați, bătrîni înfometați, văduve, orfani, muribunzi.

— Da, domnule comisar, dar după ce-am văzut de aproape, cu ochii mei am văzut... nu pot să rămîn indiferent.

— Ești prea impresionabil, răspunse însoțitorul meu, bătîndu-mă cu palma pe umăr.

Intrarăm în prăvălie.

— O să încercăm să te consolăm !... Două jumătăți ! comandă el.

Ne așezarăm lîngă fereastră. Patronul, gras, în vestă, cu mînecile suflecate lăsînd să i se vadă brațele enorme și păroase, veni să ne servească :

— Pentru dumneavoastră, am o bere straşnică !

Făcui un gest să plătesc.

— Lasă, lasă, spuse comisarul, eu plătesc rîndul ăsta.

Continuam să fiu abătut.

— Măcar, spusei eu, să-i aveți semnalmentele !

— Păi le-avem. Cel puțin, cele sub care operează. Fortretul lui e afișat pe toate zidurile.

— Cum ați făcut rost de el?

— A fost găsit asupra înecaților. Unele din victime, aflate în agonie și readuse la viață pentru cîteva clipe, au putut chiar să ne furnizeze și precizări suplimentare. Știm și cum procedează. De altfel, toată lumea din cartier știe.

— Atunci de ce nu sînt mai prudenți ? N-au decît să-l evite.

— Nu e atît de simplu. Iți spun, în fiecare zi sînt doi sau trei care cad în cursă. Iar el nu se lasă niciodată prins.

— Nu pot să înțeleg.

Eram uimit să observ că asta părea mai degrabă să-l amuze pe arhitect.

— Uite, îmi spuse. acolo, la stația de tramvai, dă el lovitura. Cînd pasagerii coboară ca să se ducă acasă, le iese în întîmpinare, deghizat în cerșetor. Se tînguie, cere de pomană, încearcă să-i înduioșeze. Trucul obișnuit : a ieșit din spital, caută de lucru, n-are unde să doarmă. Nu așa reușește, asta nu-i decît o introducere. Are nasul fin, își alege un suflet bun. Înfiripă o conversație cu el, se ține scai, nu-l lasă să-i scape. Îi propune să-i vîndă mici obiecte pe care le scoate din coș, flori artificiale foarfeci, miniaturi obscene, tot felul. În general e refuzat, sufletul cel bun se grăbește, nu are timp. Tot tîrguindu-se, ajung împreună în apropierea bazinului pe care-l știi. Atunci, pe neașteptate ultima încercare : îi propune să-i arate fotografia colonelului. Nimeni nu poate rezista. Cum nu mai e destulă lumină, sufletul cel bun se apleacă să vadă mai bine. În momentul acela, e pierdut. Profitînd de faptul că e cufundat în contemplarea imaginii, îi dă brînci, acesta cade în bazin și se înecă. Lovitura a reușit. Nu mai are altceva de făcut decît să-și caute o nouă victimă.

— Extraordinar e că știi și totuși te lași surprins.

— E o capcană, ce vrei să faci. E foarte vicleană. N-a fost niciodată prins asupra faptului.

Mașinal mă uitai la oamenii care tocmai coboriseră din tramvai. Nu era printre ei niciun cerșetor.

— N-ai să-l vezi , îmi spuse comisarul, ghicindu-mi gîndurile, știe că sîntem aici.

— Poate că ați face bine să postați în locul acesta un inspector în civil, care să stea aici în permanență.

— E imposibil. Inspectorii noștri sînt ocupați pînă peste cap, au altceva de făcut. De altfel și ei ar vrea să vadă fotografia colonelului. Deja cinci dintre ei s-au înecat în felul ăsta. Ah ! dacă am avea probe, am ști unde să-l găsim !

Mă despărții de însoțitorul meu, nu fără a-i mulțumi că a binevoit să mă conducă prin frumosul cartier, și totodată că s-a lăsat cu atîta amabilitate intervievat în legătură cu toate aceste crime de neiertat. Vai, instructivele sale dezvăluiri nu vor apărea în nici un ziar, nu sînt jurnalist, nu m-am lăudat niciodată că sînt. Informațiile comisarului-arhitect au fost absolut benevole. Ele m-au umplut de spaimă, gratuit. Mă întorsei acasă cuprins de o neliniște pe care n-o pot defini.

Edouard mă aștepta în salonul cu toamnă veșnică, cu tavanul jos, întunecat (lumina electrică nu merge decît ziua). Era acolo, așezat pe un cufăr, lîngă fereastră, îmbrăcat în negru, plăpînd, cu fața palidă și tristă, ochii îi ardeau. Fără îndoială că încă mai avea febră. Observă că mă apasă ceva și mă întreabă care-i pricina. Cînd am vrut să-i explic cum stă treaba, mă opri de la primele cuvinte : cunoștea povestea, mă informă el cu vocea lui tremurătoare, aproape de copil, era chiar surprins că n-o cunoscusem și eu mai demult. Tot orașul știa. De aceea nu-mi vorbise niciodată despre asta. Era un lucru de mult cunoscut, asimilat. Regretabil, desigur.

— Foarte regretabil, făcui eu.

La rîndul meu, nu-i ascunsei că eram surprins că nu se arată mai tulburat. La urma urmei, poate că eram nedrept, poate că ăsta era răul care-l măcina, căci era tuberculos. Nu poți să știi ce e în sufletul omului.

— Dacă am merge să ne plimbăm puțin, spuse el. Te aștept de o oră. Îngheț aici la dumneata. Precis că afară e mai cald.

Deși eram deprimat, obosit (aș fi preferat să mă duc la culcare), acceptai să-l însoțesc.

Se ridică în picioare, își puse pălăria de fetru împodobită cu crepdeșin negru, pardesiul gri-fer, își lua servieta grea, burdușită, pe care o scăpă din mînă înainte de a face vreun pas. Aceasta se deschise în cădere. Ne repezirăm amîndoi în același timp. Dintr-unul din buzunarele servietei se împrăștiară fotografii reprezentînd un colonel în uniformă de gală, mustăcios, un colonel oarecare, o mutră cumsecade, mai degrabă înduioșătoare. Așezarăm servieta pe masă, ca să scotocim mai ușor ; mai scoaserăm din ea sute de fotografii avînd același model.

— Ce înseamnă asta ? întrebai eu, asta-i fotografia, faimoasa fotografie a colonelului ! O aveai acolo și nu mi-ai vorbit niciodată despre ea !

— Nu mă uit toată ziua în servietă, replică el.

— E totuși servieta dumitale, nu te desparți niciodată de ea.

— Asta nu-i un motiv.

— Hai, să profităm de ocazie, cît e aici, să mai căutăm.

Își viri, și în celelalte buzunare ale enormei sale serviete negre, mîna sa prea albă de infirm, cu degetele îndoite. Scotea (cum de putea să țină toate lucrurile alea înăuntru) neînchipute cantități de flori artificiale, poze obscene, bomboane, pușculițe, ceasuri de copil, pioneze, tocuri, cutii de carton, ce să mai spun, tot felul de fleacuri, țigări (Aste sînt ale mele, spuse el). Nu mai era loc pe masă.

— Sînt lucrurile monstrului ! strigai eu. Sînt toate la dumneata !

Habar n-aveam de ele.

— Golește totul, îl încurajai eu. Haide !

El continua să scotocească. Cărți de vizită ieșiră la iveală cu numele, adresa criminalului, buletinul de identitate cu fotografie, apoi, într-o cutie, fișe cu numele tuturor victimelor ; un jurnal intim pe care-l răsfoirăm, cu mărturisirile sale detaliate, proiectele, planul de acțiune în cele mai mici amănunte, declarația de credință, doctrina sa.

— Ai aici toate dovezile. Putem face să-l aresteze.

— Nu știam, bîlbîi el, nu știam...

— Ai fi putut să cruți atîtea vieți omenești, îi reproșai eu.

— Sînt zăpăcit. Nu știam. Nu știu niciodată ce am, nu mă uit în servietă.

— E o neglijență de nepermis, spusei eu.

— Îmi cer iertare. Sînt adînc mîhnit.

— În sfîrșit, Edouard, oricum, lucrurile astea nu s-au băgat ele singure acolo. Le-ai primit, le-ai găsit !

Mi se făcu milă. Se făcuse roșu la față, cu adevărat rușinat.

Făcu un efort de memorie.

— A, da ! strigă el după cîteva secunde. Acum mi-amintesc. Criminalul îmi trimisese jurnalul său intim, notele și fișele sale de mult timp, rugîndu-mă să i le public într-o revistă literară, era înainte de săvîrșirea omorurilor ; îmi ieșise cu totul din minte. Cred că nici n-avea de gînd să le săvîrșească ; probabil că abia pe urmă s-a gîndit să-și pună în aplicare planurile ; în ce mă privește luasem toate astea drept niște reverii științifico-fantastice fără nici un fel de urmări. Îmi pare rău că nu m-am gîndit la problema asta, că n-am pus toate aceste documente în legătură cu evenimentele petrecute.

— Legătura e totuși aceea dintre intenție și realizare, nici mai mult nici mai puțin, e limpede ca bunăziua.

Din servietă, mai scoase și un plic mare pe care îl deschiserăm ; era o hartă, un plan foarte exact în care erau indicate toate locurile unde se găsea asasinul, precum și orarul său exact, minut cu minut.

E simplu, spusei eu. Avertizăm poliția și numai rămîne decît să-l înșface. Să ne grăbim. birourile poliției sînt deschise doar pînă seara. Pe urmă, nu mai e nimeni acolo. Pînă mîine, ar putea să-și modifice planurile. Să mergem la arhitect, să-i arătăm dovezile.

— Sînt de acord, spuse Edouard, mai degrabă indiferent.

Ieșirăm în fugă. Pe culuar, o îmbrîncirăm, în trecere, pe portăreasă : „E ceva de...“ țipă ea. Restul frazei se pierdu în vînt.

Pe șosea, cu sufletul la gură, a trebuit să încetinim. La dreapta, cît vedeai cu ochii se întindeau cîmpurile arate.

La stînga, primele clădiri ale orașului. Drept în fața noastră, soarele la asfințit împurpura cerul. Pe amîndouă părțile, arbori rari, fără frunze. Trecători puțini.

O luarăm de-alungul liniilor de tramvai (oare nu mai circula?) care se întindeau hăt departe, pînă la orizont.

Trei sau patru mari camioane militare, venite nu știu de unde, blocară pe neașteptate drumul. Erau oprite la marginea trotuarului, în locul acela trotuarul cobora sub nivelul șoselei care, din cauza aceasta, părea supraetajată.

Edouard și cu mine furăm nevoiți să ne oprim pentru o clipă: din fericire, căci asta îmi îngădui să observ că prietenul meu nu avea servieta la el: Ce-ai făcut cu ea, credeam totuși c-o ai cu dumneata? îi spusei eu. Zăpăcitul! În graba care ne cuprinsese, uitase servieta acasă.

— N-are nici un rost să mergem la comisar fără dovezi ! Unde ți-e gîndul ? Ești uluitor ! Întoarce-te repede și caut-o. Eu sînt nevoit să-mi continui drumul, trebuie măcar să mă duc la prefectură, să-l previn pe comisar cît mai e timp. Grăbește-te, întoarce-te, încearcă să mă ajungi din urmă cît mai repede. Prefectura e tocmai la capăt. Într-o afacere ca asta, nu-mi place să fiu singur pe drum, e dezagreabil, îți dai seama.

Edouard dispăru. Mi-era destul de frică. Trotuarul se lăsa și mai mult, în așa hal că ar fi trebuit construite niște trepte, patru, exact, pentru ca pietonii să aibă acces la șosea. Eram chiar lîngă unul dintre camioa-

În românește de D. TEPENEAG

(Continuare în pagina a 7-a)

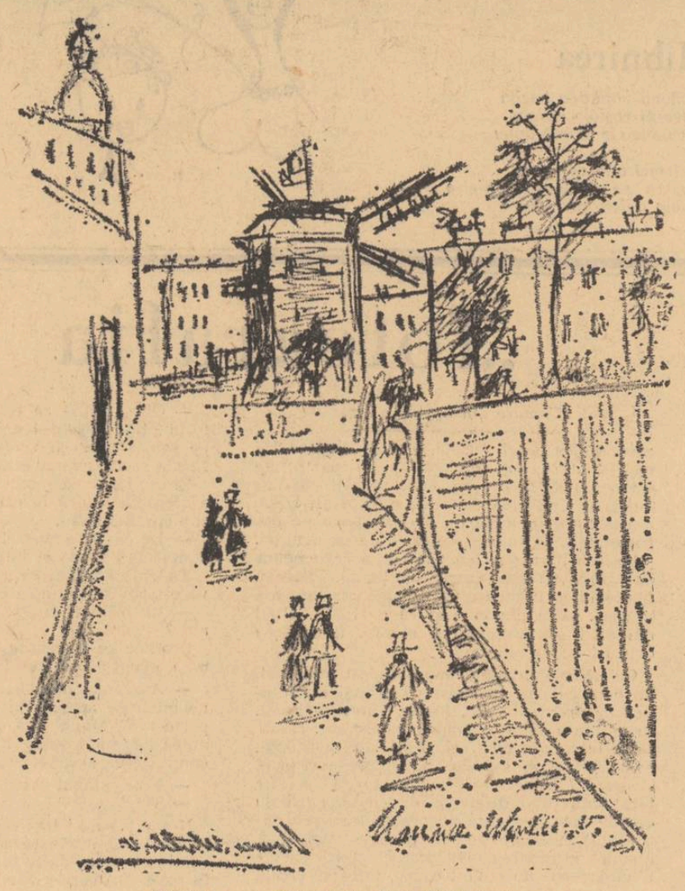

UTRILLO — „STRADĂ ÎN MONTMARTRE“

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Nichita Stănescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII“

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiul Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
47 (395)
Sîmbătă,
22 noiembrie
8 pagini — 1 leu

Oaspetele de onoare

Unul din elementele esențiale ale prozei de substanță este implicarea politică a scriitorului în problemele societății în care el trăiește și lucrează. Prin implicare sau atitudine politică nu înțelegem un act simplist și simplificator. Desigur că pe un prozator aspectele negative sau pozitive ale societății îl interesează în aceeași măsură ca pe orice cetățean sau ca pe un publicist, însă pentru el observarea faptului reprezintă doar punctul de plecare, un ecou retrimis în conștiință și amplificat în laboratorul ei de lucru în vederea alcătuirii unui ansamblu cu înțelesuri mai adînci, mai durabile și de aceea mai acut prin critica făcută, deși nu direct făcută. Au fost scriitori care, înțelegînd rău această menire, s-au exprimat în opera lor cu mijloacele retoricii, făcînd în mod facil politică prin exagerare sau prin confundarea genurilor. După cum au existat și alții care, transcriind realitatea „cît mai fidel", au trădat-o.

O asemenea înstrăinare față de arta atît de complexă și de reflexivă a prozatorului, i-ar da dreptate lui Stendhal care, referindu-se la politica măruntă și facilă introdusă în literatură, spune că e ca „un foc de pistol tras în mijlocul unui concert". Și totuși Stendhal a făcut politică în sens superior, detestînd politica meschină. Fie că ne-a arătat clerul și armata în **Roșu și Negru**; fie că eroul **Mănăstirii din Parma** intră în intriga cărții alergînd în galopul calului plin de praful bătăliei de la Waterloo și de o admirație sacră pentru împăratul Europei, admirație ce suferă mai tîrziu modificări de calitate, înseși modificările politice ale epocii. Cîți tineri din lume, înzestrați și ambițioși — întorcîndu-ne la aceeași frescă pictată în roșu și negru — nu s-au simțit suspendați în gol, între clasa neavută și clasa avută, tocmai acest gol distrugîndu-le viața, inechitatea socială mărturisită și de aristocrata Matilde de la Molle ce dădea o lecție politică nobilimii, punînd noblețea inteligenței și curajului deasupra nobleței dobîndită numai prin naștere ...Să mai amintim de Balzac? De secretarul politic și financiar al epocii în care Romeo ar fi spus: „Te iubesc ca pe un milion!" De **„Posedații"** lui Dostoievski? De sumbrele încleștări ale parvenirii din opera lui Faulkner, producînd acele stranii efecte de conștiință, acel vîrtej infernal de patimi și de obsesii? Cine a surprins, mai adevărat, tragedia răscoalei de la 1907 decît Liviu Rebreanu care nu era nici istoric, nici om politic — fiind prin genialitatea artei sale și una și alta așa cum un mare prozator, ajungînd prin profunzimea intuiției artistice la rădăcinile existenței, se poate substitui oricărei profesii sau cunoașteri.

Există însă — pentru cine înțelege greșit repulsia lui Stendhal față de politică, pentru cine se lasă sedus de plasticitatea metaforei, ignorînd secreta tentație a triplei sale cariere de ofițer, de diplomat și de scriitor — există pentru un asemenea ins posibilitatea unei grave erori. Acea eroare (exact eroarea pe care însuși Stendhal n-a făcut-o) de a se situa în afara sensului ultim al politicii: locul omului în lume. Socotind numai ambiția lui Stendhal, de altfel realizată, de a căpăta în stil precizia unei fraze din codul penal (și codul penal este textul cel mai plin de consecințe sociale) țelul său se confunda cu demontarea atentă și rece a unui mecanism, psihologic pe cît de politic în esența lui. Ar fi o concepție în orice caz ieșită din condiția morei literaturi, concepția ce vede în scriitor un simplu „truver" bun să rostească la serbări texte idilice. Această concepție superficială și evazionistă ar fi complet străină de datoria povestitorului epocii noastre, profund angajat în destinul tuturor. Și dacă vom vorbi în termeni fundamentali, în înțelesul în care un scriitor francez comunist afirma profetic mai demult că „era fundamentalului reîncepe" și dacă vom da literaturii noastre și omului, grandiosului ei subiect, cu luminile și cu umbrele lui — un destin — destinul acela sau **fatum**-ul nostru modern nu poate fi decît Politica, identificînd-o cu eroica străduință de eliberare a omului de orice servitute.

Proza de substanță, proza de curaj civic și artistic, de participare și de intensitate nu-și poate găsi un scop mai nobil, vrednic să i se dedice o viață de muncă.

*

Discuția deschisă de revista noastră pe temele prozei a prilejuit pînă în prezent cîteva intervenții de un real interes. Vom continua să publicăm schițe și nuvele cît mai variate, ca un sondaj în ceea ce estetica noastră a numit, cu un termen intrat în obișnuință, „diversitatea stilurilor".

Redacția manifestă toată atenția și grija pentru aceste căutări sau experimente, așteptînd însă ca din mijlocul acestui tînăr și febril atelier de lucru, să apară glasul ales, glasul inimitabil, care să dea întîmplărilor vieții noastre tonul prozei de conflict și de problematică gravă. Sîntem încredințați că acel tînăr va sosi într-o zi, timid, neliniștit de propria forță a talentului său, neliniștit de darul prea greu și copleșitor de a mărturisi sincer, fără artificii — faptele povestite fiind strălucirea și aurul veritabil al artei sale.

Îl vom întîmpina cu dragoste și cu întreg respectul cuvenit unui oaspete de onoare.

L

ACTOR (Tanagra, epoca elenistică)

ÎN ACEST NUMĂR

Jurnal de poet de Ion Alexandru

În dulcele stil clasic de Nichita Stănescu

Poeme de Vasko Popa

Poșta redacției
de Fănuș Neagu și Cezar Baltag

Opinii despre proză

Scrisul nostru și timpul

Dacă există oameni care șlefuiesc pietre prețioase, există și din aceia atrași mai mult de marmoră sau de granit și de alte roci aspre. Nu materialul determină întîietatea între acești oameni; că a optat pentru unul din ele sau pentru altul — fiecare spune ce poate!

Explicîndu-mi înclinarea spre genul literar pe care îl practic nu am intenția nici să-l clasific între celelalte, nici să-l justific — și nici să merg pînă la capăt. Aici sînt doar gînduri, picurate, din care s-ar putea construi o teorie numai dacă ar fi necesară...

De pildă:

Cînd omul simte nevoia să transmită altora ceva din al său, își alege calea de exprimare cea mai acordată cu el însuși, în complexa lui alcătuire spirituală. De cele mai multe ori, poate totdeauna, se naște cu ea și o poartă în el supus chinurilor, pînă o găsește. Iar dacă și-o ignoră, zadarnic caută alta... N-a fost un singur pictor pe lume, amăgit de vioară.

Sau, de pildă:

Îmi place mai mult muzica simfonică decît cea de cameră, dar totdeodată n-am nici o slăbiciune pentru fanfară; nu mi-e teamă deci că preferințele mele ar fi determinate de sunetul penetrant al unor instrumente autoritare. Determinantă este, în cazul de față, complexitatea genului. Am socotit totdeauna de altfel, că între roman și simfonie există înrudirea cea mai directă, ca să nu adaug cît sînt de asemănătoare prin construcție și prin puterea de demonstrație.

Poemul și liedul, genuri de cizelură, înrudite cu diamantul, exprimă o **stare**, și întru aceasta puterea lor poate să atingă sublimul.

Romanul și simfonia unesc **toate** stările noastre; ele au un program care, chiar dacă nu duce pînă la ultimul gînd al omului, acoperă, măcar prin intenție și apoi prin sugestie întreaga lui viață, cu toate aspirațiile.

Și încă:

Îmi plac vitezele mari, cum îmi plac drumurile care duc departe. Între ape prefer mările, iar în geometrie m-au obsedat polii pămîntului și ecuatorul.

N-am încotro și mă plimb prin parcuri, din nevoia de mișcare a citadinului; satisfacția luată astfel e doar musculară și de loc sufletească. Orizontul este prima escală acceptabilă în trebuința de a străbate spațiul; între un orizont și altul se scrie o carte. Cînd ai sfîrșit-o, pornești către alta, fiindcă odată ajuns la termen, s-a ivit un alt orizont în față. Asemeni Olandezului Rătăcitor sîntem blestemați să nu ne oprim și să nu ne putem întoarce.

Fie binecuvîntată această îngrozitoare pedeapsă!

Apoi:

Fiecare epocă a generat un stil care adesea a vrut să le anuleze pe cele anterioare, după ce se născuse din ele. Este o ingratitudine perpetuă și universală, din fericire benignă, fiindcă niciodată pînă astăzi n-a putut fi anulat ceea ce trebuia să rămînă.

Dar admit dreptul oricărei generații noi de a le contesta pe celelalte, cu condiția să țină seama că și ea va fi contestată.

Și încă mai departe:

Îmi revizuiesc o carte de acum două decenii; pînă deunăzi îmi plăcuse — azi mi se pare inacceptabilă. Am analizat-o demoralizat, și la fel am făcut cu mine, spre a vedea ce mai poate fi salvat din fiecare.

În ceea ce privește cartea, nu-i resping fondul, nici ideile; sînt mult mai vechi decît mine — au secole sau milenii. Anacronic mi se pare chipul cum le propun oamenilor.

În douăzeci de ani lumea, supusă tensiunilor foarte înalte, aproape electrocutată, a parcurs etape cosmice. De-ar fi să amintesc doar transplantarea inimii omenești și zborul omului în lună, și tot e de-ajuns spre a conveni că trebuie să revizuim multe în noi, grabnic și profund — și printre altele felul de exprimare.

Ideea vecină:

Există o literatură care și-a cîștigat locul permanent în cultura omenirii și pe care n-o mai poate retuşa nimeni. Nu va fi negată cît vor rezista tomurile, dar cred că, după o vreme, după o eră, se va merge la ea doar ca la o mărturie, cum se face astăzi cu literatura

Radu TUDORAN

(Continuare în pag. 3)

avant-premieră editorială

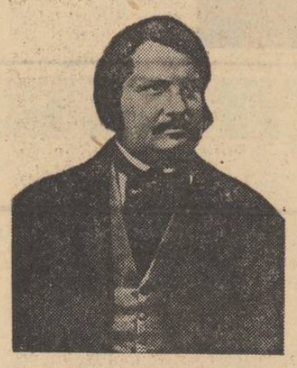

BALZAC

„Istoria celor treisprezece"

Traducerea aparține lui H. Grămescu (E.L.U.).

MATEI CĂLINESCU

„De la romantism la simbolism"

Cercetare asupra originilor poeticii moderne. (E.L.U., seria „Eseuri").

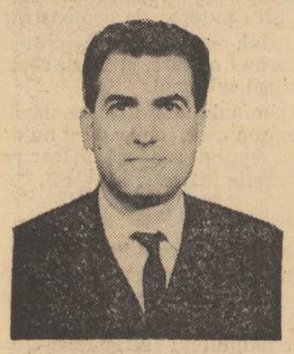

ADRIAN MARINO

„Modern, modernism, modernitate"

O documentată analiză a unor concepte estetice de stringentă actualitate. (E.L.U., seria „Eseuri").

PETRU POPESCU

„Prins"

Tînărul poet, prozator și eseist va publica în curînd un roman cu tematică citadină. (E.P.L.).

«VÎNTUL ȘI PLOAIA»

de zaharia stancu

Cele trei volume ale lui Zaharia Stancu apărute de curînd la Editura pentru literatură, grupate sub titlul *Vîntul și ploaia*, își fixează ca centru de observație și analiză un județ din Țara de Jos, cu cîteva zile înaintea alegerilor din toamna anului 1946, eveniment de o însemnătate cunoscută pentru evoluția ulterioară a societății românești. Continuînd ciclul *Rădăcinile sînt amare*, substanța narativă a cărții *Vîntul și ploaia*, cu un loc și un timp determinat, polarizează, prin memoria scriitorului și a personajelor sale cu biografii dintre cele mai neașteptate, dar cu toate acestea, biografii, un cîmp mult mai vast de investigare, începînd cu satul Omida de pe „lunga, îngusta și săraca Vale a Călmățuiului", avîndu-l drept unic prinț pe copilul descult Darie, și terminînd cu marile lovituri politice din preajma curții regale. Ne aflăm deci în fața reconstituirii unei epoci prin intermediul existenței reale a eroilor săi, unii cu o prezență constantă, alții pasageră, așa după cum o spune și autorul la un moment dat: „Acum cînd ostenesc asupra acestor pagini *care sînt mai mult de memorialistică decît de roman* — caut să-mi aduc bine aminte fiecare amănunt, să nu trec cu vederea nimic din ceea ce a fost important și să nu îngădui fanteziei să adauge ceva ce n-a avut loc. Numele personajelor din acest capitol, ca, de altfel, numele personajelor din această întreagă carte, nu corespund totdeauna numelor pe care personajele reale le-au purtat în realitate. Unor personaje ca Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Brătianu, Mihai și Ion Antonescu și altora din aceeași categorie sau *cam* din aceeași categorie, le-am păstrat în carte numele pe care ele le-au purtat în viața lor particulară și în viața lor publică. Altor personaje le-am dat, din milă dacă vreți, sau din dorința de a nu face să sufere într-un chip sau altul urmașii lor, nume născocite. Dar, la scrierea acestei cărți, nu numele reale sau născocite m-au preocupat ci oamenii înșiși, oamenii înșiși și mai ales faptele lor" (s. a. pp. 44—45, vol. III).

Autenticitatea literaturii-document, atunci (și mai ales atunci) cînd o astfel de literatură antrenează o problematică socială de un interes mai larg și personaje ale căror acțiuni sînt controlabile istoric, indiferent dacă sursele de informație le constituie pagina scrisă, memoria orală sau chiar imaginația reproductivă (nu creatoare), o asigură, în primul rînd, legea morală căreia i se supune autorul. În măsura în care artistul va ști să renunțe la imperativele artei — și în primul rînd la acela al invenției, al creației unei lumi fictive, posibile și nu reale — în aceeași măsură faptele se vor putea elibera de crusta prejudecăților și vor vorbi în limba semnificației lor esențial etice. Astfel, cînd estetul se retrage cu modestie din fața evenimentului real, locul său va fi luat de un moralist autoritar.

Dar această autoritate cucerită prin dreptul de a judeca faptele oamenilor după o lege morală unică și desăvîrșită, acceptată ca un ideal de către comunitate, va determina, pentru însăși diversitatea oamenilor asupra cărora se exercită, un tablou real, divers și interesant. Adică judecata morală asupra lumii reale, exercitată dintr-un unghi ideal, poate, atunci cînd rămîne consecventă în sine, să dea naștere unei opere de valoare estetică, întrucît procesul care are loc în cazul ficțiunii se desfășoară paralel, similar cu acela al reflectării din perspectiva unică a perfecțiunii. Acum vom înțelege interesul estetic pe care-l declanșează cronicile, memoriile, și cu atît mai mult scrierile de acest gen, recurgînd la micul artificiu al organizării literare.

Vîntul și ploaia cu cele trei volume ale sale (*Vulpea, Frigul, Roza*) are în centrul său dezbaterea pasionată a mutațiilor sociale și politice petrecute în conștiința oamenilor din județul Teliu după 23 August, așa cum se reflectă ele în actele acestora în cîteva zile dinaintea alegerilor din 1946. Povestitonul — erou al acestor evenimente — candidat în județ din partea Partidului Comunist, participă la o campanie electorală de o duritate extremă, în care forțele reacționare, din ce în ce mai izolate de popor, dar încă destul de puternice pentru a nu renunța cu ușurință la vechile privilegii, recurg, de regulă, la violență și crimă. Încleștarea forțelor sociale, dacă ținem seama că ea are loc pe fondul ruinei economice, provocate de război și secetă și în vuietul obsedant, năucitor al elementelor naturii dezlănțuite („Vîntul și ploaia"...), creează o atmosferă de mister și teroare, așa cum le cere arta. Nu există o gradație, o evoluție a personajelor într-o acțiune unitară, din acest punct de vedere nu avem a face cu un roman, așa după cum sublinia și autorul, în paragraful citat. Dar avem o atmosferă, o muzică de fond înnegurată și amară, unde și speranța săracilor în viitorul lor mai fericit se aude scrișnită. Văduva primarului comunist din Blajini, Mardare, ucis de ofițerii Cioranu de la Moșia Cîrna, disperată — cu cei șapte copii ai săi, umblă tînguindu-se și blestemînd, ca însăși asasinii soțului său: „Pentru tine a murit, mă, Mardare al meu... ca să fii tu deputat... Ca să fii tu deputat și ca să fie partidul vostru la putere... Spuneai, mai alaltăieri, că voi, comuniștii, o să ne aduceți fericirea... Cine v-a cerut vouă să ne faceți fericiți? De ce nu ne-ați lăsat cu necazurile noastre? Că avem destule... Cine v-a chemat, mă, și cînd v-am cerut noi, oamenii de pe-aici, să ne faceți fericiți?" (pp. 326—327). Dar tot ea, cu cei șapte copii în jur, durere vie, va vota cea dintîi, îndemnîndu-și consătenii, cu o hotărîre impresionantă: „Văduva lui Mardare votă, își luă gemenii în brațe, iar ceilalți i se agățară, ca de obicei, de poale. Ieșită pe prispă strigă:

— Oameni buni, votați fiecare după cum vă îndeamnă inima, că astăzi oamenii sînt liberi și țara e liberă, dar să știți că eu una am votat pentru comuniști... pentru comuniști... Am votat așa cum ar fi votat și Mardare al meu. Cum ar fi votat Mardare al meu dacă ar mai fi trăit... Dacă ar mai fi trăit..." (p. 389).

Punctul comun al personajelor atît de eterogene ale cărții, locul lor geometric în estetica acestui roman — memorial de epocă, îl constituie, așa după cum am mai spus, atitudinea, poziția față de idealul moral al comunismului. În funcție de acest ideal, eroii lui Zaharia Stancu sînt buni sau răi, aparțin lumii de ieri sau celei de mîine. Deși nu toți, de exemplu, sînt angrenați în alegerile din județul Teliu (o mare parte dintre ei nu participă la timpul prezent în carte, ci sînt reînviați de fluxul memoriei) avem mereu în față, prin atitudinea inflexibilă a scriitorului, aceeași scară de valori umaniste, comuniste, după care se aproximează actele oamenilor. Unul dintre cei mai curați eroi comuniști, un model de echilibru și blîndă înțelegere, fără ca prin aceasta să se transforme într-o abstracțiune, într-un mesaj al transcendenței mereu netulburată și egală cu ea însăși, este Licu Oroș, militant vechi al partidului, trecut prin luptele ilegale și închisorile reacțiunii capitaliste. Un alt activist al județenei de partid, Clemente Țigănuș, nu mai puțin devotat cauzei și nu mai puțin pur în motivarea actelor sale, se manifestă rigid ca un apostol, clipele de tandrețe recunoscîndu-și-le aproape ca pe niște slăbiciuni. Un așa-zis „trimis de la Centru" cu misiunea specială de la Interne de a „supraveghea" alegerile, Mosorel Bărbuță, se dovedește un arivist, periculos pentru însăși misiunea ce i se încredințase, prin pactizarea cu prefectul fals comunist Zenobie Bușulenga.

Dar cel mai atrăgător personaj colectiv (aproape de culoarea Westernului) al lui Zaharia Stancu, în care s-a acumulat și înțelepciunea, și hotărîrea, și sărăcia, și curajul poporului, pare a fi neamul Gînjilor din satul Urlăvînt. Ginjii nu au prenume (numai la asasinarea unuia dintre ei, aflăm că e Iftodie), ei sînt un nume, o dinastie autentică de eroi populari, comuniști intransigenți cu dușmanul, gata oricînd să apere lumea care se naștea, alergînd pe caii lor mici și iuți în cele mai primejdioase și îndepărtate colțuri ale județului, la orice oră din zi și din noapte. Zaharia Stancu a învestit în acest mic trib de luptători lucizi o vitalitate neînfricată și o generozitate jubilantă.

Avînd ca nucleu biografiile unor personaje adunate, intersectate la „timpul prezent" prin interesele opuse și contradictorii ale alegerilor parlamentare (pe de o parte comuniștii ca Licu Oroș, candidatul — autorul —, Țigănuș, Gînjii etc. etc. iar pe de alta fostul ministru liberal Pierre Tăpoiu, foștii legionari Bosoancă, Marei Cosîmbescu și chiaburii din satul Temeiu), memorialul politic al lui Zaharia Stancu este fragmentat de numeroase incursiuni în memoria antebelică, unele de o virulență pamfletară adecvate reacțiunii burghezo-moșierești, altele numai satirice, fără a lipsi rarele clipe ale unor evocări lirice. De rînjetul „Dințosului" nu scapă nici dr. Ganciu din satul Omida (episodul cu cafeaua este, orice s-ar spune, prea „tare"), nici pictorul ratat Dioclețian, nici aerele de genialitate ale lui Ludovic Schimbașu (cine știe ce romancier cunoscut și elevilor de școală se ascunde după masca acestui nume „născocit"?) și nici un mecena ca boier Bordea (Bogdan — Pitești?). Dar tînărul fiu de țăran venit în București să cucerească înalta societate artistică se emoționează cu adevărat în casa poetului Balcanski (Macedonski), precum și lîngă patul de suferință al zugravului „damblagit" (Luchian ?). Lumea ziariștilor, a politicienilor mici și mari, a cafenelei și a manifestațiilor de stradă, a pogromurilor și asasinatelor politice din preajma ultimului război mondial completează o frescă și așa cu liniile de forță divergente.

Dacă nu există un schelet unic, o structură definită pentru toate avatarurile zecilor de personaje din cele peste o mie de pagini ale cărții, dacă unele biografii alunecă fără șansa de a se întîlni decît în nesansa lor de a locui același titlu, *Vîntul și ploaia* se citește cu interes pentru aerul său de autenticitate uneori aproape jurnalistică, alteori de un lirism plin de forță. În sensul ultimei observații și anume aceea referitoare la căldura poetică a textului, vom sublinia atmosfera de încordare și plumb a toamnei alegerilor, de parcă am participa la o tentativă de a zădărnici, prin apă și vînt, și nămol și beznă eforturile umane îndreptate spre cucerirea altui orizont, această zodie fiind simbolică, am crede noi, pentru bătălia care s-a dat, și pentru prețul ei. Dacă această stare obsesională a încleștării poate fi sugerată prin repetiții (Vîntul și ploaia... Vîntul și ploaia... Vîntul și ploaia...) nu este mai puțin adevărat că un anumit mod de a conversa al personajelor, devenit bun comun, estompează diferențele dintre ele, le umbrește uneori individualitatea, mai ales că dialogurile, deci expresia lor directă de obiectivare, acoperă cea mai mare parte a cărții. Vorbind despre calitățile lirice ale cărții lui Zaharia Stancu, trebuie să mai atragem atenția că printre cele mai pure pagini, antologice în acest sens, cititorul le poate găsi și în relatarea unui vis de o materialitate pe cît de impalpabilă, pe atît de tulburătoare în volumul I, Vulpea (pp. 202—213).

Dan LAURENȚIU

avant-premieră editorială

FRANCESCO PETRARCA

„Rime"

Traducere și note: Eta Boeriu. Prefața de Al. Balaci (E.L.U.)

TITU CONSTANTIN

„Ora închiderii"

Volum de schițe și nuvele (E.P.L.).

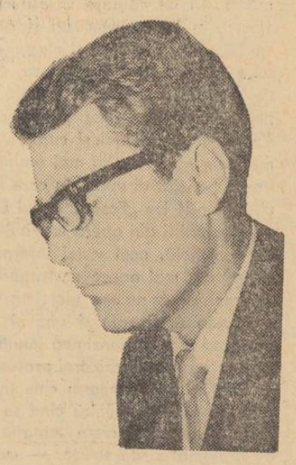

FLORIN MANEA

„A doua gravitate"

Versuri — debut editorial (Ed. Tineretului).

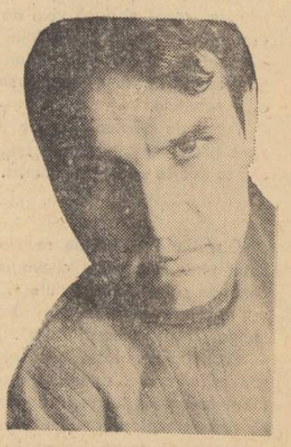

ILIE TĂNĂSACHE

„Înaintea ultimei căderi"

Nuvele și povestiri (Ed. tineretului).

breviar

Documente și manuscrise literare (II)

Al doilea volum de documente și manuscrise literare alese, *publicate, adnotate și comentate de Paul Cornea și Elena Piru, editate de Institutul de Istorie și teorie literară „G. Călinescu", include în sumarul său cîteva scrieri de sine stătătoare aparținînd lui Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, Petre Ispirescu, C.A. Rosetti și Vasile Alecsandri. Față de primul volum din această serie (apărut în 1968), cel de față nu mai publică acte, corespondență, fragmente de manuscrise ci direct* opere *literare. Nu mai trebuie subliniată valoarea istorico-literară a acestor contribuții și mai ales nu mai trebuie discutată oportunitatea publicării lor. Lucrarea acordă un spațiu mai mare ca de obicei aparatului critic, realizînd note și comentarii de interes științific, unele ajungînd la dimensiunile unor studii de istorie literară.*

Prima secțiune este consacrată lui Vasile Alecsandri, prin reproducerea manuscrisului francez 178 B.A.R., text ce reprezintă cea mai mare parte a creației sale lirice de limbă franceză. De menționat faptul că, spre deosebire de alte lucrări similare, cea de față, adresîndu-se unor persoane avizate, în mare parte specialiști, nu mai traduce textele franceze. În note se dau unele traduceri, efectuate, în epocă de un P. Poni, D. Gusti sau chiar de poet.

Notele lui Ion Ghica, intitulate Notes historiques sur les Principautés, *constituie o „schiță remarcabilă" a istoriei politice a Principatelor, de la Pacea de la Adrianopole pînă în pragul anului 1848. Manuscrisul lui Ion Ghica are în primul rînd o valoare istoriografică și numai în subsidiar o valoare istorico literară prin sugestiile de context ce le oferă, confirmînd încă o dată talentul de memorialist al autorului.*

Deosebit de interesant prin materialul ce intră direct în biografia scriitorului dar și în biografia epocii este Jurnalul *lui Petre Ispirescu. Același interes trezește și* Ciorna unui discurs *(în limba franceză)* despre istoria culturii și literaturii române *discurs pregătit de Mihail Kogălniceanu pentru un auditoriu străin cu scopul de a-l informa asupra literaturii noastre, de la origini pînă în jurul anului 1840.*

Cele 30 de scrisori ale lui C.A. Rosetti către soția sa Maria Rosetti, pe care cititorul le găsește în ultima secțiune a cărții, acoperă o perioadă cuprinsă între 25 noiembrie 1853—10 iulie 1854. „Ardentul" C.A. Rosetti oferă prin aceste epistole un prețios izvor informativ, furnizîndu-ne detalii istorice și prezentîndu-ne un document uman de o inestimabilă valoare psihologică. Ele consemnează, după caracterizarea editorilor, „cu acuitatea unui termometru hipersensibil", starea morală a autorului dar ne dau și o imagine autentică a unei iubiri adevărate.

ELENA CĂTĂLINA PRANGATI

Miza pe lumină

Versurile Elenei Cătălina Prangati sînt adevărate metamorfoze ale dragostei (Dragoste de iulie, Dragoste de septembrie *etc.), migrații sentimentale de o candoare frustă, jocuri panerotice ce nu par artificioase. „După furtuna privirilor" iubitul ei trebuie să se „prefacă-n ploaie" iar „cînd bîntuie viața — cel mai frumos dintre vînturi", poeta i se confiază într-un fel de descîntec vecin cu madrigalul:* Și nici nu știu dacă pot să respir, / Dacă îți pot tulbura nelogica pace / Te-aș ademeni și te-aș îneca în priviri / Asemenea trupului cu-o lucire de zi, să știi, / E mai mult decît viața și-i mai mult decît moarte / Să trăiești într-un loc unde ard ciocîrlii. (Dragoste de septembrie).

Volumul e o căutare („Brațele mele te caută, drum al tentație mai multă muncă și mai ales mai multă experiență spre a putea face cîndva în poezie, cum se exprimă în ultimul poem, „ordine fără metafore", „înflorind furtunos toate cuvintele deodată".

ANA MÂSLEA

Fructul apei

Tot un debut e și volumul Anei Mâșlea, poetă din aceeași generație cu Elena Cătălina Prangati și tot ieșancă. Dacă, îngroșînd mult asociațiile, am apropia poezia Elenei Cătălina Prangati de aceea a Magdei Isanos și a Anei Mâșlea de poezia Otiliei Cazimir. Dar asociațiile acestea sînt numai modalități didactice prin care încercăm să le conturăm un profil. La prima poetă nota dominantă era erotică, la cea de a doua, sentimentul naturii. Poezia Anei Mâșlea confirmă ipoteza prin care, într-un alt breviar arătam că-n literatura noastră acest sentiment n-a dispărut ca-n cele apusene. Pentru noi natura nu constituie o evaziune ci o coexistență organică. Pentru Ana Mâșlea toate lucrurile din natură sînt materiale și au răsfrîngeri senzoriale în oameni: Aud cum cade ziua din petale. / Fără de mine nu s-ar clinti un ram. / Au înflorit castanii, se sparge-n oră vîrsta. / Sînt anotimp fierbinte. Răcoare-n glas eram". (Anotimp fierbinte).

Deși aparent nostalgică, poeta iubește sălbăticia verii, mai mult decît elegia autumnală: cu frunzele toamnei pierdute își apără numai „sufletul de frig". Naturismul panvegetalizant e o coordonată a lirismului Anei Mâșlea: Pe unde treci numele meu poți să-l aduni / din ierburi, din foșnet de frunze, din dor". *Un fel de festivitate vegetală, mitologizată, străbate peste tot: fetele vin din cireșii cruzi. cu mamă de „frunze și zări", iar poeta trăiește o fobie a singurătății, învățînd cum să se apere de liniște. Inegal, volumul n-o poate defini încă pe Ana Mâșlea, dar anunță o sensibilitate delicată pe care, cu toate revoltele afișate solemn, o prinde bine apolinicul.*

LECTOR

în dulcele stil clasic

NICHITA STĂNESCU

Uneori

Mă visez în sala tronului
în cap la masa cea lungă
a cinei celei de taină
și bînd.
Roabele, patruzeci la număr
pe bezna nopții și strigăte de mine
cu strigăt,
au venit și-și piaptănă părul negru
și eu
la flacăra pieptenului
coborît de sus în jos pe șuvițe, pe plete, pe coamă
mă luminez.
Și-n tihnă rea
îmi beau paharul
cînd roabele patruzeci la număr
se piaptănă
și duhul electronului mă luminează.

Rîsul

Lovit e zeul, trist, și urlă
El are multe brațe, însă,
picioare numai două.
Urletul zeului nu este urlet
decît atîta vreme cît e țeapăn
și răzimat cu talpa de pămînt
Ha,
zeul de-a-ncălare rîde.
Este tristețea de-a-ncălare.
Aceeași moarte rea cu ochi magnetici
pe care zeul o urla cu talpa stînd peste pămînt...
La fel de trist cînd e-ncălare
la fel urlînd dar de-a-ncălare
de tropăitul sacadat al calului îmi pare
că zeul rîde.

Cîntec de încurajare

Așa cum țăranul se urcă cu tălpile
pe oalele arse
ca să le dovedească
rezistențe și de încredere
bune, la vînzare, —
îmi culc inima peste cuvinte
ca să le vădesc de nerupt
și zic :
Încurajez femeia să nască,
Iarba o încurajez să fie verde
Încurajez soarele să răsară !

Al meu suflet, Psyhée

A venit îngerul și mi-a zis :
— Ești un porc de cîine,
o jigodie și un rît,
Pute iarba sub umbra ta care-o apasă ;
mocirlă se numește respirația ta !
— De ce, i-am strigat, de ce ?
— Fără pricină !
A venit îngerul și mi-a zis :
— Mai străvezie este sticla
decît cel mai statornic gînd opac al tău !
În curînd ai să mori și viermi
îți vor forfoti în nări, în bot, în rît, în trompă !
— De ce, i-am strigat, de ce ?
— Fără pricină ! îmi zise îngerul...
Apoi îngerul, ah, îngerul, ah, îngerul, ah îngerul
a plecat cu aripi de aur zburînd
într-un aer de aur
Fluturi de aur
filfîiau în aura îngerului de aur
El zbura aurit,
el era cu totul și cu totul de aur.
El se îndepărta către o depărtare de aur,
în care apunea soarele de aur.
— De ce te îndepărtezi de la mine, i-am strigat
de ce pleci, de ce ?
— Fără pricină, mi-a răspuns, fără pricină...

Zvon

Fiarele înainte de zori
își scuturâ de pe sine tandrele putori,
damfurile, izurile,
pătratele, prizmele.

Răsare obișnuința, legea, idolul
nenăscutul, vag-plodul.
Este neliniștea care vestește
fiecăruia în singurătate că este.

Adică sudul,
adică nordul.

Plod

După o vreme de sterpie, vine-o vreme
cînd însuși timpul rămîne gravid
cînd însuși anul devine viermănos ca brînza
mîncată de zeul cel pofticios.

Sunetul pasului muierii mele
face bășici,
fiere gravidă de fiere
verde furnicat în urzici
și tu fermentație,
înmulțire a sinelui, natie.

Spleen

Ca și ouăle din puică
eu rămîn în tine, muică,
tu, cea care pururi clocșcă
m-ai luat ca și o ioșcă
și tot stai cu dumneata
peste umilința mea.
Și mă ții pînă la paște
ou pictat — un fel de moaște
neciocnit,
și nepupat
neiubit
și numărat.
Dacă tu m-ai lepăda
cum ar trece clipa rea
ora bună, luna bună
anul care te îngînă.
Dar eu stau și nu mă nasti
tu te plictisești și casti.

De dragoste

Ea stă plictisită și foarte frumoasă,
părul ei negru este supărat
mîna ei luminoasă
demult m-a uitat, —
demult s-a uitat și pe sine
cum atîrnă pe ceafa scaunului.
Eu mă înec în lumine
și scrîșnesc în crugul anului.
Îi arăt dinții din gură
dar ea știe că eu nu rîd,
dulcea luminii făptură
mie, pe mine mă înfățișează pe cînd
ea stă plictisită și foarte frumoasă
și eu numai pentru ea trăiesc
în lumea fioroasă
de de sub ceresc.

A mea

Singuratecă ea mă așteaptă să-i vin acasă.
În lipsa mea ea se gîndește numai la mine,
ea cea mai dragă și cea mai aleasă
dintre roabele sublime.

Ei i se face rău de singurătate,
ea stă și spală tot timpul podeaua
pînă o face de paisprezece carate
și tocmai să calce pe dînsa licheaua.

Ea spală zidul casei cu mîna ei
și atîrnă pe dînsul tablouri
ca să se bucure derbedeul, e-hei
căzut de la ușă-n ecouri.

Ea își așteaptă bărbatul bețiv
ca să-i vină acasă
și degetele albe și-le mișcă lasciv
pentru ceafa lui cea frumoasă.

Pregătindu-i-le de desbătat
ea ține în boluri și zeama acră,
părul lung și negru și-l întinde de la ușă spre pat
să nu greșească bărbatul niciodată
drumul predestinat.

Nedemn

Nedemn de fericire am plîns cu frunze verzi,
neîncăput de toamnă am nins,
capră dulce cu trei iezi
și un lup învins....

Fă-ți tu pat din trupul meu
pernă fă-ți din lacrima sărată
care-o plînge de-ancălare un zeu
peste viața mea pătrată.

Fie-ți inima mea pată
roșie de sînge
și interioară vacă
care te-alăptează, prunce...

Jurnal de poet

Rembrandt

În această toamnă s-au împlinit trei sute de ani de la moartea lui Rembrandt, copil de țărani olandezi al cărui nume a ajuns pretutindeni astăzi cunoscut.

La Amsterdam, orașul în care a trăit și a pierit pictorul, s-a deschis o expoziție comemorativă, care pe lîngă valorile ce le avea muzeul local a adunat pînze și gravuri din lumea întreagă, sărbătorindu-se astfel șoarta și adîncimea acestui țăran minunat.

Am stat zile în șir lîngă făcliile arzătoare ale acestui suflet, ce pîlpîie și astăzi pentru cel ce se apropie și-am dat într-o seară peste o biserică înghețată în cartierul săracilor din Amsterdam, peste piatra de mormînt săpată în zidul bisericii și străjuită de licărul crizantemelor și-n singurătatea clopotului.

I-am cercetat apoi casa de lucru din vremile mai bune, cînd încă nu pierduse totul, casa cu scară lăuntrică și odaia sa de lucru cu piese rare din Orient și fel de fel de ciudățenii pierite cu vremea.

Căci a-i înțelege pînzele, e foarte bine unui pictor să-i cunoști neamul și viața cît se poate.

Rembrandt nu-i ceea ce ne putem închipui despre oamenii minunați, înafara nevoii și mizeriei omenești.

În tinerețuri, venit de la sat la oraș, plin de talent, copilul Rembrandt a fost luat pe brațe de toată lumea ; pînzele i se cumpărau imediat și pacea între o lume bogată care se vroia fotografiată pe pînză și tînărul talent se vede că stăruia.

O fată bogată și l-a luat ca bărbat, i s-a născut un prunc și vremea bună iată că începe să se întunece. Pruncul său Titus, întîlnit în atîtea lucrări, moare la scurtă vreme după moartea maicii, Saskia și Rembrandt rămîne din ce în ce mai împrejmuit de singurătate și uitare.

Sfîrșitul îl găsește în cartierul săracilor. Complet uitat și necunoscut, într-o casă fără foc și pîine, unde lucrează cu ultimele lumini, dezlegîndu-și destinul din adîncurile unei singure cărți, carte pe care s-a străduit o viață să și-o apropie și chipurile căreia le-a așezat pe placa de gravor ori pînza culorilor.

Aceasta ar fi pe scurt un fel de privit asupra desfășurării vieții lui Rembrandt.

Ceea ce găsim astăzi în munca lui strînsă pe aproape opt sute de lucrări, risipite prin lume, e greu de înșirat în două cuvinte. Va trebui să treacă ani și să revenim mereu asupra acestor lumini și chipuri pentru a da peste un înțeles.

Limpede apare însă că în lucrările cele mai vestite și mai grăitoare se lucrează numai cu lumina pe întuneric. Negru și alb așadar. Peisajele nu există, totul e sorbit în întuneric și din șimburele acestui întuneric se revarsă maica lumină ; adîncă și grea și iluminatoare. Toate se întîmplă pe întuneric într-o atmosferă grea și apăsătoare peste care și în care izbucnește o flăcăruie.

Chipul omului apare astfel miraculos ca cea mai minunată izbîndă, biruitor al întunericului.

Chipul omului, zămislit din lumină, fiind însuși fiul ei, este tot ceea ce interesează în lume. Acest chip de om pus în Lumină este semnul că întunericul a trecut și că binele și nădejdea s-au așezat pe pămînt. Această nădejde și bucurie lăuntrică, această operație pe întuneric a luminii pentru a transcende făptura umană îl interesa pe acest băiat de țărani atît de asemănători cu chipurile potolite și limpezi ale țăranului transilvan. Ultima pînză, „Întoarcerea fiului risipitor", aflată la Leningrad, încheie destinul unui om frămîntat de nevoi și iluminări, care în cele din urmă se întoarce acasă, rupt și sărac și brațele părintelui îl primesc deschise și liniștea și împăcarea se stabilesc în univers.

Rembrandt a învățat să piardă totul fără părere de rău, să trăiască sărac și lipsit și necunoscut pentru că dobîndise acea pace lăuntrică de comuniune cu ritmul cosmic al scurgerii făpturii omenești din nimicul trecător spre veșnica înflorire și creștere în raza firii.

Ion ALEXANDRU

15 noiembrie 1969, Amsterdam

ION SOFIA MANOLESCU
la 60 de ani

Întoarcerea

Mai întîi s-au întors ochii
umezi de lacrima remușcării
și sorbiți de-o amărăciune uscată.
Plină de însingurarea
din ora culorilor părăsite
nu-i mai recunoaștem respirația
trădată în clorofila culeasă
din împrumutul copacilor
în care fumega vara uitată.

Fără glasul ei îmi împietreau cuvintele
și umblam să-mi amintesc părul din amăgire
și frunza melancoliei tulburătoare
pentru mîinele neadormite.
Știu c-am primit-o
cu toată ura cuvenită pe care-o iubeam
rămasă cu neputință printre ziduri
pe unde-i căutam pașii în plîns
pînă la stația căzută-n blestem.

Acolo mi-a rămas numai inima
măcelărită pînă la sînge.

Focul amăgit

Seara îmi însemn lucrurile
și anunț clopotele din pătrat
întru chemarea focului.
Misterul strigă văzduhul nevinovat
și din clătinarea rătăcirilor
ies dorințele indecise
fără să le pot recunoaște.
Potrivit unor idei
umbra înghite încordarea din încăperi
și impulsul îmi smulge
limanul întîmplător.
Împlinit în brățara cuvintelor
îmi cer iertare focului amăgit
pînă cînd mă aflu alături
de-o altă întrebare-n neștiut.
Pentru toate pornirile
mă prefac în luceafăr zadarnic
și răsar nevăzut din secunda albastră.

Profesorul

La ora cînd ajung cu mine pînă în profunzimi
cînd mi se dizolvă sufletul în eprubete
cînd mă despart de cuvînt alergînd
printre arătătoarele insistențelor
atunci, pentru a nu intra singur
în sunetul de eclipsă al stelelor
pentru a-mi reface sufletul
din pulberea adîncă a materiei
caut să-mi revizuiesc omniprezența
pe cadranul timpului muribund.

Ostatec pămîntului mă întorc din tîrziu
din fostele mele oase de zeu
din fostele mele oase de rob
cu brațu-ncărcat de aceiași străbuni.

Risipit de umbrele alungate
miracolul devine destul de încăpător
de mă înșeală ochiul pînă pe-aproape
de ultima patimă resemnată-n cuvînt.

Zidurile somnoroase rămîn dezamăgite
de sărutul dulceag al oglinzilor
în care mi-a murit penultima penumbră
cînd ți-ai dăruit sexul împodobit de scoici.

La ora cînd precumpănitor se arată numai gîndul
care își păstrează independența în agonie
cînd mă apropii de mine ca de un tărîm pierdut
atunci, pentru a te regăsi intactă
în ambianța tuturor lucrurilor
te aștept ca pe o corabie scufundată.

Sculptură de NICA PETRE
(În paginile următoare, reproduceri după alte lucrări ale sculptorului)

breviar

TUDOR VASILIU
În general, triumful pădurilor

Tudor Vasiliu este unul din cei mai tineri autori de cărți din România ; e încă elev în ultima clasă de liceu. Pe lîngă volumul de versuri cu care debutează a predat editurii un volum de proză și mai pregătește cu febrilitate altul. La vîrsta lui (n. în 4 febr. 1950) fronda este aproape obligatorie, o certifică chiar titlurile volumelor : În general triumful pădurilor, Proiect de cîine, Săptămîna internațională a patimii. *Și-n acest volum de debut sînt atîtea titluri frondiste :* Interpretări la praf și materie cenușie, Luciditatea traficantului de vis, Lumină la ciorap sau altundeva, În conformitate cu ordinul de neconformism *etc. Sînt titluri inteligente, sondaje insolite cu gust de avantgardism metaforic, rezumat la descoperirea jocului spiritual, manifest calofil împotriva banalității. Întrebarea care se pune nu e descoperirea unor filiații suprarealiste sau mime contemporane (gîndul te duce ușor, pe alocuri, la Marin Sorescu), ci descoperirea unor filoane lirice care să anunțe un poet. Am luat la întîmplare poemul miniaturat, mai disimulat frondist,* Puțină primăvară : Am găsit un răspuns / Ce nu se potrivește / La nici o întrebare... / În mine plouă cu termite de apă / Dizolvate în soare... / Fericirea e pe-aproape, / O simt cum îmi gîdilă / Cu mustățile — / Picioarele // Au pornit din nou. / În sens giratoriu, // Cocoarele.

Că titlurile poemelor nu au legătură cu versurile o declară însuși Teodor Vasiliu într-un poem : Și titlul, / Cît e el de titlu, / n-are nici el / Vreun punct comun cu versurile. *Inteligența sa poetică aspiră la metafore eliptice :* „Îmi completez / splendida colecție / De greșeli drepte, sau apelative ironice, introduse prin interjecții goliardice „Hei durerea asta nu-i destul de mare / Mai puneți-o odată / Pe linia de tramvai, băieți ! *Voința insistentă de a prozaiza și de a visa lucid, căutarea insolitului cu orice preț, fie și în „basoreliefe pe sticlă", apanaje ale juvenilității vor trece ; va rămîne însă incontestabila înzestrare a lui Tudor Vasiliu pe care o dorim solicitată desigur, de teme majore, și va mai rămîne, inteligența plastică cu care-și cheamă cuvintele.*

ION TRANDAFIR
Anotimp tăcînd

O carte cu un titlu imposibil și cu o copertă care nu spune nimic ! Lectura integrală ne-a readus în minte comentariul pe care G. Călinescu îl făcea într-un articol din Caietele de poezie *ale* Revistei Fundațiilor *(Nr. 2/1947) în legătură cu poezia momentului. „Foarte adesea poeții mai tineri greșesc prin aceea că neștiind, intuitiv, ce este poezia, încearcă a face ceea ce fac și alții, profesînd un mimetism steril în care risipesc foarte mult talent. Poetul adevărat „așteaptă" pînă ce Sirenele culcate pe sferele sufletului său cîntă simfonic".*

Cuvintele adresate poeților de acum două decenii și ceva se potrivesc și lui Ion Trandafir. Luînd la întîmplare, chiar începutul primului poem îți dai seama că versurile sale sînt foarte bine confecționate după moda poetică 1968 — 1969 : Fost-ați voi cîndva, abia nefiind, / albe căderi sub malul ferigelor / și v-ați lipit care încotro (...) uitarea în păsări / se făcuse rotundă, / să nască strigăt / pentru curgerea frunzei /. (În firea cuvintelor).

Exerciții barbiene, puțin melodramizate, inundă mai ales ciclul final, desigur un I. Barbu învățat după ureche.

Cîțiva poeți au „inventat" sensuri noi, au dat înțelesuri insolite cuvintelor punîndu-le o negație înainte. Și Ion Trandafir vorbește de neumbre, *sufere „de frunză". — cînd „singele fumegă, rezemat de strigăte". Poetul își cîntă ca și Nichita Stănescu „osul".* Osul meu trunchi / osul meu ram *etc. Un pește-și „lasă icrele pe raza ce caută chipul poetului" vîntul îl „latră cu solzi de șopîrlă", iar „lupii aleargă pe lîngă urlet". Și cu toate acestea poți selecționa din dicteul „aribal", cum îi place lui Ion Trandafir să-și califice un ciclu, și imagini surprinzătoare și, poate originale :* „Lasă mai puțin cer / între noi, / fă-mi noaptea cu un cîntec mai mică" (Aribal) ; *sau :* „La ce bune cuvintele / cînd putem iubi / mai frumos fără ele" (Materia visează). *În aceste versuri finale „sirenele" parcă, după expresia lui G Călinescu, „cîntă simfonic". În rest, dacă nu le-ar fi semnat, versurile sînt ale oricăruia din poeții cotidieni.*

LECTOR

REVISTA „ORIZONT" — 20 DE ANI DE LA APARIȚIE

Revista literară ORIZONT a Asociației scriitorilor din Timișoara a împlinit 20 de ani de la apariție. Adresăm cu acest prilej scriitorilor timișoreni și revistei lor cele mai calde și mai colegiale felicitări pentru munca depusă dealungul celor două decenii, pentru frumoasele rezultate ale literaturii lor, urîndu-le mari succese, satisfacții depline, în activitatea lor viitoare.

LUCEAFĂRUL

OPINII DESPRE PROZĂ

(Urmare din pagina 1)

odată strălucitoare a unor limbi moarte.

Cît sîntem vii să ne ferim de înmormîntare, să nu acceptăm forma definitivă.

Am suspectat succesivele „valuri noi", și tot ce-a fost val și tot ce-a fost nou, pînă ce uscatul s-a despărțit de ape, ca la facerea lumii. După ce aventurierii, rătăcitii sau impostorii s-au dus pe fluviile sîmbetei, a rămas o esență, tinzînd să fie egală cu forma nouă a lumii.

S-a spus că oamenii acestei lumi nu mai au timp să citească. S-a încercat să li se dea rezumate, ceea ce era incorect și n-a fost nici de un folos statornic. Eroarea este că s-a pus lipsa de timp în locul lipsei de pasiune. Totdeauna omul va avea timp, oricît de mult timp, **tot** timpul lui pentru ceea ce îi place, îl exaltă și îl fascinează.

E adevărat însă că în acest om s-au produs schimbări esențiale. Cînd se deplasează cu viteza sunetului, și în curînd se va deplasa de trei ori mai repede, contemporanul debarcării pe lună nu mai are nevoie de **expuneri,** ci îi sînt de ajuns **sintezele.**

Literatura pe care o va accepta e aceea metaforică. Absurdul își va găsi justificarea, ca în matematici. El va putea să demonstreze adevăruri sufletești pe care nu le acoperă biata noastră logică.

Pro domo :

Nu-mi pot schimba profesiunea atît de tîrziu. Nu-mi pot alege alt gen decît pe „cel lung", practicat de cînd mă știu, din prima zi cînd m-am apucat de scris primul roman, douăzeci de ani înainte de a fi publicat un rînd.

Nu mă supun unui curent, ci accept timpul căruia aparțin. Ceea ce acum douăzeci și cinci de ani trebuia dovedit, astăzi este știut ; tai și arunc. Ceea ce trebuia explicat, e loc comun ; reduc. Multe cuvinte au devenit de prisos ; din zece șterg cinci. Voi șterge poate opt, într-o zi — și niciodată n-am să le mai scriu.

E o satisfacție proiectată în timpul viitor și un triumf asupra timpului trecut.

FLOREA FUGARU

În viața asta mică

În viața asta mică,
păcătoasă, de nimică,
și noi ne-am delectat
cu frunze, cu fete, cu femei,
sub șirul lung de mîndri tei.
Iată dar, că au sosit clipele
să plătim ispașele,
ele, păguboasele,
pentru graiuri mincinoase,
strecurate la frumoase.
N-am vrut să mințim de loc,
dar ne-a luat inima foc
după corpul lor de șarpe,
(diem, dragă, diem carpe !)
pentru brațul lor de-alun,
pentru părul de tutun,
pentru buze albăstrele,
minciune și minciunele.
N-au fost fete, au fost iele :
trecură și ne jucară
și carnea ne-o mursicară
cu călcîiele scobite,
cu genunchiuri rotunzite,
cu unghii pițigăioase,
ne arse pînă la oase.

★

Și s-au dus tetele, dus,
și-am rămas cu fața-n sus,
dăulat și amorțit,
și de putere pierit,
dar cu gîndul neclătit,
tot la gamba lungă naltă,
parcă cu tesla luată,
jos scăzută, sus crescută,
de minte neîncăpută.
Și-o să vină ferele,
să-mi țese pomnetile,
să-mi ierte păcatele,
să mă laie, să mă scalde,
cu lacrimi de sînge calde,
să mă scalde, să mă laie,
să-mi aștearnă în odaie,
să-mi aprindă lumînare,
cu mînă de fată mare,
să capăt recomandare,
la Fecioara Maria
divina, născătoarea,
să-mi vindece sufletul,
de turbure cugetul

Comutații

Obrajii copiilor s-au vărsat în căpșuni,
În cădelnițe înghețată tămîie, tăciuni,
Materia perplexă ca o căprioară
Peste genune, parcă ar sta să moară,
Căci în totala ei apropiere
De sine, aci viază, aci piere.
În pîntece lichidul a macerat fătul,
Pe vîrf de munte s-a înnegrit omătul,
Bivolii se duc în jos, în nămol,
Peste baltă lunecă marele gol,
Căci materia se scufundă cumva în sine,
Plictisită să tot semene cu mine, cu tine.
Ochii se-nchid, nasul se-ndoapă, inima
crapă,
Totul devine plan : nici deal, nici groapă ;
Iar noi, nătîngii, de-acuma n-om mai suferi,
Trăda, minți, uri, iubi,
Căci numai dispărînd fantasma, aparența,
Inerți, ne vom trăi, în fine, existența.

VASILE ZAMFIR

Romanță

Era cîndva o casă... Îi port în mine pragul,
Și liliacul vînăt... și-un cuib de rîndunea...
Mușcate și zorele păreau că ard de dragul
Atîtor inimi care au viețuit în ea.

Era cîndva o tată.. Umblînd printre mușcate,
Cu pași mărunți și tainici prin vechiul
coridor,
Întreaga casă parcă plutea-n singurătate...
Doar florile la geamuri zîmbeau multicolor.

Și seara, gramofonul cu goarna lui bătrînă,
Grav scutura prin curte uscate melodii ;
Din vremuri învechite o nevăzută mînă
Da drumul unor triluri închise-n colivii.

Mușcatele-și pierdură și frunza și parfumul,
Prin vreme, gramofonul rămase fără glas ;
Pe zilele de-atuncea se scutură azi scrumul
De suveniruri prinse pe-o margine de ceas.

Era aici un zîmbet de fată-adolescentă
Și niște flori la geamuri... Sau doar mi s-a
părut ?
— În ce unghet de suflet imaginea latentă
A stat atîta vreme și-acum a apărut ?

Anotimp

Au nins atîtea veșnicii de clipe
În pletele bunicului . troian.
Verzi, brazii bat cu molcome aripe
În fosnet răgușit, aerian.

Ești mai frumoasă azi ca niciodată ;
Întinerești c-o zi, c-un anotimp,
Dar eu aici, sub clipa-nmiresmată,
mă sfîșii prins de-al îndoielii ghimp.

Cum să opresc o zilelor năvală,
Să pun zăgaz pe-al nopților galop ?
Ceasornicului vremii-i — vreu zăbală.
Vreu din vecia-i neagră să-l dezgrop.

Pămînt românesc

În noaptea — aceea, cînd, definitiv,
Mă voi uita, cum vor uita de toate,
Cînd va începe sufletu-mi să-noate
În strălucirea unui foc festiv.

Reci, degete prelungi să-mi pui pe pleoape,
Și-nchide timpul meu pe totdeauna,
Iar chipul, șters, precum prin ceață luna,
În cel din urmă ceas ți-o sta aproape.

Din alte sfere poate, muzicale,
Poeme noi cerca-voi să-ți trimit,
Și pe al cerului imens caiet
Voi scrie curcubee boreale.

Recunoscîndu-mi slovele cum cresc,
Vei înțelege, din eternitate,
Că inima și-atuncea îmi va bate
Pentru pămîntul acesta românesc.

Meditație II

E noapte tîrzie. Sub pașii mei grei,
Trotuare tresar sub lumini somnambule
Și-adorm sub castanii cu foșnet egal.
E ora cu două bătăi în pendule.

Mi-e gîndul la semenii mei care dorm,
Ascunși din mansarde și pînă-n subsoluri,
Rupînd existența în două fîșii
Dînd vieții și morții egale oboluri.

Știți somnului taina, voi plopi, voi castani ?
— Pricepeți voi oare, zăluda-ntrebare ?
Copacii duc seve, împletindu-se sus,
Foșnindu-mi din frunzele-amare.

DORU JUNCU

ceasul

Ceasul era așezat în mijlocul bîlciului, înalt cît o clopotniță, oamenii trebuiau să se suie pe o scară, ca să-l întoarcă, era un ceas cu nisip, nimeni nu știa cine-l adusese, apăruse acolo singur, din senin, mai tîrziu aflară că sosise pentru execuție, o vrabie ce fusese învinuită de omor cu premeditare, călăul stătea cu satîrul în mînă, din clipă în clipă trebuia să sosească, lumea aștepta răutăcioasă spectacolul. Vînzători ambulanți vindeau gogoși calde și apă, un leu paharul, cine voia să se răcorească, unii făceau reclamă pe seama vrabiei osîndite, luați gogoașa cu brabete, luați gogoașa, brabete, brabete, toți cumpărau, voiau să le mănînce, și nu puteau, le aruncau în buzunare, își umpluseră buzunarele de gogoși, aveau și mîinile pline de gogoși, și vînzătorii ambulanți aduceau altele, din toate părțile, gogoși, gogoși, gogoși, ia brabetele, ia la gogoși, ia, brabetele, brabetele, brabetele. În capătul bîlciului se iscase hărmălaie, vine vrabia, faceți loc că vine, o aduceau într-o căruță. Începură să arunce cu gogoși în ea, căruța se umplu de gogoși, vrabia mînca fără pic de rușine gogoșile, și mai cerea, dați-mi gogoși. Nu mai era mult pînă la locul execuției, paznicii trebuiră să pună la respect lumea, să lase vrabia în pace, trebuia să ajungă nevătămată. Căruța se opri, și un paznic coborî, propti o scară de spatele căruței, dădu mîna vrabiei să coboare, o invită respectuos să apuce înainte și o conduse pînă la eșafod, el rămase jos. Vrabia stătea în vîrful eșafodului, cu călăul lîngă ea, nisipul se scurgea scîrțiind din partea de sus a ceasului, toată lumea se uita la ceas, execuția începea după ce se scurgea tot nisipul, așa se anunțase înainte de aducerea vrabiei. Unul începu să citească sentința, zbiera ca un porc la tăiere, nimeni nu înțelegea ce spune, toți priveau la ceas, nu mai era așa de mult. Mai rămaseră cîțiva pumni de nisip, se scurseră, oamenii răsuflară ușurați, sosise momentul, întoarseră capul spre eșafod, să vadă vrabia, și vrabia nu mai era, dispăruse.

vînzarea

Zgăvîrdea se pregătise de dimineață, ceapă, brînză, umpluse traista, muiere plec la bîlci, vînd vaca, du-te, ce mai stai, dîi murgu, dîi șargu, dîi cu tata. Ajunse la bîlci, bîlciul plin de lume, căuta un loc să se oprească, găsi, faceți loc oameni, c-am venit la tîrg, vreau să vînd vaca, p-asta o mai am și-o vînd. Dete în stînga, în dreapta, în față, în spate, în toate părțile, se așeză, vaca legată în spatele căruței, îi dădu o mînă de fîn, satură-te, mă duc să văd prețurile, vorbea singur, își aprinse o țigară, aruncă chibritul. Cu cît dai vaca, șefule, da ce vrei, vreau să întreb, am și eu o vacă, trei mii, și merge, merge, dacă nu merge umblă, asta cam așa-i, întrebă la mai mulți, se scărpina în cap, trăgea din țigară, cît dai, atît și-atît, se mira, venise prima oară la bîlci să vîndă o vacă, nu cunoștea. Se întoarse la căruță, și rămase trăznit, vaca era cît o jumătate de bîlci, oamenii treceau printre picioarele ei, se strînsese lumea ca la panoramă, nimeni nu mai văzuse așa ceva. Zgăvîrdea dădea cu căciula de pămînt, înjura cît îl ținea gura, ce făcea el acum, nu mai putea s-o vîndă, cine s-o cumpere, nu se dumirea cum de crescuse așa de repede. A cui e vaca, întrebau toți, cine a adus vaca, la naiba, nu vedeți cît e de mare, ce i-o fi dat să mănînce. Pe dracu, urla și Zgăvîrdea, de unde să știu, întreab-o, vaca dracului, chiar mie să-mi facă așa ceva. Ce facem, ascultați, ce facem, toată lumea se uită cu gura căscată, vreo cîțiva începură să țină discursuri, unul vorbea, apocalipsul, vine vremea fraților, pocăiți-vă, du-te la dracu cu prostiile tale, tîmpitule, ia dăi peste gură, mă huo, dați-l jos pe cretinul ăla, nu știe ce vorbește. Acesta este un caz, începu altul, cazul mîne-ta, astupați-ai gura, mai bine ți-ai băga o balegă în ea, să nu mai vorbești, da ce, ești mai deștept. Gura, urlă cineva, țineți-vă gura, să vie stăpînul vacii, poate-i face ceva, să se facă la loc, da, o să-i sufle sub coadă, suflă-i tu, mă...

Cîțiva se luară la bătaie, sări lumea să-i despartă, nu-i lăsați, că sînt nebuni. Vaca stătea mai departe acolo, Zgăvîrdea făcuse spume la gură, tot mai înjura. Vaca se aplecase, îl luă cu dinții, îl aruncă pe spinare, lumea amuțise. Zgăvîrdea stătea în picioare, pe spinarea vacii, înjura mai departe, vaca o pornise spre casă, mugind.

În cadrul discuțiilor noastre despre proză, continuăm sondajul asupra lucrărilor autorilor tineri, publicînd și în numărul de față o seamă de proze scurte, urmînd ca aceste texte date tiparului să intre în atenția dezbaterilor critice pe care le-am deschis. Oferind concomitent cu opiniile critice, variate texte de proză, ne exprimăm convingerea că participanții la dezbateri pot avea o mai clară imagine asupra întrebărilor ce se pun azi în legătură cu tendințele prozei noastre curente.

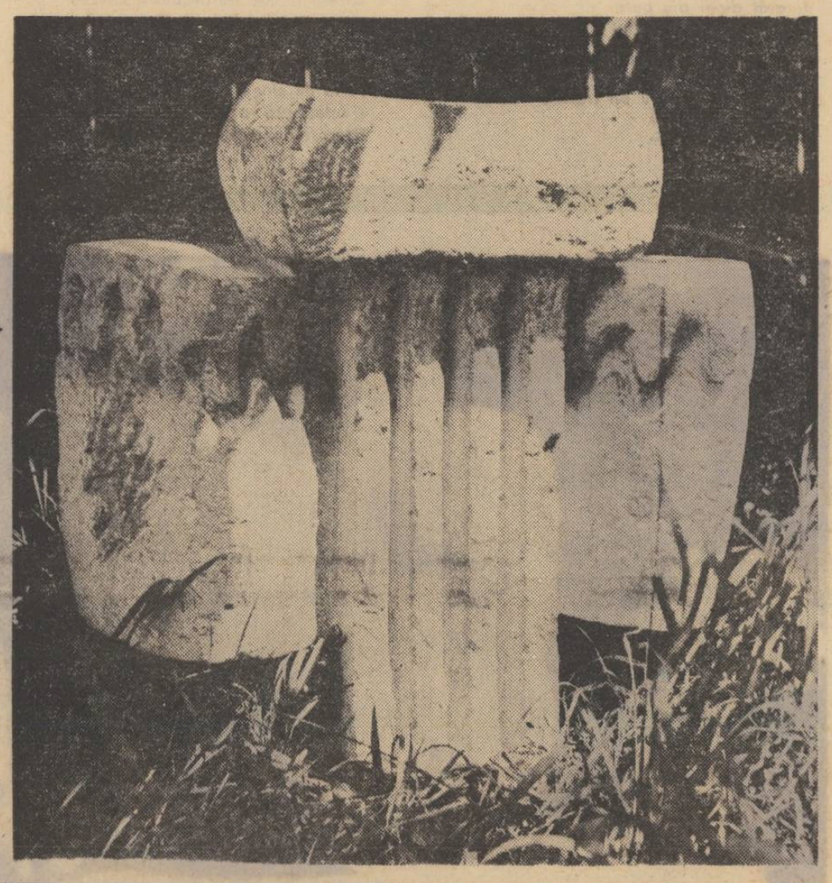

jobenul

Circul sosise ieri, dimineața, pe la orele 11. Patru căruțe cu coviltirele roase, trase de niște cai, nemîncați că puteai să le numeri coastele. Se opriră în mijlocul pieții și din prima căruță coborî un bărbat scund, cu un cap caraghios teșit, ochii negrii și nasul borcănat, urechile lungi ca de măgar, chel și buzele extrem de subțiri, aproape invizibile.

Bărbatul, îmbrăcat într-un soi de sac din satin lucios, negru, avea de gît o tobă legată cu o curea de metal, aramă sau fier ruginit. După el coborîră încă trei inși — nici o femeie — destul de tineri, cu trupurile învesmîntate în pelerine albe, trupuri frumoase și vădit elastice.

Fiind Duminică, străzile Heckenbockului, supraaglomerate, ducînd toate spre piața Mernic al III-lea, unde poposise mizerul convoi, împinseră — la sunetele tobei — spre bărbatul cel scund zeci și zeci de oameni, care, unii rîzînd, alții înjurîndu-l, alții uitîndu-se la el ca la altă comedie, se înghesuiră să asculte vorbele lui șuierate și repetate fără pauze :

„Lume, lume, diseară la orele 7, celebrul grup de trapeziști, mîncători de cîini, flăcări și săbii, dansatori pe sîrmă și îmblînzitori de șerpi, format din frații : Marcello, Marmono, Martacremulo — cei trei inși în pelerine albe se înclinară plictisiți — și unchiul lor Marilamlo — adică eu — scamator unic și colosal, rege al prestidigitației și al levitațiunii, eu ființă care iese din corp și mă plimb printre stele, da, printre stele, eu scamatorul scamatorilor și prestidigitatorul prestidigitatorilor, ei bine, ei da, celebrul nostru quartet, va oferi nobililor cetățeni glefenhandezi o reprezentație specială, ultima și cea de pe urmă, evident, la cererea publicului.

Astfel, lume, lume, o să aveți prilejul nemaiîntîlnit de a aprecia jocul cu moartea, fetița moartea, a nepoților mei ca și șansa rară de a asista la contactul meu direct și necondiționat cu fantomele. Da, da, contra a numai 5 gromi oricine dintre Dumneavoastră va putea pipăi stafia lui Mernic al III-lea în carne și oase. Lume, lume, cine plătește 10 gromi, în reprezentație separată, va putea să și converseze cu fantoma.

Lume, lume, senzațional și capital, nu pierdeți ocazia, peste trei zile va fi prea tîrziu".

La orele 7, sub un soare cenușiu, aproape 1 000 de oameni se strînseseră, zumzăitori, care cu perne, care cu scaune, în piața Mernic al III-lea.

Patronul circului, în același sac de satin lucios, umbla ținînd în mîna dreaptă o căldare cu vopseaua dusă iar oamenii asvîrleau nerăbdători monezile și bancnotele. Copiii zbierau, femeile se agitau, cei trei inși, destul de tineri, înalți în maiourile lor vișinii, făceau mișcări unduioase, de încălzire. Cam pe la șapte și jumătate, reprezentația începu.

Pe caiiăia jigăriți, cei patru defilară în cerc prin fața mulțimii. Apoi, cei trei inși, destul de tineri, închinîndu-se, se cățărară pe stîlpii de lemn ce susțineau o cupolă de pînză albastră îngrozitor de murdară.

Ce a urmat, i-a lăsat pe toți cu gura căscată. Salturi mortale, duble, triple, fără plasă de protecție, răsuciri în aer, zbor în gol, balet. Și alergăturile celor trei pe sîrma subțire cît un fir de păr, și mersul pe cuie și șerpii sîsiind supuși și răspunzînd la întrebările spectatorilor cu ondulări succesive — cît e ceasul ? cîți ani are domnul ? — și cei trei înghițind fiecare cîte două săbii deodată și un pumn de tăciuni și o torță cu flacăra de un metru și, la aplauzele spectatorilor, cei trei salutînd cu săbiile și cei trei, destul de tineri, făcînd loc patronului, cu un joben înfundat pe craniul său teșit și chel.

Marilamlo puse jobenul pe un piedestal de carton.

„Doamnelor, domnișoarelor și domnilor, lucrez la comandă. Doriți un iepure, un ou, un ceas, o broască țestoasă sau o ceașcă cu ceai, un ceai fierbinte cu două linguriță de zahăr, doar două ? Sau vă amuză un vultur, o batistă udată de lacrimi, o coroană de arhiduce și o nucă de cocos ? Lume, lume, Marilamlo vă stă la dispoziție".

Un cîine, urlă o voce din spate, un cîine. Marilamlo, cu brațul stîng, potoli urletul. Da, spuse, da. Brațul drept se roti brusc, nici nu băgă palma în joben și dinlăuntru, lătrînd vesel, țîșni un ciobănesc flocos, cu o pată galbenă pe frunte. Și pe rînd, din joben, Marilamlo extrase o pălărie de cardinal, patru popîndăi, două tartine cu icre proaspete, un clopoțel de argint, o farfurie cu supa aburindă, o dantură, un roi de fluturi albaștrii și o țigară plină de ruj proaspăt, tot timpul neatingînd jobenul decolorat.

„Și acum, stimați glefenhandezi, pentru prima oară în astă seară, voi băga mîna în jobenul fermecat. Și dragi glefenhandezi, voi scoate fantoma regelui Mernic al III-lea, în carne și oase, în armură cu lancia în cumpănire, galopînd pe calul său Lancelot".

Deci și fantoma calului ? strigă cineva, ironic, din stînga. Da, și fantoma calului, răspunse sigur pe el scamatorul. Liniște. Marilamlo introducînd brațele în joben, pînă la cot. Marilamlo murmurînd niște cuvinte cu inflexiuni ascuțite. Marilamlo zmulgînd din joben — mulțimea aplaudînd — un cap caraghios, teșit, ochii negrii și nasul borcănat, urechile lungi ca de măgar, chel și buzele foarte subțiri, aproape invizibile. Și peste aplauzele mulțimii în delir, glasul răcnit al unuia dintre inșii în maiourile vișinii, care sprijinea stîngaci trupul marelui scamator.

VINTILĂ IVĂNCEANU

plasa de oțel milaneză

În fine, era fericit. În fine, reușise să vorbească — mamă cum se mai bîlbîise — cu seniorul Hirmamom de Bouteille, al 37-lea baronet de Glefenhand. Stăpîne, spusese, de amar de vreme te caut, stăpîne. Știu, Plespokindo, știu, răspunse vesel Hirmamom. Fii bun cu mine, stăpîne, fii bun, că-ți slujesc de 4 ani cu credință și niciodată nu ți-a lipsit vreo giscă, trei hoți am prins, trei ; și chiar voi stăpîne ați lăudat pateul făcut de maicămea, adică de chiar doica voastră, stăpîne, din ficații sburătoarelor ce ți le păzesc. E adevărat, stăpîne ?

Așa e Plespokindo, așa, e, nu zic nu, răspunse voios seniorul.

Și anul trecut, stăpîne, am adunat de patru ori cîte o mie de ouă de sub șezuturile orătăniilor ; de patru ori cîte o mie, cum ar veni cu o mie mai mult ca tatăl meu, care, —

tatăl vostru povestea — a fost cel mai de soi giscar din cîți a numărat Heckenbockul. Da Plespokindo, da, ai trebăluit cu folos, consimți baronetul.

Stăpîne, nu mai pot, izbucni Plespokindo. Hai băiete, liniștește-te, spuse baronetul, doar îmi ești ajutor de nădejde și n-o să te las tocmai pe tine să te sbați ca peștele pe uscat, răspunse tînărul Hirmamom abia ținîndu-și risul, căci toată suflarea știa ce-l roade pe Plespokindo.

Stăpîne, îngăduie-mi să dorm o noapte, o singură noapte, în pivnițele tale și dă-i dreptul giscarului tău preacinstit să bea cît i-o încape în burta asta scîrbavnică și stăpîne, să nu mi-o iei în nume de rău, dar să-mi dai un înscris la mînă cum că eu, Plespokindo, giscarul din Gromo, am primit învoire de la luminatul meu senior Hirmamom de Bouteille să petrec o noapte în pivnițele tale și să-mi ud gîtlejul cu ce mi s-o scurge pe limbă. Giscarul tăcu.

Baronetul tăcu și el. Păi Plespokindo, să vedem să nu se supere ceilalți, răspunse într-un tîrziu baronetul, aflînd că tu bei după poftа inimii iar ei sug coada sapei.

Stăpîne, spuse giscarul și vocea lui suna convingătoare în salonul mobilat cu scaune joase, de cedru libanez și cu divanuri înalte acoperite cu catifea roșie, brabanteză, stăpîne m-am înțeles cu fiecare în parte și toți au zis că o să-ți mulțumească de mă vei învrednici să mă veselesc de la apusul și pînă la răsăritul soarelui printre butiile cu vin vechi ale Seniorîei Tale că ei dulcele suc îl au în cămări cum are chelul chelie și mortul lăutarii, iară eu n-am avut parte în viața mea să-mi burdușesc mațul ăl gros cu slăvitul suc, se văită Plespokindo, privind printre gene la baronet.

Baronetul căzu pe gînduri, ca și cum în el s-ar da o luptă.

Îi plăcea nătărăul ăsta cu picioarele strîmbe, spurcat la gură și bețivan de se speriau și călugării, sașiu și cu buze de porc, dar isteț și la urma urmei om cumsecade, gata să sară pentru oricine. Baronetul știa de multă vreme de aiureala zmintitului de giscar, dar se jucase, prefăcîndu-se că habar n-are și mimînd o șovăială plină de gravitate.

Sigur că o să cheme notarul și sigur că, pumîndu-și peruca pudrată, va iscăli actul prin care se certifică dreptul lui Plespokindo de a bea în noaptea de 18 spre 19 Mai a anului de grație 1712 din pivnițele castelului Gromo ce și cît va dori.

Stăpîne, stăpîne, adu-ți aminte, am supt amîndoi la același sîn, spuse Plespokindo. Baronetul tăcea. Stăpîne, îndrăzni giscarul, adu-ți aminte stăpîne.

Da Plespokindo, da, răspunse Hirmamom, într-o jumătate de oră notarul va fi aici. Stăpîne, reuși cu greu să îngaime giscarul.

Cu mic — cu mare, satul îl conduse pe Plespokindo spre zidurile pe care mușchii și lichenii se depuseseră de secole. Giscarul se îmbrăcase într-un surtuc de catifea galbenă, dedesubtul căruia strălucea o cămașă albă, de in, pe cap o pălărie cu borurile negre, răsfrînte, pulpele strînse în niște pantaloni verzi, cu franjuri albastre și cizme din piele de vițel maronii.

Trei zile mîncase numai scrumbii sărate și își clătise gura cu numai o cană de apă. Chelarul îi ieși înainte și îi predă cheia argintată pe care Plespokindo o atinse cu sfială, ca pe crucea episcopului de Heckenbock sau ca pe fluierul piciorului Sfîntului Anton, atunci cînd din cauza secetei se scoseseră sfintele moaște — doar-doar s-o milostivi Dumnezeu să trimită o ploaie d-alea cu tunete și cu fulgere, să crape și fierea în Necuratu și să crească porumbul de să nu se mai zărească vecin cu vecin prin lanul auriu.

La porunca baronetului, pe cinci butoaie, se puseseră sfeșnice tăiate în marmoră, cu trei brațe, fiecare braț cu patru lumînări.

Plespokindo luă cupa de cristal azuriu, — însuși Hirmamom de Bouteille, în uniforma sa liliachie, cu epilețî bersiotici, de locotenenet-colonel al regimentului 8 lăncieri i-o înmînase coborînd între făclii cele 146 de trepte cu pelerina-i verde filfîind pe umeri-i puternici — și o cufundă în polobocul ale cărui doage fuseseră meșterite — pare-se — de Helgo Lupul, crîncenul întemeietor al spiței de Bouteille.

Vinul roșiatic, vechi de 2—300 de ani, uleios mai la mijlocul butiei, solidificat la suprafață, îi arse gîtul ca o doctorie.

Plespokindo plescăi.

Încă o cupă. Încă una. Și încă.

Cald Plespokindo, foarte cald. Peste o oră, dansînd printre boloboacele înnegrite, își asvîrli de pe el hainele, rămînînd în chiloți-i lungi, de lînă cafenie. Cupa azurie de cristal o pierduse. De moleșit ce era, degetele i se desfăcuseră și clipocind cupa se dusese și se așezase cuminte pe fundul unei tocitori. Sînt beat, sînt beat, țipa încîntat giscarul și cuvintele, lovindu-se de pereții masivi reveneau într-un ecou straniu, inversînd ordinea vorbelor : Beat sînt, beat sînt.

Ajunsese lîngă bazin, bazinul acela construit din capriciul lui Helgo și închis cu un acoperiș de alabastru. Nimeni nu băuse vreodată din renumitul bazin, da, sute de ani se răzuiseră fără ca buzele unui muritor să cunoască deliciile vinului îngropat, da, îngropat de Helgo.

Iar Hirmamom de Bouteille ordonase ca în noaptea de 18 spre 19 a anului de grație 1712, zece bărbați destoinici să spargă stratul de alabastru — un acoperiș ca al unei case țărănești și, prevăzător Helgo apărase vinul cu o plasă de oțel milaneză astfel ca dărîmîndu-se copertina bucățile de alabastru să nu strice gustul divinei licori și apoi culegîndu-se piatra de pe zaua milaneză și dîndu-se la o parte plasa prinsă în cîrligele montate în margine cel care va bea să se arunce în valurile încremenite și să aibă de grijă să-și astupe nările cu floare de bumbac căci să nu-l amețească parfumul și el să se înece — dar Plespokindo zisese : nu stăpîne, nu, nu-mi zurbagi fericirea cu hojmalăii, ăi zece de le-ai poruncit să spargă bazinul și stăpînul fusese de acord ca zmintitul de giscar înarmat cu un baros să ciopîrțească ciudatul acoperiș.

Două ore munci Plespokindo. Transpirase.

Obrazul îi singera, o așchie îi crestase carnea. Căra alabastrul cu o roabă, ca un salahor conștiincios. Un miros, de trandafir, mimoză, garoafă, mosc, oleandru și mentă îl năpădi.

Vrasăzică aici, Helgo Lupul, în armura-i delobează, cu vîrful spadei în sus și viziera trasă, asistase cum șase femei blonde, cu lumina torțelor pilpîindă pe trupurile lor goale turnaseră 5 000 de kilograme de vin două zile și două nopți și la sfîrșit, cînd superbele făpturi ostenite își ceruseră plata, crudul Helgo zădărîse buldogii asupra lor și prizonierii lui, contele de Zemlocaserdo și bragelanezul Scully, sub amenințarea biciului săpaseră șase gropi în care tot ei azvîrliseră șase trupuri, făpturi superbe, blonde, cu carotida sfîrtecată de dinții sălbaticilor cîini.

Curaj, Plespokindo, curaj.

Și giscarul apucă plasa de oțel, Cîrligele scîrțiiră. Încet, Plespokindo descoperi bazinul.

Un lichid portocaliu și, pe marea aceasta liniștită, în linie dreaptă, plutind, o lebădă albă, cu ochii întredeschiși și ciocul strîns, strîns. Și Plespokindo se pomeni că începe să cînte iar lebăda plutea pe valurile reci și portocalii, în linie dreaptă, mereu în linie dreaptă.

însemnările celor ce merg spre somn

VIRGIL TĂNASE

Trecerea mea prin viață, prin nemurire pentru ca apoi iarăși să mă întorc de la tine s-ar fi săvîrșit, dacă ar fi să cred însemnările pe care bunicul bunicului meu le-a făcut cu litere slavone pe o carte de rugăciuni rămasă nouă de la el despre nașterea și întîmplările mele, s-ar fi săvîrșit acum vreo două sute de ani. Spre toamnă ; sau, mai degrabă, spre timpul acelor mari ținuturi de ierburi, unde, firește, numai acolo s-ar fi putut să te întîlnesc, sub cețurile adevăratei tale vieți, care e cea dinaintea celor trăite, întotdeauna dinaintea lor, galopînd prin zăpada înaltă pe străzile cu geamuri luminate de candelabrele aprinse pentru nopțile de sfinte sărbători, printre sănii le pe-a căror scări țiganii beți, cu cămeșile desfăcute, cîntau plîngînd romanțele știute și pe care tu n-ai vrut niciodată să mi le cînți. Desigur ; pentru că au trecut străzile acelea și nopțile acelea și-atunci florile mov și portocalii cu miez galben pe care le-am cules toată toamna pentru tine n-aveau gustul oaselor noastre pentru că n-ar mai exista nici un colț de lume care să nu fie un pămînt al dragostei noastre ; nici o cale a îndepărtării și morții în înfruntarea căreia am pornit luîndu-mi într-o bună zi armele, calul, toate cîte sînt de trebuință și i-am spus tatii, acesta fiind primul fapt pe care străbunul meu l-a socotit demn de trecut acolo, printre rugăciunile celor ce merg spre somn, la dreptul molitvei sfîntului Ioan Damaschin pe care acesta să o zici arătînd spre patul tău, alături de ziua nașterii mele ca însemn poate, în mintea lui, și poate cu dreptate, a unei noi treziri la viață ; că lăs toate acelea atît de calde pentru mine, cireșul și leagănul vitejiilor ce s-au petrecut în primii mei ani, cotlonul dintre dulap și perete îngăduit fiindu-mi doar mie să mă furișez acolo într-o țară unde nici nu ninge nici nu plouă, apoi notele mari ale școlii cu promisiunile ilustrului, ridicolului viitor, frumusețea femeii care m-a iubit cel mai statornic, vorbele blînde ale celui mai drag prieten cu ochi albaștri, cu blană pufoasă, cu gesturile adevăratei aristocrații, toată această uriașă căldură care reușește să înghețe pentru noi lumea supunînd-o unor severe divinități ale vizuinii, și că plec ; dar să nu mă întrebe, el, tata, de ce pentru că m-ar durea să-i răspund doar m-a întrebat totuși și i-am povestit atunci, cu toată strîngerea de inimă, cum am fugit la gară plîngînd, sau nu plîngeam încă, dar la cît am plîns mai apoi tot drumul asta nu mai are nici o importanță dacă m-am mai stăpînit o jumătate de ceas sau un ceas deși, de fapt, n-ar fi trebuit să mă stăpînesc nici o clipă ; dar asta n-o știu decît acum cînd e mult prea tîrziu pentru acelea toate pentru care ar fi avut într-adevăr importanță dacă aș fi știut că trebuie, că e bine sau nu să mă stăpînesc ; cum m-am urcat în primul tren, un personal, firește, și am ajuns în orașul nostru noaptea tîrziu pe un peron pustiu pentru că nu era nimeni dintre cei care ar fi trebuit să mă strîngă atunci de mînă și să-mi spună că tata n-a murit și că mai am acel răgaz de cîteva clipe ca să-i spun, să-i spun ce ? Să nu moară ? Să-i spun că eu trăiesc și că voi face, că mă voi face, că mă voi strădui să fac tot ceea ce ar fi trebuit să poată face el dacă ticăloșii nu l-ar fi pus la zid închizîndu-ne sub amenințarea armelor în cumplita tăcere a martorilor crimei, ca și cum am putea, unul sau altul, indiferent cine, înlocui prin rostul nostru rostul altcuiva care este tocmai acela de-a nu fi, de-a nu putea nicicum fi înlocuit, așa după cum schimbată o literă cuvîntul devine altul, străin sau absurd, noi înșine străini și absurzi în mijlocul atîtor oameni schimbați. Că dacă moare eu va trebui oricum să plec, că nu mai e nici o scăpare, că totul oricum se va fi prăbușit dacă există moarte ; cum am fugit pînă acasă și cum am văzut din stradă lumina și că intrînd în curte, ajungînd la ușă, prin ferestre — luminările aprinse iar mama care a ieșit plîngînd și m-a strîns la piept ; așa încît nimeni n-a mai avut ce să-mi spună pentru că și eu, nici măcar acum, n-aș ști ce să spun fiului meu dacă ar veni și mi-ar spune că vrea să mă ucidă ca să-mi ia banii și să fugă nu cu Zîna cea bună care, de o destrăbălare îndoielnică și oarecum mai perfidă, vine ea la tine coborîndu-se prin horn ci, firește, cu cea rea nu pentru că ar fi mai frumoasă sau mai bună ci pentru că împreună cu ea fugi. — Ai dreptate, ai prea adeseori dreptate, nu te iubesc : fug cu tine, fug cu tine de moartea aceea pe care o întrezăream la capătul drumului drept pe care apucasem și voi rămîne cu tine numai atîta timp cît nu vom putea vedea nimic mai departe de noi lăsînd să strălucească în desăvîrșita ceață minunata trenă a celor două sute de ani de dragoste care curg prin noi spre marile ținuturi de ierburi. Și-am să te părăsesc, și asta o știi, atunci cînd vom fi călărit prea mult ca să nu văd deja casa în care o să-mi aduceți doctorii și unde, înconjurat de copii, cu mîna în palma ta întortochiată, o să-mi aduceți preotul pentru ultima cuminecătură și așa mai departe sau poate că tocmai asta înseamnă a iubi și atunci n-ai dreptate și nimeni dintre noi nu poate avea. — Și ea este mereu alta ,în fiecare zi alta alte vinuri și alte daruri, toate darurile, am și început să vorbesc despre Țara Aceea, așa încît nimeni n-a mai avut ce să-mi spună, sau au socotit cu dreptate că, de fapt, nu e nimic de spus, și am putut pleca nestingherit să mă fac hoț de cai :

Să gonesc laolaltă cu frunzele în nopțile cu lună ascunsă strîngînd cu toată puterea brațelor gîtul zvelt al calului, mușcînd carnea amară, amară și săracă, cu părul negru înfășurat în jurul pumnilor ca să te doară și să țipi mai tare și mușcăturile tale să fie mai adînci, cu obrazul lipit de gîtul tău, acolo unde bate viu sîngele făcînd să tresalte lanțul de argint al crucii, goi printre frunzele negre spulberate de vîntul a două sute de ani, gonind pe drumuri știute numai de noi, hoții de cai și cai furați, de neaflat muritorilor, strîngînd ca-ntr-un clește între degetul mare și cel mijlociu nara calului care se supune și te ascultă și se prăvale cu tine în mare sub freamătul stelelor alunecînde spre revărsatul de zori ;

spune-mi moșule bătrîn
spune-mi moșule din gură
caii oare cînd se fură
dimineața cînd e ceață

Atunci să te desprinzi de trupul cald și parfumat al femeii pe care știi că n-ai s-o mai întîlnești niciodată pentru că de la primul pas te cufunzi în piclă chemat tocmai la celălalt capăt de lume de nechezatul unui cal tînăr, cu picioare lungi, cu coamă neagră și lungă. Pe care, și pe acesta, ai să-l vinzi la primul iarmaroc după ce-l vei fi pîndit zile și nopți în șir înainte de-a te duce tîrîș prin iarba umedă, dimpreună cu vîntul ca să nu te simtă ciinii, să dai foc grajdului care arde cît o arde, pieri-ar oricine în flăcări, numai să încaleci tu cu ochii lăcrimați de fum rîvnitul cal alb care înnebunit de foc, fuge cu tine oriîncotro, strunit de cizmele tale tăioase, prin ierburile înalte ale stepei care nu se întîlnește niciodată, niciodată cu cerul ; să te mai îmbeți o dată, fie chiar și numai o dată, fie să primești atunci în spate glonțul care o să te ucidă, de răcoarea unei dimineți amenințătoare dintr-un timp răscolit de tîlhăria ta ; să mai privești o dată din înălțimea calului o dragoste fără de sfîrșit ca și întinderile pe care le străbați, o dragoste, aceasta singura, prima, prin care se vor îmbogăți toate faptele tale trecute arătîndu-se încă o clipă vii împreună cu tine pentru că pot deveni altele, dincolo de moarte, veșnice pentru clipa în care ți-ai depărtat obrazul de gîtul mătăsos al calului și ai privit în zare, amestecate printre ierburile înalte, stelele și luna și soarele. Iar tu gonești mai departe ucis de glonț, înghețat pe spinarea calului, tîrînd după tine un șir de întîmplări deja încheiate, încleștat de gîtul ultimei tale dragoste, cu cămașa albă de în grea de sîngele rănii aceleia pe care n-ar putea să ți-o spele și să ți-o vindece decît apele vii ale mării de atunci, cînd într-o anume noapte te-am așteptat lîngă o fîntînă fără rost acolo pe plajă pentru că apa ei era de nebăut ca și apa mării ; unde ai venit deși n-ai fi vrut să vii ; dar apa aceea s-a petrecut, s-a sleit în ceața care desparte întotdeauna pe hoții de cai de tot ce-a fost pentru că noi sîntem prea mîndri de puterea de-a privi moartea în față și prea înspăimîntați de puterea noastră așa încît nu începem să trăim, de fapt, decît către dimineață cînd toate lucrurile sînt ascunse în aburi. Și lumea neștiută e numai atunci pe măsura îndrăznelii noastre ; cei care ne furișăm spre calul ales pîndiți la tot pasul de împresurarea și gloanțele poterei care ne dau viață tocmai pentru că ne îngăduie să îndrăznim, să pășim, adică, prin bezna dimineții ca și cum n-ar fi existat pînă atunci nici o lume brăzdată de drumuri. Alcătuim prin însemnele dragostei noastre alte căi, nebănuitele, nevisatele căi care fac ca totul în lume să se schimbe luîndu-și de la ceață o înfățișare mai adevărată, mai plină de prăvălirea către noi rosturi și nu mai putem recunoaște nimic în urma noastră pentru că totul se cuprinde de ceață ; așa încît nimeni n-a mai avut ce să-mi spună, sau au socotit cu dreptate că, de fapt, nu e nimic de spus și am putut pleca nestingherit să găsesc țara tinereții fără bătrînețe și vieții fără de moarte.

Și mă găseam de-acum într-o împărăție străină, atît de străină încît privind împrejur nu mai puteam cunoaște zidurile casei mele care deveniseră altele, săpate de ploi care de-abia mai tîrziu aveau să vină. Ceteam altfel întîmplările copilăriei mele. Lumina albă care dădea un anume chip alor mei ruginise și ea așa încît doar trăsăturile aspre ale tatii căpătară și mai multă noblețe pe cînd toate celelalte își pierdeau liniile în umbra cenușie. Era greu de pătruns la curtea aceea așa încît, nepăsător la rușinea ce le-o făceam celor legați prin sînge cu mine, m-am înfățișat acolo drept cine eram, fiu de împărat și eu, dîndu-mi-se, după cuviință, toate cinstirile care se cădeau, locuiam în odaia oaspeților de seamă, eram pus în fruntea mesei, se dădeau pentru mine serbări unde mi-au fost înfățișate cele mai cinstite obraze de boieri ale locurilor acelora pe cînd eu nu știam cum să găsesc căi mai sigure și mai grabnice către calul albastru ieșit din dragostea mării cu nu se știe care zeitate întîrziată într-o lume de la care pe bună dreptate s-au întors harurile cerului, calul pe care ascunsa stăpînă — pentru că ea nu se arătase niciodată și nu primeam decît semnele de bunăvoință ale unei domnii de fapt necunoscute — îl păstra doar pentru a-l înhăma o dată sau de două ori pe an. O dată sau de două ori pe an, în nopțile de sfinte sărbători la caleașca ei pe a cărei scări țigani beți, cu cămeșile desfăcute, cîntau plîngînd romanțele știute, legănîndu-și capul în ierburile înalte care cresc mereu, mereu din oasele noastre mov și portocalii ; și într-adevăr, atunci cînd am pătruns cu chei furate, furate de la paznici bătrîni și cu privirea blîndă pe care îi ucisesem ca să le scotocesc chimirele, în grajd, strălucirea lui mi-a luat mințile și cînd am încercat să-i înfășor copitele în paie ca să ieșim pe tăcute fără să ruinăm în urmă toată averea unei gazde atît de îndatoritoare și el a nechezat odată puternic și s-au auzit ostașii venind nu m-am mai gîndit la nimic ; și-ntr-o clipă am scos amnarul și totul ardea iarăși așa cum avea să fie de fiecare dată și am încălecat să fug ; am reușit să ies în curte și la lumina făcărilor am văzut-o atunci pe Ghionoaie — era neasemuit de frumoasă așa încît dacă vroiam să mai scap, să ajung acolo hoț de cai trebuia să înjunghii chiar atunci calul acela albastru care începuse să mă iubească pe mine cel venit la lumina făcărilor dintr-o altă lume, adevăratul călător, adevăratul descoperitor al tuturor mărilor și oceanelor. Și-mi întindea de pe terasa sub care o pîndisem în atîtea rînduri ca s-o văd, speriată de făcările care aveau deîndată s-o cuprindă, mîinile ei lungi, strălucitoare, cu brățări și inele de ametist, trebuia să refuz murmurul oaselor ei frînte în îmbrățișările mele atunci cînd pintenii îi sfîșie pielea aburindă și ne prăvălim amîndoi, argintii sub lună, în apele vii ale mării ; așa că am scos cuțitul din carîmb și-am spintecat gîtlejul alb și lung al calului ; iar sîngele a țîșnit nu pe lîngă lamă ci prin toate rănile vineții deschise acolo de dinții mei și calul s-a prăbușit și lumina lumii s-a întunecat și mai tare, toate zidurile s-au zdruncinat iarăși din temelii, faptele noastre trecute au devenit iarăși altele și ne-au ieșit în întîmpinare ținuturile Marelui Șarpe.

Marele Șarpe avea ochii verzi și dragostea lui era dansantă. Își ținea caii în pivnițe adînci care se deschideau numai la dezlegarea unor șarade. Moșul meu a scris pe știuta pagină a sfintei rugăciuni damaschine că pătrunzînd prin tîlcuri în grajdurile subpămîntene ale jivinei am găsit aici viețile tuturor cailor ce-i voi fi alungat prin stepele ninse pînă cînd, obosiți, se vor fi lăsat ajunși și le voi sfîșia gîturile lungi cu colții ; așa încît m-am văzut, pe neștiute, ajuns în țara veșnicei tinereți unde toți caii pe care-i furam erau de-acuma morți și fugeam, de fapt, după cai strămutați din sufletele lor : iubeam toate fetele, beam toate vinurile, primeam toate darurile plecate însă spre caii și vinurile și darurile din țările cu mult soare sau pur și simplu în țările cu soare, cu vreme prielnică pentru coptul merelor și-al florilor de măr din care rupeam crengi, crengi din grădina noastră să le punem în glastre mari de lut pe mobilele vechi crestate de toate întîmplările alor noștri, sub ferestile luminate prin care gîzele veneau să ni se pună pe mînă ca să le trimitem apoi cu rugăminți spre Dumnezeu în cerul limpede —

atuncea caii se fură
noaptea pe fulgerătură
au ! au !

Cînd fugim goi prin pădure sub ropotele de ploaie pe cai sălbateci păstrați de stăpîni pentru coapsele lor negre și pentru spinarea lor arcuită și pentru nările lor fremătînde pentru că nimeni n-a putut niciodată să-i încalece. Pentru că proprietarii nu ies niciodată din case în nopțile de furtună; prea fricoși ca să înfrunte frica nu pornesc niciodată la drum în nopțile într-adevăr fără drumuri cînd casele bunicilor s-au dărîmat și părinții au murit și singurul adăpost este adînca mare cu uriași hippocampus care alunecă alături de noi printre crengile copacilor fulgerați ; și obosiți de atîta dragoste ne lăsăm acoperiți de frunzele uscate și de ape și de frunzele uscate, de frunzele uscate, veșnici și tineri în goana geologică a rosturilor însemnată în goana rosturilor noastre de-a iubi.

Dimineața cînd e ceață
noaptea pe fulgerătură
atuncea caii se fură

și în trei zile de furtună au trecut trei sute de ani ; și fîntîna de la malul mării era de mult surpată iar apa sălcie se scursese spre adîncimile altor pămînturi ; și marea se făcuse cenușă ; și numai bunicul bunicului meu își mai amintea că odată, foarte de mult, așteptasem acolo o femeie pe care o iubisem mult dar care și ea plecase de mult din locurile acelea și murise, probabil, de mult, într-un veac dinaintea veacului dinaintea acestuia, că furasem cai vestiți în țări din ce în ce mai îndepărtate pînă ce nu s-a mai auzit de mine ; și el a însemnat cum m-am întors cu cămașa plină de sînge și cum, nemaiavînd vindecare, l-am rugat să vină cu blîndețe la patul meu, să-și pună odăjdiile și să-mi cetească de dezlegare. Iar atunci cînd a ridicat de pe creștetul meu patrafirul n-a mai găsit decît o grămadă de țărînă din țărîna unor ținuturi de mult acoperite de mare

Stăpîne iubitorule de oameni, au doară numva
fi acest pat mie groapă sau încăși vei mai
lumina cu ziua ticălosul sufletul mieu.

CONSTANTIN UCUTA

ispita mării verzi

În port, într-o străduță din acelea care coboară spre mare și-n care fierbe, mai întotdeauna, într-o pulbere sclipitoare, solzoasă, o lume atît de pestriță, tînărului Florian Cucoli, pensionar de 2 ani, i s-a întîmplat un lucru ciudat : cum obișnuiește să facă în fiecare dimineață rondul portului, cînd cobora de pe scara autobuzului, o blondă fermecătoare, cu ochii albaștri, vii și ușor umeziți, îl luă de braț, i se lipi de umăr sporovăind frenetic, despre vizita pe care o făcuse unei bătrîne, care-și țintuise de stîlpul porții o tăbliță de reclamă, anunțînd vînzarea a două fotolii franțuzești bine păstrate, a unui cuier de perete și a două stative pentru flori. Se împăcase cu bătrîna la un preț minim, după ce s-au tocmit îndeajuns. Bătrîna, sedusă de verva și farmecul ei, mai mult i le-a dăruit, la un preț, evident, sub valoarea lor. „Să le vezi sînt o splendoare" se extazie ea.

Florian tocmai îi examina, fericit, obrajii înroșiți de elocință, fruntea suavă, albă pe care se răsfăța o șuviță de păr căzută neglijent din șnopul blond, mersul elastic săltat, cînd cineva o smuci brusc de lîngă el... Era soțul, de care se rătăcise în autobuz.

Mergînd, Florian își reprezentă o clipă, privirea ei visătoare, fruntea netedă, mersul săltat. Tînăra aceasta încîntătoare îi făcuse un bun serviciu, sugerîndu-i cu ce și-ar fi putut umple ziua asta, una din atîtea altele, tot mai greu de suportat de la o vreme și care-l dogoresc, îl ard în creștetul capului, cu monotonia și plictiseala lor.

Oh, dar va cerceta cu mare atenție prin străduțele portului, toate hîrtiuțele gălbejite lipite pe geamurile cu cercevele prăfuite, perforate de carii, descompuse, toate tăbliețele cu însemnări, cocolite de umezeala nopților și va vizita cîteva din persoanele acelea care-și fac o atît de simplă și de înăbușitoare publicitate, se va tocmi cu ele, asemenea fermecătoarei blonde, care făcuse, totuși, o gafă, atît de fericită însă pentru el.

„Va să zică cu hîrtiuțele, cu tăbliețele lor meschine, își reluă el gîndurile, vor să ne tulbure ochii, să ne abată de la contemplarea cerului înalt, nesfîrșit și a mării verzi... Ei, da, e atîta sînge, atîtea manii de comercianți prin porturile astea ale noastre, încît fierbînteala și tumultul lor, te asurzește ca și zbuciumul mării. Dar vor plăti scump pentru toată meschinada lor ! Nu, asta e, să caut una din aceste tăbliețe, hîrtiuțe, care cu conținutul lor mărunt te mușcă de inimă ori țintuiesc fruntea nobilă a unei femei încîntătoare. Oare, trebuie să stăm minute în șir, absorbiți de lectura acestor hîrtiuțe, tăbliețe, ademenitoare și ipocrite, cînd putem sta, fie doar și pentru cîteva clipe, față-n față cu noi înșine absorbiți de interioritatea noastră misterioasă ?! Ori aceste clipe să le stăm în fața mării, nu ? a nemărginirii ei... și, e știut azi de toată lumea, că oglinda ei orbitoare, fixitatea ei stranie, măreția ei, îl înalță pe om, îi liniștesc spiritul...

Nu, nu, va trebui să „intru" puțin în comercianții ăștia, să-i iau puțin la „refec", he ,he, he rîse rece Florian, cotind pe o străduță liniștită, în care plutea aceeași pulbere scînteietoare, irespirabilă.

„Uite, că ceea ce căutam am și găsit, la căsuța aceea cu grădiniță-n față, se vede hîrtiuța îngălbenită, lipită pe sticla ferestrei, ca un plasture..."

Deschise portița curții, intră, se postă ostentativ în fața ferestrei și citi, zîmbind cu amărăciune, conținutul hîrtiuței.

„Va să zică vînd un divan din lemn de nuc, un șifonier și două foteluri he, he, he... și după limba aceasta arhaică „foteluri" par a fi niște bătrînei. Să intrăm în vermină, prietene, se înfierbîntă el". Ajuns în fața ușii, ciocăni scurt și dădu năvală în antreu învîrtejind în jurul său pulberea, pătrunzînd înăuntru aureolat de nourul ei.

— Bună dimineața, salută Florian, cîntărind din ochi cu răceală doi bătrînei, care se foiau stingheriți și înfiorați în antreu. Bătrîna, îmbrăcată într-un neglijeu ponosit și ros, îl peria pe bătrîn, care era îmbrăcat de stradă, într-un costum bleumarin peste care trăsese un macferlan negru, înfoiat.

— Ce dorești domnule ? ! se interesă bătrînul făcînd ochii mari.

— Să-ți văd marfa, bătrîne. Bătrînei îl conduseră în camera vecină. Clientul văzu un șifonier masiv de culoare neagră, aburită. Divanul nu-l văzu.

— Și pentru ca să văd hambarele astea nenorocite, răpiți clipe scumpe tinereții mele ? ! se răsti Florian nemulțumit de calitatea mobilei și de mirosul rîncezit care plutea în cameră.

— Vrem să vindem tot, domnule, ne mutăm la Brașov, la băiatul nostru, se tîngui bătrînica. N-am fi pus altfel un asemenea anunț care v-a deranjat atîta.

— Cu toate astea, eu nu vă iert, că-mi împuiați capul pînă la smintire cu anunțurile voastre, cînd la doi pași de noi, tolănită la picioarele noastre, marea verde, sclipitoare, răsuflă, se frămîntă și a cărei oglindă mă absoarbe spre tărîile libertății... nu-nțeleg cum puteți scrie reclamele voastre, se zbuciumă Florian încruntat, nu înțeleg... întregul univers e deschis, foșnește, poftei noastre de libertate, cum vreți voi să dispuneți de ea, ca atîția alții în zilele noastre cu hîrtiuțele, cu tăbliețele noastre. În șifonier cu voi ! Intrați în șifonier ! le porunci Florian deschizînd larg ușile, împingîndu-i din urmă, înghesuindu-i în despărțituri și închizînd ușile peste ei.

— Omoară-ne, se auzi de după ușă miorlăitul înăbușit al bătrînei. Abia așteptăm să ne odihnim sub pămîntul cald...

— Vă odihniți bine și aici, în pîntecele dulapului ăstuia negru, în care însuși sentimentul de om trîndăvește. Trîndăvește ! strigă Florian, agitîndu-se desnădăjduit. O să vă digere lent, bivolul ăsta în care v-am închis, n-aveți nici o grijă, așa cum mă destramă pe mine, agitația zadarnică a oamenilor din jur, străduțele voastre portuare și ispita mării verzi.

OVIDIU HOTINCEANU

Gura ta...

Dormeam cu un obraz de lapte
Oh, singuri dintr-un păr frumos
Ne făceam noapte
Ne făceam ochi de sărutare
Pentru lumina născătoare

Nu pot să cred că tu, că eu
Ne-am dus la apa unui curcubeu
Să ne simțim genunchiu-nrourat
De taină, de păcat

Era o fierbere în aerul de aur
Și mirosea culcușu-a minotaur
Și mirosea gura ta mincinoasă
A salcă și a fîn de-acasă.

Mirul cel cu care...

Totul este alergare
Totul este goană-ntinsă
Între cer și între buza
Cea de rugăciune ninsă

Eu alerg mai repede
Mai neobosită-i zarea
Întru care mă asmut
Cu ceafa cu spinarea

Tu alergi mai repede
Și pe frunte-ți curge mirul
Cel cu care dumnealui
Te-a uns. Dumnealui nadirul.

Lance, basileule

Lăncii de-aruncat cu mușchiul
Ce tu vrei să-i stea în față ?
Au rostirea, au doar dunga
Zilelor tăioasă ?

Pieptul iată-l lat și urs
Cu păduri duhnind a mirt
Cînd încremenit așteaptă
Soare tare ca un spirt

Lance, basileule, în prada
Ochiului, lance să treacă !
Și pe ea-nșirate dulce
Oastea vorbelor întreagă.

Nu te mai cunosc

Cîtă răutate-n zidul
Cărnii care umbră face
Însuți tu, o amăgire
Ce-n departe se preface

Nu te mai cunosc cu vocea
Cînd te pipăi cu strigarea
Cea dintîi, cea tumultoasă
Cum un astru strigă marea

Și deși pot să te sting
Rod, clipă a crengii trează
Mîna mea uimită încă
Să te-atingă-abia cutează.

Iartă !

Poeți de toamnă, vă iubesc
Mi-e ciudă că în loc să fim
Sub un umbrar cîntînd colinde
Ochiul ne este treaz de vin

Mi-e ciudă. Poate Lascul
Via-și culege plîngînd stihuri
O piele de heruv e dealul
Orașul e o mînă de nimicuri

Mă vei ierta ? Vei împle cana
Și pentru mine, să tresară
Perdeaua-n casa mea împinsă
De duh, de pace ? Iartă
Și bea răcoarea de afară.

În golul zării

Norocul, dulcele noroc
Pe iarna cailor de foc
Peste veșmîntul trubadur
În care doamnă-am să te fur

Să simți în carnea dalbă gerul
Loc cum își face ca inelul
Pe deget. Și să rîzi
Ca un oțel vibrînd s-auzi

Goana pe șira spatelui
În urmă cum rămîne despletită
Și-atît. În golul zării
Lupi vor mușca zăpada tăvălită.

Zăpada bate

Prin mina-acum sămînța
Locu-l caută, gol, al unui zeu
Prin ochi iată-și scoate-o mînă
Saltul repede de basileu

Unde să ajungi cînd rece
Zăpada bate-n geamul pîntecului ?
Unde să ajungi cînd încă
Sînt la hotarul cîntecului ?

Așteaptă Să-mi scot merindele
Clipa de față se face timp nervos
Sau cel puțin în taină
Încalecă spinarea unui galop spumos.

Dumnealui...

Chipul tău de pus la rane
Gura ta domnișorică
Îmi vorbea dintre icoane
Parfumată și peltică

Dară eu o fiară blîndă
Care nice n-o simțit
Cum e fieru-n carne. Cum e
Singele muierii asmuțit

Dumnealui, Necunoscutul
Se juca cu mine, orb
Dară mie sete-mi fuse
Și-n genunchi gîndeam să-l sorb

Numai că de-atunci pe lumea
Mea, ning stelele uitare
Numai că de-atunci în paseri
Sufletul mi-e fumegare

Dară eu un pui de fiară
Lîngă dumnealui copaciul
De-ntuneric și lumină
Mă cutremur. Robul, vraciul...

Metaforă şi cunoaştere în proza
HORTENSIEI PAPADAT-BENGESCU

II

Sfîrşeam prima parte a acestui studiu spunînd că, de fapt, nici critica din vremea autoarei, nici cea postumă n-au trecut la o interpretare a acestei opere. Stupoarea pe care a stîrnit-o printre contemporani s-a palidat cu recunoaşterea caracterului ei contradictoriu — evident în „împletirea dintre lirism şi analiză" —, Critica mai nouă a admis, în general vorbind, această opinie, fie menţionînd-o ca pe un dat, fără s-o discute, fie trecînd-o sub tăcere, în orice caz dezvăluind alte aspecte, răscolindu-i materialul, răvăşind „stratul obiectelor" şi al aparenţelor, aflate în operă . Astfel, în ultimul timp, atenţia a fost reţinută de aspectul „relaţiilor sociale", de psihologia de grup, de „viaţa eminamente socială a personajelor". În orice caz, această pedală apăsată pe social îi aduce salvarea de sufocaţia lirismului feminin la care o condamnaseră contemporanii.

Dintre lucrările mai noi, o atenţie specială trebuie acordată articolului lui Paul Georgescu (Viaţa românească. I, ian. 1967. p. 100—109). Aceasta, întrucît acest autor examinează critic opiniile celor doi mari înaintaşi, Lovinescu şi G. Călinescu, aflaţi pe poziţii opuse în judecarea acestei opere. Stranie şi în orice caz, particular de interesantă, pentru înţelegerea operei H. Papadat Bengescu îmi apare acumularea atîtor noţiuni şi judecăţi contradictorii. (De altfel şi G. Călinescu observa că „Faţă de literatura H. Papadat Bengescu opinia critică este împărţită în chipul cel mai contrastant". Op. cit. p. 633).

Iată-le adunate, fie că se referă la calităţile autoarei prezentate în operă, fie că se referă la opera în sine : Lirism feminin şi luciditate analitică ; sentimentalism confuz, lirism tulbure şi cruzime obiectivă, „refrigerenţă intelectuală" ; senzualitate şi intelectualitate rafinată ; atitudine feminină durînd „o operă, de femeie, care trăieşte din colportaj" şi „atitudine ştiinţifică virilă" de „anchetator social, dublat de om de ştiinţă" ; în operă predominînd individualul, particularul, patologia, explorînd abisalul, subconştientul şi predominînd socialul „relaţiile" dintre oameni şi mediu ; dezangajată şi închistată fără scăpare în „condiţia sexuală" şi angajată în resorturile sociale, sau socialul rămînînd estompat, „accentul căzînd pe portrete şi figuri memorabile" şi excelînd prin critica resortului de clasă al mediului ; căutînd explicaţii raţionale, neacordînd atenţie subconştientului şi practicînd sondajul în subconştient şi iraţional ; cultivînd un soi de impresionism liric şi explorînd adîncimile ; platâ şi originală, ba chiar originalitatea venindu-i din „platitudine", şi ducînd „o campanie metodică împotriva locului comun", eliminînd judecăţile gata făcute, aplicate mecanic". Şi, în ceea ce privesc filiaţiile, aşezarea în istoria literară, aceleaşi contradicţii : Ctitorind romanul nou, rupînd cu tradiţia şi continuînd tradiţia romanului tradiţional (Ciocoii vechi şi noi, Ciclul Comăneştenilor, Moara cu noroc, ca o replică citadină a romanului Ion); proustiană şi neproustiană, integrîndu-se pe linia realismului critic, moştenindu-l pe Proust ca şi pe Balzac ! Aceleaşi contradicţii pot fi semnalate şi în ceea ce priveşte evoluţia operei, construcţia ei, stilul. Lista acestor contradicţii ar putea fi chiar extinsă, completată. Mă opresc însă aici, socotindu-le pe acestea suficiente pentru a trage o concluzie.

Să nu se creadă că urmăresc să dovedesc incompatibilitatea criticii faţă cu opera autoarei, sau neputinţa în care s-ar fi aflat de a-i capta complexitatea. Nu, cel puţin nu în acest context, ci altceva. Am pomenit de lipsa unei interpretări şi am ajuns la punctul cînd trebuie să lămuresc ce înţeleg prin asta. Subliniez că toate aceste opinii contradictorii — afirmaţii sau negaţii — se sprijină pe o parte de adevăr, că fiecare dintre ele are un corespondent în operă, traducîndu-i un aspect sau altul, dar nici unul nu este în măsură a le explica pe toate celelalte, după cum nici nu se aplică tuturor aspectelor sau operei luate în totalitate. Nu dispun de spaţiul unei ample confruntări a fiecăreia din aceste opinii cu materialul operei şi nici pentru a verifica aplicabilitatea acestor opinii la toate faţetele operei.

Ceea ce însă lipseşte este un principiu unificator, funcţionînd ca o lege dialectică a unităţii şi luptei contrariilor, o ispită ca o cheie, deschizînd toate lacătele. Lovinescu, ca unul care s-a aplecat cu admiraţie şi cu voinţa de a înţelege, a văzut acest principiu unificator în fuziunea lirismului cu spiritul analitic, dar ambele elemente ţin de psihismul autoarei, ori un atare principiu trebuie căutat în opera însăşi, în stratul obiectelor sau al semnificaţiilor.

Cu aceasta am ajuns la acea teorie a ispitelor care mi-a luminat înţelegerea acestei opere. Căci fiecare operă literară oferă o ispită. Mă gîndesc de unde vine această ispită şi un singur răspuns îmi apare posibil. Ispitele acestea, zic, ţin de propria concepţie despre lume a autorului, reprezentînd modul său de a lua contact cu realitatea. Dacă în filozofie acest mod apare evident, exprimat prin noţiuni abstracte, în literatură această inserţie a autorului în lume este ascunsă, implicată doar, transferată printr-o serie de coduri. Ispita este cheia care deschide cosmosul altfel închis, codificat şi transformat, transferat faţă de realitate, de modelul real, cu toate condiţionările, pe care acesta din urmă i le impune cu necesitate. Am spus închis, pentru că, spre deosebire de cosmosul fizic, aici deschiderile sînt cuprinse înăuntru, forţele converg spre un centru adînc şi acoperit, ca o inimă. Descătuşarea acestui centru, explozia lui devine un drum al comunicării. Cunosc puţine descătuşări ale operelor ca aceea pe care a săvîrşit-o Rilke pentru Rodin, aruncînd o punte a comunicării între creator şi consumator, o cale lactee, unde înţelegerea ajunge comuniune, scop final al artistului.

Ispita, pe care mi-a oferit-o proza Hortensiei Papadat Bengescu, este un drum al cunoaşterii, prin modalităţile metaforei.

Sprijin acest punct de vedere mai întîi pe propria concepţie a scriitoarei, aşa cum reiese din scrisori şi din Autobiografie. Deşi s-a spus că n-are „nici un interes pentru ideile generale" iată că, într-una din „Scrisorile adresate lui G. Ibrăileanu", autoarea noastră mărturiseşte cunoaşterea legilor dialectice ale dezvoltării şi succesiunii contrariilor : „Da conţine în el pe nu în sîmbure şi nu pe da în perspectivă. Cald arată răcirea posibilă", după cum recele are posibilitatea de a se încălzi... „Sînt unii care năduşesc, cînd sînt emoţionaţi... „sau altfel spus „O mişcare de suflet produce sudoarea pe un frig cît de mare". În lumina acestor afirmaţii devine uşor explicabilă şi varietatea temelor abordate de scriitoare, ca şi alternanţa dintre aspectele contrarii, traversînd planuri diverse ale realităţii. Aceeaşi confirmare ar aduce-o şi alte texte, extrase din operă. Într-un loc din Autobiografie, ea spune că scrie „în firul devenirii", este deci preocupată de aspectele diverse ale dezvoltării, atît cele din natură, cît şi, mai ales, cele sociale, în forme concrete şi particulare.

Scriitoarea ne dezvăluie în mai multe locuri, din Autobiografie, şi în scrisori, că finalitatea scrisului său stă în cunoaştere. Ea zice : „Şi eu vin către tot cu credinţă, dar vreau să înţeleg". (Autobiografie. Adevărul literar şi artistic 18, 3, 866—867, II iulie 1937). Sau, în altă parte: „Sînt timpuri cînd dorinţa de a şti, de a cerceta, de a mă cufunda în labirintul cunoaşterii mă cuprinde cu furie..." (Scrisori către C. Ibrăileanu, Bucureşti, 1966. Scrisoarea din 10 febr. 1914). Sau : „Fapta literară va trebui neapărat să intre în domeniul esteticului, dar pe orişicare riscuri nu va trebui să piardă nimic din adevăr. Aici pasiunea, aici e truda". Aceeaşi subordonare a esteticului cunoaşterii o mărturiseşte cînd spune : „Acolo unde obiectul va îngădui podoabe sau unde le va cere, vei fi fericit să împodobeşti, căci ai pe deget mătasea şi mărgeaua şi esteticul este o ademenire, căreia însă nu-i vei ceda dinadins — căci îţi va răpi ceva mai profund care merită sacrificiul".

Dar această realitate pe care vrea s-o cunoască îi apare în forme variate, înşelătoare, de aceea se apleacă asupra ei cu „pasiune şi trudă, pentru a descoperi „esenţele", „resorturile obscure", miezul lucrurilor sau realitatea de dincolo de faţade". „Aşa am eu această înfirmitate de a luneca pe faţa... lucrurilor, pe subiecte, pe contururi, oprindu-mă numai pe resortul lor adînc". „Un ochi construit fiziologiceşte astfel încît să nu vadă scoarţa lemnului, ci să treacă prin ea ca printr-un geam, în miezul lui". Pasiunea cunoaşterii realităţii, în esenţele şi primordialitatea lor, este exprimată de atîtea ori, în felul ei propriu, metaforic : „Mica mea închipuire nu făurea basme cu smei... preferam să desbrac coajă cu coajă straturile de apărare ale realităţii pentru a găsi miezul". Sau referindu-se la concepţia tatălui său care considera că scrisul înseamnă „forme şi culori plăcute puse în rame alese", ea opune propria ei concepţie : „Eu am înţeles să descompun şi să recompun formele şi culorile pentru a le dovedi şi a le divulga esenţa". Sau adresîndu-se lui G. Ibrăileanu : „Citai cu admiraţie o frază a lui Brătescu-Voineşti, în două trei cuvinte simple, din indicarea unui gest, evoca imagini bogate în mintea cititorului. Invers de mine, care de abia prind cu stîngăcie un gest, cu plumb de aripi, cum zice frumos dl. Topîrceanu, şi îl despic singură cu voluptate pînă în resorturile lui obscure". (Scrisoarea din 5 ian. 1914). În altă parte autoarea mărturiseşte nevoia de a „desrădăcina fructul fără a atinge nimic din substanţa esenţială, nici o cruţare pentru a-i salva respiraţia, pentru a păstra cel mai infim dintre semnele autenticului, tensiune a energiei, spaimă a răspunsurilor".

După cum se vede din toate acestea autoarea nu este străină „de orice interes pentru ideile generale", chiar dimpotrivă şi nici nu-i lipseşte o concepţie estetică bine precizată. Numai refuzul de a o asculta atent a dus la debitarea acelor contradicţii care s-ar fi rezolvat atît de limpede. Căci din aceste fragmente, ca şi din altele, dealtfel, cuprinse în operă, rezultă că ea are o concepţie estetică, fix ancorată, de două ori autentică. În primul rînd, pentru că o atare concepţie nu este extrasă din tomuri şi în susţinerea ei nu foloseşte argumente străine, iar în al doilea rînd că această concepţie este desprinsă, firesc şi organic, dintr-o concepţie mai generală despre lume şi viaţă. (Dacă ţinem morţiş s-o încadrăm ea se apropie, deşi cu corective, de un materialism empiric şi de o dialectică spontană).

Iată această concepţie : I) Realitatea, din pricina dezvoltării continue şi cuprinderii, statice şi dinamice a contrariilor, se prezintă în chipuri şi aparenţe felurite. A o capta înseamnă a-i afla „substanţa esenţială", „sîmburele", „miezul", „resorturile adînci". Pe urmele unei cauze, ale unei permanenţe dialectice, te instalezi în trudnicul „labirint al cunoaşterii", de unde necesitatea practicării unor laborioase instrumente de cunoaştere — (analiza, sinteza, metafora). Căutarea acestui „miez" al realului te aduce în faţa turmentatei obsesii a cunoaşterii — acea „spaimă a răspunsurilor". Acuitatea cutremurată şi foarte modernă a conştiinţei, în procesul cunoaşterii, nu poate fi trecută cu vederea. 2) Actul creaţiei literare este un act de cunoaştere, în măsura în care, aşa cum mărturiseşte autoarea, ea subordonează esteticul adevărului, cunoaşterii. (Aceste precizări, făcute, în preajma primului deceniu al veacului, pot fi socotite ca un preambul al alunecării graniţelor dintre discipline, al interferenţei dintre ele şi chiar al violenţei explorării realităţii, o dată cu părăsirea unei atitudini de pasivitate romantică. Asaltul macrocosmosului şi al microcosmosului începea să se desfăşoare). Ea spune că fapta literară aparţine esteticului, dar „pe orişicare riscuri să nu se piardă nimic din adevăr". Impresionantă clarviziune, căci „riscurile" le-am aflat abia acum, mult în urmă ; dacă este să le spunem pe nume ele sînt pulverizarea distincţiilor dintre genurile literare, pînă la dispariţia lor, angajarea autorului pînă la lirism şi chiar tezism, imixtiunea filozofiei şi a psihologiei în opera literară, pînă la specializarea ei, etc.

Iată : „Am aflat", zice autoarea, „ce înseamnă pentru mine roman, ceva aspru, grav, fără cruţare, ca şi viaţa de dincolo de faţade. Muncă aridă în materialul cel mai dens al adevărului". În lumina acestui principiu unificator şi a acestor fragmente, ar fi interesantă o confruntare a judecăţilor critice, expuse, în vederea confirmării sau infirmării lor, precum şi cu scopul eliminării unor contradicţii. Spaţiul nepermiţîndu-mi abordarea pe larg a acestei încercări, mă voi limita la un singur exemplu. Dacă acuzaţia de platitudine se referă la lipsa „transcendenţei", căutarea esenţelor de care vorbeşte autoarea o plasează în dimensiunea transcendentă a imanenţei. (Rezultată consecvent din determinismul concepţiei sale generale). Dacă aceeaşi acuzaţie vizează opţiunea autoarei pentru faptul divers, cotidian în locul „basmului cu smei", ea e salvată de „platitudine" prin căutarea resorturilor obscure, prin generalizare şi cosmizare, de care voi pomeni, cu ocazia folosirii metaforei ca instrument de cunoaştere.

O observaţie a concepţiei autoarei, determinînd-o să urmeze „firul devenirii", ne-ar face să credem că ea se instalează fără rezerve pe linia realismului critic. Totuşi afirmaţiile repetate ale romancierei ca şi analiza minuţioasă a operei sale ne arată că ea nu se limitează la descripţii exterioare, ci vizează complexitatea, trecută prin filtrul propriului psihism. Dacă punctul de plecare este proustian, dinăuntru în afară, reconstituirea nu rămîne ca atare, ci se obiectivează printr-o trecere în cascade de la psihic la fizic şi invers, subordonată fiind adevărului, adică conformării şi adecvării cu obiectul. Cu asta într-un fel se rezolvă şi grava încriminare a lirismului. Iată şi textele : „Mă caut neobosit pe mine, pentru a descoperi prin mine lumea". (Intenţionalitate clar deosebită de Proust). „Caut drumul, caut ceea ce mă poate lămuri din tumultul glasurilor suprapuse". (Şi aici supunerea la obiect este clar exprimată).

Am pomenit de mînuirea metaforei ca instrument al analizei. Urmează să dovedesc cum autoarea noastră foloseşte metafora ca instrument al cunoaşterii. Semnalez, cu această ocazie, o foarte interesantă şi pătrunzătoare analiză, făcută de T. Vianu (Arta prozatorilor români. Bucureşti, 1941. p. 334—345). Acest autor, referindu-se la „alegorismul stilului" romancierei, observă, pe baza unor multiple citate, că metaforele şi imaginile nu au aici „un simplu efect pitoresc", ci pătrund într-o „regiune de semnificaţii", făcîndu-ne să vedem, să simţim şi chiar să înţelegem. Că autoarea noastră foloseşte transferul metaforic şi funcţia unificatoare a metaforei, pentru explorarea în adîncime şi fixarea, uneori pînă la imposibil, a unei situaţii, reiese şi din următoarea mărturisire : „Eu, cînd vreau să înţeleg bine un lucru, îl îmbrac în simbol şi mă luminez". (Op. cit. Scrisoarea din 10 sept. 1914). Teoreticieni ai metaforei, ca Biese, Ortega y Gosset, iar la noi, L. Blaga şi T. Vianu, au arătat funcţia unificatoare şi „revelatoare" a metaforei, prin speculerea analogiei, dincolo de deosebirile dintre lucruri, ajutîndu-ne să sesizăm unitatea lor mai profundă. Metafora devine ca atare un preţios instrument de cunoaştere şi revelare a realităţii.

Aplicînd această explicaţie şi socotind-o caracteristică operei H. Papadat Bengescu, nu aspectul stilistic vreau să-l pun în evidenţă, ci „transsemnificaţia lui", într-un fel, cadrul cunoaşterii, pe care i-l favorizează acest procedeu. Cîteva exemplificări de transfer de la psihofizic la fizic, geofizic, chiar cosmogonic, care îi permite o generalizare şi încadrare a cazului particular în dimensiuni de amploare cosmică. Referindu-se la starea de boală a bolnavului Maxenţiu, în Concert din muzică de Bach, ea analizează astfel : „Erau într-adevăr... caverne şi abisuri, precipitări de ape roşii şi scocuri şi vaduri, pe care Maxenţiu, ca turist tragic le vizita cu de-amănuntul, în fiecare zi pe alte climate. Pe adîncuri înşelătoare sau pe tempeste înăbuşite le străbătea cu precauţiune... vislind cu rame noi... „Se observă cascadarea imaginii, mutaţia preistorică a peisajului, uscatul transformat în apă, un peisaj deluvian. Starea particulară a bolii devine astfel un cataclism cosmic. Prin folosirea strictă a analogiei, eliminînd dizanalogiile izbuteşte o euforie alegorică care luminează crud realitatea. Ceva mai mult, boala, intemperiile prefacerile din natură se integrează în acelaşi univers, în continuă mişcare. Altădată, vrînd să descrie alterarea emotivă a senzaţiilor, întrebuinţează acelaşi transfer de la psihic la fizic. „O pînză subţire ca de păianjen i se aşezase pe urechi şi ar fi vrut s-o ridice delicat ca pe o portieră diafană. Prin ţesutul ei transparent sunetele se difuzară şi rar cîte un cuvînt se prindea în mreaja auzului". Observăm trecerea la o imaterialitate materială, marcînd analogic imposibilitatea pătrunderii sunetelor. Tot printr-o schimbare de nivele redă o stare, un eveniment. Pentru a rezolva situaţia încurcată a Siei, gemenii Hallipa se consultă între ei „frecîndu-şi gîndurile ascunse ca prestidigitatorii cărţile". Iar cadrul şi grotescul personajelor transformă realitatea situaţiei „într-un conciliabul de Sabat". Transferul metaforic ignoră dizanalogiile dintre imaterial şi material, nu cunoaşte limitele stărilor fizice, alunecarea făcîndu-se pe un sistem de corespondenţe orgiastice, aproape mitice. Ciudat însă că aceste seismice dislocări esenţializează situaţia, operează o reducţie la propria-i substanţă. Alteori analiza metaforică urmăreşte numai devenirea obiectului fizic, al doilea termen al analogiei, fără a mai numi starea psihică, de la care provine, aceasta fiind subînţeleasă. „De pe frunteа perfect netedă a lui Walter se ridica o placă metalică, purtătoarea unor clişee cîndva obsedante, pe cînd fire metalice aşezau altă placă..." (Drumul ascuns).

Exemplele ar putea desigur să fie înmulţite. Oricum, socotesc însă că folosirea acestui transfer metaforic de la o stare la alta, neţinînd seama de diferenţele de regnuri, de planuri, eliminînd deosebirile, păstrînd în suită analogiile, permite nu numai o generalizare, dar şi un fel de ridicare la scară cosmică, o aşezare „în firul devenirii" universale. De asemenea socotesc că acesta este caracterul cel mai preţios al acestei opere, permiţîndu-i atingerea scopului pe care ea însăşi îl propune „cunoaşterea" şi „luminarea" „miezului" lucrurilor.

Închei în speranţa că am atras atenţia asupra unui aspect insuficient explorat şi mai ales că am indicat un principiu unificator, în complexitatea acestei opere ca şi în controversata ei exegeză.

Alice BOTEZ

ARHIVA ARGHEZI

Vissarion

În noiembrie, cu trei ani în urmă, Arghezi începea o tabletă astfel: „Se împlinesc cincisprezece ani de la moartea scriitorului ţăran autentic, I. C. Vissarion, uitat de toată lumea, pentru că n-a fost niciodată nici cap de listă, nici bărbat politic al cîte unui partid agregat de protipendadă, a cărei stăpînire i s-a părut, a fi, pentru toată ţara, o încremenire. Va veni o dată ziua în care se va examina, fără mici şi mari monopolişti, valoarea cîntărită a scriitorilor de circulaţie, puşi la locul cuvenit...".

Îmi permit să zugrăvesc din nou chipul scriitorului din Costeşti-Vale, un sat fără alt profil decît al amintirii literare care îl aşează în geografia spiritualităţii româneşti. Două momente mi se par a interesa contemporaneitatea.

Arghezi îl considera nedreptăţit de colegialitatea literară ca şi de editurile care îi ignorau prezenţa în cuprinsul prozei cele mai autentic ţărăneşti, cuprinzîndu-i cîteva dintre povestirile lui în lista unor cărţi pe care voia să le editeze în Mărţişor, unde instalase cunoscuta tipografie. Era vorba de Privighetoarea neagră, *de* Ber Căciulă *şi de o carte a lui, încă nescrisă, de vise (Vissarion îi povestea, cînd înnopta prin Mărţişor, din visele lui puse în legătură cu metempsihoza — vise care erau veritabile povestiri literare, de toată frumuseţea !).*

Într-o discuţie asupra lui Vissarion, notată în noiembrie 1966, Arghezi l-a caracterizat astfel: „Vissarion e un Tolstoi al României. E scriitorul care s-a izolat în satul lui sărac, trăind voit în sărăcia lui. El a fost în stare să refuze unele avantaje ale oraşului, oferite cîndva de Goga sau de alţii care-l primeau în saloanele lor, preferînd gustul amar, dar plin de prospeţime, al graiului şi cugetului ţăranului român"...

Arghezi regreta şi punea lipsa de interes în spatele oficialităţilor culturale locale, că „Scriitorul I. C. Vissarion n-a avut parte cel puţin de o placă amintitoare tencuită pe casa lui, pentru a fi citită de săteni şi de trecători prin faţa bietei lui grădini, unde a visat, a iubit şi a cinstit neamul din care face parte"...

Vizitînd recent oraşul Tîrgovişte, unde s-a înfiinţat unicul muzeu din ţară al scriitorilor din partea locului, paralel celuilalt la fel de binevenit muzeu al tiparului şi tipografiei româneşti, m-am întîlnit într-un colţ, după o uşă, cu un portret în ulei al lui Vissarion, aşezat deasupra unei mese cu fereastră de cristal sub care se puteau citi cîteva dintre titlurile cărţilor lui. Cu această ocazie am aflat că în curînd casa din Costeşti-Vale va primi licărirea mult aşteptată a stelei care-l poartă pe Vissarion prin neguri. Inimoşii iubitori ai culturii neaoşe au hotărît să alcătuiască în ograda scriitorului o casă memorială — deocamdată o cameră, refăcînd ceva din atmosfera de lucru a celui ce-şi împărţea timpul între condei şi nişte invenţiuni tehnice şi mecanice, pe care nici un inginer sau cercetător de ştiinţă aplicată n-a avut încă răgazul şi curiozitatea să le certifice o valabilitate afirmată de autorul lor. Poate că s-ar găsi acolo mărturii ale geniului poporului nostru, care a mai uimit de cîteva ori ştiinţele universale. Să nu amintim decît roata cu făcaie din Ciupercenii Gorjului, care a dat turbina de azi, sau cîrma ţepelinului, născută pe o răscruce de uliţi din Ţiţeştii argeşeni!

„I. C. Vissarion e unul de-ai noştri, un rumîn de mare calitate, care trebuie înviat din morţi, dimpreună cu caietele lui risipite" — *gîndul mărturisit de Arghezi în scris, e pe cale să se materializeze şi cei atenţi la descoperirea lucrurilor uitate şi readucerea lor în lumina de aur a strălucirilor româneşti, sînt ctitorii morali ai temeliei celei noi a civilizaţiei, a culturii, a spiritualităţii noastre contemporane.*

Cum şi în Mărţişorul care-şi pregăteşte pe tăcute reînvierea, Vissarion îşi va avea un loc în raftul unor regăsiri de viaţă, tot aşa, e de crezut, că în Costeştii de Vale ai judeţului Dîmboviţa şi casa lui Vissarion va păstra măcar cîte o fărîmă, dacă nu o scînteie, din vetrele stinse ale lui Galaction, Cocea, Goga, Arghezi, vecini de veac şi prieteni de condei.

Baruţu T. ARGHEZI

În curînd apare
ALMANAHUL LITERAR 1970

Într-o ţinută grafică excepţională întrunind colaborarea a peste 360 de scriitori, oameni de artă şi publicişti de renume, ALMANAHUL LITERAR 1970 va satisface gusturile cele mai exigente ale cititorilor.

Cele 496 de pagini bogat ilustrate ale ALMANAHULUI LITERAR 1970 conţin literatură inedită — poezie, proză, teatru, memorii, eseuri —; rubrici de teatru, film, plastică, sport, umor, automobilism ; de asemeni, o atractivă şi documentată rubrică feminină.

În ALMANAHUL LITERAR 1970, semnează printre alţii : VICTOR EFTIMIU, ZAHARIA STANCU, EUGEN JEBELEANU, GEO BOGZA, MARIN PREDA, EUGEN BARBU, NICOLAE BREBAN, VIRGIL TEODORESCU, GEO DUMITRESCU, VLADIMIR STREINU, ŞERBAN CIOCULESCU, TUDOR MUŞATESCU, ALEXANDRU BALACI, MIRON RADU PARASCHIVESCU, AUREL BARANGA, ION BIBERI, ION LĂNCRĂNJAN, AL. DIMA, DEMOSTENE BOTEZ, BEN. CORLĂCIU, ION CARAION, ION HOREA, ADRIAN PĂUNESCU, DIMITRIE STELARU, NICHITA STĂNESCU, GEORGE SBÎRCEA, ETC.

Pagini, de asemeni inedite, din : TUDOR ARGHEZI, LUCIAN BLAGA, TUDOR VIANU, ION BARBU, OCTAVIAN GOGA, ILARIE VORONCA, ION MINULESCU, GEORGE CĂLINESCU, ION AGÎRBICEANU, IONEL TEODOREANU, G. BRĂESCU, EUGEN LOVINESCU, HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU, ETC., ETC.

ALMANAHUL LITERAR 1970 cuprinde şi numeroase reproduceri de artă, în planşe-color : **Constantin Brâncuşi, H. Matisse, Pol Buri, Horia Damian, D. Ghiaţă, Hans Hartung, V. Kandinski, Ştefan Luchian, Hans Naagel, L. Survage, Ion Ţuculescu, C. Piliuţă,** etc.

11 vedete de cinema se confesează cititorilor ALMANAHULUI LITERAR 1970 : **Julie Christie, Juliette Greco, Anna Karina, Dalida, Sophia Loren, Catherine Deneuve, Jeanne Moreau, Brigitte Bardot, Olivera Vuco, Sylvie Vartan, Claudia Cardinale.**

Mai semnează în ALMANAHUL LITERAR 1970 : EUGEN IONESCU, WILLIAM SAROYAN, EDMOND JALOUX, LUCE, HOCTIN, EUGEN DRĂGUŢESCU, SAUL STEINBERG, ANDREI VOSNESENSKI, IONEL PERLEA, JIRI TRNKA, TETSU, ANTONIO SAURA, GHIORGHIOS SEFERIS, ETC.

În cadrul rubricilor speciale de teatru, film, plastică, semnează : PETRU COMARNESCU, N. ARGINTESCU-AMZA, N. CARANDINO, D. I. SUCHIANU, FLORIAN POTRA, etc.

Paginile dedicate sportului sînt susţinute de scriitorii : EUGEN BARBU, ION BĂIEŞU, AL. CAPRARIU, RADU COSAŞU, DAN DEŞLIU, AL. MIRODAN, FĂNUŞ NEAGU, ADRIAN PĂUNESCU, NEAGU RADULESCU ŞI ROMULUS BALABAN.

În ALMANAHUL LITERAR 1970, mai găsiţi : umor, cuvinte încrucişate, moda anului 1970, epigrame, o agendă-calendar 1970, documente literare şi artistice etc.

Reţineţi, deci, din timp ALMANAHUL LITERAR 1970, o inedită enciclopedie ilustrată a literaturii şi artei.

N. Red. *Traducerea poeziilor lui Evgheni Evtuşenko apărute în nr. 45 al revistei noastre aparţine lui Victor Frunză.*

Ov. Macarenco : — Îmi trimite două schițe, tocmai din Brăila, și avocat fiind îmi cere „un răspuns fără echivoc. Cu motivările de rigoare, bineînțeles, ca la tribunal". Drept să spun, m-au trecut fiorii. În momentul de față sînt prins într-un proces la tribunalul sectorului 7 din București. Pîrît. Pentru c-aș fi lezat persoana morală a șefului ospătarilor din Capitală. Știu, care va să zică, ce-nseamnă un răspuns scurt, precis și la obiect. Iată-l : schița Ploaia, stimate tovarășe avocat, e naivă, lucrată prea mult din... puncte, puncte și frînturi de frază întoarse pe tipicul „frumosului scîrțiit". Exemplu : „Dar nimeni nu știa că numai ploaia de vară făcuse tot. Oamenii o și uitaseră trecînd grăbiți unul pe lîngă altul spre problemele lor de fiecare zi **ce le mai rămînea din clipa ce o avea fiecare".** Apropo, ce părere ai de faptul că în cîmpia Brăilei, n-a căzut o picătură de ploaie din luna iulie ? Cealaltă schiță, „Orbul", e un fel de prelucrare necreatoare a unei anecdote pipărate. Aștept alte bucăți.

Virgil Popescu : — Încurci povestea chiar din titlu. În loc de Contabilă ar scris **Cotabilă** și pe parcurs mi-am dat seama că prea frumoasa Bela e într-adevăr **cotabilă.** Faptul în sine, așa cum l-ai descris, interesează mai mult miliția decît literatura. În „Vederile" (cărți poștale ilustrate) n-am întîlnit decît peisaje banale. Exact ca-n acelea tipărite de Editura Meridiane.

C. Brînduşoiu : — „candidează la facultatea eseului" și îmi trimite un fragment „dornic să audiez la poșta redacției părerea dumitale" (a mea adică). Întîi, un fragment din fragment : „Nesinuciderea". Dacă ai venit în viață fără să vrei, tot așa va trebui, să și pleci. Fără să vrei. Nu să vrei. Aceasta e negarea sinuciderii. (ca să vezi că există leac la toate, n.n.) A veni în viață nu este dictatură, e doar rezultatul altei vieți ce presupune fără ocol, unirea. Să te naști la vrerea cuiva este imposibil. Să faci ce vrei cu viața ta este inuman. E contra ta și mai ales a omenirii ! Dai un exemplu rău de urmat pe treptele vieții milenare. E destul unul să se sinucidă și se naște chemarea provocatoare a celor nu fără judecată, ci a celor pripiți și chiar prea considerați autoștiutori, atotdumnezei. Se întîmplă accidente, e lucru nefiresc (teza ai împrumutat-o de la Direcția circulației, de ce n-ai făcut trimiteri în subsol ? n.n.) e întîmplare ce cauzează, lezează sau chiar distruge întîmplarea vieții". Și acum răspunsul : trimite-mi urgent întreg eseul.

Costi Apop : — „La chioșcul cu Bună ziua" — o trăsnaie care m-a amuzat. Te rog să-mi trimiți și alte lucrări, dar să nu te mai prind cu pițigăieli de felul : „vă rog să lecturați o încercare nedumerită de a scrie proză, la o vîrstă a îndrăznelii, zdruncinată uneori, e adevărat, cam rar, de potența scrisului". Din schiță am înțeles că știi să vorbești curat românește. Atunci ?!

ARIEL 17 X : — Schița „Mergînd singur" m-a convins că ai în față drum lung pînă să publici. Nădăjduiesc că asta nu te sperie. În finalul schiței spui : „A doua zi aveam să plec în concediu la Galați. Aveam să părăsesc orășelul dintre munți pentru portul de pe malul Dunării, unde mi-am legănat copilăria, printre salcîmii lui Sebastian, zgomotele ruginite ale tramvaielor și sirenele grave ale vapoarelor". Eroare. Sebastian era din Brăila. Acesta e orașul cu salcîmi. Galații — dacă ai fost vreodată pe acolo — e orașul teilor. Am făcut precizarea în calitate de brăilean, care a trăit cîțiva ani și la Galați.

Fănuș NEAGU

POSTA REDACȚIEI

PROZA
POEZIE

Octavian Platon, București. Nimic deosebit. Versuri „corecte", aptere, lipsite de vibrație, cuminți. Nu.

Filipescu Ulise, București. „Vă cer numai părerea și atît. Versurile sînt scrise pentru mine, nu pentru *Luceafărul*". Pentru dv., excelente. Pentru noi, mai puțin. *„Ce e marea /Ce e norul/ numai Dumnezeu le știe"*. Nu știu dacă puteți depăși această blajinătate filozofică, această călduță dispariție către înțelepciune, ca un oftat de satisfacție după un somn împlinit. Dacă da, mai trimiteți.

Saturn II, București. „Îmi încerc și eu norocul la loteria „Poeziei'. Dacă îmi va ieși numărul cîștigător cu atît mai bine pentru mine și pentru ea". Să vedem una din variantele cu care ați ispitit șansa : *„Femeia mea de azi, de mîine/ E poezia./ Se ține de mine ca un scai, / ca o umbră / ca un cîine./ Mi-i iubită și regină/ Noapte și lumină/ Nu-i mofturoasă/ nu mă-nșeală...* etc". Necîștigător.

Gh. Stănescu, Călărași. Citez versurile : *„Lăsați-mă oameni/ să-mi plimb pașii/ oriunde/ nu mă mai priviți curioși/ Lăsați-mă să calc apa în picioare/ S-adun din picăturile rămase/ Rechinii visului meu/ Nu mă mai priviți curioși/ Am să mă urc, cîndva, la oul astru/ Puteți după aceea să-mi legați ochii/ Să mă țineți de mîini"*. Mai trimiteți.

Cristine Janott, Tr. Măgurele. Fatal, din considerente de spațiu, răspunsurile la Poșta redacției sînt laconice. *„De noctibus"* se distinge, parcă dintre celelalte poezii trimise. Concluzii definitive însă nu trebuie să așteptați deocamdată. Versurile dv. vădesc desigur unele predispoziții lirice, o anumită înclinație temperamentală către meditația nostalgică. Nu toți melancolicii sînt însă apți pentru poezie. Reveniți peste cîtva timp, să zicem un an, cu cele mai bune lucruri pe care le veți fi scris pînă atunci. Să sperăm că talentul dv. ni se va impune la acea dată cu evidență. Deocamdată însă nu pot afirma cu deplină convingere acest lucru. În cazul în care și acest al doilea răspuns vi se pare incert, gîndiți-vă dacă nu cumva incertitudinea aceasta aparține scrisului dv. Faptul că ezit a doua oară să emit judecăți definitive provine din convingerea mea că puteți scrie și mai bine. Încercați.

Aurelian R. Petrescu, București. Sincer încîntat de nota vioaie a poeziei *Ra*. Citez : *„Piramida mă îmbie/ Să-i citesc în geometrie / Dar e lucru complicat / „Că eu nu sînt matemat"* Nu v-aș putea răspunde decît în termeni oarecum similari : *„Am simțit un viu antren/ Să scriu un contracatren/ Dar mi-am zis să mai adast/ Ca să nu devin sarcast./"* Vă dați seama că, din rațiuni de rimă, a trebuit să renunț la forma obișnuită : *sarcastician*. Între noi, poeții, asemenea lucruri se trec cu vederea. Totuși, lăsînd acum gluma la o parte, vă invit să mai trimiteți.

Cezar BALTAG

Debut: DOINA POPA

procesul frunzelor

Niciodată nu am știut de ce tocmai în ziua aceea cînd apucasem în palmă orga frunzelor moarte, se nimerise să fie procesul și trebuia deci să plec. Autobuzul pornise. Roțile știau că fața lor atinge marginea lumii și se roteau în neștire, mestecînd tăcute plînsul copilului trezit din visul alb.

O alunecare din neatenție poate, o alunecare simplă pe celălalt tărîm, al morții, înscrisă în drum pe brațul unui ciudat animal răstignit și lanul în care fiecare fir de grîu se dărue ploii sorbind lacom din propria lui bucurie și apoi orașul prin care alerg purtînd în trup bălțile pașilor nedecise și reci. Cu toate astea în sala procesului nu mai aveam loc și am rămas afară în mulțimea hărțuită de așteptare.

— Vine ?
— Abia a început.
— Ține mult ?
— Nu se știe.

Undeva în clădire o ușă trîntită și oamenii se strîng mai aproape, împletindu-și capete, brațe, picioare ca într-un desen cu liane.

— Vine ?
— Nu se vede nimic.
— Ce e aici ?
— Un proces.
— Dar de ce îl judecă aici ?
— Nu știu.
— Credeam că se vînd pui.
— Nu, nu se vede nimic.

Pe buze ni se opresc săgețile ploii și cad apoi alunecînd pe trupurile noastre, le călcam în picioare, iar ele țipă groaznic, dar nimeni nu se apleacă să dea ajutor, nimeni nu întoarce privirea lipită de ușa care nu se mai deschide să descopere Trupul vinovatului.

— Pe cine judecă ?
— Pe cineva.

Plouă și memoria mea se întoarce îndărăt... Ochii lui căutau către mine mîinile-mi obosite alunecau în jos. Eram udă ca un melc. Oriunde mă întorceam ochii lui veneau spre mine. M-am aruncat în apă și am rămas acolo în neștire pînă cînd am simțit sugrumîndu-mi-se printre dinții încleștați gustul amar al deznădejdii. Am ieșit apoi la suprafață și am căutat un țărm oricare ar fi el pe care să-mi las trupul flămînd, părăsit de puteri : si mai departe o zi în care mă părăsea gîndul la mijlocul cuvîntului.

„Continuă"
„Altă dată"

În realitate ceea ce spusesem era lipsit de importanță și nu mă puteam aștepta la o continuare a unui gînd întrerupt. Eram distrată, nepăsătoare. Așteptam să mă lovească, ca să-mi înlăture emoția ce nu mă lăsa să respir. El mi-a ridicat bărbia din piept și a spus :

„Du-te"

Afară cineva mi-a întrerupt mersul ca să-și strivească între buzele întinse a dispreț un cuvînt :

„Felicitări"

Și ceva mai tîrziu o altă fată :

„Nu înțeleg schimbarea asta, cum de-a putut-o lovi pe Aura protejata lui"

„Lasă-mă în pace"

Cuvintele mele stîrnește mirarea ei. Cu toate astea pleacă, pasii îi trăsnește trupul și-l îngenunche la fiecare treaptă, trupul ei înstrăinat cu fiecare zi. Pornesc și eu către casă. Piciorul îmi alunecă pe șlinsetul unei frunze și cad. Din urmă vine el, mă ajută să-mi fixez iarăși trupul pe tălpi.

„Fii mai atentă, mai ales mîine"

Apoi se îndepărtează. Am rămas obosită ca după o noapte de nesomn .Nu știu dacă mă simt bine sau rău. Mă simt ca un manechin de plastic și mi se pare curios că aerul a devenit lichid, lichid grozav de murdar, singe, ce curge acum din genunchiul meu. Și mi se mai pare curios că pot merge încă pe pămînt în acest mers banal. Cred că e cald, din tîmple mi se preling gînduri ferbinți. La ceafă un disc se rotește necontenit, iar privirea caută un sprijin. A doua zi a fost de fapt noapte. Am stat în casă cu perdelele trase și am băut ceai. Cînd am revenit între zidurile albe fetele înpleteau vorbe. Mi le-au spus și mie. Am rîs.

„Și cine îl învinuește", am întrebat printre hohote.

„Aura", mi-au răspuns ele. S-a speriat că într-o dimineață a îmbrăcat o rochie de fetiță peste un trup de femeie și a țipat în loc să arunce o floare de păpădie peste mormîntul copilăriei. A vorbit și acum știe tot orașul.

Mai departe nu mai știu nimic. Plouă și eu aștept o dată cu toată lumea, astept să se deschidă ușa și să apară în pragul ei vinovatul. Cineva s-a strecurat pînă la mine. M-a luat de brat.

— Ce faci ?
— Respir cel mai bun lucru în clipa de față.
— Spuneai că nu vii la proces. Mie îmi pare rău de el.
— !?
— Numai dacă te simți vinovată cu ceva vorbești așa. Altfel ti-ar pare rău.

„Altfel mi-ar pare rău. De ce să-mi pară rău ? Îl urăsc".

Ploaia pare că s-a liniștit. Nu se mai aude decît țipătul păsărelor negre și al neliniștii. Mă simt grozav de străină cu toate că în multimea asta cineva mă cunoaste si crede c-ar trebui să-mi pară rău. Nimeni nu se mișcă, doar ca la o adiere de vînt un zvon.

— Parcă se mișcă ceva.
— Nu se scurge în pămînt ploaia.
— Totuși...
— Nu, nu e nimic.

Oamenii s-au învățat să spună că nu e nimic. Găsesc pe trupul lor urme de cancer si spun „Nu e nimic, e o infecție" Se despart și în cele două mîini unite string o minciună „Nu e nimic o să ne mai găsim". Ploaia a început din nou să curgă posomorită, ca într-o curte de mănăstire. Aceeași persoană se apropie iarăși de mine.

— De ce-ai plecat tu ? ascultă e vinovată si Aura.
— Posibil, răspund si îmi spun în gînd că îl urăsc cu toate că ea crede c-ar trebui să-mi pară rău. Un zvon trezește din așteptare mulțimea.
— Vine !
— Cînd ?
— Acum.

Ușa rămîne totusi închisă.

— Cine a spus că vine ? întreb.
— Nimeni, răspund ei Toti am spus.

În momentul acesta se deschide ușa. Apare un polițist, apoi el, apoi altul.

Procesul s-a sfîrșit si simt că mă apasă o amărăciune asemănătoare unui bot de hîrtie.

— Săracul, săracul, îmi curg vorbele peste buzele amortite de loviturile ploii, iar oamenii din jur mă biciuiesc cu privirile lor de ură.

— Săracul ? aud întrebîndu-se ei. Cu toate astea continui să-spun :

— Săracul, săracul.

O femeie se desprinde din mulțime si țipă, dar țipatul ei nu are putere să oprească zgomotul zănatic al masinii, nici rostogolirea necontenită a roților peste ridurile străzii. În sfîrsit am reusit să plîng cu hohote de ris și fug acum în urma mașinii cu pînză.

versuri

ȘTEFAN RADOF

Cîntec

Mamă neagră,
lume mare :
rîu de rîu
se-adună ape
să ne taie,
să ne sape,
să ne urce
în picioare.
Mamă neagră,
lume mare :
incolține-ar
iarba-n gură,
zarea-n dinți
și piatra-n piept.
Mamă neagră,
lume mare :
ne e somn
de depărtat
și de altă legănare.

Vraja

Un somn de sănii
se coboară-n noi.
Ne aruncăm zăpezii,
ninsă-n începuturi,
plini de culoarea
contopirii
ce-o lasă vraja
trecerii prin văi.
Căușu-atîtor faceri
se umple de tăcut,
cînd visul disperării
ne-atîrnă
de-o frînghie,
deasupra nemăsurii
de haos petrecut.

Caleașca

În caleașca
din balcani
putrezește
— a putrezit
verde vizitiu.
Lampa-n poartă
— a ațipit.
Caii-s de șofran.
Trece mort
un orologiu
peste mii de ani.
Lume-ailaltă-i surdă.
Cine vrea
s-audă.

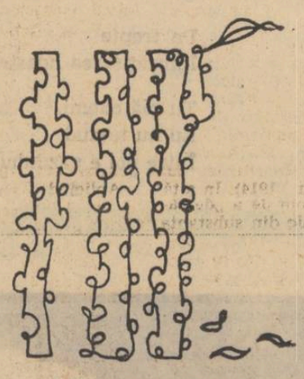

EMIL CIURARU

Puls

În parc
coboară
flori cu sărutări,
triști arămii
și fulgi de zăpadă
cu așteptări de verde
și de muguri.

Peste seri înviniețite de durere,
curg
tăcerile albe
trezite în cîntec de iarnă
cu „Florile dalbe".

Un nor
s-a rostogolit
pîn-a rămas anol
împărțind
inegal
și încet
melancolie
în ciudatul puls
de poet.

La poarta inimii mele

În sfinte aduceri aminte
pupilele ochilor dor
simțirea-i vioara
ce cîntă pe strune
durute cuvinte

Ades
la nechemata poartă
a inimii mele
vin lacrimi fierbinți.

Mamă,
trimite
dulcele cîntec uitat
al copilăriei
acum,
cînd pe cer
imensele stele
gînduri senine revarsă
la poarta inimii mele.

Memento

Mă chem prin bucurie topită-n mătase, cînd
luna cu brațe de raze coboară seninul
din lebede albe în fete.

Tîrziu
după ruperea nopții în două, destinul
în luceferi privea prin ocheane de rouă
din jumătatea de noapte,
în jumătatea de zi.

GH ANCA

Parinior

Noi eram la Parinior
în zile cu ploi și nor,
în orgii ne veseleam
aruncam focuri pe geam.
Văgăuni vărsasem noi
în mirosul de copoi,
lupi și iepuri păguboși
să trimitem la strămoși.
Tatăl nostru, mama mea,
reveniră să ne ia.
Ramuri cînd jucau la piept
să îl coacă lung și drept.
Și-ntr-un abur nevăzut
ca băuți au dispărut.
Băteam ritmul din picior
căci seara, în Parinior...

Osci...

Oscilează pentru ultima oară
venele-picioare de cocostîrc
ce se lipesc, de craniul zboară,
cu poduri de oase pe tîrg.
Învie agale pe cîmp
rana acoperită cu păcură,
mirosurile se mai strîng
pînă iarna în măgură.
Măcar de moină corbii să-i saturi,
să știi cum s-au tîrît peste omăt
alte păsări prefăcute-n codobaturi,
în butnițe cu ochii îndărăt.

Toarceți

Toarceți, toarceți, e nebună
mama noastră cea bătrînă
Cu sperietori se gătește
Sub apă zvîrle ea copii să prindă peste.

Unul după altul ,fire,
toarceti cînepa-n neștire.

Jurnal

Țigănci sărace, babe.
Două țigănci oarbe.

Merge prima. Merge prima,
e călcată cu mașina.
Se cunoaște cît plătește
un boier cu ochi de pește,
pentru baba oarbă
cu autopsia-n grabă :
pomană, îngropăciune,
fiică în adopțiune
măritată de minune.
Însă ce ținuse minte
oarba doi : o rugăminte,
să o calce și pe ea,
pomană să i se dea.
La un timp, adevărat,
guri nemartore-au mîncat.

Că bătrîna care vede
nici acum din gust n-o pierde.

Desene de VERA HARITON

ALEX. GRIGORE

I

Cumpăna se limpezește în umerii mei
ca ochiul de pasăre prin ochi de cenușă,
lacrima călcînd pre lacrima ei
veghea cu spinii golgotei în gușă.

Doar cuvîntul păstrează abur neviu
parcă tînjește un clopot sub ape
și aștept cu limbă de moarte în pustiu
nevăzutele lespezi să crape.

Și aștept cu limbă de moarte, aștept
lumina pîntecului ei să mi se închine
o, cum se limpezește umărul drept...

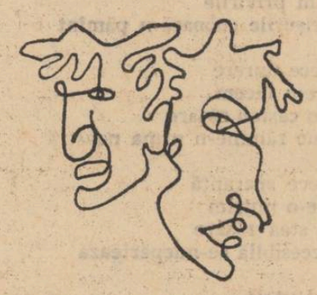

II

Fie nesomn în nisipul moale
numele moară odată cu sîngele
morții să-și uite lopețile pe maluri
și să se încaiere cu apele ca șobolanii
cu neviul cu pîinea în numele
păsărilor care nu se mai întorc
lîngă craniul meu unicul prieten
cu pîinea dinaintea desertului
să-mi fie retezate orbitele
și lacrima și pămîntul de-apoi

Numai eu viul eu pîinea preacurată

III

Sarea pămîntului se coace în gleznă
mîini de prieteni culcă otrava în auz
deasupra fîntînilor oarbe deasupra
cumpăna-așteaptă păsări mîntuitoare
și crapă ochiul șopîrlelor. Doamne
binecuvîntează pîntecul ei lehuz.

BORIS MEHR

Fugă

Întîi pe două,
Apoi pe șapte,
Din mai repede,
Din frunțile netede
Căzură chipurile,
Ochii și buzele
Prin mușuroaiele
Cu termitele.
Frunțile-s iuți,
De-a mîncatelea
Se joacă cine
Nu are picioarele,
Nu are coatele
Bune de fugă.

Mai sus

Iarba se înalță mai sus de pămînt,
Copacii mai sus de iarbă,
Păsările mai sus de copaci,
Zeii din cer mai sus de păsări,
Iar noi stăm în casă
Și ne cățărăm
Unii mai sus decît alții.

Sculptură

Tărie de piatră
În coapsele drepte,
Șira spinării —
Scară cu trepte.
În ceafă înfiptă
E poartă de rai,
Ochii sînt paznici —
Mauri fără grai.
În umeri se-ndoaie
O lebădă albă,
Sînii-s arginții
Prinși pe o salbă.
În degete sună cornul de jale,
Plînge în trupu-i
Lut de oale.
Mort e Artistul.
Pe săli de muzee
Și-așteaptă amantul
Lutoasa femeie.

Poeți iugoslavi

MIHAI AVRAMESCU

Tăcerea poeților

Într-o dimineață fierbinte de vară
Profetul s-a spălat pînă la brîu
Cu rouă de pe iarba cea mai rară
Apoi s-a scufundat în cada de grîu.

De-acolo a-nceput să prorocească
În limbi pămîntești și în limbi păsărești,
Iar cuvintele lui se porniră să crească
Pînă în pragul vămilor cerești.

Se așezară, stîoase, cu un clinchet ușor
Pe spinarea curcubeului și nu mai plecară.
Păsările le ciugulesc, citeodată, în zbor,
Dar numai la ceasul de seară.

Atunci, poeții purtați ca de un duh
Aleargă să le prindă, albi fluturi în plasă,
Dar mîinile lor se trîng în văzduh,
Ca o horbotă de mătasă.

Strîngîndu-și tristețea în ulcioare de lemn,
Ei se închid în tăcere golul sfînt al făpturii,
Iar tăcerea lor este chiar extatecul semn
Izvorît din străfundul Naturii.

Semn de întrebare...

Nu putem deslușì nici un semn, nici o veste,
Din tainica inorogului poveste ?
Se spune că s-a ivit din funduri de mare
Făptură să fie, sau arătare ?

Uneori mi se pare cornul de aur
Semnul Preamăritului taur,
Jertfit Domnului în timpuri uitate
Alteori, mi se pare, după urechile-i late
Că ar fi asinul plin de înțelepciune
Purtînd pe spinarea-i sfîntă, ca un prinos,
Pe stăpînul luminii, prin tărîmul de jos.
Ochii lui ca o scoică de mare
Lucesc, himeric, din depărtare
Parcă ar vrea în orbitele lui să culeagă
Inima timpului, veșnicia pribeagă.

Iar noaptea parcă și-ar destace aripi nevăzute,
Fluturînd peste lucruri, peste semne pierdute,
Ca să piară iarăși în funduri de mare.
Făptură să fie, sau arătare ?!

Dor de ducă

De cîte ori îmi amintesc
De casa părintească, de vadul strămoșesc
Mă cuprinde ca o nălucă
Năpraznicul dor de ducă.

Aș vrea să-ncalec fără de veste,
Dar armăsarul nu-i decît o poveste.
Știu, prea bine că totul e-nzadar
Mașina nu intră-n tărîmul legendar.

Jurnalele de pe birou îmi dau de veste
Cît de absurdă e orice poveste
Nu mai există decît „informații"
Despre Soare, Lună, chiar despre constelații,
Informații tipărite sau privite la televizor,
Așezat în fotoliu, picior peste picior...
Doresc „informații" despre casa natală,
Telefonul, poșta la repezeală
Mi le servesc de-a dreptul în pat,
Cu-o precizie savantă
Ca și ceaiul, pe o măsuță rulantă

Oricît m-ademenește albastra depărtare,
Azi știu că nu mai sînt tărîmuri legendare !
Doar seara, uneori, cînd mă opresc
Pe marginea bălții, mai deslușesc
Cum se apropie, tiptil, cîte o nălucă.
Aripi nevăzute foșnesc
În preajmă-mi și iarăși m-apucă
Năpraznicul dor de ducă.

poeme

de Vasko Popa

*

Ridicăm mîinile
Strada urcă în cer
Coborîm privirile
Acoperişurile coboară-n pămînt

Din fiece durere
Pe care-o tăcem
Cîte-un castan răsare
Şi tainic rămîne-n urma noastră

Din fiece speranţă
Pe care-o nutrim
Cîte-o stea răsare
Şi inaccesibilă se-ndepărtează

Auzi glontele
Ce-n jurul capului ne dă tîrcoale
Auzi glontele
Ce sărutarea ne-o pîndeşte

*

Te plimbi neliniştită
Pe gingiile mele

Sub nevăzutele gratii
Ale buzelor tale
Cuvintele-mi nude îngheaţă

Smulgem clipele
De sub oarbe fierăstraie

Trist mîinile tale
Într-ale mele se revarsă
Văzduhu-i de nestrăbătut

*

Freamătă mănuşile verzi
Pe crengile aleii

Seara ne poartă la subţioară
Pe calea fără de urme

Îngenunchează ploaia
Sub ferestre-ndepărtate

Ogrăzile ies din porţi
Şi lung privesc în urma noastră

*

La răscruci
Gingiile zilei
Ni se-ntîlnesc violete

Capul de-mi întorc
Soarele va cădea de pe ram

Ţi-ai îngropat surîsurile
În palmele mele
Cum să le redau viaţa

Umbra mi-e tot mai grea
Cineva îi leagă aripile

Blîndă ochii-ţi deschizi
Tăcută m-ascunzi
În neştire mă caută noaptea

La capătul aleii
Platanu-şi aprinde ţigara

*

Străzile privirilor tale
N-au capăt

Rîndunicile ochilor tăi
Nu coboară spre sud

Plopii din pieptul tău
Nu pierd frunzele

Pe cerul vorbelor tale
Soarele nu apune

*

Casele şi-au răsfrînt amare
Buzunarele odăilor
Vîntului să le scotocească

De-a lungul coastelor noastre
Felinarele străzii
Dezbracă haine de sînge

Două file de ziar sîntem
Nemilos lipite
Pe rana serii

Aprinse păsări
De pe sprîncenele mele
Pe umeri ţi-au căzut

*

De n-ar fi ochii tăi
Nici cer n-ar fi
În căsuţa noastră

De n-ar fi rîsul tău
Niciînd zidurile
Din ochi n-ar dispărea

De n-ar fi privighetorile tale
Niciînd sălciile
Tandre n-ar trece pragul

De n-ar fi mîinile tale
Niciînd soarele
În visul nostru n-ar înnopta

*

În mare aş dormi
În sprîncene-ţi înot

Pe trotuar aş înflori
În mersu-ţi desenez alei

În cer mi-aş reveni din vis
În rîsul tău culcuş mi-aştern

Nevăzut aş dansa
În inima ta mă-nchid

Te-aş răpi din linişte
În cîntec te îmbrac

*

Fulg de zăpadă eşti
Cè liniştea din juru-mi
O faci să cînte

Ram înflorit eşti
Ce-mi aprinzi
Surîsul pe buze

Furtună eşti de vară
Ce-mi dă,
şi-mi frînge, aripi

Gutuie coaptă eşti
Ce-mi cade-n inimă
Adînc

*

Ziua noastră e-un verde măr
Despicat în două

Te privesc
Tu nu mă vezi
Între noi e orbul soare

Pe trepte
Îmbrăţişarea noastră răstignită

Tu mă chemi
Eu nu te-aud
Între noi e văzduhul surd

Prin vitrine
Buzele-mi cată
Surîsul tău

La răspîntii
Sărutul nostru sfîrtecat

Ţi-am dat mîna
Tu nu o simţi
Nimicul te-a îmbrăţişat

Pe uliţe
Lacrima ta caută
Ochii mei

Seara ochiul meu mort
Cu moarta-ţi zi se întîlneşte

Ci doar în vis
Ne preumblăm pe-aceleaşi căi

Umblu
De la o mînă la cealaltă
Unde eşti

Te-aş îmbrăţişa
Îmbrăţişez absenţa ta
Ţi-aş săruta vocea
Aud rîsul depărtărilor
Buzele mi-au sfîşiat faţa

Din palmele mele secate
Strălucitoare se-arată
Aş vrea să te văd
Şi ochii-mi acopăr

Umblu
De la o tîmplă la cealaltă
Unde eşti

*

Tulburi coridoare se scurg
Dinspre gene brăzdindu-ne faţa

Cu apriga sîrmă încinsă
Mînia gîndul ne tiveşte

Zbîrlite foarfeci
Deasupra vorbelor neînarmate

Otrăvitoare ploaia veşniciei
Muşcă din noi cu lăcomie

*

În braţe zi bogată
Ţi-aduc
Brazi tineri de-a lungul privirii tale
Sădesc

Prin oraşele tăcerii tale
Rătăcesc
De pe sprîncene roua-ţi
Culeg

Noaptea zveltă de mijloc
Ţi-o frîng
Zori treze de pe-acoperişuri
Chem

*

Paşii tăi cu trotuarul
Povestesc

Paşii tăi cîntă
În trupul meu

Desculţi paşii tăi înveselesc
Sfielnica rouă

Şi adînci lasă urme
În zăpada visului meu

*

Astea-ţi sînt buzele
Ce le-napoiez
Gîtului tău

Astea-mi sînt razele de lună
Ce le dezbrac
De pe umerii tăi

Ne-am pierdut
În necuprinsele păduri
Ale-ntîlnirii noastre

În palmele mele
Apun şi răsar
Obrajii tăi

În gîtlejul tău
Se-aprind şi se sting
Arzătoarele-mi stele

Ne-am regăsit
Pe d-aurita colină
Departe în noi

*

De pe trup amurgu-mi dezbrac
Ziua mi-a regăsit chipul
Vîntul mi-a înveselit părul

Privirea uimită-mi înfrunzeşte
Umbra se iscă din soare
La pragul inimii stă lumea

De-a lungul văilor albastre
Din nou cobor în vocea ta clară
S-aduc lanterna noastră fermecată

Din ciclul „Kora"

În românește de Ioan PEIANOV

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Nichita Stănescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.46.10
ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99
ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă !

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
48 (396)
Sîmbătă,
29 noiembrie
8 pagini — 1 leu

Portrete literare

Macedonski

S-au împlinit o sută cinsprezece ani de cînd s-a născut Alexandru Macedonski și patruzeci și nouă de ani de cînd s-a stins din viață, în ziua de 24 noiembrie 1920.

Întreaga existență a lui Macedonski a fost un lung și dureros calvar, datorit pe de o parte greutăților pe care le pune viața în calea oricărui minuitor al condeiului, iar pe de alta, dușmăniei personale arătate lui Macedonski de cei ce nu împărtășeau crezul său literar.

Crezul literar al lui Macedonski era, în primul rînd, cultul formei, strălucirea mediteraneană a versului, iar inamicii săi puneau înainte adîncimea cugetării, intensitatea simțirii lăuntrice.

Ei acuzau pe Macedonski de superficialitate și exces de verbalism, el îi găsea lipsiți de eleganță și de sonoritate latină.

Aceasta ar fi în esența lui spirituală, conflictul dintre Macedonski și urmașii lui Eminescu, dintre poeții de cultură franceză și cei ce își adăpau sufletul la fîntînile literaturii germane.

Vom trece peste atacurile personale isvorite din această neînțelegere pur teoretică, vom trece peste săgețile veninoase, aruncate dintr-o parte și din alta, la tot ce a degradat această luptă epică, dată pentru o dreaptă îndrumare a limbii și spiritului românesc.

Din păcate, polemicele pătimașe continuă și azi în literatura noastră : armele nu se aleg niciodată și ceea ce ar putea fi o interesantă contribuție estetică devine agresiune individuală, fără nici un folos nici pentru combatanți, nici, mai ales, pentru publicul cititor. De pe urma acestor violențe a suferit și Alexandru Macedonski, care nu o dată a fost lovit în existența lui și a familiei. Intrigile și dușmănia nu se opreau pe colinele Parnasului, ci coborau și în larii domestici. Mare parte din versurile maestrului sînt ecou al suferinței cotidiene, nemulțumiri, plîngeri împotriva contemporanilor...

Ca și Eminescu, Macedonski își revarsă în poezii amărăciunea vieții, dar spre deosebire de autorul „satirelor", el păstrează un optimism nesecat, care nu-l părăsește nici în ultimele momente.

★

Alexandru Macedonski e fiul generalului Macedonski, fost ministru de război, iar acesta fiul căpitanului Macedonski, nobil polonez (?) venit să revoluționeze Balcanii, aghiotant al lui Tudor Vladimirescu.

Alexandru Macedonski începe să scrie foarte tînăr. El își publică primele versuri în „Trompeta Carpaților" și e remarcat de Barițiu.

În 1872, cînd Eminescu nu era cunoscut încă, apare „Prima verba", poezii de Alex. Macedonski, student în litere. Influența lui Eliade Rădulescu, Bolintineanu și a celorlalți discipoli români ai lui Lamartine e vădită. De altfel, întreaga activitate a lui Macedonski nu e decît continuarea acestei mari tradiții literare — Eliade Rădulescu, Bolintineanu, Alecsandri —, apostolii regăsirii noastre latine pe căile sufletești ale Franței.

Opt ani mai tîrziu, în 1880 el scoate *„Literatorul"* una din cele mai mari forțe care s-au opus *„Junimii literare"*...

Încă din primul an al *„Literatorului"* poetul descoperă nobilul talent care a fost Duiliu Zamfirescu și-i tipărește cu mari elogii, poezia *„Levente și Calavrita"*, apoi *„Harpista"*.

În paginile acestei reviste polemizează el cu „Domnul Eminescu", despre care spune că, „nu e nici cizelator ca Theophile Gauthier, Victor Hugo, în ce privește efectul nici Lamartine ca spiritualist, nici Baudelaire ca materialist. Domnul Eminescu nu respectă limba".

Într-adevăr, în primele sale poezii, luptînd să-și găsească forma atît de personală de mai tîrziu, Eminescu are multe rătăciri de accent, greșeli de rimă, alături de cuvinte improprii sau nebuloase. Macedonski însă păcătuia și el prin întîrzierea de construcții vetuste, prin facilități verbale vecine cu platitudinea, prin banalități în care nu-l egala decît principalul său colaborator Carol Scrob.

Erau, într-adevăr, atît de mediocre versurile ce se scriau acum un secol sau ni se par nouă acum ? Căci nici Macedonski, nici Eminescu n-au scăpat de noianul plăsmuirilor efemere.

Ce mai rămîne din contemporanii lor ? Se scria mult, se scria ușor, succesul era facil, acum o jumătate și mai bine de veac. Limba aproape virgină — și orice împerecheri de cuvinte urmate în ritm și rimate, constituiau un material poetic. Toate erau inedite pe atunci, pînă și locul comun. Astăzi, poetul trebuie să sape adînc — cînd nu în suflet, atunci în vocabular, ca să găsească strofa proaspătă, cu muzicalitatea cuceritoare, imaginea care n-a mai scăpărat, armonia care nu este o reminiscență.

Macedonski a scris și teatru : *Iadeș, Unchiașul, Sărăcie, Saul* (în colaborare cu Cinciant Pavelescu) jucate al Teatrul Național cu Nottara și Aristizza, în rolurile principale.

Are și două piese inedite : *Moartea lui Dante* și *Le fou* (aceasta în franțuzește). Tot în franțuzește a scris el *Bronzes*, culegere de poeme și *Le Calvaire de feu*, roman fantastic.

În „Cartea de aur", publică o proză armonioasă, plină de culoare, iar în volumele de versuri *„Excelsior"*, *„Flori sacre"* și *„Cartea nestematelor"*, cunoaște o ascensiune uimitoare într-o literatură în care lucrurile cele mai bune se scriu la debut.

Sînt prea puține versurile care se pot cita cu folos din prima perioadă a activității lui Macedonski.

Nici în *„Prima verba"* și nici în *„Poeziile"* publicate zece ani mai tîrziu, nu găsim modelele perfecte de mai tîrziu.

★

Contemporan cu Theodor de Banville, pentru care licență poetică nu exista, Macedonski proclamă triumful liniilor pure, impecabile.

Predilecția lui pentru perfecția formei îl duce la virtuozități unice în literatura noastră: trecînd, însă pe primul

Victor EFTIMIU

(Continuare în pag. 3)

MACEDONSKI, desen de EUGEN DRAGUȚESCU

ÎN ACEST NUMĂR

Jurnal de poet de Ion Alexandru

Poeme de Constanța Buzea

Schițe de Tudor Vasiliu

Octavian Goga — scrisori inedite

Poșta redacției

de Fănuș Neagu și Cezar Baltag

Opinii despre proză

Dar aceste cărți ?...

M-am întîlnit în ultima vreme, prin intermediul unor licee și școli și prin schimburi de scrisori, cu foarte mulți adolescenți. Discuții sincere, mai ales întrebări, sumedenie de întrebări, unele naive, altele pretențioase și profunde, altele sunînd ca niște somații. Despre cărți, despre autori, despre preferințe, pasiuni, despre necesitatea cărților, despre necesitatea unor cărți. Întrebări, răspunsuri, dialoguri, toate sub semnul unei sincerități depline, și de o parte și de alta. Știam de multă vreme, încă înainte de a scrie cărțile dedicate ei, că există o vîrstă anumită (foarte ușor se poate delimita în ani ; precocitatea și stagnarea sau arierarea reprezintă simple accidente) o vîrstă pe care vreau s-o numesc albă, probabil cea mai frumoasă vîrstă a omului, vîrsta visului frumos, a intenției frumoase, a gîndirii frumoase, vîrsta elanului gratuit, vîrsta în care orice gest, chiar simpla negație cu mîna a unei idei oarecare, capătă imediat, sau poate căpăta valoarea unui efort gigantic, de parcă fără gestul acela de negație n-ar fi putut exista nici Austerlitzul și nici n-ar putea exista cea de a treia cutezanță Apollo. E vîrsta cînd dorința de a te dărui frumuseții e atît de mare și de tiranică, încît orice clipire din ochi, devine un efort dureros al dăruirii, încît și visul cu zboruri surpate se transformă în argument fizic, asudat al dăruirii. Desigur, trebuie spartă o crustă anumită, sau mai bine zis trebuie depășită sincer și firesc o frontieră pentru a întîlni și pentru a simți adevărul acestei vîrste. Un intrus n-o va iubi pentru că n-o va simți, dar nici el nu va fi acceptat și iubit, pentru că va fi simțit, iar alungarea lui se va face cu firescul respirației.

Am recunoscut vîrsta aceasta superbă în întîlnirile mele cu elevii, cu adolescenții, și parcă m-ar fi chemat acolo și m-ar fi ținut acolo, melodia cornului englezesc, acele note unice ale copilăriei, din simfonia a zecea a lui Șostakovici. Priveam chipurile din fața mea, pure, albe, în continuă uimire și am înțeles pentru a nu știu cîta oară că nu am în fața mea niște tineri cititori, ci niște intenții de zbor care primesc, sau care pot primi tot ceea ce li se oferă : gînduri, emoții, dojeni, soare, vacanțe, cărți, ca pe niște aripi. Acesta nu e un gînd, nu e o impresie, ci un adevăr. Nu poți să scrii despre această vîrstă dacă nu crezi că tot ceea ce o înconjoară devine pentru ea putere de viață și vis. Da, și jocul cu mingea pe stradă face parte din fericirea cea mare a lumii. Iar o carte, la această vîrstă nu se citește. Se trăiește. Se trăiește multiplu și multiplicat. Cu toate personajele, cu toate frazele, cu suspensiile, de multe ori. Am întîlnit adolescenți care au citit unele cărți, frumoase, de cîte douăzeci de ori. Recitau pagini din ele, pagini întregi, ca pe niște poezii. Am înțeles că nu există relație mai tulburătoare, mai zguduitoare, mai fidelă între autor și cititor ca relația lui cu această vîrstă, cu asemenea cititori. În această relație, cartea ta e leac sau microb. Învie sau ucide. Spun aceasta la modul absolut. Învie sau ucide, în raport cu suflul cărții : bun sau rău. Îmi place, sau poate e necesar să folosesc, cînd e vorba despre cărțile dedicate acestei vîrste, cuvinte limită, cuvinte grave, cuvinte de mare răspundere, pentru că îi cunosc pe cititori și pentru că știu relațiile lor cu cărțile. Versurile lui Rilke sînt și vor rămîne ale tuturor adolescenților lumii :

Ich bin so jung. Ich möchte jedem Klange.
der mir vorüberrauscht, mich schauernd schenken,

Iată-le în traducerea foarte frumoasă a Mariei Banuș :

Ce tînăr sînt ! M-aș dărui cu-nfiorare
Oricărui zvon ce calea mi-o aține...

Pentru acești cititori cartea e poate cel mai așteptat, cel mai căutat, cel mai ispititor, cel mai tulburător zvon.

Noi, scriitorii, trebuie s-o transformăm și în cel mai **necesar** zvon. Deci trebuie să le oferim adolescenților foarte multe cărți și toate să fie frumoase. Toate. Aici nu poate exista nici un rabat. Nici antrenamente scriitoricești, nici încercări literare, nici nerozii cu pretenții. Ideal ar fi ca toate cărțile adresate acestei vîrste să fie frumoase și în esență și ca formulă literară. Cred că și există asemenea cărți în literatura noastră. Nu prea multe, dar există. Dar dacă trebuie să se facă o concesie, atunci trebuie s-o spunem deschis, concesia, în acest domeniu literar, nu se poate face în dauna conținutului. Poate că e singura lege de fier cu care trebuie să se obișnuiască literatura. Cărțile adresate acestei vîrste trebuie să corespundă întocmai esenței acestei vîrste. Și dacă admitem ca adevăr definitiv că e vorba de cea mai curată, de cea mai sinceră, de cea mai generoasă vîrstă, de cea mai influențabilă vîrstă, atunci cărțile dedicate ei trebuie să aibă o destinație strict pozitivă și să fie subordonate ideii generale a frumuseții. Gîndindu-mă la aceste cărți, la necesitatea acestor cărți, mă gîndesc la toți copiii lumii și la primejdia care-i paște și care-i înconjoară. Eu nu pot să cred că pe pînza aceasta de alb distilat prin care-mi imaginez sufletul adolescentului, lectura unor cărți urîte nu lasă urme și sfîșieri, care pot duce la traumatisme și infirmități. Există atîtea cărți care fac elogiul urii, al violenței, care proslăvesc eroul dur, de obicei un produs al drojdiei societății, care nici nu-și maschează ideile și intențiile urîte, care ridiculizează justiția și ideea de justiție. E o modă a acestui roman dur, negru, și exemplarele care se revarsă pe piața lumii se pot număra cu zecile de milioane...

Aceste și asemenea cărți negre atacă cel mai adesea domeniul alb al adolescenței, provocînd răni și infirmități. Ele nu pot fi izgonite prin vorbe și sfaturi, ci prin alte cărți, prin cărți frumoase, prin cărți pe care le-am căutat și noi cîndva, din necesitatea de vis și zbor, prin cărți pe care poate nu le-am găsit atunci, și pe care, de aceea, ar trebui să le scriem, noi, acum. Cărți — zvonuri, pentru cei mai credincioși cititori, pentru cea mai curată vîrstă.

Constantin CHIRIȚĂ

CRONICA LITERARĂ

cezar baltag

ODIHNĂ ÎN ŢIPĂT

Temeiul ţipătului este viaţa, deplorabilă părăsire momentană a mormîntului prin jertfa naşterii, cumplită ca o răstignire care nu izbăveşte de nimic: „Cine se răstigneşte pe sine / în naşterea sa ?“ — o răstignire de sine însuşi, în care nu există martir pentru că nu există legiuitor. Existenţa este pentru Cezar Baltag un rug a cărui incandescenţă se perpetuează, pentru că ard sînt carnea şi simţurile şi starea în lumină. La ieşirea din întuneric se aprind focurile, şi odată cu ele lumina nu sporeşte ci se face vinovată de cenuşă, zgură şi umbră : „Mă dau spre lumină / lumilor / şi voi avea umbră / şi ochiul va arde văzînd / şi urechea va fi vinovată de sunete“... (Durere din durere). *„Mă dau spre lumină“*... spune poetul, din nou sugerîndu-şi neputinţa de a se odihni în acuzare şi tristeţea secretă de a nu fi fapta nimănui, de a fi „născut iar nu făcut“. Neconceput şi necreat, născutul este o simplă tulburare a luminii, urzit prin alergarea respiraţiei („... respiraţia mă ţese / cu o suveică de zgomot, nimicitoare / între a fi şi a nu fi“).

Versurile din „Odihnă în ţipăt“ poartă nu atît durerea de a fi cît mai ales înţelesurile ei : ele numesc tragicul. „Am fost adus aici / cu ochii legaţi, / în cuvintele gurii tale, / în paradisul lui ca şi cum / unde somnul punctului nu se mai cîntăreşte, / dar, înainte de toate, doamne / trebuie să depun plîngere împotriva sa“ (Odihnă în ţipăt). Durerea fiinţei reflexive înseamnă dezamăgire şi derută şi prin aceasta îşi distilează puterea, devenind acel amestec incert de noblеţe şi slăbiciune care este al vieţii rărite de gînd.

Calamitatea de a fi este sinonimă la Cezar Baltag cu eşecul cunoaşterii încheiate prin convingerea că orice poate fi afirmat, pentru că totul este la fel de adevărat şi de neadevărat. Este momentul în care poetul întîrzie ca reţinut de o fascinaţie a nulităţii, pe care nu poate să nu o experimenteze, năucit de imensitatea pustiului, pînă la capăt : „Poate cel mai întîi, poate cel de pe urmă, / poate singur, poate cu ceilalţi, / poate neştiutor, / poate cu numele, / poate în lipsa numelui, / poate cu fiinţa împrejurul fiinţei / precum cei întrebaţi“ (Zicere asupră). Răstignite pe roata gîndului lucrurile sînt ele însele şi opusul lor, pe rînd, astfel că sensul şi non sensul sînt unul şi acelaşi lucru şi aceasta pentru că nu sînt de fapt decît nimic.

Incendiu, prin maceraţia de energii prin care durează existenţa îi pare lui Cezar Baltag a fi fatal însoţită cu „setea“ — nevoia de a împărţi în lume nume, ca şi cum prin aceasta pietrele s-ar preface în izvoare : numind golul omul — „femeie de sete“ vrea în zadar să se constituie : „O femeie cu picioare de sete / numără pietrele // Tu eşti vară, le spune. Tu eşti viscol. / Tu eşti linişte. Tu nu eşti nimic. Tu eşti întoarcere. / Pe tine te iau de bărbat. / Pe tine te voi naşte. / De tine nu-mi voi aminti. // Şi deodată / în-ţipăt de crin torturat / faţa ei explodează / şi se opreşte / şi tace / şi cu privirea în gol / zîmbeşte nimicului“ (Temeiul setei).

Nimicul este pentru Cezar Baltag un fel de matrice de spaimă şi nădejde, care i se descoperă a fi inevitabila închisoare deci singurul refugiu. Nimicul este invocat cu un dor ce şi-a pierdut răbdarea, care nu se mai poate răsfrînge asupra sa lămurindu-se, ci-şi rosteşte încremenit ţinta, cu o îndîrjire aspră, obstinată, a cărei putere stă tocmai în lipsa elocvenţei. „Înapoi / la izvoarele fugii / unde curge fîntîna nimicului / acolo pasc leii nimicului / şi spaţiul se face de piatră / acolo pasc leii nimicului / şi piatra adapă nimicul, / acolo pasc leii nimicului / şi nimicul în nimic se dizolvă / şi nimicul macină umbra nimicului / şi nimicul spală urma nimicului“ (Marginea).

Această întoarcere însoţită de „căinţă“ şi „plînset“, cu paşi îngreuiaţi de „o oboseală enormă, anonimă“ este calvarul gîndului ce caută pacea somnului şi uitarea. Uitînd, omul devine lipsa omului, şi aceasta, uitînd, devine lipsa lipsei şi astfel participă la eternul dor al lumii de imposibilul ei opus. „A fost un om / care eram eu însumi. / Eu merg în locul lui. / / Ostatec pentru el nu poate să fie nimeni. Lipsa lui / sînt eu / şi cel ce merge-n mine este golul / şi umbra lui. Şi golul meu altcineva / va fi. Şi lipsa lipsei mele / priveşte-ncet spre golul nimănui, acolo unde punctul ţipă / de lipsă de alb / şi ziua îşi caută seara şi seara lipseşte, / şi focul plînge după cenuşa sa / şi pulberea îşi rosteşte zilnic / numele şi somnul se devoră pe sine / şi nu adoarme / şi un deal lacom îşi tot înghite malurile“ (Uitarea).

Există în volumul lui Cezar Baltag o anume consecvenţă ideatică (pe care, de altfel, şi structurarea materialului poetic o face din primul moment de bănuit) şi ea sugerează un mod aparte de a gîndi unitatea, care majorează importanţa discursului poetic. Pentru că „Odihnă în ţipăt“ conţine o poezie de un tip special, în care lirismul însoţeşte secret demersul ideatic, mişcările sale fiind constrînse să respecte un fel de imposibilitate hieratică, obligatorie, de vreme ce este vorba despre o activitate de maximă gravitate, al cărei sens este comunicarea adevărurilor. „Şi lîngă auz va fi totul, şi Dumnezeu / va fi urechea mea. / Şi voi fi sunet singur şi nimic altceva, / şi voi fi nimic auzitor şi nimic altceva, / unde ? voi auzi întrebînd / şi nu voi şti cine întreabă...“ (Odihnă şi ţipăt) : la convertirea abstracţiei în imagine, tulburarea vitală se stinge, repudiată de o încordare nouă, al cărei scop este găsirea frumuseţii pure.

Uneori Cezar Baltag creează un cifru care sugerează nostalgia unui vechi limbaj de ştiinţă sacră : „Viscolire şi dezpreunare. / Un vis care nu poate fi visat. / un cerc ciudat care nu înfăşoară / şi nu se întoarce / cerc stins, cerc fără de / centru, / cerc ce cu temelie de lipsă stă împrejur / şi deasupra lui ploaie / necontenit / zero în oglindă : departele“ (Drum în scădere). Ca în literatura ezoterică, poetul pare a substitui conceptelor ample definiţii figurate, la a căror frumuseţe prestigiul şi farmecul enigmei contribuie într-o substanţială măsură. Pe alocuri în „Odihnă în ţipăt“ poetul creează impresia a fi o ciudată făptură, sibilă şi sfinx, şi inspirată şi malefică, pentru că atrage spre adevăr dar şi rătăceşte complicînd drumurile. Cine să fie acel „neoprit“, pe care poetul nu-l numeşte ci-l invocă pronunţîndu-i pe rînd atributele ? : „Cu inelul pîndei eu chem pustiurile / în falangă / şoapta care înfometează auzul / îl opreşte pe cel neoprit / care răpeşte în stînga şi flămînzeşte / înghite în dreapta / şi tot nu se satură / şi în de sine întreg / se adaugă marginilor / nu are nevoie de nume / şi nu e oprit ori ajuns de nimic“ (Proverbele ochilor). Cezar Baltag este fascinat de acel moment al gîndirii în care logica se auto-suprimă, cu un fel de voluptate a încălcării pe rînd a tuturor normelor ei. Compatibilitatea, apoi echivalenţa contrariilor generează un mecanism de construire a imaginii, prin care frumosul se abstractizează pînă la limita lipsei de identitate : „În tîmplele mele, culcată, / veghează leoaica-păianjen / şi pustieşte cele ce sînt şi cele ce nu / sînt / cu urletul ei ce nu vede / şi nu se lasă văzut, / nu are asemănare şi nu are / neasemănare, / nu se opreşte la nici o răspîntie, / nu este aici ca să lipsească / de undeva, / nu rămîne, nu pleacă, / nu ia cu sine şi nu lasă / nimic. (Proverbele ochilor).

Atunci cînd negarea logicii nu este vizibilă ci doar presupusă iar iubirea misterului dezleagă bucuria de a-l crea. Cezar Baltag ajunge la o poezie de o puritate extremă şi suficientă sieşi. Asociind ceea ce nu este de asociat, imaginînd ceea ce nu este de imaginat, cu o libertate nelimitată, poetul construieşte mituri fără cheie, ca în acea „cîntare a cîntărilor“ intitulată „Amiralul de secetă“, de o frumuseţe curată şi rară : „Eu sînt / şi afară de mine / alta nu este. / Nu voi sta văduvă / Tu eşti mirele meu. / / Eu sînt firul care iese din tine, / viermele meu / de mătase, / eu sînt giulgiul tău / cosmic / pe care îl ţesi, / o, nepot magic / de fluture, / eu sînt ancora ta în primordial, / geamănul meu, / nesfîrşit, decît mine / mai tînăr... Chemaţi, aduceţi la mine / oul de spaimă, / adăpostul meu, neliniştea mea, / Dumnezeul meu în care mă încred, nămolul meu, / mierea mea, / scorpionul meu, / ţărîna care mi-e scris s-o iubesc, / da, să iubesc pulberea / lui pieritoare“.

Ilina GRIGOROVICI

---

avant-premieră editorială

LUCIAN BLAGA

„Scrieri despre artă“

Antologie de Emil Manu. Cuvînt înainte de Dumitru Micu (Editura „Meridiane“)

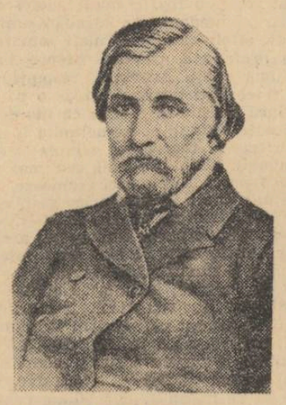

I. S. TURGHENIEV

„Fum“

Traducere de Mihai Sevastos (E.L.U., colecţia „Clasicii literaturii universale“).

ION MURGEANU

„Repaosc“

Versuri — debut editorial (Ed. Tineretului, Colecţia „Luceafărul“)

CASA SCRIITORILOR „MIHAIL SADOVEANU“

Calea Victoriei 115

Marţi 2 decembrie 1969 ora 19

al X-lea vernisaj din ciclul

PLASTICĂ ŞI POEZIE :

Pictorul naiv

ION NICODIM-NIŢĂ

prezentat de

George Macovescu

şi

Toma George Maiorescu

Expoziţia rămîne deschisă de la 2.XII la 21.XII a.c., între orele 11—13 şi 17—20.

avant-premieră editorială

JOHN GALSWORTHY

„Forsyte Saga“

(vol. 3)

Traducere: Henriette Yvonne Stahl (E.L.U., colecţia „Romanul secolului XX“).

GAUGUIN

***

Album Gauguin însoţit de o selecţie de citate despre pictor alcătuită de Nina Stănculescu. (Editura Meridiane)

RADU BOGDAN

„Ion Andreescu“

Monografie cu rezumate în principalele limbi şi cu reproduceri după tablourile marelui pictor (Editura Meridiane — „Biblioteca de artă“ — seria „Biografii. Memorii. Eseuri“).

SCRIITORII CARE AU CĂRŢI IN CURS DE APARIŢIE SÎNT INVITAŢI SĂ ANUNŢE LA SECRETARIATUL REVISTEI NOASTRE TITLURILE RESPECTIVE, ÎNSOŢITE DE UN PORTRET FOTO, PENTRU A FI ANUNŢATE LA RUBRICA AVANTPREMIERA EDITORIALĂ.

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE RESTITUIE. RUGĂM COLABORATORII SĂ NE TRIMITĂ LUCRĂRILE DACTILOGRAFIATE.

---

breviar

Metodologia istoriei şi criticii literare (studii)

Acest volum colectiv cuprinde o selecţie a lucrărilor prezentate în cadrul unei sesiuni ştiinţifice organizate de Institutul de istorie şi teorie literară „G. Călinescu“ în octombrie 1968. În sumar figurează cercetări privind: 1. Probleme de metodologie în istoria literaturii 2. Probleme ale criticii literare 3. Probleme de stilistică şi analiză structurală.

În deschiderea problematicii volumului Al. Dima expune situaţia şi perspectivele „metodei comparative“ în cadrul ştiinţei literaturii, ajungînd la concluzia că prin implicaţiile comparatiste se produc modificări binevenite în structura şi în mijloacele tradiţionale ale criticii şi istoriei literare. Ovidiu Papadima, într-un eseu intitulat „Între istoria literară şi critica literară“ demonstrează falsul conflict dintre aceste discipline complimentare. Ioan C. Chiţimia, într-un studiu despre „Cercetare şi metodă în domeniul literaturii vechi“ fixează ca indispensabile unei bune cercetări : erudiţia, pregătirea multilaterală, iniţierea largă în toate domeniile.

Urmărind mai intîm procesul cercetării istorico-literare Stancu Ilin vorbeşte despre „Faze şi moment optim“ în cadrul cercetării de specialitate, iar Emil Manu îl prezintă pe Tudor Vianu ca „metodolog al istoriei literare“. Contribuţii în acest domeniu mai aduc Gh. Vrabie fixînd unele „criterii de clasificare şi periodizare a folclorului“ şi Elena Stan arătînd raporturile dintre „Istoria literaturii şi istoria presei“, cercetare ce aduce multe puncte de vedere noi în reconsiderarea publicisticii noastre.

În cadrul secţiunii dedicată criticii literare Vladimir Streinu prezintă „Critica literară românească între 1920-1945“ (Eugen Lovinescu, Tudor Vianu, Şerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, G. Călinescu) subliniind rezistenţa pe poziţii estetice a reprezentanţilor ei cei mai de seamă în faţa „invaziei“ extra-esteticului. Victor Iancu făcînd utile delimitări în critica fenomenologică elogiază noile orientări de sociologie a literaturii („Metoda fenomenologică în critica literară“). Tot acestui domeniu îi sînt dedicate comunicările lui Tr. L. Birăescu („Bazele estetice ale judecăţii de valoare în critica literară“) şi MarianVasile („Sistemul în critica literară“). Cîteva studii sînt consacrate criticii literare străine (N. I. Popa — „Tendinţe noi în critica franceză actuală“ şi Tatiana Nicolescu „Şcoala formală în contextul istoriei literare ruse“ etc) iar lucrarea lui Radu Hîncu vizează cîteva „contribuţii la o viziune socială a inspiraţiei poetice în Antichitate“.

Un amplu capitol este dedicat stilisticii şi structuralismului critic. Sînt relevante discuţiile din jurul metodelor „matematice“ şi „statistice“; pentru aplicarea lor pledează cercetările lui S. Marcus („Metodele matematice în studiul dramei. Strategia personajelor în teatru“) şi M. Novicov („Studiul literaturii ca serie de fapte specifice“). Paul Cornea, din contră, demonstrează în studiul său („Consideraţii despre aplicarea statisticii în poetică şi stilistică“) că metodele matematice nu sînt eficiente, cel puţin în stadiul actual, în studiul structurilor semiologice. Alte contribuţii sînt semnate de Eugen Todoran, D. Irimia, Gh. Bulgăr, G. I. Tohăreanu, Roxana Sorescu. Deosebit de interesantă se anunţă cercetarea Adelinei Piatkowski: „Structurile grafice în sprijinul interpretării structurilor epice“.

SMARANDA JELESCU

Totdeauna mareă

Deşi disimulată şi voit şarjată, feminitatea Smarandei Jelescu este lirică, comunicînd voluptuos un fel de apocalips al adolescenţei. Unele poeme ale Smarandei Jelescu sînt apropiate de atmosfera de vis treaz din Serenada la trompetă *a Sînzianei Pop, altele sînt autobiografii „goliardice“ :* Viaţă plină, rod cald, vouă frumoşii / Vă urează plecată şefa voastră de bandă / Rămasă la urmă — căpitan de pe Vasul Fantomă.

Poezia din această carte cultivă şi un livresc crud, vitalizat prin interpelări şi interogaţii lirice, elogiind o tinereţe pitorească : Păcat, domnule Dumas, păcat. / Ai obosit. / Noi credeam în D'Artagnan. / Cum credeam în tinereţe / Chiar dacă EA nu e întotdeauna / Bolnavă de vîrstă. / *(Moartea muşchetarilor).*

O singurătate materială, ca o taină a lucrurilor, o linişte a „plecărilor din sentimente“, o căutare a necunoscutului în cine ştie care mări ascunse, o stare de imponderabilitate sentimentală, în care s-ar putea auzi şi duruitul roţilor Carului Mare (poeta zice „tropotul roţilor“), iată cîteva din temele fluide ale poeziei din prima parte a cărţii, intitulată Întîi. *A doua parte,* Apoi...., *rămîne exclamativă, dar mai puţin sentimentală, cu metafore mai ideatizate. E conservată aici o lume de „brute calme“, cu „zile cumsecade“, cu replici inteligente à la Prevert. Surprinde, prin concentrare un comentariu la Bach :* Castele de sticlă rotunde şi albe, / Castele subţiri ameţind de lumină.

Unele poeme sînt un fel de cîntări ale cîntărilor, adaptate la gustul modern şi apoi remitizate : Lasă-mă să-ţi mîngîi eu plecările / Am s-alerg înaintea ta, uşoară, / O, am să fiu atît de frumoasă cu tine / Şi-am să cînt, / La fiecare atingere de tine am să cînt / Ca o vioară caldă *(Solveig). Sînt versuri care duc pînă la iluzia parnasiană :* Mi-e vremea potolită ca-n case de tăcere / În care mîngîi trupul subţire şi plăpînd / Doar gîndul stăpîneşte palate austere / Călcînd cu paşi metalici, tăcerea fără gînd.

IOAN GARMACEA

Moartea unui manechin de rînd

Schiţele, notaţiile şi însemnările din acest volumaş nu pot fi repartizate unui curent sau unei şcoli de proză anume. Lectura lor te convinge că autorul are pasiunea confesiunilor aparent semnificative, cu ceva din Proust şi mai ales cu intenţia de a face proză „obiectivă“ în acest cadru. Dar subiectele închise în cele 110 pagini n-au „dimensiuni“ iar proiecţia lor e fulgurantă. Moartea unui manechin de rînd, *schiţa care dă şi titlul volumului, e un fragment de panopticum, de viziune halucinantă, îmbăiată într-o lumină sentimentală, e un dialog erotic între un bătrîn şi un manechin (de vitrină) cu ochii verzi. Moartea manechinului este egală cu moartea oraşului de provincie, cu liniştea calmantă a străzilor, cu asaltul zidurilor noi, cu dispariţia unor „spaţii“ în care se înmormîntase lumea de bazar oriental a amintirii.*

Cea mai puternică schiţă e un comentariu la o scrisoare a unui tată aproape necunoscut. De altfel întreaga proză a acestui autor plin de acurateţă stilistică dar încă neconvingător în compoziţie se poate reduce la stilul de comentariu epic, realizat la limita dintre eseu şi povestire. Fără voluptăţi epice, fără drame zguduitoare, scrisul lui Ioan Gîrmacea se reduce la categoria exerciţiului mediu.

LECTOR

SCHIŢE

de TUDOR VASILIU

Întrebarea

Cînd eşti tînăr, cînd totul, pînă şi bătrîneţea altora, ţi se pare o tinereţe nesavurată, nu te poţi considera scriitor.

În cel mai bun caz eşti seismograful al cărui ac e făcut să tremure pe o rană, şi care transformă cea mai mică mişcare într-un strigăt. La 19 ani n-ai auzit încă de parfumul permis al florilor permise. La 19 ani te baţi frecvent cu pumnul în piept, şi nu eşti conştient că ai doar o singură inimă, în stînga.

Cînd doi tineri se ceartă, al treilea umblă cu creanga de măslin printre ei, ca să-i împace ; nu se gîndeşte la cîştig. Tinereţea e o promisiune pentru ceea ce urmează, şi o scuză pentru ceea ce a trecut.

Tinereţea, incontestabila, momentana, risipitoarea tinereţe e trenul cu trandafiri ce trece cînd toţi copiii dorm, e cocktail-ul pregătit într-un orologiu vechi, în care totul e parfumat de simplu. Drum printre ape în care nu te poţi opri să priveşti, căci părinţi uriaşi te tot trag după ei ; umbră pe care o lasă păsările pe cer, datorată soarelui de sub tălpi, Pămîntului — Soare.

Ei bine, eu nu vreau ca tinereţea să fie un tren neştiut, un tren de noapte, un tren de prezenţa căruia devii conştient de-abia după ce trece. Eu nu scriu pentru că sînt scriitor, ci voi fi scriitor pentru că sînt tînăr, pentru că simt că acum, la vîrsta asta, în clipa asta, ceva se cere şi merită să fie consemnat.

Un mare critic îmi spunea deunăzi că scriu înfiorător de mult, că am un diavol în mine care mă împinge la asta. Acel diavol e tocmai tinereţea, un diavol care rîde mereu şi plînge doar cînd îi e frig. Părerea mea e că tinereţea e Eminenţa Cenuşie ce conduce Universul. Sînt unii care consideră scriitorul o buruiană ciudată ce nu se dezvoltă decît la lumina tiparului. Cînd eşti tînăr, poţi să te dezvolţi însă şi la lumina celor patru pereţi ai camerei, sau la lumina soarelui, sau toamna, la lumina copacilor nestinşi...

Dar tinereţea nu e nepreţuită pentru că vine sau trece, ci pentru că iar vine, iar trece ; tinereţea poate fi reţinută, menţinută ca o cupă cu bunuri imateriale. De aceea scriu la o astfel de vîrstă (cu presimţirea unei responsabilităţi imense), pentru ca mai tîrziu, cînd mă voi reciti, să mă uimească dezinvoltura, curajul şi sinceritatea de acum, înduplecîndu-mă să rămîn „pururi tînăr".

Întrebarea (impenetrabilă, sorbindu-şi cafeaua şi interlocutorul) :

— Planuri, proiecte, visuri ?

— Deocamdată aştept să nu mai spun : „scriitorii sînt, fac şi dreg...", ci : „noi, scriitorii, sîntem..." E un drept pe care nu ţi-l oferă nimeni, e medalia pe care ţi-o încredinţezi singur.

Întrebarea : — În cîteva cuvinte : Cum lucraţi, cît, de cînd pînă cînd, de ce, pentru cît ?

— Cînd mănînc sau iubesc, sau scriu, nu-mi place să dau relaţii privitorilor. Nu vreau ca dreapta să scrie literatură, iar stînga să explice în acelaşi timp cam cum se face că dreapta scrie literatură. La sfîrşit, şi numai dacă mă voi bacceli, am să explic cum a fost, cum mi s-a întîmplat această poveste ciudată : viaţa. Tot ce pot să spun, e tocmai ceea ce mi-ar place să aud mai des. Anume că scriitorul are datoria să spună adevărul.

Întrebarea : (insinuantă) : — În legătură cu publicul : vă plac concesiile ?

— Eh, relaţiile dintre cititor şi autor sînt identice cu cele dintre un copil răsfăţat şi un părinte dominat, copleşit, din prea multă dragoste faţă de respectiva odraslă. Detest, în legătură cu asta, mutrele îndîrjite, autorii care bravează lipsa concesiilor : e o îndîrjire pur exterioară. De asemenea, logic ar fi ca între public şi autor să nu-şi găsească loc expresia „mai dau eu, mai lasă el", e prea meschin. Ar trebui să ne lăsăm invadaţi de un soi de frauchete, în care, de la bun început, creatorul dă tot, cititorul, la fel : tot ! ca-ntre prieteni.

Cum mi-am regăsit prietenul

Ştiu să mă stăpînesc foarte bine. În privinţa asta am făcut antrenamente îndelungate, iar ceea ce ghiciţi dumneavoastră pe sub cămaşă nu sînt muşchi, sînt nervi. Nervi de mătase, împletiţi în şase, adevărate odgoane.

E de ajuns să mi-i încordez puţin şi pot duce în spate o conversaţie cu un individ oricît de plicticos, o zi întreagă, sau cu o amantă de-a dreptul imbecilă.

— Vino, dragul meu, să-ţi arăt insectarul, spunea ea.

M-am uitat în insectar, aşa cum te uiţi în burta unui cadavru aflat pe masa de disecţie, adicătelea cu interes şi simpatie.

Nasicorni boboşaţi se înşiruiau alături de croitori zdraveni, cu antene kilometrice, alături de fluturi şi libelule cu ochii cît cepele.

— Acum vino să-ţi arăt ierbarul meu, spuse fata.

— O da, arată-mi ierbarul tău.

Am început să-l răsfoiesc, ferindu-mă să mă înţep în plante. Adevărul e că mă distram, nu mai văzusem de mult frunze de stejar, de fag, de smochin, frunze atît de ieftine presate şi strînse la un foc de o fată. Tocmai trecusem de o tulpină de agurijoară, cînd am tresărit speriat :

— Bine, dar asta ce-i ?

— Gelu. O plantă.

— Ce plantă ? Ăsta-i prietenul meu, Gelu.

— Fii serios. E o plantă tropicală.

M-am uitat mai atent. Gelu zăcea acolo, smochinit, presat, insipid, cu nişte lacrimi de-un cot spînzurînd sub ochi, presate şi ele.

— Tot mai susţii că asta e o plantă ? Dă-mi mie planta asta.

— Oh, e o plantă rară.

I-am dat numărul de telefon şi adresa altei plante, primindu-mi în schimb prietenul. Bătrîne Gelu, tu care treceai drept un „viveur" blazat ! Să te găsesc în ierbarul unei fetiţe...

L-am pus între filele unei cărţi, pentru că oricum, merita un sfîrşit omenesc.

Între filele unei cărţi, da. Era o carte de botanică.

Recviem „condiţie"

Ia-ţi mai întîi mîna din buzunarul prietenului, ia-ţi ochii din baia vecinei, urechea de lîngă uşa sălii de şedinţe, ridică-ţi picioarele din noroi, trupul din patul cocotei, fluieră-ţi inima, să vină înapoi în cuşca pieptului, ia-ţi din gură înjurăturile zilnice, din cap ideile ipocrite, ia-ţi toate astea, stringe-le într-un colţ, şi fără să te văd eu, reconstruieşte-te !

Apoi n-ai decît să-mi spui despre ce afacere e vorba.

Vina de a-ţi ţine gura

Prea multe păcate s-au adunat. Prea multe josnicii, prea multe neadevăruri. Fiecare are o vină. Regret.

Va trebui să facem penitenţă. Nu separat, nu pe grupuri. Ci toţi. Măcar o singură clipă de penitenţă generală, ca să ne vină mintea la cap.

Somnul nu-i o soluţie. Totdeauna rămîn treji oameni pe o jumătate de planetă, care păzesc somnul celorlalţi.

Problema va trebui rezolvată, poate, la nivelul galaxiei. Acolo va trebui să răsune o voce :

— Planeta aceea trebuie să fie atentă...

Măcar o clipă, dar toţi. Urile imense, clocotitoare, interesele caraghioase nu vor mai genera războaie. Ci doar un răgaz de penitenţă totală.

MAX ERNST — „COLŢ DE GRIU"

Oricui

Oamenii spuneau că Tern se înhăitase cu o maşină neagră, pe nume N.I.R. 12. Era o maşină cu multe butoane, manivele şi pîrghii. Nimeni nu ştia la ce-ar putea folosi.

Dacă a te împrieteni cu o maşină de treabă, care, deşi nu poate fi folosită la nimic, nu e proastă, dacă a-ţi petrece timpul în tovărăşia acelei maşini înseamnă „a te înhăita cu o maşină", atunci adeveresc prin prezenta că Tern se înhăitase cu N.I.R.12.

Un an de zile petrecură minunat. În al doilea se înţelegeau tot atît de bine, făceau aceleaşi năzbîtii nevinovate, ca în primul. Împreună mergeau la film, împreună înotau.

Vecinii începură să se scandalizeze. Nu erau mulţi, dar îi puteau face un rău imens, şi Tern fu nevoit să se mute în depozitul lui N.I.R.12.

Într-o zi, după o lovitură reuşită, una din nenumăratele lor hoţii stîngace şi dezinteresate, Tern avu cu N.I.R. o discuţie sinceră, în urma căreia declarară starea frăţiei de cruce.

N.I.R.12 fu în toate privinţele de acord deşi, după cum ştim, ca să devii fratele de cruce al cuiva, e nevoie să-ţi crestezi braţul, pentru a da, în schimbul picăturii oferite de celălalt, o picătură din propriul tău sînge.

Tern îşi crestă braţul şi aşteptă ca N.I.R.12 să-şi despice şi el, cu bomfaierul, unul din braţele sale de metal lucios.

În ziua aceea Tern pierdu nemaipomenit de mult sînge, aşteptînd sîngele prietenului său ; din metal nu picură, timp de o săptămînă, nimic. După o săptămînă, Tern, obosit de atîta aşteptare şi rămas aproape fără sînge, dădu ortul popii.

Asta nu înseamnă că aşa păţesc toţi cei care s-au înhăitat cu o maşină.

CONSTANŢA BUZEA

Pe fluviu

Chiar dacă rezistă, slugărit de vise,
Chiar dacă pe vremuri l-ai fi părăsit,
Tu aveai de-apururi pleoapele închise,
Tu, atît de leneş şi de umilit.

Orice răzbunare ţi se pare goală,
Ţi se pare rece şi nedemnă parcă.
Nu-l lăsa să moară, leagănă-l în poală,
Fii un timp, pe fluviu, singura lui barcă.

Va visli, desigur, o să şi ajungă
Malul fantomatic, nerecunoscînd
Vislei vreo dorinţă, palpitarea lungă,
Singerarea fibrei unui lemn de rînd.

Înţelept e vîntul care ne prosteşte
Împingînd în faţă valuri vinovate
Spre castelul nostru de singurătate?
Vina, o vor trece-o negrului lor peşte.

Elegie

Din ce în ce mai rar voi face fast
Din flori adevărate. Pun în oale
De porţelan flori roşii, în contrast
Cu lumea noastră palidă şi moale.

Spun palidă, pe cînd aşa vrea s-o-ntrem
La aer şi la soare, răsturnînd
Ce am în ce nu pot avea curînd.

Adică, să fi poleit atît
Greşeala mea de a te fi urît?

Tu, pentru toamna noastră eşti pierdut,
Cum şi eu sînt pierdută pentru toate
Ce vin spre lume simple şi curate.

Să rimăm

Să rimăm, să ne supunem ritmurilor lumii grave
Cît timp nu se mai ridică spectrul nici unei epave,
Cît avem în faţă viaţa cu surîsul ei ce plînge,
Cît sînt lucruri, cît sînt locuri cărora să nu le jindui
Nici mătasea, nici odihna, nici curajul de-a le strînge,
Cît culorile sînt pure, şansei noastre înmulţindu-i
Clipele de consacrare, de revanşe triumfale,
Cît orgoliul nu-şi răzbună, rupte, aripile sale.

Şah

Eroarea ne atrage în romburi tot mai mari.
Deci, cum să fim distribuiţi pe tablă?
Luptăm alături, sîntem adversari?
În sînul unei singure culori,
În deznădejdea minimei armate
Sîntem simbolul strict al ierarhiei?
Avem noi oare capete de lemn,
Care, cînd cad, nu mor, revin spasmodic
Cu infinita lucrurilor imprudenţă?

Septembrie

Cînd floarea îşi pierdea sămînţa,
Cînd fluturele, oul său,
Cînd din tristeţe şi din rău
Făceam motiv de penitenţă,
Cînd toamna era încă rai
Prin care nici nu mă vedeai,
Cînd dinadins m-am petrecut
Cu frunze-n păr, cîntînd în sine-mi,
De mine blînd bătîndu-mi joc,
Cînd eram singură cu pruncul,
Cînd ca şi el îmi plimbam ochii
De la culoare la culoare,
Una-l încîntă, alta-l doare,
Cînd casele de peste drum
Gîndeau frumoasa lor arcadă,
Cînd mă obişnuiam cu gîndul
Că voi pleca pentru mult timp
Sau poate pentru totdeauna
Dacă îmi este scris să mor,
Cînd nimănui nu i-a fost milă,
Am făptuit aceste versuri
În care să te recunoşti,
Septembrie măgulitor!

Jurnal de poet

VERMEER

Spre deosebire de Rembrandt care ne-a lăsat enorm de multe lucrări şi a cărui viaţă o putem reconstitui cu oarecare probabilitate Vermeer în acelaşi veac al şaptesprezecelea de aur în Ţara de jos, a lucrat puţin şi cu altă înţelegere faţă de creaţie şi despre viaţa lui nu ştim mai nimic ; atîta doar, cunoaştem în oraşelul Delft, biserica în care a fost botezat şi biserica în care a fost îngropat. Lucrările care le-am văzut, una la Dresda, vestita fată citind la fereastră o scrisoare, una la Viena, Pictorul şi modelul său şi una la Paris, o tînără lucrătoare de broderie olandeză, apoi aceste patru pînze esenţiale de la Amsterdam, sunt cam singurele lucrări ale pictorului în Europa. Mai sunt cîteva la New York şi asta e tot.

Aici la Amsterdam se află patru lucrări, dintre care două unice în istoria picturii, unul exprimă poate cea mai pură linie numind culoarea liniştii şi adîncimilor lăuntrice din toate vremile ; o lăptăreasă, în zorii zilei turnînd laptele dintr-o cană de lut într-o alta de pe masă. Ar fi într-un fel de cămară în faţa ferestrei. Înăuntru se află o masă, pe masă se află un coş cu pîine ; pîine mai tare într-o felie şi pîinişoare poate din făină de porumb ; lîngă coşul cu pîine se mai află 2-3 pîinişoare şi o pîinişoară frîntă. Lîngă pîinişoara frîntă se află vasul de lut în care curge laptele. Cu mîna dreaptă fata ţine cana cu lapte înclinată, şi noi vedem firul alb subţiindu-se în cădere.

La dreapta fetei se află o fereastră mare, mai mult lată decît înaltă aşezată acolo mai mult ca să stăvilească lumina ce vrea să năvălească înăuntru ; fereastra aşadar este un fel de pavăză pentru a nu potopi lumina total. Căci se bănuie în această pînză şi în cea de lîngă ea, că lumina afară este atîta de mare şi puternică şi că anume este omul în casă ca să nu se piardă, să nu dispară în preacuratul alb.

În partea stîngă a fetei, jos se află o lădiţă de scîndură în care se puneau fusele cu care torcea fata şi în această lădiţă se vede o ladă mai mică, prin deschizătura laterală, în care se ţineau lemnele de foc. Între podea şi perete pe un rînd jos, faianţă de Delft cu albastrul schiţat.

Apoi îmbrăcămintea fetei-lăptărese. Ea este înaltă mai întîi, trecută de întîia tinereţe îmbrăcată ca de Nord mai gros, ori de toamnă, ori poate fi în zori de vară. Faţa e blîndă, şi boltită fruntea, ochii urmînd firul de lapte — adînc pătrunsă de ceea ce face. Pe dedesubt poartă o rochie lungă roşie — peste ea se vede suflecată o alta în verde închis trecînd spre un albastru adînc, apoi pînă pe talie şi pe braţe şi umeri un fel de tricot de lînă, făcut cu mîna strîns de culoarea făinei de porumb din care sunt făcute pîinişoarele, apoi urcînd mai departe vine gulerul alb al cămăşii, obrazul domol şi viu şi potolit şi apoi o broboadă albă de un alb imaculat, însăşi lumina, simbolul ei îngroşat în acest acoperămînt tare şi desfăcut cu aripele coborîte.

Esenţa albului celui mai adînc al columbei a poposit din zbor acolo. Acest alb, o altă calitate de lumină ţine echilibrul între năvala de afară a celeilalte lumini şi lumina lăuntrică.

Această broboadă este însăşi puritatea lumii purtată de cea mai simplă femeie. Cu ce a învestit Vermeer făptura cea mai umilă, cu puritatea şi sfinţenia cea mai desăvîrşită ; nu o regină, nu o prinţesă, nu o casă plină cu perle şi fel de fel, ci o fată simplă care toarnă laptele proaspăt muls într-un vas pentru a-l da pruncilor care dorm încă de bună seamă. Aici sunt două lumi — în Italia nu vom putea niciodată aşa ceva întîlni (Nu-i vorba de **valoare** căci valoare există şi în Botticelli). Dar s-a înţeles în acest veac al şaptesprezecelea aici în Ţara de jos că cel din urmă va fi cel dintîi şi că omul, prin faptul că este om dezbrăcat de orce avuţie, dezbrăcat de lume însăşi, este cea mai de preţ făptură din univers.

Ion ALEXANDRU

Amsterdam, noiembrie 1969

Revista ARGEŞ

Începînd cu nr. 11 (42), pe luna noiembrie 1969, revista „Argeş" apare nu numai într-o nouă condiţie grafică, dar şi cu un profil radical îmbunătăţit.

Numărul pe noiembrie se deschide cu un generos articol de „drum bun" al primului secretar al Comitetului judeţean P.C.R. Gheorghe Năstase, în care se pune accentul pe calitatea ideologică şi artistică a textelor literare.

Vom sublinia cu deplină satisfacţie că revista, de sub conducerea poetului Gheorghe Tomozei, se deosebeşte şi de celelalte publicaţii din ţară cu profil similar, prefigurîndu-şi încă de la primul număr un destin propriu, original. Redacţia (pe care o amintim aici : Gheorghe Tomozei, T. Biolan, L. Cioată, Dan Cristea, V. Ghiţescu, Marin Ioniţă, Cezar Ivănescu, C. Marcu, Florin Mugur, I. Popovici, Dan Rotaru) a reuşit să organizeze, sub auspiciile unui program neformulat încă în litera sa, dar previzibil în spirit, contribuţiile unor scriitori şi critici de certă valoare, revista citindu-se cu atenţie de la prima la ultima pagină, ceea ce nu e deloc puţin lucru. Dar revista „Argeş" este interesantă nu numai prin varietatea de preocupări, dar ea este şi unitară prin calitatea mesajului său de veritabilă ţinută intelectuală, astfel că întrunind toate gusturile (evident, pornind de la un nivel mediu) nu-l jigneşte pe al nimănui.

Poezia este reprezentată de Nichita Stănescu (un caiet detaşabil de revistă, cu o notă biobibliografică, sub îngrijirea lui Gheorghe Tomozei : Biblioteca Argeş), Leonid Dimov, Adrian Păunescu, Ilie Constantin, George Alboiu, Ileana Mălăncioiu, Vera Lungu, Camil Baltazar, Radu Cîrneci, Dumitru M. Ion, Toma Biolan, Maria Banuş, Demostene Botez, Virgil Teodorescu (rubrica „Un poet o poezie"). Cronica literară o semnează Dan Cristea, iar articolele de critică şi eseu : C. Noica, I. Negoiţescu, Mihai Ungheanu, Nicolae Balotă, Augustin Z. N. Pop, Al. Paleologu, Valeriu Cristea, Cezar Ivănescu, Dana Dumitriu, Sânziana Pop, Radu Cosaşu, Mircea Iorgulescu, Eugen Iacob face prezentarea competentă a unui text din filozoful francez Louis Althusser : Lenin şi filozofia.

Rubrici de actualităţi semnează Ion Băieşu (teatru), Tudor Stănescu (film), Vlad Muşatescu (cărţi poliţiste), A. V. Marincu (muzică), Ion Hobana (anticipaţie), C. Teaşcă se ocupă de cronica sportivă. Revista mai cuprinde o anchetă printre scriitori, oameni de cultură : Ne va face cucerirea Lunii mai fericiţi ? şi una printre elevii de liceu din Piteşti. Remarcăm şi macheta grafică-artistică semnată de Vlad Muşatescu.

MACEDONSKI

(Urmare din pagina 1)

plan, ele întunecă strofele sale de înălţare sau de scufundare sufletească, elanurile şi restriştile care gem sub platoşa de aur a acestui parnasian.

★

Zece ani după *„Prima verba"* în *„Poeziile"*, tipărite la Heiman, Alexandru Macedonski ia o atitudine singulară. Închipuindu-şi că lansează o nouă formulă, el scrie în lungi poeme „sociale, lipsite de orice poezie, articole de ziar versificate, în stilul lui François Copée. Fiind la nivelul intelectual al vulgului, ele îi aduc o mare glorie efemeră.

Macedonski se desbară însă, repede, de această literatură şi devine artistul adevărat care a rămas pînă în ultima sa clipă, cîntăreţul înseninărilor de Mai, al splendorilor clasice, poetul rozelor şi al orientului miraculos, autorul psalmilor şi al rondelelor care sînt tot atît de minunate ca liricele lui Eminescu.

Iar *„nopţile"* sale n-au egal în literatura noastră decît *„Luceafărul"* şi *„Satirele"* genialului său contemporan.

E vremea rozelor ce mor
Mor în grădini şi mor în mine
Erau atît de viaţă pline
Şi-acum se sting aşa uşor...
E vremea rozelor ce mor
. . . . . .
Urcînd pe pomi, suind pe casă.
Le surpă rozele grămadă!...
Se surpă rozele-n cascadă.

Şi din acest rondel al rozelor, iată trecerea bruscă la cîntecul ploaiei :

Plouă... Plouă...

Plouă cît poată să plouă
Ca ploaia ce cade, m-apasă
Durerea cea veche, cea nouă
Afară e trist ca şi-n casă

Plouă... Plouă!...

Plouă... Plouă...

Plouă cît poate să plouă
Răpăie-n geamuri ca-n tobe
Spintecă inima-n două
Cîntecul ploaiei de cobe

Plouă... Plouă!...

Alt rondel :

Ţărînă sîntem toţi — ţărînă
E de prisos orice trufie
Ce-a fost în veci are să fie
Din noi nimic n-o să rămînă...
Zadarnic falnice palate
Nici o pieire nu s-amînă
Despoţi cu frunţi încoronate
Poeţi cu harfe inspirate
Ţărînă sîntem toţi — ţărînă!...

In *„Rondelul urcării spre cer"*, Macedonski strigă :

La cer s-ajunge dintr-un salt
Sau nu s-ajunge-n veci de veci
Aruncă-n el un cîntec nalt
La cer s-ajunge dintr-un salt!...

★

Alexandru Macedonski mi se pare cel mai nedreptăţit dintre marii noştri scriitori.

El a avut de îndurat multe loviri, din partea celor ce nu-i aprobau crezul artistic, şi care, admiratori ai lui Eminescu, nu s-au mulţumit să lovească numai în opera marelui său rival, dar şi în viaţa lui de toate zilele.

El a murit în 1920, cînd doi poeţi se aflau în fruntea Ministerului Cultelor şi a teatrelor... Împreună cu Octavian Goga, i-am făcut lui Alexandru Macedonski funeraliile aproape naţionale, încercînd măcar în ceasul morţii să-i dăm cinstirea ce i s-ar fi cuvenit în viaţă.

aniversarea

DOINA POPA

Trenul pornise pe liniile cu risete cenușii ce treceau undeva prin mine. Fiecare din vagoanele fierbinți mărea golul care-mi despărțise trupul. Îmi era sete.

— Ocupat ?

— Nu.

Era un bărbat cu ochii nesiguri și cu un zîmbet ascuțit care lăsa să se vadă printre buzele îndoite dintele de aur. Nu știu de ce credeam că omul acesta trebuie să-mi fie recunoscător pentru locul pe care și-l ocupase în fața mea. Privirile răvășite și le lăsase să zacă pe marea de litere dintr-o revistă de sport. Apoi de sub pleoapa stîngă a ieșit o lumină ametită ca un cerc ce a început să se zbată între genele albe. Mai întîi am crezut că e o privire întîmplătoare dar apoi am văzut că privirea e îndreptată spre mine. Luam privirea drept o mulțumire mai ales că aripile ei veneau întinse la mine, treceau mai departe și se întorceau țipînd fără să le audă nimeni, pentru că petele nu știau să meargă. Apoi dintr-odată drumul acela atît de viu se umplea de praf și rămînea ochiul (singurul deschis către mine) rămînea stins ca un ban fără valoare. Și tocmai cînd pierdeam orice speranță, flăcările din privire se aprindeau din nou și începeau să mă ardă. Știam atunci că mi-e sete și mai credeam că omul din fața mea mă iubește. M-am agățat de pleoapa care se zbătea pe celălalt ochi în urmărirea paginilor. Trenul continua să treacă vagon cu vagon prin mine, depărtările se zbăteau pe sub ochiul care mă fixa.

Omul ridică fruntea.

— Ce gară este ?

— Nu știu.

— Cînd cobori ?

— Peste opt...

Și în timpul acesta intră o doamnă.

— Stații completez eu, dar omul era ridicat deja în picioare. În timpul ultimului meu cuvînt se întoarce, apoi face un pas înainte.

— Nisa !

— E ocupat ?

— Nu, e liber. Stai.

Doamna s-a așezat.

— Tu ce faci Grig, întreabă.

— Merg spre casă.

Doamna are ochi cenușii spînzurați într-o spărtură a frunții. Mă întorc către mine și-mi văd picioarele aproape goale. Rochia refuză să le astupe. Nu știu de ce a devenit atît de scurtă. Mă simt ca o victimă și ca să mă apăr mă învelesc cu brațele care s-au făcut acum niște șerpi vineți. Totuși oamenii ăștia par familiari. El își fixează din nou ochiul acela spre mine.

— Mîine să vii, împlinesc 29 de ani. Am invitat mai multe persoane.

— Bine, Grig.

Doamna îmi furase vorbele dintre buze ori poate le rostisem chiar eu. Știu doar că un ochi de-al lui era fixat spre mine în timp ce cu celălalt măsura spațiul dintre picioare...

În aceeași zi am fost pe strada unde trebuia să fie aniversarea. Era o casă mare cu aspect de hotel. Am mai revenit o dată, apoi a doua zi seara. Privirea lui o mai simțeam încă și puteam să cred că el mă aștepta. Petrecerea începuse. Oamenii cu piepturile pline de cîntece umblau de colo-colo cărînd ca o dublură după dînșii femeile agățate de ei. Înăbușiți de umblet își murdăreau dinții cu risete și apoi îi curățau cu vin. Cîntecele le umpleau piepturile și se adunau ca niște țevi de plastic la gît. Aici, afară, e lumină și aud spărgîndu-se de geamuri risete. Apăs pe sonerie. Apare femeia căreia el îi spunea Nisa.

— Ce e ?

— Voiam să...

— Stai un pic.

Nisa intră în salon și o pierd pe acolo. Trece pe lîngă mine o pereche. El deschide o cameră și intră. Aud hîrșîitul unei mîini care vrea să închidă ușa între ei și ceilalți invitați.

— Mi-e teamă de tine...

— Mai încet, dragă.

Abia am trecut pragul și lumina tulbure se agață cu noaptea într-o spărtură a tavanului.

— E fata aceea din compartiment.

— Care dragă ?

— Nu știi Grig fata care se strîngea singură în brațe !

Mi s-a făcut frică, dar am reușit să închid ușa în urma mea. Sînt din nou în fața soneriei poate nici n-am intrat.

Plec. Am impresia că toți invitații aceia s-au strîns la ferestre și îmi agață cîte o privire de tălpi. Nu încerc să mă uit. Mă lupt cu pașii vrînd să nu mă lovesc cu trupul de zid. Trăgînd un picior de altul reușesc să ajung la colț. Simt arzîndu-mă iar privirea lui — dar poate că e becul din colț.

— A plecat dragă.

— Nisa, eu am avut impresia că fata aceea a coborît cînd te-ai urcat tu. Dar acum, hai, înăuntru !

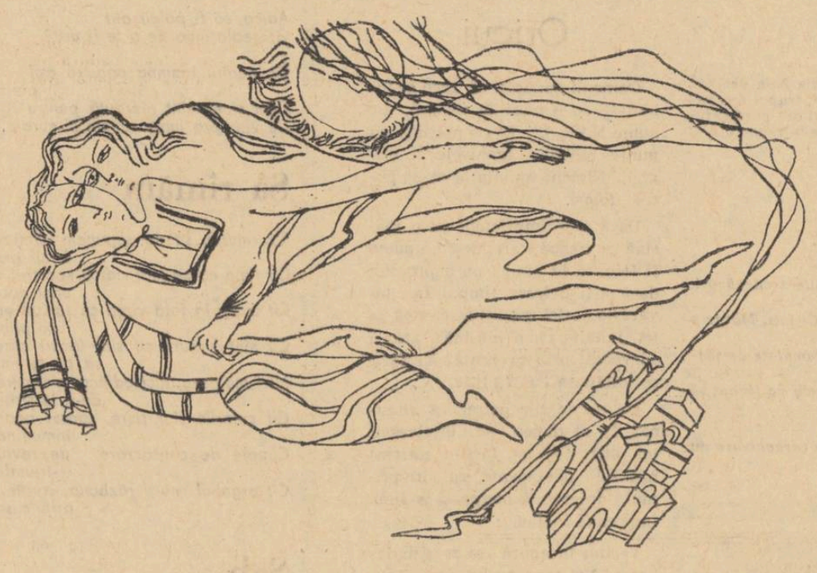

Desen de G. MIHAI

vina

Soneria suna. Glasul acela strident ca un plînset de capră căzuse peste umerii lor.

— Ea e.

Merge spre ușă. În prag Tamara cu părul acela de sînge împrăștiat pe umeri.

— Îmi pare bine Tamara. Ai fost după cumpărături.

— Bine.

Ea începe să rîdă. Lucrurile se repetă. Același glas rugător își sparge genunchi de margini.

— Să vii Tamara. Unchiul meu vine. El nu trebuie să știe nimic despre noi.

— Bine, și ea începe să rîdă în timp ce pleca cu bărbatul acela.

Tocurile ei izbesc umbra lui ce se așterne rugătoare în cale.

Omul care e cu ea aproape că o ține în brațe. El așteaptă acolo sperînd că ea se întoarce să-i ceară ajutor. Cîțiva pași și ea se întoarce. Privirea nu-i este rugătoare. Ochii îi sînt îndoiți de rîs.

— Am să încerc.

Și plecă mai departe. El s-a întors. Mergea spre gară stăpînit de un sentiment de vinovăție. Trebuia s-o roage să-l însoțească pe el sau trebuia să nu-i spună nimic. Și în felul acesta ajunse în fața liniilor. Unchiul coborî cu o valiză în mînă.

— Ce faci, băiete ?

— Bine, unchiule.

Și omul acela atît de înalt începuse să rîdă. Acum îl va întreba de Tamara. Dar se ivește o scăpare. De după spatele lui o femeie își strecoară privirile lipicioase dintre grupile săpate în obraji. Unchiul se întoarce și o trage aproape.

— Soția mea.

El se uită. Îl privește și ea apoi îi întinde un zîmbet care din pricina greutății se lasă în jos săpîndu-i obrajii. Îi întinde și mîna.

— Marta.

El nu știe ce să mai spună și din femeia aceea blondă scoate o speranță. Unchiul continuă să rîdă cu ochii micșorați și cu ridurile pierdute prin păr. Nu-l întreabă de Tamara și lui îi e teamă să-i ceară explicații despre noua însoțitoare. Nemulțumită femeia își culege zîmbetul și își sparge privirea în două oglinzi.

În cameră unchiul se plimbă. El îl urmărește iar spaima îi străpunge umerii îl așează și îl apasă pînă cînd trupul atinge genunchii.

— Unde e Tamara ?

Întrebarea era inevitabilă. Greutatea se smulge de pe umerii lui. Se ridică, merge spre fereastră.

— Nu știe că veniți.

Vorbele le rostise tare de parcă anunța o victorie. Se înveselise ori poate voia numai să fie. Turnă din nou în pahare.

— Dar ce ai la mînă ?

Doamna își pusese semne de întrebare pe toată fața. El încetă să mai toarne. Lăsă mîna în jos și fără de voie și-o ascunse la spate. Ce deosebire între femeia aceasta și Tamara.

— Nu ți-e cald ? întrebase ea și își pusese mîinile pe umerii lui. El încercase s-o apropie. Într-un gest de respingere mîna îi alunecase pe umărul lui în jos. Un țipăt. Tamara se lipise de ușă. Ochii i se măreau.

— Tamara !

Un pas. Era supărat dar își întinsese rugător mîinile spre ea.

— Nu vreau ! țipase Tamara și își lipise fața de ușă în timp ce în ochi îi zvîcnește spaima.

Unchiul se apropie.

— Nu-mi torni și mie ?

— Ba da.

Paharele s-au umplut iarăși.

— Nu te doare, întrebase doamna.

— Nu atît doar că mi-e rece tot timpul brațul.

— Dar de ce ?

— Lasă-l și tu în pace.

Doamna își privește soțul cu spaimă.

— Nu mai vine Tamara ?

El împrumută spaima doamnei și spune cu glas rugător.

— O să vină.

Soneria. Glasul strident al soneriei. Privirile albe ale spaimei se șterg dintr-o clipire. Îi vine să plîngă. Tamara intră cu rîsul pe buze.

— Îmi pare bine unchiule.

— Pe tine te așteptam fetițo.

— Am făcut adică am vrut să fac niște cumpărături.

— Vrem să mergem la film.

O vorbă aruncată din întîmplare și toți sînt în picioare. El o privește cu spaimă. Ea acceptă invitația. Pe el strada cu zgomotul ei îl înstrăinează. „Totuși e soția mea" își spune. Dar nu poate s-o oblige. Tocurile ei înțeapă asfaltul.

— Tamara, țipă unchiul. Nu ți-am prezentat-o pe soția mea.

O apucă pe Marta de mînă. Femeile se sărută. Marta își ascunde tristețea între gene.

Începe filmul. Unchiul își strecoară mîna peste umerii Tamarei.

El o privește numai. Brațul acela cu răceala lui metalică o apucă de cot apoi urcă spre umăr acolo dă de degetele nervoase ale unchiului. Se privesc în spatele Tamarei. El e gelos. Îl privește cu ură. Unchiul nu poate vedea asta pe întuneric. Rîde iar dinții de aur lucesc ca doi ochi de pisică. Pe el zîmbetul acela metalic l-a lovit ca un țipăt. Un țipăt înainte de moarte. Îi e milă. Deși unchiul nu-l privește el îi trimite un zîmbet. Nu se mai atinge de Tamara.

Ajung acasă tîrziu și înfrigurați. Martei îi e somn și merg să se culce. Rămîn ei și Tamara. Se apropie de ea. Mîna lui îi cuprinde umerii. O lipește de el. Un țipăt. Tamara clatină capul. Obrazul i se înecă cu scîrbă. El îi dă o palmă. Tamara apleacă capul. Părul îi astupă fruntea, ochii, obrazul și cade pe piept. Pare o salcie îndurerată, roșie. El pleacă. Tamara se întinde pe pat. Pieptul i se saltă în respirații grele. Maroul din ochi e acum roșu aprins la fel cu obrajii și părul. Îl așteaptă. El întîrzie îl găsește pe iarbă.

— Iartă-mă.

Nu se știe cine cere iertare. Ea se lipește de pieptul lui.

Mîna lui zbîrcită și rece o strînge și-i brăzdează spatele aproape gol. Ea tremură...

un gust ca de portocale

GABRIEL GAFIȚA

Cînd m-am născut eu, satul a rîs de două ori de tata. Întîi — fiindcă veniserăm pe lume. Femeile își dădeau coate că prea lipsise mult Spirache noptile de acasă și de, așa-i cînd ai nevastă mai tînără, poți să pățești și una ca aceea. Mama se dăduse însă de ceasul morții ca să-l liniștească.

— Spirache — îi spunea ea, uite, pune-mă jos și joacă-mă cu picioarele dacă nu crezi. Da eu cînd oi muri, oi duce nedreptatea ta cu mine în mormînt.

Cine ar mai fi pus la îndoială asemenea vorbe ? Și nici nu împlinisem anul cînd maică-mea a fugit într-o zi cu unul cu o mașină. Trecuse pe acolo, băuse o țuică la circiumă, dăduse a raită prin sat și o luase cu el. Unde s-au dus, nu știu; oricum, undeva departe, că nimeni n-a mai auzit nici de ea, nici de el ce s-au făcut, ca de toți care plecau. Și atunci satul a rîs a doua oară : să mai zici că eram copilul lui Spirache.

Tata s-a supărat rău, a spart și a pocnit totul din casă timp de vreo două zile — asta mi-a povestit-o o femeie care abia m-a scos din mîinile lui — după care s-a potolit, a început să se îmbete ceva mai mult ca pînă atunci, zicîndu-și că poate nevastă-sa era mai fericită lîngă porcul cu care plecase.

— Așa sînt oamenii, ca banii, spunea el după aia de multe ori. Vin și pleacă atunci cînd te aștepți mai puțin. Trec pe lîngă tine și se tot duc. Ce să-i faci ? Să te duci și tu după ei ? Dacă oamenii ar tot merge încoace și încolo fără nici un căpătîi — zicea el — praful s-ar alege de toate.

Și așa și făcea. Niciodată nu fusese mai departe de satul vecin, care era la vreo trei ceasuri de mers cu piciorul. Neam de neamul lui nu plecaseră să-și ia lumea în cap cum fac alții. Rămăseseră acolo și tiriseră mai bine sau mai rău o nenorocită de viață. El pleca uneori și venea înapoi peste două zile, fără să întîrzie mai mult. Pe mine mă ceruse de la vecina care abia mă dăduse, că, zicea ea Spirache se răzbună pe copil. Dar n-a fost cum credea ea. M-a ținut vreo săptămînă, după care s-a descotorosit de mine : eram o gură în casă care cerea de mîncare, iar el abia avea de băutură pentru el. Așa că mi-a legat de gît o linguriță de argint (nimeni n-a știut de unde o avea, unii au zis că a furat-o, ceea ce n-ar fi mirat pe nimeni) și m-a lăsat la poarta mănăstirii. Acolo am stat pînă pe la zece ani, cînd a murit starețul și cel care a venit în locul lui mi-a zis că de acum eram destul de mare și să mă duc la taică-meu că o să mă primească. Nu voiam, fiindcă în tot acest timp nu venise o singură dată să mă vadă și starețul îmi ținuse loc de tată. Dar am făcut cum mă îndemna călugărul acela și nu cred ca greșeala mea să fi fost prea mare. I-am bătut la ușă și m-a primit. Avea acum nevastă, care muncea ca o disperată și plîngea ca o apucată. Nu i-a interesat că venisem acasă, m-au primit de parcă nici n-aș fi fost plecat pînă atunci. Eram o gură în plus, dar ce înseamnă o gură în plus cînd sărăcia e neagră ? Abia cînd începi să ai bani, te uiți în farfuria celuilalt.

Nevastă-sa asta se pare că tot s-a bucurat de întoarcerea mea, că avea motiv mai mult acum să-i ceară tatii să plecăm din satul nenorocit în care trăiam. Cu altele nu reușise să-l înduplece, trăgea însă nădejde că dacă-i vorbește de creșterea mea, de școală, o să-l facă să se lase de bețiile lui și de încăierările cu care se termina fiecare chef la circiumă. Îi auzeam noaptea certîndu-se.

— Nu te gîndești, Spirache, că are zece ani și c-o să te blesteme mai încolo ? — îl întreba ea.

— O să blesteme pe dracu — se mînia el.

Într-o seară, el îi aruncase ceea ce-l ardea mai rău la inimă.

— Uite, mă, că n-aș fi vrut să-ți spun, dar tu mă faci să zic vorbe păcătoase. E al tău, mă ?

Drept răspuns, ea izbucnise în lacrimi.

— Nu-i al tău. Nici al meu nu e, că mă-sa m-a lăsat cu el pe cap. Așa că termină cu ăstea !

Mie nu-mi spunea tot așa. Cînd era mai treaz, vorbea chiar frumos.

— Băiete — îmi spunea, locul meu și al tău este aici, printre nenorociții și nespălații ăștia, nu la oraș, cum ai vrea tu și cu aia. Ce, am omorît pe careva ca să plecăm din sat ? Trebuiesc scoși și ăștia din mocirlă, că nu sînt oameni răi ; atîta doar — sînt cam iuți la mînie.

Pe urmă își lăsa capul pe spate și povestea mult cît de frumos ar fi cînd toți ar lepăda cuțitele într-o zi și s-ar îmbrăca și ei cu haine curate și cu cravată și ar cînta duminica în corul bisericii. Dar cînd termina, își lua cuțitul în buzunar și pleca la circiumă să se îmbete cu ai lui, iar eu rămîneam cu nevastă-sa acasă și așteptam noaptea să mergem să-l culegem de prin șanțuri. Cînd îl vedea plecînd, ea se ducea la candelă și se ruga să-l mai poată găsi în șanț, măcar plin de vărsătură și nu de sînge.

Așa au trecut încă cinci ani, fără să mă bage nimeni în seamă. Băieții de-o vîrstă cu mine rîdeau că sînt de la mănăstire, că nu sînt al lui Spirache, că sînt neputincios, că nu știu să dau cu cuțitul, dar nu m-a atins nici unul vreodată, că-i știau toți de frică tatii. Am crescut între bătrîni și de la ei am aflat, prietene, tot ce-ți povestesc. Îmi mai zicea cîte unul să-i dau dracului pe toți ăștia de-aici și să mă duc în lume, că eu nu mă potriveam cu ei. Dar n-am plecat că doar nu omorîsem pe nimeni ; mă obișnuisem cu taică-meu bețiv și-mi era și frică și silă să-mi iau lumea în cap. Cît trăia el, nu puteam pleca de acolo. Din cîți plecaseră, numai cînd mureau se afla, dar ca să auzi că vreunul se căpătuise — niciodată. Pînă într-o noapte, de pe cînd aveam cincisprezece ani, am trăit un fel de vis rău și azi, după atîția ani, simt ca o perdea care s-a lăsat deodată atunci și prin care se străvede din cînd în cînd. Din noaptea aceea am fost alt om.

— Dar ce s-a întîmplat în noaptea aceea ? Vorbeai înainte de o istorie crîncenă și mă tot bați la cap cu viața ta.

— Păi acum s-a întîmplat, la cincisprezece ani.

— Ce poveste crîncenă se poate întîmpla unui copil de cincisprezece ani ? Cred că o să adorm și-mi pare rău că ți-am plătit rachiul degeaba.

— În noaptea aceea am auzit că la circiumă era fierbere mare și se lăsa cu bătaie. Mă și întorsesem pe partea ailaltă în pat cînd o femeie veni să ne spună că Spirache se bate cu al lui Virtosu cu cuțitele și că și-au lepădat hainele de pe ei. Era semn rău cînd doi oameni și-aruncau hainele de pe ei : însemna că unul trebuia să moară, iar celălalt să plece din sat ca să se piardă în lume și să n-o pățească.

După aia am aflat și eu ce era : al lui Virtosu îi spusese de mai multe ori vorbe porcoase maică-mi asta de-a doua, iar o dată se lăudase că își bate joc de ea în văzul oamenilor. Ea tăcuse, dar nu și cei care în seara aceea îi spuseseră tatii și mai umflaseră și ei pe deasupra. Pe scurt, au ieșit în fața circiumii și au început să se bată.

Am sărit din pat și am aruncat o cămașă pe mine, în timp ce nevastă-sa o și apucase la fugă spre locul cu pricina. Ca să fug după ea, ar fi însemnat s-o văd iar bocind ca o zăludă, așa că am scurtat drumul, am luat-o peste două curți și apoi prin spatele bisericii. Vroiam să văd care pe care : Virtosu pe taică-meu sau nu. Aici cînd am ajuns, mi s-a făcut deodată frică. Era un întuneric de nu vedeai pe unde calci și undeva aproape un cîine lătra mai-mai să rupă lanțul. Tocmai cînd treceam în goană prin locul acela întunecos, am auzit deodată icneli și opinteli ca și cum cineva își vărsa și sufletul din el chiar alături de mine. Am simțit cum alunec și abia pe urmă am văzut că păsisem în vărsătura omului. În clipa aceea însă mi-a fost o teamă cumplită. Am sărit în iarba înaltă care creștea în spatele bisericii și m-am făcut ghem. Îl auzeam frămîntîndu-se și, cum nu-i vedeam fața, mi se părea mereu că e lîngă mine, în spate sau într-o parte și că într-o clipă are să mă ridice în sus ca pe un iepure și o să bage în mine cuțitul. Mi-a fost o frică așa cum nu mi-a mai fost niciodată de atunci. Pornisem să văd ce se întîmplă cu taică-meu și rămăsesem acolo încremenit de groază. S-a opintit mult, după care, într-un tîrziu, a început să fluiere ușurel, apoi să horăie gros, pe urmă s-a liniștit. Biserica era departe de circiumă și vuietul de acolo abia se auzea ; tăcuse pînă și un cîine din vecini pe care-l auzisem mai la început. M-am rostogolit încet prin iarbă pînă am ajuns în lumina lunii ; acolo m-am ridicat în picioare și am rupt-o din nou la fugă, temîndu-mă acum mai puțin, de parcă pe omul acela ar fi putut să-l țină în loc hotarul între lumină și întuneric.

Am trecut prin fața bisericii și am văzut că luminările erau aprinse și ușa deschisă. Înăuntru — nimeni. De ce era așa nu știu nici azi, dar se vede bine că a fost un semn. Am intrat călcînd ușor și așteptînd să aud din clipă în clipă glasul preotului ascuns pe undeva ; nu s-a întîmplat nimic. Am luat o luminare și m-am întors în dosul bisericii, să văd de cine mă speriasem atît de tare. Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul și alta nu. I-am văzut întîi picioarele, pe urmă capul în mijlocul băltii de vărsătură : era Mitru, cel mai mare cuțitar al satului, un haidău cît ușa, de putea să omoare un bou. Inima mi-a bătut și mai tare cînd am văzut ieșindu-i din buzunarul hainei mînerul cuțitului. Nici nu știu cum m-am trezit cu șișul lui în mînă. Atîta știu : că am pus lumînarea jos și tocmai mă supăra, cîtă lumină arunca făclia aceea mică ; l-am întors încet pe Mitru pe spate, ca să nu-l trezesc. N-ai să crezi că atunci mi se oprise de tot inima „Dacă se scoală acum, mă prinde și dacă mă prinde, mă omoară." Avea doi nasturi rupți la haină, încît n-a trebuit să-l desfac decît la unul singur. Avea un piept cît un taur și fața buhăită și murdară. Două șuvițe slinoase de păr îi cădeau pe frunte. N-a făcut nici o mișcare cînd am băgat cuțitul. S-a încordat odată și gata. Nici n-a deschis ochii măcar. Cînd i i-am deschis eu, erau duși peste cap și spălăciți. Doar un firicel de sînge i s-a prelins din gură. Asta-i tot.

— Spune-mi, ce ai simțit în clipa aceea ?

— Știi, e ciudat, dar am avut în gură un gust ca de portocale. Pe vremea aceea nu le știam gustul, dar mi-am adus aminte de el mulți ani mai tîrziu, cînd am mîncat.

— Și ce ai făcut cu mortul ?

— L-am tîrît de un picior și l-am băgat în biserică. L-am lăsat în naos cu un cuțit în inimă. Aveam în gură același gust ca de portocale. După care m-am dus acasă. Uitasem de taică-meu.

— Și cu el ce s-a întîmplat ?

— A doua zi plecam din sat, în sfîrșit nevastă-sa și cu mine în urma căruței din care-i atîrnau lui picioarele.

DAN BOCANICIU

Choral

Cum zîmbește-un bărbat?
Cum o femeie-și trece cheia, aventuroasa
în promoroacă și în muguri?
Dați-ne ascuțișul, dezbaterea
punctului dorindu-se punct și nicicînd
noua dimineață. Cu sufletul
s-a isprăvit: în ubicuitate și turburi călăreți
aruncă peste ei strania moarte.
Un stup. O încercare. Un ghem
și nu avem atîtea lacrimi
să înverzim tăiușul
golurilor — lebezi ambulante ; altcineva
își descojește casa-n busuioc,
dulce pătrat sub temelii de lanțuri,
filieri și lenjuri. Se umple-aspectul
cu raționamente — izvor
cioplit, intens și bine și frumos...
Destul cu trejii și cu cei ce vin ! ÎnvețI
să se simtă c-ai fi putut trăi
zgîrietura din copilărie,
pînda năvodul credința augurii oferta,
și printre clipociri păstrezi neterminat
ceva?... vreo mască
ancorată, apăsătoare duioșie,
trunzarele manipulînd asaltul sus detot.
Vreun înțeles
cum treierăm — cutreierăm și orb cu orb
redevenim ofrandă pentru
înmărmuriții navigînd ecoul dintre trepte
o copie după celebre ploi...
Substanță !
Nu izbîndim a preciza și oamenii.

(Din **Caiet de muzică**)

Interimară

Intrare deschisă. Copilul spre
pămînt, iese și intră vinul, apa,
același melc pe care îl descînt
și în vacanțele roind întreagă
moartea. Familie sau
drojdia ozonului — punct mort al
rufelor spălate și fără de natură.
O mască tot schimbîndu-și
eul și îngerul și gigoloul. Ceaslovul
da și nu hălăduind, aievele
să tac: Cel care m-a văzut dintr-o
orbire — vecernicul zbor, furnicar
între mine și noi și
cine să arunce bolovanul...
...omul zilei pe pod tocmai cînd.

Ruah

Fantomă născătoare de oceane,
decapitatul măr din gura
de apoi. Cine-a crezut...

...răsfrînt delirul — heruvim și
cîntător pre osul nostru
orgoliul unei nuanțe mov.

Străpungere! Ori vechiul crin
pe sub suflarea mieilor: lumină.
Unii chemați. Unii aleși.

Unii se leapădă — se aleg și altora
doar le năzare steaua
șerpuitoare zi Aldebaran.

Și nouă? cărora ne e permis.
Adastă muntele o creangă-n oul
celor mai intimi clopoței.

ION TUDOSE MARIN

dolabra

Trec pe o parte bașoldiile cu roți de lemn înspre miază-zi și ele nu sînt căruțe și nici tobe care să bubuie după geam în halul ăsta, nu sînt gînduri fiindcă ele nu au bătaia asta de noroi și nici dușmani, că n-au luciu ca vorbele și cuțitele.

Trec bașoldiile fără roți, ca șerpii, înspre miazănoapte și au glas de fiară și mers de șacal — cînd se mai știe au ba de drumul înămețit în cîmpie de ape și în trecătoare de rostogolitele stînci și se crede că aici unde ne-am strîns ploaia i-a mîngîiat pe vizitii astupîndu-le urechile și împotmolindu-le ochii în cruci de binocluri.

Sîntem patru și pădurarul ne numără ca pe găinușe, să ne țină minte pînă la predare. Rămînem cu ochii pe el și ne căznim să privim și să auzim geamul care bîzîie în stînga, la dreapta sau deasupra noastră. Nu știm în ce război sîntem, ne-am trezit aici — să mai cunosc povești dintr-astea — și-am vrea să știm, pentru pielea noastră ce o să fie de-acum încolo : „hei, ce lehamite-mi e de frînghia asta și de rostul pe lume — hei, ce picior în fund ți-aș trage taică — hei, ce pacoste pe capul meu măiculiță — hei, ce mai prăpăd o să fie — lăsați gălăgia să auzim ce e afară". Și uite — așa, ne zbatem între noi pe dușumele și nu sîntem de loc în stare să ne stăpînim trupurile care tot horcăie, hîrîie, hîcîie, în sufletele noastre. Pentru ele se vor primi parale și decorații, și din ele se vor face puști mai bune și centiroane — din ele se vor scoate alice, din alice — vulpi, vulpile la ocol se dau pe bani și dacă aduci nemaipomenit de multe se dau decorații și parale, și din ele se pot face puști si ocoale noi, ca să se primească vulpi, pentru piele și pentru orice piele se plătește grozav de gras.

Se tot aud dincolo de geam ranițe cum se desfac și jambiere cum se pun la loc, ochi care fac zgomot urît cînd străpung bezna și picioare care se vaită între ele pentru drumul de făcut.

Fericiții de la gura tunurilor — un fel de fîntîni cu ghizdurile scoase și întinse pe pămînt — bolborosesc în preajma lor, numai noi stăm, pădurare, pe dușumeaua ta de pezevenchi și nici măcar nu ești vinovat de treaba asta, cu toată lauda că în urma ta se chiuia cu balercile la gură pînă la golire, nici măcar nu depinde de tine dacă o să ne strîngem toți grămadă de carne, după vreo bombă în războiul ăsta deși se spune că în celelalte se împrăștia carnea din pricina lor. Nu sîntem vinovați cu nimic că afară nu știi încotro se merge, încotro se strigă și se vaită gurile norocului și dacă se plescăie sau se joacă trișca neagră de la unul la altul. Aș putea eu, moliul, să-ți spun pentru văitași și cei lăsați greu de spaimă ce e afară, dar pricepi singur bărbosule, cît pricep eu și cuțitul ți-e mai iute în stînga, văd cum toci cu el pe șaua ta, pas de pricepe ce ți-e gîndul — răcoare de parale și de vulpi cu piele și jambiere scumpe — află că nu se mai poartă — cîți spînzurați cu ele prin păduri — îi știi prea bine, ce să mai vorbim.

— „O cană cu apă, milostivește-te, pădurare ! Vulpile sînt mai bine jupuite după ce se țin nebăute o vreme, pe urmă li se dă dintrodată cu vorbe dulci tot cît le poftește bojocul.

Apoi, cînd le trec nădușelile de atîta sat — la gîtlej, cu stînga, ce naiba, doar știi". Pădurarul rîde cu cuțitul și se învîrtește în jurul nostru, înțelege că ne e tare sete și ne face pe plac ștergînd bine geamul de abureală. Ridicăm cum putem capetele, pe sacrificate, adică numai cîte unul sau cel mult doi — și ne zgîlțîim vederea. Avem atunci pentru ochi fulgere și eu cel puțin pot să jur că am văzut roțile de lemn puse la măcinat și un valț făcut de rușine, în noroi, dat cu zimții în sus, apoi un obuz de acadea care nu reușise să intre pe ghizduri ca să-l mai strîmteze puțin apa și să fie bun de aruncat. Obosit, am lăsat capul ca sacrificat și Măiculiță-mamă, care venise la rînd să se uite, spune despre valț că tot mai macină — chiar așa cum e — dar ce iese din el să mai vadă și alții ;al treilea, cel care-și sugea frînghia cu gingiile a dus la rîndul lui ochii pe valț dar nu l-a mai zărit, zicea că s-ar putea să macine, dar macină acum prea departe că nu i se mai vede — practic — decît aripa. „Care aripă ?" a întrebat cel cu hei ce rost pe lume, și văzînd chiar el aripa cum se întindea mi-a făcut cu cotul și cu trupul, zgîlțîindu-se și mi-a șuierat „ține-te" — și atunci am rîs fără cuțit dar cum rîdea pădurarul. Plînsul nostru n-a venit de la aripă, că nimeni nu-i mai vedea întunericul deși stăpînul tot mai freca geamul de la Casa pădurii pentru setea noastră. Ce-am mai văzut au fost bîrnele și propriile noastre frînghii peste piepturi și fedeleșuri — hei, ce supărătoare priveliște — fedeleș cu apă, cu balot subțire peste burtă, să-l mîngîi rece, să-l simți umed pe doage, du-ne fedeleș la umbră de spice ce nu poți face cu cuțitul ăla cu care rînjești, nu-ți cer mult, maică-măiculiță.

Nu ne-am văitat sub fereastră prea mult și am văzut lumina afară ipsos cu apă de pe urmele cailor. Pădurarul s-a speriat de bucuria noastră, și a pus mantaua în geam, ne-a lovit cu picioarele iar cu plăselele cuțitului ne-a adormit Bucuria. Ne-a făcut lumină de-a lui, dar petromaxul mergea cu lapte și unt iar el ne tăia felii de pîine și zîmbea în barba-i de nordic ieșit la soare, ne îngîna cîntece de prin părțile lui și ne învelea cu ce avea prin casă mai de soi, lui Heicerostpelume îi pusese și pernă sub cap, pentru o viață mai bună desigur.

Cînd s-a luminat mai bine, prînzeam a doua oară. În casa pădurii se copsese mistreț prins fără hăitaș și se prăjise pentru toți legații în tigăi de toate mărimile, ouă de găinușe sălbatice și creste roșcate de alte sălbăticiuni, pipote despicate și inimioare întregi. Ni le da direct în gură de el „na și ție, na și ție" și tocmai mulțumeam frumos de după frînghii cînd s-a întîmplat să vină de afară unul flămînd cu o traistă cît toate zilele atîrnată de gît și să se roage cu mîna întinsă pentru minunățiile de pe cuptor. A venit rîndul pădurarului să se roage de noi pentru găzduirea străinului dar am fost lacomi și i-am spus stăpînului să-l dea afară „el nu poate să vîneze singur prin păduri ? Să-și coacă singur. Să iasă afară că altfel ne dăm de-a rostogolul peste el. Afară, coace-ți singur" și ne zbăteam să ne dăm cu adevărat de-a dura. „Ho, nebunilor !" — a mai apucat trîntind ușa.

Ne-am liniștit repede după plecarea nepoftitului și ne-am moleșit rău de tot după băutura cerută de inimioare. Maică-măiculiță mi-a tras un cîntec în ceafă și l-a chemat pe pădurar să-i spună ceva la ureche dar n-a mai apucat că-i adormiseră vorbele. Și eu voiam să-i am urechea la îndemînă așa că am făcut eu ce-a vrut să facă Maică-Măiculiță. Și am mai mulțumit odată, el mi-a răspuns că e o nimica toată și mi-a șters de pe bărbie cu mîneca, unsoarea.

Heicerost s-a îmbunat și el și m-a rugat să-i dau voie să-mi spună pe nume, că acum cot la cot putem s-o ducem și-o viață, cît mai avem s-o prețuim, s-o prețuim și să ne bucurăm, să ne bucurăm și s-o prețuim — ah, justa ei valoare de viață — că îmbătrînim pe dușumeaua asta și nu știm ce se întîmplă, că nu știi, nici ce-i afară, el ar da orice — n-ai ce, i-am spus-o verde — să știe ce-i afară, „bine'-bine, bașoldii cu roți de lemn spre miază zi și miază noapte, tobe și valțuri și fulgere — de acord, noroi și frișcă, vulpi puturoase, tunuri sau puțuri — pricep, dar ce legătură are viața cu ele, hai, dacă-mi spui dau orice — n-ai ce, n-ai ce, rîdeam — viața e, nu fi măgar, o chestie ordonată, orînduită, cu scop, are cursul ei, te naști, crești, tîmpitule, și pe urmă vine unul cu o traistă mare și e gata să-ți ia ce ți-a mai rămas, hai, dacă nici aici nu am dreptate — ai, de ce să n-ai — vezi, am, cum să n-am. A început să sisîie semn că era mulțumit și a adormit și el. Nu mai puteam să mă mișc în niciun fel, aș mai fi vrut să beau dar pădurarul era ocupat cu spălatul tigăilor și n-am vrut să-l supăr pentru o nimica toată.

Afară cine știe ce se mai întîmplă, am început eu să-mi fac griji și mi-am amintit că la șirul lui Heicerost mai trebuia pus ordinul. Deci : toba, fulgerul, valțul și ordinul, ordinul de pus mîna, de luat, de adus, de jupuit. „Nu ți-e somn, pădurare ?" — am îndrăznit dar el nu s-a supărat și mi-a răspuns : „ce fac eu aici nu-mi dă voie să dorm, trebuie să vă slujesc, să vă fie bine, dacă vreți pot să vă dezleg, cu mîinile la spate unul într-altul trebuie să vă fie tare greu, v-aș putea lega cu mîinile în față după ce termin o să fac și treaba asta iar cu ce rămîn din frînghie, cîte un rotogol după gît la fiecare, ce dumnezeu, sîntem oameni". I-am spus să nu-și facă griji deocamdată, cînd ne sculăm o s-o facă și pe asta.

Cînd n-am mai avut cui să mă adresez, fiindcă însuși pădurarul ațipise la căldura cuptorului, m-am gîndit cum să fac mai bine să-i scap pe toți — lucrul cel mai important — de lumina petromaxului, pe urmă cum să dau jos mantaua din geam, să văd ce mai e pe afară fără să-i trezesc pe ai mei și în special pe Maică-Măiculiță care ar fi făcut cel mai mare tărăboi.

M-am opintit în frînghii și i-am tras pe ceilalți după mine, pe dușumea, scîndură cu scîndură, pînă în apropierea petromaxului.

Am crezut că am cea mai bună idee încercînd să scuip pe lumina lui dar știind că o să iasă cu pocnet mi-am ascuns-o și am scotocit după alta. Să ajung sus pe masă cu ăilalți, adormiți, după mine, era imposibil, și am recunoscut atunci că gluma poate fi și ea o idee într-o situație ca asta obișnuită. L-am chemat pe pădurar pe numele mic. În șoaptă și cînd acesta a tresărît ușor, a somn, i-am spus : „Dă petromaxul ăla mai mic să ațipim niței" — a întins mîna și cînd a întins mîna, îi șopteam adormitului „mai mic, mai, mai, așa" și cînd pădurarul a lăsat capul în piept petromaxul a mai pîlpîit doar o singură dată semn că făcusem o glumă reușită. Mi-a fost foarte greu să mă hotărăsc încotro să pornesc cu adormiții, către geam sau să ocolesc masa și să mă îndrept către ațipit. Soluția cea mai bună era cea cu păduraru, dacă îi ajungeam la picioare aș fi văzut ce mai e de făcut, dar era scumpă ideea și nu aveam cui s-o vînd, așa că a păstrat-o pentru un tîrg mai de preț. „Hai băieți, către geam, să dăm zdreanța aia jos", mi-am spus. Încetișor, încetișor, măturam podeaua, Heicerost nu mai sisîia cînd împingeam cu spatele în el iar Maică-măiculiță, dimpotrivă, ofta ușurel la împunsăturile nodurilor frînghiei, Ce mînă de ajutor mi-ar da și celălalt dar era mai mult mort decît viu în strînsoare de atîta mîncare și băutură visată vreodată — era prea ușor să-l fac să țipe de durere de l-aș fi trezit în bezna asta amarnică. Mă odihneam și porneam iar scîndură cu scîndură. Mult a durat — o campanie întreagă — pînă am ajuns cam la jumătate din drumul către geam. Am auzit, cum în somn, pădurarul a căzut de pe scăunelul de lîngă sobă ca un buștean pe dușumea și a bolborosit două-trei vorbe printre care „tilhari" era cea mai de preț. Am tremurat gîlgîindu-mi frica în ceafa lui Maică-măiculiță, fără să mai fac mișcări în plus. Respiram puturos în gulerul adormitului și așteptam să întoarcă foaia pădurarul, ca în povestea mea cu vulpea îndopată. Am pornit-o la drum, mai departe după popasul ăsta ostenit și simțeam zările dincolo de puterile mele. „Cum naiba poți fi povară pentru ai tăi, măi Maică-măiculiță și tu plngărețule de Heicerost, trebuie pentru zdreanța din geam să vă trezesc sau să vă dau cu ceva în cap, numai că mi-e greu să fac și una și alta iar pînă la geam mai e cale lungă, măi fraților, și de abea începe greul : să vă fac să dormiți mai departe, rezemați de perete și să trag cu dinții de poalele mantăii, să vă cadă în cap, boilor, să pot vedea noaptea și ploaia dacă s-o putea, și celelalte urîte, cîte se mai petrec.

Trecea timpul pe lîngă pietrele mele — povară și hîciiam singur din ce în ce mai departe, urcam munții și-i coboram, treceam prin nisipuri și vaduri cu apă fiartă, niciunde n-aveam cum să-mi spăl rănile și să-mi răcoresc fruntea, îmbuibaților, dar nu mă mai speriam, nici de verdețurile lipicioase nici de fierbinți, nisipurile îmi cam dădeau de furcă și pînda vînătorilor de vulpi — parcă printre niște fagi zăpăciți cu crengile la pămînt ca sălciile, împungîndu-mi ochii și niște ace de brad sau prinzîndu-mi degetele amorțite în capcane, pe o coastă cu jepi.

Treceam fronturile și la ai mei și la ai lor, ai mei mă împușcau la sosire, și la plecare și ai lor mă luau cu binișorul și mă lăsau fără unghii și fără piele, citeodată îmi zmulgeau și cîte un braț și-mi dădeau drumul să mă întorc, să mai fiu încă o dată împușcat la întoarcere fiindcă nu era de crezut într-o asemenea libertate.

Heicerost s-a trezit sub fereastră, odată ajuns, îi trecuse satul, era iarăși flămînd și a început doar să scîncească, din cînd în cînd și cîte un „ce mai viață, ce mai rost", am prins momentul și m-am ridicat icnind cu plînsul lui înecat și somnul lui Maică-măiculiță mai ușor. „Așa e, ca tine, Heicerost dormi, așa e, ca tine" și dinții îmi căutau mantaua, gîtul îmi plesnise, de atîta lungime capul mai da din oasele lui gîtul să pot eu să ajung la mantaua aia atîrnată.

Pe lîngă cuptor se aude ridicîndu-se pădurarul — „unde sînteți mă, nu mișcați" — și-l văd venind cu cuțitul spre noi, și eu care credeam că dacă destup geamul acela afurisit dau peste o dimineață în vale, cu răcoare, așa cum dădusem și de mîncare și de băutură și de celelalte, dar afară sigur că trebuie să fie tot beznă și ce de mai drum bătusem pentru dimineața asta.

Maică-măiculiță, trezește-te că s-a trezit pădurarul și vine să ne ducă pieile.

Desen de MARIUS RADULESCU

aeroportul

de MIRCEA

IOAN CASIMCEA

Erau necesare cinsprezece-șaptesprezece minute să ajungem pe jos. De regulă plecam cu toții, deodată, alteori soseam la ore diferite, dar matinale totuși. Aerogara : o clădire mică, o bătrînă doamnă cu rochie demodată, cu pălărie veche și decolorată, ca o cupolă, la fel de atemporală, sub bolțile căreia rîndunelele făceau cuiburi în fiecare primăvară, iar prin găurile mici și nenumărate ieșeau și intrau cucuvele, lilieci — visele rotundei și bătrînei doamne pe care o vizitam zilnic, oricum aproape zilnic. Ne atrăgea printr-o indiferență pusă întîi ca o mască, apoi implicată în însăși firea ei, în însăși existența ei ulterioară. Nu numai că ne chema prin tăcerea sa cenușie, ci mai mult, dacă nu este improprie asemănarea ne înfiase neoficial, fără să aibă deci acte doveditoare noii stări de fapt. Dacă mă gîndesc bine nici nu era nevoie de această dovadă, hrana noastră zilnică fiind asigurată oricum, ne-o punea la dispoziție în mod dezinteresat și foarte amabil, aveam la discreție totul, pe cînd doamna bătrînă, cu nenumărate economii și puse cotidian la îndemîna noastră, își impunea o mină indiferentă cu alte cuvinte nu încerca să ne insufle sentimente de recunoștință pentru ceea ce făcea, să ne umilească vreodată ca să știm cui îi datorăm plăcerea de a trăi zilnic cîteva ore de beatitudine. Nu ne pretindea nimic, pe cînd noi îi luam totul. De fapt și noi aveam meritul nostru : eram mecanisme exemplar puse la punct, dotate cu rotițele, șuruburile și piulițele necesare, toată mașinăria intactă, capabili să digerăm și să metamorfozăm hrana brută, economiile doamnei, în ceea ce doream și cînd voiam.

Înăuntru pereții încăperilor erau plini cu coli mari de hîrtie pe care trecurăm amănunțit orele de zbor, rutele, capetele liniilor interne și internaționale, orașele pentru escală, timpul afectat, apoi atlase și manuale de geografie, hărți și globul pămîntesc în cîteva exemplare stăteau pe locurile stabilite din timp, le consultam periodic cu scopul de a ne reaminti unele metropole și de a descoperi alte puncte spre care să înființăm noi și noi rute. Luam hotărîrile prompt, după o prealabilă și rapidă trecere în revistă a avantajelor și dezavantajelor — în treacăt fie spus, dezavantajele erau minime întotdeauna — după aceea, cu nonconformismul care ne caracteriza porneam să extindem legăturile noastre cu lumea. Noi hărți, cu noi orașe încropeam pe loc, căci acțiunile înfăptuite nu afectau interesele nimănui, din contra.

Chiar din fața aerogării se întindea pista : mare, presărată cu gropi, scaieți, ciurlani, cu alior și ochiul-boului, rochița-rîndunicii, apoi șerpi și broaște țestoase și grămezi de gunoi, apoi cîini morți, pisici moarte, ghete, pantaloni, maieuri, linguriță, farfurii, oale de tuci și de tablă etc., aruncate periodic de către salariații salubrității orașului. Dar, bineînțeles, această realitate nu reușea să împietezeze bunele noastre activități, cu atît mai mult cu cît aparatele de zbor care ne aparțineau, construite de noi înșine la iuțeală cu fantezia și cu economiile bătrînei doamne, erau în stare să decoleze și să aterizeze oricum și oriunde pe aeroportul acela. Cele mai multe aparate aveau formatul obișnuit, altele însă fuseseră construite conform unor proiecte originale : aparate sinusoidale, ovale, circulare, triunghiular-echilaterale, în spirală, cilindrice, dar cu capetele ascuțite, iar o parte din ele aveau forma unor păsări grațioase pe care le văzuserăm zburînd ori odihnindu-se pe coama caselor. Desfășuram o activitate febrilă, contopită cu emoții ciudate, pentru că navele plecau și soseau aproximativ în fiecare minut și fiindcă așteptam curioși rezultatul zborului fiecăreia. Așa de exemplu întîi trebuie amintite cursele de pasageri. Oameni feluriți — albi, negri, galbeni — veneau și plecau pe poarta deschisă de noi spre lume, bărbați frumoși, femei cochete, copii cuminți și curajoși, bătrîni demni și joviali, îi întîmpinam pe aeroport și discutam împreună în salonul amenajat special, aflam atîtea lucruri încît sufletul nostru era totdeauna încărcat cu prețioase trofee. Ne invitau în țările și orașele lor, însă foarte rar reușeam să le îndeplinim dorința, fiindcă nu puteam să lăsăm baltă aeroportul, lipsa unuia dintre noi resimțindu-se cu serioase consecințe asupra activității celorlalți. În al doilea rînd amintesc cursele neprogramate, acele curse pe care unele nave pilotate de oameni destoinici le efectuau la nevoie, cînd un S.O.S. anunța pericol. În clipa aceea navele, sau o singură navă, își lua zborul spre locul stabilit cu cea mai mare exactitate, spre locul unde se scufunda un vapor unde ardea un avion, unde membrii vreunei expediții erau în pericol, în atîtea și atîtea situații navele reușeau totdeauna să salveze oamenii aflați în încercări grele. Îi întîmpinam și pe aceștia, îi aduceam într-o sală amenajată pentru reanimare și tratament, în fine, plecau tot cu navele noastre, erau foarte fericiți. Nu mai vorbesc despre plăcerea pe care o simțeam cînd părinții noștri, nevestele și copiii noștri, bunicii soseau din călătoriile făcute prin lume, coborau zîmbind și ne îmbrățișam c-o căldură binemeritată după despărțirea de cîteva zile ori săptămîni. Cu mici și neînsemnate modificări programul era mereu același iar noi ne dăruiserăm complet acestei misiuni, fără să ne amintim vreodată că acțiunile noastre stau mereu sub semnul provizoratului.

Pînă într-o zi : eram în fața aerogării, oarecum indispuși, cu toate că fuseserăm anunțați, ca de obicei, asupra îndeplinirii întocmai a tuturor misiunilor. Bătrîna doamnă nu dădea semne de oboseală ori de plictiseală, nici nu sugerase ideea că ar fi hotărîtă să ne dezmoștenească, nolens-volens, nimic nu amenința vizibil soarta noastră, cu toate acestea intuiam, probabil, finalul. În ziua aceea, prin urmare, ateriză pe aeroport o navă străină, enormă și deosebită de aparatele pe care le aveam noi, dar și de acelea pe care le cunoșteam din cărți și din zborul lor de-asupra orașului. Într-adevăr, era foarte mare și după ce ateriză veni pe pistă pînă aproape de aerogară, se opri, își strînse aripile, în vreme ce o priveam consternați și contrariați, probabil chiar speriați. Așteptam plini de emoții și curiozitate să vedem cine coboară, dar ușile continuau să rămînă închise, nici o clanță nu ne avertiza că ar fi cineva înăuntru. Am așteptat cîteva ore și cîteva zile, însă nimeni n-a ieșit să vină spre noi sau să fugă aiurea, o liniștea rece plutea peste aeroport și în aerogară, ne învăluise complet ca un cearceaf umed. Mai tîrziu ne-am apropiat de navă, am încercat să deschidem ușile și să le descuiem cu chei vechi și cu șperacle, zadarnic a rămas tot astfel pe aeroport, și o văd și astăzi acolo cînd trec, indiferentă și claustrată, intactă, poate oarecum înverzită de vreme.

ALEXANDRU LUNGU

Cu ceață din retină

Să nu lăsăm cuțitelor uitate în oglindă
trezirea fecundată de somnul lor perfid:
cenușile prea multe prin ore ne colindă
și prea miroase timpul a oase și carbid

Tăișul nevăzut de-ntoarcere aminte
la răni lăsate-n urmă și vise împăiate
ne-ar ninge în obraji sălbatic și fierbinte
acel masacru crîncen iubit pe jumătate

Și păsările moarte fugind din cicatrice
s-ar înfoia-n meninge absurde și vorace
cu pene tremurînde de grîndini și de bice
cînd arbori de durere ar arde în torace

S-acoperim deci luciul privirilor pierdute
cu ceața din retină țesută ca o pînză
căci nu prezic întoarceri nici plumbii din volute
nici vulturii de soartă cu magica lor rînză.

Golf leneviu

Prin roua neagră din oglindă
din moarte urcă ieniceri
adulmecînd pe sub căciuli de ghindă
sprînceana îngrăditeloi tăceri

Țarcul de spaimă îl cunosc
șopîrla verde pasărea vicleană
din unghii cu parfum de mosc
și fierul roșu răsucit în rană

O coastă tînguioasă naște totuși
golf leneviu lingoarea dulce
în patul căreia de fum și lotuși
beții adînci vin torsul să și-l culce.

Ipoteză

De s-ar putea văzduhul să-l înnod
din nori să leg ascunsul meu năvod
în care să momesc suspine și himere
robind zădărnicia c-o dulce adiere
din gingășii stîrnind cruzimile de fiere —
noi biruri moartea atuncea nu mi-ar cere
și aș purta drept sceptru ca un alt trod
nepăsătorul vuiet de sare și de iod
al mărilor murite sarmatic în artere.

A. I. ZĂINESCU

Timp primenit

Făgăduința-n aripi leagă de văzduhuri
pasărea.
De mine zborul, timpul primenit al ei —
Zeița patrie — tot astfel cum și ochii
Ai luptătorului sînt, pururi ne trezesc
La timp și ne țin astfel miile de ani, din gura
Lui apă bînd, frumoaselor parfum acum
cîntînd
Și tot acum călcînd și rîurile; de pe rîuri
umbra
Bărbaților corăbii scutură, umple de visle
mîinile
De piatră ale luptătorului cînd tîmplele
Lui ca un pod ne-au și trecut iubirile
în slavă,
Zeița patrie de-acolo ca visată stînd
Sudoarea de pe ochi sorbind-o luptătorului
Pleoapele cum veșnic vii ni se aprind
de-atîta
Dragoste, cum el își și urmează sieși
Și își aude ochii, noi cum luminăm în ei!...

...Zeița patrie și nașterea e-astfel a
luptătorului,
Făgăduința-n aripi pasărea legînd-o de
văzduhuri
De mine zborul, timpul primenit al ei.

Înnourare

Scrisă pe-o parte piatra de de-asupra
moare.
Innourăm prea vii pe-o culme, prea sublim
Ca să nu ne tim și steauă mai tîrziu,
din soare
O smulgere ce-aievea și-n moarte o trăim.
— Dar întunericul, ne întrebăm, dar roua,
urmele
Și iarba mai ales, dar spaima, ochiul cum?
...Ca două cruci păzindu-și lacrimile,
turmele
De oi pasc reci sudoarea de foc
ce-o-ntrenăscum.

Însingurare

Ce curgătoare sînt gîturile cailor, seara,
Ce curgătoare sînt stelele, fixă
E umbra amurgului doar lîngă o corabie,
Lîngă un pod amintirea de-a trece înot!

Vreau adică să-ți spun cît de frumoase,
Palide mîinile-ți sînt : ca două lebede
În noaptea cîntecului lor ultim
De tot.

documente

OCTAVIAN GOGA

Corespondență inedită

Dacă s-ar strînge într-un volum toată corespondența lui Octavian Goga s-ar putea cuprinde în acea extraordinară carte o bună parte din istoria modernă a României. Micile bilete trimise din închisoarea din Seghedin, lungile epistole expediate din Paris în timpul preparativelor de încheiere a păcii de la Versailles, scrisorile familiare pline de un aer patriarhal, cele întocmite ca redactor al **Luceafărului** sau ca secretar al „Asociațiunii", iată numai cîteva posibilități de a pătrunde în intimitatea atît de necunoscută a poetului cu ochi albaștri, de un albastru metafizic, cum spunea Blaga.

Biblioteca Centrală de Stat a intrat în posesia unui bogat fond din corespondența lui Goga din care am selectat numai cîteva scrisori cu implicații istorico-literare, ale căror texte n-au fost, după știința noastră, tipărite integral. Prima scrisoare, trimisă părinților, este scrisă din Brașov, în 15 ianuarie 1905. Goga fiind elev în ultima clasă de liceu. A doua scrisoare, din 1908, se adresează lui Chendi (Biblioteca Centrală de Stat posedă peste 30 de scrisori din această corespondență). Scrisoarea către fratele său Geni (Eugen Goga), elev pe atunci, aparține unui pedagog care-i recomandă cu competență lecturi și-i dă sfaturi medicale. Din mica scrisoare din Berlin (1910) adresată lui Chendi reiese că poetul îl vizitase în trecere și pe Caragiale : „Nenea Iancu te laudă strașnic".

Scrisorile lui Eugen Goga, romancier aproape uitat azi, sînt interesante prin datele pe care ni le procură și prin faptul că, în felul lor, contribuie la conturarea unei atmosfere de familie. Geni îi transmite vestea că la Ateneul român din București, în 1904, la un festival, s-a recitat poezia sa **Oltul** ; personal citește unor rude poeziile din reviste și-i relatează impresiile unei mătuși. A doua scrisoare din 1917 e plină de tristețe. Pentru acest Octavian Goga intim, familiar, generos, de-o vivacitate spirituală exemplară am ales aceste cîteva pagini ca o sugestie editorială posibilă.

Emil MANU

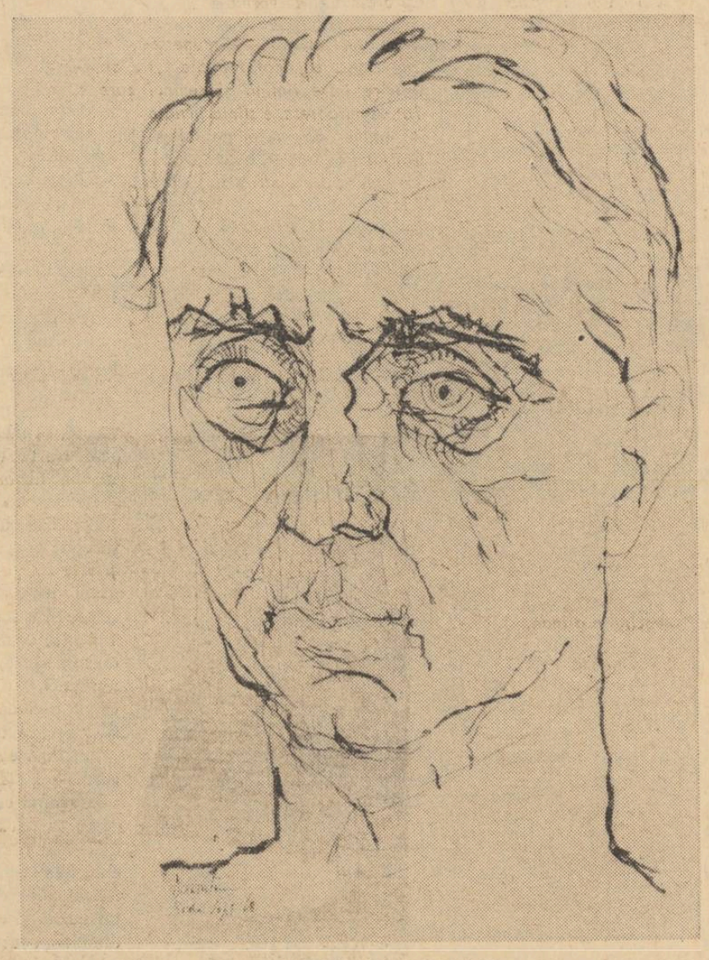

Desen de EUGEN DRAGUȚESCU

Brașov, 15 ianuarie 1905

Iubite tată și mamă,

Am primit epistola Victoriei — cu gratulația. Vă mulțumesc că v-ați adus aminte de mine. Așteptam ca după Bobotează să vină tata, după cum spunea și D-na Brote. Eu cu sănătatea nu prea stau bine, tușesc și am slăbit. Nu știu de ce ? Destul că de-o vreme încoace nu-mi merge bine. O să consultez medicul cît de curînd. La școală avem acum foarte mult de lucru, peste vre-o 2 săptămîni se încheie semestrul, acum deci noi trebuie să ne punem cu toată seriozitatea pe lucru. La maturitate vin și studiile din anul trecut, pe care noi în Sibiu nu le-am luat. Altfel, școala — pe lîngă multă muncă — merge destul de bine. Zilele trecute am primit epistolă de la Dăianu, spune că am făcut progres enorm și mi-a mai trimis și două cărți ilustrate, cu mormîntul lui Iancu și gorunul lu Horia. Mi-a scris pe ele : „Nu te inspiră un astfel de peisaj ?"

Ce mai este pe-acasă ? Tare-aș vrea să mai viu pe acasă. Nu pentru ca să văd Reșinarii, ci pentru ca să fim puțin în sînul familiei. Mi-ar și prinde bine acum, vreo două săptămîni de liniște.... Așa-i de prost prin străini, unde nu te cunoaște absolut nime ! Mie nu mi-ar păsa dacă aș fi orișiunde, numai să fiu din cînd în cînd în cercul familiei. Eu cît am fost în Sibiu eram dedat a trăi — ce privește viața de toate zilele — fără griji. Aici o ordine exemplară îți trebuie. De cînd am venit la Brașov — nu știu, pare-că am trecut prin niște metamorfoze. Gîndesc să gat cu anul ăsta și anul viitor să mă înfund la „teologie". O las ambițiunea cea veche la o parte.

Pe mîne sînt invitat la prînz la Dima. Nu-mi pot închipui cum și de ce ? Mi se pare că vor fi mulți acolo. De altcum vă voi scrie.

De o vreme încoace mă ocup exclusiv numai cu școala. Dacă n-ar fi aici atît de studiat și dacă n-ar trebui să-ți consacri timpul atîtor prostii, care-ți fac capul dicționar, ai putea avea ocaziune foarte bună de a te perfecționa în orice privință. Este bibliotecă frumoasă. Cetesc și eu destul, dar aș ceti de zece ori mai mult dacă ar fi cu putință. In anul ăsta avem școală numai pînă la Paști. Imediat după Paști e examenul de clasă. Și după aceea o lună de chiu și mîncă grea și scrîșnirea dinților. Doamne nu știu cum voi suporta-o. Dar în fine o aștept. Geni mi-a trimis azi o corespondență plină de spirit. El e copil cuminte, mai flegmatic — ar fi bine dacă și-ar putea conserva temperamentul și pe lîngă asta și-ar mai însuși cîteva grame de diligență.

Pe lîngă toată singurătatea mea proverbială — zic proverbială pentru că înconjur multe locuri unde aș fi primit cu brațele deschise — și nu știu dacă îmi mai place așa — sînt acum în absolută criză de bani. Vă faceți deci milă (...) și-mi trimiteți vre-o cîtiva zloți ca să mă pot emancipa. Vă zic anticipative cuvenitul „Bogdaproste". Dacă se poate mai curînd. Vă sărută Octavian.

P.S. Ați citit **Familia** din săptămîna trecută unde scrie Densușianu despre Popa Bratu că l-a ocrotit pe Eminescu ?

(B.C.S. Ms. 14970)

★

Dsale
Dlui Ilarie Chendi — publicist
București, Strada Enei 7

Miercuri
(data poștei 13 aug. 1908)

Dragă Ilarie,

Nu m-a înghițit încă Ghiolul — nici nu m-a aruncat în mare ca să-i dau prilejul unei ultime înjurături amicului nostru Iorga... Tot ce e — e că n-am făcut nimic de cînd am venit aici. Am stat cu ciasurile lungit pe nisip la malul mării multicolore — mi-am topit sufletul în albastru, am ascultat răsuflarea calmă a mării, m-am întins în cîteva rînduri pe undele moi ca un delfin leneș și-am visat în aceste clipe mai mult ca Antoniu la sînul Cleopatrei... Am citit și multe pagini din „Lieberleben"-ul ce mi-ai dat, și minciunile lui Brandes, și cele 600 pagini neastîmpărate care m-au fermecat odată : Cei trei mușchetari ai lui Dumas.... Încolo nimic. Ba, adică să fiu cu totul corect : povești cu Lapedatu și Rusu-Abrud și-o seară petrecută la **Teatru**, piesa : „Tache Făcăleț".

Azi mi-a venit scrisoarea ta care m-a adus din nou la rezon. Ți-am cetit necazurile și m-am necăjit și eu, după cum se cuvine, cînd am cetit foițele apostolului. Negreșit că te interesează totdeauna ce spun alții despre tine. Batjocura doar însă — numai atunci — cînd se edifică pe-o minciună. Mi-aduc aminte cum m-a tulburat de mult slujnica mea la anul nou cînd mi-a spus să-i dau „cartea" că vrea să plece... M-a tulburat fiindcă credeam că ființa asta a fost foarte nedreptățită și m-am liniștit numai atunci cînd cea de jos mi-a spus că pleacă fiindcă are un „drăguț" în Borgeiguc (?) și vrea să fie aproape... Iată de ce nu mă tulburâ nici Iorga... Sînt prea evidente și prea de tot vulgare motivele acestor neîncetate rățoiri... că nu sînt „om practic"... Negreșit, că dacă eram practic făceam și eu vre-o treabă mai bună și azi n-aș avea atît de dese crize de buzunar... că nu sînt „om orientat" și că e adevărat în sensul lui, fiindcă eu nu mă orientez după farul de la Văleni.... Și de aici aceste crocodilice lacrimae rerum. Probabil că o să-i răspund — sau acum, sau cît de curînd. Te rog să nu scrii deocamdată nici un cuvînt. Trebuie să mă răfuiesc eu cu el — fiindcă am destule motive. Trebuie să fim odată în curat unul cu altul. De astădată vreau să isprăvesc lucruri mai bune. Vreau să scriu mai multe pentru volum. Zilele astea dau gata povestea... Cavalerului... Știi, aia care-o spuneau la Cișmigiu... și altele. Și cînd mi le plimb toate prin minte ca pe-o turmă de cerbi — atunci uit cursurile de stenografie și „despre petroliu" de la Văleni și uit multe....

Adevărat că ne fac multe mizerii și Eftimică, care de cînd cu dragostea nu mai știe face corectură și ghiolul ăla de Șchiopu care ar putea urmări barem lucrurile de acasă... Le scriu astăzi la amîndoi și mîine sau poimîine trimit „strofe" pentru numărul viitor. După întoarcerea mea se schimbă toate în bine. N-ar strica dacă pînă la 1 Sept. ai mai putea isprăvi o broșură din „Biblioteca Asociației". Aș vrea în Sept. să apară mai multe broșuri. Trebuie să răspund astfel indivizilor care cîrtesc.

Incolo toate bune. La toamnă voi da o definitivă rezolvire chestiei care te preocupă și cred că voi putea îndeplini barem unele din așteptările noastre.

Te îmbrățișez cu drag,
Tavi

Apropo. Ce facem cu Popea ? Dacă nu scrii tu dă-i imediat o carte poștală lui Ioan să scrie cu iscălitură un articol mai lung.

Despre Asociație la Șimleu — nu știu ce va fi. Dacă cumva amicul nostru „militant" Tăsl. nu va arunca niscai rînduri.

Sers.

(B.C.S. Mc. 14263)

★

Redacției Revistei Literare
„Luceafărul"
Budapesta
IV Str. Zöldfa nr. 7

Berlin, 1909 — 1 martie

Dragă Geni,

Epistola ta ultimă ce mi-ai trimis m-a bucurat foarte mult pentru că văd că te-ai schimbat înspre bine și te-ai făcut băiat bun. Atestatul tău din anul ăsta e cu mult mai bun ca toate de pînă astăzi și eu cred că tu vei avea ambiția ca bucuria ce ne-ai făcut-o astăzi tuturor — să ne-o faci și în viitor.

Despre cărțile ce spui — eu n-am nimic în contra. Mama mi-a trimis titlul celor alese de tine. In general sînt bine alese. Afară de cîteva pe care le-ai ales numai după numele autorului și care nu te vor interesa. „Sate și preoți" de Iorga tratează istoria bisericească din sec. XVII și XVIII și n-are niciun interes pentru tine — fiindcă fără studii pregătitoare, pe care tu nu le poți avea — n-o poți înțelege. Tot astfel „Cuvinte adevărate". Acest volum care, dealtfel se află și la noi acasă, conține articoli de ziare de-ai lui Iorga, cari cuprind chestii politice și sociale etc. mai mult din țară — lucruri cari pe tine nu te interesează. Celelalte, multe sînt la noi acasă : Alecsandri, Eminescu, Bolintineanu etc. „Frumos" de C. Hodoș e o carte de novele slabe. Pe lîngă lectura românească nu strică dacă mai cetești de la bibliotecă și cărți ungurești ca să nu uiți limba maghiară — de care mai tîrziu vei avea mare lipsă.

De altfel nu petrece mult-mult timp cu cetitul. După ce-ți termini lecția fă gimnastică și grijește-ți trupul. Dacă vrei să primești un sfat frățesc ce ți-l dau cu toată dragostea — atunci nu mai fuma. La vîrsta ta fumatul strică sănătatea. Uite, de-o lună nici eu nu mai fumez și cel puțin cîțiva ani n-o să mai pun mîna pe tutun fiindcă mi-au zis doctorii că-mi strică. Primește sfatul meu — din contră ți-aduce cu părere de rău aminte de el. Fă gimnastică și mișcare, mănîncă bine și întărește-ți trupul. Asta e lucrul principal în viață — cărțile și învățătura vin în rîndul al doilea.

— Aici zilele astea se sfîrșește semestrul I după care vin ferii de două luni pînă în Mai cînd se începe semestrul al II-lea care durează pînă în August. În acest timp de două luni — nefiind cursuri la universitate eu voi părăsi Berlinul și voi merge la un loc cu climă mai domoală, probabil în Italia. Voi pleca de aici probabil prin 10 Martie. Dacă mai ai ceva de comunicat scrie-mi deci zilele acestea. Despre călătoria mea tu nu povesti altora. Acasă le-am scris și aștept răspunsul zilele astea.

— Mă întrebi — e drept că scot în Martie volumul de poezii sau ba ? În Martie nu, cred însă că în Mai se va pune sub tipar, dacă voi termina pînă atunci cu aranjarea materiei.

Tu scrie-mi mai des și mai mult. Cum o duci cu școala, cum mai petreci pe acolo, ce mai fac D-nii prozegoși Ciura, Prie, etc. ! Spune-le salutări din parte-mi. Pe tine te sărut și îmbrățișez cu dragoste, Al tău iubitor.

Tavi

(C G 65 mss. 14966 B.C.S.)

★

Berlin
(data poștei 29 sept. 1912)

Dragă Ilarie,

De cîteva zile sînt aici la Babilonul Teutonilor și poimîine plec mai departe — Din drum îți scriu și din Londra îți trimit adresa. Aștept acolo rîndurile tale. Nenea Iancu te laudă strașnic.

Tavi

(B.C.S. Ms. 14270)

★

Stimatului Domn Octavian Goga,
cand. prof.
Redacția „Luceafărului",
Budapesta IV, Zöldfa nr. 7

Hașfalén
7 martie 1904

Dragă Tavi,

Am ajuns de pe vacanță iar îndărăpt. Mă apuc să îți scriu ție. Chiar eram acasă cînd ți-a scris V. Moldovan că poesia ta „Oltul" a fost declamată la Ateneu în București. Acasă la toți așa ne-a părut de bine. Într-adevăr e și frumoasă. Cînd am căpătat ilustrata lui V.M. era la noi și Bița Soră : i-am cetit mai multe poesii de ale tale. Eu cetiam și ea era îndărăptul meu și cu mîneca de ie își ștergea lacrămili. Tot zicea : cine a crezut să iasă din el așa om mare. Cînd era mic venea la noi și spărgea tot. Cînd vream cîteodată să dau în el atunci și el da-n mine. În ziua de Florii vine mama și zice : acum am botezat pe Tavi și era galbin, galbin. Toți gîndeam că moare. Apoi zice, era și păcat să moară așa un om și-mi tot spunea decînd erai tu mic. Mi-a spus multe despre tine. Dar acum nu te mai află. Tavi dragă, nu cumva mi-ai putea și mie trimite „Luceafărul". Numai, eu n-am bani ca să plătesc. Dar eu așa cred că-mi poți trimite totdeauna cîte un număr. Te rog frumos dacă se poate, trimite-mi.

Claudia a fost în Sibiu la baia de aburi, a fost puțin cam răcită. Te rog răspunde-mi.

Te sărută
Eugen

(B.C.S.) Nr. 14687).

★

Dragă Tavi,

Trece vremea și nu primesc niciun răspuns de la tine, nici la scrisoarea mea din urmă, nici la întrebarea care mă preocupă în fiecare moment decînd am venit aici : resturile mele bănești. Admit că ai fost învăluit în vremea din urmă cu multe afaceri, am cetit că ai fost pe la Pesta în chestiuni politice — dar, crede-mă, cu toate acestea eu sînt mereu chinuit de nesiguranță. În zilele astea mai ales, cum sînt vacanțe de Crăciun, m-am tot frămîntat în singurătatea mea și am ajuns să desperez de o eventuală dezlegare norocoasă. Mă gîndesc că tăcerea ta poate să însemneze o imposibilitate de a-mi crea mijloace de trai aici.

Tavi dragă, în vremea cît am stat aici am avut prilejul, după cum ți-am scris, să mă cercetez și să-mi aflu un echilibru moral. Nu m-aș teme deci nicidecît de o veste tristă. Dimpotrivă, ea m-ar îndîrji și mai mult în hotărîrea mea de a porni de-acum înainte o campanie sericasă împotriva slăbiciunilor mele, muncind oriunde mi-s-ar da prilej. Am conștiința, în starea sufletească în care mă aflu, că din orice situație de jos m-aș afla acum, m-aș putea ridica de-asupra. Îmi simt puterile din mine. De aceea te rog nu mă mai ținea în nesiguranța asta și spune-mi dacă e nădejde să pot primi o bursă din țară, ori nu. De la **Românul** nu prea cred să poți să faci ceva. Îi aud doar mereu văitîndu-se de parale. O eventuală amînare m-ar sdruncina cu totul. Închipuie-ți și tu cît e de greu să te ții ca frunza pe apă. Iar eu eu numai așa mă pot simți răzimîndu-mă numai pe jertfele tale, cari au și ele o margine și pe care nu le mai pot primi nici eu.

Dacă cumva nu poți să faci nimic, atunci te rog intervină fără amînare să fiu numit redactor la **Românul.** Cred că acolo, în zilele astea mai ales, este lipsă de un om. Văd și din gazetă care cu toată colaborarea (?) e slabă. De-ți vine greu să faci aceasta atunci îi voi scrie eu lui Ciorogariu. După un an de redacție, schimbîndu-se împrejurările, am nădejdea să mă pot întoarce iară la studii.

Crede-mă, că cu toată resemnarea aș face acest pas de regres.

De un singur lucru mă tem grozav. Citesc în gazete despre o împăcare cu guvernul : fișpani etc. Unde îmi vine să cred că comitetul a făcut ceva rușinos. La urma urmelor, stoarcerea unor favoruri nu strică, numai de s-ar putea păstra neschimbată baza principiară a programului nostru. Îmi închipui că mai ales la reforma electorală, în special la împărțirea cercurilor, dacă s-ar putea obține ceva ar fi foarte bine. Și așa, principiul ei, după cum văd eu din depărtare, nu poate să fie primejdios pentru noi. Momentan, da, dar mai tîrziu nu. În cazul că s-a făcut pace rușinoasă se-nțelege, n-aș putea să intru la gazetă. Atunci noi **trebuie** să facem însă un organ al nostru, unde mi-aș putea găsi refugiu pe cîtăva vreme.

Scrie-mi dar Tavi, să mă știu într-o parte. Nu te supăra și nu-ți face gînduri rele despre mine. Gîndește-te numai la faptul că în felul cum stau eu acum aici nu pot să fac nici o treabă cumsecade. Mereu mă tot frămînt și de vreo săptămînă, două nu-mi mai ajung nici nopțile. Poate că la asta sînt de vină și rărunchii cari mă supără mult, cerînd după sfatul unui medic, o cură medicală.

Vă doresc tuturora sărbători vesele și mai liniștite decît ale mele.

Te sărută
Geni

Zürich 14 Ianuarie 1917
(B.C.S. ms. 14688)

UTOPIE ŞI CREAŢIE

Utopie și creație sînt cele două fețe ale medaliei avîna în efigie chipul lui G. Călinescu. Din substanța lor intrată în combustie s-a filtrat plasma și protoplasma celulei sale germinative. Utopia sublimează la el în creație, creația emulează cu tensiunea utopiei, întocmai unor poli destinați să se provoace și să se concilieze reciproc înlăuntrul aceleiași sfere spre a-i asigura echilibrul dinamic, stabilitate pe orbita specifică.

Fără a fi trasat margini proprii pentru o Nouă Atlantidă, o altă Cetate a Soarelui, Călinescu nutrea proiecții ideale din sentimentul precarității, efemerității unei existențe dusă în strictă contingență, bîntuită de hazard, incapabilă să producă sau măcar să se adapteze acelor forțe spirituale de natură a introduce ordine în haos și a crea premizele eliberării de sub tirania accidentalului. Acolo unde filozoful grec prescria pentru cetățenii Republicii sale ipotetice dragostea de adevăr, ca o confirmare a sufletului omenesc nemuritor, înzestrat cu atributele divinității, Călinescu preconiza „ardoarea de monumental" („Faza monumentalului", Viața literară 10 noiembrie 1928), calea biruinței asupra relativului prin creație („Numărătorii de stele", V. Lit. 5 ianuarie 1929), „ardența creativă", „năvala colectivă spre culmile unde se vor ridica marile monumente" opusă „lenei zîmbitoare și amare", conformismului larvar (Viața Lit. 16 februarie 1929).

Nebuloasă la început, reprezentînd în ea însăși doar o tentativă de activizare a conștiinței în căutarea cadrului propice cristalizării, viziunea călinesciană se va concretiza și particulariza în încordarea de a depăși amorfitatea lumii fenomenale sub impulsul armoniei universale. Tot ce se înfățișează neguros, inform, dezorganizat, întîmplător, indiferent pe ce plan s-ar manifesta, în comportamentul oamenilor sau în aspectul mediului înconjurător, în relații și în atitudini etice sau în cuprinsul operei de artă, va irita ochiul său de geometru cu nostalgii eline. Ar fi dat sau nu viață lui Ioanide, prototipul călinescian rămîne arhitectul, putînd să se revendice de la Hippodamos, fiul lui Euryphon, din Milet, citat de Aristot în Politica, întîiul care a pus în zidirea cetății rațiunea participării la o ordine superioară. Întreaga concepție și înțelegere a lumii, inclusiv orientarea estetică, se întemeiază în cazul lui G. Călinescu pe delimitarea de natură (subînțelegînd primarul, efemerul), căreia îi preferă construcția, investită cu capacitatea de a simboliza, o dată cu excluderea dezordinii minerale și vegetale, aspirația purificatoare către permanent. Palatele impunătoare, marile pieți publice străjuite de statui sau fîntîni somptuoase, arcurile de triumf, catedralele, pantheoanele, mulțimea coloanelor de sprijin, cupolele impetuoase, indică o colectivitate evoluată, ajunsă în stadiu de civilizație, pentru care monumentalul traduce mai mult decît simpla exercitare a vocației artistice, o sforțare de a se apropia de cer, de absolut. „Mergeți în Italia, — observa Călinescu după ce el însuși făcuse experiența — la Milano de pildă.

La început contactul cu lumea zilnică îți dă impresia că ai de a face cu aceeași societate ca și a ta. Oamenii au păreri politice, mănîncă, merg la spectacole. Dacă intri însă în mărețul Dom, în acel clar-abscur galben, glorificat de tunetele orgei, sufletul ți-e cutremurat. Acolo ai ieșit din prezent. În Dom îți dai seama că peste efemera Italie modernă domnește o Italie absolută, în legătură dreaptă cu eternitatea". („Frica de monumental", Jurnalul literar 29 ian. 1939). Monumentul are asupra individului o înrîurire ataraxică, îi deschide zările desăvîrșirii eliberînd sufletul de tentațiile anarhice, perisabile ale momentului și fortificîndu-l în spiritul raportării continue a empiricului la metafizic. Consecința unei atari înriuriri, dedusă din exemplul antichității dar vizibilă și la civilizațiile următoare de tip mediteranean, este consolidarea a ceea ce Călinescu va exalta prin formula „sentimentul cetății", opus individualismului rapace, satisfăcut în mediocritatea lui subconștientă. Cetatea de odinioară făcea ca toată existența să graviteze în jurul monumentelor, alcătuind în sine un edificiu unic, omogenizat organic și nu o adunătură pestriță de case, astfel încît cetățeanul se simțea exprimat și legat pe veci de „locașul comun", în interiorul căruia se pierdea trecătoarea lui locuință privată.

Interpretînd monumentalul ca măsură a spiritualității, Călinescu introduce un criteriu morfologic în aprecierea valorilor, fără a le obliga să se supuie unui tipar anchilozat, perimat. Cînd argumenta în favoarea renașterii „sentimentului cetății", el avea în vedere nu o schemă dogmatică abstractă, ci o structură modelatoare, aptă să stimuleze demnitatea, să concentreze forțele morale specifice în sensul unui vizionarism energic, investit să întindă punți peste ceea ce este provizoriu, caduc, nereprezentativ: „Capitala nu are un palat comunal. Palatul nu ar fi trebuitor ca adăpost numaidecît pentru cancelarii, ci ca monument colectiv. Poate că în jurul lui ar fi prispe de piatră pe care am putea sta, poate el ar înfățișa un monument colosal și de o rară linie arhitectonică, capabil să ne liniștească spiritul și să ne dea mulțumirea de a fi bucureșteni, așa cum cei din Milano prin Dom se simt milanezi". (Jurnalul lit. 3 febr. 1939). Lipsa ecoului scontat sau poate tocmai rezistența pasivă, certificînd dezinteresul pentru orice ar depăși perimetrul „gospodăriei", în fond înapetența la marea cultură, îi determina să insiste : „Noi, Românii avem frică de construcție și frica asta o ascundem sub formule junimiste : concordanța între formă și fond, conservatorism. Și totuși, marile așezări au ieșit deodată din pămînt, printr-un singur act de voință. Cine nu are o doză de gîndire utopică, nu gîndește de loc", (idem, 19 febr. 1939). Și pentru a demonstra, Călinescu ia înainte lui Ioanide desfășurînd releveul unui oraș, himeric în liniile sale, dar pozitiv în semnificații, menit să îndemne la depășirea temporalului, să așeze spiritele într-o perspectivă favorabilă perceperii și contemplării sublimului : „Vrei monumente, adică în fond obiecte de lux, mi se obiectează, însă nouă ne trebuie întîi lucruri folositoare, interesînd bunăstarea obștească. Iată o eroare capitală ! Esențial pentru cetățeanul civilizat este monumentul care vorbește spiritului, restul cade pe planul al doilea. O catedrală superbă susține mai mult viața decît untul și cărnurile într-un pustiu urît... Dacă aș fi pus să construiesc Bucureștii sau alt oraș, eu aș face așa. Aș ridica o gară imensă din blocuri de piatră, cu săli și coridoare ornate cu basoreliefuri, cu pilaștri de marmoră colorate, cu o fațadă în stil clasic gigant, în față cu o piață nemăsurată, într-un careu de construcții susținute la bază de un portic. Ceas monumental undeva în fronton, fîntînă cu jocuri multiple la mijloc și grupuri statuare. Fiind vorba de un dom al locomoțiunii, n-ar strica de asemenea, ca pe laturile pieții, Dioscurii să răsară cu caii lor. — Aș ridica în două puncte ale orașului două mari foruri, unul patrulater, să zicem, și altul rotund, forul lui Traian și forul lui Decebal, cu statuile respectivilor oameni ancestrali în mijloc, posibil cu copia columnei lui Traian. Laturile forurilor, de mai multe caturi, ar forma un peristil. — Aș tăia o piață nemăsurată, mărginită de un pătrat de clădiri masive în stil sever și alb, o piață care să pară mereu goală din pricina dimensiunii. Astfel de spații, încadrate în construcții solemne, dește ptă în suflet un mare sentiment de durabilitate umană. În mijloc aș putea aduce trofeul de la Adam-Clisi. M-aș simți obligat ca pe undeva, în altă piață, să înalț un obelisc, un arc de triumf, în fine, un astfel de monument măreț. — Aș ridica un vast bloc de construcții în patrulater ca Luvrul sau în lung, cu multe caturi și profil clasic, cu săli egale și lungi, dînd la infinit una în alta. — Aș construi de-a lungul unei străzi întregi pe o latură sau două, un salon de Loggia dei Lanzi, adică de portic larg, ai cărui pereți să servească pentru afrescuri și pe ale cărei prispe, între pilaștri, să se așeze statui. — Aș construi, de altfel, străzi centrale întregi concepute ca un singur monument arhitectonic, un adevărat decor de teatru de Renaștere. — Aș simți nevoia neapărat a două mari catedrale, ale căror turnuri și clopotnițe să stăpînească orașul. — N-aș uita palatul comunal pe care l-aș înțelege impunător, cu un turn cel puțin cît acela al palatului comunal din Florența, cu săli și anticamere mari care să poată primi pe pereți picturi și tapițerii. — Aș dori un turn izolat undeva, măcar ca roșul Campanile din Veneția sau turnul Eiffel, care să domine regiunea pînă în depărtări. — Visez un mare claustru lîngă o biserică, cu chiostro mare și chiostro mic, mînăstire fastuoasă cu celule, pe care le-aș oferi scriitorilor și artiștilor spre a trăi cînd vor în comun, ca într-o abație profană. — Pe o promenadă largă aș înșira de o parte și de alta în succesiune, așa cum ies din negura vremurilor și a cronicilor, în bronz și marmură, domnii și domnițele. Pe războinici, i-aș pune poate călări în șir ca pe o unitate de cavalerie de fier la nivel înalt („Economia gratuitului". Ecoul, 24 aug. 1944). Memorabil în această pagină, mai mult decît derutanta explozie imaginativă, este caracterul său de „cifru". La modul himeric, Călinescu trăiește o existență foarte palpabilă, constînd în chiar ispita și mai bine zis orgoliul construcției durabile. Contrar aparențelor, el nu anulează realitatea, ci o rectifică pentru a-i degaja esența și a o face mai vizibilă decît apare ea celor cufundați în concretul imediat, elementar, uniformizator, pentru care strada, clădirea se pot multiplica și atîta tot, ca entități mai decorative sau numai practice. Planul său, putînd părea extravagant privit numai în detalii, se susține tocmai prin aderarea întregului la un principiu coagulator suprem bizuit pe simetria polară a elementelor și pe sugestia unui sistem gravitațional riguros, cu abolirea imprevizibilului, incoerenței, spasmelor, hohotului, factorilor tulburi și incontrolabili, a căror obișnuită îngrămădire produce o drojdie neagră, viscoasă pe fundul sufletului și-l dezacordează, lăsîndu-l pradă destrămării, eroziunilor depresive, degradării lamentabile.

Geo ȘERBAN

POȘTA REDACȚIEI

PROZA
POEZIE

NICOLAIE MARIANA : — „Fata blondă", spui dumneata, avea „umerele goale". Normal ar fi fost să continui așa : „și piciorii încălțați". În afara acestor mici deșucheri de limbaj, schița mi-a plăcut. Notabil și cîntecul final: „Grîu răscopt în plină vară / Adu-mi dulce, adu-mi iară / ce pierdut-am astă vară".

OTTO BRIK : — „Hoțul" e scrisă cu multă îndemînare. Nu mă pronunț, totuși, pentru publicarea ei, fiindcă dezbate probleme dintr-o epocă îndepărtată. Doresc să-mi trimiți lucrări despre contemporaneitate.

C. BROSCĂUȚIU : — „Leul de cristal stă încă pe post de miel. E o mare diferență între primele lucrări și aceasta din urmă. Cred că ești pe drumul bun. Trimite-mi schițele la care lucrezi acum. Lui Al. Ivan Ghilia îi poți scrie pe adresa revistei „Luminița" al cărui redactor-șef este.

MANUELA TUDORAN : N-am găsit nici o picătură de otravă în fragmentul de roman pe care mi l-ai trimis. Avertismentul dumitale a fost, deci, fără sens. Cred că și otrava și visul le-ai păstrat pentru coperți. Dar ce vei pune între ele ?

VALENTINA E. : Ca foarte mulți începători plasezi acțiunea schițelor în mașini Mercedes, Fiat 2 300 sau Opel Rekord. Părerea mea e că trebuie să porniți de la Trabant. Iar înainte de asta să învățați foarte bine regulile de circulație.

E. S. GEORGESCU : „Cumpăna" spune despre însingurare și nenoroc. Și, pe alocuri, trăiește o durere adevărată. Dar te grăbești. Și schimbi cuvîntul frumos pe tutun umed, care nu ia foc. Trebuie să ai răbdare.

N. DAMERON : Epigramele, cu stimă, nu au rimă și nici haz. Dacă vrei să te răzbuni pe **inimici perfizi** abandonează calea scrisului și așteaptă-i la un colț de cotitură.

G. TÎRNĂVEANU : „Din lacrima ce-mi curge"... dă-mi voie, nu se va naște-un rîu.

AL. ADULTU : „Copilul care pescuiește raci" trebuie urgent trimis la școală ca să învețe ortografia.

NEDELCU VALDORA : Din „Renunț" citez această frază : „Ascuns în vorbele unei pietre surde, migulesc din ropote neștiute germitați"... Și, mai departe, renunț.

Fănuș NEAGU

VINTILĂ DANIEL — Focșani. Nu știam că sonetul e de genul feminin. Și nici că are 16 versuri. Și nici... dar mai bine să citățm din ceea ce dv. numiți „Întiia sonetă" : **„Tot ceeace ne desparte e grandios / Precum arena unor lupte cu centauri / A căror voință și putere stau în impulsurile dragostei / Ce se sfîrșesc prin zvîrcoliri ale șarpelui vieții".** Sînt atît de amplu, naiv și stîngaci desfășurate versurile trimise încît îmi dau senzația că sînteți copleșit de propriul dv. „material poetic" : **„Și iată că iarăși în căutarea ideilor pierdute / M-am regăsit pe mine în centrul unei sfere / Privit de ochi de diavoli picați pe-o sticlă moartă / Și așezați în ramă de tunet pe vulcani".** Aștept un nou ciclu de poezii intitulate : Baladul întîi, Rondela a patra, Satirul al șaptelea etc. compuse din terținuri și ritmate în... pterodactili și trahee.

ION BASARAB — București. Poezia **Afară** este semnificativă pentru tot ciclul : **Afară plouă / În mine e noapte. / E două. Cad merele coapte / ca apele-n scară.** Versul cu adevărat genial este cel pe care l-ați scris uitîndu-vă la ceas. Ați constatat desigur că era tîrziu și cum nu voiați să vă întindeți prea mult ați încheiat cu o strălucită metaforă în care merele sînt ca niște ape. Sublim.

ION OBADĂ — București. După ce faceți apologia lui Ptolemeu, care, susțineți dv., „a născut munții și soarele", încheiați în felul următor : **„Fiindcă pămîntul nu poate hrăni o dată / decît un singur Ptolemeu / nu vă supărați de lipsa-mi de modestie / dacă vă spun că acela sînt eu".** Deși aveam unele îndoieli, vă cred pe cuvînt. Cum e cu pămîntul, e plat ?

C. D. — București. **„Aș vrea să știu dacă „merită" să mai scriu sau...".** Doriți sincer să știți acest lucru, sau... ? Versurile nu sînt concludente.

MEGHEȘ FRANCISC — Curtici. Datarea poeziilor dv. „Vineri 13" mi-a reamintit acel „vendredi treize, jour fatidique" al lui Baudelaire. Sînteți superstițios ? **„Ciorile se înșurubează negru / în cearcănul cerului / Vîntul s-a dus în pădure / și l-au mîncat frunzele / Un soare singur / are piciorul rupt / la marginea anotimpului / Făt Frumos povestește o iarnă pe care o ascult".** Sau : **„Nu mulge / fringhiile de întuneric / ale clopotelor ! / Doliul / să nu corupă fecioarele".** Nu-mi displace. Mai trimiteți.

M. IOAN — București. Timide, blînde, stîngage, verbioase totuși versurile dv. Disparat, versuri bune ; nici o poezie însă, nu e dusă cu bine la capăt. O topică lăbărțată, prea explicativ-prozaică poate distruge efectele oricărei metafore. Căutați să fiți mai concentrat în expresie. Reveniți.

NEAGU ȘTEFAN — Slobozia. O evidentă ușurință în a amesteca vocabulele. Efecte surprinzătoare. **„Prin lebădă tăcerea-i cea mai grea / cînd ochiu-și seacă seva spre albastru / nibelungul ou cu creasta de nesomn / sîngele vetrei cu morgană stea / Pasărea-mi suie lacrima spre cer / suavul os cu gîtul de nisip".** Aș dori mai puține fracturi la capete de vers. Opririle bruște, după fiecare rînd, obosesc și cam încurcă respirația. Desigur, mai trimiteți.

Cezar BALTAG

Desen de MARIUS RĂDULESCU

versuri

COMAN ȘOVA

Părinții primului bărbat

Cînd am plecat de-acolo, acum o mie de vieți,
Mi-am lăsat casa cenușă, grădina cu pomii uscați —
Și masa din piatră de cuarț unde stăteam cu părinții
Zile în șir, fiindcă eram ușori și ne vorbeam trecînd...
Și cîte mai știam, atunci, cînd aveam aripi rotunde;
Dar a venit un frig cu fața gri, care a ars iarba
Și au dispărut mioarele și caii și păsările
s-au mistuit în frig
Și a crescut lumina lîngă noapte pînă cînd, așa...
Tremurînd din lăuntru, luna, a murit de tot —
Cît gri a coborît din ochii ei, cît gri s-a așternut;
Mi-am îngropat părinții și femeia, într-un crater gri;
Mi-am coborît privirea grea de gri; și de pe-o stîncă gri;
M-am aruncat cu aripi gri de disc; în apele Pămîntului.

Pastel

Se zvîntă oțelul în muzici curbat
Și marmora cade lascivă sub daltă,
Cînd crește din zgomot un tors de bărbat,
Coloana subțire i-e coapsă înaltă.

În aer și noapte cad linii volum
Cuvintele cresc și vibrează în unghiuri.
Un cerc și-ncă unul... e-un capăt de drum
Și timpul în bolte apasă cu junghiuri.

Cresc spații și umbre de veghe apar,
În somnul curburii se-așază fiori,
Se-aruncă în inima pietrei un zar
Sămînța de carii — scheleticii spori.

Cad focuri în vergi de metal în livadă
Bivolii nopții beau apă-n uluce.
Brazii din bîtcă de vînt stau să cadă
Se lăfăie luna albită pe cruce.

Inel de argilă

Iubită aleasă din vîrste pierdute,
Îndreaptă-ți spre mine un braț de părere —
Mai știi c-am purtat într-o vreme uitată,
Inel de argilă sfințit în durere?

Sub stelele bete de friguri și triste,
Ochii-mi albaștri cu cearcăn de seri —
Veghează și-acuma în noapte pe piscuri
Întunecă-i tu într-un ieri.

Stătum curați cu viața nepătată ;
Te-am învățat să plîngi și să alinți,
Eram atît de îngeri și de prinți
Încît te-am întrebat cutremurat odată:

Au, nu ți-i teamă că umblînd pre lume
Ne-om repătrunde unul către altul
Încît și inimă și minte și puteri și nume
N-au să mai fie limpezi întru-naltul!?
În clipa următoare, prin fatale umbre,
La glezne-mi străluceai verige reci și sumbre!...

Sonet

4

De-atîta vreme țărmul meu cel sfînt
Cu iarbă și etern se adîncește-n mare
Și timpul mi-l înnoată de-a călare
Că nu mai știu cît cer e, sau pămînt!

Din partea lumii vine-o înserare
Ca pleoapa unui tînăr adormind
De dor sau moarte pe un grînd
Și țărmul mi se bîntuie de mare

Tu ai foșnit cu palmele pe lună, —
Ai șters, îmi pare, timpul de pe umeri
Și cum nu știi să scrii și nici să numeri
Un clopot mic în orice stea răsună.
Vai, cîntă-mi teama ta de-a nu ne pierde
De-atîta țărm și univers și mare verde...

Un foc lîngă fîntînă

Un foc lîngă fîntînă tac
Și cînt acolo neștiut
Cum ar crește grîul
Și din etern un zeu bătrîn
Stă cu auzul, peste lumi, viscolit.
Fîntîna se aude de departe,
Din bănuieli, din neștiutul timp
Ca o ființă — duh al vieții mele
Cu dramul ei de veșnicie

Beau apă lîngă foc și-i întuneric;
Oh, cine-s eu acolo? Poate-n fiu de ceruri
descins între fîntînă și semnul care arde.
Tot ce-mi doresc, e sfînta inviere
A mamei din veșmîntul clipei
Sau poate din semintele ce tac
În jurul nostru așteptîndu-și viață.

Se duce focul în pămînt
Și apa vine-n sus;
Ce clătinare sfîntă de puteri eterne!
Sînt martorul acestor frumusețî barbare
Și-n duhul lor ființa mi s-așterne.

GEORGE JITESCU

Pastel

E un spectru rotit și din vuiet în vuiet
Lunecă lăncii
Verzi arămii

Mînă bourii neguri în cringuri
Bolborosește în vii
Năruie rugi ruginii ;

Serile tremură își scutură bundele
Se înțeapă-n miriști se sfîșie-n araci
Fac metanii pe culmi,

Șerpi obscuri, ireale șopîrle
Fată-n tufe de ulmi
Vinderei și malaci, căutînd
Veselie-n cavale și surle, —

E un spectru rotit printre sparte cristale solare, —
Timp înghițindu-și secundele.

Descîntecul de toamnă

Acest negru covor presărat cu boabe de griu
Cu funingini albastre de mac,
Tot la cîte șapte zile naște
Un pîrîu și un drac ;
Acest negru pîrîu e aproape un rîu
Tot din șapte în șapte zile crescînd,
E ceva ca o iarbă pînă la brîu
Galbenă ziua și noaptea stele prădînd ;

Acest drac se tot zbate de-a lung și de-a lat
Minuind negre scule strălucitoare, —
Schimbă fața covorului negrului sabaot...

...Acest negru pămînt descîntat de tractoare...

AURELIA ONCESCU

De ce ?

De ce doarme capul pe trunchiul meu,
arbore fără încrustări de mugur
De ce durerea străbate creanga și scutură rădăcina?
Aș vrea să cresc în muguri și în flori,
Să clatin zările. Dar uneori,
Mugurii mă dor și singerează.

Crengile alunecă spre pămînt
Și frunzele, noianuri, mă înmormîntează.
Iarba m-ajunge și-mi vine iar să dorm.
Pe vînturi verzi, capul să-l așez,
Să-l plec, ca arbore tăiat pe mucedul pămînt
Și răbufnind cu zările de odată,
Să-mi adîncesc făptura între patru frați
Paltini despicați,
Să mă-nrudesc cu gîzele,
Cu mineralele, fantasmă verde în păduri de pini.

PETRE M. VLAD

Demiurgică

Iată-mă iar colindîndu-mi febril universul.
Voi, neștiuții mei morți. cît de-nalți ați crescut!
Freamătă, pură, lumina durerilor voastre
O, m-aș tot pierde-n această pădure arzînd.

Păsări de vis, cît de mult îndrăgitu-v-am cîntul
Tot întruntînd disperat necuprinse tăceri.
Vîntul năstrușnic pe aripi fantaste vă poartă
Și-n legănarea-i m-aș pierde cu voi în azur.

Cît despre voi, dureroasele mele iubiri,
Iată-vă-n febra-mplinirilor voastre supreme!
Păsări de vis din înalte păduri luminoase
Cîntă la marile nunți cu azurul sublim. —

ION TUDOR

Cîntec

M-am născut o dată cu zorile
Cînd potire deschideau florile ;
Plîngînd, aripi mi-am pus,
Să zbor cît mai sus,
Privind culorile
Cum învîrt morile,
Și vîntul cum bate
Pletele-mi pe spate.
Și-am zburat dus
Pînă la apus,
Cînd s-au frînt aripile
Luîndu-mi și clipele.
Vîntul a spălat
Tot ce am lăsat !
Dar în urma mea
Răsărit-a stea
Care mă privește
Numai azi, firește !

Caii albi

...norii copilăriei noastre

Iar caii albi, miracol,
Aleargă pe cîmpie,
Necheză herghelia —
Sfîrșitul und'să fie ?
Că-i văd plutind
cu coamele în vînt,
Copitele de aur
N-ating acest pămînt.

Și ne jucam cu ei — copii
În zilele de vară,
Și alergam spre ceruri,
În zbor, tot către soare,
Și nu știam de nimeni !
A fost aevea, oare ?

...Și mai aleargă caii
Și-acum, dar ce folos
Că-n zilele albastre
Ei nu se uită-n jos..
Zadarnic truda noastră
Că visul nu apare...

ION CRÎNGULEANU

Clipa asta albă și înaltă

Tot ce pot să-ți spun, e că plecarea
Face frunze; fumul mă cuprinde
Ca pe-un om uitat să moară singur
Cu privirea albă aruncată-n grinde.

La un pas de noi, halucinează
Moartea, prin betoane și pe străzi malare;
Tu ești firul meu de iarbă și de viață,
Fără tine cerul cade-n mare.

Totuși, trebuie să pleci, cum te îndeamnă
Rostul prăbușirilor la încetare;
Chiar în lanțuri de ne-am prinde, doamne,
Știu, ne-am despărți mai tragic și mai tare.

...Moare o fîntînă neagră-n ceafa nopții,
Sete o să-mi cadă cît voi fi planetă
În atîta despărțire sfîntă
Care, alteia cu mine, nu se mai repetă.

Tu ești firul meu de iarbă și de viață
Rupt prin pietre și pe străzi malare;
Dacă-n clipa asta albă și înaltă
Nu te duci, ne-om despărți mai tare!

Sonet

3

Stătum alături ca doi gemeni sfinți
Încă din clipa cea dintîi, curată
Cînd nici un semn nu se arată
În ochii celor ce vor fi părinți.

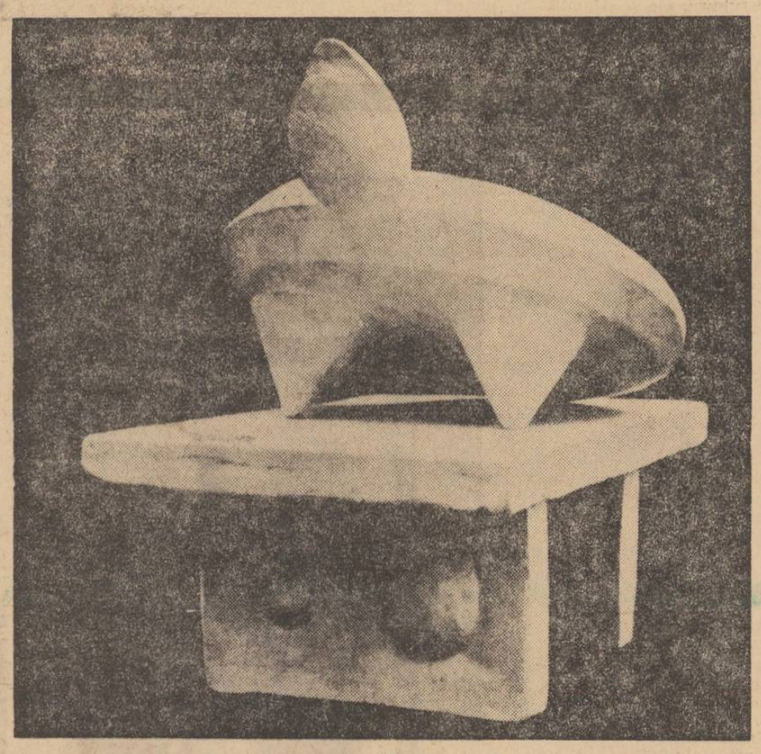

MAX ERNST — „BROASCĂ ȚESTOASĂ"

HRISTACHE TĂNASE

Cîndva

Cîndva poate ne vom întoarce în noi
prin nevăzute și ne-auzite ploi,
prin serile reci și neliniștite
prin flăcări de vise încremenite
ș-om auzi curgînd pe ziduri pustii
otrava dorului din apele vii.

Lumină rănită

Cînd sulițile ascuțite ale soarelui
trec dincolo de pragul albastru
se schimbă și culorile marii tăceri
ucisă de-un trăznet.

Peste cîteva zile apare

ALMANAHUL LITERAR 1970

Într-o ținută grafică excepțională întrunind colaborarea a peste 360 de scriitori, oameni de artă și publiciști de renume, ALMANAHUL LITERAR 1970 va satisface gusturile cele mai exigente ale cititorilor.

Cele 496 de pagini bogat ilustrate ale ALMANAHULUI LITERAR 1970 conțin literatură inedită — poezie, proză, teatru, memorii, eseuri — ; rubrici de teatru, film, plastică, sport, umor, automobilism ; de asemeni, o atractivă și documentată rubrică feminină.

În ALMANAHUL LITERAR 1970, semnează printre alții : VICTOR EFTIMIU, ZAHARIA STANCU, EUGEN JEBELEANU, GEO BOGZA, MARIN PREDA, EUGEN BARBU, NICOLAE BREBAN, VIRGIL TEODORESCU, GEO DUMITRESCU, VLADIMIR STREINU, MIHAI BENIUC, ȘERBAN CIOCULESCU, RADU BOUREANU, MARIA BANUȘ, NINA CASSIAN, SIDONIA DRĂGUȘANU, TUDOR MUȘATESCU, ALEXANDRU BALACI, MIRON RADU PARASCHIVESCU, AUREL BARANGA, ION BIBERI, ION LĂNCRĂNJAN, AL. DIMA, DEMOSTENE BOTEZ, BEN. CORLACIU, ION CARAION, ION HOREA, ADRIAN PĂUNESCU, DIMITRIE STELARU, NICHITA STĂNESCU, AL. I. STEFĂNESCU, GEORGE SBÎRCEA, MELIUSZ JOZSEF, CONSTANTIN NOICA, ARNOLD HAUSER, SZÁSZ JÁNOS, TRAIAN HERȘENI, ETC.

Pagini, de asemeni inedite, din : TUDOR ARGHEZI, LUCIAN BLAGA, TUDOR VIANU, ION BARBU, OCTAVIAN GOGA, ILARIE VORONCA, ION MINULESCU, GEORGE CĂLINESCU, ION AGÎRBICEANU, IONEL TEODOREANU, G. BRAESCU, EUGEN LOVINESCU, HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU, ETC., ETC.

ALMANAHUL LITERAR 1970 cuprinde și numeroase reproduceri de artă, în planșe-color : **Constantin Brâncuși, H. Matisse, Pol Buri, Horia Damian, D. Ghiață, Hans Hartung, V. Kandinski, Ștefan Luchian, Hans Naagel, L. Survage, Ion Țuculescu, C. Piliuță,** etc.

11 vedete de cinema se confesează cititorilor ALMANAHULUI LITERAR 1970 : **Julie Christie, Juliette Greco, Anna Karina, Dalida, Sophia Loren, Catherine Deneuve, Jeanne Moreau, Brigitte Bardot, Olivera Vučo, Sylvie Vartan, Claudia Cardinale.**

Mai semnează în ALMANAHUL LITERAR 1970 : EUGEN IONESCU, GEORGE USCĂTESCU, WILLIAM SAROYAN, EDMOND JALOUX, LUCE, HOCTIN, EUGEN DRĂGUȚESCU, SAUL STEINBERG, ANDREI VOSNESENSKI, IONEL PERLEA, JIRI TRNKA, TETSU, ANTONIO SAURA, GHIORGHIOS SEFERIS, ETC.

În cadrul rubricilor speciale de teatru, film, plastică, semnează : PETRU COMARNESCU, N. ARGINTESCU-AMZA, N. CARANDINO, D. I. SUCHIANU, FLORIAN POTRA, etc.

Paginile dedicate sportului sînt susținute de scriitorii : EUGEN BARBU, ION BAIEȘU, AL. CĂPRARIU, RADU COSAȘU, DAN DEȘLIU, AL. MIRODAN, FĂNUȘ NEAGU, ADRIAN PĂUNESCU, NEAGU RĂDULESCU, ROMULUS BALABAN și VICTOR BĂNCIULESCU.

În ALMANAHUL LITERAR 1970, mai găsiți : umor, cuvinte încrucișate, moda anului 1970, epigrame, o agendă-calendar 1970, documente literare și artistice etc.

Rețineți, deci, din timp ALMANAHUL LITERAR 1970, o inedită enciclopedie ilustrată a literaturii și artei.

sunete fundamentale

EDGAR POE
(1809—1849)

Annabel Lee

Era altădată, cu mulţi ani înainte,
Într-o ţară ce lîngă mare-nflori,
Trăia o fată pe care, poate, o ţineţi minte,
Pe numele ei ANNABEL LEE ;
Şi-această fată doar atît avea-n minte :
S-o iubesc şi să mă poată iubi.

Eu eram un copil, ea era o copilă,
În acea ţară ce lîngă mare-nflori ;
Dar ne iubeam cu-o iubire mai mult ca iubire,
Eu şi frumoasa mea ANNABEL LEE ;
Cu-o iubire pe care serafii cu aripi din ceruri
Ne-o pizmuiau, mie şi ei, zi de zi.

Aceasta-i pricina pentru care, demult,
În ţara ce lîngă mare-nflori,
Un vînt din nouri suflă, îngheţînd-o
Pe frumoasa mea ANNABEL LEE ;
Şi astfel, ca s-o ducă de mine departe,
O nobilă rudă a sa se grăbi
S-o ducă, s-o-nchidă sub lespede moarte,
În ţara ce lîngă mare-nflori.

Ci îngerii, cu nimic mai fericiţi în tărie,
Ne pizmuiau, pe-amîndoi, zi de zi,
Da ! — iată pricina (toată lumea o ştie
În acea ţară ce lîngă mare-nflori)
Pentru care vîntul ieşi din nori, într-o noapte,
Îngheţînd-o, omorînd-o pe ANNABEL LEE.

Dar iubirea noastră era mai tare ca orice iubire
A celor mai bătrîni decît noi,
A celor cu mult mai înţelepţi decît noi ;
Şi nici îngerii bolţii în strălucire,
Nici demonii mării nu vor izbuti
Să despartă vreodată sufletul meu de sufletul
Preafrumoasei ANNABEL LEE.

Căci luna nu iese nicicînd, fără să-mi dea scînteind
Visuri cu frumoasa ANNABEL LEE ;
Şi stele nu răsar nicicînd, fără să simt licărind
Ochii preafrumoasei ANNABEL LEE,
Şi astfel, cît ţine noaptea, eu stau lîngă ea,
Iubita mea — iubita şi viaţa mea — mireasa mea,
În mormîntul ei ce lîngă mare-nflori,
Lîngă marea care nu-ncetează a vui

O umbră sînt, departe de cătune-ntunecate.
Din apele dumbrăvii am sorbit
Tăcerea Domnului.

Pe fruntea mea metalu-şi lasă gerul.
Păianjeni inima mi-o caută.
Există o lumină ce se stinge-n gura mea.

Noaptea, eram pe o cîmpie însetată,
Jegos de murdării şi praf de stele.
În aluniş, din nou
Cu clinchete vibrară îngeri de cristal.

VITOR SEGALEN
(1878—1919)

Stelă pe drumul sufletului

O ciudată inscripţie orizontală : opt caractere mari, două cîte două, care trebuie citite nu de la dreapta la stînga, ci de-a-ndăratelea, — şi ceea ce e şi mai mult :

Opt mari caractere răsturnate. Trecătorii strigă : „Prostia gravorului ! Sau poate o ciudăţenie profanatoare", şi, fără să vadă, trec mai departe.

*

Voi nu vreţi s-o tălmăciţi? Aceste opt mari semne retrograde arată întoarcerea în mormînt şi **Drumul Sufletului** — ele nu călăuzesc paşii celor vii.

Dacă, întoarse spre dulcele aer pentru plămîni, ele se-nfundă în piatră ; dacă, fugind de lumină, dau în adîncimea solidă,

Lucrul e limpede : ele trebuie citite pe cealaltă faţă a spaţiului — loc fără drumuri pe unde călătoresc nemişcaţi ochii morţilor.

ARCHIBALD MACLEISH
(Născut 1892)

Ars poetica

Un poem trebuie să fie palpabil şi mut
Ca un fruct,

Surd măcar
Ca vechile medalioane sub policar,

Tăcut ca tocul, de mînecă ros,
La ferestrele cu muşchi somnoros —

Un poem trebuie să fie fără cuvinte, uşor,
Ca zborul păsărilor.

*

Un poem trebuie să fie în timp fără mişcare
Ca înălţarea lunii în zare.

Lăsînd, aşa cum eliberează luna
Crengile copacilor nocturni, una cîte una,

Lăsînd, ca luna sub frunzişul iernii subţire,
Spiritul amintire cu amintire —

Un poem trebuie să fie în timp fără mişcare
Ca înălţarea lunii în zare.

*

Un poem trebuie să fie echivalat
Cu : Nu e adevărat.

JOHN CROWE RANSOM
(1888—1966)

Amintirea iernii

Le fel de monstruoase, două rele
ţinîndu-mă, s-au dus în silă-ncet :
absenţa, strigăt al fiinţei mele,
şi-al iernii aprig suflu prin brădet.

Să ştii că-n timp ce flacăra-n odaie
juca, şi-un vînt prin crăpături gemea,
eu nu am ars ca beţele-n văpaie,
străin de centrul şi căldura mea.

Mai bine-n aerul tăios de-afară
cu nea să-mi vindec rănile subţiri,
ca să-nceteze inima să doară,
coaptă de frig, ieşită din simţiri.

Şi viscole să bată pe-ntrecute
făptura mea, şi ochiul larg deschis ;
iar sîngele, deşi-nghetînd prea iute,
un strop să nu-mi păstreze pentru vis.

Iubire, degetele-acestea care
cîndva-n atingeri ne-au făcut de fier,
s-atîrne-n vremea rea, fără valoare,
ca zece păstîrnaci ucişi de ger.

Pentru toată istoria plină de-amar
Un portal pustiu şi o frunză de arţar,

Pentru iubire
Două lumini pe mare şi ierburile ce se-nmlădie —

Un poem nu trebuie să-nsemne nimic,
Ci să fie.

WISTAN HUGH AUDEN
(Născut 1907)

Destinu-i negru

Destinu-i negru şi mai afund ca orice groapă-a mării.
Omului pe care l-a-nsemnat.
Primăvara, cînd se ivesc florile bete de soare,
Cînd avalanşele pornesc, albe zăpezi pe faţa stîncilor,
Dacă-i porunceşte să-şi lase casa,
Nu-i mînă blîndă ca un nor să-l poată ţine, nici femeie.
Ci fără să mai stea porneşte omu-acela
Din han în han, pe sub copacii pădurii,
Străin între străini pe marea nesecată,
Lăcaş al peştilor, apă-năbuşitoare,
Sau singuratic pe cîmpie ca o potîrniche,
Prin albia torentelor,
Pasăre-a pietrei — pasăre fără odihnă.

Iar seara capu-i cade de-oboseală,
Visînd căminul,
O mînă făcînd semn de la fereastră, masa-ntinsă,
Sărutul soţiei sub acelaşi vechi acoperiş ;
Dar deşteptîndu-se zăreşte
Cîrduri de păsări fără nume pentru el, şi-n prag sporovăind
Alţi oameni săvîrşind altă iubire.

Salvaţi-l de-ncleştarea cea vrăşmaşă,
De saltul brusc al tigrului la cotitură ;
Feriţi-i casa,
Neliniştita-i casă-n care zilele se numără,
De trăznete feriţi-l,
De zilnica ruină ce se-ntinde ca o pată.
Schimbînd în sigur numărul lor îndoielnic,
Aduceţi bucuria, aduceţi ziua-ntoarcerii acasă,
S-o vadă fericit cum se apropie, cu zorile pe fruntea lui.

PIERRE EMMANUEL
(Născut 1916)

*

LIMPEDE lac uriaş
În care cereşti înflorite livezi
Se-oglindesc
Nebunie-a lui Hölderlin :
O, sare
Indicibilă-a apelor pe care
Abia le ating sfintele
Rîndunele săgetătoare
Cuvintele.

*

EI ŞTIU cu toţii
Nainte de naştere
Ce bună-i minciuna
Ce bună-i murdăria
Ce bun e omorul

Orbi sînt cu toţii
Dar au mirosul uşor
Putreziciunea
E aerul lor.

*

POEŢI
Pietricele în gura
Unui demiurg bîlbîit

Cine cîntă ? stînca
Sau vîntul sărmanul ?
Ghiocul
Sau însuşi oceanul ?

În româneşte de Ştefan Aug. DOINAŞ

GEORG TRAKL
(1887—1914)

De profundis

Există-o mirişte pe care cade-o ploaie neagră.
Există-un arbore ca de rugină ce stă singur.
Există-un crivăţ care şuieră printre colibele pustii.
Ce tristă seară :

La marginea cătunului
Blînda orfană încă-adună spice scuturate.
Ochii-i rotunzi, de aur, iscodesc amurgul,
Iar sînul ei nerăbdător aşteaptă mirele ceresc.

La-ntoarcere,
Ciobanii au găsit suavul trup
Aproape putred, în mărăciniş.

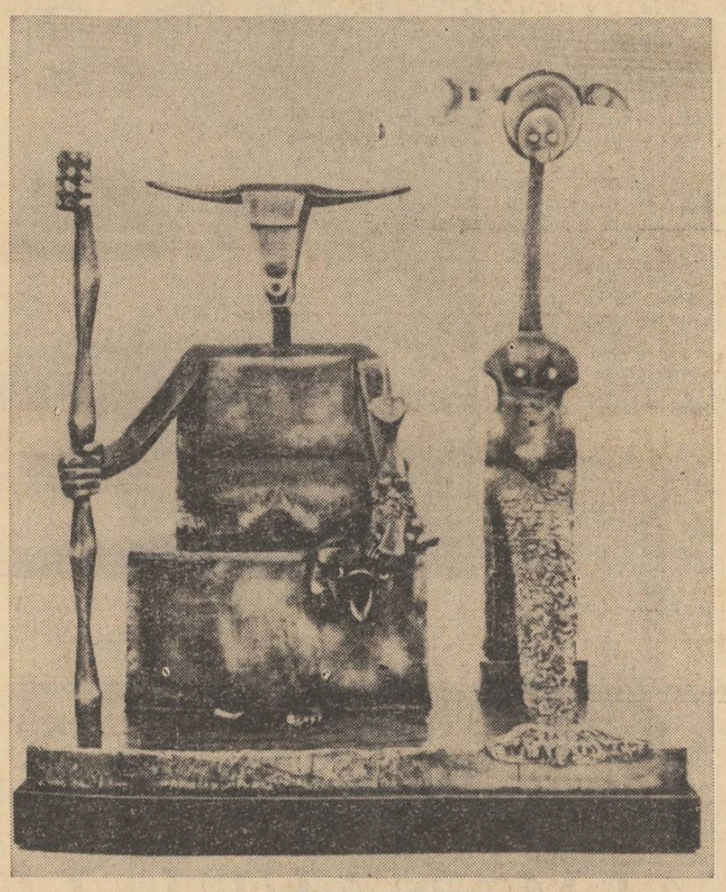

MAX ERNST — „CAPRICORN"

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Nichita Stănescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Proletari din toate țările, uniți-vă !

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
49 (397)
Sîmbătă,
6 decembrie 1969
8 pagini — 1 leu

Anul literar 1969

Aflați la sfîrșit de an, să pară ciudat că revistele n-au pornit efectiv sau nu și-au anunțat măcar intențiile de a discuta pe larg, în dezbateri de sinteză, anul literar 1969 ? Anul trecut, cam la această dată a lunii decembrie, discuțiile erau pornite, în orice caz cărțile notabile ale anului erau readuse în atenție, schimbul de păreri asupra „anului literar 1968" a fost foarte viu și s-a prelungit pînă spre luna martie a anului ce a urmat. Să ne amintim, în acest sens, discuțiile despre roman și poezie, să ne amintim că au fost dedicate discuții și cărții de critică și istorie literară, cărții de traduceri. S-au publicat pînă și acele „sumare bibliografice" asupra cărților editate în 1968 și discutate în presă, tocmai pentru a se sublinia bogăția și complexitatea anului literar care a trecut.

Să fi fost anul literar 1969, la al cărui sfîrșit ne găsim aproape, mult mai sărac, să fi înregistrat edițiile o scădere de titluri, să nu aibă critica materie de discuție retrospectivă, sau dacă are, dacă volumele au fost aproximativ la fel de multe, să nu prezinte cărțile apărute prea mult interes încît să suscite discuții de sinteză, întrebări asupra tabloului general al literaturii, asupra situației evoluției sau involuției ei în anumite zone, asupra direcțiilor, asupra punctelor ei sensibile de definire pentru anul literar în curs ?

Solicitînd unor critici foarte activi un răspuns numai „oral" privind aceste chestiuni, ne-au replicat că nu poate fi vorba de un an sărac în titluri literare, poate cărțile de frunte au fost și au rămas mai puține, mai izolate, nu s-au putut constitui ca o prezență masivă capabilă să ofere și mulțimii de cărți de nivel mediu, celor mai puțin izbutite sau eșuate, posibilitatea de a fi aduse și ele în dezbatere în cazul unor inițiative de retrospectivă literară.

Acest gen de răspuns poate fi, desigur, infirmat, dar îl notăm aci pentru că nu e lipsit de interes. Să mai amintim că dînd acest răspuns, cei întrebați ne-au atras atenția că în noiembrie anul trecut a avut loc Adunarea generală a scriitorilor, că în întîmpinarea acestui eveniment, ca și după trecerea lui, atenția a fost, normal, concentrată asupra unor probleme de sinteză, că acest eveniment important prin natura lui de breaslă, prin problemele pe care și le-a pus, invita la discuții de esență, care înglobau anul literar 1968 în discutarea largă a literaturii noastre din ultimele două decenii. Bineînțeles că evenimentul amintit a avut un serios punct de sprijin și în bogăția și complexitatea literaturii din '68, a diversității ei de sensuri artistice. S-a riscat chiar afirmația „an literar de excepție", s-a emis ipoteza că ar fi un „an al romanului", s-au primit replici că mai degrabă ar fi vorba de un „an al plenitudinii poeziei". Rememorăm toate acestea, neuitînd nici premiile literare, mai diverse ca oricînd, discuțiile preliminare, adesea controversate, asupra cărților susceptibile de premiere.

Dar anul literar 1969 ? Care să fie aspectele sale definitorii, care sînt cărțile ce pot fi numite semnificative pentru situația actuală a mersului literaturii, în ce ar consta scăderile anului literar '69 ? Dacă se consideră că nu poate fi vorba de un an sărac în titluri (și lucrul e adevărat, anul n-a fost sărac, dovadă tabloul cronicilor, recenziilor pe care ni-l pot oferi colecțiile din acest an ale revistelor), dacă extensia editorială de publicare a cărților nu a oferit aceeași bogăție de substanță, oare acest raport nu ar fi foarte interesant de discutat ? Avînd în față tabloul bogat al cronicilor și recenziilor desfășurat în cursul anului, ne apare, de asemenea, utilă o discuție retrospectivă ce poate fi generoasă în observații critice privind tendințele actuale, caracteristicile anului literar. Cărțile bune de poezie n-au lipsit, cum n-au lipsit cele de proză (deși în ceea ce privește proza, parcă s-ar susține că nu ne aflăm nici pe departe într-o situație asemănătoare cu aceea a poeziei).

Sînt de așteptat apariții de cărți remarcabile, excepționale, în cele cîteva săptămîni care ne mai despart de Anul Nou ? Dacă sînt așteptate apariții excepționale în acest scurt răstimp și ele se vor produce, vom fi, bineînțeles, fericiți și vom regreta mai puțin că „anul literar 1969" n-a fost luat încă în discuție. Cînd revista noastră, cu cîtva timp în urmă, a deschis o discuție despre poezie, și foarte recent una despre proză, am avut, e drept, în vedere mai ales unele aspecte, dar ele se refereau la literatura anului 1969 ; de asemenea, bucurîndu-ne de prilejul aniversării a 25 de ani de la eliberarea țării, am publicat o anchetă „literatura anilor XXV", în cadrul căreia referințele asupra cursului prezent al literaturii n-au fost deloc puține ; n-am avut nicidecum sentimentul publicînd amintitele intervenții critice, că ne aflăm izolați, ne conjugam eforturile cu ceea ce au făcut, în acest sens, celelalte reviste. Publicațiile nu au fost lipsite, deci, de dezbateri ce pot oferi puncte utile discuțiilor de sinteză pe care critica le va deschide curînd, credem, pe tema precisă a „anului literar 1969", discuții pe care le dorim, și cărora revista noastră le va oferi ospitalitatea cuvenită.

LUCEAFĂRUL

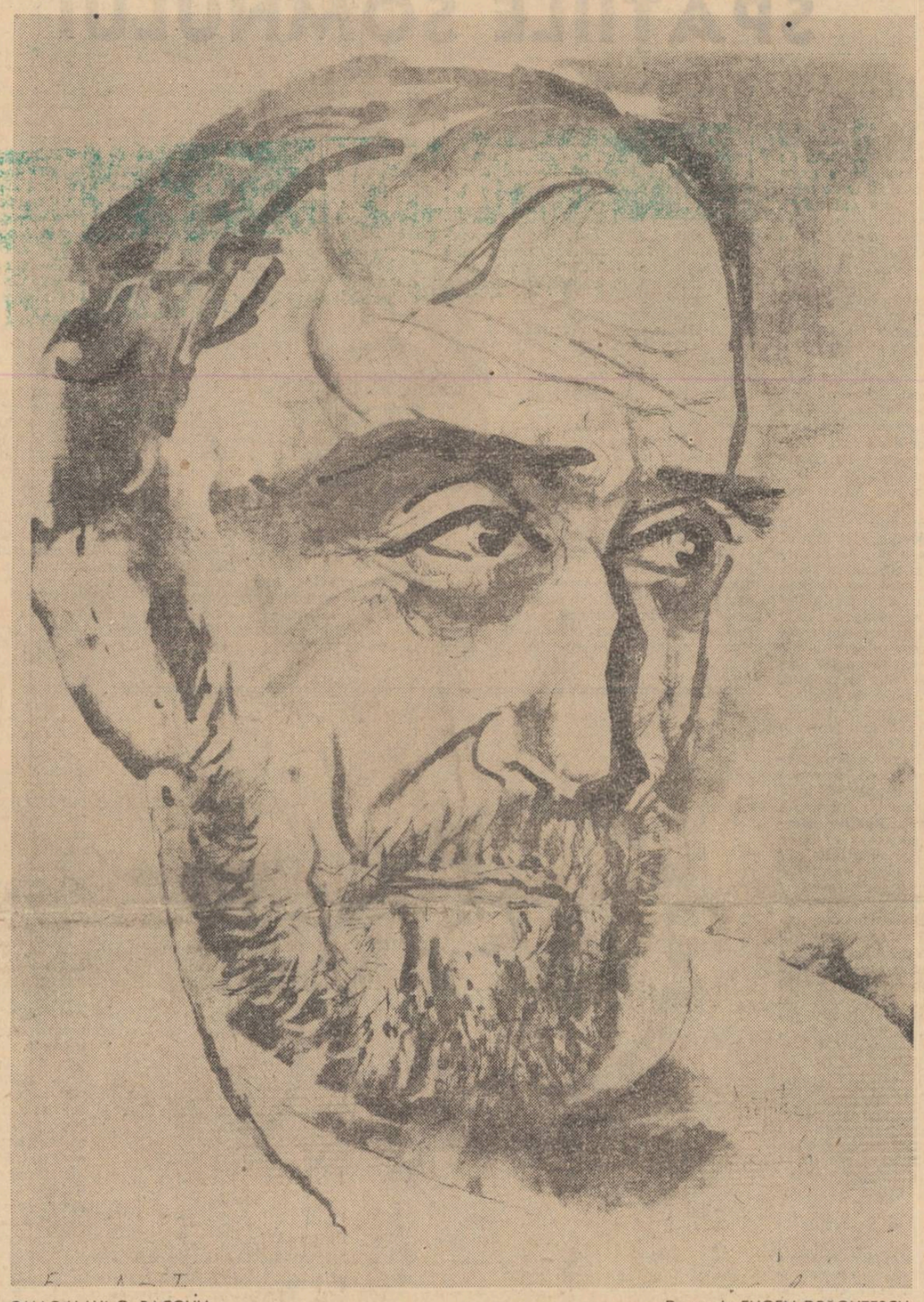

OMAGIU LUI G. BACOVIA — Desen de EUGEN DRAGUȚESCU

CARIERĂ SAU DESTIN?

Ce este Poezia, Domnul meu ? Ceva pe care grecul pur nu vroia s-o cunoască și pe care Poetul adevărat o folosește ca leac domolind sau ațițînd rănile singurătății al căror sîmbur năzuie întru altceva decît zbaterea asta plictisitoare cu aripe false și ochiade țepene de fată bătrînă !

Puțin leșinat genuin, un guițat liric într-o atmosferă dumbrită, cît mai neclar și mai rărit, puțină clar-obscură neștiință, puțin sfios nespus curat, o nostalgie cît mai fără nume și fără neamuri, ori țipăt puțin de disperare din cotul gîtului. O rimă ici colea, puțină formă și avînt. Da, mai ales avînt, desprindere de humă, vis, oh, da, Poetul depărtat — Leșinături amarnice ce-mbolnăvesc pămîntul și încălzesc și bucură puțin.

Puțină poezie-i de folos, puțină căldurică, puțină virilitate la care maica soacră. Critica sughite și vai, vestește că oul liric cald în cuibul sincer se pîrguie.

O, biată lume îmbătrînită în țițîni de cenușă, biete estetisme decadente care otrăviți sutele de ani cu moliile cartoanelor voastre !

Unde ești, Poete ? - Nu răspunde nimeni.

Nu Poezie, — Adevăr ; Nu artă, ci Freiheit ; Nu Poeți, ci Oameni. Persoane întregi cu trup și față curată și ochi neviciat.

Nu ingenuitate, ci adîncime, nu gînd neclar, ci foc întunecat, nu spaimă, ci seninătate, nu ură, ci iubire, nu tristețe, ci suferință, nu teatru, ci tragedie, nu carieră, ci destin.

Pînă se vor ilumina acestea toate și se vor stabili și învrednici Poetul este nepoet.

Ion ALEXANDRU

Opinii

Lucian Blaga

TEATRUL SĂU ȘI DRAMA EXPRESIONISTĂ A „VESTIRII"

In prima piesă a lui Blaga, „Zamolxe", subintitulată „mister păgîn", ne întîmpină o lume care se contopește cu forțele cosmice elementare. Dacii nu trăiesc, ci „se trăiesc". Ei se simt „fulgere", „izvoare", frămîntări de viață, fără altă finalitate decît un imens clocot neistovit. Preotul Zamolxe predică religia Marelui Orb, care ar închipui „neînțelesul" existenței. Dacul e „putere smulsă din potirul uriașei firi / el n-are nici iubire pentru sine, nici iubire pentru alții". Dumnezeul său, confundat cu natura, se aseamănă cu un „orb bătrîn". Fiecare e copilul lui și fiecare îl duce de mînă. Dar ca să ajungă la revelația acestei credințe, conformă cu alcătuirea lor intimă, dacii au trebuit întîi să-și lapideze profetul. Personagiile piesei Magul, Cioplitorul grec, Ciobanul, Ghebosul, Bărbatul, Tînărul sînt construite cu ajutorul simplificărilor sintetice expresioniste. Zamolxe însuși nu e privit sub raportul existenței sale istorice, ce întruchipează un **principiu** „profetic", „vizionar", menit — după concepțiile lui Blaga — să-l împingă pe om a căuta mereu taina ultimă a firii. Magul personifică, în schimb, **spiritul practic**, înverșunat a dirija necontenit plăsmuirile minții umane către ținte utilitare. Deși dacii practică spontan religia „Marelui Orb" abia moartea profetului îi face să o primească în suflete, cu adevărat. Credința li s-a relevat numai după ce a fost aureolată de taina **jertfei. Misterul păgîn** se convertește într-un ceres cu ecouri spiritualiste creștine. Dumnezeu, pentru a se revela, trebuie să-și sacrifice cuvîntul prin care se adresează oamenilor. Ca în teatrul expresionist, conflictul se mută pe plan cosmic, personagiile sînt mișcate de marile puteri elementare ; asistăm nu la o ciocnire de „psihologii" ci la o înfruntare de „stihii" ale firii. Cioplitorul grec tălmăcește învățătura lui Zamolxe în reprezentări primordiale și cuvinte chemate să evoce jocul tainicelor energii din care țîșnește viața : ....el nu zicea : „trăiește pentru alții" sau „fii om", / ci „fii izvor", „fii fulger". / Și oare dumnezeul orb al său e altceva / decît ăst fel al Firei și al dacilor — / sălbatic, chinuit, orb, straniu și veșnic frămîntat ? / O, nu. Aicea nu mă simt împrejmuit de oameni, / ci așa de mult în mijlocul naturii / încît mă mir că ei nu au mănunchiu de mușchiu pe cap / în loc de păr — ca stîncile..."

Zamolxe, la fel, vorbește într-un stil vaticinar, plin de ecouri hăuitoare, pentru că ne trimite gîndul la năruirea bolților lumii.

„C-un bici de fulger — îi spune el Magului / voi întoarce vremea înapoi — / și mîine va fi ieri ! / Dintr-un adînc striga-voi pe țărmul meu stingher, / și vremea se va trage înapoi / ca marea cînd o cheamă luna. / Și-atunci m-apropiu de urechea ta / și-ți zic / grăbește-te — / îngroapă-ți zeii, cioclule bătrîn ! / E plin de hoituri cerul tău !".

Întreaga piesă, mai mult poem dramatic, crește dintr-un covîrșitor sentiment **extatic** ; ceea ce se oferă ochilor noștri sînt numai întruchipări vremelnice ale amețitorului vîrtej care poartă tot ce există și se lasă presimțit îndărătul lor. Lui Zamolxe i se pare că-l aude pe Orb în glasul unei mierle zgomotoase, chemînd dinspre păduri ; cînd luna îi atinge pleoapele, ciobanul cade trăznit ca de-o măciucă, se preface în fiară și-și sfîșie ale ; Ghebosul fură sufletele, de aceea nu îmbătrînește niciodată ; în strugurii viei lui se încălzește la soare sîngele morților îngropați sub rădăcinile lăstarilor de viță ; Zemora, fiica Magului, iubește iarba și ar vrea să aibă picioarele agile, tot atît de verzi ca lăcustele sau ca lintea bălților. Nu lipsește nici „strigătul" la care se ridică intensitatea trăirilor, atunci cînd ating oceanul anonim al existentului. O bacantă trezește cu glasul ei duhul vieții din izvoarele lui eterne spre arderea dionisiacă : „Din coarne de zimbri — èha — / vă chemăm, / coborîți-vă toți cei de mîne / voi prunci, luați-vă soarta de lut ! / Ugerii lunei sînt plini, / prindeți-i, stoarceți-i ! / Spre azi, nenăscuților, curgeți spre azi ! / Miros de moarte adie din brazi, / lăptează-vă soarele — treceți prin scrum, / strugurii-s copți / și pămîntul întreabă : / sînteți pe drum ? / È-ha ! E-hò !" /

Am stăruit asupra „misterului păgîn" „Zamolxe", pentru că el este opera de cea mai izbitoare factură expresionistă a autorului. Întîlnim aici și o structură accentuat poematică în nemijlocită legătură cu unul din nucleele liricii lui Blaga ; e vorba de „panismul" său.

„Panismul" blagian e o formă originală de manifestare a vitalismului expresionist. Poetul român se întîlnește aici cu Benn, care și el își dorea să fie „Ein Klüpchen Schleim in einem warmen Moor" (Gesänge). „O, so möchte ich wieder werden : Wiese, Sand... eine weite Flur — scria acesta. În lauer und in kühler Wellen trägt einem die Erde alles zu. Keine Sterne mehr. Man **wird** gelebt" (Schriften) Ultimele cuvinte coincid în chip tulburător cu ceea ce spunea sculptorul grec din „Zamolxe", că e existența pentru dac („El nu trăiește. El se trăiește"). Vitalismul expresionist descinde direct din antiintelectualismul nietzscheian. Viața adevărată nu poate fi atinsă decît prin părăsirea reflexivității și cufundarea în fluxul anonim al energiilor elementare. Walter Sockel arată că acesta e un motiv caracteristic literaturii germane moderne și nu greșește nici cînd face următoarea observație : „Kaisers beneidete Koralle und Benn Protozoeridyll im „warmen Moor" sînd die „aussersten Variationen von Nietzsches grasender Herde". („Der literarische Expressionismus"). „Panismul" lui Blaga va fi încercat cîteodată și el de asemenea nostalgii extreme. În volumul „Nebănuitele trepte" (1943) dăm peste o „Viziune geologică", unde poetul spune : „O amintire grea apasă. Ca din alte ere, / spre care sîngele și astăzi mult se cere. // Aicea mai stătui, aievea sau în vis cîndva, / mai sus, mai jos, cînd pisc și iezer nu era. // Și stam printre liane, sub ecvatorul căldurii / pîndit de șerpi, de flori, și de lemurii..."

Ov. S CROHMĂLNICEANU

(Continuare în pag. 3)

avant-premieră editorială

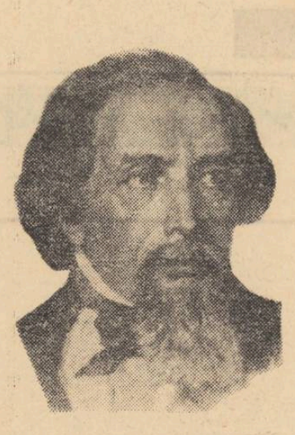

CHARLES DICKENS

„Schițele lui Boz"

Traducerea aparține lui Nicolae Popescu (E.L.U.).

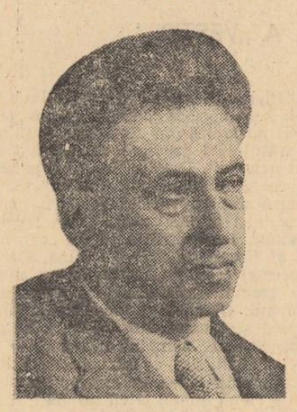

ILYA EHRENBURG

„Oameni, ani, viață"

(vol. 3)

Traducere de Tatiana Nicolescu (E.L.U.).

ANAMARIA POP

„Jucării de lemn"

Versuri. Debut editorial (E.P.L.)

TRAIAN REU

„Frica de somn"

Versuri. Debut editorial (E.P.L.).

SCRIITORII CARE AU CĂRȚI ÎN CURS DE APARIȚIE SÎNT INVITAȚI SĂ ANUNȚE LA SECRETARIATUL REVISTEI NOASTRE TITLURILE RESPECTIVE, ÎNSOȚITE DE UN PORTRET FOTO, PENTRU A FI ANUNȚATE LA RUBRICA AVANTPREMIERA EDITORIALĂ.

CRONICA LITERARĂ

grigore hagiu

SPAȚIILE SOMNULUI

Fără îndoială că una dintre cele mai înalte și mai subtile forme de manifestare a voinței artistului este aceea de a ști să renunțe la sine, la propria voință rezonabilă ca expresie a instinctului de conservare și diferențiere într-o existență autonomă, în raport cu toate celelalte moduri posibile ale existenței. Această purificare pînă la disponibilitatea infinită a percepției determină o serie de consecințe importante pentru structurarea unei lumi noi în planul estetic, consecințe care se metamorfozează în însăși cauzele dintîi ale creației. Prospețimea imaculată a imaginilor în mijlocul cărora se găsește poetul, statutul de ipoteză al lumii, tendința de a se abandona acesteia cu o candoare angelică, aici trebuind să înțelegem nesfîrșita generozitate care nu mai suferă mărunte respingeri ale rutinei egoismului atotputernic, iată numai cîteva dintre cele mai obișnuite date operînd în psihologia artei. Desigur, nu vom trage concluzia că artistul se transformă într-un vas gol ce trebuie să primească mesajele dintr-o lume necunoscută oamenilor și să le ducă pe mare, el nu devine, prin sfîntul său abandon, prin aceea că pare un instrument docil în mîna tiranică a artei, o tabula rasa ; căci el, dacă este un poet adevărat, știe că pentru a cuceri înălțimea acelui „mîntuit azur" de la care poate începe o nouă lume sau nimic, va parcurge un drum greu, printre datele experienței sale, și acest drum nu dispare la capăt, el este însuși capătul, propria sa finalitate. Starea de inspirație sau de extaz, de abandonare a voinței individuale imperativelor generale ale artei, nu poate veni decît după o ascеză puternică, o înfrîngere a tendințelor de egoism al conservării. Aproape toate acestea pe care le-am amintit pînă aici le găsim sugerate sau clar exprimate în ultima poezie a cărții **Spațiile somnului :** „poezia începe să scrie / cu mine însumi / laudă forței / și neputinței ei / laolaltă // dintr-un adînc obscur / ochii îmi explodează în gerul cosmic / vocala inimii bate / între alte două vocale / genunchii / sau poate și mai departe / unde visul își crește / țara nelocuită // se poate spune atît de puțin / cu trupul acesta al meu / despre cum se merge / despre cum se cade / despre cum se clatină capul / de la stînga la dreapta / de la dreapta la stînga / pe două ciolane încrucișate // cum poezia stă și scrie / între aprinși/ drepții îngeriluminări / cum mă azvîrle ea-ntre roțile mișcării / și maiestuoase goluri neputînd atinge / viața mi-oncetinează / pe tot mai nebune / mai strimte-ntîmplări // nu se mai poate muta în mine nimeni / poate doar pentru-o clipă unii // cei mai dăruiți pentru-o oră / trec astfel fără cuvinte / numai cuvînt / zugrăvit pe o gură / apusă de mult" **(Numai cuvînt).**

Grigore Hagiu nu și-a revelat de la începutul activității una dintre cele mai proprii tendințe ale vocației sale, aceea de încantație somnolentă, eminesciană a lumii, tendință care domină cele mai frumoase pagini din cartea **„Spațiile somnului".** Pe această linie a „tragicului paradisiac" (expresia îi aparține lui Grigore Hagiu) poetul, așa cum am mai amintit, este un instrument al logosului, al posibilei ființe universale, condamnat să încarneze cuvîntul, să-l aducă în lume, revelînd astfel, la modul sublim, conștiința nunții și a păcatului, aducător de sfințenie și moarte : „simt gura celui care / mă povestește-ncetinit / cu mine să-și adoarmă fiul" **(Poveste fără sfîrșit).** Spațiul purificat al poetului se plasticizează, simbolic, într-o monadă care, în sens leibnizian, reprezintă o entitate suficientă sieși, dar în poem **(Monada** — pg. 7—11) capătă unele proprietăți noi ; o afecțiune pînă la adorație a autorului o transformă într-un timp ideal, al extazului, o formă în care omul și-ar desăvîrși modelul ca rațiune a absolutului. Locul (sau timpul) acesta nefiind real, ci doar o speranță, o intuiție a „celor slabi", el capătă statutul unei ipoteze. Poetul sugerează că atingerea acestei stări echivalează cu tensiunea morții pentru care somnul este o repetiție necesară. Observăm că somnul și moartea, în tradiție eminesciană, sînt trepte și posibilități ale fericirii supreme. (Unele versuri, însă, ale poemului **Monada** rămîn exterioare, discursive, perifraze ale gîndului). Aceeași purtători ai harului, ai logosului atotputernic îi apar autorului „Spațiilor somnului" într-un peisaj de vară calcinată, în poezia **Zid.**

În această carte, al cărei autor nu se reclamă de la programul oniric, cea mai frecventă vocabulă, statistic, este **vis.** După cum am văzut, proiectul oricărui poet este acela de a se reîntîlni cu propria sa natură, natură ipotetică și ireală, ținînd de o lege generală care ar guverna structurarea lumii ca ipoteză. și care lege generală se particularizează în creația concretă a artistului respectiv, după chipul și asemănarea sa. Acționînd ca o posibilitate infinită, despotică și imperativă asupra poetului, această lume se asociază de obicei visului, la fel de liber și nestăpînit în manifestările sale. Dar nu acționează aici numai necesitatea de a asocia, de a compara și valorifica plastic, pe criteriul experienței umane, acest cîmp al artei de unde pornesc toate drumurile libertății, ci amintita confluență are o justificare rațională în aparenta sa obscuritate : purificarea, eliberarea prin artă au același substrat psihic cathartic asemenea visului incoerent, dar nu mai puțin revelator, încît se poate spune că visul este poezia de fiecare noapte a omului. Eminescu adîncește din rațiuni de elocvență natura congeneră a artei și existenței în formele ei particulare, reducînd totul la un vis al morții eterne, dar o moarte paradisiacă, „un înger cu părul blond și des". Visul, așa cum apare în **Spațiile somnului** de Grigore Hagiu, nu se plasticizează ca la creatorul lui **Memento mori,** el nu tresare sub aromele și culorile unei naturi de o frumusețe păgînă, așa cum le găsim la Eminescu. Peisajul general al arhitecturii lui Grigore Hagiu amintește o transparență de cristal și de meduză a cuvintelor, cu goluri ce se mișcă mereu în structura materiei lexicale, golurile fiindu-ne sugerate de verbele numeroase ale poemelor ; nu lipsesc nici florile de tei, nici dorul de moarte, nici visul, ca în **Sferele gravide,** unde asociațiile fals arbitrare creează o atmosferă de somnolență, o armonie eminesciană a uitării sub teii plini de arome, sferele constituindu-se ca repere ale existenței integrale, magmă invincibilă care se strînge mereu în sine toropită de fericire : „auz suav la temelia casei / balanță cumpănind departe-n cîmp / un tren de noapte zornăindu-și fierăria / și în grădină cupluri de privighetori înrourate // ... // în teiul sfînt mi-am îngropat tot somnul / mireasma florii nenăscute s-o respir / de-atîta sare-n trup eu simt cum ploaia / potop cu fulgere va izbucni-n curînd // ce repede se-nalță iarba / au mai murit odată în pămînt toți morții / cometă de cuvinte tu rostește-mă-nainte / tot mai adînc din mine ție mă abandonez // o cum se poate convorbi cu-ntregul / mă fac în jurul inimii un cerc / și plîng în mine strîns". Poemul **Ochiul suveran** încearcă să proclame o **viziune** plastică asupra lumii, deși cuvîntul (auzul) creează **însăși lumea,** armonia universală (pg. 18—21).

Simbolurile eminesciene care circulă în poezia lui Grigore Hagiu din ultima sa carte nu indică o prelucrare epigonică a acestora cu mijloace moderniste de ultimă oră, ci ele își au rațiunea în straturile profunde ale unei lirici aparent haotice și abstracte. Luna, marea, teiul, cîmpia, fîntîna apar mereu și încălzesc scufundarea cu ochii deschiși a poetului în apele impersonale ale visului, în lumea fantomatică și austeră a artei. Iată o melancolie, pe care numai dorința cu obiect infinit o poate naște : „Mama urmașilor mei / aș vrea să fie fîntîna / singuratecă-n cîmp / culoarea galbenă-a verii / planînd în fire de grîu / mireasma teilor tineri / crescuți rugători / pe-o sămînță uitată / lumina de lună ce-astupă / urmele pașilor noștri în lut / tiparul la sine ușor ridicîndu-le / visarea dintîi lîngă marginea mării / tăiată din noi cu un murmur de valuri / vocala ce-alungă-ncet din cuvînt / și-o găsești uneori pe morminte / poate atunci / dintr-odată / mi-ar trece / viața-ntr-o viață mai largă/ mai apt să-ndure nemărginitul / eu însumi aș vrea să fiu fiul / născut în albastrul de seară / unde-au pierit aprinzîndu-se-n lume / teiul cu luna" **(Oră oprită).**

„Dorul de neființă" al poetului, înțelegînd prin aceasta nu atît regretul absolut al încarnării și al călătoriei în această lume, cît ipostazierea într-un punct, o abstracțiune a cuvîntului, capabil să-l transforme într-o ființă posibilă la infinit, dar eminescian în esența sa, îl găsim și în poemul **M-aș ascunde.** Poetul pare un convalescent pe cale de a trece dintr-o stare în alta, un eden îl absoarbe dintre lucrurile violente pentru care, de acolo, din acel spațiu și timp al purității, să dicteze o nouă armonie și împăcare neliniștilor acestei lumi **(Fuga).** Voluptatea absenței, a trăirii prin cuvîntul demiurgic, nu se poate compara decît cu aceea a tăcerii, la fel de revelatoare pentru sensul creației. Difuziunea aceasta în obiecte ascuțite, în ființe și gesturi stranii, dezintegrarea percepțiilor rutiniere și recrearea unei lumi transparente, ca un miraj, nu ar fi fost posibilă însă fără liantul voluptăților melancolice venind din explorarea filonului eminescian, cel mai adînc și fecund pentru talentul adevărat al lui Grigore Hagiu. Chiar dacă structurile transparente ale poeziei sale palpită uneori în fața noastră ca un miraj intangibil, chiar dacă prin golurile mișcătoare ale acestei arhitecturi marcate de o prea înaltă frecvență a verbului se întîmplă alteori să nu vedem ce aștri îl veghează, un duh gravific leagă materia verbală a unei cărți scrise cu sinceritatea unui talent reprezentativ pentru poezia noastră actuală.

Dan LAURENȚIU

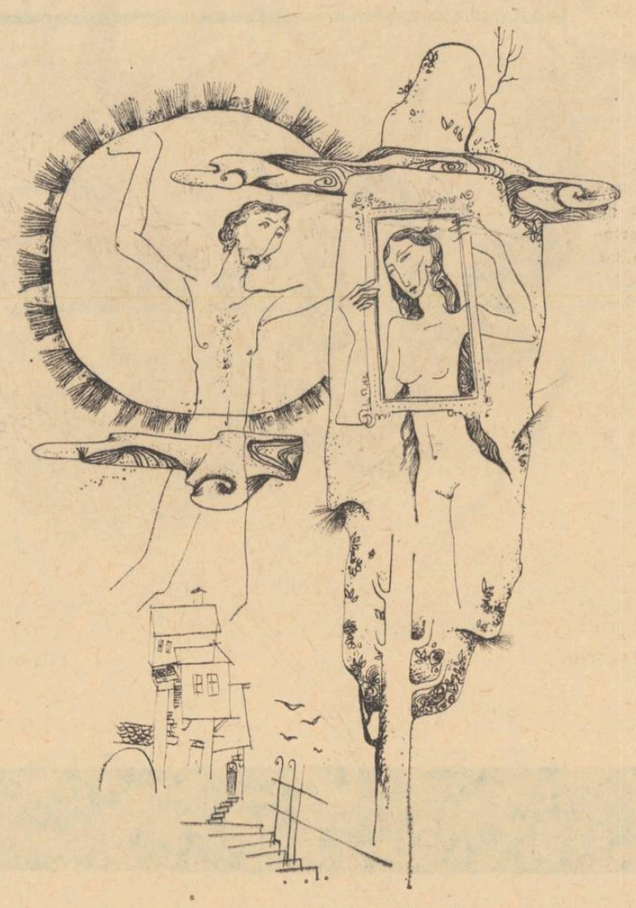

Desen de ION IANCUȚ

breviar

ELENA STAN

Poezia lui Eminescu în Transilvania

Dacă materialul ar fi fost altfel structurat, cartea Elenei Stan, Poezia lui Eminescu în Transilvania, *avea toate șansele să devină o lucrare strict bibliografică, ce e drept, mai puțin personală, însă, măcar în cazul de față, de mai mult folos. Dar și așa cum este concepută ca constituie un bun mijloc de informare pentru cititorul interesat. Pe parcursul celor patru capitole* (Introducere, Căi de acces, Opinii critice, Ecouri lirice), *autoarea își propune să demonstreze că în literatura ardeleană, între „momentul Mureșanu" și „momentul Goga-Agîrbiceanu" a existat o „verigă de legătură" — opera lui Eminescu. Demonstrația are în vedere trei aspecte ale problemei (circulația operei eminesciene, opiniile critice formulate pe marginea acestei opere, influența poeziei lui Eminescu asupra liricii ardelene) și se sprijină aproape în exclusivitate pe fișă. Un subtitlu al cărții ar fi putut fi „comentarii la o bibliografie".*

De altfel, principalul merit al lucrării e de natură informativă și ține de o vădită aplicație a autoarei pentru stringerea și ordonarea de date. Informația se distinge prin acuratețea cu care e formulată precum și prin multitudinea aspectelor sub care e urmărită. În capitolul al doilea, de pildă, ocupîndu-se de receptarea și circulația operei eminesciene, autoarea semnalează aproape tot ce găsește : necroloage, informații biografice, serbări comemorative, ridicarea de monumente, rapoarte școlare, manuale, ilustrații, programe de învățămînt, serbări școlare, biblioteci care au achiziționat cărți despre (de) Eminescu, liste de poeziile cele mai frecvent recitate (unde și cu ce ocazie), liste cu antumele reproduse de revistele ardelene, liste cu postumele, programe ale societăților de lectură, listă cu fragmentele din poezia eminesciană citată în presa vremii, traduceri în limbile maghiară și germană, chiar și o listă cu poeziile închinate de Eminescu unor contemporani de-ai săi și reproduse în revistele din Ardeal.

Procedeul este același pe tot parcursul cărții mai puțin ultimul capitol, Ecouri lirice, *consacrat influenței exercitate de poezia eminesciană asupra liricii transilvane. În acest din urmă capitol, lipsindu-i obișnuitul pretext de comentariu — fișa, și neputînd întotdeauna să și-l „inventeze" singură, autoarea recurge la o propoziție din Maiorescu, Perpessicius ori Călinescu.*

Reluarea cărții într-o nouă formulă (bibliografică) ar permite nu numai evidențierea materialului într-un cadru mai adecvat ci totodată și reabilitarea lucrărilor de acest gen, indispensabile unei culturi moderne.

HAIDE VICTOR

Baladă lucrurilor pierdute

Semne de poezie se găsesc peste tot în acest volum de debut. În Tinerețe, *incertă și suavă, de pildă:* Stăm lîngă foc ca bătrînii / șuierînd cînd n-avem ce face / s-alungăm în zăpada tîrzie / oboseala din oase. / / Citeodată ieșim la vînat / nu prea departe-n păduri / fiindcă ar descrește copacii / înspăimîntați de securi. Unul din noi răsucește-o țigară / și pornim a fuma pe-ndelete / nepricepuți, scornind în tăciuni / rășină și urme de fete /, ori ca *în aceste* Coloane: Cînd păsări se pregătesc de plecare / coloanele simt un fîlfîit rece / ghemuit în pietre ca o-ntristare / și roca tăcută începe să sece. // Ciobanii vin singuri nechemați de vreun spor / trag baltagul de la brîu și în piatră / sapă fîntîni participă neconvinși la omor / și piatra îi iartă. / Prin ruina înaltă a coloanei-fîntînă / vîntul răsună stele se sting apele sună /. *Deocamdată autorul pare a se regăsi mai bine în poeziile scurte și rimate deși fragmente reușite găsim și în poeme mai lungi cum e* Defăimarea Dianei: *Partea dreaptă am fost eu / tu partea mea stîngă // de gîndul meu / încordat la refuz / delta brațelor tale / a pornit să se strîngă / fată frumoasă / frumoasă / fată nătîngă. /*

Desigur, nu se poate vorbi încă de un univers poetic, de un timbru personal și aparte ci doar de o sensibilitate capabilă în principiu să genereze poezie. Dovezi există. Mai puțină grabă din partea autorului ca și un plus de exigență din partea editurii ar fi permis, credem, un debut mai concludent.

LECTOR

avant-premieră editorială

GOGOL

„Povestiri din Petersburg"

Traducere : Alexandra Bărcăcilă și Natalia Stroe. Prefață : Tatiana Nicolescu (E.L.U.).

MIRCEA ȘERBĂNESCU

„Privind cinematografic"

Proză scurtă (Ed. Tineretului).

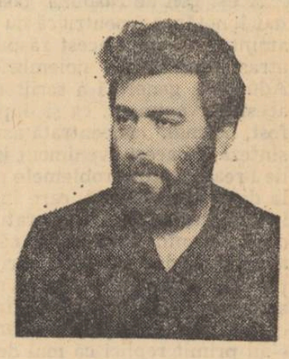

GRIȘA GHERGHEI

„Înmulțirea cu unu"

După ce a debutat în 1968 cu „Nici o tangentă la inimă", autorul publică a doua sa carte de versuri.

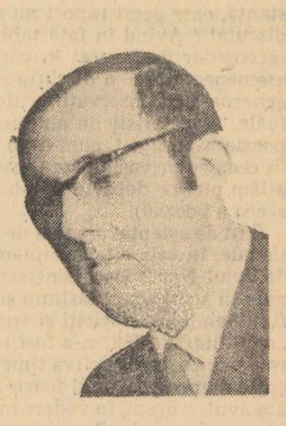

SEBASTIAN COSTIN

„Icmios"

Versuri. Debut editorial (Ed. Tineretului).

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE RESTITUIE. RUGĂM COLABORATORII SĂ NE TRIMITĂ LUCRĂRILE DACTILOGRAFIATE.

LUCIAN BLAGA

(Urmare din pagina 1)

Dar în genere, Blaga nu simte nevoia să coboare chiar pînă la amorfismul acesta absolut de ordin oarecum speculativ. Față de confrații săi din Occident, cîntărețul lui Zamolxe privește formele trăirii autentice, originare, ca o realitate familiară, fiindcă are credința persistenței lor în lumea satului arhaic românesc. „Arca lui Noe" se petrece în preistorie ; dar oricît de îndepărtată ar fi epoca, ambianța rurală se prezintă neschimbată.

Piesele lui Blaga fug de denumirile obișnuite ale genului, vor să fie „mistere", „jocuri dramatice", „pantomime", așa cum operele unor Kaiser, Hasenlever, Unruh și Toller sau Werfel, Barlach, Paul Kornfeld, Heynicke și Bronnen aveau ambiția să constituie nu „comedii" sau „tragedii", ci „utopii", „scenarii extatice", „strigăte", „dansuri ale morții". Personagiile, ca în „Zamolxe" evită individualizarea, rămînînd de cele mai multe ori la condiția lor pur categorială, adică : un bărbat, un moșneag, un tînăr, un cioban, un mag, un popă, un om cu cercel în ureche, un băiat, o babă, niște zidari desemnați doar prin specificarea „întîiul", „al doilea", „al treilea". Cînd intervin personificările, acestea nu schimbă mare lucru, fiindcă și ele ne trimit la o lume mitică și-i păstrează natura emblematică, rezumativă. „Nona" din „Tulburarea apelor" este o „fiică a pămîntului" ca „Ivanca" din „Fapta". Prima, întruchipare a tentației carnale, umblă îmbrăcată în mătase roșie lipită de trup și închipuie prin toate gesturile ei flacăra sîngelui jucînd aținătoare. Cea de a doua dănțuiește goală sub ploaie. În „Meșterul Manole" eroul principal e un personaj de baladă. Tribunului ardelean, Avram Iancu, din piesa cu același nume, Blaga îi înlocuiește ființa istorică, iarăși cu alta mitică. Căpetenia moților în revoluția din 1848 e o pasăre care a luat temporar înfățișare omenească. Miracolul are loc într-o geografie montană de basm ; printre goruni străvechi, tufe de sînger și stînci sălbatice, muma pădurii, „muma rumânilor" veghează săvîrșirea minunii. Voci firave de fete se aud înghinînd un straniu cîntec popular : „...În pădure / Toate păsările dorm. / Numai una n-are somn. / Cată să se facă om". Conflictele se desfășoară, nu între indivizi, ci între forțe elementare, duhuri ale vieții și principii cosmice. Cronica semnată de Paul Sterian din „Gîndirea" (Nr. 3, 1931) la „Cruciada copiilor" (1930) sublinia apăsat tocmai aceste particularități ale dramaturgiei lui Blaga. „Ne-am înșela dacă am crede că personagiile care sînt chemate pe scenă sînt : Teodul, călugărul catolic, Doamna Țării Românești ; Ghenadie, starețul, Radu, copiii. Personagiile sînt de alt ordin : „Lemnul", „Minunea", „Jurămîntul", „Cîntecul", „Lumina", „Ierusalimul", „Fuga" și „Starea". Nu oamenii se bat între ei — duelul e încins între „Simboluri și Noțiuni". Într-adevăr, piesa opune inerția și transcendentismul ortodox prozelitismului catolic și ambițiilor lui etatiste lumești.

Tot pe un asemenea tip de conflict abstract e construită și drama „Tulburarea apelor". Aici spiritualismul creștin răsăritean se luptă cu sîngele Popei, păstorul valahilor din Transilvania, făptură rustică, în haine preoțești, haiduc al bisericii, ispitit de îndemnul luteran la recucerirea sălbăticiei naturale. Pacea o aduce, sacrificîndu-se și salvînd corpul credinței tradiționale alt „duh" al unui străvechi eres local care propovăduiește învățătura lui „Iisus-pămîntul", adică o formă de panteism primitiv. În „Avram Iancu" se ciocnește spiritul pădurii arhaice autohtone cu cel al pustei.

Teatrul expresionist a mutat — cum se știe — scena din planul realității exterioare în cîmpul misterios al inconștientului, materializînd dorinți ; refulate și dîndu-le întruchipări fizice prin figuri și acțiuni care nu mai respectă logica determinărilor obiective. „Fapta" ilustrează direct această tendință. Dacă în „Daria" complexul oedipian își face simțite efectele doar prin acte cu o motivare psihică abisală (băiatul eroinei se sinucide, după ce ea îl silește să ducă o scrisoare bărbatului pentru care vrea să-și părăsească soțul) în cealaltă piesă „freudistă" a lui Blaga, pornirile inavuabile din străfundurile sufletului devin prezențe vizibile. Pe personajul principal îl înconjoară la un moment dat zece inși identici ca înfățișare cu el. Sînt diversele materializări anterioare ale „arheului" său, morții pe care-i poartă în sînge și-i dictează impulsuri ucigașe. „Tatăl" se manifestă nemijlocit ca rival erotic al fiului ; e un preot răspopit pentru apucăturile sale faunești și animalitatea lui exercită o atracție invincibilă asupra fetei pe care o iubește eroul. Acesta scapă de pornirea spre crimă numai „defulîndu-se", săvîrșind sub o formă simbolică gestul asasin.

Dar restul pieselor lui Blaga nu are nici o legătură cu psihologia, fie ea și freudiană. Majoritatea lor aparține acelei specii care a fost numită, „das verkündigungsdrama" (drama „vestirii") și pe care a cultivat-o teatrul expresionist german. Faptul că tema „Omului Nou" n-a prea găsit, sub latura ei socială, ecou în literatura română, și cu atît mai puțin la „Gîndirea", a împiedicat să li se distingă adevăratul caracter. Eberhardt Lämmert atrage atenția că acest tip de dramă se bazează pe un „sincretism" de idei politice, etice și religioase cu privire la felul în care umanitatea urmează a se „salva". „Omul nou" apare înfățișat ca născîndu-se mai ales printr-o prefacere lăuntrică și semnul ei cert este puterea de jertfă liber consimțită în folosul colectivității. Ideea utopică se vădește eficientă nu atît prin ceea ce comunică propriu-zis, cît prin **intensitatea** cu care ajunge să fie trăită. Transformarea se petrece sub acțiunea contaminantă a pildei, e o **revelație** și mulțimile o capătă, fiind zguduite pînă în străfundurile ființei de gesturile eroului și aduse la o comuniune extatică de demonia lui. Ideea se mulțumește adesea să se rezume la acele „Schlagwörter" din drama expresionistă a „vestirii" ca în „Gas" de Kaiser sau în „Menschen" de Toller. Gestul, în stare să dezlănțuie energii spirituale nebănuite și să le poarte la o exaltare suprafirească, e chemat să joace aici rolul hotărîtor ; spectacolul tinde către o simbioză cu „misterul" religios. (Eberhardt Lämmert : Das expressionistische Verkündigungsdrama, în „Der deutsche Expressionismus", Formen und Gestalten, Vandenhoeck § Ruprecht in Göttingen, 1965).

Cele mai multe piese ale lui Blaga au o astfel de factură. Sacrificîndu-se pe sine, Zamolxe le aduce Dacilor pe adevăratul Dumnezeu. „Misterul păgîn" se încheie cu această „veste" ; o voce din mulțime spune : „Orbul e iarăși printre noi" și o alta completează : „și-n noi". Tot o „jertfă" a Moșneagului îl vindecă pe Popă din „Tulburarea apelor" și-l face să aibă revelația credinței în „Isus-pămîntul". Gestul a provocat iarăși o fundamentală prefacere omenească. Plecînd în lume spre a predica învățătura Moșneagului, Popa spune: „pe aici prin ușa aceasta ies din mine". El a văzut „ce nimenea n-a văzut". Soția preotului încearcă să explice astfel faptul tulburător la care a asistat : „...Aici s-a întîmplat ceva ca în altar cînd vinul se schimbă în sînge de Dumnezeu". Murind, tînărul voievod din „Cruciada copiilor" arată drumul spre adevăratul Ierusalim, cel ceresc. Mamele își uită durerea fiindcă recunosc vocile băieților lor pierduți în corul care însoțește trecerea prințului pe tărîmul de dincolo. Îngenunchiind, ele spun cuprinse de elanul extatic unanim : „Întîia : Parcă aud cîntînd pe Petru al meu ; A doua : Parcă aud cîntînd pe Simion al meu ; A șaptea : Cîntă toți cei ce-au murit". Și starețul Ghenadie confirmă miracolul care s-a petrecut, adăogînd : „Cîntă intrînd în Ierusalim, în veșnicul Ierusalim". Un sacrificiu cu valoare redemptorie are loc și în „Avram Iancu". Moțul se închină în fața pasărei, osîndită să preia suferințele neamului său. Arătarea îi amintește simbolul „răstignirii" și nu pregetă să i-o spună : Mare și nemișcată ca o troiță ești. Umeri de cruce ai..." La sfîrșitul piesei sufletul Iancului se „împrăștie". Fostul tribun are cojocul murdar și rupt, barba crescută și un zîmbet pustiu pe față. Cu pași „rituali" urcă o potecă în sus, spre inima muntelui, înghinînd : „Aici am fost pasăre și m-am făcut om. Acu mă duc iar în pădure — mă duc în pădure — să mă schimb. Muma pădurii, muma noastră acu mă fac iar pasăre, acu mă fac pasăre", nu fără a „anunța" înainte venirea unui ceas mîntuitor „peste zece ani, peste douăzeci, peste o sută de ani..."

Piesa „Meșterul Manole" conține chiar în miezul ei ideea jertfei ca preț al împlinirii omului creator. Ca să înalțe mănăstirea pe care o visează, eroul trebuie să-și zideacă în ea soția. Acțiunea dramatică înaintează aici prin acele succesive dezlănțuiri stihiale din teatrul expresionist, surprinse în momente de furtunoase mișcări exaltante. Nu lipsesc nici gesturile și „cuvintele-cheie" (Schlagwörter) care declanșează demonia sufletului mulțimilor și o împinge la faptă. Iată o asemenea „viziune" în care comportările personajelor, prinse toate de același ritm nebunesc, se readuc la o grandioasă coregrafie extatică. Porniți să închidă trupul nevestei meșterului în piatră, zidarii lucrează ca niște posedați, cu furie, cu disperare, căutînd să înăbușe printr-o descărcare teribilă de energie creatoare orice ar mai putea rămîne mărginit și prin urmare muritor în ei :

Al patrulea
Din gură de iad și-nvinsul mister, —
noapte și zi creștem spre cer.
Al doilea
Sus scînduri și bîrne, zi lungă și noapte.
Otravă și slavă culegem din fapte.
Altul
Var și cărămidă
Altul
Zvîrliți tencuiala
Altul
Sfoară și plumb
Altul
Scînduri și cobile
Altul
Ochiul de apă
Altul
Noapte și zi
Altul
Zi și noapte
Altul
Mîna nu se oprește
Altul
Venin și slavă
Manole
(urlă plesnind peste ei un bici fantastic de lung)
Lucrați băieți ! Oh, deasupra aceleiași păreri fără s-aducă vindecare, soare și ceruri mari. Sufletul a băut fapte și povești amare. Lucrați zidari !"

Extrem de originală e însă la Blaga stofa din care sînt croite mai toate piesele sale. El izbutește să folosească și aici același zăcămînt folcloric singular : surpriza e de a constata cîtă substanță dramatică inedită poate fi scoasă din credințe ancestrale obscure, plăsmuiri mitice naive, practici magice populare. cu un cuvînt din materia spirituală a „eresurilor". Blaga se ferește să cadă în etnologic. Intuiția lui artistică profundă e de a iscodi luminișurile metafizice ale acestor aspecte ascunse pe care le ia „sacrul" în viața colectivităților umane. Referințele frecvente ale folclorului românesc la „grîul cristoforic" sau la „cerul megiaș" îi vorbesc despre o credință în „Isus pămîntul". Aceste forme de panteism spontan, elmentar, Blaga îi deschide brusc o zare transcendentală cu dramatice implicații etice. A fi renunțat, după ce a înviat din morți la orice prezență terestră, ar însemna pentru Isus a-i fi părăsit pe oameni ; o astfel de credință ar contrazice ideea carității lui nemărginite. Isus nu s-ar fi înălțat la cer, ci s-ar fi întrupat în pămînt ca să ne fie aproape — spune Moșneagul din „Tulburarea apelor". El „e piatră", „e muntele", „totdeauna lîngă noi — izvor limpede și mut". În legenda Meșterului Manole bazată pe străvechea practică magică, de a îngropa o ființă omenească la temeliile zidurilor care vor să dureze, Blaga descifrează o credință bogomilică. Și acesteia îi va surprinde conținutul dramatic. Dacă „întru veșnicie", „bunul Dumnezeu" și „crîncenul Satanail" ar fi frați ? Dacă și-ar schimba între ei „obrăzarele înșelătoare" ? Dacă ar sluji unul celuilalt — cum sugerează starețul Bogomil ? Dintr-odată, iarăși ipoteza metafizică aduce o răsturnare dramatică de valori morale, lăsîndu-l pe Manole pradă „puterilor" și sufletul omenesc, cîmp luptei unor neînțelese finalități ale firii. Pe specularea substanței acesteia conflictual inedite a „eresurilor" într-o ordine cosmică și transcendentală se bazează și piesele „Învierea", „Cruciada copiilor", „Avram Iancu" sau „Arca lui Noe".

E interesant de observat că însăși funcția spirituală pe care le-o descoperea Blaga unor asemenea credințe populare implică ideea „jertfei" din drama expresionistă a „vestirii". Ele s-ar sacrifica pentru a ajuta împăcarea pronunțatei atracții spre „organicitate" a matricei stilistice autohtone cu ecumenismul creștin, circulînd fără nume, fără paternitate și fără a se dezvolta într-o doctrină, asumîndu-și forma aceasta de existență subterană, eresurile au îngăduit păstrarea intactă a credinței ortodoxe și au îngăduit biruirea ispitei schismatice „printr-un proces de sublimare pe planul imaginației legendare și poetice", lucrînd ca niște adevărate „ventiluri" sufletești. Sincretismul social, politic, etic și religios din drama „vestirii" se realizează, la Blaga, cu prețul „jertfei" lor și „Tulburarea apelor" ne-o arată foarte elocvent sub o formă simbolică.

Desen de MIHAI GHEORGHE

breviar

ION MĂGURENI

Mișcări

Poeziile lui Ion Măgureni sînt ușor demontabile. De regulă, ele se constituie din două elemente: a) enunțul „ideii" sau al „sentimentului"; b) fundalul pe care acestea sînt desfășurate — un peisaj, cel mai adesea. Dar să consultăm textele. În poezia Cer negru, *de pildă. Iată fundalul:* Cer negru. Și frig. / Ghearele moarte-ale crengilor / Ricîie măduva vîntului. / La margini, / Alburesc parcă fulgi /, *și iată „sentimentul":* Pe unde mai ești?... / Undeva, la un capăt de lume, / Tot ești — / Și-i de-ajuns / O undă îmi trece prin suflet ca o caldă suflare de miel /. *În poezia* S-a stins în copaci, *fundalul:* S-a stins în copaci / Focul cel roșu-al coroanelor. / Pîclă și scrum pretutindeni. / În trunchiuri și-n crengi / Au intrat amorțiți / Șerpii toamnei... / *și „sentimentul":* Strop după strop, / De pe solzii lor verzi / Picuri grei de venin / Îmi alunecă-n suflet... / *ș.a.m.d.*

Procedeul în sine nu e neapărat reproșabil, cu atît mai mult cu cît, chiar în volumul de față, se dovedește viabilitatea lui. Reproșabil e însă abuzul, supralicitarea exasperantă a aceleiași formule poetice. Să recunoaștem că optzeci și una de poezii făcute după o singură „rețetă" e, oricum, prea mult. O pîclă deasă acoperă cartea de la un capăt la altul și prin ea cu greu se mai poate distinge cîte ceva: o „toamnă galbenă ca orzul", niște „locuri dragi" (...bărăgan nesfîrșit... ulmi săraci, / roși de soare, stingheri...), o cădere („cum cade în lan din văzduh zburătoarea sleită"), un regret (Unde-s tinerețile noastre, iubito? / Strîngete-n brațele mele / Și taci.), *o presimțire* (Din vinul tău vechi de la facerea lumii/ O, preaputernice soare, / Toarnă-mi azi ochi — / E inima mea, / Și-n cupa ei strîmtă / Nici un strop n-am să las: / ...Căci diseară / Voi trece cu tine sub podul pămîntului / Iar mîine în zori / Din noi doi / Numai tu / Vei ieși peste lume...), *o noapte a sufletului:* (Burnițează pieziș. / Pîcla m-apasă pe umeri. / Spre piscuri / Se-ntunecă cerul. // Unghiuri prelungi de cocori mi se-ngroapă în, sînge. // Ud, / Între deși mărăcini, / Sufletu-mi intră tîriș / Să-nnopteze.). *Stereotipe și livrești, „mișcătorile" poetice ale lui Ion Măgureni tulbură (rar) prin cîte o poemă de dragoste ori, de moarte.*

VICTOR TIMOFTE

Îmbarcarea pentru Cythera

„El era un om al pădurii, dar nu era numit pentru paza copacilor, ci prin simplul fapt că locuia în preajma lor, dar fără să-i îngrijească." (p. 7). *„Gra* avea evlavie *pentru struguri"* (p. 10). *„Ei urma să compenseze lipsa celui plecat..."* (p. 24). *„Pentru ce atîta neliniște și îmbulzeală, cînd ar putea sta fiecare la* casele lor" (p. 26). *„Aștepta o a doua umbră, care nu se ridicase de pe plajă, ca prima ar spune : „bun venit", dar ultima ar fi posibil să vină pe neașteptate, din nisip, din mare sau din întuneric, pentru a sta lîngă cealaltă umbră"* (p. 35). *„...Mario se lăuda că-l văzuse și arunca* cu vîlvă *amănunte, caracterizări, opinii"* (p. 44). *„Miri nu știa nici el de ce tocmai acum îi venise această viziune și se pregăti s-o anunțe, însă larma unui grup adunat în jurul unei mese nu avea loc pentru asemenea mărturisiri lungi..."* (p. 54). *„Răpirea e* o confruntare ale însușirilor *adînc și minuțios călite prin pîndă, și acelea spontane, care se ivesc în apărare"* (p. 91). *„Cînd ceilalți vorbeau,* cuvintele le pleca *de pe buze ca știrile radiofonice"* (p. 97). *„Dar probabil că dansau, de multe ori, și acest lucru se contura a fi pentru ei COMUNUL, și ei acum nu mai dansau,* ci efectuau mișcări frenetice" (p. 96). *„Decorul rămăsese undeva în planul doi,* ca *orice decor care* nu pătrunde peste *oameni"* (p. 114).

Ce se poate spune despre acest volum (al unui debutant, din păcate) care abundă în dezacorduri gramaticale, în încurcături de limbă și de gînd, decît că apariția lui e un imens deserviciu făcut autorului și, de ce n-am spune-o, editurii însăși. Prestigiul colecției Luceafărul *a scăzut prea mult în ultima vreme.*

ALEXANDRU BARNA

Liniștea zăpezilor

Alexandru Barna compune cu ușurință pe orice temă. Pe temă erotică: Oază în deșert ești pentru mine / și soare nalt rostogolit pe lunci, // îmi ești chemare-n timpul care vine / catapultat de timpul ce-l alungi. *Paternă:* Fire-ai, draga tatii, mare, / Să porți stele-n cingătoare / Și-n cosițe miez de lună; / Fire-ai, draga tatii, bună. / Bată-te norocul, bată / Că pe mine niciodată. / Și cărările să-ți fie / Drepte și fără mînie. *Filială:* Dormi maternă fîntînă, / cumpăna ți-e îngenunchiată-n apus. / Apele tale visau mările / și de dor / șapte izvoare din tine s-au smuls. *Cetățenească:* Noi trăim aici de mii de ani, / Între Carpați ne-am scris cu sînge istoria, / Noi murim aici de mii de ani, / Unde s-au născut Decebal, Ștefan și Horia ! *Nu ne aflăm, credem, în fața unei cărți de poezie, ci a uneia de versificări îndemînatice.*

LECTOR

DUMITRU M. ION

Poeme în proză

Cadril cu lebede bătrîne.Doamne, s-
Au tras trei gloanțe-n aer și-aco-
Lo din prostie eu dansam. Credeam
Din Evul Mediu încă-n adormire, în
Țițele femeii din insula papală și
Dintr-o seară de avril în aminti-
Rea lui orlando mă fericeam cu le-
Bedele-n ceruri. Și, respirînd vul-
Cani pe țărmul mării aruncau bal-
Coanele cu diamante; eu sînt în ae-
Rul creștin, tu prăbușito înfrup-
Tă-te cu pietre și seri către pă-
Cat.

Cadril cu lebede bătrîne; sub pene
Ascunse sînt picioarele de dragos-
Te cutremură-te, și-acum sfîrșitul,
Greșit de Dumnezeu cînd doar trei
Gloanțe-au mers în aer și-acolo,
Din prostie încă mai dansam.

*

Ci încă oamenii așteaptă în saline
Boala soarelui și a mimozei. Și nu-
Mai clopotele bat în bolți cu lim-
Ba lor de-nțiorare și de moarte,
Cînd liliecii se-nmulțesc în zbor,
Iar aerul mai rar se lasă dus în
Sufletul pierdut. Altare întrista-
Te, săli de bal, amanți nepriceputi
Trecînd cu barca prin adormite mlaș-
Tini princiare și eu rîzînd, plim-
Bîndu-mă pe un perete de unde văd
Și, mă cutremur că lumea-i cum te-
Meia răsturnată de-un val în care
S-a fost zbătut chiar bunul Dumne-
Zeu.

*

Hai să mergem pe lumea cealaltă, în
Tr-o fastuoasă călătorie de seară
Cînd vulpea se trezește cu botul pe
Labe. Noi doi, ce pereche sfîntă, în
Imperiul nimicului! Am găsi un colț
În care am trăi veșnic și împodobiți
Ca șarpele cu clopoței. Pe o cîmpie
Cu crini trece o sanie-ncheată din
Picioare strîmbe, de înger; Doi măgari
Regali rag trăgînd sanie și-n urmă
Curge lapte. Și noi, ce pereche sfîntă,
Dormim pe o piatră în Insula Paștelui.
Să vedem stelele-n cratere: ce căldu
Ră de moarte și noi vrem să facem o
Sală de bal cu policandre de sare și
Lumini de-nviere.

*

Tu știi prea bine, coborîm și lacul
Ține pentru noi ascunse grădine-n
Care moartea se poate îneca. Dar ce
Întuneric s-a născut de-odată cum
Ar înflori pe lume mucegaiul și eu
Aș aduna cu frică ultimul buchet să
Ți-l ofer peste zăpezi. De-acum e
Toamnă și Dumnezeu cunoaște cîtă pu
Tere doarme-n noi; și bruma cade pe
Cearceaful alb și-n dragoste ne ți
Nem în căldură cum doi urși polari
Pe-un țărm norveg.

*

Ci tu plîngînd plăpînd n-aveai de
Unde știi că-n lumînări se strîng
Cu fericire cămilele împodobite
Și printre crăpăturile secundelor
Slobod cocoașele de lacrimi; ci ni
Ciodată n-am știut să plîngem trist
Ca lumînarea : o frunză care își în-
Ghite creanga : o picătură care-și
Soarbe marea: un marinar care-și fu
Mează mort vaporul: un leu ce scoa
Te limba spre pustiu: și eu strivin
Du-mă sub degetele ce-mi picură
Din mîini pe gît.

*

Afurisită intrigă-n pustiuri; ni
Sipul ca o femeie foșnește din
Rochii și balul e aproape și ra
Iul de prafuri se ridică: femeia
Se dezbracă ușor de fulgii de ni
Sip, ușor de rochie, ușor încît
Mișcîndu-se rămîne goală, mai goa
Lă decît orișice femeie goală: u
Șor se pierde-odihna veșmîntu-
Lui de dedesupt, ușor amantul își
Aduce-aminte de altă rochie și
Raiul de prafuri se ridică și su
Rîzînd femeia se dezbracă-ncet de
Fulgii de nisip, încet de rochie,
Încet mișcîndu-se rămîne goală?
Mai goală decît orice femeie ase
Menea cu ea și balul e aproape
Încît îți vine deodată să cazi
Bolnav în intriga pustiului.

*

Crist, vinde-mă: eu nebunul și sin
Gurul crin cu aripi de libelulă
Am două tulpini și sub fiecare tul
Pină femei care plîng: uite ce în
Tîmplare, rîse nefericitul și plîn-
Se mîncînd paseri cu pene albe de
Lînă : să-l prindem, să-i frîngem gî
Tul și să-i otrăvim ochii cu șam
Panie din carne: veniți după mine să
Vedeți unde mă pot ascunde, să pu-
Teți striga: nemernicul, doarme: ve-
Niți, veniți, întoarceți trupul lui
Cu două tulpine pe cîngi: proștilor,
Domnilor, prietenii mei fericiți eu
Nu mă tirăsc: strîngeți vreascuri de
Lămîi și aprindeți-i gura: au ce se
Ascunde sub limbă: dar în părul ne-
Gru ca firul de moarte : să mă cutre
Mur eu perfectul, singurul crin cu
Aripi de libelulă: pre două tulpini
Fiecare inimă se desfață cum mimo-
Sa pudica.

*

Suntem atît de obosiți încît în peș
Tera din fața noastră vom dormi trei
Sute șaizecișicinci de zile și dimi
Neața vom găsi de pază-un leu bătrîn
De-atîta somn și cum ne va vedea el
Va muri rîzînd. Și noi călcînd prin
Mlaștine feline, vom aniversa întoar
Cerea la moarte și vom sări în rîpi
Le pe unde sedusă-a fost cîndva o
Oaste de temei. Mă vei cupi nde și-n
Tr-un fast banal vom număra de cîte
Ori în maluri se liniștește apa.

NICOLAE COMĂNESCU

Miracol

Iată cum pe atîtea aripi de corbi argintii
Se înclină cel de pe urmă crenel
Întîlnirea noastră se alungește pe fluvii
Supusă în golul unui cuvînt
Ce sărbătoare
Și cîți vecini s-au adunat în tentacule
Călători de o singură clipă și doar noi
Ne aflăm glorioși de două ori nimeni
În capăt de masă fugărind
O anumită culoare și apoi alta
Vedeți dragii mei
Astăzi cu largi deschideri vă oferim
Fragi pentru nunțile voastre
Și zodii și gustul uitat al trădării
Nu mai avem nume aplecați-vă
De aici încolo doar.

Semne

În vis plăpînd albastrul unor dimineți
de gheață
Rătăcitorul prinț
Și alte cîteva înspăimîntate știri
S-au dezlegat pe talerul din stînga
În plin ocol de brațe risipind
Vezi doamne
Sub ceasul acestui păcat ne plecăm
Fruntile voastre de ceară în femeia iubită
Pașii noștri nu vor lăsa urme adînci
Întru sosirea zăpezii ard patru candelabre
Avem atîta timp pentru întîlnirea
Rarisimelor umbre din inima petrecută
pe flaute
Atîtea mii de leghe
Și deopotrivă călătoria în numele lor.

Un tîrziu

Opriți puțin din frica aceasta și pentru
Nesfîrșitul nebun Dedalus
Nu înțelegeți cum să vă spun
Se hotărîse cîndva un grad de rudenie
Eu făceam neîncetat pe fratele
El aștepta la fel de nesfîrșit
Și iată
De la început drumurile sînt cunoscute
Pe aici a domnit cîndva o înșelătoare femeie
Acum e zodia gemenilor frînți
Alegeți fără grijă un pas sau altul
Orice se întîmplă fără discuție
Nu s-a întîmplat nimic.

Punctul

Era în depărtare neliniștitul copil
Pe oceane întregite cu propria-i retină
Vedeți de fiecare dată vă înșel de la
început
Basmul nostru de iarnă
Are mai multe încăperi nelocuite
Aici cuvintele o iau înaintea gîndului
Într-una din nopți apărea eroul
Însetatelor noastre coșmare
Îl deosebeam fără teamă iată-l
Același
Cu care sărisem peste cîteva zile
Pînă în ascunzătoarea scumpelor daruri
O sumară alegere a faptelor
Și pașii se risipeau înapoi prin
Prelungi labirinturi ce castel bîntuit
În mica obosеală fiecare domnește
Întrevederea celor doi martori
Este pe punctul de a lua sfîrșit.

Peste răspunsuri

Și apoi bună ziua domnilor
O mișcare a ochilor către dreapta în sus
Desigur e el așa cum îl știm
Necesar și grăbit de o singură moarte
Cîtă uimire îi întindem la picioare
Oricum ne bănuim împreună
Dar acum e tîrziu să-l învingem
Mai precis
Noi sîntem dialogul chiar spusele noastre
Ce plictiseală pătrunde printre apusuri
Cîmpii alergate de canguri năluci
A răsărit luna cîtă importanță
Se adună atîtea fapte divine
Și apoi bună seara domnilor.

Un oarecare drum

Dar cînd va sosi timpul
Frate al meu ce frumos prizonier
Nimic nu mă îndeamnă la vreo eliberare
Stăm aici împreună unul din noi e stăpînul
Se aud furtuni sau mai degrabă nimic
Sîngele nostru nu se mai face același
Se rostogolește
O frică pînă în cea mai depărtată iarnă
La proprietatea bunicilor tăcitori
Printre pietre de fapt totul e foarte simplu
Am îngenunchiat prea devreme
Înaintea primului pas chiar o basmul acela
Cum crește în noi vom pleca

Sărbători de iarnă

S-a făcut deodată prea multe ordine
Ne jucăm în parcul cu romburi și turle
Micile noastre animale suferă de foame
(Să ne înțelegem bine în aceeași ordine)
Ce s-ar mai putea zice în asemenea cazuri
Sîntem desigur
Nicolae cu toții și am primit daruri
De aceea ne vine foarte ușor
Întînși peste blănuri sub candele
Să povestim peste noapte fiilor nostri
(Între timp am mai îmbătrînit puțin)
De mult adormiți fericiții
E semn că ne așternem cu grijă.

Ore

Tărmuri de ceară aprinse în aspru colind
Se întind printre cearșafuri în zori
Aici se ascunde noaptea sub valuri
Se întîlnesc marinarii în cîntec
Și iată corabia cea albă întinsă
Pe cîteva vise sosește în porturi
Deodată pe toate mările plînsului
Îți minte
Iubito începuse să ningă vesel
Erai tu adormită peste un fals clavecin
Înainte chiar de a ajunge în vîrful turnului
Apoi
Fără milă dragostea s-a făcut a noastră
Cuminte și bună acum cîteva clipe
Și iarăși la tărmuri de două mii de ani
Surîdem copiii.

Oarecare

Ne apasă cu un simplu salut
Adică ea știe mai bine care din noi
Se alungește azi peste fluvii și care
Cel mai adevărat se întoarce
Ea
Este deodată corabia și tărmul
E mîna mea dreaptă peste războaie
Am putea crede că a sosit timpul
Mărturiilor din fiecare victorie
Ultima și mereu ultima pînă cînd
Trupul se încercuiește amețitor în cetate
Și cîntecul nostru și cîntecul nostru
Cum poți să uiți acel sărman clavecin
Blîndul erou încă mai doare
Așa din nou mișcarea chinuită și stop
Am atins cea din urmă clapă.

șapte

SCHIȚE DE

strada dulgherilor

Fiindcă era dumineacă dimineața, am dus cuierul jos, și separat pendula, și le-am așezat la locul lor, pendula peste cuier, deasupra, lîngă țeava umedă care venea prin zid ; am scuturat măsuța joasă din mijlocul pivniței și cînd am coborît am pus cearceaful umed în locul chepengului. Nu-mi plăcea deloc căldura acelei veri. Cînd pendula a bătut deja ultimul semn, galben și scurtat de o depărtare, a coborît cu capul aplecat domnul Menăgăs, gătit, cu pantalonii scurți din piele și cu barba frumos pieptănată pînă la brîu. I-am ținut frumos mîna întinsă și după ce și-a atîrnat umbrela, i-am pus-o cu grijă la cuier. Imediat bunicul coborî și el, însă parcă trecu cu ochii pe lîngă noi, se așeză direct și începu să-și pună piesele, cal lîngă cal, și pe toate cu repeziciune, cam cu ochii în jos. Îi agățasem cocoașa de dumineacă în cuier, îi întinsesem bretelele albe, însă nici nu se uita la ea, rămînînd cu ochii între pătratele mesei, poate încruntat, aplecat de cocoașa de lemn, grea și deja murdară. Se apucă atunci hotărît să mute și deja își adunase lîngă el doi cai albi și regina de os. Am așezat să mă joc toate șeile cu arce din fundul cămării, pînă lîngă piciorul scaunului pe care ședea bunicul și am sărit înapoi din șa în șa, apoi iarăsi din fundul cămării spre ei și a doua oară bunicul s-a întors spre mine cam jumătate ridicat și cu mîna îmi făcea semn să mă apropii de îndată. Era aprins și se înăbușea în vorbe, totuși vorbea încet : „Du-te și bate în tobă, băiete, răpăie ; să nu audă nimeni, du-te că a căzut așa, deodată, chiar deodată".

Da, Domnul Menăgăs stătea acum peste pătratele lui, dărîmat, aplecat cu mîinile sub piept, pe masă, peste piese, parcă le fura sau le apăra de tot. Băteam, mă uitam și vedeam, băteam cît puteam, însă mă chemă iarăși : „Dă-te așa", spuse, apoi se duse în spatele lui, îl ridică și eu trebuia să-i smulg piesele, dar era destul de greu, barba le acoperea, peste mîini, peste masă, eu mă grăbeam, dar bunicul mă iuțea și mă încurcam tot mai tare. După ce am dovedit, l-a întins și a rămas așa, cu laibărul albastru și bocancii grei, cu barba dată într-o parte. Bunicul gîfîia, cocoașa de lucru îi era grea, nici vorbă să mai si-o pună pe cealaltă. Mama venise cu o noapte înainte după o jumătate de an. L-a ajutat, apoi mai mult lucra ea. L-au scos afară, cu greu; bunicul pînă în seara aceea de dumineică îl și băgase într-un cosciug, dar au trebuit să-l scoată, scîndură cu scîndură, să-l bată la loc iarăși, afară, apoi l-au băgat și pe el. A chemat dricul lui Cleci fără muzică, umbla repezit și-l apucase parcă o treabă așa drăcească. De dimineață, am pornit toți trei, îndărătul dricului, înainte să se scoale oamenii. Dricul părea cu soarele printre cracii lui negrii, mai înalt, cam de vreo două ori mai înalt, ca un cal soldit. Domnul Menăgăs stătea întins, acolo și mergea pe ultimul drum, cu umbrela deasupra pieptului, în mîna stîngă. Calul alb, mai bătrîn, greu poate, se oprea și se întorcea cu capul la dricar, se oprea cam la cîteva minute și rămîneam atunci pe loc, cu soarele în frunți. Începusem să urcăm dealul din strada lungă ce ducea la biserică, cu praful înroșit de soarele puternic. Umbrela alunecă în praf și am ridicat-o ; se rostogolise ușor ca un fulg. Am ridicat-o și în urmă i-am văzut, părînd a fi mult mai departe, mai în urmă, pe cei trei domni mici, cu umbrele și fețe clare, luminate puternic. Părea că bunicul și mama nu-i văd, cred că i-am văzut chiar eu uitîndu-se și ei în urmă, dar n-au zis nimic. Nici chiar bunicul, nici ei. Cu umbrelele deasupra capului, păreau cîteodată că se apropie de noi, că ne vor ajunge; umbrelele li se tăiau scurte în praful roșcat. Mergeau la fel, cu mîna stîngă ținîndu-și cum știam și eu, breteaua, trăgînd-o puțin spre mijlocul pieptului. Erau atît de clari. Deci ne apropiam de groapă. Am ajuns, și ei au rămas poate la aceeași distanță, cu hainele negre și atîta de mici. Parcă ne vorbeau între ei. Mama nici ea nu-i văzuse, cu siguranță de cum se arăta. Atunci am plîns, pentru ultima oară. Popa a aruncat peste barba domnului Menăgăs un pumn de țărînă roscată și a cîntat la loc de pace, de verdeață și de odihnă. În spate, cei de dincolo, de departe, stăteau cu ochii pe noi și umbrelele li se atingeau doar deasupra, clare, foarte negre, împotrivite cu soarele.

strada inundată

Care-i datina ce-i făcea pe cei mai mulți credincioși să se uite afară prin geamuri ? De taină, către guri de rai parcă, încremeneau lacomi de-o lene. Priveau prin geamuri pustii străzile, în ocol strîns, pînă la alte geamuri apoi ca un talaz ce se-ntoarce, treceau și de astea mai departe, spre altele, tot mai pustii. Între ele, străzile ațipeau într-o veninoasă verdeață, zbătîndu-și vechile spinări de asfalt. Clădiri albe, ferecate cu largi geamuri, părăsite în paragina grădinilor. Puhoi gras de ierburi, cu falduri de iederă, cu furișări subțiri de șopîrle și gușteri. Ferigi răsfrînte se aplecau pe spate, moale, în leșinul străzilor aurii, încerate în praf. Mai ales, era un loc spre care ochii tuturora rămaseră vreme îndelungată încremeniți. Un cot de zidiri năruite doar pe afară, ascundea în dos botul corăbiei de lemn arcuit, întors, cum îl voiseră toți de demult, pe hîrtiile de sub coatele lor, acum galbene, întoarse, răsucite ca după arsuri. Pînă la cotul străzii aceleia, în fața obloanelor răsucite, trase pînă-n pămînt, trei lăutari rămaseră cu un zîmbet nesters și cu arcușurile întinse pe coarde. Perdeluiți de flori gălbui și albastre, abia se mai zăreau prin acel borhot, cu lumini jucate pe obraji, între frunzulițe. Păreau că stau la taifas cum să afle de întregul corăbiei ce-și încolăcea acel pînten al punții, ca pe un taler în pirozeaua țăriei ; cel mult așteptat, ce trebuia să-i ia pe toți cei ce-l așteptau, pînă nu ar fi intrat cu toții în surghiun. Sala putrezea deasupra lor, încet, acoperindu-i cu praf, pînă cînd soarele taie cu greu raze-n acel burhai. Ca roasă de schiros, sala se apleaca încet, cu zidurile înspre dedesubturile lor. Învățaseră multă vreme și au ajuns odată să deslușească forma acelei corăbii pe de-a-ntregul. O desenaseră pe mese întinse, o trecură-n icoane nenumărate, apoi o înălțară chiar deasupra pangarului. Știau că trebuia să vină înainte de a se înălța puhoiul de ape. Strînseră totul și-l așteptară o vreme de nemăsurat. Apăru atunci cu botul întors de corabie și se oprise înaintea străzii cu obloanele trase. Toamne cu convoaie de frunze trecură și ele în încremenite după-amiezi de duminică. Razele le treceau printre încheieturile degetelor, înrosindu-le galben-ceruitele pălmi. Mese crăpate, alburii, pline de praf, cu palme vechi, coate, cu frunți ; călimări uscate se însiruiau pînă-ntr-un fund de ziduri căzute pe mese. Convoaie grase de frunze, colindau nebune străzile, se duceau să se-ntoarcă-n vîrteiuri. Dintre cei care așteptau de demult, la fel, doar cu pletele crescute mai mult și atît, cu panglicile albastre și fundele alburii ale iubitelor lor la grumaz, cei ce se spînzuraseră, aplecau capul pe-o parte, îndoplecați, mai încremeniți. Ei, mai aproape de ploi, curcubee, ploi, picături desprinse amar, îndelung de pe streșini. Sub ei, plînși vechi, întinse, mai multe-ncolăcite pe mese. Pisici mieunau îndelung între ziduri. De pe pereți deja cădeau încet păpuși, paparude cu panglici atît de vii. Între mesele lungi cădeau în moloz fuioare de pofte, halvițe. Cei de-afară plecaseră cu mult timp în urmă. De-atunci locurile erau fără ei. Casele gata făcute nici nu-i acoperiră de vînturi și ploi, mașinării lăsate, lumini de jăratec pe case, cîntece, cîntece multe, în tot felul de țitere noi, mai puternice. Între coastele sălii crescu un copac. Crescuse tot mai mult, frunzele lui răcoroase le foșniră umede, pe frunți, pe pleoape, pe obraji.

Foșnetul lui începu să se ascundă în liniște de cruce. O apă curse printre mese, secă, se umflă, ieșii pe maluri, apă lată cît ținea locul dintre șirul de mese .Peștii argintii săreau leneși printre sculele-nvechite pe mese. Largi cupe căzură rar de pe bolți. Fire de farfurii. Caiafa pierduse un ochi, dintr-un zid îl strigau furioase pisicile, fără oprire. Le auzi și muri-n moloz, înțepenit de durere, doar cu-n ochi. În apă, strălucirile a două cununi împărătești stăteau ninse, din praf, roase de vreme și încremenire. Cu ochi verzi-tulburi așteptau încet scufundarea. Împăratul clătina din cap, nedumerit de-o scăpare. Parcă trezit de miambol se scutură cu cuca domnească în fire de praf, un domn vechi, care așteptase desertul, cu fiul și scufa de print. Crîngul de dafini purtă corabia-n spinări, din pereți pînă deasupra apei, și-o lăsă să cadă-n fire, printre raze subțiri, în apa cea nouă. Corabia căzută din tîmplă de icoane scuturase în altarul șuviței de rîu, șeici din ziduri pictate ca de strămoși, pasale, emiri, mandarini. Nomazi îngenunchiară cu totii scufundîndu-se în largi cupe din ochiuri de apă. Mai deși, peștii zburară peste mîini și pocale, ducînd mai vîrtos în apă osîrdia cucernică a celor ce pierduseră și chipul icoanei pentru care au rămas veacuri în acea așteptare, în surghiun. Cimparele neîntrecute căzură o dată cu tipsii de neramzii. Cărei datini credincioșii se uitau cei mai mulți afară, prin geamuri. Cei trei lăutari se ridicară cîte un an și botul corăbiei se alungi spre strada obloanelor ruginite. Ierburile o înhățară, degrabă. Crescură pînă sub geamuri. În apa străvezie, marea purta umbrela străvezie a Sfintei Magdalena. Cu ea, patrupede, păpuși, frunze lungi, goarne aurii. Zîmbind în puhoiul luminii, cei trei se pierdură și ei perdeluiți de tiveala ierbii ajunsă la mijlocul geamului. Broaște mari, mari, tare verzi, se vedeau sărinde pe puntea înecatei corăbii, sărind mult, cîte-un an, mult, mult, stînd în aerul biciuit de ierburi încinse.

strada cu căldări

Intra pe poartă, întîiași dată lăsa desăgile.

Clopotul bang, bang, bătea iute bang, bang, în urma ei ; ea nu îl auzea. Mereu trăgea poarta cu putere. Pe asfalt se mișca cu greu.

Se uita între cele două căldări cu leandri, sufla de zece, douăzeci de ori și-și punea desăgile.

Sufla și pe desăgi și zicea ceva. Apoi venea în casă. Vorbea ceva despre sfinți, sufla pe mîini și-și ridica ia ușor, să nu stea pe ea. Mereu avea o ie albă, albă de tot. Și mai avea și un basc alb, pe care-l purta doar vara. Îndată ce venea seara, lua o cană de tablă, o sufla pe toate părțile încet, cu grijă, apoi mîinile, apoi căra apă. La toate florile noastre uscate și la leandri, sufla pe desăgi, iarăși căra pe la măr și pe la păr. La urmă de tot însă nu uita niciodată să se ducă la căsuța cu arc de păr, cu țiglele colorate aprins și cu domnul cu umbrelă și doamna. Acolo lua apă pe degete, ușor, ușor de tot, se uita să nu o vadă nimeni, și stropea întîi pe doamna îmbrăcată de vară, apoi pe domnul cu umbrelă, îi învîrtea încet, de sus, îi scotea pe cîte unul pe portiță, îi sufla, îi stropea ușor, atît de ușor, că mereu am simțit că-i pluteste mîna afară din umăr, că așa zboară ea de una singură pe la gura ei, prin ceașca cu apă, pe capul doamnei, pe umbrela domnului, pe leandri, pe florile noastre aproape de moarte, pe pomii noștri, pe apa de la cișmea, îndărăt, înainte, ușor, ușor, ca o lină albă.

strada din coastă

M-au trezit zorii reci, cu mîna încă întinsă și lanțul auriu înfășurat peste pumn. În candelă, cît un bob, ultimul tăciune roșcat murea într-un fum subțire, aplecat. Uneori îl distingeam greu în pîcla albăstrie ; recunoșteam încet mirosul tare de tămîie din fum. Arsese toată cupa, plină. Nu mai erau lîngă mine. Prin turlă și geamuri doar zorile toamnei, și înăuntru, în pîcla tămîii, zorile și frigul, stranele reci, lanțul rece pe pumn și ochii reci. Și nici un tăciune. Nimeni, zori reci și liniște multă. Deodată, calul gras al Sfîntului Gheorghe, începu să sară peste treptele de trandafiri. Pîcla îl acoperea cîteodată, tot mai deasă, cînd rămînea departe. Însă rîdea, rîdea fără încetare, și nu slăbea calul. Pîcla de tămîie trecu pe sub burta calului, în sus ; am văzut-o toată, burta întreagă, roșie, foarte roșie, însîngerată de spini. Și mai aproape, Sf. Gheorghe se vedea clar, cu o pală de raze peste ochi, rizînd. Calul era sub el, foarte dedesubt, și el ținea cu un braț balonul alb din cer, iar sulița o împingea în jos, sulița lungă între tufe, ridicîndu-le. Chiar din vîrful ei, un boboc roșu de trandafir scăpă sub copită Iar pîcla se îndesi către burta însîngerată și peste tufele roșii. Galopul se pierdu încet. Capul Sfîntului Gheorghe rămase însă brăzdat de mănunchiul razelor, rizînd fără oprire, și brațul său zdravăn prindea balonul alb, iar acesta îl ridica în cer, între nori. Și atuncea, dinaintea stranei mari, lîngă paraclis, bunica venea prin pîcla albăstrie de fum. Venea cu tabloul mare, înrămat, al bunicului, iar acesta venea după ea, cu al ei, tablouri care stătuseră pînă acum deasupra patului mare, înalt, de nuc. El venea încă obosit, îndărătul ei, tîrînd greu tabloul. Din seară fusese obosit, se sprijinise cu capul în palme, poate dormise așa, mai mult acolo, în strană. Bunica așeză peste iconostas tabloul, și apoi îl puse și bunicu' pe al ei. Fumul îi perdeluia, rar lăsîndu-i întregi. Ieșiră amîndoi și bunicul își tîra picioarele greu. Cu o mînă își ținea de bretea încontinuu, cocoașa de lemn, căci numai aceea îl punea să se ajute cu mîna, cocoașa din zilele de lucru, de lemn. Veniră cu mănunchiuri de sfori și își pierdeau trupurile în pîclă, iar către ieșire, păreau că plutesc în auriu piclos din crăpatul ușii. Frigul nu se trase deloc, însă, se luminase mai mult. Doar rîsul zdravăn al Sfîntului Gheorghe se mai cobora de sus prin pîcla de fum, dintre nori. Iar veniră amîndoi de-afară, închideau mereu ușa, și cînd intrau și cînd ieșeau. Veniseră cu cîte un scaun înalt, foarte înalt. Din turlă, razele se opreau peste ele ; le puseseră unul lîngă altul. Mutară tablourile pe scaune, sprijinite de spătare. Și după ce au mai vorbit între ei, încă mult, se apropiară încet, prin fum, se opriră lîngă ele și cîntară încet amîndoi un cîntec pe care-l cîntau seara, tot amîndoi, sau cu încă cineva din oaste ; îi știam. Și totuși, știam că pe bunic n-o să-l vadă nimeni niciodată bucuros. Seara, tîrziu, către sfîrșitul vecerniei, numai atunci el va veni lîngă noi, mai departe de strană. Acum sfințeau tablourile și știam că atunci cînd dispăruseră în serile acelea rare, le luaseră amîndoi și le sfințiseră. Se luară de umeri, cu mîinile întinse, unul în fața altuia și se învîrtiră cîntînd. Pîcla se luminase și strălucea ca o apă de argint. Legară cu sfoară de candele, din dosul ramelor, cele două tablouri, și le ridicară în sus, din sfori. Apoi se înapoiară iar sub razele turlei și cîntară mai departe, cu mîinile pe umeri, învîrtindu-se.

Acum cîntecul oastei suna limpede și trist. Știam că bunicul rămînea mai departe un om bănuit. Și el știa, dar cînta acolo împreună cu femeia aceea mică și neobosită, bunica ; și se învîrtea cu ea, în fumul acela gros de tămîie. Din turlă se cerneau peste ei razele soarelui grele, ca de apă. Traseră de lîngă altar căruciorul. Și-n el am văzut minunate lucruri, dar acestea au dispărut ca ursul din capătul unei străzi. Nu știu mai mult, a plecat și el, ca și ursul, atunci.

Cîntecul lor suna încă și mai limpede, dar acela pleca înspre ușă, în fum, către lumina crăpatului larg. Și cîntecul suna mai limpede, mai trist. Doar rîsul Sfîntului Gheorghe se apropia și se prăvălea atunci din cerul lui, cîteodată mai tare, cîteodată mai îndepărtat ca o ușurare. Însă ca și ursul, acela plecase definitiv.

străzi

BUCUR CRĂCIUN

strada răspîndiţilor

„Din locurile astea s-au dus cu toţi la Porţile de sub mare şi nu s-a întors prin preajmă nici unul. Pîrjoleşte soarele singur. Poate şi ei vor fi încinşi în serbările lor domoale şi dănţuiesc fără înţelegere“ Cu jumătate de glas Ianculan Iukub Ianculan îi spunea asta tatei, cu flăcările jucîndu-i pe obraz. Soră-mea trecu pe sub zidul gros al porţii, se strecura cu tava de zinc plină cu maci roşii şi după o vreme veni cu ei în păr, în faţa tatei ; îl privi hotărîtă şi pînă la urmă începu. Ea dănţuia minunat şi o vedeam pe sub covîltirul rotund, tocmai din fundul cociei. Mă bucuram că poate să-l înduplece pe tata, cum făcuse şi azi în amiaz ; să oprească caii unde-i plăceau ei macii mai mult. Stăteam acolo, în cîmpiile acelea, ale nimănui, pîrjolite cumplit, şi-o aşteptam să-şi stringă macii, o aşteptam cuminţi ; era frumoasă, crescuse, era şi mîndră şi bună. Venea cu tăvile pline cu maci roşii ce sclipeau pe zincul tăvii, fierbinţi ; venea călcînd legănat macii sub ea şi mă bucuram pentru soră-mea mult. Ianculan se uita cu luare aminte la ea şi îi vedeam mîna subţire şi lungă băgată adînc în barbă. Un zîmbet în colţul gurii o opri pe soră-mea bucuroasă, nici ea nu ştia de ce, căci de Ianculan auzise doar de la tata. Dar ea se bucura şi rîdea spre el toată şi se duse să-şi desfacă macii din păr. Tata se scuală domol şi rămase în mijlocul curţii. Luna se cocea ca o lubeniţă sălbatică, crescută în cer. Ianculan se arătă pe sub covîltirul nostru rotund, trăgînd o căruţă de oiştea scurtă. Tata rîse şi nu se opri mult. Ianculan nu zise nimic, numai se tîri sub căruţă şi după ce ieşi trecu lîngă tata. Căruţa începu să dea ture în jurul curţii. Tata mîriia şi soră-mea rîdea, parcă se speriase fiindcă se duse lîngă tata, lipită. Merseră atunci lîngă foc. „Mai dă-i drumul o dată“ îi mîrîi tata. Ianculan îndoit din spate, se scărpină în barba lui albă şi plecă spre şoprurile lungi, prin care luna trecea lungind galben pămîntul şi lucrăturile lui, adunate acolo. Şi după ce ieşi iar de sub cocia lui, aceasta iar începu să umble singură în jurul curţii ; de mai multe ori, cu iuţeală. Apoi o trase lîngă o alta, sub un şopru din fundul curţii pătrate. Acolo, tot aşa, luna trecea printre scînduri, pleznind ca din bice cocia, în brazde subţiri. „Parcă-i copilul tău, Ianculane“, zise gros tata. „Ai iară copil bun, de nu l-om fura“. Şi rîse îndelung, întinzînd mîinile pe umerii lui Ianculan. Acesta se duse iar lîngă cocie şi se mai vîri pe jumătate sub ea. „Îi uitasem ochianul deschis, are şipcă de tras peste el. I-am tras-o să nu-i crape glăjile. Doar cu ele îşi vede drumul singură ; doar cu ele vorbea rar Ianculan. Poate o să meargă mai mult. Vreau să fie al vostru : cîte sute de ani au trecut. Tăcu, apoi urmă mai îngîndurat. Poate la Porţile de sub mare vor veni iar strănepoţii stăpînilor voştri din lumea Ghiocului să caute robi. Sînteţi ultimii. Cîţi aţi fost ; vă ziceau robii de cîntece.“ Tata se minună că Ianculan vorbise atîta de mult, că repetase vorbele, el Ianculan, repetase vorbele. Se mîră mult tata, o vreme dînd din cap într-o parte şi alta, cu flăcările luminîndu-i doar cîte un obraz, în noaptea călduroasă cu mirosul ierbilor arse. „Am putut iarăşi să fac căruţa. Voi o să mergeţi pînă la capăt. O-ţi putea“. Soră-mea trecu în faţa tatei şi din ochi îi ţîşneau bucurii. Se uită lung şi totuşi plecată la Ianculan, vîrîndu-şi privirea cercetătoare în fruntea lui albă, stufoasă, deasupra ochilor. Îndată ce soră-mea îmi puse pe frunte palma ei netedă, cu inele reci, văzu că eram plecaţi de acolo, şi goneam dimineaţa printr-un cîmp cu iarba-naltă, pînă deasupra obadelor.

Şi pe sub cotul tatei văzui roşu, cîmpul cu maci, înainte. Intrarăm în el şi soră-mea cînta vechiul cîntec. Se duse prin faţa tatei, opri caii din goană şi se dădu jos, tristă, tare tristă, ca niciodată. Trecu cu mîna ei catifelată pe botul cailor şi se uită lung în urmă, cu ochii tulburaţi, în urmă, de unde plecasem şi eu nu ştiam cînd. Apoi rupse doi maci roşii şi-i puse în fruntea cailor, în cataramele lor de alamă. Mai rupse unul, îl trase adînc în nări, şi-l lăsă jos, pe drumul tăiat de roţile cociei între maci. Tata părea că se miră şi dădu drumul încet cailor, gînditor ; le dădu drumul fără hotărîre la hăţuri, cum nu mai făcuse, lui, care-i plăcea să-i mîne în galop. Se întoarse apoi cu faţa în fundul cociei şi ne privi pe rînd, tot gînditor şi încruntat. Apoi fluieră scurt şi tare. Şi atunci începusem iar să o tăiem iute prin cîmpurile pîrjolite şi părăsite. Soră-mea începu cîntecul ei vechi şi începui bucuros să-mi desprind buzele în acest cîntec şi eu ; şi pînă-n urmă cîntam mai tare ca soră-mea şi o acopeream. Dar rîdeam şi mă bucuram cîntînd, goneam înainte, zdruncinat în fundul cociei, goneam înainte, mai sigur ca toţi.

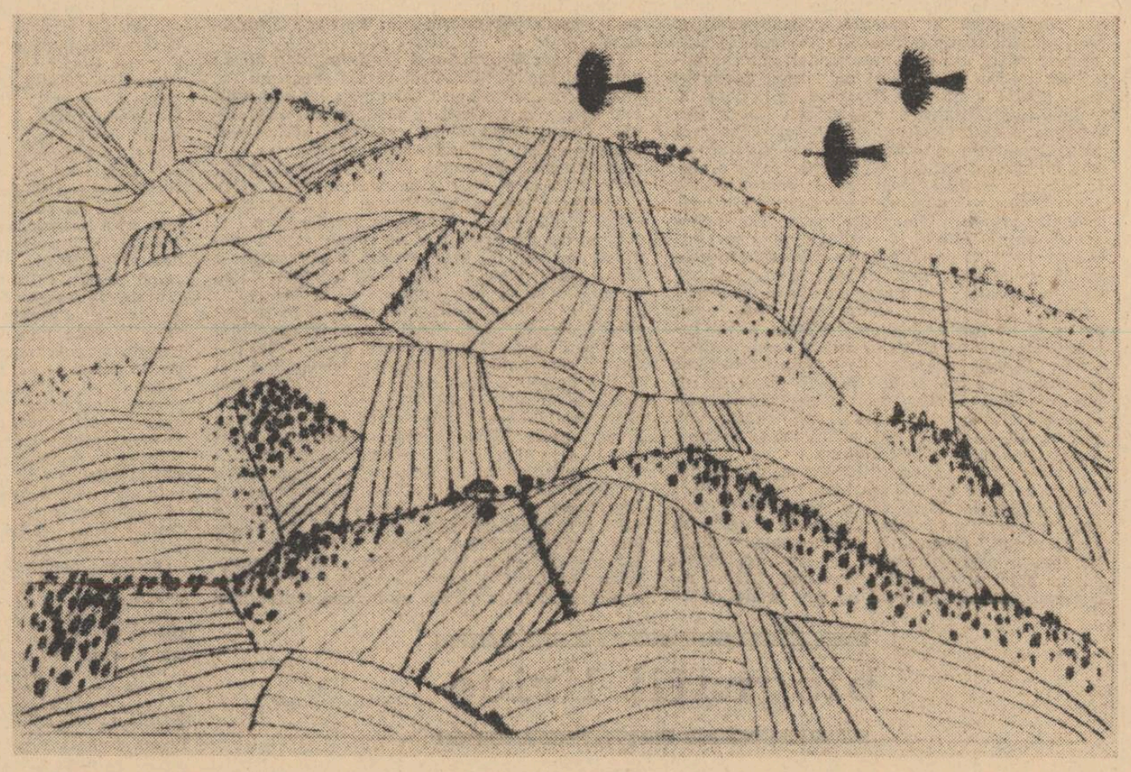

Desene de VIOREL MĂRGINEAN

strada morii

Destul de curînd ştiam că se va scula tata şi vom pleca cu sacii pe cap spre prestură, prin brumă, cu căţeaua moartă şi tata vroia s-o îngropăm acolo, aşa de departe, acolo în prestură. Murise în faţa noastră şi trebuia s-o cărăm pînă acolo moartă cu adevărat. Dăduseră în floare şi părul şi prunii şi miroseau atît de tare, iar în prestură, mă gîndeam, cîmpul o fi albastru de flori. Era o dimineaţă de duminică, cu soarele cît roata carului, oltenii cărau şi azi nevăzuţi în praf şi se auzeau numai glumele lor ca nişte vorbe de nicăieri. Era atîta linişte şi cîteodată în devremea aceea, în curtea plină de fulgi, de găinaţ şi de frig, cînta atît de vesel cocoşelul. Se auzea mai încet şi cîteodată mai tare scîrţîitul carelor şi răzbăteau vorbele lor iuţi simple şi vesele. Oltenii în praful roşcat al dimineţii de duminică, miroseau a flori de păr şi de prun, dar mai ales a flori de păr, tare şi proaspăt. Se auzi atunci zgomot în casă şi ştiam că nu pot să o car atita drum şi am fugit în pod. Pe stradă începi, se înşirau oamenii spre biserică, negri şi parcă străini şi de acolo, ascuns în colţul de lîngă urloi, sub căpriorii joşi, îi vedeam printre ţigle, intraţi în praful oltenilor ca într-un abur ce-i ducea chiar pînă la poarta bisericii, lăsîndu-i albiţi, cu praf gros, fără de scăpare.

Şi am mers în duminica aceea a doua oară pe drumul ce nu-l ştiam decît eu, de care mie însumi mi-era teamă să-l ştiu. Drumul prin poduri, din podul nostru prin poduri, din unul în altul în şirag. Fiindcă tata mă urmărea, trebuia cu siguranţă să mă caute, nu mă puteam opri. Acolo sus, aerul deveni de mai multe ori prea cald şi prea plin de praf. Şi cîte lucruri noi mai existau pe unde treceam, luceau complicate şi de abia puteam să le ţin în mînă căci erau pline de taine şi de treceam fără să le văd era destul de greu. Era şi destul de tîrziu, cred că era aproape de amiază. Ajungeam cu greu în faţa unui perete care sfîrşea un pod vechi pe unde trecusem, cu căpriori vechi şi lăsaţi. Găseam iarăşi lucruri străine şi ciudate fără întrebuinţare pe care nu le văzusem niciodată acasă. Mi-era greu să ajung în faţa acestui perete şi să privesc în podul din faţă printr-o uşă, un geam, să ştiu că trebuie încă mers, că se poate trece dincolo. Deschideam uşiţe ce nu se mai deschiseseră de multă vreme, mă strecuram prin ele şi treceam o urmă singură ce trecea prin toate cu mine. Geamuri strîmte, pătrăţoase, prin care abia mă strecuram, unele bătute în cuie, le dădeam la o parte şi treceam dincolo. Mirosuri ciudate, vechi de cînd lumea, cum nu credeam că se află pe undeva, stăteau în pînze de păianjen, pe lîngă căpriori, pe lutul sau scîndurile pe care mă tîram. Printre ţigle, pătrundea auriu, roşcat, soarele şi clopotatul de slujbă. Pe undeva treceam prin poduri de case părăsite, de unde lipseau ţiglele destul ca să pătrundă multă lumină, unde mirosul era cam ca afară şi numai eram de loc apăsat. Scoteam cîte o mină afară ca un nebun, fără să-mi pese de tata din urmă, dar o gaură din peretele din faţă, golul, mă chema înainte, mă grăbeam, şi intram în alt pod cu alte mirosuri şi alte lucruri, unele care nu le mai văzusem nicăieri. Tata nu ştiu unde era în urma mea, cu gîndul să dea de mine, să cărăm căţeaua în prestură, s-o îngropăm în cîmpul cu flori. Poate el umbla pe stradă, poate nu era sus, poate era în dreptul meu şi zău, asta nu puteam s-o fac niciodată. Murise în faţa noastră, bătrînă şi bună şi recunoscătoare pînă la sfîrşit. Şi am mai mers, pe undeva, am găsit nişte lucruri de ale sau ca ale noastre la fel şi mă miram ce departe sînt de casă cu ele în mînă. Şi acolo, da, acolo în ultimul pod, pe primul perete care nu mai avea nici o uşă, nici un gol, nici o fierăstruică, stînd agăţată de trei ori mai mare, cu punţii grei, am văzut-o aşa deodată şi de aproape, în podul scurt, pendula noastră acolo în ultimul pod. Mă oprisem de ea şi ea bătea tare de mă speria şi ticăia şi eram aşa de aproape de mă strîngeam spre uşa peretelui ce dădea în podul din urmă. Şi pendula mă asurzea, da, pendula noastră, mai mare de trei ori, asta în amiaza aceea de duminică, strașnică zi de fugă. Mai era colorată, eram la capătul drumului şi după ea, în spatele ei nici o crăpătură, nici un loc de trecere. Colorată, galbenă mai mult, bătuse de 12 ori, mă bucurasem cu spaimă şi mă bucuram sigur că este ultimul lucru că nu se mai poate trece dincolo. Eram obosit şi ea mergea înainte ticăind, îşi rotea brîncile neostenite şi parcă rîdea să rîd. M-am întins lîngă ea, am stat aşa cîtva timp şi mi-a venit să scot mîna iar pe undeva afară, să simt că există afară, poate îmi era teamă din nou într-un fel. Şi m-am uitat afară printre două ţigle. Mulţime de vaci în depărtare păşteau liniştite iarba presturii, da, prestura era acolo, sub mine cu iarba înaltă, sub ultimul pod. L-am văzut şi pe el, orbul cu ochii albaştri, plutind deasupra florilor ca în fiecare primăvară şi deasupra crucilor de pe lîngă malul rîuleţului, ca un fluture uriaş. Vacile niciodată nu-l păraseau şi de aceea oamenii îl socoteau paznic bun, bun de văcar, orbul era poate chiar un fel de sfînt, căci îşi căuta primăvara ochii pe cîmpul presturii. Şi în dreapta, ascuns după Dealul Cînelui, tata o îngropa pe Frunza şi părea foarte grăbit şi plin de o teamă ciudată. Pe drumul ce ducea spre coama dealului în apropierea locului unde drumul întîlnea rîuleţul de unde începeau cele opt cruci de lemn ale văcarilor, în amurgul acela destul de violet şi poate cum eram obosit, am mai văzut neclar, pe jumătate îngropat în pămînt şi praf, un craniu de vacă cu scheletul de la git. Bătea un vînt peste iarba înaltă de lîngă drum şi parcă botul vacii se apleca spre ea cu blîndeţe şi lacrimi în ochi. Şi poate pentru că eram obosit am văzut ochiul vacii umed pe os pe pămînt, pe acel pămînt prăfuit şi albăstrui în amurg. Şi orbul veni acolo pe deasupra, şi stătu cu un genunchi în praf în faţa acelei vaci vechi dinaintea lui. Vîntul apleca iarba spre botul întins şi se mîngîia pe el. Cerul se făcu violet şi tata plecă cu sacul peste cap, înainte, nu spre casă ci mai înainte. Cu lopata pe spate părea un ţăran bătrîn care se duce să caute o comoară. Bătu un vînt mai tare şi mai apăru de cîteva ori pe după dîmbul văiugilor, ceafa şi ţeasta lui lucioasă, prin iarba coamelor aplecate de vînt. Şi niciodată nu am ştiut unde s-a dus atunci. L-am mai văzut trecînd pe lîngă cireada de vaci, bătîndu-le pe grumaz şi trecînd mai departe. Se întuneca încet cu mugete prelungi, cu ceva violet.

strada drăniţată

Dimineaţa în curtea mare era frig, nu pătrundea nici o rază de soare prin crengi. Aveam copaci rămuroşi, stufoşi. De dimineaţă, de pe casa arsă din curtea mică, venea liniştea în curtea mare, şi frigul. Pe pietre erau aburi. La turn bătea de patru şi-i vedeam crucea aurie prin geamul alb şi scorojit. Lucea de departe. Mă uitam la departele ei. Geamul o lungea pe mama neclar. Mama era afară în curtea mică. Era ceaţă. Din odaie o vedeam atunci pe mama aşa. Se scula după a patra bătaie, bang, bang, bang, a patra rară, se ducea, trecea prin tindă şi ştiam că îl unge, ştiam sigur. Bunicul dormea deja pe ladă, dăduseră drumul la vite, toţi nu mai dormeau aici, dormeam doar eu şi mama. Tata nu mai mă vedea de mult. Cînd bătea de cinci la turn, în curtea mică intra o rază, întîi pe craca legată de urboiul de la lucrătoare. Atunci pleca şi mama în sus. Eu plecam în odaie cu el, vedeam că e uns cu albastru, gros. În curtea mică, din colivie, doamna ieşea cu pălăria de lemn şi cu părul roşu aprins şi roşie pe obraji, cu umbrela de soare. Poarta clinchăia, băgam capul afară. Veneau toţi în jos. Îi vedeam şi ziceau, unchiul cu mustaţa zicea tare : Nu mai are mult, mai are două sau trei săptămîni. Se ducea la el. Vedeau ce vedeam şi eu. Nu ştiau că îl văzusem. M-am întrebat de ce l-au adus la noi. Dar nu am întrebat-o nici măcar pe mama. Ea îl ţinea pe vărul cel schiop de mînă, îi dădea o pline unsă gros, el zicea să muşc şi eu, mi-era scîrbă, mi-era frică de el şi să plîng. Lui nu-i spuneam nimic, şi doar era taică-său acolo. Ştiam toţi. La a patra bătaie mama lua circeagul şi ieşea din odaie. Nu întîrzia niciodată. În ultima zi vărul cel schiop a umblat cu ochii adunaţi în sus, în frunte ; mama a făcut curat peste tot. Au venit cu o maşină. Mama m-a gătit şi mi-a dat un corn din coşul cu cornuri proaspete. Au adus o scîndură, au pus-o pe geam cu un capăt, cu celălalt în maşina cu care au venit. Domnii aveau halate albe. Unul credeam că e unchiul, scria datele cu un creion cu ape ca al lui. Mama se ducea peste tot ajuta peste tot ; lumea umpluse şi curtea mare şi curtea mică. Au zis că a răposat. Lumea vorbea pe soptit, m-a durut capul de şoapte, nu auzeam o vorbă, le vedeam doar buzele fremătînd. Mama a luat un circeag plin de unsoare şi a întins-o bine pe el. Şi l-a făcut mic. Ai noştri, care stăteau în odaie cu el, au zis ceva tare, o vorbă, au zis ; l-a oit, l-a oit, şi mama l-a scos dintre cearceafuri, nu-l mai vedeam, l-a pus în maşinuţa cu geam ca cele de-adevăratelea, şi chiar cu roate de gumă şi a pus maşina pe scîndură, la capătul geamului. I-a dat drumul. Au oftat, a oftat şi el, a ajuns la capătul celălalt, aproape de intrat, aproape nu se mai vedea. Mai mişca, avea mustaţa mai albă, era mult îmbătrînit şi i se vedea pe faţă buboiul întins. Odată a luat mîna de pe volan şi a făcut un semn de rămas bun. Lumea umbla cu batistele de pomană, albe, la ochi şi sughiţau şi hîrşîau. El a mişcat, a ridicat mîna acolo în maşină, a zîmbit îngăduitor şi trist. Era ca de foarte departe şi mă uitam la departele lui. Era departe, departe. Unchiul cu mustaţă a luat scîndura, a închis uşa de la maşina cea mare. Maşina a pornit şi l-a dus. Dimineaţa, mama ieşi iar la a patra bătaie. Bunicul se făcu tot mai mic şi-l duse. Au venit domnii cu halatele albe şi unchiul lua datele. Am plîns, bunicul se uitase de acolo la mine, mi-a făcut semn cu mîna micită ca de departe, de foarte departe. Am plîns şi i-am dat la o parte, şi-am ieşit în faţă să mă duc cu el. Se uita la mine lung şi luneca în jos spre fundul maşinii mari. Mama mă ţinea strîns şi mă zbăteam să scap spre el. Maşina a pornit şi l-a dus ; apoi dimineaţa ce-a venit înainte de a bate de patru la turn, mi-am pus mîna pe călcîie şi am ascultat. Prima bătaie venea de foarte departe şi lucea arămie. Am simţit pe deget o asprime şi am căutat ce e. Şi am găsit-o şi la călcîiul celălalt. Erau două umflături cît două puncte, erau negre şi tari. Mama a ieşit în curtea mică şi o vedeam lungă. Avea circeagul în mînă, mă chemă cu cealaltă mînă, lungă pînă în vîrful turnului. Era foarte departe şi mă chema. Stăteam cu palmele încă pe călcîie şi o vedeam. În curtea mică se făcea frig spre curtea mare. Tremuram. Şi mă chema, chiar mă chema.

ANGELA CROITORU

Idolul pămîntului

Oamenii nu trebuie să se întoarcă
în pulbere şi cenuşă.
Nici o formă omenească nu trebuie
să dispară !
Îmbălsămaţi trebuie să rămînă printre vii,
fiecare în postura sufletului care l-a părăsit.

De enigma şi de răspunsul lor
să ne izbim la tot pasul.
În piramide să se înalţe
mumiile de cenuşă petrificată,
ca un monstruos idol al pămîntului.

Rămîi aşa

Rămîi aşa, ca într-o icoană !
Rămîi aşa, la jumătate drum !
Întinsă mîna în deşert !
În gol, piciorul îndoit !
Ghicite rămîie doar
şi neîmplinite, pas şi gest !
Şi timpul, suspendat în ele !
Răstignită fie această sete !
Răstignită fie această foame !

Melcii

După ploaia de primăvară,
bogată, atîtătoare,
din ascunzătorile lor neştiute de nimeni,
din telurica lor nemişcare,
melcii au ieşit cu căsuţele lor răsucite,
cu coarnele mari, febrile
şi neocrotiţi, neştiutori de primejdii,
printre traiectoriile atîtor iuţi şi aprige
mişcări,
moi, uimitori,
se tîrăsc într-o cleioasă încetineală
pe hotarul care desparte mişcarea de
nemişcare.

Boabă de strugure

Boabă de strugure
este cerul

să-l strivești în dinți !

În carnea-i răcoroasă
dulcele se-adună cu acrul
fluidul cu vîrtosul

Stilet îi este claritatea !

Un lapte ca cel al tulpinilor
amar și mortal de viu
ar da la iveală
dacă l-aș scrijeli.

VALERIU SÎRBU

Sighişoara

Furînd, din cînd în cînd, din calendar o zi
mă plimb pe uliţi strîmte de cetate
şi printre umbre lungi şi fumurii
aud cadenţe-n bronz încercănate.

Heralzii s-au topit înspre apus
— prin turlele cu-aromă vişinie —
şi numai ceasul, alegoric, sus
îsi cîntă ecoul grav de elegie.

Rămîn o clipă încremenit şi şters
sub o cupolă de plăsmuiri eterne
şi pe Vlad Dracul îl presimt din mers,
smulgîndu-se din cronicile terne.

Infirmele blazoane de argentit
şi-ascund tăcerea şi rugina-n mine;
par un străjer de veacuri adormit
chemat uşor de stele beduine!

oct. 1969

Rotundul

Echere, pante, nişe şi volute,
mişcări calme, sensuri revolute;
printre plictisul unor forme plate
cu sens obscur-precis, neretuşate,
uşor plutind şi tăvălind tot rondul
a apărut senin şi gol: ROTUNDUL

Rotundul sferei de sub noi, nedefinită,
morgana gîndului din meteor ivită;
rotundul roţii care, între poli,
şi-a strîns grimasele de visători
şi beteşuguri lungi cu ţevi de fier
prin care moartea scuipă foc maşter.

Rotundul de mănuşă dur boxată,
de coapsă fină — catifea — de fată;
de portocală vag portocalie,
de praf de taină strîns în ţăcălie;
regret că locul d'ici cu cel de col'
se schimbă
că sens transfigurat purtăm pe limbă.

Rotundul prins, scăpat, livid, alene,
întemniţat pe grinduri de tireme;
progres, regres, revoltă, gest amabil,
candoare irizată, imponderabil;
mişcări mai noi să iste cînd iritâ,
forme, semantici, utopii, piritâ...

ROTUNDUL — rundul, grundul, prundul —
l-aş vrea triunghiular, iubit-urîndu-l !

Nuanţe

M-am plictisit de-atîta turmalină
svîrlită-n infinit — ca şi un loz —
atunci cînd, pentru mine, luna plină
îşi lasă dedesubturile roz.

M-am săturat de-atîta azurit
stropit pe cer în rec: şi-oftate pete,
ca pe-un mormînt de goţi batjocorit
şi spulberat în vînt pe îndelete.

Sînt torturat de marele rubin
stăruitor plutind prin vene cave,
în timp ce inima abia mi-o ţin
ca far pe stînci, pentru epave.

Şi tremurînd destul, ca altă dată,
de colţii ursului mahmur şi trist
mă furişez în sera cu salată,
să fur licoarne lungi de ametist.

ION PAPUC

Ceară şi galben

Cît de îngăduitoare mai este această
lumină
Şi cum se aşează în straturi subţiri
Peste noi — blînde mumii translucide

Cu moale selenară lentoare soarele îngheaţă
Să sperăm poate ne mai îngăduie desi
În curînd ne vor acoperi galbene frunzele

În vis ţi-am aflat tipătul
Şi cît de galbenă erai şi tu Francesca
Şi parcă mureai pe poteca unui munte
. . . . . .
Amprenta craniului meu amprenta
Sinului tău acolo în munte-au rămas
Sub frunzele putredă ceară

La cosit

Coasele şerpi de oţel pe pămînt
Ţiclesc şerpuind orbitor iar peste ele
Înalte virtuţi — bărbaţii aceia uscaţi se
pleacă
Rugător sub necruţătoarea boltă a cerului
mort.

Cuprinde cîmpul un vaier metalic
În timp ce iarba moare mustind
Amar a alcool şi a ferigă şi numai
Greieri şi turbate vulpi lătrînd senzual

Dacă şi altceva s-ar întîmpla dar numai
Pămînt pe vecie crăpat şi bărbaţii
Aceştia alunecînd după coasele lor

Fulgere oarbe pe cerul senin şi ei
Prin crăpăturile pămîntului rătăcindu-se
Uscate insecte căzînd printre morţi

Sfere rotind

Din pămînt aburul morţii se ridică blînd
Nicio slavă nicio spaimă nicio întoarcere
Între două solitudini ezită poetul oricînd
Iar dintre pulpele tale îşi înalţă capul lebăda
plîngînd

Nu veni nu iubi nu jertfi ziua aşteptată
oricît
Prin alte spaţii Dumnezeu cade surîzînd
Dumnezeul calitate a gîndului şi serafimul
pleşuv
În timp ce jos în văi printre case şi oi
crinul miroase urît

Mai apoi viziunea se-ntunecă moale afund
Luminile pier şi se-aud viperele cum
şuieră-n raze de lună
Dintre pulpele tale molatece lebăda
(sau îngerul)
Îşi înalţă capul plăpînd

În munţi

Fecioare fără sex pe crestele munţilor
A moarte sună din lungile tulnice

Şi cad repezi apele pe sub
Rădăcini de copaci fulgerati

Iar jos în văi găsute femeile
Îşi bocesc copiii morţi înainte de naştere

Numai noi alunecăm din bazalt în bazalt
Lacrimi negre prelinse în pulbere

DESCRIEREA UNUI POET

biografii lirice

Culegerea retrospectivă de versuri, din 1967, *Alfa*, e îndeajuns de restrictivă față de începuturi, pentru ca lirismul lui Nichita Stănescu să poată fi, cu însuși ajutorul său, mai lesne de zugrăvit. Din placheta *Sensul iubirii*, autorul n-a mai reținut decît două poeme : *Marină* și *O călărire în zori* — cea de a doua dedicată tînărului Eminescu. Împotriva titlului și dedicației, *O călărire în zori* nu amintește cu nimic de vechiul model ; în schimb, beția călăririi, via senzație campestră, exultanța virilă și narcisismul barbar ne întorc la Macedonski. Așa cum, în *Marină*, întreg sunetul e macedonskian : „Ci ia-ți calul de căpăstru, pune-ți talpa-n scări și du-te : e o lume-acolo, alta, a copacilor și-a mării. / Păsări albe peste turle trag cu aripa volute. / Se rotește marea-n tărmuri, pietrele țin gustul sării."

Dacă, la poetul *Stepei*, cultul cavalin se leagă de sentimentul spațiului nesfîrșit, pe care Blaga îl atribuia, stilistic, sufletului slav (chiar Macedonski făcea caz de componenta sa rasială), în lirismul acestuia mai întîlnim, ca surse imagistice, domeniul osteologic (craniul, vertebrele, coastele, sternul, clavicula, cubitul, metatarsul, femurul — *Noaptea de noiembrie, Răsmeliță morților)* și întrepătrunderile voluptuoase ale materiei invizibile (suflet, spirit — *Cu morții, Noaptea de noiembrie)* ; or, la Nichita Stănescu, toate acestea revin, căpătînd bine înțeles noi, mai accentuate, originale sensuri poetice. N-am indicat însă tradiția macedonskiană cu scopul de a deschide perspectivele unei ascendențe, după cum nu simțim nevoia de a cerceta puternica influență a lui Vasko Popa asupra tălmăcitorului său în limba română. Autorul *Elegiilor* și *Necuvintelor* există prin sine însuși, prin suflul său liric propriu, restul fiind material de studiu pentru criticii care nu știu să comunice direct cu opera. Totuși, selecția macedonskiană operată de Nichita Stănescu în debuturile din *Sensul iubirii*, ne ajută prin faptul că ne trimit direct înlăuntrul universului său personal. Căci versuri precum : „Cerul era în mine și-avea de orizonturi / curbate coastele spre stern" *(Mișcare în sus)* sau : „Pilnie imensă de trupuri, în mișcare, / trupuri de oameni, trunchiuri de arbori, trupuri de cai" *(Turnare de soare pe pămînt)*, ori : „Dau strigăt de plăcere și strigarea / înțepenește-n aer, ca un pod, / pe care trec retrageri de armate / cu trup verzui, miriapod" *(Descoperirea stelelor)*, ori : „Iar sîntem înscriși într-un cerc, / și nu mai știm de unde începem și unde / ne sfîrșim, în spațiul dat / rezemat pe coloana acestor secunde" *(Basorelief cu îndrăgostiți)* cu toate că includ imensități spațiale, oase, cai, exultanță virilă, răsucesc sensibilitatea macedonskiană într-o lume de forme lăuntrice organizată prin curburi, pilnii, poduri, cercuri și coloane. Va fi, mai apoi, destinul poeziei lui Nichita Stănescu, de a stăpîni estetic lupta acestor contrarii, desvoltate și desfășurate delirant în alte contrarii. Fiindcă iarăși, versuri ca : „De aer ești, de aer sînt. / Unul prin altul ne-ndepărtăm spre poli, / abia ducînd o frunză lipită de vînt, / ca pe brațul unor înotători" *(Spirală albastră, sfîșietoare)*, sau : „Și-ar cădea peste oraș, peste linii ferate, / peste păduri, peste fluvii / o dureroasă ninsoare de trupuri / străvezii, suave, imaginare, și nimeni / nu le-ar bănui" *(Dureroasa ninsoare)*, sau : „Voci joase vorbeau atît de încet, / încît adormeam și mă trezeam între două vocale, / partea nevăzută a insului meu / iluminîndu-se de focuri bengale" *(Pasăre trecînd printr-un nor)* deși includ voluptățile materiei invizibile, dau plăcerii o tonalitate feerică, dulce umană și deloc spectrală și aberantă.

Ciclurile *O viziune a sentimentelor* și *Dreptul la timp* aparțin așa dar unei depline perioade unitare, întru Nichita Stănescu, deoarece corporalitatea mătăsoasă a naturii *(Adolescență pe mare)* și cromatica incantație *(Cîntec :* „Tu ai un fel de paradis al tău") exprimă chiar sensibilitatea diferențiată a poetului, adică sentimentul trăit în viziunea concreteții suave a lumii fizice în general, dreptul la timp neînsemnînd nimic altceva decît dreptul la dragoste, adică la bucuriile și nostalgiile ei implicite, care dau aură imediatului, actualului gustat ca atare. Momentul iubirii e festiv, poetul realizînd nu numai importanța : „Și păsări mari se colorau pe lănci / și pe statui, pe cabluri, peste iarbă... / Luceau intens, presate de un cer / pe care-l începea iubirea noastră" *(Sărutul)*, ci și unicitatea lui : „Noi, locuitorii acestei secunde, / sîntem un vis de noapte, zvelt, / cu-o mie de picioare alergînd oriunde" *(Cîntec :* „Amintiri nu are decît clipa de-acum"). Sentimentele au *puteri*, ele acționează magic asupra naturii, supunînd-o ; erosul convoacă sursele luminii, pentru ca poetul să dispună de ele ca imagini, în jocul său incantatoriu dedicat iubitei : „Vin sentimentele prin iarbă, tîrînd / un soare prelung și o lună prelungă, arzînd. / Îți vor găsi gleznele, îți vor izbi gleznele / cu umbre de fosfor te vor izbi în curînd". *(Înserare marină)*.

Liric prin excelență (ceea ce vrea să spună, sentimental), Nichita Stănescu descompune *cantabil* senzații de echilibru, spre a le transmite celor olfactive : versul „yola aceea dementă" cîntă, pe cînd repetarea prepoziției „după" ritmează mișcarea fizică, creînd totodată o tulburătoare ambiguitate : te strîngeam într-un fel în brațe cînd simțeam mirosul de algă, și altfel cînd simțeam mirosul de mentă — yola se-nclina conform îmbrățișărilor, yola se-nclina conform mirosurilor, care determinau felul îmbrățișărilor. Dar, purtat de sentimente, poetul nu se mulțumește a *cînta* prin imagini, prin jocul lor de nuanțe ; el trece la analiza stării erotice — alchimică desigur — pornind, „obiectiv", de la muzică : „Muzica alegea din mine, ca un magnet, / sentimentul arămiu, sentimentul violet. / Le ridica în sus ca pe niște fire / de iarbă-n încolțire. // Și cine veghea putea să zărească / un cîmp arămiu, un cîmp violet, / de-asupra cărora se desfăcea încet, / șirul nocturn al stelelor palid-albastre, / sub care, / tîmplă lîngă tîmplă, /coastă lîngă coastă, / se-mbrățișară / viețile noastre" *(Muzica)*.

Încercînd, în *Elegii*, să depășească viziunile senzoriale, adică în materie și prin materie, provocate de sentiment, Nichita Stănescu apelează la abstract, așa cum presocraticii gîndeau ontologic natura și adeseori nu făceau deosebire între poezie și filosofie. Trecerea de la haos la ordine, imuabilitatea sau devenirea ființei, elementele și sensul existenței, iată tot atîtea probleme puse cu o candoare glacială — spre deosebire de inzi, care și-au pus problemele cu o nesfîrșită tristețe metafizică. Dar, la poetul nostru, această răsturnare în abstract corespunde contradicției sale sensibile fundamentale dintre chemarea stepei infinite și spațiul răsucit în sine. O sete abstractă pe de o parte și o saturare abstractă, pe de alta. Tentația ideii în lupta cu necesitatea formei : „El începe cu sine și sfîrșește / cu sine. / Nu-l vestește nici o aură, nu-l / urmează nici o coadă de cometă" *(Elegia întîia)*. Întoarcerea în sine, adică în *cochilia* non-existentului : „El este înlăuntrul desăvîrșit, / interiorul punctului, mai înghesuit, / în sine decît insuși, punctul" *(ibid.)* Imitînd profeții, poetul insinuează gnomic : „vor așeza acolo un zeu / ca să ne-nchinăm lui, pentru că el / apără tot ceea ce se desparte de sine" *(Elegia a doua)*.

A treia elegie, „expune" tehnica contemplației poetice, adică a *vederii* creatoare : ca la mistici, avem o „trezire" lăuntrică, o „golire" a privirii spre interior, unde apar „peisajele curgătoare ale somnului." Această „privire", creatoare fiind, inversează perspectivele și cel care contemplă devine obiectul propriei sale vederi, fructul ei, consumat de ea : „Copacii ne văd pe noi, / iar nu noi pe ei. // Ca și cum, s-ar sparge o frunză / și-ar curge din ea / o gîrlă de ochi verzi. // Sîntem fructificați. Atîrnăm / de capătul unei priviri / care ne suge". E ca și cum, spiritual drogat, poetul ar fi căzut pradă viziunilor sale,care îl supun *neantului plin* (căci, înconjurat de o sferă de vid o verzuie tristețe, el a rămas înlăuntrul acestui neant central, unde contemplația e întoarsă în sine — în afara timpului — „criză de timp" — iar, *vederea* a fost transferată de asemeni frunții, tîmplelor, degetelor) și un joc nemaipomenit începe între senzațiile de „golire" și de „umplere" : golirea realului din ființă, ce se petrece nu fără dificultate — poetul se identifică cu obiectele reale spre a le reține, dar în zadar, fiindcă, irealizîndu-se, ele tind să se reconstituie într-o altă ordine a lumii decît cea pe care au părăsit-o ; jocul e de fapt o luptă îngerească, în materialitatea *vederii :* „Camera se varsă prin ferestre și eu nu o mai pot reține în ochii deschiși. / Război de îngeri albaștri, cu lănci curentate, / mi se petrece-n irișI. // Mă amestec cu obiectele pînă la sînge, / ca să le opresc din pornire, / dar ele izbesc pervazurile și curg mai departe / spre o altă orînduire".

În *A cincea elegie* realul se răzbună însă : merele, frunzele, umbrele, păsările, adică *natura*, cheamă poetul la judecata lor : inocent, poetul, care nu poate descifra sensul judecății, e condamnat „indescifrabil" de însăși ignoranța sa, la perpetua „încordare a înțelesurilor în ele însele", pînă la identificarea lor cu realul, adică cu natura — merele, frunzele, umbrele, păsările, ceea ce înseamnă că din cercul său vicios nu poți ieși pe căile lui proprii. Poetul este deci, acum, refuzat de real. E drept totuși că, versurile respective ascund o ambiguitate, căci în al patrulea din ele : „și mă condamnă indescifrabil , la o perpetuă așteptare, / la o încordare a înțelesurilor în ele însele / pînă iau forma merelor, frunzelor" verbul „iau" se poate referi deopotrivă la înțelesuri și la poetul însuși.

Nici *A șasea elegie* nu aduce o rezolvare : afazic, repudiat de înțelesuri, poetul recunoaște neputința sa de a alege „între două schelete de cal". Sensului moral-mistic din poemul *Intre două nopți* al lui Arghezi, Nichita Stănescu îi opune tema acestei elegii, cu estetica sa existențială, a „golirii" și „umplerii", a opțiunii imposibile între neantul plin și realul gol : „Stau cu o lopată în mînă, între două gropi, / și nu pot, în ploaia mărunță / să aleg prima pe care voi astupa-o / cu pămîntul mușcat de ploaia mărunță".

Dar, în *A șaptea elegie*, poetul renunță la luptă, cedează, optînd pentru real, confundîndu-se cu el : în numele merelor, își scuipă sîmburii printre dinții tinerei fete ; în numele cailor, nechează. Declară a fi renunțat la atingerea sacrului (de fapt, falsa mistică, vizionară, a poeticului, nu avea nimic comun cu sacrul) și intră, odată cu realul pragmatic, în delir teratologic : „Intind o mînă, care-n loc de degete / are cinci mîini, / care-n loc de degete / au cinci mîini, care / în loc de degete / au cinci mîini".

Asemenea unui Luceafăr sedus de Cătălina, cel convertit la real e purtat de aceasta, în *Elegia a opta hiperboreeana*, spre ultimul nord al rațiunii (poetul fiind acum alcătuit din „lucruri fixe"), unde femeia vrea să-l „nască viu", căci Hiperboreea e un „mortal" tărîm geneziac, de ape proteice, tărîmul tristeții și orbecăirii. Idealul „minții" își descoperă însă limitele, tot într-o viziune, alegorică : „Se-arată-o sferă cu întunecimi ca munții, / pe care păsările stînd înfipte-n ciocuri, / cu pocnet greu de aripi, o rotesc. // Desigur, idealul de zbor s-a-ndeplinit aici. / Putem vedea mari berze-nfipte-n stînca / mișcîndu-se încet. Putem vedea / vulturi imenși, cu capul îngropat în pietre, / bătînd asurzitor din aripi, și putem vedea / o pasăre mai mare decît toate, / cu ciocul ca o osie albastră, / în jurul căreia se-nvîrte / cu patru anotimpuri, sfera. // Desigur, idealul de zbor s-a-ndeplinit aici / și-o aură verzuie prevestește / un mult mai aprig ideal".

După cum alegorică e și *Elegia oului, a noua :* oul fiind realul, înlăuntrul căruia sinele nu se poate despărți de sine : „Dintr-un ou într-unul mai mare / la nesfîrșit te naști, nezburată / aripă. Numai din somn / se poate trezi fiecare, — / din coaja vieții nici unul, / niciodată".

Problematica dureroasă revine în *Omul-fantă ;* materia, în ideea sa, e consumată de ideea materializată : „El mănîncă o frunză, / dar o mănîncă pe dinlăuntru. / El este în afară pîntec / și înlăuntru gură cu dinți. / Nu se știe cine îl mănîncă pe cine". Ca unică certitudine, moartea e însuși suflul vieții : „Sufletele morților, / sînt atmosfera terestră. / Respirăm sufletele lor ; / sufletele lor își înfig cîte un deget / adînc în respirația noastră". Idealismul hegelian, conștiința de sine a ideii, apărînd poetului ca o pururi dureroasă conștiință : „Retina omului-fantă e lipită / de retina lucrurilor, / Se văd împreună, deodată, / unul pe celălalt, / unii pe ceilalți, / alții pe ceilalți / ceilalți pe ceilalți. / Nu se știe cine îl vede pe cine". Căci ideea nu este decît cercul, închis în sine, al realului. Drept consecință, în *Elegia a zecea*, bolnav de acest adevăr (derivat din *cogito ergo sum) :* „Sînt bolnav. Mă doare o rană / pe care mi-o port pe tavă / ca pe sfîrșitul sfîntului Ioan / într-un dans de aprigă slavă", — poetul, care nu suferă de „boala metafizică" a lui Blaga și nici nu tinde la complexul de superioritate al lui Camil Petrescu, cel halucinat de idei, — delirează înspăimîntat de invazia conceptelor în lume : „M-au călcat aerian / abstractele animale, / fugind speriate de abstracți vînători / speriați de o foame abstractă, / burțile lor țipînd i-au stîrnit / dintr-o foame abstractă. / Și au trecut peste organul ne-nveșmîntat / în carne și nervi, în timpan și retină / și la voia vidului cosmic lăsat / și la voia divină."

Astfel că, îndoielnică poetic, dacă nu zadarnică, se arată soluția dată de cea de *A unsprezecea elegie*, de un optimism convențional : „tu, conținut mai mare decît forma, iată / cunoașterea de sine, iată / de ce materia-n dureri ia naștere din ea însăși, / ca să poată muri".

Marea criză de real, din *Elegii*, a fost prin urmare depășită totuși, poate și prin oboseala ce a însoțit marea tensiune lăuntrică. Nu există însă, în acest caz, alt refugiu decît *poezia* (ciclul *Obiecte cosmice).* O îndeajuns de aspră poezie a resemnării melancolice, în lirismul viril care, la Nichita Stănescu, pune accentul, dintre cei doi termeni, pe primul (lirismul) : în ruine, un chip fumegător *(Autoportret în a patra dimensiune) ;* o lumină slăbită, cuvinte cu sunetul pălit *(Peisaj cu bătrîni) ;* cercetarea, însoțită de plictiseală și spleen, a structurilor fixe *(Raid în interiorul pictrelor) ;* monumente funerare aztece *(Morții) ;* peisaj în declin *(După luptă) ;* monotona reverie, destrămarea *(Riu plutind) ;* împietrirea chipurilor vesnicei iubiri *(Măștile de fier).* Tonalitatea generală a acestui ciclu de după cataclismul ideatic, ciclu bogat nutrit estetic în fiecare din titlurile mai sus amintite, își află suprema expresie prin versurile poemului *Descălecare,* creat parcă de albastrul, „treaz" și „golit", ce lasă să se *vadă* peisajele curgătoare ale somnului, adică de tehnica contemplației, prescrisă de cea de *A treia elegie :* „Și plopii se acopereau cu trupuri de copii ținînd de frîie trupuri lungi, de cai, / și cîte-o pasăre, trecînd, le tulbura plasma verzuie-amestecîndu-i între ei. / Iar cînd se-ndepărta țipind în zbor, / cu penele-ncleiate de un sînge ireal, / fărîmele din plopi alunecau / pe jumătățile de cai, rămase. / O, șanțurile pline de un fum verzui / se înecau, și-abia mai distingeam / în fumul răsucit deasupra lor / cîte un frîu, alunecînd din cîte-o mînă",

Teoretic, pentru Nichita Stănescu, acum, poezia înseamnă act spiritual de maximă elevație, dar suficient sieși, căci, sfînt monstru, se împerechează cu ea însăși, rămînînd grea cu ea însăși, spre a cădea apoi, din înălțimile stelare, pe pămînt ; întoarsă deasupra noastră, ea se spune pe sine, prin cuvinte *(Poezia).* O nouă dramă începe însă, a cuvintelor de care se slujește poetul ; ideea le consumă : „Sînt devorat. Ultimele / le aud sfărîmîndu-i-se-n dinți / cuvintele mele, / ca niște oase ale foștilor părinți" *(Ideea cu gură).* Proprietatea poetului asupra cuvintelor se dovedește totuși foarte precară și altminteri, deoarece ele au existență autonomă : „Cuvintele mă ajung din urmă / pipăindu-mă cu mîini de orb / foarte subțiri, și sunînd sticlos, / de cîte ori izbutesc să-mi atingă / urmele absenței" *(Căderea oamenilor pe pămînt).* Autonomia, obiectivitatea lor, e'n sine aberantă și relația poetului cu ele nu implică mai puține primejdii decît existența abstracțiunilor : „Înhămat sînt / la un car abstract. / Scade trupul meu pe măsură ce / se umflă în mine /măștile rîzînd și plîngînd ale cuvintelor" *(ibid.)* Dacă le stăpînește însă, dresîndu-le ca pe entități rebarbative, spre a se bucura apoi de libertatea lor de el controlată, — între haosul lor înspăimîntător și *cealaltă* orînduire, nu mai puțin neliniștitoare, se interpune semnul egalității : „Somnul cu fierăstraie-n el / taie capetele cailor / și caii aleargă nechezînd cu sînge, / ca niște mese roșii, fugite pe străzi, / de la cina cea de taină". *(Somnul cu fierăstraie-n el)* sau : „O armură singură, mergînd pe tărmul mării / și făcînd un zgomot asurzitor, / ocolită de pescărușI și de suflete / femeiești, ale înecaților" *(O armură).*

Nimic nou, față de toate acestea, în *Oul și sfera*, poetul rămînînd egal cu sine doar prin virtuozitate. Ca și cum *virtuozitatea* ar fi un alt loc de refugiu, după cataclism, decît *poezia.* În *Toamnă, Cîntec* („Sunetele au urechi de iepure și de cîine"), *Greața, Cîntec* („Moare circular cine poate să moară") *Scrisoare medievală, Cîntec* („Coagula tristețea deodată"), *Înger refuzat de păsări* ori *Pe podul din Avignon* (unde claviculele și vertebrele se lasă ispitite de ritmuri delicate și fragile), tot atîtea poeme antologice, resturile din sensibilitate ale crizei de real și ale problematicei cuvintelor transpar ca-ntr-un joc fără miză importantă. La acest calm timp al său, Nichita Stănescu își reamintește idealurile cavaline și virile ale adolescenței macedonskiene : „cînd printre cai eram un sfînt de cal / și tu erai un șir prelung de nimburi" *(Cîntec :* „Această oră o desfășurăm ca pe un șal"), sau : „Mureau în rana mea un șir de luptătoare, / plin de sîngele lor, nechezam, / tu erai nimb și coborai dintre culori — / eram un sfînt de cal nepămîntean" *(ibid),* sau : „Îmi fac de cap, îmi fac de frunze, îmi fac de cai, / pentru săgeți trupul meu este crescut". *(Cîntec :* „N-am mai murit de foarte multă vreme"). Imaginea osteologică s-a edulcorat (s-a minulescianizat) : „cu obrazul pe o pernă mișcătoare / pe un portativ curbat, de oase, nota *do*" *(Alt cîntec).* Metafora e virtuoză, fără consecințe deci : „Singurătatea sparge sticlă pînă tîrziu" *(Simbătă, cu motociclete),* precum viziunea, lucrată și ea, „cu artă" : „De altfel nu mă interesează decît aripile păsărilor / pentru că bat foarte încet, / pentru că bat în interiorul lor, / care este în același timp interiorul timpului. // Aici sînt odăi, camere, culoare, / săli de tron. / Regele păsărilor nu are aripi. / El nu zboară pentru că prin el / se zboară și se dă din aripi". *(Transparentele aripi).*

Fără a fi egal, pe toată întinderea sa, deși, năzuința care i-a stat temei ar fi pretins-o, *Laus Ptolemaei* reprezintă, în opera lui Nichita Stănescu, treapta sigură a maturității, și realizările parțiale sînt pe măsura ambiției. A trecut patosul bărbătesc, al juvenții, au trecut sentimentele exultante, a trecut criza cunoașterii, a trecut plăcerea pură a poeziei, cum a trecut și virtuozitatea subțire. La această vîrstă lirică, poetul își îngăduie să atace temele cosmice și morale cu uneltele bine pregătite de toate încercările subiective și formale ale vîrstelor anterioare. Oasele pot fi invocate acum (și prezența lor de-a lungul noilor poeme rămîne obsesivă), cu patetismul strunit al insului dominat de un etos : „O, voi sumbre păcate față de propriu trup, / genunchi trădător, și umăr laș, / pîntec insolent, coastă / prea fragilă ca să slujești unei corăbii, / stern emoționat pentru nimic, arcadă / încoronînd un ochi miop, bărbie / călcîi al lui Achile, în plină față / implantat, șold / învinețit de greutatea unei săbii / și voi vertebre, cranii ratate / parcurse de singurătatea măduvii. / Tu, beregată, tu draga mea, / tu sclava mea iubită, / tu, rădăcină a copacului numit / „Axios !" *(Expunere).*

În versuri grav și simplu articulate (peste descărnarea exasperată din atîtea *Elegii*), prin care lirismul străbate fără nevoia de a supune neapărat cuvintele unor împreunări incestuoase, într-o curgere lăuntric clasică, poemele răsfrîng într-adevăr sufletul lumii și oglinzile omului : *Menhir* (universul fizic și morbul său, timpul) ; *Repede ochire asupra animalelor* (diversitatea și perfecțiunea barbară a cosmosului, cu corolarul ei, singurătatea umană) ; *Ciudă pentru prea puținele sentimente exprimate în jurul ideilor* (contemplația filosofică a lumii, înalta renunțare) ; *Cîmp* (certitudinea *morală* a sistemului ptolemeic) ; *Aleph la puterea aleph, II* (precarul sens al sensului) ; *IV* (eternitatea clipei, în trăirea afectivă) ; *VII* (ataraxia candidă a poetului matur) ; *A inventa o floare, I* (solitudinea poetului între cuvintele de el îmblînzite) ; *Certarea lui Euclid, IV, V,* (imuabilitatea — angoasantă — a lumii eleate).

Filtrată de vîrste așa dar, formularea poetică din *Laus Ptolemaei* se prezintă ea însăși ca un filtru pur liric al gîndirii. Uneori, ca o constatare meditată : „Sînt vapori de aer ce curg în clădiri / prin găurile clanțelor grele. / Linia mării e dreaptă, menhiri / se scufundă în mine, portocale / strivesc sub pași, înaintînd, / împotriva timpului curgînd. *(Atmosfera).* Alteori ca o constatare incitantă prin paradoxul ei — îngăduit gîndirii poetice : „Un număr în viteză este mai mare / decît un număr care stă" *(Aleph la puterea aleph, VI),* sau : „Numele sînt abstracte, / Cea mai mare viteză a lor / este viteza cea mai abstractă" *(Ibid.).* Iar alteori ca o constatare delirantă, vizionară : „Spun că sînt pești de sunet, în vorbire, / că îi putem pescui cu undița / Declar că sînt smaragde și porfire / încoronînd literele // Surd, surd, astupat de apă / în care n-au mai căzut îngeri, de mult, — / Și cal cu bot lung care nu se adapă / din cuvinte" *(Cîntec de scos apa din urechi, II).*

Primul exemplu, deși alătură date obiective și subiective, situează poetul în fața complexității unitare a cosmosului real, în care timpul se integrează ca o componentă imanentă ; al doilea exemplu exclude, în sine, prezența poetului, căci constatările nu sînt decît paradoxuri de sine stătătoare ; al treilea exemplu implică numai poetul, deoarece constatările reflectă exclusiv zona sensibilității lui. Împreună, ele configurează aria formală pe care se desfășoară lirismul acestui poet. Dar, de la crisparea *Elegiilor* la confruntarea metaforică a sistemului ptolemeic, deci a realului fix și riguros, arta poetică a lui Nichita Stănescu și-a desvăluit toate tonalitățile. Între

I. NEGOIȚESCU

(Continuare în pag. 7)

ARHIVA ARGHEZI

Vania și Domnița

În peisajul spiritual și în atmosfera casei noastre două nume umpleau treptat un spațiu sufletesc : Vania și Domnița... La început păreau coborîți din basmele spuse de măicuța, seara, înainte de culcare — în orice caz Domnița trebuia să fi fost o domniță adevărată și Vania un viteaz cu paloșul de foc ! Numele lor, de la o vreme însă, ieșiseră din povești și într-o zi parcă tata a spus: „după amiază vin Gherghineștii la noi !"

— Domniță, a strigat Mițura deschizînd ușa la ora așteptării musafirilor. Ești frumoasă ca o zînă !

Probabil că și eu bînguiesm ceva, că toată lumea a rîs, dar în mintea noastră de copii cele două personaje de povestiri căpătaseră lumina unor chipuri într-adevăr fermecătoare...

De pe atunci Domnița și Vania, care se mutaseră la Brașov, erau întotdeauna asociați lucrurilor gingașe, momentelor delicate, gîndurilor pline de frumoase înțelesuri și ani de-a rîndul Mărțișorul devenise și pentru ei o patrie de poezie și visare.

Dintre însemnări și proaspete aduceri aminte, culeg, emoționat cîteva: „Vania este un poet întreg care suferă în versul lui cum suferă și în viață, mai ales de la o indiferență locală și, aș zice chiar colegială... Poet de vocație, poet în toată adevărata accepție a cuvîntului, Vania e întîi și-întîi un om drept, un om bun, un om căruia e fatal să i se-ntoarcă invidia și răutățile din jurul lui, care sînt și în jurul nostru... El are lîngă el pe Domnița, care-i o scriitoare cu pana încă nu suficient de încrezătoare în puterile ei. Condeiul ei se poate oricînd lua la întrecere și cîștiga, față de multe alte condeie afirmate în literatura noastră feminină..." (Din însemnările anului 1965).

Cu cîțiva ani în urmă, Arghezi și Paraschiva le-au făcut soților Gherghinescu o vizită la Brașov. Domnița și Vania nu se așteptau ca, deschizînd ușa, să fie îmbrățișați de gospodarii Mărțișorului.

— Doamne ! E-o minune ! a exclamat Domnița uluită, dînd să îngenunche în pragul ușii. Ziua asta trebuie să o crestez neapărat în pragul acestei case !

O întreagă după amiază de povestiri frumoase. Ceasuri agreabile răstălmăcind vremuri și evenimente trecute. Evocări ale timpului cînd Vania colabora la Bilete de papagal *și cînd Domnița se războia cu o seamă de intelectuali ai unor momente cînd literatura lui Arghezi era negată. Amintiri din epoca pamfletului „Baroane", din zilele cînd apăruse „Cîntare omului" și „1907"... Domnița a și recitat cîteva dintre poemele „Cuvintelor potrivite" și, contrar obiceiului de a nu-și asculta versurile, Arghezi n-a întrerupt-o pe Domnița decît cu o discretă bătaie din palme, reținîndu-și, ca și Paraschiva, o lacrimă la coada ochiului.*

Moment unic pentru un scriitor : Domnița și Vania i-au citit cîteva dintre autografele date pe o serie din cărțile apărute, la care Arghezi a răspuns jumătate în glumă : „O dată, cineva, un fel de gazetar mi se pare, necunoscîndu-mă, mi-a spus cîtindu-mi cîteva dintre titlurile cărților mele, că... Arghezi scrie curățel !... Dă-mi voie, dragă Domnită și iubite Vania, să cred, după cele ce ați citit, că tînărul de-atunci avea, oarecum, dreptate !..."

Domnița era pasionată după literatura lui Saint-Exupery, traducătoare fiind a unor pagini de mare frumusețe literară, adăogate altora transpuse inteligent în românește. Discuțiile au alunecat din nou spre epoca Biletelor de papagal.

— Dacă mă mai îndrăvenesc puțin, poate la primăvară încercăm să scoatem din nou niște „Bilete". Mă gîndesc la un fel de caiet săptămînal, numai de poeme, adică versuri și poeme în proză, gîndindu-mă mai ales la colaborarea provinciei care este cam nebăgată în seamă. Observ niște mișcări de idei care cred că o să dea ceva. Trebuiesc adunate și puse frumos pe hîrtie ideile astea...

— O să venim și noi să v-ajutăm, completă Domnița plină de entuziasm. Vania o să scrie poezii și eu o să găsesc ceva de făcut acolo !... numai că o să vă cam asalteze foștii colaboratori...

— Păi, unul mi-a și propus să scoată el Biletele în locul meu !... Îmi și asigurasem un loc de incapabil în titlu : Director ! *voind revista să o conducă el. L-am refuzat și el s-a supărat. De atunci trece pe trotuarul celălalt cînd mă vede, iar la Academie, cînd ne întîlnim, că între timp a devenit și academician, se face că are treabă prin alte colțuri...*

Răsfoiesc o pagină din 14 martie 1928, data cînd Vania trimisese primele lui versuri la Biletele de papagal *și cînd Arghezi le publicase încrezător în steaua lui. Sînt versuri de la care a pornit lunga și frumoasa prietenie literară :*

„De mine, viața par'că se desprinde,
Că te aștept și tu nu vii. nu vii...
Privirile îmi rătăcesc pustii,
Cu braț de neguri noaptea mă cuprinde"...
(Singur)

Una din întîlnirile ultime cu soții Gherghinescu purta umbra neființei — la moartea Paraschivei, în celula albă a spitalului din Otopeni. Apoi alta, cu o umbră și mai adîncă — la moartea lui Arghezi... Și, mai apoi alta, care s-a petrecut pe nestiute și pe tăcute, ca în frumoasele taine ale florilor — la trecerea Domniței printre nori și reîntoarcerea ei în basmele copilăriei. A fost o dată... a fost o domniță și un voinic, Vania. Domnița nu mai este pe pămînt, iar în vana lui Vania cerneala e mai neagră ca niciodată...

Barutu T. ARGHEZI

breviar

GEORGE MUNTEAN

Cercetări literare

Debutul editorial al lui George Muntean se realizează prin 12 studii, unele cu aspect de eseu, altele foarte „documentare", în sensul bun al noțiunii. Un studiu, sintează asupra unor puncte de vedere, fixează o perspectivă în problema sistematizării artelor. Tot despre arte și deci tot un articol de estetică este și cel despre G. Călinescu *și artele, apărut și ca prefață la antologia „G. Călinescu — Scrieri despre artă" pe care G. Muntean a îngrijit-o. De G. Călinescu autorul se ocupă și în eseul „G. Călinescu și vocația teatrului". Recent a mai publicat și un mic studiu despre manualele didactice ale marelui istoric și critic literar. Trăind o vreme în preajma lui G. Călinescu, G. Muntean are avantajul de a-i fi descifrat și contextele biografice ale operei și de acest mare avantaj beneficiază și lecturile sale din Călinescu.*

Prin studiul Eminescu în lumina unor documente noi *se afirmă ideea că și micile documente (manuscrise, mărturisiri, consemnări, articole din presa de provincie, etc.) contribuie la definirea și la cunoașterea unei personalități, deși Călinescu minimalizase uneori acest balast documentar, rămînînd la marile manuscrise numai. G. Muntean încearcă să reconstituie din micile documente ale arhivelor din Botoșani, nu biografia eminesciană, revelată de Călinescu atît de esențial, ci să aducă prezări de amănunt utile mai ales specialiștilor. Unele documente se referă mai mult la familia Eminovici. În treacăt ne simțim obligați să discutăm o unică selecțiune a acestui studiu axat pe documente și mici informații din presa timpului. Bazat pe faptul că la 1880 Veronica Micle îi scria Harietei Eminovici la Cernăuți, că aceasta din urmă îi scria lui Maiorescu de acolo, că se păstrează un plic pe care Eminescu notase adresa Harietei la „Institutul de fete al D-nei Catargi din Cernăuți" și mai ales că într-un ziar local se publică un prospect al acestui institut de educație, autorul ajunge la concluzia că la 1880 Harieta se instruia în această școală particulară. Ne întrebăm numai dacă la 1880, la vîrsta de 27 de ani ai Harietei, ea mai putea figura printre elevele unui pension, unde de regulă elevele nu depășeau 20 de ani ? Deoarece Harieta scrie lui Maiorescu în 17 noiembrie 1880 că „e datoare d-nei la care* locuesc" *credem că e vorba pur și simpul de plata unei chirii, sora poetului locuind acolo pentru vrun tratament medical și nimic altceva. Poate fusese în acest pension cu mult înainte și nu există încă dovezi în acest sens, iar acum (1880) în baza relațiilor stabilite anterior, își găsise o gazdă.*

O mențiune specială trebuie să facem pentru articolele de folcloristică literară din această carte, Paremiologie, Folclor meșteșugăresc francez *și mai ales pentru* Meșterul Manole *— lectură experimentală. Printre contribuții se numără și prezentarea unui* cronicar necunoscut *al Bucureștilor, contemporan cu Văcărești, Ioan Dobrescu.*

VIOREL ȘTIRBU

Cortegiul

Cartea de față e o povestire din categoria literaturii absurdului. În permanență asistăm la un dialog între realitate și aparență. Chiar numele personajelor sînt declinări ale unor rădăcini onomastice ce evoluează schematic. Se amestecă realitatea din jurnale intime sau compuneri epice cu epica reală a romanului, ajungîndu-se pînă la antiepică. Un capitol se rezumă la o propoziție și jumătate : „Autorul nu-l scrie pentru că este superstițios. Cu-i nu-i place, n-are decît să !" E vorba de capitolul al XIII-lea. Nu lipsește nici specularea obsesiilor. Unele capitole sînt curate teste patografice. Drama libertății absolute a personajului liant al acțiunii (nu spunem personajului principal), Iacob Stan e insolubilă. Personajele trec prin angoase iar ideile lor nu fac decît raiduri efemere în ceata incalificabilului. Paginile intitulate „Serviciul de pompe funebre" sînt grotești ; unii critici, analiști ai fenomenului literar al absurdului ar spune că se încadrează într-un „neogrotesc". Aceste pagini ni se par totuși cele mai reușite din roman. Viorel Știrbu are o vocație a gotescului cenzurat de spiritul său analitic. Chiar primul capitol al romanului derutează anunțînd o carte de analiză, impresie care dispare pe parcurs.

Proza din Cortegiul *merge pe drumul deschis de prima sa carte („Un septembrie frumos") din 1967.*

LECTOR

OCTAVIAN PLATON: „Puşa", „Balonul" şi „Un actor neînţeles" —trei schiţe uscate. Cuviincioase, cu frica lui Dumnezeu şi cu gura pungă, într-un cuvînt, bune de citit în zi de post.

ION: Vrei un răspuns serios. Fragmentul de roman intitulat „Oglinzi paralele" nu mi-a plăcut. Stil gazetăresc (gazetărie închinată ştirilor de umplutură), dialog banal. Doreşti să nu mă ascund înapoia cuvintelor. Perfect. Această carte la care lucrezi nu ţine de literatură. Nu era mai bine să o dăm pe glumă?

CORNELIU PISLARU: „Începuturi" e o bucată pe care ai scris-o ca să ne smulgi două lacrimi. Prin '920, dac-ai fi ecranizat-o, ar fi leşinat toată populaţia feminină din Delea Veche pînă-n Giuleşti. Azi nimeni nu-şi mai dă ochii peste cap atît de uşor. E greu, dar nu mai vrea lumea să leşine. Timpuri grele, nu?

GH. STOICA: „Iubire mincinoasă şi proastă" mi-a dovedit că trădarea-n amor e lucru de crimă care face din om cîrpă. Nu mai departe decît Bebe al dumitale. „Săptămîni la rînd i-a plouat cu cenuşă vulcanică pe inimă". Şi-a mîncat burgsa, şi-a vîndut haina, dar iubita tot nu s-a-ntors la el. Să-ţi spun ceva: suferinţa din amor e nimica toată pe lîngă suferinţa ce-o încerci după lectura a douăzeci de pagini pline cu „O, bietul Bebe, iubirea lui era frumoasă, şi ea nu se uita la el ca la un chior".

VIORICA SASS: „Odisseea unui curcan şi a unei raţe" duce lipsă de varză călită.

NEBU: Îţi satisfac dorinţa şi redau mai jos un pasaj din poezia „Să nu încerci!".

„Destinul lumii e în mîna forţii
Şi forţa este însăşi lumea.
Cînd războiul va apare
pe o culme fără vîrf
Lumea va cunoaşte moartea fără să zică nici pîs.
. . . . . .
Să nu încerci să doreşti
Ci încearcă să trăieşti"

WILENSKY CRYSTYNA: Reproduc în întregime „Vara":

„Anotimp frumos
Foarte călduros.
Zile cu soare
Înăbuşitoare.
Mii de însetaţi
La căldură lăsaţi
Foarte potolitoare
Sînt răcoritoare
Ce caniculare
Sînt zile de vară!"

Bucata n-are nici-o valoare. Am reprodus-o fiindcă se potriveşte cu sărbătorile de iarnă.

Fănuş NEAGU

DUMITRU ISPAS — Ploieşti. — Prea vizibile influenţe din Vlahuţă. În poezia „O, stejar, stejar ce tremuri", dezvoltaţi ideea înrudirii omului cu plantele, reamintindu-vă de „acel timp îndepărtat" cînd viaţa pe Terra se manifesta în forme primare: *Într-un timp cînd o celulă / Ne-mbrăca pe amîndoi* / (dv. şi stejarul, adică n.n.) *Cînd în stadiul de gastrulă / Ne-ndreptam spre ere noi*". Neconcludent.

STOIAN PETRU — Bîrlad. Am reţinut doar: *E o tăcere găsită / numai în zăpadă / cînd sînii tăi ca două talgere / încep să mă cumpere / cu acelaşi preţ să mi te vîndă*". În rest, mult mai slab.

ION POPESCU — Constanţa. Poeziile dv. sînt un fel de proză elevată: *Tîrziu, într-un timp fără ore / la un ceas al iubirilor ultime / pe treptele abrupte / ce coboară pe plajă (...) Nemişcat / fără niciun gînd / cu privirile pierdute / într-o noapte fără cusur / ascultam murmurul valurilor etc. etc.* Atît, şi nimic mai mult.

MIHAI LĂU — Botoşani. Mai realizată poezia intitulată *„Alcoolici"*. Cele mai slabe: *Cu lună, Cîntec.* Mai trimiteţi.

M. H. — Bucureşti. Aveţi un scris microscopic (nu e o judecată de valoare!). Remarc poeziile *Conjunctive* şi *Subiect (pentru o clasă de retorică).* Mai trimiteţi, dar nu uitaţi să le dactilografiaţi.

VIOREL VARGA — Sig-Sălaj. Tinereţea dv. (19 ani) e un atu considerabil şi el nu trebuie irosit. Poeziile trimise fac dovada unor evidente înclinaţii lirice şi totuşi niciuna încă nu m-a convins pe de-a-ntregul, astfel încît să mă determine s-o propun fără ezitare publicării. Sînt convins că acest lucru se va întîmpla într-un viitor destul de apropiat, dar să nu forţăm lucrurile. Bucuria unui debut concludent (chiar dacă vine ceva mai tîrziu) compensează chinurile aşteptării. Cred că puteţi scrie şi mai bine. Neapărat, reveniţi.

BIANCA MIREŞ — Someş Odorhei. Poezia în care aţi plasat un „Trece Nimeni visător" iese evident din discuţie. De altfel e şi slabă. Cea de a doua, mult mai bună. Ca şi Nina Cassian vă răspund: Mai trimiteţi.

CÎMPEANU MIHAI — Fălticeni. Din *Dicţionar* reproduc: *Zori de zi, zori = nu întîrziaţi la servici + flori* şi *Cerneală = amară, vară lungă, tutun puţin.*

În scrisoarea care însoţea aceste profunde meditaţii, reproduceaţi (pe un ton glumeţ — ameninţător) o vorbă de spirit a lui Victor Eftimiu: „Sînt modest dar cu o condiţie: să se ştie". Ei bine, se ştie. Sînteţi mulţumit?

MATACHE GH. — Vrancea. Prea naive. Nepublicabil.

Cezar BALTAG

POŞTA REDACŢIEI

PROZA POEZIE

versuri

GELU IONESCU

Lovituri

Odată pentru suflet
odată pentru inimă, nu-i mai prejos
odată pentru tinereţea fricii
şi dacă-i aşa, încă odată pentru bătrineţea
de după frică.

Odată pentru morţi
odată pentru strămoşii dezamăgiţi
odată pentru copiii dezamăgiţi şi pentru
tot ce seamănă cu zămislirea
se mai cuvine odată pentru zămislire.

Odată pentru proştii-răi-veseli
odată pentru marii-dulcii-trişti
odată pentru cei în cutremurată tăcere
şi încă odată pentru cutremurata tăcere.

În sfîrşit, odată pentru toate, ultima
care să pună capăt dezgustătoarei
supravieţuiri,
ultima oară — te lovesc!
Iată, din moartea ta, eternule, îmi tot fac
o inutilă datorie...

Dar dacă tu

Dar dacă tu,
tu care-mi întinzi mîna, arătîndu-mi
tu care stai deoparte şi mă faci să cred că
vrei, cu adevărat, în clipa aceasta, să te
apropii
o veşnicie dacă te-aş privi aş crede
tu care vorbind singur, de departe-ţi văd
buzele
şi chiar în acea aşteptată, neliniştită
secundă în care-mi zic:
acum voi auzi, în sfîrşit, tot ce spune,
atunci
îţi văd de la început de departe buzele
mişcîndu-se
tu care mergi cu paşi repezi şi eu te
urmăresc,
te urmăresc din curiozitatea nesăbuită de
aventuri
înalte sau simple singeroase aventuri
ce mă fac să nu sufăr
tu care mergi grăbit şi eu nu voiesc
să te ajung niciodată
fiind curios să te demasc, aventurierule,
să te demasc
tu care aştepţi, sigur pe tine, aştepţi
iminenta sosire
şi eu stupefiat de siguranţa ta aştept
să aştepţi
tu care vorbeşti, aştepţi, alergi şi arăţi
drept, aţintit, fără ezitare...
Dacă tu nu ştii, nu spui, nu aştepţi,
nu arăţi nimic?
Dar dacă tu nu exişti, ca şi mine?
Dar dacă el...
Dar dacă eu, chiar eu, chiar el, chiar tu
Dar dacă persoana a patra singular?

FLORIAN PETRUŢ

Într-un anume fel

Într-un anume fel sînt bucuros
că se roteşte astru după astru
că port cinci degete la mînă
şi-un ochi perfect albastru
că toate s-au închis pe dinăuntru
iarba în iarbă argila în argilă
şi că am fost lăsat afară
din prima zi de clorofilă
că se transformă totul se transformă
că aurul alunecă-n neaur
că pomii se iubesc cu pomii
c-o să iernez în corn de taur
sînt bucuros sînt bucuros
că n-o să moştenesc pămîntul
şi că urechea mea din prun
a început s-o bată vîntul.

Poate-aş fi vrut

Nu vreau să plîng nu vreau să sper
poate-aş fi vrut să fiu un munte
o rece lamă de jungher
săgeată nimerind în frunte
statuia zeului de fier.

Nu vreau să plîngi, nu vreau să plîng
mi-ar fi plăcut să fim ca pomii
o iederă la polul sting
şi mult mai verzi în noi atomii
să ne iubim să te sărut
pe creanga verde şi pe gură
pe viitor şi pe trecut
pe unitatea de măsură
să muşc din lemn ca dintr-o coapsă
să-ţi cadă ghinda-n soluri grase
să fi ţinut în doi pe umeri
acoperişele de case.

CLAUDIU MITAN

Din umbra...

Din umbra clopotului cristal în urechi
se retrage ultima alcătuire a robului spre
meleaguri de brad
cunoscînd o lungă cădere la fiece fluturare
de vină în slava organelor voastre.
singur
mai singur ca legea păzindu-şi uneltele
aduce răvaş de-mpăcare
şi nu acesta e lucrul ochilor voştri
şi pînda în coapsele voastre
şi anotimpuri mai bune la însămînţat
acum dintotdeauna cu dîra corăbiilor
se sărută
trageţi la maluri
o vreme e grasă cîntînd în pedunculi
şi lui o ninsoare în scoică sub frunţi
calcaroase
ecoul întoarceţi
fi-vă-va ospăţul cu laudă mai mare.

Ci vino...

Ci vino
oricum la foşnetul brazilor
după o taină îngheaţă faţa ta
cumpănă la marile solstiţii
pe potriva palmelor ierburi amare şi gură
de prunc înălţind
rizibilă faptă aceasta
ca o plimbare de cranii sub lucitoarele săbii
ca o migraţie dus întors în cocorul efigie
cu floare sîngerindă-n cioc
şi mai rizibilă devine ea
de-ţi plimb spre faptă ultima dovadă
o prelingere
o spargere de lacrimi la cristalul
făpturilor tale.

DIANA LIVIA BOGDAN

Simfonie

Crestele frîng în triunghiuri
Albastrul,
Roşul se stinge în evantaiul
Depărtărilor;
Pe sub muche de deal, trece
Pasărea
şi cenuşiul paşilor ei plînge.

Acolo unde îşi împlîntă tăişul
Înălţimile,
Zăpada nu e niciodată albă.

Undeva

Undeva, negrul e fulgerat.
Şi-a luat zborul
tipătul sufletului.
Undeva, albastrul picură coral...
Tipătul sufletului
s-a frînt.
Între negru şi albastru,
sînt lame de cristal.

MIHAI TECLU

Cîntec.

Surorile gemene
au să mai semene?

Surorile vitrege
au să mai intrige?

Căstele familii
'n ale lor cochilii

Linogravuri de MARIANA POPA

DAN CIACHIR

Acele seri

Frumoase acele seri
cînd scade tumultul oraşului
absorbit.
Aţipesc fabrici şi lumini.
Dinspre cîmpie răzbate vuietul ierbii
în creştere.
Şi un cer năuc apropiat cu grijă
pînă tamponează cu botul
sticla ferestrei.

Splendide acele seri.
Vecinii trăind în armonie
plănuiesc călătorii
şi dezbat
viitorul copiilor
care dincolo
silabisesc teme.

Ceaiul se află depus în ceaşcă
ziarul abandonat pe noptieră.

Cicatrici din nou ivite şi semnele
la numărătoare.
Scatandrice priviri scapără retina.
Frumoase-s serile de îndîrjire personală.
Muşchii încordaţi
dentiţia parcă
numai din incisivi alcătuită.
Frumoase serile de îndîrjire personală.

încă sparge-vor
candela largelor

vase de fier
ce uruie-n cer,

şi care nu-s,
şi care nu-s,

vase de lemn,
vase de bronz,

vase de lemn,
vase de bronz?

Va veni un înger,
singurul sînger,

materie pură
fără drog şi ură,

şi va ninge,
şi va ninge,

peste cele gemene,
peste cele vitrege,

şi au să vină,
lumină din lumină,

vasele de fier,
vasele de fier,

vasele de lemn,
vasele de bronz,

vasele de lemn,
vasele de bronz.

GRIGORE ALBU-GRAL'

Graminifera

Păsătoarea de grîne
Dormitează în prat.
Vremuie anul şi luna şi ceasul,
Vin vijelii de zăpadă şi vînt
Păsătoarea de grîne
Dormitează-n pămînt.
Împrejur
Sînt tanagre de zeu îngropate.
Uitarea le plînge
Fiinţă cu chip de parfum
Lepădată în drum.
Tanagre, tanagre, tanagre!
Apolo-n mînie lovi cu piciorul
Şi vinul se scurse
Cînd sparse ulciorul.
Păsătoarea de grîne
Fecundează ogorul.
De la an de la lună şi ceas
Un sublim putregai
Şi năluci au rămas
Să ne tulbure visele noastre
Albastre, albastre, albastre!

ŞTEFAN MIHĂILESCU

Arşiţa

Din depărtare se aude melodia
în după amiaza caniculară,
ce te îmbie la sieste placide...

Trapa cade şi mă-nchide
în întunericul respingător.
A doua zi, totul era veştejit,
pînă şi omagiul postum al florilor.

Toamnă

Brumar a ruginit corole.
incendiul amorf a cuprins natura.
M-am născut în acest amurg
Cu nostalgia plecării
şi timpul a săpat brazdă,
adînc pe obrazul tău.
Cutele, drumuri cu şleau.
Din gîvan,
Cărarea-i nostalgic iradiată.

VICTOR NISTEA

Clonţul lunii

aramă de clopot auzit-am: o cită!...
Din pleoapa umedă picură liniştea sferelor
albastre
şi stropi de lumină se preling
peste fruntea mea acoperită de presimţire:
Ca o pasăre vii peste inima împietrită
şi-n pîlpîitul aripilor albe ca florile e sfîşierea
cerului:
şi roşii ca focul sînt buzele subţiate
ce-ating trandafirul cu petale de flăcări.
Pe mîinile tale se joacă seninul şi-amurgul
şi visul şi tremurarea.
O, lujerii aceştia i-am cuprins fără ştire
şi-ardeau ca doi fluturi ai intimităţii
în Dumnezeu:
înfiorare şi nebunia, poate numai
fluturi în trecere?
Ori numai comunicare de la o stea
la o floare
şi inima coborîtă-n altarul îndoielii
şi în moarte:
e numai clonţul lunii.

Liniştea trandafirului

e liniştе în trandafir
şi-n petala ce se zbate încet ca o mutenie
de lebădă
o, pleoapa mea învolburată de lacrimile
morţii:
o, liniştea morţii cită nebunie ascunzi!
şi greierele ajuns în acele turnului
iară-mi acopere glasul.
o, liniştea pietrei aurite
ce adîncă şi tremurătoare, agonie?
aud liniştea
mai grea decît pietatea
şi însăşi fructele nopţii.
noaptea.

ALEXANDRU CARASTAN

Sătească

Durere trunză de fiere
Nici nu moare nici nu piere
Prinde inima din om
Precum iedera pe pom
Şi-l strînge şi-l inconjoară
Boală veche şi amară
Numai toamna îl mai lasă
Cînd rîde vinul pe masă
Şi prin vînturi codru-şi pierde
Frunza neagră, frunza verde...

descrierea unui poet

(Urmare din pag. 6)

Sensul iubirii şi sensul certitudinilor imaginare din *Laus Ptolemaei*, care sînt, fireşte, aproximative, fiindcă sînt lirice, creşte chipul interior al unei opere literare.

Există, apoi, în *Necuvintele*, dincolo de aluviunile acestei opere, dincolo de lupta sensurilor cu realul pe care îl macină şi de care ele sînt la rîndul lor măcinate, şi dincolo de autoflagelarea întru verb a poetului devorator de substanţe eterice, sintetizate, toate, într-o *Inscripţie nedescifrată*: „Trecea foarte repede rîul, deşi / numai el era de faţă, tot timpul. / Fiind de faţă el trecea / cu faţă cu tot, astfel / ne sărutam cu gîturile retezate / Cuvintele tale şi cuvintele mele / erau lipite, pentru că / locul din care se năşteau / era unul şi acelaşi pentru amîndoi / Zeu cu două trupuri şi fără cap / astfel alergam tropăind / din patru picioare, / cu patru mîini rezemîndu-ne de ziduri / Trecea foarte repede rîul, deşi / numai el exista / Existînd, el trecea cu existenţă cu tot. / Astfel rămîneam singuri, înfrigurati / dormitînd în aceeaşi rotulă / la mijloc fără culoare, / la margine fără sunet", un lirism sentimental dens, alimentat exclusiv de afecte, fără imixtiuni ideatice, neamenintate de vidul noţiunilor acţionînd ca incubi, dar un lirism fructificat de multele pe rînd lepădate („Am dormit pe un tăiş de sabie, osos, / pînă mi-a devenit şira-a spinării"). Poetul e în sfîrşit singur şi nu singular („Nevăzut trec prin nimeni, prin alţii / cu monstrul meu personal merg la pescuit" — *Mă fac nevăzut*), renunţînd a-şi mai problematiza singurătatea, trăind-o pur şi simplu, ca dat existenţial ce-i poate încorona însul prin chiar faptul că i-l subminează şi astfel i-l face sensibil lui însuşi: „Sînt aşteptat de către o ventuză / m-aşteaptă dintele cel alb rînjit / cel al leoaicei, stînd lehuză / cu foamea transformată-n mîrîit" *(Arta poetică)*. Iată de ce, „problemele" de odinioară au devenit, în conştiinţa sa afectivă, simple umori — ale artistului: „Prea repede se schimbă ceea ce numim / stări de spirit, / e ca şi cum acelaşi mim / într-o cazarmă ar adormi mereu / în şirul nesfîrşit de paturi suprapuse din lăuntrul meu" *(Mim)*.

În *Bufonul şi moartea*, în *Legea*, în *Ciocîrlia de la Austerlitz*, această solitudine acum dobîndită face meditaţia mai puţin chinuitoare, dar mai amară, în sensul că fibrele unui *întreg uman* vibrează cu acea tonalitate joasă, gravă, sumbru personală, moartea nemaifiind decît sorbitura unicei guri; în sensul că tristeţea orînduirii umane vine din limitele proprii individului care le resimte; în sensul că omul suferă pentru că înălţarea *sa* e coborîrea *sa*, în aerul *său*, pe pămîntul *său*, cu respiraţia şi vedeniile *lui* date în propria-i clipă, mult prea grea de trăire. Sentimentul singurătăţii nu piere şi nici măcar nu scade, cînd iubirea încearcă să lupte împotriva lui: „La despărţire mi-ai făcut un semn amical / cu mîna foşnind ca o frunză / Sufletul de paianjen, sufletul de cal, / se destrămau încet ca o pînză / sau ca o umbră de potcoavă, însîngerînd / fiecare secundă din apropiere" *(Memoria asasină)*, sau: „Mi-e sufletul culcat pe colţi de lupi. / Devine loc dunga subţire de tăcere / şi de sub palma lată a mea, umărul tău / cu şuierat de tren se smulge-asurzitor / spre un tunel, spre vid, spre hău, / spre-un chip neinventat, trăind în viitor" *(Minie lentă)*.

Conjugate gîndului, veninului meditativ ce-i pătrunde integral fiinţa, pentru ca astfel poetul solitar să-şi aibă locul în curgerea totului care-l mînă şi îl petrece pe el însuşi, în sînul plinului pustiu universal, — simţurile s-au încărcat, participînd la mişcarea generală, adunînd în ele parcă toată masa naturii menită să-l înghită şi să-l piardă în chiar plinul ei respingător şi devorant: „Apar sferele bolnave, buboase, livide, / împingînd cerul nopţii, apăsîndu-l într-o parte. / Devin umede fusele pomilor, devin lichide / şi curg, asprele lucruri, pînă departe. / Să stăm pe bănci şi să privim prin aerul umed / întoarcerea Fiului risipitor, / îl recunosc după înfăţişare, după sunet / şi după felul în care mor, / păsările de noapte, de-asupra lui / şi după frigul plin de reptile amfibii / încolăcîndu-mi-se pe călcîi, / pe glezne, pe tibii"... *(Contemplaţie)*

La pragul acesta al *său*, cosmosul îi apare lui Nichita Stănescu întocmai ca o uriaşă plantă carnivoră, care consumă lent şi rece omul contemplator.

victor eftimiu

Miniaturi

Sfîrşit de toamnă

Mă-ntorc tîrziu, spre ziuă, pe drumuri
dezolate...
O frunză ţipă jalnic în vîntul care bate.
Nu-i nimeni la fereastră şi nimeni nu-i pe
stradă
Pe cer aleargă norii în sombră cavalcadă.

Aleargă norii vineţi, balauri, codri nave
Ce vin să-mi obosească privirile bolnave...
Mă-ntorc tîrziu... La mine o inimă nu bate
Nici şoareci, nici speranţe : pustiu...
singurătate...

Pe ziduri joacă umbre, se-nalţă şi se lasă
Pereţii-s reci şi umezi... A fost un mort în casă?
Pe streşini umblă vîntul, cu paşi de
somnambul
Se-adună, se desface, se-ndoaie ca un sul.

Se zbate, strigă, urlă, suspină ca o mare...
De ce-i aşa de tristă a vîntului chemare ?
Mă-ntind s-adorm... zadarnic... Încet se face
zi...
Ca mîne fi-va iarnă, ca mîne n-oi mai fi !

Te duci şi tu acuma...

Şi mîine or să rupă crengi albe din grădină...
Cu flori de myrt, pe tîmple, te vor găti, —
şi-apoi
În cîntec de nuntă, să n-auzi cum suspină,
Să n-auzi cum suspină iubirea dintre noi...

Mai lasă-mă odată să pot privi, fecioară,
În ochii tăi albaştri şi clari ca un izvor
În care Dimineaţa, plecîndu-se uşoară,
Surîde Primăverei ce trece-n apa lor...

Te duci şi tu acuma izvor de viaţă nouă
Senină dimineaţă a zilelor de Mai...
— De ce-ţi apleci privirea ? De ce ţi-s ochii-n
rouă ?
Te-aşteaptă fericirea ce-atîta o chemai !

Vei fi şi tu femeie ca primăvara, vară...
Deasupra tuturora aceleaşi legi domnesc :
Să nască flori şi roade copacii ascultară
Căci floarea se deschide şi mugurii pocnesc...

A-mbătrînit şi femeia de ceară...

De mult... în vitrină... şi seară cu seară,
Cu buze carmine, subt lămpi, surîdea.
Surîde şi-acuma, din smalţ şi din ceară,
Femeia cu părul mai lung decît ea.

Parisul... Noi, tineri... De mult... Mai trăim ?
Uitată şi veche în noua lumină, —
Peruci pentru baluri într-un ţintirim, —
Femeia de ceară tronează-n vitrină.

Cu buze albastre, cu mîinile hîde,
În racla de sticlă, beteală şi prund
Şi astăzi, spectrală, subt lămpi, mai surîde...
Dar noi, în oglinda verzuie din fund ?

Cad florile de gheaţă

Cad florile de gheaţă, cad mereu
Albind şi drumuri noi şi vechi morminte...
An nou, pe sufletul bătrîn şi greu
Pe cîntecul mai vechi ca Dumnezeu
An nou pe nerostitele cuvinte...

Înnoptare

Se lasă negură adîncă
Pe-ntregul zărilor cuprins,
Dar apele păstrează încă
Lumina zilei ce s-a stins...

În ţara ta

În ţara ta sînt alte vînturi
Şi flori şi fluturi pe vălcele,
Lumina cerului e alta
Şi-n ţara ta sînt alte stele.

Parfumuri vagi, necunoscute,
Culege vîntul pe coline
Şi alte murmure împarte
În largul zărilor senine.

De-aceea porţi în ochi mai multe
Tristeţi, ca-n ochii celorlalte !
De-aceea, poate în alte ritmuri,
Porneşte pieptul să-ţi tresalte .

Cînd împărţim singurătatea
Şi calmul trist al înserării.
De aceea porţi în păr miresme
Mai tari ca-n părul orişicărei !

De-aceea mi-ai pătruns în suflet
Mai mult ca orice adorată,
Şi faci ca-n alte suferinţe
Înfrînta-mi inimă să bată !

Candele stinse

Cînd ies din templul credincioşii,
Ca într-un suflet de poet,
Se sting luminile încet
În candelele verzi şi roşii...

Poemele ? Lumini ucise
Oglinzi cu luciul aburit
În care soarele-a murit
În care dorm atîtea vise...

În strofe reci am adunat
Avînturile mele-nvinse,
Asemeni candelelor stinse
Într-un altar întunecat...

Afrodita

E larmă pe ape şi-n ceruri e larmă :
Se zguduie marea şi norii se darmă.
Arar, cînd tăcerea o clipă-i stăpînă,
Cînd şoaptele — marea departe îşi mînă,
Un vînt se stîrneşte din larguri de ape
Şi valuri de valuri le saltă aproape,
Le-ncheagă pe toate într-unul mai mare,
Îl duce spre bezna de negre hotare
Şi-l mînă nebunul, îl poartă spre stîncă,
Îl saltă odată cu larmă adîncă
Şi-odată cu pocnet şi vuiet şi vaer
Şi plînset şi şoapte — îl spulberă-n aer...
. . . . . .
Se mlădie spuma în albe dantele,
În cîntec de ape, subt zîmbet de stele.
Sus, cerul albastru : jos, marea senină :
E pace pe mare şi-n cer e lumină.
Din zările lunii coboară o rază,
Un val se ridică în taină s-o vază.
Iar luna-l sărută, şi pleacă pribeagă,
Şi-n valuri albastre o zînă se-ncheagă...

Ca s-alung singurătatea

Ca s-alung singurătatea unei nopţi fără
sfîrşit,
Din cărbuni şi din jeratic un castel mi-am
făurit.
Cresc în flacări zeci de turnuri, ziduri,
poduri şi grădini
Poleite în argintul înstelatelor lumini.
Ard bogate candelabre în fantasticul castel
Azvîrlind lumini de aur, de zmarald şi de
oţel.
Alintîndu-se-n lumină trec perechile în şir,
Castelane-mpurpurate, cavaleri gătiţi în fir.
Rîset, cîntece, lumină, umplu largul cer
senin
Strecurate prin fereastră spre albastrul
baldachin.
Într-un turn, uitat în umbră, cu privirile
în vis
Stă domniţa-ngîndurată — aşteptînd un sol
trimis.
Solul vine.
Noaptea trece.
Iată : balul s-a sfîrşit...
Visătoare, ea se scoală şi suspină :
„N-a venit !...“

Cîntec din Macedonia

Colo, pe vîrf de munte, e un izvor senin,
Acolo turturele în orice seară vin...
Şi vin, şi vin stinghere din cerul depărtat
Să soarbă din uitarea izvorului curat...
Acolo vin cerboaice cu ochii plini de dor
Şi beau, să-şi uite soţul ucis de vînător.
Mioarele se urcă pe munte sus, să bea
Să-şi uite mieluşelul răpus de-o mînă rea...
Şi fluturii se-nalţă cînd florile se duc,
Acolo-şi uită jalea stingherul pui de cuc.
. . . . . .
Am fost şi eu acolo... Izvorul l-am secat
Ca să te uit pe tine — dar tot nu te-am uitat !

Cîntecele mele...

Cîntecele mele au plecat pe mare
La un loc cu emigranţii de la noi
Calomfir de-acasă, printre foi,
Printre haine, busuioc şi iarbă mare
Ţară nouă, lume bună, alte stele...
Au plecat pe mare cîntecele mele !

Am închis în ele plînsu şi dor de ducă
Smulgeri din pămîntul ce le dete zbor
Cine-o să le cînte ? Cui să-i fie dor ?
Lacrima de mîine cine-o mai usucă ?

Ţărmuri nouă, grijă nouă, altă inimă aproape...
Cîntecele mele au plecat pe ape !..

Val de-a rostogolul şi din val în val
Batere de lună, — aceiaşi de-acasă...
Frunţi îngîndurate în palme se lasă
Un bătrîn încearc-o doină din caval,
Şuier de uzină din zări îi răspunde...
Cîntecele mele au murit pe unde...

Primăvara

Vin puhoaiele în şir
Duc cirezi şi clăi şi porţi
Iar pe deal, în cimitir,
Ape hoaţe fură morţi...

Noaptea pe Sena

Ce sombră şi largă tristeţă se-ntinde
Cînd picură ploaia pe ape-n surdină,
Cînd picură ploaia pe apele negre,
Pătate departe cu stropi de lumină...

S-aşterne atuncea imensa tristeţă,
Din nopţile toamnei răsfrînte în mare,
Tristeţea ce doarme în inimi cernite,
În vieţi risipite pe-a crimei cărare...

Letargic adoarme oraşul în ploaie
Şi turlele-n noapte răsună sonore :
Pierzîndu-şi ecoul pe ape, departe,
Oftează, în turnuri, tîrziile ore...

S-ascund vagabonzii subt vechile poduri
Şi bolta se umple de zgomote stranii :
Şi mîrîie cîinii ascunşi în unghere
Şi-aleargă, speriaţi de lumină, guzganii...

Vînătoare

Pe miriştea de-atîta vară istovită
Mai trece toamna, cu împuşcături...
Tăcerea, ca o pasăre lovită,
S-a dus să moară în păduri.

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Nichita Stănescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII“

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
50 (398)
Sîmbătă,
13 decembrie 1969
8 pagini — 1 leu

Dialogul generațiilor

Fiindcă s-a vorbit atît de mult despre solidaritatea tuturor generațiilor de scriitori, de la cei foarte tineri, sau, de pe acum, numai tineri, sau mai puțin tineri, sau tineri încă, în sfîrșit, pînă la ceea ce nu îndrăznim să numim bătrînețe, din cauza realei tentații a talentului de a voi să rămînă nealterat de trecerea timpului, e bine să discutăm totuși și despre ceea ce face ca o generație să se deosebească de alta, în mod firesc, angajînd un dialog în cadrul aceleiași epoci, cadru judecat, dialectic, în mișcare. Un dialog presupune neapărat două păreri care se confruntă, după bine cunoscuta tehnică socratică de scoatere la lumină a adevărului. Altfel, din solidaritatea proclamată superficial, fără a-i studia mecanismul adevărat, — care, ca al oricărui organism viu, e alcătuit din părți și din contrapoziții sprijinindu-se reciproc, — ne-am face un idol fals. Se știe cît de ușor poate fi susținută o dogmă. Se știe, din istoria omenirii, cît de greu răstoarnă spiritul critic dogma constituită și cîte jertfe cere această răsturnare. Se știe, iarăși, că optimismul iresponsabil, optimismul nătîng este tot atît de păgubitor ca și scepticismul profesionist, și unul și altul umbrind bunul nostru cel mai de preț: luciditatea.

Socotind numai deosebirea de experiență dintre un scriitor care n-a împlinit treizeci de ani și un scriitor care a împlinit cincizeci — talentele și puterea lor de lucru și de observație considerîndu-le, ipotetic, egale — spațiul istoric și politic ce-i separă unul de altul, creează prin el însuși o problemă de înțelegere, atît între ei, cît și de înțelegere a unei realități surprinsă în două momente diferite de desfășurare. La aceasta se adaugă stilul, iar stilul ca modalitate a formei creează o altă problemă tipică, de generație: problema limbajului, a mesajului, a situării omului în lume. Aceste note distinctive — necesar contradictorii, în dialogul generațiilor, slujind pe căi proprii, aceeași idee, ideea ce ne-o facem despre destinul culturii noastre și despre dezvoltarea istorică a țării noastre — aceste deosebiri dinamice de interpretare nu trebuie trecute cu vederea. Îndrumarea de partid încurajează, în spiritul creator al ideologiei noastre marxist-leniniste, tocmai această diversitate de stiluri, care exprimă, în esență, diversitatea existenței, lupta pentru calea cea mai viabilă de afirmare a adevărului și omului. Solidaritatea reală a generațiilor de scriitori nu se poate întemeia decît pe această atentă diferențiere a fiecărui talent, pe schimburi curajoase de opinii, pe respect, dar nu și pe îndulgență sau pe practicarea somnolentă a unității. Un scriitor face mai mult parte din breasla sa, și e mai prezent în această breaslă, cînd stă față în față cu sine la masa de lucru, înaintea lumii pe care și-o imaginează. A fi solidar nu înseamnă a te înțelege cu celălalt, *oricum*, această rigoare aplicînd-o mai întîi asupra ta însuți, desigur.

Literatura noastră tînără, afirmată în ultimii ani, a căpătat, prin această inevitabilă, fericită ciocnire și promovare a formelor mai bune de expresie, o notă aparte, un *caracter*, relevat recent de un bătrîn profesor din străinătate care studiază limba și literatura română. Acest caracter nou adăugat la ceea ce înainte a fost trainic făcut, constă — după domnia sa, ca cercetător obiectiv și prin știința profesată și prin faptul că are toată distanța cuvenită, netrăind la noi — într-o mai mare și nuanțată privă asupra realului, într-un fel „mai nervos" de a nara (se referă la proză) mai exploziv, mai veridic, stări reflectînd însuși procesul accelerat de creștere a existenței și culturii noastre din ce în ce mai complexe. Observațiile domniei sale se refereau și la „mutații" petrecute în cuvinte, în nuanțele lor, la dislocări spectaculoase ale sintaxei, ca efect al efortului de a surprinde în alt mod situațiile noi ivite, o anumită grabă, o anumită bruschețe, semn al sincerității, care nu totdeauna e calofilă, avînd prea mult sau prea multe de spus. Cît timp s-a scurs în literatura dumneavoastră — totuși atît de tînără — de la fraza lui Alecsandri, atît de previzibilă în geometria ei de floare de gheață, atît de frumos articulată (aș spune paralizată, dacă n-aș comite o impietate). Nu o sută, aproape o mie de ani!

Acest salt uriaș al generațiilor, această accelerare a timpului în literatură are loc datorită posibilității dialogului și extraordinarei eliberări de energie spirituală, declanșată de revoluția noastră. Solidaritatea scriitoricească, dincolo de orice altă interpretare, implică această confruntare de păreri diferite în limitele talentului, substanței pe care vrei s-o comunici și ale forței de lucru. Ea depinde de însăși condiția scriitorului, de a rămîne sincer, combativ și critic în spirit, legat de realitatea în continuă prefacere a țării sale, de c-și transmite mesajul cu o prospețime artistică neatinsă de rutină.

E

GH. POPESCU și NUNI DONA — FRESCA ISTORICĂ

Coșmarul

Rătăceam parcă printr-un oraș al cîinilor.
Cîini, mulți cîini treceau pe stradă
Unii într-o parte, alții în alta.
Toți aveau la subțioară o servietă
Și treceau importanți, într-o parte și alta.

Mirarea mea n-ar fi fost atît de mare
Și nici spaima ce m-a lipit de ziduri
Dacă din privirile pe care ni le aruncau
N-aș fi înțeles că servietele lor
erau din piele de om.

Geo BOGZA

Opinii

Timpul debutului

Numărul debuturilor consemnate săptămînal de presa literară este, evident, mult mai mare decît fragmentele de roman sau prozele de altă natură ale autorilor cunoscuți. Din acest punct de vedere, s-ar putea aprecia că revistele vădesc mult mai degrabă caracterul „ultimei literaturi" decît ar putea-o face librăria sau editura. Vreau să spun că ceea ce se publică în reviste trebuie sau ar trebui să reflecte starea literară a generațiilor noi, tendințele prozei. Dar ce reprezintă o tendință? Presupunînd loaială și acoperită profesional selecția redactorului de proză, putem oare considera cantitatea de scrieri poposite în redacții literare „tendință"? Se poate lua oare hotărît o atitudine pro sau contra față de un text pe care mult mai adesea descifrăm semnele căutării decît ale maturității literare?

Cred că problema debutului literar este etern aceeași ci numai poziția observatorilor este variabilă. În cîteva împrejurări recente, la radio, la televiziune, în presă, am luat parte la discuții sau am citit articole al căror text suna alarmant de sensibilizat în legătură cu o așa-numită supraproducție privind debuturile literare, literatura începătorilor în general. Se vorbește tot mai adesea de „timpul debutului", de „debuturi premature". Desigur, ne bucurăm că populația fluctuantă din coloanele revistelor literare este în creștere constantă vădind o tot mai mare atracție pentru literatură. Că vîrsta acestei populații coboară tot mai jos, către timpul adolescenței școlare. Nu-mi închipui deloc că se poate cineva îngrijora sincer de faptul că în tot mai mare măsură tineretul se îndreaptă spre problemele artei și literaturii, spre problemele creației literare, încercînd o pătrundere a lor reală și nu formală, chiar dacă nu întotdeauna încununată de succes. Votul acesta spontan al generațiilor foarte tinere pentru domenii în care starea de conștiință este mai evident decît aiurea fixată la confluența tradiției cu actualitatea imediată, mie mi se pare a fi un fapt salutar. Mi se pare mult mai important să observăm progresul, starea de entuziasm în care se consumă debutul literar decît să observăm totul ca pe o diluție amendabilă. Dar în fața acestui flux masiv, nici revistele, nici editurile, deci nici redactorul nu vor abandona criteriul de selecție artistică, spiritul critic, ținînd — bineînțeles — seama că se află în fața unor individualități în formare, care trebuiesc înțelese și sprijinite pentru a se defini.

Critica literară este adesea aspru cercetată pentru felul în care consemnează debuturile. Mă întreb dacă un debut oferă suficient de multe garanții pentru a justifica mai mult decît o consemnare? Fiindcă cine își mai amintește de atît de multele debuturi ale atît de multori astăzi bine cunoscuți autori, debuturi comentate foarte ambițios la vremea aceea de către critică și astăzi aflate în totală desuetudine? Nu vreau să spun prin aceasta că scrierile tinerilor trebuiesc părăsite cu totul, nu, ci numai că judecățile de valoare nu pot și nu trebuie să sune categoric că atitudinea față de debutanți trebuie să fie mult mai adesea așteptătoare decît tranșantă, mult mai de îndrumare decît de interdicție, bogat nuanțată psihologic și plină de tact. Fiindcă acceptînd realitatea debutului, acceptînd faptul că prima proză și chiar prima carte de proză înseamnă mult mai adesea o stare de reprezentare intuitivă, o stare gemă în care direcțiile talentului și forța inteligenței artistice încă nu s-au desprins de sensibilitatea primară, nu s-au desfăcut încă de presimțirea realității, acceptînd deci condiția debutului obligatoriu ca pe o stare de căutare, vom ști sigur că singura noastră atitudine cu putință este răbdarea, măsura și simțul perspectivei talentelor.

Sânziana POP

CRONICA LITERARĂ

gheorghe pituţ

OCHIUL NEANTULUI

Concluzia care se desprinde imediat la lectura ultimei cărţi a lui Gheorghe Pituţ, **Ochiul neantului,** este aceea că arta i se dezvăluie poetului ca expresiune a unei atitudini morale, in-formarea estetică a unei credinţe etice. Cele două forme ale conştiinţei sociale — conştiinţa morală şi cea artistică — au, după cum se ştie, o autonomie relativă, care le face să nu trăiască nici într-o totală ignorare reciprocă, nici într-o rigidă interdeterminare, încît la un anumit nivel să fie posibilă devorarea uneia de către cealaltă. Ordinea morală a lumii presupune cultivarea binelui şi evitarea răului, aceste concepte fundamentale suferă o evoluţie recognoscibilă în timp şi semnificaţia lor univocă asupra oamenilor indică o treaptă a progresului ; spre deosebire de această ordine, etică a lumii, valabilă numai dacă poate fi recunoscută în dinamica vieţii istorice, concrete a oamenilor, adică ea devine un imperativ general într-o anumită epocă, de cele mai multe ori întărit prin legi juridice, obiectul contemplaţiei estetice are o altă soartă. Fără să depindă exclusiv de timpul care i-a dat naştere (moartea acelui timp atrăgînd în acest caz şi moartea tuturor formelor subordonate sieşi), opera de artă se dovedeşte, prin polivalenţa implicaţiilor sale, o realitate de sine stătătoare şi, mai mult decît un mijloc, un scop. Abia după ce s-a constituit ca o formă a sensibilităţii cu finalitatea în ea însăşi, opera poate să ne transmită cîte ceva din viaţa morală, filozofică, politică sau religioasă etc. a timpului istoric în care a apărut.

Am spus la început că **Ochiul neantului** este o carte cu un program restrictiv moral, în care poetul nu se dovedeşte de loc nici cavaler al apocalipsului, nici profet al nimicniciei, aşa cum ar sugera titlul. Neantul ar însemna aici cultivarea exacerbată a ceea ce omul are patimă trecătoare în sine, cenuşă spulberată în cele patru vînturi, dacă el nu se supune exigenţei unui ideal moral care să-l depăşească şi deci să-i supravieţuiască. Expresionismul etic al lui Gheorghe Pituţ, cu o remarcă pentru tehnica metaforei plasticizante, tinde spre o purificare a omului sofisticat de artificiile vieţii moderne printr-o întoarcere spirituală către mediul său natural, printr-o supunere la legile firii. Aceste legi sînt figurate de vatra de lumină a străbunilor, de viaţa lor exemplară întru bine şi adevăr. Modalitatea prin care poetul figurează acest ideal este a efectelor contrastante între albul implicit al gîndului şi negrul explicit al imaginii, încît, dacă mijloacele ne vor apare întunecate şi din tărîmurile dezolării, să nu ne înşelăm în privinţa scopului urmărit, nobil şi mobilizator. Austeritatea morală a poetului, pentru a-şi împlini destinul, merge pînă la intoleranţă închizitorială nu numai cu degradarea peisajului şi a oraşului reificant, ci şi cu a semenului văzut ca o proiecţie a răului din sine. Noaptea, întunericul, iată mediul propriu unei vieţi în păcat şi în moarte, departe de lumina creaţiei divine care şi ea a uitat să mai privească faţa acestei lumi : „Să văd cum moare ziua — / ce pedeapsă ! / Cînd crîngurile Soarelui / seacoperă de larve negre, / matricele sînt roase / cu tot mai multă furie / de o privire neagră, / încep să umble paturile vechi / prin case, / un colb gălbui atacă / luminile gălăgioase / . . . / lucrarea lui îngăduie / să văd şi muntele din faţa mea / şi un puhoi de omenire / care iese / zvîrlit de greaţa nopţii în lumina / ce nu se vede niciodată / căci valurile ei sînt zgura sfîntă / ce curge peste noi / cînd rugineşte Dumnezeu / în cuibul nepăsării" (**Lumina**).

Unele hrube întunecate şi suplicii grozave din **Ochiul neantului** au acest scop moral : proiectul unei vieţi în lumina curată a virtuţilor strămoşeşti, o sotereologie în tradiţia creştină cu un Isus umanizat şi un dumnezeu indiferent. Poetul „coboară în părinţi" trăgîndu-şi de aici energia purificatoare ,tradiţia înseamnă pentru el pămîntul natal şi, în tendinţa sa de spiritualizare, cioplеşte imagini greoaie ,telurice. Dacă „veşnicia s-a născut la sat" poetul întors la matrice, şi avînd sentimentul acestei forţe neobişnuite pentrul omul citadin, tratează soarele ca pe un obiect familiar : „e-atît de-aproape soarele / că poţi să-l torni pe pîine / ca mierea dintr-un stup" (**Satul**). Dar sosirea nopţii readuce chinurile şi „un miriit strecoară teama-n somn", la fel cum pragmatismul halucinant goleşte voinţa omului de a se elibera prin ceea ce are mai nobil, prin spiritul său: „pămîntul sună / şi totu-i numai faptă / sub norii care nu cunosc cuvîntul" (**Sub nori**).

Poetul are nostalgia brazilor, a dealului, a pămîntului transilvănean, dar această regresiune sentimentală nu se realizează în ritmuri lente, melodioase, ci cu o dîrzenie amară şi scrîşnind din dinţi. Dizlocat din mediul său rustic, natural, iată-l cum ne apare într-un **Cîntec,** de această dată ceva mai omenesc, de parcă vocaţia sa mesianică ar fi suferit o înfrîngere : „Grav muritor prin metropole, / încăpăţînat / ca un podiş transilvan / voinţa mea poartă / un trup / pe străzile globului. / . . . / Nepăsare . . . / dar numai o clipă / şi iarăşi / ochii mei plini / de o milă eternă / văd ca din turnuri / cum curg cheltuindu-se / popoare pe fluvii bolnave." Cetatea, loc al pierdiţiei în tradiţia literară a semănătorismului, îi apare ca o sodomă blestemată, cu toate obiectele puse să alerge după sărmanul om, dar aici expresia nudă, fără lamentaţia de la începutul secolului, imaginea grotescă a spunerii directe, transmite mai curînd complexul de reificare, deşi salvarea încă mai este posibilă : „În pivniţele somnului / bărbaţi cu cîrpe negre / peste gură / îndeamnă scaunele / împotriva noastră, / se string încet pereţii, / tavanele coboară, un rîs gîlgîitor / ne-nfundă apă în timpane, / sărim din paturi brusc, / pe străzi / maşini fără şoferi / ne iau la goană, / mai mulţi de jumătate neam pierdut, / clădirile greoaie / aleargă-n urma noastră, / neaşteptat răsare / **un Om** şi ne arată / cum ard oraşele / în care ne lăsarăm vlaga" (**Lucrurile**).

Alte cîteva poezii se structurează, în esenţa lor morală, pe o coordonată politică, de atitudine directă într-o realitate social-istorică. Ele sînt, prin tehnica lor simplă, aparent naivă ca propoziţiile copiilor, nişte întrebări tulburătoare sau, dimpotrivă, prin sarcasm şi otravă, blesteme capabile să nimicească. Iată, din prima categorie, un **Monolog,** un mod de a-l urma pe Hamlet în tehnica mistificării revelatoare, pe cît de aspru, pe atît de fermecător-infantil : „Parc-am mai fost / prin locurile acestea, / ne-au mai umbrit / aceşti măslini, / tu parcă semeni / cu un rob de-al meu. / Cine domneşte / peste noi acum ? / E înţelept ? / Crezi c-aş putea înnebuni / aflînd / că nu sînt eu / cel care sînt?" Şi iată un pamflet împotriva arivistului, fără nimic sfînt, doar cu orgoliul surd cu care-şi sapă drumul de sobol: „Niciodată, / ţie nici o răsplată, / te-arăţi atît de rar, / în loc abil să fii / rapid / pe trepte, / sus la geamuri / cu capul plin / de vînturile-ncrederii în sine, / chiar pînă pe acoperiş / sfidător, / alături de drapele sacre, / tu scormoneşti însă perpetuu / cu un orgoliu surd / pe dîrele din care / lumina-şi umple / sîngele de sănătate, / şi eşti precum un om / în gura căruia / un înger cîntă ca-ntr-o casă, / dar prin pereţi cîntarea / alunecă / din ce în ce mai adînc / pe vinele-ntunericului, / noapte bună !" (**Sobolul**).

În afara poeziilor cu o finalitate transparent morală, politică sau religioasă (ultimele, după cum am mai arătat, urmărind tot idealuri morale, dar printr-o simbolică din zonele sacre, ale credinţei, pentru marea lor circulaţie) şi care, în modalitatea lor generală, s-ar putea grupa sub zodia expresionismului etic uzînd, în limbajul lui Blaga, de metafora plasticizantă, există, în **Ochiul neantului,** şi alte piese de o factură diferită. Chiar dacă deosebirea acestora din urmă faţă de cele dintîi nu se referă numai decît la problematică, cu premize reductibile mai mult sau mai puţin la propoziţiuni inteligibile, ele sfîrşesc prin a se scufunda într-o baie de lumină fantastică, cu sensuri multiple, dar incerte, încît refacerea lor univocă devine inoperantă şi zadarnică. Aceste poezii, fără a pretinde că ar avea o iradiaţie şi forţă de atracţie a mesajului mai presus decît versurile cu un tel direct, explicit, duc o rezonanţă specială prin aceea că substanţa formală se converteşte într-o finalitate proprie, fără alt scop decît acela ce şi-l conţin în sine. Nu înseamnă că pornim la o vînătoare de vrăji sumbre, dar citărm aici poezia **Semne,** pentru misterul şi nedeterminarea chiar în determinarea gestului final venind dintr-o teroare estetică autentică : „Din masa unui om / pe cînd minca ieşiră / trei şerpi cu flori în gură / şi-au început să scrie / cu trupurile lor / o pildă veche. / Pe scaunele goale la-nceput / se sprijinea cîte o mînă, / din paturi atîrnau / sub giulgiuri cisme pline, / iar ochiul sting, dintr-o icoană / era murdar, de sînge ; / stăpînul a ieşit / tiptil afară".

Ultima carte a lui Gheorghe Pituţ, **Ochiul neantului,** ni se impune ca un argument de o sobră ţinută estetică pentru vocaţia reală a poetului de a-şi considera arta nu numai în perspectiva finalităţii sale proprii, ci mai ales în aceea a edificării morale a omului, un mijloc de purificare a acestuia pe drumul tonifiant al binelui şi adevărului.

Dan LAURENŢIU

breviar

SEBASTIAN REICHMANN
Geraldine

Sebastian Reichmann cultivă şi el o poezie a „dicteului" provocat organizîndu-şi cu destulă rigoare spontaneitatea şi fluxul verbal. Cu puţină bunăvoinţă poeziile lui (atunci cînd spun cu adevărat ceva) por fi „descifrate" şi chiar gustate : Poezia pe care o scriu după crimă / e un fragment din poemul scris după dragoste / nu am recitit scrisorile tale despre cer / rochia ta minunată cu care aş cîştiga premii / nu mai înseamnă nimic aici în fundul grotei / voi avea grijă de cort să nu adăpostească / nechemaţi cum am grijă de portretul contelui / sebastian. *Poetul afişează răceală şi detaşare :* Ce vreţi, asta e lumea / Doi morţi din partea tatălui / Sanatoriul încurajat al uitărilor / Copacii înfrînţi sub streanguri / a doua zi după război mai verzi / Azi-ieri, ieri-mîine, subţiri trubaduri // Dacă mîncaţi portocale ce faceţi cu cojile / dacă dormiţi ce faceţi cu tibiile voastre imense / dacă folosiţi ochii : închis ; deschis / dacă iubiţi numai iubiţi *(p. 14)* ; Vă spun că e tîrziu e frig şi învingătorul / oricum nu ajunge pînă aici / veţi afla victoria mîine din ziare *(p. 19)* ; şi despre dragoste ce-aş spune / Mai mult decît de stilul Empire / Deşi sînt om. nimic omenesc nu mi-e străin / Totul e atît de simplu : bărbaţii cer zahăr, femeile zahăr / Scaunele cu prea multe picioare sînt oameni / Apoi voi încerca să cred şi pentru voi / Cînd am intrat mai aveam de ales / Nimic nu lipsea din tine / Părul mai albastru îl iubeam *(p. 11) dar în spatele acestor panouri ironice şi amare se ascunde un sentimental care dramatizează:* Acum cînd tu ştii tot cînd ştii / cum fugeam din Sud cu pielea de şopîrlă în jurul inimii / şi orb cu cununa de spini învelită în cîrpe / ferindu-mă de văluri de perdele / blestemînd bătrîneţea munţilor şi luxul lor linguşitor / neînţelegînd limba din văi imposibilă pentru cei care / nu simt sub tălpi Fericirea şi Descoperirea şi Inchiziţia / strînse în perdele de iarbă / pe care se odihneşte şi visează trupul fragmentat al vraciului / obosit şi sătul de ştiinţa irosită în tinereţe / o pasăre aduce răspunsul obişnuit al cerului : / vraciul să se odihnească să viseze să doarmă mult / să se întindă să înnece uscatul să sece marea / să cuprindă să stea lipit de iarbă să aştepte / o pasăre care aduce răspunsul obişnuit al cerului : / vraciul să moară în iarbă cînd. tu ştii tot. *Disimularea şi poza ca atitudini poetice cîştigă tot mai mult teren în rîndul debutanţilor. Rămînc de văzut în ce măsură vor reprezenta ele un cîştig pentru Poezie şi, mai ales, în ce măsură aceşti autori captivi încă de manierei amintite vor reuşi să-şi consolideze nişte voci aparte deosebindu-se nu atît de ceilalţi poeţi, cît ei înşişi.*

TRAIAN FILIP
Vîntul din faţa soarelui

Începutul romanului e încărcat de preţiozităţi. După ce, într-un stil reportericesc literaturizat, autorul încearcă să ne demonstreze că „nimic nu e mai tulburător decît o traversare a Moldovei în accelerat" facem cunoştinţă cu protagoniştii : un bărbat şi o femeie. Bărbatul vorbeşte pe tema idealului de frumuseţe la hinduşi, pe tema anarhiei ca şi pe alte teme, se extaziază în faţa trusei cu cosmetice a femeii şi în faţa femeii însăşi, declarînd : „Nimic decorativ, numai esenţialul a rămas şi a rămas într-un asemenea mod, încît nici nu mă mai gîndesc la nimic atunci cînd sînt cu tine, şi prefer noaptea cea mai adîncă. sau noaptea străbătută doar de luna opacă, hipnotică, pentru a te privi, şi nici nu te privesc. deoarece e deajuns să mă gîndesc şi închid imediat ochii, să rămîi în ochii mei aşa cum te vreau, aşa cum erai odinioară, să fii mică, să fii bronzată, să fii mlădioasă, să-ţi încolăceşti braţele în jurul genunchilor, să mă faci să văd dîmburi de zăpadă şi dîmburi de verdeaţă, să te trec printr-o perdea de curcubee, să te mănînc cu ochii şi cu gura". Răspunsul femeii are acelaşi ton. „Mă priveşti ca pe o femeie. O femeie liberă să facă orice. Dar tu vii, vii ca toţi ceilalţi, intri, intri ca toţi ceilalţi într-o grădină. Vrei să te înfrupţi din toate cele ce sînt dulci şi plăcute. Fără consecinţe. Vrei să nu te gîndeşti la nimic şi să nu-ţi creezi nici o îndatorire. Simt la tine o veche obişnuinţă de om care a cunoscut bine grădinile copilăriei. Care ştie de mult că sînt bunuri pe care nu le păzeşte nimeni. Tu vrei. Tu mă doreşti. Ştiu aceasta şi firea mea de femeie se lasă atrasă de asemenea oameni însetaţi şi pătimaşi. Aş fi gata să mă las prădată. Dar nu. Ceva mă opreşte. Şi în mine se dă o luptă. Dacă n-ar fi aceste contraste".

Am citat atît de mult, fiindcă discuţiile de acest fel abundă în roman alterînd simţitor miezul cărţii : femeia care în prezent foloseşte săpunul Lux, parfumurile Ludenne şi Mille Huit, corsetul Bab'line şi „sucitorul de plastic" pentru îndepărtat grăsimile, are un trecut (un contra-prezent, de fapt) pe care, la insistenţele bărbatului începe să-l deruleze. Acest trecut interesant putea constitui centrul de organizare a cărţii. Motivele acestei rememorări pretinse de bărbat rămîn însă obscure în comparaţie cu conţinutul rememorării, tot aşa cum obscură e drama prezentă a cuplului în comparaţie cu drama trecută a femeii. Din păcate, lucrul acesta a scăpat din vedere nu numai personajelor sale ci şi autorului însuşi.

Femeia face parte din categoria „răsipitorilor". Destinul ei este de a trăi în mijlocul şi pentru folosul exclusiv al colectivităţii. După război (pe care îl reconstituie pe baza unei duble memorii : a ei şi a tatălui ei), o găsim în oraşul natal înfiripînd prima organizaţie utecistă, în satele din împrejurimi confirmînd pe noii primari, la şcoala de corecţie pledînd pentru un regim de viaţă umanitar, redactînd manifeste, ţinînd discursuri, făcînd agitaţie printre ostaşi şi docheri. Evenimentele, trăite cu maximum de intensitate (femeia acuză deseori dureri fizice) sfîrşesc prin a sensibiliza pînă la boală fibra nervoasă. Un dezechilibru psihic modifică pentru totdeauna destinul personajului şi implicaţiile acestei modificări sînt adînci. Restabilită de pe urma bolii, femeia nu mai poate înnoda firele şi destinul rămîne rupt : de-o parte trecutul (de fapt, adevăratul prezent), de cealaltă parte prezentul, (aşa cum este înfăţişat de carte). Aceasta, „autobiografia" femeii, e partea cea mai rezistentă a cărţii singura care se poate reţine.

LECTOR

avant-premieră editorială

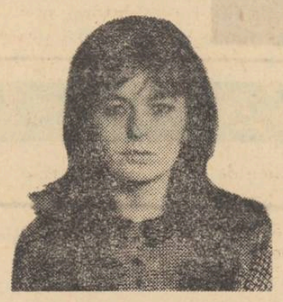

ANA BLANDIANA

„A treia taină"

Versuri. (Ed. Tineretului).

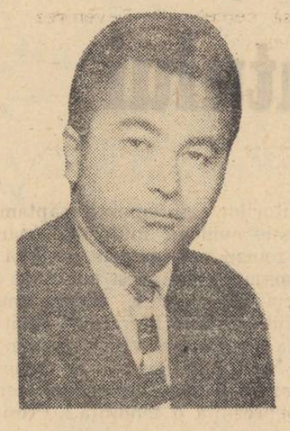

ROMUL MUNTEANU

„Farsa tragică"

Eseu (E.L.U., seria „Studii").

MIRCEA MARTIN

„Generaţie şi creaţie"

Volum de critică literară. (E.P.L.).

ION IUGA

„Almar"

A doua carte de poezie a autorului. (Ed. Tineretului).

avant-premieră editorială

DANTE ALIGHIERI

„Opere minore"

Traducerea aparţine unui colectiv. Ediţie îngrijită şi prefaţată de Virgil Cândea (E.L.U.).

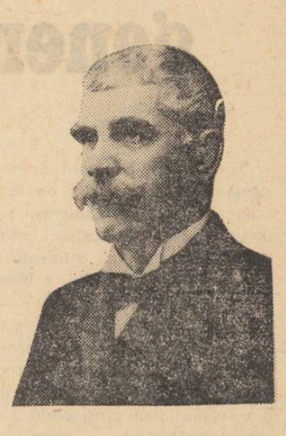

IVAN VAZOV

„Apostolul în primejdie"

Traducere de Constantin Velichi (E.L.U.).

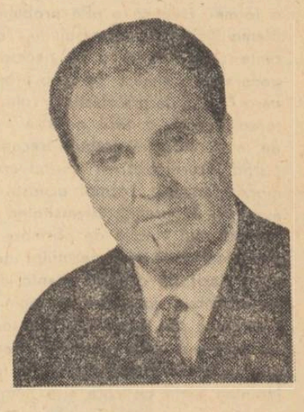

ALEXANDRU MITRU

„Săgeata căpitanului Ion"

Carte pentru copii şi tineret, distinsă cu premiul Uniunii Scriitorilor din R.S.R. pe anul 1967. Ediţia a 2-a revăzută (Ed. Tineretului).

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE RESTITUIE. RUGĂM COLABORATORII SA NE TRIMITA LUCRĂRILE DACTILOGRAFIATE.

SCRIITORII CARE AU CARŢI ÎN CURS DE APARIŢIE SÎNT INVITAŢI SĂ ANUNŢE LA SECRETARIATUL REVISTEI NOASTRE TITLURILE RESPECTIVE, INSOŢITE DE UN PORTRET FOTO, PENTRU A FI ANUNŢATE LA RUBRICA AVANTPREMIERA EDITORIALA.

GABRIELA MELINESCU

Om, animal, ori zburătoare

Trezindu-mă singură într-o odaie
de duhul corbului obsedat,
dormea în jurul limbii vorbite aseară
cu brațe de bărbat, o neagră oaie
adăpostită sub negru suspinat.

Și mai degrabă decît s-o trezesc
intrasem într-o chilie de frică
ucigătoare
de teama de a nu fi eu cel căutat,
perna ei, celălalt soare.

A fost spre slava nimănui
trezirea întîi a brațelor bărbătești,
apoi un ropot animal și-a auzit
și ultima foșnirea înotătoarelor
de pești.

O, tu care ai fost aici
în jurul limbii vorbite aseară,
să fie tulburarea ta mai mare decît
cele șapte pietre orbitoare...

Dimineața înțeleg

Să alergăm, să alergăm...
Plec tremurînd de dimineață
de frica peștilor care se înmulțesc,
Și rătăcesc de-atîta timp prin ceață.

Și e tîrziu, se umflă marea,
și marginile le inundă,
peștii înlocuiesc cu trupul lor
fulgerătoare fiecare undă.

Mă ustură în nări miros sărat
de febră desenez o barcă de tablă
și cerul în care ieri cei doi s-au
aruncat.

Cinci

Cîteodată te trezești pe braț
cu un tatuaj de cifre minunat.
Care îți înclină trupul
Cum matricola unui elev — soldat.

Trebuie să fie cinci fără măsură.
El poate să meargă și în mîini.
Nevăzut de tată, neiubit de mamă.
Neurît și nelătrat de cîini.

Gheare ascuțite, gheare cinci.
Cinci, spus puternic de romane guri.
Numărat pe umerii lui Caesar
Douăzeci și trei de lovituri.

Pater Ucello

Tu, amintește-ți
de grota ca o capsulă albă zvîrlind
pe Gheorghe, ce întîmplare rară
o dată cu dragonul
de sînge șiroind,
de noi legat prin firul căzut din
fioroasa nară.

De sacra și bolnava ceară
care a-ntruchipat definitiv
domnița alungită ca o gheară,
de mîna tatălui care-a aruncat-o
din piatra galbenă afară.

Durerea e asemeni unui trup întreg
cu toate rănile deschise,
în terminația de univers
la care vidul fascinat privise.

Doamnele noastre

Lăsați-ne acele consoane plăcute,
noi sîntem băieți diformi și atît.
Nimic nu e sigur; dacă rîdem sau
plîngem
dacă doamnele noastre ne iubesc
și cît...

Să nu spunem nimic, să n-auzim.
Îți dau bile șlefuite de oțel
și părul zornăitor
rămas din vacanța
unui uriaș inel.

Aici era liniștea precum o nemișcată
oază
sub formă de stafii mari dinți
Mi se trimit cînd mie, cînd vouă
aceleași cuvinte de groază fierbinți.

masa critică

schiță de TEODOR VASILE ANDRU

Era ușor să constați că pe omul cel blond nu-l interesa peisajul, deși se uita mereu prin fereastra deschisă. Trenul tocmai trecea printr-un defileu frumos ca-n cărțile poștale ilustrate, spre marea încîntare a doamnei de vizavi. Cel blond, cu capul ieșit mult prin geam, privea solul, pietrișul căii ferate, capetele traverselor, iar doamna de vizavi era intrigată.

Curînd el a început să tușească puternic, cu ochii ieșiți din orbite. Atunci ea, care se afla de puțin timp în compartiment, venită ultima, a înțeles de ce a găsit liber locul acela. Acum cîteva minute, intrînd, a fost mirată că, într-un tren aproape aglomerat, există un loc liber lîngă geam. Mai mirată cînd a constatat că omul cel blond era bine crescut, săritor și amabil : a ajutat-o imediat să-și urce geamantanul în plasă.

Dar acum tușea, și era stingher că tînăra doamnă de vizavi îl auzea pentru prima dată. Își astupa gura cu batista, și astfel tusea apărea nădușită, dizgrațioasă. Uneori se îneca.

— Scuzați, spune el după ce se mai potolește. Scuzați.

— Sînteți foarte bolnav, apreciază doamna. Se vede și după fizic. Sînteți slăbit ca un convalescent. Suferiți de ceva ? De unde vi se trage ? Nu vă supărați, dar o tuse ca asta n-am mai auzit. Ați ieșit dintr-un spital, dacă nu mă înșel. Ați avut doctori buni ? Ce v-au spus la plecare ?

— Scuzați, doamnă, scuzați, abia e în stare să răspundă omul printre tuse.

Alături, un cetățean își protejează copilul înghesuindu-l lîngă el. Ceilalți călători, cinci la număr, s-au strîns cît au putut unii în alții, în partea opusă a compartimentului, și cauza era evidentă.

— Este o boală incurabilă ? întreabă doamna. De ce nu vă tratați ? Există atîtea stațiuni balneo-climaterice în țara noastră. Cred că v-ar face bine să vă petreceți concediul în localități montane. Să respirați un aer încărcat cu ozon. La Slănic ați fost ? Am o cunoștință care merge acolo în fiecare an, pe cont propriu. Stă la un localnic, nu-l costă prea scump. Plătește pentru cazare și mîncare 50 de lei pe zi. Dar merită să dai banu'. Să încercați. Dacă nu cunoașteți pe nimeni, vă pot indica o adresă. Sau aveți cumva bilet prin sindicat ?

Omul nu răspunde. E iar cuprins de un acces de tuse, mai vehement decît primul. Tușind, se smucește din tot corpul. Uneori se sprijină cu o mînă de bara rotundă de la fereastră. Călătorii se privesc încruntați. Clătinarea trenului, deși lentă, întețește ritmul tusei, o face să vină în rafale de pușcă automată. Cînd se potolește, spune :

— Scuzați, doamnă, vă rog să mă scuzați.

Doamna simte obligația să răspundă :

— După respirația dumitale, cred că nu e tuberculoză, ci o astmă. Fără să fiu indulgentă și fără să afectez o opinie personală, spun că remedii există. Dar să fie căutate cu grijă și la timpul potrivit. Un cumnat de-al meu avea astmă. A urmat tot felul de tratamente, după care a murit. Era însă mai în vîrstă ca dumneata, exemplul meu nu trebuie să te impresioneze, sau să te demobilizeze. Era mult mai în vîrstă. Dumneata ai vreo 35 de ani, așa este ? Ai și familie proprie ?

Omul tușeste din nou și nu poate vorbi ; în schimb face niște semne largi cu mîna. Se vede că răspunde ceva interesant, dă lămuriri detaliate. Doamna de vizavi se străduiește să priceapă. Semnele lui erau însă de neînțeles. Doamna strînge sprincenele, concentrîndu-și la maximum atenția, dar în zadar. Ea speră că omul, după ce va termina de tușit, va relua și va relata prin vorbe ceea ce comunicase prin gesturi, așa că așteaptă nerăbdătoare. Dar cînd se liniștește el spune doar atît :

— Scuzați, doamnă, vă rog să mă scuzați...

Apoi caută prin sacoșă. Scoate de acolo o sticlă cu niște medicamente și bea două gîturi. Închide sticla cu un dop de plastic. A mai rămas pentru două-trei înghițituri, lichidul alb fiind cam de trei degete pe fundul sticlei. Introduce medicamentul la loc. Scoate un pachet de țigări. Aprinde una și începe să fumeze cu poftă. Expresia feței îi e senină. Trage un fum adînc, în plămîni și îl evacuează prelung, timp de cîteva clipe. Încă un fum. Atunci reîncepe accesul de tuse. Îl ține mai mult ca altădată. Și nu ar fi încetat dacă nu ar fi luat un gît din sticla cu medicamente. Cînd se potolește, bolnavul aprinde altă țigară, deoarece pe prima o strivise în timpul tusei.

— Nu înțeleg atitudinea dumneavoastră, spune doamna de vizavi. Tușiți de vă dați duhul și încă fumați. Este foarte dăunător, și poate din asta vi se trage boala. Văd că ați aprins a doua țigară. E pur și simplu inconștiență, iertați-mă că v-o spun dar o fac în binele dumneavoastră. În condițiile de față, a fuma înseamnă sinucidere. Nu vă puteți lăsa de fumat ? Ați încercat măcar ? Aveți nevoie de o încurajare ?

Pe om îl năpădește tusea și nu e în stare să spună decît, cu greu :

— Scuzați, doamnă, vă rog să mă scuzați...

Acum...

Tușind omul iar încercă să răspundă prin gesturi. La un moment dat chiar trasează în aer ceva asemănător cu un grup de litere. Parcă un o, un d, un a, un p sau un b... Iată, cu siguranță, un o, un d... Dar cine va descoperi un sens pentru cele desenate de el, atît de fragil, în aer ? Măcar dacă geamul ar fi fost aburit, să le deseneze pe sticlă. Literele scrise de el în gol se ștergeau imediat, înainte de a se închega în cuvinte.

Totuși semnele bolnavului trebuiau descifrate cît mai curînd. Sentimentul gravității și al urgenței o făcea să se neliniștească. Caută un sprijin la cei din jur, care rămăseseră doar trei, fiindcă restul de doi părăsiseră compartimentul. Cei rămași țineau capetele întoarse în partea opusă, și ea nu primi nici un ajutor.

Curînd el iese pînă afară, să-și continuie tusea pe culoar. Rămînînd singuri, călătorii nu comentează (cum ne-am fi așteptat). Orice vorbă e însă de prisos, pentru că dezaprobarea și indignarea este evidentă, plutește în aer, o vedeai aproape materială, rotindu-se ca o pasăre în spațiul din jur.

Revine iar, parcă mai liniștit, se așează la vechiul loc. Acalmia e scurtă, din moment în moment va reîncepe. Chiar așa este. Tusea puternică răsună iar. Tușind dă să se apuce de bara de la fereastră, unde se afla și mîna femeii. O atinge. E greu de spus dacă a făcut-o din întîmplare sau intenționat, încurajat de tonul concesiv al doamnei, de compasiunea și interesul acordat pe parcursul discuției. Femeia, la acest contact, a tresărit și a retras ușor mîna. Curînd ea a părăsit locul, trecînd lîngă ușă, pretextînd că vrea să evite soarele. Era jenată. se temea să nu-l jignească pe blond, deși în condițiile astea precauțiile de politețe nu erau necesare.

Defileul s-a sfîrșit. Călătorul cel blond privește prin geam, plecat în afară, dar se vede că nu urmărește peisajul, ci solul, pietrișul terasamentului, capetele efemere ale traverselor.

Atunci doamna trece din nou la fereastră.

. . . .

O apăsa un gînd. Caută o explicație, un amănunt care să-i reveleze adevăratul înțeles al celor petrecute. Are impresia că în aer mai există semnele diforme făcute de bolnav, semne disperate, litere disperate, un o, un d, un a, un p, sau un b..., Se chinuia să țese din ele măcar un cuvînt întreg, un cuvînt pe care să dea vina, sau pe care să-l considere complice.

Desen de ILEANA DASCALESCU

Jurnal de poet

PARMENIDE

Nu se poate citi, hotărît, nici o carte ca lumea, în materie de filosofie vorbesc, necunoscîndu-se temeinic aceste fragmente presocratice ce ne-au rămas. Ori încotro te întorci nimerești fie peste Devenirea lui Heraclit, fie peste Dialectica începută de către Zenon, fie, în sfîrșit, peste „existența" lui Parmenide.

Parmenide cade între Heraclit și Empedocles ca viață și spirit adică să-i fi apărut Poemul Despre natură cam în jurul anului 480 î.e.n.

Poemul acesta fragmentar rămas nu în forma primară (Callimach spune că nici n-ar fi al lui Parmenide) spune mult despre ceea ce ne interesează pe noi astăzi despre înălțarea din sînul nimicului, a nopții și rămînerea în amiază.

Parmenide este socotit Părintele Ontologiei, pentru că este întîiul care se oprește și cere dovadă, cere cugetului să se aplice asupra a ceea ce are în față „Ceea ce-i pare omului a fi **trebuie** să cerceteze". Devenirea lui Heraclit suferă o mare schimbare ; ea se oprește. Totul devine încremenit. Omul își ia unealta și începe să măsoare. Ceea ce se poate gîndi **este.** Ceea ce nu, nu este. Totul este, nimicul nu este, „existența" este, „non-existența" nu poate fi. El dă viață acestei copule, „este".

Scolasticii au numit potrivirea asta pe care Parmenide a început-o **adequatio rei est intellectus.**

Poemul său este tocmai o parabolică desprindere a soarelui din noapte, din nimic și ridicarea lui în limpezimea de amiază a cerului. O detașare de haos și irațional și o intrare în zarea rațională. El impune astfel lumea. Firea cercetării, o ține ca obiect monoteic, demn și apt de cunoaștere.

Ceea ce nu se poate supune rigorii cercetării nu există.

Soarele nu răsare pentru a apune, ci pentru a ajunge la amiază. Pentru a o putea pîndi, trebuie, lumea, s-o reduci la minimum, s-o începi pe fragment, pe vietate. Așa se face știința și s-a făcut. Poeții o gîndesc **în mare,** în tot în mister cosmogonic, orfic apocaliptic — de aceea poeții „mint mult" cum s-a spus. Parmenide este întîiul care nu mai poate minți cu poeții, de aceea rîndurile lui au devenit nave cosmice și bombe. E cumplit să citești textele acestea care au făcut deja o istorie care se numește Europa.

Ion ALEXANDRU

4 decembrie, Aachen

breviar

MIHAI DUTESCU

Noaptea nunții

Găsim în volumul lui Mihai Dutescu versuri limpezi, caligrafiate cu grijă și cu un simț al poeziei nu neapărat ieșit din comun dar, măcar în marginile cărții de față, sigur : am venit noaptea asta să mă trădezi / la galere am venit trăgînd / pe fundul oceanului / nisipuri grozave am traversat / și pustiuri cu caravane de lună / am străbătut / ca să te văd / ca să-mi spui că și tu uiți / că și tu mori / că și tu te rogi acelorași magi / în noaptea aceasta a nunții / cînd lucrurile se iubesc / și cînd eu te iubesc / am venit să ne despărțim / pentru totdeauna / vreau să înțelegi această plecare / nu iau nimic pentru mine / nici numele nici poemele / pentru care am trăit / și am sperat / știu, și tu ai omorît pe cineva / nu sînt făcut să te judec / deși mă născusem / să fac dreptate unor cuvinte // păstrează noaptea aceasta / ca pe un talisman / de os bun și negru / și du-te să aprinzi lumînări / lîngă portretele mele / nu pentru că voi muri / ci pentru că voi osteni / și pentru că aceste mîini care tremură / îți vor albi părul / mîngîindu-te // du-te și așteaptă-mă singură / în dreapta tăcerii.

Poeziile, de altfel ca și autorul lor (imediat îmi ziceam / mă voi sparge în aer / ca o icoană pe sticlă / și voi striga / ca un născut al liniștii / ce sînt), *au ceva din fragilitatea „icoanelor pe sticlă", constituindu-se în limitele unei intensități care să nu le pulverizeze :* cine ar crede / că te iubesc din moarte / de dincolo de clipa / cînd nu m-ai trădat // cine ar crede / că stau uneori / nehotărît / cu țeava lunii / dusă la tîmple. *Motivul poetic, oricît ar fi el de tulburător, este transcris cu surdină și cu aparentă neutralitate :* în rîu rămîneau goluri / unde se scăldau fetele / goluri care călătoreau / bulboane fierbinți / plutitoare // vai doamne / copilul meu / să fie frumos / se rugau ele / dîndu-se cu capul de pești / și întinzînd mîinile / spre luna-răsare // vai doamne / copilul meu / se rugau ele / pierzîndu-și / trupurile.

FLORIN ANDREI IONESCU

Punct pe y

„Voltaire spunea că toate genurile sînt bune, afară de cel plicticos. Aici sînt de aceeași părere cu Voltaire. E bine că între noi doi există pe alocuri o comuniune de concepții și mă gîndesc uneori, dacă el ar fi redactor la o revistă, eu la altă revistă, ne-am publica reciproc și atunci ar fi și mai bine..." Să trecem peste această autoprezentare, care nici în glumă, nici în serios, nu-l onorează pe autor și să examinăm cele douăzeci și patru „tentative satirice" ce compun volumul Punct pe y. *Florin Andrei Ionescu practică o satiră directă, nedisimulată, cu tente umoristice și absurde de împrumut, o satiră lipsită de fantezie și subtilitate : un snob își pregătește cu grijă subiectele pentru posibilele conversații ; un tînăr, fericit posesor a două magnetofoane, organizează un ceai dansant de pe urma căruia se alege cu o restanță la „Organe de mașini" și cu pierderea prețioaselor obiecte (plus benzile) — subtilizate grațios de Lucica ; un soț, învinuit de risipă, spre a-și pedepsi nevasta, inventează un copil înafara căsătoriei dar sfîrșește prin a afla că aceasta are la rîndul ei unul — real, bineînțeles ; un pretins pictor escrochează proprietare de cățel slabe de înger ; un cuplu, aflat în preajma căsătoriei, se desparte fiindcă el nu a observat că ea s-a tuns etc., etc.*

Două sau trei povestiri se sustrag totuși acestui „realism" de Urzica atrăgînd atenția asupra posibilităților autorului de a scrie cîndva și literatură. Ne gîndim de pildă la o povestire intitulată Viața dublă *ori la alta intitulată* Trei sticle de Murfatlar. *După ce are revelația chipului său misterios, Alexandru Duma din* Viața dublă *începe să ducă o existență aventuroasă de detectiv pe cont propriu : „...începu să-și aleagă un om din mulțime și-l urmărea zile întregi, lipsind chiar de la serviciu, se posta pe trotuarul opus casei în care intra și aștepta ore întregi, pîndind aprinderea unei lumini, freamătul unei perdele, scîrțîitul unei uși dosnice". Tot un fel de existență dublă încearcă și Păscăluță* (Trei sticle de Murfatlar). *Îndrăgostit de noua colegă de birou, Păscăluță — un urît — brodează în fața a trei sticle de vin o romanțioasă poveste de dragoste.*

Dezvoltate, aceste „tentative satirice" pe seama „dublului" și a detectivismului nu ar fi fost lipsite de interes și ar fi scos, poate, din anonimat o carte, dar și un autor care, după cum aflăm din prefață (scrisă în glumă, desigur), are neapărat nevoie de un volum-trambulină pentru a obține în presă un loc de cronicar sportiv. „Ce, sînt primul ?"

MARIA PETRA

Cînd se lasă tăcere

Ce se poate reține cu adevărat din volumul Mariei Petra este efortul de a scrie poezie, efort cu atît mai mare cu cît autoarea nu pare a avea o experiență poetică temeinică. Se adaugă la aceasta și un complex de inferioritate de natură să stînjenească eventuala exprimare liberă a poetei : O, nu fiți văduve cernite / cînd viu la voi, femei-poete / Nu mă priviți înverșunat. / încă nimic nu v-am luat // Știu că mă puneți la-ncercare / învăluindu-mă-n tăcere / și împungîndu-mi cu un deget / epitetu-mburuienat. *Deci s-ar putea ca Maria Petra să scrie rău din cauza unei „emotivități" excesive. Din păcate însă, cititorul n-are de unde să știe toate acestea și autoarea scrie rău fiindcă scrie rău. Versurile ei sînt greoaie, confuze, naive și nepoetice. Se poate cita orice :* Eu m-am născut adolescentă / — astfel vreau să și mor / În seama anilor preamultul nu-l lua / inimă, de nimic nu te înspăimînta // Tu rămîi-mi mirată, toate / c-o tresărire primindu-le / Așa, ochii — tot mari pe chipu-mi / și limpezi. Mîinile — fragede *sau :* Pune-ți urechea pe vînt / și ascultă, iubite, cum viu / Gata de dragoste. *sau :* Cît nu i-am văzut ochii la răscruce / nainte d-a se duce, nu știu / de ce-a făcut-o, să-l condamn / cum ne-am deprins de mii de ani // Și cît suspinul — resemnat / i-l bănuiesc în trunchiul prosternat astfel / a prăbușire mai degrabă, milei — cum / să-l simt de-a binelea înturnat *sau :* De-ar fi să m-ajungă într-o zi / o astfel de toană ca moartea zăbranică, unde-aș / mai putea pentru drum să m-așez eu avînd / întregi toți copacii în mine de cînd / mă știu, ca în seve-n fioruri curate înmuiați / de fibre, roșiile-mi frunze, foșnind legănați // Să-și poată ține rădăcina / firesc, adunat-am cu timpul pămînt / Cu sîngele în lungi șuvițe / greu, pe sub măseaua de minte,-n / constantă curgere-l simt / ades cald pulsîndu-mi... *Nu se poate desigur nega acestei autoare o anume sensibilitate „adolescentină" — dezordonată și nereflexivă — cu predispozițiile poetice de rigoare.*

LECTOR

ANGELA MARINESCU

Suav orgoliu

Suav orgoliu, care îmi destinde chipul,
Împrejmuindu-mi pieptul strîmt,
Cum, uneori, piața e carnea
Unui cerc de porumbei.

Noaptea mă plimb învesmîntată,
Cu grumazul plin și rotund
Descoperit, iar brațul tău îl cuprinde
Sugrumîndu-l.

Imn metalic

În palide seri
Vor sta înșirate
Pe mese metalice cranii,
Printre care al meu va trona
Însingurat și exanguu.
O, iubitul meu,
Trup simetric ce mă chemi încet,
Învață, acum, de la mine
Iubirea dintre o regină și-un rege.

VASILE ZAMFIR

La marginea lumii

La marginea lumii
Păsările stau gata să zboare,
La marginea lumii,
Orbind de culoare.

Ecou

Durerile se uită prea repede.
Păcat că memoria n-are vitrine;
Vremea, în arhipelagul uitării
Corăbiile piraților ține

Lăcuste stau gata de pradă,
Cu sulițì sub aripi și arcuri.
Visează un fel de paradă,
Cu moartea pe străzi și prin parcuri.

Durerile se uită prea repede.
Păcat că memoria n-are vitrine;
Vremea, în arhipelagul uitării
Corăbiile piraților ține.

Seara cu piraţi

Lîngă un țărm pe care matrozii și
hamalii
Vegheau de-un veac, trecîndu-și
aripile prin foc,
Au deslușit, (cum slova ne-o-nvață
papagalii)
Misterul enigmativ al cărților de joc.

Dar crivățul din larguri, de toamnă
nărăvitul,
Mi-a smuls din mînă taina și-a
asvîrlit-o-n larg,
Pirații îndoielii desferecîndu-mi mitul,
Mi-a înclinat și steaua și marele
catarg.

În mîna stîngă: așii, decarii și valeții;
În dreapta string stiletul și punga de
tutun;
Privirile colțoase și aspre ca
mistreții
Ne bîntuie prin suflet, ca țărmul un
taifun.

Troznind din arhebuze, din tunuri
și pistoale,
Mai jefuim galere din Mexic și Havai,
Și-atunci încingem chefuri sub focuri
mari bengale,
Pe punțile mîncate de ani și putregai.

Jucăm în cărți slinoase agoniseli
și viață;
În zaruri măsluite — întregu-ne avut;
Și numai cînd se simte cețoasă
dimineață,
Ne socotim cîștigul și-o luăm
de la-nceput

GRIŞA GHERGHEI

Şi atunci

și atunci se făcuse o casă
și prima minune a fost
să ne-ascundem cu noi
în binele unei singure perechi
și să credem trupul
și să credem trupul
semn după semn povestindu-l
și mereu o lumină
mai puțin răbdătoare
adaugă semnului o altă credință
și iată urmăm
să știm despre noi

Romanţă

ai fost cu cineva pe deal
e destul de departe
și o mulțime de frunze căderi
și lumea privea vă privea
și mi-au spus încet
întîi cel mai bătrîn
bătrînul frumos de duminică
și la urmă la urmă
mi-a vorbit o femeie
care vede și aude singură
și cîntă în corul bisericii
ai fost cu cineva pe deal
e destul de departe
și o mulțime de frunze căderi
și lumea privea vă privea

Drum

ce drum să fie
numărătoarea-i lungă
și istoviți genunchi-mi dorm
ca doi soldați
în marș de noapte
acolo unde vreau s-ajung
nisipul crește-n tencuieli
cît ochiul care speră malul
răsare el
apune el
coloana trupului meu trece
și pînă la al treilea pas
cel depășit e încă viu

IRIMIA GOTU

ziua asta, cum să-i spun...

Ziua aceea veni ca toate altele. Mult timp după, poate ani, poate mai mult decît ani, imaginația urmașilor se hrăni din ea mistuind tăceri și răbufniri de la iarnă la primăvară și înapoi.

Dar nu trebuie neapărat să ai idei ca să-ți dai seama că oamenii sînt oameni și că nebunia de a ieși din normal e atît de omenească, încît cea mai banală chemare poate crea într-o zi epocă. Fiindcă nici acum nu știi ce să admiri mai mult: dorința de a face dintr-o zi piedestal sau îndîrjirea de a o avea mereu sub ochi.

În ceea ce mă privește dormisem greu. Și ziua venise ca toate zilele. Un cer senin gonise norii lăptoși, uitați acolo ca niște pete de grăsime pe streașina zării. Lințoliul nopții coborîse peste mine în încercări disperate de a-mi lua respirația total. De altfel patul îmi oprise transpirația sacadată și intimă de jivină — care, după o iarnă prelungită absurd pînă în iunie așteaptă cu respirația năclăită pe cerul gurii — rostogolirea primăverii.

Apoi, așa, dintr-o dată, arșița plezni surd ca o mînie albastră. O să treacă greu — fulgeră gîndul în mine, bănuind multe. Apoi, nu mai bănui nimic. Nervii dilatați se dezlipiră din mine și mîinile se prinseră de aerul fierbinte. Orășelul se frînse în el cu prăbușiri surde și arterele dezarticulate se răschirară în clocotul asfaltului pornit să-și reverse năduşeala de început în periferiile umbroase.

Am tras transperantul. Brusc. Ca o luare la fugă. De ce rid. Camera a venit lîngă mine lipită de trup. M-am trezit rîzînd. De unul singur. Promisesem cuiva — ceva. Capul greu nu reținea acum mai nimic. Da. Și privesc — nu încerc să spun ce, poate îmi aduc aminte.

Locuiesc într-o cameră mobilată; cu chirie. Asta-i o altă poveste. E un fel de a spune, cu camera lipită de trup. Proprietăreasa — o fostă — și-a împărțit apartamentul cu mine. Are în ea ceva hibrid de trecere, camera. E populată cu chipuri de cronică.

Ceea ce mă izbește pînă la criză e fotografia de nuntă: mare, forțată și, cred, de o mediocritate agresivă. Acoperă trei sferturi din zidul ce susține ușa și fereastra.

— Apaaa...

Fereastra... Asta scade într-un fel prețul. Dar proprietăreasa n-are nici putere să-i arunce nici să-i ia în cameră la ea. Noaptea se aprinde aici o candelă mică, ca o nucă. Cu ulei de porumb. Atunci, toți într-un fel se mișcă.

Cînd mă sufoc, nătîng caut terasa. De aici, chinuit printre frontoane și amorași, se deschide panorama magistralei Nord-Sud.

Nu sînt superstiții, dar aici, deocamdată, trecut pe hîrtie se află apartamentul meu. Cînd nu văd țîșnind — bărbătește efortul în rotirea brațelor de fier — mă simt mașinal, șters. La institut colegii îmi surîd cu bonomie și îmi spun totul despre Eva. Între ei, printre atîtea mărturii moarte de viață — trebuie să te obișnuiești cu totul. Sînt colegi, unii chiar prieteni. Mi-au cumpărat un Hopa-Mitică. Are în el ceva de maimuță corcită, strivit în tipare.

Am lăsat storul. Îl lăsasem de mult. Dar dimineața mă face să-mi mut acțiunile la prezent. La plus patruzeci de grade acest joc de-o intimitate necesară devenise obositor, mașinal.

Mă mai lovește de-afară ecoul îndepărtat al unui glas:

— Apaaa! Se oprește apaaa...

Și tîrziu înțeleg că mă arde cumplit setea. Acum, după apă. Mai tîrziu setea îngăimată a cuvintelor ce nu se leagă, cerînd, implorînd — liniște.

— Se oprește...

Promisesem cuiva — ceva. Și încerc să găsesc suportul în această slabă aducere aminte. Mîinile — unde sînteți, voi mîinilor?... Sînt în palmele prelungite pe ochi, chemate de surprinderea dinăuntru.

Presimțeam că va fi una din cele mai proaste zile și am început să înjur năpraznic. Înjur rar. Și atunci cu o poftă nebună de variație pe aceeași temă.

Trebuia să termin. Hîrtiile stau răvășite pe birou — parcă un material de specialitate... Darwin stă în rama lui de carton presat. E de o ironie gravă și simt cum țîșnirea ironică îmi limpezește ochii.

Afară, la plus patruzeci de grade copilul vecinei urlă. E de o inteligență nemaipomenită copilul ăsta. Aprind o țigară. E primul gest înainte de a spune că fac ceva.

Trag frapiera de argint forjat. S-a pripășit aici — odată cu camera. Așez în ea, cu ritualul obișnuit, trei borcane de iaurt și mă întind pe sofa să mă reculeg. Din fotografie, șireturile belicosului locotenent capătă, privite de aproape, vizibile tentații de cefalopodă.

Aprind altă țigară. Rotogoalele de fum se ridică în liniște și mor strivindu-se fără ecou. Fac un efort. Am mîinile goale și încerc rezistența creionului. Și cuvintele aleargă, eliberînd încet-încet, mîinile: „Omul (ochii aleargă înapoi să găsească justificarea efortului) se trage din maimuță. E un adevăr ce se înscrie în știință ca o mare cucerire a minții omenești...“

Rotogoalele de fum se ridică tacit spre tavan și mor în liniște, fără ecou. Le-am scris și ieri. Erau aici. De mult.

— Apaaa. ...

Țipătul se încolăcește aprins și izbește ferestrele. Am senzația că sînt sandviș. Sînt în picioare, cu camera lipită de trup, și ziua venise ca toate zilele — albastră.

În copilărie am crescut la țară. Printre orătănii în ogradă. Și dincolo — în căutările mele cu oamenii — jivinele. Acolo am tresărit, înțelegînd desprinderea din urmă, în țipătul confuz — al morții. Și rostogolirea ochilor încercînd ultima prindere de ceea ce devine atît de repede — înainte.

Nu mai rîd. Simt arșița cum pătrunde prin toate firidele corpului — pînă sus — în ultima mea rezistență.

— Au maimuțele astea cîteodată o privire omenească de te sperie...

Promisesem cuiva — ceva. Am să conving proprietăreasa să-mi vîndă rama de bronz. E de epocă și de mare efect. E o poveste întreagă cu rama asta. L-a adăpostit pe răposatul. Apoi, cucoana a avut o idee strașnică: a cedat-o unei litografii cu pipă, în vogă. Aici, în camera asta în care locuiesc eu, acum, cu chirie.

Apoi a urcat rama în pod. O păstrează să facă din ea placă funerară. Locul îți sare imediat în ochi. A încercat să răzuiască, dar gaura din zid a speriat-o. A devenit superstițioasă — de cînd igrasia îi surpă din rădăcină casa — cucoana.

Trebuie să-i cumpăr lui Darwin o ramă de soi.

Sus, în uscătorie se aud glasuri. În curte, copilul vecinii urlă. E de-o inteligență nemaipomenită copilul ăsta. Pe toate la prinde din mers.

— Bragaaa... și bate în burlan și imploră ploaia, luîndu-și martor efortul gălăgios.

— Ei, fi-r-ar... Și-a întrerupt chemarea. În curînd are să urle. Și-a prins mîna, bănuiesc. Și, instinctiv îmi astup urechile. Sofaua e lîngă mine.

Și nu-mi vine să cred că s-a făcut dintr-odată liniște. Întind mîna după un borcan de iaurt. Și încep să mă reculeg: „În două luni Magistrala va fi dată în folosință“. Primul lucru pe care-l fac, va fi o baie... O baie cu mult săpun... Dacă aș scurta timpul? Și porii din mine zvîcnesc anticipînd bălăceala aceea, pe care mi-o promit în fiecare dimineață. Ce reci sînt borcanele.

În copilărie am crescut la țară. Cînd nu eram într-ale mele, se găsea cineva să mă sperie cu ursul din pădure. De cînd mă știu am fost speriat cu ceva sau cu cineva. Ca la orice boală a copilăriei sperietura a făcut din mine un om timun. Cred că a trecut criza. În tot cazul între mine și ea — transperantul stă mărturie.

Desfac un borcan. Caut cu ochii o lingură sau o linguriță. Sînt coclite și verdele putred îmi strivește dulceag instinctul mîinii.

Biroul stă în fața mea cu foile răvășite. Albe. Una singură pătată mărunt.

„Omul se trage din maimuță“. Unde stă adevărul — după maimuță sau după „o mare cucerire a minții omenești“?... Cuvintele își pierd legătura logică. Dar ce e logic aici... Și, iar au să mă întoarcă și să mă întrebe:

— Mă rog, dumneavoastră sînteți antropolog?... Și chiar scrieți despre asta... Cum le ziceți — maimuțe?

Privesc camera, mai tîrziu golul din zidărie va veni atît de aproape, că n-am să știu să-i fac loc, lîngă mine. Nu vreau să am discuții. Aici stau cu chirie. Și asta îmi spune totul.

— Mă rog?!

Nu-mi pot închipui o situație atît de idioată. Deși intuiesc absurdul palpabil, rațiunea mi-e paralizată de realitatea imediată. Aici, înăuntru, cu transperantul tras, e un fel de liniște. Afară, la plus patruzeci de grade, asfaltul clocit își caută periferiile umbroase.

Nici nu vreau să-mi imaginez. Am să scot pijamaua, podeaua umedă mă cheamă ca într-o noapte a copilăriei, cînd știam pericolul, dar vroiam să fie al meu, pe propria mea piele.

Fac un efort și aprind o nouă țigară. Nimic nu mă enervează mai mult ca atunci cînd încep să-mi transpire palmele. E o senzație ce mă lipsește de gestul spontan de a întinde mîna drept și de a privi deschis omul din fața mea. Obsesiv privesc frapiera. Are toarte învolte, feminine. Și sclipiri de oglindă. Mă tălmăcește — lung, cu un cap imens și urechi pleșuve. Ochii — mai bine nu mă uit.

Darwin e tot acolo. M-a costat o avere, doi poli. Un necunoscut mi l-a făcut. I-a prins detașarea ironică. În rest este execrabil. Da asta nu interesează, am primit răspunsul. Dacă aș prinde o femeie — i-aș dezveli piciorul.

— Pfui — a înghițit proprietăreasa, văzînd o goliciune atît de străvezie, prinsă în perete cu pioneze, sub candela mică, cu ulei de porumb.

Necunoscutul încercase dovada spuselor sale și mi-o lăsase aici, ca suport.

— Apa-a-a..

De unde a apărut acest monstru în plină arșiță?! Poate fi un produs al mlaștinilor, al ploilor abundente. Așa ar fi firesc. Nu, nu există. E doar o închipuire. De ce tresar? A, acum îmi aduc aminte. Cuvintele, cuvintele au luat locul lucrurilor firești.

Cuvintele — pîinea noastră cea de toate zilele. Acum e firesc. Și animalele dresate au pasiunea să se desfășoare public. Și dincolo, dincolo de asta ce rămîne.

— Apaaa... se oprește... apaaa!

Să-mi stăpînesc nervii. Capul trebuia să fie limpede. Și să repet. După mine. „În două luni Magistrala va fi dată în folosință“. Primul gest — mai bine zis, cunoaștere, va fi o baie. O baie cu mult săpun. Un perete am să-l vopsesc negru, unul gri, altul corai...

— Și mai departe? Mai departe — orgoliu...

— Ha, ha... ce te desoarte de destinul unei frunze care se zbate între două anotimpuri și se sufocă în al treilea?!

— Cuvintele... cuvintele nu se leagă.

Setea îngăimată a cuvintelor. Sînt în genunchi. De abia acum îmi dau seama că toate lucrurile din cameră sînt de-o simetrie perfectă. Toate stau pe patru picioare. Două în față și două în spate.

— Cuvintele...

Cum am ajuns aici e o poveste lungă. Atît de lungă, încît nu mai știu decît începutul.

Și nu chem pe nimeni. Deși intuiția îmi spune că nu sînt singur.

Ziua venise ca toate zilele — albastră. Are să Șocul fulgeră genunchii și își oprește zguduirea în ceafă, așa.

— Nu trebuie să-ți faci probleme... Hai, ridică-te... Discutăm între oameni.

Și nici nu știu cum am ajuns în genunchi.

— Uite, ce e; am nevoie de-o pilă...

— O pilă!!!

— Mi se pare că ești atropolog, nu?

Primul gest e să-mi reneg cunoștințele. Podeaua era jilavă. Sub ea, ca o groapă — pivnița — să mă ascund. Dar și acolo — bănuiesc igrasia. Și scurgerea sacadată a resturilor. Nu, mai bine așa, în genunchi.

— Începem să ne înțelegem. Recunoști că sînt aici. Asta în limbajul vostru se cheamă o ipoteză. Eu îți demonstrez că e o realitate, adică ce să mai demonstrăm... Sîntem amîndoi... Te prind la cărți? Văd că ai destule pe aici. Uite asta e un popă, rigă sau împărat... Paișpe'! Dama — și sus și jos e la fel... oricum ai întoarce-o. Valetul e șters. De aici în jos nu ne interesează. Ei acum cartea cea mai de temut, asul.

Mi-o învîrte sub ochi. Albul — pergament — îmi ia ochii.

— Ha-ha-ha, îți umple imaginația, nu-i așa? Zvicnește cartea brusc. Am un gest de plecare înainte. Ca un cîine după mîna stăpînului. Înfățișarea de om e o anecdotică vulgară a existenței mele... Acum, înțelegi de ce am nevoie de-o pilă... Aruncă pachetul de cărți, tăind aerul. Fîșiitul mă pune din nou în derută. Cărțile se împrăștie eliberate. Deasupra lor asul înfipt în covor cugetă parcă.

Senzația e stranie și amețitoare. Nu, nu sînt stupefiat. Sînt sufocat, pur și simplu.

— Să nu crezi, că sînt nebun...

— Domnule!

— Apaaa...! aaaa... a...

— Ce ciudați sînteți voi oamenii. De ce ai trudit? Te înspăimîntă, nu? Întinde mîna după un alt borcan de iaurt. Îl desface. Mie îmi lasă gura apă, dar n-am putere. Ei, facem tîrgu? Am nevoie de o pilă, ce zici?

Strigătul de afară e în mine și îmi face gura ploscă. Porii se desfac imens încercînd să sugă orice boare palidă, pe care o bănuiesc că există undeva, poate în subconștientul meu — amintire.

— Ei, ce facem... și gîlgîie pînă la rîgîială, impertinența de-a-mi fura liniștea.

Trebuie să fac ceva. Și simt încrîncenarea cum arcuiește pumnii. Acum.

— Ei?!

Ce-a fost asta?! Ceva a plesnit. Dar nu plesnitura mă intrigă ci senzația de greață pe care o încerci cînd din nebăgare de seamă ai călcat pe o broască și ecoul îți zvicnește — nu mîla, ci — pornirea de a scăpa cît mai repede de pelticeala de ceară ce-ți irită timpanele.

Mă privesc. Privesc și geamul. Imaginea de aevea a dispărut. E în mine. Și îmi caut marginile. Își caută locul. În curînd voi arăta ca o moluscă aruncată pe nisip. Și resorturile mele devin gelatinoase. Tremură. Simt că intru în jocul lui, dar ce pot să fac?

Aveam de făcut un material. Anevoie gîndurile revin, se întretaie și ce rămîne e atît de departe acum: „Omul se trage din maimuță...“ Și dincolo? Dincolo camera cu chirie. Îmi ard tîmplele. La dracu, ce-i cu porcăria asta ce mi se așează pe creier. Numai asta, nu! Mintea trebuie să rămînă limpede. Limpede. Simt gura ploscă, bocind fără ecou. Unde am pus borcanele... A... frapiera. Prin ceață — are torte învolte, feminine. Parcă sînt niște sîni. Gogoloașe albe, străvezii.

— Ia ia mine! Ia ia mine!

— Neamule, nemulețule, nemușorule...

— Uff! Colcăie, dom'le, colcăie... Unde-i batista...

— Ai?! Ce-ai cu pălă...

— Bragaaa!...

— Nu, iaurtul e pentru mine, numai pentru mine... Și ia și ultimul borcan, plin.

— Ce spui — și mă opresc uimit de propria-mi îndrăzneală, și de ușa din mine lăsată deschisă...

— Cine sînt, asta vrei să spui... Haida-de...

De ce nu-l dau afară? Camera asta de trecere mă incomodează cumplit. Și cuvîntul în sine e prea slab să tămăcească mîinile complet legate. E oare îndeajuns să fierbi? E oare îndeajuns să vrei? Să vrei... Oare... mă tem...

Nu mai pun întrebări. Răspunsurile sînt crude și le bănuiesc dinainte.

— Ei, ce-ai spune să discutăm la rece? Glasul vine calm cu o răceală ce mă uluiește. Și îl simt prelungindu-se acum peste tot. Și mă întreb — e singurul gest pe care îl mai fac în liniște și fără ecou — unde mai are și el loc în camera asta lipită de mine — trunchi.

— Nici măcar atîta lucru nu înțelegi... Nu e vorba de-o pilă... Am nevoie... hm ...de tăcerea ta... așa — oficial.

— De tăcerea mea...

— Ai și început să vorbești... Exact, de tăcerea ta... Asta-i.

— De tăcerea mea?! Bine, dar, cum să spun... Ei, nu, că asta-i bună. E cel mai formidabil lucru pe care l-am auzit vreodată: tăcerea mea? Dar de cînd mă știu n-am incomodat pe nimeni. Tăcere... Ar trebui să-mi spună ce înțelege el prin tăcere... Și ce știu eu despre tăcere. Ce știu eu?! Știu că se cheamă liniște. Liniște. O, doamne... ce rezonanță îmi încearcă sufletul. Parcă-i un cîntec de dragoste sau de copilărie. Dragoste?! Și ochii îmi cad pe el. Nedefinit — Omul din fața mea e un tip. Atît, și acum de ce să nu recunosc — mă încearcă bucuria. O bucurie care-mi aleargă sufletul — detașării de el. Pot să-l privesc. Întind mîinile, mai mult ca să mă sprijin, — și tîrziu bănuiesc prețul liniștei...

— Am să-ți ofer... baia pe care o visezi acum. Aici... și cuvintele lui au dulceața pe care nu i-o știam... și baia... ce proporții poate să ia în ochii mei acum acea necesitate ascunsă odinioară... Baia...

De ce aici. Baia mea e acolo. Și văd transperantul tras... Tras, eu l-am tras oare?!... Și enormitatea gestului îmi caută mîinile.

Mîinile s-au contopit dintr-una singură. Cu o aplecătoare la capăt. Răschirată, strîmtă, și înghesuită: gata să pocnească. Încerc s-o mișc, să umble. Scîrțîie metalic și calcă nervii zvîcnindu-i într-o tresărire de arc.

Castelul de cărți și-a deschis lîngă mine porțile. Asul înfipt ca o lance, tremură încrîncenat de propria-i forță. Ce putere fantastică îmi cheamă mîna în împărăția asta de hîrtie colorată cu semnele unei puteri ce dă peste propriile ei margini.

— Te-ai hotărît... Hai, acum nu-i decît o formalitate.

Acum? De ce acum? Știam. Știam că într-o zi va trebui să mor. O știam prea bine. Însă voiam să mor în liniște și ziua și la mine în casă. Fugisem toată viața de cuvintele mari. Poate din cauza fosilelor. Cînd trăiești împrejurul lor îți dai seama că toată esența a rămas acolo, în ele, albă. Ceea ce intuiești, detașîndu-te în imaginație vine și completează. Rămîne insesizabilă, stranie și de totdeauna — căldura.

Și atunci mîinile suferă căutarea împreunării.

— Ei?!

— Ce vrei?

— Știi bine ce vreau...

— Ești...

— Ai dreptate, sînt. Și asta mi-e de ajuns...

— Vrei să-mi dai mîna...

— Mîna! Rămîne uimit peste măsură.

— Ei! Tace. Sînt în picioare, lîngă el. E imens.

— Mîna, spunea-i, ce tot vorbești... Mîna... Bine dar eu pentru asta am venit... Și nu-și mai știe cuvintele.

— Ce-ai rămas așa? Nu-mi plac figurile șchioampăte. Și nu știu de ce mă cuprinde o veselie nebună. Rîd. Rîd al dracului. Gros pînă la gingii. Al dracului mai rîd. Cum n-am rîs niciodată. Și nu pot să mă opresc. E o veselie nemaipomenită. N-am rîs niciodată așa. Nodul curios se oprește în gît. Parcă nu mai respir. Și dintr-odată mă podidește o mare tristețe.

— Du-te... Pleacă acum! Îți promit totul.

Mi-e rușine. Prea repede ca să cred că e adevărat. N-am simțit niciodată atîta durere în mine. E o durere, mai mult silă, care mă murdărește. Capul plutește undeva, departe de mine...

Ziua venise ca toate zilele. Albastră. Cum o mai fi cerul acum. Transperantul e tot acolo. Negru. A prins pe el jeg. Și s-a scorojit. Galben. Încerc o senzație de plictiseală cumplită. Încet, gestul mi-aduce aminte de front, calc peste covorul mototolit. Acolo, pe jos, cineva a încercat o senzație aprigă a îngenuncherii. Întind mîna, apoi sigur, știind ce mă așteaptă — ridic transperantul. Aici, cîndva, îmi permiteam să visez cinci minute.

Afară — soarele cade de sus— plin, fără efort. Și năvălește încet, tulburător, fără definiție — o adiere molcomă de vînt. Parcă ar fi învălătucire de dragoste și de cîntec. Nu știu, nici nu știu dacă e bine.

— Vino, l-am chemat cu o abandonare pe care eu însumi nu mi-o bănuisem pînă acum.

— Vino să vezi. M-am apropiat de el cu sfială, gîndind că nimeni nu-mi dă dreptul să-l las acolo ghemuit pe trepiedul mic, fără spătar. L-am ridicat, tîrîndu-l aproape, spre fereastra deschisă. Abia acum, în drumul de cîțiva pași pînă la fereastră, privind înapoi, îmi dau seama cît de cumplită a fost această zi, după care alergasem cu sufletul la gură, la capătul acelei ierni prelungită absurd pînă în mine. Ce naive și atît de departe îmi par toate acum.

Lîngă mine macaralele se ridică în liniște, fără efort. E atît de grav suișul brațelor metalice, încît îmi caut eu însumi mîinile. Sînt lîngă mine, ciudat de aproape, — **pe git.**

— Nu se poate!!!

Și nu mai rosti nimic. Omul din ele se prăbuși, buimăcit. Boarea prinsese cuvîntul lovindu-l ciudat, în zvîrcolirea lui de a se descoperi altfel: singur...

Apoi, gesturile se împrăștiară peste tot — în camera ce reveni atît de aproape de el — lipită de trunchi.

Și numai mîinile vorbeau acum în febrilitatea lor crescîndă, aidoma unui gînd prăvălit absurd și astenic în creier — **singur.**

Și fiindcă într-un fel toate reintră în mecanica lor — nelăsînd nimic în afară — cineva muri în aceeași noapte. Casa se prăbușii — demolată, și — în moloz — jucîndu-se, copiii găsiră o ramă de bronz și un Hopa-Mitică. Noaptea aduse cu ea hohotirea ploii și zorile chemară mînia pămîntului însetat. Pînă cînd — într-o zi — cineva încercînd rezistența zidului — descoperi uimit că acolo — cîndva, nu de mult, viețuiseră oameni.

Și arșița reveni.

Era o zi ca toate zilele.

Albastră.

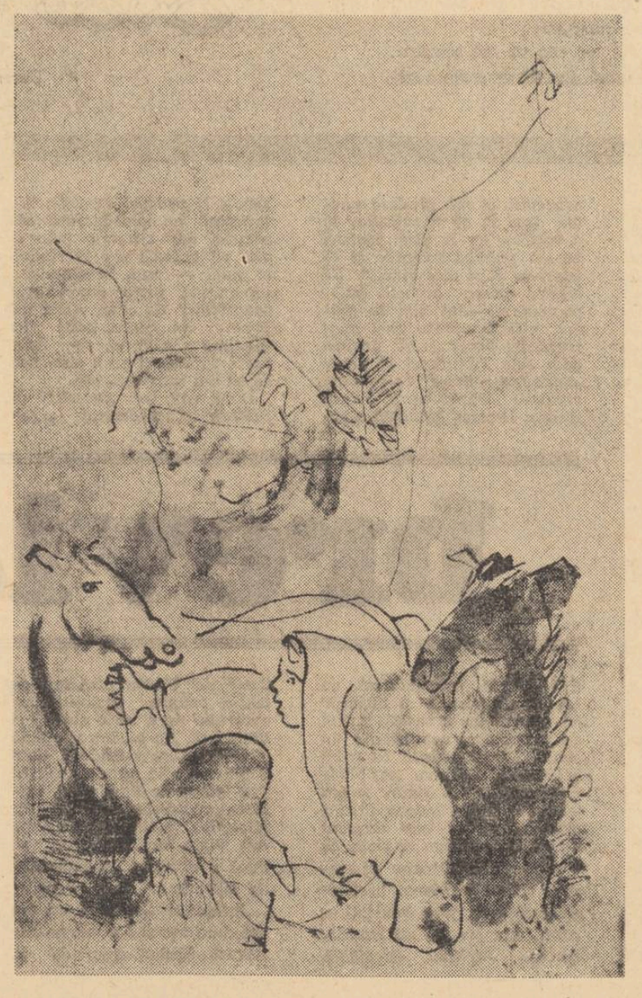

preziceri

de CORINA CRISTEA

Ultima casă de pe deal era casa Păunei. Albă. Intrai printr-o arcadă direct în sufrageria pardosită cu marmoră albă şi neagră. O masă spaniolă, lungă, cu tăblia pleznită la mijloc, înconjurată de scaune cu spătarul înalt şi împletitura de sfoară, împărţea camera în două părţi egale. Pe masă se lăţea ca un crab un platou de argint cenuşiu. Deasupra bufetului cu uşile sculptate cu capete de păsări şi animale se găsea o poliţă pe care erau aşezate şase farfurii de faianţă, farfurii de colecţie, de o mare valoare, desenate cu verde şi roşu smeuriu. Între ferestre, înconjurate de funde de borangic, bătută în perete în cuie mari de fier negru, zîmbea o Maica Domnului. Era o cameră pe care nimeni n-o folosea niciodată. Printr-un culoar plin cu icoane pe sticlă se ajungea în dormitor. Patul cu stîlpi sculptaţi avea învelitoare roz, lampa era un buchet de crini şi trandafiri de murano, iar oglinzile de pe pereţi înzeceau în apele lor îngereşii de bronz de deasupra patului.

Păuna primea în seră. Purta întotdeauna pantaloni largi de saten violet, strînşi pe gleznă şi degetele picioarelor şi le împodobea cu inele cu pietre mari. O tunică lucioasă de alpaca neagră îi ascunde sînii uriaşi, straturile de grăsime de pe burtă. Părul tăiat scurt părea unsuros şi murdar, îi cădea nepieptănat pe frunte, se subţia în dreptul urechilor, arătîndu-le ascuţite şi albe. Pe perne de piele zăceau cîinii Păunei, mari ca nişte viţei, negri ca nişte bivoli, Caius şi Fagu. Pe şevalet, portretul neterminat al unei fete cu părul despletit, cu umerii acoperiţi de voaluri plutitoare, cu ochii verzi, desenaţi corect, colorati frumos, cu umbre şi puncte de lumină, dar fără privire. Portretul Tuliei. Mulţi spuneau că Tulia nu existase. Că era o invenţie a Păunei ca şi povestea cu pădurarul cu care se iubise şi cu pictorul care o împuşcase. Berta o cunoscuse însă pe Tulia şi putea povesti despre ea. Păuna povestea mai frumos. Totul devenea misterios cînd vorbea despre Tulia, o ajuta vocea joasă, egală, o voce care nu punea întrebări şi nici nu se arunca în exclamaţii. O ajutau ochii cenuşii, umezi tot timpul, şi chiar sera plină de plante ciudate, flori cărnoase, parfumate greu, corole grase, întredeschise aproape obscen, înţepate de pistiluri galbene, pufoase. Mătuşa Mătăsica plîngea ascultînd-o vorbind despre nopţile Tuliei, despre plimbările pe cai de pe marginea prăpastiei. Tulia din tablou îşi împrăştia părul castaniu pe toată pînza, părul în care pădurarul prinsese flori şi pe care pictorul îl pieptănase şi-l periase ore în şir. În mătuşa Mătăsica exista şi un grăunte de invidie, o dorinţă de fetiţă care se vrea zînă şi ştie că nu va fi niciodată. Mama prefera mobila din casa Păunei. De cîte ori venea, nu uita să strecoare cîte o întrebare : „Nu te-ai plictisit de scrinul ăsta, Păuna?" Toate însă, erau încremenite pe locurile în care le aşezase Tulia şi nimic în lume n-ar fi determinat-o pe Păuna să le vîndă. Pentru că toate erau o mărturie că Tulia existase. Un sprijin pentru povestirile Păunei.

Totul se desfăşura lent. Întîi suna clopoţelul de la intrare şi răsunau paşii Mamei şi ai mătuşii Mătăsica pe pardoseala de marmoră. Tom se simţea ca într-o biserică în care preotul nu mai slujise de mult. Cînd ajungeau în dormitor le întîmpinau cîinii. Unul mergea în dreapta şi altul în stînga lor. Le conduceau pînă în seră şi se aşezau pe pernele de piele, cu labele întinse, cu cozile stufoase bătînd leneş mozaicul de pe jos.

Păuna stătea lungită pe o canapea. Fuma pipă şi zîmbetul ei făcea femeile să creadă că e strînsă în el înţelepciunea pămîntului. În afară de canapea şi de flori în seră mai era portretul de pe şevalet. Aşa că vrînd, nevrînd, se discuta despre Tulia. La sfîrşit Păuna amintea scopul vizitei.

— I-am spus că are să moară. Nu-mi pot ierta niciodată. De ce i-am spus ?

— Păuna, nu ne spui şi nouă ceva? se ruga mătuşa Mătăsica.

— Ştiu eu ? se lăsa rugată Păuna. Mereu îmi zic : „Termină cu prezicerile ! Oamenii au să te urască."

— Păuna ! zicea Mama mustrător. Îi convenea să fie mustrătoare. Nu credea nimic, nu asculta nimic. Venea să se distreze, să afle intimităţile mătuşii Mătăsica, să vadă mobila.

Tom se uita fascinată la cîini. Era ameţită de mirosul florilor şi speriată. Auzise că o fată murise pentrucă dormise cu crini în odaie.

Cîinii o priveau plictisiţi. Cînd se ridicau, lui Tom i se oprea respiraţia. Înalţi aproape cît ea, o miroseau, îşi treceau boturile pe sandalele de lac, sub fusta plisată, îi umezeau coapsele cu limba lor aspră.

Păuna, care vedea totul, îi trimetea la locurile lor.

— Nu-ţi fie teamă Tom ! Data viitoare cînd ai să vii, ai să întîlneşti un băiat. Am căpătat un băiat. Ai să te joci cu el. Doamnă Mătăsica, nu-l căuta departe şi nu pierde timpul. Tinereţea zboară fără aripi. E aproape, e foarte aproape. Cade de tobă. S-ar putea să se măsluiască dar s-ar putea să fie chiar de tobă. Te gîndeşte şi unul de ghindă, vezi ce faci !

— Ha ! Ha ! Ha ! se zgudui mătuşa ca pusă în priză.

— Bucurie de bani. Poate fi un cadou frumos. Veste de nuntă. Militar în casă.

Cu Mama era mai greu. O privea pe Păuna fără nici o expresie. Putea să audă de dragoste că nu se bucura, putea să audă de moarte că nu se întrista. Păuna îi spunea de crai de cruce şi de pică dar Mama nu-şi lua ochii de la ea, îşi legăna capul de la stînga la dreapta în semn că nimic nu-i adevărat.

— De ce mai veniţi ? se înfuria Păuna.

— Credeam că vinzi vreo oglindă sau vreo icoană. Nu vinzi chiar nimic ?

Tom pleca acasă cu dorinţa de a plînge. Se învîrtea în jurul mesei, cu paşi mărunţi, încerca să plutească îşi închipuia că are voaluri pe braţe, că trece printre frunze, că despică noaptea călare pe un cal şi că deodată cineva o împuşcă. Se aşeza în faţa oglinzii de la dulap şi zicea : PAC ! Se lăsa în genunchi, se culca pe parchet, îşi întindea braţele şi picioarele. Se ridica, se uita mult în oglindă (Berta îi spusese odată că dacă se uită la un punct fix într-o oglindă vede pe dracu), zicea : PAC şi iar murea.

Deci pentru Mama n-a fost prea greu să vadă. N-a fost nevoie ca domnişoara Herbst să intervină, să caute o formulă cît mai elegantă, mai delicată, pentru a-şi spune părerea : „Mediul nu e tocmai indicat pentru educaţia unei fete". A ghicit Mama singură văzînd-o cum moare, cum se trage de părul moale şi rar ca să-i crească lung şi bogat, cum încalecă fereastra înfăşurată în voalul perdelei şi cum se uită cruciş în oglindă.

Desene de CONSTANTIN BACIU

GEORGE ALBOIU

Am înţeles atunci

Nu era nici noapte nici zi şi atunci
mergeam încet pe străzile Romei
Mantii de plumb se tîrau pe lespezi
înaintea mea umbre
de săbii zăngăneau pe ziduri.
Era lumina unui soare care nu ştia
dacă amurgise ori sta să răsară
şi eu cu ochii trişti cu gura-nţepenită
mergeam încet pe străzile Romei.
„Armatele în faţa porţilor"
era strigătul înfricoşător
ce umplea cetatea la fiecare ceas
dar pentru că nimeni nu răspundea
în faţa porţilor
încremenite rămîneau armatele...
Tînăr mergînd pe străzile Romei
carnea trupului meu am simţit-o
cum se sălta la cer numai mantia
atîrna ca de plumb.
Şi am privit în sus şi o groapă imensă
se rotea în cer deasupra cetăţii.
De o mie de ani sorbite armate
pe buza gropii se întunecau
în ultimele bătălii.
Din centrul gropii începuse să răsară
un astru dureros asemeni unei candele
pe un mormînt.
Am înţeles atunci că cerul
e plin de Rome moarte Drum al Robilor
că mormintele adevărate nu sînt pe pămînt.
Ele lucesc în cereri depărtate
şi moartea fără sfîrşit ce o avem în urmă
ne luminează nopţile.

Altfel de ce

Pe întinsul întuneric
rostogoleşte pămîntul
scarabeul de aur.
Răsare lumea şi asfinţeşte
în ochii scarabeului de aur
De la-nceput se-ndreaptă orbii
spre acel întins întuneric
unde el rostogoleşte pămîntul.
Şi noaptea pe cînd toţi
ai cetăţii dormeau
pe străzi m-am pomenit strigînd:
Eu sînt scarabeul de aur
şi au ieşit cu spaimă şi s-au strîns
în jurul meu bărbaţii
şi unul a-ntrebat:
dar pămîntul pe care îl rostogoleşti
unde-i? şi nici întunericul nu este
acel întins întuneric...
Şi am plecat de-atunci să-mi caut
departe pămîntul
pe care l-am pierdut
pentru că eu sînt scarabeul de aur
altfel de ce aş fi ieşit strigînd
în noaptea aceea pe străzi?

Singurul

În mijlocul mării să ne culcăm
unul lîngă altul.
Nu tremura, aici în mijlocul mării
sînt oarbe razele morţii.
În trupurile noastre bat ca-n ţărmuri
Cîmpiile Eterne ale apelor
şi se tot duc şi se tot duc
Corăbii de-ar fi ar căra numai somn
dintr-o parte în alta a lumii.
Doar golul plutește luminînd
vîntul din valuri spre cer niciodată
nu se mai poate smulge cale de-un veac
se mai aude geamătul pămîntului.
În mijlocul mării să ne culcăm
unul lîngă altul dar putea-vom oare
uita acel val, acel Munte
Singurul care alunecă spre noi
de la-nceputul lumii
să ne îngroape în mijlocul mării
ca nimeni să nu ne dezgroape?

Cu degete de ceară

Ridică-se amurgul el teroare imensă
cotropește orașul.
E ora cînd se caută
noaptea în ochii trecătorului.
Cu degete de ceară femeia
împarte întunericul.
Tu, nedreptățitule,
mai mult de vei vedea la alții
să nu te răzvrătești
sînt cei ce duc în gene greul morții.

Să pier înainte

Între mine și moarte asemeni unei punți
de carne peste prăpastie
stă dulcele tău trup.
În ceața de Noiembrie
puntea să o spintec și căzînd
în hăul fără fund
să pier înainte de a muri
dincolo să nu mai ajung.
Dar mîna ce smulge cuțitul
trebuie să ridice
și teama enormă ce-l ține
înfipt în întuneric.

ILIE CONSTANTIN

DUBLETE

(1959 — 1966)

Orgolii

Stele pînă la ruperea luminii,
raze în eroare se înduplecă să născocească
povești despre lumi
la capătul fîntînii de vedere, unde
înspăimîntat
ochiul răspunde în geruri.

Poate în umbra orbitelor așteaptă
neînchipuite orgolii.

Odată, niciodată

Odată, niciodată, totdeauna
adeseori, arare, oarecînd:
un joc de timp în timpul meu revine,
timp de tîrziu și de curînd.

Nepăsătoarele cuvinte
iubirea le încearcă rînd pe rînd.
Un joc de timp vom fi, un joc,
timp de cîndva și de nicicînd.

Clipa desprinderii

lui M.R.P.

Căi neștiute ochii dezvelirăinsinuate tainic prin frunziși oarbe depărtări se împliniră
cu irișii ce șovăiau pieziș.

Lumina-n jur se-nchise fără veste
ca o beție crîncenă cu vin
și el alunecă de vis, pe creste,
îndepărtat și singur și străin.

Se răsuciră tragic pe retină
copacii limpezi, înmuiați în cer
și zările purtate de lumină
se sfărîmară-n norii mari, de fier.

Tăcerea pînditoare-n el deodată
țipă înalt în creier ca un gînd.
Și lumea se urni, desfășurată
cu pînzele vuind de-atîta vînt.

septembrie, 1959

Necunoscute ginți

Nebun și blînd străin, cu amănuntul
pe filele vibrînd de conspirații
te-am deslușit cum bănuiai pămîntul
tînjind pierdut la pastorale spații.

Și eu doar în ghivece și panere
îmi mai lovesc privirea de petale,
rupte din muta sevelor putere,
moarte de mult în piețele ovale.

Necunoscute ginți de flori mă-ncearcă,
petunii, gladiole, crini, glicine,
de parcă-aș fi plecat de-un veac, de parcă
părinții mei s-ar renega în mine.

Orașul n-are timp, orașul trece
laborios, nepăsător, lansat
din sere și din coșuri vă culege
voi, flori, din pervertit, nostalgic sat.

Alcool

Trec uruind comete rupte
cu țărmuri amăgite-n lupte,
de Jupiter se netezesc
torcînd ca neamul pisicesc.
Vai, sateliții galileici,
ca multe luni răstălmăcite
din orient ca niște șeici
vin cu turbane pe orbite.
De Jupiter și de Saturn
a stat și ceasul de la turn,
cobor planetele domol
pe scări umbroase de-alcool.

Umbletul tău

Umbletul tău cercuit e-o osîndă,
inima bate goană neruptă.
Fiară și zid, unghi de simțuri la pîndă
tu, început și sfîrșitul de luptă.

Pieptul în moarte drept se oferă,
înlocuită țintă în cale.
Tu ești negația prăzii, severă,
cu disperarea liniștii tale.

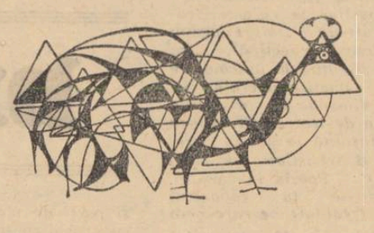

Istovire

E noapte în viața coborîtoare
din cer trecînd peste ferestre
galbenă de ploile dusului august.
Vezi, tomuri și hărți de-nălțime
prevăd cu migală
alunecări de comete, eclipse,
e calculată fără iertare secunda
dintre vară și toamnă, astăzi la orele
douăzecișidouă, acum.
Iar mai tîrziu amînarea de soare
ne va vesti că e toamnă deplină, e toamnă

e o primejdie stăruitoare de toamnă
poate
o bătrînețe de toamnă.

Studiu

Asculta palid, cădea înapoi
prin nașterea sa spre nașterea
tatălui său și mai departe
tot mai adînc în neamuri și trecut.
Pînă cînd ieși din om
și se opri greoi într-o ființă
tulbure din începutul speciei.
Privirea i se goli de gînduri

un urlet îi crescu din coaste

și brațul dur lovi.

Portret meridional

Trecătoare glorie a trupului
prin anotimpuri te destrami
în jocul tău cu sîngele-n viteză.
Îți amintești cum pîrjolea văzduhul
suflarea unui taur andaluz
și în zadar împodobeai cu banderillas
grumazul încordat în prăvălire.
La fel se năpustesc și anii
tu întoarce-i
și smulge-le din coama-ncărunțită
laurii gloriei nervoase.

Părinți

Am fost adus poate din moarte între voi
umilitor de ne-ntrebat,
în spaimele proporțiilor lumii.
Declinul favorabil al lucrurilor împrejur
mărturisea suirea mea în pragul zilei.
Dar pentru ce decolorarea stării dinainte ?

Dar pentru ce acești părinți în istovire,
o, pentru ce acești părinți
îndepărtîndu-se,
acești părinți rău alungați din lume?
În primul țipăt ce-mi intră în piept,

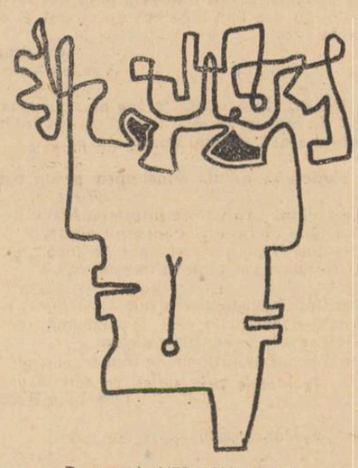

Desene de VERA HARITON

interiorul scut de aer,
e negreșit și disperarea limitei,
e plînsul pentru neîntreg,
pentru imaginea din ochi făcută-anume
spre-a-ndepărta și micșora
vremelnic golul din fundal.

Menestrel

Adăpostit în marile familii
duc rodnică singurătate.
Carena pietruită de cochilii
prin ginta peștilor străbate.

Copiii vin la mine într-o clipă
cu nici-o mamă împotrivă,
egali de vîrstă și aripă
lăsăm pămîntul în derivă.

Fragment din cărți

Prietenul meu, Poetul,
m-a luat în vecinătatea coastelor sale
și ca pe un Dante nervos,
tremurător și neîmpăcat,
m-a dus la infern.
Sta poarta cea mare în scoabe
proptită de diavoli cu mîile
dar el surpat-a cu umărul, din mers
O, diavolii negri fugeau pe sub noi
ca niște furnici pe lîngă
coloanele unei păduri.
Poetul lăsase deschisă,
urlată de soare, intrarea
vedeam pînă la Lucifer enormele
cercuri de iad.
Poetul a mers drept spre tristețea
celor două flăcări în care gemeau
Ulise și Diomede. O lacrimă
coborînd de pe obrazul lui
a stins flacăra-temniță
Din depărtare venea cu putere
viscolul dur de perechi.
toți morții din dragoste purtați
pe uraganul infernal.

Poetul-ocean i-a privit oftînd
și-atunci
umbrele lor de sînge i s-au oprit la piept
căci uraganul se stinsese în oftatul lui.
Tot mai adînc eliberam infernul,
memorii mari de suflete
recuperînd spre stele.
Ne-am oprit la sfîrșit
în fața Aceluia;
lanturile de munți ce-l încătușau
îi cădeau la picioare.

Apoi se îmbrățișară
fără de cuvinte
Poetul și Damnatul, și-i priveam pierdut

și ei erau atît de mari și fără apărare
încît o milă m-a cuprins și disperare
e caddi come corpo morto cade
și am căzut cum cade un trup mort.

85 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI

V. VOICULESCU

Corespondență inedită

Radiodifuziunea
Directorul General

București, 1935

(1)

Iubite Nicule,

Mai întîi la mulți ani! Îți urez și-ți doresc sănătate, căci altfel: *...fericit ai fost de mic / Și la mare, fericirea urmăritu-te-a cu sila.*

Nu știu dacă Florența este în realitate așa cum o visez eu din toată tinerețea mea și pînă acum...! E atît de intens visul încît, crede-mă, m-am ferit să-l stric și am lăsat să-mi scape cîteva prilejuri cînd puteam s-o văd. Totuși simt cum arde rîvna pentru Italia, dorul după lumină, setea să calc pe urmele sacre unde au pășit Leonardo și mai ales Schelley... Și mai cu seamă azi cînd am sosit înghețat la „Radio-București pe 358 metri lungime și Radio România pe 1 800". E un ger groaznic, —19°, noaptea a fost —23° în București, mi-au înghețat în casă țevile, s-a astupat closetul, focul arde ca pe gheață și, deși sobele plesnesc de încinse, odaia e rece. Toți acasă ne îngrămădim numai la gura sobei. Ce e prost e că acest ger siberian a prins cîmpul dezgolit cu grîul mare și verde.

Lucrețiu parcă spunea că e o plăcere să te uiți de pe mal cum se luptă corabia cu furtuna, gata s-o înece. De pe malurile calde ale Italiei, bucură-te cel puțin tu că nu ești în bezna asta albă de gheață și vînt. Poate că exagerez eu, un friguros, căci nu-mi trece uimirea cînd am întîlnit în zilele astea de crișcare pe d-l Gatoski *numai în haină*, cum umbli și tu...

De la Radio nu-ți mai scriu nimic, ca să nu te amărăsc... Cu nicio instituție lumea nu e așa de rea și nedreaptă ca cu Radio. Stau și mă întreb de ce? Poate fiindcă este o reală și imensă putere care ispitește pe toți.

În sfîrșit, te aștept să stăm de vorbă serios în această privință. Pînă atunci umple-ți ochii, mintea și inima cu frumusești și bucurii pe care să le împărtășești și nouă.

Te îmbrățișez cu drag,
Vasile

(B.C.S. Mss. 13856)

★

(2)

(1936)

Iubite Nicule,

Știu că-ți plac cărțile frumoase și cumperi și pentru bibliotecă (...). Iată o listă de cărți pe care un anticar le are în mînă și le mijlocește vînzarea. Fii bun și uită-te pe catalog și dacă te interesează ceva dă-mi un cuvînt să ți-l trimit pe anticar (...) cu cărțile ce dorești.

Dacă nu te interesează, *te rog n-o pierde ci pune-o într-un plic și trimite-mi-o.*

Aș dori să ne mai întîlnim într-o seară, fie în oraș, fie la mine acasă la o vorbă și la un șprit. Ce zici? Îți trimit o inscripție ce am făcut pe un butoi cu vin bun... Aștept un cuvînt și mi-e dor să te văd.

Cu drag,
Vasile Voiculescu

[N. B.]. Încă odată te rog să nu pierzi catalogul de cărți și să mi-l trimiți. Și mă invit cu sila într-o seară cît mai apropiată.

Sufletul vinului — inscripție pe un butoi...

Vezi vinul tînăr și-amintește-n Mai
Din fund de beciuri, c-a sorbit arșița,
C-a fost o plantă clară sus pe plai
Și fierbe-n vas cînd înflorește vița.

Tăriile iubirii-nchise-n noi
Apasă-n cercurile care le sugrumă
Cînd veștile sosesc pîn' la butoi,
De dincolo de hrubele de humă [1]).

1936 Iulie București.

(B.C.S. Mss. 13 858)

★

(3)

Luni, 31 Mai 1937, Buc.

Iubite Nicule, ieri am stat toată ziua în casă. Și cum nu am avut poftă nici de citit nici de scris, m-am apucat să cotrobăi prin hîrtogăria de cărți și reviste ce s-a strîns în dulapurile mele de vreun an. Dosită în fundul unui raft am găsit revista *Pleiada*, scoasă de Ion Pillat, Herescu și subsemnatul. Cum e rară (fără să facă urmă) ți-o trimit, căci pare-mi-se că Herescu nu ți-a dat-o încă. Ceea ce e amuzant e că răsfoind-o mi-am amintit de ce am ascuns-o că eram gata s-o distrug. Pe atunci venea aproape în fiecare zi la mine Adrian, [2]) care rămînea la masă, apoi se urca sus, cetea, se culca. Într-o zi i-a căzut în mînă revista ce ți-o trimet, abia apărută. Furios și pe Pillat și pe Tudorică Vianu care scrisese un studiu mare precum îl vezi, Adrian s-a apucat s-o comenteze și să adnoteze... textele, cu răutăți. Tot ce e scris, de mînă jos, e slova lui... ceea ce m-a făcut să asvîrl exemplarul... neexemplar. Acum ți-l trimit ție și te rog să-l păstrezi.

Îți mai dau o carte frumoasă care odinioară a făcut deliciile tinereții mele... Făcînd razii la anticari ca să-ți găsesc Bronsley (?) am dat peste ea... M-am gîndit la tine îndată, singurul care poți gusta toată gingășia acestei poezii dulci pînă la otravă...

Poate fi vorba de pornografie în acest erotism adînc, de o adîncime aș zice organică? Ne vom delecta la cea dintîi întîlnire ca să citim amîndoi din ea. Deschide, de pildă, la pagina 185 și citește *Himnul morții*: „...beată de faptul că a *Un volum posibil al corespondenței lui V. Voiculescu ar contribui în primul rînd la biografia poetului sau chiar la sinteza biografică a epocii sale; prin acest caracter, epistolele trimise cu regularitate și pasiune atîtor prieteni nu s-ar deosebi prea mult, de ale altora. Dar, în această vastă și necunoscută corespondență există și dialoguri pe teme de artă sau confesiuni ce privesc direct poezia. Un asemenea dialog epistolar a avut V. Voiculescu cu scriitorul N.M. Condiescu (1880—1939), prozator de talent, autor al unor cărți ce ar trebui cîndva reeditate* (Conu Enache, Însemnările lui Safirim, Peste mări și țări), *fost președinte al Societății Scriitorilor Români. În perioada cînd scrie aceste epistole V. Voiculescu era conducătorul emisiunilor culturale ale Radiodifuziunii, funcție la care face adesea aluzii. Scrisorile (aici am reprodus numai cîteva) sînt un adevărat jurnal de creație. Poetul îi vorbește prietenului său despre poemele pe care le-a scris în ajun și chiar i le trimite, cerîndu-i părerea. Face, cu alte cuvinte biografia fiecărui poem. (Ce utile ar fi pentru întreaga poezie românească asemenea biografii!) Semnificativ este faptul că V. Voiculescu ține la opiniile prietenilor: T. Vianu, Ion Pillat, Adrian Maniu. Vianu de exemplu așa cum reiese de aici, îi aprecia poezia* Victima, *apărută mai tîrziu sub titlul* Popas în suflet *(Urcuș) 1937, pe care o apropia de* Fata din dafin *și* Cîntec pentru dezbrăcare; *poetul, în schimb, se îndoia de valoarea ei. Decizia lui N. M. Condiescu era, pe bună dreptate, a unui arbitru. Cea mai interesantă parte a corespondenței se referă la stadiul de elaborare a poemelor: poezia* Odă Heladei *e cancepută „la un diapazon înalt", iar* Holocausta, *publicată ulterior sub titlul* Versul, *este modificată la sugestiile lui N.M. Condiescu. Rezumatorul poemei, un elevat comentariu exegetic, mi se pare chiar mai frumos decît poemul. Acest comentariu desvăluie chiar concepția lui V. Voiculescu despre poezie, definind un poet modern și destul de laic, prin aceasta contrazicînd categorica ștampilă imprimată cîndva de G. Călinescu poeziei sale. Cîntecul pentru dezbrăcare,* Crăiasa de zăpadă, Francois Villon *sînt suficiente motive de excomunicare din categoria absolută a poeziei mistice. Într-o scrisoare combate chiar acuzația de pornografie adusă literaturii erotice „de adîncime organică"; de acest erotism superior sînt bîntuite și ultimele sonete adevărată dialectică erotică. Corespondența poetului întărește aceste reconsiderări necesare.*

Grupajul epistolar din această pagină vrea să fie și un omagiu direct adus poetului, care ar fi împlinit, în această toamnă 85 de ani (născut la 27 noiembrie 1884 în satul Pârscov, jud. Buzău).

Emil MANU

ținut în brațele ei, de la începutul lumii toate femeile și toți bărbații...".

Te las și te sărut,
Vasile

(B.C.S. Mss. 13 861)

★

(4)

(1937)

Iubite Nicule,

Iartă-mă că te necăjesc cu prostiile mele. Iată îți trimit un program de radio, închinat mării (...).

Mai adaug în plic (...) 3 ciorne de propuneri pe care le cunoști. Sînt niște marote ale mele, care nu-mi ies din cap (...). Una din ele, cea cu festivalurile muzicale, te interesează îndeosebi. Eu țin mai mult la organizarea culturală a Capitalei (...).

Acum pentru sufletelul tău îți trimit două poezii. Una este cea cu pricina și se cheamă *Victima*. Mie nu-mi mai place și sînt hotărît să o scot din volum. Alții spun să nu o fac (Vianu), căci se armonizează și se încadrează cu celelalte două *(Odă pentru dezbrăcare* [3]) și *Fata din dafin*), cu care alcătuie ciclul: *Ademeniri*. Vreau să te uiți și prin celelalte două în exemplarul de poezii (...). A doua este un început de *Odă Heladei* [4]) pe care am scris-o ieri, ca să uit de necazurile de la Radio. Nu știu dacă o voi duce-o mai departe. Cum ți se pare? Am vrut să o țin la diapazon înalt. Nu știu dacă am izbutit. O voi pune totuși în volum și dacă zici tu o dau la Revista Fundațiilor Regale. La radio nu e bine; deci te rugăm să nu ai de grijă. Dă-mi te rog un răspuns la cele ce te rog și nu mă uita. Te sărut, cu drag,

Vasile Voiculescu

[P. S.]. Toate proiectele și propunerile ce-ți trimit sînt schițe și embrioane. Dacă interesează vreuna fac memoriu amănunțit.

(B.C.S. Mss. 13 860).

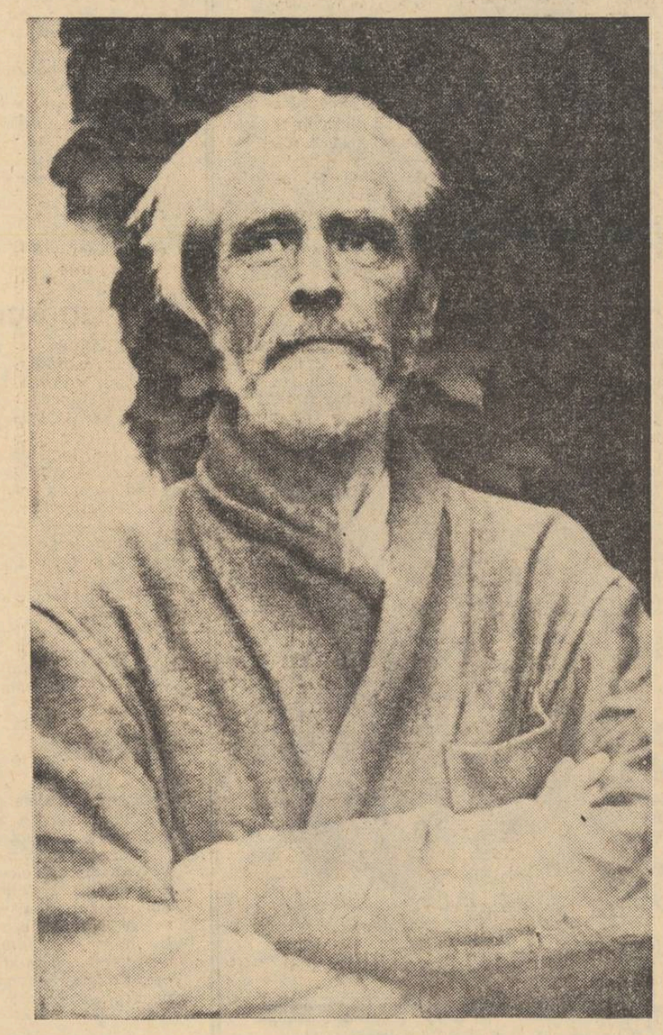

(5)

13. VII. 1938

Iubite Nicule, așa mahmur cum mă aflu îți trimit *Demiurgul*. Nu-l modific de loc, dacă găsești că ar merge schimbăm la minut. De altfel sfîrșitul îl dau și în variantă, pentru cei ce s-ar speria de actul brutal. Te rog mult dă-ți osteneala și citește-o dintr-odată să păstrezi impresia ce a-i avea la desfășurarea ei pe scenă — nu te supăra, dar cum îți spuneam aseară, îmi reproșez mie însumi să nu persist și te pomenești că iese un lucru bun de teatru.

Adaug versurile pe care le-am citit aseară și nu le ai:

Amurg [5])

Grînar de nestemate amurgul s-a închis
Pămîntule de-acuma comorile îți seacă...
...Și-mi amintesc de-o țară aläturea de vis
Spre care-ntreg alaiul luminii slobod pleacă.

O trup, capcană caldă, năvod cu dulci momeli
Tu prinzi ce-i greu și lacom, păstrezi ce-i lut în plasă
Dar sufletul, prin ochiuri de vrajă și-ndoieli
Dar sufletul tot scapă și viu se-ntoarce-acasă.

V. Voiculescu

Luni, 12 iulie 1938, București

(B.C.S. Mss. 13 863).

★

(6)

Vineri seara. 20 Ian. 1939

Iubitule Nicule,

De duminică stau în pat... Iar m-au apucat, guturaiul, gîtul, urechile. Stau ursuz și înfofolit... Mi-e silă de orice... Azi m-am liniștit puțin. Am încercat să mai scriu pentru volumul de poezii aproape gata: a ieșit fără voia mea acest **sonet interzis** pe care ți-l trimet. Poate odată am să-l... epurez și așa ar intra în volum, ce zici? Îți mai trimet și un Imn (...)

Răsfoind azi volumul proiectat văd că trebuie să încep să aleg ce trebuie să dau afară... Nu-l vreau mai mare de 50 de poezii, măcar un sfert bune.

Tu ce-ai mai scris? Cele două pagini pe zi? Ești cel puțin sănătos? Herescu, fugar la munte, ți-a mai scris? Cum mă fac bine vreau să te văd. Te sărut cu dor

Vasile

(P. S.) — Am schimbat și Holocausta. Așa îți convine? Ca în vechea formă nu a mers. Vezi pe dosul acestei pagini:

O mică exegeză pentru holocausta destul de ușoară la înțeles:

Holocausta este *poetul, duhul* lui care-și arde chiar zeii din el pentru *un vers*, desprins din albia îngustă a vieții să înghețe în el eternitatea de gînd și voluptate care altfel nu poate sta. Versul Arta, este calîpul etern în care se toarnă eternitatea, cînd stelele cad la marginea ei și nici un alt rod afară de artă pe oricît de înalt vîrf ar sta, nu rămîne ci trebuie să cadă.

Poetul ajuns în culmea lutului său, după ce a dat versul nemuritor se pleacă și caută izvoarele Somnului, Moartea.

Poate că sonetului i s-ar cuveni mai degrabă titlul de *Versul* [6]).

(B.C.S. Mss. 13.864)

★

(7)

22 mai 1939

Iubite Nicule

Nu vreau să plictisesc la telefon pe doamna Condiescu, întrebînd despre tine ori de cîte ori îmi dă ghiaș inima. Ar însemna să nu mai las telefonul de la ureche. M-am mulțumit să vorbesc odată-de două ori, dar știu de la Nicu Herescu zilnic vești despre tine. Fă-te curînd, cît mai curînd, bine. Abia așteptăm să te știm însănătoșit ca să venim să te vedem și să te îmbrățișăm. Îți trimit o prefacere a celor două strofe pe care le-ai citit sper acum vreo săptămînă. Le dau însărcinarea să te înveioreze...

Roagă pe doamna Condiescu să nu se supere dacă am să mai sun telefonul. N-aș vrea să te simți cumva uitat și părăsit... Niciodată n-ai fost mai aproape, mai drag și mai în preocupările mele. Gîndul meu de medic să-ți fie tonic și să-ți dea nădejde.

Te sărut cu dor, al tău
Vasile

[1]) Poezia a apărut în vol. **Urcuș** (1937), sub titlul **Inscripții.**
[2]) E vorba de Adrian Maniu.
[3]) Apărută în vol. **Urcuș** cu titlul **Cîntec pentru dezbrăcare.**
[4]) A apărut întregită sub titlul **Heladă,** în vol. **Urcuș,** (1937).
[5]) Apărută într-o variantă și sub titlul **Sufletul** în vol. **Întrezăriri** (1939).
[6]) Sonetul **Versul** a apărut în vol. **Întrezăriri** (1939). Textul poemului este rezumat în acest comentariu inedit, egal cu un poem independent, un fel de **ars poetica.** Pentru comparație este necesară reproducerea sonetului: Cînd duhul însuși stă holocaustă / Și-n noi funingine de zei s-abate, / Oprit, un vers din albia îngustă / Îngheață-n sine gînd și voluptate. // Acoperiș al meu eternitate, / Cînd stelele la marginea-ți augustă / Și-n vipia durerii fermecate / Nici un alt rod pe ramura lui nu stă. // A fulgerat o inimă vreodată? / De dorul ei azi mi se umple pieptul. / Mă bîntuie iar lungi tristeți de domn. // Cunosc un vis adumbritor, și iată, / Ajuns în culmea lutului de-a dreptul, / Mă plec și cat izvoarele de somn.

ARHIVA ARGHEZI

Cîteva cuvinte

Ideea de „arhivă" este complexă și diferită, cu toate că peste „Arhiva Arghezi" au trecut momente care au dispersat-o, au ciuntit-o, ori ars și risipit-o în neant. Culegem totuși, astăzi, din rafturile ei teoretice, cîteva mici documente care stabilesc atît o relație de sentiment, cît și alta de miez literar, în peisajul unei epoci nu de mult trecute. E vorba de cîteva cărți pe care scriitorii, autorii lor, le-au dedicat lui Arghezi întovărășite de cîteva cuvinte, mărturisind între condei și sentiment, realități pe care, cîndva, desigur, o cronică literară de investigație obiectivă, le va plasa într-un circuit de autentice valori contemporane, literare și umane.

Să ne permitem, deci, răsfoirea acestor pagini cu sentimentul întregirii unor linii de portret, legate de o prezență activă într-o perioadă de timp semnată prin volume și atitudini, atît de destinatar cît și de autorii respectivi.

Scoasă dintr-un raft al cărților păstrate cu grija bunurilor de mare preț sufletesc, volumul Luceafărul, *vol I, poartă sub semnătura lui Cezar Petrescu, următoarele cuvinte:* „Maestrului nostru, al tuturora — omagiul autorului"; *în timp ce vecinul de raft, volumul* „Casa de peste drum", *din ciclul „Golia" este dedicat de Ionel Teodoreanu:* „Domnului și Doamnei Tudor Arghezi, statornică afecțiune și admirație". *Însemnarea e făcută pe pagina purtînd, schița de portret a romancierului.*

Felix Aderca, prieten și colaborator al Biletelor de papagal, căruia vînturile reci ale fiecărei ierni ne aduc aminte de la un timp, ultima lui licărire de viață, pe volumul său intitulat simbolic pentru anul de apariție 1945, Revolte, *sintetizează această legătură de gînd și idei între el și Arghezi, printr-o simplă, dar puternică și evocatoare creionare:* „Ce cuvinte, maestre Arghezi, ar mai putea cuprinde tot ce gîndesc, tot ce simt, la evocarea ființei Dvs?... Mi-ar trebui o orgă... Și o vijelie". *Datată octombrie 1945.*

Din anul 1933 cînd o tînără scriitoare, Erastia Ueretz, publica volumul de mici dimensiuni Îmi placi, *raftul acestor cărți păstrează și un alt gen de dedicație, o prefață, intitulată „O vorbă" pe care o menționăm printre puținele pagini-portret semnate de Arghezi. Citîm un singur paragraf: „Autoarea nu are nevoie de un certificat, pe care singură și-l iscălește, dar a socotit că un cuvînt scris pe foaia întîia a cărții D-sale de către primul cititor din public, ar putea să joace rolul unei ilustrații în culori sau ca la deschiderea ușilor, să decoreze clanța cu un zbenghi și cu o picătură de zmalț"...*

Vechiul scriitor și editorul de azi al unei publicații de poezii la Bruxelles, Mihai Steriade, pe volumul său Ceramică — Rumeurs sans aurores, *tipărit în București în 1928, își așterne astfel gîndul și sentimentele:* „Domnului T. Arghezi recunoștința cea mai înaltă, nu numai pentru bunăvoința cu care m-a publicat stricînd „conspirația tăcerii" (ce termen banal) dar pentru superbia Cuvintelor potrivite care m-au sporit sufletește, enorm — 16 XI-928".

Un volum, ca și un scriitor pierdut printre calendarele noastre literare, Eugen Constant, semnînd o serie de schițe critice sub un titlu mult inspirat, Incrustări în rama bibliotecii, *aduce din Craiova anului 1940 dedicația:* „Cu sentimentele de omagiu literar, exprimate în aceste cîteva pagini și în cele mai cordiale urări de sănătate", *notată în creștetul paginei cuprinzătoare a cronicii volumului „Ochii Maicii Domnului"...*

Tot dintr-o tiparniță craioveană, cuprinzătorul volum Oameni și năzuințe, *semnat de Gr. Trancu-Iași, poartă, de peste trei decenii, o însemnare documentară:* „Domnului Th. Arghezi, cu toată admirația pentru tot ceia ce gîndește și ceia ce scrie. M-am folosit de gîndul lui în această carte... București 9 X 1937". *Volumul conține cuvîntări, prelegeri și conferințe ținute de autor între anii 1930—1937. La pagina 192, în cadrul unui curs ținut la Universitatea Ateneului Român intitulat „Export și debușeuri", sînt citate cîteva fraze din literatura lui Arghezi referitoare la bogățiile și starea de contrast a vieții din acea perioadă.*

În contextul unor atitudini protestatare luate de unii scriitori sau cărturari din perioada pregătitoare a celui de al doilea război mondial, se înscrie și cartea al cărui titlu este edificator: Organizarea minciunii, *semnată de Ilariu Dobridor. Pe volumul întîi se află următoarea inscripție:* „D-lui Tudor Arghezi, cel de la care am învățat să destram urzelile minciunii organizate — desăvîrșit respect"...

Aș încheia această mică incursiune printre cărțile casei noastre, cu semnul de condei, cu valoare de simbol, al poetului Cicerone Teodorescu, aflat pe volumul său Făurari de frumusețe, *oferit la 21 mai 1955, cînd Arghezi împlinea trei sferturi de veac de viață:* „Marelui făurar, Tudor Arghezi, cu dragoste la fel de sfioasă ca și acum douăzeci de ani — unul dintre ucenici"...

Baruțu T. ARGHEZI

13 DECEMBRIE 1969

6

MIHAIL SEBASTIAN

Intîlniri cu teatrul

Această culegere reprezintă o selecție din cronicile dramatice și articolele despre teatru pe care Mihail Sebastian intenționa să le publice în volum, sub titlul Culise. *Poate că intenția autorului trebuia respectată așa cum s-a procedat în cazul lui G. Călinescu, cu volumul Ulysse. Editura* Meridiane *a urmărit în mod simplist prin noul titlu (cam neinteligibil înscris, într-o tehnografie plastică, pe copertă) să ocolească ambiguitatea noțiunii de „culise", prudență inutilă. Ediția este îngrijită de Cornelia Ștefănescu, cercetătoare pasionată a operei lui Mihail Sebastian, care semnează și un studiu introductiv.*

Prin publicarea acestor articole și prin exegeza introductivă, Cornelia Ștefănescu ne dovedește concret (teoretic o făcuse în micromonografia apărută anul trecut), că opera cea mai necunoscută și mai originală a lui Mihail Sebastian este eseistica sa. Proiectat ca eseist și critic (literar, plastic, muzical și dramatic) Mihail Sebastian se caracterizează printr-un „impresionism de structură obiectivă". Am vrea să subliniem, dincolo, de gravele analize operate pe piese, dincolo de discuțiile teoretice de teatrologie, o idee foarte insolită la noi în vremea cînd Sebastian își scria cronicile: Poezia la cabaret. *Gîndindu-se la cabaretul francez (realitate pe care ne-o relatase și Ion Minulescu într-o altă epocă), se declara cucerit de „copilăria fără nici o umbră de cabotinaj a romancierului Francis Carco" și a criticului André Salmon, care cîntau și recitau versuri într-un bar de noapte, alături de „respectabila Colette", în spiritul lui Cocteau care scria romane menite să fie „țipate" prin asemenea localuri. Criticul vorbește de o tradiție ce leagă* poezia de cabaret *tradiție ce urcă pînă la Francois Villon. E vorba de poezia-spectacol pe care intelectuali și poeți de mare valoare au cultivat-o în trecut și o cultivă și azi.*

Fie articole despre „metafizica" lui Ibsen, fie meditații despre public, fie simple „breviare" estetice, eseurile lui Mihail Sebastian constituie una din cele mai subtile introduceri în istoria teatrului și teatrologiei interbelice.

„Limbă și literatură" (vol. 20)

Seria de studii filologice, înființată în 1955 sub auspiciile Societății de științe istorice și filologice, Limbă și literatură, *a ajuns la volumul al XX-lea. Ca structură, fiecare volum cuprinde grupaje de studii pe domenii: teorie, critică, istorie a literaturii, probleme de limbă și stil, folclor, metodică, texte și documente. În prima secțiune Adrian Marino publică un fragment dintr-un Dicționar de idei literare (noțiunea Clasic), Mircea Anghelescu urmărește „istoria" motivului poetic „inimă mă ia mirare", leitmotiv al „cîntecelor" de la începutul secolului trecut, Emil Manu prezintă activitatea de scriitor și filozof al culturii a lui Vasile Pârvan. Mai mult de uz didactic pare a fi articolul lui P. Ursache despre Titu Maiorescu și poezia populară; Corina Decuseară semnează un medalion Iulia Hasdeu, iar Al. Iftimie și Costinel Costin cîte un articol despre cîteva periodice apărute la Piatra Neamț și respectiv Tg. Mureș.*

Lucrările de limbă și stil sînt aplicate cu predilecție poeziei: Unele considerații asupra metaforei argheziene *(Al. Bojin),* Aliterația în poezia lui Coșbuc *(Constantin Milaș),* Indici de predicabilitate în poezia lui Ion Barbu *(Antonia Constantinescu și Ileana Littera).*

Rubrica „Texte și documente" aduce cîteva contribuții: Cauzele interdicției „Istoriei pentru începutul românilor în Dachia", *de Petru Maior (Nicolae Albu),* Un Diac din secolul al XVII-lea: Enache Grămăticul *(Dumitru Velciu),* Un cărturar bihorean din sec. al XVII-lea: popa Pătru din Tinăud *(Atanasie Popa) — Contribuții se aduc și la rubrica „glose", ca de exemplu prin cercetarea arborelui genealogic al familiei Hasdeu (George Sorescu). Ne surprinde însă că în acest cantext se publică un articol intitulat* Știri noi despre „Courier de Moldavie" *(Ștefan T. Eșanu), fără să facă trimiterea la vol. II (1956) al colecției unde acest ziar este pe larg prezentat și aproape în întregime reprodus, la rubrica de documente (p. 147 — 366).*

LECTOR

breviar

DOCUMENTE

MAIORESCU
şi Generaţia junimistă

Aceste scrisori se află astăzi în păstrarea doamnei Felicia Timuş (născută Basilescu), cu îngăduinţa căreia dăm publicităţii cele două piese din arhiva tatălui său. Nume astăzi aproape cu totul uitat, Nicolae Basilescu (a nu se confunda cu omonimul său ,juristul) a făcut parte din cercul de tineri junimişti grupaţi după 1890 în jurul lui Maiorescu şi al „Convorbirilor literare". N. Basilescu s-a remarcat prin activitatea sa ca poet, traducător, publicist, profesor, membru în comitetele de redacţie ale „Convorbirilor literare". (din 1893 pînă în 1904), cîţiva ani secretar al Facultăţii de litere a Universităţii, în care calitate mijlocea, nu odată, între Maiorescu, redacţia „Convorbirilor" şi tinerii colegi plecaţi la studii în străinătate. O bună parte din schimbul de scrisori poartă data 1893, an în care Maiorescu, Iacob Negruzzi investesc mari speranţe în elanul tinerilor autori raliaţi Junimii *şi bătrînei reviste.*

Prima scrisoare e una din cele adresate de N. Basilescu lui Maiorescu (păstrate de acesta şi depuse la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România), a doua constituie răspunsul lui Maiorescu la această scrisoare.

M. CIURDARIU

N. I. BASILESCU către TITU MAIORESCU

1893, Iulie 31

Aachen, hotel Elefant

Domnule Maiorescu,

Aseară eream foarte rău ; cura cu mercuriale, băile şi apa, cred eu, că mi-au adus durerile cumplite de cap şi o dispepsie.

Însă frumoasa şi binevoitoarea D-voastră scrisoare m-a înviorat aşea, că azi Drul mă găsi vesel şi fu mulţumit „de ma bonne mine".

Mi-a părut peste măsură bine că s-a întîmplat să gîndesc unele lucruri ca şi D-voastră. Întotdeauna am socotit, că pentru propăşirea unui început de civilizaţie, e absolut [necesar] a întrupa cît se poate mai mulţi indivizi, pentru o direcţie sănătoasă şi de adevărat progres ; că pentru a lupta cu succes, mai ales în condiţiunile actuale ale ţării noastre, nici o forţă nu trebuie neglijeată ; ci încercate toate mijloacele, ca să fie atrase toate (care sînt active) în cîmpul luptătorilor celor sănătoşi, şi asta se înţelege de la sine că eu socotesc astfel tabăra noastră.

De multe ori m-am gîndit la Proca şi îmi pare atît de rău că nu face parte dintre noi. Dacă ar fi venit barim 3 seri la junimea, cred că ar fi fost biruit. Erea mijloc să-l atragă Dragomirescu sau Negulescu în adunările de la Atanasescu ; dar cel dintîi e prea dur uneori în raporturile lui şi prin urmare a îndepărtat mai mult decît a apropiat sufletul de sensitivă al aceluia; iar Negulescu prea rece în relaţiunile lui de început, prea compassé, are aparenţa unui pedant şi afectat academician, în cît nici el nu l-a putut face să se entusiasmeze de noi şi, în fine, Atanasescu mărginit, nehotărît în credinţele lui, e incapabil să încălzească pe cineva pentru ceva, ce ar aduce o schimbare în sufletul aceluia. Numai Dvoastră, dacă ar fi venit încă de două ori la serate, l-aţi fi putut influenţa.

Dacă ar fi curios numai să ne cunoască, eu cred că ar fi al nostru.

Cu totul deosebită stă chestia pentru Coşbuc.

Dar dacă i s-ar tolera neajunsurile caracterului său ? Cîte n-aţi tolerat Dvoastră !

Asta-mi aduce aminte pe Caragialle. Însă acesta, conştient sau nu, dar e o forţă pornită într-o hotărîtă direcţie şi merge pe ea prea de mult şi prea repede, ca să se mai poată schimba. E în togmai ca un vagon care a fost mult şi iute tîrît de o maşină, de la un timp însă se desprinde întîmplător, dar totuşi merge după celelalte, cu toate că acuma e scăpată maşina de o greutate şi cu toate că el, de ar avea conştiinţă, ar crede că e independent şi că merge cum îi place.

Nu v-am spus în scrisoarea precedentă a mea — destul de descusută de altmintreli — nimica despre cei din Berlin. Am găsit în prima zi pe T. Antonescu după adresa ce-mi dedeseţi D-voastră şi a doua zi ne-am găsit şi cu ceilalţi doi la mine la hotel, după ce făcusem seara la teatru cunoştinţă cu Evolceanu. Toţi mi-au plăcut foarte mult şi îmi pare mai ales bine, că Mehedinţi mi-a împrăştiat reserva prea pronunţată, pe care o avusesem faţă de el mai nainte ; nişte mici ? şovăiri ale lui mă cam preveniseră-n contră-i şi îl şi vorbisem mult de rău, din care cauză nici nu mă cinstise cu un exemplar din teza lui, dacă nu mă voi fi înşelînd. El, ştiam că e foarte inteligent şi despre cei doi, pe cît mi-a fost cu putinţă să mă încredinţez, mi-au părut asemenea capete distinse. Am discutat despre multe lucruri cu ei ; a venit vorba de junimea, citiseră articolele lui Negulescu şi Dragomirescu şi le plăcuse mult. Toţi trei erau încîntaţi de cum merg iarăşi Convorbirile.

După cîte am văzut sînt şi ei admiratorii D-voastră şi vă consideră, nu numai pe tărîmul literar, dar şi politic, ca adevăratul promotor al ideilor, care, ei sînt siguri că vor domina progresul civilisării noastre. Nu ştiu însă pînă la ce punct poate cineva să se-ncreadă. Eu sînt încrezător. În orice caz, socotesc că singurul drum ce le e posibil pentru activitatea lor intelectuală cultă, este cel ce l-aţi deschis Dvoastră, încît rămîne de discutat cine va fi în cap, lucru de altfel secundar. Mehedinţi e foarte ambiţios, ceia ce dă acţiunilor lui o nuanţă puternică de nestatornicie. Dar nici o dată nu va lucra într-un sens opus, căci dată fiind urzeala de temelie a culturii lui şi inteligenţa lui limpede îi va fi imposibil ; şi dacă e vorba de întîietate, ceia ce desbină asemenea pe Negulescu şi Dragomirescu, s-o aibă cel care va fi inteligent şi evident că acela o va avea. În orice caz acuma, cam înfierbîntaţi, sărind scările de la al treilea etaj în cîteva salturi şi fuga la monumentul Victoriei, togmai sus în vîrful turnului, continuînd mereu conversaţia caldă.

Ne-am dus şi la operă, se cîntau Hughenoţii... şi pe unde n-am fost ! pretutindeni am colindat şi numai în două zile. Ne despărţeam la 11 noaptea, mîncam cu Mehedinţi împreună, însă Evolceanu sta pe aceiaşi stradă, 100 de paşi departe de birtul nostru şi cînd isprăvea masa, nu ştiu, dar găsea pe Mehedinţi cu halba de bere neisprăvită, pe care o bea în hatîru meu, căci el nu obicinueşte decît lapte, îl silea să toarne restul în fugă pe gît şi apoi iarăşi hoinăreală. Mă dureau picioarele din genunchi de atîta umblet, mai ales că eream cam epuisat de drum, însă nu le simţeam decît seara la culcare.

Aş mai fi stat la Berlin de sigur, dacă nu mă gîndeam la zilele ce pierdeam pentru băi. Cînd am plecat, a 4-a zi de dimineaţă au venit toţi 3 la mine la hotel la 7 de dimineaţă, am stat de vorbă, m-au condus la gară şi m-am despărţit cu mare părere de rău de ei.

În privinţa celor ce-mi scrieţi să le comunic, am s-o fac cît de curînd şi sînt foarte mulţumit că-mi daţi această plăcută sarcină. Mehedinţi era hotărît să meargă la insula Nügen şi Evolceanu la băi la Carlsbad, fiindcă sufere de stomah, dar Teohar rămîne la Berlin, aşea că le voi trimite scrisorile prin el.

În fine la Colonia. Am văzut catedrala după cum v-am spus. Cînd mi-a ţîşnit naintea ochilor, de cum am ieşit de sub podul peste care trece trenul, am rămas înmărmurit de farmec. Nu gîndisem că pot avea vreodată în faţă ceva aşea de frumos. Nu mă mir însă de loc că omul a putut avea un vis sublim, dar mă mir, cum de a fost atît de supusă natura inertă ca să se lase a-l întrupa. Pare că nu e materia brută, care a slujit pentru întruparea acelei idei divine. Cum se înalţă de mîndre şi uşoare cele două turnuri, două gînduri puternice zidite din alte nenumărate idei aninate una deasupra alteia, înălţate una de alta pînă sus, sus... Şi care să fi fost în natura brută modelul care să-l inspire ? [1]) unde să fi găsit artistul divina concepţie ? În munţi ? în nouri ? Dar munţii sînt greoi, stîncile atît de apăsate stau una deasupra alteia, atît de sălbatice şi dure sînt stanele de piatră, că ar fi absurdă o încercare de comparaţie. Şi formele pe care le iau nourii sînt sfîşiate, sînt ruine barbare, nehotărîte, că oricît ai vrea să găseşti modelul acelei superbe construcţii, nu-ţi este cu putinţă să-l afli în ei. Unde a găsit dar omul de imitat, par'că un ideal original s-ar putea imita. De sigur, că e o mare rătăcire, să-l cauţi aiurea şi nu în capul celui care l-a visat şi l-a spus.

Acum mai mult ca oricînd sînt convins, că ideile omeneşti şi mai ales cele artistice, sînt împreună cu creerul care le naşte ceva distinct de tot restul existenţei. E atît de absurdă explicarea prin imitarea naturei, cum ar fi absurd să se susţie că în natură plantele imitează mineralele, animalele pe plante ca să-şi manifeste formele. Fiecare din ele îşi are o anumită materie trecută prin toate fazele din urmă şi toată puterea de manifestare a lor e în ele. Dacă împrumută ceva de la natura inferioară o formă superioară e numai material brut, pe care aceasta din urmă îl transformă după chipul şi asemănarea ei. Aşea se întîmplă cu totul în natură, aşea şi cu arta şi se înşeală grozav cei care o consideră ca ceva artificial, ca o excrescenţă. Această ideie greşită vine de sigur din pricină că arta are nevoie de o manifestare, de o încorporare materială. Aici e aceiaşi greşeală ca şi la explicarea limbei printr-o convenţie anterioară ; greşeală de explicare provenită tot din pricină că limba era considerată ca ceva artificial şi poate că această judecată provenea din pricină că şi în vorbire ideia tot material se manifestă. Ceia ce este manifestat trebuie să fie material sensibil, căci altfel nu se poate spune. Dar materia intuitivă nu e decît un mijloc de comunicare, nici de cum însă nu are o parte activă în naşterea ideilor. Adevăratul şi singurul părinte este creerul omenesc, iar restul naturii un simplu aliment. Cine nu vede în operile de artă decît experienţele resleţe din natură, acela e în togmai ca un om care nu cunoaşte o limbă şi s-apucă să citească cuvinte, fiindu-i ştiut numai alfabetul. Cine nu vede ideia independentă desprinzîndu-se ca sensul unui cuvînt din formele sensibile prin care este exprimată, acela nu înţelege ce însemnează artă. Modelul domului din Colonia nu se poate găsi aiurea nicăeri, decît privindu-l şi înţelegîndu-l. Concepţiile capului omenesc sînt un produs, deşi nu independent născut, însă independent de restul naturii o dată născut. Ele sînt ca mirosul florilor, care nu seamănă cu nici unul din organele plantelor ; care miroase nu fiindcă floarea trăieşte lîngă alte flori, ci fiindcă e o existenţă a parte, o inflorescenţă, o supercrescenţă a plantelor, vie, nu moartă.

Arta seamănă cu mirosul ce-l exală floarea trăind, nu cu parfumurile extrase; ea nu e artificiu, ci viaţă trăitoare.

Mirosul florilor însă nu poate produce, nu se poate întrupa în ceva ca ideile ; acestea se întrupează şi se întrupează mai frumos de cît orice se poate manifesta în natură. Domul din Colonia e de faţă, el e cel mai puternic argument pentru cine vrea să înţeleagă şi să fie sincer, dacă a înţeles. Domul din Colonia ca tot ce e artă nu e ceva artificial (arta nu e industrie) ci e un produs superior al existenţei, poate cel mai superior ; arta se naşte, creşte ca orice altă viaţă, căci ideia nu e moarte, ci viaţă, care trăieşte mai mult ca celelalte fiinţe ale naturii, togmai fiindcă e cea mai superioară şi de aceia poate că se şi reproduce atît de cu greu.

Am văzut şi capela de aici. O parte, cea mai frumoasă, care formează mijlocul construcţiei, e o imitaţie după sacristia din Cöln ; corul e mult mai puţin artistic decît octogonul, iar restul de abia merită atenţie.

Vă scrisei o scrisoare lungă, de sigur prea lungă chiar. Numai dacă aş fi exprimat clar ceia ce am gîndit, căci altfel ar fi o lungă galimatias. În cazul întîi, cel bun, sper să mă iertaţi că atentai atît la orele Dvoastră de repaos. Acum isprăvesc rugîndu-vă să spuneţi Doamnei Maiorescu cele mai alese sentimente de recunoştinţă şi adînc respect, iar Dvoastră primiţi salutările mele şi mai multe altele, pentru care, nu găsesc vorbe.

N. BASILESCU

1) Lunga digresiune estetică din această scrisoare trebuie pusă în legătură cu un proiect de articol al lui Basilescu pentru „Convorbiri literare", pe tema influenţei mediului în creaţia artistică, proiect de care Maiorescu avea cunoştinţă. Articolul s-a tipărit însă mult mai tîrziu, în febr. 1900, în volumul „Lui Titu Maiorescu, omagiu".

★

TITU MAIORESCU către N. I. BASILESCU

Cauterets, Vineri, 6/18 aug. 93

Iubite D-le Basilescu, ce bine venită e scrisoarea D-tale cea lungă ! D-ta simţi mult, gîndeşti mult dar arăţi puţin. Mai bine, decît contrarul, fireşte ; dar e bine şi cînd arăţi. După prea scurta scrisoare d'întăi, a doua a adus completarea dorită, şi în privinţa impresiilor artistice şi în privinţa zilelor petrecute la Berlin cu Mehedinţi, Evolceanu şi T. Antonescu.

Gîndesc şi simt ca şi D-ta despre necesitatea împreună-lucrării elementelor sănătoase într-un cerc foarte intim legat, şi la sfîrşitul vieţei mele toată mintea şi o parte a inimei îmi sunt concentrate spre aceasta, din dragul lucrului în sine, din iubirea capetelor accesibile adevărului şi frumosului. Şi D-ta şi cu mine ne înţelegem cu atît mai bine întru aceasta, cu cît amîndoi suntem lipsiţi de slăbiciunea (sau de tăria ? vezi Carp) ambiţiei de preponderanţă personală. Sunt aşa de lipsit de asemenea secături, încît nu pot înţelege bine lupta personală între Dragom. [irescu] şi Negul.[escu], sau între Mehed. [inţi] şi alţii. Aci stă un pericol al viitorului, şi noi — modeştii — trebuie să-l conjurăm. Dar despre aceste la toamnă, în cercul nostru din Bucureşti.

Scrisoarea D-tale din urmă nu e totuşi destul de lungă, şi ear trece prea laconic peste starea D-tale fisică. „Cura cu mercuriale, băile şi apa mi-au adus durerile cumplite de cap şi o dispepsie" şi atîta tot ? Dar cum şi de ce ? Care e doctorul, care te caută acolo ? Îţi inspiră încredere ? Ce zice despre pieptul D-tale ? Ce speranţă îţi dă pentru boala specifică ? Nu vine dispepsia din mîncare rea ? — Ştii, că eşti încă prea sălbatic în cele fisice ; trebuie *cu stăruinţă* să te civilizezi în această parte, să te fereşti de răceală, să te îngrijeşti de mîncare, în limite raţionale. Şi adaptarea posibilă a acestei raţionalităţi trebue să ţi-o faci, fireşte fără moleşire.

Beai destulă bere *bună* ? Ai intercalat pe la 4 ore o ceaşcă de şocolată ? Sunt bune pe la cofetăriile prusiene („Conditorei"), şi nu scumpe.

Ce impresie totală ai D-ta asupra tratamentului, ce-l urmezi la Aachen ?

Îmi spuneau băieţii la Paris că ţi-a părut, că Dr. Schachmann mi-ar fi spus — după cercetarea D-tale acasă la mine —, că eşti tuberculos. Aceasta nu este exact. Dacă mi-ar fi spus aşa ceva, ţi-aş fi spus-o, ţi-aş fi spus-o din princip. Eu însumi sunt nepăsător de moarte ca de ceva posibil orcînd şi inevitabil în definitiv, şi ţin ca toţi oamenii cu aplecare filosofică, întrucât sunt accesibili convorbirilor mele, să fie tot aşa de nepăsători. Dar Schachmann nu avea nici o nelinişte în privinţa D-tale.

Nu cruţa banii la Aachen, cînd e vorba de sănătatea D-tale. Şi dacă poate mîncarea la otel nu e bună (e cam eftină plata ce mi-ai scris-o), intercalează-i peste zi reconfortante de aiurea, bere, şocolată, o „Fleisch-Pasete" etc., şi această din urmă pe la „Conditorei".

Noi plecăm poimâine de aici, suntem 2 zile la Paris (hôtel Continental), apoi vr-o 3 zile la *„Interlaken, Schweiz, poste-restante"*. Pe la 18/30 August la *„Kurhaus Schuls-Tarasp, Schweiz"* şi pe la 25 aug./ 6 sept. sau 26 aug./7 sept. la Viena, hôtel Sacher.

al D-tale
T. M.

P.S. Nu uita că ne întîlnim la Viena, şi dacă îţi lipsesc bani, mai am eu ceva disponibil pentru D-ta, şi înainte de Viena.

Desen de CONSTANTIN BACIU

TOROMPOCASENIE : *„Muntele" e un muşuroi fără furnici. „Curierul" n-are chef să poarte vestă şi nici cravate bordo, iar „Focul" arde pe o vatră de gheaţă. Nimic.*

D. VASILIU, *de prin Olt-Slatina : Poţi să-ţi schimbi meseria de „prooroc profesionist" pe aceea de simplu chibiţ. Evenimentele au probat că nu te pricepi nici la fotbal şi nici la proorociri. Cinstit să fiu nu credeam că prin Slatina se poate bea vin cu vadra.*

PAVEL MAGÎRU: *Primit epistola „anarhico-sentimentalo-contestatoare". Cam bombastică. Dar nu asta interesează în primul rînd. E într-însa o revoltă sinceră împotriva nedreptăţii. Sînt convins că lucrurile se vor aranja în bine. Pentru că nu poţi lustrui la nesfîrşit picioare de lemn, pretinzînd că eşti căprioară.*

E. M. FILMER : *Vrei să zici că eşti ghiduş. Şi că o să ne lăsăm păcăliţi şi o să-ţi publicăm aşa-zisa traducere din latină. Îţi pierzi timpul cu bancuri proaste. Sau, cine ştie, altceva nici nu poţi să faci. Cu toate că acum au început ploile şi lemnele se vînd nedespicate...*

UŞOR CONSTANT: *Uşor-uşurel-uşure. Că proza dumitale nu se-ncheagă.*

RAMSES *(reîncarnat într-un elev de şcoală medie) hrăneşte cu „ditestul-fat de culoare verde" şi vrea să cunoască „valoarea calorică a acestei poezii pe care nu o pot evalua din lipsă de glagorie". Iată poezia:*

„Vai mie sărmanul!
Am devenit rotor de turbină
rotor de turbină cu reacţie.
Oh, şi ce reacţie!
Reacţie turbată şi recalcitrantă
Aşa de recalcitrantă
Incît mă face să evoluiez
Ondulatoriu, cînd sodat,
cînd desodat..."

La toate astea, Ramses dragă, îţi răspund c-un singur cuvînt : sulfatiazol.

Fănuş NEAGU

POŞTA REDACŢIEI
PROZA
POEZIE

I. ŞERENGĂU — Arad. Dv. nu vă încurcaţi cu prea multe vorbe cînd scrieţi. Un mic enunţ propoziţional, o mică adversativă şi gata. De pildă poezia *Compliment : „Frumoase mîini ai domnişoară / dar capul ţi le-ntrece"*. O capodoperă de lapidaritate. Bravo !

OLŢEAN VIORICA — Sibiu. Popasul „Lîngă teiul lui Eminescu" nu v-a inspirat. Probabil spiritul Matildei Cugler-Poni era pe undeva pe aproape. I-am simţit. „influenţa".

NICOLAE DAN — Cîmpulung Moldovenesc. V-aş ajuta cu dragă inimă să publicaţi dacă poeziile trimise nu ar fi atît de banal şi vetust sentimentale. Nu se poate credeţi-mă.

GÎDEI ANDREI — Cîmpulung Muscel. „Zbor" şi „Cădea o ploaie peste ape" se detaşează oarecum de celelalte. Aveţi desigur talent, însă nu destul de puternic şi mai ales foarte neformat.

Dacă sînteţi sub, să zicem, 35 de ani, perseveraţi. Dacă nu, ştiu eu...

MIRCEA BUTNARU — Bucureşti. Nu era nevoie să-mi trimiteţi poeziile în cîte două exemplare. Pentru a-mi da seamă că versuri cum sînt : *În holda astrelor / pontific Venus străjuieşte / secerişul Lunii*, ori *În brîul vis al Galaxiei / Sori din Centaur / Sudoarea frunţii-şi răcoresc etc.* sînt reci şi lipsite de vibraţie nu-mi trebuia mai mult decît copia de plombagină. Regret, dar, deocamdată, nu se văd însuşiri deosebite.

TITU LAZĂR — Cluj. Firave, anemic melancolice versurile trimise. Urme neconcludente de poezie rarefiată. În cazul în care reveniţi, rog dactilografiaţi-vă textele.

NORU GEON — Zalău. Pseudonimul nostim. Scrisoarea delicioasă. Citez : *„Vin să-ţi cer mîna, Luceafărule, / de fapt ţi-am mai cerut-o odată / şi mi-ai dat numai o speranţă"* Imposibil. Citindu-vă versurile, am ajuns la concluzia că trebuie să fie o eroare. Nu-mi amintesc să fi fost atît de imprudent.

EREMIA ILCENCO — Rm. Vîlcea. Sentimente frumoase, versuri slabe. În materie de poezie principiul „intenţia contează" nu are valoare.

CONST. LIVESCU — Bucureşti. Citez prima poezie : *„Cînd mă dizolv în apa visului / Spre a-mi citi-n oglinda amintirilor viitoare / văd c-am fost doi, ba unul sau una / Un tot, ceva făcut din două contrarii îmbinate. // Şi iată cînd dumnezeul hazard / Ne-a transformat din simbol în materie / Ne despărţi cu una din multele lui bucle // Şi de atuncea caut, avînd ca toiag / jumătate din colacul care ne-a împletit / Şi pe care eu îl numesc Dor"*. Teribil de stîngaci în expresie. Simţiri banale exprimate cu mult rafinament. Un curios amestec de spirit naiv şi ingeniozitate. Categoric, sînteţi un poet. Faceţi o vizită secţiei noastre de poezie.

SELEUCUS — Bucureşti. O veche şi nostimă cunoştinţă. Îmi trimite o poezie intitulată „Tăcînd, nu e nevoie de cuvinte". Delicios titlu. Din păcate, autorul n-a înţeles că după ce a ajuns la o asemenea înţelepciune nici de poezie nu mai era nevoie. Comite totuşi greşeala încîntătoare de a o scrie şi chiar de a o expedia. Citez din finalul acestei poeme compuse, după cum se vede, cam „contre coeur" : *„Iar în serile senine, / Şoptind vorbele-n tăcere, / Fericirea-ţi prinde trupul, dînd durerea în plăcere, / Şi plăcerea în tăcere"*. Seleucus, băiatule n-am mai citit de mult ceva atît de sublim. Îţi strîng mîna, cu afecţiune.

Cezar BALTAG

versuri

MIRCEA MICU

În văzduhul cu sănii de lemn

În văzduhul cu sănii de lemn
unde păsări din vară mai cîntă
se aude o toacă de lemn,
se aude o toacă de lemn
şi un fluture beat ne descîntă.

În văzduhul cu sănii de lemn
unde geme o lume de ceară
ştiu o casă întreagă din lemn,
ştiu o casă întreagă din lemn
fumegînd ca o pipă în seară.

În văzduhul cu sănii de lemn
tu şi eu coloraţi de speranţe
prinşi în blănuri străine, de lemn
în străinele blănuri de lemn
vom străbate intime distanţe.

În văzduhul cu sănii de lemn
trecem demni cenzurîndu-ne-avîntul
temperîndu-l cu vorbe de lemn,
colorîndu-l cu vorbe de lemn,
pe care le mestecă vîntul.

Pe o colină cu meri

Jos e un prund, argintării de păstrăvi...
Acum troznesc pădurile. Departe
mai năvălesc cortegii lungi de grauri
cerniţi, prelungi, prevestitori de moarte.

Ce sunet stins vibrînd poate din codri
sau nici de-acolo. Trece-un înger viu
prin aerul sticlos care mă-mpinge
în grota unui cer liliachiu.

Păduri de meri în jur; carbonizate
şi foste înverziri prin care trec
şi mă sufoc şi sorb prin piele aer
şi de atîta aer mă înec.

Rîvnesc şi cred şi mor şi mă cutremur
încărunţind cu somnul lîngă uşi.
Se clatină în jurul meu mătăsuri
precum foşnirea graurilor duşi.

Cînd începe să ningă

Cînd începe să ningă frumos
atît de frumos ca la o nuntă cinstită
cred în sufletele celor plecaţi
la vînătorile lumii.

Cînd începe să ningă frumos
atît de frumos ca la un botez aşteptat
cred în spaima celor ce n-au iubit
şi-n singurătatea troienelor.

Cînd începe să ningă frumos
atît de frumos cum nu vă pot spune
cred în Steaua celor plecaţi pe oceane
şi mă închid pînă dimineaţa-n pahare.

NICOLAE PASCU

Ad libitum

Fulgi legănaţi
izbiţi în marginea orelor
cu piine şi apă
date la întîmplare,
cineva se joacă cu noi arbitrar.

Nimeni nu bate măsura
şi cîntecul totuşi
urmează nestingherit melosul său.

Matinală

Cînd discul de aur va tăia arcuit
sprinceana orizontului vînăt
şi tu ai plecat cu noaptea în cap
în căutarea dimineţii prea aşteptate
şi ea, cînd sosită, nu te mai află
cum lună cu soare
atunci va fi ceasul...
să nu-l pomenim.

IOANID ROMANESCU

Victoria

Cînd nimic nu mai ai de pierdut
cînd nu ai de cine pe cine să aperi
şi noaptea rămîi pe cîmpul de luptă
şi scuipi fără gînduri pe scut
Şi se coboară cerul într-atît
că luna-şi caută morţii cu mii de felinare
şi tu nu pleci de-acolo nicăieri —
respiri pîn-se opreşte vîntul
şi corbii te mănîncă din picioare

ABDIŞA ABDIŞA

Chiar miezul climei

Chiar miezul climei care cere
obloane spre drumul corului
e degetul care deţine melodia
şi aceste zile frumoase,
o, aceste zile frumoase,
care au scăpat tuturor
şi mult mai tîrziu
corabia care ne împodobea pieptul
am observat că se scufundase demult.

De-aici invazia asta de naufragiaţi
pe vorbele pe care ni le spunem
pe primăvară
pe amintirile din copilărie.

Şi-acum te rog mută, mută, mută
grădina asta de cuvinte mai încolo
Să văd cum se descurcă locul rămas gol
fără lacrimile mele.

LIRICĂ IUGOSLAVĂ CONTEMPORANĂ

poeme

de Miodrag Pavlović

Mărturisirea statuilor

Nu ne e nici nouă uşor să durăm
Din craniul fără de zile al pietrei
am trecut în tremurătoarea mreajă a vederii
materia se-ntortochiază în noi, durerea arde.

Noapte de noapte minele de piatră
ne chiamă ca lupii să ne-ntoarcem
în cioporul tăriei.

Dimineaţa oamenii ne trag de glezne
de pe portalele bisericilor să coborîm pe gard
ca rude-ndepărtate care te-ajută la nevoie.

Dar pentru noi s-a terminat cu preschimbările :
deasupra undelor contrarii de fiinţe
noi stăm cu ochii împietriţi
şi soarele, înainte de a se ivi,
atinge dimprejuru-ne contururile
ca să-şi reamintească adevărata faţă
a lumii căreia îi va-nchina lumina.

Omul din casa singuratică

Stau la masă
şi ţin piinea în mînă
nu mai aştern masa,
stau şi cînt,
la margine, o scîndură s-a şi umbrit
cu întuneric.

Dincolo de fereastra deschisă
cineva mă ascultă
iarba presărată şi soarele
şi un nor însingerat.
Peste firul orizontului
încă o fereastră
asemănătoare cu a mea, se deschide.
Simt pe umărul piinii
încă o mînă,
un gîtlej tremură
de cealaltă parte a glasului,
nu mai cînt singur.

Un duh batjocoreşte Ţarigradul

Citeodată cobor jos de tot
pe cupolele netede — scaune ale viforelor —
ca să aud ce fac acum purtătorii de trupuri.
Sed, iar cîntecul lor se ridică
înspre genunchii mei asemeni furnicilor,
iar glasurile aspre ale tendoanelor
uite, din tîrg cer îndurare
de la subţirele auz al lumii.

Biată iubire de sine
a unor fiinţe condensate în struguri de carne !
Ce să facem cu dinsele ?
Oare să le spunem deschis
că nu se mai aşteaptă nimic de la ele,
sau să le lăsăm credinţa în roadele suferinţei
pe această parte a grădinii universului ?

Sînt chemat din nou în cor
plec impetuos,
cîntecele mi se iau pe călciie ca praful,
mă apăr cu biciul de zumzetul cuvintelor
(cupolele se leagănă ca florile).
Linişte ! zic, oare dangătul clopotului
să fie un semn înăltător !
Şi noapte le preling pe turnuri şi pe capete.

Citeodată cobor jos de tot
pînă în sărmane suburbii ale universului
şi nu ştiu ce să încep.

Liniştea

Da data asta
veţi trece singuri
prin galbena pădure
a risului de dimineaţă

Voi rămîne să aştept
căderea genunchilor mei
în nisipul oboselii
în somnul
care începe prin meditaţie
şi nu se chiamă moarte

Din pricina liniştii

Liniştea e înţelegere
înţelegerea e apărare
apărarea e lovitură
în florile otrăvite
prin propriile mădulare

Voi rămîne să aştept
căderea genunchilor mei
întru liniştе

Uitaţi-mă, prieteni,
la soare

Viforul

Mă trezesc
deasupra patului furtunii.

Cad vişine coapte
în noroi

În barcă
femei despletite
cheamă după ajutor

Viforul
unghiilor răufăcătoare
îneacă morţii

În curînd
despre asta
nu se va mai şti nimic

Hoţii

Fără de modestie
sînt aceste cuvinte şi fără de inimă

Fumatul nefumătorilor

Ciinii latră şi se plictisesc
hoţii trec peste pod

Ciinii nu latră ci se gîndesc
hoţii să scaldă în cadă

Cum să recunoşti pe hoţ
Cînd fiecare are în mînă un bici

Să latri orbeşte
şi să turbezi
O ciini
Să nu te cheme să te căieşti.

Liniştea îmbracă o rochie albă
lucrurile vin aproape de mine
şi mă privesc

Călătorul

Prin lumea de insulte rătăcesc

Stau oamenii la sfat, plîngîndu-se
de plantele nerodnice

La masa din viroagă fiarele
blesteamă viclenia omului.

Făpturi cereşti pe cărările norilor
ocări aduc sălbaticelor fiare.

Îngerii sînt suduiţi cu grele vorbe
de-acela ce prin fulgere vorbeşte.

De sus şi pînă jos
cîrtelile se dau de-a rostogolul
asemeni furioaselor cascade
în adîncime glasuri cîrtitoare
se năpustesc spre omul de sub vişin
căzut de foame şi de oboseală ;
sînt ultimul din lanţul de injurii.

Nu am pe cine să blestem la rîndu-mi
Vreau prin iubire să le dau răspuns
şi să privesc mereu spre înălţimi
cu lauda creaţiei pe buze.

Glasul de sub piatră

Eu m-am născut cîndva crîncen haiduc
vrînd veacul în primejdii să-l petrec
tot numărînd căruţe de comori
şi capete de morţi zăcînd în ramuri.

A doua oară m-am născut sărac
şi m-am năimit vicleană slugă :
duminică în mijlocul bisericii
pe împăratul însuşi l-am înjunghiat
şi l-am zvîrlit pe pietrele oraşului.

Într-una dintre vieţi m-am născut fiară
şi furia din mine izvora
precum din mucenici uleiul sfînt,
am sfărîmat nişte bărbaţi şi turme
iar pîntecul copacilor l-am sfîşiat
de plîns-au îndelung vreun an de zile.

La capătul ori cărei din poveşti
primeam pe fiica împăratului soţie
bine-înţeles, cu tot cu-mpărăţie
(pe undeva împărăţesc şi azi).

Doar cînd cu fluviile m-am născut
senin şi-mbrăţişat cu-atîtea păsări
atunci pieiră gîndurile mele
şi împietrit m-am împlîntat în glie
şi niciodată nu m-am mai născut.

Copil găsit

M-aţi găsit zăcînd pe frunze,
am nume tainic, poate de plante,
iar cine sînt nu ştiu a spune
jumătate din nume mi-a rămas pe sînul mamei,
jumătate pe gura trufaşă a unui uriaş.

Poate că sînt o guslă azvîrlită exilatului aed,
ori ucigaş de frate fugind de ispăşire,
ori vizionar ce-şi lasă pe stejar
asemeni pînzei de păianjen,
presimţirea-i sumbră

Purtaţi-mă, milostivi vizitii,
sus în vînturile munţilor
să-mi răcoresc rănile,
Sau vindeţi-mă undeva pe ţărmurile mării
în mîndre ţări şi bogate oraşe
în care prin grădini stau mame tandre
iar uriaşi bătrîni privind la nesfîrşirea mării
nu vor păşi cu tălpile lor grele
pe fruntea mea.

Nu mai pot privi noaptea
în ramuri stinsa strălucire a fiinţelor fără de fire

care învaţă din chinurile mele
înţelepciunea de a nu se naşte.

Străjerul la porţile Atenei

Am venit pe plajă să ascult discursul despre frumuseţe
Nu e nimeni.
Prundişul e încă înfiorat
de presimţirea transfigurării,
iar copacii se micşorează cuprinşi de sfială
după marile cuvinte.

Am plecat înapoi în oraş
să-i găsesc pe înţelepţi şi concluziile lor,
peştii mi-au ieşit în cale
şi am pornit-o împreună.
Către acelaşi ospăţ duc străzile mării şi oraşului.
Pe masă sînt feliі de soare, reci şi transparente.
Veghez la poartă, cine schimbă toate ?

Am ridicat mîinile să cercetez cerul
am atins pieptul unei păsări uriaşe
care şi-a dat sufletul dar n-a atins pămîntul.

Prin ochiul ei vedeam corăbiile plutind în cerc
străbunul fel de a îngropa pînzele.

Ce zi a creaţiunii e astăzi ?
Scaunul pe care şed se duce în nisip
sub povara oraşului din mîna mea.
Îl păstrez în palme ca pe un ochi de apă.
Cu puţine cuvinte
Ca să-l predau mîine cuiva mai taciturn.

În adîncurile mării omul e tot mai dorit.

Logodnicul

Te priveam de dimineaţă
cum coborai de-a lungul stîncilor
îmbrăcată în alb.

Aş fi dorit ca astfel să-mi trec veacul
lîngă castanul tînăr, povestind
frumoase vise-n care te amesteci.

Dar te-au furat piraţii la fîntînă
te-au îmbrăcat în roşu
te-au aruncat pe corabia lor
şi te-au vîndut ca roabă peste mare.

Acum eşti în grădină, zaci pe frunze
iar ochii tăi se tem de vicleanul erete
şi-ţi ridici braţele goale
în timp ce trupul stă-n fierbinte întuneric.

Eu am fost acea piatră
şi piratul de la fîntînă
şi corabia pe mare
şi acel care te-a arătat întreagă soarelui,
ca pe sînul pămîntului natal.

Doar întunericul n-am fost,
ci doar cuvîntul, repetat la nesfîrşit
în lacrimi, în colţul colibei mele.

Mers

Noaptea, cînd bat zefirii dinspre stele,
cînd rădăcinile atîrnă-n jos ca nişte ace
care susţin tablouri de dincolo de zid,
în nopţile acelea, cu plante de argint,
cînd fitilul mării se stinge-n pumni de frig,
pe tine doar te evocăm, o, noapte !

Căci ne sînt tălpile rănite de pămînt
şi inimile ne-au rămas neispăşite,
căci ne mai şuieră în oase vipere
şi nevăzutele sudori frig pe sub piele
mai tare decît perlele în scoici ; o, noapte,
deschide-ne secreta poartă a oraşului.

Tu, cea care ai ridicat capacul
de pe cosciugul lumii îngropate
şi ai lăsat să ne contemple ochi grozavi,
ia-ne de mînă la răscruce
şi du-ne în oraşul spre care am pornit ;
chiar de-i sînt temeliile de sînge, ori de solzi,
de oase luminoase, ori răsuflări scîrboase,
totuna ni-i acum :
du-ne acolo, deschide-ne şi lasă-ne înăuntru.

Portret agravat

Pe creştetul fără păr
păşea o coloană
cu tălpile ei late.

Maxilarul îi e tot mai mare
botul creşte
ochii nu ştiu încotro să privească

Văzduhul asudat
a bubuit ca un blestem
cînd ceva s-a sfărîmat.

Nu se vede nimic zdrobit
iarba numai se unduieşte
în liniste.

Dacă în fruntea omului
am lovi acum cu degetul
ne-ar răspunde bronzul.

În drum spre Delfi

Ce vrea valea asta
de nu primeşte aşezări ?
Aici nu încolţesc nici copaci nici iarbă
pămîntul e zgîriat pînă la oase
iar focului i-au secat izvoarele
e oare asta parada pustiului,
sau uşile deschise spre neînfăptuit ?

Şi totuşi melcul se iveşte din cenuşă
într-un rău anotimp iar nori cenuşii
despre care nu spun nimic nici proorocirile
ajung deasupra văii şi, auzi,
în umeda lor ţesătură
colcăie un nou grai.

În prăpastie mocneşte, vîntul vertical
se înfige în piatră, iar imagini aurii
plutesc şi aşteaptă să le primească zidurile,
coarnele scufundatei frunţi a pămîntului.

Oare frumuseţile, noul veac,
se vor naşte din pîntecele nimicniciei
sau se întind în taină covoarele
întru sosirea altor neamuri ?

Povestea pelerinului

Ce plăcut am călătorit pînă la Sinai !
Şi acea privire care dezvăluie
statura atotputernicului munte ! Apoi urcuşul
pînă la fereastra dumnezeirii şi drumul mai departe ;
nimeni nu ne-a atacat, nici fiare,
în deşert toţi îşi sărută aproapele,
odăi curate, poame fără plată
ne însoţesc străjeri romani
pînă la cealaltă biserică, unde întreg orăşelul
a ieşit din zori la rugăciunea
indescriptibilelor răsărituri !

Nu mai sînt săraci prin împrejurimi
nici invidie, nici adulter, judecătorii drepţi,
fericită eşti Roma, şi tu, Ierusalime,
în care silniciile au fost uitate
iar cîntecele în îmbrăţişări frăţeşti se cîntă.
Şi astfel după ce-am văzut multe lumini
am rămas într-o mînăstire
trecînd prin poarta veacului de aur.

Şi liniştit suport cătuşele
în care m-au zvîrlit ca prin minune
de parcă aş fi un ieşit din minţi.

În româneşte de
SANDA NENOIU
şi PETRU IULIU MINA

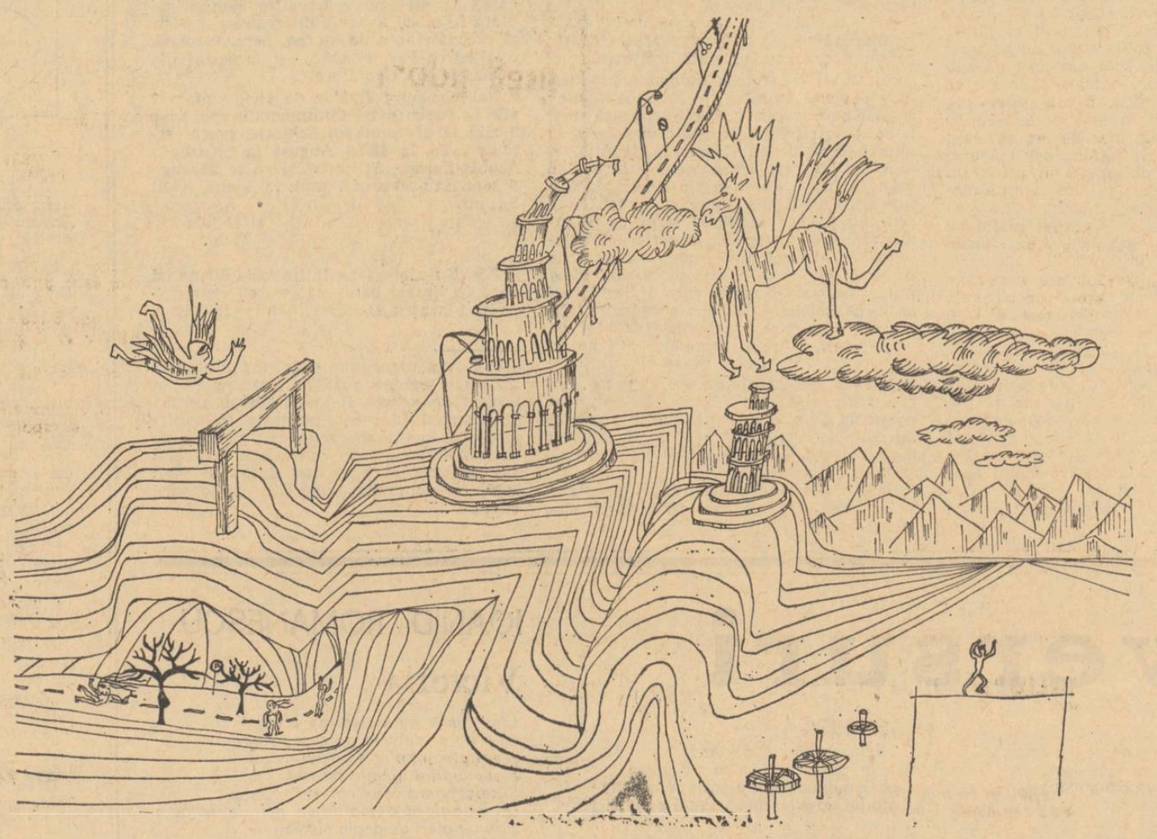

Desen de MIHAI PIENESCU

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Nichita Stănescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
51 (399)
Sîmbătă,
20 decembrie 1969
8 pagini — 1 leu

Sezonul de lectură

În editorialul nostru „Anul literar 1969", ne întrebam dacă, în decembrie, ne mai putem aștepta la apariția unor cărți literare de excepție. Notasem unele păreri subtil sceptice, nemărturisite public (să le divulgăm mai departe) care consideră anul literar 1969 drept o „pauză onorabilă" ; poezia a dat cărți bune, dar evident izolate, ca și proza dealtfel, semnificînd nu momente, ci nivelul constant al autorilor respectivi. Apoi volume notabile de la o lună la alta. Debuturile, în general, în media îngăduitoare.

Un an „calm" (poeții au scris și proză, prozatorii poezie, criticii și proză și poezie ; semn de „relaxare" al anului s-a încercat și proză de inspirație istorică mai de anvergură), un an generos în diversitate, util perspectivelor. „Pămînt pentru flori" (cum ar spune scriitorul care a semnat, nu demult, în această pagină un articol intitulat astfel). Și care-și așteaptă zăpada firească, ar adăuga altcineva. Un an la sfîrșitul căruia, cititorii se întorc la pasiunile știute lor, la cărțile autorilor care le sînt mereu aproape, pentru a se simți, poate, mai bine pregătiți în fața surprizelor literare ce vor veni, ce trebuie să vină. Și lectura cititorului obișnuit are sintezele ei, și dacă am admite părerile de mai sus, că anul literar 1969, bogat în titluri, e mai puțin dramatic în apariții care să-și dispute întîietatea, atunci parcă ar fi un an propice meditațiilor de sinteză nu numai pentru critici, dar și pentru cititori...

Iarna a fost și este considerată, gîndind la cititorul obișnuit, „sezonul lecturii". Pe viscol, spunea cineva, gestul cel mai normal de curaj al omului civilizat e să caute o librărie. Acceptînd ideea „sezonului de lectură", s-a ținut și se ține seama de cititori, s-a pregătit pentru această vreme cărțile pe care le-ar putea cere, și le-ar dori, pe care să le descopere ca „noutăți" editate special pentru „timpul lecturii" lui ? Parcurgem cataloagele de apariții ale editurilor pe anul care s-a scurs. Semne distinctive puține în aceste planuri că timpul lecturii, „timpul de excepție" al cititorului obișnuit, cărțile constant căutate de el sau cele pe care le-ar putea include în „lecturile lui de sinteză" sînt luate în seamă. „Sintezele" preferințelor cititorilor sînt palid prevăzute, de la clasicii români și străini pînă la scriitorii mai recenți deveniți familiari publicului. Ne referim în primul rînd la acele ediții numite „curente", nepretențioase, dar atrăgătoare, care să cultive un nivel ascendent de gust categoriilor multiple de cititori. Dincolo de ceea ce îi poate oferi de-a lungul unui an librăria, fiecare cititor are un univers de cărți preferate, pe care și le-ar putea în „sezonul lecturii" nu numai reconstitui, dar și-l poate revedea și îmbogăți substanțial. Au oare copiii, pentru acest timp al lecturii, liber de obligațiile de orar școlar, cărțile de povești și basme gata editate, cu diversitatea de lumi și de autori — Perrault, Grimm, Andersen, Ispirescu, Selma Lagerlöf, Nemcova, Creangă, Saint Exupéry ?... Pe toți alături sau în mare număr alături, pe masa de librărie, nu în ediții „totale", ci în ediții mici, practice, inteligent întocmite, ingenios pregătite și prezentate, cu nuanțe bine gîndite de la o vîrstă la alta a copilăriei ? În cadrul de basm-al iernii ar fi foarte frig fără povești și basme, fără întîmplările vesele, fantastice, din atîtea și atîtea cărți, care rămîn adesea necunoscute copiilor, departe de ochii părinților, dacă nu sînt așezate sub priviri în momentele cînd privirile le caută cu deosebire. (Cineva a făcut nu demult observația că basmele bine editate se scot în „tomuri' ca pentru savanți, iar cele pentru uzul copiilor au de prea multe ori semnul grabei, al improvizației grafice, al întîmplării în ritmul de apariție, ritm care cere o subtilă sistemă). Dar tineretului, i se pregătesc îndeajuns și la timp cărțile dorite, stăpînesc editorii, dincolo de planul util de cabinet, reperele de gust, necesitățile imperioase de nivel ridicat al lecturilor tineretului ? Să-i amintim și pe maturi, tot am pornit de la ideia simplificatoare a vîrstelor... Ne-ar place la sfîrșit de an să revedem în librării cărțile lui Eminescu, Caragiale, Sadoveanu, Goga, Macedonschi, Neculce, Alexandrescu, în ediții special pregătite pentru momentele generoase de lectură. Momente în care sînt des căutați și foarte mulți scriitori recenți, români și străini. „Sezonul lecturii" înseamnă și acel schimb de opinii dintre cititori, dintre librar și cititor. Cine n-a observat fața dezolată a unui cititor care află adesea că „noutățile literare", în premieră sau reeditările, pe care și le dorește, nu are cum să le găsească acum la sfîrșitul anului, măcar într-o ediție uzuală de cea mai elementară condiție ? Nu de puține ori „noutățile" sînt lansate masiv în lunile de „vîrf" de „plan editorial', aprilie-iunie ? Cu aprilie și iunie nu polemizează nimeni. Discutăm cunoașterea cerințelor publicului cititor, satisfacerea lor și în momentele reale de vîrf ale interesului pentru carte și lectură...

„Sezonul lecturii" departe de a fi o „vizuină", o retragere, e o ieșire spre lume. Anul literar considerat încheiat în decembrie, abia începe cum trebuie pentru cititori.

„L"

C. DIPȘE — „PORTRET"

Revista „Steaua"

— 20 de ani de la apariție —

Pentru oamenii scrisului este vie contribuția adusă de revista clujeană „Steaua" literaturii actuale, vieții literare, climatului de respect scriitoricesc, precum și cultivării valorilor clasice și universale.

Laborioasa existență a revistei a înscris serioase succese în sprijinirea scriitorilor tineri, a formării și consacrării lor ca talente active și de certă perspectivă.

Cu prilejul aniversării a 20 de ani de la apariție, „Luceafărul" felicită din inimă pe vechii și pe actualii redactori ai publicației clujene, pe scriitorii care au sprijinit-o și o sprijină, urînd revistei să-și îndeplinească mai departe, cu succese sporite, importanta misiune de cultură și rolul ei activ în dezvoltarea continuă a literaturii noastre.

Opinii

Sensul prozei

Intr-o discuție literară publică, petrecută cu destui ani înainte, într-o vreme cînd monologul sau solilocviul erau, oricum, mai rare — și avînd ca obiect și subiect aceleași proteice probleme ale prozei — un interlocutor și confrate spunea că, odată trecute marile încleștări sociale ale începutului de eră, cărora le-am fost martori și participanți și pe care, cum se spunea tot pe atunci, încercam să le „oglindim", proza va înceta **ipso facto** să mai fie străbătută de ecoul acelor frămîntări **deschise**, de violența explosivă a acelor înfruntări vitale, care au angajat mulțimile și pe individ în totalitatea lui.

Odată liniștite valurile contradictorii în care se năștea o nouă lume, spunea acel scriitor, om cu duioase porniri, arta povestirii își va găsi în mod necesar cîmpul de manifestare în explorarea straturilor conștiinței, pornită pe drumul liniștirii. Mi-am adus atunci aminte și-mi aduc și acum (amintire în amintire ca teatrul în teatru) de o discuție din adolescență în care cineva, pe atunci truditor al ideii iar azi om cit se poate de treabă și folositor colectivității, afirma ritos că în socialism dialectica încetează să funcționeze, avînd în vedere că acea luptă a contrariilor, care a chinuit istoria omeniri, silind-o să renască neîncetat, în mari dureri, nu mai poate avea loc într-o societate care se conduce după principiile armoniei.

Spre, probabil, deznădejdea acelei atît de limpezi concepții mic-burgheze lucrurile nu s-au petrecut așa, istoria n-a încetat să fie o crîncenă bătălie a lumilor, iar tumultul ei continuă **să** umple conștiințele, să determine destinele individuale, să le împlinească sau să le mutileze.

E drept că proza română, în firescul ei proces de lărgire a ariilor de investigație, de prospectare a infinitului naturii omenești, refuzînd concepțiile vulgarizatoare după care omul e **numai** proecția simplificată a condiției sale sociale și nimic altceva, a îmbogățit literatura anilor aceștia cu cîteva lucrări remarcabile în care marile mutații spirituale și materiale prin care trece poporul nostru și-au găsit semnificări inedite, originale, purtînd amprenta spiritului nervos, dinamic și responsabil al vremii.

Dar în același timp, mi se pare că n-ar fi loial din partea noastră, a celor care ne-am angajat nu odată și nu în împrejurări festive, cu toată ființa noastră în opera de slujire **necondiționată** a acestui popor, să nu recunoaștem că e prea puțin. Că pe lîngă lucrări ca acelea amintite, asistăm la o proliferare de proză amorfă, în care „obsesii" minore, criptice sau nu, tind să se prezinte ca ultimă noutate în descifrarea contemporaneității. Cineva spunea odată că fiecare scriitor e prizonierul unei obsesii ; să acceptăm termenul și să recunoaștem că nu pot totuși coexista, pe aceeași scară de valori morale, obsesia propriei singurătăți și necomunicări cu obsesia dreptății sociale, de pildă.

Cred, e poate o deformare profesională, că în anumite epoci proza, cu multiplele și departe de-a fi epuizatele ei posibilități, este seismograful cel mai sensibil al unei culturi de-a răspunde marilor întrebări ale epocii, întrebări care nu plutesc precum mormîntul lui Mahomed între cer și ape ci sînt scrise în fiecare destin omenesc, ca arborele în sămînță. Nimeni nu poate avea prezumția puerilă de-a întocmi un inventar al acestor întrebări și cu atît mai puțin de-a formula răspunsuri definitive : istoria culturii a selectat întotdeauna acele opere în care „obsesia" unui scriitor s-a întîlnit într-un punct al orbitei istorice cu aspirațiile majore ale epocii, patria lui în timp.

Trăim acum și aici, într-o țară al cărei popor își creează destinul conștient, cu mari eforturi, nu rareori cu privațiuni și sacrificii, dar știind încotro se îndreaptă și ce apără. Și cum această activitate nu se desfășoară într-un univers al abstracțiunii, **mă** îndoiesc că **numai** explorarea psihologiei abisale, sau realismul fantastic sau (iată-mă căzînd în greaua culpă de lèse-esprit novateur !) onirismul, pot cuprinde, sau cu un termen mai la modă **semnifica**, această experiență a milioanelor de oameni.

„Dar... se aude glasul unui Asmodeu vindicativ și inconștient neo-dogmatic, n-au fost destule cărți cu mari șantiere, de pildă, cu eroi pictați maniheist în alb și negru, cu Binele învingînd apoteotic la urmă, cînd eroii cu conștiința datoriei împlinite priveau încrezători apariția zorilor viitorului ?" Cred că e o foarte slabă scuză și o neîndeminatecă apărare a unui anume tip de comoditate sau de lipsă de curaj real, ca și cum miile de romane siropoase cu clasicul **trio** ar putea anula vreodată acea carte despre destinul unei civilizații care se numește **Anna Karenina.** Ca și cum miile de schițe sau povestiri cu „dumirirea lui moș Cutare", ar putea anula valoarea unei cărți (sau a foarte multe, dacă ar fi) despre neînchipuit de adîncul proces de mutație, cu dramele și cu împlinirile lui prin care a trecut și trece țărănimea. Ca și cum numai ratiocinarea și tăierea în șaptesprezece a unei idei subțirele ar fi de ajuns să constituie substanța unei cărți „intelectuale" și nu efortul de-a căuta un sens zbaterilor inerente ale spiritului, acelui puternic combustibil social care se numește nemulțumirea creatoare, opusă inerției și însingurării teoretizate.

E adevărat, o știm din proprie experiență mărturisită sau nu, că e mult mai greu. Că nu odată o elucubrație în care golul e pavoazat cu vorbe aflate într-o stranie imperechiere contra naturii „trece" mai ușor pe baza nemuritoarei observații caragialești „E scris adînc", decît o carte în care scriitorul vrea să fie și reușește să fie altceva decît un versificator pe rime date. E greu, de asemenea, de ce n-am fi sinceri pînă la capăt ? — pentru că nu o dată stilul nostru de viață și cercul nostru de preocupări e foarte departe de stilul de viață și cercul de preocupări al celor despre care vrem să scriem. E greu, pentru că adeseori istoria ne rezervă surprize și nu totdeauna, sau poate foarte rar, drumul ei e liniar. Dar dincolo de toate aceste date de neocolit ale profesiunii pe care **ne-am ales-o**, rămîne principiul fecund al responsabilității noastre deschise și programatice, față de ceea ce amara experiență a înaintașilor a revărsat în noi, față de istoria propriei noastre vieți aflată la ceasul incandescent și în primul rînd față de cei în spre care îndreptăm cuvîntul nostru.

Titus POPOVICI

avant-premieră editorială

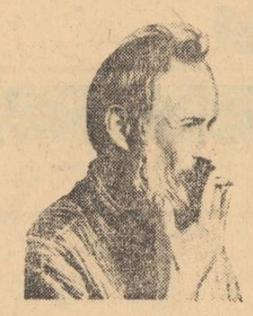

* * *

„Masa tăcerii"

Simpozion de metafore la Brâncuși

Antologie, traducere și prefață de Ion Caraion (Ed. Meridiane)

TATIANA ILIAȘ

„Detectiv de ocazie"

Nuvele. Debut editorial (E.P.L.)

GABRIEL IUGA

„Înstrăinări"

Versuri (Ed. Tineretului).

DUMITRU RUSAN

„Icoane pe sticlă și alte povestiri"

Debut editorial (E.P.L.)

CRONICA LITERARĂ

dumitru m. ion

„VINĂTORILE"

Desigur, nu trebuie să așteptăm de la **Vînătorile** lui Dumitru M. Ion o estetică particulară a artei cinegetice și nici măcar un transfer al relațiilor zoologice în grădina antropologică. Deși titlurile tuturor poeziilor din carte încep cu acest cuvînt (**vînătorile...**), ele nu definesc un program, o ideologie a autorului, o viziune statornică asupra lumii pe baza unor criterii ce se conțin în desfășurarea lor progresivă. Vînătoarea ca proces conflictual între termeni disjuncți și care urmăresc anularea acestui raport prin asimilarea unuia de către celălalt constituie, fără îndoială, una dintre marile teme ale literaturii. Ea poate fi relatată prin datele ei primare, adică prin ceea ce ni se relevă în mod obișnuit ca vînătoare, și, deasemenea, poate fi interpretată în finalitatea ei simbolică, adică drumul activist al oricărei gnoseologii. În primul caz, avem în vedere un raport fundamental biologic, adică rațiunea opoziției, disjuncției forțelor ce se urmăresc și se înfruntă constă în mecanismul imediat al instinctului de conservare, de edificare deci a vieții vînătorului pe moartea vinatului său; așadar, cu alte cuvinte, putem spune că vînătoarea propriu zisă se manifestă ca prima treaptă a iubirii omului, și anume aceea a iubirii de sine prin posesiunea alterității într-un mediu natural.

Dar spuneam că sensul mai larg al vînătorii, ca demers spiritual al omului, este unul gnoseologic. In această perspectivă, individul în cadrul speciei se edifică nu în conflict cu alteritatea, ci prin cunoașterea de sine, printr-o autoperfecționare continuă a existenței sale spirituale. Avînd criteriul unui ideal moral, omul va parcurge un drum adesea plin de obstacole și dificultăți pe care trebuie să le înfrîngă, să le posede prin cunoaștere și astfel fiecare înfrîngere a pornirilor sale haotice va însemna un triumf al unei ordini superioare. Vînătoarea, supunerea incoerenței și contingentului în slujba unei ordini necesare, cu puteri de legislație universală, nu înseamnă eșecul individului, ci victoria speciei prin ceea ce acesta are esențial și nepieritor. Am putea spune deci că omul se construiește pe sine în măsura în care el reușește să se înfrîngă pe sine, iar aceasta nu poate fi decît o altă formă a iubirii. Dar o iubire care, prin cunoașterea de sine și deci prin înfrîngerea impulsurilor haotice, creează o ordine spirituală cu valoare generală, deci o iubire care depășește ceea ce rămîne accidental și individual. Ea urmărește un țel dincolo de ea, se manifestă ca dor de eternitate al omului și are valoarea unei ipoteze a absolutului. Miturile, basmele, etc. nu sînt, în acest sens, decît figurări simbolice ale binelui, justiției și adevărului care, „vînează" răul și nedreptatea pentru instaurarea unui ideal de perfecțiune umană.

Această vînătoare a spiritului care se autoperfecționează include, așadar, ideea de conflict, de mișcare a unor forțe în opoziție, care pot deveni personaje în proză și stări în poezie. **Vînătorile** lui Dumitru M. Ion se caracterizează, în primul rînd, prin oscilarea între aceste două posibilități, adică prin utilizarea, în cadrul discursului poetic, a unor personaje și acțiuni, fără îndoială doar într-o ipostază fulgurantă, de variațiune melodică pe o temă dată. Ceea ce atrage aici, în cartea lui Dumitru M. Ion, nu este, așa cum spuneam de la început, dogmatica sa ireductibilă, programul soteriologic de ascet pornit să-și extirpe răul și patimile înrobitoare, ci o anumită prospețime și uimire de copil în mijlocul unei naturi binevoitoare, deși nu lipsită de autoritate, ca și amneziile sale involuntare de a trage, din fiecare poem, o învățătură morală.

Dumitru M. Ion și-a intitulat cartea **Vînătorile** nu obligat chiar de substanța formală a poeziilor, de natura lor adevărată, ci poate dintr-o cochetărie estetică inocentă. Nu este mai puțin adevărat că vocabula are o anumită frecvență care, statistic, în raport cu celelalte, o avantajează net, dar ea nu se reliefează într-o obsesie subtextuală, nu devine o dominantă a demersului artistic al autorului. Vînătoarea nu ne apare aici, cu necesitate, nici ca opoziție biologică între specii, nici ca proces de purificare morală a speciei, ca instrument și practică de înfrîngere a răului. Dacă nu este nici una, nici alta, o putem bănui într-o a treia alternativă: aceea a confesiunii, a dezvăluirii fără opțiuni arbitrare a eului care, prin însuși procesualitatea obiectivării, prin însuși faptul existenței sale, determină alegerea și integrarea adecvată în necesar sau în contingent.

Vînătorile lui Dumitru M. Ion, prin tonul lor confesiv, aproape elegiac, deci departe atît de violență și ferocitate cît și de liniștea austeră a ascetului, stabilesc un raport de conexiune între lucruri și regnuri, ceea ce urmărește orice demers liric. Acest raport capătă un ton particular în cartea lui Dumitru M. Ion prin simțul naturii, prin încadrarea iubirii în acest peisaj pe jumătate domestic și pe jumătate sălbatic, prin judecata de bun simț care stăpînește întreaga metamorfoză a lumii. Forțele și elementele care se înfruntă aici nu se dezlănțuie în intransigență, ci doar se asimilează reciproc, iar iubirea și edificarea de sine umblă sub cerul melancoliei elegiace. Un poem mai acuzat de vînătoare ar putea fi acesta, cu un refren dulce-amar ce ni-l amintește pe Kipling: „Seară era și-n cîmpie / Zeii veneau la han — / Zeița avea capul de aur, / Căra din pivniți vinul și după osteneală / Ne așezam în jurul ei citind ziarul; / Tîrziu cîntam s-audă Dumnezeu. / „Poporul nostru mîine va vina" / Și ne trezeam cu noaptea-n cap, / Zeii fugeau; / Niciunul nu-și mai amintea / De Noul Testament care zăcea pe masă — / Ei nu vedeau decît un cap de aur înainte, / Hăitașul unic, podoabă a hăitașilor în cîmp. // Ciinii flămînzi mîncau în fugă cățelandri / Care se opreau să-și tragă duhul, / Hăitașii vechi în urmă rămîneau pe bulgări, / Suflau prea greu, scuipau pe brazdă / Și viermii mari se așezau pe viermii mici, / Îi înfruntau, săreau la ei să-i sfîrtece / Și se răneau în parte; cel învins / Murea-nghițit de-nfometatul lui amant — / Învingătorul s-așeza pe un hăitaș, îl sugruma / Și-atuncea triștii viermi cîntau: / „Poporul nostru mîine va vina". / Dar zeii îi călcau-n picioare / Și nu vedeau decît un cap de aur înainte / Și fuga mea și chinul. / Înaripat vinatul, / Mințea oricare ochi de zeu. / Cînd se-ascundea-i crăpam auzul și țipătul de corn / Și doar așa vedeam cum zeii trec și rîd. / O, vînătoare-mpărătească plină de dihănii, / Mă duci unde-i pămîntul care nu se termină — / Scaune de aur cad, scaune de lemn și piatră / Și-i cîmpul un război prea muced să rămîi; / Zeii bătrîni, nervoși, se-așează, joacă poker / Aici unde e liber doar vinatul și grîul ca să crească — / Trișori de-o clipă mănîncă pămîntul celorlalți trișori, / E un infern de zei ce nu se înțeleg / Și cîntă-mbolnăviți de-atîta vînătoare: / „Poporul nostru mîine va vina" / Dar ei sînt firimituri / Și zeii-i calcă în picoare / Și-n față e femeia și creștetul de aur... // Eu încă fug; Hăitașul născut într-o femeie poate încă / Să plimbe zeii la vinat, să umple cîmpul / De turme nesătule care vor să crape. / Și vînătorii-și pun pămînt în pușcă, / Trag și mort vinatul se-apleacă doar o clipă / Și nu mai știe că viața lui atîrnă / De Noul Testament. / Dar tragic: / Ciinii mari se-ngrașă de vinat — / Urît le mai miroase pasărea și iepurele; / Sar și se sfîrtecă, / Război e-n halca lor de viață. / Un cîntec pe colină rămînea: / „Poporul nostru mîine va vina" / Ci zeii calcă-n sîngele și-n viața ciinilor — / Plînge cornul meu / Și-n față e femeia și capul ei de aur. // Această clipă vouă v-o arăt — / Sînt printre zeii care fug: / Prăpăd de vînătoare-n urma mea; / Fie ca voi să mă găsiți a doua oară / Acuma cînd e toamnă lungă, / Că iarna în cîmpie zăpada te mănîncă". (**Vînătorile de toamnă**, p. 40).

Dimitru M. Ion își realizează scopul purificator în acele versuri rostite cu simplitate și înfiorare, acolo unde sinceritatea confesiunii, a dezvăluirii de sine se organizează fluent, cu o melodie a sentimentului nesofisticat de rătăciri conceptuale. Simțul său moral pentru natură, cultul părinților și al locurilor natale ca și tandrețea de copil în iubire, sînt date care pot asigura o experiență spirituală și, prin aceasta, o exigență autentică.

Dan LAURENȚIU

Desene de C. DIPȘE

avant-premieră editorială

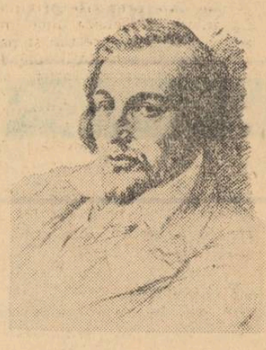

HEINRICH HEINE

„Opere alese" (Vol. 1)

Traducere de Al. Philippide, Lazăr Iliescu, Emanuel Cerbu (E.L.U.)

LUCIAN BUREIU

„Desprinderea de peisaj"

A doua carte de versuri a autorului (Ed. Tineretului)

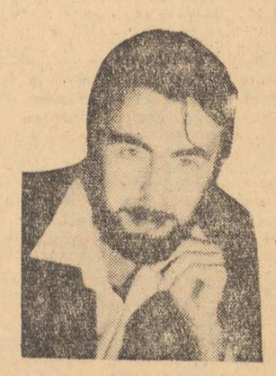

ION LAZU

„Ninge în ochii ei albaștri"

Cunoscut din publicații mai ales ca poet, tînărul autor debutează editorial cu un volum de proză: schițe și povestiri (Ed. pentru Literatură)

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE RESTITUIE. RUGAM COLABORATORII SA NE TRIMITA LUCRARILE DACTILOGRAFIATE.

SCRIITORII CARE AU CARȚI IN CURS DE APARIȚIE SINT INVITAȚI SA ANUNȚE LA SECRETARIATUL REVISTEI NOASTRE TITLURILE RESPECTIVE, INSOȚITE DE UN PORTRET FOTO, PENTRU A FI ANUNȚATE LA RUBRICA AVANTPREMIERA EDITORIALA.

breviar

EFTIMIE MURGU

Scrieri

Strîngerea, pentru prima dată într-un volum, a scrierilor (studii, articole, discursuri, scrisori) lui Eftimie Murgu constituie, fără îndoială, un eveniment editorial și le revine inițiatorilor acestei cărți meritul de a fi adus în atenția contemporaneității figura unui cărturar însemnat și a unui neobosit bărbat politic. Sub îngrijirea atentă a lui I. D. Suciu, ediția de față cuprinde, pe lîngă textele propriu-zise, o pertinentă introducere, un tabel cronologic, o bibliografie și un indice de nume care, alături de notele și comentariile prefațatorului, oferă un important mijloc de referință cititorului mai puțin avizat.

Latitudinea, ideile iluministe ori pașoptiste nemaiputînd fi idei noi, lucrările lui Eftimie Murgu, fără a pierde nimic din valoarea lor documentară (istorică, filozofică, culturală etc.) interesează azi mai ales prin spiritul în care sînt scrise precum și prin personalitatea pe care o definesc.

Ca mai toți condeierii ardeleni, Murgu pune un mare accent pe ținuta morală a scrisului său veghind cu strictețe la respectarea adevărului. În numele acestui principiu și-a desfășurat el polemicele — acele sobre și rafinate polemici — cu argumentație strînsă și nimicitoare, cum n-a mai scris, poate, la noi decît Maiorescu. Așadar, dacă ar fi să definim pe scurt opera lui Eftimie Murgu, principalele ei „trăsături" ar fi două: 1) respectul pentru adevăr; 2) spiritul polemic. Afirmația se poate justifica (mai mult sau mai puțin) pe orice text din actualul volum dar, desigur, cel mai bine pe Combaterea disertației lui Sava Tökölyi. Tipărită pe cînd avea numai 25 de ani dar gîndită mult mai devreme, Combaterea... este, cu siguranță, cea mai valoroasă lucrare a lui Eftimie Murgu impresionînd prin erudiție, principialitate și virtuozitatea polemică. Cît privește polemica propriu-zisă, să urmărim cîteva dispute. Cînd S. T. Coriolanus, care a amenințat imperiul roman cu pietrea, și a produs panică între romani după cucerirea unei mari părți a acestuia;... Apoi, să privim istoria Franței...; cîte exemple nu putem cita aici din războaiele purtate de francezi, cînd... partide opuse se înfruntau făcînd să curgă aici sînge frățesc. Întreb, dacă și aici, vreuna sau alta din părți nu a fost franceză?".

Transcrierea cuvîntului „românesc" în forma „rumuny" este comentată, și ea, în fraze usturătoare: „...disertantul, probabil dintr-o inspirație supranaturală, a mai falsificat și silaba a treia a cuvîntului proaspăt fabricat „rumunesc", prin aceea că a înlocuit pe lîngă primele două vocale (respectiv pe o și a în u) — și pe i cu y. Dacă am reuși să cunoaștem cauza, am dori poate prea mult, și nu este un caz prea rar cînd disertantul își permite destule fără cauză. Totuși, dacă îndeminarea sa nu este suficientă, spre a se exprima destul de isteț în această chestiune, nu are decît să spună că cuvîntul „rumunesc" este arab, știut fiind că în arabă se acordă atenție numai consoanelor și nu vocalelor, acestea din urmă putînd fi schimbate și înlocuite după plac". Referitor la afirmația lui S.T. privind numele de caravlac Murgu precizează: „însă despre numele de caravlac, folosit de sîrbi în sensul de „slav", nu poate fi vorba decît în vis, căci actualmente toți sîrbii lucizi înțeleg sub aceasta exclusiv pe români, chiar dacă din punct de vedere al religiei ar fi confucianiști".

Combaterea... se încheie astfel: „Și acesta este ceea ce am reușit să scriu în afara treburilor mele, actualmente împotriva visătorului S.T.".

MIRCEA RADU IACOBAN

O mască în plus

Sub semnul unei propoziții din O'Neill („Trecutul înseamnă viitor") — mult prea covîrșitoare pentru o narațiune atît de firavă — este pusă cartea lui Mircea Radu Iacoban, O mască în plus. Desfășurarea pe mai multe planuri, alternarea modalităților stilistice, introducerea unui jurnal și a unor măști, fixarea acțiunii în funcție de timpul interior al personajelor, titulatura capitolelor (ieri: Tereza; astăzi: Pascu; astăzi: anchetă; astăzi: frînarul; ieri: Nuța etc.) rămîn tot atîtea forme hibride, cîtă vreme autorul nu reușește să le dea substanță. Și, trebuie spus, autorul nu reușește.

Subiectul cărții își are punctul de plecare într-o culpabilitate: Pascu Talpă se face vinovat de moartea a două femei — Tereza și Nuța. Tereza, după ce se căsătorește cu Pascu, se sinucide. Nuța, respinsă (de același Pascu) pe considerente politice, eșuează într-o căsătorie oarecare, de fapt ,tot un fel de moarte. Se deschide și o anchetă (în urma sinuciderii Terezei), care, însă, îl scoate din cauză pe Pascu. E evident că autorul încearcă aici să ilustreze „un caz de conștiință": nevinovăția aparentă. Vina lui Pascu Talpă nu poate fi dovedită; ca atare, ea nu există. „De fapt, nimeni nu m-a întrebat nimic", spune el. Pe măsură, însă, ce rememorează destinele celor două femei, Pascu are, tot mai clar, revelația culpabilității sale și nevoia de a fi întrebat atinge paroxismul.

Cu un asemenea subiect se poate face o carte, dar, din păcate, ceea ce ne oferă autorul nu e atît o carte, cît scheletul unei posibile cărți. Personaje cu insuficientă identitate literară sau uitate pe parcurs, capitole parazitare, episoade confuze, fragmentarea forțată a acțiunii, — într-un cuvînt, inaderență la subiect — iată ce reproșăm acestui autor, nu lipsit de experiență literară.

LECTOR

Răspuns cititorilor

D. I. Andreescu (București) : De ce revista noastră nu a răspuns notei privind schițele unui tînăr autor tipărite de noi ? De ce nu am răspuns „măcar pe același ton", altor note asemănătoare ? Efortul nostru continuu este de a promova discuțiile și polemicile duse în limitele unei ținute literare și intelectuale rezonabile și de a respecta în mod constant numele de scriitor.

I. M. (Focșani) : Gravă eroare. „AMALGAM" nu e un roman „interzis" al lui Liviu Rebreanu, ci o culegere de articole ale romancierului, care nu vedem de ce n-ar fi reeditată. Cuprinde date prețioase privind biografia autorului, geneza unor importante scrieri ale sale, precum și partea cea mai bună a activității sale de cronicar dramatic și de eseist.

Elsa N. (București) : Poetului Miron Radu Paraschivescu îi puteți trimite lucrările dv. pe adresa „României literare". Din „Jurnalul unui cobai" au apărut la noi numai cîteva fragmente. Puteți să ne vizitați redacția pentru a cerceta colecția revistei noastre.

P. Corbeanu (Craiova) : Da, din păcate, dar îndreptați-vă direct observațiile dv. critice Radio-ului și Televiziunii.

V. Bunea (Tg. Jiu) : Pentru a obține „date suplimentare, în afară de acelea din dicționarele și enciclopediile curente privind biografia mareșalului Presan", puteți solicita, credem, sprijinul unor institute specializate în istorie. Nu publicăm „memorii de gen armat" și nu vă putem oferi „stipendii documentare oarecum bănești pentru elucidarea primului război mondial". Ne întrebați, de asemenea, în ce limbă preferăm să discutăm „probleme complexe de morală, filozofie" etc., în cazul cînd ne-ați face o vizită la redacție. De obicei, vorbim românește.

G. Pavelescu (Buzău) : Criticul N. Manolescu este numai colaborator al revistei noastre. După cîte știm, lucrează într-adevăr la o carte despre Titu Maiorescu. Cît privește acel „Corpus al operelor fundamentale ale literaturii române de la origini și pînă în prezent", despre a cărei necesitate de editare am amintit adesea în publicația noastră, nu avem cunoștință cînd și cum va fi tipărit cu sistemă și rigoare. Fără îndoială, că „seriile galbene" scoase de E.P.L. nu întocmesc și nu credem că au avut în mod expres intenția să întocmească un astfel de „Corpus de opere complete" care impune o unitate filologică de îngrijire a textelor, un nivel superior constant de editare în ceea ce privește aparatul critic un ritm constant de apariție etc. De asemenea, nu deținem nici o informație sigură dacă reorganizarea editurilor va avea în vedere și serioasa inițiativă a acestui mare act de cultură națională.

N. Socoli (Constanța) : Articolul care vă interesează a apărut în numărul 25 al revistei noastre, anul trecut.

O. Manea (R. Vilcea) : V-am expediat cele patru exemplare dorite din numărul omagial „Anton Pann" al revistei noastre. Părerile dv. critice asupra felului cum au fost organizate manifestările „Anton Pann" la R. Vilcea, în toamna acestui an, le socotim pe deplin îndreptățite. De asemenea, împărtășim observația dv. că programele aniversărilor de anvergura celei a lui Anton Pann (175 de ani de la naștere) au fost de cele mai multe ori sărace în expresie și nepotrivit întocmite, că astfel de aniversări nu pot fi susținute numai cu discursuri. Desigur, recitalurile de poezie contemporană sînt utile și știm că le apreciați și nu e nevoie să ne spuneți că nu trebuie să interpretăm greșit părerea dv. că mai nimerit ar fi fost ca în locul unui recital de poezie ce n-avea legătură cu memoria figurii de neuitat a lui Pann, să se fi dat scurte spectacole interpretate de către artiști ai teatrelor naționale din țară pe texte din „Povestea vorbei", „Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea". Ideea ni se pare excelentă și nu e de loc tîrziu, dincolo de împrejurarea unei aniversări sau alteia, să se ia inițiativa unor montări pline de culoare și de originalitate după savuroasele texte pannești care se pretează admirabil la teatru și dramatizări și care ar întrece multe spectacole ce se vor neapărat fantastice. Credem ca și dv. că opera lui Anton Pann poate oferi materie unor strălucite spectacole moderne. Ne mai spuneți, de astă dată riscant de sentimental, că opera lui Pann cea mai strict autohtonă, care n-ar avea izvoare și înrudiri în alte literaturi, ar fi povestea sa în versuri cu poame și legume, judecata strugurelui în fața împărătesei Gutuia, că ar aparține exclusiv datelor „pămîntului nostru". Cercetările de specialitate vă infirmă părerea. Povestea cu poame și legume are izvoare ce merg spre secolul XI, în literatura bizantină ; un autor de satire cu poame și legume ar fi fost Teodor Prodromos, cunoscut la curtea împăraților Comneni, Alexie I, Ioan, Manuel. Toate detaliile le puteți găsi în „Cărțile populare în literatura română", ediția îngrijită de I. Chițimia și Dan Simonescu, (E.P.L. 1963) ; tot acolo veți afla și una din versiunile vechi, în proză, („Împărăția poamelor și tuturor legumilor", op. cit., vol. II, pag. 267—273), înregistrate în limba română și „adaptate" pămîntului.

S. Georgescu (Galați) ; **G. Vamoș** (Brașov) ; **L. Gabor** (Reghin) ; **A. Cartiș** (Arad) ; **V. Pop** (Făget) ; **R. Iani** (Tulcea) ; **Petre Costea** (Căzănești) ; **V. Sandor** (Reteag) ; **C. Ionescu** (Tîrgoviște) ; **I. Sofron, E. Gorea, Fl. Oprescu** (Iași) : Vă mulțumim pentru bunele aprecieri adresate numărului nostru dedicat lui Anton Pan.

Gr. Veres (Codlea) : Articolul „Deus puerilis, Cîrlova", (nr. 24, al revistei noastre acest an), apărut nesemnat dintr-o regretabilă eroare de corectură, aparține poetului Nichita Stănescu.

Ana Șandru (Slobozia) : Nu credem că revistele literare fac o discriminare. Scriitoarele sînt într-adevăr mai puține deși „se pare că populația feminină a țării e mai numeroasă". Ne întrebați de redactorii de carte, dacă ei scriu împreună cu scriitorii volumele de literatură. După cum e normal să fie, nu.

V. Colea (Tecuci) : Nu credem că se mai pot descoperi documente fundamentale privind viața lui Eminescu sau Creangă.

Giuliana D. (Lugoj) : Am publicat într-adevăr traducerea unei nuvele franceze de Eugen Ionescu (nr. 46 15 noiembrie a.c.), nuvelă, dealtfel, veche, dar nu știm adresa de la Paris a scriitorului pentru a vă o încredința. Ne spuneți că veți adresa Academiei Franceze unde Eugen Ionescu „precis este". Încă nu este, domnișoară, dar, după cum susțin mai ales adversarii săi, se zice că va fi în curînd.

STENTOR

breviar

GABRIELA MELINESCU

Bobinocarii

Cine caută în cartea Gabrielei Melinescu alegorii, chei, sensuri ascunse rămîne dezamăgit. Cartea are o singură față, cea care se vede, și a o citi înseamnă a te preta la un joc : jocul de-a bobinocarii, bubahtierii și gugumanticii. Bobinocarii se îmbracă în spilhozene desenate cu B-uri, în haine garnisite cu nasturi „de diferite culori, mărimi și mirosuri" ori, pur și simplu, se îmbracă „pe dinăuntru" (cu un halat în formă de andivă ori cu o basma în formă de ciuperci), se hrănesc cu ciocolată, boabe de porumb ori semințe, se împodobesc cu coliere de pitici și, bineînțeles, se ocupă cu bobinocheriile. O bobinocherie este, de pildă, inventarea șoșonului, „aparat de măsurat noroiul la nivelul străzii". Tot bobinocherie este discuția în contradictoriu dintre două rațe (una zice MAC, MAC, cealaltă — CAM, CAM), ca și povestea celor două cifre arabe, Aptulah 1 și Aptulah 2, care se scad și se adună mereu pentru a ajunge la echilibrul necesar transportării lor în Arabia pe cocoașa cămilei Camilla. Cele trei pilde bobinocare gravate pe un turn „de forma unui făcăleț prelung" sînt : Pilda I : Însă nimfa spune : NU ! ; Pilda II : Smith, Smith, bine ai venit ! ; Pilda III : Bobinocari, ceva frumos ! Bubahtierii descing oarecum din bobinocari. Mai exact, din bățul Marelui Romancier „plictisit și scîrbit de bobinocarii care nu credeau că el este creatorul și părintele sfînt al lor". Bățul cade în mare și, în timp ce este recuperat de ciinele Buby (ajuns mai apoi erou național), se transformă într-o insulă : Bubahtia. Bubahtierii au o existență ceva mai subtilă decît bobinocarii : în Bubahtia se tipăresc ziare (Boby-monde și Bubahterzeitung), se conspiră („Pe țărmul Bobinocariei a fost descoperită ieri seara, ora 10 și 20 minute o lipitoare care încerca să alipească Bobinocaria de Bubahtia pe tăcute"), se dansează bumba și se studiază Buftologia. Cît despre Gugumanția, aceasta se află într-un conflict istoric cu țîntarii și școlile ei se închid ori de cîte ori se anunță năvălirea dușmanului. Dintre gugumanți se distinge Mică-Slabă-și-cu-Nasu-Ascuțit. Ea își face lecția la literatură punînd în locul cuvîntului „păianjen" un păianjen adevărat iar în locul cuvîntului „cizmă" o cizmă adevărată, caută un ac în Mac-ul unei rațe pentru a-și coase rochia, desenează un ou verde și apoi intră în el, desurubează penele unei găini îmbolnăvindu-se „de pene", o boală care nu se vindecă decît cu ajutorul dopurilor. Fantezistă și plină de surprize de la un capăt la altul, cartea Gabrielei Melinescu e un exercițiu al imaginației necenzurate, ce e drept, excesiv, pe alocuri. Se reține mai ales dexteritatea autoarei de a folosi cuvintele pînă la sleirea lor definitivă de sens. Conținutul odată consumat, cuvîntul se cască gol ca o fîntînă ori ca o groapă. Un inventator, Șoșone, are nevoie de cuci pentru ceasurile sale. În acest scop, „găsi o matracucă căreia reuși să-i ia cu japca cuca și s-o pună pe ouă să-i facă cuci. Dar cum „matra" pretindea „cuca" se iviră neînțelegeri și Șoșone, renunțînd la ea, căutînd iarăși cuci, își cumpără : o cucoană, un cucui, un cucernic, o cucerire, o cucuvaie, un cucurigu, o cucută, cărora le extrase cucii, lăsîndu-i infirmi în forma : oană, ui (ceea ce e o afirmație), ernic (birrr!), erire, erie(p!), uvaie, urigu și ută".

ALEXANDRU MIRAN

Adevărata întoarcere

Un poet livresc, de calitate și finețe, într-o bună parte a poeziilor sale, cu o distinsă discreție a sentimentului ,devotat unui clasicism al formelor, este Alexandru Miran. Din cele cinci cicluri care alcătuiesc volumul Adevărata întoarcere, *cel mai bun și, totodată, cel mai semnificativ pentru definirea autorului ni se pare a fi ciclul intitulat* Pastil.

Poeziile încheagă uneori mici „tablouri de epocă" lucrate fantezist dar cu știința amănuntului. Iată o „stampă de Toscana" : „Amintirea Monei Vana / pe o stampă de Toscana : // Pajiște cu violete / O-mpresoară pe-ndelete. / Voia faurului galben / îi adevărește salbe-n / roata blîndului cais... / *Fără umbre o cuprinde / raza rozelor, fierbinte. /* Vine-o ciută de departe / și-i citește-n palme-o carte : / alfa, beta, gama, delta / ciuta-i învățată, zvelta — *și un portret :* Ibn Saud, spahiu fantastic, Diomede musulman, / irisuri de tigru-n sfîntul, necrezutul porțelan, / mers lunatec de fecioară, pietre rare-n zodiac / peste mijlocul subțire, scump emir de Telkalakh, / cu renumele și brațul rătăcite pînă-i rai, / domnul marilor nisipuri, slava dulcelui serai !

Anecdota lipsește rareori din aceste „tablouri" : Pastil și Versatil, din întîmplare / s-au cunoscut în casa lui Cutare. / Ci Versatil, nedezbumbatul pastor, / cu zîmbetul augural de castor, / deodată se iscă prieten foarte cu Don Pastil, unit pînă la moarte,) fără-ndoială, prin esențiale / curate legături ombilicale. / Cînd se-ntîlneau, îi încleșta o mînă / și-l săruta să-l ardă-o săptămînă. / Adesea ciugulindu-i cite-o ață / din haina de velur, îi da povață : / — „Iubitule, o-la-la, nu-mi vine-a crede, / ai și albit, suave Arhimede. / De ce te-ascunzi la soarele plăcerii ? Gonește grijile, ia-ți partea mierii, / rostogolește-te-te ! Să știi că mie-mi/ străluminează-n suflet „c a r p e d i e m" ! / Dar la ajunsul Regelui de Sfoară, / cînd pe craidoni din săbii îi tăiară, / Pastil funvinuit cu ponturi grele, / că ar fi jinduit printre zăbrele, la fetele lui Teofil, suite / pe scări să stringă poame pirguite, / că tot privînd la șubredele rochii, / — nengăduită lipsă de rușine ! — / ca unui melc i se lungiră ochii, / ceea ce curtea cumpănind în sine / dădu pedeapsă gingașă : surghiunul, / deși dintre jurați fusese unul, pe nume... Versatil, care ceruse / să cadă capul celui ce văzuse.

Alteori, poeziile par a fi frînturi din „documentele vremii" ca această genealogie a lui Pastil, de pildă : „Străbunul dinspre noapte, cavaler de Malta, / căzu cu brațul de foc, în numele minunii, / luptînd cu Sarazinii încuibați pe-nalta / pustia marmură din foișorul lunii. / / Și galeșă rămase blonda Christodora / să-și mute lujerul durerii-n mînăstire, / iar pruncul Elizeu, postum amîndorura, / dospi neprihănit în leagăn de psaltire. / / apoi după un veac, zugrav la stăreția / „Fecioarei dintr-un lemn", muri pictînd pe schele. / Gandolf ce mistui pe rug cu măreția / biciuitorului de lei și de gazele. / / Anton someză-n prundul mării cu safire / și Theocleea-n cartea ambilor de taină.

Dar o ironie subțire, deghizată în neologism ori în cuvîntul rar spulberă de fiecare dată „autenticitatea" acestor „tablouri și documente" (La Châteauneuf pe Loara poposise / Pastil, ca Lordul Byron, simpatetic, / purtîndu-și multele amurguri scrise / pe vechiul suflet, petic lîngă petic. / / Restrîns în haine de velur perene, / căta o depărtare-n sine, rece *sau :* Von Herzoglingenglocke îl chemase / pe oaspele bizar la ora șase / cu gînd hymeneal, să i-o arate, / pe fata lui bălană, Margarethe, / prăsilă de făină ce crescuse / atita de oval pe două fuse) *și-l trădează pe autorul care se ascunde în spatele lor.*

Sînt multe poezii notabile în volumul lui Al. Miran (și într-un alt context ele ar fi fost, cu siguranță, menționate) dar nu tot atîtea se ridică la valoarea celor cuprinse în ciclul Pastil. *O selecție mai hotărîtă ar fi permis evidențierea meritată a poetului în ipostazele sale cele mai favorabile.*

LECTOR

călătoria captivului

de Sorin Titel

Erau, fără îndoială, uimiți. Pentru prima oară vedeau o clădire atît de impunătoare. În timp ce urcau scările, nu îndrăzneau să-și vorbească. „S-ar putea să fie noul sediu al Organizației Națiunilor Unite", spuse unul dintre însoțitori. Probabil era încă în construcție și reușiseră să treacă fără să fie observați pe lîngă paznicul care adormise în cușeta lui de la intrare. „Asta a costat milioane", își dădu din nou cu părerea cel din stînga prizonierului. „Numai cîtă sticlă a intrat aici", mai spuse el, privind ferestrele mari de sticlă prin care se vedea o rază palidă. „D-apoi, crezi că scările astea de marmoră au fost mai ieftine ?", spuse și celălalt, arătînd scările din marmoră albă pe care bocancii lor încărcați cu noroi lăsau urme murdare. „E cam curent", spuse prizonierul, în vreme ce străbăteau un coridor ale cărui ferestre nu fuseseră puse încă. „Vezi să nu te îmbolnăvești", spuse cu ironie unul din însoțitori. „Am o măsea stricată, spuse prizonierul, ori de cîte ori îmi trage curent sînt pierdut". Apoi urcară încă un etaj, ferestrele erau joase, se dăduse drumul chiar și la calorifer, era cald și bine, așa că hotărîră să rămînă peste noapte acolo și să pornească în zori înainte ca portarul să se trezească și, bineînțeles, înaintea sosirii muncitorilor. Încercară să intre în una din odăile care se întindeau de o parte și de alta a coridorului, dar spre uimirea lor, ușile masive de mahon erau încuiate, așa că hotărîră să-și facă culcușul acolo, pe coridor. Prizonierul se întinse la mijloc, iar în stînga și în dreapta lui se întinseră însoțitorii. Erau însă atît de obosiți, trecuse doar vreme îndelungată de cînd mergeau cu minimum de popasuri și acelea cît mai scurte cu putință, erau, prin urmare, atît de obosiți încît nici unul dintre ei nu fu în stare să adoarmă. „Tot mai bine era acasă, cu nevasta în pat", îl auzi spunînd prizonierul pe cel din stînga lui, în vreme ce-și acoperea cu mîna un căscat. „A mea, spuse celălalt, și căscă și el cît mai fu cu putință, se trezea cîte odată după miezul nopții, nu putea să doarmă nici ea, avea adică insomnii, și atunci mă trezea și pe mine ca să stăm de vorbă". „Și stăteați de vorbă ?", întrebă celălalt și începu să rîdă. „Porcule", spuse primul furios și întinzîndu-se peste prizonier, încercă să-i tragă celuilalt o palmă. „N-am spus nimic rău", se apără celălalt. „Ce-ți veni să te înfurii ? N-am spus decît că nevastă-ta se trezea noaptea și că atunci discutați amîndoi pînă dimineața". „Fără aluzii, te rog, spuse celălalt. Nu-ți dau voie să-ți bați joc de nevastă-mea, atîta să știi. Pentru mine, nevasta e lucru sfînt, înțelegi ?". „Ce-ți veni să te superi, n-am spus decît că discutați", spuse din nou celălalt, încercînd să fie cît mai serios cu putință, dar cînd ajunse la cuvîntul discutați, nu-și putu ține din nou hohotul de rîs. „Firea-i al dracului să fii", spuse primul, din ce în ce mai furios, și începu să-i apese pieptul cu genunchii. „Lasă-mă, mă sufoc, începu să urle al doilea, ce dracu, vrei să mă omori ? Puteți discuta cît vreți, nu-i treaba mea, adăugă el și cînd celălalt îl lăsă în pace, sărind peste prizonier la locul lui, adăugă, făcînd evidente eforturi să dea glasului său maximum de nevinovăție : „Fiecare face cu nevasta în pat ce poate". „S-a găsit cine să vorbească, nenorocitul", spuse celălalt și se întoarse cu spatele la ei, pregătindu-se pentru somn. Toți trei se întorceau însă în stînga și în dreapta, nici de unul somnul nu voia în ruptul capului să se prindă. Stătură culcați pe spate pe marmora tare și rece și prin geamurile mari de sticlă vedeau luna, rotundă și palidă. Apoi, după o vreme, auziră pași la capătul coridorului și un grup de tineri doar în chiloți și maieu se apropiară de ei. Se ridicară toți trei în capul oaselor, puțin stînjeniți de prezența tinerilor. „De unde veniți, băieți ?" îi întrebă unul din însoțitori, ridicîndu-se în capul oaselor și întinzîndu-le cîte o țigare. „Am avut un meci nocturn", spuse unul dintre băieți în vreme ce-și aprindea țigarea. „Și cum a mers, dacă îmi dați voie să vă întreb, dacă nu sînt cumva indiscret ?" spuse din nou însoțitorul. „Ne-au bătut cu unul la zero", interveni în discuție altul. „Se mai întîmplă, spuse însoțitorul. Îmi pare rău. Sincer", spuse el. „Dacă îmi permiteți să vă întreb, cu cine ați jucat ?", mai spuse însoțitorul pe același ton politicos, aproape umil. „Cu brazilienii", spuse tînărul care vorbise cel dintîi. „Hai să mergem copii, interveni un altul, sînt frînt de oboseală". Și atunci, auzindu-i glasul, prizonierul îl recunoscu. Avu o tresărire ușoară, inima începu să-i bată de emoție și se ridică în capul oaselor, așteptînd ca tînărul acela să vorbească din nou, să vadă dacă nu cumva s-a înșelat. „Dv. sînteți instalatorii ?", întrebă din nou tînărul și unul din însoțitori spuse, „da, instalatorii", și atunci prizonierul știu că cel care vorbise e tînărul de pe coridorul întunecos. „Am impresia că ne cunoaștem", îi spuse el tînărului, ridicîndu-se brusc în picioare și celălalt îi văzu lanțurile de la mîini și-l recunoscu. „Uite că ne-am întîlnit din nou", spuse tînărul și încercă să zîmbească. „Se întîlnește munte cu munte, spuse prizonierul vesel, cum naiba să nu se întîlnească atunci om cu om". „Dacă nu mă înșel, de atunci de cînd ne-am întîlnit, tot călătoriți", întrebă tînărul. „Da, de atunci", spuse prizonierul. „Păi, să fie cam un an sau doi de atunci", spuse tînărul. „Cam așa", spuse prizonierul, în culmea bucuriei și a extazului. Ceilalți, între timp plecaseră, cei doi însoțitori se trîntiseră la loc încercînd să adoarmă. „La subsol sînt niște dușuri, vino cu mine să fac un duș și să stăm de vorbă", spuse tînărul. Cei doi însoțitori îi dădură voie și coborîră împreună scările, etaj după etaj. „Nu mai uitat ?", îl întrebă tînărul pe prizonier, oprindu-se deodată și privindu-l cu insistență. „Cum era să te uit", spuse prizonierul. „Mă iei cu tine ?", spuse din nou tînărul. „Nu pot, spuse din nou prizonierul. Sînt prizonier". Apoi nu-și mai spuseră nimic, coborau scările și erau triști amîndoi. „Cînd ai să fi liber ai să vii să mă iei ?", întrebă după un timp tînărul. „Am să vin, spuse prizonierul. Am să vin să te iau". Între timp ajunseră la subsol, intrară în sala în care erau dușurile, în vreme ce ceilalți jucători se îmbrăcau. „Ai venit prea tîrziu", îi spuseră, „a oprit apa". „Îmi pare bine că te știu acuma, spuse prizonierul. Atunci în întuneric"... „Da, în întuneric", spuse tînărul, zîmbind din nou. „Era un coridor întunecos, nu-i așa ?". „Da", spuse prizonierul. Cînd se întoarseră la cei doi însoțitori, aceștia dormeau cu gurile larg deschise ; se culcă și el și după o vreme, reuși să adoarmă. Tinerii jucători în pantaloni albi, și cămăși roșii, trecură pe lîngă ei în vîrful picioarelor ca să nu-i trezească, vorbind în șoapte. La lumina oarbă a becurilor, cămășile lor păreau cărămizii. Ultimul care trecu, fu tînărul prieten al prizonierului. „Ce-i cu tine ?" îl întrebară ceilalți. „Ce dracu te-a apucat să cînți ? Parcă ăsta e singurul meci pe care l-ai pierdut. Or să vină și altele, n-avea teamă". „Toți l-au părăsit, spuse tînărul, nu mai are pe nimeni, în lanțuri, cu lanțuri la mîini și la picioare". „Cine ? întrebară sportivii ? De cine vorbești ?", spuseră ei uimiți. Apoi tînărul făcu semn unui taxi să oprească, se despărți de ceilalți, fără să le mai ofere vreo explicație. Și în vreme ce taxiul străbătea străzile pustii și ninse ale orașului, simțea cum tristețea sapă în el răni adînci și definitive. „O mai ține mult ninsoarea asta ?" îl întrebă șoferul. „De trei zile și trei nopți tot ninge, o fi deajuns", se văită el. „Da, spuse tînărul, în iarna asta a nins, nu s-a jucat". „Dac-o ține tot așa, n-o să mai putem ieși din casă din cauza nămeților", mai spuse șoferul. „Auziți numai ce greu trage motorul", adăugă el. Apoi îl privi pe tînăr și-l întrebă : „Ce-i cu dumneavoastră, nu vă simțiți bine ?". „N-am nimic, spuse tînărul. O criză de ulcer, o să-mi treacă fii fără grijă". „Naiba știe, dar tineretul de astăzi e paradit rău. Cînd am fost eu tînăr...".

Mergeau pe un drum pustiu sub un cer imens boltit deasupra lor, un cer care spre seară primea întotdeauna culoarea sîngelui, pînă cînd întunericul cădea peste ei și atunci bîjbîind prin noapte ei continuau totuși să meargă — prizonierul la mijloc, în stînga și în dreapta lui cei doi însoțitori, toți trei cu ochii injectați de oboseală privind drumul care se întindea înaintea lor, fără să se sfîrșească, și toamna trecu, frunzele copacilor după ce străluciră o vreme ca niște făclii, se scuturară, și ei continuau să meargă bocănind cu bocancii lor putrezi pe pămîntul înghețat, înaintau cu greutate prin ninsoarea pufoasă, albă, strălucitoare, ei trei, singurele siluete negre aruncate la voia întîmplării în întinderea albă și strălucitoare, aruncînd umbre firave pe zăpada sticloasă, sau uneori pufoasă, sub picioarele lor, urmele acestor pași pe zăpadă le aparțin lor, apoi prizonierul se îmbolnăvi, îl durea gîtul, avea o adevărată rană în gît încît de durere scîncea încet, în așa fel ca ceilalți să nu-l audă, saliva caldă, dulceagă, i se aduna în gură și el o scuipa afară, de înghițit nu mai putea s-o înghită, „te doare mă", îl întrebau cei doi, „mă doare", răspundea prizonierul și atunci cei doi însoțitori îi dădură fularele lor groase, făcute cu multă grijă de nevestele lor acasă, îi dădură ultimele aspirine pe care le aveau cu ei, iar cînd prizonierul simțea că nu-l mai țin puterile, îl sprijineau să nu cadă, rămînea o vreme nemișcat sub ninsoarea densă, opacă, asemeni unui zid de vată, o auzeau fîșnind însinuant în jurul lor, apoi porneau din nou prin zăpada care crescuse atît de mult încît le ajungeau aproape la genunchi. cuprinși de somn din cînd în cînd, „dacă mai ninge așa, o zi două, ajunge zăpada pînă la grindă", spunea unul dintre ei, „dacă tot ninge așa n-o să mai putem merge, asta-i", spunea celălalt, „n-o să mai putem ajunge" adăuga el, „de ajuns ajungem noi, fii fără frică", îl liniștea celălalt și toți se străduiau să vadă ceva dincolo de zidul gros al ninsorii, noaptea însă era mai greu, noaptea își aprindeau toți trei lanternele și înaintau prin zăpadă cu lanternele aprinse, mici brețe în întunericul înghețat din jur, noaptea înaintau fără să scoată nici unul vreo vorbă, din cînd în cînd se auzea doar tusea seacă a prizonierului, sau ca să nu adoarmă cumva din mers, hotărîră să cînte toți trei, în gura mare vechi marșuri cazone, vocile lor răgușite și aspre, stridente și afone, se auzeau pînă departe în întunericul din jur, cuvintele înghețau parcă, rămîneau suspendate în aer, semănînd parcă unor țurțuri de gheață, strălucitori sub lumina lunii, și cînd se hotărau totuși să se oprească și să se odihnească își făceau culcușul în grajduri mirosind dulceag a baligă și a fîn, lîngă burțile calde ale animalelor. Iarna deveni ceva mai blîndă, zăpada începu să se topească și abia atunci începură ploile, li se păru că apucaseră pe un drum greșit, că în mod sigur, nu ăsta era drumul pe care trebuiau să meargă. „Tu ești vinovat, spuse unul dintre ei. Te-a întrebat dacă știi minte și tu ai spus că ai o memorie bună și că nu uiți niciodată nimic". „Sigur că țin minte", spuse celălalt. „La stînga, la dreapta, și după aceea din nou la stînga, și iarăși la dreapta", spuse el itinerarul ca pe o poezie și se uită triumfător la celălalt. „Nu-i adevărat ! sări furios camaradul său de drum : la dreapta întîi, și numai după aceea la stînga, și apoi din nou la stînga și numai după aceea la dreapta". „Nu-i nici cum am spus eu, dar nici cum ai spus tu nu e bine ! sări din nou primul. Dacă vrei să știi acum îmi amintesc foarte exact : întîi la dreapta, după aceea o luăm la stînga, mergem cît mergem și iar o luăm la dreapta, și numai după aceea și asta mult mai tîrziu o luăm la stînga". „Și noi cum am mers ?" întrebă curios celălalt. „Păi noi am luat-o la stînga întîi, îți minte că am trecut pe lîngă fabrica aceea de nitroglicerină, și după aceea am luat-o la dreapta...". „Nu-i adevărat sări celălalt, am luat-o din nou la stînga", ...„Ai uitat tu", spuse primul, și scoase din buzunar o hartă, o întinse pe genunchi, și începu să-i explice. În tot acest timp prizonierul stătu deoparte, nu se amestecă în discuție. Hotărîrile le luau cei doi, lui nu-i rămînea decît să se supună. Nici nu prea fusese el atent, încotro merseseră, în definitiv era tot una știa doar că pămîntul e rotund și că la urma urmei ajungi tot în locul de unde ai plecat, tot studiind harta cei doi reușiră într-adevăr să reconstituie drumul ajungînd la concluzia că respectaseră itinerarul pînă la ultima încrucișare de drumuri. În centrul orașului din care tocmai trecuseră, drumul o apuca în trei părți și în mod sigur, ei n-o luaseră în direcția bună. Așa că făcură calea întoarsă ajunseră din nou la aceeași încrucișare de drumuri din centrul orașului. Problema era însă la fel de încurcată pentrucă ambele drumuri rămase erau la fel de tentante și semănau atît de mult între ele încît era mai mult decît foarte greu ca să-ți dai seama care era într-adevăr drumul cel bun. Hotărîră să arunce cu banul, dacă e cap s-o ia la stînga, dacă e pajură s-o ia la dreapta. Ieși pajura, dar li se păru mult mai periculos să se lase în voia hazardului. După o vreme destul de îndelungată, cel din dreapta prizonierului ajunse la concluzia să o apuce pe drumul din stînga, iar cel din stînga susținea că în mod sigur drumul cel bun era cel din dreapta. Polemica se degradă în așa hal încît după o vreme se luară

(Continuare în pag. 7)

TUDOR GEORGE

GOLFUL MIGRENELOR

Ce straniu vis
cînd mă trezesc amorf
Ca Histria-n dejecții sugrumată —
Nedumerit —
în sufocatul golf
Unde primeam corăbii
altădată !...

Cum voi uita
de anii păcătoși,
Coșmarele infernului plutoniu,
Cînd am trăit
— cu Jeronimus Bosch —
Tentațiile Sfîntului Antoniu ?

La fel de fals,
de neînchipuit,
Jur împrejurul minții mele-astrale
O ceață grea de zboruri
am simțit
Și-un nimb
— covîrșitor —
de osanale...

Un simbur de lumină
îmi părea
Că port ascuns
— p-atunci —
ca-ntr-o caisă
A cărei carne ca de catifea
Îmi sta
cum stă pe ochi o pleoapă-nchisă !

Dar
cercănînd fermecătorul miez
Și fructu-acela,
ca la o festilă. —
Își roteleau într-un tumult obez
Funeste molii
strania idilă...

Împlătoșat
în dansul lor încins —
Umbrit
de-acele vîlvori flăcăroase, —
În plazma ceea
— parcă mai convins ! —
Tot amurgeam,
sedus
acelor plase...

Trăiam
— p-atunci —
un soare introvert —
De-o surda-n ochiul meu
zburlindu-mi țepii —
În timp ce mă horeau
c-un viscol cert
Pletorici nori
ca-n jetul unei sepii !...

Acelor nupții
— densului asalt
Scornit în preajma mea
pe-ncinsă sferă —
Le rătăcisem sensul meu înalt
Și mă-nglotam
răpus de-acea himeră...

Beteala lor
prin ochi simțeam c-o sorb
Sedus
acelor stranii farandole
Ca iazul oblojit
cu ochiul orb
Sub efemere-n dans
și luciole...

Sub vălu-ntărîtatului pîrjol
Și-acelor furii
oarbe de nuntire
Mi se părea că-s rușinat și gol
Ca — fără pleoapă —
sincera privire !

Treptat — treptat
răpit dintr-acel joc,
— Prea dens blocat
intenselor constrîngeri ! —

M-am năzărit
din cercul lor de foc
Într-alt coșmar
cu monștri și cu îngeri
. . . . . .
Văzui
p-atunci
iscate mutre-n jur
Cu trompe-nas
cu rituri-arhebuză
Or chipuri de efebi
în flasc huzur
Cu ochiul vil
stropșind arcata buză...

Cu umeri rotunjiți fermecător
Și-aripi plantate-n carnea lor
— drept lujeri —
Cu busturi și carnații
de ivor
Ciuntite
macerate de distrugeri...

Foiau prin jur
rechinii-lestrigoni
Irodiada lor
c-un soi de spangă
Insuflînd
din goană-acei coconi,
Spăimînd
a heruvimilor falangă...

Părea
un abator de porcelan
Un iad lucios
privit de la distanță
Pe care
îl stuchea dintr-un ochean —
C-un ochi smintit —
un Bachus de faianță !

Toți îngerii
ce mă roteau,
p-atunci,
Purtau stigmate, hibe...
Mi-amintesc că
Hirsuți satiri
și comestibili prunci
Se-nvîrtejau
în căpiata frescă !...

Iscau picioare unii-n loc de mîini
Ori mîini plantate-n șold
— ci nu picioare ! —
Purtau cuțite-n burta lor
ca-n pîini ! —
Și-n piepturi
viermuieli colcăitoare !...

În loc de inimi
candeli fumegau
Amirosind pucioasa lor fetidă
Pe care
o-nghițea cîte-un bau-bau :
Un fel de orhidee-arahnidă !...

Autoportret

În loc de trunchiuri
unduiau din sfîrc
Tritoni conturși
cu cozi prelungi,
șerpește
Ori guri șui
cu cioc de cocostîrc
Or ugere
umflate-n loc de deșe...

Dar parcă-mi amintesc un episod
C-un fel de-ofrandă
ca un dar de nuntă
Or o colivă de la vr-un prohod
În care
mîini de cerșetori
se-mplîntă...

Un prunc suav
cu pleoapa de lalea
Al cărui chip nu nas avea
— ci gheară ! —
Zdrobindu-și pieptu-și scoase
inima
Ca pe-un harbuz
ivindu-și-o-n afară !

Își smulse-n șiș
întăritatul vrej
Cu-acele sfori, placente, vene-artere,
Cînd sîngele
îl buluci-n vîrtej
Prin tija desmembrată cu putere...

Hemoptizii de-un roșu-nfierbîntat
De rumeni maci,
de purpurii garoafe —
Ca-n vălul Magdalenei
s-au pregnat,
Nimbîndu-i vălul fetei lui serafe...

Dar pelicanul
— năzărit din nas ! —
Asupra celei inimi gata zmulte
Se năpusti
crăpîndu-i fructul gras
Din care-au năpădit semințe-oculte...

Crăpat în două
fructul de mărgean
Părea un pește roșu
ce se zbate
Or inima de foc, în filigran,
A unei rodii,
sau unei tomate...

Și-atunci,
ca ars de-o arșiță,
cu spor,
Mușcă din pulsul său
— lui însuși pradă —
Și-mi azvîrli, ca unui cerșetor,
Șperlatul miez
— al doilea —
drept nadă !

De-această vraje mă lăsasem prins —
Descătușat din intima lagună —
Ca un arici
coroana mi-am destins
Cu mintea despicată-n semilună...

Clipeam cumva-ntr-un astronomic gest
Care despică-n cer un ochi ermetic
Pe unde scurge-ntregul grund celest
Descoperind invaziei
un petic !

Prin breșa ceia
astrele-n puhoi
Se toropiră-n intima-i căldură,
Ca într-un stup
cu-nflăcăratul roi
Prin ochiul meu
se scurseră-n fisură...

Prin pîlnie se buluceau cometi
Și galaxii
prin creier năpădiră,
Condori astrali
— de înălțime beți —
Stîrneau penet
de flăcări și portiră...

Un flux de bezne-or un cuptor a fost ?

Dar nu mai știu
nici flăcări
și nici besne !
Un cer, o mare-n golf,
la adăpost !
Invazia ? !
Nu-mi amintesc !...
Nu-i lesne !...
. . . . . .
...Ce straniu vis,
cînd mă trezesc amorf,
Ca Histria-n dejecții sugrumată,
Secătuit
ermeticului golf
Unde primeam maree,
altădată !...

Depling ispita sfîntului Anton —
Plodind teratologice seminții !...
Flambînd, ca-n soare,
orice neuron
E-un cil,
e-o rază...
Trec nimbat
ca sfinții...

ancheta

de
DAN REBREANU

Următoarea fotografie i-o fac în colțul întunecos al magaziei în momentul în care iese de după cele două butoaie și rezemat de unul din ele pozează fără să vrea, cu lipsa de zîmbet a unei scînduri ; fulgerul blițului încărcat cu emanații de drojdie îl ametește, îi dă senzația că se află la dentist, pironit sub oglinda concavă și pîndit de apropierea neplăcută a burghiului. „Cu un titlu adecvat ar merge la primul salon republican", îl aude pe unul din ei. Ar putea fi în altă parte, pe o bancă, rontăind semințe, spărgîndu-le între dinți și urmărind traiectoria cojilor azvîrlite spre aceeași țintă, cu preocuparea celui ce experimentează un nou tip de proiectil ; dar privirea i-a devenit catifelată, de moliciunea pieliței de piersică : urmărește picioarele unei fete care se apropie și trece și totul amorțește la acea trecere așa că nu bagă de seamă că unul din vecinii lui se ridică și se înclină puțin, ca și cum ar vrea să-i îndepărteze o scamă de pe umăr. Trecînd ea face un scurt gest cochet, fără îndoială la adresa lui, vecinii sînt persoane neinteresante, suferind oricum de letargia vîrstei — și gestul ei e suficient ca să planeze mai departe în preajma acelor întîmplări liniștitoare care sînt pietrișul aleii, spătarul băncii de-un verde lustruit și rarii trecători (mai mult copii și bătrîni și cîte-o fată lîncedă). Nici cînd al doilea vecin se ridică la rîndu-i nu observă nimic : ea continuă să treacă și mișcările ei destul de grăbite n-o îndepărtează prea iute, din contră, o rețin în același spațiu ca și cum ochii lui i-ar zădărnici efortul ! Dar al doilea vecin se ridică, un bărbat care fusese consumat cu încetineală de ziarul său larg deschis ; acum își împăturâ ziarul cu gesturile celui ce-a mai rămas între file ; și celălalt e tot acolo, poate că așteaptă pe cineva care întîrzie și l-au încadrat negăsind alt loc deși bănci sînt cîte... Simte că zîmbește strîmb și deodată se uită după fată : e la capătul aleii, coteste neretinută, și-au pierdut ochii lui forța de sugestie ? Ziarul fosnește strecurîndu-se într-un buzunar și ceea ce-l uimește cu desăvîrșire este că nu poate descifra nici un cuvînt, cu toate că se agață de acea foaie împăturită, așternută cu semne și-un colț de fotografie, nu receptionează nimic în afara ziarului virît cu neglijență în buzunar și atunci primul, cel din dreapta lui...

Altcineva spunea cîteva cuvinte, probabil blondul sau șatenul și ei începură să rîdă, rîdeau și cei rămași afară, poate și ceilalți, cei de pe stradă, întovărășiți în grupuri mici, nucleele viitoarelor zvonuri și confirmări de martor ocular, stau peste tot unde străzile se întretaie ori se plimbă cîte doi și trei discutînd nu prea animat despre fotbal sau muzică ușoară sau chiar despre ultima traversare solitară a Atlanticului, de ce nu, se contaminează unii pe alții de nevoia de a discuta oricum și mult despre orice. „Nu te-ai mișcat de acolo pînă la închidere ?" întreabă blondul sau șatenul și răspunde că nu, a stat tot timpul ghemuit deși simțea amorțeala urcînd în el asemeni unei ape gazoase. „Te-ai gîndit că era suficient să aducă cineva niște lăzi sau alte ambalaje și te observa numaidecît ?" se interesă altul și-i răspunde că nu se gîndise, cine are timp să se gîndească la toate devine filozof sau poet.

— Ai spus cuiva ce-ai de gînd ?

— Nimănui. Despre asta nu se discută. Oricînd, celălalt se poate dovedi mai slab, sau nu e atent și poate să scape un cuvînt primejdios. Trebuie să știi, să-ți placă să taci.

— N-ai simțit totuși nevoia unor destăinuiri ?

— Numai în chestiuni mărunte, fără importanță.

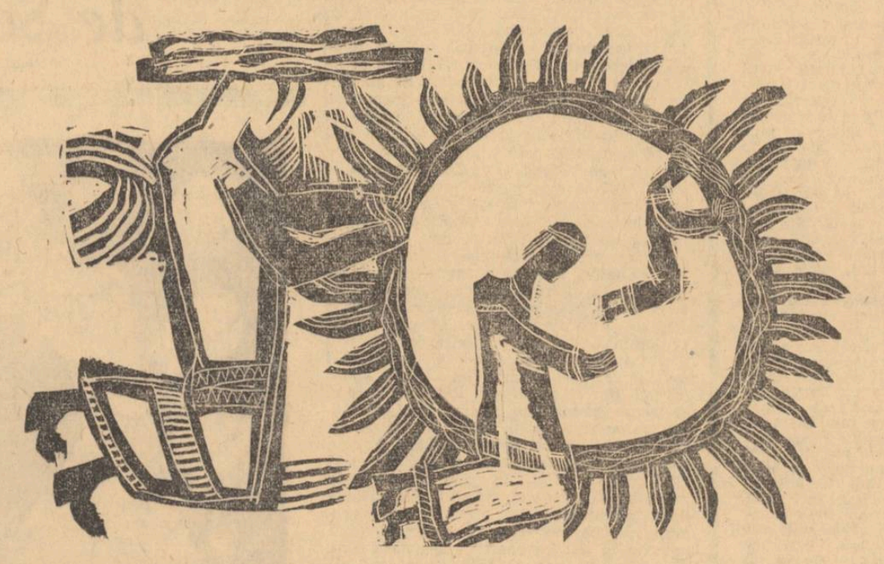

— Mie de ce-mi spui tot ?

— De ce credeți că vă spun tot ?

Îl vedea notînd într-una, arătîndu-și unii altora cîte o hîrtie și cel cu aparatul de fotografiat schimbă filmul. Ceilalți, cei de pe stradă probabil că mai înaintaseră cîțiva pași și acum stau la alt colț cufundați în controverse insolubile așteptînd, neîndrăznind să se îndepărteze deși locul de plimbare nu e acolo, poate că trec din ce în ce mai des pe lîngă mașinile staționate bineînțeles ceva mai departe, una pe dreapta, alta pe stînga șoselei, să pară că vin din direcții deosebite, că n-au nimic comun, și pe cînd se plimbă răbdători sau nerăbdători, în orice caz traversînd cu intensitate fiecare clipă, unul din ei povestește sau trebuie să povestească despre profesoara de geografie, posesoarea acelui coc de frîșcă neagră, cum declarase ea într-un moment de plictiseală că expediția norvegianului fusese o simplă farsă publicitară, că era oricum cu neputință de realizat în chiar acele condiții. „Ai văzut vreodată valurile de zece metri și mai bine ale Pacificului ?" ar fi exclamat ea. „Îți închipui că o biată plută construită primitiv, după modelul unor populații dispărute, lipsită de... vreau să spun fără motor și pînze... („Ba cu pînze" ar fi înfruntat-o sau ar fi trebuit s-o înfrunte el, nepărăsind-o din ochi), bine, cu pînze, dar fără stabilitate, ce pot azi pînzele ? — își închipui că o asemenea ambarcație ar fi în stare să înfrunte valurile Pacificului ?" „Le-a și înfruntat, doar autorul nu..." „Ce-mi descînți acolo, s-ar fi aprins ea. Dar sarea, dar curenții, dar pustietatea ? Imposibil, ar fi continuat, ascultă-mă ! Ai văzut vreodată o furtună în Pacific ?" „Care norvegian ?" poate să întrebe unul mai puțin atent. „Știam că e danez". „Ba norvegian, danezul e altul, unul cu niște insule, parcă..." Și le mai spune cum voise să cumpere cartea norvegianului apărută într-o frumoasă ediție legată și cum, intimidat de observațiile profesoarei care ședea picior clădit peste picior expunîndu-și pulpele și coapsele prea pline, dezgolite în cea mai mare parte din cauza fustei foarte scurte, cum intimidat deci de aceste observații se grăbise să înapoieze cartea cu un sentiment de panică și remușcare ; la care ei nu găsesc ceva mai bun de făcut decît să rîdă prostește. Ar putea trece printre ei ocolindu-le grupurile și chiar salutîndu-i sau răspunzînd la saluturi, cu puțină înțelegere ei s-ar preface că nu-l văd, preferabil ar fi să nici nu-l observe nimeni, atunci s-ar îndepărta cu o grabă sporită, totuși controlată, pînă la primul sau al doilea colț... „Și nu te-ai plictisit ?" întreabă altul, un bărbat scund aflat în imediata apropiere a blondului, i se păru că repetase întrebarea, nemulțumit, așa că răspunse că nu-și prea aduce aminte deși nu e exclus, ba chiar e aproape sigur că s-a plictisit, dacă știa cît are de gînd să stea acolo unchiul său, adică gestionarul, își aducea și ceva să se distreze de unul singur, bunăoară un țintar sau altceva, un joc de îndemînare cum văzuse... cea ce-i făcu pe toți să rîdă și pe unii din cei rămași afară să-și bage capul prin ușa larg deschisă. Politicos, cu o voce plăcută, recitînd parcă o axiomă de multe ori repetată explică apoi că ambele butoaie erau goale de multă vreme și nimeni nu mai știa de cînd și de ce stau acolo, ele făceau parte din fizionomia locului, apoi se interesă dacă mai au multe întrebări să-i pună. „Azi e inflație de întrebări, chestionarele și anchetele se țin scai", dar ei nu-l mai ascultau, îi întorseseră spatele fiindcă blondul sau șatenul acela le spunea ceva.

— Cum ai ajuns la asta ?

— Nu... nu știu. Am un prieten care mereu rîdea de mine că nu sînt în stare să-l conving pe unchiu să-mi dea o sumă mai mare.

— El ți-a dat ideea... ?

— Nu, atîta cap am și eu.

— Bun cap, nimic de zis ! Cînd ți-ai făcut planul ?

— Chiar în ziua aceea. Mă rugase să-i ajut la recepție, fiindcă mătușă-mea era bolnavă sau avea dînsa chef să șadă acasă.

— Și credeai că n-o să bănuiască pe urmă nimic ?

— Nu-l cunoașteți, e foarte încrezător !

Putea să se fi ridicat, avusese gîndul acesta în momentul cînd fata defila prin dreptul lui și știa că-i place cum arată, cel puțin cum îi arată picioarele. Le socotise imediat desăvîrșite și sînt rare fetele care să aibă picioare foarte frumoase la asemenea vîrstă. Cît despre ea, despre înfățișarea ei nu-și amintea nimic, probabil că nici nu fusese atent la înfățișarea ei, cu toate că s-ar fi ridicat bucuros s-o urmărească puțin, chiar să-i vorbească și ea ar fi priceput intenția lui numaidecît. Își amintea că de vină fusese numai acea amăgitoare și primejdioasă stare de inerție, de nepăsare paralizantă ca un stupefiant. Simțea mirosul masculin al sacoului nou, descheiat, care i se arcuia pe bust cu o siguranță moleșitoare și se gîndea că niște pantofi de antilopă maro ar merge tocmai bine, într-o mînă ținea cornetul cu semințe și cealaltă o întinsese posesiv peste spătarul băncii pînă cînd atinsese din nebăgare de seamă umărul sau ceafa unuia din vecinii săi, nici nu observase cînd apăruseră fiindcă inițial banca fusese neocupată sau șezuse o bătrînică pe ea...

Sînt atît de apropape încît se adăpostesc într-un singur exemplar cu un cap blond sau șaten și mai multe membre anexate unor pete de culoare și nu-l bagă-n seamă pe cel care intră, pe cel care tocmai intră traversînd fără grabă zona cețoasă a coridorului, își încheagă sau își culege formele netransparente, tot mai vizibile, acum pe deplin conturate în acel abur supracondensat și trece printre ei aproape atingîndu-i (ei nici nu se feresc în vreun fel, cum nu fac loc mirosului perfid al butoaielor), așa că noul venit trece nesalutat decît de ochii lui ! Ar putea fi unul de-al lor, rămas pînă acum afară sau abia sosit cu o comunicare, ceva important și oficial în legătură cu... dar nu se oprește în dreptul lor, îi traversează ca pe-un pîlc de copaci, alene, și e altfel îmbrăcat decît ei, cu pantalonii de salopetă și-o flanelă decolorată, iar pe umăr ține un colac de sîrmă portocalie și-n mînă o găleată plină cu var. „Dacă vrei să te așezi încă o dată îndărătul butoaielor, unde zici că ai stat", aude vocea blondului. „Exact cum îți amintești că ai stat. Ai petrecut acolo vreo șase ceasuri, nu ?" „Ce să-mi amintesc ?" „Așează-te îndărătul butoaielor !" Marginea lor circulară ridică între el și ceilalți o cortină de așteptare. Ei șușoteau și printre silabe șuierate ori învăluite în vocale moi recepționă primele ciocănituri, posibil pocnetele doagelor prea strînse, venind totuși din podele sau perete, aveau o anumită cadență așa că încercă să le înțeleagă sensul. Mesaj din exterior ? Iulian ? Dacă Iulian... Să fie dincolo de zid, afară, pipăind pereții, temelia... a adus ceva să-i rîșcîie, să facă o bortă, desigur că pe undeva a detectat cărămizile cu mortarul slăbit, sapă, încearcă... Dacă l-ar ajuta împingînd puțin peretele... „Ce faci ?" întreabă blondul și se ridică, tresare, gîndurile-i curg spre călcîie. „Ce faci acolo ?" Pe perete fixat de lumina unei lanterne bărbatul intrat cu puțin timp în urmă întoarce doar pe jumătate capul, nestingherit, de fapt încalecă o scară de zugrav pe care trompa limfatică a lanternei se grăbește s-o lingă de sus pînă la tălpi și invers și bărbatul e auzit zicînd : „Reparații". „Ce fel de reparații ?" „Simple". „Acum ?" stăruie blondul și toți îl urmăresc pe necunoscut cum se deplasează cu scara iute de-a lungul peretelui pe cînd își trimite umbra să exploreze de-a latul. Unul din ei se apropie de scară cu intenția de a spune ceva în șoaptă, vrea să comunice probabil un ordin, dar scara se deplasează lateral ocolind cu îndemînare niște lăzi foarte înalte și cînd următorul izbutește s-o ajungă, aproape să-i apuce una din trepte, scara e văzută ocolindu-l cu viclenie și revenind prin spațiul probabil foarte îngust dintre lăzi și perete. Altcineva încearcă s-o întîmpine și apoi altul, scara descrie un semicerc și trece printre obstacolele ridicate de ei în mare grabă și încercările lor de a o imobiliza sînt, paradoxal, zadarnice, pentru că scara trece dintr-un singur pas chiar peste capetele lor sau se furișează din cercul lor cu piruete și balansări amăgitoare și toată această scenă este luminată doar de raza sufocată, gîfîindă, a lanternei, fiindcă în ușă toți ceilalți s-au îngrămădit cu exclamații și comentarii, obturînd-o complet. „Destul, spune blondul (care nu se clintise), ai putea să-ți dai seama și singur că ne deranjezi". Ceilalți revin, dar un timp umbrele lor mai sînt zărite fugărindu-se pe pereți, aparînd și înghesuindu-se unele într-altele în această goană inegală și atît de fascinantă. „Am primit dispoziții", explică necunoscutul, aproape bucuros și trupul lui nici nu se mai zărește, atît de sus a urcat. „De la cine, dispoziții ?". se uită blondul spre gestionarul retras lîngă ușă, ghemuit ca într-un hamac, cerîndu-i desigur să intervină. „De la cine dispoziții, că eu n-am fost informat ?", îl aude pe unchiul său, călătorind încă prin ținuturi nedescoperite. „Dispozițiile sînt dispoziții, indiferent de la cine provin și le îndeplinesc chiar cu mai multă plăcere decît s-ar putea crede !". „N-ai vrea, totuși, să... încerci blondul cu oarecare bunăvoință. Avem puțin de lucru". „Mi-am închipuit, îl asigură bărbatul și coboară cîteva trepte. Crezusem la început că repetați un fel de piesă cu conspiratori". Mai tîrziu aude exclamația necunoscutului : „Bine, scara o las !" și apoi : „Ce faci ?", era glasul blondului, „ce faci ?", spunea blondul și sări în picioare, gîndind : scara ! N-o zări unde fusese, poate că noul venit o trăsese într-un loc unde nu-i ajungeau privirile. De altfel, vizibilitatea era destul de redusă exceptînd zona centrală, unde pătrundea puțină lumină din coridor, altfel tavanul părea dat cu baiț concentrat, pereții se curbau pierzîndu-și conturul, iar obiectele mai îndepărtate se reduceau la cîteva muchii și pete nesigure. Nu aprinsese nimeni lumina și încercă să-și amintească dacă exista bec. „Unde ai mers de-acolo ?", întrebă glasul cunoscut. Primi taurul alb, fără muget, care-l purtă cu sine fecundîndu-i ochii și memoria și fu silit să bîjbîie ca să poată ieși dintre butoaie, fiindcă pierduse direcția.

— I-ai cerut ceva bani ?

— Cu o zi în urmă.

— Ți-a dat ?

— Cincisprezece lei.

— De ce n-ai cerut de la tatăl tău ?

— Trebuia să mă milogesc cîte o zi întreagă și mă punea să-i dau socoteală de fiecare leu cheltuit. Și nici nu mi-e tată.

— Totuși, îi porți numele.

— A spus să nu-i mai calc prin casă pînă nu aduc diploma, că măturâ privata cu mine.

Putea să nu se fi așezat pe bancă, să intre în cofetărie și să-l aștepte pe Iulian cum se înțeleseseră, dar Iulian întîrzia, probabil că fusese reținut de șeful lui, și ideea că trebuie să aștepte nu se știe cît, poate ceasuri întregi, l-ar fi plictisit fără îndoială altădată. Era un miros îmbătător de cetină abia zvîntată așa că traversă strada neatent la semnalele luminoase și la intrarea parcului cumpără un cornet de semințe de la o bătrînă care nici nu se osteni măcar să-l îmbie sau să i le întindă. Hoinări de-a lungul cîtorva alei afundîndu-și cu plăcerile tălpile în pietrișul jilav în căutarea celei mai potrivite bănci. Putea să se fi așezat pe alta sau nicăieri, să nici nu intre în parcul aproape pustiu atunci, cutreierat doar de prospețimea lui. „Te numești Valeriu Mardare ?", îl întrebase cel din dreapta și ridicînd puțin ochii îl văzu cu mîna sprijinită de umărul său, cu un gest atît de discret și delicat, încît nici nu i-o simțea acolo. Scuipă cojile din gură și luă altă sămînță. „Poate e vorba de altul, pe mine nu mă cheamă așa" Se silea să supravegheze cornetul, să nu-i tremure. Cel cu ziarul apropiase un obraz bine bărbierit, deși nu prea tînăr : „Nici pe mine nu mă cheamă cum mi-ar plăcea uneori, dar n-am încotro. Adevăratul nume e o pecete greu de șters, îți intră în sînge dacă ți se potrivește". „Hei, ridică glasul, nu însă într-atîta încît să-l audă și alți eventuali trecători, drept cine mă luați ? Lăsați-mă să-mi văd de...". „Să nu-ți pierzi semințele", îl sfătuia cel din dreapta, cu blîndețe. „Știi doar că trebuie să ne urmezi". „Pot să dovedesc oricînd...", mai încercă să protesteze, să înfrunte, și primii pași se lăsă purtat, apoi ei nu-l mai ținură de brațe, mergeau doar încadrîndu-l ca două cunoștințe destul de grăbite să nu întîrzie la o întîlnire foarte importantă și, pe cînd ieșeau astfel din parc, o văzu din nou pe fata care-i trecuse pe dinainte, era cu un băiat înalt, cu păr cîrlionțat, și fata se răsuci puțin spre el zîmbindu-i, era neîndoielnic că-l ținea minte cu toate că el îi fixase numai picioarele, mai atrăgătoare acum ca oricînd.

— De unde știai că vei găsi bani ? Nu-i preda la închidere ?

— Ba da, însă fusese zi de tîrg și știam că după-amiaza vin încă mulți cumpărători. Iar după recepție n-ar mai fi avut vreme...

— Și zici că n-ai calculat totul din timp !

Atingerea venea dinspre spate și șolduri, mai curînd o mîngîiere timidă, îi împrumuta senzația că se reazemă de pernele înalte ale unui pat țărănesc, deși era vorba de altceva, poate de cutii goale, posibile cutii goale de carton, ambalaje pentru margarină sau conserve (se gîndi numaidecît la conserve de pește, își închipuia etichetele lor cu nave plutind într-un ocean dezlănțuit, de-un albastru aținător), cutii clădite în grabă ori cu neglijență și care din cauza aceasta nici nu stăteau bine unele peste altele suferind o pronunțată înclinare spre el și spre cele două butoaie și poate că această înclinare a lor astupa culoarul de ieșire dintre butoaie. Nu le observase cînd se instalase acolo, nu existaseră mai înainte, neîndoielnic că fuseseră aduse între timp sau cineva le împingea spre el dintr-un colț nevăzut al magaziei, dar cine să fi făcut operația aceasta cu atîta iuțeală sau să comită asemenea acțiune în prezența lor și mai ales, de ce așa multe cutii goale ? Vru să iasă dintre ele fiindcă îi apăsau de-a binelea spinarea, îl cuprinseseră într-o îmbrățișare nătîngă, totuși insistentă, greu de suportat, îmbrățișarea grețoasă a unui bărbat lipsit de virilitate, vru să iasă dintre ele cu un singur salt, dar se împiedică, firește, nu distingea nimic pe jos, păstra încă pe retină zona calcinată unde păscuse cu o lăcomie dureroasă botul acelui animal înghețat, mereu în acelasi loc, mereu ! În dreapta lui, cutiile începură să lunece și să se surpe, cădeau atît de ușor, atît de grațios încît era de mirare că nu se desprind și nu plutesc liber în spațiul înconjurător, oricît ar fi fost el de strîmtorat ! Era însă de necrezut de cît zgomot se însoțea lunecarea și căderea acelor obiecte fragile, un uruit puternic, convulsiv, ca o tuse astmatică. „Figura asta n-ai făcut-o atunci, deșteptai tot cartierul", comentă careva ironic și iarăși izbucniră în hohote amestecate de rîs și aproape că-i veni și lui să zîmbească, numai să nu-l creadă umilit ! „Dacă te mișcai și atunci ca un elefant printre vase de

(Continuare în pag. 5)

VLAD MARTAN

cît costă o maimuță

Cînd plouă, geologii, florăresele și trîntorii nu lucrează. Geologii pentru că plouă, florăresele pentru că n-au de ce să mai ude florile, iar trîntorii pentru că n-au lucrat niciodată. Azi plouă și noi geologii, nu lucrăm. Șura e largă, finul din colțuri și de peste tot miroase a romanță și a simbătă seara. E aici și o căruță stricată ca leagănul unui nebun. Toate hanoracele și salopetele echipei scot fum. Cu moșu' de lîngă mine lucrez de la început. Stă și tace. Toți zic că eu îl cunosc cel mai bine și au dreptate sau e adevărat. Pe lîngă „noroc" l-am auzit spunînd „aici" cînd începea săpatul șanțurilor și „un foc" cînd vine la mine cu țigara neaprinsă. Cînd e bine dispus vine la mine și mă întreabă „cum e" ? Uneori îi răspund „tot așa" sau „parcă dumneata nu știi" ? De obicei am și eu vorba mea „nasol, nene, nasol", și azi i-am răspuns tot așa, „nasol, că plouă". A vorbit mai mult : „Da tu ce-ai vrea să ningă"?

Cînd plouă ca azi dimineață, stăm cu țigările ascunse-n pumn cu capetele plecate, cu gîndurile răsucite și cu căruța nebunului. Țigările încălzesc palmele reci. O țigară uscată face mai mult decît un pachet de țigări umede, decît un depozit. Și cînd e soare, țigările noastre tot umede sînt, de sudoare.

Azi, moșu' a vorbit mult, m-a întrebat „te cunoaște ?" eu gîdilam javra sub bărbie, javra de sub căruța cu trei roți, căruța nebunului. Am vrut să-i răspund „de la potop", dar am mîrîit un „ihié" cuminte să nu-i tai vorbăria.

Fumăm tutunul scîrbos și umed ca ploaia, și javra nu știe că părul ei e uscat și sîrmos ca fînul. Stă lîngă mine, îi place jocul meu, e totuși posomorît ca noi, fără țigară.

Și azi plouă, și moșu' e bine dispus. Eu știu de ce, fiindcă nu se merge la lucru. Tace iar. Mă întind pe lîngă roata acoperită cu noroi uscat, la javră. Roșcatul nu se teme de mine, mă privește în ochi și mă văd mic, mic în ochii lui, ce bot caraghios are. M-am întins prea mult și mi-a ieșit hanoracul din pantaloni, mi-e rece la spate, ca-n nopțile cu febră. Mă-ndrept, ies din ochii lui și-mi acopăr spinarea. Fuge cu ochii după mine, mă vede liniștit și se face ghem. Îl văd pe moșu' cu barba nerasă, căruntă, țepoasă și zbîrlită ca părul javrei cînd o sîcîie băieții dimineața înainte de apel.

Plouă și acum ca acu' o lună. Ieri a fost zi de plată și puțini au venit azi la șapte. Eu și javra n-am băut nici ieri, nici azi. Sîntem singuri în șopron, roata mă împunge în spate cu noroiul uscat de nu știu cînd, dar mi-e lene să mă mișc. A venit și moșu'.

— Iar cu javra ?

M-am gîndit „a băut moșu' toată noaptea" și i-am spus :

— Cu cine ai vrea, cu regina Angliei ? Cînd mi-a cerut moșu' foc, n-am simțit mirosul de zi de salar.

— Ieri toți au pilit, azi la fel, ce-ai zice să aduc și pentru noi ceva ?

Moșu' s-a uitat la mine și a tăcut. Am lăsat javra și peste un sfert de oră m-am întors cu „fiola". E scîrboasă porcăria asta, e scîrboasă de o mie de ori, dar caldă, încălzește pe dinăuntru, încălzește hainele umede. După cîteva înghițituri moșu'-mi zice :

— Uite cum îi lucesc ochii, e beată javra ta, mă, azi toți beau.

— N-are cum să se îmbete, nu-i intră botu-n sticlă. M-am gîndit că moșu' a intrat în anul morții, prea și-a dat drumul la gură, dar am tăcut. Și am stat mult așa, fiecare cu țigara și tăcerea lui. M-am întins să mă văd în ochii javrei, ochii ăia lucioși, și n-am mai simțit rece la spinare și nici noroiul uscat de pe roată. Javra se uita în ochii mei, ce căuta acolo ? Ce prost sînt, m-am pilit, vrea să se vadă în ochii mei, în oglindă, așa cum fac și eu. Moșu' în fața mea se juca cu sticla, era ușoară și moșu' știa să se joace. M-a privit cu un singur ochi, celălalt era închis de fumul de țigară.

— Mă, tu știi cît costă o maimuță sau cît costă o javră d-asta ?

— Păi cît să coste dacă n-o cumpără și n-o vinde nimeni. Nu dă nimeni mai mult de un pachet de țigări pe ea.

— Nu, nu-i așa. Au și ele ceva... acolo. Da' tu știi cît costă o maimuță ? Am rîs tare, răgușit și cald.

— Nu rîde că-ți spun.

Am rîs și mai tare, e beat moșu'. Cînd am terminat, am tăcut amîndoi. Moșu' nu-mi spune decît „mă" și numai mie, ceilalți n-au nume, deși au venit și s-au cuibărît în fîn cu sticlele și cu șepticul lor, cu hainele și cu gîturile ude. Ceilalți sînt „ăilalți".

— Am rîs, așa, nu te supăra.

— Am să-și spun eu cît costă o maimuță. Iar rîzi, crezi că nu știu cît costă ? Îți spun numai ție, că-ți place javra, te înțelegi cu ea și poate ai să înțelegi și ce-ți spun, să nu rîzi, să nu rîzi. Tu, ce crezi, c-am fost totdeauna așa, aveam pantofi de lac, aveam butoni cu pietre verzi, dom'le. Lucram la un circ particular. Șeful era un constănțean, zicea că-i italian. Eu eram la menajerie, aveam în primire maimuțele și papagalii, numai eu aveam grijă de ele. Odată la Triest cînd descărcam vagoanele cu minunile noastre mi-am rupt o mînă, m-au trimis la spital. Era un spital murdar acolo, un spital de borfași cu toate bolile pămîntului, orbi și ofticoși, am văzut picioare tăiate de tren, paralitici, arși. Toate bolile lumii, toată pedeapsa lui dumnezeu. Un marinar franțuz avea patul lîngă al meu, se juca cu o maimuță de care rîdeam, ne mai treceau durerile. Îi zicea Beti, alteori Santa, cum îi venea. Franțuzul vorbea toată ziua, cînd nu tușea sau nu scuipa sînge în prosopul lui cît un steag. Zicea că nu mai are mult, nu-l prea înțelegeam, i-am spus odată că lucrez la o menajerie și mă tot lăuda pe la franțujii și italienii lui că-s mare dresor de lei. Cîte ceva am mai învățat și eu. Cînd am plecat s-a ridicat să mă conducă, am înțeles că vrea să-mi zică ceva frumos de rămas bun sau de drum bun, dar n-a zis nimic, a luat-o pe Santa pe umăr, mi-am adus aminte, Santa-Elisabeta îi zicea, ca și vasul pe care a fost el, și m-a condus la ușă. După ce ne-am dat mîna, cu toți cu care se putea, mi-a pus-o pe Santa pe umăr, i-a dat o bomboană și a început să tușească. L-am dus pe terasă și l-am lăsat acolo pe un scaun de împletitură cu fața în prosopul lui. Santa se juca cu părul meu, așa l-am văzut ultima dată pe franțuz, cu fața în prosopul lui, mi-a întins mîna fără să se întoarcă la mine, și mi-a făcut semn să plec. Santa n-a simțit nimic. De la poartă m-am uitat în urmă, franțuzul ne făcea semn de drum bun cu mîna în care era prosopul ăla păcătos. Am oprit un taxi și am plecat în port, unde ai noștri erau gata de plecare. Cînd m-au văzut, s-a făcut mare caz, ziceau că am succes și la maimuțe. În port, Santa a început să plîngă, nu mai știam ce să mă fac cu ea. A simțit că plecăm, că nu mai e glumă, că nu mai e joacă, că nu mai e franțuzul. Abia am ținut-o, aveam încă mîna în ghips. După cîteva luni l-a mai uitat pe stăpîn, nu se mai dezlipea de mine, toată ziua era pe umărul meu. O hrăneam cu ce era mai bun, se cam certa cu papagalii, cîteodată se bătea cu celelalte maimuțe, și cînd era de rău fugea la mine ! Era cea mai frumoasă și cea mai deșteaptă. Mai tîrziu s-a cuminți, stătea mereu posomorîtă, lipită de mine, și-i luceau ochii, uite ca la javra ta. Într-o zi mi-a zis șefu' s-o dau pentru un număr senzațional la trapez, n-am vrut s-o dau, știam că Santa e și răsfățată și fricoasă, iar în ultima vreme se schimbase de tot. M-am gîndit că boala de plămîni a franțuzului o fi trecut și la Santa. I-am zis șefului că asta e maimuța mea, să ia din menajerie pe ori care alta dacă-i trebuie. Șefu' știa ce știa, o văzuse pe Santa cît de ușor înțelege tot. La trapez erau frații Torino, din Chiliei ăștia m-au înțeles. Șefu' m-a amenințat că mă concediază dacă nu-l ascult. A doua zi frații au făcut puțină repetiție, nu prea aveau timp, peste încă o zi era spectacol. Stăteam după perdea la pîndă, mă temeam pentru Santa, nu era deprinsă cu sala, cu lumea, rar o luam în sala de vizitare, în plus antrenamentul a obosit-o rău. Ultima zi de-abia a mîncat. Pe la jumătatea exercițiului sala a început să rîdă, Santa îl imita exact pe Torino cel mare, și atunci s-a întîmplat necazul. Santa s-a speriat de lume și a scăpat bara, s-a lovit în cădere de altă bară care era în balans și zăpăcită n-a mai amortizat căzătura. Dacă ar fi fost sănătoasă, nu s-ar fi întîmplat asta, am văzut-o jos nemișcată. Șefu' nu m-a lăsat să ies pe arenă, nici ăilalți. Cînd am văzut sînge, n-am putut sta, nu mă lăsau pe arenă. Am luat o piesă de la bara fixă dintr-un colț, ce mi-a căzut în mînă și i-am troznit, nu știam ce mai fac. Șefu' era de vină, că i-am spus doar că-i bolnavă, c-o omoară. Și l-am troznit, maică, ce l-am mai troznit, pînă l-am văzut lat, zdrobit acolo după perdea față de toți. Am intrat în arenă, Santa gemea pe rumeguș, parcă era pe catifea roșie, am luat-o așa, plină de sînge, în brațe și nimeni n-a mai vorbit, lumea tăcea, așa liniște n-am mai auzit de cînd sînt, numai Santa gemea, singură Santa în liniștea aia, gemea rar, ca un om, mă, ca un om, ca mine, mă, parcă gemeam eu, mă... Mă, tu știi cum gemea ? I-am simțit sîngele în palmă, pe față, am simțit-o caldă, tremurînd, lipită de mine, am simțit și că nu mai scapă. Dracu' știe ce-am pățit, am văzut negru și acum, dracu' m-a pus să-ți povestesc...

. . . . . .

Plouă încă. Vîrfurile munților nu se văd. Moșu' a ieșit de sub șopron, în ploaie, zgribulit, cu mîinile-n buzunare, cu ochii pe lacul din mijlocul curții care fierbe în ploaie. Țigara îi arde încă. Fumul e albăstrui. Apoi fumul se rupe și se urcă singur în sus spre munți, după vînt, și-l pierd.

A stat mult cu fața udă, cu țigara stinsă în colțul gurii. N-a mai vorbit. După ce-a tăcut, s-a trîntit în fîn lîngă mine și lîngă javra roșcată, caldă, de sub leagănul nebunului.

Desene de ȘTEFANIȚA SABIN

ȘTEFAN NICOLICI

dincolo

Mergeam pe marginea șoselii, prin iarba înaltă, venită din șanț. Rîul este înainte, la cîțiva zeci de metri. Îi auzim bolboroseala îndulcită de malurile pierdute. Nu mai traversăm podul de lemn și o cotim la dreapta pe o potecă lată de o palmă. Înainte merge procurorul. Își potrivește mereu curelușa ceasului ridicînd mîinile pînă în dreptul nasului și tușește cu gura închisă. După el, șeful postului, inginerul șef și eu.

Avem încă un kilometru de mers.

— Îl prindem exact cînd a terminat. Repede !

— Nu, casa este în poiana de lîngă rezervație. De fapt a fost o magazie de semințe ; el a cumpărat-o prin '38 și a transformat-o.

— Un apartament în Constanța, vara ?! rise procurorul, înaintînd pieziș și privindu-ne.

— Dacă o cunoșteam la timp... Astea sînt zorbe inutile acum.

Pădurica este deasă și înaltă. Pe alocuri, dintre frunzele uscate ies ciuperci cu pălăria roșie ca sîngele arterial și flori necunoscute.

Din față vine un țăran cu o bicicletă veche, legată cu sfori. Este gras și are ochii mici, înfundați în grăsime. De chimir îi atîrnă un lănțuș de alamă, iar de cadrul bicicletei doi săculeți. Îi cumpărăm o sticlă de vin. Acrișor.

Ne trintim în iarbă și punem sticla la mijloc, așteptînd să bea procurorul, primul ca șef al grupului. Dar el privește pămîntul și iarba, cu mîinile-i albe sprijinindu-și capul mare.

Prin iarbă se strecoară chinuit un cărăbuș de mai. A ajuns aproape de sticlă și îi dă tîrcoale, răsturnîndu-se pe o parte sau pe spate la fiecare mișcare. Plutonierul îl prinde cu două degete de burta neagră, iar cu unghia îi desface carapacea chitinoasă sub care se ascund aripile. Prins cu un ac de platoșa sa cărăbușul începe să se învîrte cu un bîzîit ușor în jurul său. Sînt mulți cărăbuși. Inginerul face o morișcă cu patru. Procurorul începe să rîdă holbîndu-și ochii bulbucați, lăcrimoși. Inginerul rîde bătîndu-se repede cu palma pe genunchi și dîndu-se pe spate parcă vrînd să-și piardă echilibrul. Plutonierul și-a aruncat chipiul și se ține cu mîinile de burtă. Fruntea îngustă e acoperită de păr.

Eu scuip vinul acru și îmi înfig unghiile în ficat de unde simt cum urcă un rîs rău și fără sfîrșit.

cinci

Omul mare stătea în fund cu bărbia între genunchi și desena ceva cu un bețișor pe nisip. Mormăia rar un cîntec. Din cînd în cînd tăcea și se oprea cu bețișorul în aer privind omul mic din fața sa. Acesta avea sandale cu bot de rață iar fruntea îi era umbrită de un cozoroc din masă plastică, colorat.

— Ce desenați nene ?

Bărbatul s-a oprit brusc. Fața i s-a contractat într-un zîmbet larg, mulțumit. Treptat trăsăturile s-au relaxat prin efortul de concentrare a gîndirii și a vorbit :

— Păi nu vezi ce desenez !

— Nu știu, a răspuns băiatul intimidat.

— Stai să vezi. Dar asta e o taină a noastră. Jură că n-ai să-i spui nimănui. Tăcu cîteva minute privind desenul de pe nisip și copilul care își potrivea baretele sandalelor, întîrziind răspunsul.

— Jur... dacă vreți dumneavoastră.

— Așa trebuie. Uite, tot ce vezi aici este împărăția lui Verde-Împărat. La miază-noapte este marea, la miază-zi sînt munții înalți unde sălășluiesc duhurile pădurii. Asta este palatul împăratului. Privește ce mulțime de oșteni îmbrăcați în zale strălucitoare de argint, curteni înfășurați în haine scumpe țesute în fir de aur ! În iatac stau împăratul, împărăteasa și fata lor Ileana-Cosînzeana. Verde-Împărat a dat veste peste nouă mări și nouă țări că își va mărita fata cu acel viteaz care va trece prin toate încercările la care îl va supune el.

S-au adunat o mulțime de fii de împărați, prinți și cavaleri, hotărîți să-și încerce norocul, puterea și curajul.

Dar dintre toți Ileana Cosînzeana îl iubește pe Făt-Frumos. Lui îi ține pumnii și pentru el îi bate inimioara ei curată de fecioară neștiutoare.

Bagă de seamă, acum am să fac niște vrăji și toate astea le vom vedea aievea. Ba, ce spun ! Noi înșine, amîndoi, călare pe doi armăsari albi, îmbrăcați în mătăsuri și catifele vom fi la nunta lui Făt-Frumos cu Ileana-Cosînzeana, pentru că, și omul mare se apleacă la urechea copilului, eu știu că Făt-Frumos va ieși învingător ! Bărbatul se ridică în picioare și înalță mîinile spre cer. Începu să se învîrtească din ce în ce mai repede și să șoptească vorbe de neînțeles.

Împărăția lui Verde-Împărat apăru din ceață.

La hotar așteptau doi armăsari albi ca neaua, cu coamele fluturînd în vînt.

O mulțime de arcași și lăncieri alcătuiau o falnică escortă.

Dar omul mic plecase. Poate că totuși îl strigaseră părinții, căci soarele apusese și autobuzele veneau la țărm tot mai rar.

(Urmare din pag. 4)

ancheta

bucătărie, poate venea și paza mai repede", continuă cel ce vorbise înainte și cineva de afară preciză : „Zicea că ar fi auzit ceva și s-ar fi apropiat pînă...". „Vorbe, i-o reteză același, vorbe din acestea auzim mereu, după ce se întîmplă ceva". Se întorsese către el : „Ar fi indicat să spui adevărul și să ne arăți numai ce-ai făcut atunci". „Asta și fac !" se înfierbîntă, umilit și jignit. „Nu cred. Fata declară că ar fi măturat magazia în seara aceea, înainte de a pleca. Te-ar fi văzut dacă stăteai acolo". „Fata, întrebă inutil, care fată ?". „Vrei să-ți facem cunoștință ?". Pe sub capacele deplasate de la locul lor, butoaiele respirau un aer încins și iute, de animale în călduri. „Dacă acolo am stat..." se apăra, legănat de fluxul ascendent.

— Ți s-a întîmplat și altădată ?

— Da, mai de mult. Un prieten mi-a arătat timbrele lui, era filatelist și avea clasoare și plicuri cu cîteva mii de timbre, și pe cînd el se dusese în altă încăpere, i-am luat cîteva zeci de timbre, poate mai bine de-o sută, și le-am înghesuit la nimereală în buzunare, deși nu mă interesau mărcile, mai tîrziu le-am și aruncat pe toate. Nu cred că a observat, vă spun că avea foarte multe.

— Și altceva ?

— Un stilou și niște ochelari de soare de la un străin... cred că era străin.

— Nu te-a prins sau nu te-a bănuit nimeni ?

— Nu.

— Asta ți-a dat curaj ?

— Mi-a fost rușine la început, dar ochelarii erau foarte frumoși, cu oglindă, erau niște ochelari străini.

O așteptase vreun sfert de oră lipit de ușă să-i audă pașii, dar nu auzea nimic, cineva vorbea gros și mult dincolo, iritat, cerînd mereu ceva ce nu se găsea și pe urmă ușa fu împinsă ușor dar cu hotărîre și Livia se strecură în magazie. Trăseseră ușa după ei și se pomeniseră într-o beznă aproape desăvîrșită, el însă voia s-o vadă, întunericul i-o înstrăina, așa încît crăpă ușa doar cît era necesar. „Tata vrea să mă mărit cu Petrică, a fost și aseară pe la noi", șoptise ea în loc de introducere. „Și tu ?", o întrebă sufocat. „Tu de ce-l primești ?". „O să mă caute, gemu ea, ți-am spus că aici nu se poate". „Tu de ce-l primești, de ce vorbești cu el ?". Nu-i vedea decît conturul, ochii i se topiseră în întuneric și nu știa încotro să alerge după ei și pe obrazul și nara ei stîngă lumina săpase reflexe de mărimea unor vîrfuri de săgeți. „Ți-am spus ceva", începu și se întrerupse, o săruta jignit de lipsa ei de rezistență. „Să faci rost de bani și să fii acolo poimîine dimineață, auzi ?". „Nu știu cum...". O sărutase iar cu o furie crescîndă, fără s-o mîngîie, fără să-i poată opri suspinele, șoptindu-i între timp : „Dacă nu vii să știi că... și vrei... dar eu tot n-o să mă...". I se înmuiase trupul, fu silit s-o îmbrățișeze mai strîns ca s-o susțină și-i simțea lacrimile și saliva sărată de lacrimi, o sărută cu mai multă blîndețe și chiar începu să-i mîngîie părul în timp ce-i șoptea mereu ideea lui și treptat, cu o întreprindere proprie, palma îi cobora de-a lungul brațelor ei strînse cu crisparea unor aripi paralizate și-i atinse șoldul neresimțind totuși decît o inexplicabilă nemulțumire, poate fiindcă ea se părăsea prea iute, nu se împotrivi nici cînd palma lui coborî mai mult și începu să refacă mișcarea în sens invers, de astădată pe piciorul ei gol, pe coapsa înghețată, se lăsă rezemată de butoiul lîngă care ajunseseră fără să știe cum, și zvîcnind în efortul lui de a vorbi stăpînit el o înlănțui foarte strîns : „Poate că ar trebui... ca să-l convingem pe taică-tu... chiar acum... nici o întîrziere.." „Ce ?" întrebă ea, limpede. „Nu s-ar mai împotrivi", încercă să-i explice asfixiat, căutînd puțin aer și înghițind tot ce găsea pe gîtlej. Ea stătea nepricepînd sau acceptînd, nu îndrăzni să-și continue gestul paralizat acum la gîndul că poate ea tocmai asta aștepta, ca el să înceapă, să facă în sfîrșit ceva, ceea ce bărbatul e obligat să întreprindă de vreme ce ea i se oferea în felul ei naiv ori inconștient, ori doar instinctiv (și în acest caz, ea îi recunoștea bărbăția și i se supunea) și stînd, palma i se răcea și îmbătrînea acolo, pe pielea ei mistuitoare. „La ce te gîndești ?" îl întrebă cu luciditate, fără a-i îndepărta totuși mîna, pe care poate că nici n-o semnalaseră încă simțurile ei. „Azi ești... Auzi, mă cheamă !" strigă, acoperindu-și fața și ieși în fugă. Privea neconvins locul acela străin, unde umbrele stăpîneau totul ca niște mari sicrie în așteptarea morților hărăziți. Alături erau cele două butoaie goale, în care un om ghemuit s-ar fi putut ascunde perfect. De acolo îl văzu revenind, necunoscutul revenea cu niște obiecte ciudate pe umeri, pe amîndoi, un perforator pneumatic și cîteva lungi bare de oțel și iarăși trecu printre ei, printre toți, fără să se sinchisească de veselia lor. Un moment mai tîrziu îl pierdu din ochi, una din crestele grămezii în surpare nu-i îngăduia să vadă unde se ascunsese și cu o înțeleaptă disperată izbi creasta inconsistentă fără să-i provoace prea mult rău, totuși suficient ca să se convingă că necunoscutul nu plecase, era acolo. „Ce dorești, strigă blondul sau șatenul, era vorba să nu lași...". „Nu vă deranjez, îl aude răspunzînd, totuși trebuie să-mi termin lucrul". „Ce anume ?". „Să întăresc interiorul, n-ați observat ? Pereții sînt prea șubrezi, ferestrele n-au gratii, oricine poate...". „Ce-ai de gînd ?", continuă blondul iritat. „Cred că zidăria poate rămîne, deși niște grinzi..." Deodată, gestionarul rîde, rîde de unul singur fiindcă toți ceilalți au încetat : „Magazia n-are nici o fereastră, n-a avut niciodată, cine te-a trimis a glumit cu dumneata sau chiar a vrut să-și bată joc, așa că ai face mai bine să pleci urgent ! Cu permisiunea cui ai intrat ? devine dintr-odată bănuitor. Tu știi ceva ?" își întrebă nevasta, imobilizată în deschizătura ușii. „Ce mai vrea și ăsta ?" o aude. E uimitor cum se rostogolesc cutiile în continuare, grămada ar fi trebuit de mult să se fi prăbușit în întregime. Probabil că îndărătul a ceea ce poate vedea el, se găsește o stivă mult mai mare, căreia-i provocase de asemeni surparea sau, de ce nu (și ipoteza devine atrăgătoare), cutiile sînt împinse dintr-un adînc nebănuit de-o forță irezistibilă, monstruoasă, poate de o cîrtiță neobosită care le face să se reverse asemeni unei lave uscate, spongioase. Unele se dau de-a berbeleacul, ametitor, dar căderea majorității e o alunecare lentă, cu susur necurmat, o cufundare înmărmurită într-un abis marin fulgerat de neîncrederea ființelor de adîncime. „Nu există ferestre, îl aude pe necunoscut, instalator sau zugrav, ce e, cine spune că nu există ferestre ?" și-l urmărește cum, nepărăsindu-i din ochi, ca un dresor experimentat care nu întoarce spatele în momentele critice, alunecă fără mișcări spre perete și cum peretele la apropierea lui se îndreaptă, reciștigînd un perimetru ferm. Peretele bate-n cenușiu și obiecte fără identitate îl încarcă. Ei toți văd mîna lui întinzîndu-se, măturînd o suprafață a peretelui s-o degajeze de obiectele inutile și în mod cu totul firesc locul devine transparent ca un geam de pe care s-a șters aburul sau promoroaca și vocea gestionarului adus la realitate violent se tînguie : „Ei, drăcie, acolo parcă era zid, sînt sigur că era zid curat, nevătămat", dar zidul se desface cît să montezi în el o fereastră și prin spațiul astfel creat instalatorul sau zugravul se apleacă spre ei de afară, nu mai e în interior, ci de partea cealaltă a peretelui, i se vede doar capul și apoi umerii lui cu brațe neobișnuit de lungi, înțepate de lumina crudă, și bărbatul acela rîde și le trimite bezele, face cu ochiul și-și umflă nările de armăsar neînșeuat : „Sînt mai multe ferestre decît vă vine să credeți, puteți încerca !" după care, printr-o împrejurare rămasă de neînțeles, zidul e văzut revenind, umplînd spațiul eliberat cîteva clipe, sulemenindu-și epiderma scorojită cu fard de bătrînă curtezană, devenind un perete de magazie murdar și coșcovit.

— De ce-ți zic Alunelu ? E poreclă ?

— Nu v-am spus ? Tata s-a despărțit de mama înainte de a mă naște, adică nici n-o luase în căsătorie. Celălalt a luat-o știind cum e, vreau să zic...

— Înțeleg.

— După ce m-am născut, lumea a aflat cum stau lucrurile, că prea fusese vizibil, și careva din ei, eu eram încă mic, m-a poreclit Alunelu, adică „Al lui Nelu", că pe tată-meu adevărat îl cheamă Ionel.

— L-ai întîlnit vreodată ?

— Cînd eram mai mic, pe urmă a plecat în altă parte și am auzit că s-ar fi însurat tot așa, de vreo două ori.

— Ți-a spus că ești fiul lui ?

— Da, dar l-am înjurat și am fugit. Odată, după ce ăstalalt tată mă bătuse bine, am vrut chiar să...

Traversează bulevardul în aceeași formație și dincolo e un closet public, face un gest și ei aprobă fără un cuvînt și iată-l coborînd scările în urma unui bărbat extrem de gras și chel, parfumat violent, aerul se umflă la trecerea acelui bărbat pomădat și fierbe în valuri disperate, totul dansează atît de grețos, faianța vernil, barele de alamă întrerupte de mari noduri, încît intestinele i se crispează, e gata să lunece și să se abandoneze locului umed, năucitor. Spațiul îngust al încăperii subterane nu se dilată, plăcile rigide împiedică orice expansiune și încercînd să-ți mențină echilibrul se privește lung în oglinda de la ieșire, neîncrezător, căutînd un semn, un indiciu neașteptat pe trăsăturile lui mereu necunoscute, că totul e o simplă halucinație a oglinzii. Observă că buzele și-au pierdut arcuirea obișnuită, atîrnă destinse, victimele unei succesiuni de evenimente neînțelese. Se piaptănă, își încheie sacoul la toți nasturii cu gesturi mereu controlate și pe cînd urcă primele trepte, le zărește pantalonii, ei stau cu spatele, rezemați de barele laterale, inexpresivi, ar fi în stare să-l aștepte acolo ceasuri și zile și deodată se răsucește provocînd un mormăit nepoliticos, intră în cel dintîi compartiment liber și vomită lung, înecîndu-se, sfîrtecat de neputință, în timp ce plămînii i se zbat cu furia zadarnică a unor feline captive chinuite într-una de-un îngrijitor devorat de sadism. „Înadins le-au pus, se aude strigînd, înadins le-au îngrămădit aici unde n-au nici o nevoie să le țină, doar ca să mă împiedice pe mine !" și cum nu tăgăduia și nu confirma nimeni, toți tăceau urmărindu-l intrigați, chiar și blondul, făcu o nouă încercare de a ieși dintre cutii. Neizbutind, cu o panică și urî de care se crezuse străin se lansă asupra mormanului de cutii goale împrăștiate fără ordine în jurul lui (și printre ele unele tresăreau sau se răsturnau cu o nerușinare menită să-l întărîte mai mult) și le strivi mai întîi cu picioarele, uluit că sare atît de ușor, apoi și cu brațele, cu genunchii și umerii, amestecat în trosnete și zdrențe de carton ca într-o cadă de sunete moi, tot mai supuse, unde se bălăcea din ce în ce mai destins, lăsîndu-se acoperit de sfîșiatele lor forme tremurătoare. Acum ea țipă, îi vede gura căscată strident și dinții îmbrăcați în metal, cîte doi de fiecare parte zvîcnind palid în dreptul ochilor decolorați și lunecînd pe sub urechi asemeni unor clipsuri ieftine, de bazar, îi vede sfortarea deștinată s-o elibereze de ei, să-l împiedice să distrugă acele obiecte inutile, inconsistente și inutile, bunurile tuturor, pentru care dîrdîie toată și se crispează fiindcă a simțit cum răspunde de ele, dar ei o țin bine de amîndouă mîinile și de mijloc, nu-i îngăduie să-l deranjeze și pentru asta le e aproape recunoscător !

— Fiindcă te-au eliminat ?

— Nu de aceea am fugit, dar nu mai puteam suporta programul și meditațiile de internat, în fiecare zi aceleași !

— De ce te-au eliminat din școală ?

— Au aflat că plecasem de cîteva ori din internat, noaptea.

— Te întîlneai cu vreo fată ?

— Cu vreo fată ? Nu știți cum sînt fetele ? Cu cele care vor să se întîlnească noaptea cu tine nici nu merită să discuți !

— Atunci ?

— Mă întîlneam cu prieteni, speram să fac rost de ceva bani, voiam să plec pe-un șantier să mă calific mai repede.

— Și credeai că-i găsești... depuși pe vreun pervaz, așteptîndu-te ?

Se ridică purtînd încă valuri pe cap și un fel de colier sau dantelă în jurul umerilor. „Am uitat să precizez, le spuse cu subită seriozitate, că am consumat acolo un sandvici întreg, un sandvici cu salam și măsline și cu o felie de ardei murat". „Momentan lipsesc măslinele, sau poate găsim la bufet ?", se întoarse blondul cu o anumită delicatețe spre femeia din prag. „Sandviciuri cu șoricioaică dați-i !", țipă ea fără a-și reține cîtuși de puțin mimica. Își scutură hainele și părul privind fără interes podeaua acoperită de sloiuri sfărîmate, moloz tescuit, ca un fund de lac, iarna. Trecu printre ei și pe lîngă mătușă-sa și ea vru să-l apuce de braț sau să-l împingă dar renunță. „Și acum dincolo, să vedem cum ai trecut dincolo, cum te-ai apropiat de tejghea și cum...". Cei de pe coridor îi făceau loc și iarăși astrul ostenit al aparatului de fotografiat se legănă pe deasupra tuturor capetelor. Ușa dinspre magazin era închisă, probabil încuiată, nu încăpea nici o îndoială că o încuiaseră pentru ca totul să fie cît mai asemănător. La următorul pas, se împiedică, se prăbuși, ca și cum i s-ar fi frînt oasele piciorului, și cu palmele întinse izbi lemnul ușii aproape de tocul inferior. Se ridică în grabă, nepricepînd — din pragul celeilalte uși, mătușă-sa îl privea în sfîrșit, triumfătoare.

breviar

FLORENȚA ALBU
Poeme

Tipărite în colecția Albatros *poemele Florenței Albu oscilează între un citadinism de conjunctură și un ruralism structural, totdeauna latent dar întreținut cu grijă prin amintire și evocare :* Să discutăm despre nonviolență. / Așadar, nonviolența... / Lev Tolstoi trece / călare pe calul Delir, / prin fumegarea samovarului. / și ideile contemporane. // Omule negru, vino. / Hiriile plăminii pămîntului — / cine a pus / atita otravă-n gîndirea liberă ? / Aveți dreptate — ultima vrăjitoare / trebuie arsă pe rug. // Doamne, și mi-e dor / de un vis cu iezi / și cicoare-nflorite / acasă — cu mama grea / lăsîndu-și mîinile împreunate / peste creștetul meu / care mișcă lumea de-acum înainte...

Orașul e devorator și monstruos : sub un cer „axfixiant", lumea se sufocă „cu sine", duminicile sînt „ucigașe" (Duminicile noastre ucigașe, / Întrecerea cu moartea — / autostrăzile, viteza, saltul — / ochi de pisică / semnalizînd la terminațiile nervilor), *zidurile încinse ale clădirilor ard sentimentele „pînă la scrum".*

Captivă acestei „naturi moarte cu măști ,cu fum și cuvinte grimate", poeta încearcă o întoarcere „la izvoare" : Uneori, în seri ca acum, / cînd nu mai știu limba arborilor / și pămîntul se închide cu munții / și nu mai înțeleg limba munților / ...și numai eu mă lovesc de marginile mele / precum cu ziduri care mă închid, / mă întorc încercînd să iau de la capăt / drumul izvoarelor. *Izvoarele sînt „copilăria cu bostani și basme" ; mama* (A săpat porumbul / și a smuls cinepa / ne-a legănat pe noi / și ne-a învățat să spunem „bună ziua" oamenilor) ; *„drumul subțire din marginea satului"* (Pe-aici treceau hoții de cai, / amestecind colbul lunii / și colbul țărinii-n copite, / pe-aici treceau carele pline de grîu, / spre șleapuri, spre Dunăre, / pe-aici se duceau flăcăii pribegi... // În drumul subțire erau urmele, / blestemate urme-n pămînt ; / pe drumul subțire pe care grînele Bărăganului, / pe drumul subțire veneau, bintuiau / sărăcie, neliniște, dor // era în marginea satului nostru / un drum. / îi ziceа drumul subțire...) ; *vintul Bărăganului, cîmpia* (Cîmpie uscată, os de Astru, / Caloian bocit de vînt și prigorii. / Soarele ne pedepsește cu prea mare dragoste, / Focul ne taie la rădăcină).

Motive poetice frecvent întîlnite sînt erosul și marea, aceasta din urmă văzută ca un element turbulent și demolator : „Macină marea. / Macină marea, / simt înaintarea nisipurilor, / simt cum cresc pînă-n prag, / pînă la ploape" *sau :* „E marea grea — / în noaptea asta va să nască / demoni" *sau :* „Dar mi-e urît cu-această mare, / care n-a terminat să-și mistuie prada, / cu ceața care amestecă / vii și morți-n aceeași procesiune".

S-a spus că, excesul de descriptivism și discursivitate mineză versurile Florenței Albu, dar reușitele sînt evidente în acest volum selectiv : Niciodată n-am fost atît de trist, Cosimo, / fug dintr-un timp, în altul, datornic — / numai cu visele-am bătut monedă — nu merge-n tîrgul lumii. 'Ncolo, / la treizeci de ani mai știu / să mă joc de-a copiii / și am auzul / pervertit al singurătecului ; deosebesc în sunetul subțire / de pilitură-al lunii / nisipul care mi se scurge printre gînduri...

ALTA VICTORIA DOBRE
Ciuta deșertului

Deși la prima vedere s-ar putea crede că apariția unui număr tot mai mare de poeți „neprofesioniști" (medici, pictori, actori, ingineri etc.) s-ar datora scăderii exigenței critice, adevărul este că fenomenul ține mai mult de nivelul mediu actual al poeziei care, de-a dreptul obligă luarea în considerare a acestor autori, în general cu lecturi bogate și o sensibilitate ce depășește comunul. Nu e vorba, desigur, de a face o distincție netă între „profesionism" și „neprofesionism" — termeni, de altfel ,destul de elastici și convenționali — ci, mai degrabă, de a sublinia, odată în plus, contribuția amintiților autori la un climat literar de emulație fertilă. În acest context putem nota volumul Altei Victoria Dobre, o autoare care inventează rar, recurgînd cel mai adesea la formule și elemente poetice frecvent uzitate : Gîndul cerc. Pe pămîntul cerc / Fapte și oameni / Cercuri, jocuri rotunde. Nimeni nu știe ce-ascunde / Jocul cu cercul. / Se-nvîrte, / Aleargă, / Se-oprește. / Brusc se-nchid ușile cercului. / Oameni de cerc. / Oameni cu nimburi. / Schimburi de cercuri, între Cer și Pămînt. / Un Christos răstignit în nimb. Cîte cercuri încap / Într-un tot, într-un cap ? Adevărul : un cerc, fără-nceput, fără sfîrșit / Călătorie-n cerc — *de unde și primejdia, iminentă, a devalorizării motivului poetic inițial :* Ceară să picure-n el, / pinda mea. / Fiară să fiu. / Să nu știu să iert revenirea / Tîrziu. / Ghearâ de vultur să-i smulgă / liniștea, viața. / Să-i fiu veșnic povară. / Colți de lup să-l sfîrtece-n / spaimă. / Șerpii iadului să-i soarbă / puterea de sînge. / Blestem pentru cel ce-a părăsit iubirea. *Confesive prin excelență, versurile Altei Victoria Dobre se constituie ca un jurnal vorbit din a cărui recuzită nu lipsesc discursul și poza :* Mă strigă-n rătăciri / o goană. / De sînt nebună, eu tot vă spun : / Vine din față, / Vine din spate, Eu unde sînt ? / Nebună. Nu mă tem de strigoi, / Nu vreau cărări de piatră, / Dispar din convoi, / Mă-nghite goana, adîncul. / Și nu mă-ntorc înapoi. / Cine sînt ? *(Țărîna)*

Alta Victoria Dobre, prin poeziile sale notabile, reușește un debut oricînd deschis perfecționării.

LECTOR

CAMIL PETRESCU
și „Dinamismul dialectic" al publicisticii

Prin 1932, în **România literară** (nr. 6, din 25 martie, pag. 1) a lui Liviu Rebreanu, Eugen Ionescu, activ colaborator al revistei (cu cronici plastice și literare), contura un elogios portret al lui Camil Petrescu ca un preludiu plin de vervă al maliției lor din **Nu :** „De-o incredibilă vivacitate (și aceasta înseamnă să fii tînăr) a putut păstra o nediscontinuă priză asupra realităților spirituale ale prezentului. Pe Camil Petrescu îl caracterizează — esențial — un **dinamism dialectic**... E unul din rarele capete analitice ale țării".

Caracterizarea lui Eugen Ionescu face mai mult decît o monografie ; publicistica lui Camil Petrescu, de altfel ca întreaga sa activitate, are acest caracter dinamic-dialectic fundat pe o veracitate dianoetică, pe o căutare absolută a adevărului vieții : în artă, în matematici, în filozofie. Cea mai mare parte a eseurilor și articolelor sale au fost strînse într-o culegere intitulată rezumativ, corect,[1]) dar nu în spiritul lui Camil Petrescu, care a spus cîndva unei cărți **Teze și antiteze.** În acele articole și eseuri Camil Petrescu, cel risipit prin reviste și rămas aproape necunoscut, vorbește despre viață și artă, pledînd pentru nedisocierea noțiunii de **artă** de noțiunea de **cultură,** dar ținînd mereu seama de autenticitate, de „valențele active" ale vieții.

Mai sînt însă destule articole, destule **teze** și mai ales destule **antiteze,** complet ignorate, din opera acestui original dialectician care a redus romanul la un singur personaj (nu numai după exemplul lui Proust) și literatura la o autobiografie necesară. Într-unul din aceste articole, aproape necunoscute azi, care n-au mai fost strînse în volum, vorbește în termeni foarte adecvați, desprinși parcă dintr-un tratat de estetică, despre raportul dintre **publicistică și literatură.** Cum discuția e încă de actualitate și cum nu s-a vorbit nicio-

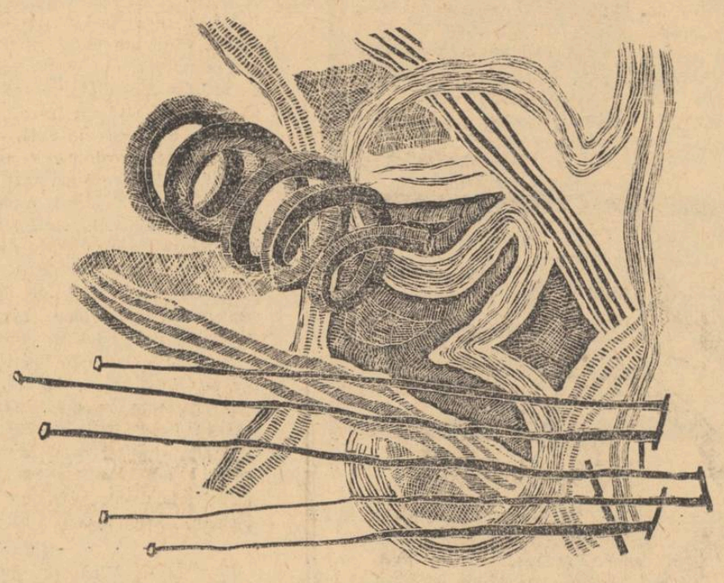

dată despre opiniile lui Camil Petrescu în această privință, socotim necesar un comentariu marginal al ideilor cuprinse aici. Articolul, mai degrabă un eseu de-o cursivitate exemplară, a fost publicat în 5 iunie 1933 în numărul jubiliar al ziarului **Universul** (la 50 de ani de existență) [2])

Pornind de la o amintire juvenilă (în 1933, scriitorul avea 39 de ani) declară că prima sa dragoste a fost gazeta, „dominînd de departe gustul pentru literatură". Curtuazia față de publicistică devine continuă : „...în ultimul timp cu greu mai găsesc în mine dispoziții de atenție pentru novelă și chiar roman. Mi se pare genul depășit, pe de o parte, sus, de problematica teoretică a cunoașterii, iar jos, insuficient față de tumultul și complexitatea vieții înregistrată în gazetă". Scriitorul citea o enormă cantitate de ziare. Gazeta îi oferă omului politic ca și scriitorului o mare bogăție de „informații necolorate" care te lasă „să judeci singur, și nu-ți dă totul morfolit în gura comentatorului". Numai timoratii opiniei personale, care-și „oblojesc convingerile" de orice contact exterior, caută sperioși „mediul călduț și asigurător al opiniei exprimate exclusiv în sensul lor". Chiar refugiul în literatura „pură" înseamnă pentru acești „sperioși" neliniștea în „fața unor dezagramente posibile, frica de surprize și încercări..."

După cum există „artă și artă", există gazetărie și gazetărie. Există „un fel de gazetărie care e vulgară literatură, cum e uneori un soi de literatură care nu e decît gazetărie în sens vulgar. Adică se întîmplă să întîlnești gazetărie lipsită de fapt și artă lipsită de incidente de cunoaștere".

Amîndouă cazurile rămîn în concepția lui Camil Petrescu străine preferințelor intelectualului elevat. Faptul mediocru prezentat „într-un sos stilist, pretențios și năclăit", în paginile unei gazete sub pretextul unei înalte literaturi e tratat drept abuz. „Știu, spune Camil Petrescu, pretinși mari scriitori, cari ar rămîne corigenți, pușI brutal în fața nevoii de a redacta o notiță simplu informativă, cum resimt și în amintire durere de cap, la gîndul citorva încercări ale unor crezuți gazetari, de a face literatură". Concluzia scriitorului e a unui estetician : „...un bun gazetar e prin **tehnica** lui un artist adevărat, dar un prost gazetar se demască mai ales ispitit de demonul literaturii". Ca să convingă citează pe Stendhal, „unul din cardinalii romanului", care se exercita citind zilnic codul penal ca să deprindă precizia și concizia stilului. Este condamnată, în acest articol „gazetăria lirică" sau de „periferie filozofică" pe care cei ce o gustă o cred cu seriozitate intelectuală. Un ziar trebuie să fie informativ, cu adevărat informativ, cinstit informativ : „Ziarul nu poate porni decît de la fapte, nu poate argumenta decît cu fapte și nu poate năzui decît spre fapte. Aceasta îi e frumusețea, căci faptele au prestigiul lor nud, care face de rușine orice încercare de a trișa prin literaturizare de mîna stîngă. Tocmai de aceea însă, e necesar un principiu de selecționare în zona faptelor, și mai ales socotim drept esențială ideii de ziar, o precisă executare a funcției de ierarhizare a faptelor-valori. Altminteri e haos și plictiseală".

Poate numai Arghezi vorbise atît de violent și vitriolat despre falsurile publicisticii, poate numai G. Călinescu interiorizase drama modernă a acestui raport de structuri, dar niciunul nu făcuse dintr-o discuție atît de vitală o problematică ; primul crease un **pamflet,** al doilea un **eseu** indiscret ; numai Camil Petrescu încercase să schițeze o **estetică** a publicisticii. Spiritul său dominat de un **dinamism dialectic** vedea **ideile** chiar acolo unde domeniul nu le aclimatizase încă. G. Călinescu îl considera un „cap abstractiv", scriitor cu multă „cultură filozofică", lucru absent la cei mai multi colegi de generație. G. Călinescu declară că simțea o adevărată plăcere chiar cînd îl supăra pe Camil Petrescu, care „cu fața de beduin", cu „ochii străvezii", se aprindea cu ingeniozitate și nu vedea nimic suspect în calmul provocator al celorlalți. El lua lucrurile în serios și discuta ca un filozof. La o asemenea scenă am asistat, cînd în plenul unei secții a Academiei marele critic l-a provocat pe Camil Petrescu. Tudor Vianu era gata să-l demaște pe malițiosul provocator, dar a savurat pînă la urmă scena cu un calm postural, Perpessicius a rîs interior iar Camil Petrescu așezînd vată în vîrful acelor cu care-i răspundea lui Călinescu (prin metafore) a argumentat cu avalanșe de idei care, stenografiate, ar fi constituit o capodoperă abstractivă. G. Călinescu se juca. Camil Petrescu niciodată. El argumenta fulminant. O asemenea fulminare dialectică am sesizat și-n articolul despre publicistică și literatură, două din cele mai originale **teze** și **antiteze,** pe care o culegere viitoare atît de necesară din opera sa, va trebui să le cuprindă.

Emil MANU

1) Opinii și atitudini. E.P.L., 1962.
2) Gînduri cu prilejul unui jubileu, pag. 35.

memoria popoarelor

(Urmare din pag. 8)

surile de soare". La fel cum astăzi, datorită lui Cézanne, datorită lui Van Gogh, ne privim, ne vedem peisajele, „prin" pînzele lor. Există aici o dialectică foarte subtilă a societății și a scriitorului. În ceea ce privește Samuel Beckett, cazul e puțin mai deosebit. La el — și de aceea eu îl consider mai *mare* decît Ionesco — la el banalitatea asta, sau vulgaritatea asta, se instalează în mijlocul unei fabule mitice. La Beckett există o mitologie, ba chiar, o mitologie teribilă. Cea din *En attendant Godot*, de exemplu. Sau din piesa aia în jurul absenței lui Dumnezeu..

— *Sfîrșit de partidă...*

— Ei da. Așa că iată-ne reveniți, de fapt, foarte aproape de nuditatea, de „despuierea" primului teatru tragic: teatrul lui Eschil. Dar fără inimă. Inima lipsește. Trebuie s-o substituim pe-a noastră.

— *Chiar dacă abuzez, nu mă declar satisfăcut întru totul. Nu vi se pare curios că singurii doi dramaturgi contemporani pe care-i considerați de talie, singurii, așadar care au băgat de seamă — amîndoi cam în același timp literar — și s-au apucat să așternă pe hîrtie tot ceea ce-au constatat în privința incomunicabilității, singurii zic, nu sunt francezi, chiar dacă scriu în franțuzește? Unul e un român, e de origine română, și celălalt e un irlandez. Nu le contest spiritualitatea franceză, nu, dar nu vi se pare că bizareria asta are o legătură cu faptul că un tip din afară, din exterior, poate vedea mai bine ce se petrece în casă, mai bine decît locatarii? In fine, teza asta, „descoperirea" asta a pornit din Franța.*

— Cred că aveți dreptate.. Ca să iau un exemplu din marea Școală de pictură pariziană, care era plină de străini; cel care a „simțit" cel mai bine Provența a fost un om din Nord — Van Gogh. Cred că faptul că e străin îi dă, poate, mai multă sensibilitate autorului. Mai întîi o sensibilitate a limbii. De altfel, lucrul ăsta Samuel Beckett l-a spus el însuși: „Nu folosești în același fel o limbă cînd este vorba de o limbă maternă și cînd este vorba de una învățată". Felul în care scrie Beckett este, din punctul ăsta de vedere, grozav de revelator. Se slujește de limba franceză altfel, într-un fel care ne face să descoperim alte posibilități ale limbii...

— *Poate că ,într-un fel, cum a făcut-o Apollinaire...*

— ...Da, chiar dacă într-un alt gen — poezia, ceea ce nu-i chiar același lucru. Cu toate că ultima plachetă a lui Beckett este o operă poetică — în proză — dar o operă poetică admirabilă. Vasăzică, mai întîi e-xistă distanța asta față de limbaj, care mi se pare importantă și care permite scriitorului să scape de-o anume rutină a limbajului. Aș spune mai mult: noi, francezii, prea suntem crescuți, educați, în cultul autorilor noștri, ca să putem opera, din cînd în cînd, ruptura asta. Există totuși francezi care au făcut-o: Rimbaud, mai cu seamă. Dar, fără îndoială, un străin poate să se distanțeze mai bine — mă gîndesc la Samuel Beckett — să aibă perspectiva necesară față de tradițiile unei culturi. Mă gîndesc mai mult la Beckett, decît la Ionesco. Ionesco e un român — asta nu-nseamnă un francez, dar asta-nseamnă un latin — cineva care e, la urma urmei, foarte apropiat de reacțiile noastre fundamentale. Samuel Beckett este un irlandez, un puritan, un om teribil de închis în fața bucuriei latine. Și viziunea sumbră,teribilă, pe care-o aduce în teatru...

— *...vine din legendele țării lui, poate...*

— E viziunea unui om care nu izbutește să scape de cerul lui scund. Atunci, desigur...

— *Atunci, desigur, evadează în sud, spre miazăzi, spre soare...*

— Da. Noi, occidentalii, trăim într-o cultură care este, în mare parte, o cultură a exilului. Aproape toate personajele acestei culturi sunt deportați: oameni care vin nu se știe de unde, care se duc nu se știe unde, care și-au uitat trecutul...

— *...care n-au viitor...*

— Da. Mă gîndesc nu numai la Ionesco și la Beckett, dar la o mulțime de autori de romane: la Jean Cayrol, la Robbe-Grillet, la Marguerite Duras și la atîția alții. Mă gîndesc, de asemeni, la o mulțime de filme: ale lui Alain Resnais, în Franța, ale lui Antonioni, în Italia. Mereu aceeași poveste. Povestea cuiva care...

— *...este „încercuit" (cerné)...*

— Da, încercuit și străin... cu totul.

— *„încercuit" (cerné) și „implicat" (concerné) în același timp.*

— Exact.

— *Mă iertați pentru jocul ăsta de cuvinte, dar cred că asta-i chestiunea!*

— Într-adevăr. Camus și-a dat perfect seama. Străinul lui era într-adevăr „implicat" în ceea ce se petrecea, dar era implicat altfel decît ar fi trebuit să fie. Și de-atunci, de la *Străinul*, suntem înconjurați de „străini". Aș spune că e normal să avem atîția străini în literatură, e normal să fie mai bine plasați ca să simtă această înstrăinare profundă a omului față de condiția lui, s-o simtă ei, ei care-au trecut mai întîi prin această primă experiență a „depeizării"!

— *Ei bine, acum sper c-am să găsesc, și o bună „cădere de cortină". Ce așteptați de la cultură, de la tot acest proces de dezvoltare culturală? Vedeți cumva viitorul umanității — sau, cel puțin, o bună parte din acest viitor — condiționat de cultură, de cea adevărată aș spune, de cea tradițională, de cea care nu trebuie să se lase — și nu se lasă — supusă de tehnocrație, de cea care trebuie chiar să țină piept acestui val tehnocratic, val de care, aici, în occident, mi se pare că toată lumea se teme ?*

— Eu cred că astăzi cultura are, pentru popoare, două funcțiuni principale. Pentru unele popoare aș spune că este un mijloc privilegiat de a se regăsi. Vorbeam mai adineauri de acei „eroi în exil": mai există popoare care sunt — mai mult sau mai puțin — străine în propria țară. Cred că pentru aceste popoare cultura este astăzi un mijloc de a exista. Or, trebuie ca popoarele să existe. Trebuie ca lumea să-și adune astăzi resursele pe care i le pot procura toate uneltele de care dispune. Asta mi se pare mie exaltant în lumea în care trăim: să vezi reapărînd limbi uitate, culturi pe care le-am crezut înmormîntate. Să-ți dai seama că ebraica poate redeveni o limbă modernă, că egiptenii n-au murit odată cu Tut Ank-amon. Lucrul este valabil pentru toate națiunile care trebuie să facă această operație a memoriei, operație de readucere aminte, operație poetică, operație de renaștere, care-a-nceput adesea cu poezia, pentru că — să nu uităm — într-o mare parte a lumii renașterea limbilor a fost opera gramaticilor și a poeților. Aș spune, pe urmă, că rolul culturii este foarte important, dar foarte diferit pentru națiunile care sunt — prea bătrîne, asta nu-nseamnă nimic, în sensul că aceste...

— *...națiunile care-au început mai de vreme.*

— Care-au început... da... care-au avut norocul de a-și trăi existența națională mai îndelung, sau mai liber. Pentru aceste națiuni, desigur, cultura continuă să joace un rol de memorie, cum spuneam, de ucenicie a personalității naționale, dar mult mai puțin decît în celelalte cazuri. Prin urmare, ce devine cultura ? E o chestiune foarte, foarte dificilă, o chestiune asupra căreia, pînă acum s-a reflectat foarte puțin... Întrebarea asta nu se pune prea des. Toată lumea vorbește despre cultură, dar nimeni nu-i în stare s-o definească. Mi se pare că, pe măsură ce tehnica progresează, ne pierdem știința comportamentului social, nu mai știm cum să ne purtăm și ce să facem. Există odinioară o cultură care era în lucruri, în tradiții, o cultură care se transmitea în interiorul societăților imobile: puteai fi cultivat fără să știi să citești. Astăzi, în societățile noastre tehnice, dacă ești analfabet, nu mai poți fi cultivat. Uite de unde pornește problema. Cultura ar fi deci din ce în ce mai mult această substituire a tradițiilor, a învățăturilor firești, aș spune chiar, această substituire a raportului dintre om și pămîntul lui. Pe măsură ce ne părăsim pămîntul — vreau să spun pe măsură ce încetăm a mai fi țărani — ceva se sfărîmă. E ca și cum am avea nevoie de contactul cu lucrurile mute, ca să putem să ne vorbim și să putem vorbi celorlalți. N-o să înțelegem niciodată de ce omul are nevoie de păduri, și de ape, și de munți, ca să exprime tot ceea ce e mai omenesc întrînsul... dar e un fapt. Cînd însă omul părăsește natura, ca să se instaleze în orașe, atunci cultura trebuie să devină pentru el elementul, acest element hrănitor, care era odinioară natura. Cultura are această funcție de...

— *... de substituire.*

— Da. Trebuie să-l învețe pe om o altă lume, trebuie să-l reînvețe, de asemeni, natura. Are funcția de a fi un mijloc de comunicare, fără de care cetățeanul orașului modern ar redeveni barbar, adică om pierdut în izolarea lui, și, curînd, în „angoasa" lui. Uite, deci, rolul primordial pe care-l văd eu, pe care cred eu că-l are cultura. Rol imens. Cultura devine, de fapt, aproape totul. Vreau să spun că, prin mijlocirea ei o să-nvețe copiii ceea ce învățau altădată de la cer, de la animale, de la plante, ceea ce învățau de la părinți. Cu atît mai mult cu cît cultura are posibilitatea — așa cum André Malraux a spus-o în repetate rînduri — posibilitatea de-a aduna pentru noi tezaurul întregii lumi. Asupra acestui aspect vreau să-mi pun cîteva întrebări, dacă-mi dai voie să-mi pun și eu întrebări, acum la sfîrșit. Cum trebuie să fie cultura noastră? Trebuie să fie o cultură cosmică? Trebuie să fie o cultură esențialmente națională? Suntem, oare, în stare să purtăm toată moștenirea culturală a omenirii ? Cine trăiește în mijlocul miilor de reproduceri din toate muzeele lumii este bine-înțeles un om bogat, gospodărit cu de toate, dar se află la marginea culturii și mă tem că nu pătrunde niciodată în adîncul ei. Iar dacă pătrunde, atunci se înecă. Uite ce mă înspăimîntă pe mine în teoriile lui Marlaux despre „muzeul imaginar". Uite de ce formele active ale culturii sunt cele mai înalte, vreau să spun anume: cel care interpretează o partitură muzicală, cel care joacă o piesă de teatru, cel care se imbibă de poezie, care știe s-o recite — toți aceștia comunică, într-un fel cu activitatea culturală căreia i se dedică...

— *Comuniază chiar. Comunică și comuniază. Cultura e un act de creație, de reflecție, de meditație...*

— E, aș spune, un act de re-creație interior, un act de participare la o creație. Firește, din punct de vedere al acumulării și al contemplării nu trebuie să refuzăm reprezentările indiene ale lui Budha, de pildă Dar nu simt că aș avea cu Budha aceleași afinități pe care le pot avea cu Parthenonul sau cu edificiul catedralei din Chartres. Dacă-mi pierd legătura cu moștenirea mea atunci...

— *...n-o mai pot stabili cu moștenirea altora... cu a străinilor...*

— ...nu mai cred c-o voi stabili cu templul din Angkhor. In orice caz, nu va fi același lucru. Așadar, cum poate fi național raportul pe care-l ai cu cultura — așa cum trebuie să fie și așa cum și spuneam mai adineauri că trebuie datorită acelei necesități de renaștere a personalității naționale — cum poate fi deci național, profund național, fără să se-nchidă universalului ? Ce echilibru trebuie să stabilim între național și universal? Uite ce mă intrigă pe mine... Cunosc în Franța o mulțime de tineri care s-au dus în Egipt, dar care n-au văzut în viața lor un calvar breton! Mă-ntreb ce-au să devină, ce tip de personalitate se va dezvolta în ei? Vezi, nu poți consuma totul. Actul de cultură nu e un act de consum.

(Paris, octombrie 1969).

Premiile revistei TEATRUL

Aceste premii se vor decerna în a doua jumătate a lunii decembrie a fiecărui an și vor încorona creația de literatură dramatică și de artă teatrală a anului respectiv.

Se vor decerna patru premii :

UN PREMIU DE DRAMATURGIE, în valoare de 10 000 lei — pentru cea mai bună operă dramatică originală reprezentată în premieră sau publicată în cursul anului ;

DOUĂ PREMII DE INTERPRETARE (FEMININĂ ȘI MASCULINĂ), în valoare de cîte 10 000 lei fiecare ;

UN PREMIU DE REGIE SAU SCENOGRAFIE în valoare de 10 000 lei.

Juriul de decernare a premiilor pentru anul 1969 va fi compus din : Aurel Baranga, Radu Beligan, Matei Călinescu, Liviu Ciulei, Mihnea Gheorghiu, George Ivașcu, Margareta Bărbuță, Virgil Teodorescu — și va fi prezidat de redactorul-șef al revistei noastre Radu Popescu.

În numărul 12, decembrie 1969, vom prezenta cititorilor pe cei patru laureați.

FESTIVALUL NAȚIONAL DE TEATRU 1969

Învățăm din nou ce înseamnă un festival. S-ar părea că prin cîteva titluri mult așteptate, prin risipa unor cifre și propria noastră generozitate, rețeta a fost găsită. Se iau, așadar, 20—30 de spectacole. Cifrele susțin întotdeauna amploarea unui fenomen. Nu se pierde din vedere un număr dat de debutanți sau tineri care promit. Restul distribuției se impune de la sine. Cîteva spectacole mai vechi sau consacrate (ceea ce uneori e același lucru) asigură jocul varietății. Și criteriul valoric se transformă subtil în euforie. Apoi, unii dintre tinerii dramaturgi ! Cum scriu ei piese istorice ! (De la unul la altul, aceleași idei în alte caftane). Dar totul li se trage de la bunul și bătrînul Sartre. Ironia, de la irlandezul Shaw, jocul „costumat", de la Anouilh.

Vorbeam de „titluri mult așteptate". Într-adevăr, prin numele unor D. R. Popescu, T. Mazilu, I. Naghiu, Al. Mirodan, H. Lovinescu, festivalul și-a putut argumenta, în parte, existența și nerăbdarea inaugurării. Sînt însă nume suficiente, pentru o confruntarea de proporțiile ambiționate în titulatura festivalului ? Lipsesc, din primul foc, Marin Sorescu cu **Iona,** Ion Băieșu cu **Iertarea** și Paul Anghel cu **Săptămîna patimilor** și **Viteazul.** Au rămas spectatori Liviu Ciulei, Lucian Pintilie, Andrei Șerban, Crin Teodorescu, Lucian Giurchescu, George Constantin, Virgil Ogășanu sau Clody Bertola. Am mai fi vrut ca festivalul să reconfirme „vîrfurile" tinerei generații a scenei. Dar nu la Andrei Șerban, Aureliu Manea, Ivan Helmer, Gina Ionescu, Cătălina Buzoianu, Anca Ovanez ne îndeamnă amfitrionii **Teatrului Național** să ne gîndim. Tinerii regizori au rămas o prezență, care... strălucește prin absență. Cu actorii tineri, e drept, festivalul a fost mai generos. Au putut fi văzuți astfel cei doi soliști ai piesei lui D R. Popescu la Tîrgu Mureș, Anca Neculce Maximilian și Ion Fiscuteanu, Valeriu Dogaru și Elena Gurgulescu în maratonul craiovean oferit de piesa Ecaterinei Oproiu, Tudor Gheorghe într-un recital trubaduresc unic, interesant, dar mai mult în concurență cu Hugues Aufray, și apoi ceea ce nu e puțin, întreaga trupă a Teatrului Tineretului din Piatra Neamț.

Cu cine au fost însă în dialog tinerii regizori — atîția cîți au fost — sau aproape tinerii dramaturgi ai acestui festival ? Mai greu de spus. Capitolul „absenți" ne-a mai sugerat astfel o întrebare în tradiția cărui festival ar trebui să intre Caragiale, Delavrancea, Camil Petrescu, Lucian Blaga, M. Sebastian, M. Sorbul, G. M. Zamfirescu și tot ceea ce a scris Alecsandri dincolo de „Florin și Florica" ? Desigur, un festival nu poate fi ilustrarea model a unui tablou sinoptic de literatură, dar liniile de forță ale unei dramaturgii pe care tot critica și mulți alții au știut să le distingă la vremea potrivită, nu pot fi neglijate. Tot astfel după cum pot apărea nedumeriri legate de metodica promovării Cum concurează Moni Ghelerter sau Radu Penciulescu — după decenii sau ani de direcție de scenă — nu cu debutanți învățăcei, ci de exemplu, cu neprofesionistul regizor Everac ? Pornind deliberat din dorința de stimulare, de afirmare a textului, care poate fi criteriul suprem al alegerii ? Premiem textul ? Lectura o putea face fără osteneala unei montări. Premiem doar spectacolul ? Cum mai putem însă atunci să vorbim de festivalul de dramaturgie ? Să nu ne risipim însă tardiv asupra unor întrebări ale căror răspunsuri le vom afla din lista de premii a festivalului.

Mirela NEDELCU

PRETEXTE CRITICE

Un preceptor căruia îndeletnicirea i-a fost fatală : Hölderlin. Poate că pentru el dragostea se confunda cu un anume fel de educare ; pasiunea pe care i-a inspirat-o mama elevului, Suzette Gontard, a marcat o răspîntie a vieții sale. Și ce coincidențe ciudate ! La optsprezece ani, în seminarul din Tübingen, coleg cu Hegel, Hölderlin salută cu entuziasm revoluția franceză. În 1906, în urma unei crize de demență (cine poate ști cum s-a convertit în nebunie dragostea lui născută dintr-o solicitare pedagogică) e închis într-un turn tot la Tübingen, unde trăiește treizeci și cinci de ani într-o tăcere solitară, căreia toți comentatorii se străduie azi să-i descifreze tainele de luciditate meteorică.

★

A apărut în limba franceză o biografie închinată unei femei excepționale : Lou Andreas Salomé. Ca prietenă intimă ea s-a adăpat de la austerele exaltări ale lui Nietzsche, ca amantă, probabil, a ascultat elegiacele imnuri ale destrămării compuse sub fascinația ei de Rilke, ca discipolă și adoratoare aproape filială a propagat teoriile psihanalizei freudiene. Cu ce interferențe senzaționale, cu ce surse de regenerare și înnobilare au binecuvîntat zeii o singură femeie. Mai de grabă decît împlinirea destinului ei ar fi interesant de examinat cum s-au răsfrînt delicatețea, blîndețea, tactul, senzualitatea filtrată, perspicacitatea spiritului de care dădea dovadă Lou Andreas Salomé — în traiectoria acestor mari bărbați.

★

La Alain Robbe-Grillet ceea ce primează este ingeniozitatea. Foarte inteligent, stăpîn pe toate tehnicile narative, romancierul își propune să treacă niște examene de virtuozitate. Există conștiința de sine a actului creator ? Da, însă ea nu exclude și exercițiul de laborator. Inteligența singură cu greu ar putea suplini vibrația, fiorul. Desfășurate la o altă tensiune intelectuală, faptele n-au cum să fie reduse la opoziția spontaneitate-artificiu. Voit scriitorul francez parcurge întreg terenul de patrulare a literaturii și bate la porțile ferecate. Este un demers caracteristic secolului, de autoevaluare a limitelor (arta se interoghează pe sine), de forțare, în spirit de frondă, a granițelor prescrise. Printr-o asemenea prizmă judecă Sartre teatrul absurdului : un teatru critic care-și cunoaște resursele, le inventariază pînă la margini, eliminînd elementul alogen. Alain Robbe-Grillet anunță că se va dispensa de celelalte simțuri ca să se poată deda nestingherit contemplării (școala privirii). Între observator și obiecte dispare relația emoțională, subiectivă. Aptitudinea de a anima vizual tabloul conferă descrierii menirea de a fi un fel de ghid topografic. Prin reprezentare contururile obiectelor exercită însă o magie. Unde sfîrșește gravitatea îndoielii și unde începe jocul supozițiilor ? Nimic nu este sigur. Vedem o realitate cu dimensiunile ei specifice dar, imediat, ochiul e ademenit și de alte variante ale aceleași mișcări. Noile imagini, tot atît de exacte, se pretează unor interpretări adiacente sau opuse. Nu mai știm cînd ne aflăm încă în domeniul realului și cînd am decolat în cel al imaginarului. Realul însuși este doar o ipoteză, un real posibil, printre alte eventualități ale imaginarului. Construite pe aceste ambiguități filmele lui **(L'immortelle, Transeurope Express** etc.) arată și mai pregnant șansele unei arte de **vizualitate.** Ce i se poate imputa lui Alain Robbe-Grillet ? Absența, în ultimă instanță, a revelației metafizice, revelație cutremurătoare, unică. Foarte bine observă el la Kafka **(Pour un nouveau roman)** abundența detaliului concret care dă un aspect halucinant descrierii. Nimic nu e, în definitiv, mai fantastic decît precizia. E adevărat. Dar la Kafka întretăierea planurilor nu impresionează niciodată prin abilitate ; ea trezește brusc o spaimă existențială. La Alain Robbe-Grillet am resimțit-o doar în **Labirintul.** Ceva scapă privirii, care se încăpățînează să scruteze același cadru, repetînd acțiunea în cercuri concentrice. Ireproșabil întocmit, cu o fabulație dinamică de aparență polițistă romanul **Gumele** strălucește însă mai ales prin agerimea construcției. Cu Alain Robbe-Grillet literatura propune una din cele mai rafinate tentative de a suprima legătura tragică dintre om și obiecte, tentativă care nu cred să fie viabilă decît tocmai ca în **Labirintul** în eșecurile ei paradoxale.

★

Găsesc în **Jurnalul** lui Julien Green (vol. I 1928—1934) o motivare a confesiunii la care ader : „Această dorință de neînțeles de a imobiliza trecutul, dorință care te face să ții un jurnal".

Numai că prea puțin din febra interioară a scriitorului răzbate din paginile agreabile, întotdeauna fine și distinse în formulare. Anevoie pot reconstitui portretul lui Julien Green, cu devastările omenești, fiindcă în însemnările sale, mai ales cele de la început cînd domină reținerea pudorii, slăbiciunile mai dizgrațioase nu sînt divulgate. Poate mă înșel, din repetarea unor exclamații am intuit însă o înclinație spre cruzime, chiar spre epatare prin cruzime, tratată bineînțeles cu o tinctură de umor.

Ceea ce atrage luarea aminte este destăinuirea dificultăților creației și descrierea mediului literar. Remarcile sînt sclipitoare și prin verva lor suscită maximum de interes documentar.

Iată o caracterizare a bătrînului Bourget : „Fără îndoială, el a supraviețuit renumelui său, ceea ce este întotdeauna melancolic, dar surditatea sa l-a împiedicat să **asculte** tăcerea care s-a așternut deasupra operei sale". Un spumos comentariu e prilejuit de paradoxul lui Cocteau : „Victor Hugo era un nebun care se credea Victor Hugo".

O întîlnire la Gide cu Malraux și alții (1929). Se discuta despre lipsa de actualitate a romanelor apărute în acel an. Cînd cineva a pronunțat numele lui Balzac, Malraux a strigat : „Să nu vorbim de Balzac !" „Și toată lumea părea de acord că într-adevăr nu era potrivit să se vorbească de Balzac, dar eu n-am priceput de ce", încheie Julien Green. Trecînd peste rezerva pioasă a autorului **Leviathanului** strigătul lui Malraux e o mărturie smulsă poate sub tensiunea controversei. Îl interpretez ca o reacție și ca un semnal : se naște un altfel de roman care nu mai poate apela, în practica imediată, la vechile modele și nu mai vrea să se refere la ele.

★

Un văl de mister va trebui sfîșiat ca să poată fi cunoscut pe deplin omul Babel. Bărbatul stîngaci, cu lunetele lui caraghioase, pierdut printre mujicii robuști, brutali în naivitatea lor, s-a autodefinit cu o blajină ironie în **Armata de cavalerie.** Cum putea convietui copilăria hasidică sub zodia lui Maimonide în tîrgușorul de o murdărie pitorească, amenințat de pogrom, cu înflăcărarea lui lucidă, de mai tîrziu, decis să se integreze printr-un act viril, solidar într-o istorie a grandorii și a cruzimii ? Din evocarea omagială a lui Ilya Ehrenburg reține tortura eroului lui Babel care nu putea ucide, semn tragic de inferioritate, un impas în dureroasa aspirație de a armoniza ideea de fraternizare universală cu necesitatea de a fi nemilos.

S. DAMIAN

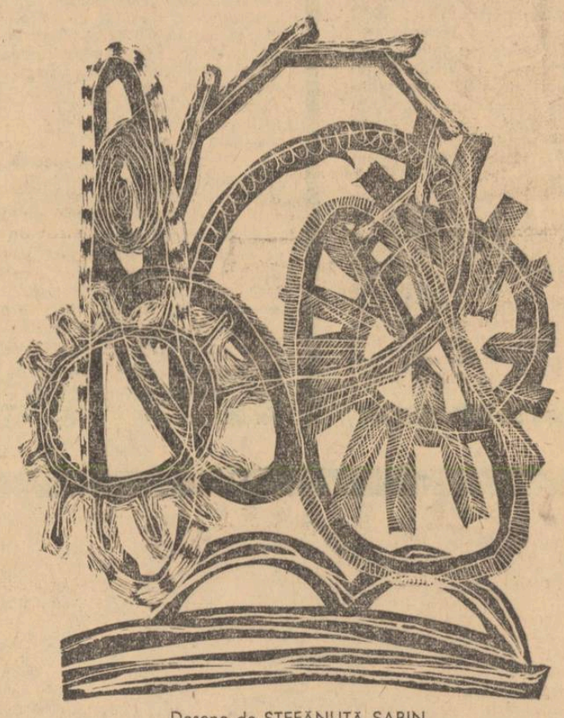

Desene de ȘTEFĂNUȚĂ SABIN

A apărut ALMANAHUL LITERAR 1970

Într-o ținută grafică excepțională întrunind colaborarea a peste 360 de scriitori, oameni de artă și publiciști de renume, ALMANAHUL LITERAR 1970 va satisface gusturile cele mai exigente ale cititorilor.

Cele 496 pagini bogat ilustrate ale ALMANAHULUI LITERAR 1970 conțin literatură inedită — poezie, proză teatru, film, plastică, sport, umor, automobilism ; de asemeni, o atractivă și documentată rubrică feminină.

În ALMANAHUL LITERAR 1970, semnează printre alții : VICTOR EFTIMIU, ZAHARIA STANCU, EUGEN JEBELEANU, GEO BOGZA, MARIN PREDA, EUGEN BARBU, NICOLAE BREBAN, VIRGIL TEODORESCU, GEO DUMITRESCU, VLADIMIR STREINU, MIHAI BENIUC, ȘERBAN CIOCULESCU, RADU BOUREANU, MARIA BANUȘ, NINA CASSIAN, SIDONIA DRĂGUȘANU, TUDOR MUȘATESCU, ALEXANDRU BALACI, MIRON RADU PARASCHIVESCU, AUREL BARANGA, ION BIBERI, ION LĂNCRĂNJAN, AL. DIMA, DEMOSTENE BOTEZ, BEN CORLĂCIU, ION CARAION, ION HOREA, ADRIAN PĂUNESCU, DIMITRIE STELARU, NICHITA STĂNESCU, AL. I. STEFĂNESCU, GEORGE SBÎRCEA, MELIUSZ JÓZSEF, CONSTANTIN NOICA, ARNOLD HAUSER, SZASZ JANOS, TRAIAN HERȘENI, DARIE NOVĂCEANU, ION TH. ILEA, etc.

Pagini, de asemeni inedite din : TUDOR ARGHEZI, LUCIAN BLAGA, TUDOR VIANU, ION BARBU, OCTAVIAN GOGA, ILARIE VORONCA, ION MINULESCU, GEORGE CĂLINESCU, ION AGÎRBICEANU, IONEL TEODOREANU, G. BRĂESCU, EUGEN LOVINESCU, HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU, etc., etc.

ALMANAHUL LITERAR 1970 cuprinde și numeroase reproduceri de artă, în planșe-color : **Constantin Brâncuși, H. Matisse, Pol Buri, Horia Damian, D. Ghiață, Hans Hartung, V. Kandinski, Ștefan Luchian, Hans Naagel, L. Survage, Ion Țuculescu, C. Piliuță,** etc.

11 vedete de cinema se confesează cititorilor ALMANAHULUI LITERAR 1970 : **Julie Christie, Juliette Greco, Anna Karina, Dalida, Sophia Loren, Catherine Deneuve, Jeanne Moreau, Brigitte Bardot, Olivera Vučo Sylvie Vartan, Claudia Cardinale.**

Mai semnează în ALMANAHUL LITERAR 1970 : EUGEN IONESCU, GEORGE USCĂTESCU, WILLIAM SAROYAN, EDMOND JALOUX, LUCE HOCTIN, EUGEN DRĂGUȚESCU, SAUL STEINBERG, ANDREI VOSNESENSCHI, IONEL PERLEA, JIRI TRNKA, TETSU, ANTONIO SAURA, GHIORGHIOS SEFERIS, etc.

În cadrul rubricilor speciale, de teatru, film, plastică, semnează : PETRU COMARNESCU, N. ARGINTESCU-AMZA, N. CARANDINO, D. I. SUCHIANU, FLORIAN POTRA, etc.

Paginile dedicate sportului sînt susținute de scriitorii : EUGEN BARBU, ION BAIEȘU, AL. CAPRARIU, RADU COSAȘU, DAN DEȘLIU, AL. MIRODAN, FĂNUȘ NEAGU, ADRIAN PĂUNESCU, NEAGU RĂDULESCU, ROMULUS BALABAN și VICTOR BĂNCIULESCU.

În ALMANAHUL LITERAR 1970, mai găsiți : umor, cuvinte încrucișate, moda anului 1970, epigrame, o agendă-calendar 1970, documente literare și artistice etc.

Rețineți, deci, din timp ALMANAHUL LITERAR 1970, o inedită enciclopedie ilustrată a literaturii și artei.

călătoria captivului

(Urmare din pag. 3)

chiar la bătaie. Prizonierul stătea la o parte fără să se amestece în cearta lor și ei îi dădură niște bomboane cu care să-și facă de lucru, așa că el sugea liniștit bomboanele. Cum nu ajunseră la nici un rezultat cel din stînga o luă pe drumul din dreapta, însoțit de prizonier, iar cel din dreapta o luă pe drumul din stînga, singur. Cel care o pornise de unul singur opri după un timp un camion și cînd șoferul îl întrebă unde se duce el nu prea știu ce să-i răspundă. În felul acesta își dădu seama că așa de unul singur, drumul lui nu avea nici un sens. Prin urmare se întoarse și folosind diferite vehicule de ocazie îi ajunse din urmă pe cei doi. Trecură după un timp din nou printr-un oraș și-l duseră pe prizonier la un dentist. Pe acesta îl dureau acum cumplit măselele, avea puroi tocmai la una din fundul gurii și trebuia neapărat scoasă. Datorită puroiului falca stîngă i se umflase groaznic, limba îi înțepenise în gură și scotea niște sunete complet dezarticulate. Dentistul refuză să-i scoată însă măseaua din cauza puroiului, în schimb îi oferi cîteva calmante care să-l mai liniștească. Într-adevăr în timpul nopții durerea scăzu simțitor, și pe la miezul nopții cînd se trezi — se culcaseră într-o birică, în altar — și-și pipăi falca, descoperi cu bucurie că era aproape dezumflată. Mai luă o pilulă, se culcă la loc lîngă cei doi, care sforăiau. Înainte de a adormi văzu odăjdiile preoțești strălucind prin întuneric și i se făcu teamă, la fel ca în copilărie, de mult, cînd se trezea la miezul nopții și fîșia de lumină pe care o arunca focul din sobă îl umplea de spaimă.

Și erau zile și nopți de cînd mergeau fără să se oprească, nopți friguroase de toamnă, nopți fără lună, orbecăind prin întuneric, împiedicîndu-se din cînd în cînd în gropile întîlnite în cale, cu cel din stînga și din dreapta lui, înjurînd cu voci groase și răgușite, nopți în care satele pe lîngă care treceau, ocolindu-le, dormeau liniștite și indiferente în fața existenței lor de pribegi, înveliți în mantalele lor friguroase prin care pătrundea vîntul, dispărînd din cînd în cînd în vreo groapă întîlnită în cale, din care reușeau să iasă pe brînci. Întunericul era atît de dens încît necesitatea unui popas, deveni iminentă și atunci el, prizonierul, cu cel care îi ruga să se oprească arătîndu-și rănile de la picioare. Se opriră într-o gară, undeva în plin cîmp, departe de orice așezare omenească. Încercînd să se uite pe fereastra înghețată îl văzură ca prin pîclă pe impiegat stînd cu capul răsturnat peste dosarele de pe masă, îi văzură mîna întinsă cu fanionul căzută de-a lungul scaunului, chipiul ușor dat pe ceafă, văzură ceasul de pe perete care-și continua tic-tacul monoton. Cînd bătură în geam impiegatul se trezi îi privi la început cu suspiciune și neîncredere, mai ales pe el, prizonierul, ale cărui mîini erau legate. Pînă la urmă impiegatul se mai liniști. Le dădu chiar o jumătate de pîine neagră pe care o împărțiră în trei, și ei îl rugară pe impiegat să-i lase să doarmă în sala de așteptare. Cum sala de așteptare era în reparații și închisă, impiegatul le propuse să doarmă în turnul de apă. Urcară deci în turn, bineînțeles că prizonierului îi venea cel mai greu să urce din cauza lanțurilor de la picioare, atît de greu încît cel din stînga lui, cuprins pe neașteptate de milă se oferi să-i ducă el ranița pînă sus. El refuză însă, se obișnuise cu ea, așa că mai mult tîrîndu-se urcă scările pînă ajunseră sus și acolo se trînti pe cimentul murdar și rece, răceala cimentului răcorindu-l puțin. Stătu așa un timp, pînă cînd răceala aceea pătrunse în el, apoi se ridică, se sprijini de zid și refuză să mai răspundă la întrebările celorlalți, murmurînd un fel de cîntec naiv și sincer, pe care-l învățase de mult, în copilărie. Îi urmări pe cei doi cum se luau la întrecere, scuipînd amîndoi în același timp, curioși să vadă a cărui flegmă ajunge mai repede jos, în așa fel, încît după ce scuipau stătea cu urechea foarte încordată, destinația ghicind-o după plescăitul scuipatului pe ciment, ca după aceia să-și spună că e mult mai simplu să folosească pietricelele și unul din ei chiar coborî întorcîndu-se cu buzunarul plin de pietre. Numărau pînă la trei și lăsau pietricelele să cadă în aceeași clipă, și cînd acestea ajungeau jos, notau într-un carnețel care pietricică a ajuns mai repede. Apoi prizonierul ațipi, adormi chiar, în vreme ce ceilalți doi continuau competiția, notîndu-și victoriile fiecăruia. Și cînd prizonierul se trezi ei încă se jucau, între timp răsărise și luna mare și strălucitoare și prizonierul îi văzu din nou stînd aplecați peste parapetul turnului de apă, aruncînd în același timp pietrele, certîndu-se dacă cumva vreunul dintre ei, reușise să arunce înaintea celuilalt ; apoi îi văzu renunțînd la jocul acesta și concursul pe care-l inventară de data aceasta era astfel : alergau pornind în aceeași secundă amîndoi, cîștigător fiind cel care ajunge mai repede jos, și cum scările erau cam strîmte, din cînd în cînd se loveau unul de altul întîmplîndu-se de cîteva ori, chiar să se rostogolească pe scări. În acest caz, concursul era anulat, competiția pierdută și atunci o luau amîndoi din nou de la început. După aceea organizară concursul invers : adică acum cîștigător fiind cel care ajunge mai repede sus. Și prizonierul îi vedea urcînd, transpirați și gîfîind pînă cînd se opreau la picioarele lui. Se plictisi de competiția asta a lor, care nu mai lua sfîrșit și atunci atenția îi fu atrasă de cele ce se întîmpla jos pe peronul gării. Pe peron erau doi impiegați, și nu unul ca la început, amîndoi în uniforme albastre cu chipie albe cu cozoroc, doi impiegați care la rîndul lor își aruncau chipiile peste linia ferată, dornici să vadă care dintre ei reușește să-l arunce mai departe, apoi impiegații inventară și un alt joc, de data asta urcînd niște scări de pompieri, cîștigător fiind cel care se urcă mai repede pe acoperișul gării, făcîndu-se că stinge un foc imaginar, apoi apărură și soțiile impiegaților și chiar pompierii „ținîndu-se de mînă" cum spune într-o foarte frumoasă poezie un poet, și soțiile interpretară fiecare la rîndul său, aria principală din „Traviata" cîștigătoare fiind cea care reușește să atace o acută, apoi, în timp ce soțiile impiegaților cîntau de data asta din „Trubadurul" veni un tren încărcat cu marinari care aplaudau și zîmbeau, cu dinții lor frumoși, soțiilor cîntărețe, frumoși și goi pînă la jumătate, și cea care cîștigă concursul fu ridicată pe brațul unui marinar și profund aclamată. Dar competiția continuă și de data asta cu toții, impiegații, marinarii, soțiile impiegaților, și pompierii și bineînțeles cei doi bărbați care între timp coborîseră cu prizonierul din turn, organizară un mare concurs, „de o sută de metri", cel care urma să cronometreze fiind tocmai el, prizonierul, care și așa nu avea cum să alerge din cauza lanțurilor, de la picioare. Și alergară, peste un cîmp cu maci roșii, trecură printr-un lan de grîu și-l făcură harceaparcea și prizonierul își aminti cum alerga la școală pe cînd era copil, cum ieșea întotdeauna ultimul și se întristă. „Mamă", își spuse prizonierul. „Mai trăiești sau ai murit de cînd umblu prin lume". Prizonierul își scoase batista din buzunar și văzu pe batista albă trei pete de sînge. Citise undeva, cîndva, de mult, își aminti el, o poveste duioasă : „Mamă, își spuse prizonierul, ăștia toți aleargă, aleargă, și eu sînt singur. Nu mă părăsi mamă, tocmai acum, cînd am mai multă trebuință de tine, ca oricînd, adăugă el". Și pentru prima dată își simțea mama departe de el, străină, și atunci înțelese că ea era moartă. Plînse prizonierul cu capul sprijinit de zidul rece al turnului de apă, cu trenurile care treceau cu mult zgomot în spatele lui și între timp se făcu ziuă.

ION TH. CRISTESCU. *Am reținut* Musafirul. *Situație „ionesciană" tratată cu vervă. Continuați. Mai scurt însă și mai supravegheat. Dereglarea voită a narației cere atenție și rigoare, mai multă decît în cea mai clară și mai simplă schiță.*

QUINTA ROYALĂ — MARIUS TÂRZIU : *Pasparol, nu mergem ! Poate „mîna" cealaltă...*

OTTO BRIK — TRENULEȚUL ELECTRIC. *Prefer㠄 jucăriile de la Magazinul copiilor — cu toată seriozitatea.*

AUTOMOBILUL FANTOMA XX 3 X — Loco *„Domnilor redactori — ne scrieți, și, nu știm de ce, avem vaga impresie că ne cunoaștem — vă expediez următoarea schiță fiind convins că o veți citi pînă la capăt, deoarece este mai mult decît scurtă. Dacă vă place, e-n regulă, dacă nu vă place, incendiați-o (ceea ce m-aș mira să vă displacă)".* Dragă XX 3 X — Loco, *îți urmăm prompt sfatul și-i dăm foc cu plăcere.*

F. A. PAGANEL. O FEMEIE MÎNCA SEMINȚE. *Ce tehnică ! Deci : „Era îmbrăcată într-o rochie de croială sport,* cu un foarte mic decolteu... *Necunoscuta mînca semințe de dovleac. Ea mînca banalele semințe executînd gesturi sacre. Apuca cu vîrful primelor două degete de la mîna stîngă (poate era stîngace — presupuneți) sămînța din cornet. O ducea încet la gură. Își deschidea ușor buzele subțiri..." și așa mai departe...*

TRISTĂ-I DUMINICA — ALEXANDRU OBLU. *Tri*vială. *Singura tresărire „jumătatea curată" din final. Chiar e de mirare candoarea ultimei fraze, după atîtea „tu-le soar'le l'alde mă-sa dă cutre acre".*

DAN ALEXANDRESCU JURNALUL UNUI NEBUN. *(parcă am mai întîlnit noi undeva titlul ăsta ?)* „Nicuță zice că ninge și că asta e foarte rău pentru el". *Aici am ciulit urechea. Totuși, nu-i bine să faceți pe nebunul, nici în literatură. Urmuz se considera perfect normal, el dădea vina pe realitate. „Halatul alb" pornit în inspecție e un semn, dar de aici pînă la mantaua fantastică a lui Gogol... Oricum, stăruiți.*

CĂLIN MIHAI — sat Pelinu — com. Dor Mărunt, jud. Ialomița. *Noi știam că din Bărăgan ies prozatori viguroși. Atîta... scuzați, ismeneală, atîtea capricii de domnișoară care nu se duce la balul de la școala primară și care se uită afară pentru că plouă și scrie pe geamul ud cuvinte pe care le șterge cu palma... Mai credeam că din satul cu cel mai frumos nume din România va ieși într-o zi ceva... „Dormărunt" merită un poet. Dv. însă trebuie să reveniți totul.*

V. MIRCU. (Lugoj) — „De ce marele Homer ?" *Să vă spunem noi de ce : grecul avea talent. Și cu aceasta vă adresăm cele mai sincere mulțumiri că ați încheiat serialul articolelor dv.*

ION DUGUCITU. *Povestirile pe care ni le-ați trimis au ceva farmec, ceva humor (ardelenesc, fără glumă). Ele arată că știți să înșirați întîmplări, că posedați uneltele elementare ale prozei. Feriți-vă însă de conjunctura fatală care în horoscopul literar se numește inspirație minoră.* (Himnotizată sperăm că e o greșeală de dactilografiere).

TITUS SUCIU : Devenisem ciine. *Nu se poate ! Povestirea ne-a întristat, pentru situația dumneavoastră. Vă urăm să redeveniți om cît mai curînd posibil.*

●

PETRU MUSCEL (Pitești) : *„Acuarelele" dvs. nu sînt lipsite de un anumit har poetic. Reproducem strofa întîia din Acuarela 4:* „Păsări albe, păsări albe / *In ce cuib ați stat ascunse / De-ați copt cîntecul în verde / Peste dealurile tunse ?..." Este o poezie intimistă care amintește vag de poezia lui Anghel.* („Ah, amintirile-s ca fulgii / Rămași uitați în cuiburi goale"). *Tocmai această ușoară desuetudine ne îndeamnă să vă recomandăm un exercițiu mai sever spre adîncirea limbajului dvs. poetic.*

AURELIAN IAGĂRU (București) : *Cu poezii ca „Ești umbra umbrei mele/ Din visul altui vis / Renaști cu chipul care vine / Și mori cu cea care s-a dus" — nu ne dați nici un curaj... și nici noi nu vă încurajăm pe dvs.*

DUMITRU VASILE DELCEANU (Turnu Măgurele) : *E o anume îndeminare în poezia dvs., nu zicem nu. Totuși, cînd scrieți : „Prin sînge-mi umblă Decebal / bărbos / cu ceata cînd călare, cînd pe jos" începem să zîmbim, ceea ce nu e îngăduit decît în poezia umoristică.*

DUMITRU UDREA (Craiova) : *„In trecere" este notabilă, deși cu reminiscențe argheziene. Mai trimiteți.*

REȘ DOINA (Reșița) : *Ne-a plăcut „Copilăria fiului îngropat la rădăcina Păcii". De asemeni: „Dinastia inimilor devalorizate" și acel scurt și criptic poem intitulat ?!—?!. Lăsați frica (sau timiditatea) și pseudonimul (nu prea fericit) și ieșiți la lumină! Vom publica una din poezii. Răbdare, nu vă grăbiți, drumul e greu...*

A.W. ROWENE (București) : *„Vă trimit aceste versuri / Vrînd să văd ce înțelesuri / Pot avea cînd le-ar citi / Publicul: de le-ar primi". Vă răspundem, pe loc, tot în versuri: „Publicul de le-ar primi / Vai ce s-ar mai plictisi!"*

DUMITRU POPA (Brăila) : *Epopeea bălții Ialomiței este mult prea... exotică. Și ahei și Elena și Paris... De ce nu și Siegfrid și Nibelungii? „Baltă a Ialomiții / rodnică ești, așa să fii viața toată !" — încheiați. Trecem peste faptul că totdeauna e loc pentru mai bine — iar cît privește talentul dv. avem serioase îndoieli.*

ELENA BOSTON (Iași) : *„E seară-ntunecată, urită și pustie / Virtejuri de zăpadă gonesc peste cîmpie..." Scrieți versuri ca pe vremea lui Alecsandri și chiar ca Alecsandri însuși pe care îl imitați.*

PETRICĂ PIȚIGOI (Zimnicea) : *Vă răspundem, în sfîrșit. „Moda" ne-a făcut să mai uităm de necazuri: „Accept a fetițelor fustițe / Din suflet că am vrut / Ca toate-a mele iubite / Să poarte minijup". Sînteți un tînăr emancipat și generos...*

VICTOR CROITORU (Bacău) : *Impresionantă existența dv. Aveți talent. Mai trimiteți.*

MIHAI LĂU (Botoșani) : *„Pastel cu nuci" poate fi o promisiune (lăsînd la o parte greerul și luna). Tonul contemplativ riscă să alunece în idilism. Un plus de acuitate ,de asprime chiar (în expresia lirică) ar fi de dorit.*

NĂSTASE GEORGE (Olt) : *Dacă ce scrieți este adevărat — și noi trebuie să vă credem — nefericitul dumneavoastră prieten — Corniș Casabianca (era un pseudonim?) versifica ușor, deși era abia la începutul începutului. Regretăm dispariția lui. Ce putem face? Prietenia este un sentiment frumos. E singurul lucru pozitiv pe care vi-l putem spune.*

RED.

ÎN EXCLUSIVITATE

memoria popoarelor

cu Jean-Marie Domenach

despre: Intelectualii și „ceilalți" ● Fascinația lucrurilor ● Mauriac și Academia ● Mașinile de vorbit ● Ionesco și incomunicabilitatea ● Beckett și mitologia ● Revenirea tragicului ● Realism și invenție ● Civilizația de consum și cultura modernă

Interviul care urmează este un dialog, înregistrat pe bandă de magnetofon într-o seară de *week end*, petrecută împreună cu Jean-Marie Domenach, directorul revistei *Esprit*, la „falansterul" lui, „Les Murs Blancs", într-un sat din preajma Parisului, Châtenay-Malabry. După unii, aici s-ar fi născut Voltaire ; lîngă biserică se află casa unde-a murit Sully Prudhomme, în 1907 ; mai la vale, romanticul domeniu „Valea Lupilor", unde, între 1807 și 1818, Chateaubriand și-a scris *Martirii*, *Ultimul Abencerai*, *Itinerariul de la Paris la Ierusalim*, și unde și-a început *Studiile istorice* și *Memoriile de dincolo de mormînt* ; peste drum — hanul la care trăgeau Balzac și George Sand cînd îl vizitau pe Latouche, editor (în 1819) al operelor lui Chénier ; tot prin apropiere — casa zisă a „Vulturului alb" a adăpostit intriga amoroasă a contelui Walewski, bastardul lui Napoleon, cu tragediana Rachel ; la mai puțin de trei kilometri e castelul din Sceaux, unde Voltaire a scris *Zadig*, castel în a cărui „oranjerie", încă în picioare, s-a jucat, în 1685, *Fedra* lui Racine, s-a cîntat *Idila pentru pace*, de același și de Lully, și lîngă a cărui biserică e înmormîntat fabulistul Florian.

Poate că seriozitatea chestiunilor abordate ar fi cerut un cadru mai sobru ; la revistă, de pildă, în redacția de pe strada Jacob, nr. 19, unde Louis Prudhomme, fondatorul jurnalului *Revoluțiile din Paris*, a locuit între 1789 și 1890. Este o ulicioară (în plin Saint-Germain-des-Près), pe care, la nr. 7, Racine s-a mutat, după ce-a plecat de la Port-Royal, în 1656 ; la nr. 14, Wagner și-a terminat, în 1842, *Vasul fantomă* ; la nr. 18, Jules Verne și-a întîlnit, în 1862, editorul, pe J. Hetzel ; la nr. 20 era cenaclul literar al „Amazoanei" lui Rémy de Gourmont unde venea și Marcel Proust ; la nr. 28 s-a instalat Stendhal, în 1810, într-un hotel, în care, 83 de ani mai tîrziu, a stat un timp și Colette, după ce s-a măritat cu Willy. La *Esprit* pătrunzi printr-un gang prăpădit, într-o curticică modestă, prăfuită, înconjurată de locuințe : o intrare îngustă, sub o „marchiză" deschisă, cîteva trepte, o rețea de coridoare (peretele stîng al unuia dintre ele conservă, la vedere, vechiul zid, din secolul al XIV-lea, al abației medievale), o grădină ascunsă între calcane (grădina atelierului lui Delacroix) și o ușă, pe care scrie „Entrez sans frapper".

Romulus VULPESCU

— *Nefiind reporter profesionist — ignorînd, prin urmare, rețeta ingenioasă a mixturii care face furori în presă, cocktail-interview — am să vă pun o întrebare clasică precum o deschidere la șah, chiar dacă sună a refren de șlagăr la modă :* Cine sunteți, Jean-Marie Domenach ?

— Cine sunt? Ei bine, sunt un intelectual, care... *(pe bandă, o ezitare)* a regretat întotdeauna că nu-i decît un intelectual, și care-a-ncercat mereu să fie ceva — nu-ndrăznesc să spun „să fie ceva mai mult" — să fie „altceva". Sunt un intelectual care-a pornit de la sarcinile cele mai practice și cele mai militante ale spiritului, adică de la propagandă în timpul Rezistenței, și care, pe urmă, nu s-a putut consola niciodată că trăiește viața liniștită de după război. De aia, imediat după terminarea războiului, după Eliberare, m-am alăturat din nou unei echipe de intelectuali pentru care activitățile spirituale nu însemnau un privilegiu al elitelor. Oameni pentru care sarcinile intelectuale erau parcă o meserie, mai bine zis, un fel de angajare aproape militară. Suntem o mînă de oameni care nu se pot consola la gîndul că există o separare între... ceea ce se numește „intelectualii" și „ceilalți". Se simte întotdeauna un dram de dispreț în această separare.

(Mă simt ispitit să întrerup transcrierea și să dau detalii biografice, pe care, din întîmplare, din modestie sau din cauza schemei „discursului", interlocutorul meu le-a omis. Breton de origine, după cum îl arată și numele, J. -M. D. s-a născut, în 1922, la Lyon, și a rămas în orașul natal pînă cînd războiul l-a silit să-și întrerupă studiile. A intrat în Rezistență și a luptat efectiv, cu arma în mînă, împotriva invadatorului. Din 1941 pînă în 1943, a colaborat la Cahiers de notre jeunesse. *În 1946, Emmanuel Mounier directorul revistei* Esprit, *îl cheamă la Paris și-i oferă secretariatul de direcție al publicației. După moartea lui Mounier (1950), Domenach rămîne în colegiul de redacție, condus de criticul literar Albert Béguin, pentru ca, în 1957, la moartea acestuia, să preia conducerea revistei).*

Uite de ce noi, mîna asta de oameni, ne privim munca de intelectuali, mai întîi ca pe o muncă, apoi ca pe un fel de — cum să-ți spun — de mobilizare amicală. Reiau definiția dată de Emmanuel Mounier echipei pe care-o alcătuise și căreia îi aparțin și eu *(citînd cu solemnitate și cadențînd propoziția)*: „O echipă de tipi cu pielea tăbăcită, uniți printr-un fel de severitate militară, sub privirea unică a prieteniei". „Un fel de severitate militară" înseamnă că ne simțim totdeauna pregătiți să răspundem la apelul evenimentelor... iar „sub privirea unică a prieteniei" — că oricare-ar fi divergențele noastre, suntem *(pauză)* un grup unit printr-o legătură mai profundă decît opiniile de circumstanță. Uite de ce, uite, prin urmare, temeiurile profunde pentru care aparțin mișcării *Esprit*. Sunt deci un intelectual — nu trebuie să refuzi a fi ceea ce ești sau ceea ce ești obligat a fi — dar sunt un intelectual care nu se simte întotdeauna *(răspicat)* foarte bine în propria piele, un intelectual care, cum ți-am mai spus, s-a simțit la largul lui în momentele de luptă, și care astăzi se simte foarte bine numai atunci cînd are ceva foarte precis de făcut, sau cînd, într-un fel ori într-altul, corpul i se pomenește „angajat" într-o acțiune în care spiritul îl însoțește. Iată, așadar, ce sunt și ,mai ales, ce *nu* sunt... Vrei întotdeauna să fii ceea ce nu ești. Trebuie să accepți a fi ceea ce ești. Pentru mine, asta înseamnă lupta cu propriul destin: să devii... să devii tu însuți, încercînd să-l incorporezi pe „celălalt". E o datorie poetică, filosofică și morală.

— *Bine, Atunci, pentru că ați pomenit... ați evocat numele lui Mounier, spuneți-mi, vă rog, cum vă definiți în raport cu ceea ce-a însemnat Mounier pentru revistă, pentru* Esprit ? *Mai bine-zis, cum v-ați descurcat ca să continuați linia lui Mounier, cum v-ați gîndit să... nu să reorganizați, dar să... să dezvoltați, nu-i așa, sarcinile și țelul revistei, al revistei pe care o conduceți ?*

— Am avut norocul să-ntîlnesc, să cunosc un om mare și un intelectual de tipul celor despre care-ți vorbeam, al celor pe care-i admir : un intelectual în picioare, mobilizat... Și, bine-nțeles, cînd a murit el, am simțit că trebuie să continui — am putut să-i continui strădania, tocmai pentru că exista echipa asta de camarazi, care m-a susținut... care mi-a permis să continui, dar care-a făcut ceva și mai extraordinar : cei mai bătrîni dintre ei au plecat, ca să lase locul unei echipe mai tinere. Cred că este o întîmplare aproape unică în analele revistelor, ca niște oameni să se desprindă de ceea ce le-a aparținut, de ceea ce îi angaja, pentru ca — fideli și-n privința asta spiritului lui Mounier, care este spiritul înnoirii, al renașterii — să lase altora mai tineri grija de-a continua sau, mai degrabă, de-a reîncepe. Cît despre Emmanuel Mounier — a cărui gîndire este fecundă — n-am să reții aici decît un singur element, care continuă să mă călăuzească.

Încă din 1930, Mounier a adresat societății în care trăia o critică decisivă. În fond, el acuza societatea asta nu numai că este, din punct de vedere tehnic, prost întocmită, dar, mai ales, că-l înăbușă, pe om, dar, mai ales, că-i oferă, în locul adevărului, în locul fericirii — satisfacțiile confortului. Ceea ce a criticat Mounier în societatea capitalistă pe care-o cunoaștem este tocmai ceea ce societatea asta n-a conținut să dezvolte de-atunci încoace: adică fascinația lucrurilor, comercializarea spiritului... *(pauză)*, separarea oamenilor unii de alții, triumful spiritului mic-burghez, pe scurt, disprețul față de ceea ce numim „valori", valori care nu sunt altceva decît, pur și simplu, posibilitatea pentru cel mai mare număr de oameni cu putință de a-și dezvolta personalitatea ; disprețul față de valori și triumful banului. Critica asta îndreptată de Emmanuel Mounier împotriva societății capitaliste malthusiene din 1930 rămîne în ochii noștri în întregime valabilă contra societății de consum, așa cum o cunoaștem astăzi. Pe noi, cei care ne spunem „personaliști", ne interesează să căutăm și să schițăm o altă civilizație: o civilizație în care ceea ce are valoare pentru om este omul și nu lucrurile, nu obiectele.

— *Sunteți o personalitate... nu, nu... nu numai „personalistă"...* (rîde) *o personalitate cunoscută în Franța și nu numai în Franța, ci pretutindeni.* (Rîde iar și protestează). *A, știți foarte bine că ne cunoaștem mai de mult... și că nu vă fac nici un compliment... Deci, sunteți o personalitate! Cum vreți să vă spun altfel? În calitatea asta, răspundeți-mi la o întrebare care ține de anecdotica literară, de anecdotica istorică, de anecdotică pur și simplu... Adică vreau să spun că ați cunoscut în viață...*

— Personalități, cum să-ți spun, n-am cunoscut chiar atîtea. La Paris, lumea nu se prea frecventează...

— *Da, văd... se trăiește în compartimente izolate...*

— Așa e... v-ați dat seama. La Paris, oamenii nu se văd prea des unii cu alții. Nu se prea văd și nici nu-și vorbesc. Ne-am pierdut sensul cuvîntului. În fine, există totuși cîțiva pe care i-am cunoscut... în special, unul anume, care m-a amuzat întotdeauna și pe care-l iubesc mult... E François Mauriac, scriitorul care, la 80 de ani, rămîne un... *(rîde)*, rămîne un ...băiețandru strengar... Este un om teribil de nostim, pitoresc, și care te-ntîmpină mereu cu vorbe de duh... Un om care, de cîte ori îl văd, mă copleșește cu vorbe de duh. Din păcate, nu-s memorialist, dar mi-ar fi plăcut să-mi notez atîtea și-atîtea dintr-ale lui... Prima oară cînd l-am văzut, mi-aduc aminte că mi-a spus: «A, știu foarte bine ce-mi reproșezi! Că sunt la Academie. Dar dac-ai ști cum... cum mă plictisesc! Am să-ți povestesc în ce fel m-au ales membru. Într-o zi, m-am pomenit cu secretarul permanent al Academiei, care-mi spune: „Dragul meu, ținem să te avem printre noi, înainte de dispariția dumitale!" Credea că sunt pe moarte, din cauza chestiei astea!» Și spunînd „din cauza chestiei astea", Mauriac își ciocănea gîtul rănit, din cauza căruia se crezuse, după o operație, că ar avea cancer și că, într-adevăr, era pe moarte. Vezi, în afară de Mauriac, nu-mi amintesc... nu-mi vin numaidecît în minte anecdote despre cutare sau cutare personaj de marcă... M-ai luat pe neașteptate...

— *Pare-se că așa trebuie să se comporte reporterul profesionist: să ia prin surprindere. Eu nu-s reporter ; v-am spus că-s debutant în treaba asta. Dar ca profesionist al interviului ce vă aflați?... Cîte vi s-au cerut și cîte ați dat! Sunt convins că ați fost solicitat mereu, încolțit, copleșit de interviuri care vi s-au luat peste tot pe unde ați fost...*

— Nu-s chiar atît de celebru cum credeți.

— *Iertați-mă că sar de la una la alta, dar n-aș vrea să uit. N-am înțeles prea bine ce-ați vrut să spuneți adineauri cu „ne-am pierdut sensul cuvîntului".*

— A, da. Oamenii știu din ce în ce mai puțin să vorbească. Asta mă frapează cel mai mult, pe măsură ce avansează ceea ce numim noi progresul, adică organizarea tehnică. Se spune că există din ce în ce mai mulți oameni care-nvață să citească, dar a-nvăța să vorbești, asta... asta-i altceva. Vedeți care-i condiția noastră a intelectualilor, aici, la Paris: suntem obligați să răspundem la atîtea solicitări, și nu mai găsim timp destul ca să discutăm între noi, ca să... Evoc adesea cu nostalgie epoca apusă a cafenelelor literare. Nu mai avem nici un ungher în care să ne-ntîlnim, nici un loc în care să discutăm... Și cînd văd prieteni din alte țări, români de pildă, oameni care-au căpătat sub alte ceruri obiceiuri mai calme, cînd îi văd debarcînd în vîrtejul ăsta, venind cu speranța că vor găsi și la Paris oameni cu care să stea de vorbă, mă-ntristez puțin. Pentru că știu că n-am timp atît cît aș vrea ca să stau de vorbă cu ei. *(rîde)* Unul dintre prietenii mei, un sîrb, se plîngea, nu de mult, de treaba asta, și-mi spunea: „Ce-mi place mie cel mai mult e să mă omor cu vorba!" Să vorbești o noapte-ntreagă, să vorbești, să vorbești... Noi nu mai știm, aproape că nu mai știm să mai facem așa ceva... *(Dialogul nostru e o excepție, probabil, pentru că, după ce s-a isprăvit banda, pe la 2 noaptea, am continuat să stăm de vorbă pînă-n zori, cînd am plecat la Chartres.)* Așa că mă-ntreb ce va deveni civilizația cînd lumea n-are să mai poată să-și vorbească, atunci cînd n-are să mai stea de vorbă decît prin mijlocirea unor semnale impersonale? Cînd n-au să mai existe decît mașini de vorbit ?...

— *...si de gîndit...*

— De gîndit ? Astea sper că n-au s-ajungă să mai fie făcute. Dar în fața televizorului, oamenii, fascinați, nu mai stau de vorbă. Și cîtă lume mai știe astăzi să recite poezii?

— *Pentru că ați vorbit... ați lăsat să se-nțeleagă că, pare-se, această splendidă, splendidă și clasică, aș spune, calitate a limbii franceze... nu, nu flecăreala... calitatea conversației, se pierde... Apropo de conversație deci, și de nenorocirea asta cu „incomunicabilitatea" — știți că v-am urmărit conferința despre Ionesco și Beckett — vă simțiți în stare să-mi „comunicați", în cîteva cuvinte, ceva despre ei?*

— Da. Și unul și altul au pornit de la dificultatea ființelor de-a comunica, de la îngroșarea asta a tăcerii între oameni. Și unul și altul ne-au arătat oameni care vorbesc, vorbesc, dar nu spun nimic. Eu cred că în comicul ăsta, mai bine zis, în deriziunea asta, se poate vedea revelarea nenorocirii fundamentale a condiției noastre. Grecii ne-au înfățișat în tragedii oameni pradă fatalității. Ionesco și Beckett ne înfățișează oameni pradă acestei fatalități fără Dumnezeu, care e timpul: abundența și tirania lucrurilor, abundența și tirania oamenilor și, pe urmă, limbajul chiar. Cum să ajung să fiu eu însumi într-un sistem care se organizează din ce în ce mai solid, cum să ajung să vorbesc despre mine însumi într-o societate în care atîta propagandă și-atîta publicitate vorbesc pentru a nu spune nimic? Și cum s-ajung să fiu eu însumi, cînd sunt solicitat, din toate părțile, să uit, să mă schimb, să mă adaptez modelor noi? Nu mai am timp să exist. Sunt omul care-și pierde numele, care-și pierde sufletul, care se scufundă, cel care devine „absent".

Cred că Ionesco și cu Beckett ne dezvăluie în modul tragic — mod care înseamnă a crea un scandal — ne dezvăluie această absență, care e riscul omului într-o societate, care totuși, sporește pentru el numărul satisfacțiilor și al posibilităților. Uite, așadar, ce va să zică pentru mine... uite ce-am numit eu „revenirea tragicului", adică revelarea unei noi fatalități.

(Mă simt obligat să explic aluzia interlocutorului meu. Este vorba de cea mai recentă carte a lui, Le retour du tragique, *eseu publicat, în 1967, la editura Seuil, în colecția „Condiția umană", carte a cărei esență este exprimată în răspunsul pe care-l întrerup. Eseul consemnează o aventură trăită, aventura intelectuală a conștiinței occidentale, dezvoltîndu-se sub semnul tragicului, într-o stranie dialectică a literaturii, a filosofiei și a politicii, urmărind sensul tragicului — născut din tragedie, ca să provoace gîndirea și acțiunea — urmărindu-l de la Sofocle la Beckett, în etapele Saint-Just, Hegel, Nietzsche, Malraux și societatea de consum. În această incursiune prin tragic, primul și ultimul cuvînt îl are teatrul).*

Dar, teatrul ăsta, al lui Ionesco și al lui Beckett — *continuă* — nu mai poate avea grandoarea, solemnitatea tragediilor antice. Nu ți-o poți imagina pe Antigona ducîndu-se să facă scandal la Comitetul de Planificare, sau pe Ajax cuprins de furie împotriva buldozerelor. Omul e astăzi prada propriilor invenții, a propriilor lucruri, cele fabricate de el însuși. Destinul, care, adesea, pare că-l zdrobește, este un destin pe care și l-a făurit el însuși. Uite ce mă interesează pe mine în piesele lui Ionesco și în cele ale lui Beckett. Vezi că nu sunt un critic literar propriu-zis și că-mi place mai întîi de toate... firește, îmi place și poezia, și muzica limbajului — dar ceea ce-mi place mult la autorii ăștia doi e reprezentarea, în sensul deplin al cuvîntului, reprezentarea unei condiții care este a noastră, dar pe care abia o băgăm în seamă. Se spune mereu: „E o prostie. Oameni ca ăștia nu există !" Ajunge să tragi cu urechea la ușa unui salon unde are loc un cocteil, ca să auzi exact replicile lui Ionesco.

— *Da. Am trăit și eu experiența asta. Dar... unde vedeți intervenția scriitorului, adică actul de creație care e un act deliberat, un act conștient, și care trebuie să fie — așa cred eu — nu o copie după natură, o copie a vieții reale, nu o transcriere a situațiilor nefiltrate din realitate, a lucrurilor și a relațiilor care se stabilesc între oameni, ci — și-o spun exact cum o gîndesc — un act de invenție. După mine, literatura, și arta în general, trebuie să redescopere, să reafirme, acest principiu fundamental: principiul invenției. Unde e fabula ? Și fabulosul?*

— Mai întîi am să vă răspund că realismul în artă e lucrul cel mai dificil, nu-i așa... Cînd se spune : „Asta-i adevărul. El ni l-a dezvăluit!", asta nu înseamnă că ai ascultat o înregistrare făcută pe stradă, că ai ascultat-o pentru comparație. Știi că cinematograful-adevăr *(ciné-vérité)* a eșuat. Și cred că și teatrul-adevăr n-are s-o ducă prea mult, teatrul-copie. Mi se pare că Ionesco a avut darul de-a ne restitui banalitatea — ăsta-i secretul artistului — cu ajutorul unui minimum de afabulație, cu ajutorul unei circumstanțe comice. Și banalitatea asta e cu atît mai evidentă în situații care sunt, în aparență numai, surprinzătoare și absurde: un profesor care-și omoară elevul, după ce i-a predat o lecție, e totuși o situație nu chiar obișnuită. Sau povestea rinocerilor. Nimeni n-a văzut niciodată oameni devenind rinoceri, și, totuși, nimic nu-i mai adevărat decît birocrații ăia cu frunți teșite, pe care ni-i înfățișează Ionesco. N-aș putea să-ți spun unde-i invenția, dar mi se pare că ea există, că sarcina artistului a fost imensă: ca să ajungă să ne restituie acest sentiment că am auzit lucrurile astea, că le-am și auzit... și, totuși, vezi, le-am auzit, dar fără să le fi dat atenție. La fel cum — Oscar Wilde spunea asta — „pictorii ne-au învățat să privim apu-

(Continuare în pag. 6)

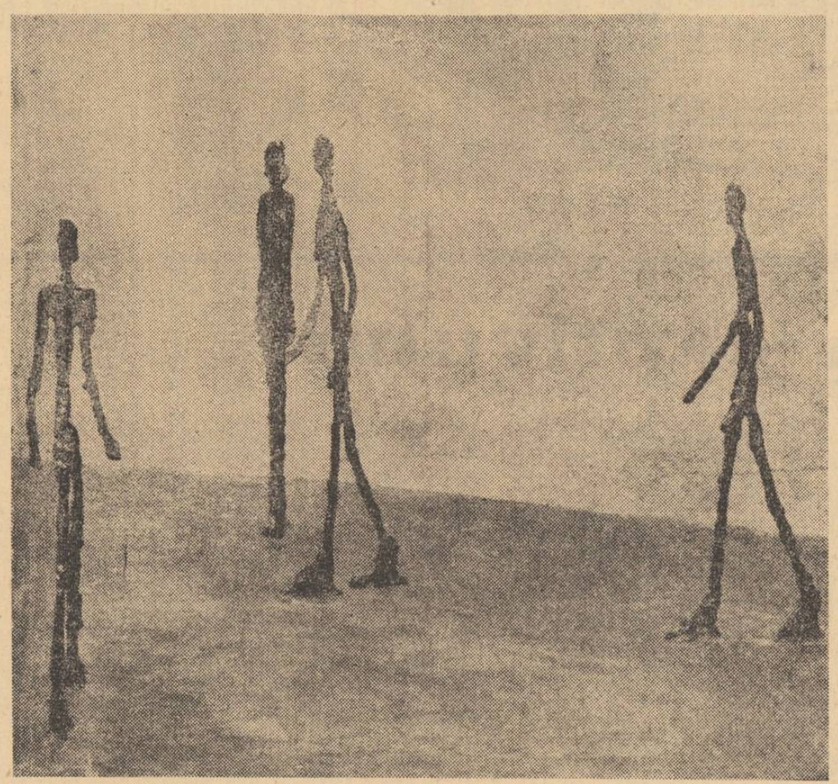

GIACOMETTI — „PIAȚA"

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Nichita Stănescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
52 (400)
Sîmbătă,
27 decembrie 1969
8 pagini — 1 leu

La sfîrșit de an

La capătul unui an de activitate, toți oamenii acestei țări își întîlnesc gîndurile și strădaniile în pragul sărbătoririi tinerei aniversări a Republicii. Contribuția fiecăruia tinde astfel să-și caute măsura in legătura de esență a propriei activități cu eforturile tuturor spre țelurile patriotice cele mai scumpe. E conștiința legăturii directe intre propriul destin și cel al țării.

Pentru scriitori, a căuta această trăsătură de unire și lumină dintre destine, este și trebuie să fie o problemă constantă a profesiei lor. Durabilitatea, perspectivele pot deveni mai limpezi din acest punct substanțial de unire, totodată semn al realismului, al demnității, al încrederii.

Pentru cei mai tineri dintre scriitori, pentru cei mai înzestrați dintre ei, problema scrisului apare încărcată de răspundere, include măsura de a ști să-și lege propriul destin de fundamentalele și tulburătoarele întrebări ale omului de azi, ale istoriei pe care o trăiește. În acest mod, ei pot fi mai puternici cu ei înșiși, fideli lor, visurilor și destinului scrisului lor, spiritului treaz de răspundere față de timpul pe care-l străbat și pe care vor să-l depășească. Arta se întîlnește cu etica, una din condițiile esențiale ale scrisului adevărat și ale operei de durabilitate. Drumul spre artă, așa cum respinge lipsa de talent și lipsa de muncă, respinge spiritul versatil, acomodant, pasiunea de a promova prin incident.

Am avut satisfacția, la capătul unui an de activitate al revistei noastre, să observăm la cei mai înzestrați autori tineri, sau foarte tineri, la o bună parte a celor care bat pragul debutului literar, semnele serioase ale aplecării consecvente spre o cultură sistematică, spre înțelegerea umanistă superioară a muncii de scriitor, „cei care vin" către literatură caută a ști că formarea unui scriitor ține de o complexă pregătire intelectuală, cetățenească. Actul de a deveni scriitor nu este actul formal de a intra în breaslă, ci de a-ți stima breasla și de a o onora cu prezența, prin actul fundamental de seriozitate a profesiei, marele gir e al muncii, al responsabilității, al respectului activ pentru cultură și valorile ei, semne sigure că aspirația spre noutate în literatură, are încă de la punctul de plecare o viabilă justificare. Și este lăudabil că acești tineri refuză zgomotul în jurul numelui lor, mijloacele extra-literare de a se face observați, „visul" pentru ei nu este o pretenție goală, o declarație neputincioasă, neacoperită de muncă literară serioasă și de scrieri substanțiale.

Cu aceste gînduri încrezătoare în talentele „celor care vin", ne vom îmbunătăți eforturile de a sprijini și mai departe drumul spre afirmare al autorilor tineri și foarte tineri, sporindu-ne exigențele, invitîndu-i pe colaboratorii noștri la o mai severă auto-exigență. La capătul unui an publicăm în numărul de față, sumarul revistei noastre — și se poate observa, credem, din acest sumar, efortul constant pe care l-am depus în munca de sprijinire și promovare a talentelor; — tabelele de nume oferă numeroase „nume proaspete", în poezie, în proză. Aceste nume pot părea prea multe, revista a căutat însă să fie mereu „deschisă", să asigure mereu posibilități autorilor — în ciuda spațiului limitat — de a se confrunta cu ei înșiși și cu alții în paginile revistei, de a face cunoștință cu judecata critică, de a simți că selecția primelor texte îi obligă la mai mult. Cunoscîndu-i acum (revista, în seria ei nouă, a fost atentă la această dificilă și lungă perioadă de cunoaștere, foarte utilă nu numai aspectului de laborator al revistei, ci mai ales gradului de eficiență în cuprinderea și cernerea talentelor) avînd acum mai limpezi semnele posibilităților acestor numeroși începători, revista noastră va pune accentul pe o și mai atentă selecție critică a textelor lor, va iniția sistematice discuții asupra lucrărilor lor (mai mult decît revista a inițiat) va urmări și sprijini **evoluția celor mai buni,** cu exigența și sistema cuvenită. Preocupată constant de cultivarea valorilor clasice, oferind spațiu problemelor de recvaluare a moștenirii literare, desfășurînd discuții asupra literaturii noastre din ultimii 25 de ani, despre romanul de azi, despre poezie și despre proza curentă, revista noastră, în activitatea ei din anul ce s-a scurs, a avut în vedere utilitatea acestor preocupări, inițiative, dezbateri, tocmai pentru autorii tineri, pentru cadrul debuturilor; publicarea încercărilor căutînd să fie mereu vecină cu probleme de interes major ale literaturii române, cu activitatea unor scriitori consacrați și unor scriitori încă numiți tineri, dar cu o experiență bogată, cu un interes activ pentru problemele literare și culturale ce ne stau în față. În munca pe care am depus-o, insatisfacțiile noastre nu sînt puține. La încheierea unui an, în pragul unui an nou, avem deci clare o seamă de probleme care se cer mai bine rezolvate și desfășurate, ne cunoaștem acum mai bine colaboratorii, tendințele scrisului lor, dorințele lor, nemulțumirile lor, nemulțumirile noastre — și revista va avea în primul rînd în vedere spiritul de înviorare, de dinamizare a activităților ei multiple în munca dificilă de selecție critică, de cernere a talentelor și de promovare eficace a scriitorilor adevărați.

LUCEAFĂRUL

NUMĂRUL VIITOR AL REVISTEI NOASTRE APARE MARȚI 30 DEC. A. C.

ÎN ACEST NUMĂR

Romanul și politica de Titus Popovici

Întoarcerea poetului de Ion Alexandru

Sumarul „Revistei „Luceafărul" 1969

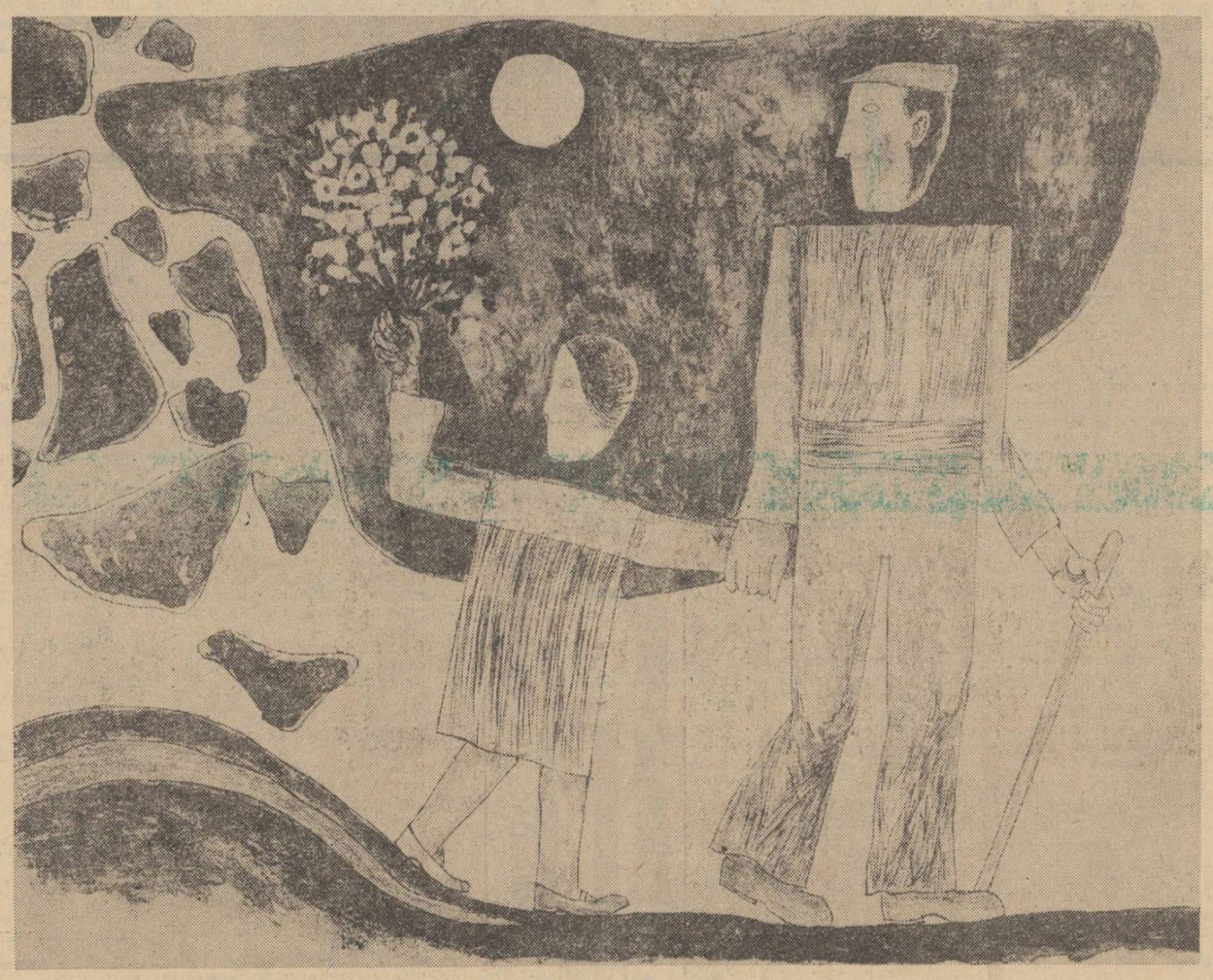

Litografie de VASILE CELMARE

Poetul și secolul său

Ciudată și plină de întorsături a fost soarta Turnului Eiffel de cînd a fost construit și pînă acum. Sortit să fie un număr de atracție la o expoziție universală și să ilustreze industria franceză a epocei, turnul a devenit în scurt timp un obiect de discordie și de certuri în lumea literară și artistică franceză. Ani de zile, el a fost rînd pe rînd sau în același timp hulit, lăudat, atacat cu vehemență și apărat cu pasiune de diversele coterii artistice și literare. Turnul Eiffel e monstruos, strigau unii. E frumos pentru că e modern și nou, spuneau alții. La inaugurarea lui, în 1889, scriitorii și artiștii epocei au protestat, spunînd că prezența lui în Paris este o rușine pentru armonia și frumusețea orașului.

Printre cei care protestau erau Paul Verlaine și J.-K. Huysmans. (Este ciudată dușmănia lui Verlaine, „poet blestemat", împotriva Turnului, Turnul și Verlaine aveau pe vremea aceea interese comune: amîndoi erau niște răsvrătiți și niște inovatori și amîndoi erau nesocotiți de o anumită critică îngustă.) Cariera estetică a Turnului a continuat, în ciuda tuturor atacurilor, tot mai strălucită. Cu prilejul unei anchete pe care a făcut-o, în 1929, Gaston Picard printre scriitorii și artiștii francezi, Turnul a fost lăudat și prețuit de toți cei care au fost întrebați. Nici un glas nu s-a ridicat împotriva lui. Mai mult, ancheta lui Picard cuprinde și următoarea întrebare: Turnul Eiffel trebuie oare dărîmat și înlocuit cu o construcție care să reprezinte mai bine spiritul secolului nostru? întrebare semnificativă. Turnul Eiffel ajuns să fie considerat ca o vechitură, ca un monument al unei epoci apuse, Turnul Eiffel demodat și expus dărîmării din pricină că nu mai reprezintă spiritul secolului — iată o surpriză și un eveniment neașteptat în existența colosului de la Champ-de-Mars.

Turnul Eiffel reprezintă realizarea sublimului modern, un sublim nou. De ce acest epitet de sublim s-ar aplica numai fenomenelor naturii? Nu numai fenomenele naturii pot fi frumoase și înfiorătoare în același timp (ceea ce, după Kant, ar fi esența sublimului). Un vulcan, o furtună nu sînt mai mărețe și mai înfiorătoare decît o mare uzină în activitate. Admiri frumusețea unui viaduct sau a unui pod sau a unui sgîrie-nori tot așa cum admiri priveliștea unui munte sau a unei cascade. Și admirația în fața Turnului Eiffel crește tocmai prin faptul că Turnul este o creațiune omenească și nu un fenomen al naturii. Intră cîteva elemente noi în această admirație: este mai întîi un orgoliu al speciei, manifestarea unui instinct de dominare a naturii care se realizează în tehnica modernă și o admirație pentru puterea de creație a omului, de care chiar un mizantrop nu se poate feri.

Adevărul este că tehnica, sub variatele și nenumăratele ei forme, stăpînește astăzi viața noastră pînă în cele mai mici amănunte. Omul veacului al douăzecilea aproape că nici nu mai poate concepe viața fără ajutorul mașinii. Mașina a ajuns să influențeze nu numai viața noastră materială ci și viața noastră sufletească.

Faptul acesta nu este primit cu seninătate de toată lumea. Și istoricii viitorului vor clasa poate pe oamenii de cultură ai vremii noastre în două tabere vrăjmașe între ele: tabăra mașinofobilor și aceea a mașinofililor, a adversarilor și a admiratorilor mașinei.

Mașina, spun adversarii ei, după ce a modificat viața noastră de toate zilele, transformîndu-ne obiceiurile și apucăturile, ajutîndu-ne să ne mișcăm și să lucrăm, să producem și să distrugem, să trăim — și de multe ori să murim — mai sigur și mai repede, iată acum că se amestecă și în viața noastră spirituală, în gîndurile, în sentimentele, în gusturile noastre.

Adversarii mașinismului se ridică mai ales împotriva acestei mașinizări a vieții noastre interioare. După ei, mașinizarea excesivă este nefirească: ea jertfește calitatea în folosul cantității, chibzuința și adîncirea în folosul vitezei și al perfecțiunii superficiale: prin ea progresul tehnic este prețuit în dauna culturii spirituale; însfîrșit, mașina zic ei, dezumanizează umanitatea.

Dacă argumentele, atunci cînd e vorba de întrebuințarea tehnicei la perfecționarea armelor de tot felul și la desăvîrșirea artei de a ucide sînt demne de luat în seamă, în ce privește celelalte atacuri ale mașinofobilor, ele cad în gol. Omenirea este de pe acum adaptată la mașinizare, așa încît o întoarcere la străzile de dinainte de abur și de electricitate este imposibilă și absurdă.

E curios de observat însă, cît de mic este încă locul pe care mașina îl ocupă în poezie. Limbajul poetic nu s-a adaptat aproape de loc mașinizării.

Și totuși mașina are și ea dreptul la același rang de subiect generator de poezie pe care îl au cerul albastru, amurgul, luna, piscurile cu zăpezi eterne, talazurile mării, vulturii, fulgerele, norii și toate celelalte obiecte, ființe și fenomene considerate drept poetice și pe care poeții le întrebuințează mereu de cîteva mii de ani. Ce caracatiță, ce mamut, ce balaur și ce hidră cu șapte capete, ce mitologic monstru și ce dihanie din apocalips ar putea atinge puterea, iuțeala, vraja cuceritoare, măreția simplă, încrederea triumfătoare, orgoliul impasibil și vlaga calmă a unei mari locomotive în clipa cînd pornește dintr-o gară? Idolii fabuloși, Baalii și Molohii din vechime sînt niște biete păpuși pe lîngă un dinam, un avion, o rotativă sau racheta Saturn.

Poetul biblic nu se sfia să compare nasul iubitei lui cu un turn, capul ei cu un munte, părul ei cu o turmă de capre. Ce îndrăzneț era acel poet acum trei mii de ani! Poetul vremii noastre nu îndrăznește să-și compare dragostea cu o turbină și gîtul iubitei cu un coș de fabrică. Iar cînd face asta, o face fără convingere, cu o ironie bleagă, ca un giumbușlic ciudat.

Frumusețea mașinii există și nu are nevoie decît de talente puternice, convinse și sincere care s-o cînte în nenumăratele ei forme și manifestări. Recunoașterea și cultivarea acestei frumuseți — descoperită și descrisă în chip abundent încă demult de mari vizionari ca Zola și Verhaeren, rămași deocamdată fără urmași de valoare — va aduce desigur, o împrospătare a limbajului poetic și poate chiar — de ce nu? — stabilirea de noi atitudini poetice.

Nu există în poezie teme triviale, ci numai simțiri triviale.

Al. PHILIPPIDE

avant-premieră editorială

N. IORGA

„Studii literare" (vol. 1-2)

Reunește o suită de medalioane și studii asupra scriitorilor români și străini, valori culturale de largă circulație, nume clasice ale literaturii, care figurează în programele de învățământ. Colecția Lyceum.

●

ION MINULESCU

„Versuri"

Culegere de versuri în colecția „Cele mai frumoase poezii"

●

NEGOIȚĂ IRIMIE

„Patima ciocîrliei"

Versuri. Editura Tineretului.

SCRIITORII CARE AU CARȚI IN CURS DE APARIȚIE SÎNT INVITAȚI SĂ ANUNȚE LA SECRETARIATUL REVISTEI NOASTRE TITLURILE RESPECTIVE, INSOȚITE DE UN PORTRET FOTO, PENTRU A FI ANUNȚATE LA RUBRICA AVANTPREMIERĂ EDITORIALĂ.

CRONICA LITERARĂ

ana blandiana

A TREIA TAINĂ

Poezia Anei Blandiana vorbește acum despre dezamăgire și oboseală cu un murmur elegiac egal și potolit. Există la capătul luptei gîndirii cu lumea un moment de liniște, care este răsplata pierderii totale, o răsplată atît de grea, încît prin ea dezastrul se poate arăta a fi fost binefacere. Ana Blandiana pare a se afla în acest punct încă indefinibil, în care totul este și nu este : sfîrșitul poate fi un început, eșecul-victorie, disperarea-senină împlinire ; poate ai murit, poate de abia te-ai născut. Numai trecînd, clipa își va arăta natura, doar tardiv se va putea înțelege dacă ea a fost plină de viață suspendată în virtualitate, sau clipă sterilă, posterioară unui sfîrșit fără ambiguitate.

„A treia taină" este un ansamblu de mesaje. Poeziile sînt consecința unei experiențe spirituale față de care ele se află parcă tîrziu și departe, astfel că undele emoției ajung aici îmblînzite spre stingere, dar cu sensul limpezit. Între trăire și expresie s-a deschis nepotrivirea și atunci rostul cuvîntului este de a genera povestea încordărilor mute și de a o răspîndi, ca și cum în ființa poetei s-ar fi separat eroul si rapsodul.

Mesajele din „A treia taină" duc vestea unei existențe care se consumă chinuit, pentru că firescul i-a fost refuzat, ascuns sub promisiunile gîndirii, iar gîndurile și-au descoperit treptat irealitatea. Poeziile arată că Ana Blandiana a experimentat acea postură paradigmatică în care insul cugetător constată inadecvarea dintre lume și idee, și se crede ajuns la capăt, eșuat în fața alternativei dintre mister și ficțiune, neputînd și neîngăduindu-și să opteze. Răul și binele, pe care poeta încearcă zadarnic să le identifice în lume, sînt de fapt ideea însăși, care la încorporare se obscurizează, devine de nerecunoscut : „Caut începutul răului / Cum căutam în copilărie marginile ploii / Alergam din toate puterile să găsesc / Locul în care / Să mă așez pe pămînt să contemplu / De-o parte ploaia, de-o parte neploaia / .... Degeaba-am crescut. / Din toate puterile / Alerg și acum să găsesc locul unde / Să mă așez pe pămînt să contemplu / Linia care desparte răul de bine. / Dar întotdeauna răul începe-nainte / De-a-l descoperi hotarul / Și reîncepe-nainte / De a ști pînă unde e binele". *(Hotarul)*. Făptura cugetătoare ar fi vrut să găsească lucrurile aidoma ideilor-tipare, dar lucrurile nu sînt umbre, ele au o viață liberă, neînțeleasă și puternică, pe care Ana Blandiana o resimte drept crudă și rea : „Nu pot împiedica ziua să aibă douăzecișipatru de ore. / Pot doar spune : / Iartă-mă pentru durata zilei ; / Nu pot împiedica zborul fluturilor din viermi, / Pot doar să te rog să mă ierți pentru viermi, pentru fluturi ; / Iartă-mă că florile se fac fructe, și fructele simburi, / Și simburii pomi ; / Iartă-mă că izvoarele se fac fluvii, / Și fluviile mări, și mările oceane ; / Iartă-mă că iubirile se fac nounăscuți / Și nou-născuții singurătăți, și singurătățile iubiri..." *(Umilință)*. Lumea pretinde ispășire, vinovată de a fi liberă, nesupusă ideii, străină într-atît de reflexie, încît insul gînditor se află în situația tragică a înconjuratului de oglinzi. Gîndind te multiplici și te substitui lucrurilor, devii centrul unei lumi fictive care-ți opune la infinit propriul chip : „Totul este eu însămi. / Dați-mi o frunză care să nu-mi semene, / Ajutați-mă să găsesc un animal / Care să nu geamă cu glasul meu. / Pe unde calc pămîntul se despică / Și morții care poartă chipul meu / Îi văd îmbrățișați și procreînd alți morți". *(Legături)*.

Ana Blandiana arată a nu fi putut încă depăși momentul în care se revelă obscuritatea lumii și calvarul existenței, moment de la care de fapt legitimitatea poeziei de abia începe. Poezia devine mod de a fi de abia la eșecul gîndirii, cînd cuvîntul se substituie logosului și rămîne unica realitate. Atunci poezia se arată a fi supremă și singura „meditație", pentru că doar ea organizează cuvintele, dincolo de care apropierea lumii nu este posibilă nici ca iluzie. Abandonîndu-se ficțiunii, poetul construiește din vocabule figuri care pot fi solitare, cu nimic asemenea, deci cumva sterpe, dar care aprind la infinit frumusețea. (Și apoi de ce să ne îndoim de „adevărul" tuturor cuvintelor și al figurilor posibile, din ele compuse, cînd ele ne sînt date ca sîngele și respirația, de „justețea" cărora niciodată nu ne-am întrebat ?). Iar lumea „absurdă" este domeniul misterului, care prin faptul că ni se refuză nu este neapărat feroce și malefic. De abia cînd devine străină, intangibilă, lumea se îndumnezeiește, pentru că doar așa impune adorația-înspăimîntată sau plină de nădejde. Miracolele nu pot apărea în interiorul cognoscibilului, ori poezia este tocmai aventură în neînțelesul care hrănește minunea.

Ana Blandiana are într-o poezie intuiția acestui mod de a fi în lume — fericit fără motiv și năuc de așteptări, ca după un somn adînc și bun în care nestiute efluvii au odihnit făptura ca un har : „...Să fie o dimineață copilăroasă și moale / Prin care, trecînd, lumina să scoată / Foșnet de frunză uscată ; / Să miroasă-n odaie / A creioane ascuțite prelung / Și-a hîrtie neîncepută ; / Din gînduri, din dragoste, / Sau numai din somn trezindu-mă, / Bucuroasă, buimacă, / Să trag pe mine o haină, / Să ies năucită în strada / Cu picioarele goale-n pantofi / Și să întreb fericită : / Știți cumva în ce an sîntem ?" *(Dorința)*. Este prin excelență modul poetului de a fi, poate modul în care se realizează desăvîrșirea umană, aceea care implică risc și despuiere.

De aceea spuneam că Ana Blandiana se află acum într-un punct indefinibil, în care sfîrșitul poate fi început și eșecul împlinire, pentru că de abia acum, la consumarea tensiunii între idealitate și lume, din care poeta făcuse întotdeauna substanța versurilor, poezia își află justificarea teoretică și dispoziția prin excelență creatoare. Acum devine posibilă și abolirea acelei distanțe care depărtează în ființa poetului rapsodul de erou. Poeziile din „A treia taină" suferă de această ruptură ca de o infirmitate care împiedică convulsiile interioare să ajungă la suprafață altfel decît tardiv și în forme reproduse, care relateează doar crisparea. (Frapantă este în poeziile Anei Blandiana comunicabilitatea desăvîrșită. Nicăieri nu întîlnești zone obscure, care să impună printr-o inducție misterioasă sensuri imprecise, ambigue). Uneori metafora, deși lipsită de ingenuitate, are o anume frumusețe, consecință posibilă a acurateții, o anume capacitate de a emoționa, prin faptul că sugerează tristețea silitoare a momentelor care urmează trăirii, în care trăirea devine obiectul unui cult gentil — ca în *Pietà*, de pildă. Alteori însă, poezia oferă un comentariu înstrăinat de matricea emoțională, dubletul figurat al unei propoziții raționale. („Ce mult, ce mult timp / Îi trebuie lui Dumnezeu / Pentru a recunoaște / Că Satana există / Un simplu semn din cap / Și lupta ar fi cîștigată. / Trebuie numai să spună / Că el l-a creat, / Să mărturisească / Hotărîtorul balans / În care / Prin greutatea Satanei / El locuiește mereu / La capătul înălțat în aer / Al scîndurii". — *Alternativă*).

Propunîndu-și să fie mesaj al ființei gînditoare, poezia nu poate aspira decît la acea frumusețe care nu-i stînjenește funcția de intermediere, care nu-i lezează deci elocvența. Ori aceasta reprezintă doar o fracțiune din splendoarea fără limite în care se mișcă cealaltă poezie, care nu transmite gînduri, ci se substituie gîndirii. Este foarte ușor de observat la Ana Blandiana lipsa de seducție verbală : oricare din poeziile din „A treia taină" ilustrează o evitare a voluptății de a rosti cuvinte. Este limpede că nu este vorba aci despre incapacitate ci despre un program, care postulează asceza verbului ca premiză a elevației versului. Uneori se ajunge prin renunțare și constrîngere la o frumusețe a limpezimii și măsurii ca în *Requiem* de pildă. („Neînțeles, cum numai lucrurile copilăriei pot fi, / Definitiv întinerit prin plecare. / Cîte secunde în viața mea m-am gîndit / La bărbatul cu numele Gheorghe, / Copilul cu numele tată ? / ...Nu bateți din aripi, voi cete îngerești, / Nu rostiți adevăruri sub pleoapele lui. / Fiți cuminți, îngeri mici, lăsați-l să doarmă. / Fiți buni, îngeri mari, lăsați-l să creadă. / Nu-i spuneți nimic, nu-l tulburați / Pe naivul meu tată, / Pe tragicul Gheorghe."). Dar dacă, așa cum Ana Blandiana a spus-o, lumea este străină de idee și făptura gînditoare este amenințată să devină cu nevoia ei de lumină doar o îndurerată și vinovată sursă de umbre *(Totul simplu)*, de ce să nu facem din neputință putere și, de vreme ce și îngerii obosesc *(Cădere)*, să reîncepem altfel, liberi, uitînd de cădere și eroare ? Ana Blandiana are și a expus toate motivele de a încerca o poezie a voluptății verbale. Dacă trăirile ei fundamentale se leagă de criza cuvintelor ca purtătoare de idee, un nou început ar trimete printre cuvintele-lucruri, care pot fi alese și aranjate cu încîntare beată de estet, pentru care doar darul divin al frumuseții contează. Ana Blandiana are în acest moment *motivele* unei prefaceri al cărei sens să fie adîncirea în poezia aventuroasă și curată, născută din deznădejdea gîndirii. Dar bineînțeles că motivele nu sînt suficiente pentru a declanșa un nou început, că este nevoie de dorința de supraviețuire și de forță.

Ilina GRIGOROVICI

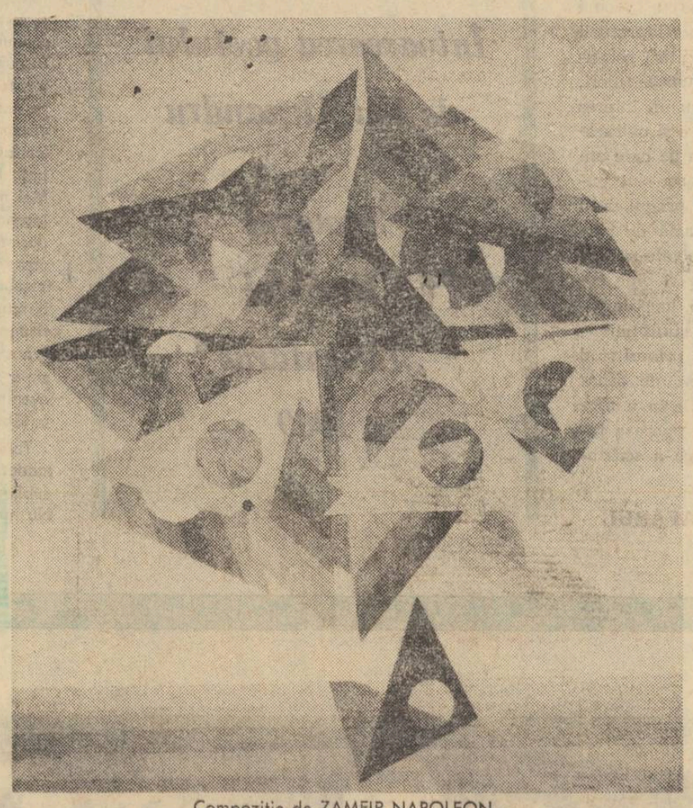

Compoziție de ZAMFIR NAPOLEON

POȘTA PR REDACȚIEI

PROZA
POEZIE

Autorul schiței Capătul, *una dintre cele mai frumoase bucăți pe care le-am primit de cînd susțin în acest colț un dialog cu aspiranții la glorie literară, este rugat, în cazul cînd locuiește în București, să treacă pe la redacție sau, dacă locuiește în provincie, să trimită o copie a lucrării, iscălită cît se poate de citeț. Propunerea din biletul care însoțește schița, cade. De altfel nu se știe dacă aș fi fost în stare să duc la bun sfîrșit o treabă ca aceea la care mă inviți. Prietenii mei din redacție declară în cor că nu.*

A. POP : Preferam ca în locul cornetului cu scuze pe care mi l-ai trimis să primesc de la dumneata o lucrare bună de publicat. Răscruce, *îmi dovedește că te afli încă pe un drum fumegos și încîlcit. Lucrezi iritat (aici cred că am și eu o vină !), organizează-ți în mod serios materialul și leagă-te cu frînghii de scaun. Dar nu de un scaun din barurile de zi unde se vorbește o românească plină de cucuie.*

EUGENIU D'ARGENTA : Poeziile, pe mine personal, nu m-au ridicat în picioare. Trimite-i cîteva și lui Cezar Baltag, dar sub alt pseudonim. Asta ca să nu crezi că „te lucrez" eu pe sub ușă.

C.M. : Ne spui : „Dacă nu sînt bune (poeziile), tăceți". Îți răspund că toată ziua de azi voi fi mut.

MARIN ST. GHEORGHE Buzău din Gherla — Cluj : Primit testamentul în versuri adresat tuturor elevilor, școlilor și părinților și, spre învățătură, citez :

„Elevi, voi trebuie să creșteți ca stejarii, nucii, portocalii și ca brazii / Bînd zilnic apă din izvoare, avînd în față-vă părinții, viitorul, în dreapta și în stînga, omul, camarazii / ... Învățați din anii tineri, de la părinți, dascăli, ceferiști, cosmonauți cum se folosește timpul / Nu primiți, stupefiante, nicotină ce fac viețile coșmare în tot anotimpul"... Apoi : „Părinți, Nu discutăm ca miniștri, ca și comandanți de fronturi, detectivi sau șefi de ginți / Noi vorbim ca-ntre părinți / ... Mame bune, tați și frați / Nu vă faceți de minune dîndu-le filme picante în săli și televiziune / Privind televiziunea, eu prefer zilnic anunțuri, care-s reale făclii / Filmul nu-i pentru copii / Eu așa cred că e bine, să nu ne răzvrătim nervii pe bătrîni și pe copii / Primilor le datorăm viața, iar secunzii, nu uităm că ei sînt vii / Îndrumați corespondența la copii chiar cînd sînt mari / Pentru-a ne convinge-n fapte că sînt oameni nu bondari / Lăsați critica să-nvie la școlari de cînd sînt mici / Ea asigură progresul și-n viață și-n servici / De vom vrea ca fiica, fiul să gîndească și să-nvețe a fi tandru / Florile să le-ndrăgească, fața verde a naturii, inclusiv bradu și leandru"... Școala : „Este far cu mii de faze și miliarde de raze / Dar miraculosul far, are și el calendar / Profesori, este cazul ca-n servici, acasă, ori unde-am fi / Să turnăm beton armat / cu aur și diamant". În încheierea zguduitorului testament, corespondentul nostru scrie (de data aceasta în proză) : „Cred că ar trebui asigurate bazele materiale pentru creații ca : mașini de scris, dactilografe etc. deoarece atunci cînd o idee este scrisă la mașină este cu mult mai bine receptată de organele cu răspundere. Aceasta, atît la orașe cît și la sate"... Da, e just.

Fănuș NEAGU

MIMI MORĂREȚ — Predeal. *Vă plac șlagărele ? „Ne-am ales pe cer o stea / Dragostea mea / În nopți tîrzii / Ea te așteaptă ca să vii".* Parcă am mai auzit undeva nestemata asta gramaticală cu „te așteaptă ca să vii". Finalul mi-a smuls o lacrimă curată : *„Ai revino să-mi redai liniștea / Vino, vino jear neaprins și totuși nestins / Stea divină, ai vino, vino".* Cînd îmi trimeteți și notele ? Simt o teribilă dorință să cînt aceste versuri de neuitat.

INA LAB — Arad. *Adieri de talent, înecate de o teribilă zăpușeală sentimentală. Se detașează* Oglinda ta. Necromanție *și rînduri disparate precum* „Dacă există flori carnivore nu știu de ce n-ar fi și flori care să se hrănească cu flori". *Chiar așa, zău, de ce n-ar fi ? Mai trimiteți.*

D. D. GANDY — Buftea. *Aceeași obsesie a rapacității vegetale :* „Pînă la urmă / vom fi devorați de flori / și smulși de adîncuri / cine știe umbra cărui copac vom fi". *Motivul florii devoratoare are toate șansele să devină într-o bună zi la fel de simpatic, ca vechiul „Nu mai rupeți flori copii". Și dumneavoastră mai trimiteți.*

R. C. B. — Timișoara. *Vizibile, foarte vizibile influențe neasimilate, frizînd pastișa sau chiar parodia :* „Am poate anii ultimului fenix / ce-a ars / înainte de-a-mplini / cele cinci veacuri / sînt ostenit și e atîta liniște / încît aud / rîsul îngerilor decolorați / de pe tăbliile patului". *Reveniți.*

ION N. PAVELESCU — Brașov. *Versuri sentimental-ironice, în ton minor, nu lipsite însă de oarecare farmec banal :* „Oh, zăpadă a copilăriei / te-ai topit ca zahărul / într-o ceașcă de ceai"

M. BUNESCU — Gura Humorului. Sinceritate *se detașează net de celelalte :* „Gura peste gură / sărut sculptat în masă a tăcerii / ureche la ureche / vid fără țipăt / ochi alb / ca laptele stors / din sîni fără iubire / și corbul care strigă / ești orb, ești surd, ești mut, / fiindcă nu-ți minți / ochiul, auzul, gura, / ochi lîngă ochi / auz lîngă auz / gură peste gură". *Mai trimiteți.*

ONU DOBROMIR — C. Lung-Argeș. *D-voastră înșivă ați pronunțat cuvîntul :* vetust. *Mă mărginesc și eu la acest duios calificativ, dar... permiteți-mi să citez o strofă :* „Tu ești ca o floare pururi admirată / Fragedă silfidă, veșnic adulată / Un mănunchi de grații, un mărgăritar / Să-mi acorzi un zîmbet ți-aș părea tilhar". *Sînteți foarte cavaler.*

Cezar BALTAG

avant-premieră editorială

ZAHARIA STANCU

„Pagini alese" (vol. 1-2)

„Poeme simple", „Însemnările și amintirile unui ziarist", „Secolul omului de jos", fragmente din „Desculț", „Dulăii", „Rădăcinile sînt amare", „Jocul cu moartea", „Pădurea nebună", „Șatra", „Ce mult te-am iubit". Prefață de Adriana Mitescu. Colecția Lyceum.

●

RADU IUDORAN

„Oglinda retrovizoare"

Însemnări de călătorie. Editura M. Eminescu.

●

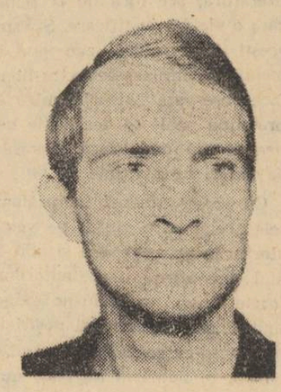

DUMITRU STANCU

„Mâștile Christei"

Versuri. E.P.L.

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE RESTITUIE. RUGĂM COLABORATORII SĂ NE TRIMITĂ LUCRĂRILE DACTILOGRAFIATE.

FESTIVALUL NAȚIONAL DE TEATRU

Premiile

Nu e puțin lucru pentru un festival de dramaturgie — ca printr-o formulă, două, elegant și înțelept alese — să evite marea alegere. De fapt, premiul pentru cel mai bun spectacol cu o piesă originală, contemporană, acordat „Îngerilor triști" de la Tîrgu-Mureș poate fi și un semn de politețe în treacăt și prea delicat adresat piesei. Și chiar marele premiu pentru „spectacolul total" al Chiriților, în re-make-ul *semnat de T. Mușatescu, reimpune un text clasic, bine afirmat de vreo o sută de ani încoace. (Doar premiul acordat regizorului și interpretului principal al* Absenței *nu ne mai poate traduce același delicat și discret semn de politețe față de text).*

A alege un spectacol meritoriu, dar nu strălucit, cu gîrul intimidant al primei scene a țării, a flexiona apoi ușor, dar nu exagerat în fața piesei originale de ultimă oră, iată cum se arată așadar la acest festival, fericita alegere.

E drept, în continuarea listei se operează corect, și-am zice, firesc. Premiile de „onoare" consfințesc prestigiul recunoscut al unor maeștri — Radu Beligan, Moni Ghelerter, I. Răchițeanu-Sirianu, Marcela Rusu...

Debuturile sau „aproape debuturile" sînt salutate prin premiile unor tineri sa Magda Bordeianu, Sorin Haber, Radu Boruzescu, Anca Neculce Maximilian, Ion Fiscuteanu, Tudor Gheorghe (care poate la viitorul festival va ajunge să recite la fel de bine precum cîntă..)

Insemnările noastre riscă să reproducă astfel, prin abuz de enumerare, o nouă listă ușor adnotată a premiilor. Dar însăși bogăția evenimentelor teatrale din aceste zile ne obligă la această manieră de statistică comentată.

De pildă, premiile concursului Amfora, *opinia autorizată a publicului găzduită de* Săptămîna culturală, *ne reamintește că am mai aplaudat în anul ce se încheie și* Iona *și* Iertarea *și* Victimele datoriei *și* Meșterul Manole *sau* Ucigaș fără simbrie.

Eclectică, dar sigură în alegere, ca orice mandatară a „hidrei cu 300 de capete", Amfora *ne anunță că preferă și smirna dar și oțetul. Și premiază atunci,* ex acquo, *poezia prin* Iona *și satira acidă prin* Travesti.

Prin premiile sale revista Teatrul *ne aduce, dacă nu vocea zeilor, cel puțin pe cea a specialiștilor. Și diagnosticul, e, de astă dată, mai concis dar mai precis : D. R. Popescu, Crin Teodorescu, Radu Penciulescu, George Constantin, Emil Botta, Leopoldina Bălănuță și Silvia Ghelan.*

Mirela NEDELCU

PREMIILE REVISTEI „TEATRUL"

În ziua de 22 decembrie s-a întrunit juriul format din : Margareta Bărbuță, Radu Beligan, Matei Călinescu, Mihnea Gheorghiu, George Ivașcu, Virgil Teodorescu și Radu Popescu — președinte, și a decernat, prin vot secret Premiile revistei „Teatrul" pe anul 1969, următorilor :

Premiul de dramaturgie : D. R. Popescu pentru piesa „Acești îngeri triști".

Premiul pentru interpretare feminină : Leopoldina Bălănuță, Silvia Ghelan.

Premiul pentru interpretare masculină : Emil Botta, George Constantin.

Premiul de regie : Radu Penciulescu, Crin Teodorescu.

Romanul și politica

Printr-o fortuită asociație de idei mi-am amintit de răspunsul aparent paradoxal al lui Gide — Hélas Hugo ! — la o anchetă în care atît de particularul autor al Amoralistului era întrebat cine rămîne, după părerea lui, cel mai mare poet francez.

(**Mare**, desigur nu în sensul ierarhic, o cultură serioasă, stratificată, trecută de fazele adolescentine ale autoîncîntării fiind scutită de mentalitatea de premiant, poate tocmai pentrucă dealungul secolelor a avut atîția „premiați", sau de piramida valorică de tip militar, cea mai exactă de altfel, în care gradele sînt grade, evidente, purtate cu naturalețe și fără complexe pe umăr sau la gulerul uniformei : ci **mare** în sensul de complet, de proteic, de disponibil filozofic și estetic, de capacitatea unui creator **de-a voi să fie** receptacolul refractant al tendințelor vizibile și mai puțin vizibile ale epocii).

Nesolicitat decît de unele întrebări personale, mutînd chestiunea în domeniul romanului, aș încerca o pastișă făță, răspunzînd — Hélas Balzac !.

Dezarmînd prin masivitate și prin sublimă aplicație monomană lectorul nervos al timpurilor noastre nervoase, sistemul defensiv al individului care se închide în sine și caută să se inventeze pe sine, probabil din incapacitate sau din spaima de-a nu putea răspunde plenar și personal solicitărilor multiple și contradictorii care-i asaltează unitatea, opera burduhănosului dandy legitimist se descoperă îndrăznețului care încearcă s-o descopere, de-o surprinzătoare modernitate.

Celebrele „descrieri" care au torturat atîtea generații școlărești și universitare, distilează o plictiseală pe care o intuiesc programatică cu nimic mai prejos sau mai desuetă, estetic vorbind, de trouvaille-urile noului roman în care realismul este împins la ultima lui limită, dincolo de care surîde selenar spectrul aseptic al sterilității. Datele exterioare ale universului se proiectează asupra elementelor care alcătuiesc fauna balzaciană, dar nu odată sînt și o proecție a ei și nu odată numai prejudecata — față întunecată a gloriei — ne oprește să-i recunoaștem noutatea surprinzătoare. Dar dincolo de asta și dincolo de naivitatea prezumțios demiurgică (poate latura cea mai fermecătoare a balzacianismului și mai eroică) mi se pare că modernitatea acestei opere e dată de capacitatea niciodată dezmințită de-a creea un univers propriu, **cu legile lui,** mai puțin o „concurență a stării civile", cum s-a spus de atîtea ori, ci o nouă stare civilă, o realitate închisă și în același timp o epopee a devenirii umane. Burghează desigur, deși se voia aristocratică, fără perspective profetice, cum îi reproșau într-o perioadă nu tocmai îndepărtată unii „exegezi" ad-hoc, supărați că autorul n-a putut si **n-a vrut** (sic !) să vadă noul care... etc. etc. (deși, cum s-ar putea demonstra domnul de Balzac a intuit și așa ceva, dar cu mijloacele artei sale. În orice caz o lume în care posesiunea devine sursă și obiect al puterii, fericirii, nefericirii, din ghiara rece a căreia nu poate scăpa nici clipa morții, a marii singurătăți.

Fără a avea naivitatea idilică de-a crede că relația banposesiune-putere a încetat să joace în epoca noastră rolul ei „demonic", chiar în țări în care posesiunea materială nu mai conferă avantagiile primordiale în societate, cred că asistăm la o mutație profundă, determinată în mod esențial de existența revoluțiilor sociale, victorioase sau înfrînte, științifice sau anarhice, și că aria principală în care marile pasiuni omenești, acelea care depășesc destinul curent al individului, se manifestă într-o plinătate uneori înălțătoare, exemplară, eroică, alteori terifiantă, este alta.

Și pentrucă sîntem în anul bicentenarului napoleonian (și cum corsicanul n-a fost numai un strateg de geniu, un dictator dintre cei mai desăvîrșiți și un fascinant aventurier ci și un vizionar realist, cu intuiții fulgerătoare și percutante) aserțiunea lui iritată „Nu-mi vorbiți de destin. Politica e destinul modern", mi se pare foarte aproape de adevăr, în orice caz de esența lui.

Politica — aceea pe care oamenii o fac conștient, care devine o profesiune rentabilă, care-și naște și selectează tehnicienii și martirii, eroii și sfinții, în funcție de care se reciclează noțiunile de bine și de rău, se creează o știință dar și o hagiografie ; politica folosită ca un instrument al devenirii, al perfecționării sociale — dar și politica pe care oamenii o suportă în atîtea părți ale lumii, ca pe o fatalitate neînțeleasă și amenințătoare, își pune tot mai mult amprenta pe relațiile dintre indivizi, pe sentimente, devine un catalizator al pasiunilor, al speranțelor și dezamăgirilor.

În același timp este la o primă vedere destul de ciudat că în afară de cîteva excepții temerare și uneori strălucite (Malraux) dar fără o operă de amploare, densitatea, inextricabilitatea relațiilor ca aceea balzaciană, romanul contemporan nu se apropie decît tangențial și timid de această nouă formă pe care o îmbracă destinul.

Dacă admitem ideea că o operă de artă răspunde pînă la urmă într-un fel necesităților de cunoaștere a celor cărora li se adresează, nu cred că e nevoie de demonstrat că dorința oamenilor de-a cunoaște propria lor istorie și altfel decît prin ocularul experienței lor individuale este imensă. Reconstituirea complexă a unei istorii recente în care cei care i-au supraviețuit încearcă să se regăsească cu sentimentul de aspră fraternitate care se ivește în urma cataclismelor, explică apariția milioanelor de tomuri de memorii, de sinteze și analize, sau de simple dezvăluiri de secrete de culise și a succesului lor, care concurează ficțiunea pură, de atîtea ori săracă, neputincioasă, limitată și autarhică.

În această competiție, sau cel puțin în faza ei actuală mi se pare că romanul modern nu și-a găsit nici suflul și nici forma. Desigur nu poate fi vorba de acel mod simplist de-a aborda literar moderna înfățișare a destinului, așa cum s-a crezut într-o vreme că e posibil și că facila ilustrare cu personagii manicheiste a unor date unanim cunoscute și unanim acceptate, cel puțin pentru o etapă, ar fi suficiente pentru a conferi romanului noutatea spre care aspiră. (Cu atît mai mult cu cît s-a văzut mai apoi că unele date unanim cunoscute și unanim acceptate ca atare s-au transformat în mod explosiv și tot **politic !** în date unanim necunoscute și unanim neacceptate.)

Poate asistăm la unul dintre cele mai stupefiante paradoxuri ale unui secol nu lipsit de ele : în jurul faptelor încăpățînate se desfășoară o complexă polemică și în care istoria se rescrie cu o rapiditate deconcertantă, iar bătălia pentru stabilirea dacă un eveniment **a avut loc sau nu** e tot atît dacă nu mai aprinsă decît lupta în jurul semnificației

Titus POPOVICI

(Continuare în pag. 6)

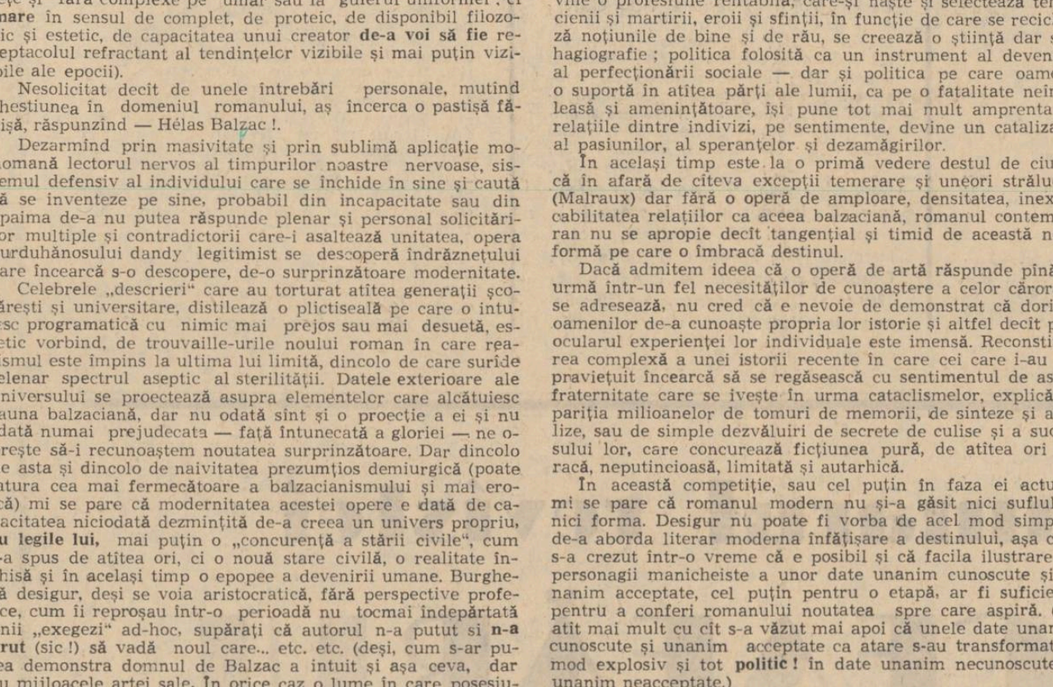

Litografie de VASILE CELMARE

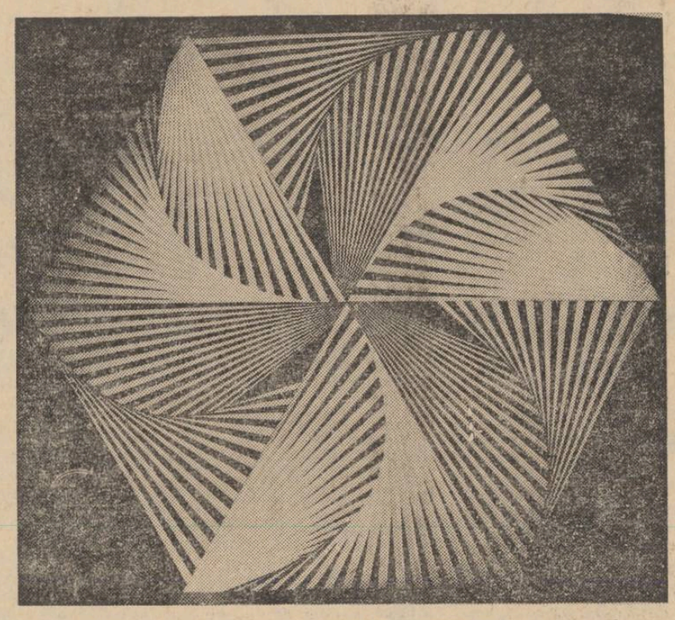

Compoziție de ZAMFIR NAPOLEON

Amintirea lui

NICOLAE LABIȘ

Pe Nicolae Labiș l-am cunoscut într-o conjunctură quasi-profesională : i-am cerut o fișă biografică pentru un „mic tratat" de istorie a poeziei și mi-a promis cu candoare „materialul". Dar a doua zi, la întîlnire, mi-a înmînat la întîmplare manuscrisul unui poem cu titlul Contemplație. *Am crezut la început că e o greșeală, dar poetul mi-a precizat că e singura fișă biografică pe care mi-o poate da. Și-n înserarea de toamnă, lîngă chihlimbarul unor pahare de Cotnari, Labiș mi-a citit vreo zece „fișe biografice" dintr-un carnet plin de însemnări cu creionul.*

Ca viziune poetică, în înțelesul elementar al stării de poezie, versurile nu sînt altceva decît „fișe personale". Poate mai mult decît pentru alții fiecare poem, cu biografia lui, cu toată laboratia lui temperamentală, grefată pe imagini de care nu te poți scăpa ușor, la Nicolae Labiș poemul era o comunicare cu viața, cu oamenii, la modul unei sinceități absolute.

L-am cunoscut tîrziu, după ce publicase multe versuri ; în seara aceea avea în mînă un volum în miniatură (din punct de vedere al formatului) pe care mi l-a oferit însoțit de un badinaj din rechizita boemilor. Și totuși Labiș nu debutase atunci. Un embrionar debut al poetului mi-a fost comunicat de prof. Simion Vărzaru care fiind membru al unei comisii republicane, la un concurs literar, a descoperit o lucrare — cea mai bună pe țară — semnată de „elevul Labiș Nicolae din Fălticeni". Impresiona în lucrare un dialog mental cu Maiakovski. Era prin 1949.

Pentru a dovedi că Labiș concepea poezia ca pe o comunicare vibrantă, la temperatura stării lirice pe care o consuma, voi dezvălui biografia poemei „Contemplație" cu care am luat contact din sursa cea mai autentică : autorul ei. Se pare că poezia îi plăcea mai mult decît altele, era și mai proaspătă ca geneză. Poetul o scrisese ca un dicteu direct al euforiei lirice chiar în ziua vizitei la Cotnari. Imaginile toamnei l-au obsedat ca niște muzici de care nu putea scăpa, alambicate prin arhitectura difuză a podgoriei, complicate cu euritmia mecanică a roților trenului. Dar, își exprima uimirea poetul, toate obsesiile se luminaseră, actul grafic eliminase cețurile temperamentale ale genezei și poezia părea acum gravată pe o foaie de cristal. Labiș nu scria poeme de cabinet, cu programări lucide, cu intenționalități programatice, la rece, cu dicționarul de rime cum își mărturisesc unii confrați meșteșugul. Dar nici nu scria numai cu răbufnirea temperamentului, condus de un daimonism platonic. Controlul lucid venea după ce poetul mulase formele esențiale ale poemului sub imperiul inspirației : gîndea în imagini.

Mărturisirea lui Labiș făcută la puține zile după ce scrisese poemul este edificatoare pentru întreaga sa operă : de la un cap la altul, poezia sa este o participare directă, de o sinceritate nemijlocită ; la viață. Fie în elanul politic, fie în candoarea unui cîntec de dragoste, Labiș vorbea cu aceeași inimă plină.

Fără să fac o imagine forțată, poezia lui Labiș îmi dă impresia unei manufacturi inefabile în care sălbăticia naturii (a lucrurilor) se îmblînzește iar liniștile vieții se înăspresc revoluționar ca să curgă pe tiparele inimii poetului.

Tot atunci am aflat că poetul citea cu lăcomie cărți de poezie fără să-i fie teamă că se denaturează, fără să-i fie frică de influențe. Era totuși un refractar al ordinei scolastice, al osificării ideilor și afectelor. Nu-i plăceau sfaturile ca manieră mic-burgheză și-i sfida pe „pedagogii" de acest gen. Deși a mers intenționat pe linia marii poezii, cu amplori de orchestră și amplitudini de păduri și-a canalizat sinceritatea numai prin prizma discreției.

Un alt caracter al poeziei sale e modul direct apelativ prin care poetul se pune în contact cu lumea, imperativ, aproape în toate poemele la persoana II ; așa discută cu Marx, cu părinții, cu iubita, cu Arthur Rimbaud sau cu François Villon. Nimic descriptiv, nicio pagină dulceagă ; descripțiile au tonalitatea baladei iar notațiile intime se ridică imagistic la linia vieții.

Inițial romantic, Labiș își filtrează romantismul prin prisma cugetării lirice sau cum a fost caracterizat, atît de expresiv, e un poet al „entuziasmului candorii lucide".

Intîlnirea cu Labiș, atunci în toamna lui 1956, cu două luni și ceva înainte de moarte, mi-a prilejuit confidența pe care-am relatat-o liniar, aproape stenografic. Am înțeles această informație de laborator poetic mai ales după ce am meditat pe paginile tipărite postum. Atunci mi-am dat seama că entuziasmul lui Labiș pentru realizările socialismului în țara noastră sau dragostea pentru Partid, erau componente ale sufletului său. Labiș nu era un poet spectator pe care-l impresionau „faptele" ci un poet care era integrat biologic și spiritual în ele. Labiș trăia totul la modul liric, pulsul poetului coincidea cu pulsul vieții sociale iar boema lui era autentică.

Meditația lui Labiș e caldă, discursul poetului e compus din imagini, „contemplația" lumii e în fond o formă a lucidității, iar poezia o consemnare care păstrează toate amprentele genezei, nealterate de contactul cu logica actului grafic.

Grafierea poemelor este la N. Labiș nu o cenzură logică, prin care potrivit unui posibil tratat de estetică poetul toarnă materialul genetic incandescent în forma versurilor, ci o stare proprie prin care sonurile și culorile se cristalizează. Intenționez a fixa ideea că Nicolae Labiș, poet cugetător, la nivelul celor mai înaintate idei ale vremii noastre, abstractiza plastic ; fără să facem un paradox precizăm că imaginea nu e la el altceva decît haina ideii.

Uimirea pe care poetul o arăta după grafierea poemei Contemplație *era tocmai acest drum al cristalizării poeziei ; drumul parcurs de lavele inspirației spre formele plastice ale poemei, un dualism pe care poezia sa îl consemnează ca o zbatere între „oboseala cărnii și-a gîndirii".*

Un entuziast „nărăvit lacom la idei", mereu contemporan cu lumea noastră, Labiș va rămîne nu numai „o amintire frumoasă", așa cum se vrea în ultimul său poem (10 dec. 1956), ci un simbol viu al poetului luptător în care lupta și poezia se contopesc.

Emil MANU

SCRIITORI ROMÂNI

evocați de poetul ROBERT GOFFIN — președintele P. E. N.-Clubului belgian

Robert Goffin (născut în 1898, la Ohain, în apropierea cîmpiei de la Waterloo), poet, romancier, dramaturg și eseist, celebritate a baroului belgian, este una dintre cele mai interesante figuri ale culturii contemporane, unul dintre artiștii militanți, animator și participant la principalele mișcări intelectuale ale secolului nostru.

L-am cunoscut cu ocazia sărbătoririi centenarului Coșbuc (1966). L-am revăzut apoi în 1967 în Belgia, pe malul lacului Genval, la Overijse, în Flandra. În octombrie, ne-am reîntîlnit la Paris, în casa vechiului și statorniculul său prieten, poetul și romancierul Yves Gandon. Am profitat de prilej și, între rafturile înțesate de cărți ale odăii de lucru, am realizat pe bandă de magnetofon înregistrarea pe care o transcriu mai jos : impresiile și amintirile acestui blînd uriaș fermecător „unul dintre cei trei mari poeți francofoni în viață", cum este considerat, în unanimitate, de criticii și de istoricii literari contemporani.

Romulus VULPESCU

Mă rugați să vă vorbesc despre românii pe care i-am cunoscut. Trebuie să remarc, mai întîi de toate, că — după opinia mea — România a participat într-o mare măsură la „exprimarea" literaturii franceze. Din păcate, n-am avut prilejul s-o cunosc personal pe marea poetă Anna de Noailles, care era o brîncoveancă și care era originară din România, lucru despre care, de altfel a și vorbit chiar ea. Dar există o altă persoană, pe care-o cunosc foarte bine, și anume, prințesa Bibescu, scriitoarea care-a fost aleasă în Academia belgiană și căreia, așadar, îi sunt coleg. Ne vedem cu multă regularitate la ședințele academiei și, prin urmare ,am schimbat și schimbăm idei, conversăm adeseori. Știu că nutrește pentru România o mare afecțiune : mi-a vorbit amănunțit, de altfel, despre România, despre peisajele ei, pe care le-am văzut și eu, cînd am vizitat-o pentru prima oară, acum trei ani, mi-a vorbit despre București și despre împrejurimile lui, despre oameni.

Acum cred că trebuie să evoc numaidecît marea umbră dispărută a lui Panait Istrati. Îl cunoșteam, bine-nțeles, pe Istrati, pentru că-i citisem primele cărți, și-mi dădeam seama de locul important pe care-l ocupă în literatura franceză. Într-o bună zi, am fost invitat să iau cuvîntul, împreună cu marele as al baroului, avocatul Henry Torrès și cu Panait Istrati la o adunare care avea loc la Bruxelles, în sala „Uniunii coloniale". Adunarea își propusese ca scop să încerce organizarea unei acțiuni împotriva pogromurilor. După ce-a vorbit Henry Torrès, care-a vizitat și el România acelei epoci, s-a dat cuvîntul lui Panait Istrati. Se și simțea că Panait Istrati era puțin obosit, era cam bolnav. Mi-l aduc aminte ca pe un om înalt, slab, care părea uzat de muncă — ne-a povestit că, înainte de-a ajunge scriitor, a fost muncitor, hamal mi se pare. Era un suflet generos, era un mărinimos, a declarat că venise „să predice împotriva acestei josnicii — josnicia pogromurilor".

În calitatea mea de poet, am fost foarte apropiat, am avut legături strînse, cu grupul suprarealist. Am fost bun prieten cu Paul Eluard, am fost foarte bun prieten cu André Breton — dar nu mai sunt, pentru că este un om tare dificil — am fost prieten cu Aragon. Frecventam cercurile suprarealiste tocmai în perioada în care membrii se-ntîlneau la „Certa", o cafenea din pasajul Operei, care nu mai există astăzi. Nici cafeneaua, nici pasajul. Patronul era din Liège. Aici am participat la întîlnirile suprarealiștilor, aici l-am cunoscut pe Aragon, aici l-am cunoscut pe Tristan Tzara, un scriitor român important, care a dat naștere, de altfel, mișcării dadaiste. Începînd din acel moment, de cînd l-am cunoscut la „Certa", am urmărit cariera lui Tristan Tzara, l-am întîlnit de nenumărate ori, și una dintre amintirile mele cele mai limpezi este asta : la unul dintre Congresele P.E.N. Clubului, congres care avea loc la Praga, în 1938, Tzara stătea lîngă mine. Mai am și-acuma fotografia în care ne aflăm alături și pe care mi-a dat o dedicație. Tzara era cu grupul scriitorilor francezi, eu — cu belgienii. Am stat de vorbă mult, am făcut împreună cîteva excursii. Am călătorit cu trenul, pe urmă cu autobusul, în sudul țării, în Slovacia, și am conversat o zi sau două cu el despre poezie. Ba chiar, la un moment dat, am fost martorul creației unuia dintre poemele lui. Treceam de-a lungul Viltavei, pe lîngă o holdă, și asta ne-a dat o ideie. Am rostit un prim vers, iar el a continuat poemul. Pe urmă, ne-am întors din Slovacia și am asistat amîndoi la Praga, la o serbare a socolilor.

După Tzara, vreau să vă spun cum l-am cunoscut pe Ilarie Voronca. La Bruxelles era un grup care edita *„Le Journal des Poètes"*. Prin 1937—38, organizam dineuri alternative : unul la Paris, următorul la Bruxelles. Cu prilejul unui dineu la Paris, i-am întîlnit pe Voronca și pe soția lui. Am stat mult de vorbă cu el. Țin minte că mi-a oferit una dintre cărțile lui în franțuzește, o carte în care e vorba despre fructe, despre legume — nu mai țin minte titlul — și pe care mi-a scris o dedicație. Pe urmă, la o întîlnire ulterioară, un dineu la Bruxelles, Ilarie Voronca a venit împreună cu soția lui, și i-am invitat la un dejun la mine, în strada Bosquet, la numărul 62, unde locuiam pe atunci, împreună cu soția mea, Suzanne. Mai erau invitați la mine, pe lîngă soții Voronca, poetul Yvan Goll *(autorul trist și tandru — 1889—1950 :* Mitul stîncii găurite, Ioan-fără-țară ; R.V.), tot cu soția, și un sculptor celebru, care mai trăiește încă, Zadkin. După ce-am mîncat, i-am luat în mașina mea pe Goll și pe Voronca și ne-am dus să vedem la Charleville locul unde se născuse Rimbaud. Eram, și sunt, un fervent rimbaldian. În vremea aia pregăteam o carte — cred că și scrisesem prima mea lucrare despre Rimbaud, *Pe urmele lui Arthur Rimbaud.*

Pe urmă — nu mai țin minte dacă înainte sau după „episodul Voronca" — la unul dintre aceste dineuri de poezie, la masa noastră, sau la o masă vecină, s-a așezat un filosof-poet, care se numea Benjamin Fondane. Am aflat că e român. Tocmai publicase cu puțin timp înainte o carte care făcuse multă vîlvă și care era intitulată *Rimbaud le voyou.* Or, eu însumi, cam tot în aceeași perioadă, tipărisem *Rimbaud vivant.* În cartea mea atacam teza lui Benjamin Fandane, care avea o concepție cu totul specială și aducea o viziune cu totul diferită. Eu, la rîndul meu, propuneam o concepție anume, bazată pe legăturile pe care Rimbaud le avusese cu Verlaine. Și, în aceste condiții, dezbătînd opiniile astea în timpul dineului, prietenul nostru Fondane ne-a invitat la el acasă, unde am stat pînă noaptea tîrziu. Deci, dineul avea loc la Paris. Și, îmi aduc aminte, ne-am dus — cred că eram vreo patru sau cinci — într-un apartament micuț din Cartierul Latin, și am continuat să vorbim de una și de alta, de-o mie și unu de lucruri. Dar, țin să subliniez că Benjamin Fondane avea un punct de vedere care era cel al unui filosof și că era un punct de vedere foarte important.

Iată ce-am vrut să istorisesc despre românii pe care i-am cunoscut. Astăzi, la această listă ilustră se mai adaugă unele nume de scriitori pe care i-am cunoscut cu prilejul vizitelor mele în România sau atunci cînd i-am primit în Belgia, ca oaspeți. În calitatea mea de președinte al P.E.N. Club-ului belgian, sau cînd i-am întîlnit la cîte un congres, în alt loc în lume, în calitatea mea de vice-președinte al P.E.N.-ului internațional. I-am cunoscut, deci, pe poetul și dramaturgul Victor Eftimiu, pe poetul și romancierul Zaharia Stancu. Am citit ce s-a tradus în franțuzește din marele poet Tudor Arghezi — căruia țin să-i aduc și pe această cale un omagiu. Pe urmă, la Bienala de poezie de la Knokke-le-zoute, l-am cunoscut pe Radu Boureanu.

Sper că voi avea ocazia să cunosc — în România sau pe alte meridiane — și alți scriitori români. Vă mulțumesc.

(Paris, octombrie 1969)

Sumarul revistei LUCEAFĂRUL

anul 1969 – de la nr. 1 (4 ianuarie) – la nr. 52 (27 decembrie)

Poezie

Abăluță, Constantin — Poeme (27), *Abdișa, Abdișa* — Chiar miezul climei (50), *Alboiu, George* — Amurgul zilei a doua ; Amurgul zilei a treia ; Amurgul zilei a cincea ; Amurgul zilei a șasea (13) ; Pierdută în cer ; Eu unul, unicul ; Paznicul negru ; Pruncul ; În spinare fapta (28) ; Elegie de pe Muntele singur ; Elegia a VIII-a ; Nașterea lui Orfeu (40) ; Am înțeles atunci ; Altfel de ce ; Singurul ; Cu degete de ceară ; Să pier înainte (50), *Albu — Gral, Grigore.* Graminifera (49), *Alexandru, Ion* — Pantocrator ; Chant gregorien : Ceasul acela ; Bucurie ; Ego sum via (3) ; Mormîntul poetului (7) ; Din străinătate ; Orpheos ; Via dolorosa ; Străinătate ; Porunca ; Toamnă ; Imn etern (15) ; Lumină lină ; Logos. (27); Nuntă (33), *Aliman, George*— De pe țărmul unde... (7) ; Sancho Panza (46), *Anca, Gh.* — Parinior, Osci... ; Toarceți ; Jurnal (47), *Andrițoiu, Al.* — Incantație (30) ; Scenă pariziană ; Fantezie ; Poem ; Și-așa ; Creion ; Rit ; Scurtă istorie ; Autumnală (35) ; Desen ; Moment clasic, La lacul lebedelor ; Continuitate (41), *Andronache, Vasile* — Ipostază (19) ; Același izvor ; Cîntă inimă ; Vîrf de izvor (30) ; Ritm ; Imagine purificată (44), *Andronic, Titus* — Închinare (19), *Anton-Tianu, Ariel* — Ape ucise (15), *Antonie, Doina* — Înseamnă ; Descîntec (3); Lecție ; Fără noi (28) ; Neîncredere; Icar (43), *Arbore, Grigore* — Cu fulgi eterni... ; Fără de martori ; Un fluture ; Cu timpla aplecată ; Sub valul de polen (23) ; Octombrie ; Pierdut sub adînci constelații ; Ca în cetăți incremenite ; Scut ; Printre păduri crepusculare ; Auguralia (46), *Arghezi, Tudor* — Mîndra (6) ; Mărăcine (9) ; Versuri descălțate (11) ; Ceahlăul (15) ; Împăratul (16) ; Ciorba (17) ; Zlătarii (20) ; Inscripție pe ghiozdan (22), *Armeanu, Valeriu* — Po ; La nord de Eden ; Da, primăvara, primăvara ; Pentru că lucrurile au un ochi (35), *Aurelian, Mihăilă* — Imagini (13).

Babu, Ovidia — Refacere... (27), *Bantaș, Ioana* — Psalm de seară ; Nici o poartă ; Drept pedeapsă ; Dimineață veche ; De ce-aș striga ; O singură șiră ; Ce nemurire ; Blam (4) ; Singuraticii regi ; Descîntec de soare ; Două cruci ; Ispășire (17) ; Poeme : E numai umbră ; Prag ; Dator ; Limita tirzie ; Exilare aleasă ; Joc continuu (28) ; Îndelungata lipsă ; Plecare (46), *Bălăeț, Dumitru* — Arderi ; Viziunea ; Scuturile (45), *Beiu, Steliana Delia* — Și dincolo cîmpul... ; Rien ; Răsfăț (25), *Belciugățeanu, Corneliu* — Podul alb ; Suavă, Octombrie ; Femeia ce-aș iubi-o eu ; În tine simt ciute ce fring (2), *Bocaniciu, Dan* — Remember ; Porta caelorum ; Cuminecare ; Al Gebr ; Compendiu ; Ultimul izvor ; Oră vînătă ; Cvartet (9) ; Exercițiia spiritualia (I, II, III) ; Cantus planus ; Lemuriana ; Litanie (24) ; Nenumire ; Rozariu ; Mensură (44) ; Choral ; Interimară ; Ruah (48), *Bodor, Pal* — Păsările frunții mele (37) (în românește de Octavian Hodărnău), *Boeriu, Eta* — Solstițiul singurătății ; Din pragul frigului statornic (6), *Bogdan, Diana Livia* — Simfonie ; Undeva (49), *Bogza, Geo* — Amintiri (41) ; Cosmarul (50), *Botta, Emil* — Un vis ; Folclor ; Los Angeles ; I.O.V. ; Cum mortuis in lingua mortua ; Distratul ; Faptul divers (15) ; Trecut ; Actrițele ; Ultimul școlar ; Cîntînd (36), *Brateș, Liliana* — Poeme (25), *Brautsch, Ingmar* — Bătrînețe ; Umed de vîntul ; Prémier amour (37) (în românește de Vasile Vlad), *Brăiliță, Mircea* — A treia adormire : Înstelate ironii ; Aproapele ; Pas de doi ; A doua adormire : lacrima ; Întîia adormire : primăvara ; Unison ; Lied (6), *Brumaru, Emil* — Elegiile detectivului Arthur (V, VI) (13) ; Detectivul Arthur ; Rugăciunea detectivului Arthur ; Fluturii din pandișpan (21) ; Julien Ospitalierul ; Amorurile lui Julien Ospitalierul ; Marșul lui Julien Ospitalierul (33), *Burtan, Florea* — Visele (15), *Buzea, Constanța* — Inutil fără sfială ; Tu, tuse... ; Definitiv ; Cer de somn ; În negîndire ; Pastorală ; Viață ; Darul din urmă ; Cifru ; Odihna de minte ; Spre pasărea... ; Ochii ; Uliul ; Recuperare (4) ; Spasme ; Blînd ; Testament ; Corporală (17) ; Zece sonete : Preaplinul; Fărerea minte; Mintea morții ; Restriști finale ; Spasme roze ; Despre căderea frunzei ; Ceasul doisprezece ; Masă lungă ; Fluturele negru ; Trîndul (35) ; Sonete : Somn galben ; Viul ; Griul ; Argint de lacăt ; Această toamnă ; În firea lumii ; Scene (41) ; Pe fluviu ; Elegie ; Să rimăm ; Șah; Septembrie (48).

Caraion, Ion — Ciinele Moira ; Patru ierni cu lupi ; Jucării cu fiere (37) ; *Carastan, Alexandru* — Sătească (49), *Carp, Mihaela* — Floarea soarelui ; Scrisori de la vînt ; Re (35), *Călinescu, Matei* — Ca-ntr-un vis de mări inalte (6) ; Punctele cardinale (11) : Trei poeme : 1. Timpul, valuri ; 2. Cuvintele, doamne ; 3. Încet, nimeni (16) ; Ceva (25), *Cânjău, Radu* — Vînt tînăr ; Venea un anotimp (3) ; Poemul ghiocelului (19) ; Phoenix ; Autumnală ; Vino (45), *Chirilă, George* — La cumpene ; Și te aud (30), *Ciachir, Dan* — Constatînd ; Casandra (2) ; Și tu... ; Idol : „Duminica" (24) ; Mîine e duminică (37) ; Acele seri (49), *Cioculescu, Barbu* — Galateea nu ; Media luna ; Alegorie ; Green (43), *Ciuraru, Emil* — Ruga de fiu ; Schiță cu portret (37) ; Miniaturi de toamnă (40) ; Fuls ; La poarta inimii mele ; Așteptare (43) ; Memento (47), *Comănescu, Nicolae* — Miracol ; Semne ; Un tîrziu ; Punctul ; Peste răspunsuri ; Un oarecare drum ; Sărbători de iarnă ; Ore ; Oarecare (49), *Constantin, Ilie* — Coline cu demoni ; Florile-glasuri ; Ninsoare în munți ; Marele canion ; Riuri subterane ; Fluture de mătase ; Auz ; Cînd seara (10) ; Dublete ; Orgoliu ; Odată, niciodată ; Clipa desprinderii, Necunoscute ginți ; Alcool ; Umbletul tău ; Istovire ; Studiu ; Portret meridional ; Părinți ; Menestrel ; Fragment din cărți (50), *Constantinescu, Magdalena* — Evoluție ; Planetă (5), *Constantinescu, Dan* — Vatră ; Cintecul undelor ; Anemone (6), *Cosmin, Corneliu* — O poartă (32), *Costache, Ilie* — Carnavalul umbrelor (35), *Costin, George* — Dă-mi, pomule (40) ; Provincială (44), *Costin, Sebastian* — Femios (12) ; Balada Doamnei de fum (43), *Costinescu, Florin* — Sub cuvînt ; Straturi; Etc...; Iubește-mă trist ; A muri (14) ; Ca-n piramide de griu ; Încuviințare (25), *Cozea, Lucia* — Vara fetelor bătrîne (43), *Crînguleanu, Ion* — Din sămînță și din gurile de lut (19) ; De dragoste și de pămînt (30) ; Clipa asta albă și inaltă ; Sonet 3 ; Sonet 4 : Un foc lingă fintină (43), *Cristea, Mircea* — Așteptăm ; În miez de zi (36), *Croitoru, Angela* — Memento ; Inscripție ; Bucurie ; Glasul însingerat : Seara-i grea... ; Regret ; Candoare (11) ; Dacă oamenii... ; Lumină ; Cînd stau între pămînt și cer ; Bucurie ; Poetul (28) ; Idolul pămîntului ; Rămîi așa ; Melcii ; Boală de strugure (49).

David, Iulia — Femeia care rîde mereu (22), *Dârjă, Viorel* — A doua elegie pentru Ella ; Telurică (23), *Delceanu, Dumitru Vasile* — Metamorfoză (15), *Dimov, Leonid* — Basm (4) ; Spectacol (10) ; Genetică : Oaza ; Precauție ; Tramvaiul 2 ; Despărțire (25) ; Poem (41), *Dinescu, Mircea* — Timpul părinților ; Sat ; Colindul rivnit ; Ultimul reazem al stelei (13) ; Desen mitologic ; Lucrătura vremii (28) ; Sînt tînăr, Doamnă... ; Sub cerul așteptării ; Teamă cu ospăț ; Pierderea în anotimp ; Ultima ; Sisif (41) ; Pe cumpănă : Noi nu știm cui ne vindem ; Cît timp există vinul ; Fugă prin labirint ; Fugă în doi ; Aproape neant ; Timp nevinovat ; Vînătoarea inversă (46), *Doinaș, Șt. Aug.* — Balada vieții interioare ; Tîrziu ; E nevoie ; Prețul luminii ; Catedrala : Psalm în spirit geometric ; Frumusețe și moarte ; Noli me tangere ; Mîntuire ; Heralzii (2) ; Poem (35), *Dragomir, Mihu* — Parcul ; Istovirea : În lacătele grele ; Noaptea și tu ; Încă ne iubim ; Poem (17), *Drăgănoiu, Ion* — Oglinzi paralele ; Echilibru ; Deasupra lumii ; Umbre de voci ; Timp propus (3), *Drăgoi, Rodian* — Rătăcire (13) ; Autumnală (15), *Dufescu, Mihai* — Certitudine ; Vis cu lucruri (3).

Eftimiu, Victor — Miniaturi : Umbra în apă... ; Murim și noi... ; Pe-o noapte ca asta... ; Amurg pe baltă... ; Lună dragă... ; În fum lunar... ; Peisaj breton ; Amintirile ; Noaptea ; Balauri, la pîndă... ; Și uite seara... ; Liniște ; Pastel (42) ; Miniaturi : Sfîrșit de toamnă ; Te duci și tu acuma... ; A-mbătrînit și femeia de ceară ; Cad florile de gheață : Înnoptare ; În țara ta ; Candele stinse ; Afrodita ; Ca s-alung singurătatea ; Cîntec din Macedonia ; Cîntecele mele... ; Primăvara ; Noaptea pe Sena ; Visătoare (49).

Fehér, Ferenc — Flacăra luminării (37) (în românește de Octavian Hodărnău), *Filip, Nadia* — Grieg (43), *Fleancu, George* — Elegia a IV-a, a ultimului somn (5), *Frățilă, Ion* — Pe țărm (15), *Fugaru, Florea* — În viața asta mică ; Comutații (47).

Gavril, Matei — Correspondances ; Concert ; Fior ; Delir ; Firav ; Dezmembrare ; Cerc ; Hohot (13) ; Durere ; Voluptate ; Tînăr albastru ; Fruct ; Între floare și fruct ; Sehnnich ; Spațiu și timp ; Timp (45), *Genaru, Ovidiu* — Riul, ramul... ; Elogiu ; Dorul ; Pridvorul ; Riul, ramul ; Filozofii ; Plaiul, fîntînile ; Cetățile ; Basmul ; Măiastra ; Scribul (32), *George, Tudor* — Balade : Baladă păsărească ; Balada cavalerului Mărgărit cel căruia i s-au pirjolit bojocii și i-a căzut limba (2) ; Inima de sticlă ; Balada spondilitei universale ; Distinsul panegiric (12) ; Balada singaporeană (21) ; Mozaicul din Tomis (30) ; Spiritualele priveliști ; Întoarcerea la țărm ; Rotonda de la Tomis ; Evocatorul ; Vis și istorie ; La Eminescu (32) ; Balcană temenea la Hogea Nastratin (33) ; Cîntece de toamnă ; Lebedele din parc ; Ultima zi ; Un rug al toamnei (40) ; Golful migrenelor (51) ; *Gheorghe, Ion* — Mai mult ca plînsul : Adam și Eva (Unul, flăcăul ; În grădină ; Se vede acel pom ; În pomul ; Le mărul cu virvorul) (1), *Gheorghiu, Gabriela* — Sorei mele (27), *Gheorghiu, Valentina* — Aripă (28), *Gherghei, Grișa* — Mi se pare ; Am rămas auzindu-ne ; După naufragiu ; Vom fi ; Pămîntul acelui pas (24) ; Culorile ; Frumusețe : Hotar (30) ; Poartă românească (34) ; Cîntec : Umblam ; Uite cum vin (37) ; Desen ; Se-ntorc (43) ; Și atunci ; Romanță ; Drum (50), *Got, Petre* — Apusul serpilor ; Soarele negru ; Cenușă, Ora 5 (36), *Grigore, Alexandru* — Poezii (I, II, III), *Grigorescu, Irina* — Septembrie (47).

Hagiu, Grigore — Virstă : Cei necercetați ; Un pas va face ; Punct final ; E un cuvînt ; Ascunsele semne ; De-am găsi ; Sfera de piatră ; Neștiuta pedeapsă ; Mereu mai aproape ; Miazănoapte ; Matcă (3) ; Fluier cernit ; Gravitație mărită ; Rană veche ; Suflete la vedere ; De-ajuns un semn ; Strigă-ți numele ; Semn ars ; De-aici încolo se ascultă ; Fragilitate ; Loc otrăvit ; Pata neagră (26) ; Investitură ; Gravitație de Dunăre ; Destin al virstei (29) ; Poeme : Pe orizontul lumii ; Dubla viziune ; A șaptea rădăcină ; Ne sună, ne scapără, ne alege ; Noapte unică ; Rubin concentric ; Mit ; Punctul vulnerabil fantomă ; Fir cu plumb ; A fi cirmaci ; Capăt nedistinct de osie ; Rostiți în aer de cuvinte ; Mă murmură o cumpănire dreaptă ; Zodie (34), *Hoață, Adrian* — Ocol (13), *Hotinceanu, Ovidiu* — Chipul meu — înșelătorul ; Tălmăcire ; Timp primordial (7) ; Cînd se aud în coarne (19) ; Îngăduie-mi ; Nicăieri, ca-n dragoste ; Prea tîrziu ; Cu rane dulci ; Năvală în auzul tandru ; O, tu prihană (24) ; Cîntec ; Tu, presură cîntătoare ; Umplindu-te de lumini ; Trupul tău ; Întru putința trecerii (29) ; În ochii păsărilor ; În limpedea lucrare ; Vine-un timp, vine-o clipită ; Lumină să bea ; Izvoarele din care ; Cu o nuntire ; Tot lucru nespus (33) ; Coboară-ți caldă și nebună ; Oh, basileule ; Copaciul frate e cu copacul : Dumnezeire, tu (37) ; Gura ta... ; Mirul cel cu mare... ; Lance, basileule ; Nu te mai cunosc ; Iartă ! ; În golul zării ; Zăpada bate ; Dumnealui... (47), *Hurjui, Ion* — Ornic (19), *Huțanu, Florian* — Cîntec fatal ; Cîntec sumerian (46).

Iancu, Traian — Speranță (10) ; Cei puțini (15) ; 1 Mai (19) : Buzele mele (26) ; Toamnă (40), *Ichim, Dumitru* — Lăuntru în spirală ; Înaintea zilei de naștere (27), *Ioana, Nicolae* — Unul își ascunde fața (26), *Ion, Dumitru, M.* — Baicanice — poeme (XVII, XVIII, XIX, XX, XXI) (14) ; Balade (22) : Poeme în proză (49), *Ionescu, Gelu* — Lovituri ; Dar dacă tu (49), *Istrate, Gh.* — Hornul ; Vai, mie, întunecatul... ; Al cui ? (14) ; Și triști... ; Sfinxule, bolnav de-nchipuiri ; Rege de stingeri ; Lăcrimînd primejdii (28) ; Caldă voroavă... ; Mîna ta... (30) ; Enorm Cuvîntul Tu... ; Eu... : Ei... (37), *Iuga, Gabriela* — Descîntec pentru întoarcerea șarpelui de casă (19), *Iuga, Ion* — Orgoliu ; În ruga copacilor ; Almar ; Prin talgere ; Fereastră doamne (4) ; Polare ceturi ; Te lasă iarba... ; Dragostea mea ; Ochii ; Furtună (36) ; Șapte delte ; Manuscris ; Străzi ; Cîntec ; Izvoare-n margini ; Tărmul de dor ; Peisaj refuzat (45), *Iuga, Mona* — Era o vreme (28), *Iuga, Nora* — Venea uneori... ; Am trecut prin coridă ; Poate un abur... ; Menirea lui Hamlet (11), Cizmele amazoanei ; Vina păstorului ; Aveam un cîine (26), *Ivănceanu, Vintilă* — Ars poetica ; Gravură : Gravură ; Gravură ; Scenă medievală ; Imn ; Centrul surîsului ; Nu (9), *Ivănescu, Cezar* — Leviathan ; Turn ; Senseri ; Sunseri ; Sunseri ; Rod ; Turn (14), *Ivănescu, Mircea* — Fragment ; Esențialitate : O întîmplare cu Mopete (10) ; Brașov : Spaimă ; Comoara din Insulă ; Seară ; Dans ; Singurătate (28), *Iza, Augustin* — Prolog II ; Vectorul distrus (28).

Jitescu, George — Ca o pînză... ; Sub nisip... (5) ; A patra zonă abisală (37) ; Triptic I—II—III; Pastel ; Descîntecul de toamnă (48).

Laszlo, Kiraly — Dansuri norvegiene (37) (în românește de Octavian Hordănău), *Laurențiu, Dan* — Copilul sacru ; Vînătoarea ; Contemplație ; Grația ; Adîncul mării ; Rugă ; Călătorie monotonă sub soare ; Abia se aude (37), *Lazu, Ion* — Prea puțin ; Lumină dintr-o parte (46), *Liviu, Dorin* — Principesa XX ; Din zece picioare unul e de melc (27), *Lotreanu, Ion* — Fără umbră (35). *Lungu, Alexandru* — Pînă și-n plante ; Părți absente ; Transcriere ; O adiere de nevroze (18) ; Cu ceața din retină ; Golf leneviu ; Ipoteză (48), *Lungu, Vera* — Înginînd oda în metru antic ; Moralizînd fără glorie ; Fericit cel... ; Atît de nesfîrșit de lume ; Născătoare ; A trecut, ce ? ; Îți mărturisesc că nu ; Pentru ziua de astăzi... ; Cît, vai Doamne ! ; Măcel de șoareci ; Plecările (9) ; Mă uitaseși ; Oaspetele inecaților : Fratele meu îmi cere bani ; Vrea să trădez ; Slogan, Cirilică ; Hai-Hai repetat ; Începusem ; A 33-a poezie (22).

Malamen, Iolanda — Pasăre amplă ; Spațiu inexistent ; De neîntinare ; Lotus ; Ibis (1) ; Întîia ; Liniște (12) ; Eroticele (26) ; Încredere ; Totul ; Cuvîntul (31) ; Februarie ; Trecut-am sărbătorind ; Soarelui (39), *Manai, Iolanda* — Potecă ; Viziune (5), *Manolescu, Gorun* — Plîns de gînd ; Pecete pe vis : Pecete pe somn ; Pecete sărită ; Pecete pe mine ; Pecete pe memorie (14), *Manolescu, Ion Sofia* — A doua noapte ; Ziduri ; Plînsul (1) ; Impasse des pénitents ; Șopîrle (6), *Negulescu, Mihai* — Riuri (10), *Nicolescu, Ion* — Cascadoria ; Făt-Frumos de tot (1) ; Făt-Frumos din lacrimă ; Bătrîne automobil (5) ; Versuri ironice (44), *Nistea, Victor* — Clonțul lunii ; Liniștea trandafirului (49), *Niță, Elisabeta* — Sfîrșit de anotimp (12), *Nițelea, Victor* — De mult ; Univers (35).

Oancea, Nicolae — Amintire posibilă ; Trebuia ; Iată ; Nu-i spun ; Trecut ; Și dacă ; Dacă ; Motiv la un mit ; Întrebînd... (11) ; Cu umbra lor ; Cuvinte pentru un copac ; Și iată-ne (44), *Oișteanu, Valeriu* — Retina de pîslă (27), *Oncescu, Aurelia* — De ce ? (48), *Ornaru, Vintilă* — Omar Kayam (46).

Pantazi, Valeriu — Om (30) ; Stare ; Logos ; Miraj (45), *Papuc, Ion* — Gen proxim ; Legătură ; Tîrziu (27) ; Ceară și galben ; La cosit ; Sfere rotind ; În munți (49), *Parddu, Platon* — Coastele ; Stea ; Joc (15), *Pascu, Nicolae* — Ad libitum ; Matinală (50), *Păunescu, Adrian* — Între bine și rău ; Pe cont propriu ; Stafia lui Bălcescu ; Calul călare : Templul coclit ; Dați-ne pace ; Între bine și rău ; Riul ars ; Baladă de copilărie ; În amintirea unui accident ; Poet retoric ; În lunga noapte : Astfel și nu altfel ; Cenușă (18) ; A anton pannă ; Proverbe ; Într-adins ; Popa de treflă ; Gîndul bufon ; Cuvîntul (38), *Păcă Teodor* — De-am fi trăit (5), *Petrovici, Dușan* — Ziua voom (26) ; Amiaza continuă ; Vînătoarea ; Lebede (43), *Petru, Valeriu* — Ai să dai sama Doamnă ; Gri (45), *Petruț, Florian* — Dorință ; Din căderea frunzelor, Pygmalion ; Nostalgie (23) ; Într-un anume fel ; Poate-aș fi vrut (49), *Pillat, Monica* — Interior ; Nocturnă (10) ; Ceas de-amurg ; Semn (40), *Pituț, Gh.* — Rîtm : Să fie ; Generozitate ; Așa ; Gust ; Sărbătoare ; Cîndva ; Unu ; Revoluționarul (20), *Pop, Ion* — Voi avea ; Marea lacrimă ; Paranteze ; Poate că ; Trecînd prin cariere de piatră (1), *Popescu, Florentin* — Cînd am voit să plec ; Scrinciob (4) ; Dar eu sosesc ; Vin nopțile (19), *Popescu, Petru* — Poem (15), *Popovici, Alina* — Sferele oarbe ; Scripete, Venus ; Secetă (4), *Pricină, Valeriu* — Legendă (19).

Rachieș, Dimitrie — Poem ; Muntele de sare ; De sus (3) ; Darul suprem ; În mii de izvoare (34), *Rachmuth, Dorin* — Pentru că marea ; Naufragiu (13), *Radof, Ștefan* — Cîntec ; Vrajă ; Caleașca (47), *Raicev Voicescu, Victoria* — Împărăteasa sărutată (25), *Raicu, Al.* — Secunde ; Fără umbră (46), *Rădulescu, Gh.* — Rădăcini (30), *Rădulescu, Tudor* — Pod ; Sfere ; Lupii (46), *Rău, Aurel* — Sub un lung turn cu ceas ; Colind ; Nocturnă ; Podul de lanț ; Cearcăne ; Ca o pasăre depărtată ; Provincie ; Tunel de fugă ; Mi s-a părut (3), *Regwald, Richard* — Elegie I ; Elegie II (11), *Reu, Traian* — Dor ; Columb (22), *Robescu, Marius* — Înăuntru, Lacrimă căzînd ; Cer firav ; Vînătoare ; Deschidere ; Iarba la cer (6) ; Oră (30) ; Cobori ; Centaurul ; Mediu (III) (37), *Rodeanu, Petru* — Statui de sare (21), *Roman, Andrei* — Rugă pentru izbăvirea speranței (13), *Romanescu, Ioanid* — Victoria (50), *Rotaru, Dan* — Plîns (III) (37), *Rotman, Adriana* — Odată liniște ; În pînze de păianjen ; Fîntîna cu soare sau poate (13) ; A doua liniște ; Asemenea icoanelor negre (21).

Sabin, Mihail — Glasuri în august ; Al treilea ; Viziune (36), *Sălăjan, Doina* — Revolta lui Iov ; Prinzul de taină ; Alb mort ; Nedurere ; Tristă sănătate ; Bătrînul dulap ; Fugă zadarnică ; Jertfa frunzelor ; Vis în alb ; Cîntec de leagăn ; Penitență ; Răspuns ; Nocturnă (1), *Sânpetru, Paul* — Semănătoare (19), *Sârbu, Valeriu* — Sighișoara ; Rotundul ; Nuanțe (49), *Schlesak, Dieter* — Calma ta veghe ; Caută dincolo de Babillon (37) (în românește de Dănilă Simion), *Segărceanu, Ion* — Exodul semințelor ; Scuturi (3) ; La pragu-nalt al dragostei de țară (32) ; Fuga posibilă (45), *Sima, Felix* — Ioana Otilia (44), *Sorescu, Marin* — Desene pe asfalt ; Doi bureți ; Bunica și chibriturile ; Despre cum era să zbor ; De-o morală (24), *Stancu, Dumitru* — Gînd cu păsări ; Die Liebe (45), *Stănescu, Nichita* — 29 April dintr-un an (Măiastră ; Steaua scrisă ; Atica ; Hrana ; Cine, deci... ; Lăuntrul ochi ; Trei cai ; Dulce cupa mea de piele ; Baladă ; Mirosind a inger ; Testament) (5); În dulcele stil clasic: Sunet și trădare; Urlă echipa; Noi doi; Curentare; La piciorul răsfățat; N-ai să vii: Asa de repede; Încă patru; Îmi transmit; Una mai am; Să nu se spargă ghiața ; Cel mai bătrîn ; Cîntec de pauză ; Voci de mulți oameni ; Încins ; Locomotive vechi, terasamente, greieri ; Stam lungit ; Acest bloc de nervi ; În dulcele stil clasic ; Mă las locuit ; Pasăre dormind ; Flacăra sună ; Mănușa ; Galben copil, oprit în poză (10); În dulcele stil clasic: Sete; Cu urechea singerîndă; Legendă; Si adevărată si jucată; Din nou, noi; Ța-ța-ța, căprită ța !; Stare; Asasinare; Era cu neputință să le fie foame; La mi-a spus ; Poate că ochiul meu verde ; Lăsare; Dulciferarea legii; Micșorare (25); În dulcele stil clasic : Strigături; O, și cît de mult ; Pasărea verișoară; Îmbracă-te în trupul meu; Unde ciolanele; Stare : Cărămidă arsă; Invizibilul soare; Izgonirea din rai ; Ecou ; Cavalerul ; Chiar nici vremea ; Moartea dintre Da și nu ; Mit ; Pasăre (41); În dulcele stil clasic : Uneori; Risul; Cîntec de încurajare; Al meu suflet; Psyhée; Zvon; Plod; Spleen; De dragoste; A mea; Nedemn (47), *Stăniloaie, Lidia*—Acasă; Fluturii (44), *Stelaru, Dimitrie*—Derutant ; Să nu vorbim; Eu eram ea; Asezare ; Între două războaie ; În astăzi ; Cînd genele ; Nu mai ai îngeri ; Ca un ținut (8) ; Cînd fumez ; Dezolare (18).

Șerb, Ioan — Pan, Iarba nemuririi (22) ; *Șova, Coman* — Imn ; Zi de ploaie ; Efemeridă (11) ; Marea ; Visez un loc ; Tomuri ; Lingă (36) ; Părinții primului bărbat ; Pastel, Inel de argilă (48) ; *Ștefuriuc, Const.* — Scherzo ; Rizind și plingind, pasărea ; Vine sîngele ; Vînătorile regale ale soarelui ; Băiatul chitară ; Lumină din lumină (24) ; Țara (34) ; *Știrbu, Const.* — Stampă interioară, culoare ; Virgulă ; Mare, Plecări ; Maternă (2) ; Partidului (32).

Tacoi, Cristina — Cu alt nume ochii ; Vreodată plîngînd (11) ; Mă prefăceam că plîng purtînd masca Soniei ; Turnir ; De Antarctida ; Oricum, după aceea tot un fel de alergare ; Hesperarea (24) : Acum, sună liniștea ; Scurtă baladă ; Aș putea fi mai mult ; Dar cine ? (46), *Tarangul, Marin* — Zbor ; Ca patria în August (30) ; Odihna ciobanului ; Obiceiuri (34), *Tartler, Grete* — Și marea (12) ; Adorația pămîntului (21); *Tatomirescu, Pachia Ion* — Munte comunist român (19) ; Odă României : I Orchestră cu fluiere ; II Cîntec peste umerii rotunzi ai cîmpiei (29) ; Virstă de țară (34), *Tănase, Hristache* — Patriei mele (34) ; Cindva ; Lumină rănită (48) ; *Teclu, Mihai* — Viol asupra muzicii ; O elegie (28), *Teodoreanu, Al. O.* — Istorie ; Epigraf ; Răboj moldovenesc (2) ; *Teodorescu, Virgil* — Sosește ; Mă-ntorc mereu... ; Ce oră e ? (39), *Theodoru, Denise* — Inevitabil (15), *Timofte, Valentin* — Dorința (19), *Tomozei, Gh.* — Caiet de iarnă ; Pompei ; Pergament ; Dintr-un război ; Finis Atlantis ; Hanul copiilor ; Verset ; Elegia ochilor ; Colind ; Uciderea cuvintelor ; Iubirile ; Eden cu cai ; Amar ; Caleașca insomniilor ; Petru Cercel ; Chiromanție ; Dintr-un septemvre ; Cînd uit (11) ; Atlantis — O monografie a adolescenței. Douăzeci iulie 1969 ; Din Egipet ; Atlantis ; Grădina Hesperidelor ; Nemo ; Stan și Bran ; Dor de mirodenii ; Alcor, Aldebaran, Altair ; Marea Sargasselor ; Bătrînul cu chibrituri ; Voronet ; Iada — livada ; Călătoriile (30), *Tomșa, Ligia* — Fluier de os (19).

Traianu, Mihai — Marea ; Ciorile ; În seară ; Știu un salcîm... ; Vis ; Echilibrul ; Lumina (2) ; Zodiac (I ; II ; III ; IV ; V ; VI) (25) ; Joc de copii ; Împotrivirea ; Incinerări (36), *Tudor, Ion* — Preludii pămînteștí ; Sfîrșit (30) ; Cîntec ; Caii albi (43), *Tudor, Nicoleta* — Asemenea omului : eu ; Născătoarea fîntînii cu lacrimi (21).

Tănțu, Cornel — Noapte uitată ; Rit păgîn ; Avatar (23) ; Ajunsă aici în plinul vremii (34).

Ureche, Damian — Nopți albe pentru zimbetul tău ; Urmează patima (12) ; Deosebire ; Urmează patima (19).

Văduva, Domnița — Mai poți dori (19), *Vântu-Ionescu, Aura* — Rapsodie în alb negru ; Întunecare (11), *Vinițchi, Stela* — Poeme (43), *Vlad, Iulia* — Într-o țară fără margini (30), *Vlad, Petre M.* — Demiurgică (48), *Vladimir, Simion* — „A" (21), *Voicu, Nicolae* — Ochii mei ; Trimite-mi (5) ; Lumina care se aude ; O zi și o noapte (15) ; Perină, Iarba și femeia ; Fericire (24), *Vulpe, Marius* — Neliniște ; Veverița ; Cato ; Tristețe de toamnă; Nostalgie; Intuiție; Miniaturi; Pliniu (3); Neîmplinire: Asemenea; La; Gravură medievală ; Iubire : Cîntec (43), *Vulpescu, Romulus* — Alternativă (27).

Zamfir, Vasile — Interior ; Apropierea ta ; Nemărginire ; Nehotărire ; Peisaj (40) ; Romanță ; Anotimp ; Pămînt românesc ; Meditație II (47) ; La marginea lumii ; Ecou, Seară cu pirați (50), *Zăinescu, A. I.* — Al treilea ; Punct ; Ceas ; Somn ; Viori tăcînd (5) ; Recviem într-un cimitir de mașini (27) : Frumoasele schimbări ; Pămînt de dragoste : Statornici (31) ; Timp primenit ; Înnourare ; Însingurare (48), *Zilieru, Horia* — Elegia a III-a ; Elegia a XI-a (25).

Editoriale

Final de an literar (1) ; Pretață la cîteva întrebări (2) ; Cărțile anului (3) ; Amintirea Unirii (4) ; Moment cetățenesc (5) ; Din nou despre editii (6) ; Adevărul despre istoria literară (7) ; Cartea și publicul (8) ; Responsabilități cetățenești (9) ; Unde ne sînt polemiștii ? (10) ; Bibliografia literaturii române (11) ; Întîmplare și sistem (12) ; Critica literară și ideile (13) ; Clasicii și criteriile prejudecății critice (14) ; Dezbateri și climat literar (15) ; Studenții (16) ; Patria (17) ; De întîi Mai (18) ; Jertfele Victoriei (19) ; Anul XXV și literatura (20) ; Trecut imprevizibil (21) ; Înțelegerea superioară (22) ; Gîndire creatoare (23) ; Mandat unanim (24) ; Tineretul și pacea (25) ; Atașament și răspundere (26) ; Conștiința istorică (27) ; Critica (28) ; Încredere și unitate (29) ; Unanim consens (30) ; Timpul nostru (32) ; Dezbateri și înțelesuri (33) ; Comuniștii (34) ; Cuvînt și profesie (37) ; Cărțile lui Lenin (39) ; An nou în octombrie (40) ; Invitație la critica prozei (41) ; Limbajul prozei (43) ; Conștiința civică și literatura (44) ; Revoluție și istorie (45) ; Oaspetele de onoare (47) ; Anul literar 1969 (49) ; Dialogul generațiilor (50) ; Sezonul de lectură (51) ; La sfîrșit de an (52).

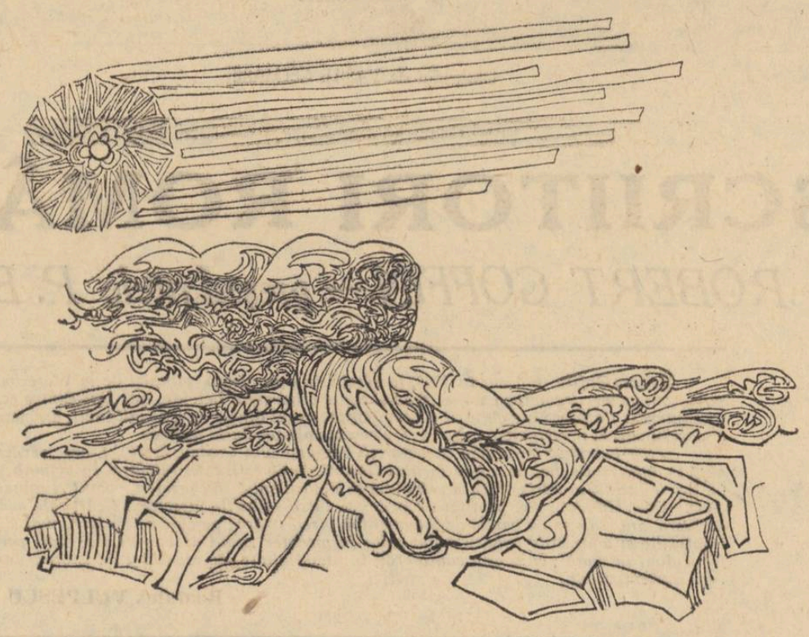

Desen de CONSTANTIN POHRIB

Proză

Almăjan, Ion Marin — *Moartea sau floarea din fereastră (15);* Andru, Teodor Vasile — *Străbunica noastră Carola* (26); *Masa critică* (50).

Bantaș, Ioana — *Singură ploaia îmi amintește* (36); Barbu, Ana — *Globul* (10); Bădilă, Radu — *Linii* (34); Bălănoiu, Emilian — *Vaporul cu zbaturi* (4); Bălășoiu, Horia — *Cu aurul în site* (42); *Fluturele de iarnă* (52); Beneș, V. — *Pendula* (36); Blaga, Lucian — *(Fragmente de jurnal)* (27); Bratu, Mihaela — *Seara cornilor* (33).

Carsiad, Adrian — *Variantă tradițională* (8); *Simbătă după amiază* (15); *Orașul cel mare* (27); Casimcea, Mircea Ioan — *Tăcînd* (33); *Pedeapsa; Canină* (36); *Aeroportul* (48); Călin, M. — *Re; Singur* (45); Călinescu, Matei — *Lichteriana* (8; 37); Câmpeanu, T. George — *Metamorfoze* (41); Chiriță, Constantin — *Timpul, banul și munca* — însemnări despre o familie americană (31); — *Pescărușul alb* (39); Ciobanu, Mihaela — *Vremea florilor* (9); Coler, Luminița — *Bătrînul* (3); Constantin, Ilie — *Italice* (45); Constantinescu, Dan — *Grădina japoneză* (42); Crasovski, Simion — *Fiul cursor* (19); *Dacă ești așteptat* (32); Crăciun, Bucur — *Coame de bronz* (12); *Ploaie deasupra orașului* (26); *Strada noastră* (41); *Strada răspîndiților; Strada drăniță; Strada morii; Strada dulgherilor; Strada inundată; Strada cu căldări; Strada din coastă* (49); Cristea, Corina — *Seară de bal* (21); *Preziceri* (50); Culianu, Ioan Petru — *Pisica turbată; Coama calului de carton* (5); *Domesticire divină* (15); *Urme* (23).

Davidescu, J.J. — *Focurile* (23); *Melodie de 3 lei* (42); Deal, Alexandru — *Noaptea pentru cei răi* (12); Delea, Ana — *La început de poveste...* (23); Desan, Tiberiu — *Acoperișul* (8); *Amînări* (32); Dimitriu, Lia — *Praf în spirală* (16); Dinulescu, Dumitru — *Linda* (6); Dobrescu, Ioan — *(Fragmente de cronică)* (25); Duvan, Alexandru Hagi — *Civilizația copacilor* (19); *Umbra* (41).

Gabrea, Florin — *S-ar putea să mă întorc* (29); *Mirosul cărților* (41); Gafița, Gabriel — *Colierul prințesei* (25); *Un gust ca de portocale* (48); Galaction, Gala — *Pagini din „jurnal"* (17, 20, 42); George, Alexandru — *Nocturnă* (22); Georgescu, Constantin — *Casa* (33); Georgescu, Oprea — *Fuga de acasă* (scene de provincie) (2); *Somn* (25); Ghencea, Onisie — *Ataraxia* (35); Ghidrigan, George — *Vertical* (25); *După vis, un cîntec* (41); Ghilia, Alecu Ivan — *Execuția* (44); Gorea, Andrei — *Persoana întîi singular* (41); *Noaptea depărtărilor* (52); Gotu, Irimia — *Ziua asta, cum să-i spun.* (50).

Honciuc, Dumitru — *La drum* (13); *Cercelii* (40); Hrib, Toader — *Cronica de la Arbore* (29).

Ionescu, Viorica — *Amurg* (3); *Solar, parc mic* (15); Ivasiuc, Al. — *Continua prezență* (41); Ivănceanu, Vintilă — *Jobenul; Plasa de oțel milaneză* (47); Izverna, Pan — *Figurină* (1); *Despre cameleon* (42).

Juncu, Doru — *Scara* (43); *Ceasul, Vinzarea* (47).

Lică-Vulpești, Ion — *Rîsul de la amiază* (19); Lioveanu, Dumitru — *Drumuri în prelungire* (43); Luca, Dumitru Radu — *Umbrela; Mielul* (33); *Lumina* (41).

Martan, Vlad — *Dunărea* (28); *Cît costă o maimuță* (51); Marin, Ion Tudose — *Prietenul meu Alain* (6); *Zidul* (34); *Dolabra* (48); Mavru, Marin — *Plicurile (27);* Mazilu, Teodor — *Disprețul* (25); Melinescu, Gabriela — *Gugliema și rochia hopichec* (23); Merlău, Corneliu — *Pisica neagră* (7); *Ciuma din pădure* (14); Moise, Mircea — *O noapte la Crillon* (21).

Neagu, Fănuș — *Concordia* (14); Necula, Damian — *Tigrul de bengal* (16); Nedelcovici, Bujor — *Absență* (16); Negoițescu, Ion — *Ora oglinzilor* (14); Nicoară, Virgil — *Condamnare; Biblia; Necunoscuta; Călătorie* (45); Nicolici, Ștefan — *Dincolo; Cinci* (51).

Orlea, Ioana — *Imagine răsturnată* (1).

Paraschivescu, Miron Radu — *Jurnalul unui cobai* (fragmente) (5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16); Pelin, Mihai — *Ierburile acestui pămînt* (4); *Elena* (22); Pop Sînziana — *Fără tine în paradis* (42); Popa, Doina — *Procesul frunzelor* (47); *Vina; Aniversarea* (48); Popa, Mircea — *Cînd vine ceața* (12); Popescu, Petru — *Vestea* (5); Popescu-Drumuri, Andrei — *Chioșcul de sticlă* (21); Preda, Marin — *O oră din august* (33); Predescu, Valentin — *Moartea puiului de șarpe* (3); Purza, Ion Iustin — *Fata cu violete* (35).

Rebreanu, Dan — *Ancheta* (51); Rudeanu, Alexei — *Rămîne doar gestul* (2); *Aziza* (11); *Onomastică* (28); Ruse, Ion — *Coșava în port* (23).

Simion, Pop — *Clipa* (19); Stahl, H. Y. — *„Realitatea iluziei"* (44); Stancu, Horia — *Întoarcerea în deșert* (9); Stancu, Zaharia — *Lumea n-are margini* (31); Stoian, Ștefan — *Mai tîrziu* (1); Stoica, Octavian — *A cincea zi* (4); *Cina cea de pe urmă* (46); Stoichiță, Alexandru — *Pastorală* (19).

Tănase, Virgil — *Însemnările celor ce merg spre somn* (47); Titel, Sorin — *Strigătul* (2); *Dimineți ciudate* (7); *Scările* (26); *Luna, calul și prizonierul* (43); Topîrceanu, G. — *Jurnalul de campanie* (28); Tudoran, Radu — *Oglinda retrovizoare* (7); *La întoarcerea din Sicilia* (35); Tumanian, Paul — *Refugiu pentru zăpadă* (6); *Strada necunoscută* (16); *Pentru Emma, renunț* (42); Tupan, Marius — *Lumină din afară* (27); *Te iubesc, doctore* (41).

Țepeneag, Dumitru — *Fugă* (24); Țic, Nicolae — *Măi copile, măi copile!...* (18); Țoiu, Constantin — *Caraula de noapte* (9).

Ucuța, Constantin — *Ispita mării verzi* (47).

Vasiliu, Tudor — *Vendetta* (1); *Poveste fără șir* (2); *Hiroshima* (41); *Întrebarea; Cum mi-am regăsit prietenul; Recviem „condiție"; Oricui; Vina de a-ți ține gura* (48). Văduva, Vasile — *Abajurul verde* (13); *Seara de ianuarie* (40); Vălcescu, Gheorghe — *Inelele lui Newton* (41); Vinea, Ion — *Cabana dragostei uitate* (16).

Zanc, Grigore — *Departe* (41).

Critică, istorie literară,

estetică, opinii, însemnări de atelier, note, publicistică

Albu, Florența — *Văd lucrurile cu ochii mei, (prezentare la „Cronica de la Arbore" de T. Hrib)* (29); Alexandrescu, Sorin — *Limbaj și anonimat* (10); *Omagiu dirijorului Perlea* (21); Alexandru, Ion — *(I.A.)* — *[Jurnal de poet]: Chipul lui Orfeu* (2); (6); *Pascal și secolul său* (10); *Veacul al doisprezecelea* (11); *Mormîntul lui Pascal* (12); *Jeu de peaume* (13); *Dintr-un sat transilvan* (14); *Direcția nouă* (15); *Der Grosse Frederich* (19); *Traducerile* (20); (21); *Spre Eminescu* (25); (26); (28); *Rembrandt* (47); *Vermeer* (48); *Carieră sau destin?* (49); *Parmenide* (50); *[Poșta redacției]: Un tînăr poet* (2); *Responsabilitatea cuvîntului* (14); Alexandru, Nicolae — *Dimitrie Stelaru* (20); Arghezi, Baruțu T. — *[Arhiva Arghezi]: Actualitatea „Scrierilor"* (2); *„Cahiers du Sud"* (3); *Ilustrații* (4); *Cuvinte potrivite și „încrucișate"* (5); *Un teatru original* (7); *„Lina"* (8); *Despre estetica limbii românești* (9); *Edițiile naționale* (10); *Au cheval blanc* (11); *Despre Ioan Slavici* (13); *Ploiești 1946* (15); *Rue des Pavillons* (16); *Tinerețe genoveză* (17); *Viena, mai 1965* (18); *Întîlniri literare* (19); *După 89 de ani...* (20); *Cronică olteneasca* (22); *Interviu R.T.F.* (23); *„Sindicatul scriitorilor"* (24); *Conferința „Eminescu"* (25); *Cotidianul „Tablete"* (26); *Serbările din Cișmigiu* (27); *Cinematograful Trianon* (28); *Povestiri* (30); *„Recunoștință"* (32); *În aceste zile* (46); *Vissarion* (47); *Vania și Domnița* (49); *Citeva cuvinte* (50).

Balotă, Nicolae — *Gib Mihăescu. Universul imaginar* (15); *Vasile Pârvan. Estetica tăcerii* (20); *Ion Pillat. Arta poetică I—II* (35; 42); *Umanitatea lui Mauriac. Note franceze* (41); Baltag, Cezar — *Calendar perpetuu* (1); *Rigoarea cuvîntului* (2); *Pauvre Boileau! Pauvre Racine* (15); *Paradoxul circotașului* (21); *Eminescu* (22); *Elogiu poeziei* (22); *Eminescu* (24); *Auctores Sumus* (29); *Pași pe lună, Ca într-o aducere aminte* (30); *Pulsul istoriei* (31); *Permanență* (35); *Toamna culorilor* (40). *[Poșta redacției]* (20; 22—50); Bantaș, Ioana — *Oameni în lună. Să nu vă atingă frigul gustul cărnii* (29); Barbu, Ion — *Rinduri despre poezia engleză; Dualismul psihologiei ariene; Geometrie întristată* (8); Bănulescu, Ștefan — *Măsura cuvîntului* (33); *Rebreanu* (35); *N. Filimon* (36); *Anton Pann — legendă și glorie* (38); Bănuță, Ion — *Literatura anilor XXV (ancheta revistei)* (29); Blandiana, Ana — *Frumosul și binele* (6); *Severitatea poetului* (16); *Neeuclidian* (30); Botez, Alice — *Eminescu — concepția despre roman și „criza romanului"* (6); *Hortensia Papadat-Bengescu „Metaforă și cunoaștere în opera autoarei" I—II* (44; 47); Boureanu, Radu — *Literatura anilor XXV (ancheta revistei)* (29); Breban, Nicolae — *Convenția inimii* (25); Buzea, Constanța — *Pași pe lună. E luna de cînd lumea* (30); *Mulțime și singurătate (Congresul al X-lea al P.C.R.)* (31).

Călinescu, Alexandru — *Romancieri și personaje* (4); Călinescu, Matei — *Sens figurat și sens literal* (26); *Simbolismul — conceptul de poezie* (27); Chiriță, Constantin — *Literatura anilor XXV (ancheta revistei)* (29); *Dar aceste cărți?...* (48); Ciobanu, Nicolae — *Evocări. G. Ibrăileanu, Viața Românească și Ionel Teodoreanu* (33); Ciurdariu, M. — *Maiorescu și Generația junimistă* (50); Constantin, Ilie — *Lansare și fixare* (20); *Cultul prin cunoaștere* (24); *Onny* (28); *Oameni în lună. Columb și luna* (29); *Pămînt de flori* (44); Cornea, Paul — *Între realitate și mit* (38); Corvin, N. — *[Breviar]: Ioana Andreescu: Soare sec; Ion Iuga: Tăceri neprimite* (10); *Vera Lungu: Poezii, Constantin Stoiciu: Pastele de fontă* (11); *Geo Șerban: Exegeze; Rodica Iulian: Elegiile de pe pod; Alexandru Jebeleanu: Divagații și simetrii* (12); *Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania; Ion Chiriac: Ce se numește toamnă* (13); *Grigore Sălceanu: Nopți pontice* (18); *H. Grămescu: Elegii și egloge* (18); *Petre Ghelmez: Altare de iarbă* (18); *Octavian Georgescu: Silabele străzii* (19); Crețeanu, Florian — *Incercări (Cenaclu)* (15); Crețoiu, Șerban — *Restituirea inocenței* (25); Cristea, Dan — *Poezia contemporană. Retrospectivă lirică* (22); *Mircea Ivănescu: Eseu* (23); Crohmălniceanu, Ov. S. — *Paul Zarifopol. Retușări la un portret* (7); *Literatura anilor XXV (ancheta revistei)* (29); *Lirică și candoare: Paul Sterian* (36); *Opinii despre proză. Împăratul e gol!* (43); *Lucian Blaga. Teatrul și drama expresionistă a „Vestirii"* (49); Cronicar — *[Cartea de versuri]: Valeriu Sîrbu: Poeme banale; Damian Ureche: Viori fără amurg; Ion Larian Postolache: Grădina de cactuși; Nicolae Stoc: Consemnele necesare; Titus Vijeu: Pănătanee; Veronica Russo: Despre suflet, despre cuvînt; Corneliu Șerban: Lirice; Nicolae Coban: Proteus la mal; Ioaniă Romanescu: Aberații cromatice; Iosif Moruțan: Echinocțiu liric; Teodor Scarlat: Poeme; Violeta Zamfirescu: Nuntă cu zei; Mihail Cosma: Inefabila Arcadie; Teofil Răchițeanu: Elegii sub stele; „La poarta izvoarelor"* (27); Cartea de critică și istorie literară: *Ion Pillat: Portrete lirice; Gîndirea românească în epoca pașoptistă; Ion Chinezu: Pagini de critică; D. Păcurariu: D. Bolintineanu; Mihail Șerban: Amintiri; Constantin Cubleșan: Miniaturi critice; Simion Bărbulescu: Comentarii critice* (28).

Damian, S. — *Proza lui G. Călinescu. Edificarea* (26); *Intrarea în Castel* (46); Daniel, Paul — *I. L. Caragiale intim* (10); *(Note la un articol de B. Fundoianu)* (23); *(Note la un articol de B. Fundoianu)* (39); Danilina, Gh. — *[Breviar]: Maria-Luiza Cristescu: „Dulce Brigitte"; Cristina Tacoi — Așezare de lucruri; Dominica Filimon-Stoicescu: Emil Gărleanu;* Dimisianu, George — *Calmul narațiunii* (3); *Literatura anilor XXV* (29); Dimov, Leonid — *Cronicarii munteni* (7); *Ion Ghica — un realist nețărmurit* (19); *Pledoarie pentru sintaxă* (23); *Poetul de ieri, de azi, de totdeauna* (24); *Pisicile lui Newton* (27); *Inocența poetului* (33); *Anton Pann și lumea sa* (38); Doinaș, Ștefan, Augustin — *Cărți și probleme* (5); *Athanor sau alchimia irealului* (12); *Tragic și demonic* (25); Dumitrașcu, Marius — *Etape estetice în istoria literaturii române I—II* (2—3); *Dialectică și estetică* (39); Dumitriu, Dana — *Documente asupra melancoliei* (19).

Eftimiu, Victor — *Laudă omului* (30); *Toamnă pariziană* (43); *Astă seară cîntă Leonard* (45); *Macedonski* (48); Emilian, M. — *Citeva indiscreții autografe* (42).

Foarță, Șerban — *Jocul pe-o singură carte?* (1); *Critica '68: genul lung, genul scurt și altele...* (4); Fundoianu, Benjamin — *Despre Brâncuși, Sfera, Oul, Inelul, Înălțimea* (23) *(în românește de Paul Daniel și A. Ghițulescu); Despre poezia populară* (39).

George, Tudor — *Bogasierul de comori* (38); Gheorghiu, Virgil *[Breviar]: Maria Rovan: Ceața reveniților* (25); Giurgești, L. — *Aeriene* (27); Grădinaru, Mihai — *Eminescu — puncte de vedere. Hyperion* (24); Grigorescu, Ioan — *Tudor Teodorescu-Branițte* (13); Grigorovici Ilina *(I. G.)* — *(Despre proza lui Ion Vinea)* (16); *Critica posibilă* (21); *Breviar: Vintilă Ivănceanu: Pînă la dispariție* (13); *Vladimir Streinu: Calistrat Hogaș; Nicolae Păduraru: Misterul simplu* (14); *Al. Ivasiuc: Cunoaștere de noapte; Baloță Bianca: Mașina de fugit în lume* (15); *Alexei Rudeanu: Exilul pisicilor; Mihail Calmâcu: Vornicul Boldur; Dominic Stanca: Pentr-un hoț de împărat* (16); *Ion Minulescu: București tinereții mele; Alecu Ivan Ghilia: Cuscrii* (17); *Vasile Văduva: Roagă-te pentru mine; Ivan Ria: Un timp cu joben* (18); *[Cronica literară]: Matei Călinescu: Viața și opiniile lui Zacharias Lichter* (24); *Ion Pop: Avangardismul poetic românesc* (25); *Dinu Pillat: Mozaic istorico-literar* (26); *Eugen Lovinescu: Scrieri vol. I.* (37); *Sorin Alexandrescu: Wiliam Faulkner* (40); *D. Popovici: Romanul românesc. Poezia lui Mihai Eminescu* (41); *Constant Tonegaru: Steaua Venerii* (42); *Sașa Pană: Antologia literaturii române de avangardă* (43); *Mircea Cojocaru: Minciuna; Virgil Duda: Catedrala* (44); *Mircea Horia Simionescu: Ingeniosul bine temperat (Dicționar onomastic); Alexandra Tîrziu: Nu-mi pasă* (45); *Profira Sadoveanu: Stele și luceferi* (46); *Cezar Baltag: Odihnă în țipăt* (48); *[Cartea de debut]: Florin Gabrea: Hanimore; Corina Cristea: Prietena mea Si* (40).

Hagiu, Grigore — *Mioritic și manolic* (1); *Problematizarea poeziei angajate* (17); *Medalie Bălcescu* (27); *Maturitate istorică* (30); *Orele patriei (Congresul al X-lea al P.C.R.)* (31); *Fericitele cărți (Congresul al X-lea al P.C.R.)* (32).

Iacob, Eugen — *Goana după „absolut"* (1); *Prezențe și absențe* (2); *Cuvîntul furat* (15); *Întrebări la lectura lui Lukács* (16); *Artă și determinism* (17); *Realismul și nivelele realului* (18); *Teorie și simulacru* (25); *Adecvarea esteticii* (26); *Modalitățile textului* (27); *Falsa tehnicitate* (28); *Filozofie și literatură* (32); Iorgulescu, Mircea — *Un romancier „sensitiv"* (1); Ivanovici, Victor *[Breviar]: Ion Omescu: Teatru; Nicolae Frînculescu: Mireasa din tablă* (23); Ivasiuc, Alexandru — *Epoca dialecticii (Congresul al X-lea al P.C.R.)* (31); *Esențe* (35); Ivașcu, George — *Ion Neculce — un Sant Simon moldav* (5); *Dosoftei: Întemeierea poeziei culte* (19); Ivănceanu, Vintilă — *Pași pe lună — Luna și emoția* (30); *Seducția baladei* (34); Ivănescu, Cezar — *„Memento mori"* (24).

Kubicek, Ivan — *Exerciții* (28).

Laurențiu, Dan — *Alexandru Philippide: „Visuri în vuietul vremii"* (19); *Deriziune și miracol* (22); *Aspirația integrării* (23); *Scop și finalitate* (24); *Poezia timpului* (28); *Întoarcere la origini* (30); *Maturitate și reflexiune* (31); *Moralitatea artei* (34); *[Breviar]: Marin Mincu: Cumpănă; Nicolae Prelipceanu: Antic* (14); *Mariana Costescu: Poemele desăvîrșirii noastre; Anghel Dumbrăveanu: Vase de corăbii; Nicolae Ioana: Moartea lui Socrate* (15); *Ilie Constantin: Fiara; Ion Drăgănoiu: Aproape sonete* (16); *Nicolae Motoc: Ceasul umbrei; Mugur Florin: Destine intermediare; Zilieru Horia: Iarnă eroică* (17); *Mariana Costescu: După explozie; Ion Bănuță: Panorama templului meu.* (20); *Gh. Grigurcu: Trei nori; Petru Popescu: Fire de jazz; Ion Cocora: Palimpsest* (21); *Florica Mitroi: Rugăciune către Efemera* (25); *Corneliu Belciugățeanu: Versuri din patru decenii; Ion Hurjui: Noaptea Pandorei* (26); *[Cronica literară]: Zaharia Stancu: Vîntul și ploaia* (47); *Grigore Hagiu: Spațiile somnului* (49); *Gh. Pituț: Ochiul neantului* (50); *[Cartea de poezie]: Spațiul tăcerii (N. Stănescu: „Necuvintele"); Devenirea unui concept (I. Alexandru: „Vămile pustiei")* (35); [Lector], *Excelent* (27); *Ce ne facem fetelor* (28); *Mihai Munteanu: Cerul în aripi; Mihai Constantinescu: Izvorul nopților albe; Ilie Măduță: Corabia autohtonă; G. Georgescu: Poemul fără flăcări* (40); *Al. Săndulescu: Duiliu Zamfirescu; Paul Sînpetru: Urme* (41); *Verona Brateș: Octave; Mihai Constantinescu: Izvorul nopților albe; Ludmila Ghițescu: Fintini; Vasile Igna: Arme albe; Ioanid Romanescu: Aberații cromatice; Gh. Ionescu Gion: Versuri; Livia Mănescu Chiriacescu: Ochi de pisică* (42); *Ion Sofia Manolescu: Pînă unde pot muri; Mircea Vaida: Cenușa verde; Ștefan Tănase: Psalm teluric; Margareta Sterian: Poeme; Iv. Martinovici: Ca să fii stea; George Boitor: Scara de apă; Const. Crișan și Victor Crăciun: Literatura română în lume* (43); *Dan Grigorescu: Expresionismul; Ion Dumitriu: Pelerin la Șiva; Victoria Raicev-Voicescu: Celestină; Viana Șerban: Versuri; Ion Pogan: Crizantemele lumii; Ștefan Popescu: Nestematele unelte* (44); *Paul Daniel: Borsalino veritabil; Nicolae Țic: Scamatorul; Gheorghe Suciu: Antrenorul și zeul; Mircea Ciobanu: Epistole* (45); *Ion Istrati: Lumea lumilor mele; Balint Tibor: Trandafirii Sodomei; Simon Magda: Pe marea bandă rulantă; Iordan Lucaci: Timp fără ore; Ion Cringuleanu: Sonete mute* (46); *Documente și manuscrise literare vol. II; Elena Cătălina Prangati: Miza pe lumină; Ana Mășlea: Fructul oprit; Vasiliu Tudor: În general, triumful pădurilor; Ion Trandafir: Anotimp tăcînd* (47); *Metodologia istoriei și criticii literare (studii); Smaranda Jelescu: Totdeauna marea; Ioan Gîrmacea: Moartea unui manechin de rînd* (48); *Elena Stan: Poezia lui Eminescu în Transilvania; Haide Victor: Balada lucrurilor pierdute; Măgureni Ion: Mișcări; Victor Timofte: Îmbarcarea pentru Cythera; Alexandru Barna: Liniștea zăpezilor; George Munteanu: Cercetări literare; Viorel Știrbu: Cortegiul* (49); *Sebastian Reichmann: Geraldine; Traian Filip: Vîntul din fața soarelui; Mihai Dutescu: Noaptea nunții; Florin Andrei Ionescu: Punctul pe y; Maria Petra: Cînd se lasă tăcere; Mihail Sebastian: Întîlniri cu teatrul; Limbă și literatură vol. 20* (50); Luca, Eugen — *Satira în proză. De la I. L. Caragiale la G. Călinescu* (44).

Maiorescu, Titu — *Introducere la Viața lui Kant* (8); Manolescu, Gorun — *Dimensiunile „jocului secund"* (1); Manolescu, Nicolae — *Inedite Maiorescu* (8); *Mutația valorilor estetice sau paradoxurile unei teorii* (13); *Călinescu* (14); *Inflație? Nu. Lipsă de autoritate critică și editorială* (15); *Istoria contemporană sau domeniul povestirii* (26); *Bălcescu revoluționarul* (27); *Literatura anilor XXV. (Ancheta revistei)* (29); *Pași pe lună. O imagine a omului* (30); *Sensul istoric al literaturii* (31); *Pompiliu Constantinescu. Reeditarea „Scrierilor"* (35); *Rebreanu — azi* (37); *Critica lui Maiorescu* (40); Manu, Emil — *(E.M.)* — *Vasile Pârvan tînăr* (42); *Consfătuirea națională de literatură comparată* (43); *Poezie și cromatică* (43); *Gh. Petrașcu. Eseu biografic* (44); *Gheorghe Asachi* (45); *O. Goga. Corespondență inedită* (48); *V. Voiculescu: Corespondență inedită* (50); Marinescu, Ion — *Literatura anilor XXV (ancheta revistei)* (29); Martin, Mircea — *Poezie și istorie* (37); *Sensul calității* (39); Mazilescu, Virgil *(V. M.)* — *Cronica cenaclului* (20); *Dintre lalele* (28); Mazilu, Teodor — *Dincolo de artă* (24); *Tristă, măruntă, sistematică* (27); *Tristețile lui Anton Pann* (38); Mălăncioiu, Ileana *[Breviar]: Victoria Dragu: Iliada din nou* (11); Melinescu, Gabriela — *Fascinația epicului* (11); *Calul plecase în lumea cailor* (14); *Răsărit din sfinte izvoară* (24); *Oameni în lună. Am trimis mințile în lună* (29); *Cea mai nobilă idee (Congresul al X-lea al P.C.R.)* (31); *O acțiune liberă (Congresul al X-lea al P.C.R.)* (32); *Instantanee. A descoperi o floare* (34); Mereuță, Iulian — *Cu întrebări peste moarte* (8); Micu, Dumitru — *Ion Pillat* (5); Moisescu, I. Gh. — *Anton Pann psaltul* (38); Mugur, Florin — *Literatura anilor XXV (ancheta revistei)* (29); Muntean, G. — *G. Călinescu autor de manuale școlare* (20); *Un cronicar muntean necunoscut — Ioan Dobrescu* (25); Munteanu, G. — *Eminescu. Familia poetului* (14); *Eminescu. Convergențe artistice* (28).

Neacșu, Iulian — *Cronica cenaclului* (21; 22; 23; 24; 25; 26); *Moși* (27); Neagu, Fănuș — *Cintec amplu* (4); *Mihnire* (12); *(Articol comemorativ despre Mihu Dragomir)* (17); *Dăruit visării* (23); *Vis* (25); *București — ora teiului* (26); *Gînduri la tiparnița din Schei* (28); *Irisul curat și tragic* (33); *Toamnă bucureșteană* (37); *Acolo, lîngă pod* (41); *[Poșta redacției]* (14; 16; 19; 21—50); Negoițescu, Ion — *Poet al unei generații* (18); *E. Lovinescu — romancier I—II* (21—22); *Meditații la un prozator (D. R. Popescu)* (45); *Descrierea unui poet (N. Stănescu)* (49).

Paleologu, Al. — *Camil Petrescu — conceptul de dramă* (19); *Gînduri despre G. Călinescu* (37); Papu, Edgar — *O carte despre Flaubert* (31); *Clasicul Anton Pann* (38); Paraschivescu, M. R. — *Povestea vorbii noastre* (38); Păun, Octavian — *O nouă tălmăcire din opera lui Mateiu Caragiale (interviu cu Vukosa Karanovic)* (30); Păunescu, Adrian — *Literatura anilor XXV (ancheta revistei)* (29); *Forță argumentului (Congresul al X-lea al P.C.R.)* (31); *A fi aici, Acum* (34); Pârvan, Vasile — *Gh. Lazăr* (45); Pelin, Mihai — *Romanul de investigație* (1); *Pași pe lună. Rîsul și bucuria* (30); Philippide, Al. — *Povestirea și scrisul frumos* (46); *Poetul și secolul său* (52); Pillat, Dinu — *Arta poetică. Conceptul modernist de poezie* (11); *Spiritul de avangardă în teoretizarea poeziei* (20); *Literatura anilor XXV (ancheta revistei)* (29); Pituț, Gh. — *Boala literaturii* (15); *Pași pe lună. Primul gînd lunii* (30); *Acasă (Congresul al X-lea al P.C.R.)* (32); Pop, Aug. Z. N. — *Eminescu. Ascendenții poetului* (24); Pop, Sînziana — *An de excepție* (9); *Entuziasm și idei pentru alții* (24); *Oameni în lună. Misterele au dispărut* (29); *Sentimentul „depind"* (Congresul al X-lea al P.C.R.) (31); *Creație și responsabilitate (Congresul al X-lea al P.C.R.* (32); *Instantanee. A descoperi o floare* (34); *Timpul debutului* (50); Popescu, Petru — *Thanatos și abstracție* (20); *Un clasicism deschis* (27); *Literatura anilor XXV (ancheta noastră)* (29); Popovici, Titus — *Sensul prozei* (51); *Romanul și politica* (52).

Raicu, Lucian — *De la „Elegii" la „Necuvinte"* (33); Râpeanu, Valeriu — *Literatura anilor XXV (ancheta revistei)* (29); Rusan, Romulus — *Credință* (30).

Sălăgean, Sergiu *[Breviar]: Liviu Rusu: Logica frumosului* (13); *Aspecte ale definirii valorii* (17); Săndulescu, Al. — *Paul Zarifopol. Paradoxalul spirit modern* (22); *Nicolae Bălcescu sau pasiunea lucidă* (26); *Topîrceanu. Pagini inedite* (28); *Paul Zarifopol și literatura română* (30); Sorescu, Marin *[Cronica fantezistă]: Bilanț amar* (1); *Adaptarea la vid* (2); *Zoo* (3); *Îndelungata slujbă* (4); *Prezența stihiei feminine* (5); *Pietă* (6); *Legea corpurilor scufundate* (7); *Estetica lui Ion Barbu* (8); *Michelangelo* (9); *Înaltă boală* (10); *„Există nervi"* (11); *Iona* (12); *Metamorfozele lui Ovidiu* (13); *Carmen et error* (14); *Doi artiști* (16); *Profesorul* (20); *Geamgiul* (21); *Kafka și romanul modern* (22); *Însemnare* (23). *A face mituri* (37); *[Articole]: Invitație la estetică* (15); *Pași pe lună. Ce făcură!* (30); *Masca lui Anton Pann* (38); *Rainer Maria Rilke* (40); Stănescu, Nichita — *Amintiri din prezent: — Oul de lemn* (17); *Nausicaa și Penelopa* (18); *Trubadurul de Cezar Ivănescu* (19); *Un om ca o inimă* (20); *Logica ideilor vagi* (21); *Împăratul cireșilor* (22); *Spunem dor și atît* (23); *T. S. Eliot. Un menhir de aer* (35); *Orfeu sau scurt tratat de geometrie a cuvintelor* (24); *Oameni în lună. Peste tot, oamenii* (29); *„Asta este". O sută cincizeci și șase de bătăi pe minut* (30); *Lui Ienăchiță Văcărescu de la un urmaș* (32); *Deus puerilis. Cîrlova* (34); *Temenea la Anton Pann* (38). *Ion Neculce. Zugrăveală mai mult aur decît zugrăveală și pre dinlăuntru și pre dinafară* (46); Suciu, Gh. — *Ion, Itic Ștrul dezertor, Răscoala* (12).

Serban, Geo — *Marginalii la o antologie* (1); *Celălalt Ion Barbu* (8); *G. Călinescu — restituiri I—II—III (9—10—11); 150 de ani de la nașterea lui Alecu Russo. Comentarii la text* (13); *Devalorizarea criteriilor de apreciere* (16); *Literatura anilor XXV (ancheta revistei)* (29); *Antonpannismul* (38); *Între oglinzi paralele* (44); *Utopie și creație* (48); Ștefănescu, Al. I. — *Literatura anilor XXV (ancheta revistei)* (29).

Tănăsescu, Grigore — *Eminescu — puncte de vedere — „Dorul" în lirica eminesciană* (24); Teodorescu, Virgil — *Literatura anilor XXV (ancheta revistei)* (29); Timcu, Gheorghe — *Proza plurivalenței* (14); Titel, Sorin — *Fratele meu, cititorul* (37); Tomozei, Gh. *(G. T.)* (Gh. T.) — *Un mare risipitor: Al. O. Teodoreanu* (2); *Disputa literară* (3); *Poetul* (4); *Memoria zăpezii* (6); *Memoria caselor* (7); *Bazar sentimental* (7). *Lupta cu inerția* (10); *„Jedenact elegii"* (15); *Dispariția unei profesii?* (16); *Șezători — întîlniri care despart* (17); *(Articol comemorativ despre Mihu Dragomir)*; (17); *Oameni în lună. Selene. Selene...* (29); *Grandioasa frescă (Congresul al X-lea al P.C.R.)* (32); *Lumini în August* (34); *Zilele festive Lenau* (39); Tudoran, Radu — *Anton Pann — în 1969* (38); *Scrisul nostru și timpul* (47); Turcin, Ion — *Lucian Blaga — preexistența operei* (27); *Prefață la un critic — Ilarie Chendi „Pagini de critică"* (45); *[Cartea de poezie]: Ion Alexandru — „Vămile pustiei". Poezie și viziune* (35); *[Cronica literară]: Nicolae Iorga — Istoria literaturii române în sec. al XVIII-lea* (30); George, Muntean — *Cercetări literare; Virgil Ardeleanu — Proza poeților; Alexandru Duțu — Explorări în istoria literaturii române; Mihai Beniuc — Poezii* (32); *M. Dragomirescu — Scrieri critice și estetice* (33); *Critică și istorie* (34); *Teodor Mazilu — Proza satirică* (36); *Nichita Stănescu — Necuvintele* (39).

Țepeneag, D. — *Visul și poezia* (14); *Convorbire despre romanul „Serenadă la trompetă" de Sânziana Pop (dialog cu L. Ulici)* (23); Țic, Nicolae — *Oamenii pe care-i aștepți (Congresul al X-lea al P.C.R.)* (32); Țoiu, Constantin — *Fabule* (8); *Joc* (13); *Muzeul literar* (19); *Vremea valorii* (36); *Icar travestit* (39); *Galaxia Gutenberg* (41).

Ulici, Laurențiu — *Convorbire despre romanul „Serenadă la trompetă" de Sânziana Pop (dialog cu D. Țepeneag)* (23); *Note la o istorie a literaturii române* (36); *Un poet, un prozator (Nicolae Neagu, Nicolae Damian)* (43); Ungheanu, Mihai — *[Cronica literară]. Antologia poeziei simboliste românești; Poeții de la Viața Nouă* (1); *Aurel Dragoș Munteanu: Singuri* (2); *Nicolae Iorga: Pagini de tinerețe* (3); *Domițian Cesereanu: Permanențe ale criticii* (4); *Tudor George: Balade* (6); *Matei Călinescu: Semn; Dan Laurențiu: Călătoria de seară* (7); *Angela Croitoru: Iluminare; Vintilă Ivănceanu: Versuri* (8); *Iulian Neacșu: Insul; Mihai Pelin: Inaderență* (9); *I. Crețu: Mihai Eminescu* (10); *Paul Anghel: Arhivă sentimentală; Mircea Malița: Sfinxul* (11); *Serban Cioculescu: Viața lui I. L. Caragiale* (12); *Edgar Papu: Evoluția și formele genului liric* (13); *Ion Lăncrănjan: Eclipsă de soare; Radu Cosașu: Maimuțele personale* (14); *Sânziana Pop: Serenadă la trompetă; Maia Belciu: A XI-a poruncă* (15); *I. Hangiu: Presa literară românească* (16); *D. R. Popescu: „F"* (17); *Savin Bratu: Ion Creangă* (18); *George Alboiu: Cel pierdut* (19); *Al. Piru: Panorama deceniului literar românesc 1940—1950* (20); *Ion Gheorghe: Cavalerul trac* (21); *Leonid Dimov — Carte de vise* (22); *Nicolae Balotă — Euphorion* (23); *Repere clasice: Sadoveanu* (5).

Velea, Nicolae — *Contur* (18); *Miss '69 și umbrela* (23); *Literatura anilor XXV (ancheta revistei)* (29) *Timp românesc (Congresul al X-lea al P.C.R.)* (31); *Timpul înalt al patriei* (33); *Proza și personajul* (42). Verdețu, Nicolae — *Literatura și școala* (40); Vianu, Tudor — *Cercetarea asupra descrierii sufletești în povestirile lui Flaubert I—II* (17—18) *(Traducere de H. Zalis)*; Virgolici, Teodor — *Gala Galaction (Prezentare la fragmente din „Jurnal")* (17; 20; 42). *D. Bolintineanu. Corespondență inedită* (29); *Romanul istoric românesc* (33); *Béranger și scriitorii români* (40); *Cezar Bolliac către A. I. Cuza* (41); Vulpescu, Romulus — *Literatura anilor XXV (ancheta revistei)* (29); *Sfîntul Anton Pann* (38).

Zalis, Henri — *Tudor Vianu la Tübingen* (17); *Pledoarie pentru un scriitor uitat — V. Beneș* (36); Zăinescu, A. I. — *Neintîrziatul prezent (Congresul al X-lea al P.C.R.)* (32).

Articole despre

Abăluță, Const. (5); Alboiu, George (19); Albu, Florența (51); Alexandru, Ion (35); Andersen, Hans Christian (11); Andreescu, Ioana (10); Anghel, Paul (11); Anonimul Brâncovenesc (7); Ardeleanu, Virgil, (32), Arghezi, Tudor (2, 3—5, 7—

Literatură străină

Ady Endre — Baronul și cumanii ; Flacăra galbenă ; Pe țărmul albastrei mări ; Visul platanului ; Cu Leda la bal ; Cît nevăzut sînt vouă (4) (traducere de Const. Olariu), **Apollinaire, Guillaume** — Onirocritica ; Comoara ; Un pastor ; Icar ; Luntrași ; Pentru Madeleine (21) ; Poetul asasinat (37) (traducere de Tașcu Gheorghiu), **Aragon, Louis** — Liliacul și rozele ; Serbări galante ; Balada celui ce cîntă în supliciu ; Pentru tine (18) (traducere de Tașcu Gheorghiu), **Auden, Wistan Hugh** — Destinu-i negru (48) (traducere de Șt. Aug. Doinaș), **Avramescu, Mihai** — Tăcerea poeților ; Semn de întrebare... ; Dor de ducă (47).

Bagreana, Elisabeta — Parola (36) (traducere de Atanase Nasta și M. Magiari), **Bahar** — **Damavand** (36) (prezentare de George Dan, traducere de George Dan și Sorkuté Saidi), **Bariteau Marc** — Centenarul Lamartine ; Poetul și Orientul (10) ; O nouă antologie a poeziei franceze contemporane (15), **Bedier, Joseph** — Tristan și Isolda (8) (traducere și prezentare de Romulus Vulpescu), **Blok Alexandr** — Cuvînt ; Făpturile primăverii ; O ușă scîrție ; Ard pentru ea ; Un om negru ; Cîntînd un cîntec slobod ; Din ziare ; Născut în noapte ; Baraca de bîlci ; *** ; *** (45) (în românește de V. Tulbure).

Djaganov, Gheorghi — Adevăr (36) (în românește de Atanase Nasta și M. Magiari), **Donne, John** — Extazul (20) (prezentare și traducere de Șt. Aug. Doinaș), **Emmanuel, Pierre** — (Poeme) (48), în românește de Șt. Aug. Doinaș), **Evtușenko, Evgheni** — Cînta armonica... ; La biserica din Koșueta ; Sînt înger (45) (în românește de V. Frunză).

Gabe, Dora — Sfinților părinți (36) (în românește de Atanase Nasta și M. Magiari), **Geami** — Darul de la josnici (36) (în românește de Atanase Nasta și M. Magiari), **George Stefan** — *** ; Trei cîntece ; Porta Nigra (20) (traducere și prezentare de Șt. Aug. Doinaș), **Gheorghiev, V.** — A noua zi (36) (în românește de A. Nasta și M. Magiari), **Gongora, Luis de** — Sonete (220 ; 228 ; 238 ; 324), (20) (traducere și prezentare de Șt. Aug. Doinaș), **Guillen, Jorge** — Primăvară descătușată ; Prezența aerului ; Claritate ; Numele ; Amiaza-n orologiu (6), (traducere și prezentare de Șt. Aug Doinaș), **Gurman, Peter** — O poezie scrisă pentru suedezi într-o țară suedeză de un suedez (24) (trad. de Petre Banuș).

Hafez — Diata (36) (trad. de George Dan și Sorkuté Saidi, prezentare de George Dan).
Ionescu, Eugen — „Fotografia colonelului" (46) (trad. D. Țepeneag), **Iradj** — Băutura diavolului (36) (trad. de G. Dan și Sorkuté Saidi, prezentare G. Dan).

Kabir, Humayum — Singur ; Culegînd roadele ; Păsări rătăcite (42) (trad. și prezentare de Radu Lupan), **Khayam, Omar** — (Catrene) (36) (prezentare de G. Dan, trad. de G. Dan și Sorkuté Saidi), **Kleist, Heinrich von** — Penthesilea (12) (trad. de Mioara Cremene, prezentare de Edgar Papu), **Kovaldji, Kiril** — Rubiconul ; Frumoasa ; Fericire intimă (45).

Macleish, Archibald — Ars poetica (48) (trad. de Șt. Augustin Doinaș), **Michaelis, Herman Josef** — Echinocțiu ; Cameră de așteptare ; Nume ; Ce este între ; Model (2), **Montale, Eugenio** — Oase de sepie ; Personae separatae ; Drum pe țărm ; Dar fie-așa... ; „Broasca, înainte de-a încerca iar" ; „Gondola, lunecînd..." ; Cariere de toamnă ; „Poate-ntr-o dimineață..." ; „Gloria întinsei amiezi..." ; „Știu ora-n care..." ; „Adesea, răul..." ; „Adu-mi floarea-soarelui..." ; Corn englez ; Vrajbă ; Pentru un „Omagiu lui Rimbaud" ; Pe Zlobregat ; În somn ; Spre Siena (39) (traducere de Ilie Constantin), **Moulavi** (Rumi) — Cetatea dragostei (36) (prezentare de G. Dan, trad. G. Dan și Sorkuté Saidi).

Nezami — (Catren) (36) (prezentare de G. Dan, traducere de G. Dan, și Sorkuté Saidi).

Pagaczewski Stanislaw — Trei întîlniri, trei revelații (27), **Pavlovic, Miodrag** — Poeme ; Mărturisirea statuilor ; Omul din casa singuratică ; Un duh batjocorește Țarigradul ; Liniștea ; Viforul ; Hoții ; Călătorul ; Glasul de sub piatră ; Copil găsit ; Străjerul la porțile Atenei ; Logodnicul ; Mers ; Portret agravat ; În drum spre Delfi ; Povestea pelerinului (50) (trad. de Sanda Nenoiu și Petru Iului Mina), **Platen, August von** — Tristan ; Veneția (20) (trad. și prezentare de Șt. Aug. Doinaș), **Poe, Edgar Allan** — Annabel. Lee (48), (trad. de Șt. Aug. Doinaș) **Popa Vasko** — Gînduri despre poezie (12) (trad. de Oct. Păun), Poeme din ciclul „Kora" (47) (trad. de Ioan Peianov), **Puslojic, Adam** — Baladă despre aceasta ; Cele mai noi anotimpuri ; Am cumpărat stele ; Pisica aceea cu trei picioare ; Natură moartă ; Lalarium ; Departe de lume ; Curriculum vitae ; Cîntec de azi ; Despre miezul nopții, în zori ; A dispărut fata și visul, au dispărut ; Sub această cupolă cerească ; Ariadnei i se sfîrșește firul ; Patru anotimpuri (31) (trad. de Anghel Dumbrăveanu și Slavco Almăjan) (prezentare de A. Dumbrăveanu).

Rausom, John Crowe — Amintirea ierali (48) (trad. de Șt. Aug. Doinaș), **Ritsos, Ianis** — De primăvară ; Și mai departe ; Dependență liberă ; Alibuil ; Bucolică ; Etape unui cuțit (18) (trad. de M. R. Paraschivescu și Yannis Veakis), **Rojdcstvenski, Vsevolcd** — Pasăre, plantă (23) (trad. de Doina Antonie), **Rozewicz Tadeusz** — Gorganul (40) (trad. de Marcel Mihalaș), **Rymkiewicz, Jaroslav Marek** — Ce este clasicismul ? (27) (trad. de Marcel Mihalaș).

Saadi — Compătimire (36) (prezentare de G. Dan, trad. de G. Dan și Sorkuté Saidi), **Saba, Umberto** — „Cantonier" ; Mediteraneană ; Partidă ; Pe masă ; Fedra ; Campioană de înot ; Seară de februarie ; Geamul spart ; Frunză moartă ; Periferie ; 12 ; Cenușă ; Porumbeii ; Ș-o adiere de vînt ; De cînd ; Piață ; Pentru un copil bolnav ; Cinturi bete ; Anul acesta ; Epigraf (22) (trad. de Ilie Constantin), **Sabatier, Robert** — Prietenii dispăruți ; Obrazul ; Omul jupuit ; Ornicul de nisip ; Sărbătoarea ; Desfătările ; Viziuni ; Prada ; Metale (11) (trad. de Tașcu Gheorghiu) ; Tăcere ; Sîngele fiarelor ; Hibul ; Vampir ; Harul e firesc ; Pentru o vizuină ; Visul tainic Vijelia fierbinte (27) (trad. de Tașcu Gheorghiu). **Sbarbaro, Camillo** — Cînt, uneori ; În sîngele meu palid ; Cînd traversez orașul (6), (trad. și prezentare de Șt. Aug. Doinaș), **Segalen, Vitor** — Stelă pe drumul sufletului ; ***(48), (trad. de Șt. Aug. Doinaș), **Singh, Gopal** Mîine (42) (trad. și prezentare Radu Lupan), **Slaveicov, Pencio** — Cît timp ești tînăr (36) (trad. de A. Nasta și M. Magiari), **Stevens, Walace** — Martial cadenza ; Moartea unui soldat ; Anecdota borcanului (6) (trad. și prezentare de Șt. Aug. Doinaș), **Szymborska, Wieslawa**, Bucuria scrierii ; Lagărul de înfometați din Jaslo ; Vietnam ; Portret (40) (trad. de Nicolae Armeș).

Șeibani — Flăcările speranței (36) (prezentare de G. Dan, trad. de G. Dan și Sokuté Saidi).

Tagore, Rabindranath — Gitanjali ; Pe malul mării ; Cîntul meu ; Primele iasomii (42) (trad. și prezentare de Radu Lupan), **Thörngren, Torbjörn** — Cît de sus poate zbura un cuptor ? (24) (trad. de Petre Banuș), **Toth Balint** — De dragoste (23) (trad. de C. Olariu), **Trakl, Georg** — De profondis (48) (trad. de Șt Aug. Doinaș).

Uroșevici, Vlado — Steaua de miazăziuă (27) (trad. de B. Coman).

Vian, Boris — (Proză fantastică) (43) (trad. de D. Țepeneag).

INDICE DE NUME

Abăluță, Const. (5, 19, 27, 37); **Abdișa, Abdișa** (50); **Ady, Endre** (4); **Alboiu, George** (13, 19, 28, 40, 50); **Albu, Florența** (20, 29, 51); **Albu-Gral, Grigore** (49); **Alexandrescu, Sorin** (10, 21); **Alexandru Ion** (2, 3, 6, 7, 10—15, 19—21, 25—28, 33, 35, 47—50, 52); **Alexandru, Nicolae** (20) ; **Aliman, George** (7, 46) ; **Almăjan, Ion Marin** (15, 28); **Almăjan, Slavco** (31); **Amman, Jost** (3); **Anca, Gh.** (44, 47); **Andersen, Hans Christian** (11); **Andreescu, Ioana** (10); **Andrei, Ostop** (8); **Andrițoiu, Al.** (30, 35, 41); **Andronache, Vasile** (19, 30, 44); **Andronic, Titus** (19); **Andru, Teodor Vasile** (26, 37, 50); **Anghel, Gh.** (6, 24, 45); **Anghel, Paul** (11); **Aniței, Aurel** (11); **Anton, Costache** (11); **Anton-Tianu, Aurel** (15); **Antonie, Doina** (3, 23, 28, 45); **Apollinaire, Guillaume** (21, 37); **Aragon, Louis** (18); **Arbore, Grigore** (23, 34, 46); **Ardeleanu, Virgil** (32); **Arghezi, Baruțu** (2—5, 7—11, 13, 15—20, 22—28, 30, 32, 46, 47, 49, 50); **Arghezi Tudor** (2—11, 13, 15—20, 22—28, 30, 32, 40, 44, 46, 47, 49, 50); **Armeanu, Vasile** (36); **Armeș, Nicolae** (40); **Asachi, Gh.** (45); **Auden, Wistan Hugh** (48); **Aurelian, Mihăilă** (13); **Avramescu, Mihai** (47);

Babu, Ovidia (27); **Baciu, Const.** (50); **Baconsky, A. E.** (25, 28, 33); **Bacovia, G.** (6); **Bagreana, Elisabeta** (36); **Bahar** (36); **Baiculescu, G.** (44); **Balaci, Alex.** (35); **Balint, Tibor** (46); **Balotă, Bianca** (15); **Balotă, Nicolae** (15, 16, 20, 23, 27, 35, 41, 42); **Baltag, Cezar** (22—50); **Balzac, Honoré de** (45, 47); **Bantaș, Ioana** (4, 17, 28, 29, 36, 46) ; **Banuș, Petre** (24) ; **Barbu, Ana** (10, 35); **Barbu, Eugen** (46); **Barbu Ion** (1, 8, 18); **Bardu, Valentina** (19); **Bariteau, Marc** (10, 15); **Barna, Al.** (49); **Baronzi, G.** (33); **Basilescu, N.** (50); **Basso, Giulio** (21); **Baudelaire, Charles** (26, 27); **Bădilă, Radu** (34); **Bălăeț, Dumitru** (45); **Bălănoiu, Emilian** (4, 23) ; **Bălășoiu, Horia** (42, 52) ; **Bălcescu, Nicolae** (26, 27, 30); **Bănulescu, Ștefan** (33, 35, 38); **Bănuță, Ion** (20, 29, 30); **Băran, Vasile** (20); **Bărbulescu, Simion** (28); **Bârna, Vlaicu** (18); **Bârsan, Zaharia** (18); **Bédier, Joseph** (8); **Beiu, Steliana Delia** (25) ; **Belciu, Maia** (15) ; **Belciugățeanu, Corneliu** (2, 26) ; **Beneș, V.** (36) ; **Beniuc, Mihai** (32); **Béranger, Pierre Jean de** (40); **Blaga, Lucian** (6, 13, 27, 48, 49); **Blandiana, Ana** (6, 16, 30, 50, 52) ; **Blok, Alexandr** (45); **Bocaniciu, Dan** (9, 24, 44, 48); **Bocică, Const.** (25); **Bodor, Pál** (37); **Boeriu, Eta** (6); **Bogdan, Diana Livia** (49); **Bogdan, Radu** (48); **Bogza, Geo** (20, 41, 50);**Boitor, George** (45); **Bolintineanu, D.** (29); **Botez, Alice** (6, 44, 47); **Botta, Emil** (15, 19, 36); **Botte, Lidia** (1); **Botticelli, Sandro** (31); **Boureanu, Radu** (29, 31, 43); **Brateș, Liliana** (25); **Brateș, Verona** (42); **Bratu, Mihaela** (33); **Bratu, Savin** (18); **Brauner, Victor** (7); **Brautsch, Ingmar** (37); **Brădean, Traian** (19, 46); **Brăilița, Mircea** (6); **Breban, Nicolae** (1, 4, 25); **Brâncuși, Const.** (18, 21, 23); **Brumaru, Emil** (13, 21, 33); **Bulat, Const.** (7); **Bureriu, Lucian** (51); **Burtan, Florea** (15); **Buzea, Constanța** (4, 17, 30, 31, 35, 41, 48); **Buzinschi, Corneliu** (27).

Calmâcu, Mihai (16); **Cantacuzino, Stolnicul Constantin** (7); **Caragiale, I. L.** (10, 12, 45); **Caragiale, Mateiu** (30); **Caraion, Ion** (22, 37); **Carastan, Al.** (49); **Carp, Mihaela** (35); **Carsiad, Adrian** (8, 15, 27); **Casimcea, M. I.** (30, 33, 48); **Cassian, Nina** (9, 28, 30); **Călin, M.** (45) ; **Călinescu, M.** (4) ; **Călinescu, G.** (6, 9—11, 14, 20, 26, 30, 37, 41, 44, 48); **Călinescu, Matei** (5, 8, 11, 16, 20, 24—27, 37, 47); **Câmpeanu, T. G.** (41) ; **Cânjău, Radu** (3, 19, 45) ; **Cârneci, Radu** (42); **Cellini, Benvenuto** (15); **Cervantes, Miguel de** (32); **Cesereanu, D.** (4); **Chagall, Marc** (6, 8, 21, 33); **Chendi, Ilarie** (31, 45); **Chinezu, Ion** (28); **Chiriac, Ion** (13); **Chirilă, George** (30); **Chiriță, Const.** (29, 31, 39, 48); **Chitic, Paul Cornel** (44); **Chivu, Gh.** (45); **Ciachir, Dan** (2, 24, 37, 49); **Cioartă, Ilie** (46); **Ciobanu, Andrei** (25); **Ciobanu, Mihaela** (9); **Ciobanu, Mihai Mircea** (45, 46); **Ciobanu, Mircea** (5, 29, 45); **Ciobanu, Nicolae** (33, 37); **Ciobanu, Victor Rusu** (18, 24, 45, 46); **Cioculescu, Barbu** (43); **Ciucurencu, Al.** (9, 33); **Ciuraru, Emil** (37, 40, 43, 47); **Ciurdaru, M.** (50); **Cîrlova, Vasile** (34); **Coban, N.** (27); **Cocea, N. D.** (20); **Cocora, Ion** (21); **Cojocaru, Mircea** (44); **Coler, Luminița** (3); **Colorian, Al.** (1); **Coman, B.** (27); **Comănescu, Nicolae** (49); **Constante, Lena** (30); **Constantin, Ilie** (5, 9, 10, 16, 20, 22, 24, 28, 29, 39, 44, 45, 50); **Constantin, Titus** (47); **Constantinescu, Cici** (7); **Constantinescu, Dan** (6, 34, 42); **Constantinescu, Magdalena** (5); **Constantinescu, Mihai** (40, 42); **Constantinescu, Pompiliu** (35); **Corlaciu, Ben** (23); **Cornea, Paul** (28, 38); **Corvin, N.** (10—13, 18, 19); **Cosașu, Radu** (14), **Cosma, Mihail** (27); **Cosmin, C.** (32); **Costache, Anton** (35); **Costescu, Mariana** (10, 20, 25); **Costin, G.** (40, 44); **Costin, Sebastian** (12, 40, 43); **Costinescu, Florin** (14, 25); **Cozea, Lucia** (43); **Cozmin, Marta** (27); **Crasovski, Simion** (19, 32); **Crăciun, Bucur** (12, 26, 41); **Crăciun, Victor** (34, 43); **Creangă, Ion** (30); **Crețeanu, F.** (15); **Crețoiu, Șerban** (25); **Crețu, Ion** (10); **Cristea, Corina** (21, 40, 50); **Cristea, Dan** (22, 23); **Cristea, Mircea** (36); **Cristescu, Maria-Luiza** (9); **Crișan, Const.** (34, 43); **Cringuleanu, Ion** (19, 22, 30, 46, 48); **Crohmălniceanu, Ov. S.** (7, 29, 36, 43, 49); **Croitoru, Angela** (8, 11, 28, 49); **Cronicar** (27, 28); **Cubleșan, Const.** (28); **Culianu, I. P.** (5, 15, 23); **Cuza, A. I.** (29).

Dali, Salvador (15, 22); **Damian, Necula** (43); **Damian, S.** (26, 46); **Dan, George** (36); **Daniel, Paul** (9, 10, 23, 39, 45); **Danilina, Gh.** (9); **Dante, Alighieri** (50); **David, Iulia** (22); **Davidescu, J. J.** (23, 42); **Dăscălescu, Ileana** (45, 50); **Dârjă, Viorel** (23); **Deal, Alexandru** (12); **Deisch, Mateusz** (30); **Delacroix, E.** (10); **Delceanu, D. V.** (15); **Delea, Ana** (23); **Demetriade, M.** (1); **Desan, Tiberiu** (32); **Deșliu, Dan** (34); **Dickens, Ch.** (49); **Diehl, Charles** (32), **Dimisianu, G.** (3, 21); **Dimitriu, Lia** (16); **Dimov, Leonid** (1, 4, 5, 7, 10, 16, 19, 22—25, 27, 33, 38); **Dinescu, Mircea** (13, 28, 41, 46); **Dinulescu, Dumitru** (6); **Dipșe, C.** (25); **Dirdăreanu, G.** (25); **Djaganov, Gheorghe** (36); **Dobre, Alta, Victoria** (51); **Dobrescu, Ioan** (25); **Doinaș, Șt. Aug.** (2, 5, 6, 12, 20, 25, 35, 48); **Dona, Nuni** (50); **Donne, John** (20); **Dosoftei** (19); **Dostoievski, F. M.** (1); **Dragomir, Mihu** (17); **Dragomirescu, Mihail** (2, 3, 31, 33); **Dragomirescu, Radu** (24); **Dragu, Victoria** (11); **Drăgănoiu, Ion** (3, 16); **Drăgoi, Rodion** (13, 15); **Drăguțescu, Eugen** (5, 6, 9, 14, 15, 26, 35, 38, 48, 49); **Duda, Virgil** (21, 44); **Dumbrăveanu, Anghel** (15, 31); **Dumitrașcu, Marius** (2, 3, 39); **Dumitrescu, G.** (46); **Dimitriu, Dona** (19); **Dumitriu, Ion** (33, 44); **Duțescu, Mihai** (3, 50); **Duțu, Al.** (32); **Duvan, Al. Hagi** (19, 41).

Eftimiu, Victor (4, 21, 30, 42, 43, 45, 48, 49); **Ehrenburg, Ilya** (45, 49); **Eliade, Mircea** (31); **Eliot, T. S.** (35); **Erceanu, D.** (33); **Ernst, Max** (48); **Emilian, M.** (42); **Eminescu, M.** (6, 14, 22, 24, 25, 28); **Emmanuel, Pierre** (48); **Evtușenko, Evgheni** (45); **Erdos, Paul** (12).

Farcaș, Laslo (25); **Farochon, E.** (4); **Faulkner, W.** (40); **Féher, Ferenc** (37); **Filimon, Nicolae** (36); **Filimon-Stoicescu, Domnica** (9); **Filip, Nadia** (43); **Filip, Traian** (33, 50); **Flaubert, G.** (17); **Fleancu, George** (5); **Foarță, Șerban** (1, 4); **Frățilă, I.** (15); **Frânculescu, N.** (23); **Friederich, Hugo** (19); **Friscia, Albert** (13); **Frunză, Victor** (33); **Fugaru, Florea** (27, 47); **Fundoianu, B.** (20, 23, 39); **Furtună, Horia** (1).

Gabe, Dora (36); **Gabrea, Florin** (29, 36, 40, 41); **Gafița, Gabriel** (25, 48); **Gafița, Mihai** (26); **Galaction, Gala** (6, 17, 20, 32, 42); **Galaction-Pasarelli, Luki** (17); **Galsworthy, John** (48); **Garaudy, Roger** (18); **Gauguin, Paul** (11); **Gavril, Matei** (13, 45); **Gănescu, Benedict** (22); **Gârmacea, Ion** (48); **Geami** (36); **Genaru, Ovidiu** (32, 45); **Georg, Stefan** (20); **George, Alexandru** (22); **George, Tudor** (2, 6, 12, 21, 30, 32, 38, 51); **Georgescu, Const.** (33), **Georgescu, G.** (40), **Georgescu, Ion** (18), **Georgescu, Octavian** (19) : **Georgescu, Oprea** (2, 25) ; **Georgescu, Petre** (18) ; **Ghencea, Onisie** (35) : **Gheorghe, Ion** (1, 5, 21) ; **Gheorghe, Mihai** (10, 21, 44, 49); **Gheorghiev, V.** (36); **Gheorghiu, Gabriela** (27); **Gheorghiu, Ion** (26); **Gheorghiu, Tașcu** (3, 13, 18, 21, 27, 28, 37); **Gheorghiu, Valentina** (28); **Gheorghiu Virgil** (25); **Gherghei, Grișa** (24, 30, 34, 37, 43, 49, 50); **Gherghinescu, Vania** (49); **Ghica, Ion** (6, 29, 39); **Ghidrigan, George** (25, 41); **Ghilia, Alecu Ivan** (17, 44); **Ghițescu, Ludmila** (42); **Giacometti** (51); **Giotto** (6); **Giraudoux** (46); **Giurgești, L.** (27); **Goethe, J. W.** (36); **Goga, Octavian** (48); **Gogh, Vincent van** (26) : **Gogol, N. V.** (49) : **Góngora, Luis de** (20) : **Gorea, Andrei** (31, 52) : **Got, Petre** (36, 46) ; **Gotu, Irimia** (50); **Graf, Urs** (3); **Grădinaru, M.** (24); **Grămescu, H.** (18); **Greceanu, Radu** (7) ; **Gribaudo** (43) ; **Grigore, Alexandru** (47) ; **Grigorescu, Dan** (44); **Grigorescu, Ion** (13); **Grigorescu, Irina** (27); **Grigorovici, Ilina** (13—18, 21, 24—26, 37, 40—46, 48, 52) ; **Guillen, Nicolas** (6); **Gurman, Peter** (24).

Hafez (36); **Hagiu, Grigore** (1, 3, 17, 26, 27, 29—32, 34, 35, 49); **Hangiu, I.** (6, 44); **Hariton, Vera** (46, 47, 50); **Hasdeu, B. P.** (33, 42); **Hawthorne, N.** (46); **Heidegger, M.** (6); **Heine, H.** (51); **Hoajă, Adrian** (13); **Holbein, H.** (3); **Honciuc, Dumitru** (40); **Ho Si Min** (36); **Hotinceanu, Ovidiu** (7, 19, 24, 29, 30, 33, 37, 47, 52) ; **Hrib, Toader** (29); **Hubs, W.** (3); **Hurjui, Ion** (19, 22, 26); **Husserl, E.** (25); **Huțanu, Florin** (46).

Iacob, Eugen (1, 2, 15—18, 25—28, 32); **Iacoban, Mircea Radu** (46, 51); **Iacobescu, D.** (1) : **Iacobi, P.** (16) ; **Iacobi, R.** (16) ; **Iancu, Traian** (10, 15, 19, 24, 26, 34, 40, 52) ; **Iancuț, I.** (45) ; **Ibrăileanu, J.** (33); **Ichim, Dumitru** (27); **Igna, Vasile** (42) ; **Iliaș, Tatiana** (51) ; **Ioan, Dan** (28) ; **Ioana, Nicolae** (10, 15, 26); **Ion, Dumitru M.** (13, 22, 49, 51); **Ionescu, Achim** (25); **Ionescu, Eugen** (46); **Ionescu, Florin Andrei** (50); **Ionescu, Gabriel** (25); **Ionescu, Gelu** (49); **Ionescu, Viorica** (15); **Ionescu-Gion, Gh.** (42); **Iorga, Nicolae** (3, 15, 30) ; **Iorgulescu, Mircea** (1); **Iorgulescu-Tor, P.** (17); **Iosif, St. O.** (39); **Iosifescu, Silvian** (43); **Iovescu, Ion Marin** (15) ; **Iradj** (36); **Irimie, Negoiță** (16) ; **Isac, Mihaela** (25); **Istrate, Gh.** (14, 28, 30, 37); **Istrati, Ion** (46); **Istrati, Panait** (32); **Iuga, Gabriel** (19, 51); **Iuga, Ion** (4, 10, 36, 45, 50); **Iuga, Mona** (28); **Iuga, Nora** (11, 26); **Iulian, Rodica** (12); **Ivanovici, Victor** (23); **Ivasiuc, Al.** (15, 31, 35, 41); **Ivașcu, G.** (5, 10, 19, 36); **Ivănceanu, Vintilă** (8, 9, 13, 30, 34, 37); **Ivănescu, Cezar** (5, 14, 19, 24); **Ivănescu, Mircea** (1, 5, 10, 23, 28); **Iza, Augustin** (28); **Izverna, Pan** (47).

Jamis, Fayad (39) ; **Jebeleanu, Al.** (12) ; **Jebeleanu, Eugen** (39); **Jelescu, Smaranda** (41, 48); **Jitescu, G.** (5, 37, 43, 48); **Jiquidi, A.** (10); **Juncu, D.** (43, 47).

Kabir, Humayum (42); **Kafka, Franz** (22); **Kant, Immanuel** (28); **Kányadi, Sandor** (41); **Khayam, Omar** (36) ; **Kleist, H.** (12) ; **Kovaldji, K.** (45); **Kubicek, Ivan** (28).

Labiș, Nicolae (6, 10); **Ladea, Romul** (16); **Lamartine, Alphonse de** (10); **Laurențiu, Dan** (7, 14—17, 19—26, 28, 30, 31, 35, 37, 47, 49—51); **Lazăr, Gh.** (45); **Lazu, Ion** (46, 51); **Lăncrănjan, I.** (14); **Lector** (27, 28, 40—51); **Léger, Fernand** (41); **Lenau, N.** (39); **Lenin, I. V.** (39); **Leolea, George** (30); **Leonard** (45); **Lică-Vulpești, Ion** (19); **Lioveanu, D.** (43); **Liviu, Dorin** (27); **Logan, Genoveva** (13); **London, Jack** (42); **Lotreanu, Ion** (35); **Lovinescu, Eugen** (13, 18, 21, 22, 37); **Luca, D. R.** (33, 41); **Luca, Eugen** (44); **Lucaci, Iordan** (46); **Luchian, N.** (33); **Lukacs, Georg** (16); **Lungu, Alexandru** (14, 18, 23, 48); **Lungu, Vera** (11); **Lupan, Radu** (42); **Lurcat, Jean** (42).

Macedonski, Al. (48); **Macleish, A.** (48); **Macovei, Ligia** (22), **Magiari, M.** (36); **Maiorescu, Titu** (8, 26, 40, 50); **Malamen, Iolanda** (1, 12, 26, 31, 39); **Malița, Mircea** (11); **Mallarmé, Stéphan** (11) ; **Manai, Islanda** (5); **Manea, Florin** (47) ; **Manea, Norman** (28) ; **Manole, Zugravu** (46); **Manolescu, Gorun** (1, 14); **Manolescu, Ion Sofia** (22, 31, 34, 37, 43, 47); **Mann, Thomas** (43); **Manolescu, Nicolae** (8, 13—15, 26, 27, 29—31, 35, 37, 40); **Manu, Emil** (42—45, 48, 50, 52) ; **Mareș, George** (28) ; **Marian, George** (29); **Marin, Ion Tudose** (6, 34, 48); **Marinescu, Angela** (26, 50); **Marinescu, Ion** (29); **Marino, Adrian** (4, 47); **Martan, Vlad** (28, 51); **Martin, Mircea** (37, 39, 50); **Martinovici, Iv.** (24, 43); **Masoff, Ioan** (42); **Matisse, Henri** (22); **Mauriac, Fr.** (41); **Mavrodin, H.** (17); **Mavru, Marin** (27); **Mazilescu, Virgil** (1, 5, 9, 20, 24, 27, 28, 38); **Mazilu, Teodor** (25, 30, 36); **Maxim, Ion** (22); **Măduță, Ilie** (49); **Măgureni, Ion** (49); **Mălăncioiu, Ileana** (7, 11, 36); **Mănescu-Chiriacescu, Livia** (42); **Mântescu, Cornel** (25); **Mărculescu, Sorin** (5, 15); **Mărgineanu, Viorel** (18, 49); **Mehr, Boris** (47); **Melinescu, Gabriela** (1, 9, 11, 14, 18, 23, 24, 29, 31—34, 40—50); **Mereuță, Iulian** (8); **Merlău, Corneliu** (7, 14); **Michaelis, H. J.** (2), **Michalak, A.** (5) ; **Michelangelo, Buonarotti** (6, 9, 13); **Micle, Veronica** (31); **Micu, Dumitru** (5, 40); **Micu, Mircea** (32, 50); **Mihai, Gheorghe** (17, 48); **Mihalaș, Marcel** (27, 40); **Mihăescu, Gib** (15) ; **Mihăilă, Aurelian** (15) ; **Mihăilescu, Ștefan** (43, 49); **Mina, Petru Iuliu** (50); **Mincu, Marin** (14); **Minulescu, Ion** (17); **Minulescu, Mihaela** (21); **Miran, Alexandru** (51); **Miro, Joan** (29, 33); **Miroiu, Ileana** (46); **Mitan, Claudiu** (49); **Mitroi, Florica** (23, 25, 36, 46); **Mitru, Al.** (50); **Mișlea, Ana** (44, 47); **Moise, Mircea** (21); **Moisescu, I. Gh.** (38); **Moldoveanu, Vasile** (10, 23) ; **Montale, E.** (39) ; **Montesquieu, Charles Louis** (43); **Moraru, Mihai** (7); **Moruțan, Iosif** (27); **Motoc, Nicolae** (17); **Moulavi (Rumi)** (36); **Mugur, Florin** (8, 17, 28, 29); **Muntean, George** (20, 25,32, 49); **Munteanu, Aurel Dragoș** (2); **Munteanu, George** (14, 28); **Munteanu, Mihai** (40); **Munteanu, Romul** (50) ; **Murgeanu, Ion** (48); **Murgu, Eftimie** (51); **Mușatescu, Tudor** (31); **Mutașcu, Dan** (4, 28, 37, 45).

Nasta, Atanase (36); **Naum, Gelu** (5, 12); **Neacșu, Iulian** (9, 10, 21—27); **Neagu, Fănuș** (4, 12, 14, 16—19, 21—50); **Neagu, Nicolae** (43); **Necula, Damian** (16, 34); **Neculce, Ion** (5, 46); **Neculce, Niculina** (25);, **Nedelcovici, Bujor** (16); **Negoițescu, Ion** (1, 5, 6, 14, 18, 21, 22, 45, 49); **Negruzzi, C.** (30); **Negulescu, Mihai** (10); **Nemoianu, Virgil** (15); **Nenoiu, Sanda** (50); **Nervi, Z. P.** (1, 3); **Nezami** (36); **Nicoară, Virgil** (45); **Nicolescu, Basarab** (1, 4); **Nicolescu, Ion** (1, 5, 34, 44); **Nicolici, Ștefan** (51); **Niculiță, Secrieriu** (10, 13); **Nistea, Victor** (49); **Niță, Elisabeta** (12); **Nețelea, Victor** (35); **Nobuchi, Isamu** (44); **Novăceanu, Darie** (9, 10, 17).

Oancea, Nicolae (11, 44); **Obedenaru, Al.** (1); **Odobescu, Alexandru** (44); **Oișteanu, Valeriu** (27); **Olariu, Const.** (4); **Omescu, Ion** (23); **Oncescu, Aurelia** (48); **Orlea, Ioana** (1); **Orleanu, Gheorghe** (1); **Ornariu, Vintilă** (46); **Ovidiu (Publius Ovidius Naso)** (13, 14, 36).

Pagaczewski, S. (27); **Paleologu, Al.** (19, 37) ; **Pallady, Th.** (6, 18) ; **Pană, Sașa** (43) ; **Pancu-Iași, Octav** (45); **Pandrea, Petru** (20, 28); **Pann, Anton** (38); **Pantazi, Valeriu** (30, 45); **Papadat-Bengescu, Hortensia** (47); **Papu, Edgar** (12, 13, 31, 38); **Papuc, Ion** (27, 49); **Paraschivescu, Miron Radu** (5—16, 18, 19, 30, 38); **Pardău, Platon** (15) ; **Pascadi, Ion** (17) ; **Pascal, Blaise** (10, 12); **Pascu, Nicolae** (50); **Pasternak, Boris** (4, 5, 10, 36); **Paulescu, P.** (44); **Pavlovic, M.** (50); **Păcurariu, D.** (28); **Pădureanu, Nicolae** (14); **Pătruț, Ticu** (19); **Păun, Octavian** (12, 30); **Pâcă, T.** (5); **Pârvan, Vasile** (20, 45); **Peianov, Ioan** (47), **Pelimon, Alex.** (33); **Pelin, Mihai** (1, 4, 10, 22, 30); **Perlea, Ionel** (21); **Perrault, Charles** (11); **Petöfi, Sandor** (31), **Petra, Maria** (50); **Petrarca, F.** (47); **Petrașcu, Gh.** (44); **Petre, Nică** (31, 47); **Petrescu, Camil** (6, 19, 51); **Petrescu-Tipărescu, Angi** (36); **Petrișor, Marcel** (33); **Petroveanu, Mihail** (32); **Petrovici, Dușan** (26, 43); **Petru, Valeriu** (45); **Petruț, Florian** (23, 49); **Philippide, Al.** (9, 19, 46, 52); **Piacentini**, (3); **Picasso, P.** (1, 4, 9); **Pienescu, Mihai** (50); **Pillat, Dinu** (11, 20, 29); **Pillat, Ion** (5, 28, 35, 42); **Pillat, Monica** (10, 40); **Piru, Al.** (20); **Pituț, Gh.** (15, 20, 29, 30, 32, 50); **Platen, August von** (20); **Plautus** (46); **Poe, E. A.** (47); **Pogan, I.** (44); **Pop, Anamaria** (49); **Pop, Aug. Z. N.** (24); **Pop, Ion** (1, 25); **Pop, Sânziana** (9, 24, 29, 31, 32, 34, 42, 50); **Popa, Doina** (47, 48); **Popa, Eugen** (26, 30, 33); **Popa Mariana** (49) ; **Popa, Mircea** (12, 26); **Popa, Valentin** (40); **Popa, Vasko** (12, 47); **Popa, Victor Ion** (36, 41); **Popescu, D. R.** (17, 45); **Popescu, Florentin** (4, 19); **Popescu, Gh.** (50); **Popescu, Nicolae Dumitru** (33); **Popescu, Panait** (29); **Popescu, Petru** (5, 15, 19—21, 27, 29, 47) ; **Popescu, Radu** (7); **Popescu, Rodica** (7, 8, 10); **Popescu, Ștefan** (10, 44); **Popescu-Drumuri, A.** (21); **Popovici, Alina** (4); **Popovici, Const. Ion** (6) ; **Popovici, D.** (41) ; **Popovici, Titus** (51, 52) ; **Postolache, Ion Larian** (27) ; **Potopin, Ion** (25) ; **Prangati, Elena, Cătălina** (47) ; **Preda, Marin** (4, 33, 34) ; **Predescu, Valentin** (3) ; **Prelipceanu, Nicolae** (14) ; **Pricină, Valeriu** (19) ; **Proust, Marcel** (42) ;**Pruszovski** (5) ; **Pucă, Florin** (11) ; **Purza, Ion Iustin** (35) ; **Puslojic, A.** (31).

Rachici, Dim. (3, 34); **Rachmuth, Dorin** (13); **Radof, Ștefan** (47); **Raicev-Voicescu, Victoria** (25, 44); **Raicu, Al.** (46); **Raicu, Lucian** (33); **Ranson, John C.** (48); **Răchițeanu, T.** (27); **Rădulescu, Gh.** (30); **Rădulescu, Marius** (18, 46); **Rădulescu, Tudor** (46); **Rău, Aurel** (3); **Răpeanu, Valeriu** (29); **Rebreanu, Dan** (51); **Rebreanu, Liviu** (12, 31, 37); **Regwald, R.** (11); **Reichmann, Sebastian** (35, 50) : **Rembrandt** (47); **Reu, Traian** (22, 49); **Ria, Ivan** (18); **Rilke, Reiner Maria** (40); **Rimbaud, Arthur** (11); **Ritsos, Ianis** (48); **Rivera, Diego** (1); **Rymkievick, J. M.** (27); **Rudeanu, Alexei** (2, 11, 16, 28); **Rusan, Dumitru** (50); **Rusan, Romulus** (30); **Ruse, Ion** (23); **Rusu, Cornel**, (41); **Rusu, Liviu** (13, 26, 40); **Russo, Alecu** (13, 30); **Russo, Veronica** (27).

Sabin, Mihai (36) ; **Sabin, Ștefănuță** (11, 19, 26, 43, 51); **Sadoveanu, Ion Marin** (31); **Sadoveanu, Mihail** (1, 5, 6, 30, 39, 43); **Sadoveanu, Profira** (27, 46); **Sălăgean, Sergiu** (13, 17); **Sălăjan, Doina** (1); **Sălceanu, Grigore** (18); **Săndulescu, Al.** (22, 26, 28, 30, 41); **Săucan, Mircea** (35); **Săvescu, Iuliu, Cezar** (1); **Sânpetru, Paul** (19); **Sârbu, Valeriu** (27, 49); **Scarlat, Teodor** (27); **Schlesak, Dieter** (37); **Scorobete, Miron** (43); **Sebastian, Mihail** (27); **Segărceanu, I** (3, 32, 45); **Severineanu, Ana** (26); **Sima, Felix** (44); **Simion, Dănilă** (37); **Simion, Pop** (19); **Simionescu, Mircea Horia** (44, 45).

Simon, Magda (13), **Singh, Gopal** (42), **Slavici, Ion** (13,40), **Soare, Iulia** (24), **Sorescu, Marin** (1—16; 20—24; 30, 37, 38,40). **Sorkuté, Saidi** (36), **Stahl, H. Y.** (44), **Stan, Elena** (49), **Stanca, Dominic** (10), **Stanciu, Dumitru** (45), **Stanciu, Horia** (9, 10), **Stancu, Zaharia** (31, 33, 35, 47), **Stănescu, Nichita** (1, 5, 8, 10, 15, 17—25, 29, 30, 32—34, 38, 39, 41, 44, 46, 49), **Stăniloaie, Lidia** (44), **Stelaru, Dimitrie** (8, 18, 20, 36, 39). **Stendhal** (32), **Sterian, Margareta** (43), **Sterian, Paul** (36), **Stevens, W.** (6), **Stoe, Nicolae** (27, 40), **Stoenescu, Th. Al.** (33), **Stoian, Ștefan** (1), **Stoica, Octavian** (4, 46), **Stoica, Petre** (22), **Stoichiță Al.** (19), **Stoiciu, Const.** (11), **Stoicu, P.** (17), **Streinu, Vladimir** (14), **Suciu, Gh.** (12, 45), **Suciu, Valeria** (25), **Szymborska, W.** (40).

Șeibani (36), **Șerb, Ioan** (22), **Șerban, Corneliu** (27), **Șerban, Geo** (1, 8—13, 16, 29, 38, 44, 48), **Șerban, Mihai** (28), **Șerban, Viana** (44), **Șerbănescu, Mircea** (49), **Șincai, Gh.** (41), **Șova, Coman** (11, 36, 48), **Ștefanache, Corneliu** (28), **Ștefănescu, Al. I.** (29), **Ștefănescu-Delavrancea, Barbu** (38), **Ștefuriuc, Const.** (24, 34, 42), **Știrbu, Const.** (2, 32, 39), **Știrbu, Viorel** (49).

Tacoi, Cristina (9, 11, 24, 46), **Tagore, R.** (42), **Tarangul, Marin** (30, 34), **Tartler, Grete** (12, 21), **Tatomirescu, Tachia Ion** (19, 29, 34), **Tănase, Hristache** (34, 48), **Tănase, Virgil** (47), **Tănase, Ștefan** (43), **Tănăsache, Ilie** (47), **Tănăsescu, Grigore** (24), **Teclu, Mihai** (28), **Teodoreanu, Al. O.** (2), **Teodoreanu, Ionel** (33), **Teodorescu, Virgil** (5, 24, 29, 33, 39), **Teodorescu-Braniște, Tudor** (13), **Teodoru, Radu** (28), **Theodoru, Denise** (15), **Thörngren, T.** (24), **Timcu, G** (14), **Timofte, Valentin** (19), **Timofte, Victor** (49), **Titel, Sorin**, (1, 2, 7, 26, 27, 37, 43), **Tomozei, G.** (2—4, 6, 7, 10, 15—17, 29, 30, 32, 34, 39), **Tomșa, Ligia** (19), **Tomuș, Mircea** (18), **Tonegaru, Const.** (42), **Tonitza, N.** (6, 14), **Topîrceanu, G.** (28, 31, 41), **Toth, B.** (23), **Traian, Mihai** (2, 25, 36), **Trakl, Georg** (48), **Trandafir, Ion** (47), **Tudor, Ion** (30, 48), **Tudor, Nicoleta** (21), **Tudoran, Radu** (7, 35, 38, 47), **Tumanian, Paul** (6, 16, 42), **Tunaru, Mihai** (44), **Tupan, Marius** (27, 41), **Turcin, Ion** (27, 30, 32—36, 39, 45).

Țînțu, Cornel (23, 34), **Țepeneag, D.** (23, 24, 43, 46), **Țic, Nicolae** (11, 18, 32, 45), **Țoiu, Const.** (3, 8, 9, 13, 14, 19, 36, 39, 41), **Țuculescu, Ion** (26).

Ucuta, Const. (47), **Ulici, Laurențiu** (23, 36, 43), **Ungheanu, M.** (1—23), **Ureche, Damian** (12, 19, 27), **Urechia, V. A.** (32), **Uroșevici, V.** (27).

Vaida, Mircea (43), **Valer, Maria** (21), **Vasile, Grigore** (10), **Vasilescu, P.** (28), **Vasiliu, Tudor** (1, 29, 41, 47, 48), **Vatamaniuc, D.** (28), **Vazov, I.** (50), **Văcărescu, Ienăchiță** (32), **Văduva, D.** (19), **Văduva, V.** (13, 18, 40), **Vălcescu, Gh.** (41), **Vântu-Ionescu, Aura** (11), **Velasquez** (1, 14), **Velea, N.** (18, 23, 29, 31, 33, 42), **Velican, I** (45), **Verdețu, N.** (40), **Verlaine, Paul** (11), **Vermeer, J.** (48), **Verne, J.** (36), **Vian, Boris** (43), **Vianu, T.** (17, 18). **Victor, Haide** (49), **Vinea, Ion**, (16, 20), **Vinițchi, S.** (43), **Vintilă, P.** (27), **Vissarion, I. C.** (47), **Vîjeu, Titus** (27), **Vîrgolici, T.** (17, 20, 29, 33, 40, 41, 42), **Vlad Iulia** (30), **Vlad, T. Al.** (48), **Vladimir, Simion** (21), **Voicu, N.** (5, 15, 24), **Voiculescu, V.** (50), **Voronca, Ilarie** (20), **Vulcănescu, Mihu** (2, 5, 8, 12, 13, 27, 37, 46), **Vulpe, Marius** (3, 43), **Vulpescu, Ileana** (29), **Vulpescu, Romulus** (27, 29, 38).

Zalis, H. (17, 31, 36), **Zamfir, V.** (40, 47, 50, 52), **Zamfirescu, Duiliu** (40), **Zamfirescu, Violeta** (27), **Zanc, Grig** (41), **Zarifopol, Paul** (7, 22, 30), **Zăinescu, A. I.** (15, 27, 31, 32, 48), **Zilieru, Horia** (17, 25), **Zincă, Haralamb** (27).

Ilustrații

Abăluță, Const. (19) ; Amman, Jost (3) ; Andrei, Ostap (8) ; Anghel, Gheorghe (6, 24, 45) ; Aniței, Aurel (11).

Baciu, Const. (50) ; Bardu, Valentina (19) ; Basso, Giulio (21) ; Bocică, Cătălin (25) ; Botticelli, Sandro (31) ; Brauner, Victor (7) ; Brădean, Traian (19,46) ; Brâncuși, Const. (18,21) ; Bulat, Const. (7).

Cellini, Benvenuto (15) ; Chagall, Marc (6, 8, 21, 33) ; Cioartă, Ilie (46) ; Ciobanu, Andrei (25) ; Ciobanu, Mihai Mircea (45, 46) ; Ciobanu, Victor Rusu (18,24, 45, 46) ; Ciucurencu, Al. (9, 33) ; Constante, Lena (30) ; Constantinescu, Cici (7).

Dali, Salvador (15, 22) ; Dăscălescu, Ileana (45, 50) ; Deisch, Mateusz (30) ; Delacroix, Eugène (10) ; Dipșe, C. (51) ; Dîrdăreanu, Gabriela (25) ; Dona, Nuni (50) ; Dragomirescu, Radu (24) ; Drăguțescu, Eugen (5, 6, 9, 14, 15, 26, 35, 38, 48, 49) ; Dürer, Albrecht (3).

Erceanu, Dan (33) ; Ernst, Max (48) ; Erdös, Paul (12).

Farcaș, Laslo (25) ; Farochon, E. (4) ; Friscia, Albert (13).

Galaction-Pasarelli, Luki (17) ; Gauguin, Paul (11) ; Gănescu, Benedict (22) ; George, Tudor (6) ; Georgescu, Ion (18) ; Gheorghe, Mihai (10, 20, 21, 44, 49) ; Gheorghiu, Ion (26) ; Gheorghiu, Tașcu (3, 13, 28) ; Giacometti (51) ; Giotto, di Bondone (6) ; Gogh (Van Gogh), Vincent (26) ; Graf, Urs (3) ; Gribaudo (43).

Hariton, Vera (46, 47, 50) ; Holbein, Hans (3) ; Hubs, Wolf (3).

Iancuț, Ion (45) ; Ionescu, Achim (25) ; Ionescu, Gabriel (25) ; Iorgulescu — Yor P. (17) ; Isac, Mihaela (25).

Jamis, Fayad (39) ; Jiquidi, Aurel (10).

Ladea, Romul (16) ; Léger, Fernand (41) ; Leolea, George (30) ; Luchian, Nicolae (33) ; Lungu, Alexandru (14) ; Lurçat, Jean (42).

Macovei, Ligia (22) ; Manole, Zugravu (46) ; Matisse, Henri (22) ; Mavrodin, H. (17) ; Mântescu, Cornel (25) ; Mărgineanu, Viorel (18, 49) ; Michalak, A. (5) ; Michelangelo, Buonarotti (13) ; Mihai, Gh. (17, 48) ; Miro, Joan (29, 33).

Neculce, Niculina (25) ; Nervi, P. L. (1, 3) ; Niculiță, Secrieriu (10, 13) ; Noguchi, Isamu (44) ; Novăceanu, Darie (9, 10, 17).

Pallady, Th. (6, 18) ; Pătruț, Picu (19) ; Petre, Nică (31, 47) ; Petrescu — Tipărescu, Angi (36) ; Piacentini (3) ; Picasso, Pablo (1, 4, 19) ; Pienescu, Mihai (50) ; Popa, Eugen (26, 30, 33) ; Popa, Mariana (49) ; Popa Valentin (40) ; Popescu, Gh. (50) ; Popescu, Rodica (7, 10) ; Popovici, Constantin Ion (6) ; Pruszovski (5) ; Pucă, Florin (11, 33).

Rădulescu, Marius (46, 48) ; Rivera, Diego (1) ; Rolin, Dominique (43).

Sabin, Ștefănuță (11, 19, 26, 43, 51, 52) ; Severineanu, Ana (26) ; Suciu, Valeria (25) ; Ștefănescu — Delavrancea, Barbu (38).

Tonitza, Nicolae (6, 14).

Țuculescu, Ion (26).

Utrillo, Maurice (46).

Vasile, Grigore (19) ; Vasilescu, Paul (28) ; Velásquez, Diego de Silva (7, 14) ; Verlaine, Paul (11) ; Vulcănescu, Mihu (2, 5, 8, 12, 13, 27, 37, 46).

Zarifopol, Paul (22).

Romanul și politica

(Urmare din pag. 3)

sale. Dar ce este acest „paradox" decît materie romanescă, decît posibilitate de explorare și definire ?

Pentru că a trăi într-un timp dominat de politică, înseamnă că trăim un timp dominat de necesitatea de adevăr.

Și iată că în afară de cîteva cărți memorabile și de foarte multe altele lipsite de interes pentrucă nu încercau să concureze istoria ci — în cel mai bun caz s-o consemneze în manifestările ei cele mai vizibile și mai fără de taină omenească, sînt foarte puține acele romane în care destinul revoluționar politic să capete pregnanța și durabilitatea unui Rastignac și el un tip de **cuceritor**. Să fie numai din cauză că istoria contemporană e controversată și imaginea ei publică de atîtea ori versatilă ?

Nu cred. Ar fi prea simplu.

Dacă societatea în care posesiunea bunurilor constituia suprema lege și criteriul fundamental de selecție, cerea din partea scriitorului pentru a-și desăvîrși opera, luciditate și într-un sens neaderarea la scara ei de valori, o literatură într-o societate al cărei scop declarat este atragerea întregului popor la activitatea politică conștientă, presupune angajarea lucidă, totală, cu toate implicațiile ei. Ceea ce înseamnă, în ultima analiză și referindu-ne la profesiunea căreia-i slujim, efortul de-a restabili acea unitate umană sfărîmată de atîtea secole de alienare a personalității, de minciuna brutală sau pioasă.

Omul, spunea Malraux — unul din puținii scriitori pentru care acțiunea directă a constituit forma esențială a angajării, omul nu este ceea ce ascunde ; este ceea ce face.

Și sînt convins că romanul românesc, expresie vitală a unei vitalități atît de vechi și atît de noi, va găsi forma superioară de exprimare a unui adevăr în coordonatele căruia se regăsesc aspirațiile fiecăruia.

HORIA BĂLĂŞOIU

fluturele de iarnă

Dacă stai cu faţa lipită de partea de jos a geamului şi te uiţi dincolo de sticlă aşa încît ochiul să nu-ţi cuprindă decît pervazul ai să poţi înţelege. Deşi e noapte. Privirea va ocoli întîi lumina luminării dintre geamuri. Apoi, după un timp de acomodare, n-o să-ţi fie greu să ghiceşti, înzăpezit, micul aeroport de pe pervaz. Pe zăpada răscolită violent au rămas pretutindeni indicatoare cu gămălie, polen îngheţat pe cristale mici de gheaţă, picioruşe firave puternic încleştate în pistă. În mijloc, acolo unde pînă acum cîteva ore odihnea fuselajul micului meu avion, persistă două aripi mari întinse pe zăpadă şi prinse bine cu ace. Peste albul stăruitor al zăpezii razele luminării izbucnesc aici în jocul de culori; ochi de păuni acum vii, acum stinşi, arzînd nestatornic pe aripile răstignite. Între ele corpul fluturelui. Tot ce a mai rămas din corpul pe care o vrabie l-a rupt şi l-a înghiţit înainte ca eu să revin acasă. Capul mic străbătut cu un ac mai lung, îşi trimite în faţă antenele, hiperbole îngheţate tinzînd asimptotic la infinit.

La început fluturele meu nu fusese decît o gogoaşe mare, alungită, de forma unei alune americane puţin mai închisă la culoare. O găsisem acum cîteva luni într-o frunză cînd strîngeam frunziş să îngrop smochinii de iarnă.

Cu cîteva seri în urmă, cînd eram gata să adorm, un zbîrnîit puternic de aripi m-a făcut să sar din pat şi să aprind repede lumina. Eram foarte zăpăcit. Auzeam un corp care se loveşte de un perete şi se zbate. M-am repezit şi am deschis geamul. Dar de-afară n-a intrat decît frigul. Şi eu stăteam încordat de frig, şi de aşteptare, să aud corpul acela care vroia să zboare, cum trece spre mine fără să se mai lovească de nimic. Dar zgomotul venea din altă parte şi atunci fără să ştiu cum, m-am pomenit deschizînd cheia de la sertarul cu surprize de iarnă. Am tras sertarul. În cutia cu globuri, am putut să văd în mijlocul dezordinii gogoaşa mea aurită cum se deşirase, iar în clipa următoare din fundul sertarului a ţîşnit un fluture mare. S-a rotit de două ori prin cameră, apoi a ieşit spre noaptea îngheţată. Geamurile mele deschise nu l-au putut opri iar ochii mei uimiţi, au lăsat să treacă prin ei pînă departe în mine zborul de noapte al singurului fluture de decembrie pe care l-am văzut vreodată.

Mi-am pus în grabă haina, am luat lanterna din vestibul şi am pornit prin grădină să-l caut. L-am găsit tîrziu înţepenit în zăpadă. Praful alb ce se grăbise să-l pudreze, îi adusese un polen nou de care l-am curăţat cu mare teamă.

L-am adus în casă. M-am gîndit să-l pun alături de gogoaşa lui între globuri. Am găsit însă sertarul încuiat şi fără cheie. Atunci am înţeles că locul fluturelui era afară în noaptea de iarnă care-l primise. Şi pentru că începusem să-l iubesc, l-am răstignit afară, lîngă geam, pe pervazul ferestrei. De atunci cu aripile bine întinse, gata de un alt zbor, fluturele meu şi cu mine am transformat fereastra într-un zid care pentru prima dată a devenit cu adevărat transparent.

Cheia n-am mai găsit-o. O pierdusem desigur luînd-o cu mine fără să bag de seamă în noaptea aceea. M-am gîndit că sertarul va rămîne încuiat şi n-am să pot face pomul de anul nou. Dar asta nu m-a întristat. Am hotărît să petrec această noapte cu fluturele meu. Spre prînz înainte de a pleca de-acasă am aruncat o privire fluturelui. Pe micul aeroport, curenţi circulari strînseseră în jurul lui zăpada, conturînd locul unde înfiorate de vîntul rece aripile lui moarte păreau fremătînde de: spasme îngheţate, chemări ancestrale, paradoxuri metabolice.

Cînd m-am întors am găsit aeroport avariat iar rămăşiţele crucificate ale gingaşului meu zburător m-au făcut să înţeleg că de data asta fluturele meu a murit cu adevărat. Şi ca în orice noapte de an nou, şi ca în orice loc care se cere luminat am aprins o luminare. Acum scriu.

Aş fi vrut să scriu la lumina unui pom de iarnă, suind cu firul electric din bec în bec, de-a lungul lacrimilor artificiale ale luminărilor de sticlă. Acolo, ascuns între globuri, să mă oglindesc deformat de sfericitatea lor, veşnică imagine bipedă cărată în împărăţia oglinzilor strîmbe. Reflexele metalice ştiu, se vor toci zadarnic să mă pătrundă. Nu vor reuşi decît să mă îmbădieze. Refractar la realizare, nu văd globul cel mare decît în vîrf, ascensiune şi dorinţă ratată, ratată cu scop, poate doar aminată. De sus, refuzat de echilibru voi cădea de-a lungul firului, din luminare în luminare, rostogolindu-mă printre globuri, din nou în împărăţia oglinzilor strîmbe. Grimase şi cioburi mă vor modela, împresurîndu-mă mai mult ca o epidermă, pedepsindu-mă cu un schelet nou. Totul va fi un mulaj. Mă voi recunoaşte în el odată rămas pe dinafară. Oricum ştiu că nu-l voi arunca pentru că înăuntru e cheia, singura cu care aş putea să deschid, să scot din temniţă soarele şi luna. Cînd voi fi mai tare ca roca, fără să mă transform în buzdugan, am s-o sfarm pentru a-i fura cheia. De abia cu ea în mînă am să-mi dau seama că totul a fost o poveste, că o avusesem totdeauna în mînă, dar nu am ştiut să o simt. O clipă copleşit, n-am să pot face nimic, nici măcar să mă uit la cheie, mulţumindu-mă să o string tare în mînă, fără să-mi pese de durere. Atîta va fi fericirea. Pe urmă, amintindu-mi că sînt chemat să slobod soarele şi luna voi pleca s-o fac, conştient că în palmă mi-a rămas tatuajul cheii.

noaptea depărtărilor

ANDREI GOREA

În noapte văzură o lumină. Erau liberi în sfîrşit. Porniseră fără ţel pe drumul ca de vis, o bandă lungă şi mată, vinetie.

„Dacă ai ridica drumul, l-ai înfăşura pe mînă iar apoi i l-ai lega pe frunte, ea ar fi şi mai frumoasă".

Respirînd adînc, aveau toţi trei simţămîntul marilor descoperiri.

„Dar dacă l-am ridica, l-am prinde de un capăt şi l-am roti în vînt?".

„Dacă l-am ridica şi l-am roti în vînt s-ar isca furtună".

— De-ar fi furtună!

— N-aş vrea furtună.

— O vreau pe ea.

— De ce, Tedi? Şi Andi l-a privit în ochi, adînc. Apoi a rîs: eşti un nasol! A rîs şi Tedi:

— Oi fi.

— Nici n-aş putea să spun ce e, a zis şi Bono strîngînd tare din dinţi.

— Bon, şi mai departe...

Singuri, pe panglica frumoasei, poate în dreptul frunţii, al ochilor, al sînilor sau poate-n dreptul încălţămintei ei din flori, mergeau fără de ţel, zîmbind din cînd în cînd.

— Ce-ar fi să ne oprim?

Au părăsit drumul şi au coborît în şanţ; s-au aşezat în iarbă şi au privit întunecarea.

Prin noapte, zgomotul căruţei se auzea de mult. A apărut apoi o licărire, un felinar şi mult după aceea încet, încet, căruţa neagră-n întuneric. Un căruţaş cu frîu-n mînă şi-o fată aşezată în căruţă, blondă.

Doar blondă, căci voalul nopţii îi acoperă şi faţa şi braţele goale, colorate de întuneric; numai părul îi luceşte auriu.

Privesc nemişcaţi şi uimiţi.

— Aş vrea să o iubesc, şopteşte Tedi.

— Aş vrea să mă iubească.

— Eu o iubesc deja, le spune Bono.

Fata priveşte cu ochii ei mari de întuneric, iar vîntul îi flutură părul.

Căruţaşul fumează tăcut şi pipa sau ţigara lui luceşte tare şi roşu în noapte. Apoi, cînd tutunul a ars, căruţa porneşte domol; nu se aude zgomotul roţilor, nici scîrţîitul lemnăriei sau sfichiuitul biciului. Vibrează parcă aerul din cînd în cînd.

Acuma vor să plece, să meargă-n spatele căruţei, în urma fetei... mult timp. Şi o pornesc, o pornesc în virtutea neînţelegerii, a dorinţei şi a frumosului.

Cînd drumul dispare deodată în spatele unei coline, aleargă toţi trei cu frică, să nu-l piardă. Dar drumul e întins şi gol, lipsit deodată de orice frumuseţe. Se vede doar departe, pe cîmpie, o casă, cu două ferestre luminate.

Coboară iar în şanţ, merg pe pămîntul tare cu iarbă rară, scurtă şi se opresc după un timp în faţa casei. E o clădire fără etaj, destul de-naltă, cu-acoperiş de ţiglă, destul de mare, cu ferestre chiar foarte largi şi multe. Nu o împrejmuiesc nici gard, nici pomi, nici flori, e complet neapărată.

Spre întinsul cîmpiei e o uşă deschisă peste care atîrnă nişte perdele doar, din stofă groasă, şi-nflorată. Printre perdele răzbesc dîre de lumină.

Cu-n fel de teamă păşesc peste pragul înalt şi pătrund înăuntru. E-o încăpere luxoasă, mobilată superficial dar elegant şi li se pare caraghioasă cîmpia şi drumul vinetiu şi iarba scurtă, rară.

Zîmbesc cu toţii larg; sînt veseli şi ar vrea să sară.

— La urma urmei, zice Andi, e nemaipomenit! Ahile! strigă apoi şi Tedi îi răspunde.

— Agamemnon!

Dac-ar fi mulţi s-ar lua de umeri şi-ar învîrti un dans.

În faţa lor, înalt, c-o siluetă maiestoasă, întors cu spatele spre ei, e un fotoliu vişiniu. Bono s-apropie de fotoliu, priveşte-o clipă înapoi cu mare veselie şi vrea să se aşeze. Dar sare înainte şi se clatină. Faţa lui prelungă, blondă e albă dintr-o dată.

— Ce-i Bono! strigă Andi.

— Hei, Bono! se alarmează Tedi şi amîndoi sar ca să-l prindă. Atunci îl văd şi ei: un om nemişcat, nu-i mort dar totuşi fără viaţă. Doi ochi mongoloizi privesc drept înainte, departe undeva peste cîmpie, prin zidurile groase ale casei. O faţă imobilă, spînă şi gălbuie cu o expresie dură, rece.

Acuma vor să fugă dar omul nu se mişcă şi nu e nici fioros.

— Dar nu e om şi nici vreo altă fiinţă, le spune Andi.

Nu! După o perdea e un perete cu butoane. Şi Tedi sare şi apasă un buton, la întîmplare. Se aprind nişte lumini şi omul saltă din fotoliu; se apropie de fereastră privind peste cîmpie:

— Fată blondă! strigă omul.

Dar Tedi apăsă alt buton. Se-aprind alte lumini şi omul începe să danseze. Şi Tedi apăsă alt buton: şi-apar mîncăruri, vin...

— E un om de cauciuc şi fier! strigă Andi şi rîde hohotit.

— Un om automat.

— E un lacheu!

— Un majordom!

— Un măscărici!

Cu toţii uită strigătul dintîi şi prima apăsare şi-s veseli iar.

Obosiţi au oprit „automatul". Pe drum prin noapte, se aude parcă de un timp zgomot de căruţă. Andi deschide larg ferestrele şi văd cu toţii departe ţigara sau pipa sîngerie, apoi căruţa neagră şi fata din căruţă.

— S-o prindem, să fugim!

Pornesc în goană şi se reped spre uşă. Dar omul, cu mîinile în lături, cu faţa spînă şi gălbuie, îi opreşte:

— Degeaba încercaţi!

— Vrem să fugim, vrem să scăpăm, şi se reped cu toţii, înainte. Dar se izbesc ca de un zid şi cad frînţi de oboseală.

Atunci, cu buza sîngerînd, Tedi apasă un buton şi omul începe să danseze. Apasă alt buton şi se aude muzică de orgă. Tedi apasă alt buton şi omul face ghiduşii.

Dar se opreşte dintr-o dată, se aşează pe fotoliul vişiniu şi strigă:

— Fată blondă, fată dragă! Apoi rămîne nemişcat privind prin zidurile casei, peste cîmpie, undeva departe.

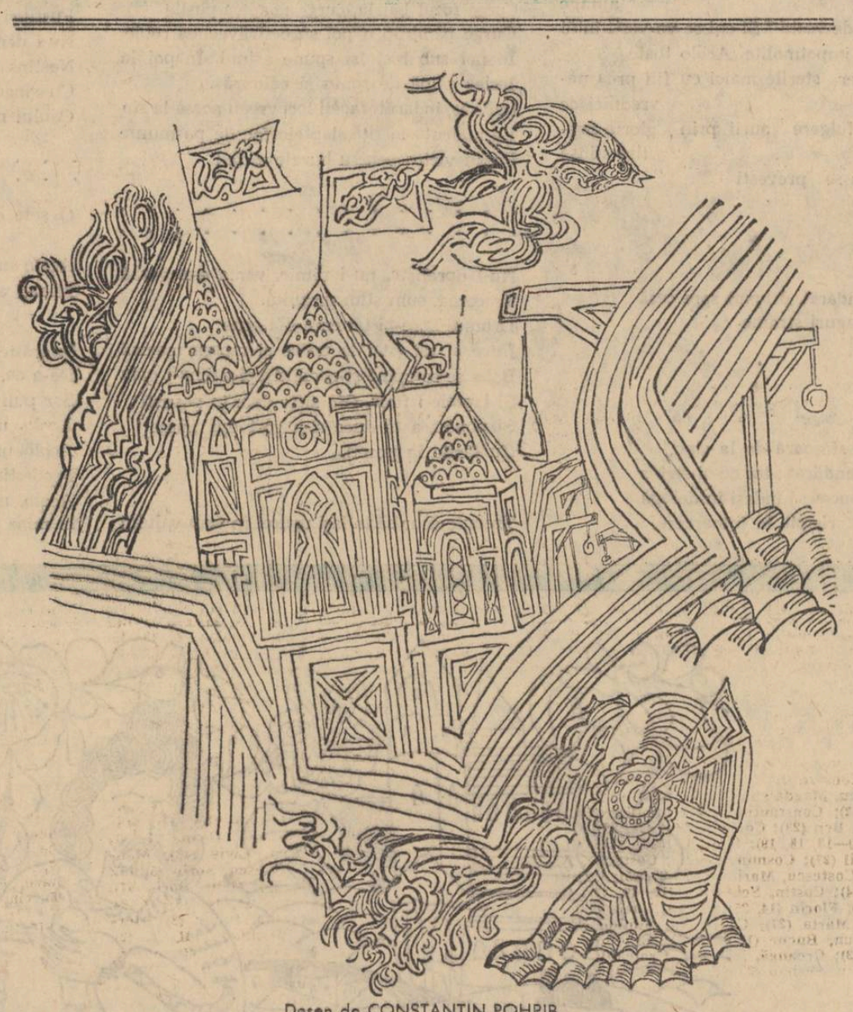

Desen de CONSTANTIN POHRIB

TRAIAN IANCU

Republică iubită

Jertfiră mulţi o inimă amară,
Dar mai curată, ca un cîmp de flori,
Conştiinţa lor în tine le-a fost clară,
Că-n drumul tău cel drept, nu poţi
să mori!...

Şi a venit, la timp, un schimb, firesc,
Tu steagul sus să-l porţi, mai strălucit;
Că-i sfîntă-n el credinţa ta şi creşte,
Idealul pentru care te-ai jertfit!...

Podoaba mea şi timpul meu de aur,
Şi frumuseţea dorului aprins...
Chiar de mai plîng eu tot rămîn un
faur
Ce-n luptă pentru tine, am învins!...

Căci nu doar mie mă gîndesc să-mi
fie,
Izvorul şi pămîntul tău, un leac,
Ci la urmaşii mei, tu, Românie,
Să le ţi scut şi far, din veac în veac!...

Atunci, oi şti, că la apus de soare,
N-am fost un licurici, scînteie-n zbor,
Ci stelei tale-n veac nemuritoare,
Al strălucirii ei prevestitor...

VASILE ZAMFIR

Ţărm

Se-ntorc la ţărm talazuri, sferic,
Şi se revarsă buciumînd în larg.
Se oglindeşte ceru-ntreg, feeric,
Cu stelele în floare, la catarg.

Aici e lutul sfînt al ţării mele,
Şi cîte prin milenii se-mplinesc;
Stau munţii, credincioase sentinele,
Acestui plai cu suflet românesc.

Izvor clocotitor de tinereţe,
Şi fapte mari care-au hrănit istorii,
— Ascultă! vin hatmanii la ospeţe,
Şi Mircea-Vodă încărcat de glorii.

Cum stau pe ţărm, sub stele-mărgărite,
Eu însumi par, întruchipat în veac,
Stejar cu lance, arcuri sau cuţite,
Stîlp de hotar din Evul Geto-Dac.

Cu ochii grei de timp cronicăresc,
Mă duc prin veac cu gîndul înainte,
Şi văd cum trece neamul românesc,
Spre viitor, ca un torent fierbinte.

În noaptea asta

Învăluşit în focul nestins al fericirii,
Mă vei uita, cum toate se uită şi se şterg
— Numai himera, care mă-ndeamnă să
alerg
Cînd zările îşi culcă pe lume trandafirii,

Mai stă de veghe dreaptă, în albul ei
fotolju
Şi strasnica-i chemare în mine o aud,
Cum se răsfrînge tainic ecou necunoscut,
Îmbălsămîndu-mi toată fiinţa cu orgoliu.

Închide-mi ochii. Iată, vin lungile omături...
Poeme de iubire putea-voi să-ţi mai scriu?
Zădărnicind cu slova plutirea spre tîrziu,
Cînd biruită clipa va trece pe delături.

Cum să-ţi întîmpin ora sosirii? Poate mai
Cunoşti vreo buruiană să-mi vindece
trecutul?
Să nu mai ştiu de seara, cînd eu,
argonautul
M-am îmbarcat spre ţărmul pe care
privegheai.

CONSTANTIN OLARIU

La cele trei ceasuri tîrzii

I

ora e gravă
dintele toamnei mă cheamă spre miine
cura peste mine ca ploile
oarbe rugini
trec printre clipe
ca o stingheră umbră de cîine
şi-mi număr cu spaimă oile-n
gînd risipite
ora e gravă
şi clopotul meu răsună atît de străin.

II

cumpăna mea părăsită
cumpăna mea părăsită-ntre
dulce apă şi cer
mîinile nu mă mai mîngîie
buzele nu mă mai cer
ochii nu mă mai caută
mor răstignită
vai, între ape şi cer
sap goluri
şi tot mai adînc mă scufund
tot mai stingher

III

dezmierdare demult nu te-am mai
recunoscut
liniştile de amfore singulare
nici nu mai ştiu să spun
cînd au tăcut
între toartele mele de lut.

Oglinzi

Există undeva o margine
între apele oceanelor
şi celesta lor imagine
între ţărna Trupului slut
şi-un ipotetic duh nevăzut
apele oceanelor cîntă mereu
oglinzile tac
ţărna preacetă-ntr-una să moară frumoasă
nevăzut fiind,
duhul,
care cîntă şi el,
ipotetic rămîne,
ca de altfel şi cîntecul său
apele oceanelor însă cîntă mereu.

Gîde

Mi-a fost prea greu, Măria-ta Spadă,
prea puţină putere-n
braţ mai avui —
mintea la curcubee de sînge m-ar fi cerut
pînă şi-acuma,
dar braţul, braţul parcă-ar fi fost
al altuia,
al nimănui —
sub mine scîndura parcă suna
a ceva prea plin, ca gîndul meu de-nceput
să mă mai poată urca
pînă acolo
unde sunetul plin să-l înăbuş —
şi-atunci am murit.

EMIL CIURARU

Umbra mea

În nopţile de lună stinţite
cînd somnul se lasă,
adun din zi preziceri ofilite
ce umbra-mi apasă
ca lacrima convalescenţei.

Dar eu ştiu
că ea există şi strangulată
şi cînd se va naşte din nou,
însetată de viaţă,
va zîmbi.

Crescendo

Cînd depărtarea
în cîntecul meu s-a născut...
cu flori de iubire
şi lacrimi de dor
din stingeri de zare-a crescut.

Acum
depărtarea o pierd,
iar imaginea-n surîsul tău
se-nfioară.

OVIDIU HOTINCEANU

Fericită cîntarea

Fericit eu în ceasul atingerii
Plecîndu-mă cu risipa pasului
Ferindu-mă de a privi prea adînc
gerul
Căci totul drept are la roadă
Căci totul are o parte de aer
O parte mîndră de nefiinţă
Peste puterea mea deci
Împărţirea lucrurilor între ele
Aşa cum singură zăpada se aşează
Aşa cum singur lemnul creşte
Aşa cum singure pier fructele
Pre moarte călcînd
Aşa cum fără trebuinţa prinosului
Fericită şade cîntarea în mine.

Cîntare veche

Oh, prin aerul cu voci
Dezlegată-mi este gura
Tu măiastro, pîn-la tine
Singele mi-l dau de-a dura.

Şi nu vorbe strig şi nu
În galopul din ureche
Cai se-nspumegă. Ci osul
De cîntare veche.

Nu sînt eu căci lemnul
Trupului se fumegă
De iuţeala celui care
De din urmă lunecă.

Tînăr sunetul arhonte

Dulce cade în ureche
Două sunete pereche
Sunetul cu şold rotund
Celălalt sunetul prund

Sunetul care-i cîntarea
Tulburîndu-ne visarea —
Tînăr sunetul arhonte
Între tinerele vorbe

Doar el singur păstrător
De simţire şi de dor
Doar el singur înşeuat
Pe ideia de bărbat.

Îndulcindu-ne

Bărbat, iată ce risipă se face
Te gîndesc cu ochiul cu mîna
Te iubesc marţi, miercuri
Dumineca, întotdeauna.

Bărbat, iată ce risipă se face
Cu vorba, cu atingerea
Îndulcindu-ne cu aer înalt
Nu vom cunoaşte plînsul, plîngerea.

întoarcerea poetului

de Ion Alexandru

Eu nu mai întîmpin ci mă las întîmpinat

Roman Melodul

Drumul îndărăt nu se poate uita
Calea Focului spre cenușile mume.
Drumul înapoi în risipă, drumul
În voia valului. Trebuie doar să te fii
Pierdut și valul te ia fără de știre.
Ești dus, ești purtat. Veghea se luminează
Rana știutului se întunecă. Nu
Se-mpotrivește nimic, totul curge-ntr-acolo.
Curge muntele și abisul, steaua curge către
Stingerea sa, curge amurgul și viforul
Curg ploile spre semințele lor : norul
Curge spre neființă, vine marea spre țărm
Și se cască urâtul, foșnetul ploii la trecerea-
N fruct și acesta în leagănele luminii.

Curge noaptea-n capcanele zilei, ziua se scurge-
N nisip și roua fântînii în roțile secetei...
Curge fluturele-n mister și Etherul spre
Neștirea izbînzii.

Trebuie doar să te lași în voia acestor
Valuri maici de foc ce chinuie ținuturile
Să-ntorci capu-i de-ajuns și apare prietenul
Cu sărutul din urmă.

Drumu-ndărăt nu e greu, drumul spre
Vechea vatră la truda piramidelor.
„Eram robi dar aveam oalele pline cu carne
Și puteam oh cît de fără grijă dormi și muri".

Pusti-ai grea și apăsătoare, nu-i pentru noi
Fără drum și pămînt. Nu-i ceas în ea
Și focul dinăuntru prea e aproape
Că să se poată ocoli. Izvorul pururi pur
Nedesfăcut așteaptă jalea mea să-l jeluie mereu
Pustia-i grea, pustia-i trudă, Pustia este Mila
Pustia este Ioan — Pustia-i mila în Pustie
Pustia plînge în pustii Pustia-i maica ce veghează
Ca fiul ei să iasă din Pustii.
Pustia nu-i decît ieșire, pustia nu-i decît un
Imn, deschidere este pustia fără de margini
Răsărit, a fi.
In Pustie nu-i somn, și vis nu poate fi.
In Pustie ce-i da este da, ce-i nu, este nu.
In Pustie nu-i nicidecum. Nu-i decît marea asta bucurie
Un univers de clopote a năvălit
Și plîng acolo toate pe vecie
Și nici măcar nu plîng și nici măcar nu tac
Ci numai curg fără-ncetare și eu din miezul
Lor răsar, lumină lină, luminare.
Trag clopotele-n răsărit trag clopotele
În Pustie aici este un singur schit
Și-o singură împărăție. Trag clopotele veș-nic trag
Clopotul veșnic în Pustie. E numai plîns înnăbușit
In preacurată liturghie Pustia nu-i
Decît un schit. În noaptea asta
Veșnicească și clopotele pururi trag
Căci nu-i cine să le oprească.

Eu sunt schitul și Pustia Eu sunt
Și clopotul pustiu. Și cine îmi aude graiul
Rămîne greu rămîne viu
Trag clopotele, arde plîng Curg clopotele
În Pustie Pustia e un clopot orb ce-și caută
Vederea în Pustie
O noapte veșnică, o Răsărit O, focuri pururi
Fără nume Trag Clopotele negre și e vînt
Și cineva se naște-n lume
Și iarăși Clopotele vin cu focurile despletite
Și se lipesc de capul meu
In grăiuri nemai deslușite.

. . . . . .

Oh, în Pustie nu-i nici cum „Vrem acasă
La oalele noastre cu carne și vechiul sălaș"...

*

Oh, drumu-ndărăt, drumul spre casă
De pe meleaguri străine
Cînd brusc se hotărește totul
Fără știrea ta și trebuie să te întorci
Trebuie să vii, să fii să părăsești
Ceea ce nu s-a dat decît celui ce-i prisosește
Oh, drumu-ndărăt — nașterea, răsăritul în lume
Părintele de veghe în unghere lampa trasă
La porți nezăvorîte vîntul de iarnă își clatină
Crucea străin E tîrziu toți dorm veșnic departe
Păstori și steaua porniră și craii. Câți vor ajunge
Câți să dea de veste ? Și cui se va vesti întâi
Lumile zac împotmolite. Acolo toate
Neștiute pier sterile maici cu fiii prea nevrednici ce
Deveniră fulgere aurii prin gloria-neș-tire stinsă
Nainte de-a se prevesti.

*

Oh, drumu-ndărăt, drumul spre casă
De pe meleaguri străine.

*

Roțile se desfășoară de la sine,
Roțile curg îndărăt ; tot ce-ai strîns
Tot ce-ai apucat să îndeși în desagă
Trebuie dat, risipit la întoarcere.

Apar pe la vechi cunoscute răscruci
Aceeași cerșetorii și-ți iau și te iau :
Aceasta-i partea mea, acesta-i graiul meu —
Pentru mine-i bucata asta de imn pentru
Mine e viscolul, pentru mine anume ai strîns
Roua perlei acestei... Oh, cît de mult îmi
Doream să-mi atîrn urna asta exotică
În ungher la oglindă. Acesta-i capul meu
Aceasta-i calea mea. Al meu fumul, a mea
Flacăra, da, țipătul, rana, orbul și Paradisul
Linia-ochi și tăcerea furtună, veacul de
Fier și cenușa de purpură...
Da, așa vin, apar, cerșetorii, se ivesc la întoarcere
Pe la vechi răscruci, la vestitele tîrguri și poduri
Și te despoaie.
Și tu treci mai departe pustiu, devastat căci
Hotărîtă-i întoarcerea.

Curge valu-ndărăt, curge veacul și marea.
Curge focul bătrîn, curge noaptea-pustie
Curge pămîntu-napoi spre străvechea robie.
Înapoi sub bici își spune asinul. Înapoi la
Ieslea plină de somn și căldură...
Îndărăt, îndărăt, faceți loc, vreau acasă la sîn
La măicuța la țîță, laptele foc de pe munte
Prea-i vîrtos pentru buzele mele !

. . . . . .

Nu-i opreliște, nu-i nimic, vama e-n grabă
Trecerea, cum știm gratuită.
Drumul spre-ai tăi cum s-a spus
Între ai tăi (stai la taifas și moara macină
Baba se scarpină și-n doi timpi azima-i gata
Și laptele-i fiert, Oh, și te duci în povești
Și povestea te duce și-n zori ești ajuns
Cu tărîțe la porci)...

Trebuie doar să te lași ușurel în voia valului
Și poemul se-ntoarce la paianjenii și broaștele sale

Aici sunt numai munți și numai aspre
Piscuri, numai Ether, furtuni și fulgere
Și adăpost nimic, nu-i grai de om, nu-i nimenea
Pustiu, strigi — ori încotro — e numai maica noapte
Și cerul împînzit și nesfîrșit.
Și se văd vai, foarte departe peste prăpăstii
Focuri vii, focuri încinse și în jurul lor
Umbrele zeilor. Da. Ei sînt acolo-n munții
Lumii. Ce-i mai abrupți și neștiuți !

Urcușu-i greu și nentrerupt nu-i timp de-a
Sta, de-a te opri — opritu-i prăbușire
Neîntrerupt trebuie vai, să urci. Nu-s decît
Munți, piatră pustie, piatră amarnică și rea
Îți sfarmă coatele și pieptul, trupul e
Numai răni și nu se-aud departe decît lupii
Și urletele leilor nebuni ieșiți din marile
Pustiuri și-aduși în munți ca leac al lor.
Nu-i decît frigul oh și dorul, Focul
Nestins al Dorului de-a fi, de-a pipăi
Cu sîngele, de-a strînge cu carnea
Osului nimicu-n pumni.

. . . . . .

O sete oarbă stăruie în mine de-a pune pasu-
Acolo sus, de-a dibui în miez de noapte
Miezul acela fraged și plăpînd din care

Izvorăște soarta. Acolo-n focul mărilor
De-a da, peste cenușa aceea liniște, din care
Sar puii stepelor furtuni.
Acolo, unde nu mai curge decît necursul.
Acolo, unde stă Imperiul nimicului cel mare
Predestinat și nenăscut.
Acolo, mînă-mă nebunul dezlănțuit
In mine de nebun ! Demonul soartă
Foc, ce poartă trupul acesta șubred
După voia lui. Ori încotro mă-nvîrt
Acelaș singur eu mă ține-n gheara
Lui primară.
Oh, de-aș putea, rămîne, sta
Oh, de-aș putea încremeni o clipă,
Măcar, o noapte ah, un ceas, s-aud ceva
Să văd, să pot pricepe, măcar cu
Urna ce voi fi ! De unde oh, și încotro
Bătrîne ! Nu-s decît fugă, agonie,
Nu-s decît creștere, nu pot decît
Să tind, nădăjdui, Misterium tremendum.
Doamne, măcar murind să pot sfîrși
Să înceteze fuga asta ! focul acesta
Să-și găsească rod !
Stai locului, oprește-te !
Oh, arde într-una, arde în văpaie
Clocot, potop, curînd nebunie
Oprește-mă !

*

Vreau să mă-ntorc.

*

Voi dormi lung și drumul va fi liber
Voi sta întins pe spate nemișcat
Voi fi atît de liber și atît de singur
Și fi-voi numai lîră-drum
Străbate-voi luminile știute
Vechile, sfintele, răscruci
Nu voi urca ci cobori-voi
Nu mă voi urca ci coborî-voi
Precum ninsoarea pe pămînt
Un înger limpede ce ninge voi fi
Ca steaua luminînd aproape cît
Mai de departe
Va fi desigur iarnă grea
Voi coborî, mă voi întoarce
Și voi fi iar la vatra mea.
Acolo unde toți urmași din moși strămoși
În jurul focului stau muți
Stafii acolo în neștire, umbre, năluci
La foc, în vatră strînși
Tot neamul meu de Daci războinici
Fiii lor blînzi și blonzi, haiduci,
Preoți în temple mari de piatră, săpate
Adînci în peșteri în Carpați.
Acolo zeul mut Zamolxe
Și preotesele venind mînate de
Erinii pe calea tracă din Grecii
Unde sunt frații, unde-i sora ?
Unde sunt sfintele lor firi
Unde e maica ce ne-nvăța plînsul
Unde-i groparul cel bătrîn
Nebunul cu a sa neturmă
De capre negre unde-o fi ?
Unde-i Ion de lemn și Ionul Danii
Unde e Lelea-Anică și Preotul bătrîn
Unde-i Diacul, unde-i unchiul Gheorghe
Putea-vei tu Ulvine ca să-mi spui ?
Ce-i cu aceste cruci prin cimitire
Aceste reci inscripții, cine sunt ?
Nu-i decît noapte, nu-i decît tăcere,
Turmele jeluie pe deal —
Din apuseni răsare sfîntul Soare
Se mută iarnă, cerul, vai și El
Și miază-noapte încotro i-acuma ?
Și cine-i Noul nostru Imn ?
Ce-l povestim naintea nopții...

Veni-vor mulți ca să mă vadă
Prieteni străvechi ce i-am uitat
Se vor uita mirați în lacrimi și
Vor spune — să-l lumineze cel de sus —
Veni-vor mulți, cum spun, veni-vor
Neamuri, din tot Ardealul vor veni
Căci nu e sat să nu fie de-ai noștri
Plecați în pribegii de mult.
Veni-vor mulți și mulți străini desigur
Căci suntem doar o cumpănă
Suntem la cea mai limpede răscruce

. . . . . .

(fragmente din poemul cu același titlu)

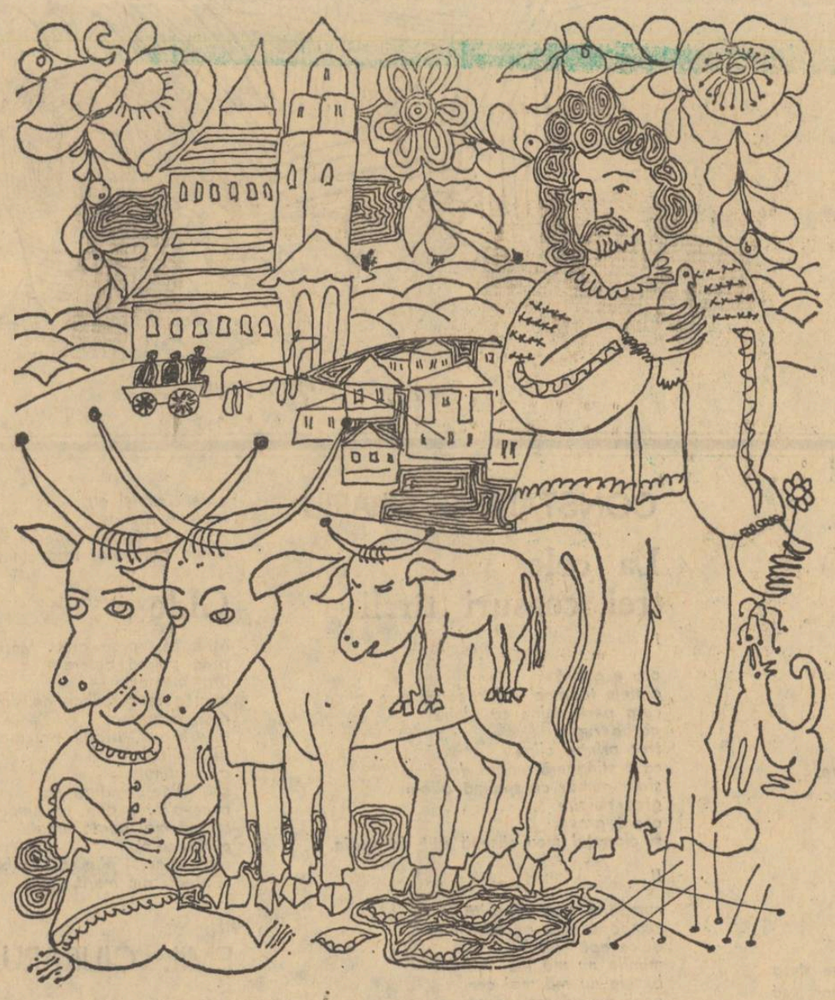

Desen de ȘTEFANUȚA SABIN

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Nichita Stănescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.